ADRIANI TVRNEBI

ADVERSARIORVM TOMI III.

Auctorum loci, qui in his sine certa nota appellabantur, suis locis inserti, auctoribusq; suis adscripti sunt.

Additi INDICES *tres copiosissimi: Unus rerum & verborum Latinorum: Alter Græcorum: Tertius Auctorum qui explicantur aut emendantur.*

BASILEAE

Per Thomam Guarinum

MDLXXXI.

C. V. MICHAELI HOSPITALI FRANciæ Cancellario Adrianus Turnebus S. D.

OMNES ferè qui noſtra memoria politioribus delectantur ſtudijs, & literas humaniores amplectũtur, velut antiqui operis nobilia toreumata & ſigna, obſeruationes aliquas elegantis & vetuſti ſermonis, quas in legendis bonis auctoribus animaduerterunt atq; perceperunt, in apertum protulere: multiq; ex eo magnam gloriam conſecuti ſunt, & bonam laudabilemq; operam ſtudioſis nauaſſe ſunt exiſtimati. Huius cõſuetudinis quidam velut æſtus me abſorbuit, & ad vſitatum ſolitũq; morem ſcriptionis me traxit: ſed bonis tamen quietisq; temporibus, cùm omnibus reip. ocium tranquillitasq; placebat, literæq; hîc florebant, pauca quædam è ſcriptoribus leuiter tantùm ſelegeram, & in aduerſaria retuleram. Deinde cùm exitiali huic imperio furore & veſania effrænati ciues arma rapuiſſent nefaria, omniaq; belli ciuilis fragore perſonarent, & homines vbique trucidarentur, tantaq; eſſet ferri licentia & impunitas, vt grauius & capitalius eſſet pecudem iugulare, quàm ciuem: cùm omnes vndique finitimi populi & principes, quorum, vt opinor, intererat nos interire, nec ſaluos eſſe, claſsicum nobis non ſolùm canerent, ſed etiam militum auxilia veſanis mitterẽt, & ſuo multi exitio & patriæ calamitate magis tũ lætarentur, quàm ſecundis vnquã rebus ſuis aut cõmunibus exultarãt: patriæ tũ fata gemens & lugẽs, cùm animi angore cõficerer, medicinã leuationẽq; doloris mihi è literis petendã eſſe duxi. Sed cùm ſeria tũ ſtudia animus ob moleſtias cõmunium temporũ et patriæ cadentis interitũ refugeret & aſpernaretur, per ſcriptores elegãtiores vltro citroq; curſitare, vel volitare cœpi: & vt queq; librũ prehenderã, quicquid ex tẽpore ſubitoq; in mentẽ veniebat, tumultuaria ſcriptura cõprehẽdebã: interdũ repetita memoria, quæ in diuerſis auctorib. legerã, vnũ in caput congerebã: nonnunquã è chirographis editiones falſi cõuincebã: modò in corrigẽdo cõiecturę dabã, et ei impẽſius liberiusq; indulgebã: quòd errores eo tẽpore exiſtimarẽ audacter tolli poſſe, quo homines impunè ſciebã necari: interdũ oblitus quid antè annotaſſem, illud idẽ in alia charta iterabã, omnia quidẽ ferè velut folia Sibyllę nõ in numerũ digeſta, ſed nullo delectu ordine-

)(2

que descripta (quod & ipse de se liber vel me tacente indicabit) temerè inconditeq; scribebam, & in puluerem situmq; abijciebam: qua tamen in re hoc semper religiosè cauteq; seruaui, ne mihi per cuiusquam iniuriam viderer vnquam famam quærere voluisse: eam enim verecundiã pudoremq; adhibui, vt homines doctos sæpenumero laudauerim, & honorificè appellauerim, nunquam reprehenderim aut vituperauerim. Hęc opera etsi leuis est & indigna, quæ tuo nomini dicata nuncupataq; sit: tamen vel virtutis tuæ admiratio, vel meritorũ in patriam tuorũ magnitudo, vel doctrinæ incredibilis copia, ita me obstupefecerũt, vt te mihi quocunq; modo & munusculo possem, colendum esse & obseruandũ putarẽ. Nam & Apollinis adflatu eos pangis versus, qui nõ ab homine mortali, sed à Deo scripti esse videantur: & literas ita exornas, vt ad summum honoris gradum ipsas euexeris: & nuper cùm omnes cæco furore acti & exagitati se remq; publicam perditum irent; & ciuili bello confligendum & depugnandũ censerent, tu solus paci, tranquillitati, quieti, otio seruiendum putasti: & quantũ potuisti festinãtia patriæ fata distulisti. Vt igitur si quis præcipitantem patriam impulisset in ruinam, suæ impietatis in parentem pretium iure ferret, animoq; angeretur, et conscientię cruciatu: ita tu pro tuo in remp. officio, beneuolẽtia, studio, & pietate, etsi melioribus nostris rebus tuam fidem perspectam probatamq; malles, tamẽ gaudere meritissimò debes, & à tuis ciuibus, omnibus laudis & gloriæ ornamentis affici, quòd patrię nunquã opera & consilio defuisti. Quinetiam cùm tanta perturbatio rerum, & tam vesanus furor hominum in exitium certum erupturus videretur, cùm iã multi mortales in acie vtrinq; cæsi animos hominum vtrinq; magis irritassent & accendissent: tu tamen auctoritate, vel potius maiestate tantum motum tumultumq;, quãtus vix vnquam extitit, penè verbo composuisti, atque sedasti, hominesque efferatos, & immanitate belluis pares, velut quodam carmine, ad mansuetudinem humanitatemq; reduxisti. Ita nunc quòd viuimus, quòd liberum spiritum ducimus, quòd patriam, coniuges, liberos incolumes videmus, quòd fortunas & facultates reliquas saluas habemus, tibi id totum vni acceptum referimus. Hunc igitur librum pretio & æstimatione paruum, sed ab eo homine profectum, qui se suaq; omnia tibi pro tuis in remp. promeritis consecrata putat, accipe & boni consule, existimaque non voluntate, sed facultate me impediri, ne maiora & potiora tibi offeram atq; donem. Vale, Lutetiæ Parisiorum Idibus Quintilibus, anno CIↃ.IↃ.LXIV.

AD

AD C. ET AMPLISS. VIRUM MICHAELEM HOSPITALEM FRANCIÆ Cancellarium Adriani Turnebi Silua, qua hos libros ei dicat.

SI manibus possem spirantes fingere ceras,
De pario similes si scalpere marmore vultus,
Si viuo possem tabulas animare colore,
Ducere si facili viuentes ære figuras:
Exprimeret te cera, color, lapis, atq; metallum:
Omnibus inque locis tua ciues ora viderent:
Et pacatorem te Gallia tota sacraret:
Ac titulis laudum legeret monumenta tuarum.
Nostra manus sed enim est rudis atque indocta, probamq;
Materiam fœdare potest, non arte polire.
Attamen egregia est nostra & propensa voluntas,
Quæ gestit quocunq; potest se munere gratam
Exhibuisse tibi: male formauitq; dolatum,
Quo te nunc veneratur opus, numenq; salutat,
Quo submissa tuum, & votiuam dedicat illi
Informem velut effigiem scabramqúe rudemqúe.
Rusticus indocta simulachra exculpta figura
Sic posuit diuis, truncoq; simillimus Hermes
Sic statuebatur: durus sic stipes in aruis
Numinibus sacratus erat pietasq; placebat.
Sic dabat & Veneri luteas virguncula puppas:
Et laribus suspensa pila est, gratéque recepta.
Si meritis æquata tuis tua munera velles,
Pieriis tentata modis musáue pedestri:
Te solus caneres, in cœlum & carmine ferres:
Qui tantis scribis carmen virtutibus æquum:
Aequiparas & facta sonis, & laudibus acta.
Cœlitibus sed grata diis est sola voluntas
Obsequio testata pio cultuq; probata:
Sic studium nostræ tibi commendabile Musæ
Officio, acceptum cupimus gratumq; videri.
Tellenas nugas & gerræ vana Sicanæ
Nomina fac superent quæ mittimus atq; dicamus.
Tu pertium ponas animo votóque dicantis,
Non nebulis, ventisqúe datis & inanibus auris,
Quas tibi conclusas nouus Aeolus vtribus offert,
Extenuare tibi non amplificare paramus
Nostra, nec orandi consueta extollere lege:
Verba damus, verbosum & opus nunc mente mouemus:
Qualia quæ balbi dictantur voce magistri
Cirratis pueris, nec iam cantantur ephebis.
Nos obelis etiam quædam configimus, in quo
Auctores vereor ne nos iugulasse iocetur
Rhinoceros aliquis, non confodisse verutis
Errores, esset cum tanta licentia ferri
Omnibus, & passim iugulare impune liceret.
Nos etenim fermè, quo tempore tristis Erinnys
In ferrum ciues odijs furialibus egit,
Scripsimus hæc subito nimis indigesta labore:
Confusumq; chaos glomeratámque agmine turbam,

Atq; iteratarum nugantem murmure vocum,
Immemor interdum quas mens reuocauit, ineptè
Miscuimus. Nam cum studijs grauioribus esset
Mens aliena, malis patriæ communibus ægra:
Auxilium nobis, animiq; leuatio mœsti,
Peruolitare fuit doctrinæ scripta politæ:
Atq; notare manu si quid succurreret, & mens
Suggereret: modò chirographis contendere pressa
Et falsi damnare, leui sed semper opella.
Sic charæ clades patriæ & mala publica tandem
Hoc peperere malum schedium sic vendito nostrum.
Nec tamen ærumna lector se existimet vna
Defunctum, restare aliam sibi sentiet hydram,
Cui linguæ tot & ora sonant, tot surrigit aures,
Bissenoq; trahit sinuosa volumine terga.
Ergo facem, clauamq; paret spoliumque leonis,
Vt monstrum tutus plaga flammaq; sequatur.
Auctio si fiat, preconia deferet omnis
Hinc mihi, qui solus vænalem extrudere mercem,
Et possum emptores inducere solus hiantes.
Quid faciam? loquor ex animo quod sentio verum.
Nec catulum possum melitæum efferre molossum:
Magnificis nugas nec possum extollere dictis:
Præmia nec laudis censemus nostra mereri:
Nec laus his petitur, votorum ex summa meorum est:
Excusanda bonis non accusanda putentur,
Et veniæ credi non culpæ affinia possint.
Quæ sacrata tibi sic sunt & vota Michael,
Certa salus patriæ, iurisq; antistes & æqui,
Vt samiæ diuis capides vel fictilis vrna.

Εἰς Ἀδριανὸν Τόρνηβον.

Ὡς πνοιῇς λιγυρῇσι διασκίδνησιν ἀνύδρους
    Τὰς νεφέλας δονέων θρηκίπνοος Βορέης.
Ὡς τὰ ματαιολόγων καὶ σητόβρωτα γραφόντων
    Ἐς τὰ χυνὰν ἔρρει βιβλία ληθεδόνα.
Ἀλλὰ θεοφραδέων ἀνδρῶν τῶν ἀγλαοφήμων
    Παντοδαπῆς διδαχῆς ἔργα ποθεινότατα,
Οὔποτε χειμέριος διασείσεται ὄμβρος ἐπακτὸς,
    Οὐ φλὸξ ἐμπρήσει τοῦ μαλεροῖο πυρός.
Μηδὲ διαρραίσει λάβρος στρατὸς, οὐδὲ λαφύξει
    Ὁ χρόνος, οὐ δαμάσει πανδαμάτωρ Ἀΐδης.
Τοῖον ὁ Τόρνηβος γέρας ἔλλαχεν ἰσόθεος φὼς,
    Ἑλλαδικῆς μούσης, Αὐσονίης τε κλέος.
Εὔστοχος, ἡδυεπὴς, μῦθος αἰεὶ πνείων Ἀθιώνης.
    Πειθὼ καὶ σειρὴν χείλεσι τοῦδ' ἐνέφυ.
Ὅς ποτ' ἐὼν κορυφαῖος ἀνακτορέοιο θοώκου
    Ἤρατο παντοίης ἆθλα διδασκαλίης.
Γήραος ἐν προθύρῳ, φεῦ, τοῦτον μοῖρα κραταιὴ
    Ἥρπασε κυκνείῳ φθεγγόμενον στόματι.
Ἠύτε δυσσόμενος πάλιν ἀντέλλων μερόπεσσι
    Δέρκεται ἠέλιος νύκτα διασκεδάσας.

ἐς τὸ

Ὡς ὅδ᾽ ἐγχερσιφαὴς μετὰ πότμον πυρσὸν ἀνάψας,
Ἡμῖν ἠγλάϊσεν τὰ πρὶν ἀδηλότατα.
Χαῖρε μάκαρ Τόρνηβε, καλὸς πόνος οὔ σε γειτονεῖ
Ἐν φθιμένοις κεῖσθαι δυσκλέα, σηπόμενον.
Οὐρανόθι ζώεις σύ πανόλβιος· οὐδέ τι ἄμμι
Τοὔνομα σὸν μαρανεῖ πᾶς χρόνος ἐσσόμενος.

N. Γυλώνιος.

LEODEGARIVS A' QVERCV ADRIANO TVRNEBO Collegæ suo S.P.D.

SI virtus, studium, ingenium, & rerum omnigenarum,
Cognitio consummatissima, laudib. amplis
Efferri, aut etiam digna mercede beari,
Debent (Turnebe ornamentum & gloria nostræ
Gentis, & Europæ flos delibate) paranda
Ambrosia, & nectar tibi, sumptu publico, in arce:
In medioq; foro statuenda insignis imago,
Cui caput auricomum vireat Parnaside lauro.
Nam si albo diuûm rectè est adscriptus Apollo
Quòd perhonorificè de ipsis mortalibus esset
Promeritus, tibi quis sacram non extruat aram,
Plura tuo Genio quam Phœbo holocausta reponens,
Cùm Phœbum à tergo meritis, atq; arte relinquas?
Ille olim Admeti lætos armenta per agros
Graminibus pauit, tu magnanimi atque potentis
Gallorum regis ciues præstantibus ornas
Artibus: ille medebatur vibicibus, alphis,
Vulneribus, morbisq; hominum: tu trunca resarcis
Membra libellorum, & luxata, & tabida, & atra,
Et spurca illuuie, terges, reddisque nitori.
Ille planetarum princeps, tu hominum: ille sonoram
Barbiton à Maia genito cepisse putatur,
Tu verò à musis artes: oracula fudit
Ille, sed obscuris ambagibus, & Labyrinthis
Intricata, quibus torsit responsa ferentes:
Tu tripode ex certo promis folia ipsa Sibyllæ,
Tu vatum nodos, tu legum ænigmata soluis,
Tu sphingi Oedipodem te offers, tu peruia reddis
Quæ salebris, spinisúe scatent. Ille omine dextro
Marsiam in arguto cantus certamine vicit:
Tu doctos omnes superas omni arte decora.
Illum Cyrrha colit, Parnassus, Chrysa, Terapne,
Gryneum, Tenedos, Cynthus, Delos, Rhodos. At tu
Percoleris toto orbe frequens, tu nomine totum
Orbem imples, & bellè de toto orbe mereris.
Quare vtinam Parcæ meritis pro talibus annos
Tam longos tibi nere velint, quàm longa futura
Fama tua est, quàm longus honos, quàm gloria longa.

Deo gloria & gratia.

EIVSDEM AD LIBRVM Prosopopœia.

CVM punctum omne ferat liber disertus
Iucunda vtilibus, seuera blandis
Qui miscet, dubium haud potest videri
Quin sis auguriis bonis iturus
In lucem, quoniam author ille scitus
Qui te pumicibus cauis poliuit,
Qui longè superat, vel æquat arte,
Et virtute viros, quot aut fuerunt,
Aut sunt, aut aliis erunt in annis,
Te cum mirifica adprobatione
Facundorum hominum, dicauit illi
Qui solatiolum omnium sophorum
Et censetur, & est. Placebis ergo
Aequè, plausibili dicatione.
Vt gaza varia, venusta, honesta,
Qua tam magnificè beas legentes:
Vt tot millia læta basiorum
Figant Palladii viri, quot optat
Ferre à Lesbiola sua Catullus.

Deo gloria & gratia.

FVSCIANI CLERICI IN LIBRI commendationem, Epigramma.

QVisquis scriptorum cæca caligine musas
Desistis studio sollicitare pio:
Lux tibi discussis aderit manifesta tenebris,
Propositum quando legeris istud opus.
Parturiens etenim dulcissima dogmata, tandem
Explicat obscuros (hinc via plana) sinus.
Collectum membris igitur depelle soporem:
Ocyus auctorem, nec mora, quenque lege.
Quæ te terruerant, iam sunt sublata, nec vllo
Amplius apparent turpia monstra loco.

ADRIANI TVRNEBI
ADVERSARIORVM
LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Vinum doliare, vinum diffusum, vinum de fusum, vinum de dolio, vinum de cupa, propala, vinum defundere, Amphoræ notis signatæ & titulis, de meliore nota.

Vinũ doliare.

VINVM doliare omnes ferè apud Vlpianum l. prima §. si doliare. ff. de peric. & cõm.r.vend. exponunt, quod in dolio conditum est, ad vini pendentis discrimẽ, præsertim cũ vinum pendens, ipsas vuas significet, & vindemiam nondum collectam: Nam vinum pro vuis dici, locus ille Plauti in Trinummo, Sc. Minus quindecim dies. clarissimè indicat:

Tum vinum priusquam coactum est, pendet putridum.

Vinũ diffusum.

Ego potius putem vinum doliare dici ad discrimen vini diffusi: cuius rei ecquem locupletiorẽ citare testem possum, quam Proculum Iurisconsultũ? l. vinum. §. ego. ff. de tritic. vin. & ol. legat. Is enim: Ego (inquit) *etsi dolia in vasis vinarijs non sunt, tamen non concederem Trebatio, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset, legatum: Illud verum esse puto, cui vinum legatum cum vasis erit, ei amphoras & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse.* Vinum autem doliare, vinum est nouum, quod quia vetustatem non habet, quæ diffuso quæritur, & vino maturitatem & suauitatem affert, ideo minoris erat pretij.

Vinũ de dolio.

Vinum de dolio appellat Cicero, vt in Bruto: *Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit: de dolio sibi hauriendum putet?*

Vinũ de cupa.

Appellat & vinum de cupa, vt in Pisonem: *Panis & vinum à propala & de cupa.* Sic in bonis libris lego:

Propala.

Nam propala est qui merces propalam velut ante palum, aut de palo pendentes habet, & vendit: quam vocem in propolam deprauarũt, cum apud Græcos (quorum vocabulum videri volunt) hæc vox proxe-

netam significet, venditionísque conciliatorem, vt scribit Pollux lib. 7. cap. 2. Ea integra hodiéq; apud Varronem de re rust. lib. 3. c. 14. remanet, sic scribentem: *Denique ipsæ exruminantes ad propalam vitam diu producũt:* id est apud propalam. Quo sanè in Varronis loco non dubitẽ ruminantes emendare refragantibus libris omnibus, in quibus exgrumãtes legitur. Cocleas enim dicit apud propalam ruminando suo sibi succo, & exiguo cibo vitam diu producere. Apud Nonium denique in Primiter. Lucillius ipso syllabæ modulo satis indicat vocabulũ Latinum esse, cuius verba sunt:

Vt cum primitijs ficos propala recentes
Protulit, & pretio ingenti dat primitus paucos.

Quod si cui testimonium illud Proculi fortè nõ satisfacit, veniet in numerum Plutarchus, qui vinum de dolio nouum esse ostendet, cuius verba sunt, τὸν δὲ ἀνθοσμίαν ἀπωσάμενοι τουτονὶ, καὶ ἡμερίδην, ἀγριώτερον πίνομεν ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιαδόμενον id est, Isti veteri & miti vino reiecto, durum & immite de dolio bibimus culicum turba perstrepens. Vinum autem diffusum est quod in amphoras & cados apothecarum ad asseruandum fusum est. Plinius lib. 14. cap. 14. *Apothecas fuisse, & diffũdi solita vina anno D CXXXIII. vrbis apparet indubitato Opimiani vini argumento.* Apud Catonem tamen (Catul. de re rust. c. 147.) doliare vinum pendenti opponitur, apparétque eius ætate nondum frequẽter solitum esse vinum diffundi in Italia. De diffuso vino ita scribit Horatius: lib. 1. epist. 5.

Vina bibes iterum Tauro diffusa. Et Iuuen. Sat. 5.

Ipse capillato diffusum consule potat.

Vinũ defundere. Vinũ desusum.

Defundere autem vinum, est de dolio in craterem, aut de cratere in paterem fundere. In Horatio igitur rectè conijcit vir doctissimus Lambinus scribendum, lib. 2. sat. 2.

Et nisi mutatum parcit defundere vinum.

Id enim est in pateram, vel trullam fundere, & bibere. Et libro 2. de Finibus: *Quibus vinum defusum sit è pleno Oenophoro.* id est, deorsum in pateram aut poculum fusum. Et apud Maronem lib. 4. Georg.

Hæc ait & liquidum Ambrosiæ defudit odorem.

Amphoræ notis signatę et titulis.

Amphoræ autem & cadi in quibus vinum erat conditum, notis signabantur & titulis: vt indicat Iuuenalis sat. 5.

—cuius patriam, titulúmque senectus
Deleuit multa veteris fuligine testæ.

Proinde Cicero in Bruto scribit: *vt si quis falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis Coss. natum velit, nec rursus ita vetere, vt Opimium, aut Anitium consf. quærat. Atqui hæ notæ sunt optimæ: credo: sed nimia vetustas nec habet eã quam quærimus suauitatẽ, nec est iam sane tolerabilis.* Itaque cum aliquem commendasse nos dicimus de meliore nota, quo genere loquendi est vsus doctissimus & elegãtissimus poeta Catullus ad Mal. & Curius in epistola ad Ciceronem libro septimo epistolar. famil. nisi fallor, translationem à vino ducimus, in quo melior, & optima nota dici solet: quod & ab eruditissimo Lambino est obseruatum.

De meliore nota.

CAPVT II.

Angustus clauus, Tribunus angusticlauius & laticlauius, arctum lumen purpuræ apud Papinium.

NEminem esse existimo in Gallia paulo humaniorem, cui Georgius Buchananus non sit notus, non solùm eximius poeta: verùm etiam vir omni liberali eruditione non leuiter tinctus, sed penitus imbutus: Inter nos de literis nuper cùm sermo incidisset, ac de Tranquillo in Octau. August: ca.73. loqueremur, qui vitas Cæsarum pari licentia ac illi egere, scripsit, dixit non solùm magno errore receptum esse patrem eius Augusti clauium fuisse: verũ etiam magna hominum molestia, in eo explicãdo miserè se cruciantium: quorum quid, inquit, attinet ineptias commemorare? sese autem opinari dicebat angusticlauium scribi debere, vt laticlauium: quòd esset tunica Angusti claui, vt Lati. Atque huius sententiæ suæ astipulatorem adscriptoremq; producebat Ouidium, cuius libr. quarto Trist. hi sunt versus:

Angusticlauius.

Curia restabat: claui mensura coacta est,
Maius erat nostris viribus illud onus.

Se enim in Equestri ordine substitisse dicit Ouidius: & Suetonius patrem suum nondũ adeptum fuisse latum clauum significat. Etsi autem tam clarè id à Buchanano probatũ esse confido, vt dubitandum nullo modo cẽseam: tamen quo id testatius & confirmatius sit, addam Paterculi testimonium de Mæcenate, qui in Equestri ordine semper mansit, sic scribentis. 2. volum. *Quippe vixit angusto clauo pene contentus, nec maiora consequi non potuit, sed non tam optauit.* Accedet velut supernumerarius testis (re satis illis iam testimonijs cõfirmata) Lampridius in Alex. Seue. cuius verba sunt: *Tum satis esse constituit, vt Equites Romani à Senatoribus claui qualitate discernerentur.* In eadem etiam esse sententia Lambinum collegam meum animaduerti. Hæ me auctoritates mouent vt in Pap. lib. 4. Syluarum ad Septimum, sic hos versus legam, & de angusto clauo intelligam.

Hic paruus inter pignora curiæ
Contentus arcto lumine purpuræ
Crescis,

Arctum lumẽ purpuræ.

Vbi refragante versus lege Raro hodie scribitur in omnibus, quæ quidem viderim exemplaribus. Arctum enim lumen purpuræ, angustum clauum purpureum accipio, quo is, quamuis Senatoris filius, contentus erat. Tribuni autem militum quidam angusticlauij erant, quidam laticlauij: hique maioris dignitatis, illi minoris. Patrem quidem suum Tribunum, angusticlauiũ fuisse Othoniano bello Suetonius in Othone cap. 10. dicit: vapulasse Neronem à quodam laticlauio etiam narrat, vt existimo non Tribuno militum laticlauio, sed Senatore. Nam à Dione in Othone, is Iulius Montanus nominatur, & Senator appellatur.

Tribunus angusticlauius.

Laticlauius.

CAPVT III.

Comperendinatio, altera actio.

QVid inter comperendinationem, & ampliationem apud Cic. in Verr. intersit, quæri plerunque animaduerto: qua de re neque recentiorum sentẽtia mihi probatur, nec veteris interpretis Asconij expositio satisfacit: quam (ne prolixior sim) adscribere nõ decreui. Potius Ciceronis locum subiiciã 3. act. in Verrem, & ex eo coniecturam captabo, & (si potero) verum eliciam: Eius verba hæc sunt, *Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis vt causa dicatur: quod aut mea causa potius est constitutum, quàm tua, aut nihilo tua potius, quàm mea. Nam si bis dicere commodum est, certe vtriusque commune est. Si eum, qui posterius dixit, opus est redargui, accusatoris causa, vt bis ageretur, constitutum est. Verùm, vt opinor, Glaucia primus tulit, vt comperendinaretur reus: antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronuntiari.* Istis ergo Ciceronis verbis persuasus huc labor, vt putem ampliationem fuisse in iudiciis, cum parum iudicibus liquebat: comperẽdinationem lege Seruilia in iudicium repetundarum introductam, vt etiam si prima actione iudici liqueret reum damnandũ esse, tamen ei cõdemnare non liceret. Lex enim Seruilia induxit comperendinationem, ne primò iudicaretur: id est vt bis causa diceretur: ac comperendinatio, altera, id est, secunda est actio. Bis enim iudicium exerceri voluit de pecuniis repetundis: nec, si constaret iudici prima actione damnãdum esse reũ, licere voluit damnare ante secundam actionem. Sic Cicero act. 3. in Ver. Verrem velut lege Seruilia comperendinatum fingit ad iudicium adesse & respondere: ac cõperendinationem alteram actionem appellat, his verbis: *Neminem vestrum ignorare arbitror Iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atq; hanc opinionem Populi Romani fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non*

Ampliatio.

Comperẽdinatio.

non fuisse, neq; adiudicium adfuturum. Hanc tamen explicationem attigit (ne quid dissimulem) Asconius 3. act. in Verrem cum scripsit: *Comperendinatio vtriusq; partis recitatio est.* Id est (vt interpretor) cùm iterum à pręcone citantur vt adsint, qui priore actione citati fuerant.

CAPVT IIII.

Melici, Dithyrambici, μελοποιός, μέλη lyrici, numeris fertur lege solutis quid.

EXtat Ciceronis libellus de optimo genere oratorum, quem scripsit, cùm in Latinam linguam conuertisset aduersarias Æschinis & Demosthenis orationes, quas & Diuus Hieronymus vidit. Eius libelli principium multos suboffendit: nam cum ita scribat: *Oratorum genera esse dicuntur tanquam poetarum: id secus est. Nam alterum est multiplex. Poematis enim Tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici, quod magis est tractatum à Latinis, suum quoduis est diuersum à reliquis genus.* Permirum sibi videri dicunt illud à Cicerone genus scribi à Latinis magis tractatum fuisse, cuius hodie in literis Latinis nullum extet vestigium. Ego verò illam Ciceronis orationem aliam in sententiam interpretor, atque affirmo Ciceronem dicere multa poematis genera, & exempla proferri posse, præsertim cum poema magis à Latinis tractatum sit. Itaque verius esse puto, quod in libris scriptis reperitur *Quo magis*: etsi *Quòd magis*, eodem sensu legi potest. Non assentior ijs qui *minus* hic legunt contra omnium Bibliothecarum auctoritatem. Quærũt autem quid inter Melicos, Lyricos, & Dithyrambicos intersit: Ego Melicos qui cantilenas scribebant ferè in numero Lyricorum reposuerim: Nam Simonidem Suidas nunc μελοποιὸν, nunc Lyricum vocat, & Platoni μελοποιοὶ canticorum scriptores & Lyrici sunt: & Sapphus, Alcmanis, Anacreontisque, qui Lyrici numerantur, μέλη nominantur. Ausonius Melicos & Lyricos modos nominans distinguere paulum videtur, & pangi melos potest quod non ad Lyram canatur, latiusque interdum pateat: nisi fortè idem bis locutus est, quod non est in poetis rarum. certè iidem Galeno sunt in fine de vsu partium scribenti παρὰ τοῖς μελικοῖς ποιηταῖς, οὓς ἔνιοι λυρικοὺς ὀνομάζουσι. Lyricos autem à Dithyrambicis, & materia, & lege carminis differre puto. Materiam Lyricorum complexus est Horatius de arte poetica, cùm scripsit:

> *Musa dedit fidibus diuos, puerosq; Deorum,*
> *Et pugilem victorem, & equum certamine primũ,*
> *Et iuuenum curas, & libera vina referre.*

Melici.

μελοποιοί.

μέλη

Dithyrãbici.

Dithyrambicorum argumentum erat Liber pater: eorùmque Chori Cyclici dicebantur, ad discrimen Tragicorum & Comicorum Chororum, qui erant quadrati. Lege carminis differebant, quòd in Lyricorum plerunque carminibus erant Strophæ, Antistrophæ, & Epodi: In Dithyrambicorum non erant, sed velut vna, perpetuaque comprehensione sine vllis Stropharum, & Antistropharum legibus & interuallis, varios versiculos contexebant. Id ex Aristotele cognosci potest, qui ita in Rhetoricis lib. 3. scribit, τὴν δὲ λέξιν ἀνάγκη εἶναι ἢ εἰρομένην καὶ τῷ συνδέσμῳ μίαν, ὥσπερ αἱ ἐν τοῖς διθυράμβοις ἀναβολαί, ἢ κατεστραμμένην, καὶ ὁμοίαν ταῖς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ἀντιστρόφοις: id est, Dictionem autem necesse est aut tractam esse, & coniunctione vnam, vt Dithyrambicorum cantica: aut cõuersam, & similem veterum poetarum conuersionibus. Id etiam Aristoteles in Problematis scribit sectione 19. problemat. 15. nã cum quęsisset, Διὰ τί οἱ μὲν νόμοι οὐκ ἐν ἀντιστρόφοις ἐποιοῦντο, αἱ δ᾽ ἄλλαι ᾠδαὶ χορικαί: id est, Quamobrem nomi sine conuersionibus à poetis scribebantur, cum cantica chororum per conuersiones componerẽtur, subiicit: eadem sectio. & problem. Διὸ καὶ οἱ διθύραμβοι ἐπειδὴ μιμητικοὶ ἐγένοντο οὐκ ἔτι ἔχουσιν ἀντιστρόφους, πρότερον δὲ εἶχον: id est, Proinde & Dithyrambi posteaquam imitatores esse cœperunt, conuersiones non habent, ante habebant. Quocirca quia versus tumentes libero impetu texunt, nec cantica certo flexu recurrentia certa lege carminum includunt, Horatius scripsit quarto carminum od. 2. de Dithyrambis Pindari:

> *Seu per audaces noua dithyrambos*
> *Verba deuoluit, numerisq; fertur* | *Lege solutis.*

Numeri lege soluti.

Contra de eius Lyricis certo ambitu comprehensis, scribit Papinius lib. 4. silua. 3.

> *—Qua lege recurrat Pindaricæ vox flexa Lyræ.*

CAPVT. V.

Cicero emendatus, scriptura, decuma, portorium.

ETsi plenum est periculi & aleæ, coniecturæ confidere suæ in tractãdis auctoribus, multis tamen in rebus sola coniectura nititur, quam & in re capitali nostra medicus aucupatur. Id eo dico, quia cùm Cicero scribit pro lege Manilia: *Cum Publicani familias maximas, quas in salinis habent, quas in agris, quas in portubus:* augurор pro salinis, siluis esse legendum. Cuius rei hæc ratio est: Vectigalia populus Romanus capiebat ex agricultura. Agri enim vectigales decumas frumẽti Pop. Rom. pendebant: hoc frumentum militibus admetiebantur, sed & vrbanæ plebi, modò semissibus, modò trientibus: Tandem tamen lege Clodia semisses, & trientes sublati sunt, gratisque admensum est plebi vrbanæ frumentum: interdum etiam vendebant. E pecore, quod vectigal, scriptura dicebatur. Hinc Plautus Truculento, Sc. Ad fores auscultato.

Cicero emẽdatur.

Decuma. Scriptura

> *Nam aduersum legem à me ob meam scripturam, pecudem accepit.*
> *A. Ferè idem quod tu facis, faciunt rem malè gerentes:*
> *Vbi non est scripturam vnde dent, incusant publicanos.*

Nam qui in publicis siluis pascebant, quas redemerant publicani, numerum capitum sui

pecoris apud publicanum profitebantur, numerumque in commentarium referebat publicanus, & in singula capita certam pecuniã pro pastione exigebat. Proinde *scriptuarius ager*, vt ait Festus lib. 17. *ager publicus appellatur, in quo vt pecora pascantur certum æs tribuitur: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.* Tertiũ vectigal è mercatura erat si quid vel importaretur vel exportaretur, quod Portorium appellabant. Dicet aliquis: nondum video cur *Siluis* legendum sit, potius quam *Salinis*. Imò verò ex ijs quæ posui id satis notum, & planum est: in siluis enim pecora pasci constat. Et Cicero pro lege Manilia (nisi hallucinor) quarer tria illa vectigalia attigit, vt cùm dixit: *vt & vbertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur.* Rursum, ibidem: *Tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit. Ita neq; ex portu, neq; ex decumis, neque ex scriptura vectigal conseruari potest.* Postremò hoc in loco. nam salinæ aliud vectigal significarent, de quo nulla in ea oratione mentio est. In siluis autem pasci pecora satis pastor Virgilianus docet eclog. 1. canens:

Portoriũ.

Formosam resonare doces Amaryllida siluas.

Sed & ipse Maro: lib. 1. Æneid.

——Et egressus siluis, vicina coegi,
Vt quamuis auido parerent arua colono.

CAPVT VI.

Aratores, aratio.

ADmonet me locus superior, vt qui à Cicerone aratores vocentur, explicem, neque enim satis intelligi qui sint, vulgò video. Ager aliquis Decumanus qui arabatur, eorum à quibus colebatur proprius non erat, sed publicus populi Romani censebatur, ac decumarũ conditione, & pensitatione agricolis erat attributus, qui aratores dicebantur, agrique quos colebant Arationes: sed & omnis ager vectigalis & decumanus, qui arabatur frumentariusque erat sic vocabatur. Cicero in Verrem act. 5. *Pulsos aratores esse dico, agros vectigales vexatos, atq; exinanitos à Verre.* Iterum ibidem, *Magni & naui aratores agros latos ac fertiles desererent, totásque arationes derelinquerent.* Plautus Truculento, Sc. Ad fores auscultato.

Aratores.

Aratio.

Male vertit res pecuaria mihi apud vos, nunc vicißim
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.

Ager Campanus cum publicus populi Romani esset, qui Capuæ eum colebant & decumas pensitabant, aratores erant. Itaque scribit in Rullum 2. act. Cicero, euersam non fuisse Capuam à maioribus, vt esset domicilium aratorum. Eius verba sunt: *Illi Capuam receptaculum aratorum, nundinas rusticorum, cellam atque horreum Campani agri esse voluerunt.* Nec verò aratores domini erant, nec domini censebantur: eósque à dominis Cicero in Verrem act. 5. perspicuè distinguit, sic scribens: *Tamen in columis numerus manebat dominorum, atque aratorum.* Certè qui agros vectigales colebant, verè domini non censebantur. Non me latet tamẽ aratoris vocem latius etiam patere, & agricolam significare: sed & aratorem agri vectigalis interdum dominum vocari. De Aratione à Varrone libr. 4. de ling. lat. etiam scribitur, *ager aruus & arationes, ab arando.*

CAPVT. VII.

Catulli versus explicati de Arsinoe, Zephyrium, Zephyritis, Hippia Arsinoe.

ELegantissimi sunt versus doctissimi, & politissimi poetæ Catulli, de coma Berenices, sed obscuri, nec satis intellecti, quos è Callimacho conuertit.

Catulli versus explicati

Abiunctæ paulo ante comæ mea fata sorores
Lugebant, cùm se Memnonis æthiopis
Vnigena impellens nutantibus aera pennis
Obtulit Arsinoes Chloridos ales equus:
Isq; per ætherias me tollens aduolat auras,
Et Veneris casto collocat in gremio.
Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat,
Grata Canopeis incola littoribus.

Quos hinc intelligi posse spero: Arsinoen Philadelphi vxorem Ægyptij consecrarant, Veneremque & Zephyritin appellarant, eique templum in Zephyrio promontorio ædificarant: eandem vt Zephyri vxorem Chlorin vocarant. Neminem enim ferè latet Chlorin vxorem Zephyri à poetis dici, quæ & Flora Latinis est. Fingit & Callimachus vt vnigena est auroræ Memnon: ita Memnonis vnicum esse filium equum Chloridis. Videor etiam legisse in editione quadam (nisi memoria fallit) *vnigena impellente natantibus*, quam sequenti scripturam non perinde mihi probatam sensus nasceretur, alitem equum Chloridis venisse exoriente aurora quæ vnicum filium Memnonem genuit. Sed vt in iudiciis in quibus de facto quæritur testes producendi, tabulæ proferendæ sunt: Ita auctores adhibendi sunt huius rei tanquam astipulatores. Hoc igitur dicet pro testimonio in epigrammate ipsemet Callimachus apud Athenæum.

Κόγχος ἐγὼ ζεφυρῖτι παλαίτερος, ἀλλὰ σὺ νῦν με
Κύπρι σεληναίης ἄνθεμα πρῶτον ἔχεις.

In his versibus sine controuersia & Venus & Zephyritis appellatur, præsertim cùm paulo post sequatur:

Σοὶ τὸ περίσκεπτον παίγνιον Ἀρσινόης.

Idem & Posidippus in Epigrammate, quod scripsit in Venerẽ quę in Zephyrio colebatur.

Τοῦτο καὶ ἐν ποταμῷ καὶ ἐπὶ χθονὶ τῆς φιλαδέλφου
Κύπριδος ἱλάσκεσθ' ἱερὸν Ἀρσινόης,
Ἣν ἀνακοιρανέουσαν ἐπὶ ζεφυρίτιδος ἀκτῆς,
Πρῶτος ὁ ναύαρχος θήκατο Καλλικράτης.
Ἡ δὲ καὶ εὔπλοιαν δώσει, καὶ χείματι μέσσῳ
Τὸ πλατὺ λισσομένοις ἐκλιπανεῖ πέλαγος.

Stephanus, de vrbibus Zephyrion. καὶ ζεφύριον ἄκρα τῆς αἰγύπτου, ἀφ' ἧς ἡ ἀφροδίτη καὶ Ἀρσινόη ζεφυρῖτις, ὡς Καλλίμαχος

Zephyrium. Zephyritis. Hippia Arsinoe.

Καλλίμαχος, id est, *Et Zephyrium promontorium Aegypti, à quo Venus & Arsinoe Zephyritis, vt Callimachus vocat*. Sed & Hippia vocabatur Arsinoe, credo, quod in cœlo equum habere crederetur. Hesychius. ἱππία Ἀρσινόη ἡ τοῦ φιλαδέλφου γυνή. Cum præsertim dum viueret, equos studiosè alere solita sit, & ad Olympica certamina mittere, vt è Callimacho scribit Higinus lib. 2. astronomicôn poetic.

CAPVT VIII.

Abuti operam, Faciunt ne intelligendo? apud Terentium.

VErbum Terentij in Andriæ prologo est (quod omnes æquè ac suos vngues tenēt, neque ferè quisquam tamen intelligit) *Nam in prologis scribundis operam abutitur, non qui argumētum narret.* Hic Abuti omnes in recepta & solita significatione accipiunt pro malè vti: Ego abuti operam interpretor esse operā impendere, & consumere, hoc sensu: in prologis poeta operam non ponit, nec consumit in argumenti narratione, sed in calumniæ & maledictorum depulsione. *Qui* aūt valet *Vt*, hoc modo, Non operam ponit vt argumentū narret. Sic Abuti Plautus vsurpat in Asinaria: Sc. vnum istorum quodque verbum. *Vbi sunt quæ dedit?* C. *Abusa.* id est ea consumpsi, ea consumpta sunt. Quidam in Terentiano versu, Andr. prologo, ad ruinam carminis fulciendā legūt (vt ne id quidem prætermittam) *Nam in prologijs scribundis.* Nam prologium pro prologo veteres vsurparunt, vt à Grammaticis annotatur. Planè pronūtiare non verebor in eo prologo: *Faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant?* cum interrogatione legendum esse, hoc sensu: an non dum intelligentes & docti hac in re videri volunt, planè hoc consequuntur, vt nihil intelligant? NÆ affirmantis præponi non subiici solet. nec officit quod reperitur, *Aedepol næ ego sum miser.* Nam post iusiurandum de integro inchoatur oratio.

Abuti operam.

Faciunt ne intelligendo.

CAPVT IX.

Euocati.

CÆsar libro tertio de bello ciuili scribit: *Cùm horum omnium ratio haberetur, ad duorum millium numerum ex Pompeianis concidisse reperiebamus, euocatósque & centuriones complures.* Et libro primo: *Militibus in concione agros ex suis possessionibus pollicetur, quadraginta in singulos iugera, & pro rata parte centurionibus euocatisq;*. Non est exprimenda longior oratio in recitandis aliorum scriptorum testimoniis: Hic quærendum videtur qui sint euocati, quos & à militibus & à centurionibus Cæsar distinguit. Euocati autem sunt homines militia perfuncti, & emeritis stipendiis, qui tamen rursus militatum euocantur. Id declarat Dio, sic scribens: ἐκ τούτων δὲ ἐν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν ἠουοκάτων σύστημα (οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς ἐπ᾽ αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν) ἐνομίσθη. id est, Ex his hominibus euocatorum numerus constitit, quos ἀνακλήτους, id est, reuocatos Græcè vocare possis, quòd militia perfuncti ad eam rursus reuocarentur. Euocatorum autem honestus erat ordo in re militari, & in multis inscriptionibus: Euocatum Cæsaris aut Augusti fuisse ambitiosè incisum videmus. Hoc ideo scribendum putaui, quo eos qui vocem hanc parum notam habēt certiores facerem, quæ sit huic verbo vis & potestas subiecta.

Euocati.

CAPVT X.

Secundarij, statariæ comœdiæ, statarij histriones, tertiarij, strigmenta gymnasij, Valerius emendatus.

SCribit Cicero 1. in Ver. *Vt in actorib. Græcis fieri videmus, sæpe illum qui secundarum, aut tertiarum partium, cùm posßit aliquanto clarius dicere quam ipse primarum, multum summittere, vt ille princeps quā maxime excellat:* His verbis expresßit, quos Græci δευτεραγωνιστὰς, & τριταγωνιστὰς vocant, sed vno verbo illos secundarios, hos tertiarios appellare potuit, vt in Bruto: *Quod idem faciebat Q. Arrius, qui fuit M. Craßi quasi secundarius.* Est enim translatio ducta ab actore secundarum partium: neque raró à fabulis transferre solet, velut in eodem Bruto: *Sed eos etiam quos statarios appellant.* Nam statariæ quædam dicebantur comœdiæ vel auctore Terentio: & statarij histriones, qui minus actuosi erant, & ad eas fabulas magis quam motorias accommodati habebantur. Iterum in eodem Bruto, *Nunc quoniam totum me non næuo aliquo aut crepundijs, sed corpore omni videris velle cognoscere:* Ex argumentis dixit comœdiarum, in quibus expositítij, vel è corporis næuo, vel è crepundijs, quibuscum expositi fuerunt, postea agnoscuntur. Tertiarium dixit Valerius libro 9. capite. 15. sed in eo perperam retiarius, & assectarum legitur: eius verba sunt: *Sed alter ex quodam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, nisi Nepotis à moribus accepisset, Pamphili tertiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuißet.* Hæc veterum librorum scriptura etiam Plinij auctoritate lib. 7. c. 12. confirmatur, atque comprobatur, à quo sic scribitur: *Sicut Spinther secundarum, tertiarumq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli Coß.* Atque ne sine corollario hoc caput abeat, in eodem apud Valerium capite de formæ similitudine libr. 9. cap. 15. pro *gymnicorum seruo stramenta gymnasij colligenti* lego strigmenta gymnasij. Sic enim sordes appellabantur, quæ destringebantur & deradebantur de athletarum corpore, quæ quòd medicatam vim haberent, diligenter colligebantur, magnoq; venum ibant.

Secūdarij.

Statariæ comœdię. Statarij histriones.

Tertiarij.

Strigmenta gymnasij.

CAPVT XI.

Coloniæ, coloniæ Latinæ, coloniæ Italicæ, municipium, præfectura, forum, conciliabulum, Varro explicatur.

LEgi Coloniarum deducendarum (Vario. auctor. de limit. in L. Mamil. Roſcia, Peducea, Aliana, Fabia (adſcriptum ſæpe legimus; *Quæ Colonia hac lege deducta, quódue municipium, præfectura, forum, conciliabulum conſtitutum erit*. Quæ verba celeriter noſtras aures prætervolare ſanè non debent, ſed diligenter attendenda, & animaduertenda ſunt. Nam inter ſe omnia differunt, etſi diſcrimen à paucis obſeruatur. Erant ergo Coloniæ, cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adſcribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Hæ duorum erant generum, quædam Latinę, quædam Italicæ: Latinis ius erat ciuitatis & ſuffragij & magiſtratus capiẽdi, ſi in ſua colonia magiſtratum geſsiſſent. Idem ius colonijs Trãſpadanis dedit, quãvis colonos in iis non collocaſſet Põpeius Strabo (Aſconius in oratio. Cic. contra Piſonem) Proinde ſcribit ad Atticum lib. 1. epiſt. 1 Cicero: *Quoniam videtur in ſuffragijs multum poſſe Gallia*. Italicis aũt colonijs ius ciuitatis & ſuffragij nullum erat: ſed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamẽ erant, nec tributum aut ſtipendium pendebant. Itaque extra Italiam coloniæ iuris Italici, immunes erant, cùm prouinciarum ſolum tributarium, & ſtipendarium eſſet. Tandem tamen paulò ante Strabonis ætatem tota Italia ciuitate donata eſt: & deniq; Antonini imperatoris tempore, quicunq; ex orbe Romano eſſet, vt Iuriſconſulti ſcribunt. Municipia vrbes erant iure ciuitatis Romanæ donatæ, in quas ſi coloni deducerentur, in coloniæ conditionem tranſibant, & cùm antè ſui iuris eſſent, legẽ à deductore coloniæ accipiebant. Hinc veretur Cic. ne Rullus municipia Cãpaniæ colonis occupet. Eodẽ modo coloniæ in ius municipij trãſibant, vel beneficio Senatus, vel eius qui coloniã deducebat, vt ex legis verbis quę recitaui apparet. Puteolos coloniã fuiſſe ſcribit Liuiꝰ li. 34. Scribit & Paterculꝰ priore vol. Paulò ante conſulatũ Cic. in municipij conditionẽ mutati fuerant, vt ex his verbis oratio duæ in Rullum apparet: *Puteolos verò qui nunc in ſua poteſtate ſunt ſuo iure, libertateq; vtuntur, totos nouo populo atque aduentitijs copijs occupabũt*. Pro Cœlio: *Nam quod eſt obiectum municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini vnquma præſenti Puteolani maiores honores habuerunt*. Itaq; quod tantopere ſe hęſitare Aſconius confitetur, quid ſit quod coloniam Placentiam Cicero in Piſonem municipium appellarit, hinc nullo negotio ſolui diluiq; poteſt. Præfecturæ erant, in quibus ius dicebatur, & nundinæ agebantur: eratque quędã earũ Reſp. cùm tamẽ magiſtratus ſuos non haberent: ſed in eas ex vrbe præfecti, qui ius dicerẽt mitterẽtur: Earũ genera fuiſſę duo ſcribit Feſt. lib. 14. in lit. p. vnum earũ in quas ſolebant pręfecti quatuor ſexve mitti, q Pop. ſuffragio creati erant: Alterum earum in quas Prætor vrbanus quotannis mittere ſolebat, q ius dicerent. Sunt & præfecturę cum colonię territorio, quod colonis nõ ſufficiat, ager aut agri pars attribuitur: vt Campus Mantuanus, Cremonenſi colonię contributus eſt. Proinde ſcribit in Bucolicis Verg. eclog. 9.

Colonia.

Coloniæ Latinæ.

Colonię Italicæ.

Municipium.

Præfectura.

Mantua, væ, miſeræ nimium vicina Cremonæ.

Et in 2. Georg.

Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine cygnos.

Mirum autem fortaſſe cuipiã videbitur quòd Arpinum, quod municipium erat, & Puteolos, pęrfecturas vocet Feſtus li. 14 in littera p. Sed potuerunt aliquando in præfecturæ conditionẽ mutari: & curatoris agrarij, deductoriſq; coloniarum, velut ex verbis quæ recitaui apparet, ea interdum poteſtas, & ius erat. Id Senatus etiam & populus interdum decernebat. Forũ, locus erat nũdinationis & negotiationis, vbi etiam ius dicebatur: vt forum Flaminij, forum Iulij, forum Licinij, de eorũ nominibus, qui ea fora conſtituenda curarũt. Quare cùm ſcribit Varro de re ruſtica lib. 1. c. 2 *Eiuſdem gẽtis C. Licinius Tribunus plebis cùm eſſet post Reg. exactos annis CCCLXV. primus populũ ad leges accipiendas in ſeptena iugera forenſia è comitio eduxit:* ſignificat aſsignata fuiſſe viritim à Licinio ſeptena iugera in eo foro quod ipſe cõſtituit, forumque Licinij vocatum eſt. Municipia autem coloniis præferebantur: coloniæ præfecturis: præfecturæ foris: fora conciliabulis. Nam conciliabula cùm loca eſſent in quibus ius diceretur, & in conciliũ conueniretur: tamen foris inferiora erant. Interdum tamen in Municipij ius aſcendebant. Frõtinus de limi. agr. *Hoc conciliabulum fuiſſe fertur, & poſtea in municipij ius relatum*. Cùm aũt Frontinus dicit conciliabulum fuiſſe (interprete Vrbico de lim. agr.) intelligit locum quẽdam coloniæ fuiſſe, & quandam coloniæ partem, vbi conuenticulum eſſet iuridicum. Eius verba ſunt: *Sunt autem loca publica coloniarum, vbi prius fuere conciliabula, & poſtea ſunt in municipij ius relata*. Cæterùm in conciliabulis ius dictũ fuiſſe oſtendit antiqua lex in Vario. auctor. de limi. in L. Mamil. Roſcia, Peducea, Aliana, Fabia. cuius (ſi quis fortè dubitat) hæc ſunt verba: *Cùm curator hac lege non erit, tunc quicunque magiſtratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo, iuri dicundo præerit, eius magiſtratus de ea re iuriſdictio, iudiciſq; datio, addictio eſto.* Liuius tamen per fora, & conciliabula, omnia quæ extra vrbem erant, maiora & minora oppida, caſtella, loca intellexiſſe videtur, in quib. eſſent conuentus aliq iuridici: Eius ſunt verba, *Decemuiri ſupplicationẽ in biduum valetudinis cauſa in vrbe, & per omnia fora, conciliabuláque edixerunt*. Iterum ibidem: *Vltra decimum lapidem per fora, conciliabuláque C. Menio*

Forum.

Conciliabulum.

priuſquam

priusquam in Sardiniam prouinciam traijceret, decreta. Cùm dixerim meliore conditione, & iure municipia fuisse, quàm colonias; sciendum tamē Cæsarum imperio multos contrà existimasse, quod à Gellio libro 16. capite 13. relatum legimus.

CAPVT XII.

Pæanem citare, citare minuritionem.

AD illum Ciceronis de Orat. lib. 1. locum: *Qui & annos complureis sedentes declamitant, & quotidie antequàm pronuncient, vocem sensim cubantes excitant, eandemq; cùm egerunt, sedentes ab acutissimo sono vsq; ad grauissimum sonum recipiunt, & quasi quodammodo colligunt. Hoc nos si facere velimus, antè condemnentur ij quorum causas receperimus, quā toties, quoties præscribitur, pæanem, aut munionem citarimus.* cùm scripsissem aliquando mihi videri legendum esse *minuritionem citarimus*, quòd dicerem mihi videri interpretata à Cicerone verba Græca παιανίζειν & μινυρίζειν, magnam ea de re famam sermonemque manasse intellexi hominum inuentum meum improbantium. Hi tamen reperient in Græcorum commentarijs μινυρίζειν esse tenui & deducta voce canere: & consuetudinem phonascorum reperient apud Alexandrum Aphrodiseum in excitandis molliendisque arterijs diligenter paucis verbis explicatam, in eoque verbum παιωνίζειν, quod Cicero pæanem citare reddidit. Verba sunt Aphrodisei καὶ οἱ φωνασκοὶ δὲ παιωνίζοντες προμαλακιοῦσι τὰ ἀναπνευστικά, id est, Phonasci pæanem citantes arterias præmolliūt. Videtur autem pæan contentionis vocis esse, minuritio remissionis. Etiā phonascorum consuetudinem ita lib. 5. de sanitate tuenda Galenus attingit, καὶ τὰς καλουμένας ὑπὸ τῶν φωνασκῶν ἀναφωνήσεις παρελάμβανον, id est, & quas phonasci vocis excitationes vociferationesq; appellant, adsumebam. Iterum, ὅτι δὲ καὶ ἀναφωνήσεις ἐν μεγέθει τε καὶ τῇ κατ᾽ ὀξύτητα τάσει τῆς φωνῆς ποιητέον ἐστὶν ἐπὶ τούτων οὐκ ἄδηλον, id est, vocis autem excitationes & vocis magnitudine & acuminis contentione instituendas esse in his non obscurum est.

Pæan.
Minuritio

CAPVT XIII.

Vdones, cudones, holoberæ vestes.

IN titulo de auro & argento legato, l. argumento. §. alia causa est. ff. de aur. & arg. lega. hæc verba Vlpiani Iurisconsulti sunt, *Alia causa est vdonum, quia vsum calceamentorum præstant.* Hanc vocem vdonum hominibus doctis plurimum negotij exhibuisse animaduerto cùm alij odonum, alij vndonum, alij etiam œdorum legāt. Itaq; cur non mihi quamuis iuris ciuilis imperito post ista commenta venia sit, quid mihi videatur ista de re scribendi? Ego vdones lego, & puto calceamenta esse ex hircinis pilis texta. De vdonibus Martialis libro 14. epigram. 140. scripsit,

Vdones.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti.

Putaui aliquando vnam abesse literam propter antegressum elementum, t, verbi Est, cui in libris manu scriptis ita simile est, c, vt plerumque internosci non possit, & legendum censui Cudonum, vel Codonum: nam vtroq; modo scriptum reperio. Sunt autem Cudones è pellibus operimenta capitis, quæ & pedibus indui posse credebam: quod commentum mihi vehementer displicet. Nam apud Silium lib. 8. Cudo significat galeā pelliceam, vt quæ κυνέη ab Homero dicitur, & κτιδέη. verba sunt Silij,

Cudon

—caput his cudone ferino
Stat cautum.

in quo qui *codone* legunt, deducūt à κωδίον. Sed vt aliud ex alio, quæritur etiam à Iurisconsultis, quæ sint holoberæ vestes. Hîc non auderem mediusfidius meam interponere sententiam, nisi censendi ius esse cuiuis viderem post tam ridicula interpretum somnia. Quas Latini vestes, birros appellant, Græci βύρους vocare solent, id est, beros: vt holoberæ vestes sint, quæ totæ birri sint. Nam birri honestiorum & palatinorum erant, vt in concilio Gangrensi, in canonibus Apost. καταψηφίσοιτο τῶν τοὺς βύρους φορούντων: & clarius apud Euagrium, βύρους τε γαμηλίας ἐμβάπτοντας. Sunt igitur holoberæ vestes birri toti verè serici, & toti conchyliati, velut è capitibus illius tituli, in quo earum mentio est, libro vndecimo Cod. titulo 8. coniicere licet. Nam illæ vestes totæ dicuntur, ex breuitate & compendio sermonis, cum purpuræ aut serici, aut conchylij nomen subaudiendum sit. Zonara & Balsamon interpretantur texta holoserica.

Holoberæ uestes.

CAPVT XIIII.

Profundum, Aqua manibus & pedibus, Martulus. filicata opera.

SI quid expiscari possumus, quod vsquam velut in alto profundoque lateat, magna lætitia exultamus. Itaque, scrutamur omnia grammaticorum vada, sinus, maria, non minus quàm gula, quæ elementum tam immite non sinit quiescere, sed eius omnes gurgites sollicitat. Apud Caprum Grammaticum reperi profundum significare ventrem, nec iniuria, cùm eodem sensu gurges vsurpetur: ac exemplum vt ex antiquo sermone profert: quod eo dico, vt plus auctoritatis hæc vsurpatio obtineat. *In profundum*, inqui, *nummi, vel in arcam conduntur*, Quod est vel in ventrē mittuntur vel in arcam. Illud quoq; attendendum apud eundem, aquam, qua manus initio cœnæ vel prandij lauamus, vel pedes abluimus, aquam eleganter pedibus & manibus à veteribus appellatam fuisse, vt reor, quòd aquam pedibus cùm poscerent, & manibus, tantum dicere solerent, *Aquam pedibus, aquam manibus*, nullo adiecto verbo. Hæc loquendi genera quodammodo vetustatis aucupio & lenocinio

Profundum.

Aqua manibus & pedibus.

illiciunt, capiuntq; eos, qui orationis nitidæ & elegantis studiosi sunt. Ex eodem intellexi male ex Plinio lib.7. cap.56. excudi marculum pro martulo, quod mallei nomen vernacula lingua retinet: sed vt error iste hominibus eripiatur, antiqui grammatici testimonium proferamus. *Martulus*, inquit, *à marte, non marculus*: hodie tamen contra antiquitatis auctoritatem, semper marculum dicimus: quod si quis martulum, aut martellum dicat, is nostris hominibus gallicè non latinè loqui videatur. Idé quæ sint filicata opera, declarat, quo filicatæ apud Cic. in Parad. pateræ melius aliquanto intelligantur: *filicem*, inquit, *non felicem dicendum, vnde & filicata opera priores dixerunt, celata: à filice, quam ita credo dictam quòd sit minus fœlix aruis.* Caper cuipiam fortasse filicata opera, vt felici & nobili celatura insignita videatur interpretari, aliter tamen Pompeius lib.6. in litera f. qui filicata vocat, non vt felicata: eius verba sunt, *Filicata patera dicta est, quòd ad filicis herbæ speciē sit celata.* igitur in Capro lego *celata à filice.*

Martulus

Filicata opera.

CAPVT XV.

Cynica cœna, digna sacris Hecates, quid distent æra Lupinis, aurum comicum, nebula linea, ventus textilis, lenta manu trahere, commouere labra, suauium, Petronius explicatus.

VERSVS est in primis elegans Petronij Arbitri,

Ipsi qui Cynica traducunt tempora cæna.

Cynica cœna.

Quo quidem eos significari puto, qui miserè viuunt, vt siliquis, & leguminibus, quique vilissimis cibariis se tolerant, atq; substentant: nam talis erat Cynicorum philosophorū victus, quod è Luciano in dialogo mortuor. intelli potest, ita scribente de Cynico, ὃν ἔδει δὲ ἑκάτης τὸ δεῖπνον φαγόντα, καὶ τὰ ἐκ τῶν καθαρσίων ᾠὰ, πρὸς τούτοις τε σηπίαν ὠμὴν, ἀποθανεῖν. Et alio loco, ἡ πήρα δέ σοι θέρμων ἔσται μεστή. Cœna igitur Hecates & ouis lustrationum, vt mendici, & sepiis crudis viuebant, inde & digna sacris Hecates apud eundem dicitur Hecale mulier pauperrima, quòd cœna Hecatæ sacra à pauperibus raperetur. Aristophanes in Pluto,

Digna sacris Hecates.

> Παρὰ δὲ ἑκάτης ἔξεστιν τοῦτο πύθεσθαι
> Εἴτι τὸ πλουτεῖν, ἔτι τὸ πεινῆν βέλτιον· φησὶ γὰρ αὕτη
> Τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦντας δεῖπνον προσάγειν κατὰ μῆνα,
> Τοὺς δὲ πένητας τῶν ἀνθρώπων ἁρπάζειν πρὶν καταθεῖναι.

Nisi si quis Hecalen dignam Hecates sacerdotio fuisse interpretetur. qua de causa ad eorum respiciens miseram vitam, potest videri dixisse Horatius lib.1. epist.7.

——*Quid distent æra lupinis.*

Quid distent æra lupinis.

Vt virum bonū dicat intelligere quid donet, æs ne an lupinum, vile & Cynicum cibarium: atque ita quidem mihi videbatur, sed Marcus Antonius Muretus ingeniosissimus & disertissimus, eam excogitauit interpretationem, quæ propè geometricè meam sententiam refelleret. Lupinos enim aurum ait esse comicum, vt Plaut. in Penulo, Sc. Iam tenes præcepta. loquitur, quo macerato pascuntur boues. Vt igitur in Comœdia pro aureis nummis annumerantur Lupini, sic & pueros Lupini grana pro nummis solitos esse habere, atq; numerare, & inter æs & Lupinum parum distinguere. Atq; idem hodieq; in Italia lusitantes pueros emētiri & æmulari Lupinis nummos ait. Idem Petronius, quod annotatione dignū een sui, nebulam lineam, pro tenui amiculo lineo, quòd nec panni crebritatem nec telę densitatem, sed nebulæ tenuitatem æmuletur pellucidam posuit,

Nebula linea.

Palàm prostare nudam in nebula linea.

Idem ventum textilem vestem ventosam & tenuissimā, æquantemq; propemodum subtilitate ventos appellauit, dicens,

Ventus textilis.

Aequum est induere nuptam ventum textilem.

Lenta verò, apud eundem, traxit manu: nam Petronius hanc operam ad calcem perducet, est traxit manu tenaci & hærēte, vt apud Flaccum epod. ode 15.

Lenta manu trahere.

Lentis adhærens brachijs.

quod est sequacibus, inhærentibus. At apud Flaccum lib.1. satyr.9.

Et pressare manu lentißima brachia.

valet pigra, tarda, surda, segnia, nihil commota meo pressu, vt ab Ouid. epist.1. scriptum est,

Aut vbi lentus abes.

Veteres tamē interpretes pro lētissimè, quod erit, tenacissimè & pressissimè audiunt, nomine aduerbij vicario. *Et quia*, inquit Arbiter, *considerantium hæserant vultus, quicquid à spectaculo vacabat, commouebat obiter labra, & me tanquā furtiuis subinde oculis verberabat*: hic commouet labra, qui lasciui oris motu ad amorem allicit, & sic conformat os, vt basiari velit. Nam & talis oris habitus suauium dicitur, cùm ita figuratur labris promissis, aut lingua prolata, vt cùm mulieres suauiantur amatores. Vnde & Plaut. in Asin. Sc. Agendū istū ostend. scripsit,

Commouere labra.

Basium.

——*Ne sic tußiat,*
Vt cuiquā linguam in tußiendo proferat.

Iterum ibidem, *Tu labellum abstergeas,*
Potius quam cuiquam suauium faciat palam.

Id est, quàm sic os comparet & formet vt ad basiandum aliquem inuitet. quod tamen Petronius scribit, esse videtur potius signū innuentis, & inuitatiunculam amoris significantis, quàm ab basium vocantis. Ait idem,

Nomen amicitiæ si quatenus expedit hæret,
Calculus in tabula nobile ducit opus.

Petronius explicatur.

Horum versuum hæc sentētia est, si amicitiam vtilitate potius metiri quàm honestate volumus, hominum profectò vita similis erit ludo calculorum, & calculi inter se amare videbuntur: nam in ludo tabulæ sic diuisi sunt calculi in duas factiones, vt inter se quidam velut amici sint, quidam hostes, vnde & Martialis libro 14. epigr.20. scripsit,

Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

Quatenus autem vtile est ludo, istam calculi

amicitiam seruant fœderati inter se. igitur si emolumentis amicitiam ponderamus, amicitiam, cuius tanta dignitas est & pretium, putemus exercere calculos in tabula, & eos nobile opus tuendæ amicitiæ ducere. Hæc cursim ex illo scriptore enodata huic chartę commendauimus.

CAPVT XVI.

Sinus, orariæ naues, aurea barba, ludi palatini, iactare manus, χειρονομεῖν.

HIC peristroma Babylonicum varietate imitamur, & Phrygiones æmulamur: vt illi multa pingunt acu, sic nos huc multa & varia cuiusque generis, vt in mentem quicque veniet, cumulabimus. quem Græci *δῖνον* vocant (eo autem nomine vas intelligitur ventris tumidioris, & rotũdioris formæ, vt conijcio, Latini appellant sinum, vt Maro eclog. 7.

Sinus.

Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis
Expectare sat est.

Idem nomen & in Gurgul. Plauti, Sc. Quò te hoc noctis dicam. extat: syllabæ certè proceritas in vtroque coniecturæ fauet, & vocabuli similitudo, tantum vereor ne mutatio literæ d, in s, insolentior esse videatur: sed cùm *ἰσμὲν* & *ἴδμεν* dicatur etiam ab ipsis Græcis, vt *ἰσμὴ* & *ἰδμὴ*, quid mirum est ab alienigenis eam esse permutationem factam, qui omnia solent ore suo, vel corrumpere, vel aliquantum contaminare? Quæritur quæ sint apud Plinium lib. 10. epistol. Quia confido domine. orariæ naues, cùm in epistola ad Traianum scribit: *Nunc destino partim nauibus orarijs, partim vehiculis prouinciam petere.* Ego actuarias & paruas esse suspicor qui bus secundùm oram nauigatur: nam maioribus pelagus tentatur: neque enim paruo nauigio quisquam se magno committere mari audet, sed littus legit. Proinde Cicero ad Atticum lib. 16. epist. 30. scribit, *Cogitaremus corbita ne Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum.* nam si traijciendum fuisset mare, corbita ac onereraria, id est magna naui fuisset opus: sin ad Leucopetram eundũ, ac secundùm littus nauigandum fuisset, ei nauigationi commodiora fuissent nauigia parua, & actuariola. sed & nauibus longis commodior erat littoralis nauigatio, quàm pelagia. Philo, *καὶ μάλιστα τὰς πλεύσας ναῦς ἐπαιτόμενος μακρὰς, ἀλλ' οὐχ ὁλκάδας, αἷς ὁ παρὰ γῆν πλοῦς ἀνυσιμώτερος.* Quæsitum item est, quid sibi illud Persianum satyr. 2. velit, ænigmati simile, nobis vtique qui propter antiquitatis inscitiam, cuius mores hodie non agnoscimus in humana vita, plæraque in auctoribus mirari potius quàm intelligere possumus:

Orariæ naues.

Aurea barba.

Præcipui sunto, sitq; illis aurea barba.

Suspicor autem eo ipso significari summorum deorum, vt Iouis ac Neptuni, insignia, & ornamenta: vt pari honore qui vera miserint somnia heroes & semidei afficiantur, ac supremus Iupiter. Suetonius id videtur indicare, sic scribens in Caligula, capite 52. *Plerunq; verò aurea barba fulmen tenens, aut fuscinam, aut caduceum, deorum insignia.* Sed ne prodigaliter omnia variemus, ineptorum poetarum more, ac pictorum, è diuersis sumentes cuncta, in eodem Caligula, cap. 56. ludi palatini, cùm scribitur, *Cum placuisset palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi.* qui sint quæritur, qui velut adductis habenis lectorem inhibent properantem: sed ita ludi vocabantur, qui in Palatio fiebant in honorem Cæsaris, qui primus Romæ imperauit, vt ab Iosepho scribitur libro decimonono: tum tamen, vt idem scribit, cùm occisus est Caligula, in honorem Augusti celebrabantur. Sed ne promissis nostris desimus, qui Babylonicum polliciti hoc capite sumus, è Iuuenale satyra 5. hoc etiã distinguemus, scribente,

Ludi palatini.

A facie iactare manus.

Iactare manus.

in quo adulatoris gestus describitur, manuum iactatione, & motu, ac gesticulatione adblandientis, & propè histrionico more gestum agentis: vnde & nationem dixit comœdam. In eo autem imitatus est Græcos, qui *χειρονομεῖν*, hoc etiam dicebant. Philo, *ἐπεὶ ἐχειρονόμει, ὠρχεῖτο, τὰς τῶν θεῶν ἁπάντων ἐπωνυμίας ἐπιφημίζων αὐτῷ.* sic igitur nobis iste tapes absolutus sit.

χειρονομεῖν

CAPVT XVII.

Stationes, capillamentum, capillare vnguentum, capillata arbor, vertere se ad lapidem, vnctus lapis, votum signare, genua deorum incerare, epipedos apud Plinium, anancitis, synochitis, Borsycitis.

EMblemata vermiculata, vel Tessellata, sectiliaque pauimenta, è varijs & discoloribus crustis, quodam musiuo opere commissa, & coagmentata, hoc quoque caput imitabitur. Equidem etiam vereor ne quis dicat esse Horatianũ illud de Arte poet. *Humano capiti.* scribit igitur Iuuenal. satyr. 11.

—Stationes, omne tribunal De Rutilo.

Stationes.

Hic igitur si quis me roget, dic amabo, quæ sint illæ stationes? Respondeam, in foro Romano fuisse municipiorum stationes, quas hîc significari suspicor à poeta satyrico. huius rei auctor est Victor, de Vrbis Rom. region. in describenda fori Romani regione. Sed & Plinius libro 16. cap. 44. *Radices, ait, eius in forum vsq; Cæsaris per stationes municipiorum penetrant.* In Caligula autem apud Tranquillum, capite 11. cùm scribitur: *Et ganeas, & adulteria capillamento celatus, & veste longa noctibus ambiret.* quispiam credat esse capillamentum non quamcunque appositam comam, sed prolixiorem, longiorem, similemque propè fœmineæ. Nam capillus est coma paulò longior, vt cùm virilis etiam promittitur. Iuuenalis satyra 5.

Capillamentum.

Ille capillato diffusum consule potat.

Vestem igitur longam gessisse Caligulam censeret, vt stolam mulier solet ad pedes demissam, ne agnosceretur, & capillamentum sumpsisse

sumpsisse virili longius, simileque muliebri, aut Maurorum, & Hispanorum promissis crinibus. Nam hi populi capillati erant: sic capillare vocat vnguentum, quo capillos vngunt fœminæ, Martialis lib. 3. epigr. 40. & capillata arbor, apud Plin. lib. 18. cap. 24. ad quam capillus vestalium ferebatur. vt sit capillamentum velut τρίχωμα. Petronius tamen ostendit esse adtitiam comá in viris, vt corymbion in fœminis: nam sic de raso scribit: *Euocatumq; me non minus decoro exornauit capillamento.*

Capillare vnguentum.
Capillata arbor.

—*Velatum*, autem, *vertier ad lapidem*.

Vertere se ad lapidē.

apud Lucretium lib. 5. est ad simulachrum se vertere religionis causa: nam in salutandis & precandis diis, dextrouorsum se vertere solebant, vt dicit Plautus Gurg. Sc. Quo te hoc noctis. Sic & lapidem Arnobius vsurpat libro 8. *Vt tam luculento die in lapides eum patiaris impingere, effigiatos sanè & vnctos & coronatos.* Quòd autem vnctos dicit, id verò facit, quòd simulachra solebant oleo, aut vnguentis perfundere. Philostratus, τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦτο βέβηκε μὲν ἐπὶ νεώς. τὸ γὰρ τῆς βάσεως σχῆμα, πρῷρα· ἵδρυται δὲ ναύαρχος, περιτρίψας δὲ αὐτὸ ὁ χρόνος καὶ νὴ Δία οἱ ἀλείφοντές τι καὶ οἱ ἐπισφραγιζόμενοι τὰς εὐχὰς, ἐξηλλάχασι τὸ εἶδος. quo quidem è Philostrati loco intelligimus quid sit signare vota: quod Plinius libro 10. epistol. scribit in epistola ad Traianum hunc in modum: *Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscepimus domine pariter, & soluimus, precati deos, vt velint ea semper solui, semperq; signari.* Votum enim suum nuncupatum, & in cartha conceptum conscriptumque, deorum genibus cera obsignatum adfigebant: quod è situ vetustatis erutum patefaciet Iuuenalis versum, satyra 10.

Vnctus lapis.
Votū signare.

Propter quæ fas est genua incerare deorum.

Genua deorum incerare.

Incerabat enim deorum genua, qui votum susceptū signabat, & se voti reum constituebat. Apud Plinium in historię naturalis calce libro 37. cap. 12. appellatur figura quædam gemmarum Clypeidos, cùm ita scribit: *Postea Clypeidos & rotunda*, quo de vocabulo neutra lingua, vt credo, litigabit, potiusque vtraque eierabit, & abdicabit, vt alienum & inauditum. Ego de vitio locum suspectum habeo, & scripturam eorum librorum, quos informis situs premit, non tam in Bibliothecis, quàm conditorijs, & sepulchris, in quibus scribillatur *clyteidos*: ego *epipedos* rectum, verumque puto, quique ita sentit, Ioue, vt opinor, sentit æquo. Alia eodem libro, capite 11. contaminata vocabula, vt *gemite*, cùm scribendum suspicer *gamite*, vel *gamitide*, velut à nuptijs, quarum argumentum erant manus candidæ inter se complexæ: nisi si cui *gemitis*, quòd plena sit, dicta fortè esse videatur. *Anancitis*, libro 17. capite 11. sic enim scribi debet, nomen adepta est à necessitate, quæ deos cogebat, eorumq; euocabat imagines: vt synochitis à continendo: quia ea euocatæ inferorum tenebantur vmbræ: quin & borsycitis quasi borosycitis dicebatur.

Epipedos
Anācitis.
Synochitis.
Borsycitis.

CAPVT XVIII.

Horatius explicatur, archiaci lecti, & Sotherici lecti, ilignis pedibus, grandis patina, modica patella, cœna terrestris.

IN epistola Horatij ad Albium Tibullum, libro 1. epist. 4. quod scribitur,

An tacitum syluas inter reptare salubres,
Curantem quicquid dignum sapiente bonoq; est?

Horatius explicatus.

sub ipso verborum tectorio sanè vulgari sententiam occultat multitudini non satis apertam: Et vt sub putamine nucleus latet, ita quoque sub ipsa velut nuce, quæ frangenda est, quiddam tanquam salubre, eduleq; reconditur. Puto autem sensum Epicureum esse: existimat enim dignum esse sapiente & bono, amœnitate & salubritate secessus frui, potius quàm rem familiarem auidè augere, prudentiæque esse indulgere sibi ambulationum spatia delicatarum conficientem, quales in Pedana regione Tibullus habebat, qui tamen videbatur esse parcior. Tu enim, inquit, qui sapis, profectò ista vitæ gaudia libenter vsurpabis, præsertim qui abundes, vt tibi quæsito non sit opus, & scias quemadmodum sumptum facere oporteat, & ea præditus sis (deorum munere) corporis forma, & dignitate, vt corpori inseruire debeas indulgentius, & liberalius. Illa enim forma curam meretur, dignaque est quę bonis potiatur. Nihil est, inquit, quod maius optare alumno dulcissimo charissima possit nutricula, quam formam & diuitias, & artem fruendi, cùm iam sapit, & eloquens est: insipienti enim, & indiserto atque infanti facundiam, & sapientiam nutrix ante omnia optare fortasse deberet: nunc vtraque tibi superest. præterea gratia, fama, valetudo, diuitijs & diuitiarum fructui & vsuræ essent anteponendę, quæ tibi abundè contigerunt. Cùm igitur istum sensum eliciam, velut lomento quodam, & nitro detergendam puto maculam, quæ in Horatio eadem epistola 4. lib. 1. insedit. scribi enim video,

Quam sapere, & fari possit quæ sentiat, & cui.

Ego autem emendandum censeo,

Cùm sapere & fari possit.

Sic & Muretus libro 1. de Legibus emendauit, *qui consuluntur, cùm est necessarium.* Addit porrò, cùm in humana vita quotidie speretur, timeatur, curarū molestijs & iræ feruore hominum pectora solicitentur, cumque his crucientur perturbationibus homines potissimùm ob opes & copias, fortunas & facultates, inter istos animi morbos & æstus, quem præsentem degis cumque diem, eum tibi vltimum putato: sic fiet vt & non iniucundè eum traducas, nec elabi sinas, sed hilariter potius trāsigas, quàm intentus rei, in miseria & ærumna trahas: & gratior erit posterior ætas, quam tibi nō promittebas, nec tibi, vt in futurum incumbenti, & diuitijs inhianti, præsentis diei peribit voluptas. Frui enim voles paratis, si breuem tibi vitam

tam spondeas, nec ei tempori, quod non tibi pollicéberis, viaticum, & opes congeres. Sed vt aduentitio caput crescat, Archiacos lectos proxima epistola arbitror esse humiles, paruos, inelegantes, non sumptuosos, ab Archia artifice sic vocatos, vt Seneca apud Aul. Gell. lib. 12. cap. 2. vocat lectos Sotherici, de artificis nomine, rudes, impolitos, inelegantes, antiquos. At in Terentij Adelph. act. 4. sc. 2. lecti ilignis pedibus ob firmitatem ilicis fiunt. vnde πρίνινοι αὔθαδες duri & solidi, & πρινώδης durum significat. *In sole* autem, quòd Athenis vere interdũ & æstate sub sole & dio cænare solebãt.

Archiaci lecti. — *Lecti Sotherici.* — *Ilignis pedibus.*

Nec modica cænare times olus omne patella.

dixit Horat. li. 1. epist. 5. ad Torq. quòd magnifici ciues grandes haberent patinas, vt in Persio satyra secunda,

Modica patella.

——Sed patinæ grandes, tucetáq; crassa.

Grandis patina.

Sed & olerum & heluellarum cæna, erat pauperum & plebeiorum, quam appellat terrestrem cœnã Plautus, quia olera terra nascuntur, ideoq; terra nata à Cic. lib. 5. de Finib. bon. & mal. nominantur. Ita autem comicus in Capriuis, Sc. Aduer. animum. facetè iocatur,

Ae. terrestris cœna. E. sus terrestris bestia est.

Ae. multis oleribus. E. curato ægrotos domi.

Terrestris cœna.

Vina, autem, bibes iterum Tauro diffusa cùm ait, ea indicat non esse admodum vetusta, cùm non multis ante annis secundum consulatum Taurus gessisset.

Sin melius quid habes, accerse, vel imperium fer.

valet, si meliorem habes cœnam, voca me conuiuam, vel pare mihi vocanti, si nõ habes. Sed profectò pudet me plura in Horatio persequi, quem sciam diligentia, & eruditione nostri Lambini ita illustratũ, vt qui præterea lucem ei afferre velit, soli fœnerare lumen eadem opera velle debeat: omnia enim ille, præter admodum pauca, quæ satis intelligi sine sua ope existimauit posse, excussit, & declarauit diligentissimè.

CAPVT XIX.

Proseucha, Iselastica certamina, εἰσελαύνειν, μεσόγραφοι, mesolabum, analemma.

NON mihi satis probant grammatici, quod adferunt ad illum Iuuenalis locum, satyra quinta,

In qua te quæro proseucha.

mihi potius quærẽdum est, si quid ex antiquis scriptoribus exculpere potero, quod ad illustrandum locum pertineat. Proseuchæ igitur fana Iudæorum erãt, vt Alexandriæ & Romæ, & in alijs vrbibus, sic nomẽ adepta, quòd oracula quædam essent, vel vt Christiani loquuntur, oratoria. Philo de proseuchis quas Romę Iudæi habebant: ἠπίστατο γοῦν καὶ προσευχὰς ἔχοντας, καὶ συνιόντας εἰς αὐτὰς, καὶ μάλιστα ταῖς ἱεραῖς ἑβδόμαις. De Alexandrinis, προσευχὰς ὅσας μὴ ἐδυνήθησαν ἐμπρήσεσι, καὶ κατασκαφαῖς ἀφανίσαι, διὰ τὸ πολλοὺς ἀθρόους πλησίον οἰκεῖν Ἰουδαίους, ἕτερον τρόπον ἐλυμήναντο: atq; adeò sæpius to in Gaium libro. Cùm autem ad eleemosynam Iudæi dandam essent propensissimi, eo ceu mendicorum conuentus coibat: sed & Iudæi, & ipsi mendici, & inuisi erant omnibus: & mendici ea loca, quòd domicilia non haberent, diuersores interdum occupabãt, in eisq; cubabant, ideoque proseuches nomen in contemptũ abierat. Cleomedes Epicuri ineptias in philosophia illudens dicit, τὰ δὲ ἀπὸ μέσης προσευχῆς, καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς προσαιτούντων, ἰουδαϊκά τινα καὶ παρακεχαραγμένα. Vox etiã græca est in epistolis Plin. lib. 10. epist. Athletæ domine ea. explicanda, quæ sint certamina iselastica: sunt autem, vt existimo, quę à Græcis ἀγῶνες εἰσελαστικοὶ vocantur: de quibus Sibylla μέγας γὰρ ἀγὼν εἰσελαστικὸς ἔσται. Eorũ autẽ ludorũ & certaminũ victores triumphantium more in patriam inuehebantur, & vectigal de publico accipiebãt. Vitruuius in præf. lib. 9. *Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea vicissent, Græcorum maiores ita magnos honores constituerunt, vti non modò in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cùm reuertantur in suas ciuitates, cum victoria triumphantes, quadrigis in mœnia, & in patriam inuehantur, èreq; publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* Cùm igitur quadrigis inuehebantur, dicebantur εἰσελαύνειν. Iustinus Martyr, καὶ οἱ μὲν εἰσελάσαντες εἰς τὴν ἠγαπημένην πόλιν τοῦ πατρὸς, γέρας ἀΐδιον μεταλήψονται, dixit ad eum morem respiciens. Vitruuius etiam lib. 9. capite 4. quandam vocat mesolabi rationem organicam, quid id sit quæri video: Ego mesolabum instrumentum fuisse arbitror ab Eratosthene excogitatum ad mediarum linearum inuentionem, quibus solent mathematici figuras augere, vt duplicare: eas lineas μεσογράφους vocat in Marcello Plutarchus sic scribens, μεσογράφους τινὰς ἀπὸ καμπύλων γραμμῶν μεθαρμόζοντες: sed & Eratosthenes ipse de suo mesolabo apud Eutocium scribens, τοῖσδε δ' ἐν πινάκεσσι μεσόγραφα μυρία τεύχοις Ῥεῖα καὶ ἐκ παύρου πυθμένος ἀρχόμενος. Eius autem ratio ab Eutocio explicatur. Etiam apud Vitruuium libro nono, capite 4. 17. & 18. analemma ratio quædam est descriptionis ex obseruatione vmbrarum & verticis elatione supra finitorem, & circulorum aliorum notatione ad horologia comparanda, & alia quædam in mundo accommodata. Theon, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἀναλήμματι ἀποτιθεμένων ἀκολούθως τῷ σφαιρικῷ σχήματι. Hæc ego verba excutienda mihi leuiter putaui, vt eorum notio aliqua ex parte ingenuis adolescentibus esset comperta: etsi enim sunt qui hoc subsidio meo non indigent, tamen non deesse arbitror, quibus iucundius sit ista à me scripta fuisse, quàm prætermissa & tacita.

Proseucha. — *Iselastica certamina.* — *εἰσελαύνειν* — *μεσόγραφοι.* — *Mesolabum.* — *Analemma.*

CAPVT XX.

E Plinio quædam emendata, Sitanium, sacculo seri, granatum, faba refriua, flauidus.

OScitantis more & aliud agentis quædam ex Plin. lib. 18. cap. 1. hic adponã, ad veterum

Plinius emẽdatur.

veterum & situ obsitorum librorum fidē exacta, in quibus reperio, cap.1. *quoniam tamen ipsa materia accedit intus ad reputationem eius parientis & noxia:* vt sit in interiore libro, non tantum in operis initio totius: qui bellissimus est sensus, sed *accendit* summutauere, quod etsi è sua non eiicio decuria, tamen alterum etiam decuriandum puto. mox, *Limentq; cornua Elephanti & vri,* hoc vocabulum in publicis desideratur libris sed à me reponitur pro *& duri,* quod vitiosè in puluerulentis bibliothecis exaratur. Lego etiam, cap.2. *Inter illos Acca Larentia nutrice sua genitos:* hoc vltimum vocabulum, cum absit ab omnibus editionibus, sensum immutauit. etiā cap.3. *agerentur cum aratro* haud paulò libētius, quam *cum aratur,* legerim. Et, *maiore ea æstate messem quàm antecedentibus.* nomen messis subductū ex editionibus sentētiam obscurauit, & à me è pluteis vetustis, in quorum libris *esse* repertur erutum, mirificè sensum illustrauit. & ex antiquorum etiam scriniorum chartis, cap.5. *Aquam, viam, vicinum* deprompsi: cum publicatum sit, *aquarum vim & vicinum,* minus, vt opinor, accommodatè. Quinetiam cap.6. *vsque ad detrectationem hæredis,* è forulorum libris priscis expiscatus sum, cum ad detractionem, per exemplaria propagatum sit, commodiore illa dicēdi ratione, cum significet hęredem detractasse & recusasse hæreditatem. Et ibidem, *humidiorem agrum fossis concidi atq; siccari:* hodie *fossione* non tam apte editum cēseo cap.7. pro *trimenon Græci vocant, sitanion* etiam reperi: ac certè sitanium trimestre frumentum Græcis est: & quanquam trimenon trimestre significat, tamen sitanion propriè triticum sic appellant, vt propensior in hanc vocem sim quàm in alteram, & centuriandam potius putem, alterā edecuriandam. Et cap. septimo. *hordeum sacculo seri dicunt,* non vt euulgatum est *sarculo,* quod non cibariis, vt triticum, sed loculis seratur, forasque vēndatur. Et ibidem, *si non excocta maturitate tollatur* hodie *exacta* obtinet: sed excoctū vtique, si quis est iudicij intelligentis, aptius multo putabit. etiam cap.10. *alijq;, & tota Bæotia,* non vt receptum est, *& tota Bætica:* quod & Theophrasti auctoritate facilè probabitur. Etiam cap.11. lego, *cum semilaginis heminis,* non vt inoleuit, *cum semilagine seminis,* inepto & insulso sensu. Ne quis autem à me potius hoc inuentum, & excogitatum putet, quā aliunde sumptum: testificor in antiquis antigraphis scribi, *cum semilagine seminis,* sed literam, s, auulsam, dictioni superiori adglutinaui, & veram reconcinnaui, nisi fallor, scripturam. Ibidem, *ex zea fit pulchrius quàm ex tritico granatum,* non vt hodie *granum.* Nam granatum pulmentum è grano tritici cocto vocari potest, vel frumētacea ptisana. Plinio quiddam est alicæ simile: imo alicę vitium, vt ipse declarat. Etiam ca.12. lego, *quæ ideo refriua appellatur,* non *refrina.* Nam refriua à referendo dicitur, quia è segete domum referebatur. Et cap.13. *flauidorum quoq;, & in horreis enecatorum,* hodie *flaccidorum* editur: & tamē quemadmodum è flacco flaccidus, è rauo rauidus, quidni è flauo flauidus, deriuari possit? Constat autem rapacia, vt & frondes, arescētia flauescere, cum antè virerent. Hactenus è Plinio.

Sitanium

Sacculo seri.

Granatū.

Faba refriua.

Flauidus.

CAPVT XXI.

Quædam ex Cicerone emendata, digamma tuum videram, soli non dicere.

Libro nono Epistola 4. ad Atticum, vt in eo leuiter aliquid expungam, mallem equidem legere, *Minucia* quàm *Numicia:* nam Numicius apud Maronem, cæterosque poetas secundam producit, vt in Horatio lib.1. epist. 18. legendum sit,

Brundusium Minuci melius via ducat, an Appi?

Qui quidem syllabæ modulus apud Ciceronem eandem etiam vocem constituit. si enim apud Flaccum constat de scriptura, apud Tullium non dubitabitur. Eodem in libro inspectis apicibus veteris scripturę propius & diligentius, erui legendum videri, epist. 6. *Quæ mihi quiddam quasi animi à te instillarunt,* vel, *quasi animatæ instillarunt.* Dicit enim, vt non planè recreatum se illis literis, ita nescio quid animatum esse, cum antè despondens animum desperaret, inópsque consilij iaceret & stuperet. Quòd autem ait epist. 11. *festiuo enim simili vrus decurro:* valet, festiua similitudine & imagine, quis me vrum decurrentem dicere potest: de quo Maro 2. Georg.

Syluestres vri assiduè capreæq; sequaces
Illudunt.

qui sic rura peragro, animali inepto & stupido & illepido & tardo persimilis. Vetus tamen editio, *festino similimus,* probare studiosis conatur. Quod autem in eodem libr. epist.14. obscurè per ænigma scribitur, *Neq; solum Romæ, sed etiam Deli tuum digamma videram,* significat eum non esse prædiorum emptorem, sed fœneratorem, cuius in vocabuli literatura, prima collocatur, f, quæ digamma est: Deli autē cum celeberrimus esset mercatus, vt à Strabone lib.14. scribitur, ibi etiam fœnus mercatus temporibus exercebat Atticus. Huic sententiæ conueniunt, quæ antecedunt, *sciebam enim de quoto anno, & quantum in solo solere quærere,* quod est, sciebam te quęrere quot annos quis fœnebrem pecuniam tenere vellet, & quam in diem mutuaretur, & vt optimè cauta pecunia esset, quantum is in solo possideret, bene vt collocatum fœnus esset sponsorib. prædijs. quid quòd epist.12. pro *fugámne fidam, an moram defendam?* Legēdum videtur *fugámne fœdam, an moram nefandam?* nisi si quis pro *defendam, defædam* legendum suspicetur, augendi significatione, vt in demortuo & demiror. sed hoc nō solum esset scripturam librorum, sed etiā linguam Latinam, velut fidiculis quibusdam misere torquere. Ne illud quidem prætereundū videtur, epist.18. etsi leue, vt quam iactat ventus stipulam, & per auras differt: *Sed qui soli non dicat.*

Cicero emēdatur.

Digāma tuum uideram.

Soli non dicere.

dicat. Eum enim esse dicit, qui eloquentia ad vnum vti nolit sed coronam circulúmue quærat vt multi audiant: edunt, *sed quis vlli non dicat?* non æquè iucundo fortasse, nec arguto sensu: etsi intelligi potest non esse difficile apud vnum dicere. In epistola proxima sequenti veterem scripturam, pro *Trebatio* in mētem facilè veniet legendum videri, *T. Rauillium. Trebatiū* tamen loco mouere non ausim. Etiam, *quæ Ægypta attulit*, mallem, quàm *quæ descripta attulit.* Lego etiam epist. 21. *Sed quid præripis? statim ad te perscribam omnia.* Non vt pasim *præripi*. Hoc sensu: sed quid anticipas & ante tempus quid aues ista scire, quæ posteaquam conuenero Cæsarem, ad te perscribam? *Catacis* autē epist. 22. eleganter suppleta syllaba catacrisis est à Victorio facta. nam καταυγὶς æquè non placet, quanquam ne displicet quidem. nos quoque hic, vt alios, lusisse iuuet, etsi κατάκρισις, ita mihi probatur, vt aliud non putem quærendum: quia tamen fortasse, quod diuinabimus, aliis magis quàm nobis ipsis acceptum esse poterit & probatum, vt dixi, nos hic tanquam ludentes aliquid experiri iuuet. quid igitur, si κατακλεὶς legamus? vt sic clausula: sed hoc, vt dixi, nec probare cuiquam, nec commendare volumus.

CAPVT XXII.

Ouidij versus explicati & emendati.

VErsus tres sunt apud Ouidium lib. 15. Metamorphoseon, in quibus crucem fixisse videtur, de qua penderent grammatici, vel fidiculas, & eculeum posuisse, vbi torquerentur, atq; cruciarentur. eos subscribam.

> *Liquit Iapigiam, læuisq; Amphisia remis*
> *Saxa legit, dextra prærupta Celennia parte.*
> *Romechiumq́; legit, Caulonaq;, Naritiamq́;.*

Fuere tamen, qui se supplicio facilè liberarint, velut tenedia quadam securi, & has tres infœlices arbores succiderint, & euerterint bipenni: sed ruina quæsita salus & euersione nō placet. Alij malo nodo malum adhibuerunt cuneum, & amphrysia Cerauniaque scripserunt, ita vt se cōmodè extricare non possent, ac nomina nota pro ignotis substituisse satis haberent, nullo sentētiæ respectu. quid enim ad Italicum littus pertinēt Epiri montes aut Thessaliæ flumina? Littus enim Italiæ legitur, cuius præternauiganti quædam dextra sunt, quædam læua. Ei enim qui præteruehitur Siciliam versus aut fretum, læua sunt remiganti Septentrionalia, dextra Meridiana: si è naui frontem littoris spectes: quæ cùm ita sint, facilè adducor, vt eos sequar qui Amphissia legunt, vt promontorium Locrorum intelligatur. Nam cùm Locri Italiæ populi è Locris Græciæ oriundi sint, & constet Amphissam in Græcia Locrorum oppidum esse, ex eorum originibus & natalibus, iure poetarū repetita adiectio est, quam qui poetas peruolutant, facilè agnoscunt: cùm præsertim multò longius ducta appellatione, Sibylla vates Amphrysia à Marone libr. 6. Æneid. vocetur, quòd instinctu Appollinis afflaretur, qui aliquando ad Amphrysum armētum Admeti pauerat. In Celenijs tamen miserè pendētes hærebimus, nisi facinore audaci & nobili nos liberemus. Igitur Columnia legendum puto, vt significetur columna Rhegia, quæ à Strabone στυλὶς, id est Columella vocatur: aut igitur dicitur columnium, vt intercolumnium, aut potiùs per adiectionē saxa columnia pro columna ponuntur. Sed enim Romechium illud Caucasus est grammaticorum, vbi aquila eorū viscera semper epulis rimatur. Scio fuisse qui Rumentum scriberent, eo nomine Rhegium intelligentes. sed non tam distat Chius à Coo, quantum Romechium à Rumento. nam vt præcipiunt Rhetores oportere verecundam esse translationem, sic mutationem vocum inuerecundam arbitror in auctoribus esse non debere, quo vitio laborat, qui dissonum quiddam & discrepans reponit. Sed nos faciles omnibus in rebus reprehendendi partes non censendi suscepisse videbimur, nisi aliquid nostrum afferamus. Libentissime igitur (ne dicam dolo) legerem *Remigioq́; legit*, vt sit remigatione: quanquam nec *remigiumq́; legit* à sensu abhorret, vt remiges significentur vel remigatio, & hac quidem stabimus sentētia, dū meliorē vel didicerimus vel inuenerimus.

CAPVT XXIII.

Venti hominum internuntij, Ceruus surgens in cornua, fulminei apri, formosior seipso, flexipedes ederæ.

Venti hominum internūtij

VEntos existimasse videntur antiqui, interpretes, & internuntios esse, & nostras preces votaque ad deorum aures deferre, nostraque in summa verba omnia: hinc illa poetarum, vt Maronis, Eclog. 3.

> *Partem vtinam venti diuûm referatis ad aures.*

& Ouidij 10. Metamorph.

> *Detulit aura preces ad me non inuida blandas.*

Quæ autem vota non eueniebant & irrita cadebant, ea ad deos non esse perlata à ventis, sed vel dissipata, vel procul in regionem longinquam auecta arbitrabantur: hinc illud Tibulli, lib. 1. Eleg. 5.

> *—Quæ nunc caurusq́; notusq́;,*
> *Iactat odoratos vota per Armenios.*

Denique quicquid euenire nolebant, aut auersabantur & abominabantur, vento differri, disiicique optare solebant, aut eius pernici cursu procul amandari & asportari iubebant, vt Tibullus lib. 3. Eleg. 4. somnia:

> Hæc, inquit, *Deus in melius crudelia somnia vertat,*
> *Et iubeat tepidos irrita ferre notos.*

Huius tamen mihi obseruatiunculæ auctor fuit locus ille Ouidianus, quem citaui è decimo Metamorphoseon, quo è libro, quid apud

Maronem 10.Æneid.

Et surgentem in cornua ceruum,

Ceruus surgẽs in cornua.

nullius negotij est declarare, & Ouidij interpretatione fretum, aliud sentientium supercilium non formidare tanti magistri fiducia, eandem enim sententiam ita eloquitur,

—Aut celsum in cornua ceruum.

Fulminei apri.

Ex eodem etiam libro, homini non tardo facile est coniicere, quamobrem fulmineos dixerint apros antiqui Poetæ: cùm enim exertas habeant minaces dentium eminentium sicas, velut cuspidem fulminis imitantes, & eius impotentem præcipitemque in vulnerando impetum referentes, à tali quadam cogitatione veterum & sensu fulmen eis tributum arbitror: vt quemadmodum Iupiter trisulco armatus telo, & manubijs suis ferire solet, sic apri obuia suis dentibus tanquam fulmine vulnerent: leones enim & pleræque feræ exertos forasque eiectos dentes non habent, vt apri.

Fulmen habent, inquit, *acres in aduncis dentibus apri.*

vel potiꝰ quòd afflatu calido oris veluti igne fulminis adurere videntur: Ouid. Metam.8.

—Dentes æquantur dentibus Indis.

Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent:

Et ab impetu,

Fertur vt excussis elisus nubibus ignis.

Quod eodem in libro scriptum est,

Iam iuuenis, iam vir, iam se formosior ipso,

Formosior seipso

Græcorum olet sermonem, qui dicunt, καλλίων ἑαυτοῦ, & κάλλιστος ἑαυτοῦ, cùm quem in eo esse pulchritudinis suæ flore significant, vt nulla postea parte ætatis parem formæ dignitatem habiturus sit. Quod autem scribitur eodẽ libro,

Vos quoq; flexibiles hederæ venistis,

non tam bellum nec concinnum est, ac quod in libris forulorũ arcanorũ non editis patet,

Vox quoq; flexipedes.

Flexipedes ederę.

Cùm enim hedera flexuosis & errabundis flagellis per humum serpat, velutq; pedibus flexis & curuis erret, flexipes accommodatissimè dicta est, vt & βλαισὸς à Græcis appellatur. velut in epigram. lib.3.

πολλάκις ἐν θυμέλῃσι, καὶ ἐν σκηνῇσι τεθηλὼς
βλαισὸς ἀχαρνείτας κισσὸς ἔρεψε κόμην.

Reperi etiam hũc locum aliter exaratum manu, quàm forma excusum:

—Tuq; o confixa figuræ
Infœlix Lethæa tuæ.

Quod est, tu ô Lethæa, quæ cum tua figura & forma in lapidem obriguisti & induruisti: quã sententiam quia non possum improbare, eius etiam scripturam è puluere eruere non dubitaui: nec tamẽ à me reiicitur ea scriptura quæ publicum meruit,

—Tuq; o confisa figura
Infœlix Lethæa tua.

Tantum admoneo, quam nunc proferimus, non incommodam neque ineptam esse, neque indignam, quæ ab Ouidio scripta esse videatur.

CAPVT XXIIII.

Multa è sermone Horatij, vnde & quo Catius? explicata, Ponere signa, conchylia lubrica, promulsis, antecœna, cœna, cœna piscium, cœna auium, molle Tarentum, Tarentinæ oues, stare, cœna pomorum, toral.

CVlinaria Catij Epicurei philosophia ab Horatio lib.2.saty.4.scitè irridetur, qui non sapientiæ doctrinam, sed voluptatis indulgentiam profitetur, & non tam intelligendi quàm cœnandi scientiam & artem docet. Is igitur conuiuium suum à promulside incipit: sic enim eos cibos vocabant, quibus ante primum haustum vescebantur, quem è mulso ducebant, quòd vacuis & inanibus venis initio dulcem esse potionem putarent infundendam. Itaque ex austero vino mulsum conditum reprehenditur.

Promulsis.

Aufidius, inquit, *forti miscebat mella falerno,*

Mendosè. alij promulsidem interpretatur, quod vice mulsi conuiuis ad appetentiam prouocandam dabatur. Ponere autem signa, est literis signare & cõscribere. Instituerat enim hæc literis mandare Catius, sed tamen ante mauult Horatio ea reddere & narrare, vt quæ accepit recomminiscatur, cùm vereatur, ne quid è memoria excidat: id enim est quod scribit,

Ponere signa.

Quin id erat curæ quo pacto cuncta tenerem.

Et tibi narrando, inquit, memoriæ infigã meę tenacius & firmius. Promulsidem aũt, quam Macrob. etiam li.3. Satur. c.13. antecœnam vocat, appellare videtur festiue prãdium, quòd quam propriè cœnã vocabant, antecedat. primam enim illam mensam æstate terminari salubriter moris ait,

Antecœna.

—Ille salubres,
Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet:

Nisi quis censeat æstate nihil vltra mora prandendum esse, abstinendumq; tum pulmẽto & alio obsonio: quod & verius videtur. Cũ aũt breue lapathum dicitur, intelligo rumicẽ minorem, vt oxylapathũ, & oxalida, ad maioris rumicis, quem hippolapathũ vocãt, distinctionẽ. Lubrica conchylia dicuntur, intus polita, leuia, nitida, etsi quędã foris scabra sunt, & aspera, vt ex his, quæ subiicit Flaccus, apparet: alioquin sunt politæ foris conchę, & quędam ab historicis vocãtur liostrea, quod eorũ sit leuigatior, & æquabilior foris testa. *Molle* autẽ *Tarentum* cùm dixit, si Macrob. li.1. Satur. c.8. credimus, errasse videri potest: qui etymologiam respiciens, idem esse Terẽtum, & Tarentum, crediderit. Nã quæ dicuntur oues Tarentinæ, eas Terentinas dici debere credit, q, Terentum Sabinorum lingua sit molle: Sed Flaccus potius ad populi fortasse mores, quã vocis notationem respexit *Nec sibi*, inquit,

Lubrica cõchylia.

Molle Tarentum.

Tarẽtinæ oues.

cœnarum quiuis temerè arroget artem.

Ecce, quę adhuc dixit & memorauit, antecœnam esse putat, quæ sequuntur cœnę fercula censet. Nam & Macrob. cœnã, & antecœnã distinguit

Cœna.

Cœna piscium. Cœna auium.

ſtinguit: ſed & miſſus piſcium, cœna piſcium: miſſus auium, cœna auium dicebatur. *Ignarum* quod ait, *quibus ius aptius*, de patinarijs piſcib9, qui in patina iure merſi apponebantur, dicit.

Eum, inquit Comicus Aſinarin. Sc. vnum iſtorum quodq; verbum. *quouis pacto condias, vel patinarium, vel aſſum.* Si, inquit Flaccus, Surrentino vino falernum fęcatum, & turbidius miſceas, aut ei fæcem vini falerni, vt eius ſapor ẽ combibat, & vt iucundior potio temperetur, addas, ſine colo vinario defæcare vinum poteris ouo columbino. Nam fæcem deuoluet vitellus: hodie tamen, qui limpidas, defæcataſque reddunt potiones, decocta, & diluta, albumine potius, quam vitello ſolent vti. At, *Coricióque croco ſparſum ſtetit*, eleganter dixit. Nam quæ liquidiora erant, & humidiora, vt aliquam adepta ſunt coquendo concretionem, ſtare dicuntur. Hinc deſcribit ſecundam menſam, quæ & menſa pomorum dicitur.

Stare.

Picenis, inquit, *cedunt pomis Tiburtia ſucco.*

Cæna pomorum.

Scobem porrò à Catio credo imperari, vt ſi in pauimento lacuna ſit facta effuſo humore, inſperſa protinus ſcobs humorem exiccet. Toralibus autem lectorum, veſtes ſtragulæ, aut conchyliatæ, aut purpureæ, aut Babylonicæ à locupletiſsimis patribus familias circũdabantur: ſed tam honeſta veſtis parum decebat, ſi toral, quod ſubeſſet, turpe & ſordidum, aliqua parte non opertum, vel retectum appareret. Toral enim inuolucrum erat thori, id eſt, congeſtæ plumæ, vel herbæ, vel arundinis operimentum, quod & elegantiore rurſus ſtragulo obducebatur, conuiuij cauſa, aut feriarum. Ouidius libro octauo Metamorph.

Toral.

—*In medio torus eſt de mollibus vluis,*
Impoſitus lecto, ſponda pedibusq; ſalignis,
Veſtibus hunc velant, quas non niſi tempore feſto.
Sternere conſuerant.

CAPVT XXV.

Vltrotributa, monopodia, plagulæ, viuum ſulphur, ἄπυρος, magiſter ſacrorum, facta formulæ Theſſalorum, tacitum ſignum, inædificata, immolita.

DE cenſura Marci Porcij Catonis & Valerij Flacci, ita ſcribit Liuius li. 39. *Vectigalia ſummis pretijs, vltrotributa infimis locauerunt.* vbi ambigi video, quid iſta inter ſe differant: eadem enim ſi eſſent, iiſdem pretiis locata oportuit: ſed vectigalia omnibus nota confido, vltrotributorũ ignoratio ſententiæ cognitioni officit. Ego vltrotributa eſſe puto, impenſas & attributiones operum publicorum faciendorum, & ſartorum tectorum pręſtandorum, mancipibus & redemptoribus certa mercede locatorum. ita vectigalia, quibus reditus & fructus populi Romani conſtabat, quantũ potuerunt, cenſores auxerunt: vltrotributa, quibus impenſæ ſumptusque, & erogationes pecuniæ publicæ ex ærario hauriebantur, quantum potuerunt, pretijs diminuerunt, & ad minimam ſummam perduxerunt. huic aũt noſtræ ſentẽtiæ, ſi adſtipulator quæritur, pręſto Plutarchus erit, in Cat. Cenſor. qui non aliter Liuium quàm nos explicabit. Nam de eadem cenſura Liuium ſecutus ita ſcribit, συστέλλων δὲ τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβίας. τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμάς. Itaq; iſtud lib. 43. *Qui publica vectigalia, aut vltrotributa conduxiſſent:* in eandem ſententiam accipiendum etiam arbitror. Quocirca eleganter à Seneca lib. 4. c. 1. de beneficiis ſcriptum eſt. *Cùm virtutem, nec lucrum inuitet, nec damnum abſterreat, adeoq; neminem ſpe, ac pollicitatione corrumpat, vt cuncta in ſe impendere iubeat, ac ſæpius in vltrotributis ſit.* ſignificat enim ſumptum magnum, impenſaſq; virtutis cauſa ſæpe eſſe faciẽdas. Sed vt illius libri, in quo de Catonis cenſura Liuius ſcripſit, tanquam cuiuſdam ambulationis ſpatia conficiamus, & emetiamur, ſcribit: *Monopodia, & abacos Romam adduxerunt*, vbi monopodia menſæ ſunt, quæ vno pede ſuſtinentur, quæ ea tempeſtate pulcherrimæ lautiſsimæque cenſebantur. *Plagulæ* autem ibidem, vela ſunt & textilia, quibus lecticæ & lecti intendebantur aut inuoluebantur, vt apud Tranquillum in Tito capite decimo, *Lectica dimotis plagulis.* Nonius plagas interpretatur grandia linthea, & toral, & lecticariam ſindonem, vnde per diminutionem *plagulæ*, inquit, dicuntur. Viuum autem ſulphur eo in libro, ſulphur eſt, Plinio auctore, libro trigeſimoquinto capite decimoquinto: quod ignem non eſt expertum, ἄπυρον Græcis vocatum: nam reliqua genera coctione parantur, hoc gleboſum, ſolidumque effoditur, auidiſsimeque flammam corripit. Cum autem ſcribit, *Ne quis magiſter ſacrorum, aut ſacerdos eſſet*, magiſter videtur velut princeps, & ſacri ipſius pontifex, aliiſque ſacerdotibus maior. Apud Capitolinum quoque ſcribitur in Antonini vita, de Saliorum ſacerdotio, *Fuit in eo ſacerdotio, & præſul, & vates, & magiſter.* Et in inſcriptione antiqua legitur, *Salius Albanus, idem magiſter Saliorum.* Etiam illud elegans eſt, & obſeruandũ, *Nullo iure Theſſalorum formulæ factam*, quod eſt iniquè iuris Theſſalorum factum, credo à formulis iuris tranſlatione ducta, aut formulis fœderum, ſocietatum, pactionum. *Silentio*, inquit Liuius, *noctis tacito ſigno exercitum abduxerunt.* Hic tacitum ſignum accipio, non vocale, quod tuba, aut claſſico, aut cornu dari ſolebat, ſed mutum, clandeſtinumque ſine vllo ſono, ſtrepituque, ne hoſtis exaudiret. *Quæ*, inquit Liuius, *in loca publica inædificata, immolitáue priuati habebant*: inædificata ſunt, quæ aliquo in loco ædificata ſunt: ſed cùm *in loca* dixit, ſignificauit ædificia è priuato in publicum procurrẽtia, & aliquid loci publici occupantia, Plutarcho teſte, in Cat. Cenſor. cuius verba ſunt, ἀναβίβων δὲ καὶ καταβάλλων ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα. Immolita autem ſunt quæ quis vſpiam molitus eſt. ſi

Vltro tributa. Monopodia. Plagulæ. Viuũ ſulphur. ἄπυρον. Magiſter ſacrorum. Tacitum ſignum. Inædificata. Immolita

quis igitur priuatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut menianum proiecisset, eum id demoliri, & diruere tollereq; Cato iubebat.

CAPVT XXVI.

Argumentum primæ Maronis Eclogæ, & quædam in ea explicata: frondator, Vites arbustiuæ, Ambo, En Vnquam, Regnum.

Vergilij locus explicatus. PRimæ Maronis Eclogę argumentum hoc esse arbitror. Cùm Maro agrum vicinum Cremonæ amisisset, Romam venit, & carminibus Mæcenati commendatus, & per Mæcenatem Augusto, agrum recuperauit. Sic enim Martialis lib. 8. epigr. 55.

Iugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ,
Flebat & abductas Tytirus æger oues:
Risit Thuscus eques, paupertatemq; malignam
Reppulit, & celeri iussit abire fuga.
Accipe diuitias, & vatum maximus esto:
Tu licet, & nostrum, dixit, Alexin ames.

Quanquam & Quintilij Vari etiã opera ad id vsus esse dicitur. ea de re poema cõpositurus, fingit se Maro seruũ, qui libertatis cupiditate ductus, Romã profectus sit, & ea tandẽ sit potitus in senectute: vbi imaginem seruorũ adumbrauit, qui in vltima ætate & senectute si frugi erant, & attenti, suo peculio libertatẽ à dominis volentib. emebant, aut dominorũ liberalitate cõsequebantur. Itaq; quanquã Maro iuuenis erat, de se tamen vt sene loquitur, quòd ferè non nisi ineunte senectute ad libertatem serui peruenirent. Ergo hac posita specie, enodatu facilia sunt ista.

Libertas, quæ sera, tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat:
Respexit tamen, & longo post tempore venit,
Postquam nos Amaryllis habet Galathea reliquit

Cùm enim contubernalẽ habebat Galatheã, nihil admodũ peculij colligere poterat, vnde se tandem liberaret: Amaryllidẽ nactus attentiorem & diligentiorẽ, dimissa Galathea, quę dissolutior & negligentior in re peculiari augenda erat, tandem aliquando libertatem adeptꝰ est. Huic interpretationi cõgruit illud,

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt
Et tibi magna satis, quamuis lapis omnia durus
Limosoq; palus obducat pascua iunco.

Quo ex loco apparet, Maroni dũtaxat eam agri partem fuisse recuperatam, quæ quòd sterilior esset, assignari non potuerit. nec enim campus frumentarius esse poterat, cùm esset lapis nudus: nec pascua aut prata cõmoda erant, cùm omnia obducta essent & limo & iũco: quę aũt huius generis erant subseciuis annumerabantur, nec militi assignabantur.

Bis senos cui nostra dies altaria fumant.

Valet, cui quot mensibus rem diuinam facio, vt magnis dijs Iunoni & Ioui Respub. & optimates solent: nõ enim semel vt alijs dijs quotannis. *Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.*

Frõdator. Frõdator est arbusti putator, de quo dixerat,

—Ipsa hæc arbusta vocabant. Intelligo autem vites arbustiuas, i. arboribus maritas. Vites arbustiuæ.

Nec tamen interea raucæ tua cura palumbes.

Fingitur huius eclogæ argumentũ æstiuo tẽpore, vnde ad captandum frigus, æstumq; defendẽdum, Tytirus sub patulæ fagi tegmine recubat. Idem tẽpus hic indicatur palumbiũ gemitu. Plin. lib. 18. c. 28. *Palumbium vtiq; exaudi gemitus: transisse solstitium caueto putes, nisi cum incubantem videris palumbem.*

Ante pererratis amborum finibus exul. Ambo.

Apparet amborũ hic esse, quod Græci ἀλλήλων dicunt, vt pererret Germanus Parthorũ, Parthus Germanorum fines.

En vnquam patrios longo post tempore fines.

En vnquã, valet, Vnquamne, estq; archaismus En unquã

—Mea regna videns,

Dixit, vt Cicer. lib. 1. de Oratore, statim in initio, *Nisi in tuo regno essemus.* suas enim possessiones, suos fundos homines lepide iocantes regna vocare solent, quod imitatus est. Regnum.

CAPVT. XXVII.

Quædam è Vitruuio emendata et declarata, harpaginetuli, thomices, numidæ, catacecaumene.

QVærunt doctissimi viri, qui sint in Vitruuio lib. 7. c. 5. *harpaginetuli strati*: & sedulã nauant operã in eruenda vocis obscurę significatione: parùm proficiunt tamen. ad sacram anchoram decurrendum in rebus perditis, & prope desperatis, i. ad libros veteres, in quibꝰ legitur, *apaginæ oculi strati*: ex his vestigijs emendo, *aparinæ oculi strati*, vel *aparinæ coliculi*: oculos enim, & in arundinib. & stirpibus dici nõ est ignotũ: eos pro fastigio poni, id est quod Vitruuio reprehendendũ videtur. Non magnopere hanc emendationem vendito, ad auctoris tamen sensum propius quàm recepta scriptura accedit. Eodem autem etiam in loco legendum crediderim, præsertim antiquorum codicum testimonio fretus, *vti inertia mali iudicis conniuerent artiũ virtutes*, non vt profertur, *conniueant.* Quid quod *sedentia sigilla* quàm *sidentia* elegantius non iniuria arbitror, & proprium magis in hac quidẽ re qua de loquitur? Quod autem theatrum appellat ἐκκλησιαστήριον Vitru. lib. 7. cap. 3. id Græcorum consuetudine & instituto facit, qui plerumque conciones de Repub. in theatris habebant. Itaque Trallibus ille locus populi illicium vocandi & de Republica deliberandi erat. *Thomices* autem ex sparto, restes sunt è sparto tortæ, quas Græci θώμιγγας vocant. Itaque verbum est, vt Flaccus de arte poetica loquitur, Græco fonte detortum, & in Latinam formam effictum. Numidarum nomen Latinis, non eos tantum populos qui certam Africæ partem Numidiam vocatã tenuerunt significat, qui quòd initio pastoritiam vitam colebãt, hoc nomen obtinuerunt: verumetiam alios populos, qui pecuarij erant. Ac Numidiæ vox est è Græco deflexa,

Harpaginetuli. Thomices. Numidæ.

eflexa, hi enim populi νομάδων dicuntur. sic eam Vitruuius lib. 8. cap. 3. Arabes vocat his erbis, *Item Ioppæ in Syria, Arabiaq; Numidarum, las sunt immani magnitudine.* Nicander Alexiphar. *οἱ μὲν γεργαῖοι νομάδων χαλκήρεας αἰχμάς.* Ferè adducor vt in eodem scriptore legam, *sed animaduermus apud insulam Lesbon vinum prodromum, Ioniam atacecaumeniten.* Nam Catacecaumene regio i agro Ephesio erat, qui Ioniæ pars est. Nec tmen hæc sic accipi velim, quasi aliquid de nomine & fama eorum decerpere velim, qui Mæoniam legunt & Protropon. Ea enim repnunt quæ & proxima sunt deformatis vocus, & quæ nemo inficiari possit, quin accommodata sint. pro *regno Cotti*, in veteribis libris *Crobi* legi constanter animaduerto; cui assimile esset si *Orobi* legeremus, vt de Orbiis Liguribus intelligeremus: sed amplius pronuntiandum, quoniam Orobium illic regnasse nondum legimus, vt Cottum, secundum quem libenter litem darem & Cottum legerem. Etiam emendare locum conabor Vitruuij eodem capite, *Eorúmque,* inquit, *inter se cohærentes naturali significatione ex ge:erum discriminibus efficere qualitates.* Quis non videt *cohærentias* non *coherentes* legendum esse? Accedit veterum librorum auctoritas. hæc ego carptim vellicatimq; hinc inde collegi, vt in mentem quicque veniebat huic allinens capiti. sic enim mihi capita crescunt, varia tanquam consarcinando, vt centonum imitari videar sutelam. sed hoc genus scriptionis iam olim pro suo iure sic varia consuere consueuit: quod & nos aliorum exemplo si facimus, culpa vacamus.

Catacecaumene.

CAPVT XXVIII.

Manum de tabula, Catomum, proscribere venale inter senes coemptionales.

Aenigmatis præ se fert speciem illud Ciceronis, lib. 7. epist. famil. epist. 27. *Sed heus tu, manum de tabula: magister adest citius, quam putaramus.* nec tamen ita istud de industria obscurat, vt non appareat eum de Cæsare loqui. Gallus Catonis laudationem Vticensis scribebat, quod sine Cæsaris offensione fieri non poterat, cuius hostis Cato fuerat. monet igitur Gallum, vt desinat scribere laudationem Catonis, cùm reuertatur in vrbem Cæsar. Est autem translatio, vel à tabula litteraria, in qua pueri literas discebant: in qua absente magistro ludere manu ducendis, non literis, sed lineamentis, vt pueris vsitatum est, solebant: deinde subito præceptore redeunte, alter alterum monebant, vt manum de tabula tollerent: vel à pueris pictorum, qui absente magistro pulcherrimis interdum illudunt tabulis, & illinunt temerè pigmenta. Manum de tabula dixit Apelles Protogenem pictorem tollere nō posse, nimiam eius & anxiam in pingendo curam reprehendens. veriorem tamen suspicor priorem interpretationem: nisi si vt de pictore loquatur, in hanc sententiam: Tu Catonem laudibus pingere & exornare, expolireque pigmentis orationis niteris: sed vide ne argumentum picturæ non probetur magistro officinæ, id est, Cæsari dictatori: nam pictores non ferunt æquo animo in suis tabulis alia, quàm quæ probant argumenta, depingi: atque hoc sane sensu incommodior non fuerit translatio, neque inscitior quàm superior, ac mediusfidius etiam fortasse probabilior. *Ne in Catomum Cato nos.* quod ait ead. epistol. insolentia vocis *Catomum*, est obscurum, quæ vinculum, & catenam significat, vt legi in quodam in Iuuenalem scholio. Vsurpatur & à Laberio apud Gellium libro decimosexto, capite septimo in versu catalectico, *Tollet bona fide vos orcus nudas in catomum.* Illud verò denso caliginis nimbo inuolutum est. *Ergo fructus est tuus, mancipium illius: quod quidem si inter senes coemptionales venale proscripserit, egerit non multum.* Etsi aūt perdifficilis est informatio, & cogitatio veri sensus, qui latet in antiquitatis aliqua cōsuetudine, & imagine, tamē nihil vetat aliquid, non illiteratum, nec indoctum commodè excogitare ad enodādam loci difficultatem. Videtur igitur hic ꝓscribere venale inter senes coemptionales, esse in tabula auctionis proponere se rem hac conditione vendíturum, vt proprietas tātum penes emptorem sit, nec res tota proscribatur & alienetur: quod si Atticus, inquit Curius, faceret, non multum suis rebus adderet, quod magni pretij mancipium non sit. Senes autē coemptionales dicit, qui ad coemptiones libenter accedunt, & libenter emunt. Plautus Bacchid. Sc. Atridæ duo fratres, &c. *Coemptionalem senem vendam ego.* Iurisconsulti etiam, vt ad interimenda sacra rationes quasdam excogitauerant, & ad liberādas tutela mulieres: sic ad perimendum in seruitiis vsumfructum coemptionem quandam senum fortassis inuenerant. Cur aūt senes adhibebātur? an quòd ob eorum ætatem, res plus auctoritatis habitura esset? an ob priuilegium & vacationem ætatis? an quòd à senibus emptiones & coemptiones potius moribus Romanis tractarentur, quā à iuniorib. quòd plus vsu rerum saperent, minusq; deciperentur: & si quid in mancipio contra ius fieret, callidi veteratorésq; ita obtegerent, ne in fraude deprehēdi possent? An deniq; ob aliam causam? parum, vt ne quid dissimulem, mihi compertum est, & alijs quærendum relinquo.

Manū de tabula.

Catomū.

Proscribere uenale inter senes coemptionales

CAPVT XXIX.

Horatius emendatur, prunæ batillus, tempus notabatur magistratuum nominibus.

IN itinerario sermone Horatij libro 1. sat. 5. nónne, obsecro, multo accommodatius legetur, *Græcorum linguæ doctißimus*, quàm quomodo est promulgatum, *Græcorum longè doctißimus*? Nam Rhetori linguæ cognitio cōue-

nit, ſumma doctrina non itẽ: nec tamẽ meum hoc inuentum eſt, ſed antiquorum librorum ſcriptum. Quod autem ait,

Ora manusq; tua lauimus Feronia lympha,

religione quadam & ceremonia factum eſſe exiſtimo, vt ſe viua ſacraq; Feroniæ aqua lauarent, purificarentque cùm in conſpectum eius fani veniſſent. Nã ſe flumine viuo abluere in parte religionis ponebant, vt è Marone 2. Aeneid. & poetis alijs eſt notiſsimum.

Millia tum pranſi tria repimus,

quàm *repſimus* malo, cùm mox ſequatur *ſubimus*, atq; ita Lambinus legit.

Fundos Aufidio Fuſco prætore libenter
Linquimus:

(inquit) hic venuſtè Aufidium ridet, qui cùm Fundis in oppido exiguo prçturã gereret, inſana arrogantia & animis elatis faſtuq; inſolenti & inaudito erat, & inſignib. magiſtratus conſules Romanos ſuperabat, cùm tamen Romæ tantũ ſcriba eſſet, qui ordo vilis & vulgaris erat, patebatque hominibus libertinis, vt in eodem ſermone,

—Scriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ ius eſſe.

Itaque prætextam & latum clauum, vt Prçtor aut Conſul Romanus gerebat, æquare ſtudẽ amplitudinem, & dignitatem faſtigij Romani. Ignis autem ei præferebatur (id enim eſt quod ſcribit,

—Prunæq; batillum)

Prunæ batillus.

quod ſupra humanam prope conditionem erat, & diuinum religioſumq; habebatur. Sic Imperatoribus Romanis & eorum vxoribus interdum ſororibus, ignis præferri ſolebat, Herodianus in Ant. Cõmodo, de ſorore commodi Imperatoris, καὶ αὐτῆς τὸ πῦρ προεπόμπευε. Videtur autem Horatius, cùm ait,

Fundos Aufidio Fuſco prætore:

in eo iocari, quòd ſic tempus notare ſolebant magiſtratuum nominibus: vt ſi diceres, Veni Romam Cicerone conſule. at,

Tempus notabatur magíſtratuum nominib.

Conuiuas auidos cœnam ſeruosq; timentes,
Tum rapere, atq; omnes reſtinguere velle videre.

etiam iocosè dictum accipio: nam primum induci conuiuæ ex incendio & flamma rapiebant cœnam, & ſerui, qui ſi cœna vreretur, timebant, ne ab heris verberarentur: quo facto cœnaq; in tuto poſita, tum deniq; cum omnibus ignem cœperunt reſtinguere, cùm epulis potiſsimum timerent ne perirent.

LIBRI PRIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Apud Horatium flumen hibernum, χειμάῤῥυς; fertur quo rara ſecuris, vocare cucullum.

PEtrus Galládius (cuius ego tum eximia liberalitate & beneficẽtia ſemper adiutus, tum opera & labore abſens ad cathedram regiam, nihil tale vel cogitans vel expectans, ſum vocatus) multo plus in literis videbat, quàm eius calumniatores & obtrectatores exiſtimari volebant: ita enim eum negotiis, quæ multa amplectebatur, obrui dicebãt, vt profeſsionis muneri negarent parem eſſe poſſe: ſed profectò ignorabant, quanta in eo homine vis ingenij eſſet, quanta diligentia, quàm omnium rerum capax natura: quam ita facilè regebat & verſabat, vt quicquid ageret, vnum illud curæ habere tractareq; putaretur. Sed nũc eius laudes cõmemorare non decreuimus, quas nec oratione ſequi poſſemus. Eũ aliquando quendam Horatij locum explicãtem audiui ita acute & ingenioſe, vt omnes cum eo comparati, plumbei ſtupidique eſſe videremur. Sed verba Horatij proferamus. ex lib. 1. ſatyr. 7.

—Ruebat
Flumen vt hibernum, fertur quo rara ſecuris:

Flumẽ hibernum.

Hic ſenſum eſſe dicebat Gallandius, cui & aſſentior, tam concitata oratione & veloci rapidaque decurriſſe, quam torrens hibernus deuolui & præcipitati ſolet per loca abrupta & abſciſſa, quò raró ſolent lignatores accedere, propter arduam & erectam inacceſſarum rupium montiumque eminentiam. Flumen autem hibernum, eſt torrens, qui & Grçcè, quòd hyeme fluat, æſtate ſiccetur, χειμάῤῥυς vocatur:

χειμάῤῥυς.

vocatur de torrēte enim hyemis aquis abundante Ouidius Amor.lib.3.eleg.5.scribit,

Fontis habes instar pluuiasq; niuesq; solutas,
Quas tibi diuitias pigra ministrat hyems.

Addit Horat.lib.1.cap.7.

Tum prænestinus salso multumq; fluenti
Expreßa arbusto regerit conuitia.

Arbustū fluens. Arbustum dicitur multum fluere, quod multum vini fundit: sed per allegoriam, hoc ad dicacia vinitorum & vindemiatorū retulit conuitia, quibus vel lacessunt prætereuntes, vel prouocati vlciscuntur, & remordēt. Ergo vindemiatorijs probris & dictis petulanter ei Rupilius respondit,

——*Cui, inquit, sæpe viator*
Vocare cucullum. *Ceßiſſet, magna compellans voce cucullum.*

viatores solebāt cultores & vinitores serò colentes, appellare cucullos, in desidiæ probrū: Plinius lib.18. cap.26. *Dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporariæ, quam cucullum vocant: dedecus enim habetur, opprobriumq; meritum falcem ab illa volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiæ sales, etiam cùm primo vere laudantur, auspicio tamen detestabiles videantur*. Ausonius quoque in Mosella istius petulantiæ ita meminit:

——*Inde viator*
Riparum subiecta terens, hinc nauita labens,
Probra canunt seris cultoribus.

CAPVT II.

Præbet aquam, apud Horatium, cogemus in hanc concedere turbam.

Præbet aquam. QVOD ab Horatio lib.1. satyr.4. dicitur, *Præter eum qui præbet aquam*. Grammatici eruditißimi vix concoquere possunt: mirum enim eis videtur conuiuatorem aquæ præbitorem appellari. sed Dionysius Lambinus, alijs hîc caligantibus, primus lucem dispexit, viditq; conuiuatorem solitum balneum præbere conuiuis: quam eruditißimi viri interpretationem nemo reprehendere, nisi improbus, vel indoctus potest, licet tamen in antiquis auctoribus præter aliorum sententiam, iusque est & fas interdum aliquid excogitare, modò probabile sit. Quid igitur, si dicat hominem tam esse procacem & petulantem in iocando, vt nec conuiuis, nec ministris abstineat vllis, quin eos perstringat, præter eum, qui ipsi pocula miscet ministratque aquam? ait enim Martial.lib.1.epigr.12.

Iam defecißet portantes calda ministros,
Si non potares Tongiliane merum.

Sed omnino præstiterit locum per allegoriam interpretari, inflexione verborum & inuersione ducta à lusu, quo aliquo in situla aut vrceo nobis aquam ministrāte, alios ea aspergimus, aut perfundimus per lasciuiam, quod cùm facimus, eo qui aquam nobis præbet interim abstinemus. Aquæ igitur præbitori similem voluit esse Flaccus conuiuatorem, huic inuersioni *aspergere* & *aqua* fauere videntur: & hac tanquam constituta allegoriæ imagine nobis diu quærendum nōn putabimus, cur conuiuatorem aquæ præbitorem dixerit. Cogitationem enim ad lusus speciem referemus, vnde genus dicendi tractum pronunciabimus. In eodem sermone non est facile, quod ita scribitur perquam venustè,

Multa poetarum veniat manus, auxilioq;
Sit mihi: nam multò plures sumus: ac veluti, te,
Iudæi cogemus in hanc concedere turbam.

Cogemus in hāc cōcedere turbam. Putō autem perfacetè ab Horatio dici, si poeticum tibi displicet studium, & poetæ tibi inuisi sunt, vt vulgò Iudæos omnibus hominibus videmus, nos poetæ, qui plurimi sumus, exercitumq; conficere possumus iustum, pertinacesque, vt Iudæi in religione sua & ceremonijs, ita in studio poetico & proposito sumus, non modò nō de sententia deducemur, sed te vltrò ad poetas traducemus, & vnum è turba poetarū, quamuis inuitum, reddemus, vt illud studium, quod improbas, posthac celebraturus culturusque sis, & carmina scripturus. Interim autem multitudinem eorum qui versus scribebant, lepidè illudit more suo. malim autem, vt & reperi in antiquis libris, *auxilioq;* legere adposita coniunctione, quam pro vocabulo adiuncto *auxilio quæ*: quanquam non magni refert, nec id magni momenti est, cùm vtroque modo sensus idem explicetur.

CAPVT III.

Aesculapium in Vitruuio ἀσκλήπιον, seßimonium, statumen, rudus, nucleus, mataxa, abacorum diuisiones & speculorum.

Aesculapium. AEsculapium apud Vitruuium libro 7. in præfatione, est templum Æsculapij, græca imitatione: nam Graijs ἀσκλήπιειον in neutro genere illius dei templum est. Cùm aūt exemplum illud prope singulare apud Latinos viderem, admonere lectorem placuit, qui fortasse oscitans, aliudq; agens non animaduertisset. Mineruium tamen, & Dianium apud Latinos similia ei sunt: sed locum Vitruuij adscribamus: Item, inquit, *Argelius de Symmetrijs Corinthijs, & Ionico Trallibus Aesculapio, quod etiam ipse dicitur sua manu fecisse*. Eodem in lib. Seßimonium Seßimonium. est templum & sedes, deduciturque à sessu vel sede seßimonium, vt à merce mercimonium. Ita enim scribit, *Suspectus habent in deorum seßimonio*, id est, in deorum ædificandis templis, & sedibus statuendis: ac seßimonium dici videtur, vt ἵδος Græcè. Verbis autem Budæi, quæ in Memmiani codicis margine manu Budæi scripta inueni, libet explicare statuminationem & ruderationem Vitruuij in pauimētis. Statumē. Sic igitur scripsit Budæus, Statuminatio, vt hîc apparet, fit lapidibus & cementis libralibus & manualibus sine calce & arena: Rude- Rudus. ratio verò statumini superinducitur cum calce aut arena, aut rudere nouo aut rediuiuo, id

est, ex vetere ædificio sumpto, nō nuper effosso, quod constat è cemento, vt hìc apparet, ad differentiam nuclei, qui è testa contusa cōstat, & tertio loco inducitur. Hæc doctissimi hominis oratio non tam docet, vt intelligamus, quàm manu propè ducit, vt quid ista sint apud Vitruuium penè palpemus. Sic autem Vitruuius ait, *Tunc insuper statuminetur, non minore saxo, quàm quod poßit manum implere: statuminibus inductis ruderetur.* & mox, *Insuper ex testa nucleus inducatur.* Cùm autem eodem lib. cap. 3. à Vitruuio scribitur, & *mataxæ tomice ad iustam longitudinem vna craßitudine alligationibus temperentur.* eodem Budæo velut Mercurio interprete, mataxæ sunt manipuli & fasciculi cannarum, quos Vitruuius tomice alligari iubet. *Ipsaq́;*, inquit Vitruuius, *tectoria abacorum, & speculorū diuisionibus circa se prominentes habent expreßiones.* hìc non assentior ijs, qui abacos sessiones, vel scabella ad sessum habilia, aut podia esse censent: sed Æmari Ranconeti sententiam approbo, existimantis abacorum diuisiones formas esse quadratas in tectorio prominentes: speculorum autem diuisiones, formas esse rotundas. Istas ab interitu interpretationes duorum doctissimorum nostra ætate virorum volui vindicare: malui tamen ingenuè ipsis eas reddere, quàm improbo furto clàm eas interuertere, cùm potius si quid possum, de meo eorum memoriæ liberaliter elargiturus sim, quàm quicquam per fraudationem eis ademptus.

Nucleus.
Mataxa.
Abacorū diuisiones.
Speculorum diuisiones.

CAPVT IIII.

In Catapultæ descriptione quædam apud Vitruuium explicata, tonus quid, hemitonium, brachia, plinthium, syrinx, epitoxis, manulea, plinthis, capreoli, antefixa, subiectio, tracheli.

PLacet tentare quarundam in catapultæ descriptione apud Vitruuium vocum explicationem, maximè cùm inciderim in quædam schedia Ctesibij, vel Heronis (nam dubia inscriptio erat) tormentū idē declarantia. ait Vitruuius lib. 10. cap. 15. *Eius nonæ partis fit foraminum in capitulis magnitudo, per quæ tenduntur nerui torti, qui brachia continere catapultarum debent.* hìc foramina sunt, quę Græci τρήματα appellant, quibus inseruntur nerui torti, quos Græci τόνας appellant. In instrumentis autem παλιντόνοις, quę lapides mittunt, vt ballistæ: dimetiens foraminis, quod pondo lapidē mittunt, tot centenorum digitorum multiplicatione, eiusq́; lateris cubica sumptione, & lateri decimæ partis adiunctione constabit. vt si lapis sit 80. librarum, centies multiplicari hæc summa debet: sic in assem octo millia fient, quorum latus cubicum sunt 20. quibus decumam addo 2. ita dimetiēs foraminis erit viginti duorum digitorum. in εὐθυτόνοις quæ sagittas mittunt, sumitur è nona parte sagittæ dimetiens foraminis: eo enim maius foramen esse oportet, quo moles est maior, vel magnitudo lapidis aut sagittę: cùm oporteat brachia, quæ ἀγκῶνας Græci vocant, crassioribus, robustioribusque neruis intendi. neruos autem non solùm τόνους, sed etiam ἡμιτόνια appellabant. Vitruuius libro 1. capite 1. *In capitulis enim dextra ac sinistra sunt foramina hemitoniorum.* id est, vt interpretor, neruorum. Hero, ἐκάλουν δὲ τὰ μὲν συνέχοντα τοὺς ἀγκῶνας νεῦρα, τόνον. ἔνιοι δὲ ἐνάτονον, ἔνιοι δὲ ἡμιτόνιον. ait Vitruuius libro 10. capite 15. *Tabulæ quæ sunt in summo & imo capituli:* & mox, *Parastatæ dextra ac sinistra.* hæc vt intelligantur quoquo modo, sciendum est, huius instrumenti corpus esse laterculum, Græcis plinthium appellatum, ita arrectariæ tabulæ dextra & sinistra vocantur parastatæ: transuersariæ tabulæ in imo & summo positæ sunt: Græci parietes quatuor appellant. Transuersi autem isti parietes περίτρητα appellantur, habéntque, vt ait Vitruuius, tabulas parallelas. parastatæ incumbit brachium catapultæ: parastatæ antistates adhæret compaginatus qua est, (vt Græci loquuntur) ipsius brachij πτέρνα, id est, calx: in parastatæ medio excauatur sinus in semicirculum. Cardines parastatarum Græci τόρμους appellant, quos esse in parastata duos præcipiunt & διτορμίαν vocāt, inquit Vitruuius libro 10. capite 15. *Canaliculi, qui Græcè strix dicitur.* Hoc falsum: neque enim sic Græcè appellatur, sed σῦριγξ. Nulla autem inuidia sit opinor legere *securiclatis cardinibus fixa.* nam fixam accusandi casu meritò accusare licet. scribitur in Vitruuio ibidē, *craßitudo scutulæ*, sed Budæi manu in libro Memmij Suculæ emendatum reperi, cuius sententiæ refragari pudet. Epitoxis est cauus, qui sagittam recipit. *Item*, inquit Vitruuius, *chelo sine macula dicitur*, puto χηλὴ legendum esse, cùm præsertim ita in Herone siue Ctesibio legā, ταύτην δὲ οἱ κατάγουσα χεὶρ διπλῆ γίνεται, κυκλομένη πρὸς τὸ μεταξὺ τῶν χηλῶν δέξασθαι τὸ τοῦ βέλους πάχος. manulea autem in editionibus antiquis extat, vnde & manuleatæ tunicæ sunt. Basis sedes est, in qua statuitur columella, quæ machinam sustinet. columellæ autem basis, sic enim lego, in solo latior est: plinthis autē, id est, laterculus, quadratum est superius ipsius basis, qui laterculus, qua accipit columellam, quæ στυλίσκος vocatur suo cauo, eam habere debet quam dicit latitudinem. Capreoli, qui à Græcis συγκύπτας appellantur, tigilla sunt fastigata, & in columellam suis capitibus nitentia, eamque hinc inde firmantia ne nutet aut vacillet. addit Vitruuius, *antefixa latitudo foraminis*: antefixa Festo libro 1. sunt quæ ex opere figlino tectis adfiguntur sub stillicidio: sed hìc antefixa videtur columella quędam anterior, quæ etiam sustinet plinthium, & antefixa videtur vocari, quòd sit ante columellam illam, quam antè explicauimus. adfixa est autē plinthio catapultæ, vnde & nomen. potest esse & tanquam fibula, quæ ab interiore plinthio perueniat ad columellam. Est & posterior columna, quæ antibasis dicitur, sustinetq́; etiam catapultam. *subiecto*, inquit, *foraminum duodecim.* Hic

Tonus quid.
Hemithoniū quid.
Plinthiū.
Brachia.
Syrinx.
Epitoxis.
Manulea.
Plinthis.
Capreoli.
Antefixa.

Hic mihi videtur subiectio legendum, vt sit tanquam ὑπόθεμα & basis, aut ὑπόβλημα, aut ὑπόβασις (certè ὑπόθεμα vocatur à Philone) aut subiecta, vt suprà antefixa dicebatur. nam talia pro substantiuis plerunque Latini habent. *Carcheli, inquit, sucularum.* Hîc tracheli, id est, colli sucularum legendum auguror, collum autem est, qua sunt graciliores. *Quo*, inquit Vitruuius, *est mollior conus*, id est, vt interpretor, neruus, qui tum est prolixior. Dodrantes autem quadrati & rotundi interpositi sunt ab hominibus, qui vel se multis vini dodrantibus proluerant, vel lectoribus voluerant molestiam creare. Hæc omnia magna ex parte diuinaui: itaque veniam peto, sicubi, quod necesse est, in re tam obscura, erraui. nam Græca quæ vidi, & mutila erant, & dissimilia: tantum in quibusdam adiuuêre, in alijs coniecturæ indulgendum fuit.

Tracheli.

CAPVT V.

Quædam in descriptione ballistæ apud Vitruuium explicata, περίτρητος, scutula, toni, epizygis, modioli, χοινικίδες, χηλή, mensa, climacis, pteryx, eschara.

Experiamur & ipsi ecquidnam in fabrica ballistæ explicare apud Vitruuium libro 10. capite 17. possimus, partim coniectura, partim auxilio Græcorum schediorum? *describatur*, inquit Vitruuius, *scutula, quæ Græcè περίτρητος appellatur.* hæc scutula est in summo & imo capitulo, dextra & sinistra: atque inde nomen habet Græcum, quòd multis locis pertusa & perterebrata est. Itaque & perinfirma est, sed laminis ferreis, & regulis, & clauis confixa continetur, firmaturq́; in ea est foramen quo tenduntur toni, id est, nerui, qui brachia ballistarum continent. Insunt & foramina, quibus induntur cardines. Melius autem fortasse legeretur & commodius, *longitudinis sexta parte*, & mox, *quarta parte*, quam accusandi casu, idque ita placebat Æmaro Ranconneto, vt & non multò pòst, *sexta parte* scribitur. Inquit Vitruuius: *quantam epizygis habet crassitudinem*: sic vocatur axiculus, vel, vt Vitruuius vocat, cuneolus, qui neruos vertit & tendit. Ctesibius, siue etiam est Hero, τὰ ἐπιστρέφοντα τὸν τόνον ἀξόνια ἐκάλουν ἐπιζυγίδας. quod sequitur, sic ferè legendum suspicor: *cùm deformatum fuerit, circum leuigentur extrema, vt habeat curuaturã mõlliter circumactam.* Nam *circum diuidatur extremam.* non satis quid sibi velit possum attendere, & nisi erro, quod quidẽ est facile, præcipit vt foramen poliatur læueturq́; vt absque scabritia & asperitate sit. *Constituantur*, inquit, *modioli foraminum duo*: modioli sunt, qui à Græcis appellantur χοινικίδες, suntq́; formæ rotundæ & turbinatæ, induntur que foramini: idque perspici potest è sequenti Vitruuij capite, in quo ita scribitur, *Tum verò modioli ærei in ea capitula includuntur, & in eos cuneoli ferrei, quos ἐπιζυγίδας Græci vocant, collocantur*: ego ἐπιζυγίδας scribendum esse puto, non ἐποχίδας. Nam Ctesibius sic scribit, ὅταν οὖν βουλώμεθα ἐντείνειν ἤτοι τὰ τοῦ παλιντόνου ἡμιτόνια, ἢ τοῦ εὐθυτόνου, τὸ πλινθίον συντιθέντες, ὡς προείρηται, τέντε παραστάτην καὶ ἀντιστάτην, καὶ τὰ δύο περίτρητα, καὶ προσθέντες τὰς ἐπιζυγίδας, κατακλείομεν ἐπὶ τὰ μέσα διαπήγματα. Parastatæ quales sint, & qui, in catapulta exposuimus. addit Vitruuius, *Regulæ, quæ in mensa, longitudo foraminum octo.* Mensa interior est, & media inter duas hinc & inde scutulas, constatque regulis diapegmatis, & tabula, inter regulas & diapegmata collocata: estque in summo & imo capitulo, vt & peritreta. Ctesibius vel Hero, καλεῖται δὲ τὸ πῆγμα τὸ συγκείμενον ἔκ τε τῶν κανόνων, καὶ τῶν διαπηγμάτων, καὶ τοῦ σανίδος, τράπεζα. inquit Vitruuius, *Climacidos scapi longitudo foraminum tredecim.* Climacis ea est quæ in catapulta vocatur σῦριγξ, id est canalis. nam in ballistis nomẽ mutat, propter amplitudinem & latitudinem, & κλιμακὶς, id est, scalula vocatur. Ctesibius, ἡ δὲ σῦριγξ, ἐν ᾗ ἐστὶν ἡ διώστρα, καὶ τὸ χελωνάριον, καὶ ἡ χεὶρ, ἐπὶ μὲν τῶν εὐθυτόνων, σῦριγξ καλεῖται, ἐπὶ δὲ τῶν παλιντόνων κλιμακὶς, ἐπειδὴ περ πλεῖον πλάτος ἔχει, καὶ διαπήγμασι συνέχεται πλείοσι, καθάπερ καὶ ἡ τράπεζα. γίνεται δὲ ἡ κλιμακὶς οὕτως· διάπηγμα κατασκευάζεται ἐκ τεσσάρων κανόνων συνεστηκὸς, ἐπὶ δὲ τὸ μέσον ἔχων κατὰ τὸ πλάτος ἄλλους κανόνας πεπηγότας ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ μῆκος κανόνων, ἵνα ᾖ τὸ γινόμενον κλιμακίς. Ex his, inquit, *dentur duæ partes ei membro, quod Græci* χηλὴν *vocant.* hic, vt & superiore capite lego, χηλῶ, quo modo etiam Ranconetus emendarat. inquit Vitruuius, *plentigomatos foraminis*: ego priorem dictionem non intelligo. quid si pterygomatos, vel πτερώματος? præsertim cùm totum instrumentum pteryga vocari legamus. Ctesibius, καλεῖται δὲ πτέρυξ αὐτὸ τὸ ὄργανον ὅλον. securicula est πελεκῖνος, vt securiclata, πελεκινωτὰ à Græcis vocantur: ea est inclusa & insita, operiturque chelonij puluino. basis hic, quæ sustinet, & in qua sedet instrumentum, vocatur, ait Vitruuius, eschara: additur & antibasis, vt & catapultæ. Hæc ego pauca annotaui ex obscurissima & molestissima Vitruuij descriptione, adiutus Græcis scriptoribus Bitone, Herone, Ctesibio, quorum scripta quædam dieculas aliquot mihi tractare contigit, quibus si frui diutius potuissem, huic fortasse loco maiorem lucem attulissem. ea autem scripta mihi videre magis licuit, quàm inspicere: quæ etiam qua me parte adiuuare maximè debuerunt, deseruêre, vel temporis iniuria violata, vel hominum improbitate lacerata.

περίτρητος

Scutula.

Toni.

Epizygis

Modioli.

χοινικίδες

Mensa.

Climacis.

χηλή.

Pteryx.

Eschara.

CAPVT VI.

Respondet imago gloriæ quid, in lucem editi & suscepti, conturbatus oculus apud Ciceronem, ταραξις.

NON est publici gustus nec palati sentire, quæ sit huius loci Cic. libro 5. Tuscul. in præfatione, & quàm dulcis sapor de gloria: *ea vir-*

Imago gloriæ respondet. *ea virtute resonat, vt imago gloriæ.* itaque vltimo nomine multi, vt acido & inuiso offensi, *voci* scripserunt: qui mihi videntur nimium iuris sibi sumere, si ius dici debet licentia. Ego *gloriæ* nomen in suo domicilio suisque penatibus retinendum esse existimo: & locum sic interpretor: gloriam virtuti sic solere resonare, vt imago solet gloriæ: id est, vt plausui & significationibus & gratulationibus, quibus populus voce læta & mirabunda & hilari aliquem celebrat, respődet Echo, quæ Latinè dicitur imago. huius gloriæ hoc exemplum apud Flaccum lib. 1. ode 20. extat,

—Datus in theatro,
Cùm tibi plausus,
Care Mecænas eques: vt paterni
Fluminis ripæ, simul & iocosa,
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.

Non est autē, vt opinor, in controuersia, quin legendum sit eo in libro Ciceronis, *haud erat sanè quod quisquam rationem ac doctrinam requireret: Ratione* tamen & *doctrina* editur corruptissimè: nam philosophiæ artem præceptionemq; intelligit. quòd autem ait, *simul atq; in lucem editi & suscepti sumus.* de vtroq; parente intelligendum puto. *In lucem editi & suscepti.* edit enim mater, quæ parit: suscipit pater qui tollit. Terentius in Andria, act. 2. sce. 3.

Puerum autē ne resciscat mihi esse ex illa cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum.

& iterum act. 3. scen. 1.

Nam quod peperisset iußit tolli.

vbi mater tollit, & ab ea sublatum pater etiam suscipit. Eminens autem effigies, dici potest pictura ita expressa, vt extare & eminere videatur: sed exculptum simulachrum potius sit, cùm paulò pòst rem solidam dicat: nam adumbrata est ἐσκιαγραφημένη, id est, primis lineis ducta & delineata. Leue esset monere legendum videri, *& ægrotum animum quem appellarunt insanum*: nisi *quam appellauerunt insaniam*, errore non ferendo per omnia propagatum exemplaria esset. nihilo secius lego *his rebus mentem vacuam appellarunt insanam*: hodie insaniam perscriptum est inuita, vt opinor, Minerua. quod autem ait, *Itaque non est scriptum, si insanus, sed si furiosus esse incipit.* pro interpretatione legis erit, cuius ita ad Herennium libro primo concepta verba sunt, *Si furiosus existit*, id enim est, esse incipit. *Conturbatus oculus.* Conturbatus autem oculus est, qui caligat, & confusius videt, laboratque ophtalmia. Scribonius, *ad conturbationes & epiphoras oculorum scio multa collyria, etsi tardè, magnos tamen effectus habere.* Iterum, *hoc maximè probo ad recentes epiphoras, & conturbationes oculorum, tumoresq; & dolores.* vocat & perturbationes. *Collyrium psorium ad caliginem & ad aspritudinem oculorum siccamq; perturbationem sine tumore, quam ξηροφθαλμίαν appellant.* Propriè tamē est conturbatio minor ophthalmia, *ταράξις* & ταράξις Græcè vocatur, definiturque oculorum tumor cum rubore & calore ex causa obortus externa, vt fumo, sole, puluere, oleo, leuisque ophthalmia appellatur. Lego etiam *omnem enim abstinentiam, omnem innocentiam*, quod quidem necesse est, vt à tanto scriptore & oratore remoueatur solœcismi fœditas & deformitas.

CAPVT VII.

Exponitur epigramma quoddam Maronis, natio madens pingui, adipata dictio, scholasticus, cymbalum iuuentutis, mittere vela ad portus beatos.

IVcundum est epigramma, quo dimittit rhetoras Maro in Priapeijs, & ad philosophos se confert, si modò Maro is est, ac non alius quispiam: sed interueniunt, vt gemmis nitentibus nubeculæ quædam earum splendorem nubilo fuscantes, sic ei vitia nitorem lædentia. nā primus statim versus syllaba curtior est.

Ite hinc inanes Rhetorum manipli. *Maronis epigramma.*

quæ supplebitur repetito initio *Ite*, hoc modo,

Ite hinc inanes Rhetorum manipli, ite
Inflata rore non Achaico verba.

non satis assequor, & commodius scribi posse putarem,

Inflata rore non Achaico turba.

vt Latinorum significet rhetorum eloquentię transmarinæ rudium auditores inanes & indisertos. Ac rorem Achaicum dixit, vt ad cicadas fortasse respiciens, quæ rore vesci feruntur, canoræque sunt & stridulæ, vt illi loquaces & garruli. Sed & cicadis disertos Troianorum principes Homerus comparauit.

Et vos, inquit, Seliquati, Arquitiq;, Varroq;

putem scribendum,

Et vos Seli, Cati, Arquitiq;, Varroq;.

vt nomina propria sint Selius, Catius, Arquitius, Varro,

Scholasticorum, inquit, *vario madens pingui.*

Natio madens pingui. *Natio madens pingui* legendum puto: vt Rhetores illos Græcæ facundiæ ignaros, vt hebetes & obtusos, pingui madere dicat irridens. *Adipata dictio.* adipatę dictionis genus Cicero in Oratore dixit genus pinguis elocutionis & insuauis & inconcinnæ, ab adipatis cibis translatione ducta, id est, adipe vnctis & opimatis. Iam rhetores & declamatores Seneca in epistola 155. & 156. & Quintilianus non rarò Scholasticos appellant: *Scholasticus.* apud Synesium tamen, & in Hesychij antibole scholasticus causarum est actor. eos iuuentutis cymbalum ignominiosè vocat, *Cymbalū iuuētutis.* vt cymbalum mundi Appion Grammaticus vocatus à Tiberio Cæsare fuit. (Plinius in præf. Natur. histor.) quòd ad aures iuuentutis streperent loquaciter & inaniter, vt Gallorum in matris Idææ sacris cymbala crepabant: habebantur autem omnium vilissimi & abiectissimi mortalium, molles & castrati illi Cybelæ & matris Idæę ministri.

Nos, inquit, ad beatos vela mittimus portus. *Mittere vela ad portus beatos.*

id est, ad philosophiā pergimus, quæ nos suis præceptis fœlices beatosque reddet, & omni liberabit perturbatione & molestia. addit,

Ite

Ite hinc Camœnæ, vos quoq; limite ſæuæ,
Dulces Camœnæ, animum fatebimur verum,
Dulces fuiſtis.

hæc bonam non interpretantur ſententiam, verùm audemus, ſi veram non poſſumus ſcripturam reddere, probabilem ſaltem comminiſci, quæ commodum ſenſum eloquatur.

Ite hinc Camœnæ, vos quoq; hinc leues ite,
Dulces Camœnæ: nam fatebimur verum.

etſi vos nunc inhumanius & aſperius eijcio: tamen nõ tam improbus ingratusq; vnquam ero, quin ſemper fatear vos mihi dulces & iucundas fuiſſe: & quanquam vos nunc exigo, attamen meas chartas reuiſitote, ſed prudenter & rarò. Quibuſdã etiã videtur dicere, vos mihi antea dulces fuiſtis, nũc moleſtę, &, vt verum proloquar, ad alia me accingo ſtudia vobis dimiſsis: & tamẽ quamuis vos dimittam, reuiſitote me aliquãdo, verũ prudẽter & rarò.

CAPVT VIII.

Apud Ciceronem Vecors Oenei partu edita, τίκτειν moles gigantum, Clepſe dolo.

MIHI quidem verba Ciceronis 2. Tuſc. inſpicienti, & apud me exigenti, fere venit in mentem exiſtimare ex ijs Ennianum integrari ſuis iuſtis modulis poſſe,

Philoſophandum eſt mi paucis: nam omnino haud placet.

Itaque, vt omnes qui diuinant, aut ſomnia ſibi fingunt, ſibi placent in ſuis ludibrijs: ita mihi quoque vſuvenit, neque teneri potui quominus id huic chartæ mandarẽ, etſi vaniſsimum fortaſſe ſomnium eſt. Non longè, vnius abſentia præpoſitionis, deſiderio ſui ſentẽtiam malè perdit. ſic enim editur, *Magna habere poßit auxilia reliquorum philoſophorum etiam diſciplinis*, vox auxilia abſorbuit hauſitque, *à*, quod interſerendum eſt, vt orationem fulciat vacillantem. *Refellere* autem *ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia*, ideo defendimus, nec mutari patimur: qđ tamen homines magnæ in literis auctoritatis conari videmus, quia & paulò ante dixit, eos, qui certis deſtinatiſque ſententijs addicti, & tanquam conſecrati ſunt, iniquo animo pati ſolere ſe refelli, cùm contra ſe id æquo animo eſſe patienterq; laturum oſtendat: & alij quoque philoſophi ſuis decretis magnopere confidentes, neque de eis vllo modo dubitantes, pertinaciſsimè aliorum placita oppugnãt, & omnibus modis euerſum ire conantur, quod Academici leuius multò minuſque obſtinatè faciunt, probabilia tantum eis opponentes, quibus tamen nec ipſi multum fidei tribuunt. Eſt autem leue monere legẽdum eſſe, *In manus ſumit.* &, *commendari lectioni*: cùm hodie, *manu & lectione* edatur: &, *nec ſi id minus*: *munus* enim perperſiſsimè edunt multi. In verſibus autẽ Iambicis, quos è Trachinijs conuertit, *corpore exanclato* eſt corpore fatigato & ærumnoſo exhauſtoque, etſi non deſunt, qui *exanclata* malunt, & tolerata & perpetrata explicant. *Vecors Oenei partu edita* Deianira eſt Oenei filia, doloſa & aſtuta, hîc vecors dicitur, cùm δολῶπις à Sophocle Trach. vocetur. Partus autem hîc etiam viris tribuitur, more Græcorum, apud quos etiam τίκτειν de viris vſurpatum reperitur. nam apud Homerum extat ὃν ἀθάνατος τίκετο ζεύς. Id etiam obſeruauit Fabius libro decimo apud tragicos, quorũ hîc ſermonem imitatur Tullius: ſic enim ſcribit, *Et apud tragicos, & iam leo pariet, at pater eſt*. *Moles gigantum* eſt multitudo. nam Græcè ſcribitur στρατός. *Nec me occidentem*, lego, non *ne me*. Libenter quoque ſcripſerim, *corpori inflixit meo*: etſi vix *infixit*, ſummouere audeo.

Vecors Oenei partu edita.

τίκτειν.

Moles gigantum.

Hæc dextra Lernam tetra mactata excetra,

lego. Nam quòd *terram* alij malunt, improbo: *tetram* etiam nõ incommodè legi poſſe video. Echidnam vertit hydram Cicero, cùm Hyginus ſcribat è Typhone & Echidna, hydram natam fuiſſe: ante hydram appellarat excetram. Addam & huic capiti periclitatam emendationem magno diſcrimine & audaci facinore.

—eum dictus Prometheus
Clepſe dolo pœnaſq; Ioui expendiſſe ſupremo.

Fato enim illud, qđ interponitur, fatale huius loci malum videtur. Mihi quidem doctus, id eſt, aſtutus & ſolers placeret, ſed cum Expendiſſe non bene cohæreret.

Clepſe dolo.

CAPVT IX.

Sublime auolans, adulat ſanguinem, κολακεύω, θωπεύω, adulari, ex quo liquatæ, apud Ciceronem.

VErſus tranſtulit Cicero 2. Tuſcul. è Prometheo Æſchyli, vt reor λυομένῳ, ſanè quã eleganter & diſertè, vt hominem facundiæ Latinæ vnicũ & ſingulare prope exemplum decebat: nonnuſquam tamen eſt cur in eis hæreas, quòd partim ab interpunctionibus laborant, partim temporis iniuriã ſenſerunt. nam,

—nauem vt horriſono freto
Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ:
Saturnius me ſic infixit Iupiter,
Iouiſq; numen Mulcibri adſciuit manus.

vt vna circunductione comprehenſum, & vna ſimilitudine comparatũ, ſic & interpunctionibus notandum arbitror, ſecus q̃ in editionibus extat. Quod autem ſcribitur 2. Tuſc.

Clangorem fundit vaſtum & ſublime aduolans.

in vitio eſt, niſi me tranſuerſum amentia rapit in errorem: puto enim cùm aquilę aduolatum ante ſcripſerit, auolatũ eius nunc narrandum eſſe. Ergo nulla tot editionum & myſticorum librorũ verecũdia ductus, veluti perfricta fronte *ſublime auolans*, legendũ eſſe adſeuerabo. Cæterùm, *pinnata cauda noſtrum adulat ſanguinem*, Græciam olet: vt enim κολακεύω, & θωπεύω cum accuſationis declinãtu Graij iungunt, ſic & Latinè fecit, ſecutus auctorem Actium, cuius verſum è Prometheo mutuatus eſt à Nonio in Adul. prolatum,

Sublime aduolãs.

κολακεύω, θωπεύω.

Adulat sanguinē. *Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.*

Tragici igitur audaciam non est veritus æmulari. sed quo tandem sensu hîc adulat dicitur? Et audiui qui adulare per diminutionem pro adorare dictum crederet, & interpretaretur sanguinem expetit, eique caudæ motu blanditur: non deest, qui lambit exponat. Ego tamen aliter interpretor: cùm enim blandimentum caudæ adulatio sit, & auolans aquila soleret tractu caudæ sanguinolenta Promethei vulnera perstringere, cruorisque aliquid detergere, eleganter & venustè tactum caudæ attingentis, & tanquam palpantis sanguinem, adulationem esse appellatum censeo, quòd adulari propriè caudæ sit. In iisdem versibus pro palæstra grammaticos exercet, (Adulatio)

Ex quo liquatæ. *Ex quo liquatæ solis ardore excidunt*
Guttæ, quæ saxa assiduè instillant Caucasi.

mihi aliorum sententiam nec reprehendere, nec approbare animus est, sed quod mihi videatur in medium afferre: puto enim dici è Promethei visceribus laniatis, & solis ardore tepefactis, & tabefactis, saniosas delabi in Caucasi cautes guttas: idque eò audacius affirmo, quòd sciam auctores Græcos ex ea sanie oriri tradere herbā medicatā, & veneficijs aptam, qua vnctum à Medea Iasonem flamma taurorum æripedum nihil fuisse læsum, nec satis hydri dentibus terrigenarum ferro violatum. meminit & Seneca in Medea, ita scribens:

Quæ fert opertis hyeme perpetua iugis
Sparsus cruore Caucasus Promethei.

Ex quo igitur ad Promethei corpus censeo referendum, non ad tempus.

CAPVT X.

Columbus dioneus, suauiari oculos, sacculus plenus aranearum.

Catullum appellari doctum ferè scimus ab alijs poetis, credo quòd literis elegantioribus penitus imbutus erat, & suo poemati aspergebat multa, imitabaturque ex antiquis sumpta aut efficta præsertim Græcis: eorum exemplum vnum & alterū proferam. Epigr. 27. *Vt albulus columbulus dioneus.* videtur ex Alexide sumptum, cuius Athenęus lib. 9. dipnos. capite 16. refert hunc versum, (Colūbus dioneus.)

ὁ λευκὸς ἀφροδίτης εἰμὶ γὰρ περιστερός.

Nam & columbum potius, quàm columbam, & Albulum & Venerium, vt Alexis dixit, penè versu ad versum expresso. Epigr. 9. ait,

Suauiari oculos. *Iucundum os oculosq; suauiabor.*

vbi versum Homericum propè conuertit ex Odyssea π.

κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά.

Sic cùm scripsit, *Plenus sacculus est aranearum*, imitatum Homerum esse censeas, qui eodem libro scripsit, (Plenus sacculus aranearū.)

—ὀδυσσῆος δέ του εὐνὴ
χήτει ἐνευνέων κακ' ἀράχνια κεῖται ἔχουσα.

Nam araneis obsidentur & opplentur, quæ inania solaque sunt, vt loculi dicuntur iocosè araneosi, & cubilia Homerus dixit, vidua & deserta.

CAPVT XI.

Aduersaria, ὑπομνήματα, laudare testem, exire è potestate, natura latrat, immune, Natalis Mercurij & salutis.

Aduersaria quę M. Tullius pro Roscio nominat, videntur libelli fuisse & commentarioli & chartæ, quæ homines aduertebant, & (vt ita dicam) memoralia erant, ne res aliqua eis excideret. eos enim commonefaciebant, & memorię ipsorum subsidio erant. Demosthenes videtur appellare ὑπομνήματα, sic cōtra Aphobum scribens, ὧν εἰς τὰ γράμματα ταῦτα ἐπανελθεῖν, καὶ τὴν ἀλήθειαν πάντων εὑρεῖν. mox subijcit, νῦν δ' ἕτερα μὲν παρασημήνασθαι μὲν ἠξίωσαν, ἐν οἷς πολλὰ τῶν καταλειπομένων οὐκ ἐγέγραπτο· ὑπομνήματα δ' ἦν, id est, aduersaria erant. Sed hîc huius capitis finem nō faciemus, multaq; alia præterea miscebimus, vt in mentem venient. Laudare testem, quod est nominare, credo ex eo ductum esse, quòd quem quis testem nominabat, vnà & laudem quoque eius commemorabat, ne indignus cuius audiretur testimonium videretur. Idem è Fabij declamat. 9. intelligi potest, vbi scribitur, *Si ab vniuersis tamen ad singulos vocamur, & tyrannum testem dabo: illum quidem neque ego laudo, sed ipsa vitia, ipsa scelera facient huic rei auctoritatem.* M. Tullius de Inuent. & lib. 3. Tuscul. insanos, furiosos, iracundos, exisse dicit è potestate: hoc loquendi genus ex eo natum suspicor, quòd qui furiosi erant, agnatorum & gentilium potestati permittebantur, & domini rerum suarum esse vetabantur. Ita exierant è potestate sua. rationem enim loquendi, quæ postea manauit latius, hanc originem, hunc fontem habuisse auguror. Nam & filij qui parentum potestati subiecti erant, tamē quibus in rebus suæ sponte & arbitrij erant, suæ potestatis dicebantur esse. Quintilianus declam. 9. *Filios verò quis dubitauit vnquam esse plerunque suæ potestatis?* Cicero autem 3. de Inuent. & 3. Tuscul. quæst. eleganter dicit furiosos exisse ex potestate dici, quia nō sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. *Nil aliud sibi naturam latrare*, cùm Lucretius lib. 3. scribit, vtitur Enniano verbo, quod interprete Festo lib. 10. in litera l. apud Ennium est poscere: & fortasse ille sit versus Ennianus, qui citatur à Varrone lib. 6. de ling. lat. (Aduersaria. — ὑπομνήματα. — Laudare testem. — Exire è potestate. — Natura latrat.)

—Animus cum pectore latrat.

vt sit, animus cū pectore poscit: etsi quispiam fortasse etiam aliorsum interpretari possit. Profectò in Trinummo Plauti, Sc. Ne amicum castigare. legendum est: *Immune est facinus.* vt eleganter vir huius memoriæ politissimus, & doctissimus vtriusque linguæ Ioachimus Camerarius emendauit, cuius ego sententiam confirmo, auctoritate Festi, qui ita scribit lib. 9. in (Immune.)

lit.I.Immuni vacans munere, aliquoties pro improbo ponitur, vt apud Plaut. Immune est facinus. Ita tanti grãmatici approbatione sibi de emendatione sua meritissimo gratulari Ioachimus debet,

Maiæ Mercurium creastis idus.

cùm à Martiale scribitur, libro 12. epigram. 68. haud equidem reor eo die natũ fuisse Mercurium: quanquam eum sensum ea verba præ se ferunt, sed eo die ei dicatum templum: templi autem dicatio natalis erat numinis. Id vt credam & Liuius libro 2. facit, & Festus libro 9. in litera I. cuius verba sunt, *Maijs idibus mercatorum dies festus erat, quòd eo die Mercurij ædes esset dedicata*: nisi si quis eo die ædem dedicatam conijciat, quo natus fuerat. Cicero quoque prima epistola lib. 4. ad Attic. natalem Salutis dicit, quo die Saluti fuerat dicatum templum. Sed ne plures præterea libros hoc capite compilem, ei verbum amplius non addam.

Natalis Mercurij.

Natalis Salutis.

CAPVT XII.

Natura solo subest apud Maronem, loca nullius trita solo, & consistere vitam apud Lucretium, Insistere viam, è portis occurrere, delibata numina, diuidere cœlum, hiatus, chasma, præscripta candida calcis, imber pluuiæ & grandinis.

CVR stirpes syluestres lætæ fortesq; proueniant causam reddens Maro, sic canit libro 2. Georg. *Quippe solo natura subest*: quæ verba quam vim habeant, vt oraculorum ambages, quæri solet. Sed ego (vt soleo) prætermissis aliorum sententijs, quid sentiam eloquar: nunquam enim eorum mihi placuit studium & institutum, qui tempus refutandis aliorum sententijs terunt, & improbè ex aliorum contumelia laudem venantur. Existimo igitur hîc *solum* radicem esse, cuius in siluestribus viuida & animosa est natura, ad eliciendum è terra succum, & concoquendum, totiq; plantæ dispensandum: radicem aũt hîc *solum* dici puto, vt plantã & pedẽ arboris: nam apud Lucr. lib. 4.

Natura solo subest.

Auia Pieridum perago loca, nullius ante
Trita solo.

Loca nullius trita solo.

valet nullius pede calcata. Et quia hanc tanquam telam Lucretius Maronem interpretãs, exorsus est, is eam pertexat. Igitur libro sexto scribit,

Et per quem possent vitam consistere tutam.

vbi consistere à veteri scriptore nouè vsurpatum est pro constituere & reddere, vt & Terent. Phorm. act. 1. scen. 4. —*Quam insistam viam?* pro quam instituam viam, scribit. Et Liuius libro 1. ab Vrbe cond. *subsistere feras* pro excipere & sustinere. Consistere igitur dixit, vt si Græcè *καταστῆσαι* dixisset. Idem eod. lib. scribit,

Consistere vitam.

Insistere viam.

Et quibus è portis occurri cuiq; deceret.

E portis occurrere.

Quod exprimit prouerbium Græcum ab Aristotele positum libro quarto *ἀκροάσ. φυσ. ἤτοι μὴν ὂν ὁ κατὰ θύρας πρὸς τὸ πρόβλημα ἀπαντῶσι*: nisi quod Aristoteles id de foribus domorum dixit, Lucretius, de portis vrbium aut castrorum, quibus in hostem eruptio fit & ei occurritur. Epicurei ad stabiliendam suam impietatẽ firmandámque, imprimis hoc ponebant, nihil admirandum esse. Lucretius,

Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæq; geri possunt, præsertim rebus in illis,
Quæ supra caput ætherijs cernuntur in oris.

Et Horatius lib. 1. epod. 6.

Nil admirari propè res est vna Numici,
Soláq;, quæ possit facere & seruare beatum.

Lucretius iterum,

Delibata deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt.

Delibata numina.

(id est, contaminata, diminuta, violata, non ea integritate, qua sunt & placida pace: vt in Rhetoricis ad Herennium, *Ille nulla voce delibans insitam virtutem.*) Lucretius,

Nec de corpore quæ sancto simulachra feruntur,
In mentes hominum diuinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.

imagines ex dijs effluere, quæ mentẽ nostram lacessant, & notitiam Dei afferant Lucretius dicit. Cicero lib. 1. de Nat. deor. & 1. de Finib. eas ad deos affluere, in quas mentem nostram intentam deorum intelligentiam capere, vt Velleius Epicureus apud eum disserit. Lucret.

Ne trepides cœli diuisis partibus amens.

Diuidere cœlum.

Cœlum peruolitãtes fulgetræ diuidere videntur, & fulmina, de quibus id Lucretius canit: etiam hiatus, quod chasma dicitur, vt apud Maronem 9. Æneid.

Hiatus, chasma.

—*vnde hæc tam clara repentè*
Tempestas? video medium discedere cœlum
Pallentesq; polo stellas. Lucretius,
Tu mihi supremæ præscripta ad candida callis
Currenti, spatium præmonstra callida musa.

Præscripta candida calcis.

Putẽ potius *calcis* legi debere, vt à M. Tullio 1. Tuscul. *Nunc video calcem, ad quem cùm peruentũ sit.* Ex eo autẽ sic curriculi finis vocatus est, quòd creta, aut etiã calce notaretur: quod & Lucretius annotauit, cùm *præscripta candida* dixit, intelligens præscriptum velut cretatum finem. Seneca lib. 19. epist. 109. *deinde transit ad ea, quæ consuetudo seculi mutauit, tanquam quod ait Cic. Quoniam sumus ab ipsa calce eius interpellatione reuocati: hanc, quam nunc in circo cretam vocamus, antiqui calcem dicebant.* Imber, pluuiæ est aut grandinis lapsus & agmen, vnde imber pluuiæ & imber grandinis dicitur: Lucretius,

Imber pluuiæ & grãdinis.

Nec cohibere niues gelidas, nec grandinis imbres.

Cic. in Topicis, *vt aqua pluuia vltimo genere ea est, quæ de cœlo veniens, crescit imbri.* Nimbus etiam ferè tale quiddã dicitur. Liuius lib. 40. *subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusq; tam denso regem operuit nimbo.*

CAPVT XIII.

Farris libra, camelaria, sagariam & saccariam facere, curiosus, glandem legere, optio fabricæ, optio carceris, manceps carceris, prærogare, instituere vineam.

Veteres frumentum nō solùm metiri, sed & appendere solebant, quod nunc quoq; in panificio obseruamus. hinc illud Horatianum lib.1.sat.5.

— Cui satis vna

Farris libra.

Farris libra foret, tenui sic tamq; pusillo.

Et Liuius lib.4.ab vrb.cond. *Frumentarium diuitem bilibri farris sperasse libertatem se suorum ciuium emisse.* Iterum, *selibrisne farris gratiam seruatori relaturum.* In lege xij tabul. (Gell.lib.2.cap.1.) *Si volet suo viuito, ni viuit, qui eum vinctum habebit, librā farris in dies dato.* Farris autem nomine etiam farina intelligitur. Itaque apud Iurisconsultum l.7. §.1. ff. ad legem Iuliam repetund. legendum censeo, *Frumentum ve publicè dandum, præbendum, appendendum*, non vt vulgò, *apprehendendum*, aut vt quidam emendant, *approbandum*: quibus nec assentior illud Iurisconsulti l.desertorem. §. is qui in exploratione. ff. de re milit. mu-

Fossatum

tantibus, *aut qui à fossato recedit*: nam fossatum recentiores scriptores vocauerunt castra, quia fossa cingi solebant: Capitolinus in Gordianis, *Castra omnia fossato circuibat.* Quin & apud Suidam hoc vocabulū reperitur, & apud Leonem Imperatorem. Crediderim verò in titulo

Camelaria.

de muneribus, l.1. & l.munerum. ff.de muner. & honor. pro camelasia camelariam non iniusta circunscriptione locum sibi vendicare pos-

Sagariam & saccariā facere.

se. Cur enim nō vt sagaria, & saccaria dicitur, substantiuis, vt sagariam facere, facere saccariam, vocabulis, & camelaria dici posſit? Qui

Curiosus.

autem in Codice Iustiniani lib.12.tit.23. curiosi vocantur, eorum, vt apud Suidam refertur, in vita diui Ioannis Chrysostomi erat mentio his verbis, ἐλκόμενος ὑπὸ τοῦ κουριόσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει.

Glandem legere.

Iurisc ōsultis glandis appellatione omnis fructus significari videtur, in xij.tabul. l.vnic.ff.de gland.leg.non assentiente Plinio lib. 16.cap.5. cuius ideo verba adscribam, vt quantum intersit inter consultorum interpretationem, & viri doctiſsimi explicationem, intelligatur: *Cautum est, inquit, præterea xij.tabul. vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere.* ac mehercule crediderim veram esse & sinceram Plinij interpretationem: sed prudentiſsimos iuris intelligentiam longius, & significationē porrexisse, vt iuris eadem valeret auctoritas in omnibus fructibus, cùm de glande tamen di-

Optio fabricæ.

sertè tantùm lex cauisset. Optio fabricæ apud eosdem, l.vlt.ff.de iure immunitatis. esse videtur, qui Imperatoriæ fabricæ, à qua fabricenses vocantur, aut fabricis legionum scutarijs & loricarijs custos præest, vt & custos carce-

Manceps carceris. Optio carceris.

ris à Prudentio περὶ στεφάνων manceps carceris, & à D.Ambrosio, optio carceris appellatur: sic enim scribit, *neque Paulus & Silas tempus distulerūt, quo optionem carceris baptizarent cum omnibus eius.*

Prærogauit.

Prærogauit, apud Iurisconsultū l.sed addes. §. si quis cum. ff.locat. & cond. est præerogauit. vt in illo loco, *qui pensionem integram prærogauit.*

Instituere vineam.

In ijsdem Iurisconsultis instituere, est vel arbores, vel vineas in aliquo loco ponere, vt l. Dominus. §.in conducto. ff.locat. & conduct. *In conducto fundo si conductor sua opera aliquid necessariò, vel vtiliter auxerit, vel ædificarit, vel instituerit.* Iterum l.colonus. ff.eod. *Colonus cùm lege locationis non esset comprehensum, vt vineas poneret: nihilominus vineas instituit.* Cicero 2.in Rullum, *vtrum hæc lex est, an tabula Neratianæ auctoritatis? in qua scriptum fuisse aiunt, Iugera C L. in quibus oliuetum fieri potest: Iugera C C C. vbi institui vineæ possunt.*

CAPVT XIIII.

Virgatis lucent sagulis apud Maronem, Virgatæ Vestes, ducere sacra, sacra ferre, Vigilem ignem sacrare apud Maronem, studio anili celerare.

SOLET interdum in literis nimia diligentia grammaticos in errorem auferre, vt in illo Maronis versu 8.Aeneid.

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla.

Virgata sagula.

virgata sagula non acquiescunt grammatici, vt ea tantum intelligamus quæ discoloribus tanquam currentibus regulis colorum & ductibus, varia cernuntur: etiam aiunt ad Gallorum respectum esse linguam, quibus virga purpuram significat, vt virgata sint purpurea. Ego intellectu simplici & Latino virgatum ῥαβδωτὸν significare puto, quod virgas quasdam in longum aut latum varia serie, & colore porrectas habet, vt in concharum genere sunt virgulatę, id est, ῥαβδωταί. Valerius certè Flaccus 2.Argon.

Virgatæ vestes.

Thracum mulieribus virgatas vestes tribuēs, purpureas non intellexit, sed barbarorum ritu discolores, & veluti virgatis segmentis contextas: eius sunt versus,

Iam veniet durata gelu, sed me quoque pulsam
Fama viro: nostrosq; thoros virgata tenebit.

Nos & aliud Maronis doctiſsimi poetæ explicemus 8.Æneid.

Ducere sacra. Sacra ferre.

— Castæ ducebant sacra per vrbem,
Pilentis matres in mollibus.

ducere sacra & ferre sacra dicuntur, qui res sacras, & quæ ad sacrum vtilia sunt, remque diuinam ferunt. Sic & apud Ciceronem 6.in Verrem, *quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant, canephoræ ipsæ vocantur*: nam canephoræ canistra ferebant, in quibus ea erant posita, quæ ad quinquatria, aut cerialia pertinebant. Horatius libro 1. satyra 8.

— vt Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus hydaspes.

Idem libro 1. satyra 3.

— Sæpe velut qui Iunonis sacra ferret.

Varro li.4.de sacra via, *qua sacra quot mensibus feruntur in arcem.* Ferunt & sacra sacerdotes, id est, res sacras, aut sacris vtiles & dijs consecratas dedicatasque, dijsque sacrificant. Maro libro 2.Georgic.

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore.

Matronæ autem honestæ apud Romanos in publicis sacris vehiculis vehebantur, in quibus sacra ferebant: quo respexit Maro. Liuius lib.34.

lib.34. de lege Oppia, *neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóue aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur.* Iterum libro 5. *honoremq́; ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilento ad sacra, ludosq́; carpentis, festo & profesto vterentur.* Ne illud quidem Virgilij 4. Aeneidos tacitum prætermittendum est,

Vigilem ignem sacrare.

Centum aras posuit, vigilemq́; sacrauerat ignem.

vt enim in prytaneis Græciæ peruigil erat æternusque ignis: sic & in templo Iouis Ammonis, vel Plutarcho teste, qui in libro de defectu oraculorum sic scribit, νεωστὶ δὲ γεγονὼς παρ' ἄμμωνα, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἐκεῖ δῆλος ἦν μὴ πάνυ τεθαυμακώς. περὶ δὲ τοῦ λύχνου τοῦ ἀσβέστου διηγεῖτο λόγον ἄξιον σπουδῆς. Non est igitur illud à poeta ex illa poeticorum figmentorum & mendaciorum licentia & impunitate excogitatum, sed ex fide historiæ commemoratum. Etiam illud 4. Aeneid. quod non ita obscurum prima specie videri potest, tamen interiorem sensum occulit, declaremus,

Studio anili celerare.

Sic ait, illa gradum studio celerabat anili.

videtur enim dicere, illa vt anuum sedulitas est properabat: vide tamen ne significet eius studium sine effectu fuisse, cùm studeret properare, sed anile studium esset, neque voto succederet conatus: ac ne me in alienis venditē, hunc sensum Donatus in Terentij Eunucho act.5. scen.3. audit in versu Virgiliano: sic enim ait in hūc Eunuchi locū, *Video sed nihil promoues. Hinc est illud Virgilianum,*

Illa gradum celerans studio properabat anili.

scilicet non re celerabat, sed studio.

CAPVT XV.

Naturæ deus, patinarij pisces, si vos & liberi valetis, colocynthæ, Sesostres.

Naturæ deus.

OBseruasse videor ab antiquis illis scriptoribus, naturæ deum appellari, non eum qui vniuersæ naturæ ac summæ rerum administrationem curamque gerit, quique cœlo, mari, terræ præest: sed qui naturam hominis cuiusque, aut hominum regit, fouet, tuetur, curat, sanat: estq́; quidam hominis genius. extat in Bacchid. prologus non ille quidem à Plauto scriptus, qui tamen antiquitatem olet, in quo genialis deus Silenus, naturæ deus dicitur: sic enim scribitur,

Naturæ deus sum, Bromij altor maxumi.

& apud M. Actium in Menæchmis, scen. Bene obsonaui.

Nunc ipsi naturæ deo mihi responde adolescens.

expresius Horat. lib.2. epist.2.

Scit genius natale comes qui temperat astrum,
Naturæ deus humanæ, mortalis in vnum
Quodq́; caput.

Piscis patinarius qui sit apud eundē Plautum in Asinaria, Scen. Vnum istorum quodque. in quæstionem vocatur: ego eum puto, qui non assatur, nec elixatur, sed in patina è iure coquitur: id ex Horatio intelligi potest, ita scribente, lib.1. satyr.3.

Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus
Semesos pisces tepidumq́; ligurierit ius.

Patinarij pisces.

Nam si malè non conijcio, pisces patinarios è iure paratos intellexit. Sed à cœna ad bella, & imperia transibimus. Quicquid enim in buccam venit, effutimus. Imperatores qui præerant exercitui in prouincijs, resque gerebant, cùm ad Senatum scribebant, aut Magistratus, præscribere literis solebant, Si vos liberiq́; vestri valetis, bene est, ego exercitusq́; valemus: quod in epistolis Ciceronis sæpe legimus. Eam consuetudinem sic annotat, & obseruat in Adrian. Dio, Διὸ καὶ ὁ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὴν βουλὴν οὐκ ἐχρήσατο τῷ προοιμίῳ τῷ συνήθει τοῖς αὐτοκράτορσιν, ὅτι εἰ αὐτοί γε καὶ οἱ παῖδες ὑμῶν ὑγιαίνετε, εὖ ἂν ἔχοι, ἐγὼ καὶ τὰ στρατεύματα ὑγιαίνομεν. Hæc quæ Ciceronem illustrant, etsi Tellenis nugis leuiora, tamen quòd prodesse alicui possunt, non indigna putaui, quæ in hac collocarentur charta. In Aelio autem Spartiano referuntur libri Adriani impetoris obscurissimi, nomine Catacriani, vel vt in veteribus libris reperiri annotarūt diligentissimi librarij catacannas: quorū ego librorum, cùm informare nulla coniectura appellationem potuerim, & eam inscriptionē vtrobique velut vermiculosam & teredinosam, vt ita loquar, suspicer, adducor Dionis auctoritate in Adriano, vt colocynthas scribendum putem. nam eo nomine scriptum ab Adriano librum scribit, ἐπεὶ τῷ Ἀδριανῷ παραληρήσαντι, ἄπελθε καὶ τὰς κολοκύνθας γράφε. ἐτύγχανε δὲ ἄρα τότε ἐκεῖνος τοιούτῳ τινὶ γράμματι σεμνυνόμενος. diu etiam multumq́; quæsiui, apud quem veterum scriptorum Vexoris regis Aegypti à Trogo nominati, mentio fieret: sed cùm apud omnes silentium esset maximum, & Areopagiticum, vel Pythagorica quædam taciturnitas, nomen suspectum habere cœpi, & cùm res, quas ab eo gestas Trogus (Iustin. lib.1.) commemorat, eas esse Sesostris apud Herodotum lib.2. reperiam, pro Vexore Sesostrem legendum contenderim. coniecturam confirmat vetus scriptura Suexores, quæ ad Sesostrem propius accedit.

Si vos liberiq́; valetis.

Colocynthæ.

Sesostres.

CAPVT XVI.

In Horatio aurei currus, currus triumphalis, punicum sagum.

AVREI in Horatio currus leuiter audiuntur, auresque penè nostras præteruehuntur aliud agentib. nec attendimus tales triumphantium Augustorum fuisse currus. Sic autem scribit in Epod. ode 9.

Io triumphe tu moraris aureos
Currus & intactas boues.

Mihi nolo credi, sed Philostrato in Dionis vita, quod dixi, tradenti hunc in modum, Τραϊανὸς γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναθέμενος αὐτὸν ἐπὶ τῆς ῥώμης ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν, ἔλεγε θαμὰ ἐπιστρεφόμενος πρὸς τὸν Δίωνα. Etsi autem certa quędam erat triumphalis currus forma, tamē ea imperatori ornatior & pretiosior,

Triumphalis currus.

quàm alijs ducibus parabatur: forma autem eius neq; bellico currui, quo Heroicis temporibus Troiani & Thebani belli, homines vsi sunt, vt barbari Britanni & Belgę Couino: neque currui circensi, quo Romæ ludis equestribus quadrigarij vtebãtur & agitatores Olympiæ, sed rotundæ turri assimilis erat, vt Zonaras scribit, cuius & verba adposui, τὸ δὲ μὴν ἅρμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς, ἀλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. Illud eiusdem odes etiam illustrandum est,

Terra mariq; victus hostis punico
Lugubre mutauit sagum.

Punicum sagum. Nam apud Romanos qui exercitibus pręerãt, coccinis vtebantur sagis militiæ, vt & Lacedęmonij omnes militantes sagulis rubris, φοινικίδας Græci vocãt, partim, vt inquiunt Grammatici Græci, quòd color ille insignis viros præcipuè decere videatur, partim quòd sanguineus ille color consuefaciebat fusum cruorem contemnere. nec desunt qui ea veste Lacedæmonios tradant vti solitos esse, ne hostis si quem sauciasset, sanguinem eius videret, colore sanguinem manantem suffurante. Quin & militaris habebatur chlamys Phœnicis, vt apud Aristophanis interpretem scribitur, φοινικὶς, χλαμὺς πολεμική. Sed quod de Romanorum ducum veste diximus, auctoritate confirmemus. Plutarchus in Bruto ita scribit, τὸν δὲ Βρούτου ὁ Ἀντώνιος ἀνευρὼν τεθνηκότα, τὸ μὲν σῶμα τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιβαλεῖν ἐκέλευσεν. ὕστερον δὲ τὴν φοινικίδα κεκλεμμένην αἰσθόμενος ἀπέκτεινε τὸν ὑφελόμενον. Ideo enim Imperatoris Bruti iacentis corpus induit sago punico, quod & honorificũ & imperatorium putaret vestimentum. Quòd autem Horatius fecisse fugientem victumq; canit Antonium, punico sago lugubre mutasse, Plutarchus quoque in Pompeio victum, fugientemque Pompeium ex acie pharsalica scribit fecisse, posuisseque imperatoriam vestẽ & imperij insignia.

CAPVT XVII.

In Cicerone, ea res agitur, anapestum, Iambus, caput cœnæ.

QVÆ nos mala mens impellit, vt antiquitatis elegantia imbutum dicendi genus in libris ferre non possimus, & quod in mentem venit in chartis hærere malimus? Quaquidem in re sic interdum ementimur scripturam, vt nemo propè deprehẽdere mendacium fucumq; possit: ita quod corruptum est, sinceri verique germanitatem imitatur. vt initio libri 2. de Finib. sic euulgatum est, *Omnis autem in quærendo, quæ via quadam & ratione habetur oratio, præscribere primùm debet, vt quibusdam in formulis ea res agatur, vt inter quos disseritur, conueniat quid sit id de quo disseratur.* Quis hîc vllum hærere vitium suspicetur? at vt in sanctioribus & iuratioribus libris scriptum est, multò & incorruptius & sincerius esse audacter affirmauerim, hunc in modum: *præscribere primũ debet vt in quibusdam formulis: ea res agitur.* nam iudicibus à Prætore cùm dabantur formulæ iudiciales, interdum præponebatur quod eos admoneret quid quæreretur, vt quid in iudicando sequi deberet, non ignorarent, nec ab eo aberrarent. Idque formulæ etiam pro titulo præscribebatur, & ei formula, de qua iudicarent, subscribebatur, aut primo in versu formulæ notabatur. Ea res agitur. Censeo etiam legendum in illo anapestico versu eiusdem libri,

Omnes Danai atq; Mycenenses Attica pubes.

Aut, enim si scribatur, vacillabit numerus. Anapestum autem, cùm scribit, *Reliquiq; Græci qui hoc anapesto citantur*, appellat carmen scriptum anapesticis versibus, vt in tertia Tusculana, *nec siletur illud potentißimi regis anapestum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit.* Anapestũ Sic & Iambus in epistolis ad Atticum libro 16. est ecloga, aut carmen iambicis versibus compositum: *Aristophani, inquit, optimus iambus Archilochi videtur qui longißimus.* Iambus. Sed & partem parabaseos Aristophanes in Nebulis anapestos vocat versibus anapestis modulatam. Caput autem cœnæ cùm scribit, *Sed cedò caput cœnæ*, est præcipuus missus, præcipuumque ferculum cœnæ: hîc sermo bonus & lepidus, quo conuiuæ melius & iucundius quàm epulis pascũtur & fruuntur, caput cœnæ dicitur. Caput cœnæ. Idem genus loquendi est in quinta Tusculana, *Vbi quum tyrannus cœnauisset Dionysius, negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum.*

CAPVT XVIII.

Peccare supernè apud Horatium, neruis alienis mobile lignum, νευροσπαστεῖσθαι, teres atque rotundus.

IN varios trahitur sensus ab hominibus eruditis, quod ab Horatio scribitur, lib. 2. sat. 7.

Non habitu mutátue loco, peccátue supernè.

Peccare supernè. Nam illud peccare supernè in varias deducitur interpretationes: quæ fortasse & vna crescent, si quis nostram fortè aliquo in numero habere dignabitur. hîc ergo peccare supernè dicitur, qui quòd insignis aut nobilis, aut dignitate præditus est, in sublimi eminet, vt proinde eius flagitia nullo modo latere possint, cùm in specula quadam constitutus alta & ardua, vt è superiore loco, ita ex ea peccet, vt eius probra omnibus pateant. Nam de eo loquitur, qui proiectis insignibus & annulo equestri & toga, è iudice selecto, dum libidini lacernatus seruit, se abijcit infra libertinos damas. mulieris autem vt vulgaris aut libertinæ aut plebeiæ & vilis, minus notũ est & peruulgatum opprobrium. In eodem sermone verbum Græcum elegantissima circuitione expressum animaduertisse videor,

Duceris vt neruis alienis mobile lignũ. Id enĩ Gręci dicũt νευροσπαστεῖσθαι. vt, inquit, fidiculis neurospasta mouentur, sic tua libidine, vt neruis aut fidicula traheris. Verbũ aũt illud Græcũ in ea re frequenter vsurpabatur à philosophis, præsertim Neruis alienis mobile lignũ

tim Stoicis. Antonius Imperator de vita sua, *ὅτι κρεῖττόν τι καὶ δαιμονιώτερον ἔχεις ἐν σαυτῷ τῶν τὰ πάθη ποιούντων, καὶ καθάπαξ τῶν νευροσπαστούντων σε.* & Simplicius in Epictetum, *ὅταν μὲν ἑαυτὴν ἐνδῷ τοῖς σώμασι, καὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς σωματικοῖς κινήμασι, καὶ αὐτὴ νευροσπαστεῖται καὶ ὠθεῖται.* Quid quod

νευροσπαστεῖσθαι.

Teres atque rotũdus.

—In se totus teres atque rotundus.

est totus in se conuersus & ex se pendens, non è fortuna, nec foras spectans & vergens? Nam figura rotunda in se tota collecta est, nihilque in ea angulis eminet, quod fortunæ & iniuriæ sit obnoxium, & in quo quicquam externum hærere possit, in læui & conglobata conuexitate. quiddam autẽ tale etiam per parodiam ex Empedocle scripsit Antoninus, *ποιήσεις τε σαυτὸν οἷος ὁ Ἐμπεδόκλειος σφαῖρος, κυκλοτερὴς δίνῃ περιηγεῖ γαίων*, Hoc quidem, etsi ex adytis non fuit & penetralibus eruendum, tamẽ vel vt nostram de eo aperiremus sententiam, vel vt hoc caput extenderemus, curtum futurũ, adscripsimus: quod si cui non placet, vel è suo codice deleat, vel in nos iram erumpat, qui aliorum incommodo & malo verbosi sumus, dũ capita producere malumus, quàm tempestiuè tacere.

CAPVT XIX.

Ex Horatio, aut erit aut non, ante larem gustare, Quinte puta aut Publi, prænomine & cognomine salutare, Pingui tentus omaso apud Horatium.

Aut erit aut non.

O *Laertiade quicquid dicam, aut erit aut non.* Ita apud Horatium lib. 2. sat. 5. vulgò accipi video, quasi vates illudantur: Sed, nisi fallor, stultissimus esset Tiresias, si vltrò sibi fidẽ detraheret. Potius opiner eum dicere, se non esse alijs vatibus similem, qui diuinorum nomen ementiuntur, hominesque fallunt: idcircoque ambagibus, ne in mendacio deprehendantur, sua responsa inuoluunt, & draconem nescio quem vel aquilam ænigmate inexplicabili loquuntur, nec res suis appellant nominibus: quod se contra facturum Tiresias polliceretur, seque sine figura & anfractu locuturum, id quod erit aut non erit, cùm & sibi ab Apolline diuinandi ars data sit, quę vulgaribus istis non sit tributa vatibus. Proinde apertè & sine vlla figura captatoris Nasicæ & Corani nomẽ elocutus est: nec Nasica aut Coranus aliud quidquam, quàm quod recto nudoque sermone sonant, significant. In eodem sermone,

Ante larem gustet venerabilior lare diues.

ex antiquorum pietate superstitiosa dictũ est, qui vt de cœna lari libare solebant, ita & fructuum primitias ei sacrabant, libabantque.

Quĩte puta aut Publi.

Quinte puta aut Publi: quod Horatius ait, expressit mores Romanorum, qui cùm aliquem honorificè, vt liberum aut ingenuum appellabant, prænomine salutabant. Nam salutare cognomine familiaris erat, vt apud Ciceronem in epistol. *Cæsar Pulchro*: & Polybius in historia semper superiorem Africanum honoris credo gratia, Publium appellat, & apud Persium satyra 5. scribitur salsè & venustè,

Prænomine aut cognomine salutare.

Marco spondente, recusas. &

—Has signa Marce tabellas.

& satyra 1.

Ingentes trepidare Titos.

& quasi dignitas ingenuorum in prænomine tota posita sit, quo serui carebant, scribit idem satyra 5.

Verterit hunc dominus, momento temporis exit
Marcus Dama.

Potest tamen & in eo interdum quiddam familiaritatis latere. At verò, *—Seu pingui tentus omaso.* ad contemptum dicitur de eo, qui obsonijs se saturat vilibus, vt alio loco, libro 1. epistola 15. *—Tabulas cœnabat omasi.*

Pinguí tẽtus omaso.

Qui autem è Romanis testamenta faciebant, tabulas his quos vel legato vel parte hæreditatis prosequebantur, interdum ostendebant, vt postea obsignatas reponerent, nec nisi ipsis mortuis aperirentur: quibus autem ostendebantur, inspicere abnuebant & recusabant, ne hæredipetæ & captatores viderentur. Horatius tamen monet oculis limis primę ceræ secundum versum saltem percurrat captator, ne illudatur vana spe. nam qui testantur, & vltrò inspectandas offerunt tabulas, cùm putẽt negaturum, recusaturumque inspicere verecundè captatorẽ, cui simulant se aliquid reliquisse, vana spe lactant, nihilque interdum relinquunt: quod deprehensum in Nasica est, cui impudenter captanti, tabulas testamenti sui Coranus gener ostendit, legereque sæpius renuentem, tandem coegit: qui intellexit nil sibi legatum, sed frustra sibi euenisse captatorias artes. Ne igitur qui in testamento aliquid sibi relictum credit fallatur, vt Nasica, obliquo oculo celeriter rapiat quid scriptum sit in prima cera, ne ludibrio habeatur.

CAPVT XX.

Auctorati, auctoramentum, auctorare, apud Horatium auctoratus eas, Gladiatoria lex & cautio, gladiatorium sacramentum.

IN apocolocynthosi à Seneca luditur, *& proximo munere inter nouos auctoratos ferulis vapulare placet.* In quo ambigitur à nostris literatis, qui sint auctorati. quòd si in eorum tanquam senatulo dicendæ sententiæ mihi ius est, eos existimo qui suam ad gladium operam mercede locarãt, & qui se ludo gladiatorio ad depugnandum mercede addixerãt: quod & à veteribus grammaticis in Horatium in sat. 7. lib. 2. scriptum esse recordor, vt Helenio Acrone & Porphyrione, qui tradunt eos, qui se vendunt ludo, auctoratos appellari, quæ quidem significatio bellissimè conuenit Senecæ loco. Nam & auctoramentum merces est, vt apud Paterculum poster. volum. *In ea iugulati ciuis Reipubl. constitueretur auctoramentum.* Id est, constitueretur merces, & præmium ei, qui proscriptum trucidaret.

Auctorati.

Auctoramentum.

trucidaret. Iterum, *auctoramentoq; funebri ad conseruatoris quondam Reipubl. tantiq; Cos. irritãdo necem.* Hic auctoramẽtum funebre propositum præmium funestum significat ei, qui Ciceronem iugularet: & auctorare pro præmium mercedemq; sibi quærere idem vsurpauit, vt de Perpenna Sertorij interfectore: *Romanisq; certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore.* id est, mortem veluti mercedem sibi quęsiuit & arcessiuit vt debitã. Auctorati quoq; dicuntur milites & exauctorati, illi sacramento militiæ & stipendio obligati, hi tanquam ære diruti & sacramento soluti. quin & auctoramentum etiam in artibus mercenarijs & opificijs obligatio quędam est interposita mercede contracta. inquit enim Tullius 1. Offic. *Merces ipsa in mercenarijs auctoramentum est seruitutis.* His ita explanatis, quod in Horatio lib. 2. satyr. 7. salebrosum est, & interpunctionibus librariorũ tenebrosum, æquatum ad planitiẽ reddetur, & distinctione commoda internotatum lucem accipiet. Nam sic vulgò distinguunt,

Auctorare.

Quid refert vri virgis ferroq; necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput.

Auctoratus eas.

Ego sic interpuncta collocanda contẽdo, *quid refert vri virgis ferroq; necari auctoratus eas?* Hoc sensu, quid refert vtrum te ludo gladiatorio obligaris & vendideris hac lege, vt ius sit te virgis cædere & ferro interficere? Construi enim sic debet, *auctoratus eas vri.* Etiam grammatici veteres post vri distinxisse videntur, & coniunxisse duo sequentia, *virgis ferroq; necari.* Legem enim Gladiatoriam & cautionem fuisse referunt, vt vrerentur, virgis secarentur, ferro necarentur. Hunc Horatij locum adscripsi, vt sensum elegantem incuria scripturæ conturbatum atque confusum digererem atque ordinarem. Concipitur & apud Petronium iurisiurandi formula, huic, quam grammatici narrant, persimilis, & ad Horatianam legem composita, quæ & gladiatorium sacramentũ quale fuerit, ostendit. *In verba Eumolpi sacramentum iurauimus vri, vinciri, verberari ferroq; necari, & quicquid aliud Eumolpus iussisset, tanquam legitimi gladiatores domino corpora animosq; religiosissimè addicimus.* Scribendum tamen potius in Petronio videtur, *virgis ferroq; necari.* Hęc ego è Petronio Memmij V.C. descripsi, quem domi sub sera & claustro habet, ne quẽ foris obscœnus & lasciuus scriptor impura sua petulantia contaminet.

Gladiatoria lex & cautio.

Gladiatorium sacramentũ

CAPVT XXI.

Apud Maronem Tritõ exterret freta, Xanthum reddere & Simoenta, Mantua diues auis, dixerat ille aliquid magnum, reducta hasta.

Poeticam sæpenumero credidi, vt Grammatici loquuntur, esse phantasiam, cùm à Marone cantatur libro 10. Æneidos,

Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta.

Triton exterret freta.

Sensum enim mari rei surdæ & inanimæ tribui Poetarum iure credebam, quasi tam ingens Tritonis esset buccinantis sonus, vt maria terrefacere videretur: nunc in alia sum sententia, existimoque id ex opinione veterum & religione interpretandum, credentium buccinatorem Neptuni Tritonem canoro immanique tubæ clangore solitum aquas increpare, & tanquam auritas, vt audacter & poeticè loquar, vocare, quæ & imperio solitæ sint parere. Itaque in carmine Ætneo ex ea suasione scriptum est,

Nam veluti resonante diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ victusq; mouetur
Spiritus, vt longas emugit buccina voces.

& libro 1. Metamorph.

Cœruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare iubet, fluctusq; & flumina signo
Iam reuocare dato.

Præterea ex eodem libro decimo edisseremus id quod ambiguum visum esse intelligo antiquis criticis.

—Xanthum & Simoenta
Redde oro miseris, iterumq; reuoluere casus
Da pater Iliacos.

Xanthũ & Simoẽta reddere.

Puto enim sedes certas coloniamq; peti, quæ antiquę patriæ effigiẽ imaginemq; habeat, vt ex locorum, portarum, fluuiorũ admonitione idem nomen habentium, veniat in mentem colonis antiquæ patriæ excidijque Troiani & belli. Xanthus enim & Simois ad quos bellatum est, & Troia vetustæ Troiæ simulata, in memoriam redigent eis belli Iliaci conditionem atq; fortunam. Etiam in recessu sensum occultat istud,

—Tum libera fatis,
Classem conscendit iussis gens Lydia diuũm.

Ego autem auguror significari, liberè licuisse militatum ire Etruscis nihil refragantibus fatis, cùm Æneæ externo duci commissi essent: nã duce Etrusco ne militarent in Mezentium, vatum effatis antè moniti fuerant. Quinetiam *Mantua diues auis* dicitur, quòd olim potens fuerit ea vrbs, cùm Virgilij ætate plurimum amisisset de antiqua dignitate & pristina magnitudine, essetq; inferior multis Etruriæ vrbibus, quæ iuuene etiam Marone agri parte mulctata ob vicinitatem Cremonæ penè pessum ierat. In illo autem,

Mantua diues auis.

Dixerat ille aliquid magnum, vimq; adfore verbo
Crediderat, cœloq; animum fortasse ferebat.

Dixerat ille aliquid magnum.

significat infestam fortasse fuisse ei Nemesim, aduersari solitam superbis, eiusque insolentiam prouocasse deorum inuidiam, quæ ei exitij causa fuerit & pestis. At verò illud libro decimo Æneidos,

—Ille reducta
Loricam clipeiq; ingens onus impedit hasta.

explico, hasta Æneæ transuerberatũ fuisse clipeum, & ita penetratã loricã, vt in ea hæreret.

Ita

Ita lorica & clipeus impediebatur. quod auté reducta ait, id nimirum facit, quia lacertos rétro reducunt hastam mittere parantes.

CAPVT XXII.

Hydraulicorum explicatio apud Vitruuium, scalaris forma, modioli, ancones, delphini, ναῦς δελφινοφόρος, Pnigeus, pleuritides.

Hydraulica.

HYdraulicorum instrumentorum comparatio & ratiocinatio operosi laboris est, & magnę obscuritatis, si libros de ijs conscriptos, vt Vitruuij, legas. Quod si ad obscuritatem accedat locorum, vt assolet, deprauatio: tum verò res desperata videtur, neq; faciliùs intelligi quàm Sibyllæ folium potest. Compacta apud Vitruuium libro decimo capite 13. basis est de materia, in qua ex ære fabricata arca collocatur: sed in Vitruuio pro *arca*, *ara* legendum puto, cùm ab Herone βωμίσκος χάλκεος scribatur. Illa autem ara aquam continet, quę hydraulico organo nomen dedit. Collocãtur dextra & sinistra regulæ scalari forma, id est, in scalarum formam inclinatæ, non autem in rectum statutæ.

Scalaris forma.

Id enim est, quod Heron scribit regulam, ad alteram quæ recta destituta sit, oportere κοιλωνοῦσθαι, id est more celonij transuersam & deuexam sitam esse & collocatam. *Ærei modioli* sunt quas Heron pyxides vocat.

Modioli.

Funduli modiolorum sunt ambulatiles, qui deduci & reduci, qui impelli & depelli possunt, cùm ancones eos interdum extollant, interdum deprimant. Ancones autem ferrei & anconisci (nam sic etiam Heron vocat) sunt in cubitum flexi è ferro stipites, vel stili, vel regulæ.

Ancones.

proximè in verticulis sunt ærei delphini: ea pondera videntur delphini forma ex ære, vt delphini in nauibus, vnde δελφινοφόρος ναῦς Thucydidi: & apud Oppianum de piscatu libro quarto

Delphini. Ναῦς δελφινοφόρος

δελφῖνος μολύβδοιο κατὰ στόμα δέξατο τέκνα.

Nam delphinus suo pondere, cùm deducuntur funduli modiolorum deprimit cymbala, & ea in modiolos calcat, vt in libro vetere, quem Ioannes Furdinus amicus meus perdiligenter contulerat, scriptum erat: vel chalat, id est laxat. Lego igitur *delphini pendentia habent cathenis cymbala ex ære infra foramina calcata, vel chalata*, vt Budæus probat: antiquæ editiones, *infra foramina modiolorum celata* exhibent, quod & veriùs censeo. Infrà tamen scribitur, *Delphinique qui sunt in verticulis* (verticulis autem cum vectibus coniunguntur ancones) *inclusi calcantes in eos cymbala*. Idque sincerum puto, quidam tamen chalantes scribunt me vehementer improbante, fiunt autem cymbala sua rotũditate & latitudine foraminum modiolorum opercula. Quod sequitur sic legendum crediderim: *Intra aram, quo loci aqua sustinetur, inest pnigeus, vt infundibulum inuersum.* eum sustinent taxilli, librantque spatium imum inter ima labra pnigeos, id est furni & clibani, & aræ fundum. Sed & coagmẽtatam arulam quàm arculam malim, hoc solo adductus, quòd, vt suprà dixi, βωμίσκος ab Herone dicitur. ergo super inuersi pnigeos ceruiculam coagmentata est arula, ibique ponitur canon musicus, id est regula transuersa, in cuius longitudine sunt canales, foraminaque habet in transuerso respondẽtia naribus quæ sunt in tabula.

Pnigeus.

Lego autem *epitonia sunt inclusa manubrijs ferreis collocata, quæ manubria cùm torquentur, ex ara patefaciunt*. regulæ autem quæ propelluntur & reducuntur, ituque & reditu suo aliàs obturant, aliàs aperiunt foramina organorum, id est tibiarum, quæ in hydraula sunt, mouentur pinnis musici manu tactis: vocantur autem regulæ illæ pleuritides, id est laterales: in antiquissimis tamẽ editionibus plinthides reperio, id est laterculares.

Pleuritides.

hæ regulæ habent ferrea choragia, libentissimè legerem, *cnodacia* quibus regulæ & pinnæ retinaculis coniungantur atque teneantur. *è modiolis autem, sunt fistulæ continenter coniunctæ ligneis ceruicibus*: cùm fistulæ hoc loco sint αὐλίσκοι, id est canales, non dubito quin pro ligneis sit legendum *pnigeos*, quod & ceruicis nomen satis indicat: quanquam paulò antè ceruiculam diminutiuè extulit: sed & infra similis occalluit error, *per quas in linea cõcurrit*, cùm etiam in *pnigea*, nisi malus sum coniector, legendum sit. sed hæc tota descriptio, nisi subiecto sub oculos exemplari vix intelligi potest.

CAPVT XXIII.

Violans, Iantis, ἴον, Hyantes Bœotiæ populi, Hyantea aqua, Horæum, Vacuna, stolo, Lucumo, platessæ.

TErentianus Maurus scribit, quem Iolaũ Græci vocant, eum Violantem à Cicerone vocatum esse, hoc versu, *Et iolaus ille, violans, crede, M. Tullio*: huius auctoritate adductꝰ, haud dubitem affirmare, quam Iantida nympham Martialis Stellæ nupsisse dixit, eam esse vxorem eius Violantillam (eius certè, & Stellæ nuptiale carmen Papinius libr. 1. sylu. canit) quæ nymphæ persona poetico integumento inuolucroq́; velata dissimulatur à Martiale, lib. 6. epig. 21. qui

Violans.

Iantis.

Perpetuam (inquit) *Stellæ dum iungit Iantida vati*
Læta Venus dixit, plus dare non potui. Iterum,
Nympha mei Stellæ, quæ fonte domestica puro
Laberis, & domini gemmea tecta subis.

Aquam enim Stellæ tecta subeuntem iantida appellarunt Gręco verbo, quod violantillam exprimeret, cùm sit, ἴον viola. fuerunt & Hyantes populi Bœotiæ, vnde & hyanteam aquam alicubi, pro Hippocrene legisse me recordor. sed, cùm vt sæpe testor, nós errónes in diuersa rapiat diuersória quidam animi impetus, & in varios portus æstus appellat, nũc alio feremur. Cùm igitur in Plinio libro 23. capite 11. scribitur, *Tritum pelamidum generis ma-*

ἴον. Hyantes populi. Hyantea aqua.

gni, *ex eo vrea cybia fiunt*: Legendum arbitror ex Athenęo lib.3.dipno.cap.19.horęa cybia fiũt.

Horæum.

Horæum enim vocabatur genus salsamenti è pelamide, vt Athenæus refert: horæa autẽ vocantur non à tempestiuitate, vt quibusdam placere video primariæ eruditionis hominibus, sed à veris tempore, quòd tum salsamentum istud fieret, cuius & mẽtio est apud Plautum in Captiuis, Sc. Iupiter supreme. *horæum. scombrum, trygona.*

Vacuna.

Vacuna antiquorum obsoletum & ridiculum numẽ non videtur tantum fuisse vacantium & otiosorum dea, sed etiam eorum qui vel crimine, vel calumnia, contumelia denique & maledicto vacui reddebantur: eam facio coniecturam ex eo, quod Ausonius scribit epist.21.

Totam trado tibi simul Vacunam,
Nec iam post metues vbiq; dictum.

Id est, vacuum te iubeo esse, liberum & immunem ab omni dicto & contumelia. in illa autem eadem Ausonij epistola, quod non temerè quisquam alibi vspiã legisse se liquido adiurauerit, stolo pro stolido vsurpatur: & certè à stolone stolidi nomen ortum esse videtur, vtroque originem profitetur suam.

Stolo.

Sed iam non potes ô stolo doceri:

nisi si quis pro veteri & antiquo, & sene positum putet, adiuncta tamẽ etiam significatione stoliditatis & stultitiæ. Illic etiam lucumo stultus & furiosus est:

Anticyramq; bibas Samij lucumonis acumen.

Nam insani se purgabant helleboro. Hæc vox à Pompeio lib. 8. cap.17. etiam obseruata est. ait enim, *Lucumones quidam homines ob insaniam dicti, quòd loca, ad quæ venissent, infesta facerent.*

Lucumo.

Elegati verò pisces qui sint illa in epistola, nescio: sed ferè suspicer *elacati* scribẽdum, vel vt apud Columellam lib.8. capite 17. *elacatæ. Tum scombri, inquit, carchariæq;, & elacatæ ventriculos.* vocatur & auctore Festo, lib.5. in littera c. elacatena. versus Ausonij est,

Vrentes thynni & male spina tecti elegati.

Mox etiam scribens,

Platessæ

Carrocho lethalisq; trygon mollésq; platessæ,

nomine platessarum latos intelligit pisces, passeres & rombos: *carrocho* qui sit, nescio, nisi *carchara*, pro carcharias legatur: quanquam mutare non ausim.

CAPVT XXIIII.

Magni amici, magnus dies, magnæ animæ, Horatius duobus locis explicatur, quales animæ, quale perunctum nardo.

Magni amici.

VEteribus magni erãt amici homines potentes, qui ab inferioribus, vt clientibus patroni, obseruantia omni & officio necessitudinis & obsequij colebantur. Curius ad Ciceronem, lib.7.epist.30. *Sed amice magne noli hanc epistolam Attico ostendere.* Iuuenalis sat.6.

—calcas
Coniugis vrinam magnos visurus amicos:

Id est, dum salutatum is homines potentes.

Magnus dies.

Tacitus, in vit. Iul. Agric. magnum diem, fœlicissimæ & lætissimæ victoriæ diem, quo bellum erit totum confectum nullis superstitibus eius reliquijs appellat. *Transfigite, inquit, cum expeditionibus. Imponite quinquaginta annis magnum diem.* appellat idem & magnas animas, excellentium & præstãtium virorum animos & manes, cũ ita scribit, *si, vt sapientibus placet, non cũ corpore extinguuntur magnæ animæ.*

Magnæ animæ.

Atq; vt quẽadmodum in prouerbio est, linum lino nectã, vbi animas pro hominibus posuit Horatius, lib.1.sat.5. genere dicendi cùm vsus sit, quod concoquere literatorum quorundam stomachus non potest, id explicare conabor, hominesque his velut plagis, aut casibus implicatos liberare. sed eius verba proponenda sunt.

Animæ quales.

Occurrunt animæ, quales, neq; candidiores
Terra tulit, neq; quis me sit deuinctior alter.

extat etiamnum & locus geminæ similitudinis in Epodis od.5.

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborarunt manus.

Quale perunctũ nardo.

Ego ne diutius teneam lectorem, si quis modo adhæc oculum adiicere dignabitur, arbitror illud *quale* valere cuiusmodi, cuius generis: vt dicat, eo delibutum vnguẽto Nardino, cuius generis, nunquã ipsa melius perfectiusque elaborauerit. vt quidem, & indignissimũ sit, Varum eius vnguentis perfusum circum aliarum amicarum hostia vagari ipsa contempta. Sic & homines dicit, cuius generis non sint candidiores neque meliores: erant enim docti, qui plerunque inter se inuidere & liuere solent: neque semper literis mores respondent. Perfusus igitur ille tali erat vnguento, quale eiusdem generis nunquam melius eo fecerat: & illæ tales erãt animæ, quales, id est, cuiusmodi nunquam terra candidiores his tulerat. Scio visum iri interpretatiunculam hãc paulò coactiorem, sed quo te pacto hinc extrices, nisi ita accipias, nõ video. Nam quale pro quali reddere, & quales pro qualibus, id verò sit stribiliginem flagitiosam accuratissimo, & diligentissimo poetæ attribuere, & eum hominum ludibrio exponere, qui se censorem aliàs acrem & aliorum venustum derisorem libenter pręstare soleat. Quare ab auctoritate grammatici primarij Prisciani lib.17. de constructio. discedere malo, & vtcunque possum dictionum ordinem conseruare, quàm in nobili poeta tam fœdam culpam hærere confiteri. vidi & qui per admirationem *animæ quales:* legeret.

CAPVT XXV.

Libratores, colligere & protendere hastam, oraculo vti, χρῆσθαι, occanere, auctores rerum, viginti viri.

NON quadrantaria, nec diobolaris, nec in quadriuijs vsitata est quarundam vo-

cum

Libratores.

cum elegantia pullatæ ignotarum turbæ: vt libratores sunt apud Tacitum, libr. 2. non qui in hostem missilia vibrant mittúntve manu, sed qui è tormentis excutiunt. subscribam eius verba, *remotisq; paulatim legionibus, funditores, libratoresq; excutere tela, & proturbare hostem iubet: missæ è tormentis hastæ.*

Colligere hastam. Protendere hastam.

Colligere apud eundem hastam, est hastam reducere, quam antè protenderas, vt hostem ferires: atque hæc contraria sunt protendere & colligere hastam: sic enim scribit, ibid. *cùm ingens multitudo arctis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret.*

Oraculo uti. χρῆσθαι.

Dixit & Græcorum more vti oraculo, pro oraculum consulere. illi enim dicunt, χρῆσθαι, ac mihi videtur exoticum illum Græcorum sermonem imitari voluisse, nouitatis aucupio gratiam elocutioni quærens. Sic enim scribit, *Appellitq; Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.* Nec verò solùm nouator est historicus ille, sed verborum antiquorum & propè obsoletorum reuocator atque renouator: vt qui occanere, quàm occinere malit dicere: sic enim loquitur,

Occanere

Tum Sentius occanere cornua tubasq;, & peti aggerem, erigi scalas iußit. Id autem æmulatione & studio Sallustij facit, quem præcipuè videtur rerum scriptorem coluisse. Nam referente Prisciano lib. 10. ita scripsit Sallustius, *iussu Metelli cornicines occanuere*: sic enim loqui, quàm occinuere maluit. Is tamen ab exemplari videtur discessisse, cùm auctorem rerum historiæ scriptorem vocauit, qui Sallustio est rerum administrator gestorque, vt Imperator qui bella gerit.

Auctor rerum.

Nam ita Tacitus scribit, libro tertio, *matrem Antoniam, non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura reperio vllo insigni officio functam*: at Sallustius aliter in Catilinario vsurpat, ita scribens, *ac mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum.* Nam Imperatorum maiorem esse gloriam intelligit, quã historiæ scriptorum: nisi si quis putet eundem esse & scriptorem & auctorem rerum in Sallustio, verborum quadam congeminatione eundem sensum exprimentium: itaque intellexisse in eo Tacitum autumet. sed siue ita quis ipse putet, siue censeat Tacitum censuisse, ego in alia sum sententia, discedoque in alia omnia. Scribitur & ab eodem, libro tertio, *vtque munere capeßendo vigintiviratus solueretur.*

Viginti uiri.

Viginti autem viri erant, vt hoc declaretur, Triumuiri capitales, Triumuiri monetales, & Quatuor viri curatores viarum vrbis, & Decemuiri, qui hastam centumuiralem cogebãt. Dio libro quinquagesimotertio, huius rei auctor est, cuius auctoritate & fiducia freti, hoc de viginti viris affirmare non temerè, credo, tutoque possumus.

CAPVT XXVI.

Sinus in veste.

Sinus.

SIC à Tranquillo in referenda nece Cæsaris scribitur, *Toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit*: quibus in verbis, quid sinus sit quærendum est. Sic enim pars quædam vestimenti videtur appellata fuisse, quod si ignoretur, necesse est animus quoque hallucinetur, & erret, & ista ita legat, vt non intelligat. videtur igitur fuisse pars quædam laxior, & tanquam excurrẽs in dextra lacinia vestis, vt cùm corpus toga amictum inuolutumque esset, à dextra in sinistrum humerum reiiceretur, & è sinistro humero in brachium plerunque descenderet, aut statim principio brachio sinistro exciperetur, aut ipsum inuolueret. tum enim sic sibi togam iniiciebant, vt & in humerum sinistrum sibi sinum reiicerent: quem Iulius Cæsar cùm sibi moriendũ videret, ne quid è corpore renudaretur inhonestè, deduxit ad crura sinistra manu, qua eum fortasse tum gerebat. Id autem quod diximus esse sinum, ostendamus è Quintiliani instit. Rhetoricarum libro vndecimo, capite tertio, cuius hæc verba sunt: *Illud verò non ferẽdum, quod quidam reiecta in humerum toga, cùm dextra sinum vsque ad lumbos reduxerunt.* hic Quintilianus eos improbat, qui ad lumbos vsque sinum reducunt reiecta in humeros illa parte togæ. Nam non debet tam alte descendere sinus, neque tam deprimi, vt ad lumbos detrahatur. Iterum, *Nam veteribus nulli sinus, perquàm breues post illos fuerunt*: de veterum togis loquitur, quæ eam non habebant laxitatem vltra humeros expatiantem. Rursus, *procedente verò actu, iam pene ab initio narrationis, sinus ab humero rectè velut sponte delabitur: & cùm ad argumenta & locos ventum est, reijcere à sinistro togam, deijcere etiam si hæreat, sinum, conueniet.* Rursum, *dextra, cùm iam incipiendum erit, paulum prolata vltra sinum, gestu quàm modestißimo.* hic sinum vocat quicquid vestis ante pectus natat, brachioque vel humero innatat. Nam vltra eum sinum humero & brachio læuo iniectum, paulum proferenda dextra est. Rursum, *sinum verò in dextrum humerum ab imo reijcere solutum ac delicatum.* Romanorum moribus erat soluti & delitiis diffluentis sinum, qui in sinistrum humerũ reiici solebat, in dextrum reiicere. Est & sinus quæcunque vestis laxitas, hæc & dilucidam quandam perspicuitatem Fabio afferunt, & clarissimam lucem Tranquillum legentibus ostẽdunt, veluti è Pharo nauigiis ad cursus dirigendos ignes nocturni.

CAPVT XXVII.

Pallium, palliati, Sagum, sagati, Togati, Serui peculiares, pecora sacra, ζῷα ἄφετα, testatio, consignatio, Nouius quæstor.

TRanquillus Iulium Cæsarem *duobus aßiduè triclinijs per prouincias epulatum* scribit, *vno quo sagati palliatique, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent.* hic quos sagatos vocet quæritur. Nam palliati iuris controuersi non sunt, cùm constet pallium habitum Græcorum

Pallium. Palliati.

Græcorum fuiſſe: igitur vt palliatos Græcos intelligimus, ſic ſagatos Gallos libentiſsimè intellexerim. ſagum enim Gallorum veſtis erat. Strabo lib. 4. Geograph. σαγηφοροῦσι δὲ καὶ κομοφοροῦσι: ſic & togatos pro Romanis poſuit, è veſtitu gentem indicans. Et quòd aſperior eſſet ſagorum lana craſsiorque, eoque pinguior & inornatior veſtitus, Martialis ſcripſit libro 6. epigramm. 11.

Sagum. Togati.

Vis te purpureum Marce ſagatus amem?

Serui peculiares.

Idem Cæſarem ait *ſeruos peculiares* præpoſuiſſe monetæ, publicisque vectigalibus: vbi peculiares ſeruos, ſeruos Cæſaris proprios intelligit (nam & ſerui erant publici) hoc autem ipſo multorum offenſionem contraxit Cæſar, quòd monetæ, cui triumuiri monetales præerant, ſeruos ſuos præfecerat, & vectigalibus pro publicanis & mancipibus. Superlationis eſſe putatur poeticæ, & extra veritatem longo tractu ſpatioque excurrentis iumentis lachrymas tribuere, quod Homerus facit, & æmulus eius Verg. 11. Æneid.

—Poſitis inſignibus Æthon
It lachrymans guttisq; irrorat grandibus ora.

Id tamen in hiſtoria ſcribit Tranquillus mendacis opinionem æquè formidans, ac impoſtoris & plani. Nam ita ſcribit, *equorum greges, quos in flumine Rubicone traijciendo conſecrarat, ac vagos ſine cuſtode dimiſerat, comperit pertinaciſsimè pabulo abſtinere, vbertimq; flere*. Atque, vt hoc non intactum relinquatur, è veterum religione id dixit Tranquillus, equos conſecratos vagos eſſe dimiſsos: quæ enim animalia ſacrabant dijs, ea è manu dimittebant, mãcipioque ſuo abiudicabant, ac ea ſuo iuri libertatique reddebant, quæ & ζῶα ἄφετα à Græcis ideo vocabantur. equos etiam cõſecratos Mineruæ puto fuiſſe quatuor illos lib. 3. Æne. niuali candore currum velut quadriiugum Mineruæ aliquando ſubituros, aut etiam ſimulantes. Inquit enim,

Pecora ſacra.

ζῶα ἄφετα,

Quattuor hic primum omen equos in gramine vidi,
Tondentes campum latè candore niuali.

Ait rurſum Tranquillus, *Cum quid per iocũ teſtãdi gratia ſignarent*. Teſtationes hic intelligit, quæ erant quędã pręſcriptiones & tabulę teſtificãdi gratia factæ & obſignatæ. Quintil. l. 12. c. 3. *Itaq; eum nec inutilem, ſi ad horam forte conſtiterit, nec in teſtationibus faciendis eſſe imperitum velim.* Cicero pro Quintio, *Teſtificantur iſti Publ. Quintium non ſtitiſſe, & ſe ſtitiſſe: tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur.* Conſignationes etiam vocaſſe videtur Fabius lib. 13. cap. 8. *promittit enim*, inquit, *litigator omnia, teſtem, populum, paratiſsimas conſignationes*. Nouius autem quæſtor apud eundem, non eſt qui pecuniam publicam tractat, ſed qui iudicium publicum exercet, & quæſitor ſæpius dicitur, aqud quem nominari maiorem poteſtatem, vt pretorem (id enim eſt compellari maiorem poteſtatem) non oportuit.

Teſtatio.

Conſignatio.

Nouius quæſtor.

CAPVT XXVIII.

Ora commentari: abſque te eſſet, panicula tectoria, latera lorea, os columnatum, poeta barbarus, lex barbarica.

HAud nihil eſt interdum genera dicendi verbis elata non obſcuris, ſed de medio ſumptis, explicare: quin ea interdum plus negotij nobis exhibent, quàm reconditę voces, & ex vltima repetitæ origine linguæ Latinæ. Id adeò mihi venit in mentẽ, ex eo quòd Plautus ſcribit in Menæchmis, Sc. per ego vobis deos atque, &c. his verbis, *Nimis autem bene ora commentaui, atq; ex mea ſententia.* Ex quibus nõ ita procliue eſt ſenſum elegantem elicere, mihi ſaltem, qui in his diutiùs hæſi, dum ſententiã indago. Puto autem ad eos qui fingunt comicum reſpexiſſe, qui cùm os alicuius ſtatuæ, ita vt volunt adfabrè & graphicè expreſſerunt lineamentis omnibus emendatiſsimis, gaudent: quod quidem ſe feciſſe dicit Meſſenio, contuſo pugnis ore, & in aliam formam mutato eorum, qui Menæchmum comprehenderant. ſeſe enim dicit pulchrè ora velut ſtatuarum commentatum eſſe. Sic Amphitruone, Sc. Qui me alter eſt audacior.

Ora commentari.

Alia forma eſſe oportet, quem tu pugno legeris.
Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.

Mox autem in Menæchmis lego, *Nam abſq; te eſſet, hodie nunquam ad ſolem occaſum viuerem*: loquutio enim antiqua eſt, eaque perelegans, qua & Terentium vſum obſeruaui in Phor. act. 1. Sc. 4. *Nam abſque te eſſet, rectè ego mihi vidiſſem.* In Milite autem glorioſo, Sc. Curate vt ſplendor. *quod nam eſt paniculum tectorium?* ego paniculam potius tectoriam legerim: vt paniculæ leuiſsimæ arundinis, qua integi villaticæ domus ſolent, intelligantur. Plinius de arundinibus, *Tegulo*, inquit, *earum domus ſuas Septẽtrionales populi operiunt.* nec multò poſt ſubiicit, *Cæterùm gracilitas nodis diſtincta, leui faſtigio tenuatur in cacumina craſsiore paniculæ coma, neq; hac ſuperuacua.* ſcio equidem eſſe apud Plinium lib. 16. c. 36. mentionem penicillorum tectoriorum, quibus in tectorio aliquid pingitur, ſed non conuenire huic loco crediderim: Sed & legendum mox ſuadet lex verſus, *vnum epityrum apud illum eſuriens inſane edam*, vt enim verſus hodie legitur perturbatis numeris, ad menſionem ſenarij non quadrat. Lego & mox, *Dum talem facies, qualem adhuc, aſsiduo edes*: hoc ſenſu, Dum talem me prædicabis, qualem adhuc prædicaſti, tibi quod comedas non deerit, ſemper enim te mea menſa cõmunicabo. *Latera* autem *veſtra lorea faciam*, quod ſenex dicit, ſignificat ſe corium eorum verberibus conſciſſurum in lora. *Illud ſis vide*, credo in eo poeta eaque fabula, Sc. Mihi ad enar. ſcribendum pro *illic ſis vide*. Quid ſi paulò ante legamus? *quo nemo niſi eapſe inferret pedem*: vt ſit ea ipſa. Nã *ea ſe*, alienius aliquãto eſt, quod ſi quis probat, inferret ſubaudien-

Abſque te eſſet.

Panicula tectoria.

Latera lorea.

Os columnatum.

audiendum erit. Illud verò ænigmati persimile est. *Nã os columnatum poetæ inesse audiui barbaro, cui bini custodes semper totis horis accubant*: quod & à Donato in Phormione citatur, non explicatur tamẽ: hoc autem cùm vt malum omen auersetur senex, labor vt credam de Næuio ea dici, qui ob linguæ petulantiam in ciuitatis principes, in carcerem à triumuiris coniectus fuerat, vbi & fabulas etiam duas Ariolum & Leontem scripserat, vt Gellius refert, lib. 3. c. 3. Sed is in scribendo commentandoque, solebat manum mento suffulcire velut columnã, vnde iocans columnatum eius os fuisse dicit. non enim putem columnatum dici, quòd vinculis de columna religatis, capitique annexis in carcere, adpositis etiam binis per vices custodibus seruaretur.

Poeta barbarus.

Poeta porrò barbarus, in Milite, Sc. Ni hercle. Latinus est: vt Asinar. in prolog. *Marcus vertit barbare*, id est Latinè, & Captiu. Sc. Miser homo, &c.

Lex barbarica.

lex barbarica, Romana est.

CAPVT XXIX.

Deûm virtute, Fartores, Elephanti corio circuntegi, fictores, præcantatrix, coniectrix, patrica, patricè, sermones serere, amphora nardini, capite sistere, casare, hama, pithecium, spinturnicium, apud Plautum.

NEmo vt opinor, ita errores purgabit è Plautinis codicibus, vt non supersit aliorum industriæ negotiũ: ac vellem medius-fidius qui eis emendandis operam nauarunt, quibus in locis dubitarunt, nobis veterẽ scripturam repræsentassent, vt coniecturæ nostrę sagacitatem & ingenij vim experiremur. Nũc quia eam non retulerunt in codices suos, sed fiducia constitutæ à se scripturæ freti, exulem extorremque fugarunt, de mendo interdum suspectare libros, verùm emendare non possumus: quibus quidem in locis eam conseruarunt, aliquid non incommodè comminisci fortasse possumus:

Plauti quidã loci in Milite declarantur

velut in Milite, Sc. Ni hercle defregeritis talos. vbi scribitur, *Tibi ego dico, an heriatus nescis?* reponendum suspicamur, *Tibi ego dico, an heri ius nescis?* Hoc sensu, Nescis hero licere loris te cædere virgisque variare? Nisi quis *heriatus* pro herilibus imperijs accipiat, ea forma qua centuriatus & decurionatus dicebant, sed heratus profectò dici deberet, vt dominatus, non heriatus. & heriatus quidem in libris dicunt veteribus extare, sed *aneuritatus* excudunt, quod non magis intelligimus, quàm magorum susurros. Eadem scena, *Lucet hoc inquam*, valet, Dies iam lucet, cœlumq; subauditur, vt apud Terentium, Heautont. act. 3. Sc. 1. *Lucescit hoc iam.*

Elephãti corio circuntegi.

Eadem scena, *Herus meus elephanti corio circuntectus est, non suo*: Sensus est, Herus meus nihil sentit. nam cùm elephanti corium durissimum sit & crassissimum, proinde fit, vt elephanti minus sentiant. Ibidem: *Incipis, & magna munis mœnia*, paulo post legẽdum propè affirmauerim. Sc. Nisi quidem ego hodie. *Mirum est lolio victitare te tam vili tritico*, valet cùm tam vile sit triticum, vt Trinum. Sc. Quo illic homo se penetrauit. *pudere quam pigere præstat, totidem literis*, id est, cùm totidem sint literæ. formæ enim istæ loquendi absolutę sunt sine participio.

Deûm virtute.

Sc. Cohibete intra linẽ. *Tamen deûm virtute transeuntem hospitio accipi apud me est comitas.* genus hoc orationis est, quo grati & memores diis accepta bona sua ferebãt, & se eorum ope beneficio & munere ea adeptos profitebantur: sic in Trinummo, Sc. Quo illic homo se. *Deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua. multa bona bene parta habemus.*

Fartores.

Eadem scena, *Da qui faciat, da qui condiat*, valet, Da mihi fartores, da coquum fartor enim facit, coquus condit. Truculento, Sc. ad foris auscultato. *sæpe de nostro edunt quod fartores faciunt*: nisi, *qui farciat*, legas.

Fictores. Præcantatrix. Cõiectrix

sunt & fictores qui liba operaq; dulciaria faciunt. Ennius apud Varr. lib. 4. de ling. Lat. *Libaq;, fictores, argeos, & tutulatos.* Præcantatrix autem, ibi est mulier quæ cantionib. vtitur, id est carminibus & incantamentis, quibus plurimum superstitiosi veteres tribuebant: vt coniectrix, quę interpretatur significationem somniorũ: apparetque viros coniectoribus, mulieres cõiectricibus vsas fuisse, ac sexibus officia artiũ distincta fuisse.

Patrica.

Eadem scena, *Tum patricam clementer non potest hinc quin munerem*: ferè existimauerim patriciam emendãdum. plebeiæ enim mulieres patricijs mulierib. dona certis diebus missitabant, vt plebeij viris patricijs. Quanquam & patrica patricia erit, vnde & patricè pro magnificè & splendidè in Casina dixit, Sc. Vide fur vt sentis. *atat cesso magnificè patriceq; amiceq;, ita hero meo ire aduorsum.*

Sermones serere.

Eadem scena, *Quæ huius similes sermones serunt*, legendum cẽseo: atque hæc loquutio est vsitata Plauto, sermonem serere: & à serendo sermonem declinatum esse Varro lib. 5. de ling. Lat. censet. Sic & in Curculione, Sc. Placidè egredere. dixit, *Quod quidem mihi pollutus virgis seruos sermonem serat?*

Amphora nardini.

Sc. Quantas res. *dimisit nardini amphoram cellarius*: vinum nardinum est, quod vel nardo, vel vnguento nardino cõditum est. veteres enim, vt Theophrastus auctor est, vnguẽtum miscebant vino, idque nonnulli in compotatione ipsa subito faciebant, alij autem iam ante sic medicatum & curatum habebant.

Sistere capite.

Eadem scena: *Huic illecebroso capite sistebas cadum.* Sistere capite, est capite prębere, & in caput inuergere, & inclinare cadum, cuius quidem caput illecebrosum erat, quod est ad potandum illiciebat. Est & capite sistere, in caput cadere: vt in Curculione, Sc. Date viam mihi. *Quin cadat, quin capite sistat.* Eadẽ scena: *Non hercle tam istoc validè quassabunt cadi*: quia eos capite sistebam, nõ tam validè cadebant, quod fecissent, cùm sit illic lubricus locus.

Casare.

Itaque casare non quassare scripsisse comicum puto: vt & apud Varr. ex antiquo poeta. Eadem scena: *Risi egomet casabũdum ire ebrium*: quod Varro à cadendo interpretatur. Ibidem: *Bacchabatur*, inquit, *auia, casabant cadi,*

cadi, quid vetat emendare hama? quod vas aquarium est. Iuuenalis sat. 4. *Dispositis prædiues hamis*, de homine dicit, incendium metuente, & vasa aquaria contra incendium parata habente. Hic cùm inuerterentur cadi, & tota vinaria, magna erat aquæ copia opus, adeò, vt hamæ baccharentur. fortasse etiam vino implebantur. Sc. volupe est quod agas. *Pithecium, hæc est præ illa, & spinturnicium.* fœdæ sunt simiæ, & spinturnix, incendiaria auis, deformis, & inauspicata. Inde per diminutionem, simiolā Græco verbo effinxit, & eius similitudine par uam spinturnicem, spinturnicium appellauit, quæ forma etiam Græcanica est.

Pitheciū. Spinturnicium.

CAPVT XXX.

Scaphium, insigne, corona plectilis, cœna viatica & aduentitia, præligatum pectus, Apollo vicinus, symbolum, domum cupiens, domuitio, impensius, vtrum velis licet, gymnasij præfectus, cincticulus, factiosus.

Scaphiū.

PRO *galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis*, inquit in Bacchidib. Plautus, Sc. Quid si hoc potius. vbi scaphium non videtur vas illud esse, cui solent immeiere mulieres: Apagesis. de quo Iuuen. sat. 6.

Et ride positis scaphium cùm sumitur armis.

Nec ornamentum capitis meretricij videtur, quod forma scaphæ & rotunditate colligeret capillum. Scribunt & grammatici Græci genus esse tonsuræ meretriciæ. hic poculum est oblongioris figuræ laterumque in scaphæ similitudinem flexorum. Plautus in Persa, Sc. Omnem rem inueni.

Apullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium.

Habet autem aliquā similitudinem eius forma cum galeæ figura, vt pro ea indui posse videatur. Insigne autem, crista est quæ in galea figitur: corona plectilis, quæ ex herbis odoratis plectitur, non conseritur neque suitur. Itaque à sertis floribus & sutilibus coronis differt. Ego, in eadem scena, inquit, *sorori meæ cœnam hodie dare volo viaticam*, viatica cœna est aduentitia. Nam peregrè redeuntes, solebant cō uiuio excipere amici, *Saluos* inquit Sc. Reddidi patri omne aurum. *cùm peregrè aduenis, cœna detur*. Id & de epistola Martialis in epist. libro duodecimo pręposit. dixit, *Vt familiarißimas mihi aures tuas exciperem aduentoria*. Sc. Iamdudum Pistoclere tacitus. O *præligatum pectus*, puto esse, ô insanum pectus: ab his qui veneficijs ceu vinculis ligati videntur, & illecebris quibusdam velut defixi tenentur. Sc. Herilis patria salue. *Saluto te vicine Apollo, qui ædibus propinquus nostris accolis, veneror'q; te*: Apollinem prostatę rium intelligit, quem veluti præsidem, in vestibulo domus Athenienses colebant: Bacchides autem Athenis agi finguntur. Sc. Ibo in Piræum. *Quid? vbi ei ostendit symbolum?* vt in Palliata hic etiam loquutus est. Solebāt enim Græci in pactis conuentis tesseris quibusdam vti, quæ σύμβολα vocabantur, quæ loco tabularum & syngrapharum erant, atque ex his ius dicebatur. Aristoteles, ὅλ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ διδόναι. τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσι. Meminit & Demosthenes in Philippicis. Sc. Ibo in Piræum. *Domum cupientes, fortè vt adsedi in stega*: domum cupere est in patriam reuerti velle, vnde & domuitio. *Iam domuitionem reges Atridæ parant*, apud Cornificium. libr. 3. ad Heren. simile est illud Ciceronis pro Ligario, *Tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est.* Eadem scena: *Id mihi aut vtrum velim licere intelligo*, id est mihi haud istud liberum esse video, ac nauigare cogor. vis enim & sentētia ista est huius loquutionis. Cicero in Vatinium, *Teq;, cùm tibi vtrum velles liceret, dictitaris causam dicere maluiße*. Sc. Multimodis. *Ingrato homine nihil impensius est*, id est nihil quod minus pensi habeat, quodque incogitantius & imprudentius sit. Sc, Nunc experiar. *Gymnasij præfecto haud mediocres pœnas penderes.* præfectum gymnasij gymnasiarcham intelligit, qui in adolescentes animaduertebat, vt ex Axiocho intelligi potest, vbi scribitur, καὶ γυμνασιαρχία, καὶ ῥάβδοι, καὶ κακῶν ἀμετρία. *Cincticulo* mox *præcinctus* scribitur, quòd discinctum esse solutorum & fluentium morum videretur, cinctū esse disciplinæ modestæ: sed & adstrictus zona togæ cinctus nihil è corpore nudari turpiter sinebat. Sc. Reddidi patri omne aurum. *Lingua factiosi, inertes opera*, cùm Plautus scribit, homines intelligit qui lingua prompti ad promittēdum sunt se aliorum causa lubentissimè esse facturos, qui tamen cùm ad rem ventum est, opera inertes sunt, neque fidem & diligentiā amico promissam præstant. hæc velut libantes inter legendum è comico excerpebamus, annotabamusque, & alijs transmissa voluimus.

Insigne. Corona plectilis. Cœna uiatica & ad uentitia. Prælígatū pectus. Apollo uicinus. Symbolū. Domū cupiens. Domuitio. Vtrū uelis licet. Impēsius. Gymnasij præfec. Cincticulrs. Factiosus

LIBRI SECVNDI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Ostendere, locus, Tricala, Pulchra-acta, antiquior locus sententiæ dicendæ, lex censoria, acta, anchoræ, orã soluere, myoparones.

Ostẽdere.

NON est Ostendere tãtùm, id quod in cõsuetudine frequenter significat, demonstrare: sed quod verbi potius compositio prę se fert. obtendere & opponere interdum. cuius significationis testimonium apud Ciceronem 7. in Verrem, in promptu occurrit, *Sed quædam mihi magnifica, & præclara eius defensio ostẽditur.* Ibidem Locus, materiã quandam significat, & tractatum disputationemq́; quandam. *Noui locum, video vbi se iactaturus sit Hortensius.* Multi in ea oratione Tricalinum mutandum cẽsent esse in Triocalinum, adducti Silij auctoritate, lib. 14.

Locus.

Tricala.

Et mox seruili vexata Triocala bello.

Tricalinum tamen quidni retineam, cùm in Stephano, si auctor citandus est, reperiam? Itaque vt illud alterum non improbo: ita istud cur expungendum sit, non video. Aristodamus autem Appolloniensis, ciuis illius Apolloniæ existimandus est, quæ in Sicilia Leontinis propinqua, & Pulchræ-actę erat, vt Stephanus de vrb. in Apollo. prodidit: Pulchræ autem actæ etiam mentio apud Diodorũ est libro duodecimo. Halicyensis autem ex eodem Stephano, non Haliciensis scribendum est, ab Halicyis vrbe Siciliæ. Ludos cùm sibi dicit Ioui, Iunoni, Miueruæ, esse faciendos: numina quæ cellas in capitolio habebant nominat. medium enim templum Iouis erat: hinc & inde Iunonis & Mineruæ cellæ. tres hi dij tutela vrbis erant, quos & intelligit in gripho Ausonius, cùm ait,

Pulchra acta.

Trina in Tarpeio fulgent consortia templo.

Antiquior locus sententiæ dicendę est honestior, quàm vel quæstoribus, vel quæstorijs, vel Senatoribus, qui honores non gesserant. *Lex* autem *censoria* est conditio illa pactumq́; quo censores agros publicos, vel vectigalia fruenda locabant. *Tot in acta dies,* cùm scripsit, Siculorum Græco sermone est vsus, vt & Maro 5. Æneid. de eadem Sicilia loquens, *At procul in sola secretæ Troades acta.* quo nomine littus intelligitur: sed quibus interim nominibus res aliena in lingua vocantur, ijs à nobis appellantur, cùm de exteris loquimur rebus vel locis. Cùm autẽ *præcidi anchoras* scribit, anchoralia significatione anchoræ etiam complexus est, vnde anchora pendet. At oram soluere, vt hoc interea interponam, quod variè exponi, & pro suo cuique captu declarari animaduerto, non aliud quicquam esse credo, quàm è littore nauigare, ipsumque littus & oram liberare & soluere. vt enim ab Horatio, epod. od. 10. scriptum est, *Mala soluta nauis exit alite,* quòd antè in littore retinaculo esset religata: sic cùm eodem retinaculo ora ipsa æquè ac nauis ligata sit, eo sublato cùm incipit nauigatio, solui merito ora dicitur, vt & nauis. Vtraque enim ante vincta erat. Sed vt è diuerticulo redeam, myoparones lembi sunt piratici nomen adepti à Paro insula, & Myunte vrbe. nam & Paron nauigij genus est, & composito nomine Myoparon. Multo plura potuissem ex ea oratione huc conferre, sed his contentus sum, velut inde libatis primitijs dicatisque: reliqua & ab interpretibus eruditis iam ante dicta sunt fœlici musarum alite, vt poeticum sermonem imiter, & quondam ab alijs, si quid reliqui restat, in eandem incumbentibus operam interpretandi Ciceronis dicentur: nos scripta peruolitamus apum more, & leuiter eorũ veluti flosculis insidemus.

Antiquior locus sententiæ dicendæ.

Lex censoria.

Acta.

Anchoræ.

Oram soluere.

Myoparones.

CAPVT II.

Anaurus apud Lucanum, Enipheus, Ionus, Itonus, Qualis vbi hibernam Lyciam, apud Maronem.

VIdetur in Lucanũ censoria destringi merito virgula debere, cum lib. 6. scribit,

Quiq́; nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros.

Anaurus

Anaurus enim ab eo vt Thessaliæ fluuius recensetur: & tamen, quod sciam, nec Strabo, nec Plinius eum nominat in Thessalia reddenda. Vnde igitur ingeniosissimo poetæ natus iste fluuius est, qui à diligentissimis Geographis prætermissus est? videtur eum in errorem induxisse Apollonius libro primo Argon. cuius versus est,

χειμερίοιο ῥέεθρα κιὼν διὰ ποσσὶν ἀναύρου.

Sed eo nomine non perennis nec iugis fluuius, ſed torrens & hibernus intelligitur, vel eius interprete autore: cuius hæc verba ſubſcripſi, ἄναυρον λέγει τὸν χείμαῤῥον. οἱ γὰρ ἐξ ὑετῶν συνιστάμενοι ποταμοὶ οὕτω καλοῦνται. quin & ex eo nomen habere videntur, quòd nullas gignant auras. Lucanum tamen inſcitiæ (non enim in tam doctum poetam cadere poteſt) magnis teſtibus abſoluere poſſumus: Heſychio, cuius interpretatio eſt, ἄναυρος ὄνομα ποταμοῦ: & Callimacho. hym. in Dianã, cuius verſus eſt.

Αἶεν ἐβουκολέοντο μελαμψήφιδος ἀναύρου.

Cuius interpres ait, ποταμὸς Θεσσαλίας ὁ ἄναυρος. Ergo Geographorum potius notanda eſt incuria, quàm poetę eruditiſsimi inſimulanda diligentia. quòd ſi fluuius perennis non eſſet, tamen cùm certò quotannis hibernis menſibus alueo ex eminentiſsimis illis iugis decurrere rapidus ſoleret torrens, culpari poeta iure non poſſet. Fluuius autem iſte Anaurus ſi nullas gignit auras, vt nominis confeſsio indicat, verum non eſt quod de Nilo à multis refertur, cuius hoc proprium eſſe credi volũt.

Enipheus

In eo autem poeta Enipheus pro Enipeo ſcribitur, more Latinis celebrato, vt plerunque P Græco aſpirationem adiungant. Itaque etſi ſcio à multis Latinorum Enipeum ſcribi, tamen Enipheũ illa Latini ſermonis conſuetudine etiam defendẽdum exiſtimo. Sed cùm ſcribit,

Primus Theſſaliæ rector telluris Ionos,
In formam calidæ percuſsit pondera maſſæ:

Ionus.

Vereor ne non Ionos, ſed Iolcos legendum ſit. Iolcus enim Iolco vrbi Theſſaliæ nomen dedit.

Itonus.

fuit & Itonos heros Deucalionis filius, à quo, vt ait interpres Apollonij, vrbs Theſſaliæ nomen habuit: ſed quod de Iolco & de Itono modò dixi, tale opto eſſe, vt in eo albũ prætoris corrupiſſe non videar. quanquam, ſi à vero aberramus, præſtare nolumus: atq;, vt in quibuſdam alienationibus, iſtud mancipio, nec datur, nec accipitur, ne de euictione fortè teneamur. Sed ad ſupplementum huius capitis, vt è poeta aliquid addam, nobilis illa Maronis 4. Æneid. comparatio:

Qualis ubi hibernam, &c.

Qualis vbi hibernam Lyciam, Xantiq; fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit Apollo:

ſumpta eſt ex Apollonij lib. 1.

Οἷος δ' ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν ἀπόλλων,
Δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ κλάρον, ἢ ὅγε πυθὼ.

quod quia luculentum mihi videbatur & inſigne, idcirco dignum cenſui de quo iuuentutem admonerem. habet enim & nonnihil eruditionis attendere, quid è quo poeta aut ſcriptore bonus auctor ſit imitatus.

CAPVT III.

Munimentis inſiſtere apud Tacitum, conſtat ratio, dare famæ, flamines, auguſtales ludi, miſsionem dari, exauctorari, ſubſignani, pagi, vici, pagani, pagatim habitare, centuriones primorum ordinum.

VT ſi in Erythræo littore gemmas pellucentes legerem, ita quoque mihi viſum eſt quędam legere è primo annali Taciti, quę huius ſint ſcriptionis & inſtituti: quædam etiam nitori ſuo reddere & tergere, quæ ſordibus inquinata ſunt, nec gemmarum nitorem præ ſe ferunt. *Sed quo pluribus*, inquit, *monimentis inſiſteret*: emaculabitur hîc tanquam vnio, ſi *munimentis* ſcribamus, cùm iſta ſe ratione magis munijſſe dicat.

Monimẽtis inſiſtere.

Conſtare autem ratio dicitur, quod genus dicendi vſurpat, cùm quan tum impenſæ quibusque nominibus fiat, nõ ignoratur.

Ratio cõſtat.

Seneca, *fatebor ingenuè quod apud luxurioſum, ſed diligentem euenit, ratio mihi conſtat impenſæ*: quod eſt, ſcio quantum impendo. Hinc traducto genere dicendi aliam in ſententiam perquam eleganter dixit Tacitus, *eam eſſe conditionem imperandi, vt non aliter ratio conſtet, quam ſi vni reddatur*. quo ſignificat, non aliter bene imperium geri & adminiſtrari, quàm ſi vni ratio adminiſtrationis reddatur. Illa tanquã gemma polienda eſt, quæ ſcabritia quadam & rubigine ſordeſcit. *ne læti exceſſu principis, neu triſtior primordio lachrymas.* quis enim non videt loquendi rationem ſenſumque non poſtulare tantùm, ſed etiam flagitare, *neu triſtiores primordio*. ſed verendum eſt ne quis nos algam & vluam, aut vmbilicos & calculos legere cauilletur, pro lapillis precioſis. *Dabat*, inquit, *& famæ*: id Græcorum more dictum ſuſpicor, præſertim Atticorum ſic loquentium, vt Euripidis, ὅσ' ἡδονῇ δοὺς: quod dicendi genus, vt dixi, Atticæ eſt eloquentiæ.

Dare famæ.

Q. autem *Vedij Pollionis luxus*, à me hic legi debere non diceretur, niſi non tam lapillus videretur gemmeus & pellucidus, quàm ſcabrum & putre rudus libros occupaſſe. Perpoliendum & illud, *grauius domui Cæſarum nouerca*, non multa lima, *grauior* enim concinnum erit. Quod autem ait *effigie numinum per flamines & ſacerdotes coli*, velut flaminum nomine principes ſacerdotum & antiſtites intelligit, quibus ſacerdotes parebant.

Flamines

Flamen enim erat auguſtalis, cui ſacerdotes auguſtales ſub iecti erant. ſacerdotium etiam auguſtalium ſodalium poſtea inſtitutum fuit, vt Tacitus refert. Illud autem non pro gemma habendum, ſed pro topho rudi aut molari: *mox celebratio annuum ad prætorem tranſlata*: ſed gemmæ fulgorem & nitorem recuperabit, inſignietque locum, ſi *auguſtalium ad prætorem*, expoliendo exculpas.

Ludi auguſtales.

radendum & illud lima, *præcipua in Aufidienum Rufum*: *Naſidienum* enim ad politionem erit accuratum, vt apud Flaccum, li. 2. ſat. 8. *Naſidieni qui iuuit te cœna beati.* ait idem, *miſsionem dari vicena ſtipendiá meritis, exauctorari qui ſena dena feciſſet.* quid hîc ergo intereſt inter miſſionem dare, & exauctorare? miſsio nimirũ ijs datur, qui penitus dimittuntur.

Miſsionẽ dari.

Exauctoratur, qui ſoluũtur ſtipẽdio, nec tamen dimittuntur, ſed habentur ſub vexillo, non ſub aquila, aut ſignis legionis: neq; iam legionarij ſunt,

Exauctorari.

Subsignani.

ſunt, retinentur tamen, donec emerita ſoluantur, aut agri aſsignentur. Sed & qui ſub ſignis habebantur, à legionarijs diſtinguũtur, & ſubſignani vocantur, quia non ſunt ſub aquila: Tacitus lib. 17. *Pœnino itinere ſubſignanum militem, & graue legionum agmen hibernis adhuc niuibus traduxit.* ait idem, *reliqui omißis pagis vicisq;*: quid hæc duo differunt? nempe pagi villæ ſunt, vici autem multæ iunctæ domus.

Pagi. Vici.

Et in libro de moribus Germanorum, *eliguntur in eiſdem concilijs et principes, qui iura per pagos, vicosq; reddant.* atq; ex eo regio quæ ſic pagatim incolitur, pagus vocatur. quin etſi vrbes inſunt & vici, quòd origo à pagis, id eſt villis. Sunt & qui à Græcis δῆμοι vocantur, vnde pagatim habitare Liuio. lib. 22. & alibi.

Pagatim habitare.

Erant & pagi caſtella quædam & munitiones iuxta Romam in locis editis, quo ſe plebs ruſtica hoſte in agrum Romanũ incurſiones faciente, recipiebat: & in certos pagos erat contributa, vt Dionyſius ſcribit. Cicero etiam pro domo ſua, in plebe Romana paganos & mõtanos numerat.

Pagani.

Regio Heluetiorum in quatuor pagos erat diuiſa, id eſt in quatuor partes. Plutarchus regionem quã Romani ſeptem pagos vocabant, appellat ἑπταχώρειον, aut ἑπταμόρειον. Sueuorum apud Cæſarem lib. 1. & 4. de bel. Gall. pluſquam centum ſunt pagi; eorum enim regio & ditio in eas partes diuiſa erat. Illud Græcæ facundæ etiã eſt, *vt quibusq; bellum inuitis aut volentibus erat*, quod eſt ὡς ἦν ἑκάστῳ ἢ βουλομένῳ ἢ ἄκοντι πόλεμος. Centuriones autem primorum ordinum, cùm ſcribitur, *ac primorum ordinum centuriones*, ſunt centurio primi pili, primus princeps, primus haſtatus, quorum maior erat dignitas in legione. Iterum eodem libro, *Iuſtusq; Catonius primi ordinis centurio.* *Proruũt* autem *foſſas*, nauſeam mouet, cùm hoc loquendi genus puteat. Igitur lego, *Igitur orta die proruunt, foßis ingerunt crates.*

CAPVT IV.

Myrmillo, d in l mutari, fides, Semurium, ſtatua palmaris, Conſules deſignati primi omnium in Senatu ſententiam rogabantur.

Myrmillo.

MYrmillo in amphitheatralibus ſpectaculis Gallica erat armatura: vox autem de Græco deflexa, vt quæ in aliud ſolũ tranſplantata ſunt, ingenio loci & cœli mutantur, leuiter quoque mutata eſt. Nam quòd ea armatura fortiſsimorum erat hominum, quales opinione hominum fuerant antiqui Myrmidones Achillis milites, & habebantur Romanorum ſententia Galli, Myrmillonesque de Græca illa fortiſsima natione appellabantur: idcirco gladiatoribus hoc nomen hæſerat.

D in L mutari.

Nam d in l mutari Vlyſſes perſpicuè oſtendit, qui eſt Græcè Ὀδυσσεύς, ne plura commemorem. hæc ſic venit in mentem mihi inueſtigare legenti in 6. Philippica, *Etiámne ab hoc Myrmillone Aſiatico ſenatus mandata, legatorum verba audientur?* qua quidem in oratione illud, *ô fides!* *hoc enim opinor Trebellium ſumpſiſſe cognomen*: elegantiſsimam habet cum illuſione coniunctã diſsimulationem, velut ironicè exclamantis: ô bonum ſolutorem! Nam creditis in pecunijs fidei nomen plerunque ponitur: & quaſi fidei vocabulo fingit cognominatum Trebellium, qui malum tamen nomen, & malus ſolutor, & fraudator, inficiatorq; erat. *ijs quoq;*, inquit, *diuiſit Semurium*, ſic vocabatur ager quẽ poſt exceſſum ſuum populo Romano reliquerat Larentia.

Semuriũ.

Turacem enim Semuriũ, Lincerium, Solonium Pop. vt à Mocrob. li. 1. Satur. cap. 18. ſcribitur, legauerat teſtamẽto. ſubijcit, *Sed illa ſtatua palmaris.* Palmarem aũt hîc ſtatuã accipio, nobiliſsimam, maximeq; inſignem: vt quæ victori palmamq; adepto honoris ergo ſtatuitur: quemadmodum victoribus Olympiæ ponebantur: atq; hic non leuiter perſtrinxit Lucium Antonium orator, vt gladiatorem, ſed atrociter oratione vulnerauit.

Statua palmaris

Primus, inquit, *in hoc ordine, quoad Magiſtratum iniret, ſententiam dicere.* Solebant enim Conſules deſignati primi omnium in Senatu ſententiam rogari, vt & apud Salluſtium in Catilinario his verbis ſcribitur: *Tum Decius Iunius Sillanus primus ſententiam rogatus, quòd eo tempore Cõſul deſignatus erat, de ijs qui in cuſtodijs tenebantur.*

Primum ſentẽtiam dicere.

Ænigmatis autem inuolutum & implicatum continere ſenſum videtur, *nequitia eſt ſcelere*: quod hanc cõplectitur, vt exiſtimo, ſententiam, rectè facere ſcelere, nequitia eſt. vt cùm quis per ſcelus partas opes nequiter profuſeq; diſperdit, rectè facere videtur. quam quidem interpretationem cum hac exceptione accipi volo, ſi incolumis eius loci & ſalua integritas eſt. Nam vt addubitem, facit Muretus, qui paruam quandã in libris vetuſtis ibi patere lacunã affirmat.

CAPVT V.

Ennam, En vnquam, En iam, Enubro, Inebræ aues, Nyctegreſia, anclabris, egeria, ciſtophorus, endiæon, enema, clyſter, exterricineus, expretus, explicatus Plautus, ſumptum exercere, erctum citum.

COmpendium Feſti in Verrium legens, incidi in literam E, cuius vocabula percurrens, quædam quæ occurrebant, mihique non indigna attentione & hominum cognitione videbãtur, velut aliud agens enodabã. Scribit igitur, *Ennam* eſſe etiámne, videlicet, vt en vnquam pro vnquam ne. Maro, Eclog. 1.

En nam.

En vnquam patrios, longo poſt tempore fines.

Enunquã

mihi videbatur Plautus in Penulo, Sc. Negotij ſibi. ennam vſurpaſſe prima ſtatim ſpecie hoc in verſu,

Neq; vnquam lauando neq; fricando ſcimus facere ennam.

ſed in membranis peruetuſtis reperi, en iam: quo quidẽ verba exprimuntur eorũ, qui aliquo perfuncti negotio ſunt, ad finẽq; rei peruenerũt: En iã perfeci, En iam laui.

Enubro. Inebræ aues.

Enubro, inquit Feſtus, *inhibenti.* alio loco *inebras aues* dicit,

quæ in augurijs prohibent, ac omnia tardantia & remorantia inebra vocari. sic E & I hic sine discrimine ponuntur, itemque V, & E.

Egeria.
Egeriam dictam eße scribit, quòd aluo cõceptum egerat: aluo enim legendum censeo, non aluum: &

Anclabris
anclabris ex qua in sacrificando dijs anclatur. velabra eo in libro, quod annotandum & attendendum diligenter est, legimus ventilabra esse, proinde quasi vocabulo imminuto curtatoq; extrita videlicet syllaba.

Nyctegresia.
Nyctegresia, ea Homeri rhapsodia vocatur, qua maximo metu perculsis omnibus & consternatis ob offensionem pugnæ, noctu in castris ab Agamemnone excitantur è stratis duces, & ad conciliũ vocantur. Denarius Romanus parum aberat quin duplo superaret æstimationẽ

Cistophorus.
Cistophori Asianorum nũmi, sic appellati, quòd in eo cistiferi essent sculpti, qui sacrorum mysticorum cistis inclusorum arcana ferebant, vt in Cybelæ mysterijs, Bacchi orgijs, Cereris initijs. quatuor enim denarij septem cistophoros cum semisse valebant. Festus, *Euboicum talentum numo græco septem millium & quingentorum cistophorũm est, nostro quatuor millium denarium.*

Endiæon.
Endiæon, inquit, *lineum filum est, quod Medici in extremo clysterio relinquũt, per quod clysmos emittitur.* sic Græci foramen vocãt in naui, per quod emittitur sentina: vnde & per trãslationem, vt opinor, medici in clysterio, id est instrumento, quo al-

Enema.
uus perluitur, sic vocarũt. Aliud enim enema, quàm clyster & clysterium. illud, id quod inijcitur: hoc instrumentum quod inijcit.

Exterricineus.
Exterricineus, inquit, *est qui ante tempus natus, vel potius eiectus est.* Is ergo est qui à Græcis ἠλιτόμηνος vocatur, qualem fuisse Euristheum Homerus canit.

Expretus
Expreta, inquit, *antiqui dicebant, quasi ex peritia habita:* hinc illud Bacchidum Plauti, Sc. Nunc experiar. explicandum est,

It magister quasi lucerna, expretus vncto lintheo:

id est expertus: experimur enim lucernas vncto lintheo, quam bene luceant, accenso ellychnio: non me latet tamen quosdam emendare in Festo *experta*: *Exiles & ilia à tenuitate inarum* in Festo lego. *Exercirent,* inquit, *id est sarcirent*: hinc in Terentij Heautont. act. 1. Sc. 1. scribendum aliquando credidi, quod & quibusdam video persuasum:

Qui opere faciundo sumptum exercirent suum,

id est *sarcirent.* Verùm Diuus Ambrosius libro secundo officiorum scribens, *sed direptione alicuius & amißione patrimonij in eam recidere iniuriam, vt sumptum exercere non queat.*

Exercere sumptũ.
Exercere sumptum vsurpat, Terentium imitatus, nisi mendum in eo quis putet: quod non censeo. nos igitur sumptum exercirent non ita amplectamur, vt exercerent sumptum damnemus: præsertim cùm dicatur, vt à Græcis βίον ἐργάζεσθαι, ἐργάζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια. *Exercionem, exercitum:* emendandum reor sic, *exercitionem, exercitationem*: & *equo publico merere.*

Erctum citum.
Erctum, citum, inquit, *inter consortes, vt in libro legum Romanarum legitur.* Id autem valere arbitror patrimonium diuisum, diuisam hæreditatem. scribit enim Seruius in iure esse scriptum, *ercto non cito*, quod interpretatur patrimonio vel hæreditate non diuisa. *Exfilatum, exertum,* lego, *quòd scilicet omnes exerto brachio sint exfilati, id est extra vestimentum filo contextum.*

CAPVT VI.

Collecta, ἔρανος, repotia, παιδοτροφία, amphidromia, initiare.

Libro de oratore secundo videtur apud Ciceronem collecta, esse pecunia quæ exigitur, cùm ita scribitur: *Ego verò,* inquit ille, *quoniam collectam à conuiua, Craße, exigis.*

Collecta.
Posset & eo nomine etiam censeri symbola, id est, collatio quæ à conuiuis in cœnam aut prandium confertur, siue pecuniaria, siue penuaria sit. est etiam collecta, cœna quæ Græcis

ἔρανος.
ἔρανος vocatur, vt sodalium epulæ, & accubatio epularis iuuenum, vt tetradistarum symbolam conferentium. Ausonius in epistola ad Paulum,

Aut parasitorum collectas Plautinorum.

Ad conuiuiorum classem etiam pertinent repotia, de quibus Horatius libro secundo sat. secunda.

Repotia.

—Licebit
Ille repotia, natales, aliósve dierum
Festos albatus celebret.

Festus quoque Pomp. li. 36. *repotia postridie nuptias* interpretatur, *cùm apud nouum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio*: affertque exemplum Pacuuij, *ab hoc depulsum mamma pædagogandum accipit Repotialis liber.* Et interpretantur Grammaticorum tribules, septimum à nuptijs diem, quo iterum epulabantur: alij secundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari solita liberis natis, & cùm maritis noua quotannis propè soboles nascatur, vt renouanda sit epulatio, idcirco ea cõuiuia repotia appellata: cui interpretationi Pacuuij exemplum non repugnat. nec verò Auidieni personæ conuenit nuptiale conuiuium: ea, nisi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grammaticus, in 2. sat. lib. 2. Horat. παιδοτροφία

παιδοτροφία.
Græcè vocari, velut sublatis & susceptis liberis, & parentibus eos alere decernentibus. Nam in Græcorum potestate erat liberos exponere, nec alere. vt autem ita repotia interpreter, mihi persuadet Ausonius sic scribens:

Coniugioq; dapes, & sacra repotia patrum.

Ecce eorum epulas dicit, qui susceptis liberis facti sunt parentes. tum autem etiam serui & liberi munera dabant, quod Terentius significauit cùm in Phormione act. 1. Sc. 1. scripsit,

Porrò autem Geta ferietur alio munere vbi hera pepererit.

Dabant & nuptialia & natalia.

Amphidromia.
Amphidromia quoque, vt Grammatici Græci referunt, dies erat familiæ festus, quo natum puerum

circum

circum focum ferebant, propinquiq; & amici familiares dona dabant, quas ferias Terentiū in palliata fabula intellexisse crediderim. æquè è Græcorum moribus, *vbi initiabunt*, intelligendum arbitror: non de Edulia Potica & Cuba. Nam Athenienses suos liberos Cereri & Liberæ initiare solebant, quod ita notum est omnibus, qui mediocriter in literis Græcis versati sunt, vt testimonijs confirmare velle, sit rebus non dubijs fidem quærere.

Initiare.

CAPVT VII.

Parma, palma, palmularius, squaror, squalor, hydromylæ.

NON temerè est assentiendum illis etiam auctoribus, quibus in linguæ Latinę castitate & integritate primæ omnium iudicio deferuntur. vel Varro ipse quàm interdum in vocabulorum veriloquijs absurdus est? cui enim persuadere posit, ne alia cōmemorem, quę quidem sunt huius generis non pauca, in vite palmam dici, quasi parilemam? lib. quarto, de lingua Latina. cùm potius, vt omnes mihi assensuros facilè confido, à similitudine humanæ palmæ nomen inuenisse videatur: argumento sunt palmites, qui in ea digitos palmæ referre reddereque videntur. quòd si origo palmæ quærenda est, à parma deductā crediderim. Itaque quæ in remis palmulę vocantur, in maioribus etiam parmæ appellantur. Vitruuius libro decimo capite 8. *Etiam remi circa scalmos struppis religati, cùm manibus impelluntur & reducuntur, extremis progredientibus à centro parmis in maris vndis, summam impulsu vehementi protrudunt porrectam nauem.* Sic in chirographis scribitur: veteres tamen editiones *palmis* scribunt, quod & doctis magis probari videmus: *parmis* tamen non improbamus. equidem puto à parma palmam deduci: qui etiam à Latinis in spectaculis arenæ parmularius vocatur, à Gręcis sæpenumero παλμουλάριος appellatur. parma autem scutum erat breue vndique par: vt autem ex parma palma deducitur, sic ex squarore squalor, ex furuo fuluum. Sed quoniam in Vitruuio nomen propè retinuimus, quod omnes ferè eruditi in palmulam, aut palmam commutant: aliud quod in eo regnat, vitioq; & inauspicato in eo collocatum est, extrudemus, & in pristinum locum veram vocem reducemus. sic enim scribit eodem libro, capite decimo, *Eadem ratione etiam versantur hydraulæ, in quibus eadem sunt omnia, præterquam quòd in vno capite axis habent tympanum dentatum, & inclusum*: cùm hydraulæ ad symphoniam Musicorum pertineant, & modulos cantuum, quis non statim subolfacit alienam vocem & temerariam huc furtim irrepsisse? cùm autem molas aquarias describere velit, Æmaro Ranconeto videbatur, quod & mihi quoque mirificè placet, legendum esse, *versantur hydromylæ*, id est molæ aquariæ. ac mihi quidem decretum est in hac permanere sententia, dum vel meliorem inuenero, quod vix sperare possum, vel doctior aliquis probabiliorem attulerit, quod desperare non debeo.

Palma. Parma. Palmularius. Squaror. Squalor. Hydromylæ.

CAPVT VIII.

Adorati imbres, Spartio, Crassienus, bona fide, tetracolum, pinnirapus.

REprehenditur à Seneca libro 1. declamat. Musa, vt affectatè & putidè loquutus, cū sifones dixit cœlo repluisse, & sparsiones odoratos imbres vocauit: sed cur obsecro odoratos imbres vocauit? an quòd odorati liquores vnguentaque & aromata spargerentur? vt Martialis epigr. 3. Amphitheat. ait,

> *Et Cilices nymbis hic maduere suis.*

Et verùm fortasse quis putet, conueni tamen qui adoratos legeret, quòd sparsionem populus adoret imbrem simulantem. Statius lib. 1. Syluarum, de sparsione,

> *Hunc rorem veniens profudit Eurus:*
> *Quicquid nobile ponticis nucetis,*
> *Fœcundis cadit aut iugis Idumes:*
> *Quod ramis pia germinat Damascus.*

subijcitque,

> *Non tantis hyas inserena nymbis,*
> *Terras obruit, aut soluta pleias:*

& paulò post.

> *Dum nostri Iouis hi ferantur imbres.*

Iterum,

> *Diues sparsio quos agit tumultus?*

Itaque *adoratos*, id est populo optatos & salutatos supino & suspicienti, iubilantiq;, libentius legerim. Eodem in Senecæ loco scribitur de Oscio ad contumelias omnibus inurendas nato: *Ille Paßieno prima eius syllaba in Græcū mutata obscœnum nomen imposuit.* Non leue tormentum multorum ingenijs locus ille admouit. nomen enim Græcum quod obscœnum sit quærunt, ac miserum in modum se quærendo fatigantes, laborem & operam ludunt. Ego legendum suspicor: in cra commutata, vt Passienum ab eo Crassienum appellatum fuisse, vt crassum hebetem & tardum intelligamus. nec enim obscœnum in libidine tantum dicitur, sed etiam in omni turpitudine. Turpe autem est alicui tarditatis maculam illini & stuporis, quod illa deprauatione fiebat. Addit Seneca, *bona fide scholasticus erat*: Id valet sine dissimulatione. eum enim scholasticarum declamationum non pœnitebat, genusq; dicendi declamatorium non dissimulabat, nec forense affectabat, atq; simulabat, quod sophistæ alij faciebant. *Nulli non*, inquit eodem in loco, *post primum tetracolum præferendus*: hic primum tetracolum per translationē vocat Seneca quatuor primi nominis declamatores. sunt autē tetracola conuersiones quatuor membris cōprehensæ, vt tricola tribus: quæ tum sunt elegantissima & argutissima, cùm paria paribus relata habent. idem libro 5. Controuers. 25. & libro nono, declamatione secunda. *& illud tetracolo: seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici,*

Adorati imbres. Spatsio. Crassienus. Bona fide. Tetracolum.

carcer conuiuio, dies nocti. Iterum, ibid. lib. 5. controu. & 9. declamat. 2. declam. *hanc ideo sententiã retuli, quia & in tricolis, & in omnibus huius generis sententijs, curamus vt numerus constet, non curamus vt sensus.*

Pinnirapus.

Pinnirapi cultos iuuenes iuuenesq; lanistæ,

cùm scribit Iuuenalis, sat. 3. ænigmata loqui videtur, cùm minimè intelligatur quis Pinnirapus sit: ad eius verbi enodandam notionem, illud fortasse Senecæ valebit è lib. 3. Declamationum: *& quidam sic cum schema componi cupiunt quomodo est aliti*: sic enim in eo legẽdum est, nõ *scena* nec *alteri*. quidam igitur gladiatores auis quadam figura & schema in arenam prodibant, quibus cum Pinnirapi componebantur. Rectè tamen Pinnirapus exponitur retiarius, qui pinnam & summitatem galeæ myrmillonis appetebat, & se piscem, qui in ea erat, petere clamabat.

CAPVT IX.

Municipalis, principia, quadruplatores, auspicandi gratia, sistere templum, subsidia.

Municipalis.

VT municipales homines pro veris ciuibus non habebant, etsi donata ciuitate omnia municipia erant: sic & equites municipales pro ignobilibus equitibus ponere solebant, quòd eorum non esset tantus splendor, nec tãtæ diuitiæ, quantæ vrbanorum equitũ Iuuenalis sat. 8. *municipalis eques*, de Cicerone: & Tacitus libr. 4. municipalem adulterum pro ignobili & obscuro dicit. Eius verba sunt, *seq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat.*

Principia

Eodem in Taciti libro, principia ea castrorum loca sunt, vbi tendebant magistratus, erantq; signa legionũ. ἀρχεῖα vocat Plut. in Gal. καὶ διέφθειραν, inquit, ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἃ πριγκίπια καλοῦσι ῥωμαῖοι. Varro lib. 3. de re rust. cap. 4. *ego verò*, inquit, *vt aiunt, post principia in castris, id est, ab his potius incipiẽdum temporibus, quàm superioribus.* Nam in castris metandis principia primùm designabantur, vt prætorium & tabernacula tribunorum militum & legatorum, postea reliqua castra, vbi milites & equites tenderent: principiaq; quod latus occupabãt, primum muniebatur parabaturq;: sed & principes etiam principia dicebantur. Marcellinus, *præsentibus Iouianorum & Herculianorum principijs & tribunis causas vehemẽtius æquo bonoq; spectauerunt.* Iterum, *Cùm Arbetionem semper & ambiguum & prætumidum his quæstionibus præfecißet, alijs specie tenus cum principijs legionum præsentibus.* Cùm in Eunucho Terentius scribit velut in acie & procinctu, *hic ero post principia*: Donatus scribit, *ambigunt multi an in extremo agmine sit hic locus, an in medio.* Sed videtur vltimus dici locus, cùm Romano more primi in acie essent hastati, quos sequebantur principes Triarijs aciem claudentibus. Locus igitur Triariorum à Terẽtio significari videtur.

Post principia.

Eodem in libro à Tacito scribitur, *tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes*: qui locus Papinio lucem facemque præfert in soterijs Etrusci libr. 1. syluarum scribenti.

Quadruplatores.

Ergo alacres quæ signa colunt vrbana cohortes.

Vnde quadruplatores sint nominati, & vox ipsa vltro profitetur, & Grammaticorum Iurisperitorumque non cessat declarare industria: locum tamen Taciti luculentum, qui ad eius vocis explicationem pertinet adscribam. *Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis.* Igitur ab illa quarta, quam lex accusatori pro præmio tribuebat, nomen inuenere. Legimus in Tranquillo, in vita Iulij, ca. 19. quem locũ alibi attigimus, prouincias minimi negotij mandatas consulibus fuisse syluas & calles: sylue autem illæ & calles ferè in Apulia & illo Italiæ tractu erant. Callium autem nomine, saltus intelligo vbi pascere pecora solebant. Nam in saltibus sunt calles, à callo pedis pecudum appellati. Id è Tacito intelligere promptum: *Et erat*, inquit, *in iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more, Calles euenerat.*

Auspicandi gratia.

Solebant veteres primo die, quo honorem inibant, munus magistratus sui auspicari, aliquidque in speciem agere. Tacitus, *cæterum postulandis reis tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus præfectum vrbis Drusum auspicandi gratia Tribunal ingreßum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Mariũ.* sic auspicabantur artes suas anni initio omnes. Ouidius 1. Fastorum.

Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisq; suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Sistere templum.

Vt apud Festum lib. 17. in litera S. sistere fana, est in oppido loca futurorũ fanorum constituere. ita apud Tacitum sistere templum, est templum constituere. differt autem hîc fanum à templo, quòd illud area sit templi & solum, templum ędificium. verba Taciti sunt, *Cùm diuus Augustus sibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuißet.*

Subsidia.

Reperi in eodem Taciti libro subsidia pro locis in quibus nauigia subsidere possunt, & stare & suffugia habere. Ita subsidium simile quiddam est portui & stationi, etsi minus: eius verba sunt, *quoniam importuosum mare, & vix modicis nauigijs pauca subsidia*: hæc subsidia Græci videntur ὑφόρμους appellare.

CAPVT X.

Præsiderare, sidus confectũ, conceptis verbis iurare, præiuratio, Neptunus Aegæus, simulatrices, simpulatrices, compilare, pica, picati, anclare, arferia, blenni.

COnfusam quandam verborum syluam hoc caput complectetur, nec ordinis & connexionis rationem habebit, sed perturbationis & distractionis.

Præsiderare.

Præsiderare dicit esse Festus, *cùm maturius hiberna tempestas mouetur & ante sideris tempus*: similis est apud Plinium libro decimo octauo capite 25. prochimasis, cui contraria

traria epichimasis est: in illa enim præcurrit tempestas, in hac pòst venit: atq; vt illud præsiderare est, sic hoc postsiderare dici posset: etsi Festus id in hyeme, Plinius in anni tempestatibus accipit. Quòd autem à sideribus oriri videantur tempestates, cùm hæ præteriêre, redditaq; cœlo est sua serenitas, confectum sidus dici solet, vt idem Plinius auctor est. conceptis verbis iurare ad discrimen dicitur eius iurisiurandi, quod sermoni subinde nostro intexímus & inserimus, vt cùm mediusfidius, mehercule, ita me Iuppiter amet, ædepol, dicimus, aut vltrò sponteque sacramentum fidei, aut adseuerationis religiosæ, addimus. verbis enim cóceptis iuratur, id est, verbis certa comprehensis formula. Nam concipere comprehendere est. Hoc iusiurandum multò religiosius erat, quàm reliqua: huius generis erat & præiuratio, cùm quis ante cóceptis verbis iurabat, post quem alter in eadem verba iurans, tantummodò dicebat, idem in me. huic igitur præiurationi, quæ species est iurisiurandi conceptis verbis, addebatur, vt apparet, execratio. eam enim verbum, Idem in me, continet. Iusiurandum autem sanctius, & habens execrationem, caputque iurantis, si contrà faxit deuouens, apud Sallust. etiam hoc est in Catilina, *cùm ad iusiurandum populares coniuratis adigeret, humani corporis sanguinem pateris circuntulisse: Inde cùm post execrationem omnes degustassent.*

Confectũ sidus.

Cõcept's verbis iurare.

Præiuratio.

Nereidum matri, & Neptuno Aegæo,

à Marone libro 3. Æneid. scribitur, Ægæusque appellatur, vt opinor, Neptunus, quòd magna veneratione Aegis, quod oppidũ est Eubœæ, coleretur. Eius rei locupletem dare auctorem possum Homerum, qui, vt reor, auctoritatem non defugiet, cùm scribat Iliados ν. de Neptuno,

Neptunus Aegæus.

—Τὸ δὲ τέτρατον ἵκετο τέκμωρ
Αἰγὰς, ἔνθα δὲ οἱ κλυτὰ δώματα βένθεσι λίμνης,
χρύσεα, μαρμαίροντα τετεύχαται ἄφθιτα αἰεί.

Mulieres quæ olim alios erant solitæ expiare, vt eos qui ad dementiam delapsi erant, simulatrices vocabantur, opinor quòd multa simularent, & simulatis pro veris vterétur, quod & in sacris facere solebant.

Simulatrices.

Sparserat, inquit Maro lib. 4. Æneid. *& latices simulatos fontis auerni.*

Erant & simpulatrices mulieres rebus diuinis deditæ, à simpulo ita vocatæ. Picæ apud Festum lib. 14. in lit. p. sunt Sphinges: vnde & apud eum picati: quanquam & pici, ex se picatòs propagare possunt, qui Latinis sunt auidæ illæ volucres feræ gryphes vocatæ, aurum è cauernis penitus egerentes. Pilare & compilare dubium non est, quin à verbo Græco deducantur Æolico πιλητὴς, id est fur, qui φιλητὴς ab Hesiodo vocatur: sed Æolum est aspirationes in tenues mutare, vt & in superiore vocabulo, pro σφὶγξ, Doricè φὶξ, & Æolicè πὶξ, vnde Latinum verbum pica & picatus. Multi censent anclare & exanclare, dicendum esse antlare & exantlare, à verbo Græco ἀντλεῖν. à quibus dissentio, & anclare puto esse anculare, id est, haurire, & ministrare: vnde & ancillarum nomen. Liuius Andronicus apud Festum lib. 1. *florem anculabãt liberi ex carchesiis.* quod si ab ἀντλεῖν deducitur, vt Festo videtur, certè litera mutatur. arferia aqua quæ à Festo vocatur, ab adferendo nomen habet: nam Prisci præpositionem ad in ar sæpenumero mutabant: vnde & arcesso, & aruehо apud Catonẽ de re rustica, capite 135. est igitur arferia, velut adferia. Blenni qui dicuntur, sic vocantur, vt mucosi, id est, βλεννώδεις: balathrones Gallicum peperêre verbum, paulùm tamen luxatum. Nam bellitrones dicimus: vernacula enim nostra dictio, balathronem potius sapit, quàm bliteum.

Pica.

Picati.

Compilare.

Anclare.

Arferia.

Blenni.

CAPVT XI.

Pasceolus, iudicem collocare, molucrum, mola, picus Martius, picus Feronius, œsus, pullaria, clauator, calones, Camellæ virgines, Celsus, festus dies hominis, profestum facere, mollestræ.

CAPVT hoc se comitem præbebit superiori, pafsibus, vt Poeta dicit, æquis. Qui dicitur pasceolus, à verbo Græco φάσκωλος & φασκώλιον deducitur: quod verbum Festus lib. 14. retinuit, qui scripsit, phascola esse, quas alij vocant peras. Iudicem collocare, est inter iudices ponere. Festus, *in Iudice collocando. si alium procas.* Sic arbitrum collocare diuus Vigilius dixit, *Possumus & rei inexpertæ arbitrum collocare.* Molucrum inter cętera illud mulierum vitium significat, quo earum intumescit vterus, vt fœtu grauidarum: Alij scriptores molam vocant, sed Afranius apud Festum molucrum appellat. Vulgò in picorum generibus Martium audimus, veteres etiam picum Feronium nõ tantum Martium numerauêre, vt in oscinibus refert Festus. *At quid erit quod extra magistratus cœrator hesus sit*, inquit 3. de Legibus Cicero: vbi emendandum censeo œsus sit, pro vsus sit. nam Prisci non rarò pro u, œ posuerunt, vt pro munire, mœnire: pro mutuus, mœtuus: pro murus, mœrus: pro vti, œti. Festus lib. 14. *Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus œtier solet.* Martianus tamen putat esse oisus scribendum. Nam de litera i disputans, *i copulatur*, inquit, *O literæ in nomine Iouis, & Oinone: oisus etiam dicitur. Sic enim veteres vsum dixêre.* Pullariam dicit Festus à Plauto appellatam fuisse manum dextram, opinor à tentandis palpandisq; pullis, id est, pueris, qualis erat pædiconum proteruorum manus, qui pullariam facere dicebantur. Quæ osculana pugna à Festo appellatur, & prouerbij loco numeroque refertur, de ijs qui victi vincunt, ea Asculana potius dici debere videtur, nam ad Asculum ea depugnata pugna fuit aduersus Pyrrhũ, si Plutarcho credimus, quanq apud Festum ordo seriesq; verborum osculanã tuetur. Plaut. Pœn. Sc. Ita me dij

Pasceolus

Iudicẽ collocare.

Molucrũ.

Mola.

Picus Martius, Feronius.

Oesus.

Pullaria.

Vinceretis ceruum, & grallatorem gradu. sic in exemplaribus hic versus legitur, & à Festo libro 7. profertur: quod tamen in membranis peruetustis reperi, non indignum visum est memoratu. **Clauator.** Et *clauatorem gradu*: est autem clauator, qui claua vtitur, qui κορυνήτης Græcè vocatur: sed à **Calones.** Romanis calones, qui ligneas clauas militum gerebant, sic vocabantur. magnum autem eorum gradum fuisse certum est. quid autē vetat vtranque lectionem reperiri in exemplaribus, & defendi, cùm Festus lib. 7. & 16. grauastellus modò legat in eodem versu, modò rauistellus? **Camellæ virgines.** Camellæ virgines apud Festum sunt, mutatione g, in c, γαμήλιοι θεαί.

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.

accommodata equiti attributione vocabuli **Celsus.** dictum est ab Horatio in Arte poetica. Celsus enim, vt ait Festus, à Græco κέλης deducitur, quo vocabulo significatur qui singulari equo vehitur. Celsos etiam Iudices Marcellinus dixit libro 28. *& Iudicibus celsis, itidemq; minoribus.* sic fortasse Celsi Rhamnes magni sunt equites, aliisque ditiores & potentiores. Quod scribit Festus, *desertiones esse patrimonij diuisiones inter consortes*, veriùs putarem disortiones, vt consortioni opponantur. **Festus dies hominis.** Festus dies hominis apud Terent. Eunuc. act. 3. sce. 5. mira quadā & noua dicendi ratione, pro fausto homine & auspicato & optato dicitur, translatione ducta à diebus festis: contrà **Profestū facere.** profestum facere, referente Festo, dicebatur, qui ferias vitiabat, & profanabat inauspicatasque reddebat & profanas. **Mollestræ.** *Mollestræ*, inquit Festus, *erāt pelles ouillæ, quibus tergebantur galeæ.* Sic Latini vocabulum Græcum deprauarunt, & è μηλωτῇ Mollestram interpollarunt.

CAPVT XII.

Supremam dixit, male, interbibere, doliaris, suffarcinatus, igitur, Vxor vsuraria, ni prone.

QVicquid argutum est in poetis, ferè ignorata antiquitate nesciri necesse est, & si vspiam corruptum, sarciri non potest. Id adeò venit in mentem mihi ex quodam Plauti versu in Asinaria, Sc. Cur me retentas. in quo condimentum illud Romani saporis desideratur, vetustatis inscitia. Sed versum proponere è re fuerit.

Supremā dixit. *Mater supremum mihi tua dixit, domum ire iussit.*

hîc supremum si legamus, quod exemplaria occupauit omnia, nihil vt opinor, elegans eliciamus: sed suspicio non leuis animum sollicitat, supremam legendum, atq; è Iudiciorum id consuetudine à comico dictum esse. Nam posteaquam præco supremam dixerat, dimittebatur Iudicum consessus, vt à Donato in Andria Terent. act. 3. scen. 1. annotatum est, quod hîc Plautus imitatur. Mater, inquit, supremam dixit tempestatem, & ilicet pronunciauit, domumque ire iussit. Sed vt hîc cognitio antiquitatis, subsidio fuit, & adiumento, non ad explicandum solum locum, verumetiam ad sarciendum: ita in alio eiusdem comici loco vtilitati erit ad exponēdum intelligentia antiquorum verborum. **Malè.** Nam, Malè, alio plerunque sensu, quàm hodie vsurpabant. hinc illud comici Plauti in Amphit. Sc. Qui me alter est.

Hæc nox scita est exercendo scorto conducto malè.

Hîc, malè, est magno precio: quòd si quis interpretatiunculam hanc sublestæ fidei esse putat, patronū habebit Donatum in Eunuchum Terentij, act. 4. scen. 4. qui, vt opinor, auctoritatem non defugiet, & facilè eam hominibus probabit. **Interbibere.** Sic interbibere, pro bibere, vel etiā totum bibere, antiqua dicendi ratione Plautus eodem, quem iam sæpius appello, Donato auctore act. 1. sce. 1. in Eunuch. dixit in Aulularia, Sc. Nimium libenter audiui.

——præterea tibicinam
Quæ mihi interbibere sola, si vino scatit,
Corinthiensem fontem Pirenen potest.

Nos quidem emendicamus ex eius commentario, vnde parietem istum dealbemus, quòd quæ in eo reperimus renouāda esse credimus, & vsui commendanda, vt ex obseruatione tanti doctoris & traditione, loci illi Plautini commodius posthac enarrentur: quibus addemus & eundem Donat. in And. act. 4. scen. 5. **Doliaris.** doliarem anum in Plaut. Pseud. Sc. hi loci sunt. in illo versus membro,

Doliarem claudam, crassam.

exponere suffarcinatam, & præpinguem, tumidamque & obesam, & tanquam suffartam, credo de ventre doliorum tumidiore. nam à Paulino suffarcinatus & intelligitur & vsurpatur, sic scribente, *Suffarcinatos arcta non capiunt.* **Igitur.** Igitur, pro deinde in eodem comico ex archaismi obseruatione exponit homo idem literatus in Amphitr. Sc. Qui me alter est.

Sin aliter fient animati, neq; dent quæ petat,
Sese igitur summa vi, virisq; eorum oppidum
Expugnassere.

Vxor vsuraria. Vxor autem vsuraria in Amphitr. argum. mulier ea est, qua quis vtitur, quamq; accipit velut mutuatitiam: vt pecunia vsuraria, quæ ad vsum accipitur mutuo: & puer vsurarius apud eundem, in Curcul. Sc. Beatus videor. catamitus quo quis vtitur. Sic de Hebudibus scribēs Solinus, Regi negat vxorē esse suam, sed vsurpatitiam, & mutuo sumptam. *Nulla*, inquit, *datur fœmina propria, sed per vicißitudines in quancunque commotus fuerit vsurariam sumit.* quem ego locum insignem nactus & accommodatum sensui Plautino admonitionis causa annotare decreui, vt qui vellet librum consuleret, & rem consideraret. **Ni pro ne.** Illud verò propè inauditum, ni pro ne positū ab eodem comico in Menæchmis. Sc. ni mala, ni stulta. *Ni mala, ni stulta sis.* Quod quidem affirmare Donatus in Eunuch. Terent. audet, & quis tanta fiducia est, vt contra tanti Grammatici auctoritatem non ita esse pertinaciter pertendat? quanquam si cum subiunctiuo connecteretur, rectè cohæreret hunc in modum sententia,

Ni

Ni stulta sis, quod viro esse odio videas,
Tute tibi odio habeas.

Sed tanto auctori non placet in pendenti loquutionem esse, eam membratim sistenti carpentique minaciter.

Ni mala, ni stulta sis, ni indomita inopsq; animi.

CAPVT XIII.

Collocare nuptam, alternus, alternos gressus cunctari & niti, olla legit olera.

E flāma cibum petere. QVOD è flamma cibum petere Terētius Eunuch. act. 3. sce. 2. dixit, id equidem ad dapes referendum suspicor, quæ pro inferijs in rogum mittebantur: vnde Catullus epigr. 55. scripsit,

Vidistis ipso carpere è rogo cœnam.

Quod quidem in illum poetam Muretus politissimus & eruditissimus interpres animaduertit, Donato nō satis perspectum. Cœna autem quæ à Catullo dicitur, ea est, quæ appellatur à Persio satyr. 6. funeris cœna:

—Sed cœnam, inquit, funeris hæres
Negliget iratus.

Æquè illud in eundem Catullum pereruditè & percallidè est ab eodem Mureto perceptū, fuisse pronubarum officium nouam nuptam in lecto collocare, cùm scripsit in epithalamio Iulij & Manliæ, (Collocare nuptam.)

Vos vnis senibus bonæ
Cognitæ bene fœminæ,
Collocate puellulam.

Nam & ad illum Terentij locum in Eunuch. act. 5. scen. 5. vt maiorum auctoritate confirmatum sit quod ille scripsit,

Deinde illam in lecto illæ collocant.

dicit Donatus, *Vide an aliquid deest legitimis nuptijs. Nam & ipsum verbum collocant proprium est, & adscribitur pronubis.* (Alternus.) Alternum, autem, *hoc sanctæ fœdus amicitiæ*, epigram. ad Lesbiam, est mutuum fœdus inter nos: atque præter cætera significata, non infrequenter ita accipi alternum videor obseruasse: at verò 12. Æneid.

Vix hostem alterni si congrediamur habemus.

Id est, secundus quisque: sic ibidem,

Alternos longa nitentem cuspide gressus (Alternos gressus niti.)

dixit, pro passus alterius vulnerati pedis hastili sustentantem & fulcientem: alter enim pes, qui saucius nō erat, sine adminiculo firmos & liberos metiebatur gressus: dixit eleganter & Maronis imitatione Valer. Flac. lib. 2. Argon.

Alternos ægro cunctantem poplite gressus. (Cunctari.)

Nam quo pede ægrotabat, eo cunctantius deteriusq; incedebat. Cæterùm, *ipsa olera olla legit*. (Olla legit olera.) epigr. de mentula, prouerbij speciem habet, in eos qui quod se facere oportet, faciunt, vt cùm libidinosus & salax, scortatur & mœchatur, ebriosus potat. olera enim in olla coquuntur, quæ cùm eis repletur, ipsa legere videtur, id est, colligere. Mamurra igitur Formianus adulter & nequā, cū mœchabatur, id faciebat qđ mentulam facere oportebat: sic eñ ad infamiam eū appellat. Quin etiā illud de Lesbia,

O dij reddite mi hoc pro pietate meā.

Ex antiquorum consuetudine dictum attendi, qui sæpe à dijs pietatis suę in ipsos, pręmia mercedemque petebant, quòd æquum esse videretur, à dijs eos facilius aliquid impetrare, qui numina piè colerent, venerarenturque. sic apud comicum Plautum in Ruden. Sc. nimio pol hominum fortunæ.

Hanccine ego partē capio ob pietatem præcipuam?

Et cùm in aduersas res, & calamitates inciderant, se deos læsisse arbitrabantur, & offendisse: exemplorum pleni sunt poetarū libri. Iam verò, *omnia sunt ingrata*, cùm dicit, epigr. In ingratum, intelligit gratum hominibus nihil esse, nec ab eis grato animo quicquam accipi, vt apud Plautum in Amphit. Sc. Qui me alter est.

Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui atque irrita.

Quid quod, *qui vestrum exercet amorem*, (epigr. ad amicum.) esse videtur qui vsurpat & colit illū amorē, qui tuus est: hîc ergo minuti literatoris munere functus sum, q̄ ea tradidi, quę vel balbi ludimagistri facilè explicarent: sed nos mysteria nō enunciamus, neq; in arcanis recondita cistis orgia euulgamus, sed in triuijs iacentia tollimus.

CAPVT XIIII.

Bissenos dies altaria fumantia, equæ, omina nuptiarum, minæ murorum, maior pars diei.

VELVT in aliquibus opportunis diuersorijs, in nonnullis Virgilij locis morabor, & vt qui iter faciunt non propinquis consistunt, sed longè distantibus hospitijs, sic ego in disiunctis interquiescam, his & illis velut domicilijs & mansionibus. Quod igitur scribit, ecloga 1.

Bissenos cui nostra dies altaria fumant. (Bissenos dies altaria fumāt.)

in magna religione velut numinis potentissimi & præsentissimi, dictū est. Nam menstrua sacra dijs maximis celebrari solebant, atq; eæ erant feriæ religiosissimæ, cùm solennibus & anniuersarijs non satis esse putarent defungi sacris, sed memoriā cultus quot Calendis aut Idibus renouandam putarent: ea sacra Græci vocant ἔμμηνα. Sophocles in Electra,

Ταύτῃ χορὸς ἵστησι, καὶ μηλοσφαγεῖ
Θεοῖσιν ἔμμην' ἱρὰ τοῖς σωτηρίοις.

Ne illud quidem sine Græcorum imitatione, vt aliò diuertam, à Marone 1. Georg. dictū est,

—Eliadum palmas Epiros equarum.

Sæpe enim Græci equos solent equas appellare. (Equæ.) vt vel eodem Sophocle auctore patet. Is enim cùm ita de Oreste in Electra scripsisset,

Κἀκεῖνος σὺν τούτοισι Θεσσαλὰς ἔχων
Ἵππους ὁ πέμπτος: paulò pòst scribit,
—δεξιὸν δ' ἀνεὶς
Σειραῖον ἵππον, εἶργε τὸν προσκείμενον.

Ita cùm antè equas dixisset, mox funalem dextrum subiunxit: quanquam interdum etiam ad Olympicum certamen mittebantur equæ. Celebratur enim Phidolæ Corinthij equa, quæ sine sessore palmam meruit. Et Epiri

equas

equas celebrat Gratius Maronem imitatus,

—quis Chaonias contendere contra
Ausit, vix merita quæ signat Achaia palma?
Prima (inquit Maro 4. Æneid.) *& tellus &*
pronuba Iuno,
Dant signum.

Omina nuptiarū. Non temerè est, quòd signorum & prodigiorum in nuptijs mentionem facit. Nam superstitiosa illa priscorum natio, cùm in alijs, tum in coniugijs vel maximè, omina obseruabat: vnde illud 1. Æneid.

—primisq; iugarat Ominibus.

& nuptijs auspices adhibebantur. Papinius quoq; 2. Theb. describēs infaustas filiarū Adrasti nuptias commemoratis prodigijs, addit,

—cunctos tamen omina rerum
Dira mouent, varijsq; metum sermonibus augent.

Sed quasi in via mihi aliquid exciderit, vestigia relegens mea, quod ante in eodem libro est apud Maronem explicabo,

—Iacent opera interrupta, minæq;
Murorum ingentes.

Minæ murorum. Hîc minæ significant partes illas murorum, in quibus sunt propugnatores, hostibusque minantur, quæ ad emissionem telorum fenestratæ sunt. ἐπάλξεις ferè à Græcis vocantur. Ruffinus in Iosepho, *Et desuper eam minæ quidem binis, propugnacula verò ternis cubitis ambiebant.* Iterum, *In summo autem propugnaculis minisq; erat ornata.* Rursus, *Et minas quidem binis cubitis, propugnacula verò ternis habebat.* Hinc longè proficiscēti occurrit, quò deflectendum sit, & diuertendum.

Nunc adeò melior quoniam pars acta diei:

Maior pars diei. Virgil. 9. Æneid. vbi meliorem partem diei esse censeo, maiorem, quæ cùm transacta est, inclinat dies in occasum. Maior autē pars è duodecim horis septem primarum est, non supremarum, quæ cùm exactæ sunt, maior & melior pars acta est: sed multo magis cùm exactę sunt octo, vel nouem, vel decem horæ, vt cùm aduesperascit: quod tempus Turnus significauit: tamen exacta septima hora maior pars acta est, vel teste locupletissimo Iurisconsulto Paulo, qui ita scribit, l. 1. ff. de verb. sign. *Cuiusq; diei maior pars est horarum septem primarum diei, non supremarum.*

CAPVT XV.

Infectum, corruptus, gignentia, altitudo ingenij, plerusque exercitus, affinis.

ANimaduertisse mihi videor quædam in Iugurtha Sallustij nō vulgaris, nec triuialis monetæ, quæ admonendæ aduertendæq; iuuentutis gratia, inde excerpta, huc transtuli, & velut semina in alium transplantaui hortū, malè tamen pastinatum. Igitur, ne longius faciam, Infectum. Infectum nouo quodam modo, non qđ factum non est, sed fieri non potest, dicit: eius verba sunt, *Sed Rex iam nihil infectum Metello credēs.* id est, nihil esse putans, quod non efficere Metellus posset. Non video enim quæ alia in eo loco sit vis & notio eius vocabuli. Eodē modo Corruptus. & Corruptus ab eo vsurpatur in oratione Lepidi: *ne alius alium principem expectantes antecapiamini, non opibus eius, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quam captum iri licet.* id est, vt ita dicā, corruptibiles, quæ corrumpi facilè possunt. Idem etiam gignentia appellat, insolito quodam more, non quæ gignunt, sed quæ è terra gignuntur, stirpes & arbores. Gignētia. Ac ne quis semel illum ita loquutum putet tantum, exempla duo proferam: *Nam vbi,* inquit, *per loca æqualia & nuda gignētium.* Iterum, *& fortè in eo loco grandis ilex coaluerat inter saxa, paulùm modò prona, deinde inflexa atque aucta in altitudinem: quo cuncta gignentium natura fert.* Apuleius Sallustij exemplo gignentia vocat, quæ oriuntur nascunturque, in libro de dogmate Platonis, his verbis, *Gignentiumq; omnium instar ceræ, formas & significationes ex illa exemplorum figuratione signari.* Idem mare magnum, Mare magnum. quod intumescit inflaturque tempestate, in altumque curuatur appellat. *Nam vbi mare,* inquit, *magnum esse, & sæuire ventis cœpit.* In eodem libro altitudo ingenij non est, quę à Cicerone Altitudo ingenij. lib. 2. de Offic. animi altitudo dicitur, scilicet quædam animi excelsitas & magnitudo in magnis rebus gerendis, & incommodis capiendis & fortiter ferendis: sed eleganti nouitate, est profundus quidam, alteque demersus animi sensus, neque alijs patens, notúsue, sed penitus reconditus, quę, ni fallor, etiam à Græcis βαθύτης dicitur. Sic autem loquitur, *ad simulanda negotia altitudo ingenij incredibilis.* Est & illa velut vetusti saporis loquutio gustatu suauis. *Quæ postquam gloriosa modò, neq; belli patrandi cognouit.* quo quidem in genere non est infrequens Sallustius, cùm in oratione Lepidi eodem modo loquatur. *vt nihil,* inquit, *gloriosum nisi tutum, & omnia retinēdæ dominationis honesta æstimet.* quem ego locum non protulissem, nisi Iugurthinum mala manu lacessitum intellexissem: homines em̄ liberales & largi, de suo copiam ei adiecerunt: quasi ista orationis antiquę potius supplementa, quàm dehonestamenta haberi debeant, cum quod scriptor noluit infarcis, & inculcas. Plerunque exercitum, pro magna Exercitus plerusq;. exercitus parte idem dixit, sed plerunque in editionibus desideratur, vt intelligas emendatores librorum non tantum largitores esse, sed etiam plerunque fures. Verbum enim hoc subduxerunt. *Exercitum,* inquit, *plerunq; in ijsdem locis operiri iubet.* Affines vocat, qui finitimos, & Affinis. coniunctos possident agros: ea quoq; vox placita nō est, & confines conscribere maluerūt, quod vocabulum, etsi in Republ. Romana natum & vernaculum est: tamen nō minus Affinis natalibus Romanis se extollit. Sic autem scribit, *Interea parentes, aut parui liberi militum, vt quisq; potētiori affinis erat, sedibus pellebātur.* Ista quæ negligentem laterent, non fallerent diligentem, non indigna credidi, quæ subitariis istis commentarijs adscriberem.

CAPVT XVI.

Tacita iudicia, idonei homines, thrax conductus ad cædem, compunctus notis threicijs.

INTER-

INTERDVM cùm magno ambitu honores petebantur aperta largitione, ob candidatorum contentionem, disciplinæ, & institutis patrijs legumque iussis repugnantem, populiq; tribus & centurias corrumpentem, Senatus decernebat, vt iudicium fieret tacitum in candidatos, quo vel antè damnarentur ambitus, vel eorum comitijs ratio nō haberetur, quòd more maiorum petisse non viderentur.

Tacita iudicia.

De hoc genere iudicij sic ad Atticū lib. 4. epist. 3. Cic. loquitur, *Senatus decreuit, vt tacitum iudicium ante comitia fieret, ab ijs consilijs, quæ erant omnibus sortita in singulos candidatos: magnus timor candidatorum.* hinc meridiana luce clarius illud redditur, qđ intempestæ noctis vmbra videbatur obductū apud Ciceronem libro 2. Officiorum, *Quamuis enim demersæ sint leges alicuius opibus, quamuis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut iudicijs tacitis, aut occultis de honore suffragijs.* hîc tacita iudicia, non arbitror alia esse, quàm quæ ex epistola ad Atticum eruta & in apertum prolata, ad declarationem huius loci accommodaui. sed operæprecium fuerit ex eodem Officiorum libro totum detexere caput. Idoneos eo in libro homines vocat, locupletes & diuites, cùm scribit: *Et sæpe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impertiendum, sed diligenter atq; moderatè.* Atque ita, ne quis fortè meæ diffidat sententiæ, hoc Lactantius interpretatur, qui & stili sui acumen in hæc Ciceronis verba distringit, cùm benignitas non sit, sed fœneratio quædam, & mercatura, largiri diuitibus, à quibus parem expectes gratiam, & vicem beneficij. Nam ea demum benignitas est & beneficentia, quæ gratuita non conducta beneficia collocat. Sed Lactantij verba subscribere, è re fortasse fuerit. Sic igitur ait libro 6. capite 11. *Quid est idoneis? nempe ijs, qui restituere, & referre gratiam poßint.* Deinde subdit, *Non enim idoneis hominibus largiendum est, sed quantum potest, nō idoneis.* Iterum, *eodem modo rursus errauit, quó tum, dum idoneis esse diceret largiendum.* At verò quòd ait largitionem fundum non habere, id est quod vulgò vsurpare solemus, abyssum quandam esse. Nam abyssus ex eo nomen inuenit, quòd fundo careat. scribit idem Cicero 2. de Offic. *tamē ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum, & eum quidem (vt scriptum est) compunctum notis threicijs, districto gladio, iubebat antè ire.* hîc mihi videtur non satis habuisse, barbarum dixisse, nisi adderet compunctum notis threicijs: non quo eum seruū intelligeremus, sed vt in immani barbaria natum. Nam Thraces tales habebantur. proinde in Pisonem scribitur, *Consulem vestrum tanquam aliquem Thracem ad cædem faciendam conduceret.* Hoc autem obiter dicendum est, vt Romani Impp. prætorianis militibus & centurionibus ad cædem vti solebant: sic olim tyrannos Thracibus earum rerum ministris & satellitibus vsos fuisse. Hesychius βάλλας, οὕτως ἐκαλοῦντο μισθοφόροι Θρᾷκες, τοῖς βασιλεῦσιν οἱ τὰς φονικὰς χρείας πληροῦντες. Thraces autem, vt & aliæ quædam nationes barbaræ, se stigmatis notabant, vel, vt Cicero libro 2. de Officijs, loquitur, notis compungebant. Strabo libro septimo, κατάστικτοι δὲ ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰλλυρίοις καὶ Θρᾳξί. Phanocles etiam canit irrogatam à viris eam esse pœnam mulieribus in Thracia corporis notis pungendi, & scribellandi, ob Orphei necem, vt sceleris recordarentur. Inquit enim,

Idonei homines.

Compunctus notis Threicijs.

Thrax cō ductus ad cædem.

> Ἃς ἀλόχους ἔστιξον, ἵν' ἐν χροΐ σήματ' ἔχουσαι
> Κυάνεα, στυγεροῦ μὴ λελάθοιντο φόνου.
> Ποινὰς δ' Ὀρφῆι κταμένῳ στίζουσι γυναῖκας
> Εἰσέτι νῦν, κείνης εἵνεκεν ἀμπλακίης.

CAPVT XVII.

Vrbicus, exodium, trechedipna, sermo rotatus.

PLERAQVE sunt, quæ nec ab acerrimis quidem & intelligentißimis interpretibus attenduntur in auctoribus, sed propter vocabula non recondita prætereuntur, quale illud est Iuuenalis satyra 6.

> *Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ,*
> *Gestibus Autonoes.*

Vrbicus.

Quòd enim vrbis & vrbici nomen passim strepit in verbis non abditis, nihil quoq; clausum latere putant. At ego vrbicum existimo actoris quoddam genus significare, & certum quoddam poetarum genus. Vt enim Satyræ Græcis Tragœdijs interponebantur, ita Tragœdijs Latinis ad exhilarandum spectatorem Atellanarum exodia interferebantur: nec histrionibus earum actus committebantur, sed honestis iuuenibus: quanquam fortasse tandem aliquando à mimis alijs & histrionibus fabulæ illæ actæ sunt: erantque hæ fabulæ vrbanisimæ, & vrbis iocos, elegantiamque imitabantur, & ab vrbe Atella nomen erant adeptæ. Itaque earum actores vrbici, vt in eo, quem protuli Iuuenalis loco,

> *Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ.*

& earum auctores vrbici vocabantur. Martialis libro epigr. 98.

> *Quod non optimus vrbicus poeta.*

Hinc & illud Fulgentij libro 2. Mythologic. quidni enim eius adhibeamus testimonium ad eruendam antiquitatis notitiam? Deniq; *Beatinius augur dicere solitus erat, diuersarum vrbium honores similiter peragi vrbicario mimologo.* Hîc quòd mimis essent persimilia exodia Atellanarum, ad mimos eam rem transtulit. Atellanæ autem non totæ, sed earum actus aliquis Tragædijs interponebatur è scena digreßis Tragœdis: ita quòd extra Tragœdiæ argumētum digreßis Tragœdis agerentur, exodia vocabantur. Hinc exodiarius. Marcellinus libro 28. *vt in omni spectaculo, exodiario, venatori, aurigæ, & histrionum generi omni.* In hanc velut coloniam adscribam quoque illud eiusdem satyrographi, satyra 3.

Exodiū.

> *Rusticus ille tuus sumit trechedipna Quirine,*
> *Et ceromatico fert niceteria collo.*

Hîc alia quidem omnia in procliui est verba explanare: tantùm trechedipna molestum habent explicatum. Nec verò qui trechedipni à Græcis

Græcis dicuntur, magnopere ad sensum adiumento sunt indagandum, nec quæ interpretes afferunt, qui vestes parasiticas accipiunt, quæ notio non conuenit vel niceterijs, vel ceromatico collo. Ego gymnasticas intelligo vestes, quæ à cursu nomen habent, & cœna, vt perstringat rusticos Romanos acriter, qui tam dediti fuerint gymnasticis, & Græcanicis exercitationibus, vt ijs propè vitam, & spiritũ ducere viderentur, ad easq; tanquam ad cœnam currerent: qua veste etiam esuritores fortasse græculi ad cœnam cursitantes vti solebant. Quare trechedipna, hîc iocoso vocabulo Endromiden appellari reor, de qua satyra sexta sic scribit,

Endromidas Tyrias & fœmineum ceroma.

Ecce hîc Endromiden, & ceroma coniunxit, vt modo trechedipna, & ceromaticũ collum copulabat: vt vtrobique eandem sententiam, nõ ijsdem tamen verbis expresserit. Etiam appendiculam adiungam ex eadem satyra,

—Et curtum sermone rotato

Torqueat enthymema.

Sermo rotatus. Hîc sermonem rotatum esse arbitror, orationem conuersione conclusam, atque comprehensam ambitu: quod genus dicendi à Cicerone in Partitionibus versum, ab Aristotele συνεστραμμένον appellatur: quo genere loquendi contorta oratio est, ideoq; breuior, quã sponte naturæ fusa.

CAPVT XVIII.

Principium galeatum, sestertium, ocellata.

DIVVS Hieronymus libris sacris prologum antepoſuit cognomento galeatũ: Id percontatione de viro clarissimo Æmaro Ranconeto, cùm quærerem quid esset, respondit explicari à Sulpitio Victore, cuius hæc verba subscribam: *Vulgare* (de exordijs loquitur) *si tale sit, quale esse possit in omnibus causis, nihil propriũ personarum aut rerum, de quibus agitur. Quod idem & galeatum à quibusdam vocatur, quoniam ita cõmune esse possit, vt in omnibus causis, quemadmodum galea seu galeatum, omnibus indigis possit esse cõmune.* Sed & ipse Hieronymus id satis explicat, cùm ita scribit, *Hic prologus scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, conuenire potest.* Intelligit enim hoc principiũ tanquam omnium librorum communem esse galeam communeque procemium, vt galeatum præsidiũ omniũ cõmune est, & galeati omnes tuentur. Tranquillus in August. cap. 83. scribit, Augustum cùm se exerceret, in extremis spacijs decurrere solitum, sestertio vel lodicula inuolutum: hîc sestertium quid sit, à Grammaticis quæritur, nec exponitur, sed quiduis aliud inducitur. Ego sestertium retineo, & eo nomine significari puto, operimentum duũm omnem in partem pedum & semissis. Paruum enim operimentum fuisse, è lodicula suspicari licet. vt enim pes as dicitur interdum (Nam dupondius, qui duos asses valet, apud Columellam lib. 4. cap. 1. duos pedes significat) sic erit sestertius duorum assium & semissis, id est, duorum pedum & semissis: sed & sestertium interdum locum significat duorum iugerum & semissis, quod iugerum sit as. Plutarchus in Galba, dicit Galbæ caput datum Patrobij & Vitellij seruis, ab illis proiectum eum in locũ fuisse, vbi qui à Cæsaribus interficiuntur, plecti solent, qui locus sestertium vocatus sit: opinor de spacij modo. subijcit Tranquillus, Augustum solitum esse cũ pueris minutis ludere ocellatis nucibusq;. de ocellatis, diuersa Grãmatici sentiunt, & vt in re ignota emendationẽ comminiscũtur, ac modò castellatis, modò oscillis, modò oscillatis, vel ossicularis, vel ossiculis, ingeniosè, quis negat? reponũt. & quid nõ ariolantur & diuinant? Sed ocellatis probo, & in possessione esse iubeo: eo verbo veniunt auellanæ nucularumque genera, quæ ocellorũ quandam præ se speciem & rotunditatem ferunt: quanquam id nõ affirmo, & amplius pronuntio, quòd nondum mihi liquet. Hanc vocem mutuo sumpsit à Varrone Tranquillus, vt existimo. Nam Varro, auctore Nonio in Margaritũ, scripserat in Marcipore,

Prologus galeatus. — Sestertiũ. — Ocellata.

Altera exorat patrem libram ocellatorum.

Altera virum semodium margaritarum.

CAPVT XIX.

Pugna Cannensis, ex Cannensi caterua, imminutio, stagnum, acclinis, feles pullaria, in cubiculo nola, myobarbum, cisthus.

CÆDEM illam & proscriptionem Syllanam, quæ vrbi Romanæ funestissima fuit, & calamitosissima, propter ciuium necẽ, videntur appellasse pugnam Cannensem veteres. Cicero pro Roscio, *Te pugna Cannensis accusatorem sat bonum facit. Multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Seruilium vidimus.* sed & oratores ex Cannensi caterua, ignobiles vocabant, qui eo tempore multis cæsis, & facundioribus interfectis, aut mortuis, repentè extiterũt, & ad causas & iudicia accesserunt. Fortunatianus, *Quæ dicentem profectò Minutium, aut aliquem ex Cannensi caterua, nemo ferret.* sed exodiarij nostro more sumus, & alienos actus nostræ fabulæ inserimus. Imminuere pudicitiã Plautus dixit in Cistell. Sc. Tum ante hac amaui. pro auferre: proinde in centone nuptiali Ausonius imminutionem vsurpauit pro primo cõgressu cum vxore, quòd tum virginitas imminuatur. Græci poetæ nõ rarò mare & Oceanum appellant λίμνην. id est, stagnũ, quod & ab Hesychio obseruatum est: eorum exemplo scripsit libro decimo Maro,

Pugna Cãnensis. — Cannensis caterua. — Imminutio. — Stagnum

Cùm pedes incessit medij per maxima Nerei

Stagna viam scindens.

Eodem libro legendum censeo, *Arboris acclinis trunco*, potius quàm *accliuis*, quem eundem errorem præclarè emendauit apud Horat. cap. 2. satyr. 2. collega meus vir eruditissimus Lambinus. Nam Virgilio hoc loco, acclinis, est quod Acclinis.

Cæsari

Cæſari libro 6. de bello Gallico, acclinatus: eius verba ſunt, *Atq; ita paulum modò acclinatæ quietem capiunt.* Iterum, *huc cùm ſe conſuetudine acclinarunt.* malè vtrobique reclinarunt excudi reor, contra auctoritatem veterum librorum, velut eodem loco haud paulò melius legetur veterum librorum fiducia, *aut incidunt arbores tantùm.* Inſcribitur epigramma Auſonij in Marcum pullariam, ſed integrior eſſet titulus in Marcum pullariam felem, vel ipſo auctore Auſonio epigr. 73. qui ita ſcribit,

Feles pullaria.

Quid Marcus? feles nuper pullaria dictus.

Nam vt feles virginalis à Plauto in Rudente, Sc. Exi è fano. dicitur virginũ raptor à felis rapacitate: ſic feles pullaria raptor eſt puerorũ, & corruptor. Nam veteres pueros etiã pullos vocabant: hinc pullipremo, compreſſor puerorũ & pędico, quod velut epithetum adiecit Lucillius ſubuloni, id eſt, pertuſori, & veluti ſubula perforanti. ſubulam autem partem intelligo eam per translationem, quæ honeſtè nominari non poteſt. Cùm autem Auſonius epigr. 74. de fœdiſsima venere ſcribit,

Et quam Nolanis capitalis luxus inuſſit.

In cubiculo nola.

ſatis indicat in illo ęnigmate, In triclinio coa, in cubiculo nola: obijci Clodiæ oris obſcœnitatem, & omnem infandam libidinem, qua notati ſunt Nolani: vt cùm libidinoſa & laſciua eſſet in conuiuio, & quædam Venus Coa, in cubiculo à nulla obſcœnitate abhorreret.

Myobarbum.

Myobarbum porrò quid ſit apud Auſonium in Lemmate epigrãmatis triceſimi, plurimos anxios habet: ego à mure putem verbum compoſitum & barbo, quæ vox ſignificat myſtrũ, id eſt menſuram liquidorum ſeſcunciam pendentem, vt ſit tanquam muris cyathus. Ineſt autem & latet in mure myſterij ſignificatio, & barbo, quo in myſteriis Cereris legiferæ vtebantur. hoc igitur lemma ſignificat myſtica Liberi patris nomina, & myſticam poteſtatem. Epigram. 122. ſcribit Auſonius,

Ciſthus.

Dum Cyſthon coſtumq; putat communis odoris.

In quo alluſit ad mulieris fortaſſe genitale, quod etiam Græcè dicitur κίσθος, cùm alioqui etiam ciſthos ſit frutex, ex quo, vt ex proximo epigrammate apparet, ſalgama fiebant, quæ nõ exhalant iucundũ odorem, cùm ſalſamenta referãt: ſub eo frutice hypociſthis naſcitur.

CAPVT XX.

Tergemini honores, arma ancilia, factio, munitare, protinus, lyræ lyræ, eiuno, meus deus, lanea tracta, cras credo hodie nihil.

Tergemini honores.

CERTET *tergeminis tollere honoribus.* initio carminum ſcribit Flaccus, nec grammaticorum expoſitio ferè cuiquam eſt ignota, facileq; eſt eam è libris cognoſcere. Ego meam iſta de re ſententiam diſsimulare nõ poſſum: honores enim tergeminos pro maximis & ampliſsimis interpretor: vt cùm populus ingentem tollit plauſum aliquem honorans. nam ſæpe in hac notione hoc verbum à poetis tritum animaduerti: Martialis libro 5. epigrammate 93.

—tergeminum mugiat ore ſophos.

id eſt maxima voce ſucclamet ſophos. Tibullus lib. 4. carm. 1.

Illum tergeminæ nantem confinia mortis.

id eſt ingentis & multiplicis. hinc adeò id factum ſuſpicor, quòd quæ tergemina ſunt, eadem ampla, & magna ſunt. hæc, vt opinor, interpretatio haud paulò ad poetę ſenſum accommodatior eſt, quàm interpretum expoſitio: ſed nos more noſtro alia ſectabimur, & hoc caput implebimus multa congerendo.

Arma ancilia.

Arma ancilia pro ancilibus dixêre veteres. Valerius Maximus libro 1. capite 1. *Sex lictoribus præcedentibus arma ancilia tulit.* Soſipater lib. 1. Gram. *Sed quòd quinquatrus antiqui dictum dicebant, à quinquando, id eſt, luſtrando, quòd eo die arma ancilia luſtrari ſint ſolita.* Ac ſanè apparet hoc genus dicendi ſolemne, vſitatumque fuiſſe.

Factio.

Factio interdum conſenſio quædam eſt, & amicitia. Cato apud Soſipatrum libr. 2. Grammat. *vtrinde iram, vtrinde factiones tibi pares.* id eſt, iram & amicitiam tibi pares.

Loqui nec rectè.

Loqui nec rectè, eſt maledicere. Plautus in Bacchid. Sc. hunc hominem.

Chryſalus mihi vſquequaque loquitur, nec rectè pater.

Sic nec rectè dicere vſurpatur in Pſeudolo, Sc. Viſo quid rerum. Summatim ex eo dictum eſt, quod ſummas ipſas, non omnia æra legimus & ſubducimus. Semitatim valet per ſemitas. Titinius apud Soſipat. libro 2. *ita ſemitatim effugi, & effugi patrem.*

Munitare

Munitare, pro munire cupere, ſine frequentationis ſignificatione apud Ciceronem non indiligens, nec oſcitans lector obſeruabit in oratione pro Roſcio, *Nunc quam viam munitet, & quod iter affectet.*

Protinus.

Protinus interdum prę ſe, & ante ſe & prorſum ſignificat. Virgilius ecloga 1. *—Protinus æger ago.* id eſt, præ me, & ante me ago, & prorſum ago. Cicero libro 1. de Diuinit. *præcepiſſeq; vt pergeret protinus: quid retro atque à tergo fieret, ne laboraret.* id eſt iret prorſum.

Lyræ lyræ.

Lyræ lyræ, quæ vox effutitia eſt, pro nugis, & friuolis veteres poſuerunt: Plautus in Pœnulo, Sc. Sæpe ego res multas.

Gerræ germanæ, atq; ædepol lyræ lyræ.

Scio magnos huius ætatis viros aliud ſentire, ſed nihil afferunt, quod me de ſententia demoueat. Iunones & genios ſibi (inquit Plinius libro 2. capite 7.) homines adoptant, ſed iunones mulierum ſunt. Iuuenalis ſatyra 2. de viro molli, quique pro muliere poſsit haberi,

Et per Iunonem domini iurante miniſtro.

Eiuno.

Sed & mulieres iurabant, vt ait Petronius, Iunonem ſuam. Soſipater libro 2. Grammat. eiuno, vt eccaſtor: genius virorum eſt. hinc illud Terentij in Phormione, act. 1. ſcen. 1. *Suum defraudans genium.*

Meus deus.

Sed & deus meus cùm dicebant, genium ſuum intelligebant: Terentius,

Memini relinqui me deo irato meo.

Mediusfidius nõ iurabant olim mulieres. erat enim eis religio hoc iuſiurandum proferre: proinde Titinius adoleſcentem qui in fœmi-

nam degenerarat, hoc iusiurandum non audere eloqui dicit. Nam cùm vulgus hæc verba imminueret, & deprauaret, & pro medius medi diceret, facit eum dicere pro medi edi: *An quia, inquit, pol, ædepol fabulare, medi edi.*

Tracta lanea.

Tracta lanea pro laneis licijs vel laneis pannis vel potius pro lanæ glomis reperimus. Varro apud Nonium, *etiã suis manibus lanea tracta ministrasset infectori.* Tripales vites dicebantur, quæ tribus palis sustinebãtur: Varro apud Nonium, *Quid tu? non vides in vineis, quòd tria pala habeant, tripales dici?* Proficiem vsurpauerunt pro profectis, id est pro extis sectis, quæ aris inferuntur. Varro apud Nonium, *proficiem extorũ, vel in mensam proijcere.* Varronis satyra apud Nonium in Fastidiliter, erat inscriptione, vt pleræque eius, prouerbiali: *Cras credo, hodie nihil,* ab hominum sermone ducto titulo, qui in præsentia se negant credere, sed cras facturos dicunt.

Cras credo, hodie nihil.

Folliculum pro corpore Lucilius apud Nonium posuit, his verbis, *Ego, si qui sum, & quo folliculo nunc sum indutus, non queo.* Varro etiam corticem, *sic inuitata matura anima corporeum corticem facilè relinquit.* hæc hinc & inde carptim collecta sunt.

CAPVT XXI.

Syrpe, tocullio, sublingio, fasciæ crurales, & pedales, Megabacchus, cistophorus, cistiger.

Scribit in epistolis ad Atticum libro 2. epistola 4. Cicero, *Clodius ergo vt ais ad Tigranem? vellem Syrpiæ conditione.* qua de re si mihi ius censendi est, sic sentio. Aliquando propter vbertatem & diuitias Syriæ, legendum esse existimaui, *vellem Syriæ conditione,* hoc sensu, vellem ad Tigranem iret, vel ea cõditione, vt Syriam prouinciam obtineret: neque me eius interpretationis pœnitet: verùm posteaquam è doctissimis Manutij commentariis cognoui in Bessarionis libro scriptum esse, *vellem Syrpe conditione,* eam scripturam vt verissimam, & eloquentia Ciceronis dignissimam aliquandiu amplexus sum.

Syrpe.

Est enim syrpe pars quædam silphij. Nam & Priscianus eius mentionem facit, & comicus Plautus in Rudente, Sc. Proh Cyrenenses populares. his verbis, *si speras hoc anno multum futurum syrpe & laserpitium, eámque euenturam exagogam Capuam soluam & sospitem.* Ea res magnæ æstimationis & precij erat. Quare dicit calumniator apud Aristophanem in Pluto, οὐδ᾽ ἂν εἰ δοίης γέ μοι τὸν πλοῦτον αὐτὸν καὶ τὸ βάττου σίλφιον. id est, non si mihi donaueris Ditem ipsum, & Batti laserpitium: quod est, harũ rerum conditione & opinione nõ facerem. Sed & syrpe videtur appellari ipsum laserpitium, voce à Græco nomine Silphij degenerante: Solinus capite 30. *apud Cyrenenses præterea syrpe gignitur, odoratis radicibus, virgulto herbido magis quàm arbusto.* Syriæ tamen magis rursum probo, tum quòd opulentissima erat prouincia: hinc Catullus epigram. 42.

Mauult quàm Syrias Britanniasq;.

tum quòd syrpe aptoton esse oporteret. Scribitur in iisdem ad Atticum epistolis, libro 2. epistola 1. *neq; te in tocullionibus habebam.* quo quid significetur magna quæstio est.

Tocullio.

Ego more institutoque meo quid aliis placeat, nõ referam, potiùs quid sentiam dicam, nõ quin aliorum sententiæ mea potiores sint, sed quòd eas omnibus patere arbitrer, neq; eis referendis scriptionem producere velim, nimis alioqui prolixam futuram. existimo igitur nomẽ esse formatum à diminutiuo Græco τοκύλλιον: vt apud Plautum à σκέπαρνον sceparnio: eodem modo Latini turpionem dixêre, & Plautus in Pseudolo, Sc. Forum coquinum qui. sublingionem à sublingendo, hoc versu, qui mirum in modum deprauatus est,

Iam hic quoque scelestus est coqui sublingio.

Sublingio.

Pro quo subiiciunt, coquit sub linteo: inepta & stolida sententia. Tocullionem igitur accipiamus minutũ fœneratorem: nonnulli emendant, loculionibus, quàm bene ipsi viderint. ego receptam scripturam loco nõ moueo. Epistola proxima Epicratem interpretãtur Pompeium: ego hominem Græcum fuisse suspicor: nominatur Epicrates Bidinus 4. actione in Verrem, & Epicrates princeps Atheniensium in epistolis dicitur, à quo accusari potuit Valerius: Epicratis lasciuiam reprehendit, quòd eius caligæ & fasciæ cretatæ essent.

Fasciæ cretatæ.

fasciæ autem cretatæ, fasciæ sunt albatæ creta & candidatæ: fasciis veteres crura inuoluebant, vt nos tibialibus & femoralibus: Vlpianus l. argumento. ff. de auro argent. mund. legat. *fasciæ crurales pedalesq;, item impilia vestis loco sunt.*

Fasciæ crurales.

Cato apud Nonium, *mihi puero modico fuit vna tunica, & toga, sine fasciis calceamentum equus, sine ephippio.* Eodem modo libro 2. ad Atticum, epist. 7. Megabacchum Pompeium accipiunt: ego iuuenem fuisse scio socium filij Crassi, & ætate parem, qui sibi bello Parthico manus attulerit: eũ Plutarchus μεγάβακχον appellat, in Crassi vita.

Megabacchus.

Sed quo tandem sensu illud Ciceronis ad Atticum, libro 2. epistola 6. & 7. dicitur, *& quæ spes sit denarij: an cistophoro Pompeiano, iaceamus?* qđ sic interpretor, quæ sit spes pecuniæ ab vrbe, (denarius enim pecunia Romana erat) Nam Cistophorus Pompeianus est, vel quòd magnas pecunias Pompeius fœnore occupatas in Asia haberet, vt scribit Cicero infrà, cùm de Ariobarzane loquitur: vel quòd Asia magnam vim pecuniæ Pompeio à Mithridatico bello reuertenti ob aurum coronarium, & alia numerasset, & cõtulisset, & postea debuisset. eius nummi æstimationem diximus antè, & precium, & ex eo Cistophorum appellatum coniecimus, quòd in eo celata erat eorum species & forma, qui sacra arcana in cista gerebant. Tibullus lib. 1. eleg. 7.

Cistophorus.

Et leuis occultis conscia cista sacris.

cistigeros appellat eos homines Martialis libro 5. epigr. 17. qui & pro contemptissimis & despicatissimis habebantur,

Cistigeri.

Dum te posse negas nisi lato Gellia clauo
Nubere, nupsisti Gellia cistigero.

κύνδοτα

ἀνέκδοτα autem Cicero ad Atticum libro secundo, epistola sexta, appellat librum quem contra nobilitatem scripserat, nec tamen edidit, quod ei Calenus obijcit contra Dionem.

CAPVT XXII.

Quædam in Tranquillo declarata, calles, saltus, forma, luminibus extinctis, tertia deducta, bene emere, bonum factum.

MIHI vitam Iulij Cæsaris apud Tranquillum strictim attingeti, & velut per transennam inspicienti, hæc statim occurrerunt, quæ obseruatione non indigna existimaui. scribit capite 19. prouincias minimi negotij syluas, & calles decretas consulibus: quo sanè existimo significari, syluarum publicarum administrationem, & saltuum publicorum, in quibus professi pecoris sui capita pecuarij pascebant, scripturamque soluebant. Nam callis, de quo & nonnihil ante iam scripsimus, ex eo appellatur, quòd pecudum callo calcetur, estque via à pecore durata: sed & loca quæ pecudes calcant. Varro libro 2. de re rustica, capite 10. *& vtrosque horum firmiores, qui in callibus versentur, quam eos qui in fundo quotidie ad villam redeant.* Item libro 2. capite 9. *Quod accidit ijs, qui per calles syluestres longinquos solent comitari in æstiua & hyberna.* Cicero pro Sestio, *Atque æstatem integram nactus, Italiæ calles & pastorum stabula prædari cœpisset.* Cùm autem interdum à Senatu, cui ius erat ordinandarum & decernendarum consularium prouinciarum lege Sempronia, consulibus mandarentur syluæ, ideo Maro ecloga 4. canit, vt quidam censent,

Si canimus syluas, syluæ sunt consule dignæ.

A quibus dissentio. Nā *syluæ sint consule dignæ*, in eo legendum censeo, idque veriùs est, vt dicat, si carmen Bucolicum canimus & syluestre, sit tamē dignum consule Pollione. Scribit Tranquillus ca. 20. *campū Stellatem maioribus consecratū*, à Cæsare diuisum fuisse, in quo existimo eum dicere, maiorum opinione sacrum fuisse Stellatum agrum, cùm tamen iam illa tempestate, qua diuisus est à Cæsare, pro sacro non haberetur. Atque id ex commentarijs quibusdam reconditis, aut annalibus eruit Tranquillus, Cicero nescijt: alioqui contra Rullum, huius consecrationis meminisset. *Saltus Pireneus*, capite 25. montes Pireneos significat, vt apud Liuium libro 36. Saltus Graius, alpes Graias.

Ad prærupta ducunt saltumq; demonstrant.

Plinius libro 8. capite 32. de ceruis, saltum dicit, cubile & lustrum eorum intelligens, quod in editis habere solent: σταθμὸν, id est, mansionem, scripsit Aristoteles de natura animalium libro 6. capite 29. & libro 9. capite 5. *Formam, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, considerauit.* cùm dicit simulachrum, significat & adumbratam vel effictam speciem (ichnographiam vocat Vitruuius, cap. 2. atq; orthographiam) qua ludum erat ædificaturus gladiatorium. Cicero libro 4. Epistol. famil. *vt ex tuis literis cùm formam Reipublicæ viderim, quale ædificium futurum sit, scire possim*. est & forma ad quam calceus conficitur: Horatius libro 2. satyra 3. *si scalpra & formas non sutor. Cùm luminibus extinctis decessisset via.* cùm scribit capite 31. vtrum dicit Cæsarem faces habuisse ardentes in itinere, quæ extinctæ sint? Et sunt qui non putent, cùm eum dicat occultissimum iter ingressum esse: & cū pars noctis proxima crepusculo, luminibus accensis dicatur, quam περὶ λύχνων ἁφὰς Græci vocant, Latini primam facem: censent etiam luminibus extinctis appellari cōcubium noctis, cùm extinctis lucernis omnes cubant, tenebræque intensiores sunt. Veriùs tamen videtur viatores noctu gerere faces solitos esse: Varro libro 1. capite 14. de re rustica, *quod habet radices viuæ sepis, ac viatoris prætereuntis lasciui non metuet facem.* Tranquillus in Augusto, capite 29. *per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumq; prælucentem exanimasset. Ludis*, inquit capite 39. *Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit, donatúsque quingentis HS. & annulo aureo, sessum in xiiij. è scena per solium orchestram transijt*: in quo ostendit Laberium à scena, in qua egerat mimum, per solium, id est per suggestum Cæsari positum in orchestra, & per orchestram transiisse sessum in quatuordecim ordines: sed ex antiquo libro solium delendū esse vt sensum conturbans existimo. In ioco Ciceronis apud Macrobium libro 2. Saturnalium, capite 2. *quo melius emptum sciatis tertia deducta est*. ambiguitate quæsita est vrbanitas, tum quòd ad Imperatorem deduxerit Seruilia filiam suam Tertiam, tum quòd tertia pars deducta esse & detracta intelligatur. nam cùm lege Cæsaris, creditoribus debitores satisfacere iuberentur per æstimationem possessionum, quanti quasque ante bellū ciuile comparassent, deducta summa æris alieni si quid vsuræ nomine numerassent, aut perscripsissent, in tanta vilitate prædiorum Seruiliæ addictorum talem quandam deductionem factam esse alludens Cicero dixit: quæ tamen in illis hastæ auctionibus locum habere non potuit. Melius autem emere est emere carius. Martialis lib. 8. epigr. 10. *adeò bene emit, inquis, immò non soluit*. Capite 52. *Quæ scire M. Martium*, malè in eo scriptum lego, pro C. Matium, qui Cæsaris familiaris fuit, & doctissimus habebatur, ad quem quædam extāt Ciceronis epistolæ: citatur & à Gellio libro 10. capite 24. in Mimiiambis, & à Varrone proferuntur eius versus. Sed & à Suetonio capite 52. Ennoen, pro Eunem etiam male scriptum esse existimo. Helius etiam Cinna pro Heluius, capite 56. & Pompeium Marcum, pro Macrum, capite 59. & Salutioni pro Saluitoni, qui etiam apud Plinium libro 7. capite 12. inoleuit error contra fidem librorum veterum & auctoritatem. Idē Sueton. in Iul. cap. 77. *Syllam, dixit Cæsar, nesciuisse literas, qui dictaturam deposuit.* in quo allusit ad literatores & grammaticos, qui dictant quomodo sit scribendum, quomodo

[Marginal notes: Callis. — Saltus. — Forma. — Luminibus extinctis. — Tertia deducta. — Bene emere.]

loquendum, & dictata dare dicuntur. Cap. 80.

Bonum factum.

Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monstrare velit, quó modo dictum accipimus? veteres boni ominis causa bonum factum præfari solebant in edictis. Tertullianus, *ô edictum, cui adscribi non poterit bonum factum*. Plaut. Pœnul. in Prologo, *bonum factum est, edicta vt seruetis mea*. Igitur libellus ille edicti forma scriptus propositus est. Idē Suet. in Iul. cap. 80. *Gallos Cæsar in triumphum ducit, ijdem in curia Galli brachas deposuerunt, latum clauum sumpserunt.* versus autem duo trochaici sunt, in quorum posteriore *sumpserunt* penultima breuis est, vt steterunt apud Maronem libro 2. Æneid. & emerunt apud Terentium in prologo Eunuchi. hæc è multis pauca, quę nimium quoque multa sint vereor: ita omnia fastidio sunt affinia, & facilè contempta excutiuntur, etiam quæ accuratione diligentissima conscripseris, nedum ista, quæ tumultuaria subitaque opera perfunctoriè luduntur, fastidium & delicias lectoris effugerint.

CAPVT XXIII.

Seruus ad manum, ad ciathum, ad lites, ad fræna, ad baculum, ad pedes, circum pedes, ante pedes.

Canes ad venandū.

CANES ad venandum dixit Terentius in Andria, act. 1. scen. 1. pro canibus venaticis: quæ me loquēdi forma admonuit, vt attenderem ecquid eius generis in bonis auctoribus reperire possem aliquot exempla: ac mihi non pauca eodem elata modo succurrerūt. Leones ad fræna dixit Maro libro 10. Æneid. pro leonibus domitis & frænum patientibus, quibus Idæa mater vehitur,

—Domitiq; ad fræna leones.

Ab eodem lib. 9. Æneid. seruus ad limina pro atriensi ponitur,

Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.

Seruus ad manum.

seruus etiam ad manum, seruus esse videtur, qui amanuensis aliter dicitur, cuiusque manu ad scribendum vtimur. Cicero lib. 3. de Orat. *quem seruum sibi ille habuit ad manum, cum eburneola solitus habere fistula.* Ad lites à Propertio libro 4. elegia 2. dicitur, qui aptus est ad causas & aduocationes,

Ad lites.

Sobrius ad lites: at cùm est imposta corona,
Clamabis capiti vina subesse meo.

Ad cyathos.

Ad cyathos dicitur, qui pincernæ munere fungitur, ministratque conuiuis potum cyathis metiens. Propertius lib. 4. eleg. 9. *Lygdamus ad cyathos*: id est pocillator erat. Ad baculum est pastor, baculus enim, qui pedum vocatur, pastoris argumentum est: Propertius libro quarto, elegia 2.

Ad baculum.

Pastorem ad baculum possum curare.

Ad pedes.

id est, si mihi pedum detur, pastor videri possim. Verna etiam ad pedes à Martiale dici videtur lib. 12. epigr. 88. qui & à pedibus seruus vocatur: sed potius verna est, qui ad pedes est domini, eique semper præstò est, vt serui circum pedes dicuntur. Agrætius, *circum pedes, sunt obsequia seruorum: ante pedes amicorum.* Iuuenalis satyra 7.

Circum pedes.

—An sit sella, togati
Ante pedes.

Ante pedes.

sed enim in Cicerone seruum ad manum præstat multò intelligere, quem præstò paratúmque semper secum habuerit. Nam & Liuius libro 7. cantare ad manum dixit, pro cantare in promptu, & in præsentia, coramque: sic enim scribit libro 7. *Inde ad manum cantari histrionibus cœptum, diuerbiaq; tantum ipsorum voci relicta.* & Hesychius ad manum quæ sunt, prompta & parata interpretatur, & seruum ad manum ad multa vtilem hoc modo, κατὰ χεῖρα, ἕτοιμα, εὔχρηστα, ἢ ὁ νῦν πρὸς χεῖρα καὶ εἰς πολλὰ χρήσιμος οἰκέτης. Scio equidem multò plura occurrere aliis posse eiusdem generis, sed mihi ista, quæ sese vltrò obtulerunt, satis visum est breui oratione attingere, & tanquam lectori signare, vt eorum admonitu ad similium agnitionem & animaduersionē prudentior & peritior sit, quæ fortasse aliud agentem fallerent & præterirent oscitantem.

Ad manum.

LIBRI TERTII FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Collyræ, Iurea, apud Plautum, ampulla.

SENATVS à Grammaticis indictus fuit, non de summa Republica, sed de annona quadam veterum exponenda, quam multorum stomachus concoquere non poterat: sunt autem Plautinæ collyræ, sic enim scribitur in Persa, Sc. Omnem rem inueni. *Collyræ facite madeant.* Itaque Senatusconsultum in hanc sententiam factum est,

Collyræ. Collyras videri paruulos panes mũdos, sed & genus fictorum farinaceorum, quæ vt lagana, interdũ in sartagine frigantur, interdùm cocta per se edantur, interdũ ex iure comedantur, vt tabellas paniceas in sorbitiuncula plerunque esitamus, frigi solitas docẽt Grammatici Græci, qui ἄρτος πλακοῦντος interpretantur, & κολλυρίζειν, explicant, λαλάγγας τηγανίζειν, id est, lagana in sartagine frigere, & κολλύρια exponunt λαλάγγια: in Plauto autem satis constat illud panificium etiam sumi ex iure: subijcit enim,

Tum nisi cremore crasso est ius collyricum.

Ius enim collyricum ecquodnã aliud ius esse potest, q̃ ex quo collyræ eduntur? atque illud crassius, & vnctius esse parasitus postulat.

Iurea. *Quasi* (inquit ibidem) *iuream esse ius decet collyricum.*

Sic enim nõ suæ tantùm Germaniæ, sed etiam totius nostræ Europæ decus & ornamentum, Ioachimus Camerarius edidit, vbi iuream intelligo, tanquam placentam, quæ è iure tota constet, vt ius collyricum non liquidum sit, neque macrum, sed tam crassum & concretum, quàm si è iure placenta fieret. Iurea igitur cùm dicitur, placenta subauditur: vt apud Marcum Catonem de re rustica, capite 83. sphærita tacito placentæ quidem nomine, intellecto tamen. Recensetur & in eadem scena supellex pauperum & Cynicorum, quibus similes esse eos debere, qui probè parasitantur, parasitus dicit,

Cynicum esse egentem oportet parasitum probe,
Ampulla *Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,*
Marsupium habeat, inibi paululum præsidij.

Vbi ampulla vas olearium est, quo in balneis ad vnctiones vti solebant, vt & strigilibus ibi se defricabant, destringebantque: vnde & αὐτολήκυθοι à Græcis vocabantur pauperes, qui sibimetipsi ab balneas ampullam ferebãt, cùm seruos ampulligeros non haberent. At verò scaphium est vas potorium. de reliquis non est consulendus Grammaticorũ senatus, cùm obscura non sint, neque nunc à nobis de his in literas quicquam mittetur, ne in scirpo nodum quæsisse videamur, aut in facili opus quærere velle, nostramque operam in nugis approbare conari.

CAPVT II.

Duo Sophistarum genera, concertatio & captatio verborum apud Ciceronem, impenso precio vendere, conuenit vt vespis, moneta.

CICERO in Partitionibus de vitijs agẽs quę assimulatione quadam & vicinitate virtutem æmulantur, eiusque personam induunt: *disputandi,* inquit, *prudentiam imitatur concertatio, captatioq; verborum.* hîc, nisi malè conijcio, vt sæpe, concertationem appellat, τὴν ἐριστικήν. duo enim genera Sophistarum fuerunt olim, vnum simile Oratoribus, qualis Gorgias Leontinus fuit: alterum simile Dialecticorum, eorum qui Eristici vocabantur, vnde ἐριστικοὶ λόγοι apud Aristotelem in Topicis & in Elenchis, à quibus Eristicis dialectica profecta videtur, si Laertij auctoritas id vt credamus meretur. quod mihi quidem videtur. is enim in Euclide libro 2. sic scribit, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Μεγαρικοὶ προσηγορεύοντο, εἶτ' ἐριστικοί, ὕστερον δὲ διαλεκτικοί. hos autem Sophistas, qui concertationes consectabantur, in libello contra Sophistas insectatur Isocrates, sed & alteros quoque, qui ciuiles orationes amplectebantur. Sed vt me desultorem agnoscatis, aut auis ritu me volitare homines loquantur: aliò transiliam, & transuolabo. scribit Liuius libro 2. *salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso precio veniebat in publicum, omni sumptu ademptum priuatis.* hîc impensum precium pro magno Liuius dixit, vnde & impensè aduerbium, quod est valde & vehementer. hoc loco eruditissimi viri velut in luto hæserunt, nequicquam plantam euellere conantes: cumque nescio quid sententiæ abesse suspicarentur, addito supplemento, omni sumptu adempto concessum priuatis legerunt: ego saluam & incolumem ar-

Concertatio & captatio bonorum.

Impenso precio vẽdere.

bitror esse sententiam, si aliter distinguatur: interpunctio enim non posita loco à sensu aberrare facit. sic igitur distinguo, *venibat, in publicum omni sumptu, ademptum priuatis*, ad emerẽdam enim & eblandiendam voluntatem plebis, dicit salis vendendi arbitrium, & potestatem ademptam priuatis, qui eum magno vendebant, & de publico datum plebi, sumptu illo & onere in Rempublicam recepto. omni igitur sumptu in publicum absolutè dicitur sine participio, quod apud veteres non rarum nec infrequens est. Id autẽ valet, vt is omnis sumptus esset Reipublicæ & impensa. Transgredior ad Probę carmen, in quo prouerbiale est, conuenire vt vespis. vespæ enim pro suis latibulis velut coniuratæ magno consensu dimicant, petunt propè accedentes & aculeis fodiunt. Suspicor autem, vt in templo Concordiæ fuit nidus ciconiarum, sic in fano monetæ fuisse examen vesparũ. carmen subscribam.

Conuenit vt vespis.

Conuenit vt vespis, quarum domus arce monetæ
Turbat agens strictis per lutea corpora telis.

Quòd autem illic essent, qui nummos percutiebant: idcircò monetariorum nomen habuêre: & vbi nummi feriebantur, monetæ dicebantur. Ausonius de Mediolano, — Moneta.

Templa, palatinæq; arces, opulensq; moneta.

Et Sidonius de Narbone,

Delubris, capitolijs, monetis.

CAPVT III.

Fidiculæ, eculeus, vngulæ, laminæ, rota, infelix arbor.

Fidiculæ. Fidiculæ quæ in tormentis numerantur, mihi videntur lasciuia quadam ioci nomen inuenisse, quòd vt in fidibus nerui, item quoque vt nerui hinc & inde multis funibus homines distendebantur. sed & illa machina funes multos vt neruos habebat. Eculeus autem stipes erat cui velut equo, imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur, & distendebantur. id è Prudentio apparet: cùm enim περὶ στεφαν. hym. 10. in diui Romani martyrio scripsisset, — Eculeus.

——iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere, & vncis vinculisq; crescere: subijcit,
Iubet amoueri, noxialem stipitem.

Vngulæ. Vngulæ autem ferramenta erant bifida, & vt animalium vngulæ bisulca, quibus latera & pectora laniabantur. Prudentius id docet, hoc versu,

Costas bisulcis execandas vngulis. Iterum,
Non vngularum tanta vis fodit latus.

Catastam idem Prudentius vocat machinam & pegma, in quo reus supplicium pendebat,

Emitto vocem de catasta celsior.

Laminæ. Laminæ, quarum mentio est apud Marcum Tullium, ferreæ velut crustæ erant, quæ candefactæ admouebantur noxiorum corpori. Prudentius,

Nec sic inusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit.

Apud Gręcos in supplicijs rota numerabatur, vt scribit M. Tullius 5. Tusc. Nam in rota districti distendebantur & cruciabantur. Plutarchus in Nicia, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχον, ἀπαγγέλλοντες. Aristophanes in Pluto, ὡδὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ' ἐκεῖ στρεβλούμενον, εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας. Quæ sint infelices arbores, è Macrobio libro 3. Saturnalium, capite vltimo, & Plinio libro 16. capite 26. & libro 24. capite 9. est notum: cùm tamen à Liuio & Cicerone pro Rabirio Posthumo scribitur, *I lictor colliga manus, infœlici arbori suspendito*, infœlicem arborem intelligo stipitem & furcam, de qua sontes suspenduntur, ac sic explicandum esse reor. neque enim vlla arbor aut vllum lignum infœlicius est. itaque arbor ibi lignum est. Neque verò ferendum est, quod à nonnullis tentari video, vt arbor tollatur, restis inducatur: legunt enim Infœlici reste suspendito: ipsi suo arbitratu loquantur, antiquis auctoribus ne præeant præscribantque quid loquantur. Furca autẽ lignũ erat, vt Plutarchus in Coriolano refert, plaustri quod temoni subijciebãt, quasi Græcè diceres ὑποστάτην & στήριγμα, quam furcam malefici gerebãt serui: in furca etiam, sed alia, suspendebantur, & alia ad supplicium trudebantur ignis. Prudentius, — Rota. — Ir ar.

Et iam retortis brachiis furca eminus,
Romanus actus ingerebatur rogo.

Sic ista, quid significarent & qualia essent, ex auctoribus rimabamur: vt cùm occurrent lectori, nostra ista opella aliquam eorum verborum notionẽ informaret: si modò aliquid attulimus, quod ad intelligendum studia iuuenum adiuuare possit. Nos enim fortasse in his hallucinamur, & à vero aberramus, aliosq; in eundem errorem trahimus. quod sanè inuiti facimus, cùm ista ex animi nostri sententia scribamus, nec aliud alijs persuadere velimus, quàm quod ante nobis persuasimus.

CAPVT IIII.

Quadruplex iudicium, duplex iudicium, petere secretum.

INTER euoluendum antiquos scriptores, plerunque ea inuenimus, quæ facem aliorum scriptis tanquã præferant, & veluti tenebras illuminẽt, vt in epist. Plin. lib. 1. epist. 5. cũ legissem, *paucos pòst dies ipse me Regulus conuenit in prætoris iudicio, illuc me persecutus, secretũ petit.* quod quidem est: postulauit, vt secreto mecum loqueretur: venit ilicò mihi in mentẽ hoc illud esse quod à Tranquillo in Calig. capite vigesimotertio, significatur: neq; tamen satis intelligitur, *Auiæ Antoniæ secretum petenti denegauit.* id est petenti vt secretò cũ aliquo loqueretur. Ita vt viatorib. fax in nocturno itinere prælucet, viamq; ostẽdit: sic tenebras Tranquilli Plinius aperit, discussa caligine, seque ex eius verbis — Secretum petere.

vt ait

vt ait poeta nobilis, nubes in aera purgat apertum. sed epistolæ illæ, vt lumen accenderunt Tranquillo, ita lucem quodam in loco desiderant caliginosiore: sic enim lib. 1. epist. Scribis te præteriturum. scribitur, *Et eram acturus adolescẽtulus adhuc, eram in quadruplici iudicio.* ego quadruplex intelligo quod coactum est è quatuor iudicum consilijs & decurijs, quæ in basilica Iulia sedebant. Nam in ea quatuor erant tribunalia. Fabius lib. 12. cap. 5. *Certè cùm in basilica Iulia diceret, primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atque omnia clamatoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.* sunt & apud Fabium duplicia iudicia libr. 11. cap. 1. *succurret etiam, inquit, si apud alios iudices agatur, vt in secunda assertione, aut in centurialibus iudicijs duplicibus parte victa.* in duplicibus iudicijs duo consilia ad vnam cogebantur hastam, vnumq; tribunal: in quadruplicibus quatuor. mutuo igitur auxilio stant auctores; neque potest enodis apud eos esse sensus, nisi plerunque adminiculo adiutus alieno læuigetur: sic è locorum comparatione, licet plerunque indagare feram, in cubili suo latitantem, denso opertam fruticeto. sed & Plinius ita scribit lib. 4. Epistolarum, *Proximè cùm apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem, subijt recordatio egisse me iuuenem æquè in quadruplici: processit animus, vt solet, longius, cœpi reputare quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem.* posset fortasse & centumvirale iudicium quadruplex dici, propter quatuor hastas quatuorq; tribunalia, idque veriùs putem. In illo autem libro epistol. 5. δυσκαθαίρετον, quia malè video exponi, cùm pertinacem esse glossemata Gaammaticorum adnotent, vt communi succurram errori explicabo. Nam cùm Regulũ dicit δυσκαθαίρετον, ad deijciendũ euertendumque difficilem intelligit, cum magnæ eius essent opes & factio, quibus munitus & subnixus, non facilis ad euertendum esset. hanc tenuem opellam boni cõsulat bona iuuentus, sibi sudantem, & in tenui laborantem, & tenuem quoq; mercedem quęrentem, si numina læua sinunt, & audit non inuitus Apollo.

Quadruplex iudicium.

Duplex iudicium.

CAPVT V.

Rubrica, legulei, formularij.

Scribitur à Persio, sat. 5.

Excepto si quid Masuri rubrica notauit.

quod de Iuriscõsulto Masurio Sabino est intelligendum. etsi autem Iurisconsultorum officium consumebatur potissimum in iure ciuili & priuato enucleando, tamen ijdem ius publicum in legum sanctionibus positum explicabant, quod Rubricæ nomine hic intelligendum videtur esse. Nam quamuis Iurisconsulti hodie ob miniata capita sui iuris, rubricas in ore habeant in quocunque iure, tam priuato quàm publico, tamen veteres in publico legitimoq; rubricas posuisse videtur, vt maiestas legibus accresceret capitibus earũ sinopide aut cinabari notatis, & insignitis, & sanguineum quiddã & cruentum fortasse etiam minantibus. Itaque à Prudentio contra Symach. lib. 2. scriptum est,

Rubrica.

——Dicant cur condita sit lex
Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos? quòd ferrea fata
Cogunt ad facinus.

Fabius quoq; Quintil. non de iure prætorio, sed de xij. tabulis rubricas intelligit, non tamen tantum vbi criminib. minantur pœnas, cùm credibile sit omnia earum capita milto picta fuisse: verba Fabij sunt, lib. 12. c. 3. *Quorum alij se ad album ac rubricas transtulerunt, & formularij ac (vt Cicero ait) Leguleij quidam esse maluerunt.* Ecce hic albũ pro prętorio iure dixit, rubricas pro iure ciuili, quod xij. tabulis continebatur: vt & formularios ad prætorias retulit formulas, leguleios ad xij. tabularum leges. Leguleius autem diminutionis formam habet, vt equule9, hinnuleus. Fortasse etiam miniata cera in Cic. libris, quæ improbabat Atticus, ex ea consuetudine notabat. nam eius se miniatulam ceram timere in epistolis ad Atti. lib. 15. epist. 8. & lib. 16. epi. 6. Cic. dicit. At Democritus grauissimus physicus contrà, quæ expertus erat, consignata rubra cera annulo impressa, commentarijs cõmittebat. Vitruuius, lib. 9. c. 3. *admiror etiã Democriti de rerũ Natura volumina, & eius commentariũ, quod inscribitur χειροτονητῶν, in quo etiam vtebatur annulo signans cera ex milto, quæ esset expertus.* Deniq; vt quod sentiam semel loquar, ad ornatũ ita miniare solebant leges, & ad auctoritatẽ: nec in minacibus tantũ criminaq; vindicantibus id facere, sed in omnibus. Rubrica quoq; illustrabat & insigniebat Imperatorum sacra scripta. Idem in iure prætorio non fiebat, nec in eo iure quod à prudentium interpretatione profluxerat, vt suspicor. hæc enim cõiecturis omnia nituntur erutis ex auctorum lectione.

Formularij, Leguleij.

CAPVT VI.

Platycerotes, pernæ comacinæ & sequanicæ, insula Calamina & saltuaris.

HIC dictata fideliter, vt in ludo puerili solent, reddam, neq; committam, vt in furto deprehendi malim, quam ingenua verecundia profiteri, cuius magisterio profecerim, & cuius depositũ seruem. Loca aliquot in Varrone de re Rustica diuinitus emendata, vir ille nunquam satis laudatus Gulielmus Pellisserius Monspessuli episcopus mihi ostẽdit. scio hominem eius esse candoris, vt beneficia sua quã latissimè manare velit: neq; pro improbo & nefario ab eo haberi, qui quæ ex illo audierit, euulgare ausit, velut si mysteria enunciet: ea enim bonitate est, vt non liueat, & sua propagari velit: cùm etsi virtutem ita colat, vt nullam eius mercedem nullumque

precium sequatur, laudi tamen & gloriæ libenter faueat, & inseruiat. Scribit igitur Varro de re rust. li. 2. cap. 1. *vt in Samothrace caprarum, quas Latinè rotas appellant*: legit Pellisserius Episcopus, quas platycerotas appellant. Plinius, lib. 11. cap. 37. *Aliorum finxit in palmas, digitósque emisit ex ijs, vnde platycerotas vocant.* Ibidem Varro, *Reliquum est de scientia* (inquit) *pastorali, de qua dicendum, quod Scropha noster, cui hæc ætas defert rerum rusticarum palmam, quo melius potest dici, cùm conuertißent in eum ora omnes.* scribendum, *quo melius potest, dicet: cùm in eum.* Rursum Varro, cap. 4. eiusdem libri: *optimarum signum, quòd etiam nunc quotannis è Gallia apportantur Romam pernæ tomacinæ, & taniacæ, & petasiones.* egregiè hic emendat Gulielmus Pellisserius comacinæ, vel plinio auctore, in quo vt series literarum indicat, legendum est lib. 3. cap. 4. in descriptione Galliæ Narbonensis, *Bormanni, comacina.* Scribendum etiam ipse putaui diu, *& canatæ*, ad formã scilicet & similitudinem pernæ caninæ: vtramq; meminit Plautus apud Festum,

Placytero tes.

Pernę comacinę & sequanicę

Muriaticam autem video in vasis stanneis,
Naricam bonam & canatam, & comaquinas
Fartas & conchas piscinarias.

sed canata in Plauto potius sit pulpa, & caro canis marini eiusque salsamentũ: Nunc Strabonis auctoritate adductus, sequanicę legendum arbitror. Nam de Sequanis loquens ait, libro 4. Cosmogr. ὅθεν αἱ κάλλισται ταριχεῖαι τῶν ὑείων κρεῶν εἰς τὴν ῥώμην κατακομίζονται. Nec dubitabo in Plauto sequanicã, & comacinas legere, cùm versus mensura eam lectionem videatur postulare: senarius enim iustus est,

Naricam bonam & sequanicam & comacinas,

Editiones tamẽ optimæ & canatam, & tagumaquinas nobis obijciunt: imò & canutam. Quare Academicos sequuti sententiam sustinebimus, & alijs disceptanda hæc potius relinquemus. Sequitur mox: *de magnitudine Gallicarum succidiarum, Cato scribit his verbis, In Italia in scrobes terna atque quaterna millia aulia succidia. Vere sus vsq; adeò pinguitudine crescere solet.* Hæc quæ sic luxata sunt & emota, sic in suos tanquam artus redire videntur posse. *In Italia Insubres terna atq; quaterna millia succidias habere. sus vsq; adeò.* Varro infrà, cap. 10. *quæ,* inquit, *ostenderent fœtas nostras, quæ in conopeis iacent dies aliquot, esse lenuncidas, & contemnendas*: scribe, quod & alio loco attigimus, *eiuncidas, & contemnendas*, id est languidas, imbecilles, molles, à iunci mollicie. Et libro tertio cap. 3. *Actius mihi, dum diribentur,* inquit, *suffragia, vis potius villæ publicæ vtamur vmbra, quàm priuati candidati tabella, dum ita ædificemus nobis?* repone è veteribus libris, *quàm priuati candidati tabella dimidiata ædificemus nobis?* Nam canditati in campo Martio suum tabernaculum habebant, in quod multos angustè velut infarciebant: Vis igitur, inquit, potius subeamus villam publicam, quam sub dimidiatam tabellam angusti tabernaculi, multisq; referti nos condamus, & tam arctum nobis ædificium paremus? In extremo libr. 3. *Cùm eodem tempore insulas Ludinorum ibi corrosas vidißes*: scribe, *insulas Lydorum ibi concussas vidißes.* Nam in Lydia insulæ concutiuntur, & ventis contisque huc & illuc pelluntur. Plinius lib. 2. cap. 95. *In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis quo libeat impulsæ multorum ciuium Mithridatico bello salus.* dicere tamen videtur Varro eas insulas ad tibiæ cantum & hominum tripudiũ solitas esse saltare & concuti. Quod Plinius de saltuaribus insulis his verbis eodẽ cap. scribit: *Sunt & in Nymphæo paruæ saltuares dictæ, quoniam symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur.* Sed in Sotionis eclogis calamina & saltuaris eadem est: prope autem eã erat nympharum templum, cui erat dicata, quod Plinius nymphæum vocat. Sic enim in eis scribitur, ἐν λυδίᾳ ἐστὶ λίμνη καλαμίνη καλουμένη, ἱερὰ δὲ οὖσα νυμφῶν, ἣ φέρει καλάμων πλῆθος, καὶ μέσον αὐτῶν ἐν ᾗ ὃν βασιλέα προσαγορεύουσιν οἱ ἐπιχώριοι· θυσίας δὲ καὶ ἑορτὰς ἐπιτελοῦντος ἐνιαυσίας ἐξιλάσκοντες, τούτων δὲ ἐπιτελουμένων αὐτίκα αὐτὶ τὸ ᾐιόνος κλύπος συμφωνίας γένηται, πάντες οἱ κάλαμοι χορεύουσι, καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν αὐτοῖς χορεύων παραγίνεται αὐτὶ τὴν ᾐιόνα.

Insula Calamina & saltuaris.

CAPVT VII.

Clauarium, optio, tesserarius, prætenturæ, agrariæ.

NOmen donatiui cuiusdam à Tacito lib. 19. clauarium appellatur, quod quale sit, quæstio nis est: ego putẽ donatiuũ esse velut in clauos caligarum militarium, præsertim cùm scribat Iuuen. sat. 16.

Clauariũ.

—Offendere tot caligatos
Millia clauorum.

Nam militũ caligæ clauis suffixæ erant. Scribit idem Tacitus lib. 17. *à quo Barbium Proculum teßeranum spiculatorem, & Veturium Othonem eodem perductos.* ego ex Plutarcho in Galba scribo tesserarium spiculatorem, & Veturium optionem: eius verba proferam. ἐν δὲ τούτοις οὐετούριος καὶ βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. Scio in libris excusis verba Plutarchi mendosa circunferri: sed ijs ita medicina fieri, vt à me persanata sunt, debet. Sunt autem tesserarij qui tesseram nuntiãt per contubernia militum, aut per contubernia prætorianorum: Optiones verò qui tribunis vel centurionibus morbo aut negotio impeditis, tanquam vicarij adoptati, omnia curãt eorum munera. tesserarios videtur διαγγέλους Plutarchus interpretari: Optiones διοπτῆρας. Sunt & in re militari, vt aliud ex alio nascitur, prætenturæ, quod & apud Hyginum reperire licet, & non raro apud Ammianum: vt lib. 14. *Ibique densis inter obsidentium itinera prætenturis, prouincialium & viatorum opibus pascebantur.* Iterum: *& quia Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrarijs.* Rursus, *salubriter & cautè castra metata, prætenturæ stationesq; agrariæ totis rationibus ordinatæ.* Prætenturæ autem à prætenden-

Tesserarij Optiones

Prætenturæ.

prætendendo, id est ante tendendo & præsidendo dictæ, tanquam quædã castra sint ante tendentia, vel stationes ante tendentes. Proinde diuus Ambros. scribit, *& tanquã in procinctu positus præludit prælium, & velut coram posito prætendit hoste.* Iterum, *talia debemus agere quæ placeant Deo, & vt prætendat in nobis virtus Christi, & ita simus probati nostro imperatori.* Rursum, *Fortis ergo est viri non dißimulare, cùm aliquid immineat, sed prætẽdere, & tanquã explorare de specula quadam mentis.* Quas aũt Marcellinus vocat stationes agrarias, Vegetius lib. 3. c. 8. & 26. mihi videtur agrarias appellare: etsi in eius libris angarias excusum videmus, seb librorum veterum auctoritatem testor, in quibus agrarias reperi: quãquam & in vno non satis exploratæ fidei, angarias: sed angariæ aliud sunt, vt amplius pronuntiandũ non sit, sed decernendum agrarias in eo legi debere, præsertim cùm in imperij Romani notitia scriptum sit, *vigilijs in his & agrarijs exercendis.* agrarias igitur legendum pronunciabimus.

Agrariæ.

CAPVT VIII.

Ex omnibus pagis colligere, pseudulus Apollo, caseale, eritius militaris.

CIcero in Epicureos illudens, vt indoctos & ineruditos, sic scribit, lib. 2. de finibus, *Itaque vt maiores nostri ab aratro abduxerunt Cincinnatum illum, vt dictator esset: sic vos de Pelasgis omnibus colligitis bonos illos quidem viros, sed certè non pereruditos.* Vetus huius loci literatura Pelasgorum nomen iuris cõtrouersi & dubij reddit: ea est, *de pelagis*: ego quantum augurari possum, vel de plagis, vel potius de pagis legendum puto: sic enim appositissimè respondebit similitudini, vt quemadmodum ab aratro ad dictaturam vocatus Cincinnatus est, sic isti de pagis omnibus paganos & indoctos sectæ asciscant suæ. Non me latet quæ de Pelasgis summa cura & ingenio conquisita doctissimi homines afferũt: sed cùm ea non æquè congruere videamus, non tam eorum sententiam sequi, quàm iudicium nostrum defendere debemus. Sed nos, vt inquit ille, auia pieridũ peragramus loca. nam de via deflectimus, & huc & illuc temerè vagamur. Dij olim medicinã faciebant, in his Æsculapius, sed & Serapis. Varro apud Non. in Precant. *Ego medicina à Serapi vtor: quotidie precatur.* intelligo rectè scriptum esse *Delphis θῶν ἱερα.* hoc ideo adscripsi, tum vt superstitio antiquorum nostris hominibus nota esset: tum vt ille Varronis locus aliquot deformatus mendis suo nitori redderetur. sed & pecunia medicinam factitabat Serapis, & auxilium eius stipe emebatur: qua de re distichum elegans Varronis subijcere libuit,

Ex omnibus pagis colligere.

> *Hospes, quid miras nummo curare Serapin?*
> *Quid? quasi non curet tantidem Aristoteles.*

Alij legunt *animo curare*, vt Serapis pretio non curet, sed animo, id est, si colatur. Varronis erat fabula à Nonio citata nomine Pseudulus Appollo, *ὁ περὶ ἀναγνωρίσεως θεῶν*, opinor ex eo inscripta, quòd aliquando Admeto seruisset Apollo, nec agnitus fuisset deus: sed hãc inscriptionem fœdatam in chartis excusis videre licet. apud Columellam cesale doctissimi quique, honos auribus, latrinam interpretantur, quibus etsi plurimum meritissimo defero, tamen vera ratio plus apud me, quam eorum auctoritas valet. Nam Caseale scripsisse Columellam libro secundo capite 15. extra controuersiam est. & eo nomine significari locũ, vbi & conficiuntur & reponuntur casei; qui ob serum & eluuiem sæpe emundandus est:

Pseudolus Apollo

Caseale.

> *Ratio enim hercle apparet, argentum οἴχεται,*

legendum in Pisonem: nam quòd argentum decoctum quidam libri habent, carminis senarij lege coarguitur. *In quo*, inquit Varr. apud Non. *nobilius est philippeum, quod accipimus, quàm quod bibimus: Cùm alterum addamus in bulgam, alterũ in vesicam.* Posteriore loco hic philippeum videtur eruditissimis, potionis genus esse: à quibus dissentio. vtenim dicimus, malo pecuniã, quam in loculos condam, quàm quã in œnopolio bibam: quòd illa asseruatur, hæc perit: sic se malle philippeum in bulgam, quam in potionem dixit. Verba Sallustij apud Non. in Verut. de Eritio militari sic lego: *Saxaq; ingentia, & axe vincti orbes per pronum incitabantur, axibusq; eminebant in modum eritij militaris veruta binum pedum.* Est autem Eritius, machina, vel potius munitio militaris infestis vndiq; horrens telis, vt aculeis echinus.

Philippeum.

Eritius militaris.

CAPVT IX.

Fraudatis lucernis apud Flaccum, deijcere è saxo, naso suspendere, Læuinus, in propria pelle quiescere.

QVID est apud Flaccum lib. 1. sat. 6.

> *In quo fraudatis immundus nacta lucernis.*

Non enim, vt opinor, oleum intelligit è lucerna sumptum. Nec enim in ea satis olei est ad vnctionem: deinde, quis è lucerna quàm ampulla sumere mallet? Ego genus quoddam olei lucernarium fuisse appellatum lego, quòd vile & rancidum esset, & ad lumina relegatum: quo tamen inopes, & sordidi vngere se solebant, cùm Horatius optimo oleo primæque notæ vteretur. Nam qui oleo se vngit eo quo solent lucernæ accendi, is lucernam defraudat alimento suo, suoque fomento. Aetius, *τὸ δὲ λυχνιαῖον ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ σύγκρατον, τὸ γλυκέος λέγω, τοσοῦτον ἐπὶ τὸ θερμότερον νεύει, ὅσον τὸ ὀμφάκινον ἐπὶ τὸ ψυχρότερον.* Illud autem eodem loco:

Fraudatis lucernis.

> *Deijcere è saxo ciues, aut tradere Cadmo,*

ab eo dicitur, quia Tribuni Tullij ante mẽtionem fecerat: hoc aũt ius tribuni violentiores & importuniores interdum sumebãt, vt sine iudicio indictaq; causa è saxo Tarpeio ciuem deijcerent: vt tentatum à tribuno in Metellum Macedonicum apud Plinium lib. 7. cap. 44. reperimus, aut carnifici traderent, cũ legitimo iure à carnificis pœna immunes essẽt

Deijcere saxo.

ciues

ciues Romani. Id igitur vt indignissimum & tyrannicum scripsit. *Naso* autem *suspendis adunco*, quod est derides: ideo dicit, quòd qui adûci nasi sunt, homines irrisores habentur: qui quod irrident, id verò vt lance quadam, sic naso suspendere & ponderare videtur: vt enim

Naso suspendere.

——gemina suspendere lance
Ancipitis libræ,

dixit Persius, sat. 4. sic naso suspêdere dictum interpretor. *Contra Leuinum Valeri genus*, cùm dicit, in Valeriorum familia nobilissima eû qui primus hoc cognomento fuit, suspicamur à sinistro læuoq; & improbo animo, malisq; & nequam moribus cognomen meritum fuisse. Cùm autem gloria de ambitiosis, & gloriosis honorumque cupidis triumphare videatur, illique de quibus triumphabatur post currû constrictis manibus vincti per pompam traherentur: ideo Horatius scripsit,

Leuinus.

Sed fulgente trahit constrictos gloria curru.

At verò, *In propria nō pelle quiessem*, sumptum videtur à vestitu & calceis, quæ tanquam hominum pellis est. Nam libertinus latum clauum senatorij ordinis proprium, & calceos lunatos si gerat, intra pellem suam quiescere non putetur: nisi quis à Cumano asino tractum putet, qui leonem mentiebatur leonis exuuio.

In propria pelle quiescere.

Læuo, autem, suspensi loculos tabulámque lacerto,

de calculatoria tabula, & calculis intelligo. discebât enim ratiocinandi artem, non liberales disciplinas: vt in Arte,

——dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Vncia, quid superat.

CAPVT X.

Spiritu contineri apud Fabium, apertis tibijs, vox toto organo instructa, molli articulo.

QVintilianus lib. 11. cap. 2. memoriæ commoda vimque commemorans, eam scribit cæteras partes, velut spiritu quodam continere: in quo sanè non dubito, quin plerisq; mirum esse videatur, quòd partes quodâ spiritu contineri dixerit: sed profectò mirari desinent, si intellexerint Stoicis spiritum videri causam quandam, omnia suapte vi & ope cohibentem & continuantem, etiam in hac rerum summa. Fabius autem omni liberali eruditione & philosophia imbutus, non tantum verborû lenocinijs & tectorijs orationis fucatus, ex Stoicorum decretis ista hausit: sed ex eorum velut instrumento depromendum testimonium est. in quo sanè numero aliorû sunt auctorum testationes. quę enim de Stoicis ab alijs scripta referuntur, proinde ac ab illis scripta interpretor. Alexander in libello de mistura de Chrysippo loquens, ἡνῶσθαι μὲν ὑποτίθεται τὴν σύμπασαν οὐσίαν πνεύματός τινος διὰ πάσης διήκοντος. Plura qui volet ad comprobationem ex eodem libro licet colligat. iam huic tanquam tabulæ suam velut cupressum appingemus. Apertas tibias Fabius vocat, quæ apertis omnibus foraminibus sonant clarius. Nâ clausis sonus redditur fuscior & obscurior, vt apertis candidior & clarior. quod & per adagionem vsurpat. *Illa verò*, inquit Quintil. lib. 11. cap. 3. *iam penè apertis, vt aiunt, tibijs*: id est, vt suspicor, iam clarissima voce. Rursus, ibidem: *Nam tibiæ eodem spiritu accepto alium clausis, alium apertis foraminibus, alium satis purgatæ, alium quassæ sonum reddunt.* eleganter etiam vox firma facilis & tractabilis, quæque per omnes intentionis & remissionis gradus sequax & flexibilis traducitur, toto instructa organo ab eo dicitur, translato sermone à musicis organis & hydraulis, quæ totius canonis musici varietates & flexus vocis & soni complectuntur. sed verba Fabij audire est operæprecium. *Vtique habens omnes in se, qui desiderantur, sonos intentionesq;, & toto, vt aiunt, organo instructa.* Mollem porrò articulum, vt & hoc addam, etsi non magni pretij, vocat mollem manum. nam in ea sunt articuli. vt Catullus, ad Iuuent. *Abstersti omnibus articulis*: id est omnibus digitis: aut potius brachium lacertumq;: artus enim etiam habet, quos articulos per diminutionem vocat. Fabij verba sunt lib. eiusdem cap. 1. *Quam molli autem articulo tractauit Catonē?* id est molli brachio, molli manu, non acri manus ictu, aut eius tenaci comprehensione, vt vel à pugilibus, vel à luctatoribus accersita sit traductio.

Spiritu cō tineri.

Apertis tibijs.

Vox toto organo instructa.

Molli articulo.

CAPVT XI.

In manum latio, vexillum tollere, destituere.

M. Antonius Muretus omnibus næuis Ciceronis Philippicas deletis percurauit atque persanauit, pristinoque nitori candorique detersis maculis & extritis restituit optimi & vetustissimi exêplaris adminiculo fretus: è cuius fide sic & locum 2 Philipp. quem subscribam edidit, *Pone ante oculos lætitiam Senatus populiq; Romani, confer cum hac in manum latione tua tuorumq;*: sed quænam est ista per deum immortalem, in manum latio? Equidem existimo significari lucra & capturas Antonij & Antonianorum. qui enim quem corrumpit donis, muneribus, largitione, pecunia, quiquid donat & soluit, in manum fert, & in manum dat, qui pretium numerat. Plautus in Asinar. Sc. Vnum istorum.

In manû latio.

Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum.

quidni igitur, vt in manum dare, sic & in manum ferre dicamus. Corroganda sunt indidê alia, ne ab alia familia hoc caput mutuum sumere cogatur. *quo erat*, inquit, ead. orat. Cicero, *paucis annis ante deducta, vt vexillum tolleres, vt aratrum circunduceres.* qui coloniam deducebat, colonos, qui plerunque milites erant, sub vexillo ducebat: & milites confectis stipendijs exauctora-

Vexillum tollere.

auctorata legione, sub vexillis habebantur, dum præmia emerita acciperent, aut in agros deducerentur: quod, etsi antè nos dixisse recordamur, tamen hic iterari nihil prohibet, cùm similia potius, quàm eadem scripturi simus & exemplis pluribus probaturi. Itaque quod interdum diutius ducerentur, & lentiores essent in soluendis præmijs, ea sibi repræsentari volunt milites libro primo apud Tacitum, nec sub vexillis teneri: eius verba subsignabo. *Vt singulos denarios mererent, sextusdecimus stipendij annus finem afferret, ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecunia solueretur.* Iterum, *Exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo cæterorum immunes, nisi propulsandi hostis.* Iterum, *Veteranique nuper missi sub vexillo hyemabant*: quod indicat eos iam in legione non fuisse, sed exauctoratos, vt dixi. Itaque qui exauctorari volunt, apud eundem historicum vexillum flagitāt: *Et nocte*, inquit, *concubia vexillum in domo Germani situm flagitare occipiunt.* Rursus Tacitus, *At in Cauchis ceptauere seditionem præsidium agitantes vexillarij discordium legionum.* Ibidem inquit Cicero, *Quid? eundem in septemviratu nónne destituisti? interuenit enim, tum metuisti, credo, ne saluo capite negare non posses.* Sententiam horum verborum hanc esse puto, Cùm septemvir esses creatus agris assignandis, pecuniamque patruo deberes, nónne flagitantem destituisti? tum enim interuenit, & pecuniam petiuit: sed tu veritus, ne saluo capite negare non posses, hominem iurgio excepisti, & pro pecunia probra & contumelias turpissimas ei persoluisti. destituere enim dicitur, qui quod promisit non præstat, vt qui promissam pecuniam non soluit. Cicero pro Quintio, *Destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis pauculos dies aufert.* Verius sit Septemviratum petijsse Antonij patruum, eumque in petitione ab Antonio non solum destitutum fuisse nec adiutum, verumetiam contumelijs multis affectum. Cicero ad Atticum, *Quid Arrius narret, quo animo se destitutum ferat?* Alij septemvirum creatum Antonij patruum dicunt: quo etiam modo constabit sententia.

Destituere.

CAPVT XII.

Populus fundus factus, pro Balbo.

Populus fundus factus.

QVispiam existimaret, quæ Marcus Tullius pro Corn. Balbo disputat de populo fundo facto, nó tam vero affinia esse, quàm causæ Cornelij Balbi seruire: Si quis tamen propius inspiciat, M. Tullium intelliget verè sincereque id argumentari sine vlla captione verborum fraudeque. *populus enim fundus*, inquit Festus libro sexto, *dicitur esse rei, quam alienat, id est auctor*: & apud Plautum in Trinumm. Sc. Modo me Stasimus: *fundus pater* est auctor, vt doctissimè docuit Budæus. ex quo intelligimus fundum populum fieri, qui auctor sit: vt fundus denique auctor sit. nunc Cicero negat in mutanda ciuitate opus esse populi auctoritate, cùm ita cuique sua constet libertas, vt ex vrbe cuius est ciuis, si velit demigret, alioque domicilium sedemque conferat & collocet: &, si in ciuitatem aliquam adsciscatur, ei se dicare possit relicta germana patria: quod idem iuris Romanis esse comparatum. Nam Roma relicta, si quis se alicui ciuitati dicasset, ciuitate mutatum fore sine populi Romani suffragio & auctoritate: huius enim rei populum Romanum fundum fieri non oportere. si deniq; quis vertat solum, & alio habitatum se conferat, pro ciueque se gerat illius ciuitatis, ciuitatem Romanam eū sine tabella populi Romani amissurum. negat igitur Cicero in mutādа ciuitate, ei rei locum esse. Nam etsi fundus factus latius patet, ac auctoritatem omnem significat, tamen in legibus & ea re de qua agebatur, de populo dicebatur in eam rationem atque sententiam, vt si quid iuris Romæ sancitum esset, id si socij approbarent & adsciscerent, ea lege tenerentur, & fundi facti dicerentur. id ex Gellio apparet sic de municipibus scribente, libr. 16. cap. 13. *municipes suo iure vsos, neque vlla populi Romani lege adstrictos esse, cùm nunquam populus eorum fundus factus esset.* Sed quia in Oratione pro Cornelio Balbo versamur, quid vetat admonere legendum videri, *qua lege videmus satis esse sanctum, vt ciues Romani sint ij.* Nam *videamus* & *sancti*, quæ per exemplaria propagata sunt, litura egent, vt mendosa. Cicero autem hoc genus dicendi, *populus est fundus factus*, ex eo dictū putat, quòd cùm legem aliquam Romanam adsciuit & approbauit, videatur in eo populo, vt in fundo resedisse: proinde quasi lex vrbem Romam, in qua lata est, pro ciuitate habeat: populū illum, à quo est adscita, pro fundo quodam suo, vt in eo sedem ponat. Ita per translationem ea dicendi ratio auctoritatem significare cœpit: nisi quis putet, quòd fundus, cùm in solo sit, optimus sit sponsor & auctor, ex eo tractam esse trāslationem: vnde Plinius, li. 19. c. 4. *is sponsor est in solo*, dicit, sed enim idonea magis & accommodata est Ciceronis deductio & explanatio. hoc igitur valebat in cō modis & beneficijs populorum, publicumq; erat, de priuatis hominibus non intelligebatur. Itaque priuatus aliquis Neapolitanus lege Iulia poterat ciuis esse Romanus, populo Neapolitano non facto fundo, modò ipse vellet: populus Neapolitanus non poterat, nisi approbaret: idque est quod scribit Cicero, *Ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est socijs ac Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatē non haberent.* Ac magna ista de re cōtentio fuit Heracliensium & Neapolitanorum lata lege Iulia, cùm deliberarent, an ciuitatē Romanam acciperent sibi lege Iulia concessam: erant enim multi Heracleæ, multi Neapoli qui ciuitatem Romanam recusandam putarent, & libertatem suam suumque ius retinere mallent. hæc mihi veniebant in mentē, quæ de po-

de populo fundo facto dicerem: si quis à me dissentit, me non facto fundo, ei pro suo iure licet.

CAPVT XIII.

Polentam pransitare, græca fide mercari, rescribere, perscribere, schasteria.

DVbitari video ab eruditis hominibus de hoc Plauti versu in Asinaria, Sc. Sicut tuum vis.

Polentam prāsitare. *Vbi flent nequam homines qui polentam pransitant.*

Nam contra literas omnes & tabulas, probè iurati contendunt, pinsitant esse scribendum, cùm præsertim sequatur,

Vbi sit polenta te fortaße dicere.

Sed omnibus monumentis derogare fidem, falsique notare, vix hic fortasse ferendum est. Videamus igitur, quid pro tabulis dici posit, quando illi contra eas dixerunt. ego putem molitores seruos non pane, sed polenta nutritos fuisse in pistrino: vel potius miseros illos pistores seruos, inter agendas molas, cùm famelici essent, furtim solitos esse de polenta, id est de hordei farina esitare: quæ causa frequentationis Plauto fuit, vt prāsitare potius, quàm prandere diceret: etsi desiderandi potius videri posit, vt sit pransitare, prandere cupere. sed & machina quædam nomine pausicape inserebatur collo molentium seruorū, ne polentam comederent, neu manus ori admouere possent. Pollux, lib. 7. cap. 4. τὸ γε μὴν τοῖς οἰκέταις τοῖς ἔνδον ἐργαζομένοις ὑπὲρ τοῦ μὴ κάπτειν τῶν ἀλφίτων, περιτιθέμενον, παυσικάπη ὀνομάζεται, τροχοειδὲς μηχάνημα δ' τῷ τραχήλῳ περιαρμοζόμενον, ὡς ἀδυνατεῖν τῷ στόματι τὰς χεῖρας προσάγειν. In eadem fabula, eadem scena, *quàm me hunc scipionem contui*, more dictū est Atheniensium. omnes enim Athenis qui erant natu grandiores & iudicabant, scipiones habebant: vnde Aristophanes scripsit in Pluto,

βακτηρίας ἔχοντα καὶ τριβώνια.

Greca fide mercari. *At Græca mercamur fide*, sc. Vnum istorū quodq;. est optima, repræsentata pecunia: vt in palliata atque adeò Attica comœdia, quasi Græci nunquam fallerent, sed nec coactore opus esset ad redigendam pecuniam vt in Italia, quā præsentem persoluerent. Græci Græcis fauēt, & bene de gente sua & existimant & prædicant: quod in palliata seruatum à Plauto est. nam Græcos si vituperasset, eorumque fidem fluxam dixisset, à decoro recessisset. Sc. Vbi ego nunc Litanum.

Verbis velitationem fieri compendi volo.

Facere cō pendij. Facere compendij, vt facere lucri, Plautus dicit: itaque facere compendi velitationem verbis, est, volo hoc verbis commodum lucrumque afferre, ne in velitationem altercationēque de suo quicquam impendant. non enim sine eorum impendio fieri potest. Sc. Quid hoc sit negotij.

Adducit domum etiam vltro, & rescribit nummos:

Scribere nummos, est nummos non præsentes soluere, sed pro his in certum diem soluēdis apud Trapezitam se obligare, & per argentarium in certam diem cauere redditum iri nummos, qui debeantur. queritur enim pro pecunia præsenti cautionem soluendæ per mensam pecuniæ apud argentarium factam: & antè dictum erat, eadem scena, Scribere nummos

Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam Exærambum.

Itaque apud Terentium in Phormione, act. 5. Sc. 7. *Illud mihi argentum iube rursum rescribi*, valet, Caue mihi à mensa redditum iri: Et apud Horat. lib. 2. sat. 3.

Putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perilli

Dictantis quod tu nunquam rescribere poßis, Rescribere.

valet, quod tu nominibus ad mensam factis, nō posis ei per argentarium postea renumerare: sic in Phorm. act. 5. sc. 8. *Quódne ego perscripsi porrò illis, quibus debui?* est, quod ad trapezitam attuli, & totum scripsi quibus dinumeraret certa die, vt nihil iam mihi reliquum sit, atque ita expunxi nomina quibus debebam. Sc. Nequeon' ego te interdictis. Perscribere.

Quin pol si, reposiui remum sola ego in Casteria.

verbum hoc casteria pro Latino deferri in cēsum non potest, nisi in áscriptitijs ciuibus numeretur: originem certè fatetur Græcam, nó tamen ingenuam, sed adulterinam, vt hybrida haberi posit. sed vt suis restituatur natalibus, ego schasteria lego. Hesychius, σχαστηρία ὁρμητήριον καὶ μέρος τι ἐν τῇ νηΐ. Ita censet partem nauis esse. ea autem erat, vbi interquiescente remigatione reponebantur remi. Nam σχάσαι κώπην est remum agendi finem facere. Machinarum etiam auctores & automatum schasterias vocant, quæ tensa laxant & remittunt sui laxatione, principiumq; motus afferunt. Sc. Schasteria

Cur me retentas.

Fac proserpentem bestiam me, duplicem vt habeam linguam,

id est insere tuam linguam in meum os, quod genus osculi est, vocaturq; à Græcis καταγλώττισμα, vnde & infrà, Sc. Agedum istum ostende. scriptùm est, —*Ne sic tußiat,*

Vt cuiquam linguam in tußiendo proferat.

Ne quem scilicet osculari velle videatur: sequitur enim mox,

Potius quam cuiquam suauium faciat palam.

Pauca ista cursim raptimque ex Asinaria Plauti non magna certè nec anxia & conquisita cura in hoc caput retuli. Nos enim quæ in summo natantia statim apparēt videmus fortasse, altius descendere ne mergamur non audemus. Quare alia, quæ ex imis velut gurgitibus quærenda sunt, Delijs natatoribus relinquimus.

CAPVT XIIII.

Niger Galesus, mitra, ψυχομαντεῖον, somni portæ, vrere cedrū, agger tumuli, atra fax.

Locos

LOcos quosdã Maronis breui interpretati uncula perstringere placet: sed ita, vt quisque in mentem veniet. neque enim historiam scribimus, vt ordinem nobis necessariò conseruandum putemus. 4. Georg.

Niger Galesus.

Qua, inquit, *niger humectat flauentia culta Galesus.* hîc niger profundus est & altus: solet enim aqua profunda nigrum colorem ducere: vnde & πηγὴ μελάνυδρος, ab Homero dicitur fons aqua abundans. Ibidem:

Mitra.

Mæonia mentum mitra crinemq; madentem
Subnixus.

id est, sub mitra crinem mentumq; subiectum habens. Mitram autem gestasse viris turpe & molle censebatur. Lucianus, ἐκαθέζετο καθειμένος βοστρύχους τῇ μίτρᾳ τούτους ἀναλαμβανόμενος. Et Iuno Ioui Bacchi mollitiem obijciens apud eundẽ ait, μίτρᾳ ἀναδεδεμένος τὴν κόμην: quin & θηλυμίτρης per probrum illic vocatur. Et 9. Æneid.

—Et habent redimicula mitræ.

Lydorum tamen & Phrygum tegmen capitis erat, parum virile habitum. Cùm esset in Auerno lacu illoq; tractu ψυχομαντεῖον, vt à M. Tullio scribitur, 2. Tusc. & Appius νεκρομαντεῖα illic facere soleret: ea, vt existimo, Maroni causa fuit fingendi Æneam per Auernum ad inferos descendisse, quòd esse crederentur illic Plutonis spiracula animas remittentia magico ministerio, & retro recipientia: eam tamen vanitatem coarguit Augustus loco aperto excisis siluis. Sed & Hom. νεκυίᾳ odyss. λ. eo in loco multi fuisse fingunt, & Vlyssem ea in loca venisse ferunt ad necyomanteon, vt à Strabone libro 5. narratur. Æneid. 6.

ψυχομαντεῖον.

Sõni portæ.

Sunt geminæ, inquit, *somni portæ:*

ferè putem somni dictum pro somnij, vt dicãtur somniorum duę portę: moueor auctoritate Homeri, qui ὀνειρείῃσι πύλῃσι scripsit, id est somniorum portis: cuius qui negauerit imitatorem Maronem, is eadem licet opera affirmet, nihil intra oleã, nihil extra in nuce duri esse. quanquam Hesychius & somnij portas, & somni etiam accipi posse confitetur, cùm pręsertim inter dormiendum visa somniorum nos lacessant, vt somni portis emitti videantur. Aeneid. 7. *Vrit odoratã nocturna ad lumina cedrum.*

Vrere cedrum.

Hoc antiquorum consuetudine dictum videtur, quod ex Homero sumptum est. Ignitabulum enim vel focum in medijs ædibus habebant, in quo tædas vrebant luminis causa, vt narrat Hesychius in vocabulo λαμπτὴρ, his verbis: λαμπτὴρ, φέγγος, φῶς, λαμπὰς, ἐσχάρα, ἐφ᾽ ἧς ἔκαιον εἰς τὸ φωτίζειν αὐτοῖς ξηρὰ ξύλα καὶ δᾳδία. At verò illud eo. li.

Agger tumulum.

Aggere composito tumuli,

dictum est ex Græcorũ consuetudine, qui τάφον χώσασθαι dicunt. Lucianus, καὶ τάφον ἐχωσάμην ἐν Ἀμύκλαις. exaggerare autem terram solebant, quoq; altius educebatur, eo honorificum magis erat: atq; à tumore illo moleq; terræ Latinum nomen tumulis partum est. Homerus quoq; eodem modo ῥίμφα δ᾽ ἐσῆμ᾽ ἔχεαν, &c, χεύαντες δὲ τὸ σῆμα, dixit. Æneid. 10.

Quid face Troianos atra vim ferre Latinis.

Atra fax.

Atra est infesta, dira, noxia, peruersa, iniusta, quòd niger color infaustus sit. sic apud Flaccũ libr. 4. od. 11. *minuentur atræ carmine curæ.* sic Homerus μελαίνας ὀδύνας dixit.

CAPVT XV.

Expedire rationes, conturbare, velatis manibus, nullus hoc meticulosus æquè, crepuit foris, poppysma, malum obiectum, mala manu, menses decem, in superiore habitare cœnaculo, cispellere.

QVædam semper inter legendum bonos auctores occurrunt neq; vulgaris notæ, neq; publicæ monetæ, quæ enodamus & libantes carpẽtesq; nostris inserimus scriptis: vt ex Amphitruone Plauti, in presentia faciemus, quod & aliàs nos facere etiam recordamur, & fortasse sæpius faciem⁹: semper enim peruolutanti aliquid recõditum eruitur, promiturque, & literis non indignum putatur. Quòd igitur scribit in prologo,

Et vt res rationesq; vestrorum omnium
Bene expedire vultis.

Expedire rationes. Cõturbare ratiões.

Explicat contrariam dicendi formam, conturbare rationes apud Terẽt. in Eunuc. act. 5. Sc. 2. & conturbare, apud M. Tulliũ pro Planco. & cur à Martiale libr. 7. epig. 26. conturbator aper dicatur. qui enim nõ sunt soluendo, neque se extricare nominibus possunt & ære alieno, illi conturbant: nec enim eorum rationes explicari & expediri possunt. Sic in epigramm. apud Suet. de Catone grammatico,

Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum non facilè expedire nomen.

Et apud Cicer. pro Sestio scribitur, *malis domesticis impediti.* Iterum, *Aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malunt quàm suo deflagrare.* At verò futura sunt quædam infinitiui modi vsitata Priscis, nobis insolita: vt pro amaturum esse, amassere, pro expugnaturũ esse, expugnassere, quæ eò putaui notanda, quòd à Grammaticis præterita neglectaque intelligam. Plautus in Amphitruone, Sc. qui me alter est audacior.

Expugnassere.

Sese igitur summa vi virisq; eorum oppidum
Expugnassere:— id est expugnaturum esse. Insolentissimum porrò est eadem scena, illud dicendi genus,

Sed fugam in se nemo tamen conuertitur:

quod quidem poeticè dictum accipio, agnoscoq; pro fugam in se nemo conuersam inclinatamq; habet, vt, *Nuda genu*: Et, *Lachrymis oculos suffusa nitentes.* Velatis autem manibus, est cum velamẽtis & vittis, vt 2. Æneid. *Præferimus manibus vittas, & verba precantum*: vel ramis oleæ lana inuolutis: ἱκετηρίας Græci vocant & στέμματα. Sc. Qui me alter, *Nullus est hoc meticulosus æquè*: valet, nullus est hoc meticulosior: proinde est eadem constructionis ratio conseruata, cùm significationis & sentẽtiæ sit eadem vis. Ibidem: Pugni dant ventri victum, qui grassatores nutriunt verberibus spoliatorum. Ibid.

Velatis manibus.

Nullus æque meticulosus hoc.

f

In soporem collocare, est plagis malè mulctatos, & ictibus sopitos, propeq; exanimatos sternere: sic Martialis lib. 5. epig. 66.

—Collocat hasta sues.

Eadem scena: *Vltro istic qui exoßat*, est procul à me exossator iste hominum sit. Ibidem: *Sibi malam rem arceßit iumento suo*, valet, quærit sibi malum. quod iumento imponat suo, cùm potius si quod malum & iniquum onus sit, alienis iumentis, quàm nostris imponere soleamus, ne eo opprimantur, & rumpantur. suo igitur iumento, est absolutè dictum, pro cùm suum sit iumentum: intelligit autem eum ipsum. malum enim sibi quærit quod geret, cuiusque iumentum erit: nisi si quis sibi, & iumento suo, per appositionem interpretetur: alterum tamen concinnius videtur, quanquam nec hoc quidem sine gratia. melius est *suo sibi iumento* explicari, pro suo proprio iumento, id est sibi. Sc. Bene propereq; hoc.

Crepuit foris.

Orationem comprimam, crepuit foris:

hoc more Attico dictum, vt & apud Terentiū: in Adelp. Act. 2. Sc. 3. Nam quia Athenis fores in publicum aperiebantur, qui domo exibat, ne quem eas aperiendo fortè prætereuntem læderet, eique fores impingeret, crepitum eas feriens antè edebat. Sic apud Aristophanem ψοφεῖ τις ἔνδον, scribitur, de eo qui foras exire vult. Sc. Bene vale Alcmena. *Verùm quod erit natum tollito*: hoc è moribus & institutis veterum est: aliquando enim liberos tolli nolebant, & iubebant exponi. qui enim ali volebat, depositum humi infantem tollebat, vnde & dea quædam Leuana dicebatur, vt scribit Diuus Augustinus. eodem modo apud Terentium in Andr. act. 1. Sc. 3. quòd antè posuimus,

Quicquid peperisset decreuerunt tollere:

& in Heautontimorumeno, Act. 4. Sc. 1.

Si puellam parerem, nolle tolli.

Laudari videntur Iudæi hoc nomine à Tacito parum aliâs eis æquo, lib. 21. quòd natos omnes liberos tollerent. Cæterum palpo percutere, ead. sc. est blando manus plausu tangere, & velut poppysmo, vt de equis Maro dixit, Georg. 3. *Et plausæ sonitum ceruicis amare.* & Iuuen. sat. 6. *—Frontemq; manumq;*

Poppysma.

Præbebit vati crebrum poppysma roganti,

id est, metoposcopo & chiromanti roganti sibi manum ostendi & frontem, vt facere solent, præbebit crebrum popysma, quod est adulabitur, & adsentabitur, captás eius beneuolentiam, vt sibi fata sua canat, & eum propè adorabit. Apud Aristophanem in Vespis. senex morbo iudiciali laborans se à diuitibus popysmis, vt fulgetras dicit adorari: κᾂν ἀστράψω, inquit, ποππύζουσι. vel potius, præbebit manum & frontem vati petenti & rogāti se pro diuino obseruari & haberi, & dum fata loquetur, cum admiratione & veneratione me tuq; popysmis excipi frequētibus. Quod aūt Plinius lib. 28. c. 2. ait popysmis adorari fulgetras, id est, eas adorari leuiter complosis manibus cauis, velut ad deliniēdum Iouem iratum. manus enim cauæ complosæ popysmū efficiūt, quæ vox fictitia est ad soni expressionem. Eadem scena, *Faciam vt æquè dißparet*, est, faciam vt quantum accessit noctis diuturnitati & prolixitati, tantum de die decedat. Sc. Age tu. *Nescio qd mali est mala obiectū manu*, est, Nescio quis veneficus eius mentem excantauit: nam in veneficijs non tātùm est carmini locus, sed etiam manui, id est ijs, quæ fiunt manus opera: vt cùm adhibentur herbæ, medicamenta, mala venena, etiam quædam interdum vincula. Maro Æneid. 7. — Malū obiectum.

Spargere qui somnos cantuq; manuq; solebat.

Sc. Satin parua res est. *Ad aquam præbēdam commodum adueni decimo post mensē*. mirum plerisque videtur esse, cur olim decimo mense mulieres parerent, cùm hodie nono soleant: sed ita se res habet, breuiores erant veterum menses, quàm nostri, cùm ad lunæ cursum eos metirentur, nō solis. Itaq; ex Hippocratis libro de fœtu, vbi summa dierum subducitur exactorum mensium, quiuis intelligere facilè poterit, ita se rem, vt dixi, habere. ergo Virgilianū illud, eclog. 4. — Menses decem.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses,

de lunæ mēsibus explicandum proculdubiò est. Eadem scena, *Quin tu istam iubes pro cerrita circunferri*, Hic circūferri est purgari & lustrari propterea quod qui lustrant, eum, quem lustrant, sæpe aliquid circunferentes, circūeunt, vnde & lustrare, circuire est: quod & alibi attingimus. Inde περιαγνίζειν apud Græcos, & περιμάττειν, & περιμάκτριαι dicuntur. Sc. Ego sum ille Amphitruo. *In superiore qui habito cœnaculo.* sic perlepidè iocatur pauper histrio, q personam Iouis susceperat pro Amphitruone subditi: se enim pauperculum dicit cœnaculariū, qui habitet in superiore domus cœnaculo ad tegulas, non in inferiore in prima contignatione, sed in suprema. Sc. Cōcedite atq; abscedite. *Inde optimè sic cispellam, virum.* Cispellam est, aspellam, repellam, non sinam vltrà progredi, reijciā: etiam cis pro vltra vsurpari notat Marcellus: est etiam cis interdum intra, vt in Mostellaria, Sc. Exi è culin. *Cis paucas tēpestates Thranio*, Id est, propediem: & in Truculēto, Sc. Pisces ego credo. — In superiore habito cœnaculo. — Cispellere

Vt nulla faxim, cis dies paucos fiet.

CAPVT XXI.

Quædam in Plinio emendata, sapinus, Vaccinia mancupijs sata.

NON solùm in verborum enodatione posita est auctorum explicatio, & illustratio, sed etiam in locorum emendatione, quorum corruptela ita sensui plerunque officit, vt nihil probabile salubreque elicere possis. Hic igitur locos aliquot Plinij emendare nitar. sic autem scribit libro decimosexto, c. 4. Naturalis historiæ: *Postquam ex publico in priuatum magis, singulisq; ciuiū quæri, & sacrosancta omnia profana fecere*: hic ego & in priuatū agi legendū

esse

esse assero, & profana facere, cùm antecedat cepere. quid quod & sacrosancti legimus in antiquis monumentis, vt de tribunis intelligamus, qui omnia suis seditionibus profanauere? eius vt opinor punctum feret hæc scriptura, Qui animi & ingenij non est tardioris nec stolidi. Ego quoq; illam esse scripturam eodem cap. vindicandã reor, è sanctuarijs bibliothecarum depróptam: *clarè professi, ne seruari quidem hominẽ fas esse, lucri causa*: etsi autem eundem facit sensum editio, hæc tamen scriptura vt elegãtior, situ & tenebris dãnanda nõ fuit: sed nec in veterno iacere sinemus, quod admonitione veterum librorũ coniecimus, in quibus cùm exaratũ inuenerimus, *primoq; ceu scaptes fruticis paruæ aquifoliæ ilicis*, (lib. eod. c. 8.) vndè temerè & inconsideratè scapus fabricatus & edolatus est ab emendatorib. nos scabies legendum esse affirmamus. quinetiã c. 11. *cõciditur ad cribrum in minuta*, potius quàm ad cribri minuta, nõ inuitus partim animi augurio, partim librorum testimonio asseruerim. quid quod c. 12. eiusdẽ libri, *sapium* arborẽ orbi terrarum ignotam, in sapinum mutandam esse Vitruuij lib. 1. c. 2. auctoritate freti non dubitamus scribere? quam Plinius ibid. seri nucleis scribit: nam, *in nucleis*, quod euulgatum est, mẽdum olet. etiam nunc superest sinceritas scripturæ in annosis libris. Ibidẽ, *Sapini autem materies cæsa regenerata fit sicuti docebimus*. quid? cap. 16. eiusdem libri, *haud dubiè præferetur cedro*, diutius labem hærere sinemus, nec si possumus eluemus secuti volumina cõditiua, in quibus *citro* legitur? quis autem nescit citreas mensas in pretio & dignatione priscis fuisse? cap. 18. eiusdem lib. *item corbium sportis* in Plinio editũ est: sed refragantur pluteorum archanorum libri veternosi, in quibus cortis scribitur, vnde suspicio oritur, costis emendandum. *Item*, inquit ibidem Plinius, *vaccinia Italiæ in aucupijs sata*, quo in loco scripta & excusa nihil discrepant: sed cùm quæ sint ea aucupia non intelligam, & sciam Galeno, Aetio, reliquis medicis, mangonio vaccinij corporũ pubertatem tardari, quod venalitiarijs vtile plerũq; erat, mancupijs, si cui sagax hæc coniectura videri potest, non illibẽter legerim: hic tamẽ Pliniũ mirari subit, qui vaccinium, id est hyacinthum, in arborum classem & sensum retulerit: legẽdum autem planè est, cap. 18. eiusdem libri, *Galliæ verò etiam purpuræ tingendæ causa ad seruitiorum vestes*.

Sapinus.

Vaccinia mancupijs sata.

CAPVT XVII.

Ponderibus librata terra, melior natura, melior mundus, magna parens, tu non inuenta reperta es, apud Ouidium.

VErsus est Ouidij 1. Meta. etiam atque etiam considerandus:

> *Nec circunfuso pendebat in aere tellus,*
> *Ponderibus librata suis:*

Terra librata põderibus.

Cui enim non incredibile videatur tellurem suo pondere suspẽsam teneri, cũ suo pondere potius in præceps, & abruptũ ire debeat: sed nec pondere, verùm ponderib. dixit. existimo eo significari ita in medio vniuersi cardine pẽdere terram, vt cùm tantundẽ vndiq; ponderum habeat, nulla propensio ei in hanc vel in illam cœli partem, nullaq; inclinatio fit: quã & quietis terræ causam Plato existimat esse, & ἰσοῤῥοπίαν Græci vocant: nã sic vndiq; examinata ponderib. suis, neq; in mediæ noctis metam, neq; in medij diei punctum feretur, nutu ponderum æqualiter vtrinq; resistente. obnituntur enim & repugnant: nec in ortum vel occasum propendebit, cùm tantundem ponderis retrahẽtis vtrinque sit. Itaq; si in ortum inclinetur, repugnabunt pondera eius in occasum vergentia. Eiusdem versus est,

> *Hanc deus & melior litem natura diremit:*

Melior natura.

explanationis indigens, sed ne cõmemorem aliorũ de eo sententias, & vt paucis quod sentio cõplectar, meliorẽ naturam appellari eam puto, quæ corpora perturbata in chao, & illo confuso rerũ aceruo exemit, & in hanc, quam videmus, descripsit & distinxit speciẽ. Nã deterior erat natura, quę res in confusione mixtas, vnoque indistinctas vultu tenebat. sic ab eodem,

> *Ille opifex rerum mundi melioris origo,*

Mundus potior.

dicitur, quòd ante istum rerum ornatũ deterior esset in confusione mundus. Ibid. scribit,

> *Ossaq; post tergum magnæ iactate parentis:*

& non multò post:

> *Magna parens terra est.*

Magna parens.

cùm magnus pater Latinis sit auus, maior pater pauus, maximus abauus, magnã parentẽ reor dici Tellurem antiquam & primam humani generis procreatricem: eodem fortasse modo & patria magna parens vocari posset, quam Cicero in libris de Republica appellat antiquiorem parentem: Sic enim scribit, *Sed quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam si quis, vt aiunt, curauerit, maior ei profectò, quàm parenti debetur gratia*. At verò illud,

> *—Tu non inuenta reperta es,*

Tu nõ inuenta reperta es.

quem sensum efficit? Nam inter Grammaticos (Vallam lib. quinto eleg. capite secundo, & Alexand. ab Alex. libro primo capite trigesimo primo) de eo litem esse natam audio, & quosdam ex hoc loco nescio quam eruere distinctionem inter inuenire & reperire: ego ne quid improbem, sed vt more institutoque meo animi mei sensum declarem, non inuentam interpretor quæ inueniri non potest, id est, vt ita magis significem quod volo, veniam verbi præfatus, non inuenibilem. Te, inquit, quæ in iuuencam mutata es, reperi inueniri non posse, cùm speciem formamque puellæ amiseris. Sic inuictus est (vt ita dicam) inuincibilis: & indissolutus apud Ciceronem in Timæo, indissolubilis, & illaudatus apud Maronem 3. Georg. illaudabilis est: vel, etsi te quæsiui per omnes terras, ita tandem tamen te in buccula reperi, vt non inuenerim natam meam.

CAPVT XVIII.

Fertilitas barbara, porticus, siquidem homo esset, ferrum recipere, apud Ciceronem.

VOX est ita trita, vt vsu proprè & ministerio detrita sit, fertilitas, quæ tamen nescio quid aliud quàm in quotidiano ministerio & domestico vsu nobis apud Ciceronem ostendit secunda Tusculana: locum ipsum proferam, *Illi autem voluerunt nihil horum simile apud Lacœnas virgines, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia in studio est, quàm fertilitas barbara*: ego hic fertilitatem puto delicias ornatus luxumque significare, quibus Troianorum & Medorum nurus, & virgines ornatæ magnificè comptæque erant, vt quemadmodum fertilitas in solo feraci & fœcundo dicitur frugum copias gerente: ita fertilitas dicatur in illis quæ cultum vestitumque eximium gestant, gemmisque & margaritis, torquibus & cathenis aureis ornatæ sunt. Ac putem illud acroteleucium, *fertilitas barbara*, ex antiquo sumptum esse poeta. Porticus eadem disputatione etiam tentorium, vel tabernaculum significat, quod admonendum duxi, quia fortasse multi id animaduersuri non essent, quos quid admonere & aduertere prohibet, sic enim scribitur, *Namque Æsculapi liberorum saucij opplent porticus*. loquitur de Podalirio & Machaone, qui ad Troiam tendebant & tabernacula habebant. Legendum autem ibidem censeo, *ô Patrocle?* nam versus octonarij modulus hanc scripturam postulat: & non ita longè, *Abducet Patroclus credo*. at verò, *Siquidem homo eßet*, valet, hoc quidem faceret Patroclus si quid humanitatis haberet: *Sed*, inquit, *nihil vidi minus*, id est, nec collocat in cubili, nec obligat ei vulnus. *Quiesce igitur & vulnus alliga: etiam si Eurypilus non poßet, poßet Æsopus*: in calamo scriptis voluminibus reperio, nec condemno, hoc sensu: Etsi Eurypilum virum fortem puderet Patroclo dicere, quiesce desineque interrogare me, quo loco res Græcorum sit, vulnusque meum alliga: non tamen Æsopum Tragœdum id puderet proloqui. Igitur Eurypilus effari, & narrare incipit laborem, & inclinationem aciei Græcorum in dolore. Etiam in illis libris secus quàm in editis lego, *Si satis his factum non sit, se velle decumbere*: quod cùm optimam eloquatur sententiam, cur supprimere obsecro debui? scio & sine negatione sensum explicari non incommodè, vt in editionibus extat: sed quod non commentus sum, sed reperi, sine fraude, vt opinor, me reperisse testificari possum. *Quis*, inquit, *cùm decubuisset, ferrum recipere iußus, collum contraxit?* ferrum recipere est iugulum aut latus ferro prębere: non se contrahere, non manus non lacertos opponere, non pedes, non ictum declinare. Iubebantur autem interdum, qui decubuerant, à populo iugulari. Eodem genere loquendi pro Roscio est vsus: *quòd non*, inquit, *totum telum corpore recepißet*. qui autem telum recipiebant, fortiores habebantur, quam qui collum contrahebant: vt Maro in clausula libri decimi de fortissimo duce Mezentio mihi dixisse videatur,

> *Hæc loquitur, iuguloq; haud inscius accipit ense.*

Ego in peroratione lego, *& tibi hoc video non posse deberi*. particula enim aduersatrix, sed, obscurat confunditq; sensum: ait enim crastino disputationem ad constitutum fore ad clepsydram, præsertim cùm auditor cogat sibi rem solui & repræsentari, neque deberi differrique sinat.

Fertilitas barbara.

Porticus.

Siquidem hõo esset.

Ferrũ recipere.

CAPVT XIX.

Corymbium, capillamentum, lues, stator, equestria.

EPigrammation est perelegans, perq; scitũ Petronij, de eo qui antè crine decorus, caluitio postea deformi pulchritudinẽ amiserat.

> *Infœlix modo crinibus nitebas,*
> *At nunc læuior ære vel rotundo,*
> *Ridentes fugis & times puellas:*
> *Phœbo pulchrior, & sorore Phœbi:*
> *Orti tubere quod creauit vnda,*
> *Vt mortem citius venire credas:*
> *Scito iam capitis perisse partem.*

Sed existimo tepere & planè frigere eius gratiam, quòd sensus vitio transpositorum versuum conturbatio est: Nam mihi quidem sic eorum texendus videtur ordo,

> *Infœlix modo crinibus nitebas,*
> *Phœbo pulchrior, & sorore Phœbi:*
> *At nunc læuior ære, vel rotundo*
> *Orti tubere quod creauit vnda,*
> *Ridentes fugis, & times puellas.*

Ita enim sensus vrbanorum & disertorum versiculorum enitescet, vt caluus cõparetur æri, & tuberi ortorum rotundo, nullaq; lanugine villoso. Inquit Petronius,

> *Corymbioq; dominæ pueri adornat caput.*

Sic redimiculum muliebrium comarum, vt crobylus virorum, scorpius puerorum intelligitur: à Grammaticis Græcis implicatio comarum in acutum desinens explicatur.

> *——Crines nodantur in aurum.*

cùm Maro canit, Aeneid. 4. Seruius crobylon interpretatur. Sed hic comæ sunt adposititię, quales flauas plerunq; mulieres mẽrito decore formam quærentes præsertim in aulis sibi adijciunt. Nam cui circũponitur corymbion, is rasus nouacula fuerat. & mox sequitur: *Eocatumq; me non minus, Decoro exornauit capillamento.* Is quoq; rasus fuerat, cui capillamentũ est inditum. Vt aũt corymbion fœminarũ diximus, ita capillamentum virorum affirmamus. Non dixit aũt Petronius calcare versum ꝑ terere, vt à

Corymbium.

Capillamentum.

vt à via trita translatio ducta sit, quæ eadem calcatur. Nam & dixit Aristophanes in Auibus, οὐδ' αἰσχύλον πεπάτηκας, id est, Æschylum non calcasti, quod est, eum non triuisti, nec diligenter frequenterq; peruolutasti: sed quòd quę senticosa sunt & spinosa aculeisque horrentia, vestigio premere timemus. sic enim inquit, *Cæteri, aut non viderunt viam qua itur ad carmen, aut versum timuerunt calcare.* lego autem,

Ac sese pictum laudabat miles in vnda.

Et mox,

Hinc Numidæ accurant, illinc noua vellera Seres.

Lues. Lues est illi soluta aqua, vt cùm niues in tabē aquamq; liquatæ sunt.

—Vincta fluctus stupuere pruina:

Et paulò antè lues, iam concidenda iacebat:

ait enim aquas, quæ antè labebantur solutæ, repentè in pruinam concreuisse & glaciem, vt ferro earum rigor frangendus esset. Ait idem, *Quædam enim fœminæ sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut seruos viderint, aut statores dtius cinctos:* discinctos puto legendum, ac statores seruos esse puto aut libertos, qui prope herum aut patronum stant, & ei præstò sunt, & si quem quærat, arcessunt sistuntque. eleganter, de muliere, quæ amatoribus plebeijs & vilissimis delectatur, scripsit, *ex hac nota est mea domina, vsque ab orchestra quatuordecim transilit, & in extrema plebe quærit quod diligat.* Equestria pro locis theatralibus equitum, & modificatis verbis, pro equitibus vsurpauit, cùm scripsit, *nunquam tamen nisi in equestribus sedeo*: id verò est, nunquam est mihi res, nisi cum illis qui sedent in quatuordecim ordinibus.

Statores.

Equestria

CAPVT XX.

Fistula apud Plinium Vorticis genus declarata.

CVI non tandem mouet admirationem illud Plinianum lib.2.cap.49. *Ex eodem genere & in longam veluti fistulam nubes aquam trahit.* Quid enim fistulæ rei est cum vorticibus & turbinibus, alijsque repentinis procellarum generibus; Deinde, qua obsecro machinatione potest fistula illa sorbere aquā è mari? nisi fortè interpres & inuestigator naturæ, vulgi sequutus est errorem, existimantis Iridem sui discoloris arcus cornibus, in nubes aquam trahere velut tollenone è fluminibus & mari haurientem: itidem & ipse fistulatam aliquā nubem censuit posse sursum elicere aquam, & in excelsum sorbere. Equidem existimauerim istam fistulam vorticem esse, neque à vortice separandam. Nam ita rotatus & vibratus suo turbine impetuque in mare interdum impingitur & illiditur, & reuerberatus repercussusq; retro reijcitur cum aquæ rapina: vnde à nauticis sipho appellabatur, quem Plinius fistulam interpretatus est. Non debuit tamen fortasse nouam speciem flatus ex vocabulo nautico Plinius procreare: nisi si hac ex parte excusandus sit, quòd cùm in mari non omnis vortex id facere soleat, meritò qui id faciat notari & distingui debuerit: ac mediusfidius hac æquitate & benignitate interpretationis bonos scriptores potius leuare, quàm per calumniam iniquam opprimere & circūuenire, candidi nec maligni animi, nulloque liuore suffusi fuerit. Nos tamen interea fistulam esse vorticem doceamus, nequis nos putet ariolari atq; ineptè cornicari. sic igitur scribit Olympiodorus in Aristotelis Meteora, Ἀριστοτέλης δὲ τυφῶνα οἶον τυπῶνα, διὰ τὸ τύπτειν σφοδρῶς καὶ ῥηγνύναι στερεὰ σώματα, ναῦται δὲ σίφωνα, διὰ τὸ δίκην σίφωνος ἀνασπᾶν τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Ecce Olympiodorus verticē à nautis dicit appellari siphonem, id est fistulam, quia in modum fistulæ trahat è mari aquam, quod, vt aiunt geometræ, oportebat ostendere.

Fistula.

CAPVT XXI.

Ionicus, cinædicus, staticuli, versus, orbis saltatorius, bibere pro summo.

EXplicanda sunt verba Plauti illa è Sticho, Sc. vlt. *qui Ionicus, aut cinædicus, qui hoc tale facere posit?* hîc cinædici nomen non esse infamis, nefandiq; probri, à Nonio est annotatum, sed in saltatore poni: vt & mox, *cinædus contrà staticulis stare nobis non magis potis est, quam fungus imbri:* tamē & eneruem fractumq;, & velut exossem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim, cùm in Aulularia, Sc. Redi quo fugis nūc, scribatur, *ita fustibus sum mollior magis, quàm cinædus.* Sed & cantionem cinædicam vocat proteruiorem libidinosioremque, pruritumque excitantem, in Stich. Sc. Morem vobis geram. *Suauem cantionem occipito cinædicam, vti perpruriscamus vsq; ex vnguiculis.* Ionicum quoque, saltatorem ferè molliculum & effœminatum delicatiusq; se mouentem interpreter: vt apud Horatium, lib.3. od.6. *Motus doceri gaudet Ionicos*

Matura virgo.

tum q, Ionum mores & saltationes lasciuiores & teneriores petulantioresq; erant, tum quòd (si id è propinqua reperi insula placet, nec in Asiam nauigari) Siculi saltationē quandam, vt reor, blandam & voluptuariam, in honorem Dianę celebrabant, Ionicam vocatam. Pollux lib.4. onom. cap.14. τὸ δὲ ἰωνικὸν ἀρτέμιδι ὠρχοῦντο σικελιῶται μάλιστα. Cùm autem, vt à Plutarcho scriptum est in symposiacis, tres sint saltationis partes, φορά, σχῆμα, & δεῖξις, id est motus, gestus & demonstratio: staticulos ad quietem quæ in gestu & statu est & in demōstratione, pertin[illegible] crediderim, nec (vt opinor) iniuria: vorsus [illegible] sic enim in Sticho Sc. vlt. scribitur, [illegible] *vicero, alio me prouocato.* Est enim versus & orbis saltatorius, species quædam motus cuius multa genera tripudiatores frequentant. sed ijdem etiā sæpe se versant, in orbemq; [illegible]. De saltatorio orbe sic in Pisonem scribit Cicero, *Cùm illum suum saltatoriū versaret orbem.* De staticulis Cato apud Macrobiū, lib.3. satur. c.14. *inde staticulos dare, ridicularia fun-*

Cinædici.

Ionicus.

Staticuli.

Versus.

Orbis saltatorius.

dere. Iterũ, *voces demutat*, *ſtaticulos dat*. Vidi autem qui non dubitarét in eadem fabula inficiationem in affirmationem mutare: *volo ego nos pro ſummo bibere, nulli relerimus poſtea*: nõ vt ſcribitur, *nolo ego*: hoc ſenſu, Volo nos pro ſummo bibere, vt modum quem dicemus, ne ſuperemus, isq; ſit cyathorum ſummus modus in potãdo: vel potius, hoc ſummum ſit & vltimum quod bibemus, nulliq; poſtea relinamus è cado, ſed finem potãdi faciamus. Fortaſsis autem ſumma potio decem cyathorum erat, quib. ſe inuitarant, & Græcam cantionem cecinerant: quinq; bibe, tres bibe, & ſemiquatuor: quæ ſumma decem cyathorũ eſt. Sed *nolo* perplacet, hoc ſenſu, Nolo nos bibere immanibus hauſtibus: nulli poſtea relinamus cadum, aperiamusq; ſummis hauſtibus bibituro. *ſubito enim cadus verti poßet*, vt ait, quod eſt, exhauriri, ſi tam magnis nos poculis ingurgitaremus, vt apud Horat. lib. 2. ſat. 8.

Bibere pro ſũmo

Inuertunt Aliſanis vinaria tota,

id eſt exhauriũt. Nam cadus qui inanitur, inuertitur. Bibere autẽ ab ſummo, aliud quiddam erat, de quo ſuo loco dicemus. At verò illud, Sc. Agite ite foras. *vter demutaßit, pro culpa multabitur*, legendum ferè cenſuerim, non vt in ſeminarijs editionum publicarum, *procul demutaßit*, vel potiùs, vt Ioachimus Camerarius vtraque lingua doctiſsimus emendat, poculo multabitur.

CAPVT XXII.

Nitens taurus, myrtus, Getæ, inferiæ, Anius, tremere omnia viſa repentè, habitabant vallibus imis, nigrã hyemi pecudem, in partem vocare, lentare remum: apud Maronem 3. Aeneid.

Nitẽs taurus. VIrgilius lib. 3. Æneid. ſcribit,

—*Superoq; nitentem*
Cœlicolum regni mactabam in littore taurum:

vbi nitentem opimum interpretor. nam quæ ſaginata ſunt nitere dicuntur. Sequitur non longo interuallo,

Myrtus. —*Et denſis haſtilibus horrida myrtus*:

hoc mihi è conſuetudine Græcorum doctiſsimus poeta finxiſſe videtur, qui tumulis & buſtis, cum alia virgulta, tum myrtum imponere ſolebant, quod eruditiſsimus vir Victorius annotauit. myrtum aũt petebat Aeneas, vt ad rem diuinam verbenas haberet. verius ſit tamen hæc finxiſſe Maronem, quòd è corno & myrto haſtas facerent antiqui, quibus ait confixum Polydorum fuiſſe. Eodem libro,

Getæ. *Gradiuumq; patrem, Geticis qui præſidet aruis.*

hic Getica arua, arua Thraciæ interpretor, cuius partẽ olim tenuerunt Getæ, vt ſcribit Thucydid. lib. 2. ſed inde demigrauere. nã non eſt infrequens gentiũ migratio in alias terras. Igitur Æneas in Thracia cùm eſſet perculſus illo monſtro, precari Gradiuum patrem cœpit, qui Thraciæ imperat. Iterum.

Inferiæ. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.*

Inde inferiarum nomen ortũ eſt, quòd mortuorũ ſepulchris inferuntur. χοαὶ à Græcis vocãtur. fundebant aũt lac, mel, aquam, vinum, oliuas, flores etiam ſpargebant. Æſchylus,

Βοός τ' ἀφ' ἁγνῆς λευκὸν εὔποτον γάλα,
Τῆς δ' ἀνθεμουργοῦ στάγμα παμφαὲς μέλι
Λιβάσιν ὑδρηλαῖς παρθένου πηγῆς μέτα,
Ἀκήρατόν τε μητρὸς ἀγρίας ἄπο
Ποτὸν παλαιᾶς ἀμπέλου γάνος τόδε.
Τῆς τ' αἰὲν ἐν φύλλοισι θαλλούσης βίον
Ξανθῆς ἐλαίας καρπὸς εὐώδης πάρα.
Ἄνθη τε πλεκτὰ παμφόρου γαίας τέκνα.

ibid. Virg. —*Animamq; ſepulchro Condimus*: è veterũ opinione poeta dixit, qui ſepulchrũ mortuorum domiciliũ credebant, & portum corporis appellabant. Cicero,

Neq; ſepulchrũ quo recipiat, habeat portũ corporis,
Vbi remiſſa vita corpus requieſcat malis. Ibid. Virg.
Rex Anius rex idem hominum Phœbiq; ſacerdos. Anius.

Anium Delo imperaſſe cõmemorat Dionyſ. li. 1. antiquit. Rom. & Troianos duce Ænea in illo errore claſſe Delũ applicuiſſe: ἐκ δὲ παλλήνης, inquit, ἄραντες οἱ Τρῶες, εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται βασιλεύοντος αὐτῆς Ἀνίου.

Vix ea fatus eram, tremere omnia viſa repentè Tremere omnia uiſa repẽtè.
Liminaq; laurúſq; dei.

aduentante Apolline ſic omnia mouebantur,

Οἷον ὁ τὠπόλλωνος ἐσείσατο δάφνινος ὅρπηξ,
Οἷα δ' ὅλον τὸ μέλαθρον,

inquit Callimachus in Apollin. cuius interpres ait, hoc fieri ἐπιδημοῦντος τοῦ θεοῦ, id eſt aduentante deo, tumq; vera reddi oracula, vt eo abſente, falſa. Particulam autem *que*, vel Homerico more produxit ſequẽte liquida. his enim literis ſequẽtibus plerunq; breues Homerus produxit, vt Iliad. 1. αὐτὸς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσι: quo modo Perſianum *melos* in præfat. defendi poteſt, niſi ſi quis ſeruato æquè incolumique numero legat, *Cantare Pegaſeium melos credas.* quod nonnullis placuiſſe video: vel terminationis cauſa, vt grammatici ſcribunt.

—*Nondum Ilium & arces*
Pergameæ ſteterant, habitabant vallibus imis, Habitabãt uallib. imis.

cùm dixit, Homeri locũ illũ Iliad. υ expreſsit.

Κτίσσε δὲ Δαρδανίην, ἐπεὶ οὔπω Ἴλιος ἱρὴ
Ἐν πεδίῳ πεπόλιστο πόλις μερόπων ἀνθρώπων,
Ἀλλ' ἔθ' ὑπωρείας ᾤκεον πολυπιδάκου Ἴδης.

quibus in verſibus plurimum Maro ab explanatione Platonis & Strabonis recedere fortaſſe videatur: illi enim ſcribunt, poſt diluuiũ primùm homines ſumma montium inſediſſe cacumina metu aliarum eluuionum: deinde paulatim terra iam ſicciore in montium deſcendiſſe radices, ibique ſibi domicilia paraſſe, eas enim eſſe ὑπωρείας: poſtremò campos occupaſſe & ſecũdum fluuios ſedes ſibi legiſſe. at Maro ὑπωρείας valles imas interpretatus, nõnihil à poetæ Gręci ſententia deflexit, vt quis putaret: exiſtimo tamen ſignificari ab eo mõtium radices, vt Homerus ſcripſit.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo:

verſus eſt Homeri ad verbum redditus,

Ταῦρον ἀπόλλωνι, ταῦρον δὲ τῷ ποσειδῶνι.

Nigram

Nigram hyemi pecudem.

Nigram hyemi pecudem immolari Maro facit, vt & Flaccus ei agnam, cùm esset Tempestas ritu Romano dea. ait enim Flaccus in Epodis ode 10.

Libidinosus immolabitur caper,
Atque agna tempestatibus.

Aristophanes in Ranis,

ἄρν' ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε,
τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται.

Ita etiam ritu Græco Tempestati agna nigri velleris immolabatur.

Plena per insertas fundebat Luna fenestras.

Insertas interpretor, quæ ædibus insertæ & interpositæ erant, vt apud Lucret. libro 2.

Inserti fundunt radij per opaca domorum.

Inserti enim radij sunt, qui per domos inseruntur, & in eas subeunt, solisq; lumina spargunt. *Velatasq; comas*, exponi rectè video vittatas, vt & velatis manibus est apud Plautum in Amphitruon. Sc. Qui me alter. & velamenta apud Liuium libro 29. & lib. 35. supplicum vittæ sunt. Virgilius lib. 3. Æneid. *—Ipsumq; vocamus*
In prædam partemq; Iouem.

In partẽ vocare.

In partem vocare, iuris verbum est, pro participem facere, & partiarium admittere: Cicero pro Cecinna, *Mulieres in partem vocatæ sunt.* Nam & de præda diis immolabant, & partes etiam quasdam eis interdum suspendebant de tholo & consecrabant, vt Dianæ aprorum capita & ceruorum cornua. Maro 7. eclog.

Setosi caput hoc apri tibi Delia paruus,
Et Ramosa Mycon viuacis cornua cerui.

Item libro 9. Æneidos,

—Si qua ipse meis venatibus auxi,
Suspendiue tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

Nemorosa Zacynthos, est quod ab Homero Odyss. 1. dicitur, ὑλήεντι Ζακύνθῳ, verbum ex verbo expressum. Virgil. lib. 3. Æneid.

Effugimus Ithacæ scopulos, Laertia regna.

ad contemptum & irrisionem scopulos ac regna vocauit, ac Ciceronem imitatus est, qui de Vlyssis patria sic libro 1. de Oratore scribit, *Vt Ithacam illam in asperrimis scopulis ceu nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.* Virgilius libro 3. Æneidos,

Ante & Trinacria lentandus remus in vnda.

Lentare remum.

id est, in Siculo mari nauigandum. cùm enim remiges magnis viribus remigant, lentant, id est, curuant & flectunt pandantq; remos: qui & ea de causa lenti à Catullo in nupt. Pelei appellantur, cuius versus Virgiliani carminis explanatio erit,

Quiue fugit lentos incuruans gurgite remos?

CAPVT XXIII.

Ometides, segmenta, discrimen, purum caput, tres numeros iactare, subire & vocare, apud Ouid. 3. de arte.

CONueniunt, inquit Ouidius lib. 3. de arte amandi, *tenues scapulis ameletides altis:*
Angustum circa fascia pectus eat.

Natio Grammaticorum in ameletidibus explicandis frustra sudat, nihilque proficit. Ego enim contra librorum auctoritatem affirmauerim legendũ esse ometides, vt sint tanquam scapulares vel humerales fasciæ: quis enim nescit ad dissimulandam scapularum altitudinem tenuibus fasciis vtendum, ne si crassioribus & plenioris fili aliqua vtatur, magis vitiũ extet & appareat? Recordor equidem Grammaticos primi ordinis, analectides legere, & intelligere tanquam puluillos ad constipandas puellarũ scapulas, quibus subscriptorem præstare non possum.

Ometides.

Quid, ait ibidem, *de veste loquar? non iam segmenta requiro,*
Nec quæ bis tyrio murice lana rubet.

Segmẽta.

Ego hîc segmenta esse puto purpuræ vel aurei panni virgas, vnde & segmenratæ vestes nomen habuerunt. Nam sunt & segmenta virgæ quædam aureæ & zonæ, quæ vesti inseruntur ad ornamentum, velut institę quædam, & limbi: quibus interdum versicolor vestis redditur. Valerius, *permisit quoque ijs purpurea veste, & aureis vti segmentis.* Isidorus libro 19. Etymol. capite 22. *segmentata vestis zonis*, inquit, *quibusdam, & quasi præcisamentis ornata.* Idem Ouid. 3. de arte aman.

Longa probat facies capitis discrimina puri.

Discrimẽ.

Purum caput.

discrimen hîc vocat, cùm in medio sincipite in diuersum coma discernitur. Purũ caput dicitur, pars capitis anterior ad discrimen nullare ornata nulloq; nodo constricta, cùm in aurum nõ sunt ea parte nodati crines, nec in reticulum collecti: per translationem de terra in orto dixit Columella libro 10. de cult. hort.

Inde sibi puro discrimine pectita tellus.

Idem Ouid. eod. lib.

Ecce tibi similis, qui quondan Phrixon & Hellen
Diceris Inois eripuisse dolis.

quem hîc vestis colorem significat Ouidius? ac putem intelligi vestem coloris fului, qualis erat color velleris aurei. id ex eo apparet, qđ eodem in libro scribit,

Dictaq; Varroni fuluis insignia villis
Vellera germanæ Phrixe querenda tuæ.

Hanc, inquit, *decet ornari testudine Cyllenæa.*

existimo significare alterius in fastigium testudinatum esse comę suggestum rotundandum, vt ille comarum ornatus testudinis à Mercurio inuentæ figuram referat. Ibidem Ouidius,

Et modò tres iactet numeros: modò cogitet aptè,
Quam subeat partem callida, quamq; vocet.

Tres numeros iactare, subire, vocare.

apparet eam lusus rationẽ significari, qua quis iactis numeris in tesserarũ ludo, vnũ ex eis sibi eligit, quo redeunte lucretur: vnum subit, quo reuertẽte perdat. vocamus enim quod euenire optamus, subimus quod ferre cogimur: vt alterum voti sit, alterũ necessitatis. sed ea conditio est, vt legamus eum numerum, quem potius reditură putemus, eum subeamus, quem minus rediturum speremus, vt auguremur nobis potius lucrum, quã iacturam ominemur. Nam & in hac cõiectura inest calliditas, suisq; rationibus aduersaria sit, quæ eum numerum, qui sæpius redit, subire malit, quàm vocare.

CAPVT XXIIII.

Arbitrium Gellij libro primo de Legibus explicatum, proconsule.

Arbitriũ Gellij.

LOCVS est Ciceronis lib. 1. de Legib. de ioculari Gellij arbitrio, qui se inter philosophos Athenis interponere cupiit, vt eorum controuersias dirimeret de finibus bonorum & malorum, cuius hanc sententiam esse arbitror: rem enim dixit conuenire posse, posséque componi, si quid inter ipsos philosophos conuenire posset, quod est, si non abhorrerent concordia, verùm ad pacem concordiamque animum adiicerent, remq; vel iudici vel arbitro permitterent, ne dissentiones fouerent & augerent: quinetiam se eum laborem eorum causa suscepturum libẽter pollicitus est, promisitque operam suam, si vel arbitrum vel iudicem vellent. Eam disceptationem Cicero inter tam diuersas sectas non esse facilem arbitratur, nec rem componi posse arbitrio censet vt ciuium lites, censet tamen inter Academicos & Stoicos posse, cùm in constituendis finibus verbis potius, quàm sententiis dissideant. Itaq; vellet se inter eos arbitrum à prætore datum: deinde tandem adscribit, *nec Manilia lege singuli, sed ex ijs tres arbitri fines regemus*. Hæc vltima sententia mendosum nescio quid tinnit & subæratũ. Quare mihi vehementer probatur eruditissimi & clarissimi viri Æmari Ranconeti sententia, qui legendum credebat, *sed è duodecim tres arbitri fines regemus*. Nam pro, è duodecim, ex iis, fieri lubrico errore & lapsu propter affinitatem potuit: & satis constat legem Maniliam arbitrũ vnum dedisse: Legem xij. tabularũ tres dedisse quibusdam in rebus, aliúdque statuisse q̃ Maniliam, quæ postea sequuta est, non dubitamus, cùm apud Festum libro 19. reperiamus eius hæc verba, *Si vindiciam falsam tulit, rei siue litis arbitros tres dato: eorum arbitrio fructus duplione damnũ decidito*. Adiuuat quod leges duodecim tabularum non videntur induxisse quinque pedes finales: qui nunquam vsucaperentur: sed lex Manilia, vt ex Vrbico de Limit. agror. apparet: vt proinde non hac lege, sed lege duodecim tabularum fines regere velit. nam duodecim tabulæ etiam quinque pedes voluerunt vsucapi, non autem lex Manilia. Sed tamen hoc totum coniecturale videri velim, & arbitrarium potius, quàm certum. Ex *his* tamen si quis legat, hic sensus elicietur, Ex his legibus quas scribimus & sancimus hoc libro. Illic autem cùm proconsule Gellius vocetur, hoc vocabulum de iis solitũ dici tum fuisse videtur, qui extra ordinem velut consulis loco mitterentur, cùm interdum nec ex consulatu mitterentur, nec vnquã consules fuissent: quando quod nunquam antea factum fuerat, vt ait Dio, & consularibus Ciceronis ætate prouinciæ consulares mandatę sunt, proconsulesque vocati sunt. Proconsule contra Sertorium scribit missum esse Pompeium pro lege Manilia Cicero: quod Plutarchus in Pompeio vertit: εἰ πομπήϊον οἴεται δεῖν ἀνθ' ὑπάτου ἐκπεμφθῆναι φίλιππος οὐκ ἔγωγε φαίην ἂν τὸν φίλιππον, ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων. Videntur tamen tandem proconsulem & proconsule eodem modo dixisse, atq; si diuo Augustino credimus, proconsul olim dicebatur, postea proconsule: eius verba sunt, *Ab E litera vocali nullum Latinum, nisi iuncta præpositione masculinum inuenitur: vt proconsule, proprætore. Ergo iuncta præpositione fiunt latina, vt dixi, proprætore, proquæstore. Nam veteres nominatiuo casu proconsul dicebant, attendentes nullum nomen latinum exire in E literam nominatiuo casu generis masculini.*

Proconsule.

LIBRI QVARTI FINIS.

ADRIANI

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Cogniturae, spintria, aureus, miliarium, quid mihi cum longis tibijs, mota ancilia, scambus: in Suetonio.

LVTVLENTVM, vt ita dicam, & cænosum arbitror illum Suetonij in Vitellio capite 2. locum, in quo de eius maioribus disserit: *Cuius,* inquit, *filius sectionibus & consuturis vberius compendiũ nactus:* quę enim, malum, sunt istæ consuturæ? nisi fortè eum censet vt patrem, fuisse sutorem veteramentarium: sed vt arbitror, sutor & sector non fuisset. illud accommodatius, &, vt opinor, longè verius, cuius assertores sunt libri veteres: *cuius filius sectionibus & cognituris:* cognituras enim dicit procurationes, cùm hominum in foro esset cognitor & procurator. cognitiones non dixit, sed cognituras, ne de iudice loqui videretur. Ibidem, vulgaris mulier est, quę sui copiam facit, seque vulgat, quomodo & à Iurisconsultis vsurpatur.

Cognituræ.

Quid illud est cap. 3. *& ipse perpetuò spintriæ cognomine notatus.* Ego spintriam eum accipio, qui muliebria patitur, seq; aliis abutendum præbet: certè pro spintria Dionis compendium πεπορνευμένα dicit, id est prostitutũ & stuprum passum: sed & spintrias à patientia nominatos Tacitus lib. 5. ostendit his verbis: *Tuncq; primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarũ, ex fœditate loci & multiplici patientia.* Nam loci fœditatem ad sellarios refero, multiplicem patientiam ad spintrias. Quare cũ effœminati essent, in eis spinter effœminatur, & spintriæ vocantur: vnde origo appellationis.

Spintria.

In eadem vita cap. 14. scribit, *nullis tamẽ infensior quàm vernaculis & mathematicis.* scio omnium librorum consensu hanc lectionem testatam esse: putem tamen diuinaculis commodiùs aliquanto quàm vernaculis hîc scribi posse.

Æstimatio autem aurei Romani, qui & solidus dicebatur, cognosci potest ex comparatione locorum duorum Suetonij & Taciti: Nam de Othone scribit Suet. cap. 4. *quoties cœna acciperet principem, aureos excubanti cohorti viritim dabat.* Tacitus lib. 17. *Cohorti excubias agenti viritim centenos nummos diuidebat.* áureus igitur Romanus centũ nummis taxatur.

Aureus.

Miliarium vas est longum & angustum ad similitudinem milij. Palladius de re rustica lib. 5. cap. 4. *Vas,* inquit, *æneum miliario simile, id est altum & angustum:* eo ad balnea vtebantur. Etiam miliarium aureum, Romæ in foro columna erat, in quam omnes viæ Italiæ competebant & desinebant: quod ita vocabatur, q, ab eo miliariorum numerus, quibus itinera metiebantur, incipiebat. nam lapides in viis, quibus miliaria notabãtur, miliaria etiam vocabantur. Plutarchus in Galba, ὁ χρυσοῦς ἑστήκει κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσι. de eadem re Suet. in Othone, cap. 6. *vt se in foro sub æde Saturni ad miliarium aureum operirentur.*

Miliariũ.

τί μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, prouerbium esse dicit Dio in Othone, de iis qui quid sibi non vtile faciunt, quod & paulò aliter effert, τί γάρ μοι δεῖ μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. puto hoc dictum, vel ex eo q, ad rem diuinam & puluinaria adhiberent tibicines, qui tibiis canebant longis, vt præcentoriis & thurariis: cùm tamẽ interdum sacrificium sibi non profuisse censerent, vel ex eo q, qui tibias tractare cómodè paruas cũ posset, vt puellatorias, quas Græci παρθενίους vocãt, aut gingrinas quę breues erant, magnas longasq; sumeret, quas commodè non posset inflare.

Quid mihi cũ longis tibiis.

Quid est? *sed & motis, necdum conditis ancilibus.* (in Othone capite 8.) Solebãt qui bello gerendo præficiebantur, vt inquit Seruius in princ. 8. Æneid. ingredi Martis sacrarium anciliaq; primum mouere, deinde simulachri hastam, dicentes, Mars vigila. Tacit. lib. 17. *fuère qui proficiscenti Othoni moras religionemq; nondum conditorũ ancilium afferrent.* promebantur autem indicto bello ancilia, vt mouerentur: ac profectionem suscipere ante, quàm condita essent, ominosum & religiosum habebatur.

Mota ancilia.

Idem Suet. de Othone, cap. 12. *fuisse,* inquit, *traditur & modicæ staturæ, et malè pedatus caluusq;.* Cùm caluitium nec ad corporis habitum pertineat, nec officiat in rebus gerendis, quis meritò hunc locum dubiæ ambiguæque fidei non censeat? Consului exemplaria scripta, in quibus reperi, modo *campus,* modo *cambus:* quo fit, vt legendum censeam *scambus,* quo nomine vocatur, cuius crura sunt deprauata & curua. Is enim σκαμβὸς à Græcis appellatur: quam vocem quo minus vsurparet Suetonius quid obesse potuit? cùm eum tanta libertate scribendi videamus vti: & hãc appareat vocem Latinis vsitatam fuisse, eùm in anti-

Scambus.

in antiquioribus Nonij voluminibus reperiã, *Strabones sunt, quos scambos nunc dicimus*: videlicet à deprauata oculorum acie.

CAPVT II.

Quædam è Suetonio emendata, præcipuum, notare, Vexillationes.

ARborem instituere, pro arborem in terra statuere & pangere, dixit in Galba cap. 1. Suetonius his verbis, *Arborem ab eo institutam elanguisse*. Non est absimile illud Ciceronis in Rullum, antè à nobis animaduersum annotatúmque, *Vbi institui vineæ poßint*. In origine nominis Galbæ, galbeum remedia lana inuoluta interpretatur Suetonius. Festus libro 3. calbeas armillas explicat, quibus triumphantes vterentur, & milites virtutis ergo donarentur. καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραῤῥίξον, quod loquuntur Suetonij codices in Galba, cap. 4. corruptum est, sed ex Dione & Tacito παραγεύσῃ emendandũ: nam ita Tacitus lib. 5. scribit, *Et tu Galba quandoque degustabis imperium*. mihi tamen veterum librorum notas à librariis malè effictas scrutanti, videbatur scriptum fuisse, τῆς ἀρχῆς ἔλασον παρατρώξῃ. sed qđ fide Taciti & Dionis retulimus, verissimum esse confidimus. Legatum quoddam per præceptionem à Iurisconsultis l. 25. §. vlt. ff. famil. hercisc. & l. 90. §. quæ marito. ff. de legat. 2. & Instit. tit. de legat. §. sed olim. nominatur, illud etiam præcipuum vocatur: Suetonius in Galba, cap. 5. *Namque quingenties HS cùm præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata nõ perscripta erat summa*. Hîc porrò notare est notis quibusdam & compendiis literarum aliquid breuiter perstringere, non omnib. literis integrum perscribere, vt apud Fabium libro 1. in Proœmio, *Quantum notando consequi potuerant*. Capite 6. pro *A. Caio certè ludis substitutus*. reperio in bonis libris, *lycijs substitutus*: non tamen desunt docti viri, qui, Getulico substitutus, verũ esse & sincerum contendant. *Igitur*, inquit in Galba, capite 10. *cùm manumißioni vacaturus conscendisset tribunal*. hæc ego verba ex Romanorum consuetudine explicanda censeo. Nam cùm Magistratus, vt scribit Theophilus (eo enim appellando me liberauero) conuentus agebat, vltimis conuentuũ diebus manumissionibus operam dare solebat. Eodem capite pro *Alexandrina nauis detorsa appulit*, sine controuersia emendatè in libris veteribus legitur, *Dertosam*, quod oppidum Hispaniæ est. Capite 13. *Venitio simus à villa*: non intelligo, verùm legendum arbitror, *venit io simus à villa*. vel, *venit io venit simus à villa*. Io autem interiectio exultantis est omnibus notissima. Lego & illud cap. 20. hunc in modum, *per hæc propè omnibus ordinibus offensis*. non vt circunferunt exemplaria, offensus. Capite 20. *excepta Germanitiorum vexillatione*. quo in loco vexillationem intelligimus cohortẽ militum, qui confectis & emeritis stipendiis sub vexillis etiamnum habebantur, vsque dum commoda & agros acciperent. Nam hę vexillationes dicebantur. Tacitus libro 1. *ne dimißis quidem finem esse militiæ: sed apud vexillum retetos alio vocabulo eosdem labores perferre*. Alæ etiam equitum, Vegetio lib. 2. cap. 1. vexillationes dicuntur.

Præcipuũ. Notare. Vexillationes.

CAPVT III.

Belli portæ, domitus Pollucis habenis, alternum pedẽ facere, Anienus, puberibus folijs.

MARO lib. 1. Æneid. scribit de templo Iani ab Augusto clauso, pace terra mariq; parta, *Claudentur belli portæ*. & apud Flaccum de iisdem portis lib. 1. sat. 4.

——postquam discordia tetra
Belli ferratos postes portasq; refregit.

id sic explicandum è Plutarcho est, Iani templum portas habuisse bifores, vocatumq; esse belli portam. Eius verba sunt in Numa, ἔστι δὲ καὶ αὐτῷ νεὼς ἐν ῥώμῃ δίθυρος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσι. Alio apud Maronem loco 3. Georg. scribitur,

Talis amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus.

vbi interpretes Pollucem, qui pugil erat, pro Castore equorum domitore Maronem dixisse putant: sed non censuerim, sic pugillatus studiosum fuisse Pollucem, vt nunquam in equo sederit: & Cyllarus alternis Polluci & Castori seruiit. Papinius lib. 1. Syluar.

Et pauet aspiciens Ledæus ab vrbe propinqua
Cyllarus: hic Domini nunquam mutabit habenas
Perpetuis frænis, atq; vni seruiet astro.

Nam equum Domitiani vni seruiturum astro dicit, non duobus, vt Cyllarum. Alternum pedem facere apud Papinium, quem modò citaui, esse videtur claudicare: nam sic de elegia, cuius alter versus longior, alter breuior, dixit libro 1. Syluar.

Quas inter vultu petulans elegia propinquat
Celsior assueto, diuasq; hortatur & ambit,
Alternum factura pedem.

sic Æneam ex vulnere claudicantem,

Alternos longa nitentem cuspide gressus.

dicit Maro lib. 12. Æneid. vt nos antè annotasse recordamur. Verisimilius tamẽ sit, alternum hîc pedem ob Elegiacos versus dici, qui alterni breuiores & longiores sunt & claudicant, vt à Cicerone 1. Tuscul. dicitur epigramma alternis versibus longiusculis. Nam pes interim versus est, vt apud Flaccum de Arte poet. *hunc socci cepere pedem*, id est versum iambicum. Vt Tiberinus deus erat, qui Tiberi præerat: ita apud Papin. lib. 1. Sylu. animaduerti Anienum deum esse, qui Anieni. Papinius lib. 1. Sylu.

Ipse illis antris Anienus fonte relicto
Nocte sub arcana glaucos exutus amictus.

Sic enim legendum censui, nõ Anieni, neque Anien. & fortasse sic mox Tiburnus nomẽ dei est, qui Tiburi colebatur, & lucum habebat Horatio nominatum.

—illa recubat Tiburnus in vmbra.

Horatius libro 1. ode 7. *& Tiburni lucus*. Apud Propertium quoque Anienus dei nomen est, lib. 4. eleg. 7. *Accesit ripæ laus Aniene tuæ*.

Belli portæ. Domitus Pollucis habenis. Alternũ pedem facere. Anienus.

sed

ſed ad Maronem reuertor, cuius aliquid è Papinio quiſpiam interpretaretur. Quod enim de dictamo ſcribit 12. Æn. *Pauperibus caulem folijs,* Adultis, Grãmatici qui familiam ducũt, quorumque ſententia prima eſt, exponunt: ſed Papinius accepiſſe videtur pro florentibus: ſic enim Maronem æmulans ſcribit eodem libro,

Puberib. foliis.

—Idæa profert quam Creta ſub vmbra
Dictami florentis opem.

hoc tamen alio loco aliter expono. Quod autem mox Papinianus addit,

—quóque anguis abundat Spumatu.

de ſaliua anguium Aeſculapij interpretor, qui lingendo ægros ſanabant ſua ſpuma. Ariſtophanes in Pluto,

Τούτῳ δ᾽ ἀπὸ τῆς φοινικίδος ὑποδύνθ᾽ ἡσυχῆ,
Τὰ βλέφαρα περιέλειχον.

—Piſæumq́; domus non æſtuat annum,

Papinius ibidẽ nouè dixit: vt ſi æſtuat æſtum, quis diceret. Paris eſt audaciæ Perſianũ illud, ſatyra prima,

Iratum Eupolidem prægrandi cum ſene palles.

pro, pallore ſtudendi in Eupolidis libris palles, vel pallorem ſtudio & aſsiduitate legendi Eupolidis comœdias contractum palles. Ius ſuum poetæ tenent, vt licenter multa loquantur, ac ne proſcriptione fortè excludantur, ea vſurpant ad retinendam poſſeſsionem.

CAPVT IIII.

Scena verſatilis, aulæum ſcenicum, centum miſſus circenſes, Gangaridæ & Gandaridæ, volentes, aquilo ab hyperboreis, lucus Dianæ.

HVIVS eſt profeſsionis & ſenſus carptim locos hinc inde bonorum enucleare auctorum, quod lubenter ſequimur, non aſſequimur tamen, & voluntati facultas non reſpondet: perſeuerabimus tamẽ in inſtituto noſtro, pro re ſtudium lectoribus noſtrum perſolutuṙi. Scribit Maro lib. 3. Georg.

Scena verſatilis.

Vel ſcena vt verſis diſcedat frontibus.

hîc exiſtimo ſignificari ſcenam, quæ periactos habet, vbi verſatiles ſunt machinæ, auctore Vitruuio lib. 5. cap. 7. & Polluce lib. 4. cap. 19. quę verſatæ, quę extra vrbem aut quę in vrbe erãt, oſtendebant: nam & dextra & ſiniſtra erant.

Aulæum ſcenicum.

Purpurea, autem, intexti tollant aulæa Britanni,

ideo ait, quia in ludis ſcenicis aulæum tendi ſolebat. Cic. pro Cælio, *deinde ſcabella concrepant, aulæum tollitur.* Apuleius, *aulæum tragicum remoueto*. his autem verbis Maro ludos ſcenicos & theatrales ſignificat, vt antè gymnicos & palæſtricos. Eſtque phantaſia, nam cùm tollitur aulæum leuaturque perſona ei intexta, ipſum leuare videtur. Ouid. 3. Metam.

Sic vbi tolluntur feſtis aulæa theatris,
Surgere ſigna ſolent, primumq́; oſtendere vultus.
Cætera paulatim, placidoq́; educta tenore
Tota patent, imoq́; pedes in margine ponunt.

Meminit etiam Maro libro 3. Georgic. gentis Romanis armis nondũ ſubactæ, ſed vt optat, & auguratur, ab Auguſto vincendæ, cùm ait,

In foribus pugnam ex auro ſolidoq́; elephanto
Gangaridum faciam.

& de Gandaridis Indiæ populis victoriam & laudem optat Auguſto, quos inuictos, & exterorum armis ſemper intactos fuiſſe conſtat, vt res Auguſti aliorum facta ſuperent. Cæterùm illi populi Indiæ à Ptolomæo lib. 7. Gangaridæ, ab aliis Gandaridæ vocantur. Diod. lib. 3. *ἀπολαμβάνων εἰς τὸ πρὸς ἕω μέρος τὸ ἔθνος τὸ τῶν Γανδαριδῶν, πλείστους ἔχων καὶ μεγίστους ἐλέφαντας· διὸ καὶ τῆς χώρας ταύτης οὐδεὶς πώποτε βασιλεὺς ἔπηλυς ἐκράτησεν.* Eorum etiam regio à Strabone lib. 15. Geogr. Gandaritis appellatur. Valerius autem Flaccus Gangaridas populos Scythiæ commemorat 5. Argonaut. hoc verſu,

Gangaridæ, Gandaridæ.

Miſit in arma Darabs; acies quem Martia curru
Gangaridum.

Hîc inſititium quiddam è Suetonio eadem opera addam: ſcribit enim in Domitiano, cap. 4. *Circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatijs ad quina corripuit.* centũ miſſus circenſes ſunt, inquit Seruius, vnius diei: centum enim currus mittebantur, quare Maro ſcribit,

Centum miſſus Circenſes.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Vltimus autẽ miſſus ærarius vocabatur: quanquam & centum pro multis, poetarum conſuetudine accipi poſſent. Eodem libro,

Ipſa autem macie tenuant armenta volentes,

Volentes.

id eſt, de induſtria: eſt & volens, beneuolus, vt in deorum precationibus. Cato de re ruſt. cap. 141. *Mars pater, te precor quæſoq́; vti ſies volens propitius mihi, domo, familiæq́; noſtræ.* Liuius lib. 1. *pacem precibus expoſcunt, vti volens propitius ſuam ſemper ſoſpitet progeniem.* Ait Maro 3. Georg.

Qualis hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris.

Aquilo ab Hyperboreis.

quod contra Græcorum opinionem & vocabuli notionem dictum eſſe videtur: cùm enim trans Aquilonem Hyperborei incolant, ſi modò vlli ſunt, inde eum oriri Maro facit: niſi ſi quis dicat è finibus eorum, citra tamen, eum oriri. Sed videtur Maro parũ curare eam, quam retulimus Græcorum opinionem. Ait ibidem,

—Aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubat vmbra.

accubare nemus ſacra dixit vmbra, cùm vmbra potius ſacra accubet in nemore, ac ſub arboribus iaceat, vt & antè loquutus eſt,

Speluncæq́; tegant, & ſaxea procubet vmbra.

ex his quæ hîc Seruius dicit, apud Horatium in Arte poetica, cùm ſcribitur,

—cum lucus & ara Dianæ.

Lucus Dianæ.

ita debere intelligi videtur, non tantùm quòd Aricię nemus & ara Dianę eſſet: ſed quòd omnis lucus Dianæ ſacer ſit, etiamſi aliis nuncupatus ſit diis. Seruius in 3. Georg. *nam, vt dicimus, et omnis quercus Ioui eſt cõſecrata, et omnis lucus Dianæ.*

CAPVT V.

Commoda, libra, forma, ne, conuexa ſidera, formido, linea.

Commoda. IN re militari commoda dicebantur, vel munera, vel præmia, vel agri denique, qui dabantur militibus. Ouid.1.de Arte amandi,

Romule militibus scisti dare commoda solus.

& iterum,

Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Sed nos nullam sequemur viam, & varia diuersaque vndiq; adscribemus vt quicque succurret. Libra. Libra interdum altitudinem & fastigium significat, propter perlibrationẽ aquarnm. Frontinus de Aquæductibus, lib.1. *aquæ omnes diuersa in vrbem libra perueniunt.* id est, diuersa altitudine. Ibidem, Opus arcuatum dicitur, quod arcus & fornaces habet, nõ solidam constructionem. Formæ. Ibidem, Formę sunt interdum rerum aliquarum imagines, & deformationes ac picturæ. Frontinus ibidem, *formas quoque ductuum facere curauimus.* Ne. Ne pro nõ à veteribus positum non rarò legimus: vt apud Plautum in Trinum. Sc. Neque fuit, neq; erat. *nisi tu ne vis.* & apud Terent. in Eunuch. act.2. scen.3. *Quid ne es alacris?* pro, cur non es alacris? Virg.1.Æneid.

Conuexa. *—Conuexa polus dum sidera pascet.*

quo sensu ab eximio poeta dictũ accipimus? nam astra conuexa non videntur, cùm globosa potius & rotunda sint: ego conuexa dici astra interpretor, nõ singula, sed vniuersa: conuexitatem enim eandem, quam cœlum, efficiunt, toto obsita & dispersa cœlo vndique in orbem. sed ecquónam modo polus ea pascit? censent Stoici sidera, cũ igneæ sint & feruẽtis naturæ, pasci humore: quo sanè factum est, vt hìc Palus à doctißimis viris legereur: sed nihil censeam esse causæ, cur hìc nouitatis studiosi simus: nam cùm cœlum verset astra tanquam palantia & errantia, & tanquam alimentum sequentia dum voluuntur, fit deinde vt tanquam pastor ea pascere videatur: hoc si sensu accipias, qui (vt reor) & probabilis est, nec indignus poeta, nihil profectò habeas cur quicquam hìc nouandum putes. Formido. Formido in venatione lineam significat vario plumarum nexu discolorem, qua terrentur apri, vulpes, lupi, vrsi, sed potißimùm cerui. In ea alternus textus plumarum, sed vulturis & cygni præcipuè laudatur: sed & interdum sandice fucabatur. Meminit formidinis Maro, ne alios commemorem, 3.Georg. hoc versu,

Puniceæue agitant timidos formidine pennæ.

Linea. dicitur & linea. Nemesianus lib. Cyneget.

Linea quin etiam magnos circundare saltus
Quæ poßit, volucresq; metu concludere prædas,
Digerat innexas non vna ex alite pennas.

Eam etiam lib.4. de venatione Oppianus δειμαλέην μήρινθον, id est lineam formidolosam appellat, & δεῖμα πολύχροον, id est formidinem multicolorem.

CAPVT VI.

Amphitheatrum, renes, numeri eburni, tali, Vulturius & basilicus apud Plautum, Venus, versus rhopalici.

Amphitheatrum. AMphitheatrum in quo & venationes & gladiatores dabantur, tanquam duplex theatrum erat: velut enim è duobus theatris, quorum forma semicirculum reddebat, è regione commißis & coniunctis confectum erat, eiusque forma rotunda ouum referebat. Calphurnius eclog.7.

Et geminis medium se mollibus alligat ouum.

Nam duobus theatris ouum alligari, & rotundari amphitheatrum dicit: sed nos hìc etiam varietati studemus, & indulgemus. Renes. Renes pro lumbis in consuetudine vsurpamus, sed & antiquos sic loquutos reperimus, vt Ausonium, & eo antiquiorem Nemesianum in Cyneget.

Renibus ampla satis validis, diductaq; coxas.

Numeri eburni. In tesseris antiquorum vt nostris, scripti erant tantùm numeri, vnde iactare numeros pro iacere tesseras dixit Ouid.2.de Arte amandi,

Seu ludet numerosq; manu iactabit eburnos,
Tu male iactato, tu bene iacta dato.

Tali. Ac cùm senûm sint laterum, plures numeros, quàm tali, qui quaternûm sunt, habebant: vnde & numeros fortasse appellasse putabitur Ouid. aut potius quod tali etiam sine punctis & numeris fierent. Nam in talis erant aliquibus fortasse numeri, vt senio: sed & canis numerus erat vnitatis, ideo damnosus. Ouidius ibidem,

Seu iacies talos, victam ne pœna sequatur,
Damnosi facito stent tibi sæpe canes.

Aliqui tamen interdum fiebant, qui pro numeris effigies animalium habebant, vt vulturum aut regulorum: sed & ipsum tali latus, quod & verius, sine punctis & numeris notatis, senionem aut vnitatem significabat. Nam, vt ait Pollux lib.9. cap.7. ipsa casus figura & facies in talo pro numero erat. Igitur, vt reor, sine numeris notatis erant tali, quos notatos habebant tesseræ: vnde numeri sunt vocatæ. Vulturius. De vulture in talo ait Plautus in Curcul. Sc. Date viam. *Iacit vulturios quatuor:* id autem infœlix erat. Basilicus. Erat & basilicus, *Herculem, iacto basilicum,* inquit Plautus, ibid. qui iactus fœlix. Venus. At Venus erat, cùm nullus eodem vultu stabat talus, qui fœlicissimus erat iactus. Versus rhopalici. Versus rhopalici apud Ausonium Edyl.1. sunt, quorum singula verba sequentia singulis syllabis priora exuperant, vt,

Spes deus æternæ stationis conciliator.

Sic vocati sunt, quòd clauæ more quibusdam gradatim surgunt toris & nodis. Ausonij de Narbone versum quem subscribam, labe quadam inquinatum puto, quæ eluenda est.

Vsque in Teutosagos primæuo nomine Belgas,

vel vt in aliis scribitur,

—Paganaq; nomine Belgas.

Ego & Tectosagos & Volcas scribendum esse arbitror, & ita emaculandum eum locum. nihil enim est cũ Tectosagis commune Belgis. nec minus illud eiusdem de Burdegala,

—Quantus in amne rumor.

in eo, vt è syllabæ tempore perspici potest, violatum est, cùm *tumor* incorruptæ integritati restituendum sit. Sed & in sapientium ludo, vt multa

multa prætermittam alia, quis non putet, qui quidem numeros iambicos teneat, eorumque modulos, esse legendum, *Breuitate nota qua Lacones vtimur*. Nam quod editum est, *vsi sunt*, versus lege damnatur.

CAPVT VII.

Auguria duorum generum, accipio omen, Acheron, debere cœlestibus, tum geminas vestes: apud Maronem.

Auguria duorū generum.

AVguria duorum erāt generum, quædam oblatiua, quędam impetratiua: Impetratiua petebantur à diis, nec in impetrantis erat potestate, ea vel accipere vel non accipere, vel agnoscere vel non agnoscere. Quæ vltrò nobis non petentibus facta & oblata erant, in potestate nostra erant. nam non agnoscere vel agnoscere licebat, qđ & in omnibus obseruabatur: vnde in historiis, accipio omē legimus. Maro tamē, velut in oblatiuo augurio, de impetratiuo dixit, 12. Æneid.

Accipio omen.

Hoc erat, hoc votis, inquit, quod sæpe petiui:
Accipio, agnoscoq́; deos.

id & in funeribus valebat: nam non inquinabatur funere, nō inquam funestabatur nec polluebatur, qui funus non agnoscebat. Liuius libro 2. de Horatio Puluillo, *Nihil aliud ad cum nuntium à proposito auersus, quam vt cadauer efferri iuberet, tenens postem precationem peragit, & dedicat templum.* ita funus non agnouit, nec ad se pertinere significauit, sed ad alios, cùm dixit, efferte, quasi ipsorum cadauer esset. alij eum respondisse dicunt, vt refert Seruius in 12. Æneid. cadauer sit. sed nos miscellanea scribimus & ad alia transimus. Acherōtem legimus inferorum fluuium esse: sed apud veteres Latinos inferos plerunque significat, non fluuium: vt apud Plautum in Trinum. Sc. Minus quindecim. *In nostro agro ostium est Acherontis.* id est inferorum. & apud Maronem 11. Æneid.

Acheron.

—Qui solus honos Acheronte sub imo est.

& aliis multis locis, quos adscribere supersedi, ne copia onerem lectorem. Qui viuunt, obnoxij sunt superis diis, mortui extra eorum ditionem sunt, & in aliorum ius conditionémque concedunt: qui autem alicui obnoxius est, qui alicuius imperio paret, is ei aliquid debet: ex eo Maro nihil debentē cœlestibus cùm scripsit, mortuum intellexit, hoc versu eiusdem libri,

Nihil debere cœlestibus.

Nos iuuenem exanimum, & nil iam cœlestibus vllis
Debentem, vano mœsti comitamur honore.

Veteres veste vna corpus induebant, altera, qua amiciebantur, etiam interdum inuoluebant caput, quo factum est vt duas vestes mortuo Pallanti iniiciat Æneas, vt vna corpus, altera caput tegantur.

Tum geminas vestes.

Tum geminas, inquit, *vestes ostroq́; auroq́; rigētes*
Extulit Aeneas. sequitur enim mox,
Harum vnam iuueni supremum mœstus honorem
Induit, arsurasq́; comas obnubit amictu. sic & li. 3.
Purpureo velare comas adopertus amictu.

& Varro lib. 4. de ling. latin. vestes in indutum & amictum diuidit: *prius*, inquit, *indutui, tum amictui quæ sunt, tangam.* More Græcorum pactis aliquot dierum induciis militiæ cadauera ad sepulturam petebantur: atque id etiam victi impetrabant, quod ex Thucydide percipi potest, qui sæpe νεκροὺς ὑποσπόνδους esse datos refert: id etiam ex Homero notum est: quod quidem libro 11. est imitatus Maro, *Velati ramis oleæ* cùm scripsit eo libro, ἱκετηρίαν de qua iam aliquid diximus, intellexit: ea enim dicitur esse ramus oleæ lana inuolutus, quod etiam septimo libro significauit,

Præferimus manibus vittas, & verba precantum.

Illam enim lanam, infulas, vittas, velamenta, tum in poetis, tum in historicis Latinis vocari reperiemus.

CAPVT VIII.

Miror laborum, decurrere, decursio circa rogum & sepulchrum, custodia, columnæ Protei, subsidere, subsessor apud Maronem.

QVemadmodum Græci dicunt, θαυμάζω σε τῆς ἀρετῆς, in quo subaudiunt ἕνεκα: ita huius elegantiæ imitator dixit Maro 11. Æneid.

Iustitiæ ne prius mirer belline laborum?

Miror laborum.

Vbi subauditur, causa, estque sermo, si figuram spectes, merè Græcus. In funeribus clarorum virorum decursiones militares fieri solebant: milites enim suis instructi armis & tanquam in procinctu, gradu militari & exercitatione quadam ludicra decurrebant. Tacitus, *Princeps ipse cum legionibus decurrit.* Suetonius in Claud. cap. 1. *Cæterùm ei exercitus honorarium tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret.* Id Virgilius 12. Æneid. in funere Pallantis imitatus est,

Decurrere. Decursio circa rogum & sepulchrū.

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis,
Decurrēre rogos.

Sed læuos orbes agere, circumq́; in sinistram decurrere primùm solebant: deinde vt expiarent contagionem funeris, in dextram decurrebant. Papinius lib. 6.

—Lustrantq́; ex more sinistro Orbe rogum.

Deinde subiicit,

—hic luctus abolere, nouiq́;
Funeris auspicium, vates, quanquam omina sentit
Vera, iubet dextro gyro & vibrantibus armis,
Hàc redeunt.

Milites autem, cùm in armis ordinem seruantes pleno passu incedebant, aut currebant, decurrere dicebantur. Seneca lib. 2. epist. 18. *Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit.* Sed nos miscelliones sumus: quicquid enim mens suggerit, sine delectu scribimus. Custodia sæpe est reus, qui custoditur, aut in carcere, aut à militibus seruatur. Seneca lib. 1. epist. 5. *Quemadmodum eadem cathena & custodiam & militem copulat.* Itaque miror Seruium in 11. Æneid.

Custodia.

hæc ſcribere: *nam vt hi qui cuſtodiuntur, cuſtodiæ dicantur, vſurpatum eſt, vnde male in vſu cuſtodiæ audiuntur.* Nam cuſtodias à magiſtratu audiri, elegantiſſimè dici, ex eo quē protuli Senecæ loco non eſt obſcurum. Cùm Menelaum in Ægyptum aduectum eſſe lib.11. Æneid. Maro ſignificat, & ſcribit,

Columnæ Protei.

Atrides Protei Menelaus ad vſq; columnas
Exulat:

ad fines Ægypti perueniſſe intelligit: ex eo quòd in confiniis columnæ, quæ dirimerent terras, ponerentur. Pollux lib.9. Onomaſt. στήλας ἐφορίας vocat. Ibidem, καὶ ἡ συντυχία στήλη, ὅρος. Cùm inter Peloponnenſes & Iones eſſet de finibus controuerſia, in Iſthmo columnam poſuêre, quæ litem diſcerneret, regionesque definiret & terminaret. Strabo libro 3. καὶ στήλην ἔστησαν ἐπὶ τοῦ συνομολογηθέντος τόπου περὶ αὐτὸν ἰσθμόν. Subſeſſor dicitur, qui clàm domi ſubſidet, inſidiaturque ad adulterium obeundum. Valerius libro 2. capite 1. *nulli enim tunc ſubſeſſores aliorum matrimoniorum oculi metuebantur.* Proinde ſcripſit 11. Æneid. Maro, *—deuicta Aſia ſubſedit adulter.* quo ſignificat, ſubſeſſorem non defuiſſe Agamemnoni adulteriorum vindici & Aſię victori. Subſedit igitur, eſt, clàm ſubſtitit, & in inſidiis ad ſtuprum delituit. Quod ſi,

Subſeſſor. Subſidere.

—Deuictam Aſiam ſubſedit adulter,

legas (quod in quibuſdam exemplaribus extare refert Seruius) ſententia erit, victorem Aſiæ excepit inſidiis & interfecit adulter. Nam & ſubſeſſę dicuntur hoſtium doli in inſidiis ſubſidentium. Sic loquutus eſt Marcellinus vt & ita legiſſe videatur, libro vigeſimooctauo, *Subſidunt alij curioſos homines, ſenes aut iuuenes, orbos vel cœlibes.* Qui ſcripſerunt, inquit Seruius in 11. Æneid. *de arte militari, dicūt ſummū genus eſſe dimicandi, quoties calcato vmbone aduerſarij, ſe in hoſtilem clypeum erigit miles, & ita contrà ſtantis vulnerat terga.* Quadrigarius apud Aul. Gellium lib.11. cap.13. etſi animo magis quàm arte confiſum Manlium cum Gallo pugnaſſe ſcribit, tamen eo ferè genere pugnandi vſum eſſe refert, *Scutum, inquit, ſcuto percuſſit, atq; ſtatum Galli perturbauit.* Ibidem, *Manlius iterum ſcutum ſcuto percutit, atq; de loco certo hominem iterum deiecit: eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceſſit, atq; Hiſpanico latus hauſit.*

CAPVT IX.

Tranſenna, veſtis triumphalis.

VERBA Nonij Marcelli, quibus tranſennam apud Ciceronem & Salluſtium explicat, ſubſcribam, *Tranſenna nō, vt quidam putant, tranſitus, ſed feneſtra eſt. Cic. de Orat. lib.1. Nunc pete à Craſſo vt illam copiam ornamentorum ſuorum, quam conſtructam vno in loco, quaſi per tranſennam prætereuntes, ſtrictim aſpeximus. Salluſtius hiſtor. lib.2. tranſenna demiſſum Victoriæ ſimulachrum, cum machinato ſtrepitu coronam capiti imponebat.* A Nonio Seruius diſſentit, qui hoc in Salluſtij loco tranſennam extentum funē interpretatur, cū explicat lib.5. Æn.

Tranſenna.

—& volucrem traiecto in fune columbam. ac veriorem equidē eſſe Seruij ſentētiam arbitror. Nā Valerius eadē de re loquēs lib.9. cap.1. ſcribit, demiſſas eſſe lacunaribus coronas aureas, quod profectò factum eſſe funibus exiſtimandum eſt. Idque adeò magis intelliget, qui totum Salluſtij locum à Macrobio lib.3. Saturn. capite 13. perſcriptum perleget. Sed & Plutarchus nullum nobis relinquit dubitādi locum, qui Salluſtij interpres ſcribit in Sertorio de Metello, καὶ νῖκαι πεποιημέναι δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων χρύσεα τρόπαια, καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο. Nam epidromum funem eſſe conſtat, & in venatione ſic eum appellant, qui eſt ſummus & imus in retibus, quoque intenduntur. Plinius libro 19. capite 1. *vt annulum hominis cum epidromis tranſirent.* Fauet & Seruij interpretationi Iſidorus lib.19. Etymol. capite 1. qui tranſennam ſcribit eſſe extentum funem. Nunc quiſpiam putaret, vt in Salluſtio, ſic & in Cicerone per tranſennam præterire eos, qui machina quadam, vt aſſolet in ludis fieri, celerrimè tranſeunt per funem tenſum in theatro, id eſt, per funem feruntur & prætereunt theatri ſpacium. Itaq; cùm ſcribit Horatius lib.2. epiſt.1.

Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poeta.

eſſe poteſt tranſenna, id eſt, extenſus funis, quē veluti perambulet funambulo poeta rerum miraculo perſimilis. videtur tamen in Ciceronis exēplo eſſe tranſenna tranſitus, quaſi tranſienna: tranſitum autē intelligo peruium ſpacium inter conclauia, cubicula, aut cœnationes: ſi enim per tranſennam præteriens in veſtiario per fores eius videres veſtem pulcherrimam conſtructam & compoſitam, non acquieſceres in tam breui aſpectu. ſic vſurpat tranſennam Paulinus in epiſtola ad Seuerum, *hæc*, inquit, *baſilica, in baſilica memorati confeſſoris aperitur trinis arcubus paribus perlucente tranſenna, per quam viciſsim ſibi tecta ac ſpacia baſilicæ vtriuſque iunguntur.* Iterum, *intra ipſam verò tranſennam, qua breue illud, quod propinquas ſibi baſilicas potius diſcludebat, interuallum continuatur.* Eſt enim tranſenna funis, vt in Salluſtij exemplo. Itaque cùm ad illaqueandum aues intendantur funes,

Nunc à tranſenna hic turdus lumbricum petit

Plautus dixit in Bacchid. Sc. nimio illhæc res. nam in auium pedicis funiculus eſt, σπαρτίον vocari dicit Pollux. eum funiculum atque adeò pedicam totam Plautus tranſennam vocauit. Eſt & vt ait Iſidorus libro 19. Etymol. cap.1. in traiectu fluuiorum, qua pontones ſunt, traiectus funis, quem ait tranſennam vocari. quomodo apud Marcellinum libro 25. accipi videtur, cùm ait, *tanquam è tranſenna ſimul emiſsi, ſpe citius ripas occupauêre.* melius tamen ſit intelligere velut pedicis & laqueis emiſſos. Nam eis aues liberatæ celerrimè auolant, & feruntur ocyſſimè. Eádem autem de Metelli vanitate & inſolentia ſcribens Valerius, Metellum ait cum palmata veſte conuiuia celebraſſe. Salluſtius apud Macrobium libro 3. Saturnal. capite 13. ei

Veſtis triumphalis

plerunque

plerunque accumbenti togam pictam amiculo fuisse: ita apud eos intelligimus eandem esse vestem palmatam & pictam, quæ triumphalis vestis erat, vt Plutarchus ait, ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων ἔπινε.

CAPVT X.

Consulatus ordinarius, sportulæ, persuasoriæ assertiones, parmularius, cornicularius: apud Suetonium in Domitiano.

Ordinarius consulatus.

SCribit in Domitiano cap. 2. Suetonius, *In sex consulatibus non nisi vnum ordinarium gessit.* In quo quæritur, quis ordinarius sit consul: eum sic appellatum reor, ex cuius nomine anni supputatio ordinabatur, id est, cuius nomen in literis & instrumentis, & in fastis scribebatur, qui denique Calendis Ianuariis honorem inibat. Nam ætate Imperatorum, annus in multos diuidebatur consules: sed soli, qui anni initio inibant honorem, ordinarij censebantur, honoratioresque erant. Seneca, *Consulem me fecit, sed non ordinarium.* Id à Dione libro 43. etiam scribitur. Cùm autem in eodem Domitiano capite 2. scribitur, *relictum se principem Imperij:* videor non temerè facturus, si & sensu, & veterũ librorum fiducia *participem* emendem. Iam 4. cap. doceo *psilocitharistas* non *psallocitharistas* in Domitiano legendum, quos & ibi expono. Addo scribendum ibidem, *etiam virginum certamini præsedit*, quod è breuiario Dionis intelligi potest. sed &, *purpurea amictus toga Græcanica*, perspicuè & sine controuersia verum est, cùm more præfectorum sacris certaminibus in Græcia, tum Domitianus amictus præsideret. Eodem capite, *Septimontiali die senatui, & equiti panaria, plebi*, sic enim legendum censeo, *sportellas cum obsonio distribuit.* ab hac consuetudine dandi in sportulis obsonij, aut cœnæ in sportulis ferendæ, sportulæ nomen ortum videtur esse, quòd obsonij & cibi loco pecunia donaretur in victum, quę cùm cœnam ementiretur, & cœnæ loco daretur, rectæ cœnæ opponebatur, quòd recta sit cœna, cùm clientem lautè accipimus & pascimus: non recta cœna, sed in locum cœnæ, asses cœnæ causa numerari, id est, sportula data. *sportulas*, inquit capite 7. *publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine.*

Sportulę.

Quę sunt apud Tranquillum persuasoriæ assertiones in eodem Domitiano, capite 8. *recuperatores ne se persuasorijs assertionibus accommodarent.* olim qui in libertatem vindicabantur, cùm serui essent, nec pro se iudicio liberali experiri possent, assertorem quærebant. In causis igitur liberalibus monuit recuperatores, ne tametsi fauorabilis libertas est, sequerentur in iudicio assertiones vel prece, vel precio, vel persuasione eblanditas contra ius dominorum. Iurisconsultorum tamen princeps Cuiacius, persu soriis legendum censet, & vt legit, in antiquissimo libro reperi, pudetque dissentire.

Persuasoriæ assertiones.

Patremfamiliâs, inquit capite 10. *quòd Threcem myrmilloni parem munerario imparem dixerat, detractum à spectaculis in arenam canibus obiecit cum hoc titulo: Impiè loquutus Parmularius.* hîc ego pro munerario aliquando libentissimè retiarium legissem. Nam persæpe retiarius cum myrmillone componebatur: vt, cùm tum esset comparatus myrmillo cum Thrace, comparari etiam optauerit cum retiario: sed Thraci cùm faueret Domitianus, ægerrimè tulerit, eum dici imparem retiario, cùm retiariorum factioni & armaturæ non faueret. Nunc munerarius mirũ in modum placet, vt Imperator intelligatur, qui gladiatoriũ munus dabat, infestusque ita erat armaturæ Thracum, vt penè cum eis pugnare videretur: quare ei imparé dixit paterfamiliâs ille Thracem, parem tamen aduersario myrmilloni. Cùm autem Imperatores penè pro diis colerentur, & Domitianus tantos spiritus gereret, vt diuino fastigio parem se putaret, impietatem interpretatus est arrogans Imperator in patremfamiliâs, quòd à studio & voluntate sua dissentire ausus esset, eumque arripi ad supplicium iussit. Parmularius autẽ hîc est, qui Threcum vel Thracum armaturæ fauet. Thraces enim parmam gerebant. Antoninus Imperator in vita sua, παρὰ τοῦ τροφέως, τὸ μήτε πρασιανὸς, μήτε βενετιανὸς, μήτε παλμουλάριος ἢ σκουτάριος γενέσθαι. hîc Prasinianus est qui Prasinæ factioni fauet, Venetianus qui Venetæ, parmularius qui Thracum armaturæ. Thracum autẽ eam fuisse armaturam ex Aristophane constat, qui in fabula quæ inscribitur ἀχαρνῆς, de Thracibus ita scribit,

Καταπελτάσονται τὴν βοιωτίαν ὅλην.

Parmularius.

pelta enim parma est. Parma autem breue scutum est, quo qui armati erant in arena, quòd eius breuitate nõ satis essent tecti, sæpe vincebantur. Martialis lib. 14. epigr. 213.

Hæc quæ sæpe solet vinci, quæ vincere raro
Parma tibi scutum pumilionis erit.

In puluinar suum capite 13. dixit Domitianus vocatam vxorem, superbè se deum faciens: puluinaria enim diis sternebantur. Formalem epistolam vocat Tranquillus eodem capite, formatam epistolam, qua aliquid Imperator edicebat, & publicè imperabat, aut publicè ad aliquos scribebat: vt ex eius stilo & forma & exemplari, similes scriberentur. Nam cùm habent eam formam, quam instrumenta publica & edicta habent, formales epistolæ dicuntur, vt in eodem Domitiano, capite 20. *Epistolas orationesq; & edicta alieno formabat ingenio.* itaq; epistola formalis, alia est quàm familiaris. *Vt cuidam*, inquit idem, capite 13. *Græcè inscriptum sit aream & caluitium*: in veteri libro reperi, *Græcè inscriptum sit* ἄρθητι, quod verbum Tollare significabit, & verisimile est verba Græca esse posita à Tranquillo: quanquam me non fallit aream significare defluuium capillorum: in aliquo alio reperi ἄρτι, in alio ἀρκεῖ: idque maximè omnium placet, vt satis illi multos arcus extructos esse dicat. Trabeati equites capite 14. à trabeis vestibus dicuntur, quæ tanquam quasdam discolores habẽt pannorum trabes: inde

Corniculariius.

enim nomen. *Saucium,* inquit capite 17. *ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius & Maximus:* vt in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortibus Tribuni militum corniculum, & fortasse in ordinibus centurionum: à quo cornicularius qui corniculo Tribuni militum præest. Valer. Maximus lib. 6. cap. 1. *Libidinosi centurionis supplicium. M. Lectorij Mergi Trib. militaris æquè similis fœdus exitus sequitur: cui Cominius Tribunus plebis diem ad populum dixit, quòd cornicularium suum stupri causa appellasset.* Tranquil. lib. de clar. Gram. de Orbilio, *primò apparituram fecit Magistratibus, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit.* Cap. 18. scribo, *hoc etiam illum simul, seq; consolans inseruit,* οὐχ ὁράας οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.

CAPVT XI.

Amanuensis, sequius, quæstoris vice, inciuile, amphitheatrum, apud Tranquil. in Tito.

Amanuenses.

TITVM scribit Tranquillus in eius vita, cap. 3. cum amanuensibus suis per ludum iocumque certare solitum: vbi amanuenses serui sunt à manu, qui excipiunt & scribunt: at serui ad manum, vt antè diximus, alij sunt, vt apud Cic. lib. 3. de Oratore, *quem seruum sibi habuit ille ad manum.* & apud Liuium lib. 7. ab vrbe cond. *Inde ad manũ cantari histrionibus cœptum.* Nam ad manum significat, quod præstò est, quod in promptu, quod paratũ est. *Sed nõ deerant,* inquit idem scriptor in Tito, cap. 5. *qui secus interpretarentur:* ibi lego in vetere libro, sequius, quod deterius valet & secius. Itaque quanquam mihi altera scriptura probata est, tamen hæc dissimulanda non fuit. Lego in eodem, cap. 6. *Orationesq; in Senatu recitaret etiã quæstoris vice:* nam officium erat quæstorum, orationes Imperatorum in Senatu recitare: de quæstoribus enim illis, qui candidati principis erant, sic refert Vlpianus l. vnica. ff. de offic. quæst. *hi etenim soli libris principalibus in Senatu legendis vacabãt.* Quid est ibidem, *egit inciuiliùs?* nempe violentius, asperius, acerbius, sæuius, & tyranni more. Ciuilis enim dicitur, qui sæuus nõ est, sed moderatus, parique cum cæteris iure viuit: inciuilis qui se pro principe & Imperatore non gerit, sed superbus & arrogans est & tyrannus. Tacitus libro 1. *nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone & vultu arrogantibus & obscuris.* Ibidem, *Non tamen fidem faciebat ciuilis animi: nam legem maiestatis reduxerat.* Cap. 7. amphitheatrum quod Titus ædificandum curauit, breuiarium Dionis appellat τὸ θέατρον τὸ κυνηγετικόν, id est theatrum venatorium, quòd venationũ causa extructum esset: vt & thermas βαλανεῖον: in quo pro quinque millibus ferarum à Tranquillo scriptarum referuntur nouem millia.

Sequius.

Quæstoris vice.

Inciuile.

Amphitheatrũ.

CAPVT XII.

Castaneæ molles, pressi copia lactis apud Maronem, caseus manu pressus.

Castaneæ molles.

QVÆ sint apud Maronem 1. eclog. castaneæ molles, inter grammaticos quæritur & certatur, ac quorum sententia probabilissima est, maturas explicant: nam immaturę & acerbę aliquantò duriores sunt, quę eædem cùm mitescunt, etiam molliuntur: nec enim hanc explicationem improbare aut velim aut possim: non ab re tamen fuerit earum certum genus intelligere, quod facere videmur posse, cùm interpres Nicandri quoddam genus earum μαλακὸν appellet. sic enim scribit, τῶν δὲ καστάνων τὸ μὲν σαρδιανόν, τὸ δὲ λόπιμον, τὸ δὲ μαλακόν, τὸ δὲ τιμαλινόν. *Pressi* autem *copia lactis*, cùm dicitur, circumlocutione poetica à Marone significatur caseus, qui & coagulo cogitur & premitur: sed & ipsa manu interdũ premitur, formatur, atq; figuratur. Tranquillus in Octauiano, cap. 76. *& caseum bubulum manu pressum.* Columella lib. 7. cap. 8. *illa verò notissima est ratio casei faciendi, quẽ dicimus manu pressum.* Premitur etiam auctore Columella, ne sit fistulosus, quod ei accidit, qui laxius remissiusque in formis suis habetur, nec satis cogitur.

Pressi copia lactis.

CAPVT XIII.

Cumera frumenti apud Horatium, granariũ, benignè, scruta, dicenda tacenda loqui.

INquit Horatius libro 1. epistola 7.

Repserat in cumeram frumenti.

Cumera.

vbi cumera vas est vel vimineum, vel fictile reponendis idoneum frugibus, κυψέλη à Græcis, nisi fallor, dicitur. Aristoph. in Pace, ἑξμέδιμνον κυψέλην ἀπώλεσαν: vbi enarrator scribit, κυψέλη ἐστὶν ἄλλος ἀγγεῖον ἢ μέτρον σιτικὸν πυρῶν ἢ κριθῶν. οὐ μόνον δὲ πλεκταὶ ἦσαν αἱ κυψέλαι, ἀλλὰ καὶ κεραμέαι. In eis autem triticum aut hordeum recondere pauperes solebant, vt diuites in granariis: nam granaria interdum loca sunt in horreis, tabulis septa, ad fruges seruandas suo cuique generi disclusa: atq; ita ab Iaboleno in titulo actionum empti & venditi vsurpatur, sic scribente, *Granaria quæ ex tabulis fieri solent, ita ædium sunt, si & stipites eorum in terra defossi sunt.* eodẽ etiam modo ab Horatio lib. 1. satyr. 1. positum in illo versu recordor,

Granariũ.

Cur tua plus laudas cumeris granaria nostris?

Etiam *cumeram*, vt ait Festus libro tertio, *appellabant antiqui vas quoddam, quod opertum in nuptijs ferebant, in quo erant nubentis vtensilia, quod & camillum dicebant, eò quòd sacrorum ministrum* κάμιλλον *appellabant*: sed vt ad eandem epistolam Flacci reuertar, cùm in ea scribitur, *benignè respondet*: aduerbium illud est blandè recusantis: est enim perinde ac si diceret, excusatum me habeas: vt apud Aristophanem in Ranis, κάλλιστ' ἐπαινῶ, quod est laudo, renuentis est: & apud Terentium in Hecyra, actus 3. scena 2. *rectè.* Itaque illud eiusdem epistolæ in eundem accipiẽdum sensum esse arbitror,

Benignè.

——At tu quantumuis tolle: benignè.

vt hoc respondẽtis sit, & bellè recusantis. Scruta autem quæ dicit, esse videntur quæ γρύτη

Scruta.

Græci

Græci & γρυτάρια vocant, quæ ſint friuola & vilia, & parua vaſa, quæ qui vendit γρυτοπώλης & γρυτάρης, id eſt ſcrutarius & friuolarius vocatur: vnde & friuolariæ nomen datum Plautinę fabulæ, quæ ætatem ferre non potuit, nec perennare: ῥυποπῶλαι iidem appellabantur ex venditione ſordidarum mercium. Ita fit vt à Latinis huic verbo præpoſitus ſit ſibilus, qui in Græco non ſtridet. eo autem nomine omnia cenſentur veteraméta, quæ per vias & rudera ſcrutando eruimus, vt multi cenſent, qui originis Latinæ verbum volunt: alij coriacea omnia & ſcortea opera vetera propriè eo ſignificari credunt, vt quaſi ſcorta intelligantur, quæ notio latius poſtea patuerit, & ad omnem vilem & veterem ſupellectilem pertinuerit. *Dicenda*, porrò, *tacenda loquutus*, ſic intelligi debet, vt familiariter eum in cœna loquutum intelligamus & amicè, vt qui omnem pectoris ſui ſenſum aliis ingenuè facileque aperiunt, nihilq; celant, nec ſermones eos refugiunt, freti amicitia & bonitate eius, quo cum ſunt, qui ſi eliminarentur, capitales interdum auctori forét.

Dicéda tacenda loquutus.

CAPVT XIIII.

Quædam in Plinio emendata, pexa Veſtis, pexitas telæ.

NVnquam expiſcari potui probabilem ſententiam ex his Plinij verbis libro 11. cap. 24. *Luporum minimi non texunt, maiores in terra cauernarum exigua veſtibula præpandunt.* Itaq;, quod aſſolet, ad antiqua exéplaria mihi confugiendum putaui, nullum in eis adulterium ſcripturæ arbitratus eſſe. Hanc igitur dictioné illinc deportaui, quã mediusfidius parentem agniturum Plinium confido pro nata. *Luporum minimi non texunt, maiores internæ cauernæ exigua veſtibula præpandunt.* In eodem autem capite pexitas telæ aranearum eſt villoſa quædam in ea & languinoſa filorum natura, quæ in rara eorum texturâ non perinde apparet, verùm in denſa: Ex quo non longè hinc ſcribit, *Et contra frigora quanto villoſior:* vnde & pexę veſtes, vt apud eundem lib. 8. cap. 48. *pexis aliena veſtibus.* & Martialem lib. 2. epiſt. 58.

Pexitas telæ.

Pexæ veſtes.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Veſtes enim illæ pexæ ſunt, in quibus nec ſtamen nec ſubtemen apparet, eminente & operiente villo: nam in quibuſdam licet numerare licia, vt in quibus textis & tramis lana eſt pilo propior, vt iſtrianis. In ſummo autem orbe telæ ea ſubtilitas & raritas eſt, vt ſubtemina oculos fallant, ſuique conſpectum furentur, vt eam partem ab araneo ſuſpicari liceat laſſo pertextam non eſſe, ſed derelictam. quo fit vt Pliniana illa libro 11. capite 24. ſic legenda cenſeam auctoribus etiam libris veterum tabulariorum: *derelicta laſſo prætendi ſumma parte arbitrari liceat: illa difficile cernuntur, atque vt in plagis lineæ offenſæ præcipitant in ſinum.* Nam quod in editionibus *prætenti* excuſum eſt, ſententiam vitiat, vt &, *arbitrari licet*, &, *præcipitantur in ſinum*: ſinus autem in caſsibus & plagis venatorum etiam à Gratio in libro de venatione nominatur,

Ingrati, inquit, maiora ſinus diſpendia ſument.

Vnum etiam addam mendoſum locum ex eodem libro, capite 14. cùm de melle loquitur. Sic enim vitioſè ſcribitur, *præterea ſolſtitio, cùm thymum & vua florere incipiunt*, reperio hîc pro, *ſolſtitio*, in libris ſanctæ antiquitatis atque venerandæ, *ſoliti*, quam veriſsimam eſſe ſcripturam certum habeo. ſolitum enim mel vocat, quod è floribus colligitur, cui alterum accedit, non ita ſolitum, quod exuberat ea tempeſtate, magnorum ſiderũ exortu ex aere in ſtirpes cadés.

Solitum mel.

CAPVT XV.

Chinæa ſpecula apud Catullum.

PEntameter Catulli epigr. in Ianuam,

Brixia chinææ ſuppoſita ſpeculæ.

Chinæa ſpecula.

in quo cùm chinęæ domo Græcum eſſe videatur, inceſsit animo ſuſpicari vna curtum literã eſſe, quam facilè modulus verſiculi abſorbuerit: adducor igitur ad exiſtimandum Echinææ ſcribendum eſſe, ab Echino, vt hoc monti nomẽ ab aſperitate inditum eſſe credamus: ſic Echinades, vel ab Echinorum copia, vel ab aſperitate nomen ſortitæ dicuntur, auctore Stephano de Vrbib. & Echinus nomen erat vrbis Acarnaniæ. Idem nomen Brixiani montis fuiſſe nõ leuis animo irrepſit ſuſpicio, vocabulum conſideranti vnius literæ ſupplemento integratum, & ad verſus legem accommodatum, & monti aſpero, qualem impoſitum eſſe Brixiæ narrant, conſentaneum & conueniens. ſi quis ſecus cenſet, quando nulla in re tam liberæ ſunt ſententiæ quàm in hoc genere literarum, id verò fecerit me non multum repugnante, præſertim cùm de nudo vocabulo diſputatio ſit, quæ rerũ naturam nullo modo immutat. Nam qui aliter ſenſerit, non tamen idem protinus nullum hîc montem eſſe decreuerit: certè ſi Chinææ probatur, tamen pro Echinææ dictum erit, vt ructo pro ὀρεύγω, ſuppreſſo e, & νόρτροφος à Græcis pro εὐόρτροφος.

CAPVT XVI.

Commune ſepulchrum, hæredes monumentum non ſequitur, apud Horatium.

CVM olim qui locupletes erant, in ſuis fundis aliquid loci ſepulturæ ponerent, & priuata haberét ibi ſepulchra ſibi familiæq; ſuæ, aut hæredibus, plebs, quæ agris fundisq; carebat, in loco aliquo communi ſepulturæ deſtinato humabatur: ſepulchrumq; commune vocabatur, vbi ſepeliebatur. ex quo ſcripſit Horat. lib. 1. ſat. 8.

Sepulchrũ commune.

Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulchrum.

Et elegantiſsimus poeta Catullus fata fratris ſui deplorans, apud Troiam mortui & condi-

ti, vbi tot quondam heroes belli Troiani tempore ex Asia & Europa occubuerant, & compositi fuerant, eam vrbẽ commune sepulchrũ appellat Europæ & Asiæ.

Troia, inquit, *nefas commune sepulchrum Europæ Asiæq;.*

Et optimus poeta Lucretius terram mortuos omnes omniaque senectutis situ cariosa & putrida æuoque fessa, suo sinu gremioque receptantem, commune sepulchrum eodem modo appellat lib.5.

Omniparens, inquit, *eadem rerum commune sepulchrum.*

Hoc monumentũ hæredes non sequitur.

Lepidè autẽ iocatur Horatius, vt interpretor, ex illa nota inscriptione sepulchrorum, *Hoc monumentum hæredes non sequitur*: cùm in exquilini busti cippo scriptum fuisse lib.1. satyr.8. dicit, *monumentum hæredes ne sequeretur*. nam alio sensu deflexum, quã intelligi soleret, accipit: sepulchrum scilicet illud esse pauperum & exhæredatorũ, & bonis euersorum. Hoc, inquit, monumentum non est hæredum, sed hominum tenuium, & nullũ hæredium habentium, nullamque agri perticam, vel decempedam possidentium. Cæterùm, ne hoc prætermittam, commune extra exquilias sepulchrum Varro

Puticulæ.

puticulas nominat: *Puticulæ*, inquit lib.4. de lingua Latina, *quòd putescebant ibi cadauera proiecta, qui locus publicus extra exquilias*. Festus libro 14. puticulos vocat.

CAPVT XVII.

Appiades deæ, appiada appellabo, appietas.

HAS *Venus è templis multo radiantibus auro Læta videt lites, Appiadesq; deæ.* inquit Ouidius libro 3. de Arte amandi. Quæsitum est à

Appiades deæ.

Grammaticis, quę sint illæ deæ Appiades, exponuntq; ferè Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, quas prope Cæsaris forum constructis templis, ab aqua Appia, quę in idẽ forum deducta esset, sic appellari censent. mihi non videtur satis esse causæ in aquæ ductu, vt tot vicinorum templorum numina inde nomen mutuetur. sed nec Venus in Appiadibus numeranda videtur, cùm ab iis disertè à poeta separetur. Nec verò tantùm in plurali Appiades vocat, sed & in singulari, quanquam de pluribus semper loqui videtur: vt cùm lib.2. de Remed. amor. scribit,

Turpe vir & mulier iuncti modo, protinus hostes: Non istas lites Appias ipsa probat.

Ego putem cùm eo in loco saliret aqua Appia, ac sub Veneris templo eius lacus ac saliens esset: vel musarum, vel nympharum potius, quę in aquæ ductibus solent ore & mammis aquã euomere, vel aliarum certè dearum, quarum nomina nescimus, signis aquę ductum illic ornatum fuisse. Cùm autem Venus præsit fœderibus amorum, Appiades autem illæ deæ sub templo Veneris positæ essent, eas quoque velut Veneris contubernales & eiusdem templi consortes, amorum fœderibus ceu feciales præesse voluisse Ouidiũ nec talia iurgia litésque probare dixisse. Id autem ita se habere, vt dixi, apparet è versibus Ouidij libro primo de Arte amandi,

Subdita, qua Veneris facto de marmore templo Appias expreßis aera pulsat aquis.

Hic locus fidem facit sub templo Veneris fuisse aquæ Appiæ salientem: illudque Appij monumentum, vt credibile est, dearum signis, & vt reor nympharum ornatum erat, quæ Appiades deæ sunt. Sed nec illud quidem Ciceronis libro 3. epist. famil. epist.1. scrupulo caret: *Idq; me, quoniam tu ita vis, puto non inuita Minerua esse facturum, quam quidem ego, si fortè de tuis sumpsero, non solùm Pallada, sed etiam Appiada nominabo.* Ego (inquit) eximius ille Mineruæ cultor, & qui eam in exilium iturus in Capitolino templo dedicaui, hac inscriptione, Palladi Romæ custodi: si signum Mineruæ mihi à te missum de tuis sumpsero, non tantùm Pallada, vt antè feci in calamitosa mea profectione, sed etiam de tuo nomine Appiada, quòd à te mihi dono data fuerit, eam nominabo. Illud etiam lib.3. epist. famil. epist.7. multò magis omnes vrit, & malè habet, *Vllam Appietatem, vllam Lentulitatem valere apud me plus, quàm virtutis ornamenta, existimas?* ego suspicor, Ciceronem more & consuetudine Stoicorum nomina fabricatum esse, quæ Appij & Lentuli factum & exemplum & auctoritatem significarent. Nam cùm Stoici ex habitu cuiusq; & qualitate nomina licenter fingerent, & virtutes sererent, earum quoddam examẽ peperêre, vt inquit Plutarchus in comment. Stoicarum repugnant. de Chrysippo, ὡς γὰρ παρὰ τὸν ἀνδρεῖον ἀνδρείαν, καὶ παρὰ τὸν πρᾶον πραότητα, καὶ δικαιοσύνην παρὰ τὸν δίκαιον· οὕτως παρὰ τὸν χαρίοντα χαριοντότητα, καὶ παρὰ τὸν ἐσθλὸν ἐσθλότητα, καὶ παρὰ τὸν μέγαν μεγαλότητα, καὶ παρὰ τὸν καλὸν καλότητα, ἑτέρας τε τοιαύτας ἐπιδεξιότητας, εὐαπαντησίας, εὐτραπελίας, ἀρετὰς τιθέμενος. Obseruauit & doctisimus Budæus in eruditisimis suis commentariis linguæ Græcæ, Lentulitatis & Appietatis tanquam fabricam Graiorum exemplo nouatam.

Appiada nominabo.

Appietas

CAPVT XVIII.

Locus purgatus, traiectiones stellarum, duo genera diuinutionis, fissum familiare & vitale, caput, dij perflabiles & pellucidi: apud Ciceronem.

QVOD ait Cicero libro de Diuinatione secundo, locum de finibus bonorum & malorum à se perpurgatum esse, in eam sententiam intelligo, vt quemadmodum hortus herbis noxiis liberatus & sarritus purgatus esse ab olitore dicitur: sed & qui dumis & spinis horret, eruncatus purgatus appellatur: postremò alueus fluuij, q ruderib. limo arena opletus est, iis eiectis purgatus esse dicitur: eodem quoq; modo eũ philosophię locũ multis obsitũ spinis, multisq; molestiis & difficultatibus

Locus purgatus

tibus impeditũ, Ciceronis opera apertum & liberatum, omnique difficultate extricatum interpretemur. Sed cur in recensione suorum librorum commentarij de Legibus non meminit? credo quòd quamuis eos libros ante bellum ciuile scripsisset, non tamen eis summam manum imposuerat, nec eos elimarat. Itaque non arbitror eos à Cicerone editos, sed in eius scrinijs, vel pluteis repertos, post eius mortem publicatos fuisse. eodem fortasse modo vulgatæ sunt Partitiones in eius forulis repertæ, quas tamen eo tempore ab ipso scriptas perspicuum est, cùm in Reipublicæ administratione occupatissimus erat ante bella ciuilia, filio puero. Quæ est eo in libro stellæ traiectio? an ea est, cùm stellæ è cœlo præcipites labi videtur? Græci διάττοντας appellant: atque ita quidem libro secundo bis traiectiones stellarum appellari censent: nec libro primo de diuin. aliter accipi debere putant multi, cùm Assyrios traiectiones motusque stellarum obseruasse dicit: eos enim disciplinam quandam aiunt instituisse è lapsu facium, & sulco flammarum è cœlo cadentium. Ego tamen existimo & libro primo & secundo significari παρόδους, id est transitus stellarum errantium, quod & propius vero est: cùm fortasse Assyrij non horam natalitiam cuiusque obseruarent notarentque, è traiectione tamen & situ siderum prędictiones effari solerent. Eodem libro duo genera diuinandi ponit, vnum artificiosum, alterum naturale, quorum & partes enumerat è decretis Stoicorum vel teste Plutarcho, qui sic in Homeri vita scribit, μαντικῆς οὖν τὸ μὲν τεχνικόν φασιν εἶναι οἱ Στωικοί, οἷον ἱεροσκοπίαν, καὶ οἰωνούς, καὶ τὸ περὶ φήμας καὶ κληδόνας καὶ σύμβολα, ἅπερ συλλήβδην τεχνικὰ προσηγόρευσαν· τὸ δὲ ἄτεχνον καὶ ἀδίδακτον· τοῦτο δ' ἐστὶν ἐνύπνια, καὶ ἐνθουσιασμός. Cùm ex diuinitate dicit nos animos libatos aut haustos aut acceptos habere, attingit quod à Stoicis relatum est, animum humanum esse ἀπόσπασμα θεοῦ, id est, quiddam è Deo tractum & sumptum. extispices in extis consulendis partem eorum inimicis, partem nobis assignabant: atque ex vtriusque partis habitu, colore, plenitudine, tabe, quid aduersarijs, quid nobis euenturum esset, ariolabantur. Lucanus libro primo de bell. ciuili,

Cernit tabe iecur madidum, fibrasq; minaces,
Hostili de parte videt:

Quare scripsit Cicero, *Quæ pars inimici, quæ pars familiaris esset. Fissum familiare,* inquit, *& vitale tractant,* apparet duplex fissum fuisse, vnum familiare, vt opinor in iecore, alterum vitale, vt opinor, in alijs extis, vt pulmone: de quo Lucanus,

Paruusq; secat vitalia limes.

Fissum etiam vnum erat nostrum, alterum hostium & aduersariorum: eratque, vt conijcio, linea quædam & limes qui fibras in extis, vt iecore medio, bipartitò diuidebat, secabat & dirimebat. Erat & duplex in iecore caput, vnum nostrum, alterum aduersariorũ: Lucan.

Traiectiones stellarum.

Duo genera diuinationis.

Fissum familiare et uitale.

Caput.

Ecce videt capiti fibrarum increscere molem:
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet.

Lego autem mox, *vt ei qui impetrire velit,* vnde & impetritum apud Valerium, lib. 1. c. 1. & Plin. lib. 28. ca. 2. de quo alio loco dicam. Quod ait deos Epicuro esse pellucidos & perflabiles, id eò facit quòd soliditatem eis non attribuebat Epicurus, nec cõcretionem, nec corpus, sed pellucidam quandam leuitatem & lineamentorum quandam adumbratam effigiem. Nam quæ pellucida sunt & perflabilia, vt aër, nihil firmum, nihil solidum, nihil concretum habent. Ioue tonante & fulgente comitia haberi nefas erat, vt Cicero ibidem refert. Idem à Græcis obseruatum videtur: nam apud eos pluuia & tonitrua comitia dirimebant. Aristophanes in Acharn. διοσημία 'στι, καὶ ῥανὶς βέβληκέ με. Iterum, ἣν γὰρ ᾖ τις ἔξοδος μηδενὶ ξὺν νῷ, τότ' ἢ βροντῶμεν, ἢ ψακάζομεν. *Quid enim,* inquit, *profecit, cùm in medium mare fulmen iecit? quid cùm in altissimos montes, quod plerunq; fit?* His argumentis Epicurei vti plerunque solebant, vt è Lucretio constat, sed & ante Epicurum natum alij. Aristophanes in Nebulis, ἀλλὰ τὸν αὑτοῦ γε νεὼν βάλλει, καὶ Σούνιον ἄκρον Ἀθηνῶν, καὶ τὰς δρῦς τὰς μεγάλας, τί παθών;

Dĳ perflabiles & pellucidi.

CAPVT XIX.

Fauere linguis, fauere faucibus cantu, auium congestus, congerere, silentium, sortes Fortunæ monitu tolli, τὸ πᾶις, *Omne, contorquere, flexiloquus.*

FAuere linguis non tãtum est tacere, quod & olim pascere linguã dicebatur, verùm etiam fausta loqui, id est εὐφημεῖν. Quare fauere faucibus cantu, pro canere, Ennius de Gallis gallinaceis dixit: *qui silentio,* inquit apud Cicero 2. de diuin. *noctis fauent faucibus russis cantu, plausuq; premũt alas.* Versus Homericos, 2. Ilia. de passerum ostento, quos draco deuorarat, Cic. ab Agamãnone pronunciari facit insigni memoriæ lapsu, cùm eos Vlysses loquatur.

Edidit hæc Calchas quæ iam matura videtis.

id est, quæ videtis instare & propinqua esse. Auium congestus est, cùm aues ad nidum cõstruendum festucas, herbas, floccos, aliaque congerunt. Nam congerere est nidum conficere. Virgilius, *Namq; notaui*

Ipse locum, aeriæ quo congessere palumbes.

Peritum autem, inquit ibid. Cic. *esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat.* silentium est augurale vocabulum, cùm in augurio vitium non est. Nam vitium ijs, quæ auspicata sunt & augurata, opponitur: vt vitio creati magistratus sunt, qui creati sunt contra auspicia. Legendum autem arbitror ex libro priore & vetustis exemplaribus, *& prærogatiuam omen comitiorum.* Sortes dicit Cicero fortunæ monitu tolli: an quod fortuna Pręnestina quę sortibus præerat, oraculo iuberet tolli sortes, (nam ei oraculum tribuit Strabo libr. 5.) an quod res ista tota fortuita cùm esset, fortunæ

Fauere linguis.

Fauere faucibus cantu.

Auiũ congestus.

Cõgerere

Silẽtium.

Sortes fortunæ monitu tolli.

monitu & impulſu fieri videretur? Procles autem & Euriſthenes Ariſtodemi filij, ex Herodoti monumentis libr.6. nominari debent, itaque Proclus è Cicerone 2.de diuin. faceſſat.

τὸ πᾶν. Omne.

Quod autem Græci τὸ πᾶν appellant, quo vocabulo ſummam rerum complectuntur, Cicero ibidẽ Omne vocauit cùm ſcripſit, *vidéſne Epicurum (quem hebetem & rudem dicere ſolent Stoici) quemadmodum quod in natura rerum omne eſſe dicimus, infinitum eſſe concluſerit?*

Contorquere.

Contorquere Ciceroni eſt oratione non recta, ſed tortuoſa vti, quo genere ſolebant plerunque ſuas contexere argumentationes Stoici. *Deinde* (inquit) *contorquent & ita concludunt: non igitur ſunt dij, nec ſignificant futura.* Nam eſſet recta oratio, ſi igitur ſunt dij, ſignificant futura. Ea contortio orationis in repugnantium concluſione eſt vſitata. Acroſtichis, cuius Cicero ibidẽ meminit, etiam nunc viſitur in quibuſdam Sibyllinis de Ieſu Chriſto verſibus apud diuum Auguſtinum, & in argumentis Fabularum Plautinarum: prætexuntur enim argumentorũ verſus nomine comœdię: ſed & in verſibus Sibyllinis fuiſſe, vt Cicero declarat, Dionyſius libr. 4. ait his verbis, ἐλέγχονται δ᾽ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι.

Flexiloquus.

Quæ ſunt oracula flexiloqua? nempe quæ inuerſis verbis & flexis, id eſt tropo mutatis aliquid obſcurè, & quodam anfractu & ambage ſignificant, vnde & Λοξίας Apollo à Græcis vocat⁹ eſt, & Aperta à Latinis, quòd minimè ſit apertus. Duo ſunt apud Ciceronem 2. de diuinat. ænigmata, vnum de coclea, alterum de teſtudine: *terrigena, herbigrada, domiporta, ſanguine caſſa*: & *quadrupes tardigrada, agreſtis, humilis, aſpera, capite breui, ceruice anguina, aſpectu truci, euiſcerata, inanima cum animali ſono*: quibus duo apud Græcos reſpondent non abſimilia de coclea, quã Anaxilas apud Athenæum lib. 2. dipn. cap. 24. φερέοικον, id eſt, domiportam vocauit, ὑλογενής, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος. &, ζῷον ἄπουν, ἀνάκανθον, ἀνόστεον, ὀστρακόνωτον, ὄμματά τ᾽ ἐκκύπτοντα προμήκη κεἰσκύπτοντα. Eodem libro narrat Cicero, Alexandro ſomno conſopito Draconem, quem Olympias mater alebat, viſum eſſe oſtendere radiculam, qua ſanaretur Ptolemæus. Solebant, vt ſcribit Lucianus in Pſeudomáte, mulieres Pellæ Dracones alere, eoſque æſtate frigoris cauſa collo circũdare. Strabo lib. 15. ait, vulnerato in Oritis Ptolemæo ſagitta venenata, quendam Alexandro ſecundum quietẽ viſum eſſe, qui radicem qua Ptolemæus ſanaretur oſtenderet: draconis nihil meminit. Eodem libro patrocinium ſomniorum Cicero tradit ſuſceptum eſſe à philoſophis imprimis acutis, & conſequentia & repugnantia videntibus: in quo Stoicos intelligit Dialecticæ perſtudioſos, & argumentationum leges conſecutionesq; & repugantias intelligentes.

CAPVT XX.

Communia iura migrare, beſtiæ, grandeſcere fœtu, magnum ad columẽ, fixum & ſignatum tempus, auguria coacta, diræ: ex Cic. lib. 1. de diuinatione.

INuaſit in Ciceronis librum priorem de Diuinatione, inſignis nec diſsimulandus error, vbi ſcribitur, *Quam verò Græcia miſit Coloniam in Ætoliam, Ioniam, Aſiam*: ego pro Aetoliã, Aeoliam corrigendum cenſuerim: cùm præſertim notum ſit eam regionem ab Aeolibus Gręcis nomen habuiſſe, & colonijs Græcorum frequẽtatam fuiſſe: ſed & dictare hanc nobis emendationem propè videtur nomẽ finitimæ prouinciæ, Ionię. Quin & antè ſic crediderim integritati verborum & ſententiæ conſulendũ, *Quaq; proximè ad deorũ vim natura mortalis poßit accedere.*

Cõmunia iura migrare. Beſtiæ.

Quid quod infrà non *communi iure migrare*, ſed *communia iura migrare*, id eſt violare, tranſilire, deſerere, eſt legendum? Quæ θηρία Græci vocant, quo nomine veniũt venenata animalia, Cicero beſtias vocauit: *Mirari licet*, inquit, *quæ ſint animaduerſa à medicis herbarum genera, quæ radicum, ad morſus beſtiarum.* Illud & cenſura eget: *Sed ineſt mire & ranunculis*: ego verò vindicibus libris ſcriptis lectionem veram reduco in ſuũ domicilium, *ſed ineſt in re vis, & ranunculis natura.*

Grãdeſcere fœtu.

Lentiſcum, autem, *triplici grandeſcere fœtu*, pro Ter quotannis fructu augeri, dicit, ea dicendi ratione, qua aliquem augeri liberis dicere ſolemus. Nomen Cicero Ariſtolochiam dicit ex inuentore inueniſſe: in quo dẽtem calumniæ vitare non potuit. Clamant enim odioſè eſſe herbæ nomen inditum ex eo, quòd puerperis ſit ſalubris: ſed quid vetat & ſalubrem eſſe puerperis, & ab inuentore Ariſtolocho nomen habuiſſe? Equidem puto id Ciceronem in aliquo, qui hodie non extet, ſcriptore legiſſe, non de ſuo commentum eſſe. Sed & Ariſtoteles à muliere inuentam eſſe ſcripſerat, vt Nicandri interpres refert, cuius verba ſunt, ταύτην δέ φησιν Ἀριστοτέλης γυναῖκα εὑρηκέναι. adeò de inuentoribus rerum inter auctores non conuenit, vt alij alia prodãt: in quo auctoris fides deſideranda eſt, non eius culpanda diligentia, qui alienã ſequutus fidem retulit. hæc enim ex Chryſippo exſcribebat Cicero, & in Latinum traducebat. Scribo autem mox, *in ſecundo de conſulatu Vrania muſa pronuntiat.* &, *Concurſuſq; graui ſtellarum ardore micantes.*

Magnũ ad columen.

Cum autem facem belli nunciam flammato ardore ſcribit volaſſe magnum ad columen, facem intelligo volaſſe inſtar columnæ, & ad colũnæ magnitudinem, quod ex Iul. Obſequente lib. de prodig. conijcimus, qui eadem de re ita ſcribit, *Trabs ardens ab occaſu ad cœlum extenta.* Species generata Nattæ, eſt ſtatua nata & facta Nattę, id eſt, in eius honorem facta.

Fixum & ſignatum tempus.

Fixum & ſignatum tempus eſt temporis momentum, quod punctum temporis dicitur, & à Lucretio lib. 2. & 4. punctum tempus.

Auguria coacta.

Auguria Romana Cicero dicit coacta eſſe, quòd augurarẽtur è pullis in cauea ante fame enecatis, & quòd ex offa cadere aliquid oporteret, vt tripudium ſo-

listimum

listimum fieret: contrà libero vtebatur augurio Deiotarus, qui liberè volantes aues aperto cœlo, non clausas cauea spectabat. legendum autem puto, *aui tripudium fieri: & nuptiarum auspices declarant.* Dio lib. 39. non C. Ætheium, sed C. Attium vocat, quod & verius, atque historicus ille non Ciceroni sed Appio adstipulatur, & ex neglecta dirarum obnuntiatione putat calamitatem accidisse. Diras autem hic execrationes & detestationes accipio. eodem auctore lego, *etenim diræ.* &, *in regiones distributa.* Hæc ego pauca carptim ex eo lib. libata adscripsi leui defunctus opera: alia quæ maiora sunt, aliorum industriæ reliqui.

Diræ.

CAPVT XXI.

Sortes, sors, & quædam in Cicerone emendata.

EX lib. 1. de Diuinatione duo genera oraculorum fuisse cognoscimus, vnum quod à furentibus profundebatur, vt à Pythia numine Apollinis correpta: alterum quod æquatis & paribus sortibus è sitella vel vrna ducebatur. habebant enim sortes certis quibusdam sententijs, obscuris tamen, notatas: quarum quædam fœlicitatem, quædam calamitatem denuntiabant, aut alia eiusdem generis. hæc posteriora oracula dicit Cic. quæ æquatis sortibus ducuntur. vnde & sors pro oraculo vsurpari consueuit: vel quia certo ordine sorte ducta reddebantur: Æschylus, ἴτω πάλῳ λαχόντες ὡς νομίζεται. Interest autem inter sortem & sortes, quòd sortes velut tessellæ quædam aut taleolæ lineæ inscriptæ fuerant, ipsaque sortis instrumenta: Sors autem ipsa sortitio. Cic. *& sortes ipsas & cætera, quæ ad sortem erant parata, disturbauit.* *Quæ*, inquit idem, *Lacedæmonijs, quæ Taygetis, quæ Argiuis, quæ Corinthijs responderit, quis ignorat?* lego Tegeatis ex Herodoto: his enim oracula reddita apud eum scriptorem referũtur. Eodem libro: *Cognata, tibi sunt ante gerendæ ærumnæ.* hîc *cognata* à patre filia vocatur, quòd cum alijs liberis eius nata esset: vel ô gnata legendum est. Ibidem, *Ex fluuio fortuna resistet*: id dicit propterea quod ad ripas se somniarat solam desertam: proinde ex fluuio cursum suum inhibituram fortunam auguratur, neque vltrà perrecturam, vt eam exagitet & vexet. doctissimè autem, vt alia plurima, Sigonius vir eximiæ & singularis doctrinæ, *in Numerij Fabij Pictoris Græcis annalibus*, legit, non vt vulgatum est *in numerum.* Lego mox, *De quo in Bruto Accij loquitur ipse*: nec multò pòst, *Rex quæ in vita vsurpant homines*: non vt per exemplaria est propagatum, *res.* Lego item, *commutationem portendit fore perpropinquam.*

Sortes.

Sors.

CAPVT XXII.

Tempestas, superstitiosus, galeotæ, iamidæ, glutidæ, apud Cic. lib. 1. de diuinat.

TEmpestas diem in illo Cic. versu lib. 1. de diuin. significat,

Tẽpestas.

Tertia te Pthiæ tempestas læta locauit.

Id versus Homericus docet quem expressit:

ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο.

Animus seuocatus à societate & contagione corporis eod. lib. nihil quicquã aliud est, quã animus à coniunctione, consortio & cõtactu corporis separatus. Nã contagio pro cõtactu non rarò vsurpari consueuit. Appulsus autem deorum accessus est, cùm in lib. 1. de Nat. deo. appulsui abscessum opponat, vt ipse sui interpres sit. Eod. lib. *vbi illa paulò ante sapiẽs et virginali modestia?* hoc in trochaico & *illa* priore breui, nisi *vbi* finis versus sit, & *modestia* tribus primis correptis legendũ est, vt cõstet mẽsio: nec qui in comicis versibus versatus fuerit, id vt insolens mirabitur. Sed cùm tragœdia non tantã vsurpet in versu licentiam, quantã comœdia, si virginis modestia legamus, versus penè legitimi iuris fuerit, idq; verius puto. Ibid. superstitiosæ ariolationes, vaticinationes sunt diuinæ & fatiloquæ. Nam superstitiosus pro fatiloquo non infrequens est veteribus, in his Plauto in Curcul. Sc. Beatus videor. Fata fanda sunt fata dicẽda & canẽda. fatis igitur fandis, id est, ad fata canenda & eloquẽda. Ibid. *Virgines verò æquales, patris mei, meũm factũm pudet:* sic hunc versum vt posui, distinguendũ reor: sed & *med obesse, illos prodesse*: interposito d, qđ in poetis antiquis frequens est, huc inducendum arbitror. illud eod. lib. mirãdum magis, sed necessariũ tamen, vt lex trochaici constet, *adest* posteriore breui, vt in modestia tertiam à fine syllabam notaui:

Superstitiosus.

Adest adest fax obuoluta sanguine atq; incendio.

quod ipsum vulgi pronuntiatione trãsigitur & subleuatur. nam sic appellabatur *adest*, vt duplex litera nõ audiretur, verùm altera supprimeretur: ita corripiendi occasio erat: nisi fortè, quod & melius censeo, *heu adest fax*, vel, *ab adest fax*, scribatur. Ibid.

Multos annos latuit, ciues ferte opem & restinguite.

trochaicus etiã est, quod annoto, quia video in duo membra diuersorũ versuũ distractum esse. Ibid. pro, *vt cùm ille in agro Nolano*, lego *vt cũ Sulla.* Ælianus autem lib. 2. ostentũ quod Dionysio factum est equo in voragine demerso, narrat: vbi & Galeotarum vatum meminit: quos Stephanus genus in Sicilia vatum fuisse tradit. Plutonia quę eod. lib. dicit in Asia esse, specus sunt tetrum & pestiferũ halitum euomentes, omniaq; accedentia animalia statim enecantes, vt ad Hierapolim Plutonium describitur à Strabone lib. 13. & 14. & Charoniũ ad Thymbriam vicum Cariæ: spiracula Ditis Maro 7. Æn. vocat, vt quodam loco dicimus. Helenum dicit Cic. augurijs diuinasse, vt Cassandram mentis incitatione & furore: ita sola auguria Heleno tribuere videtur, cui Maro omne propè diuinationis genus his versibus concedit 3. Æneid.

Galeotæ.

Troiugena interpres diuũm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,

Et vo-

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Iamidas.

Eodem Cicer. loco, *Quid Polyidum Corinthium?* lego, nō *Polybum*, ex Homero: sed & Iamidas, non Ianudas lego. sic enim familia Aruspicū ab Iamo filio Apollinis nominabatur, quorū vnus Thrasybulus è canum extis vaticinabatur, vt scribit Pausanias lib.2. Eliacon, quod & à Victorio eruditissimo viro traditū est.

Glutidæ.

Idem quos Cicero glutidas vocat, clutidas appellat. sic familia aruspicum vocabatur à Clutio filio Alcmeonis.

CAPVT XXIII.

Omen comitiorum, cedere, eluuio, rudentis explicatio, sortes, sortilegi, fallax circus, ex lib.1. de diuinatione.

Omen comitiorū.

Scribit Cicero libr. priore de Diuinatione maiores voluisse, *prærogatiuam omen esse iusto rum comitiorum*: quod hoc sensu dictum esse interpretor, Romanos tantùm posuisse in suffragio prærogatiuæ centuriæ, vt eū semper consulem declararint, qui ab ea factus esset. Ita omen in consulibus rogandis erat, vox prærogatiuæ & suffragium. Scribo autem ibid.

Quam mox emittat pictis è faucibus currus:

qua circunlocutione carceres circi significauit Ennius.

Cedere.

Cedunt de cœlo ter quatuor corpora sancta,

id est veniunt, accedunt: vt apud Plautum in Aulul. Sc. Narraui amicis multis. *Cedit miles, æs petit*, id est venit. Eodem libr. *Stabilita scamna solumq;*: hic solum solium significat. vnde & solaria, quod alio loco annotare me memini.

Tarquinio dedit imperium simul & sola regni:

Festus explicat terram, vt cùm sola terrarum dicimus. Ibidem, *vt aquarum fluxiones & deflagrationem futuram*: explicat duo verba Græca κατακλυσμὸν & ἐκπύρωσιν, id est mundi diluuium & incendium, quæ euenire Stoici existimant longinquis temporum interuallis, Deo notis & naturæ, hominibus ignotis: proinde libentius legerim *aquarum eluuiones*, quàm fluxiones.

Eluuio.

Iugis puteus in Cicerone est puteus aquam habens perenem. Nam putei etiam sine aqua esse possunt,

Eheu videte iudicauit inclytum
Iudicium inter Deas tres aliquis, quo iudicio
Lacedæmonia mulier furiarum vna adueniet.

Tres iambici versus sunt in editionibus conturbati, in ijs *Deas*, monosyllabum est, & *iudicio* & *adueniet* trisyllabum, quanquam aduenet legi posset, vt Nonius in Ennio aduenat pro adueniat, obseruat.

Rudentis explicatio.

In traductione temporis farum quandam rudentis explicationem efficere ait ibid. Cic. vt proxima quæq; replicet & reuoluat: vt enim rudens in spirā conuolutus & complicatus, si explicetur, singuli orbes suo ordine explicabuntur, initio primi, deinceps proximi quique: sic curricula annorum explicant suos orbes, & tanquam conuolutos reuoluunt, & rerum seriem nexumque.

Sortilegi. Sortes.

Sortilegos contemnit Quintus qui solebant in triuijs sortibus ductis, non tam futura prędicere, quam ad quæstum suum mentiri. sortes autē illæ versabantur & educebantur manu pueri: Tibullus lib.1. Eleg.3.

Illa sacras pueri sortes ter sustulit, illi
Rettulit è triuijs omina certa puer.

Sed & sortilegus dicebatur æquè Apollo, q. sortibus æquatis oracula interdum vaticinaretur, etsi etiā furore adflata Pythia: certè sortes etiam oracula dicuntur, & simia in Dodoneo templo, vt Cicero 2. de diuin. scribit, sortes dissipauit. sortes oracula esse ex eo apparet quòd, *Sortilegis*, inquit Flaccus de arte poetica, *non discrepuit sententia Delphis. Non habeo nauci*, est, non facio flocci, prorsusq; contemno. *Non Aruspices vicanos, non de circo Astrologos*: Vicani Aruspices sunt, qui in vicis & pagis aruspicinam exercebant, qui vanissimi & mendacissimi erant. In circo Romano erant Astrologi: Iuuenalis sat.6.

Consulit antè Phalas Delphinorúmq; columnas:

Fallax circus.

nec alia de causa quam propter diuinaculos, circum fallacem dicere videtur Horati⁹ lib.1. sat.2. hoc versu,

Fallacem circum, vespertinumq; pererro
Sæpe forum.

Illic autem multos diuinos fuisse liquet è Iuuenale ita scribente sat.6.

Si mediocris erit, spacium lustrabit vtrunq;
Metarum, & sortes ducet, frontemq; manumq;
Præbebit vati crebrum poppysma roganti.

Lego ibidem *coniectores, interpretes somniūm*, postulante versu: &, *non enim sunt hi aut arte diuini aut scientia.* mox item lego, *malitia exclusa:*

CAPVT XXIV.

Frangere saxo, lapide lapidem terere, præcurrere, inane vacuum, ex Lucretij lib.1.

Effugere & elabi plerunque nobis sensus solet, clamque surripi quodam furto in antiquis auctoribus, nisi propius inspicimus & attendimus, etiā cùm verba de medio sumpta sunt. Quod quidem mihi accidit in illis Lucretianis versibus, quos subijciam, & ne alijs idem vsuueniat, etsi nihil in eis magnopere latebrosum est, tamen lucidiorem aliquanto clarioremque eorum sententiam reddam. Scribit igitur, lib.1.

Frangere saxo.

Conueniebat enim fruges quoq; sæpe minacis
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliquid nostri quo corpora aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem:

hîc cùm de alimēto Lucretius loquatur, quid est loci lapidi, & cur cùm teritur postulat, vt ex eo cruor manet? hic puto duas rationes molendi indicari, vnam cùm suspensa mola fruges frangimus, vt in faba fresa, & in polenta crassiuscula, quam Græci κρίμνον vocant: & ex eo Aristophanes in Nebul. κριμνώδη appellat,

lat, quæ crassa sunt: Et Maro dixit 1. Æneid.

Et torrere parant flammis & frangere saxo,

quod est vtcunque molere atque adeò molere. Aliquando autem non suspenduntur molę, sed lapis lapidem terit, id est mola molam, cùm tenuior farina & minutior elicitur. cùm igitur franguntur in grandiusculam farinam fruges, debebant signum aliquod sanguinis elisæ ostendere: sed cùm in minutissimum pollinem & similam friantur & comminuuntur, tum verò ex eis manare sanguis, non tantum ostendi debebat, si, vt Anaxagoras ait, omnia sunt in omnibus: posteriorem rationem molendi significari puto, cùm Lucretius dicit,

Lapide lapidem terere.

Cum lapidi lapidem terimus.

atque inde comica quadam lasciuia & lusu, seruus apud Plautum in Asinar. Sc. Sicut tuũ vis vnicum. pistrinum circunloquitur ex genere molituræ:

Non me illuc ducis, vbi lapis lapidem terit?

Ita etiam liquidius & clarius apparet ioci venustas scenici. In eodem Lucretij libro pręcurrere est vsurpatum pro præoccurrere, præoccupare, quod Gręci προκαταλαβεῖν dicunt: ac medius fidius verbum illud explicare Latinè videtur voluisse:

Pręcurrere.

Illud, inquit, in his rebus ne te deducere vero
Poßit, quod quidam dicunt præcurrere cogor.
Omne, autem, quod est spatium, vacuum constaret inane,

Inane uacuum.

cùm dicit, mirum videtur, quod inane vacuũ dicat: quasi timendum sit, ne sit inane plenum: & certè. nam aer à Latinis plerunque inane dicitur: ad eius igitur discrimen vacuum addidit, vt spatium acciperemus omni vacans corpore: aut certè sic loqui abundante quadam oratione veteres poetæ solebant, etiam in aere, quia nostris oculis inanis & vacuus occurrit. Maro, 12. æneid.

Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus.

Sed & inane repletum est, quod corpus obsidet & occupat: hinc Lucretius,

Non per inane meat vacuum. Est & apud eum stringere, detrahere, distringere,

Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere.

id est, nulla vis de eis quicquam potest deradere, detrahere, distringere quicquam, nec ea lædere.

CAPVT XXV.

Aureus funis, apparere, animi tactus, manu ducere, barbarica vestis, barbaricarius, figuræ, ferus Centaurus: apud Lucretium.

NEgat aureo fune de cœlo mortalia secula Lucretius (sic enim loquitur) in terrã esse demissa: in quo subijt quærere, cur aureũ funem nominarit: sic enim scribit lib. 2.

Aureus funis.

Haud, vt opinor enim, mortalia secla supernè
Aurea demisit de cœlo funis in arua.

sed hoc tanquam æs alienũ ab Homero sumptum suspicor, apud quem Iliad. θ. aurea catena, vel funis, vt interpretatur Lucretius, de cœlo religatur.

σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες.

Plato autem in Theætero aureum apud Homerũ funem interpretatur solem esse, vt etiã eruditissimo viro Lãbino placere animaduerti. In eo Lucretij libro pro *aptaret*, illo versu,

Aptaret spatium cœli domus altaq; tecta:

non est iuris ancipitis, melius esse, quod proferunt putres membranæ, *appareret*, vt sit acqreret spatium & amplitudinem cœli domus, & augesceret. Illud verò mirandum cuipiam videatur esse, quòd animi tactum dixerit hoc versus eiusdem libri,

Apparere

Atq; animi tactus liber quo peruolet ire.

apagesis enim illud quod scabie quadã libros fœdauit *tractus*. sed tactus animi non aliud qcquam est, quàm eius sensus: nam duplicẽ posuerunt Philosophi tactũ, exteriorem omnib. notum, etiã belluis, si loqui possent: interiorem sequestrũ & arbitrum voluptatis & doloris. Cic. in Lucull. *quid de tactu? & eo quidem quẽ philosophi interiorem vocant, aut doloris aut voluptatis.* Lego etiam eod. Lucretij libro, *nam tibi vemẽter* vt apud Flaccũ li. 2. epist. 2. *vemens & liquidus*: q, si vehementer & vehemẽs legere vis, vocales duæ per synecphonesin in vnam coibunt & coalescent. Expressit autem verbum Græcũ Lucretius, cùm dixit,

Animi tactus.

Sed magis ipsa manu ducunt. id enim est χειραγωγοῦσιν, vt & Cic. lib. 1. de Nat. deorum, qui locus ꝑ mutilo & curto stellatus est in libris editis, *sed etiam sic tractat vt manu ducat, eam esse vim & naturam deorum.* Nam hinc *doceat* pro reijculo remouendum: tẽtauit enim χειραγωγεῖν quod est manu ducere, Latinè enuntiare. Putricauũ autem in nobili poeta, lib. eod. puter, & lege carminis reijcitur: sic igitur versum legendũ conijcio, *Molli lenta, fragosa putri, caua corpore raro.* In illo autem versu,

Manuducere.

Iam tibi barbaricæ vestes, melibæaq; fulgens:

barbaricæ vestes Phrygiæ intelligendæ sunt, vnde & barbaricarij in iure ciuili: nam barbarum pro Phryge dici est frequentissimũ. Phryges autem acu pingere instituerunt. Apud eundem etiã hoc versu atomi, id est indiuidua corpuscula, vocantur figuræ, propterea quod quædã angulatæ sunt, quædã hamatę, quædã vncinatæ, quædam quadratæ. Sic apud Arist. Democriti sententiam referentem sæpe vocantur σχήματα: inquit Lucretius,

Barbaricę uestes. Barbaricarij. Figura.

Dicere enim poßis cœlestem fulminis ignem
Subtilem magis, & paruis constare figuris.

cùm autem ferum Cẽtaurum dixit illo versu,

At contra tetra absinthi natura, feriq;
Centauri:

Ferus cẽtaurus.

intellexit Centaureũ, quod Latini vocant fel terrę, & feritatis cuiusdã nomẽ ei tribuebant, vt è Dioscoridis codicibus perspici potest, in quibus vocari dicitur à Romanis *feri*, & *vuæ fera*, quę verba eluxata vidẽtur è fero, & vua fera: certè

ra: certè quamuis deprauata ſint, oſtendunt tamen nõ leuiter impreſſa feri veſtigia, quod nomen ei tributum fuiſſe, non ſolum ob feritatem Centaurorum, à quibus nomen habebat, exiſtimo (nam & φῆρες ab Homero appellantur) ſed etiam ob amaritudinem ſaporis. Iam qui magnificentiſsimi & ſplendidiſsimi erant, pro lychnuchis & candelabris ſtatuas in ædibus habebant, pueros prælucentes, thedamq; aut lampada ferentes, qui ſunt δᾳδοῦχοι & λαμπαδοφόροι, imitantes.

Si non, inquit, *aurea ſunt iuuenum ſimulachra per ædes*
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.

CAPVT XXVI.

Catenæ, penes æterna, omnituentes: apud Lucretium lib. 2.

VT moribus antiquis ſtabat res Romana, ſic Romana lingua ſtat antiquis exẽplaribus, à quibus cùm recedunt editiones, meritò doctis ſuſpectæ ſunt, & propè falſi cõdemnantur. Etſi enim aliquid plerunque nõ incommodè fingunt, nouitium tamen id eſt & nuperum, non cana illa vetuſtate venerandum. Itaque etiam cùm minus fidem facit antiquitas, tamẽ eam quoquo pacto poſſumus, interpretari & retinere malumus, quàm quicquam innouare: velut in Lucretij quibuſdam locis, vt lib. 2.

Catenæ.

—inter ſe fortè catenas
Ludunt, in numerumq; exultant ſanguine læti.

hodie *cateruæ* parum fideliter excudunt omnes: ſed catenas quid vetat intelligere choreas catenatim conſertas, vt illos fanaticos ſe gladijs lacerantes & cruentantes in ſuo exultaſſe & luſiſſe ſanguine, & pernices agitaſſe choreas accipiamus? quod & à toto poetarũ choro mediusfidius concinitur, vt nemo dubitare debeat. Sunt & editiones falſariæ in illo quoque verſu,

Aere atq; argento ſternunt iter omnia circum.

cùm in ſanctioribus exemplis ſcribatur,

—ſternunt iter omne viarum.

corruptum & illud ibid.

Ne ve putes æterna parum reſidere poteſſe
Corpora prima.

Libri clandeſtini &, vt ita dicam, myſtici,

Penes æterna.

Neve putes æterna penes:

Ac, ita me deus amet, fateri malim me neſcire quid hæc verba ſignificent, quàm ea audacter ſtilo confodere: ſentio tamen non inconcinnam in eis latere ſentẽtiam, non reſidere nec remanere in æternis textis corpora prima, ſed ea plerunque fluitare in ſummis rerum oris, & res interpolare ſubinde alias atq; alias, vt quædam in ortu natalibuſque moriantur ſuis: tantum abeſt vt æternitas eſſe poſsit in his, quę prima corpora procreant & integrãt. Teſtatur & illud vetera exemplaria:

Poſſe ea non ſenſu ſenſus mutabilitate.

Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extra.

Id autem multo aliter diuulgatũ omnes ſciunt. Ego autem *ea* non puto eſſe vt quidam cenſerent, ea ratione & eo modo, vt eàdem ſæpenumero apud Plautum, pro eadem via: quanquam neque aliena à Lucretio eſſet illa ſynecphoneſis, quæ ſubleuando verſui neceſſaria foret ob productionem vltimæ ſyllabæ: ſed *ea*, vermes & oua quæ animantur. ſic ibid.

Aëre, fluminibus, terris, terraq; creata,

proferunt foruli priſcorum voluminum: hodie, *flammaq; creatis*, ſcribitur licenter, ne dicam ſtultè: nam de flamma nihil naſcitur: ſed cùm dixiſſet flumina & terras, nomineque terrarũ ſignificaſſet hanc & illam terrę partem, hoc et illud terrę genus, quod quotidie gignitur aut ſarcitur, vt quotidie gignuntur flumina: tandem vniuerſam elementi molem complexus eſt, initio rerum creatam. Non in commodè *terraq; creatis*, etiam legeretur, & de ſtirpibus acciperetur. Proximos verſus ita legendos ex antiquis libris puto,

Non congreſſa modo vitales conuenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi ſenſus animantem quanq; tuentur.

ſed tamen ne quid diſſimulem, ex, *omne tuentes*, *omnituentes* feci, quam vocabulorum iũctorum rationem cognoſcet Lucretianam, qui eum poetam legerit, apud quẽ *æditue̅ntes* multo inſolentius reperiet. In eo etiam lib. 2. verſu, *pœniceuſq; color*, lego potius ex antiquis libris, quã phœniceus: ſolet enim plerunque v, in œ mutare, munire mœnire, munera mœnera, punibat pœnibat, ſic puniceus pœniceus. Omnituentes.

CAPVT XXVII.

Radix ſaxi, quod ſupereſt, nónne videre, ne, abrupti ignes, tantum quod, proporro, ali, omne magnum contulit: apud Lucretium libro ſecundo.

RAdix ſaxi à Lucretio dicitur tranſlatè, veluti ſi diceres ſtirpem ſaxi, ſed & Græci terram ἐρριζωμένην non ineleganter ſolent dicere, eam ſtabiliter hærentem fundatamque dicere ſtudentes. *Quod ſupereſt*, apud eundem plerunque eſt deinceps, poſtea, in reliquum, igitur, poſtremo: vt quod Græci λοιπὸν dicunt, vt libro ſecundo, Radix ſaxi. Quod ſupereſt.

——Neq; nobilitas neq; gloria regni.
Quod ſupereſt animo quoq; nil prodeſſe putandum:

id eſt, λοιπὸν δεῖ τῇ ψυχῇ λυσιτελεῖν οἰητέον. Ibidem,

Omnimodis expertus eris quam quiſq; det ordo
Formarum ſpeciem totius corporis eius:
Quod ſupereſt, ſi fortè voles variare figuras:

id eſt deinceps, poſtea, λοιπόν: Rurſum,

—Neq; quod ſupereſt procreſcere, aliq;,

id eſt, δεῖ λοιπὸν αὐξηθῆναι, id eſt deinceps, in reliquum, poſtea. Quid plura commemorare attinet, neque tam exemplis certa confirmare, quàm

quàm lectorem copia onerare atque fatigare? Illud autem,

Nonne uidere.

—Nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare?

indignantis est & stomachantis, vt & Maronis illud, 1. Æneid.

Mene incœpto desistere victam?

sed & —Nisi vt qui
Corpore seiunctus dolor absit:

per archaismum dictum est, *qui*, quod est quomodo, redundante, vt apud Terent. in Andr. act. 1. Sc. 1. alio tamen quodam modo,

Ita tum discedo ab illo, vt qui filiam
Neget daturum.

aut, *vt qui* erit vt aliquo modo, aliqua ratione.

Ne. NE archaismo quodam non iniucundo, pro non etiam idem poeta posuit.

Illa quoq;, in Solis quæ lumine cernere quimus,
Ne quibus id faciant plagis, apparet apertè.

id est, non apparet apertè: ac hęrere aliquam in scriptura fraudem putarem, nisi apud comicum Plautum eadem vsurpatio vocis eodem in sensu reperiretur, vt in Trinum. Sc. Neque fuit. *nisi ne vis*, pro nisi non vis: & apud Teret. in Andr. act. 1. Sc. 1. *mihi qui ne detur*, id est, vt non detur, Donato interprete. At verò

Tum vacuum tempus linquunt,

id est, vacuum animum, qui in capite est: tempus sic numero singulari dicit Cornificius lj. 4. ad Heren. *percutit tempus.* *Proporro* Proporro etiam vsurpatur, vt Græci solent congeminare προπροκυλινδόμενος.

Ipsaq; proporro paulò maiora lacessunt.

Abrupti ignes.

— Abrupti nubibus ignes,

eodem libro sunt vt Græcè ἀπερρωγότων, id est, à nubibus erumpentes & tanquam abscisi. apud Maronem quoque libro tertio Æneidos, *abruptis nubibus ignes*, legitur, quòd fulmen eas diuidat & rumpat. *Tantum quod.* *Tantum quod*, etiam pro vt solummodo, Lucretius posuit,

Tantum quod nomen mutatum dicere possis.

Cic. in Verrem. 2. act. dixit *tantum quod*, pro nisi, *tantum quod hominem non nominat*: id est, nisi quod hominem non nominat. Cùm autem scribit,

Aeraq; quæ claustris restantia vociferantur:

ea significat fortasse, quæ Græci ῥόπτρα & κορώνας appellant, quibus pulsantur fores, & intus homines euocantur: sed credo eum esse circunlocutione vsum, quòd vox Latina ei deesset: quanquam potuit cornicem more Græcorum ob garrulitatem appellare. Vidi qui de cardine aheno intelligeret, vt apud Maronem 1. Aeneid.

—Foribus cardo stridebat ahenis.

nam cùm ianua clauditur, vociferatur renitens cardo. Iterum 7. Aeneid.

—Aperit stridentia limina consul.

Atque hanc interpretationem meliorem puto. *Sudor.* Sudor pro humore, ab eo etiam nouo more vsurpatur, *sudor vti maris est*: etsi enim non me fallit sudorem esse suapte natura salsum, & à quibusdam mare existimatum sudorem quendam esse, quod ab Aristotele relatum est: tamen puto sudorem maris hic nihil aliud quicquam, quàm humorem esse. Eleganter autem & scitè illud scriptum est,

Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:

quod est, caue ne te ignis fallat. ex *in eo*, fecerunt *timeo*, bono quidem sensu, sed illud alterum suauius multo est & elegantius. *Ali.* Ali non est apud eum nutriri plerunque, sed altum & adultum euadere. Itaque crescunt apud eum res: deinde aluntur. Nec verò præpostera ordinis perturbatione videri potest id dicere, cùm perspicuè in ea notione quam dixi verbum illud ab eo vsurpetur, vt

Donec alescendi summum tetigere cacumen.

Iterum, eod. lib.

—Neq; quod superest procrescere aliq;.

Rursum, ibid.

Quæq; sua de materia grandescere aliq;.

Numen. Numen in eo etiam nutus est, vt

Terrificas capitum quatientes numine cristas:

scio ad numen magnæ matris referri posse videri, sed perspicuè nutus motusque capitis significatur, quem sequitur & nutus cristæ, vt apud Homerum Iliad. γ.

δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν.

Legendum autem eod. lib. arbitror,

Præterea quoniam non certis certa figuris:

non vt scribitur *nisi*, quod sensui ita repugnat, vt contrariam voluntati Lucretij sententiam afferat: atque ita doctissimus Lambinus emendat. figuras autem pro atomis ponit. At illud eiusdem libri,

Omnem magnum cōtulit.

—Quæ magnum iaculando contulit omne.

cùm ait, ab immenso illo vniuerso, quod omne vocat & interdum summam summarum, corpuscula conferri dicit, quibus mundi huius elementa constent & augeantur, mundusque crescat & amplificetur. Hæc, quæ admonitionis loco esse poterunt ijs, qui aliud agentes ea fortasse non animaduerterent, malui attingere, quàm operæ parcendo non iuuare studia iuuentutis, sæpe in tenui laborantis.

CAPVT XXVIII.

Collegium Capitolinorum & Mercurialium apud Ciceronem, ferre calumniam.

ROMÆ collegia quædam erant, in his Mercurialium & Capitolinorum, vt ex epistolis ad Q. Fratrem cognoscimus: sed quinam erant illi Capitolini? *Collegiū Capitolinorum.* Id enim è libris eruitum, Ciceronis epistolas legentibus prælucebit: etsi enim nostra non magnopere refert hos intelligere, tamen quia eum scriptorem meritò docti & studiosi peruolutant, in quo si quid minus intelligunt offenduntur, excutiendum mihi esse credidi. Erant igitur Capitolini collegium hominum Capitolium & arcem incolentium, ludosq; capitolinos celebrantium. Sed quia in hoc scribendi genere, non Oratorum artificiola fide, sed auctorum

literis omnia probantur: quod à nobis positum est, ex eorum velut tabulario & instrumẽto depromendum est. Liuius igitur libr.5.ab vrbe condita, ita esse, vt retulimus, his verbis planum facit, *Ludi Capitolini fierent, quòd Iupiter optimus maximus suam sedem atq; arcem pop.Rom.in re trepida tutatus esset, collegiumq; ad eam rem M. Furius dictator constitueret ex his, qui in Capitolio atq; arce habitarent.* Collegiũ Mercurialium. Mercurialium autẽ collegium mercatorum fuisse crediderim: ac ne leuis coniectura putetur, quæ probabilitate subnixa sit eius dei, qui mercaturæ præest: quanquam si alia desint argumenta, satis hoc verisimilitudinis ad credibilitatem satisque ponderis habeat: ex ipsi[9] velut tablino Liuij testimoniũ proferemus. is ergo lib.2.ab vrb.cond. ita scribit, *Certamen consulibus inciderat, vter dedicaret Mercurij ædem: Senatus à se rem ad populum reiecit, vtri eorum dedicatio iussu populi data esset, eum præesse annonæ, Mercatorum collegium instituere, solemnia pro Pontifice iußit suscipere.* Sed quia è Cicerone omnis hæc nata est oratio, supplementum capitis ex eodem scriptore addam. Quid est igitur in eius lib.8.fam.epist. in epistola Cælij, calumniam ferre? sic autem scribitur, *Scito Sempronium Rufum, mel ac delitias tuas, calumniam maximo plausu tulisse.* Id mihi videtur esse calumniosum quiddam & astutum dolosumq; excogitare & afferre, & obtinere fortasse, quod tum fecit Rufus, qui accusatorem suum postulauit lege Plotia, vt hoc extraordinario reo causam non diceret. Calumniã ferre. Sic & in Sallustium Cicero scripsit, *sed est quædam calumnia quam vnusquisq; nostrum testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat:* vbi hoc scilicet significat, eos improbari tacito hominum iudicio, qui falso crimine alios calumniantur: ita in hoc posteriore exemplo, à prioris sententia aliquantum deflectitur vt existimo.

LIBRI QVINTI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

Delibitari, arca, sutorio atramento absolutus, malis onerari: apud Ciceronem.

DVOBVS in locis epistolarum Ciceronis ad Pætũ vel auctoritatem veterũ exemplarium aduersus editiones tueri conabimur, vel aliam ab vsitata scripturam eliciemus: sed veteris tamen scripturæ fides penes Victorium sit, quo tradente hoc scribimus. Ergo lib.9.epist. Delectauerũt. vbi excusum est, *solebam enim antea delectari oleis & lucanicis tuis*: in veternosis, vt ita dicam, & vietis libris reperit, *delibitari*, quod mediusfidius non improbãdum est, hoc sensu: tu me tua promulside antè delibabas, ac meam famem diminuebas illis primis ferculis, quam tibi integram & illibatam ad omnia cœnæ fercula afferam, neque primis illis missibus, & primo gustu eam perdam & consumam, ac delibabo, sed vt integer & recens ad reliqua fercula veniam, principio cænæ abstinebo. Delibitari. vt autẽ ab appello appellito, à cœno cœnito deducitur, quidni pari ratione à delibo delibito deriuari possit? nullus est, vt puto, Grammaticus, qui non genus hoc deductionis agniturus sit. Alter locus eod.lib.epist. Dupliciter. sic scribitur vulgò, *Nos iam ex areis tantum habemus, vt Verrium tuum & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare sæpius audeamus.* Equidem scio, *ex areis* dici posse pro, è frugibus & messibus nostris, vt apud Varronem lib.4.de ling. Lat. *rura largitur ad aream*: sed in aliquot extat libris *ex artis*: quarè puto *ex arcis* scribendum esse leui mutatiuncula & ferenda. Arcam autem habere dicebatur, qui bene nummatus erat: cui nihil nummorum erat, is arcam non habere dicebatur: sed multò ille pecuniosior, cui arcæ plures, vt hîc numero multitudinis loquutus est. Arca. Catullus epig.21.de paupere, *cui neque seruulus neq; arca.* Et Cicero ad Attic. lib.1. epist. Nimium raro. *confidito arcæ nostræ.* Assuemus indidem & pannos. *Dediscendæ*, inquit idem libro 9.epist, ead. *tibi sunt sportellæ et artolagani tui*: dicere eũ puto vitiles sportellas, quib. artolagani & bellaria ferebãtur. Sed & interdũ sportulis obsonia cœnarũ ferebantur, cùm ad aliquẽ cœnatũ ibant:

&in

& in cœnationem domesticam portabant. Nam & apud Pollucem lib. 10. c. 23. sunt λίςαι ὀψοφόροι & σπυρίδων. Ego autem putem artolaganos in parabilibus & vulgaribus cibis fuisse numeratos. Rursum eod. lib. epist. 21. *Iam pater eius*, inquit, *accusatus à M. Antonio sutorio atramento absolutus putatur*: puto per ænigma significari absolutum crimine eum fuisse fœdissimis sordibus & maculis iudicum, qui ignominioso iudicio & turpi eum liberassent, per corruptelam, quem grauissimis sententijs condemnare debuerant. Nam sutorũ attramentum, quo ligulæ solearum & corium calceorum denigratur, nigerrimas ducit maculas. Itaq; atramentum sutorium maculosum iudiciũ & infame vocauit. *Spurina quidem*, inquit eod. libr. epist. 24. *cùm ei rem demonstraßem, & vitam tuam superiorem exposuißem, magnum periculum summæ Reipublicæ demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinẽ tuam, cùm Fauonius flaret, reuertißes.* imitatus est festiuè responsa hariolorum & aruspicum, qui aliquando solebant diem præfinire, antequã nisi quid fieret, mali aliquid esset euenturum. Terent. in Phor. act. 4. Sc. 4. *gallina cecinit, interdixit hariolus, aruspex vetuit ante brumam aliquid noui negotij incipere.* Ait etiã ibid. *Me autem à te, vt scurram velitem, malis oneratum esse non molestè tuli.* malis oneratur qui malè mulctatur & vapulat oneraturq; plagis. scurram autem velitem, dicit scurram tironem, non veteranum, grauis armaturæ: vt enim si veles cum armato milite cõgrederetur malè acciperetur, sic vt velitem scurram se verberatum esse iocatur à Papirio dicacissimo & accerrimo scurra.

Sutorio atramento absolutus.

Malis onerari. Scura ueles.

CAPVT II.

Qualis in Eurotæ ripis, apud Maronem.

POetæ Latinorum principis verba sunt primo Æneid.

Qualis in Eurotę ripis.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros.

quibus Homeri Odys. lineamentis tabellam saltantis Dianæ choreasque ducentis expingit: qua quidem in tabula picta Momus veluti reprehendendi animo quæreret, quid ita visum sit vtrique poetæ potius eam in ripis Eurotæ tripudiantem statuere, quam alicuius alterius fluminis. Nam de iugis Cynthi propter natalẽ Delon nihil habuerit Momus aut Zoilus quod carpat. vt igitur à calumnia, qua nihil hominum generi iucundius est, vt quam etiam in Deum aliquando destringant, in eius consilia & facta malignè inquirentes, vtrumque poetam liberemus: hoc existimo ab eis cõsilio scriptum esse, quòd Taygetus mõs Eurotæ imminens, esset Dianæ sacer, vt verisimile sit eam, in loco sibi dicato sacroque & grato, in numerum cum Nymphis saltare libenter solitam, non propter aquæ riuum, sed fluuium potius amœnum. sed tabellari nobis est opus suffragio, quod nobis non denegabit elegans & concinnus poeta Callimachus, qui in Dianæ hymno his verbis ei charissimum esse dicit Taygetum:

Νήσων μὲν Λολίχη, πολίων δέ τοι εὔχαδε πέργη,
Τηΰγετον δ᾽ ὀρέων.

Equidem credo etiamnõ defuturos, qui mirentur quid ita deam illam puerperiorum, venationumque præsidem, tripudiatricem saltatricemque inducant: sed mirari desinent, vbi intellexerint, ita animis hominum religionem illam sectantium insitum fuisse, vt eã semper in montibus, nisi venaretur, saltare existimarent. Argumento est prouerbium, πότ᾽ ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε; quando Diana non saltauit? & quòd, vt poeta idem Callimachus canit, saltatriculas comites ab Ioue poposcerit sexaginta nymphas.

Δὸς δέ μοι ἑξήκοντα χορίτιδας ὠκεανίνας.

Sed & Oreades eam sequuntur glomeranturque, cùm choros exercet, quia montes omnes in potestate Dianę sunt: & omnes nymphæ montium eius familiares, & propè contubernales habebantur. Nam apud Callimachum sibi poscit ab Ioue montes omnes donari: sic enim scribit,

Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα.

hæc, vt opinor, quæ exposui, haud parum addent gratiæ versibus Maronis, quæ necesse est surdo velut palato non sentiatur, nisi eorũ quæ aspersi, gustu commendetur.

CAPVT III.

Turricula, fritillus, dare, reuocare.

INteresse non crediderim inter turriculam & fritillum, quibus veteres vtebantur in tesseris lusorijsque tabulis, nec nostri Grammatici inter ista distinguunt, neque internoscendi vllam afferunt notam. mihi autem videtur fritillus vasculum buxeum longum & teres fuisse, è quo mitterentur tesseræ vel tali in tabulam. Id ex eo apparet, quod apud Senecam condemnatur Claudius alea ludere pertuso fritillo: sic enim frustrà talos colligebat, cùm semper caderent nullo retenti fundo. verba sunt Senecæ de mort. Claud. *Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo: & iam cœperat fugientes tesseras quærere & nihil proficere.*

Turricula. Fritillus.

Nam quoties missurus erat resonante fritillo,
Vtraq; subducto fugiebat tessera fundo.

Idem & pyrgus siue turricula erat, vt è Martiale constat: lib. 14. epig. 16.

Quærit cõpositos manus improba mittere talos:
Si per me misit, nil nisi vota facit.

Nam vasculum illud oblongum & teres imaginem & effigiem rotundæ turriculæ præbebat. ne igitur improba fallacique manu bolos quos vellent aleatores veterani iactarent, aliosque fallerent, excogitatum fuerat ad fraudem tollendam, vt per pyrgum mitterentur tali: intus autem pyrgus excauatus erat gradatim exculptusque, vt agitati concussiq; tali, in graduum offendentes supercilia, volutarentur, incertiorq; iactus esset: Ausonius

in commemorat.professor.Burdegalens.

Vidimus & quondam tabulæ certamine longo,
Omnes qui fuerant enumerasse bolos:
Alternis vicibus, quos præcipitante rotatu
Fundunt excussi per caua buxa gradus.

Dare. Reuocare

Bolos porrò in eo ludo vel dabant vel reuocabant: vnde & hodie tesserarum ludus, datorũ ludus vocari solet: Ausonius eodem loco,

Narrantem fido per singula puncta recursu
Quæ data, per longas quæ reuocata moras.

Quod idem in duodecim scriptorũ ludo vel calculorum fiebat. Cicero in Hortensio, *Itaq; tibi concedam, quod in xij. scriptis solemus, vt calculum reducas, si te alicuius dati pœnitet.* qui enim calculum mouit, & in aliqua sede lineâve collocauit, dedit: qui si se malè collocasse putat, reducit calculum.

CAPVT IIII.

Albæ sententiæ, Dama, cæcus fluctus.

Albę sententiæ.

ASinius Pollio apud Senecam lib. 4. controuers. Albutij sententias, quæ apertæ erãt & faciles, non obscuræ, nõ tenebricosæ, appellat albas, quòd quæ alba sunt nihil atrũ, nihil caliginosum habeant, sed clara quadam luce suffusa pelluceant: eius verba sunt, *Sententiæ, quas optimè Pollio Asinius albas vocabat:* id Græco more factum esse suspicor, cùm præsertim apud Eusebium sæpenumero legamus λευκότατον, pro clarissimo & facillimo. Sed quod non trãsiri temerè & inattentè debuit, ex eo mox Senecæ loco perspici potest, cur ab Horatio lib. 2. sat. 5. scriptum sit,

Visne tegam spurco Damæ latus?

Dama.

Nam cùm Dama diminutionis forma à Demetrio deductum sit, nomen seruile est, & in Horatio libertini hominis, quales multi ad opes perueniebant, etsi pro vilissimis & sordidissimis semper habebantur. Adscribam Senecæ verba, *Idem res dicebat omnium sordidissimas, acetum & puleium, & Damam, & Phileroten, laternas & spongias.* Cùm igitur Horatiani mihi loci in mentem inter legendum venisset, in articulo opprimendum putaui, & huic schedulæ inserendum, cùm ei nonnulla lux è Seneca affulgere videatur. Æquè & quiddam Græcanicum olet illud Liuij apud Senecam libro 1. Controuers. de Ciceronis morte, *vnde aliquoties in altum prouectum, cùm modo venti aduersi retulissent, modo ipse iactationem nauis cæco voluente fluctu pati non posset*: illud enim *cæco fluctu*, est quod ab Homero scriptum est κύματι κωφῷ, quod & ante Liuium ita Latinè Sisenna explicarat, vt apud Nonium reperimus. Nec mediusfidius alienum & inscitum fuerit verba Sisennæ subiungere: *subitò*, inquit, *mare subhorrescere, cæcósque fluctus in se prouoluere leuiter cœpit.* cæcum autem fluctum Nonius idem interpretatur occultè malum, latentẽ, & tacitum: Grammatici Græci explicant fluctum sine vento ortum, nec murmurantem sonantemque. Liuius quidem intelligere videtur fluctum vento silente, aut non strepente excitatum, cùm scripsit, *partim ventis restantibus relatum sæpius in littus, partim cæco fluctu iactationem nauis pati non potuisse*: nec aliter sentit Sisenna. Ac cæcus dicitur fluctus, cuius non sentitur nec apparet causa, vt cùm venti quiescunt. quæ enim præter ventum excogitari potest maris frementis & fluctuantis causa? quo horescente & aere quieto, meritò fluctus cæcus dicitur: id autem plerunque fit ante ventos coortos, vnde & Maro scripsit libr. 1. Georg. in prognosticis venti,

Cæcus fluctus.

Principio ventis surgentibus, aut freta Ponti
Incipiunt agitata tumescere.

CAPVT V.

Flamen furinalis, falacralis.

Flamẽ furinalis.

FLamen est apud Varronem lib. 4. de ling. Lat. furinalis, diuæ, vt ait ille, Furinæ, sed quæ sit ista diua Furina, sollicitè anxieq; quærunt antiquarij, qua ignorata, nec eius quidem flamen cognoscetur. ego si potero istum scrupulum eis eximam: ego enim diuam Furinam arbitror Erinnyn esse, & furiam: quod duorum locorum comparatione constituere & confirmare posse videor: atque hoc genus argumenti imprimis firmum certumque est, cùm alterius loci aut scriptoris interpretatione, obscuritas & caligo detergetur. Sic ergo in libro de viris illustribus scribitur de Graccho, *Et Pomponio amico apud portam trigeminam, P. Lectorio in ponte sublicio persequentibus non resistente, in lucum Furinæ peruenit.* Idem istud sic Plutarchus scribit in vita Gracch. ὁ δὲ φθάνει μικρὸν εἰς ἱερὸν ἄλσος ἐριννύων καταφυγών. Ita Plutarchus Furinam interpretatur furias, cui sententiæ nec intercedere possum, neque quicquam diffindere, vt inquit Flaccus, cur non ei assentiar. Est & in Varrone eodem libro falacralis flamẽ à diuo Falacre dictus, sed deus iste in vasto quodam latere obscuroque & caliginoso chao videtur tacitus & ignotus, neque cuiquam qui sit, proditus: eruere tamen eum conabimur è tantis tenebris in lucem, si nostræ aspiret coniecturæ fortuna. nam præter coniecturam afferre nihil possum: quæ si in grauioribus rebus interdum boni consulitur, hic aspernãda non est. Igitur vt diua Palatua dea erat, quæ Palatio præerat, cuius flamẽ Palatualis vocabatur, & Volturnus fluuius, cuius flamen Volturnalis: item crediderim diuum Falacrẽ deum fuisse, qui loco cuidam, qui falacer aut falacrinus vocabatur, præerat: sunt enim cognomines & gentiles locorum dij, vt Clitũnus & fontis & dei fontis præsidis nomen erat. Falacrinus autem locus recensetur ab Antonino in itinerario Italiæ non procul Roma: quispiam fortasse etiam existimet à phalis circi nomen habuisse, sed alterum credibilius videtur. Hęc mea est in hũc locum symbola, qui quid melius conferre poterit, non modò non offensurus est me, vt gratiam vltrò sim ei habiturus, quòd me errore liberauerit: etsi non multum errat ille, qui suæ non multum confidit coniecturæ, cuius

Flamẽ falacralis.

vt ve-

vt verisimilem fidem, ita dubiam lubricamq; sententiam intelligit.

CAPVT VI.

Auida pars, fortuna gubernans, mœnia mundi, tremor clarus, pennipotentes, plumbi potestas.

AVidos homines auaros plusque semper appetentes insatiabili quadam cupiditate intelligimus, à qua notione non deflexit Lucretianum illud lib. 5. quod quadam nouitate insigne, neq; vulgaris palati neque publici saporis, obseruandum fuit:

> *Principio, inquit, quantum cœli tegit impetus ingens,*
> *Inde auidam partem montes siluæq; ferarum*
> *Poßedere, —*

Auida pars.

Hic auidam partem, si quid iudicare possum, appellat magnam, quòd auidi sit plus appetere, nec paruo contentum esse. vt autem Romæ erat Fortunæ obsequentis, Fortunæ respicientis templum: sic cùm Epicurei fortunæ arbitrio omnia sursum deorsum temerè ferri in hac rerum summa censeant, vniuersoq; reginam & imperatricem præficiant omnia regêtem, ritu Romano cognomentum ei imposuit, gubernantemque appellauit hoc versu ex eodem libro deprompto,

> *Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans:*

Fortuna gubernãs

Quanquam & eò respexisse videtur, quòd vetustas non vnum tantum sed duo fortunæ gubernacula tribuit: vnde à Plutarcho li. de for. Roman. scriptum est de ea ex Pindaro, *ὁ δὲ δίδυμον στρέφοισα πηδάλιον.* Est & ab eo natura gubernans eodem modo vocata: neq; vt à politissimo & doctissimo interprete Lambino scriptum est, desunt libri in quibus pro, fortuna gubernans, natura, scriptum extet. Illud singulare & nusquam locorum ab vllo præterea (quod equidê recorder) vsurpatum, *ambês* pro ambedens, quod & erroris insimularem, nisi carminis lex calumniandi fiduciam eriperet & auferret: nam in prosa non dubitassem sine vlla religione audacter ambedens huc inferre. Proinde autem quasi hic mundus vel vrbs quædam sit, mœnibus vndiq; septa & circundata, aut locus munitione circunuallatus & clausus, cœlum mundi mœnia vocare consueuit: vt eodem libro,

Mœnia mundi.

> *Lunamq; efficerent & magni mœnia mundi,*

id est cœlum. Idem etiam pereleganter & è proprietate luminis stellarum tremuli, cuius etiam rei causam philosophi inuestigare conantur, cœlestium illorum ignium splendorem, tremorem vocat,

> *Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum.*

Tremor clarus.

ex quo & Maro doctissimus poetarũ 7. Æne. dixit de luna, *Splendet tremulo sub lumine pontus.* & de Solis etiam luce Lucret. eod. lib.

> *Sub terris ideo tremulum iubar hæstitat ignis.*

Pennipotens.

Pennipotentes etiam egregio vocabulo aues appellat, ex eo quod pennis potiantur: nam potens, est etiam potiens, vt apud Horat. lib. 1. od. 5. *—Potenti vestimenta maris deo,* id est Neptuno maris potienti. *Quadrupedum, inquit Lucretius, membris & corpore pennipotentum:* quanquam non me latet etiã Neptuno dici posse permissam maris potestatem, eoque potentem maris appellari, & pennipotentes quæ pennis valent & nitũtur vocari: vt autem à Marone 4. Æneid. *canum vis,* pro canibus & à Lucretio quoq; dicitur: eodê etiam modo & plumbi potestas hoc versu,

> *Et simul argenti pondus plumbiq; potestas.*

Plũbi potestas.

& rursum,

> *Ex alienigenis membris compacta potestas.*

Cùm autem canit,

> *Et ferro cœpere solum proscindere terræ,*
> *Exæquataq; sunt creperi discrimina belli:*

significat, vt ferro arare cœperunt, sic & peræquè ferro instituisse pugnare, & ferro committere aleam præliorum.

CAPVT VII.

Libatis dapibus, noster ludos spectauerat, vnà luserat in campo: apud Flaccum.

QVID sit apud Flaccum lib. 2. sat. 6. *Libatis dapibus pascere,* non tam facilè fortasse reperias, qui tibi explanet, quàm vel in littore algam, vel in sentibus spinam inuenias. proinde operam mihi hanc sumendam putaui, vt eos edocerem, qui facilius à vero aberrarẽt, quàm rectã viam instarent: sic aũt scribit,

Labatis dapibus.

> *Ante larem proprium vescor, vernasq; procaces*
> *Pasco libatis dapibus.*

Ego hoc crediderim referendum ad antiquorum pietatem, qui partem cœnæ lari dijsque donabant, & in focum mittebant lari sacrum, vt constat: id enim erat libare dapes: ex ea cõsuetudine, vt arbitror, scribit Varro, vt à Marcello citatur, *quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & deos colere, in patellam dare μικρὸν ἱερᾶς:* & Cicero secundo de Finibus, *atqui reperiemus Asotos primum ita non religiosos, vt edant de patella,* id est, vt edant ea, quæ dijs è cœna libata sunt: sed ritus ille optimè intelligetur è Plutarcho, ita in libello de Fortuna Romanorum scribente, *οἱ δ᾽ οὔ φασιν, ἀλλὰ παρθένον τὴν ὀκρισίαν ἀπαρχόγματα καὶ λοιβὴν ἑκάστοτε λαμβάνουσαν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ τραπέζης, ἐπὶ τὴν ἑστίαν κομίζειν, καὶ τότε τυχεῖν, ὥσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ τὰς ἀπαρχὰς ἐπιβάλλουσαν.* Ea igitur se castitate & sanctimonia ruri dicit cœnare Horatius, vt dapibus nisi ante Deo piè libatis, vesci non soleat. Inde & dij patellarij à Plauto in Cistel. Sc. Credo ego. festiuè iocante sunt dicti, quibus in patella libabatur, non magna sacrificia fiebant. Tales dij erant in larario domestici penates & lares. Quid? non & illud eadê sat. negotium facessit?

> *—Noster ludos spectauerat, vnà*
> *Luserat in campo.*

Noster ludos spectauerat. &c.

non tamen operosè velut è cuniculo latebroso effodiẽdus est sensus. Imitatur enim sermonem hominũ sibi inuidentium, & mirantium

tam prosperam secundamq; fortunam suam. Horatius, inquiũt, nostri ordinis & loci erat, & in vltima cauea nobiscum spectabat ludos inter pauperum cuneos, in campo Martio nobiscum sese exercebat, qui fortunæ filius nũc videtur, tantis auctus succeßibus est. Nam Senatores ludos theatrales spectabant ex orchestra: è quatuordecim ordinibus equites, & plebeiorum lautiores & ditiores commodius sedebant, pauperiorum deterior vt conditio, sic & in cauea locus: in campo quoque generosi cum generosis se exercebant, pauperes cum pauperibus. Ergo iuuenem Horatium olim sui fuisse ordinis dicebant, qui fortunæ indulgentia ad amicitiam Mæcenatis opesq; peruenerit, & fortunæ beneficio prouectus sit ad tantam fœlicitatem.

CAPVT VIII.

In secunda Horatij oda quædam explicata, sacras iaculatus arces, Ilia vltrix necis Cæsaris, pater & princeps.

MIHI videtur Horatius secundo carmine libri primi commemorare prodigia mortem Cęsaris secuta, offensionem deorum & iram ostendentia, & augurium ciuilium deinceps bellorum euentumque portendentia. Cùm autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, iraq; deorum obsecrationibus & precibus placari, vtrunq; in ea oda reperiemus. Ostentum autem erat dirum & funestum, cùm sacræ ædes de cœlo tangebantur: ex quo scripsit, *——Et rubente*

Sacras iaculatus arces.

Dextera sacras iaculatus arces
Terruit vrbem.

sic M. Tullius 1. de diuin.

Nam pater altitonans stellanti nixus olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petiuit,
Et Capitolinis iniecit sedibus ignes.

& Horat. lib. 1. od. 13.

Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

Iam quod rubentem dextram dixit, id verò fecit vt tertiam manubiã significaret, quæ ignea est, & minax, & ab Ioue de consilio deorũ superiorum mittitur, aduritq; & magnã significationem habet statumq; mutat, vt à Verrio apud Fest. libr. 11. scribitur. Iliam aũt vltricem esse necis Cæsaris dicit, quòd Iulia familia ab Iulo esset, qui & Ilus erat, dum res stabat Ilia, vt poeta scribit: ab Ilo autem Ilia erat oriũda, vt & reges Albanorũ. Eam vxorem Tiberis ait Horatius, cùm alijs fuerit Anienis, quod ex eo fictum est, quòd in Anienem ceciderit. Ouid. 3. amor. eleg. 5.

Ilia ultrix necis Cæsaris.

Nec te prætereo, qui per caua saxa volutus
Tiburis Argæi spumifer arua rigas:
Ilia cui placuit.

Ibidem Ouid.

Atq; ita se in rapidas perdita misit aquas:
Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis
Dicitur, & socij iura dedisse thori.

Silius libro 12.

Ad genitorem Anio labens sine murmure Tibrin.
Hic vt signa ferox dimensaq; castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima vadis sacro se coniugis antro
Condidit.

Veruntamen quia mox in Tiberim euehitur Anio, quidni huic nupsisse videri eodem modo poßit, cùm fortasse in confluentem se abiecerit? Porphyrio in Horat. narrat Enniũ scripsisse iussu Amulij in Tiberim præcipitatam fuisse: quod si est, iustius vxorẽ & verisimilius etiam eam finxit Tiberis. Proteus autem phocas Neptuni pascit, vt Enalus eius equos. Sed & *columbas* cùm dixit, palũbes intelligit, quæ in arboribus sedent, non item villaticæ. Expiationem prodigiorũ & portentorum optat mãdari dijs Romano amicis populo, vt Apollini, qui Romanis Troianorum progeniei fauet. nam vt ab Ouid. 1. Trist. eleg. 2. scriptũ est,

Iuppiter in Troiam, pro Troia stabat Apollo:

& alioqui religioßisimè Romæ & augustißimè colebatur, additis ad religionem etiã magnificentißimis Apollinaribus ludis.

Nube candentes humeros amictus,

dixit Horat. vt Homerus Iliad. 5. *νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους*. & libr. 1. *ἰδ᾽ ἠὶ γυμνητὶ ἰοινώς*. quòd scilicet dij cùm veniunt, tamen à nemine videntur. Venus autem vt Æneæ mater, Romani generis erat parens & *Aeneadum genitrix* à Lucretio li. 1. vocatur. Mars verò conditoris pater, atq; ei etiam vindicata Cæsaris nece, templũ cognomento Vltori condidit Augustus. Augusto postremò assentatur, quem scelus cædis Cæsarianæ dicit expiasse cæsis interfectoribus, Mercurium hominis specie celantem, & deũ inter homines gerentem. Mercurium porrò etiam vltorem & expiatorẽ cupit, quia Troianis per Maiam cognatus erat. Quòd aũt ait,

Pater & princeps.

Hic ames dici pater atq; princeps:

ideo dicit, quia Augustus pater patriæ appellatus fuit, atque etiam ante hoc cognomen Senator erat, & nomine principis Rempublicam sub ditionem accepit suam. Tacitus lib. primo, *Lepidi atq; Antonij arma in Augustum ceßere, qui cuncta discordijs ciuilibus feßa nomine principis sub imperium accepit.* Nomen autem istud sumpsit eorum imitatione, qui principes, vt reor, Senatus legebantur, aut quòd Senatores principes dicerentur.

CAPVT IX.

Arma ad postem Herculis fixa, soluere operam, coleata cuspis, mina ouis, naphtha, viuum oleum, viuus lapis, maltha, malthinus.

APparet ad gladiatorios ludos fuisse Herculis ædem aliquam, vel ædiculam, aut etiam ludos ei dicatos fuisse: aut cur scripsit Varro apud Nonium? *Ex his atq; huiusmodi institutis & vita, vel ad Herculis athletæ facti erant:* &,

Arma ad postē Herculis figere.

Veianius armis Herculis ad postem fixis, ab Horatio lib.1.epist.1. dictum est, pro relicto ludo gladiatorio. qui enim artem aliquā desinebant, eius instrumenta diis suspendebant, sacrabantque: Maro eclog.7.

Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

Potissimum tamen artis præsidibus eum honorem habebant, vt è 6. Epigram. libro constat. sic & gladiatores, qui se virtutem Herculis æmulari censebant, cùm erant rude donati, arma Herculi sua dicabant, quod furtim fecit Veianius rude nō donatus. Sed nos varia consectamur, similesque venatoribus diuersas feras agitantibus vno in saltu, vno capite multa mouemus. Operari, in rebus sacris est frequentissimum: sic & soluere operam, est interdum sacra facere, & soluere rem diuinam, quæ debebatur: vt apud Afranium, *soluo operam Dianæ.*

Soluere operam.

Liber erat M. Terentij Varronis nomine Pseudulus Apollo, ex eo quòd Apollo vel Laomedonti vel potius Admeto seruisset, à quibusdā tamen Pseudoapollo inscribitur. Pseudulus autem à falso mendacioque nomen habuit, eiusque inscriptionis iam meminimus, vt & comici Plauti Pseudulus seruus è mendacio totus falsoq; concretus nomen inuenisse videtur.

Coleata cuspis.

Coleata cuspis apud Noniū à Pomponio dici videtur pars illa, qua viri sunt, nec honestè potest nominari: *conspicio,* inquit, *coleatam cuspidem.*

Mina ouis.

Mina ouis à Marco Varrone de re rustic. lib.2. cap. 2. vocatur, quæ ventre non est lanato, sed glabro: sed origo nominis quæritur, quam à minus deduci puto, vt sit quæ minus habet lanæ: argumento est quod apud Festum libro 11. Ælius minam esse dicit vocitatā mammā alterā lacte deficientem, velut minorem factam. quod igitur hîc in mamma, illic dicitur in lana: eadem tamen vocis vtrobique potestate.

Naphtha

Naphtha, inquit Plinius lib.2.cap.105. *appellatur circa Babyloniam & in Austagenis Parthiæ profluens bituminis liquidi modo:* quod idem ferè è Dione Xiphilinus his verbis scribit, καὶ τῇ νάφθᾳ κατὰ τῶν μηχανῶν χρωμένοι δεινῶς ἐκάκωσαν· ἀσφαλτῶδες δὲ τὸ φάρμακον τοῦτο καὶ διάπυρον οὕτως, ὥστε ὅσοις ἂν προσμίξῃ, πάντως αὐτὰ κατακαίειν. Huic, inquit Plinius, *magna cognatio ignium, transiliuntq; protinus in eam vndecunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.* Hæc Plinij verba plurimum afferent lucis, ac veluti prælucebunt Horatio Epod.ode 3. sic scribēti,

Hoc delibutis vlta donis pellicem
Serpente fugit alite.

etsi iocatur allio non naphtha imbutam fuisse coronam. Appellare videntur Latini hoc genus bituminis liquidi, oleum viuum: Gratius,

Oleum viuum.

Vulcano condicta domus, quam subter eunti
Stagna sedent venis, oleoq; madentia viuo.

Sic & Latini lapidem Græcis pyriten dictum vocant lapidem viuum, vt idem Gratius,

Lapis viuus.

Et viuum lapidem & circa melitensia nectunt
Coralia.

Maltha.

Maltha est Iulio Polluci libro 8. Onomast. cap.4. cera qua tabella iudicum illinebatur, & interprete Festo, pix erat cum cera mixta: similis est quam 1. in Verrem Cicero ceram legitimam vocat, qua tabellæ iudiciales incerabantur: Hesychio, cera mollis est. Est & maltha mollis, ex eo quòd mixtum è cera & pice molle erat: inde Horatianus Malthinus, lib.1.sat.2. mollis est & effœminatus,

Malthinus.

Malthinus tunicis demissis ambulat:

qui Mecœnas videtur fuisse, si credimus Senecæ ita scribenti lib.10. epistol.115. *Non statim hæc cùm legeris hoc tibi occurret, hunc esse qui solutis tunicis in vrbe semper incesserit?* At Plinio lib.2. cap.104. Maltha limus est stagni in vrbe Comagenæ Samosata, qui flagrans, cùm quid attigit solidi, adhæret, præterea tactus sequitur fugientes: sic defendêre muros oppugnante Lucullo, flagrabatque miles in armis suis: aquis etiam accenditur, terra tantùm restingui docuêre experimenta. Hîc me quispiam nō temerè dixerit pharmacopolę quandam tabernam instituere velle, qui tam multas species materiæ medicamentorū cōmemorauerim, & varietate quadam luserim: etiā quę ad medicamentarios nihil pertinent præterea inseruerim. sed illa nihil illusione offendat, factumque agnoscam meum, meque etiam copiæ potius verborum explicandorum, quàm delectui consuluisse vltrò profitebor.

CAPVT X.

Tali, Ianus; falces ahenæ, spumans in herbas Luna, Venefica spumans veneno.

Tali.

Pluribus talis ludebatur olim, quàm tesseris: quatuor enim ludebatur, vnde & Martialis lib.14.epigr.15.scripsit,

Non sum talorum numero par tessera.

In talis figura laterum pro numero erat, quod & antè obseruauimus: Pollux lib.9. Onomast. cap.7. τὸ δὲ σχῆμα τὸ κατὰ τὸν ἀστράγαλον πτῶμά τῳ ἀριθμοῦ δεῖξιν εἶχεν. In tesseris erat numerus, vnde & numeros eburnos Ouidius tesseras appellat, vt 2. de Arte amandi,

Seu ludet numerosq; manu iactabit eburnos,
Tu bene iactato, tu bene iacta dato. & lib.3.
Et modò tres iactet numeros, modò cogitet aptè
Quam subeat partem callida, quamq; vocet.

Atque, ne hoc quoq; prætermittam, subire hîc & vocare contraria sunt. Nam subit ille eā partem, quā si referat tessera vincitur: vocat quam partem quemq; numerum optat reduci vt vincat. Itaq; qui iactat tesseras, optionem dat collusori subeundi vel vocandi: qui non iacit, is è iactatis deligit quos subeat, & quos vocet, qd quidem & antè attigimus, sed in tumultuaria opera qualis hæc est, fieri vix potest quin quędam repetantur bisq; scribantur. sed hęc opera Babyloniorū acū imitetur, varieq; pingat.

Ianus.

Qui puteal Ianumq; timet celeresq; calendas,

cùm Ouidius scribit 2. de Remed. amo. vtrùm de Iani templo, an de iano, id est de transitione quadam, quę ad puteal Libonis esset intelligendum est? nihilo secius illud Hor. li.2. sat.3.

—postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est.

Nam & in fori Romani regione legimus fuisse Iani templum, & prope puteal ianos duos celebrem mercatorum locum auctore P. Victore. Ego igitur de templo non crediderim accipiendum: eorum autem alter superior dicebatur, alter inferior, eodem Victore auctore: vnde & ab Horatio libro 1. epistola 1. scriptum suspicor,

—hæc ianus summus ad imum Perdocet.

quod est, superior ad inferiorem vsque: ac medium eorum spacium Ianus medius dicitur, vt suspicor, ab Horatio, & à Cic. lib. 2. Offic. *à quibusdam viris optimis ad medium Ianum sedentibus.* non desunt qui ibi tres Ianos fuisse scribant. esse etiam Ianus cuipiam videretur in Ouidio pars portæ peruia, vt si duos in ea, discrimine interposito postis medij, Ianos diceres. inquit enim 2. Fastorum,

Carmentis portæ dextro est via proxima Iano:
Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet.

Et Liuius lib. 2. *infœlici via è dextro iano portæ Carmentalis profecti.* proinde quasi vetus illa Carmentalis porta continuò duas haberet in proximo vias suis adiunctas ianis: dextram quæ scelerata est appellata ob calamitatem trecentorum Fabiorum, & alteram sinistram: sed his in locis de templo Iani proximo Carmentali portæ verba accipienda sunt, auctore Festo, cuius hæc verba sunt lib. 16. *Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi, & in æde Iani, quæ est extra eam, Senatum habere.*

Falces ahenæ.

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ.

Non est de nihilo à Marone 4. Æneid. dictum. Nam & vim æri medicatam inesse credebant, vt ahenis potius falcibus à venefica secarêtur herbæ quàm ferreis: nisi poeticè æs pro ferro ponitur. Ouid. 7. Metam.

—& plantas partim radice reuellit:
Partim succidit curuamine falcis ahenæ.

Spumans in herbas luna.

& ad lunæ lumen lectas herbas efficaciores veneficiis credebāt, quòd lunam veneficiis præesse censerent, & herbas sua quadam spuma & saliua inficere: Lucanus lib. 6.

Donec suppositas propior despumet in herbas.

& Valer. Flaccus lib. 6. Argon.

Quamuis Athracio lunam spumare veneno Sciret.

Venefica spumans veneno.

Eodem modo & de venefica scripsit 8. Argon.

Contrà Tartareis Colchis spumare venenis.

Itaq; in ea re vim maiorem lunæ plenæ etiam credebant: Ouid. 7. Metam.

—postquam plenißima fulsit,
Et solida terras spectauit imagine luna.

Apud Maronem quoque sacra inferis magica se facturam simulans Dido, est

Vnum exuta pedem vinclis in veste recincta.

videlicet è ritu & consuetudine nocturnorum sacrorum & veneficiorū, vt & apud Ouidium libro 7. Metamorph.

Egreditur tectis vestes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.

Apud Horatium tamen libro 1. satyra 8. venefica succincta est:

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam:

sine calceis tamen & capillo passo:

—pedibus, inquit, nudis passoq; capillo.

vt & apud Ouid. lib. 7. Metam.

—paßis Medea capillis.

Quod autem addit Horat. lib. 1. satyr. 8.

—scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam.

eò facit, quòd veneficæ solebant in scrobe sacra facere diis inferis, vt apud Ouid. lib. 7. Met.

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit.

quod quidem & ab Homero Odyss. λ. cantatur. Quæ in hunc veluti fasciculum illigaui, si malè quis coniuncta putet, vinculum fasciculi enodet, & pro scopis dissolutis habeat.

CAPVT XI.

Dij patrij, consistere, lymphatici nummi, caput, de loco superiore, munus recipiendorum hospitum, bibere Græco more.

OBseruatiunculas quasdam in legenda in Verrem oratione tertia, pluma & ramento leuiores, in hac collocare charta non sum grauatus. videor igitur obseruasse vt apud Maronem dij patrij sunt, non patriæ vrbisque custodes, sed patrûm, familiæ & generis præsides: vt cùm scribit 2. Æneid.

Dij patrij

Dij patrij seruate domum, seruate nepotes.

Ita apud Ciceronem patrios deos, esse eos, qui pietati præsunt patrûm in liberos, & liberorum in parentes, cùm scribit, *Rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret.* non consistere eius mentem dicit, qui furore & vecordia percitus est: qui enim furiosi sunt, iactantur & agitantur, neque vel corpore vel animo conquiescere possunt. *Consistere*, inquit, *eius animum sine furore atq; amentia non sinunt.* Et in Antonium Philip. 1. *Nec verò te vnquam neque vigilantem, neq; in somnijs credo mente posse consistere.* hinc & iocus ille Plautinus in Pœnulo, Sc. Negotij sibi qui volet.

Consistere.

Lymphatici nummi.

AG. *Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.*
M. *Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.*

significat se nummos habere, qui exire gestiāt, nec consistere queant, sed lymphatici sint atq; furiosi: seruus pollicetur medicinam, seq; effecturum, vt si ad se deferantur lymphatici nummi, consistant, quietique reddantur, sanato furore & lymphatico morbo. Caput est summa: *quod, inquit, aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit.* Locus superior, rostra: *cùm agam beneficio populo Romano de loco superiore.* Homo sui iuris, qui alteri non paret, nec morem gerit, nec seruit, nec in alterius

Caput.

Locus superior.

potestate

potestate est, sed suus est, & sententiam sequitur suam, non alienam, nec precibus flecti potest. *quòd, inquit, eos in iudicando nimium sui iuris sententiæq́; cognosceret.* Brutus in epistola 15. ad Ciceronem de libertate Reipublicæ dixit, *an vt esset sui iuris & mancipij Respublica?* Est enim sui iuris, quod alterius non est subiectum manui & potestati vllo iure: est sui mancipij, quod non est alieni mancipij & dominij. Expugnare est pugnando & contendendo obtinere & impetrare: vt, *quibus allegationibus illam sibi legationem expugnauit*: sic efflagitare, flagitando impetrare: *cùm, inquit, iste à Dolabella efflagitasset.* Erat in oppidis Græciæ munus quoddam recipiendorũ hospitio senatorum, legatorũ, magistratuum, quod προξενία dicebatur: quiq́; eos recipiebant, qui hospitio publico cum ciuitate erant coniuncti, πρόξενοι dicebantur: hoc munus significat Cicero cùm scribit, *ostendit munus illud suum nõ esse: se, cùm suæ partes essent hospitum recipiendorum, tum ipsos tamen prætores & consules, non legatorum asseclas recipere solere. Fit, inquit, sermo inter eos & inuitatio vt Græco more biberetur: hospes hortatur: poscunt maioribus poculis.* dictum Anacharsidis magnam afferet huic Ciceronis loco lucem. is enim reprehendebat (vt à Laertio in eius vita relatũ est) Græcos, quòd cùm initio minoribus poculis biberent, postea iam saturi & vuidi se maioribus prouocarent: verba sunt eius, καὶ θαυμάζω, φησί, πῶς Ἕλληνες ἀρχόμενοι μὲν ἐν μικροῖς πίνουσι, πλησθέντες δὲ ἐν μεγάλοις. hæc ego talis araneorum per aerem volitantibus leuiora, & pappis carduorũ, tamen ista subitaria & tumultuaria scriptura non putaui indigna, supercilium hominum seueriorum, & nihil nisi graue postulantium facile contempsimus semper, & porrò contemnemus.

Expugnare.

Munus recipiendorum hospitum.

Græco more bibere.

CAPVT XII.

Depalationes dierum apud Vitruuium, & quædam in eo emendata.

LIBRO Vitruuij 9. cap. 8. dierum breuitates & depalationes reperimus: & prioris quidem vocis ceu magisterio, posteriore incrementa dierum significari magis suspicamur, quàm certò scimus, cùm cur depalatio, dierũ accretio dicatur, dispicere non possimus. Ego ex horologiorum ratione vocem esse istam vsurpatam puto. Nam cùm eis cuneos modò adiicerent modò detraherent, diminutioniq́; dierum conueniret adiectio cuneorum, incremento detractio, depalationẽ ceu cuneorum remotionem, amplificationem dierum significare existimo. Vitruuius cap. 9. *Quarum breuitates aut crescentias cuneorum adiectus aut exemptus in singulis diebus & mensibus perficere cogit.* Ibidem, *Sin autẽ cuneorum adiectionibus & detractionibus correptiones dierum aut crescentiæ nõ probabuntur.* Eodem cap. cùm formæ horologiorũ ab antiquis inuentæ commemorantur, quædã efferuntur iis verbis, vt intelligi nullo modo possint: vt cũ scribitur, *vti gonarchen, engonaton, antiboræum.* quis has voces vlla in Grammaticorum aut Astrologorum schola vnquam audiuit? quis denique Græcus agnoscit, etsi nescio quid Græcanicum balbutiunt & strepunt? Equidem non spero me ita fœliciter diuinaturum, vt quod scripserit Vitruuius, me velut ab Apollinis cortina monitum profari posse iactem: tamen quod hariolabor nihilo istis vocabulis deterius erit, & de eorum ineptiis & nugis fortasse commendationem adipiscetur & triumphabit. Quid igitur si dicam Vitruuium scripsisse? vt εἰκόνα γῆς, εἰκόνα τοῦ ἀντιβορέου, vel εἰκόνα τῶν ἀντιβορέων. has quidem voces quis non vendibiliores fallacibus illis mercibus putet? nec tamen ab earum sono & vestigiis longè recedunt: neque istæ appellationes parum quadrare horologiis videntur. Sed hîc fortasse vatem suum fefellit augurium, alterum locum corruptissimum parum abest quin glorier à me verè restitutum. Nam cùm eodem capite scribit, *Item aquarum expreßiones* αὐτομάτους, *porrecti rotundationisque machinas*: quis est ita cæcus, quin videat hîc porrecti rotundationisque alieno loco mentionem inductam? Certè in antiquissimis editionibus hæ voces nusquam comparent, sed in eis ita editum est, *automato pictásque machinas*: è quibus integranda vna vox est, αὐτοματοποιητὰς, sensusque perbellè sese habebit, & conueniet his, de quibus disputatio instituitur. Scribit non longè hinc Vitruuius, *Influens aqua subleuat scaphum inuersum*: ad quem locum Budæi manu in editione antiquissima (cuius mihi copiam vir & humanissimus & doctissimus Memmius fecit) cùm emendatum inuenerim scaphium, tanti hominis iudicio, cui parem nostra sæcula nec tulerunt, nec ferent, nõ dubitabo pronunciare scaphiũ scribendũ esse videri.

Depalationes dierum.

CAPVT XIII.

Spiritus redundantia, sabulo masculus, liquescere, Vitruuius & Plinius emendati.

APVD Vitruuium libro 8. in præfat. spiritus redundantia esse videtur aeris quædam reciprocatio, impetus & vnda. Namq́; inquit, *corpora sine spiritus redundantia non possunt habere vitam, nisi aer influens cum incremẽto fecerit auctus & remißiones continenter.* hoc ita explicandum vt dixi puto, & vt scripsi excudendum. Nam nũc quidem ne apertè intelligi posset, velut quodam sæpiæ atramento oblinentes obscurantesque, *sine spiritu redundantia,* excudunt. In eodem libro, cap. 1. sabulo masculus, est sabulo non tam tenuis solutusque, sed paulò crassior concretiorque: eum enim soluto opponit, veluti interpretatione sua scripta declarans. Sed verba eius subiicere operæprecium fuerit. nescio quomodo enim testatiora videntur omnia, quæ cana illa antiquorum fide probata sunt. *item, inquit, sabulone soluto tenuis.* non longè hinc subiicit, *Item sabulone masculo, arenáque & carbunculo certiores*: ecce disertè sabuloni soluto

Spiritus redundantia.

Sabulo masculus.

ſoluto maſculum oppoſuit. Eodem capite liqueſcere eleganter, pro colari & dilabi dixit, quòd quæ liquida ſunt, ſic diffluere ſolent. ita enim loquitur de aquis, *Rubro ſaxo & copioſæ & bonæ, ſi non per interuænia dilabantur & liqueſcant*: id eſt, modò per interuænia non diffluant transſcolenturque ac diſperdantur. Eodem libro, capite 3. ſcribit Vitruuius, ſed vt excuditur, verè atro & nigro atramento: nec enim commodè intelligi poteſt duntaxat, ſi verba ſequaris. ſcribit igitur, *Ruunt in ſummo ſpiritus aquæ bullitus*. Ego inuitis omnibus libris aquę bullitu legam, putoq; ſibilum aduerbij *ſimul* continuò excipientis adhæſiſſe tergo prioris vocis cum ſententiæ diſpendio. ſcio iſtud quibuſdam friuolum viſum iri, neque ſcriptione dignum: ſed vſque adhuc tamen exibilari illud nō potuit, & omnibus negotium exhibuit: & ipſe mihi quoq; conſcius ſum friuola me quidem paruaq; conſectari, quæ tamen fortaſſe aliquem iuuabunt, vt ſcribere non pigeat. Ibidem æque illud moleſtum eſt & odioſum, *in quo natat inſuper oleum odore vti ſcobe citreo*: legendū *vti ſcobs citrea*. etiam Plinius deprauauit Vitruuium, ſi deprauaſſe videri poteſt, qui antè ipſe per ſummam iniuriam corruptus ab indoctis fuit. Nam in Plin. lib. 31. cap. 2. ita ſcribitur, *Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit*: at apud Sotionem aliter populus ille nominatur, & vt opinor, melius, in referenda Theopompi ſententia, cuius verba ſubſignabo, Θεόπομπος ἱστορεῖ λίμνην ἐν Χρώβοις τῆς Θρᾴκης, ἐξ ἧς τοὺς λουσαμένους παραχρῆμα μεταλλάσσειν. Et apud Vitruuium hoc cap. in antiquis editionibus nomen integrum conſeruatum erat hoc modo, *Chrobſi Thraciæ lacus, ex quo non ſolùm qui biberint moriuntur, ſed etiam qui lauerint*: vbi animaduertendum eſt aduerbium è gentis nomine à Vitruuio Graiorum nomine Chrobſi elatum eſſe. Sed, vti dixi, Plinij iniuria Vitruuio calamitoſa fuit: nūc Sotion erit ambobus ſalutaris, & vtrique, quod ademptum eſt, reddet, iniuriamque illorum ſarciet.

Vitruuius emendatus.

Plinius emēdatus.

CAPVT XIIII.

Autumnus, vites fundi, ſereſcere, glacies æris, omnimodis, decepta nō capiatur, flammæ flos: ex lib. 1. Lucretij.

QVÆ rerum eſſe vocabula plerunque credimus, ea rerum imagines ſignificāt, nobiſque illudunt falſa quadam ſpecie & ludibrio, vt apud Lucretium lib. 1.

Autūnus

Vites Autumno fundi ſudante videmus.

vbi partem anni accipimus, cùm Autumni ſimulachrū pictum ſignificari credam. Autumni tamen tempus per inuerſionē intelligi cenſeam: nam Autumnus ita pingebatur, vt aut è vitibus vinū colligeret, aut vuas calcaret, vel ab earum calcatione ſordidus eſſet: Ouidius lib. 2. Metam.

Stabat & Autumnus calcatis ſordidus vuis.

pingebatur & pomis capite redimito: Flaccus Epod. ode. 3.

Vel cùm decorum mitibus pomis caput,
Autumnus aruis extulit.

Fundi autem vites dicuntur, quæ vinum fundunt: vt arbuſtum dicitur fluere, quod vinum profundit. Cæterùm ab eo poeta libro primo hoc verſu,

Vites fundūtur.

Deniq; fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes:

Fluctifragum littus dicitur, propterea quòd littora fluctum ſibi illiſum frangunt, vt apud Horat. lib. 1. ode 11.

Quæ nunc pumicibus oppoſitis debilitat mare.

ἀκτὴ quoq; Græcis à frangendo dicitur littus. At mox,

Diſpanſæ in ſole ſereſcunt:

per ſyllabæ detractionem curtatum, velut ſereneſcunt & ſiccantur. ſignificare & hoc verbum poteſt, in ſerum abire mutarique, quę tenuiſsima pars lactis eſt: vt ſi lac ſereſcere diceres, qua notione accipi in veſte non poteſt: niſi ſi quis vt caſeus exeunte ſero ſiccatur, ſic exeunte humore ſiccari veſtem diceret: quam translationem vix probauerim. probabile eſt à ſero priore correpta ſerenum deductum, à quo & ſereſco: ſed & ſerum caſei eſt eius ſiccatio, & tanquam ſerenum cùm exit foras.

Sereſcere.

Tum glacies, inquit ibidem, *æris flamma deuicta liqueſcit.*

Glacies æris.

Hîc glaciem æris dixit audacia in loquendo penè temeraria, pro ſoliditate, rigore, & duritie, quòd talis glacies ſit, vel potius Græcos imitatus eſt, quibus πάγος, id eſt glacies, etiam ſaxum ſignificat ſolidum & durum, ſed & frigus. Cùm autem ait, *Ignis enim foret omnimodis*: intelligit quacunque ratione, ſitu, poſitu, collocatione, raritate, denſitate, adiectione, detractione rem mutaret in procreando, ſemper ignem fore, nec rem aliam: eſtque omnimodis antiquum aduerbium, vt & multimodis. Illud autem ibidem,

Omnimodìs.

Carmina quinetiam diuini pectoris eius
Vociferantur, & exponunt diuina reperta:

ob grandiloquum Empedoclis poema à Lucretio dicitur, quod vocale propè animatúmque erat, nec humili ſono deductoque verſu ſtrepebat, ſed contenta altaque voce profabatur vociferabaturque. Quod autem ait,

—deceptaq; non capiatur:

Decepta non capiatur.

tractum eſſe videtur à feris, auibus, piſcibus: nam fouea, pedica, naſſa, area, eſca decipiuntur atq; capiuntur, in damnumque & incommodum incidunt: non tamen pueri, qui epoto amaro abſinthij poculo conualeſcunt. Donatus paulò aliter accipit, & capere decipere interpretatur. ſic enim in Eunuchum act. 3. ſce. 3. ſcribit, *Quia eſt & bonus dolus, quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lucretius poeta teſtatur.* Illud verò translatione pulcherrima exornatum eſt,

Donec flammai fulſerunt flore coorto:

Flammæ flos.

quod eſt, donec arbores ramos inter ſe terendo, tandem expreſſo igne coruſca flamma micare fulgereque cœperunt. flos autem flammæ elegantiſsimè dicitur, nec multò ſecus videri

videri poteſt dixiſſe Æſchylus, *τὸ σὸν γὰρ ἄνθος παντέχνου πυρὸς σέλας.*

CAPVT XV.

Arbor aſsita, dignitas, præterea.

NOS ex noſtra inſcitia alios fingimus & exiſtimamus, improbè fortaſsè: ſed profectò ea nobis cauſa eſt ſcribẽdi tralatitia multa: quæ quòd diu ignorauimus, aliis etiã multis ignota credimus: velut eſt illud quod apud Flac. lib. 2. epiſt. 2. hîc exponimus, quod, vt dici ſolet, in ore eſt omni populo,

Aſsita arbor.

Sed vocat vſq; ſuum, qua populus aſsita certis
Limitibus vicina refugit iurgia.

Diu putauimus adſitam populum eſſe, in limite & confinio plantatam iuxta vicini poſſeſſiones: cuius ſententiæ non me pœnitet, aut piget: quia tamen plus ſcriptoribus antiquis fidei habeo quàm mihi, ſententiæ incipio diffidere meæ, ac labaſco paulũlum. Nam adſitam interpretatur Agretius maritam, iuxta vitem ſatam. eius verba proferam, *Inſita*, inquit, *eſt arbor, cui inſciſſæ alienum germen includitur, aſsita cui incolumi aliquid quod ſuſtineat adiungitur*: locúmque Horatianum quem protuli nominat,

—Qua populus aſsita certis:

quippe, inquit, *quæ vitibus maritatur*. Huius Grammatici ſententiam perſcribere volui, & facilè ſum paſſus me ignoraſſe videri, quod ille, cui plus videre in literis datum eſt, perſpexit: non tamẽ omnino quod credideram inſulſum inſcitúmque eſt. legi & qui præpoſitionis rationem non haberet, & aſsitam pro ſata intelligeret. apertius autem multò Catullus in epithalamio Iul. & Manl.

Lenta qui velut aſsitas
Vitis implicat arbores.

In eodem Grammatico locupletiorem auctioremque vna voce ſcripturam reperio quàm in voluminibus Ciceronis Cælianæ orationis. ſic enim ſcribit: *pulchritudo formæ in viris dignitas: vnde Cicero pro Cælio, Quis non poſsit huic ætati atque huic dignitati petulanter, etſi ſine ſuſpicione, at non ſine argumento maledicere?* nomen dignitatis indignis modis ex omnibus expulſum libris nuſquam comparet, credo quòd nõ ſatis huic loco conuenire videretur, cùm dignitas hominibus deterioris ſeculi in hac notione ignoraretur. Idem apud Salluſtium in Catilina *præterea* exponit pro præterito tempore & anteactò, non conſueta ſanè ſignificatione: ſic enim ſcribit, *præterea præteriti temporis: Salluſtius, Nunquam Hiſpanos præterea tale facinus facere auſos.*

Dignitas.

CAPVT XVI.

Tempeſtiuum conuiuium, et intempeſtiuum.

Conuiuiũ tempeſtiuum.

CONuiuium ſæpe tempeſtiuum dici in antiquis ſcriptoribus legimus, vt Cicerone 5. in Verrem, *Statuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio.* & de Senectute, *ego propter ſermonis delectationem conuiuijs tempeſtiuis delector.* Apuleius 1. apol. *Nuptiæ ne illæ fuerunt, an aliud celebratum officiũ, an conuiuium tempeſtiuum?* Sed & intempeſtiuum conuiuium dicitur ei contrarium. Cicero pro Murena, *Neq; in conuiuio moderato atq; honeſto: intempeſtiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.* Ego tempeſtiuũ conuiuium puto eſſe, quod nõ fit de die (nam id turpe & nequam & intempeſtiuum habebatur, de die conuiuia agitare) neque in multam noctem producitur: ſed quod tempori fit. Nam à Varrone apud Gellium libro 13. cap. 11. conuiuiũ conſtare ex rebus quatuor dicitur, quod omnibus ſuis fit abſolutum numeris, ſi belli homunculi collecti ſunt, ſi lectus locus, ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus. Ad tempeſtiuum quoque conuiuium fortaſſe pertinuerit diebus potius certis, quàm aliis conuiuas vocare, vt diebus potius feſtis quàm profeſtis, & quibuſdã profeſtis potius quàm aliis, vt nefaſtis. Cùm autem Cato in libro de Senectute ait ſe delectari conuiuiis tempeſtiuis, nõ in eo plus latere ſignificationis, quàm explicaui, è Plutarcho oſtẽdam, qui de eodem homine & de eadem re ita ſcribit: *ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν τῷ ἀγρῷ δαψιλέστερον. ἐκάλει γὰρ τῶν ἀγρογειτόνων καὶ περιχώρων τοὺς συνήθεις, καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς, οὐ τοῖς καθ᾽ ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι καὶ ποθεινός, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις.*

Conuiuiũ intempeſtiuum.

CAPVT XVII.

Vitrum herba, luridus color, lucumo ſamius, Eubœæ cœla.

CÆSAR commentariorum libro 5. *Omnes verò ſe Britanni vltrò inficiunt*: hodie glaſto excuſum eſt. ſed veterem ſcripturam repræſentaui. Pomponius Mella de iiſdem Britannis, libro 3. capite 6. *incertum ob decorẽ, an ob quid aliud, vltro corpora infecti.* his in locis ab hominibus doctiſsimis emendari video, *luteo*, quibus cur non aſſentiantur nonnulli, hæ ſunt cauſæ: luteam vocat auroram Maro, non vt ceruleam, ſed croceam: & eclog. 4.

—croceo mutabit vellera luto

dicit, non vt ceruleo: ſed illi hoc peccare aliis videntur, quòd cùm huius herbæ ſucco inficiatur ceruleus & viridis color, tamen flores melini ſint & crocei. hi autem vitrum eam herbam appellari ſuſpicantur, & de veſtigiis antiquæ ſcripturæ, & quòd Oribaſius helxinem herbam à Romanis vitraginem vocari dicat, quaſi vitrum herba quædam ſit, non tantùm quæ in conſuetudine conflatione efficitur materia pellucidi nitoris. Quod ad me attinet, equidem cenſeo vitrum ſcriptum fuiſſe à Mella, Cæſare, Vitruuio, quod vltrum in eis reperitur, eoque magis permoueor Vitruuij ſcriptis, quod in antiquis eius editionibus ſic reperio, libro 7. capite 14. *Item propter inopiam coloris Indici, cretã Selinuſiam aut anulariam vitro, quod Græci iſalin appellant, inficientes, imitationem faciunt coloris Indici.* Iſatin aũt ſcribendum in Vitruuio eſt, qđ qui

Vitrũ herba.

qui ignorauêre, ὕαλον fecerunt magno flagitio. Accedit auctoritas Oribasij sic scribentis, *isatis, quam infectores herbam vitrum vocant.* Sed & isatin Plinius libro 10. cap. 7. glastum appellari dicit, quod vitrum Germanorum lingua significat. Cùm autem Vitruuius ibidem scribit, *herba, quæ lutum appellatur*: herbam aliam intelligit, quæ luteo croceoque colore inficit, mihi non notam, vt & violæ sunt luteæ & calthæ. Nec officit, quòd ea fit inuectiua Chrysocolla, quæ est coloris viridissimi: luteum enim ceruleo mixtum, temperatione viriditatem gignit. Vitruuius, *herba quæ lutum appellatur, ceruleum inficiũt.* Plinius lib. 33. cap. 5. *luteam putant à luto herba dictã, quam ipsam ceruleo subtritam pro chrysocolla inducunt.* Sed nostro more ad alia hospitia diuersabimur.

Luridus color.

Luridum colorem existimauerim esse appellatum, à similitudine coloris luræ, id est, vtris coriacei, atque adeò à similitudine corij.

Alternis dicetis, amant alterna Camænæ:

ex eo à Marone eclog. 3. dictum arbitror, quòd Homerus 1. Iliad. musas apud Iouem in Olympo finxerit amœbæo quodam carmine alternis cantare, respondẽtes Apollini: his verbis, μυσάων θ' αἳ ἄειδον ἀμειβόμεναι ὀπὶ καλῇ: quod & iisdem verbis in Apollinis hymno scribitur: perstudiosè enim imitabatur veterum poetarum sententias. Nam quod Hesiodus etiam dixit in Theogonia,

Ἀρχόμεναι θ' ὑμνοῦσι θεαὶ, λήγουσί τ' ἀοιδῆς.

nónne id est, quo suas exorsus est epistolas Horat. lib. 1. epist. 1.

Prima dicte mihi, summa dicende Camæna.

quod enim in Iouis honorem poeta Græcus facere musas prædicat, idem illud se Mæcenati facturum dicit Horatius. In Ausonio, Lucumonem quo sensu accipi debere suspicaremur, diximus: sed quis est ille Samius Lucumo? cùm epist. 21. scribit,

—Samij Lucumonis acumen:

quo significat hominem Samium hebetem parumque ingeniosum & parum acutum. ac videtur Pythagoras intelligi, quẽ Samium constat fuisse: sed is elleboro se purgasse non legitur, qđ quidem sciam. Quid igitur si legamus,

—Asij Lucumonis acumen:

vt Cleanthes intelligatur, quem tamen ne id quidem fecisse legimus. probabilius est id ab Ausonio de Pythagora scriptum, quod de Carneade in literas missum accepimus, qui aduersus Zenonem disputaturus, eiusq; scripta refutaturus, se elleboro antè purgauerit. In Valerio Maximo libro 1. cap. 8. scribitur, *Carystumq; Chalcidico freto vicinam interiacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet.* Ibidem, *Eubœæ cellam obtinebis.* scribendum vtrobiq; è Strabone, *Eubœæ* κοῖλα: ita enim ea pars vocabatur. Hoc caput è multis velut panniculis vtcunque consarcinatum est.

Eubœæ cœla.

CAPVT XVIII.

Dominatio, accusator de via citur, tolleno, pilum Græcũ, iusiurandum Iouis, aptus pinnis.

Dominatio.

Dominationem dici obseruaui, cùm filius familiâs ius patriæ potestatis exit, suiq; dominij & iuris, paterq; familiâs efficitur. Id quia rarum est, idoneum censui, quod his coniectaneis insererem. Festus libro 19. *Regalia exta appellantur, quæ potentibus insperatum honorem pollicentur: priuatis & humilioribus hæreditates: filio familiæ dominationem.* cùm dixisset Festus actorem & reum rei nomine censeri: etiam eo nomine accusatorem intelligi subiecit ibidem, hoc modo, *itemq; accusator de via citur more vetere & consuetudine antiqua*: quod, vt opinor, valet accusatorem reum citari de via, & rei nomine contineri. scio *de vi accitur* in Pompeio hodieque legi, sed malè coniuncta ius est distrahere. *Riuus*, inquit ibidem, *vulgò appellatur tenuis fluor aquæ, non spe consitióue factus.* hìc quidã *ære consilióue* emendant: ego legendum crediderim *non specu incilióue.* In faba refriua legendum auguror, *vt domum datantes reuertito ad rem diuinam faciendam*: vel potius, *tè vindico ad rem diuinam faciendam*: imò verò inprobatis his somniis legendum reor, *è tritico ad rem diuinam.* Virgo tempestiua ab eodem dicitur, quæ matura viro est & nubilis & formosa, velut ὡραία: *auctoritate, inquit, virginis cuiusdam tempestiuæ nomine Romes.* Reciperationẽ esse dicit cùm inter populos lex conuenit, quomodo res repetantur recuperenturque. Σύμβολα, si credimus Suidę, appellat Demosthenes 7. Philippica, quæ pacta conuenta sunt ciuitatum inter se, quibus iura ciuibus vltrò citroq; redduntur. In Astraba Plauti crediderim legendum, *quasi tollenonem aut pilum Græcum reciproces plana via*: tolleno κηλώνειον est, quod sursum deorsum hinc inde tollitur more oscilli, & alternis hinc & inde suspicit & despicit. Basilius de eo qui non ducebat rectos scripturæ sulcos, οὐκ ἐῶν ἀνανεύειν καὶ κατανεύειν, ὥσπερ τὰ κηλώνεια τοὺς ὀφθαλμοὺς τ' ἀναγινωσκόντων. Pilum quoque Græcum in pinsendo tritico, vna deprimitur parte, altera attollitur more celonij: de eo loquitur Hesiodus libro 2. ἔργων.

Accusator de via citur.

Tolleno.

Pilũ Græcum.

ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυν.

Taurus in pudendis pars est quædam, vnde & Lastauri dicti. solitaurilia ab hac parte nõ desunt, qui appellata censeant: quod innuit Festus, cùm scribit lib. 17. *atq; harum hostiarũ omnium sunt inuiolati tauri.* Ancum Martium regem magni fecisse veteres videtur, & dignum immortalitate credidisse: Horatius lib. 1. epist. 6.

—Numa quo deuenit & Ancus.

Lucretius libro 3.

Lumina sis oculis etiam bonus Ancus reliquit.

Ennius apud Festum lib. 17.

Postquam lumina sis oculis bonus Ancus reliquit.

Ex Næuio affertur apud Festum libro 17. *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*: quod intelligo iusiurandum Iouis sacratum & sanctum confirmatumque sagmine & verbenis. Nam illa cerimonia verbenarum sanctius reddebatur iusiurandum, quod Iouis erat: vt apud Ciceronem libro 3. de Offic.

Iusiurandum Iouis.

O fides alma, apta pinnis, & iusiurandum Iouis.

Aptus pinnis.

vbi

vbi non prætermittam exponere dici fidem aptam pinnis, quæ pennata est & pinnigera. Nam & Apuleius, verba quę Homerus solemni & propè perpetua adiectione πτερόεντα appellat, pinnis apta dixit, 2. apol. *Si verba*, inquit, *vt poetæ aiunt, pinnis apta vulgò volarent*. *Hostium oculissimum*, in Plaut. apud Festum lib. 13. est hostium quod óculus maximè est, id est, quod est charissimum, vt oculus: in quo obseruandum superlationem à substantiuo formatam, vt ab Ipse ipsissimus. Hoc capite multis è locis aliquid degustauimus, sic nauseæ & fastidio occurrentes nostro: vtinam idem apud Lectorem hæc varietas scitamẽtorum & epularum efficiat: quanquam id potius optare possim, quàm sperare ausim.

CAPVT XIX.

Panotij populi, Plinius & Mella emendati.

SVNT in Pomponio Mella libro 3. populi auricularum patularum prolixitate totum corpus tegentes, nomine Satmali, de quibus, vt suspicor, prodigiosa illa fabula ficta est, quia toto corpore pelliti & bracchati erant, vt cùm hinc inde penderet pellium prægrandes alæ, aures viderentur. Pomponij verba adscribam, *Et Satmalos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis alioqui pro veste sunt.* in veteri libro Sannalos lego. eadem in Plinio libro 4. capite 13. fabula est, sed alio populi nomine. *Fanesiorum*, inquit, *aliæ in quibus nuda alioqui corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant*. ego suspicor hoc mendacium à Græca vanitate ortum, Græco etiam vocabulo signatum fuisse: nec Fanesios, sed Panosios scribendum esse, vt totos auritos. natus hinc videtur literaturæ error, quòd veteres Latini *p* tenuem in aspiratam sæpe mutabant. Ita è Panotiis, Phanotij, & denique Fanesij tandem corrupti sunt. Sed ne cõmentum me quis ista putet, adscribã auctoritatẽ Isidori. *Panotij*, inquit lib. 11. Etym. cap. 3. *apud Scythiam esse feruntur, tam diffusa aurium magnitudine, vt eis omne corpus contegant. Pan enim Græco sermone, omne: otia, aures dicuntur*. Panotios igitur in Pomponio & Plinio legendum esse arbitror. Suspicatus aliquando sum hos populos à Tacito Fennos vocari: sed propensior sum, vt credam Hellusios esse, de quibus ita scribit, libro de morib. German. *Cætera iam fabulosa, Hellusios & Oxionas ora hominum vultusq́; & corpora atque artus ferarum gerere*. Pomponius enim & Plinius cum Oobiis Fanesios vel Satmalos coniungunt: vt proinde in Tacito scribendum etiam putem Panotios, vel Hollotios & Oobios, si quis Oonas probat, emptores ouorum intelligat. Æquè illud eodem in tertio Pomponij, in libri calce, falsum arbitror & deprauatum: *hinc iam lætiores agri amœniq́; saltus. Terotæ & Berini ebore abundant*: legendum suspicor, *terebintho arbore abundant*: ex vestigiis veteris scripturæ, *Terotheberinio*. Non minus & illud eodem libro corrigendum crediderim, *an exhausta fructu sine fine Africa se extenderet*. nõ enim illud *exhausta fructu* satis aut conuenit, aut intelligitur: melius omnino & cõmodius ad sensum, *an inexhausto tractu*: præsertim cùm in vetustis exemplaribus, *an inexhausta fructu*, legamus. *Sunt*, inquit ibidem, *miræ aues cornutæ tragopomones, equinis auribus & Pegasi*. Rectè Hermolaus suspicatur vel in Plinio vel in Pomponio esse vitium: nam Plinius libro 10. cap. 49. tragopanadem vocat: quam veriorem scripturam suspicor. cùm enim Pan deus cornutus sit, vt antiquitas credidit, ab eo aui cornutæ nomen tributum existimare nõ stultæ coniecturæ fuerit: ita tamen vt in Plinio tragopana non tragopanadem legamus, hoc modo: *equidem & tragopana, de qua plures affirmant maiorem aquila. Apud hos plus auri quàm Persis est*, scribit eodem loco Pomponius: vbi legendum *quàm æris est*. Et libro 3. de Æthiopia, *ripæ potius sunt, quàm littora*, vbi lego, *rupes potius sunt, quàm littora*. nihil secius mox lego, *verum & hanno*: &, *sed commeatu defecisse retulerat*. Sed quid ago? qui Augiæ stabulum purgare velim. Plures enim & fœdiores sunt in Pomponio mendæ, quàm vt in transitu possint corrigi, & iustam operam, non hanc perfunctoriam desiderant. quòd si otium nobis suppeditarit aliquando, fortasse alia in eo maiora vlcera curabimus: quanquam ne interim quidem forsitan omittemus his libris quædam eius vulnera fascia quadam obligare.

[Margin: Panotij populi.] [Margin: Mela & Plinius emendati.]

CAPVT XX.

Pes aquæ, pes, cortina, cœli palatum, quæ homines arant, nauigant, ædificant.

SOLENT poetæ humori fluenti pedem tribuere. id ex eo credo, quòd etiam currere aqua dicatur, quod sine pedum officio fieri non posse videtur: ac certè ius suum poetæ tenent, vt translationibus vtantur audacius. Itaq; scripsit Horatius Epod. ode 16. [Margin: Pes aquæ.]

Leuis crepante Lympha desilit pede.

& Lucretius lib. 5.

Qua via secta semel liquido pede detulit vndas.

& Virgilius in Ætna,

Ipse suo flueret Bacchus pede:

id est, aurei sæculi tempore, vinum sua sponte fluebat, viniq́ue flumina erant, non vt nunc, coactum & expressum calcantium pedibus manat. Significat & pes apud rei rusticæ scriptores, cumulum vinaceorum brisæ, subiectorum prelo torcularis: Columella libro 12. capite 19. *& sereno sicco q́; die vuas quàm maturißimas legemus, quibus proculcatis, mustum, quod defluxerit, antequam prelo pes eximatur, statim de lacu in vasa defrutaria deferemus*. Theatri capacitatem conuexam & sinuosam, idem Maro in Ætna, vnde illud citaui, cortinam appellat, [Margin: Pes.] [Margin: Cortina.]

Carmineq́; irriguo magni cortina theatri
Imparibus numerosa modis cadit arte regentis.

Nam id de vasis, quæ in theatro ἠχεῖα vocaban-

tur, non tã dici crediderim, quàm de tota eius structura: quæ sic exædificata est, vt numerosæ voces ad spectatoré perueniant, cũ sit musicis designationibus modificata, vt lib.5.c.3. Vitruuius scribit. Cortinã etiã pro hemisphęrio cœli dixit Ennius, Varrone autore li.6. illo versu,

Corpore ceruleo caua quæ cortina receptat.

vt iam non sit mirandum, eum ingentes cœli fornices scripsisse: quam tamé translationem Cicero libro tertio de Oratore reprehendit: vt minus veniam ei dare debuerit 2. de natura deorum, *cœli palatum* appellanti: quod tamen, vt diuersum hominum palatum est, Varroni Ennius probat: idque eò magis, vt reor, quòd Græcè palatum οὐρανίσκος, velut quoddam cœlum vocetur. Illud etiam Catonis *bene vestire & bene pascere*, pro, magnam habere seruorum familiam, & magnos greges & armenta: vt eleganter dictum est, ita & propè poëticè: vt & illud Sallustij in bell. Catil. ferè eiusdem generis & notæ, *Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent*: id valet: agros, maria, vrbes, virtuti parére, & in eius ditione esse: quæ dicendi figura nec obuia est, & nouitate quadam non nimis accersita nec nimis affectata, etsi audaci, lectorem delectat intelligentem & studiis humanitatis imbutum.

Cœli palatum.

Quæ homines arant, &c.

CAPVT XXI.

Locus pontificalis, locus cõsularis, locus medius, bibere ab summo, cadentia sidera, sacrata iura, omina repetere, acta testudo.

LIBRO 2. Æneid. scribitur,

Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto:

vbi altum thorum summum locum interpretatur Seruius, quem locum dicit pontificalem fuisse: attamen in conuiuiis auctore Festo supra omnes sacerdotes accubabat Rex sacrorum, post eum flamé dialis, deinde Martialis, mox Quirinalis, inde pontifex maximus. potuit tamen sic locus vocari è dignitate pontificis maximi cæteris pontificibus imperantis. Plutarchus in Symposiacis apud Romanos dicit honoratissimum fuisse locum vltimum secundi lecti, ac consularem vocatum fuisse dicit. nam fortasse alius olim fuerat honestior locus: id enim Plutarchus de sua ætate scribit. Seruius quidem domini locum medium esse ait in illum Maronis 1. Æneid. locum,

Locus põtificalis.

Locus cõsularis.

Locus medius.

—Mediamq; locauit: atque è Sallustio exemplum affert, *Igitur discubuêre Sertorius inferior in medio, super eum Tuscius Fabius Hispaniensis Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas in imo: medius inter Tarquinium & Ouium Perpenna.* Nam Perpenna Sertorium conuiuio accipiebat. cùm autem magna lætitia conuiuium agitabatur, lege quadam cõuiuali, si quis qd peteret, id ab summo omnibus dabatur: vt ab summo ad infimum vsq;, omnibus vini cyathi in pocula certo numero dabantur. Plaut in Asin. Sc. Ain' tu meũ.

Bibere ab summo.

Da puere ab summo: age tu interibi ab infimo da suauium.

Iterum in Menech. Sc. Iuuentus.

Standum est in lecto, si quid de summo petas.

at in Sticho, Sc. Agite ite foras.

Nolo ego nos pro summo bibere:

aliud quiddam est, vt iam exposuimus. Sequitur in illo Maronis libro:

—Suadentq; cadentia sidera somnos:

cadunt sidera diluculo albescéte cœlo, exortu auroræ, exacta propè nocte: sic 8. Ænei. scribit,

Cadentia sidera.

Ergo age nate dea, primisq; cadentibus astris
Iunoni fer rite preces:

id est sub auroram, cùm astrorum aduentante sole hebescit acies & fulgor obscuratur. Æneas igitur cùm id libro 2. dicit, significat propè transactam noctem esse.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ:

ex Homero Ilia. 1. imitatũ est, in quo scribitur,

ἦκεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες.

Eodem lib. *—Si omnes vno ordine habetis Achiuos*: putem esse, si omnes Græcos eodem loco & numero ducitis, & pro hostibus habetis. at, *Composito rumpit vocem*, Græcum est: Aristophanes in Nebulis,

Οὐρανομήκη ῥήξατε κἀμοὶ φωνήν. Eodem libro,

Fas mihi Graiorum sacrata resoluere iura.

hîc ius sacratum dicit, quod sacramenti militaris religione teneri videbatur. nam iureiurando sacrabatur, id est fide. Cic. lib. 3. Offic.

Sacrata iura.

Cuiusq; princeps iurisiurandi fuit,
Quod omnes scitis, solus neglexit fidem:
Furere adsimulauit, ne coiret institit.
Quod ni Palamedis perspicax prudentia,
Istius percepset maliciosam audaciam:
Fide sacratum ius perpetuò falleret.

Eodem Virgil. lib. *Omina ni repetant—* legendũ perspicuè est, id est auspicia. Legimus enim sæpe duces è prouincia & exercitu auspiciorum repetendorũ causa Romam aduolasse. Liuius lib. 8. ab vrb. cond. *namq; Papirius dictator à pullario monitus, cùm ad auspicium repetendum Romam proficisceretur, magistro equitum denuntiauit, vt sese loco teneret.* Sed & ibidem, *—ita digerit omina Calchas* Seruius legisse videtur, nõ vt diuulgatum est, *omnia*. Ibidem,

Omina repetere.

Quales mugitus, fugit cùm saucius aras
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

etsi hanc similitudinem Virgilius adhibuit, vt clamores horrendos taurorum exprimeret: tamen non improbum factu credidi, si annotarem Romanos piacularia auspicia appellasse, quæ sacrificantibus tristia portendebant: vt si hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitũ dedisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, decidisset. cùm auté suos casus non sibi adscribebant, sed diis, dicere solebant, Sic visum superis, vt Horat. lib. 1. ode 33.

Sic visum Veneri, cui placet impares
Formas atq; animos sub iuga ahenea
Sæuo mittere cum ioco.

sic Virgilius hoc libro, *Dijs aliter visum.* & in 3.

Postquam res Asiæ, Priamiq; euertere gentem

Immeritam

Immeritam visum superis.

Acta testudo.

Cernimus, inquit 2. Æneid. *obsessumq; acta testudine limen:*

Diodorus συνασπισμὸν ab heroibus inuentū fuisse bello Troiano scribit, ad Homericum illud Iliad. ν. opinor respiciens,

Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

idque Philippum ait imitatum Macedonica phalange: aliud tamen id, quàm testudo est. cuius ratio Romanę militiæ erat, non Græcæ, cùm Romani summisso genu subsidebant clypeis protecti, à tergo proximi eorum capita suis scutis tegebant, vt & horum alij: vt ea species tecti imbrices referret, vt Plutarchus in Antonio scribit.

CAPVT XXII.

Sartoris vsus, Gygæ annulus, trimodia.

NISI me fallit animus memoriæ vitio, Plinius Mydam pro Gyge in naturali historia scripsit. Nam cùm à Platone lib. 2. de Republica, mandatum literis sit, & à Cicerone lib. 3. de Offic. relatum, Gygem annulum habuisse, cuius pala in palmam versa à nemine cerneretur: id de Myda his verbis scribit, lib. 33. cap. 1.

Gygæ annulus.

Mydæ quidem annulum, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem fateatur? Sed eo in Plin. cap. lego, *æqua fortuna triumphantis, & serui coronam sustinentis*: parem quippe triumphantis & serui publici fortunam Plinius dicit, quòd triumpharet in annulo ferreo, quod gestamen seruorum erat. nec enim seruis aureos gerere annulos licebat, ac ne ingenuis quidem omnibus. Sequitur non ita longè locus suo pristino asserendus iuri contra impotentiam emendatorum: *Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi etiam sartoris vsus, argumentum est maius in læua fuisse, qua scutum capitur.* hìc consertorem emendant omnes vno consensu, quod non tam facilè probandum, si sensus educi è veteri scriptura potest: & potest fortasse qualiscunq;. Quid enim vetat Plinium dixisse, impedimentū potuisse in annulis esse si dextra gererētur: quòd ei inserti impedituri fuerint sartorū operam, non tam facilè obligata annulo manu, quàm libera & nuda, arte sua vsurorum. nescio quid tale Plinium voluisse dicere ferè auguror. nam si in leui etiam artificio sartorum, impedimentum futurum fuit gestato dextra annulo, quantò maius est, inquit, cùm sinistra eo onerata tractatio clipei impeditur? Cùm autem eodem cap. dixit, *etiam sartoris vsus*, perinde est ac si dixisset, non solùm in maximis, verùm etiam in minimis rebus annulum nocere. Lego mox è sanctuariis optimorum librorum, *Nec ignoro M. Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo & Pompeij tertio consulatu.* Et non longè hinc, *neque enim aliter potuisset trimodia illa annulorum Carthaginem ab Hannibale mitti.* Nam trimodia fœminino genere à Columella lib. 12. cap. 50. vsurpatur, & in castigatissimis Plinij libris hìc legitur. nos hoc etiamnum vocabulum hodie retinemus in eo infundibulo, quod in moletrinis fruges molæ transmittit: tremodiam enim vocamus: nomē factum est à mensura trium modiorum. hoc nomine offensi emendatores fœminino genere epuncto, neutrum formauêre, vel deformauêre potius sinceram scripturā: proinde quasi ad arbitrium omnia mutare & fingere, id demum sit integrè & castè in auctoribus versari. tantùm autem bonis libris tribuo, vt libètius eorum fiducia errem & peccem, quàm correctorum licentiam amplexus bonos census consecter.

Sartoris vsus.

Trimodia.

CAPVT XXIII.

Crates ficariæ, sculponeæ, granatui serere, bouerum iuga, spongia effingere, patibula: in Catone.

CATO de re rust. cap. 48. præcipit seminario imponi crates ficarias: sed ficariæ crates quæ sint, in quæstionem venit. ego eas intelligo quibus fici dum siccantur acclinatis in testudinis morem aduersus iniuriam pluuiæ roremque noctis defenduntur, de quibus Columella scribit libro duodecimo, capite 15. sed & in cratibus stratæ ficus siccantur in sole, quod θηλοπιδόειν Græci vocant. Digitum transuersum eo in loco Cato vocat digiti latitudinem vel crassitudinem: nihil enim interest vtrum dicas, modò intelligas id quòd longitudini opponitur. sic enim scribit, *Eo terram cribro incernito altam digitū transuersum.* eodem modo apud Plautum in Aulul. Sc. Exi inquā. intelligi debet. Sculponeæ apud Catonem capite 59. in genere calceamentorum, mihi nomen habere vidētur à sculpo vel scolpo. nihil enim differt, cùm u & o, propter soni vicinitatem sæpe alternis commutentur. scolpus autem fictitio verbo, sonum significat, qualem ipsum nomen repræsentat. *præterea*, inquit cap. 60. *granatui videto vti satis viciæ seras*: granatui seritur, quod nō seritur, vt viride pabulum iumentorum subsecetur, sed vt ad granum perueniat & frugem: & sic in Catone interpretandum reor. Cap. 61. rem pecuariam quàm amplissimam habere, magnosque pecoris greges & iumentorum armenta, in re familiari quā maximè expedire Cato putauit, vt Cic. lib. 2. Officiorum dicit: Id enim est quod ille dixit, primum esse bene pascère. secundas etiam in re familiari tribuit mediocri rei pecuariæ vel pastioni: id enim valet quod dixit, satis bene pascere secundum esse. tertias tribuit familiæ & numero seruorum cùm dixit, tertium esse bene vestire. quartum putauit arare, quod est agriculturam & arationes sequi. at huius quarti etiam eodem capite gradus facit. *Quid est*, inquit, *agrum bene colere? bene arare. Quid secundum? arare, tertiò stercorare.* Primū esse voluit, vt quam diligentissimè solum verteretur: secundum vt verteretur etiam si nō diligentissimè: tertium

Ficariæ crates.

Sculponeæ.

Granatui serere.

[*Bouerum iuga.*] vt stercoraretur. *Quot iuga bouerum*, cap.62. legi censeo: sic enim veteres loquebantur, & ita in optimæ notæ exemplaribus Varronis hodiéque scriptū extat. Lego autē non multò post, *in aratrum subiugia lora*, non vt excuditur *lorum*. [*Spongia effingere.*] *Fiscinas*, inquit capite 67. *spongia effingat*: quod valet tergeat, vt apud Ciceronem pro Sextio, *sanguinem spongijs effingi* legit Seruius: vbi mendosè hodie *effundi* scribitur. *orbes*, inquit capite 68 Cato, *fibulas, vestes, scutulas*: ego *succulas* legendum crediderim, quibus, vt è Catone perspicuum est, in torculari veteres vti solebant. Cæterùm [*Patibula.*] in Catone eodem capite patibula sunt instrumenta & machinamenta duo scalata è diuerso in axiculum vnum capitibus suis coniuncta, diuaricatis ad imum cruribus. his in vindemia arbusti potissimùm opus est & altioribus iugis, hodieque in pergulana vite vti homines nostri solent: non desunt tamen qui seram interpretentur.

CAPVT XXIIII.

Ligellum, puteus, Apollo subueni, me seruauit Apollo, Plautus emendatus.

GRammatici summi in eruditione census apud comicum Plautum in Aul. Sc. [*Ligellum*] Postquam obsonauit herus. *de suo ligello fumus si qua exit foras*: ligellum tuguriolum explicant, & eorum fidem sequuti gregarij doctores explanationem eam comprobant. Ego etsi libenter auctoritati veterum faueo, tamen huic interpretationi subscribere non possum. Nam mihi vocis huius originem perscrutanti venit in mentem esse vocabulū diminutionis formam quandam adumbrans. postulat autem proportio, vt quemadmodum à tigno tigillum & tigellum deducitur: vnde & Tigellij nomen: sic à ligno ligillum & ligellum deriuetur. paruū igitur lignum intelligo, quod in foco vratur, fumumque reddat. Cæterùm in eadem fabula vlcerosum illud Donato Grammatico credimus: *is quando moritur, ita auido ingenio fuit*: cùm quidem ille in prolog. Adelph. Terentij, *quoniam moritur*, agnoscat & legat, estque archai- [*Puteus.*] smus, cùm *quoniam* pro *cùm* accipiatur. *In puteum condite*, inquit in eadem fabula, Sc. Tace nunc. non existimo dici in puteum perennem, sed suffossa quædam hypogea, quæ Athenienses habebant, & λάκκους vocabāt. Etiam barathrum erat puteus. Iterum, Sc. Curate.

Nisi vnum hoc faciant, vt in puteū cœnam coquant.

Sc. Volui animum tandem.

[*Apollo subueni.*] *Apollo quæso, subueni mihi atq; adiuua.*

Apollo sagittis confodere credebatur, idemq; malorum depulsor habebatur, & eo cognomine indigitatus colebatur, cùm ἀλεξίκακος diceretur: hinc illud Horatianum lib.1. satyr.9.

[*Me seruauit Apollo.*] *—Sic me seruauit Apollo.*

nam qui mala depellit, seruat: & idem Horatius de Apolline lib.1. ode 21.

Hic bellum lachrymosum, hic miseram famem,
Pestemq; à populo & Principe Cæsare, in
Persas atq; Britannos
Vestra motus aget prece.

Scio illud Horatianum de seruatore Apolline longè repetita iam inde vsque ab Iliacis temporibus auctoritate explicari, cùm constet Apollinis ope Æneam hostibus ereptum fuisse: sed ad religionis opinionem libentius retulerim, officiumque dei illius, existimari malis auerruncandis depellendisque mortales iuuare. Eadem fabula, Sc. Narraui.

[*Plautus emendatus.*] *Aut manulearij, aut myrobrecharij*:

hæc posterior vox mendum olet, eò magis, q longè deuertit ab antiqua scriptura *marobatharij*: ego aromatarij redundante primo elemento, & *b* in locum *m* introducto, vt non rarò, legendum esse existimo. Sc. Hoc est. *citis*, inquit, *quadrigis citius properet persequi*: citas opinor quadrigas eum appellare, vt quæ cursitabāt in spacio circi maxima concitatione curriculi: ac eos sic loqui & appellare solitos esse arbitror: quò & Maro respiciens 8. Æneid. dixerit,

At procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant:

Grammatici tamen tritas significationes plerunq; prætereuntes, & remotas quærentes, *citas* separatas & diuisas interpretantur.

CAPVT XXV.

Tabulas cœnare, Vilis agnina, solium Cyri, mala scabies, Horatius emendatus.

APVD Horatium libro 1. epistola 15.

[*Tabulas cœnare. Vilis agnina.*] *—tabulas cœnabat omasi, vilis & agninæ*,

ita puto enucleandum, vt tabulas paropsides intelligamus more Græcorum, qui πίνακας vocant. agninæ autem potius q̄ agnini vt legam, & auctoritate librorum teredine exesorum factio impulsus, & opinione antiquorum, qui agninam despicatui habebāt & vilissimam ducebant. indignè fert & stomachatur Plautinus parasitus in Capt. Sc. Iupiter super me seruas, à lanijs vendi agninam pro arietina.

Tum lanij autem, inquit, *qui concinnant liberis orbas oues,*
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.

atq; arguit eorum dolum, q pro vna arietina offa duplam venderent clàm suppositam pro ea fallaciter agninam, aut potius, q & apertè agninā venderent, & rursus pro arietina agninam supponerent. Apud Philonem quoq; in presbeutico agninæ carnes vt insuaues illuduntur à Caligula: sic autem scribitur, καὶ φαμένου τινὸς ὡς πολλοί γε καὶ τὰ προχειρότατα ἀρνία οὐ προσφέρονται, γελάσας, οὔγε, εἶπον, ἐστι γὰρ οὐχ ἡδέα. Eiusdem & illud libro 3. ode 2. [*Cyri solium.*] *Redditum Cyri solio Phraatem*: quo significat restitutū in Parthorum vel Persarum imperium, quod Cyri solium vocauit: quia cella regia in qua sedebāt Persarū reges, Cyri sella dicebatur. Plutar. in Alex. μηδεὶς ἄλλος ἀνθρώπων καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον, πλὴν Ἀλεξάνδρου. Ait idē Horat. de arte poet. (eius em̄ poema tanq̄ hæc & illa lustrātes cursim & raptim peruagamur)

Vt mala

Vt mala quem ſcabies & morbus regius vrget:

Mala ſcabies. hîc ego malam ſcabiem interpretor feram, quam Græci ψώραν ἀγρίαν vocant, credebantque veteres Romani contagione ad alios tranſire: de ea ſic Philo, φθινάσι τηκεδόσι, ψώραις ἀγρίαις, ἰκτέροις, σφακελίζουσιν ὀφθαλμοῖς. Celſus de ſcabie lib. 5. cap. 28 *itaq; eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν, id eſt, ferã Græci appellant.* quanquã & ſcabies omnis mala eſt, infeſtaq; eſt plerunque pueris redundantibus & malè temperatis, vnde & Perſius ſat. 2. ſcripſit,

—namq; eſt ſcabioſus & acri
Bile tumet.

Horatius emendatus. In eodem poeta lib. 1. ſatyr. 1.

—eia Quid ſtatis, nolint

ſine vlla dubitatione legendum eſt, pendente è ſuperioribus ſententia: ait enim, ſi quis deus dicat, Iam quod vultis faciam, nolint. hęc cùm ego ſcripſiſſem, admonuit me ſummus meus & intimus amicus Leodegarius à Quercu, eandem conſtitui à Britannico lectionem: in quo mirificè lætatus ſum, me in veſtigiis doctiſsimi viri pedem poſuiſſe, etſi eius commentarium non euolueram.

CAPVT XXVI.

Faxim ſit vilior, rapacidæ, coruus ab læua cantat, ludij.

Faxim ſit vilior. PRISCA quidem illa eſt, non iniucunda tamen, nec inamœna loquendi ratio, Faxim ſit vilior, pro, eueniet vt ſit vilior: ſed velut obſignatis tabellis & teſtationibus probanda. Plautus in Aulul. Sc. Narraui.

Ego faxim, muli qui precio ſuperant equos,
Sint viliores gallicis canterijs.

Et in Perſa, Sc. Veterem atque.

—Næ iſti faxim vſquam appareant,
Qui hic albo reti aliena oppugnant bona.

In eadem quoque Aulularia, huius enim pompæ fercula inde inſtruentur, Sc. Curate ergo.

Rapacidę. rapacidæ imitatione patronymicorum homines rapaces appellantur ioco comico ficti, vt Æacidæ dicuntur ab Æaco:

Rapacidarum, inquit, vbi tantum ſiet in ædibus.

At illud, Sc. Fidei cenſebam.

Nam quod dedit tam diu quàm per dium:

Sphingis gripho nodoſius eſt, nec niſi gladio & ferramento ſolui poteſt, vt nodus Gordianus. Interpretandũ enim non tam iſtud quàm ſecandum, aliudque inducendum, quo res tota erit aperta:

Nam quod edit tam duim quàm perduim.

tria enim iſta verba ſubiectionis ſunt, veteribus vſurpata pro edam, dem, perdam. Idem, Sc. Non temerè.

Non temerè eſt quòd coruus cantet mihi nunc
Ab læua manu.

Coruus ab latere cantat. vanitas augurum auſpicia coruorum fauſta à dextra, à læua infauſta iactabat. itaq; cùm partes mundi ab ortu auguribus Romanis læuæ eſſent, Horatius ſcripſit lib. 3. ode 27.

Oſcinem coruum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu:

vt ſcilicet cantu ſuo iter inſtitutum dirimat. A dextra autem ſuadebat coruus, vt in Aſinar. Sc. Hercle verò.

Picus & cornix eſt ab læua, coruos porrò ab dextera:
Conſuadent.

Hinc apparet contrariam in cornice fuiſſe obſeruationem: quod & à Cicerone ſcriptũ eſt, cuius verba ſunt 1. de Diuin. *cur à dextra coruus, à ſiniſtra cornix faciat ratum.* ſiniſtra tamen cornix Maroni eclog. 1. inauſpicata eſt,

Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix:

vbi augurium malum etiam adiuuat arboris vitium. Sc. Dromo deſquama piſces.

Glabriorem reddes quàm volſus ludius eſt.

Ludij. Ludij, inquit Dionyſius Halicarnaſſeus, adoleſcentes erant tuniculas induti inſignes, galeati & enſiferi peltatique, qui omnibus circenſibus & theatralibus pompis in verſum incedebant, ipſis velut pompæ duces ſaliis ſimiles, ludij ex eo vocati, quòd à Lydis hoc genus ludicri inuentum videretur. ſi qui eorum igitur eſſent grandiuſculi & iam veſticipes, vellebantur, glabriq; reddebãtur. verba Dionyſij ſunt: μάλιστα δ' ἐκ τῆς περὶ τὰς πομπὰς τάς τε ἐν ἱπποδρόμῳ, καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις γινομένων. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς πρόσηβοι κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς, κράνη τε καὶ ξίφη καὶ πάρμας ἔχοντες, στοιχηδὸν πορεύονται, καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες, καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης λυδίωνες, εἰκόνες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, σαλίων. Hîc potius induſtria noſtra leuamus aliorũ laborem, ne iſta quærant, quàm aliquid conferimus æſtimatione dignum. nos quoque huic merci nullum precium ſtatuimus: ſed hanc veluti ſtipem ſpargimus gratuitam.

LIBRI SEXTI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

Bene nosse apud Ciceronem quid, Cicero emendatur.

QVÆDAM sunt in auctoribus Latinis è Græcis imitata: quę aliud significant quã statim ostendunt: nec facilè ea quisquam assequi potest, nisi qui literis Græcis multum operæ dedit. Licet id perspicere è Ciceronis loco in Lucullo, vbi scribitur, *Bene autem nosse Carneadem Stratoniceus Metrodorus putabatur.* [Bene nosse.] Illud enim nosse aliud est, quàm præ se fert. significat enim Carneadis eum discipulum fuisse: Græci autem plerunque solent discipulos appellare γνωρίμους, quod quidẽ apud eos tam frequens est, vt id exẽplis cõfirmare velle, sit lucẽ Soli fœnerare velle. in re igitur nota exemplis & testimoniis nõ necessariis supersedendum. In eam autẽ sententiam illud *nosse* accipiendum esse atq; adeò significare, à Metrodoro perdiligenter auditum fuisse Carneadẽ, è lib. 1. de Orat. cõfirmamus: sic enim scribit Cicero, *Erat etiam Metrodorus, qui cum illis vnà ipsum illum Carneadem diligẽtius audierat.* [Cicero emendatur.] Qui autem in eo Luculli loco Melonthius nominatur, Melanthius transnominandus est, qui quidem Æschinis Neapolitani præceptor fuit. Hegesinus etiam aspiratè scribi debet, non Egesinus tenuiter: vt ex Eusebio apparet, in quo sic scribitur, καρνεάδης δὲ ἐκδεξάμενος παρ' ἡγησίνου. duos istos philosophos malè appellari in libris editis libuit adscribere, & ab errore adolescentes vindicare ista admonitione. Illud verò quod sententiæ refragatur non est prætereundum, ἀκατάληπτον scribi, vbi καταληπτον locandum est. *Cùm enim*, inquit in Lucullo, *ita negaret, quicquam esse quod comprehendi posset, (id enim volumus esse ἀκατάληπτον.)* liquet mihi affirmare à Cicerone ibidem explicari, id quod comprehendi potest: id autem est καταληπτὸν. Igitur è regione Græcum cum Ciceronis voluntate pugnat, quod dissimulanter ferre non debui. Aperiendum & illud ex eodem libro videtur, quod etsi non ita obscurum est, tamen sub eo aliquid aliud latet, quàm quod primo aspectu nobis obiicit. sed Ciceronis verba antè proponam, *Et in ipso bello: in quo ita magna rei militaris esse occupatio solet, vt non multum Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur.* pelles hîc tabernacula vocat militaria hibernaculorum: sensus est igitur, ne hiberno quidem tempore multum otij Imperatori relinqui, cùm interquiescunt tamen bella.

CAPVT II.

De chartis, Plinij quidam loci libro 13. capite 12. emendati.

DE chartis quę è papyro fiebant differens libro decimotertio, capite duodecimo Plinius, primam dicit olim fuisse Hieraticam, [Chartæ.] è qua religiosi tantùm sacrique libri scriberentur, eamque ab adulatione Augusti nomen accepisse: secundam Liuiam, ab eius coniuge: vt in tertium locum descenderit Hieratica, quæ olim prima erat. Hîc nescio quid inquinatum esse sentio, libidine emendatorum in bonos scriptores semper grassante, fideliusque existimo quod in antiquis exemplaribus reperi, *quæ ablutione Augusti nomen acceperit.* Augustea enim & regia charta candidior erat quàm Hieratica, vt & Liuiana: nam Hieratica subcolorata erat, vt scribit Isidorus libro sexto Ethymol. capite decimo. abluendo igitur candorem chartæ acquirebant. Erat & amphitheatrica, & Memphitica, cuius Lucanus meminit lib. 4.

Conficitur bibula Memphitis charta papyro.

Erat & Saitica, ab oppido Sai, & Teneotica à loco quodã Alexandriæ appellata: & Fanniana ab interpolatore nomẽ habens: sed & Corneliana à Cornelio Gallo, qui Ægypto præfuerat, nomẽ adepta est: erat & Emporeutica, vel potius Emporica (sic enim in Plinio emendandum arbitror:) ea mercatorum vsui seruiebat, & inuolucris & integumentis mercium dicabatur, scripturæ inutilis: *Texuntur*, inquit Plinius ibidem, *omnes tabulæ madentes Nili aqua*, emendo, *texuntur omnes tabulæ madente Nili aqua.* [Plinius emẽdatur.] Quis huic emendationi auctor? non solùm libri veteres, sed etiam Romana editio. nam in tabula chartę ponebatur, in qua turbida Nili aqua glutinabatur. hodieq; quę è concerpto comminu-

comminutoq; linteo chartæ cōficiuntur, earum plagulæ ope glutini cohęrescunt. Proinde mox etiam lego, *cùm primo supina tabulæ schida allinitur.* &, *resegminibus vtrinq; amputatis*: cuius emendationis, quàm multos veteres libros testes laudare possumus? qui etiam vno consensu, *transuersa deinde crates peragit*, ostendunt. Illud etiam sic emēdo, *lituræ metum afferebat ex auersis, & alias indecoro visu per translucida.* pellucebat enim ob tenuitatem illa charta, & si quid in auersa scriptū fuisset, metus erat lituræ. Nihilo secius quod mox sequitur, in pristinam restitui integritatem posse reor, *igitur è secundo corio statumina facta sunt è primo subtemina.* Chartam, inquit, Claudius duplicauit, & tanquam bilicē fecit, eiusq; tanquam stamen fecit, è secundo papyri libro, è primo corio subtemen. Lego etiam infrà, *sed omnia secunda.* Lentiginosæ autē maculæ oculis in Charta deprehēduntur fungosæ tęniæ litera fundente se: sed pro *fungo* in veteribus libris *iunco* lego, nam & antè, extremum papyri sirpo simile dixit, id est iunco.

CAPVT III.

Cohibere brachium toga apud Ciceronem, Custos, Sodalitas lupercorum.

MEmini aliquando à me adolescentes optimis & honestissimis studijs non leuiter tinctos quærere, quis esset illius è Cæliana oratione loci sensus: *Nobis quidem olim* Cohibere brachium toga. *annus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus: & vt exercitatione ludóque campestri tunicati vtremur*: quibus tantùm tum respondi mihi videri eo anno quo sumpta virilis toga fuerat, modestiam etiamnum & pudorem ab adolescentibus postulatum fuisse æquè, ac cùm in puerili erant prætexta. quòd si tum magistris liberati, & suæ tanquam tutelæ facti, visi essent eo anno proteruiores aut petulantiores, de eorum pudicitia malè existimatum fuisse. qui enim brachium vel profert vel exerit, minus esse modestus & verecundus videtur, quàm qui toga brachium cohibet & continet. & Æschines contra Timarchum priscorum oratorum pudorem & modestiam laudans, eos ait perorasse manus intra pallium continentes. scribit enim, ὥστε ὁ νυνὶ πάντων ἐν ἔθει πράττομεν, τὸ τὰς χεῖρας ἔξω ἔχοντες λέγειν, τότε τοῦτο θρασύ τι ἐδόκει εἶναι. Eodem etiam illo anno nefas eis erat corpus in campo Martio nudare, ne corporis nudatione impudenti amatorem quęrere velle viderentur. itaque tunicati in campo se exercebant: *eadémque*, inquit, *erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio atque militaris.* Seruius in 5. Æneid. ait Ciceronem scripsisse anno stipen-

Custos. dij primo solitos esse dari custodes adolescētibus militaturis, qua ex consuetudine Maronem 5. Æneid. scripsisse,

Custodem ad sese comitemq; impubis Iuli
Epytidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem.

sic in Marone Epytides scribi debet, vel Homero auctore, in quo Iliad. ρ. scribitur,

Κήρυκ' Ἠπυτίδῃ δέμας Περίφαντι ἐοικώς.

nam Periphantem intelligit Maro, Epiti filium. illud institutum declarauit Plautus in Mostellaria, Sc. Recordatus multum.

Ad legionem cùm itant, adminiculum
Eis danunt tum aliquem cognatum suum.

Sed quæ est in illa Ciceronis oratione soda- Sodalitas Lupercorum.
litas Germanorum lupercorum? eorum, vt opinor, qui Fabiani & Quintiliani dicebātur, vt nōnulli censent, à præpositis suis: priorū etiā meminit Propertius, lib. 4. eleg. 1. cū dicit,

Vnde licens Fabius iura Lupercus habet.

Vtrosq; nominat Ouid. 2. Fast.

Risit, & indoluit Fabios potuisse Remumq;
Vincere, Quintilios non potuisse suos.

Germani aūt erāt isti Luperci, velut agrestem pastoriciamq; quandā sodalitatem colentes, qualis fuerat Lupercorum Romuli & Remi: his tertia de Cęsaris nomine addita sodalitas est Iulia: atq; id est quod Tranquil. in Iul. c. 76 refert, Cæsarem sibi passum esse decerni maiora fastigio humano, in quib. enumerat Lupercos, & Luperci Iuliani in 2. Philip. nominantur, quib. ablatum vectigal cōqueritur Antonius. Dion li. 44. ἱεροποιούς τε ἐς τὰς τῶ πανὸς γυμνοπαιδίας, φρίτραν τινὰ ἑτερίαν, ἰουλίαν ὠνόμασαν. Illæ igitur duæ sodalitates veteres pastoritię & feræ erant, legibusq; ob religionem permissæ: coierant tamen in sodalitates lupercorum nomine cœtus aliqui fortasse adulterini & irreptitij, vt ex hoc Ciceronis loco cōijcere licet. sodalitates autē legibus ambitus vetabantur.

CAPVT IIII.

Pilicrepus apud Senecam, ludere datatim, expulsim, raptim, suram dare.

EXTRA controuersiam esse reor in epist. 57. Senecę legendum esse, *quoties retentum spiritum remiserunt*: non vt irrepsit in omnia volumina, *recentem*: sed & mox, *& hac plebeia vnctione contentum*: non vt vulgò *functione* percrebuit. Plurimum operæ sumimus in emendandis libris, isque hoc tempore solemnis est labor eruditorum, vt olitorum malas purgare herbas. Sed quis tandem est pilicrepus? quem Philicrepus.
Seneca ait, si superuenerit & plus numerare cœperit, actum esse. sic enim in eo lego, non pelicrepus, nec pilas. eum interpretantur in hoc labore excutiendi & enodādi voces abstrusas in auctorib. primi homines subsellij, qui pilas in vaporariū conijciat: à quibus dissentio, atque eum interpretor qui pilas crepat, aut pila crepante lusitat (nam pila crepitum facit) quod facere solebant paulò ante balneum, vel dum hypocausta & sudationes calescerent. Martialis lib. 14. epig. 163.

Redde pilam, sonat æs thermarum: ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum. quo etiam sensu illud Pap. li. 1. Sil. in Baln. Etru. accipio.

Quid nunc strata solo referam tabulata crepantes
Auditura pilas, vbi languidus ignis inerrat
Aedibus, & tenuem voluunt hypocausta vaporē?

In mittenda autem & remittenda pila, cùm pilicrepus plures quàm essent manus & vices numerarat, maximus excitabatur clamor ab aduersarijs. Datatim ludere, vt hoc addam, erat pila ludere, propterea quòd dabatur. vnde quidam datores dicebantur in lusu pilæ, qui pilam dabant: alij autem factores, qui faciebant, id est qui feriebant & ludebant, quique in factiones erant diuisi, id est, vt dicimus in consuetudine, in partes. Plautus in Curcul. Sc. Date viam.

Datatim ludere.

Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via:
Et datores & factores omnes subdam sub solum.

Inde illa translatio Ennij apud Isidor. lib. 1. Etym. cap. 25. de muliere, quæ sui copiam faciebat, cùm etiam alioqui mulieres impudicæ dare dicerentur (vt ex Martiale notū est)

——Quasi in choro pila
Ludens datatim dat se & communem facit,
Alium tenet, alij nutat, alibi manus
Est occupata.

Genera autem ludendi fuisse videntur datatim, raptim, expulsim. Nonius exodio, *in molis non ludunt raptim pila, datatim morso*: lepidè indicat seruos solere inter molendum de polēta rapere, & inuicem alium alij dare: raptim autem ludi in harpasto solet. Varro apud Nonium, *purgatum scito, quia videbis Romæ in foro ante lanienas pueros pila expulsim ludere.* Videtur autem purgatum dicere, cùm locus vacuus est & absque hominum frequentia. In ludo porrò puerili pilæ, qui peccauerat suram dabat, quam cùm Lentulus quæstor, Sylla rationes pecuniæ publicæ ab eo reposcente, se paratum esse dare diceret, atque ita rationum relationē eluderet, Sura appellatus est, vt ait Plutarch. in Cicerone: qui enim commiserat in lusu, crus prolatum pila feriendum dabat. subijcit Seneca, *adijce nunc scordalum & furem deprehensum.* Epistol. 84. scordalum appellat, quam veriorem scripturam esse reor. *Tullius*, inquit, *Cimber & minius erat in vino, & scordalus.* scordalum interpretor velut scorodalum, id est hominem alliatum & illuuie squaloreque fœdum & sordidum & impurum, vt de quodā seruo apud Plautum in Mostel. Sc. exi è culina. dicitur,

Raptim ludere.

Expulsim ludere.

Suram dare.

Germana illuuies oboluisti allium.

Talis enim cùm balneas inibat, & in elegantes lautosq; inciderat, magno clamore & vociferatione excipiebatur: nisi fortè ab immūditia & fœtore excrementorū aliū nomen habet. hoc verbum etiam extat in V. C. Memmij Petronio, *ego autem nactus occasionem vindictæ, Eumolpum excludo, redditaq; scordalo vice, sine æmulo scilicet & cella vtor & nocte.* vt tamen verū fatear, scardalus in Petronio scribitur, vt existimo, perperā. Est & hodie Græcis scordalus morbus in oculis equorum, in angulo crescente caruncula. Lego mox, *Iam libarij varias exclamationes.* sic vocatur qui liba vendit.

CAPVT V.

Petigo, porca, die vendere, porci serarij apud Catonem.

APVD Catonem de re rust. cap. 157. legimus, frustra tamen, quia non intelligimus: *deinde petigini parcè braßicam opponito: sanam faciet.* ego ex vestigijs veteris scripturæ emendo, *de petigine porcæ: braßicam opponitò.* si quis deinde *petigini* mauult, non repugnabo acriter contumaciterque, tantùm tamen dicam alterum mihi probatum magis esse, & antiquā scripturam referre. atverò opponere, antiquo dictum more est pro apponere: vt & impetiginem, petiginem vocat. Ex Varrone autē nemini ferè, qui quidem literas colat, ignotum est, porcam naturam appellari, qua mulieres sunt: cùm etiam pars illa quæ honestè nominari non potest, apud Græcos χοῖρος vocetur. cùm idem Cato cap. 150. disserit qua lege fructus ouiū veneat, exigitque eius lactis quod ferijs mulsum erit, dimidium non caseum, id eo fieri intelligo, quòd ferijs nefas sit caseum premere, & quod lacte ad rem diuinam vti solerent. mox sic interpungo & lego eodem illo capite: *hisce legibus agnus diem & noctem qui vixerit, in fructu: Cal. Iunijs emptor fructu decedat. Si intercalatum erit, Cal. Maijs.* Nam quia olim alternis annis solidus intercalabatur mensis, ideo anno intercalari maturius mense toto decedendum est fructu. Quid est, *die lanam & agnos vendat?* veretúrne Cato, ne noctu id fiat? minimè gentium, sed præcipit vt tempori vendat, vt certo idoneoque tempore commodè potius vendantur quàm incommodè & alieno tempore: ita plus quæstus erit, quàm si vendat in vilitate. die igitur, est quo tempore bene ista vendi possunt. *Menses decem à coactore releget:* hic locus ostendit eos non esse solitos ista vendere præsenti pecunia. sed lenæ Plautinæ, cuius manus oculatæ sunt creduntque quod vidēt, nihili est coactio, cùm tāto post relegenda sit & redigenda pecunia. Quidam hic legēdum putant, *Mense decimo ab coactore releget. Porcos serarios in oues denas singulos pascat.* qui porci sint serarij quæsitū est. Ego eos intelligo in isto Catonis capite, qui sero ouium nutriuntur. deneę enim oues sero lactis sui porcos singulos pascere possunt. In fructus lege ponit, vt conductor duos menses pastorem præbeat, qui, donec domino conductor vel satisfecerit vel soluerit, domino pignori sit. In capite autem 141. quod de villici officio Cato scripsit, sic lego: (nam ne hanc quidem breuem accessiunculam huius capitis omittam, sed adscribam) *villici officia quæ sunt? quæ dominus præcepsit*: quod quidem valet, quæ dominus præceperit, vt capsit pro ceperit à veteribus est sępe vsurpatum.

Petigo.

Porcam.

Die uendere.

Porci serarij.

CAPVT V.

Forma regia, Valga suauia, geraria, ad exta adducere, meo remigio rem gero, admutilare, succida.

Forma regia.

APVD Plautum in Milite, Sc. Curate vt. forma regia, corporis est dignitas egregia & superãs atq; augusta, qualis regẽ decet: nã versus ille Eurip. apud Porphy. in 5. vocib. notissimus est, πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος sic Priamus Iliad. 3. Agamemnonẽ miratus eiusq; corporis maiestatẽ & dignitatẽ, etsi quis esset mortalis nesciebat, tamen regi similẽ dixit: scribit enim Hom. —βασιλῆϊ γὰρ ἀνδρὶ ἔοικεν. In eadem aũt scena, dentes dentire dicuntur

Dentire.

esuritorũ. Vt enim pueri dicũtur dentire cùm eis primũ oriuntur: sic quib. cessant à terendo cibo, quia non deteruntur, grandescere vidẽtur, atq; dẽtire populari ioco dicũtur. At verò Sc. Ni hercle. latera lorea sunt, latera virgis cęsa & lacerata, quòd corium sic vapulãtium in lora scindi videatur. nam lora coriũ in corrigias scissum significãt. Perinde igitur est ac si diceret, è vestro corio scindã lora virgis.

Latera lorea.

Valga porrò suauia, Sc. Mihi ad enar. obtortiones sunt oris, ad derisionẽ. nam suauiũ interdum est conformatio oris & labrorum ad suauiandum. meretrices aũt dum gloriosum militem ad osculandũ labijs ductabant & inuitabant, per illusionẽ os obtorquebant valgumq; reddebant, eũ ex animo non basiantes, atq; ludificantes. Sc. Cohibete intra limen. *illis sortito suam*, valet nisi me coniectura à vero diuersum trahit, ne mala quadã sorte sim absẽs eis. Ibid.

Valga suauia.

Iampridẽ, inquit, *quia nihil abstulerit, succenset cera-ria*: hic ego gerariã legi debere suspicor, vt sit puerulorũ gerula: atq; vt onerariã nauim gerariam vocauit, itẽ quoq; infantium gerulam appellauit gerariã. scio non deesse accerrimi homines & eruditissimi iudicij, q cellariã deposito pignore scribendũ contendant, sed illi si ita eis placet legant, suumq; pignus auferãt. Ibid. ait, *tum patricã clementer non potis est hinc quin munerẽ*. hìc patritã vidi qui legeret, quod verbũ cõcinit versus modulo, cùm patrica dissonet: eo aũt nomine veniet ancilla à patre data. vt enim auita dicuntur quæ ab auo obuenerũt, sic patrita quę à patre, quod haud parum ingeniosè excogitatũ arbitror. recordor me etiam patricã pro patricia explicauisse, alterius loci adductũ auctoritate: sed tum ad fulciendũ versum scribendũ, qn ego munerẽ. Sc. Cohibete.

Geraria.

Adducũt ad exta: sacrificiorũ exta intelligit, quæ & exta lustralia Maro vocat, 8. Æn. quorũ partẽ dijs reddebãt, partẽ in epulatione comedebãt & consumebant. sacrificijs porrò adhibebantur charissimi. Quod aũt ait eadẽ scena, *meo remigio rem gero*: hunc sensum cõtinet, illis velint nolint parendum est, cùm mei sint. alijs enim fortasse remigib. imperare quod vellẽ inuitis non possem: nũc verò meis remigib. & seruis rem gero, q mihi dicto audientes esse cogun-tur. Ibid. dimidiatim appetũt, est appetũt grã des bolos, propè dimidiantes quod appositũ ferculum est. non enim manũ ad buccea iniiciunt, sed vt dimidiũ auferant.

Ad exta adducere.

Meo remigio rẽ gero.

Ibidẽ admutilari militem dicit, quod est tonderi, perelegãter, p falli & sycophãtia versuta deludi. Ibid.

Admutilari.

Lautam vis, an quæ nondũ sit lauta? Id valet, vis admodum pueliã & adolescentulam teneriorẽque, quæ nondũ balneis vtatur, an gradiusculam & matronã nuptamq; & virum sæpe expertam, quæ iam publicè lauet. *Siccam*, inquit, *succidã*: volo, inquit, quę nondũ lauet, sed sicca sit, quę tamẽ sit succulẽta & bene habita: hoc autẽ eò est lepidius, quòd allusum est ad lanã, quæ illotа succida est: lauta, iam non succida.

Succida.

Sc. Quantas res. *Dimisit nardini amphorã cellarius*: ita loquitur, quòd, quemadmodũ in libro de Odorib. à Theophrasto scriptum est, solebãt antiqui vinum interdum aromatis & vnguentis condire: quod quidem & alio recordor loco me dixisse. Farrago hæc quædam est ex vna segete collecta.

CAPVT VII.

Barbarius Philippus.

Barbarius Philippus.

BArbarius Philippus, inquit Vlpian. l. 3. ff. de offic. prætor. *cùm seruus fugitiuus esset Romæ præturam petijt, & prætor design.atus est. sed nihil ei seruitutem obstitisse, ait Põponius, quasi prætor non fuerit. atqui vera etiam prætura eum functum.* hæc ego cùm legissem, historiam mihi esse quærendam putaui, & tempus quo id factum fuisset. Reperi autem triumuiralibus hoc accidisse temporibus, atque hunc Philippum vnum è sodalibus & compotoribus Antonij triumuiri fuisse. quod verba declarant nescio cuius antiqui scriptoris à Suida relata, quæ & subscripsi: Βάρβιος φιλιππικὸς, ὅς ἐπὶ τῶν τριῶν τυράννων ἦρχε. θρασὺς δὲ ἦν τὸν τρόπον καὶ κολακικὸς, καὶ μέντοι καὶ τῷ περὶ Ἀντώνιον θιάσῳ κατείλεκτο, καὶ τὴν στρατηγικὴν ἀρχὴν ἦρχε τὴν ἐκείνου χάριν. τοῦτον δὲ οὖν τὸν τότε σοβαρὸν καὶ πορφυροῦν τῇ τιμῇ, καὶ ἐν ἀγορᾷ τῇ ῥωμαίων ὑψηλὸν διάγοντα καὶ δικάζοντα ὁ δεσπότης ἀνεγνώρισεν ἐλθὼν, πρότερον μὲν ἀποδράντα, ἐν ἐκείνῳ δὲ σὺν καιρῷ πομπεύοντα, ἁβρὸν καὶ κυδρούμενον, καὶ σὺν τῇ ἀρχῇ θρυπτόμενον. καὶ προσελθὼν ἡσυχῇ κατόπιν θοιματίου λαβόμενος, χαῖρε εἶπε, τὸ ὄνομα προσθεὶς τὸ ἀρχαῖόν τε καὶ δοῦλον. καὶ ἐκεῖνος ἐκπλήττεται ῥᾳδίως τὸν δεσπότην γνωρίσας, καὶ δεῖται σιωπᾶν. καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα ἄγει, καὶ καταβαλὼν πάμπλειστα, εἶτα μέντοι ἑαυτὸν ἐλύσατο καὶ αἰδοῖ Ἀντωνίου τῇ κηλῖδι τῇδε σιγὴ κατεχύθη ἀργυρώνητος. ἕνεκα δὲ καὶ ταύτην τῆς τύχης μὴ σιγῆσαι τὴν παιδιάν. ferè censeas ista ab Æliano scripta esse memorabilia & varia exempla colligente. Fugitiuũ autẽ eum fuisse à suo agnitũ hero cùm sublimis in foro Rom. ius diceret, & lacinia togę prehensum fuisse narrat, & tanquã ei manũ à dño iniectã ad vindicandũ mãcipium: eum tamen à Philippo precib. eblanditũ siluisse, remq; tacitã habuisse: & domũ ductum magna pecuniæ vi numerata in manũ, libertatẽ indulsisse fugitiuo. Antonius aũt, quanto suffusus fuisset, si id resciuisset, pudore tãtæ maculę & flagitij? an nõ obsecro, iussisset, vt se quãprimũ homo ille ære emptus magistratu abdicaret?

An non de ſaxo Tarpeio ſtatim eum præcipitandũ curaſſet? cùm præſertim vna ratio purgandæ ignominiæ eſſet, re comperta hominē eo magiſtratu quem dedecorabat, abire iubere, & ſupplicio afficere: verùm empto ſilentio tota res ignorata fuit.

CAPVT VIII.

Iuno lucina, nixij dij, pares, Bona copia, Bubaſtis.

Iuno Lucina. A Parturientibus Iuno Lucina olim inuocabatur, quæ & Ilithyia à Græcis appellabatur:

—*Vocabis*, inquit Ouid. 9. Met.
Præpoſitam timidis parientibus Ilithyiam.

Nixij dei. Inuocabant etiam, vt opinor, & nixios deos, nixuum in puerperio adiutores. Feſtus lib. 12. *nixij dij appellantur, tria ſigna in Capitolio ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præſidentes parentium nixibus.* hæc ego Feſti verba animo penitus comprehenſa cùm memoria tenerem, facilè mihi probaui quod in bibliothecis vetuſtis reperi apud Ouid. 9. Metamorp. verius & ſincerius eſſe, quàm quod in recentibus patet,

—*tendensq; ad cœlum brachia, magno*
Lucinam, nixusq; pares clamore vocabam.

pro quo editum eſt *Lucinam ad partus nexos.* nixus enim pares partui inuocaſſe videtur, vel Nixus pares. nixios deos implorans, vel ab eis nixus ad puerperium precibus petens. venerabantur & matronæ opigenam Iunonem, quòd ferre eam opem laborantibus in partu crederent. Bona copia. Eſt in eodem libro Bona copia abundantiæ dea quæ cornu Amaltheæ vel Acheloi gerit: eaque dicitur ratione, vt bonus euentus: & apud Catonem & Plautum bona ſalus, quæ ad euphemiſmum ſic ficta ſunt. nam & à Flacco ſcribitur, lib. 2. ſat. 2.

—*Mala copia quando*
Aegrum ſollicitat ſtomachum.

Ouid. autem ita ſcribit 9. Metamorph.

—*Diueſq; meo eſt bona copia cornu.*

(quanquam & copia ſine additamento dicitur, vt cornu copiæ) ſic eiurare bonam copiā qui ſoluendo non erant ſolebant, ne necterentur, cùm iureiurādo affirmabant ſibi non eſſe vnde æs alienum diſſoluerent. Cùm autē de Iſide, quæ in ſomnis erat obuerſata Telethuſæ vxori Lycti, Ouidius ſcribit, in eius coBubaſtis. mitatu numeratur *ſancta Bubaſtis*, quo nomine cenſetur vrbs Ægypti: ſed cùm habeat nomen, vt auctor eſt Stephanus, à fele, & Ægypti inter ſuos prodigioſos deos feles etiam colerent, haud equidem cunctabor ælurum deum intelligere: ælurum autem fuiſſe Ægyptijs deum, ex Herodoto lib. 2. licet cognoſcere, & Iuuenale ſat. 5.

Illic Aeluros hic piſcem fluminis:

ſic enim Brodeus vir eruditus legendum cenſebat, non ceruleos, ſi quis ei aſſentiēdum putet. ſed & in comitatu Iſidis erat, cùm vt ſcribit Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride, in ſumma ſiſtri apſide ſculptus eſſet. eius verba ſunt: τῇ ἢ ἀψῖδι τοῦ σείςρου κατὰ κορυφὴν ἐντορεύουσιν αἴλουρον ἀνθρώπου πρόσωπον ἔχοντα. Puto tamen deum potius ælurum, vt & Anubin & Apin, quàm illam ſiſtri ſculpturam ſignificari. Cùm autem addit Ouidius,

Plenaq; ſomniferis ſerpens peregrinà venenis:

aſpidem intellexit Ægypti indigenam, alijs terris peregrinam, vt Cretæ, & inſolitam. hypnalis enim aſpidis genus eſt, homines ſomno altiſsimo enecans. nec enim approbare poſſum eorum interpretationem, qui in pompa ſacrorum Iſidis geſtari ſerpentem dicunt, qui dormire videretur. Hæc ego qualiacunq; ſint, malui ſcribere, quàm prætermittendo alicui relinquere illis in locis vllius erroris cauſam aut obſcuritatis.

CAPVT IX.

Venerata Ceres, mutatum vinum, Græcari, prima tellus: apud Flaccum lib. 2. ſat. 2.

QVæſitum de me aliquando recordor, quid apud Horatium libro ſecundo ſat. ſecunda eſſet,

Et venerata Ceres, vt culmo ſurgeret alto, Venerata Ceres.
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.

& vt verum fatear, nō ſatis in præſentia quicquam ad enodandum tam implicatū ſenſum ſuccurrebat: tamen ſimilis illis qui nulla in re hærent, & celeritate reſpondendi ad omnia, emunt doctrinæ famam, ego quoque ex tempore aliquid garrij & effutij: nunc re apud me diutius & accuratius exacta & excogitata, ſēſum euoluere è ſuis tegumentis, quibus velut obductus eſt conabor. Significari igitur libationem puto, qua antiqui poſt epulas vti ſolebant. Nam pateram tenentes, ex ea aliquid in honorem Dei, vt hic ruſticus in honorem Cereris, venerantes precanteſq; fundebant, deinde bibebant, inuitatioque fiebat. hic ergo colonus ait ſe cum ſuis conuiuis veneratū Cererem, vinum poſt cœnam bibiſſe, & contractæ frontis rugas vino explicaſſe. *Culpa verò potare magiſtra*, excogitatum erat ludi genus poſt cœnam, quo non magiſtri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: ſed vt ea coerceretur, nemo niſi qui qua in re peccarat, calicem ducebat: vt bibere pœnæ & dedecoris eſſet, non inuitationis aut magiſterij. Plauto in Sticho, Sc. Agite ite. qui peccat poculo multatur.

Vter, inquit, demutaſsit poculo multabitur.

Legitur & in Flacco cuppa, quod vas eſt potorium: vernaculæ linguæ etiam vſurpatum pro patera, & in epigrammate, *Sunt cuppæ, calices, cyathi*: quam ſcripturam ingenioſiſsimus & doctiſsimus interpres Lambinus ſequitur. vt libertatem bibendi accipiamus poculo imperante, non bibendi arbitrio. poculum enim non cogit niſi volentem, cùm magiſter inuitum

tum potare cogeret: cuppam etiã Porphyrio videtur agnoscere. In eadem ecloga,

Mutatũ Vinum.

Ac nisi mutatum parcit diffundere vinum

cùm dicit, vinum à Græcis ἐκτροπίαν vocatum & τροπίαν circumloquutus est. ita autem intelligitur vinum vapescens & degenerans exolescensque, & in acetum aut vappam transiens.

Græcari.

Ibidem Græcari esse reor Græcanicis exercitationibus disci & pilæ alijsq; Græcorum nationi vsitatis vti. Eas enim militiæ Romanæ opponit, id est militaribus exercitationibus. scribit enim,

—vel si Romana fatigat
Militia assuetum.

mox duas Græcorum subiungit exercitationes, discum & pilam,

—seu pila velox, Seu te discus agit.

id est, siue delectaris lusu pilæ seu disci. Ibidẽ,

Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret.

hunc arbitror propter sordidam immundamque vitam esse canem appellatum: sed & Cynici, non tantùm quia obuios allatrabant, sed etiam ob vitam illiberalem ab humanitate remotam & munditia, appellabantur in Græcia. Cùm autem ait,

Prima tellus.

—tellus me prima tulisset:

cuipiam fortasse videatur significari tellus illa, quæ antiquiorum ætate erat, non tellus seculi Horatiani. nec culpari fortasis is sensus posit. Sed tellus prima videtur esse, quæ è chao prima ante elementa omnia, etiam ante cœlum (si Hesiodo in Theogonia credimus) extitit. Sic 4. Æneid. Maro,

—prima & tellus & pronuba Iuno
Dant signum.

& libro primo Georgicôn,

—tuq; ò cui prima frementem
Fudit equum tellus magno percussa tridenti.

etsi enim in Attica hoc factum fuisse legimus, quam antiquissimam terram indigenarum altricem audiuimus: tamen absolutè de terra accipiendum existimamus, cui primatus originis tribuitur. At libro tertio Æneid.

—quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus,

aliter exponitur, & rectè: posset tamen etiam eodem sensu commodè conseruari.

CAPVT X,

Poscere membranam, scalprum, consulere & respondere licebit, fasciolæ, cubital: apud Horatium lib. 2. sat. 3.

Poscere membranam.

Poscere membranam ille videtur, qui ea scripsit, quæ in membranam efferenda sint, nec retinenda in aduersarijs aut palimpsesto, nec delenda sint, sed edenda, & hominum lectioni committenda. Sic inquit Damasippus apud Flaccum lib. 2. sat. 3.

—Raro scribis, vt toto non quater anno
Membranam poscas scriptorum quæque retexẽs.

Reprehendit enim Horatium, quòd quæ scribebat retexebat omnia, aut delebat: neque quicquam eorum dignũm membrana putabat, & hominum lectione. scribitur eadem ecloga,

Dum ne quid simile huic, esto vt lubet:

in quo obliquè quidem & acriter tamen perstringitur Damasippus vt insanus: vt & hoc loco, *—qui tibi nomen,*
Insani posuere:

quo cognomine vulgò notabatur, vt apparet cùm inquit,

Dixerit insanum quis me, totidem audiet.

Morsum autem persensit, Horatiumque vlciscitur, & de stultitia insaniaque disserit. *Si scalpra*, inquit, *& formas.* scalpra sunt, quas Græci σμίλας vocant, ferramenta sutoria priore parte curua, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant: sed & à similitudine in falce vinitoria pars illa quæ sic acie est recta post sinum curuum scalprum vocatur à Columella libro quarto, capite vigesimoquinto, *quæ*, inquit, *à flexu procurrit, scalprum.* nomẽ adeptum est à scalpendo. eo enim commodius sic post flexũ procurrente quàm directo scalpi potest. Ibidem,

Scalpra.

Ac potius folijs parcus vescatur amaris.

puto hic significari olera agrestia, quæ amariora sunt quàm vrbana: vt omnia siluatica. nam cultu & irrigatione proficiunt atque mansuescunt.

Non est periurus, neq; sordidus: immolet æquis
Hic porcum laribus.

Si, inquit, non est auarus (nam auari studio rei augendæ, quacunque ratione peierant & sordidisimè viuunt) rem diuinam dijs laribus porco faciat, qui ei talem insaniam non immiserunt. nam à laribus laruæ, à laruis furiosi insanique vocantur. nomen iurisiurandi etiam veteres posuisse in execratione videntur: vt Seruius Oppidius hîc execrans natos, si præturam aut ædilitatem peterent, eos se dicit obstringere iureiurando. Ita autem scribitur, *—Iure*
Iurando obstringam ambo, vter ædilis fuerit, vel
Vestrûm prætor, is intestabilis & sacer esto.

concipi tamen videtur iurisiurandi formula, in quam iuraturi erant eius filij: & iureiurando execratio addi solebat, vt dira detestatione sanctius redderetur.

Cõsulere & respondere licebit.

Ergo consulere & mox respondere licebit.

hîc Flaccus imitatus est venustè iurisconsultos, & eorum consultores: qui enim ad eos adibant, dicere solebant, Licet consulere? Cicero pro Muræna, *itaque non modo beneficij collocandi spem, sed etiam illud quod aliquando fuit, Licet consulere, iam perdidistis.*

Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis:

valet, hic insanus & furiosus est, ἐμβεβρόντηται, vt Græci dicũt, id est, attonitus est. nam tonitru homines de statu mentis & prudentia deijciuntur.

—ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia:

Fasciolæ. Cubital.

hoc

hoc ego explano de hominibus, qui morbo laborarunt, quo liberati refocillatis recuperatisq; viribus, ponunt fasciolas quibus crura obuoluebant, ponunt & cubital, quod est brachiale, Græcis περιβραχιόνιον appellatũ: vt enim fasciolæ crurum sunt, ita cubitalia tegmenta sunt brachiorum. absque morbo enim fascijs crura pedesq; inuoluere, viris indecorũ erat, molleque & muliebre censebatur. Cicero in Clodiũ apud, Non. *Tunc cùm vinceretur pedes fascijs, cùm calanticam capiti accommodares.* Focalia autem operimenta colli & faucium sunt. Plutarchus de Demosthene, καὶ μεθ᾽ ἡμέραν οὖν καὶ κακῶς ἐρίοις καὶ ταινίαις κατὰ τοῦ τραχήλου κατειλιξάμενος. Fabius lib. 11. c. 3. *Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, & focalia & aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo.* Apud Fabium autem, vt interim hoc dicam, aurium ligamenta esse videntur, quæ à Græcis ἀμφωτίδες appellantur: sed in Græcia pugilibus tribuebantur & luctatoribus. Obseruandum autem arbitror esse, Flaccum in percontatione particulis sua sponte interrogantibus, quis & quantus, addere ex superuacuo etiam interrogatricem particulam, ne: vt, *Quóne malo mentem concussa?* id est, quo malo: & *quantáne?* id est, quanta?

CAPVT XI.

Populus tributus, tribulis, iocularitet, tergeri, stingui, Lucretius emendatur.

Licenter errabimus per scriptores hoc capite, & quæ memoria ex illis suggeret adscribemus: quo si quis errore fatigatus vsquequaq; sequi recusabit, in proximo diuersorio moretur. scribit libro secundo satyra prima, Flaccus,

> —— *aqui*
> *Primores populi arripuit, populumq; tributim.*

quo versu significat summos & infimos à Lucillio stili satyrici acerbitate vulneratos fuisse: sed cùm primores dixerit, & plebem significare proximo cæso debuerit, haud inuitus scripturę accedo, quam in quodam exemplari reperi, *populumq; tributum*, tribus enim ignobiliorum erant. qui sensus etiam efficietur *tributim* legenti, etsi non tam commodè respondebit. Vtraq; certè scriptura patronos habet, vna Porphyrionem, altera Acronem. Ego sic illud tributum amplector, vt tamen tributim non omnino asperner nec improbem. Plini⁹ quoque vt quodam loco docemus, tribus pro pauperioribus dixit libr. 19. cap. 4. & eadem notione à Flacco conuiua tribulis appellatur, non diues, lib. 1. epist. 13. Vbi M. Tullius in somnio Scipionis ita scribit, *homines enim populariter annum tantummodo Solis; id est vnius astri reditu metiuntur*: eruditi homines, quique diligentem nauarunt sedulamque operam in emendandis editionibus vitiatis, aiunt in chirographis fugientib. extare scriptũ: *homines enim loquelariter annum*: quod vocabulum flocci nõ est, & puritatem orationis Latinæ castitatemque contaminat. sed cùm ferè in vicinum quendã sonum deerrare solerent librarij scribæ, ariolari subijt à Cicerone scriptum fuisse, *homines enim iocularitet*: vt dicat nec veram, nec seriã, nec accõmodatam, sed fictam & iocularem & ineptam esse anni vertentis ab hominibus excogitatam & receptam definitionem. quod quidem perbellè, nisi me meum somnium ludit, sensui conueniet, & illusionis non illepidam habebit speciem. Locus iste quendam Lucretianum è 4. lib. in memoriam redegit, in quo cùm planè & explicatè non esset *tergeri*, sed *iergeri*, manum literas malè effingentem sequutum est correctorum ineptum commentum, *iaculari*. Nam sic versus ille vulgò editur:

> *Nam certè iacere ac iaculari multa videmus.*

ego corrigo,

> *Nam certè iacere ac tergeri multa videmus.*

tergeri autem est, quod Gręcè ῥύπτεσθαι dicitur: quo illud modo ab Aristotele scribitur, ἔστι δὲ ὀσφραντὸν οὐχ ᾗ διαφανὲς, ἀλλ᾽ ᾗ πλυτικὸν καὶ ῥυπτικὸν ἐγχύμου ξηρότητος. Simile est & illud eiusdem, οἷον ἀποπλυνόμενον τὸ ξηρόν. Tergeri igitur illa dicuntur à poeta, de quibus detrahitur, tollitur, libatur, deraditur, recedit, effluit aliquid: idque more Græcorum dixisse Lucretium, vt alia multa, crediderim. Retro ad primum recurrendum librum, in quo *massare* verbum infandum Lucretio, neque ei vnquam eloquendum adscripserunt, cùm *musare* reperissent in manuaria scriptura: *stingui* quoq; violatum, & in *stringi* deprauatum est, contra testationem codicum antiquorum: scribendum itaq; est,

> *Quod si forte vlla dicunt ratione potesse*
> *Ignes in cœtu stingui, mutareq; corpus:*

hoc sensu, si dicant ignem densatum & concrescẽtem, solidioraque corpora ex sese procreãtem extingui, & mutari, neq; iam ignem esse, hanc accipient plagam, principia funditus interire & ad nihilum occidere, & ex nihilo res creari & oriri. Quod autem vir eruditissimus collega meus & omni liberali doctrina ornatus Lambinus obseruat in priscis libris scribi,

> *Scilicet ex vlla facere id si parte reparcent:*

quod & ipse quoque reperi, (nisi de mendo suspectæ sunt editionum origines) reparcere, vt recludere, dicetur ex contrario sensu, id est non parcere: sed cum Baptista è veteribus bibliothecis *reporcent* proferat, si *reposcent* huc inducamus, fortasse non culpabimur, cùm præsertim duci in libris antiquis plerunq; longiusculo crusculo r soleat sibilantem literam æmulante. non malè tamen *receptent* editur. non me latet etiã porcere veteribus esse prohibere, quæ notio hic non conuenit: fortasse etiam illud reporcent in reportent mutari potest. hîc elicere malumus aliorum sententias quàm nostram sine dubitatione pronunciare.

Iocularitur.

Tergeri.

Lucretius emendatus.

Populus tributus.

Tribulis.

CAPVT

CAPVT XII.

Quod te postules, tragulam decidere, versis gladijs pugnare, versis armis, percidere os, catulus, cor lienosum.

TRISTITIA studiorũ, lectione fabularum & tanquam spectaculo amęno leuãda & discutienda est. Inter legendum igitur animi causa Casinam Plauti hæc annotaui. in prologo non Clerumene, sed Clerumenœ arbitror scribendum, cùm sortientes interprete tur, qui κληρούμενοι Græcè vocãtur: quin & Clerumenœ libri antiqui planè integreque exaratum habent, Dorica consuetudine, cui Latinũ os assueuerat in multis. Sc. Non mihi. reperi, *post autem nisi ruri tu aceruum ederis*: quod est, nisi vt mures de frugum aceruo viuas rodendo. Eadem Sc. *aut quasi lumbricus terram, quod te postules gustare quicquam*: breuitate orationis dicitur è populari sermone Comico vsurpata: vbi *nõ est* subauditur: quo eodem supplemento in Milite opus est, Sc. ni herclè. cùm scribitur, *quòd ille gallinam aut columbam se sectari aut simiam dicat*: sentẽtia est, non est quòd ille dicat, ne hãc accipiatis excusationem. erat & hoc genus loquendi iuris formulis & edictis vsitatum: Cicero 4. in Verrem, *Quòd ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiusdem ciuitatis, vt de eo prætor Iudices sortiatur*. Ibidem, *Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur*. id est, si quid priuatus à populo petat, si ciuis ciui actionem intendat. Sc. Vt illum dij. *ego istam aliquouersum tragulam decidero*: hoc ductum est ab illis tragulis, quæ tormentis mittuntur, & atrociter sauciant, ac plerunque scutum aut corpus transfuerberant: vnde & tragularij dicti, qui eas è tormentis iaciunt, apud Vegetium libro 2. capite 15. Ea igitur vbi corpus transfuerberauit, quomodo extrahatur, sæpenumerò dubitatur: ac plerunque non tam retrahenda est metu magni doloris & profusionis sanguinis, quàm hinc vel inde decidenda, vt è vulnere sic cum minore noxa recipiatur. quanquam & de tragula quę manu mittitur etiã accipi potest. At verò, *vorsis gladijs depugnare*, Sc. Vna ædepol. est micãtibus & rotatis ensibus dimicare. Obseruant & literati, versis armis pugnare esse mutatis armis: Caper Grammaticus, *inuersis armis pugnasse gladiatores non est dicendum, sed versis, id est transmutatis: sic non inuersis pãnis agitasse aurigas, sed versis*. Sc. Face Chaline. *percide tu os* legendum, quod est, batue, tunde. nam *præcide* aliud est, & turpitudini affine: imò verò obscænissimum: sic *os tibi percisum* in Martiale lib. 2. epigram. 72. legendum est, non vt obtinet *præcisum*. Canem autem ferre, eadẽ scena, est vinctum esse: sic catulum vel catellũ ferreum alio loco dixit per diminutionẽ: eodem modo Gręci σκύλακα vocant. Pollux lib. 10 Onom. cap. 39. δεσμὸς μὲν τοι σιδηροῦς καὶ σκύλαξ. Cor porro *lienosum* ead. scen. comicè & ilocaliter ridiculeque dicitur pro morboso: cùm tamen morbo lienis cor tẽtari non possit. sed quem corporis esse scimus, eundẽ cordi etiam morbum adsciuit. in Mercat. Sc. Ex summis. lienẽ dicit seditionem facere, pręcordia occupauisse, nisi fallor: quod & ad hunc locum enodandum pertinet. Acheruntem aduerbium ad locum esse, in eadem Casina, Sc. Sine modò. cõperi: *hunc Acheruntem præmittam prius*. vt Acherunti, in loco: vt in Captiuis, Sc. Vidi. *quæ Acherunti fierent*. Sc. Sine modo. loliguncuIas hordeias senex rusticus, q pulchrius nihil frugibus censeret, pro pulchris ineptè dixit & putidè: quo in vocabulo mox à seruulo reprehenditur: *Imo*, inquit, *triticeias*. accedit quòd ipsa verborũ forma idiotismum rusticum sapit: triticeas enim formandum erat, nõ triticeias, & hordearias, non hordeias. Sc. Face Chalin. *cur vituperat mihi omen*, esse videtur, cur vitiat & inauspicatum reddit conseruum pulsando. Sc. Sine modo rus. *nostro omine it dies*, est prosperè & auspicatè feliciterq;: omen est nostrum & auspicium, non aduersariorum: vt & apud Maronem, 4. Æneid.

Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspicijs, & sponte mea componere curas.

has quisquilias colligebam & friuolas gerras è comica scena, quas, vt non fructui crediderim, ita certè voluptati lectorib. optarim potius esse, quàm sperarim.

Quod te postules.

Tragulã decidere.

Vorsis gladijs depugnare.

Versis armis.

Percidere os.

Catulus.

Cor lienosum.

CAPVT XXIII.

Omentum in sacris, mola salsa, exta, exta lustralia.

VEterum ea in sacrificijs consuetudo erat atq; ritus, vt quas hostię partes adolerẽt, eas omento & adipe operirent, vt facilius arderent, pinguitudine ignẽ alente. Itaq; id est quod ab Homero Iliad. 1. scribitur, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν, quod est, adipe operuerũt & obduxerunt: & quod subdit δίπτυχα ποιήσαντες, enarrant, διπλώσαντες τὴν κνίσαν, ὅ ἐστιν ἐπίπλουν. Ita de omẽto interpretantur. hinc sole clarius efficitur illud Persij, sat. 2.

Tot tibi cùm in flãma iunicum omenta liquescant.

& Catulli epig. in Gell.

Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Molam salsam, qua ante sacrificia hostia conspergebatur, interpretatur ferè omnes fruges molitas: atq; ea est Festi sentẽtia verissima li. 11. Græci tamen fruges integras nec fresas nec molitas aspergebant hostiæ. argumẽto est qđ ὀλαὶ à Græcis & ὀλοχύται vocantur, quæ erãt hordei integræ fruges cum sale mixtæ. Horatius expressit cùm lib. 3. od. 23. scripsit,

Farre pio & saliente mica: quod est salis grano saliẽte, & farre, sed molito tamẽ & Mar. 12. Æneid. *Dant fruges manibus salsas*. Græci aũt, vt Theophrastus scripserat, hordeo non molito in sacris in priscæ memoriã vitæ vtebãtur, in qua homines nondũ molere fruges, sed solidis vesci solebãt. Est igitur mola salsa tãquã molitura salsa, vt molæ qua frumenta frangũ-

Omentũ in sacris.

Mola salsa.

tur nomen molito farri tribuatur. In sacrificijs primùm hostię partem adolebant, & exta coquebant, eisq; vescebantur: deinde ex alijs visceribus postea epulabãtur, id quod ex Hom. perspici facilè potest, ita scribente Ilid. 1.

Exta.

——νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσί.

nam quincuplex illud veru craticulę simile tenebant exta torrentes. sequitur enim mox,

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο.

quo quidem significat exta tum cocta fuisse, et comesa esse cùm coxæ in deorum aris vrebantur. Reliqua postea viscera assabant ad reliquã dapem: Homerus,

Μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

In Herculis sacro idem Liuius lib. 1. declarat à Romanis fieri solitũ, cui Gręco ritu res diuina fiebat, his verbis, *Fortè ita euenit, vt Potitij ad tẽpus præstò essent, ijsq; exta adponerẽtur, Pinarij extis adesis, ad cæterã venirent dapẽ.* hæc tñ Maro 8. Æneid. de eodẽ Herculis sacro loquẽs cõfudit, non tam vt reor volũtate, quàm carminis lege, qua coacti interdum poetæ res & tempora non satis distinguunt: sed adscribamus eius versus,

Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Cùm autem extorum Maro mentionem fecit, hoc ipso participes sacrificij intellexit & significauit: nam qui à sacris arcebantur, ijs de extis gustare nefas erat, vt homicidis: Aristophanes, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐχὶ τεθνήσει, κἂν χρῇ σπλάγχνων μ' ἀπέχεσθαι. Sed cur lustralia appellauit Maro? vtrúmne quod pinguia: cùm peracto lustro censores opimas & pingues eximiasque victimas immolarent? an verò quòd de quinquennali essent boue? Ego has interpretationes exquisitiores quàm veriores crediderim: ac lustralia dicta putauerim, vel quòd primus Hercules post Caci cædem ad aram maximam facto sacro se purgauerit & lustrauerit: vel potius q, cùm omnia nos sacra lustrent & purgent, extorum esu id maximè consequimur, & sacrificiorũ participes sumus, à quibus impij arcentur. itaq; solemnia omnia exta eam vim habere putabantur. quæ autem hic lustralia exta Maro dicit, Liuius solemnia nominat, ob solemne sacrificium.

Exta lustralia.

CAPVT XIV.

Natalitium, Aeæa Circe, fruges libare, sacrum crinem pascere, indigenæ Fauni.

OLIM die natali dona missitari solebãt ab amicis & notis: inde Persius scribit, sat. 1. *Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.* Et Cẽsorinus suum de die Natali librum, quẽ ad Cerelium ipsius natali mittit, natalitiũ vocat: *quodcunq;, inquit, hoc libri est meis opibus comparatum, natalitij titulo tibi misi:* quo quidem natale munus se misisse intelligit. sed vt quicque in buccam veniet, huic capiti mandabimus. Vnde Ææa Circe dicatur à Marone 3. Æneid. nostri Grãmatici exponunt, nec tamen quod afferunt satis mihi probant, ego Maronem Homeri exemplo eam ita vocasse puto. Homer9 enim scribit,

Natalitiũ

Aeæa Circe.

ὡς δ' αὔτως Κίρκη κατερήτυεν ἐν μεγάροισιν
Αἰαίη δολόεσσα.

Erat igitur Æa ad Phasin amnem peninsula, vt Græci scribunt, metropolis Colchorum, vt sit Ææa Colchica: atq; eiusdem nominis etiã erat insula Circes. Ææ Colchorum sic Herodotus meminit lib. 1. καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηὶ ἐς Αἶάν τε τὴν Κολχίδα, καὶ ἐπὶ Φᾶσιν τὸν ποταμόν.

Et quodcunq; mihi pomum nouus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante deum:

Fruges libare.

Tibullus cum ait, libro primo eleg. prima, ex antiquorum pietate dixit, qui frugum & fructuum primitias dijs immortalibus libare cõsueuerant, nec ante gustare, quàm dijs consecrassent. Censorinus, *Itaque cùm perceperant fruges, antequam vescerentur dijs libare instituerunt.* Virgil. septimo Æneid.

Te lustrare choro, sacrum tibi pascere crinem:

Sacrum crinẽ pascere.

hanc enim operam talorum esse putes casum, aut aleæ iactum varia iacientium: sed tamen quod Maro ait eam Baccho crinem sacrasse & nutrisse, id ex antiquorum superstitione dictũ est, qui hoc dijs facere instituerant, pro sospite secundaque valetudine. Cẽsorinus, *Quidam etiam pro cætera bona corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant.* quidni enim Maronem interpretari videatur cùm eius verba vsurpet? à Varrone liber erat compositus de numeris nomine articulus, ex eo quod veteres manuum articulis computare consueuerant, cumque digitos decem habeamus, qui & articuli interdum vocãtur, nõ temerarium est quod Arithmetici numerum qui decurijs continetur, articulum vocant. id enim ratione faciunt. Virg. octauo Æneidos,

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæq; tenebant.

Indigenæ Fauni.

Etsi hoc de dijs illorum locorum dicitur, cùm tamen eos indigenas dicat, ad eorum sententiam respexit qui autochthonas, id est aborigenes & terrigenas se censebant, vt Athenienses, Argiui, Arcades, Thessali. Censorinus hoc confirmat: *Denique,* inquit, *hoc etiam vulgò creditũ est, vt plerique genealogiæ auctores sunt, quarundam gentium, quæ ex aduentitia stirpe non sint, principes terrigenas esse, vt in Attica & Arcadia, Thessaliaq;, eosq; autochthones vocitari. vt in Italia, poeta cecinit, Nymphas indigenasq; Faunos nemora quædam tenuisse, non difficilè rudis antiquorum credulitas recepit.*

CAPVT XV.

Habete cum porcis & fiscina, hospes Zacyntho, lares viales, fortuna hera, lien seditionem facit: apud Plautum in Mercatore.

SI quis me fortè roget, quid apud Plautum in Merc. Sc. Ad patrẽ. ille sibi versus velit,

Iam obsecro vobis hercle habete cum porcis cum fiscina:

Habete cũ porcis, cũ fiscina.

respondeam mihi videri eum lusisse vt in scropha, quam vel abalienamus sæpenumero, vel credimus cum suo fœtu, & fiscina, qua sordes & ster-

& ſtercora haræ efferimus: ac proinde perinde eſſe ac ſi nihil quicquam ille ſibi reliqui faceret, ſed omnia cederet ſine exceptione. ſic igitur figuratè cauillatur in amica quæ ſignificatur, quamque adeò alijs tranſcribit à ſe amandatam. Item illud ex eadem fabula. Sc. Diuûm atque. *hoſpes reſpondit Zacyntho ficos non fieri malas*, quam ſententiam habet? opinor dici vt fici, quæ acerbæ immaturæque inſuauitatem habent, percoctæ tandem ad ſuauitatem & dulcedinem miteſcunt: ſic eius iuuẽtutem acerbam eſſe etiamnum & indomitam, quæ ætate emanſueſcet & domabitur. Sic enim obliqua figura ſermonis adoleſcens perſtringitur.

Hoſpes Zazyntho. Hoſpes porrò Zacyntho hoſpes eſt Zacynthius, vel è Zacyntho, vt Ζακυνθόθεν dicitur, & vnde domo.

Lares viales. Lares autem viales in eadem ſcena, vt ſuſpicor, dij ſunt, qui viæ præſunt, vt ſint θεοὶ ἐνόδιοι, quos inuocare ſolent qui peregrè proficiſcuntur & ad viam ſe accingunt: quo etiam cognomento colebatur Mercurius: erat & Apollo ἀγυιεὺς, ſed is à vijs vrbis nomen habebat. eodem modo θεοὶ τεράστιοι qui à Græcis vocantur, à Latinis dij prodigiales appellantur, vt apud Plautum Iupiter prodigialis nominatur. προστατήριος autem Apollo vel ἀγυιεὺς ſignificatur in hac fabula, Sc. Quoniam à viro. cùm ſcribitur,

Apollo quæſo te vt des pacem propitius.

Fortuna hera. Spectatrix atque hera hominum fortuna cenſebatur ab antiquis, inde illud Ennianum apud Cic. lib. 1. Offic.

Vóſne velit an me regnare hera.

& apud Plautũ, in hac fabula, Sc. Diuûm atq;.

Diuûm atq; hominum quæ ſpectatrix atque hera
eadem es hominibus.

Qui iudex erat olim captus vel datus, is ſibi qui in conſilio eſſent aduocabat, verius & melius vt de re & cognoſceret & iudicaret: ex illa conſuetudine eſt à Plauto facetè ſcriptum, Sc. Miſerior.

De iſtac ſum iudex captus. Po. captus? iam ſcio,
Nunc tu in conſilium iſtam aduocaſti tibi.

At verò illud, Sc. amice. *generis Græci eſt*, propter oues Græcas dictum eſt, quæ & Tarentinæ vocabantur, pellitæque & tectæ paſcebantur, propter lanæ pretioſum vellus, vt apud Varronem de re ruſtica, libro ſecundo capite 2. eſt ſcriptum. Sc. Homo me.

Impleantur meæ fores elegiorum carbonibus.

ſolebant veteres, ſi quis erat formoſus aut ſi qua formoſa, in foribus ſcribere, vt apud Ariſtophanem in Veſp. de Demo filio Pyrilãpis ſpecioſiſsimo, καὶ νὴ Δί᾽ ἄν γ᾽ ἴδῃ γέ πω γεγραμμένον τὸν Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ Δῆμον καλόν. nec verò tantũ nomẽ, verùm etiã aliquid laudis cauſa adſcribebant carbonib. pingentes: eas laudes formoſarũ & ſcripturas hic carbones elegiorũ appellat. Ab elegio autẽ nomen elogij nonnihil deflexum manaſſe ſuſpicor, quod in vtranq; partem accipitur: vt & elegij nomen tam laudi q̃ vituperationi ſeruit. alij eclogium ab ecloge deducendum arbitrantur eſſe, & elogium tamen ſcribendum. Sc. Ex ſummis.

Seditionem facit lien, occupat præcordia: Seditionē facit lien.

lienem potius noxæ eſſe quàm bono credebant antiqui, atque ita plerunque eſt, præſertim cùm intumeſcit: & aliorum viſcerum loca etiam occupare velle interdũ videtur, cùm ita creſcit, & cordis regionem inuadere. ſic in Caſina, Sc. Face Chaline. *cor lienoſum, opinor, habeo.*

CAPVT XVI.

Stellatus, qua arte conſideret, rota, digito attingere, Caucaſus, ius nigrum.

QVOD ait M. Tullius lib. 5. Tuſcul. diſputationum, *Nec ſtellatus Cepheus*: luculenter & eleganter eſt dictum, pro, inter ſidera relatus, & ſidus factus, ſed Græcorum modo, quibus hoc ſignificat καταστερισθείς, vt qui mediocriter Græcorum literis tinctus eſt, nouit. (Stellatus.) Interdum è re eſt Græca comparare, quæ Latinè expreſſa ſunt: ita enim Latinorum oratio, maximè cùm interpres eſt & internuncia alieni ſermonis vt in fabulis Græcis, intelligitur, declaraturque voluntas ſcriptoris, & vocum notio: vt in eo quod mox ſequitur, *Quæſiuiſſe ex eo, qua maximè arte conſideret*: (Qua arte cõſideret.) quod eſt, ἐπὶ τίνι μέγα φρονοίη aut πεποίθοι, vt apud Xenophontem in cõuiuio, λέγω ὑμῖν ἐφ᾽ ᾧ μέγα φρονῶ: & iterum, ἐπὶ ποίᾳ ἐπιστήμῃ μέγα φρονεῖς. Illud igitur eſt, qua arte fretus eſſet, & cuius artis fiducia niteretur. In eodem ſcribitur libro: *In eo etiam putatur dicere, in rotam* (Rota.) *(id eſt genus quoddam tormenti apud Græcos) beatam vitam non aſcendere.* Hoc affici cruciatu, τροχίζεσθαι dicebatur, eratque rota inſtrumentum, in quo diſtento corpore homines torquebantur: dicitur à Græcis τροχὸς βασανιστικὸν ὄργανον διατεῖνον τὰ σώματα τῶν βασανιζομένων. Apud Ioſephum in Maccabæis, eius ſupplicij crebra mentio eſt: vt, *illigari igitur mole pedibus appenſa, atq; innecti rotæ iubetur Maccabæus: ita etiam in gyrum circuli porrectus, vt ſolutis hinc inde viſceribus, veniſq; diſtentis dolores ipſius & pœnæ creſcerent.* Iterum, *& vt erat affixus rotæ, igni in catasta obijcitur.* Rurſus, *rotæ poſtmodum affigitur, nec tendi magis iam poterat, quia & partes & fruſta corporis horrendiſsimo pependere aſpectu.* Meminit & Ariſtophanes, ἐπὶ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ᾽ ἐκεῖ στρεβλούμενον εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας. Ac non dubito quin libro 6. Æneid. hoc tormentum intellexerit Latinorum poeta, cùm ait,

——radijsq; rotarum
Diſtricti pendent.

Ait idem eodem libro, *Lælius ſi digito quem attigiſſet, pœnas dediſſet*, (Digito attingere.) id eſt, ſi vel leuiſsimè tetigiſſet: ita enim leuiſsimum, & penè nullum tactum exprimere ſolebant: vt in epigrammate veteri apud Gel. lib. 19. cap. 9.

Si digito attigero, incendam ſiluam ſimul omnem.

id eſt, ſi vel leuiſsimè tetigero. at apud Terentium in Adelphis, actu ſecundo ſcena 1. ſine digito,

Si attigiſſes, ferres infortunium.

Ait idem, *nudi æſtatem agunt & Caucaſi niues hyema-*

lemq; vim perferunt sine dolore. Hic non est ille Caucasus in Scythico exurgens solo mons, sed in Indico confinio se attollens Macedonum armis (vt scribit libro vndecimo Strabo) Orientem subigentibus prioris Caucasi nomen adeptus: huius etiam mentio est in Thyanei vita apud Philostratum, libro tertio capite 1.

Ius nigrū

Ius autem nigrum, quod ait in Lacedæmoniorum phiditijs cœnæ caput fuisse, à Græcis dicitur esse, quod in consuetudine αἱματία vocabatur. Ex quo suspicamur sanguine vel mixto vel incocto atrum colorem iuris illius redditum fuisse: cuiusmodi ius botulorum videmus. Hoc autem ius in mensa Lacedæmoniorum erat præcipuum, vt senes eo cibo acquiescerent plerunque, vt ait Plutarchus, nec obsonium aliud desiderarent.

CAPVT XVII.

Cantus rescripti sonis, puluinaria deorum, exanimo expectorat: apud Cic. 4. Tusculana.

Rescripti cantus.

SCribit Cic. 4. Tuscul. cantus rescriptos fuisse sonis: vbi quid sit rescribere ambigi video: mihi quidem, quod Græci ἀναγράφειν dicunt, significare videtur, vt dicat Cicero ea tēpestate iam cantus fuisse notatos & scriptos suis sonis, &, vt Græci loquuntur, φθόγγοις, nec antiquis defuisse musicam. Solet autem persæpe Cicero verba Græca exprimere Latinè, quod quidem eum fecisse arbitror cùm rescribere hic dixit. sed velut è carceribus emissi librum percurramus, vel eius saltem aliquam partem decurramus. Puluinaria deorum cùm dixit eodem libro, epulum significat, vel interprete Flacco, qui scribit lib. 1. od. 37.

Puluinaria deorū

——nunc saliaribus
Ornare puluinar deorum
Tempus erat dapibus sodales.

Vt autem rei diuinæ tibias, sic dapibus deorum & puluinaribus adhibebant fides, imitati, vt opinor, veterem poetam, apud quem Ioui epulāti Apollo fidibus canit. Nemo autem est, qui non Ciceronem oblitum disciplinæ quam æmulatur existimet, qui Pythagoræ & Platonis descriptionem sequatur animum in duas partes diuidentium, alteram rationis participem, alteram expertem. hoc enim non est vllo modo consentaneum Stoicorum decretis quæ sequitur. nam perturbationes in ratione ponunt, & quæ ratione carent animantes perturbationis aliquid simile habere prædicant, non tamen perturbari. Denique hoc doceamus è Plutarcho, qui ita in libro de virtute Morali scribit, καὶ νομίζουσιν οὐκ εἶναι τὸ παθητικὸν καὶ ἄλογον διαφορᾷ τινὶ καὶ φύσει ψυχῆς τοῦ λογικοῦ διακεκριμένον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τῆς ψυχῆς μόριον, ὃ δὴ καλοῦσι διάνοιαν καὶ ἡγεμονικὸν, δι' ὅλου τρεπόμενον, καὶ μεταβάλλον ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς καθ' ἕξιν ἢ διάθεσιν μεταβολαῖς, κακίαν τε γίνεσθαι, καὶ ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἄλογον ἐν ἑαυτῷ. In quo & Stoici à Galeno doctissima animaduersione & censura acerrima in libro de placitis Hippocratis & Platonis notantur. Ciceroni igitur instituta Stoicorum sectanti hoc libro dissimilem rationem & quidem repugnantem interponere, nónne fraudi esse debet, vt dissentanea & aliena & parum Stoica scribenti? Sed ius suum tenuit, opinor, meminitque se Academicum esse, vt impunè possit quæcunq; velit è diuersis philosophorum familijs decerpere atq; miscere. At in versu,

Tum pauor sapientiam mihi omnem exanimo expectorat,

Exanimo expectorat.

valet exanimato. nam qui duobus verbis ex animo scribunt, ridiculam reddunt translationem: cùm ex animo expectorare non minus risum commoueat, quàm si quis vicissim ex pectore exanimare dicat: vtrunque certè inuenustum & ineptum est. quod autem scribitur, *Est autem quædam animi sanitas quæ in insipientem etiam cadat, cùm curatione medicorum conturbatio mentis aufertur*: vereor ne Ciceronis mandata non fideliter perferat. Quis enim nescit omnibus hominibus posse mentis insaniam oboriri, & medicorum literis eius morbi curationem tradi? verisimilius sit Ciceronem de sapiente hoc quàm de insipiente scripsisse, quem Stoici fatentur ludi interdum visis & delirare. Diogenes Laerti[9], προσπεσεῖσθαι μέντοι ποτὲ αὐτῷ φαντασίας ἀλλοκότους διὰ μελαγχολίαν ἢ λήρησιν, οὐ κατὰ τὸν τῶν αἱρετῶν λόγον, ἀλλὰ παρὰ φύσιν. hæc cùm ita sint, sic restituendum Ciceronis locum puto, *Est autem quædam animi insanitas quæ in sapientem etiam cadat.* Nos Ciceronem cursim legentes ista attendebamus, quæ huc retulimus, vt quæ nos fecimus iuuentutis causa, alios eadem etiam facere doceamus, qui plus in literis vident.

CAPVT XVIII.

Quædam in Cicerone 4. Tuscul. emendata, mandare malis.

Cicero emendatur.

DE gladiatore Placideiano iracundè depugnaturo, ex Lucillio hoc affert Cicero 4. Tuscul.

Quàm gladiū in stomacho, sura, ac pulmonib. sisto: vbi omnes in vocabulo sura, vt scopulo offendūtur, nec iniuria: cur enim à stomacho ad suram repentè tam longè transitur? deinde cùm interficere velit parem, nec lethalis plaga sit suræ, cur ibi sistere gladiū & defigere postulat potius, quàm immergere iugulo aut iecori? quid igitur si fibrā scribimus? nam & vox non longè abludet, & significatio iecori cōueniet. poetæ enim iecur sæpenumero fibram vocāt. mihi quidē vel Areopagitarum iudicio videtur non damnatū iri vocabulum istud in sedē deterioris inquilini introductū. Ego aliquādo etiam lura legendū credidi, vt os ventriculi, qui ceu vtris vel culeus quidam est, intelligeretur, vnde & lurcones vocātur. Illud quoque eod. lib. in vitio videtur esse, *Itaq; bene adhibita ratio cernit, qd optimū sit, neglecta multis implicatur erroribus.* hîc *habita* legere commodius omnino fuerit. nā bene haberi dicitur, quod diligenter seduloque curatur & colitur, neq; negligitur: quomo-

quomodo rationem censet esse excolendam. id cùm sit bene habere, vt intelligunt qui Latinè sciunt, vitio, vt opinor, nō vertetur ei nec crimini, qui ita legendum censuerit. Ne illud quidem sensui satisfacit, quod ita scribitur, *Venerem vnam excludit vt iniquā*: nam cùm sequatur, *eamq; præ libidine negat curare quicquam*: quo tandē modo libidinosæ & lasciuæ, & flagitiosæ deæ congruet iniquitas? Ego, quasi ariolum, consului librum antiquum, in quo *nequam* reperi, & mediusfidius ei locum istum adiudicaui: nequitiam enim Veneris tantam esse censet, vt precanti opem non sit latura, voluptatibus auocata atq; capta. Maculosus est etiā versicul⁹ antiqui poetæ, ab eo citatus ex Atreo.

Impius hortatur me frater vt meos malis
Miser manderem natos:

Mandare malis.

ego mandem rectum puto. nam mandare malis, est malis committere & comesse, vt apud Lucretium, lib. 2.

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.

Est igitur vetus loquendi formula, quam & mensura versus postulat, & proinde non incallido nec inerti nec somnianti eam etiā dictat. sed & collegæ meo Lambino viro erudito ita videri mirificè lætor. Ego etiam quod mox sequitur, *eorum viscera adponit*, ex eodem poeta esse arbitror, & versiculi inchoati clausulam existimo, verborum structura tamen mutata: versus autem integratur hunc in modum,

Mandem natos, eorum adponit viscera.

Puto & versum esse trochaicum antiqui poetæ, qui tamen non aduertitur, *Ob scelera animiq; impotentiam & superbiloquentiam.* nam & mensura conuenit, & verba oratoria non sunt, sed poetica. at cōtra versus numeratur, *Semper Aiax fortis:* cùm oratio sit soluta: mox tamen in altero octonario,

Summam rem perfecit manu:

legendum crediderim, nō *manus*. quod autem sequitur, *Prælium cùm restituit insaniens:* ab alia dici persona tragœdiæ arbitror, vituperante vel eleuante facinus Aiacis, vt per insaniam admissum: quod tamen alia laudauerat antè persona. Et cùm excurrat longius versus, verisimile est non debere hoc pro clausula agglutinari cæsuræ superiori, sed reglutinari, atque separari. Odiosum autē illud omnino est, *ex qua cogitantur perturbationes*: non enim cogitandi vsitata significatio est. Ergo vel coagitātur legēdum, si quis hoc verbum ferre possit, vel cogitantur pro coguntur & colliguntur & comparantur dixit, multi etiam agitantur reponunt.

CAPVT XIX.

Sesquipedalia verba, stans pede in vno, purgare, culigna, ô fortunatam natam.

Sesquipedalia verba.

VT quicq; in buccam veniet, ita hoc capite scribetur. Sesquipedalia verba apud Flaccū in Arte, non tam intelligo longa & extensa, quàm turgida & inflata ac prætumida. Nam ab architectis esse translationem sumptā puto, apud quos sunt tigna sesquipedalia, materies crassior: ita loquitur nō rarò Vitruuius. inde igitur Horatium explicandum arbitror cùm ait,

Proijcit ampullas & sesquipedalia verba:

ampullarumq; figura, quæ tumidæ sunt, huic congruit interpretationi: quanquam si de longis quis accipiat, qualia sunt dithyrābica, non repugnabo, præsertim cùm dicat li. 7. Epig. 13. Martialis, etsi hoc obscœnius est,

Mentula cui nondum sesquipedalis erat.

Stās pede in vno.

——stans pede in vno,

apud eundem Flaccū lib. 1. sat. 4. est facili conatu & opera sine contentione & nixu. nam vno pede qui stat, aduersarium se nullum vel non fortem habere credit. cùm enim vno pede nos sustinentes pendeamus & vacillemus, securus esse videtur, aduersarijq; vires contēnere, qui sese nō vtroq; pede firmat stabiliter. vnde & omni pede standum Quintilianus li. 12. c. 9. vsurpat, pro omni contentione totisq; viribus. Ergo illud,

—in hora sæpe ducentos,
Vt magnum versus dictabat stans pede in vno:

Purgare.

significat Lucillium temporis momento solitū vena facili plurimos effundere versus. Purgare est interdum inane & vacuum reddere, id est purum: nam purus locus interdum dicitur, in quo nemo homo est, & qui nulla re occupatur, vt elegāter apud Flaccum lib. 2. epist. 2. emendauit politissimi & doctissimi iudicij vir Dionysius Lambinus: —verum

Puræ sunt plateæ nihil vt meditantibus obstet.

Culigna.

sic & purgare dixit pro Sestio Cicero, *cædem maximam facias? forū purges?* cùm enim homines interficiuntur, alij cæde perterriti fugiunt, & locum purgant. & Varro apud Non. *purgatum scito.* quod quidem & aliàs attigimus. Qui calix Latinè dicitur, Græcè vocatur κύλιξ, & à priscis Latinis propius ad vocem Græcam accedentibus, culigna. Varro apud Noniū, *mensæ ante ponebantur cum culigna & vino, quò quæ veniebant ad fœtam amicæ gratulatum, dijs mactabant.* hîc, vt & illud adijciam, fœtam puerperam appellat, vt & in libris de re rustica. Versus ille Ciceronis, qui obtrectatorum eius & inuidorum virulentos morsus excitauit in ipsum,

O fortunatā natā.

O fortunatam natam me consule Romam:

hanc opinor sententiam continet, fœlicem illo Reipub. statu Romam fuisse, quam constituerat confirmaratque in consulatu. optimatum enim potestatem & Senatus auctoritatē stabilierat, & cum principibus coniunxerat equites. Roma igitur, non illa quæ ante eius consulatum malè temperatis maleque conciliatis ordinibus, populo nimium insolescente, & tribunatu nimium insultante viguerat, fœlix habenda erat: sed quæ ipso consule demum exorta est, principis ordinis cōsilio Reipub. permissa, eique cæteris obtemperantib⁹.

neq; verò est cur vel à Quintil.lib.9.c.4. vel Iuuen.sat.19. versus irrideatur ob iteratione͂ earundem syllabarum: hoc enim veteres in delicijs habebant: vt Cic. de Amicitia, *Etenim eo loco locati sumus.* & Maro, 3 Æneid.

—tales casus Caßandra canebat.

Hanc figuram posteritas fastidijt, & ex suo fastidio ea quæ de industria, vt venusta, affectauerant antiqui, aspernata est. quæ tamen multis in rebus ineptius multò & putidius lasciuijt & lusit, vt meritò in quibus se circunspicit, interdum à serijs & intelligentibus irrideri queat.

CAPVT XX.

Toga, aries, oscillum, Tisamenus, cactus, cataclita, patagium, striculus, fullones, caliendrum: apud Septimium Tertull. duplici panno apud Flaccum, Muræna, quædam in Tertulliano emendata.

SEPTIMIVS Florens erat ille quidem omni liberali eruditione imbutus, verùm de industria orationem asperat, & horridum quiddam affectat & consectatur, proinde quasi parum virilem eam eloquentiam putaret, quæ concinnior & elegantior esset. eius ego librum de pallio sanè luculentum & eruditum, sed iniuria temporis multis locis maculosum hisce diebus cùm in manus sumpsissem, hæc in transcursu properans annotaui. Quod in eo scribitur, *nec intra genua inuerecundè, nec brachijs parc*, cùm non satis intelligam, errorem ferè subesse odoror: ac in hoc libello velut in horto irriguo herbæ, sic errores sanè vberrimi succreuerunt: emendandum fortasse sit, *nec brachijs parce*: sententia correctionem istam dictãte. Nihilominus & illud sic lego, *at cùm secularium sortium variauit vrna.* quis enim nescit sortes solitas esse mitti in vrnam, in qua manu versabantur & educebantur? Itaque quod alij supponunt, *secularium sortium domina fortuna*: nõ perinde probo. Ius datum togæ Carthaginiensibus apparet tum cùm à Statilio Tauro deducta Colonia est muro cincta, Ælio Saturnino vel augure vel pontifice eam Coloniam inaugurante, & solemne carme͂ effante: non enim ius erat cuiuis eius togæ vsurpandæ. proinde scribit, *cùm concordia iuuat, toga oblata est.* Cùm dixisset Carthaginienses tunicam cinctu arbitrante suspendisse & pallium tabulata congregatione fulcisse: subijcit, *si quid vel dignitas vel temporalitas vestit*, vbi libéter *vertit* scriberem, quod haud paulò ad sententiam esset accommodatius. Togam tradit à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos venisse. Græci quendam Tebennum Arcadem togæ Romanæ inuentore͂ prędicant, qui primus id genus vestis gesserit, & linum Ionicum naui ingressus in Italiã venerit, & vestimentum propagarit: vnde & togam τήβεννον appellatam fuisse scribunt de inuētoris nomine. Cùm autem scribat arietem, machinam oppugnatoriam, inuentum fuisse à Carthaginiensibus, id Vitruuius lib. 10. c. 19. in oppugnatione Gadium factum esse scribit: Plinius lib. 7. cap. 27. bello Troiano ab Epeo muralem machinam, cui olim equus nomen fuerit postea aries, inuentam esse refert. Dicit Septimius Florens, *in oscillum penduli impetus armatum*, sanè pereleganter: nam quamuis oscilla sint parua sigilla in effigiem humanam arte simulata, vt scribit Macrobius lib. 1. Satur. c. 11. & oscilla quoque sint imagunculæ quæ infantibus præbentur ad lusum: tamen oscilla etiam dicebantur αἰῶραι, id est, pensiles quędam gestationes de arboribus suspensæ, in quibus homines per lusum iactabantur, atque ea iactatio oscillatio dicebatur: nam homines eo genere lusus se iactantes impositi transuerso tigno de arbore suspenso, alternis se mutuoque subiectabant deprimebantque. quod genus lusus per sex feriarum Latinarum dies celebrare solebant, in memoriam & imaginem vitæ humanæ, in qua altissima interdum in infimum deijciuntur, infima in altum efferuntur & euehuntur, ita memoriam redintegrantes initio acceptæ vitæ illis diebus: per oscillationem motus cunarum: per lactatam potionem qua tum vtebantur, lactis alimentum significabant. nam lac Latinis ferijs adhibebatur etiam in sacrificijs: Cic. 1. de diuin.

Toga. — Aries. — Oscillũ.

—& læto mactasti lacte Latinas.

Virgilius 2. Georg. oscillationem etiam Liberalibus, vt existimo, fieri dixit:

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu:

in quo tamen φαλλὸν multi interpretantur: nam & obscœnæ etiam partis simulachrum oscillũ vocari posse censent. Inde igitur per translationem oscillum in ariete murali dixit Septimius, propterea quòd malo statuto tanquam trutina, alter transuersus suspendebatur, eodẽ modo de mundo ex axe pendente in libro de Anima dixit, *Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum de illius axe suspendens.* In eo de pallio libello lego, *sic & terram si recenseas, temporatim verti variantem, propè poßis eandem negare.* Et non ita multò post, *nulla iam Delos, Arene, Samos, & illa, si non mendax Plato, in Atlantico Libyam & Asiam adæquans, nunc quæritur:* nam in mari Atlantico mersam ingentem insulam scribit Plato in Timęo. Tractatur & idem locus in Apologetico, c. 39. alijs tamen locorum nominib. locum subijciam, vt lectori sit existimandi copia: *legimus Hierapolin & Delon & Rhodum & Con insulas multis cum millibus hominum peßum abijsse: memorat & Plato maiorem Asia & Africa terram Atlantico mari ereptam.* pro Arene autem propè affirmare ausim Rhene legendum esse, quæ erat insula exigua Delo vicina, vt auctor est Stephan9. Emendo etiam, *Nam & primitijs maiore ambitu terra cassa:* &, *Scythæ exuberant in Persas:* vel certè, *exuperant Persas*: illud alterum magis placet. &, *Chaldæum semen in Aegyptum educitur*, non vt vulgò, educatur. pro Temeno pariter, mihi affirmare liqueret verissimè scriptum iri, *Tisameno*

Tisamenus.

meno pulso, qui Orestis filius fuit, nisi Pausanias
Cactus. refragaretur. Et mox, *Sic & Iones Nelei comites*. Cactus autem, quē paulò post cum rubo coniungit, herba est spinosa & aculeata, quæ, vt Plin. libro 30. cap. 16. ait, in Sicilia tantùm nascitur. Itaque eius Theocritus meminit in quodam edyllio. ea folio est lato & spinoso, vt describitur à Theophrasto. carduum eum qui cina-
Cataclita. ra dicitur putat esse Athenæus libro 2. Cataclita eodem libro accubita sunt, quibus ad accubendum vtebantur: ea molli pluma implebantur, vt ex Lampridio in Heliogabali vita
Patagiū. notum est. Patagium est quod ad summam tunicam assui solet, velut instita quædam inaurata: est & patagus vitis morbus, vt obiter istud addam, qui passalus malè in Theophrasti libris scribitur à quibusdam. Marcello patagium vestis est aurea. Ibidem emendo, *exuuijs ibidem relictis nouum se explicat*: mox, *audaciam & gratiam nominis*: mox, *vix se à terra suspendit*. nec multò post, *delibasse ouiculam*. &, *queis muscosæ lanositatis*. &, *proinde si necaris animata iā stamina euolues*. Vbi scribitur, *patiens certè iam vstriculus*, docti emendant, vstriculas: quæ si idonea scriptura est, vstriculæ fuisse videntur, quæ erumpentem malarum lanuginem aut aliarum partium adure-
Striculus. rent: sed striculus potius legerim. ita enim iam grandiusculi pueri vocabātur, à stricta quadā corporis soliditate & duritie. Arnob. lib. 5. *facit sumere habitū puriorem, & in speciem leuigari nondum duri atq; striculi pusionis*. Nouiani fullones apud Nonium à Nouio poeta dicti, qui fabulā cita-
Fullones. tam à Grammaticis Fullones inscripserat, quo in verbo inest infanda obscœnitas. sic puer apud Comicum Plautum in Pseud. Sc. Quoi seruitutem dij. sibi potandum dicit fructum fullonium: fœdissimam patientiam significans. Lentulus mimographus fuit, quem & Septimius in apologetico cap. 15. appellat. is Catinenses à Catina vrbe Siciliæ appellarat homines molles, qui se pumice leues & glabros redderent. Iuuenalis satyra 8.

—attritus Catinensi pumice lumbum.

Sarabara vestis erat medica fluxa: alij interpretantur crurum operimenta & indumenta. Baxea calceus philosophicus, philosophica crepida, quam, si purpuratus est philosophus, Tyriam & purpureā esse oportet. In adyta cloacinarum detulisset, dixit, pro in cloacas misisset, à Cloacina dea, quæ cloacis præerat: eam in cloaca repertam consecrarat Tatius. Lego ibidem, *Censoriæ intentionis episcynio disperso*, quo verbo Græci supercilium significant. & non mul-
Caliendrum. tò post, *crepidulam & caliendrum*: atque hoc vocabulum quod operimentum capitis significat, à Græco κάλυωθρον duci videtur. vsurpatur & ab Arnobio lib. 6. *falciculæ, claues, caliendra, fomites, talaria*: & à Flac. lib. 1. sat. 8. *–altum Saganæ caliendrū*: apud quem sunt qui appositiam comam interpretentur. Mox lego, *& armillis quas*. lego, *crepidæ cretatæ*, id est candidæ, vt fascias cretatas ad Atticum lib. 2. epist. Primum vt. dixit Cicero. duplex erat Cynicis pallium vt Crateti & Diogeni, quod Septimius indicat: vnde Horatius lib. 1. epist. 17. scripsit,

Ast hunc quem duplici panno patientia velat. Duplici panno.

nam de illo duplici pallio existimo esse interpretandum versum Horatij, eoque Cynicum philosophum intelligi, quorum professio patientia erat & æquanimitas. Instituit autem Diogenes pallium duplicare: Laertius in eius vita, πόρον δ' ὅσυγε ἐκ περιστάσεως τρίβωνα διπλώσας πρῶτος. Mox lego, *de qualibet imagine vel ara*: &, *quingentis millibus nummum*: &, *suprascriptis fortasse mensis*. Tertulliano non conuenit cum aliis scriptoribus in Muræna: nam alij dentatam & truculenti Muræna. morsus esse dicunt: Septimius edentulam, vt eius Muræna videatur esse nostra lampreta. eius verba sunt, *noua scilicet sæuitia delectato, terrenæ bestiæ exedentulæ, & exunguis & excornis*. numerorum arenarius vocatur, qui in schola tanquam in arena numeros exercet, & docet, à circensi arena & amphitheatrali translatione profecta, nisi quis potius putet ratiocinatorem & numerarium ita vocari quadam veri superlatione, quasi arenam numerare possit: vt apud Flaccum scribitur lib. 1. ode 28.

Te maris & terræ numeroq; carentis arenæ
Mensorem—

Hæc ego transcurrens & festinās è multis pauca sanè delibaui. nam liber ille maiorem diligentiam, nō operam tumultuariam, iustumq; laborē desiderat, quē his libris nō pollicemur.

CAPVT XXI.

Latini Iuniani, improlis, Iliensis Minerua.

LATINI Iuniani in libertorum numerum inducti fuerant, similitudine eorum qui socij Latini & Latini colonarij dicebantur, qui in Latinas colonias deducti fuerant. Lex sociis nominis Latini dabat, qui stirpem ex sese domi relinquerent, vt ciues Romani fierent. Hæc apud Liuiū lex extat lib. 43. ab vrb. cond. à qua profectam esse primum rationem eam qua ius Quiritiū consequerētur Latini liberti existimo, vt prole: proinde improlus vel improlis, inquit Festus, dicitur, qui nondum est adscriptus in ciuitatem: quod de Latino eum scripsisse reor. beneficio etiam principis ius Quiritium consequebātur, vt Plin. li. 10. epist. suis Latinis ius Quiritiū à Traiano petit. & item ratione, Plin. li. 7. epist. 16. *Spero, imò confido facilè me impetraturū, vt ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumisisti*. & naui, Suet. in Claudio, cap. 17. & 18. *& naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituit pro conditione cuiusq;, ciui vacationem legis Papiæ Poppeæ, Latino ius Quiritium, fœminis ius quatuor liberorū: quæ constituta hodie seruantur*. & aliis modis, qui ab Vlpiano in Institutis, titul. 1. de libert. referuntur: quo in Vlpiani libro censeo statim initio, censum lustralem, quo lustrabantur ciues quinto quoque anno, acto censu, ad discrimen census equestris, senatorij, aut eius census, qui in prouinciis agebatur, appellari:

Latini Iuniani. Improlis.

lustralisque dicitur à lustri spatio, vt si quinquennalis census diceretur: sed & tit.2.de statulib. *sed si plus donatum sit* lego: &, *mortisue causa donatum prohibet capere.* &, *nam quandiu horum quid desit.* &, *aut nolit accipere.* &, *Orcinius fit libertus*, potius quàm Orcinus. &, *fœmina viripotens.* Capiti autem quinto post illud, *ita si concessum sit*, inserendum est, quod cap.7. extat, *In potestate parentum sunt etiam ij liberi, quorum probata est, per errorem contracto matrimonio inter disparis conditionis personas*, & quæ sequuntur. Cæterùm quæ est illo in libro Meliensis Minerua? ego vitiatum nomen puto, legiq; debere Mineruam Iliensem: nam apud Virgilium & Homerũ Iliades eunt in templum non æquæ Palladis peplumque ferunt. Cùm igitur Romani originem agnoscerent suam Troianam esse, Iliensi Mineruæ hoc quoque ius tribuerunt, vt ei legari posset. Iam quis non videt, tit.11. de tutelis, tutorem cessitium, non cessicium esse appellandum? &, tit.10. Qui in potestate mancipiove sunt, &c. *si pater filium ter venundabit*, non vt obtinuit contra omnium Grammaticorum iura, *venundauit.* Sed quamobrem tandem liberi post nonum diem quàm nati sunt amissi parentibus adiiciunt decimam? equidem existimo quòd vt ciues Romani iam nomen habeant: nam puellæ octauo, pueri nono die nomen accipiebant, lustrabanturque: vnde & lustricus dies dicebatur à Romanis, ab Atheniensibus ἀμφιδρόμια. Hæc ego carptim vellicatimque velut aliud agens collegi, quæ si cui fortè vix lucubratione anili digna videantur, is me aliquando & hallucinari & aberrare à seriis sinat.

Iliẽsis Minerua.

CAPVT XXII.

Apud Catonem quædam cap. 10. explicata, semunciæ, ferreæ, fistula farraria, rutabulum, foculus, labrum, eluacrum, molile, tela iugalis, pila fullonica.

IN explicando fundi instrumẽto, verba sunt apud Catonem, cap.10. quæ lectorem, vt existimo, veluti scopuli quidam, morantur, nec cursum tenere sinunt. Eorũ ego quædam enarrabo, reliqua aliorum operæ relinquam. Bubulcos tres imperat, vt existimo, ad arandum, singulosque singulis boum paribus præficit: boues enim trinos in ea reperio formula, quod interpretor tria boum paria, vt in instruenda vinea boues binos lego, & expono duo boum paria. cùm ad tres asinos asinũ præterea vnum addit, eum molarium interpretor, vt tres illos clitellarios ad stercus vectandum. Vasa olearia instructa iuga v. quinque trapeta vel prela olearia intelligo cum suo omni instrumento: quo etiam modo alio loco exposui, & sequenti de vinea instruenda capite intelligendum censeo. Vncos ferreos inuentario suo adscribit, vt vel ex vrceis aliquid extrahatur, vel potius vt vrcei de iis suspendantur, vel iis gestentur. Infidibula ab infindendo nomen sunt adepta, quibus tanquam infinduntur vasa angusti oris, vt vrcei, vel dolia per tectorium, vt humor aut vinum infundatur: ea melius censeo infundibula vel infudibula appellari. Labellum pollulum est labellum paruulum, id est paululum: labello autem & duabus amphoris totidem vncos ferreos tribuit. Vrna quinquagenaria est quæ quinquaginta sextarios capit. Trullæ de situlis aquã hauriunt, & de ahenis aut labris. Nasiterna, vt suspicor, vas aquariũ, inde nomen inuenit, quòd tres nasos habeat: alij à nassa deducere malunt. Cuiq; iugo boũ & pari binos vomeres describit, & bina ornamenta: sic autem ea vocantur, quibus ad arandum ornantur, vt strata & subiugia. Semuncias interpretor sirpeas minores, & tanquam semisirpeas: vt sirpea loco vnciæ sit. Sic cinctus dicitur & semicinctium: ille enim est latior, hoc multò arctius & angustius: sic funis & semifunium: funis enim crassior est & maior: semifunium tenuius & gracilius. Ferramẽti nomen generale est, ad ferreasq;, sarcula, palas, rastros pertinet. Ferrea dicitur tacito furcæ vocabulo. Falces stramentariæ sunt, quibus post messem stantia in segete stramẽta desecamus. Arborariæ, quibus arbores putamus. Fistula farraria, ad far pinsendum vsui est: quod ex Plinio libro 18. capite 8. cognoscere cuiuis licet. Forcipes & rutabulum ad focum ignemque pertinent: nos vulgò tenaces vel tenaculas & palam vocare solemus. Foculus est in quo ignis accenditur, vt cibus coquatur: eos enim habebant ferreos, vt ignitabula. Cicero pro domo, *C. Atinius bona Quinti Metelli consecrauit, foculo posito in rostris adhibitoq; tibicine.* ἐσχάραν Græci appellant. Labrum Lupinatium est, in quo aqua lupinus maceratur, vt eius amarities eluatur. Labrum eluacrum est, in quo aliquid eluitur & lauatur quod sordidum est. Molæ trusatiles ad discrimẽ asinariarum dicuntur: ab hominibus enim truduntur. scapus autem vel manubrium quo mouetur mola, molile, vt suspicor, vocatur, vt à libra librile: vel potius à moliendo. Itaq; tria hîc molilia sunt, vt & molæ. Fullonicam pilam explico, qua tunduntur vestes & panni vt poliantur, quod hodieque opera rotarum aquariarum sublatis pilis fieri videmus. Telam iugalem, iugo impositam in quo texatur, esse puto, ad aliarum telarum discrimen, quæ pinguntur acu, texuntur radio, pectine, aut alio genere, sine iugo tamen. De iugo telarum Ouid. 6. Metam.

Tela iugo iuncta est.

Pilas subiicit duas, fabariam & farrariam: illã ad fabam fresam, hanc ad pinsendũ far: ac pilã eis sua priuaq; tribuit. Addit & seminariam pilam, ad cernendos seminum nucleos. Culcitræ autem lectis imponuntur, culcitis instragula, quibus incubãt homines operimẽtis obducti.

Semũciæ.

Ferreæ.

Fistula ferraria.

Rutabulum.

Foculus.

Labrum eluacrũ.

Molile.

Pila fullonica.

Tela iugalis.

CAPVT XXIII.

Explicantur quædam apud Catonem, cap. 11.

Vrnæ

Vrnæ sparteæ, per corbem metiri, flos, armarium, promptuariũ, falculæ ruscariæ, lintres.

IN vinea instruenda apud Catonem, cap. 11. salictarius est qui salictũ curat, & ex eo materiam salignam viti pedandæ iugandæq; parat. Vasa torcula trina, sunt in torculari vno tria pressoria, vt eodem tempore, tribus, vt loquitur, torculis vasis vinum prematur. pro, *dolia V.* lego, *dolia vbi vindemiæ esse poßint culeũ* DCCC. dolia condẽdis vinaceis, acinatitia vocat Varro. vrnas sparteas & amphoras sparteas ad vinum metiendum parari reor. nam si fictiles essent, tractando sæpe, vt in metiendo fit, frangerentur. Sic per corbem metiuntur iurisconsulti, quod nos per hostam dicimus. *Faciundum*, inquit Vlpianus l. si vinum. ff. de peric. & com. rei vend. *quod veteres putauerunt, per corbem venditorem mensuram facere & effundere: veteres enim propter hoc mensuram suaserunt, si quanta mensura esset, non appareat: videlicet vt appareret quantum emptori vini perierit*. *Cola qui florem demant* cùm scribit Cato, florem vini intelligit, quo vinũ intelligimus primæ notæ, quique primum fluit: sic florem salis, nitidum, candidum, optimum salem intelligit cap. 88. vt sordidum & vulgarẽ salem, popularem vocat. hoc capite molile ad orbẽ mouendum, vt molam, paratum videtur. Armarium promptuarium est, è quo promitur cibus: Plaut. in Capt. Sc. Diespiter.

Vrnę sparteæ.

Per corbẽ metiri.

Flos.

Armariũ promptuarium.

Cellas refregit omnes intus, reclausitq; armarium.

Sportæ fecariæ sunt, quibus inclusa fex prelo supponitur, vt vinum fecatum exprimatur, id cap. 133. declaratur. Falces sirpiculæ sunt, quibus sirpabantur & alligabantur dolia veterũ, quæ fictilia erant, tum cùm erant fracta. falculas vineaticas lego, nõ faculas. Sed & falculas ruscarias, quas interpretãtur aliqui rusticarias vel rurales, in Varrone rustarias reperio, lib. 1. cap. 22. de re rust. sed ruscarias in vtroque since rum esse defendo, interpretorq; falculas quibus rubi sentesq; secantur, vt alio loco doceo. antè falces posuit, hîc falculas quæ minores sunt, adscribit. Quala sataria sunt, quibus ad ferendum opus est, id est ad sementem: vt lintres vindemiæ vsui sunt, quæ & nauiæ, vt opinor, vocantur Festo libro 12. à similitudine lintrium nomen habent: nos cuppulis balneatoriis quòd similes facimus, idcircò balneatorias vocamus. Aluei sunt, quib. in lintres portantur collectæ vuæ.

Falculæ ruscariæ.

Lintres.

CAPVT XXIIII.

Epidromum apud Catonem, lecti strati, lecti subtenti, centumpondium incertũ & certũ.

EPidromum apud Catonem cap. 13. numerandum arbitror in opere funario, eoque intelligendum funem quo lectus subtẽdatur, in quo seruus cubet: nam lecti subtensi, stratis opponuntur. Centumpondium incertũ, pondus suspicor vna mole centum libras pendẽs: certis ponderibus opponitur, quæ distincta partitaq; sunt, non in vnum pondus confusa: *æquum centupondium* apud Plaut. in Asin. Sc. Vbi ego nunc. æquum est & iustum centum librarum pondus. conchis autẽ opus est ad oleum deplendum & decapulandum, quas maiores & minores describit: spongias ad tergendum vasa adscribi odoror. lego in proximo, de villa ædificanda, capite: *in tegulas singulas* N. vt manupretium sit minus, id est merces operæ sine materia, quę semissis accessionem facit. Quare mox scribitur pretium in singulas tegulas N.S. nam manuprecium & materia numeratur. Confidenter igitur continuò restituã: etenim quo alio nomine hanc audaciam temerariam vocem? *ex sing. nu. manupretium erit*. quod enim, *ex signo*, inueterauit in exemplaribus, non facilem intelligẽtiam habet, & videri possunt verba duo compendio notata in vnũ coaluisse. Quis enim non videt *ex sing. no.* coniunctis syllabis & comprehensis *ex singno* effici? deinde signo detracta litera? Hæ me suspiciones permouerunt, vt audacter contracta distraherem, & suæ breuitati redderẽ, sensum integrũ exhibenti, quem contractio corrumpit. Mihi tamen hoc precio percharæ videntur tegulæ, sed libri tam non emendandi quàm deintegro scribendi essent, si ad diminutionẽ summę longè à literatura vetere recederetur.

Epidromum.

Lecti strati, subtẽti.

Centumpondium certũ & incertum.

CAPVT XXV.

Torcularium in Catone, quadrina vasa, prelum, lingula, arbores, succula, porculus, vectes remissarij.

IN torculario Catonis cap. 18. quòd non tam Grammatici literatura q̃ architecti eiusque ingeniosi opera, vt intelligatur, indiget, pauca quædam libando annotaui, quæ æquus lector obsecro boni consulat: ab aliis reliqua deposcat. Torcularium locus est vel ædificium in quo sunt torcula vasa & trapeti. Torcularium quadrinis vasis, non quadrariis lego, vt alio loco quinis vasis. quadrina vasa sunt quadrina torcula. Ibidem lego, *vti contraria sint*, non vt receptum video: vult enim bina è regione collocari, quem etiam sensum illud *contra ora*, potest vtcunq; reddere. Arbores cum cardinibus, intelligo arbores cum suo pede, quo tenuiore insiguntur suæ basi, suoque fundamento inseruntur. Infrà pedicinum vocare videtur, qua forma amicinum dicitur, vt sit πολλών, id est vt sit pes gracilis edolatusque, quo arbor statuitur, inseriturque foramini fundamenti. eius verba sunt, *ibi foramen pedicinis duobus facito: ibi arbores pedicino in lapide statuito*. quid si paulò antè, *foramina tria longa p. s.* —— emendemus? quanquam culpam præstare nolumus: quare qui id faciat, suo se periculo non nostro facturum sciat. nos enim coniecturam mouemus, non definimus. Exculpta verò foramina intelligo, cauata, quo sensu & Varro libro 2. de re rustica vsurpat. Prelum trabs est torcularis ad premendum

Torcularium.

Quadrina vasa.

Prelum.

Lingula.

premendum, in quo lingulam interpretor nouissimam partem, quæ inter duas arbores inseritur: eam pedes duos & semissem longam esse vult, & ita inter arbores conuenire debere proximo capite describet, vt digitũ pollicem laxaméti habeat, quò facilius prelum moueatur, quàm si arctius iungeretur. Infrà æquè, *vasis quadrinis*, legendum confirmo. moxque, *imbi lapide silice totum forum*. quid autem forum sit alibi me explicare memini. Arbores auté in torculari Cato vocare videtur, quas vulgò gemellas posteriores solemus dicere, vt stipites anteriores gemellas, ni fallor: hæc enim omnia coniectura quadam vacillante & infirma à me diuinantur. Atq; hæc quidem Cato præcipit de torculario oleario: quòd si quis vinarium facere velit (vasa vinaria Cato vocat) is, vt proximo capite scribitur, stipites & arbores binis pedibus altiores faciat. Succulam auté in torculari velut scrophæ similitudine vocatam auguror: vt enim scropha vel succula porculos habet, vt comicus Plautus in Rudente, Sc. Cupio ædepol. scribit,

Arbores.

Succula.

I directa cum succula & porculis:

eodem etiam modo suum hæc machina porculum habebat. nam in media circiter succula batillus aut vncus, qui figebatur vt teneret funem, quo dum versabatur succula, circumplicabatur, porculus vocatur. Cato cap. 19. *porculum in media succula facito*. Ibidem, *vbi porculum figere oportebit*. Remissarij vectes súntne quibus remittitur non tenditur prelum, an verò qui remissioris & minoris longitudinis? si me roges, hoc verius putem. vt autem hi remissioris sunt longitudinis, sic etiam remissius premũt, minusq; astringunt, vnde & nomẽ. nam aliàs maiore conatu & constrictione est opus, aliàs minore nixu & pressione, præsertim in oleo faciendo: interdum etiam in vino. Scio equidẽ me præteriisse multa, sed qui nisi satur discedere non vult, abdomini nimium seruit: nos homines non pascere, sed quodam gustu eorum palatũ studemus excitare: reliqua atque adeò omnia, illis relinquentes, qui & doctrina superiore præditi sunt, & ocio maiori abundant.

Porculus.

Vectes remissarij.

CAPVT XXVI.

Somnium Vestæ narrare, faces ardentes Dianæ, compita, Maro, quædam in Propertio emendata.

Somniũ Vestę narrare.

PRopertius libro 2. elegia 30. scribit,

Ibat & hinc castæ narratum somnia Vestæ,
Neu sibi néue mihi quæ nocitura forent.

Veteres ad depulsioné malorum somniorum, quam viderant speciem narrabant diis, ac sæpenumero domesticis, vt Vestę, & Græci Apollini προστατηρίῳ, vt apud Sophoclem Clitæmnestra in Electra: sed & Soli idem facere solebãt: Sophocles, Τοιαῦτά του παρόντος, ἡνίχ' ἡλίῳ

Δείκνυσι τοὔναρ, ἔκλυον ἐξηγουμένου.

Soli autem ideo narrabãt, q; quemadmodum sua luce tenebras fugat mundumq; illuminat: ita noctis species somniaq; discutere & irrita reddere putabatur: nox enim somniorum parens habebatur, cui radiatus & lucidus Sol contrarius est. Eodem lib. eleg. 33.

Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

Faces ardẽtes Dianæ.

Mulieres voti damnatæ & compotes ab vrbe ardentes faces in Aricinũ nemus, vbi religiosissimè colebatur Diana, ferebant illius deæ feriis, vt Ouid. 3. Fast. scribit,

Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Fœmina lucentes portat ab vrbe faces.

Venatores (nam venationibus Diana præest) sæpenumero faces spicatas accensas eò ferebant, & canes suos morbo aut scabie affectos infulis velatos diis sistebãt, omneq; instrumẽtum venatoriũ ante eam collocabãt. Gratius,

Spicatasq; faces sacrum ad nemorale Dianæ
Sistimus, & solito catuli velantur honore:
Ipsaq; per flores medio in discrimine luci
Strauère arma, sacris & pace vacantia festa.

sed & Diana, quæ venari ferasq; agitare & sagittis configere antiquorum opinione censebatur, illis ipsis feriis suis, quę Idib. Augusti celebrabantur, emeritos canes quietosq; à venatione & immunes habere credebatur, ipsaque etiam feriari: Papin. 3. Sylu. —*ipsa coronat*

Emeritos Diana canes, & spicula tergit,
Et tutas sinit ire feras.

Sed quoniam in illum Gratij locũ incidi, non præteribo ex eo intelligi non tantùm compita in vrbe fuisse, verùm etiam in lucis vbi colebantur dij. scribit enim,

Compita.

Idcircò aerijs molimur compita lucis.

sed & in agris, quod Cic. 2. de Legib. significauit, cùm scripsit, *Lucos in agris habento, & larum sedes.* Larum enim sedes est in compitis. Sequitur mox in Propertio,

Flumina sopito quæq; Marone cadunt:
Et leuiter lymphis tota crepitantibus vrbe,
Cùm subito Triton ore recondit aquam.

Maro.

opinor in aquæductu, qua saliebat aqua, fuisse statuam Maronis, siue ille poeta fuerit, siue Maro Homericus, eo habitu positam, vt susurro eius sopitus videretur. Credibilius omnino tamen est in aquæductu statuam fuisse prisci illius Maronis optimi vinitoris, comitis expeditionum Osiridis, quem ætate prouectum, vt Diodor. lib. 1. scribit, in Thracia reliquerit, Maroneæq; conditoré monumenta antiqua produnt: atq; argumentũ nõ inelegans inscitúmque fuerit, vitigeni potus optimum cultoré, peneq; inuentoré pro vino hominibus aquas ministrasse. Cùm autem quadam in vrbis parte Triton magnam aquæ copiam ore profundens, epitoniis versis aquam recondiderat, & fundere destiterat, illa mutato flexoque cursu magno impetu crepitans ad porticum Pompeij tendebat per tubos, qua sopiti erat statua Maronis, & tanta cadebat mole, vt cùm leuiter in reliqua vrbe aqua susurraret, illic flumen videretur iustum esse. Eleg. 35. eiusd. lib.

Propertius emendatur.

Aut quid Cretæi tibi prosunt armina lecta?

Cretæum

Critæum illum qui nouerit nondum conueni quenquam: aut igitur pro Epimenide Crete dictum est, vt à Beroaldo traditum est. constat autem eum scriptorem carminum fuisse: aut Lucreti legendum est, cuius elegantissima carmina de rerum natura hodieque extant. Forsse enim ea perstudiosè Lynceus legebat, cùm & ipse poetas amaret, & versus scriberet, & ex illius ætatis secta se ad Epicuri sententiam propensiorem & dociliorem præberet. Ea enim philosophia tum in amoribus & deliciis erat: &

Nil iuuat in magno vester amore senex:

de Epicuro dictum accipi poterit non incommode; probabilior tamen Beroaldi sententia videtur.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER OCTAVVS.

CAPVT I.

Ocnus, dextra iuba, salire medio foro, pergula, quædam in Propertio declarata.

Quedam in Propertio declarata.

VERSVM Propertij libro 4. eleg. 3. alioqui non facilem Politianus Miscellan. capite 81. aperuit, quem subscribam,

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Aeternusq; tuam pascat aselle famem.

Pictus enim fuerat, vt Plinius lib. 35. cap. 11. scribit, *à Socrate piger qui appellatur Ocnos, spartum torquens, quod asellus arrodebat.* Quis autem non videt magnæ pigritiæ fuisse in torquendo sparto laborare, nihilque proficere, rodente quicquid tortum erat asino, nec tamen abigendi asini laborem suscipere? Sed alium in sensum dici videtur à Propertio, de eo qui supplicio nō dissimili Danaidū pœnę afficitur, aut qui in ignem lanam trahit, qui scilicet perpetuò sine effectu laborat: quomodo apud inferos Ocnum puniri opinio erat, vt existimo. Videtur, vt hoc addam, Aristoteles existimare hunc Ocnum in erodij genus omnium pigerrimum mutatum fuisse. sic enim scribit lib. 9. hist. anim. cap. 18. *ὁ δὲ ἀστερίας ὁ ἐπικαλούμενος ὄκνος μυθολογεῖται μὲν ἐκ δούλων γενέσθαι τὸ ἀρχαῖον, ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν τούτων ἀργότατος.*

Ocnus.

Eadem elegia,

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

apparet cùm auguria & omina caperent è lucerna, si quid diri denuntiare eius lumen videretur, mero id solitos expiare, tacta scilicet vino lucerna. Eleg. 4.

Sæpe illa immeritæ causata est omina lunæ.

opinionē commemorauimus fuisse, somniorum matrem esse noctem: ea à Luna nunc immitti scribit Propertius, cuius in nocte dominatus est, vt Solis interdiu obtinet potestas. solebant autem omina noctis expiare & lustrare perenni aqua. Ibidem,

Cui Tatius dextra collocat ipse iubas.

hìc ego, vt in quibusdā codicibus reperimus, malim dextras. hoc enim veteres operam dabant, vt equorum iubæ in dextrum armū pronæ caderent: Virgil. 3. Georg.

Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.

Propertius eleg. 5. eiusdem lib.

Murrheaq; in Parthis pocula cocta suis.

Murrhina pocula hìc significātur, quę Propertius fictilia fuisse videtur existimasse, cū in Parthorum caminis coqui ea scribat, dissentiente Plin. lib. 37. ca. 2. qui humorē putat sub terra concrescere, densariq; calore, eumq; lapidem erui, & in vasa celari. Tantam nobilissimorū scriptorū in re frequētissima dissensionē, quis nō annotatione dignā existimauerit? Eadem eleg. *Aut quorum titulus per barbara colla pependit,*

Celati medio cùm saliere foro.

Salire medio foro.

nec eos quidem, inquit, amatores asperneris & refugias, quos titulo de collo pendente venales in foro hastæ suppositos, vel ad lapidem præconis, vt vænum irent non solùm stantes, verùm etiam, quod fieri assolet, cùm grex vænalium venditur, saltantes in foro seruiliter videris: quos quidem ad speciem omni mangonio pingere, & cælare omni lenocinio solent vænalitiarij: alij occultare intelligunt. In foro saltare ingenuo turpe erat, quod seruitia cùm væniebant, faciebant. Ibidem,

Atq; animam in tegetes putrem expirare paternas,
Horruit algenti pertica curta foco.

Hæc

Hæc emendatio viri omnium facilè doctissimi Beroaldi est, cuius ego auctoritate nõ permoueor, vt veterem scripturam negligam,

Horruit algenti pergula tecta foco.

Pergula. quam ego in suos penates reduco. nam pauperes quibus cella nõ erat nec domus, interdum in pergulis habitabant, in quibus etiam vilissima scorta & omniũ libidini prostituta merebant. Plautus in Pseud. Sc. Exite hinc.

Te ego ipsam culleo cras faciam deportere in pergulam.

Sic & Crassitius libertinus pauper Grammaticus, cui per inopiam habẽdæ in ædibus scholæ potestas non erat, docuit in pergula. Suetonius de illustr. Grammat. *hic initio circa scenam versatus est, dum mimographos adiuuat: deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito adeò inclaruit, vt hæc de eo scriberentur.*

CAPVT II.

Spica cilissa, arcanæ saliuæ, lanuuinus draco, *strigare.*

AMbigitur cur lepidissimus & nitidissimus poeta Propertius lib. 4. eleg. 6. crocum spicam cilissam vocarit: nec enim spicam crocus proferre videtur, & flos ille odoratissimus eius à spicę specie vt quidam censent alienissimus est. Cur igitur ab eo poeta scribitur? [Spica cilissa.]

Terq; lauet nostras spica cilissa comas.

& ab Ouid. lib. 1. Fastor.

Et sonet accensis spica cilissa comis.

sunt qui credunt spicas in radice esse. nam eorum quæ bulbosa radice constant in nucleos diuidua, nuclei spicæ vocantur, vt spicæ allij, & spicæ croci, vt inquiunt: ego tamen spicam fila illa croci longa croceaque esse credo. Propertius lib. eod. eleg. 7.

At mihi non oculos quisquam inclinauit euntis:
Vnum impetrassem te reuocante diem.

suspicer alteram lectionem esse meliorem, *inclamauit euntis*: cùm animam, inquit, agerem, nemo præstò fuit, qui me inclamaret ne migrarem è vita, quod quidem si tu fecisses, vno die vitam mihi producere potuissem. *inclinauit* autem, erit clausit, quod facere morientibus chari vel propinqui solebant. Ibidem,

Arcanæ saliuæ.

Aut Nomas arcanas tollat versuta saliuas:
Dicet damnatas ignea testa manus.

sensum horum versuum putem, Quæstionem habe de Lygdamo, aut de Nomade, quæ te amatorio veneficio nunc deliniuit. ea si arcanas suas remouerit saliuas, quas clàm ad incantandum mentem tuã cibo immixtas tuo adhibet, & ignea testa vratur, de scelere veneficij perpetrati confitebitur. Ibidem,

Lanuuinus draco

Lanuuium annosi vetus est tutela Draconis:
Hic vbi tam raræ non perit hora moræ.

moram vt opinor raram dicit, quòd rarò spectaculum hoc videre licuerit. Lanuuij autem draco colebatur, vt in parallelis scribit Plutarchus, cuius verba, quòd ad explanationẽ Propertij magno adiumento futura sunt, hîc attexam, ἡ ἑστία ἐλεήσασα δάμαλιν ὑπέβαλον, καὶ αὐτὴν ἐκόμισεν εἰς Λανύιον, καὶ ἱέρειαν τοῦ σεβομένου παρ' αὐτοῖς δράκοντος ἀπέδειξεν. Eleg. 8.

Siriga, nam taceo Volsi carpenta nepotis,
Atq; armillatos colla molossa canes.

hîc legendum crediderim *Striga, nam taceo*: quidam etiam capto pro taceo legunt. Est autem strigare in strigam equos vel mulos iunctos agere, & rectà dirigere, ne diuersi abeant, hi in hanc, illi in illam partẽ. eo verbo vsus est qui parodiam venustissimam epigrammatis Catulliani lusit in Ventidium mulionem, Strigare.

Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse, læua siue dextera
Strigare mulas, siue vtrunque cœperat.

Quod autem Propertius ait eum immundę saginæ fata venalia daturum, vbi erasas eius genas vicerit barba pudenda, hũc sensum habet: vbi glaber esse vulsusque non poterit, nec in eradendo pudendam eius barbam nouacula superarit, nec proinde mulieribus amabilis fuerit, operam arenæ locare cogetur, & in familia gladiatoria merere, vt habeat vnde se turpissimo genere viuẽdi saginet: Prudentius lib. 2. contra Symmachum,

—& vulnera vendita pastu Spectatura oculis.

CAPVT III.

Capsis, procum, & quædam è Cicerone.

SÆpenumero mihi mirari subiit, cur M. Tullius verbum capsis è tribus conflatum crediderit. Nam tria verba in duas coiisse syllabas, nónne prodigij simile esset? Eius autem hæc verba sunt in Oratore ad Brutum, *iam in vno capsis tria verba sunt*: ea esse suspicor cape, si, vis. At quanto verisimilius est M. Tulli, præteritum esse antiquum pro ceperis? vt apud te libro 2. de Legib. *sacrum sacróue commendatum si quis clepsit rapsitue, parricida esto*: pro rapuerit & clepserit. Et Catullus epigr. 41. Capsis.

Nefaria scripta Sexti recepso

pro recepero dixit. & lib. 3. Offic. Accius in armorum iudicio,

Quod ni Palamedis perspicax solertia
Istius percepset maliciosam audaciam:

id est percepisset. Quod autem in eo Ciceronis libro non hinc longè scriptum est, crucem hominibus doctis defixit, in qua suffixi penderent: quid enim procum ad tabulas censorias pertineat, quærunt: & vt assolet, ad substitutionem aliorũ verborum confugiunt. qđ quidem tum facimus, cùm inopes cõsilij aliunde opem circunspicimus. eius locum adscribam, *Iam, vt censoriæ tabulæ loquuntur, fabrûm & procûm audeo dicere, non fabrorum & procorum.* in censoriis tabulis erant descripti qui è collegio fabrûm erant, & alioqui cum sarta recta locarent censores, perscribebant in suis tabulis, quæ cum fabris & redemptoribus pacti essent. in procis quod ait, est obscurius: sed procos iam inde à Procum.

Seruio

Seruio Tullio vocabāt in classibus, proceres: quod verbum censores retinebant in tabulis. Festus lib.14. *procūm patriciūm, in descriptione classium quam fecit Seruius Tullius, significat procerum. ij enim sunt principes.* Sequitur mox, *Quæ mulier vna duûm virûm*, cui locus libro 9. famil. epist. Amo verecund. nonnullam lucem affert, in qua scribitur, *Quæ mulier vna? quid inquā est, vsurpata duplex cubile.* & epistolę vicissim iste aliquid lucis reddet: atque sese mutuò illustrabunt. Quòd autem eodem in libro scribitur, *Texitur exitium examen capiti*: è libro priore de Diuinatione perspicuè emendandum est: *texitur, exitium examen rapit.* Illud autem, *scripsêre alij rem*, ex Ennio est, & in Bruto Ciceronis positum est, de Næuióque intelligitur. *Quomodo enim vester Axilla*, scribit ibi Cicero, propterea quòd Brutus, ad quē scribebat, genus à Seruilio Ahala ducebat. Latini nulli erant ita rustici, qui, inquit Cicero, nollent vocales coniungere. cùm enim vocalis vocalem excipiebat, in pronunciando altera supprimebatur, ne distractio & hiatus fieret. Itaque, *ego omni officio*, pronunciabant, *eg' omn' officio*: quæ causa est vt in poemate non soleant diduci nec distrahi, vt *multum ille & terris*, quod pronunciandum est, vt si scriptum esset *mult' ill' & terris*. Itaque perquam raro in poemate Latino verba hiant, quod apud Græcos frequentissimum est. legit Victorius, *quîn vocales nolit*, eleganter.

CAPVT IIII.

Sponsio, hysterica, mechanici, petauristæ, leuconica, bipenna, apud Martialem lib.11.

QVID vetat attingere festiuissimi poetæ Martialis lusus, atque in his operam hâc ludere? nō semper supercilia adducenda sunt, & ludus plerunq; sibi dandus est, & remissione contentio studiorum relaxanda. Scribitur igitur lib.11. epigr.1.

Vadas & redeas irreuolutus.

sed titubat pedum gressus: legendum igitur existimo, *ineuolutus*, nō *irreuolutus*. id autem erit non explicatus, non lectus. Ibidem,

Sponsio. *Sed cùm sponsio fabulæq; lassæ*

cùm dicit, sponsiones populi depositis pignoribus aut pecunia, de alicuius agitatoris victoria factas intelligit. Septimius Florens, *aspice populum ad id spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum.* Scorpus autem nobilis agitator fuit & Incitatus equus, quem tanti fecit Caligula, vt ei destinarit consulatum, teste Suetonio in Caligula, capite 55. Eodem lib. epigr.7.

Permittis puto pileata Roma.

Romani Saturnalibus pileum gerebant, aliis diebus nudo capite erant, aut caput veste velabant. Itaque veteres nullæ Romanorum statuæ cum pileo visuntur: Eustathius libro 1. Odysseæ de Latinis, ἴσως ᾗ περὶ τὸ τὰς κεφαλὰς ἀκατακαλύπτους ἔχειν: differit enim fortasse eos nudi capitis consuetudinem à prisca Græcia duxisse, cùm apud Homerum nec pilei nec causiæ vlla mentio sit, & heroico seculo videantur ea capitis operimenta hominibus vsitata nō fuisse. Eodem lib. epigr.8.

Dicet & ictericam se forsitam altera mœcha.

Iterum epigram.72.

Ictericam vetulo se dixerat esse marito:

proculdubio vtrobiq; *hystericam* emendādum, Hysterica vt morbus vuluæ intelligatur, qui libidine plerunque leuatur. Epigram.22.

Quam rota transmisso toties impacta petauro.

hîc petaurus tignum vel tigillum est, quod à petauristis per rotam transmittebatur ei impactum: Petauristæ. Mechanici. impacta tamē rota dicitur hic, cui impactum id est: quanquam & petauro quoq; rota impingebatur, itaque transmittebatur per eam: atque id verius est. trāsmissione autem multa & frequenti rota laxior reddita erat. tigno autem illo & rotá vtebantur, per hanc machinam saltantes & gestus dantes: sed & tignum aliquando altius suspendebant, & inde saltus ad stuporem spectantium varios dabāt. Lucillius apud Festum lib.14.

Sicut mechanici ex alto exiluêre petauro.

Martial. eod. lib. epig.57.

Linconicis agedum tumeat tibi culcita lanis.

ego & hîc & in epigr.22. in apophoretis in codice scripto reperi *Leuconicis*, quæ tomēta sunt, Leuconica. ita vocabantur à Leuconico loco. hoc eò audacius scribo, quòd intelligam Sipontinum in eadem sententia esse. Ne illud quidem indictum prætermittam, in eodem Epigrammate in veteribus chartis legi, *Et teges & cimex*: ita postulante syllaba prima cimicis, quæ longa est: hodie *atque cimex* legimus, & ei vim afferimus. Sed & pro purpura texta, *purpura pexa* reperi. quod prætermittere piaculum committere fuisset. quin & *dactyliothecam* lego epigram.60. non dactylothecam, & versu hoc cogente, & verbi significatione adigēte, cùm annulorum repositorium intelligatur, qui δακτύλιοι Græcè vocantur. Illud verò eodem libro, epigram.59. obscœnum quidem est, sed tamen vt ab errore epigramma vindicetur adscribendum honorem præfatis; *tentumq; Telesphore sentis*: hodie *tecum* exciditur. & nefandus ille, quem epigrammate 62. stigmate famosi inurit, *Manneius* non *Maneius* vocandus, quod veteribus credimus libris, eosque fideiussores obligamus. Epigr.73. *Drauci nata sui vocat pipinnam.* hoc vocabulū plurimum Grammaticis hominibus exhibuit negotij. pipinnam à pipillando nonnulli hallucinantur: alij vepenem, & paruum intelligunt penem. ego vt sententia quoque nostra procedat in numerum, sequor antiquos libros, & bipennam, vel quod idem est, bipinnam lego, Bipenna. cùm pinna & penna dicatur: sic autem vocatur pars ea qua viri sunt hoc loco, malè crassa, quæ duarum pennarum tubos vel cannas duplicis pennæ, amplitudine, id est, crassitudine non superet. sic vt opinor, tueri veterem scripturam præstat, quàm Martialem non in-

terpretari, ſed imaginario & falſo vocabulo ſubmiſſo nouum epigramma ſcribere.

CAPVT V.

Ceſena, ferre oculis, verberationem dare, ruta, pulegium, quadrimus Cato: apud Cic.

QVintus Cicero in epiſtola familiarium vltima ad Tironem, vt ignobile oppidum nominat Ceſenam, quum ſcribit: *Nam iſti duo vix ſunt digni, quibus alteri Ceſenam, alteri Coſſutianarum tabernarum fundamenta credas.* Quod ita viſum eſt doctis mirabile, vt de mendo locũ ſuſpectum habuerint, & aliud quidpiam ſubſtituendum crediderint. Ego verò credam libenter vt humile & ignobile oppidum, Ceſenam per ludibrium poſitam eſſe, adductus auctoritate Sidonij Apollinaris, ſic lib. 1. epiſt. 8. ſcribentis: *Et tu iſthæc nobis Ceſenatis furni potius, quã oppidi verna deblateras?* Quædam oppida olim minima & frigidiſsima, hodie florent & ampliſsiſima ſunt, nec ex eorum huiuſce temporis magnitudine qualia olim fuerint æſtimandum eſt, cùm vt in hominibus, ſic & in illis magna vis fortunæ ſit in vtramq; partem, eoq; magis quò diutius q̃ homines, quorum vita breuis eſt, iniuriæ & fortunæ libidini patent. At verò Coſſutianæ tabernæ Coſſutiorum fuêre, aut etiam Coſſutiæ, quã ſibi prætextato deſponſatam Cæſar, vt à Suet. in eius vita, cap. 1. relatũ eſt, dimiſit. dicuntur autẽ vt & cæditiæ tabernæ apud Feſtum. At verò in eadem illa epiſt. *te fero oculis*, valet, te ita amo, vt ſemper mihi te obuerſari coràm putem: itaq; te non tantùm animo & mente, ſed oculis etiã videre videor. Quod autẽ in eadem prima ſcribitur, *mirificam mihi verberationem ceſſationis epiſtola dediſti*, in eo dare verberationẽ valet vtiq; verberare, vt apud Lucret. lib. 6. dare ſonitum pro ſonare, & dare crepitum pro crepare, & dare frangorem pro immanem ſonitum edere, quæ genera loquendi ſæpe frequentat ille poeta, & Maro tenet. Verumenimuero quid illud tandem eſt quod Tullius ad Tironem ſcribit, *puto vtrunq; ad aquas ſenias, quid egerint.* folium hoc quidem Sibyllæ eſt: nam nec ſemẽ nec ſeniæ ab vllo, qđ ſciam, memorantur. nihil meream vt non quod hic commentus ſum, adſcribam, in quo etſi mihi placeo, & mihi bellus videor, vereor tamẽ ne me traducam. nihil quicquam ita ad vnguem finxerit artifex è cera, vt æquè ſibi placeat, ac ſe circunſpiciat, ac qui neſcio quid friuolum in literis ſibi bellè finxiſſe videtur & excogitaſſe. ſed cur ego tempus tero, nec promiſſa apparent? Ego igitur elemento vno extrito, legendum cenſeo, *emas quid egerint*: hoc ſenſu, ſi quid egerint illi ſcire de me vis, officio id aliquo tibi emendum eſt, aliâs neſcies, niſi iſta mercede. dubium autem mihi non eſt, quin nomen aquas de ſuo, s literam vocabulo proximo largitum ſit. Quid? illa eodem lib. *Etenim ad cuius rutam pulegio mihi ſermonis tui vtendum eſt*: nónne quòd condimenta hortorum è ſuo domicilio per metaphoram in aliam migrarunt ſignificationem, efficiunt orationem obſcuram, & propè ænigmati ſimilem? His autem non aſſentior, qui herbas eſſe putant rutam & pulegium ſomno aptas, cùm potius ſuo calore & ſiccitate inſomniam afferrent. Lepta autem vir erat doctus & acris ingenij, qualis in condimentis ruta: ſed & pulegium, quod rutæ reponit, acumen & eruditionem Tironis ſignificans. Quod verò de quadrimo Catone velut cimeriis tenebris inuolutum ſcribit, intelligendum eſſe ſuſpicor de quodam loco laudationis Catonis Vticenſis, in quo ſcripſerat aliquid factum à puero quatuor annorum Catone, eius laudes & decora à prima vſque infantia ducens. Nos iſta explicare conati ſumus, nec fortaſſe tamen quod voluimus ſumus aſſequuti: quod ſi non videmur, operam luſiſſe putemur.

Ceſena. — Ferre oculis. — Verberationẽ dare. — Ruta. Pulegiũ. — Quadrimus Cato.

CAPVT VI.

Vaſa torcula, prela temperata, mediponti, capiſtra, fibulæ, aluei, rutrum.

DVodecimum caput Catonis de re ruſtica hîc explicare in animo eſt: etſi perdifficile eſt cogitatione informare, quid multa apud eum ſcriptorem vocabula ſignificẽt, quæ cùm ruſtica ſint, aut fabrilia, nec auctoribus trita, aut à veteribus Grammaticis enucleata, relinquitur nobis ſuſpicio tenuis & coniectura exilis, quæ vereor ne interdum nos fallat. Quomodo, inquit, *vaſa torcula v. iugerum inſtruere oporteat*: emendo quinque iugorum. Vaſa enim torcula appellat torcularis inſtrumẽta, vt prela, funes, quæ quidem ſingulorum generum quinque vult eſſe, vt quina prela, quinos funes. Eodem modo ſuprà dixit vaſa olearia inſtructa iuga quinque. vaſa eñ ſentit illic quibus oleum fit & premitur. Ait ibidem, *in torcularium quæ opus ſunt vaſis quinis?* quod per interrogationem elatum exiſtimo. mox enim reſpondet, *prela temperata quinque, ſuperuacanea tria.* Torcularium locus eſt, in quo ſunt torcula vaſa, vt prela & reliqua. Prela temperata vocat, quæ apta ſunt & accommodata ad torquendum & premendum: ſuperuacanea ocioſa ſuperſunt, nihil agentia & ceſſantia, quæ ſi illa ſuperiora deficiant, aut vitium agant, operoſa eſſe poſſint, & in vicem ſuccedere. Eodem modo vult ſucculas eſſe quinque operoſas, vnam ſuperuacaneam, ſi qua è quinq; laborarit. Succula aũt dicitur à ſue, quã forma dicitur à boue bucula. nam & in media ſuccula figitur paxillus nomine porculus cui funis annectĩ, vt inſtrumentũ hoc tractoriũ ſcropha videat̃ eſſe, q̃ porculos habeat, qđ & iam antè attigimus. eius vſus eſt in torculari ad premendũ. Funes loreos poſcit quinque Cato, vt ſingulis prelis ſuus ſit, vt ſua ſuccula: horum vſus eſt ad premendum. addit ſubductarios totidem, qui ſubducunt & tollunt prelum ope ſucculę additis polyſpaſtis, q̃ trocleas

Vaſa torcula. — Prela temperata.

trocleas Græcanicas Cato suprà capite 3. vocauit. *Medipontos* V. scribunt hîc quidam melipontos: vtrunque probo, quomodo melicæ gallinæ & medicæ dicuntur. Mediponti autem in instrumento funario erant, & Medi id est Xerxis pontem, quam σχεδίαν Herodotus libro 7. appellat, imitabâtur: funium enim ponte Xerxes Hellespontum coniunxerat. cuius tamen vsus essent in torculari non facilè dixerim, nisi si ad traducẽdum fortè haberetur, aut potius crassissimi funes essent ad vehementissimè premendum. Trocleas quinque ad ducendum vel subducendum adhibet. Capistra quinque, id est, quinque retinacula, quibus quinque prela tanquam frenis capiũtur, cùm ducenda sunt & torquenda, aut potius subducenda. *Assercula quinque vbi prela sita sient.* tot vult asserculos quot prela operaria, vbi prela sita sint. asserculis alligãtur scopę virgeæ ad detergẽda dolia, vt auctor est Cato c.152. Serias vult tres esse, vt opinor, vbi dum vindemia est, potus sit operariorum: vectes quadraginta, quibus traiectis succula onera sua & prelum molitur operariis nitentibus, & eam versantibus ope vectium. Fibulas imperat totidem: sunt autem vincula & velut claui, quibus vel tigna inter se vel arbores connectuntur. Confibulæ sunt tanquam duplices fibulæ, quæ si quando quid hiet & aperiatur, ad constringendum vtrinque & comprimendum adhibetur, interpositis & interculcatis etiam cuneis, quos desiderat sex: traperos quinque postulat, in quibus olea teratur, quibus deseruiunt cupæ, quæ trapeto vtiles sunt, vt Cato capite 21. declarat. Alueis portantur ad trapetum oleę, aut aliquid capitur: palis aliquid sumimus, iacimus, mouemus, eruimus, molimur, etiam fodimus ferratis: Colum. lib. 10. de cult. hort.

Medipõti

Capistra.

Fibulæ.

Aluei.

Tum mihi ferrato versetur robore palæ
Talis humus.

Rutris ruimus & iacimus: à ruendo nomẽ habent, Nonius à radendo putat: Lucilius,

Rutrum.

Frumentarius est, modium hic secum atq; rutellum
Vna affert:

proinde quasi instrumentum sit hostorium ad æquandam mensuram & radendam: cùm tamen significari possit instrumentum quo fruges corruuntur in modium, id est coniiciuntur. Varro apud Nonium, *Cui Celer* δι' ἑνὸς λήμματος λόγος *Antipatri Stoici filius caput rutro displanat.* Erant enim ratiocinationes quædam Stoicis μονολήμματοι, id est vnius sumptionis.

CAPVT VII.

Ante aliquem serram ducere, tabella dimidiata, macellarij: apud Varronem.

TEmperare mihi non possum quin quædam Varronis loca tractem, in quibus operam fortasse lusurus non sum. nam & ipse exquirendo discam, & aliorum studia vel adiuuabo, vel excitabo: vt mihi vel profectus sui gratiam habituri sint, vel diligentiæ. In numerum igitur procedat quod lib. 3 de re rust. cap. 6. scribit. *De pauone*, inquit, *liberè licet dicas, quia discessit Fircellius, qui secus si quid diceret de ijs, gentulitatis causa ante eum serram duceret.* quidam locum explicant de serra militari, Festi & Vegetij auctoritate freti. nam serra pugnari dicitur, cũ subinde acceditur ad hostem & receditur. Veget. lib. 3. cap. 19. *item*, inquit, *serra dicitur, quæ ab strenuis directa ante frontem opponitur hostibus, vt reparata acies reparetur.* verùm hanc expositionem semper ingeniosiorem quàm veriorem credidi, cùm existimem Varronem dicere, Fircellium Pauonem propter nomen commune & gentilitatem, quæ ei cum pauonibus intercedebat, si quis de eis secus, id est, malè loqueretur, streperum & odiosum putaturum fuisse, neque libentius hominem eum auditurum, quàm stridentem & obstrepentem serram, cuius argutia auribus molesta est. Lucret. lib. 2.

Ante aliquem serram duce re.

Ne tu fortè putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis læuibus æquè.

legitur in antiquis libris *antè conduceret serram* eleganter: pro, mallet cõducere serram, vt eius insuauem strepitum audiret. Scribit lib. 3. cap. 2. Varro (quod Victorij fide è libris veteribus, non excusis referimus) *vis potius villæ publicæ vtamur vmbra, quàm priuati candidati tabella dimidiata ædificemus nobis?* quo loco hoc significari sentio: vis ingrediamur potius villam publicam, quàm in angustum tabernaculum candidati nostri nos constipemus? Nam dimidiatam tabellam dixit exiguam tabernaculi partem multis hominibus referti: ædificat autem sibi, qui tanquam ædificium sibi parat & locũ. Varro ibid. *Et nõ pluris tu è villa illic natos verres lanio vendis, quàm hic apros Macellarios Seius?* in quo emendo *macellario Seius*: Sunt enim macellarij qui obsonia vendunt lautiora. Cap. 6. eiusdem lib. *excusos pullos refert in testabilem eam in qua pauones habet.* legendum censeo, *refert in stabilem eam*, id est in stabulum. multa enim aliis generibus veteres, quã consuetudo postea tulit, emendarunt.

Tabella dimidiata.

Macellarij.

CAPVT VIII.

Impectere apud Varronem, capiuntur sequi, nutrices, bugonia.

PLacet & in Varrone quædam excutere & emendare. Scribo igitur lib. 3. cap. 9. *pauoninis ter noueni.* Ibidem, *in ijs ijdem aiunt, cùm ad lumen sustuleris, quod perluceat, id esse obinane.* & illud cap. 10. *inigantur in flumẽ aut piscinam.* & χηνοβοσκεῖον: & illud duobus verbis, *nõ in fauo sex angulis cellas?* id est sex habẽs angulos: vulgò perperam vno editur vocabulo, *sexangulis.* Ibidem lego versum Græcum hunc in modum,

Βοὸς φθιμένης πεπλανημένα τέκνα.

Additur & alter versus qui Nicãdri est in Theriacis, videturq; redundare. Iam ex veteri scriptura legendum videtur: *itaq; impectentes à se eijciunt fucos.* nam pectere pro impectere & verbe-

Impectere.

rare, à Comicis sæpenumero teritur: vel potius, impectantes, pro pectere & verberare cupientes, desiderandi forma, vel frequentandi pro sæpe pectentes atque pungentes. Nam vt fictum pro fixo à Varrone dicitur, & à veteribus Grammaticis obseruatur: quidni eodem modo pectum pro pexum ab eodem dicetur, à quo pecto pectas: cùm præsertim pro pexus pectitus à Colum. dicatur, lib. 10. de cult. hort.

Inde vbi se puro discrimine pectita tellus.

Sic à lego lecto dixit Horatius, à scribo scripto. Insectantes tamen non ineptum est, sed quam Victorius lectionem veterẽ refert, eam interpretabamur. Lego apud eundem libro 2. capite 4. *cùm creuerunt, capiuntur sequi matrem pastũ.*

Capiũtur sequi. Nutrices.

Nam illud *capiuntur*, valet cupiunt, expetunt, desiderant. Item, *vt desiderium possint ferre nutrices:* id est, matres quæ eos nutricant. sic mammas nutrices appellauit Catullus, & μαζὸν, id est mammam, nutricem contrà appellauit Callimachus. Item, *narra isti*, inquit, *eâdem qui sermones sint habiti*, id est, eadem via & opera: quomodo sæpe loquitur Plautus. Rursum lib. 2. cap. 5. *& hinc Plautium loquutum esse Latinè, cùm Hirrium prætorem renunciatum Romam in Senatum scriptum habere. Sed bono animo es: non minus satisfaciam tibi, quàm qui bugoniam scripsit.* vbi legendum censeo, *in Senatu scriptum aucres.* Varro Hirrium senatorem in Senatu scriptum esse optabat, quẽ ordinem assequebantur Ædiles & Prætores, aliique magistratus. Cùm eum audisset prætorem renunciatum Plautius, Varroni dixit, mulsa tibi affero, affero tibi optabilem nuncium: tam tibi satisfaciam, quàm qui bugoniam, id est apiariũ, aut qui de apibus scripsit.

Bugonia.

Mel erat antiquis in deliciis, vnde meum mel, mihi est mellinæ. & illud Plauti in Pœnul. Sc. Negotij qui. *mulsa loquitur.* Sed & apum iucunda & dulcis ob mellificium eis memoria erat. Plautus in Curcul. Sc. Quo te hoc.

Egon' apicularum opera congestum non feram?

Quoniam autem bugonia verbum Græcum, sit, tamen id in Latina posuit oratione Plautius, qui bugoniam scribere dixit, qua forma Iliadem Homerum scripsisse dicimus. Mel, inquit, qui tibi daret gratior & iucundior non esset, nec tibi magis satisfaceret, quàm in præsentia faciam. nuncio enim tibi Hirrium prætorem esse renunciatum. Vel etiam Varro renunciatum prætorem Hirrium in actis scribi primo quoque die optabat, idque cupiebat in acta referri, qua in re se eius desiderio satisfacturum, seque quod ei iucundissimum sit, facturum pollicetur Plautius. hanc posteriorem sententiam etiam non puto contemnendam.

CAPVT IX.

Careum, Murrhea, enthecæ, asinus machinarius, pædagogia, focaria, cauteria.

VT sæpenumero mare tentamus, quamuis incolæ terræ simus, aut ad exteros è patria excurrimus: ita mihi quoque vsuuenit, vt in iuris ciuilis quosdam titulos euagarer, & aliquid enodarem. In titulo igitur de penu legata, carreum quod scribitur, careum est scribendum. carum enim & careum semen exiguum est, stomacho iucundum, cibo gratum, quod oxypotis miscebatur: quidam carenum legunt.

Careum.

Murrhea autem vasa sunt, quæ myrrina etiam vocantur, vt è Propertio iam antè disseruimus.

Murrhea.

Promercium in Paulo, dicitur ea ratione, qua commercium. Illo autẽ verbo continentur ea, quę paterfamiliâs promercalia habet & venalia, id est quæ non suæ vsioni & penori, vt consumat, seruat, sed vt pecunia mutet. Cùm Q. Mutius disputat eo penore, quod paterfamiliâs vsus sui causa paratũ habuisset, *accipiendum esse & amicorum eius & clientium, & vniuersorum quos circa se habuit, non etiam eius familiæ, quam neque circa se neque circa suos habuit: puta si qui sunt in villas deputati, quos Q. Mutius sic definiebat, vt eorum cibaria contineri putet, qui opus non facerent, materiam Seruio præbuit notandi, vt textorum & textricum cibaria diceret contineri.* id ex eo notauit Seruius, quia antiqui in villis textrinum aliquando instituebant. Varro lib. 1. c. 2. *vt si habeas plures in fundo textores atq; institutos histonas, sic alios artifices.* Sedularia in sedilib⁹, vt cathedraria in cathedris numerantur. Dotes, inquit Papinian. *prædiorum, quæ Græco vocabulo enthecæ appellantur:* sunt Enthecæ supellex, quæ in prædio posita est, & penus annonaque, tanquam eius dos. sic Isidorus interpretatur hoc vocabulum, *Enthecam Græco sermone repositam rei copiosam substantiam appellamus.* huc pertinet illud Sidonij affectatissimè & ineptissimè dictum, *quicquid Helicon verbalibus horreis enthecatum possederat.*

Enthecæ.

Focaria est quæ focum colit & culinaria est. nam μαγειρίσσας diuus Hieronymus Focarias Latinè reddidit. Asinus machinarius, est molendarius, qui molit, id est, qui molam machina quadam inclusam voluit & torquet, quam & machinam frumentariam vocat Iurisconsultus. Sic machinalia pondera vocat Ausonius epistola 7. pistrinalia pondera:

Asinus machinarius.

Qui, inquit, machinali saxa voluunt pondere.

Sic amica de machinis empta à Q. Cicerone libro de petit. consul. fortasse dicitur, id est de pistrino vel moletrina. Est & catasta machina, de qua emi potuit: sed in singulari numero loquendũ videretur. Videntur & machinę quædam fuisse, quibus serui in ergastulo aut alibi continerentur & coercerentur: etiam liberi interdum. Plin. lib. 35. cap. 10. *paucis diei horis pingebat, id quoq; cũ grauitate, quòd semper togatus, quanquã in machinis. Carcer eius artis domus area fuit.* Iurisconsultus cũ specularia & pegmata dicit, pegmatũ nomine antepagmẽta videtur intelligere, quæ valuarũ sunt ornamẽta affixa antis. Pædagogia sunt puerorũ cœtus, i. seruitia puerilis ætatis: nos hic pueros nobilium ministros pagios velut pędagianos pueros, vt Marcell. nominat, vulgò solemus appellare. Serui supellecticarij, qui supellectilẽ curãt: eo etiã nomine veniunt

Pædagogia.

Focaria. veniunt qui eam faciunt. Fornacator seruus est, qui fornacem balnei caminumq; succen-
Cauteria. dit. Cauteria sunt quibus pictores olim ceris pingentes picturam tabularũ inurebant. Hæc hinc inde in hoc caput velut in horreum congesta sunt è Iurisconsultorum latifundiis, aut ex eorum supellectili instructa.

CAPVT X.

Heraclea pocula, patella, patera, crustæ, emblemata, Netum, proagorus.

Heraclea pocula. NOminat Cicero pocula Heraclea, sexta in Verrem, quo sanè in loco aliquando thericlia ex Athenæo substituebam, nunc me substitutionis illius pœnitet & piget. Heraclea autem vasa ab Hercule nomen habuerũt, fuereque magna & capacia, quæ tanti herois sitim extinguere & satiare possent. nam Hercules in potoribus numerabatur maximis. eorum poculorum etiam apud Athenæum libro 11. cap. 1. mentio est. Pro, *reclamat tota Sicilia*, quid ni freti bonis libris audacter *res clara tota Sicilia* scribimus? *equitabit*, inquit ibidem, *in his equuleis*: quod est, se ostentabit, se iactabit: qua in significatione verbo equitãdi, nisi me memoria fallit, vtitur Arnobius: & Horatius Epod. ode 17. pro insultabo, dixit, *vectabor humeris tunc ego inimicis eques*. Turibulum, patellam & pateram fuisse dicit in omnibus ferè locupletibus ædi-
Patella. bus Siculorum Cicero: in patella diis apponebantur epulæ, cùm res diuina aliis penatib. laribusque fiebat, aut de cœna eis libabatur:
Patera. patera vinum libabatur, turibulo thus adolebatur, vaporabaturque. Mox scribo, *peræquè proportione cætera*, non *peræqua*. *Cn.* inquit ibidẽ, *Pompeius est Philo, qui fuit Tyndaritanus*. Philo iste Siculus erat, qui à Cn. Pompeio ciuitate donatus, nomen bene meriti patroni, vt tum fieri solebat, sumpserat. is adeptus ciuitatẽ Romanam, iam Tyndaritanus nõ erat: homo eñ Romanus alterius ciuitatis esse non potest. Calactinus à Calacta oppido Siciliæ dicitur, cuius mentio est apud Ptol. li. 3. cap. 4. Quod ait Cic. *argentum illi cæterum purum apposuerat*: hoc sensu dicitur: cùm intelligeret quàm esset Verres cupidus emblematum, vasa puri argenti, quò minus accenderetur eius auiditas, apposuerat: tantùm adiunxerat vasa duo cũ emblematis. Nam his exceptis reliquum erat argentum purum appositum, ne hospes omni suo spoliare-
Crustæ. Emblemata. tur argento. Crustas & emblemata nominat Cicero vasorum ornamenta: inter quæ videtur interfuisse, quòd crustæ tectoria quædam erant, & tanquam bracteæ quædam illitę & laminæ inductæ iauratæque: emblemata preciosiora erant, & operis exquisitioris, exemptiliaque erant, cùm illigata essent vel adfixa. crustæ autem, etsi reuelli poterant, tamen firmius inhærebant. *Attalus*, inquit ibidem, *homo pecuniosus nec vulgò Lilybæi*: vetus liber, *Attalus ho-*
Netum. *mo pecuniosus Neti: Liso Lilybæi*. nam vrbis nomen perspicuè desiderabatur: ea Nectum à Ptolomæo libro 3. capite 4. vocatur, à Silio Italico lib. 14. de bel. Pun. Netum,

Et Netum & Micite, pubesq; liquentis Acheti.

quare Neti scribendum reor. Mox, *Archonides Pelori, dies me citius defecerit*. Nec multò post, *ad se et ad Selenem*. nam ea mulier lunæ vocabatur nomine, vt Antonij filia. sed & suprà, *hoc denique quod concedit*, legendum sine dubio, non concepit. Proagorus aurẽ est Dorica ratione, quam Proagorus. Latini æmulantur, & Siculorum lingua erat, qui ab aliis Græcis προήγορος dicitur, qui princeps est, & ante alios verba facit. Oculis captus sæpe dicitur, qui nihil videt: & mente captus, qui non sapit. quorum enim oculi capti sunt, & manu pressi, cernere nõ possunt: etiam oculis captus dicitur, qui rei alicuius specie captus est & allectus, vt eam vehementer concupiscat, & habere ardeat. Cicero in eadem oratione, *tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam ac tam nefariam decidisti*.

CAPVT XI.

Sutrium ire, flos libycus, canina scæua, bona scæua: apud Plautum in Casina.

QVOD in Plauti Casina legitur. Sc. Nunc amici.

Sed facito dum memineris versus quos cantat colax:

longè aliter descriptũ in antiquis reperi schedis, & annotatu obseruatuq; dignum duxi,

Sed facito dum Mæoni aper versus quos cantat colas:

è quo etsi obscurus, tamen aliquis sensus elicitur non inamœnus: si autem colax legatur, assentator erit, qui aliqua in fabula id cecinerit: vt & si Mæoni, legamus. Quid si, Mæonia per versus, legamus, vt vel de aliquibus in fabula sic cantari intelligamus, vel ab Etruria, quę à Mæonibus, id est Lydis originem ducebat: in Festo libro 11. legitur *merula* claudicante versu: Et potuit quiddam tale merula vocalis canere, quod & festiuius erit. Eadem Sc.

Cum cibo, tum quiqui vt veniant facito, quasi eant Sutrium. Sutrium ire.

esse hoc à re militari tractum videtur. sæpe enim, cum properato est opus, & in expeditionem est miles rapiendus, imperatur vt cibaria secũ ferat: vt cùm rapidè fortasse Sutrium duxit exercitum Camillus. Gallico tumultu ait libro 17. Festus edictum esse vt legiones Sutrij præstò essent cum cibo suo: & Sutrium ire in prouerbiis numerat. & nonnunquã & trium dierum cibaria imperabantur. Aristophanes,

καὶ μὴ 'πιτυρῶν σιτί' ἡμερῶν τριῶν. Iterum,

ἥκειν ἔχοντας ἡμερῶν ὀργὴν τριῶν πονηράν.

Eadem in fabula, Sc. Vt properarem. reperi,

Non ecastor vilis emptus est,

non vili: & significat carum esse salem, & vicinum proinde sibi non emisse insulsumque ac fatuum esse. Eadem Sc.

Operam vxoris polliceor foras quasi catillæ, tum flagitium hominis.

in omnibus editur catillatum, nec à me damnatur, sed illud alterum indicatur, vt si cui arrideat sequatur. hunc enim locum iudicio hominum & arbitrio existimandũ relinquimus, nostrã sententiam non interponimus. Sc. Nulla, nulla sum.

Flos libycus.

Nisi hæc meraclo se vspiam percußit flore libyco.

sic hic versus à doctissimo viro Ioachimo Camerario vtriusque linguę nostra ætate antistite, restitutus est, & in illis, quas appellaui hoc capite schedis reperi. Flos autem libycus, vinum est Mareoticum literarum monumentis non incelebre: etiã versu Maronis in 2. Georg. clarum, Mareotidibus vitibus in optimo genere numeratis. Mareotis autem Libye à Plinio lib.5. cap.6. recensetur Ægypto contermina. Meraclum est meraculũ. Erat & Sc. Vade fur vt sentis. planè & literatè perscriptum, *Dabo* μέγα κακόν. hodie καὶ κακόν percrebruit. Noua nupta olim non solùm nõ contingebat pedibus limen domus in quam deducebatur, sed nec eius è qua exibat: Plautus in Casina, Sc. Sensim super.

Sensim super attolle limen pedes noua nupta.

Illud autem à multis obseruatur, hoc nõ item. Sc. Vbi tu nunc es. pro, *hac ibo,*

Caninam cœnam spero meliorem fore,

Canina scæua.

erat probè & planè scriptum, *caninam scæuam*, quod auspicium significabit, quod canibus plerunque infœlix & infaustum est, cùm & cædantur, & malè accipiantur: vel potius latratum canis dicit auspicium caninum, cùm sæuius & asperius latratura sit vxor. Varro lib.4. de ling. Lat. *quòd puerulis turpicula res in collo quædam suspẽditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ causa.* & Plautus in Pseud. Sc. Malus & nequam.

Bona scæua.

Bene prædatus ibo, bona scæua est mihi.

ea dicta ab scæua, id est sinistra, quòd quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur. Legendum autem suspicor in fabulæ clausula,

Eaq́; nubet Euthynico nostro herili filio.

Nam Teuthynico quod editur, ex eo deprauatum est, quòd vltima litera verbi *nubet* antecedentis geminata est, & ad sequens attracta nomen. hæc cursim & properanter è vetusta eruebamus charta, & bonæ iuuentuti transmittebamus.

CAPVT XII.

Ennæa Ceres, Temenites Apollo, forum ornatum, & quædam in Cicerone act.3. in Verrem emendata.

Qvam Cicero 6. in Verrem, & Valerius Maximus lib.1. cap.1. vocant Ennæam Cererem, Ætneam appellat Claudianus libro 1. de raptu Proserpinæ,

Ennæa Ceres.

Atnææ Cereri proles optata virebat Vnica.

in quo tamẽ Ennææ legere malim, cùm præsertim Valerius scribat ex ea ciuitate sacra eius orta fuisse, & Arnob. lib.5. fabulam Ennæam vocet. quanquam cùm ex Ætna raptam Proserpinam sint qui tradant, Ætnæam fortasse nõ deerit qui defendat. In illa autem Ciceronis oratione legendum puto è clanculariis & reconditis libris: *Ita verò ab omni aditu*. & mox, *lætißimiq́; flores*. Infulas porrò & verbenas cùm dicit, significat ἱκετηρίας, aut ὄσχας: vnde & ὠσχοφόροι καὶ θαλλοφόροι: præstò enim eos fuisse cum ramis & velamentis dicit, velut supplices: non enim hîc verbena nomen herbę est, sed potius ramum oleæ significat, vt & cuiusuis arboris & plantæ, cùm religiosè fertur. Nõ dubito autem quin ibidem è sanctuariis antiquorum codicum restituẽdum sit, *purum à cæde seruatum est*: non vt inoleuit, *à plurima cæde*. est omnino illud Ciceronis elegantia dignius. Qui Apollo Thesmotes excuditur in eadem oratione, in antiquariorum libris, Temnites scribitur: vnde & corrigendi bella occasio est. legendum itaque reor Temenites. nam de Syracusis loquitur, quibus adiunctæ Epipolæ erant, queis locus nomine Temenos suberat: vnde, vt coniicio, Temenites Apollo vocatus fuit. Stephanus, τέμενος τόπος σικελίας ὑπὸ τὰς ἐπιπολὰς πρὸς ταῖς συρακούσαις. mihi & loci propinquitas & vocis, facilè persuasit vt hanc coniecturam amplecterer, quam vt equidem aliis probatã cupio, ita non sic commendo, vt si quid melius excogitent, non ipse vltro recepturus sim. Meæ etiam fauet & suffragatur sententiæ Suetonius in Tiberio, cap.74. ita scribẽs, *Supremo natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis & artis eximiæ, aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi non posse se ab ipso dedicari.* Reperi etiam ibidem inter blattas, *nullas vnquam vllo templo fuisse*, cùm hodie *tempore* edatur, quod etsi non ausim eiicere, tamen quod illi controuersiam faceret, indicare volui. *Spectet*, inquit eadem oratione Cicero, *eorum ornatum, si quid iste suorum ædilibus accommodauit*: ego vnius literulæ mutatione, *forum ornatum*, lego: ludis enim forum ornari solebat, antequã theatrum esset à Pompeio ædificatum & dicatum: & interdum postea: Cicero 3. in Verrem, *vidi simul cum pop. Rom. forum comitiumq́; adornatum ad speciem magnifico ornatu.* Illa verò 6. act. in Verrem, ex antiquis libris commemoratione & perscriptione nõ sunt indigna, *quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Romani sunt, merere velle, vt ab ijs marmorea Venus illa auferatur?* hodie *ne auferatur*, receptum est: & continuò, *quid Tarentinos, vt Europam in Tauro sedentem amittant?* hodie, *vt ne Europam*. hoc enim significat, quàm magnam pecuniæ vim pro illis signis peterent? non longè hinc, *mirum quendam dolorem accipere eos*. hodie, *accidere ijs*, quod equidem etiam laudo. &, *non modo lenitudine*: hodie *modo* abest. &, *nam principum sententiæ perscribi solent*: hodie *principium solet*. &, *quoniam ex tota prouincia soli sunt*: hodie excuditur, *qui ex tanta prouincia*: mox, *vt ea quæ rogati erunt*: hodie desideratur præpositio, quæ non videtur inanis esse nec ociosa. has è veteribus libris scripturas in suos codices retulerat Petrus Gallandius, cuius obitu & aca-

Apollo Temenites.

Forũ ornatum.

& academia magnam iacturam fecit, & ego amico singularis exempli, & patrono de me bene merito orbatus sum.

CAPVT XIII.

Lumen, luminaria, Cicero & Cato declarantur.

IN opusculo de optimo genere Oratorum, libet vnum atq; alterum locum explicare. in eo cùm scribitur, *Sed earum omnium rerum vt ædificiorum memoria fundamentum est, lumen actio*: vulgò parum attendunt lumen eo loco fenestras significare, quibus in ædes lumen admittitur: cùm tamen in hac significatione non rarò à scriptoribus vsurpetur, vt à Catone cap. 14. apud quem etiam luminaria foriculas fenestrarum significant & specularia: eius verba sunt, *Lumina sex, scamna tria, sellas quinq;, telas iugales duas, luminaria sex.* alia non proferam exempla, ne in re nota videar minimè necessarijs testimonijs vti. In versibus Lucillianis quos adhibet Cicero, parum emendatum mihi videtur, quod sic legitur, *cum Pacidiano hic componitur*: verius puto & incorruptius, *cum Placideiano*, vel Horatio auctore, qui de eodem gladiatore agens libro 2. sat. 2. scribit,

Lumen.

Luminaria.

> *Aut Placideiani contento poplite miror*
> *Prælia rubrica picta aut carbone.*

quanquam si sola adductus coniectura sic corrigerem, à me faceret syllaba, quæ in *Pacideiano* producta est, in *Placideiano* breuis & versui accommodata.

CAPVT XIV.

Aeraria ratio, ratio ad denarium, ad sestertium, ad Castoris.

IN Quintiana non parum obscuritatis habere, lucemq; interpretationis desiderare verba illa videtur, *Hoc eò per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexiße quãtum deberetur, nisi ad Castoris quæsisset quantũ solueretur. decidis statuisq; tu propter neceßitudinẽ, quæ tibi cũ Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur*: qua quidẽ de re quid sentiam, homines non celabo, vel eo potissimum nomine, vt aliorum ingenia acuam ad verum inuestigandum. Rationẽ ærariam arbitror dici, cùm in assium numerum summa redigitur: vt verbi gratia, si cẽtum millia æris deberi dicam. fac igitur centum millia æris debita fuisse Scapulis ex æraria ratione, eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant. nemo est enim qui non magnam summam in argento, quàm in minuto ære habere malit. non recusabant debitores, sed aliquid deduci volebant, si ad denariũ soluerent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio vel ad denarium fiebat, vel ad sestertiũ. Volusius, *Quare si ad denarium rationem conficies*: & paulò post, *cùm ad denarium ratio conficeretur.* Rursum Volusius, *si prius inspexeris ad quẽ modum sestertiaria ratio conficiatur.* Igitur propter illã deductionem, quã debitores eo nomine petebant, ad Castoris est ventum, quo homines sæpe de suis negotijs & controuersijs cum aduocationibus veniebant, vt aduersarijs aliquid denuntiarent, aut cum eis transigerent & deciderent. Cicero in Verrem, *Ausum eße in æde Castoris celeberrimo clarißimoq; monumento, quod templũ in oculis quotidianoq; aspectu populi Romani est positũ, quo sæpenumero Senatus conuocatur, quo maximarum rerum frequentißimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco in sermone hominum, audaciæ suæ monumentum æternum relinquere.* his ex locis arbitror nonnihil illustratam Ciceronis sententiam esse.

Aeraria.

Ratio ad denariũ. ad sestertium.

CAPVT XV.

Trabs Cypria, vitrea Circe, Fauni fistula; apud Horatium.

HÆC opera desultoriæ cuiusdã leuitatis est: huc enim & illuc transilit, carptimq; hinc & illinc delibat, variaq; colligit, vt interdum nec pes nec caput vni respõdeat formæ. Venire video in controuersiam, quæ sit apud Horatium trabs Cypria, initio carminum hoc versu,

Trabs Cypria.

> *—vt trabe Cypria*
> *Myrtoum pauidus nauta secet mare.*

Ego prætermissis aliorum sententijs, quid existimẽ proferre non cunctabor: equidẽ poeticè sic intelligo significari nauim, præsertim cùm Cyprus omni materia ad nauium ædificationem sic abundaret, vt ab ima carina, ad summum carchesium, sine subsidijs aliarũ regionum totam nauim absolueret, & omnibus armamentis eam instrueret. Quis huic rei testis? Marcellinus, cuius hoc testimoniũ est lib. 14. *tanta autem tamq; multiplici fertilitate abundat rerũ omnium eadem Cyprus, vt nullius externi indigens adminiculi viribus, à fundamẽto ipso carinæ ad supremos vsq; carbasos ædificet ponenariam nauẽ, omnibusq; armamẽtis instructam mari committat.* Multi etiam ambigunt, cur vitream Circem appellarit lib. 1. od. 17. his versibus,

Vitrea Cyrce.

> *Dices laborantes in vno*
> *Penelopen vitreamq; Circem.*

Ego pro aquarum accola & maritima accipio, & tanquam aquarum nympha, cùm aquarum color vitreus sit, & Nymphæ apud Maronem lanificium huius coloris exerceant: versus enim eius est 4. Georg.

> *Carpebant hyali saturo fucata colore,*

id est vitri. Glaucus etiam & ceruleus color, qui vitro proximus est, tribuitur fluuialibus & maritimis dijs: Virg. 8. Æneid. de Tiberino,

> *—eum tenuis glauco velabat amictu*
> *Carbasus, & crines vmbrosa tegebat arundo.*

Paterculus, *cùm ceruleatus & nudus caputq; redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum saltaßet in conuiuio.* nam ceruleatum dicit, ceruleo indutum amictu. In eo autem carmine cùm Horatius scribit.

Fauni fistula.

> *Vtcumq; dulci Tyndari fistula*
> *Valles, & Vsticæ cubantis*

Læuia perſonuere ſaxa.

Fauni fiſtulam interpretor, ex priſcorum opinione, qui loca vocis imaginem referentia, à Faunis & Satyris incoli credebant, vt conuallem ſuæ villæ Horatius: ſed & eos modò tibia modò fiſtula canere credebant, vt ex Lucretio cognoſci poteſt, lib. 4.

Hæc loca capripedes Satyros Nymphaſq́; tenere
Finitimi fingunt, & Faunos eſſe loquuntur:
Quorum noctiuago ſtrepitu ludoq́; iocanti
Affirmant vulgò taciturna ſilentia rumpi,
Chordarumq́; ſonos fieri, dulceſq́; querelas,
Tibia quas fundit digitis agitata canentum:
Et genus agricolûm latè ſentiſcere, cùm Pan
Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans,
Vnco ſæpe labro calamos percurrit hiantes.
Fiſtula ſilueſtrem ne ceſſet fundere muſam.

Vtcunq́; autem pro *vbi cunq;* Horatius vſurpauit. Nã & *vt* pro *vbi* dicitur: Catullus, epig. 17.

Verum totius vt lacus putidæq́; paludis
Liuidiſsima maximeq́; eſt profunda vorago.

id eſt, vbi profundiſsima vorago eſt: eodem modo in Arato Cicero,

——Vt prius altæ Chelæ,

pro vbi. Nam Græcè eſt, ἧχί περ ἄκραι χηλαί. Sed quia ad eam antiquorum de Faunis & Satyris opinionem Melæ verba lib. 3. pertinent, ea adijciam. *inde viſuntur patentes magis campi, quàm vt proſpici poßint. Panum Satyrorumq́; opinio hinc cauſæ fidem cœpit, quòd cùm in his nihil culti ſit, nullæ habitãtium ſedes, nulla veſtigia, ſolitudo in diem vaſta, & ſilentium vaſtius, nocte crebri ignes micant, & veluti caſtra latè iacentia oſtenduntur: crepant cymbala & tympana, tibiæq́; audiuntur ſonantes maius humanis.*

CAPVT XVI.

Oleaſter apud Maronem, per haſtam iurare, per ſceptrum.

Oleaſter.

SCribit Maro 12. Æneid.

Fortè ſacer Fauni folijs oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum,
Seruati ex vndis vbi figere dona ſolebant
Laurenti diuo, & votas ſuſpendere veſtes.

Id ego non temerè Virgilium ſcripſiſſe exiſtimaui, ſed ex ritu priſcæ ſuperſtitionis, præcipuè Græcorum, qui ante fana in oleaſtris ſuſpendere dona ſolebãt & affigere. illius enim arboris viuacitas tanta eſt, vt ſi multis configatur clauis, nihil tamen lædatur. Ariſtophanes in Pluto,

ὥσπερ κοτίνῳ προσπατταλεύσω τουτωί.

id eſt, ceu oleaſtro adfigam iſti. Ad eam conſuetudinẽ reſpiciens dixit Theoph. lib. 5. c. 4. ὥσπερ καὶ περὶ τὸν κότινον συνέβη τὸν ἐν μεγάροις τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ, οὗ καὶ ἐκκοπέντος λόγιον ἦν ἁλῶναι καὶ διαρπασθῆναι τὴν πόλιν, ὅπερ ἐγένετο ὑπὸ Δημητρίου. ἐν τούτῳ γὰρ διασχιζομένῳ κνημῖδες εὑρέθησαν καὶ ἄλλ᾽ ἄττα τῶν ἀττικῶν ἐργασίας, οὗ ἀνετέθη τὸ πρῶτον ἐγκοιλανθέντος. Ad eum alluſiſſe Græcorum ritum Maronem exiſtimem, cùm perſtudioſus Gręcorum imitator ſit. Sic cùm ſcribit 7. Æneid,

Præferimus manibus vittas:

ad ſupplicum velamenta reſpexit & Homeri verſum, Iliad. 1.

στέμματ᾽ ἔχων ἐν χερσίν.

Ilud verò eiuſdem 12 lib.

—nunc ô nunquam fruſtrata vocatus
Haſta meos:

imitationem Græcam perſpicuè præ ſe fert. nam apud Æſchylum Parthenopæus, quod amentis eſt & impiæ ſuperbiæ, per haſtam iurat, & eam colit pro deo. eius verba ſunt, Per haſtã iurare.

Ὄμνυσι δ᾽ αἰχμὴν, ἣν ἔχει, μᾶλλον θεοῦ
Σέβειν πεποιθὼς, ὀμμάτων θ᾽ ὑπέρτερον.

Haſta Cænei etiam prouerbio celebrata eſt, quam ille à ciuibus & viatoribus coli, & cuius nomine iuſiurandum concipi cogebat. Sed & per haſtam antiquis iurare vſitatum & ſolitum fuit. nam Iuſtinus libro 43. id oſtendit, eamq́; ſceptrum fuiſſe dicit. Ita apud Maronem per ſceptrum iuratur, vt apud Homerum, & apud Valerium Flaccum per haſtã eodem modo. Per ſceptrum iurare.

Hanc ego magnanimi ſpolium Didymaonis haſtã,
Quæ neque iam frondes virides, neque proferet vmbras,
Vt ſemel eſt auulſa iugis, ac matre perempta,
Fida miniſteria & duras obit horrida pugnas,
Teſtor.

CAPVT XVII.

Quædam obſeruata & emendata in Arateo carmine Ciceronis.

CIcero admodum adoleſcens in Latinum conuertit Arati poema, cuius hodieque magna pars extat, ſed multis tamẽ locis vitiata & inquinata fœdis erroribꝰ. Interpretationem Latinam cùm alternã cum verſibus Græcis leuiter cõpararem, obiter & velut in tranſcurſu hæc, quæ ſubieci, in oculos incurrentia enotaui, quæ partim integritatẽ verſibus reddunt, partim quædam ſatis inuoluta & obſcura euoluunt & illuſtrant. Cicero emẽdatur.

E quibus hanc ſubter poßis cognoſcere fultum:

emendo, *cominus hanc ſubter*, vt intelligatur eſſe ſub Andromedæ zona. Nam fultum poſitum dixit: Græcè eſt ἐστήρικται.

Tum pectus quod cernitur Orionis,

mallem quà cernitur, obſeruandumque ab eo eleganter ζώνην pectus conuerti. *Nam non minor illis, puto, namq; eſt minor illis:* cùm ſcribat Arat[illegible], ἡ δ᾽ ἔτι τόσση. non enim eis aſſentior, qui ex Cicerone emendandum cenſent in Arato ἡδ᾽, ἔτι ῥίτη.

—atq; etiam vehementius illi Piſces:

ſine controuerſia legendum eſt *illo.*

——Aquilonis tangitur alis.

hic legi, qui emendaret auris. *Atq; horum & caudis,* rectum eſt *è caudis.*

Quam veteres ſoliti cœleſtem dicere nodum.

Cicero in Arato non videtur legiſſe ὑπούραιον, ſed vel ἐπουράνιον vel ὑπουράν[illegible], vt & Germanicus & Hi-

& Higinus lib.3.Astron.

Andromedæ læuo ex humero si qua exere perges,
At positum poteris suprà cognoscere piscem.

lege, —*si quærere perges*, *Appositum*, vel vt veteres loquebantur, *si quæsere perges*, quod Ciceronem scripsisse ex vestigijs auguror. *Et pedibus vatum*, equidem legendum censeam, *è pedibus varum*, nec tam legisse videtur Cicero γαμβρῶ, quam σὺαμβρῶ. *Qua summa ab regione*, puto verum esse, *quem summa ab regione*. Proximos versus sic legendos & distinguẽdos arbitror.

Diuersosq; pedes vinctos talaribus aptis,
Puluerulentus vti, de terra lapsu' repentè
In cœlum victor, magno sub culmine portat.
At propter læuum genu:

Genus lego, genus enim pro genu veteres dixerunt, quod Priscianus libro sexto hic notat. sic infrà lego,

Quæ genus ad læuum.

Rursum,

Atq; inter flexus genus——
Propterea quòd & æstatis primordia claret.

corrigo *clarat*. Nam clarare pro declarare antiquis vsitatum fuit: nec properanti testimonia quærenda sunt aut circunspicienda. vnum tamen ex ipso Cicerone libro primo de diuinatione adijciam,

Iuppiter excelsa clarabat sceptra colũna. In illo,
Inde fides leuiter posita & conuexa videtur:
Mercurius paruus manibus quam dicitur olim
Infirmis fabricatus in alta sede locasse.

equidem putem emendandum, *leuis adposita & connexa*: & *paruis*, sed &, *in cunis*, præsertim cùm Græcè scriptum extet, καὶ παρὰ λίκνῳ. Nam *infirmis*, absurdum est, & alienum à sensu.

Ipse autem labens multis equus ille tenetur
Piscibus, hinc ceruix dextra mulcetur aquari.

mutis substituo, quis enim nescit pisces mutos esse? qui & ex eo ἐλλωπὸς à poetis Græcis vocãtur. duo autem pisces multitudinem efficere non possunt: sed & *huic ceruix*, lego. *mulcetur* valet tangitur.

Serius hæc obitus terrai iussit equinis:

suspicor scripsisse Tullium, *visit equi vis*, id est, equus, genere loquendi poetis vtriusque linguæ vsitato.

Brumali flectens contorquet tempore cursum:

duobus vocabulis lego, *cùm torquet*. Cicero autem in proximis versibus bis *labi* pro nauigare vsurpat.

Nam non lõginquum spatium labere diurnũ. &,
Sed tamen anni iam labuntur tẽpore toto. Ibid.
Atq; etiam supero naui pelagoq; vagato
Mense sagittipotens solus tum sustinet orbem.

scribe, *haud supero naui pelagoq; vagator*, & *cùm*. sagittipotens autem est sagittarum compos, sagittas habens, id est sagittarius. *Nam iam cum minus exiguo*, lege,

Nam iam tũ nimis exiguo lux tempore præsto est.

Emendant & nonnulli, *Nam iam comminus*. Lege, inquit, littus nec pelagus sequere, cùm breuis dies sit. *Iam propè præcipiti*, malim, *nam propè præcipiti*. *Hic missi iacet vna sagitta*. sic huius versus hiatum & lacunam eleganter Morellius expleuit, cùm in Aldi editione reperisset, *hic misso reuocans*:

Hic missore vacans fulgens iacet vna sagitta.

Est autem missor sagittarius. mox autem, *nitẽs penna*, dicitur pro eo quod est volans.

Tum magni currens capricorni cornua propter.

sanè hic obseruo Cic. πολλόν legisse videri in Arato, non vt excusum circunfertur πολλός. scribitur etiam, *tum magni curuus*. *Illæ quæ fulgent luces*: his in versibus aut indulsit ingenio suo Cicero, & à formula & præscripto interpretis recessit, aut exẽplar sequutus est vberius nostro & versib. numerosius. *Quẽ qui suspiciet in cœlum*, lege, *suspiciens*. *Cætera se speret*, lege, *cætera ne speret*.

Hunc tegit obscuris circum præcordia vesper,
Ver toto spirans rabido de corpore flammam.

Emendo, *obscurus*, &, *venter*, &, *nec toto*.

Hæc augens anima vitali flamina mulcet:

lege, *vitali flamine mulcet*.

Hunc propter subterq; pedes quos diximus antè

lege, *quem diximus antè*.

Præcipitantem agitãs, oriens iã denique paulum,

Corrigo, *orientẽ denique*.—*Serpẽs prælabitur Argo*: emendandum censeo, *perlabitur*, vel potius *prolabitur*.

Sed conuersa retro cœli semper loca portat:

repono, *se per loca portat*:

—*ad cœlum sine lumine malum*,

celsum haud dubiè legendum, non cœlum.

—*canis vestigia condit*:

legendum videtur, si Arati sententiam sequaris, *condunt*. *Cerula vestigat pistrix*, marina cerula hic dicitur, vt pisces cerulei sunt marini: Iuuenalis sat.15.

Illic ceruleos, hic piscem fluminis.

Brodæus tamen, vt antè nos dixisse recordamur, hic Æluros legendum esse multis persuadebat. Finita, sitam & locatam significat.

—*& scamnosi corpore pisces*, scammoso lego.

— *in parte locatum*
Cœli funestum magnis cum viribus amnem.

distingue locatum cœli: magnis autem cũ viribus funestum, pro magnopere funestũ dicit. *Hic vna stella vertuntur*, emendo *nectuntur*.—*formas Has ille astrorum custos*. in Cicerone hic astrorum custos est astrorum obseruator & inspector. —*nota clarere figura*. scribe vt supra clarare. *E multis tum his*, scribo, *E multis tamen his*. Videtur autẽ Cic. in Arato legisse ἑλδόμενοι, non vt nũc exculditur, ὀρεγόμενοι.—*delapsum lumine fontis*, scribo, *flumine*: flumen autem est χύσις, id est fluxus, fluxio. *Inde nepæ*: nepam scorpium Cicero interpretatur, infrà tamen terga nepai dicet, cancrum intelligens. *Quæ lamina tempore tranat*, limina malim.

Arcturo magnum spatium supra dedit orbem.
Iuppiter hunc paruum——

lego, *spatio supera dedit orbem Iuppiter, huic paruum*. *Atq; aram tenui*, tenuis alij legunt. *Metuenda Fauoni*, Fauonium pro Euro dixit verbo abusus. —*Inferni de partibus*, scribe, *infernis*. *Hoc caput atq; oculos*, scribo, *hæc caput*: ac sanè hoc in

versu

versu cancrū nepam interpretatur, suprà scorpium. *Conuexoq; sinu*, scribitur & *connexo*. spiram reddit sinū. *extrema nitens*, lege *extremam* vel *extremum*, id est, *sinum*. *Antecanem*: antecanis lego vno vocabulo, vt προκύων Græcè dicitur. *Per bis sex signorum labier orbes*. emendo *orbem*: Zodiacū enim intelligit. *Quia quæ faciunt vestigia cursu*, repono, *quo faciunt*. *Sic malunt errare vagæ*, lego, *sed malunt errare vagæ*. *Hic nimio fulgens candore notatur*: scribo *vocatur*, & paulò antè, *Superarit lumine Luna*, non *superaret*. puto & suprà scribendum, *Magnos edicam gentibus orbes*, vel *cantibus*.

Hic non perpetuum detexens conficit orbem,

detexere pro texere dicit. Quod autem loquitur, etsi verum est, non tamen in Arato quicquam tale reperio.

Ora petens geminorum illustratum genu ardens:

emendo, *illustria, tum genus ardens*. *In sese retinens auriga*, sine controuersia *aurigæ* emendandū est. *Hunc supra læua*, Cicero scripsit *sura*. *Ad Andromedam hic dextra*, sine vitio fuerit *at Andromedæ*. *Anguitenens humeris connititur*: propius ad Arati sententiam accederet *conuertitur*. *Subtersecat hic Capricornum*: fortasse verius *subter secat hinc Capricornum*.

Condens postremum tangit rota feruida solis,

puto *cedens* legendum: Rota autem solis elegāter à Latinis poetis appellatur rotundum solis corpus, δίσκος à Græcis vocatur. Lucretius, libro quinto,

Nam neq; tum solis rota cerni lumine largo.

Sequitur in Arato Cic.

—— hinc orbi quinq; tributæ
Nocturnæ partes supera, tres luce dicantur.
Hasce inter, mediam in partem retinere videtur.

si vllus sententiæ respectus est, planè legendum, *huic orbi*, & *partes supera tres luce dicantur*. & *hosce inter mediam partem*. *Tantus quantus erit*, magis sententiæ conueniet *erat*.

Hydra tenet flexu crateram coruus adhæret:

Cratera & coruus, restituo. *Et paucæ chelis stellæ* proculdubio, *& paucæ è chelis* Cicero scripserat. *Aequo spatio deuinctos*. quid si *deiunctos*? quāquam illud alterum etiam placet —*diuino lumine flexi*, mallem, *diuino numine*. Paulò post sic lege & distingue,

Sed tantùm supera terras semper tenet ille
Curriculū, obliquè inflexus tribus orbibus vnus.

Hoc adeò moneo, quòd intelligam à quodam tria vltima verba expuncta, quòd sensum non attenderet, cùm hic curriculum sit spatium, & dicat Cicero, Zodiacum tribus circulis obliquè & per transuersum incumbere.

Quis Lunæ conuexum cœli contingimus orbem,

pro *cœli*, *oculis* lego. *Collucet Aquarius orbem*, puto *orbi* scribendum.

Exin scammiferi serpentes ludere pisces,

quid si *pergentes ludere*, vt paulò antè, *Capricornus vadere pergit*? Sed *serpentes* placet, & *ludere* eleganter dictum est, & Terentius congrum in aqua ludere dicit in Adelph. act.3. sc.3.

Hæc sol æterno conuestit lumine lustrans,

equidem mallem, *conuertit*: præsertim cùm Græcè scribatur φορεῖται. *conuestit* tamen scio eleganti translatione dici. *Tantundem patens*, puto tantūdem parens, pro apparens: vt in actionum formulis, si paret. alij versum fulciunt *ille* interponentes. *Tot cœlum iussus*, puto tot cœlum iuxta, non malè etiam, iussu. suprà autem lego,

Signifero ex orbe & signorum ex ordine fultum.

— *de tegmine sumes*, lego *sumens*. *omnes cognoscere possit*, scribo *possis*. — *quæ tempore eodem Præcipitent obitum*, scribo *præcipitent, obitum*. — *vt supero*, scribe *supera*: quod pro supra veteres dicebant, & antè multis locis vsurparat Cicero. verùm in *supra* ab hominibus huius rei ignaris vbiq; imminutum est. *Partem, etiam supera atq;*, distinguo, *partem etiam supera, atq;*. —— *cancrumq; recondit*. ego vt in quibusdam reperi, *clarumq; recondit*, lego. nam qui cancrum legunt, perspicuè cum sententia pugnant.

Hæc obscura tenens conuestit sydera tellus:

emendo, vt supra, *conuertit*. —— *simul vis maior adquari*, Equidē puto cùm scribatur Græcè αἰετόν, reponendum esse, *Iouis ales aquas in*: vel in vndas vel in altum, id est in mare, quod poetis est pro finiēte orbe: vel potius, vis magna aquilai.

— *ac flexo confidens corpore nisus iam supero*,

lego *considens*: & considens à consido: Græcè enim scribitur, ὀκλάζων. *Sed læuum genu*, scribe *genus*: & mox, *linquit*, non liquit: —*illustria lumina virgo*, castigo, *illustri lumine*. — *per cœli numina*, culmina aut limina legendum. *Totaq; iam supera*: Græcè est ὁ μάλα πᾶσα, Cicero οἱ μάλα legisse videtur. *Nondum tota latet*, scribo *patet*, quod est oritur: quod nō solùm postulat, verùm etiam flagitat sententia. —*non caudam contegit vmbra*: neminem esse puto qui non intelligat legēdum, —*nam caudam contegit vmbra*. —— *exoriens conabitur arcum*. non dubito affirmare Ciceronem arcus scripsisse nominandi casu.

Latè fusa volans per terras vnda vagatur.

per terras autem vagari hoc loco, occidere est: vt paulò post, —*commendat corpora terris*. videtur autem versus nescio quis in Cicerone desiderari. —*defixa in gurgite Echineis*: *Chios* hic conueniret, nisi repugnaret syllaba. nam Chius cùm est insulæ nomen, priore syllaba corripitur, cùm incola Chius dicitur, priore est producta: quòd duæ vocales in vnam coeant, Chiius Chius. Existimaui tamen aliquando à Cicerone in insulæ nomine priorem esse productam: sed cùm etiam Chia, vt ait li.5. cap.13. Plinius, dicatur, quod nomen ex adiectione factum videtur, fortasse Chia non malè legeretur: Echinis tamen seruetur potius, vt in eius saxis vadisque echinos marinos stabulari multos intelligamus. *Brachia quam viridi*, emendo, *Bacchus quam viridi*: scio alios emendare, *Brachia quæ viridi*, sed meum istud probabilius puto. non inuitus etiam legerim, *Bacchica quam viridi conuestit tegmine vitis*.

Oenopionis auens epulas cœnare nitentes.

Legisse videtur in Arato Cicero θοίνης ἀρνύμενος κείνων χάριν οἰνοπίωνι. —*subito perculsa Dianæ*, scribo, *percussa*. —— *post humeros euersa sæpe*, putem *post humeris*

humeris euersa sede refertur. *Institit et mergit nisi caput.* *instat & emergit,* restituo. *—toto cum corpore,* malim, *toto tum corpore.* *Emergunt alite lapsum,*

Et terris volucris, existit clara sagitta.

scribo. *emergunt alite lapsu*

E terris volucres, existit clara sagitta:

Hæc ego veluti per transennam strictim aspiciẽs animaduerti: si quis propius & acrius intueatur, non dubito quin multa sit alia obseruaturus, & in Cicerone fortasse fidem & diligentiam aliquando desideraturus.

CAPVT XVIII.

Crotalistria in Petronio & Propertio, crepitans Concordia nido, apud Iuuenalem.

VErsus sanè quàm amœni & elegantes extant Petronij Arbitri de Ciconia, sed qđ inter nos dicere liceat, coralistria in eis quid sibi velit, nullo modo assequor: eos subscribã,

Ciconia etiam grata peregrina hospita,
Pietaticultrix, gracilipes, coralistria,
Auis exul hyemis: titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.

Crotalistria

Ego isti subdiffidens voci vt corruptæ & degeneri, animum variè distrahens & versans, tandem aliquando existimaui crotalistria legendum esse à crotalis, quorum strepitum imitatur *crepitante ciconia rostro*, vt poeta Ouidius 6. Met. scribit, & Iuuenalis sat. 1.

Crepitat Cõcordia nido.

Quæq; salutato crepitat Concordia nido.

nam etsi mihi non placent eorum inuẽta, qui à Politiano c.67. Miscel. dissentiunt: cornicem enim concordiæ imaginem Politianus cẽset: tamen ausim affirmare à Satyrico poeta ciconiam intelligi, vt illi interpretantur. existimo autem ætate Iuuenalis, in fastigio templi Cõcordiæ nidum ciconiarum fuisse, vt & hac ætate in quibusdam templis aliquando Lutetiæ vidimus: nec sensum aliquem exquisitiorẽ & subtiliorem hoc in versu latere censeo. Ita cùm obuiam sentẽtiam non amplectimur, in auia auferimur & rapimur, multumque nobis molestiæ creamus. Videte autem quorsum prorumpat audacia mea. audeo enim affirmare in Propertio etiam coralistria malè scriptũ esse, pro crotalistria, libr. quarto, elegia nona, hoc versu,

Nile tuus tibicen erat, coralistria Phyllis.

hoc tamen sic affirmo, vt facilè sententiam mutaturus sim, si quid probabilius vel inuenero vel audiuero.

CAPVT XIX.

Antecessor, dupondij, lytæ, prolytæ.

Antecessor.

IN edicto Iustiniani, quo iuris auctoritas cõfirmatur, antecessores homines legum peritos & iuris, etiamsi non sint professores, existimo, ab honore, quòd alijs qui ius non didicere antecedant: sic Apostolorum principes Tertullianus antecessores vocat, vt lib. 5. aduersus Marcionem, *quàm Paulus sciret se non in vacuum cucurrisse, quàm dexteras ei darent antecessores.* & lib. 1. *tunc primum cum antecessoribus Apostolis conferebat.* Nec verò eos laudo qui antecensores esse legendum contendant, quæ vox Latinis hominibus insolens & inaudita est. Nam Hesychium, in quo ἀντικένσωρ scribitur, non satis locupletem & idoneum testẽ arbitror, cùm præsertim verba Latina ore Græco plerunq; corruptius concipi sciam. In ea constitutione dupondij appellãtur auditores primi anni, quãobrem in controuersiam venit. ego, vt aliorũ sententias omittam, sic eos appellatos existimo ridiculè, quòd nõ essent magni precij, sed duorum assium: vt si triobolares aut diobolares auditores diceres. nam dupondius duos asses significat, vel xxiiij. vncias, vel xvj sescuncias, ac pro pecunia parua ponitur. Cicer. pro Quintio, *si dupondius tuus ageretur Sex. Næui, si in parvula re captionis aliquid vererere.* In eadem constitutione lytas solutos interpretantur quidam, magno sanè flagitio: λυτοὶ enim nõ λύται dici debuerunt. ego solutores interpretor, qui iã tantos progressus habent in iure, vt de eo respondere propè possint, & quæstiones soluere: atque ij erant, qui responsis prudentum & quæstionibus operam dabant. eos propè expressisse Iuuen. sat. 8. hoc versu videtur,

Dupõdij.

Lytæ

Qui iuris nodos, legumq; ænigmata soluat.

Idem est in prolytis error, quos tanquam præsolutores interpretor, quòd etiam solutoribus, qui lytæ dicuntur, antecellant.

CAPVT XX.

Definitio iustitiæ, iustitiæ præcepta, iurisprudentia.

Prolytæ.

ANimaduerti Vlpianum in iustitiæ definitione Stoicorum æmulum esse: illi enim vitium inconstantia, virtutem constantia metiuntur: ac perturbationibus, quas omnes vitiosas arbitrantur & inconstantes, tres opponunt constantias, quas laudi ducunt. hinc igitur adductus pronunciauit iustitiam esse perpetuam & constantem voluntatem ius suum cuiq; tribuentem. Cùm aũt ius in cognitione & actione versetur, ac sciẽtia sit iurisconsultorum, actio & officium omnium: vtrumque cõplexus est Vlpianus. præcepta enim ad officiũ & actionem pertinent, Iurisprudentia ad sciẽtiam. Sic pars philosophiæ moralis παραινετικὴ dicebatur (Seneca præceptiuã interpretatur epist. 96.) quæ in præceptis versatur, quam in officijs Cicero pertractat. Ita enim scribit, *Omnis de officio duplex est quæstio: vnũ genus est, quod pertinet ad finem bonorum, alterum quod positum est in præceptis.* Rursum, *quorum autem officiorum præcepta traduntur*, &c. Cùm etiam definit Iurisprudentiam, rerum diuinarum & humanarum notitiã, nõnne ambitiosè affectat sapiẽtiæ munus, & eius ornamento arti suæ decus quærit? nam sapientia rerum diuinarum & humanarum cognitio dicitur, & causarum quæ res eas efficiunt & continent. eam scientiam libenter philoso-

Iustitiæ definitio.

Iustitiæ præcepta

Iurisprudentia.

philosophis adimeret, suis attribueret Vlpianus: qui etiā mihi videtur in philosophorū inuidiam & contumeliā appellasse Iurisconsultos iustitiæ sacerdotes, quasi deæ cuiusdā cultores, propterea q philosophi Stoici suum sapientem solū verè sacerdotem profitebantur, cùm Vlpianus asimulatam non veram nec sinceram eorum philosophiam prædicet.

CAPVT XXI.

Gessoriacum.

OPpidum est Belgicum in Morinorum finibus munitissimū & firmissimum, qđ Audomari fanum dicitur, sitū in humili & lata planitie, laterib. cliuo penè fallente assurgētibus: ea planities reducto intimoq; recessu vicum attollit Soiacum: incolę hodieq; portum Soiaci vocāt. quod si audias, mirabere pfectò portum dici locū tam longo à mari spacio disiunctum. sed ita se res habet, loci facies in sicco, sinus imaginem præ se fert, & tota illa vallis olim æquore inundata cedentib. aquis terræ accreuit. Cuius rei hæc etiam sunt argumēta. Fani municipes oppidum suum non modò nouum fatentur, verùm etiā prædicant & narrant locum mari mersum fuisse, & ab aratorib. terram vertentib. exaratas aliquando ancoras esse. Gessoriacū, quod vbi terrarū fuerit quęrimus, mihi reperisse videor: vnde olim traiectus in Britanniā esse solebat. ausim enim affirmare Soiacum esse. eius meminit Sueton. (ne multos testes adhibeā) in Claud. c.17. his verbis, *Quare à Maßilia Geßoriacum vsq; pedestri itinere confecto, inde transmisit.* verùm hęc cui probantur, nolim accepta mihi ferat, sed Petro Gallādio amico meo singulari his proximis annis mortuo, cui ego primus hæc accepta fero.

Gessoriacum.

CAPVT XXII.

Calumniatorum notata frons, decemprimi.

CICERO pro Roscio Amer. sic scribit, *Crura quidem vobis nemo suffringet, sed si ego hos bene noui, literam illam, cui vos vsq; eo inimici estis vt etiam omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem aliū nisi fortunas vestras accusare poßitis:* hæc verba ab omnib. de condemnationis litera, quā scribit Asconius in 3. Verrin. accipi animaduerto, ego tamen potius de inusta & inscripta frōte calumniatorum & delatorum hæc intelligā, vt puncta & stigmata frontis Erutio minetur. ea aūt pœna olim interdum affectos fuisse delatores, ex Plinij panegyrico notum est, cuius verba sunt, *neq;, vt antea, exanguē illam & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant: sed spectent paria damno præmia.* Nota aūt illa alicuius literæ insigne habebat, in delatore fortasse D, in calūniatore C. sed & illudens Cicero literarū ignaros appellat eos, qui accusationes factitabant, & odio literæ illius, qua notantur frontes de calumnia damnatorū, reliquas omnes eis literas inuisas iocatur. Decéprimi in ea oratione qui sint quæritur. ego putē decuriones eos esse qui decē erant primi in albo decurionum. Nam quorū erat maxima in municipio dignitas, quiq; magistratus gesserant, primi, vt Vlp. l.1. ff. de albo. scrib. docet, scribebantur. Decēprimos aūt ad imperatorem Syllam Amerini miserunt, more institutoq; Rom. cùm sæpe decem legatos Romani mitterent. Eodē modo 5. in Verr. qnqueprimi sunt quinq; viri, q principē in Senatu locū habebāt. qnqueprimi aūt & decēprimi munerib. quibusdā & functionibus obnoxij erant, vt Iurisconsulti tradunt.

Calūniatorū frōs notata. Decéprimi.

CAPVT XXIII.

Pastinaca, Verbenaca, Virgæ sanguineæ, flagellum sanguineum, hasta sanguinea.

NOmina sunt in Latinis scriptorib. nō rara, pastinaca, securidaca, scandulaca, verbenaca: quæ qua ratione formata sint equidē non video. ac mihi quidē pastinaca piscis, nomen ex eo inuenisse videtur, quòd telum quasi pastinum habeat: pastinaca herba, quòd pastinum referat, & tanquā habeat. Atqui vt falces dolabratas & vericulatas dicimus, quæ dolabram & vericulū habēt: certè postulat ratio, vt pastinata eodē modo dicatur. Nā quod ad securidacam attinet, constituere non possum quæ sit ista nominis forma, cū præsertim Grecè πελεκῖνος à securi vocetur, & à securi tale nomen oriri non posit. ego cōtra fidē omniū librorū securiclatam scribi debere contēdo, id est securiculatam, à securicula. Idē de scandulaca statuo, quā scandulatam vocari debere cōfirmo, quasi scandulas habeat. ea herba strangulat frumenta ac orobanche videtur esse. Idē de verbenaca sentio, & verbenatā dici debere prædico, cùm præsertim verbena gramen ex arce cū sua terra euulsum significet, quod gramen sacrum putabant, & περιστερεὼν id est verbenata, sæpe sumeretur, & verbena fieret, & vt ita dicam, verbenaretur, quo factū est vt verbenata etiā verbena diceretur, cùm verbena pprie omnem herbā sacram significaret: sed & ramos quibus aras ornabāt, aut religionis causa gerebant, aut adolebant: Virg. eclog. 8.

Verbenasq; adole pingues, & mascula thura.

Verbenas etiā sagmina vocabant, vt Plin. lib. 22. c. 2. scribit. Portulaca etiā portulata dici deberet, quòd folijs portulas imitetur, & portulas habere videatur. atq; hoc quidē ratio postulat, nec exēpla quorundā antiquorum voluminum desunt, in quib. & securiclatā & pastinatam reperi: tamen vt lorica pro lorita dicitur, nam initio è loris fiebat, sic arbitror securiclacā & verbenacā pro securiclata & verbenata dictum esse: vt alterū ratione, alterum consuetudine defendi posit. Cęterùm, quando de verbena sagminibusq; aliquid diximus, hic non possum disimulare eorū errorem, qui apud Modestinū ad legē Pompeiā, parricidas volunt verberari virgis sagmineis. Nam atrocitas

Pastinaca. Scandulaca. Verbenaca.

citas

citas criminis tanta tantumq; scelus herba vapulare non debet: deinde nunquam cōmisissent Romani vt herbam sacram impio parricidarum corpore contaminarent, idq; nefas nō leui piaculo luendum censuissent. Consensus librorū non est respuendus, virgis sanguineis exhibentium: de quibus sic Plinius scribit lib. 16. cap. 32, *siquidē & genistæ & populi & vlmi, & sanguinei frutices.* Idem lib. 24. cap. 10. *nec virga sanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quæ persanauere, aperit.* Rursum lib. 19. c. 10. *sunt qui sanguineis virgis tangant ea quæ nolūt his obnoxia esse.* Aut igitur è sanguineis fruticibus virgę erant, quibus cædebātur, vt terror inesset in cruento earum colore, aut ad horrorem, vt existimo, cruentabātur: sic de Bellona scribit 8. Æn. Maro,

Virgæ sāguineæ.

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

& fetialis hasta sanguinea & cruenta bellum indicabat: Liuius lib. 1. *vt fetialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret.*

Flagellū sanguineum. Hasta sanguinea.

CAPVT XXIV.

Quædam apud Ciceronem ad Atticum emendata & explicata, informata cogitatio, hermathena, hermeracles.

CVM prima ad Atticū epistola Cic. de petitione sua loquatur, sunt tamen magni in literis nominis viri, qui eum nondū petere, sed prensare putent, quòd prensatio petitionē antecedat: ego prensationem petitionis partem esse puto, vel Cicerone auctore, qui lib. 1. de Oratore ita scribit, *Equidem cùm peterem magistratus, solebam in prensando dimittere à me Scæuolam, cùm ei ita dicerem, me velle esse ineptum, id erat petere blandius, quod nisi ineptè fieret, bene non posset fieri.* In ea prima epistola de Catilina scribitur, *si pronuntiatum erit meridie non lucere.* vetus est scriptura, si credimus Petro Victorio, *non licere,* vnde *lucere* à quibusdam factum est. quid igitur si legamus? *si pronuntiatum erit pridie nonas licere,* id est si absolutus sit nec iam reus. nam vt Sallustius scribit, reus Catilina intra legitimos dies non potuit se consulatus competitorem profiteri: vel si pronuntiatum erit licere petere post legitimum tempus, quod erat pridie Nonas. Vidi qui legeret, *rationem haberi licere*: vt in Bruto scribitur *in prætura consul factus esset, si rationem eius haberi licere iudicatum esset:* sed nimium multa hęc emendatio de suo supplementa addit. Cæterùm cùm more maiorum petere Galbā dicit, nisi fallor ludit, ac eum significat prensatorem optimum nō esse, sed petitorem ineptum, qui fucos & fallacias nō adhibeat, sed simplex & rudis sit, vt veteres. nam petere hic more maiorum, est tanquam petere ἀρχαϊκῶς sine artificio & dolo. Eodem modo illudens Aquilium, dicit morbum iurasse, ne cogeretur consulatum petere, vt homines morbum iurabant, ne militarent, ne in Senatū venirent, ne aliquo munere fungi cogerentur: iusta enim morbi excusatio erat. quasi verò homines ad consulatum cogerentur, ac non per ferrum & flammā eo tempore ad eum magistratum contenderent. Ludens igitur dicit eum morbum iurasse, qui ad cōsulatum nullo modo aspirare posset, eo etiam tēpore valetudine deteriore esset, hominibusq; vulgò diceret, ea de causa se consulatum non petiturum. Opposuit & regnum suum iudiciale Aquilius, quòd iudex sæpe à prętore daretur, vel à litigatoribus sumeretur: consul enim vel magistratus iudex esse nō potest. Vbi scribit in eadem epistola, *nunc cæteri cōsuli acciderim:* cùm Paulus Manutius homo & diligentissimus & doctissimus, scribat in libris antiquis scriptum extare *muniteri,* fortasse non inuita omnino Minerua sic locus restituetur, *quæ cùm erit absoluta sanè facient eum: lubenter munitori consuli acciderim:* hoc sensu, vellem Cæsar consul fieret, libenter enim ei viarum curatori & munitori supplex essem in mea petitione, mallemq; me supplicem quàm competitorem haberet. Nam accidere, est ad genua alicuius se demittere. Informata cogitatio quęnam in ea epistola est? ego putem coniecturam esse, præsertim cùm initio epistolę Cicero scribat, *quod coniectura prouideri possit.* nam cogitatio informata, est cogitatio in animo formata, & quædam informatio, quæ est φαντασία, quam vulgò imaginationem vocant. Itaq; perinde est ac si dixisset, φαντάζομαι καὶ ὀνειροπολῶ τούτους παραγγέλλειν. Manū in eadem epistola cùm dicit, comitiali verbo vtitur, vt ex Asconio cognosci potest, qui de Antonio Ciceronis collega sic scribit, *Antonius pauculis centurijs Catilinam superauit, cùm ei propter patris nomen, paulò speciosior manus suffragata esset quàm Catilinæ.* Hermathena epist. 2. eiusdem lib. signum erat in vna basi cōmune Mercurio & Mineruæ: posuit autem istud signum Cicero in gymnasio suo, id est in Academia villæ Tusculanæ (non enim in villa quæ academia dicebatur) propterea quòd Mercurius deus est omnium gymnasiorum communis, tam eorū quæ animi sunt, quàm eorum quæ corporis. Minerua autē singularis & propria erat gymnasij, quod instituerat ad cultū animi tantùm, & ad disputationes commemorationesq; de philosophiæ studijs, cùm liberalium artium præses sit. Vt autem hermathenæ fiebant, sic & hermeraclæ. Aristides, ἀλλὰ μὴν ἑρμοῦ καί τε ἡρακλέους ἔστι νῦν ἀγάλματα κοινὰ, id est, sed & nunc Mercurij & Herculis cōmunia signa sunt. Sed cur dicit gymnasium esse ἡλίου ἀνάθημα, quo significat soli dicatum videri? equidem censeam eum respexisse ad Rhodiorum colossum, & locum in quo collocatus erat, cui gymnasium eius, ita posita hermathena, simile videretur. nam colossum dicatum Soli fuisse hoc epigramma Græcum ostendit, lib. 8. epig.

Cicero emēdatur.

Informata cogitatio.

Hermathena.

Hermeracles.

Αὐτῷ σοὶ πρὸς ὄλυμπον ἐμακύναντο κολοσσὸν
Τόνδε, Ῥόδου ναέται Δωρίδος ἀέλιε.

LIBRI OCTAVI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER NONVS.

CAPVT I.

Comessator coniurationis, pastoritia fistula, faba mimus, Cæciliana fabula, Næuianus laudator.

MARCVS Tull. li. 3. de Orat. eam improbat translationẽ, quæ aut maior est quàm res postulat, vt tẽpestas comessationis: aut minor, vt comessatio tẽpestatis: libro tamen primo ad Atticum epist. 11. penè in hoc præceptum commisisse videtur, cùm scribit, *vt nostri isti comessatores coniurationis barbatuli iuuenes illum in sermonibus Cn. Ciceronem appellent*: sed potius reliquos & seros dicit coniuratos, vt qui post cœnam comessatum veniũt, imò verò coniuratos intelligit non tam ad pugnandum, quàm ad comessandum aptos. Sed quæ tandem est pastoritia fistula, cùm ibidem scribit, *mirandas* ἐπισημασίας *sine vlla pastoritia fistula auferebamus?* ego putem dicere Ciceronem, eximias significationes & gratulationes populi auferebamus, & consequebamur sine vllo sibilo. sæpe eñ pastorib. sibilus loco fistulę est, ac sibilo oris vt fistula canũt: Plut. in Othone καὶ φανέντος ἐν θεάτρῳ τοῦ ὄθωνος, ἐφυβρίζων ἐσύριττεν. οἱ δ' ἱππεῖς ὑπέλαβον κρότῳ τὸν ἄνδρα λαμπρῶς, αὖθις δ' ὁ δῆμος ἐπέτεινε τὸν συριγμόν. id est, cum in theatro visus esset Otho, illudẽs populus exibilabat: equites insigni plausu excipiebant: sed rursum populus sibilos augebat. In eadem sententia politissimi hominem iudicij Antonium Muretum esse video. In eadem epistola Faba mimus quid sibi vult? ego Fabam inscriptionem mimi fuisse existimo, vt titulus mimi est libr. 3. de Orat. Tutor: ita diuinus ille & præclarus cõsulatus in mimum ignobilem relabetur. Quòd si verũ est in veteribus libris scribi Faba Mimũ, vt Victorij optimi & eruditissimi viri fide referim⁹, fortasse emendari posset, *fabæ minimum*, quod est hilum. Non deest, qui *non fabulam, sed mimum* corrigat, ex Oratione pro Cælio, in qua scribitur, *Mimi ergo est iam exitus non fabulæ.* Ego si loco obscuro sententiam & iudicium mihi interponere meum licet, existimem *fabam Mimum* veram esse sinceramque scripturam: vel *fabulam aut Mimum*. Non dubium est autem quin in eadem epistola illud vitiosum & corruptum sit, *Quare, vt opinor*, φιλοσοφητέον, *id quod tu facis, & istos consulatus non floccifacteon.* sed mihi huius scripturæ vestigia sedulò rimanti, succurrit emendandum videri, *non flocci*, ἐατέον, hoc sensu: philosophandum est, contemnendique sunt isti consulatus, qui flocci non sunt. Præterea in eadem epistola, *Ac vereor ne Lucullus, quoniam Græcum poema condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam spectet*, vereor ne non satis integrum sit, ac *Lucullum* sit emendandum, cuius res gestas Archias versibus Græcis illustrarat, qui & Cæcilij Metelli facta pangere parabat, quam Cicero appellat Cæcilianam fabulam, ad Cæcilium comicum alludens. Cicero pro Archia, *Mithridaticum verò bellum magnum atque difficile & in multa varietate terra marique versatum, totum ab hoc expreßum est, qui libri non modò L. Lucullum fortißimum & clarißimum virum, verùm etiam populi Romani nomen illustrant.* Sed vt rursum prorsum vadimus, in eadem epistola illud, quod in plerisque libris circumfertur, *nosti caluum ex Nanneianis illum laudatorem meum*: sanè mendum subolet, rectumque videtur ex *Næuianis*. respexit enim Cicero ad versum Næuij, cuius ita meminit epistola vndecima famil. libro quinto, *lætus sum laudarier me, inquit Hector, opinor apud Næuium, abs te pater laudato viro.* M. inquit, Crassus laudator ille meus, quem irridens caluum appellat, & laudatum virum similemque Næuiano laudatori, negotium transegit & confecit. Retro regredere & cancrum imitare: ac hunc locum, vt veteres libros testatus reperit Victorius, etsi non probauit, lege: *Tribuni non tam ærati, quàm vt appellantur, ærarij*: hoc sensu, Tribuni non tam nummati erant (hoc enim modo hìc æratus interpretor) quàm nummarij & corrupti: ærarius enim in ea notione & forma, qua nummarius, dici cur non posit, nihil causę video. Vt nunc quidem excusus circumfertur locus, incolumi sententia defendi non potest: nam æratum pro obærato accipere, est vim vocabulis afferre.

Comessator coniurationis.

Pastoritia fistula.

Faba mimus.

Cęciliana fabula.

Næuianus laudator.

CAPVT II.

Quod in solum venit, varrones, apud Cicer.

Quod in solum uenit.

IN vltima Ciceronis ad Pętum lib. 9. fam. epistola scribitur, *ibi loquor, quod in solum, vt dicitur.* eo de loco si quid existimamus, nō video cur fraudi nobis esse debeat nostram ostendere sententiam, etiamsi improbanda videatur: qui enim studio iuuandi aliquid suscipiunt, etiamsi quod volunt minus assequuntur, tamē vel ipsa voluntate laudandi sunt. Ego quæ dicam certa & vera non pręstabo, sed quid mihi videatur proferam. vt enim ea demùm nobis esse videntur, quæ sensibus comprehēdimus, velut quæ vel tangimus vel cernimus: sic cùm omnia propè ferat solum, id solum esse existimamus, quod in eo videmus, & omnia quæ sunt in rerū natura, eo sustineri putamus: proinde *quod in solum*, valet, quicquid est, quicquid accidit, quicquid sese offert, quicquid euenit. In eandem sententiam libro primo de natura deorum dicit, *hinc quodcunq; in solum venit, vt dicitur, effingis atque efficis,* id est, quicquid est in rerū natura. Varro apud Non. hoc prouerbium etiam vsurpauit, *Libet mi epigrammata facere, & qui nomina non memini, quod in solum mihi venerit ponam*, id est, quodcunque nomen sese mihi obtulerit, & in buccam venerit. Diuersum est hoc Afranij à Grammaticis antiquis citatum, *orbitatem senectuti tuæ malam metui, quod insolum non venit cæco ac dementi.* Rursum, *ne veniret quod non agitur insolum.* Hic veteres *insolum* insolitum interpretantur, à quibus vix recedere licet. Illud in eadem epistola difficilius est, *Ille baro te putabat quæsiturum vnum cœlum esset, an innumerabilia?* Ego, vt in quibusdam libris reperi scriptū lib. 2. de finibus, *hæc cùm loqueris, nos varrones stupemus*, integrum & incorruptum puto. Nam vt longurio pro longo & inepto, voce à longurijs deducta, ponitur, pro vecordi & amente vacerra, quæ vox stipitem significat: ita pro stupido & bardo, varro vocabulo à varris deflexo, qui perticas significant, vsurpabatur. Lucillius apud Festum in voce squarosus, *Varronum ac rupicum squarosa incondita rostra.*

Varrones

CAPVT III.

Lecythi apud Ciceronem, ampullæ, Teucris.

VERBA sunt M. Tullij lib. 1. epist. 9. ad Atticum, *totum hunc locum, quem ego in Aristocratia variè in meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valdè grauiter pertexuit.* ea Plinius accipit de oratione amœna, & pigmentis orationis perpolita: sic enim lib. 1. epist. 2. scribit, *non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugimus, quoties paulùm itinere decedere non intempestiuis amœnitatibus admonebamur.* Horatius de oratione tumida & magnifica interpretatur: eadem enim qua Cicero translatione dixit in art. poetic.

Lecythi.

Proijcit ampullas & sesquipedalia verba:

Ampullę

quod est, orationis amplitudinem & superbiam omittit. & lib. 1. epist. 3.

An Tragica desæuit & ampullatur in arte?

Sed orationis elegantia & amœnitas cum magnificentia & grauitate plerunque coniungi solet. hoc certè cōstat, à tumore ampullarum, quæ λήκυθοι Græcè dicuntur, hoc genus translationis profectum esse. hinc & Strabonis illud lib. 13. Geogr. multis obscurum existimatum arbitror explicandum, ἀλλὰ θέσεις ληκυθίζειν. In eadem epistola rectè Victorius animaduertit legendum esse Græcè συμπροσφρονσάμην, non vt passim excuditur. addo in epist. 4. scribendum esse χρηστομαθῆ, non vt in omnibus libris χρησιομαθῆ circunfertur. Cur Teucris eadē epist. & alibi Antonius Ciceronis collega vocatur? opinor quòd ariolaretur & vaticinaretur, id est falsis promissis sæpe Ciceronem, cui pecuniā promiserat, decepisset. Cassandra autem fatiloqua, sæpe ab aliquo vate Teucris appellata fuerat. Scribit Manutius calcem epistolæ sic scribi in veteribus libris, *valde petitur ire, nauabo operam*: quo fit vt corrigēdum putem, *video hominem valde petitur ire, nauabo operam*: significat enim Luceium desiderare reconciliationem & reditum in gratiam.

Teucris.

CAPVT IIII.

Sacrificium propter viam, bene ferre ætatem, consul λογοθεώρητος.

APVD Macrobium 2. Satur. cap. 2. Catonis iocus commemoratur his verbis, *sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur proteruia, in eo mos erat, vt si quid ex epulis superfuißet, igne consumeretur. hinc Catonis iocus est. namq; Albidium quendam, qui sua bona comedißet, & nouißimè domū, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, proteruiam fecisse dicebat, quod comesse non potuerit, id combusiße.* In nomine proteruiæ nescio quid maculæ videtur esse conceptum, quod eluetur si *propter viam* legatur: Festus lib. 14. *Propter viam fit sacrificiū, quod fit proficiscendi gratia Herculi aut Sanco, qui scilicet idē est Deus: alij profecturi viam, Herculi aut Iano sacrificabant.* nónne Festi auctoritas satis causæ habet, cur lectionem esse mutādam putemus? In medium præterea Plautus veniat, qui id etiam testetur, eius sunt hæc in Rudente, Sc. & vos. verba, S. *vt mea est opinio, propter viam illi sunt vocati ad prandium. D. qui? S. quia post cœnam credo lauerunt.* Libet & iocos quosdam illius apud Macrobium loci explicare. Cōuiuator appofuerat nouum vinum, quod peruetus & quadraginta annorū esse mentiebatur: Cicero cùm gustasset, ac durum & immite sensisset, bene ferre ætatem dixit, quòd nondum maturuisset, neque vetustatem sentiret, quæ lenitatem vino adfert. homines autem, quos longa non lædit frangitq; ætas, utque, quam videntur, seniores sunt, bene dicuntur ætatem ferre, vnde metaphora ducta. C. Seruilius vno die Consul fuisse illic dicitur. [illegible] legendū censeo, quem & Cicero Consulem λογοθεώρητον.

Sacrificiū propter uiam.

Beneferre ætatem.

Consul λογοθεώρητος.

fuiſſe dicit, verbo philoſophorum vſus, qui λογοθεώρητα vocant ea quæ ratione & intelligentia cōprehenduntur & percipiuntur, non ſub ſenſum cadunt, vt à philoſophis ponūtur ἀρχαὶ λογοθεώρητοι principia rerum ſenſum fugientia, vt atomi & materia: ſed & ſapiēs Stoicorum, qui nūquam fuit, nec futurus eſt, λογοθεώρητος etiam dicitur, vt & Caninius diei vnius Conſul, quē proter breuitatem dieculæ vnius, cogitare homines potius conſulem fuiſſe quàm cōſulem videre potuerunt.

CAPVT V.

Purpura Tænienſis apud Plinium, conchyliata & purpurea, Plinius emendatus.

Purpura Tęniēſis.

GENVS quoddam purpuræ à Plinio lib. 9. cap. 37. Tenienſe appellatur, in Tenei maris ora, vt inquit, collectum: ſed Teneum illud mare, vbi locorum ſit, cùm eſſe neminem qui ſciat putem, ſuſpicio non leuis animo inceſſit, hîc emendatores, vt in deletili charta & palimpſeſto luſiſſe, & deleuiſſe quæ non placebant, quæ voluerunt ſcripſiſſe, non quæ Plinius literis cōſignarat, edidiſſe. denique prouocatum eſt ad vermiculatos & eroſos libros, in quibus reperimus, in *Tenei maris collectum*. arbitror autem *in tænijs maris collectum* ſcribēdum eſſe. Sunt autem tæniæ in mari candicantes cautes longo tractu faſciam imitantes, à quibus Tænienſes purpuræ vocantur, quę in illis degunt locis. Eſt & purpuræ in eo genus dialutenſe, quod originem Græcam, ſed formationem Latinam præ ſe fert. nam vt è Græco & Latino compoſitum eſſe videatur, non aſſentiar, vt ſi Amminei vini & Chij nota mixta eſſet: libri tamen antiqui refragantur editionibus, quod tam frequens eſt, vt quandocunque aliquid obſcuritatis in eo auctore eſt, ferè ſemper diſſenſio reperiatur: & lubentius plerunque ſecundum veteres tabulas litem dederim. in illis autem ita ſcribitur, *mirè aptum conchylijs, & longè optimum purpuris dialucenſe, id eſt vario genere ſoli paſtum*. dialutenſe retenta ſuperiorum generum forma erit tāquam ſolutum & vagans, neque eidem adhærens ſedi: at dialucenſe, per ſalſum æquor repens, & vario ea de cauſa genere ſoli paſtum, ex præpoſitione διὰ & ἁλινὸν quod eſt ſalſum. hoc genus aptum conchylijs dicit, id eſt conchyliatæ veſti, vt apud Iuuenalem ſat. 3.

Horum ego non fugiam conchylia:

id eſt non profugiam Roma, cùm videam in ea Græculos tam locupletes & diuites eſſe, vt conchyliata veſte abundent. Inter conchyliata autem & purpurea intereſt, quòd purpureū inficitur purpuræ flore & buccini ſucco, certo quodam temperamento: in conchyliatis non miſcebatur buccinum, vt Plinius lib. 9. c. 39. ſcribit, ſed ita obſcurè & mendoſè, vt intelligi non magis poſſit, quàm ſi alienigena vteretur ſermone. *in conchyliata veſte cætera eadem ſine buccino, præterq; ius temperatur aqua pro indiuiſo humani potus excremento, dimidia & medicamina addūtur.*

Conchyliata. Purpurea.

Inuiſo tamen pro *indiuiſo* malunt emendatores, ſemper nō intellecta mutare ſolemni inſania conſueti: in veteribus *indiuiſo* reperio, & *ius temperatura, & quæ*. ſic igitur lego, *præterq; eius temperatura, & quæ pro indiuiſo humani potus excremento remedia & medicamina adduntur*. Nam inficiendis conchylio velleribus, cùm humanum admiſceretur lotium, vt eius odoris fœditas emendaretur, medicamenta quædam & remedia adhibebantur. miſcebatur & lotium tingēdæ purpuræ: vnde & indiuiſum dixit, quod & in purpura, vt in conchylio tingendo, adderetur. quare de grauiſſimo & teterrimo odore dixit Martialis lib. 4. epig. 4.

Quod bis murice vellus inquinatum.

CAPVT VI.

Caudam trahere, Platona ſtipare Menandro, togam componere apud Flaccum.

VT cùm de Repub. Senatus habetur, nō idem videtur omnib. patribus, ſed aliud alijs placet, aliamq; alius ſententiam dicit ſine fraude: item nobis grāmaticis vſuuenire ſolet in noſtra Repub. id eſt in auctorū interpretatione. nam à principibus, non tribulib. Grāmaticis, vt ſępe antè feci, nūc quoq; diſſentiā, in illo Horatij loco lib. 2. ſat. 3.

—— nihilo vt ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat.

Caudam trahere.

nec tamen aliorum ſententiam cōmemorabo, ne leguleiorum more atq; etiam iam philoſophorum, præpoſtera ambitione alijs refellendis & deprimendis me attollere plus æquo videar, & opinionem doctrinæ aliorum iniuria quęram. hic ego caudam trahere eſſe puto magnificè ſuperbeq; incedere, vt qui talari toga palláve ornati longo ſyrmate verrūt terram. Horat. de art. poetic.

—— traxitq; vagus per pulpita veſtem.

id eſt magnificè inceſſit ſaltans. nam ad ſyrma alluſum eſſe puto, quod à tractu nomen eſt adeptum: aut, quod non æquè placet, tractum erit ab auibus, vt gallis gallinaceis & pauonibus, qui ſua inſoleſcere videntur cauda, vnde

—— & picta pandat ſpectacula cauda,

Horat. lib. 2. ſat. 2. ſcripſit. Trahit igitur caudam, qui ſibi placet, ſeque ſapientem, &c. vt Varronis verbo vtar, ſaperdam putat. Sic & Perſius dixit 4. ſat.

Ante diem blando caudam iactare popello.

Apud Paterculum autem Plancus ſaltans marinum deum Glaucum, qui in piſcem deſinebat biformi ſpecie, hominem ore præferens, ab aluo caudam piſcis trahens, trahere caudam dicitur: ſed tamen ſine vlla tranſlatione: ſubijciam eius verba, *Cùm ceruleatus & nudus, caputq; redimitus arundine & caudam trahens genibus innixus Glaucum ſaltaſſet in conuiuio*. In eadem Flacci ecloga *ſtipare Platona Menādro*, eſt tanquā ſtipato-

Stipare Platona Menādro

ſtiparorem & comitem Platoni Menandrum adiungere: quòd non philoſophandi tantùm cauſa, ſed etiam ſermones ſcribendi in villam ſeceſsiſſet, cùm in ſermonibus imitari ſoleret lepôres ſaleſq; Menandri, Eupolidis, Archilochi. Ibidem cùm ait,

Audire atq; togam iubeo componere,

attentionem poſtulat, vt in vera & longa reprehenſione. qui enim ſe comparat ad audiẽdum attentius, togam primùm colligit & circum ſe componit ne defluat & ſoluta laxaque aliqua parte decidat, qui etiam ad dicendum aggrediuntur, togam ſolent cõponere: Quintilianus lib. 11. cap. 4. *ergo cùm iudex in priuatis, aut præco in publicis dicere de cauſa iuſſerit, leuiter conſurgendum: tum componenda toga, vel ſi neceſſe erit, etiã ex integro iniijcienda.* *Sanctarum* autem *inſcitia legum* lib. 2. ſat. 1. eſt ignoratio earum legum, quæ ſanctè aliquid cogunt aut vetant metu pœnæ, quæque ſupplicia pœnaſque ſanciunt & irrogant. Itaq; ſancta lex eſt, quę aliquid cogit aut vetat fieri, nocentiq; & ſonti minatur. Cornificius ad Herennium libr. 2. *Infirma erit eius defenſio, qui negabit ſe feciſſe, quòd cogeretur, cùm altera lex permitteret: plus enim valet ſanctio permiſsione.*

CAPVT VII.

Phalanx, facere phalangem, pagi, materis.

Phalanx. GRæcis & Macedonibus phalanx erat pedirũm ſtabile agmen grauis armaturæ, vt ferè Romanis ſuæ legiones. Iulius tamen Cæſar & Germanis & Gallis phalãges tribuit lib. 1. ita ſcribens, *Ipſi confertiſsima acie reiecto noſtro equitatu, phalange facta, ſub primam noſtram aciem ſucceſſerũt.* Ibidem, *milites è loco ſuperiori pilis miſsis, facilè hoſtium phalangem perfregerunt.* Rurſum, *ac Germani celeriter ex ſua conſuetudine phalange facta impetus gladiorum exceperunt.* ſed his in locis phalangem facere eſſe arbitror, quod Græci dicũt συνασπίζειν, cùm iunctis ſcutis aut clipeis, vel in hoſtes inuaditur, vel hoſtium impetus excipitur, quòd ſic conſertis clipeis Macedonũ phalanx pùgnare ſoleret. Ita autem apud Cæſarẽ intelligi ex eo patet, quod ita ſcribit, *Reperti ſunt complures noſtri milites, qui in phalangas inſilirent, & ſcuta manibus reuellerent, & deſuper vulnerarent.* eſt igitur ibi phalanx συνασπισμός: ac Philippus Rex Macedoniæ ſequutus Heroicum illum belli Troiani cuneum, de quo poeta Iliad. 5. ſcribit, ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, phalãgem compoſuit Macedonicam vmbonum velut perpetuo textu conſertam. Pagi autem apud eundem ſcriptorem ſunt regiones vniuerſę & populi alicuius partes, vt tota regio Heluetiorum, quæ ab eo appellatur ciuitas, in quatuor partes erat diſtributa, quas appellat Cæſar pagos, nõ quòd tantum pagatim incoleretur (nam & habitabatur oppidatim, cùm ſcribat duodecim oppida in ea fuiſſe, & pagos ad quadringentos) ſed quòd vniuerſus eorũ ager in quatuor partes, & tanquam præfecturas, eſſet diuiſus. Eodem modo libr. 4. ſcribit Sueuorum centum pagos fuiſſe. cùm enim longè lateque in Germania regionem ampliſsimam haberent latiſsimoſque fines, in centum partes regio diſtributa erat. ſic ager Romanus à Numa Pompilio in pagos diſtributus fuerat, vt ſcribit lib. 2. Dionyſi⁹ his verbis, διεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους πάγους: tractus enim quoſdam & partes regionis ita vocauit, quod quidem & Plutarchus in Numa ſcribit, εἰς μέρη τὴν χώραν διεῖλεν, ἃ πάγους προσηγόρευσεν. Pagis autem illis præerant pagorum magiſtri. Nos quidem antè de pago diximus, ſed tumultuariorum commentariorum eſt, æſtu quodam ſcribendi eodem ſæpenumero relabi. *Materas* autem *ſubijciebant* in Cæſare lego. ita autem vocabatur iaculum lingua Gallorum, vt ſcribit Strabo lib. 4. Georg. καὶ ματάριε πάλτου τι εἶδος. videri poteſt nomen gallicum, quo ſagittam capitatam hodie appellamus matellatam per diminutionem, inde ortum eſſe.

Phalangẽ facere.

Pagi.

Materis.

CAPVT VIII.

Caleti, Velocaſſes, Aeſia, teſtudo.

POpuli duo ſunt apud Cæſarem lib. 2. comment. belli Gal. noſtris hominibus non ſatis noti, qui tamen hodieque nomen retinent antiquum: hi ſunt Caleti & Velocaſſes. Caletos autem hodie ferè omnes eos putant, qui his proximis annis auſpicijs Henrici regis de Anglis recepti ſunt, hoc ipſo adducti, quòd eorum oppidum Caliſium vocetur, in Morinenſi diœceſi. Sed Caletos populos eſſe contendo in ſuperiore Normania vltra Rhotomagum ad oſtium Sequanæ, quos hodie Caletenſes appellamus, quorum oppida ſunt Deppa, Portus, nuper de Anglis receptus quẽ per bellum ciuile interceperant, Iuliobona, quam villam bonã appellamus. Pro me teſtimoniũ dicet Strabo, qui in eo quem ſcripſi tractu Caletos collocat lib. 4. Georg. Vt autem vltra Rhotomagum ſunt Caleti, ita citra Rhotomagum ſunt hodie Velocaſſes, etiam olim Rhotomagum eis attributum erat, quos hodie Vilcaſsinẽſes appellamus, qui & bipartiti hodie ſunt in Normanos & Frãcos. Velocaſſes Normani inter Andelam & Heptam ſiti ſunt, vbi oppidum eſt Giſortium, Caſtellum Andeliacum, chariſsima mihi patria. Velocaſſes Franci incolunt inter Eptam & Æſiam: ſic enim Vibius Sequeſter appellat fluuium Galliæ, quem hodie Iſaram appellamus, à quo & oppidũ Pons Iſaræ nomen habet, vt Vibius Sequeſter loqueretur, Pons Æſiæ. ſic iſti duo populi antè ignorati, hominum notitiæ reſtituti ſunt. Mendosè autem in eo Cæſaris libro ſcribitur, *Germanoſq;, qui ripas Rheni incolunt.* loquitur enim de Germanis qui in Gallia ſedes collocarant, & prope Rhenum & ſatis procul à Rheno, quos appellat nominatim infrà Condruſos, Eburones, Cæreſos, Pæmanos. ex antiquis igitur libris lego, *Germanoſq;, qui cis Rhenũ incolunt.* Quod

Caleti.

Velocaſſes.

Aeſia.

autem ait, ad inſignia accommodanda defuiſſe tēpus: inſignia interpretor vel lupinas exuuias, quibus pilani ſuas galeas ornabant, aut pro galeis vtebantur, vt Polybius libr. 7. ſcribit, vel pennigeras coronas, & pennas puniceas aut nigras, quibus cubitalis longitudinis ſuas galeas haſtati, principes & triarij decorabant, vt idem ſcribit. Illud Porrò eod. libro, *teſtudine facta portis ſuccedunt*: de ea teſtudine intelligo, quam faciebat exercitus ſe tegumētis ſcutorum vndique operiens, vt teſtudo ſuo obducta eſt putamine, eaq; ſpecie referebat tectum ædificiorum: ſic autem ſe operiebāt crate perpetua clipeorum aduerſus ſagittas Parthorum, & aduerſus omnia miſsilia supernè cadentia, cùm vrbem oppugnabant. hinc Maro 2. Æneid. ſcribit,

Teſtudo.

——obſeſſamq; acta teſtudine limen.

quam de machina videtur Seruius intelligere, cui interpretationi *acta* conuenire videtur. ſed *acta* pro *facta* hic dictum crediderim. Plutarch⁹ in Antonio, de clipeorū teſtudine ſic ſcribit: *αὐτοὶ δὲ καθεσθέντες εἰς γόνυ προυβάλλοντο τοὺς θυρεούς, οἱ δὲ ὄπισθεν ὑπερέσχον αὐτῶν τὰ ὅπλα, κἀκείνων ὁμοίως ἕτεροι. τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ὀρόφῳ γινόμενον, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς οἰστοὺς ἀπολισθαίνοντας. διὸ τὴν τε χελώνην ἐξαπιναίως συνασπίσαντες ἐποίησαν, καὶ τὰ γόνατα σφῶν ἀριστερὰ πρὸς τὴν γῆν ἤρεισαν.*

CAPVT IX.

Iupiter currum agens per purum, Iupiter elicius.

Iupiter currum agens per purum.

VEterum opinio erat Iouē, cùm tonabat & fulminabat, in nubem eam, vnde fragor ille tumultuabatur, miſcebatur & fremebat, & iactus fulminum cadebat, currum agitantem deſcendiſſe, vt inde velut ictum deſtinaret, & agitatione curras ſonitum excitaret. Hinc illud Horatianum lib. 1. od. 12.

Tu graui curru quaties Olympum. & od. 34.

——namq; dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens
Plerumq; per purum ſonantes
Egit equos celeremq; currum.

his enim verſibus Horatius ſignificat curru Iouis fremitum tonitrus excitatum eſſe. Ea autem maximè diuina tamen tonitrua & fulmina putabant, quæ ſereno cœlo mittebantur, vt ex hoc Horatij loco patet, & eo Ciceronis 1. de diuin. quem proferam,

Aut cùm terribili percuſſus fulmine ciuis,
Luce ſerenanti vitalia lumina liquit.

Et lib. 7. Hellenicôn apud Xenophontem ſcribitur, *ἐξ αἰθρίας ἀστραπὰς καὶ βροντὰς λέγουσι αἰσίους αὐτῷ φανῆναι.* *per purum* igitur Horat. dixit, velut *δι' αἰθρίας*. ſed vt ad rem redeam: quòd è nubibus fulminum manubias mittere Iupiter crederetur, ſcripſit 1. Georg. Mantuanus poeta,

Ipſe pater media nimborum in nocte coruſca
Fulmina molitur dextra:

Itaque quòd tum deſcendere, vt dixi, exiſtimaretur ab illa antiqua, & vt ita dicam, caſca hominum natione, *καταιβάτης* à Græcis Iupiter ob tonitruum, fulminum & pluuiarum tempeſtates vocabatur, id eſt deſcenſor, quem Elicium Latini dicunt: quo fit vt ad eam opinionē cognominationemq; poetarum Latinorum illa reuocanda ſint, quæ à nobis ſurdis auribus nō audiuntur; nominatimq; citanda ſunt & ſuis adſcribenda auctoribus, ne quem poſthac fallant, quę ſubijciam. Maro ecloga vij.

Iupiter Elicius.

Iupiter & læto deſcendet plurimus imbri.

Ab eadem mente & illud manauit li. 2. Georg.

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit.

quod tamen ex Euripidis etiam verſibus imitatum & effictum eſt. Horatius quoq; in Epodis 13. od. non alia de cauſa ſcripſit,

—— & imbres Niueſq; deducunt Iouem.

nam tum Iupiter de cœlo deducitur priſcorū ſuperſtitione & ſententia, cùm in imbres deſcendat. Salmoneus quoq; ille impius tyrannus opinionis diuinę & maieſtatis affectator, quadrigis equorum & curribus & lampadum quaſſatione iactuque, Iouis fulmen & tonitru imitabatur: quæ fabula ſpondet teſtimonium eius opinionis antiquorū quam cōmemoraui de Salmoneo verſus ſunt Maroniani 6. Æn.

Quatuor hic inuectus equis & lampada quaſſans,
Per Graium populos mediæq; per Elidis vrbem
Ibat ouans, diuumq; ſibi poſcebat honores,
Demens, qui nimbos & non imitabile fulmen
Aere & cornipedum curſu ſimularat equorum.

Higinus quoque de eo ita ſcribit, *Salmoneus Aeoli filius Siſyphi frater, cùm tonitrua & fulmina imitaretur Iouis, ſedens in quadriga, & faces ardentes in populum mitteret & ciues, ob id ab Ioue fulmine ictus eſt.*

CAPVT X.

Saga mens in Plauto, architectus omnibus, cunabula, cunæ, circumferre.

IOachimo Camerario viro optimo & eruditiſsimo facilè iniurato quiduis crederem. Itaque ei fidem habeo ſcribenti in vetuſtis Plauti exemplaribus in Amphit. Sc. Dapes atque opes. exaratum eſſe, *hæc ſola ſaccam mentem geſtat meorum familiarium*: ex quo quidam ſartam ſarſerunt, alij, non inuita mediusfidius Mineruá, ſanā concinnarunt. ſed mihi verbum iſtud circunrodenti diutius, rimantiq; quidnā veriſimile ſit à Plauto pro ſacca ſcriptūm eſſe, & vt ferè in vicinum deflexionibus detorquentur deprauata, cogitanti num aliquod verbum idoneæ huic ſenſui notionis ſignificationisq; è vicinia ꝓxima arceſsi poſſet: mihi iſtud diu multumq; agitanti mecum verſantiq;, ſuccurrit, videri ſagam in ſaccam ſcribentium temeritate deuertiſſe. ſagam enim mentem prò prudentem & ſagacē dixit antiquitas, cùm Cicero 1. de diuin. ſcribat anus ſagas vocari, quòd multa ſciant. In eadem fabula in prolog. *Queis benefactis meus pater deūm regnator architectus omnibus*, ſic dictum accipio, vt iſtud 7. Æn. *ipſe quirinali lituo*: & 6. Æn. *melle ſaporatam & medicatis frugibus*

Saga mēs

Architectus omnibus.

gibus offam. Nã, *queis benefactis meus pater,* valet quę ſint eius beneficia in omnes, cùm omnium ſit architectus, non tantùm principum, & tam multa opera rectè & ratione ſæpe architectatus ſit. mihi enim videtur iocari in eũ hiſtrionem, qui perſonam Iouis erat acturus, qui pauper erat, vilisque architectus, & in ſuperiore habitabat cœnaculo, vt alio loco dicit alludens, atque ita quidem, vt in hiſtrione. ſed ambigui etiam ſubolet neſcio quid in perſonam Iouis relato ſenſu, velut ſine artificis ſuſpicione: intelligit enim poeta comicus & ſignificat omnibus eſſe mortalibus architectum Iouem multis benefactis, quod ſignificat illum præpotentem Deum & imperatorem omnibus hominibus auctorem eſſe multorum beneficiorum & bonorum. Cunabula autem in eadem comœdia, Sc. Dapes atque oues. ſunt faſciæ & panni, quibus pueri in cunis inuoluuntur, inuolucraque eorum vno verbo lanea & lintea. ſic enim ſcribitur, *neq; eum quiſquam quiuit colligare in cunabulis.* Nam in cunis pueri incunabulis inuoluti colligãtur, vt eadem ſcena, Ego *cunas receßim rurſum verſum trahere.* Illud etiam, Sc. Satin' parua res. *quæſo quin tu iſthanc iubes pro cerrita circumferri?* dictum eſt pro, luſtrari & luſtratione curari. qui enim id faciebant, certum carmen inſuſurrabãt, & theda, ſcilla, ouis, ſulphure, aliisque circumpurgabant, quod περιαγνίζειν Lucianus dicit, ita ſcribens in necyomantia, ἐκάθηρέ τε με καὶ ἀπέμαξε, καὶ περιήγνισε δᾳδὶ, σκίλλῃ, καὶ ἄλλοις πλέοσιν, ἅμα καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐκείνην ὑποτονθορίσας. Idem etiam περικαθαίρειν Græci dicunt: & ἀπομάκτης eſt περικαθαρτὴς, qui circumluſtrat & circumpurgat: quod, quia res certæ certaque februa circumferebantur, circumferre Latini vocauerunt. Itaque apud Maronem, circumferre vnda, eſt vnda purgare, 6. Æneid.

Cunabula.

Circumferri.

Idem ter ſocios pura circumtulit vnda.

CAPVT XI.

Paragaudæ veſtes, monolares, dilores, trilores.

NON ſolùm inter Grammaticorum cathedras, ſed etiã inter Iuriſconſultorum pulpita perſæpe in controuerſiam adductum eſt, quæ ſint, vt ipſi loquuntur, in eorum iure paragaudæ. Ego verò etſi imi ſubſellij ſum etiam inter infimos literatores, vt iis qui in triuiis docẽt meritò annumerari debeam, tamen audebo quid de iis ſentiam adſcribere. Si ẽm in Iuriſconſultorum pulpitis & libris de eis & loqui & ſcribere nõ dubitarunt, quos etſi con ſcientia inſcitiæ tacere iubebat, glorio læ tamen & exiſtimationis ſtudium temerè & ineptè loqui cogebat, cur non ego eorum exemplo ad audaciã prouocatus aliquid effutiam? Ego igitur paragaudas arbitror faſcias fuiſſe vel aureas vel ſericas auro ornatas, quæ veſtibus intexerentur, non vt inſtitæ adſuerentur. id ſatis oſtendit Imperatorum Gratiani, Valentiniani & Theodoſij reſcriptum his verbis, *nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas.* At in Valentis, Valentiniani & Gratiani reſcripto, *auratas & ſericas paragaudas auro intextas viriles priuatis vſibus contexere conficereq; prohibemus:* veſtis potius ipſa paragaudis diſtincta & inſignita ſignificatur. nã & paragauda veſtis ipſa etiam dicebatur: Vopiſcus in Probo, *interulas paragaudias duas:* & in Aureliano, *paragaudas veſtes ipſe primus militibus dedit, cùm antè non niſi rectas purpureas accepiſſent.* qui locus prætexturam quandam veſti paragaudæ fuiſſe intextam ſignificat, cùm paragaudæ veſti purpuream rectam opponat, quæ nec clauata nec prætexta erat. Pollio Trebel. in diuo Claud. *albam ſubſericam paragaudem vnam.* Harum quædam monolores erant quædã dilores, aliæ trilores, aliæ etiam pentalores: ego autem ſuſpicor monolores fuiſſe paragaudas veſtes, quibus vna tantùm paragauda intexta eſſet: quibus autem duæ, quæ ſua latitudine lora æmulari viderentur, dilores: quibus tres, trilores: nam quòd illæ tanquam faſciæ lori æquarent latitudinem & ſimularent ſpeciem, ideo ſuſpicor ab hiſtoricis, & à populo olim ſic vocatas fuiſſe. Vopiſcus in Aurel. *& quidem alijs monolores, alijs dilores, trilores alijs, & vſque ad pentalores, quales hodie lineæ ſunt.* haud me tamen animi fallit eruditos eſſe homines, qui monocores, dicores, tricores, pentacores hîc ſcribendum aſſerant, & veſtes intelligant ſemel bis ter quinquies purpuræ aut muricis fuco ſatiatas: ſed nihil aſſerunt, cur in eorum ſententiam auctoritas tanquam ſenatuſconſulti perſcribenda ſit. paragauda autem, vt & hoc ad extremũ ponam, verbum eſſe videtur è Græco & Latino compoſitum, vt quoddam ornamentum & gaudium veſtis intelligatur. aliquando etiã, quòd limbo paragauda & margini veſtis eſſet vicina, velut para caudam, id eſt iuxta caudam & extremitatem & oram veſtis interpretatus ſum.

Paragaudæ veſtes.

Monolores. Dilores. Trilores.

CAPVT XII.

Ignis admouebatur ijs qui ad aras confugerant vt eas relinquerent.

NEfas erat eos, qui ad alicuius dei aram confugerant, & in loci ſacri præſidium ſe receperant, violari, aut per vim inde extrahi, ne crimen non tam in deorum ſupplices, quàm in deos ipſos immortales admiſſum eſſe videretur: nihil tamẽ ius & fas tam ſanctum conſtituere poteſt, quod nõ, ſi non vi opprimatur, ſaltẽ iuris aliqua ſpecie & ſimulatione eludatur. ignem enim reperio ſolitũ eis, qui aras amplexi tenebãt, admoueri, vt nõ ab hominibus per iniuriam inde extrahi viderentur, ſed incendij metu & ardoris inde fugere cogerentur. proinde quaſi non ab hominibus id oblatum, ſed velut fortuitò natum foret: nec id hominum eſſet maleficium aut ſcelus, ſed ignis violentia & impetus. Itaque apud Euripidem Hermione minatᷓ ſe Andromachæ quæ in templum confugerat, ignes adhibiturã, & inde incendio loci eam excitaturam atq; fugaturam:

verba autem sunt Euripidis, πῦρ σοι προσοίσω. vbi notat enarrator, ἔθος ἦν τοῖς βωμὸν καταφεύγουσι πῦρ προσφέρειν. hinc profectò intelligetur cur in scenis Plautinis & spectaculis Rudentis, leno ignem sibi poscat, vt ancillas suas, quæ ad aram Veneris perfugerant, locum deserere cogat. sic aũt scribitur Sc. Exi è fano. L A B. *Vulcanum adducã, is Veneris aduersarius est.* mox rursum scribit, L A B. *Ibo hercle aliquò quæritatum ignem.* Iterum, *ignem magnum hîc faciam.* Etsi enim dicit, *hasce ambas hîc vt in ara viuas comburam:* tamen hominẽ auarissimum & impurissimum eá conditione se eas combusturum minitari debemus suspicari, ni vellent locũ relinquere, cuius fiducia herile contemnebant imperium, & sui ius corporis adimere lenoni volebant, seque in libertatem vindicare conabantur. nam ius in eas & potestas ei sanè omni vltione potior erat.

Plauti locus illustratus.

CAPVT XIII.

Gratiæ solutis zonis, cululli, barbitus, Iuuentas comes Veneris.

QVOD scribit Horat. lib. 1. ode 29.

Icci beatis nunc Arabum inuides Gazis,

ex historia petitum est: constat enim ea tempestate Augustum in animo habuisse Arabiæ & Parthis bellum inferre, eiusque belli causa delectum habuisse: vnde Horatius ode 35. eiusdem libri scribit,

—& iuuenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanoq; rubro.

& Maro lib. 7. Æneid.

Siue Getis inferre manu lachrymabile bellum,
Hircanisue Arabisue parant, seu tendere ad Indos,
Auroramq; sequi, Parthosq; reposcere signa.

Et Propertius lib. 2. eleg. 11.

Iam negat Euphrates equitem post terga tueri
Parthorum, & Crassos se tenuisse dolet.
India quin Auguste tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

Gratiæ solutis zonis.

Solutis autem Gratias zonis Horatius lib. eodem, ode 30. dicit, quòd ita fingi pingique solebant. Seneca lib. 1. de benefic. capite 3. *Quare tres Gratiæ, & quare sorores sunt, & quare manibus implexis, quare ridentes, quare iuuenes, & quare virgines, solutaq; & perlucida veste?* Ideò etiam fortasse suprà, ode 24. nudam gratiam vocauerat, quòd perlucente veste, tanquam nuda esset: vt lib. 1. satyr. 2. *—Cois tibi penè videre est Vt nudam.*

Iuuentas.

At verò Iuuentas apud eundem poetã ode 30. dea iuuentutis est, quæ Græcè dicitur ἥβη, & cũ

Culullí.

Venere ab Homero iungitur, vt hîc ab Horatio, ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ' ἀφροδίτη. Exiccet autem *culullis*, lib. 1. ode 31. est, exiccet & epotet poculis. cululli enim pocula erant per diminutionem elata, à culleo deducta: etsi enim culleus primam producit, tamẽ vt assolet, in diminutione corripit, vt mamma mamilla. Acron autẽ, quòd putat fuisse fictiles pontificum calices culullos, quibus & vestales virgines vterentur, vereor ne culullos pro capedunculis acceperit. Cæterùm ode sequenti,

—Lesbio primum modulate ciui

Barbitus.

cùm ait, significat primùm Alcæum barbito vsum, quod citharæ genus est grauius aliquantò sonantis: quasi enim βαρύμιτον dicitur. ab Alcæo etiam Sapphicum carmen inuentũ fuisse, non desunt qui scribant. Hephæstion, ἔστι δὲ καὶ παρὰ ἀλκαίῳ, καὶ ἄδηλον ὁποτέρου ἐστὶν εὕρημα, εἰ καὶ σαπφικὸν καλεῖται. Alcæus porrò cum Atheniensibus bellum gessit, & cum tyrannis, expulitque Pittacum Mitylenis. Gratam autẽ dicit epulis Iouis testudinem, in quibus Apollo cithara canit, vnde illud, αὐτὰρ ὁ φοῖβος ἀπόλλων ἐγκιθάριζε. Illud autem, *Plerunq; per purum tonantes Egit equos,* cùm scribit ode 34. eod. lib. colligit verum esse Iouem tonare: vnde & eius cognomen, quod Epicurei negant. nam si puro serenoque cœlo tonat, falsa est & insana Epicureorum sapientia, qui id semper fieri densis nubibus obducto cœlo prædicãt, & vt est apud Manilium libro 1. astronom.

Eripuitq; Ioui fulmen viresq; tonanti.

Tonitru autem puro cœlo & sereno fremens, certissimum numinis argumentum esse, & aliquid certissimum portendere censebant, vt suprà cap. 9. è Xenophõtis exemplo docuimus.

CAPVT XIIII.

Clauus trabalis apud Horatium, seuerus Vncus, liquidum plumbum.

HOratius lib. 1. ode 35. anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum & potentiam constituens, quòd quicquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, vt impedire possit. Clauos autem trabales pereleganti fictione & conceptione ibidẽ tribuit necessitati, quibus omnia figat firmetq; & retineat. Sunt autem grandes claui, quibus trabes configuntur. At trabale telum 12. Æneid. instar trabis magnum est. non existimo autem de tormẽtis & cruciatibus ista explicanda esse, quod videtur interpretibus. Cuneis quoq; insertis ad aliquid astringendum vtebantur. Cicero 1. Tuscul. *Hos ille cuneos fabrica fideli inserẽs, perrupit artus.* Plato in Timæo, οὐ τοῖς ἀλύτοις, οἷς αὐτοὶ συνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμφοις συντήκοντες. quod de Vniuers. Cicero vertit, *crebris tanquam cuneolis illiquefactus.* Et in Phædone, ὅτι ἑκάστη ἡδονὴ καὶ λύπη, ὥσπερ ἧλον ἔχουσα προσηλοῖ αὐτὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ προσπερονᾷ. At verò, vncus seuerus, hamus est & ansa ferrea coagmenta rerum tenaciter & asperè retinẽs, liquido plumbo addito. Vitruuius lib. 2. cap. 8. *ansis ferreis & plumbo frontes vinctæ sint.* nam ad nexus firmitatem sæpenumero ferreos vncos plumbo illiquefacto ad perpetuitatem hæsuros tenaciter operibus & fabricis adiiciunt. De illo plumbo scripsit Euripides,

Clauus trabalis.

Vncus seuerus.

Liquidũ plumbũ.

Κάθησ' ἑδραία, καὶ γὰρ ἂν πίτυς σ' ἔχει
Τηκτός μόλιβδος, ἐξαναστήσω σ' ἐγώ.

Inquit

Inquit Horatius lib. 1. ode 35.

Te spes, & albo rara fides colit
Velata panno.

quod ita accipio: fortunam antecedit necessitas, sequitur & comitatur spes & fides, nec vnquam deserunt, quocunq; se conferat, quamuis veste mutata sese dissimulet: non tamen vt fides & spes assectatrices tuæ perpetuò sunt, item vulgus amicos perpetuò sequitur, quos mutata semper fortuna deserit. Cæterùm quidam putant conseruandũ quod sequitur hunc in modũ, Amici pariter dolosi diffugiunt iugũ ferre, vel pariter iugum ferre, id est, nolunt esse consortes aduersæ fortunę vt secundæ: ego putem dici dolosos pariter iugum ferre, qui non sincerè se consortes præbent, neque bona fide, ideoque in rebus aduersis deserunt: estq; translatio à iumentis. Porrò in carminis clausula quod accinitur, *diffingas retusum*, valet, aliter fingas. At in proximo carmine,

Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæq; simul togæ,

cùm scribit, eos æquales esse dicit, qui in pueritia eundem habuerint magistrum, ad eundemque ludum iuerint, simulque togam virilem sumpserint. Magistrum autem regem appellat tralatitio nomine. recedebat autem ab imperio magistrorum & pædagogorum, sumpta virili toga. At illud ode 37.

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum

cùm dicit, morbum impudicitiam intelligit, vt & Catullus epigr. 53.

Morbosi pariter gemelli vtriq;.

Spadones autem hoc genere morbi erant infames, quos habebat plurimos Cleopatra: vnde in Epod. 9. scribitur,

Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Seruire rugosis potest.

Classe autem *cita reparauit oras*, libro 1. ode 37. est, repetiuit, requisiuit, recuperauit: vt enim parare est quærere: sic reparare, requirere, recuperare.

CAPVT XV.

Ius Italicum, Oea, Zama.

POsteaquam Italiæ solum immune factum est, prouinciale autem tributarium, multæ ciuitates ius Italicũ in prouinciis impetrauêre, vt coloniæ quæ iuris erant Italici, quas plurimas Iurisconsulti commemorant in Censibus. Itaque ius Italicum, nihil aliud est, quàm immunitas à tributis: tributorum autem duo genera erant, vnum agris impositum, alterum capitibus: sed quibus esset ab Imperatore remissum tributum capitis, eorum etiam immune solum esse factum Imperator Titus interpretatus est. Eo in tit. Naponensis colonia legitur, de qua nihil vnquam alij scriptores fando audiêre. ego legendum putem *Neapolis &* *Oeensis coloniæ*, ad quam emendationem quàm proximè veteres libri accedunt, si quis eorum scripturam inspiciat & scienter compendium interpretetur. Sed & mox libenter legerim, *Zamensis quoq; eiusdem iuris est*, vel, vt reperi, *Zama Getulæ.* Nam vel vrbs est Getuliæ, vel Getuliæ proxima, & ei fortasse aliquando contributa. Equidem scio aliam obtinuisse scripturã. sed vbi locorũ vnquã eius quæ recepta est appellationis ciuitas condita fuerit, nemo facile dixerit. Ac procliuius sit Aristophanis nephelococcygias, qua inclinatione mundi conditæ fuerint, dicere. In eodẽ autẽ tit. Phœnicia pro phœnice, contra vtriusq; linguæ auctoritatem improbè receptum est. sed & quod in libro peruetusto scriptum extat disertè, *à duodecimo fœminæ vsq; ad sexagesimum annum tributo capitis obligantur*: dissimulandum non putaui. nam etsi dubium nõ est quin de capitatione Vlpianus loquatur, tamen nõ puto inanem esse vocem capitis, quam in aliis suppressam codicibus videre licet. Nam ista supplementa, quæ lectoris animum ad sententiam dirigunt, auctores plerunque liberaliter de suo adscribunt, ne qui legunt, ambiguitate captiosa fortè fallantur. In huius tit. calce lego, *In Africa Carthago, Vtica, Lepis magna, à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ sunt.* est enim probabile à Seuero iure Italico illas Africæ ciuitates donatas esse, cùm præsertim ipse Afer esset.

Ius Italicũ

Oea.

Zama.

CAPVT XVI.

Buccularij, politores, Tribularij.

BVccularios in iure ciuili, l. vlt. ff. de iure immunit. quos tandẽ accipimus? meritò enim bacularios, vt vocem nihili, quámque hac in re nõ agnosceret Iurisconsultus, explosam reor. Ego eos esse interpretor, qui galeas faciunt, ex ea galearum parte, quæ buccula dicitur, imposito nomine: buccula autem à bucca per diminutionẽ nomen sortita est. Eodem illo in loco politores pro polionibus & lego & defendo, eoq; nomine intelligo eos, qui arma, gladios, galeas poliunt. Qui autẽ sunt nicostrategi in tit. de Muneribus? subest mendi suspicio, quòd nullum tale apud Græcos verbum est, cùm tamen Græcam mentiatur originem: ego putem viarum stratarum & pistrinorum curatores legendum, & agnoscendum crediderim. Non tamẽ quæ sum hic commentus ita recipi volo, vt contradici recusem. in iure vario & controuerso hoc si numeretur, præclarè mecum actum putabo. nam nisi boni consulam meam sententiam numerari nec explodi à Iurisconsultis, iure hominum nõ risum sed iracundiam à me non deprecabor. Legendum putaui tribularij, vbi tubarij excuditur in titulo de Iure immunitatis, quo nomine venirent qui tribulos & murices faciunt, quibus equorum configantur pedes, sed melius tubarij legitur.

Buccularij.

Politores.

Tribularij.

CAPVT XVII.

Saccularij, Dardanarij, directarij.

Saccularij

AMbigunt viri huius memoriæ facilè doctissimi, qui sint saccularij in titulo de Extraordinariis criminibus, cùm scribitur, *saccularij, qui vetitas in sacculos artes exercentes partem sub ducunt, partem subtrahunt.* Scribit Asconius, equestrem ordinem pro Cinnanis partibus contra Syllam stetisse, multasq; pecunias abstulisse, ex quo equites saccularios appellatos fuisse. Saccularij igitur pecuniæ sunt fures Asconio, sed Iurisconsulto fures sunt, qui malefica & magica arte credebantur sacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incantare & nummos subducere. nam sacculus crumena est. Catullus epigr.13. *—nam tui Catulli*

Plenus sacculus est aranearum.

Martialis libro 11. epigr. 4.

—nescit sacculus ista meus.

Veteres autem magnam vim esse magiæ putabant, vt & eius vi messes aliò traduci posse censerent excantatis segetibus, quo nomine & legibus iudicia constituebantur. ab ea opinione crediderim eos, qui annonam onerant & premunt, Dardanarios fuisse vocatos, quòd eorum tanquam maleficiis & venenis magicis crederent annonam auerti in ipsorum horrea, & in metiendo mensuram imminui, eiúsque modo subtrahi: aut quòd ad cõtumeliam & probrum magos eos increparent, Dardanarios vocantes, cùm esset odiosissimum magiæ & infame vocabulum. Certè Dardanarij à Dardano habere nomen videntur, quem magum fuisse constat. Tertullianus, *vt istis iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonat: ostentantes, & Typhon & Dardanus & Damigeron & Nectabis & Berenice.* Sed & Dardaniæ artes Columellæ lib.10. magicæ sunt,

Dardanarij.

Aut si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes.

Dardanus etiam ab Apuleio inter insignes magos nominatur. Vt autem arcarius, buccularius, tignarius dicitur, quæ formatio in multis artificum vocabulis obseruatur, ita, vt in opificio & artificio aliquo, Dardanarius eadem proportione dicitur. Nec verò in annona tantùm, sed & in aliis mercibus Dardanarij eodem Iurisconsulto auctore dicebantur. Qui se in aliena cœnacula dirigũt furãdi animo, diætarij vocantur, quòd cœnaculum diæta etiam non malè vocari possit, cùm in diæta sit. est enim eorum diæta, qui in cœnaculis habitant. Euariant tamen libri, & in quibusdam directarios legimus, quæ lectio manasse è Iurisconsulti oratione videtur, quòd eos se ad aliena dicat cœnacula dirigere, in quam etiam lectionem propensior sum, vt quemadmodum transuersaria tigna & arrectaria dicuntur, transuersariique & arrectarij asseres, item directarij dicantur, qui directè in cœnacula eunt arte malefica: illud tamen alterum obelo confodere nullo modo ausim.

Directarij.

CAPVT XVII.

Cicero prima Tusculana explicatus, ope barbarica, potitur fatorũ, exequi, nequicquam, Atticus ibi loquitur.

NON satis mihi perspexisse videntur viri non solùm doctissimi, verùm etiam ingeniosissimi, sententiam alterni cuiusdam sermonis in prima Tusculana. Itaque quod assolet, personas mutarunt, vt ad ipsorum sensum dictio quadraret. Ego si omnia propiùs inspiciantur, vices sermonis probam sententiam habere comperio. Sed satius sit locum perscibere, mox explicare. *hæc fortasse metuis, & idcircò mortem esse censes sempiternum malum.* A. *Adeóne me delirare censes, vt ista credam?* M. *An tu hæc non credis?* A. *Minimè verò.* M. *Malè hercule narras.* A. *Cur quæso?* M. *Quia disertus esse possem, si contra ista dicerem.* A. *Quis enim non in eiusmodi causa, aut quid negotij est, hæc poetarum & pictorum portenta conuincere?* dolet hic Marco, quòd auditor, quæ de inferis narrantur, esse neget. nam velut contra ista poetarum figmenta & pictorum paratus ad dicendum venisset, ægrè se ferre simulat, locum sibi ademptum, in quo eloquentiam ostendisset suam, & sibi campũ esse clusum in quo splendidè spaciari & inequitare magnificè potuisset. Subsequitur alter, & ait, non esse magni ingenij in eo eloquentem videri, quòd poetarum portentis & pictorum nugis confictum esse videatur, vt nulla sit in eo refellendo opera magnopere ponenda. Sed vt huic tanquam obsonio sua, vt prisci loquebantur, mantissa addadatur, aliquid ex eodem lib.1. adiiciam, in quo cùm ex antiquo poeta affertur, *astante ope barbarica*, barbaricum interpretor Phrygium, vt sit stante Phrygum imperio. Sic apud Horatium libro 1. epistola 2.

Cicero explicatus.

Ope barbarica.

Græcia barbariæ lento collisa duello,

id est Phrygiæ: & apud eundem epod. ode 9.

Sonante mixtum tibijs carmen lyra,
Hac Lydium, illis barbarum,

id est Phrygium: & apud Maronem 2. Æneid.

Barbarico postes auro spolijsq; superbi,

id est Phrygio. Phryges enim opibus & auro abundabant, opinioque Græcorum erat eos opulentos fuisse, vt & Persas. Itaque vt barbarus ætate Demosthenis dicebatur Persarum rex: sic barbaros qui de bello Troiano scripsêre, aut tragœdias illius argumenti attigêre, Phryges intellexerunt: quanquam latius barbari nomen patet. Quòd autem hæc duo regna opulentissima fuerunt, inde barbaricum aurum dixit Maro. & vetus poeta apud Cic. Tuscul. *quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia in studio est, quàm fertilitas barbara,* id est quàm barbarorum deliciæ & copiæ. In eadem 1. Tuscul. scribitur,

Euthynous potitur fatorum numine læto:

Potitur fatorum.

quod sic interpretandum censeo: Euthynous fatorum potitur mortuusque est, quę quidem mors propitio & læto numine & Deo ei accidit. scribitur & *munere læto*, vt munere læto fatorum

torum eum potitum audiamus. est qui & per adpositionem accipiat & legat, *fatorum munere, letho*. Exequi. In eodem libro *exequi*, pro funerare vsurpatur: vnde exequiarum nomẽ, quod inde natum est, quòd multi cadauer eius, qui efferebatur, sequebantur.

At qui labores morte finisset graues,
Eum omnes amicos laude & lætitia exequi.

Nequicquam. *Nequicquam* pro *non quicquam* ibidem etiam ponitur, vt veteres *ne vis*, pro *non vis* dicebant. *Secernere autem à corpore animum nequicquã aliud est quàm emori discere.* Sæpe autem quæri animaduerti, Tuscul. 1. interlocutor. quis in ea disputatione cum Cicerone loqueretur: ac omnes propè in hanc sententiam vadunt, vt auditor sit: refragante tamen Lactantio, qui Atticum putat. sic enim lib. 1. Institut. scribit, verba Ciceronis adhibens, *Quare quorũ demonstrantur sepulchra in Græcia: reminiscere, quando es initiatus, quæ traduntur mysterijs: tum deniq; quàm hoc latè pateat, intelliges. Testatus est videlicet Attici conscientiam ex ipsis mysterijs intelligi posse, quòd omnes illi homines fuerunt, qui coluntur.*

CAPVT XIX.

Catinus porri & lagani, pocula duo cum cyatho, echinus.

Catinus porri, lagani. QVOD Flaccus ait lib. 1. satyr. 6.

Ad porri & ciceris refero laganiq; catinum,

de parabili cibo intelligendum frugiqúe mensa arbitror: nam porrum pro oleribus posuit, quæ vilissima sunt cibaria, & cicer legumen est, quo pauperiores vescebantur. Itaque viles homines & abiectos, fricti ciceris emptores libro de Arte poetica vocat. laganum etiam, qđ fictum erat farinaceum, quod in sartagine ex oleo frigebatur, in parabilibus escis numeratum existimo. Id autem Galenus duorum generum scribit, vnum ῥύχμα appellat, alterum λαγανόν. Eadem satyra, *—& lapis albus*

Pocula cum cyatho duo sustinet.

Pocula duo cũ cyatho. veteres solebant delphicam mensam multis onerare poculis, numeroq; semper pari: duobus contẽtus est Horatius, & cyatho, quo modum potionis metiebãtur, & certis cyathis vini certos aquæ cyathos miscebant, quod qui faciebat, ad cyathum stare dicebatur. Nam cyatho hauriebant vinum & aquam è vasis, & in pocula fundebant, quod κυαθίζειν Græci appellant, noto Marcelli ioco apud Plutarchum in eius vita, cuius naues machinis Archimedis leuatæ in puppim aut proram, deinde illisæ mari, aquam cùm plurimam haurirent, aut grauibus libramentis depressæ acciperent aquam, ludens dixit Archimedem suis nauibus pro cyathis vti. solitos autem esse veteres paria pocula in delphica ponere, declarat Agretius sic scribens: *Cicero, iubeo promi vtrosq; binos vt habeam: quia in delphica comparia vasa semper sunt, vnde ipse Cicero dicebat, scyphorum paria complura.* Horatius ibidem, Echinus. *—astat echinus Vilis.* echinus Hesychio vas coquinarium est, sed & patella. interpretibus est vas æneum, in quo calices lauantur, quod etiam trisilla vocatur. trichilam puto scribi debere, vt in Copa epigrammate quod Maroni adscribitur:

Et trichila vmbrosis frigida arundinibus:

Et apud Columel. lib. 10.

—sub trichila manantem serpit ad vndam.

alij vitream ampullam, alij scorteam explicãt: ego hic vas aquarium rotundum lagenæ simile aut ampullę crediderim, vt guttũ vinarium, vt Varro de lingua Latina libro 4. docet. patera autem ad libandum vtebantur, & interdum post libationem ad bibendum. hoc mihi in mentem veniebat, quod de hoc loco dicerem, quem echino spinosiorem & aculeatum magis esse & ipse sentio, & intelligo multis videri. sed nec illud omittam, Porphyrionem perspicuè legere *echino*, cùm explicet, propter echinum astat vilis guttus: qui & echinum vult hîc vitream esse ampullam, vt aquarium vas existimasse videatur: aquam enim lympidam nitido vitro perlibenter infundimus. nomen habere videtur à rotunditate echini se in pilam colligentis.

CAPVT XX.

Scansoria machina, anisocycla, nitor olei, tela.

SCansoriæ apud Vitruuium lib. 10. cap. 1. machinæ, etsi satis apertè definiuntur, non tamen à quibusuis intelliguntur. Scansoria machina. hæ sunt quæ à Græcis aerobaticæ appellantur, vt multi censent, quòd in altum homines tollant, & in aerem sublimes leuent, ego acrobaticas appellari existimo, quòd in earum summum speculandi causa ascendatur: de iis autem sic scribit, *Scansorium autẽ est, cùm machinæ ita fuerint collocatæ, vt ad altitudinẽ tignis statutis & transuersarijs colligatis sine periculo scandatur ad apparatus spectationem*: his ego verbis existimo genus quoddã bellicarũ machinarum describi, quæ altissimis tignis in terra statutis, & ad eam altitudinem, quæ vrbis muros superet, erectis, speculatorem aut exploratorem ita attollunt in fastigium scandentem, vt velut in specula collocatus, ex edito spectet in obsidione quid oppidani aduersus obsessores parent: quod quidem fit transuersariis & plexis colligationibus & tignis ad tigna in longum adiectis ad altitudinem augendam. hoc enim genus audaciæ mox dicit esse, non artis. Recordor in membranis Græcis auctorum, qui de re militari scripserunt, exemplaria me earum machinarum vidisse. Cùm autem distinguit organa à machinis, in exẽplo numerat Anisocycla, quæ Anisocycla. organa suspicor fuisse multos orbes habentia, quosdam maiores, quosdam minores, vt facili nisu maiorũ impulsione reliqui orbes moueantur, & molitio rei alicuius fieret, aut expulsio. quo eñ maior est apsis & rotũditas circuli, eò minore conatu & opera mouet. Sed suspicionẽ tantũ meã perscribo. Budæus singulare huius

huius vrbis ornamentum, cuius ſi quando manum in aliquo libro cognoſcimus, ita veneramur & admiramur, vt quod ludens ſcripſerit, aliorum ſeriis ſcriptis anteponere non erubeſcamus, in quodam Vitruuio, quē mihi Memmius vir & humaniſsimus & doctiſsimus commodauit, ſcripſerat, Aniſocycla vocat Vitruuius organa inæqualium circulorum, quæ maximi ſunt momenti. tanti auctoris ſententiam ſi prætermiſiſſem, nónne ei ſimilis fuiſſem, qui ſe comitiis Catonis rationem habiturum eſſe pernegaret? Nec verò omittam eleganter quidem à Vitruuio eod. cap. ſed tamen animaduertentibus paucis, nitorem olei, pro olei pinguedine, id eſt, pro oleo ipſo per circuitionem dici: verba ſubiiciam, *Neq; olei nitorem, neq; vitium fructum habere potuiſſemus*. nitent Latinis quæ bene habita & obeſa ſunt: nitoremque in oleo dixit Vitruuius propter eius pinguitudinem.

Nitor olei.

Tela.

Admonebo & *telorum* in eo, pro *telarum* eodem capite legendum eſſe. nam & apud Tibullum libro 1. eleg. 6. doceo inſtrumenta, quibus tela texitur, tela appellari: & ita apud Lucretium lib. 5. legendum eſſe, Lambinus eruditiſsimus vir mihi aſſenſus eſt. igitur ſine cunctatione ſic Vitruuium emendandum eſſe reor, *vt veſtitus quemadmodum telorū organicis adminiſtrationibus connexu ſtaminis ad ſubtemen non modò corpora tegendo tueantur, ſed etiam ornatus adijciant honeſtatem*. Hæc ego malui qualiacunque iuuentutem docere, quàm Pythagoricorum ritu alto preſſa ſilentio tenere.

CAPVT XXI.

Potio vincea, inter cuneos ferreos, graphicus mortalis, domeſticū augurium, & quædam alia ex Plauto declarata.

LVdimagiſtri hic officio fungar, & quædam è Plauto gloſſemata, quæ feſtinātem Lectorem iniecta manu retardarent, immorarique cogerent, explicabo. In Stich. Sc. Tene tu hoc, educe.

Proſtibili eſt ſtantem ſtanti ſuauium dare.

hîc proſtibili, eſt proſtibuli, id eſt meretriculæ viliſsimæ & proſtantis. quanquam *proſtibuli* fortaſſe legendum. Quorſus aſinus calcitrat regredimur. Sc. Agite, ite foras.

Ohe, iam ſatis, nolo obcædes, Catuli vt ludum nunc volo.

Nolo hîc quicquam, inquit, tragicum & cruentum quodque cædes imitetur: malo ludum catellorum, qui inter ſe laſciuè luſitant. ſed membranæ morticinæ, *Catali vt ludum* habent: ac ita laſciuus quidam & delectabilis ludus Catalorum populorū ſignificabitur. nam tales quoſdam habuêre populi ſuos ludos, & in inſcriptione Tergeſtina hoc erat inciſum, VTI CARNI CATALIQVE ATTRIBVTI A DIVO AVGVSTO PIO REIPVBL. NOSTRAE. obcædes autem iuncto verbo, vt concædes dicuntur. Eadem ſcena,

Bibere pro ſummo.

Nolo nos bibere pro ſummo, nulli relerimus poſtea.

nolo immani nos poculo & oppleto quantumque quis ducere poteſt, bibere, vt facere ſolent interdum, qui ita prouocāt & poſcunt, quaſi vltimùm ſint poturi, neq; poſtea cadum aperturi, vinumq; hauſturi, ſed poſtrema inuitatione vſuri: ſic enim plerunque fit, vt ſubitò exhauriatur totus vini cadus. id quidem & antè nos etiam explicare conati ſumus. Retrorſum vt cancri cedimus.

Noſmet, inquit ibidem, *inter nos miniſtremus monotrophe.*

Monotrophos.

Stichus Sagarinum appellat monotrophum, quòd ſolus ſit, nec contubernalem habeat ancillam nec vicarium: qui enim talis eſt ipſe ſibi miniſter eſſe cogitur, ſolusque veſcitur. Sc. Sed ita quod occœpi.

Potio vincea.

Nam mihi iam intus potione vincea onerabo gulā: lepidè, ita me Deus amet, laqueum potionem vocat vinceam, ac potionē quidem quòd cùm potum guttur ſoleat tranſmittere ipſi inditū, inditur & induitur ei laqueus, quaſi tranſmiſſuro: vinceam autem à vinciendo venuſtè deflexit, & ad potionem vineam vel vinaceam interim eleganter alluſit, quòd laqueo collum vinciatur: eſt vincea continēs Feſto Pompeio.

Inter cuneos ferreos.

Ibidem Plautus, *vel inter cuneos ferreos*, id eſt vel in arctiſsimo potero accumbere loco, qualis eſt inter cuneos, quibus aliquid duobus ſimul inditis & adactis, magis adſtringitur, vel duriſſimum lignum finditur & diſcluditur. tum enim inter duos ſic adactos patet tantū tenuiſſima rima. Sc. Ita me dij. *Poſtea ibo lauatum in pilum.*

Pilum.

hîc quid pilum ſit equidem comminiſci non poſſum, niſi ſit inſigne balnearum, vt malum punicum apud Suetonium in Domit. capite 1. inſigne domus eſt: vidi qui intelligeret coactilia, quaſi intelligeret coactilibus ſe muniturum & foturum, eaque ſibi pro balneo fore. ſenſum vtrunque propoſui, arbitrio intelligentium relinquēs vtrum ſequi malint: neutri enim interpretationi hîc præiudicare certum eſt.

Graphicus mortalis.

Graphicum, inquit ibidem, *mortalem Antiphonem*: ſic bellum & elegantem hominem vocat, quales ſcilicet pingi ſolent. nam in tabulis pictis hominū ſunt inſignes ſpecies. id ita eſſe vt explicaui apparet, quòd in eadem fabula, Sc. Famem fuiſſe ſcribit,

At ſatin' vt facetè atq; ex pictura aſtitit?

Sc. Libro inſpexi.

Domeſticum augurium.

Certum eſt muſtellæ poſthac nunquam credere.

hoc genus augurij domeſticum erat, cùm vel ſerpens, vel muſtella viſa erat, vel gallina cecinerat, aut canis ater ædes ingreſſus erat. hoc auſpicium inuentum fuerat à Telegono. Suidas, Τηλέγονος πρῶτος ἐφεῦρε τὴν οἰωνιστικήν, οἷον εἰ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ, ἢ ὄφις, τόδε τι σημαίνει. Terentius in Phorm. act. 4. ſcen. 4.

Introijt in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis,
Gallina cecinit.

Sc. Quom bene re geſta.

Ite hâc ſecundùm vos me, ego hanc lacero diem.

vos,

vos, inquit, secundum me hac ite. traiectione hac quadam verborum perturbata est oratio, quæ sic in ordinē restituitur, vt dixi, Nimium diu loquor, diei sum molestus in vesperum festinanti & præcipitanti, quem excrucio & lacero, sic remorans & retardans garriendo: vel, Nimium diu loquor, & verbosus diei molestiam creo, atque ita stultè garriendo, eum excrucio & lacero.

CAPVT XXII.

Respondere, eclogarij, eclogæ, & quædam alia ex epistolis ad Atticum.

IN epistolis ad Atticum, quòd præcisè scribuntur quædam & nimium breuiter, ideo nos celant quid sensus occultent: vt lib. 16. epistola 1. *sed stomachari totum diem licet*, quod est, nolo hîc in epistola irasci, potero enim solus totum diem stomachari. mox verò, *nihil vidi*, vt opinor, hanc continet sententiam, Imprudens fui, qui mutauerim consilium, nec abire decreuerim. fortasse autem pro ἐλθωμεν, scribendū est θέωμεν, vt se dicat fugere ex Italia velle quamprimùm. ductus sanè literarum veterum, malè à librariis Latinis expressi, adumbrant talem quandam scripturam. *Quod si*, inquit ibidem, *verum est, video sine bello ciuili seruiendum.* Illud *sine bello ciuili*, hoc declarat, præterquam quod bellum ciuile habebimus: quod è Græco videtur expressum: nam Græci χωρὶς τούτου dicunt interdum, pro præter hæc. *Quod perscribi oportet*, inquit epistola 2. eiusdem libri, id non repræsentari, sed per scripturam mensæ ad soluendum certo die constitui, obligareq; se, & creditori cauere. Nam apud argētarios ferè perscriptiones istas conficiebant. vt autem appellari dicitur debitor, cùm flagitatur vt soluat, ita cùm soluere se dicit, respondere dicitur: Cicero in eadem epistola, *fit sæpe, vt ij qui debent, non respondeant ad tempus.* Heraclidium autem quod dicit, obscurè & ænigmaticè librum significat Heraclidis Pontici æmulatione scribendum, cuius hodie quædam eclogę de Rebuspub. reperiuntur, & in Homerum allegoriæ: & eclogarios homines eruditos appellat, qui olim quicquid ferè legebant librorum, ex iis excerpebant breuiarium quoddam. sic eclogæ reperiuntur è Diodoro, è Polybio, è Ctesia, è Theophrasto, è Strabone: vnde & poemata imitata eclogæ vocantur, vt Bucolica Maronis è Theocrito: ac proinde etiam sine imitatione poematia, quòd imitatorum breuitatem & similitudinem habeant: sed & loci insignes ἐκλογαὶ vocantur, quòd excerpi notarique potissimum soleant, vt in vita Æschyli, διὸ ἐκλογαὶ τῶν παρ' αὐτῷ τῇ κατασκευῇ διαφέρουσαι πάμπολλαι ἂν εὑρεθεῖεν. Græcos porrò ludos vocat, quibus dantur docenturque Græcæ fabulæ. *scis enim*, inquit epist. 3. *quid ego de Græcis ludis existimem*. Epistola 5. eiusdem libri scribit, *& ais* μετ' ἀμύμονα, *tu verò* ἀμύμων: *ille quidem* ἄμβροτος: vbi mihi videtur ad Homeri versum respexisse,

Perscribere.

Respondere.

Eclogarij.

Eclogæ.

Græci ludi.

Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα.

innuebat autem Atticus Nepotem epistolam ita elegāter scribere, vt secundùm Ciceronem facilè omnes vinceret. nam μετ' ἀμύμονα, quod de Achille dixit Homerus, de Cicerone Atticus intellexit. Eum autem honorem Cicero agnoscere noluit, potiusque Attico detulit optimè epistolam scribenti, simulque laudem non inuidit Nepoti, quem diuinum quendam & immortalem scriptorē pronunciauit, prolixè liberaliterque eius indulgens commendationi. Vt qui vmbilicos & calculos in littore ludentes colligūt, otium suum fallunt, ego quoque velut ludens & aberrans à seriis rebus & studiis, hæc colligebam calculis & vmbilicis similia. vereor etiam ne quis algis & vluis dicat & iis eiectamentis ac purgamentis, quæ mare foras in littus expuit. quòd si quis his delectetur, abundè mihi precium operæ persoluerit: si offendatur, tum verò vel ea de causa excusabor, quòd imprudens noxam commisero: nunquam enim offendere mihi deliberatum fuit.

CAPVT XXIII.

Apophoreta apud Martialem libro 14. & quædam explicata.

Apophoreta.

QVÆRI interdum animaduerto, quæ sunt apud Martialem apophoreta: ego eo nomine existimo significari munera, quæ conuiuis dantur, vt ea domum referant, vnde & nomen adepta sunt. sed quis huic sententiæ est auctor & fundus, vt veteres loquebantur? nam sat scio nobis non crederetur: nec iniuria, cùm plurimi nostri errores meritò suspectam redderent nostram fidem: sed de nobis alij viderint, certè Martialis ipse sic apophoreta intelligere & accipere videtur, cùm lib. 14. epigram. 1. dicat,

Præmia conuiuæ det sua quisq; suo.

hic enim versus apophoreta explicat. Sed luculentissimè omnium D. Ambrosius in exhortatione ad virgines ita scribens, *Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum reportare consueuerunt. Ego ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* & in epistolam ad Romanos, *ad quod omnes inuitati, apophoreta duplicia consequuntur.*

Martialis explicatus.

Diuitis, autem, alternas et pauperis accipe sortes, eodem epigrammate, sic intelligo, quòd alternis plerunq; scribat in lemmatis Martialis diuitis dona & pauperis: vt pugillares citreos diuitis, quincuples pauperis: pugillares eburneos diuitis, triplices pauperis: pugillares membraneos diuitis, vitellianos pauperis: chartas maiores diuitis, chartas epistolares pauperis: loculos eburneos diuitis, ligneos pauperis: atque ita deinceps in plerisque omnibus: quòd si interdum plura lemmata vnius

ſortis continuentur, ſubiiciuntur tamen diuerſa, alternanturque diuitum & pauperum ſortes. Etſi autẽ quincuplices, quę πεντάπτυχα Græci vocant, vt duplices δίπτυχα, triplices τρίπτυχα, cerati honorem ſummum interdum nuntiabãt, vt triumphum: tamen in pretioſis non numerabantur, cũ tabellæ eſſent ligneæ ceratæ, non eburneæ aut citreæ. Eodem lib. epigr. 16.

Non ſum talorum numero par teſſera,

dicit Martialis, quia tribus talis & ſępius quatuor, duabus teſſeris ludebatur. vnde mox ſcribit Martialis,

Hic mihi biſſeno numeratur teſſera puncto.

nam in tabula luſoria ludebatur teſſeris, ludebatur & calculis, id eſt latrunculis, & quod malè ceciderat caſu teſſeræ, arte corrigendum erat. Epigr. 24.

Tænia ne madidos violet bombicina crines.

legendum eſt, non vt euulgatum eſt perperàm improboque ſenſu. Epigr. 26.

Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos,

id eſt rutilat & ruffat: ſapone enim ad ruffandos crines vtebantur. rutilus aũt color igneus & ardens videtur eſſe. Mattiacas autem pilas, epigram. 27. interpretor ſaponis quoddam vi- Sapo. le genus. ſapo Gallorum erat inuentum, & Gallicus probabatur, idcircò Trallianus ſcribit, καὶ γαλλικοῦ σάπωνος ἀναλύσας ἐν τῷ χυλῷ. apud Germanos maximo in vſu erat, vt Plinius lib. 28. capite 12. ſcribit, cùm eo etiam viri crines rutilarent. Epigram. 30. venabulum diuitis, eſt culter venatorius pauperis. parazonium itidem diuitis, cùm dignum ſit cingere tribunitium latus: pauperis pugio. quis nõ videt etiam diuitis eſſe lucernam, candelam pauperis, & lucernam polymyxam itidem diuitis, cereum pauperis? ſic pauperis eſt candelabrũ ligneũ, Corinthium diuitis. Epigram. 48.

Draucus. *Hæc rapit Antæi velox in puluere draucus:*

Grandia qui vano colla labore facit.

de Phæninda, id eſt de harpaſto hoc ſcribitur. quidam credunt non tam draucum Antæi dici debere, quàm poſita diſtinctiuncula ad Antæi, id ad colla referẽdum eſſe, quale illud Iuuenalis eſt, ſatyra 3.

——ceruicibus æquat

Herculis Antæum procul à tellure tenentis.

ſed hîc epigrammatum obſcœna licentia dici draucus Antæi, velut eius ſubactor hominis, qui cùm mollis ſit, fortis videri velit, & vano labore fruſtraque collum procẽrum facere conetur in eo luſu, vt Hercules, cùm Antæum lucta deuicit. Draucus igitur eſt fortis & validus vir, quẽ prætextata inuerecundaq; & canina oratione draucũ Antæi appellat, i. ſubactorẽ.

CAPVT XXIIII.

Quædam in Martiale lib. 16. declarata, Thais amica fuit, puſula, tomentum circenſe, non alienus eques.

Martialis explica- IN lemmate Martialis, quod ientacula inſcriptum eſt, libro 16. epigram. vltimo, reperio in veteribus libris, adipata, quibus fortaſſe, vt vnctis & ganeatis cibis vtedantur olim in ientaculo. neſcio quid huius generis etiam legiſſe Domitius videtur. ſed & ibidem, epigr. 221. craticula abſque veru, quod tamen excuſum paſsim eſt. Ibidem epigram. 219. cor bubulum, non corculum, vt in Aldino. Cùm autem epigr. 214. ſcribit,

Non erit in turba quiſquam μισούμενος iſta:

Sed poterit quiuis eſſe δισεξάπατος:

ſententiam eſſe ſuſpicor. Tam formoſi & amabiles ſunt pueri iſti comœdi, tamque vix ex animo eorũ deſiderium deponi poteſt, quòd vehementer penituſque medullis inhæreat, vt ſi μισούμενος, id eſt perſona eius qui inuiſus ſit, agenda ſit, vt vſuuenire ſolet in comœdiis, non ſit in turba quiſquam, qui eam agere poſſit, ſed qui eam perſonam δισεξαπάτου poſsit: hócque eò venuſtius & facetius eſt, quòd his nominibus erant Menandri comœdiæ. Diſexapothi quidem Fulgentius libro 3. Mytholog. his verbis meminit: *Nam & Menander ſimiliter in diſexapotho comœdia ita ait.* μισούμενος Alciphrõ, εἴτε θοί-νας, εἴτε μισούμενον, εἴτε θρασυλέοντα, εἴτε ἐπιτρέποντας. non tantùm, inquit, eſt ars coqui ſeruire palato & guſtui, verùm etiam ſcire quæ quis libenter voret, & quibus gulam vel profundam libenter expleat: quædam enim guſtu ſuauia, tamen vltra vnam & alteram bucceam non attingimus, & dulces mattyas deguſtamus potius, quàm auidè ligurimus. non igitur tantùm quæ iuuant palatum, ſed quibus ſe libenter obſaturant domini, coquus ſcire debet. id enim eſt quod Martialis libro 14. epigrammate 20. ſcribit,

Non ſatis eſt ars ſola coquo ſeruire palato:

Namq; coquus domini debet habere gulam.

legi tamen in veteri libro,

Non ſatis eſt ars ſola coquo: ſeruire palato,

Atq; coquus domini debet habere gulam.

vt culinariam artem nõ ſatis eſſe coquo dicat, niſi accedat eò vt palatum domini & gulam teneat, ſciatq; quibus oblectetur. Epigr. 213.

Hæc quæ ſæpe ſolet vinci, quæ vincere raro:

parmularij quòd breue ſcutum haberent, nec ſatis recti eſſent, in amphitheatri commiſsionibus perſæpe vincebantur, rarò vincebant. Epigram. 187.

Nec Glycere, verè Thais amica fuit, Thais amica fuit.

ſic interpretor. Glycere erat Menandri poetæ amica, quòd ex Glyceræ Græcis ad eum epiſtolis, quæ hodieque extant, cognoſcimus. Thais tamen ab eo ſic in comœdiis introducta frequenter & celebris reddita eſt, vt ipſa videatur non Glycere Menandri amica fuiſſe. Epigram. 167.

Feruida ne trito tibi pollice puſula ſurgat,

cùm in editionibus publicatur, næuo deformatur elegans poeta. *puſula* enim legi debet. Puſula. qui enim nudis digitis, & abſq; plectro citharam pulſat, ſæpenumero digitum oblędit, qui & puſtula ſurgente, quæ & puſula dicitur, intumeſcit & dolet. Epigram. 160.

Tomentum

Tomentũ circense.

Tomentum concisa palus circense vocatur:

intelligit arundinis panniculas, quas pauperes pro tomento culcitrarum emebãt. Circense autem tomentum hoc vocabatur, quòd fortasse initio circensibus spectaculis sibi substernere solerent. Strabo de hoc tomento sic scribit lib. 5. Geogr. *Τύφη τε καὶ πάπυρος ἀνθήλη τε πολλὴ κατακομίζεται ποταμοῖς εἰς τὴν ῥώμην.* Epigr. 238.

Nobilius villosa tegant tibi lintea citrum:
Orbibus in nostris circulus esse potest.

mantilibus, inquit, tibi villosis & gausapa opus est, vt nobilis tua citrea mensa vindicetur ab inquinamento maculæ: mea vilis mensa, quæ maculam nõ reformidat, & in qua potest esse circulus rotundaq; labes, quam repositoria & paropsides sæpe faciunt, nihil indiget vindice mantili. Epigr. 122.

Antè frequens, sed nunc rarus nos donat amicus:
Fœlix cui comes est non alienus eques.

Non alienus eques

antè dicit solitos esse diuites multis censum equestrem supplere, annulosque aureos dare, qui equitum erant gestamina, quod ætate sua rarum queritur: veruntamẽ fœlicem dicit, qui comitem habet equitem nõ alienũ, sed suum, id est, quem ipse sua liberalitate equestri censu donato equitem fecerit. Epigr. 96.

—sed nasus longior ille fuit.

puto dictum in hunc sensum, Cùm haberet nasos aliquot calix, vnum aliquem ex his curtatum imminutumque fuisse. Iuuenalis satyr. 5.

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem,
Siccabas, calicem nasorum quattuor.

CAPVT XXV.

Atarnites, parum stabile carmen apud Ouidium in Ibin, Lycorides.

Carmen in Ibin, vt vltrò Ouidius ipse fatetur, plurimũ habet noctis, inuolutũq; est historiis cæcis: in his hanc numerauerim,

Aut vt Acharnides insutus pelle iuuenci
Turpiter ad dominum præda ferare tuum.

Atarnites.

sed prior mihi versus næuosus videtur, legendumq; crediderim, *Aut vt Atarnites.* nam de Hermia Atarnæ tyranno intelligitur, Aristotelis necessario & perchare, quod & annotatum à vetere interprete fuerat, cuius scrinia alij interpretes compilarunt, & scripta, etsi mendosa, vnde tamen multa odorari poteramus, suppresserũt. Hermiam, qui à rege Persarum id est domino defecerat, Mentor dux regis Persarũ circumuenit, vt Diod. lib. 16. scribit, in potestatemque redegit. Epigramma Aristotelis apud Diog. Laertium in Aristotel. à rege Persarum interfectum conqueritur perfidia deceptum. quòd si quis *Acharnides* defendat, is fuerit Hermias Acharni filius: sed illud alterum prætulerim. verùm nos cæcas historias aliis relinquimus. vt in velitatione, minore contentione nos vtimur, & alia quædam minora quærimus: vt,

Quiq; tenet pontem, qui tibi maior erit.

videbatur enim dicendum, qui te maior erit. sed significat, qui in tuis maioribus numerabitur, vt tu in eius minoribus: vel potius, qui iudicio tuo in maioribus numerabitur, & quem præ te magnum dices, quamuis aliis sit infimus & abiectissimus. His ego nunc contẽtus sum, quę minus obscuritatis habent. nam multis nondum satis intellectis opus esset maiore labore, vel potius ærumna: nos autem licet laboriosos & ærumnosos aliquis nõ putet. Ibid.

Comicus vt liquidis perijt dum nabat in vndis.

hunc versum de Menandro intelligit vetus interpres, vt aliorum relatione cognoscimus, (nam illum interpretem desideramus) qui comicum Atheniensem dum in Pireæi portu nataret, submersum fuisse dicit, de quo & à Callimacho epigramma scriptum fuisse: sed quid vetat de Eupolide intelligere, quem constat bello Peloponnesiaco in Hellesponto naufragio periisse ex Suidæ collectaneis. Ita posteaquam in vndas cecidit depressa vel fracta naui, natando interiit. Ibidem,

Vtq; parum stabili qui carmine læsit Athenas.

Parũ stabile carmen.

videtur de Hipponacte hoc intelligi, qui claudicante & parum stabili versu, id est scazonte, in Bupalum & Athenin inuectus est Athenienses: quo in carmine ne Athenis quidem pepercerat. quid tamen si pro *Athenas*, *Athenin* scribamus, quẽ ab eo probris oneratum accepimus? ne hanc quidem lectionem improbarem: etsi alteram delere non ausim. Ibidem,

Stella Lycoridæ cùm fuit æqua viro.

Lycorides.

proculdubiò de Simonide locus est explicandus, quẽ Lycoridem virum, vt opinor, vocat, vt & melicum poetam, & Apollineum. nam vt Amphrysia vates Sibylla dicitur, quia ad Amphrysum pauerat pecus Apollo: quidni & ab Apolline, qui *λυκωρεὺς* vocatur, vt apud Callimachum in eius hymno, *λυκώρειος ἔντεα φοίβου*, Lycorides dicatur? fortasse etiam à Lycoreo, qui Delphis vicum cõdidit, genus ducebat, quod & verius puto.

CAPVT XXVI.

Spumare in herbas, lauatio matris deûm, dij genitales, somni cornu & virga.

Spumare in herbas.

DONEC *Thessalicas despumet succus in herbas*, in veneficio & incantatione versus Lucani est, lib. 6. sed & Apuleius Lunam despumari dixit. opinor stultas quasdam veterum animis incessisse de veneficiis opiniones: credebant enim à veneficis herbas legẽtibus lunam deripi de cœlo, cogique eam in herbas spumare & saliuam quandam suam spargere, vt eius saliuæ spuma venenatius earum esset virus & efficacius: tale quiddam suspicari necesse est, vt ex illis coniicere locis licet. Ex qua opinione dixisse Val. Flaccum lib. 8. Argon. censeo, quod & antè attigimus,

Contrà Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctaq; Lethæi quassare silentia rami. Et lib. 6.

Quamuis Athracio lunam spumare veneno Sciret.
Galli sacerdotes matris Idææ sese cruentabãt ad Phrygios modos, vt Ouid. in Ibin scribit,

Attonitusq; seces, vt quos Cybeleia mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.

Iterũ, *Cedunt iactatis vilia membra comis.* id Aprili Mense megalensibus faciebant vsq; dum in Almone matrem Idæam lauissent: tum enim dea deposito squalore & sordibus hilaris videbatur, & ipsi eandem concipiebant lætitiam. Val. Flaccus 8. Argon.

Lauatio matris deûm.

Sic vbi Mygdonios planctus sacer abluit Almo,
Lætaq; iam Cybele, festæq; per oppida thedæ:
Quis modò iam sæuos adytis fluxisse cruores
Cogitet? aut ipsi qui iam meminêre ministri?

id autem cùm fiebat, lauatio deûm matris dicebatur: Arnob. lib. 7. aduer. Gent. *Lauatio deûm matris est hodie.* Sed nos hoc tanto capite vagamur & erramus, vt soliuagæ feræ. Quod igitur est apud Cic. 1. Tusc. ex Ennio, *Ex hac opinione famæ assentiens scripsit Ennius,*

Romulus in cœlo cum dijs agit æuum.

quod apud eũ curtum mutilumq; est carmen, integrum profertur à Seruio lib. 6. Æneid.

Romulus in cœlo cùm dijs genitalibus æuũ Degit.

Dij geni- tales.

Dij autem genitales, in eo Ennij versu videntur esse quibusdam dij geniti, id est indigetes, qui homines fuerunt. nam genitale, quod & genitabile dicitur, non tantũ actionis est, vt genitales causæ, sed & perpessionis interdũ, vt Lucretius apud Varronem lib. 4.

Aetheris & terræ genitabile quærere tempus:

id est quo genitus est æther, quo genita terra. atq; hoc videtur verbũ ab Ennio quodammodo nouatum: Cic. lib. 3. de Orat. *sed sæpe vel sine coniunctione verba nouantur, vt ille Ennius dij genitales,* pro quo, *indigentialis*, exprimitur ab omnibus editionibus: deos tamen genitales esse puto æternos omnium rerum parẽtes & auctores, vt alio loco ostendo. Scribit lib. 6. Æneid. Seruius, somnum solitũ esse pingi cum cornu, ex qua consuetudine Val. Flac. scripsit 8. Argon.

Somni cornu.

—somne omnipotens te Colchis ab omni
Orbe voco, inq; vnum iubeo nunc ire draconem,
Quæ freta sæpe tuo domui, quæ nubila cornu.

& Seneca in apocolocynthosi,

—& obscuri crescebant cornua somni.

quòd tum cresceret nox. Tribuitur etiam ei virga, vt à Papin. lib. 5. Syluar. 4.

—Extremo me tange cacumine virgæ.

Maro libro 5. Æneid. ei tribuit ramum Lethæa madidum aqua,

Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
Viq; soporatum Stygia super vtraq; quassat
Tempora. Apud eundem 1. Georg.
—& cereale papauer Tempus humo tegere

cùm scribitur, papauer ea attributione exornatur, quòd simulachra Cereris manu papauer gestare solebant: sed & eius antistitæ, cùm Cereri sacrum esset. Callim. in Cereris hym. *σχέτο δ' χειρὶ στέμματα καὶ μάκωνα.* alias afferunt interpretes causas, quas comminiscuntur. ego sacrum Cereri libenti animo interpreter.

CAPVT XXVII.

Venus marina, arbiter Adriæ, corripere gradum, Venus choros ducit imminente luna, Fauno immolare, Plutonia domus exilis.

QVispiam locum non putabit fuisse inuocandæ Veneri fortasse in nauigatione, cũ tamen Horat. lib. 1. ode 3. ita scribat,

Sic te diua potens Cypri:

cùm ea potius amorum fœdera quàm nauigationum pericula curet: sed vt in versu Ouidij in epist. Sapphus,

Venus orta mari mare præstat eunti:

Venus marina.

& Venus cognomento marina colebatur: Horatius lib. 3. ode 36.

Læuum marinæ qui Veneris latus.

& Venus Pontia cognominata apud Pausaniam libro 2. legitur. Quòd autem ibidem Notum arbitrũ Adriæ dicit, id ex eo facit, vt reor, quòd Austro flante, vt Aristoteles scribit in naturalibus quæstionibus, maiores concitantur in mari fluctus. Nam velut ex imo oriatur, attollit vndas, quas ex alto ingruens premit Aquilo. At verò eadem satyra mortis gradus, eius est ingressio, accessus & aduentus, qui interdum formidabilior est & truculentior, interdum clemẽtior: sed qui nauigationi se commisit, & mare turgidum tentauit, nullum mortis quantumuis immanem impetum videtur reformidare. At verò corripere gradũ, est gradum raptim facere & carpere: vt 1. Æneid. *corripuere viam interea:* & 6. Æneid. *corripiunt spatia.*

Arbiter Adriæ.

Corripere

Iam Cytheræa choros ducit Venus imminente luna, cùm dicit ode 4. eiusd. lib. ad id respexit, quòd Venerem vere reuerti censebant: Lucret. lib. 5.

Venus choros ducit imminente luna.

—it Venus & Veneris prænuntius ante
Pennatus Zephyrus.

Imminente autem luna, quod est ex cœlo illucescente, præsultrix Venus choros ducit: quia noctu remotis arbitris terra grata numinibus est, cùm cerni nolint: *cùm superis terrena placent,* inquit lib. 1. Papinius Syluar. 1. Ibid. Horat.

Nunc & in vmbrosis Fauno decet immolare lucis.

Immolare Fauno.

ait ex consuetudine antiquorum, qui Fauno rem diuinam faciebãt, & ouilia lustrabant veris initio, antequã pecus, quod hyberno tempore in septis villæ stabulatum erat, in agros pabulatum educerent. Calphurnius 5. eclog.

—tu cespite viuo
Pone focum, geniumq; loci Faunumq; laremq;
Salso farre voca: tepidos tunc hostia cultros
Imbuat, atq; etiam dum viuit ouilia lustra.

Iam illud ibidem, æquo pulsat pede, est æquè ingreditur: nam fores pulsare solemus, vt aperiantur, & domos ingrediamur: vnde translatio sumpta. Cur ibidem dicitur domus exilis Plutonia? nempe quòd inanis & vacua sit, vt apud Maronem 6. Æneid.

Domus exilis Plutonia.

Perq; domos Ditis vacuas & inania regna.

Sic & Flaccus lib. 1. epist. 6.

Exilis domus est, cui non & multa supersunt.

Illud autem ode 5.

Qui te nunc fruitur credulus aurea:

valet,

valet, qui te fruitur charissima sibi, multúmque amabili & optata, & sibi instar auri cupita, vt longè charissimum hominibus aurum est, nullumq; pluris est metallum. Sic auream mediocritatem libro secundo, ode 10. dixit, quòd ea hominibus charissima, optatissima & preciosissima esse debeat, & tanti æstimanda, quanti est aurum, vt & reuera nonnullis est expetenda maximè. Liquidos autem odores hoc loco vnguẽta vocat, ad diapasmatum discrimen, quæ odorata quidem, non tamen liquida, sed sicca sunt. Sed quis vnum assem istis interpretatiunculis ponere velit? has tamen minutias exemplo Grammaticorũ consector, & aduersus vituperatores satis eorum exemplo tutus esse possum: nec fumos venditare possum videri, qui mercẽ meam æquo ferè precio æstimo, neque pluris quàm est facio.

CAPVT XXVIII.

Inuidia, Fascinus deus, depellentia fascinum, oculus inuidus, Cunina.

Inuidia. INuidiæ magnam vim ad nocendum antiqui putabant, cùm eam sola voluntate, & ipso afflatu & contagione maleficam & venenatam esse, & hominibus quibus malè vellet, obesse grauiter censerent: hinc illa Horatij libro 2. satyra 3.

Inuidiam placare paras virtute relicta?

leniendum enim & demulcẽdum hoc vitium quòd crederẽt, ita loquutus est. Rursum libro 1. epistola 14.

Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuq; venenat.

Catullus epig. 7. basia conturbat, ne quis malus inuidere possit, & ne mala fascinare lingua. Discidium sibi euenisse quadam suspicatur inuidia lib. 1. eleg. 11. Propertius,

Inuidiæ fuimus, an me deus obruit, an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Commemorat rerum gestarum Augusti magnitudinem 3. Georg. Maro tantam esse, vt inuidia suum liuorem in eas non sit ausura expromere.

Inuidia infelix furias amnemq; seuerum
Cocyti metuet.

Sed & ad eam repellẽdam de collo puerorum suspendebant amuleta. Varro lib. 6. *Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, ne quid obsit, bonæ* Fascinum *scæuæ causa.* hinc fascinum vocatur pudendum virile, quòd fascinum depelleret: est enim ea turpicula res, quæ de collo puerorum suspendebatur. Sed & Fascinus erat deus eius depul- Fascinus deus. sor: *& Fascinus*, inquit libro 24. cap. 4. Plinius, *Imperatorum quoque nõ solùm infantium custos, qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendẽs defendit medicus inuidiæ, iubet-* Depellentia fascinum. *que eosdem recipere.* Hortos & fores contra inuidentium effascinationes dicare, vt Plinius refert lib. 19. cap. 4. solebant, & in remedio erant satyrica signa: etiam satyrion inuidiam depellebat. nam quæ turpia erãt & ridicula, ad auertendam illã pestem accommodata credebantur, obtutu & aspectu inuidentium ex obscœnitate & miraculo turpitudinis auocatis, vt refert Plutarchus. nocebat autẽ teneris fascinus magis quàm puberibus: hinc Maro eclog. 3.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

facilius enim mali sensus & noxa oculo transmittebatur, quem ὀφθαλμὸν βάσκανον Plutarchus appellat, causamque & ipse & Alexander Aphrodiseus quærunt, scriptumque est ab Alciphrone, λυσμήνης καὶ βάσκανος ὁ τῶν γειτόνων ὀφθαλμός, φησὶν ἡ παροιμία. In Africa, teste Plin. lib. 7. cap. 2. familiæ erant effascinantium, quarum laudatione interibant probata, arescebant arbores, emoriebantur infantes: vnde illud Maronianum ecloga 7.

Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Erant in Triballis & Illyriis qui visu effascinabant & interimebant quos diutius intuebantur iratis præcipuè oculis, eosque binas pupillas in singulis oculis habuisse dicunt. Oculus inuidus. In Ponto quoque erãt Thebij eiusdem naturę: sic em̃ in Plinio legendum & Plutarcho auctore & Stephano, qui de his ita scribit, θήβιος ὡς ἀπὸ τῆς θήβης ἀνθέας, ἔστι δὲ ἔθνος βασκαντικὸν καὶ φθοροποιόν, θανατοῖ δὲ τὸ πνεῦμα αὐτῶν οἷς ἂν πλησιάζῃ, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ῥιφέντα εἰς θάλασσαν οὐ καταδύεται. Cunina etiam dea fascinum depellebat: Lactan. lib. 1. c. 20. *& Cunina,* Cunina. *quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinũ submouet.* Etiam monilia conserta sacris conchis, & lucifugæ meles, & viui lapides cũ corallis iuncti, & herbę magico cantu adiutæ, vt inquit Gratius, ad depellendum fascinum prosunt.

Nam sic affectus, oculiq; venena maligni
Vicit tutela pax impetrata deorum.

CAPVT XXIX.

Cantor apud Horatium, omen parræ canentis.

QVIS ille obsecro apud Flaccum de arte Cantor. poetica, cantor est, qui dicit, plaudite: sic enim scribitur,

—donec cantor vos plaudite dicat.

quid? erat illud cantico aliquo dicendum? & non videtur sanè debuisse dimitti populus vnius vocis modulatione. Denique *dicat* dicit, non *cantet*, cui æquè liber erat in versum aditus. sed nugamur & stulti sumus, qui sic argutamur & ratiocinamur. quin vno expẽdimus verbo potius cantorem hîc histrionẽ esse vel actorem fabulæ: neque nostra interpretatio ista erit, vt nobis præstandum sit eius vitium, sed antiqui poetæ Prudentij, qui in eam sententiam accepisse videtur, cùm libro 2. contra Symmachum scribit,

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato,
Grande aliquod cuius per hiatum crimen anhelet.

Quærendum etiam esse visum est, cur Flaccus inauspicatum cantum parræ dicat, cùm lib. 3. ode 27. canit,

Impios parræ recinentis omen Ducat.

Quod & Prudentius æquè scribit,

Cur Cremeræ in campis cornice vel oscine parra
Nemo deûm monuit perituros Marte sinistro
Tercentum Fabios?

Ego eam fuisse superstitiosam veterũ opinionem crediderim, quòd eius auis sit iniucundissimus cantus, vt in oscinibus augurij sit ideo infausti: cantus autẽ insuauitatem & propè diritatem eius auis satis indicarit versus iste Ausonij epistola 14.

Si confers fulicas cygnis, & aedona parræ.

Cantus quoque cornicis iniucundè crocitantis malum auspicium erat aliquid incipienti, malumque portendebat: Virg. eclog. 1.

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

Erat etiam cantus eius faustus & auspicatus: vt in epigr. Maronis,

Tarpeio quondam quæ sedit culmine cornix,
Est bene non potuit dicere, dixit erit.

Omẽ parræ canentis.

Cornix quoque & parra apud Plautum secunda sunt auspicia, non tamen cantu, sed loco: Picus, inquit Sc. Hercle verò Litane. *cornix est ab læua, coruus parra ab dextera: consuadent.*

CAPVT XXX.

Soccus, pigri, Venus, noster Mars, sui dij.

Soccus.

VT cothurnus, sic & soccus Romanum nõ videtur fuisse calceamentum, sed Græcum: vtroq; autem Romani vtebantur in palliatis comœdiis & tragœdiis. itaque homini dabatur vitio soccum gestasse: atq; vna etiam hæc nota Caio principi inuritur, vt in exoticum alienumq; cultum, & hominibus Romanis insolitum demigranti: vnde à Seneca scribitur 2. de benef. cap. 12. *Qui excusant eum, negant id insolentiæ causa factum: aiunt socculum auratum imò aureum margaritis distinctum ostendere eũ voluisse.* Ibidem apertiùs, *parum enim fœdè furioseq; insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os Senatoris ingeßisset Imperator pigros suos.* indignũ facinus videri vult Seneca, sedisse in iudicio calceatum soccis Imperatorem, vt nõ vsitatis publicè nec forensibus sed alienigenis & domi, vt & synthesis solebat, sumendis: sed nec fortasse tam exterum calceamentum intellexit & reprehendit Seneca, quàm parum virile muliebreque. socci enim Romæ mulierum videntur fuisse. Suetonius in Vitellio, cap. 2. *à Messalina petijt vt sibi pedes præberet excalceandos, detractumq; socculum dextrum inter togam tunicasq; gestauit aßiduè.*

Pigri.

Illud animaduertendum, quos appellet pigros Seneca: & mihi videtur ioculari vocabulo pedes appellare. cùm enim illi quocunque nos ferant, in desidibus & pigris officio videntur deesse suo quadam ignauia, & pigri pigros & segnes reddere, vt in strenuis & gnauis contrà videntur gnaui & strenui esse & prompti ac parati ad viam. Eodem è libro didicimus, Venerẽ nõ tantùm amoribus præesse existimatam fuisse, sed etiam hominum commendationi & conciliationi, vt facilius aliquid impetrarent ab aliquo, & in amicitiam influerent, & gratiam emererentur. *Ille,* inquit eod. lib. cap. 28. *non est mihi par virtutibus nec officijs, sed habuit suam venerem.* hoc valet, sed ei fauit Venus, quæ gratiam quandam ei commendauit, qua placuit, & facilè beneficium impetrauit: vt & apud Flaccum lib. 1. epist. 6.

Et bene nummatum decorat Suadela Venusq;.

sunt enim hæc duarum dearum nomina, quæ facilè homines, quibus fauẽt, suis muneribus beneuolentiæ & amicitiæ aliorum tradunt. Quispiam explicabit fortasse suam venerem, suam venustatem & gratiam, neque præterea quicquam esse quærendum putabit: quam interpretationem, vt nõ condemno, ita alteram meliorem puto. dij enim nostri dicuntur esse, qui nobis fauent: vt apud Maron. 12. Æneid.

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem. Et,

—nec dij texêre Cupentum Aenea veniente sui,

qui scilicet ei propitij erant, fauebantque.

CAPVT XXXI.

Cupressum simulare, ponere, cinctutus, iambus, Horatius explicatus.

Cupressum simulare.

FOrtaßè *cupressum scis simulare,* in aliam sententiam ab Horatio libro de art. poet. dictum interpretor & fortasse fallor, quàm interpretes, cùm putem ab eo significari malum & rudem pictorem, qui tabulam depingere nõ possit, sed tantum parerga, quæ rudimenta erant artem pingendi discentibus, & ornamenta tabularum delineare. eis persimiles sunt, qui magnũ carmen condere instituunt, cùm tamen descriptiones tantũ amœnas fluuiorum & nemorũ, poetices initia & progymnasmata explicare possint, quas idcircò non suo loco adhibẽt, & poema fucãt & adulterãt intempestiuis ornamẽtis. tale illud est Persianũ satyr. 1.

Ecce modo heroas sensus afferre videmus
Nugari solitos Græcè, nec ponere lucum
Artifices, nec rus saturum laudare.

Ponere.

Quia ponere totum nesciet, more Græco dixit, pro facere. nam in eo sensu sæpenumero τιθέναι ab Homero vsurpatur. Sic lib. 4. ode 8. Flaccus,

Solers nunc hominem ponere, nunc deum:

Cincti.

id est, facere. Cinctutos autem Cethegos, veteres intelligo. Nam veteres cinctu vti loco tunicæ solebant, qui ætate Horatij exoleuerat, eratque vestis infra pectus, corpus comprehendens, similis subligaculo, Græcè ζῶμα & ζῶσμα dicitur, quo nomine Græcè etiam tunica intelligitur. vt autem cinctus erat virorum, sic cincticulus puerorum. Plaut. in Bacchid. Sc. Nunc experiar.

Cincticulo præcinctus in sella apud magistrũ aßideres.

Horatius explicatus.

Cethegos autem ait, propter Cethegum oratorem antiquum, quẽ Ennius suadæ medullam eximia laudis abundantia appellauit. At verò,

Signatum præsente nota producere nomen,

vocabulum est innouare, ea tanquam forma monetæ percussum, quæ in vsu est: vt cùm armatura diceretur ab armo, vectura à veho.

Terentius curaturam eadem forma dixit à curo, in Eunuch.act. 2. Sc. 3. Plautus cursuram à curro in Bach. Sc. Quid si hoc. atq; hoc est signare & cudere velut nummum vsitata & recepta forma. Ibidem *Auctor promißi carminis*, poeta est qui initio sui carminis profitetur promittitque se poema scripturum, vt Maro primo Æneid. *Arma virúmque cano:*
Et infrà apud Flaccum,

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.

sequitur enim continuò,

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Archilochũ aũt proprio rabies armauit iambo,

hunc sensum complectitur, Archilochum ad maledicta & conuitia vsum esse suo iambo, id est versu iambico Archilochio. nam sunt Iambici Hipponactei & Alcaici. Iambum itaque pro versu posuit, vt mox, *hunc socci cepere pedem*, id est versum. Est & Iambus ecloga, aut idyllium, aut carmen, aut poematium ex iambis: Cic. lib. 1. epist. 16. ad Att. *mihi, vt Aristophani Archilochi Iambus, sic epistola longißima quæque optima videtur.* Iambicum autem Archilochium adsciuit comœdia & tragœdia, quòd aptus sit diuerbijs & colloquijs personarum.

LIBRI NONI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVS.

CAPVT I.

Inanes, ne mihi Polydamas, iecur, fibra, in vdo est Mænas.

Inanes. INANES à Latinis plerunq; intelliguntur homines ieiuni animi & laudis ambitiosi & honoris cupidi: quòd em ijs carere videantur & vacui esse, auidè quo carent consectari putantur. nam si laude & gloria satiati plenique essent, non tanto ad eam animi sitim explendam studio raperentur: Tacitus, *Dein postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat*: hîc inanis est, qui auidus & cupidus est. & Horat. lib. 1. sat. 4. de his qui poematum recitatione gloriã quærunt, *inanes hoc iuuat.* & Persius sat. 1. de ijs qui scribenda oratione soluta aut cõdendo carmine famam ingenij stultè ambiunt, aut ineptè eloquentiæ & eruditionis nomen captant, & à vera laudis via aberrant,

—ô quantum est in rebus inane.

ac mediusfidius vt vtrumq; poetam declararem, id de inani subijt perstringere. Cæterùm apud posteriorem, ead. sat.

Ne mihi Polydamas. *Ne mihi Pulydamas & Troiades Labeonem*
Prætulerint: sumptum est ex Hom. Iliad. 22. apud quem Hector Troianarũ mulierũ & Polydamãtis reprehensionẽ sese vereri dicit:

αἰδέομαι Τρῶας καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους,
Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.

quod eleganter per parodiam vsurpauit Persius, quæ tamen intercidit gratia, quo allusum sit ignoranti. Ibid. *—rupto iecore exerit caprificus*, eleganter & perfacetè dixit: vt erũpere solent è parietinarum & monumentorum veterum commissuris steriles ficus. Iecur porrò dixit, quòd in eo etiam, non tantùm in corde, sensa animi collocata & affectus crederent eamque animi sedem domiciliumque existimarent. ideo dixit ead. satyra, Iecur.

—neq; enim mihi cornea fibra est.

& satyra quinta:

Quod latet arcana non enarrabile fibra:

& in epigrammate lepido scribitur,

En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

Iratum autem *Eupolidem prægrandi cum sene palles*,

hac satyra audacter dictum est pallere Eupolidem, vt si diceres pallere pallorem, quod est, qui palles quòd tam impensè illis poetis operam impenderis, vt decolorem cõtraxeris insanq labore vultum. eodem modo, sed alio sensu dixit Horatius lib. 3. od. 27.

—& scatentem
Belluis pontum mediasq; fraudes
Palluit audax, pro timuit.

—Summa porrò *delumbe saliua* In udo est Mæ[nas].

Hoc natat in labris, & in vdo est Mænas & Atys,

cùm ibidem ait Persius, mollem & teneram cum affectatione pronuntiationem, & liquatam delicatamque reprehendit. si enim viriliter pronuntiarent, non primore lingua & labris verba effœminarent molliter expressa, & in summa natantia saliua quæ in primam vsq; linguam exuberat illuc permanans, sed medio ore firmam conciperent & robustam vocem, non fractam & eneruem delumbarent. In vdo est igitur Mænas, id est humida & tenera lingua, quæ saliua & humore scatet, pronũtiatur molliter & teneriter, nec impressione sicci plectri valida signatur & feritur. Mænas quoque & Atys ad argumēta pertinent & materiam carminis mollioris.

CAPVT II.

Masculum thus, mascula Sappho, temperat Archilochi musam, apud Horatium.

Masculū thus. MAsculum thus, quod rotundum est, vt Plinius & Dioscorides lib. 1. cap. 70. scribunt, ab his qui rebus sacris operari ad eblandiendum deorum fauorem omni cura & industria cupiebant, focis sacris adolebatur: sed & ab his qui magico sacro & amatorijs carminibus februationibus & lustrationibus alicuius mentem mutare, aut deos placare propensioresque reddere conabantur, vt apud Maronē pharmaceutria facit.

Verbenasq;, inquit, *adole pingues & mascula thura.*

Et apud Alciphronem sic scribitur, καὶ καθαρσίῳ τινὰ δεῖ προτελέσαι τὴν γυναῖκα, καὶ παρασκευάσαι τινὰ ζῷα ἱερεῦσαι, καὶ λιβανωτὸν ἄῤῥενα, καὶ στύρακα μακρὸν, καὶ πέμματα σελήνης, καὶ ἄγρια φύλλα τ̃ ἀνθρώπων. Plinius autem sic de thure masculo scribit, lib. 14. cap. 12. *quod ex eo rotunditate guttæ pependit, masculū vocamus, cùm aliàs non ferè mas vocetur vbi non sit fœmina, religioni tributum, ne sexus alter vsurparetur.* Masculū aliqui putant à specie testium dictum. **Sappho masculā.** Sappho autē masculā cur lib. 1. epist. 19. Horatius vocet, pauci animaduertunt. non desunt etiam, qui obscœnius interpretentur, quod mihi faciēdum non videtur esse. Nam cum ait,

Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho:

masculam intelligit, quæ tam audaci & virili animo fuerit, vt de Leucade petra præcipitem dare se ausa sit, quod à Papinio libro 5. siluarum ita canitur:

— saltusq; ingressa viriles
Non formidata temeraria Leucade Sappho.

Tēperat Archilochi musā. Atque vt Horatium eo in loco satis obscurum illustremus: vt mihi videtur, ait in Carminum libris se Alcæum & Sappho imitatum esse, in libris Epodon Archilochum, cùm præsertim à Grammaticis liber Epodon Archilochi citetur, & in libro eiusdem nominis Flaccus plurimum Iambicis Archilochijs, & eo genere versuum vtatur, quos frequentasse Archilochum nouimus, & in Epodis vsurpasse Grammatici declarant.

CAPVT III.

Vehemens, de lapide emptus, lapis, ager prouincialis, fermentum: apud Columellam libro tertio.

LIBRO Columellæ 3. cap. 1. non solita frequentique significatione vehemens in luxuriante exuberanteq; ponitur, vt cùm ab eo scribitur, **Vehemēs** *terræ densæ vehementem multaq; materia frondentem.* nam ei opponit vitem rari sarmenti. Iterum lib. eod. 4. cap. 10. *vnde etiam materiæ vehementißimæ reperiuntur, aut in capite vitis, aut in crure vicino radicibus.* hic vehementissimas materias dicit luxuriantes, & maximas, in quibus & prolixissima dixit esse flagella & productissima sarmenta fortasse etiam non dissimili notione & significatu Horatius dixit de nitido elegantique vsu, lib. 2. epist. 2.

Vehemens & liquidus puroq; simillimus amni:

quòd ferax sit & fœcundus in producendis rerum vocabulis, semperque aliquid aduehat, & vt amnis vehemens exundet. nam quòd vehementem & liquidum dicit & purum, à fluuio transtulit magnum aquarum limpidarum agmen vehente: quod nonnulli ad poetam commodius quàm ad vsum referri posse censent, quibus non assentior. **De lapide emptus.** Eodem libro cap. 3. de lapide noxium appellat, seruum de lapide emptum, non frugi bonæ, sed qui noxæ deditus sit, ideoque venditus: verba eius sunt, *vel de lapide noxium poße comparari putat.* **Lapis.** Lapis autem locus eminens erat, & tanquam suggestus, vnde præco prædicabat atque vendebat. Pollux lib. 3. cap. 25. ὁ δὲ τόπος, πρατὴρ λίθος καὶ πωλητήριον. Inde emptos de lapide tribunos vt seruos vænales dixit contumeliosè Cicero in Pisonem & Plautus in Bacchid. Sc. constringe.

In eo ipso astas lapide, vbi præco prædicat.

sic & Athenienses interdum suggestum vocabant, vt apud Aristophanem, τῷ λίθῳ προσέσταμεν. Illud ex eodem capite est obscuræ intelligentiæ, *cùm sola ea res omnem impensam terreni pretio suo liberet, si modò non prouincialis sed Italicus ager:* **Ager prouincialis.** id autem eò existimo ipsum dicere, quòd Italicus ager nec vectigalis nec tributarius erat: ita fructus solidos & integros sine diminutione & impendio tributi domino reddebat: cùm contrà vectigalis esset prouincialis ager, solumq; tributarium haberet: vnde decedebat fructui, nec prouentus dominum tantùm ditabat, sed etiam publicanum, & fiscum. Etiam tacitum indictumque præteriri non debet, quid in fermentum congerere sibi eodem in libro cap. 11. **Fermentum.** velit, cùm scribitur, vt *parum quod supereſt inferioris soli rastris licet effodere, & in fermentum congerere atq; componere.* hic fermentum intelligit, compositum solum laxum solutumq;, &, vt libro 4. cap. 1. ait, quodam velut fermento intumescens.

ſcens. At verò Varro lib.2. cap.9. ſolum pedis fermentatum dicit quod nec durum nec corneum eſt,ſed tumidum & molle. Plinio lib 17. cap.2. tellus niue fermenteſcit,quę niue tabeſcente diluitur & remolleſcit,putriſque redditur & ſoluta,quod antè à Theophraſto fuerat dictum:vt à Galeno atra bile terram fermentari, quæ acore ſuo eam ſoluit: neque aliud eſt, inquit lib.2.cap.2.Columella, colere,quàm reſoluere & fermentare terram.

CAPVT IIII.

Multigenera,picantium modo apud Plinium quid,& quædam in eo emendata.

CHirographa interdum non conſentiunt excuſis, cùm tamen vtraque probabilia ſint,nec falſi inſimulari meritò poſsint:tamen hæc conficta quodammodo emendatorum iudicio, illa auctoritate ſcriptorum niti videntur, vt libro vndecimo cap. primo Naturalis Hiſtor. Plinij editiones ita promulgant, *multa hæc & multigena*: ita bonis verbis & bono ſenſu,vt culpare nemo poſsit. at in ipſis,vt ita dicam,antiquitatis ſanctuarijs legimus,*multa hæc & multigenera*, quod qui non probat, illud etiam Plautinum è Captiuis, Sc. Aduerte animum.improbet,

Multigenera.

Multis & multigeneribus eſt opus tibi.

Plinius emēdatur.

In his quæ paulò poſt ſequuntur,licet vtraque exemplaria accuſare perfidiæ: neque enim placet, *aliquibus verò non tota inciſura eas ambiente rugas*:nec, *aliquis verò non tota inciſura eam ambiente rugas.* quid igitur ſequimur?nempe vt legamus *aliquis*, vel, quod idem eſt, *aliquibus verò non tota inciſura eam ambiente ruga.* Et mox: *imbricatis flexili vertebris* : quod eo audacius facimus, quia reconditi libri, & *eam* & *flexili* conſtanter & fideliter exhibent: & qui tractant monumenta vetera, non ignorant ſæpe in eis literas primores verborum ſequentium, etiam adhæreſcere vltimis ſyllabis antegreſſorũ: vt hic, *rugas ſed in aluo.* ille enim ſibilus in fine ſtrepit vocabuli ruga arceſsitus è coniunctione. Sed ne illud quidem diſsimulabitur, capite quarto huius libri, in eo quod publicatum eſt, *in reliquis partibus ſiccius verius quàm durius*, diſcrepare ſtirpem à propagine. Nam ſtirps hæc eſt, *in reliquis partibus ſiccius ferè quàm durius.* hac lectione ab omnibus reiecta lectorem tamen fraudare noluimus, ſi quid ex ea fortè elicere poſſet: *iſtius* tamen in libris ſcriptis eſt: & animaduerti r cum t coniunctum in eis ita effingi non rarò vt *ſt*, ſi quis *hirtius* putet. Multa autem ſupplementa inculcauere in duas comprehenſiones, vt id quod ſentiebant potius exprimerent, quàm quod Plinius voluerat: ſic enim capite ſexto ediderunt, *adeò non ad veris initium, vt dixere, nec, vt quiſquam in Italia de alueis exiſtimat. ante fabas florentes nō exeunt ad opera & labores.* hęc ſic reperio in ſanctiore inſtrumento, *adeò non ad veris initium, vt dixere, nec quiſquam in Italia de aluis exiſtimat. ante fabas florentes, exeunt ad opera & labores.* Sine controuerſia autem eod. libro capite 7. legendum eſſe arbitror. *pißoceros ſuper eam venit picantium modo ceu dilutior cera è vitium populorumque mitiore gummi*: ac picantium modo interpretor proinde quaſi apes ipſæ fauos picare eo velint: qui autem picant vaſa, picem diluere ſolent, vt liquidior inhæreſcat lateribus vaſorum,quod non faceret,dura ſi eſſet. Liquatam autem picem igneque ſolutam ad picandum imitatur piſſoceros, nec tam pix videtur tamen,quàm dilutior cera.

Picātium modo.

CAPVT V.

Acetum mel,Plinius emendatur.

NON abs re nobis eſt plerunque ſuſpecta fides publicorum librorum,qui eam cōſarcinant ſcripturam,quam captus caſtigatorum excogitare potuit, non auctor prodidit: & cùm eſt copia librorum conditiuorum, vt ita dicam,eos ſæpe conſulimus libenter, vt & fecimus, cùm in Plinij libro vndecimo capite decimoquinto, ita editum repperiſſemus: *in omni melle quod per ſe fluit, vt muſtum oleumq́; appellaturq́; acetum,maximè laudabile eſt.* è quibus hanc retulimus ſcripturam, *in omni melle quod per ſe fluit, muſtum oleumq́; appellatur, acetum maximè laudabile eſt.* acetum autem eſſe ſuſpicor quod Græci ἀκητὸν dicunt, & optimum Græci grammatici interpretantur: quo in verbo latet notio medicamenti, vt mel illud eſſe credam, quod exortu nobilis ſideris, aut incumbente cœleſti arcu, non ſequutis imbribus gignitur dono quodam cœleſti, medicatum & ad plurima mala ſalutare,vt malis hominum ſanandis vim quandam diuini nectaris præſtet. vt tamen ipſe adſcribam,quid de eo loco aliquādo ſenſerim,non acetum legendum, ſed Atticum perdiu exiſtimaui, nec piget ſententiæ. Sequitur mox in editionibus, *æſtiuum omne rutilum, vt diebus confectum ſiccioribus. aptißimum exiſtimatur è thymo*, quis non crederet ſincerè & bona fide editiones voce Plinij loqui? at alius ſermo in illis libris, quos amanuenſes ſcripſere, inuenitur, *eſt etiam omne rutilum vt ſiccioribus aptißimum in æſtimatus hetuno.* in alijs, *eſt iam.* equidem miror tam diſcrepare ab origine ſua exemplaria popularia, & qua ratione impulſi ſint caſtigatores, vt ſomnia ſua ſequi mallent quàm ſcripta vetera: quæ etſi falſa ſunt, in eis tamen veritas apparet. legendum igitur puto, *etiam omne rutilum: vt vlceribus aptißimum in æſtimatu eſt è thymo.* hoc & ab Ariſtotele ſcribitur Libro 9. hiſtorię animalium,cap.40. & infra lib.11.cap.16.à Plinio his verbis, quæ tamen in veteribus libris non reperio, *album mel non fit,quod è thymo eſt, ſed oculis & vlceribus aptiſſimum exiſtimatur.* Etiam eiuſdem capitis illud aduertit me, vt oracula, vt ſic dixerim, vetuſtarum bibliothecarum adirem: *huic vindemiæ*

Acetum mel.

Plinius emēdatur.

Attici signum dedere initium caprificialem diem Vulcano sacrum. parum mihi videtur emendata oratio, nedum elegantia Plinij digna. reperi autem in bibliothecis antiquis, *dedere initium caprificiali diem,* vt non dubitanter legendum sit *dedere initium Africi, alij diem Vulcano sacrum:* significat enim eo tempore vindemiam illam mellis esse faciendam, castrandasq; aluos, cùm incipit Africus ventus flare.

CAPVT VI.

Inscripti maleficij actio, inscriptæ merces, inscriptum pecus.

Actio inscripti maleficij.

APVD declamatores actio quædam proponitur, è qua eorum quædam oriuntur causæ, inscripti maleficij: vt apud Senecam libro quinto Declamat. 1. *Inscripti maleficij sit actio.* ea vt opinor maleficij erat legibus nominatim diserteque non comprehensi neque cauti, cuius tamen actio dabatur. Quæ quidem moribus Græcorum videtur comparata fuisse, nõ Romanorum: apud quos scholasticum hoc & declamatorium erat, non in Repub. vsitatum. huius rei mentio est apud Hesychium & Suidam. sic enim scribunt, *ἄγραφα ἀδικήματα, περὶ ὧν νόμος οὐ γέγραπται.* ex his intelligetur nullo negotio iocus & frustratio Senecæ, Cestium declamatorem irridentis, qui se eloquentiorem tamen & disertiorem Cicerone putabat. eum enim ludens Seneca repertum in foro postulauit inscripti maleficij, quæ iure Romano actio prodita non est. Ille, qui in declamationibus semper versatus esset, in quibus ea actio iactabatur, æstuare & timere cœpit, & foro non assuetus aduocationem postulauit. Ita qui se Cicerone facundiorem putabat, patrono egere visus est. sed verba Senecæ subscribam ex lib. 3. declamat. 1. *deinde libuit Ciceroni de Cestio in foro satisfacere: subinde nactus eum in ius ad prætorem voco, & cùm quantum volebam iocorum conuitiorumq; effudissem, postulaui vt prætor nomen eius reciperet lege inscripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde adultum prætori dixi, & ingrati postulaui.* Ecce iterum peruenustè illudit Seneca, qui ingrati postulet ingenuum, cùm ea tamen prodita sit Romano more in libertos ingratos actio: sed fretus inscitia Cestij hominis scholastici, sic impunè iocabatur, cùm ille stuperet, nec quicquam hiscere posset, qui sibi tamen Ciceronem parem esse negare solebat. vt autem inscripta dicebantur quædam maleficia: sic & scripta, quæ nominatim legibus appellata cautaque erant. Quintil. 1. declam. *igitur & scriptum maleficium: & aduersus eum cum quo agitur.* certum significat esse crimen & legum sanctionibus & animaduersionibus vindicari solitum.

Inscriptæ merces.

Inscriptæ autem merces sunt, quas in portu apud publicanum mercator aut institor non est professus, ideoque in scriptura publicani non sunt perscriptæ, in commissumq; incidunt. Lucillius apud Non. *facit idem quod illi, qui inscriptum ex portu exportant clanculum, ne portorium dent.*

Inscriptũ pecus.

sic & inscriptum pecus dicebatur, quod pascebatur in saltibus publicis, nec in ratione publicani scriptum erat, & lege censoria committebat. Varro de re rust. libr. 2. cap. 1. *ne si inscriptum pecus pauerint, lege censoria committat.* Posset aliquis multò plura ex auctoribus exẽpla conquirere & ijs ista magis illustrare, sed operæ peperci meæ, satisque habui, quæ occurrebant vltro, adscribere, & modicè genus loquendi declarare: sic & aliorum industriæ aliquid relinquetur, & iuuentutis studijs pro mea parte non videbor planè defuisse.

CAPVT VII.

Murranus, Ilus, rumpuntur pectora, pro aris & focis, cedet Iulus agris: apud Maronem.

LATET apud Maronem in proprijs nominibus interdum multum ingenij, vt lib. 12. interfici dicitur Murranus antiqua Regũ nobilitate generosus.

Murranus.

nam Murrani reges Latinorum dicebantur, vel quòd murra vnguentisque oblinerentur, vt apud Maronem 12. Æneid. scribitur,

Vibratos calido ferro murraq; madentes:

nam à murra murranus, vt à minio miniamus dicetur: legimus enim Iouem minianũ apud Cic. 9. fam. epist. 16. minio oblitum, & à phecasijs phecasianum apud Iuuenal. sat. 3. pro phecasiato, id est phecasijs calciato: vel quòd oppidis muro clausis & cinctis præessent, vt murrani quasi murani dicantur, vel potius de nomine Regis alicuius nobilissimi & fortissimi.

Ilus.

Illi alter mox ex aduersa parte reponitur quadam compensatione, qui velut pari stemmate regioq; nomine celebris occiditur, Ilus que ab Ilo Troianorum rege appellatur. itaq; aspirari non debet, sed exiliter tenuiterq; proferri. *Ille ruenti Ilo,* non vt editur, *Hilo.*

Rumpuntur pectora.

Quòd autem ibi scribitur,

——rumpuntur nescia vinci Pectora,

ex consequenti antecessio accipienda est, vt magna incendi & intumescere ira audiamus, vt inflata pectora, & distensa penè in periculum rumpendi veniant. videtur autem,

——& vanis sese occulat vmbris,

quadam reciprocationis abusione dictum esse, cùm de Ænea dici videatur, & ipsum latinitas postulet: sed aliquantò hac in re liberiores fuerũt Latini veteres, etiam Cicero.

Pro aris & focis.

Quod autem legimus plerunque, pugnandum esse pro aris & focis, etsi de aris templorum & priuatis tectis accipiendum plerunq; videtur, tamen auctoritatem Maronis sequutus interdũ de fanis & delubris exponẽdum iudico. Nam pars quædam aræ in qua accenditur ignis, focus dicebatur, ceu ignitabulum, & aræ focus imponebatur: vt eodem libro, *Craterasq; focosq; ferunt.* Itaque ijdem propè interdum esse videntur foci & aræ: Ibid.

In medioq; focos & dijs communibus aras.

sæpe

ſæpe tamen foci pro tectis priuatis intelliguntur: Cicero pro Sext. Roſc. Amerin. *eijcere aliquem nudum domo atque focis patrijs dijsq; penatibus præcipitem exturbare.* Pro domo ſua, *focos, deos penates eſſe ſubiectos libidini tribunitiæ.* Etiam videtur illud ſingulari artificio & propè adulatorio excogitatum, quòd non tam Æneæ quàm Iulo quæri Italia ſignificatur, vt Iuliæ familiæ, quæ rerum potiebatur Virgilij ætate, gratia quæratur, ad quam deorum fatis imperium delatum ſit. ſic enim ſcribit, *cedet Iulus agris*: & quarta Æneid.

Cedet Iulus agris.

Aſcanióne pater Romanas inuidet arces?

Apud Lucanum quoque libr. 1. penates patrij quos Æneas in Italiam claſſe vexerat, & è Lauinio Albam transtulit Iulus, à Cæſare gentis Iulææ dicuntur eſſe: verba ſubſcribam,

Phrygijq; penates Gentis Iulææ. proinde quaſi Iulij hæredes familiæ & ſucceſſores ſacrorũ Iuli eſſent. Nam & Halicarnaſſeus Dionyſius libro primo, Iulo tradita dicit ſacra fuiſſe quæ deinceps familiæ Iuliæ prodita ſint, & ab ea poſſeſſa. eius verba ſunt, ἰούλῳ δ᾽ ἀντὶ τῆς βασιλείας ἱερά τις ἐξουσία προσετέθη, καὶ τιμή, ἣν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος ἐκαρποῦτο, ἰούλιοι κληθέντες ἀπ᾽ ἐκείνου. Multa eiuſdẽ generis apud Maronem latent ingenij & eruditionis magnæ pignora atque monumenta, quibus explanatis multò magis poematis dignitas & elegantia apparet, non explicatis, de admiratione eius & gratia multum decedit.

CAPVT VIII.

Obbruteſco apud Lucretium, brutum, liquidus ignis.

LIBARE ſemper hinc inde aliquid ex auctoribus ſolemus, & leuiter deguſtare, & eadem tamen libamenta eundemque guſtum lectori communicare, vt eius potius cupiditatem excitemus, quàm famem ſatiemus: quod & nunc faciemus. Cùm à Lucretio libro tertio ſcribitur,

Obbruteſcere.

An contracta ſuis è partibus obbruteſcat.

quid *obbruteſcat* ſit lippis non eſt notũ, ne multis quidem qui ſibi oculei toti, vt Argus, videntur. Ego obbruteſcere eſſe puto, ſenſum amittere & vitam, & interire. Nam brutum eſt nõ ſentiens: Lactantius lib. 7. cap. 12. *Corpus enim, quia è terra eſt, comprehenſibile eſt, temporale, brutum atq; tenebroſum eſt. anima verò, quia è cœlo eſt, tenuis, æterna ſenſibilis, illuſtris eſt*: hic apertè brutum, id eſt, non ſentiens, ſenſibili id eſt ſentienti oppoſuit. Ibidem Lucretius de Tytio loquens, cuius immortale fecundumque iecur adunco roſtro rimatur epulis & tundit vultur, ſic ait,

Brutum.

Aut alia quauis ſcindunt torpedine curæ:

quo in verſu illud *torpedine*, ne quid diſsimulem, non exprimit ſententiam quam deſidero, & quam velle videbatur poeta eloqui. ſcio equidem dici poſſe anxiam eius animo perpetuò inhærere curam, quæ vulture eius fibris aſſiduè immorante ſignificetur, & torpedo curę vocetur, ſed Lucretius curam amoris, quæ cupiditatis eſt, videtur explicare voluiſſe. Itaque legendum puto,

Aut alia quauis ſcindunt cuppedine curæ.

in quam emendationem eò ſum propenſior, quòd maxima harum vocum affinitas eſt in literatura, & quòd 6. libro vbi cuppedo perſpicuè ſcribendum eſt, in libris quibuſdam torpedo reperitur,

Et finem ſtatuit cuppedinis atq; timoris.

torpedinis enim *atq; timoris* in exemplaribus quibuſdam editur. Mirum autem videtur non ſolùm nobis quòd liquidum ignem dixerit, ſed etiam doctiſsimo viro Macrobio libro ſexto Saturn. capite 5: quę tamen adiectio ita Maroni adriſit, vt ſuum bucolicum carmen hac tanquam gemma ornandum ſibi putarit. ſic autẽ ſcribit Lucretius,

Liquidus ignis.

Hac etiam fit vti de cauſa nobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Maro autem eclog. 6.

—— & liquidi ſimul ignis.

liquor enim, qui aquæ & humoris proprius videtur, quo tandem pacto ardori tanto ſiccitatique conuenire poteſt? ſed liquidum etiam appellatur quod defecatum, quod purũ, quod non turbidum, quod clarum, quod ſincerum, à vino colis defecato ducta tranſlatione: qua notione liquidum ignem dici reor, purum, nõ admixtum, neque inquinatum fumo. Sic liquidum lumen à Lactantio lib. 6. cap. 11. dicitur, *aliud verò, inquit, ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum, ſed, vt ait poeta, liquidum atq; clarum, mentis ſcilicet.* In eodem nomen eſt iunctum putricauum, quod & poetæ nitorem lædit, & modulo ſyllabę verſum claudicantem reddit, libro ſecundo:

Mollia, lenta, fragoſa, putricaua, corpore raro.

ſed dirimendum eſt quod malè coit, ſcribendumque *fragoſa putri, caua corpore raro.* Quin etiã, videte quò progrediatur temeritas mea, ferè labor, vt putem legendum,

Molli lenta, fragoſa putri, caua corpore raro.

vt mollitudini lentorem, fragori putredinem, raritati caua corpora accepta ferat: vt hoc tamen, etſi probabile eſt, affirmare non auſim, ita alterum paratus ſim tueri duobus vocabulis legendum eſſe.

CAPVT IX.

Quædam emendationes viri docti in Plinium expenſæ.

NON eſſe temerè cuiuſquam auctoritati credendum auctores emendanti ſuo arbitrio, è quibuſdam locis Plinij oſtendam, in quibus corrigendis, niſi fortè fallor, vir præſtantiſsimæ doctrinæ, non tamẽ hic vbi reprehenditur nominandus, labitur: ſed falſum induci veritate oppreſſa, nõ eſt ferendũ, nec diſſimulandũ. Quod ergo in Plinijs publicis eleganter ſcribitur libro 9. capite 35. *non illos curru*

Plinius caſtigat[...]

detractos quàm in hoc viciße malit? ita mutat, *non illos currus detractos, quàm huius* CCCCHS *malit*: non tam commoda sententia, nec tam cẽsoria nec acri castigatione, cùm dicat, satius fuisse Curium & Fabricium non triumphasse, quàm locupletatam eorum victorijs posteritatem ad tam immanem luxum peruenire. præstitisset igitur, inquit, eos bellorum victores non esse, quàm eorum bellica gloria & imperatoria laude & amplificatione imperij, sic gliscere & adolescere luxuriam. Paulò antè quoque *perditi nepotatus* legit, cùm *perdito nepotatu* in chirographis pateat antiquissimis emendatissimè scriptum: nec satis *id fecere*, in *illisere* mutat suo concessu nullius suffragio, cùm perbellè legatur, *subeunt luxuriæ eius nomina & tædia exquisita perdito nepotatu: siquidem cùm id fecere, crotalia appellant.* illud enim, *cùm id fecere*, est cùm binos aut ternos vniones ex auribus suspendêre proceriores & fastigiata figura in pleniorem desinentes orbem. eidem non placet *candorem conspici*, & *candore conspici* scribit, quod etsi elegans est, tamen non videtur summutationi isti locus esse, cùm optimè consistere recepta scriptura videatur. Improbat & istud, *non rectè recipit hæc nos rerum natura nisi nudos*: probat, *num ritè recipit nos hæc rerum natura nisi nudos.* sed quid in hoc argutiæ & ingenij latet, si alter sensus torporis & tarditatis plenus est? Nam pronuntiatio tantùm in interrogationem mutata est. Dicit enim non esse fucandas nostras vestes cõchyliorum marinorum sanguine, nec in vestiendo corpori tingenda esse vellera, cùm hoc elementum nudare potius quàm vestire debeat, quod nos nisi nudos recipere non solet. qui enim in mari natare vult, vestes exuit. hic sensus cui non placet, mirum profectò sit, si alter, quem ille constituit, nihiloque plus significat, aliquid ei sapere possit. Idem emendat, *esto, sit tanti ventri cum eo societas*: at ego, *esto, sit tanta ventri cum eo societas* congruere magis sententiæ affirmo. Rursum ille legit, *parum sit, nisi quis vescimur periculis vestiamur.* ego verò, quod in cellularijs & arcanis libris reperi, *parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur*, rectissimum & amussitatum esse existimo. Eidem non placet L. *Plãcus*, probatur *Munacius Plancus*: ista ratione M. Cicero dici non debebit, sed Tullius Cicero. Lucius autem Munatius Plancus ille vocabatur. Ita ex vno Plinij capite satis ostensum arbitrer sustinendam & cohibendam sententiam esse in his, quæ emendatores nouant & interpolant: nec leui credulitate sequacique eis fidem statim adiungendam esse.

CAPVT X.

Copta, coryceum, lora, cisthus, Adoneus.

IN Martialis apophoretis lib. 14. epigram. 68. lemma est, copta Rhodia, cum his versib.

Peccantis famuli pugno ne percute dentes.
Clara Rhodos coptam, quam tibi misit, edat.

Copta.

hoc genus panificij fuisse videtur, cui quędam quæ tunderentur, vt ipsum vocabulum confitetur, miscerentur, vt nuclei pinei, amygdalę: sed omnino durissima adferebatur Rhodo, vt è Martialis ioco intelleximus. Coptæ meminerunt medici, vt Trallianus Alexander libro 11. ca. 14. his verbis, τῶν δὲ τραγημάτων συμφέρει μάλιστα τὰ κάστανα λαμβάνειν, μήτε καρύων, ἢ στροβίλων, ἢ ἀμυγδάλων ἐσθίειν, ἀλλὰ μηδὲ πλακούντων, ἢ κοπτῶν. Iterum libro 7. cap. 14. κοπτὸν πρὸς σκληρίαν στομάχου. deinde eius confectionem subijcit. Rursus lib. 7. cap. 2. ἀμυγδάλων δὲ λαμβανέτωσαν ἢ πιστακίων ἢ σταφίδων, ἢ στροβίλων, καὶ τὰς ἐκ τούτων συγκειμένας κοπτάς. Et Oribasius κοπτάριον purgans facit è simila, nucleis pineis, dacrydio, pipere, melle despumato: & alterum è simila, scammonia, nucleis pineis, pipere, melle. sed quoniam non historiam cõteximus, sed varia consarcinamus, quidnã est, quod Vitruuius lib. 5. cap. 11. corticeum appellat de palæstris his verbis loquens? *sub dextro corticeum, deinde proximè conisterium.* hic partim coriceum emendari video, vt locus sit vbi puellæ sese exercere solitæ essent: sed coreum potius dici deberet: partim coureum, vt sit tonstrina. Ego coryceum, vel quod idem est, coruceum lego, vt locus sit in quo coryco ludere solerent: de qua exercitatione scribitur ille apud Aristotelem iocus libro secundo Rhetoricôn, ὥσπερ φιλάμμων ζυγομαχῶν τῷ κωρύκῳ. inde & κωρυκομαχία apud Cæl. Aurelianum lib. 15. Chronicon ca. 12. *tum volutatio*, inquit, *in palæstra varia, quam Græci celadiam atq; corycomachiam vocauerunt.* exercitationem Coryci & pilæ memorat 2. de sanit. tuend. Gal. κώρυκον autem sacculum significat, vt pugillatorij follis ludus ferè videatur. his ex locis satis arbitror liquere q̃d coryceũ apud Vitruuium sit. Sed, vt testari non cesso, per libros & literas erro, & quocunque vel tẽpestas vel æstus rapit, inde istis commentarijs aliquid venor. scribit in periocha lib. 10. Odyss. Ausonius, *socijq; eius opes aliquas in lora ineße existimantes*: quo verbo quidam offensi, in scorto sub ijciunt: sed non oportet indicta causa exturbari domicilio veram dictionem. ego enim lorã vel luram legendum contendo. nam cùm lorũ sit funis è corio, lora vel lura vtris est: Festus libro 10. *lura os culei, vel etiam vtris.* hinc, vt opinor, dicuntur luridi, ab vtris & corij colore. Eodẽ autem in Ausonio, cùm epig. 122. scribitur,

Coryceũ.

Lora.

Dum cisthon costumq; putat communis odoris:

latere obscœnitatem puto, ex ambiguitatis ioco. Nam & cisthus in materia medica frutex est adstringentis naturæ, cuius in radicibus nascitur hypocisthis: & cysthos etiam mulieris naturam significat, vt Grammatici Græci annotant, idque quodam me loco iam scripsisse recordor. Apud eundẽ poetam epig. 30. vbi varia Bacchi, quem in Lucaniaco fundo dicarat, nomina dimetris intexuntur, *Arabica gens Adoneum*, non vt semper edi animaduerto, ædoneum, scribendum est. Constat enim ex Macrobio libro 1. Satur. cap. 18. & 21. Liberum patrem esse solem, eundemque Adonin esse. Adoniũ porrò vere-

Cisthus.

Adoneus

rò veteres Latini Adoneum appellare soliti sunt, quorum sermonis æmulus est plerũque Ausonius. Plautus, *Vbi aquila catamitum raperet, aut Venus Adoneum.* nemo autem ignorat Adonin ab Assyrijs & Phœnicibus pro numine adoratum sanctisimè esse, & vt existimo à vicinis Arabibus.

CAPVT XI.

It mare proruptum apud Maronem, primis ominibus, componet vesper, media testudine.

MVLTI mirantur fluuium à Marone mare appellatum fuisse, 1. Æn. hoc versu,

Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare proruptum.

It mare proruptũ

hi mirari desinent cùm idem à Nicandro factum intellexerint, qui in Theriacis scribit,

Τὴν ἀπὸ θρηϊκίων νομάδων ποταμοῖο φέρουσιν,
ἣν πόντον καλέουσιν.

Eodem autem in Maronis libro scribitur,

——veniet lustris labentibus ætas,
Cùm domus Assaraci Phthiam, claráſq; Mycenas,
Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.

de Mummio victore Achaiæ Seruius interpretatur, prærogatiuamque Grammaticorum primæ clasis meruit: ego tamen potius de Paulo Æmilio intellexerim, à quo victa Macedonia, Thessalia patria Achillis, quæ Macedonum regno parebat, venit in ditionem Romanorum, & Græcia subactis Macedonibus sub imperium Romanum ferè videtur concesisse, etsi antè à Flaminio libertate donata: atque hac quidem in sententia videtur esse Propertius, quod ad patriam Achillis attinet, cùm ita scribat libro quarto elegia duodecima,

Et Persen proaui simulantem pectus Achillis,
Quiq; tuas proauus fregit Achille domos.

quo etiam loco confirmatur nostra de illo Horatij loco od. 9. Epod. sententia,

Cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit:

ibi canente Propertio,

Sub quorum titulis Africa tonsa iaces:

Sed & in Marone,

Iulius à magno deductum nomen Iulo,

de Augusto, quàm de Iulio Cæsare dictatore accipere malim, præsertim cùm sequatur,

Hunc tu olim cœlo spolijs orientis onustum
Accipies:

quod si historiæ fidem habemus, Iulio non potest conuenire, Augusto potest.

Claudentur, inquit, *belli portæ, furor impius intus*
Sæua sedens super arma, & cẽtum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

his versibus Maro videtur adũbrasse bellum ab Apelle pictum, restrictis post tergum manibus, quam tabulam Augustus in suo foro dicauit: Plinius lib. 35. cap. 10. *item belli imaginem restrictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphante, quas vtrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat.*

——vel qualis equos Threissa fatigat Harpalice.

Harpalyce puto scribendum, eam celeriter manu coacta patrem à Getis captum recepisse scribunt: fuit & Harpalyce, an hæc nescio, virgo, quæ Iphiclum ardẽtisimo amore cùm deperiret, spreta dolore animi confecta interijt, à qua & canticum quoddam harpalyce dicebatur. *——primisque locarat Ominibus:* olim solebant in nuptijs omina captare, itaq; prima omina, primas nuptias intelligit. Cicero lib. 1. de diuinat. *cùm vellet sororis suæ filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum ominis captandi causa, quod fieri more veterum solebat.*

Primis ominibus.

——sed summa sequar fastigia,

id est, summa sequar capita.

Ante diem clauso componet vesper olympo,

Componet uesper

vt de die mortuo dicitur: nam componi mortui dicuntur. Horatius lib. 1. sat. 9.

Omnes composui. felices: nunc ego resto.

Ibid. Virg. *Aspice bis senos lætantes agmine cygnos.* odium inter aquilas & cygnos est intestinum: ita tamen vt cygni tantùm aquilas inuadẽtes repellant, non aggrediantur. Ælian. libr. 1. var. hist. *καὶ μάχεσθαι τοὺς κύκνους τοῖς ἀετοῖς, ἀμύνασθαί γε μὴν αὐτούς, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν χειρῶν ἀδίκων.* Est & alioqui cygnus felicisimum nautis augurium.

Crinibus Iliades paßis, peplúmque ferebant,

ex Homeri sumptum est libro ζ.

Tum foribus diuæ media testudine templi:

puto in medio templo fores fuisse, non tantùm in primo, & quodam septo disclusum diuæ sacrarium fuisse interioremque cellam, & iuxta eam in medio templo reginæ tribunal: in medio autem templo numinis erat simulachrum, cui templum erat dicatum: 3. Georg.

In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebit.

Apuleius lib. 11. de As. aureo, *nanque in ipso ædis sacræ meditullio, ante deæ simulachrum constitutum tribunal ligneum iussus superstiti.* eodem modo dixit Sedulius lib. 3. cap. 44.

Dumq; sui residens media testudine templi.

Ibidem Virg.

Non metus, officio ne te certare priorem
Pœniteat,

libentius legerim, quàm, *nec te certare:* vt dicat, haud equidem vereor, ne te pigeat, pœniteatque in nos officia aliqua contulisse.

CAPVT XII.

Numeri, innumeri, Opicus magister, aretalogus, apalaria, sociorum garum.

IN epitaphio comici Plauti apud Gellium lib. 1. cap. 24. quod scribitur,

Et numeri innumeri simul omnes collachrymarunt,

Numeri innumeri

si quis acrius attendat, vocem innumeri aliud valere quàm in consuetudine solet, reperiet: mihi quidem significare videtur orationem,

quam prosam dicimus, Apuleius prorsam appellat. sententiam enim esse puto, illius poetæ occasu & interitu non tantùm numeros, id est, versus, sed etiam innumeros, id est, solutam orationem lachrymas profudisse. Id vt censeam facit Ausonius, in quo innumeros ita accipi reperisse videor in protreptico ad nepotem, *——in flexu & acumine vocis*

Innumeros, numeros doctis accentibus effer.

Opicus. Cato apud Plin. lib. 29. cap. 1. dicit, *nos quoq; dictitant barbaros, & spurcius nos quàm alios Opicos appellatione fœdant*: quæ tandem in Opici verbo spurcities latet, quod dedignatur Cato? fuere populi Italiæ Opici inhonesti & obscœni, vt in vitium nomen abierit. itaque Eunum liguritorem Ausonius Opicum magistrum vocat. Aretalogus. Aretalogus nó tam videtur à virtute dici, quæ ἀρετὴ vocatur, quàm ab ἀρετὸς, id est gratus & placens, qui narrationes & fabellas acroamataq; auribus auditorum grata loquitur. proinde & nugatores eo etiam nomine & garruli censentur, cùm vsuueniat persæpe vt scurræ illi nugentur & garriant. ἀρεταλόγον etiam legisse me ita recordor in Ausonio, vt hoc verbum ab Arete vxore Alcinoi deduci videatur, quæ explicationem illam longissimam errorum Vlyssis, quem Iuuenalis sat. 15. etiam aretalogum vocat, *Mouerat vt mendax aretalogus.* audierat, nisi de mendo suspectus sit Ausonij locus epistola decimanona,

Ρωμαίων ὕπατος ἀρητκλέγων ἢ ποιητής.

sed fortasse emẽdandum, ῥωμαίων ὕπατός τ' ἀρεταλόγος ἠδὲ ποιητής. Sed quoniam in mentionem Ausonij incidimus, quænam sunt apud eum Apalaria. apalaria epist. 7. hoc versu,

Maiorum mensis, apalaria succus inundet.

ego epularia lubentissimè legerim, & vasa escaria intellexerim, quæ solebat inundare garum: de garo enim loquitur quem & liquoré sociorum ait appellari eo in loco, vt & Plin. lib. 31. cap. 8. *nunc è scombro pisce laudatissimum in Carthaginis spartariæ cetarijs: sociorum id appellatur.* Hermolaus apuarum emendat, quòd ex eo pisciculo garum fieret: sed cùm è garo oua parari condirique soleant, & oua hapala in Apicio lib. 7. cap. 17. legamus, quid si hapalaria, vasa intelligamus, in quibus liquamine oua cõdiuntur? sic enim scribit, *In ouis hapalis piper, ligusticum, nucleos infundes: suffundes mel, ac acetum: liquamine temperabis.* Igitur hapalaria in sua sede securum manere iubeo. *Vitium huic est,* inquit lib. 31. cap. 8. Plinius, *alex imperfecta nec colata fex.* Id clarius explicat auctor, quicunque tandem ille est, γεωπονικῶν lib. 20. his verbis: cùm enim intestina piscium & omne genus pisciculorum saliri dixisset, diutiusque ad tabem insolari, scribit, κόφινος μακρὸς καὶ πυκνὸς ἐντίθεται εἰς τὸ μέσον ἀγγεῖον τῶν προειρημένων ὀψαρίων, καὶ εἰσρεῖ τὸ γάρος εἰς τὸν κόφινον, καὶ οὕτως διὰ τοῦ κοφίνου διηθηθὲν ἀναχωροῦνται τὸ καλούμενον λικουάμεν· τὸ δὲ λοιπὸν πάτημα γίνεται ἄλιξ. Ita ex his verbis Sociorum garum. garum & liquamen idem esse intelligimus, reliquam fecem alex. Quod autem Cic. 2. Antoniana scribit, *Quid erat in terris, vbi in tuo pedem ponere, præter vnum Misenum, quod cum socijs, tanquam Sisaponem tenebas?* ad garum minimè referendũ est, sed ad miniaria metalla Sisaponensium, quæ societates publicanorum exercebant: dicit enim Antonium non vnum possessorem Miseni fuisse, sed possessionis socios habuisse multos. Quod dixi de Sisaponensibus miniarijs, Plinij est, qui ita scribit lib. 33. cap. 7. *celeberrimum in Sisaponensi regione in Bætica.* deinde subijcit, *sed adulteratur multis modis, vnde præda societati.*

CAPVT XIII.

Explicatur, Nec fonte labra prolui caballino.

Persij procemium explicatur. VERSVS illi, quos suis satyris prooemij loco Persius prætexuit, verbosissimis & diffusissimis explicari commentarijs, non satis tamen mihi enucleati videntur. plerique enim putant Persium obscurè innuere sese paupertate ad poema condendum adactum esse: ego contrà non putem eum in tam tenui re natum fuisse, vt ad emendicandam annonam placandamque ventris famem, ei carmé scribere fuerit necesse. Excusare igitur mihi potius videtur, cur non poema aliquod heroicum & graue de rebus heroum gestis pangat, sed satyram ludat, quæ in poematis huiusmodi, ac ne poematis quidem propemodum numeranda esse videatur. nam se poetam esse negat, sed semipaganum dicit: non enim se bibisse aquam Aganippes, nec in Parnasso dormijsse, vt repentino afflatu correptus vates subitò prodiret, quo se pacto extitisse poetas, quidam mentiti sunt: seque prædicat musas relinquere & cedere illis poetis, qui digni imaginibus habiti sunt hedera coronatis, quique suorum principio operum earum simulant instinctum & furorem, vt Statius qui sic exorditur,

Fraternas acies, alternaq; regna profanis
Decertata odijs, fontésque euoluere Thebas
Pierius menti calor incidit: vnde iubetis Ire deæ?

Satyram se scribere profitetur, quæ nihil eget aduocatione Musarum, nec Apollinem è Parnasso solicitat: & tamen ait idem Persius, quodam satyrico morsu poetas perstringens, Ipsi illi poetæ, qui Apollinis furorem tam bellè simulant, non tam eo correpti sunt, quàm rerũ necessariarum inopia ad carmen condendum coacti. Atque eis carmen expediuit famelicus venter, vt psittaco sermonem humanum extudit: ac mediusfidius venter eis non Apollo magister artis fuit, eosque numeros fundítare docuit. Itaque si vsu veniret, vt poetis, inquit, non modica annona tantùm ad victum daretur, sed liberale aliquod pecuniæ honorarium ꝓponeretur, poetas coruos & poetrias picas videremus cantus Pierios fundere. Sanè quod Polit. li. 12. epist. scribit ꝑ melos se reperisse nectar, ego quoq; suprascriptũ reperi, sed ita tamen vt qui suprascripserat, de suo

de ſuo id feciſſe videretur offenſus titubante verſu: & vt verum fateamur, titubat, quãtumuis proferamus illud Homericum Iliad. 1.

—— αὐτὰς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσι.

ſed & illud Maronis 3. Æneid.

Liminaq; laurusq; dei.

quantumuis immutabiles apud Homerũ vim producendæ ſyllabæ habeant: hæc enim non faciũt, vt putẽ apud ſolum Perſium *melos* produci. ſed nec illud *nectar* mihi ſatis probatur, nam ἄκυρον videtur, cãtare nectar æquè, ac cantare ambroſiã. quòd ſi immutare ordinem verborum liceret (quod profectò ſine poetę incõmodo ſaluisq; omnib. verbis facile eſt) legerem *Cãtare Pegaſeium melos credas.* Sed de ſyllaba, id eſt penè de nihilo rixari minimè velim, & malim laboret verſus quàm ſenſus.

CAPVT XIV.

In rate vehi, multa aduerſa reuertens, natura vitis ſuſtinetur: apud Cic. in 1. Tuſcul.

CORriguntur antiquę editiones ab eruditis hominibus, quæ tamen interdum nihil emendationis indigent, velut in 1. Tuſcul.

In rate uehi.

cùm olim legeretur, *itaq; dubitans, circunſpectans, hæſitans, multa aduerſa reuertens, tanquam in rate in mari immenſo noſtra vehitur oratio.* de qua oratione, vt exiſtimo, nemo conqueri poteſt, quin perbellè quod vult eloquatur & exprimat: corrigunt tamen contra auctoritatem veterum librorum publicorum & capſariorum, *tanquam ratis:* ſed cùm in rate nauigare in vaſto mari ſit periculoſum nec tutum, quid habent, quod in antiqua ſcriptura culpare poſsint? quid quòd hoc è Platone ſumptum eſt, in quo ὡδὶ σχεδίας, quod eſt *in rate* ſcribitur? ita ad exemplar, vnde tranſcripta eſt, iſta oratio exacta, aſſeritur & vindicatur à cenſorum nota: Platonis verba ſunt in Phædone, ὡδὶ τοῦτο ὥσπερ ἐπὶ σχεδίας κινδυνεύοντα διαπλεῦσαι τὸν βίον. *Multa* autem *aduerſa reuertens,*

Multa aduerſa reuertens.

rationem quandam loquendi priſcam & poeticam olet. demonſtratur autem æſtus hac loquutione eorum, qui eo ſæpius, vnde degreſſi ſunt, redeunt ſua per veſtigia, quòd eos cœpti itineris aut viæ pœniteat. itaque retro aduerſique reuertuntur. *Multa* igitur intelligo, vt & in Enniano apud Ciceronem lib. 1. de diuinatione, verſu,

Quanquam multa manus ad cœli cærula templa
Tendebam lachrymans.

loquitur enim Veſtalis, quæ ſæpe ſe dicit tetendiſſe manus ad cœlum. Quare multa aduerſa reuertitur oratio, quæ retro redit ſæpe, & aduerſum ſe fertur, pedemque in contrariũ refert, contraque id quod affirmauit ſequutaque eſt, pronuntiat atque aduerſum tendit, & mutat ſententiam in diuerſum. Eadem quæſtione, *Per ipſum animum,* inquit, *ſi nihil eſſet in eo niſi vt per eum viueremus, tam natura putarem hominis vitam ſuſtentari, quàm vitis & arboris:* vbi per animum ipſum iurantis & ſanctè affirmantis eſſe credo, vt ſi diceret, Iuro eum ipſum animum, de quo nunc diſſerimus. Stoicorum autem doctrinam ſequutus, natura ſuſtineri arbores dixit. nam eis animam non tribuebant Stoici, & medici eorum verba ſequuti, partem eam animalium, qua nutriuntur, in iecore collocata, ſed & toto animante diffuſa, naturalem appellare ſolent. Scribitur eadem diſputatione, *Is autem animus, qui ſi eſt horum quatuor generum, ex inflammata anima conſtat:* cuius orationis hanc eſſe explanationem exiſtimo. Si animus eſt ex elementis compoſitus, non è terra humoreque conſtat. hæc enim elementa nimium craſſa, nimiumque concreta ſunt & ponderoſa, cùm animi mirifica ſit ſubtilitas atque leuitas: quo fit, vt ſi ex elementis coagmentatus eſt, ex ardore & anima conſtitutus ſit, id eſt ex igne & aere, quæ & leuia ſunt & tenuiſſima. Infrà quoque Cicero iſta de cauſa animum dicit iunctum ex anima tenui & ardore ſolis temperato ignibus inſiſtere, neque ſe altius efferre, compoſitum illum intelligens ex aere & igne.

Natura uitis ſuſtinetur.

CAPVT XV.

Arcere, columbar, eſcit, adorat, perorat, permanare.

IN Feſto (nam ex eo hæc fiſcella texetur) nouam quandam verbi *arcere* notionem inueni. nam ſignificat repetere & arceſſere, quaſi arciere, id eſt, adciere: *ſagmina,* inquit lib. 17. *vocantur verbenæ id eſt herbæ puræ, quia ex loco ſancto arcebantur,* id eſt, vt interpretor, petebantur. & lib. 12. *nouerca dicitur, quam quis ſublatis liberis nouam vxorem ducit, arcendæ familiæ gratia:* vbi tamen videtur interpretari coercere Feſtus. ab illo autem arceo arceſſo deduci exiſtimo. Ibidem Feſtus inquit, *columbaria in naue appellantur ea, quibus remi emment:* ſic enim foramina, per quæ traijciuntur remi, nominantur: vetus eſt ſcriptura, *rem geminent:* vnde natus error, *i* litera diuulſa & cum vocali *e* coniuncta, *g* ſonum reddente. Ibidem Feſt. *non ego,* inquit Plautus, *te noui naualis ſcriba in columbari impudens?* de vinculo colli accipi poſſet: ſed & naualis ſcriba dici amare poſſet is, qui aliquando ſocius naualis & nauta fuiſſet, & inſoleſceret poſtea, quòd ſcriba eſſet factus: interpretatur tamen Feſtus de columbari nauis, id eſt foramine, quia traijcitur remus in triremi: foramen autem illud aſçoma operiebatur muniebaturque. Suidas, ἀσκώματα τὰ ἐν ταῖς κώπαις ὑποπαρθένια ἐκ δέρματος, οἷς χρῶνται ἐν ταῖς τριήρεσι, καθ' ὃ τρῆμα ἡ κώπη ἐμβάλλεται. Melius ergo ſit, vt ſocij nauales, qui in claſſe militabant, infimi erant ordinis: ſic nauales ſcribas infimos & contemptiſsimos ſui ordinis intelligere. Legendum autem ferè cenſuerim, *Columbar impudens.* Legis autem duodecim tabularum particulam è veſtigijs

Arcere.

Colũbar.

tiquis sic lib. 12. legendam puto, *ast ei custos*

Escit

nec escit. escit enim pro erit veteres dicebant, & *superescit* pro *supererit* in Ennio obseruat Festus lib.17. hoc versu,

Dum quidẽ & vnus homo Romæ totæ superescit.

& in Lucretio escit etiam reperitur, vt lib.1.

Ergo inter rerum summam minimamq́; quid escit?

Antonius autem Augustinus apud Fest. lib.12. rectissimè & ingeniosissimè dicit in ea lege xij tabul.

Adorat.

si adorat furto quod nec manifestum erit, adorare esse agere: sed & perorare pro agere etiam videntur vsurpasse decemuirales tabulę:

Perorat.

cùm perorant ambo præsentes, id est cùm ambo pręsentes agunt, petunt, postulant. Nam & oro tecum precibus, ea de causa dicere solebant, pro ago tecũ precibus: Ennius, apud Fest. li.13.

Tu face verò quod tecum precibus pater orat.

sic & oro tecum, non infrequenter Plautus dicit.

Duonum

duonum in verbis Marcij vatis apud Festũ in negumate, est bonum, vt duellum bellum. Ita duonum negumate, est bonũ negate. Versus autem Ennianos apud Festum lib.12. de venatico cane perquam elegantes sic legendos arbitror,

Veluti quando vinclis venatica velox
Apta silet canis, forte feram si ex nare sagaci
Sensit, voce sua nictit vlulatq́; ibi acutè.

Nundinalem coquum videtur Festus apud Plautum, quantum è ruderibus & tanquã parietinis eius conijci potest, velut nouendialẽ interpretari, qui nono demum die coqueret, vt à Plauto iocante dicitur seq; explicante in Aulularia, Sc. Postquã obsonauit.

Permanare.

Permanare apud Lucretium lib.1. peruenire significat eodem interprete,

Quo neq; permanent animæ, neq; corpora nostra.

nam antiquis, manare venire interdũ erat: id è Festo apparet li.11. scribente, *manalẽ lapidem ostiũ orci esse putatum, per quod animæ inferorum ad superos manarent*, id est vt opinor, venirent: sed & manare eis erat adducere, allicere, attrahere, vt cùm Festus manalem lapidem ait ibidem ex eo vocatum, quòd propter nimiam siccitatem in vrbem protractus aquas manaret. In voce marspedis quod ibidẽ legitur, *Imprecaticie solita vallium*, emendandum puto, *in precationę solitaurilium.* & *Saturnalium* vidi qui putaret: sed alterum illud approbo, istud non perinde amplector.

CAPVT XVI.

Carmadas, maior vis, Hectorem secunda longa: apud Ciceronem in 1. Tusculana.

PRIMA Tuscul. in commemoranda memoriæ præstantia nominatur Carneades publicè in omnibus libris, sed antiquæ tabulæ Carmadas habent, qui & à Plinio li.7.c.24. traditur tam felici memoria fuisse, vt libros bibliothecarum propè legentis modo, quos quis requireret, repræsentaret: nimirum philosophi Carneadis nomen clarissimum offecit Carmadæ luminib. & eius famam obscurauit, & laudem in se trãsmouit. Igitur in Cicerone sic legendum censeo, vt Carmadam rursus, vt poetæ loquuntur, in dias luminis oras rediuiuum excitemus, *quanta nuper Carmadas.* Malè etiam in Plinio Carmidas scribitur.

Carmadas.

Maior uis

Maior vis in eadem quęstione, est impulsus & instinctus Dei, & maior quædam quàm hominum vis & potestas. *aut*, inquit, *eloquentiam sine maiore quadã vi fluere abundantem sonantibus verbis vberibusq́; sententijs.* Est & vis maior, horridior quædam & vehementior interdum tẽpestas. paruum quidem dictu, sed admonendum tamen, ibi legendum: *sed reminiscendo recognoscere*, non vt excuditur cognoscere: *& caliginem depulit*, non vt hodie, dispulit. Illud autem obscurum, *cumq́; nihil esset, vt omnibus locis à Platone disseritur*: circunductio autem longa est, sed non tam ambage sua difficilis, quàm tribus primis statim verbis implicata: cuius hunc esse sensum aliquando suspicatus sum: animus si mortalis esset, si nasceretur & moreretur, si mutationi & vicissitudini obnoxius esset, profectò nihil esset. nam ea non putat esse Plato, quæ mutantur, sed quæ semper eodem statu, & vniusmodi sunt: ipse autem cùm eodem statu non esset, tam multa cognoscere nõ posset. Sed Ciceronem puto dicere, scientiam esse eorum, quæ sunt: ea autem demum Platoni sunt, quæ sempiterna sunt: animus autem in rerum scientia & cognitione viget: sed hîc nihil est: omnia enim hîc mutabilia, fluxa, & caduca labuntur. hîc igitur non potuit rerum scientiam notionesq́; comprehendere & percipere, sed comprehensas & cognitas huc attulit. Hoc autem, quod nescio quibus insitiuis impeditum est particulis, *si & id*: ita legendum puto, *nos qui sumus, num aut cornibus caremus, aut pennis, sit qui dixerit?* hoc etiam scriptum reperi, *nisi cùm sic tanquam in febri, qua carere iucundum est, dicitur, alia quadam notione verbi*: editiones hîc minus copiosæ sunt, cùm ab eis absint hæc verba, *qua carere iucundum est.*

Hectorẽ priore lõga.

Hectorem autem *curru quadrijugo raptarier*, antiquorum more dictum est, qui media longa, vt in vocibus Latinis, Hectorem & Nestorem pronunciabant: Fabius libro primo capite quinto, *inde Castorem media syllaba producta pronuntiarunt.* hoc eo moneo, quia video hoc mutari à quibusdam, scribique *curru Hectorem, vitij metu.* At cùm ait, *nos verò si quid tale acciderit, vt à Deo denuntiatum videatur, vt exeamus vita*, interpretatur & sentit illis à Deo denuntiari, quibus necessitas moriendi affertur, vt qui sine dedecore, aut turpitudine, aut salua libertate & existimatione vitam cõseruare nequeunt, quos vim sibi putat afferre debere.

CAPVT XVII.

Cauum ædium, impluuium, compluuium, deliciæ.

SIC

Cauum ædium.

SIC in cauis ædium à Vitruuio scribitur, libro 6. cap. 3. *Tuscanica sunt, in quibus trabes in atrij latitudine traiectæ habent interpensiua & collicias ab angulis parietum ad angulos tignorum intercurrentes.* ferè quæ de architectura scribuntur, quòd oculos aduocatos desiderent, nec auditione satis intelligantur, verborum habent obscurum explicatum, & exemplaria desiderant, quæ traduntur oculis subijcientia: sed hoc maximè loco. verùm existimo hoc cauum ædium tectum habere vnam tantum in partem fastigatum & deuexum, vt à displuuiato differat: eius autem ita trabes à pariete ad parietē traijciuntur, vt vltrà excurrant, & interpensiuis excurrentes extra parietem earum partes onerentur tectum sustinentibus deuexum & incumbens, quod & extra interpensiua euehitur: nec satis, asseres etiam extremo tecto adijciuntur, vt longius pluuia in mediū compluuium deijciatur. cauum porrò illud ædiū impluuium habet intus quadratum. ex quo efficitur ipsum angulos habere. In angulis igitur tecti cauædij colliquiæ collocantur aquā pluuiam etiam deijcientes, perguntque ab angulis parietum ad angulos vsque tignorū interpensiuorum, quæ extra parietem, tanquam quædam suggrundia efficiunt: interpensiuaque appellantur, quòd inter trabes, vt existimo, & inter tectum iacentia pendent, cùm pariete non sustineantur, nec ei inuehātur, sed capitibus trabium. Extra parietem autem efferri trabes apparet è Corinthio cauædio, in quo capita earum sustinentur columnis, trabibus tamē, & compluuijs eodem modo collocatis, vt in Tuscanico, quéadmodum Vitruuius scribit. At verò displuuiatum cauum ædium, tectum habet vtranque in partem deuexum, vnde & nomen est adeptum, quòd tanquam diuortio quodam diuersè pluuiam huc & illuc diuidat. Cæterùm quamuis à Varrone lib. 4. scribatur, quod & verissimū est, *si relictum erat in medio vt lucem caperet, deorsum quò impluebat, impluuium dictum: sursum qua compluebat, compluuiū:* quibus è verbis superiorem partem compluuium esse discimus, inferiorem impluuium: tamē in Vitruuio etiam compluuium est ea pars tecti in cauædio, quæ pluuiam deijcit, vt eodem capite, *cum ijsdem rationibus trabes & compluuia collocantur.* id enim dicit de excurrente parte tecti, & asseribus longius proiectis. Iterum, *quòd compluuia eorum recta non obstant luminibus tricliniorum:* compluuia vocat hîc extra parietem non exeuntia, ideoq; luminibus non officientia. Vt Varro, loquutus est Vitruuius cùm scripsit, *Item asseribus in medium compluuium deiectus.* At verò cùm ait, delicias arcam sustinere, intelligit tectum vtranque in partem decliue & deuexum, cuius tigna delicias appellat, à deliquāda aqua, vel deorsum elicienda propter deuexitatem, vt & colliciæ vocantur tegulæ cauæ aquam (vt earum origo intelligatur) collicientes more canalium & colligentes demittentesque. Non me fallit ab eruditissimis viris interpensiua aliter, quàm interpretatus sum explicari: sed mihi (opinor) fraudi non erit, somnium meum (ita enim appello) retulisse. itaque si cui non probabitur quod narro, non dormitasse, sed planè dormijsse me putet.

Impluuiū Compluuium.

Deliciæ.

CAPVT XVIII.

Stringere oleam, strictores, leguli, oleam facere, vasarium, præconium, vinacei illuti, vinum fæcatum, oleum viride & vulgare.

NON est ludicræ operæ, pleraque in lib. Catonis de re rustica interpretari. ego igitur pro mea virili in eo libro aliqua explanare conabor. Cap. 144. inquit, *oleam ne stringito.* stringitur olea quæ manu legitur, vt cùm digitabulis pressa decerpitur, itaque læditur, aut ex arbore nuda manu detrahitur. Varro de re rustica lib. 1. cap. 55. *Quæ manu stricta, melior ea quæ digitis nudis legitur, quàm illa quæ cum digitabulis.* leguli autem manu legunt caducam & verberando decussam: strictores digitabulis & manu decerpunt ex arbore, vnde Cato legulos à strictoribus distinguit. *legulos,* inquit, *quot opus erunt præbeto, & strictores.* Quòd autem nimio orationis compendio dicit, *si non erunt,* subaudi in eo, redditæ scalæ. vnde sequitur. *reddet æquas.* Iam pro *resoluito,* est multis illic in locis legendum *rem resoluito,* vt è Plauto apparet in Curculione, Sc. Non, ego.

Stringere oleam.

Leguli. Strictores

Tibi res soluta est rectè, bellator vale.

Iterum: Sc. Beatus videor.

Pugnis rem soluant, si quis poscat durius.

Itaq; in Asinaria, Sc. Quid hoc sit negoci. legendum puto,

Ecquis pro vectura oliui rem soluit? Li. soluit.

cùm præberi vult legulos quot opus erunt & strictores, id de redemptore intelligit, qui redemit oleā colligendā. Eod. c. *oleam puram metietur modio oleario:* puram, non sordidam, non inquinatam, sine termite & fronde. ita autem locum arbitror distinguēdum, secus quàm in editionibus. Quas autem dicit accessiones, nequicquā aliud sunt, quàm quæ legulis præter precium accedunt, vt quinq; modij oleæ salsæ, ad vescendū, pondo nouē olei puri, sine vlla amurca: præterea sestertij quinq;. itaq; si salsam non acceperint oleam, in modios singulos dabuntur sestertij suprà scripti, id est quinq;. sic enim explicandæ sunt illæ in Catone notæ. Oleā porrò facere, ca. 145. est ex ea oleum facere: sic lanam facere, est lanam operi impendere, & ex ea aliquid facere: sic aurifex dicitur qui aurū facit, id est qui ex auro opus facit. sex iuga vasa, vasa sunt torcula, in q bus olea premitur. nā in torculari vno plura erant fora, vbi torquebatur vel oleitas vel vindemia, vt in trapetis frangitur. quia autē plus erat laboris in faciendo oleo viridi, quàm vulgari & maturo, cùm ex acerba premeretur olea, accedit vasarium, quod est quoddam

Oleam facere.

Va…i.

factorum præmium & merces, nomine ducto à vasis torculis, quibus premitur oleum. victoriatos autem vasarij nomine eis tribuit duos. Sic præconium sequenti capite merces est præconis. *præconium*, inquit, *præsens sestertij quinquaginta*. At verò cap. 147. vinaceos illutos vocat, è quibus non est facta lora. lora enim fit vinaceis aqua perfusis, quod est lotis. Fæcem porrò relinqui imperat, vt ex ea vinum fiat fęcatum. nam cùm è dolijs non multò post vindemiam in alia vasa transferebatur vinum, residebat in doliorum fundo fex, qua in fiscinas fæcarias coniecta torquendo vinum fęcatum nxprimebatur, aut sine prælo sponte fluebat. Oleum Romanicum cap. 146. vocat oleũ vulgare, quod è caduca fit oleo & matura: viride quod è strictiua & immatura. In pabulo hiberno vendendo, id est in vendenda hiberna prati herba, ait c. 149. *qua fini vendas dicito*, quod est, quousque, ad quod vsque tempus, ad Februariúmne vsque an Martium. Mox inquit, *pabulum frui occipito ex Calendis Septembribus*: scilicet qui emit hibernũ pabulum, collecto iam fœno post calend. Septembris, frui incipiat. *prato sicco decedat vbi prius florere cœperit*, id est vbi arbores incipient florere vere primo, quia tũ arboribus vernantibus conatus naturę herbam parturiunt. non desunt qui *vbi pirus* legant, neque id inuita Minerua. *Super autẽ inferq; vicinus*, est superior & inferior. In emqtionis autem lege recipitur, vt liceat domino binos domitos boues & vnũ canterium pascere ibi cum pecore emptoris pabuli hiberni. adijcitur in lege, vt si quid controuersiæ fit, iudicium fiat Romæ, non in municipio, nec in præfectura. nam ciuis Romanus mauult in suo litigare foro, quàm in alieno & manicipali.

Præconiũ

Vinacei illuti.

Vinũ fæcatum.

Oleũ uiride & uulgare.

CAPVT XIX.

Aluus superior, in sereno, arteriæ, lienes, pulmones, vncta brasica, sal Romanensis.

EST vt longa iam maturitate vietorum fructuum ac conditaneorum ipsa temporis diuturnitate rugosorum iucundissimus succus, ita vetustissimorum scriptorum suauissimus gustus, habetque, vt vinum vetus gratam palato saliuam, sic antiquitas saporem quendam intelligentibus suauem. Itaque inter legendum Catonem, libuit quædam annotare, quæ non arbitror insuauia fore his, quorum non est Abderitanum pectus, aut auris Batauа, aut fatuum palatum. In eo igitur obseruaui superiorem aluum esse ventriculum, cùm ita scribit cap. 156. *Aluum si voles deijcere superiorem*. Idem *exugere* pro succum exprimere vsurpat, quod verbum alijs scriptoribus hac in re non perinde vsitatum tritumque est, quo tamen in loco non desunt, qui *exurgeto* scribant. Quid quod apud eum *in sereno* valet *sub dio*? quod genus dicendi lingua frequentat gallica. sed testatò agendum, verbisq; non, vt Iurisconsulti loquuntur, præscriptis, sed subscriptis. *Postea*, inquit, *ponito pocillũ in sereno noctu*, id est, nisi me fallit augurium animi, sub dio. Idem laborantes dysuria dicit, quibus ægrè lotium it: & strãguriam perelegãter substillum appellat, quod stillarim cadat vrina in eo genere valetudinis. *Nunc de illis*, inquit ibid. *quibus ægrè lotium it, quibusq; substillum est*. Solent & Latini quædam efferre interdum non inscito rusticoque sermone numero multitudinis, quę frequentius singularia sunt, vt arterias pro arteria aspera dicunt, lientes pro liene, pulmones pro pulmone: Cato: cap. 157. *& si lienes turgent, & si cor dolet, & si iecur, aut pulmones*. Tranquillus in Nerone, cap. 25. *nisi astante Phonasco, qui moneret, parceret arterijs*. Cornificius ad Heren. libr. 3. *ictus enim fit, & vulnerãtur arteriæ acuta. atq; attenuata nimiis acclamatione*. Vncta brasica ad eo dicitur oleo condita, cùm cap. 157. scribit, *verùm assam braßicam & vnctam caldam, salis paulum, dato homini ieiuno*. & Persius satyra sexta, *vnge puer caules*. Sed & vnctum obsonium est conditum, vt, *cœnare sine vncto*, id est, obsonio condimentis perfuso. &

Si verò est vnctum rectè qui ponere poßit:

Superior aluus.

In sereno.

Arteriæ.

Vncta brasica.

Horat. de art. poet. opinor, quòd pinguia ferè condimenta sunt. Iam idem articulos experiri, pro articulos mouere, & his vti, eleganter posuit cap. 557. *si vteris, omnes articulos poteris experiri*: dicit enim morbum articularium, vsu brassicæ purgari & persanari, quod tum denique fit, cùm membris nostris vti possumus. Nec tantùm è re fuerit in eo quædam explicare, emendare etiam interfuerit sententiæ. ergo in excantando luxu, vbi legitur, *incipe cantare in alio S. F.* scribo, *incipe cantare L. Manlio Sexti filio*, Infrà quoque cap. 160 *cantato L. Manlio Sexti filio*. id enim significant notæ illæ duæ. M. autem Cato sæpe antè in exemplis posuit nomen Manlij, quo adductus sum, vt audacius ita corrigerem. Sed & pro *dißunapiter vsque dum coeant*, legendum vel *dic vnà pariter*, vel potius *dic vna partes vsq; dum coeant*. Quod autem addit, *ferrum insuper iactato*, ridiculum est: sed minaciter tamen fit ad territandum calamum: quasi verò minas sentiat res surda. Sal autem Romanensis, in Catone cap. 172. est qui è salinis quas Romani, vt apud Liuium est, lib. 1. ab vrbe condita, iuxta Hostiam habebant, Romam afferebatur, Romaq; in alia loca exportabatur. *Salis*, inquit, *Romanensis moliti in singulas semodius*.

Sal Romanensis

CAPVT XX.

Quædam emendata in Plinio, camillus, pneumatica organa, camela.

VT inter nitentia culta sæpenumero infelix lolium dominatur & steriles auenæ: sic & in cultissimis scriptorum noualibus serpunt velut herbæ quædam nocentes, verba aliena, sensum corrumpentia. Plinius libro 19. capite 1. in lineo enarrando scribit, *Similiter in Italia ratione alia inter Padum Ticinumq; amnes*. ego illud

Plinius emẽdatur.

lud *ratione alia* tollendum censeo, elidendumq; eius omnes fibras: in eiusque locum pangendum *regione Aliana*. Nam Aliano lino tertiam palmam tribuit, secundam Retouino, quod in vicino Alianis linis nascebatur. Ita quæ subscribit Plinius, emendationem approbant meam, attestante & codice scripto, in quo *regione aliena* scribitur. Eodem in libro cap. 4. vbi de sparto disseritur, sic scribitur, *vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo, triduo resolutum spargitur in sole*. Ego illud *adunatum* Plinianum verbum haudquaquam crediderim esse, etsi eo Iustin⁹ vtitur: in veteribus libris *vmmatum* scribitur: sed sic præscribatur, & è posteriore *m*, *v* & *l* fiat. cumulatum prodibit: qui autem libros manu scriptos versant, quàm sæpe istæ commutationes à librarijs scribis committantur, intelligunt. Iam fungos quosdam pezicas eod. lib. cap. 3. legimus adulterina voce: pezitas enim existimo vocandos esse. Illud verò cap. 4. *si minus è puteo pertica organisve neumaticis, vel tollenonum haustu rigandos*: mendosum sonat: scribo, *si minus è puteo rota organisve pneumaticis*: pneumatica enim organa quadam machinatione & molitione constructa aquā sursum eructant, cuiusmodi & apud Vitruuiū & Heronem visuntur. Quòd autem in eo, cap. 5. scribūt in cucumerū generibus scytalicum, equidem auctoritatem Theophrasti libr. 7. capite 4. ex quo exscribit pleraque Plinius, sequutus, scytaliam malim. Inquit lib. 19. cap. 8. Plinius, *cùm priores eam minimè ob religionem commanducarent*: his discrepat quod in puluerulentis librorum conditorijs reperi, quæ pro sanctuarijs multi habent: *cum priores cameli religionum die omni manducarent*. Camillos autem scimus equidem fuisse sacerdotum ministros, quibus lactucæ esus fortasse præscribebatur: sed & apud Ouidium 4. Fastor. camela quoddam vas est, quo in quibusdam sacris solebant vti,

Pneumatica organa

Camilli.

Camela

Dum licet apposita, veluti cratere camela,
Lac mundum potes purpureamq; sapam.

CAPVT XXI.

Vnctus cruore non expiato, nullus argento color est, oculus irretortus, decipi, cespes fortuitus in Flacco.

Asinius Pollio historias de bello ciuili scripsit, vt & ex Horatio facile coniectu est, lib. 2. od. 1.

Motum ex Metello consule ciuicum. & rursum
—mox vt publicas Res ordinaris,

id est vbi bellorum ciuilium historiam pertexueris: & è Tranquillo, qui ita scribit in Iulio, cap. 30. *quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos profligatosq; aduersarios prospicientem hæc eum ad verbum dixisse referens.* Idem Pollio poeta erat: Maro 3. eclog.

Pollio & ipse facit noua carmina.

& tragœdias scribebat: Flaccus lib. 2. sat. 1.

Paulum seueræ musa tragœdiæ Desit theatris.

vult enim aliquandiu ab eo tragœdiarum cōfectionem omitti, & bella fideliter referri ciuilia. Iterum Flaccus lib. 1. sat. 10.

—Pollio regum Facta canit pede ter percusso:

quòd Iambicis senarijs tres habentibus mensiones, regum calamitates tragicè caneret. hęc eò scribo, quò totus ille locus lib. 2. Horatij illustretur. Illud autem,

Nondum expiatis vncta cruoribus:

Vnctus cruore.

è prisca consuetudine ductum, qua qui cędem perpetrarant, non antè eius cruorem eluebant, quàm ab aliquo expiati essent. Itaque & manibus non puris inde dicebantur: Herodotus lib. 1. ἀπικνέεται ἐς τὰς σάρδις ἀνὴρ συμφορῇ ἐχόμενος, καὶ οὐ καθαρὸς χεῖρας ἐών. & Orestes apud Æschylum, manibus sanguine manantibus Pythiam territat. Sed enim color lib. 2. od. 2.

Nullus argento color est auaris
Abdito terris, inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat vsu:

Nullus argento color est.

videtur esse quædam species & pulchritudo, vt lib. 1. sat. 1.

—quid habet pulchri constructus aceruus?

vel potius speciosa quædam causa & prætextus. quid enim causæ afferre, quid prætexere possunt qui suam pecuniam humi defodiunt? Inimicum autem Sallustium dicit pecuniæ illi, quæ non temperato splendet vsu. Nam hoc extremum, ad sensum est accōmodatius ad Sallustium referri, quàm ad argētum. Non enim erat inimicus simpliciter laminæ: sed ei demum, quæ vsui non seruiret. Ait ibidem Flaccus, *Redditum Cyri solio Phraatem.* Phraates sæuissimus & crudelissimus Parthorum rex à suis in exilium pulsus, Scytharum tandem opibus regnum recuperauit, vt Iustinus est auctor. Ibidem,

Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat aceruos:

Oculus irretortus.

id est, quisquis non est auarus, nec aspectu pecuniæ magnopere mouetur: nam qui pecunię est auidus & studiosus, ad eius aceruos subinde retorquet oculos, ac penè strabus efficitur, nec sic ab ea auelli potest, quin oculos sæpenumero reflectat, vt eam respiciat. eum igitur dicit, qui pecuniæ aspectu oculos non deprauat, nec strabos reddit, quod magnæ auiditatis est argumentum. Hinc & eos qui alicuius rei nimia cupiditate tenebantur, strabones fieri dicebant: Varro apud Non. *multi enim, qui limina intrarunt integris oculis, strabones facti sunt: habet enim quiddam* ἑλληνικὸν *prouincialis formosula vxor.* Lucillius apud Non. *nulli me inuidere, non strabonem fieri sæpius delitijs me istorum.* At verò illud ode 13. eod. lib. *Dulci laborum decipitur sono,* non credo accipiendum esse vt vulgò auditur, sed, decipitur dulci sono laborum Alcæi: ac *decipitur* erit λανθάνεται, non sentit ęrūnas, non sentit pœnas. legi in duob. optimis libris, *dulci laborē decipitur sono*, vt sit Gręcanica loquutio, decipitur laborem, τὸν πόνον λανθάνεται, atque ita Porphyrion videtur legisse. Ode 15.

Decipi.

Cespes fortuitus.

Nec fortuitum cernere cespitem
Leges sinebant.

cùm dicit, sentit ex eius terræ cespite, quę cuique fortè obtigerat, qui non ædificasset ductis lateribus, aut etiam crudo ipso cespititio solo minimo sumptu, legũ pœnis obnoxium fuisse, cùm sumptuosam ædificationem publicorum in oppidis operũ, & solidam è saxo quadrato structuram templorum, nõ priuatorum ædificiorum esse vellent.

CAPVT XXII.

Splendet in mensa salinum apud Flaccum, Parca non mendax dedit, trabes hymettiæ, cygnus Dircæus.

NEcesse est de gratia poetarum multum pereat antiquitatis rudibus, cuius intelligentia & facem præfert eorum notitiæ, nec latere sinit elegantiam: vt in illo Horatiano libro 2. ode 16.

Splendet in mensa salinum.

Splendet in mensa tenui salinum:

sensus insulsus penè videatur, nisi quis intelligat salis fuisse quandam in mensa religionẽ, vnde ἱερὸς ἅλας Græci dicunt, & appositus sal mensam consecrare videbatur: vnde & Arnobius scripsit lib. 2. *sacras facite mensas salinorum appositu, & simulachris deorum.* Sed tamẽ potissimùm tenuem & parcum, pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, vt apud Persium satyra 5.

Varro regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages.

Parca nõ mendax dedit.

Illud eiusdem cantici pendet etiam è veteri ritu, *Parca non mendax dedit.* nam vltima hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur, quòd eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, qua fortuna futurus quis esset. Tertullianus, *dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, dum vltima die fata scribẽda aduocãtur.* hinc illud Mar. 4. eclog.

Talia fata suis dixerunt currite fusis.

ode 18. eiusdem libri,

Trabes hymettię.

Non trabes hymettiæ Premunt columnas.

trabes hîc nõ è materia, sed marmore sunt, imponebanturq; columnis. Id eò dico, quòd mirum videri quibusdam intelligo è lapide trabes fieri: Plinij tamẽ id confirmabimus auctoritate, qui lib. 36. cap. 8. ita scribit, *Circa Syenem verò Thebaidis Syenites, quem antè pyrrhopœcilon vocabant. Trabes ex eo fecêre reges quodam certamine obeliscos vocantes.* Illud porrò ode 19.

Pacis eras, mediusq; belli,

valet, in media versabaris pace medioque bello, atque eras ad vtrunque tempus accommodatus. Dicitur autem medius belli, vt in sanctissimo Euangelio μέσος τῆς ὑμῶν ἐστί. Cæterùm cùm ῥοῖκος Græcè vocetur quidã è Gygantum numero, haud dubitãter affirmauerim esse in Horatio Rœcum non Retum legendum. In proximo autem cantico, cùm se in album alitem, id est in cygnum mutari dicit, id eo facit consilio, quòd olores in Apollinis tutela sint, & de illius canoræ auis modulis poetę olores vocari interdum soleant: vnde & de Pindaro lib. 4. ode 2. cecinit,

Cygnus Dyrcęus.

Multa Dircæum leuat aura cygnum.

Respexit tamen potissimum ad mutationes Pythagoricas à Platone celebratas. Nam eos censent, qui numeris delectati poeticis sunt, alterius exordio vitæ in olores mutari. Plato lib. 10. de Rep. ἰδεῖν μ̀ γὰρ ψυχὴν ἔφη τὴν ποτὲ ὀρφέως γενομένην κύκνου βίον αἱρουμένην. Apud eundem etiã Thamyræ animus luscinię vitam deligit. Denique persuasio erat Pythagoreorũ, aues canoras in cantores & poetas renasci, & cantores & poetas in aues musicas verti.

CAPVT XXIII.

Quædam in oratione pro Rabirio obseruata, postumus, dare partes, populus seruatus, cataplus.

Cicero illustratur.

CAius Rabirius cognomento Postumus, natura C. Curtij (Curtius enim in Cicerone non Curius legendum) filius, adoptione Rabirij, repetundarum accusatus est, aduentitio quodam iudicio & subsidiario, quod dicebatur, quò ea pecunia peruenisset: hoc genus iudicij proditum erat in alios, cùm de alicuius rei repetundarum bonis summa litium æstimatarum non poterat redigi, ad quos ea peruenisse videbatur, vt ex ea oratione & epistolis ad Atticum apparet: maiestatis tamen crimen obiectum Rabirio dicit Tranquillus, quòd Ptolemæum sequutus esset. *Referens,* inquit in Iul. Cæsare, cap. 16. *maiorum temporibus Rabirio Postumo Ptolemæum Alexandriam crediti seruandi causa sequuto, maiestatis crimen apud Iudices motum.* sed illud maiestatis crimen accessiuncula quædam & appendicula iudicij potius est, quàm summa quæstio causæque cardo.

Postumus

Postumus autem vocatus est, quòd post mortem patris Curtij natus sit. quare scribit Cicero, *quamuis patrem suum nunquam viderit.* solebant enim sic omnes appellari, qui post mortem patris nascebantur. testes sunt Iuriscõsulti tit. de liber. & postum. testis Plautus in Aulul. Sc. Velim te arbitrari.

Post mediam ætatẽ mediam qui duxit vxorẽ domũ,
Si eam fortè senex anum grauidam fecit,
Quid dubitas quin puero sit nomen Postumus?

Dare partes.

Porrò in ea oratione dare partes, est munus aliquod & administrationẽ rei cuiuspiam committere: *dare partes, augere, sustentare.* Sic eripere partes in Vatinium dixit, *eripuerisne partes illo tempore carissimas partim à Cæsare, partim à publicanis?* Habere etiam partes dicit, pro Rab. Postumo, *magnas partes habuit publicanorum.* Dedit autem se regibus, est, impertiit, permisit, vt in Orat. *vt se Crasso daret:* genusq; loquendi est & elegãs & forense, & è populi sumptum sermone. Legendum aũt in ea oratione suspicor, *quò ille, qui accipiebat,*

accipiebat, tū sumeret quærere: sed & in veteri exemplari, cui quantum tribuendum sit, lector viderit, pro, *nec ex bonis quanta summa litium fuisset, populus recepit*: legi, *nec ex bonis populi seruati*: quasi populi, quibus condemnatus fuit Gabinius, antè eius furtis & peculatu perditi, recuperata litium æstimatione seruati sint. At pro Flacco Iudæi seruati dicuntur, quorū elocata sunt publicanis vectigalia, & populo Romano seruata. itaque non sunt liberi dimissi Iudæi, sed serui facti, vt sint in ditione populi Romani & vectigalibus. Idem pro Rabir. Post. *Quòd in Gabinium iudex esses nihil Gabinio datum, cùm in eum lites æstimarentur*: sententia est (si modò ista incorrupta sunt) eo capite tenetur Postumus, quòd in Gabinium iudex fueris. nam iidem iudices in repetundarum erant quæstione, & iudicij appendice. iudicabas autē an Gabinio nihil esset datum, pecuniasq; non conciliasset, vt ipse dicebat. Nam ex æstimatione litium, redundat reus Postumus, ad quem pecunia peruenit, quæ de bonis Gabinij non potuit redigi. Demetrium autem cùm dicit ex Republ. id ad Platonis & Callisthenis distinctionem facit, qui Rempubl. non attigerant: non solùm autem Rempubl. Athenis gesserat Demetrius, sed etiam præclarè ordinauerat, & quosdam magistratus constituerat, vt Cicero 2. de Legibus scribit: idque est quod hîc *optimè digesserat* Cicero ait: eleganter tamen in antiquo libro *gesserat* scribitur, non *digesserat*. Decumæ porrò Imperatorum, sunt decumæ imperatæ pecuniæ. Lego, *qui laudauit, iisdem testibus, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas afferri solet.* ista enim interpunctio turbidum sensum eliquabit. Lego etiam, *dicere audiebamus Alexandriam, nunc cognoscimus*: hoc sensu, audiebamus esse loquaces & dicaces Alexandrinos & leues, id nunc re cognoscimus: & pro, *nummorum argumenta*, mimorum è veteri libro lego: quam emendationem, & vicinitas vocabuli, & significatio argumenti propè sine codice dictabat. Sed & pro *vitro*, libentius *nitro* quidam legūt, quòd hoc genus mercis, vt chartæ & lintea, afferri ex Ægypto solebat: sed *vitro* cur retineam facit Martialis, qui libro 14. epigram. 115. in lemmate calicum vitreorū, ex Ægypto ostendit hâc mercedem solitā afferri,

Aspicis ingenium Nili: quibus addere plura
Dum cupit, ah quoties perdidit auctor opus.

Ductæ, inquit ibidem Cicero, *naues Postumi, Puteolis sunt auditæ visæq; merces, fallaces quidem & fucosæ chartis, linteis, & vitro delatæ*: dicit ductas in Ægyptum fuisse Puteolis, quod erat emporiū Romanorum, visas & auditas merces, sed fucosas merces vitro & linteis esse Puteolos dalatas ad crimen pecuniæ dissimulandum: *quibus cùm multæ naues refertæ fuissent, vna non patuerit parua arctata*, id est referta & plena pecunia. verùm in scripto libro extat, *potuerit*: quia non potuerit referciri charta & linteis, quòd onusta esset multa pecunia eā deprimente. sed in antiquitatis monumentis, *dictæ naues Postumi Puteolis sunt* reperio per bono sensu. audiui qui pro *arctata* legeret *acatus*, audacter nimis: etiam qui *ærata*, quod nec mihi probatur. sed aliquid fortasse nō incommodè hîc comminiscar: legendum enim puto, *vna non patuerit paruus, cataplus ille puteolanus*, vt apud Martial. lib. 12. epigr. 75.

Populus seruatus.

Cùm tibi Niliacus portet crystalla cataplus,

id est nauigatio & appulsus.

Cataplus.

CAPVT XXIIII.

Quædam è Pœnulo emendata, migdilibs, bilingues, merulea.

MAnum admouebo quibusdam Plauti vlceribus, salutarémne an contrà, docti existimabunt. Is in Pœnulo, Sc. Si ego minam non scribit,

Deglupta mæna, sarrapis sementium,
Mastruga, hals agoras hama, tum autem plenior
Alli vlpiciq; quam Romani remiges.

Plautus emendatus.

hos versus, qui in exemplaribus sic scribūtur, vt non intelligantur, excudendos sic curaui vt reperi. mænam appellat, vt & allecem, ex viroso & graui salsamentorum odore & gari vitio, ac liquaminis. Deglupta verbum est turpissimum, vt ψωλὸς Græcè, cuius scilicet renudata est pudendorum glans. hîc Sarrapis est, qui Serapis dicitur Ægyptiorum deus, cuius imagini senis formam comparat: vt autem suspicor, per sementes Serapis à suis sacerdotibus per pagos ad stipem colligendam circunferebatur, vt messis vberrima proueniret eius numine: nam agriculturæ præerat. congeminata porrò est litera r, ad productionem primę syllabæ. est & sarapis Persica tunica, inquit Hesychius. Sed profectò dissocianda esse puto elementa, quę malè adiuncta sunt non suis verbis, legendumque,

Deglupta mænas, arra pisa ementium.

mollem enim virum sic contumeliosè appellabit baccham, & obscœnum intelliget, & qui pro arra dari possit vilis mercimonij. Mastruga autem, quę vestis scortea est, pessimè & grauissimè olet. mastruga Sardi vtebantur, vt alio doceo loco: sed & barbari Septentrionales qui pelliti erant. Prudent. 2. lib. contra Symm.

Mastruga.

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam, patrio veniens iuratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres vestire togatos.

Cæterùm vt salsamenta odore offendūt, sic & in foro strues salis. In sequenti scena pro, *aduersum quidem*, lego, *haud verbum quidem*. *Merulea* porrò, Sc. Si ego minam. ea est quæ, vt merula, tota nigra est: etsi *morula* alij legunt, quod est maurula, à Maurorum colore. Quid quod in antegressa scena pro, *sperate salue*, legendum est mutata persona *sperata salue*? nam sperata dicebatur quam procus sperabat sponsam suā fore. Sed & Sc. Quis pultat. vbi scribitur, *cocleæ sunt è testa, vt se sustolli solent*, nō dubitáter legerim, *Græcæ sunt hæ columnæ, sustolli solent*; erant enim Græ-

cæ columnæ Romanis in pretio & ſtudio. ſolent autem columnæ, vt operi accommodentur, erigi & ſuſtolli, ad quam ſimilitudinẽ reſpexit. Sed & Græcæ in alta baſi collocabantur, & in loco aperto patenteque hominum oculis, ne tale domus ornamentum lateret. Illud verò, Sc. Ain' tu tibi dixiſſe. obſcurum eſt & corruptum,

Qui huc aduenisti nos captatum magdalia.

Migdilibs.

ego in peruetuſtis membranis reperi, quod q̃ proximè ad verum accedit, *micdilix*: puto enim ſcribendum *migdilibs* pro migdilibys, vt Libs ventus eſt Africus. erit autem migdilibs, mixtus Libys, vt illum mixti generis ſignificet, & bilinguem, id eſt δίγλωττον & μιγάδα, quales erãt Carthaginenſes. Maro 1. Æneid.

Bilinguis.

Quippe domũ timet ambiguã Tyriosq; bilingues.

nam Carthaginenſes & lingua Tyriorum & Afrorum vtebantur. duplici autem lingua qui vtuntur, infideles & veteratores improbique habentur. Itaq; Hanonem vt bilinguem dicit eſſe biſulca lingua quaſi proſerpentẽ beſtiam. Ibidem Plautus,

Facies quidem ædepol punica est, guggast homo:

in iiſdem membranis exaratum: ab omnibus tamen editionibus expunctum. Gigantes autem Stephano populi ſunt Libyæ, Herodoto Zigantes vocantur: quanquam in Herodoto Stephanus Gigantes potius legiſſe quàm Zigantes videtur. *Gugga est homo*, Plautus videtur ſcripſiſſe. hanc veluti mendarum decumam illius fabulæ, neq; enim omnes perſequi conſilium fuit, huc conijcere non inſcitum credidi.

CAPVT XXV.

Summa ſummarum, neque cenſeat, iecit rete, poſtpartores, mutuamur, ar me: apud Plautum. dum moliuntur: apud Terentium.

IN Truculento Plauti in prologo, auferre cum puluiſculo, eſt nihil quicquam reliqui facere, ſed omnia conuertere, ac minimam etiam ſcobem ac ramentum pulueremq; rapere.

Summa ſummarũ.

Summa ſummarum ibidem, Sc. Non omnis ætas. eſt, cùm in rationibus multa nomina & capita in vnam ſummam rediguntur, ac ſic multis ſummis factis, omnia tandem in vnum conſummantur: nam vt capita in ſummam, ſic ſummæ in ſummam ſummarum rediguntur. in Lucretio autem lib. 5. ſumma ſummarum immenſitatem ipſam vniuerſi ſignificat.

Iecit rete.

Plautus ibidem, *Sin iecit rete*, valet, ſi piſces incluſit & cepit, quod eſt ἔβαλε: vnde & βόλος.

Poſtpartores.

Ibidem, *Vnde anteparta demus poſtpartoribus*. id eſt, noſtris ſucceſſoribus & hæredibus, qui poſt nos noſtra adepti bona poſſident. Ibidem,

Neq; cenſeat.

Accipiat illicò expenſa neq; cenſeat,

valet, ſi quid expenſi tulit, mox ferat, neq; tandiu deſideat in argentarijs, quaſi cenſum agat & accipiat, & cenſus tabulas cenſoris more conficiendas curet. Sc. Ad fores auſculto.

Vt diu eſſem incolumis voijs.

videor non temerè nec confidẽter affirmaturus *vobis* legi debere. Ibidem, *vt in æſtu mutuamur*,

Mutuamur.

quod eſt, vt in ęſtu alternamur, reciprocamur, mutamur, quod eſt ἀλλαττόμεθα, ῥιπτόμεθα. mutuum enim à mutatione nomen habet: nam quòd aiunt ex eo dici, quia ex meo tuum fiat, bellè magis & ſcitè, quàm verè dictum arbitror. Sc. Quis illhic. cluſinum pecus pro clurino fortaſſe legendum: in quo iocus ab vrbe Cluſio, vbi non admodum egregia erant fortaſſe pecora, & ex ambiguitate à cludendo: claudun tur enim meretriculæ quæ clàm habentur, & pecora morbida. non deſunt qui larinum legant: alij ælurinum, id eſt felinum pecus, à felium turpitudine: etiam quidam lurinum, id eſt coriaceum. Ibidem, *ar me aduenias*, antiquè dictum pro, ad me aduenias videtur.

Ar me.

Ibidem legendum ſuſpicor,

Mancupium qui accipias geſta tecũ penos annuos:

quomodo loquutum Plautum annotat Priſcianus. ſic quidem & modulo verſus, & ſententiæ lepôri conſuli videtur. quid ſi tamen legamus,

Mancipium qui accipias geſta tecũ me, nos annulos.

vt illum ſeruum, & ſe ſeruam indicet: vel potius, *ahenos annulos*, vt fugitiuũ perſtringat, qui retrahendus ſit catenis, cùm etiam ferrei annuli ſeruitiorũ eſſent, & æris nomine veniat ferrum. ſanè cùm eadem ſcena, *Lauiniæ hic ſunt*, ſcribit, ad Lauiniam Latini filiam reſpexiſſe videtur. Hamaxari eſt plauſtrum trahere. Bos patulus, qui patêtibus eſt in diuerſum ſupra modum cornibus: tales enim & plauſtris & aratris apti. Ibidem,

Non enim ille meretriculis moliendis rem coegit.

valet, mouendis aut potius deliniendis: in Terent. Heaut. act. 2. ſc. 2.

Dum moliuntur.

Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt:

valet, dum ſurgunt, dum ſe mouent.

CAPVT XXVI.

Vaſa, ſuperſtitio, oſcedo, lymphatici, telum, tolles, ſtrenæ.

Vaſa.

VASA etiam omne inſtrumentum ſignificant, vt venatoriũ quoq; apud Gratium,

—nec ſibi turbam
Contraxit comitem, nec vaſa tenentia latè.

eo nomine ſupellex Liuio intelligitur cùm lib. 1. ab Vrb. cond. ſcribit, *vaſa comitesq; meos*. ſed nos hîc acu pingimus, & velut belluata conficimus Babylonica, varietatique ſtudemus. Veteres ſignis interdum ſolebant imponere concham, eaque contegere: Ariſtoph. in Veſpis,

Καὶ τῇ κόγχῃ τῇ πάνυ σεμνῶς τοῖς σημείοισιν ἐπούσῃ.

Priſcianus libro 5. *Claxendix quod ſignificat conchã, qua ſignum tegitur*: Plautus in Vidularia, *Appoſita eſt claxendix, at ego ſigni dicam quid ſit*. Cùm Lucretius libro 1. ſcribit ex Epicureorum impiorum ſententia, de religione,

Superſtitio.

Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans:

ſignificare videtur ſuperſtitionem eſſe appellatam,

latam, q; superstet & supernè impendeat nobis: quæ quidem est sententia nõ mea, sed Isidori sic hunc locũ intelligẽtis. Oscedo Gellio lib.4. cap.20. vitium est quo sæpe oscitamus, osq; diducimus: verùm Sereno significat potius oris vlcuscula, cùm cap.14. scribit,

Oscedo.

Hinc oscedo fugit, linguæ quoq; vulnera cedunt.

Oscedo, inquit Isidorus lib.4. etym. cap.8. *est, qua infantium ora vlcerantur*: vt existimo aphthas medici vocant. Lymphatici sunt plerunq; homines mente commoti & laruati: eo etiam nomine intelliguntur hydropici: Serenus cap.27. de hydrope loquens,

Lymphatici.

Helleboro quoq; purgatur lymphaticus error.

Sed & lymphatici etiã Isidoro li.4. ca.6. sunt, qui à rabioso cane morsi aquã metuunt: adscribam eius verba, *vnde & Latini hunc morbũ ob aquæ metum lymphaticũ vocant. Telum lateris dolor*, inquit ibid. Isidorus, *dictum autem ita est à medicis, quòd dolore corpus transuerberet, quasi gladius.* hęc lucem afferent Sereno scribenti cap.22.

Telum

Est ea vis morbi, quod telum commemoratur,
Cùm subitò dolor insanus furit incitus ictu.

Scribit idem Isidorus lib.11. ca.1. *tolles Gallica lingua dici, quæ vulgò per diminutionem tonsillæ dicantur, quæ in faucibus turgescere solent.* hæc verba falsi conuincunt hanc Sereni scripturam, cap.16.

Tolles

Quos autem vocitant colles, attingere dextra
Debebis, qua gryllus erat pressante peremptus.

scribẽdum enim arbitror, *quos aũt vocitant tolles*, vt hæc curatio tonsillarũ sit. Strenarum origo, qua felicem ominamur annũ ipsius auspicio & initio, à Tatio rege manasse dicitur, qui primum Romuli hostis, deinde collega in regno Romano fuit. hoc, quia & strenę ne hoc quidẽ tempore exoleuerũt, literis mandare volui, vt & antiquitatẽ rei intelligamus, & quem auctorem eius moris habeamus, sciamus. Si quis autem quo auctore ista loquar quærit, laudare Symmachum possum, q li.1. epist.4. sic scribit, *Ab exortu penè vrbis Martiæ strenarum vsus adoleuit auctoritate Tatij regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ anni noui auspices primus accepit, D D. Imperatores: nomen indicio viris strenuis hæc conuenire ob virtutem.* sed tapetum hoc Babylonicum satis distinctum variatumque est.

Strenæ.

CAPVT XXVII.

Si trulla inuerso, municipalis arena, parapsis, in consilio esse, exodia, dij phecasiani, sportula, caligatus; apud Iuuenal. satyr.3.

Svbstitit *ad veteres arcus*, quod apud Iuuenalem saty.3. legimus, de arcubus aquæductuum, qui illic erãt, interpretandum putamus. Ibid.

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ,

valet, vbi ad constitutum illi denuntiabat, vnde & venire ad constitutum dicimus. Ibidem,

Et præbere caput dominæ venale sub hasta.

valet, qui se etiam vendi sub hasta in auctione pati possunt. Municipalem autẽ arenam dixit ad contemptum, q, in muneribus gladiatoriis municipiorum non vrbis operam locarint.

Municipalis arena.

Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo:

Si trulla inuerso.

id est, si trullam vini ebibit ita, vt & fundum inuerterit, & epoto toto vino labris sugens crepuerit & strepitum dederit.

—quàm multa magnaq; paropside cœnat.

Parapsis.

ferè in veteribus exemplaribus semper parapsis legitur, & Hesychius non tantùm paropsidem appellari, sed etiam parapsidẽ obseruat: quod ideo noto, vt intermortuũ vocabulum in libris repullulet.

Quando in consilio est ædilibus?

In consilio esse.

Magistratus de re aliqua cognituri aut consultaturi, sibi aduocabant quos in consilio haberent: Cic. de Amic. *Cùm ad me qui aderam Lenati & Rutilio coss. in consilio deprecatũ venisset.* Eadẽ satyr.

—tandemq; redit ad pulpita notum Exodium.

Exodia in Attellanis fabulis diuerbia vocabantur, quòd tragœdis scena egressis ad recreandum spectatorem è pristina modestia subiiciebantur.

Exodia.

Rusticus exodio risum mouet Atellanæ,

inquit satyr.6. & Cic.9. famil. epist.16. ad Pætum, *quando tu secundum Oenomaum Accij, nõ, vt olim solebat Attellanum, sed, vt nunc fit, mimum introduxisti.* hoc liquidò monstrat secundũ tragœdias ioci & risus causa Attellanarum exodia induci solita fuisse: quod quidẽ exodij vim & notionem declarat, & iam antè attigimus: hinc & exodiarius, qui etiam quadam similitudine dici quibusdam videtur in aliis spectaculis apud Marcellinum libro 28. *vt in omni spectaculo, exodiario, venatori, aurigæ, histrionum generi omni.* Ead. saty.

Phecasianorum vetera ornamenta deorum:

Phecasiani dij.

vt minianus Iupiter pro miniato à M. Tullio dicitur 9. famil. epist.16. item hîc phecasianus pro phecasiato, id est phecasiis calciato. Phecasium interpretatur calceamentum rusticũ Hesychius: apud Plutarchum calceus est Græcanicus. Deorum igitur Græciæ & templorum ornamenta Iuuenalis significat. nam in templis erant tabulæ pictæ atque signa. Ibidem, *Si vocat officium*: significat si ad officium nuptiarũ diues vocatus est, aut ad aliam celebritatem, pompam, deductionem: in his enim persæpe nomen officij poni solet.

Nónne vides quanto celebretur sportula fumo?
Centum conuiuæ: sequitur sua quemq; culina.

Sportula.

hîc sportulam non intelligo centum quadrantes, sed cœnam, quæ, quòd initio in sportula dabatur, inde nomẽ meruit: vnde & à Græcis *δεῖπνον ἐν σπυρίδι* vocatur, id est cœna in calatho.

—Et sonat vnctis
Striglibus, & pleno componit lintea gutto,

in archetypis reperio libris: in quibusdam, *strigilibus & pleno*, vt proceleusmaticus sit.

Vt sint contentæ patulas defendere pelues:

quod est deorsum fundere: in excusis *effundere* est, sed illud exemplarium est antiquorũ: vt & *—flammarum & ahenea lampas*, in quibus per dissimulationem conniuendum non fuit.

Adiutor gelidos veniam caligatus in agros:

Caligatus

id est, velut audax miles adiutor satyrarum veniam, nisi illas mei pudet auxilij.

LIBRI DECIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VNDECIMVS.

CAPVT I.

Ductus, succus orationis, aræ gramineæ, cespes, probatio hostiarum, Sila, Acca, salue & Vale.

QVÆ Græci Rhetores ἐσχηματισμένα, id est figurata vocãt, de quibus apud Quintilianum lib. 9. cap. 1. reperire licet, sed & causidicorum figuras dicit Suetonius in Vespasiano, cap. 13. in his etiam

Ductus. Latini posuisse videntur ductus, quod & è Fortunatiano patet, & è Seruio ita scribente in 12. Æneid. *ductus est, vt diximus suprà. pollicetur enim se singulari certamine dimicare velle, cùm nolit.* Nomi-

Succus orationis. nant & Grammatici succum orationis, vt Donatus in Phorm. Terent. act. 2. sc. 1. *bono, inquit, ornatu addidit in se, cùm & sine hoc plenum videri posit, & hic est quē Cicero succum orationis appellat.* *Omnes,* inquit 2. de Orat. Cicero, *retinebant illum Periclis*

Aræ gramineæ. *succum.* Aras gramineas (nos enim hîc ludibria somniorum varia narramus) Maro intelligit libro 12. cespititias, quales in castris excitabantur, & vt tribunalia: quanquã & è cespite subitas etiam sibi alias aggerabãt aras, & cespitem pro ara habebant: Horat. lib. 1. ode 19.

Positusq; carbo in cespite viuo. Iterum,
Hic viuum mihi cespitem, &
Verbenas pueri ponite:

Cespes. sed & cespitem interdum Romano ritu aræ imponebant, vt Seruius notat. Prudent. hymno 5. περὶ στεφάνων,

Aut ara, thure, & cespite
Precanda iam nunc est tibi.

Velati limo, multi in Virgilio 12. Æneid. legunt. nam limus vestis erat ab vmbilico ad pedes, ad pudenda poparum tegenda. Higenus de limit. agror. limum cinctum ideo dicit vocatũ, quòd purpuram transuersam habeat: habebat enim in extremo purpuram limam. Olim an-

Probatio hostiarũ. te immolationem hostiæ probabantur farre & sale & cultri notatione ducti à capite ad caudam: Plutarchus, δεῖ γὰρ τὸ θύσιμον τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ καθαρὸν εἶναι, καὶ ἀσινὲς καὶ ἀδιάφθορον. μὲν οὖν τὰ μὲν περὶ τὸ σῶμα κατιδεῖν, οὐ πάνυ χαλεπόν ἐστι. τὴν δὲ ψυχὴν δοκιμάζουσι τοῖς μὲν ταύροις ἄλφιτα, τοῖς δὲ κάπροις ἐρεβίνθους παρατιθέντες· τὸ γὰρ μὴ γευσάμενον, ὑγιαίνειν οὐκ οἴονται. τὴν δὲ αἶγα διελέγχει τὸ ψυχρὸν ὕδωρ· οὐ γὰρ εἶναι ψυχῆς κατὰ φύσιν ἐχούσης τὸ πρὸς τὴν κατάσπεισιν ἀπαθὲς καὶ ἀκίνητον. hæc de probatione corporis & animi hostiarum Plutarchus: sed & Pollux lib. 1. Onomast. cap. 1. ait oportuisse hostias esse membris omnibus & artubus integras, non mutilas, non læsas, non distortas. hæc eò scripsimus, quòd multis in locis ad explicationem poetarũ vtilia fore speramus. Cùm in dialogo Bruto apud Cic. scribitur: *Nam cùm in sylua sua ita facta cædes esset, notiq; homines interfecti*: quod proculdubio inquinatũ est: fortasse scribendum est, *cùm in sylua Sila facta cædes esset.* non me latet alios emendare, cùm in sylua Scantia. mons autem Sila erat: in quo

Sila. sylua. Maro 12. Æneid.

Ac veluti ingenti Sila summoue Taburno:

Vbi Seruius, *Sila, inquit, mons est syluæ Lucaniæ: Sallustius de fugitiuis, In sylua Sila fuerunt.* Non temerarium est, quod Maro sodalem attribuit Camillæ Accam, cùm 11. Æneid. ait,

Tum sic expirans Accam ex æqualibus vnam
Alloquitur.

nam & Acca Larentia Romanorum superstitione consecrata erat: & Accæ nomen à poetis aliis positũ legimus, vt à Sueuio apud Macrobium lib. 3. Saturnal. cap. 18. hoc versu,

Admisce tu Acca basiliscis, hæc nux partim,
Partim persica.

Apparet Amphitheatrum venationum causa ædificatum fuisse, quod proinde Dio vocat venatorium theatrum: eius verba sunt, ὥστε κυνηγετικῷ τινὶ θεάτρῳ τὸ ὄρος σύμπαν ὡς μικρὰ μεγάλοις εἰκάσαι, ἐοικέναι. Æneid. 11.

Salue & vale.

—salue æternùm mihi maximè Palla,
Aeternumq; vale.

Salue dicimus in salutatione matutina, & cũ aliquem adimus: vale, cùm discedimus: vtrunque Virgilius posuit. Suetonius in Galba capite 4. *vt liberti seruiq; bis die frequentes adessent: ac manè saluere, vesperi valere sibi singulari dicerent.* hæc verè loquendi sartago est & scribendi, è multis confusa, quæ nemini fortasse magis quàm auctori displicebit.

CAPVT II.

Hermodorus in Vitruuio legendum, Chersiphron, Varicus, Capitolium, scamillum, scotia: in Vitruuio.

Venit

VEnit in mentem locos aliquot è tertio Vitruuij his annotationibus intexere. ita igitur cap. 1. ſcribit, *quemadmodum eſt in porticu Metelli Iouis Statoris Hermodi*: ſuſpicor legendum eſſe Hermodori, qui non tantùm hanc porticum Romæ ſit architectatus ad finem circi Flaminij, verùm etiam in circo Flaminio ædem Martis. Nepos apud Priſcian. lib. 8. *Aedes Martis eſt in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salamino*: hũc crediderim Hermodorũ eſſe, qui cum Philone architecto Athenis cõtẽdit de armamentario faciẽdo, qua in contẽtione, vt minus eloquens victus fuit. Cic. lib. 1. de Orat. *nec ſi huic M. Antonio pro Hermodoro fuiſſet de naualium opere dicendum, non cùm ab illo cauſam didiciſſet, ipſe ornatè de alieno artificio copioſeq; dixiſſet*. niſi ſi fortè de naualibus vrbis Romæ hîc agitur, quę fortaſſè ædificauit Hermodorus: idque veriſimilius arbitror. Fortaſſe eodem capite pro *amneſtæ*, ſcribendum eſt *à Mneſteo*, vt nomen ſit architecti, de quo amplius quærendum. Iam qui nominatur *Cteſiphon* architectus templi Dianæ Epheſiæ, à Strabone lib. 14. *Cherſiphron* appellatur, vt citra controuerſiam mendum ſit vel in Vitruuio, vel in Strabone: etſi veriſimilius, in Græco artifice minus vitioſos eſſe Grçcos auctores. Itaque Cherſiphron videtur appellari debere. In aræoſtylis dicit Vitruuius capite 2. ipſam ædium ſpeciem eſſe barycam, barycephalam, humilem, latam. hîc barycam vocem nullus Græcorum agnoſceret, neque ea eſt aſſis vnius, vel verius nihili eſt. quid igitur ſi *varicæ* legamus? vt enim varicus dicitur, qui longè diuaricat crura, metiturque grandes paſſus: Ouidius 3. de arte amandi,

Hermodorus.

Cherſiphron.

Varicus.

Illa velut coniunx Vmbri rubicunda mariti
Ambulat ingentes varica fertq; gradus.

ſic laxitas illa columnarum efficiet, vt ædes varica videatur. nec verò ſecus ſentio de voce barycephalę, legendumque ſuſpicor *varicæ phalæ*, vt varicarum phalarum quædam ſpecies appareat: id eò verius puto, quod nihil hîc agitur de grauitate columnarum. non deſunt qui in Vitruuio alterum nomen deleant vt ſuperuacaneum, ſcribantq; *ſpecies ſunt barycephalæ*. Pompeianum autem Capitolium in eo cap. quodnam eſſe ſuſpicamur? opinor illud fuiſſe, quod erat Pompeiis in Campania. nõ enim tantùm Romæ, ſed etiam Capuæ, Narbone, Pompeiis Capitolium erat, & in multis municipiis & coloniis, imitatione Romanorũ. de Narbonenſi, Sidonius Carm. 23. *delubris, Capitolijs, monetis*. & in vita ſancti Apollinaris, *ſtatuit ante Pontifices Capitolij Rauennatis*. fuit & Toloſæ: Sidonius de ſancto Saturnino, *gradu ſummo Capitoliorum præcipitatum*. vnde hodieque quidam magiſtratus illic Capitolini vocantur. *Adiectionem per ſcamillos impares* cùm Vitruuius capite tertio ſcribit, ſignificat per paruula ſcamna. vt enim à mamma mamilla diminuitur, ſic à ſcamnum ſcamillum, auctor Priſcianus libro 3. de diminut. qui & illud affert, *verum infirma ſcamillorum obice fultæ fores*: alij ſcabillorum legere malunt. Quod ſcotiam ibidem dicit à Grçcis trochion appellari, vide ne ῥάχηλον potius ſcribendum ſit, vnde & nunc gula vocatur: quanquam trochilos dici à ſimilitudine orbiculi trocleę poteſt: nec proinde mutandum. eſt autem ſcotia verbum Græcum, quod Heſychius triglyphum dicit ſignificare: eius verba ſunt, σκοτία μέρος τι παρὰ τοῖς ἀρχιτέκτοσι προσαγορευόμενον τρίγλυφον. *Tunc ab ſummo*, inquit ibidem, *ſub abaco inceptum in ſingulis tetrantum actionibus*: è veteribus libris hîc ſcribendum reor *tetrantum anconibus*. Ibidem, *cauus autem interſectionis* excuditur: in ſcripto libro *camus* exaratum eſt. *Simæ quas ἐπιθυλίδας dicunt*, legendum crediderim ἐπιτιτθίδας, veluti ſupermamillaria. hæc ego pauca perſtrinxi, cùm doctiſsimi interpretis opera in eo auctore enucleando nihil propè aliis reliqui fecerit.

Capitoliũ.

Scamillũ.

Scotia.

CAPVT III.

Vitruuius emendatus, parapegma, betaceus, maluaceus, Lyde.

LIbro Vitruuij 9. capite 7. veterum aſtrologorum nomina commemorantur: ſed ita nonnulla, vt cùm eorum inuentis lucem cœlum illuſtratum acceperit, vetuſtas eorum nomina penè obliterarit. ſic igitur ſcribitur: *Eudoxus, Eudæmon, Calliſthus, Melo*. Æmarus Ranconetus, qui nuper magno literarum incommodo de crimine falsò ſuſpectus in carceris pædore è vita excesſit, legendum credebat *Euchemon, Callippus, Meto*: quæ illuſtrium aſtrologorum nomina à mortuo Ranconero nunc vitam poſteritatisq; memoriam accipiunt, ęternis propè tenebris damnata quorundã inſcitia omnia deprauantium. Callippi etiam & Metonis apud Ptolemæum mentio extat. hos autem aſtrologos ſcribit Vitruuius parapegmatorũ diſciplinas inueniſſe: ſed quę ſint parapegmata, quæſtionis eſt. ego eo nomine cenſeo ſignificari inſtrumenta aſtronomica, vt aſtrolabum, & quæ eiuſdem generis ſunt, quibus ratio cœli curſusq; ſiderum & regiones ſedesq; eorum cognoſcuntur. Suidas, παράπηγμα, inquit, κανὼν, καὶ εἶδός τι ὀργάνου ἀστρονομικοῦ. ſed & verbo παραπήξασθαι in Axiocho, quicunque eius auctor tandem eſt, etiam vſus eſt: καὶ τὰ τῶν ἄστρων παθήματα παραπήξασθαι εἰς τὸν αἰῶνα. Scribit libro 3. in capite de diminutiuis Priſcianus (nos enim aliò excurrimus) quædam eſſe diminutiua, quæ genere diſcrepant à ſua origine, *vt beta*, inquit, *malua: hic betaceus, maluaceus*. mirum mihi videbatur eſſe, hæc in ſubſtantiuis numerari diminutionis, cùm adiectionis nomina videantur: ſed betaceus abſolutè dicitur, cùm pes intelligatur: ita tacitò ſubſtantiuo in ſubſtantiuum migrat, cumque paruulas betas ſignificet, in diminutionum nominibus cenſetur. pedum betaceorum mentio eſt apud Varronem libro primo de re ruſtica, capite 2. & de lingua Latina: ſed & apud Apicium libro 3. cap. 1. de betaceis Varronis mentio eſt in cibis qui ex oleri-

Vitruuius emendatur.

Parapegma.

Betaceus.

Maluaceus. bus parantur. de maluaceis idem censendum arbitror. Centones mihi vel farcire vel consuere videor: ita panniculos omnium colorum assuo, & quandam Iri synthesin texo. scribit Ouid. 1. Trist. eleg. 5.

Lyde. *Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ.*

hic versus illustratione indiget, quam à Plutarcho mutuabitur, ita in Consolatione scribente, ἐχρήσατο δὲ καὶ τοιαύτῃ ἀγωγῇ καὶ Ἀντίμαχος ὁ ποιητής. ἀποθανούσης γὰρ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Λύδης, πρὸς ἣν φιλοστόργως εἶχε, παραμύθιον τῆς λύπης αὐτῷ ἐποίησε τὴν ἐλεγείαν τὴν καλουμένην Λύδην, ἐξαριθμησάμενος τὰς ἡρωϊκὰς συμφορὰς, τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς ἐλάττω τὴν ἑαυτοῦ ποιῶν λύπην. id est, eadem vsus est ratione Antimachus poeta. Nam cùm mortua esset eius vxor Lyde, quam egregiè animo charam habebat, elegiam, qua mœrorem solaretur, sibi fecit nomine Lyden: ac enumeratis heroicis calamitatibus & infortuniis, malis alienis animi ægritudinem sibi minuit. hæc verba, nisi erro, aliquantum lucis Ouidio afferunt, vt adscripsisse me non pigeat. Atque hæc huius capitis sit coronis, quod vix emendicatis hinc & inde hostiatim particulis absoluimus: ac quasi auctor vnus suppeditare ei nec instruere satis posset, circum multos cucurrimus. sed verecundi videlicet fuimus, qui maluimus è multis parcè sumere, quàm ex vno largiter.

CAPVT IIII.

Encarpa, embater, replum, Vitruuius emendatus.

Encarpa. QVænam sunt apud Vitruuium libro 4. capite 1. encarpa, cùm scribit? *& cymatijs & encarpis pro crinibus dispositis frontes ornauerunt*. ego existimo esse ornaméta capituli columnarum palmites aut ramos cum suo fructu habentia: aut etiam arbusculas fructuosas, quę vocantur δένδρα ἔγκαρπα à Græcis, aut frondibus & ramis implexos innexosque fructus. sunt & ἔγκαρπα Hesychio segetes triticeæ sectæ messæque. Ex *his*, inquit ibidem, *pars vna erit modulus qui Græcè* ἐμβάτης *dicitur*. Legendum est, ἐμβατὴρ, vt libro 1. ca-

Embater. pite 2. *aut etiam embatere*. Hesychius, ἐμβατὴρ παρὰ τοῖς ἀρχιτέκτοσι τόπος. Eodem libro, capite 4. pro *strigium cauis*, in veteribus libris, *striglium* reperio, quod est veluti strigilum, quòd imitentur

Replum. strigilum cauos tubos. *item replum*, inquit capite 6. *de impage dimidia & sexta parte*: legendum ferè crediderim *peplum*, vt tanquam ornamétum & vestimentum esse videatur: alioqui replum quid significet, critici consulendi sunt, quorum in tabulariis & monumentis nulla talis vox extat. Libro 10. cap. 17. explicatur operimentum, quod & coniecturam exauget: *chelonij*, inquit, *replum quod est operimentum*. nos autem ab hac voce manus abstinebimus. Capite 7. in Tuscanicis ædium sacrarum rationibus præcipit, vt stillicidium tecti absoluti tertiario respondeat, quod sic interpretandum censeo, eò vsque stillicidij proiecturam esse faciendam, vt in ea insit tertia pars tecti: vt si, verbi gratia, latus tecti totius duodecim pedum sit, quatuor tribuantur stillicidio, vt procul à structura & parietibus imber cadat. tertiarium enim tertiam partem significat, vt & quartariũ quartam partẽ. *Nemori Dianæ* cùm ibidem scribitur, Vitruuius emendatur. de Diana Aricina intelligo & Aricino nemore: vnde & rex Nemorensis apud Tranquillum. Ac Budæus hunc locum sic legebat, *item Aricino nemori Dianæ*. Sed quid ibidem est? *vt vti reliqua exisona*. ego vocabulo hoc deformari puto ædificationem Vitruuij. itaque demoliendum, aliudq; substruendum in eius vicem puto. igitur emendatum fore credo: *sed & vti reliqua ex his omnia, quæ solent esse in frontibus ad latera sint translata*. nihil enim mihi nunc quidem venit in mentem, quod accommodatius ad hũc locum esse posit. quod autem à me nunc tanquam inædificatur in Vitruuio loco purgato suo rudere, sic stare velim, vt se pari ruinæ obnoxium censeat, si quis quid commodius inuenerit: quod cùm contigerit, libenter locum cedat, & se dolabra deiici ne molestè ferat. Nolim aũt videri de cuiusquam laude quicquam voluisse decerpere, si per Vitruuium errans & vagans, vnum & alterum locum, qui humanitus summos viros latere potuerunt, eruerim: nec id mihi magnæ laudi attribui velim, vt ouationem aut triumphum mereri velle videar: procul à me abest hæc ambitio: sed in partem iuuare literas volui, & eodem animo eademque voluntate, qua illi, etsi non pari conatu nec facultate nec opera, ad bene merendum & de antiquis auctoribus & nostra iuuentute ingressus sum. faueant igitur illi studio meo, qui suo labori æqua hominum iudicia optant: neu in me acerbi sint, cùm in se acerbitatem nullius iudicis seuerioris ferre vellent: & patiantur à me dici quæ non arbitror eos ignorasse, sed prætermisisse, & velut è segete fertili viatori & pauperi vnam & alteram stipulam reliquisse.

CAPVT V.

Aequimanus, lunaticus, internecida, internecidium, præuarum, holophanta.

Aequimanus. Q*Vis myrmilloni contenditur? æquimanus thrax*: versus est Ausonij in monosyllabis: in quo ambigitur, qui sit æquimanus. Atque is videtur esse, qui ambidexter à nonnullis dicitur, qui scilicet vtraque manu æquè vtitur: nos enim sinistram immunẽ & propè mancã inutilemq; gerimus. quibusdam vtraq; est munifex & operosa. Isidorus lib. 10. etym. ca. 1. *æquimanus appellatur, qui vtraque manu gladio incunctanter vtitur*. Eodem auctore lunatici in Euãgelio sunt, qui Lunatici. comitiali morbo laborant. opinio enim veterum fuit, eam valetudinem ad lunæ curricula recrudescere & mitescere, velut illius syderis contagione quadã alumnam: eius verba sunt lib. 10. cap. 3. *caducus à cadendo dictus est, id est lunaticus, eò quòd certo lunæ tẽpore patiatur*. Artemidorus quoque

quoq; eum morbum lunę acceptũ ferri ait his verbis, προστίθησι δὲ τῷ ἀποτελέσματι καὶ νόσον ὡς ἤδη τὸ πλεῖστον τὴν ἱερὰν καλουμένην. ἀνάκειται γὰρ τῇ σελήνῃ. φασὶ δὲ καὶ τὴν νόσον ταύτην οἱ παλαιοὶ ἀνακεῖσθαι τῇ σελήνῃ. **Fornix.** Fornix est appellatus, vbi prostitutæ pudicitiæ mulieres erãt, à locis arcuatis, inquit idem Isidorus: vnde & fornicariæ mulieres in auctoribus Ecclesiasticis. **Internecida.** *Internecida*, inquit lib.10.cap.9.Isidorus, *est qui falsum testamentum fecit, & ob id hominem occidit.* **Internecidium.** Inde internecini actio in iure ciuili, quę ab Isidoro internecidij vocatur, ab internecida: *Internecidij iudicium in eũ* (inquit lib.5.cap.26.) *dabatur, qui falsum testamẽtum fecerat, & ob id hominem occiderat, accusatorem eius bonorũ possessio sequebatur. Internecidij autem significatio, est quasi hominis quædam enecatio. Nam præpositionẽ inter, præponebant.* In decimaquarta autẽ in Antonium, bellum intercinum dicitur non testamentum: sic enim scribitur: *quæ sunt vrbanarum maledicta litiũ, nõ iustæ belli internecini notæ: testamenta credo subijciunt.* Hostia cùm libamentis perfundebatur & cumulabatur, macta esse dicebatur: Isidorus lib.10. cap. 10. *quoties enim thus aut vinum super victimam fundebatur, dicebãt mactus est taurus vino vel thure: hoc est, cumulata est hostia & magis aucta.* etiam de Deo dicebatur, cui res diuina fiebat, vt apud Cat. de re rustic. cap.141. *macte hisce suouetaurilibus lactentibus esto.* sic & mactare vsurpatum inuenimus. Hilum esse dicunt Grammatici atq; etiam Varro nigrum illud pusillum, quod in summa faba adhæret: idem tamen Varro hilum, referente Isidoro lib.10.cap.13. significare censuit medullam eius ferulæ, quæ asphodelus vocatur, ac sic apud Latinos nihilum dici putauit, quomodo Græcis familiare est dicere, οὐδὲ γρῦ. **Præuarus** Annotat idem Isidorus lib.10. cap.15. in præuaricatoris explicatione Ciceronem præuarum, pro valde varo posuisse, cuius sanè Ciceroniani loci nunc in mentem mihi non venit, neq; dicere possum vbi locorũ apud eum scriptorem extet: tantũ suspicor si hodie extat vspiã, non præuarum, sed prauum scriptum esse: ex Isidoro autem emendandum sic legente, *quid enim tam præuarum?* Multa ab antiquis scriptoribus aliter prolata reperimus, quàm hodie excusa pateant: vt holographum Isidoro libro 5. cap.24. appellatur testamentum quod totum manu testatoris scriptum & subsignatum est: **Holophãta.** ita quoque holophantam crediderim fuisse, non eum qui ob ficus duntaxat calumniam faceret, sed ob omnia homines deferret: sed cũ apud Latinos immutata sit sycophantæ significatio: nam sycophanta Græcis est calumniator, Latinis est impostor: sic & holophanta in omni re impostor, vel (vt ait Fest. lib.8.) qui omnia mentitur. Suspicor igitur codices Latinos falsarios esse, qui halophantam pro holophanta exhibent: nonnulli etiam halopantã. ego tamen crediderim verbum imitatione sycophantæ factum & amplificatione, vt non vnius rei delatio in eo verbo notaretur, sed omnium insimulatio contineretur. qui autem halopanta scribunt, leui nituntur coniectura, quòd omnia mentientem Pompeius explicet: ego illud *omnia* inesse in holophanta dico, & cùm Plautus scribit in Curg. Sc. Ædepol nugatorem. *holophantam an sycophantam hũc magis dicam nescio.* vicinitas nominum, & soni allusio, & sensus amplificatio ab ea quam scripsi literatura stant sine controuersia. si quis tamen pertinacius repugnet, equidem ei potius morem geram, quàm contrà tendendo hominem ad insaniam adigam. Pleraque in hoc doctrinæ genere quod tractamus, huiusmodi sunt, vt sine Reipubl. detrimento secus sentire & liberè dissentire liceat.

CAPVT VI.

Agger, albatæ mulieres, vertere pollicem; ducere sacra in pilentis, sentus, panis gradilis.

Agger. *Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens,* inquit Maro 5. Æneid. viæ autem publicæ, vt quæ militari labore erant munitæ, exaggerabantur, vt imber deflueret, minusque lutulentæ redderẽtur: proinde agger etiam pro via vsurpatur: Sidonius Carm. 24.

Antiquus tibi nec teratur agger:
Cuius per spatium satis vetustum
Nomen Cæsareũ viget columnis.

Iterum libro 1. epist.5. *Vel certè peruij pontes, quos antiquitas à fundamentis adusque aggerem calcabili silice crustarum crypticis arcubus fornicauit.* id est adusque viam: & sæpe sic in prosa etiam loquitur. Versus Horatij libro 1. satyra 2. est satyricæ obscœnitatis,

—mirator cunni Cupennius albi,

explicandus tamen. mihi videtur ex pudenda parte mulierẽ intelligere, ex albo ingenuam. in ingenuis autem stupra legibus vindicabantur, non item in libertinis. **Mulieres albatæ.** Ingenuę autem mulieres albatæ erant, libertinæ atratæ, nobiliores purpuratæ. Artemidorus, καὶ εἰ μὲν ἡ χλαμὺς εἴη λευκή, ἐλευθέραν ὁ ἰδὼν γαμήσει· εἰ δὲ μέλαινα, ἀπελευθέραν· εἰ δὲ πορφυρᾶ, εὐγενεστέραν ἑαυτοῦ. sic enim coniicit somnia ista & visa Artemidorus, quòd his essent solitæ vestibus vti ingenuæ, libertinæ, & nobiles. Cùm scribit Prudent. lib.2. contra Symm.

Spectant æratam faciem, quam crebra tridente
Impacto quatiant hastilia, saucius & quam
Vulneribus patulis partem perfundat arenæ,
Cùm fugit, & quanto vestigia sanguine signet.

intelligi arbitror pugnam retiarij, qui rete & fuscinam gerebat, & secutoris qui retiarium insequebatur. Vt premere pollices est fauere, vt Plin. ait, lib.28. cap.2. & hoc versu,

Fautor vtroq; tuum laudabit pollice ludum,

scribit poeta nobilis lib.1. epist.18. quo etiam pertinere videt̃ illud Glyceræ ad Menandrũ, τοὺς δακτύλους ἐμαυτῆς πιέζουσα, ἢ ἂν κροταλίζῃ τὸ θέατρον. ita **Pollicem vertere.** pollicem vertere damnãtis erãt, quod & à Politiano Miscell. cap. 42. præclare explicatum fuisse recordor: & in muneribus gladiatoriis, qui eum, qui succubuerat aduersario, occidi iugulariq; volebat, pollicem vertebat, vt mu-

nerarius: Iuuenal. sat. 3. —*& verso pollice vulgi*
Quemlibet occidunt populariter.
& Prudent. lib. 2. contra Symm. de Vestalibus, quæ gladiatores Romæ in eminẽti podio spectabant, quod decus & honos pro perpetua eis virginitate tribuebatur.

—pectusq; iacentis
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi:
Ne lateat pars vlla animæ vitalibus imis,
Altius impresso dum palpitat ense secutor.

Ducere sacra in pilentis. Virgil. 8. Æneid. —*castæ ducebant sacra per vrbem*
Pilentis matres in mollibus:
matresfamiliâs intelligit, quę sacerdotiis pręerant. nam sacerdotes & virgines etiam Vestales pilentis ferebantur: Prudent. ibid.

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento residens molli.

Artemidorus περὶ ἅρματος τετρώρου ita scribit, φημὶ δὲ ἀγαθὸν ἐλευθέραις γυναιξὶν ἅμα καὶ παρθένοις πλουσίαις, τὸ διὰ πόλεως ἅρμα ἐλαύνειν. ἀγαθὰς γὰρ ἱερωσύνας αὐταῖς περιποιεῖται. Sentus. Sentus apud Terent. in Eunuch. act. 2. sc. 2. dicitur horridus, à sentium horrore & spinis. sentus igitur est tanquam senticosus & spinosus & horrens. Prudentius ibidem,

Extirpamus enim sentos de pectore vepres.

sequitur enim mox,

Ne frugem segetemq; animæ spinosa malorum
Impediat sentis.

Gradilis panis. estque superioris quædam declaratio. Gradilis panis, vt & alio loco doceo, quibusdam in gradibus plebi Romanę diuidi viritim quotidie solebat: ad huius rei confirmationem duo Prudentij testimonia addam luculenta: vnum lib. 1. contra Symmachum,

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.

Alterum lib. 2. contra Symmachum,

Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quæ Ianiculo mola nota quiescit?

de pane enim hîc gradili loquitur, & molis pistrinorum, vbi pinsebatur. hęc mea capita multi iocabuntur esse monstra Horatiana, portentosa varietate membris vndique collectis conflata: nec inficiabor me id de industria fecisse. malui enim multa infercire & inculcare etsi male cohærentia, quàm studiosorum spem vacuis eludere auenis. Nunc video plerosq; qui idem genus scriptionis instituunt, magnifica singulis capitibus vestibula excitare & præponere, quæ nullum ædificium sequitur, sed area nuda. Ego mihi potius copiæ inseruiendum putaui, vt maiore beneficio demererer bonos iuuenes, quàm de ordine laborandum, quem alioqui hoc genus librorum, velit nolit, relinquere cogitur & negligere: aliorum enim huius generis libros singulos puta in vnum caput contractos & redactos, meis capitibus similes reddes.

CAPVT VII.

In Plauto quædam explicata, facere mutuum, nocturna ora, polluctus virgis, hira, summanare, vertere, Leucadia.

Plaut. explicatur. FAbulam Plauto docente spectator fui: inter spectandum Curculionem hæc annotaui: Sc. Quo te hoc. ostium oculissimum, ab eo vocari charissimum & gratissimum, quod tanquã oculus, quo nihil iucundius nobis est, planè censeatur. nam ex oculo finxit superlationem, vt ex ipso ipsissimum. Non me tamen fallit, in libris antiquis occlusissimum reperiri: sed auctorem alterius lectionis laudare possum Festum lib. 13. Sunt qui oculeissimum legant versu modulatiore, sequunturq; Priscianum lib. 3. cui etiam oculeus est ocellus per diminutionem. Eadem scena, *ego autem cum illa facere nolo mutuum.* PA. *Quid ita?* PH. *Quia proprium facio.* Facere mutuum. Parum illi videtur mutuum facere, quòd in mutuo ius nostrum remanet: proprium facit, vt iam alieni iuris id sit, & totum ad alium transeat dominium. Ibid. *quid antepones Venerio ientaculo?* nõ iniuriâ crediderim esse legendum, vt infrà, Venerius libellus dicitur. nam *Veneri à ientaculo* inscitum est, & iniquè per vimq; huc importatum. Ibidem,

Quasi tu lagenam dicas, vbi vinum solet
Chium esse.

iocatur ex eo q, cùm vino Græco ferè aqua maris admixta esset, Chio tamen non addebatur, sed meracum erat: Horat. lib. 2. satyr. 8.

Alcon Chium maris expers.

Sc. Flos veteris vini.

De paulo paululum hoc tibi dabo haud lubenter.

de poculo pleno quod erat potatura, paulum Veneri libat, id est, in honorem Veneris effundit. sic enim libare solebant, quod vel in aram faciebãt, vel in mensam quæ loco aræ erat, vel in focum qui sacer habebatur, vel in mare in honorem deorum marinorum: Ouid. 11. Met.

Isq; deos pelagi vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris & fumo thuris adorat.

& 5. Æneid. —*extaq; salsos*
Porriciam in fluctus & vina liquentia fundam.

vel alium etiam in locum. Sc. Placidè egredere. nocturni oculi sunt deformes, noctuq; non interdiu ostendendi. Nam deformitas minus apparet noctu: sic dixit nocturna ora Plaut. in Pœnul. Sc. Negotij qui sibi. Nocturna ora.

Quæ habent nocturna ora noctu sacrificatum ire occupant.

mihi autem etiam deformes significare videtur velut mali ominis, similesq; nocturnis auibus, quæ & ipsæ tantùm noctu visuntur. Sce. Placidè egredere. *persolæ nugæ*, non sunt vt quidam primi in literis ordinis censent, persicæ, sed solæ & meræ, vt,

—oculum effodito persolum mihi.

in Menæchmis, Sc. Ni mala. Plautus idem scribit: erat enim qui loquitur luscus. Sc. Placidè egredere. *polluctus virgis*, est virgis expositus, vt in pollucto Herculis omnia exponebãtur obuiis. Polluctus virgis. Ita in Plauti Rudẽte, Sc. Quis est qui. scribitur, *Non ego sum pollucta pago*: id est communis & publica pago. Eadem scena,

—auro contra cedo modestum amatorem,

valet, date mihi pari & æquo auri pondere repensum:

pensum: ego enim tantundem auri dederim: vt in Epidico, Sc. Honoris causa. *non carus est auro contra.* Sc. Migrare certum.

Radices cordis pereunt, chiræ omnes dolent.

Hiræ. hiræ lego (vnde diminutio hilla) id est, intestina: etsi eo nomine ieiunum intestinum intelligit propriè Festus lib. 8. Sc. Palinure quid. *Namq; incubare te satius fuerat Ioui:* hunc locum lib. 7. Æneid. sic explanat Seruius, *Incubare propriè dicuntur, qui dormiunt ad accipienda responsa: vnde est, ille incubat Ioui, id est dormit in capitolio, vt respõsa possit accipere.* Sic in Æsculapij templo dormire ad remedia per somnum accipienda solebãt. Sc. Date viam mihi.

Quin cadat, quin capite sistat in via de semita.

de via nobis isti semitam faciunt, ita viam angustam nobis reddunt: sed in caput cadent à me prostrati, & via aperietur & laxabitur illis deiectis: Plautus in Milite, Sc. Quantas res.

Huic illecebroso capite sistebas cadum.

legitur in quibusdam exemplaribus, *de via in semita.* Eadem scena,

Obsecro hercle facite ventum, vt gaudeam:

ambiguè dictum est, vel facite ventum, vel facite vt gaudeam ventũ, id est me venisse: Plautus in Cistellaria, Sc. Tum ante hac amaui.

Ventum gaudeo ad te ecastor.

itaque mox subiicit, vt ventum gaudeam. Eadem scena, *iacit volturios quatuor.* & mox, *Herculem iacto basilicum.* quædam erat talorum species in quibus effigies quædam sculptæ vel pictæ erant, vt vulturis, Herculis, & aliarum rerum. Vulturis autem iactus infelix erat: Herculis basilici, id est regij, faustus & felix. ergo qui eum iecit, vicit. Herculem autem basilicũ accipio, non qui vt in laboribus exantlandis leonis exuuiis esset vestitus, sed qui omnibus perfunctus ærumnis, cultu regio esset ornatus. Sc. Beatus videor. *quia vestimenta, vbi obdormiuit ebrius, summano:* Summanus deus est manium summus, id est Pluto, qui omnes auarissimè rapit in suum thesaurum: inde summanare, pro auidè rapere & furari Summani more, finxit lepidus poeta. Sc. Aedepol nugatorem. *vel qui ipsi vertant, vel qui alijs subuersandos præbeant.* id est qui fallant, vel fallendos præbeãt: à piscibus qui dum assantur, verrũtur: Plautus in Asinar. Sc. Vnum istorum. *Vorses quo pacto lubet.* Sc. Ædepol nugatorem. *Apud Leucadiam Oppiam:* suspicatus sum diu Leucadiam Oppiam mulierem fuisse libertinæ conditionis, eandemque meretricem, ad quam plerunq; damnosi & nequam mariti diuertebant. eandem opinabar Oppiorum libertã. Sed in antiquis voluminibus operiam scribitur, vt nõ dubitem pronunciare Leucadiam Leucadiorum fuisse in foro Romano stationem. verùm hæc nimis multa fortasse videri queant, & huic capiti iam finis est.

Summanare. Vertere. Leucadia

CAPVT VIII.

Fluuius proles Iouis apud Valerium Flaccum, pater, omnituens sol, Mars vigila; obuertunt pelago proras, Apollo interficit.

ATtributionem quandam Homerus fluuiis & perennibus & torrentibus addit plerunque, *διιπετέας* vocans: ac in iugibus quidem Grammatici & torrentibus, aquis cœlestibus increscentes interpretantur, præterquã in Nilo, quà neque ningit neque pluit, vt censent. tum igitur valere putant lympidum & clarum. Val. Flac. lib. 5. Argon. in Phasi prolem Iouis eleganter interpretatus est his versibus:

Fluuius proles Iouis.

Tunc tibi fœcundi proles Iouis, orte niuali
Arcados axe deæ.

Magnos fluuios poetæ patres, velut aliorum parentes, honorisque causa vocare solent, vt quidam censent: ego vt deos sic vocari arbitror. Valerius ibidem,

Et pater aurato quantus iacet Inachus antro.

Pater.

Euripides in Hecuba, *ἔνθα τὸν καλλίστων ὑδάτων πατέρα φασὶν Ἀπιδανὸν πεδία λιπαίνειν:* quanquam hîc potius patrem Euripides aquarum generatorem pulchrarum dicit. Cùm ab Homero, *ἠέλιος ὃς πάντ' ἐφορᾷς,* scribatur, eius vestigiis insistens Valerius de eo scripsit,

Hæc tibi fatorũ genitor tutela meorũ Omnituens.

Omnituens sol.

Cùm sibi opem alicuius dei precabantur, interdum sic loquebantur, vigila. itaque in bellum exituri duces dicebant Marti, Mars vigila: & apud Plaut. in Curcul. Sc. Placidè egredere. seruus qui vapulat, fidem Veneris implorans, dicit: *tuam fidem Venus: noctu vigila:* & Valerius Flaccus ibidem scribit, *Excubias Gradiue tene.* Nautę ad littus appulsam nauim in proram conuertebant, non solùm vt ad reditum, & aliam nauigationem parati essent, verumetiam id sibi ominantes: Valerius ibidem,

Mars vigila. Obuertũt pelago proras.

—atq; illi dextra sine versa magistri
Protinus in proram redijt ratis omine certo.

Virgil. lib. 6. Æneid.

Obuertunt pelago proras:

nam longius erant progressuri ad agrum Laurentem. Homerus, vt aliam linguam verbaq; tribuit diis quàm hominibus, vt Iliad. ξ. Chalcidem à diis, ab hominibus Cymidin vocari scribit, & Iliad. υ. Xanthum à diis, ab hominibus Scamandrum. quod & imitatus est Ouidius 14. Metam.

—& priscum pariter cum corpore nomen
Mutat, Oramq; vocat.

Iterum lib. 1. Metam.

Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat.

Ita & alium incessum, vt in Neptuno,

ἴχνια γὰρ μετόπισθε ποδῶν ἠδὲ κνημάων
ῥεῖ' ἔγνων ἀπιόντος, ἀρίγνωτοι δὲ θεοί περ.

Et eius imitatione Maro 1. Æneid.

Et vera incessu patuit dea.

Homerus occîdi facit ab Apolline & Diana qui morbo moriuntur, præsertim vehementi & acuto, vt ab Heraclide Pontico scriptum est: hinc illud eius,

Apollo occidit.

ἐλθὼν ἀργυρότοξος Ἀπόλλων οἷς ἀγανοῖσι βέλεσσιν

οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνον.

Idem æmulatus ſtudioſè Valerius Flaccus libro 3. Argon. —Triuiæq; potentis

Occidit arcana genitrix abſumpta ſagitta.

à diis enim illis immitti mortem exiſtimabant, præſertim velocem, & mortis eos auctores putabant.

CAPVT IX.

Proximus lictor, primus lictor, libertus verna, Seuir, libertus primus, collegium magnum, allectus.

Proximus lictor. IN officio magiſtratuum lictores quidam dicebantur proximi, qui quàm alij chariores magiſtratui erant, eiq; ſemper præſtò erant, & apparebant ante alios ſui ordinis: vt in inſcriptione peruetuſta, L. VALER. ACHILLEVS LICTOR PROXIMVS LAVRENS. Cicero etiam lictoré primũ in epiſt. 1. ad Q. Fratrem ſcribens vocauit, de Octauio loquens: *apud quem*, inquit, *primus lictor quieuit, tacuit accenſus.* niſi ſi quis proximũ primo adiunctum putet & ſecundum, quod verum non putem. Salluſtius quoque eodem loquutus eſt modo in bell. Iugurth. *ſed Hiempſal in oppido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui proximus lictor Iugurthæ charus acceptusq; ſemper ei fuerat.* (Primus lictor.)

Libertus verna. Non ſolùm ſerui domi nati vernæ dicebantur, ſed & liberi qui ſerui vernæ fuerant, etiam vernæ liberti dicebantur: quod vt nouum, etſi ab antiquitate repetitum, perſcribere volui. ſic enim in veteri inſcriptione reperi, FORTVNATVS AVGVSTI LIBERTVS VERNA: ille ſcilicet Fortunatus adſcripſit laudi ſuæ, q. in ædibus Auguſti natus eſſet. Sex erant Romanorum equitum decuriæ, Rhamnenſes, Tatienſes, Luceres, primi ſecundiq; : erant enim primi Luceres, & ſecundi, ac ſic quoq; Tatienſes & Rhãnenſes geminati erant. his qui præerant Seuiri vocabãtur: ac in inſcriptionibus antiquis Seuirum equitum Roman. reperimus: vt in hac, TRIB. MIL. LEG. VII. GEM. FELIC. VI. VIRO EQVIT. ROM. & in illa. X. VIRO STLITIB. IVDIC. VI. VIRO EQVIT. ROM. TVRM. (Seuiri.)

Libertus primus. Recordor annotare me nudis verbis, ordinem quendam libertorum fuiſſe, vt quidã primi, quidam ſecundi & tertij dicerentur: nunc id cautionibus & teſtationibus cõfirmemus veterũ inſcriptionũ, quarum in vna reperio, SOFRONIA CL. TERTIA SIBI ET P. SEXTILIO PRIMO ARVSPICI. & in illa, SE VIVO FECIT SIBI ET PETIÆ CL. PRIMÆ VXORI.

Collegiũ magnum. Erat & ordo quidã & dignitas etiam collegiorum, ac quoddam magnum dicebatur, vt aliis dignius & amplius: vt in inſcriptione, VIATORI COLLEGII MAGNI.

Allecti. Solebant Impp. quibuſdam hoc deferre honoris, vt quàuis vel quæſturã, vel tribunatũ non geſſiſſent, tamen eos inter illos qui queſtores & tribuni eſſent adlegerẽt, eiusq; ordinis eſſent, cuius q honoribus illis erãt functi: id quoq; ex inſcriptionibus cognoſcimus, vt ex hac, ADLECT. INTER TRIB. AB IMP. ADRIANO: & in illa, ADLECT. INTER QVÆSTOR. ADLECT. INTER PRÆTOR. Quaſdam cognitionis cauſas ex Suetonij Nerone intelligimus, quæ ad Cæſarem pertinerent: Cæſar autem plerunq; vice ſua alios qui de his cauſis cognoſcerent eligebat, vt ex inſcriptionibus eſt notum, vt hac, ELECTVS AD COGNOSCENDAS VICE CÆSARIS COGNITIONES: & ex illa, ELECTVS AD COGNOSCENDAS VICE CÆSARIS COGNITIONES, PROCOS. PROVINCIÆ AFRICÆ. nos inter legendum iſta obiter ex inſcriptionibus antiquis notabamus, & in mediũ conferebamus.

CAPVT X.

Flamen diuorum omnium, II vir quinquennalis, ædilis quinquennalis, ſcriba quæſtorius.

TRitum & vulgatum eſt ſuos pleriſq; diis fuiſſe flamines, vt Ioui, Quirino, Marti: vnde flamen Dialis, Quirinalis, Martialis: ſed illud rarius, quoſdam omnium deorum fuiſſe: quod cùm in auctoribus non ferè legamus, tamen in antiquis inſcriptionibus municipiorum, quorũ auctoritas calcanda non eſt, reperimus: vt in hac, PATRON. COL. FLAMINI DIVOR. OMNIVM: & in iſta, II VIR. QVINQ. FLAM. DIVOR. OMNIVM. & in illa, II VIRO QVINQ. DIVOR. OMNIVM. (Flamen omnium diuorum.)

Illud quoq; cognoſcere è re fuerit, duumviros fuiſſe municipales magiſtratus, qui ius dicebãt. Itaq; cùm duumviros dicebant, illi intelligebãtur. Interdum iuri dicũdo addebãt: vt in tit. illo, II VIR. I. D. Erãt & in municipiis alij duumviri quinquennales cognominati, in integrum creati quinquennium, cenſus tributiq; cauſa, vel potius quibus iuris dicendi cauſa in quinquennium ob ſpectatam virtutem is honos mandabatur, cũ aliis annuus eſſet, quod verius puto: aut in quinquenniũ continuabatur prorogabaturq;: vt in hoc tit. II VIR. QVINQ. BIS OB MERITA. aut etiam legibus & inſtitutis in quinquennium is magiſtratus creari ſolebat. (Duumviri quinquennales.)

Erant & quatuor viri in quibuſdã municipiis credo maiorib. qui & ius dicebant præerantq; decurionibus, vt duumviri in aliis. proinde & quatuor viri erant etiam quinquennales, quibus ob virtutem & merita magiſtratus ille in quinquennium in municipiis mandabatur: vt in illo titulo, IIII VIR. I. D. QVINQ. Nam interdum tantùm quatuor viri iuri dicundo dicebãtur: vt in illo titulo, IIII VIR. I. D. & in illo, IIII VIR. I. D. IIII. VIR. QVINQ. Diuinaculi capillum promittebãt, vnde & Plaut. ſcripſit, *promittã capillum optimum eſt*, in Rud. Sc. Intelligo. quod & religionis cauſa facere ſolebãt. indicio eſt vetus titulus iſte:

RELI-

RELIGIOSO A MATRE MAGNA CAPILLATO. Vt duumviri, sic & ædiles fuisse videntur quinquennales quidam in municipijs interdum, quibus lustralis honos is esset. nam vt colonis agros suos in lustrum locabant: sic & interdum in lustrum continuabant magistratum. id indicat inscriptio, ÆDIL. Q. IIII. VIR. I. D. Sed & alimẽtarij fuisse videntur ædiles in municipijs, qui alimenta prouidebant, vt suspicor, alimentarijs pueris, vt in hoc titulo, ÆDIL. Q. ALIM. Decuriæ erant scribarum, sed pro dignitate magistratuum, quibus scriptum faciebant, ipsis honos accrescebat. quæstorius enim scriba inferior ordine, quàm ædilitius aut prætorius, censebatur: atque ea sibi elogia adscribere solebãt, quibus magistratibus scribæ fuissent. indicio sunt veteres tituli: vt hic, SVLPICIANO SCRIBÆ QVÆSTORIO. & ille, CAPITONI SCRIBÆ ÆDILIC. Reperimus & lictores quosdam curiatos cognomento fuisse, qui, vt suspicor, triginta erant, curiarum triginta illarum lictores, in quibus sacra fiebant. indicio est titulus iste, LICTOR CVRIATVS QVI SACRIS PVBLICIS POPVL. ROM. QVIRITIVM. & ille, LICTOR CVRIAT. VIAT.

Aedilis quinquennalis. — *Scriba quæstorius.*

CAPVT XI.

Tentores, viatores, succonditor, procurator dromi, morator, factionarius.

IN priscis titulis, quæ ad factiones circi & ludos circenses nomina pertineant, multa reperimus, auctoribus tamẽ quod sciam non frequentata. Nam cùm tãto sumptu & studio ludi illi committerẽtur, dubium non est quin in ministerio & instrumento multæ fuerint nomenclaturæ, quæ ætatem ferre non potuerũt. quasdam igitur semisepultas reliquias effodiam, & in lucem apertumq; proferam. Illic ergo fuere tentores, qui, vt suspicor, equos & currus tenebant, antequam vices sortesque eorum cursus venissent: & viatores, qui ministri cursitabant huc illuc vltro citro iussu agitatorum, si qua fortè re egerent, ac illis præstò semper erant: fuere succõditores, illi, vt suspicor, sub currum & iugũ sese condebant, si fortè malè iuncti essent equi, aut loris se impedirent. horum mentio est in Epigrammate isto, M. VISPANIO FVLLONI TENTORI. quid si tinctori? M. VISPANIO MIGNIONI VIATORI. M. VISPANIO QVARTINO SVCCONDITORI. M. VISPANIO EROTI AVRIGATORI. M. VISPANIVS RVFINVS MEDICVS FACT. VENETÆ OLL. IIII. DD. Erat & procurator dromi, quem ego credo eius loci procurationem gessisse, vbi equos suos Veneti aut alia factio exercere solebant. dromus enim locum hîc significat, vt in hippodromo: estque planè hippodromus: vt in illa epigrapha, PROCVRATORI DROMI FACTIONIS VENETÆ. est & dromus ambulatio frequenter Græcis auctoribus. Erãt & moratores, qui, quantum coniectura consequi possum, quadrigarios & bigarios morabantur, ne ante tẽpus aut non suo ordine currerent, & vt inter missus interualla essent. eorum est mentio in illo titulo, Q. RAPIDIO Q. F. LEM. MVLIONI MORATORI LVDI CIRCENSIS. Factionarij vocabantur qui ex factione erant, puta vel Veneta, vel Russata, vel Albata, vel Prasina: vt in illo epigrammate, PRIMO ET SOLO FACTIONARIO. Erant & primi factionũ agitatores, qui erant videlicet in illo panno præstantissimi: vt in hac epigrapha, DIOCLI AGITATORI PRIMO FACT. RVSSAT. Erant & domini factionũ & magistri: quod ex illa cõstat inscriptione, MAGISTRO ET SOCIO DOMINO ET AGITATORI FACTIONIS PRASINÆ. & in illa, POLYPHEMO DOMINO ET AGITATORI FACTIONIS RVSSATÆ.

Tentores Viatores. — *Procurator dromi.* — *Morator.* — *Factionarius.*

CAPVT XII.

Cadauerosa facies, fodere latus, tecum oro, crepuerunt fores, capiti atq; ætati illorum.

CAdauerosa facies apud Terẽtium in Hecyra, act. 3. Sc. 4. declaratur variè, vt vndique solemus aliquã aucupari verisimilitudinis auram, cùm liquido nobis non constat qd vel in re vel in verbo insit. Alijs igitur subliuida est, & personata rubore & liuore: alijs pulposa & crassa, quasi carnosa, cùm caro propriè sit quæ anima caret. his & tertia accedet nostra: ac meritò tertia. non enim eam illis præponere ausim. Ego cadauerosam faciem, fœdam & turpem interpretor. dixerat enim hominem esse magnum, crispum, crassum, cæsiũ: cæsios autem oculos oderant, vt fœdos, quos in Catilina Sallust. notat. & rubicundus hic vt cruentus odio est. Cadauer autẽ quòd pollueret & funestaret, etiam auersabantur. hinc cadauerosa facies fœda, inuisa, auersanda. Nihilo secius & illud è communi sermone sumptum, in eodem non vulgò intelligitur, in eadem fabula, act. 3. Sc. 5. *dic iussisse te. PH. noli fodere: iussi.* quo in loco fodere, est latus alicuius manu vel pungere vel tundere, quod facimus monendi gratia & suggerendi & impellendi: vt apud Horat. lib. 1. epist. 6.

Mercemur seruum, qui dictet nomina, læuum
Qui fodiat latus.

Quid? quòd act. quarto scena quarta, leui interpunctiuncula orationis antiquitas corrupta est in hoc versu,

Egi atq; oraui tecum, vxorem vt duceres.

Archaismus enim est, tecũ oraui, pro te oraui:

Cadauerosa facies — *Fodere latus.* — *Tecũ oro.*

in quo genere dicendi non infrequens est comicus Plautus. Cùm quis exit foras, plerunq; comici scribunt, crepuerunt fores: vt in Hecyra act.4.sc.1. *sed ostium concrepuit.* id verò est quod Attici ψοφεῖν dicunt, quod Græci grammatici à κόπτειν differre tradunt, quòd illud exeuntium sit, hoc ingredientium. posterius etiam istud Latini comici pulsare fores dicunt aut pultare. quòd autem Athenis fores aperirentur foràs in viam, ideo eas aperire paràtes, ne quem foris eis pellerent, crepitu digitorum se velle exire significabant. Æquè illud act.3. scen.1. explicationem desiderat,

Crepuêrunt fores

> *Aliquid tulisse comminiscentur mali,*
> *Capiti atq; ætati illorum, morbus qui auctus siet.*

Capiti atque ætati illorum.

in quo illud *capiti atq; ætati illorum* malè precantis arbitror, & diras malasque preces interponentis, vt sit, quod illorum capiti eueniat, vt apud Aristophanem in Acharn. εἰς κεφαλὴν σοι, & apud Maronem 8. Æneid.

> *—dij capiti illorum generiq; reseruent.*

Quibusdam etiam se implicant atq; induunt tricis Grammatici optimi in illo fabulæ eiusdem loco, act.2. scen.2.

> *Hanc Bacchidem amabat, vt cùm maximè tum Pamphilus.*

sed in eo mihi videntur dum nimium intelligunt, nihil intelligere. ego enim in oratione defectum esse arbitror, cuius supplementum sit verbum *amabat* iteratum. Sensus enim est, hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus vt cùm maximè amabat. quod est, nunquam magis quàm tum amauerat.

CAPVT XIII.

Herba macta apud Catonem, fortax, luna silens, sitiens, artire, digiti primores & crassi, glutus, mateola.

CATO cap.37. *Ex segete vellito ebulum, cicutam, & circum salicta herbam actam, vluámque.* conuentus egêre grammatici, vt quæ sit herba acta decernerent, & ad conuentuum illorũ vadimonium medici adfuêre: sed nondum constitui quid esset potuit, atque non in perendinium, sed in laxiorem diem id dilatum est. Ego *herbam mactam* legendum crediderim, vt adulta grandisq; herba, quæ inter salicta prouenit, nec fenisecem metuit, intelligatur. huic scripturæ adstipulantur vetera Plinij exemplaria. *Facito,* inquit Cato cap.38. *fortax totam fornacem infimam complectatur.* vt à fornice fornax, ita à fortitudine fortax dici videtur: quo verbo censetur totus imus camini gyrus & soli tegumentum pauimentatum & saxeum. θαῤῥὸς à Græcis vocari videtur: Hesychius, θαῤῥὸς λίθος ὁ ὑποκάτω τιθέμενος ἐν τῷ ἰπνῷ ἐν τοῖς μεταλλοῦσιν. Lego autem non multò pòst, *latere summam statuito,* non, vt editum est, *lateres.* *Vel materia quernea viri sicca alligato,* scribit ibidem Cato, quæ verba de mendo suspecta mihi sunt: ac si diuinare licet (quod equidem iam pro meo iure videor facere posse, præsertim qui iam toties diuinationẽ vsurparim, vt vsu meam fecerim) legendum crediderim, *vere sicca alligato,* vel *viridi sicca,* vt sicca dolia viridi materia alligentur. quidam sic legũt, *non sicca,* sed omnino melius sit legere, *viridi colligato.* Cap.40. *Vites inseri oportet luna silenti*: Luna silet cùm in coitu est: Plinius lib.16.cap.39. *Inter omnes verò cõuenit vtilissimè in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij silentis Lunæ appellant.* Lunam etiam sitientem dicit his verbis Plin.lib.17.cap.9. *fimum inijcere terræ plurimum refert fauonio flante, ac luna sitiente.* Cato cap.40. *surculum aridum præacutum inter librum & stirpem artito primores digitos duos.* hîc primores digiti tenues intelliguntur, quòd digiti primore sui parte minus crassi sint: vt quodam in loco etiam exponere me memini. Itaque Cato his crassos opponit, ita scribens, *stirpem oblinito digitos crassos tres.* Artire autem ibidem apud Catonem est demittere, adigere, inserere, immittere: vt, *surculum aridum quem artiueras eximito: eo artito surculum, quem inserere voles.* Iterum cap.41. *eo surculos præacutos artito.* Vitis Catoni interdum est palmes vel flagellum vitis: vt cùm ibidem de insitione sic loquitur, *Si vitis vitem continget, vtriusq; vitem teneram præacuito, obliquo inter sese medullam cum medulla libro colligato.* Capite 45. ait, *locus bipalio subactus sit, benéque terra tenera sit, benéque glutus siet*: Festo libro septimo, glitus locus dicitur tener & subactus: vel ita in Catone legendum sit, vel vtroque modo dicatur, vt maxumus & maximus. *Maleolo,* inquit capite 45. *aut mateola adigito*: aut mateola fustis est, aut legendum, vt ferè crediderim, *materiola*: id est ligneo fuste. moueor tamen constantia exemplarium Plinij & Catonis, in quibus mateola disertè planeq; legitur, vt contrà si sentiam, velut tabulis refelli facilè possim: tamẽ quasi materiola intelligat.

Herba macta. Fortax. Luna silens. Luna sitiens. Primores digiti. Crassi digiti. Artire. Glutus. Mateola.

CAPVT XIIII.

Impilia, mison, ceraunium apud Plinium.

PRudentis esset nihil nisi firmum & perspectum, modisque omnibus exploratum in medium afferre potius, quàm leues coniecturas sectando magnam hominibus calumniæ cupidis occasionẽ reprehẽdi præbere: sed me iuuat ex periculo coniecturas captare & scribere, potiusque periclitando aliorum sententiam elicere, quàm taciturnitatem silendo fouere. Locus est in Plinio lib.19.cap.2. vlcerosus & mala non tangendus manu, sed quem vel sanabo vel irritabo. sic autem scribitur, *Theophrastus auctor est esse bulbi genus circa ripas amnium nascẽs, cuius inter summum corticem eamq; partem qua vescantur, esse laneam naturam, ex qua mapalia vestesq; quædam conficiantur.* Quis vnquam obsecro audiuit ad mapalia opus esse lanea natura potius quàm cementis aut materia? hoc autem cùm è Theophrasto sumptum sit, videamus ecquid mapalia eius sententiam attingant. sic ergo scribit lib.7.histor.plant.cap.13. ὑφαίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ πώδια, καὶ ἄλλα ἱμάτια. Theodorus Gaza togas & vestimenta

Impilia.

menta ex ea texi vertit: ego in Theophrasto legendum credo ποδεῖα, eoque nomine pedum tegumenta intelligo, quæ ex coacta lana fiebant. Pollux lib. 2. Onom. ποδεῖα τοὺς περὶ τοῖς ποσὶ πίλους. cùm autem, quod vnicum in rebus desperatis remedium reliquum esse videbatur, libros Plinij veteres consuluissem, partim reperi mapilia, partim impilia: vnde consarcinata mapalia. Igitur scribendum conijcio *impilia*: impilia autem significabunt coactilia, qualia pedibus inuoluendis calceandisque adhibebantur. Hæc vox apud Vlpianum l. argum. ff. de aur. & arg. legat. extat, qui impilia vestis loco esse dicit: & apud Hesychium qui ναντὰ esse refert. ναντὰ, inquit, τοὺς πίλους καὶ τὰ ἐμπίλια. hæc sic inuoluunt pedes, vt vesti cedant. nam tegendis obuoluendisque pedibus è coacta lana fiebant. Latius tamen patere videtur posse, Hesychio auctore, quàm vt tantùm pedum operimenta complectantur. Hęc cùm scripsissem, animaduerti in eadem sententia esse Iurisconsultorum facilè principem Iacobum Cuiaciũ, & vt verum fatear, amare me cœpi, quòd quæ tam acutus ingeniosusque interpres videret (quid enim ille in literis non videt?) ea me hominem tam stupidum & hebetem non fefellissent. Sed vt hoc caput non sine corollario abeat, eod. lib. cap. 5. lego è bonæ fidei libris, *Inula ne minus quàm ternorum pedum*: non vt in exemplaribus propagato errore celebratur, *nullàne*: quod Plinij sententię non videtur conuenire. Capite tertio eiusdẽ lib. quod Plinius in Cy-

Mison.

renaica prouincia tradit vocari misy, mison appellari scribit Athenæus libro secundo, his verbis, ἡ τῶν ἐγχωρίων τούτων γένησις ἅμα καὶ φύσις. οἷον τοῦτε ὕδνου καὶ τοῦ φυομένου περὶ Κυρήνην, ὃ καλοῦσι μίσυν. Sed

Ceraunium

& quod mox Plinius ceraunium in Thracia dicit vocari, iston Athenæus appellat libro secundo, his verbis, δοκεῖ δὲ ἡδὺ σφόδρα τοῦτο εἶναι, καὶ τὴν ὀσμὴν ἔχειν κρεώδη, καὶ τὸ ἐν τῇ Θρᾴκῃ γινόμενον ἴσον. Cùm autem Plinius misy carnosius esse dicat quàm tubera, Athenæus odorem carnium habere, non tubere carnosius esse scribit. Cæterũ vtra lectio melior sit, eáne quæ publica est in Plinij exemplaribus, an quam Athenæi codices proferunt, illi statuant quos in amplissimo gradu doctrinæ Minerua collocauit.

CAPVT XV.

Quædam libro primo Propertij explicata & emendata, Ascanius, Pege.

TAnta versuum Propertij iucunditas & amœnitas est, vt eos dictantibus Gratijs à poeta exceptos censeas: Tantùm optarem ad aliam potius quàm amatoriã materiam beatam illam & candidam ingenij venam contulisset, vt iuuẽtuti tutius legi posset. Locos paucos ex eius libr. 1. in numerum malè peritura-

Propertius illustratur.

rum chartarum referre, & versus immortalitate dignos nostra ex parte mortalitate damnare decreui. Eleg. 2. ait,

Pollucem cultu non Elaira soror:

sic editiones pleræque habent: Ilaira tamen; vt à Beroaldo diligentissimo ad anxietatem Grammatico legi animaduerto, defendo, cùm ita ab interprete Lycophronis appelletur. Eleg. octaua,

Vt te felici vectam per cerula remo.

librum manu scriptum vidisse me recordor, in quo scriptum disertè planeq; erat,

Vt te felici præuecta Ceraunia remo.

quam videtur Beroaldus scripturam secutus esse, nec contemnenda est: nec tamen hoc à me in eam partem dicitur, quòd alterã summouendam putem. Eleg. 11.

Et modo Thesproti mirantem subdita regno
Proxima Misenis æquora nobilibus.

haud scio an vlli sint in Propertio versus qui lucem interpretationis magis quàm hi desiderent. eorum istam esse sententiam crediderim, Nobiles quidam Romani magnificas habebant ad Misenum villas, molesque nonnulli in mare iecerant: æquor certè proximum villis suum fecerant: ijdem illi etiam Thesprotiam totam suis possessionibus occupabant & tenebant, Thesprotique regna sua fecerant: ita cùm ipsi Thesprotiæ reges essent, & mare ad Misenum occupassent, illud suo regno subiecerant: vt si Gallus imperaret Insubriæ, eam Galli regno subditam diceremus. Thesprotiam autem totam in paucorum Romanorum ditione fuisse, atque adeo Epirũ, cuius pars Thesprotia est, ex hoc Strabonis loco lib. 7. Geogr. intelligimus, ἀλλ᾽ ἐνστρατοπεδεύουσιν αὐτοῖς Ῥωμαῖοι τοῖς οἴκοις. καταςαθέντων ὑπ᾽ αὐτῶν δυνάσται. quod & è lib. 2. de re rust. Varronis etiam coniectu perfacile est. In Surrentina etiam plaga Papinius Ambraciæ, quæ Thesprotiæ attribuitur, mentionem facere quibusdam videtur libro secundo silua secunda, in his versibus,

——patrij lætum quinquennia lustri
Cum stadio iam pigra quies, canusq; sederet
Puluis, ad Ambracias cõuersa Gymnade frondes,
Trans gentile fretum, placidi facundia Polli
Detulit.

sed potius tamen videtur de ludis Ambraciæ & fortasse Actiacis dicere, qui trieterici erant: sed eo anno ita fortè accidit, vt sequerentur quinquennales ludos Neapolitanorum. fortasse etiam Propertius ait proximas numerari Thesprotiæ prædijs & æquori, & subijci tamen maritimas ad Misenum possessiones, & proximi maris amœnitatem, Cinthia admirante & vix putante quicquã pulchrius & amœnius vsquam terrarum esse posse. atque hanc in sententiam sum propensior. In Epiro autem ad Thyamin pulcherrimam & amœnissimam villam Atticus habebat: & Cicero ad Atticum libro 4. epist. de illorum locorum amœnitate ait, *hoc scito, Antium Buthrotum esse Romæ.* Eleg. 18.

Ascanius.

Crudelis Minyis dux erit Ascanius,

pari obscuritate caliginosum est: sed è Strabone

bone facem præferre lectori prælucereq; possumus, qui Ascanium lacum & regionem duplicem esse scribit, in Phrygia & in Mysia, quibus ab Ascanio duce nomē inditum est. Ascanius igitur, à quo & lacui in Mysiā & regioni nomen est, talis calamitatis dux & auctor Minyis rapto Hyla & adempto Hercule erit, id est Ascania regio. Eleg. 19.

Hic erat Arganthi Phlegræ sub vertice montis.

Ad Prusam mons erat Arganthonius, vt Strabo inquit, lib. 12. & Apollonius: eum Orpheus Arganthum nominat, vt & Propertius. in *Phlegra*, quæ nusquam illis in locis fando audita est, hæretur. ego *Pegę* legendum censeo. hoc enim nomine fons erat in quem Hylas cecidit. Apollonius lib. 1.

Pegę

αὐταρ ὅγε κρήνην μετεκίαθεν, ἣν καλέουσι
πηγὰς ἀγχίγυοι περιναιέται.

CAPVT XVI.

Thyamis, Brimo, Cicero & Propertius emendantur.

TITVS Pomponius Atticus in agro Buthrotio prædia habuit, vt notum esse cōfido ex lib. 7. epist. Cic. ad Attic. Buthrotum autem coloniam amnis Thyamis alluebat, vt omnes vno ore geographi describunt, ne eorum testimonijs citandis tempus frustra terā. hæ me rationes non leuiter permouent, vt cū à Cicerone 2. de Legibus scribitur, *sed tamē huic amœnitati, quam ex Quinto sæpe audio, Thebanus Epirotes ille tuus nihil opinor concesserit*: labeculam inesse aliquam putē: cùm enim videatur de fluuio loqui, quem cum Fibreno comparet, nomenque Thebani, fundi potius quàm fluminis sit, nec illis in locis vllus fluuius Thebanus memoretur: luxatam fuisse scripturā crediderim, & in Thebanum pro Thyami degenerasse. legendum igitur crediderim *Thyamis Epirotes ille tuus*. Ita Amaltheum fundus erit Attici, quem alluebat fluuius Thyamis, vel, vt alij libri habent, Æmathium. Cicero li. 7. epist. 2. ad Atticum, *Q. Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamin videret*. Videtur & in Propertio (miscellam enim scribimus, & cinnum è diuersis tanquam liquoribus & aromatis miscemus & temperamus) vnius elementi mutatione conclamatus & propè desperatus esse, li. 3. c. 21.

Thyamis

Cicero emendatur.

Propertius emendatur.

Mercurioq; Sais fertur Bœbeidos vndis
Virgineum primo composuisse latus.

Antonius Muretus vir disertus & diligens mēdum horum versuum primus animaduertit, hominesque ad emendandum excitauit, & impulit. is monuit in veteribus libris nō Sais, sed Sanctis legi: sed cùm in istis tenebris lucē nullam dispicerent interpretes, ex eo verbo Sais fecerant, quæ Minerua est, eamque & castissimam & innubam, Mercurio tamen prostituerant & substrauerant. sed istam interpretationem mores Mineruæ aspernantur, & priscorum religio damnat. Ego ex primo Brimo faciendum existimarim, legendumq;,

Mercurio & sanctus fertur Bœbeidos vndis
Virgineum Brimo composuisse latus.

Brimo.

βριμώ, inquiunt grammatici Græci, ἡ περσεφόνη. φασὶ δ' ἑρμῆν ἐρασθέντα, ἐπὶ κυνηγεσίαν ἐξιοῦσῃ θελῆσαι βιαίως μιχθῆναι· ἡ δ' ἐνεβριμήσατο αὐτῷ, ὁ δὲ φοβηθεὶς ἀπέστη. ista grāmatici Græci scribunt, qui & negant Mercurio cum ea stupri consuetudinem fuisse: quod nec planè dicit Propertius, etsi id fortasse significat. in quo vt puto alios auctores sequutus est: nam Grammatici Græci ab ea perterritum fuisse narrant Mercurium, cùm vim ei inferre vellet. Audiui qui dicerent Propertij sententiam quatuor versibus absoluēdam esse, & Ischomachæ suspicarentur, de qua Lapithis & Centauris cruenta pugna fuit, primū à Mercurio pudicitiam imminutam fuisse. illi autem *Mercurio sanctis*, sine coniunctione legendum contendebant. quorum sententiam magis adeo ne prætermitteremus, quam quòd magnopere probaremus, in medio proponendam esse censuimus: pro suo tamen quisque sensu alterutram velit sententiam vel approbet vel improbet.

CAPVT XVII.

Hasta sanguinea, soli fidei solemne, ille dies piter, & quædam alia in Liuio lib. 1. expensa.

HAstę sanguineæ sunt quę factę sunt è sanguineo frutice vel è sanguinea arbore vt multi censent, quæ quòd coloris erant cruenti, ideo & ijs ad bellum inducendum fetiales vtebantur. nollem huc sagmineam homines mutandorum verborum magis cupidi quàm polypi colorum induxissent. Liuius lib. 1. *vt fetialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret*. nam etsi pura & sine ferro ea hasta erat, tamen quòd sanguinei erat coloris, etsi non ferro præpilata, belli cruēti significationem habebat. sed crediderim eam hastam, cuiuscunque ligni hastile haberet, sanguine cruentatam fuisse, vt cruentum atroxque bellum minaretur. id alio etiā loco me recordor iam attigisse. Sed quia Liuij facta mentio est, in eo, *Numicum* & *Numicium* legi posse crediderim, cū vtrunque dicatur: hoc Dionysio, Zonara, Ouidio auctoribus: illud Marone, Silio (etsi in eis quodammodo ambiguum est) Seruio, & Vibio asserentibus. Tiberinum autem Ouidius 14. Metamorph. qui,

Hasta sanguinea.

—regnum Tiberinus ab illis Cœpit,

scribit, sine controuersia defendit: & *Tiberinum* nō *Tiberium* in Dionysio legit Zonara. Eodem Liuij libro, *dextra autem Hercules data*, constanter defendendum est. nam dextra Euandro data Hercules se omen diuinitatis accipere dixit, & se fata, id est, ea quæ Nicostrata cecinerat, impleturum, aramque maximam cōditurum & dicaturū. nam ei omen diuinitatis Euander fecerat, ea memorans quæ de matre Carmenta fatidica muliere audierat. Ibid. *qui creari patres*

tres possent, etiā aduersus doctissimos criticos meritò defendimus. etsi enim patricij erant, q ciere patrem poterant: tamen nō ex eo efficitur vt ciere patrem hîc legamus, cùm patres à patricijs distinguat: & patres ab honore dicat vocatos, patricios autem eorum progeniem. Sed & *Talaßius* ibid. melius gemino sigma scribitur, quam vnico, vt Talassionem geminato sibilo apud Martialem legimus: nec Græcorum hîc plus auctoritati ad veriloquia linguæ suæ & originem ista referētibus defero, quàm Latinis hominibus & versibus credo. Nihilo secius &, *in vado statuit*, retinēdum censeo. Sed &, *locis circa densa obsita virgulta obscuris*. nam densa valet densè, vt apud Maronem 2. Geor. *densa sere*: qui autem *ob sita* duobus vocabulis legunt, & præposterè collocatam præpositionem putant, fidem mihi nondum faciunt, cur ita legendum censeam. Iam, *soli fidei solemne*, quidni probemus, vt ei non cum alio deo cōmune sacrum institutum fuisse communenq; rem diuinam, sed soli seorsum intelligamus? sed & cùm in antiquis monumentis legatur, *Tum ille dies Iupiter*, crediderim legendum, *tum ille diespiter*. Ille enim ad amplificationem dicebant, & simul oculos in cœlum attollebant, vt apud Plautum in Amphitru. Sc. Qui me alter. *quod ille faciat Iupiter*. quod à me alio etiam loco docetur. Quòd scribit ibid. Liuius, *si patres auctores fierent: hodie quoq; in legibus magistratibusq; rogandis vsurpatur idem ius vi adempta, priusquam populus suffragium ineat in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt*: hanc habet, opinor, sententiā, olim solitum fuisse patres auctores fieri post populi comitia, vt & Cicero scribit pro Plancio. tum enim magistratum non gerebat is, qui suffragio populi ceperat, si patres auctores non erant facti: at verò postea vsurpatio quædam retenta est huius rei, non vt comitijs factis patres probarent vel improbarent, sed vt ante comitia in incertum tamen euentum auctores fierent. neque enim plerunque quod censuerant, populus decernebat: interdum etiam vi facta ne auctores quidem fiebant.

Soli fidei solemne.

Ille diespiter.

CAPVT XVIII.

Socij nauales, coniurati, Eleusis, Hercyna, & quædam in Liuio lib. 45. emendata.

VEniant in partes & quædam è 45. Liuij, quæ solita nostra perstringamus breuitate & excutiamus. Principio quòd summi Grāmatici pugnant, *Incertæ rei gaudium*, non vt perscribitur in codicibus, *certè rei*, equidem probare non possum, quia animo populus Romanus lætitiam conceperat velut è re certa & indubitata: res enim incerta gaudium non faceret, sed spem quandam metu suspensam & anxiam. gaudium igitur tanquam certæ rei euanuit. nam rem certam & exploratam populus crediderat, & magno gaudio incesserat, resedit tamen omen, & augurium remansit in animis victoriæ, è præcepta lætitia, quæ iam euanuerat. Vt coniurationem vocare solebant genus quoddam militiæ à sacramēto diuersum: ita à militibus coniuratos seiunxit Liuius, vt milites sint qui sacramento dixerunt, coniurati qui vnà iurarunt simul, non singuli sacramento dixerunt, quibus quia iustū militiæ sacramentum deerat, proinde nec iusti milites censebantur. sic aūt scribit, *vt consul quos præter milites sociosq; nauales coniuratos haberet, dimitteret*. ac socij nauales erant, qui propter census exiguitatem non ad terrestria bella legionesq; centuriabantur, sed in classe belloq; nauali militabant. Polybius, πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτους δὲ παριᾶσι πάντας εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. Eodem Liuij libro, *Conferta tota vrbe deorum immortalium templa*, sine supplemento verbi *adierūt* sententiam absoluere animaduerto. Pro, *pullo amictus illo Perseus ingreßus est castra*, legendum suspicor, Pullo amictus villo, vel, pullo amictus filo Perseus, id est, pulla veste amictus. & pro, *ad Leusinem trangreßo*, ad Eleusinem: sic enim vicus in Ægypto vocabatur, vbi Grāmaticam etiam docuit Callimachus. Suidas in eius vita, πρὶν δὲ συσταθῆναι τῷ βασιλεῖ, γράμματα ἐδίδασκεν ἐν Ἐλευσῖνι κωμυδρίῳ τῆς Ἀλεξανδρίας. Eodem porrò libro crediderim legendum, *gratulariq; senatui iuberent, & indicare*. Quid? an non pro, *aduertæq; gladijs regnum in dubium adductum esse*, legēdum est *aperte*? nam non possum adduci vt *aduertam* proprium nomen esse credam. Quòd autem Hercynæ meminit Liuius, ne quis insolentia nominis hominibus Latinis vix fando vnquam auditi moueatur, eā virgo fuit, Proserpinæ comes, à qua & fluuius Hercyna nomen consecutus est. in templo consecratum virginis illius simulachrum anserem manibus gerebat. Atque vt nonnulla prætermittam, non enim omnia purgare decreui, & erroribus Liuij exhaurien dis bonam fidelemque nauauit operam vir eruditissimus Carolus Sigonius, quem ego & antiquitatis peritissimum, & bonorum scriptorum intelligētissimum, & eruditissimum nominare meritissimò possum, vt si quid reliquum sit in Liuio, perexiguum videri debeat, in quo leui paruaque opera alij defungantur, ego tamen magna, qui & ingenio & eruditione destitutus, in procliui laboro & facili. sed tamen vt nonnulla prætermittam, pro, *victimas quas traducendas in triumpho vindicauit*, libenter legerim, & prope ambitiosè, *in triumphum dicauit*: & pro, *Igitur vium Iguuium*: Sed quid plura commemoro, ac non ea potius relinquo alijs, quæ restant? strictim enim & per transennam omnia aspicimus: & innatantia eminentiaque & de industria ab alijs omissa, quòd neminem fallere possent, nobis minorum tanquam gentium interpretibus relicta sunt.

Coniurati

Socij nauales.

Eleusis.

Hercyna.

CAPVT XIX.

Tibi

Tibi nomina mille apud Maronem, inanitas, aeris campi, quædam alia in Marone explicata.

Tibinomina mille.

TIBI *nomina mille, Mille nocendi artes,* non ſine cauſa & ratione à Marone 7. Æneid. dictum eſt. nam in precationibus, cuius numinis potentia magna erat, eius vires commemorabant, & pro officijs nomina attribuebant, quorum enumeratione dignitas dei creſcere videbatur. ſed & in quadam inſcriptione legimus, ISIDI MYRIONYMAE SACRVM. & Cic. in Timæo: *mundus igitur & cælum, ſiue quo alio nomine gaudet, hoc vocatus eſto.* & in euocatione deorum apud Macrobium libr. 3. Saturn. cap. 9. *Dis pater, ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt vocare.* Nos verò & alia in Marone explicare conabimur.

——Sic tota paßim regione vagantur
Aeris in campis:

Aeris in campis

ſic Maro ſcribit libro ſexto, an quòd inanis tota illa plaga ſit corporibus carens, animasque & vmbras aerias eorum vice habeat, & aere vacuo diffuſa ſit & obſeſſa? aerem enim inane appellari non eſt inuſitatum. Quin inanitas de mari etiam dicitur: Plinius lib. 6. cap. 1. *Non fuerat ſatis Oceano ambiße terras, & partem earum aucta inanitate abſtuliße.* Nam malè *immanitate* ſcribitur. an verò quòd in ditione ſunt Ditis regiones atræ & caliginoſæ, id eſt, aeriæ? poetæ autem Greci ἠερόεντα quoque κέλευθα, id eſt vias aerias appellant, quæ ad Orcũ ferunt. Æneid. 3.

Inanitas.

Terra procul vaſtis colitur Mauortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo,
Hoſpitium antiquum Troiæ.

Maro hîc imitatus eſt Euripidem, qui in Hecuba ſcribit de Polymeſtore,

ὃς τὴν ἀρίστην Χερρονησίαν πλάκα
Σπείρει, φίλιππον λαὸν εὐθύνων δορί.

Maro enim, vt & Euripides, gentem Martiam dicit, & campos frumẽtarios. vaſti enim campi, ſunt magni campi, qui quòd arabantur & ſerebantur, frugiferi intelligi debent. Eo autẽ in libro Maro ab Euripide diſſentit. ſcribit enim Polydorum iaculis cõfoſſum multis fuiſſe, quæ & in ſepulchri aggere viridanti ſilua fruticata ſint: contrà Euripides eum ab hoſpite & educatore Polymeſtore cæſum clàm, & in mare proiectum fuiſſe. nihilo ſecius & ab eo diſcrepat in Polixenæ cæde. nam Maroni cæſa ad buſtum Achillis fuit, & in Troade. ſcribit enim eod. libro,

O felix vna ante alias Priameia virgo,
Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis
Iuſſa mori.

Euripides eam in Cherroneſo ſcribit ad inanem & honorarium Achillis tumulum immolatam fuiſſe. Philoſtratus in Heroicis eam dicit vltrò ad ſepulchrum Achillis ſponſi ſui gladio incubiſſe. Æneid. 4.

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,

quòd dicit Maro, ſic declarandum arbitror. mors eſt quædam naturalis, cùm fatalem annorum ſummam confecimus, vt cùm morimur in ſenectute profunda: mors eſt etiã merita, vt quam bellorum caſus, & morbi intemperantia & cruditate quæſiti, aut ſcelera & crimina afferũt. meruit enim mori, qui in aciem prodijt: hinc illud Æneæ 2. Æneid.

——& ſi fata fuiſſent
Vt caderem, meruiſſe manu.

Is quoque mortem laceſsit, qui luxurioſè intemperanterque viuendo valetudinem labefactat. at nec fato nec merita morte Dido occidebat, ſed morte immerita, vt ſubito furore correpta. Itaque fatali morti & naturali, quæ contingit cùm quis non moritur ante diem:

Sed miſera ante diem ſubitoq; accenſa furore,

Virgilius opponit, idque nos alio loco etiam declaramus.

CAPVT XX.

Dicis cauſa, Perſica, Pecunia dea, maletractatio, poſtulationes, Sermones & epiſtolæ Horatij.

DICIS cauſa quod apud Lucret. 2. lib. vſurpatur, eſt ὅσον ἀφοσιώσασθαι, id eſt leuiter & defunctoriè & vtcunque agere: tractum ab his, quæ vt religione defungamur, vtcunque facimus, cùm ſimulata olim in ea pro veris haberentur, & qualiacunque ferè pro optimis dicarentur. Deducitur autem nomen iſtud non à verbo dico dicis, ſed à verbo dico dicas: eſtque tanquam dicationis cauſa. Perſica dea erat à perficiendo appellata, quæ obſcœnæ libidini patrandæ præerat. Perſica etiam natura à Lucretio lib. 2. vocatur, quæ procreationi & perfectioni rerum præeſt,

Dicis cauſa.

Perſica

——ad extremum creſcendi Perſica finem.

etſi aliter ſcio hunc locum antea excuſum fuiſſe in exemplaribus: quod tamen in exemplari perueteri & ꝑpè carioſo reperi, ex quo quæ deſcripſeram eruditiſsimo viro Dionyſio Lãbino impertiueram, teſtatum relinquo, & verum ſincerumque puto. Sed & hic, vt antẽ ferè ſemper, varietati ſtudemus, & quicquid in buccam venit, garrimus.

——Etſi funeſta pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,

Pecunia dea.

ſcribit Iuuenalis: conſtat tamen pecuniam in deorum numero repoſitam fuiſſe, vel Arnobio auctore: ſcribit enim lib. 4. aduerſus Gentes. *quis ad extremum deam Pecuniam eße credat, quam, velut maximum numen veſtræ indicant literæ donare aureos annulos, loca in ludis atq; in ſpectaculis priora, honorum ſuggeſtus ſummos?* Quæ mala tractatio à multis dicitur: ea maletractatio vno vocabulo ab Arnobio eodem libro dicitur, vt cùm apud Rhetores actionẽ malæ tractationis legimus, vno verbo intellexiſſe videatur: locos proferam, *Et tolerari forſitan hæc maletractatio poſſet.* Iterum, *Immunes tamen à deorum maletractatione nec ſic eſt is*

Maletractatio.

ſic eſtis. Status capitis eſt apud eundem libertas. nam ſoli liberi caput habere, ſerui ſine capite eſſe in ciuitate cenſentur: eius verba ſunt, *Vbi ſtatus capitis, & conditio ſeruitutis, vbi vulnera, cædes, cruor?* Poſtulationes vocantur cùm ob mõſtrum, oſtentum, prodigium, errorem in ceremonia, ſacrificium vel expiationem poſtulare dij videntur: hoc verbo vtitur M. Tullius de Aruſpic. reſponſis. ſed & Arnobius ita dicto libro ſcribens, *in ceremonijs veſtris rebusq; diuinis poſtulationibus locus eſt, & piaculi dicitur eſſe contracta commiſſio.* Epiſtolas Horatij in ſatyris numerat Sidonius car. 9. cùm canit,

Poſtulationes.

Epiſtolæ & ſermones Horatij.

Non quod per ſatyras epiſtolarum
Sermonumq; ſales.

quod annotare viſum eſt: quia etſi licenter, vt à poeta nouitatis aucupe, dictum videri poteſt: tamen etiam eſt in eis ſatyricum quiddã, vt ſatyræ Horatij in epiſtolas & ſermones non incommodè diuidi queant. Scribit idem, Ciceronis verbum eſſe eſſentiam, & indoloriam: eſſentiam tamen alijs Grammatici & Rhetores attribuunt, & in Ciceronis libris (3. Tuſc. 2. de offic. & 2. de finib.) indolentiã nõ indoloriam reperimus. Sed verba Sidonij in epiſt. ante car. 14. ſubſignemus, *Lecturus es hic nouum verbum, id eſt eſſentiam: necnon indoloriam nominauit, addens: licet enim nouis rebus noua nomina imponere: & rectè dixit. Nam ſicut ab eo quod eſt, verbi gratia, ſapere & intelligere, ſapientiam & intelligentiam nominamus, & ab eo quod eſt eſſe, eſſentiam non taceamus.*

CAPVT XXI.

Spice in Plauto, & à via educier, manſtutor, manubiarius amicus, tintinaculi, quædam in Plauto emendata.

PLAVTI Truculentus, vt Virbius, Æſculapij medicina & manu, vt ſaluti reſtituatur poſtliminio & vitæ, indiget. perijſſe enim puto, in quo ferè nihil integrũ & ſanũ reſtat. Ego manes illius comœdiæ quibuſdam velut inferijs lenire & placare enitar: in eaque aliquid è cineribus & reliquijs velut in vrna cõponã. in ea igitur ſcribitur, Sc. Eo mihi amare.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, ſi mihi ride ſpice.

Spice.

vbi legendum ſuſpicor, *ſi mihi rides, ſpice,* id eſt cerne. id enim erat antiquis ſpicere, eoq; verbo Plautus in Milite, Sc. Cohibere. vtitur, ne quis hic inſolens putet. Non longè abieris, ſequitur,

Non enim poſſunt militares pueri & à vio educier:

A uia educier.

vbi ſcribendum conijcio, *& à via.* canes enim, verbi gratiã, nõ tantùm de domini culina, ſed & à via paſcuntur: errantes enim quicquid reperiunt vorant per vias, non item, inquit, pueri militares. Perſcribendum quoq; ibidem ſuſpicor, *niſi tuo ego aliqui gaudeo.* nam tu quod per exemplaria perualit, ſententiam non explanat, ſed perturbat. Eſt autem non immodeſtũ, vt reor, nec audax, vnius elemẽti adſcriptione ſupplementum orationi & ſententiæ idoneũ comparare. *Eſſe* mox è verſu quodam abeſt, cuius adminiculo & integritati verſus, & ſententiæ bonitati conſulitur, ſi legas, *mortuum hercle me eſſe ſatius.* vt & mox, *niſi ſi te mea manu vis in machæra & hunc mori.* Quid quòd pro, *fiat vt rem gratam intelligo*, reſtituendum videtur, *vt rem gnatam*, id eſt natam? quod genus loquendi tam frequens eſt, vt teſtimonio confirmandũ minimè ſit. Sc. Blittea & lutea.

Video eccũ qui manſtutorem med adoptauit bonis: *med* enim ibi pro me ſcribendum eſt, vt hiatus obſtruatur, qui verſum violaret. Ibi, vt manceps eſt qui manu capit: ita manſtutor, qui manu tuetur & tenet, quiq; poſſidet. Amicus autẽ ibi eſt manubiarius, qui manubias & exuuias affert & ſpolia. Sc. Egon' tibi maledicam. qui ſunt tintinaculi viri? nempe carnifices, qui tintinabula habent, ad ſumendum de aliquo ſupplicium. nam qui ad ſupplicium ducebantur tintinabula gerebãt: Zonaras, τοὺς γὰρ ἐπί τινι ἀτοπήματι καταδικασθέντας θανεῖν ἐνόμιστο κωδωνοφορεῖν, ἵνα μηδεὶς βαδίζουσιν αὐτοῖς ἐγχριμπτόμενος μιάσματος ἀναπίμπληται. poſſet & non ineptè ſic eos quiſpiam appellatos exiſtimare, propter crepitum plagarum ſonitumq; verberum. *Per tua obſecro genua* ſcribit ibidem, quòd in genibus ſit miſericordiæ ſedes, atq; ea, qui ſuppliciter precabãtur, amplecti ſolebant: exempla apud Homerum multa ſunt. An non etiam illud, Sc. Lepidè efficiam. *reſtitrix his præſidebo,* excudendum videtur? vt ſit, hîc reſiſtam & manebo cuſtos, nam illud quidem *reſtitricis* lectu eſt facilius, quàm intellectu procliuius. Quid? non illud ead. ſcena, *Nam ea refert non muſſet intus bolos quos dat:* qui ſagaci nare eſt odoratur, ſic eſſe redintegrandum?

Mãſtutor
Amicus manubiarius.
Tintinaculi.

Nam ea refert nummos, & intus bolos quas dat. ita ſenſus exiſtet non illepidus, qui nunc nullus eſt. Sed interpoſitis perſonis illud lucem accipiet, *Volt interim illa itidem cõmentari. D. Quid? AST. Rem accipere identidem.*

Sed iſta tam parua, quid iuuare poſſunt depoſitam & perditã & propè demortuã & cõclamatã comœdiã? rediuiuam certè vitæ non reddent, cuius rei vel in codicibus antiqs, quos deſidero, ſpes aliqua eſt, vel nulla reliqua.

CAPVT XXII.

Minerua apud Maronem quid? pugna Cannenſis, Tarentinus verſus, Sybaritana præda, vis Lucillij, pinus matris deûm.

CVI *tolerare colo vitam tenuiq; Mineruæ,* Maro ſcribit 8. Æneid. Homeri imitatione: vbi Mineruam pretium Seruius explicat, quod à Varrone li. 3. de re ruſt. cap. 2. minerual appellatur: ego putem potius lanificium ſignificari, quod tenue eſt, nec valde quæſtuoſum: vt & 7. Æneid. de lanificio intelligitur,

Minerua.

——non illa colo calathisq; Mineruæ
Fœmineas aſſueta manus.

q

interdum tamen etiam filum est. Arnobius li. 5. aduersus Gentes, *pro aquis Neptunum, Liberum patrem pro vino, Cererem pro pane, Mineruam pro stamine.* Nos, vt soliti sumus euagamur, & huc & illuc rapimur. *Te pugna Cānensis sat bonum acccusatorem fecit*, inquit pro Roscio M. Tullius: in quo vel eodem Arnobio lib. 5. interprete significatur figuratè Syllana proscriptio: ita enim scribit ad hunc locum respiciens, *potest quidem proscriptio (quemadmodum Tullius ludit) pugna dici appellariq; Cannensis*: quod equidem Arnobio credo & assentior, itaque locum explicandum arbitror. qui aliud sentit suum complectatur commentum: nos & nescio quid eiusdem generis antè explicauimus. Sed aliò ferimur. Æneid. 2.

Pugna Cānensis.

Tum pater ipse deûm fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.

quod ait Maro, & idem à Lucretio luculentis versibus scriptum, ex Euripide sumptum est sic scribente,

Ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος
ὄμβρου, πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο·
ὅταν δὲ συμμιχθῆτον εἰς ταὐτὸν δύο,
φύουσιν ἡμῖν πάντα καὶ τρέφουσ' ἅμα.

Arnobius lib. 5. *Itaq; qui dicit, cum sua concubuit Iupiter matre, non incestas significat aut propudiosas Veneris complexiones, sed Iouem pro pluuia, pro tellure Cererem nominat.* Striculus ab Arnobio vsurpari videtur pro duriusculo, & tanquam strigoso: vt cùm scribit, *facit sumere habitum puriorem & in speciem leuigari nondum duri & striculi pusionis.* quod, vt conijcio, vocabulum etiam vsurparat Tertullianus in libro de pallio, sed in vstriculum vel vstriculam est immutatum: sic enim eum scripsisse ariolor, *Patiens certè iam striculus, certè iam virum alicuius clanculum functus, adhuc sustinet stolam fundere.* idque nos quoque sic antè legendum esse monuimus. Tarentinum versum pro molli & lasciuo ibidem posuisse Arnobius videtur, vbi de sabazijs agit, cùm scribit: *tum illum citabimus Tarentinum notumq; senarium, quem antiquitas canit dicens,*

Tarentinus uersus.

Taurus draconem genuit, & taurum draco.

Sic & Sybaritana præda Varroni apud Nonium est lauta & elegans, quam conuenire Tarentinis dicit. sic enim scribit, *Ad Sybaritanam prædam, in qua sunt tripodes, crateræ, anancea, popopulo nobilium Tarentinarum. Tunc sancta & feruentia numina vim vomuisse Lucillij*, cùm Arnobius ibidem scribit, fœdum humorem, qui libidine profunditur intelligit, quem in satyris ita Lucillius appellarat. Sed & extat apud Varronē lib. 4. de ling. Lat. hoc Lucillij carmen,

Sybaritana præda.

Vis Lucilij.

Vis est vita, vides, vis nos facere omnia cogit.

etsi in aliam hoc sententiam, quàm Arnobianum illud, dictum est.

Pinus matris deûm

Pinea silua mihi multos dilecta per annnos:

apud Maronem li. 9. dicit mater deûm. in Ida autem mōte, vbi sanctissimè colebatur, pinus abundabat, & ei pineus ibi lucus sacer erat: Claudianus 1. de rapt. Proserp.

—densis quam pinus obumbrat
Frondibus, & nulla lucos agitante procella.

ac pinus erat Cybelæ sacra, quòd, vt Ouidius 10. Metamorph. ait,

—Cybeleius Attis
Exijt hac hominem, truncoq; induruit illo.

sed & Arnobius scribit, *pinus illa solenniter, quæ in matris infertur sanctum deæ, nónne illius imago est arboris, sub qua sibi Attis virum demeßis genitalibus abstulit?* Iterum, *Quid enim sibi vult illa pinus, quam semper statis diebus in deûm matris intermittitis sanctuario?*

CAPVT XXIII.

Ambubaiæ, balathro, tirones, vestis demissa discinctus, cauda salax, cantat & apponit: apud Horatium lib. 1. sat. 2. & quædam in eo emendata.

QVAS Horatius libr. 1. sat. 2. Ambubaias appellat, eas equidem esse nomen adeptas existimo, quòd circum Baias, quarum lauacra calida delicatis hominibus studio & voluptati erant, versarentur, fuisseq; mulieres lasciuas & impudicas arbitror, quæ Romam vsque tandem permanarint, ibique cœtus habuerint. *Inter scortorum vrbis ambubaiarumq; ministeria*, in Nerone Tranquillus dixit, cap. 27. *Ambu* autem pro *an*, quod est circum, dixisse veteres, vt *indu* pro *in*, existimo. inde fortasse ambaruualis & ambedo. videtur etiam, vt ab ἄμφω ambo, sic ab ἀμφὶ ambu deduci posse. non assentior ijs qui è Syria vsque hanc vocem repetunt. At balathrones, vel à barathro nomen habent: nā r illud virile & streperum in lambda balbū sæpe effœminatur & emollescit: vel à blatheis, vt Verrio videtur. nam sunt balathrones & blatheæ bullæ luti ex itineribus, aut quod de calciamentorum soleis deraditur. Nos integrum propè hoc vocabulum nostra retinemus vernacula lingua. belithrones enim appellamus homines non bonæ frugi & nihili nequamque: Varro de re rustica lib. 2. cap. 5. *videbo vos iam*, inquit, *balathrones: & huc afferam meū coriū & flagella.* Cùm autem ait ibid. Horatius, *Sub patribus duris tironum*; eum significat fœnus exercere contra leges, quæ vetabant filijsfamilias & minorib. xxv. annis fœnerare. Plautus in Pseudolo, Sc. Pseudole non audis.

Ambubaiæ.

Balathro.

Tirones.

Tum me perdit lex vicena quinaria.

& in Mercatore, Sc. Duas res.

Omnes tenerent mutuitanti credere.

Tirones autem appellabantur, qui sumpserat togam virilem, idq; tirociniū vocabatur: Tranquillus in Caligula, c. 10. *vno atq; eodem die togam sumpsit barbamq; posuit, sine vllo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius.* Meliusculè autem in eadem Horatij satyra, 5.

—maxime quis non Iupiter exclamat,

legitur: cum *exclamet* hodie excudi semper soleat. In primo quoq; sermone, quod animi esset nimium dissoluti & negligentis prętermittere, hanc in antiquo libro scripturam reperi.

Plenior vt, si quos delectat copia cornu,

cùm

cùm hodie *iusto*, & quidẽ perbellè edatur. sed illud alterum extra numerũ iacere aut pro reiiculo esse fortasse non debuit, cùm sententiæ non malè conueniat: nam copia cornu plenior, erit copia quæ cornu abundãtiore & bonis opulentiore refertioreque est. Quin quod ibidem scribitur,

——ne se maiori pauperiorum
Turbæ comparet

in eo, *meliori pauperiorum*, scriptũ comperi, quomodo meliorem partem pro maiore dicere vsus obtinuit. Sed ad secundam reuertor. Malthini nomen pro molli finxit Horatius à maltha, vnde & μάλθων græcè dicitur mollis & effœminatus. Demissæ autem tunicę, sunt tunicæ talares, quæ non viriles, seu ceu fœmineæ censebantur: vt infrà,

Demissæ uestes.

Ad talos stola demissa & circundata palla.

Iterum ibidem,

Cætera ni Catia est demissa veste tegentis.

attamen elegantiæ cultusq; studiosi tales gerebant: Propertius lib. 4. eleg. 2.

Mundus demissis institor in tunicis.

Cumq; tunicam cinctura colligeret & suspenderet, discinctũ fuisse probro dabatur, vt Mæcenati. Itaque in eius epicedio id excusatur his verbis,

Discinctus.

Quòd discinctus eras animo quoq;, carpitur vnũ:
Diluitur nimia simplicitate tua.
Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo:
Quæ bene præcinctos postmodo pulsa fugit.
Inuide quid tandem tunicæ nocuere solutæ?
Aut tibi ventosi quid nocuere sinus? Iterum,
Et tibi securo tunicæ fluxere solutæ. Rursum.
Lydia te tunicas iussit lasciua fluentes
Inter lanificas ducere sæpe suas.

Laxius quoque cingi, neque satis sinum tunicæ adstringi, vitio dabatur, vt Iulio Cæsari. Caudam autem salacem venustè hîc dixit Horatius & expresśius quàm Græci, quos imitatus est. nam illi virile pudendum κέρκον, id est, caudam interdum vocãt, & ὀυρὰν. Ibidem, *Hunc permixerunt calones*, valet, huic pudicitiam eripuerunt: vt & in eclogæ clausula, *Ne nummi pereãt, aut pyga*, id est, ne stupretur. Sed & quod in quodam reperi perbono exemplari, contemnendum non duxi, cùm aliquantò sit apertius & clarius quàm edititia scriptura,

Cauda salax.

Nec magis huic inter niueos viridesq; lapillos
Sit licet, hoc Cherinthe tuo tenerum femur aut crus
Rectius.

vt dicat, gemmato quàm inornato non esse delicatius femur. puto tamen non adulteratũ esse & verum, *nec magis hinc*: &, *hoc Cherinthe tuum*: vt dicat, non hinc femur hoc tuum est tenerius, quòd sit gemmatum & vnionibus distinctum. Reperi etiam,

——Chlorin tibi penè videre est Vt nudam:

sed nescio quomodo velut ceturiatis magnisque comitijs omnium ordinum suffragia Cois meretur: in his etiam meum, si fortè hac accessiũcula lætetur. Chlorin tamẽ si quis tueatur, nomẽ erit meretriculæ. Sic & ista distinguo,

——leporem venator vt alta
In niue sectetur, positum sic tangere nolit,
Cantat: & apponit, meus est amor huic similis.

Cantat & apponit.

Amator, inquit, cantat vt venator sectetur in niuè libenter leporem, sic appositum in ferculo nolit tangere: & mox addit (hoc enim est, apponit) suum amorem esse similẽ. *sectetur* autem non *sectatur* legendum est, quod & veteribus credimus libris, & grammaticorum rationi ita flagitanti assentimur. Mox reperio, *hiscine versiculis*: & cùm versiculos dicat, satis indicat, versus superiores pro cantico accipi debere, vt explicaui. Lego etiam ex antiquis libris, *Si interdicta petes, vallo circundata: nam te*

Hoc facit insanum, multæ tibi dum officiunt res.

id est, si interdictam & vetitam petas matronarum venerem, ea veluti castra quædam, vallo circundata est, & magna difficultate expugnanda: quæ res tamen ad insaniam te adigit & furorem. placet etiam vt editur,

——vallo circundata (nam te
Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res.

si venerem matronarum appetas, ita vndique obuallatam atque munitam, quæ tamen res te ad amorem vehementer impellit & incendit, multa tibi obijcientur incommoda & impedimenta.

CAPVT XXIV.

Plutei, vineæ, tigna, trabes, testudines, musculi, quædam in Cæsare lib. 2. bell. ciuil. explicata.

Si operam sumpsero in explicãda quadam apud Cæsarem fabrica in obsidione Massiliæ, vt opinor de iuuentute non malè merebor, quę in legendis auctoribus nihil molestius reperire solet, quàm architecturæ descriptiones. Nos igitur turrim lateritiam, quæ secundo belli ciuilis commentario extruitur, explicemus. Milites Romani in obsidionibus opera facere solebant tecti pluteis aut vineis: inter quos intererat, quòd plutei, vt quidam volunt, erant similes illis appendicibus quas ædificijs applicamus, & tectum in vnam partem deuexum habebant, vt & plutei, in quibus scribimus: vineæ in vtranque partem deuexitatem tecti habebant. Apollodorus in Poliorceticis, vineas minores & leues appellat testudines. sic enim scribit, σκέπεσθαι δὲ αὐτοὺς δεῖ χελώναις ἐλαφραῖς, αἳ καλοῦνται ἄμπελοι διά τε τὰς τοξείας καὶ τὰς σφενδονήσεις. εἰσὶ δὲ τοιαῦται· κάμακας ἔχουσιν ὀπλίτας ὀρθοὺς πόδας τοὺς πέντε, δι' ἀλλήλων καταδέτῃ δεδεμένους, ἵνα τηρῶσι τὸ τῶν πέντε διάστημα, θύρας ἔχοντας ἵνα ἐμπνεῖσθαι δύνωνται, καὶ ἀναπαύειν τοὺς φέροντας. τούτοις δέρρεις περικρεμῶνται κατὰ τὰ μέτωπα, καὶ τὰ ἔξωθεν μέρη. ἐκ δὲ τῶν ἄνω περὶ τοῖς ὀρθοῖς κάμαξιν ἐπίκεινται ῥυθμιζόμεναι, μὴ προτεινόμεναι διπλαῖ, καὶ χαλάσματα ἔχουσαι ἵνα ἐκλύηται τὰ πεμπόμενα· γίνονται δὲ ἀντισυνάπτουσαι οἱ κάμακες παρ' ἕνα, ἵνα τὸ ὑπ' αὐτῶν σχῆμα ᾖ χελώνη. Vegetio plutei è vimine contexuntur, cratibusque & cilicijs proteguntur, formamque apsidis habent: vineæ machinæ sunt è

Plutei. Vineæ.

lignis leuioribus, longæ magis quàm altæ, quarum tectum munitione duplici tabulatis cratibusque cótexebatur. His igitur pluteis & vineis tecti milites aduersus missilia & tormenta oppidanorum, parietem ducebant lateritium, quem vbi ad contabulationem perduxerunt, transuersa tabulationem sustinentia sic imposuerunt tigna, vt eorũ capita foris [Tigna.] non apparerent: super hanc contignationem & contabulationem parietem laterculis porrò adstruxerunt, eousque dum pluteis & vineis per tectum, quod non erat admodum altum, ad struendum vti poterát. vbi iam altior assurgebat structura, quàm vt è vineis attingere eam possent, pluteos & vineas remouerunt: sed supra parietem, quem vltra primam contignationem erexerant, tigna transuersa iniecerunt, quibus suspenderent & sustinerent eam contignationem, quæ turri integumento futura esset: tignis trabes transuersas iniecerunt vltra parietem procurrẽtes (tigna [Trabes.] pullitras nostra lingua vocamus, trabes soleas) vnde præpenderent demissæ storiæ & tegumenta, quæ milites à telis defenderent, parietem sub contignatione secunda erigentes. vbi autem vsque ad tegumentum turris opus perduxerant, tegumenti contabulationem subleuabant altiusque tollebant: quod Cæsar sic scribit, *turris tectum per se ipsum prehensionibus ex prima contignatione suspendere ac tollere cœperunt: tantum autem eleuabant, quantum storiarum patiebatur demißio.* quæ verba hanc sententiam continent: milites ipsum per se tectum sine vineis & pluteis prehendisse, & leuasse quanta prolixitas erat pendentium storiarum, ne si altius erigerent, interlucente spatio storiis nõ operto, nudi paterent telis oppidanorum. sic deinceps facta contignatione eleuato tecto storiisque præpendentibus minuti tectique opus expediebant. Ei adiunxerunt musculum, qui à testudine differt paruitate. [Musculi. Testudines.] hæ enim machinæ ab animalibus per similitudinem nomen traxerunt, minoresque musculi, maiores testudines vocatæ sunt. Collocat in musculo duo longa tigna in solo crassitudinis bipedalis, in eis columellas defigit vtrinque, quas capreolis fastigatis coniungit, nostra lingua nomen capreoli retinet: capreolis imponuntur tigna perpetua tecti longitudine, quibus inuehuntur trabes transuersę à fastigio ad extremum musculi tectum. his infiguntur regulæ, quas lingua nostra latas appellare consueuimus. Ita firmissimum ad omnem iniuriam & pódus tectum comparabatur.

CAPVT XXV.

Ascaulæ, pythaulæ, neurobatæ, cancellarij, cellæ suppositoriæ, plumarij, in plumam.

QVærunt, nec profectò iniuria, grammaticorum tribus, qui sint apud Vopiscum in Carino camptaulæ. [Camptaulæ.] vox enim ipsa minus vsitata, & à Græcis oriunda, imò verò planè Græca, ne à Græcis quidem ipsis agnoscitur. mihi quidem falsa videtur esse & irreptitia, legendumque *ascaulæ*, vt sint vtricularij. Sed & mox in eadem vita pythaulás legimus, [Pythaulæ] quorum armamentum musicum imitatur, vt quidam censent, dolium, vt illorum vtriculum. Ita aliorum erat rotundius & tumidius, minus tamen: aliorum oblongius & teretius, maiusque instrumentum. ego verò pythaulas esse legendum contenderim, vt sint tibicines, qui Pythia caneant: Higinus Mythologicôn cap. 273: *his quoque ludis pythaulæ, qui Pythia cantauerunt.* Horatius de arte,

> *— qui Pythia cantat*
> *Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.*

Quid quòd non minus grammaticorum decurias angit, quod ab eodem scribitur? *nam & neurobatem, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit.* [Neurobatæ.] hic quoniam ventorum mentio est, sæpenumero existimaui anemobaten legendum: nunc in alia omnia discedo, ac legendum suspicor, sed tamen suspicor tantùm, *qui velut in neruis.* nam magni miraculi est, velut neruis, non iustis funibus cothurnatum ferri. Cùm enim *velut neruis* dixit, minutos intellexit funiculos. Quòd si quis est qui ventorum vocabulum retinendum putet, atque immutandum neget, is fateatur necesse est anemobaten scribendum, qui velut ventos scandat. Illic etiam cancellarij sunt qui [Cancellarij.] preces supplicesque libellos, omniaque scripta, quibus princeps subscribere nolebat, cancellabant, id est, ductis cancellatim lineis vitiabant & inducebant, fortasse è notariorum numero: tandem tamen in maximum togatorum fastigium euecti cancellarij sunt, & apud reges hodie secundas ferè tenent: cancellarij autem non erant Carino imperante eius ordinis & dignitatis, vt ad præfecturam vrbis vocari solerent: quam tamen vni mandauit, frementibus omnibus ob indignitatem rei: nam senatori alicui aut illustri suo comiti tantum mandare honorem debuerat. *Balneis*, inquit ibidem, *ita frigidis vsus est, vt solent esse cellæ suppositoriæ, frigidarijs semper niualibus.* [Cellæ suppositoriæ.] hîc, nisi me fallit animi coniectura, cellæ suppositoriæ vocatæ sunt, quæ suppositæ sunt, id est subiectæ: sunt enim frigidissimæ, quæ subiectæ sunt niuali frigidario: id ita loquitur, non tamen eleganter eloquitur, vt diceret studiosus quispiam stomachi Ciceroniani. Latina tamen ista credo, & non dedignanda. Lego autem in eadem vita, *vt reti flauo & pallio aurato*, non vt euulgatum est, *rete flauiæ pallio*, nullo, quem quidem ipse elicere possim, sensu. Quòd autem scribit, *plumandi difficultate pernobiles*, exponitur texendi à quibusdã, ab alijs acu pingende exponitur: & sanè videri potest ꝓ acu pingeri interdũ accipi, vt à Diuo Hieronymo: species tamen quædam propriè est acu pingẽdi, cùm

clavi,

claui, aut patagia, aut segmenta, aut scutulæ, aut tessellæ sic aliæ alijs in veste superassuuntur, vt plumam auium referant: vnde & plumariorum & plumandi nomen ortum est per similitudinem traductum: aut cùm sine assumento acu pingendo, plumæ auium referuntur: id indicat Prudentius in Hamartig. his versibus,

Plumarij.

——hunc videas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas, auium quoq; versicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.

& Maro lib. 11. per similitudinem, etsi de arte plumariorum non scribens, ait,

——quem pellis ahenis
In plumam squammis auro conserta tegebat.

In plumã.

& Sallustius apud Seruium in 11. Æneid. *equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* & Papinius Theba. 11.

Quà malè iam plumis imus tegit inguina thorax.

In eadem vita conciliator turpe verbum est, qui conditiones scilicet alteri conciliat, quique interpres amorum & internuntius est & conciliator, & amoris fœdera sancit & percutit. Hoc caput prodigij simile est, cùm è tantilla vita mihi integrum prodierit, qui interdum vix vndique hostiatim mendicatis frustillis capita expediam.

CAPVT XXVI.

Medi, fronti præponere oliuam, Albunea, populea corona, acutum gelu, Tibullus explicatur.

SOLENT Græci, præsertim Attici, Persas appellare Medos, quòd à Medis ad Persas imperium translatum sit: sed cùm Orientis & Persarum opes in Parthorum tandem concesserint ditionem, Atticorum imitatione Flaccus, vt equidem existimo, Parthos appellauit Medos, cùm ait lib. 1. od. 2.

Medi.

Neu sinas Medos equitare inultos
Te duce Cæsar. Et lib. 3. od. 3.
Roma ferox dare iura Medis.

Atq; id etiam antè, vt recordamur, perstrinximus. Nos & ex eodem poeta hanc coronam nectemus, nec ex alterius horto flores libabimus: ait ergo lib. 1. od. 7.

Vndiq; decerptam fronti præponere oliuam:

Frõti præponere oliuam.

qui versus multos sollicitos habuit, vsq; adeo vt bono desperato sensu creditum sit, esse *decerptæ frondi* legendum. Itaque hæc iam scriptura obtinet, & velut à prætore contra tabulas in possessionem missa est. vetus tamen ex edicto restituetur, si bono sensu ius suũ approbarit. Puto igitur dici aliquos esse, qui in quocunq; argumento & materia aliquid loquuntur in laudem Athenarũ, easq; semper in ore habet, & cõmemorant editionem oliuæ à Minerua productæ, vt vrbi nomẽ imponeret: & in poemate ita canunt, vt eblandiente loco excurrentes victores Panathenæorum dicant è pacali, vt ita dicam, Mineruæ oliua, aut ex eis quæ ab illa propagatæ sunt, & moriæ appellatæ, publicè coronari: vel denique ipsi se dicat in cantico libenter oliua redimitum caput habere. est igitur, *vndique decerptam fronti præponere oliuam*, ex omni loco & materia & argumento veluti colligere oleagineum termitem, & ex eo coronã nectere: quod est, vbiq; & in omni argumento de Athenis & olea Mineruæ narrare, cuius felici festaq; fronde coronantur homines. Similis est ferè ratio & figura in illo primæ odæ loco,

——me gelidum nemus,
Nympharumq; leues cum satyris chori
Secernunt populo.

significat enim è locis nemorosis & solis, quibus delectantur poetæ, se delectari poetices studio. Nam vt ad Florum scribit, lib. 2. epist. 2.

Scriptorũ chorus omnis amat nemus et fugit vrbes
Rite cliens Bacchi somno gaudentis & vmbra.

Libro primo od. 7.

Quàm domus Albuneæ resonantis.

Albunea Nympha fuit, cui sacer erat fons altissimus, & nemus pulcherrimũ iuxta Tibur: ea Nympha fuit Sibylla Italica: Lactantius de Sibyllis lib. 1. c. 6. *Decimam, inquit, Tiburtem dicũt, nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur vt dea, iuxta ripas Anienis, in cuius gurgite simulachrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum, cuius sacra senatus in Capitolium transtulerit.* Eam videtur Albanam appellare Tibullus lib. 2. eleg. 6.

Albunea.

Quasq; Albana sacras Tiberis per flumina sortes
Portarit, sicco perlueritq; sinu.

Tibullus explicatur.

Librum autem quẽ portauit puto sortes fuisse, quas etsi aqua perluebat, siccas & sicco pectore gesserat. Tiburti autem lucus nõ minus emendatè quàm Tiburni legi posse suspicor, quòd vrbis illius Tiburtinæ conditor Tiburtus & Tiburnus diceretur. Solinus c. 8. *à nomine Tiburti fratris natu maximi vrbẽ vocarunt.* vnde verò quæso Tiburtinus nisi à Tiburto? Virgilius Æneid. septimo,

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem.

Seruius, *de Græcia tres fratres venerunt in Italiam, Catillus, Coras, Tiburtus vel Tiburnus.* Ibidem,

Tempora populea fertur vinxisse corona,

Populea corona.

cùm Horatius canit, quæritur, cur populo Teucer se potius coronarit, quàm alia fronde: an quòd ea arbor sit Herculi sacra, magnis ærumnis laboribusq; perfuncto? nec id sanè est improbandum: an potius quòd ad bacchantium coronas & genio indulgentium respexit? & probabilius est, vt lætitiam præ se ferret, & ostenderet, aliosque bene sperare iuberet. Demosthenes pro Ctesiphonte, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθρῳ καὶ τῇ λεύκῃ; vbi Grammatici annotant, ἐστέφοντο οἱ τὰ βακχικὰ τελούμενοι τῇ λεύκῃ διὰ τὸ χθόνιον μὲν εἶναι τὸ φυτὸν, χθόνιον δὲ καὶ τὸν τῆς περσεφόνης διόνυσον· τὴν δὲ λεύκην πεφυκέναι φασὶ πρὸς τῷ ἀχέροντι, ὅθεν καὶ ἀχερωίδα καλεῖσθαι αὐτὴν παρ' ὁμήρῳ. Cur autem obsecro Horatius gelu acutum vocauit in nono carmine eiusdem libri?

——geluq;
Flumina constiterint acuto,

Acutum gelu.

equidem acutum dici reor Græco more pro acri & vehementi, grãmatici enim Græci obseruant ὀξὺ significare plerunq; magnum & vehemens: eodem modo dixit Horatius,

Expediunt peracuta belli:

vt Græci ὀξεῖαν αἰχμὴν dicunt. Dionysius autem Lãbinus vir omnibus literis egregiè doctus, & Græcè & Latinè imprimis eruditus, & nunc linguæ Græcæ profesſione Parisiense gymnasium ornans, eleganter & sagaciter obseruauit gelu acutum esse ab Horatio dictum, vt à Pindaro χιὼν ὀξεῖα dicitur.

CAPVT XXVII.

Clypeus, scutum, antepilani, pilani, pars familiaris, pars hostilis, ordo, vexillum, Liuius lib. 8. explicatur.

IN Liuio sunt animaduertenda hæc verba quæ scripta sunt lib. 8. *Clypeis antea Romani vsi sunt, deinde postquam facti sunt stipendiarij, scuta pro clypeis fecere*: hîc nisi clypeum à scuto distinguamus, necesse est à sensu aberremus. sed & Liuius lib. 1. primæ clasſi imperatum dicit esse clypeum cum galea, ocreis, lorica: secundæ pro clypeo scutum, & præter loricam eadem omnia. vbi Dionysius Halicarnasseus libr. 4. ant. Rom. pro clypeo ἀσπίδα græcè scribit, pro scuto θυρεόν. Igitur clypeus rotundus erat, vt Virgilio auctore intelligi potest, qui 3. Æneid. prægrandem Cyclopis oculum comparat clypeo Argolico: oculi autem figura rotũda est,

Clypeus.
Scutum.

Argolici, inquit, *clypei, aut Phœbææ lampadis instar.*

scutum formæ oblongæ maiusq; clypeo. Itaque pro clypeo secundæ clasſi datum scutum est, quòd sine lorica essent, vt scutum & clypei & loricæ loco esset, & totum corpus protegeret. 8. Æneid.

—Scutis protecti corpora longis.

hinc & θυρεὸν Græci vocant, quòd referat similitudinem forium, quę longiores quàm latiores solent esse. Stipendiarij hîc in Liuio sunt, qui stipendia merent. dicit enim Romanos scutis vsos esse, ex quo stipendium militibus constitutum fuit. antea enim sine stipendio militabant. Mox idem appellat quosdam milites antepilanos: *hoc*, inquit, *30. manipulorum agmen antepilanos appellabant.* sic autem vocabant hastatos & principes in legione, quòd essent ante triarios, qui pilani vocabantur, vt & M. Varro 4. de lingua Latina docet: sic enim scribit, *hastati dicti qui primi hastis pugnabant: pilani, qui pilis: principes, qui à principio gladijs, & pòst commutata re militari, minus illustres sumuntur. pilani triarij quoq; dicti, quòd in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur.* & Ouid. 3. Fast.

Antepilani.
Pilani.

—hastatos instituitq; decem.
Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
Corpora, legitimo quiq; merebat equo.

Non multò post est in Liuio, *Decio caput iecinoris à familiari parte cæsum aruspex dicitur ostendisse.* hîc & caput & pars familiaris verba sunt aruspicinæ: quæ quidem ars cùm ob vanitatem & superstitionem meritò desueta sit & improbata, nobis obscura sunt & ignota. Sed conijcere licet caput, fibrarum in iecore initium fuisse: cumque iecur in duas partes diuiderent, familiarem & hostilem, & è familiari sua euenta augurarentur, ex hostili hostium fata, duo capita erant, vnum hostile; alterum familiare: de familiari hîc Liuius loquitur, de hostis parte Lucanus lib. 1.

Pars familiaris.
Pars hostilis.

Cernit tabe iecur madidum, venasq; minaces
Hostili de parte videt.

Cic. 2. de diuin. *fissum familiare tractant.* de vtroq; capite familiari & hostili ibidem Lucanus,

Ecce videt capiti fibrarum increscere molem;
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet.

Cùm autem scribit Liuius, *quia sub signis iam alij quindecim ordines locabãtur, ex quibus ordo vnusquisq; tres partes habebat, earum vnamquanq; primum pilum vocabant. tribus ex vexillis constabat. vexillum 186. homines erant.* aut pro quindecim scribendum nouẽ aut in vexilli numero error sit necesse est. Nam cùm in vexillo dicat esse centum octoginta sex homines, hi tres efficiunt ordines sexagenum hominum cum suis centurionib. nam in ordine duo erant. sic tria vexilla efficient nouem ordines, non quindecim, ex quibus acies postrema constabit, qua ordinem vnum ex illis effici dicit, cuius pars vna primũ pilum dicebatur, id est vexillum triariorum: vt proinde legẽdum esse suspicer, *nouem ordines locabantur: ex quibus ordo vnus, qui tres partes habebat, earum vna quam primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat.* Nam nisi ita legatur, vix est vt ordinum numerus cum vexillis cõuenire posse videatur. hæc tamen adminitioni ita sunt, vt non sine cautione lector amplectatur.

Ordo.
Vexillum

CAPVT XXVIII.

Lupata, lupi, Thaliarchus, vt melius pati, vina liques.

ET iuuat & melli est Horatij quosdam locos excutere: quod iam sæpe fecimus, & sæpe etiam posthac libris sequentibus fortasse faciemus. In lib. 1. carminũ od. 8. scribit,

—Gallica nec lupatis Temperet ora frænis.

Hic Gallica ora pro equis dicit gallicis, vt nominat Plautus Gallicos canterios in Aulularia, sc. Narraui.

Faxim, inquit, *muli precio qui superant equos,*
Sient viliores Gallicis canterijs.

Fræna autem lupata, quæ & lupata etiam sine additamento dicuntur, fræna sunt lupos habentia, & duriora asperioraque: vt currus falcati dicuntur, qui falces habent: secures dolabratæ, quæ habent dolabram: falces vericulatæ, quæ vericulum. est autem lupus ferreũ instrumentum vncum, simile dentium lupinorũ: Liuius li. 28. *in alios lupi supernè ferrei iniecti, vt in periculo essent ne suspensi in murum extraherentur.*

Lupata.
Lupus.

λύκος eodem modo Græcè dicitur ferrũ quoddam fræni, vnde lupatum: atque hinc λυκοσπάδες equi à nonnullis explicantur. Ouidius ex parte totum frænum ſignificauit, cùm dixit,

——duros accipit ore lupos.

Eſt & lupus ſerrula manubriata apud Palladium: fræni autẽ lupati ad os equi quantumuis ferocis temperãdum domandumq; aptiſſimi ſunt. Thaliarchum in Horatio ode 9. eod. lib. aſpiratè & anhelatè prima ſyllaba ſcribendum cenſeo, vt nomẽ proprium ſit, in quo inſit ſignificatio magiſtri & domini conuiuij, qui & ſympoſiarchus vocabatur. nam thalia conuiuium etiam Græcis ſignificat. At verò diota (ſcribi enim iota debet non ypſilon) eſt amphora, ex eo nominata, quòd vtrinque ferri poſſet, cùm vtrinque ſit aſſata, vnde ἀμφορεὺς & ἀμφιφορεὺς à Græcis appellatur, & explicatur ἀγγεῖον κεραμεοῦν ἀμφοτέρωθεν φερόμενον, ὅ ἐστι δίωτον. Horatius lib. 1. ode 1.

Thaliarchus.

Voce formaſti catus & decoræ
More palæſtræ,

de Mercurio, ad eius officia id referens: vnde & cognomina apud Græcos inuenit, vnum vt λόγιος ab eloquentia dicatur, qui orationi præeſt: alterum ἀγώνιος à certaminibus, quòd palæſtræ præſit & gymnaſiis. Idem erat & nuntius deorũ, vnde κήρυξ & διάκτωρ vocatur: etiam ab aurea virga χρυσόρραπις. quæ quidẽ prætermittere nolui. Ode 11. Leuconoes nomẽ Græcum eſt, à mentis candore: quanquam candidam mentem Græci pro mala etiam dicunt. nam Heſychius λευκῶν πραπίδων explicat κακῶν φρενῶν: niſi ſit potius καλῶν φρενῶν legendum, vt reor. Illud autem ibidem,

—vt melius, quicquid erit, pati

eſt, ὡς κρεῖττον ὂν πᾶν τὸ ἐσόμενον φέρειν. Illud enim participium ὂν nequeunt exprimere Latini, & plerunque in eorũ oratione deſideratur: vt mox,

Vt melius pati.

—Et ſpatio breui Spem longam reſeces.

id eſt, cùm vitæ ſpatium ſit breue, βραχέως ὄντος τοῦ δρόμου καὶ τοῦ διαστήματος, id eſt cùm breue ſit curriculum vitæ. Eſt igitur, *vt melius*, abſolutè dictũ, pro vt meliore, vt ita dicã, exiſtente. Ibidem, *Vina liques*: id ex antecedente conſequẽs ſignificat, id eſt, vinum bibas & tibi indulgeas: ex antiquorum conſuetudine, qui vinum vt defecarent & liquidius redderẽt, minusq; nocens fractis velut viribus, antequam biberent, colo tranſmittebant: Tertullianus, *Conquiſito altilium enormem ſaginam, defecato ſenectutem vini.* Erant & niuaria cola, quibus & niues attenuabantur, vt Martialis ſcribit lib. 14. epigr. 103. Verùm cur odè 12. acrem tibiam dixit Horatius? nempe cùm lyræ ſonus dulciſsimus ſit, tibiæ vehementior eſt & acutior & vlulantior, magisque tinnulus. Idcirco acris tibia dicta eſt, cuius epitheti proprietatem & Fabius libro 8. cap. 2. in Flacco obſeruauit. Ibidem,

Vina liques.

Vnde vocalem temerè inſecutæ Orphea ſyluæ.

temerè, valet vulgò, paſsim: lib. 2. ode 11. valet fortuitò, negligenter: vt,

Cur non ſub alta vel platano, vel hac
Pinu iacentes ſic temerè.

temerè eſt ſine arte: Liuius lib. 21. *itaq; ingens vis coacta nauium eſt lintriumq; temerè ad vicinalẽ vſum paratarum.* è montibus autem ſiluoſis arbores Zonen vſque Orpheum erant ſecutæ: illic autem in amphitheatri orbem Orpheum canentem audientes cinxerant. vnde & loco nomen.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DVODECIMVS.

CAPVT I.

In Catullo quædam animaduersa, laneum latus, anseris medulla, Aquinius.

DVLCISSIMVS omnium poetarum & politissimus Catullus epigr.30. ait, (Catullus emendatur.)

Amabo mea dulcis Ipsithilla,

in quo quidem versiculorũ suauissimo nomen Ipsithillæ iucundum illud quidem sonat, sed tamen neque merè Romanum, neq; verè Græcum ingenua sua sibi indole videtur. ego si quis ignoscere in animum inducat audaciæ meæ, quæ facinoroso grassatur per auctores impetu, Hospitillà lubentissimè legerim: & cur, afferre possim. primùm ferè Romanis vtitur nominib. propriis, quæ ad blandimentum lepidè sciteque diminuere interdum solet, vt epigram.42. *septimillum* vocat, qui Septimius est. sic hîc hospitillam, quæ est hospita. Deinde facilis & lubrica fuit literarum traductio, & elemẽti vnius immutatio. postremò hospitam Romę habuisse verisimile est Veronensem poetam vrbis incolam. In eodem epigram. vereor vt illud satis emendatum sit,

Quod si iusseris, illud adiuuato.

quodam enim animi studio efferor ad legendum, *illud & iubeto*: aut, si quis fortè tale verbũ patientibus feret auribus, *illud adiubeto*, quod erit, illud prętereà iubeto. nam adiuuato, quod erit, in illo adiuuato, etsi Latinè eleganterq; dicitur, non tamen ita procliui natiuoq; versiculorum & elocutionis cursu incitatur. Legendum in eo etiam poeta epigr.27. puto,

Paterna prima lancinata sunt bona,

non *primùm*: tum quòd ex iambis solis contexitur versus, tum quòd subiicitur,

Secunda præda Pontica, inde tertia Ibera.

nulla vt causa sit, cùr non eodem tenore & habitu tota oratio pergere & formari fingiq; debeat. Sed & cùm Britannia ab antiquissimis scriptoribus nisi singulari numero efferri non soleret, nisi in certo quodam loquendi genere, vt epigram.4.

Mauult quàm Syrias Britanniasq;.

Nam ne Syriam quidem multitudinis numero solemus eloqui: Britannias enim dici posteriorum Imperatorum ætate solitum est: scribendum arbitror 27.epig. *timet Britannia*, non *timent Britanniæ*. & vt iambos cœptos epigrammati reddamus perpetuos, libèter *timentq; Galliæ hunc*, pro *hunc Galliæ timent*, legerim. nam in hoc toto epigrammate hunc vnicum spondæum reperias pedem. non est autem verisimile Catullum perpetuare iambos studuisse, & sui tamen oblitum tandem in fine epigrammatis gradibus pernicibus & leuibus pedem tardum inseruisse, grauemq; mensionem. nam quòd tribrachyn vnum intexuit, id etiam incitat velocitatem versus & procliuitatem: quanquam si *opulentissimæ*, quo modo fortasse scripsit, legas, conseruabitur perpetua iamborum connexio & series. Illud autem elegans, quòd latusculum laneum appellat, quod est molle. (Laneum latus.) sic apud Macrobium Saturnal.cap.8. dij dicuntur habere laneos pedes, quòd fœtus qui vtero continetur, decimoque mense foràs erumpit, mollibus naturæ vinculis colligatus tenetur. Ne, inquit Catullus, *laneum latusculum manúsmollicellas.* adiectio sumpta est à mollicie lanæ. Quod autem addit, *vel anseris medullula*, & in obscæno quoque est carmine positum, *quidam mollior anseris medulla*. (Anseris medulla.) id aliquando sum suspicatus de mollissima anserum pluma accipiendum, quæ interior est, & corpori proxima: sed cùm intelligam anseres in deliciis Romanis olim fuisse, quos altiles saginatosque tenerioris ætatis apponere solebant, quorum tenerrimis pulpis etiam tenerior multis partibus esset medulla: inducor vt credã, anseris medullam pro mollissima & tenerrima re vsurpari solitam esse, cùm Romanorũ iudicio teneritatem carnis longè superaret mollitudo medullæ. Epigram.14. *Cæsios, Aquimos*, malè scriptum arbitror, pro *Cæsios, Aquinios*: etsi in modulando versu vocales coniungendæ sunt, vt earum cœtu vna comprehendantur syllaba. Aquinium enim malum poetam fuisse, è Cicerone cõstat. (Aquinius) Nam quinta Tusculana sic scribit, *adhuc neminem cognoui poetam, & mihi fuit cum Aquinio amicitia, qui sibi non optimus videretur.*

CAPVT II.

Fœnicularius campus, ego fructum puto, Cicero emendatus.

Libro

Libro Epistolarum ad Atticum 12. obscuritatem quandam & nubẽ ænigmatis continet quod ita scribitur epistola 9. *Scribe quæso quid referat Celer egisse Cæsarem de candidatis: vtrum ipse in fœnicularium, an in campum Martium cogitet.* puto autem venustè & ilocalariter significari, vtrum ipse à Cæsare impetrauerit cum candidatis vt comitia fiant, vt in campum Martium candidatus ad petendum veniat, & magistratum petat: an verò hoc ab eo non obtinuerit, nec comitia futura sint, vt ad fœnicularium se recipere cogatur, quod est ad fœnus exercendum desperato magistratu: nam fœnicularij eadem quæ fœnoris origo, iidem natales. résque tota eò venustior est & iucundior, quòd & campus erat fortasse aliquis nomine Fœnicularius, & vt non fuerit, tamen prata eo nomine vocari possunt, eoque vocem illam retulit. Est & breuitate nimia illud non minus nodosum epist. 2. *Verùm si quæris, homini non recta sed voluptuaria quærenti nónne βεβίωται: tu interea dormis. Iam explicandum est πρόβλημα, si quid acturus es. Si quæris quid putem, ego fructum puto.* hîc quidem perbellè ludit, voluptuarios homines sibique indulgentes viuere dicens, quę est Epicuri sententia, cuius cùm esset æmulus Atticus, tamen dum pecuniam congerit, & negotia gerit seq; studiis rei familiaris implicat, eũ voluptates prætermittere nec viuere iocatur. tu, inquit, interim dum illi beatè viuunt, dormis & stertis, cessasque, nec iucunditatem vitæ sectaris vllam. Est autem iam tempestiuum, si hoc acturus es, incipere. Est enim tibi tandem aliquando statuendum quid de finibus bonorum sentias: virtutísne an lætitiæ causa omnia facienda sint? hoc problema explicandum tibi est. Iocatur autem perlepidè, cùm pręsertim sciat, quid hac de re Atticus sentiat: qui tamen voluptatis sectam opinione magis, quàm vita & factis sequebatur. quòd si, inquit ludens, ego quid sentiam scire vis, ego fructum puto, & commodis vitæ fruendis beatitudinẽ metior. βεβίωται autem de iis qui genio indulgebant, dici solebat. Seneca libro 1. epistola 12. *Pacuuius, qui Syriam vsu suam fecit, cùm vino & illis funebribus epulis sibi parentauerat, sic in cubiculum ferebatur à cœna, vt inter plausus exoletorum hoc ad symphoniam caneretur, βεβίωται.* Est & quiddam intempesta nocte eodem libro, epistola 5. atrius, sed meridiano sole splendidius & lucidius erit, si falsum scripti corrigatur. sic autem editum est, *quod autem osim hanc rem, φάνον à te.* ego legendum puto, *quod autem os in hanc rem?* hoc sensu, qua fronte, & quo ore audebit à te petere pecuniam mutuam? Huic emendationi eò magis confido, quòd Petrus Victorius nunquam sine laude nominandus, in antiquis libris *osin* extare affirmat, vt tantùm distrahenda fuerint, quæ temerè cohæserant. Illud etiam epistola 6. clarum non est, nec liquidum, *Insula Arpinas habere potest germanam ἀποθέωσιν: habere videatur: ἐκγόνιμος est.* loquitur de Tulliæ consecratione, cui fortasse accommodatam putasset Atticus insulam Arpinatem in Fibreno sitam, sibi tamen eam placere negat Cicero, loci solitudinem causatus. sese enim ait in celebri frequentique loco eam consecrare velle, vt in ortis suburbanis. puto igitur Græcè scribendum, *αἰγόνομος est,* hoc sensu, locus est solus & desertus, & caprarum pastioni quàm hominum celebritati aptior. regio autem illa tota erat asperior & montosa, cuiusmodi capris in deliciis esse solet, & αἰγίβοτος vocatur.

Fœnicularius campus.

Ego fructum puto.

Cicero emendatur.

CAPVT III.

Sed tamen, Veruntamen, còpo, quatenus id facit, vniuersus annus.

Etsi qui iocantur plerunque mentiuntur, & mendacio gratiam quærunt, tamen iocantem Horatius nihil putat vetare verũ proloqui, cùm lepos & venustas ioci pro inuitamento & illecebra plerunque sit, & sermonem verum condiat & perfundat iucunditatẽ sui, vt dulciario opere pueri & crustulis ad literas discendas quodam blandimento inducuntur, idq; est quod Horat. lib. 1. sat. 1. scribit,

—vt pueris olim dat crustula blandi
Doctores, elementa velint vt discere prima.

Est igitur plerunque iocus poetis pro crustulo & bellario verique condimento. Cùm autem ibi ait Flaccus,

Sed tamen amoto quæramus seria ludo:

sed tamen vacat: sed eo solent interdum vti Latini, cùm inchoatum sensum & longo tractu productum, aut interpellatum interiectione & distractum, reuocare & continuare volunt: Cicero 2. Tuscul. *Etenim si orationes quas nos multitudinis iudicio probari volebamus: popularis est enim illa facultas & effectus eloquentiæ audientium approbatio. Sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarẽt, nisi quod se imitari posse confiderent, quémque sperandi sibi, eundem & bene dicendi finem proponerent, quid futurum putamus, cùm adiutore populo, quo vtebamur antea, nunc minimè nos vti posse videamus?* Sic & *veruntamen* solet ad reuocationem & continuationem sententiæ, non aduersantis iure vsurpari: Cicero in Verrem, *atque ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accusarunt (si onus id est appellandum, quod cum lætitia feras & voluptate) veruntamen hoc ego amplius suscepi, quàm cæteri:* Sic & *igitur* interdum eleganter ponitur, vt & apud Aristotelem sæpenumero οὖν & δὲ in redditione. Quòd autem ibidem Flaccus scribit, *perfidus hic copo,* non de his tantùm quidam intelligunt, qui statam habẽt in vrbibus cauponam, sed de copiariis etiam, qui magistratibus præbenda & eorum familiæ præstabant publicè conducta, qui peregrinantes principes & magistratus sectabantur, vinum cibariaque vendentes: in quinta vtiq; satyra apertissimum est de diis intelligi, qui certam statamq; vspiam habent coponam,

Differtum nautis, cauponibus atq; malignis.

malignitatem enim eorum accusat, qui malignè & illiberaliter victum ferè præbent. In Q. Cic.

Sed tamẽ.

Veruntamen.

Copo.

Cic. dubium magis videatur esse, & de copiariis intelligi etiã fortasse nomen coponis possit, nisi *omnes* vniuersitatis particula efficeret, cùm ita scribit in commentario de petitione consulatus, *in petitione autem cõsulatus copones omnes compilare per turpißimam legationem maluit, quàm adesse, & populo Romano supplicare.* erant & in eis parochi, qui lignum etiam salemque præbebant. Iam illud eadem satyra,

—iubeas miserum esse libenter
Quatenus id facit,

Quatenus id facit.

ita accipiendum arbitror, qui insanabilis est, nec deduci de auiditate studioq; nummorum accumulandorum potest, eum cùm videas in maxima versari miseria, iubeas eam, quantam cunque auaritia affert, libenter iucundeq; ferre. esse enim puto *quatenus id facit*, ad quam vsq; studium lucri miseriam perducere solet. miseria autem magna est in quærenda omni labore pecunia, & diligenter custodienda, furibus cauendis, saccis indormiendo, nummis vt sacris parcendo & abstinendo, fame se enecando.

Annus inuersus.

Annus verò inuersus, annus est brumalis, vt si περιτροπίων diceretur. Nam τροπαὶ à Grȩcis reuersiones solis vocantur, à Latinis bruma & solstitium.

CAPVT IIII.

Quædam lib. 12. ad Atticum explicata, sol assus, sol nitidus, lætaster, formaster.

Cicero explicatur.

Libro epistol. ad Atticum 12. epist. 4. *Nicasionum archetypa*, per scirpum significant fœneratorum calendarium, vel quòd Nicasio fœnerator fuerit, vel quòd in Nicasione fabula à Cȩcilio nescio quid tale scriberetur, vel certè q, proprium nomen, quod Græcum est origine, quadam lasciuia, ad interpretationem Romanam, ad quam alludit, reuocaretur, quasi Nicasio à nicando, id est necando dicatur, vt eneco & enico dicitur: fœneratorum autem crudelitas homines trucidare enecareq; videtur: vel quadam etiam alia ioci luxuria, quasi hominum sint victores, ex etymo Græco. Hoc idem vsuuenit mihi, quod Epicuro in Meteorologicis philosophanti, quorum nõ vnam causam, sed omnes, quæ probabilitatem habeant aliquam, esse commemorandas putat.

Sol assus.

Assum autem solem epistol. 5. intelligit aridum, torrentem, calidum, æstuosum, siccum, sine vnctione, quam Græci ἡλιοκαΐαν appellant:

Sol nitidus.

solem verò *nitidum & vnctum*, cœnam opiparam & lautam post ambulationem in solario, aut sub dio. solebant etiam vncti in sole nudum corpus calefacere, & tanquam torrere: Persius sat. 4.

At si vnctus cesses, & figas in cute solem.

Quod eodem libro, epist. 6. scribitur, *Si quid habet collis* ἐπιδήμιον, intelligo, si collis Quirinalis, vbi tu habitas, insalubrior est, & in eo solet hominum valetudo tentari. ἐπιδήμιον enim è notione ἐπιδημίας, id est morborum popularium hoc loco censeo explanandum esse. scribit & hunc in modum eodem lib. epist. 9. *Tantùm rogat de S.C. vt corrigas. hoc quidem fecisset etiam si* Rauio *admonitus esset.* ita hunc locum hodie excudunt: sed Petrus Victorius in capsariis vetustarum bibliothecarum libris, se reperisse prædicat *rario*: cui si syllabæ vnius supplementum addas, fiet ærario. Notum est autem morem fuisse senatusconsulta ad ærarium deferẽdi. si, inquit, ærario admonitus fuisset, hoc etiam fecisset, & eum, ærarium vt hoc faceret admonere potuit, quo deferendum erat senatusconsultum & antè corrigendum. Illud mox, *Si verò à Faberio recedit*: de pecunia intelligo, si à Faberio pecunia recedit, nummusque mouetur, & mihi soluit quod debet. & vt coniecturas nostras aliàs indicemus, eodem libro, epist. 14. vbi scribitur, *si qua etiam iactura facienda sit in repræsentando, quod possum adducito*: legendum arbitror, *quoad possunt, adducito*: vt de suis nominibus & debitoribus loquatur, vt eos Atticus adducat eò, quoad possunt repræsentare. legi enim posset, *quoad possum*, hoc sensu, quoad possum iacturã facere. Est & locus epist. 15. ab interpunctionibus sensus perditi, &, vt ita dicam, insani, qui tamen, vt spero, sic sanitati restituetur: *Quæris à me quod summum pretium constituam, & quantum anteire istos hortos Drusi: acceßi nunquam. Coponianam villam & veterem & non magnã noui.* cùm autem *quantum anteire* dicit, audiendum est *constituam*, quod antecessit. negat autem se posse id constituere, cùm eò nunquam accesserit. Epist. 24. lego, *Philotimus negat Cn. Pompeium teneri.* quod sequitur, *est fuluiaster*: id verò est, imitatur Fuluium Pompeianorum studiosum, rumoresq; falsos, q de secundis Cæsaris rebus feruntur, esse prȩdicantem. sic ille antiquus apud Festum versiculus, *Aut hic formaster aut lætaster paruulus,* explicari videtur de eo, qui formosum aut calentem hominem (nam formus est calidus lingua antiqua, vnde & formosus) & lætum imitaretur, talemq; ostendere se vellet & fingeret.

Formaster. Lætaster.

CAPVT V.

Costa, desuper venire, antiqua patria, silentia lunæ, cauus, amplecti postes, salutare limen: apud Maronem 2. Aeneid.

Costæ Latinis interdum sunt ea statumina & firmamenta, quibus tabularũ compages connectitur: vt in equo Troiano canit Maro, *—sectaq; intexunt abiete costas:* id est, statumina tabulas connexura intus intexunt ei operi. sic *costa ratis laceræ*, à Persio saty. 6. appellatur.

Costa.

Quòd autẽ de machina illa Troiani equi dicit Maro,

—venturaq; desuper vrbi,

Desuper

id est, vrbi superuentura, & eam oppressura: vt quæ ex alto ingruunt, & suo casu grauitateq; subiecta premunt & onerant, & ruina sua inuoluunt & obruunt: ea quoque tempestas impotentior & atrocior infertur, quæ tanquam à vertice deiecta, incumbit: Maro 2. Georg.

Præsertim

Præsertim si tempestas à vertice siluis Incubuit.

At illud 2. Æneid.

Antiqua patria.

Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,

non mihi videtur tantùm occultare mysteriorum, quantũ nonnulli comminiscuntur. poetam enim persuadere conantur id ob antiquitatem Argiuorum dixisse: ego verò existimo cùm transfugam simulet, qui iam solum mutarit, & patriam velut nouam nouasq; sedes exilio quæsierit: eũ appellare patriam antiquam, patriam pristinam, cuius solum verterit, & cuius amiserit ius, qui se in aliam velut dicarit, priore deserta. est enim antiqua patria, à qua demigratum vel à colonis, vel exulibus, vel transfugis: sic Tyrus Didûs antiqua patria dicitur lib. 4. Æneid.

Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat.

Ibidem, *——& Troia antiqua maneret:*

erat enim euersa, & alias quærebat sedes Æneas. Aras autẽ illas solennes, ad quas taurum immolat Laocoon, in litore fuisse Neptuno suspicor. nam & Neptuno apud Homerum in litore sacra facit Nestor, & Deo marino litoralia sacra videtur conuenire, & prodigiosæ anguium narrationi hoc quoque consentaneum erit. Etsi autem Luna silere dicitur, cùm intermenstrua est, neque lucet: tamen hîc *tacitæ amica silentia lunæ* Maro dixit, nocturnũ eius lumen intelligens, quòd noctem silere diceret: vt Catullus epigr. 7.

Siletia lunæ.

Aut quàm sidera multa cùm tacet nox.

id est, cùm est nox. dies enim inquietus & clamosus est, nox tranquilla & tacita: & à Flacco eleganter scriptum est epod. 5. od.

——ô rebus meis
Non infideles arbitræ
Nox & Diana quæ silentium regis
Nocturna cùm fiunt sacra.

nam & ad tacitæ lunæ silentium nocturnum respexit, & ad silentium sacrorum, in quibus imperari solebat, vt linguis faueretur, ne qđ ominosum verbum excideret quod sacra vitiaret. atq; id quod dixi de silentio lunæ apud Maronem eò verius puto, quòd sciam à Petronio Arbitro scribi captam Troiam fuisse plena luna, quæ pernox solet lucere: sic enim scribit,

Iam plena Phœbe candidum extulerat iubar,
Minora ducens astra radianti face:
Cùm inter sepultos Priamidas noctes & mero
Danai relaxant claustra, & effundunt viros.

Cauus. Maro eodem lib. vt & aliis quoq; locis, cauum appellat, quod solidum non est, sed inane:

—nox, inquit, atra caua circumuolat vmbra.

Et libro 6.

Ni doceat volitare caua sub imagine formæ.

Illud autem, *—postesq; sub ipsos Nituntur gradibus:* argumentũ habet, in edito ianuam fuisse, gradibusq; ad eam aliquot ascendi solitum, quod hodieq; fieri videmus in optimatum ædibus, regiisq; principum. Sed & ibidem cùm ait,

—penitusq; cauæ plangoribus ædes,

cauædium intelligit, quod post atrium erat, explicaturque à Varrone libro 4. de ling. Lat. & Vitruuio libro 6. capite 3. Inquit Maro,

Amplexæq; tenent postes, atq; oscula figunt.

Amplecti postes.

hoc vt opinor è Romanorum moribus dictum est, qui religionis aliquid liminibus & postibus tribuebant. Apud Plautum in Mercat. Sc. Limen superum. limen superum & inferum quadam religione salutatur: & apud Tibullum libro 1. elegia 2. liminibus oscula dantur, vt hîc apud Maronem postibus: & qui ædem dedicabat, postem tenebat, ad deorumq; placandam iram poste caput tundebant. Tibulli versus sunt,

Salutare limen.

Non ego si merui, dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.
Non ego Tellurem pedibus perrepere supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput.

Et apud poetas amatores dant postibus serta. Quod si non satis religionis opinionem confirmat: at certè verisimile eandem posti quam limini reuerentiam & cerimoniam tributam. igitur amplectuntur postes & osculantur, eorum religione se tutas fore, & immunes ab hostium iniuria existimantes.

CAPVT VI.

Gladius, parazonium, trabea Remi, & quædam alia in Papinio explicata.

Potestas animaduertendi in facinorosos, meri imperij est, vt iurisconsulti scribunt, idq; gladij ius est: quod quidem ex ea tractum est consuetudine, quòd principes Romani præsidibus & præfectis prætorio, iisque quibus hoc imperium esse volebant, gladium dabant. Id facile est coniicere è verbis Papinij sic scribentis, lib. 5. silu. 2.

Gladius.

Felix qui magno iam nunc sub præside iuras,
Cuiq; sacer primum tradit Germanicus ensem.

Sed & Imperatoris gladius vnius erat curæ commissus, præfecti scilicet prætorio, cùm Imperator etiam multò magis merum imperium haberet, quàm quibus eam potestatem in prouinciam euntibus mandabat. Philostratus, θανάτου δὲ τῷ πεπιστευμένῳ τὸ ξίφος θάνατον αὐτῷ φήσαντος, ὁ Ἡρώδης, ὦ Λᾶσε, ἔφη, γύμνου ὀλίγα φοβεῖται. vt autem maioribus illis potestatibus gladius eiúsque potestas dabatur: sic tribunis pugio, quod παραζώνιον dicitur. Martialis libro decimoquarto, epigram. 32.

Parazonium.

Militiæ decus hoc & grati nomen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Dio Traianum scribit dixisse, cùm parazonium Suræ cingeret, Hoc pro me, si rectè imperaro, vtaris: sin secus, in me. Ita in his meritum honorum distinguebat magnitudo ferri, ac gladio accingebantur imperatores, duces, præsides: pugione tribuni. vt autem in honoribus mandandis his armis accingebantur: ita cùm ignominiosè mittebantur, & honoribus priuabantur, discingebàtur, cuius rei multa passim in iure aliisque scriptoribus extant exempla. verùm quando è Papinio locũ adduximus,

ximus, in ea præterea silua vnde deprompsimus, aliquid explicemus.

—non, inquit, sanguine cretus
Turmali, trabeaq; Remi, sed paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale senatus
Aduena pulsasti.

Trabea Remi.

ea vetus lectio horum versuum est, alij *trabeq; & remis*, emendant. sed si constare sensus potest literaturæ veteri, cur nō asseratur? non tu, inquit, equestri natus es loco, & sanguine turmali: trabeati autem erant equites Romani cùm transuehebantur, vt Valerius scribit. trabeam autem Remi dicit, quòd Remus & Romulus trabea vsi sunt: vnde & trabeatum Quirinum vocat Ouidius 1. Fast. Equestris autem ordinis clauus erat angustus, vt latus clauus senatorij. non enim placet de clauis caligaribus id intelligi. Nam eum dicit nunquam angusticlauium fuisse, sed statim tunicam lati claui induisse. sequitur enim,

Trabeati.

Primaq; patritia clausit vestigia luna:
Mox Tyrios ex more sinus tunicamq; potentem
Agnouêre humeri.

In ea silua legendum crediderim,

—quanquam vestita viderent Arma.

vetus enim est scriptura *vectita*, pro qua suppo-suere *Nemeæa*: ego modesta ferendaque mutatione nō incommodè *vestita* inseri posse video. Vt puerorum prætexta purpura circūdata [erat]: sic tironum vestis pura, candida, sine vlla purpura: tirones autem eos dico qui togam virilem sumebant, qui & eodem die in forum deducebātur, qui dies tirocinium dicebatur. de prætexta & veste pura, hęc apud Papinium eadem silua legimus, quæ notanda esse putauimus,

Vestis pura, prętexta.

Nec saltem teneris ostrum iuuentile lacertis
Exuit, albentiq; humeros induxit amictu.

Fiebant in castris tribunalia duci cespititia, vnde ius dicebat, & milites alloquebatur. hinc illud Papinij eadem silua,

—hoc cespite turmas Affari.

Sed & ex armamentario principis centurionibus, præfectis, tribunis, alarum præfectis, enses diuidebantur: Papinius,

Diuidere enses.

Præterea fidos dominus si diuidat enses,
Pandere quis centum valeat frænare maniplos,
Intermissus eques, quis præcepisse cohorti:
Quem deceat clari præstantior ordo tribuni:
Quisnam frænigeræ signum dare dignior alæ.

CAPVT VII.

In secunda ecloga quædam explicata, incondita, herbas contundit olentes, resonant arbusta cicadis, percurrere labro calamos, Pallas quas condidit arces colat.

Incōdita.

IN 2. Maronis eclog. *—ibi hæc incondita solus*
Montibus & siluis studio iactabat inani:
sic declarandum existimo, vt non condita versu ea profudisse Corydonem dicat, quę postea ipse in versum incluserit. Etsi enim Corydon versus iactat suos, tamen per illam amoris insaniam & querelam ex tempore carmina non effundebat. Itaque Maro quæ ipse condiderit versibus postea, tum eum dicit sine numero querentem declamasse.

Thestylis & rapido fessis messoribus æstu,
Allia serpillumq; herbas contundit olentes,

Herbas contūdit olentes.

cùm dicit Maro: significat messores genus hominum laboriosissimum, tamē interquiescere propter æstum, prandereq; moretum, quo genere edulij allio & herbis olentibus nō tam conditi quàm infecti, messores & rustici illa tempestate vescebantur, vt è Moreto Virgilij intelligimus.

At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.

hîc Maro è cicadarum cantu maximū æstum significat, perinde ac si diceres, at nunc meridiano tempore solis vapore omnia torrentur, quod arbusta cicadis resonantia ostendūt. per æstum enim cicadę vehementius canunt: Virgilius lib. 3. Georg.

Inde vbi quarta sitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ.

Resonant arbusta cicadis.

Iam non esse dubitandum nec quęrendum puto, quid vaccinium sit, de quo tanta contentione inter doctos est disputatum: hanc enim totam litem Maro diremit, qui quod scripsit Theocritus, καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντί, καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος, 10. eclog. vertit,

Et violæ nigræ sunt & vaccinia nigra.

proinde quod hîc dicit,

—vaccinia nigra leguntur,

de hyacintho intelligamus: expetebatur autem tingendo purpureo colori vaccinium.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ:

id imitatione Theocriti à Marone dictum est, cuius in Bucolicis æmulus est. Theocritus autem Syracusanus scenas edylliorum suorum in Sicilia ferè pingit.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit, Pan curat oues, ouiumq; magistros:
Nec te pœniteat calamo triuisse labellum.

Percurrere labris calamos.

vetus fistula septem compacta cicutis vel auenis cera iunctis erat, quarum series imitabatur organorum vel hydraularum fistulas: habebat autem vnaquæq; cicuta sonum suum ab aliis discrepantem, ita vt septem calami septem vocum discrimina redderet. eas, vt hodie castratores suum sibilarium, labris percurrētes cantus dabant: vnde Lucretius lib. 5. scripsit,

Et supra calamos vnco percurrere labro.

Iterum Lucretius lib. 4. de Pane loquens,

Et genus agricolûm latè sentiscere, cùm Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans
Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes.

Vnde & terere labellum dixit Maro. Ordo autem is erat cicutarum, vt deinceps, quod ab Ouidio libro 8. Metamorph. scribitur, decresceret arundinis ordo. Nam cùm paris essent crassitudinis, vocum mutatio quærebatur longitudine & breuitate.

Eheu quid volui misero mihi? floribus Austrum

Perditus

Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.

Austrum hîc aliquando non ventum intellexi, sed vas quo aqua hauritur: cùm etiam auster ab haurienda aqua à grammaticis dici scribatur: qui autem vas floribus immittit, vt imprudentes sæpe olitores, flores opprimit & cõculcat. nunc credo illud subtilius quàm verius excogitatum esse: & de vento Austro interpretor, cuius aura calida & æstuosa statim languescũt flores pulcherrimi. Stat. lib. 3. sil. 3.

Pubentesq; rosæ primos moriuntur ad Austros.

Val. Flaccus 6. Argon.

Lilia per vernos lucent velut alba colores,
Præcipuè queis vita breuis, totusq; parumper
Floret honor: fuscis etiam Notus imminet alis.

Pallas quas condidit arces.

Eclog. 2. —*Pallas quas condidit arces, Ipsa colat:* Minerua ædificiorum, vt Oppianus scribit, inuentrix fuit: & proinde ex ædificiis, vrbium. vrbes ergo quas condidit, ipsa incolat: ipsa etiam πολιοῦχος & πολιὰς & ῥυσίπολις cognomento, vt vrbium tutela colebatur, quarum & præses est, & in arce templum Athenis habebat. sed Oppiani verba nostram sententiam confirmantia proferamus, ex lib. 2. ἁλιευτικῶν,

ἄστεα δ' τευξάσθαι, ἀναστῆσαί τε μέλαθρα,
φράσσατ' ἀσκῆσαι μήλων εὐανθέϊ καρπῷ,
Παλλὰς ἐπιχθονίους ἐδιδάξατο.

Arcium tamen meminit Maro, quòd in ea vrbium parte ei solebant templa fieri. Furnutus de ea, ἵδρυται δ' ἐν ταῖς ἀκροπόλεσι μάλιστα. Declarat quoque ei templum in editissimis locis & arcibus solitum poni Vitruuius lib. 1. cap. 7. *Aedibus verò sacris, quorum deorum maximè in tutela ciuitas videtur esse, & Ioui, & Iunoni, & Mineruæ in excelsissimo loco, vnde mœnium maxima pars conspiciatur, areæ distribuũtur.* Hîc, vt hoc interim moneam, trium illorum deorum mentionem fecit Vitruuius, qui vrbi Romæ censebantur præsidere. Hęc ego pauca huc congessi, quæ bonorum iuuenum studiosorumq; doctrinę causa mihi non supprimenda existimaui.

CAPVT VIII.

Durum vinum, molle vinũ, typi, Thyonianus apud Catullum, dulce dedit apud Ouid. caluus Nero.

Durũ vinum.

Vinum durum est asperum, & adhuc in sua ue, neq; potui tempestiuum maturúmque. sic de vino, *hoc durũ est pater*, à Terentio scribitur in Heaut. act. 3. sce. 1. ei opponitur vinum molle, quod maturum est potui, mitemq; adeptum est saporem: Maro 1. Georg.

Molle vinum.

Tunc agni pingues, tunc sunt mollissima vina.

Sic Græci, vt Theophrastus & Athenæus, σκληρὸν & μαλακὸν οἶνον dicunt. Sed emansores sumus, & licenter vagamur, similesq; Scytharum statam sedem non habemus, hucque & illuc ferimur, non corpore, sed cogitatione, cuius celeritatem nihil æquauerit. *Typos tibi mãdo*, inquit Cic. ad Attic. lib. 1. epist. 8. qui sunt igitur isti typi? non, vt puto, imagines solũ & simulachra, nec sigilla hominũ: sed insculptæ etiam aliarum rerum variarum effigies & formæ, quarũ distincta varietate in tectoriis delectabantur: ita vt variæ quadrę & crustæ variis celatæ speciebus viderentur. D. Lucas, τοὺς τύπους, οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς. & illud, ἐμοῦ λογίου τύπον εἰς ἀνθρώπους ἐφὴν ἐληλυθέναι. Atq; hæc mea ista de re sententia est, si nihil scriptura mentitur fallitq;. nam Muretus vir ingenij singularis & iudicij tubos legendum affirmat: quod si ita est, intelligã imitationẽ aquęductus: vt & putealia sigillata imitationem putei in tectorio ostendent: aut immissa per illos tubos tectorio inclusos & labẽs aqua in putealia, puteum efficiet. sed priorem sensum meliorem puto. Quæsitum est, qui sint apud Germanicũ in Phænomenis, antistoche & antisceptæ: sæpiusque ampliata causa nihil pronunciatum. hîc conabimur nõ interloqui. existimo legendum antœci & antiscij, vt eos populos intelligamus, qui in distantissima orbis terrarum plaga contrarias nobis sedes habent, & vmbram in diuersum mittunt. Apud Catullum, vt eñ quicq; sub acumen stili subit huc coniicimus, numero magis q̃ delectui cõsulentes. apud Catul. igitur epig. 24. scribitur,

Typi.

Hic merus est Thyonianus. quo versu significat meraca Bacchi pocula per transnominationem: rediuiuus enim Bacchus matriq; fulminatę superstes, Thyonianus vocatus est: vel potius illum dilaceratũ reducẽ sospitemq; vitæ redditum hoc nomine sacra canebãt arcana: Auson. edyl. 16. *Ne in sacris et fabulis aut Thyonianũ mireris aut Virbium, illũ de Dionyso hũc de Hippolyto reformatum.*

Thyonianus.

Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta,

Dulce dedit.

cùm ait Ouid. 5. Met. significatur κυκεῶν, quem Cic. de Orat. vertit cinnum, ei potioni conficiendæ miscebatur polẽta, id est farina ordeacea, vt è libro Hippocratis de diæta constat, & Homero Odyss. κ. apud quẽ etiam cinno irraditur caseus. sed &, vt Hippocrates refert, interdum mel ei admiscebatur. quo factum est vt dulce vocarit Ouid. in neutro genere, quod ait coctum cum polenta fuisse. qui enim grammatici polentam hîc neutrius generis faciũt, in pollinariis & pistoribus potius q̃ grammaticis numerandi videtur. Didym. in Odyss. κ. cyceona dicit esse potionẽ ex vino, melle, polenta, aqua, caseo temperatã, qualem etiam Circe miscebat, veneficio tamen prętereà medicatã. —*& caluo seruiret Roma Neroni*, scripsit satyr. 4. Iuuenal. satyrico felle, è populi tamen sententia & sermone. Nam cùm Domitianus sæuitia Neronem vel exæquaret vel superaret, ac Nero alter esset (iam enim nomẽ Neronis de Domitio successore Claudij in crudelitatis famã & inuidiam concesserat) idemq; caluus esset, vt à superiore Nerone distingueret, Nero caluus maledictis populi appellabatur. Ausonius de Cæsaribus,

Caluus Nero.

Et Titus imperij felix breuitate, secutus
Frater, quem caluum dixit sua Roma Neronem.

Vadimonium à vade ductum est, vt mercimonium à merce: & quanquam eo nomine propriè censetur obligatio sistendi se iudicio, tamen omnis spo[...] promissio eo interdum

Vadimonium.

vocabulo continetur, vt è dicto Thaletis Milesij cognosci potest, ἐγγύα πάρα δ' ἄτα, quod Ausonius vertit,

Mileti fugiſſe Thales vadimonia alumnus.

alio loco conuertit, —*ſponde, noxa tibi præſtò eſt.* Γηγενεῖς terrigenæ dicuntur à Latinis, vt gigantes: αὐτόχθονες eodem terrigenarum nomine etiam intelliguntur, vt Athenienſes: Auſonius de clar. vrbib.

Nunc è terrigenis patribus memoremus Athenas.

CAPVT IX.

Delegare deos, ſuſpenſa bona, libellos deijcere, Fabius Perſicus, dare in anteceſſum, linguarium: in Seneca lib. 4. de beneficijs.

CVM peruolutandi mihi librum 4. Senecæ de benef. nata eſſet occaſio ex eo q. vltrotributorum in eo exemplum quærerem, de quibus ante diſſerui, quę obiter attendi, his lectorem ingenuum nō fraudabo. Cap. 11. *Debitores, inquit, nobis deos derogat, precaturq; vt illi pro ſe gratiam referant:* ego haud dubitem quin Seneca ſcripſerit, *Debitores nobis deos delegat*: delegat em̃ debitorem, qui alium pro ſe, qui ſoluat, ſubſtituit, quod verbũ familiare iuriſconſultis cùm ſit, & eorum ſermone Seneca libros ſæpe ſuos ornet, deniq; hoc verbũ ſentētia non poſtulet tantùm, verùm etiam flagitet, cur nō audacter ſecundũ ipſum decernimus & cauſam damus? Suſpenſa bona dixit cap. 12. quæ venalia pendent in tabula proſcripta, vt Tranquillus in Claud. cap. 9. *Lege prædiatoria in vacuum penderit.* Senecæ verba ſunt, *& ſuſpenſis amici bonis libellum deijcio, creditoribus eius me obligaturus.* Deiicere autem libellos is ſolebat, qui creditoribus ſe obligare paratus erat, vel ſoluere parabat, vel deniq; eum, cuius bona proſcribebãtur, defendere volebat: Cic. pro Quintio, *Libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij familiaris & propinquus Sex. Næuij deijcit.* Cap. 23. *In numerum & diſcrimē dierum* equidē legere malim, quàm quomodo placet viro ſane doctiſsimo, hîc tamen mihi non nominando, vbi reprehenditur. *Fabius Perſicus,* quem impuriſsimum & obſcœniſsimum omnium mortalium deſcribit Seneca 30. cap. & perpetuis inurit ſtigmatis, is planè eſt quē Iuuenalis perſtrinxit ſatyra 8. cùm ſcripſit,

Cur Allobrogicis & magna gaudeat ara,
Natus in Herculeo Fabius lare.

ac Seneca poetæ facem præfert, & prælucet ſententię. Vt aliquid in ſolutum dari dicimus, ita eleganter dicimus, dari in anteceſſum, qđ quidem eſt, dari & ſolui antequam deberi incipiat aut peti poſsit, quod nos ante manum dari dicere conſueuimus: eo genere dicendi aliquoties Seneca vtitur & iuriſconſulti, nos verò libri 4. loco contenti erimus. Ego, inquit cap. 32. *quid cui debeam ſcio: alijs poſt longam diem repono, alijs in anteceſſum, aut prout occaſio & rei facultas tulit,* id eſt, aliis etiam antequã debeam ſoluo. Cap. 36. *ecce, vt doleat tibi, vt poſtea conſideratius loquaris, quod dicere ſolemus, lin*[illegible] dabo. Linguariũ

Delegare deos.

Suſpenſa bona.

Deiicere libellos.

Fabius Perſicus.

Dari in anteceſſum.

Linguarium.

hic appellat Seneca tanquam linguarum thecam & repoſitorium, in quo ſe dicit linguam conditurum, ne temerè promittat. natum eſt hoc verbum è ioculari vulgi ſermone, quo & nos plerunq; iocantes vtimur. Cap. 39. *& appellare debitorem poſſum, & ſi foro ceſſerit, portionē feram:* hæc verba ad eam actionem pertinent, quam Iuriſconſulti tributoriam vocant, qua creditores pro portione de peculio ſerui capiunt, & ad eam, quæ quaſi Seruiana vocatur. *Quingenti,* inquit ibid. *denarij ſunt: illud, quod dici ſolet, in morbo conſumat:* verba ſunt hominũ malè precantium illis, quibus de ſuo aliquid erogauēre ingratis, aut improbis ſoluere coacti ſunt: hac, inquiunt, pecunia non ſanus & valens fruatur, ſed valetudinarius in morbo vtatur.

CAPVT X.

Color muſtellinus, extrema linea, propinare, commendare ſe in clientelā, in oculis geſtare.

REprehendi intelligo à Grammaticis Terentium in Eunuch. act. 4. ſce. 4. quòd eunuchum dixerit colore muſtellino, quem γέροντα γαλιώτην Menander (referente Donato in eo Terentij loco) appellauerat, de lentiginoſo ſtellionis colore. Nã, vt inquiunt, γαλῆ, quæ muſtella eſt, à ſtellione plurimũ diſtat. Sed non facilè patior doctos ſcriptores inſcitiæ inſimulari, & ſi potero Grammaticorum calumnię pro Terentio reſpōdebo. Equidem exiſtimo γαλιώτην non tantũ ſtellionem ſignificare, ſed etiam muſtellam. conſtat enim piſces nō rarò à ſimilitudine terreſtrium animantium nomē tuliſſe. Nunc qui muſtellini ſunt generis, γαλεοὶ & γαλιῶται vocantur: vt non dubitandum eſſe videatur, quin eo nomine muſtella cenſeatur. γαλιώτης, inquit Heſychius, ὁ ἀσκαλαβώτης, καὶ ἰχθὺς, καὶ ζῷον χερσαῖον. piſcis autem ille, vt opinor, eſt muſtella, cuius pellis fœdi coloris eſt & inhoneſti. & apud Ariſtophanem in Nebulis,

ἥσθην γαλιώτῃ καταχέσαντι Σωκράτους,

de muſtella vel fele, quàm de ſtellione, quicquid grammatici & Latini & Græci perſtrepant, intelligere malim. Sed hoc textum è Terentij velut penſo factum erit. In eadem fabula, act. 4. ſc. 2. *Certè, inquit, extrema linea amare haud nihil eſt:* amare extrema linea, eſt amare impenſiſsimè, ducta translatione à curriculis vel ſtadiis, in quibus prima linea curſus erat in carceribus, vltima in fine, quæ & calx dicebatur, q. ſcilicet calce vel creta notaretur. Vltra autem calcem nihil ſupereſt, quò curſus tendatur, ſpatiaque palæſtrarum & curriculorum lineis erant incluſa. Tertullianus aduerſus Hermogenem, *Adijciam & ego propter nō intelligentes, quorum Hermogenes extrema linea eſt.* Tertullianus etiam in iiſdem lineis dimicare dicit, pro, in eodem gradu: quia ſic interdum collato pede pugnabatur, vt lineæ ductæ pedem ſemper inſiſtere oporteret, nec inde referri, hocq; genere exercitationis vtebantur. Act. 5. ſce. 9.

Hunc vobis comedendum & deridendum propino: valet,

Color muſtellinus

Extrema linea.

Propinare.

valet, hunc vobis do, ab antiquorum consuetudine Regum, qui phialas interdum compotoribus propinabāt, quas illi auferebant. Suidas, προπεπωκότων, ἀντὶ τοῦ παραδεδωκότων. ἐκ μεταφορᾶς δὲ λέγεται. προπεπωκέναι γὰρ παρὰ τὴν συνουσίαν πολλὰ μὲν ἀργυρώματα τὸν προειρημένον, πολλὰ δὲ χρυσώματα τῷ πρεσβείᾳ. quiddam etiam tale apud Demosthenem & Athenæum reperire licet. Bene autem *libenter victitas*, eadem scen. desiderādi significatione quidam accipiunt: bene, libenter, hilarem in modum viuere & epulari cupis: sed frequentationem epulandi non malè declarabit. Ibidem,

Commendare se in clientelā.

Thais, inquit, *patri se commendauit in clientelam & fidem.*

hoc more & instituto Atheniensium, apud quos, qui ciues nō erant, sed inquilini, patronum aliquem sibi optabant, quod προστάτην νέμειν dicebant. qui autem patronum non habebat, in ius eo nomine vocabatur, appellabaturque illud iudicium ἀπροστασίου δίκη. Act.3.scen.2.

—debeam, inquit,

Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim:
Præsertim cùm se seruum fateatur tuum.

id dictum accipio è 12. tabularū sanctionibus, & Atheniensium legibus, apud quos qui liberum hominem pulsauerat, ære mulctabatur. seruo se igitur impunè facere posse dicit. Credo autem temerè in ea fabula act.3. sce.1. *gestire* consedisse, pro gestare, in illo loco,

In oculis gestare.

G. Rex te ergo in oculis. T. scilicet. G. gestire.

Nam gestare in oculis credo Latinè dici, vt ferre & gerere: gestire autem minus hîc cōuenit. At vincto pectore esse, act.2. sc.3. est esse pectore gracili & castigato: vnde & Fest. Pompeius lib.19. ait, *vinciæ dicebātur continentes.* credo quòd tales gracilioris & tenuioris sunt abdominis, quàm incontinētes, quibus propendet aqualiculus. Non est aūt dubium, quin eadem scena Donatus legerit, *qui illum flocci fecerim*, nō vt nūc peruulgatur, *non flocci*: quod etsi leue est, tamen non indignum admonitione credidi. Sed extra lineas penè capitis excurrimus: verbū igitur non amplius addam, vt inquit ille.

CAPVT XI.

Parenchiresis, encænia, emendatus Fabius.

EST apud Quintil. lib.7. cap.1. quædam capitis præscriptio de diuisione seu parenchiresi, quod verbum posterius quia non strepit vulgò in quadriuiis, vixq; vnquam in scholis auditur, explicādum esse videtur, ne si quis in ipsum fortè incidat, eius nouitate & insolentia perturbetur & circum Grammaticos vagetur, quid significet quæritans. Arbitror igitur esse parenchiresin, cùm vel præter orationem vel declamationem, huius tamen vel illius causa, vel orator vel Rhetor de ordine capitum, diuisione causæ, collocatione & dispositione apud se exigit & peruestigat, aut discipulos instituendo quęstiones & capita docet, & vltra eos qui idem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quòd eñ id præter vel orandi vel declamandi officium & munus sit, & aliquid præter alios excogitandi labor suscipiatur, parenchiresis vocatur, velut conatus quidam & aggressio præter legitimū opus: atq; in ea capitū & quæstionum peruestigatione & ordinatione septimus Quintil. liber consumitur. Est & parenchiresis, cùm argumentum & negotium ab alio tractatum alius sibi scribendū sumit, vt apud Cic. ad Attic. lib.15. epist.3. de oratione Bruti, *prorsus contendis committere, tam multis verbis agis. egóne vt eam causam, quam is scripsit? ego scribam non rogatus ab eo? nulla* παρεγχείρησις *fieri potest contumeliosior*: hic parenchiresin vocat scriptā à Bruto causam scribere. Eodem modo & Themistius elegans & nitidus scriptor, non tantùm doctus philosophus, in præfat. in poster. analyt. Aristotel. parenchireseis appellat, cùm quid secus quàm alij dicimus, aut prætermissum scribimus, τό, τε σμικρῶν εἵνεκα παρεγχειρήσεων, ὁλοκλήρους καταβάλλεσθαι πραγματείας, ὅμοιον τῷ τὴν Ἀθηνᾶν βουλομένῳ μετακινεῖν τὴν φειδίου, ὅτι τὰ δεσμὰ τῆς κρηπίδος ᾤετο ἀμείνω ποιήσειν. Et ἀπαρεγχείρητον Timæo est perfectum. Occurrit & in Quintiliano verbū hyperoargus: sic enim lib.9. cap.4. scribitur,

Fabius emēdatur.

Hyperoargus sceptra mi liquit Pelops:

Sed è Seneca lib.11. cap.81.

En impero Argis, regna mi liquit Pelops: legendum est, ne in vocabulo inaudito & monstroso homines postea obstupescant. At lib.8. cap.6. aliud est truculentū multò magis, & pro terriculamento homines mente propemodum alienans: censeas è magico esse susurro ad euocandos manes: *in Græcis obelisco coludumo*: ego, etsi istas laruas & lemures vix abigere possim è bono scriptore, tamen pro ista velut empusa territante Grammaticorum cohorte, suspicer non incommodè legi *obeliscolychnio*, quod verbum apud Aristotel. de part. animal. lib.4. ca.6. extat. videtur tamē Fabius vnius vocis exēplo contentus nō fuisse, vt fortasse vox aliqua etiam desideretur. Illud verò eiusdem lib.7. ca.2. scitum & venustum, *neminem non aliquando cœpisse peccare, nec per encænia ducēdum scelus primū*: hîc autem latet nescio quid argutum & eruditū, quod è verbi proprietate puto eruendum: encænia enim ferias significant, quæ nouo operi facto dicandoq; consecratę sunt: sic publicè bibliothecæ dedicabantur, ædes sacrę, opera publica, etiam statuæ: Papin. lib.1. silu. de equo Domitiani, *Cæterùm hos versus indulgentißimo imperatori postero die quā dedicarat opus, tradere iussus sum.* Encænia autē illa publicè palamq; magno hominum conuētu agitabātur celebrabanturq;: at verò maleficia, & scelera clàm perpetrātur: nihilq; in his æquè ac conscios & testes oculos homines reformidant: ea certè per encænia non ducunt nec publicant.

Encænia.

Parenchiresis.

CAPVT XII.

Latè rex, connubium stabile, maturare fugā, currus secundus, premere habenas & dare, fessi rerū, premere ceruū: apud Mar. 1. Aen.

PArua quidem sunt, nec nego, quæ dicã, sed cùm non omnino rudem possent fallere, quid ea breuiter monentis potius, q̃ docentis modo prohibet attingere? Apud Maronem libro 1. Æneid. *—& spumas salis ære ruebant,*

Naues' rostratæ.

sine controuersia de nauibus rostratis est intelligendum, quę æreo rostro in prora armatæ erant: vnde & æratæ dicuntur lib. 10.

Quot prius æratæ steterant ad littora puppes.

& lib. 5. *Conuulsum remis rostrisq; tridentibus æquor:* eadem de causa dicitur. Eodem libro populus latè rex dicitur Homerico exemplo, tanquam εὐρυκρείων, qua attributione sæpenumero exornatur Agamemnon. *Connubio iungam stabili*, de

Connubium stabile.

firmo certoq; coniugio, nec diuortio fortasse vllo vnquam dirimendo dicitur: Cic. 2. in Antonium, *Curio te in matrimonio stabili ac certo locauit:* sed, vt opinor, ita appellabant, velut quodam omine stabilitatem & firmitatẽ matrimonio augurãtes, cùm præsertim nemo nuptias contrahat, nisi spe permansionis & diuturnitatis. Ibidem, *—imis Stagna refusa vadis.* hinc intelligimus domicilium deorum marinorum esse in imis gurgitibus & vadis, vt lib. 4. Georg. ostenditur: Neptunus enim sensit, commotam esse tempestatem, mari ab imis vadis agitato & euerso. In eo autem quod ait, *Maturate fugam*: non agnosco illam subtilitatem,

Maturare fugam.

quam afferunt veteres Grammatici (Gell. lib. 10. cap. 11. Macrob. lib. 6. cap. 8.) esseq; festinatè discedere atq; properatè existimo, vt dicere solebant, maturat ab vrbe proficisci: & Cic. pro Cluentio dixit, maturare mortem, eodem modo. Ibidem,

Currus secundus.

—curruq; volans dat lora secundo,

significat, dat lora & laxat equis suis Neptunus habenas celeriter currentibus, eos sequente curru. Premere habenas, & adducere, est equos à liberiore retinere coercereque impetu & cursu: dare habenas & immittere, est equis liberum campum cursumque permittere.

Premere & dare habenas.

—Geminiq; minantur In cœlum scopuli,

id est, in cœlũ vsq; minaces illi scopuli videntur attolli & eminere. Nympharum autem domus, est locus sacer nymphis, quem & incolere credebantur, vt numina sua templa. Antra autem nymphis sacrari solent.

Ac primum silici scintillam excudit:

id est, è silice excutit. Nam *silicis* gignendi casu probare non possum. *Fessi rerum*, sunt fatigati naufragij calamitate & tempestatis iactatione: sic dixit, *sunt lachrymæ rerum*, id est calamitatum, & rerum aduersarum. Itaque paulò pòst scribet, *Tum victu reuocant vires. Rapuitq; in fomite flammam*: hic attribuitur Achatæ, quod fomiti nutrimentoque ignis tribuendum fuit. fomes enim flammam corripuit, sed cùm eam in fomite excitasset Achates, meritò in eo dictus est ipsam rapuisse quam in eo quærebat, eleganti figura orationis. *Tergora* porro *deripiunt*, non diripiunt, lego, vt sit, corium detrahunt. *Implentur veteris Bacchi*, Græcanicum est: apud enim Græcos gignendi casum πληροῦν exigit.

Fessi rerũ.

Aut spumantis apri cursum clamore prementem.

Premere ceruum.

premere verbum est venatorium, vt & agitare & excitare: Maro 3. Georg.

Ingentem clamore premes ad retia ceruum.

Hæc properata lectione festinantes interim obseruabamus, & aliis communicãda censuimus, quibus maiorem tamen eruditionem optamus, quàm vt huius opellæ studio & subsidio ad intelligendum indigeant.

CAPVT XIII.

Flexus, efflorescere, dies curiæ, apud Ciceronẽ.

EGregia est & insignis translatio libro 1. de Oratore à curriculo circóue ducta, *decursu honorum & ætatis flexu constitisset.* Nam circi & stadij spatium decurritur, cùm ad metam ventũ est, pars ea flexus dicitur, Græcè καμπτήρ. Aristoteles lib. 3. Rhet. διόπερ ἐπὶ τοῖς καμπτῆρσιν ἐκπνέουσι καὶ ἐκλύονται. Eadem translatione dixit pro Cælio, *in hoc flexu quasi ætatis fama adolescentis paulùm hæsit ad metas.* Non minus distinguit & exornat orationem nobilis illa translatio eiusdem libri,

Flexus.

Etenim ex rerum cognitione efflorescat & redundet oportet oratio. à floribus autem foras erumpentibus est sumpta: sed aliud tamen valet, quàm vulgò creditur. Nam oratio ex rerum cognitione efflorescit, quæ è rerũ cognitione & copia emanat & existit, & tanquam flos exoritur & enascitur: vt & in Partitionum peroratione, *Expositæ sunt tibi omnes oratoriæ partitiones, quæ quidem è media illa nostra Academia effloruerunt*, id est exierũt & emanarunt. Nihilo secius & quod ait, *redundet*, translatè dictum est, quòd ex illa rerum cognitione & sciẽtia effundi oratio debeat. nam quæ redundant, superfluunt & effunduntur. Verùm enimuero cùm dicitur eo libro, *tantáque esset in homine iucunditas, & tantus in iocando lepos vt dies inter eos curiæ fuisse videretur conuiuium Tusculani:* etsi scio à doctissimis hominibus, diem curiæ, diem senatus exponi propter grauitatem superioris orationis, quo profectò sermone non perinde vsi videntur esse homines illius seculi: tamen quodam animi impetu eò vehor, vt diem curiæ, diem quo curiales rem diuinam in curia sua faciebant, hilariterque epulabantur, accipiam: mœstus enim & tristis sermo inde exulabat, & inauspicatus infaustusque habebatur, & à re diuina alienus. Quod eò magis mihi probatur, quòd in ea sententia sciam esse elegantissimum & grauissimum poetam Georgium Bucchananum: nec commodè dies senatus significari videtur posse, cùm proximè antecedat lepos, & quæ sequuntur, ad eum, non ad tristitiam superioris sermonis referenda sint. de sacris curialium & epulis sic scribit Dionysius Halicarnasseus libro 2. antiquit. Roman. συνέθυόν τε τοῖς ἱερεῦσιν αἱ φρᾶτραι εἰς τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας, καὶ συνειστιῶντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς ἑστίας. ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατασκευασμένον ἑκάστῃ φράτρᾳ, &c. Tertullianus in apologetico, *tot tribubus & curijs, & decurijs ructantibus acescit aer.* Erat quoque apud Græcos epulandi in cu-

Efflorescere.

Dies curiæ.

in curijs consuetudo, vt ex Athenæo constat, qui *θιάσους* & *δεῖπνα φρατρικὰ* lib. 5. nominat, atq; cùm eis nomen thiasi tribuit, quanta in eis hilaritas & iucunditas inesset intelligi vel solo eo nomine potest: si quis tamen pertinaciter contendit diem curiæ diem senatus esse, me potius habebit approbatorem quàm altercatorem. At in eo libro contra auctoritatem editionum obtinendum est modis omnibus legendum esse, *quem tu adolescentulus perculisti*: euersum enim à Crasso adolescentulo Carbonem fuisse dicit. hæc ego quæ facilia sunt, tamen multis fortasse minus eruditis obscura videri & difficilia possunt, malui attingere & annotare, quàm prætermittere & negligere, ne si eruditorum, qui nostro auxilio non egent, rationem mihi habendam esse tantùm putarem, alijs quibus opitulandum potius est penitus deessem.

CAPVT XIIII.

Inter alta propugnacula apud Horatium, æstiua & hiberna pecoris, & quædam alia explicata.

IPSVM statim Epodon, vt ita dicam, vestibulum negotium exhibet literatis,

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula.

Alta propugnacula.

amicum autem sine controuersia Mæcenatē vocat, vt li. 1. serm. 6.

——iubesq; Esse in amicorum numero.

Et principes primoresq; Romani ab inferioribus clientibusq; suis & familiaribus amici magni vocabantur, vt alio loco iam diximus. Cùm igitur Mæcenas classi Liburnarum præesset, vtrúmne inter aliarum nauium, vt triremium & quadriremium propugnacula & turres ibat in bellū: an inter alta suæ classis propugnacula & turritas moles. Priorē sensum, vt verum fateamur, verba recipiunt: posteriorem Prudentius agnoscere videtur, qui eadē de re 2. contr. Symmach. ita scribit,

Fluctibus Actiacis signum symphonia belli
Aegypto dederat, clangebat buccina contra:
Institerant tenues cymbæ, fragilesq; faselli:
Inter turritas Memphitica rostra Liburnas.

Et Propertius lib. 3. eleg. 11.

Baridos & contis rostra Liburna sequi.

At cùm ait Flaccus,

Non vt iuuencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis.
Pecúsve Calabris ante sidus feruidum
Lucana mutet pascua,

se militaturū libenter nullius latifundij, nullorumq; saltuum mercede nec opum spe, in Mæcenatis solius gratiā, prædicat: sic od. 15. Epod. dixit,

Sis pecore & multa diues tellure licebit.

Aestiua & hiberna pecoris.

qui autem ditissimi erant, suo pecori saltus hibernos & æstiuos habebant: pecuarij quoq;, qui non possidebant saltus, tamen pecus profitentes, alioqui lege Censoria commissuram, & scripturam soluentes publicano, in alijs æstiuis & hibernis pecus pascebant: Varro 2. de re Rust. c. 1. *Itaq; greges ouiū longè abiguntur ex Apulia in Samnium æstiuatum, atq; ad publicanum profitentur, ne si inscriptū pecus pauerint, lege cēsoria cōmittant.* Iterum, *quod accidit ijs, qui per calles siluestres longinquos solent comitari in æstiua & hiberna.* Hinc *æstiua Lycei*, in Marone 3. Georg. lego, pro pascuis, in quibus pecus æstiuat. Cùm autem suburbanę villæ in maximo pretio essent, magisque quæ præclarè magnificeq; ædificatæ erant, & amplitudine plurimum loci spatijq; occupabāt, scripsit per hyperbolen,

Nec vt superni villa candens Tusculi,
Circæa tangat mœnia.

Illud verò od. eiusdem. *——haud parauero*

Quod aut auarus, vt Chremes, terra premam,
Discinctus aut perdam vt nepos:

hanc continere sententiam videtur: modicæ diuitiæ, quæ benignitate tua iam mihi suppetunt, quæq; satis sunt vsui, me delectant, vltrà nihil desidero: diuitias naturæ finibus & vsu termino, quicquid diuitiarū extra naturalem vsum quæritur, vel auaritiæ, vel luxurię est instrumentum, cùm hæc nequiter profundat, at illa terræ infodiat.

CAPVT XV.

Horatius in Epodis emendatus & explicatus.

LIcet homines dicant me perfricuisse frontem, & gnauiter impudentē esse, qui nulla tot editionum verecundia, nulla tot pluteorum, audeam in Horat. Epod. 2. od. legere,

Horatius explicatur & emēdatur.

Quod si pudica mulier in partem iuuans
Domum atq; dulces liberos:
Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis vxor Appuli:
Sacrum vetustis extruat lignis focum.

Scio ego *iuuet* vbiq; extare, sed cùm participiū desideretur, & subiungat mox participia Horatius, parē orationis tenorem persequēs, denique participiū sensus, qui nobis vim affert faucesq; premit, flagitet, *iuuans* legere non cunctabor, atq; in hoc periculum me conijciam.

Si quos, inquit ibid. *eois intonata fluctibus*
Hyems ad hoc vertat mare:

quod est, si tempestate fluctus ab ortu excitatus & coortus, & in occasum prouolutus & impulsus, in Italicum mare raros illos & peregrinos pisces aduehat.

Vel agna, inquit, *festis cæsa Terminalibus.*

Vt Siculus Flaccus ait, termini in terra collocabantur consecrabanturque, cæsa immaculata hostia à dominis, qui confines agros possidebant, & vt opinor, quotānis Terminalibus agnas cędebant, iucundeq; epulabantur. Proxima autem ode cùm ait,

Vt Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem:
Ignota tauris illigaturum iuga,
Perunxit hoc Iasonem:

Significat allium esse veneficiũ omnium certissimum & præsentissimum, non cibum, Medeamque veneficam nullas potiores herbas ad veneficium habuisse, cùm vel charos serua re & liberare periculis vellet, vel inimicos vlcisci & perdere. Ita venustè & lepidè fingens iocatur poeta: quod etsi absque ope mea omnes intelligere potuerunt, tamen mihi dicendum esse credidi, vt si alijs, quod dici solet, nõ canerem, mihimetipsi certè cecinisse viderer.

CAPVT XVI.

Oleum decumanum, modus scenatilis, vocis suscitabulum, quadrinæ molæ, angina, sagestre, ab orbita, Hercules Socraticus.

QVædam ex auctoribus, quos desideramus, afferre Grammatici antiqui solẽt, quæ nobis quodam sui tanquã gustu amissorum desiderium augent scriptorũ: ex his non nulla collecta adscribã. Vt triticum hodie decumanum, quia miscellum est, vinum etiam decumis collectum, deterius est: sic Lucillius apud Non. oleum decumanum, pro deteriori dixit his versibus,

Oleũ decumanũ.

Quæ Gallam bibere ac rugas conducere ventri
Farre aceroso, oleo decumano pene coegit.

Modus scenatilis.

Modum scenatilem pro versu scenico, vt Iambico, quo in comœdijs & scena poetæ solent vti, etiam positum, vt nequaquam vulgariter, sic & eleganter poeticeq; legimus à Varrone in Modio:

Sed ô Petrulle ne meum taxis librum,
Si te pigebit hic modi scenatilis.

nam versus iambicos, quibus hoc composuit, innuit iucundo circuitu orationis. Sũt & perbelli Varronis senarij, quibus argutus quidã & canorus, se alios ad cantum suscitare iactat, ac cantantium se gallum gallinaceum dicit, quòd galli suo cantu totum diem lacessunt: se quoq; idem ait esse phœnicis vocis suscitabulum. Est enim, vt è Plinio li. 10. c. 2. & Lactãtio in Phœnice cõstat, phœnicis modulatissimus cantus: etsi pro phœnice, lego etiam *fornicis*, vt meretricularum blandæ & melleæ voces intelligantur, versu tñ claudicante. Idem Varro,

Vocis suscitabulũ.

Phœnicis, inquit, *adsum vocis suscitabulum,*
Cantantiumq; gallus gallinaceus.

Quadræ molæ.

Trapeta quædam & torcularia fuerunt quadrinis vasis, vt apud Catonem ca. 18. legimus, quæ plus olei viniq; premebant: sic quadrinæ molę plurimum farinæ in pistrinis faciebant: hinc illud Pomponij apud Non. in pistore: *Nã plus quæsti facerem, quàm quadrinas si haberem molas.* Anchoras in Nonio legimus vincula esse, quibus antennæ tenentur, vt apud Lucillium,

Funis enim præcisus citò atq; anchora soluta.

sed vel, vt apud Isidorum est lib. 10. Etym. ca. 2. anquina scribi debet, vt in Cinnæ versu,

Atq; anquina regit stabilem fortissima cursum:

Angina.

vel, vt suspicor, vtrobique angina: quia enim ille funis angit & adstringit, ideo, vt conijcio, angina dicebatur, quod innuere videtur Isidorus, qui funem interpretatur quo antenna cõstringitur. Sagestre videtur esse operimentum crassum, vt sagorum erat crassior pannus: Lucillius, *Penula, si quæris, canterius, seruus, sagestre.* etsi segestre hîc qui legant non desunt. Ab orbita Varro dixit, quod non alienum est à via & instituto, sed ex consuetudine & via: eius verba sunt de vita populi Rom. *neq; id ab orbita matrumfamilias instituti, quòd eæ pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebãt.* Erat Varronis satyra nomine Hercules Socraticus, titulo peringenioso, vt omnium ferè illius scriptoris satyrarum. Cùm enim Socrates patientiam tolerantiamque præcipuè coluisset, Cynicique ab eo oriundi eam cum æquanimitate æmularentur, & se domitores vitiorum Herculisq; imitatores ferrent, inde, vt existimo, scitè Socratici Herculis titulum excogitauit. Lucianus de Diogene, ἀγ. ζηλοῖς δὲ τίνα; ΔΙΟ. τὸν Ἡρακλέα. & mox sequitur, στρατεύομαι δὲ ὥσπερ ἐκεῖνος, ἐπὶ τὰς ἡδονάς, οὐ κελευστός, ἀλλ' ἑκούσιος, ἐκκαθᾶραι τὸν βίον προαιρούμενος. Citatur hæc Varronis satyra à Nonio.

Sagestre.

Ab orbita

Hercules Socraticus.

CAPVT XVII.

Columnarij, ademptus est bonum, exactus es hanc rem, mala orbiculata, quò ea pecunia peruenerit.

LOCVS est libro octauo famil. 5. epistol. Cælij, in quo vt in luti voragine omnes hæserunt: *Sanè tanquam in quodam silice omnia adhæserunt.* hîc & ipse hæreo: sed vt hîc satagunt omnes, sic impeditus & implicatus ipse annitar potius me expedire, quàm exoluam. Legendum ergo puto *in quodam cilicio.* Nam per cilicium & coactilia aliquando liquorem aliquem transmittimus, vt in ijs ramenta auris adhærescant aqua transfusa. coniecturam adiuuat, quòd in vetustis libris cilicia legitur, vt Victorio credimus. Eodem libro epistola decima, columnarij sunt homines vilissimi, obærati & decoctores, qui sæpe ad columnam Meniam in ius vocabantur, quam intelligit pro Sestio Cicero scribens, *æris alieni in freto ad columnam adhæresceret.* Cælij verba sunt, Nolo, inquit, *te putare Fauonium à columnarijs præteritum esse, optimus quisque eum non fecit.* Illud verò insolens est Cælij, *ne quod furore Pauli ademptus eßet boni:* sic enim constituendam scripturam arbitror, non *adeptus.* est enim Græcè locutus, εἴπερ ἀγαθόν τι ἀφῃρημένος εἴη, vt in Trinummo Plauti, Sc. Minus quindecim dies.

Colũnarij

Adeptus est bonũ.

Quas sponsione pronuper tu exactus es.

Et apud Gellium libro decimoquinto capite decimoquarto, in Metelli oratione, *sese maximas pecunias exactos esse:* & apud Cæcilium, referente ibidem Gellio, *Ego illud nihilominus exigor portorium. Nunquam tibi*, inquit epist. 15. Cælius, *oculi doluißent, si in repulsa Domitij vultum vidisses.* veteres ei dicebant oculos dolere, qui, quod nollet, videret: Terẽtius in Phormione,

act.5.sc,9. *Vin' primùm hodie facere quod ego gaudeã Nausistrata, & quod tuo viro oculi doleant.* Epist. 16. scribit Cælius, *nunc tibi nostri milites, qui durißimis & frigidißimis locis teterrima hyeme bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis eße pasti videntur?* hic mala orbiculata pro delicatis cibis poni intelligo, quæ in delicijs erant lautissimis hominibus vrbanis. mala enim deteriora edebant milites: Iuuenalis sat.5.

Mala orbiculata.

Virro sibi, & reliquis virronibus, illa iubebit
Poma dari, quorum solo pascaris odore:
Qualia perpetuus Phæacum autumnus habebat,
Credere quæ poßis surrepta sororibus Afris:
Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea.

Ait Cælius epist.8. *neq; Laterensis prætor, postulante Pausania, nobis patronis, quò ea pecunia peruenißet recipere voluit.* dicit, cũ postularet Pausanias per me patronum, vt iudicium in eos daret prætor, ad quos pecunia peruenisset, recipere noluit prætor postulationem. Lege tamen Iulia omnes ad quos pecunia peruenisset, tenebãtur: Cicero pro Rabirio, *Est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ atq; condẽnatæ. sunt lites æstimatæ A. Gabinio, nec prædes dati, nec ex bonis eius, quanta summa litium esset populus recepit. Lex æqua est. Iubet lex Iulia persequi ab ijs ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus sit, peruenerit.*

CAPVT XVIII.

Cicero emendatur, ludi Osci, Via Græca, manus gypsatæ, græcula cautio, more Romano.

EGO more chirurgorum vulnera quærere mihi videor: ea tamẽ multò sæpius, quàm velim, inuenio in auctoribus, tantùm vereor ne ab alijs persanata & cicatrice obducta à me exulcerentur. Sed vt ad rem veniam, in epistola ad Marium lib.7. famil. quiddam vlcerosum est, cùm scribitur, *Stabianum perforasti & patefecisti Seianum.* Victorius hic è veterib. libris nobis repræsentat, *patefecisti senum*: scribamus igitur *sinum*, vt factis fenestris in sinum maris Campani, vt Puteolanum, apertum fuisse amœnum prospectum scribat. Sed qui tandem in eadem epistola sunt ludi Osci? quidam putant, quibus Atellanæ dabantur: Atella enim oppidum Campaniæ fuit: vnde earum nomẽ. Osci enim populi Cãpaniæ fuerunt. Sed Osci ludi vt existimo, & fabulæ Oscæ & mimi lingua Romana non fiebãt, Romanis tamen intellecta. Etsi enim ea gens deleta erat, tamen etiamnũ vigebat sermo, & comœdiæ agebantur Romæ Osca lingua. Strabo lib.5. τῶν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι, κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. Alium quoq; Romanorum quam Oscorum sermonẽ fuisse ex illo versu Titinij apud Festum lib. 13. patet,

Cicero emẽdatur.

Ludi Osci

Qui Oscè et Volscè fabulantur: Nam Latinè nesciũt.

Sed in eadẽ epistola est obscurius, quæ sit via Græca: ac eam equidem esse credo, quam Hercules octo stadiorum aggere in Lucrino munijt. cùm enim Hercules Græcus fuerit, Græcæ viæ meritò nomen dedisse videri potest. In epistola porrò 6. eiusdem libri ad Trebatium, quæ sunt gypsatæ manus? ego, vt commentũ ipse quoq; proferam meum, & sententiarum numerus crescat, per gypsatas manus barbaram mulierem significari puto: nam barbaræ mulieres manus sibi pingere solebant, vt Valerius Flaccus scribit: &, vt opinor, etiam ad candorẽ gypsare. Flacci versus est li.2. Argon.

Via Græca.

Gypsatæ manus.

Picta manus, vstoq; placet sed barbara mento.

gypso enim ad se candefaciendas vsas mulieres esse ex epigrammate Rufini constat, vbi scribitur,

Αὐτὶ δέ μοι παίδων ἄδολυ χρόος, ἤρεσε γύψυ
Χρίσματα, καὶ φύκυς ἄνθος ἐπεισόδιον.

In eod. lib. epist. 5. ad Cæsarem, *vel Leptæ delega,* sic obscurum est visum, vt cùm in hac caligine nullam dispicerent lucem, fecerint *Leptæ legatum*: sed *Leptæ delega*, bono mihi sensu scriptum videtur, vt dicat iocans, tam diuitem fore propediem eum hominẽ ipsum, vt creditori suo Leptæ Cicero, qui soluat, delegare possit: id enim est delegatione soluere. Nam is, qui tua causa à me ditatus fuerit, tibi debebit, vt tuũ æs alienum soluere debeat. aut dicit, nisi hoc faciam, eũ delega & cõmenda non mihi imperatori, sed Leptæ. Græcula autem cautio chirographi in eo lib. epist. 18. existimatur epistola esse Græca ad Cæsarem. sed potius crediderim epistolam esse eam ipsam Latinam quam ad Trebatium mittit suo chirographo scriptam, quam Græculam cautionem vocat propter Græcam fidem, de qua apud Plautũ in Asinaria, Sc. Vnũ istorum. *Græca mercamur fide.* & apud Ausonium epist. 8. *mutuatur ad Græcã fidem.* Iterum, epist.2. *non Pœna, sed Græca fide.* Vt enim Græca fides certa est, sic Græca cautio certa firmaq; intelligenda est. Nam in cautionibus nostram obligamus fidem, vt & Cicero suam ea epistola obstringit, cùm promittat Trebatium multa assecuturum. More Romano, pro verè, & ex animo à Cicerone in illo epistolarum libr. vsurpatur: *Ego te, inquit* epist. 18. *Balbo, cùm ad vos proficiscetur, more Romano commendabo.* Iterum epist.5. *sed more Romano, quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem eße neminem.* Est & more Romano, vt homines Romani sentiunt, vt epist.16. *Id vtrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum: an quomodo Stoici dicunt, omnes eße diuites, qui cœlo & terra frui poßunt, postea videro.*

Græcula cautio.

More Romano.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI
PHILOSOPHIAE ET GRAECARVM LITERARVM REGII PROFESSORIS,

ADVERSARIORVM

TOMVS SECVNDVS.

AD C. V. ERRICVM MEMMIVM, supplicum libellorum in regia magistrum.

PALMA GVAR.

BASILEAE, MDLXXX.

C. V. Errico Memmio supplicum libellorum in regia magistro
Adr. Turnebus S. P. D.

Duodecim Aduersariorũ libros subita & repentina opera confectos, & pene immaturo abortu, antè in lucem editos, quàm satos atq; conceptos, ausi sumus consecrare ampliss. & doctiss. non tantùm huius ætatis viro, sed omnibus superioris memoriæ, & consequentis æui, qui honorib. & literis excelluerunt, aut excellent, cõparando, quos ille tanto fauore prosecutus est, tantaq; beneuolentia cõplexus, vt nisi iam antè animo quanti essent percepissent, iudiciũ corrũpere meum potuerit, efficereq;, vt alicuius æstimationis esse censerem: sed cum & in ijs scribendis inornato genere dicendi mihi vtendum esse putassem, neq; stilo indulgendũ censuissem, ne viles tanquã personas purpura coccoq; vestirem, & intelligerem obseruatiunculas leues, tritas, vsitatas, de medio sumptas, in eos cõmentarios à me relatas esse, tanti viri auctoritate nihil deprauatus, non pluris istam (vt ita dicam) mercẽ quàm quanti est feci, quam & à me inornatã & vilem esse profectam sciebam, & nonnihil aliorũ etiam culpa inquinatam atq; vitiatã. Nam præterquã quòd non satis liberata mendis & purgata in apertum prodierunt Aduersaria, tum eum imprudente me, ignaro, inscio, eis præscripserunt titulum, qui arrogantia sui & stultitia, me perpetua traduceret apud omnes ordines infamia: vt non tantũ meorum peccatorum, quæ illis in libris nimis multa scimus esse, culpa præstanda esset, sed etiam alienæ stultitiæ & temeritatis luenda pœna. Eum ego titulũ vt legi, deum immortalem, quàm acerbè grauiterq; tuli? vt propè animum despondi, vitæq; renuntiaui? & tamen cùm eo nomine apud tanti mali auctores conquererer, vltrò iniuriam expostulabant, quòd ingratus essem in eos, à quibus laudatus & ornatus essem. Vos, inquam, istam laudẽ ducitis, qua qui afficitur, turpius fœdiusq; se cõtaminari putat, quàm vlla censoria nota? ne multa, ita sibi in ea inscriptione belli videbantur, vt vix tandem summis precibus et obsecrationibus impetrare potuerim, vt de libri principio tam fœda macula labesq; tolleretur. Sed tamen si in his offensionibus & incommodis liber ille nihilominus summi viri suffragio & fauore dignus est existimatus, qui nomen suum epistolæ appellatione conqueri debuit cõtaminatum, audebo profectò te hac quoq; epistola Memmi affari, quem æquè sciam literarum qualiacunq; monumenta gratè libenterq; accipere solere: nec postulabo vt huic abiectissimo & vilissimo scripto locũ in nobili illa tua bibliotheca vllum assignes. hunc certè librũ non tanto honore dignamur, vt in tãto lumine & splendore inter omnia omnis æui ornamenta & decora ponatur, cùm tenebras & caliginem tinearum & blattarum potius incolere debeat, aut ad salsamentarios amandari, & vt inquit Flaccus,

> Deferri in vicum vendentem thus & odores,
> Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Sed vt eum rus ableges, vt habeas, cùm rusticaberis, quod rideas, & intelligas mihi potius ornandi tui facultatem deesse quàm voluntatem. Nam cùm tu mihi pro tua singulari liberalitate quibuscunq; rationibus potes, cõmodare soleas, ingrati animi notam effugere nõ possem, nisi gratæ saltem voluntatis significatione & testificatione beneficia tua & promerita agnoscere viderer. Huius autem scriptionis instituendæ hæc ferè causa mihi fuit: vt verni sunt quidã, quidam æstiui, aut autũnales fructus, sic sæcula quæq; proprios literarum & doctrinæ peculiares fœtus & fructus parere solent. Nostra autem ætate nemo paulò diutius in humanitatis studijs versatus non sibi hac ratione scribendi ludendũ esse existimauit, nemo sibi non ex hoc tãquam mustaceo laureolã esse petendam putauit. Cuius me cõsuetudinis quidã tanquam æstus rapuit & absorbuit, diutiusq; ferè quam quenquã alium nugari delirareq; coegit. Explicari autẽ verbis nõ potest, quàm qui has obseruationes in auctorib. animaduertunt, & literis mandant, sibi præ alijs sapere videantur, quàm præ se alios omnes soleant contemnere & despicari, quàm sibi beati & fortunati videri, & alter alterum oppugnatum libenter ire. Itaq; in re lubrica, & diuersos plerunq; sensus & explicatus notationesq; recipiente, si quid alicui titubasse videaris aut vacillasse, præstò continuò est, qui labantem impellat, & iacentem calcet, nec tibi parcat, aut peccatum dissimulet, sed errorem tuum vituperet, & incessat, & de te, vt de iusto hoste, triumphet: qui & ipse mox se alij aut tibi triumphandum præbet. Nam quod de poetis dixit Flaccus, quanto verius de scriptoribus obseruationum vsurpari potest?

> Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
> Lento Samnites ad lumina prima duello,

*Sic alijs alios oppugnantib. & in hoc genere superare contendentibus, innumerabiles libri proseminati sunt:
morbiq; contagio ad iurisconsultos quoq; peruasit, qui relicto penè iure & vadimonijs, se totos in hac ludi-
cra palæstra consumunt & conterunt: quanquam hic eos plus diligo, quàm in litibus: mallemq; de vocabu-
lis inter Grammaticorum cathedras disputarent, quàm in subsellijs tribunalium ius venditaret, Romano-
rum præsertim, quod non solum plebem, sed & nobilitatem cõtra æquum & bonum multis hominibus ve-
ctigalem reddit & obnoxiam, atq; his legibus obstrictam tenet, quarum scientiam discere nunquam possit,
ab alio semper emere cogatur. Ego autem reprehensionibus adeo non indulsi, et nomini aliorum ita semper
peperci, nemo vt meritò conqueri possit, se tecta aut aperta insimulatione à me lacessitũ esse: sed similis via-
toribus, qui quò profecti sunt, quàm citissimè peruenire student, nec ad diuerticula deflectunt, rectum sem-
per quantum potui iter tenui, nec vnquã de via declinaui, vt in alicuius nomen famamq; grassarer, impro-
bum ratus ex aliena infamia & ignominia iniquè gloriam laudemq; captare: quanquam quæ gloria compa
rari potest ex emendatiunculis & nuda verborum enodatione, quæ mihi videtur infima literarum esse pro
uincia: qua tamen in re ita nonnulli sibi placent, seq; circunspiciunt, vt si vnum forte aut alterum in aucto-
ribus locum cicatrice obduxerint, decem vlcerarint, se dignos arbitrentur vel ouatione vel triumpho. atq;
huius laudis aliqui non satis illi quidem eruditi, non tamen omnino indocti, ita studiosi cupidiq; sunt, vt nõ
suas sed furtiuas obseruatiunculas, quas clã malis artibus sublegerunt, aut ex alijs didicerunt, suo nomine pu-
blicent, per scelus famam ingenij quærentes, laudem animi ingenui amittentes. Non deest, qui cùm ipse scri-
bere non possit, steriliorq; sit quàm platanus, instruat aliquot locorum explicatione alios, & subornet, à qui
bus canatur, alij vituperentur. Quod ad me attinet, neq; mea magnopere venditaui, neq; aliena mihi adscri
psi, sed suis auctoribus, ne furtum facerem, reddidi. Huic tamẽ libro magna interuenit calamitas. Nam cùm
exemplar eius subitum et tumultuarium multis esset locis deletum, inculcatum, transpositum, malè scriptũ,
operæ librarij in transcribendo sæpenumero manum meam adsequi non potuerunt, & ferè toto eo tempo-
pore, quo excusus est liber aut exscriptus, lenta quadam morbi tabe me miserum in modum excruciantis,
ac ne nunc quidem dimittentis laboraui: quo factum est, vt qui aliquas mendas aliorum auctorum delere
voluerim, vltro segetem errorum in scriptis meis obseuerim. Quo æquius est lectorem in plerisq; ignoscere
mihi, veniamq; dare, & culpam in operas morbumq; conferre, qui emendationem impedierit. Quod si quis
tam iniquus est & iniustus, vt seueritatem in nos censoriam distringat, nec excusandos putet, rubiginosum
eius dentem, æruginosumq; liuorem non tanti faciemus, vt propterea, vt inquit ille, sine vncto cœnandum
nobis putemus: & animi tui candore, Memmi, freti succum nigræ lolliginis facilè eluemus, quem patronum
nobis non defuturum existimamus, librique huius, qualiscunq; est, defensorem fore speramus clientis tui. In
clientelam enim & fidem tuam se confert multis iustisq; de causis. Nam & cùm tu de literis ita bene meri-
tus sis, vt nemo ferè huius ætatis melius, mihiq; et collegis meis re tam sæpe profueris, & imposterum prodes-
se velis, bibliothecámq; omni librorum egregiorum copia refertissimam instruxeris, & tãquam Musarum
& Apollinis ædem construxeris, idem etiam in omni disciplinarum liberalium & honestarum genere ex-
cellas, cuinam potius quàm tibi se in clientelam commendaret, auctoris sui & literarum patrono & bene-
merito? Hunc igitur librum ne iam meum, sed tuum putes esse, & ab obtrectatorum, quos
multo plures quàm laudatores nostrum seculum tulit, malignitate defendere
velis & vindicare. Vale. Lutet. Parisiorum, 5. Kalend.
Maias, Anno Domini 1565.*

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVS-TERTIVS.

CAPVT I.

Ficus duplex, ager metatus, Iunonis ſacra ferre, Io bacchæ.

Ficus duplex.

AMBIGITVR quę ſit apud Horatium lib. 2. ſat. 2. duplex ficus in hoc verſu,

Et nux ornabat menſas cum duplice ficu.

& plerique ſunt in hac ſententia vt cenſeant duo genera ficus ſignificari: ego vero ficum puto ſignificari maiorem, vt quæ mariſca vocabatur. Vt enim Maro ſcripſit 1. Georg.

——duplici dentalia dorſo,

& 3. Georg.

Duplex agitur per lumbos ſpina:

cum & craſſum dorſum dentalis, & latam ſpinam equi demonſtrare vellet: ſic duplicem ficum ab Horatio appellari ſuſpicor, quæ maior eſt & vberior, quæq; formæ amplioris eſt. Sed ad teſtimonium veniendum, & , vt ita dicam, tabellare ſcriptorum ſuffragium. Vegetius lib. artis veterinariæ primo, *Addiſq; nouem duplices ficus.* Iterum, *ficus duplices viginti, rutæ faſciculum.* Plin. natur. hiſt. lib. 20. cap. 6. *Diocles hydropicis cum cẽtaurea, aut in duplici fico.* Mariſca autem ficus vilior erat ſaporiſque fatui. Martialis libro 7. epig. 24.

Infanti melimela dato fatuaſq; mariſcas.

Sic vilioribus bellarijs explicatam fuiſſe menſam ſecundam Horatius demonſtrat. Eſt nihilo ſecius & in eadem ecloga intellectu difficile quod ita ſcribitur:

Metatus agellus.

Quam nunc accisſis videas: metato in agello
Cum pecore & natis fortem mercede colonum.

hic intelligo Ofelli agrũ diuiſum & aſsignatum fuiſſe Vmbreno, ipſumque eius agri, cuius antè dominus fuerat, factum eſſe mercenarium colonum. Nam in agrorum diuiſione & aſsignatione, modum metiebantur, quod eſt metari: ſed & metis & limitibus ſolebant centurias & agrorum formas includere. vnde & metationem hac in re his verbis nominat Siculus Flaccus, *Et quamuis vna res ſit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon, quod, vt ſupra diximus, vna res forma.* & Maro in Diris,

Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos.

Iunonis ſacra ferre

Huic capiti agglutinabo & illud eiuſdem poetæ, ſat. 3. lib. 1.

——perſæpe velut qui Iunonis ſacra ferret:

vbi quibuſdam *quæ* legendum videtur. Nam & Athenis virgines ſacra caniſtris in capitibus repoſita ferebant, & à virginibus id fieri in Iunonis ſacris religionis ritus poſtulabat, non à maribus, vel Ouidio teſte libro 3. Amorum eleg. 12. ita ſcribente,

More patrum ſanctæ velatæ veſtibus albis
Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.

Sed animaduerto qui retineri commodiſsimè poſſe, vt ad Tigellium ſuauiſsima vrbanitate & ſimilitudine referatur, qui tam lento paſſu tardoq; incedebat interdum, vt Iunonis ſacra ferre videretur. Conſociabo & illud ex eodem ſermone,

Io bacchæ

Vſq; ad mala citaret io bacche.

In quo io bacchæ per diphthongum legi debere non iniuria nec ineptè ſuſpicor, cùm & menſio ſyllabæ id flagitet, & imitatio videatur fanaticæ exclamationis Liberaliũ ad bacchas, aut etiam ipſarum inter ſeſe baccharum furore correptarum vociferatio. Plautus in Caſin. Sc. Vbi tu es. *St. Bacchæ ergo hercle vxor. Cl. Bacchæ? St. hercle vxor. Cl. quid eſt? Au. Nugatur ſciens. Nam eccaſtor nunc Bacchæ nullæ ludunt. St. Oblitus fui, ſed tamen bacchæ.*

CAPVT II.

Explicatur Cicero lib. 6. de Rep. Veterum opinio de lacteo circulo.

VERBA ſunt Ciceronis lib. 6. de Repub. in ſomnio Scipionis, *Oſtendebat autem Car-*

Lacteus circulus. *thaginem de excelso & pleno stellarum & illustri loco:* quibus adumbrare mihi videtur circulum lacteum, qui eximio candore multarum stellarum collucet, vbi visus sibi est Scipio Æmilianus cum Africano maiore colloqui, & vnde sibi putauit ostendi Carthaginem. Id ego hac de causa à Cicerone fictum & excogitatum arbitror, quòd antiquitas crederet, animos fortium, sapientum, iustorum & piorum emeritis vitæ stipendijs in eum locum recipi solere: cuius opinionis cognitionem ad Ciceronem intelligendum cùm maximi esse momenti intelligerem, auctoritate confirmandam constabiliendamque credidi. Sic igitur scribit Manilius libr. primo, de lacteo circulo loquens,

An fortes animæ dignatáq; numina cælo,
Corporibus resoluta suis terráq; remißa,
Huc migrant ex orbe? suumq; habitantia cælum
Aethereos viuunt annos cæloq; fruuntur?
Atq; hîc Aeacidas, hîc & veneramur Atridas:
Tydidemq; ferum, terræq; marisq; triumphis
Naturæ victorem Ithacum, Pyliumq; senecta
Insignem triplici.

nec multò post,

Quiq; animi vires, & strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri quibus omnis in ipsis
Census erat, iustusq; Solon fortisq; Lycurgus,
Aethereusq; Platon, & qui fabricauerat illum,
Damnatusq; suas melius damnauit Athenas.

Damascius credidit lacteum baltheum viam esse animorum Orcum cælestem peragrantium. Orcus autem ille cęlestis quis tandem est, nisi fœlicium animorum regio, sedes & domicilium? nam Ioannes Grammaticus eius referens sententiam ita scribit, Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁδὸν εἶναι ψυχῶν τὸ γάλα τὸν ἅλω τὸν ἐν οὐρανῷ διαπορευομένων. Iterum, ὁ δέ φησιν, ὁδὸς τὸ γάλα τῶν διαπορευομένων τὸν ἐν οὐρανῷ ἅλω. Illic etiam animos purgari censuit: sed & eo ascendere & inde descendere: Vnde & Grammaticus scribit, eius sententiam refellens, οὔ τε ὁ αὐτὸς ἀεὶ τῶν ψυχῶν ἀριθμὸς ἄνεισί τε καὶ κάτεισι. Figmentum autem Ouidij vel pueris notum est, hanc esse viam qua ad Iouis ædes eatur. sic enim inquit, lib. primo Metamor-phoseos,

Est via sublimis cælo manifesta sereno,
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso:
Hac iter est Superis ad magni tecta tonantis.

non est hoc commentum absimile Aristophanis ioco, bellè & lepidè cauillantis traiectiones stellarum, quas interdum cælo sereno videmus, esse laternas stellarum à cœna redeuntium.

CAPVT III.

Furca expellere, extrudere furcilla, pellis, lasanum portantes & œnophorum, λασανοφόρος.

QVIS non habet in ore versum illum Horatianum epistola 10. lib. 1.

Naturam expellas furca, tamen ipsa recurret.

non tamen vt notus omnibus versus est, ita & vis eius perinde intelligitur, nec perinde eius gratia sentitur. Id eo fit quia non animaduertunt, furca expellere esse vi maxima eijcere & exturbare, vt & epigrammate bello Catulli in Mentulam, Furca expellere.

Mentula conatur pimpleum ascendere collem:
Musæ furcillis præcipitem eijciunt.

Sed & Dionysius Lambinus vir eruditissimus, qui propepiem emendata à se opera Ciceronis emittet, libro decimosexto epistola 2. ad Atticum planè aperteque scribi in antiquo libro mihi ostendit, *Sed quoniam furcilla extrudimur, Brundusium cogito.* id vt alia multa Græcis acceptum ferendum est. Nam Aristophanes in pace, furcis quoque eiectam ab Atheniensibus pacem queritur. eius verba subscribam, Furcilla extrudere

τὴν δὲ τοῖς δικροῖς ὤθουν τὴν θεὸν κεκράγμασι.

& eruditus interpres ita explicat, δικροῖς, δικράνοις. ἔδει δὲ εἰπεῖν ξύλοις δικράνοις· τουτέστι διφυέσιν. & alia interpretatio: ξύλοις ἀπώθουν τὴν εἰρήνην καὶ ἐξέβαλον. & apud Suidam ex historico quodam affertur, παρεσκευάσατο δὲ καὶ δίκρανα, ὥστε ἀπωθεῖσθαι τὴν τῶν λεγομένων σκαλῶν προσαγωγήν. Est igitur expellere furca, non manu sola eijcere, sed magno conatu sumpta furca extrudere. Hîc & alius à me locus explanabitur aliquando fortasse leuiter tactus. Libro primo satyrar. sexta ait Flaccus,

Cùm Tiburte via prætorem quinq; sequuntur
Te pueri, lasanum portantes œnophorumq;.

hic sordidus & nimis parua comitatus & inelegante immundaque familia, & indignus præturæ honore significatur, qui velut mercator, quo minorem sumptum faceret, domesticum vinum secum portabat, vasa quoque coquinaria, ne pro his quicquam solueret, aut à coponibus quicquam sumeret. mercatores autem, qui ad quæstum sunt attentissimi, peregrè proficiscentes suis pueris imponebant œnophorum: Persius sat. 5. Lasanum & œnophorum portantes

Iam pueris pellem succinctus & œnophorum aptas.

Atque, vt interea hoc dicam, pellem dicit Persius pro mantica & inuolucro vestis, supellectilis aliorumq; vtensilium & sarcinarum. Id intelligi potest è Petronio viri clarissimi Memij, in quo ita scribitur, *Ego vos in duas iam pelles conijciam, vinctosq; loris inter vestimenta pro sarcinis habebo.* vel potius qui nullos lautiores in comitatu haberet, quàm vilia seruitia & sordidissima mancipia. neq; enim honestis & lautis seruis œnophorum imponebatur, minus etiam lasanum quo venter exoneratur, quem qui ferebat, λασανοφόρος à Græcis vocabatur. etsi interdum etiem lasanum podium ollæ significat, quem chytropoda etiam dicebant, vt ait Aristophanis enarrator, quo sensu si quis accipiat, etiã sordes hominis agnoscat: & primo ita acceperam, deinde discessionem in alterã & receptiorem significationem feci, vt aluo subseruiat. Pellis.

CAPVT

CAPVT IIII.

Spadices equi & glauci apud Maronem, & serta procul apud eundem, & quis caneret Nymphas.

ILLVD à Vergilio est multò breuius quàm facilius dictum, 3. Georg.

—honesti Spadices glaucíq;,

cùm generosorum equorum notas & colores demonstrat. neque enim si quis eius coloris sit, protinus sit probandus. sed mihi videtur hoc Maro dixisse ex illorum locorũ seminio, in quibus illius coloris præstantissimi equi nascebantur, vt Mycenis & Pellæ. vt enim ad Clitumnum boues eximiæ formæ hique candidi nascebantur: ita Mycenis equi glauci nascebantur egregiæ dignitatis, & Pellæ spadices insignis formæ. atq; illorum equorũ species iactantior & formosior, &, vt Maro dicit, honestior quàm fortior & animosior laborumque tolerantior erat. Vt ita Maronis verba accipi debere putem, mihi Gratius, qui Maronis ferè æqualis fuit, persuasit. nam & de equis ita scribit,

Spadices & glauci equi.

Consule Penei qualis perfunditur amne
Thessalus, aut patriæ quem conspexere Mycenæ
Glaucũ, nempe ingens, nempe ardua tollet in auras
Crura: quis Eleas potior lustrabit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi
Virtus, quàm siluas durumq; lacessere Martem.

Iterum,

Spadices vix Pellei potuere Cerauni,
Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cirrhæ
Phœbe decus nostras agere in sacraria thensas.

His è Gratij locis equos ad speciem & pompã potius sacraq; curricula, quàm ad bellicum opus aut venatorium munus à Marone descriptos intelligimus, vel potius signatos. Etiam illud Maronis 6. eclog.

Serta procul tantùm capiti delapsa iacebant:

aliter quàm ab interpretibus, explicãdum nobis est. puto enim eum dicere, procul à capite ebrij & somno obruti iacuisse serta, quibus in compotationibus se redimire olim solebant: tantùm tamen capiti fuisse delapsa, alioqui illæsa & integra, nõ rupta, non fracta, nõ pressa, etiamsi procul iacebant. Illud autem 5. eclog.

Serta procul.

—& cum solemnia vota
Reddemus Nymphis,

propriè & è ritu dictum est, cùm & Nymphæ rusticorum deæ sint, & rusticæ, & illis in agro res diuina à rusticis fiat. Itaq; apud Euripidem Ægisthus rus exit vt in agro eis rem diuinam faciat, quòd in vrbe earum dearum religioni opera dari non soleret. Cæterùm eclog. 9.

Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?

Quis caneret Nymphas.

de carmine rustico in honorem Nympharum composito, quibus res diuina excitatis ad fontium capita vmbraculis fiebat à rusticis & pastoribus, atq; adeò de Bucolico cantu dicitur. Et 3. eclog.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello,

Maro cùm ait, rure sacella Nympharum fuisse ostendit, quibus & antra sacrantur.

CAPVT V.

Tument negotia apud Ciceronem, hæresis Vestoriana, delector tumulis prospectuq;, impensum pretiũ, impenso, & quædam emendata.

LIbro 14. ad Atticum, vt aliquid in eum librum elucubrem, leui tamẽ vt soleo opella, epist. 4. Cicero negotia tumere dixit, quę in eo sunt, vt in tumultum aut bellum erumpãt: vt tumescunt arborũ gemmę cùm parturiunt, tument animalia cùm in libidinẽ turgent, tument terrę cùm párere aut gignere cupiunt vt vere, quod dicitur ὀργᾷν Græcè. *Tument*, inquit, *negotia*. Iterum, *ne deserere viderer hunc tumorem rerum*. Tumorem rerum dicit eum rerũ statum eamque conditionem, quæ aliquid perturbationis & belli paritura sit. Sine cõtrouersia autem epist. 5. scribendum est, *quoniam quidem ἀσιτεύσας, cùm leuiter commotus esses*. adhibuerat enim Atticus inediam ad sanãdam commotiunculam febriculæ: hodie ὀλίγησας scribunt genere curationis inaudito: quin & illud qđ protulimus antiquo in libro scriptum est. Eadem epistola εὐρίπιστα esse existimo, quæ velut flabello quodam ventilata facilè mouentur, & ad tumultuandum impelluntur. neque enim vocabulariis ab Euripo eius originem deducentibus assentior, quę à ῥιπίζω repetenda est. Octaua autem epistola dicit, *Itaq; γῆν πρὸ γῆς cogito*: se longissimè à discordiis ciuilibus, quas gliscere & serpere sentiebãt, profugere velle dicit: id enim verbum illud Græcum significat vsurpatum Æschylo, γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι. quo fit vt illas editiones probare non possim, quæ *pro* Latinè scribunt: nec verisimile est vnam ob syllabam Ciceronem voluisse bilinguem esse. Lego porrò epist. 9. è vetere libro, *sed non sine inuidia, ne sine periculo quidem*. Obscuritatem penè hoc tempore ænigmatis habet illud eiusdem epistolæ, *Vtrum magis tumulis prospectuq;, an ambulatione ἁλιτενῆ delecter?* quod Attico & omnibus illis Romanis proceribus Ciceronis familiaribus eiusque villas cognoscentibus expeditum erat & planum. existimo autẽ hanc sententiam eorũ verborum esse, delectérne magis Arpinate villa, quæ tumulos habet & colles, & ex eis vt speculis prospectum: an villa maritima quæ secundùm mare ambulationes explicatas habet? Illud etiam sic explicandum arbitror, *minusculam verò villam vtique Quinto traditurum, vel impenso pretio*. rumorem esse, inquit, scribis me ad lacum quod habeo venditurum: sin minus, omnino tamen me minusculã villam venditurum: q, eam sibi vt vendam mihi sit Quintus vel immanissimo pretio persuasurus. immane eñ pretium impensum pretium dicitur.

Tument negotia.

Delector tumulis prospectuque.

Impensum pretium. Sed & impenso emere tacita pretij voce vsurpauit Horatius lib. 2. cap. 3. cùm dixit,

Impenso.

Luscinias soliti impenso prandere coemptas.

Eadem epistola lego, *Sin autem mansero, fore me quidem video in discrimine*. Illud verò epistola 13. perquàm festiuum & perfacetum, *de hæresi Vestoriana, & de Pherionum more Puteolano risisse me satis nihil est necesse rescribere.* vbi vel Vestorium iocosè sectam quandam fœnoris aliam quàm fœneratores Romanos Puteolis sequi significat, vt tanquam philosophorum, sic etiam fœneratorum plures sint disciplinæ: vel potius eius hæresin & sectam dicit esse fœnus exercere, ad sectam philosophorũ alludens. nam & alio loco Vestorium dicit iocans remotum à Dialecticis, sed in Arithmeticis esse satis exercitatum.

Hæresis Vestoriana.

Feriones. Feriones autem vocantur hic ioculari voce fœneratores à feriendo: feriunt enim eos vsuris, quos obæratos habent. Ex quo & Persius scripsit satyra 4.

Si puteal multa cautus vibice flagellas.

Aut pheriones etiam nomen proprium fœneratorum aliquorum intelligemus. perlibenter autem aliquando legissem, *& de fœnoris more Puteolano*. si quis etiam multitudinem audet, *de fœnorum*. nam quin bellè ad sensum quadret, vix quenquã tam cerebrosum fore puto, quin in re tam clara malit assentiri, quàm pertinaciter rixari. Illud etiam epist. 17. non satis apertum est, *postridie apud Hirtium, & quidem πεντέλοιπον*. Sed cùm hæc 5. Idus scripta sit epistola, puto eum dicere iduum reliquum triduum cũ Hirtio acturum esse. id enim est quod quinque diebus iduum, qui effluxerant iam, restat vt octo dies expleant: vel potius quinq; reliquos cæsarianos intelligit, vel è quinque reliquos.

CAPVT VI.

Sermo ab summo, bibere ab summo, acinus vinaceus, claua, clauator.

VErsus Enniani qui à Cicerone proferuntur in Catone maiore, quiddam habent quod, vt in vino, nobis ipsa vetustate iucundũ est & gratum: eorum tamen posterior vna curtior syllaba videtur, quæ excidit librario antiquitatis ignaro. Nam cùm viai pro viæ dici solitum olim esse nesciret, nec videret quò referri hæc vox nisi ad verbum *flexêre* posset, maluit versum mutilare, quàm in exquirenda structura orationis laborare. ego autem cùm sciam *quo viai* rectè & antiquo ritu dici, scribendum existimo,

Quo vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
Antehac, dementes sese flexêre viai?

id est, in quam viam se flexêre atq; conuertẽre? Illud autẽ in eo libro mendosum arbitror.

Bibere ab summo. *Is sermo qui more maiorum à summo magistro adhibetur in poculo.* nam *magistro*, quod in edititiis omnibus patet libris, in nullis, qui sub sera & claustris pro thesauro asseruantur, reperi. Cumque veteres bibere quadam conuiuali legẽ solerẽt à summo ad imum vsq; decurrente inuitatione, quendam etiam in illa compotatione inter pocula sermonem adhibebant: summus enim aliquis erat conuiua: Horat. lib. 2. sat. 8.

Sermo ab summo.

Summus ego & propè me Viscus Thurinus.

& aliqui imi: Horatius ibidem,

Secutis omnibus imis.

Et à summo, magisterio quodam conuiuali bibebatur: Plautus in Asinar. Sc. Ain' tu meũ. *Da puere ab summo age tu interibi ab infimo da suauiũ.* Ad eandem consuetudinẽ & illud Plautinum pertinere censuerim in Menæchmis, Sc. Iuuentus nomen fecit.

Standum est in lecto, si quid de summo petas.

Non prætermittam hîc monere, vbi legitur hodie in excusis libris, *Et contra auium minorum morsus munitur vallo aristarum*: reperisse me in latebrosis bibliothecis, *contra inimicarum auium morsus*, quod si non est comparandum receptę formulæ, non tamen fortasse dedignandum: ac mediusfidius, dignum habui quod in apertum proferrem, & à situ & puluere vindicarem. Acinum autem vinaceum ea dici forma censeo, qua gallum gallinaceum & cunilam gallinaceam dicebant. nam distinctionis gratia vinaceus ei velut appenditur, ne ambiguitate verbi fallamur, & acinum ebuli aut sambuci, aut mali punici intelligamus. *Sibi, inquit, habeant igitur arma, sibi equos, sibi hastas, sibi clauam, sibi pilam, sibi venationes.* Hæc exercitationũ genera omnibus intellectu facilia sunt, præter quàm quòd claua ista nobis caput obtundit & cerebrum excutit. Sed militaris genus exercitationis commemorari existimo, quo se ad palum graui claua numeros omnes armaturæ implentes exercebant. itaque milites Romani seruos clauigeros habebant, qui apud Comicum Plautum in Rudente, Sc. Vtrum tu leno. & in Mercatore, Sc. Diuûm atque hominum. clauatores appellantur. Illius exercitationis ita meminit libro 1. cap. 11. Vegetius, *Itemq; clauas ligneas duplicis æquè ponderis pro gladijs tironibus dabant: eoq; modo non tantùm manè, sed etiam post meridiem exercebantur ad palos.* Iterum, *contra illum palum tanquam contra aduersarium tiro cum crate illa aut claua velut cum gladio se exercebat & scuto.* Apud Festum quoque libro 3. ita scribitur, *Calones militum serui dicti, quòd ligneas clauas gerebant. nam Græci ligna ξύλα vocant. Is quoq; qui eiusmodi telo vtitur clauator appellatur.* Eam porrò ad palos exercitationem palaria dicebant. Charisius lib. 1. Gramm. instit. *hæc palaria cùm milites ad palos exercentur.* Verumenimuero in illo elogio Calatini, duo sunt Iambici catalectici, qui quinis pedibus & syllaba constant. quo fit vt *consentiunt* per synecphonesin pro tribus syllabis numeretur: & *virum fuisse* legendũ sit, hunc in modum, *Vno ore plurimæ consentiunt gentes Populi primarium virum fuisse*: aut vt in veteribus legitur, *vni cui plurimæ.*

Acinus vinaceus.

Claua.

Clauator.

CAPVT VII.

Bonam spem prælucere, vxoria conditio, fata impendent, apud Ciceronem.

IN

Bonā spē prælucere.

IN libro Ciceronis de Amicitia editum est, *quod bona spe prælucet in posterum*: vbi eruditi se in libris vetustis dicũt inuenisse bonam spem: quod ea forma dictum erit, qua apud Plautum in Curgulione, Sc. 1. *Tute tibi luces cereum*, id est, præfers tibi lucentem cereum: vt si lucem lucere diceremus. Sic prælucere bonam spem, erit, velut bonam spem prælucentem & præfulgentem gerere & ostendere. non est igitur illa antiquitatis formula aspernāda, quæ & librorum testimonio & Comici exemplo defenditur. tamen quod receptũ est etiam damnandum non est, vt locus iste accusandi & auferendi casui pro controuerso & litigioso relinquatur. Quòd autem eo in libro scribitur, *dirimi tamen interdum contentione luxuriæ, conditionis vel commodi alicuius*: candorem non refert nec nitorem eruditi illius seculi. nam hîc luxuriæ nomen significationem quandam ostendere videtur illi ætati ignotam. memini aliquando me in exemplari *vel luxuriæ* legisse, vt putem, in quo vitio frequentissimi sunt libri antiqui, literam disiunctionis vltimam repertā adhæsisse initio vocis sequentis, quā detracta commodissimè & elegantissimè legetur, *contentione vel vxoriæ conditionis, vel commodi alicuius*. distrahuntur enim amicitiæ adolescentium interdum, cùm eandem vel virginem vel mulierem vxorem proci petũt. conditionem autem in nuptialibus & meretriciis amorum fœderibus poni, tam est omnibus notum, quàm solem lucere.

Vxoria cōditio.

Fata impendere.

Hæc ita multa quasi fata impendere amicitijs, ibidem etiam lego: vt amicitiarum calamitates & incommoda exprimat. nam *fato* nescio quid languidius & lentius minusq; significans habet. neq; verò hoc comminiscor, neq; fingo, sed in cellulariis repertum libris, in apertum refero: in quibus etiam *C. Blasius* scribitur planè & dilucidè, vt & apud Plutarchum scribendum, nõ βλαῖσος: in Gracchorum tamen vita scribitur apud eundem βλάσιος, vt & in Ciceronis editionibus. Iam cùm scribit non esse virtutem immunem, significat eam non sibi tantùm consulere, nec sui tantum rationē habere, sed in reliquos homines aliquid munificè solere conferre, & eam sua velut munia facere, beneque de aliis mereri. Vbi porrò scribitur, *quod si in scena, in qua rebus fictis & adumbratis loci plurimum est*: si emendata scriptura est, nõ est dubiũ quin non de theatralibus spectaculis, sed concionalibus consessibus dictum sit. Sed docti narrant sine vlla varietate legi in obsoletis libris & fugientibus, *in scamna*: nec ineptè profectò sic legeretur, *quòd si in scamna, in quæ rebus fictis*. Scamna autem significarent consessum concionis: illic enim multas sedes, multa subsellia fuisse verisimile est: & Tib. Gracchus concionans fragmentis subselliorum occisus fuit, quòd alia, vt puto, locus ille tela non suppeditaret.

CAPVT VIII.

Pater, mater, salij Herculis, gens truncis nata, Fauni, fatuarij, æternus, honor exors.

Pater.

PAter nomen diuinitatis plerunque est, vt apud Maronem 2. Georg.

Huc pater ô Lenæe veni.

& lib. 8. Æneid.

Tuq; ô Tybri, tuo genitor cum flumine sancto.

nam de deo Tyberino hoc dicit. & 3. Æneid. *Da pater augurium*: eodem sensu accipio: tametsi Macrobius exquisitius quiddā reconditumq; magis affert. Rursum 8. Æneid.

Et fortia corpora volues Tybri pater?

Est & dignitatis, vt eodem libr.

Cum pater in ripa gelidiq; sub ætheris axe
Aeneas tristi turbatus pectora bello. Ibidem,
Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta.

Sic & mater diuinitatis est, vt Lua mater, mater Matuta: & dignitatis, vt ibid.

—castæ ducebant sacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus.

significari enim puto senatorias, nobiles, patricias mulieres, quæ sacerdotes erant. & lib. 4. apud Lucretium,

Namq; ibi concessum caueai subter & omnem
Scenai speciem patrum matrumq; deorumq;
Inficiunt.

hîc patres & matres coniunxit, & à caueā cuneisque populi separauit, orchestram significans, vnde spectabant senatores & senatorum vxores. Et quia ex 8. Æneid. pleraque huius capitis decerpta sunt, ne aliunde partes mutuemur, quibus hoc perficiamus, agè quæramus cur eodem libro Herculi Salios tribuat, qui tamen erant Martis Gradiui. sic enim scribit,

Salij Herculis.

Tum Salij ad cantus incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

constat profectò è veteribus monumentis Saliorum auctorem fuisse Salium Arcadem, qui in Italiam cum Euandro venerat. igitur cùm ante Romam conditā ad aram maximam instituta fuissent ab Euandro Herculi sacra, verisimile est Salium tum ei choros instituisse. vrbe aũt condita, ad Gradiuum Martem eos postea choros Numa, vt opinor, transtulit, Romanæ gentis auctorē. Aliam affert etiam causam Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 12. longè repetitam, quam qui volet sequatur. Fuêre porrò Saliorum duo chori, vnus senum, alter iuuenum: Maro ibidem,

Hic iuuenum chorus, ille senum.

At Lacedæmone tres chori erant: puerorum, iuuenũ, senum. Cùm aũt eo lib. Maro scribit,

Gens trūcis nata.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæq; tenebant:
Gensq; virûm truncis & duro robore nata:

ad Homericum respicit versum:

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ᾽ ἀπὸ πέτρης.

Vt & Cic. 4. Acad. cùm scripsit, *è saxo sculptus aut robore dolatus.* Primos quoque Italiæ cultores & habitatores Maro intellexit terrigenas fuisse: sed & Aborigines ex eo vocatos aliqui narrant, quòd non aliunde orti sint, deosque putant eorum locorum, & Nymphas ibi natas, & homines quoq; nõ aduentitia stirpe ea loca tenuisse, sed ibi editos esse. certè in antiquo lexico Aborigines exponũtur αὐτόχθονες. In nemoribus

Fauni. moribus autem Fauni oracula canebant: Varro libro 6. de ling. Lat. *Fauni dij Latinorum: hos versibus, quos vocant Saturnios, in siluestribus locis traditum est solitos fari.* Faunus tamē à Græco deo qui πὰν nominatur nomen duxit, & pro eo sæpenumero ponitur, vt in poetis obseruare licet: vt in Priapeis,

Fronte & comantes Arcadas vides Faunos.

Fatuarij. Fauni autem vxor Fatua fuit, quæ furore correpta futura præcinebat, vnde & fatuarij appellantur qui inspirati futura ariolātur, vt Iustinus libro 43. scribit. Aeternū. Iam æternùm eo libro pro magno atq; adeò immenso posuit Maro,

Tum pater æterno fatur deuinctus amore.

& Curtius libro 4. eodem modo scripsit, *Ablue corpus illuuie æternisq; sordibus squalidum*: quod fortasse non ita videbitur reconditum, vt notari debuerit. Honor exors. Extra sortem donari honorificentissimum & amplissimum erat: proinde ita libro 8. scripsit,

Ducunt exortem Aeneæ, quem fulua leonis
Pellis obit totum. & lib. 5.
—nam te voluit rex magnus olympi
Talibus auspicijs exortem ducere honorem.

& libro 9. *—Ipsum illum clypeum cristasq; rubentes*
Exciperem sorti.

Nam in vulgo videtur numerari, qui pari cum aliis sorte æquatur, & in casum coniicitur: sed cui non fortuna aut sorte, sed iudicio & decreto egregium munus tribuitur, ei demùm eximius honos defertur.

CAPVT IX.

Vncus impactus, fatum, mors fatalis.

Vncus impactus. IN prima in Antonium oratione scriptū est, impactum fuisse fugitiuo vncum: quo genere pœnæ afficiebantur, qui ignominiosissimo supplicio interficiebantur, & vel in ignem, vel ad Gemonias scalas, aut in Tyberim trahebātur. Infigebatur autem gutturi, vnde à Iuuenale satyra 1. scriptum est,

—qui fixo gutture fumant.

& à Propertio lib. 4. eleg. 1.

Et bene cùm fixum mento discusseris vncum,
Nil erit hoc, rostro te premet ansa suo.

Vnco autem ad Gemonias trahebantur, aut in Tyberim, vt honore sepulturæ priuarentur, quo carere acerbissimum antiquis erat. Etiam in Barathro vnci erant, & abiecta in id cadauera his adfixa hærebant in Barathro pendentia. Sic enim in Suida scribitur, Βάραθρον χάσμα τι φρεατῶδες καὶ σκοτεινὸν ἐν τῇ ἀττικῇ, εἰς ὃ τοὺς κακούργους ἔβαλλον, ἐν δὲ τῷ χάσματι τούτῳ ὑπῆρχον ὄγκινοι, οἱ μὲν ἄνω, οἱ δὲ κάτω. Scribitur in eadem oratione & illud, quod multis negotium exhibet, & à Gellio verbosè tractatum est, à nobis facilè aperteque vno verbo prope expedietur. nam cùm ita scribit, *Multa autem impendere videntur præter naturam præterq; fatum*: Fatum. nihil diuersum naturæ & fati nomine significari puto, sed vnum idemque declarari. itaque mors naturalis, mors est fatalis, cùm ætate quis confecta extrema senectute moritur. quæ enim mors immatura gladio infertur, nec fatalis est, nec naturalis. Id ex oratione pro Cælio intelligi potest, cuius in peroratione sic scribitur, *Nolite Iudices aut hūc iam natura ipsa occidentem, velle maturius extingui vulnere vestro, quàm suo fato.* En disertè morti naturali & fatali opponit mortem vulnere illatam vel pœna irrogatam. Alexander quoque Aphrodisiensis palàm non tam fatetur, quàm profitetur & clamat, fatum & naturam idem esse. sic enim loquitur, λείπεται ἄρα τὴν εἱμαρμένην μηδὲν ἄλλο, ἢ τὴν οἰκείαν εἶναι φύσιν ἑκάστου. Iterum, αὕτη γὰρ εἱμαρμένη τε καὶ φύσις ἡ αὐτή. Rursus, ταὐτὸν ἂν εἴη τῷ κατὰ φύσιν τὸ καθ' εἱμαρμένην. Rursum, φανερώτατα δὲ Θεόφραστος δείκνυσι ταὐτὸν ὂν τὸ καθ' εἱμαρμένην τῷ κατὰ φύσιν, ἐν τῷ Καλλισθένει. Dion quoque fatum luculenta scriptura minimeq; ambigui sensus pro naturali morte vsurpat, ita scribens, ἀλλὰ κἂν ἀποθανεῖν ἀνάγκη σοι γένοιτο, μὴ τὴν εἱμαρμένην ἀναμεῖναι, ἀλλὰ τῷ προστυχόντι θανάτῳ χρῆσθαι.

CAPVT X.

Agentes in rebus.

AGentes in rebus, à iurisconsultis memorati & ab historicis, satagere cogunt decurias Iurisconsultorum & literaturæ prudentum: & tamen cùm se cruciarunt, multum diúque quærendo, adhuc quærunt, nec ad verum coniectura euadere possunt. Vnum excipio Cuiacium, qui vt eximius, extra numerum est. Ego non is sum, qui putem aliis caligantibus me Lynceum esse: sed qui libenter in partem pro mea virili literas iuuare studeam. an autē sit irritum studium, malo alios existimare, quàm me meo suffragio prædamnare. quamquam ita de me sentio, vt conatum meum meliorem quàm operam putem, cùm voluntas libenter nitatur ad præclara, quæ præstare non potest industria. Sed vt vnde profectus sum redeam: Agentes in rebus arbitror fuisse in militia palatina, & velut armata, qui per prouincias speciebus annonariis, quæ fisco aut vrbibus pręstabatur ex canone aut indictione, conuehendis portandisque præerant, vt canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in Palatino erant comitatu, præsidebant. Agētes in rebus. itaque diuus Hieronymus eos interpretatur πυροφόρους, frumentarios & veredarios: & quia locus insignis est, eum subscribam, vt tanti auctoris certa fide potius res stabilita confirmataque teneatur, quàm nostra interpretatione dubia nutet & vacillet. Hoc enim, inquit, *quod LXX. transtulerunt πυροφόρον, nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui sermonis eloquium. eos enim quos nūc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios nominabant.* Etsi autem erant in Palatinis officiis, vt indicat diuus Ambrosius in epistola ad Marcellum his verbis, *Palatina omnia officia, hoc est memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum commodorum*: tamen munus eorum etiam in prouinciis erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent, & in

prouincia

prouincia eandem rem curarent. quin & à Palatinis in Theodosiano codice distinguuntur his verbis, *Quicunque igitur inter agentes in rebus, vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt.* Iterum, *Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus, an aliqui hæreticorum vel in scrinijs vel inter agentes in rebus vel inter Palatinos, cum legum nostrarum iniuria audeant militare.* Latius tamen eorum fortasse officium munusque patebat: ac si quis de iis plura cognoscere cupit, is Cuiacij Iurisconsulti principis nobilem Commentarium in Codicem legat. In perueteri lexico legi agentes in rebus exponi μαγιστριανός. μαγιστριανοὺς autem Suidas explicat καστρισίους, id est, vt opinor, castrenses. atque, vt hoc alienum additamentum adiiciam, in eodem lexico cancellarium inueni ἀντιγραφέα exponi, quem contrarotulatorem nostri homines solent appellare. Hæc ego scripsi, non vt me summis Iurisconsultis opponerem, aliud ista de re sentientibus, sed vt tantùm sententiam meam interponerem, si quem fortè inuenire posset, cui si non vera, saltem verisimilis videretur.

CAPVT XI.

Cænacula, habitare sub tegulis, tribus scalis habitare, cor, iecur, os pugilis, parastichis.

HOmines Romæ mediocris fortunæ suarum ædium partem superiorem inquilinis locare solebant, imam sibi retinebant: sed & erant qui cænaculariam faciebant. Itaque pauperes cænacula conducebant, cùm in suo non habitarent: Iuuenal. satyr. 10.

Cænacula.

—rarus venit in cænacula miles.

Horatius epist. 1. lib. 1.

—quid pauper? ride, cænacula mutat.

Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

Omnis qui celsa scandit cænacula vulgus.

Qui autem omnium tenuissimi erant, cænacula regulis proxima conducebãt: Iuuenal. sat. 3.

Habitare sub tegula.

Vltimus ardebit, quem tegula sola tuetur
A pluuia, molles vbi ponunt oua columbæ.

Suetonius de Orbilio in lib. de illustr. Gram. *Namq; iam persenex pauperem se, & habitare sub tegulis quodam scripto fatetur.* Et in epigram. de Valerio Catone grammatico,

Quem tres coliculi & selibra farris
Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.

& Martialis lib. 1. epigr. 162.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Habitare tribus scalis.

significat enim se vltimo cænaculo habitare sub tegulis. Cor esse Latinis prudentiam & sapientiam, cognomen Corculi satis ostendit: & versus Ennij apud Cic. 1. Tusc. & 1. de Orat.

Cor.

Egregiè cordatus homo, Catus Aelius Sextus.

Iecur. Iecur etiam in eadem significatione poni animaduerti in epigrammatis de eodem illo Catone grammatico, clausula ista,

En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

Sed nec illud in Persio satyra 1.

Neq; enim mihi cornea fibra est.

ab alia origine & mente est, cùm in iecore fibræ sint. Ita alterum ab altero illustratur mutua quadam claritate. In eodem Suetonij libello extat in M. Pomponium Marcellum epigr.

Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis
Præcipit, os nullum, vel potius pugilis:

Os pugilis.

in quo pugillatus ei obiicitur. solent autẽ pugiles, cùm dextra aduersarium petere soleant, caput ab ictu in læuam longius deflectere, ne feriantur: Maro,

Abduxere retrò longè capita ardua ab ictu.

& quia tuber plagis & deformatũ tumidúmque redditur eorum caput, vt Artemidorus scribit libro 1. interdum etiam sic malè mulctantur, vt exossetur eius aliqua pars, effodiaturq; oculus, vt scribit Galenus in exhortatione ad bonas artes, & libro 2. epigram. Græcorum lepidè exponitur: idcircò addidit, *os nullũ, vel potius pugilis.* in quo etiam ei obiicitur impudentia & inscitia literarum. Non dubitem autem quin in eo Suetonij aliquoties hoc capite à me appellato libello, vbi differit cognomen Aurelij Opilij ab ipso Opilio per duplex *p* scriptum fuisse, cùm alij per vnam literam *p* scriberent, *Parastichidem libelli* legere oporteat. nam Parasichis, quę inoleuit in libris, quid sit, consulendus est Apollo, aut si quis est Apolline vate doctior: mihi quidẽ in eo aqua hæret, vt & in eo quod in eodem libello lego, *Librum etiam cui titulus est Perialogos, edidit, continentem querelas de iniurijs, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent.* ne tamen inconsultos à me rursus ad Apollinem dimittam, audebo περὶ ἀλόγου scribere magno nominis periculo: vt & pro Sigida Ticida. Ioanni tamen Aurato literarum Latinarum & Græcarum peritissimo videbatur παιδαγωγὸς scribi debere. hoc tanti viri iudicium prætermittere aut supprimere non debui, quòd non solùm sententiæ meæ, sed aliorum multò literatiorum opinioni etiam anteponerem. Succurrebat & non inconcinnè περὶ ἀλογίας legi posse, cùm eo libro conquereretur Orbilius de professorum stultitia, qui negligerent iniurias quas à parentibus acciperent: quem sensum & περὶ ἀλόγων facit.

Parastichis.

CAPVT XII.

Genius, Victoria pennata, dracones quibus sacri, hora Lucina.

GEnij non solùm erant hominum, sed etiam vrbium, coloniarum, locorum: Maro 5. Æneid.

Genius.

Incerti Genium ne loci famulúmve parentis
Esse putent.

Heroibus autem sacer erat draco, vnde serpentem famulum parentis vocat Æneas eo in Æneidos loco, & locorũ genij vt serpentes pingebantur, sicut ex eo Maronis loco coniectura est, & Persio satyra 3.

Pinge duos angues, pueri sacer est locus, extra Meiite.

Quan-

Dracones quibus sacri. Quanquam, vt Artemidorus ait, sacer erat draco Ioui venerando, Soli, Cereri, Proserpinæ, Triuiæ, Æsculapio, heroibus, vt eo picto sacrũ ex eo locum augurari possimus, qui tot numinibus sit consecratus. Satyr. 8. lib. 1.

—serpentes atque videres
Infernas errare canes,

dixit Horatius, veluti significans comitatum Triuiæ, vt & apud Maronem 6. Æneid.

—visæq; canes vlulare per vmbram,
Aduentante dea.

nam & Dianæ, quę est eadem Triuia, canes tribuuntur, & noctiuagæ Triuię etiam nocturnę canes, quas furias quidam interpretantur non inscitè. Apollonius quoque eius canes χθονίους κύνας vocat. Hecatæ canum mentio quoque est apud Orpheum, σαῖνον δὲ σκύλακες προπόλοι. & apud Tibullum lib. 1. eleg. 2.

Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Sed ad Genium redeo: vrbium erant Genij, vnde Symmachus scribit, *Varios custodes vrbibus mens diuina distribuit.* In quo à Prudentio deliræ religionis propugnator meritò his versibus obiurgatur,

Iam primùm quid sit Genius, vel qui status illi
Competat, ignoro: & quid possit, & vnde oriatur.

Iterum,

At tuus hic vrbis Genius dicas volo, quando
Cœpit adhuc paruæ primum se infundere Romæ?

De geniis multorum etiam locorum sic idem scribit Prudentius,

Quanquam cur genium Romæ mihi fingitis vnum?
Cùm portis, domibus, thermis, stabulis soleatis
Assignare suos genios? perq; omnia membra
Vrbis perq; locos geniorum millia multa
Fingere?

Rursus de Genio vrbium & populorum idem ita tradit, *—Fataliter vrbem*

Sortitam quonam genio proprium exigat æuum.
Cunctis nam populis, seu mœnibus inditur, inquit,
Aut fatum, aut genius nostrarum more animarum,
Quæ sub dispari subeunt noua corpora sorte.

Victoria pennata. Victoriam deam vetustas pinnatam & aligeram pinxit, vt è cœlo deuolanté ad eos, quos suis ornare successibus vellet. hinc Ausonius epigram. 1.

Tu quoq; ab æthereo præpes Victoria lapsu.

& eodem libro Prudentius,

Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet, & multis surgat formata talentis.

Id eo scribit, quòd aureæ aut auratæ victoriæ plerumq; ponerentur, quas & quædam etiam simulachra interdũ suis manibus sustinebant: Cic. lib. 3. de nat. deor. *Idem victoriolas aureas & pateras coronasq;, quæ simulachrorum porrectis manibus sustinebantur, sine dubitatione tollebat.* Puella autem formabatur, vt Prudẽtius ait, pennigera, pexo crine, nudo pede suspensa, strophio reuincta, sinu vestis fluitante. Vt Lucina dea est Diana, quæ parientium nixus iuuare credebatur, & partus vitales in lucem producere: ita & per Lucina hora. adiectionem Lucina hora à Prudentio dicto libro hora lucis & vitæ dicitur,

Et qui Lucinas tribuo nascentibus horas.

quod annotare placuit ipsa nouitate admirandum & insigne. Certum esse senatorum numerum oportebat, consentiẽtium, vt legitimum senatusconsultum fieret. cùm enim ordo infrequens erat, nec numerum legitimum implebat, per infrequentiam senatusconsultum fieri non poterat, aut cùm frequens, nisi ad certum numerum consentirent in vnam sententiam. ea de re ita scribit lib. 1. contra Symmach. Prudentius, qui & trecentorum numerũ definit:

Hic consulta patrùm subsistere conscriptorum
Non aliter licitum prisco sub tempore, quàm si
Trecentum sensisse senes legerentur in vnum.

CAPVT XIII.

Consilium, frumentum semissibus & trientibus, sitellam deferre, cistas deijcere, pœna parricidarum: apud Cornificium lib. 1. ad Heren.

IN libris Cornificij ad Herẽnium de Translatione, legimus eam in iudicium non venire, sed in senatum, aut ante Imperatorem, & in consilium: proinde solet quæri quod illud consilium sit. ego consilium illud intelligo, quod more maiorũ Imperatori rem militaré administranti solebat adesse: Sallustius in bel. Iugurth. de Metello Imp. *Ita more maiorum ex consilij decreto per legatos Iugurthæ imperat argenti pondo ducenta millia.* Iterum, *Igitur Rex vt constituerat in castra venit, ac pauca præsenti consilio locutus.* Eodem in libro lex de semissibus & trientibus erat, qua populo in magna vilitate annonæ ex horreis publicis frumẽti modius trientè dabatur: in arctiore & grauiore annona, semisse: vel potius ex lege Gracchi populo modius semper semisse & triente dabatur, id est, non toto asse. Asconius, *vt frumẽtum populo quod antè semissibus & trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Quod autem additur, *Saturninus ferre cœpit: Collegæ intercedere: ille nihilominus cistellam deferre:* vereor ne legendum sit *sitellam deferre:* vt lib. 1. de natur. deor. *vt igitur T. Gracchum cùm videor concionantem in Capitolio videre de M. Octauio deferentem sitellam.* & apud Asconium in oratione pro Cornelio, *dum sitella defertur.* Sitella enim significatur, qua qui legem ferebat, sortiebatur tribus, vt eas in suffragium mitteret. In cistas autem populus tabellas sui suffragij mittebat ꝑ pontes transiẽs. mox ergo scribitur, *Pontes disturbat, cistas disjicit.* multi autem pontes erant multæq; cistæ, cùm multæ essent tribus. Sitellæ in sortiendo mentio est in Casina Plauti, Sc. Tace Chaline. & in vetustæ legis fragmento, cuius mihi fecit copiam Petrus Daniel, *Ad sitellam sorti veniet, is in cã sitellam manum demittito.* Iterum, *Sortem ex hacce lege apertam brachioq; aperto literam digitis opertam.* Multis etiam minacibus senatusconsultis solebat addi ad extremum clausula aduersus eos, qui quod contra decretum summi ordinis tentarent, vt & munitiora eius consulta essent, & deterrerentur audaces & improbi, quæ in eo etiam

[Marginal notes, right column: Consiliũ. — Frumentũ semissibus & trientibus. — Sitellam deferre. — Cistas disjcere.]

etiam loco posita est, *Senatus decreuit, si eam legem ad populum ferat, aduersus Rempublicam videri eum facere.* Sallustius in oratione Cæsaris, *Qui aliter fecerit, senatum existimare eum contra Rempublicam & salutem omnium facturum.* in lege xij. Tabularum quæ ibi refertur, *si furiosus existet, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaq; eius potestas esto*: Existit nimis ingeniosè & subtiliter nonnulli putant valere quod ἐξίστασθαι Græci dicunt, quod est mente motum esse & de potestate exiisse, cùm sit, apparet, incipit esse, quod 3. Tuscul. sic explicatur, *Itaque non est scriptum si insanus, sed si furiosus esse incipit.* Agnati autem sunt, qui sunt eiusdem stirpis, familiæ & cognationis: qui si desint, tum deniq; gentilium & aliorum propinquorum potestas est in eo. gentilitas enim agnationem continet, latiusque patet, & ad alias familias, eiusdem tamen sanguinis & nominis, porrigitur. sic patrisfamiliâs intestato mortui familia pecuniaque agnatorum & gentilium est. Vt illis, qui perduellionis dãnati à duumuiris fuerãt, caput obnubebatur, ita parricidæ os lupino folliculo obuoluebatur, vt eo in Cornificij libro scribitur, credo quòd indignos censerent, qui communi spiritu luceque fruerentur: lupinum esse folliculum voluerũt, feritatem significantes eius, qui necem atrocem & acerbam sua manu parenti obtulisset. Sed & soleæ ligneæ inducebantur parricidarum pedibus, ne communi hominũ reliquorum è corio calceatu vterẽtur, neu calceamenta quibus homines vti solerent, polluerent si ea pedibus suis calcarent, neu terram tangerent pedibus nudis, omnium parentem communem. sed & sensus expers & omnis humanitatis & durus ac asper vereque ligneus eo ipso significabatur parricida. Licet & adsignificationem quoq; aliquam habere simiam, serpentem, & gallum gallinaceum: neque enim sine causa cum parricida culeo insuebantur. & Cicero pro Roscio pœnã parricidarum interpretatur: locum petat qui cognoscere cupit: quanquam vix quisquam est cui non sit notus. C. Pompilius à Gallis obsessus, qui eodem scribitur Cornificij libro, videtur esse C. Popilius cognomento Lænas: itaque *Popilius* libentius legerim. Pauca ista velut prætereuntes ex eo libro annotabamus, quæ bonis iuuenibus vtilia esse optabamus magis, quàm fore confidimus.

Parricidarum pœna.

CAPVT XIIII.

Catullus in epithalamio Pelei explicatus, comitia vrbana militaria, communia, decuriata, bolones, bolonæ, arulatores, conciones.

Catullus explicatur.

CAtullus epigr. 1. Nepoti Cornelio suum nuncupans libellum, eum dicit tribus laboriosis chartis omne æuum explicasse, quod interpretor de Chronicis Nepotis, quorum Ausonius meminit. in chronicis autem suis etiam Catulli, vt optimi seculo suo poetæ, meminerat. is mẽtione sui honorifica delectatus libelli nuncupatione officiosè gratiam retulit bene merito. Sed quoniam Catulli mentio incidit, venit in mentẽ mihi sæpenumero quærere, cur tam operosis & tam numerosis versibus in epithalamio Pelei vestem & eius argumentum descripsisset. mihi enim ridiculum videbatur plus ab eo operæ consumi in accessione operis quàm in opere ipso: cùm nec vestem quidem magnopere ad nuptias pertinere putarem. Sed & mea calumnia Catullum, & me dubitatione omni liberauit Arnobius, apud quem animaduerti, solenne fuisse morisque antiqui, vt nuptiis lectus genialis toga sterneretur, quæ tamen consuetudo eius ætate iampridem exoleuerat. Eius verba sunt libro 2. aduers. gent. *Cùm in matrimonia conuenitis, toga sternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis.* quanquã vestis stragula picta apud Catullum potius describitur. Placet ex arena funem nectere, & supplementum huic capiti ex eo Arnobij loco petere. appellat comitia centuriata, militaria, quòd populus more militari centuriatus sit: vrbana, curiata. curiæ enim erant vrbani populi: communia, tributa, quòd ex totius populi tribubus fiebant: erantq; non propria tantum vrbani populi, sed etiam rustici & suburbani. Eius verba subiungam, *Nunquid magistratus per populum creatis? militaria, vrbana, communia quæ sunt comitia scitis?* Apud Priscianũ quoque in libro de ponderibus & mensuris, decuriata comitia nominãtur: sed ea esse existimo, quæ largitione & corruptela deprauata sunt, partibus quibusdam populi decuriatis. Iuppiter supremus cùm eo libro dicitur, summus ille deorum imperator qui in arce cœli regnat significatur, ad discrimen Plutonis, qui Iuppiter Stygius vocatur: Maro lib. 4. Æneid.

Comitia centuriata, militaria, communia, decuriata.

Sacra Ioui Stygio quæ ritè incepta putaui.

Arnobius libro secundo aduersus gentes, *Iuppiter tam supremus quàm Stygius.* Christum quem Seruatorem nostrum & Saluatorem verbo ecclesiastico cognominamus, Arnobius ibidem sospitatorẽ appellat. vt, inquit, *ante horas quemadmodum dicitis pauculas sospitator ad vos Christus cœli ex arcibus mitteretur?* Corpusculum hoc, quo tanquam loculo animus inclusus tenetur, non ineleganter ab Arnobio folliculus vocatur, his verbis: *Nec in carunculæ huius folliculo consitutis opis aliquod sponsum est*: id est, in hoc corpore, vt interpretor. Muccinium videtur apud eum esse linteum quo exceptatur nasi muccus. vt enim à vacca vacciniũ, sic à mucco muccinium deduci videtur. *Mithra*, inquit, *strophium, fascia, puluinus, muccinium.* quanquam scio non deesse qui succinium, & qui saccinium me refragante vehementer emendent. Quòd sacco vinum veteres eliquabant, quod & saccare dicebant, hinc per similitudinem non inamœnam, in re tamẽ parum honesta, factum est, vt cum vesica coli vinarij vel sacci speciem habeat, vrina liquoris transmissi, lotium saccatum diceretur: quod & è libro 4. Lucretij alias annotamus, &

Mucciniũ

nunc Arnobij auctoritate magis illustramus, si quis Lucretij emendationẽ fortè in dubium reuocet: eius verba sunt, *Inter stercoris hos vtres, & saccati obscœnissimas ferias.* Sed qui in eo sint volones, cùm scribit, *Quid bigarios, salinatores, volones?* Scio volones vocatos bello Punico voluntarios milites è seruis, quod exemplum postea retulit Antoninus philosophus. sed ad hunc locum nihil ista notio pertinet. An potius sunt qui vltrò ad gladium ferrumque se locabant? putarem, nisi salinatores antecederẽt.

Bolones. quid si *bolones* legamus, à bolis piscium? nam sic tabernæ cetariorum dicebantur. Donatus in Eunucho Terentij, *Cetarij,* inquit, *sunt cete, id*

Bolonæ. *est magnos pisces venditant, & bolonas exercent.* Reperi & in antiquo Lexico, cuius iuuenis studiosissimus Petrus Daniel mihi fecerat copiam, bolonas disertè explicari μεταπράτας & παλιγκαπήλους, id est propalas. Non admodum dis-

Arulatores. similis est arulator vel arilator, qui μεταβόλους explicatur, nomenque habet ab arula, id est foculo, quo cibos coquit, ἑψητὴς que & πραγματευτὴς explicatur in Lexico Latinogræco. Dicitur & coctio, à coquendo: nam in antiquo

Cocio. quoque vocabulario cocionem arilatorem exponi reperi. Festo coctio dicitur quasi cunctio, à cunctando, qui cunctanter emit quod postea vendat, vt sit πραγματευτὴς & μετάβολος. Igitur sic & cetarij vocabantur, qui bolos faciebant & venditabant. Sunt & boleones Græcis sterquilinia. Subnectit Arnobius, *Coquos, panchrystarios.* in quo panchrestarios legendum suspicarer, ab vnguento panchresto, nisi iam antè vnguentariorũ mentionem fecisset: ego igitur libentius *coquos, panifices, crustarios* legerim. nam à crusto & crustulo crustarius & crustularius artifex eius panificij vocatur. vel panchrestarios medicamentarios & pigmentarios acceperim, qui medicamenta & remedia omnibus valetudinum generibus accommodata conficiunt, splendido & magnifico promisso, si effectus responderet: tales sunt antidoti apud Nicolaum & Galenum. putem tamen potius per similitudinem intelligi artifices operis dulciarij, vt ad omnia vtilis & commodi: Saluianus libro 6. *infantes quoque & omnes ferè paruulos, contumaces, quos morigeros minæ & ferulæ non efficiunt, interdum panchresta atque blanditiæ ad obedientiam trahunt.*

CAPVT XV.

Vocatur in disquisitionem locus Curtij de Lyrnesso, vmbone propellere.

IN nos acerbos plerunque censores experimur, si quid in antiquitatis literis à nobis humanitus ignoretur: nec nobis venia dari solet, quę tamẽ præstò est antiquis auctoribus, si quando quid tale eis obrepat. quin & cùm in manifesto errore à nobis deprehenduntur, nihilominus omnibus modis excusantur. Nec verò me ista falsò criminari quis putet: ostendam enim, vt spero, elegantissimum & nitidissimum scriptorem Curtium grauiter deliquisse, nominis communione & societate deceptum. **Curtius castigatur.** cùm enim Cilicia regio sit finitima Syrię, & altera heroicis temporibus esset propinqua Cariæ ad Caicum vsque, quam postea tenuerunt Adramitteni, Atarnitæ & Pithanei, in qua Homerus Lyrnessum vrbem & Thebas fuisse scribit ab Achille euersas, Curtius eas vrbes in illa altera Cilicia collocat, quæ prope Amanum est, ita libro tertio scribens: *Monstrabantur vrbium sedes Lyrnesi & Thebes* (sic enim scribendum puto, non *cebesti.*) *specus quoque & corycium nemus.* Homerus autem scribit,

Λυρνησσὸν διαπορθήσας καὶ τείχεα Θήβης.

Quòd si quis Curtium ab errato vindicare velit, necesse est culpam conferat in diligentissimum geographum Strabonem. Stephanus Lyrnessum in Troade collocat, Plinius, vbi & **Lyrnessus.** Strabo, ad Euenum flumen. *Flumen,* inquit, *Euenum, cuius in ripis intercidere Lyrnessus & Miletus.* quanquam idem ad Cataractem in Pamphylia Lyrnessum etiam vrbem metatur: quam vereor ne ipse condiderit. Certè non est ea quam scribit Homerus, significatque Curtius: cùm præsertim eam cum Thebis coniungat, quæ sitæ erant in Cilicia Hypoplacia prope Troiam, vt Stephanus & Strabo auctores sunt: & earum vrbium vestigia sedesque ostentatas fuisse Curtius dicat, vt deletarum, & à Plinio libro octauo, capite quinto, vrbem constet vt superstitem tradi. Fabio sententia vitiosa videtur quæ nimia est, vt de viro forti, bella vmbone propellit: **Vmbone propellere.** parum tamen abest quin eodem genere sit vsus Curtius: sed hoc interest, quòd nec de vno dicit, nec bella propelli scribit, sed aciem. Bellum enim propelli vmbone affectatè dictum est & superlatè, præsertim ab vno. Proinde quod in Fabiano exemplo vituperationem meretur, laudem meretur in Curtio ita libro tertio scribente, *Totam aciem suo pauore fluctuantem vmbonibus posse propelli.* & in Valerio libro 3. capite 2. de quodam Cæsaris milite quod scribitur, *Ad vltimum destricto gladio audacißimum quemque modò vmbonis impulsu, modò mucronis ictu depellens.* & in Martiale libro 5. epigram. 93. *Cunctos vmbone repellet:* meritò laudi ducendum est. Id eò dico, ne quis temerè & ambitiosè, quod mirandum sit, ingenio indulgens suo & ostentationi, reprehendat, & vt intelligant homines me non libentius reprehendere, quàm defendere, cùm vnum accusarim eodem capite, & tres defenderim.

CAPVT XVI.

Ast ego quæ diuûm incedo, firmare omen & augurium, Stant terræ defixæ hastæ.

Ast ego quę diuũ.

AST ego quæ diuûm incedo regina, Iouisq;
Et soror & coniunx

1. Æn. cũ cantatur, semper arbitratus sum plus aliquantò

aliquantò latêre, quàm statim à nobis animaduerteretur: tandem autem ex Athenæo cognoui, insigni quadam maiestate incessus veteres existimasse Iunonem procedere, quo respexisse poetam iudicaui. Nam Athenæus ἡραῖον βαδίζει, id est, Iunonio incessu ambulat, pro grauitate quadam & magnificentia incessus dixit: vt & Propertius lib. 2. eleg. 2.

—& incedit vel Ioue digna soror.

Eum fortasse incessum etiam imitabantur qui eius sacra ferebant: vnde & Flaccus satyra 3. lib. 1. scripsit,

Sæpe velut qui Iunonis sacra ferret:

quod tamē propter dignitatem sacrorum tantæ deæ, & propter pompam potius fiebat. Ea porrò sacra ferebant puellæ, vt ait Ouidius libro 3. Amor. eleg. 12.

More patrûm sanctæ velatæ vestibus albis,
Tradita supposito vertice sacra ferunt.

Quanquam & aliâs sacra etiam omnia tardo gressu ferebantur, &, vt ait lib. 1. de Offic. Cicero, fercula pomparum. Subiiciemus & alium Maronis locum, quem & à Grammaticis excussum, quid vetat etiā à nobis explicari, præsertim cùm exemplis idoneorum scriptorum id confirmaturi simus, quod Grammatici nobiles pro suo velut iure sumunt? Omen vnum & augurium non videbatur Romanis hominibus satis habere ad persuadendum fidei. proinde ad confirmationem prioris augurij, secundum poscere solebant: hinc à Marone scriptum est 2. Æneid.

Firmare omen & auguriū.

—& si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atq; hæc omina firma.

Cicero in Mario, 1. de Diuinat.

Sic aquilæ clarum firmauit Iuppiter omen.

Silius Italicus lib. 4.

Adsis ô firmesq; tuæ pater alitis omen.

Nam in Cicerone antecedit,

Partibus intonuit cœli pater ipse sinistris.

In Marone mox sequitur,

Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore
Intonuit læuum.

Hinc igitur satis intelligi arbitror quid sit firmare omen, quod tamen in Silio videtur esse, nō alio omine confirmare, nullum enim præterea succedit, sed euentu factisque id quod augurium portendit promisitque, præstare. Ne illud quidem tacitum prætermittendum, *Stant terræ defixæ hastæ*, lib. 6. Æneidos scriptum, quod ex antiquorū consuetudine intelligendum est, qui posteriorem partem hastæ etiam præpilabant ad defigendum humi, quam οὐριαχὸν Græci & στύρακα & σαυρωτῆρα appellabant: Homerus ἔγχεα δὲ σφὶν ὄρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος. quod Aristoteles sic explicat, οὕτω γάρ τότε ἐνόμιζον ὥσπερ καὶ νῦν Ἰλλυριοί. ita Aristotelis ætate iam ille mos exoleuerat: sed poetæ studiosi venustatis & rerum non perinde vsitatarum, ad admirationem talia captant, & in vsum reuocant. Quo fit vt ista diligenter plerunque conquisita à Grammaticis & callidè obseruata, magno labore homines liberent.

Stant terræ defixæ hastæ.

CAPVT XVII.

Ficus pingues, siccæ, luto plantam euellere, cænæ deûm, & quædam in Horatio lib. 2. satyrarum emendata.

MERVS ostentator erat & mendax insolensq; iactator Horatianus ille Nasidienus, qui cùm pessimas adponeret epulas, eas tamen immodicè impenseque laudibus efferebat. Is cùm iecur anseris ficis pasti, quod συκωτὸν à Græcis, ficatum à Latinis vocatur, sciret in delitiis haberi, quod apposuerat vt eorum delitias & lautitiem superare videretur, mentiri est ausus non quibuscunque vulgaribus ficis, sed pinguibus saginatum fuisse. Sic enim Flaccus lib. 2. cap. 8. scribit,

Fici pingues.

Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi.

Fici enim pingues & pluris sunt, & succi melioris & abundantioris, de quibus apud Plinium est mentio libro 23. capite 7. his verbis, *Carcinomati, si sine vlcere est, quàm pinguißimam ficum imponi penè singulare remedium est.* Vulgares autem fici & caricæ, siccæ sunt, minorisq; pretij. Siccarum meminit Plinius libro 23. capite 7. his verbis, *Siccæ fici stomachum lædunt.* Et vt ex Horatio suum hoc caput velut syrma spatiosum trahat, cùm satyra præcedente scribit,

Ficus siccæ.

Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere:

si sileam quod in araneoso situque pleno legi libro, peculiare videatur, *Iam mallet doctor Athenis*: vt eū dicat tam inconstantem incertumq; sententiæ fuisse, vt modò mœchari, modò docere vellet. Equidem *doctus* illud non moueo loco, puto tamen mihi fraudi non futurum, quòd aliud quiddā me reperisse dixerim. Vertunnis autem ea satyra legendum arbitror, non Vertumnis, vt Portunnus, Saturnus, Neptunus dicitur. In eadem satyra scriptum est disertè, *ac prior illo*: non vt publicatum est, *ille*: nec mehercule inepto sensu, quòd dicetur illi anteponendus. hoc etiam monentis tantùm non statuentis more dico. Hoc autem satyra 6. eiusdem libri elegantius & verius fuerit, *Romæ sponsorem me rapis*: non *Roma*. etenim quibus Romæ negotiis implicatus & impeditus soleat esse, scribit: quibus ruri quòd careat, se fœlicem & beatum putat. Ibidem etiam pari constantia & adseueratione illud affirmandum,

Ne prior officio quisquam respondeat vrges.

quis enim hoc non malit, quàm *vrge*: neque tamen hoc excogitatum proferimus, sed ex antiquis libris prolatum edimus. Cæterùm cùm satyra 7. ait,

Nequicquam cœno cupiens euellere plantam,

Luto plantam euellere.

ad prouerbium Græcum allusit, ἐκτὸς πηλοῦ πόδας ἔχεις: quod est, extra lutum pedes habes. de his qui alicundè se expedierunt, & è molestia euaserunt. Satyra 6. exclamat Horatius,

O noctes cœnæq; deûm:

Cœnæ deûm.

suas frugi modicasque sed iucundas & suaues cœnas comparans epulis, quæ in honorem

deûm in templis Romæ apponebãtur, tenues & parabiles, non sumptuosæ, neque splendidæ: Dionysius Halicarnasseus lib. 2. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς, ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς, ἐν κανοῖς καὶ πινακίσκοις κεραμέοις ἀλφίτων μάζας καὶ πόπανα καὶ ζέας καὶ καρπῶν τινῶν ἀπαρχὰς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ καὶ εὐδάπανα, καὶ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα. Satyra 5. *si cognitor ipse*, è chirographis exemplis repetitum aliquanto cõcinnius erit, quàm vt peruulgatum, *sis cognitor*: nec verò *si* in usitatum est in imperandi modo, eoque comicus Plautus vtitur,

CAPVT XVIII.

In Liuio quædam emendata, munire rupem, saxa putrefacere, promuntorium.

Liuius emedatur.

EQuidem illud nullo modo concoquere possum, quod à Liuio libro 1. de Asdrubale scribitur, eum rem Carthaginiensem auxisse, plura consilio quàm vi gerentem, auspiciis regulorum magis, conciliandisque per amicitiam principum nouis gentibus, quàm bello aut armis. quid enim verisimile est vel auspicio vel ductu regulorum eum vnquam gessisse? quid quòd conciliationis & amicitiæ, non armorum neque belli hîc significatio postulatur? Itaque cùm hospitium apud antiquos arctissima necessitudinis lege homines deuinciret, & pro sanctissimo fœdere inuiolatoque censeretur sine ampliatione primo cœtu primaq; actione non verebor pronuntiare legendum *hospitiis* esse: & profectò perfacile fuit in tam vicinam vocem deerrare, vna tantũ eaq; eiusdem soni syllaba differentem. Vrbs autem Helmandica, eodem libro, ea videtur esse quæ hodie Salmantica vocatur, quæ gymnasio celeberrima in Hispania floret. Etiam vbi *diruptæ vtrinque angustiæ* scribitur: *deruptæ* verum sincerumque puto: atque multis locis penitus inoleuit error iste, vt *di* pro *de* vicaria quadam opera subierit per obreptionẽ. deruptæ autem sunt deorsum ruptæ. sic *degressos multis* non *digressos* integrum incontaminatumque credo, id est, de tumulis gressos.

Promuntoria.

Promuntoria cùm prominentes sint in mare rupes, vnde per *u* scribi hæc vox debet, vt veriloquium demonstrat: nõ enim à monte, sed à prominendo deducitur: idq; & libri præferunt antiqui, & me docuit Gulielmus Pelisserius Montispessuli episcopus: in Liuio tamen eminens & editissimum in Alpibus iugum promontorium appellatur. *Prægressus*, inquit hoc libro, *signa Annibal in promontorio quodam, vnde longè ac latè prospectus erat, consistere iussis militibus Italiam ostentat.* Illa quoque sic libentius legerem, *iumentorúmque incessu dilapsa, per nudam infra glaciem fluentémque labem liquescentis niuis ingrediebantur: tetra ibi luctatio erat:* vt nondum absoluat *ingrediebantur* sensum, sed porrò transmittat pendentem. lego item, *Secabant interdum etiam, dum in firmam ingredientia niuem, & prolapsa, iactandis grauius in continendo vngulis penitus perfringebant.* nam & firmam illam niuem dicit Polybius: sed & infirmam. itaque vtrunque legi potest. Auguror autem, *continere* esse se à prolapsione in lubrico retinere & cohibere conari. *Secabant* autem est, quod διέκοπτον Polybius dicit.

Munire rupem.

Lego mox, *Inde ad rupem muniendam*, non vt solitum est, minuendam. Polybius enim scribit, τὸν κρημνὸν ᾠκοδόμει: & mox οἰκοδομίαν appellat. Interpretor autem munire, per rupem viam aperire, viamque in ea munire, & tanquam struere: eam cædere & in ea opere laboreque militari complanare & æquare iter, aut deorsum deprimere & decliue reddere quodam anfractu molli. Itaque qui aggerem iaciunt, fossas aperiunt, vias muniunt militiæ, munitores vocantur. esse autem ita legendum ex eo etiam apparet, quòd non longè hinc scribitur, *Et quies muniendo fessis hominibus triduo data*.

Saxa putrefacere.

Saxa autem putrefacere aceto, est aceto saxa soluere & frangere. Saxorum enim torridorum & candentium infusum acetum compages & nexus resoluit & laxat, quod putrefacere appellat.

CAPVT XIX.

Bustuariæ mœchæ, semitarij mœchi, deuium scortum, Phædrus, asino pigrior.

CVM à Martiale lepidissimo poeta (nec enim illis assentior, qui scurram ineptũ eum appellant, neque satis elegante musa libros Epigrammatum scripsisse autumnant) libro 3. epigr. 51. canitur,

Bustuariæ mœchæ.

Admittat inter bustuarias mœchas:

animaduerto id explicari de mulieribus ad funus deplorandum conductis, quod nequaquã verum esse arbitror: cùm potius significari vulgaria & diobolaria scortilla existimem, inter busta atque monumenta penè in propatulo prostantia: de quibus lib. 1. epigr. 91. sic scribit,

Abscondunt spurcas & monumenta lupas.

Semitarij mœchi.

Sic à Catullo epigram. 35. semitarij mœchi pro scortatoribus vilissimis in agrorum semitis sub dio scortilla subigentibus dicuntur.

Deuium scortum.

contrà deuium scortum, non prostitutum in propatulo omniũ libidini, sed honestius minusq; vulgare ab Horatio ode 11. lib. 2. dicitur. At verò epigr. 36. eiusdem libri,

Meiere vis iterum iam Palinurus eris:

non tam ad nomen Palinuri allusum esse arbitror, vt doctissimorũ senatus decernit, quàm ad eius casum. cùm enim Paulinus minxerit semel currente carina, auguratur futurum vt submergatur, si iterum meiat. Apud Maronem autem libro Æneidos 5. Palinurus somno correptus vndis mergitur. Scribit idem Martialis lib. 5. epigr. 95.

In turbam incideris, cunctos vmbone repellet:

id de his dici solet, qui velut vmbone clypei, obstantes reiiciunt nisu corporis aut laterum firmitate. Suetonius in Iulio Cæsare, capite 68. de Acilio Cæsaris milite, *Transiluit in nauem*,

vmbone obuios agens. quo sanè in loco de clypei orbe simpliciter accipiendum est. atque hoc genus dicẽdi paulò antè attigimus. Idem Martialis lib.3.epigr.20.

Phædrus. *An æmulatur improbos iocos Phædri?*

hoc ego de Epicureo Phædro, cuius apud Ciceronem mentio non infrequens est, audiendum arbitror, non de eo philosopho de cuius nomine nobilißimum sermonem inscripsit Plato. Illud autem epig.25.eiusdem libri,

Veterno resinaq; pigriores:

de mendacio doloq; compertum quidni eradatur? Nam & veterni nomen primam corripit: cùm hac religione phalecum scribat Martialis, vt à procera semper syllaba incipiat: duę autem in resina literarum comprehensiones quæ antecedunt, tendi etiam non corripi solent. Itaq; quidam non inscitè remoram subiiciunt: ego propius ad scripturam antiquam, Asino pigrior. *Veientone asinoq; vel asinaq; pigriores*, scribendum arbitror. Tarditas autem asinarum nota est: & de Veientone scribit Iuuenalis satyra 6.

——hic Sergius idem
Accepta rude cœpisset Veiento videri. & saty.3.
Vt te respiciat clauso Veiento labello.

erat iste obesior fortasis, aut certè natura pigrior & deformior. In Iuuenale satyr.8. eodem modo scribendum est, *—quid resinata iuuentus:* non, *quid enim*, ne duæ syllabę natura longæ inuitis omnibus corripiantur.

CAPVT XX.

Circuncæsura, arte madere, in Lucretio libro 4. empeneticam facere in Cicerone.

IN Lucretio lib.4. vbi amatorum increpatur stultitia in amicarũ vitiis cæcutientium, vel ea ipsa extenuãtium, aut etiam amplectentium, scribitur in editionibus,

Eromenion. *ἰσχνὸν ἐρωμάνιον tum fit, cùm viuere non quit.*

sed scriptorum librorum antiqua literatura vtique placet, ἰσχνὸν ἐρωμένιον, vt sit amicula tenuis & gracilis: vt enim à Glycera fit per diminutionem Glycerium, sic ab ἐρωμένη quæ est amica, eromenion blandimento diminutione accersito: quod & Lambino viro imprimis erudito placet. Eodem autem in loco iampridem emendatum fuerat χαρίτων μία: & eodem libro Circumcęsura. iampridem obseruaram, circumcæsuram esse, quam Græci περικοπὴν vocant, id est formam, figuram, circunscriptionem, vt & apud Arnobium libro 3. *Et quod indignius multò est, terrenorum corporum circuncæsura finitis.* Emendandum quoque eo libro reor, *quocunque obuertimus æris.* nam è Plinio & Aristotele scimus antiquorum specula ærea fuisse. Illud etiam sic lego,

Fit quasi vt ad tornum saxorum structa tuantur:

quod antiquis libris acceptum ferimus.

Arte madent. *Scilicet arte madent simulachra & docta vagantur:*

in integris librorum monumentis conseruatum reperimus, nõ vt in degeneribus editionibus, *arte valent*: vt enim arte imbui dicimus, sic & arte madere, honesta eademque translatione Romanos veteres dixisse defendimus. Sed vt illud Gręcum in Lucretio verbum subsidio librorum vetustorum emendamus: ita in græco quodam apud Cælium reponẽdo coniecturæ nostrę liberius indulgebimus: tantum precamur, vt venia tribuatur audaciæ. Ideò dicimus, quia vt coniecturam nostram nobis velut inuitis foras erumpentem retinere non possumus: ita ei non perinde confidimus. scribit igitur Cælius epist.1.lib.3.famil. *Ego qui scirem Qu. Pompeium Baulis embeneticam facere, & vsque eo, vt ego misererer eius esuriei, nõ sum commotus.* huic vocabulo *embenetica* nullus est nec in latina nec in græca lingua locus: etsi græcam refert originem, sed deriuatione falsa. non enim huiusmodi nomina à verbis orta formantur à præsenti: & alioqui hoc sententiæ parum conuenit. Ego igitur vna literá commutata *empeneticam* lego: vt eum dicat esurientem esuritionis artem Baulis facere, & vsq; eo, vt esuriei eius misereatur: vt enim Græcè dicitur συντραγεῖν pro τραγεῖν attico more, & ἐμπιεῖν pro πιεῖν, ἐμφαγεῖν pro φαγεῖν: quidni dicatur etiã ἐμπεινῶ pro πεινῶ? pręsertim cùm etiã in verbo quæsita sit arrisio fortasse è vicinitate vocis, quòd non faciat embaticam, sed empeneticam. (Empeneticam facere.) nos tamen ista foras exire gestientia quodã pruritu titillati potius perscripsimus, quàm vt magnopere probata nobis, aliis commendata esse vellemus. nos enim cùm videremus Protei ferè modo in varia miracula hunc locum conuerti, multiplices etiam quàm priùs species nostro commento reddidimus, ne de aliis queri ipsi possemus, qui plus nobis iuris sumpsimus, quàm alios vsurpasse insimulare possemus. legi etiam posset detracta prima syllaba peneticam. Addam & quiddam, quod perpusillum est, è Cælij epistola, sed quia non obseruatum fortasse rudibus sensus iacturam afferret, leuiter tamẽ attingendum: scribit igitur epistol.4.eiusdem libri 8. *Bonos & Senatum mallet, totus vt nunc est hic scaturit*: hoc verbi scaturit desiderandi significatione, vt esurit, intelligendum arbitror, vt sit hic scatere cupit, & cupit in huius ordinis velut campo fluere. Dionysius tamen Lambinus, cuius ego & eruditioni & iudicio plurimum meritißimò tribuo, *senaturit* legendum esse putat. dolo non dixi, nec expectationem hominum fefelli: hoc etiam quàm dixeram, minus esse declaratum est.

CAPVT XXI.

Fundat naues, semina flammæ, circunferre aqua, felix oliua, carpere setas, & alia apud Maronem 6. Æneid.

QVOD apud Maronem lib.6. Æneid. anchora fundare naues dicitur, id ita sentiendum est dici, quòd stabiliat nauigia, eisq; (Fundat naues.) pro quodam firmamento subiecta sit, vt fundamenta esse solent, deorsum iacta. hoc dicen

di genus in epistola posuit Paulinus, *Huius nauem in quodam insulæ loco, quem ad puluinos vocant, ne similiter illideretur, anchoris fundare conati sunt.* Atque multa eiusdem generis minuta & friuola persequar. semina enim flammæ vocat ibidẽ Maro, scintillas, quæ excutiuntur, quæ fomentis exceptæ & cremiis flammam excitant, vt meritò eius semina dici debeant. Gregem etiam intactum appellat, quod opus non fecit, neque iugo subiectum fuit. nam tale pecus ad rem diuinam purum esse putabatur: aliter nõ putabatur. Procumbunt piceæ, quòd arbor illa pingui abundans resina & pice flammam facilè concipit, & reliquam pyræ materiam facilè succensura sit. Aduoluunt ornos montibus, quòd propter ingentium illarum arborum magnitudinem & pondus ad pyram voluentes trahere cogerẽtur, cùm ferre non possent. & libro 3. Georg.

Semina flammæ.

Aduoluêre focis vlmos, igniq; dedêre.

Circumferre vnda.

Circuntulit autem vnda, est aqua purgauit, vt περιαγνίζειν & περικαθαίρειν Græcè dicitur, & περιμάττειν, quia circumferebantur lustramina ei qui expiabatur. Sed & περιστίαρχος dicebatur, qui domum aut concionem vrbemque lustrabat, in quo nomine inest & circuitus quædam & ambitus significatio.

Felix oliua.

Spargens rore leui & ramo felicis oliuæ,

cùm scribitur, à quibusdam explicatur aspergo, ac tum legendum videtur quibusdam, *è ramo felicis oliuæ*: sed sine immutatione, sparsionem aquæ ramo factam intelligemus quo ramo aspergebantur. à quibusdam rosmarinus, vt lib. 2. Georg.

Vix humiles apibus casias roremq; ministrat.

& quanquam ad sensum accommodatius est aquæ asperginem & rorem intelligere: tamen aspergillum partim è rore marino, partim ex oliua felici fuisse factum nõ inscitum omnino sit existimare. aspergillum tamen potius è lauro fieri solebat, vt apud Iuuenalem satyra 2.

—lustrari, si qua darentur

Sulphura cum thedis, & si foret humida laurus:

id est, aqua perfusa & madẽs ad aspergendum & purgandum. felicem porrò oliuam ad oleastri discrimen, qui infelix est, dicit, vt libro 3. Georgicorum,

Infelix superat folijs oleaster amaris.

ea enim infelix oliua est. aspersione autem aquæ fieri solitam illam purgationem, sic docet Pollux lib. 8. cap. 8. καὶ οἱ μὲν τὴν οἰκίαν τοῦ πενθοῦντος ἀφικνόμενοι ἐξιόντες ἐκαθαίροντο, ὕδατι περιρραινόμενοι. τὸ δὲ ὕδωρ ἔκειτο ἐν ἀγγείῳ κεραμέῳ ἐξ ἄλλης οἰκίας κεκομισμένον. τὸ δὲ ὄστρακον ἐκαλεῖτο ἀρδάνιον. Apud Maronem tamen non tantum aqua mundantur eluunturque, vt quidam censent, sed etiã lustramine februantur, expurganturque, vt theda, ouis, sulphure, aut exuerris: cùm addit, *Lustrauitq; viros.* sed Donatus *lustrauitq; domos*, legit, & aquæ purificationem hominum & domorum fuisse dicit. nam antè Maro de hominibus, *Idem ter socios*, scripserat: & vt, *lustrauitq; viros*, retineas, nihil est necesse nouam purgationem excogitare.

Cùm autem ait, *—frontiq; inuergit vina sacerdos.* id ad probationem hostiæ ritu antiquæ religionis retulit, quæ auctore Plutarcho ita fiebat: οὐδέ γε προθυόμενοι καὶ καταστέφοντες ἱερεῖα καὶ κατασπένδοντες ἐναντία τῷ λόγῳ τούτῳ πράττομεν. οἱ γὰρ ἱερεῖς καὶ ὅσιοι θύειν φασὶ τὸ ἱερεῖον καὶ κατασπένδειν, & reliqua. Rursus, τὴν δὲ ψυχὴν δοκιμάζουσι, τοῖς μὲν ταύροις ἄλφιτα, τοῖς δὲ κάπροις ἐρεβίνθους παρατιθέντες, τὴν δ' αἶγα διελέγχει τὸ ψυχρὸν ὕδωρ. atque hunc locum antea nos adscripsisse recordamur. Quod autem mox sequitur,

Et summas carpens media inter cornua setas:

Carpere setas.

id est quod Græci κατάρχεσθαι dicunt, quod est, post immolationem & mactationem, quæ κατάσπεισις dicitur, sacrificiũ incipere: mox hoc à sacerdote facto, iugulabat hostia à victimariis vel popis: sequitur ergo, *supponunt alij cultros*, id est, iugulant. Hęc leuia annotaui, quæ dupondio non constabunt: aliquos tamen, qui etiam parabilia amant, fortasse delectabunt, quibus hæc opera impenditur.

CAPVT XXII.

Porrò Quirites, laruialis, de Sileno quiddam.

CVM Iacobus Cuiacius Iurisconsultorũ nobilissimus mihi indicasset apud Tertullianum *Porrò Quirites*, vocem fuisse quiritantium & auxilium populi implorantium, nouitate dictionis perculsus vereri cœpi, ne degener aliqua vox esset ibi, *porrò*, quæ in vicẽ interiectionis *proh* mendaci larua eluderet: sed cùm in obscœnis versibus genus idem sermonis repererim, atque in versibus non possit esse suspicio falsi, obsoletũ & nostris temporibus ignotum sermonem reuocare volui. sic autem scribit Tertullianus in Valentinianos, *vt etiam inclamauerit in eam* ἰὼ ἰὼ, *quasi porrò Quirites, aut fidem Cæsaris.* Auctor obscœnorum versuum,

Porrò Quirites.

Porrò (nam quis erit modus?) Quirites.

Sic ab obliuione temporis vindicatur locutio, quæ in ecclesiastico scriptore suspecta est, in obscœno certa: in quo contra consuetudinem aliorum auctorum, qui larualem dicere solent, non dubitabo laruialem scribere, non tantùm flagitante, sed etiã cogente versu. non enim probare possum, quod alij remedium afferunt, qui in eo vocabulo *u* vocalem reddunt, atq; ita multiplicant syllabarum numerum ad explendum versum. scribo igitur, quod & facilè me puto eruditis probaturum,

Laruialis.

Pallorem maciemq; laruialem.

Sic principale à Lucretio principiale effertur, & coniugale ab Ouidio coniugiale. In illis autem opusculis in Copa, extat vox, quæ nihilo plus hominibus nostris significat, quàm verba, quibus apud Catonem luxus excantatur. sic autem scribitur, *Huc alibida veni*: & vidi, qui, *Huc ad liba veni*, emendaret: sed cùm subsequatur, *—fessus iam sudat asellus:* & asello vehi pando, vt poeticè loquar, soleret Silenus, eo nomine appellari videtur: exauget suspicionẽ prologus, qui Plauti Bacchidibus prætexitur, non ille quidem à Plauto scriptus,

Silenus.

apagesis

apagesis illum à tam elegante latinoque comico: veruntamen à veteri aliquo scriptore profectus, non recenti memoria natus, in quo Silenus ita de se loquitur:

Asibidam Ionij me vocitant greges,
Quòd vecturio senex vehat asinario.

vt ferè vtrobique corruptum vocabulũ esse videatur, legendumq; sit vel asinia, vel multò potius asiniga, ab asino agendo. Sed nec asiuecta legẽti deerit suffragator: quod tamen non ita vltima comperendinatione decernimus, vt à nobis prouocare non liceat. Nos enim tãtùm abest, vt nobis hoc arrogemus, vt vel legẽ Valeriam de prouocatione ad populum contra nos valere velimus. omnes igitur ista de re pro suo arbitrio & sensu & captu statuant sciscantque.

CAPVT XXIII.

Carœnum, carœnariæ, parabolani.

Carœnũ. NVmeratur in generibus vini dulcis carenum, atque ita vocatur cùm musti vna parte decocta deperditaq; relinquuntur duæ: sed vocabuli origo ita obscura est, vt à grammaticis nullis sit perscripta, cùm tamen auctores multi huius vocis meminerint, vt Palladius, & Græci rerum rusticarum scriptores, etiam in medicina Nicolaus Myrepsus, & Apitius coquus. ego autem vinum velut caricum esse ferè crediderim: etsi nihil præter coniecturam afferre possum. nam siue carœnum per œ scribatur, suspicioni nostræ suffragabitur etymologia, siue per e singulare carenum reperitur, quo recentiores scriptores, quorum proximis seculis nomen vini careni natum erat, vtuntur, & melius scribi quidam censent. Cassiodorus in tripartita historia, *Isauriæ quoq; latrones maxima multitudine congregata vsq; ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt.* Græcè autem scribitur, μέχρι καρῶν καὶ φοινίκων γὰρ ἐν μέσῳ πόλεις καὶ κώμας ἐκακούργουν. genus ergo tale vini, vt credibile est, primi Cares decoxere, & nomine de se affecere. Carenariæ inde videntur apud Palladium lib. 8. cap. 7. appellatæ cortinæ & vasa, in quibus coquitur carenum. sic autem scribit, *Et diligenter per carenarias diuisum quinq; horarum spatio continuo per inuestes pueros curabis agitare vasa ipsa concutiens.* Isidorus lib. 20. cap. 3. carenum à carendo deducit. Quæritur etiam lib. 1. Codicis, qui sint parabolani: & sunt qui à βῶλος quæ gleba est deducãt, vt tanquam quidam ascriptitij glebæ sint: quã ego interpretationem magis adeo ne prætermitterem, quàm quòd eius vllam rationẽ habendam esse putarim, cõmemoraui. aliquando existimaui à parabola euangelica nomen habere, in qua quidam à latronibus vulneratus, à Leuita neglectus, à viatore Samaritano fouetur & curatur, præsertim cùm Honorij & Theodosij constitutione sexcenti parabolani curandis debilium corporibus deputentur, quasi æmuli illius Samaritani: neque dum me istius coniecturæ & opinionis pœnitet. possint tamen dici parabolani inclinatione Latina vocabuli Græci, homines qui se in periculum maximum conijciunt, vt qui ęgrotos publicè in Alexandrina ciuitate curabant in nosocomijs. grassante enim, vt non rarò assolet, peste, & ipsi rapiebantur, & id muneris contempta vita susceperant. Itaq; à Cassiodoro scribitur historiæ tripartitæ lib. 11. *dum aliquo tẽpore in amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus, crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet.* quod Gręcè scribitur à Socrate, κυνήγια δὲ ποτὲ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς κωνσταντινουπόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ, ὁ δῆμος κατεβόα δεῖν ἕνα τῷ θηρίῳ παραβόλων μάχεσθαι. Nã παράβολος homo est audaciæ proiectæ, & ad pericula adeunda præceps & temerarius.

CAPVT XXIV.

Cestrota, corybantia apud Plinium.

DE cornibus Plinius scribit lib. 11. cap. 37. *nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur.* hic ego existimo non magis cerostrota à picturæ genere dici posse, quã lithostrota. nec tamen Plinium culpæ, sed libros falsi insimulare debemus: vel potius primam editionem, quæ ab emendatore corrupta, reliquum gregem emẽdatorum, velut ostensus termes oliuæ aut vitis palmes capras, ad se traxit. nam in libris vmbraticis nec in solem prodeuntibus reperio, cestrota: quæ vox vnius syllabæ additamento insincerum reddidit sensum. Quòd si illi librorum mali genij, quid cestrorum esset intellexissent, manus suas à contaminando optimo auctore continuissent. Sunt autem cestrota, quæ cestro, id est vericulo per inustionem picta sunt: Plinius lib. 35. cap. 11. *Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore cestro, id est, vericulo.* Ebur autem, vt opinor, non ineptè nec inscitè in cornuum genere reponemus. Cestrota. Est & alter non dissimulandus error eodem libro & capite, vel Plinio vel editionibus adscribendus, cùm ita de oculis scribitur, *Quin & patentibus dormiunt lepores, multiq; hominum, quod corybantiam Græci dicunt.* Corybantia. Nunquam, quod sciam, id valere corybantian apud Græcos, quod Plinius dicit, legi, apud quos hoc verbum insanire & corybantas desiderare significat, quod est furere, vt apud Aristophanem in Vespis,

ἀλλ' ἢ παραφρονεῖς ἐτεὸν ἢ κορυβαντιᾷς.

An igitur Plinium inscitiæ accusabimus? minimè gentium: sed emendatorum perfidiam aliud quàm repererunt edentium, cùm in autographis scribatur, *quos corybantia regrediunt*, id est, quos corybantia in pristinum habitum reuocant, & restituunt pristinæ sanitati, cùm esse sani non videantur, qui apertis dormiunt nec conniuentibus oculis. Nec verò quisquã debet offendi hac voce regredio: nam & vsurpata fuerat ab Ennio, & Plinius antiquarum

interdum auceps est vocum. Nonius Marcellus, *Regredere, reuocare: Ennius, Achille, Quo nunc incerta re, atq; morata gradum regredere conare.* Sunt autem corybantia loca sacris & initiationib. corybantum dicata, quæ ea forma dicuntur, qua psychomantia & necromantia: Strabo li. 10. Geogr. Τό, τε κορυβάντιον τὸ ἐν τῇ ἀμαξιτίᾳ τῆς νῦν Ἀλεξανδρέων χώρας ἐγγὺς Σμινθίου. Corybantum porrò sacris multos morbis liberari diuinitus immissis opinio erat. itaque apud Aristophanem senex iudiciali morbo insanum in modum laborans, à filio corybantum initiatur sacris. sic enim scribitur in Vespis, μετὰ ταῦτ' ἐκορυβάντιζε. Hæc cùm ita sint, in Plinio potius corybantia, quàm corybantian, legerim. Nec me mouet editionum consensus, nam ab vno erroris capite deriuati sunt omnes riui, vt multarum editionum testificatio, vnius tantùm testimonij auctoritas sit. Nos tamen hæc ita affirmamus, vt doctorum iudicio & censuræ libenter summittamus, quibus plus deferimus multò, quàm nobis arrogare ausimus. quod si insolétia vocis regredio homines offendit, quid si *quos corybantian Græci dicunt*, legamus, & corybátas desiderare intelligamus, à quibus ea valetudine sanentur?

CAPVT XXV.

Raua frumenta in Festo, excodicare, Icadius, rodus, catapirateria, reglifcit.

QVidam hac tempestate ita studiosi sunt vetustatis, vt suæ memoriæ suique propè obliuiscantur: & antiquarij illi tam perditè ruinas literarum antiquarum scrutantur, vt si quid ex illis eruere pòssint, sibi videantur triumphatores & augusti esse. Itaque rudera rimantur auctorum erosorum & vetustate fugiétium, & putria saxa & marmora exesa peruestigant, & si quid inueniunt, vrbem aliquã sese bello cepisse subegisseq; existimant. eodé ferè & morbo ipse laboro, vt vineta egomet cædam mea. Itaq; cùm in manus sumpsissem Festum Fompeium in litera R, sic latebras eius tineosas & lacunas inanes peruestigaui, vt penè cerebrum perdiderim, vixque tandem quicquam repererim: sed quod reperi, sine inuidia communicare alijs malo, quàm sinere vt se in eo, in quo à me fortasse leuari poterũt, miserè conficiant. Vt igitur exclamare solent pueri se in faba midam reperisse: sic in eo inueni raua frumenta esse frumenta, arida & sicca. Nam cùm, vt è fragmento suspicamur, declaret raucos ab ariditate vocis & gutturis appellatos, ab eadem ariditate nominatas subiunxerat spicarum aristas, & frumenta raua, nimium sicca, torrida, & arida: nisi quis stramenta legat, eodem sensu: quanquam alterũ magis mihi probatur. In faba refriua, quam re feriuam Plinius integro verbo libr. 18. cap. 12. vocat, sic scribitur: *quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete auspicij causa, quasi reuocent fruges, vt domum datantes te virtico ad rem diuinam faciendam.* illud *te virtico* homini Latino nihilo plus significat, quàm Æthiopum stridor, aut strepitus aquæ, aut murmur apum: sed putem scribendũ *è tritico*, hoc sensu: cùm obseuerant segetem, quia in agrum fruges tulerant, quòd inauspicatum videbatur domo eas exportasse, vt nõ redituras, solebant è segete aut statim sementi facta aut postea, referre auspicij causa domum pro tritico & frugibus. retulisseque fabam perinde erat ac retulisse fruges, & auspicari earum reditum, ominarique eas domum reuersuras, non in agro semper remansuras. In verbo auté remeare videtur ex Afranio senarius afferri cum hemistichio hũc in modũ,

Frumẽta raua

Vetuit me sine mercede prorsum Paucius
Remeare in ludum,

id eo moneo quia quibus vnus esse videtur perpetuus versus, ludum eludunt, aliudque subrogant. In repastinare sic integrabitur Afranij versus,

Repastinare sero tu senex fugis.

Excodicare.

Obseruandũ aũt in Festo, excodicari esse arbores & virgulta effodere, cùm in auctoribus rei rusticæ sit circum codices & stipites arborum ablaqueare: *Aut siluester*, inquit, *excodicatur*. At vbi scribitur, *Req; apse bene meritis rem*: haud equidem dubitem emendare, *bene meritus stem*: ac vt opinor candidum emerebitur calculum ista correctio. Cùm repotia explicat, locum Pacuuij affert, haud sanè repotijs & conuiuio tempestiuo dignum, sed quo pro pedica ferarum venatores, aut laqueo auium aucupes, aut compede Grammaticorum auctores vti possint: sic autem emendandum reor, *Ab hoc*

Depulsum mamma pædagogandum accipit
Repotialis liber:

Ac repotialem credo vocat qui ad repotia vetitare soleret, aut in repotijs liber factus esset. At in Restat,

Impetus haud longè medijs regionibus restat,

credo non malè lectum iri. Sic autem etiã scribitur ex Lucillio nænia penè magica, *Rhonde Icadionq; cùm dixit Lucillius, quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus & valetudinem referens, quàm leuis sed saluti nauigantium.* Ego cùm Icadij latronis mentionem apud Ciceronem esse sciã, & in horum verborum latebra delitescere videam, non dubitabo legere, *Rhondon Icadionq; cùm dixit Lucilius, nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus & valetudinem referens, quàm illi essent saluti nauigãtium.*

Icadius.

Rodus autem modò vt adiectio est, vt, *alius saxum rodum*: modò substantiuum, vt & rudus in architectura: & cùm molem, glebam, massam significat, vt, *hinc rapere manibus rodus saxeum grande & graue.* & apud Lucillium in bolidis descriptione, qua vadum maris tentatur,

Rodus.

Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum,
Plumbi pauxillum rodus liniq; mataxam.

Catapirates.

hîc rodus est pondus, & catapirates est, quæ à Græcis καταπειρατηρία vocatur, à pertentandis vadis. Regiescit à Festo exponitur crescit: sed

cum

cùm glires indidem nomen habere in fragmẽto significare videatur, reglescit esse scribendũ affirmo, pro regliscit, à glisco.

CAPVT XXVI.

Rustariæ falces, tertijs diebus, ob vagulationem, aurem capere antestati, antestatus.

Rustariæ falces.

DIV multumque quæsiui quæ sint lib. 1. c. 22. apud Varronem falces rustariæ: & dici non potest quàm mihi molesta vox ista fuerit: modò ruscarias somniabam à rusco, modò rustarias quasi rusticarias dici fingebam, & vanus ineptusque semper ariolus eram. nunc ad veram tandem euasisse coniecturam videor. cum enim apud Festum reperiam, *rustum ex rubus*, neque amplius præterea quicquam (edax enim illa temporis vetustas reliqua eo in loco consumpsit) haud dubiè rustarias falces interpretabor, quibus ruri secantur rubi, qui per agros serpunt. Cùm autem à Festo explicatur *res comperendinata iudicium in tertium diem constitutum*: magno id adiumento est ad intelligendã & illustrandam duodecim tabularum legem apud Fest. Pomp. libro decimonono, quæ his verbis est concepta, *Cui testimonium defuerit, is tertijs diebus ob portum ob vagulationem ito.* scio equidem hæc à Iurisconsultis doctissimis huius memoriæ variè exponi, & magno studio ab illis semisepultas legum earum reliquias effodi: quosdam etiam quadam decemuirali potestate leges scribere & rogare: tentabo tamẽ hac in lege sensum, qui mihi probabilis videatur, explanare. neque verò debeo excludi ab hac interpretatione, quæ velint nolint tota coniecturæ est, vt sagacis sit hominis & mediocriter eruditi eam captare, non solius Iurisconsulti. Puto igitur significari, si testis ei defuerit, qui litem habuit, ei licere comperendinationis die, id est die tertio, ante eius ædes liberè conqueri & implorare eius testimonium, conuitiumque recusanti facere. Nam à vagio vagilo & vagulo deducitur, vnde vagulatio, quod conquerentis & plorantis est: nec assentior ijs, qui à vagor deducunt, nec qui obuagulatum legunt, cum vagulationem Festus planè aperteque legat, & interpretetur, sitque ob vagulationem dictum antiquo more pro ad vagulationem. Et quoniam verba duodecim tabularum modis omnibus video interpolari atque mutari, nec per nostram licere eorum sepultis manibus inscitiam quiescere (nam quæ non intelligimus, protinus ad nostrum captum scribimus atque formamus) ipse quoque pari ac reliqui in eas temeritate ac vesania grassabor. Lex est apud Porphyrionem interpretem Horatij, libro primo nona satyra, sed ita balbutiens, vt à nemine intelligatur, & tamẽ loquatur quicquid cuiuis collibuit: *Si vis vocationi testamini igitur rem capito antestari.* Ego eius verba sic concipienda puto, *Si in ius vocat, ni it, antestatus manum inijcito, aurem antestati capito.* &, vt opinor, non longè recedunt ista à vestigijs deprauationũ vetustarum. Nam in illo, *mi ni igitur*, mihi latitare videtur *manum inijcito* cum priore auris syllaba: & nominatim diserteque monent interpretes proditam lege actionem iniuriarum in eum fuisse, qui sine antestatione manum iniecisset. Etiam alia in lege, *Si pater filium ter venundabit, filius à patre liber esto*: non vt editur, *venundauit*, legendum credo. non enim possum credere, decemuiros *dauit* scripsisse: & animaduertere non infrequenter in futuro leges loqui solere. Aliam etiam legem aduersus nos vindicẽ assertoréq; postulare cogamus: ea est apud Gellium, sed valde corrupta: quam sic lego, *Qui se erit testatos libripẽnsve fuerit, ni testimonium fateatur, improbus intestabilisq; esto.* alij pro fateatur, fariatur edunt, alij feriatur, non malè etiam ferat legeretur: testatus autem est antestatus, quo pacto & scribenti non repugnabo: in Gellio, testatior peruersissimè scribitur.

Tertijs diebus.

Ob uagulationem.

Aurẽ antestati capite.

Antestatus.

CAPVT XXVII.

Vindiciæ, iunctum tignum.

Vindiciæ

CVI non *dictus Hylas puer, & Latonia Delos?* quis non sibi de vindicijs esse dicendum aliquid putat, ex & hoc tãquam mustaceo laureã petit? nos quidẽ semper auditores nõ erimus tantum, aliquando etiam reponemus, & ista de re loquemur. neque tamen ab alijs dicta repetemus omnia, húcq; conijciemus: sed quod in Pompeio animaduertimus scribemus. *Vindiciæ, inquit, appellantur res eæ de quibus controuersia est: aut potius dicuntur vindiciæ inter eos, qui contendunt*: sic ferè sensum in eo constituendum crediderim, cùm mihi quid tale proloqui voluisse videatur: & sententiæ nostræ exemplum Catonis conuenit, quod ipse profert, *Prætores secundum populum vindicias dicunt.* sed & vindiciæ dicebantur, quæ ex agro afferebantur in ius vindicandi causa: etiam vindiciam in singulari dicebat rem Seruius, de qua controuersia erat ab eo quod vindicabatur. Vindiciam ferre est sententia decretóque obtinere rem: dicebat enim vindicias iudex: ferebat vindicias qui rem obtinebat: sed si vindiciã ille tulerat qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplione damnũ luebat. lex enim erat, *Si vindiciam falsam tulit, rei siue litis arbitros tres dato, eorum arbitrijs fructus duplione damnum decidito.* Significãt & vindiciæ manus corruptionem, καρπισμὸς à Clemẽte vocatur, à Charisio καρπιστάς, quòd manus brachiale caperetur, qui carpus dicitur. Id & Gellius indicat lib. 20. cap. 9. scribens, *Vindiciæ correptione manus in re atque loco præsenti apud prætorem fiebant.* Ex eo etiam adsertor καρπιστής, & adsertio καρπιστάς vocatur, vt in lexico Latinogræco reperi. Sunt & vindiciæ libertas, Charisio auctore, qui ἐλευθερίαν explicat. Est & libro decimoseptimo cap. secũdo in Gellio lex, *Ante meridiem causam conscito, cùm perorant ambo præsentes:*

hîç

hîc ego eis facilè assentior, qui *causam conijcito* legunt: nam hoc fieri lex non vult nisi vtraque parte præsente. neq; tantùm rei causam conijciunt, sed eam quoq; iudex conijcere dicitur cùm audit. conscire autem causam pro cognoscere Latinè dici non posse reor, vitiososque Gellij codices arbitror. Nam in Cornificij antiquis libris *conijcito* indubitanter sine vlla vitij aut lituræ suspitione scribitur. *Post meridiem*, inquit, *præsenti litem addicito, si ambo præsentes*: hîc lis, res est de qua controuersia est, quæ addicitur alteri, præsente tamen aduersario. nam eo absente non temerè statim adiudicare præsenti rem solebant, sed comperendinabant. Itaq; de Claudio apud Suet. in eius vita, ca. 15. vt nouum scribitur, *absentibus secundum præsentes facile dabat*. legere tamen quidam malunt, *Litem adjicito*, vt eodem die coniectioni lis adjciatur. Quod autem in Gellio additur, *Sol occasus suprema tempestas esto*: significat post occasum solis cognoscendas causas non esse, nec iudicandum, sed tum iudicium esse dimittendum. igitur occasus solis est supremum tempus diei vltimumque iudicantibus: Alia est lex de iuncto tigno xij. tabularum apud Fest. Pomp. lib. 18. verbo nescio quo concapu contaminata, aut, vt alij emendant, capulo capularis facta: quam ego sic scribendam puto, & fortasse turpius inquinabo fœdaboque, *Tignum iunctum ædibus vineæq;, copula ne soluito*: vt lex vetet tignum vindicari & extrahi ex ædibus, & vinearum maceria, aut aliquo earum cōpluuio aut iugo. nunquam putaui capulos egere tignis: fauet emendationi, quòd iurisconsulti tantum de tigno in vinea & ædibus legem xij. tabularum loquutam scribunt, nec capuli meminerunt, sed nec Festus ipse: verùm quia in antiquis libris partim *concapet*, partim *concapu* reperitur, neque eorum negligenda est auctoritas, fortasse hac formula lex sit edenda, *Tignum iunctum ædibus vineæq; cum capite, ne soluito*: nam capite iunguntur tigna & vineis, cùm alligantur innectunturque vitibus, & ædificiorum parietibus cùm inseruntur induntur que: vel potius in vinea iunguntur cum aliquo vitis capite: nam capita vitium stirpes dici nō ignorat, qui scriptores rei rusticæ legit. sed & Maro ita vsurpat 2. Georg.

Iunctum tignum.

——superest deducere terram, Sæpius ad capita. atque hanc interpretationem veriorem puto, posterioremque scripturam legis certiorē existimo: sed omnium sincerissimam, *Tignum iunctum ædibus vineæ ve ne vindicato, ne soluito*. huic quidem fauet Vlpiani interpretatio, qua dicit legem duodecim tabularum neque solere permittere furtiuum tignum iunctum ædibus vineæve, neq; vindicare. Nō deerit fortasse qui, *Néve capito, néve soluito*, scribat.

LIBRI DECIMITERTII FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

CAPVT I.

Subulo, subuerbustus, subscudes, strigones, sueris, offa suera.

OBLIVIA, vt Varronis vtar voce, linguæ Romanæ mihi videor tractare, cùm Festi epitomen lego: quia tamen magno adiumento est latinè cupientibus scire: & quo quicque antiquius est fumo fumque magis, vt in imaginibus nobilitatis, vehementius admiramur: operæ non parcam meæ quædam interpretari. Libr. 17. sucrotillā vocem tenuem & altam dicit esse: sed origo vocis ignorata enodationi notionis explanationique officit: eam sepultam conabor tanquam effodere: equidem à crotalo, aut voce Græca κρότος deductam puto, cum diminutionis formatione, vel certè vt Græca vox est fictitia, sic de sono Latina fuerit efficta. Subulo est Festo tibicen Etrusca lingua: hoc etiam vocabulum soni imitatione esse puto factum, vt sit subulo, tāquam sibilo. Subuerbusta est sub verberibus vsta, licentia & petulantia comica vocabulo è multis coagmentato: sic saty. 7. li. 2. *vri virgis ferroq; necari*, dixit Flaccus, quāquam in eo vri per se etiam commodè intelligi, vt antè dixisse me recordor, potest. idem ode 4. Epod.

Subulo.

Subuerbustus.

Epod. *Ibericis peruste funibus latus.* Sed & subuerbustum apud Septimium Florentem in libro de Pallio reperimus, sic enim scribit, *Enimuero iamdudum censoriæ intentionis episcynio disperso, quãtum denotatui paßiuitas offert, libertinos in equestribus, subuerbustos in liberalibus, dedititios in ingenuis, rupices in vrbanis, scurras in forensibus, paganos in militaribus.*

Subscudes. Eodem Festi libro in explicãdis subscudibus, quæ sunt cuneatę quædam tabellę quibus immissis tabulæ inter se coniunguntur, puto legendum, *Quia quo immittuntur succuditur.* nam à succudendo, mihi nomen videntur potius habere, quàm à succidendo: etsi enim locus cui inseruntur, excauatur, succiditurque inde aliquid vt immittantur, cùm tamen id fiat cudendo scalpris malleo percußis, & immittantur ictu mallei, non video cur non debeant potius à succudendo quàm succidendo deduci. Quod si Festus à succidendo scripsit, vt & forsalle fecit, nę ab eo libentißimè dissentio. sed & qui *strigores* dicuntur ab eo, explicanturque *densarum virium homines*, vereor ne strigones potius nominandi sint: quanquam hoc in medio relinquo nec affirmo. In strige explicanda versus adhibentur Gręci valdè deprauati, quibus reconcinnãdis prodesset fortasse Hesychius, nisi & ipse pari calamitate læsus esset: sed quid vetat eius audire balba verba στρίγλος τὸ ἐν τοῖς τῷ ἱεράτος, νυκτίφοιτον, καλεῖται δὲ καὶ νυκτοβόα· οἱ δὲ καὶ νυκτικόρακα. Hìc profectò nemo dubitabit quin de nocturnis strigibus loquatur, quas & à quibusdam dicit existimari nycticoracas, id est, nocturnos coruos. Fortasse autem vt aliquid conemur, etsi non adspirabit studio forsitan fauens deus, sic versus nõ absurdè restituetur,

> στρίγγ᾽ ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, στρίγγ᾽ αὐτίκα λαόν,
> ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.
> στρίγγα φθορόλαον.

In eas aues credebant mulieres sagas magica cantione mutari: Ouid. 6. fast.

> *Næniaq; in volucres marsa figurat anus.*

Sueris. Offa suera. In spectili, siue etiam spetile est, sumen sueris legendum arbitror, vt apud Varronem in obsoletis scribitur exemplaribus, *perna, à pede: sueris, à nomine eius.* sed & suera pro suilla dicebatur: Varro in reconditis libris, (non enim in popularibus eodem mòdo scribitur) *Offula, ab offa minimæ sueræ.* Equidem scio ista visum iri multis inepta & falsa: sed si veritas antiquæ linguæ asserenda est, eam existimo integrius sinceriusque seruatam in libris scriptis quàm publicatis: quia qui editionibus præfuerunt, quæ vera iudicabant, aut percipiebant, euulgare maluerunt, quàm quæ vel non intelligebant, vel aspernabantur, edere.

CAPVT II.

Præsepes, faliscæ, frons occipitio prior, bona salute, cædere frondem, cædere saginam, defrudare segetem.

MVlta sunt in Catone verba, quæ perdiligentem grammatici operam & curam desiderant: neq; is ludat operam, qui in eis explicãdis studium ponat. ne longè abeas, quænam sunt apud eum scriptorem c. 4. faliscæ, cũ scribit? *bonas præsepes, faliscas clatratas.* Ego Præsepes. præsepeis apud eum interpretor, vbi pabulũ bobus ponitur quòd minutum est, vt hordeum lupinum, eruum, vitia, frons, quę in canali obijcere solemus iumentis: Falisc faliscas interpretor, in quibus ponitur pabulum gramineum & herbaceum, vt fœnum, farrago, reliqua: quod quidem præsepis genus rastellatum vulgò vocamus. Itaq; apud Catonem pręsepes hibernę sunt, faliscæ æstiuæ, quia legumine & fronde, quæ in canali ponẽda sunt (non enim faliscis continerentur clatratis) iumenta aluntur hyeme: fœno & reliquo pabulo, quod in clatris ponitur, æstate. non me fallit tamen vtrunque genus præsepiorũ nomine comprehendi posse, cùm apud alios scriptores præsepeis tantũ & præsepias reperiamus, faliscas nó reperiamus. sed & præsepes stabula significãt. Faliscę autem nomẽnne habeant per diminutionem à falis, an quod potius reor à Faliscis populis, nondum mihi satis liquet. Sententia Catonis est instar oraculi, frontem occipitio priorẽ esse: cuius sensus est: præsentiam esse potiorem absentia. nam præsentiæ respondet frons, absentiæ occipitium. Frons occipito prior. *Si quid*, inquit, *bona salute vsus veneris, benignè defendent*: hìc *bona salute* quo modo tãdem accipimus? Bona salute. & putem verbum esse quo bonam valetudinem & salutem ominabãtur, contrariaque deprecabantur: argumento est quod comicus Plautus in mercatore, Sc. Hera quo me misit. scribit his verbis,

> *Sua quidem salute ac familiæ maxima.*

est enim bona salute, tãquam salute propitia. *Frondem*, inquit c. 5. *populneam, vlmeam, querneam cædito*: ego cædere frondem existimo esse eam colligere, Cædere frondem. quod cùm faciebant, eam stringebant, & ferramento plerunque velut deradebant ex arbore: & quia fronde saginabatur pecus, existimo comicum Plautum per translationem in Mostellaria, Sc. Exi è culina. dixisse,

> *Este, effercite vos, saginam cædite.*

Cæterum in eo Catonis capite, quid est, *segetẽ ne defrudet*? Cædere saginam. Segetẽ defrudare. defrudare veteres pro defraudare dixerũt: defrudat autem genium suum homo & se, qui sibi non indulget, & miserè viuit, & tanquam demenso suo detrahit: quod idem facit, qui segeti & agro culturam & opera iusta non tribuit, sed vel de aratione, vel lætamine, vel semente deducit: tamen in Plinij codicibus, ne quid dißimulem, lib. 18. cap. 24. segetẽ defrugare non defrudare legitur: quod Budæus de frugibus terrã extenuantib. accipit.

CAPVT III.

Chrysendeta, verspertilio, viriolæ, viriæ, admißionum liberti.

CHrysendeta vasa doctißimi viri explicãt Chysendeta. crustis aureis illigata & exornata, vt in

Martiale

Martiale lib.2.epig.43.

Immodici tibi flaua tegunt chrysendeta mulli.

ego vasa gemmata esse puto, quorum gemmę consertæ & contextæ teherentur: Plutarchus in Lucullo id satis indicat, ἐδωρεῖτο χρυσενδέτων σμαράγδων τῶν πολυτελῶν. Plinius hoc genus vasorum mihi innuere videtur, cùm initio lib.33. sic scribit, *Turba gemmarum potamus & smaragdis teximus calices, ac temulentiæ causa tenere Indiam iuuat, & aurũ iam accessio est.* Sed & illud Maronis, 2. Georg.

Vt gemma bibat & sarrano dormiat ostro:

ad chrysendeta referri posset, nisi veteres vasa potoria è gemmis absq; auro etiam habuissent. Verspertilionem viri eruditissimi explicant apud Iurisconsultos, qui interdiu exiliter videt, noctu acri sit acie: ego potius putem eum esse, qui interdiu more vespertilionis latitet, noctu prodeat: quod fugitiuos quosdam fecisse olim non dubium est. ne enim in dominum vel in notos inciderent, interdiu sese abdebant, cùm foras exirent noctu, vt vespertiliones. alijs tamen in libris vespillo legitur. reperi in antiquo lexico vespillonem esse sepulchrorum violatorem, quem Græci τυμβωρύχον vocant, qđ intelligetur per antiphrasin, quasi non sepeliat sed nudet, cùm vespillo funerare soleat. in Latinogræco lexico reperi vispellio & vespillo: vbi etiam exponitur ille νεκροθάπτης, hic νεκροφόρος. ita ille funerator est, hic cadauera portat. Legunt in Plinio lib.33.cap.3. liberalissimis doctrinis ornatissimimi viri, *Vxoriæ celticæ, vir les celtibericæ*: ego, *viriolæ celticæ, viriæ celtibericæ*, codicibus Plinianis vindico asseroq;: sunt autem viriæ, armillæ virorum, inquit Isidorus lib.19.cap.30. quanquam muliebres etiam armillæ viriæ appellari cæperunt. Septimius Florens, *vtique sicut vestigia cestuum viria occupauit: ita & endromidis solocem aliqua multitia synthesi extrusit.* Planè in antiquo lexico viriæ, viriolæ exponuntur brachiales. Sententiam probare nullo modo meam possum, qui leui adductus coniectura 3. de nat. deor. pro victoriolis aliquando viriolas legendum credidi. nam victoriæ à simulachris manibus eorum insistentes gestari olim solebant. Cicero 6. in Verrem, *Insistebat in manu Cereris dextra simulachrum pulcherrimè factum victoriæ.* Eum autem Plinij locum non leuiter læsum existimo, quantum quidem è libris scriptis conijcere possum. obiurgat enim tristis censor mores. Itaque per concessionem dixerat, *Habeant in lacertis iam quidem & viri*: deinde paulò post, *habeant fœminæ in armillis*: nec multò post, *& in secreto margaritarum sacculi è collo dominarũ auro pendeant*: sequitur mox acerba increpatio, quæ grauiter mores sauciat, *etiamne pedibus induitur?* Quod non longo subijcit interuallo Plinius, vereor vt satis emendatum sit. *fuit, inquit, & alia Claudij principatu differentia insolens his, quibus admissionem liberti eius dedissent, imaginem principis in annulo ex auro gerendi.* nec euariant tamen scripti libri. Hic nisi vanũ augurium meum est, putem Plinium scripsisse, *quibus admissionum liberti ius dedissent.* libertos enim gratiosos principis intelligit, qui homines ad eum admittebant, admissionibusque præerant. Huius me certè coniecturæ nondũ nec pœnitet, nec piget: quanquam sensum aliquem è superiore lectione elici posse non eo inficias, qui si cui probatur, aduersarium me pertinacem non habebit.

Verspertilio. Vespillo. Viriolæ. Viriæ. Admissionum liberti.

CAPVT IIII.

Pelagus, obliquare sinus, solitaurilia, triremis, interior, ambiguum relinquat, cestus, melior victima, flaua oliua, tardus fumus: & quædam alia apud Maronem 5. Aeneid.

VT *pelagus tenuere rates*, inquit Maro lib.5. Æneid. quod explico, vbi altum tenuere procul à littore prouectæ: id enim pelagus est: argumento sunt pisces pelagij, qui opponuntur littoralibus. Ibidem, Pelagus.

Olli, inquit, *cæruleus supra caput adstitit imber:* Ceruleus

hic crediderim cæruleum Græcorũ more pro atro poni. Homerus 1. Iliad.

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων,

id est cæruleis supercilijs, quod valet nigris, consensu Græcorum Grammaticorum: sic 6. Aeneidos,

—*cœrulea subuectat corpora cymba:*

interpretor, atra & nigra. Obliquare sinus, est velum obliquum tendere, quod fecit necessariò Palinurus, cùm transuersi venti flarent: sequitur enim, *Mutati transuersa fremunt.* Obliquare sinus.

Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,

ibi cùm scribit Maro, inferias fundi & mitti significat, quas Græci χοὰς appellant. fundere autem dijs Manibus placamina solebant vinum meracum, mel, lac, aquam, sanguinem, aliaq; eiusdem generis, vt è Persis Æschyli cognosci potest. Anguẽ scripsit Maro exiisse è sepulchro Anchisæ, nõ sine antiqtatis significatione. Veteres, vt scribit Plutarchus in Cleomene, attribuerunt & dicarunt heroibus serpẽtes: cuius rei etiam causam afferre conatur. Sacra quædã solitaurilia veteres appellabant ab immolatione suum, ouium, boum. hoc genus sacrificii Maronem putem significasse, cùm scripsit, Solitaurilia.

—*cædit quinas de more bidentes,*

Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos.

Acherontem autem Latinis esse non tantùm inferorum flumen, sed interdum inferos etiã ipsos, quę etiam Acherontia templa vocat Lucretius, & iam antè dixisse me commemini, & hîc non abs re repeto. *Manes* enim *Acheronte remissos*, animam Anchisæ ab inferis reuersam intelligo. —*Triplici pubes quam Dardana versu* Triremis.

Impellunt, terno consurgunt ordine remi,

cùm Maro dicit, triremem describit, quam tamen nullam belli Troiani tempore fuisse, ex historia notum est, cùm triremes primus ædificauerit, auctore Thucydide, Aminocles Corinthius multis postea seculis: sed poetæ non perinde historiæ fidem exequi solent: & apud eos

eos crebri sunt ἀναχρονισμοί. Cùm exponeret Seruius illud Maronis eodem libro,

—dum proram ad saxa suburget Interior,

Interior. id est, sinisterior, locum Ciceronis 3. in Verrẽ affert, *quem omnia intus canere dicebant*: quod est, sinistra carmen peragere: sed interiorem illic crediderim, qui cursu breuiore ad metam tendebat: vt apud Ciceronem in Arato,

Nam cursu interiore breui conuertitur orbe:

cui tamen vt sinister esset eueniebat. etsi non ex eo interior dicitur, sed quia propinquiore spatio & breuiore ad scopulum, qui pro meta constitutus erat, pergebat. Intus autem canit, qui sinistra carpit chordas, tacita quadam musica, nec foris audita, sed artifici tamen intellecta. dextra enim, quæ modos facit, foris auditur, carmenque non tantùm artifici, sed etiam auditori canit, cùm sinistra auditori carmen suffuretur. ita cùm sinistra intus canerent, & ad furtum vterentur (vt ex illo Catulli loco epigram. 12. patet,

—manu sinistra
Non bellè vteris in ioco.)

Cicero citharœdum illum à Verre superatum artificio dicit, quòd Verres melius intus caneret, id est furaretur. Cùm scribit Maro,

Victori chlamydem auratam, quam plurima circũ
Purpura Mæandro duplici melibœa cucurrit:

vestem prætextam significat, eandemq; Phrygiam, nam acu pingere Phryges inuenere, vt Plinius lib. 8. c. 48. refert.

Ambiguum relinquere. *Transeat, inquit Maro, elapsus prior, ambiguumquè relinquat.*

hic ego ambiguum interpretor parem & ambigentem de cursus palma cum eo & victoria: & relinquere existimo esse præterire: qui enim quem præterit, eum post se relinquit. plus, inquit, si spatij superesset, eum præteriret, qui cum eo iuris in cursu ambigui fuit, cùm simul ad metam peruenerint. Cestus lora erant, quibus pugilum brachia & manus innectebantur, vt si qui hoc tempore pugillatu decertare vellent, chirothecis manus munirent, quò & firmiorem ictum inferrent, neque Cestus. manum læderent, & sine noxa sustinerent aduersarij petitionem. Cestus ex eo vocatus, quòd, vt opinor, lora illa suta essent, quasi sit λιτὸς ἱμὰς, id est sutile lorum, vt Græci loquũtur, vnde & nomen etiam cingulo Veneris, quòd sutile sit. cestus significat Maro cùm dicit,

Et paribus palmas amborum innexuit armis.

Rursus, *—& euinctis attollat brachia palmis.*

Iterum, *—duroq; intendere brachia tergo.*

Rursus, *—tantorum ingentia septem*
Terga boum plumbo insuto ferroq; rigebant.
Corpore tela modo atq; oculis vigilantibus exit,

id est quod Cicero in Catilinam dicit, *& vt dicitur corpore effugi*: estq; verbum gladiatorium. Cùm prima hostia non litabatur, aut effugerat, & succidaneæ hostiæ immolabantur, ad Melior victima. deos placandos, meliores, vt opinor, dari dicebantur, ad quem ritum Maro respexit, cùm scripsit,

Hanc tibi Erix meliorem animã pro morte Daretis
Persoluo. sic & lib. 12.
Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis.

quo & prouerbium Græcum pertinet, δευτέρων ἀμεινόνων. respexit & Maro ad hostias eas quę animales dicebantur, ad consultatoriarum discrimen, vt critici dicunt. Ibidem,

Custodem ad sese comitemq; impubis Iuli
Epitiden vocat:

Epytiden lege, vt suprà Cysseus non Cisseus: huius rei Homerum auctorem laudo: qui Iliados ρ. scripsit,

Κήρυκ' Ἠπυτίδῃ ὅς οἱ παρὰ πατρὶ γέροντι.

Ibidem Virgilius

—flauaq; caput nectentur oliua,

dixit, Æschyli epitheton secutus: nam in Per- Flaua oliua. sis ait,

Ξανθῆς ἐλαίας καρπὸς εὐώδης πάρα.

vbi interpres Græcus flauam dicit oliuam vocari, quòd posterior pars folij videatur porracei esse coloris.

Nullane iam Troiæ dicentur mœnia? nusquam
Hectoreos amnes Xanthum & Simoenta videbo?

Coloni & profugi solebant effingere simulachra patriæ maioris, eiusque nomine vrbem, quam condere & incolere parabant, afficere: sed & amnes eius repræsentare ijsdem nominibus: vt in 3. Æneid.

Procedo, & paruam Troiam, simulataq; magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnosco, Scææq; amplector limina portæ.

Iterum 5. Æneid. *—vdo sub robore viuit*
Stupa vomens tardum fumum, lentusq; carinas Tardus fumus.
Est vapor.

quis est hic obsecro tardus fumus? an amarus & acerbus? vt 2. Georg.

—tardumq; saporem
Fœlicis mali.

Et non putem: an potius qui non celeriter emicat, præsertim densior, & ex materia vda, quique diutius durat cunctaturque & diuturnior est? & verius putem. Sed & vapor, id est ignis lentus erat. nam etsi naues erant vnctæ, tamen vda materia nonnihil officiebat igni. *Iamq; vale, torquet medios:* aduẽtante die discedit ab Ænea Anchises. nocte enim solẽt dij, in quorum numero manes ponũtur, inuisere terras, interdiu relinquere: Papinius lib. 1. silu. 1.

—huc & sub nocte silenti,
Dum superis terrena placent, tua turba relicto
Labetur cœlo. Iterum Maro,
Deponunt animos nihil magnæ laudis egentes:

sic loquitur, quasi onera de nauibus deponantur, & quasi ijs naues exonerentur.

Et tempestatibus agnam,

hoc scribit, quòd, vt ait Cic. lib. 3. de nat. deor. tempestates pop. Rom. ritibus consecratæ erant, tempestatique, vt deæ minori, minor hostia immolabatur, vt fœminæ fœmina: Horatius od. 10. Epod.

Libidinosus immolabitur caper,
Atq; agna tempestatibus.

CAPVT V.

Artopta, artopticius panis, carinarij, onagos, zamia, semizonarij, artem facere ludicram.

VErsus est in Aulularia Plauti, Sc. Dromo desquama. de quo inter eruditos magna cōcertatione pugnatum fuisse scribit Plinius, an illius esset poetæ,

Ego hinc artoptam ex proximo vtendam peto:

Artopta. Artopta autem vas quoddam fuisse videtur, quo panis torrebatur. tria enim panis erant genera, ex coquēdi ratione, furnaceus, qui in furno coquebatur: clibanites vel testuaceus, qui in testu aut clibano: artoptitius, qui in artopta assabatur. Pollux libro 10. capite 25. ἰπνὸν καλεῖ καὶ τὸ σκεῦος, ἐν ᾧ τοὺς ἄρτους ἐνοπτῶσιν, οὕτω καλεῖν, ὃ νῦν ἀρτόπτην καλοῦσι. Itaque artopta à clibano vel testu alia erat, vt in qua tostus panis fieret. Plinius artoptam mulierem intellexisse videtur panificam, vt quidam censent, in Plauto, cùm vas significet, quod cùm in Quiritium ædibus esset, argumentum est ipsos sibi panem coxisse: sic enim li. 18. c. 11. scribit, *ipsi panem faciebant Quirites, mulierumq́; id opus erat, sicut etiā nunc in plurimis gentiū: artoptas Plautus appellat in fabula quā Aululariam scripsit, magna ob id cōcertatione eruditorū, an is versus poetæ sit illius: certumq́; sit Atei Capitonis sententia, tostum panem lautioribus coquere solitos, pistoresq́; tantum eos, qui far pinsebant nominatos.* Tostus autem panis, vt auguror, in Plinio est artoptitius, qui lautioribus & delicatis coquebatur in artopta. Artoptitium quoque panem à testuaceo & furnaceo differre auctor est Athenæus lib. 3. his verbis, ὁ ἀρτοπτίκιος ἄρτος καλούμενος, κλιβανίτου καὶ φουρνακίου διαφέρει.

Artoptitius panis.

Carinarij. Cæterum in eadem fabula, Sc. Narraui amicis. qui sint carinarij non desinunt grammatici vestigare, nec tamen feram istam in suo cubili reperire possunt: ego eos esse credo, qui cerino colore pannum inficiunt. Nam cera doricè καρὸς dicitur, quæ alijs Græcorum linguis κηρὸς vocatur: libentius autem à Doribus & Æolibus latini mutuum sumunt, quàm ab alijs Græcis, ad quos in mercatum non proficiscuntur Dictionarium. Onagos. sic in prologo Asinariæ ὀνηγὸς, ὀναγὸς à Plauto vocatur, *Huic nomen Græcè est onagos fabulæ.* onagros enim maculatissimè & inquinatissimè edunt. & Sc. præsagibat. ζημία ζαμία: *ibi onerat aliquam zamiam.* Zamia. Plautus tamen in Epidico, Sc. Atat tacere. cerinum dicit, vt siue carinarios siue cerinarios dicas, tantundem eloquaris, sine vllo vocabuli dispendio. cerinus color significatur apud Ouidium 3. de arte amandi, hoc versu,

Et sua velleribus nomina cera dedit.

In Aulularia aūt, Sc. Narraui. caupones non sunt qui vinum vendunt, sed nomen habent generale à copijs, vt sint mercatores & institores patagiorum, indusiorum, flammeorum, violacei panni & cerini. Itaque ista sic interpretor, vt dicantur caupones petagiarij, caupones indusiarij. Lego autem propalæ non propolæ. At verò semizonarij sunt qui zonulas minus dimidio latas, quàm iusta zona est, faciunt: vt semicinctia dicuntur. Semizonarij. Quos autem dicit phylacistas adstare in atrijs, artifices intelligit in atrijs expectantes, vel manupretiū vel mercis mercedem flagitantes, qui quòd in atrijs diutius expectant & morantur, custodes & phylacistæ adpositi videntur. Sc. Nimirum libenter. lego, *Si vino scatit Corinthiensem fontem Pirenem potest.* nam vulgò legitur *scatet:* scatit pro scateat dictum accipio. Quinetiam Sc. præsagibat mihi. *asini me mordicus scindant, boues incursent cornibus,* lego, non *mordicibus:* neque sanè moror criticorum auctoritatem, cùm modulus versuum à me fit, si alia destituar aduocatione. Sc. Redi quo fugis nunc. *qui angulos hic omnes mearum ædium & conclauium mihi per uiam facitis:* è reconditis pluteorum libris lego potius, quàm *peruios*, quod concelebrant omnes editiones. vt enim obuiam aduerbium est: sic & peruiam. Sc. Non temere. *Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram:* id est, protinus cœpit palpitare & micare. nam histriones gestum in scena agunt, & mouentur. Artem facere ludicram. Sc. Quis hic loquitur. *Is me nunc renuntiare repudium iußit tibi.* hoc ex loco intelligimus cur nuntium remittere pro repudiare, Cicero in Topicis dixerit. nam per nuntium sæpe renunciabāt repudium: vbi, vt id quoque in transitu scribam, remittere est auctore Nonio mittere: sed quo huic capiti tandem vt fabulæ plaudatur, hic finem faciat.

CAPVT VI.

Innocentes poetæ comici, locus, & quædam in Cicerone 2. de leg. emendata.

AMbigitur cur M. Tullius poetas comicos innocentes appellarit lib. 2. de legib. cùm de sacris nocturnis & peruigilationibus disserit. Comici innocentes poetæ. Ac mediusfidius hoc verbum vt ingratum, tribu motum est à nonnullis, nocturnis succenturiantibus: ego verò putem, cùm poetæ epici plerunque narrent fœdas libidines, quibus magnos deos irretitos fingunt, etiam ipsum deorum imperatorem Iouem, multaque impiè de dijs immortalibus comminiscantur, existimatos esse moribus nocere, eoque nomine à Platone è sua Repub. Homerum exterminatum, quòd moribus no cere At. t verò poetæ comici, qui argumenta explicant è media hominum vita sumpta, presertimque qui veterem comœdiam satyræ similem exercuerunt: cùm ita flagitia, dedecora, probra insectentur, vt hodie concionatores de superiore loco, aut poetæ satyrici Latini, hoc ipso plurimum prodesse moribus, & ad frugē homines officiumque reuocare existimantur. hanc ego causam existimo imprimis grauem, cur eos innocentes vocauerit. possunt tamen & è comicis alij nocentes, alij innocentes esse. Cùm autem eodem libro scripsit,

Locus. psit, Et *quoniam & locus & sermo familiaris est legum, legis vocem proponam*: intelligit & rē & sententiam, in qua versatur, esse propriam legum & eas familiarem quendam suumq; sermonē habere, ac proinde legem de religione se editurū sermone legum, qui paulò antiquior est. sic autem plerunque locus vsurpatur, vt 3. in Verrem, *Noui locum.* & hoc libro, *Ita locus vt ipse notus sit, ex quo ducatur quæq; pars iuris.* At verò in illo loco, *Detestatáq; omnia eiusmodi repudianda sunt*, scitè & eleganter vir cùm omni liberali eruditus doctrina, tum etiam singulari eloquentia præditus M. Antonius Muretus, *detestatáq; omnia*, legendum censuit, quem & in commentario secutus meo sum: posset tamen fortasse etiam non incócinnè legi, verbis paulùm loco mutatis, *omnia eiusmodi detestanda atq; repudianda sunt.* Quid quod eodem libro, pro, *diuinißima aūt dona*, ex antiquo libro, *numinibus dignißima*, vel *diuis dignißima*, legendum videtur? in quo perperam scribitur diuinibus diuinissima. sic enim vitia scripturę plerunque in propinquum deflexa & corrupta, facilè corriguntur in diuersum reflexa sonoque vicinum verbum. fauet emendationi Plato, in quo scribitur θειότατα δῶρα. Ego verò etiam pro, *quam iusta facta & corpus cæsus est*, legerim cupidè & perlibenter, *& corpus eius est*, id est, corpus sepulchri factum est: ex eo *cæsus*, factum est *incensum* inuita Minerua. Etiam pro, *credo vel propter ignis periculum*, lego *credo videlicet propter ignis periculum*: in *videlicet* enim particulæ iura non rarò *vel* succedit, eiusq; personam induit, & locum inuadit.

CAPVT VII.

Suum sibi, ego faciam, profundum, iris, strictim tondere & per pectinem, inijcere inuolucrum, vlmorum acheruns, deruncinatus, latomiæ lapidariæ.

PLautus in hoc velut proscenium iterum prodit, ac nunc quidem tanquam spectator fabulæ Captiuorum excepi quædam, quæ in hoc caput regeßi. igitur *suum sibi* valet suum proprium, vt in prolog. Suū sibi.

> *Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri.* Iterum,
> *Sed inscientes sua sibi fallacia.* Rursum
> *Ita nunc ignorans suo sibi seruit patri.*

Igitur apud Teren. in Adelphis act. 5. Sc. 8. hūc suo sibi gladio iugulo, est suo proprio gladio iugulo. Est & ratio loquendi seculi prisci, *ego faxim*, & *ego faciam*, pro fiet, eueniet: vt in eodem prologo, Ego faciā

> *Si erit, ego faciam, vt pugnam inspectet non bonā:*

& in Aulularia, Sc. Narraui.

> *Ego faxim muli pretio qui superant equos*
> *Sient viliores gallicis canterijs.*

& in Persa, Sc. Veterem.

> *Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant.*

quod genus dicēdi iam ante etiam attigimus. Versus autem illos, Sc. aduorte animum. qui legem venditionum, quæ addictione in diem fiunt, eleganter æmulantur, sic distinguendos collocatis personis arbitror,

> *Aeg. Age sis roga. E. Emptū nisi qui meliorē afferet,*
> *Quæ mihi atq; amicis placeat conditio magis:*
> *Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.*
> *Aeg. Profundum vendis tu quidem, haud fundū mihi.*

Parasitum autem gurgitem & voraginem, pro fundum eleganter, ad fundum alludēs vocat, quasi mare quoddam sit, quo omnia sorbeantur & hauriantur. Adijcit idem Ægio, *sed si venturus tempori*: si, inquit, venturus cœnatum es ad me, veni tempestiuè & maturè. Respondet parasitus, *æmulis iam ocium est*, sic antiqui libri literati sunt. Iam nunc, inquit, mihi otium quidni sit, cùm intelligam æmulos meos huic conuiuali operæ libenter vacaturos? nisi si quis ita fortè accipiat, æmulis quidem & cupidis epulandi, vt mihi, otium est. Vidi qui, *hem mulis*, legeret hoc sensu, meis iam iumentis otium est, nec vllo occupatus sum opere: qui mediusfidius sensus non indignus est Plautino sale, vt parasitus de se quasi mulione loquatur. Itaq; ne discedebat quidem, ac eum propè vt discedat cogit senex dicens, Profundū

> *Imo, venare leporem, nunc irim tenes:*

quære, inquit, & venare tibi lautiorem cœnā, nunc tenes cirin auiculam, quæ galerita dicitur: cui similis est cœna mea pulpamētis leporum comparata: alij, *nunc i, rem tenes*, ex *Irim tenes*, faciunt, non improbo sensu: sed placet vt irim retineamus, vt aromaticam & condimentariam Catoni radicem intelligamus ad commendandam cibi gratiam. nam condimentaria mea cœna est, cùm sit hortensis tota ex olusculis & heluellis: vnde addit, Iris.

> *Non meus scruposam victus commetat viam.*

parabilis, inquit, & facilis est mea cœna, nec scrupea & aspera captatur via, vt cœna in qua venatio est. Sc. Iam ego reuertar. scribit,

> *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam eße, an per pectinem?*

strictim tondere, est tondere ad cutem, quod ἐν χρῷ κείρειν Græci dicunt: per pectinem, est paulò longius à cute interposito pectine tondere: sic Græcis duo tondendi genera sunt, σκάφιον & κῆπος, illud strictim, hoc secus. Sc. Iā ego reuortar. inijcere inuolucrum, est linteo inuoluere, ne inquinetur vestis capillorum segmētis. Sc. Miser homo. viri imi subselli, viri sunt qui non sedent in primis locis, sed in ima parte subsellij, non prima: sic apud Ciceronem libro 3. epist. fam. 9. res longi subsellij dicitur, quæ multis indiget qui deliberent. possunt enim in longo subsellio multi sedere. Cùm autem, Sc. Quo illum nunc hominem. ait, *Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo*: satis explicat, cur vlmorum Acheruntem alio in loco dixerit, quasi virgarum orcum & necem. Non est autem dißimulandū, eadem scena, Strictim tondere. Per pectinem tondere.

> *Tum igitur ego ærumnatus deartuatus sum miser:*

legi in autographis libris,

> *Tum igitur ego deruncinatus:*

à runcina, quæ serræ genus est, vt censent cri-

tici, & ῥυγχεῖν græcè dicitur, verbo non inscita trāslatione sed verè comica vsurpato. At verò illud, *inde porro ibis in latomias lapidarias*, sic accipito, vt nomen latomiarum ambiguum sit, cùm & eo nomine carcer intelligatur, & locus vnde lapides exciduntur, quem significauit lapidarias addēdo distinctionis gratia. Veteres cùm vehementius & violentius vel arctius tenebantur, pellebantur, trudebantur, exclamare solebant, hæc vis est: Plautus ibid.

Latomię.

Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul. Suetonius in Iulio cap. 28. *deinde clamantem, ista quidem vis est.*

CAPVT VIII.

Catullus emendatus, tabulæ lucelli & dati, Mamurra, liminis tabella, pinguis Vmber, æquinoctialis furor.

Catullus explicatur.

POtestne cuiquam esse probabile, à Catullo lepidissimo & politissimo poeta speculum esse appellatione imaginosi vocatum, & tersissimum scriptorem huiusmodi nominatione vocabuli contra consuetudinem suā vsum esse? nam si speculo eam attributionē adiungeret, certè probari posset: verùm pro rei vocabulo adiectionem positam vsurpatamq́; esse ab eo, credibile non est. quid igitur reliquum est? nēpe, quod frequentissimum in antiquis libris, vt locum intactum integrumque nō esse suspicemur, cùm ita epig. 39. scribitur,

—nec rogare Qualis sit solet hæc imaginosum.

sed in vocabuli huius vicem quā vocem substituemus? non vnam sed duas, *imago nasum*. irridet enim eo epigrāmate decoctoris Mamurrę amicam, quā turpiculo dicit esse naso. si igitur inquit, hæc imago rogaret & cōsuleret nasum qualis esset, sibi formosa nō videretur, nec milia decem posceret. Sed ex eodem poeta quędam addemus ad caput pertexendū. Epig. 16.

Vos qui milia multa basiorum
Legistis, malè me marem putastis.

suspicabantur malè virum esse Catullum, qui tantùm basiaret, nec virili libidine vteretur, quasi spado aut eunuchus esset, aut obscœnio re libidine molliorique captus, quam nefas nominare. Epig. 25. cùm inquit,

Tabulæ lucelli & dati.

Ecquidnam in tabulis patet lucelli
Expensum? vt mihi, qui meum secutus
Prætorem refero datum lucello:

hanc vt opinor efficit sententiam: an non in illis tabulis & paginis, in quibus lucrū perscribitur, pro lucro patet expensum? vt & mihi accidit, qui lucello, id est, paginis in quas lucellum refertur, scribo datum & expēsum. existimo enim antiquis tabulas quasdam accepti fuisse vel lucri, & quasdā expensi vel dati, ad quas respexit. Prętandum hoc quod sequitur,

Mamurra.

Vt ista vestra diffututa mentula:

honos igitur: sed nomine illius partis, quæ nō potest honestè appellari, libidinosissimum & nequissimum Mamurram intellexit: de quo etiam crediderim illud accipiendum, *mentula mœchatur*: Et *mentula habet instar*. dubium enim non est, quin figurato nomine quempiam perstringat. is autem qui sit, in hoc in Cæsarem epigrammate declarat, cùm per probrum eodem nomine designet. Lydiæ autem lacus vndæ in epigrammate in Sirmionem idcirco dicuntur, quòd aliquando ea loca Etrusci ditione tenuerint, qui latissimè imperarunt in Italia ante Romanorum imperium & occupatam à Gallis Galliam Cisalpinam, vt è Liuio lib. 21. notum est. At verò epig. 30. liminis tabella fores significat, quæ tabulis & asseribus factæ erant: sic σανίδας πυκινῶς ἀραρυίας non raro dicit Homerus. Epig. 37. *Aut parcus Vmber* malè scribi videretur. Petrus quidem Daniel, iuuenis literarum amantissimus, sese in antiquissimo reperisse lexico ait locum ita prolatum, *aut pinguis Vmber*. Persius quoque *defensis pinguibus Vmbris*, dixit satyra 3. eodem modo obesusus Etruscus dicitur, vt & à Marone secundo Georgicorum,

Liminis tabella.

Pinguis Vmber.

Inflauit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.

Epig. 32. *Dianæ sumus in fide*
Puellæ & pueri integri:

Seculare carmen alternis canebatur à pueris, puellis patrimis & matrimis. In Dianæ se fide dicūt & tutela, quòd ope eius quę Lucina vocatur, vitā hauserint: & Artemis dicitur quòd sanos reddat. puellę etiam ritu Atheniensium initiabanrur Dianę, & ἀρκτεύειν dicebantur. Epigrammate 34.

Infœlicibus vstulanda lignis,

non abs re dictum est. nam prodigia & portēta, quæque aduersabantur, lignis infœlicibus cremare solebant, vt à Macrobio relatum est. Epig. 43. cæli furor æquinoctialis ex eo dicitur, quòd æqnoctij sydere, vt à Theophrasto & Aristotele scriptum est, maximę & fœdissimæ plerunque tempestates concitantur. non enim putem æquinoctialem Zephyrum dici, quod tamē nonnulli mutata distinctione coacti sensu peruincere conantur. Ego verò etiam epig. 51. *plumipedes volatilesq́;*, quàm *plumipedas* legerim libentius.

Aequinoctialis furor.

CAPVT IX.

Iberici funes, prima sedilia, silentium regere, suburranæ canes, marsæ voces,

L*VPIS, & agnis quanta sortitò obtigit,*
Tecum mihi discordia est:

inquit Flaccus od. 4. Epod. illud *sortitò* ex eo dictum est, quòd res maximas solebant veteres sorti permittere, vt sortiri solebant tribus, sortiri prouincias. velut igitur naturæ sorte, & vt melius quod volo intelligatur, sortitione quadam mutuas gerant inimicitias lupi & agni, quasique eas sortiti sint, *sortitò* Horatius dixit. Ibericos autem funes pro sparteis in eo admiramur, cùm ibi ait,

Ibericis peruste funibus latus:

Iberici funes.

at, vt

at, vt Fabius ait, ineptus & ridiculus ille orator fuit, qui pro sparto herbas Ibericas dixit, quod tamen Horatij imitatione fortasse dicebat. adeo aliud orationi, aliud poemati decorum est. Eadem ode,

Prima sedilia.

Sedilibusq; magnus in primis eques.

Equites maioris dignitatis, vt qui tribuni militum erant, aut tribunitij, aut maioris census, sedebant in primis subsellijs quatuordecim ordinum, sed & ditiores propiùs spectabant quàm pauperes è plebis cuneis: hinc illud ab Horatio lib. 1. epist. 1. scriptum esse puto,

Vt propius spectes lachrymosa poemata Puppi.

Propius enim spectat qui in sedilibus primis sedet: etsi de equestri censu accipi potest, quē adepti, cùm in quatuordecim sederent, propius quàm reliqua plebs spectabant. At in proxima oda,

Canidia breuibus implicata viperis Crines,

non tam mulier esse dicitur & fingitur, quàm Acherontis furia. Ibidem,

—spargens Auernales aquas,

dixit, quòd in veneficijs & magicis sacris simulatos latices Auerni spargere solerent, vt apud Maronem 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Spargitur igitur aqua, vt in sacris, & species magicis accōmodatæ veneficijs, & infœlices arbores inferisque dicatæ, vt cupresſi, caprifici sepulchrales, oua rubetarum sanguine imbuta, plumæ strigis, herbæ venenatæ Thessaliæ & Iberiæ, ossa erepta ieiuno cani adolentur quodam sacro. At verò ibid.

Inemori spectaculo, cùm promineret ore,

est mori in spectaculo ore prominente. Ibid.

Interminato cùm semel fixæ cibo,
Intabuissent pupulæ:

valet, cùm desiderio cibi immortuus esset, & contabuisset, eius oculis in cibo antè negato, coràm tamen posito, semper defixis, fame appetitum prouocante & cibo excitante. sic autem cibi desiderio immoriens enecatur puer, vt in eius iecore & medulla maior sit vis amatorij & philtri ex desiderio cibi. Cæterū ibid.

Silentium regere.

Diana quæ silentium regis:

ex ritu sacrorum dictum, in quibus imperabatur à præcone, vt qui aderant, linguam pascerent, id est, tacerent & linguis fauerent: spectatricem igitur & arbitram magici sacri lunam, cui & silentium tribuitur, vt 2. Æneid.

—per amica silentia lunæ.

regere dicit in nocturnis & magicis sacris silentium. Ibidem inquit,

Suburranæ canes.

Latrent suburranæ canes:

hic significat Varum circum cellas meretricū & fornices scortari. nam in Suburra meretrices erant. Persius sat. 5.

—totáq; impune Suburra,
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Ibid. *—nec vocata mens tua Marsis redibit vocibus:* hanc meo iudicio continet sententiam: non te Marsa nęnia nec cantione ad me reuocabo, nec mens tua mihi restituetur magico carmine: sed maius quiddam parabo, & ex humanis extis amatorio temperato non vsitata potione te insanum amore mei reddam.

CAPVT X.

Stoici libelli iacent inter sericos puluillos, humanam vicem apud Flaccum; exquilinæ alites, & quædam alia.

Quædam sunt, quæ quamuis obscœna flagitiosaque sint, tamen vt intelligantur sunt declaranda, in his præsertim auctoribus quos sæpe tractamus: vt apud Flaccum od. 8. Epod.

Quid quod libelli Stoici inter sericos
Iacere puluillos amant?
Illiterati num minus nerui rigent?

Stoici libelli iacēt inter sericos puluillos.

Interpretum sententia in medio est, & multo melior illa quidem quàm nostra, attamē quia nescio quid aliud hîc mihi placet, me deridendum propinare non verebor. Puto igitur sententiam esse, Alium tibi quære amatorem, alium subactorem & admissarium, me tam docto & erudito potiri nō potes, Epicureo præsertim & delicato. nam & Stoicorū libri, quorum philosophorum sententia seuerisſima & durisſima est, tamē inter delicias sericorū puluinorum collocari desiderant: vt inde coniecturam de voluptuarijs Epicureis facias, & alijs doctis hominibus, quàm fastidiosi sint amatores. quare alium tibi amatorem vide, eūque illiteratum: nisi fortè existimas, non satis valentes ad res venereas esse indoctos homines. At superiore quadam oda,

Venena magnum fas nefasq; non valent
Conuertere humanam vicem:

Humanā uicem.

sic interpretor, In veneficijs est quidē magna vis, sed tantum profectò non possunt illa pro hominibus efficere, vt natura æqui & iniqui, vt fas & nefas, vt ius & iniuria mutentur. hoc hominum causa non possunt pręstare. Atq; id est humanam vicem: vt apud Cic. lib. 1. famil. epist. 9. *nostram vicem vltus est ipse sese.* id est, quod facere debuimus, id ꝑ nobis nostraq; vice fecit. nam debuimus eum vlcisci, qui sese vltus vltro est. At, *& exquilinæ alites*, cùm 5. od. ait, eas dicit insepultas proiectum iri extra aggerem in exquilinis puticulis, feris & alitibus laniādas. erat autem antiquis acerbisſimū & ignominiosisſimum honore sepulturæ carere, obijciq; feris & alitibꝰ, aut in Tiberim trahi, aut in Gemonias scalas. Od. 9. Epod.

Exquilinæ alites.

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos,
Galli canentes Cæsarem:

cùm ait, aut *verterunt* media breui pronuntiandum, vt versus non claudicet, aut *verterint* legēdum. Seruius autem lib. 6. Æneid. scribit duo millia equitum ab Antonio transijsse ad Augustum, per quos victoriam adeptus sit. Ibid.

—cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit:

est, cuius sepulchro euersæ Carthaginis titulus subscriptus est. Nam rerum gestarum me-

moria sepulchrorum elogijs inscribebatur: Silius lib.15.

Hæc Decios stygias Erebi detrusit ad vndas,
Dum cineri titulum, memorandaq; nomina bustis
Prætendit.

& Iuuenalis sat.6. *— titulo res digna sepulchri.*

CAPVT XI.

Hasta velitaris, destinare, damiurgi, scutale, bendidia, diuortia aquarum, mulsum in triumpho.

QVÆ inter legendum 38. Liuij librum stri ctim attigeram & enotaueram, ea huic etiam schedæ appingam. *Vrbem*, inquit, *ne quam formulæ sui iuris facerent.* vt formula in iure prætorio & ciuili dicitur, cùm certa quadam actione & forma, & verborum certa conceptione aliquid comprehẽditur: ita in ciuitatum imperio & fœderib⁹ iurisdictioneq; & ditione formulã inde traductam posuit sanè quàm eleganter, cùm etiam ista certa cautione & lege certoq; iure non minus quàm priuata constent. *Ad Argos*, inquit Liuius, *amphilochum*: putem, *ad Argos amphilochium*, auctorem scripsisse, sed huc mendum inuasisse: vt &, *frangi Gallorum opus*, non multò pòst adulteratum crediderim pro *opes*. *Ingentem vim pilorum, velitarium hastarum.* quæ sunt velitares hastæ? erant iaculatoriæ, id est, quibus eminus iaculabantur, proinde alijs leuiores: de his Ouid. ita scribit in Ibin,

Velitares hastæ.

Vtq; petit primo plenum flauentis arenæ
Nondum calfacti velitis hasta solum:
Sic ego te nondum ferro iaculabor acuto.

Hastam velitarem Polybius videtur γρόσφον appellare: quod enim de velitibus hunc in modum scribit Liuius, *gladijs à velitibus trucidabãtur. hic miles tripedalem parmam habet, & in dextra hastas quibus eminus vtitur, gladio Hispaniensi est cinctus:* Polybius ita Græcè scribit, καὶ τοῖς μὲν νεωτάτοις παρήγγειλαν μάχαιραν φορεῖν καὶ γρόσφους καὶ πάρμην. ἡ δὲ πάρμη καὶ δύναμιν ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ μέγεθος ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν. περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι, τρίπεδον ἔχει τὴν διάμετρον. mox subijcit, τὸ δὲ τῶν γρόσφων βέλος ἔχει τῷ μὲν μήκει τὸ ξύλον ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον, τὸ δὲ κέντρον σπιθαμιαῖον, κατὰ τοσοῦτον ἐπὶ λεπτὸν ἐξεληλασμένον καὶ συνωξυσμένον, ὥστε κατ' ἀνάγκην εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμπτεσθαι καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἀντιβάλλειν. Ita Polybio hasta velitaris hastili est longitudine duûm cubitorum, crassitudine digitali, ferro dodrantali, ita in tenuitatẽ & gracilitatem ducto & spiculato, vt primo statim iactu necessariò inflectatur. à velitari autem & manipulari hasta differebat amentata, quæ grauior erat & maior, & vt maiore impetu torqueretur, habena vel amento media vincieba tur, cui digitus inserebatur ad conatum iactus adiuuandum: D. Ambrosius, *Intorquenda est amẽtata illa, non manipularis sententia.* Hoc plura, inquit Liuius, *velut destinatũ petentibus, vulnera accipiebãt.* destinatum hic videtur esse scopus, & destinare scopum, designare est quem petas: Liuius,

Destinare

Non capita solùm hostium vulnerabant, sed quem locum destinassent oris. Est & destinare, quod petis attingere & prendere: Cæsar lib.7.bell.Gall. *Nã laqueis falces auertebant, quas cùm destinauerant, tormẽta retrorsus reducebant.* Est & mittere, vt tormento aliquo aut arcu: Vegetius lib. 4.c.18. *Ad maiores ballistas, malleolos vel falaricas cum incendio destinant.* *Et sub aduentu*, inquit Liuius, *consulis Damiurgis ciuitatum, qui summus est magistratus.* apud Dorienses, inquit Hesychius, qui publica negotia resque ciuitatis administrant, Demiurgi vocantur, qui similes sunt ijs, qui ab Atheniensibus Demarchi vocantur, id est, tribuni. Peloponnesij autem dorici sunt generis, quo factũ est vt Damiurgi doricè Liuius diceret. ἐπιδημιουργοὺς appellat Thucydides li.1. τούς τε ἐπιδημιουργοὺς ἐκπέμπειν. vbi annotant ἐπὶ redundare, & demiurgos esse phylarchos. sed verius puto, qđ & Liuius & Hesychius scripsêre. opifices autem ab interprete explicari equidem plerunque miratus sum. Ait Liuius, *sed triplex scutale crebris futuris duratum*: scutale hîc existimo coriũ esse, cuius loris habena consutis facta erat, sic appellatum, quòd ex eo genere corij scuta cõficerentur. nam, vt apud Polybium est, exterior scuti facies corio vitulino obducta erat. Inquit Liuius, *Consulatum idibus Martijs cùm inijssent, de Rep. deq; prouincijs & exercitibus senatum consuluerunt.* arbitror, de Repub. referre, esse senatum cõsulere quemadmodum Respub. in annum administranda sit, qui in prouincias mittendi, qui reuocandi, qui exercitus cõscribendi, qui dimittendi, quid domi militiæque agendum: quæ videtur relatio frequens fuisse anni principio, consulibus magistratum ineuntibus: Cæsar, *referunt consules de Republ.* Liuius, *Itaque consulibus nouis, quo die de prouincijs & de Republ. retulerũt, senatus vtique prouinciam Ligures decreuit.* *Romanorum*, inquit, *primum agmen extra saltum circa templum Bendidium.* Bendis, vt scribit Hesychius, lingua Thracum Diana appellatur, vnde & Bendidia eius feriæ Athenis vocabantur: nam eius sacra è Thracia adscita Atheniẽses receperant, illisq; ferijs disseruit in Pireæo de optimo Reip. statu Socrates, vt à Platone refertur. *Et cætera*, inquit Liuius, *spolia eius vrbis ante currum laturus? & fixurus in postibus suis?* solebant enim postes Romani spolijs hostium ornare: Polybius, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα. Maro 2. Æneid.

Damiurgi.

Scutale.

Bendidia.

Barbarico postes auro spolijsq; superbi.

Et 7. *Multaq; præterea sacris in postibus arma,*
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingẽtia claustra,
Spiculaq;, clypeiq;, ereptaq; rostra carinis.

Sed ne ea quidem ædibus abalienatis licebat emptoribus refigere aut tollere, vt Plinius literis mandat. *Et prope ipsis*, inquit Liuius, *iugis ad diuortia aquarum castra posuisse*: diuortia aquarum iuga sunt, vnde in diuersa aquæ & cœlestes & perennes diuertunt: Lucanus lib.2.

Diuortia aquarum

Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaq; in gemini spargit diuortia Ponti.

Inquit

Inquit Liuius, *& ad portam Capenam mulsum prosecutis funus dedisse.* veteres Romani mulsum in delicijs habebant, & in triumpho milites ab imperatore eo donabantur: Plautus in Bacchidibus, Sc. Atridæ.

Mulsum in triumpho.

> *Sed spectatores vos nunc ne miremini*
> *Quod nō triumpho, peruolgatū est, nihil moror:*
> *Veruntamen accipientur mulso milites.*

Ita eo exemplo & more tum Liuius significat Culleonem in Africani funere renouata memoria triumphi eius pileatum dedisse mulsum, aut triumphi imitatum liberalitatem & imaginem hoc fecisse.

CAPVT XII.

Aues pascunt, andruare, acus, aurum vnde, atta, arbitrium, arbitrarium, ambrices, aquarij, & quædam alia in Festo.

MIHI librum primum Festi percurrenti, quædam in mentem venere ex alijs auctoribus, & è Festo occurrere, quæ commentationi huic insererem. statim initio scribit, augustum locum ab auium gustatu esse dictum quibusdam videri, quia aues pastæ id ratum fecerint. id arbitror de tripudio solistimo intelligi, cùm pullarius auibus offam dabat. nā si pascerentur, bonum augurium erat, si non pascerentur, malum. *Claudius pulcher,* inquit in Tib. Cæs. cap. 2. Suetonius, *apud Siciliam non pascentibus in auspicādo pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, vt biberent quando esse nollent, prælium nauale inijt, superatusq; est.* & Asconius in 3. Verr. scribit dici solitum magistratum ineuntibus, aues pascunt: Cicero 1. de diuinatione, *dicito si pascuntur. Affecta,* inquit Festus, *fœmina vel in bonam partem dicitur, velut honorata: vel in malam, quasi ad extremum periculum adducta:* hæc mihi scribere videtur, ad illum Plauti respiciēs locum, qui in Rudente, Sc. Quis est, extat,

Aues pascunt.

> *Accipiam hospitio si mox venies vespere.*

Item vt affectam. Ambactus, vt ait Festus, lingua gallica dicitur actus: & ambactus, seruus mercenarius, vt circumactus, dicitur. hanc vocem vsurpauit Cæsar commentario sexto, *ita plurimos circum se ambactos clientesq; habet.* Ambacti autem erant apud Gallos, qui se nobilibus in seruitutem dicarant, quòd circum illos acti essent. In lexico Latinogræco, cuius mihi copiam optimus & eruditissimus iuuenis Petrus Daniel fecit, ambactus sic explicatur, Ambactus δοῦλος μισθωτός, ὡς ἐνιοι. ita ab Ennio hoc vocabulum Cæsar mutuò sumpsit. *Annus,* inquit Festus, *ex Græco venit, quem illi ἐνον dicunt, & quod nos triennium, illi dicunt τριενον.* Hæc sic in Festi codice restituenda censeo, *vt & ægrum ex græco* αὐγηρὸν *appellatur. Aurum,* inquit, *dictum est, quia præcipuè custoditur. græcè enim* ὡρᾶν *custodire dicitur:* hanc lectionem videor iure affirmare posse, cùm accommodatissima sit, non quæ obtinuit. Iterum, *andruare est recurrere: à verbo græco* ἀναδραμεῖν *venit.* id autem erit ἀναδραμεῖν. Cùm acus originem peruestigat, & è Græco ducit, lego, *totum autem ex Græco sermone trahitur, quòd sarcire apud illos* ἀκέσασθαι *dicitur.* sic apud eum lego, *angulus à Græco* ἀγκῶνος *venit, siue ab eo quod est* ἀγκος. Nō assentitur Festus Tullio in Topic. nec Varroni, qui inter æditumm & æditimum nihil interesse censent: sed & M. Tullius in æditimo timum productionem vocabuli censet: pro intimo Festus accipit, cuius hæc sunt verba, *Æditus sacræ ædis tutor, id est curam agens: æditumus ædis intimus.* quanquam non satis apparet an significatione distinguat, quæ notatione diuidit. Lego etiam hunc in modum illud, *attauus quia atta est aui, id est pater, vt pueri vsurpare solent.* Nam quod *tata* scribunt, id verò tale est, vt ex eo tatauus non atauus formari debeat. cùm autem atta auum significet, vt Festus in verbo attin explicat, hanc enim vocem esse iunioris ad seniorem honoris causa tanquam ad auum, refert, tamen pueri attam pro patre dicere solebant. Putant iurisconsulti, nullum esse verbum latinum quo sententia arbitri vocetur. Itaque ipsi verbum cuderunt *laudum*, vt verè dicam, illaudatum. Ego arbitrium posse dici arbitror: quo auctore? nempe Festo, cuius hæc verba sunt, *Arbitrium dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur: Arbitrarium autem cùm adhuc res apud arbitrium geritur.* proinde incerta est & dubia controuersiaque iuris, & in voluntate potestateque & arbitrio alterius: quo factum est, vt Plautus in Amphitr. Sc. 1. certum arbitrario opponeret, quod inuito aliquo & ingratijs futurum esset:

Aurū unde dictū.

Andruare.

Acus.

Aedituus Aeditimus

Attâ.

Arbitriū Arbitrarium.

> *Hoc quidem profectò certum est, non arbitrariū.*

Lego in Festo, ambrices regulas esse non tegulas, id quod sensus ipse declarat, sed & Francorum lingua, quæ articulo addito tabellas quibus lacunaria texūtur aut ædes obducuntur, lambrices vocat, quod cùm fit, ædes lambricari pro ambicari dicit. *Aquarij sunt,* inquit, *impudicarum mulierum sordidi assecIæ.* Hinc puto hanc significationem manasse, quòd aquarij dicebātur qui aquam in ædes portabant, qua plurima egent ad balneum seseq; eluendas mulieres. apud Plautū in Pœnulo, Sc. Negotij. meretricula dicit, *Aggerundaq; aqua sunt viri duo defessi.* hac occasione amorum internuntijs solebant eis vti: hinc Iuuen. sat. 6. *veniet conductus aquarius.* Septimius Florens, *primi erūt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarij, venenarij, magi.* Aquarioli autē per diminutionem ad contemptum vt in vilissimis & omnium vilissimi ipsi dicuntur: Lampridus in Commodo, *Aquam gessit, vt lenonum ministerijs probrosis natū magis, quàm ei loco crederes, ad quem fortuna peruexit.* Nos addito m, macarios appellamus. reperi & in lexico Latinogræco aquarium ὑδροφόρον esse, & aquariolum βαλανεα: sed & baccarionem πορνοδιάκονον.

Ambrices

Aquarij.

CAPVT XIII.

Præfatus diuos apud Maronem, territare, alterna fortuna, Camilla, & quædam alia in Marone 11. Aeneid. explicata.

MARO libenter poemati suo Romanos mores interserit, & eis opus distinguit suum & ornat: ac, vt mihi videtur, decus opimorum spoliorum Æneæ tribuit 11. lib. cæso Mezentio, quæ & Marti Gradiuo dicari facit in trophæo: sic enim canit,

Mezenti ducis exuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens.

Harum rerum obseruatio & ingeniosum ostēdit poetam, & poema eruditione commēdat. Sic cùm eodem libro ait,

Præfatus diuos. *Præfatus diuos, solio rex infit ab alto:*

morem antiquorum expressit, qui antequam verba in senatu vel concione facerent, deos precari solebant, vt & qui apud Christianos religiosissimi sunt, facere hodieque solent. Nec hoc de antiquis illis exordijs interpretandum censeo, quibus orationes auspicari solebant veteres oratores: *Deos immortales iudices precor, deásque omnes*: sed de precatione, quam facere antequam concionarentur, aut in senatu loquerentur, solebant. Id ex ea concione intelligi potest, in qua Gracchus occisus est, de qua sic lib. 4. ad Herenn. Cornificius scribit, *Cùm Gracchus deos inciperet precari: cursim isti impetum faciunt*: id est, cùm antequam populum alloqueretur & concionaretur, deos precaretur. At eo lib. *—& cælum territat armis:*

Territate desiderandi sensu & significatione audio, vt sit, cælum deosque terrere velle videtur. Fortunà alterna. Fortuna verò alterna est, quæ alternis his & illis fauet, quę varia & incerta est, vt ἀλλοπρόσαλλος ab Homero Mars dicitur, quod vocabulum propè est vt putetur exprimere Maro voluisse. Inquit ibidem Maro,

—matrisq; vocauit
Nomine Casmillæ mutata parte Camillam.

Camilla. scio quàm eruditè de Camillæ nomine argutetur Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 8. & quàm è recōdito originem eius repetat: sed mihi versum Maronis consideranti longè alia sententia animo surgit & incessit. mihi enim videtur Maro innuere, Camillam à Casmilla deduci, detracta litera: quod cùm ita sit, Camillam vt Camœnam esse existimabo, vt Casmillam Casmenam. nam quæ à Latinis postea Camœnæ vocatæ sunt, ante à cascis priscisq; Latinis Casmenæ, vt Varro scribit, dicebantur. Musarum autem & Camœnarum, virgini quamuis bellatrici, non erat indecorum gerere nomen. Cùm autem ait, *—hastásque reductis*

Protendunt longè dextris:

habitum hominis in procinctu hastam tenentis, & manu retrorsum ducta eam librantis parantisque mittere, sub oculos subiecit: & cùm inquit, *—cælumq; obtexitur vmbra:*

missis vndique telis & spiculis, æmulatus est Laconis dictū, qui, referente Cicerone 1. Tusc. cùm Perses hostis in colloquio diceret, solem præ multitudine sagittatum non videbitis: In vmbra, inquit, igitur pugnabimus. At verò Tyrrhenus & Acōteus aduersis vulneribus se confodiunt & interimūt, vt Arruns & Brutus in historia Romana. nam eosdē gaudet operi suo casus intexere. Herminius etiā apud eum nudus pugnat, vt Gallos olim solitos esse pugnare à Polybio scriptū recordor. ita velut picturа est eius poesis. & fugiens Camilla Parthorum more in auersum arcu conuerso sagittas mittit. Cæterū qui Eumenius in omnibus appellatur editionibus, eum Euneum Seruius & Donatus appellant. Hæc inter legendum nobis occurrerunt, quæ & huic paginæ pro deposito commendauimus, quod nobis aliisque seruaret.

CAPVT XIIII.

Animi agnitio, temeritate fortius, apud Ciceronem lib. 1. de nat. deor.

QVÆSTIONEM de natura Deorū Cicero pulcherrimā ad animi agnitionem esse statim eius disputationis initio prædicat: Animi agnitio. sed cur id dicat, parum attendere plerique videntur. & sunt qui agnitionem, cognitionem accipiant. quid enim est cognitu pulchrius, quàm quid Deus sit tenere & nosse. hoc alijs displicere animaduerto, vt M. Antonio Mureto, quē, vt eius elegantia & doctrina meretur, honoris hîc causa appello. atque is sanè quàm eleganter agitationem animi legit. Ego ne, vt ita dicam, asymbolus sim, & ipse aliquid comminiscar, cui pro suo merito pretiū erit. Quid enim si Cicero intelligit, nostros animos Deorum teneri cognatione, vt & Stoicis videbatur? vt, si eorum stirps & origo diuina sit, disputatio de natura Deorum præclara omnino sit ad cognoscendam animi naturam & præstantiam. nam & lib. 1. de legibus ita loquitur, *Ex quo illud efficitur, vt is agnoscat deum, qui, vnde ortus sit quasi recordetur & agnoscat*. Legi tamen in veteri libro *ad animi cognitionem*, & vehementer probaui. Sed quid est quòd ibi ait, *causam, id est principium philosophiæ esse scientiam*? Conueni aliquando qui hinc abesse nescio quid putaret, & aliquid suppleret, in contrariumque sensum conuerteret, & *inscientiam* inscientissimè legeret. Ego sciētiam defendo, & existimo significari, veram philosophiam non in hominum philosophorum discrepantibus opinionibus positā & constitutam esse, sed in scientia certaq; cognitione, & sine ea esse non posse. nam tanta inter eos varietas & dissentio est, vt appareat sine certa quadam scientia philosopiam extare non posse, nec philosophos eam esse artem consecutos, cuius nomine vocantur. Itaque cùm à scientia absint, ad quam etiam perueniri Academici non posse dicunt, & cùm in tanta dissentione constituti sint, vt quidam ineptissimas sententias de Dijs immortalibus ferant, tanta varietas magnum argumentum habet, sine scientia verique cognitione & comprehensione philosophiam esse non posse, & eos à philosophia, qui opinionibus nitantur, plurimum distare. meritò igitur cùm esse sine scientia

ſcientia philoſophia non poſsit, & ad ſcientiam non poſsit perueniri, Academici ab aſſenſione ſe ſuſtinent & cohibent. Vel potius dicit, omnes ad ſcientiam peruenire conari, & ad eam omni ſtudio eniti, ſed cum diuerſa ſentiant, meritò Academicos ſententiam ſuſtinere ſuam, ne temerè aſſentiantur. nam temerarium eſſet incognito falsóve aſſentiri. Ait autem Cicero, *Quid enim eſt temeritate fortius?* hic fortius puto eſſe inconſideratius & vehementius & impotentius, quodque magis impetu cæco, fortuito turbidoque rapiatur, ſic fors fortuna dicitur, quæ magnam vim imperiumque habet, & temeraria eſt: & à Cicerone 4. Tuſc. ſcribitur, *ſemper Aiax fortis, fortißimus tamen in furore*, quòd eſſet eius vehementiſſimus & accerrimus impetus.

Temeritate fortius.

CAPVT XV.

Exceſſere omnes adytis, peplum ferebant, amplecti ſimulachra, Iupiter herceus.

OMNES ferè ſciunt quid ad illum Maronis locum 2. Æneid.

Exceſſere omnes adytis.

Exceſſere omnes adytis, ariſq; relictis,
Dij quibus imperium hoc ſteterat:

de deorum euocatione, quæ ſolemni carmine fiebat Romano more, Macrobius lib. 3. c. 9. ſcribat: ſed cùm ad eam fortaſſe non reſpexerit Maro, quis improbum cenſeat, ſi quis quid poſt veteres auctores conetur afferre, quod nihilo deterius Poetæ ſenſum explicet. Reperio in Græcorum commentarijs, proditum à poetis antiquis eſſe, cùm Troia excidio propinqua eſſet, viſos eſſe deos è ſuis templis ſua exportare ſimulachra. Æſchyli interpres, εἴρηται ἢ καὶ ἐν ξοανηφόροις Σοφοκλέους, ὡς οἱ θεοὶ ἀπὸ τῆς Ἰλίου φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἑαυτῶν ξόανα, εἰδότες ὅτι ἁλίσκεται. Auctorem igitur interpres ille eius rei laudat Sophoclem, qui in fabula Simulachriferis deos induxit ſuis humeris ſua gerentes ſimulachra. Sed & Aeſchylus apertè planeq; dicit, vrbes, quæ capiuntur, à ſuis hominum opinione dijs deſeri: ἀλλ' οὖν θεοὺς τῆς ἁλούσης πόλεως ἐκλείπειν λόγος. hæc cùm ſcripſiſſem, animaduerti Muretum eadem ſcribere in lectionibus varijs, & gauiſus ſum, in eadem ſententia illum eſſe. itaq; quod ab eo iam dictum erat, ex hac pagina nolui delere, ratus non mihi fore indecorum, in his non eſſe me hallucinatum, quæ tam ingenioſus vir vidiſſet. Nam ſi quis me hæc furatum eſſe calumniabitur, conſcientia fretus, talem ſuſpicionem facilè contemnam. Ex eiuſdem poetæ interprete & illud Maronis lib. primo Æneidos declarare nitemur, nó ſatis ab explicatoribus Latinis enarratum,

peplum ferebant.

Crinibus Iliades paßis peplumq; ferebant.

quod idem & ab Homero ſcribitur. magnis autem in periculis deos precantes & obſecrátes, eorumque fidem & opem implorantes, etiam veſtibus ornabant, illo cultu fauorem numinis emere ſe credentes: interpretis verba ſunt, παρετίθεσαν γὰρ καὶ πέπλους, καὶ ἐνέδυον καὶ πέπλοις τὰ ἀγάλματα. Æſchylus, πέπλων καὶ στεφέων πότ', εἰ μὴ νῦν, ἀμφὶ λιτὰν ἕξομεν. Peplum igitur Troianæ mulieres ferunt, vt ea veſte Mineruæ ſimulachrum induant, & deam propitiam habeant. Solebant & in magno diſcrimine & metu deſperationeque ſalutis amplecti deorum ſimulachra, vt ſecundo Æneidos ſcriptum reperimus,

Amplecti ſimulachra.

——diuûm implexæ ſimulachra tenebant.

Idem ab Æſchylo etiam eſſe ſcriptum recordor, πότερα δ' ἔτ' ἐγὼ ποτιπέσω βρέτη δαιμόνων. Iterum ἀκμάζει βρετέων ἔχεσθαι. Ait Maro ibidem,

Aedibus in medijs, nudoq; ſub ætheris axe
Ingens ara fuit, iuxtaq; veterrima laurus:

hîc ab eo deſcribitur Iouis Hercei ara, quæ in medijs ædibus in impluuio erat ſub dio, Græcorum more: Athenæus libro quinto, ὅμηρος δὲ τὴν αὐλὴν ἀεὶ τάττει ἐπὶ τῶν ἀνδρώνων τόπων, ἔνθα ἦν ὁ τοῦ ἑρκείου Διὸς βωμός. Exiſtimo autem in illa ara Hercei Iouis, ad quam Priamus occiſus fuit, ſacratum fuiſſe ignem peruigilem & perpetuum, ideoq; Maronem ſcripſiſſe,

Iupiter Herceus.

Sanguine fœdantem quos ipſe ſacrauerat ignes.

Placet & addere Vegetij ſententiam de quodam libri ſecundi loco à nobis tentato ſuperiore commentario,

Inſpectura domos venturaq; deſuper vrbi:

ſentit enim eleganter Maroně de equo Troiano, vt de machina oppugnatoria, loqui, quę muris vrbis editior ſit, & altior, & veniens deſuper ſit oppidanos oppreſſura: verba ſunt Vegetij, lib. 4. capite 19. *Præterea partem muri ad quam conatur machina accedere, cemento atq; lapidibus, poſtremò tabulatis extruendo faciunt altiorem, ne defenſores mœnium deſuper vrbi ventura poßit opprimere.*

CAPVT XVI.

Vexillum tollere & proponere, detrahere naues, Berones.

VExillum imperatores habebant penes ſe in tabernaculo: & qui delectum olim habebant, in arce ponebant: cùm prælium erat etiam committendum, proponebatur tollebaturque vexillum, vt in libro de bello Alexandrino, *Quod vbi conſpexit, celeriter vela ſubduci, demitti antennas iubet, & milites armari, & vexillo ſublato, quo pugnandi dabat ſignum, quæ primæ naues ſequebantur, idem vt facerent ſignificabat.* Cæſar libro ſecundo de bello gallico, *Cæſari omnia vno tempore erant agenda, vexillum proponendum, quod erat inſigne, cùm ad arma concurri oporteret, ſignum tuba dandum.* Vexillo igitur pugnandi dabatur ſignum & in repentino tumultu prælij inopinati, ad arma concurrendi. Tollebat & ſignum, quod vexillum erat, qui rapidè celeriterque milites contrahebat: Maro octauo Aneidos,

Vexillum tollere & proponere.

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit.

Tollitur ſignum ad præſidiũ comparandũ & ſpem

ſpem oſtendendam confirmandosq́; animos: Cicero pro Marcello, *& his omnibus ad bene de omni Rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti.* In illo autem commentario belli Alexandrini,

Detrahere naues. detrahere naues eſt è mari in littus eas trahere, quòd mare altius ſit quàm breue littoris vadum, deorſumque ex alto & pelago in vadoſa littora deduci videantur. καθέλκειν tamen Græcè, quod eandem notionem oſtendit, eſt quod Latini deducere dicunt, è littore ſcilicet in mare nauim ad nauigandum detrahere, cui contrarium ſubducere, quod illi ἀνέλκειν dicũt. Verba autem commentarij ſunt, *Quibus de cauſis naues quas potuit Cæſar ad terram detraxit, quem in locum illos ſucceſſuros non exiſtimabat.* eſt igitur in eo commentario detrahere, non è littore in mare trahere, quod deducere dici ſolet, ſed è mari in littus appellere & applicare, quod

Berones. Græci κατάγειν dicunt. Berones eo in commẽtario qui ſunt? & nomen eſſe populi Aquitaniæ ferè conuenit: ſed eius populi nulla vſquam mẽtio eſt. quid igitur ſi Bigerones ſcribamus? Nam prætermiſsio vnius ſyllabæ quã in facili ſit & procliui, norunt omnes. Sed vt hoc caput ſuo fine concludam, neq́; diutius leuibus eius obſeruatiunculis lectorem morer, melius in ſerijs rebus horas collocaturum, cùm ſcribitur in eo commentario, *Capta eſt vna hoſtium triremis, depreſſa altera, deinde omnibus epibatis nudatæ*: quod leue ſanè erit, admonebo legendum videri, *duæ omnibus epibatis nudatæ.* Illud enim *deinde* & ſententiam confundit & lectoris mentem conturbat.

CAPVT XVII.

Sequius, nihilo deterius, funalis equus, aſtici ludi & attici, tumẽtes oculi, exerere principem, Thraſcipolis, ſchema, pridie ſortitionẽ, antlia: & alia quædam apud Tranquillum in Tiberio.

IN Tiberij vita quædam mihi animaduertiſſe videor, quæ etſi leuia ſunt, tamen non indigna iudicaui, quæ hic inrexerem, vtcunq́; hominibus placitura ſint, qui plerunq́; libentius quod malignè carpãt quærunt, quàm q̃d beneuolè laudent. Cap. 3. in Tiberio, *Multa*, inquit Tranquillus, *multorum Claudiorũ egregia merita, multa etiam ſecus admiſſa in remp. extãt.* etſi nihil hîc habeo quòd hãc dictionem culpem, tamẽ

Sequius. *ſequius* quod reperi, non poſſum diſſimulare. Sic & Varro apud Non. loquitur, *Non modo abſens quicquam ſequius de te cogitabit, ſed etiam ruminabitur humanitatem.* Nam ſequior pro deterior dici non eſt perinde infrequens, quod à ſequendo reor deduci: deteriora enim ſequi, meliora præcedere ſolẽt. proinde etiam poſterior pro deteriore poni etiam alicubi annotamus. Sed

Nihilo deterius. & nihilo deterius, quod inſolẽtius videri poſſit, pro nihilo ſecius apud Aſconiũ legi: Ca. 9. *petebat*, inquit, *nihilo deterius conſulatum.* ſequitur, *Pannonico Brencos & Dalmatas ſubegit.* hanc lectionem potius, quàm veterũ librorum auctoritatem ſequor, in quibus Brennos lego. Nã Breucos & Plinius aſſerit li. 3. c. 25. & Dio cõfirmat libro 55. Brennos reperio in Strabone libr. 17. Horatius Breunos nominat, ſed fortaſſe alios, lib. 4. od. 14. *Breunosq́; veloces & arces.* Ca. 2. *Etiam*, inquit, *virgo veſtalis fratrem iniuſſu populi triũphantem.* Cicero pro Cęlio non fratrem, ſed patrem appellat. reperio etiam c. 5. *Lucio Numacio Planco* in vetere libro: Munatiũ tamen appellat Dio, quod & verius videtur. Funalis equus ca. 6. di- Funalis equus.
citur qui extra iugũ eſt, & iugali opponitur: is σειραῖος & σειραφόρος à Gręcis dicitur. Pro Actiacis ludis atticis reperio, ſed & aſticis. Actiaci ludi fiebant in memoriam Actiacæ victoriæ, de quibus Maro 3. Æneid.

Actiaq́; Iliacis celebramus littora ludis.

Attici tamen ludi eſſent, vt & aſtici (nam ſatis Aſtici ludi & Attici.
conſtat Athenas aſtu appellatas fuiſſe. hinc à Plutarcho in Iſocratis vita ſcribitur, διδασκαλίας ἀστικὰς καθῆκεν ἕξ) ſimiles illis, qui olim panathenæis & liberalibus Athenis fiebant. in ludicro aũt Troiæ, cuius hic meminit, turmæ erãt duplices, vna minorũ puerorum, altera maiorum: Sueto. *ductor turmæ puerorum maiorum.* *Et tu-* Tumẽtes oculi.
mentibus, inquit ibidem, *oculis proſequutus eſt*: hæc lectio aſſertione indiget, ꝓpterea quòd in dubium vocatur à doctis. ego tumentes oculos accipio, velut erũpentes è capite & prominẽtes, quòd in ea penitꝰ defixi eſſent, quomodo κυλοιδιόωντες à Theocrito dicuntur. Lego ſuprà c. 1. *Atta Claudio gentis principe.* Attę aũt vocaban- Attæ.
tur, qui propter vitium crurum vel pedũ plantis inſiſtebant & terrã magis attingebant quã ambulabant. Cap. 16. lego, *quod inter Italiam regnumq́; Noricũ*: non *intra*: ſed & pro, *vehiculorum onera*: reperio *vehiculatorum onera.* itaq́; quamuis illud non improbẽ, tamen quidni hoc etiam defendere poſsim? præſertim cùm vt nauiculator, ſic etiam vehiculator dici probè poſsit. Ca. 20. pro *Batione pannonio*, Batonẽ reſtituo, tũ veterũ librorũ adſtipulatione, tum Dionis li. 55. ap ꝓbatione adductus. Ca. 21. Græca ſic reperio, ἐμοί καὶ ταῖς μούσαις καλὰ στρατηγῶν. reperio etiã ἄριστε στρατηγῶν, vt ſit, optime imperatorũ. mox quoq́; pro ῥαθυμίαν inuenio non inelegãter ἀπροθυμίαν. Illam autem meritò laudatam & in omnium ore verſari ſolitam Tiberij ſententiam, cap. 32. boni paſtoris eſſe tondere pecus non deglubere, paulò aliter extulit Dion lib. 57. κείρασθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρασθαι βούλομαι, quod eſt, tonderi pecus meum volo non radi. *Paulatim*, inquit capite 33. *principem exercuit*: aliquantò elegan- Principẽ exerere.
tius eſt, principem exeruit, vt in bonis libris, quod eſt, exeruit vim principatus, & ſe principem oſtendit. non multò poſt, *vxorem pridie ſortitione ductam*, non ſatis intelligo, arbitrorque legendum *pridie ſortitionem*, vt pridie Calendas Pridie ſortitionem.
dicimus: ſignificat enim eum vxorem dimiſiſſe poſtridie quàm ſortitus eſt prouinciam, quam pridie duxerat. nam è ſortitione cùm ampliſsimas ſperaret diuitias, vxoris vt paupe-

pauperis cõtubernium despicere cœpit. Cap. 57. Trasipolis Thrax, Rhescuporis à Tacito, Rhascuporis à Dione, quod & verius puto, vel Thrascuporis, Rhascipolis secũdo Cæsaris de bello ciuili commentario vocatur. Capite 43. pro, *exemplar imperatæ scenæ*, lego, imperatæ schemæ, nam schema schemę à Latinis dicitur. hic forma concubitus significatur. Quin & *impetratæ* codices optimi habent, vt forma ea concubitus & complexus significetur, quam à portentosis illis & extremæ libidinis hominibus impetrarat Imperator: qui hiatibus & auidissimis oculis talem impuritatem spectabant. Sed & *domum se abripuit*, ca. 45. malim, quàm *corripuit*. Ibidem, *vnde nota in atellanico exodio*: in optimæ fidei libro reperi, *mora in atellanico exodio*. atque vtrunq; defendi videtur posse, illud quòd notatus infamiæ sit Tiberius, obiecta oris obscœnitate: hoc quòd histriones id de Tiberio intelligentes & tractim pronunciantes, aut etiam iterantes, attulerunt moram exodio, quã etiam histrionũ moram secuta est mirifica populi assensio. Exodia autem quę sint, explicat Aristoteles in arte poet. sunt enim ea quæ prę ter argumẽtum inseruntur fabulis. Ergo cùm histriones fabulas Romæ agebant, vt tragœdias, interponebantur scenæ quædã extra argumentum, quę à iuuentute agebantur exodiaq; vocabantur, quemadmodum Satyra Græca actioni Græcarum fabularum olim interponi solebat, vt ex Horatio de art. poet. notum est: ea autem exodia postea conserta, attellanas fabulas fecere. Capite 46. *quam non amicorum, sed Græcorum appellabat*: quantò melius *gratorum*, vt in veterib. exemplaribus? Gratos enim hic ab amicis distingui accipimus, eosq; intelligimus, quos etsi non in amicis numerabat, iucũdè tamen & libenter videbat, cùm eorum consuetudo ipsi grata esset. Ibidem, *vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici prosecutus*, cur non hominibus doctis probem? nec multò pòst, *Quibus tamen interdum & egere & vti solebat, regi videretur. Tulit & perindignè actum in senatu*. Infrà est, *vno ex iis equestris ordinis viro, & in latomiam condemnato*. plurimum hinc diuortit vetus scriptura, *& in andiam condemnato*, quam repræsentare malui quàm prętermittere, vt hæc quæ huius loci incubatrix est, eiiciatur possesione: quanquam de Andia nihil quicquam legi, sed occurret sagacioribus fortasse & doctioribus, ex his tanquam vestigijs, quod commodè reponant. nã Pandatariæ veniebat in mentem, & Aenariæ, sed & insulæ Diæ: sed his coniecturis errantibus & vagis parum confido. reperi tamen pro andia tandem in alio nobilissimo & vetustissimo libro antliã, quam germanam scripturã reor, vt eum in sentinam nauis damnatum vel haustum aquæ intelligamus, quæ antlia trahebatur. Infrà, *relegauit Cinariam*: ea est quæ Cynara à Plinio lib. 4. cap. 12. vocatur, Sporadum vna. Audiui qui Cinyriam vrbem Cypri emendandum, vel Ænariam putarent, qui audiendi non sunt. reperio in bonis libris, πηλὸν ἅμαρτι τῶ- φυραμένον, quod haud paulò melius est, quàm quod receptum video. Illa etiam ca. 57. sic lego, *Quid scribam vobis P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribã hoc tempore, Dij me deæq; peius perdãt, quam quotidie perire sentio, si scio*. Lego c. 67. *conquestio de Lucij Cæsaris morte*, vt nepotis Augusti Lucij Cæsaris deploratam ab eo mortem carmine putemus. Lego ibidem, *imitatus Euphorionem & Rhianum*: nõ vt vulgò Arrianum. nam Rhianus poeta nominatur à Suida, eiusq; hodie multi extant versus in Stobæo.

CAPVT XVIII.

Arietinum oraculum, mutitare, cephalæa, strues, fertum, sphærita, præter propter.

Arietinũ oraculũ

Arietinum oraculum refertur à Gellio li. 3. c. 3. vno versu contextum,

Peribo si non fecero: si faxo vapulabo.

id cur Arietinum dicatur, qui quæret, nodum in scirpo non videbitur quærere. ego arietinum putem vocatum ob Iouem Ammonem, cuius oracula exploratæ indubitatæque fidei habebantur. Is autem specie arietis, vt satis notum esse cõfido, colebatur. Cuidam autem oraculum Iuppiter Ammon ita anceps ediderat, vt vtruncunque faceret, malum haberet: peribis videlicet si non feceris, si feceris vapulabis. *Qui ludis Megalensibus*, inquit libro secundo capite vigesimoquarto Gellius, *mutitarent, id est, mutua inter sese conuiuia agitarẽt*. cur illud *mutitarent*, quod & infrequens & insolens verbum, & in nullorum ferè scriptorum decuria repertum, id significet, non dubito quin quærant, qui Gellij libros peruolutant. Ego muruitarent scribendum censeo, vt mutuitare sit mutuo conuiuia agitare: minimè audacem & impudentem existimo visum iri, contraque verecundam & pudentem tam exiguam immutationem. sic apud Maronem primo Georg.

Mutitare

Mutuaq; inter se læti conuiuia curant.

Mutitare tamen quidam retinent, quòd epulas inter se mutarent, & vicissim conuiuia cõuiuijs. Elegi apud Gellium extant antiquissimorum poetarum ita dulces, vt mellis suauitatem, ita elegãtes, vt delitias orationis Latinæ præ se ferant: sed eò tamen minus hominibus amœni, quòd nonnihil eluxati sunt. non enim satis intelligi commodè posse arbitror hunc versum, lib. 19. cap. 9.

Istam non potis est vis sæua extinguere venti.

quòd si legas,

Istam nam potis est vis sæua extinguere venti:

maculam, qua nitidissimi versus maculosi & infuscati sunt, sustuleris. Non satis etiam elucet sententia in hoc versu,

Custodes ouium videre propaginis agnum.

qui, vt opinor, genuinæ reddetur sententiæ & elegantiæ, si legas: *Custodes ouium, teneræq; propaginis agnum*. Lego etiam ibid.

Quid si non interdixem ne illunc fugitiuum

Mitteret

Mitteret ad se intro.

Capite sequenti in versu Enniano,

Preter propter.

Incertè errat animus, præter propter vitã viuitur:

quid est præter propter vitam viuere? nimirũ non soli inseruire vitæ sed multa conquirere quæ nõ desiderat vita, sed superuacanea sunt, & voluptuaria, minimeque necessaria: quibus tamen occupati impeditique tenemur, cùm eis plus temporis & studij, quàm rebus serijs & necessarijs, plerunque impendamus. Versus quoque Lucillij cum clausula apud Gellium libro decimo capite 20. in suos artus sic redibit, *Abdomina thynni Aduenientibus priua dabo, carmen & cephalæam.* vt autem cephalæam dixit Lucillius, ita & Plautus ophthalmiam in Captiuis, Sc. Iupiter supreme. ille carnem capitis intelligit, hic oculis vicinam oculosque. Conturbati sunt etiam libro decimo cap. 17. Laberiani versus de Democrito, quos tamen facilè distinguet, qui modulum senariorum tenuerit: in quibus hos sic lego,

Cephalęa

Sic ego splendore fulgenti pecuniæ
Volo elucificare exitum ætatis meæ.

id est, me senem luce priuare, me priuare oculis. Scribit Gellius capite decimoquinto eiusdem libri, *& quod virrica surculum de arbore felici habet.* Idem arbitror hîc alijs vsuuenire quod mihi, vt in hoc vocabulo stupeant quòd non intelligant: non multum operæ sumam in ista voce enodanda, quam nullam in lingua Latina esse puto, potiusque legam, *& quod in rica surculum de arbore felici habet:* vt & paulò antè, *dialis quotidie feriatus est:* non, festatus est, vt inoleuisse video. Ibidem lego, *neq; apud eius lecti fulcrum capsulam esse cum strue & ferto*, non ferro, vt obtinuit. strues autem genus est libi, cuius in solo tracta farinacea multa, velut toruli aut digiti, ordine structa & serie coniuncta ponebãtur: velut in sphærita sphæræ & globuli multi in solo placentæ ponebantur. fertum à ferendo interpretatur Verrius, quòd ad sacrum ferretur: alij ferctum dicunt, vt libi genus sit, quod intus aliqua re farciebatur, quod genus etiam hodie faciunt. *Strues*, inquit Festus lib. 17. *genera liborum sunt, digitorum coniunctorum nõ dissimilia, qui superiecta pannicula continentur.*

Strues. Fertum.

Sphęrita.

CAPVT XIX.

Vitrea toga, impluuiata vestis, luui in præterito, labosus, lanignus.

VEstibus tenuis textus & pellucidi olim vti, censorium penè opus erat: certè probro & infamiæ id dabatur. Eas autem vestes, quòd ritu vitri translucerent, vitreas etiam appellatas fuisse legi. Varro apud Non. in Modio, *istorum vitreæ togæ ostentant tunicæ clauos.* antè vitreum in colore poni dicebamus ceruleo & glauco: hic pelluciditatis non coloris significatio attenditur. Nonius impluuiatam vestem apud Plautum in Epidico, Sc. Atat tacete. interpretatur fumoso stillicidio implutam, qui color mutinẽsis dicitur, omnesq; eruditi vno consensu in eam sententiam vadunt. sed mihi diligentius excutienti & inspicienti Plauti locum, ea interpretatio in dubium venit. verba eius subscribam, *Impluuiatam vt isthæc faciunt vestimentis nomina Vt impluuium induta erat.* videtur enim significare à similitudine impluuij vesti nomen esse factum. vt enim vites impluuiatę, sic & vestis impluuiata de similitudine impluuiorum dicetur, quæ ea figura est, vt quaternata id est quatuor quadrata lateribus vndique corpus ambiat, quæ forma est impluuiorum in cauædijs. Luo in pręterito non tantum lui, sed etiam, vt apud Nonium reperimus, luui apud veteres faciebat: sic pluui dixere, & multa eiusdem generis, vt fuuit, pro fuit, quod & apud Comicos reperitur: Lucillius,

Vitrea toga.

Impluuiata uestis

Luui.

Tantalus qui pœnas ob facta nefantia luuit.

veteres à labe labosum dixerunt: Lucillius apud Nonium,

Labosus.

Præterea omne iter hoc est labosum atq; lutosum.

Ijdem, vt ab abiete abiegnum, à larice larignum, sic à lanio lanignum pro lanionio formarunt: Varro apud Non. *hoc interuallo primum forensis dignitas creuit, atq; ex tabernis lanignis argentariæ factæ.* hæc ex Nonio sumpta sunt.

Larignus

CAPVT XX.

Pares, impares, apud Horatium, naris obesæ, naris acutæ.

CVM Horatius od. 11. Epod. scribit,

Ingrata ventis diuidat
Fomenta, vulnus nil malum leuantia:

puto eum intelligere amoris curas & solicitudines anxias, & suspiria & lachrymas & querelas & obsequia erga amicã, & cogitationes & molestias, quas animo fouebat, quas si virili quadam ira in præcordijs æstuante dimiserit, præsertim ingratas nec vulnus amoris sedantes aut leuantes, cùm eis nihil proficiat, nec amica potiatur:

Desinet imparibus certare summotus pudor.

Impares.

me, inquit, paulò inuerecundius geram, nec ita pudenter summittam amicæ, sed eã aspernabor desinamque sectari imparem neque redamantem, impares enim in amore appellantur, cùm mutuò non amatur, sed alteri amanti alter vicem non reddit, neq; animum mutuũ: contrà cùm mutuò inter se pariter amant, pares dicuntur: Horat. od. 15. Epod.

Pares.

Et quæret iratus parem.

Iterum od. 33. lib. 1.

——cui placet impares
Formas atq; animos sub iuga ahenea
Sæuo mittere cum ioco.

Atque hic locus planè & apertè ostendit vnde pares & impares dicantur. Nam cùm ad aratrum iungi parium virium parisque magnitudinis iumenta armentaque debeant solum vertenti, euenit vt cùm sub iugũ imparia mittuntur animalia, sulcus rectus non ducatur. & ab al-

ab altero iumento alterum opprimatur, aratioque inæqualis sit. Ode 12. Epod.

Quid tibi vis mulier nigris dignißima barris?

de anu deformissima dicitur, & turpissima, fœdissimisq; & nigerrimis digna amatoribus, quales erant Romæ Barri: Horat. satyr. 7. lib. 1.

Si sennas Barros vt equis præcurreret albis.

& satyra 4. eiusdem libri,

Barrus inops magnum documentum.

nam non perinde placet de elephanto, qui & barrus Latinè dicitur, intelligi: quod si placet, tot enim interpretũ consensum vereri decet, cùm elephas animal sit inconditum, incompositum, informis molis, turpissimum & deformissimum spectaculum, dignam tali deformitate amatoris intelligemus. Ode 12. epod. ait Horatius, *nec naris obesæ*. qui enim nasi sunt acutioris, melius odorari & sagaciores intelligentioresque censebantur: vt satyr. 3. lib. 1.

Naris obesæ. Naris acutæ.

—acutis Naribus horum hominum rideri poßit.

erat autem mulier fœdissima & hircosa. contrà qui naris obesæ, deterius olfacere, tardiores minusque intelligentes esse putabantur. tradunt enim ista mutuas operas, & inuicem lucem alterum alteri fœnerat. Non fuit magni negotij ista sic explicare: sed tamen minus ingeniosis molestiam fortassis exhiberent. eorum autem potissimum rationem nostris, vt ita dicam, comitiis habemus.

CAPVT XXI.

Horatius in Epodis explicatus, iusiurandum iacto in profundum saxo.

Horatius explicatus.

PErtæsus bella ciuilia Horatius idem lib. 1. Romanis faciendũ esse putat, quod à Phocæis factum Herodotus retulit, vt solum patrium infelix & nefastum perpetuo mutet exilio, omni spe reuersionis imposterum sublata, & execratione dira penitus adempta. Deligi autem exilio censet oportere insulas fortunatas, quas in Oceano esse commemorauit antiquitas, & aperuit ætas nostra, suo tamen nomini non respondere reperit. sed remotissima & distantissima supra fidem efferre semper solemus, dum vel nobis nostra non satis placent, vel operæpretium fecisse volumus videri, qui longam profectionem susceperimus, ne si consueta loquamur, de nihilo frustraque peruagati & peregrinati fuisse videamur. Consilium autem migrãdi in eas insulas cepit Horatius, ni fallor, è Sertorij consultatione. Nam cùm Sertorius de mercatoribus, qui in Oceano nuper nauigarát, de illis audiisset insulis, pacem quietemq; desiderans, consilium cepit in eas migrandi secedendiq; procul ab omni tumultu & bello & dominatione tyrannidis: Plutarchus in eius vita, ταῦθ' ὁ Σερτώριος ἀκούσας, ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς νήσους, καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἀπάντων. Flaccus ode 16. epod.

Petamus arua diuites & insulas.

addit Flaccus eadem oda,

Quæq; carent ventis & solibus ossa Quirini,
Nefas videre, dißipabit insolens.

Etsi opinio erat Romulum in cœlum fuisse raptum, tamen illis assentitur qui sepultum Romæ post rostra dicebant, aut in suo templo: sepulchra autem violari cineresque eorum dissipari sceleratissimum omnium putabant: Maro lib. 4. Æneid.

Nec patris Anchisæ cineres manesq; reuelli.

Subiicit Horatius,

Sed iuremus in hæc: simul imis saxa renarint
Vadis leuata ne redire sit nefas.

Iusiurandũ apud Græcos.

Sanctissimum olim in Græcia iusiurandum erat, & execratione grauissima deuotioneque confirmatum, cùm se deuouebant, suaque capita execrabantur, si sacramentum, quod conciperent, violarent, contraque facerent, priusquam saxa, quę in aquam iaciebant, sponte leuata supernatarent: Herodotus lib. 1. ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑαυτῶν τοῦ στόλου· πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν, καὶ ὤμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φωκαίην ἥξειν, πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφανῆναι. Idem & apud Sophoclem fit in Antigone,

ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν.

eiusque interpres ait, massam ferri sumebant, iubebantque firma fore pacta conuenta, dum ea massa appareret quam in profundum abiiciebant, vt æterna religione iurisiurandi pacta deuincta essent: Callimachus,

Φωκέων μέχρις κε μένῃ μέγας ἐν ἁλὶ μύδρος.

Sed cùm μύδρον massam ferri interpretetur, Horatius vel saxum intellexit, vel pro ferro saxum commutauit.

CAPVT XXII.

Repentini homines, genus dicendi oppidanum, obrussa, citò: apud Cic. in Bruto.

DIctum Antimachi refertur in Bruto, sed cuius è deprauatione obsolescit gratia, vt epularum quæ malo quodam conditæ sunt sapore, aut fœtent. sic ergo scribitur, *Plato enim mihi vnus instar est omnium me illum*: ego non diu suspensum tenebo lectorem, nec meæ sententiæ quicquam præfabor. tantùm dicam, suspicari me legendum, *instar est omnium illorum*. nam nec sine argutia dictum erit, neque frigebit. Non longè hinc scribitur, *aut si auditor omnino tanquam equus non facit*: quod sine omni gratia leporeque dictum videtur, sed & variè explicatur: ego ne quem reprehendam, qui satis ipse pecco, vt censores potius fatigare debeam, quàm in aliis censendis me occupare: puto *facere* verbum esse circense, quod ex eo apparet, quia factiones, quæ à faciendo nomẽ adeptæ sunt, in circo quatuor erant: & in lusu pilæ factores etiam Plautus dicit. Equum igitur puto non facere, qui aurigæ nõ paret, nec in curriculo corripit spatium, nec adiuuat in partem ad victoriam, sed segnis & ignauus est, nec sentit stimulos, nec aurigam audit. Eo in libro oppidanũ genus dicendi, oratio est non vrbana nec ele-

Facere.

Oppidanum genus dicendi.

gans nec nitida, sed velut vicana & municipalis aut castellana, q. in oppidis, vicis, castellis, municipiis non tam integrè incorrupteque, quàm in vrbe loqui solerent. Sed & homo repentinus ibidē dicitur homo nouus, qui subitò repenteq; in hominū cognitionē, famam, commendationemq; peruenit: sic autem scribit, *Ignoti homines & repentini, quæstores celeriter facti sunt, oppidano quodam & incondito genere dicendi.* Iam obrussa cùm sit exploratio & probatio perfectionis, & nota auri atq; argenti, elegāter à Cicerone scriptum eodem lib. est, *& adhibenda tanquam obrussa, ratio*: hodie *quàm obtrusa* edunt inemendatè: placet etiam *cum obrussa*. nam *cum* in *quam* facilè potuit degenerare breui discrimine: atq; hoc verius puto. Sputatilica quod ibidem legimus, etsi corruptam & affectatam vocem deprauatam esse nō magni refert, tamen in lib. veteri inueni Sputatilitica, equidē nec multò pòst reperio, *omni ornatu orationis, tanquam veste detracto*: hodie *detracta* excudunt, sed illud alterum à me positū orationis emendatio desiderat. Vt τάχα, quod citò est Græcis, plerunque fortasse valet: ita Ciceronem *citò* vsurpasse video in eodem Bruto: *sed neq; verbis aptiorem citò alium dixerim.* Iterum, *quem tu non tam citò Rhetorem dixisses quàm, vt Græci dicunt, politicon.* Hæc cursitantes per Ciceronis disertissimum librum annotauimus, & aliis, etsi exilia & exigua, voluimus tamen esse nota.

Repentini homines.

Obrussa.

Citò.

CAPVT XXIII.

Quædam in Lucretio emendata, tandem, impetus, corruere, filum, species.

Lucretius emendatur.

IN Quinto Lucretij quædam excutere lubet. proxima via est prima & propinqua:

—*via*, inquit, *qua munita fidei*
Proxima fert humanum in pectus templaq; mentis.

Tandem.

Tandem est perpetuò:

Tandem in eodē homine atq; in eodē vase manteret.

Cùm autem legatur,

Namq; ita multa modis multis primordia rerum,
Ex infinito iam tempore percita plagis:

scribendum puto, *multimodis*, quod aduerbium antiquum est. nam *multis*, quod mox subsequitur, plagis adiungitur: ac si quid refert, ita vt posui, in vetustis libris reperitur. Impetus est magnitudo: —*quantum cœli tegit impetus ingens*, & eodem libro,

Impetus.

Aut hominem tanto membrorum esse impete natū:

id est, tanta magnitudine & mole & vastitate membrorum. At verò,

Corruere.

Corruere hanc rerum violento turbine summam:

est, simul illam totam penitusque proruere & & disiicere, collabefactare, & collabi facere. Iam scribo,

Quod procul à vera nimis est ratione repulsum,

editur, —*à vera est animi ratione:*

non tam commodè, vt existimo. Lego etiam,

Propterea quòd erant grauia & perplexa, coibant
In medio, atq; imas capiebant omnia sedes.

hodie edūt, *in medioq; imas*: quòd si quis sensum consular, non ita facilè interpretatur eā, quam poeta animo complectitur, sententiam.

Forma quoq; hinc solis debet lumenq; videri,

editițium est & peruulgatum, sed pro *lumenq;* libri habent reconditi *illumq;*. igitur adiuncto vno elemento, quod longa ætate exoleuit, lego *filumq;*, vt lineamentum speciesq; intelligatur. sic minimū filum mox appellat minimam speciem: *specie consisa videntur, Quam minimū filum:* & perparuum filum exiguam exilemque speciem & lineamentum,

Filum.

Species.

Perparuum quoddam interdum mutare videntur,
Alterutram in partem filum.

Iam superiore carmine, *loca fulgent*, significat, loca illuminantur. Versum autem illum,

Aut vbi de longo cursu sol extima cœli
Impulit:

nō intelligo vt mea inscitia ingenua fit in confitendo: sed cùm afferre videatur velle hāc causam tenebrarum nocturnarum, q. sol vbi ad occidentis metam peruenit, exhausto lumine & efflato igni restinguitur: pro *extima cœli*: *vltima cœli* libentissimè legerim. Atq; ita scripsisse Lucretium suspicor: certè vestigia scripturæ veteris licet fugientis & conturbatę quiddam tale referre & ostendere videntur. Species etiā est Lucretio cernendi actio ipsa, quæ Græcè ὅρασις dicitur, vel potius cernēdi sensus, vt cū scribit,

Deniq; eam partem, quæcunq; est ignibus aucta,
Ad speciem nobis vertit:

id est, oculos nostros versus, πρὸς τὴν ἡμετέραν ὄψιν. Legendum etiam puto,

Hinc illinc vt non sic par vis esse potis sit.

cui emendationi refragātur vetera volumina. Lego etiam, —*nec robora sumunt*

Corporibus, neq; proijciunt ætate senecta.

nam *proficiunt*, quod excuditur, diuersum explanat sensum, non quem effari poeta studet.

CAPVT XXIIII.

Tegere latus, comes exterior, interior, auis alba, auis nigra, scribere notis, scribere sermonibus, stilum vertere.

VISNE *tegam spurco Damæ latus*, serm. 2. sat. 5. scribit Horatius, quod quidem illic ab Horatio fingitur ab Vlysse, vt Heroe indignū, recusari: & Oppius lib. 4. de bel. Alex. ait, *deinde post Racilium: nam is latus Cassij tegebat, quasi respon sum ab eo peteret celeriter dato loco, cùm se insinuasset, sinistra corripit eum dextraq; bis ferit pugione.* his locis velut chirographis aut testationibus, tegere latus intelligimus esse latus sinistrum alterius, qui vel ætate vel honore superior est, claudere: quod qui facit, tanquā pro scuto sit, quo latus, præsertimq; sinistrum tegitur, latus tegere dicitur: aut vt qui in acie nobis ad læuam adstat, dum scutum ad dextram vertimus, nudum latus sinistrū protegit. Addit & Flaccus,

Tegere latus.

Ne comes exterior si postulet ire recuses.

Quis hic est exterior comes? nempe qui ad læuam

Exterior comes.

uam est, qui locus inferioris est. nam cùm quicquid agimus ad dextram ferè nos conuertamus, cuius maior est habilitas & agilitas quã læuæ, fit proinde vt flexus & gyrus sit eius minor & interior, à circi consuetudine, vbi ad metam flectebant in dextram cursum, vnde & dextratio appellata est. Ita dexter qui erat, interiore flectebat gyro, vt læuus exteriore: sed & equus sinisterior ampliorem lustrabat orbem quàm dexterior, itidem & rota: Ouidius lib. 3. Amor. eleg. 2.

Interior comes.

Nunc stringam metas interiore rota,

id est, breuiore cursu, nisi si quis dicat interiorem cuique & proximiorem esse dextram partem, exteriorem læuam, indeque exteriorem comitem dici: quod & verius puto. Ouidius dextrum hominẽ, qui in honestiore loco est, interiorem putauit, cùm qui ad læuam esset, exteriorem vocauit, 5. Fastor.

Et medius iuuenum non indignantibus ipsis
Ibat, & exterior, si comes vnus erat.

Auis alba. Veteres pro fœlicissimo auspicio & omine aues albas ducebant, ac pro miraculo faustissimo habebant. inde illud Ciceronis in libro 7. epistol. famil. 28. *Quod quasi auem albam videntur bene sentientem ciuem videre.* contrà Ouidius libro 3. Amor. eleg. 11.

Omina non albæ concinuistis aues.

Auis nigra. sic Æthiopem inauspicatum arbitrantur, & ex eo dicit Iuuenal. satyr. 5.

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Prodigus. Prodigus, qui sua dilapidat & profundit, ex eo appellatus est, quòd sua foras agat, propellat, & protrudat. nam prodigere est id propriè: atq; in hac significatione vsurpatum reperimus, quæ eius vis primigenia est: inde enim factum vt prodigere sit consumere.

Scribere notis. Scribere notis non est compendio quodam literarum verba complecti ad celeritatẽ, sed quibusdam fictis signis comprehendere: idq; docebantur pueri, non tantùm scribere. Cassianus enim martyr, qui puerorum stilis confossus Christo animam reddidit, notis scribere docuit: Prudentius περὶ στεφάνων, hym. 9.

—magister literarum sederat,
Verba notis breuibus comprendere cuncta peritus,
Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.

Iterum,

Fictis notare verba signis imbuens.

aliud enim esse notis, aliud literis scribere ostendit Manilius lib. 4. cap. 1. his verbis,

Hic & scriptor erit felix, cui littera verbum est:
Quiq; notis linguam superet cursumq; loquentis.

Scribere sermonibus. notis tamen scribere opponitur quod dicebãt scribere sermonibus: Varro apud Seruium in 6. Æneid. *in folijs palmæ interdum notis, interdum sermonibus scribebat.* Stilo autem scribebant in cerata tabella, cuius stili pars, qua scribebatur, acumen dicebatur: Cicero 1. de Orat. *Omnia sub acumen stili subeant necesse est*: altera pars erat obtusa, qua in cera delebant verba, quæ non placebant, ac ceram rursum complanabant atq; æquabant ad scripturam nouam, veteri deleta: Prudentius eodem hymno,

Inde alij stimulos & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur,
Et qua secti apices abolentur, & æquoris hirti
Rursus nitescens inuenitur area.

Stylum vertere. atque inde Horatius satyr. 10. lib. 1. scripsit,

Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus.

Vertit enim stilum, qui cùm antè eius acumine scriberet, vertit, & alteram ad delendum partem adhibet. Præcipit ergo Horatius inter scribendum esse sæpenumero delendũ, si quis hominum lectione digna scribere velit.

LIBRI DECIMIQVARTI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSQVINTVS.

CAPVT I.

Catapulta, scorpio, videlicet, pransum paratum, lacunam facere, elixum calceum facere, menstrua soluere, infans facinus & nefans.

MEDICORVM compositiones hoc imitabitur caput, qui species diuersissimas in vnum miscent medicamentum, vt morbũ profligent, & cum eo iusta acie pugnent collatis signis, qui non vna manu vinceretur. Nos quoque hîc varia miscebimus. Videntur tormentorum militarium nomina quorundam, etiam eorũ missilibus & sagittis tributa fuisse. animaduerti enim catapultam nõ tantùm esse tormentum: Plautus in Curgul. Sc. Beatus videor.

Catapulta.

Nam illæ ad me catapultæ crebræ commeant.

id est, tela. Eadem in fabula, Sc. Argentariis. pilum catapultarium vocat,

Quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium,
Atque ita te neruo torquebo itidem, vt catapultæ solent.

Scorpio. Scorpio tormentum est bellicum, sed telum etiam illius tormenti, id est, quod eo tormento mittitur: Oppius lib. 5. belli ciuilis, *Scorpione accuratius misso, atque eorum decurione percusso, & ad terrã defixo.* videtur enim potius telum quàm tormentum significari: quanquam si quis tormentum velit, nõ repugnabo. Videlicet, quod est, videre licet, vel videas licet, suę originis casum interdum retinet: Plautus in Sticho, Sce. Ita me dij bene ament.

Videlicet.

Videlicet parcum illum fuisse senem, qui dixerit.

Iterum,

Videlicet illum fuisse nequam adolescentem.

Pransum paratum. idque est tanquam videre licet. Pransum paratum erat satyræ Varronis titulus velut de epulis paratis, atq; speciem prouerbij præ se fert: ex ea apud Nonium affertur,

Contrà coactus ceruus latratu canum
Fertur bisulcis vngulis necem videns.

Lacunam facere. Elixum facere. Facere lacunam, est humi aquam fundere. Elixos facere calceos, est calceos madefacere, vt in terra vliginosa & lutosa: interdum etiam in aqua calida, vt & balneator elixus lib. 3 epig. 7. à Martiale dicitur. Varro apud Nonium, *in pauimento audes facere lacunam, & in humo calceos facis elixos:* id quidam putant de humatione dici, cùm satyræ titulus sit, ταφὴ μενίππου: & calciati mortui lauarentur. itaque in Asconio in Milonianam quidam legunt, *vulgus imperitum corpus nudum calciatum:* melius tamen est caldatum, id est, calda lotum scribere, & Varronem existimo tantùm de calceis aqua madidis id dixisse. Labosus locus dicitur à labe & lapsu lubrico: Lucillius apud Nonium,

Præterea omne iter hoc est labosum atque lutosum.

Menstrua soluere. Menstrua soluere, est sacra soluere, quæ mense quoque debentur. Sallustius, *Conuentum vitantes ad menstrua soluenda montem ascendunt.* Obstrigilator est reprehensor, ductum à strigilibus, quibus cùm vehementius stringimur, etiam plerunque lædimur: Varro, *æmulum illius artis atque obstrigilatorem.* Mœchocinædum verbo composito finxit Lucillius, contumelioso & infando nomine eos appellans, qui & adulteri sunt, & iidem molles: *Imberbi*, inquit, *androgyni, barbati mœchocinædi.* Puellitari verbum, vt multa alia, Laberius finxit, de iis agens qui cum vetulis rem habent, quarum naturam eugium canum vocauit: *Quænam mens quæ deliritas vos suppolitores facit cum cano eugio puellitari?* Etsi à doctis viris, quæ sint felices arbores quæ infelices, scribitur, tamen præter ea quæ traduntur, infelicem arborem pro furca & cruce veteres posuerũt, vt, *infelici arbori suspendito*, libro 5. apud Liuium, & Ciceronem pro Rabirio. Vt à pluo pluui reperitur, nõ tantũ plui: sic à luo luui: Lucilius,

Tantalus qui pœnas ob facta nefantia luuit:

Facinus infans & nefans. quod etsi friuolum est, tamen licet me friuolarium putent, qui fastidiosè omnia contemnere solent. Infans interdũ infandus est: Accius, *priusquam infans facinus oculi vescuntur mei.* sic & modò nefantia pro nefandis Lucilius posuit. veniunt suppetias & proficiscuntur suppetias, locutiones elegantioris sunt seculi & oris: Oppius libro 5. de bel. Afric. *Oppidisq; suppetias profectus est.* Iterum, *nuntiabantur auxilia magna equitatúsque oppidanis suppetias venire.* Sic ex variis velut liciis & discoloribus hæc mihi tela texta est: sed hæc scribimus ludentes, nec pro seriis legi volumus. Remisso mihi animo opus est & hilari & à studiis grauioribus libero, quæ animi contentionem desiderãt: velutique ludibundum lectorem istis opto, nõ supercilij censorij, nec patruum sapientis.

CAPVT

CAPVT II.

Quædam in Cicerone emendata.

QVOD in aliis editionibus prætermissum membrum fuerat in 1. Philippica, à Mureto doctissimo & politissimo viro reprehensum & repositum est: sic enim alij peruulgarant, *sine quo nec beatus nec clarus esse quisquam potest*: ipse, *nec beatus nec clarus nec tutus esse quisquam omnino potest*. fatetur tamẽ in optimis libris scriptum extare, *nec vnctus esse quisquam omni potestate*. hæc me verba velut properantem gradum sistere coegerũt, cogitationemq; in ipsis defigere, si forte quicquã eruere possem. Puto igitur Ciceronem scripsisse, *nec actus esse quisquã omni potest potestate*. nam librarius scriba, *potest* alterũ præteriit, geminatione offensus, quę tamẽ necessaria est: & veteribus scriptoribus non insolita est idem sonantium syllabarum duplicatio, quam sequentium auctorum delitię vt inamœnam refugerunt, cùm & voluptati eam antiquos habuisse intelligentibus doctisq; compertum sit. *Sic moles molestiarum*, statim initio de Oratore scripserat, si fides antiquis libris habẽda est, exoleuit tamen *moles*, subductum ab audacibus hominibus, & eiusdẽ soni strepitum horrentibus. In 2. quoque in Antonium, si non fallit coniectorem somnium suum, eo in loco, *qui cùm hoc ipso tempore stent cũ gladijs*, suspicor me non malè diuinasse quid Tullius scripserit. nã cùm in veteri libro Muretus repererit, *qui cum hoc ipsumo*: transpositis elementis leuiterq; mutatis, *qui cum hoc pessimo* legendum arbitror, quod mediusfidius mirificè sententiæ conuenit, nisi me ludit animabilis illa insania, qua nostra plus æquo nobis probantur & placẽt, vt & simiis sui catuli. Et quoniam hoc capite operam impendimus nõ tam illustrandæ obscuritati, quàm emendandis vitiis: quanquam & hoc ipsum vel maximè illustrat, sententiæ bonitate pereunte incommoditate verborum & inconcinnitate: in prima quoque Antonianâ locum interductu rectè collocato elegantiæ suæ restituamus, multis molestum, & non satis apertum. nam à quibusdam sic editur, *An si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: vt multis multa promissa non fecit.* ab aliis, *an si cui quid ille promisit, id erit fixum: quod idem facere non potuit, vt multis multa promissa non fecit*. hæc Muretus edidit, qui & se negationem traiecisse non dissimulat. ego planiorem fore sententiam, & minus salebrosam existimo, si hunc in modum legatur, *An si cui quid ille promisit, id erit fixum, quod idem facere non potuit? vt multis multa promissa non fecit*. negat enim ea Cæsaris promissa esse debere fixa, quæ ille facere non potuit, nec persoluere. facere enim promissum, est quod promiseris facere & persoluere, fidemq; tuam liberare.

CAPVT III.

Vendere ocyma Vernæ apud Persium, & quædam alia.

IN eo ferè profundo puteo, in quo demersam Democritus latere veritatem putauit, horum Persij satyr. 4. versuum sententia occultata videtur celari,

Dum ne deterius sapiat pannucea Baucis,
Cùm benè discincto cantauerit ocyma vernæ.

Vendere ocyma Vernæ.

neque eam, vt poetæ loquuntur, in dias luminis auras è tam obscuris latebris proferre possę me venditauerim, sed conatum studiosum & operam gnauam promiserim, quæ si verum attingat, fortunæ potius quàm eruditioni attribuatur, vt si aleator venerem iaceret. Ego autem, vt ad rem accedam, magno ambitu verborum pauca elocutũ Persium existimo, vt poetę munifici interdum sunt, & verborum largi & propè profusi: sententiam enim puto, eum nõ plus quàm olerariam mulierculam sapere. olitores enim in abiectissimis & contemptissimis habebantur, vt prouerbium indicat,

Sæpe etiam est olitor valde opportuna loquutus.

mulieresq; vilissimæ olera vendebant, & per vrbem promercalia clamitabãt. sic Petronius mulierem agreste olus vendentem dixit, & ab Aristophane Euripidi mater exprobratur oleraria, id est, λαχανοπωλήτρια: quin & ipsum σκανδικοπώλην ea de causa appellat, quòd ne hortense quidem olus eius mater, sed agreste venderet. Lepos autem quæsitus est ex dicacitate muliercularum earum, clamantium se olera venditare dissolutis & nequam seruis, peculiumque intemperanter dissipantibus, quasi eos sint ad frugem & parsimoniam reuocaturæ. speciem enim oleris pro genere posuit. nec tamen ab re fortassis ocymum nominauit, quod μισόδουλον Græci ab odio seruorum appellare solent: Sotion, τὸ ὤκιμον, τουτέστι τὸ λεγόμενον μισόδουλον, εἰς οὐδὲν ἔργον χρήσιμον. Vt autem, quemadmodum loquitur comicus Plautus, huius capitis inanimento supplementum comparem, illud Persij satyra 4. explicabo:

——quantum non miluus oberret,

quod è natura illius alitis dictum crediderim, vago volatu & ingentes gyros in cœlo secante oberratis. Illud etiam obscœnum quidem, sed tamen nubilo quodam obductum, aperiendum, eadem satyra,

Si facis in penem quicquid tibi venit amarum.

cuius est sententia, Si quicquid tibi libido suadet suscipis, neque ab vlla obscœnitate abstines. est itaque post *facis* interducendum, vt dicatur, quicquid tibi venit amarum in penem, si id facis: quod est, si cuiuscunque tibi libidinis pruritus molestus est, molestiaque velut vrtica, morem geris, vt molestiam nefanda voluptate depellas. sic facilior expeditiorq; sententia fuerit, vt docui, interpuncto collocato.

CAPVT VIIII.

Præmia, præmiatores, glisces, caue canem, de paxillo suspendere, Pellionis supellex, sculponeatus, bigæ cornutæ, simare, sæptuosè.

Præmia.

PRæmia dici apud Tibullum eleg.2.lib.1.legimus, quæ nocturni fures & grassatores capiunt. —*aut rapta*, inquit, *præmia veste petat.*

Præmiatores.

inde eos præmiatores vocatos crediderim à Næuio apud Nonium,

Nam in scena vos nocturnos cœpit præmiatores tollere.

Glisceras mensas, opimas, opiparas, copiosas, & crescentibus epularum ferculis refertas, à gliscendo dici de Grammaticis didicimus. Inde etiam glisceis partem quandam suis vocatam crediderim, quæ in eduliis non contemnendis erat: *Præcisum*, inquit Næuius, *omasum, pernam, callum, gliſceis, glandia.*

Glisces.

Caue canem.

Caue canē prouerbij more vsurpabatur à veteribus, cùm quempiam terrere vel arcere volebāt: ac satyra quædam Varronis hac inscriptione erat. Crediderim esse natū hoc prouerbium ex metu canum rabiosorum, vel acrium & mordacium: verba Varronis sunt apud Nonium, *Quòd ea die mea erat præbitio, in ianuam, caue canem inscribi iubeo.* cùm, inquit, eo die conuiuium prębere deberem, vt ab aditu mearum ædium deterrerem, qui ad condictum venturi erant, inscribi iussi ianuæ, caue canem, ne quis ingrederetur. sumptum est à Græcis: nam apud Aristophanem in Lysistrata sic scribitur, *πρόσγε μέντοι τὴν θύραν προσαγορεύω μὴ βαδίζειν τὴν ἐμὴν, ἀλλ᾽ εὐλαβεῖσθαι τὴν κύνα.*

De paxillo suspendere.

De paxillo suspendere, à supellectile translatione notionis ducta, quam suspēdere vbi emimus domi solemus, significat apud Varronem parare: vt cùm Zenonem dicit nouam instituisse sectam, proinde quasi eius secta sit philosophiæ supellex quædam: eius verba sunt apud Nonium, *Vbi dicatur primus Zeno nouam hæresin nouo paxillo suspendisse.*

Pellionis supellex.

Sic apud Plautum supellex Pellionis dicitur palus palo proximus, quòd Pellio pauper esset, & palos nudos sine supellectile haberet. & apud Varronem,

Vt nouum cribrum nouo paxillo pendeat.

nam si quid nouæ supellectilis emimus, & nouum paxillum adfigimus, vnde pendeat. sic apud Pindarum ode 1. Olymp. *ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβανε.* sed & apud Homerum in Odys.

Simū pecus Nerei

Simum pecus Nerei, pro piscibus, qui quòd naso carent, ea appellatione afficiuntur, dixit Liuius: etsi doctos vidi, qui delphinos intelligerent, quos Plinio auctore scimus simones fuisse vocatos. verba sunt Liuij, *Tum autem lasciuum Nerei simum pecus.*

Sculponeatus.

Sculponeatus, sculponeis calceatus dicitur à Varrone in Serano, *dum in agro studiosius ruror, aspicio Triptolemum sculponeatum bigas sequi cornutas.*

Bigæ cornutæ.

Bigas autem cornutas hic intelligo iocelariter dici boues duos aratores, quos ad aratrum iunxerat Triptolemus, qui frumenti sementem mortales edocuit. Cunina & Rumina deæ duę obsoletę illius antiquorum superstitionis fuerunt, quarum altera puerorum lectulis & cunis, altera mammis quas sugebāt præerat, à Varrone in Catone, vel de liberis educādis memorabātur, quibus lacte nō vino fiebat, vt inquit. Sunat, quòd in Nonio legitur pro deprimit, falsi insimulo, & *simat* lego,

Simauit taxim ad nares delphinus vt olim.

Mouet eam coniecturam & sententia, & quòd delphini simi sunt: vnde & simonis nomine eos gaudere Plinius refert lib.9.cap.8. Sepire veteres ambage quadam verborū rem obscurare, & quadam sepe obducere, dixerunt, vt & circūuestire. Vetus poeta apud Cic.3.de Orat. *quandoquidem iste circumuestit dictis, sepit sedulo.* Vnde & septuosè pro obscurè: *Ita*, inquit apud Non. Liuius, *septuosè dictio abs te datur.*

Septuosè.

Sed satis insigniter variatum distinctumq; hoc caput est vocabulis hinc inde corrogatis: verùm æquè sibi ignosci postulat ac superiora pleraque, quæ in eodem vitio sunt, si vitium est quod ex professo facis, vt aliis plus prosis.

CAPVT V.

Fulmenta lectum scandunt, longè fugit qui suos fugit, rumpitur anguis, forum diadematicum, internundinum, duellus.

Fulmenta lectum scandunt.

FVlmenta lectum scandunt, prouerbium celebre & vetus fuisse è Varrone Nonius tradit, nec explicat tamen. Ego ea adagione existimo significari, quod subesse debet, præesse velle: quod subiici, imperare conari. nā quod lectum sustinet ac fulcit, subiici lecto, non imponi debet: sunt enim fulmenta, fulcimenta & fulcra: sed Nonij verba subiiciamus. *Fulmentum neutro, vt est in prouerbio veteri, quo Varro vtitur sæpius, fulmenta lectum scandūt.* Refertur & à Nonio titulus prouerbialis satyrę Varronis, *longè fugit, qui suos fugit*: quæ adagio non videtur abludere à Terentiana, *Ita fugias, ne præter casam*: quod est, ita fugias, vt ne nimium longè. nam ad casam, id est, domum, vbi tutissimum cuique perfugium est, cùm peruenisti, fugiendi finem facere debes.

Longè fugit, qui suos fugit.

Opinio fuit apud veteres, carmine sic inflari & distendi colubrum, vt disrumperetur: qua ex opinione dixit Maro ecloga 8.

Rumpitur anguis.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

& Lucilius,

Iam disrumpetur medius, iam vt Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

Forū diadematicum.

Forum diadematicum à Varrone appellatum est forum illud pisæum, & iudicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur: *Pisis, inquit, diadematico foro præstatur virtuti laus: gelu sed multò ocyus senio tabescit.* Fuit & opinio olim lupum armis validum, tergo infirmum esse: Plautus apud Nonium,

Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.

ita vt in prouerbialem propè sentētiam, vt ex hoc Plauti loco apparet, abiisse videatur.

Duellus.

Vt ex duello bellum factum est, è duelliis bellij: ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur: Titinius apud Nonium, *Lenti calido, duella rapula, rumice.* nam duella rapula quid aliud est q̃ rapula bella?

Internundinum.

Internundinum, spatium quod inter nundinas est, veteres Latini vocauerunt: vt intermenstruū quod inter menses: Varro, *quoties priscus homo ac rusticus Rom. internundinum*

dinum barbam radebat. Lucilius, *paucorum atq; hoc pacto si nihil gustat internundinum.* quod Nonius duobus verbis diuisum inter nundinũ legit. Inorum, quod ore caret, poetica dictum est licentia à Turpilio de ostreis. nam ea pars in ostreis nulla cernitur. *In acta,* inquit, *cooperta age inoras ostreas.* In multatione antiqua, qua vel ouis vel bouis impendium pœnaque irrogabatur, dicit Plinius libro 8. capite 3. non omittendam esse legum priscarũ beneuolentiam. Cautum quippe fuisse, ne bouem priusquam ouem nominaret, qui indiceret mulctam. vbi ea beneuolentia legum sit, multi requirũt. ego in eo quòd antè ouis quàm bos nominabatur. quis enim nescit leuius fuisse ouibus quàm bobus mulctari, qui & maioris æstimationis sunt, & aratores in agriculturæ instrumento numerantur. ita parcebatur colonis & patribusfamiliâs, cùm potius oues quàm boues impendere cogebantur, & leuiore pœna defungebantur, armentis & iugis non ablatis aut disiunctis: & vt ouibus & bobus mulctarêtur, tamen irrogatio pœnæ à leuiore incipiebat, minorique terrori erat, priore minoris pecoris nominatione.

CAPVT VI.

Lyræ lyræ, per tempus obuiam est, dare nequam, ballista, muriatica, pensilis vua, prima cum, victitare sorbilo.

VT in aliis linguis, sic & in Latina verba quędam sunt fictitia, vel effutitia potius, quæ nugatorium quiddam significant. tale est buttubata apud Festum lib. 2. sed & apud Plautum in Pœnulo, Sc. Sæpe ego. lyræ lyræ, hoc in versu Pœnuli,

Lyræ lyræ.

Gerræ germanæ atq; ædepol lyræ lyræ.

scio quid eruditi horum verborum loco subiiciant: hæc etiam verba exdecuriari ab aliis intelligo, & in albo lacunam patere: sed mihi membranarum quarundam perueterum auctoritas fidem facit, lyræ lyræ germanum esse & effutitium, vt dixi, quod & antè monui. Ibidem, *Scitum est per tempus, si obuiam est verbum vetus:* vel, vt alij legunt, *si obuiam it,* quo sensu dictum est? opinor significari, verba vetera, id est, prouerbia & sententias, scita esse, cùm tempestiuè vsurpantur. verbũ autem vetus est, quòd antè Agorastocles dixerat, deberi ei libertatẽ & grates gratias. Nequam veteres vsurpabant pro nequitia & malo, cùm etiam in homine malo & improbo poneretur: vnde iocus Plautinus eadem scena,

Per tẽpus obuiam est.

Dare nequam.

Vin' tu illi dare nequam nunc? A. Cupio. Mi. En me dato.

ludit enim hîc ex ambiguo: cùm dixisset, vin' illi dare malum & incõmodare, vt qui respondet intellexit: quasi tamen de se improbo sermo loquutus, præter expectationem subiecit, en me dato, qui nequã sum. Vt catapulta, quæ in tormentis bellicis numerabatur, etiam interdum tragulam vel sagittam significat, quæ catapulta mittebatur, sic apud Plautum ballista tormentum videri non possit, vt sæpe, sed tormenti telum, in Pœnulo, eadem scena,

Ballista.

Cui iam infortunij intenta ballista est probè,
Quam ego haud multò pòst mittam è ballistario.

quanquam fortasse pro tormento nõ malè accipietur, quod mitti etiã dicitur, cùm mittuntur ab eo tela. Ballistarium autem locus est, vnde ballistæ mittebantur. Quæ salsamenta ab aliis vocantur, ea hoc loco muriatica appellat Plautus, *Quasi,* inquit, *salsa muriatica esse autumãtur.* Iterum, Sc. Negotij qui volet.

Muriatica.

Scit muriatica vt macerent.

Limare caput in Plauto coniungere Nonius interpretatur: sed coniungere ex eo significat, quòd qui amatores cum amica caput iungũt, tanquam terunt & limant sese mutuò fricando, dum osculantur in venere: vetus lexicon sociare explicat.

Ac vide sis, inquit, *nunquam cũ illa limaui caput.*

Siquidem, inquit, *tu es mecũ futurus pro vua passa pensilis:* vuæ sæpenumero suspenduntur, vt passæ fiant, etsi alia ratio earum faciendarum est. vnde illud Varronis lib. 1. de re rustica, cap. 68. *pensilia, vt vuæ, sorba, ipsa ostendunt quando ad vsum oporteat promi.* Horat. lib. 2. satyr. 2.

Pensilis vua.

—Tum pensilis vua secundas,
Et nux ornabat mensas. Eadem scena,
Quia non iamdudum antè lucem ad ædem Veneris venimus,
Primæ vt inferremus ignem in aram.

in membranis peruetustis reperi, *Prima cum vt inferremus.* vt sit, *prima cum,* pro, cum prima luce, quod genus loquendi apud Nonium in quodam auctore me legisse recordor. In iisdem membranis erat, *—Ego faxo*

Prima cũ.

Si non irata es ninnium pro te dabit.

sat scio ninnium equuleum interdum Græcis significare: sed puto tamen scribendum esse, *numulum pro te dabit,* id est, te pecunia sua liberabit. sed & illud sic lego,

Impias here te, oratorem verberas.

Impias.

Impias autem valet, impiè facis, & scelere te contaminas.

Hem mihi iam video propter te victitãdum sorbilo.

Victitare sorbilo.

valet, video mihi propter te vapulandum & gemendum, suspiria enim & gemitus vapulantium imitantur spiritum sorbentium. Lego etiam,

Qui bene volunt, bene vis item.

non vt vulgo, bene visitent,

Atque hic me ne verberet, illum faciat, nisi
Te propitio malè formido.

hanc scripturam asserimus, quę adiuuanda est gestu fustuario aut virgis vapulantium. illum enim vapulãtem intelligit, vel herum plagas inferentem & infligentem.

CAPVT VII.

Prosecare exta, funditare, lenullus, clauator, condoctus, nec rectè dicere, tecum oro.

QVandoquidem in manus Plauti Pœnulum sumpsi, ex ea etiamnũ fabella huic libro aliquid aspergamus. Sc. Quid nunc.

Maiorem partem minore habitas mea:

sic è veteri membrana lego hac sententia, Tibi licet impunè hasce ædes vendere in auctione. maior enim pars tua est, minor mea, vt accessiuncula mea impedire venditionem legemq; mancipij non posit. Sc. Dij illum.

Prosecare exta.

Iratus vetui exta prosicarier.

exta cocta solebant prosecare, vnde & prosecta dicebantur: ac partem adolebant, partem consecrabant, sacerdotibusq; dabant: partem sibi apponebant: sic lustralibus extis vescuntur apud Maronem 8. Æneid. Tranquillus in Augusto, cap. 1. *semicruda exta rapta foco prosecuit.* Ouid. 6. Fastor.

Inde vbi libauit, prosecta sub æthera ponit.

Arnobius lib. 2. *cùm Romulo Pompil oq; regnantibus percocta planè & madida concremarentur dijs exta, nónne sub rege Tullo semicruda cepistis, & leuiter animata porricere, prisca obseruatione contempta?* Eadē scena,

Lenullus.

Lenulle de illa pugna pentethronnica,

offirmato animo assero ex illa vetusta membrana, aliquantulum tamen scriptura conturbata. Lenullus autem, Prisciano libro 3. teste, diminutiuum est lenonis: nunc quidem lenullæ, quod excusum extat in quibusdam libris, quis explicat? At ille alter sensus disertus est, & Plautina venustate tinctus. Eadem scena,

Eò præsternebam folia farfari,

lego, non *prosternebant*. id est, antesternebam, ne viscus adhæresceret. Hîc mihi non placet Seruij interpretatio in 7. Æneid. qui Farfarum fluuium Italiæ interpretatur: quasi verò de fluuio ac non de foliis arboris vel herbæ agatur? Est enim farferium herba, nymphææ non dissimilis, populi folio, sed ampliore, quæ ferranum etiam & farfugium vocatur: Apuleio farfaria est bettonica. in membranis illis *farferi* legebatur. Eadem scena,

Funditare.

Eos volantes iussi funditarier.

funditarier valet, fundis peti: inde etiam illud, Sc. Negotij qui. *tantula tanta verba funditat*, id est, iactat velut funda. mox etiam lego, *eum necabam ilicò*. se enim id, non alios fecisse, id est, se volaticos homines interfecisse dicit. Sc. Ita me dij ament.

Nequicquam hos procos mihi elegi:

procos pro proceribus, vt alio loco annoto, veteres dixêre: sed hîc irrisionem subesse puto, quòd senes sint, nec ea ætate quâ procos quis suis filiabus deligere debeat. Ibidem, *si nec rectè dicis nobis*: nec rectè, pro non rectè veteres dixerunt, quod est malè: exempla passim & apud Plautum & Nonium extant. Ibidem,

Nec rectè dicere.

Vinceretis ceruum cursu, vel grallatorem gradu.

hæc scriptura patrocinio & assertione Festi & Nonij nititur: tantum tamen tribuo illis aliquot membranis, quas aliquando habui, vt earum lectionem testari & interpretari debeam, *vel clauatorem gradu*: sunt autē clauatores, qui claua vtuntur, vt qui corynetes est vocatus: sed & calones militum, ligneas clauas ferentes, quod genus hominum & laboriosum & velox est, cursorumque interdum officio fungitur. Is obsecro vos sensus idoneus est, qui cum irrisu explodatur, an potius qui hilariter excipiatur, cùm lepóre comico nihil indignum præ se ferat. Sc. Iam tenes præcepta.

Clauatores.

Fac modo vt condocta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.

Condoctus.

M. Quin ædepol condoctior sum quam tragœdi aut comici.

sic in vtroq; versu condoctum lego, non conductum, & membranis adstipulantibus, & fauente sensu. Condocti autem comici sunt, qui fabulam quam acturi sunt, vnà fideliter edidicerunt, gestumque agere sciunt. oportet enim histriones peritos esse, & fabulam quam acturi sunt simul edidicisse antequam in proscenium prodeant, quo nisi fallor respexit. Ibid.

Hodie iuris coctiores non sunt, qui lites creant.

ridiculum dictu iuris coctiorem pro iuris doctiorem dicere, quod vrbanitate comica conditum protulit ambigui occasione vsus. nam & ius culinarium coquitur, & coctus ac recoctus dicitur, qui in re aliqua tyro non est. Ibid.

Qui si nihil est litium, lites serunt.

Ego *lites emunt* in sua iura repono. nã quid controuersius & litigiosius esse potest, quàm lites emere? Sequitur,

Vos quidem hercle cum eo, cum quiqui, tamen
Et benè & benignè facitis.

alij pro, *cum eo*, magna animi libidine scribunt, commendo, dum malunt sua somnia quàm poetæ sensa proferre: cùm inquit, qualescunque sitis, tamen benignè facitis.

Tecũ orare.

Et quidem quasi tu nobiscum adueniens hodie oraueris.

Nobiscum orare, pro, nos orare, archaismus est in Plauto non infrequens, sed ideò notandus, ne eius insolens lector mendi suspicione adductus aliquid moueat loco & deprauet. Sc. Iam istuc ego. *Capiti vestro id quidem*, lego, nõ capite: ac optantis est cùm vt aliquid mali in alterius caput experat desideramus. simile est illud Aristophanis, εἰς κεφαλὴν σοι.

CAPVT VIII.

Hecate vlulata, amor, frons funerea, apud Maronem.

A Nobilissimo poetarum & facilè principe scribitur lib. 4. Æneid.

Hecate vlulata.

Nocturnisq; Hecate triuijs vlulata per vrbes.

quòd ea dea nocturnis sacris coli soleret, cùm in diis inferis numeretur, quibus noctu sacra facere religio antiquorum præcipiebat. veneficæ itaque ei tum operari solebant in triuiis, cùm ea τριοδῖτις à Græcis ista de causa vocetur, à Latinis triuia: cùm vlulatu autem ei veneficæ sacra faciebant: Horatius satyra octaua libri primi, *Cum sagana maiore vlulantem.* Apuleius

lib. 11.

lib. 11. de Asino aur. *seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina.* nam Hecate Proserpina censetur. Fiebat & ei sacra in locis solis procul ab hominum celebritate, vt ab Apollonio scribitur. cùm autem ad sua sacra dea aduentabat, aut precibus euocata erat, terra tremere videbatur, audiebãtur canes latrantes, thedarum fulgor cernebatur: Apollonius lib. 3.

> —περίξ δέ μιν ἐστεφάνωντο
> σμερδαλέοι δρυΐνοισι μετὰ πτόρθοισι δράκοντες,
> στράπτε δ' ἀπειρέσιον δαΐδων σέλας, ἀμφὶ δὲ τήν γε
> ὀξείῃ ὑλακῇ χθόνιοι κύνες ἐφθέγγοντο·
> πείσεα δ' ἔτρεμε πάντα κατὰ στίβον.

Maro libro 6. Æneid.

> *Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moueri*
> *Siluarum, visæq; canes vlulare per vmbram.*

Amor. Amorem 4. Æneid. appellauit Maro philtron, id est, medicamentum amorem concilians,

> *Quæritur*, inquit, *& nascentis equi de fronte reuulsus,*
> *Et matri præreptus amor.*

Amor de fronte reuulsus est philtron, quod hippomanes vocatur: quod tamen, vt multa alia stulta hominum & credula opinione recepta, vanitatis plurimum habet, nihil veritatis, sed poetæ erroris propagatores stultas inhærere vulgo opiniones malunt, quàm eripi. Sed enim hippomanes nõ tam ad restinguendum amorem, quod se facere velle Dido simulabat, quàm excitandum inflammandumque valebat: hic igitur fortasse reprehendi iure poeta posset. verùm huic insimulationi facillimum est respõdere: nam hippomanes medicamento adhibitum eam vim habuisset: sed igni mandatum exustumque, amorem penitus aboleuisset. quod quidem erat Dido factura. Cùm autem ait,

Frons funerea.

> *Intenditq; locum sertis, & fronde coronat*
> *Funerea:*

de verbenis intelligit, quas sacris adhibebant: sed verbenæ in sacro nocturno erant funereæ, vt è cupressu, non è læta fronde. Hæc ego, quæ indoctioribus fortasse non venissent in mentem, malui perscribere, vt ad intelligentiam poetæ perueniant, quàm sinere eos in nocturno sacro nocte quadam inscitiæ & tenebris obductos errare.

CAPVT IX.

Horatius explicatur.

HIC tanquã in statera nobis appendendi sunt Grammatici, & Rhetorum præstantissimus Fabius. Illi, Acro, Porphyrio in Horatiano verso, lib. 1. satyra 4.

> *Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:*

Horatius explicatur. tollere explicant vno ore, sumere: at Fabius lib. 10. cap. 1. ita scribens, *Ego quantum ab illis, tantùm ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, et esse aliquid quod tollere poßis putat:* ibi tollere perspicuè sentit esse rescindere de scripto, auferre, remouere vt superuacaneum: vt & satyr. 10. eiusdem libri Horatius ait, *Plura quidem tollenda relinquendis*: quod est, plura remouenda vt redundantia, quàm in poemate relinquẽda. Sed tantum Fabij pondus est, vt terram & maria deprimat, tantùm abest vt illa Grammaticorum leuitate tantum pondus æquo examine poßit perlibrari. Venustè autem in medium tanquam producit Crispinum, eodem multa scribendi verbosè & loquaciter, quo Lucilius, morbo laborantem, & fundentem extemporalem & subitam versuum tumidorum & garrulorum copiam, & omnia in celeritate scribendi ponentem,

> *Crispinus minimo me prouocat: accipe si vis,*
> *Accipiam tabulas.*

Hanc scripturam, vt magis dramaticam & comicam, quàm quę editur, è lucifugis exemplaribus repetitam, in apertum referimus, vt melius prouocatoris exprimatur arrogantia. editia est, *accipe si vis, accipe iam tabulas.* Figuratè autem respõdet Horatius, præclarè secum à diis actum, quòd eorum munere pauca loquatur. nam quæ breuitas non optatior est, quàm tam importuna Crispini in poemate ociosæ orationis profluentia? Quin tanquam poetices nomine inuidiosus sit, extenuandi gratia & de inuidia deonerandi ait, sua scripta à nemine legi; & Fannium nescio quem poetam, cuius libros Romani & armario & capsa, ipsum imagine donarant, præ se felicem prædicat: *beatus*, inquit, *Fannius vltro Delatis capsis & imagine.* vt verum fortasse sit, quod ab interpretibus scriptum est, hunc orbum diuitemq; fuisse, & à captatoribus cum imagine eius carmina dicata fuisse in bibliothecis.

CAPVT X.

Lictor summouet, lictor fœminæ, omine rato.

LIctores olim ante magistratus incedebant nõ tantùm honoris gratia, sed ad turbam plebis summouendam: nec tamen vt multitudinem summouere poterant, ita & arcere ac depellere poterant animi curas & molestias. Igitur ad illud lictoris officium credo Horatium libro 2. ode 16. eleganter respexisse, cùm scripsit,

> *—neque consularis*
> *Summouet lictor miseros tumultus* Lictor summouet.
> *Mentis.*

Quo significat honoribus homines non esse beatiores, cùm felicitas animi tranquillitate censeatur, quam præstare non potest lictor. nam vt summouere poßit hominum turbam, non tamen poterit vitiorum & perturbationum tumultum arcere. Huc pertinet illa Senecæ verba lib. 5. controuers. *maiestatem læsam dixisse, si exeunti tibi lictor à conspectu meretricem non summouisset.* Iterum, *Summoue, audis lictor, summoue à prætore meretricem.* sed Horatianum illud minus est reconditum: sensus ille Plinij magis latet, cùm scribit libro 9. capite 35. *Cupiuntq; iam & pauperes,*

Lictor fœminæ.

res, lictorem fœminæ in publico vnionem esse dictantes. eodem tamen modo exponendum arbitror, pauperes fœminas vnionibus gaudere, quòd in publico cùm sunt, ipsis de via decedatur, videanturque diuites: vt margarita sit pro lictore fœminis, turbamque summoueat. Audio doctissimos viros in alia sententia esse, emptoremque & licitatorem exponere. sed & verbis vim afferunt, & pro arguta elegantiáq; sententia turpem & inelegantem comminiscuntur. Legendum autem illic puto, *victumq; Antonium pronunciauit omine rato.* cùm autē *homine irato* reperissem in quodam peruetusto exemplari, legendum aliquando credidi *omine nato*: sed in peruetustis membranis, quæ in bibliotheca diligentius asseruandæ sunt quàm gemmę in dactyliotheca, disertè planeque scriptum reperi, *omine rato.* nam firmum certumque omen ei factum fuit, ipsum bello Actiaco superatum iri. In iisdem membranis illud ibidem sic lego, *ne triumuiratu suo nimis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus, & quidem nulla sponsione ad hoc producto, quo magis refugium fiat.* quo id magis regium erat, est publicatū: & quidem vix est quisquam qui non putet perbellam esse sententiam: mihi planè talis videtur. Itaque tantùm abest, vt eam improbē, vt mirificè laudare soleam: sed alteram è ruderibus antiquorū librorum erutam proiicere iniqui iudicaui esse: & ex ea licet elicere sensum idoneum, sponte nō aliquo coactu Clodium vniones obsorbuisse. sponsione enim interposita libertas animi videtur tolli, neq; vtrumuis licere videtur: & qui sponsione vrgendus cogendusq; fuit, refugit, nec libera animi susceptione fecit. refugisse igitur erit, id quod dixit, refugium factum esse.

CAPVT XI.

Dialectici, in ætate, temeritas, existimare, consequi.

Dialectici

CORnificio lib. 2. ad Herennium, in amphibologia, Dialectici non alij sunt quàm Stoici, vt & aliâs sæpe apud Ciceronem: nam quòd diligentissimè rationem disputandi callebant, nomen vniuersum proprium suumq; effecerant. Cornificius, *vehementer,* inquit, *pertinere cognitionem amphibologiarū eam quæ à dialecticis profertur. Argentario autem tuleris expensum,* superuacaneum erat monere legi debere, nisi ita libros omnes *obtuleris* occupasset, vt alterū illud *tuleris* velut iniqua quadam rogatione expulsum exularet: quod nunc ope nostra beneficioque ab exilio reuocatur.

In ætate.

In ætate, apud eum in versibus M. Actij, est interdum, genere antiquo loquendi: *Immune est facinus, verùm in ætate vtile*: id est, tamen interdum vtile est, & conducit: proinde, quia hoc conducibile aliquando est, se amicum castigaturū profitetur. *Nam,* inquit, *amicum hodie meum Concastigabo pro commerita noxia.* Sunt, vt è Pacuuio scribit, philosophi qui fortuna negāt miseriam esse vllam, sed temeritate omnia regi: qui in hac fuêre sententia, temeritatem casum esse censuêre, quod Græci τὸ αὐτόματον vocant, quę Epicureorum sententia fuit.

Temeritas.

Fortunam autem deam quandam cæcam antè illam, qui apud Pacuuium loquebatur, posuerat, quę tametsi inconsideratè omnia permisceret & turbaret, tamen sensu prædita esset: at verò casus incertas quasdam temerariasq; rerum vicissitudines nullo rectore gubernatarum, sed vtcunque res tulit fluitantium cadentiumq; significat. Ita altera sententia nullum imponit mundo rectorem præsidemq;: quæ fortunam tuetur, administrationem numini mandat imprudenti cæcoq;, sed tamen sensum aliquem habēti. Cæterùm cùm eodem libro scribitur, *quæ hoc modo concludentur, aut ex contrario conuertentur*: hoc genus refutandi imprimis firmum intelligit, quod Græci ἀντιστρέφον appellant: de quo, ne longior sumatur oratio, à Gellio lib. 5. 9. & 11. disseritur. Illud autem paruum dictu quidem, verùm obseruandum tamen, quia ab aliud agentibus fortasse præteriretur, existimari pro æstimari à vetere poeta in illo versu vsurpari,

Existimare.

Quid eum accusem, qui id parui auditu existimet?

hîc enim liquidò *existimet*, est æstimet: vt & apud Salustium scriptorem antiquariū, in oratione Macri Trib. pleb. *Si Quirites parum existimaretis, quid inter ius à maioribus relictum vobis, & hoc à Sylla paratum seruitium interesset.* Illud autem eodem ad Herennium libro notandum, *hæc si, vt conquisitè conscripsimus, ita tu diligenter fueris consecutus.* nam *consecutus*, est perdidiceris, perceperis, quod Græcè παρακολουθεῖν dici solet. ad perceptionem enim referri ex eo patet, quia mox subiicit, *tuáque perceptione lætaberis, tu scientior eris præceptorum artificio.*

Consequi.

CAPVT XII.

Supponere cultros, quomodo cædebantur hostiæ, Maro & Iuuenalis explicantur.

Quomodo cædebātur hostiæ.

HOstias solebant veteres primum securibus cædere aut clauis, deinde prostratas suppositis cultris iugulare, idque à ministris popis aut victimariis fiebat, quod ex Halicarnasseo intelligimus, ita scribente, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δ' οἱ μὲν ἑστῶτος ἔτι τοῦ θύματος σκυτάλῃ τοὺς κροτάφους ἔπαιον, οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας. His Dionysij verbis, vt insertis in fenestras solis radiis totum conclaue illustratur, sic elucescit quod à Marone scriptum est libro secundo Æneidos,

Qualis mugitus fugit cùm saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

malè enim impactam securim à ministro deiicere hostiam parante intelligit. Æneid. 6.

Supponunt alij cultros, tepidumq; cruorem
Excipiunt pateris.

Supponere cultros.

antè enim securi aut claua prostratam victimam fuisse, postea iugulatam suppositis cultris accipimus. est enim cultros supponere,

quod

quod ὑποτιθέναι σφαγίδας dixit Dionysius, sub collo & iugulo ponere, quod est iugulare: sed iugulare in sacris ne dicerent cauebant, cùm ominis mali verbum sit, & sacra esset vitiaturũ inauspicata voce. sed & quod diximus, hostias antè solitas feriri clauis aut securibus à ministris, indicat satyr. 12. Iuuenalis, qui tamen & ipse interim lucem accipit,

Iuuenalis explicatus.

Sed læta ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à grandi ceruix ferienda ministro.

tamen heroico ritu ipsi, qui sacrificabãt, etiam hostias cædebant: quod & apud Homerum facit in fœdere percutiendo Agamemnon: sic enim scribitur 3. Iliad.

ἦ, καὶ ἀπὸ στομάχους ἀρνῶν τάμε νηλέϊ χαλκῷ.

quod & in fœdere fortasse etiam ab Ænea factum est & Latino lib. 12. Æneid. etsi obscurius id scribitur, nec satis exprimitur. Libro autem 6. apertè dilucideque scribitur,

—atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum magnæq; sorori
Ense ferit, sterilemq; tibi Proserpina vaccam.

hoc ego notandum breuiter esse putaui, vt ritus veteris notitia sensum poetarũ magis hominibus aperiret.

CAPVT XIII.

Disciplinabile, & quædam in Cic. explicata.

VErsus est Pacuuianus, ex ea fabula in qua reuersionem Græcorum ab Ilio scribebat, lib. 3. ad Herennium,

Iam domitionem reges Atridæ parant.

Cornificius explicatur

de memoria Cornificius disputans, quo pacto huius senarij quis meminisse posit, hac imagine depingit: *in loco, inquit, constituere oportet manus ad cœlum tollentem Domitium, cum à regibus Martijs loris cædatur. Hoc erit, iam domitionem reges*: sed in hac imagine non satis perspicio quid lora, & illa manuũ in cœlum sublatio adminiculi afferat. Martij omnino reges regum imaginem exprimunt, Domitius domitionem repræsentat: lora autẽ & flagra quid hîc adiuuent memoriam, non intelligo, sed puto hoc ipso iuuare, quòd imago ita sit acrior & actuosior, magisque sensum lacessat & commoueat, & memoriam ex eo efficacius exuscitet. Sequitur mox in altero loco, *Aesopum & Cimbrum subornare Iphigeniam, Agamemnonem & Menelaum.* hîc tragœdos interpretor Æsopum & Cimbrum, qui Agamemnonis & Menelai personas sustineãt, atque agant: de illo quidem loco hactenus.

Disciplinabile.

Quæ autem est eodem libro disciplinabilis scientia? nam quòd disciplinabile vsurpat, vocem eo tempore natam, quo nõ homines, sed Musæ Latinè loqui videbantur: & tamen quę est malicia nostra grauidarum fastidio delicatior, quam nostra putaremus insertam scripta esse contaminaturam, vt à peregrino penè vocabulo non Latino offendimur, peneque vt à barbaro abalienamur & refugimus: vt in loquendo religiosiores esse videamur illis, quos linguæ auctores & conditores sequi & imitari studemus. Hîc ego disciplinabile esse arbitror, vt si Græcè diceres μαθητὸν, διδακτὸν, aut μαθηματικόν: non vt hoc posterius ad quatuor illas nobiles disciplinas pertinet, sed ad ea omnia dilatatur quæ disci comprehendique præceptione possunt. Est igitur disciplinabile, quod præceptionibus & institutionibus arteque & ratione aliqua doctrinaq; continetur. Id autẽ quia in alium sensum accipi fortasse ab adolescentibus posset, ne à voluntate scriptoris aberrent, quod non rarò accidit, scribendum esse duxi.

CAPVT XIIII.

Nonæ idus calendæ, Mars Siluanus, præfamino, piaculo, si deus si dea es, politiones.

CVM in enumeratione menstruorum dierum Nonæ & Idus antecedãt Calendas, eaq; Calendarum conditio sit, vt præter vnum diem reliquæ alterius mensis sint: etsi primus cuiusq; mensis dies vocatur Calendæ, tamẽ in enumeratione trium illarum mensis partium cauebant diligenter Romani, ne ante Nonas & idus Calendas nominarẽt. Itaq; nonas Idus Cal. dicebant, ne si secus nominarent, malè ominosum esset. Cic. tamen 3. in Verrem, Calendis, Nonis, Idibus dixit: in quo annotat Asconius, si modò intelligi quod annotat potest, ita vetustas eum locum delere conata est, *Religioso omine nominat multitudo Nonas, Idus, Cal. Cicero Calendis & Idibus Nonas addit, quamuis hac pronunciatione soluatur, ac temporũ diuisione hoc dici videre possimus.* Apud M. Cat. cap. 141. eodem modo in agri lustratione cùm solitaurilia lactentia fiunt, in immolatione porci porcus nominatur. Inest ẽm in eo vis porrigẽdi, & alioqui porci in deliciis erant Romanis: contrà in mactatione vituli & agni, nominibus eorũ abstinetur. nam in vitulo vis inest, in agno omen non nascendi. Mars quoq;, etsi Marti Siluano res diuina tum fit, non appellatur, q. belli & vastitatis sit auctor: proinde ita scribit, *Nominare veta Martẽ, neq; agnum vitulumq;.* Quod autẽ illic scribitur, *Ianum Iouemq; vino præfamino*, id valet præfator. ergo quod sequitur, *sic dicit*, delendum est. huc enim ab illis summissum est, qui præfaminũ vinum adiectionis more dici censuêre, aut interpretationem adscripsêre. Mars autẽ pater illic Siluanus est, vt & cap. 83. *Marti Siluano in silua interdius.* Viduitas est calamitas, inquit Fest. lib. 19. propterea quod viduare & spoliare solet bonis: quanq̃ cùm Cato paulò pôst calamitatẽ nominet, potius esse videtur sterilitas. Piaculo apud Catonem eo cap. verbũ est, quod expio significat, cùm dicit, *Te hisce solitaurilibus piaculo.* antecedenti adiectiuum: *porco, inquit, piaculo facito*, id est piaculari. Subiicit mox, *sic verba concipito: Si deus, si dea es.* hæc verba erant in precibus Romanorum solennia, cùm deos sexu distinctos, vt & homines existimarent: in quo ab Arnobio

Nonæ Idus Calendæ.

Mars Siluanus.

Præfamino.

Piaculo.

Si deus, si dea es.

bio illuduntur meritò & reprehenduntur, cuius hæc sunt verba, *nam consuestis in precibus, Siue tu deus es, siue tu dea, dicere*. Bonas autem preces precor dixit ibi Cato, quòd & malæ preces sunt, vt diræ & detestationes & imprecationes. etiam duis bonam salutẽ idem dixit, quasi sit etiam quædã mala salus, cùm minus commoda est valetudo & sanitas. Partiariò idem Cato fenum & pabulum dicit esse oportere, quod bubus satis sit: cætera omnia pro indiuiso esse debere: id opinor valet, cætera ipsi esse cum domino communia: proinde ab eo non esse vt pabulum & fenũ sumenda. Politor esse videtur, qui agros polit & colit, certam pro mercede frugis partem capiens, vt nonam aut quintam aut octauam, pro conditione agri atque Politio. bonitate soli: atque inde politio dicitur illa cultura, quæ pactione talis mercedis fit, atque adeò ipsa merces. Cato, *politionem quo pacto dari oporteat? in agro casinate & venafro in loco bono parte octaua corbi diuidat: satis bono, septima: tertio loco sexta: si granum modio diuidet, parti quinta, in venafro ager optimus ix. parti corbi diuidat*. Hìc autem interest, cùm corbi diuiditur aut cum modio: quòd in corbi messoria sunt spicæ nondum tritæ, in modio granum sine spica purgatum. Quod sequitur, *eam partem in pristinum politor*, sic accipiendum reor, vt absoluta sit sententia, verbo tamen vno destituta, vt mox quod de tritico antè præcepit vel farre, idem in hordeo declarari intelligamus. Hæc si quis leuia putat, à me non dissentit, nec nunc ea mandamus literis, quæ subductum aut contractum hominis postulent supercilium, sed quæ grauioribus studiis pro remissionibus & tanquã laboris condimento sint.

CAPVT XV.

Rupsit, noxit, inguen, sirit, occisit, duona, ob vagulationem, vapula Papiria, vindiciæ, vinulus.

VIdentur veteres Latini in imminutione præteritorum tenues in duplices mutare soliti esse plerunque, vt ceperis capsis, præceperis præcepsis, ruperis rupsis: vt in xij. tabulis Rupsit. apud Festum lib. 18. *si membrum rupsit*, pro ruperit: Noxit. noxis pro nocuerit apud Lucilium,

Inguen ne existat, papulæ, tama, ne boa noxit.

Eodem autem in versu, quod oscitanter non fuit prætereundum, Inguen. videtur Lucilius inguen pro inguinis tumore posuisse, qui βουβὼν & à Græcis dicitur. Rapsis pro rapueris apud Cic. libro 2. de Legibus, *sacrum sacróve commendatum qui rapsit clepsit ve, parricida esto*. Non tamẽ id perpetuum: Siris. Siris enim apud Comicum & Catonem, pro siueris positum est: Adiuro pro adiuuero initio libri de Senectute: in xij. tabulis occisit pro occiderit: sed & in consonantes duas plerunque mutabant, vt amasso pro amauero, leuasso pro leuauero: idque in coniugatione prima creberrimum. etiam iusso pro iussero apud Virgil. lib. 11. Æneid. At Dixis. Faxis. dixis est dixeris, faxis feceris, duplici litera vt superiora: & infinita alia quæ facilius auctores peruolutanti occurrent, quàm mihi cogitanti succurrent. Vt, *plenus sacculus est aranearum*, dixit poeta Catullus epigr. 13. festiuè & venustè: ita pari lepore apud Festum lib. 18. Afranius, quem videtur imitatus, scripsit, *támne arcula tua plena est aranearum*. Duona. Vt duis pro bis, ita duona pro bona dixerunt veteres, vt & duellũ pro bellum, Duellius pro Bellius. affertur enim à Festo illud, *simul duona eorum portat ad naues*. sunt ista quidem pleraque magis abolita & exoleta quàm prisci nummi, quia tamen interdum occurrunt auctores rimantibus, vt protinus sine mora & molestia intelligantur, operæ non peperci meæ, dum alienæ consulo. Legem xij. tabul. de vagulatione, id est vagitu, clamore & conuitio, apud Festum lib. 19. sic legendum arbitror, (non enim eam proponã vt perscripta extat, sed vt scribi debere mihi videtur) *Cui testimoniũ defuerit, is tertijs diebus ob portum ob vagulationem ito*. Ob vagulationem. tertiis diebus valet, diebus perendinis, vt dicitur tertiis nundinis. ob portum, ad ædes: ob vagulationem, ad quiritandum & conuitium homini faciendum, qui ad testimonium dicendum non venerit. Vapula Papiria. Vapula Papiria ibidem, prouerbium est, ortum à quadam ancilla, quæ libertate donata à Papiria hera sua, patronam mox contempsit, ac manumissa & libertate freta mox benemeritam ingratè aspernata est. Ancilla enim illa continuò se libertam salutauit, cùm patronã salutare deberet (qui enim manumissi erant, mox manumissori, salue patrone, dicere solebant) & patronæ dixit per contemptũ, vapula Papiria. Plauti verba sunt apud Festum,

Ideo dico, liberta salue, vapula Papiria.

Squales & scabres, pro squalidus es & scaber, dictum est à priscis: Pacuuius apud Festum,

Squales scabresq; inculta vastitudine.

Apparet veteres hominum, quos execrabantur, caput velare solitos in pœna sumenda: vnde illud Ciceronis pro Rabirio, *Caput obnubito, infelici arbori suspendito*. Sic & voto vere sacro, qui nati fuerant, & ad adultam ætatem peruenerant, velati extra fines exigebantur. Etiam in re diuina caput velabant, præterquam Saturno, cui non operiebant sed aperiebant caput, cùm sacrificabant. Vindiciæ. In vindiciis apud Festum libro 19. extat elegans Lucilij, sed corruptum tamen carmen, quod ita legendum suspicor,

Nemo hîc vindicias, neq; sacra aut numina retur.

cuius sententia est, Nemo hìc ius vllum esse putat, aut vlla sacra aut numina. Nam vindicias partem quandam iuris, pro iure posuit. Vinulus. Vinulus in Asinar. Sc. Vtrum istorum. mollis est, ex vini diminutione: cùm enim vinum quod generosum non esset significare volebant, vinulum & villũ appellabant: vnde adiectiuum vinulus est factum: neq; enim aliud quicquam comminisci possum. meas autem coniecturas quamuis leues nec sagaces eo libentius adscribo, vt

bo, vt doctiorum certiores atque veraciores eliciam. Etsi enim non est magnum damnum in huius vocabuli ignorata origine positũ, tamen quia commodius est eã scire quàm ignorare, eã persequi & peruestigare industriȩ potius diligentis fuerit, quàm operæ curiosæ.

CAPVT XVI.

Labarum, patricius, adscriptus glebæ, domestici, comes sacrarum largitionum, comes rerum priuatarum, parochus.

Labarũ.

LABARVM genus esse vexilli, nemini paulò humaniori ignotum est: eius est mentio apud Prudentium lib. 1. contra Symmach. hoc versu,

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.

reperi in vetusto lexico etiam laborum dici: ac me hercule sic scribi video apud Hermiam Sozom. lib. 9. cap. 4. θάτερον δὲ τῶν σκήπτρων ὃ ῥωμαῖοι λάβωρον καλοῦσιν. Vtitur hoc verbo labari & Ambrosius: sed & Septimius Florens in apologetico ca. 16. scribit, *Sipara illa vexillorũ & labarorum stolæ crucium sunt.* Eadem sententia apud Arnobium lib. 8. extat, his verbis, *Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum quid aliud quàm inauratæ cruces sunt & ornatæ?* Sed quæ cantabra sint, non ita dictu promptum est: videntur esse cãtabra quȩ Tertullianus labara vocauit. ego, si capitalis ista fortè audacia nemini esse videatur, vnius literulæ immutatione lubenter cõtabra legerim. nam vt à candela candelabrum: sic à cõto contabrum diceretur non ineptè: amplius tamen pronuntiabimus, & non liquere nobis dicemus: vocabula ita rara difficiles habent explicatus. Immo verò calumniam emendationis illam damnabimus, ac legendum affirmabimus, *signa ipsa atq; labara.* cantabrum autẽ est Apicio & Cælio furfur.

Patricius.

Alius erat ætate sequẽtium Imperatorum patricius, quàm superiorũ & consulum, honos enim erat qui à principe deferebatur, eoq; titulo & merito honoratus pater Imperatoris vocabatur, vt in institutis, de patriciatu loquens Imperator ait, *Imperatoriam autem celsitudinem non valere eum, quẽ sibi patrem elegit, ab aliena eximere potestate?* & apud Sozom. lib. 8. c. 7. ἔτες γὰρ μείζων ὢν τῶν βασιλέως σὺνόχων, μόνος καὶ πρῶτος, ὧν ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν, ὑπάτου καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Claudianus lib. 2. in Eutropium,

——genitorq; vocatur
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Et quarto libro Epigrammatõ, εἰς φάρον ἀλεξανδρ.
σῆσεν ἰοῖς καμάτοις ἀμμώνιος ὃς βασιλῆος ὕπατος πατὴρ

Olim igitur patricij ex eo appellabãtur, quòd patrem cierẽt, postea quos imperator patres ciebat. quod quidem & reges Franciæ imitati sunt, quosdamq; satrapas patricios vocarunt, quos antiquitatis ignari pares appellant.

Adscripti tij glebæ.

Adscriptitij glebæ qui à iurisconsultis appellantur, cum agro vna seruiebant domino, & cum fundis mancipabantur alienabanturque: eorum conditio facilè ex auctore Græco Sozomeno intelligi potest, ita lib. 9. cap. 16. scribente, ἐπιτρόπευε δὲ ταύτην καλήμερός τις ὁμόδουλος τῷ ἀγρῷ.

Domestici.

In imperatoris comitatu erãt milites & equites qui domestici vocabantur, quorum frequens est in Marcellino mentio: sed & apud Sozom. lib. 9. cap. 7. ἀδάλφιος δὲ ὁ τῆς αὐτοῦ γαμετῆς ἀδελφὸς ἡγεμὼν τῶν ἱππικῶν δομεστικῶν καλουμένων.

Equuleus

Equuleus tormenti genus est à similitudine nomen habẽs, quasi paruus equus sit. erat autem machina lignea equo similis, cui imponebantur qui torquebantur. eius crebra est apud Marcellinum & Senecam mentio. Sed & ξύλον βασανιστήριον videtur appellare Sozomenus lib. 5. cap. 11. καὶ δημοσίᾳ προσαγαγὼν πρὸς τὸ βασανιστήριον ξύλον αἰωρεῖσθαι προσέταξεν.

Comes sacrarũ largitionũ, rei priuatæ.

Comes sacrarum largitionum erat quæstor ille, qui thesauris sacris, id est, imperatorijs & augustalib. pecunijs prȩerat. Comes rei priuatæ, qui patrimonium Cæsaris curabat & administrabat. hæc verba & sæpenumero in iure & in Marcellino leguntur. Eorum autem magistratuum ea quæ posui munera esse, è Theodoreto colligi facilè potest, sic lib. 3. eccles. hist. cap. 12. scribente, φίλιξ μὲν ταμίας ὢν τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, ἐλπίδιος δὲ τὴν ἰδίαν τοῦ βασιλέως κτημάτων καὶ χρημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. κόμητα δὲ πριβάτων τὸν τοιοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι ῥωμαῖοι.

Parochus

Nõ solum parochi sunt qui præbenda magistratibus redemerunt, verùm etiam equi qui cursus publici causa præbentur, quæ tamen significatio à superiori deducta videtur. Ita fit vt in illa actionis, in hac perpessionis sensus insit: μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸν διεχρήσαντο, εἰ μή τινι τῶν παρόχων ἵππων ἐπιβὰς κατὰ τὴν ἑδραίαν διεσώθη.

CAPVT XVII.

Cleãthas in accusatiuo, supercilio breuior coma, vexantur leges, porrigo, prurigo, vua liuorem ducit, contingere melle, condita pyxide lyde, apud iuuenalem sat. 2.

Cleãthas.

SCRIBIT Iuuenalis saty. 2.

Et iubet archetypos pluteum seruare Cleanthas.

quo in versu qua ratione sit ille accusatiuus Cleãthas formatus, ambigi potest. neq; enim accusatiuus esse potest quintæ declinationis Grȩcorum, propter rationem contractionum. est igitur primæ attico more. dicunt enim Attici Socratas in plurali, & Diogenas: eodem dictum modo accipio Cleanthas. Ibidem.

Coma breuior supercilio.

Atque supercilio breuior coma:

in Stoicos dicit, qui præ se ferebant magnam in vultu seueritatem, cùm tamen interea clàm fœdis libidinibus dediti essent. hi, quòd alere comam delicatum putarent & parum virile, capillum raserant, & ἐν χρῷ κουρίαι erant: quod hîc Iuuenalis dicit. Lucianus de Stoicis, ἄλλον καλεῖ, τὸν ἐν χρῷ κουρίαν, ἐκεῖνον τὸν σκυθρωπὸν, τὸν ἀπὸ τῆς στοᾶς. Eadem satyra Peribomius non Peribonius, & è veterum librorum auctoritate, & syllabæ modulo legendum est. Sed &, *frontis nulla fides,* in priscis codicibus legitur, etsi *fronti* vulgò-

asseritur. vtrumq; de hac sede litigare potest, idque iure. Laronia autem in iisdem modò, modò Latronia reperitur: in Martiale lib. 2. epig. 32. Laronia, quod & verius puto: quanquam nec Lauronia eijcio: sed hoc perleue est.

Vexantur leges.

Quod si vexantur leges, valet, si negotium est legibus exhibendum, & si aduocandæ sunt contra vitia. qui enim vocantur vt veniant, eis labor iniungitur, & vexari videntur: & sic in Euágelio Lucę c. 7. scribitur, μὴ σκύλλου. Eadē sat.

Porrigo.

Vnius scabie cadit & porrigine porci.

quibusdam in libris melius prurigine legitur, vt & in Iustino lib. 36. de Iudæis: *cùm scabiem & pruriginem paterentur*. Isidorus in cutis vitijs lib. 4. etymol. cap. 8. *prurigo*, inquit, *vocata à perurendo & ardendo*. Sed porrigo capitis videtur morbus esse, furfuribus & farina quadam obsiti: Serenus cap. 3.

Cùm caput immensa pexum porrigine ningit.

Prurigo.

Prurigo corporis pruritus & asperitas. Serenus cap. 6. pruriginem intelligit cùm scribit,

Pruritus autem salsos leuat humor aceti.

Porrigo quoque apud Lucilium perspicuè capitis est, eius carmē est apud Non. in Porrigo.

Triste & corruptum scabie & porriginis plenū.

sed & apud Celsum. habere autem potius à porro olere nomen quàm à porrigendo, syllaba originem ostēdente, videtur. Eadem Saty.

Vua liuorē ducit.

Vuaq; conspecta liuorem ducit ab vua,

hoc ego de liuescentibus sub vindemiam acinis vuarū accipio, ex populi opinione dictū, cēsentis vbi liuere & nigrescere cœperat vnus vuæ acinus, protinus propinquum eo conspecto velut inuidia quadem similem colorem ducere solitum esse: dum denique tota vua maturesceret & nigra esset. quod autem in acino dixi, idem in vuis fieri censebant. vbi enim vuam viderat vua maturescentem & liuidam, eundem colorem ab ea trahi. Ibidem,

——supercilium madida fuligine tinctum.

hic archetypi & antiqui libri *tactū* habent. Tangere autē veteres pro tingere, imbuere, linere, aspergere etiam dixerunt: Lucretius lib. 1.

Contingere melle.

Contingunt mellis dulcis flauoq; liquore.

rursus, *——croci contacta colore.*

iterum, *——musæo contingens cuncta lepôre,*

id est imbuens, tingens: quomodo & tangere vsurpauit Cato. & Maro 3. Georg. *Et parco sale cō tingunt*. in Lucretio tamen cōtingere à tingere, non tangere, multi interpretantur, nec à me reprehenduntur. sed & *contincta* colore, non contacta, legunt. Ibidem,

Nimirum summi ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summi constantia ciuis
Betriaci in campo spolium affectare palati,
Et pressum in faciem digitis extendere panem.

hæc ego plura adscripsi vt doceam quo distinguenda pacto sint. non enim recepta interpunctio tam conuenit sententiæ, quàm quæ à me introducta est. sensus est, Parum cōsentaneum esse Galbam interficere & cutem curare: alterum enim viri fortis est, alterū mollis & fracti: nec cōstanter facit qui acie palatium & imperium affectat, & tueri atq; retinere conatur, & de statione sua dimicat & capite: & q faciē māgonio & lenocinio fucat & expolit. Ibidem,

——siue hic recto cantauerit ære,

legendum est *cantauerat*: quod est, siue esset tibicen. *dictum feliciter*: id ex eo scriptum, quòd omina in nuptijs faustę q; acclamationes adhibebantur: Papinius in Epithal. Stellæ & Viol.

Vix dum emissa dies, & iam socialia præstò
Omina, iam festa feruet domus vtraque pompa.

Segmēta.

Ead. saty. *Segmenta & longos habitus.* hîc Seruius in lib. 1. Æn. segmenta, monilia interpretatur: sunt & segmenta vestes quæ velut zonis quibusdam ornatæ & prætextæ sunt, vt Isidorus lib. 19. etymol cap. 22 exponit. Ibidem, *Et segmentatis dormisset paruula cunis:* de veste à Seruio explicatur, quòd segmentata veste cunæ eius contectæ essent, quæ aureis velut circulis erat distincta, & gemmis in lineam currentibus variata. Segmenta aurea Valerio Maximo vidētur esse aurea monilia. Indignissimum porrò censet eum nubere & in mulierē degenerate, qui & nobilissimus & salius Martis esset dei bellicosi & virilis & generosi. Iterum. *——quod nil animis in corpora iuris.* sic in veteribus libris, & melius: quanquam Ouidius scribit, lib. 1. amor. eleg. 1.

Quis tibi sæue puer dedit hoc in carmine iuris?

Condita pyxide lyde.

Eadē saty. *Turgida non prodest condita pyxide lyde,* quicquid digladiantur Grammatici, legēdum è iuratis libris existimo: ac de vnguentaria intelligo, quæ medicamenta promittebat sterilitatem curantia, qualia à medicis referuntur. Lydiæ autem mulieres turgidæ erant: Papinius lib. 1. Syluarum,

Hoc plaudunt grege Lydiæ tumentes.

Non putant, inquit Iuuenalis, esse vllos inferos hodie nisi qui perpusilli pueri sunt: tu tamen inferos esse putato, & illic manes esse Curij & Fabricij, iuuentutisque Cannensis. Cùm igitur ad eos tales descendunt, nonne cupiunt se lustrari & expiari, vt cōtaminatos impudicissimorum aspectu? legendum igitur hac interpunctione,

——animæ, quoties hinc talis ad illos Vmbra venit?

Lego etiam *——arma quidem vltra Littora Iuuernæ promouimus*, è scriptis libris sine interrogatione.

CAPVT XVIII.

Nunquid vis, felix cerebri, est paucorū hominū, tricesima sabbata apud Flaccum lib. 1. sat. 9.

Nunquid uis.

IN illo elegātissimo & suauissimo festiuissimoque sermone Horatij, quo graphicè exprimitur importuni scurræ & hominis odiosissimi molestia, *nunquid vis occupo*, more Romano dictum est. sic enim loqui solebat, qui vel discedere ab aliquo, vel aliquem à se dimittere volebat: Terētius in Eunucho actu 2. Sc. 3.

Rogo nunquid velit: rectè, inquit, abeo.

Ait Horatius Saty. 9.

Felix cerebri.

—O te Bollane cerebri Felicem aiebam tacitus. vbi Græcari videtur. nam illi *μακαρίζω σε τοῦ φρονήματος* dicunt, ſubaudiuntque ἕνεκα, vt & hîc ſubintelligitur cauſa. Cerebroſum autẽ fuiſſe Bollanum indicat, apertæque & ingenuæ libertatis & bilis hominem, qui moleſtos ferre nullo modo poſſet, ſed eos obiurgaret audacter, & à ſe contumelioſè dimitteret amandaretque. Sed nec illud omittam, quod leue dictu eſt: *& totus in illis*, legi in antiquis exemplaribus, cùm ab editionibus exulet cõiunctio, qua quidem ſcio & ſententiam carere poſſe.

Trans, inquit, Tiberim longè cubat is prope
Cæſaris hortos.

Iulij Cæſaris horti trans Tiberim erant prope portam Portuenſem: de induſtria autem locum longinquum in vltima vrbis regione ſitum mentitus eſt extra Ianiculum, vt aſſectatorem à ſe ablegaret atque remoueret.

Vnde venis & Quo tendis, rogat & reſpondet: hoc ita interpretor, rogauit me vnde venirem & quo tenderem: & mihi quoque roganti vnde veniret & quo tenderet, reſpõdit: vtrunq; enim miro orationis cõpendio cõſtrinxit. qđ, inquit, ſolet rogari viciſsim & reſponderi, vnde venis & quo tendis, rogauit & reſpondit. *Eſt, inquit, tibi mater? Cognati? quis te ſaluo eſt opus?* habéſne charos & propinquos qui tuo auxilio egeant, quos à te curari oporteat, quorum negotia à te geri, potius quàm me otioſè comitari, qui niſi te ſaluo & incolumi ſalui eſſe non poſsint, nec ſi te careant. Importunus ille & odioſus nebulo ſe omnes ſuos ſepeliſſe ait, neque quicquã ſe negotij habere. Illud porro, *aut valeo ſtare*, eſt: cùm homines cogantur ſtare in iure ante prætoris tribunal, neque ibi ſedere liceat aut honeſtum ſit, tandiu ego illic ſtare non poſsim, nec te iuuare queam, qui ius neſcio.

Paucorũ eſt hominum.

Ait apud Flaccum ille ſcurra, *paucorum hominum & mentis bene ſanæ*, quod eſt, paucos in amicitiam recipit, neque vulgo ad eum familiariter aditus patet, neque ſe multis communicat, ſed paucis iiſque valde prudentibus ſaniſque. Apud Ciceronem de Fato, (referente Macrobio lib. 3. ſatur. cap. 16.) acipenſer paucorum hominum perfacetè dicitur, ad cuius dapes multi conuiuæ non ſunt adhibẽdi, quaſi acipenſer multis cõmunicari nolit. Cicero, *nam cùm eſſet apud ſe ad lacum Auernum Scipio, vnaq; Pontius, allatus eſt fortè Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur: ſed eſt piſcis, vt ferunt, imprimis nobilis. Cùm autem Scipio vnum & alterum ex his qui eum ſalutatum venerant, inuitaſſet, pluresq; etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenſer iſte paucorum hominũ eſt.* Ibidem Flaccus,

—eoq; Difficiles aditus primos habet:

qui ſe facilè vinci expugnariq; ſentiunt, cùm quid ab ipſis petitur, ſe muniunt aduerſus fallacium & audacium hominum poſtulationes, aditum ad ſe intercludendo.

Triceſima ſabbata.

At verò triceſima ſabbata ſignificare videntur neomeniam, vt quidam non ineleganter cenſent, quæ feriæ triceſimo quoque die, menſis initio repetunt. Nam Iudæorum menſes triginta dierum erãt, vt menſes Athenienſium: ac ſabbatum pro feſto die hic ponitur, ob ſabbati cultum: & neomeniæ triceſima ſabbata vocantur, ad diſcrimen ſabbati ſeptimi. Satyricum autem vocabulum eſt oppedere, honos auribus, ioci cauſa & riſus poſitum, in ſeria oratione & honeſta & graui re non vſurpandum.

CAPVT XIX.

Argumentum vltimæ eclogæ lib. prioris ſermonum Horatij, ſale defricare, caput fluuiorum, ſeri ſtudiorum.

SATYRA Horatij cuius principium eſt, *Nempe incompoſito*, vt appendix quędam & acceſsio libro priori ſubſcribitur, vt Horatius fingit: hinc illud,

I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

Nam cùm audiſſet aliquos iniquo animo ferre Lucilij reprehenſionem, pro apologia imperat amanuenſi ſuo aut ſcribæ, vt hunc ſermonem, quem dictauit vel ſcripſit pro clauſula adiungat ſuperioribus ſatyris. Vrbem autem ſale defricare in eo venuſtè & ſalſè dictũ eſt. (Sale defricare.) nam cùm ſal dicta ſignificet & faceta & ridicula mordaciaque, & ſoleamus interdum marino aut foſsitio ſale, quo in cibis & medicamentis vtimur, aliquid defricare vt palatum pecoris, qui dictis facetis perſtringitur, eum dixit ſale defricari: Columella lib. 6. cap. 11. *totumq; eorum palatum ſale defricato.* Sic & apoplectici ſale defricari ſolent, vt dolore excitetur ſenſus, qui torpet.

—magnas, autem, *plerunq; ſecat res*,

ſignificat, res maguas decîdit & tranſigit melius, quàm acris & ſeuera ſentẽtia: quaſi διαιρεῖν, τέμνειν, διακρίνειν dicat. At verò,

Cùm verſus facias teipſum percontor,

præciſè dictum eſt, ſententiaque ſic explenda eſt: cum verſus facis, an decorum putas & concinnum intermiſcere Latinis Græca, quod Lucilius fecit, & ludens poſtea Auſonius, ſed ſine reprehenſione, cùm de induſtria & opera dedita. *Intermiſcere petita* igitur, ad duo pertinet per ſubiunctionem: vel potius quod in verſu facis, interrogo te an faceres in cauſis agẽdis, ſi aduerſarium haberes Meſſalam aut Pedium, eſſesque orator & patronus cauſæ duriſsimæ. Ergo, *cùm verſus facias*, eſt, tu qui poeta es, an in cauſis id faceres, vt verba foris petita verbis patrijs admiſceres oblitus patriæ & patris Latini: *Latinè* tamen antiqui videntur interpretes legiſſe, & vir politiſsimę orationis & doctrinę Lambinus elegãter legit. (Seri ſtudiorum.) *Seri autem ſtudiorum*, ſunt indocti, qui ſerò diſcunt, aut didicerunt ſcilicet, neq; ſunt παιδομαθεῖς, ſed ὀψιμαθεῖς. Fabius lib. 1. cap. 12. *quare qui in ſua quidque arte optimè facit, παιδομαθὴς dicitur. Defingit luteum caput*, venuſtè dixit. nam & caput de fluminibus dicitur, vt Cæſar 4. commentar. Rhenum duobus capitibus in Oceanum dicit effundi, oſtia ſignificans: & (Fluuiorũ caput.)

capita fluuiorũ etiam dicũt eorum fontes: sed & fluuij humana forma aquam vrna effundentes pingebantur, fingebanturq́; & fingi dicuntur quæ è materia molli in statuas formantur, vt è luto & cera. At iste malus poeta & inelegans, non tã fingebat quàm velut figmenta deformabat deturpabatq́; : nec tã è cera egregia faciebat opera, quàm è luto fingebat: nam & luteum negotium de vili toreumate dixit Cicero 6. in Verrem. *Garrire libellos* dicitur, vt garrire sermonem, garrire garritum, argutè & dicaciter effundere & eloqui: vt od. 1. Olymp. γαρύεν ἄεθλα dixit Pindarus. vnde & garrire ortum videri potest. denique vt dicimus ludere poema. *Cimex* autem *Pantilius*, & ad contemptũ dixit Flaccus, ex insecti nomine fœtoreq́; omnib. inuisi, & q̃ ab eo roderetur modereturq́;.

CAPVT XX.

Sandix, in cauo, notarius, notoria, disci corymbiati, lances pampinatæ, boletare, boletarium, chlamys boni luminis.

VERSVS est Maronis 4. Ecl. imprimis elegans, sed vna in voce tamen ambiguæ & incertæ inter doctos interpretationis,

Sandix.

Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos.

Plinius li. 35. ca. 6. sandicem herbam intelligit, & vt verum fateamur, est concinnior sentẽtia, agnos inter pascendum eius herbæ, quam comedant, succo colorari. Cõtrà tendunt recentiores Grãmatici nec contemnendi: censent enim sandicem esse colorem è sandaracha & rubrica temperatum, quod & Plinius retulit. itaque nihil afferunt cur cõtemni Plinij auctoritas debeat, quæ etsi confirmanda nõ est vllo testimonio, indebitus tamen & non necessarius producetur testis, vt hoc Plinium nõ esse commentũ intelligãt: Hesychius enim ita scribit, Σάνδιξ δένδρον θαμνῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χροιὰν ἔχει κόκκῳ ἐμφερῆ, ὡς σωσίβιος. Videtur & de herba loquutus potius q̃ de pigmento: Gratius, cùm scripsit,

Interdum Lybico fucantur sandice pinnæ.

quasi ea stirps in Lybia proueniat: nisi si quis cẽseat metallum illius pigmẽti illic fuisse, aut officinam, quando in factitijs pigmentis erat. sed illud alterũ de planta verius crediderim in Gratio, vt & in Vopisco, cuius hæc verba sunt in Probo, *Dicitur enim sandix Indica talem purpuram facere si curetur.* Sed vt à poeta ad historicum trãseamus, qui nostro more diuersa nectimus, & sertum varium pingimus: cauum in argento poni pro argento vasculario animaduerti, vt apud Trebellium in vita Claudij, *In cauo scyphos*

In cauo.

pondo duodecim. Iterum, *Item in cauo scyphos & trullas pondo duodecim*: id Græcorum imitatione dictum, sic κοῖλον vsurpantium. Eodem in scriptore, notoria nõ esse videtur epistola notarij ma-

Notoria.

nu scripta literarũ compendijs; nam & Imperatores notarios habebant secretorum, vt in vita Aureliani scribitur: & alios præterea notarios, vt è Marcellino didicimus: sed & tribunis ac ducibus notarij dabantur, vt ibidẽ, *Notarium quem refundat vnum.* notarium autem descripsit Ausonius epigram. 150, cùm dixit, *Puer notarum præpetum.* Et Martial. lib. 14. epigr. 208.

Notariũ

Nondum lingua suum dextra peregit opus.

& Basilius in epistola, οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι· διὰ τοῦτο σημείων χρῄζουσιν, ἵνα ἐπιλαμβάνων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. sed esse videtur epistola quæ aliquid notum facit & indicat, aut scriptum aliquod. verba sunt Trebellij, *Nihil mihi grauius accidit quam quod notoria tua intimasti.* legi & in antiquo lexico, cuius mihi copiam Petrus Daniel fecit, elogium esse contextum malorum gestorum, quod notoriam dicunt: atque ita in iure ciuili accipitur.

Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hedera vestit pallente corymbos,

cùm eclo. 3. scribit Virgilius, intelligo celatum fuisse poculum hederæ corymbis, & vitis pampinis inter se mutuo nexu implicatis: sic apud Trebellium disci sunt corymbiati, & lances pampinatæ, & pateræ hederatæ. Addit & Trebellius, *boletare halieuticum.* vbi quidam legunt bolitera, quibus nõ assentior. legi aliquãdo pholeterium halieuticon, vt grãdis discus esset, in quo velut stabularentur pisces: vel potius boletera, veluti piscium iactu quodã percussorem & captorem. Sed in Martial lib. 14. epigr. 101. boletariũ reperio vasis nomen, quod & alijs obsonijs quàm boletis seruiebat,

Disci corymbiati.

Boletariũ

Cùm, inquit, mihi boleti dederint tã nobile nomẽ,
Prototomis pudet heu seruio colliculis.

Boletare etiam in Apicio legitur, vt li. 2. *& exinanies in boletari.* Igitur receptam scripturam retineo, boletare halieuticum. *Chlamides veri luminis*, cùm ait, luminosi coloris & flagrantis ardentisque intelligit, qualis est puniceus color & coccinus, nisi quis pro vero colore & claro limpidoque ac puro intelligat. Tertullianus de Pallio, *& quidem in fama de subteminis studio, & luminis consilio, & mensuræ temperamento.* Zanchæ Parthicæ quę illic scribuntur à Trebellio, sunt vestes Parthicæ, quas de vestiario suo imperator sumi iubet: estque vt reor zancha Parthicum vocabulum. hîc laneas alij malunt, quod si auctoritate veterum facerent librorũm, ego non refragarer: sed cur ego coniecturam potius quàm veram scripturam sequar? Pro orarijs sarabadenis (quando & meæ coniecturæ etiam mihi interdum non displicent, vereor etiã ne plus æquo placeãt) non inuitus legerẽ saraptena ab vrbe Phœnices. lego etiã cucumã cypriam non cumacũ: & cucullia villosa duo, non cucutia, vt diminutiuum sit à cucullo.

Boletare.

Chlamys boni luminis.

Zanchæ

CAPVT XXI.

Insolatio, lanitium, dij magni, Pausus, Castores, lepra, inter falcarios.

AT si vsquam cesses & figas in cute solem, scribit Persius saty. 4. Zeno philosophus ἡλιοκαεῖς gaudebat, & sole cutem veteres curare solebant; hinc illud eiusdem,

Insolatio.

& assiduo

——& aßiduo curata cuticula sole.

ἡλίωσιν, id est, insolationem, cùm corpora sole torrentur, in generibus remediorum numerat medici: & Arnobius lib. 1. scribit, *Nunquid ideo dicenda sunt nubila inimica obductione pendere, quia libidini non permittitur otiosè rutilare se flammis?* heliocaminus id est tanquam fornax solaria huc pertinuisse videtur.

Lanitiū *Si tibi lanitium curæ est,*

cùm 3. Georg. Maro scribit, non tam curam lanæ significat, quàm latini pecoris, vt ex Arnobio apparet sic lib. 1. scribente, *Nunquid in culpa natura est, quòd lanitijs extulit importunißimā belluam?* Iterum, *Lanitia curent vestra numerosis fœtibus multiplicari.* Vt duellum bellum est, sic duellis apud Arnobium hostis, qui alijs perduellis est, *Cur duelles cùm pereunt læuum augurium non sum.* Æn. 3.

——feror exul in altum

Magni dij *Cum socijs natoq; penatibus & magnis dijs.*

magnos deos à penatibus diuersos facit Maro: etsi multi eosdem censent, sed penates dij penetrales videntur fuisse, dijque familiæ: dij magni illi, qui maximum imperium & numē habent publiceque coluntur, vt Iupiter, Iuno. Arnobius lib. 1. *non denique dij magni aut fingentes se deos genus omne mortalium territant.* Iterum, *hoc ergo dij magni nouerunt, perpetiuntur, sentiunt.* Deos magnos lares vrbis Romę cēset esse Asconius: ita enim scribit, *Et dijs magnis id est laribus vrbis Romæ dati sunt.* Pausus. Pausus deus videtur fuisse qui pausam afferret & quietem, quem bellis aduersarium, repugnantisque Bellonę potestatis fuisse suspicamur ex Arnobio sic scribēte, *Qui Faunos, qui fatuas ciuitatumq; genios, qui Pausos reuererentur, atque Bellonas.* Castores Castor & Pollux Castores vocati etiam sunt ab antiquis: Trebellius in Valeriano, *Cùm ob imperatorias literas in æde Castorum senatus haberetur.* Capitolinus in Maximinis, *cùm ventum esset in ædem Castorum.* Arnobius, *Tindaridæ Castores vnus equos domitare consuetus, alter pugilator bonus.* Hydram, quam Latini scriptores excetram vocant, appellat ibidem Arnobius natricem quòd serpens esset aquatilis: *Quòd multiplicium,* inquit de Hercule loquens, *capitū superauit compescuitq; natrices.* Lapis lubricatus. Lapides quosdam religiosissimè pagani colebāt, & vt ad eorum cultum prætereuntes inuitarent, vngebant: qui fortasse lapides diui à quodam Latino scriptore appellati sunt. Tales erant & agrorum termini: Arnobius, *si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ornatum, tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar.* Lepra. Quæ à domino in Euangelio curatur lepra, ea non est elephantiasis, sed vitiliginosæ cutis deformitas: eam certè vitiliginem Arnobius vocat, de domini miraculis loquens, his verbis, *vnus fuit è nobis, cuius fœdæ vitiligines iußioni obtemperabant.* Iterum, *vitiligines, querqueras atque intercutes morbos:* de domini etiam miraculis verba faciens. Rursum, *ille notas albicantium vitiliginum manu admota detersit.* Falcarij in Cicerone Catil. 1. videntur esse qui falces faciunt: significare etiam hoc vocabulum potest eos, qui falces gerunt, vt contarij sunt qui contos habent: Capitolinus, *Placuerat vt contarij cum eo transirent.* quanquam non eo inficias quin & contarius in illa priore notione poni poßit. Priscianus quidem meæ subscribit sententiæ, & apud Ciceronem venire inter falcarios interpretatur, venire in locum vbi erant falcarij: Inter falcarios. quod & Attico more dictum putat, vt apud Isocratem in Arepag. ἐν αὐλητρίσι, pro, in loco vbi habitabant tibicinę. Genus quoddam fabularum Milesiarum fuit, in quo Asinum suum numerare videtur Apuleius, cùm scribit statim initio, *At ego tibi sermone isto Milesio.* & Capitolinus in Claud. Albino, his verbis, *cùm ille nænijs quibusdam anilibus occupatus inter Milesias punicas Apuleij sui & ludicra literaria consenesceret.* Hæc est satura lanx, velut varijs obsoniorum generibus condita, dum opiparo magis apparatu volumus quàm frugi cœna lectorem accipere, qui si ad epulas aliquas nauseabit, alijs fastidium detergeat: & quod suo respuet palato, relinquat alterius gustui: alij enim dulcibus, alij acidis delectantur: neque solum exquisitis cibis, sed etiam parabilibus & vulgaribus multi acquiescunt, quales multos appono. sed nō potest semper à Phaside auis peregrina peti, nec ex India condimenta quæri.

CAPVT XXII.

Passer Catulli, colūba, vehitur passeribus Venus, myrtus asia, Aurunculeia, & quædam alia in Catullo declarata.

ELEGANTER & delicatè politißimus & doctißimus Catullus ludit in passere amicæ. Passer Catulli quod eo facit consilio, vt cùm amicam Veneris cultricem atque veneratricem sciat, auem eam ipsi tribuat, quam & veneream & salacem esse nouerat, quaque Venerem vectari nobilißima poetria & decima à Græcis musa appellata Sappho finxerat, cuius verba subscribam ad Venerem, ἄρμ' ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ' ἆγον ὠκέες στρουθοὶ πτέρυγας μελαίνας πυκνὰ δινοῦντες. Venus passeribus vehitur cui etiam deæ gratas esse columbas censebant, & in eius tutela putabant: ea quoque de causa Colūba. columbam Iantidis Stella laudarat. Vehiculum quoque Veneris quadrigis olorum trahi poetarum commentum est: Papinius de Venere.

——thalamiq; egressa superbum
Limen, Amycleos ad fræna citauit olores.

quos & amori tribuit Horatius lib. 4. od. 1.

——purpureis ales oloribus
Comessabere Maximi:

vbi vel purpureos dixit olores pulchros de purpuræ miranda pulchritudine, vt & Maro 1. Æneid.

——lumenq; iuuentæ Purpureum.

ita Horatium interpretatur Seruius: vel poetica ad miraculum audacia est vsus, vt quem rerum natura non procreat in eo auium genere colorē, eum fucaret. Quærit autē Catullus cui nouum suum libellum expolitū noua pumice

donet: moxque quasi ei Cornelius Nepos statim occurrit, respōdet, *Corneli tibi.* debet igitur in expolito intersisti: quod ex Ausonio palam est, ita scribente in præfat. 15. Edyll. *Dein cogitans mecum non illud Catullianum, Cui dono lepidum nouum libellum: sed ἀμουσότερον non diu quæsiui. Tu enim occurristi.* Sed cùm 10. epigram. ait,

Nec prætoribus esse nec cohorti:

illud *prætoribus* cui non scrupulum mouet, præsertim cùm prætor vnus esset non multi, vt & paulò post in eodem dicitur epigrammate? Itaque non inscitè sed bellè illi faciunt, qui quæstoribus legunt: sed cùm amicus sit alter ipse, putemus prætores hic appellari, qui videbantur apud prætorem multum gratia & amicitia valere, eiúsque amici habebantur, vt præfecti, legati, tribuni, contubernales: qui alteri prætores videbantur: vel censeamus pluralem pro singulari positum. Quod autem in eo epigrammate legitur,

At certè tamen, inquiunt quod illic
Natum dicitur,

cùm ab vna puella dicatur, non satis perspicio quo pacto illud *inquiunt* possit subsistere, nisi pro *vt inquiunt* intelligamus, desiderato supplemento, quod non est frequens: alioqui potius *inquit id* vehementer contenderim esse scribendum. Epigram. 14.

Hic autem merus est Thyonianus:

Bacchus Thyonianus.

Bacchus, inquit, iste merus est, non dilutum aqua vinum: sic vocat⁹ est Liber pater posteaquam rediuiuus è laniatione gigantum redintegratus est: Ausonius in præfat. Edyll. 17. *Ne in sacris & fabulis, aut Thyonianum mireris, aut Virbium, illum de Dionysio, hunc de Hippolyto reformatum.* Quod autem de Volusij annalibus ioculari dicebatur obscœnitate, idem de annalibus Tanusij celebratum fuisse, Epist. 94. lib. 14. refert Seneca his verbis, *Annales Tanusij scis quàm non decori sint, & qui vocentur.* alij Tamusium tamen scribunt non Tanusium: sed Tanusium agnoscunt codices Tranquilli in Iulio, cap. 9. Cæterùm epigr. 39.

Ridere catuli ore gallicani:

est turpiter & latè inter ridēdum os diducere, vt patulus erat oris rictus canibus gallicis venaticis. Iam verò epigr. 54.

Glubit magnanimas Remi nepotes.

genus obscœnissimæ Veneris significat, vt & apud Ausonium epigr. 74.

Deglubit, fellat, molitur.

Myrtus Asia.

Myrtus autem Asia est Lydia, vel quod idem est, Męonia. Sic autem regio ad Sardis Tmolū & Caystrum vocatur, vuida & vliginosa & myrtetis aptissima. illic & Asium pratū erat, & Asia palus. Interpres quoque Apollonij scribit principio Lydiam vocatam fuisse Asiam. eius hæc verba sunt in lib. 2. Argonaut. ἀσία γὰρ τὸ πρότερον ἐκαλεῖτο ἡ λυδία, καὶ ὅμηρος ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, καὶ ἡ κυθάρα ἀσία λέγεται. In epithal. Iul. & Manl. *Nō tibi Aurunculeia periculum est*, vir politissimus & in gremio Musarum educatus Muretus in vetustis legi libris affirmat: sic prima syllaba eius nominis à versu antegresso haurietur. Cottæ autem Aurunculeij dicebantur, quorum Aurunculeia Iulia è familia vt suspicor erat.

Aurunculeia.

CAPVT XXIII.

Altè cinctus, discinctus, mures, murinæ pelles.

Altè cinctus.

ALTE cinctum antiqui vocabāt strenuū, fortem, virilem, minimè mollem: credo quòd genus illud cincturæ hominum non esset delicatorū: nam præcinctura vt fluxior & laxior in Cæsare argumentum habuit mollitudinis: & discincti quoq; effœminati habebantur: demissísque esse vestibus eleganitæ videbatur mollioris. sed è tabularijs eruenda fides est, quando in eo genere scriptionis versamur, quod signatis tabulis ferè confirmandum est. Seneca lib. 14. epistol. 93. de Męcenate, *Altè cinctum putes dixisse. habuit enim ingenium & grande & virile, nisi illud ipse discinxisset.* Hinc illustratur duobus locis Horatius: lib. 1. sat. 5.

Discinctus.

Hoc iter ignaui diuisimus, altius ac nos,
Præcinctis vnum:

id est, quod vnum esse solet strenuioribus. Iterum, lib. 2. sat. 8.

His vbi sublatis puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit:

id est, fortis & strenuus seruus mensam tersit: βαθυζώνους tamen mulieres Homerus, id est altè cinctas alio sensu dixit. Mures etiam antiqui, quod ex eodem Seneca perspeximus, intellexerunt non tantum domesticas illas bestiolas penori infestas, omniaque rodentes: sed siluestres ferasque bestias minoris formæ, pelle cōmendabiles: quo in genere sunt martes & hermelini, quibus nobiles hiberno tempore pellitas gerunt penulas. eo quoque nomine censeri videntur mustellæ, quæ si veriloquium sequaris, sunt mures longi. Sed à præcone citandi testes sunt: Seneca lib. 14. epist. 91. *non hodieque magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac murium, quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis sunt?* Iustinus lib. 2. de Scythis, *Lanæq; vsus ac vestium ignotus, & quanquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis aut murinis vestiuntur.* Mastrucas quoque illis Septentrionalibus populis è pellibus tribuit Prudetius li. 2. contra Symmach. his versibus,

Mures.

Murinæ pelles.

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio veniens iuratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres vestire togatos.

id est, vestibus scorteis: & à Claudiano iuuentus pellita eadē de causa dicitur: sic enim scribit in Paneg. de quarto cons. Honorij,

Castra cruore natant, moritur pellita iuuentus.

Hodie quoque è Scythia frigidissimisque regionibus lautissimæ pelles murium afferuntur megistanum hiberno cultui. ad hanc classem referendi sunt mures etiam pontici, & mures alpini, de quibus à Plinio in historia naturali relatum est.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSSEXTVS.

CAPVT I.

Catullus explicatus, Specula, corruere, saltus.

Catullus explicatus.

VERSVS Catulli de coma Berenic. sunt non perinde faciles ob ignorationem historiæ,

Anne bonum oblita es facinus, quòd regium adepta es.
Coniugium, quo non fortius ausit alis?

Sed quæ offusa est caligo sensui, discussa est ab Hygino Augusti liberto li. 2. de sig. cœlest. hist. his verbis, *Alij*, inquit, *dicũt hoc amplius, Ptolemæum Berenices patrem multitudine hostium perterritum fuga salutem petijsse: filiam autem sæpe consuetam in equum insilijsse, & reliquam exercitus copiam constituisse, & complures hostium interfecisse, reliquos in fugam coniecisse: pro quo etiam Callimachus eam magnanimam dixit.* Idem & Callimachi interpres Catullus hîc canit,

Cognoram à parua virgine magnanimam.

Sed & illud non sine quadam nebula est,

Et Veneris casto collocat in gremio.

Eodem Hygino auctore, gremium significatur Arsinoes Zephyritidis: ita enim indigitabatur, & Venus appellabatur. Quid? Illud an sine nubilo est?

Ille quoq; euersus mons est, quem maximũ in oris
Progenies Phthiæ clara superuehitur.

Montem autem Atho crediderim significari, quem ducta fossa, admissoque mari continenti abscidit Xerxes. quamquam autem est maximus mons ille, tamen eum gloriæ suę magnitudine & claritate superuehitur & superat Achilles, Phthiæ clara progenies: nisi si dicat, vltra eum mõtem Thessaliam esse, eiusq; partem Phthiam in qua diuinis honoribus colatur Achilles. Sed vt porrò pergam, & ex eodẽ poeta quædam explicare coner, carmen illud ad Ianuam, æquè ac folium Sibyllæ obscurũ & tenebricosum, mihi de Clodia intelligi videtur, quæ Cæcilio Metello nupserat. nam Lesbia Catulli sine controuersia Claudia est. Itaq; & in epigrãmate scribitur nominatim,

Non ita Cæcilio placeam cui tradita nũc sum.

Has igitur fores pulsaui & penè aperui, ac facilè ex his, quæ hîc posui, fuerit in sensum si non penetralem, aliquousque tamen ingredi. Cùm autem ibid. scribit:

Specula.

Brixia Chineæ supposita speculæ,

speculam montem Chinæum vocat. nam ex editis montium iugis prospectus peti potest, & longè lateque illinc licet speculari: sic apud Homerum,

—σκοπιὴν εἰς παιπαλόεσσαν ἀνελθών.

Cæterùm illud ad Mallium,

— & in quo me corruerit genere:

submendosum quibusdam videtur: quod si est, non video quid accommodatius & appositius possit & propinquius populari scripturæ (quandoquidem sæpe euenire solet, vt in vicinum lapsus contingat) reponi quàm *torruerit*. Nec tamen corruere tantùm concidere est, verum etiam deijcere & pessundare, etiam conijcere, vt apud Varronem libro 4. de ling. Latina, *spicæ corruuntur in corbem:* & congregare, vt Plauto in Rudente, Sc. Qui homo. corruere diuitias: quę quidem notiones verbi ex eo manarunt, quòd quæ in corbem deijciuntur, multa simul etiam coniecta sunt atque congregata: sed *torruerit* vtique mihi placet, quia mox adiungitur, Corruere.

Cùm tantum arderem, quantum Trinacria rupes.

quod significationi torrendi non corruendi conuenit. & alio loco,

Cùm vesana meas torreret flamma medullas.
—quæ Themis, inquit hîc, *olim*
Antiquis solita est munera ferre pijs.

hîc Themis iustitia esse videtur, vel dea iustitiæ custos: quanquam Hesiodus iustitiam Iouis & Themidis filiam in originibus deorum ponit. iustitia autem antequam relictis terris hominum scelere pollutis in cælum subuolasset, mortales omni bonorum fœlicitatisque genere cumulabat, vt seculo aureo & argenteo. Cùm porrò scribit de saltu firmano,

Saltus.

Firmano saltu non falsò mentula diues:

saltum pro magna possessione accipit, vt à Varrone memoratum est li. 4. de re rustica. E lepido igitur concinnoq; poeta hæc quæ annotaremus selegimus, quæ si lectori ingrata futura non sunt, pretium operæ absoluerint: sin ingrata sint, æstimationem alijs scriptoribus, qui in hoc genere collectitij velut æris se

occupant, quæsiuerint, nam horum comparatione meritò pluris erunt.

CAPVT II.

Habuuerit, fluuida, mulcat.

ANimaduerti veteres solitos interdum productionis causa hiatus breuitatem literæ *u* alterius supplemento extendere: sic in præterito pro pluit, etiam pluuit in historicis reperimus, & è consuetudine producendi habuuerit pro habuerit, apud Plautũ in Asinaria, Sc. Agedum istum ostende.

Habuuerit.

Tot reddat spurcas, quot puras habuuerit.

Fluuida. Eadem planè formula pro fluido etiam fluuidum extulit Lucretius lib. 2.

Sed quod amara vides, eadem quæ fluuida constant.

Idem quoq; cùm liquida tendit, liquuida duplicato *u* scribendum existimo, vel *u* pro consonante exaudiendum, vt in silua. Idem poeta erit toti huic capiti vectigalis. Obseruasse genus dicendi in eo ipsa raritate insolens mihi videor. Nam vt archaismus priscorum, *omnes homines qui sese student præstare*: efferebat, pro, qui student præstare: & apud Plautum scriptum est,

Atq; ego me id facere studeo,

pro, ego facere studeo. rursus in Casina, Sc. vt illum dij. *Quid velis modo, id velim me scire,* pro velim scire. sic in simili ferè genere, sed adhuc inusitatiore eloquutus est hunc in modum Lucretius lib. 2.

Sed nihil omnino recta regione viai
Declinare quis est qui poßit cernere sese?

pro, quis est qui possit cernere. & lib. 1.

Quippe etenim quã multa tibi me fingere poßũ,

pro fingere ego possum: sic enim in libris antiquis reperitur, qui si errant, ne in nos culpa cõferatur. Ex hoc poeta etiam intelligimus pleraque neutra, quæ hodie in ar desinunt, antiquo ritu desijsse in are: pugillar pugillare, exemplar exemplare, vt lib. 2.

Exemplare dare, & vestigia notitiai.

quæ in mentum, etiam in men, vt fundamentum fundamen, momentum momen. Ibidem,

Tantum quod momen mutatus dicere poßis: id est, momentum mutationis. In illo autem versu,

Prætereaq; solere vias restringere nostris.

pereleganter restringere est aperire, & quod constrictum erat laxare, vt & apud Plautum in Captiu. Sc. Miser homo. restringere dentes, quod irritati canes dum ringuntur faciunt. eodem libro,

——quapropter vbi ipsam
Cernere iam nequeas, motus quoq; surpere debet.

id est, debet surripere & subtrahere motus. sic enim singulari non plurali numero legẽdum auguror. Sed amabo te, cur toties à Lucretio dicitur inane vacuum: an quòd inane aliquod sit plenum, à quo distinguat? Inscitum id quidem & delirum sit. an quòd poetico iure adiunctionem addidit non necessariam? ne id quidem credo: sed quòd aeris plagam solent

Inane uacuum.

etiam inane appellare latini, discernendi dirimendiq; causa inane vacuum appellauit: vt cùm hoc libro scribit, *per inane meant vacuum.* &, *non per inane meat vacuum.* quòd scilicet per aeris regionem feratur, in qua etsi inanitas est, non tamen omnino vacua, nec sine corpore: idque nos antè recordamur explicasse. Lego autem ibidem, *Quapropter simul inter se tardantur, & extra Officiuntur.* Illud quoq; sic in cartharum veteramentis reperio & amplector,

Illa quoq; in solis quæ lumine cernere quimus,
Ne quibus id faciunt plagis apparet aperte.

ne, hic more prisco est non: vt apud Plautum, in Trinummo, Sc. Neq; fuit. *nisi ne vis*, pro nisi non vis. Ego verò libris araneoso situ squalidis auctoribus versus hos sic lego,

Deniq; multa vides, quibus & color & sapor vna
Religione animum cùm turpi tangere parto,
Reddita sunt, cum odore, imprimis pleraq; dona.

tantum ne quid dissimulem, in vetustis libris euariat quod *contingere parato* scribitur: ego *eum tangere parto*, emendo sensu poscẽte (nos enim sollicitos habet religio cùm contra aliquid quæsiuimus) vel *cùm tingere parto*, id est cùm ob turpe partum superstitione tingeris & imbueris: alterum tamen prætulerim. Vsurpat & mulctare pro mulcere, quando, auctore Prisciano, mulceo mulsum & mulctum facit in supino: sic enim scribit, Mulctare

Omnis enim sensus quæ mulctat causa iuuatq;
Haud sine principiali aliquo læuore creata est.

quidam etiam multat legunt, alij mulcat. verum mulcat apud Tacitum est lædit: & in antiquo lexico lego *mulcat, verberat, cruciat.* Veteribus tamen libris & Dionysio Lambino assentimur, *mulcet* in Lucretio legendum esse. Sed iã satis hoc caput excreuit, eiusq; hic finis sit. Mulcat.

CAPVT III.

Titiuilitium, eij, culex, remittere sub furca, lingulaca, certamen, exponere cubito, corbita cibi.

PLautinum salem nostris interdum aspergimus studijs, quo fastidium illo velut cõdimento detergamus, vel tædium seueræ musæ leuemus. ex eius itaq; fabellis quæ non inutilia fore lectoribus credimus, interea enotamus, & in has paginas referimus: velut è Casina quædam hic excerpta subsignabimus. Sc. Vna ædepol opera.

Non ego istud verbum emißim titiuilitio. Titiuilitium.

Titiuilitium hic Festus li. 18. nullius esse significationis scribit, vt apud græcos nullius est σκινδαψὸς & βλίτυρι: sed auctor non contemnendus Fulgentius Textiuilitium legisse videtur, cùm lib. de voc. ant. ita scribat, *Textiuilitium dici voluerũt fila putrida, quæ de telis cadunt.* hic ergo textiuilitium rem vilissimam interpretor. tametsi autem videtur Festo effutitium temerè vocabulum ad vilitatis & contemptionis significationem, tamen origo ac natales, à quibus deducit

deducit Fulgẽtius, magnam verisimilitudinẽ præ se ferunt. vt enim in textiuilitiũ vilitium inest vilitatis sententia: sic antegressam vocabuli partem sensus expertem de nihilo iactatam esse non est credibile: titi autem cùm sensus nullus sit, & sit texti, textiuilitium dictum putemus. Sed si Fulgẽtium sequamur, in mensione versus vna erit syllaba supprimenda, dicendùmque textiuiltium. In ea autem fabula

Eij *eij* scribendum, vt prior syllaba producatur, duobus his locis in prologo,

Senex hic maritus habitat, eij est filius. Iterum,
Sibi istam vxorem is sperat, si eij sit data.

Sc. Omnibus rebus. inquit Plautus,

Culex *Ebo tu nihili cana culex, vix tenecor, quin quæ decent Te dicam,*

hęc cùm de amasio sene dicantur, sic mihi persuadeo, culicẽ hîc figuratè amatorẽ esse, quòd cùm sua promuscide formosorũ & formosarũ cutem culices pertundant, & tanquam quodã siphone sanguinẽ eliciant, amore quodam eorum capti esse videantur. Meleager poeta li. 7. Epigrammatõ, quadã zelotypia æmulatur culices, ac eis malum minatur nisi se Zenophila ipsius amica abstineant. sic enim dicit,

——λήγετε τόλμης, ἢ γνώσεσθε χερῶν ζηλοτύπων δύναμιν.

Idem culici amoris internuncio ad Zenophilam mandata dat. Sc. Sine modo.

Remittere sub furca. *Sine modò rus veniat, remittam ad te virum*
Sub furca in vrbem, tanquam carbonarium.

Furca aptati gestabãtur carbones, & furciferi serui sub furca plectebantur, & in exemplũ trahebantur. ærumnæ etiam furculę erant, quibus onera tollebantur ferebanturque. Non dubito autem quin *lingulatæ* legi debeat, non

Lingula cani. lingulacæ, si analogiam sequamur: sed consuetudinem expugnare difficile est. Itaq; vt nec pastinacam improbamus, sic nec lingulacam explodamus. Eam distinguere videtur Plautus à solea, de quã paulò antè locutus est: sed vt opinor, id tantum risus causa fecit, cùm idẽ piscis sit, qui βούγλωσσος Græcè vocatur: aut soleæ certa species erit, linguam bouis propius referẽs. Quòd autem subijcit vxorem esse nimis lingulatam, vel potius vt editur, lingulacam, significat eam esse nimis argutatricem & verbosam & garrulam, & vt dicere solemus, linguacem. Obseruandum autem est, speciem spectamen

Certamẽ & certamẽ eiusdem interdum prope significationis esse. nam certamen pugnam & dimicationem non semper significat. Sc. Nunc amici.

Nunc speciem specitur, nunc certamen cernitur.

Fulgentius catillare in hac comœdia interpretatur esse, catellorum more circum domos ire & girare: Plauti verba sunt, Sc. vt properarem.

Operam vxoris polliceor foras quasi catillatum.

Alij tamen à catillone malunt vim verbi eruere, quàm à catellis deriuare. Reperitur & catillæ in antiquis libris, vt alio loco docemus. Sculponeas idem, quæ calceamenta sunt rustica in Catone cap. 59. & meo etiam iudicio in comico Plauto, idem tamen Fulgentius explicat cestos esse plumbo ligatos: verba sunt Plauti, Sc. Sine modo.

Qui quæso potius quàm sculponeas?

at verò illud, Sc. Memora ordine. *sepit veste id, qui estis*, id est, obducit veste naturam eam qua mulieres sunt, quæque honestè non potest nominari. sic naturam quã mulieres sunt dixit Varro lib. 2. de re Rustica. Sc. Neque quò fugiã. legi in membranulis,

Tanquam senex abs te decumbam,

quod est, quasi essem maritus tuus, qui abs te decubarem, & Veneris furta clam tentarem. Illud, Sc. Vbi tu nunc es. in ijsdem membranulis sic exaratum erat.

— hac ibo caninam scæuam spero meliorem fore.

hic scæua omen est & augurium, estque & bona scæua & mala. est igitur canina scæua, cùm canis latrat, aut ringitur. ait enim minus grauem fore seni canis latratum, quàm probra & contumelias & iurgia quibus ab vxore rixosa onerabitur: quod quidem & supra attigimus. Canina scæua.

Sc. Sensim super. cubito exponere, pro cubito deijcere & prosternere, eleganter dictum est, quod sumptum est ab his, quæ è naui exponuntur, vel mercibus, quæ expositæ sunt. Sc. Nec pol ego. corbitam cibi lego, nõ vt editur, corbitant vbi: verba Plauti sunt, Exponere cubito.

Ego noui illas estrices, corbitam cibi
Comesse possunt. Corbita cibi.

Corbitam autem cibi interpretor onerariam cibo refertam, vt Cicero nauem auri & paleæ dicit. nam corbitare verbum insusitatum & inauditum est.

CAPVT IIII.

Lædere manes in Tibullo, dens clauis, dij magici, Bubastis, cista sacrorum.

VELVT recensionem quandam nonnullorum Tibulli locorum, & explicationẽ leuem & expeditam & succinctam hoc capite instituimus. Eleg. 1. lib. 1.

Tu manes, inquit, *ne læde meos:* Lædere manes.

hoc, vt opinor sentit, Noli ipsa tibi manus afferre in meo funere, noli radere tuas genas, dilaniare vestem, scindere comam. hoc enim si facies, me offendes, lędesq; manes meos. Ibid.

Seu referat fixo dente puella fores:

Dentes in clauibus dicebant: Germanicus in Arateo carmine, Dens clauis.

Qualis ferrato subigens clauicula dente,
Succutit & foribus reddiucit vincula claustri.

hîc ergo, fixo dẽte, est, inserta claui. Eleg. 2. li. 1.

Sola feros Hecates perdomuisse canes:

Hecaten veneficiorum præsidem veneficæ susurro magico eliciunt, canibus comitantibus occurrentem, vt diximus: Horatius,

——serpentes atque videres
Infernas errare canes. Maro,
——visæq; canes vlulare per vmbram.

Tibul. ibidem,

Concidit ad magicos hostia pulla deos.

Dij magici sunt, dij inferi, Pluto, Proserpina, Hecate, Dij magici.

Hecate, quibus immolabantur hostiæ furuæ. Ibidem,

Sertaq; de sanctis deripuisse focis,

id est, de aris, lego, non diripuisse. Eleg. 3.

Quid tua nunc Isis tibi Delia?

sanè Isis multa curabat valetudinum genera, & eius etiam tutelæ commissi erant nauigantes, vt Lucianus scribit: quibus nominibus eius sacra obijt Delia, peregre mari Tibullo profecturo. In eius deæ comitatu ex Ouidio Bubastis. didicimus fuisse Bubastin, quam secuti notationem nominis, ælurum diximus: verùm sic Diana ab Ægyptijs vocabatur: Nicarchus libro 1. Epigramm.

οὕτω βόβαστις καταλύεται. εἰ γὰρ ἐκείνη
τέξεται ὡς αὐτή, τίς θεοῦ ἐστι λόγος. Eleg. 4.

Dum vehet amnis aquas, hoc quadam dicitur phātasia, vt grammatici loquuntur, vel opinione, quasi amnes ipsi animati sint, & aquas portēt suas: Curtius, *suas tantum aquas vehentem*. Eleg. 6.

Effluit effuso cui toga lapsa sinu,

vel fortasse *laxa*. qui laxius cingebantur, neq; togam arcto satis nodo adstringebant, & delicati habebantur, & amatores, vt Iulius Cæsar & Mæcenas, qui discinctus, malè præcinctus, & tunicam habere solutam dicebatur. Ibid.

—— ducorq; capillis
Immeritò, proprias proripiorq; vias.

In eam immeritò, cùm innocens sim, rapior viam, qua veni ad amicam, & ab ea capillis correptus in meam retro reijcior viam. Iterū,

Ducit inops tremula stamina torta manu.

In maximis numerabant malis, colo vitam misere tenuiterq; tolerare: Iuuenal. sat. 2.

Horrida quale facit residens in codice pellex.

Addit & Tibullus, in senectute, vt ex ætate quoq; mala accrescat cumulus ærūnis. eleg. 7.

Frigidus intonsos Taurus alat Cilicas.

hic intōsos Cilicas vocat, vt existimo, eos qui Taurum incolebant, quæ pars trachea Cilicia dicebatur, montanaq; erat, populos intonsos & feros habens, quos asper mons alebat, non campus frumentarius. Iterum,

Cista sacrorum. *Et leuis occultis conscia cista sacris.*

Occultabantur in cistis orgia Bacchi & sacra Isidis & Osiridis, & aliorum deorum arcana mysteria, & secreta mystica. Apuleius lib. 11. de asino aur. *Ferebatur ab alio cista secretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis*. vnde Martialis cistigeros vocat, qui & contemptui erant: eius verba sunt, *—— nupsisti Gellia cistigero.* & manasse hinc crediderim vocabulum Cistophori nummi, quòd percussus esset forma cistam ferentis. Eleg. 9.

In cinerem, & rapidas munera vertat aquas.

Parum mediusfidius abest, quin putem Tibullum versum Homericum esse interpretatum,

ἀλλ᾽ ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

quod est, vos omnes terra & aqua efficiamini. Hæc ego è libro 1. Tibulli saltuatim collecta, bonorum iuuenum lectioni transmittere volui, quæ etsi magna non sunt aut recondita, tamen vt humiles myricæ interdum, reptantesque per humum lasciui hæderarum pampini, & in tabernarum fronte promptæ merces, nō in interioribus penetralibus & hypothecis latētes, homines delectant: sic bonos iuuenes nec obtrectandi malignitate morbosos fortassis ista delectabunt.

CAPVT V.

Tytirus, auena, seruus ad pedes, pacta conuētaq;, mercatura, venales, rectum libramentum, tuber, foro cedere, spōdere in incertum.

Tytirus apud Maronē calamo canit, & vt pastor, & quòd tytiros etiam calamus est, auctore Hesychio: & tytirenus manaulus vel tibia calamina, quæ auena etiam dicitur. Tytirus.

Auena. *Dum tua multorum vincat auena tubam,*

scribit Martialis lib. 8. epig. 3. & Maro eclog. 1.

Siluestrem tenui musam meditaris auena.

Ad Maronis locū de calamo agresti respexit Seneca lib. 4. de beneficijs, c. 6. *qui non calamo tātum cantare, & agreste atq; inconditū carmen, aliquā tamen obseruationem modulari docuit.* Ex eadem Senecæ officina hoc caput instruetur, quasi liber ille huic capiti præbenda cōduxerit. Ad pedes serui dicebantur, qui ad dominorum cœnantium pedes stabant: Seneca lib. 3. de benefic. c. 27. *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat, narrat, quæ inter cœnam ebrius dixisset.* Martialis lib. 12. epig. 88. Seruus. ad pedes.

Dum negligentem ducit ad pedes vernam.

Vnde & argutia illius epigrammatis li. 5. pendere videtur,

Omnia cùm retro pueris obsonia tradas
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Pactum est ex parte stipulantium: cōuentum, cùm quæ pepigerunt promissa sunt, de hisq; est conuentum: hac de causa pacta conuenta, & pacta conuentaq; legimus: antecedit enim pactum, sequitur conuentum: Seneca c. 25. eiusdem lib. *nec pacta conuentaq; impreßis signis custodirentur.* Pacta conuentaq;. Veteres mercaturam à mangonio separauere: Plautus in Trinum. Sc. Quo illhic homo. *Mercaturam an venales habuit.* Et lib. 4. cap. 13. Seneca, *mercator vrbibus prodest, medicus ægris, mangò venalibus.* Mercatura. Venales. Libramentum rectum lib. 5. cap. 5. pro perpendiculo posuit sanè quam elegāter: eius verba sunt, *modo exclusit totius aspectū, si recto libramento inter solem terrasq; succeßit*, id est, ad perpendiculum inter vtrunq; interposita fuit. Idē lib. 2. cap. 19. φῦμα tuber conuertit, *tuber, inquit, quidam tyranni gladio diuisit, qui ad eum occidendū venerat.* Rectum libramentum. vomicam Plinius eandem rem, cùm scriberet de Iasone Pheræo li. 7. c. 5. vocauit. Seneca lib. 4. c. 32. *Hic corpore deformis est, aspectu fœdus & ornamenta sua traducturus.* Hinc illustratur Iuuenalis satyra vndecima,

—in qua se traducebat Vlyßes Ancipitem.

Foro cedere non aliud esse videtur, quàm æris alieni causa in forum non ventitare, & creditoribus non soluere, quod genus cessionis erat. Itaq; inter creditores bona diuidebantur: Seneca lib. 4. ca. 39. *& appellare debitorem ad diem poßum, et si foro cesserit, portionem feram.* id tamē de Foro cedere.

argentarij

Spondere in incertū

argentarijs pręcipuè dici solebat, qui mensam in foro habebant. Spondere in incertum ibidem apud Senecam, est non in certam nummorum summam, sed quantumcunque quis debeat fide sua iubere, quæ periculosissima sponsio erat: eius sunt verba, *sed non si spondere in incertum iubebis, si fisco obligabis.*

CAPVT VI.

Abstit, fullonem cōprimere, annuuit, ninguit, sarpa, hominem exiuit, flectere promuntorium,

ANimaduerti multa aliter à Grammaticis veteribus ex auctoribus proferri, quàm hodie edita cernatur: eorum quædam, & nonnulla alia obiter signabo, plura alij notabunt. lib.11. Metamorph. editum est,

Abstit.

Alcyones lachrymas, & quæ pars admonet absit.

vbi Priscianus lib.9 abstit pro abstitit legit: sed & lib.2. de Orat. legit, *attendere & aucupari verba oportebit inquio*: quod hodie secus excusum est. apud Terentium in Phormione, act.5. Sc.8.

Tum Antiphonē video ab sese amittere inuitum eā inque,

quod hodie nō item percrebuit. vt apud Plautū in Pseudolo, Sc. Quoi seruiturē. fructus fullonius in obscœnissima re ponitur: ita comprimere fullonem apud Priscianum li.10. Neuius dicit in re fœdissima. Itaq; nomen fullonis in obscœnis ponebatur, quod iā antè è Tertullia no annotasse me recordor: verba sunt Næuij,

Fullonē comprimere.

Quando ego plus sapui, qui fullonem compressi quinquatribus.

legit & lib.10. in Terentij Adelphis act.3. sc.3. à cæpio cæperet,

Prius olfecissem quàm ille quicquam cæperet.

hodie diuersè scriptum est. Lapidibus pluuisse in Liuio lib.2.21. & 22. agnoscit, nos pluisse: nam eodem modo annuo annui in præterito faciebat: Ennius,

Annuuit. Ninguit.

Annuuit sese mecum decernere ferro.
Interea toto non secius æquore ninguit,

in Virgilio 3. Georg. asserit, nos ningit legimus. apud Horatium lib.3. od.6.

Non auspicatos contudit impetus Nostris,

in Prisciani scribitur libris: quanquam non constat an ita legerit. hodie in Horatianis exemplaribus Nostros editum est. Locus Varronis egregius extat apud Priscianum lib.10. de Psyllis & ophiogenibus, quem & medius fidius adscribam. *vt, inquit, habent Parij qui vocantur* ὀφιογενεῖς, *& in Africa Psylli, quorum Ophiogenes, cùm arbitrantur suppositum esse in stirpe aliquem, si admoueant vt pungat colubra, cùm pupugerit, si de genere sit, viuere, si non sit, mori.* Rursum, *Admota aspis cùm pupugerit, si non occidat, sciat ex Psyllorum genere esse.* In Plinio lib.36.cap.7. malè legi censeo *in insula Cypro*, pro, in insula Paro: quomodo & reperi in optimo exemplari. In Varrone de re Rustica, *cùm oblinerunt vasa* legit, non vt hodie. Apud eundem Priscianum extat verbum sarpo, quod est, puto: vnde vineta sarpta. inde nos hodie falcem vinitoriam qua ad putandum vinitores vtuntur, sarpam vocamus, sed fortasse tamen verius sit sarpā ab harpe deduci, & sibilum vt plerunque in densum spiritum exasperari. atque adeo falcem lignatoriā sic vocamus, propterea quod cædit & putat arbusculas. legit & in Propertio l.3. ad Cynthiā,

Sarpa.

At tibi qui nostro nexisti retia lecto.

quod nunc aliter est: sed & in 1. de oratore Ciceronis, *at Asopum si paulum irrauserit explodi*: affirmat Priscianus: nos *irraucuit* mutauimus, nihil tanti Grammatici auctoritatem reueriti. *Septima & vicesima Olympiade hominem exiuit*, in Solino cap.2. recipit: nos *exuit* in eius locum reposuimus. κάμπτειν ἄκραν dicunt Græci, nautica locutione, quod Latini flectere promuntorium: campsare promuntorium more Græcorum apud Priscianum dixit Ennius, etsi à cambio id deducit Charisius. verba sunt Ennij, *Leucatē campsant.* Est autem flectere promuntoriū, circum promuntorium cursum flectere & nauigare: Cicero ad Atticum lib.5. epist.9. *Sed Leucaten flectere molestum videbatur.* & 2. de diuinatione, *Qui nauigant, in flectendis promuntorijs ventorum mutationes maximas sæpe sentiunt.* hæc pauca collegi, quæ exemplo & documēto alijs esse possunt, vt ex antiquis Grammaticis eiusdem generis plurima eruant, quod quidem & perfacile est, & à quibusdam in multis auctorum locis eleganter iam factum esse scio. Legit idem l.2. de nat. deor. *quo facilius id quod docere volimus intelligi posit*: cùm hodie *volumus* in exēplaribus reperiamus.

Hominē exire.

Flectere promuntorium.

CAPVT VII.

Repertitius ciuis, reptitius, absque carnificis nomine, ancillaris, in Salustij oratione in Ciceronem legendum.

CIrcunfertur oratiuncula amarissima nomine Salustij in Ciceronem, & Ciceronis in Salustium pari & acerbitate & petulantia vel scripta vel habita: quanquam de auctoribus nostri Grammatici altercantur, & eorū quos nominaui non esse, nullum arbitrium recusantes contendunt. quibus ego fidem haberem, nisi me reuerentia sui in diuersam sententiam Quintilianus traheret, qui ita scribit l.9. c.3. *& apud Sallustium in Ciceronem, O Romule Arpinas.* veruntamen in Salustio repertitius appellatur ciuis per contumeliam, qui non est origine ciuis, sed iure, vt in ciuitatē receptus, quo iure municipes erāt. Repertitius igitur est qui ortu non est, sed tanquā repertus ciuis & quæsitus. alij tamē *reptitius* legunt eleganter, vt per contumeliam irrepsisse in ciuitatem dicatur: quidam *irreptitius*: non deest etiam qui *repetitius*, quasi is sit, qui cùm se ciuem Romanum ferat, ab alijs repetatur. sed *repertitius*, qđ in veterib. libris perscribitur, vt ingenuum & verū, suo in familiari lare libentius retinuerim quàm summouerim. Ibidē, *Vxor sacrilega ac periurijs delibuta.* in bonis libris *debilitate* reperio, vt cùm ęgritudine pedū Terentia sæpe laboraret, eā valetudinē ei ob periurij pœnā à dijs immortalibus immissam

Repertitius ciuis.

reptitius ciuis.

Absque carnificis nomine.

immissam innuere videatur. M. *Craßi viri Consularis*, mallem, M. Crassi viri clarissimi. *Absque carnificis*, autem, *nomine*, est cùm se carnificem nominare deberet. Sed & legis Plautiæ, nõ Planciæ legendum arbitror. Et, *alius Tusculanam, alius Pompeianam villam*. Ex M. Crassi familia dicit, & quòd in Crassi domo Cicero habitabat, & quòd quasi ex eius familia esset, Crassi instituto multos infimos, & Remp. sæpe contra nobilitatem, nobilium simultatem negligens defendebat. hoc enim Crassum fecisse è Plutarcho cognouimus. quid tamen si legamus? *ex M. Craßi familiaritate*. Pro *nostrorum omnium*, omnino melius & Latinius est, nostrûm omnium. &, *obliuisci seruitutis turpißimæ*, legendum videtur, cùm in antiquo libro tuæ prius scriptum sit, in quodam etiam suæ. *Egeris oro te Cicero*, valet, sanè egeris: estque, oro te, non obsecrantis, sed concedentis.

Oro te.

Cui insidias in ciuitate fecisti ancillares? apparet ex aduersaria oratione legendum esse *ancillaris*, cum in ea scribatur, *nulli priuatim ancillatus sum*: idque de Pompeio intelligendum arbitror, cui insidiatum Ciceronem fuisse opinio fuit, quod & Pompeium à Cicerone alienarat, vt ab eo distitutus fuerit, cùm armis pulsus à Clodio est: reuersus tamen ab exilio modis omnibus sibi Pompeium colendum, & ei inseruiendum esse putauit, quod hic ei obijcitur. Paulus quoq; Manutius vir eruditissimus & intelligentissimus *ancillaris* legendũ censet.

Ancillaris.

CAPVT VIII.

Absentia, puer Iunonius, ad rudem compellere, adstipulator.

DOlentissimè scripta est epistola ad Octauium, qui optimatibus proditis arma in Rempubli. conuerterat. Eius initio statim reperio in codice manu scripto, *nulla remedia quæ vulneribus adhibetur non faciunt dolorem, quamuis sint salutaria*. hanc ego scripturam dissimulare non potui, fortasse recepta accommodatiorẽ.

Absentia.

In eadẽ epistola, absentia sunt futura, cùm scribitur, *& absentium sensus significatio*. iam enim de præsentibus & præteritis erat loquutus. Reperio & in scripto libro, *absens pro me expostulem tecum: atque ita dico pro me, si salus mea*. ista secus aliquanto edita sunt, nec tamen hæc quæ protuli, indigna luce & publico credidi: quæ cõdemnata ab eruditis ad blattas tineasq; lucifugas, denuò reuertentur. Lego autem indubitanter, *aut si nulla ratione publicis*. Reperio in veteribus monumentis, *donabat ciuitates immunitate & nationes, ex cõmentario dictaturam gerebat*. & mox, *prohibebat dictatorem creari, ipse regnabat in consulatu, vnus prouincias omnes concupierat*. Obsecro quis queri poterit per me huic scripturæ publicum videre licere? quis expostulabit meritò, quòd à me ab exilio aut deportatione reuocata est? si restituti o doctis non placet, iterum deportabitur in insulam vltimam. Pro, *vt tunc quidem optimus*, reperio, *vt nunc quoq; optamus*, & pro, *afflictam & prostratam*, desperatam & afflictam: &, *immemor beneficij tui*, non vt excusum est, beneficij sui: atque tui aliquanto melius est & Latinius, nisi, vt in quodam libro reperi, accusandi casu legas, ingratum & immemorem.

Iunonius puer.

Quis est in eadem epistola Iunonius puer? an felix & fortunatus, ex eo quòd Iuno felicitatem & diuitias promisit Paridi, si pro se iudicaret? & non putem, an, vt quibusdam videtur, est delicatus & delicijs innutritus? minimè gentium. An potius fortunatus & felix velut Iunonis cælitum reginæ filius: vel qui beneuola & propitia Iunone Lucina natus est, quæ partubus præest? Et verisimile fuerit, præsertim cùm mox eum aureum partum appellet. sic q, Iuno connubijs præsidet, Virgilius scripsit 4. Æn.

Dijs equidem auspicibus reor & Iunone secunda.

nec enim censuerim esse ad Martẽ respectum, quem Iunonis filium fuisse fabulæ loquuntur. Pro, *quis tanta erit animi facultate*, repono, auctoribus libris antiquis, *quis erit tanta animi facilitate*. est enim hic facilitas credulitas. quis, inquit, tã credulus & facilis erit, vt ista memoriæ propagata & historiæ mandata crediturus sit?

Adstipulator.

dicitur adstipulator hac epistola fuisse pater Augusti: adstipulator autem erat, qui stipulanti accedebat, idemque stipulabatur, vt pacta & conuẽta essent firmiora, magisque cauta & rata: ac in foro Romano circum argentarias homines erant, qui adstipulandi quæstum exercebant, præstoq; erant stipulantibus & paciscẽtibus. adstipulator in antiquo Lexico προσεπερωτητὴς exponitur, id est, qui præter stipulatorem interrogat atque stipulatur. Cùm scribit, *Ille tamen exorabat*: multa sunt subaudienda, vt, quamuis enim regnaret Antonius. Pro, *sepultæ reliquiæ*, quod vehementer approbo, *sepulturæ* reperio, quod etiã non damno, deterius tamen iudico. & mox, *qui proximè in illam æternam domũ decesserit*. reperio etiam, *conciliasset eam potentiam, sed forma per dedecus pecuniam & nomen nobile consceleratum impudicitia dedisset*. obijcit enim ei impudicitiam, q, stupri nefandi cõsuetudine adoptionem auunculi & hæreditatem sit meritus.

Ad rudẽ cõpellere.

Sed quid est ad rudem compellere? nempe est rudis & missionis spe gladiatores congregare, vt compelli pecus dicitur quod congregatur: rude autem donati ferro dimicare non coguntur. hinc illud Ciceronis de opt. gen. orat. *non enim in acie versatur & ferro, quasi rudibus eius eludit oratio*. Charisius lib. 1. instit. Grãmat. *Rudis scipio quem lanista liberandis gladiatorib. gerit*. significat igitur Octauianum promissa rude, exercitum è gladiatoribus Iulianis coegisse: ac intellexit veteranos, quos è colonijs euocauit Augustus, quos, quòd eorum aliqui gladiatores fortasse fuissent, aut etiam ad contemptũ & probrum, gladiatores appellauit, & ad rudem & præmia conuenisse intelligit. dotale autem matrimonium dicit, quasi nupserit Iulio Octauius, eique vt vxori legitimæ imperium Iulius legauerit. Hæc à paupere domino sunt Musis humanioribus libamina sacrata.

CAPVT

CAPVT IX.

Oetum, cici, & quædã alia in Plinio obseruata.

IN amplissimis illis & feracissimis Plinij nou alibus quãta, dij vestrã fidem, succreuit tribulorum, lapparum & lolij copia: sed earum infelicium herbarum purgatio maiorem alicuius agricolæ diligentiam studiumque desiderat, nõ hanc nostram perfunctoriam leuémque operam. Interim si potero locos aliquot perpurgabo è vigesimoprimo libro, quædam etiam declarabo, quædam tantùm comparabo. *mandunt*, inquit cap.15. de Ægyptiis loquẽs, *& oetum, cui pauca folia minimaq́; verùm radix magna.* Illud oetum quod genus herbę sit quotus quisque scit? ne ipse quidẽ gloriabor me scire, cùm præsertim herba Ægypto peculiaris sit: sed quid de ea legerim vel suspicer potius, attingam. Oetum esse suspicor, quẽ Theophrastus lib.1. hist. plant. cap.1. vingum appellat, his verbis, καὶ ὅσα δὴ ὑπὸ γῆς φέρει καρπόν· οἷον ἥτε ἀραχίδνα, καὶ τὸ ἐν αἰγύπτῳ καλούμενον οὔιγγον. sed & Hesychius scribit, οὔιγγον καλούμενον ὑπ' ἐνίων οἰτόν. quanquam in eo αἰτὸν scribitur & σιτὸν, quod vtrunque mendosum reor: aut apud Theophrastum οἰτὸν non οὔιγγον scribendum. Magnam autem mihi coniecturam mouet vingum esse oetum, quòd vt Theophrastus vingum & arachidnam coniunxit, sic Plinius oetum & arachidnam. *Aphace,* inquit ibidem Plinius, *acinos quam vocant, epipetron.* scribendum reor, *Aphace, cynops: epipetron vocant, quæ nunquam floret.* Theophrastus libro 7. cap.8. οἷον ἀφάκης καὶ τὸ τοῦ κύνωπος: oculum caninũ vertit Theodorus. Paulò pòst de epipetro scribit, ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίπετρον. *Celebrant*, inquit Plin. *cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo non cibo gratam*: crediderim scribendum cici, id est ricinum, vnde cicinum oleum apud Ægyptios exprimebatur, vt, ne testimonia vndique hostiatim corrogem, hunc & illum auctorem appellando, vno ore omnes scribunt. Sequenti capite scribit Plinius, *Cnidos, polyacanthos*: emendandum Theophrasto auctore arbitror *cnecus* pro cnedos, vt & paulò pòst idem verbum nequam & nihili eiiciendum, *vno autem caule nec ramosum cnidos*: legendum enim cnecos. *Anthalium*, inquit cap.15. *longius à flumine nascitur: in* Theophrasto, μαλιναθάλλη, scribitur libro 4. cap.10. φύεται κατὰ γῆς ὃ καλεῖται μαλιναθάλλη. Capite 17. pro chondrilla Plinij in Theophrasto libro 7. capite 7. legitur χονδρύλλα, quod sequitur Theodorus: sed falsi suspecti sunt Theophrasti libri, cùm libro 7. eiusdem libri multo propius ad verum legatur ὥσπερ ἡ χανδρὰς, vbi chondrillam Plinius scripsit, Chandraliam vertit Theodorus. Quod Plinius cap.15. anthriscum appellat, vel potius Plinij libri, ἀνθρισκὸν Theophrastus ibi nominat, & fortasse fidelius. sed & omnibus in locis apud Theophrastum ἰξίνη legitur, vbi apud Plinium cap.16. euulgatũ est helxine: sed & vbi in Plinio eo capite editum est, *alteri arenaceum*, in Theophrasto, vnde mutuum sumpsit, σησαμοειδὴς scriptum extat, quod est sesamaceum. Ibidẽ in ononide sic Plinium emendo, *Sequitur arata frugibus inimica viuaxq́; præcipuè.* Sed hæc satis sint libanti præsertim, & eorum conuiuarũ more qui fastidio laborant, aut mulierũ quæ malacia, leuiter degustanti: eadem scitamẽta auidius consectetur, qui maiore eorum appetentia ducitur.

Oetum. Cici.

CAPVT X.

Ille Iupiter, liquidum, liquet, liquidus animus, terram tangere, Herculem inuocare, tam placidus quàm aqua.

CVM Iouis nomine veteres pronomen *ille* sæpe iungebant, quod aut demonstrando faciebant, vt lucescit hoc iam: cœlum enim ostenditur: vel amplificando: Plautus in Mostellaria, Sc. Iupiter supremus. *ita ille faxit Iupiter:* videlicet, vel qui illic est in cœlo, vel præpotẽs deus. Amphitryone, Sc.1. *quod ille faciat Iupiter.* Curgulione, Sc.1. *nec me ille sirit Iupiter.* Turbare & liquare contraria sunt, & in liquore ponuntur, inde ad alia transferũtur: vt, liquida æthra dicitur, quæ opponitur turbido aeri: Plautus in Mostellaria, Sc. Melius hoc anno.

Ille Iupiter. Liquidũ.

Tam liquidus est, quàm liquida esse tempestas solet.

Liquidus ignis, purus, tenuis clarusque est. inde liquidum auspicium, cùm sereno puroq́; cœlo certum nec dubium auspicium nobis ostenditur. In Epidico, Sc. At at tacete.

—— liquido exeo foras auspicio aut sinistra.

& in Pseudolo, Sc. Dulcia atque.

—— aui sinistra auspicio liquido.

Liquet enim, turbido & fecato opponitur. Plautus ibidem,

Liquet.

Nunc liquet, nunc defecatum est.

Hinc animus defecatus, in quo nihil est turbidi, nihilque molestiæ. In Aulularia, Sc. Nunc defecato.

Nunc defecato demum animo egredior domo.

vinum enim defecabatur faccis transmissum, & liquidum è turbido reddebatur, vnde istud translatum: & animus liquidus, modò non perturbatus, ab aeris statu metaphorã ducta, vt in Epidico, Sc. Malè morigerus.

Animus liquidus.

Animo liquido es & tranquillo, tace:

modò nõ sollicitus, vt Pseudolo, Sc. Nõ audis.

——bene curassis liquido animo es.

Sed quod dixeram turbare & liquere contraria esse, apparet è Mostel. Sc. Iupiter supremus.

Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,
Profectò vt liqueant omnia & tranquilla sint.

Inde turbare rationes & cõturbare per translationem vsurpari crediderim. In eadem Mostellaria, Sc. Habeo Neptune. editum reperio,

Dij te deæq́; perduaxint cum isto omine.

Sed si legitimos senariorum numeros teneo, si Latinè aliquantulum scio, pro *perduaxint, perduint*, non dubitanter reponam. Sequitur non longè, *Tangite vos quoque terram.* genus quoddam venerationis erat & cerimonię superstitionisque, terram tangere: Varro de re rustica lib.1. capite 2. *hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere,*

Tangere terram.

despuere, ieiunum cantare. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 9. *Cùm tellurem dicit, manibus terram tangit.* Simile est illud Ciceronis de Aruspicum responsis, *aut puer ille patrimus, aut matrimus, si terram non tenuit.* In eadem scena scribitur, *Atque Herculem inuocabis:* credo quòd à Græcis Hercules cognomento ἀλεξίκακος, id est malorum depulsor coleretur: veterator autem seruus, qui miris modis herum ludos facit, ad depellendum laruarum & lemurum periculum, herum quem territauit, vt Herculem inuocet, monet. Sc. Scelestiorem ego.

Herculē inuocare.

Quid tute hominem hominum omnium teterrime,
Venisti huc extentatum,

valet ferè, ostentatum. vt enim ostendere valet tanquam se obtendere, quod est antè: sic extendere est extra modum se tendere. extentatum igitur est extensum vocem tuam. antè enim dixerat,

Euge strenuè. Iam appetit meridies.

id non temerè dictum. nam & Danistæ dixerat seruus, vt circiter meridiē rediret, & alioqui post meridiem non ferè quicquam rei Romani incipere solebant, præsertim magistratus, nec pacisci: Plutarchus, τὸ μὴ ποιεῖσθαι ῥᾳδίως ἄρχοντα συνθήκας μηδὲ ὁμολογίας μετὰ μέσον ἡμέρας. Sc. Melius hoc anno. *Quid ille consomniauit,* haud paulò malim, quàm consummauit, vt sit, quid cogitauit, quid somniauit. Sc. Nunc ego illum.

Tam placida est quàm aqua.

Tam placidus quā aqua.

nam aqua dicitur, cùm æquata est, vt in tranquillitate, vnda in tempestate. Sc. Quid tibi.

Vidisse nunquam ablectas ædes.

crediderim esse scribendum *abiectas.* abiectas enim dicit vilissimo pretio venditas, vt nō tam venditæ videantur fuisse, quàm proiectæ. Ibidem, *Dij immortales mercimonij lepidissimi,* Græca locutio est, in qua subticetur causa: quod qui Græca primoribus gustarunt labris, quid valeat, intelligunt. Hos tanquam flosculos legens & sertum contexēs, non tamen nimium lepidum, admixtis etiā vrticis, vt lasciui nonnulli solent, quò ludo fruantur, nobis parabamus, quod etiam aliis transmitteremus, quibus si iniucundè fragrabit, operam tamen coronarij gratuitam boni consulere debebunt.

CAPVT XI.

Tryblium, fontinalis, batiaca, bene me bene te, da puer auguris apud Flaccum, Vertitur cadus.

Diuertere in Plauti facetam scenam libet, & eius in theatro fabulam spectare, Stichum, in qua, Sc. Agite ite foras. dicit,

Hoc conuiuium est pro opibus nostris satis commodulè,
Nucibus, fabulis, ficulis, oleæ interrupto lupillo.

in his quod postremum est, propè ab ipsa tota cauea exibilatur. Ioachimus Camerarius Germaniæ ornamentum & Europæ decus, qui per bonam huic Comico nauauit operam, *in teriplio* se reperisse in veteribus libris testatur. ego ex eo emendo, *tryblio,* quod verbum Græcum quidem est, vsurpatum tamen à Latino Varrone est, & catinum significat. fabulas autem & lupillum pro fabis & lupino dixit per diminutionem. sed & mox, *cum minuto crustulo* libentius duobus verbis quàm vno coniuncto legerim. sequitur non longè,

Tryblium.

Quid istud est prouinciæ. St. vtrum fontali
An libero imperium te inhibere mauis?

ego Fontinali lego, quem deum fontibus præfuisse ex eo coniicio, quòd fontinalia eius sacra dicerentur à Romanis. Itaque & fontinalium nomē & trochaici versus dimensio satis præstant, quod emendaui rectum & inculpatum esse. Nomina poculorum Græca sunt in eadem fabula, scaphium, cantharus, batiola: sed hoc postremum sic appellatum à Nonio, Atheneus lib. 11. batiacam vocat & batiacium. affert enim è Diphilo, φαγέλαφος, πρίστις, βατιάκη λαβρώνιος. & mox subiicit, Δίδυμος δ' ὅμοιον εἶναι φησὶν αὐτῷ βομβυλίῳ ἢ βατιακίῳ. & libentius assentiar Athenæo quàm Nonio, præsertim cùm quædam etiam Plauti editiones *batiocis* hodie exhibeāt. Legem bibendi proponit seruus, vt olim solebant in conuiuiis, vt tot cyathos bibant quot digitos habent in manu, id est quinque: tot enim sunt in manu digiti. Itaque subiicit Græcam cantionem, ἢ πέντε πῖν' ἢ τρὶς πῖν' ἢ μὴ τέτταρα. quod valet, aut quinque bibe, aut ter bibe, aut ne quatuor. In Athenæo legitur, ἢ πῖνε τρία, id est tria bibe, quod integrius puto: cantionemque interpretatur de vini temperatione, quinque vini cyathorum ad duos aquæ, aut trium ad vnum, quo sensu nō videtur accepisse Plautus: sed ad quinque tantùm cyathos vini retulisse, quibus non duos aquæ cyathos, sed semicyathum misceri iubet. Nam quinq; cyathorum decima est semicyathus. Sequitur autem protinus, *Tibi propino decima fronte,* quod valet, aquæ decima parte. Solebant autem prisci in bibendo bene sibi & iis quos amabāt aut charos habebant precari: Tale illud ibi, *bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium:* ac more Græco velut per infinitiuum ita extulit, subaudito verbo precor, bene nos viuere & valere. sed & propter suos aut amicorum successus bibere consueuerant, vt Horat. lib. 3. ode 19. *Da puer auguris Murenæ,* quod est Græco more dictum, causa subaudita. id est enim, propter augauratū Murenæ, vel interprete Ausonio, qui in epistola præposita edyl. 15. ita scribit, *in qua propter mediā noctem & nouam lunam & Murenæ auguratū ternos ter cyathos attonitus petit vates.* Inter libandum etiam bene eodem modo precari solebāt: Ouid. li. 2. Fast. *Et bene nos, bene tu patriæ pater optime Cæsar,*

Fontinalis.

Batiaca.

Bene me, bene te.

Da puer auguris.

Dicite suffuso per sacra verba mero. Ead. sce.
Tamē nos efficimus pro nostris opib. nostra mœnia.

dicit comicus in serui persona eorū imitatione, q pro suis opibus & facultatibus nō deesse se Reip. prædicant, sed se munera facere dicūt, & de patrimonio fungēdis muneribus impendere. mœnia ēm pro muneribus dixit antiquè.

Scribendum

Scribendum mox crediderim, *amicæ vter vtrubi accumbamus?* ibidem, *Quæ us de subito vel cadus verti potest,* valet exhauriri, quæ enim exhauriuntur vertuntur: hinc versus ille Lucilij,

Vertitur Oenophoris fundus sententia nobis.

& apud Horat. lib. 2. satyr. 8.

inuertunt Aliphanis vinaria tota.

Hæc ex illis Plauti spectaculis obiter annotabamus, sed aulæum tollemus, & hic finem capitis faciemus.

CAPVT XII.

Fortuna huiusce diei, encrinomenos, probatio athletarum, Simō, Hercules oetæo habitu.

Fortuna huiusce diei.

FOrtunam cognomento huiusce diei à Romanis cultam, à Catulo dedicatam è Plutarcho in Mario nouimus: eius & apud Cic. 2. de Legib. mentio est, & apud Plin. lib. 34. cap. 38. duobus locis, sed veluti de cœlo tactis aut sideratis: eos proferam. *Quam,* inquit, *Romæ Aemilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo signa, quæ Catulus in eadem æde posuit palliata,* scribendum attestantibus veteribus exemplaribus, *ad ædem fortunæ huiusce diei dicauit.* Rursum, *cuius signa ad ædē Fortunæ huiusce deæ sunt semnuda,* lego, *huiusce diei sunt semnuda.* Illud quoque sincerum fore ita restitutum crediderim, *Athenis Satyrum, turmam Alexandri, amicorumq; eius*: non enim satis probare possum genus loquendi, vt Satyrorum turma dicatur. quod si præter rationem linguæ quis etiam testimonium desiderat, is ita habeat, me vt scripsi sic in optimo codice legisse: cuius equidem auctoritatem linguæ Latinæ elegantia subnixam pro nihilo putare non debui. Æquè illud eidem codici acceptū feretur, quod receptum est: *prælium equestre: simulachrum Trophonij ad oraculum.* Idem inquit Plinius, *Catagusam & ebrietatem & Liberum patrem.* quæ est obsecro ista catagusa? vtrum quæ lunam veneficiis & cantionibus deducit? an potius quæ pensa deducit, vnde & κάταγμα? hoc posterius equidem ad veritatem propensius crediderim. *Alcamenes,* inquit, *Phidiæ discipulus, & marmorea fecit, & æreum pentathlum, qui vocatur encrinomenos.* encrinomenos vocatur, qui athletis adnumeratur, id est, qui in eorum numerum recipitur: vnde & ἔγκρισις ἀθλητῶν dicitur: probationem athletarum vocauit Cic. lib. 1. Offic. probabantur enim vt reciperentur & accenserētur. eius verba sunt, *Atqui hoc idem Sophocles si in athletarum probatione dixisset, iusta reprehensione caruisset.* Legendum in eodem auctore paulò antè crediderim, *Item stephusam: spilumenem oporam,* id est coronantem mulierem fecit, & sordidum autumnū. nam & Ouidius 1. Metam. scripsit,

Encrinomenos.

Probatio athletarū

Stabat & autumnus calcatis sordibus vuis.

Ibidem Plinius, *Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit*: quis non è libro Xenophontis de re equestri intelligit Simonem esse legendum? *iuxta,* inquit, *rostra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie sententeq; suprema in tunica.*

Simon.

illud *eleo habitu* ideò suspectum est, quòd à scriptura recedit antiqua, quæ est, *soleo,* ad augurem aliquem deferenda vel coniectorem: eam ego cùm amico meo viro longè doctissimo ostendissem, *ioleo* legendum suspicabatur: ego *oetæo* Plinianū haud dubiè affirmauerim. Oetæus enim habitus illa tunica molesta vocatur à Plinio, quæ tabe veneni imbuta visceribus eius inhæsit, tantosque cruciatus excitauit, vt in pyram ardentem sese coniicere maluerit, quàm tantum dolorem diutius perferre. Hæc tamen mea, quod iam sæpe testatus sum, & nūc repeto, pro senatusconsulti auctoritate haberi minimè velim. tam liberum aliis sit rectè sentire, quàm comminisci impunè mihi licet: hæc enim meorum indicatura est, hoc pretium, & ab hoc præconio aliis commendata esse velim.

Hercules oetæo habitu.

CAPVT XIII.

Sicelides Musæ, si canimus siluas, regnat Apollo, magni menses, menses vertentes, menses lunares, Iouis incrementum, & quædam alia ex 4. ecloga Maronis.

QVibus in locis nobiles poetæ versati sunt, eos posteritas Musis consecratos in suis poematis sæpe appellauit: quòd crediderint excelluisse illos poetas priscos numeris nō potuisse, sine dearum illarum instinctu. Sic Pieria & Libethra propter Orpheum, Helicon propter Hesiodum obtinuerūt, vt illinc Musæ à poetis exordientibus deducerentur, quibus etiā in locis illis ædes fuit. sic ob Theocritum Siculas inuocat musas Maro 4. eclog.

Sicelides musæ paulò maiora canamus. Ibidem,

Si canimus siluas, siluæ sint consule dignæ,

Sicelides musæ.

Si canimus siluas.

sic dictum interpretor, vt si Bucolica cantusq; pastoritios canit Maro (nam pastores in siluis pecus pascere solent) eum tamen operam dare debere, vt tamē dignum sit consule Pollione. quod enim de siluis prouincia consulum hîc solent nugari, à sententia poetæ abhorret. Eusebius autem in Constantini Imperatoris vita existimat quæ à Sibylla de Christo prædicta fuerant, filio Pollionis attributa esse à Marone, quod & verum existimo.

Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo:

Regnat Apollo.

exponi video de Augusto, quod verum nō puto, cùm sensus sit, Faue Diana nascenti puero, qui carmine Sibyllæ prædictus est, cui vaticinationes inspirauit Apollo. nam puero nato regnat Apollo, eiusque præsagia nunc comprobata certaq; fidem merentur & vigent. Incipit autem principium magni anni, quem cecinit Sibylla, procedere & decurrere consulatu Pollionis, quo nascitur ille puer: & procedent magni menses, non Iulius & Augustus, vt stultè multi blaterant, sed menses magni anni. Nam vt magnus ipse annus dicitur, sic eius magni menses. Itaque quemadmodum annus vertēs duodecim tricenū plus minus dierum

Magni menses.

menses habet: sic & magnus annus duodecim dimetata & descripta habet mensiũ spatia, quę aliquot secula complectuntur. vt autem in anno magno sunt menses magni: ita in anno vertente, menses vertentes, qui à lunaribus differunt. Vitruuius lib. 9. c. 4. *Luna die octauo & vicesimo & amplius circiter hora cœli circuitionem percurrẽs, ex quo cœperit signo ire, ad id signum reuertendo perficit lunarem mensem: Sol autem signi spatium, quod est duodecima pars mundi, mense vertente vadens transit.*

Menses vertentes. Menses lunares.

Ille, inquit Maro, *deûm vitam accipiet*: de Salonino perspicuum est dici, cuius natales inciderunt in principium sæculi aurei, quo homines sublatis sceleris propè vestigiis vitam deorum viuebant: Hesiodus lib. 1. ἔργ.

ὥστε θεοὶ δ' ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες.

Natus autem, inquit, Saloninus homines nostræ ætatis heroas quosdam cum diis permixtos videbit. nã in illa probitate & integritate sæculi aurei deos cũ hominibus versatos esse credebant, quod rursum futurũ gloriatur poeta reuerso eodẽ sæculo: Catul. in epitha. Pelei,

Præsentes namq; ante domos inuisere castos
Sæpius, & sese mortali ostendere cœtu
Cœlicolæ nondũ spreta pietate solebant. At illud,
Aspice conuexo nutantem pondere mundum,

Conuexũ

valet rotundo, vt

Conuexa polus dum sidera pascet,

cùm 1. Æneid. ait, globosa & rotunda intelligit, etsi alio etiam modo explicari posse diximus. Orbem Pollionis virtute pacatũ rectum iri à Salonino adulatoriè dictum est, vt & hæc omnia. cùm enim fingat Pollionis fastos principium fore reducis aurei sæculi, eius virtute pacatum iri orbem dicit, omni scelere belloq; compresso, quorum vestigia quidem vix reliqua erunt.

At simul heroum laudes & facta parentis
Iam legere:

cùm ait, de hominibus suæ ætatis, vt heroibus loquitur, vt aureo & heroico sæculo reuerso, quorum res & præclara facta leget adolescens Saloninus.

Chara deum soboles magnum Iouis incrementum.

Iouis incrementũ

Saloninum vocat Iouis incrementum, vt ab Ioue educatum, à quo reges educari opinio erat, qui ideò Διοτρεφεῖς ab Homero vocantur. magnum igitur Iouis incremẽtum, est magnus Iouis alumnus: Apud Apul. lib. 5. de Asin. aur. *nimirum illud incrementum lenam me putauit, cuius monstratu puellam illam cognosceret*: de filio suo Cupidine Venus dicit, vt sit τοῦτο τὸ θρέμμα.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem:

Arride puer matri, vt & eius elicias risum. ridentibus enim puerulis libenter adrident matres. Nam Vulcanum, cui parentes non adriserunt, nec Iupiter dignatus est mensa, nec Pallas cubili, quod infaustissimum ei fuit. ne igitur tibi idem eueniat, ride vt arrideant. Veram igitur puto Quintiliani sentẽtiam lib. 9. cap. 5.

— qui non risere, parentes
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili:

legentis, & vt distinxi, interpungentis, interpretantisq;, Ex his qui nõ risẽre, parẽtes deus & dea dignati non sunt hunc mensa & cubili. ita dea nõ Minerua intelligitur, sed Iuno, quæ ei lectum non posuerit. alij de Genio & Iunone intelligunt.

Iam noua progenies cœlo demittitur alto:

de Stoicorum sententia dictum est, qui in ἀποκαλύψει, post deflagrationẽ cadere de cœlo semina dicunt, quibus hominum instauretur genus: qua de re scribit Cic. 1. de Legibus, & 1. de nat. deor. *semina deorum decidisse de cœlo putamus in terras, & sic homines patrum similes extitisse vellem diceretis, deorum cognationem agnoscerem non inuitus.*

CAPVT XIIII.

Automata, amphielictra, pes porrectus, pes costratus, pes quadrat⁹, horologia anaphorica.

DIV multumq; dubitaui, quæ essent apud Vitruuium Engibata, lib. 10. ca. 10. cumq; illius vocis originẽ neutra in lingua viderem, nec viris doctissimis illis quidẽ, verùm nullo testimonio sententiam confirmantibus suam, qui censent esse machinas quibus imagunculæ mouentur assentirer: velut ad incitas redactus, ad sacrã confugi anchorã, id est ad quoddam veterum librorum oraculum, quorum ex adytis hæc verba retuli: *aliæ quæ ab eo liquore pressionibus coacto spiritu efferre à natura mutuatos effectus ostenduntur, vt merularum, quæ motu voces atq; angubata libentiaq; tandem mouent sigilla.* Huic si tanquam oraculo vates sagax interpresq; adhibeatur, is ita legendum fortasse censuerit, *vt merularum aquæ motu voces*: vt hęc verba ad *efferre* referantur. mox, *atq; angulata lebetia, quæ tandem mouent sigilla.* Suspicaretur & quispiam nõ inconcinnè legi posse *ansulata*: quanquã anguli extantes & eminentes satis ad ea mouenda accõmodati sunt. sed hæc ego frustra mecum sic deputo & ariolor: cur non potius affirmo legendum *merularũ aquæ motu voces, & automata libantia vel bibentia?* In tractoriis machinis cap. 14. eiusdẽ lib. ab eodẽ nominatur tympanũ quoddam, vt in editionibus extat, ἀμφιρούσοις & περίδροχος: quæ quidem vocabula adscriptitia & irreptitia sunt, pro quibus in veteri legi exemplari ἀμφίτοις, vt ita tympanum vocetur, quod rudente inuoluto tanquã vestiatur: vt proinde tympanũ tanquam vestitura dicatur: & περίδετοις, quod ei circumponatur funis. nõ extant hodie scripta eorũ, qui his vocabulis sunt vsi, & ab architectis mechanicisque excogitata sunt, nec eorũ vsus in hac significatione publicus est. si quis ἀμφίδετον legeret priore loco, quàm proximè ad secundum vocabulum etiam accederet: sed mihi hîc satis est fideliter testari veterum monumentorum auctoritatẽ. Apud Theonẽ in pneumaticis idem tympani genus reperio vocari ἀμφιελίκτραν, quòd ei funis circunuoluatur: posset & περιελίκτρα etiã appellari. Quid autem est ad sacoma adpendere apud eundem auctorem? vel vt in libris veteribus scribitur, ad sacomam? Nã Græca in α neutra, in fœminina mutantur interdũ à Latinis.

Vitruuius emendatus.

Automata.

Amphielictra.

sic

sic enim & schemam dicunt. Id enim nihil aliud est, quàm ad pondus adpendere, cùm sacoma sit illud pondus, quod per scapum libræ decurrit, & rem pensat. Lib. 9. cap. 3. in duplicanda Deli ara scribit Vitruuius, *vti aræ eius quantum haberet pedum quadratorum, id duplicaretur.* pedes constrati in plano dicuntur, quadrati in solido & profundo. Festus quadrantal ait amphoram esse, quòd vas pedis quadrati octo & quadraginta capiat sextarios. Frontinus, *in pede porrecto semipedes duo: in pede constrato semipedes quatuor, in pede quadrato semipedes octo.* Duplicatio igitur pedum quadratorum nihil aliud est, quàm cubi duplicatio: erat enim ara Delia cubica. In calce libri 9. lubentissimè legerem, *calculi aut oua proijciuntur*: non vt in libris inoleuit, *aut tona*, nullo tolerabili sensu: & quia audacia prouectus sum, qua intemperanter & insolenter iam dudum sat scio abutor: sed cùm semel faciem perfricueris, bene gnauiter impudentem esse oportet: vt in eadem pertendam licentia & perseuerem, eodem capite in hibernis horologiis, quę anaporica legimus dici, libenter anaphorica legerem. nam & anaphora verbum astrologorum est, & adiectio aspirationis non vsque quaque proiectæ audaciæ videatur esse. De anaphoris autem apud Ptolemæum legere in promptu est libro 2. magnæ compositionis. quo autem argumento anaporica dici debeant, non satis perspicio, & prudentioribus existimandum relinquo. Interim tamen illud testatum volo, quę hîc dico, me ea religione nó dicere, qua in tribunali dicerem: sed, vt artes plerunque facere solent, me coniecturam captare, quam neque aliis magnopere vendito, neque mihi satis approbo. non tantum qui ad verum euasit, laudem meretur in coniiciendo, verùm etiam qui verisimilitudinem tenuit.

Pes cõstratus, quadratus, porrectus

Horologia anaphorica.

CAPVT XV.

Manubiæ, aliptæ, iatraliptæ, & quædam alia in Cicerone explicata.

AMbigitur cur statim initio epistolarum ad Lentulum Cicero, *Ego omni officio ac potius pietate,* scribat. quę enim pietas Ciceroni erga Lentulum intercessit? Ego hoc nomen ad amplificationẽ Lentuli erga Ciceronem meritorum positum esse arbitror, cùm officij nomine sibi nó satisfaceret, & grauius aliquod & sanctius sibi vocabulum quærendum putaret, ad testificationem sui erga salutis suæ auctorem grati animi, quem cùm parentis loco ducat & numero, vt in quadã oratione dicit, pietasque in parentes sit, ideò pietatis nomẽ vsurpauit: Epistol. 9. eiusdem libri, *Quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam beneuolentiam, cùm illud ipsum grauißimum & sanctißimum nomen pietatis leuius mihi meritis erga me tuis esse videatur?* In eadem hac epistola illud, *nostram vicem vltus est ipse sese,* quid valet? sententia est, cùm ipsum vlcisci debuerimus, ipse se vltro vltus est. nostrã igitur vicem valet, nostra vice: Plautus in Mostel. Sc. Iupiter supremus.

Pietas.

Nostram vicem.

Qui hodie sese excruciari meam vicem poßit pati.

sic magnam partẽ nostra oratio constat iambis, pro magna ex parte Cic. in Bruto dixit. Eadẽ epist. *Subductis rationibus summã feci cogitationũ,* à calculatoribus est ductum qui æra redigunt in summam, summamque ex iis faciunt. Vt imperatores de prædatitia pecunia, id est, de manubiis, vt templum, porticum, in vrbe ædificabant: ita decretã sibi à senatu ad ædificandam domum pecuniã manubias vocat. Domũ autẽ suã ibidem monimẽtum, rem augens, ac propter decretam à senatu pecuniam, monimentũ senatus dicit. Olim medicina in morbis tantùm profligandis censebatur, & salutis restitutione: in valetudinis conseruatione & virium amplificatione παιδοτρίβαι & aliptæ, id est vnctores occupati erant: illi quoque quorum officium ex vnctore & medico conflatũ & mixtum erat, vel potius qui medicorum erant vnctores, qui iatraliptæ dicebantur, vt Celsus libro 1. cap. 1. vocat: etiam nonnulli longos morbos aliptarum officio attribuerunt, vt scribit Cælius Aurelianus. ideò hîc Cicero scribit, *sed vellem nõ solùm salutis meæ, quemadmodũ medici: sed etiam vt aliptæ, virium et coloris rationem habere voluissent.* in quo analepticen, qua è morbis sese recreant & reficiunt ægri & affecti, aliptis etiam tribuere videtur. Iatraliptas Plin. lib. 29. c. 1. vnctores medicorum, & mediastinos eorum seruosque dicit esse, ita scribens, *Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius, instituens quam vocãt iatralepticen, vnctoribus quoq; medicorũ & mediastinis vectigalia inuenit.* Epist. vlt. lib. 1. dicit Cicero se libenter Valerio gratificari nomẽ Iurisconsulti & tribuere, vt ille videri & audire cupiebat: idque se eo libentius dicit facere, quòd gaudeat eum iuris potius, quàm iniuriæ studiosum esse voluisse, cùm audaciæ hominum ad iniuriam tanta sit licentia concessa, vt mirũ sit quenquam ad ius & sapientiam potius, quàm ad vim & iniuriam propensum esse, & miretur eum Iurisconsultum videri velle. *Vbi numero aliquo sit,* dicit Cicero, pro vbi & alij iurisconsulti sint, non tu solus, vt in Sicilia, ne animos nimiũ tollas, quòd solus istic sapias. quanquam, ne nimium tibi arroges & sumas, qui istinc veniunt, non te magnopere consuli dicũt: &, si quando consuleris, non admodum bene respondere. Iocatur autem ex ambiguo Cicero, quòd superbi respondere aliis etiam nó dignentur, & quòd improbi & contumeliosi malè respondeant, quod est contumeliosè & iniuriosè & acerbè. *Neq; in Appuliam tuam accedas,* inquit, *vt poßimus saluum te venisse gaudere.* Erat enim insalubris & pestilens Appulia, & verebatur, ne si eò deflecteret, aduersam valetudinem contraheret, morbique lues in ea sic grassata erat, vt absumptis multis mortalibus vix quisquam reliquus esset è Valerij notis & propinquis, cùm n[illegible]m ignobilem & ignotum cauilletur, cui nullus propinquus sit & affinis.

Manubia

Aliptæ.

Iatraliptę

CAPVT XVI.

Defensus Plinius in croco, pernæ, petasones.

Plinius defensus.

QVÆ Plinius lib.21. de croco è Theophrasto libro 6.cap.6.sumpta in literas misit, doctis admirationi sunt: & qui Plinij studiosi sunt, aduersus reprehensionem eum vix satis defendere possunt, cùm in quibusdam sensus Theophrasti nõ agnoscatur: verba Plinij sunt, *Gaudet calcari & atteri pede, pereundoq; melius prouenit: ideò iuxta semitas et fontes lætißimũ.* Ego Plinium aio in Theophr. nõ legisse vt in exemplaribus cuditur, ἐν τοῖς ἐρειπίοις, sed ἐν τοῖς ἐρυμνοῖς, quod haud paulò melius est, q̃ quod hodie in sedibus alienis regnat. sed & si atteri pede in Plinio legimus (sunt enim eius codices, in quibus atteri tantum legitur) non dubito quin legisse videatur καταπιεζομένης κάτω τῆς ῥίζης, quod aliquãto, quàm κάτω accommodatius fuerit: quanquam κάτω exterminare nõ ausim. his igitur ita emendatis, neminem esse existimo quem Plinianæ interpretationis pœniteat. Sed vt eundem illum de croco Plinij locũ excutiamus, vbi scribitur, *aliqui Phlegræo secundum locum dedêre*: reperi in vetustis monumentis, modò heræo, modò Theræo: eorum ego librorum auctoritatem non debui contemnere. Dioscorides scribit, ἐξ αἰγῶν ἢ αἰτωλίας. itaq; etsi in tanta librorum inconstantia & discrepantia perdifficile est statuere quid legendum sit, tamen ferè adducor, vt Ægæum scripsisse Plinium censeam: vt mirum mihi videatur vnde Phlegræum in Plinium irrepserit, cuius apud Dioscoridem, quẽ è vestigio secutus videtur, nihil tale compareat. Sincerum dicit crocum Plinius imposita manu crepare, veluti fragile: humidum, quod euenit adulteratione, cedere: sed quid si, cùm in vetustis exemplaribus *sedit* hoc loco reperiamus, *silet* scribamus, vt verbo crepat opponatur? etsi enim quæ cedunt non sonant nec crepant, tamen *silent* aptius aliquanto videretur. sed hîc homines moneri se putent, non cogi, neque tanti facio meas cogitationes, vt putem earum velut imperio quædam proscribi, quædam perscribi debere, hoc præsertim in loco, vbi cedendi eadem voluntas & notio propè est ex euentu & consequutione, quæ silendi. Sed, vt in desultoria opera, & quodam animi æstu, quid intersit inter petasonem & pernam, apud Martialem ita in lemmatis scribentem,

Pernæ. Petasones.

Cæretana mihi fiet, vel massa licebit
De menapis, lauti de petasone vorent.

Iterum,

Musteus est, propera, caros nec differ amicos:
Non mihi cum vetulo sit petasone nihil.

Ego putem petasonis partem pernam vocari, vel Athenæo auctore, cuius hæc verba sunt libro decimoquarto, ἐπεὶ δὲ πετάσωνος μέρος ἑκάστῳ κεῖται, ἣν πέρναν καλοῦσι. non modò igitur non inuito Athenæo, sed approbante & libente sic accipiemus, pernam partem esse petasonis. sunt ergo pernæ suum crura: etiam in hominibus dixit Ennius apud Festum lib.17.

His pernas succidit iniqua potentia Pœni.

Perna autem & petaso Græcam ostendunt originem, prius à πτέρνη ortum videtur, alterum latitudinis significationem præ se fert.

CAPVT XVII.

Amicam liberare, alliatum, mortarium, gnarures, hornum, sat acceptum, prehendere aurem, substringere aurem: in Mostell. Plauti.

NON ab re à Plauto in Mostell. act.1. dictum est de dissolutis & nequam, *amicas emite, liberate*: quod tamen contra hominum opinionem impius Theodorus rectè fieri disputabat. Si enim, inquit, honestum est amicum liberare, item & amicam: quo audito filius Phocionis lasciuior aliàs & petulantior mereticulam liberauit. verba Plutarchi in Phocione sunt, κατὰ τύχην Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ παραγενέσθαι λόγον ἐν Λυκείῳ διαλεγομένῳ τοιοῦτον· εἰ τὸ φίλον λύσασθαι μὴ αἰσχρόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ φίλην ὁμοίως. εἰ δὲ μὴ τὸν ἑταῖρον, οὐδὲ τὴν ἑταίραν. θέμενον οὖν ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὸν λόγον ὡς εὖ ἔχοντα, λύσασθαι τὴν ἑταίραν. Idem comicus non longè hinc scribit, — Amicam liberare.

Sine me alliato fungi fortunas meas.

hîc alliatum interpretor moretum, cui allium admixtum est, atque adeò de cibis omnibus intelligo, quibus allium intritum est, ad quod cibi genus Terentius respexit in Phorm. act.2. scen.2. cùm scripsit, — Alliatum

Tute hoc intristi, tibi est omne exedendum.

quod annotat Donatus à rusticis de alliato mortario dici solere: vbi mortarium cibum ipsum, id est moretum vocat, à quo moretarium, pila vbi interitur, & extrita litera mortarium dictum est. In ead. fabul. Sc. Recordatus. — Mortarium

Simul gnaruris volo hanc rem esse mecum.

sic se reperisse in antiquissimis libris, homo & doctrinæ & fidei plenissimus Ioachimus Camerarius scribit. *Gnaruris* autem accipio accusandi casu multitudinis numero, vt sit gnaros, voce obsoleta & antiquata, qua etiam vsus est in prolog. Pœnuli, *Ad argumentũ nunc vicißatim volo remigrare, vt æquè mecum sitis gnarures*, id est gnari. In Lexico etiam Latinogræco reperi gnarurem, γνώριμον, & gnarurat γνωρίζει. Ait idẽ Sc. Iampridem. *horno meßis magna fuit*: hornum eleganti sermone significat hîc annonam. nam magna messis, annonæ felicissimus prouentus est: sic horno se curare, pro cibo, dictum perelegãter à Varrone quodam à nobis capite obseruatur. illa etiam eadem scena loquendi ratio minimè vulgari nec tralatitia translatione ornata venustatem auget, — Gnarures — Hornum

Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum. Iterum, — Sat acceptum.

Si tibi sat acceptum est, fore amicũ tibi sempiternũ.

Et in Sticho, Sc. Ita me dij.

Satis abs te accipiam, nisi videam mibi te amicum esse Antipho.

Satis

Satis acceptum valet, certum & compertum, & firmum, veluti datis fideiussoribus & sponsoribus. satis enim accipit, cui prædes & sponsores dantur. vnde translationes illę sunt profectæ. Ait idem in eadem scena,

Soli gerendum censeo morem, & capiundos crines.

Capere crines.

hîc ego capere crines esse suspicor blandiri & assentari, leuiq; capillorum tactu ac mulcente delenire, & amabiliter attingere: sic etiam aures leniter tractabant iis quibus adulabantur, quosque captabāt & admirabantur, & quibus indicabant vel simulabant amorem, & quos osculabantur: Flaccus lib. 2. saty. 5.

—aurem, in quit, *substringe loquaci.*

Plautus in Asinar. Sc. Cur me retentas.

Prehende auriculas, compara labella cum labellis.

Sc. Iampridē. *—speculo,* in quit, *claras clarorē merū.* hæc ego verba sic intelligo, tam claras esse ædes tamque polita & nitida facie, vt æquor & planities speculi non sit clarior. Itaq; satis ad speculum eas claras esse ait, claroremque merum. speculo igitur valet, vel si speculum ex eis esset faciendum. Hæ tanquam decumæ è Mostellaria Plauti exactæ collectæque sunt.

CAPVT XVIII.

Cicero in Lucullo explicatus, Hicetas, terra Platoni non mouetur, terra penitus defixa radicibus.

Cicero explicatus.

PRuriginosum quiddam, vt ita dicā, & scabiosum videtur inesse in peroratione Luculli, cùm causa academiæ in vtranq; partem disputata, sentētia tandem dicitur. cùm autem velle videatur dicere retinendam esse ἀκαταληψίαν, præsertim cùm percipi & comprehendi nihil posit, tollendam tamen ἐποχὴν, cùm de omni re assensio sustineri non posit: particulam *per* veluti scabiem quandam exterens, & in eius locum veluti floridam cutem particulam *nec* inducens, lego, *nec* ἐποχὴν *illam omnium rerum comprobans*: quo quidē in loco Carneadem sequitur, qui assensionem relinquebat sublata comprehensione: sapientem enim assentiri & opinari, nihil tamen percipere dicebat. Numenius apud Eusebium lib. 4. euang. præpar. de Carneade loquens ab Arcesila discrepante in epoche, μόνῳ δ' ἐν τῷ περὶ ἐποχῆς λόγῳ πρὸς αὐτὸν διέστη, φὰς ἀδύνατον εἶναι ἄνθρωπον περὶ ἁπάντων ἐπέχειν. διαφορὰν δὲ εἶναι ἀδήλου καὶ ἀκαταλήπτου, καὶ πάντα μὲν εἶναι ἀκατάληπτα, οὐ πάντα δὲ ἄδηλα. Hanc itaq; sententiam cùm esse etiam Carneadeam & academicam intelligeret Cicero, ait sese eam non aspernari, percontatusque Hortensium, quid ei videatur, ridens ille respondet, tollendam epochen, in quo imprudens academię assentitur, cui tamen aduersarius erat: proinde mox exclamat Cicero eū captum esse, eamque propriam esse academiæ sententiam. sic enim scribit, *teneo te inquam.* Scriptum est & à Cicerone eodem libro, Nicetam Syracusium censuisse cœlum, solem, lunā, stellas, supera denique omnia stare: hîc in nomine proprio ferè suspicor aspirationem in literam *n* versipellem esse factam, Hicetamq; scribendum. sollicitat me Laertius, & vt ita credam facit, in Philolao ita scribens, κατὰ κύκλον τὴν γῆν κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν, οἱ δὲ ἱκέταν συρακούσιον φασί.

Hicetas.

Ait Cicero quibusdam Platonem idem in Timæo dicere videri, sed obscurius, atq; ea sane Aristotelis sententia est lib. 2. de cœlo: sed eam calumniæ insimulat Simplicius: cū enim Plato scribat in Timæo, τὴν δὲ γῆν μὲν ἡμετέραν ἰλλομένην περὶ τὸν διὰ παντὸς τεταμένον πόλον: illud ἰλλομένην pro εἰλουμένην & κινουμένην accipit: at Simplicius pugnat esse alligatam, hærētem, vt apud Apollonium, δεσμοῖς ἰλλόμενον, est vinculis adstrictum.

Terra Platoni moue.

Cæterùm quod libro priore ait, *terra penitus sic defixa sit, & quasi radicibus suis hæreat:* è Xenophanis sententia dixit, qui eam in infinitum demissis actisque radicibus hærere censet. Plutarchus, οἱ ἀπὸ Θάλεω τὴν γῆν μέσην. Ξενοφάνης πρώτην εἰς ἄπειρον ἐρρίζωσθαι.

Terra fixa radicibus.

Ibidem, *Nec eo tamen empirici notiora esse illa,* scribendum censeo, non vt per omnes peruasit libros, *Empiricis.* nam Empirici, quod à Galeno scriptum etiam est, contemnebant corporum dissectiones, quòd dicerent aliū habitum coloremq; esse in viuis ac mortuis, in integris ac dissectis. Lego etiam, *sed mihi minores tale visum:* hoc sensu, non respondent maiores & veteres philosophi, vt Aristoteles & alij: sed minores & iuniores, vt Stoici. Hanc paucorum locorum animaduersionem explicationemque gratam esse bonis iuuenibus vehementer optamus.

CAPVT XIX.

Genius, deus natalis, Iuno natalis, pressum quasillo scortum.

Genius.

NAtali die celebrabatur & colebatur genius, vt ex illa Persiana cæsura, satyra 2. planū est, *Funde merum genio.* Colebatur autem à viris: hi enim genium habere censebantur, non à fœminis: deusq; natalis vocabatur: testimonio est Tibullianum illud lib. 4. eleg 5.

Natalis deus.

At tu natalis quoniam deus omnia sentis Annue.

Iam autem antè deum etiam naturæ vocatum fuisse obseruauimus, & in commentarios hos retulimus. Vt autem viri suo natali genium colebant, sic mulieres venerabantur Iunonem, quæ etiam Iuno natalis dicebatur, vt apud Tibullum eleg. sequenti,

Iuno natalis.

Natalis Iuno sanctos cape thuris aceruos.

Igitur, vt per genium virorū, sic per Iunonem mulierum iurabant. de viro Tibullus elegia 5. eiusdem libri sic scribit,

Perq; tuos oculos per geniumq; rogo.

de muliere idem lib. 2. eleg. 12.

Hæc per sancta tuæ Iunonis numina iuro.

Cùm autē ille politus suauisq; poeta, & quidam Phœbeus olor, lib. 4. eleg. 10. canit,

—pressumq; quasillo

Scortum, quam Serui filia Sulpitij:

Scortum pressum quasillo.

scortillum significat egenum, & se meretri-

cio quæstu malè tolerans, lanificioque miseram trahẽs vitam. quæ enim ad extremam redactæ erant paupertatem meretrices & mulieres, lanam demum faciebant, & illa se Minerua exhibebant. Sed & ibidem,

Sit tibi cura togæ potior,

de mœcha fœda & famosa adultera dicitur, vt apud Martialem lib. 2. epigr. 39.

Vis mage quæ meruit mittere, mitte togam.

in cuius epigrãmatis clausula *ne credam*, quàm *nec credam*, malim. Ille autem poeta, in quo sincerus esse videtur & ingenuus Latini sermonis sapor, nullo peregrino vitiatus succo, more tamen rituque Græcorum duas negationes vnius vice quibusdam videtur posuisse, lib. 4. eleg. 7. ita scribens,

Non ego signatis quicquam mandare tabellis,
Ne legat id nemo, quam meus ante, velim.

vt sit, ne legat id quisquam: poterit tamen exponi, vt legat id aliquis, antequã meus. In eodem porrò poeta eleg. 3. eiusdem libri legendum crediderim,

Nunc sine me sit nulla Venus, sed lege Dianæ:

hoc sensu, Nunc quia absum, nec tecũ venor, nulla tecum puella sit: sed lege castæ Dianæ castus in siluis agites atque veneris. Hæc veluti ramenta pluma leuiora puluisculi more conuerrimus ex illo nitidissimo poeta, quę si quis non probat, reuerrat, vt parasitus Plautinus in Sticho dicit.

CAPVT XX.

Lua mater, Mineruium, Liuius emendatur.

Romanorum erat consuetudo arma de hostibus capta interdum cremare Vulcano, aut Marti, aut Mineruæ, idque ab Imperatoribus factum reperimus non raro. Sed libro etiam 45. Lunæ matri id factum scribit Liuius, vt cùm in superioribus numinibus constet rei causa, hic vacillet & tituber, certè non appareat. quid enim attinet arma in honorem Lunæ comburi? Ego istam lunã capite foras pręcipitem agendam puto, & in hos penates reuocandam Luam matrem, vt & lib. 8. scribitur, *Armorum vis magna tũ inter cæsa corpora hostium tum in castris inuenta est. Ea Luæ matri dare se Consul dixit.* ea dea nomen à luendo expiandoque sortita videtur esse, & præfuisse lustrationibus & lustris. post cædem autem hostium & bellum opus purgamentis & piaculis est. Eodem verò 45. lib. cùm scribit, *In oppido Mineruio duas portas & muri aliquantum de cœlo tactum*: partem quandam Romæ mihi videtur intelligere, in qua templum Mineruæ erat, quod Mineruium dicebatur, vt Dianium. Varro libro 4. de lingua Latina, *Ceroliensis quarticeps circa Mineruium.* sed & Athenas in Italia collocat quasdam Stephanus, quod vocabulum Latinis auribus Mineruium explicat. Erat & in Campania Athenæũ promontorium Mineruæ sacrum, ad verbum Mineruium: cum templo autẽ aliquid etiam oppidi erat: non enim sine tectis aliis solum desertumque, vt opinor, Mineruæ delubrum procul ab hominum cœtu exulabat. de his igitur Mineruiis melius fuerit intelligere. & quia, vt nostrum seculum corruptum est, sic quoque eadem in libros passim peruasit corruptela, censoria notatione indiget & virgula. In eo igitur libro cùm legitur, *pecuniam illum dare non potuisse, militem honorem non posse*: illud posterius, *non*, quod in primis editionibus nõ extat, fugandum est, & *honorem dare posse* scribendum. qui autem potest honorem dare, penes eum etiam potestas est non dandi. Intelligat igitur Paulus, qui se negat habuisse potestatẽ dandæ pecuniæ, militem habere potestatem mandandi suffragio triumphi, quem non deferet malè merito. iste sensus & historico dignior est, & argutior, & acrior. Nihilo secius & illud subscriptionem notæ censoriæ meretur, *Omnes illas victimas quas traducendas in triumpho vindicauit.* si *in triumphum dicauit* scribatur, & sententiæ satisfiet, & ingenua quædam liberalisque antiquitatis indoles apparebit. Etiam animaduersione indiget illud, *ego qui de illo triumphaui, ab altero funere filij curru ex capitolio ad alterum propè iam expirantem veni.* igitur scribo, *filij in currum*: & distinguo sic, Antequã currum triumphalem ascenderet, alterum se amisisse è liberis dicit, alterũ acto iam triumpho, quod consonat historiæ. Illud etiam quiddam habet, quod tanquam tribu mouendum est, *Pullo amictus ille Perseus ingressus est castra.* in cuius locum & tribum inducendum *villo*: vt sit, pullo amictus villo. Quòd si quis filo malit, litigantem me non habebit: alterum tamen magis probantem: sed omnium tamen maximè, *pullo amiculo Perseus*. Has ex illo Liuij libro obseruatiunculas colligebamus, iuuentutis studiis potius quàm nostris sedulò inseruientes.

Liuius emedatur.

Lua mater.

Mineruium.

CAPVT XXI.

Censui censendo, gratiosa missio, auocare concionem, tabularium, adiectiones familiarum & locorum: apud Liuium lib. 43.

Mirum fortasse videri potest, cur Liuius scribat 43. libro, Furium & Martienum alterum Præneste, alterum Tibur exulatum abiisse. id enim est propemodum

Exquilias à feruenti migrare Suburra,

vt cum Satyrico loquar. sed enim vrbes erant aliquot Latinorum, in quas exilij causa solum vertere ius erat iam inde ab vltima propè antiquitate, in quibus hæ duæ numerabantur, qđ Halicarnasseus declarat. Sed & ex eodẽ Liuij libro quædam alia notare non ab re fuerit, vt quod è vestigio sequitur, compellare pro accusare poni solere à bonis scriptoribus: verba Liuij sunt, *fama erat prohiberi à patronis nobiles ac potentes compellare.* cuius quidem notionis verbi multa apud reliquos extant exempla, quæ rescribere longum esset. Qui ex iis mulieribus suscepti essent

Compellare.

pti essent, quibuscum ius connubij non esset, seruorum in numero fuisse videntur: quidam Latinę conditionis fuisse credunt, quod eo Liuij quem proferam loco probare conantur. sed aut nihil video omnino, aut seruos esse Liuius ostendit: eius verba sunt, *Ex militibus Romanis & ex Hispanis mulieribus, cũ quibus connubium non esset, natos se memorantes supra quatuor millia hominum orabant, vt sibi oppidum, in quo habitarent, daretur: Senatus decreuit, vt nomina sua apud L. Canuleium profiterentur: eumq́; si quos manumisisset, eos Carteiam ad Oceanum deduci placere.* ecce Liuius manumitti eos senatui placuisse scribit, quo significat, ingenuos non fuisse. sed & eam coloniam Latinorum fuisse libertinorumque appellatam esse scribit: quæ firmissima sunt nostræ sententiæ adiuméta.

Sors cernit.

Sors cernere dicitur, cùm eius aleæ aliquid permittitur, vt id disceptet, vt euentus sit, quem diiudicauerit: Liuius eodem libro, *priusquam id sors cerneret, in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in vtramque prouinciam, quod res desideraret, supplementi, decerni.*

Cēsui censendo.

Legem censui censendo dicere, pro censui agendo æstimandisque ciuium fortunis & facultatibus, vetere dicendi formula vsurpauit Liuius his verbis, *Legem censui censendo dicturos esse vt præter commune omnium ciuium iusiurandum hæc adiurarent.* id est, hæc iurarent, aut præterea iurarent: id enim est adiurare: Cicero pro Flacco, *Illud quæro sint'ne ista prædia censui censendo?*

Gratiosa missio.

Gratiosa missio præter causariam & ignominiosam & honestam confectis stipendiis, est apud Liuium quæ per ambitionem & gratiam impetrata est: sic enim scribit, *Et quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset.*

Auocare concionē.

Auocare concionem est concionem à magistratu, qui eam aduocauit, abducere: quod, vt apud Gellium est lib. 13. cap. 14. ius erat aliquibus magistratibus facere: sed à tribuno auocare, vt ex Liuio auguramur, nefas. sic enim dicit, *Eo facto auocatam à se concionem tribunus questus.* Tribunus non tantùm mulctam irrogat, sed etiam crimen iudicat, cùm quem de crimine condemnat: qua de re apud populum pòst certabatur ex prouocatione: Liuius, *Et vtrique censori perduellionem se iudicare.* proinde Cicero scripsit lib. 2. de Legibus, *Cùm magistratus irrogaßit iudicaßit've.*

Tabularium.

Tabularium locus erat Romæ refertus omnibus instrumentis, tabulis, literisq́; publicis, in quibus omnia pascua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates, redemptionesque publicanorum perscripta erant. erat autem in atrio Libertatis: Liuius, *censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis clausoq́; tabulario & dimissis seruis publicis, negarũt se prius quicquam negotij publici gesturos, quàm iudicium populi de se factum esset.* De eo Maro lib. 2. Georgic. sic scripsit,

Insanumq́; forum & populi tabularia vidit.

Adiectiones familiarum locorum.

Certus videtur in coloniis fuisse familiarum numerus, cui iniussu senatus adiicere non licebat: Tacitus, *Emeritensibus familiarum adiectiones.* quem in sensum esse Taciti verba accipienda, quæ tamen nonnullos in errorem induxerũt, ostendit Liuius, sic scribens: *Postulantibus à senatu Aquileiensium legatis, vt numerum colonorum augeret, M. & D. familiæ ex S.C. scriptæ.* Sic etiam adiectione locorum in quadam inscriptione legitur, TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EARVM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

CAPVT XII.

Patagus, passer marinus, vola curriculo, iniicere terram, simulatrices, offerumenta, ora, occentaßit, præsentanea porca.

Patagus.

Legimus in Festi commentariis libro 14. patagum morbi genus esse, neque præterea quicquam reperimus: quod enim morbi genus sit, nobis cogitandum reliquit vel ipse, vel eius abbreuiator. ferè crediderim morbum esse vitis qui πάτταγος apud Theophrastum scribitur: eius verba sunt, κατά πορ ἔνιοι καλοῦσι πάτταγον ἀυλαβόμενοι: vbi Theodorus πάσσαλον legisse videtur, cùm paxillum interpretetur. ac videtur hoc morbi genus esse, cùm sauciatur ligone in ablaqueatione, vt sit patagus plaga & percussio.

Passer marinus.

In eodem Festi commentario passerem marinum legimus esse struthiocamelũ, qui cùm ita volare soleat vt à terra se nõ tollat, sed alarum passis velis vnà currens remiget: idcircò Plautus in Persa, Sc. Satin' hæc tibi. scripsit,

Vola curriculo.

Vola curriculo: istud marinus passer in circo solet.

Marinus autem vocatur passer, vt reor, quòd ex Africa in Italiam mari adueheretur.

Terram iniicere.

Eodem libro præcidaneam porcam dicit esse Festus, quę immolabatur ab eo, qui mortuo iussa non fecisset, id est, glebam non obiecisset: hoc intelligo de genere sepulturę, quod per iniectionem glebæ fiebat: quod genus sepulturæ omnium infimum erat, vsurpabaturque cùm quis in cadauer insepultum inciderat. nam insepultum relinquere nefas habebatur, quod porca expiandum esset, id est piacularibus sacris soluendum: Horatius lib. 1. ode 28.

—licebit Iniecto ter puluere curras.

Ibidem inexpiabilem penè fraudem fuisse id non facere ostendit,

Negligis immeritis nocituram
Post modò te natis fraudem committere: forsan
Debita iura vicesq́; superbæ
Te maneant ipsum, precibus non linquar inultis,
Teq́; piacula nulla resoluent.

Atque eadem erat Græcis opinio, & pulueris iniiciendi religio: Sophocles,

Λεπτὴ ἢ ἄγος φεύγοντος, ὡς ἐπῆν κόνις.

Hanc saltem sepulturam postulat ab Ænea naufragus Palinurus, cùm ait Æneid. 6. *Aut tu mihi terram Inijce.* Sic etiã apud Halicarnasseum lib. 3. metu piaculi à populo sepelitur Horatia, ἀλλὰ οἱ παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχειρίσθη χωρίῳ, λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν, ἐκώσαν ὡς πτῶμα ἔρημον κηδομένων. Iam hîc non omittam monere, quod C. V. Petro Fabro Regis Consiliario acceptum fero,

cùm

cùm in Festo ipsiusq; breuiario omnis hostia, quæ vel frugũ causa, vel mortui, cui iusta quis non fecisset, immolatur præcidanea vocetur: à Mario Victorino culpari, qui eam ita appellarit, cùm præcidariam dici debere pronunciet, dicatque à præsentanea differre, quæ præsente mortuo, quem conditurí sunt, immoletur. Ergo auctore Fabro in Festo, vbi scribitur mutilatè, *presau ... porca dicitur, vt ait, Veranius*, non dubitandum quin legendum sit *præsentanea porca.* adiicitur enim *quòd pars quædam eius sacrificij fit in conspectu mortui.* Eodem in commentario quod legimus, *pedibus obsidum*, improbæ pecuniæ est & subæratæ, cùm *obsitum* legendum sit pro pedicoso. sed & in proximo Lucilij versu scribendum coniicio,

Præsentanea porca

Obtuso ore pugil piscimensisq; resesq;.

Simulatrices.

ScribitFestus, simulatrices esse mulieres sagas & expiatrices, vel sacerdotes quę expiare sunt solitæ, quod verbũ putem ex eo natum, quòd in sacris multa simularetur, & simulata pro veris haberentur, vt apud Maronem 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Alioqui mulieres rebus diuinis deditæ simulatrices dicebantur, sed & simpulatrices. In censoria lege sartorum tectorum scribebatur, *Porticum sartam habeto, prodito*: quod est, habeto & porrò aliis redemptoribus dato. hoc ideò retuli, quòd mendosum in Festo sit, & obscurum. Plorare apud priscos etiam erat, quiritatu & ploratu auxilium petere, & appellare clamoreque: Festus, *si parentem puer verbaßit, ast ollus plorasit parentes, Diuis parentum sacer esto*: sic ferè corrigendum Festum crediderim, in quo *verberit* nõ credo rectè legi: aut potius verberit, erit verberet, vt alio loco vindicit, vindicet. Dignum obseruatu est, cùm Festus palilia dici rectè iudicet, Mario Victorino parilia placere, palilia displicere: sic enim scribit, *Parilia dicuntur non palilia, non à Pale dea, sed quòd eo tempore omnia sata arboresq; & herbæ parturiant pariantq;.* Athenæus quoque lib. 8. parilia nominat, quæ sua dicit ætate Romana vocata, condito vrbis genio & Fortunæ templo. τὰ, inquit, παρίλια πάλαι μὲν καλούμενα, νῦν δὲ ῥωμαῖα. In Festo autem pararium æs à paribus, id est, duobus equis nomen habuisse arbitror. Iurisdictio prætoris olim in possessione danda, adimenda, recuperanda, retinenda posita fuit, non dominio & iure rei tradendo: id enim ad legitimas pertinebat actiones non prætorias. indicant id verba Festi quæ subscribam, *Itaque in legitimis actionibus nemo ex ijs poßeßionem suam vocare aud et: sed ad interdictum venit, vt prætorijs verbis vtatur, Vti nunc poßidetis eum fundum quo de agitur, quod nec vi, nec clàm, nec precario alter ab altero poßidetis, ita poßideatis: aduersus ea vim fieri veto.* Penatores, inquit Festus, *sunt apud Catonem, qui penus gestant.* hac Catonis auctoritate adducti quidam opinatoros in codice Iustiniani in penatores mutandos censent: nos cùm id extra cancellos nostros sit, pedẽ referemus, & iurisconsultis sua relinquemus, eorumque iudicio stabimus. tantùm dicemus in antiquo vocabulario reperisse nos, opinatores esse æstimatores, vel militares. Procos Seruius Tullius in descriptione classium quã fecit, perquã antiquè vocauit patricios vel proceres: ne id quidẽ mendo vacat, quæ mihi causa adscribendi fuit. *Offerumenta sunt*, inquit Festus, *quæ offeruntur*: id ego de iis accipiendũ putauerim, quę in sacris offerebantur: vnde vt suspicor natus est elegans Plauti iocus in Rudente, Sc. Exi è phano.

Offerumenta.

Ni offerumentas habes plures in tergo tuo.

vbi offerumentas vibices plagarum tergo oblatarum perquam ilocaliter appellat. Offucare idem Festus explicat aquam in fauces ad bibendum dare, & hinc putant infucare esse apud Plautum in Cistellaria, Sc. 1. vinum aqua diluere, cùm etiã aqua eius color infucetur: atque *id merum infucabat*, quàm *infuscabat* malunt, cùm infuscare verius putem, quòd cùm generosi vini nigrior sit color, dilutior mixta aqua fusciorque reddatur. Occasus occasio veteribus fuit, vt Ennius apud Festum libro decimo tertio de Coclite,

Hic datus est occasus, Horatius inclutus saltu.

Qui de cœlo tactus erat, Romanorum religione non cremabatur, sed sepeliebatur, Plinio libro 2. cap. 54. auctore, cuius verba sunt, *hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradidit.* leges tamen Numæ ne sepeliri quidem volebant, cùm iusta fieri fulminatis nollent: eas proferam ex libro decimotertio Festi, *Si hominẽ fulminibus occisit, ne supra genua tollito.* huius legis hãc esse sententiam existimo, vt si quis Iouis fulmine sit exanimatus, ne ad sepulturam tollatur. Iterum, *homo si fulmine occisus est, ei iusta nulla fieri oportet.* Occentassit pro conuitium fecerit veteres dicebant, inquit Festus: hinc illa xij. tabul. lex, *si quis occentaßit, siuẽ carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri precaretur.* Ora non solùm extremas partes significat, sed etiã primas: Cecilius apud Festum lib. 13.

Occentassit.

Ora.

Oram reperire nullam quam expediam queo.

Proinde Maroni tota regio est, vt cùm scribit libro 9. Æneid.

Et mecum ingentes oras euoluite belli.

Et ante eum Ennio,

Quis potis ingentes oras euoluere belli.

Bellè enim totum campum & regionem spatiumque intelligunt, id est, bellum ipsum per circumlocutionem: quidam tamen principium accipiunt. In opimis spoliis quæ ab Ope dicuntur, in Festo non leuis residet error, cùm scribitur, *Opem cognominatam esse constituit*: vbi piaculum non, vt opinor, commiserit, qui consiuam scripserit, quod Opis cognomen fuisse legimus. sed quæ de opimis spoliis scribit, è re fuerit cum Plutarcho conferre, quod & nos aliquando faciemus.

LIBRI DECIMISEXTI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

CAPVT I.

Mutitare, manuarium, subidus, insubidus.

VT veteris monetæ pretium & æstimatio à nobis plerunque ignoratur, ita & priscorum verborum aut rarorum significatio, quę tamen quia in scriptoribus occurrunt, etsi rarò parceque vsurpata, declaranda sunt, vt leuetur aliorum labor. tria aut quatuor eius generis apud Gellium explicabo. Is ergo lib.18.cap.2.ita scribit, *Quam ob causam patricij Megalensibus mutitare soliti sunt, plebs Cerealibus?* Ego hîc mutitare interpretor, mutuò vicissimq; conuiuia inter se exercere quasi mutuitare, quòd tanquã mutuarent alij aliis conuiuia, quando qui dederãt vicissim etiam accipiebant: vel potius, tanquam dapes & epulas commutare vicissim. Id etsi suprà attigimus, tamen iterandum ob raritatẽ putauimus. Capite 13. eiusd. lib. ait, *Hoc ære collecto quasi manuario cœnula curabatur omnibus*: est manuarium æs, qđ in manibus & vsu habetur, vt monetariũ. sed cùm, vt aliquando à me probatum est scriptorum exemplis, in aleæ lusu manus dicantur, ipsę ludendi vices, haud equidem dubitẽ, quin manuarium dicatur, vel manuarium æs, quod quis in alea lucratur: ac vocabulo inde translato Gelliũ esse vsum, hæc fides sit, quòd ab alea caput exorditur his verbis, *Saturnalibus Athenis alea quadam festiua & honesta lusitabamus*. *Sic tacitus, subidus, duplo ideò pereo.* illud *subidus* nõ est notionis vulgaris: mihi quidem à sue deduci videtur, vt turpis sit, & sui similis & ineptus. Ego tacitus, inquit, & mutus vt sus adsto, neq; explico quid me vrat, quidq; à te poscam, ita duplo pereo. In eadem notione & insubidus vsurpatur apud eundem, particula *in* non inficiante, sed potius augente. Locum autem eò libentius adscribam, quòd eo vocabulo velut molesto offensi emendatores substituêre vicariam operam *insipidius*. *Verte enim*, inquit lib.13. capite 19. *& muta, vt vrbes dicas, insubidius nescio quid facies & pinguius*. Iterum libro 12. capite 2. *hæc tamen inepti & insubidi hominis ioca non præteribo*. Ista nos verba damus iuuentuti: quidni enim verum loquamur? nam horum verborum interpretatione hactenus profecimus, vt neque penum, neq; pectus, neq; loculos instruxerimus, sed verba tantùm contulerimus. Atq; hæc tota opera, vt ne qd dissimulemus, verbosa est.

Mutitare — *Manuarium.* — *Subidus.* — *Insubidus*

CAPVT II.

Assiduus labor apud Martialem, molles honores, sidereus colossus, pressura croci, dorica venabula.

NOdosus est iste grammaticis versus Martialis epigram. 1. quem prima specie quis enodem, vt ita dicam, crederet,

Assiduus iactet nec Babylona labor.

Ego, vt adhuc feci, nec reprehendendis aliorum sententiis me venditare decreui, nec immanem aggerare capitum molem ambitiosa ostentatione eruditionis, commemorandis omnium sententiis. Ego igitur existimo dici, non esse tanto labore tamq; impensè laudandam Babylonem, vt perpetuò in laudatorum ore versetur. is enim est assiduus labor, cũ assiduè laudatur Babylon. Illud quoq; quod euestigiò sequitur.

Assiduus labor.

Nec triuiæ templo molles laudentur honores:

non puto exquisitiùs & ingeniosiùs explicandum, quàm vt intelligamus ex eleganti illa & molli & egregia & honesta ionica structura nõ esse tantopere efferendum templum Ephesiæ Dianæ. At verò sidereus colossus epigr. 2. ex eo dicitur, quòd & colossus erat dicatus Soli, & radiatus erat. nam & colossum Romanũ à Nerone factum venerationi Solis consecratum fuisse Plin. lib. 34. cap. 7. dicit: atq; is radiatus erat: Epigr. 58. lib. 1.

Molles honores. — *Sidereus colossus.*

Nec te detineat miri radiata colossi,

Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.

Epig. 3. *Et Cilices nimbis hîc maduêre suis*, est, croci perfusi sunt vnguẽto, imbris ritu eos aspergine madefaciente quadam expressa machinatione & arte. nam Lucan. lib. 9. scribit,

Vtq; solet pariter totis effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Pressura autẽ croci succus est ex croco expressus, vnguentumq; è croco. Epigr. 23.

Pressura croci.

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu:

intelligo Laconica. iuuentus enim Laconum montes venatu assiduè lustrabat, venabula gerens.

Dorica venabula

rens. nemo autem ignorat eos Dorici generis fuisse, vel potius à Doride, in qua est Pindus mons optimæ ferax materiæ ad hastilia, vnde sunt Dorica vocata venabula. Certè Dorica etiam erat armatura certi cuiusdam suique generis, vt ab Hesychio refertur, & Doricum pro Græco audiri potest. Ibidem,

Ille tulit, inquit, geminos facili ceruice iuuencos.

ab eo dicit duos esse tauros in arena interfectos: sed vel iocosè, Facilè tulit hoc præmiũ cæsorum duorũ iuuencorum, neq; eo ceruix eius laborauit facili nisu portantis: vel sine ioco, Facilè sustulit & interfecit boues, eorum ceruice ad conficiendum minimè dura & repugnãte, sed facile venabulorũ ferro violata: quam quidem posteriorem sententiam veriorem puto, nihil tamẽ vetat diuersos sensus scribere, quorum intelligentiæ verba repugnare nõ videantur. nam quin prior verbis poetæ egregiè significetur, nemo nisi pertinax inficiari potest. nos tamẽ secundùm posteriorem sensum sententiam dicimus, & ita poetã intellexisse non dubitamus. Simile est illud Lucretianũ lib. 6.

Præcipitesq; cadunt molli ceruice profusæ.

CAPVT III.

Lycurgei, Arpinates aquæ, refractariolus, tocullio, phocis curiana.

Lycurgei

MVlta sunt quæ verborum ambiguitate duplicem capiunt sensum: sed tamen ea in iis significatio accipienda est, quæ ad intelligendum potior, vt in illo M. Tullij ad Atticum loco, lib. 1. epist. 9. *nosmet ipsi, qui Lycurgei à principio fuissemus quotidie demitigamur*: nõ constat satis vtrum à Lycurgo legislatore an ab oratore, qui & Lycurgus vocatus est, Lycurgeum se fuisse dicat: sed cùm se acrem & asperũ in Clodium fuisse declarare videatur, facile mihi persuadeo, vt à Lycurgo oratore, qui orator fuit vehemens & acerbus, adiectio illa deriuata videatur. de Lycurgo Cicero in Bruto, *accusationem factitauit vt Athenis Lycurgus*. Sed profectò necesse est ex iis epistolis hanc fiscellam detexamus. quæ sunt igitur immortuæ reliquię, cùm epistola sequenti scribit? *immortuis reliquijs coniurationis*. an in vrbe mortuę, vt de Lentulo & Cethego & aliis intelligamus, de quibus sumit supplicium? & non putem: sed potius cùm oppressa fuisset coniuratio consilio & virtute Ciceronis, reliquias tamen eius etiamnum quasdam in vrbe superstites fuisse existimo, neque dum mortuas.

Venditare.

Tusculanum autem venditat ibidem est, vendere cupit. desiderandi enim verbum est, vt apud Plautum in Mercat. Sc. 1.

Parcerent mutuitanti credere,

id est mutuari cupienti, vt vir & probus & doctus animaduertit Ioachimus Camerarius. In illa altercatione autem proterua & petulanti epist. 10. cùm dicitur, *Narra inquam patrono tuo, qui Arpinates aquas concupiuit*: patronum malim intelligere Crassum, qui Clodium de polluta religione reum defenderat, quàm Clodiam: nec Arpinates aquas Ciceronem crediderim, cuius nuptias Clodia petiuerit, verùm Marij aliquod prędium arpinas, quod concupiuerit in Syllana proscriptione Crassus, nec obtinuerit tamen, in quo aquæ vel calidæ vel frigidæ saltem erant Fibreni, vt non debeat mirum videri Clodio ad Baias & calidas aquas hominem arpinatem fuisse, cùm aquę etiam Arpini essent, vt patronus Clodij, qui eas concupierat, sciebat, Clodius ignorabat, qui marinas solas aquas vt Baianas & Puteolanas nouerat. Sunt qui marinas Marianas explicant, referuntque ad fundum, quem Marius habuit ad Misenum: sed tũ Arpinates aquæ dici nõ possent, sed Arpinatis: ac tum argutissimus quoque sensus esset.

Arpinates aquæ.

Refractariolus.

Refractariolum autem lib. 2. epist. 1. iudiciale dicendi genus appellat, velut αὐχηλαθὲν vel ἀνταυχηλαθὲν, quòd in genere iudiciali aduersarij contumaciter repugnent: nec solùm in perpetuis orationibus, quæ alter dixerit refringunt in aduersarium & reiiciunt, sed etiam in altercationibus multò apertius.

Tocullio.

At verò, *non habebam te in tocullionibus*, est, non numerabam te in minutis fœneratoribus. nam à τόκος per diminutionem fit τοκύλλιον, vnde & τοκυλλίων diminutiuum fœneratoris, id est fœneratorculus, vt à σκίπαρνον fit apud Plautum σκιπαρνίων, à παλαίστρα παλαιστρίων. Illud autem epist. 16. eiusdem libri est obscurissimum, *Iacet enim ille sic, vt Phocis curiana stare videatur*: nec videtur velle Curium ariolari & diuinare sibique honores polliceri, vt quis eam suspicetur sentẽtiam ex oraculo Apollinis quod in Phocide erat. Credibilius est, cùm Phocidem Græcam Philippus Macedo euerterit vrbibus deletis & in pagos redactis, dici Phocidem Curianam Curium aleatorem fortunis euersum, qui tamen comparatione Pompeij stare videretur. Nunc quidem nihil in mentem mihi venit quod accommodatius ad eius loci sentẽtiam putem.

Phocis Curiana.

CAPVT IIII.

Dij patrij, ad nationes, pteron.

Dij patrij.

DII patrij sunt & qui Græcè θεοὶ πάτριοι vocantur, qui in patria colũtur nostrà: sunt & πατρῷοι qui à patribus nostris culti sunt, quorumque per manus à patribus religionem accepimus. Cùm à Marone lib. 2. scribitur,

Dij patrij seruate domum:

posteriore sensu intelligeret Xenophon, qui de Ænea ita scribit, αἰνείας δὲ σώσας τοὺς πατρῴους καὶ μητρῴους θεοὺς. Nec Higinius aliter apud Macrobium censet lib. 3. Saturnal. cap. 4. Tantum autem superfuit vel diligentiæ vel curę Græcis grammaticis, vt geminos angues, qui suis voluminibus implicatum cũ liberis Laocoontem, q; hasta violasset equum durium, interfecerunt, conquisierint, & nominibus suis appellauerint Porcen & Chariboean, vt ab interprete Lycophronis relatum est. Igitur,

Ecce autem gemini à Tenedo,

cùm ibi à Marone dicitur, duo sunt illi angues intelligendi: de his & Tryphiodorus & paruæ Iliadis auctor scripserant, atque vt reor lib.2. Maro paruam Iliadem imitabatur, cuius auctorem Homerū sunt qui putent, sunt qui Leschen credant. De cōsilij autem sententia, ex vno lapide summi artifices Laocoontem & liberos eius draconumque mirabiles nexus fecêre, vt scribit Plinius. qui diligētissimi scriptoris locus monet me manumque propè inijcit, vt si possim ibidem sordes emaculem. nam lib.36.c.5. sic vitiosè scribitur, *In honore est & in templo illo Hercules*: ego, *inhonorus est nec in templo vllo*. nam in templo non esse ostendit, cùm eum humi stare ante aditum porticus scribit. Sed ante aditum porticus dicit agnationes, intelligentia vtrique difficili. ego *ad nationes sitæ* legendum puto: ac locum fuisse Romæ sic vocatum suspicor, vt &, ad malum punicum, apud Tranquillum in Domit. ca.1. mouet me idem Plinius paulò post scribens, *idem & à Coponio xiiij. nationes, quæ sunt circa Pompeium.* nam, vt conijcio, ob illas nationes quatuordecim, locus ad nationes dicebatur: & facilè fuit hiulca coniungere, & duo verba in vnum confundere. Quòd si quis coniecturæ subdiffidit, is sciat me ista in vetere exemplari disiuncta legisse in quo & erat, *Cingitur columnis xxxvj. pteron vocauere*: cùm duo hæc verba non otiosa desiderentur in editionibus. sequitur enim paulò post, *Nanque supra pteron*, vt iam pteron antecessisse videatur in Plinio, cùm describantur quæ supra ipsum sunt. In hoc igitur caput veluti stipem duo auctores contulêre.

Plinius emēdatur.

Ad nationes.

Pteron.

CAPVT V.

Iacula matura, Syrtes, Græca testa, & quædam in sæculari Horatij carmine explicata.

RECTE, inquit Lactantius, Flaccus tantam esse dixit innocentiæ vim, vt ad tutulam sui non egeat nec armis, nec viribus, quacumque iter fecerit, lib.1. od.22.

Integer vitæ scelerisq; purus,
Non eget mauris iaculis nec arcu.

Maura autem iacula dicit, quia Mauri optimi iaculatores erant, & his armis vtebantur: Herodianus li.3. συνῆσαν δὲ παιδεύοντες αὐτὸν παρθυαίων οἱ τοξικὴν ἀκριβοῦντες, καὶ μαυρουσίων οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι. Mauris autem etiam domo proficiscētibus iaculis opus erat, ob leones & feras quas Mauritania fert. Cæterum ibidem, cum ait Flaccus,

Maura iacula.

Siue peu Syrtes iter æstuosas,
Siue facturus per inhospitalem Caucasum:

Syrtes.

Syrtes intelligere non possum arenosos illos in Africo pelago maris tractus, vadis breuibus infestos nauigātibus: neque enim qui nauigat vel timet feras, vel arcu in eas aut iaculis indiget: & de itinere Flaccus loquitur, non nauigatione. sed tractum terræ illis finibus vicinum intelligo, qui etiam Syrtis nomine vocabatur: Lucanus li.9. *—nam littore sicco*

Quam pelago Syrtis violentius accipit Austrum,
Et terræ magis ille nocens.

Aestuosas igitur interpretor, non reciprocis & efferuescentib. vndis agitatas, sed feruidas & valde calidas. nam ille Africę tractus feruet & æstuat. Quinetiā arenosa illa Lybiæ spatia mediterranea Syrtes appellantur, non tātum littoralis ora: Prudentius in apoth.

Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

Mox ait se sine metu belluarum amores suos innocentia fretum cantaturum esse in locis & vastitatibus incultis plagarum, frigore & ardore inhabitabilium, si in his collocatus sit, quæ belluis abundant. nam ad septētrionem gryphes, alcæ, bisontes, bonasi feruntur esse: ad meridiem tigres, leones, panthehæ. Aduentitium huic capiti lucrū erit è superiore quodam cantico, in quo canit, *Græca quod ego ipse testa*. hîc ego testam dolium interpretor. nam dolia veterum fictilia erāt: vnde prouerbium, figlinam à dolio incipere. Grꝗcum dolium dicit Cumanum. nam & Cumanā patellam in Lemmatis memorat Martialis li.4. epigr.114.

Græca testa.

Hanc tibi Cumano rubicundam puluere testam,
Municipem misit casta Sibylla suam.

& Varro apud Nō. calices Cumanos. nam ait, *dolia atq; apothecas triclinares, melicas, calenas, obbas, & Cumanos calices.* Cumas autem oppidum Grꝗcum fuisse à Calcidensibus conditum, è Marone 6. Æn. scimus. Aut dolia Græca dicit quæ facta erant in regione Italiæ illa, quæ Græcia magna dicebatur. Sed & in illo tractu erant insula Pithecusa, quæ si credimus Plinio, à figlinis doliorum nomen inuenit. ita enim scribit li.3.c.6. *Aenaria ipsa à statione nauium Aeneæ Homero in carmine dicta: & Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (vt aliqui existimauere) sed à figlinis doliariorum.* Addam & supplementum è carmine seculari, quod exacto sæculo in honorem Apollinis & Dianæ cani solebat à pueris & puellis patrimis & matrimis, illis Apollinē, his Dianam laudantibus alternis, quòd tempora ducere videantur cùm Apollo annos metiatur, Diana menses lustret: quòd salubritatem & intemperiem, morbos & secundam valetudinem, vbertatem & famem, pestem & eius liberationem afferre putarentur: ac qui morbis interibant, eos veteres ab Apolline & Diana interfici credebant, viros ab Apolline, mulieres à Diana: Homerus,

Ἐλθὼν ἀργυρότοξος ἀπόλλων ἀρτέμιδι ξὺν
Οἷς ἀγανοῖς βελέεσσι κατέκταν,

sic periére Amphionis liberi, horum deorum sagittis confixi.

CAPVT VI.

Sub Antandro moliri classem, desertæ terræ, Aeneadas meo de nomine dico, stant manibus aræ, patriæ aræ.

OB copiam & cōmoditatem naualis materię ex Ida mōte Maro Æneā Antandri

Sub Antandro moliri classem

classem ædificasse scribit, ac eo certè in loco plerunq; naues fiebant: Xenophon 1. Hellen. ἐκέλευσε ναυπηγεῖσθαι τριήρεις ἐν Ἀντάνδρῳ. Iterum, καὶ ἄλλας ἐν Ἀντάνδρῳ ἐναυπηγεῖτο. Ex illius ergo loci opportunitate scripsit 3. Æneid.

—classemq; sub ipsa
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ.

Sed hanc ipsam Antandrum sequetur classis aliorum eiusdem libri locorum. Nam cur

Desertæ terræ. *—& desertas quærere terras,*

dixit Maro? Puto quòd vrbem esset Æneas conditurus: conditur autem in quibus locis antè non erat. sic loca illa sola sunt & deserta, quæ coloni condunt & frequentant: nisi quis explicet ex eo quod scribitur ab eodẽ poeta,

Hinc Dardanus ortus, Huc repetit. Ibidem,
Aeneadasq; meo nomen de nomine fingo.

Æneam vrbẽ ab Aenea fuisse conditã dicit l.1. Dionysius in Cherroneso Pallene, à qua Aeneadas dicit vocari Stephanus: ab eadẽ vrbe Aeneatas appellat Liuius & Dionysius. sed Aenos significari à Marone videtur, quæ vrbs Chersonesi erat, vt ait lib. 4. cap. 11. Plinius, cum Polydori tumulo.

Effigies sacræ diuûm Phrygijq; penates,
Quos mecum à Troia, medijsq; ex ignibus vrbis
Extuleram.

Deorum Patriorum secundùm quietem oblatam speciem Æneę in Italia narrat ex historia vetere Dionysius: vnde & occasio hîc Maroni fingendi fuit. nam etsi alio tempore & loco obseruatos Æneæ deos penates ait, tamen ex prisca historia hoc ipsum hausit.

Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras:

videntur veteres manibus honoratorum virorum aras esse soliti consecrare duas, cùm aliâs etiam manes in diuorum numerum semper referrent, vt hoc è loco patet: quod & in apotheosi facit Maro,

—en quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.

Stant manibus arę. *—stant, autem, manibus aræ*
Cæruleis mœstæ vittis atraq; cupresso,

cùm dixit: etiã duas saltẽ significauit, ideoque multitudinis numero locutus est: & 5. Æneid.

Ex quo relliquias diuiniq; ossa parentis
Condidimus terræ, mœstasq; sacrauimus aras.

Patrię arę. Ibid. *Excipit incautum patriasq; obtruncat ad aras.*

quas hîc appellet patrias aras, ambigitur. ego vt augeatur scelus sacrilegæ necis, dici puto eum interfectum esse ad publicam & patriam Delphorum aram Apollini cõsecratam, quod & ab Euripide scribitur in Andromacha. Non desunt tamen qui aram Achillis à Neoptolemo Apollini insultante consecratam patri intelligant. audiui & qui patrias Apollineas interpretaretur, non à Patris vrbe Achaiæ, vt Seruius exponit, sed è cognomine Apollinis qui πατρῷος à Græcis vocatur, vt refert in Atticis Pausanias: alij ad Apollinem cognomento Genitiuum, qui Deli colebatur, & eodem fortasse cognomine Delphis, referendum censent: aut si Delphis hoc cognomento non colebatur, fuisse tamen Apollinis hoc cognomẽ prędicãt. Genitor dicitur à Val. Flacco 5. Argo.

Phœbi genitoris ad aras, Ventum ait.

Athenis quoque, vt scribit Pollux, in Thesmothaetrũ probatione quærebatur, haberéntne Apollinem patrium & Iouem Herceum. alij quòd pater Apollo sit, vnde & à Marone hoc libro scriptum, *Da pater augurium.* Narycij autẽ non Naritij scribi debet, à Naryce Locridis vrbe. Ita collatitia quadã libri tertij Maronis stipe caput hoc emendicatum confecimus.

CAPVT VII.

Morbus sonticus, ludibrium Faunorum, Flaccus explicatus, taurus, perduellio, dia dearũ, rotunda, sirpi.

MORBVM sonticũ in xij. tab. interpretãtur eum qui noceat: sed Plinius eo nomine morbum comitalem intellexit, cùm ita scripsit de lapide gagate, lib. 16. c. 19. *deprehendit sonticum morbum.* Nam Dioscorides scripsit, ἴλιγγος ἐπιληπτικῶν. Idẽ Plinius quem Græci ἐφιάλτην & Latini incubum appellant, ludibria Faunorum vocauit, quòd Fauni veterum opinione dormientibus ista hominibus visa immittere crederentur. verba Plinij sunt l. 25. c. 4. *hæc medetur & Faunorũ in quiete ludibrijs*: quod Dioscorides scribit, καὶ πρὸς τοὺς ἐφιαλτῶν πνιγμούς. Li. 3. od. 30. cùm Flaccus scribit *—dum capitolium* Morbus sonticus. Ludibria Faunorũ.

Scandet cum tacita virgine pontifex:

opinor id ad sacra Idulia referendum. nam in arcem per sacram viam quotquot idibus sacerdotes ascendere solebant ad sacra facienda, vt à Varrone scribitur. Taurus pars est obscœna, vt apud Festum in solitauribus, *atq; harũm hostiarum omnium immolati sunt tauri, quæ pars cæditur in castratione.* inde lastauri dicti. Perduellio nihil aliud olim erat quàm cædes: postea immutata significatio est. nam cum Horatius perduellionis accusatus fuisse dicatur & condemnatus à scriptoribus Latinis, cædis & homicidij, id est, φόνου à Dionysio dicitur postulatus & iudicatus: & Festus eum parricidij accusatum dicit apud duumuiros fuisse. Vt ab Homero δῖα γυναικῶν, sic apud Fest. lib. 17. ab Ennio dictum est eius imitatione, Flaccus explicatus. Taurus. Perduellio.

Constitit inde loci propter sos dia dearum. Dia dearũ

Quæ turunda apud Catonem de re rust. c. 157. scribitur, vereor ne rotunda scribi debeat, vel rutunda, quando vtroque modo in vetustis reperimus libris. sic autem vocantur μαγδαλιαί. Suspicionem mouet Largus Scribonius, qui lib. de compos. medicament. cap. 201. ita scribit, *Emplastrum manibus subigetur, & redactum in rotundas ampliores, quas magdalidas dicunt, reponetur.* fortasse enim in Catone transpositæ sunt syllabæ, & è rutundis turundæ factæ. Olim in legibus quæ de venditione cauebant pro, *& tradito*, dicebatur *transq; dato*: quod lib. 17. apud Festum extat, quia tamen obscurum est, declarandum obiter putaui. Cur sirpos ænigmata Latini vocent adeo nescire multos Rotũda. Sirpi.

video,

video, vt ea de causa vocabulum subrogent, scruposque putent ænigmata dici debere: ego quòd multa è sirpo vitilia necterentur, vt tegetes, nodos ænigmatum sirpos dici suspicor. Serilia vetus poeta Pacuuius funes appellauit, veriloquiũ & notationem verbi Græci secutus. nam σπάρτα Grecè dicuntur à serendo: vnde & serilia, quòd canabi linoque fierent: quamuis de sparteis illud dixerit, *Nec vlla subscus cohibet compagem aluei: sed suta lino & sparties serilibus.* Habetis minutal magna varietate conditum, si forte ad gustum facere potest, quod promittere non ausim, boni consulturus si nauseam & fastidium effugero hominum malacia laborantium.

CAPVT VIII.

Rusceus, galbus, galbeus, galbinus, ampiruare, reluuia, reluere, excodicare.

EFFIGIES, inquit Festus lib. 16. in Capitolio ephebi erat rutrum tenentis, & more Græcorum arenas ruentis, exercitationis causa: vt opinor qui athletis adscripti erant, fodiebant arenam, & ruebant pala vel rutro, quod genus exercitationis attigit Theocritus Edyll. 4. sic scribens,

Κὤχετ' ἔχων σκαπάναντε καὶ εἴκατι τετόδε μᾶλα.

Rusceus. Rusceam faciẽ pro colore rusceo dixit apud Fest. Cato, qui è viridi rutilus est, aut flauus: *coronas aureas ruscea facie, galbeas lineas, pelles, redimicula.* legi & in antiquo lexico ruscum pro sordido, cui pro suo merito quisque fidem vel ad dat vel detrahat. Galbeus. Galbeum autẽ, vt & hoc interim addam, Festo ornamenti genus est. sed & eidem galbeæ, vt hîc, armillæ sunt, quibus etiã triumphantes vtebantur, atq; adeo milites donabantur virtutis ergô. galbeum Tranquillus in Galba, c. 3 remedia lana inuoluta interpretatur. vt autẽ suspicor, à colore nomen Galbus. habuêre galbeæ: nam galbus in Latinogręco lexico explicatur χλωρὸς id est viridis, pallidus, flauus: hinc galbula auis, quæ huius coloris erat: inde & galbanus color, & galbinus, vt Galbanus. apud Iuuenalem satyr. 2.

Et galbana rasa.

Vegetius in Veterinaria li. 3. ca. 2. florẽ eryngij ait esse galbinei coloris, quem herbarius eruditissimus mihi dixit esse coloris cærulei dilutioris & pallescentis. color galbinus dedecere viros censebatur, vt mollior & effœminatior: hinc galbini mores à Martiale li. 1. epigr. 64. dicuntur. Apud Iuuenalem galbana coloris explicant subalbidi & subrufi pellucentisque, de galbani flore. Quam omnib. in libris reduuiã appellari legimus, ipsa vocabuli origine adductus contra fidem librorũ omnium Reluuia. & famam, reluuiam libẽter appellarem, cùm præsertim à reluẽdo reluuia dicatur grammaticis auctoribus, cùm se cutis reluit, quod est, resoluit circa vngues. quare etsi improbũ est aduersus omnium librorum auctoritatẽ niti, tamen tenere me non potui, quin hoc adscriberem, quod ita accipi velim, vt à me affirmari hoc homines nõ putent, sed tantũ moneri. Lingua gallica vocabulũ habet piruetare, qđ veterem redolet originẽ. nam ampiruare pręsul Saliorum dicebatur cùm in saltatione motus edebat, girumque aut saltum dederat, cui mox alij, qui in choro erant, eodem gestu motus reddebant, quod redantruare dicebant: Ampiruare. hinc versus ille Lucillij apud Fest. lib. 16.

Præsul vt ampiruat, sic vulgus redantruat ipsum.

Lex xij. tabularũ extat eod. lib. apud Festum, quam sic legi debere cẽseo: est enim fœdè contaminata. *nam in secunda, inquit, tabula secunda lege scriptum est, quid horum verũ fuit iudici arbitróue reóue, eo die defensus esto: vel, si quid horum vnum.* Sciò hominibus elegãti doctrina perpolitis, *Si quid horum vitium fuit iudici, arbitróue, reóue, dies diffissus esto*, legendum videri: sed nondum illi me satis mouent. arbitror enim cùm in possessionẽ bonorum mitti soleret, si quis vadimonium non obijsset, nec defensus esset, legem cauisse eum defensum videri, si quid eorum, quæ enumerarat, vnum fuisset iudici arbitróue reóue. Versus est ex astraba Plauti,

Quasi tollenonem aut pilũ Græcũ reciproces plana via:

vbi pilum Græcum esse arbitror genus pili, quo in Græcia pinsebatur, quale fortasse ab Hesiodo describitur lib. 2. ἔργ.

ὄλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερόν τε τρίπηχυν.

quanquam illud Plauti pilum, vt tolleno, reciprocabatur: attollebatur enim altera parte depressum põdere aut viribus hominis, mox remissum deprimebatur, & fruges pinsebat, quod in loco plano fiebat. atq; vt tumultuaria est hæc opera, & immemor plerunque laboris exacti, fortasse hoc antè scripsimus: sed in eadem vestigia veluti per labyrinthum incedentes sępe reuertimur inobseruabili errore. Reluere Festo resoluere & est repignerare, Reluere. qua in significatione vsurpatum est à Cicerone in Salustium, vt in optimo codice legi, *Vnde tu, qui modò ne paternam quidem domum reluere potueris, repentè tãquam somnio beatus hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquasq; possessiones paraueris?* Excodicare à Festo vsurpatũ reperi pro Excodicare. eo quod est, siluis & codicibus locum liberare & purgare, qđ Galli exsertare vocant, cùm inquit, *siluester locus excodicatur:* quanquam in alia significatione à Palladio li. 2. tit. 1. ponitur.

CAPVT IX.

Iulææ voces, ilia ducere, Atyrus, Nanetes.

LActantius in carmine de phœnice, canoros huius auis modulos narrans, Iulæas appellat voces: vnde & cura grãmaticis quærendi, quæ sint Iulææ voces, nata: & cùm Iulũ Iulææ uoces. constet esse hymnum quendam, inde magno consensu esse voces Iulæas ab illo dictas adfirmãt. ego potius putem à quinquennali certamine Ioui Capitolino instituto, quod triplex erat, gymnicum, scenicum, musicum, vt Sue-

tonius scribit in Domitiano, cap. 4. Nam cùm ab imperatoribus committeretur, qui Iuli à poetis appellantur, vt à Valerio Flacco lib. 1.

—Phrygios prius indignatus Iulos:

Iulæas voces musicas & canoras crediderim, quales musicorum erant in certamine capitolino. sic Martialis Iuleã dixit oliuã, l. 9. epi. 36.

Cuius Iulææ capiti nascuntur oliuæ:

id est coronæ ab imperatore datæ.

Ilia ducere.

Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat:

vt de equis circensibus vel curulibus, à Flacco epist. 1. li. 1. dictum est, qui cùm pares non sunt septem circi spatijs, deficiunt exanimati, nec tãto cursui suppetit spiritus & anhelitus: equi autẽ vel suspiriosi, vel densioris spiritus, dum animam ducunt, ilia trahunt: atque ea potissimum parte sentitur, quàm liber & facilis cõmeet anhelitus. Lucanus lib. 4.

Pectora rauca gemũt, quæ creber anhelitus vrget,
Et defecta grauis longè trahit ilia pulsus.

Plinius in verbasco lib. 26. cap. 6. loquens de suspiriosis equis: *Tanta huic vis est, vt iumẽtis etiam non tussientibus modò, sed ilia quoque trahentibus auxiletur potu.* Papinius lib. 6. Thebaid. de equis curuli certamine fatigatis,

—nec iam integer illis
Impetus, & longi suspendunt ilia flatus.

id de ægris pecudib. etiã Maro dixit. 3. Georg.

—imaq; longo Ilia singultu tendunt.

Sed in porta canterius non cadet, nec hîc mihi erit huius viæ finis: peregrinabor longius, & euehar, nec in Lucanos tamen excurram, sed ad Lucanum veniam, meliorem vatem quàm vulgo fastidiosi & delicati existimant, quibus nisi quod gracile est & deductum, nihil placet: sanguinem, succum, lacertos & thoros quod habet, tumidum inflatum suffultumque calumniantur, quod non serpit generosèque attollitur, vt exaggeratum nimiumque odêre. is ergo lib. 1. ita scribit,

—tunc rura Nemetis
Qui tenet, & ripas Satyri, qua littore curuo.

Satyri huius fluuij Galliæ nusquam, quod equidem legerim, mentio est: & proinde meritò è Gallia fortasse expungetur: neque verò id religioni esse debet, cùm *ſ* litera extrita

Atyrus.

Atyri commodè legi posſit. Constat autem è Ptolemæo in Gallia nobilem huius nominis fluuium esse in Aquitania è Pyreneis montibus labentem, qui hodieque penè nomen antiquum retinet. Aturnus ab Ausonio appellatur in Mosella, *—Tarbellicus ibit Aturnus.*

Nanetes.

Quid quod, *qui rura* Nanetis, legendum etiam videtur, non *Nemetis*: Nemetes enim sunt Germaniç populi ad Rhenum: Nanetes in Gallia notissimi, qui ναμνῆται à Ptolemæo vocantur, in quo ναννῆται scribendum reor. nam etsi Vangiones postea nominat, hîc tamẽ Nanetas potius putẽ eũ scripsisse, quàm Nemetas. Nihilo secius esse puto corrigendã in Lucani illo versu eiusd. lib. *Et Biturix, lõgisq; leues Saxones in aruis*, vocem Saxones, & in Suesones notissimos Galliæ populos commutãdam. nulli enim in Gallia Saxones à veteribus memorantur, & codicum vetustorum vacillans incertaque scriptura, modò Axones, modò Saxones, modò etiam Leusones, modò Lausones, interdũ quoq; Suesones scribentium, ad audendũ temerarium facilè impellit, & Suesones inferendum.

CAPVT X.

Redit in rugas, hoc habet, auertentes dij, dij depellentes, ante cœnam, cœna, præminens, syrtes.

Redit in rugas.

IAM *decies redit in rugas*, apud Persium saty. 6. nisi memoria me frustratur, exponi solet, decies crumenam nõ explet, & eam adhuc rugosam necdum distentam relinquit. Ego tamen, vt hunc sensum insimulare ineptiarum non ausim, ita Iuuenalis explicationem opponere & obijcere ausim, qui cùm idem genus dicendi vsurpet, sententiam hanc exprimit, Etiam tanta summa non satiat, sed corrugat & iratum reddit adductumque vultum. sic autem saty. 14. scribit,

Hoc quoque si rugam trahit, extenditq; labellum.

Emensores sumus & errones, propeque fugitiui: neque retrahi è fuga possumus, quin huc & illuc cursitemus.

Hoc habet.

Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis,

inquit Maro 12. Æneid. illud *hoc habet*, è consuetudine vulgaris sermonis desumptũ, qua etiã summa interdum poemata condiuntur atque commendantur. simile est illud Terentij in Andria sc. 1. act. 1. *certè captus est, habet.* sic enim aliquẽ haud leuiter percussum dicere solemus. hoc imitatus est Prudẽtius in Psychomachia,

Hoc habet, exclamat victrix regina.

Dij auertentes, depellentes.

Dij auertentes sunt qui ἀποτρόπαιοι à Græcis vocantur, qui auertunt prodigia & portenta: dij depellẽtes etiam & auerrunci vocantur. Tarquinius Priscus in ostentario arborario apud Macrobium li. 3. Satur. ca. 20. *Arbores quæ inferûm deorum auertentiumq; sunt in tutela, eas infelices nominant, alternum sanguine infelicẽ.* veteres à sanguine & cruore abhorrebant, ita arborem cuius lignum cruentum videbatur, sanguine dixit infelicem: his autem arboribus infelicibus portenta & prodigia mala iubebant comburi: atque ita se ea procurare existimabãt.

Staticuli.

Apud Macrobium c. 14. eiusdem libri Cato scribit, *Descẽdit de canterio, inde staticulos dare, ridicularia fundere:* staticuli sunt saltationes statariæ quædã, non perinde motoriæ, quales erant in eo chori genere, quod στάσιμον à Græcis vocatur: vel staticuli à parte saltationis dicuntur, in qua statur. Nam etiam à saltationis spatijs, vt quidã censent, spatiatorem vocauit idem Cato Cęlium: sed satius sit cum Festo erratorem intelligere: quem eundem & fescenninũ à versibus fescennis obscœnæ lasciuię appellauit. In cœnarum cõuiuijs lautissimis primi ferculorum missus ante cœnã dicebãtur, q & iterabãtur interdũ:

Ante cœnã. Cœna.

secunda fercula, ipsumq; velut solidũ corpus

cœnæ

cœnæ, cœnæ: vt apud Macrob. cap. prçcedēti, *Ante cœnam echinos, ostreas crudas, quantum vellent:* deinde mox, *in cœna sumina, sinciput aprugnum.* A Iurisconsultis prærogare pro præerogare poni animaduerti, cùm antè expendere significat: quòd scilicet antè erogatur pecunia. sic in alijs solent Latini non rarò vocales coniungere, & in vnum confundere: vt in vocabulo præminens, pro præeminens: Prudentius hymno 11. Cathemer.

Prçminēs

Insignis ipse & præminens.

Syrtes. Syrtes non tantum mare breue & vadosum, arenisque & aggeribus infestum nauibus significant, vt in Africa, quod antè diximus: sed etiam squalentes & arenosos solitudinis tractus: quod similitudine quadam credo factum, cùm & Syrtes in Africa arenosæ essent, & arenosam latè longeque desertamque oram porrigerent: Prudentius in hymno 7. Cathemer. de Helia,

Spreuisse tradunt criminum frequentiam,
Casto fruentem syrtium silentio.

Vt à Lucretio lib. 1. scriptum est,

Non radij solis, non lucida tela dici:

Tela diei. vbi tela diei sunt, ipsius luminis radij, quos cœlum sol & stellæ huc eiaculantur: sic pro radijs solis spicula dixit non ineleganter Prudentius hymno 2. Cathemer.

Caligo terræ scinditur, Percussa solis spiculo.

Apollini quoque, qui sol est, arcum & sagittas gestamen tribuit antiquitas. Sic ex varijs velut tessellis, hoc emblema vermiculatum est: quæ malè consertæ speciem non arridendam, sed irridendam præbebunt, artificique non applausum, sed explosum parabunt.

CAPVT XI.

Nobis Aquilo ventus erit, ni, excepi tibi, insanit amorem, sitiens luna, sicca luna, pura frons, potens: apud Propertium lib. 2.

Nobis aquilo uentus erit.

HOC *merui spectare? dabis mihi perfida pœnas:*
Et nobis Aquilo Cinthia ventus erit.

cur obsecro lib. 2. eleg. 5. Aquilonis, & quam in sententiam mentionem fecit Propertius? Existimant poetam sibi augurari ventum propitium & secundum olim futurum: quod mihi non videtur, cùm obscurè amicç dissidium minetur, vt suspicor. Vt enim Aquilo mare turbat & vertit: sic nostra mens illo tanquam vēto procelloso inflata mutabitur & vertetur, aliamque inueniam quam amem. In eandem ferè sententiam eadem elegia dicit,

Non ita Carpathiæ variant aquilonibus vndæ,
Nec dubio nubes vertitur acta noto.

Elegia 7. eiusdem libri,

Ni. *Ni nos diuideret, quamuis diducere amantes*
Non queat inuitos Iuppiter ipse duos:

Ni pro ne posuit, vt Virgilius 3. Æn.

Lethi discrimine paruo Ni teneant cursus.

sunt etiam qui, *ne nos diuideret*, in Propertio legunt. Eleg. præcedenti,

Sic nobis qui nunc magnum speramus amantes:

Sic rectè. magnam enim spem sibi amantes proponere solent. Audiui tamen qui pugnarent esse legendum *magnum spiramus*, pro μέγα φρονοῦμεν. Græcanicas enim locutiones Propertium affectare dicebant, & Græca plerumque reddere, vt lib. 2. eleg. 27.

Excepi tibi.

Quæq; tibi excepi tum dea Leucothoe,

pro ἐδεξάμην & ἐξαίρετα ηὐξάμην. Et eleg. 35. eius. lib.

Insanit amorem.

Lynceus ipse meus seros insanit amores,

pro ἔρωτα νοσεῖ. & ibidem,

Ipse meas solus (quod nil est) æmulor vmbras,

pro ζηλοτυπῶ. nihil tamen esse causę puto cur speramus improbetur. Lib. 2. eleg. 17.

Barbarus excussis agitat vestigia lumbis.

hoc versu agitare vestigia, est vestigia agere & incedere. barbarum enim amore potitum & victorem incedere magnificè dicit. Elegia proxima,

Sitiens luna.

Nunc licet in triuiis sicca requiescere luna.

ea est quam sitientem Plinius li. 17. c. 9. vocat. *fimum*, inquit, *inijcere terræ plurimum refert Fauonio flante ac luna sitiente.* Iterum, *quocunque tempore fiat, curandum vt ab occasu æquinoctiali flante vēto fiat, luna decrescente ac sicca.* Elegia 23.

Pura frōs.

Siue vagi crines puris in frontibus errant.

hoc de puro discrimine est intelligendum, de quo alibi ex Ouidio dicimus, quod nihil attinet iterare, ne eandem cantilenam occinendo molesti odiosique simus, vt aliàs sæpe. Elegia 26.

At nullo dominæ teritur sub limine amor, qui
Restat, & immeritas sustinet aure minas,

Sublimen vno verbo pro fastu hîc multi accipiunt: duobus etiam verbis potest legi, Quanuis asperæ fores sint & limē durum, ad quod excubet exclusus amans, tamen eo non teritur amor, qui medullis penitus inhæsit, altèque descendit in venas. Elegia 27.

Nunc admirentur, quòd tam mihi pulchra puella
Seruat, & tota dicar in vrbe potens.

Potens.

Potens hîc, qui amore multum potest, vt qui amatur & potitur: vt apud Catullum in inferijs fratris, *sis in amore potens*, id est, in amore eueniat tibi, vt potiaris: vt eleg. 5.

Cinthia forma potens, Cinthia verba leuis,

excellens, præstansque forma, quæ ad amorem potest inducere. Eleg. 28.

—illa peræquè
Præ se formosis inuidiosa dea est.

Venus, inquit, omnibus puellis, quæ præ ea formosæ videntur, id est quæ sunt ea formosiores, infesta & iniqua est, & eo nomine malè audit, & in crimen vocatur, inuidiosaque est. vel inuidiosa, pro inuida vsurpatur, quod equidem verius putem.

CAPVT XII.

Ceratonia, Persea, costæ, & quædā in Plinio obseruata.

IVVAT interdum ea, quæ Latini scriptores è Græcis sumpsêre, ad originem suam

reuocare, & inde repetere. Nam & res tota liquidius cognoſcitur, & vitia quædam in ijs, quæ aliunde exſcripta ſunt, animaduertuntur, quæ è ſuo exemplari emendantur: velut in Plinio quod ſcribitur libro 13. capite 8. *ſimilis his ſiliqua, quam Iones ceraunian vocant:* è Theophraſto libro quarto hiſt. plant. capite ſecundo, ſcribo *ceroniam vocant*: Galenus etiam ceratoniam appellat. *Aegyptus*, inquit Plinius, *& perſicam arborem ſui generis habet.* Hæc à Theophraſto & Galeno perſea, non perſica appellatur, aliaque longè eſt à Perſica arbore: ſed id iuris ſibi fortaſſe permiſit, immutare vocabulum. *Huic*, inquit Plinius lib. 4. capite tertio, *pomum differens breuitate & mollicie*: In Theophraſto κοκκύμηλον, id eſt, prunum ſcribitur: in veteribus Plinij exemplaribus primũ, quod ad prunum quàm proximè accedit. lego igitur, *ſed vbi nux illi, huic prunum*: hoc ſenſu, vbi nux eſt amygdalæ, huic perſeæ, eſt prunum. *At è diuerſo*, inquit, *cuci in magno honore palmæ ſimilis*: in Theophraſto ſcribitur non cuci, ſed κνηκίφορον. Fuluum eius fructum dicit, quem Theophraſtus ἐπίξανθον: nomen enim fului variè vſurpari à Latinis obſeruare licet, quod interim monui. εὔστομον quod Theophraſtus dicit, conuertit ſucco ex auſtero dulci. *Lignum*, inquit, *intus grandis firmæq; duritiæ, ex quo velares detornant annullos*: ex Theophraſto legendum prima ſpecie videretur *lignum intus grande.* nam πυρῆνα μέγαν Theophraſtus ſcripſit: ſed ſic fortaſſe leuiter potuit iſta deflectere, eundem tamen ſenſum reddere: *grande* tamen prætulerim. annulos velares, annulos appellat, vnde vela cubilium pendent, vt & pandi reduciq; poſsint, curraci materia & perpolita: κρίκους εἰς τοὺς στρωματεῖς appellat Theophraſtus. *Ob id*, inquit, *vtiliſsima nauium coſtis*: Theophraſtus, χρῶνται πρὸς τὰ ἐγκοίλια αὐτῇ. Interiores in naui ventris partes, quæ latera fulciunt, & fundum intus firmant, vt ſtatumina, coſtas vocauit Plinius lib. 13. cap. 10. *Facies enim ſpinæ, folia habet, ceu pennas*: legit in Theophraſto πτεροῖς, cùm in eo ſcriptum extet πτερίσιν. i. filici, ſed πτερίδι dicendum videbatur: atque hoc in loco plus aliquanto Plinius conuertiſſe videretur, quàm hodie in Theophraſto inuenitur, & mutilum quis in eo eſſe putaret locum: ſed ſi quis diligenter ad viuum reſecet, & cum Plinio comparet ſequentia, etiam vberior Theophraſtus apparebit: niſi quod in Theophraſto ὕλημα non οἴδημα legendum crediderim, vt hoc interim moneam: etſi quantum poſſum operam do, ne monumenta Græca ambitioſè in hac commentatione attingam, quam dicatam auctoribus Latinis, non æquum acceſsionibus peregrinis & accerſitis locupletare, niſi cùm tanta propinquitas eſt rerum & ſcriptorum, vt hinc illuc tranſilire piaculum non eſſe videatur: quod & in præſentia accidit. quid igitur vetat etiam admonere in Theophraſto eodem in loco emendandum ἀφαυαινόμενα eſſe? folia enim tacta dicit protinus marceſſere & collabi, deinde reuiuiſcere: Plinius li. 4. cap. 3. cadere interpretatus eſt, poſtea renaſci, quaſi ex arbore cadant: quod non cenſeam Theophraſtum ſignificaſſe, cùm συμπίπτειν dixit.

Ceratonia

Perſea.

Annuli uelares

Coſtæ.

CAPVT XIII.

Bambatæ, Auſonij verſus, nutrire vinum, & quædam in Columella emendata.

IN aceti ſcillitici confectione lib. 12. cap. 34. iubet Columella decem bambatas in muſtum mitti: eo nomine intelliguntur ſcillæ quæ aliquo intinctu conditæ ſunt. Romani autem cùm Syracuſanorum ſermone hac in re, vt & in multis alijs, vterentur, potiùs bambatas, quàm bammatas nominant, quòd Siculi βάμβα pro βάμμα dicere ſolerent. id eo moneo ne quis verbum adulterinum putet. Verſus elegans ſurreptus eſt Auſonio ex epiſtola ad Theonem, in quo mentio eſt aceti ſcillitici, quem beneficio Ludouici Ruſardi viri doctiſsimi Auſonio reddam,

Scillitico decies ſi corpus verris aceto:
Anticipes viuum ſamij Lucomonis acumen.

Vbi ſi *vinum* legatur, vt in veteri Ruſardi libro, Anacreon ſignificari videbitur, qui cùm in Samo degeret, etſi inde oriundus non erat, ad carmen pangendum acuebat ſe meri potu, eum autem Sami degiſſe, amores Bathylli declarant: alij Pythagoram intelligunt. legitur etiam *Anticipeſq; tuo*: ſed & *bonum*, circumlocutione vinum adumbrante. Non tollo tamen *Anticyramq; bibas*, quod peruulgatum eſt. Cæterum mox in Columella legendum crediderim, *ſed muſtum deſpuna, vt limpidum ſit*: nam *de ſubmaſſa* monſtrum eſt in vltimas terras deportandum. Eleganter verò eodem libro cap. 30. Columella vinum medicamento curatum nutriri dicit hoc modo, *quanto maior æſtus erit, eo ſæpius conuenit vinum nutriri refrigerariq; & ventilari.* Iterum cap. 21. *atque ita poſtero die purgamus dolium & nutritum vinum operimus atque oblinimus. Ignis*, inquit eodem libro cap. 43. *in proximo decumano fiat, vt pix ferueat, in qua pediculi vuarum ſtatim demittatur.* vt in aſsignatione agrorum decumanus limes erat omnium maximus, ſic eadem metatione & deſcriptione in vitibus & agris cuiuſque, poſſeſsionibuſque maioribus limes currebat. Non dubitanter illud in eodem libro capite tertio corrigam, *promis quoque & cellariis aliquid attendentibus & metuentibus interuenire.* cui enim nõ primo ſtatim aſpectu occurrit appẽdentibus & metentibus à Columella ſcriptum fuiſſe? Lego & in 4. capite, *curam non defuiſſe Pœnis*: quod & in il libatis exẽplaribus meliориſq; notæ agnoſcimus. nec multò pòſt, *nec minus cellarij diligentiam præceptis ſuis inſtituere*: non vt reperio in omnibus codicibus, *diligentius.* Apparet veteres ad purificationem non quauis aqua contentos fuiſſe, ſed viuam & perennem & limpidam deſideraſſe, non deſidem, non ſtagnantem, non

Bambatę.

Verſus Auſonio redditus.

Nutrire uinum.

Columella emendata.

non stagnantem, non turbidam è lacuna: vt non temerè Virgilius dixerit 2 Æneid.

Flumen uiuum.

——Donec me flumine viuo Abluero.

Nam torrens aqua est, sed non viua, nec ad purificandum idonea: quod non in sacris tantum, sed etiam in penore tangendo obseruaûere, tanta castimonia veteres erant. verba sunt Columellæ eodem cap. *Quibus si fuerit operatus vel vir vel fœmina, debere eos flumine, vel perenni aqua priusquam penora contingant, ablui.* Quos, inquit cap. 44. *inscripsit nominibus coci & cetarij & salgamarij*: etsi non me fallit ad instruendas mensas artem cetarij pertinere, tamen haud equidem dubitem *cellarij* legere, cùm præsertim Matium scribat huius libri initio pistoris coci & cellarij diligentiam suis præceptis instituisse: hunc autem Matium crediderim amicum Iulij Cæsaris fuisse, ad quem extant quædam Ciceronis epistolæ. Isq; inquit cap. 45. *succus vocatus melimeli*: ego melomeli scribendum existimo, vt succi nomen sit è cotoneis malis & melle. nam melimela, quæ in malorum genere numerantur, nomenque ex eo sibi peperere, quòd melleum palato saporem præbeant, nihil ad melomeli pertinent, quod è cotonei succo & mellis sapore temperatum est. Hæc ego satis confusè redegi, vt quodque caput legebam enotans: ita perturbatio lectionis, ordinis perturbationem attulit.

CAPVT XIIII.

Quædam in Plinio emendata.

Plinius emẽdatur.

NIMIS patienter ineptias, sat scio, meas homines iamdudum ferunt: sed iacta alea est: & vbi impudentiæ repagula semel patefeceris, bene gnauiter impudentem esse oportet, & susceptam ad extremum perferre personam. Vt adhuc fecimus, in Plinio & alijs auctoribus audacter bacchabimur, & simili vecordia emẽdationum abutemur. quid enim attinet quicquam dissimulare? Sic igitur locum Plinij lib. 17. cap. 2 interpungo, *Qua propter ijsdem imbribus quædam lædi videas, alia iuuari, & in eodem genere, sicut in piris, alio die hiberna quærunt pluuias, alio verò præcocia, vt pariter quidem omnia desiderent hibernum tempus & ante germinationem: quæ aquilonem austro vtiliorem facit ratio, eadem mediterranea maritimis præfert.* hæc interpunctio si quid turbidum erat eliquat, & hominum intelligentiæ prælucet, cùm densas tenebras offundat editio recepta. Lego item cap. 4. *vites aduri (quod non antea) Aenos sensit.* & cap. 5. *erit igitur hæc optima & operi sacra*, i. operi dicata: vulgo *sati*or excuditur, quod minoris est significationis. Durat, inquit capite 8. Plinius de terra fullonia loquens, 30. *annis, densior iusto cymini modo strangulat solũ*: ego *signini modo* corrigendum contendo, testibus veteribus libris, & sententia postulãte. nam signino opere solum si constratum sit, nullam herbam ediderit. *Reliquias cibi & humorem quem profundimus.* tanta in oratione veteres erant plerunque verecundia, vt ne quid in ea iniucunditatis aut fœditatis inesse videretur, suis nominibus res non appellarent, quod è lib. 2. de Natura deorum cognoscimus, & è Plinio ita capite 9. scribente: *Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc imprimis aduocant, alij ex ijs præferunt humanos potus.* sic alui proluuiem & lotium circumloquitur. non tamen semper hac verecundia & religione eos vti scio solere, tamen plerunque annoto. Capite decimo lego, *Interuallo sesquipedum seri. Nam si inter se contingant, præter alia vitia, etiam verminosa fiunt.* Quod ad terrorem Prænestinorum prætoris à Papyrio Cursore Plinius sequenti cap. factum refert, ex historia Liuij sic legendum est, *Excide, inquit, radicem istam Papyrius Cursor imperator ad terrorem Prænestinorum prætoris: destringi secures iußit: est innoxium abradi partes quæ se nudauerint. testas aliqui, aliqui lapides rotundos subijci malunt.* Ego aliquanto plura quàm constitueram adscripsi, inuitatus emendationis aucupio, cùm in proxima verba etiam mendosa incidissem. quod autem in editionibus est, *destringi securius se teste*, quam obsecro sententiam interpretatur, quæ historiæ respondeat? Hæc leuiter à me immutata fidem historiæ reddunt, à qua deprauata deflexerant: vt tamen etiamnum vestigia germanæ scripturæ aliqua compareant. nec tamen ita mihi hac in correctione placeo, nec me circumspicio, vt si quis melius aut probabilius quid afferat, non lubentisimè secuturus sim.

CAPVT XV.

Alexis, galerus, nouo conditi, periculum, antiphates, veretilla, spuria, coniectio: ex Apuleio.

IN secunda Maronis ecloga sub Corydonis persona Virgilius latet, sub Alexidis seruus Pollionis, quem Virgilius deperibat, non vt Seruius censet, Cæsar intelligitur. Apuleius apolog. 1. *Quanto modestius tandem Mantuanus, qui ibidem vt ego puerum amici sui Pollionis bucolico ludicro laudans, & abstinens nominum, sese quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat?* Alexin autem nominauit, vt reor, de nomine illius pueri, quem Epigrammate Plato laudarat, cuius initium est, Νῦν ὅτι μηδὲν ἄλεξις. Galerus non tantùm Mercurij erat, sed etiam pontificum: Apuleius ibid. *quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerus, quod lituus auguribus.* erat & albogalerus dialium, vt Festus scribit lib. 1. Nouum dicitur cùm quid nouatur, vt cũ noui coloni mittuntur: vnde & Nouocomenses à nouis colonis sunt appellati, qui adiecti sunt veterib. ciuibus. hinc Apuleius eod. libro scripsit, *ac deinceps & veteranorum militũ nouo cõditi.* Periculum in vtranque partem bonã & malã dicebatur: vnde & bonũ periculum dici reperimus: Apul. *possem quidẽ bono periculo vel his dictis contẽtus perorare.* Quod apud eũ è Lęlio legitur,

Alexis.

Galenus.

Nouo cõditi.

Periculũ.

Antiphates illud quæritur: ſcribendum exiſtimo, Antipathes. ſic, vt ait Plinius li. 39. cap. 10. *gemma nominatur nigra, quam contra effaſcinationes prædicabant valere magi.* Cteſias apud Stobęum, ὄρος ἐστὶ τῆς μυσίας σάνδαρας καλούμενον. γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ λίθος ἀντιπαθὴς προσονομαζόμενος· ὃς κάλλιστα ποιεῖ πρὸς ἀλφοὺς καὶ λέπρας δι' οἴνου τριβόμενος, καὶ τοῖς πάσχουσιν ἐπιτιθέμενος.

Impẽſum pretium. Impenſum pretium pro magno pretio dicebant, vt iam obſeruauimus: Apuleius, *Tu eodem referes etiam gulones omnes, qui impenſo piſces pretio à piſcatoribus mercantur.* Sic & Liuius lib. 2. ab vrbe condita ſcripſerat, *quia impenſo pretio venibat, in publicum*: ex quo *immenſo* fecêre, optima voce iniquo iudicio circunuenta. Conchas quaſdam, propter ſimilitudinem pudendorum virilium & muliebrium, virginalia & veretilla vocat Apuleius: atque idem etiam

Veretilla. Spuria. ſpuria & faſcina. Nam virginalia & ſpuria, à mulierum virginumque natura, id eſt obſcœna parte nomen habent, veretilla & faſcina à virorum pudendo.

Cõiectio. Coniectio non tantum eſt, cùm cauſa apud prætorem conijcitur, & quodam tanquam indice exponitur & breui: verum etiam pacto eo nomine venit, vt apud Apuleium apol. 2. in nuptialibus pactis ſic ſcribitur, *præter hæc ea conditione factam coniectionem, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet.* Sic quadam Apuleij farragine hoc caput pauimus, ex vna eius ſegete parum altum iri credentes: quanquam ſic quoque ſtrigoſum erit, nec bene habitum. quod alij in vno loco inuenirent, per multa eiuſdem ſcriptoris loca circumagimur, vt inueniamus, ac ſic vix tandem reperimus.

CAPVT XVI.

Muria dura, cinis lixiuus, concha, fœnicium, ſpiſſamentum, lorum vomitorium.

Muria dura. MVRIAM duram, quam in auctoribus ſæpenumero legimus, eſſe eam crediderim, quæ ſalſiſsima eſt, & ſale durare cibos, & ſalire poteſt, diuque conſeruare, vt ab alia differat, quæ minus aſperi ſalſique ſaporis, id eſt, minus duri eſt. Id quod loquor è Largo intelligi poteſt capite 185. ſic ſcribente, *vel aqua marina, vel muria dura pota.* mox enim ſubijcit, *item ouis anſerinis ſorbilibus plurimum ſalis habentibus, vel iure gallinaceo agninó ve quàm pinguiſsimo per ſe poto.* quo ſanè planum facit eum ibi de ſalſiſsimis loqui. Sale quoque duratos piſces in auctoribus legimus, quod ad enodandas illas voces pertinet.

Cinis lixiuus. Cinis lixiuus interdum eſt ipſum lixiuium liquidũ: quod ideo annotare volui, vt vindicarem à calumnia Plinium, qui pro κονίαν στακτὴν interdum cinerem lixiuum poſuit: Scribonius lib. 216. *hoc teritur ex cinere lixiua donec leue factum habeat mellis ſpiſsitudinem.* Iterum, *hoc terere oportet ex cinere lixiua è caprifico vel ſarmentis, donec leuia paſsi habeant temperamentum.*

Concha. Non tantum conchis appellatur faba, quæ cum ſuo folliculo eſt, vt apud Iuuenalem ſat. 3. *cuius conche tumes*: & Martialem lib. 3. epig. 7.

Si fumet rubra conchis tibi pallida teſta.

ſed etiam concha: Scribonius capite 233. *ex fabæ quaſi concha multo cum cumino cocta*: etſi hîc concha folliculus ipſe videtur. In eo, cap. 249. in impetiginis curatione, vt conijcio, vua animea malè & vitioſè pro vua taminia ſcribitur, quæ à Feſto explicatur. Fœnicium vide- Fœniciũ. tur pro miſcella poſuiſſe in malagmate ad podagram, ex eo tranſlatione ducta, quòd in fœno varia ſunt & promiſcua herbarum genera: eius verba ſunt capite 267. *vltimum nitrum & aſius lapis fœnicio inducitur*, id eſt, illi variæ & multiplici impenſæ additur: quo tamen de vocabulo amplius pronuntiandum eſt: nondum enim mihi ſatis liquet. aliquid tamen dicere tentaui, inueſtigationis potius cauſa quàm affirmationis. Sunt qui melius fœnicium corium rubrum accipiant, vt in Pſeudolo Plauti, ad operiendum. Appellat herpetem idem Latinè zonam, ex eo cre- Zona. do quod etiam ζωστὴρ Græcè vocatur, vt à Nicolao in centeſima 22. compoſitione propomatum. Idem vocat ſpiſſamentum, vt & Co- Spiſſamẽtum. lumella, quo quid ſpiſſatur & obturatur: quod verbum tamen recentiores non ineptè ſtymmati accommodauêre, cùm apud veteres obturamentum ſit: Scribonius capite 271. *ſed ante diligenter & ſpiſsè obturatum: atque vbi ſe congelauerit adeps, extrahendum erit ſpiſſamentum.* Non tantum pinnis veteres vomitum prouo- Lorũ uomitoriũ. care, ſed & loris ſolebant, quæ ex eo vomitoria vocabantur: Scribonius cap. 180. *ſæpius datis & frequenter reiectis per pinnam, aut lorum vomitorium.* Caſiam daphnitidem vocat capite 152. in compoſitione ad calculoſos, quæ in Daphnes nemore prope Antiochiam colligebatur, vt ſuſpicor: niſi quis daphnidis legendũ putet, & baccam lauri intelligat: ſed daphnidum in plurali, vt puto, dixiſſet. Santonica herba apud eundem cap. 141. eſt abſinthium Santonicum, vt & apud Martialem li. 9. epig. 66. *Santonica virga.* Hæc curſitãdo ex eo collegi, plura & potiora illi obſeruabunt, quos maioribus ire per litteras auſpicijs manifeſta fides.

CAPVT XVII.

Smyrna Cinnæ, cœnæ deum, deſurgere, calces, tympanotriba, terere.

POEMA Cinnæ vatis Smyrna inſcriptum Smyrna Cinnæ. in magna celebratione apud antiquos fuit, nouem perpetuis elaboratum annis: vnde exijt vt reor, præceptũ Horatij, de arte poet.

—nonumq; prematur in annum.

nam exemplum Cinnæ hoc ei vel conſilium vel præceptum dictauit. de Cinnæ poemate Catullus ſcribit,

Smyrna mei vatis nonam poſt denique meſſem
Quàm cœpta eſt, nonamq; edita poſt hyemẽ.

videtur tamen poema obſcurũ fuiſſe, proinde

Martiali

Martialis lib.10.epigr.21. scripsit,

Iudice te melior Cinna Marone fuit.

ego crediderim argumētum eius fuisse de nefandis & incestis amoribus Myrrhæ, quæ deperijt patrem suum Cinyram: eam ego coniecturam facio ex versu vno poematis illius, quem profert Priscianus lib.6.

At scelus incesto Cinyræ crescebat in aluo:

& ex epigrammate in Castritium, in quo vt de puella vel muliere scribitur,

Vni Castritio se nubere Smyrna probauit:
Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Castritio se dixit nubere velle,
Intima cui soli nota sua extiterint.

nam quæ Myrrha, eadē Smyrna dicitur. Hæc ego satis curiosè scrutatus sum, quamuis non magni videatur studiosorum istud interesse: quia tamen cùm hæc legimus, animo angimur, si nesciamus quæ poematis sententia fuerit, idcirco labori non peperci meo. si quis delicatus & fastidiosus est, prætereat quod ad palatum non facit.

O noctes cœnæq; deum, saty.6.lib.2.

Cœnæ deum. Horatius scripsit: eas cœnas è Dionysio exposuimus: sunt tamen qui cœnas deorum interpretātur epulas illas esse, quæ deorū nomine in templis dabantur, aut ædibus sacris: vt epulum Iouis legimus. apparatissimæ autē erant illæ cœnæ & lautissimæ, sed & dijs ipsis sternebantur lecti, quibus similes dicat esse rusticas & frugi mensas Horatius. Citatur & à Prisciano li.6. Cornificius de cœnis deorum. Apud Horatium cùm sermonum libro secundo sat.2. scribitur,

——vides vt pallidus omnis
Cœna desurgat dubia?

Desurgere. exponitur ab interpretibus optimis, rectè de cœna surgat: legi tamen in lexico Latinogræco interpretationem, quam si negligerem, piacularem me putarem: Constat cruditates & alui profluuia parari epulis dubijs & varijs. expositum igitur reperi, desurgat, in secessum eat ad exonerandam aluum. sic enim scribitur: Desurgit ἀφοδεύει ἐν ἀφέδρῳ. Sic desurgere à Scribonio cap.142. vsurpatur, *Tenesmus est irritatio vltimæ partis intestini directi, in quo sæpius libet desurgere sine causa.* Apud eundem Priscianū l.6. id quod non est silentio prætereundum, legimus in Lucilio calces pro calculis, vnde & Calces. calculi nomen per diminutionem deductum est. calces enim vocat calculorum ludum, nisi hallucinor, cùm ita scribit,

Naumachiam licet hæc inquam alucolumq; putare, &
Calces, delectes te, hilo non rectius viuas.

Tympanotriba. In tympano apud Græcos, homines torquebantur: hinc eum qui sæpe in eo per tormenta cruciatus sit, crediderim à Plauto apud Priscianum tympanotribā vocari: verba sunt Plauti in Truculento, Sc. Ite hac simul.

Tympanotribam amas, hominem non nauci.

Ac videretur à τυμπανοτρίβης formari, vt fictum est ἐπίτριπτος. vel tympanotribam vocat, qui tympanum pulsabat, vt in sacris Rheæ: & in multis initiationibus & sacris tympana gerebantur, vt è Lysistra Aristophanis constat. Tympanum autem illis in sacris gerere parū virile videbatur, censebaturque muliebre. atque hanc interpretationem meliorem puto. vt autem Græci dicunt ἐπιτρίβειν pro perdere: sic apud Priscianum Næuius, *Vt illum dij terant, qui primum olitor cepam protulit.*

CAPVT XVIII.

Aegæ, durum acetum, far, farreum, saccare.

Sammonicus medicinam morborum parabilem versibus lepidis conscripsit, quæ fortasse ad morborum sanationem efficacior est, quàm illa confusorum miscellanea compositio magno mortalium & dispendio & damno introducta. Nam veteres medici simplicem quandam curationem secuti sunt: deinceps qui secuti sunt, vt fucum facerent, multa cuiusque modi miscuerunt, & vt pluris nobis constaret sanitas, eam ex omnibus vndique mundi partibus corrogatis speciebus magno nobis vendunt: quas vbi increbuisse vident, vt orbem semper vectigalem habeant, aliquid innouant & mutant, quo & vitam nobis & loculos exhauriant. nam rarò euentus respondet: animaduertique in dysenteriæ populari morbo, in vicis & pagis, qui medicina non vtuntur, mortuos aut nullos aut paucos: in quibusdam vrbibus plurimos elatos à medicis maximo sumptu: sed hæc intelligi velim non de huius vrbis medicis, præsertim cùm nullum ordinē nec eruditiores, nec honestiores viros habere sciam: multosque in eorum collegio esse sciam, quibus multis ciues vitam suam debeant. Sed ad Sammonicum redeo: in eius versibus mendas quasdam notasse mihi videor: si cui in emendatione coniectura mea non nimis à vero remota videatur, eam sequatur, &, vt in rebus venalibus solet, meliora qui adferet, pluris vendat. Is cap.1. de Æsculapido loquens scribit, Sammonicus emēdatur.

Qui colis Aegæas, qui Pergama, quiq; Epidaurū.

vbi pro Ægæas, non inuitus subdebam Æginam, vbi religiosissimè & sanctissimè colebatur, vel Aristophane auctore, qui in Vespis scribit,

Διέπλευσεν ἐς Αἴγιναν· εἶτα συλλαβὼν.
Νύκτωρ κατέκλινεν αὐτὸν ἐς Ἀσκληπιοῦ.

Verùm Ægæas retineo, & Ægas Ciliciæ, vbi fanum erat Æsculapij religiosissimum, intelligo, vbi & medicinam Æsculapius factitabat, vt auctor est libro 1. de vita Apollonij Philostratus. Vt autem annotatum à nobis est, duram muriam dici quæ acerrima & salsissima est, sic durum acetum est à Sammonico cap.3. vocatum, quod acidissimum & acerrimum est, hoc versu, Durum acetum.

Furfuribusq; nouis durum miscebis acetum.

Idem

Far. Idem farra farinam vocat, vt cap.6. cùm ait,

Aut acido Baccho miscebis farra lupini.

Farreum. Proinde & farraceũ & farreũ est farinaceum, vt de porrigine, cap.3.

Desinet interea glomerari farrea nubes.

cùm enim caput pectitur, velut farinæ quædã nubes è capite cadit. Quinetiam cap.6. pro,

Illotus sudor vel copia nobilis escæ,

cupidè summutarim, *copia inutilis escæ*. Iã quod sequitur,

Quod facit ex asino siccatus corporis humor:

Saccatus. ex Lucretij & Arnobij locis à me prolatis suspicer saccatus esse legendum, vt lutum sit asini lotio factum: nam vesica, vt saccus vinarius vinum, lotium transmittit. similis incessit Martiali error lib.2. epigr.40.

Cecuba siccentur, quæq; annus coxit Opimi,
Condantur parco fusca falerna cado.

cùm *saccentur* & libri antiqui exhibeant, & postulet sententia. dicit enim defæcanda & liquanda esse vina vt potentur. mox pro,

Mox pauidum corpus dextra parente foueto:

libentissimè legerim, *mox scabidũ corpus*. Et c.7. pro *Ceritum sæpe horrendi medicantur odores*, postulante versu, *cerritum*, id est, insanũ, & Ceteris furore percitum. Nos medicum malè habitum his vel fomẽtis lenire, vel medicamentis sanare conabamur: sunt & in eo multa alia vlcera, quibus vel Pæon vel Chiron manum admoueat. maiorem enim opem quàm nostram desiderant. Interim quædam à nobis in eo reduuia curata erit, si modo curata dici possit. nam ne id quidem affirmare ausim.

CAPVT XIX.

Bambalio, facere contumeliam, dignus, indignus.

PATER vxoris Antonij propter hæsitantiam linguæ stuporemque cordis, vt à M. Tullio Philipp.3. per summam contumeliam probrumque ei obijcitur, bambalio vocatus

Bãbalio. fuisse dicitur. proinde quæritur, quis sit bambalio, à criticis. ego nomẽ per diminutionem ad risum fictum arbitror, vt quẽadmodum dicitur à sceparnum Sceparnio: sic à βαμβάλειν βαμβαλίων. βαμβάλειν autem est tremere, & dentibus crepitare, & labijs balbutire: quod & algentibus vsuuenit, & stupentibus quoque & balbutientibus, & ore tumultuantibus, & in loquendo colluctantibus & hæsitantibus: præsertim tamẽ commissione labiorum balbum elidentibus sonum: quod & βαμβαλύζειν & παμφαλύζειν dicitur: quæ omnia per onomatopœiã sunt efficta: vt & βαμβαλοβόμβαξ apud Aristophanem, & βόμβος: quæ quidem omnia strepitum quendam & sonum declarant voci suæ consimilẽ. alij apparet hoc insigne cognomentum hæsisse è Dione, cuius verba sunt in Ciceronis oratione, καὶ τὸν βαμβαλίωνα τὸν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας ἐπιβόητον ἀγαπᾷ. Et in oratione Caleni bambalionis est mentio, καὶ πόσῳ κρεῖττον καὶ σὲ βαμβαλίωνα γεγονέναι, εἴ γέ τις ὁ βαμβαλίων οὗτός ἐστιν ἢ τοιοῦτον ἐπανηρῆσθαι βίον. At verò quod in edicto Antonij reprehendit Cicero & irridet, *an vlla contumelia est quam facit dignus?* sine controuersia dictum est obscurè: se enim nescire ait Cicero quis sit dignus.

Facere cõtumeliã. *Primum, inquit, quid est dignus. Nam etiam malo digni multi, sicut ipse: an quam facit is, qui cum dignitate est?* sed reprehensio est non sine calumnia & veri dissimulatione. puto enim intellexisse Antonium, quam facit is qui dignus ipse contumelia est: ac dignum sic absolutè interdum, vt malo aut contumelia dignum intelligerent, dicebant: & cùm antè nomen contumeliæ positum esset ab Antonio, postea tacitum, reuocatu & subauditu perfacile fuit. Illud Sallustianum in Bello Catilin. eiusdem generis est, *Sed vbi imperium ad ignaros ciues aut minus bonos peruenit, nouum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & minus idoneos transfertur.* hic dignos supplicio & malo historicus intellexit. Itaque quod integro sermone dixit Terentius in Eunucho, act.5. sc.2.

Nam si ego digna hac contumelia sum maximè,
At tu indignus qui faceres tamen:

Dignus Indignus. id curtato & diminuto dixit Antonius, *quam facit dignus*. sed & Plautus in Curg. Sc. I tu præ virgo. eodem locutus modo videtur esse, *indignis si maledicitur, maledictum id esse dico: verum si dignis, benedictũ est, meo quidem animo.* Sed & bonus imprimis Latinitatis auctor Terentius facere contumeliam dixit in Phorm. act.5. Sc.8. quod in Antonio exagitauit, vt non Latinũ, Cicero & irrisit. Sic quæ in oratione interdum reprehendunt inimici doctissimi, quia improbè & malignè faciunt, nec tam iudicio & ratione, quàm animi commotione & impetu, pro veris culpis & erratis ducenda non sunt: neque si quid inimico & iniquo non placet, protinus illud pro damnato ab omnibus habendũ videtur. Videtur tamen meritò Antonio obijcere Cicero orationis obscuritatem. nam illud *dignus* omnino obscurum est, & supplemento, vt docui, indiget. Verior est Ciceronis reprehensio in sequenti sententia: *nec timor quem denuntiat inimicus.* est enim & affectatè & propè ineptè dicta prima statim specie, nisi quòd in hanc videtur sentẽtiam dixisse, Quæ minitatur aduersarius, non me terrent: verba enim sunt sine re minacia. solent enim inimici multa minari perperam, & mendaciter denunciare terrorem falsum. ita excusari hæc quoque sententia possit, & propè commendabilis reddi: tantum vitio obscuritatis laborat.

CAPVT XX.

Porca contracta, longæ tibiæ, spondiacæ tibiæ, vastæ bombyces, phthongarium.

SI quis hæc quæ scribimus ita cohærere & coagmentata esse debere credit, vt ædificij partes & membra: aut omnia inter se apta & colligata teneri, vt mathematicorũ præcepta, longè

longè animo fallitur. amœnitates studiorum & blandimenta hæc, quæ molimur, sequuntur & nimium cohærent, quę quamuis disiunctissima, non tamē iniucunda sunt futura nec ingrata ijs, qui istis vetustatis lautitijs delectātur. huius generis erunt & quę nos hîc scribemus, & quæ adhuc scripsimus. Cùm apud Cicero. 2. de Leg. legimus, *quæq; in porca contracta iura sint*, (sic enim iā olim emendauimus, cùm ante cōfracta per Cicer. culta serperet) quis nō existimaret iura cōtracta dici? nos quidem in ea opinione fuimus, & plurimos esse etiam videmus: sed nescio quomodo antiquis auctoribus in literarum scientia plus semper tribuere consueui quàm mihi arrogare. nam quo propius aberant à nobilissimis scriptoribus, hoc & eorum sensum perspicacius sagaciusque videbant: nos, qui tanto interuallo ab illa antiquitate vltima distamus, oculis, vt ita dicam, lippis aut nocturnis plerunque illa cernimus. Porcam igitur contractam, auctorem laudantes antiquum grammaticum, dici debere libenter agnoscimus. Sic enim Marius Victorinus scribit, *qui iusta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccauerunt, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oporteat, antequam nouam quasi dapem mereant de segete capere. præcidaria dicta, quòd antè cæditur quàm frugem capiant.* Præcidariam autem contendit appellandam porcam, non præcidaneam, cùm tamen præcidaneam alij grammatici appellent, vt & succidaneam. vocat idem præsentaneam porcam, quæ præsente defuncto immolatur. sed de mendo quis meritò suspectarit codices, reprehendique censuerit præcidariam ab eo porcam, contendente dici debere præcidaneam, quod & analogia flagitat, & verum certè suspicor. contracta autem porca dicitur, cùm quis anniuersarium hoc piaculare sacrum peccato contraxit, vt ipsi quotannis soluere id sit necesse, pontificio Romanorum ritu. Sed à Chio ad Coum, quod in Tranquillo in Othone capite septimo scribitur, τί μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, id est, quid mihi est cùm longis tibijs: vt opinor, hanc habet sententiam, Quid me sacris operam dare, & piaculis pacem deûm quærere oportet. nam in re diuina tibijs vtebantur longis: Marius Victorius de spondeo, *dictus à tractu cantus eius qui per longas tibias in templis supplicantibus editur: vnde*, inquit, *spondulæ appellantur, qui huiusmodi tibias inflare assueuerunt.* Fortasse autem, vt hoc quoque addam, spondiauloi vel spondauloi, vt siticines τύμβαυλοι, appellabantur: nam veluti segetes rubigo, sic quoque eius nouales multa noxia gramina mendarum enecant. Exauget animum ad suspicandum, quòd præcentoriæ dicebantur tibiæ, quibus ad puluinaria præcinebatur, & thurariæ quæ eædem Lydiæ, quibus cùm thus in aram indebant, nec immolabant hostias, vtebantur: vt non leuis sit coniectura à libationibus, quibus præcinebatur, spondaulos fuisse dictos. Pollux quòque libro 4. cap. 10. σπονδειακοὺς αὐλοὺς annotat, & pro nobis testimonium dicit. In longis tibijs poni debent quæ ab Aristotele περὶ ἀκουστῶν appellantur βόμβυκες, quas & difficilius dicit inflari. πάντες γὰρ, inquit, χαλεπῶς πληροῦσι τοὺς βόμβυκας, καὶ μετὰ συντονίας πολλῆς, διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀποστάσεως. Calamum quoque huic tibiarum generi idoneum appellat βομβυκίαν Theophrastus. Cæterùm quas Solinus vocat vascas, quæ numero foraminum præcentorias præcedunt, eas phonascas esse credo, quibus Phonasci modos vocis & tenores regebant, qualis erat fistula Gracchi, quam tonorium vocat Quintilianus li. 1. cap. 10. alij phthongarium etiam appellant, vt in pneumaticis Hero. In Latinogræco lexico vasca exponitur μιλιττινός, quod meę fauet sententiæ. Sipontinus vastas legit: eum qui volet sequatur potius quàm nostram coniecturam, quam quidem non ita probamus, vt eius vllum fore sectatorem putemus.

Porca cōtracta.

Longę tibiæ.

Spondiacæ tibiæ.

Vastæ bōbyces.

Phthongarium.

CAPVT XXI.

Aetas mala, delinimenta, velitari labris, acia, soliar, macci, cosmotoryne, triodite trifolio, est modus matulæ.

QVI lauti & opipari volunt esse, conuiuas epulis non exquisitis tātùm, verùm etiam varijs accipiunt, vt fastidio occurrant. nos eorum lautitiam exquisitam non imitabimur: varietatem ne nimium secuti fuisse videamur hoc capite, veremur. Malā ætatem veteres, vt à grammaticis obseruatum est, senectutē appellabant, quæ cùm grauis sit & onerosa, nec minus tergo nostro ponderosa, quàm baiuli dorso graue pōdus, proinde scripsit Plautus in Menæchmis, Sc. Vt ætas.

Vt ætas mala merx mala est tergo.

Ergo enim quod eo loco receptū est, foras exturbandum censeo. Antiqui deliminenta vocauerunt, quæ θέλγητρα Græci dicunt: & delinire θέλγειν. hoc etiā nomine veniunt veneficia, venena, pocula amatoria: Afranius apud Nō.

Si possent homines delinimentis capi,
Omnes haberent nunc amatores anus:
Aetas & corpus tenerum & morigeratio,
Hæc sunt venena formosarum mulierum.
Mala ætas nulla delinimenta inuenit.

Sed & delinitus est alienatus mente, quòd hoc venenis efficiatur. Migrare pro transilire dixerunt, vt quod quis harum rerum migrasit: sic & emigrare pro eijcere: Titinius apud Non. *quot pestes senia & iurgia sesemet diebus emigrarunt.* Labris velitari & velificari, pro, verbis contendere & altercari, & inter se rixari dixerunt: Afranius,

Interea verba iactare, & labris
Inter se velitari, velificarier.

Cùm lib. 2. Offic. hodie scribitur, *multorum impunita scelera tulissemus*: cui etiam scripturæ libenter equidē suffragium meum defero, non omittam

Mala ætas.

Delinimenta.

Velitari labris.

omittam monere in Nonio legi, *multorum impunitates scelerum.* Varronis Satyra fuit nomine ἐνδυμίωνες, qua inscriptione somniculosos & veternosos homines reprehendebat, eam inscriptionem apud Nonium ferè in Eudæmones degenerauisse animaduerti. Medici olim cùm ægros visebant, non tantum venas, id est arterias tangebant, sed etiam præcordia inspiciebant: Lucilius, *nequam priusquam venas hominis*

Tagax. *tetigit ac præcordia.* Tagax est apud veteres furax, furunculus Festo, vt apud Lucilium:

> *Et mutonis manu perscribere posse tagacem.*

In Nonio *musconis* reperio, nec probo tamen. est & mutonium προβασκάνιον. i. amuletum, vt nominis vicinitate adductus hoc dicam. Vt

Acia. acus, item acia in instrumento phrygionis erat, & filum aciculæ erat, nomenque ab acie habet: Titinius,

> *Phrygio fui primo, beneq; id opus sciui:*
> *Reliqui acus, aciasq; hero atque heræ nostræ.*

Celsus lib. 5. cap. 26. *vtraque optima est ex acia molli non nimis torta, quo mitius corpori insidat.* in lexico vetere Latinogræco acia explicatur ῥάμμα. quin acia & aciela etiam in eo exponitur ἀναλύφη. Varronis erat Satyra eleganti nomine

Cosmotoryne. Cosmotoryne, περὶ φθορᾶς κόσμου. vt enim cochleari, quod τορύνη Græcè dicitur, omnia in olla commiscentur: sic eleganter mundi interitum mundi cochlear appellauit, ob perturbationem rerum in antiquum chaos tum redituarum, & in confusionem pristinam. In exemplaribus Nonij hoc nomen semper esse deprauatum ægrè ferendum est. Vt toral dicitur

Soliar. quo torus tegitur: ita quo solium, soliar: Varro, *Phrygio qui puluinar poterat pingere, soliar defingebat.* Nonium in Macco citatum inuenimus, qui titulus fabulæ est de nomine mu-

Macci. lieris stupidæ & bardæ, hinc Macci vocantur stolidi & fatui: Apuleius apolog. 2. *si cum hac vna Rufi fallacia contendantur, macci prorsus & buc-*

Buccones *cones videbuntur.* Hîc & buccones homines sunt tardi. legi tamen in lexicô Latinogræco, buccones esse παράσιτους. citari etiã obseruo à grammaticis Pomponium in Maccis geminis. Cita-

Triodite trifolio. tur & Varro in triodite trifolio περὶ αἱρέσεων. Ego sic censeam inscriptam Satyram, triuiale trifolium, propter triplicem viuendi sectam, voluptuariam, in cogitatione & contemplatione occupatam, & in actione positam: vel potius ob tria bonorum genera, animi, corporis, vitæ. Quis est cocleatus equus quem in Decuma fullonis Pomponius nominat? ego censeam in verbo vitium inesse, & coleatum legendum, ad canterij discrimen. Locus Pomponij multis profertur locis etiam men-

Carere temeto. dosiùs, quos præterire constitui. Carere temeto est vinum non bibere: Cicero, *Carent temeto omnes mulieres.* Plautus in Truculento, Sc. Egon' tibi.

> *Siue si bibit, siue caret temeto.*

Est modus matulæ. Satyra Varronis quædam inscribebatur, Est modus matulæ, vel vt alij libri scribunt, Et modus matula, qua inscriptione monebat adhibendum modum compotationi & ebrietati. nam è matula potũ significauit, cùm cibum

ficciorem in ventrem, liquidiorem in vesicam descendere censerent: Varro alio loco, *Diuitum apothecas chias ad communem reuocat matellam.* Plautus in Persa, Sc. Omnem rem.

> *Nolo in vesicam quod erat, in ventrem volo.*

Varro, *in quo nobilius est philippeum quod accipimus, quàm quod bibimus: cùm alterum addamus in bulgam, alterum in vesicam.* Inscribebatur & Satyra eius quædam περὶ ἐξαγωγῆς, qua disserebat, an sibi aliquando sit consciscenda mors. erat & liber nomine Prometheus, de hominum fabrica, qui à Prometheo ficti dicuntur fuisse. Quinquatrus, de Philosophia & medicina. nam quinquatria Mineruæ, quæ scientijs & artibus præest, honori dicauit antiquitas. erat & titulus, vt iam diximus, Longè fugit, qui suos fugit: vbi de Stoicorum sapiente, & decretis mirabilibus disputabat, in quibus ab homine recedere videntur, & se fugere suosque. erat etiam sexagesima & octogesima, vbi de nummis & publicis disserebat. scripserat & Meleagros, de venatione. Satyra etiã eius erat ὄνος λύρας, id est asinus lyram audit, cuius inscriptionem immutatam esse apud Nonium vehementer dolẽdum est. ex ea affertur,

Varronis Satyræ.

> *Merentis vt quietus ac demißior, Probandus,*
> Ἀχιλλέως ἡρωϊκῶς, ἰωνικῶς κιναίδου.

Calui mimi omnibus erant frustratui: vnde Plautus in Casina, Sc. Sequimini. scripsit,

> *Nam vbi domi sola sum, sopor manus caluitur.*

Fritinnire subsilere est: Varro, *& pullos peperit fritinnientes.* Satyram is scripserat quandam Vinalia περὶ ἀφροδισίων. nam vinalia tanquam veneralia vocata sunt: ex ea Satyra affertur:

> *——nec enim sic vide,*
> *Vtrum mercedem accipit is, qui meas venit*
> *Segetes vt sarriat, an ego ab illo? sic ego,*
> *Cõptus sim sartor. si tu plus laboras quàm ego do.*

Gerontodidasculus quoque nomen erat Varronis Satyræ, in qua senes docebat, & multa eorum vitia notabat. Ea in fabula tricas tellenas prouerbij more posuit, non vt quidam censent attellanas, propter impedita & intricata & nugatoria attellanarum fabularum argumenta, sed propter antiquam vrbem Tellenam. Erat & eiusdem scriptoris Satyra, τὸ πατρὸς τὸ παιδίον περὶ παιδοποιίας, cuius etiam inscriptio læsa & violata est apud Marcellum: ea in fabula de procreatione liberorum multa disserebat, & eis qui parentes esse optimorum liberorum vellent præcepta dabat: ex ea afferunt grammatici, *Quare si diu gens est adamußim, per me licet adsumas, teneo* διάκονον. apparet eam inscriptionem fuisse prouerbialem. nam & à diuo Basilio vsurpatur in epistola ad Libanium, εἰ δ' ἐμὸς ὄφι παῖς, τὸ πατρὸς ὄφι τὸ παιδίον.

CAPVT XXII.

Squali, Veneriæ conchæ, plagusiæ, Columella emendatur.

Hæc

HÆC coniectanea esse & haberi volo. itaq; nunc omnia cuiusque modi temerè conii- cio, vt in buccam veniunt. Quidni enim ius suum hic liber teneat, & licentiam aliis qui in eodem genere elaborarunt, concessam vsurpet? Tesca, vel tesqua loca sunt inculta & aspera, vnde apud Horatium squalor & asperitas tescor vel tesquor appellatur lib. 1. epist. 20. illo versu, vt quidam legunt,

Exiguæq; togæ simulet tesquare Catonem.

Verùm eruditissimo viro Lambino assentior, & antiquis interpretibus, qui textore defendũt, hoc sensu, Qui hoc simulet & effingat Catonem, quòd sibi exiguam ipse texat vel texi iubeat togulam. nec illos audio, qui gestore legunt, & animo suo morem gerunt scriptura nouanda nimium licenter.

Squalus.

Squalus est piscis, cuius nomen ab asperitate fluxit. nam è squaror squalor & squalus originem duxêre. eo nomine apud Plinium censeri videntur omnes cartilaginei pisces longæ formæ, vt cùm scribit libro 6. capite 24. *quo in numero sunt squali quoque, quamuis non plani*. sed locus iste mihi de men do non iniuria suspectus est, cùm in quodam exemplari *squalij* repererim. quid si igitur Plinius Græcam vsurpauit vocem, & galei scripsit, cùm Latinam quæ ei responderet non haberet? quod quidem & animaduerti Massario placere, quo ad affirmandum sum audacior, eius subnixus iudicio. Sed & cùm capite 51. eiusdem libri scribit Plinius, *spari, torpedo, squali circa æquinoctium*: non dubito quin ex Aristotele *squatinæ* sit legendum, vel *squati*. nam in lexico Latinogræco exponitur, *squatus* ῥίνη εἶδος ἰχθύος.

Veneriæ conchæ.

Conchæ quædam Veneriæ vocantur ex eo, quòd enata mari Venus concha delata est in Cyprum: proinde in Rudente, Sc. Nunc demum est. scribitur,

Te ex concha natam esse autumant, caue tu harum conchas spernas.

id enim dicit, quia è mari illæ enatarant. eam concham appellat neritem Aristoteles. Iterum Plinius libro 32. capite 11. *veneriæ, vua, xiphiæ*. vbi *vrenas* inaudito sanè verbo & nihili hodie in omnibus libris scribitur. Venerearum concharũ est apud Senecam mentio libro 15. epistola 96. his verbis, *veneriæ, spondyliq;, & ostrea eatenus circumcisa, qua eduntur*. Propertius tamen cùm veneream concham scribit, vnionem intelligere videtur, lib. 3. eleg. 3.

Et venit è rubro concha ericina salo.

quomodo & concha interdum vsurpatur, vt apud Tibul. lib. 2. eleg. 4.

—& è rubro lucida concha mari.

Cùm autem ait Plautus eadem scena,

Caue tu harum conchas spreueris:

ad eas nisi fallor conchas retulit, quæ dono dari puellis solebant, vt ex Ouidio notum est, ita scribente lib. 10. Metam.

Munera fert illi conchas, teretesq; lapillos.

Plagusiæ conchæ.

nominatur à Plauto è genere concharum plagusiæ in Rudente, Sc. Omnibus modis. quo nomine venire eos existimo, quæ crustam tegumenti latam patulamque habent, quasi πλακοῦνται dicantur. nam à πλακὸς deducitur, quo nomine cùm sit mons Ciliciæ, idem tamen etiam mons Placusius vocatur. Scribit Columella libro 10. de cultu hortor.

Deletura quidem fronti data signa fucarum.

Columella emendatur.

Focorum hîc examussim emendat vir huius ætatis doctissimus Gulielmus Pelisserius. nam stigmata & inustas fronti notas lepidium efficacissimè delet & extenuat, prodestque vt scribit Plinius libro 20. capite 17. cõtra cicatricum vlcera. Idem rectissimè legit hunc versum eodem libro,

Vlpica, quæq; habilis beta est febrilibus escis.

qui ita deformatus est in omnibus libris, vt abdicaturus eum sit, si reuiuiscat, Columella.

CAPVT XXIII.

Mutinitini sacellum, Mutinus, tabula tesseraria, Serranus, andabatæ, aborigines, Margopolis, Mæonius autumedon, cernuus, cernuare.

Mutinitini sacellũ.

MVtinitini sacellum, vt ait Festus, Romæ fuit, cui velatæ togis prætextatis solebant sacrificare. Ego nomen eum gentilium deum habuisse à tacendo & non tinniendo, puto. nam in eo *ni* valet *ne*. quare conflatum esse nomen ex hac particula, & duobus imperatiuis videtur.

Mutunus

Mutunus est Priapus Arnobio, Lactantio, Augustino. Mutunus etiam deus fuisse videtur qui mutiret, efficeretq; ne quid emanaret, sed clàm esset & tacitum & occultum: Lucilius,

Sed quid mutino subiectoq; huic opus signo?
Vt lurcaretur lardum & carnaria furtim
Patrum conficeret.

Reperio & mœtino in exẽplaribus antiquis, vt pro munio mœnio. Sed nostro more ludimus, & varia contexímus.

Tabulæ tessaranæ.

Tabulam in qua luditur talis & tesseris primus Palamedes in bello Troiano inuenit ad Græcorum oblectationem: eum ludum philosophiæ plenum, vt ingeniosi homines sunt in nugis, multi prædicant, ac tabulam quidem referre terrenã istam mundi plagam censent: quo recepto omnia quiduis significauerint: pergunt, duodenarium numerum imaginem esse volunt signiferi. fritillum quem Græci ψηφόβολον κύθιον & ἀκυθάριον appellant, & septem eius tesseras simulachrũm septem errantium stellarum, turriculam, quam πύργον, (nam illi eam à fritillo distinguunt) altitũdinem cœli. ita se putant ista non incallidè comminisci.

Serranus.

Erat M. Varronis Satyra nomine Serranus vel περὶ ἀρχαιρεσιῶν: eam ita inscripserat, quòd ex agro euocatus esset Serranus, quem serentem dati honores inuenerunt.

Aborigines.

erat & Varronis liber nomine Aborigines, in quo de hominis natura & origine primisque illis rudi cœlo natis hominibus loquebatur. erat & Andabatarum titulo, in quo de hominum cæcitate & errore disserebat. Vana-

re erat antiquis vanum reddere & frustra habere: Accius,

Tanta vt frustrando lactans vanans protrahas.

Non solùm de equis canterium veteres dixêre, sed etiam de aliis animantibus, vt Pomponius de homine, *magnus manducus camillus canterius*: quanquam hîc in quibusdam libris *camellus* etiam scriptum inuenio: camellos autem edaces esse constat, ac fortasse ea literatura verior sit. Vt quem nullius aut exigui pretij esse censebant, non esse asis dicebant: ita & non esse sescunciæ: Pomponius, *Pappus hic in medio habitat fenica nõ sescunciæ*.

Margopolis. Margopolis titulus erat Satyræ Varronis, insaniam ex professo ciuitatis in comitiis & magistratibus furentis, & honorum studio & ambitione luxuque & ingluuie perditæ & insanæ, acerrimè notãs. ex ea affert,

Cui celer δι' ἑνὸς λήμματος λόγος
Antipatri Stoici filius rutro caput displanat.

Papia papæ. Est & Varronis Satyræ titulus Papia papæ, q̃d est, papæ patercule, quo immodicos laudatores & assentatores vituperabat, qui in admirationem sæpe solent prorumpere, & assentatoria laude hominibus adulari.

Mæonius Audumedon. Erat & Mæonius Autumedon, quo nomine significabantur iuuentutis institutores rectoresq;, eam Homeri & poetarum scriptis erudientes. Erat & lex Menia, de coniugio & liberis tollendis.

Cernuus. Cernuus calceamenti genus est apud Festum, in quo tamẽ vix pellucet huius vocis vestigium: de eo fortasse contra grammaticorum sententiam versum illum Lucilij accipere licet,

Cernuus exemplo plantas conuestit honestas:

nonnulli cernuum soccum interpretantur sine solo ligulatum.

Cernuare. Cernuare erat labente vestigio in pronum ire, & sæpe etiam labi: quo genere lusus consualibus vti solebant per pelles vnctas currentes, & in caput se iactantes: Varro, *Etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrebant, ibiq; cernuabant*: à quo vetus est ille versus in carminibus,

Ibi pastores ludos faciunt cernui consualia.

Idem videbitur esse propemodum, quod Maro libro 2. Georgic. scripsit, *vnctos saliere per vtres*, quod ἀσκωλιάζειν Græci dicunt. In Lexico antiquo cernuus & cernulus exponitur petaurista, & cernuere πιλαυρίζειν.

CAPVT XXIIII.

Ancarius, prostomis, lentus, boua.

Centones mihi sarcire videor aut consuere è diuersis panniculis: sed ea varietate pascor, & huius operis aut nullius propria est. Scribit apud Nonium Lucilius,

Hæc eadem rudet è rostris atq; eiulitabit,
Concursans velut ancarius, clareq; quiritans.

Ancarius. Quem tandẽ hîc ancarium intelligimus? Ancara vrbs Italiæ fuit, in qua, vt reor, vel aliqui patres familias fuerunt operosi & quæstuosi, qui seruorum familias habuerũt, vel vrbs ipsa: quod ex eo suspicor, quòd à familia ancariana lib. 9. cap. 2. Varenum scribit Fabius, nisi hallucinor, interfectum fuisse. Sed & lib. 7. cap. 3. familiæ ancarianæ meminit. serui autem illi opifices & operarij sæpe concursabant, & per vrbem aut agros re aliqua amissa aut vspiam relicta, consternati & quiritabundi vagabantur, quod illis versibus significare voluit, nisi auius à vero feror, poeta Lucilius. Tertullianus tamen in apologetico, cap. 3. Ancariam Asculanorum deum scribit fuisse, vt ancarios putare possimus esse furiosos, ab illa dea errore immisso correptos. nam vt de furioso loqui videtur Lucilius. Sic in antiquo Lexico bellonarius vocatur Bellonæ furore correptus, id est, θεοφορούμενος. posset & ancarius intelligi aliquis è familia Ancariæ sacra. Vt perduellis ab antiquis dicebatur qui postea hostis: sic perduellum quod postea duellum & bellum: Accius,

— de summa tibi perduellum est.

Prostomis. Postomis imponitur naribus equorũ, aut mor sui, ad cohibendam eorum ferociam & tenaciam: eleganter id transtulit ad potores Lucilius, quibus è naribus pocula pendere videntur, hoc versu,

Trulleus postomis huic ingens è naribus pendet.

dicitur autem postomis voce lacessita & læsa, velut epistomis aut epistomium: imò verò tanquam προστομὶς, id est, additamentum ori adiectum & appensum: atq; ita scribendum videtur. Lentũ pro facili Lucilius, quod sanè quàm rarum est, posuit, credo quòd quæ lenta sunt, vt vimina, ea etiam ad opus facilitatẽ habent:

Lucius Cotta senex Craßi pater huius Paceni,
Magnus trico fuit numarius, soluere nulli Lentus.

Boua. Boua, quam alij boam vocant, papulas toto ebullientes corpore cum rubore significat interdum, vt apud Plinium. sed apud Varronẽ, *æs defraudasse cauponem, bouam luto obleuisse, tum portitores terram duxe*, cùm scribitur, vas vinarium longum, turgidum, & amplum, bouæque serpenti simile videtur: explicatur & in antiquo lexico boua νόσος βοῶν.

Bimarcus. Bimarcus nomẽ Satyræ Varronis fuit, in qua fastum & arrogãtiam stolidam & ineptam Romanorum incessebat, q̃d è Romano prænomine, quo sibi placebant, duplicato indicatur, quasi quis nõ semel, sed bis Marcus sit. Sesquivlyssem pro astutissimo & callidissimo in cuiusdam Satyræ titulo posuerat.

Rhinoceros. Rhinoceros Lucilio etiam dicitur qui dente eminente bronchus est: eius versus est, *Bronchus bouillanus dente aduerso eminulo, hic est Rhinoceros.*

Bronchus. Bronchus autem in vetusto lexico explicatur ὁ τῷ ἄνω χείλει ὀγκώδης, qui superiore labro est tumidiore. Horatius libro 1. satyra 4. illudit in Lucilium, quòd verbis Latinis Græca miscuit, quod perstudiosè faciebat, vt è loco quẽ proferam adparet,

Nunc censes καλλιπλόκαμον, καλλίσφυρον *illam,*
Non licitum esse vterum atq; etiam inguina tangere mammis?
Compernem aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν
Alcmenam, atq; alias: Lædam ipsam deniq; nolo
Dicere, tute vide, atque disylabon elige quoduis,
κοῦρον, ὑπατρέφεα, *aliquam rem insignem habuisse,*
Verrucam, næuum dictum, dentem eminulum vnũ.

Qua

Qua etiam miscella visus est delectari Varro, vt ex inscriptionibus librorum satis apparet: & ex eo quod subiiciam, ne plura persequar, *Quare fit vt lingulacæ obtrectatores tui, iam nunc murmurantes dicant*, μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται. Varronis erat Satyra Flexabulorum nomine, in qua de prouinciis administrãdis, & tanquam flectendis regendisque prouincialibus disserebat (nam flexabulum instrumentum ad flectendum est) multaque in Magistratuum, vt reor, auaritiam & sordes disputabat. Erat & Hecatombe, in qua de sacrificiis agebat, sumptuosaque sacra reprehendebat, verumque sacrificium esse puræ & integræ mentis preces docebat: ex ea locus elegans effertur, quem ideò adscribam: *Chrysen doulos locat sibi amiculam de lacte & cera Tarentina, quam apes Milesiæ coegerint ex omnibus floribus libantes, sine osse, & sine neruis, sine pelle, sine pilis, puram putam, proceram, candidam, teneram, formosam.* Dicit autem amicam velut lacteam & ceream. Ceream porrò pro tenera & pulchra dixit, propter cereas imagines, quas in atriis habebant, aliaque opera quæ sequaci & flexibili ceræ natura pulcherrima faciebãt, & mollia erant: vnde & cerea non ab re mollia explicant, qua translatione cerea Telephi brachia lib.1.ode 13. Flaccus dixit. at cerea lucerna in Martiale est detrita & decolor flauescensq; flore coloris exolescẽte, lib.1.epig.60. Cerea.

Cerea si pendet lumbis & trita lacerna.

Erat & ἕως πότε περὶ ὡρῶν, in qua de temporibus & negotiis vitæ humanæ tractabat cum hominum semper Satyrica vituperatione. Erat & ταφὴ μενίππου, id est, sepultura Menippi, vbi, vt reor, hominum illudebat stultam & nimiam sepulturæ & funerum curam.

LIBRI DECIMISEPTIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSOCTAVVS.

CAPVT I.

Verædus, postumus, lar, Promethea iuga, aconitum, vertagus.

Verædus. OPINIO est verædũ equum esse qui vehat Rhedam, quę quidem à præceptoribus, & eruditissimis hominum nostræ memoriæ scriptis accepta me in longam ætatem comitata est. Nũc verædum equum puto, qui neq; Rhedam ne cisium trahat, sed vice tamen Rhedæ sit. Id adeò ex Martiale & Ausonio coniicere licet, ne aliis auctoribus testimonium denunciemus. Ille enim lib.12. epigr.14. inquit,

Parcius vtaris moneo rapiente verædo
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.

Non, vt opinor, qui venabatur, rheda vectabatur. sed & equum esse non rhedam, sequens versus indicat,

Decidit excussus nec rediturus equo.

Ausonius autem apertissimè id etiam indicat epist.20. his verbis,

Non cisium, aut pigrum cautus conscẽde verædum,
Non tibi sit rhedæ, non amor acris equi.

Iterum,

Vel celerem manuum, vel ruptum terga verædum.

vbi in equis viatoriis numeratur verædus. sed & in antiquo lexico exponitur πωλός: Procopio est equus cursus publici. Isidorus tamen lib.12. capite 1. verædos esse dictos ait, quòd veherẽt rhedas, vel quòd per vias publicas currant, Postumus. per quas & rhedas ire solitum erat. Postumus, qui post fata parentis natus est, dicitur vulgo: & sanè qui post fata parentis nascebãtur, hoc nomine erant: vt Curij filius adoptatus à Rabirio, Rabirius Postumus est vocatus: ac hoc nomen attributum fuisse illis, qui post patris mortem nascerentur ostendit Plautus in Aulularia, Sc. Velim te arbitrari.

Post mediam ætatem, qui mediam ducit vxorem domum:
Si eam senex anum prægnantem fecerit fortuitò:
Quid dubitas quin paratum siet nomen puero Postumus?

Postumus tamen censetur etiam qui post factum testamẽtum natus est, etiam viuo patrefamiliâs: sed & qui post alios liberos vltimúsque gignitur: quomodo libro 6. Æneidos accipiendum censeo,

Siluius, albanum nomen, tua postuma proles.

ſequitur enim explicatio,

Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniunx,
Educet ſiluis regem regumq; parentem.

Atque hanc ſententiam meam confirmat eruditiſsimus poeta Auſonius epiſt. 14. ac poſtumum explicat ſupremum,

Vt quondam in Albæ mœnibus,
Supremus Aenea ſatus.

Lar. Lar, quod nomen ſæpenumero legimus, adeò vt in prænomen abierit, videtur ducem ſignificare vel regem. nam Auſonius in Monoſyl. Viridomarum Gallorum ducẽ, quẽ interfecit Marcellus, cuique opima ſpolia detraxit, Aremoricum lartem, id eſt gallicum ducem appellat, ab Aremoricis populis Galliæ, quos multi Aremoticos quàm Armoricos vocare malunt.

Tertia, inquit, *opima dedit ſpoliatus Aremoricus lar.*

Promethea iuga. —*an quæ Lecta Prometheis diuidit herba iugis?*

ſcribit libro 1. elegia 11. Propertius: quo in loco Promethea iuga vocat Caucaſum, vbi naſcebatur è cruore Promethei aconitum. etſi enim è vomitu Cerberi prope Heracleam plerique natum ferunt, alij tamen è tabe & ſanie Promethei, cuius iecur tundebat aquila, exortum fabulantur. herbam igitur lectam in Prometheis iugis cùm dicit, veneficia intelligit: Auſonius in Monoſyllabis,

Vnde Prometheo de corpore ſanguineus ros.
Aſpergit cautes, & dura aconita creat cos.

Martialis lib. 14. in Apophor.

Non ſibi ſed domino venatur vertagus acer,
Intactum leporem qui tibi dente refert.

Vertagus Quis obſecro vos apud Martialem iſte vertagus eſt, & vnde dictus? ſcimus à nationibus & locis nomina canibus interdum imponi: ſed de vertagis populis, aut huius nominis loco ſilentium eſt in literis. mihi quidem vertrahus legendum propè videtur, veluti ferrrahus, à fera ſcilicet trahenda ad dominum. ſcio ego iocularem iſtam viſum iri audaciam, & riſus excitaturam: ſed eam argumento non leui confirmabo. Gratius poeta vetus vertraham appellare videtur, etſi tempus ſyllabæ mutat,

Et pictam macula vertraham delige falſa.

Vertagum tamen, vel potius vertragum retinuerim, & g in vicem elementi h tranſiiſſe crediderim, vt in tragula, quam à trahendo nomẽ habere grammatici affirmant. ſed & tragula retis genus ex eo nomẽ habet, quòd trahitur.

CAPVT II.

Solarium, funda, ventrale, adamas ſupernas, præteritum perfectum penultima breui, laus eſt publica, intactus grex.

Solarium SOlarium interdum locus eſt vbi homines ſolebant apricari: fiebat autem in ædibus ad excipiendam auram & vaporem ſolis, vnde & heliocaminus quaſi ſolis vaporarium dicebatur: Plautus in Milite, Sc. Niſi quidem.

Scio neq; ſolarium, neq; hortum.

alij putant tectum quoddam fuiſſe planum & ſubdiuale. Inde ille feſtiuus Auguſti Imperatoris iocus apud Macrobium libro 2. Saturnalium, capite 4. *quid ergo? vt me populus Romanus dicat bene cultum, in ſolario ambulaturus ſum.* Fundam pro retis genere dici non eſt ita infrequens: ſed eo nomine cruminam vocari, id verò non paſsim occurrit: Macrobius, *cumq; acceßiſſet ad ſellam, demiſſa in fundam pauperem manu paucos denarios protulit, quos principi daret, adiecitq;*, μὴ κατὰ τὴν σὴν τύχην σεβαστὲ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἂν ἐδίδουν. Sed vt rete à ſimilitudine fundæ, qua lapides iactantur nomen habet: ita quoque loculi pecuniarum, quòd ſpecie formaq; fundam referrent. In antiquo quoque lexico ſcribitur, Ventrale κοιλιόδεσμος, funda. Lepida eſt Auguſti in Mœcenatis affectationem illuſio, qua Mœcenatis cacozeliam imitatur venuſtiſsimè, ſed non ſine obſcuritate: *Vale,* inquit, *mel gentium, metuelle, ebur ex Etruria, laſer Aretinum, adamas ſupernas, Tyberinum margaritum, Cilniorum ſmaragde, Iaſpis figulorum, berylle Porſennæ.* cùm delicatum alloquatur, delicias rerum gemmarumque loquitur, & locorum Etruriæ nomina, quòd Hetruſcus Mœcenas eſſet, aut virorum qui in ea floruerunt, aut inde oriundi erant commemoratione & appellatione ludos facit. Legendum autem ferè coniicerem, Vale mel gentium Meduliæ, niſi Medulia fuiſſet Albanorum, vt dicit Dionyſius: emendo igitur, mel gentium Velutoniæ. Adamas ſupernas, eſt adamas Etruriæ: etſi non tam ſupernates Etrurię ſunt quàm infernates. nam qui eam incolunt Apennini plagam, quæ ad inferum mare vergit, quod Tyrrhenum dicitur, infernates dicuntur: qui latus quod ſupero mari reſpondet, ſupernates. ſed latius patuit Etruria, & ſupernates ei trans Appenninum adſcripti fuerunt, & oppida fortaſſe quædam Albanorum, vt Medulia. Tyberis in Etruria naſcitur. Margaritum igitur Tyberinum: Etruſcum Margaritum eſt. Cilniorum ſmaragdus dicitur, quòd Cilnij gentiles erant Mœcenatis. è Cilniorum enim gente ſtirps eius erat: Tacitus libro 5. Annalium, *Cæterùm Auguſtus bellis ciuilibus Cilnium Mœcenatem equeſtris ordinis cunctis apud Romam atq; Italiam præpoſuit.* Cillinius tamen, ne quid diſsimulem, in Tacito legitur. ſuſpicor etiam ex Etruria oriundos fuiſſe Figulos, quorum nobilis erat Romæ familia. *Steterúntque comæ,* cùm Maro dixit, ſyſtolen eſſe grammatici dicunt: ego veteres iſta præterita ſæpe corripuiſſe reperio. nam & in prologo Eunuchi Terentij in iambici fine ſcriptum diſertè eſt,

—poſtquam ædiles emerunt.

quo pleriq; omnes offenſi emerãt emendant, animi libidinẽ potius quàm veritatẽ ſequentes. Laberius apud Macrobium lib. 2. Saturn. capite 7. bis Potuerunt corripuit, *voluerunt multi effugere pauci potuerunt.* Iterum, *etenim ipſi dij negare cui nil potuerunt.* Idem Laberius ſic apud eundem ſcriptorem in mimo loquitur, *Summum ad gradum cùm claritatis veneris, Conſiſtes ægrè, & quàm*

Funda.

Ventrale.

Adamas ſupernas.

Steterũt, media breui.

quàm descendas decides. Id verò valet, *& potius decides, quàm descendas.* itaq; id quod non dictum est, audiendum tamen est, vt sententia sit absoluta. Sequitur mox, *Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica:* id hanc habet sententiam, Laus nulli mancipio datur, nulliusque propria est, sed communis & publica: proinde ad alium subinde transit. Æneid. 6.

Laus est publica.

> *Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos*
> *Præstiterit:*

Grex intactus.

id de hostiis iniugibus accipit Macrobius lib. 3. cap. 5. & rectè. impium enim & nefarium esse videbatur, iuuencum aratorem immolare, vt Theon Arati interpres scribit, qua impietate obstringi non videbatur, qui iuuencũ nondomitum nec laboris socium, nec in dominũ munificum mactabat. Sunt tamen qui iam domitas pecudes sacris non puras censent, vt hominum manu & labore rustico contaminatas pollutasque: & fieri potest vt superstitiosa potius quàm religiosa antiquitas vtramque causam secuta sit.

CAPVT III.

Libertus primus, palmæ lemniscatæ, lemnisci, coronæ lemniscatæ, cædes, vox liquata, insigne, superum lumen, oræ belli, ansatum telum.

Libertus primus.

Martialis libro 1. epigram. 4. scribit,

> *Libertum docti Lucensis quære secundum.*

& in quadam inscriptione reperio, FECIT SIBI ET PETIAE COLLIBERTAE PRIMAE VXORI: hæc verba faciunt vt suspicer in patronorũ libertis ordinem quendam fuisse, & quosdam primos quosdam secundos vocatos fuisse, quòd alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum. ergo primi & secundi dicebantur, vt aliis omnibus potiores: ac fortasse inde factum est vt apud Iurisconsultos tam sæpe nomẽ primi & secundi legamus, quod & attigisse nos ante etiam recordamur, sed tumultuariæ & subitæ scriptiones sæpe eodem reuertuntur. Palmæ victoribus dari solebant, sed in nobiliore victoria lemniscis ornabantur, vt & coronæ: de coronis Plinius lib. 21. cap. 3. *Accesseruntq; et lemnisci, quos adijci ipsarum coronarum honos erat.* hinc à Cicerone dicitur palma lemniscata, pro Roscio, & ab Ausonio epist. 6. scriptum est,

Palmę lẽniscatæ.

> *Et quæ iamdudum tibi palma poetica floret,*
> *Lemnisco ornata est, quo mea palma caret.*

Lemnisci. Lemniscatæ coronæ.

Lemniscum aut lemniscatam coronam significasse Maro videtur lib. 5. Æneid. cũ ita scribit,

> *Puniceis ibant euincti tempora tænis.*

est autem lemniscus Syracusanum verbũ, quo stricta angustaq; tænia significatur: Athenæus lib. 9. ἐν τούτῳ περιστρέφαι καὶ φιλῆσαι καὶ φυγόντα καθ᾽ ὅλον διπλώσαντο τὴν ὁδὸν, λημνίσκοις τοὺς πέπλους δεδεμένοι πρὸς τὸ ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν θεωμένων ἁρπάζεσθαι. Vt φόνος apud Græcos, quod vocabulum cædem significat, sanguis dicitur, ita & apud Maronem lib. 9.

Cædes.

> *—tepidaq; recentem Cæde locum.*

id est, tepido sanguine, quod imitatione Græca factum, qui in vtraque lingua versatus est facilè intelliget. Vt apud nos multi perstudiosè nostro sermoni Hispanas & Italas voces admiscent, & de sartagine quadam loquendi inusitata opinionem facundiæ captant: ita & Romani faciebant, qui pro lucernis lychnos dicere solebant, pro lecti pedibus clinopodas. ita illis suarum erat vernacularum vocum fastidium, exterarum & exoticarum iucundus sapor. Lucilius apud Macrobium lib. 6. Saturnalium, cap. 4.

> *—porrò clinopodasq; lychnosq;*
> *Dicimus σεμνῶς, antè pedes lecti atq; lucernas.*

sed in idem ipse vitium incidit, inculcatis subinde Gręcis vocibus, & mixto è Latina & Gręca lingua sermone. In versu Enniano apud Macrobium capite præcedenti, ferrum prępes est ferrum volatile, qualia tela sunt, hastæ, iacula. Ibi autem legendum crediderim, *Aeratæ sonitãt galeæ*, non ærato sonitu. Vox autem liquata in Hostij carmine apud eundem scriptorem videtur esse, quæ liquido gutture diserta claraq; foras editur, quã scilicet guttur ipsum liquat, & liquidam transmittit: atque ab his quæ colo liquantur per translationem id dictum accipio & agnosco. Insigne est id quod in cono galeæ erigitur, vt crista: Ennius apud Macrobiũ lib. 6. Saturn. cap. 1.

Vox liquata.

> *—inde volans secum abstulit hasta insigne:*

Apicem dicit Maro,

> *—Apicem tamen incita summum Hasta tulit.*

Superum lumen dixerunt veteres lumen è cœlo in terrarum orbem descendens, cuius aura & splendore fruuntur qui viuunt, ad discrimẽ eius luminis, quod arte nobis hîc paramus, & quod in infero est hemisphærio, & inferis, qđ inferum lumen est: Ennius ibid.

Superum lumen.

> *Cùm superum lumen nox intempesta teneret.*

& apud Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 9. in carmine deuotionis, *lumine supero priuetis.* Oras pro spatio vsurpauit Ennius, & Maro perdiligenter imitatus est: Ennius libro 6. capite 1. apud Macrobium,

> *Quis potis ingentes oras euoluere belli.*

Oræ belli

id est, tam ingentia belli spatia, quod maximũ & diuturnissimum fuit. Maro 9. Æneid.

> *Et mecum ingentes oras euoluite belli.*

id est, magna belli spatia explicare. Ansatum telum est quod ansam, id est amentum habet: Ennius ibid.

Ansatum telum.

> *—ansatis concurrunt vndiq; telis.* Æneid. 9.
> *—pinguis vbi & placabilis ara Palisci.*

pinguis, valet diues, imitatione Grecorũ quorum vestigia pedum solo premit libenter Maro. Est enim frequentissimum apud Græcos poetas dici πίονα νηόν. quanquam non me latet aliter explicari à Macrobio, cuius auctoritas veritati præiudicare non debet.

CAPVT IIII.

Thyon, citrus, dij auertentes, prodigia com-

buruntur, Lactet ficus, litem suam facere, illatebræ, staticuli, ante cœnam, Iouis manes, gallam subigo, nodus Herculis.

Thyon. Citrus.

THYON, quod apud Homerum est, citrum interpretatur Macrobius: Citrum autẽ illam crediderim, cuius in Atlante monte nobiles siluę materiam lautis mensarum orbibus suppeditauêre Romanis expetitarum delitiis. Infelices arbores dicit esse Macrobius, quæ sunt in tutela deorum inferorum & auertentium. auertentes autem deos suspicor velut ἀλεξικάκους καὶ ἀποτροπαίους, qui prodigia portentaque auerruncabant & auerrunci erant, qui & à Persio satyra 5. dij depellentes vocantur. ex arboribus quę sunt eis consecratæ, sunt alaternus sanguine infelix, id est sanguinea & cruenta materia, aquifolium, ruscus, multæ aliæ. his portenta & prodigia mala comburebant. Apud Theocritum quoque in Heraclisco prodigia & portenta aspalatho, paliuro, rubo comburuntur: at verò purgamẽta lustrationis & incantationis post tergum in auersum abiiciebant, & in aquam profluentẽ mittebant: Maro 8. eclog.

Dñ auertentes. Prodigia comburuntur.

> —riuoq; fluenti Transq; caput iace.

Homerus 1. Iliad.

> οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον.

Lactet ficus. Litem suã facere.

Quod in aliis arboribus est flos, id est in ficu lac, id est ὀπὸς, vnde ficus non florere, sed lactere dicitur, vt Macrobius scribit lib. 3. cap. 20. Litem faciebat suam iudex, non solùm qui malè iudicabat, sed etiam qui qua iudicare hora debebat, ad comitium non veniebat: Cintius apud Macrobium, *Inde ad comitium vadunt, ne litem suam faciant*. Illatebras Plautus apud Macrobium à non latendo dixit, *Cuius*, inquit, *ego latus illatebras reddam meis dentibus & manibus*, id est, efficiam dentibus & manibus meis, ne in eius latere quicquam celari possit, ita discerpendo aperiam. Staticulos dare in Catonis oratione apud Macrobium, choream est quandã & saltationem dare non motoriam, sed statariam, qualis erat & in choris στασίμοις. *Descẽdit*, inquit, *de canterio: inde staticularios dare, ridicularia fundere.*

Illatebræ.

Ante cœnam.

Cœnæ quædam pars olim ante cœnam vocabatur: ea erat tanquam primi cœnę missus, primusque gustus, & tanquam prima mensa: altera, cœna, quæ erat secunda mensa, in secundis ferculis posita, non tamen in bellariis: Macrobius, *Ex indice Metelli Pontificis cœna hæc fuit: ante cœnam echinos, ostreas crudas quantum vellent.* mox sequitur, *In cœna sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium.* Augustata mensa apud Macrobium est ea quæ augusta facta est, id est, quæ consecrata est: *In templo*, inquit, *Iunonis Populoniæ augustata mẽsa est.* Vicarij etiam interdum sunt, qui in vicem aliorum exitio pestique deuouentur, vt in eorum caput expetant ea mala, quę aliis erant euentura, vt in carmine deuotionis, *Eosq; ego vicarios pro me fide magistratuq; meo & pro populo Romano exercitibus legionibusq; nostris do, deuoueo.* Qui Dis pater appellatur & Summanus, id est maximum summus, & Pluto & Orcus, idem etiam Iouis manes vocabatur, vt in eodem carmine deuotionis, *Dis pater, siue Iouis manes, siue quo alio nomine fas est nominare.* Gallam subigo, in mordaci ioco aduersus Plancum, quod sutor respondit, valet, gallam tero: eam enim sutores tritam atramẽto sutorio conficiendo aliis rebus miscent. subest etiam alia turpis significatio ex suspicione & fama, quæ de amoribus Planci & Gallæ manarat. nam Plancus in ea muliere malè audiebat. Nodus Herculanus & arctissimus erat, & ita nexus vix vt dissolui posset: vnde & in prouerbium abiit. Noua etiam nupta præcingebatur cingulo laneo nodo Herculis vincto. Is qualis nodus fuerit, qui scire cupit, videat caduceum, in quo angues implexi inter se nodo Herculis deuincti sunt: Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. *hi dracones parte media voluminis sui inuicem in nodum quẽ vocant Herculis obligantur.*

Augustata mensa.

Iouis manes. Gallam subigo. Nodus Herculis.

CAPVT V.

Astici ludi, Attici, decimæ, elogium: apud Tranquillum in Caligula.

Astici ludi.

ASTICI ludi in Caligula capite 20. non sunt grammaticorum consessui voluptati & oblectationi, vt spectacula principum, sed molestiæ & solicitudini. nam qui sint quærunt: ac plerique Actiacos legunt, & ludos ab Augusto intelligunt institutos in honorem Actiacæ victoriæ, sed sine librorũ adstipulatione, in quibus peruetustis partim Attici, partim Astici exaratum reperio. Asticos autem ludos interpretor vrbanos, quòd sint etiam ludi rustici: vel potius Atheniensium ludos, quorum vrbs astu dicebatur. Producitur ab Athenæo lib. 8. in dipnosophistis Charicles περὶ ἀστικοῦ ἀγῶνος. quòd si quis ludos atticos malit, è consuetudine Atheniensium explicabit, qui liberalibus, lenæis, chytris, & panathenæis, id est quinquatribus ludos scenicos dabant. Actiacos tamen ludos ab omnib. interpretibus probatos vix ausim improbare, malimq; legere, cùm præsertim in Italia etiã celebrarentur: Auson. edyl. 9.

Attici ludi.

> *Tales Cumano despectat in æquore ludos*
> *Liber, sulphurei cùm per iuga consita Gauri,*
> *Perq; vaporiferi graditur vineta Vesæui:*
> *Cùm Venus Actiacis Augusti læta trophæis,*
> *Ludere lasciuos fera prælia iussit amores:*
> *Qualia Niliacæ classes, Latiæq; triremes,*
> *Subter Apollineæ gesserunt Leucados arces.*

Scribit idem Tranquillus in Caligula, cap. 16. *scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat, vt equestria ab infimo quoq; occuparentur.* hic ego crediderim decimas esse missilia & tesseras quas spargebat ludis scenicis: atq; ita velut quandam decimam populo Rom. dabat, vt qui decimam bonorum suorum Herculi pollucebant & profanabant: aut qui decimam aliis consecrabãt diis. nam quin ab huiusmodi quadam notione deuerterit significatio in alium deflexa sensum, haud

Decimæ.

haud equidem dubitem. Decimæ quoque ab aliquibus vxoribus dabantur. hinc illa Trachalli inuidiosa exclamatio, *placet hoc ergo? & leges diligentißimæ pudoris custodes decimas vxoribus dari, quartas meretricibus iubent?* Capite 32. *Succinctus*, inquit, *poparum habitu*. popæ, qui victimas immolabant, alio corpore nudo, ab vmbilico ad pedes inuoluti erant veste, quæ limus dicebatur: qui proinde hîc succincti dicuntur, & à Propertio lib. 4. eleg. 3.

Succinctus.

Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Seruius in 12. Æneid. *limus, inquit, est vestis qua ab vmbilico vsq; ad pedes teguntur pudenda poparum. Nullius*, inquit Suetonius capite 27. *inspecto elogio:* multis nomē hoc suspecti sermonis est, immò verò peregrinitatis damnatū vrbe Quiritum expellitur, quorum ego iudicio non accedo. in causa est, quod extrita vna litera c, pro eclogio elogium dici animaduerti. Eclogium autem ab ecloge deducitur, hodieque ἐκλογεῖον apud Suidam reperitur. atque hæc sententia haud paulò plus ponderis habet, ratione præsertim nixa, quàm illorum condemnatorum tabella, qui ob ignorationem originis, voces exterminare malunt, quàm Latinam agnoscere: alij quasi ellogium interpretantur, & vnam deperiisse literam censent, & elogium deriuant ab ἐλλογεῖν, quòd titulus & testatio sit, oratione cuiusque vel vitia vel virtutes, vel rectè facta vel flagitia & scelera commemorans. hæc cùm probabilia sint, temerè me iudice faciat, qui tantum sibi iuris sumat, vt è tam multis libris vocem tam diu receptam, velut quodam prætoris interdicto eiiciat, nisi meliorem reponat.

Elogium.

CAPVT VI.

Percußit thyrso apud Lucretium, canunt siluæ auibus, alienigena, micæ auri, altè terminus hæret: apud Lucretum lib. 1.

SPEM laudis ambitiosam, qua incensus erat, eleganter ita me deus amet & scitè expreßit Lucretius lib. 1. hoc versu,

Percusit thyrso.

Percußit thyrso laudis spes magna meum cor.

quem sensum à Bacchi thyrsis traduxit, quorum tactu fanatici & perciti furore reddi homines censebantur, auctore Ouidio scribente in epist. Laodam. ad Protesilaum,

Vt quas Pampinea tetigisse bicorniger hasta
Creditur, huc illuc qua furor egit, eo.

quod Ouidij distichon, literati aut critici vice interpretationē nobis præstat. Eodem in Lucretij libro animaduerti iucūda nouitate continenti attributum esse, quod, vt grammatici loquuntur, contenti proprium est: canunt aues in siluis, aut siluas auibus canere aucupio nouitatis nos delectat. sic igitur scribit,

Canūt siluę auibus

Frondiferasq; nouis auibus canere vndiq; siluas.

eiusdem etiam notæ illud in eodem libro est,

Atq; ideò totum circum tremere æthera signis.

signa enim potius in cœlo tremunt. Solebant in portis vrbium veteres aliqua deorum statuere simulachra, quæ qui vrbes inibant, aut inde exibāt, ritu quodam religionis tacta dextra manu salutare solebant, manumq; ad osculum, vt suspicor, referebant: quod indicat eodem libro Lucretius, his numeris,

—— tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari,
Sæpe salutantum tactu præterq; meantum.

Quod quidem breui admonitione duxi notandum. nam exempla quærenti ab probationem suppetent ex auctoribus nō pauca. nunc enim quandam velut obsignationem auctorum nostræ sententiæ fauentium non proferemus, his contenti, quæ probabili coniectura vestigauimus. Etiam non est omittendum alienigena ab eo dici, quæ Græci ἀνομοιογενῆ vocāt, eamque vocem ab eo bellè concinneque Latinè explicatam esse: sic autem ibidem scribit,

Alienigena.

Ex alienigenis rebus constare putetur,
Oßibus & neruis, saniéq; & sanguine misto.

Idem quæ Græci ψήγματα auri, id est minutam auri scobem vocāt, micas auri appellauit non insuauiter, hoc versu,

Mica auri

Ex auriq; putat micis consistere posse.

Idem quodam antiquitatis sapore condiens suos versus, nō illibenter videlicet pro videre licet aut scire licet vsurpat, quod à Plauto etiā factum annotasse me recordor: sed nihil vetat bis easdem epulas apponere: sic autem scribit,

Videlicet.

Esse videlicet in terris primordia rerum:

quod est, videre licet in terris esse rerū primordia: vt & lib. 2. scilicet pro scire licet,

Scilicet esse globosa tamen, cum squallida constent.

Eiusdem illud lib. 1. 2. & 6, atq; *altè terminus hæret*, quod de cuiusque duratione & statu ac permansione dicitur, esse traductū auguror à terminis, qui interdum altè defossi depactique sunt: quod cæsum video placuisse Maroni, & suę inseruisse poesi à Lucretio sumptum, libro 4. Æneidos, *hic terminus hæret*. Hæc vtcunque carpta è iucundo poemate Lucretij huic illeuimus chartæ.

Altè terminus hęret.

CAPVT VI.

Salustius emendatus, deûm virtute, obtentui esse.

INterfecto insidiis Iugurthæ Hyemsale, & Adherbale prælio superato, ita de Iugurtha Salustius scribit, *tum Iugurtha paratis consiliis postquam omnis Numidiæ potiebatur, initio facinus suum cum animo reputans timere populum Romanum.* Hîc ego verbum *paratis* subditiitium esse, neque quod Salustius sentit, eloqui arbitror, & subrogatum imperitia in locum vicini vocabuli *patratis*. consilia enim iam patrarat, non parabat Iugurtha. quàm autem facilis & procliuis sit error in pretermissione vnius elemēti, quis non videt? sed tamen ne quis hoc inuentū esse meū putet, ita velim omnes existiment, vt maior fiducia verbi sit, me id reperisse in vermicu

Salustius emendatus.

lato & annoso libro, quo fretus & veritate inductus, facilè editiones hîc negligo. Sed hîc vna peccatum litera est, quæ sensum peruertebat: at verò non longè eodem libro interpunctionibus malè & temerè positis sententia labefactata est. Locus autem sic habet, *si huic imperio fortuna mutaretur, vnà occidendum esse. Virtute ac dijs volentibus magni & opulenti estis.* solebant enim res prosperas diis & virtuti acceptas referentes ita loqui, ne sibi eas attribuere viderentur & in deos ingrati esse, neu eorum inuidiam in se commouerent: etsi nonnunquam etiam hominum virtutē tacitam non prętermittebant: Plautus in Trinum. Sc. Quo illhic homo.

Deûm virtute.

Aedepol deûm virtute dicā pater & maiorū, et tua,
Multa bona bene parta habemus.

Idem in Milite, Sc. Cohibete.

Deûm virtute transeuntem hospitio accipi apud me est comitas. Iterum,
Nam mihi deûm virtute dicā, propter diuitias meas
Licuit vxorem dotatam genere summo ducere.

Obtentui esse.

Quinetiam eodem libro *ostntatui* inoleuit, pro insitiuo, cùm *obtentui* scribēdum sit pro satiuo. sed locum proponam, *Sed quoniam eo natus sum, vt Iugurthæ scelerum obtentui essem.* Simile est illud ex oratione Lepidi, *quia secundæ res mirè sunt vitijs obtentui*: quod è Thucydide tralaticium est, vt ait Seneca 9. declam. lib. cùm præcipua sit in Thucydide breuitatis virtus, ac eum à Salustio victum esse & in suis castris cæsum dicit. *Mutari* etiā duobus locis degenerasse animaduerti: vnò in mutuari, alterò in multari. scio equidem ista non magnam mereri laudem: & cùm purgantur optimi scriptores, ea opera muneris est laboriosioris quàm honestioris. Verumtamen locos subscribamus. *Quia*, inquit, *neq; materia in agris, neq; ab Hispanis emendi, aut mutuandi copia erat.* ego exemplaria secutus perantiqua *mutandi* lego, & ad permutationem rerum antiquis solitam vel emptionem refero. nam mutuatio hîc non perinde conuenit. Alter est locus, *tamen quia mortis metu multabantur, sicut regi libuerat pax conuenit*. sine controuersia hîc omnino quadrat *mutabantur*: nam metus mortis eorum animos mutabat, & ita in antiquis reperitur libris: quia tamen multari hîc conuenire non ineptè potest, locus illis duobus verbis controuersus relinquitur. inclinat tamen magis animus in alterum, & libentius secundùm *mutabantur* litem dederim. Vnum æquè iuris dubij apponam, *Et vobis æterna sollicitudo remanebit, cùm intelligetis aut seruiendum esse, aut per manus libertatem retinendam.* in libris antiquæ fidei reperi, *& vobis alterna sollicitudo*, sanè perquam bono sensu. alterna enim sollicitudo est, aut seruiendum aut manu libertatem asserendam: sed hic etiā locus à me vt iuris cōtrouersi positus esto.

CAPVT VIII.

Silena, acutæ Satyrorum aures, Aegipanes.

MIHI Luciani festiuissimi & politissimi scriptoris libellum legenti animi causa, qui inscribitur Deorum concio, quædam occurrerunt, quę ad explicandos & illustrandos auctorum nobilium locos apprimè conducere videbantur. ea ego commendaui huic charthæ. Scribit enim de Sileno, ὁ δὲ φαλακρὸς γέρων, σιμὸς τὴν ῥῖνα, ἐπὶ ὄνου τὰ πολλὰ ὀχούμενος: quo illud Lucretianum lib. 4. aperitur, *Simula, silena est.* Nam cùm Silenus compressæ naris & simæ sit, ex eius vitio excogitata est speciosa in amica excusatio deformitatis, quæ eadem in deo sit, vt propè venustum videri debeat & decorū qđ in diis reperiatur, qui omnis labis & turpitudinis expertes habentur. Scribit mox idem, οἱ δὲ σάτυροι, ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. hoc simul atque legi illicò percussit animum, illud esse quod ab Horatio lib. 2. ode 19. cantatur, — Silena.

—& aures Capripedum Satyrorum acutas.

Acutæ Satyrorum aures.

non enim, vt opinor, acutas dicit, acutè & attentè audientes, & Bacchi canticis operā dantes, & arrectas, sed in acumen fastigatas atque collectas. Horatius autem Satyris, vt & multi alij, caprarum tribuit pedes, quos esse Panis potius Lucianus dicit. sic em̄ de Pane scribit, ὧν ὁ μὲν κέρατα ἔχων, καὶ ὅσον ἐξ ἡμισείας ἐς τὸ κάτω αἰγὶ ἐοικώς. Ita, vt censet Lucianus, dimidia sui parte caper est Pan: vnde & promptum est intelligere qui apud Melam lib. 1. sint Aegipanes, ita scribētem, *Aegipanum quæ celebratur forma est.* Homines autem ferebantur esse monstrosi & biformes, mixti ex homine & capro. qui autem Panes à Græcis vocantur, eos Latini videntur addita aspiratione faunos vocare: etsi non me fallit, Latinorum vel Aboriginū potius quendam regem Faunum fuisse. Scribit Lucianus, καὶ ἤδη πᾶς λίθος, καὶ πᾶς βωμὸς χρησμῳδεῖ, ὃς ἂν ἐλαίῳ περιχυθῇ καὶ στεφάνους ἔχῃ. quo quidem ex loco intelligimus eam fuisse veterum superstitionem, vt simulachra religiosè pieq; oleo perfunderent, huncque cultum superis gratissimum & acceptissimum putarēt. quæ cùm ita sint, quis non videt meridiana luce iam clarius esse, quod à Lucretio nō admodū religioso scriptore, nisi me hic tenuissem impium appellassem, li. 5. canitur, *velatum Vertier ad lapidem.* Eodem illud Philostrati iam à me prolatum pertinet, καὶ νὴ Δία οἱ ἀλείφοντές τε καὶ οἱ ἐπισφραγιζόμενοι τὰς εὐχάς, ἐξηλλάχασι τὸ εἶδος. Vt igitur qui in saltu aut silua feras captāt, si non inuita Diana opus mouent, & nemora solicitant, ferinæ aliquid domum reportant: sic nos, si cuipiam idem videri potest, ea fortasse non inuita nec aduersa, ex amœnissimo viuario Luciani, illa quæ præscripsimus, venati sumus.

Aegipanes.

CAPVT IX.

Quædam in x. epistolarum ad Atticum animaduersa, Summarius, suus lectulus.

MIHI librum x. epistol. ad Atticum peruolutanti, loci quidam occurrerūt, properantem morantes, manumque iniicientes diutius vt hærerem, neque qua vellem celeri-

tate chartas versarem. quos igitur velut obices offendi, hîc ego eos aliis remouere conabor ne ad eos pedem fortè offendant. Cùm igitur epist. 1. ait, *nisi fortè iste summarius ei potest persuadere*: significari puto hominem seditiosum, & belli ciuilis cupidum, atq; adeò paruum quendam Marium. hominem quæstuosum & auarum sordidumq;, non desunt qui interpretentur à summis pecuniarum: sed & nummarium etiam qui legat reperias. nos ita quid sentiremus exposuimus, vt de istis sententiis nihil detractum malignè vellemus. At verò quod in eadem epistola scriptum est, ἐκφώνησις ἐπέσχε, in vitio est, quod emaculabitur si ὑπέρευ scribatur, quæ exclamatio Græca est loci sententiæ peraccommodata. nam in epistola sæpius Atticus laudans Trebatiū de Repub. rectè sentientem, factumque Cæsaris damnantem, & partes optimatum probantem, & à Cæsare deficere parantem, ὑπέρευ exclamationem posuerat. Illud alterum multò vitiosius est in duabus epistolis ita literatum, vt legi non possit, epist. 2. ΜΜΤΕΛΣΑ *iam adest*. in epistola penultima lib. 9. *nec expecto quidem* ΑΛΛΤΕΛΣΑΝ *illam tuam*: vel vt alij edunt, ἀλλὰ τέλσαν. Ego verò diu multumque scrutatus quod verbum & ad sententiam aptissimum, & ad scripturæ vestigia propinquissimum esset, ἀνατέλλουσαν scribēdum esse auguratus sum, vt sit ἀνατέλλουσα ὡραία vel ὥρα, id est idoneum tempus nauigationi. nam post Idus Martias natalis erat nauigationis, qui spectaculo quodam celebrabatur. at verò certior meliorq; tempestas est à nonis Aprilibus: aut exortum Vergiliarum aut succularum, id est ἀνατολὴν πλειάδος aut ὑάδος iam adesse dicit, cùm non ita longè absit, vt iam iamque nauigandum sit. denique significat sidus aliquod, quod expectandū esse monuerat Atticus, neq; antè ex Italia soluendum. Sunt & qui ἀλλάττουσα legunt, vt sit temporis mutatio & anni. Quinetiam 6. epistolæ scripturam sic constituendam suspicor è veteri libro, *Quod malum scilicet tantū? deniq; quid turpius? Anni valde hic in absentes solus tuli scelus, eiusdem cum Pompeio, & cum reliquis principibus non feram?* Ego, inquit, tuli vnius anni scelus in absentes Pompeianos, qui ab Italia absunt: cū eis coniunctus non potero eiusdem Cæsaris scelus ferre in Græciam cùm venero? quod autem dicit, *ne condamus quidem*, ad absoluendam sententiam rationem repeti desiderat. sed, inquit, ne numerum subducamus, nec rationem condamus: aliter scriptum reperi, *ne condimus quidem, vt possimus*. Illud porrò eadem epistola, *nisi fortè me Sardanapali vicem in suo lectulo mori malle censueris*: in suo, est, in proprio: qua in notione persæpe ponitur. Epistola 9. *& adijcit à Postumia & Seruij filij*, subuitiosum est, *filio*que emendandum, vt in proxima epistola, *Rogor enim ab eius vxore & filio*. Sunt & eadem epistola illa Græca eluxatis locoque emotis elementis non sana, ἦθος ἀκίμοδον: ego ἦθος ἀδόκιμον literis transpositis lego. laudat enim indolem & ingenium pueri, mores improbat, quos tamen dicit formari posse, si modò doctrina virtus comparari potest. Illud autem epist. 14. *habes Scytha* ὄνον, prouerbium est, quo significat, Atticum simulare proficisci ab Italia velle, sed retineri & fingere, & prohiberi à Curio. σκύθης ὄνον ὁρᾷ, prouerbium est à Suida relatum de Scytha, coram aliis auersari se simulante cadauer asini, quibus digressis vesci eo cœpit. Idem initio Iliados ab Eustathio de Scytha equum mortuum coram aliis inspiciente & abominante narratur. Appellat & in epistolis ad Atticum Philotimū, cuius ipsi suspecta erat in versandis nummis & tractandis rationibus fides, φυράτην elegantissimè, vt rationum conturbatorem. sic in antiquo lexico legi appellari decoctorem & interuersorem, vt interuersionem φύραμα.

Summarius.

Cicero emẽdatur.

...o le...
...o.

CAPVT X.

Quædam in decimo libro ad Atticum obseruata, fretense mare, fretenses, vtriculus, æquinoctium.

NOVI semper aliquid occurrit dum veteres libros relegimus, & semper offert sese aliqua occasio de antiquitate bene merendi, & exulantes voces in suū domicilium larémque restituendi, vel semisepultas eruendi, & in suo fundo retinendi. Scribitur lib. 10. epst. 4. ad Atticum, *Quod mihi mandas de quodam regendo*, ἀρσαίαν. malui aliquādo diducta voce ἀρ σ' δίαν legere omnibus elementis seruatis, quàm vel ἀρχαῖον inducere, vel ἀρκαδίαν inferre. ac locum à Cicerone significatum, & indicatū putabam ex antiquo aliquo poeta in hanc sententiam, An tibi ô Aiax fidem facit corrigi posse? quasi innuat non posse. sed additamento elementi ἀρσακίαν legere quispiam malit, vt difficilē prouinciam indicet, Parthiamque debellandam: vt ab Arsacis nomine vrbs Arsacia regnum Parthorum significet. Fortasse legēdum ἄρας' ὄαν, tunde terram, quod de irrito labore vsurpabitur non inconcinnè. Cùm tamen reperiam in optimo libro, cuius mihi copiam vir & humanissimus & doctissimus Lambinus fecit, ἀρκαδίαν, labor, vt Arcadiam legam, & allusem putem ad versum,

ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς, μέγα μ' αἰτεῖς, οὔ τοι δώσω.

Vidi qui ἡρακλείαν legeret, & Herculis aliquam prouinciam & ærumnam intelligeret. Epistola sequenti scribitur in pluteariis veterum bibliothecarum libris, vt Victorij boni & eruditi viri fide referimus, *Adriatico mari Dolabella, fretensi Curio*: sed emendatorum opera duæ voces in vnius sedem irrepserunt, *freto Siciliensi*: ego à superiori mare repetendū esse reor, vt quemadmodum mare Adriaticum dicitur, sic & mare Fretense dicatur, quod Siculum fretum est. Nam & milites qui ex illa ora deligebantur, Fretenses appellabatur, & in veteribus monumentis legionē Fretensem legimus, quæ quidem facilè mihi persuasit, vt contra hominum auctoritatem in scriptoribus res veluti nouas molientium

Fretense mare.

Fretense.

molientium antiquæ vocis ius tuerer. Sed & eodem libro, epist. 11. scribitur, *ego verò vehiculo, si nauis non erit, eripiam me ex istorum parricidio.* cùm in Græciam transmittere Cicero paret, quid ei vehiculo est opus? nisi si Neptuni quadrigas, aut deorum marinorũ hippocampos, aut Nereidum Delphinos, quibus per mare vehatur, intelligit: quod equidem nó puto. igitur cùm vehiculo non magis in mari locus sit, quàm in terra nauigio, meritò corruptæ vocis suspicio oboriri potest, quam & auget è puluerulentis archiuis & tineariis, vt ita dicam, libris eruta scriptura, quam Victorius retulit: ea est, *vellunt ridiculo*: quas quidem duas voces dum sæpius considero, & quid Ciceronem dicere voluisse verisimile sit expiscor, vocemq; rimor aliquã, quàm proximè ad literaturam veterem accedentem, tandem sic statui legendum videri, *vel vtriculo*, non inuita, vt opinor, Minerua: vt sit sensus, si nauis copia mihi non erit, vt in Græciam traiiciam, nataturus eo sum. Nã milites plerumque subiectis vtribus incumbentes flumios transmittere solebant, vt in historiis legimus. Cicero autem qui tanto transmissionis studio teneretur, vel non iusto vtre, sed paruulo vtriculo se mare tentaturum, & tranaturum per superlationem dicit: quanquam nec malè coniiciũt, qui lintriculo legunt. Videor etiam ex eo libro animaduertisse, quod mediusfidius perscriptione dignum existimaui, æquinoctium non tantùm esse illud breue tempus vnius aut duorum dierum, quo æquantur spatia diurna nocturnis: sed longiorem temporis tractum & interuallum, vt ab ipso verno æquinoctio propè ad vergilias. Verba sunt Ciceronis epist. penult. huius libri, *Nunc quidem æquinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat:* atqui hoc Cicero scribit 17. Calend. Iunias.

Vtriculus

Aequinoctium.

CAPVT XI.

Ducere epos, infelicibus lignis vrere, viuere rectè, rectè conuiuari, rectus apparatus.

Aberrare aliquando licet, & huc & illuc vagari, cùm & in cœlo nó certam omnia sidera sedem habeant, sed quædam erronum & nomen & incertas vias habeant. In hunc & illum scriptorem excurremus, vt aliquid huic adornando capiti colligamus. Horatius libro 1. satyra 10.

Fortè epos acer, Vt nemo ducit Varius.

Ducere epos.

quo sensu dictum accipimus? equidem illud *ducere* traiatitium arbitror, vt ex metallo multa dicuntur duci: vnde & ἐλάσματα etiam laminę dicuntur, quia ducuntur. nam cudendo malleis ita aliquando metalli materia ducitur, & informatur in effigiem aliquã: quod quia operosè fit, & dura materia est, eoque magis quo maius opus informatur, idcircò de heroico Varij opere dixit,

Fortè epos acer Vt nemo ducit Varius.

Non est tamen supprimenda librorum antiquorum auctoritas, in quibus reperio,

Vt nemo Varius: dictu molle atq; facetum.

Etiam è marmore duci aliquid dicitur, sed æquè translatè, vt apud Maronem 6. Æneid.

—Viuos ducent è marmore vultus.

Illa autem puella Catulli, quæ vouerat se daturam Vulcano lectissima Volusij poetæ carmina, epigram. 34.

Infelicibus vstulanda lignis:

Vrere infœlicibus lignis.

cur obsecro infelicium lignorum in voto meminerat? Equidem id non temerè à poeta scriptum arbitror, & necesse est hoc ignorato de gratia & venustate epigrammatis multum perire. Sciendum igitur veteres solitos esse plerumque prodigia & portenta sic procurare, vt exurerent lignis infelicibus: Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 20. *Arbores, inquit, quæ inferûm deorum auertentiumq; in tutela sunt, eas infelices nominat:* subiicitque, *quibus portenta prodigiaq; comburi iubere oportet.* Græci ea spinosis lignis, quæ infeliciora videbantur, comburere solebant, & cinerem in profluenté proiicere: Theocritus de anguibus, quos Hercules in cunis eliserat,

κάγκανα δ' ἀσπαλάθω ξύλ' ἑτοιμάσατ' ἢ παλιούρω,
ἢ βάτω ἢ ἀνέμῳ δεδονημένον αὖον ἄχερδον,
καίε δὲ τώδ' ἀγρίαισιν ἐπὶ σχίζησι δράκοντε
νυκτὶ μέσᾳ, ὅκα παῖδα κανεῖν τεὸν ἤθελον αὐτοί.
ἦρι δὲ συλλέξασα κόνιν πυρὸς ἀμφιπόλων τις
ῥιψάτω εὖ μάλα πᾶσαν ὑπὲρ ποταμοῖο φέρουσα
ῥωγάδας ἐς πέτρας ὑπὲρ οὖρον.

Ergo Catulli puella, vt malum quoddam prodigium, vouerat se crematuram versus optimos Volusij lignis infelicibus, eaque latet in epigrammate arguta lasciuia. Hanc auté consuetudinem paulò antè etiam indicauimus. Solebant & prodigia portentaque in vltimas terras dicere deportanda esse, & in mare defe-renda, vt legimus semimares delatos & demersos: quod & prodigiis aliis faciebant: Tibullus lib. 2. eleg. 2.

Prodigia indomitis merge sub æquoribus.

Cœna autem recta in Latinis auctoribus, cœna est lauta, opipara: vnde & rectè conuiuari: Tranquillus in Vespasiano, cap. 19. *sed & conuiuabatur assiduè, nec vnquam nisi rectè & dapsile.* Sic rectè viuere, pro lautè viuere & opiparè Seneca epist. 123. lib. 22. vsurpauit. inquit enim, *hanc petunt omnes isti, qui vt ita dicam, rectè viuunt.* Apud eundem epist. 111. lib. 19. rectus apparatus est lautus. *Non, inquit, magnam rem facis, quòd viuere sine recto apparatu potes.* sed & vnctũ rectè Horatius eadem notione pro apparatè condito cibo dixisse mihi videtur in arte poetica,

Viuere rectè.

Rectus apparatus.

Si verò est, inquit, vnctum rectè qui ponere possit.

CAPVT XII.

Rectus talus, ter crepuit sonum, noualia, caput alli, afflare, tergere palatum.

HOC quoque capite, vt & superioribus, multa cuiusq; modi miscemus. qui enim hoc genere scribendi prodesse plurimùm cupit,

pit, necesse est diuersa colligat, aut chartas perdat. Rectus talus esse videtur eorum qui stant, qui cadunt, eorum non rectus. hinc illæ duorum poetarum, Horatij libr. 2. epist. 1. & Persij sat. 5. elegantes translationes,

Rectus talus.

Securus cadat, an recto stet fabula talo.

Et, *—tibi recto viuere talo Ars dedit.*

Id eo dico, quòd sententia facilius informatur origine translationis non ignorata. qui enim eam indicat, veluti digitum ad fontem intendit. Talus autem in suffragine animalium talum habentium, dum stant, rectus est: Aristoteles lib. 2. de histor. animal. cap. 1. *ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν ἀστράγαλον ἐν τῇ καμπῇ τὸ μὲν πρανὲς ἔσω, τὸ δὲ ὕπτιον ἔξω.* Sed & in talis lusoriis, cùm ita euenit, vt talus in latera quatuor non cadat, sed in extrema, & tanquam capita, quod perquam rarum est, rectus esse dicitur: Cicero lib. 3. de Finibus, *ita iacere talum, vt rectus assistat.* Nihilo secius & illud non habet explicationem satis apertam libro Carminum 2. ode 12. scriptum,

Lætum theatris ter crepuit sonum.

Ter crepuit sonũ

Sed existimo in plausu dando veteres solitos esse ter voce significationes lætas dare, & manuum plausu, idq; pro multo existimatũ esse. Hinc illud lib. 1. ode 1. suprà à nobis expositũ,

Certet tergeminis tollere honoribus.

nam perspicuè de populi theatrali plausu accipiendum est: vt & illud Maronianum libro 2. Georgic. *—hunc plausus hiantem*

Per cuneos (geminatus enim plebisq; patrumq;)
Corripuit.

Ex illa ter crepandi plaudendiq; consuetudine est à Propertio lib. 3. eleg. 10. scriptum,

Et manibus faustos ter crepuère sonos.

Illud Maronianum 1. eclog. quale tandem est,

Noualia.

Impius hæc tam culta noualia miles habebit,
Barbarus has segetes?

hìc ipsa meridiana luce clarius est, nouales à segetibus separari. nam segetes terræ satæ sunt: nouales terræ quæ cessant, vt nouentur postea & arentur: vt 1. Georg.

Alternis idem tonsas cessare nouales.

Itaque in nouali pecus habebatur & delectabatur, quòd herbosum sua sponte cùm inaratum solum est, reddatur: Columel. lib. 6. cap. 1. *cùm ille quam maximè subacto & puro solo gaudeat, hic nouali graminosoq;.* hìc Columella pastorem ab agricola distinguit, quòd alter subacto, alter nouali gaudeat solo. At verò illud Persianum 5. satyra è superstitione antiqua dictum est,

Caput alli.

Incussere deos inflantes corpora, si non
Prædictum ter manè caput gustaueris alli.

Alliorum enim capita ad multarum noxarum depulsionem valere animis vetustas imbiberat. Columella etiam ouis quæ incubantur, substerni vtiliter aduersus tonitrua putat: eius verba sunt lib. 1. cap. 5. *Plurimi etiam infra cubilium stramenta graminis aliquid, & ramulos lauri, nec minus allij capita cum clauis ferreis subijciunt, quæ cuncta remedia creduntur esse aduersus tonitrua, quibus vitiantur oua.* & tamen mirum est ab Ægyptiis id imperatum fuisse, vt fingit Persius, quorum religione alliũ in diis numerabatur, & per allium iurabatur: vnde & Plin. lib. 2. Nat. histor. cap. 7. scribit, *per fœtidos cibos & alia similia iurantes.* sed ad Græcorum consuetudinẽ & Romanorum Isiaci multa accommodabãt. Illud autem Horatianum lib. 2. satyr. 8.

Canidia afflasset peior serpentibus afris:

Afflare.

ex eo tractum est, quòd quæ alioqui salutaria suo halitu afflauit serpens, venenata redduntur, vt fungi, quemadmodum Plin. lib. 22. cap. 22. & 23. scribit, sed & solo afflatu serpẽtis interimuntur pulli. Colum. lib. 8. c. 5. *cauendumq; ne à serpentibus afflentur, quarũ odor tam pestilens est, vt interimat vniuersos.* At verò lib. 2. eiusd. lib. *quam gallina tergere palatũ*, sic dictum accipio, quasi quædam in eo sordes eluantur sibi succo & sapore. sic detergeri dicitur fastidium, quasi in palato insideat humor aliquis fastidium pariẽs, quo detracto auiditas & appetentia gignatur: Columella, *quæ in auiarijs quoq; desidentium detergẽt fastidia, faciũtq; auidiorẽ volaturã, quod maximè expedit.*

Tergere palatum.

CAPVT XIII.

Rapis vescitur Romulus, ferula vapulare, Diespiter, Athenis dimidium licet Alexandriæ totum, consul pomeridianus.

CRedidisse videntur prisci non tantùm nectare & ambrosia deos pasci, verumetiã vilibus quibusdam cibis, vt Romulum rapis: credo de paupertate illius seculi, quo Romulus vixerat. Proinde quasi in cœlo ijsdem cibis victitet, quibus in terra alebatur. Seneca scripsit in apocolocyntosi, *sitq; è Republ. esse aliquem qui cum Romulo possit feruentia rapa vorare.* Martialis libro decimotertio,

Romulus rapis vescitur.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cœlo Romulus esse solet

Sed eodem in Senecæ lib. scribitur, *& proximo munere inter nouos auctoratos ferulis vapulare placet.* Nouos auctoratos hìc dicit, q nuper mercede conducti sunt, vt depugnent, qui pro auspicio ferulis vapulabant, cùm ipsi ferro carerent, & alij gladiatores per ludibrium ferulis eos cæderent, vt pueros ludimagistri. nam aduersus eum qui ferrum habuisset, cuius temeritatis esset ferula batuere? Hinc scripsit Martialis in præfatione lib. 2. *Denique videas an te delectet contra retiarium ferula.* Diespiter autem in eo loco filius Nicepotæ dicitur imitatione Romana & Græca. solebant enim cùm quem nominabant, cuius filius esset adiicere. sed Nicepotes iste suboffendit me, & Iapeti legere mallem, vel potius Nicephori. nam, etsi fortè ab Iapeto non deducitur Diiouis stemma, tamen sic pro suo iure scripsisse Senecam quispiam crediderit. Hìc autem (vt hoc non prætermittam) videtur Diespiter esse diei & lucis pater, quique manè regit, quo tempore nummularij res suas gerunt, non perinde post meridiem. In antiquo tamen lexico reperio Diiouem esse *δία κεραύνιον*. Sunt paulò antè quædam

Ferulis vapulare.

Diespiter.

in eo

in eo libello corruptissima, quæ si, vt subscribam, legantur, sine sensu frigida & inepta non iacebunt, *Eius preces non tulissent illum deum ab Ioue, quem quantum in illo fuit, damnauit incesti: qui Lucium Sillanum generum suum occidit, sororemq́; suam.* quod enim per libros percrebuit, *princeps Oropen*, nec intelligo, & folium Sibyllæ explicatu facilius credo. sed & multò pòst sic lego, *Quare, inquit, quare sororẽ suam? stulte stude: Athenis dimidium licet, Alexandriæ totũ:* hoc sensu, Alexandrię quiduis facere licet, & Ptolemæi suas sorores incestarunt: Athenis licet dimidium. legimus enĩ apud Athenienses fuisse sorores in matrimonio fratrum: Cimon enim sororem Elpinicen duxerat vxorem. sed huius incesti maior erat & impunitas & licentia apud Alexandrinos. Aut hoc ait, Quia Athenis vterinas ducere nõ licebat, cùm liceret germanas eodem patre natas: Philo, ὁ μὲν γὰρ ἀθηναῖος σόλων ὁμοπατρίους ἐφιεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. Contrà Lycurgus incæstas nuptias censuit germanarum sororum, vterinarum permisit. sic illi dimidium concessêre. Sed Ægyptij omnium sororum nuptias legitimas habuêre: Philo, ὁ δὲ τῶν αἰγυπτίων χλευάζων τὴν ἑκατέρων εὐλάβειαν ὡς ἡμίεργα διατατομένων ἐξεφόρησεν εἰς ἀσέλγειαν, ἐπιδαψιλευόμενος δυσθεράπευτον κακὸν σώμασι καὶ ψυχαῖς ἀκρασίαν, καὶ παρασχὼν ἄδειαν ἁπάσας ἀδελφὰς ἄγεσθαι. Quia, inquit Seneca, *Romæ mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit.* Quia, inquit, mures Romæ, quod ipsis solitum est & vsitatum, molas lingunt, idcircò censoriam iste distringit seueritatem, vt curua corrigat. Atq; hîc significat genus hoc incesti frequens fuisse Romę, vt fratres cum sororibus se consuetudine stupri contaminarent. Solent autem mures molas lingere, vnde & apud Homerum λειχομύλην in batrachomyomachia nominatur. Quod deinceps est, hunc sensum præ se fert, Permiseram vobis patres conscripti, vt quod assolet, Claudium interrogaretis: solet enim & restes & rei interdum interrogari. *Vos mera vapalia fecistis*, id est, vos disciplinam curiæ neglexistis. quod enim fecistis, merum rus est, & Afrorum mapalibus inconditisque casulis, & rudibus pastorum tuguriis persimile, non vrbanum, nec decorum, neque scitum, neque elegans. hic igitur, qualemcunque eum existimare oportet, quid de vobis existimabit, cùm sine disciplina, velut alias res agentes, sic ineptè vos geratis? Ianus pomeridianus est cõsul, credo quòd cùm meridie plenum sit forum (nam hoc tempus πλήθουσαν ἀγορὰν vocant) post meridiem frequentissimo iam conuẽtu fœneratores æs locabant, quod Romæ ad Ianum fiebat: vel potius, quòd cùm Romani magistratus nihil serium post meridiem inchoarent & agerent, ociosus & superuacaneus esse videatur, & nõ necessarius, sed imaginarius & in speciem consul. Immò verò consul potius serò factus, vt nimium senex, iocosè significatur: Seneca libro 3. quæstion. natural. *Nunc verò ad rem seriam, grauem, immensam, pomeridianis horis accessimus:* id est, serò. At diespiter nummulariolus vocatur, & ciuitatulas vendere solet, quòd minutus esset fœnerator, & paruulas ciuitates haberet obæratas, quarum nomina cùm venderet vel delegaret, vendere ciuitatulas dicitur.

Athenis dimidiũ, Alexandrię totũ.

Cõsul pomeridianus.

CAPVT XIIII.

Mille passum, scitamenta, persolus oculus, cereales cœnæ, chari mei.

VEL *manè etiã mille passum commoratus cantharũ:* versus est Plautinus in Menæchmis, Sce. Ni mala ni stulta. in quo commorandum poetam illum tractantibus & diutius hærendum est in quærenda sententia. ego mille passum more antiquo, pro mille passuum dictum facilè mihi persuadeo, vt & Lucilius apud Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 5. est locutus,

Hinc milli passum qui vicerit atq; duobus.

nam de passo intelligere inscitum esset. Igitur mane mille passum, valet, tantũ temporis mane quantũ satis est peragrando mille passuum spatio. In eadẽ fabula, Sc. Anime mi. scribitur,

Atq; aliquid scitamentorum de foro obsonarier:

Ego vnius elementi adiectione lego *scitamentorum*, vt scita edulia significentur, quo vocabulo & Apuleius non omnino malus auctor, & antiquarum vocum vsurpator vtitur. eius verba sunt libro. 10. de Asino aureo, *hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.* In eadem fabula, Sc. Ni mala ni stulta.

Clàm vxorem vbi sepulchrum habeamus, & hunc comburamus diem:

hanc sententiam habet, Vbi mortuo die & exacto genium curemus & epulemur. nam mori diem dicebant: Papinius lib. 4. siluarum,

Iam moriente die rapuit me cœna benigni
Vindicis.

sed & dies componi vt mortuus, id est sepeliri dicebatur: Maro 1. Æneid.

Antè diem clauso componet vesper Olympo.

Eo autem tempore cœnare veteres solebant. ita ex morte & sepulchro diei cœnandi tempus intellexit, proinde quasi cœna sit eius bustum & sepulchrum. Mox autem lego, *persolum effodito oculum*, ita flagitante atque adeò efflagitante versus modulo. Persolum autẽ oculum cùm dicit, se luscum esse significat, & particula augendi data est verbo, quod omnis expers est incrementi: Ibidem,

Inde vsque ad diurnam stellam crastinam perpotabimus.

Diurnam stellam vocat eleganter luciferum, vt hesperum noctiferum vocauit Catullus. Scen. Iuuentus.

Cereales cœnas dat, ita mensas extruit.

Cereales cœnas appellari suspicor opimas & lautas, & multis ferculis oneratas, quòd Cerealibus populariter solerent genio indulgere, id quod è Marone intelligi potest 1. Georg. sic scribente,

In primis venerare deos, atq; annua magnæ
Sacra refer Cereri lætis operatus in aruis.

Mille passum.

Scitamenta.

Dies moritur.

Persolus oculus.

Cereales cœnæ.

Extremæ

Extremæ sub casum hyemis iam vere sereno:
Tunc agni pingues, tunc sunt mollißima vina.

Sed & ante messem ei sacra faciebant, & epulabantur, vt ex eodem Marone intelligimus, educatrixq; hominum Ceres dea erat: inde & auras Cereales, quæ educant & alunt fructus Plin. lib.15. cap. 19. de caprificatione loquens vocauit, *intus solem primo secum inducunt, Cerealesq; auras immittunt foribus apertis.* Ni mala autem ni *stulta sis*, more antiquo cum Seruio dictum esse suspicor, pro, Ne mala, ne stulta sis, quod & antè à nobis est obseruatum. Sc. Iuuentus.

Cari mei. *Domi domitus fui vsq; cum caris meis,*

cùm dicit parasitus, ex ambiguo ludit festiuè. nam & chari dicuntur liberi, & cari cibi quibus vesci assueuerat, cùm præsertim se nihil dicat mox comesse, nisi quod carissimum est, vt cùm de charis liberis loqui videatur, cibos tamen perspicuè auditorem fallens intelligat. Ibidem,

Hi quoq; iam cari qui instruuntur, deserunt,

cùm dicit, se destitui nummis dicit, quibus cibi parantur: vel, *Id quoque*, vt alij legunt, *iam cari qui instruuntur deserunt*: hoc sensu, Id quoque accidit, vt cari cibi qui instruũtur in mensa, & tanquam in acie collocantur, desertores esse incipiant, nec locum teneant. Itaque hanc posteriorem scripturam & concinniorem, & Plautinis facetiis digniorem arbitror. Charos autem liberos dici è Lactantio cognosci potest, ira lib.6. cap.12. scribente, *cùm sciat se charos suos deo relinquere, nec his vnquam præsidium defuturum.*

CAPVT XV.

Madere, miluina, viaticatus æstiuè, æstiua supellex, nauales pedes, peniculus, somniare ritu canterino, census capere.

Madere. VEteres madere pro coqui vsurpasse satis multis docere exemplis possum: vt Maronis 1. Georg.

Et quamuis igni exiguo properata maderent.

& Plauti in Persa,

Collyræ facite madeant & coliphia.

& Menæchmis, Sc. omnem.

Iam ego hæc madebunt faxo, nil morabitur.

Rursum, *Madida quæ mihi apposita*, id est, cocta. Id ex eo credo, quòd plerunq; quæ cocta sunt, tenerescere & madescere solent. sed quis iniurium esse conqueretur, si ex iisdem Plauti Menæchmis quædam huic capiti aspergam?

Miluina. Sc. Anime mi. miluinam appellauit appetentiam, eamque vehementem, credo de milui rapacissimæ & semper famelicę auis natura. Sc.

Viaticatus æstiuè. Nulla est voluptas. *viaticati sumus admodum æstiuè*, dictum est ex eo quòd plura alimenta hybernis solent prouidere milites, quàm æstiuis: & quòd æstate qui iter faciunt, paucioribus diebus quò volunt perueniunt, & de æstiatis frugibus inter eundum se interim tolerant, cùm idem hyeme nuda tellure facere non possint, & ea tempestate lagenam & potionem potius quàm cibum & obsonium quærant: nam in lagena est æstiuum viaticum. sic æstiua supellex à Propertio dicitur lib.4. eleg.9. de poculis, Æstiua supellex.

——vtriq; æstiua supellex,
Et Metymnei grata saliua meri.

Nominatur & æstiua cœna à Tertulliano, sed alio modo & sensu, cũ de Empedocle loquitur in lib. de Anima: *Atq; exinde in illo finita sit metensomatosis, vt æstiua cœna post assum.* Sc. Bene obsonaui.

Asseruatote hæc sultis nauales pedes, Nauales pedes.

cùm dicit, remiges intelligit (nã Menæchmus lembo aduectus fuerat) qui in naui loco pedum sunt. alij remos intelligũt: remi enim pedes videntur, quibus naues ambulant. Hinc illud Ausonij edyl.9. in Mosella,

Remipedes certant medio cum flumine lembi.

Quòd autem peniculus spongia sit oblonga caudæ similis, idcircò Sce. Sine fores. ludens scripsit ioculariter,

Quis iste est peniculus, qui extergentur baxeæ? Peniculus

Sunt autem baxeæ calceamenta indutu facilia: Hesychius, βαξ ὑπόδημα ἁπλοῦν. Ead. Sc.

Certè hæc mulier canterino ritu adstãs hic somniat: Somniare ritu canterino.

locus ex ambiguo est. nam & somniare somnia, est videre inter dormiendum, dormiunt autem equi stantes plerumque (somni autem comes somnium est) tamen canterij magis, qui quòd castrati sunt, mitiores & placidiores somniculosique & dormitantes magis ob torporem videntur. Somniare etiam delirare, nugasque & deliramenta effutire valet: vt in Curgulione, Sc. Non ego nunc. *quos Sumanos somnias*, id est, nugaris & blateras. mulierem igitur insanire & delirare dicit. Sc. Sine fores.

Quasi supellex Pellionis palus palo proximus est.

& in tentipellio sunt pali ad distendendas pelles, & de palis multis in taberna merces suspendebantur, & domi supellex. Atque hoc de Pellione homine paupere dicit, cuius supellex præter palos nudos nulla erat. Is autem etiam comœdiarum actor, sed malus erat: Plautus in Epidico, Scen. Mirum est. *velut Epidicum, quam ego comœdiam æquè ac meipsum amo: tamen cùm eam agit Pellio.* Vt qui in senatum non venerat, pignoribus captis mulctabatur: ita qui non venerat in concionem, eum pignoribus captis coerceri vult parasitus: sed pignora capere, census capere dixit: Plautus in Menæchmis, Sc. Plus triginta. Census capere.

Quæ nisi adsunt cùm citentur, census capiant illicò.

Sc. Potin' vt.

Fecisti funus absenti me prandio.
Cur ausus facere? cui ego æquè ac hæres hæream.

Hæres non repugnat modulis versus, & hæres cœnam funeris præstare, vt Persius ostendit, solebat. sed & Heres martea dicebatur, quam accepta hæreditate veteres colebant, quæ æquè nõ refragabitur numeris. *Eris* etiam, quod in antiquis libris reperiri doctissimus vir Ioachimus testatur, non omnino displiceret. ob prandium enim in nuptiis Pelei, Eris dea, id est, contentio & discordia, quòd adhibita con

uiuio non esset, quas tragœdias excitauit proiecto in medium pomo? Hæres tamen omnium optimè, & aptissimè quadrabit, vt se hæredem prandij fuisse dicat, quod maximè probo. Sc. Vt ætas mea.

Oculi virent.

Viden' illi tu oculos virere? vt viridis exoritur color?

Viridis hic color subluteus est, quod argumentum est bilis in oculis, qui per iram & furorem flagrare & scintillare videntur, χλωρὸν Græci vocant, quod & viride & subluteum significat, quam vocem viridi colore exprimere voluit. Sc. Iámne isti.

Atq; eccum incedit, mouet formicinum gradum.

Gradus formicarũ minutissimus est, qualem dicit ludens incessum senis. Incedere myrmicè & molestè apud Catullum epigram. 29. eodem interpretantur modo: sed non video quî deduci à μύρμηξ tale aduerbium possit, suspicorque legendum *mimicè & molestè*: vt sint mimicus incessus, & ineptus & odiosus meretriculæ illius.

CAPVT XVI.

Quædam in Plinio obseruata, mergus, gauia, larus, æsalo, ardeola.

OBseruasse mihi videor in vno Plinij capite ex Aristotelis libris sumpto, magnam quandam dissimilitudinem interpretis & auctoris, siue codices Plinij inquinati mendis sunt, siue ab Aristotele discedere de industria voluit: quod equidem non arbitror. Quòd ergo lib. 10. cap. 74. scribit, *Coruus & Chlorio noctu inuicem oua exquirentes*: in Aristotele scribitur πίπρα καὶ χλωρεύς, τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίουσιν ἀλλήλων. Itaque haud dubitanter affirmarim in Plinio *chloreus* scribendum esse, quæ auis alia est à chlorione: sed & veteres libri vestigia retinent emendationis. *Aquilæ*, inquit Plinius, *& trochilos*: in Aristotele est ὄρχιλος non τρόχιλος: sed idem Aristoteles de trochilo scribit, quem πρέσβυν appellat: quanquam eum non cum aquila, sed noctua inimicitias gerere dicit. In Plinio autem quis ex Aristotele nõ putaret esse legendum, *Ichneumones vespæ & phalangia aranei*: sed vespæ & aranei nomen delendum censeret: nihil tamen moueo, & declarationis gratia vtrumque adiectum puto. sed & larum Plinius eo in loco vertit gauiam, vt id interea moneam. nam auctoritas veterum in interpretatione vocum in primis sequenda est: eoque magis in alitum & quadrupedum nominibus. *Sorices*, inquit Plinius, *& ardeolæ inuicem fœtibus insidiantes*. Aristoteles infesta & inimica mutuò esse dicit anatẽ, grauiam, harpen, & triorchem, rubetam, serpentem: vt Plinius aliter legisse, aut in eo aliquid desiderari videatur. In Aristotele scriptũ est ἵππῳ καὶ ἐρωδιῷ: piponem conuertit Theodorus, vt mirum sit cur soricem Plinius scripserit. Erodium autem ardeolam interpretatus est Plinius, cùm ex Arato conuertat lib. 1. Georg. Maro, mergum. *Vulpes*, inquit Plinius, *& Nili angues*. prodiosa quædam hæc odia sunt & inaudita inter vulpes & angues. quid enim illis cõmune & indiuisum, de quo litigare & contendere odiosè inter se possint. In Aristotele scribitur, ἀλώπηξ δ' καὶ κίρκος, vt suspicer in Plinio emendandum esse, *Vulpes & nisi*: mox, *angues, mustellæ & sues*. nam in Aristotele scriptum est, ὄφις δ' γαλῇ καὶ ὑὶ πολέμιον. Quod autem ait Plinius æsalonem paruam esse auiculam, falsum arbitror, cùm genus quoddam sit accipitris, quod & ostendit Hesychius, in quo ita scribitur, αἰσάρων, εἶδος ἱέρακος. *Formicosam*, inquit, *arborem sorices cauent*. quid obsecro soricibus cum arbore? nisi si sorices aruales intelligamus, qui cubilia sibi fodiunt & nidulantur interdum ad stirpes arborum: aut glires accipiamus, qui in arboribus sæpe latent. Verus Plinij scriptura est, *vrucæ*. sunt autem vrucæ quæ à Græcis κάμπαι appellantur, vt in D. Germani Latinogræco lexico scribitur, ita vocatę, quòd sata & arbores vrunt. Legendum igitur crediderim erucæ aut vrucæ, vt formicosas arbores molestia & tædio erucarũ liberatas esse dici credamus. *Turtures*, inquit Plinius, de amicitiis animantium, *& psittaci*. id quidem verũ esse, & hodie videmus, & Ouidius poeta in epistol. Sapph. ad Phaonem scripsit,

Oculi virent. — Gaula, larus. — Ardeola. — Mergus. — Aesalus.

Et niger à viridi turtur amatur aue.

In Aristotele tamẽ est, καὶ κόττυφος καὶ τρυγών. quod tamen Plinius scripsit, tantum abest vt mutandum censeam, vt verius, certius & exploratius esse intelligam, quàm quod in Aristotele editum est, atque adeò memorabilius putem. Isti ex vno capite tam multi errores exhausti, nónne de exemplarium Plinianorum fide homines multis locis addubitare cogent? me quidem auctore cum Aristotele & Theophrasto conferent, cùm exemplaris certior sit & antiquior fides, quàm imaginis.

CAPVT XVII.

Ambarualia, Amburbia, embolicæ species, blattium, ballistea, samiata, monetarij.

SACRA Romanis erant ambarualia & amburbia, illa cùm per agrorum fines lustro quodam hostia ducebatur: hinc illud Maronis ecloga quinta,

Hæc tibi semper erunt, & cùm solemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros.

Iterum libro 1. Georgic.

Terq; nouas circum fœlix eat hostia fruges.

Neq; verò id à rusticis tantũ fiebat, sed & à Romanis fines agri Romani lustrantibus, qui inter quintum & sextum lapidem, vt auctor est Strabo lib. 5. erant, quod sacrum Ambarualia, vt inquit, vocabant, quòd vt opinor circũ agri Romani terminos sacrum fieret. Ambarualia describi videntur initio lib. 2. à Tibul. his versibus, quib. & agros & agrestes scribit purgari:

—fruges lustramus & agros,
Ritus vt à prisco conditus extat auo. subiicit aũt,

Dij patrij purgamus agros, purgamus agrestes,
Vos mala de nostris pellite limitibus.

Amburbia. At fiebant Amburbia cùm vrbs & pomerium lustrabatur, vt apud Lucanum lib. 1.

Mox iubet & totam pauidis à ciuibus vrbem
Ambiri, & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomeria cingere fines
Pontifices sacri quibus est permissa potestas.

Interdumque facto amburbio ambarualia in finibus agri Romani fiebant: Vopiscus in Aureliano, *cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa.* Ex eius vita Imperatoris supplendum hoc caput est, vt iustam magnitudinem habeat. Embolicæ species. Ambolicæ species, quæ sint in ea quæritur cùm scribitur, *Aurelianus nitri, chartæ, lini, stuppæ, atque ambolicas species æternas constituit.* hîc doctissimi viri & primæ in literis sententiæ, anatolicas emendant, & orientales intelligunt: ego minima mutatione embolicas crediderim esse legendum, vt in codice sacra embole legitur. sunt autem hę species quibus oneratæ naues quotannis Romam mittebantur ex Ægypto annuo vectigali. Blatteum pallium ibidem est purpureũ vel coccineum, à blattis & vermiculis, vt quidam putant, qui è chermes, vt Arabes vocant, & è cocco sanguinei coloris erumpunt. Blattium θρόμβον αἵματος in antiquo lexico explicatum legi, vt sit cruor purpuræ expetitus tingendo velleri Imperatorum. Blattium. In eodem etiam lexico legi Blattium esse θρόμβον αἵματος τῶν κογχυλίων, id est, concretum conchyliorum sanguinẽ. Blattium etiam byzantium os naris purpuræ dicit Actuarius esse, vt inde & purpureus dicat color blatteus. Eutropius in Nerone scribit, Neronem piscatum esse retibus aureis, quæ funibus blatteis extrahebat: quod Tranquillus in Nerone, capite 30. dicit, *piscatus est reti aurato, purpura coccoq́; funibus nexis.* Iudices pro magistratibus ab eodem Vopisco vsurpantur: Deniq;, inquit, *id tertio factum est, vt per sex menses imperatorem Romanus orbis non habuerit, omnesq́; iudices ij permanerent, quos aut senatus aut Aurelianus delegerat, nisi quod proconsulem Asiæ Falconium Probum in locum Aurelij Fusci delegit.* sic iudicis nomen apud Iurisc on. de iurisdictione omnium iudicum accipitur. Monetarij. Monetarij duce Felicissimo bellum Imperatore Aureliano excitauerunt. hic eos qui cudendæ pecuniæ præerant accipi doctissimis viris non placet, quibus opponimus auctoritatem Suidæ sic scribentis, Μονιτάριοι οἱ περὶ τὸ νόμισμα τεχνῖται, οἳ ἐπὶ αὐρηλιανοῦ διέφθειραν τὸ νόμισμα, καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα φιλικήσιμον ἀνελόντες, ἐμφύλιον ἐγείρουσι πόλεμον. ὃς μόλις αὐρηλιανὸς χειρωσάμενος ὑπερβαλλούσῃ κολάσεων ὠμότητι κατειργάσατο.

Ballistea. Cùm antè scribitur, *Adeò vt etiam ballistea pueri & saltatiunculas in Aurelianum tales componerent*: ballistea cantica quæ saltantur intelligo. nam βαλλίζειν hoc significat, & ballismos tripudium est apud Athenæum libro 8. quod nomen hodieq; gallica lingua retinet. Samiata. *Ferramenta*, inquit Vopiscus, *samiata.* Nonius acuta & mucronata explicat: & rectè, quod ex eo credo, quia samia creta polita & nitida detersaque acuerentur. vim enim in ea detergendi esse nouerunt omnes: igitur & detergendo ferramenta acuit, vnde ducta Nonij interpretatio, quę mihi valdè probatur. nam & samiator in vetere lexico ἀκονητὴς exponitur, & in antiqua inscriptione SAMIARIIS DORYPHORION, legitur.

CAPVT XVIII.

Nitrum virginale, matronale, berenicarium, hydrorosata, atramentum sutorium, fæcula, onides.

IN medicorum compositionibus, quarum varietatem vel imitabitur vel superabit hoc caput, reperio varia nitri genera, vt parthenicum, id est virginale, quo scilicet virgines se tergebant. Nitrũ virginale. eos equidem errare existimo, qui parthicon emendant, vt è Parthia aduectum. quidni enim nitrum sit virginale vt & matronale? Nitrũ matronale. hoc apud Marcellum reperitur empiricum: illud apud Nicolaum myrepsum. etiam aphronitrum matronicum, id est, matronale agnoscit Trallianus. Reperitur apud Nicolaum & Galenum, etiam nitrum berenicarium, ex vrbis nomine: Nitrũ berenicariũ. sed & in confectione pulueris apud Nicolaũ legitur nitrum matronicum, quod est matronale: & alio loco matronicum, id est matronale scribi debet, non matriniacon. ἁλὸς ταριχηροῦ, id est, salis è salsamentis, legendum existimo apud eum. Medici doctissimi quærunt quæ sint apud Trallianum encatera, buridia męnomenia, & membridia: ego hæc vocabula nonnihil deformata existimo, quæ sic interpolata primæ suæq́; restituentur oris formæ, elacatena, burynchidia, mænidia, membradia: nisi si quis primum verbum pro salsamẽtis intestinorum retinendum contendat: reliqua proculdubiò rudiario egent, à quo renouentur, & pristino nitori reddantur, quod pro meo captu facere conatus sum. Quę drosata Nicolaus appellat, ea sunt integro vocabulo, quod curtauit, hydrorosata: Hydrorosata. inde primùm appellata, quòd in eorũ confectionem aqua & rosa mitteretur: deinde longius propagata vox est, vt sirupos significet. Antidotus, quæ diacomeron appellatur, vocari debere videtur διὰ εἰκοσιοκτὼ μερῶν. nam viginti octo partibus constat, idque cùm esset notis scriptum & compendiis, vocabulum mendosum conflatum est, ad quem scopulum pedem offenderent medicinæ studiosi. In Antidoto Michaelis Syngeli cachryos emendandum arbitror, pro carychi, vt semen rorismarini intelligatur. In pulueris cuiusdam confectione apud Nicolaum legitur φάλαις λυχνώμεναις. quo nomine intelligo lucernarias blattas, vel papiliones lucernis obuolitantes. nam φάλαι & φάλαιναι vocantur à Græcis. Apud eundem, pro ære manicario in compositione collyrij emendandum suspicor, æs monetarium, vel potius æs manuarium. Chalacantha apud Nicolaũ, quandoquidem ambigi video quid eo nomi-

ne intelligendum sit, non aliud quicquam est

Atramentum sutorium.

quàm atramentum sutorium, quod chalcanthum alij vocãt: etiam chalachantẽ interpres Nicandri appellat.

Fæcula.

Fæcula est fex vini vsta: σφέκλη in Tralliano & Nicolao pro φέκλη malè excuditur. myrianthos nomine joculari vocatur hominum oletum, id est, ἄφοδος ἀνθρωπίνη. hoc non adscripsissem, nisi in eo perdoctos hæsisse animaduertissem. Phecarinon acetum esse in eodem Nicolao suspicor, quod Latinis fæcarium acetum diceretur. est enim vox corrupta, vt assolet, Latina tamen. nam ex fece exprimi acetum non infrequens est. Asterium in mari inuentum in eodem vnguentario, stella marina videtur, de qua Plinius & alij scribũt. Aphroselinon autem apium est Africanum potius, quàm spumosum: etsi doctissimi viri in hac sententia sunt. in morbis pedum præscribit ceonidas vstas Nicolaus: sed quæ sint, nemo explicat, ac ne explicare quidem potest quisquam: sed fortasse comminisci. ego onidas, id est, stercus asininum, legendum esse suspicor: sunt qui conidas, id est lendes. Non ferè Andromachi theriaca numerosior est, quã hoc caput: sed finis sit, ne nimium ambitiosi in medicinalibus verbis consectandis esse videamur.

Onides.

CAPVT XIX.

Mullus centuriatus, carrago, tunicæ russæ, coloriæ, doga.

Carpentũ iudiciale.

IN Aureliani Imperatoris vita apud Vopiscum carpentum iudiciale mihi videtur esse vehiculum, quo vectatur magistratus, qui iudicis nomine plerumque intelligitur, vt & antè docuimus, & ex Adriani Imperatoris vita colligi facilè potest. Peluis autem pueri, est in quo pueri lauari à nutricibus solebant: quam veterem consuetudinem è Galeno nouimus. In eodem, *Ita vt haberet in latere vno auem, in alio coronam*, non iniuria lego: etsi sola coniectura, quæ in errorem lubrica est, nitor: sed eam à literis si excludimus vbi minus noxia est, medico ne relinquamus in capitalibus morbis. *Huius*, inquit Vopiscus, *epistola militaris est ad suum vicarium*. duces suos habebant vicarios, sed & præfecti prætorio: sic legimus vicarios vrbis Romæ, Italiæ, Hispaniæ, Africæ, Septem prouinciarum.

Mullus centuriatus.

Mullum, inquit, *centuriatum comiter curet*. apparet centuriis mullos attributos fuisse, qui publici tamen erant, non priuati, vt equus erat sagmarius. centuriatum itaque vocat, vt centuriatus miles dicitur, qui centuriæ attributus assignatusque est. comiter autem curari præcipit, quòd in publicis rebus minus clementes & comes, quàm in propriis esse soleamus, cùm nostra omni cura prosequamur, puplica vel negligamus, vel asperius & durius habeamus.

Carrago.

Quærere, inquit, *præterea vbi sit carrago hostium*. barbari sua in orbem castra solebant munimento valloque carrorum obducere: vnde & carrago vocata est, quo verbo censentur eorum castra carris circundata: Marcellinus lib. 31. *vnde haud longo spatio separatum vulgus inæstimabile barbarorum, ad orbis rotundi figuram multitudine digesta plaustrorum, tanquam intramuranis cohibita spatijs, otio fruebatur, & vbertate prædarum*. Iterum, *quæ optimè tum accepta statimq; incensis malleolis, ad carraginem, quam ita ipsi appellant, aliti velocitate regressa*. *Vexilla*, inquit Vopiscus in Aurel. *bicolora quatuor*: sunt & vexilla pura, & vnius coloris, ad quorum discrimen bicolora reliquaque pluribus distincta coloribus dicuntur.

Tunicæ russæ.

Tunicas, inquit, *ducales russas quatuor*. hæ sunt, quæ à Græcis φοινικίδες dicuntur, quibus qui exercitus ducebant, ferè vtebantur: Plutarchus in Bruto, τὸ μὲν σῶμα τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ φοινικίδων περιβαλεῖν ἐκέλευσεν. Subarmale autẽ profundũ, intelligo crassum sagulum, quod sub armis induebatur, vt eorũ durities minus corpus offenderet, sed profundo excepta tegumento mollius corpori insideret & tolerabilius.

Coloriæ.

Coloriẹ dicuntur, non à natiuo aut factitio colore, vt scribi video, sed quæ colore tinctæ sunt, non tamen coccineæ aut purpureæ: nam in his proprium nomen iam coloris sui, vt purpuræ aut cocci, dicitur ob præstantiam, non tantùm in generali voce acquiescunt. id ita esse ex eo apparet quod à Vopisco scribitur, in quo coloriis blattea opponit his verbis, *Vt blatteas matronæ tunicas haberet certas vestes, cùm antea coloreas habuissent*.

Doga.

Facta, inquit, *erat ratio dogæ cupparum nauium & operũ*. quæ malùm est ista vox doga? ea quidem nihil vtraque in lingua significare multis videtur, sed huc temeraria irrupisse. Ego aliquando putaui legendum *doliorum*: nam ad vicinitatem accedit illius vocis, & congruit cum puppis: nec hîc interloquebar, sed planè pronuntiabam ita legendũ videri. nunc dogam retineo, præsertim cùm ita inueniam in antiquo lexico: doga βοῦτις, dogarius βουτοποιός. videtur autem significare, vt ex interpretatione apparet, cui nomen simile vernacula lingua butticulam habemus: & alio loco, *Vagna seu cuppa*, βοῦτις μεγάλη, ἐν ᾗ τὸν γλεῦκον ἐκλαθοῦσι.

CAPVT XX.

Salarium, lucunculi, luminosum, litare.

Salarium

SAlarium à sale originem habere, vel ipsius vocabuli sono notum est, accedit auctoritas Plinij verborum non incallidi inuestigatoris. nam libro 31. capite 7. inquit, *honoribus etiam militiæq; interponitur salarijs inde dictis*. Salaria autem tribunorum militarium & ducum, erant annonæ ipsorum: proinde ἀλάριον Græci, sic enim recentiores hoc nomen æmulati sua effinxerunt lingua, interpretantur σιτηρέσιον: Vopiscus in Aureliano, *Nam illi Romam venienti salaria sui ordinis sunt decreta*. Deinde ibidem sic scribit, *panes militares numero sedecim, panes militares castrenses quadraginta, vini mensalis sextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcinæ*

pondo

pondo triginta, & quæ ſequuntur: è quibus quis non intelligit annonam cuique deſtinatam & aſsignatam ſalarium dici? Et in Probo, *Item in ſalario diurno bubulæ pondo, porcinæ pondo ſex, capri- næ pondo decẽ, gallinaceum per biduũ, olei per biduum ſextarium vnum, vini veteris ſextarios decem*, & quæ ſequuntur. Attamen latius patuit hoc vocabulum, ſignificauitq; non tantùm eorum annonam, verumetiam commoda & ſtipendium: Plin. lib. 34. cap. 3. *nec pudet tribunorum militarium ſalarijs emere.* Quod Iuuenalis ſatyr. 3. dicit,

—alter enim quantum in legione tribuni
Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.

Denique à Græcis explicatur στρατιωτικὸν, ὀψώνιον, σιτηρέσιον, παροχὴν, atque nominatur ab eis ἀλατικὸν & ἁλάριον. In Aſino Apuleij lib. 10. ſcribitur, nos eñ aliò iam vocamur, *Hic panes, cruſtula, iucunculos, hamos, lacertulos, plura ſcitamenta mellita.* Iucunculi hîc qui ſint, vt ingenuè fatear, neſcio: & ſuſpicor lucunculos legendum. nam ita genus quoddam edulij vel panificij potius ſciti, mihi tamen non ſatis noti, vocatur diminutionis forma: abſque diminutione Lucuns: Varro apud Nonium, *[Lucunculi.]*

Ac nulla ambroſia ac nectar, non allia ſardæ,
Panis, pemma, lucũs, cibus qui puriſsimus multo eſt.

Idem,

Vinum, pemma, lucuns, nihil adiuuat, iſta miniſtrat.

Afranius per diminutionem,

Piſtori cur non, cur non ſcriblitario,
Vt mittat fratris filio lucunculos?

Itaque illud Papinij lib. 5. Siluarum,

Molles Caioli lagunculiq;,

quod de Lagone puero paneficiis initiato non indoctè interpretantur, fortaſſe ſcribendum eſt, lucunculique. Nos quoque hinc aliò auferimur: Pauci animaduertunt cur in oratione quædã dicat luminoſa Cicero, vt cùm ſcribit, *tum ſunt maximè luminoſæ, & quaſi actuoſæ partes duæ.* Ego tranſlationem eſſe puto à pictura, in qua lumẽ dicitur, quod vmbræ opponitur. Plinius lib. 35. cap. 5. de pictura, *tandem ſe ars ipſa diſtinxit, & inuenit lumen atque vmbras.* Orationem autem picturæ comparari, & de ea quæ de pictura dicuntur, vſurpari, nõ erit nouum ei, qui auctores peruolutarit. Cũ ſe litaſſe veteres dicebant, quo verbo grata acceptaq; diis immortalibus ſacra fuiſſe intelligebant, à ſoluendo, ſi Varroni credimus, ita loquebantur: proinde quaſi ſit litare lutare, id eſt, luere & ſoluere. tum enim denique ſolutum diis eſſe videtur, cùm acceptum fecêre. Varronis verba ſunt apud Nonium in Lutaui, *Habes qui & cuius rei cauſa fecerim hecatomben, in quo ego (vt puto) quoniam luere eſt ſoluere, lutaui.* Itaque vt maximus & maxumus dicitur: ita lutaui & litaui dici Varro videtur exiſtimaſſe. A lotio, quod abominamur, lotiolentè pro fœdè & lutulentè dicit Titinius apud Nonium his verbis, *Varro lotiolentè flocci fiet, & cultor gulæ*: hoc aliud agens annotaui, vt latiolentè, quod irreptitium eſt, expungeretur, ſubſtituto germano verbo.

[Margin: Lucunculi. — Luminoſum. — Litare.]

CAPVT XXI.

In oratione pro Quintio quædam explicata, victus & veſtitus venditur, venalis cum ornamentis.

VEndere auctionẽ, in oratione pro Quintio ea dicendi forma dictum arbitror, qua à Cæſare vendere ſectionem, lib. 2. de bello Gallico. Eſtq; vendere auctionem, auctionari, & res in auctione vendere. *Atque imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere*, valet, inſtituerit, decreuerit, perſeuerauerit: vt & apud Lucretium 6. lib.

—pœnas capere imbibat acres.

Iam illud, *Quod viri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos ac neceſſarios charos habeant & honeſtos eſſe atque haberi velint, id Sex. Næuius non faceret?* Quò tandem pertinet? nempe vt doceat, viros optimos, quibus chara eſt ſuorum exiſtimatio & honos, ſi quid cum eis controuerſiæ habeant, alio potius cum eis iudicio experiri, quàm eo quod caput & famam & exiſtimationem eorum læſurum ſit: quod idem faciundum fuiſſe Næuio ait. Quod autem ait, *Ne in ciuitate ſit*, propterea dicit, quòd quorum bona publicè in auctione vendita ſunt, huius ignominiæ ſibi conſcij, vel publico abſtinent, vel vrbem relinquunt, hominum celebritatem conſpectumq; vitantes. *Ac non nemo ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus bonis quidem ſuis vtitur, alterius opes, id quod miſerrimum eſt, non expectat*: ſenſum hunc habet, Condemnatus aliquis, aut ignominioſus, offenſionem tamẽ iudicij & famæ iacturam ſaluis ſuis & integris quibus perfruitur bonis conſolatur, nec aliunde pendére cogitur, alteriusque auxilium & opes expectare. Legi etiam non ineptè poſſet *ſpectare*, quod eſſet ad alienum auxilium reſpicere. *Sed etiam victus, inquit, veſtituſq; neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt*, id eſt, qui totus cum omnibus ſuis rebus & bonis, vt ne veſtis quidẽ ei relinquatur, & ſi quid ſibi penoris ad cibum parauit, venditur. Sic pro Seſtio, *viuus, vt aiunt, & videns cum victu ſuo, ac veſtitu publicatus.* ſic iſta duo coniungebant, cùm perſonam cum rebus omnibus ſe vendere ſignificabant. vendébant & ſeruos cum ornamentis: Plautus in Sticho, Sc. Famem fuiſſe,

Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.

id eſt, cum veſtitu, nonnunquam & ſi quid penoris ſibi inſtruxerat: ſed & Plautus ibidem,

Meo cibo & veſtitu rem curo publicam.

dixit, iſta duo copulans. victum & cultum etiam ſæpe coniungi reperias. Sententia ſequitur, quæ in ὀξυμώρῳ propè ineptias, ſi de tanto oratore id dici fas eſt, exceſsit. *Etenim mors honeſta ſæpe quoq; vitam turpem exornat: vita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit.* ac ſententia quidem obſcura non eſt, turpem, verbi gratia, Othonis vitam mors honeſta exornauit: vita illa turpiſsima eorum, quorũ bona veniére, non relinquit locum vitæ honeſtæ, cùm ipſa iam mors ſit. quibus enim iſta ignominia infertur,

[Margin: Vendere auctionẽ. — Cicero explicatus. — Victus & veſtitus venditur. — Venalis cum ornamentis.]

iis funus, vt ait, ducitur, & infra etiam mortuos amandantur. vt igitur extra calumniam sit hæc sentẽtia, putarẽ legendum, *vita ita turpis.*

CAPVT XXII.

Ad solarium, appellare tribunos, et quædam ex oratione pro Quintio.

Ad solarium. Scribit Cicero pro Quintio, *non ad solarium, non in campo, non in conuiuijs:* id ego de solario intelligo, quod erat in foro inumbratum, secundum quod conuenire solebant homines animi causa, vt & in alias fori partes, vt è Curgulione cognoscimus: eius meminit Varro libro 5. de lingua Latina his verbis, *Solarium dictum, id in quo horæ in sole inspiciebantur, quod Cornelius in Basilica Aemilia & Fuluia inumbrauit.* Sunt qui de mæniauis accipiunt, quæ solaria vocantur, teste diuo Hieronymo: sed illam veriorem & sinceriorem interpretationẽ crediderim, cùm hîc *ad* propinquitatem significet, & ad solarium conuentus hominũ elegantium & otiosorum fieret. Est & solarium locus apricus expositusque soli, & vt heliocaminus, quod ab Harmenopulo ἡλιακὸν dicitur. Scribit ibidem, **Appellatio tribunorum.** *videtúrne intercessisse appellatio tribunorum, non more, sed auxilij causa?* appellantur Tribuni more & instituto & exemplo, cùm eorum intercessio postulatur, si quid iniquè à Prætore, verbi gratia, decernatur: at cùm auxilij causa appellantur, id verò non fit more in causis: quia qui id facit, de sua causa cognosci non vult: qui autem auxilij causa tribunos appellabat in litibus, is se æquo iudicio certare non posse clamabat. Obiicit Vatinio Cicero quòd appellarit Tribunos, ne causam diceret. Asconius Antonium dicit appellasse tribunos ne causam diceret, iurasseque ideò se eierare, quòd æquo iure vti non posset. Addit Cicero, *quem tu à puero sic instituisses, vt nobili ne gladiatori quidem hæreret.* Alphenum ait Cicero à Næuio popularem esse factum, ab eoque sic ei studium partium populi insitum fuisse, vt tanto flagraret odio nobilitatis auctore Næuio, vt ne cum gladiatore quidem nobili vnquam versaretur. **Hærere.** hærere enim est hîc cum aliquo esse, & eum sequi: tametsi postea à partibus populi Næuius transfuga desciuit. sic igitur lepidè in Næuium iocatur eum acriter perstringẽs. Subiicit, *An omnes tu istos vincere volebas: qui nunc, vt tu vincas, tantopere laborant? Aude id dicere non palàm: sed his ipsis quos aduocasti.* An non, inquit, eras ipse popularis? an optabas nobilitatis victoriam? Palàm id si diceres te nobilitati fauisse, te multorum conscientia & vox refelleret. Nunquam, inquit, inter studium vestrum quicquam interfuit: vterque enim populi partes sequebamini, quas vt afflictas vidisti, ad nobilitatis factionem perfuga transiisti. *Qui cum,* inquit Cicero, *vltrò ipsi deberet.* id verò est, Cùm tantum abesset vt quicquam Næuio à Quintio deberetur, vt vltrò ipse Næuius ex societate deberet: quod è narratione intellectu facillimum est. *Hic ego, inquit, si Crassi omnes cum Antonijs.* Oratores duo nobilissimi fuerunt, quorum hic bello ciuili vrbe à Mario capta occisus fuit: ille ante bellum ciuile morbo lateris consumptus occidit. Loquuntur autem in libris oratoriis ad Quintum Fratrem. *Nempe post triginta dies inquit.* nam post triginta dierum possesionem postulari poterat iudicatum solui. Triginta etiam dies legitimi & iusti dabãtur æris cõfessi iudicatis. Ista nos per eam cursitando orationem, raptim strictimque attingebamus, quæ quia cursui nostro moram aliquam obiiciebant, ne in iis alii hærerent, annotare maluimus, quàm præterire. Quæ si cui leuia videntur, is putet idem me sentire: sed cui nihil leue placet, graues opinor sibi cõpedes optaret.

CAPVT XXIII.

Pedules, fœnitium, apsides, crocyphantia, semimithra, ancones, topia, opsianus lapis.

Verba quædam Iurisconsultorum excutere in animo est, & velut in alieno foro non meo litigare. L. si argumento. ff. de aur. & argen. legato, *Fasciæ,* inquit Iurisconsultus, *crurales pedulesq; & item pilia vestis loco sunt.* Hîc ego **Pedules.** pedules intelligo calceos, vt in regula Benedictinorum, *Indumenta pedum, pedules & caligas.* Iterum, *Et pedules & quodcunque est vetustum reddant, dum accipiunt nouum.* Rursum, *tunica, pedules, caligæ.* Reperi in veteri lexico pedules esse operimentum anterioris partis pedum: in quo & fœnitium erat expositũ, fullonum herba: si cui fortè hæc explanatio probari potest. nam antè fœnitium apud Scribonium explicare potius **Fœnitium.** tentauimus quàm potuimus. Rectè autem in Florentinis, pro item pilea impilia legitur, vt in Plinio lib. 11. cap. 14. iam antè legendum monuimus, quæ sunt tegumenta pedum è coacta lana. Sine controuersia autem pro caliculæ, caligulæ legendum: vt enim in viris caligæ, sic in pueris caligulæ dicuntur. de iis autem eo loco Iurisconsultus verba facit, quæ ad puerilem vsum pertinent. inuenio & in antiquo vocabulario aliculam genus vestis esse. Apsides **Apsides.** autem eodem tit. lances sunt rotundæ, quæ & parapsides etiam dicuntur: sunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ, vt apud Horatium lib. 1. epist. 15.

—*tabulas cœnabat omasi Vilis & agninæ.*

Sed & eod. ff. *parapsidas, tabulas, trullas,* aliqui legunt, alij acetabula. Crocyphantia autem ff. **Crocyphantiæ.** eod. ornamenta capitis sunt, & redimicula, quæ tota è subtemine sine vllo stamine contexta sunt, vnde & appellationẽ sunt adepta. ἱεροκύφαντον grammatici Græci exponunt, quod διὰ ἱερόνης ὑφαίνεται, & ab Atticis κεκρύφαλον scribunt vocari. in antiquo D. Germani lexico reticulum exponitur, γύργαθος, καὶ ἱεροκύφαντος. Semimithra **Semimithra.** autem tanquam dimidium mithrę est. est enim minor quędam mithra, vt semicinctium

antè

antè explicauimus. quæ enim similis & geminæ formæ sunt, ex proportione parem explicationem desiderant. L.instrumenti. ff. de supellectile legata. sedularia, sedilia videntur esse, eaque multa, vt & cathedraria cathedræ: sicut rosaria rosæ, cibaria cibi: suntque sedularia tanquam sedillaria. Scribit Labeo supellectilis nomen ex eo natum, quòd in legationem proficiscentibus locari solerent, quæ sub pellibus vsui forent: id est, sub tentoriis, quæ sub pellium nomine hîc intelliguntur: vt hybernare sub pellibus est hyemare non in vrbe, sed in tentoriis. Ego potius nomen supellectilis à lectis originem habuisse crediderim, vt initio eo nomine censerentur ea, quę super lectos, vel cubiculares vel discubitorios poni solerent: postea longius latiusque significatione propagata. *Quo citius per hyemem oram legeret*, credo legendum l. prædia. §.affini. ff.de instr. & instr.leg. vt sit, Quo citius multis remigib. impulsa naui ad oram adplicaret.

Ancones.

Ancones ff. eodem. l.tabernæ. calices sunt non rotundi, sed in cubitum flexi, & angulum habentes, vnde & illis nomen tributum. nam pocula variis formabantur figuris. quædam pocula etiam nasos quatuor habebant, vt Vatiniani calices, vt à satyrographo scribitur. L.instrumento.ff. eodem, topiarij serui ab opere topiario, quod ipsi facere sciunt, vocati sunt.

Topiarũ.

Topiarium autem opus à topiis, quæ à funiculis nomen obtinuerunt, quibus frutices & arbusculæ consiles in animalium aut rerum historias luculenta varietate assimilatæ, religatę & multis hinc inde distinentur locis, torquentur flectunturque, ad effingenda quæ luduntur rerum & animantium argumenta.

Opsianus lapis.

Opsianus porrò lapis l. cùm aurum. §.gemmæ.ff.de aur. & argen.leg. optimè in Florẽtinis scribitur exemplaribus, vt & apud Arrianum, *καθ' ἧς ἐν βάθει κεχωσμένος εὑρίσκεται ὁ ὀψιανὸς λίθος*: quod ideò moneo, quia vt mendosum à plerisque mutatur, cùm adstipulatione Græci scriptoris integritati lectionis caueatur.

CAPVT XXIIII.

Luna non laborat, regit sol sidera, inane, sidus confectum, sidus, aperiuntur maria.

Luna nõ laborat.

LVNA cùm plena est, inciditque in fastigium vmbræ noctis, extinguitur, cùm laborare olim dicebatur: at verò mensis exitu, etsi eius nullum lumẽ est, tamen laborare non credebatur. Itaq; in Plinio lib.2.cap.9. legendum, *Quæ mensis exitu latet, cùm laborare nõ creditur:* quod de lunari Lustrationis mense non de solari intelligendum est. Sed & in Plinio non ita multò pòst lego, adstipulatione veterũ librorum fretus & veritate adductus, *solis fulgore eam vt reliqua sidera regi*: non vt obtinuit, *tegi*.

Regit sol sidera.

regit enim & temperat lunæ lumen sol, cùm ipsa suo accessu & recessu modò plenius, modò exilius luceat. similis est menda cap.15.eiusd.lib.in canonicis siderum, *Posita radiorum eius contactu teguntur*: cùm è librorum veterum obseruatione, & rei fide, *reguntur* legendum sit. radij enim solis cursum errantium siderum regunt, vt docet Vitruuius, vel cùm inhibent & stare cogunt: vel cùm in summas absides extrudunt, vel in imas deprimunt. vtranq; emendationem etiam agnoscit Pintianus, etsi non explanat. Ait idem cap.12. *prædicto solis defectu, qui Asiyage rege factus est*: & appellatione antiquorum librorum velut tribunorum, & auctoritate Herodoti subnixi, auxilium feremus huic loco, & *Halyatte* legemus. id enim Halyatte rege factum esse scribit lib.1. Herodotus. Cap.26. lib.2. pro *annumerare posteris stellas ad sidera ad normam expangere*, cui scripturæ vetusta intercedunt exemplaria, reperio, *stellas ad sidera ac nomen expungere*: quæ scriptura hunc sensum facit, Hipparchum stellas ad sidera redegisse, & quot in quoq; sidere essent, numerasse, nomina eis reddidisse.

Inane.

Omne hoc, inquit cap.37. *quod inani simile vitalem hunc spiritũ fundit.* poetæ inanem aerem plerunq; dicunt: sed & Plin. etiam in mari hoc posuisse videtur in præfat.lib.6. his vebis, *Non fuerat satis oceano ambijsse terras, & partem earum aucta inanitate abstulisse.* etsi in peruulgatis exemplaribus *immanitate* legimus.

Sidus confectum.

Cùm tempestatibus, inquit cap.47. *confici sidus intelligimus*. Sidera quædam tempestatẽ inferunt, quæ tum confici dicũtur & confecta esse, cùm ea tempestas, vt strictim antè attigimus, sæuit: Oppius de bello Africo, *Namq; Vergiliarũ signo confecto circiter vigilia secunda noctis nimbus cum saxorum grandine subitò est exortus ingẽs.* quod etiam de quacunq; aeris mutatione, rerumq; affectu vi cœli & influxu siderũ eueniente vsurpatur: Plin.lib.18.cap.28. *quamobrem eas manibus agricolarum ingeßit, vertiq; iußit ipsa die folia, vt esset confecti sideris signũ.*

Sidus.

Est & sidus plaga & inclinatio mundi: Plin.lib.2.cap.67. *sub eodem sidere pars tota mundi vergens in Caspium mare pernauigata est.*

Maria aperiũtur.

Maria hyeme clausa sunt, cœlo tempestatibus fœdo & procelloso, aperiuntur vere: Plin.cap.47. *ver ergo aperit nauigantibus maria.* ac diem anni quo nauigationem auspicabãtur, feriis quidam celebrabant: Apul.lib.11.de asin.aur. *diem qui dies ex ista nocte nascetur, æterna mihi nuncupauit religio, quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago rudem dedicãtes carinam primitias commeatus mei libant sacerdotes.* Veget.li.4. cap.39. *post natalem verò, vt ita dicam, nauigationis, qui solenni certamine publicoq; spectaculo multarũ gentium celebratur.*

CAPVT XXV.

Satisfactio per iusiurandum; nihil duarũ rerũ credas, bona fide, per diũ fidiũ obsecro, resecro.

Satisfactio per iusiurandum.

VEllem hodie tanta esset nobis iurisiurandi religio, quanta veteribus fuit, quorum multò facilius bonitatem irridere, quàm sanctitatem imitari possumus. si quis quem re aut verbo læserat, interpositione iurisiurandi, quo

eum qui læsus erat, adiurabat indignum ea iniuria esse, & ei nolle factam, satisfaciebat atq; purgabat. nos hodie in condonanda iniuria tam faciles non sumus, quam natis & nepotibus pro hæreditate legamus. Comœdia exemplum vitæ est, ea fidem faciet verum esse quod dixi: Plautus Amphytr. Sc. Durare nequeo.

Aut satisfaciat mihi, atq; adiuret insuper
Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit.

Apud Terentium in Adelphis, act. 2. scen. 1. negat leno se hanc acceptuturum excusationem, quod non faceret, nisi ea adhiberi, & homines ea placari soliti fuissent: Ego *vestra hæc noui, nollem factum, iusiurandum dabitur esse te indignum iniuria hac.* Genus erat & apud eos affirmationis religiosæ, & cuiusdam propè iurisiurādi, nihil mihi credas diuini & humani: quod est nihil mihi vllius rei credas: Plautus in Asinaria, Sc. Ain' tu meum.

Nihil duarum rerū credas.

Neq; diuini neq; mihi humani quicquam accreduas,
Artemona si huius rei esse mendacem inueneris.

Eodem sensu illud in Truculento, Scen. Quis isthic est. interpretor, *nunquam ædepol mihi quisquam homo mortalis duarum rerū creduit.* id est, nihil diuini & humani: ac malè de poeta merentur, qui pro *duarum* adulterant *suarum*. Erat sancta etiam affirmatio & iusiurandum, Bona fide: nos tamen hodie nisi appellato numine sacramentum non putamus: Plautus in Captiuis, Scen. Iupiter supreme. *He. dic, bonan' fide tu mihi isthæc verba dixisti. Er. Bona.* nam sequitur mox, *An tu dubium habebis, etiam sanctè cùm iurem tibi?* Erat & iusiurandum per ea quæ chara erant, vt per liberos: Horat. ode 5. Epod.

Bona fide

Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit.

Plautus in Asinaria, Sc. 1.

Sicut tuum vis vnicum gnatum tuæ
Superesse vitæ sospitem & superstitem:
Ita ted obtestor per senectutem tuam,
Perq; illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga hodie falsum dixeris,
Vt tibi superstes vxor ætatem siet.

his enim verbis herum ita obstrinxit seruus, vt, si per dium fidium, quod sacramentum sanctissimum erat, rogasset, non magis obstringere potuerit. itaque respondet herus,

Per dium fidium.

Per dium fidium quæris, iurato mihi
Video necesse esse eloqui quicquid roges.

Vt si diceret, istud quidem est rogare per dium fidium. ac vt hoc interim addam: Dius fidius explicat in antiquo lexico, διὸς ὑὸς, ἡρακλῆς: atque vt formulæ res charas inserebant, ita odiosas & inuisas adiiciebant, quod veterator seruus fecit. Quin, vt superstitiosa illa hominum priscorum natio fuit, si quis Obsecro dixerat, eū quem alloquebatur obstringere obligareque quodam sacramento & iureiurando videbatur: & si ea persona erat, cui pudorem deberet, cuique omnia libere in vtranque partem esse vellet, vt eam religione solueret, subiiciebat Resecro, quo verbo obsecrationem soluebat: Plautus in Aulularia, Sc. Dixi tibi.

Obsecro.

Resecro.

——nunc te obsecro,
Fac mentionem cum auunculo mater mea:
Resecroq; mater quod dudum obsecraueram.

Etiam qui obsecrabatur, ne religione ea obligaretur, resecro dicere solebat: Plautus in Persa, Sc. 1. *To. obsecro. So. resecro.* sic enim legendū est. Sed & rei in comitiis, cùm populum supplices obsecrarant, continuò resecrabant: Verrius apud Festum, *Resecrare, soluere religione, vt cùm reus populum comitijs orauerat, vt eo periculo liberaretur, iubebat magistratus eum resecrare.* Multò plura eiusdem generis obseruari posse in veterū monumentis inficias non iuerim, sed mihi temperaui, modumque adhibui, vt occurrerem moroso quorundam fastidio.

CAPVT XXVI.

Rete iaculum, iaculator, Ausonius emendatus, senex recoctus, delphica, & quædā alia.

VLcus quoddam Plauti in Asinaria, Sc. 1. mala attigerunt manu, vel fecerunt potius, qui sana vlcerāt potius & cruentāt, quàm vlcerata & læsa cicatrice obducunt. partim enim *retiaculo* inducunt, partim *iaculo apros*, partim *rete iaculo*. Ego arbitror legendum *reti iaculo*. sed locum subscribam,

Iubeas vna opera me piscari in aere,
Venari autem reti iaculo in medio mari.

Rete iaculum.

Nemo venari possit in mari, sed piscari: nemo piscari in aere, sed venari & aucupari. Rete autem iaculum dicitur ad verriculi discrimen. nam iaculum iacitur, fundaq; etiam appellatur à Marone, à fundendo, vel à fundo, βόλος à Græcis dicitur, inquit Seruius in 1. Georgic. & rete iaculum vocatur. itaq; in quadam comœdia iaculatorem pro piscatore posuerat Plautus, è qua hoc affert Isidorus, *probus quidem antea iaculator eras.* Verriculum autem non iacitur, sed verritur, id est, trahitur: Plautus in Trucul. Sc. 1. de reti iaculo,

Iaculator.

Quasi in piscinam rete qui iaculum parat.

Alij emendāt, *rete qui iacit vim parat,* quibus non assentior, cùm illud alterum & sententiæ veritate & gramaticorū interpretatione nitatur. Ausonius etiam iaculum appellat, & à funda separat, in epist. ad Theonem,

Ausonius emendatur.

Et iacula & fundas, & villica nomina lini,
Colaq;, & insutos terr. enis vermibus hamos.

Sic beneficio & ope elegantissimi iurisconsulti Rusardi versus hos restitui: ac profectò in ea epistola Carroco, quod legitur, nec intelligitur, fortasse Carro legendum est, vt pisces carro referri intelligamus. Sed hîc non præter solitum, vt ait Flaccus, leues voces quasdam ad explendum hoc caput ex antiqua veteris libri nomēclatura subtexemus: Decoctor ibi exponit, χρεωκόπος, φυράτης: decemuiri & decuriones, δεκάπρωτοι: decrepitus, ὑπεργήρως, ἑφθὸς γέρων. ex quibus intelligitur illud Catullianum epigr. 50. *Suffetio seni recocto*, id est, valde seni: defixiones, νεκυομαντίαι, κατάδεσμοι. apud Ciceronem quoque

Senex recoctus.

& Oui-

Delphica. & Ouidium defigere ad talia accommodatur: delphica ministerium. erat enim ea mensa, vnde ministrabatur: Dupondius, διώμμιον: assecla, παράσιτος: directarius, δυσπανοίκτης, ἐπεισπηδητής. est igitur fur, qui fores aperit, quem & quidam apertularium vocant, & effractarium. Desultor, μεταβάτης, ῥόψιππος: Dicis causa, νόμου χάριν, λόγου χάριν: digitabulum, δακτυλήθρα: discursor, λογοθέτης: discussio, λογοθεσία: diespiter, χάρον: dium, ἀστραπή: dijouis, διὸς ἱερφαύνιος: cœnacularius, σταθμοῦχος: duplicarius, διμοιρίτης: dulcia, πλακοῦντες: improlis, ἀφῆλιξ, ὁ μήπω γεγονηκώς: birrus, crassum vestimentum. credideram quodam adductus Isidori loco esse berum, vt & quidam alij: nunc in alia sum sententia. Sed nimirũ longum nimis catalogũ verborũ teximus. hîc igitur desinamus.

CAPVT XXVII.

Rota solis, clausum cœlum, porta cœli, vitale, putres oculi, amystis.

GRÆCI solent interdum ipsum solis orbem appellare δίσκον: haud secus Latini,

Solis rota. vt reor, dicere solent solis rotam: rota enĩ eius est orbis atque rotunditas. sed obsignatis tabulis agendum est, & literarum auctoritate id confirmandum: Sidonius,

Inde patefecit radijs rota candida cœlum.

id est, sol exortus cœlum noctu clausum aperuit luce sua. noctu enim cœlum claudi censebant: hinc illud Maronis 1. Æneid.

Ante diem clauso componet vesper Olympo.

Ac vt illud *componet* obiter explanem, à cadaueribus ductum esse reor, quorum ossa & reliquię in vrna componebãtur: Horat. lib. 1. sat. 9.

Omnes composui: felices, nunc ego resto,
Confice.

nam de die emerito & exacto, vt mortuo, loqui plerunq; consueuerant: Plautus in Menæchmis, Sc. Ni mala.

Dies quidẽ iam ad vmbilicũ dimidiatus est mortuus.

Iterum,

Clàm vxorem vbi sepulchrum habeamus, atq; hunc comburamus diem.

Rotam solis, vt vnde degressus sum redeam, etiam pro solis rotundo globo posuit Lucretius libro 5.

Hic neq; tum Solis rota cerni lumine claro
Altiuolans poterat, nec magni sidera mundi.

Clausum cœlum. Sed quod in digresiuncula posui, cœlum noctu claudi, interdiu aperiri, impellit me vt idcircò censeam à poetis in cœlo portas fingi: & Seruius Enniano sermone Virgilium libro 10. Æneid. scripsisse refert,

Considunt tectis bipatentibus:

ducta ab hostiis translatione, quæ ab vtraque

Porta cœli. parte aperiuntur, vt cœlum ab ortu & occasu patet: (nam & Isidorus duas cœli ianuas dicit, ortum & occasum:) portam tamen Virgilium posuisse pro hemisphærio, id est, semiglobo cœli, arbitror 3. Georg. illo versu,

—quem super ingens
Porta tonat cœli, & scopulis illisa reclamãt Aequora.

Sed & bipatẽs cœlum propter duo hemisphæria dici potest, superius & inferius: quanquam Maro planè, vt existimo, tecta bipatentia ab ædium similitudine, quæ fores habent, quæ hinc & inde aperiuntur, vt & bipatens pugillar ab Ausonio dicitur, scripsit, cùm superos in domum conuenisse dixerit. Mediocritatem frugalitatis laudasse videtur in seruo Horatius, cùm libro 2. satyra 7. scripsit,

—amicum Vitalis.
Mancipium domino, & frugi quod sit satis, hoc est,
Vt vitale putes:

proinde quasi frugalitas nimia & attentio acrior ad rem diligentiaque noceat: & quamuis qui nequam & dissoluti sunt, perditi profligatique sint, neque vita digni, quos ne salus quidem ipsa seruare posse videatur, cùm contrà viuere videãtur & vitales esse qui sunt frugi & attenti: tamen nimia auiditate & auaritia & nimia parsimonia exitium sæpe acerbum accersitur. Seneca eodem sensu libro 5. epistola 39. scribit, *Magni animi magna contemnere, ac mediocria malle quàm nimia. Illa enim vtilia vitaliáque sunt, at hæc eo quo superfluunt, nocent*: quę verba multum lucis afferunt Horatio nisi fallor. Simile est illud Lactantij libro sexto, *Vnum est enim sapientis & iusti & vitalis viri opus, diuitias suas in sola iustitia collocare.* Sed alterum attingamus Horatij locum lib. 1. ode 36. cuius perspicuus & dilucidus non admodum sensus est,

Omnes in Damalim putres Putres oculi.
Deponent oculos.

non enim placet quod interpretibus credi video, significari oculos vino marcentes & languidos: cùm dicat, oculos putres in Damalim, in Damalis amorem solutos. nam etsi omnes in eius amorem soluti erunt, nemo tamen alius quàm Numida ea potietur, quia qui Damalim deperibunt obdormiscent. id enim, cùm deponere oculos dicit, intelligit: Plautus in Aulularia, Sc. Nimium lubenter.

Vt me deponat vino, eam affectat viam.

& in Curculione, Sc. Date viam.

—ille ebibit, caput deponit.

Translatio autem est ab oneribus, quæ deponi dicuntur: vt nobis dormitantibus caput & oculi oneri sunt. Itaque neq; caput neque oculos sustinere tum possumus. vt antè dixit Horatius, oculos in Damalim putres: sic Persius, satyra 5. *ille in Venerem est putris*: id est, solutus & profusus, dixit. Putre in terra sæpe dicebatur: Virgil. 1. Georg.

—& Zephyro putris se gleba resoluit.

id est, se laxat & soluit, & soluta & laxa est. libro 2. Georgic.

Et cui putre solum: namque hoc imitatur arando,

quo significatur optimum solum esse solutũ. nam cùm aramus hoc agimus, vt terram solutam reddamus. Cæterùm in eo carmine Damalim multi meri dixit, vt multi cibi aliquos fuisse legimus, quo edaces intelligimus: vt eam bibacẽ & merobibã fuisse existimemus.

ἀμυστις

Amystis. ἄμυστις porrò genus erat potãdi, quo se magnis & meracis poculis mutuò inuitabant, quod dicebant ἀμυστίζειν, quod cùm facere solerent Thraces, idcircò πρόποσιν θρακίαν appellabãt: sed & ex Scytharũ moribus σκυθικὴν πόσιν. Huius capitis clausula disticho sanè luculento desinet, in quo Amystidis Thraciæ mentio est,

Καὶ γὰρ ὁ θρηικίην μὲν ἀπώσατο χανδὸν ἄμυστιν
Ζωροποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ.

CAPVT XXVIII.

Asper nummus, antiquarius, atrium, Attellanus.

Asper nũmus. OLIM qui thesaurum parare studebant, in eo nummum asperum libẽter recondebant, quem interpretor, bene percussum & recentem, non veterem, neq; tritum atq; ipso vsu læuẽ fugientibus notis, nec forma expressa: quo sensu illud Persianum accipi censeo satyra 3. *—quid asper Vtile nummus habet.* qui enim pecuniæ amantes erant, in nummis fastidiosi erant, delectumq; habebant, & nummos perfectissimæ & expressissimæ formæ seruabant: ac ne alios quidem recipere volebant, quando & in exactione tributorum plerunque, vt reor, obseruabatur. Tranquil. in Nerone, cap. 44. *exegitq; ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum ad obrussam.* Sed & creditores in paciscendo cauere solebant sibi eo genere nummorum solutũ iri, quod è Seneca coniicimus, cuius verba ex lib. 2. epist. 19. subscribam: *sed mouebis mihi controuersiam, si te noui, nec voles quod debeo nisi in aspero et probo accipere.* sic enim in Seneca lego. voles, inquit, habere, ac requires asperum philosophię nummum, non fugientem, & tritam Mœcenatis monetam. Eodem sensu scripsit Maro li. 5. Æneid. vasa perfecta atque aspera signis, quæ signis in asperitatem erant celata. Legi & in vetusto libro aspraturam esse κόλλυβον, quòd qui pecuniam permutabat, pro trita asperam vellet habere: quo & in libro reperi atriensem exponi διαιτάριον, διαιτάρχην: itaque in 5. libro de officio proconsulis positum esse: sed & atrium

Atrium. Attellani. esse μεσαύλιον, περίστῳον: attellanos, σκηνικὰς, ἀρχαιολόγους, βιολόγους, ὡς ἦ ὀβοίλιος ὁμηρευτὴς, λατῖνοι ἦσαν χοροί: antecessum, πρόλημμα, προχρεῖαν: antecessorem, προηγούμενον:

Antiquarius. antiquarium, ἀρχαιογράφον, καλλιγράφον: habebant enim veteres scriptores, quorum alij εἰς τάχος scribebant, alij εἰς κάλλος, qui antiquarij dicebantur. Hæc ego cùm elegantiæ non vulgaris esse animaduerterem, non indigna censui quæ hîc intexerẽ, quale illa cunque hominum iudicium promeritura essent.

CAPVT XXIX.

Plinius emendatus, corona pactilis, sutilis, plectilis, corollarium.

NON dubitabo insimulare seruias quasdam in Plinianum codicem coronas inductas, nullæ enim vnquam tales fuerunt: sed Aristarchi nostri Plinij tanquam prætoris album corruperunt. sic enim lib. 21. cap. 2. ediderunt, *Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabãtur.* **Plinius emẽdatur.** Ego hîc puto indicari, coronæ speciem sertũ esse: proinde sic in vietis & fugientibus libris reperio, *cùm verò è floribus fierent, serta à serendo seriue appellabantur.* vt fortasse *satiuæ* appellabantur, legendum sit. in editione Romana, quæ quo vetustior est, eo minus iniuriã sensit, vt ita dicam, istorum Telchinum, qui nati sunt in librorum perniciem, euulgatum est, *serta à serendo appellabantur*, altero verbo vel suppresso, vel dissimulato, vt non necessario. Aliam & ego scripturam ex eodem capite expungam, melioremque è chirographis inferam: sed tamen, ne verbosior sim & incommodior lectori, vitio tacito, cùm præsertim publicatum sit, integritatem scripturæ subtexam: *Primum variari cœptum mixtura versicolore florum, quæ inuicem odores coloresq; accenderet, Sicyone.* non ambigo, quin si quis verè iudicet, secundùm hanc integritatem libentius, quàm secundùm illam corruptelam, quæ libros mutilat, litẽ daturus sit. Et cùm omnibus sint saliorum epulæ cœnæq; notissimæ, fidem secutus librorum, vt verbo Enniano vtar, cascorum, legam eodem libro, cap. 3. *summaq; auctoritas pactili coronæ: vt in Saliorum sacris inuenimus solemnes cœnas.* **Pactilis corona.** hinc Metamorphosi quadam Ouidiana, sutiles Saliorum sacris immutarunt illi, qui nõ tam emendant libros, quàm ipsi scribunt, aut scribendo adulterant. nos igitur istud tanquam adulterium lege Iulia vindicatum illinc facessere iubemus. Pactiles autem coronæ plerisque videntur compactiles: fortasse tamen fuerint, quarum coronamenta in torulo rotundo, vel vspiam figuntur panguntúrque. **Sutilis corona.** sutiles sutos habebant flores aut coronamenta: fiebant ferè è mero rosæ folio: Plinius, *Transiere deinde ad rosaria, eoq; luxuria procesßit, vt non esset gratia, nisi mero folio sutilis.* hinc illud Martialis lib. 5. epigr. 65.

Ornenturq; rosis tempora sutilibus.

Plectilis corona. Corollarium. Plectilis, è surculis vel ramulis plectitur & innectitur, vt è ramo lauri aut myrti. Corollaria corollæ erant, è lamina ærea vel argentea tenui inaurata: Græci ἐπιστεφανώματα, vt in lexico D. Germani legi, vocabant. hoc autem lexicon semper intelligo, cùm Latinogræcum appello. Plectilem coronã intelligit Horatius, cùm scribit lib. 1. ode 38.

Simplici myrto nihil allabores
Amplius.

sibi enim vult coronam plecti è simplici myrteo ramo. nam lemniscos nihil moratur, nec desiderat, quos reiicit cùm ait,

Displicent nexæ philyra coronæ.

Reperio & in eodem Plinij cap. in membranis vetustis, *alias in vsu promiscuo ne ludiæ quidem erant*: quam scripturam damnare animum inducere non potui, nec subticere: *ludicræ* fecerunt emendatores, contactu omnia fœdantes immundo, vt de harpyis Maro canit. cur enim potius

tius illis ſuum commentum, quàm auctorum ſcriptum placet? nam vt ludicrę coronæ dicantur commodè, tamen *ludiæ*, quod in libris ſcriptum patet, non debuerunt improbare. vt em̃ iſta duo vocabula idem valeant, tamen à Plinio poſitum, quàm ab emẽdatore inculcatum magis probem. Legem autem xij. tabularum de coronis, in veteri inſtrumento diuerſè ſcriptam reperio, vnde & corrumpẽdi occaſio nata. nam in quibuſdam libris ſcribitur, *virtutiſ've arguitur ei*: in quibuſdam, *virtutiſ've ergo diuiditur ei*: ego ſcribendum arbitror, *virtutiſ've ergo, diuiditor ei*: vt ſentiat lex ei tribuendam coronam in funere, qui eam pepererit vel ludicro circenſi vel militari virtute. Fortaſſe enim *inditor ei* nõ incommodè exararetur. Locum illum Plinianum quodammodo purgaui, atque illuſtraui: vt enim deprauata ſenſum obſcurant, ſic ferè reſtituta eum illuſtrant.

CAPVT XXX.

Decies centena, decies, bis decies bibis, binio.

VT ſexcenta plerunque ab auctoribus Latinis pro multis poni ſolent: vt, ſexcenta eiuſdem generis proferre poſſum exempla: ita decies centena pro immani & prægrandi ſumma, idq; iam inde ab vltima propè antiquitate vrbis. Credo quòd tum ea pecunia videbatur ingens, cùm minor erat nummi copia. proinde Iuuenalem dixiſſe reor ſatyra 10.

Decies centena.

—ritu decies centena dabuntur Antiquo,

pro immenſa dote. Certè poſtea quàm creuit pecunia, & abundauit Romæ, nihilominus permanſit illa antiqua loquẽdi ratio, vt decies centena infinitam pecuniam ſignificarent: Horatius lib. 1. ſatyr. 3.

——decies centena dediſſes,
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis.

Iuuenalis ſatyra 6.

Optima ſed quare Ceſonia teſte marito?
Bis quingenta dedit:

id eſt, decies centena millia. Martialis libro 1. epigram. 71.

Si dederint ſuperi decies mihi millia centum.

nam decies centena, decies centum millia ſignificant, & valent. Iterum Martialis libro 2. epigram. 65.

Illa illa diues mortua eſt Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis.

Decies.

Id & decies breuiſsimè dicebatur: Plutarchus in Antonio, τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι, τοῦτο Ῥωμαῖοι δέκιης καλοῦσι. Seneca libro de conſolatione ad Albinam, *beatioreſ'ne iſtos putas, quorum pantomimæ decies ſeſtertio nubunt?* Videtur autem ea maxima dos Romę fuiſſe, legum iuſſis modum imponentibus pecuniæ dotali, vt fortaſſe à maxima dote orta ſit ſummæ maximæ æſtimatio, & locutio inde celebrata. his adiiciam explicationẽ epigrammatis Martialis in pecuniæ ſumma poſiti, lib. 1. epigr. 12.

Cùm data ſint equiti bis quinque numiſmata, quare
Bis decies ſolus Sextiliane bibis?

Bis decies bibis.

Mihi quidẽ videtur hoc de ſportula accipiendum, cui decem nummi erogabantur, vel centum quadrantes. cùm igitur ſportulam decem nummûm vnam Sextilianus accepiſſet, duas bibebat tamen potor profligatiſsimus, cùm tantum vini exhauriret, quantũ duarum ſportularum pretiũ æquabat. Id eo admonendum duxi, quòd cùm è moribus & inſtitutis Romanorum ſcriptum ſit à poeta, ab interpretibus nimis oſcitanter aliudq; agentibus omiſſum iniuria lectoris & ſenſus diſpendio videbatur eſſe. Ad pecuniam & illud Hegeſippi pertinet libro 5. excidij Hieroſolymitani ſcriptum, *egeſſerant aliqui biniones aureos, quos abſorbuerant cùm adornarent fugam*. hîc biniones intelligo, aureos maioris formæ, duplicisque æſtimationis, vt formas binarias in Alexandro dicit Lampridius. In lexico quoque S. Germani inuenio biniones δινόμισμα καὶ διωάξια explicari.

Binio.

CAPVT XXXI.

Megabyzus, Plinius emendatur.

Megabyzus.

MEgabyzos ſacerdotes Dianæ vocatos fuiſſe ex Heſychij lexico cognoſcimus: ſed & Appianus ſcribit libro 5. bellorum ciuil. καὶ τὸ ἐν Ἐφέσῳ ἢ δὴ ἀρτέμιδος ἱερὰ, ὧν μεγάβυζοι ἡγοῦνται. Hæc explicationi erunt Plinio ita libro 35. capite 11. ſcribenti, *Epheſi verò eſt Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ ſepulchrum*. Iterum, *pinxit & Megabyzi ſacerdotis Epheſiæ Dianæ pompam*. nec enim in Plinio, vt proprium nomen accipiendum videtur, ſed vt appellatio omnium ſacerdotum Dianæ communis. nam & nomen proprium eis aliud erat: Plaut. in Bacc. Sc. Ibo in Pyreæũ.

Nos apud Theotimum omne aurum deponimus,
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.

ſed & mox in comico, *Qui iſthic Theotimus, Megabyzi filius?* verius & integrius puto quàm *megabuli*, vt alij corrigunt. Quis tamen mihi vitio vertet, ſi ſuſpiciones meas ſequutus quiddam in Plinio eodem in capite emendare coner? minimè profectò fraudi eſſe debet iuuandi ſtudium, quod amplexi obtrectatores contemnimus. ſcribit igitur, *Vbi fecit nobilem Paralum & Hermionidem, quam quidem Nauſicam vocant*. legendum ſuſpicor, nec iniuria, *Hermionidem, quam quidam Naxiam vocant*, vel *naxicam*. Paralus enim & Hermionis, nomina nauium ſunt, non hominum. Ibidem lego, *brontem, aſtrapen, ceraunon vocant*, non ceraunobolon. antè enim totidem nomina Latina poſuerat, quibus paria reddidit Græca: ea Latina ſunt, tonitrua, fulgetra, fulgura. Emendandum quoque crediderim, *Poſtea ſuperauit Apelles Cous*: pro quo irrepſit, *eouſque*: & paulò pòſt, *in pictura ſic prouectus*. Nihilominus etiam emendandum crediderim, *ſunt et picturæ eius nobiliſsimæ, hoplites in certamine*. pinxerat enim eos qui armati currebant, quod genus exercitationis in certaminibus Olympicis aliiſque ſacris edebatur. Quam autem Plinius Campſaſpen Alexãdri pallacen appellat,

Plinius emendatur.

Ælianus

Ælianus lib.12. Var.hist. nominat Pancastam. Plus otij qui habeat, plusque curæ qui adhibeat, in illa numeratione picturarum multa, vt suspicor, mendosa reperiet: mihi illa attigisse saltuatim carptimque plus satis est, in veterum præsertim exemplarium inopia, quibus destituta audacia nostra claudicat.

CAPVT XXXII.

Ille, Zephyrus, tridens, ima stagna, antè malorum, exaudiunt vocati, permixtus Achiuis, auersus sol, Iunonia hospitia.

VIrgilij poesis omnibus est illa quidem ingenij doctrinæque luminibus & coloribus exornata, verùm ea magis apparent in primo operis vestibulo, dum recentes & integri, ipsa nouitate, quæ blanda conciliatrix est, poematis suauitas nobis commendatur non præcepta ab aliorum librorum lectione & tanquam præflorata. In eo libro primo legendo oscitanter & segniter quidem, tamen quędam annotaui, & huc adscripsi. Veteres suorum incommodorum causam diis attribuebāt, quos sibi infestos, & suo aliquo merito & noxa læsos opinabantur. ex ea opinione dixit Maro,

—quo numine læso,
Quidue dolens regina deûm?

Simile est illud Tibulli lib.1.eleg.2.

Num feror incestus sedes adijsse deorum?

Papinius libro 5. Siluarum,

—quæ vestra sorores
Orgia Pieriæ, quas incestauimus aras?

Et mox,

Nunquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi?

Statim autem initio libri cùm ait Maro, *Multum ille & terris.* Ille elegantissimè redundat, vt libro 12. Æneid. — Ille.

Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo.

Item 10. Æneid. *—ceu sirius ardor,*
Ille sitim morbosq; ferens mortalibus ægris.

1. Æneid.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam.

oratio hæc prorsus imitata est ex oratione Iunonis ad Somnum, Iliad. ξ. qui volet eam legat & mutuum agnoscet. Ibidem,

Vna Eurusq; Notusq; ruunt creberq; procellis
Africus.

Zephyrus. — Africum hîc Maro dixit pro Zephyro: Zephyrum enim Homerus odys. lib. 5. nominat: vt autem Strabo libro 1. notat, apud Homerum Zephyrus Fauonius nō est, sed is quē dicit nunc Maro Africum. Sic & infrà apud Maronem,

Eurum ad se, Zephyrumq; vocat,

de Africo est accipiendum, aut, quod incredibile dictu est, ventum nō antè appellatum nominat. Ibidem,

—vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virûm.

locus sumptus est ex initio Iliados ν. ne paginam occupem Græcis interponendis.

—& imis Stagna refusa vadis, — Ima stagna.

valet, in imis profundisque vndis refusam aquam, & agitatam: quasi in gurgitibus imis, deorumque domiciliis aqua refusa sit & turbata, & ab imo mare totū euersum. Dij enim Marini in imis pumicibus & speluncis antrisque maris habitare putabantur: Manil. lib. 5.

—ipsumq; sub antris
Nerea & æquoreas conantur visere Nymphas.

Ibidem Maro,

Non illi imperium pelagi sæuumq; tridentem:
Sed mihi sorte datum:

recordor annotasse me, tridētem Neptuni telum esse, quo non solùm mare, verùm etiam terram moueat. itaque mari turbato, Æolus tempestatis illius concitator videtur vsurpasse tridentem. — Tridens.

Hinc atq; hinc vastæ rupes geminiq; minantur:

descriptio portus ex Homero Odyss. 13. sumpta, & ad verbum ferè traducta: quod autem grammatici dicunt Hispaniæ Carthaginis portum esse descriptum, fieri sanè potest vt hæc descriptio ad eū accommodata fortuna quadam & casu potius, quàm poetæ consilio aut voluntate conuenerit, cùm poeta tamē ad Homeri exemplum properauerit. Nihilo secius & Homeri est,

Ductoresq; ipsos primum capita alta ferentes.

vt &,

Diuidit, & dictis mœrentia pectora mulcet. &
O socij neq; enim ignari sumus antè malorum. — Antè malorum.

vbi illud, *antè malorum*, compendio orationis dictum interpretor, velut desiderato articulo aut subaudito: etsi articulorum supplementa Latinus sermo recusat. sed profectò dictū est, vt si Græcè diceres, οὐκ ἀμνήμονές ἐσμεν τῶν πρὸ τοῦ κακῶν. Id igitur valet, malorum quæ antè perpessi sumus. simile est illud Ouid. 1. Metam.

Frigida cum siccis, sine pondere habentia pondus.

id est, βάρος ἔχοντα τοῖς ἄνευ βάρους. Ibidem Maro,

—nec iam exaudire vocatos: — Exaudiunt vocati.

id est, mortuos esse: ex antiquorum consuetudine sumptum arbitror, qua quos desiderabāt & amiserant, antequam discederent, sæpius vocare soliti erant: Homerus Odyss. 9.

Οὐδ' ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
Πρίν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι.

Sed & vocare pro sepultura habebatur in mortuis: Ausonius in mortuis, epigrammate 13. de Deiphobo,

Nec tumulum ipse habeo, nisi quem mihi voce vocantis,
Et pius Æneas, & Maro composuit.

Ibidem,

Se quoq; principibus permistum agnouit Achiuis, — Permixtus Achiuis.

cùm Maro de Ænea scribit, fortē & strenuum virum manuque promptum significat, qui ita acriter & audacter pugnaret, vt nō aduersariis tantùm se obiiceret, sed in eorum etiam ordinibus versaretur. quod & Homericū est: nam de Diomede lib. 5. Iliad. scribitur,

Τυδείδην

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη.

Auersus sol. *Non tam auersus equos*, quod ait, in hanc dictum arbitror sententiã, Nõ adeo obtusi & hebetes ignarique & stupidi sumus, stupidiores enim sunt, qui longius ab aura solis & tepore incolunt, vt populi Septentrionales. At illud,

Iunonia hospitia. —*Quo se Iunonia vertant Hospitia:*

ex eo dictum est, quòd Carthago Iunoni dicata esset, quæ & Iunonia quoque vocata est.

CAPVT XXXIII.

Mappa, sponsiones, Incitatus, tentores, conditores, alapæ mimorum, fungi, spongiæ, popularia, equestria.

Mappa. MAPPAM *quoque vsitatum circo nomen, Pœni sibi vendicant*, scribit Quintil. lib.1.c.5. Quod de mappa ea intelligo, qua prætor signum quadrigis mittebat, vt è carceribus exirent: Martialis lib.12.epig.29.

Cretatam prætor vellet cùm mittere mappam.

& Septimius Florens, *Cognosce dementiam de vanitate: misit dicunt & nunciant inuicem, quod simul omnibus visum est. Teneo testimonium cæcitatis: non vident missum quid sit, & mappam putant: sed est diaboli ab alto præcipitati figura.* Missus autem quadrigarum sorte mittebantur, & prætor qui ludis præerat, ex vrna educebat quadrigarum missus: Idem Septimius, *Tardus est illi prætor, semper oculi in vrna eius, cum sortibus voluntur.* Sponsiones. Sponsiones autem à spectatoribus fieri solebant, cùm vnus agitatorem illum victorem pignore deposito fore diceret alius eius aduersarium contenderet: Idem Septimius, *Aspice populum ad spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum de sponsionibus concitarem.* Martialis,

Sed cum sponsio fabulæq; lassæ,
De Scorpo fuerint & incitato.

Incitatus. Fuit autem Incitatus equus nobilissimus & velocissimus, circensibus curriculis & palmarum frequentia celebratissimus, Caligulæ vsque eò amatus, vt ad cœnam vocaret, & ei hordeum aureum obijceret, & vinum aureis pateris propinaret, sanctéque adiuraret per salutem & fortunam suam, se eum consulem facturum. Tentores. Erant & in circo tentores, qui vel equos vel repagula tenebant, antequam ad cursum emitterentur: hi, vt in antiquo lexico legi, Græcis *ἀφέται* appellabantur. Conditores. Erant & conditores, qui tanquam bene meriti, auctores & patroni factionis habebantur, vt coniectura est ex hac inscriptione, C. POMPEIO FVSCENO CONDITORI FACTIONIS RVSSATÆ: quod quidem nos etiam aliter explicauimus. vetus liber, quod & verius est, eos interpretatur *ἀλάστας ἵππων*. Sed quoniam de ludis agimus, paucula quædam etiam ex auctoribus hinc inde libemus. Popularia. Popularia in theatro dicebantur loca populi vel plebis ad equestrium discrimen, id est, quatuordecim ordinum: Septimus Florens, *Vias enim vocant cardines balteorum per ambitum, & discrimẽ popularium per procliuum.* Equestria. sic equestria equitũ loca erant: Seneca l.7. de benefic. cap. 12. *equestria omnium equitum Romanorum sunt.* His etiam vocabulis vtitur Trãquillus in Caligula. Erant in circo oua, delphines, & columnæ seiæ, messiæ, titulinæ. proinde Iuuenalis scripsit sat.6.

Consulit ante phalas Delphinorumq; columnas.

Libro quinto epig. 62.

Alapæ mimorum. *O quam dignus eras alapis Mariane Latini,*
Te successurum credo ego panniculo:

scribit Martialis. nam mimi in theatralibus spectaculis cùm dabantur, alios mimos ad risum excitandum alapis cædere solebant: quod & Septimus Florẽs significat, cùm scribit, *Insuper contumeliis alaparum sic obijcit, quasi de præcepto domini ludat.* In quo scriptore reperio, Fungi. fungum à similitudine in auribus pugilum tuber prominens appellari ex ictibus cestuum. eius verba suscribam, *Tales enim cicatrices cestuum ad callos pugnorum & aurium fungos à deo cum suo plasmate accepit.* Spongiæ. Spongijs ad siccandum vulnerum sanguinem & reprimendum vtebantur: cunque sæpenumero vsuueniret, vt retiarij, qui cum myrmillonibus depugnabant, vulnerarentur, & spongijs egerent, idcirco Septimius de Spectac. spongias retiariorum dixit. neque enim satis aduersus parem suum muniti erant, cùm toti in reti iaciendo intenti essent. verba Tertulliani sunt, *poterit de misericordia moueri defixus in morsus vrsorum, & spongias retiariorum.* Rude gladiatores, & pileo donabantur, cùm & libertate donabantur, & ferro dimicandi necessitate liberabantur, sed tantum batuere rudibus cogebantur. Septimius ibid. *& qui insigniori homicidæ leonem poscit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum conferat.* Sed qui stultitiã in his rebus veterũ nosse cupit, is Tertulliani librum de spectaculis legat, & bene de moribus nostris sperabit, cùm videbit à tali dementia tanto nos interuallo hodie distare, mirabiturque mundum propemodum, qui olim insaniebat, Stoicum quendam sapientem factum esse.

CAPVT XXXIIII.

Chalcidicum, nona, decima, parta, mora, lallus, lallare, maxima mamma, tata.

Chalcidicum. CHalcidicum scribit Festus genus ędificij esse ab vrbe Chalcide dictum: huius meminit Vitruuius l.5.c.1. his verbis, *sin autem locus amplior in longitudine, chalcidica in extremis constituantur.* nec prętermisit Dio: *ἐπεὶ δὲ ταῦτα διετέλεσε, τό, τε Ἀθήναιον καὶ τὸ χαλκιδικὸν ὀνομαζόμενον, καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰούλιον τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς τιμῇ γιγνόμενον καθιέρωσεν.* Nec præterijt Cassiodorus in Consulum fastis. Video etiam obseruasse Chalcidicum pro cœnaculo poni. quòd enim Homerus scripsit,

Γρηῢς δ' εἰς ὑπερῷ' ἀνεβήσετο καγχαλόωσα,

conuertit Ausonius periocha 23. Odyss.

D

Chalcidicum gressu nutrix superabat anili.

Sed quoniã vel errones vel emẽsores sumus, nulloq; loco sedem figimus, similesque profugis Scythis palamur, per alios auctores nostro more vagati aliquid prædæ abigemus & huc cõferemus. Duæ Parcæ à Latinis, inquit l.3.cap.19.Gellius, vna à partu noni mensis no na: altera, ab enixu decimi mensis decima dicebatur: accedebat tertia, quæ Parca dicebatur, inquit, quasi parta, mutato t in c. Septimius tamen Flores Partulam deam agnoscit, quæ puerperijs præerat, quę quidem non alia est quàm illa siue Gellij siue Varronis Parca. sed testatò agendum est, & verba Tertulliani audienda, *Hæc æstimando etiam superstitio Romanam Deam finxit Alemonam alendi in vtero fœtus, & nonam & decimam à sollicitioribus mensibus, & Partulam quæ partum gubernet, & Lucinam quæ producat in lucem: nos officia diuina, angelos credidimus*, id est, nos credidimus angelos Dei ministros esse. ita enim officium, vt & in iure ciuili officium iudicis & officiales, accipitur. Est & Latinis mora vel mœra parca, vt apud Liuiũ Andronicum,

Nona. Decima. Parta. Mora.

Quando aduenit dies quem profata mora est.

Nato puero tota, inquit idem Tertull. *hebdomade proponebatur Iunoni mensa: vltima die fata scribẽda aduocabantur*: hinc nato Salonino scribit eclog.4. Maro ex illa consuetudine,

Talia secla suis dixerunt currite fusis,
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.

Ibidẽ Maro cùm scribit, *—cui non risere parẽtes,*
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili:

ex antiquorum consuetudine sensit: cùm Varro, vt Donatus refert, scripserit veteres olim solitos esse pueros initiare Eduliæ Poticæ & Cubæ, id est, diuis edendi, potandi & cubandi: quod quidem fiebat cum à lacte & cunis transierant. ex his Varronis verbis Maronem Probus interpretabatur, vt nec deus, qui alimento præest, eum pasceret, cui parentes non adrisissent, nec dea cubili foueret. proinde qui nec cibo nec lecto dignus censeretur, vitalis minimè esset. Seruius tamen non ineleganter de Vulcano intelligit, quem nec epulis dignatus est Iupiter, nec connubio Minerua: Vulcano autem non adriserat mater Iuno nato, deformitatem eius auersata. Nos tamen fortasse, vt spero, commodius ex opinione Quintiliani lib.9.c.3. locum hunc enucleamus. Lallus deus fuisse videtur, qui præesset nęnijs illis balbis, quas nutrices pueris occinunt, & pueros reddere cogunt. nulla enim litera est quam facilius sonant pueri, quàm lambda: quinetiam eius frequẽtia somnũ inducebant. Ausonius epist.17.de filio Probino,

Lallus.

Nutricis inter lemmata,
Lalliq; somniferos modos.

Lallare. Inde lallare Persij natum crediderim saty.3.

—& iratus mammæ lallare recusas.

Mammam autem in Persio nutricem esse putem, vt & apud Martialem lib.1. epig.68.

Maxima mamma.

Mammas atq; tatas habet Afra, sed ipsa tatarum,
Dici & mammarum maxima mamma potest.

Maxima autẽ mamma dicitur, vt dicitur magnus socer, vxoris auus: maior socer, vxoris proauus: maximus socer, vxoris abauus. ergo maxima mamma est, vt ita dicã, abnutrix. de mamma sic scribit Ammonius, τίτθη μὲν γάρ ἐστιν ἡ τοῦ παιδὸς τροφὸς, ταύτας δ᾽ ἔνιοι μαίας καὶ μάμμας καλοῦσι. Simile est illud in epigrammate Græco,

Maxima tata.

Βάπτε δὲ τὰς λευκὰς, καὶ λέγε πᾶσι τατᾶ.

CAPVT XXXV.

Syrma, Maro explicatur, dextra & sinistra in mundo, vmbræ sinistræ, dextratio, alter orbis, reduniæ, amplum sestertium.

QVÆDAM nõ ita trita nec peruulgata, vel verba, vel dicendi genera è Solino hinc inde sparsim excerpta memoriæ mandare decreui, vt bonæ iuuentutis laborẽ leuem, & eruditionem adiuuem. *Vestitur*, inquit c.56. *syrmate*: hîc syrma vestis est fluxa & prolixa humumq; verrens, qualis erat tibicinum & fidicinum, vt apud Flaccum in Arte,

Syrma.

—traxitq; vagus per pulpita vestem.

eandem & Orpheo tribuit Maro 6. Æn.

Necnon Threicius longa cum veste sacerdos.

eam etiam vestem Tibullus significasse videtur, cùm lib.3. eleg.4. cecinit,

Ima videbatur talis illudere palla.

Idem Solinus vocat dextra in mundo septentrionalia, læua meridionalia, cum c.56. de Taprobanæ incolis, *Solem*, inquit, *oriẽtem dextra habent, occidentem sinistra*. Et Lucanus li.3.

Dextra & sinistra in mũdo.

Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

id est, non ire versus meridiem. Solinus ca.36. *vmbræ quæ nobis dextræ sunt, illis sinistræ*. At apud Liuium libro 1. ab vrbe condita, augur dextras ad Meridiẽ partes, lęuas ad Septentrionẽ dicit. Aristoteli l.2. de cęlo c.2. dextra sunt exortiua, læua occidua: Plinio contrà lęua exortiua, dextra occidua, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. sic enim scribit l.2.c.8. *Omnium autem errantium syderum meatum, interq; ea solis & lunæ contrarium mundo agere cursum, id est læuum, illo semper in dextram præcipiti*. Iterũ eod. lib. cap.54. *læua prospera existimantur, quoniam læua parte mundi exortus est*. Varroni li.6. quoque sinistra ab oriente sunt in templis effandis, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. Terræ duo sunt hemisphæria siue latera: vnum incolimus, nosterque orbis dicitur: alterum, inquit lib.1. Mela, antichthones, qui sunt in orbe altero. Itaque aliquando orbis alter putata Taprobana est: sed postea compertum insulam esse, non continentem. Solinus cap.56. *diu*, inquit, *orbem alterum putarunt, & quidem cum quem habitare antichthones crederentur*. Cùm autẽ cap.47. ait à Ratumenę quadrigis Tarpeium Iouem terna dextratione lustratum fuisse, dextrationẽ pro cursu & gyro equorum in dextram intelligit, quod in gratulatione & lętitia fiebat, vt in luctu cursus in læuum agebatur, vt Papinius li.6. Theb. scribit,

Vmbræ sinistræ.

Alter orbis.

Dextratio.

—hic ter

—hic luctus abolere, nouiq;
Funeris auspicium vates, quanquam omnia sentit
Vera, iubet dextro gyro.

antè enim dixerat,

—lustrantq; ex more sinistro Orbe rogum.

Reduuiæ. Reduuias pro reliquijs vsurpat Solinus ca.35. *ea, inquit, dum reduuias escarum affectat.* sic & tegumata reliquiasque concharum vocauit ca.15. *Reduuiæ,* inquiens, *conchyliorum, & alia multa quæ affatim mari incito expuuntur.* de reduuijs autem antè nescio quid diximus, quas ratio reluuias dici postulat, vsus etiam reduuias. Amplum sestertium, pro magna nummorũ summa posuit, haud vulgari celebrique dicendi formula, credo vel quia sestertium neutrius generis nummus est omnium apud Romanos maximus, vel potius quòd summas ad sestertiorũ rationem reuocare solebant: vnde & centum millia sestertiũ & decies sestertiũ, dicebant: vt proinde amplũ sestertium, pro immensa summa, à posteriore hac causa manasse suspicio sit: Solinus c.30. *deniq; basilisci reliquias amplo sestertio Pergameni compararũt.* Hęc nos hinc inde è Solino libauimus, floriferis vt apes è saltibus.

Amplũ sestertiũ.

LIBRI DECIMINONI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER DECIMVSNONVS.

CAPVT I.

Igne probari, vtentior, obsus, & quædam apud Ciceronem emendata.

Igne probari. AVRVM igne optimè probari ecquis est omnium qui ignorat? ita enim maximè probum improbumque explorari in ore est omni populo. nec coticulæ tanta in hac re fides est, quanta ignis: etsi eius ope tradunt scrupulari differentia & discrimine aurũ omnis generis spectari. hinc illa præclara & elegans Ciceronis manauit elocutio l.2. Officiorum, *Quod in quo viro perspectum sit, hunc igni spectatum arbitrentur.* quã tamen vti monetam adulterarunt, quòd vt suspicor concinnitatem translationis nõ perciperent, & *dignum spectatu* scripserunt, vt ne quid aliud dicam, certè sensu improbando, neque vlla ex parte cum eo quem antea, vt surreptitium ablegarant & emendarant, & nunc assertum & reuocatum in possessionẽ mittimus, conferendo. Sed nos hîc assertores quispiam putabit, qui satis præstare non possimus? Ego verò eam assertionem non hominum, sed librorum esse affirmo antiqua virtute & fide: quod qui non credit, me nimis ingeniosum putat qui sine auxilio id excogitare potuerim. Et quando de auro agitur, in prisco dictionario reperi, Obsus τὸ δοκιμάζον τὸν χρυσὸν ὅταν παρατρίβηται, vt videatur nomen esse deprauatum è Græco βάσανος. In eodem lib. auratores sunt χρυσωταὶ: auri leguli χρυσεκλέκται: auraria & aurifodina χρυσωρυχεῖον. Ego quoque illud eiusdem libri illis antiquis codicibus prędibus & prędijs ad cauendum iuuentuti obigatis sic lego, *sed fac iuuare, vtentior sanè sit.* hodie per exemplaria proseminatum est *potentior:* credo hominibus semidoctis (quo enim alio nomnie eos appellem?) illud vtentior parum placuisse, quo tamen cur sint offensi, certè non video. illud constat potius hîc Ciceronem de vsu diuitiarum, quàm de potentia verba facere debuisse. addam & ex eodem libro hûc tanquam ea quæ tabulis pictores parerga adpingunt: *Nec,* inquit Cicero, *illi multa secula expectanda fuerunt.* Scribo, *næ illi.* sequitur enim mox, *modò enim hoc malum in hanc Rempub. inuasit.* quod liquidò ostendit multa ei sæcula fuisse expectanda. *Habitant,* inquit, *gratis in alieno*: ego, idque librorum antiquorum fiducia & sensus, *habitent* lego, vt sit sensus figuratus, habitaréne debent gratis in ædibus alienis? *At vero,* inquit, *hic nunc victor, tum quidem victus.* hodie *noster victor* editiones exprimunt: particula tamen *tum* nostræ emendationi suffragatur, editioni refragatur. accedit incorruptæ & sanctæ antiquitatis non dubia fides, qua fretus hanc cunctanter & indubitanter damnabo publicatorum librorum consensionem & conspirationem in veritatem coniuratam.

Obsus.

Vtentior.

CAPVT II.

Tutela nauigij, pontica pinus, Cyclades, Aegæon, puppi coronas imponere.

IN illa Horatij lib.1.od.14. allegorica naui, quæ auctore Fabio l.8.c.6.Rempub. significat bellis Philippensibus naufragam, aliud ciuile tentantem periculorum mare. nã de Bruto reparante bellum ciuile post Caßij mortẽ qui intelligunt, imperitè faciunt: quo enim pacto vnius noctis interuentu belli reparatio intelligi potest? nã postridie Brutus necẽ sibi consciuit: sed tamẽ in illa naui, vt dicere institueram, quædam obseruanda sunt, vt illud,

Tutela nauigij.

Non dij quos iterum pressa voces malo.

nam qui sunt illi dij, quos ei dicit deesse? ego existimo ex consuetudine veterũ id scriptum esse, qui in puppi sacrarium quoddam habebant veluti lararium: Persius saty.6.

—iacet ipse in littore, & vnà Ingentes de puppe dij.

Hesychius, πάταικοι θεοὶ φοίνικες, οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν. Hæc tutela nauis erat & insigne: D. Lucas Actor.18. ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ ἀλεξανδρίνῳ παρασήμῳ διοσκόροις. Valerius l.1.

Visa coronatæ fulgens tutela carinæ.

Hîc quoque, vt sæpe antè feci, & posthac faciam, appellabo vetus lexicon, in quo scribitur, *Tutela*, παράσημον πλοίου. Maro lib.10.

—& aurato fulgebat Apolline puppis.

De tutela illud Valerij lib.8. accipio,

Hæserat auratæ genibus Medea Mineruæ.

Puppi coronas imponere.

Ea etiam causa est, cur puppi coronas imponebant, quòd ibi sacrarium nauigij erat: Maro 1. Georg.

Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.

Nihilo secius & illud explicationis videtur indigere, *Quamuis pontica pinus,*

Pontica pinus.

Siluæ filia nobilis

Iactes & genus & nomen inutile.

sed ita habendum, fuisse in Ponto optimam materiam naualem, vel Catullo teste epig. 4.

Vbi iste post fasellus, antea fuit

Comata silua: nam Cytorio in iugo,

Loquente sæpe sibilum edidit coma.

Sequitur non longo interuallo,

Interfusa nitentes

Vites æquora Cycladas:

Cyclades.

id esse arbitror, vide ne loca naufragijs infesta tentes, vbi freto concitato feruet mare, & nauigia subuertit, aut vadis illidit & breuibus. Tale mare est Ægeum auctore Dionysio, qui de eo scribit,

οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει.

sed vel maximè quà Cyclades sunt: Maro li.3.

—sparsasq; per æquor

Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.

Et lib.4. Epigrammaton,

Πᾶσα θάλασσα, θάλασσα. τί κυκλάδας, ἢ στενὸν Ἕλλης

Κῦμα, καὶ ὀξείας, ἠλεὰ μεμφόμεθα.

Aegæon.

Ægæon est Hesychio pelagus circa Cycladas. inquit enim, αἰγαῖον ἐπιτεταμένως ἐνάλιος θεὸς, καὶ τὸ περὶ τὰς κυκλάδας πέλαγος. Papinius li.5. Thebaidos

Dijs pelagi ventisq; & Cycladas Aegæoni Amplexo.

Atque vt hoc quoque addam, quòd Ægæon deus sit marinus, vt Hesychius scripsit, qui etiam addit sic appellari Briareum & Neptunum. ex eo intelligimus cur Ouidius lib.2. Metamorphoseos Ægæonem in dijs marinis ponat. sic enim scribit,

—balenarumq; prementem

Aegæona suis immania membra lacertis.

Est & Ægon ægæum mare: Valerius 1. Argon.

—& quanto fremitu se sustulit Aegon?

Iterũ li.4. *—nec tantas quãuis Tyrrhenus & Aegon*

Voluat aquas. Papinius 5. Theb.

Pieria innumeris, quas spumifer aßilit Aegon.

Illud autem apud Flaccum ead. ode,

Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

Nunc desiderium curaq; non leuis:

non crediderim accipiendum de tempore ipsius sub Bruto militiæ: sed in hanc potius sententiam, Me nuper istius Reip. status tædebat & pigebat, & iniquo animo victores istos ferebam: nunc tamen, postquam periculum iteratur atque renouatur, quod eras antè mihi tædio, nunc incipit esse desiderio: vt magnopere metuam, ne status Reip. mutetur facto naufragio. Sic ista mihi videntur congruenter Fabij sententiæ explicari posse, quam equidem cur veriorem putẽ, quàm eam quam de Bruto alij comminiscuntur, afferre si vacaret possum: sed nos properamus, nec disputationes longas oratione explicamus.

CAPVT III.

Nereus vaticinatur apud Horatium, carmina diuidere, Mars Siluanus, coronati carmina scribebant, vincibilis clangor, vitrea Circe.

QVæsitum esse memini à duobus eruditis viris, quid esset causæ cur Horatius li.1. od.15. fata vaticinantẽ induxerit Paridi, Helenam nauibus in Asiam asportãti, Nereum potius, quàm alium aliquem deum: atque vni ea causa videbatur esse, q. cùm dij futura sciant, probabilius fuit ea à deo marino cani, quàm alio: alter hîc addendum putabat, cùm diuinitus sciant vt dij omnes alij, sic marini, tamẽ inter eius elementi deos veri cognitionem potißimum tribui Nereo, vel Hesiodo teste, qui in Theogonia scribit,

Nereus vaticinatur.

Νηρέα τ' ἀψευδέα καὶ ἀληθέα γείνατο πόντος.

Quam etiam in sententiam propensior sum, atque eam veriorem arbitror. Inquit ibidem Horatius,

Imbelli cithara carmina diuides:

Carmina diuidere.

in quo quæritur, quid sit diuidere carmina cithara. id verò esse videtur carmina per citharæ neruos partiri, quod citharœdi faciunt cùm modulantur. nunc enim hanc, nũc illam chordam carpunt, & de cantilena huic & illi chordę aliquid impertiunt, sic enim per citharam carmina diuiduntur: vel potius cithara carmina canuntur, audientibusq; diuidũtur.

similę

ſimile eſt quodammodo illud eiuſdem, lib. 1. od. 36. *Nulli plura tamen diuidit oſcula*: quod eſt, impertit, tribuit. Quod autem ait in carmine ab hinc tertio, Faunum amœnum mutare Lycæo Lucretilem, per Faunum intelligit Pana, qui in Acradia colebatur, vt Faunus in Latio. Credebatur autem Faunus, vt & Pan, fiſtula delectari, & ea plerunque canere, eiuſque modos audiri fides erat, quod & hîc Horatius ſignificat cùm ſcribit,

Vtcunque dulci Tyndari fiſtula,
Valles & Vſticæ cubantis
Læuia perſonuere ſaxa.

hoc enim de Fauni non de paſtorum fiſtula auguror intelligendum eſſe, vt antè explicaui. delectari autem eum fiſtula antiquitatem crediditſſe ſic ex Prudentij hymn. 10. περὶ στεφάνων intelligimus,

Faunos, Priapos, fiſtularum præſides.

Mars Siluanus. Dij eiuſdem generis erant Siluani, quibus, vt & quibuſdam alijs dijs, nomen Martis tribuebatur: Cato cap. 83. *Marti Siluano in ſilua interdius.* & vt opinor auis picus Martius ideo dicebatur, quòd ex Pico, vt in fabulis eſt, Martis Siluani filio, in auem eſſet mutatus. Siluanus à Græcis exponitur πᾶς ὑλαῖος θεὸς, ſed & πᾶς σιληνός.

Vitrea Circe. Quòd autem quærunt, cur vitrea Circe hîc ab Horatio dicatur? id verò ſine cõtrouerſia eſt. ſic enim appellatur vt maritima dea, aut maris accola: is enim marinis dijs color, vt & cæruleus & glaucus, tribuitur. Maro de Nereidibus, 4. Georg.

——mileſia vellera Nymphæ
Carpebant hyali ſaturo fucata colore. Iterum,
——vitreiſque ſedilibus omnes Obſtupuere.

Nos hîc iterum de explanatione verſus huius Horatiani,

Vndique decerptam fronti præponere oliuam,

diſſeremus, vt is locus nihil caliginis nihil nebularum habeat, ſi modò id conſequi poterimus.

Coronati carmina ſcribebãt. Exiſtimo veteres cùm verſus ſcribebãt, ſolitos eſſe ſe corona redimire: nam vt vates & ſacerdotes coronati infulatique erant, vt apud Maronem 7. Æneid.

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & fœlici comptus oliua.

Et apud Papinium lib. 3. Thebaid.

Huc gemini vates ſanctam canentis oliuæ
Fronde comam, & niueis ornati tempora vittis.

Ita poetæ verſus condituri, velut auſpicatò ſe fronde coronabant, deos ſibi conciliantes hac tanquam religione. Qui igitur de Athenis & Minerua canere parabat, oliua caput ſuum comebat & ornabat. his etiam illud Horatianum lib. 2. epiſt. 1. illuſtratur,

Fronde comas vincti cœnant & carmina dictant.

Et Valerianum lib. 1. Argonaut.

Phœbe faue, ſi Cumeæ mihi conſcia vatis
Stat caſta cortina domo, ſi laurea digna
Fronte viret.

Clariſsimus v. Herricus Memmius grauiſsimos & politiſsimos poetæ cuiuſdam veteris mihi donauit verſus, quos multis locis corruptos feliciſsimè emendauit. Ille poeta res in Hiſpania gerens ab amico rogatus, vt carmina ſcriberet de ſideribus & aſtrologia, hoc ita circunloquitur, Indicis vt Phœbi frondea meos ſuccingant crines, & ederæ meas comas inumbrent. ſed totum carmen ſubijcere propter elegantiã pondusq; verborũ & ornamenta placet. Petrus Daniel egregius iuuenis carmen hoc audet Varroni Atacino tribuere.

TV forte in luco lentus vaga carmina gignis,
Argutosq; inter latices & muſcica labra
Pierio liquidam perfundis nectare mentem:
At nos congeries obnubit turbiba rerum,
Ferrataq; premunt milleno milite curæ,
Legicrepi tundunt, latrant fora, claßica turbant:
Et trans oceanum ferimur porrò vſque, niuoſus
Cùm teneat Vaſco, nec parcat Cantaber horrens.
En quibus indicas vt crinem frondea Phœbi
Succingant, ederæue comas anguſtius vmbrent?
En quos flammantem iubeas volitare per æthram?
Quin mage pernices aquilas vis pigra elefantum
Præcurret, volucremq; pigens teſtudo Moloſſum:
Quàm nos rorifluam ſectemur carmine lunam:
Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens,
Dicam quur feſſo liueſcat circulus orbe,
Purpureumq; iubar niuei cur tabeat oris.
Non illam, vt populi credunt, nigrantibus antris
Infernas vlulans mulier prædira ſub vmbras
Detrahit altiuago è ſpeculo, nec carmine victa,
*Vel rore ſtygias**
Vincibilemq; petit clangorem. quippe per æthram
Qua vitimus limes diſpeſcit turbida puris
Inuiolata meat: ſed vaſto corpore tellus,
Quæ medium tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis, tum ſydere caſſo
Palleſcit teres vmbra rotæ dum tranſeat axem
Aggerei velox tumuli, ſpeculoq; roſanti
Fraternas reparat per cælum libera flammas.
Sed quia mira putas, cur cùm vis maxima ſolis,
Bis nouies maior clueat quàm terreus orbis,
Non circumcingat terreſtres lumine metas:
Sume ratum rationis opus. namque aſpice Phœbum,
Quàm ſublimis eat conuexa per aurea mundi,
Quamq; humilem terram conluſtret curribus altis:
Hic ingens vt cunque libet vel deſuper ignes
Sparſerit, obliquo vel cùm radiauerit axe,
In terram radij franguntur, cætera ſolis
Lumina, qua maior iaculis radiantibus exit,
Nil obſtante globo tendunt per inania vaſta,
Donec pyramidis peragat victa vmbra cacumen
Per quam cùm Phœbe gelidos agit vda iugales,
Infima vicinis nonnunquam decolor vmbris
Fratre caret, vacuoq; exanguis deficit ore.
Cur autem ſola ſpolietur lumine luna
Nil verò mirum eſt. quippe illam lucis egentem
Lux aliena fouet, quam cum pars proxima metæ
Inuidet, expectat radios malè cærula fratris.
At chorus aſtrorum reliquus non tangitur vmbris:
Et proprium cunctis iubar eſt, nec ſole rubeſcunt:
*Sed ſudum.**
Porro vltra ſolem rapitur cum vertice cæli.
Iam cur ſemenſtri non ſemper palleat orbe,

Inflexi præstant obliquo tramite cursus.
Namque vagans errore rato cùm deuia tortos
Colligit anfractus, metam sol eminus exit,
Intorquetq; peplum noctis radiatq; sororem.
Hæc eadem ratio est, subitis cur frangitur vmbris
Augusti solis rutilum iubar, indiga lucis
Quando inter terram & solem rota corporis almæ
Luna meat fratrem rectis obiectibus arcens.

His autem in versibus attendendum, eleganter lunam dici rorifluam, quòd noctu cadat ros, quo tempore luna regnat. Sed & Alcman, vt à Plutarcho (li.1. Sympos. & in causis physic.) & Macrobio (l. 7. Saturn. c.15.) scriptũ est, rorem filium lunæ & aeris dixit, *Διὸς θυγάτηρ μέγα τρέφει καὶ σελάνας*. Speculum autem lunæ dicitur, quòd lunam speculum quoddam solis crediderint, & vultum qui in ea liuet & nigricat, imaginem quidam magni maris censuerint: Plutarchus in li. de vultu qui cernitur in orbe Lunę, *λέγει γὰρ αὐτῆς εἰκόνας ἐσοπτρικὰς εἶναι, καὶ εἴδωλα τῆς μεγάλης θαλάσσης ἐμφαινόμενα τὸ καλούμενον πρόσωπον*. Iterum, *ὅτι πανσέληνος αὐτὴ πάντων ἐσόπτρων ὁμαλότητι, καὶ στιλπνότητι κάλλιστόν ἐστι, καὶ καθαρώτατον*. At verò vincibilis clangor vlulatus est & strepitus tumultusque hominum laboranti lunæ aduersus veneficia opitulantium, susurrosque magicos superantium. Iacula porrò radiantia dicuntur radij solis, vt à Lucretio lib. 1. 2. & 6. *lucida tela diei*. peplum noctis, vmbra terræ.

Vincibilis clangor.

CAPVT IIII.

Mensa tripes, concha salis, incrustare vas sincerum, Horatius emendatus.

APVD Flaccum lib. 1. satyra 3. nequissimus ille Tigellius, in viuendi ratione dissimilior & inæqualior, quàm æstas hyemi comparata, modò reges atque tetrarchas loquitur, modò subitò mutata voluntate, quasi frugi, ait, *modò sit mihi mẽsa tripes & cõcha salis puri*: vbi mẽsam tripedem interpretor mutilam & claudam vno pede, vt plerunque pauperiorũ supellectili accidit. sic apud Martialem lib. 12. epig. 32. scribitur, *ibat tripes grabatus*, id est, vno pede claudus. nihil, inquit Hermogenes, moror istorum lautitias, vel tripedem boni consuluerim mensam: nec moueor epulis exquisitis & opiparis, mihi pro obsonio fuerit vel solus sal & merus, quẽ lingam. id enim puto esse quod dicit, *concha salis puri*; præsertim cùm quibusdã obsonij loco esse Plinius scribat l. 3. capite 7. Sensum autẽ interpunctio improba in ea ecloga corrupit. sic enim puto distinguendum esse,

Mensa tripes.

Cõcha salis.

Iracundior est paulò, minus aptus, acutis
Naribus horum hominum rideri poßit.

Nam hominem iracundũ esse ait, & non aptũ nec appositum nec accommodatum ad hominum aliorũ mores. ac ne me in alieno ostentem militemque gloriosum imiter, sic distinguũt chirographi libri & interpretes antiqui. Ibidem ait, siquis nobiscum probus viuat, à nobis per contumeliã appellari demissum: si quis tardior, vocari pinguem, quod est nullius ingenij. legendum itaque est,

Tardo cognomen pinguis damus.

Sincerum, inquit, *cupimus vas incrustare*, id est, malo quodã inficere succo: quod dictũ est inuersis verbis accipiẽdum: incrustare autem est tãquam crusta quadam tectorij obducere: Varro de glirario, *Tota leui lapide aut tectorio intrinsecus incrustatur*. Calices etiam succis quibusdam lentis & crassis medicatisque saporibus incrustantur: Scribonius Largus c. 135. *calices quoq; eis incrustentur additis quinq; vel sex salis vel farris granis*. Hîc autem incrustationem de succo vitiosi saporis, & liquorem inficiente in vas missum interpretandam censeo cum omnibus enarratoribus: vt & apud Lucillium,

Incrustare vas sincerum.

——nam vel regionibus illis
Incrustatus calix ruta cauliq; bibetur.

CAPVT V.

Quædam in tertia Tusculana emendata, scindere comam, Medeai miseriæ.

QVI arroganter de se prædicant, cùm locum aliquem emendant, videri persimiles volunt Herculi domitori monstrorum orbisque pacatori: recordantur & pabulorum regis Augiæ. nos monstra domare non possumus, leues erratiunculas interdum deprehendimus, cùm velut in oculos incurrunt: vt 3. Tusc. malè edi putamus, *quanquam planè disputationis sunt delectationis*: & *plenæ disputationes* à Cicerone scriptum existimamus. hanc emendatiunculam non vendito, quæ attendentem nullo modo fallere aut latere potuit. Sed nec hanc corruptelam eiusdem paginæ vllius ingenij esse puto corrigere ad integritatem, *Aut eorum quæ dixi, si quid extitit, & si singularum rerum sunt propriæ disputationes*. lego enim, *si quid extitit, etiam singularum rerũ sunt propriæ consolationes*. hãc scripturam flagitat sententia, quæ omnia expugnare debet officiẽtia scriptoris voluntati. Sunt & quædam gustus antiqui & saporis obseruanda, vt in illo poetæ prisci versu eodem libro prolato,

Scindens dolore identidem intonsam comam.

Scindere comam.

hîc enim scindere, laniare est & vellere: vt apud Terentium in Eunucho act. 4. sc. 3. *Tum ipsam capillo conscidit*. ita autem scindere accipi hinc apparet, quòd Bionis facetum dictum Agamemnonem irridentis statim proferens ita dicit, *In quo facetum illud Bionis, perinde stultißimum regem in luctu sibi capillum euellere, quasi caluitio mœror leuaretur*. atque, vt interea hoc moneã, puto hîc distractas esse particulas quæ cõiungendæ sint in ordinanda syntaxi. nam *perinde quasi* dicendum arbitror.

Cælo, autem, *atque terræ Medeai miserias*, in Ennij versu è Medea legendum esse, digitis & aure admonemur. fraudantur enim iusto syllabarum numero, nisi archaismus ille eum expleat.

Medeai miseriæ.

expleat. Iam verò assentior Victorio ibidem legendum hydrauli. nam sat scio, Græcè αὐλῶν non dixisse in oratione Latina, cùm ei Romana vox non deesset tibia: & acrior est tibiæ sonus, quam vt mœrore afflictum & ægritudine oppressum delectare aut mulcere posit: hydraulæ autem sonus suauissimus est & dulcissimus. quanquam αὐλῶν legẽti idem sensus existet, cùm in hydraula multæ tibiæ & fistulæ sint. Cęterum cùm ait ibi, *sed & iam decantauerãt*, opinor dicit, iam non decantabant, sed decantare desierant. Corrumpit & pulcherrimum sensum vnius literæ inopia non longè inde, *Atqui tolerabilius feret incommodum*. si *aut qui* legas, nihil ad sensum desiderabis: vt nunc quidem se verba habent, frigent: &, quando ita hodie moribus receptum est, vt nõ tam hominibus quàm scripturis fides habeatur, ita scriptum proferre possum in antiquo libro: in quo etiã reperi, quod nec contemnendum duxi, *quia recentia sunt maiora videntur, non quia repentina*. vox enim *maiora*, atsi arcessi potest è superiori, tamẽ mihi videtur planiorem explicare sentẽtiam, nec elegantiæ detrahere. de regina autẽ Priami cantatur in versu ex Andromacha, *septum altisono cardine templum*: vbi templum domiciliũ est. nam ne hoc quidem, quod nebula leuius, indignum ista charta iudicaui.

CAPVT VI.

Quædam in Petronio emendata, satyrion bibere, vitrea fracta, promittere, vesticontubernium, ad interdictum venire.

ANTIQVI videntur operibus, præsertim dulciarijs, & placentis interdum palati gratia sesamũ aspersisse. Homerus hoc cõfirmabit, qui in Batrachomyomachia scribit,

οὐ ἢ πλακοῦς τανύπεπλος ἔχων πολλὴν σισαμίδα.

Et Petronius Arbiter, *Et omnia dicta factaq; quasi papauere & sesamo sparsa*. In eo autem scriptore, qui venustatem orationis suæ inquinauit spurcissimis amoribus, legendum arbitror, *ad hoc genus exercitationis accessisse video*. huic fauet emendationi liber Memmij viri & clarissimi & eruditissimi, in quo scribitur, *accessisse & ideo*. Mox summam vsurpat pro perfectione & cõsummatione & absolutione. *quis*, inquit, *postea ad summam Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit?* quod nouitate quidem blanda conciliatrice placet intelligenti, non attendenti surdum & inane vocabulum est. Quòd autem in eo scribitur, *Sed ne me putes improbasse studium Lucinianæ humilitatis, quod sentio & ipse carmine effingam:*

Summa.

Amat seueræ si quis artis effectus:

aut vt in alijs editur, *Lucianæ improbatis*. ego litura dignum arbitror, legendumque *Lucillianæ humilitatis*. nam Lucillius in satyris interdum se ad humilitatem iamborum demittebat, hodieque in grammaticis quidam eius iambici reperiuntur. &, *more frugalitatis lege pellat exacta*: non *more*, nec *pellat*, mensura versus postulat, nec improbat sententia. mox, *ne potentium captet*, lego. *Nec perditus addictus*, Memmij liber sine dubitatione eleganter & integrè scribit. *Iam histrionis addictus*, lego magna fiducia, cùm in Memmiano repererim, *histriones*. Addictus autem non participatio, sed vocabulum erit. Eleganter autem scribit de anicula, *diuinam ego putabam*, non vt editum est, *ducturam*. dicit enim se existimasse eam scrire diuinitus. Memmianus hic quoque liber, cuius testationem sæpe hoc capite protulimus, testimonio suo nos adiuuat. Bibisse satyrion, pro, ad libidinem esse incitatum & inflammatum, dicitè vi illius herbæ: *adeo*, inquit, *vbique omnes mihi videbantur satyrion bibisse*. Vitrea fracta pro nugis & rebus nihili friuolisque, perquàm scitè dixit. *an videlicet*, inquit, *audirem sententias, id est vitrea fracta?* Martialis lib. 1. epig. 89.

Satyrion bibere.

Vitrea fracta.

——sulphurata fractis permutat vitreis.

Qui professores sunt artium, promittere dicuntur: Petronius, *& ego, ne quæstibus tuis obstem, aliquid aliud promittam*: id est aliquam aliam artem pollicebor. Vesticontubernium dicit verbo iuncto, de ijs qui sub eadem veste cubant. *Quid*, inquit, *vesticontubernium facis?* Venire ad interdictum, pro venire in ius ad prætorem, benè Latinè etiam dixit. *Vt*, inquit, *si nollet alienã rem domino reddere, ad interdictum veniret*. Hęc tanquam scitamẽta, quę palatũ lectoris iuuarent, è scriptore contaminatissimi sensus, inter legendum colligebamus.

Promittere.

Vesticontuberniũ.

Venire ad interdictum.

CAPVT VII.

Lupinus, in controuersiam esse, nocturni, seræ antiquorum, glacie gallica frigidius, myrteus, cœnatoria, gustatio, deliacus.

LVPINOS antè ex Horatio Plautoq; docuimus veros assimulare nummos, id & apud Petroniũ etiã obseruasse videmur, apud quem ita scribitur, *Sed præter vnũ dcsponendũ sicel lupinosq;, quibus destinaueramus mercari, nil ad manum erat*. sed tamen non minus falsa est ista scriptura, quàm lupinaria moneta: ac si conjecturæ conceditur venia, lugendum crediderim, *vnum dupondium scilicet*. In controuersiam esse, idem pereleganter Ciceronisque modo, pro, controuersum esse & litigiosum, dixit: *neque enim*, inquit, *res quæ viderentur in controuersiam esse, sed longè aliud quæri*. Nocturnus idem pro furibus dixit, quòd & noctu grassantur fures, & atrociores fures nocturni habentur: id de aduocatis dicit, qui vestes auertere conabantur. *aduocati tamen*, inquit, *iam penè nocturni, qui volebant pallium lucrifacere, flagitabant vt apud se vtraque deponerentur*. Hoc autem eò est lepidius & vrbanius, quòd iam aduesperauerat, vt ambiguitatis sensus duplici gratia augescat, & aduocatorum nocturnorum & nocturnorum furum. Sic videntur antiquorum seræ fores occlusisse, vt exẽptiles essent,

Lupinus.

In controuersiã esse

Nocturnus.

Seræ antiquorum.

& quoties fores reserarentur, seræ remouerentur, liberarenturque è cathena pendentes, cùm non ita, vt nunc, impagibus hostiorum vncis adfixæ ferreis hærerent: Petronius Arbiter, *Dum loquimur, sera iam sua sponte delapsa cecidit.* Ouid. 1. Am. eleg. 6. *Excute poste seram.* hoc eò admonendum duxi, ne iuuenes, cùm legerent, mirarentur & obstupescerent attoniti, cùm ad veteris, nõ ad huius temporis consuetudinem & memoriam ista reuocanda sint.

Nam sanè & sapiens contemptus iurgia flectit, bonam non interpretatur sententiam, credo ob scripturæ vitium. Quòd si *cùm tempus* scribatur, nemo vt opinor, de sensu meritò queretur. Extat & apud eum prouerbium non prętereundum, Frigidior gallica hyeme.

Gallica glacie frigidius.

Gallia enim, quæ ad Septentriones tota penè vergit, horridiorem & sæuiorem experitur hyemem. *Ego autem,* inquit, *frigidior hyeme gallica factus, nullum potui verbum emittere.* Myrtea gausapina dicitur à Petronio de colore fructus myrtei maturi.

Myrteus.

Myrteus etiam color in equis à Palladio lib. 4. cap. 13. numeratur: verba Petronij sunt: *Vltimo cynædus superuenit, myrtea subornatus gausapina.* Isidorus lib. 12. cap. 1. explicat colorem pressum in purpura. Balenatam vocat virgam, quæ, vt opinor, è cartilagine balenæ fit, qualia videmus calatorum ecclesiæ commentacula, vt veteres appellabant. verba Petronij suscribam, *Donec Quartilla balenatam tenens virgam, alteq; succincta iussit infelicibus dari missionem.*

Cœnatoria.

Cœnatoria eidem vestes sunt, quibus in cœna antiqui vtebantur, vt & apud Martialem lib. 10. epigramm. 87.

Cœnatoria mittit aduocato.

Cœnatoria, inquit Petronius, *repetimus, & in proximam sellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant.*

Gustatio.

Gustatio est ei prima pars cœnæ, gustus alijs. *Iussi ergo,* inquit, *discubuimus, & gustatione mirifica initiati, vino etiã falerno inundabamur.* Inquit idem,

Deliacus

molles veteres deliaci manu recisi: Deliaci fuêre mercatores, qui Delum frequentabant, vbi nobilissimus erat mercatus: sic Cicero pro Cornelio scripsit, *neque verò ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum & L. Mummium, qui rebus his vrbem Italiamq; omnem referserunt, ab aliquo video perfacilè Deliaco aut Syro potuisse superari.* Fortasse igitur ex ijs molles multi fuerunt: sed verius sit illic etiam venditos fuisse eunuchos & molles. Deliacorum etiam gallinariorum Columella meminit lib. 8. cap. 2. & Cicero in Lucullo, *An tibi quærendus annularius aliquis, quoniam gallinarium inuenisti deliacum illum, qui oua cognosceret.* Sic mihi Petronium legenti in mentem venit illudere huc paginæ.

CAPVT VIII.

Andabatæ.

CICERONIS locus est in epistola ad Trebatium, qui vnius literæ abundãtia obscuritatem habere videtur: eum ita vt in libris vulgò circunfertur subscribam, *Qui neque in Oceano natare volueris, studiosissimus homo natandi: neque spectare essedarios, quem antea ne andabatam quidem defraudare poteramus.*

Andabatæ.

Ego dictione ea diutius perpensa, excussaque sententia tandem in hanc sententiam discessionem feci, vt putem andabata auferendi casu legendũ esse. dicit enim, vt opinor, Tu, qui ita studiosus eras Romæ spectaculorum Circensium, vt in multam noctem intensasque tenebras spectator sederes, vt andabatas pugnantes in tenebris videres, noluisti in Britanniam traijcere, vt Britannorum videres essedarios, qui andabatis similes sunt è curru pugnantibus. Olim autem post curricula Circensia serò noctisq; tenebris depugnabant interdum homines è curru, Heroum antiquorum more, qui interpolato verbo Græco pro *anabatis,* andabatæ dicebantur à Latinis: duo autem homines sedebant in curru (vt Græci scribunt) auriga & παραιβάτης, qui idem etiam ἀναβάτης, id est, ascensor dicebatur: &, vt plerumque fit, corrupta à Latinis & degenerante voce, andabata. cùm autem noctu pugnarent, nec se propè viderent, vt ludicrum etiam augeretur, interdum oculis clausis dimicare cogebantur. Hæc ego eò adscrisi, quòd eruditissimos viros hac velut in salebra hærere videam, adeo vt non defuerit qui conijceret, populos fuisse, qui clausis oculis pugnare soliti sint. tam amentes habere hostes, vt cæci dimicare velint, nemo est, vt opinor, qui non optaturus sit.

CAPVT XI.

Quædam explicata in arte poetica Horatij, inania captat, cinctutus, cyclicus, serpentes geminantur auibus, ærugo, mala scabies.

NON tam intellectu facile est, quàm prima statim specie videtur, quam sententiam complectantur illi duo Horatij versus in Arte poet. qui omnibus ferè in ore sunt,

Horatius explicatur.

Vtiliumq; sagax rerum & diuina futuri,
Sortilegis haud discrepuit sententia Delphis.

hîc tempus non teram commemorãdis aliorum interpretationibus, ne verbosus esse videar & infructuosus: potius quid sentiam explicabo. Hoc mihi dicere videtur Horatius, eò vsque progressam esse chori licentiam, vt obscura ambage & inuolucris sententiarum, quæ quidem de vitę prouisione pręcepta continere solent, poetæ vaticinari, & nihil ab oraculis Delphicis penè differre viderentur. atque hoc præceptum ad sententias & res pertinet, vt superior versus ad audaciam insolentem verborum chori,

Et tulit insolitum eloquium facundia præceps.

Illud etiã eiusdẽ libelli illustratione indiget,

Auctoris partes chorus, officiumq; virile Defendat:

qua de re hic sensus est meus, Chorum nonnunquam solere poetam defendere, eiusque officium laudare, quod in parabasi plerunq; fiebat

fiebat, vt ex Aristophane notum est. Itaque officium virile dici reor, quomodo dicimus, pro mea virili. de officio, inquit, poetæ differet chorus, commemorabitq; poetam officio pro sua parte non defuisse, elegantemque fabulam & lepidam dedisse. Explicatur non eleganter in antiquo lexico virile, ἴσον, καὶ κατὰ ἀναλογίαν. Sed & quod subijcit,

——neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat & hæreat aptè:

intelligo de choro in diuerbijs cum histrionibus loquente in ipsis actibus: extra actus enim plerunque locos communes chorus canebat à proposito remotos, quos etiam hoc loco mox attingit Horatius, ne longior sim. Sursum autem regredienti locus occurrit sanè obscurus,

Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa vilem patulumq; moraberis orbem.

Publicam materiam vocat argumentum alijs poetis adhuc intactum: quod priuati iuris erit, si quis ita tractet, vt postea nemo vel idem scribere ausit, vel melius possit: quod quidem consequetur, si sententias persequatur non de medio nec è triuio sumptas. Solent enim Græci, quorum sedulus est plerunque imitator Horatius, appellare ἐγκύκλια, id est circularia, quæ vulgaria sunt & obuia, quæque omnibus patent. desiderat autem in bono scriptore ingeniosas & argutas & non vulgares sententias. Proprium huius scriptionis est nullum seruare ordinem, sed omnia interdum perturbatè permiscere, & quicquid, vt dicitur, in buccam venit scribere. Eodem igitur in libello, quoniam studemus quantum possumus bene mereri de iuuentute, ne illud quidem satis intelligitur,

Inania captat.

Aut dum vitat humum, nubes & inania captat:

quod in hanc sententiam accipio, Poetæ quidam præsertim dithyrambici, verborum tumorem & amplitudinem consectabantur, ijdemque plerunque de cœlo, nubibus, aere, maiore cum verborum magnificentia, quàm sententiæ pondere, scribebant: itaque in eos illudēs Aristophanes in Nubibus scribit, ταῦτ' ἐκραιπνοίσιν ὑγρᾶν νεφελᾶν στρεπταίγλαν γλαυκὸν ὁρμάν. Rursum eodem loco, ἀερίας διερὰς γαμψοὺς οἰωνούς.

Siluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne velut innati triuijs, ac penè forenses,
Aut nimium teneris iuuenētur versibus vnquam,
Aut immunda crepent ignominiosaq; verba.

Personæ Satyræ Græcæ, quæ tragœdijs interponebatur ad discutiendā earum mœstitiam, numina erant siluestria, Fauni, Siluani, Sileni, quibuscum etiam aliæ intexebantur colloquentes personæ. Sed satyricæ scenæ ornabantur in theatro arboribus, speluncis, montibus, reliquisque agrestibus rebus in topiarij operis formam deformatis, vt Vitruuius lib. 7. cap. 5. scribit. Fauni igitur illi satyrici de siluis in theatrum deducti, non ita eleganti-bus & delicatis versibus ludere debent, vt si in media vrbe nati essent, & vt si diutius in foro, vbi diserti erant oratores, versati essent: & tamen, quamuis rustici & siluestres sint, nō debent sermone vti sordido & incompto, nec ita illoto & obscœno, vt scurræ triuiales & salarij procaces in vrbis compitis & triuijs. non dubitem autem affirmare mox pro *facti ciceris*, fricti ciceris esse legendū. Iā verò illud,

Perfectum decies non castigauit ad vnguem,

à marmorarijs ductum esse censent interpretes, qui iuncturas marmorum vngue explorant: alij à fictoribus, qui primum manù informant rude opus, deinde lineamenta & habitum omnemque speciem vngue fingentes & perpolientes absoluunt: Plutarchus, καὶ γὰρ αἱ τέχναι πρῶτον ἀτύπωτα καὶ ἄμορφα πλάττουσιν, εἶτα ὕστερον ἕκαστα τοῖς εἴδεσι διαρθροῦσιν· ἢ καὶ ὁ Πολύκλειτος ὁ πλάστης εἶπε, χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται, id est, Nam & artes primum rudia & informia fingunt, deinde postea formis quæque exprimunt: proinde Polycletus fictor dixit, tum demum difficilimum opus esse, cùm lutum in vngue esset. Sic l. 1. sat. 5. apud Horatium *ad vnguem Factus homo*, accipiendum est, pro eleganti & polito perfectoq;, eadem translatione. Sed hic finē non faciemus, & quandoquidē semel cœpimus, multo plura explicare in eodē opusculo conabimur. Cùm igitur in eo scribitur,

——vt turpiter atrum Desinat in piscem,

Ater, turpis & fœdus est. Ater etiam non insolita Flacco vsurpatione, est malus & tristis, vt lib. 4. od. 11.

——minuentur atræ Carmine curæ. &c.
——Eripere atris Litibus implicitum.

Serpentes auibus geminantur.

Serpentes autem auibus geminentur,

est, Biforme quoddam animal ex aue & serpente componatur incredibili & inaudito & stupendo monstri genere. *Aut flumen Rhenum:* scribitur etiam, *aut flumen Rheni*, sed illud alterum omniū suffragijs probatum & receptum est. Ait Flaccus,

——amphora cœpit
Institui currente rota, cur vrceus exit?

Magnificè eximieq; poema es exorsus, quod & ambitiosis descriptionibus excolere & exornare tentasti: sed nescio quo modo impar oneri subccubuisti, & magnum opus aggressus, in opusculum desiisti, amphoramq; amplam fingere auspicatus nobis paruum vrceolum effinxisti. Reperio autem scriptum,

——abdita rerum, &
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabiturq; licentia sumpta licenter.

Cinctus.

Cinctutos verò dicit, quòd Cethegi antiqui tunicas non gerebant, sed pro tunica cinctum vel capemstre ab vmbilico ad pedes, reliquo corpore exerto & nudo, nisi toga in vrbe tegeretur. hinc Lucanus scripsit lib. 2.

——exertiq; manus vesana Cethegi.

Cùm autem ait Iambum aptū alternis sermonibus, eum significat versum aptum esse fabularum dialogis & diuerbijs. cùm populares eum dicit vincere strepitus, indicat versum Iambicum in consessu theatri tāta hominum

multitu-

multitudine strepentis sibi audientiam facere, & à populo tacente strepitumq; & tumultum comprimente libenter æquoque animo audiri. *——cultorne virentis agelli?*

id est, olitor, quod hominum genus veteribus omnium erat & humilimum & vilissimum, vt prouerbiũ ostẽdit apud Gell. li. 2. c. 6. *Sæpe enim est olitor.*

Vnde pedem proferre:

valet, non in angustum ita te locum cõijcies, vt inde vltrà progredi non possis, aut si coneris contra artem eiusque leges facias. Legi etiam in antiquo libro *referre.*

Vt scriptor cyclicus olim.

Cyclicus. hic quæri solet qui sit cyclicus, & multis proprium nomen videtur: ego censerem Epicum poetam rhapsodum significari. nam rhapsodi versus heroicos scenæ & theatro dabant, qui fortasse vt versus dithyrambicorum à choro κυκλίῳ vocato cantabantur, ex quo & cyclij vocabantur, ab Horatio Cyclici. fidem huius rei epigramma Græcum facit, in quo scribitur,

> Τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
> Μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων,
> Καὶ διὰ τοῦτ' ἐλέγοις προσέχω πλέον. οὐδὲν ἔχω γὰρ
> Παρθενίου κλέπτειν ἢ πάλι καλλιμάχου.

Pro, *& concilietur amicè*, reperi, *& consilietur amicè.* atque illud consilietur etiam à collega meo doctissimo & disertissimo viro Lambino agnoscitur.

Postquam cœpit agros extẽdere victor, & vrbem
Latior amplecti murus:

hic fortasse Horatius dixerit, nemini ius fuisse proferẽdi pomœrij, qui nõ agri aliquid imperio Romano adiecisset: Vopiscus in Aureliano, *Pomœrio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri barbarici aliqua parte Romanam Remp. locupletauerit.*

——Vinoq; diurno Placari genius:

dicit, vt existimo, Postquam licuit, & impunè fuit festis diebus de die lautè epulari atque conuiuari, genioque indulgere, quod antè inhonestum & probrosum habebatur, opusque censorium existimabatur.

——& apertis otia portis,

ait, quòd belli tempore vrbium portæ clauduntur, pacis aperiuntur. Ex eo in antiquo lexico, Panda διὰ εἰρήνης exponitur.

Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum
Rusticus vrbano confusus, turpis honesto?

quam in sententiam dicatur, non satis constat. Ego putem dici, ab vrbanis hominibus & honestis, scenicam & histrionicam artem, eius varietati & licentię studentibus & fauentibus, amplificatam esse, id dissimulante quamuis ægrè ferret, plebe rustica. nec enim mussitare inter vrbanos esset ausa, nec sapere visa esset, si voluptatem illam & lasciuiam luxumque reprehendisset. numeri autem sunt versus, modi cantus.

— Quibus est equus & pater & res.

Equus Pater Rex. id est, equites, nobiles & diuites. nam Romæ qui erant patricij & nobiles, à patre nominabantur, & patrem habere censebatur, vt verbi gratia, Cn. Domitius, C. filius dicebatur. Equus igitur de equitibus, pater de patricijs, res de diuitibus dicitur: Dionysius Halicarnassæus lib. 2. τεκμήριον δὲ τούτου παρέχουσιν ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους, ὁπότε δόξειε τοῖς βασιλεῦσι συγκαλεῖν, οἱ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πατρόθεν ἀνηγόρευον.

——Magno cum pondere versus:

versus dici puto grauitatis plenos & dignitatis, qui tamen suos modulos numerosq; non habeant. Sic apud Ciceronem in Arato,

Magno cum pondere nautæ.

etsi alia significatione dictum est, pro, magno molimine & conatu: & ab Horatio paulò post, *sine pondere & arte.*

Ingenium misera quia fortunatius arte,

cùm ait, significat homines Romanos carminum studiosos artem contẽnere poeticam & cognitionem philosophiæ, suoque fidere ingenio, & existimare se tum demum optimos poetas futuros, si insanorum morem habitumque, illuuiem & squalorem imitentur. in quo lepidè & venustè Romanos scriptores insaniæ ludens notat & inscitiæ. Mox igitur subijcit, principium rectè scribendi esse philosophiæ cognitionem & pręceptionem.

Aerugo & cura peculi.

Aerugo. Romani, inquit, philosophiam humanitatisque artes non discunt, sed artem supputandi in pueritia: at vbi adoleuêre, se totos occupant, deduntque pecuniæ faciendę congerendæque, cuius rei studium quadam rubigine animos hominum inficit. Ærugo igitur sordes auaritiæ, studiumq; pecuniæ & æris mihi significare videtur. eam enim sic vocat, quasi animi hominum rubiginem quandam & æruginem ducant ex auiditate nummorum & sordibus auaritiæ, vt loculi reddi solent æruginosi.

Celsi prætereunt austera poemata rhamnes:

Equites Romani iuniores, qui adhuc merent equo publico, stipendiaque faciunt, delectari poematis volunt, nec mœstum carmen perpeti possunt. *Fit Chœrilus ille.* nollẽ tam iniquũ esse Flaccum in Chœrilum, quem & à Clemente & Eusebio (non enim attinet alios nominare & nomenclatorem agere) video non contemni: versus certè, quos eius afferunt, non mihi tam irrisione digni quàm admiratione videntur: sed nescio quo modo, vt in epulis, sic & in poematis alius alio capitur atque delectatur. Nec verò pigebit aliquot eius versus proferre, vt homines intelligant eum non esse tanta illusione dignum, quanta Horatius videri vult. sic igitur scribit Eusebius lib. 9. præparat. euangelicæ, Τοῦ δὲ ἰουδαίων ἔθνους καὶ χοιρίλος ἀρχαῖος ποιητὴς μέμνηται, καὶ ὡς συνεστράτευσεν τῷ βασιλεῖ Ξέρξῃ ἐπὶ τὴν ἑλλάδα. Λέγει δὲ οὕτως, Chœrilus

> Τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
> Γλῶσσαν μὲν φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
> Ὤκουν δ' ἐν σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ παρὰ λίμνῃ,
> Αὐχμαλέοι κεφαλάς, τροχοκουράδες. αὐτὰρ ὕπερθεν
> Ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ.

Vt ma-

Mala scabies.

Vt mala quem scabies, & morbus regius vrget,
Aut fanaticus error.

Hinc apparet, vt Hebræi vitiliginosos auersabantur: sic & Romanos scabiē, quæ summam cutem, vt vitiligo & lepra, lædit & inficit, abominatos esse. Fanaticum autem morbum, &, vt appellat, errorem, vt à dijs immissum hominibus qui numina violassent dijsq; inuisi essent, aut ob morbi diritatem & plagarum metum, etiam auersabātur, & eo correptos fugitabant, vt in Captiuis Plauti, Sc. Vt ætas mea. Tyndarus simulat se fugere Aristophontem, quòd rabiosus & fanatic⁹ sit, & Menæchmus se insanire assimulabat, vt homines ab se absterreret.

CAPVT X.

Defundere, delibamenta, ludij barbari, præsultor, Plautus explicatus.

LEVE est quod hic scribam, nō tamen indignum notatu. prisci illi, vt alio genere hostiarum rem diuinam inferis quàm superis faciebant, ita quoque libamentis alijs vtebantur: quæ quòd dijs inferis funderēt, & tanquam inferias deorsum libarent, ideo delibamenta vocabant, & cùm ea funderent, se defundere dicebant. (Defundere. Delibamenta.) Id ex Valerio Maximo obseruaui, cuius hæc verba sunt lib. 2. c. 1. *Tunc defusis Mercurio delibamentis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem, cupidè haustu mortiferam traxit potionem.* neminem autem esse puto, qui quidē Latinè sciat, quin videat defundere esse deorsum fundere: delibamenta quæ deorsum libantur. Sed ęstu quodam animi aliò rapimur, vt plerunque solemus. (Plautus explicatur.) Quid est quod à comico scribitur in prologo Asinariæ?

Vt vos item alius pariter nunc Mars adiuuet.

quid histrioni cum Marte? ego ludos & fabularum actiones in religionis parte numerari debere censeo. igitur inijcit spectatori religionem & spem si ęquo animo audiant, futurum vt vincant, idque optat. Sic in Rudente scribit in prologo,

Valete, vt hostes vestri diffidant sibi.

Et in prologo Pœnuli,

Valete atq; adiuuate, vt vos seruet Salus.

& in Casinæ prologo,

Tantum est, valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

Qui sunt tandem apud eundem poetam lydi barbari? cùm scribitur in Curgulione, Sc. Flos veteris. *Fite causa mea lydi barbari.* (Ludij barbari.) Ego modulo versus adductus, qui cretico pede canticum quoddam saltat, ludij barbari lego, id est ludij Romani. nam in omnibus pompis ludisque circensibus iuuenes ibant, in numerum saltantes, & subsilientes, qui ludij & ludiones dicebantur. (Pręsultor.) Præsultor etiā dicebatur, qui in ludis aut sacris pręsultabat: explicatur, in antiquo lexico, ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος.

CAPVT XI.

Lacia, Quiritius, Salacia, Salmacia, Pales, Molæ, Panda.

IN Romanis comprecationibus, quæ, vt scribit Gellius libro tredecimo, capite 21. ritu Romano fiebant, nominabant Laciam Saturnij, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Iurites Quiritij, Maiam Vulcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoque Martis. Hęc vetusta dearū nomina ex vltima antiquitate repetenda, & priscis pontificum libris, si qui extarent, in quibus sepulta iacerent, eruenda essent, quibus cùm careamus, & vetustas nisi literis consignata ad posteros non perueniat, reliquum est vt, quod his in libris iam sæpius quàm vellemus vel debuimus, fecimus, nostras hisce de rebus coniecturas proferamus. (Lacia.) Ego Laciam scribi debere suspicor, à Latio, quod è latebra & fuga Saturni nomen habuit: vt eo nomine Saturni vel filia vel vxor, quod potius reor, intelligatur, Latij dea, quæ eadem Ops fuerit. Est tamen qui censeat Laciam Saturni vxorem fuisse, ab illiciendo nomen consecutam: sed verius omnino sit, vt antiquarij in veteribus libris extare dicunt, legere *Luam*, vt Saturni vel vxor vel potius filia intelligatur. (Salacia.) Salacia est quam poetæ Amphitriten appellant Neptuni vxor. (Salmacia) legi & in antiquo lexico, Salmaciam esse ἀμφιτρίτην, neque supprimendum putaui. Salaciam quoque esse ἀμφιτρίτην, νηρηίδα. Hora vxor erat Romuli: sed vt Romulo in deos relato nomen mutatum est, sic eius vxori Hersiliæ in cælestium concilium repositæ Horæ nomen factum est, vt Romulo Quirini. (Quiritius) Pro *Iurites Quiritij* legendum coniecerim, Curitis Quiritij: Curitis enim Iuno ab hasta vocabatur: vt Quiritius nomen dei sit, cuius in matrimonio indigetetur Iuno quædam Curitis. nomen enim Iunonis multis deabus tribuebatur. conueni qui hîc non Quiritij, sed Quirini legendum contenderet, quod ne prætermittendum quidem duxi, vt si cui id probetur, sequatur: à me enim id in medio relinquitur. Existimo tamen, siue Quiritius siue Quirinus legatur, deum aliquem belli præsidem significari, cùm Mars etiam Quirinus vocetur, & in antiquo lexico scribatur, Quirinus ἐνυάλιος. Neries in antiquo libro exponitur ἱερεία θαλάσσης, sed in eo fortasse Nereis scribendum. præstiterit tamen codicum fidem non damnare, & Iurites à iure dearum nomen intelligere, quæ Quiritij vel Quirini filię fuerint. Nerienem Iunonis legendum existimarim, Vt Nerio Iunonis Curitis filia habeatur, vt & Mars Nerienis maritus. (Molæ.) Molas Martis filias crediderim, deasque indigitari censuerim de nomine molarum, quòd Mars vt molis fruges, sic bellis homines frangat & comminuat. Eodem capite hæc carmina Varronis à Gellio li. 13. cap. 21. citantur,

Theanna

Theanna & Peranna, Pranda, Celato Pales,
Neriene, & Minerua, Fortuna ac Ceres.

In quibus quæ deæ sint Theanna, Pranda, & Celato, quæsitum est. Ego in Theanna puto duas voces in vnam esse confusas, & ex eo deformatam vtranq;, & velut personatam non apparere, nisi seorsum distrahantur. *Te Anna* enim à Varrone scriptum suspicor. Annam enim à Romanis cultã fuisse Ouidius, vt alios omittam, scribit l. 3. Fast. Panda quoque, non Pranda, scribi debet ex antiquis libris: declaratur autem in vetere lexico εἰρήνης θεὸς, id est pacis, à pandendis & aperiendis, vt reor, portis. Pro Celato & Pales, quod velut carie læsum putruit, repono, Latona & Pales: nisi quis Varronem suspicetur esse Græcè loquutum, quod non insolens facit, eumque scripsisse Græcè *te Lato* Doricè, vt antiquo libro scriptũ ferunt, pro *te* λητῶ. sic autẽ Latonam à Græcis nominari sciunt, qui primis Græcarum literarum rudimẽtis initiati sunt. Pales autem pabuli dea censetur: alijs dea pastorum & pecoris, à pascendo nomen adepta: è Tibullo etiam quispiam eam crederet palatij deã, quæ Palatua dicebatur, quod equidem affirmare non ausim: sic autem scribit lib. 2. eleg. 5.

Panda.

Pales.

Sed tunc pascebant herbosa palatia vaccæ:
Et stabant humiles in Iouis arce casæ.
Lacte madens illic suberat Pan ilicis vmbræ,
Et facta agresti lignea falce Pales.

In prisco lexico Pales εὐνομία exponitur. Hisce de nominibus, quæ potius diuinarem, quàm ex auctoribus testata referrem, ista ferè erant, quæ neque rei iudicatæ, neque senatusconsulti auctoritatem & pondus habere volo. Denique non solum si quis quid secus ex auctoribus depromserit, libenter à mea coniectura discedam, verùm etiam si quis ad verisimilitudinem suspicando propius accesserit, in eius partes discessionem faciam. Ac mediusfidius hæc scripsi, quò ingeniosorum hominum sententiam ista de re elicerem.

CAPVT XII.

Pultifagonides, iurator, fuuerit, cuui, & quædam alia in Plauto emendata.

VOCEM quandam lucifugam ex ipso velut Acheronte reuocatam luci solique reddere, & superis, vt poetæ loquuntur, oris restituere iam tentauimus: est illa quidem insolens, sed cogitare debemus, multa nobis inaudita à veteribus vsurpata fuisse. sic igitur scribit Plautus in Mostel. Sc. Recordatus. vt Ioachimi viri & integerrimi & eruditissimi fide referimus, & iteramus,

Simul gnarures volo esse hanc rem mecum:

quod quidem est gnaros. Gnaros autem hanc rem, pro huius rei dicit, vt doctos hanc rem dicimus. aliquando in aliquot membranas peruetustas incidi, in quibus scriptus erat Pœnulus, cuius in prologo scriptum erat gnarures, vt antè scripsi. Horum locorum consensio meam valde confirmat sententiam, facitque, vt quamuis insolentia vocis labefacter, tamen concordia exemplarium constabiliar. Etiam in antiquo lexico ignarures pro ignaris reperio. Libet ex eodem Pœnulo explicare, quid sit quod ibidem scribit,

Latinè Plautus patruus pultifagonides.

Pultifagonides.

equidem hoc verbo significari Romanum existimo. nam olim non pane, sed pulte viuebant Itali: atque, vt ait Plinius lib. 18. cap. 8. videtur olim tam puls ignota Græciæ, quàm polenta Italiæ. proinde in Mostellaria scribitur, Sc. Nunc illum.

Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.

id est, Italus. Lubet & ex Pœnuli prologo illud excutere,

Vos iuratores estis, quæso operam date.

Iurator.

ego iuratores per translationem interpretor spectatores, veluti arbitros & cẽsores fabulæ, cùm propriè eo nomine intelligantur censores, qui eum, quem censebant, iureiurando adigebant, vt ex ea intelligi potest formula, Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? nam qui iurauit, iuratus dicitur: qui ad iurandum adigit, iurator hîc dici videtur. Quod autem à censoribus sit hæc translatio ducta, cùm ex eo apparet, quod paulò antè dixit,

Nam argumentum hoc hic censebitur:
Locus argumento est suum sibi proscenium:
Vos iuratores estis, quæso operam date:

tum quod scribit in Trinummo, Sc. Huic ego dici. his verbis,

Census cum iuratori, si rectè rationem dedi,
Lesbonicum hic adolescentem quæro.

Sed & ne à Pœnulo recedam, suspicor ibidem *fuuerit* scribendum in eo duplici v, productionis gratia, in illo versu.

Fuuerit.

Quo genere gnata, qui parentes fuuerint.

& eiusdem obseruationis non pauca, qui attendet, in comicis reperiet, nobis in transcursu admonuisse satis est. Quin & in heroo carmine apud Ausoniũ cuui pro cui scribendum est, vt versus ruina hoc tãquam tibicine hacque destina fulciatur,

Cuui.

Dinochares, quadro cuui in fastigia cono
Surgit, & ipsa suas consumit pyramis vmbras.

Apud Lucretium quoq; pro rei reij scribitur, vt syllaba tendatur, vt lib. 1.

—neq; sunt igni simulata, neq; vlli Præterea reij.

Sic alias non rarò scribit, & pro ei, eij dicit. Cicero quoque, vt Quintilianus lib. 1. cap. 4. scribit, aijt aij aijamq; scribebat. nam in Quintiliano maiam malè scribitur. Ne illud quidem in eodem prologo prætermittam quod leue est: tametsi leuia quibusdã molesta sunt.

Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.

statim pro eo receptum est: quod restituimus, haud paulò accommodatius est ad mensionem versus. &,

Neu designator præter os obambulet.

rectè in membranis scriptum erat: per omnia pro eo exemplaria peruasit *præteriens*. & in eis

in eis item commodè,

Nomen iam habetis, nunc rationes cæteras.

pro quo perperam editum censeo, *nunc orationes cæteras.*

Ne & ipsæ sitiant, & pueri peritent fame,

illæ quoque membranæ scribebant. peritare autem frequentandi forma vsurpauêre antiqui: hodie *pereant* illic peruulgatum est. Scribo etiam ex earum fide, Sce. Suspendant omnes. *Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur.* & mox, *Nego, & negando, si quid refert, rauio:* id est, contenta voce ad rauim vsque clamans pernego.

CAPVT XIII.

Scurra, cis, alliatum, exotica Græcia, fartum, hornum, coire, substringere: apud Plautum in Mostellaria.

INTER legendam Plauti Mostellariam, in transcursu quæ ex paucis, vt vocant, scenis obseruaui, huic chartę commendare volui, cuius fide ad alios peruenient, si qui fortè erunt, qui istis legendis operam non tam dabunt, quàm perdent. Scurræ videntur priscis illis fuisse non tantùm qui iocularia & scurrilia loquerentur, sed homines etiam vrbani, non rustici, sed elegantes: Plaut. in Mostell. Sc. 1.

Tu vrbanus verò scurra, delitiæ populi,
Rus mihi tu obiectas?

Et in Epidico, Sc. 1.

T. Scurra es. E. Scio te esse quidē hominē militarē.

scurra hîc vrbanus est, non militaris. in Trinummo, Sc. Larem corona. —*neque periurius,*

Quàm vrbani aßidui ciues, quos scurras vocant.

videntur autem sic appellati fuisse, qui assiduè in vrbe essent, nunquã in agris, q; sine cura fortasse & opere omni essent.

Cis. Cis paucas tempestates, pro intra breue tempus, in eadem scena positum est:

Cis hercle paucas tempestates Tranio.

vt & in Trucul. Sc. Pisces ego. *cis paucos dies.* Sed & cispellam in Amphitr. Sc. Concedite alij. dixit, pro repellam, quòd qui repellitur, citra regredi cogitur, non vltrà progredi permittitur. Simile est illud Næuij apud Nonium, *sed quasi amnis cis rapit.*

Capra cōmixta. Capra commixta, est quæ initur, quæ quidem pessimè tum olet: vnde scriptum ab eodem comico est ibidem, *canis capra commixta.*

Alliatum. Alliatum ibidem cibus est allio conditus, vt moretum apud Maronem eclog. 2. scribētem,

Allia serpyllumq; herbas contundit olentes,

quo cibo vesci solent rustici,

Sine, inquit, me alliato fungi fortunas meas.

Vnguenta exotica, sunt vnguenta peregrina, vt Græca, quæ pretiosiora: sic in Menæchmis, Sc. Nulla est voluptas.

Græcia exotica. Græciam exoticam dixit, Græciam peregrinam intelligens extra Italiam sitam, ad discrimē oræ illius Italiæ, quę magna Gręcia vocabatur. Sic autem scribitur,

Mare superum omne, Græciamq; exoticam, orasq; Italicas omnes. Eadem scena:

Orationis operam compendi face,

valet, laborem & operam orationis lucrare, ne tibi sit necesse verba impendere, quasi in iis sit etiam sumptus. Effercite vos, est distendite & saginate epulis, vt aues saginari solent, quæ farciri dicuntur Varroni, & fartores à Græcis σιτουταὶ vocantur. Sc. Recordatus. *Aedes cùm extemplò sunt paratæ*, Græcum loquendi genus est, ἱκανῶς, τάχιστα.

Dominus indiligens alias reddere ne volt.

ne volt, pro non volt, apud hunc poetam frequens est. *Fundamentum substruunt liberorum*, cùm Plautus scribit, satis nobis indicat quid substructio sit, qua de re à me nonnihil alicubi dictum esse recordor. *Parant sedulò in firmitatem*, legendum duobus verbis crediderim, non vno, *infirmitatem*. Sce. Iampridem. *Non vestem, inquit, amatores mulieris amãt, sed vestis fartū:*

Fartum. Fartum vestis interpretor corpus, quod vestem facit impletque, id est, ipsam mulierem: Columella lib. 5. cap. 10. *ea res efficit vberiorem fructum, & fartum fici pleniorem & meliorem.* Euentus, inquit ibidem, *rebus omnibus, velut horno, meßis magna fuit.*

Hornum. hornum hîc annuum prouentum, anniq; fruges significare videtur. dici enim apparet euentum bonum in omnibus rebus esse, quod in anni frugibus est magna messis. *In senecta malè querere*, lego in futuro, non *quærere*,

Soli censeo gerendum morem & capiendos crines.

capere crines est blandè & amatoriè osculandi causa capillos amatoris prendere, vt & aures solebant, quod antè annotasse me recordor. apud Horatium quoq; lib. 2. satyr. 5. *aurem substringe loquaci*, eodem modo accepimus,

Substringere. vetus tamen magnæque auctoritatis liber, subtringe, præbe interpretatur, vt dicat loquaci præbendas aures. Sc. Aduorsum mihi. *quàm illic, vbi lectus est stratus, coimus.*

Coire. Coire verbum non est hîc turpe: dicitur enim de cœtu adolescentum & epulis, vt apud Terentium in Eunuch. actu 3. scena 4.

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo.

Coimus igitur est cœnamus, epulamur, de symbolis edimus. Plautus ibidem, *interim da ab Delphio cito cantharum circum.* dominus conuiuij sic sæpe iubebat ab vno in orbē poculum per alios omnes conuiuas circumagi, quod περισοβεῖν Græci dicebant.

CAPVT XIIII.

Ceruam videre, Daui, initiare, montes & maria, deus meus, calces aduersus stimulum, beneuolens, ciuis Attica: in Phorm. Terentij.

IN Terentij Phor. quod scribitur in Prolog.

Ceruam videre fugere & sectari canes:

Ceruam videre. per allegoriam amica significatur, quam multi depereant amatores: quod genus insaniæ non tam comœdiæ quàm tragœdiæ cùm conueniat, meritò à poeta, vt supra locum reprehenditur. Ars autem musica, quam vocat poeta, ea poesis est, & ἀγῶνες μουσικοὶ vocabãtur, quibus poetæ fabulas docebant.

Primas partes qui aget, is erit Phormio:

valet, is erit πρωταγωνιστὴς, vt Græci loquuntur. Act.1.scen.1.

Amicus summus meus & popularis Geta.

Daui. Qui enim Daci à Latinis vocantur Getis proximi, eos Attici Daos, Latini Dauos vocauerunt. inde, vt scribit Stephanus, nomina seruorum apud Atticos Daui & Getæ. & Philostratus in Imaginib. scribit, χρῆται γὰρ αὐτῇ ὁ Αἴσωπος διακόνῳ τῶν πλείστων ὑποθέσεων, ὥσπερ ἡ κωμῳδία τῷ Δάῳ. Popularem igitur vocat, quòd Getæ & Daci finitimi erant, & propè idem populus. Serui autē & liberi munera mittere solebant nuptialia, natalitia, in puerperio, quando nomen imponebatur, cùm Cereris sacris suos liberos Athenienses initiabāt, quod significauit Terentius cùm hîc scripsit,

Initiare.

——porrò autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt.

ἀμφιδρόμια, inquit Suidas, hoc enim etiam mantissæ loco addam, vocabatur quintus dies à natis pueris, quo quæ obstetricatæ fuerant, aut aliquid eius muneris attigerant, manus purgabant, & puerum currentes circum focum ferebant, & propinqui dona missitabāt, ferè polypos & sepias: quod vt verbosi sumus, iam nō semel diximus. Sc.2. *Modò non montes auri pollicēs*, id est, multū auri promittens. solent enim Latini montes in magnitudine & amplitudine ponere, vt & maria, vt & Græci θάλασσαν ἀγαθῶν dicere solent: Salustius in bel. Catil. *repentè glorians, maria montesq; polliceri cœpit*, id est, ingentia cœpit promittere. Eadem scena,

Montes & maria.

Memini relinqui me deo irato meo:

Deus meus. id est, irato meo genio, vt suspicor. attributum enim antiquitas cuiq; suum quendam deū custodem credidit, nec Latini tantū, sed & Græci: & secundas res eo propitio & beneuolo, aduersas irato & infesto euenire existimabāt. Ibidem, *Nam, quæ stultitia est, aduersus stimulum calces:* adeo, inquit, es inscitus & stultus, vt contra stimulum calcaturus, id est, calcitraturus sis. est enim prouerbium Græcum omnibus notum, πρὸς κέντρα λακτίζειν. qui calces in Terentio nomē accipiunt, & prouerbiū corrumpūt, & subaudiunt, quæ vix à spectatore diuinari potuerūt. Neq;, inquit, *illi beneuolens*, more antiquo dixit pro beneuolo, quo sæpe modo loquitur Plautus. *Illam ciuem esse Atticam*, sic rectè: neque enim, vt hominem Atheniensem, sic mulierem Atheniensem dicere solebāt, vt annotant grammatici Græci, sed Atticā. *Dij omnes perduint*, nō perdiunt, legendum censeo. *Tibi scribam dicā*, dixit, vt in palliata: more enim Romano nunq̄ dixisset. sic cū Siculi Græcè loquerentur, 3. in Verr. act. eorum consuetudinē Cicero imitatus, dicam vsurpauit, qđ in causa Romana nunquam fecisset. *Tantum modò nō addat*, ibidem legere malim, quàm *addas*. Sc.3. *Vt mihi liceat tandiu quod amo frui, iam depecisci morte cupio*. distinguendum sic, vt feci puto, hoc sensu, Vt tandiu amore meo fruar, quandiu tu tuo, paratus sum mortis pactione transigere: vel, Mortis conditione paratus sum pacisci, vt tandem perfruar amica. Horum ex illa fabula locorum quadam tanquam racematione tenues hos commentarios & ieiunos vtcunque farciebamus.

Calcare aduersus stimulū.

Beneuolens.

Ciuis Attica.

CAPVT XV.

Aduentus Veneris, prænuntius Veneris Zephyrus, canes montiuagæ, efferre laborem, reliquus quadrisyllabum, super ignis, & quædam in Lucretio lib.1. emendata.

Aduentus Veneris.

Lucretius de rerum natura carmē pangens à Venere procreationis prēside proficiscitur, quam deam veteres verè ad rerū originem & animalium libidinem incitandam solitam esse terras & maria reuisere, & maritare quotannis credebant: ex eo scribit lib.1. Lucret.

Te dea te fugiunt venti, te nubila cœli,
Aduentumq; tuum.

Iterum libro 2. *—te diua tuumq;*
Significant initum perculsæ corda tua vi.

Aduentus autem eius præcursorē & prænuntium Fauonium censebant. quare scribit lib.5.

Zephyrus Veneris prænūtius.

It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter.

Sed hanc velut telam ex eodem poemate placet pertexere. Libro 1.

Frondiferasq; nouis auibus canere vndiq; siluas,

pro frondiferis, in fumosis libris reperi, quod rancidam olet antiquitatem, sed Lucretij seculo sic plerunq; loquebātur. Locus autem ille,

——nempe aer omne necesse est
Inter corpora quod fiat, poßidat inane,

sic mihi videtur exponendus: necesse est aer omnem illam inanitatem, quæ inter corpora facta est, possideat & repleat. Libenter autem contra vetustatis tabularia legerem,

Non tam sollicito motu priuata iacerent:

nam *carerent* & *priuata* nescio quid quod Battū potius quàm Lucretium sapiat, ostendunt. At,

Namq; canes vt montiuagæ:

Canes montiuagæ.

Græcorum exemplo dictum reor, qui hoc genere canes ad venandum efferunt, κύνας ὀρεστικὰς appellantes: sic, *intectas frunde quietes* dixit, vt Græci κοίτας, id est, cubilia. Credo autem persuasumque habeo emendandum esse, *res in quo quæq; geruntur*: præsertim cùm mox scribat,

Perspicere vt poßis res gestas. Et alio loco,
Quæq; geri poßint.

Quemuis efferre laborem, lego ibidem. nam quanquam *perferre* mirificè mihi probatur, tamen testimonium librorum antiquæ fidei eleuandum nō est. efferre autem laborem etiam apud Ciceronem pro Sestio dicitur. Eodem libro Lucretius,

Efferre laborem.

Quod cibus in totas vsq; ab radicibus imis,

dictum est figuratè. nam cùm arbusta posuisset ad arbores, sensum potius quàm vocabulum secutus retulit. Rectè autem & eleganter in antiquo libro legitur,

Collabesa-

Collabefactatus rigor auri soluitur æstu.

est in vetere libro hoc sic exaratum,

Nunquam rellicuo reparari tempore posset.

Sic & lib. 4. scribunt antiqua exemplaria,

Reliquus quadrisyllabum.

Rellicuas tamen esse vias in mente patentes,

ita *reliquus* quatuor syllabarum efficitur.

—quod inane queat rerum cohibere:

planè disertèq; in membranis erat priscis exaratum, quod & accommodatum est ad sententiam. Has emendationes non vendito, sed in veteribus libris esse affirmo. quidni autem in suum larem, à quo diutius peregrinatæ abfuerunt, tandem aliquando reducantur? *Ex vno si sunt igni*, affirmo scribendum. nam *ex vero* non ita placet. Manuaria scriptura *ex vro* scribilat, vitiosè, pro *ex vno*.

Super ignis.

—quam totus habet super ignis, haberent.

super, est superior, vt existimo, vt & à Catone super & infer vicinus dicitur. sic,

—nil ab se quod posit mittere raptis,

est, quod nullam ab se vim constrictis & pensatis corruptisque corporibus mittere posset: vt infrà,

—quæ corpora mittere posit Sensibus.

Egregiè verò Ionium virus pro maris Ionij salsedine & amarore dixit,

Ionium virus.

Ionium glaucis aspergit virus ab vndis.

Lego porrò ex antiquis instrumentis, *crescere non possunt fruges.* In iisdem reperio,

—saniéq; & sanguine mixto. &,

Nunc age summai quænam sit finis eorum. &,

—an immensum pateat vastéq; profundum. &,

Nam siue est aliquid quod probeat efficiatq;,

probeat, hîc prohibeat conflatis in vnum literis, valet. hæc sic pernosces, si tamen sensui melius côuenire docti censent. hos ego locos, vt omnes studiosis approbare non laboro, ita affirmo bona fide de veterib. libris descriptos esse.

CAPVT XVI.

Cinctuti luperci, Suadela Venusq, apud Horatium, Lucretius explicatur, producere, ferreus somnus.

Fingere cinctutis non exaudita Cethegis, cùm Flaccus in Arte poetica scribit, & nos antè, vt opinor, non malè explicauimus, Porphyrio cinctutos dicit esse vocatos à cinctu, qui tunicæ aptatus esset infra pectus: sed eo cinctu videntur, vt subligaculo, pudẽda etiam tecta fuisse. certè luperci, qui nudi lupercalibus per vrbem currebant, subligaculis subcincti quòd essent, vt reor, cinctuti ab Ouidio dicti sunt, lib. 5. Fastorum,

Cinctu luperci.

Semicaper coleris cinctutis Faune lupercis.

Plutarchus in Romulo, λέπορνοι δὲ εἰσιν οἱ τοῖς λυπερ καλίοις γυμνοὶ διαθέοντες ἐν περιζώμασι. hôc autem sacrum solenne institutum fuisse Pani refert Plinius lib. 34. cap. 5. sed qui Pan à Græcis, is Faunus à Latinis vocatur. Epist. 6. lib. 1.

Suadela Venusq.

—tenet hunc Suadela Venusq;,

ab Horatio è moribus Romanorũ dictum est. Nam quosdam deos esse nuptiarum præsides & præfectos censebant, in iis Suadelam & Venerem: quod è Plutarcho docemus, qui ita in Problem. scribit, ἢ ὅτι πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀρτέμιδος.

Lucretius explicatur.

Quod patrio princeps donarat nomine regem.

nos enĩ velut in prato varios decerpimus flores, & pancarpiam coronam nectimus: non sine causa libro 3. à Lucretio dictum putamus. nam primogenitis magna tribuebatur prærogatiua, à quibus primis patres vocabantur: Æschines in Demosthenem, τὴν μόνην δ' ἑκατὸν ἢ πρώτην αὐτὸν πατέρα προσειποῦσαν ἀπολέσας: nisi eorum moribus esset primogenitis magnus honos delatus, nunquam id orator tam inuidiosè Demostheni obiecisset: Maro 9. Æneid.

—nec te tua funera mater

Produxi, preßiue oculos.

oculos claudere mortuorum solebant proximi, filij, mater, aut pater: Homerus,

—οὐδ' ἄρα τόν γε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ

ὄσσε καθαιρήσουσι.

Produce re.

Producere autem quod dicit, id est προτιθέναι, quod est, ante ædes mortuos ad exequias proponere. Æneid. 10.

Ferreus somnus.

Olli dura quies oculos & ferreus vrget Somnus:

ex Homero sumptũ est, qui mortem somnum ferreum, id est, ὕπνον χάλκεον nominauit: quod ad duritiam retulisse videtur Maro, cùm duram quietem scripsit, veluti interpretans somnum ferreum: cùm Plutarchus ad sensus orbationẽ & amisionem referendum crediderit, ita in consol. ad Apollon. scribens, πάλιν τέ πού φησι τὸν θάνατον εἶναι χάλκεον ὕπνον, τὴν ἀναισθησίαν ἡμᾶς διδάξαι πειρώμενος. Hîc nos vndique hostiatim emendicata hanc in peram coniecimus velut frusta cibarij panis, mundam annonam & siligineam alij locupletiores patres familias sibi prouidebunt, & conuiuis suis apponent: nos in parabili & corrogato penore acquiescimus.

CAPVT XVII.

Secare crinem, secare viam, posuit templa apud Maronem, floret vinum.

Subtiliter quidem & acutè animaduertit Macrobius in his lib. 4. Æneid. versibus,

Secare crinem.

Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem

Sustulerat, stygioq; caput damnauerat Orco.

&, *—hunc ego Diti*

Sacrum iussa fero, teq; isto corpore soluo:

æmulum Maronem horum ex Alceste Tragœdia Euripidis versuum fuisse,

στείχω δ' ἐπ' αὐτήν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει·

ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,

ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσει τρίχα.

Sed quæ causa vtrumq; poetam ad secandum crinem impulerit, non quæsiuit: ego id eos à ritu sacrificiorum sumpsisse crediderim. qui enim moritur, cùm tanquam quædam Orci victima sit, non illepidè commendetur, qui quę

immolationis & sacri sunt, ad hominum mortem traduxerit. antequam autem pecudes in sacris immolarentur, capitis earum setæ ferro secabantur: Homerus,

ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας.

& Maro lib. 6. Æneid.

Et summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imponit sacris libamina prima.

Inde autem hoc sumptum esse significat Euripides, cũ sacrificali verbo vtitur κατάρχομαι. Eo-

Secare viã

dem libro, *Ille viam secat ad naues*, vt supplementum huic comparemus, Maro dixit etiam, vt Euripides in Phœnissis,

ὁ πῶς σὺ ἄστροις ξανθὸ τέμνοι ὁδόν.

Cùm à Marone scribitur lib. 6. Æneid.

Ponere templa.

—posuitq; immania templa. conditor templi Cumani & ædificator Dædalus dicitur, auctore Ausonio, qui in Mosella ita scribit,

Non hoc spernat opus Gortynius aliger ædis
Conditor Euboicæ, casus quem fingere in auro
Conantem Icarios patrij pepulêre dolores.

Eodem in lib. *—& te sulcos Serane serentem,* scribendum puto. sulci enim, vt opinor, rectè & eleganter dicuntur seri. Vt Latini in iureiurando plerunque inter præpositionem & eius casum aliquid interponunt, vt Æneid. 4.

Per ego has lachrymas dextramq; tuam te:

item & Græci q Latinis exemplo fuêre: Eurip.

ναὶ πρὸς σὲ τῆς δεξιᾶς ὠλένης. Iterum,

ὦ πρὸς σὲ γονάτων, μηδαμῶς μ' ἐξεργάσῃ.

Venus marina.

Horat. lib. 3 od. 26. *Læuum marinæ qui Veneris latus.* Non ab re Veneri, vt alias tractamus, hoc epithetum attributũ est ab Horatio. nam in diis numerabatur, qui mari præerant, cùm ipsa è mari orta esset. sic ab Euripide ποντία appellatur,

μόνον σύ μοι δέσποινα ποντία λύπει.

Vina florent.

Veteres cùm in cellis vina tentabantur, quod cùm alias, tũ etiam contagione quadam, vt refert Theophrastus, fieri solet vite florente, ea tum etiam florere dicebant: Ouid. 5. Fastor.

Vina quoq; in magnis operosè condita cellis
Florent, & nebulæ dolia summa tegunt.
Tristia Leucadio sacra peracta modo,

cùm ibidem scribit Ouidius, nihil aliud quicquam significat, quàm homines in aquã præcipitatos, vt è Leucade quidam sese præcipitarunt, quemadmodum à Strabone lib. 10. relatum est, eoq; è Leucade saltu existimabãt amorem curari. proinde id se facturam Sappho apud Ouidium dixit.

—secumq; boues Erithyidas vltor.

non Erythreidas in eodem Fastorum lib. scribendum censuerim. quædam spinę etiam serpunt in Propertio, vt, *Lynceo Castor ab ense*: vbi *lyncea perforat hasta*, legendũ suspicor: cùm Lynceus Castorem interfecerit. Hoc caput velut pallium censeas è diuersis pannis consutum.

CAPVT XVIII.

Sulcos oblimet inertes, amellum, Volema pira, Rhœcus, & quædam in Valerio Flacco emendata.

HOC *faciunt nimio ne luxu obtusior vsus*
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Sulcos oblimet inertes.

Ista rei inhonestæ quadam honesta verborum ambage & circuitione descriptio 3. Georgic. à multis laudata, aliunde, vt pleraque Maronis, mutuò sumpta est. nam Maro quantus quantus est, imitatione & iudicio euasit. Ac cũ plerique imitatores putidi & inepti sint, & penè ridiculi, solum Maronem imitari nunquã decet. Id enim tam aptè & accommodatè facit, vt sua afferre non aliena vsurpare videatur. sed, vt vnde digressus sum, redeam, eadem figura vsus erat Euripides in Phœnissis,

μὴ σπεῖρε παίδων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ.

id est, ne seras sulcum liberorũ inuitis diis. Id Virgilius vberius aliquanto fecit, qui non tantùm sulcum appellauit, verumetiam honestè verecundeq; aruũ genitale nominauit. Apud eundem poetam cùm 4. Georg. scribitur,

Amellũ.

Est etiam flos in pratis cui nomen amello:

quærunt critici, quis iste sit flos, quæ herba. Ego, qui materiam medicam non tractaui, respondere non possum: tantùm testabor me in antiquo lexico reperisse, amellum μελίφυλλον esse. huic interpretationi fidem adhibeat vel detrahat pro suo quisque sensu: talis tamen est, vt eam scriptam quàm tacitam esse maluerim.

Volema pira.

Eodem in lexico reperi & volema pira, quæ à Marone 2. Georg. celebrantur, esse κολοκυνθίδας ἀππίους, credo de magnitudine & amplitudine cucurbitæ. Quod κατοργάζεται Græci dicunt, aut διοργάζεται, *peragit* eorum imitatione dixit Valerius Flaccus lib. 1.

Val. Flaccus emendatur.

Ardenti peragit clarum Antora quercu.

Cùm autem in eo ibidem legitur,

Rhœtus & Athracia subitæ de virgine pugnæ:

an nõ melius obsecro Rhœcus legeretur? nam ῥοῖκος lib. 13. histor. varię appellatur ab Æliano, in quo integriorem esse scripturam opinor. Idem error etiam in aliis poetis hæret, qui eodem exemplo est corrigendus. In eodem,

——manifesto in limine Fauni,

quàm *in lumine*, libentius multò legerim, quod est interdiu: cùm noctu potius hominum fugientes conspectum, id facere soleãt. Eod. lib.

—dabit auratis & cornibus igni Colla pater.

cũ scribit, eximias significat hostias, vt taurum egregium, quibus cornua inaurabant: Homer.

δὴ ἄγ' ἔπειτα βοὸς κέρασιν περιχεύῃ ἀσκήσας.

Illud verò, *Tum iuuenem tranquilla timens*, vitium olet, videturq; scriptum à poeta fuisse, *tranquilla tuens*: quod ad sensum accommodatius mihi videtur. Sed & libro secundo eiusdem Valerij quod scribitur,

Templaq; Pisææ mergunt obliqua Dianæ.

mendosum tinnit, cùm ex Apollonio sit emendandum *Tissææ*: quanquam Pisæam in Orpheo legimus Ego similis musicis, quæ vlcera quærunt quibus insidant, ad hæc menda, tanquam vlcera sedi, non vt lamberem, sed si possem, persanarem, aut vt sæpe declaro, alios admonerem, vt in emendando operam ponerent & elaborarent.

CAPVT

CAPVT XIX.

Plautus, Plancus, pedo, ſcaurus, ſtrata, antes, poſtes, tango aras, acredula.

VELVT acetarium quoddam hoc capite variis condiam herbis, è multorum ſcriptorum horto hinc inde collectis in vnam paropſidem. Plautus. Plauti nomen legiſſe videor à planis pedibus appellatum, à quorum planicie ploti & plauti dicantur: ego crediderim è Græco per antiſtœchum eſſe deductum, à calcei genere, qui ab illis βλαύτη & βλαύτιον dicitur, quod ſandalium eſt: ſed & à Latinis ſoleæ dimidiatæ, quibus vtebantur in venando, quò planius pedem ponerent, ſemiplotia dicebãtur: quod eſt tanquam ἡμιβλαύτια. In antiquo tamen lexico Plancus. plancus exponitur πλατύπους, à pedum latitudine plancas imitantiũ: plautus βαρύωτος, ab aurium latitudine: & in Feſto ſcribitur, *Plauti appellantur canes, quorum aures languidæ ſunt & flaccidæ, & latius videntur patere.* Pedo. pedo quoque πλατύπους declaratur: vt Scaurus. ſcaurus, σκαμβὸς σκέλος, στρεβλόπους. Apud Frontinum de limit. agror. quæſitum eſt quæ Mœſilea. ſint mœſilea, cuius hęc verba ſunt, *Similiter locorum religioſorum, quibus ſecundùm cautiones modus reſtituendus: habent enim & mœſilea turis ſui, hortorum modos circumiacentes, aut præſcriptum agri finem:* quæ ferè verba apud Vrbicum reperiuntur. ego ſignificari cēſeo ſepulchra, quæ à ſcriptoribus aliis mauſolea ſunt appellata: atque mauſolea, non mœſilea eſſe ſcribēdum puto. cùm enim Frontinus de religioſis locis loquat̃, facile eſt coniectu mauſolea ſignificari, hoc nomine nō tantum principũ ſepulchris vindicato, ſed etiam Strata. aliorum tumulis communicato. Quam ſtratam fœminino genere vocant Itali, ſtrata plurali dixit Lucretius lib.1. qui ei nomini fœminino occaſionem dediſſe propè videtur:

Strataq;, inquit, *iam pedibus populi detrita viarũ*
Saxea conſpicimus.

Antes. Poſtes. Vt antica & poſtica opponuntur, ſic & in ianua antes & poſtes. illi enim antè ſunt, hi pòſt: quod & ab Iſidoro lib.15.cap.7. relatum eſt, vnde explicandum illud Maronis lib.2. Georg.

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

ſunt enim in ingreſſu, qui & finis eſt laboris cùm ad eũ peruētum eſt. In lexico autem Græcolatino D. Germani, quod tam ſæpe teſtor & appello, antica appellantur μεσημβρία, id eſt meridies. Antes στίχοι ἀμπέλων, id eſt ordines vitium. poſtes παραστάδες, παράθυρα, ὀπίσθιον τοῦ οἴκου. Cùm Cicero lib.2. de Oratore dicit Lælium & Scipionem in Caietæ littore ſolitos eſſe repuераſcere, legereque conchas & vmbilicos, Valerius Maximus vmbilicos calculos interpretari videtur lib.8.cap.8. in eiuſdem rei narratione, tamen vmbilici cochleæ quædam marinæ ſunt, quæ ſpeciem vmbilici mentiuntur, & nomen inde conſecutæ ſunt.

Tangere aras. *Tango aras mediosq; ignes, & numina teſtor,*

libro vltimo à Virgilio doctiſsimo poeta ex antiquitate repetitum eſt. nam cùm ad aram bellum in Titanas ſuſcepturi dij iuraſſent, obtinuit vt poſtea religio iuriſiurandi eius, tactu & ignis teſtatione ſanciretur: verba ſunt Theonis in Aratum de ara illa loquentis, καὶ τοῖς ὀμνύειν δι' ἀλλήλων βουλομένοις, ὡς δικαιοτάτην πίστιν τηρῶσι, καὶ τῇ χειρὶ ἐφαπτομένοις δεικνύουσαν συγνωμοσύνης μαρτύριον τὸ πῦρ. Quæ ab Arato ὀλολυγὼν appellatur, ea à Cicerone acredula Latinè dicitur in prognoſticis, id eſt, in eius libri interpretatione qui à Græcis in Arato διοσημεῖα nuncupatur, Acredula

Et matutinos exercet acredula cantus.

acredulam tamē interpretatur Iſidorus lib.12. cap.7. luſciniam. at in lexico vetuſto ſtrix explicatur ὀλολυγὼν & βυγών.

CAPVT XX.

Iris, hirundo, ariolus, magnum mare, pontem indignatus Araxes.

IRIS deorum nuncia per arcum verſicolorem in terras deſcendere cenſebatur. Iris.

Illa viam celerans per mille coloribus arcum,

inquit 5. Æneid. Maro. Ouid. 11. Metam.

—& redijt per quos modò fecerat arcus:

qui etiam arcus iris dicitur, auctore Ariſtotele, aliiſque: Hieronymus, *conſuetudo autem Græci Latiniq; ſermonis Irin vocat, quæ per multicolorē arcum ad terras deſcendere dicitur.*

—Quid enim contendat hirundo Cygnis?

lib.3. Lucretius ſcribit: ſolebant autem veteres hirundinem pro barbaro & infante ponere indiſertoque, ducta ea opinione ab illa fabula, qua in auem in Thracia mutata fuiſſe dicitur, quæ barbara regio erãt. Ariſtophanes in Ranis, χελιδόνων μουσεῖα. Æſchylus, ἀλλ' εἴπερ ἐστὶ μὴ χελιδόνος δίκην ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον κεκτημένη: vbi interpres notat, hirundinem barbaram auem eſſe, & ad fabulam refert quam dixi. Liber qui παιδείας κύρου vocatur, (quò enim nos tempeſtas rapit, ferimur) à D. Hieronymo de Cyri infantia appellatur: eius verba ſunt, *Quod quidem & Xenophon de Cyri maioris ſcribit infantia.* Aruſpices diuinabant ex inſpectione extorum, potiſsimum tamen iecoris: vnde à Græcis ἡπατοσκόποι, vt & σπλαγχνοσκόποι vocantur: conſiderabant tamen etiam cor: ſed omnium maximè vt dixi iecur. Aruſpices etiam Latinè dicuntur arioli. Arioli. nam arioli nomine non tantùm cenſetur, qui per furorē futura præfatur, ſed extorum inſpector: denique in vetere lexico ſcribitur, ariolus προφήτης, θυοσκόος, βωμοσκόπος, φοιβητής. Viuarium locus eſt cōcluſus, in quo viua ſunt animalia: Hieronymus, *lxij.* inquit, περίβολον *tranſtulerunt, quod nos viuarium vel concluſum locũ dicere poſſumus.* In Iuriſcōſulto, quænam eſt ſalix munda, cùm ſcribit l. Caius Seius. ff. de annu. legat. *& ſalicis mundæ annua librarum ſingula millia?* ego eam exiſtimem, quę omni ſpurcitia & frondibus liberata & purgata eſt, aptaque eſt ad viendum & alligandum: vt cùm ex harundine iuga fiunt, aut pedamenta adminiculaq; vitium. Qui à Græcis æther vocatur, meo iudicio commodiſsi-

mè & elegantissimè à M. Tullio lib. 1. de nat. deor. ardor & feruor (vtroque enim verbo vtitur) appellatur: quæ significationé verbi Græci efficacissimè reddunt & plenissimè, refragante tamen Aristotele. His duobus modis ab eo vocabulum Græcum explicari comperiet, qui non oscitanter leget. Quem Neptunum putat ibidem Tullius à nando dictum, alij à nubendo, id est, à tegendo dictum credunt, quòd nubat, id est, tegat mare terram: ac eorum fortasse probabilior est sententia. In illo apud Cic. 1. de diuin. antiqui poetæ versu,

Ardor & feruor.

Iamq; mari magno classis cita texitur:

Magnum mare.

significatur mare mediterraneum, quod magnum à Latinis vocabatur. Isidorus lib. 13. cap. 16. *mare magnum est, quod ab occasu ex Oceano fluit, & in Meridiem vergit, deinde ad Septentrionem tendit: quod inde magnum appellatur, quia cætera maria in comparatione eius minora sunt.* Plinius libro 9. capite 15. *intrant è magno mari pontum verno tempore gregatim.*

—Donec me flumine viuo Abluero:

dixit Maro lib. 2. Æneid. de purificatione quæ aquam viuam desiderat, non pluuiam aut stagnantem, aut torrentem: & fluuius duplex dicitur, torrens & iugis ac perennis, qui idem viuus vocatur. Æneid. 8.

—& pontem indignatus Araxes,

Pontem indignatus Araxes.

non ab re dictum est à Marone. Nam, vt refert Isidorus lib. 13. cap. 21. cùm Alexander eũ transgredi vellet ponte fabricato, tanta vi inundauit, vt pontem dirueret. Seruius in 8. Æneid. notat id Xerxem conatum fuisse facere. Hos è paniculis vndique collectis centones consuebamus, quibus si purpurati offenduntur, iuuabuntur sagati & malè vestiti: vt huic vesti cum calceo lunato non conuenit, ita familiaritas erit cum perone & socco.

CAPVT XXI.

Donatiuum, lallare, thus quomodo adolebatur, bustum, Hippocratis iusiurandum.

Donatiuum.

DOnatiuum, stipendium est non debitum militi, sed liberaliter donatum, vt ob victoriam, aut adoptionem Cęsaris, aut auspicia imperij: dabatur, vt apparet, & auctoratis in ipso tirocinio, vt militaturis: Hieronymus, *Ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant.* idem Hieronymus eadem epistola in Persio satyra 3.

—& iratus mammæ lallare recusas,

Lallare.

lallare accipere videtur de nænia nutricum, quam infantibus occinunt, potissimùm cùm somnum eis conciliant, vnde lalli somniferos modos Ausonius epist. 17. dixit, vt antè dixi. verba Hieronymi sunt, *Forsitan & laxis vberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens mammæ lallare congeminet.* ista enim congeminatio nequicquam aliud est, quàm eiusdem carminis iteratio. alij vocé esse qua nutrix ad lactandum inuitet aiũt: nobis Gallis inde *la* vox adhortantis est. Ritus is erat in thure adolendo,

Thus quomodo adolebatur.

vt duobus digitis in arę flammam imponerét: Hieronymus, *Non est tantum in eo seruitus Idoli, si quis duobus digitulis thura comprehensa in bustum aræ iaciat*: bustum autem aræ vocat eius focum vbi ignis accenditur: pars quoque quædam aræ vocabatur altare, quæ ei imponebatur, à Græcis ἐπιβωμοὺς exponitur. Aristophanes in Vespis de thure adolendo,

Bustum.

—ὥσπερ λιβανωτὸν ἐπιθεὶς νουμηνίᾳ.

Lactantius lib. 1. cap. 20. *Colunt enim thure ac summis digitis, quæ sensibus intimis colere debuerunt.* Scylaceum renidens ab Hieronymo, vt ab Aristophane, βλέπων νάπυ, βλέπων κάρδαμα dicitur. nã quia scylaceum naufragiis periculosum erat: vnde & nauifragum scylaceum dictum est à Marone lib. 2. Æneid. ita diuus Hieronymus est loquutus, in quo tamen commodius legeretur scyllæum à Scylla. *Vnde*, inquit Hieronymus, *& sapiens vir Græciæ Themistocles, cùm expletis centum & septem annis se mori cerneret, dixisse fertur se dolere, quod tunc egrederetur è vita, quando sapere cœpisset.* Quod de Themistocle scribit, alij de Theophrasto commemorant. itaque vel memoria vacillauit, vel Codex nominis alterius summutatione falsus est, quod libentius crediderim. *Scitum est*, inquit Hieronymus, *illud oratoris Domitij, cur ego te, inquit, habeam vt principem, cùm tu me non habeas vt senatorem?* defecisse videtur Hieronymum in personæ nomine memoria. omnes enim hoc dictum Crasso oratori, non Domitio attribuunt. Orarium in diuo Hieronymo, multis videtur esse linteum quo ori fauemus, vt & apud Vopiscum in Aureliani vita. Hieronymi verba sunt, *alioqui ridiculum & plenum dedecoris est, referto marsupio, quòd sudarium orariúmque non habeas, gloriari.* σιμικίνθια, inquit Hesychius, φακιόλια, ζωνάρια, ὠράρια τῶν ἱδρώων. ita ei est semicinctium, vt & D. Ambrosio de sancto Geruasio & Protasio scribenti, *quanta oraria iactitantur?* quam sententiam veriorem puto. Iusiurandum quod libris Hippocratis prępositum est, quo pertineat, sic à D. Hieronymo scribit, *Hippocrates adiurat discipulos suos, antequam doceat, & in verba sua iurare compellit, extorquet sacramento silentium: sermonem, incessum, habitum, morésque præscribit.* Eadem de re sic & Largus scribit, *Hippocrates conditor nostræ professionis, initia disciplinæ ab iureiurando tradidit, in quo sanctum est ne prægnanti quidem medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur aut demonstretur à quoquam medico, longè præformans animos discentium ad humanitatem.* Has ego vt vberrimis segetibus arentes spicas vellebam, & in subsidiariis istis Grammaticorum libellis, velut horreis reponebam: si quis est subducti supercilij, qui nihil nisi graue & serium probet, aliis seriam suam grauitatem & seueritatem pascat, hæc non attingat.

Hippocratis iusiurandum.

CAPVT XXII.

Trans caput iacere, cor facit histrioniam, necte tribus nodis, calta, mergus, fulica, ardea.

FEB

Trans caput iace.

FER cineres Amarylli foras, riuoq; fluenti
Transq; caput iace, ne respexeris.

nó temerarium est, quòd ista sic Maro in Pharmaceutria scripsit, sed ex antiquorum ritu, qui purgamenta & februa abiiciebant, nec respicere solebant: Æschylus, ἢ σῖγ᾽ ἀτίμως, ὥσπερ οὖν ἀπώλετο πατήρ, τάδ᾽ ἐκχέασα γάποτον χύσιν στείχω, καθάρμαθ᾽ ὥς τις ἐκπέμψα, πάλιν δικοῦσα τεῦχος, ἀστρόφοισιν ὄμμασιν. Euripides quoque eò in Andromacha respiciens dixit, vt Maro, ἄθει δ᾽ ὑπὲρ κεφαλῆς ἔβαλον κακὸν, ἅτις τέκνον ποτὶ πάσειν. Ea februa etiam interdum in profluentem abiiciebant, vt apud Homer. Iliad. 1. in mare, in lustratione exercitus,

οἱ δ᾽ ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ᾽ ἔβαλλον.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte:

mortuis inferias defundebant sæpenumero lac: Æschylus, ἔχει μὲν ἤδη γαπότους χοὰς πατήρ.

Cor histrioniam facit.

Vt cor histrioniam facit, dixit Plautus, quod est, gestit, mouetur: ita Æschylus eodem modo, ὀρχεῖται δ᾽ ἡ καρδία φόβῳ, id est, saltat cor metu, quod est mouetur.

Necte tribus nodis

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, et Veneris dic vincula necto.

ex antiqua veneficiorum & cantionum consuetudine id scriptum est. nam in his numerabant nodos, vincula & necessitates: Synesius, ἐγὼ γέτοι καὶ ἐπῳδὰς οἶδα, καὶ καταδέσμους, καὶ καταναγκας, ἅς οὐκ εἰκὸς ἀντισχεῖν οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὴν γαλάτειαν. Quærunt grammatici apud Maronem, quod coronamentum sit calta, cùm 2. eclog. scribitur,

Calta.

Mollia luteola pingit vaccinia calta.

& conuenit è Plinio lib. 21. cap. 1. esse violæ genus, quod tamen non perinde notum est: ego sicut de meo vix quicquam inuenire possum, sic possum de alieno hunc in locũ aliquid conferre. nam reperio in antiquo lexico Caltam esse buphthalmon, cuius luteum esse florem omnibus ferè constat. eo in libro etiam reperi vaccinium, de quo iam liquet, esse anchusan & hyacinthum. sed nos alia consectabimur. Summis auctoribus aliquando parum inter se conuenit in explanatione & conuersione verborum Græcorum: quod ex Arato perspici potest. quod enim scribit,

καὶ δ᾽, αὖ τοι ξηρὴν ὁ ἐρωδιὸς οὐ κατὰ κόσμον,

id Virgilius 1. Georg. scribit,

Cùm medio celeres reuolant ex æquore mergi.

Cicero,

Cana fulix itidem fugiens è gurgite ponti.

Mergus. Fulica.

ita Erodius Maroni mergus est, Ciceroni fulica, Plinio lib. 18. cap. 35. vt & Auieno in Arat. & aliis ardea. Sed & in eo quod sequitur, καὶ πότε καὶ λίπτροι, Maro 1. Georg. vertit,

—notasq; paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.

Auienus,

Mox picturati conuertit pectoris artus
Sturnus edax, premat vt tenues vis obuia plumas.

Ardea.

ita cepphus Maroni est ardea, Auieno, quod mihi permirum videtur, sturnus, aliis fulica, quæ larus est Charisio, vt larus aliis gauia. Cùm autem ibidem Virgilius, *In sicco ludunt fulicæ*, ait, αἴθυιαι significat, quam mox nominat Aratus, alij mergum malunt vertere. Nunc operæ non est plura persequi, & hæc alios admonere possunt, & pleraque alia, vt libros Latinos diligenter ad exemplar Græcum exigant atque comparent.

CAPVT XXIII.

Hama, Iuuenalis explicatur, sipo ad incendia, locusta.

Hama.

IN titulo præfecti vigilum solet quæri, quæ sit hama, cùm scribitur, *Sciendum est autem præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calceatum cum hamis & dolabris*: ego hamas vasa aquaria rotundioris formæ, & ventris globosioris interpretor, quibus ad extinguenda incendia solebant vti. forma intelligi potest è versu Columellæ lib. 17. de cult. hortor. de cucurbita,

—siue globosi
Corporis, atq; vtero nimium quæ vasta tumescit,
Ventre leges medio: sobolem dabit illa capacem
Naryciæ picis, aut Actæi mellis hymetti,
Aut habilem lymphis hamulam.

hamulam tamẽ in libris Regum interpres pro φιάλα reddidit. Plin. quoq; lib. 10. epist. aduersus incẽdia hamæ meminit: Et *alioqui nullus*, inquit, *vsquam in publico sipo, nulla hama.* apud Iuuenalem quoq; saty. 14. *Dispositis prædiues hamis*: metu incendij scriptũ existimo. Sed hîc fortasse roget quis, cur siponis mentionẽ fecerit Plinius? ac aliquis putet salientem aquę ductus significari: quod non existimem, sed potius instrumentum aduersus incendium comparatum. nam vrbem aquã habuisse verisimile est: sed defuisse compescendo incendio instrumenta. eam interpretationem mihi persuasit Hero mechanicus, qui in lib. πνευματικῶν rationẽ & fabricam docet siphonũ aduersus incendia. nam siphones conficiebant, & in vrbibus habebant, qui altissimè in ipsa quoq; ædium fastigia aquam exprimebãt & eiaculabãtur. subscribit & huic sententiæ Hesychius, his verbis, σίφων ὄργανόν τι εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς.

Sipo ad incendia.

Locusta.

sed & locusta dicebatur, vt in lexico antiqui critici, in quo scribitur, *locusta* ἀκρὶς, ἀττακὸς, κάραβος, καὶ σίφων ἐμπρησμοῦ. Cæterùm aduersus incendia Augustus septem cohortes vigilum constituit, quarum singulis binas vrbis regiones attribuit: hæ autem cohortes è libertinis erãt, vt scribit Strab. li. 5. Geog. & vt relatum est ab Vlpiano. Qui sex annis inter vigiles Romæ militauerat, ius Quiritum consequebatur lege Visellia: qui tribus annis, etiam postea senatusconsulto, si quis fortè inter illos vigiles libertinus Latinus esset. Quod ait Iurisconsultus, debere præfectum vigilum errare cum dolabris, id interpretor ad diruendas & demoliendas domos, vt ruina aliquarũ incendium reprimatur, ne longius euagetur. Sic apud Salustium minatur Catilina se incendium sua ruina extincturum, ad consuetudinem respiciens hominũ, qui sæpe demolitione & ruina magnum incendium compescũt,

CAPVT XXIIII.

Manales lapides verrere, Orci ostium, mundus lucens, mapalia fecistis, mullei calcei, alutacinati.

Manales lapides. MAnalem lapidem scribit Festus existimatum orci hostium. nam veteres cùm animas ad inferos omnes descendere putarent, Ostium orci. multis locis ostium orci esse putabant, vt quà spiracula erant, quæ odoris fœditate & grauitate animam adimebant & extorquebant. Sic in Auerno lacu ostium esse orci credebát: Cic.1.Tuscul.è vetere poeta,

Inde in vicinia nostra Auerni lacus,
Vnde animæ excitátur obscura vmbra, aperto ostio
Alti Acherontis, falso sanguine mortuorũ imagines.

scio equidem vulgò in Cicerone scribi *falso sanguine*: sed salsum sanguinem à poetis antiquis dictum cùm repererim, contra medicorum rationem, qui dulcem credunt, vt & reuera est, plus apud me poetarum auctoritas, quàm vitium scripturæ receptæ valuit: Ennius apud Macrobium lib.6.cap.2.

Neq; miseræ lauêre lachrymæ salsum sanguinem.

Sciendum autem veteres illis in locis, in quibus ostium Acheruntis esse crederent, solitos potissimum necromantia vti, quòd inde excitari animas Acherunte, & huc redire crederét. Sed & in locis pestilentibus ostium orci esse dicebát: Plaut.in Trin. Sc.Minus quindecim.

Acheruntis ostium in nostro est agro.

Lucretius libro 6.

Ianua nec puteis orci regionibus illis
Credatur.

Dicebatur & manium postis, vt alio docemus loco. Erant & lapides manales, qui trahebantur pluuiæ causa: Fulgentius de vocib.antiq. *Fibræ iecoris sandaracei coloris si fuant, manales tum verrere opus est petras, id est, quas antiqui solebát in modum cylindrorum per limites trahere pro commutanda pluuiæ inopia.* Mundus interdum terra est, qui quidam est mundus inferior, vt cùm veteres mundum patere dicebant: quin & tum terræ partem inferiorem patere censebant, vt mundus potius subterraneus intelligeretur, qui alio tempore clausus esset, vt maria clausa esse dicuntur & Mundus lucens. aperta. Mundus etiam cœlum est, qui mundus est superior, & à Cicerone in Timæo appellatur mundus lucens. Mapalia fecistis. Mapalia eodem in libro casas punicas explicat Festus, in quibus quia nihil est secreti, solet solutè viuentibus obiici hoc vocabulum. hæc Festi verba magno possunt esse ad explanandum Senecæ locum de morte Claud.Cæs. adhuc hominibus Latinis obscurum, Ego, inquit, P.C. *interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia fecistis*: quod est, vos dissoluti fuistis, & à disciplina recessistis, inconditeque & perturbatè omnia egistis. magalia autem & mapalia antiqua vocabularia καλύβας interpretantur. Calcei mullei. Eodem libro Festus mulleos calceos regum Albanorum, deinde patriciorum fuisse dicit, quos à mullando, id est suendo appellatos refert. Quid tamen si vocati sunt à rubro mulli colore, cùm purpurei essent. Id equidem verius putem, & ab Isidoro scriptum est, cui fauet Dio, qui rubros calceos vocat. nã de iis sic in Iulio scribit, τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐνεβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει, καὶ μετὰ ταῦτα ἐνίοτε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν τῇ Ἄλβῃ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἴουλον, ἐχρῆτο. hîc Dio regum Albanorum calceos fuisse dicit, gestatosque à Cæsare, quòd ad Albanorum regum genus stemma familiæ per Iulum referret. Qui magistratum curulem sumpsisset, inquit Cato calceos mulleos alutacinatos gessisse, Calcei alutacinati. cæteros perones. alutacinatos autem participium fictum à verbo, quod in vsu non sit, formato ab adiectiuo alutacinum existimo. vt eñ dicitur ab vncus vncinus, vncinatus, quidni ab aluta alutacinus, alutacinatus diceretur? denique vt ab albus albatus, sordidus sordidatus, ater atratus? Alutatos alij censent emendandum. Scribit ibidẽ Festus, mollestras esse pelles ouiles, quibus galeas extergebant: si quid veniæ viri æqui darent audaciæ & temeritati, affirmarem esse legendum melotas: μηλωτὰς enim Græci vocãt ouium pelles. In dictione autem mœnia, quæ affert è Neruularia Plauti, ea extant in Sticho.

CAPVT XXV.

Hysginum, Byssus.

Hysginũ. DE hysgino video quæstionem esse nõ leuem inter doctissimos viros, cũ alijs herba videatur esse, aliis tincturę genus. Ego quid de eo repererim, hîc perscribere nõ grauabor. Igitur & herbam & tincturam esse puto, cùm ex ea herba color purpureus fucetur atque tingatur. Hesychius scribit ὑσγινὸν βάμμα τι, neque præterea quicquam. interpres Nicandri, τὸ ὕσγινον, inquit, φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, ὅθεν καὶ ὑσγινοβαφῆ τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ βεβαμμένα. Ita tinctura est Hesychio, interpreti Nicandri herba vnde pannus inficitur. esse autem tincturam & plantam cognomines, quid vetat? Suidas hysgen herbam esse dicit, vnde & hysginum tingatur. *Fiunt*, inquit Vitruuius lib.7. cap.14. *etiam purpurei colores infecta creta rubiæ radice & hysgino, non minus & ex floribus alij colores*. Plinius lib.35. cap.6. *causa est quòd hysgino maximè inficitur, rubiamq; cogitur sorbere.* Et libro 22.cap.26. *Hyacinthus in Gallia eximiè prouenit: hoc ibi hysginum tingunt.* Hæc Plinij verba indicãt hysgen, hyacinthum esse, vnde factitius color fucabatur, quem hysginum vocabant. Apud Pausaniam in Phocicis esse videtur coccus. sic enim scribit, τὴν δὲ θάμνον ταύτην ἴσασιν μὲν καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικὸν κόκκον· Γαλάται δὲ οἱ ὑπὲρ Φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσιν ὀνομάζουσιν ὕσγην. Byssus. Byssum autem interpretantur linum tenue, rufum, coloremque auri imitans, & splendorem atque fulgorem: reperitur & in pinna marina mollissimæ lanuginis tenuissimæque & delicatissimæ. Reperio etiam byssum colorem purpureum esse, & byssinum esse hysgi-

esse hysginum: Hesychius, κυανὸς, χρῶμα ἀντὶ δὲ ὑσγης παραλαμβανόμενον.

CAPVT XXVI.

Litem suam facere, tesseræ.

Litem suã facere.

IVDEX, inquit Vlpianus in titulo de iudiciis, l. si filius. ff. de iudic. *tunc litem suam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit*: tunc autem, vt idem tradit, veram litis æstimationem præstare iudex cogitur. videtur tamen etiam litem suam fecisse, qui ad constitutum tempus in comitium non venerat, cùm iudex esset datus, aut sumptus. Id ex oratione C. Cintij apud Macrobium libro tertio Saturnalium, capite decimosexto cognoscitur, cuius ego verba eò libentius adiungam, quòd ipso Latinæ orationis incorruptæ & inaffectatæ gustu suauissima hominibus fore credam. *Inde, inquit, ad comitium vadunt, ne litem suam faciant: dum eunt, nulla est in angiporto amphora, quam non impleant.* Eo igitur tempore iudex, qui ad causam iudicandam non venerat in comitium, litem suam faciebat, quod est, vt opinor, mulctabatur & condemnabatur iis cuium erat negotium. In eodem titulo, l. sed esse. §. si liberis. scribit idem, *si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit*: id ego sic interpretor, certus erat Romæ hominum numerus, quibus frumentum dabatur de publico, vt è Tranquillo intelligi potest, qui ita in Iulio scribit, capite quadragesimoprimo, *atque è viginti trecentisque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit.* Iulius igitur numerum eorum, quibus frumentationis ius erat, diminuit: ex iis autem, quibus frumentariæ tesseræ erant, aliqui eas vendebant. Erant porrò tesseræ olim frustilla lignea quadrata, certa ignita & notata forma, quę dabantur iis, quibus ius petendi erat frumenti publici. Tesseram enim à verbo Græco τέσσαρα dictam esse puto. Scribit Plinius libro decimosexto, capite decimooctauo, tesseris aptissimum ligustrum. lignum enim eius molle & tractabile eis accommodatum erat. Polybius de tessera militari scribens, πλατεῖον appellat, quòd taleola esset vel tabella lata inscripta: sed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur: itaque, quanquam mutata forma & interpolata multis for tasse modis, nomen tamen retinebat. sed & eo verbo tandem figura senûm laterum censeri cœpit, quæ cubus dicitur. quin & tesseras, quas spargebant Imperatores, σφαιρία, id est, globulos vel pilulas, Dion in Nerone & in Tito appellat: vsque adeò à prima figura recesserat. Idem denique interdum σύμβολα vocat, quòd signa quædam impressa ad aliquarum rerum significationem haberent. Inueni & tesseram declarari συμβόλου σύντομον χαρακτῆρα, vt tessellatum ψηφοθέτημα, quod de pauimento accipiendum est.

Tesseræ.

CAPVT XXVII.

In Daphnide vro, mola, fragilis, verbenæ, flamma in sacris orta, bonum sit: apud Maronem eclog. 8.

MARO scribit octaua ecloga,

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

In Daphnide vro.

& Ouid. 7. Met. —*quid in hospite regia virgo Vreris?* id est, quid succensa es eius amore? vterque de industria affectauit locutionem Theocriti, ἐγὼ δ' ἐπὶ Δάφνιδι δάφναν αἴθω. quod equidem obseruatione dignum putaui.

Sparge molam, & fragiles incēde bitumine lauros,

Mola.

idem Maro è Theocrito vertit, ac molam ἄλφιτα appellauit: propriè tamen est hordeum torrefactum frictúmve. exponitur enim ab antiquo critico λευκὸν πεφρυγμένον. fragiles autē lauros credo ex eo vocauit, quod inter vrendū fragorem & crepitum edunt. nam in ea significatione fragilis interdum ponitur, vt à Lucretio lib. 9.

Fragilis.

Et fragiles sonitus chartarum commeditatur.

& nulla æquè magno sonitu res crematur ac laurus, quod & Theocritus, è quo interpretatus est Maro, dixit, χ' ὡς αὐτὰ λακεῖ μέγα καππυρίσασα. nam cùm quę franguntur, crepent, fit proinde vt & fragor interdum sit sonus, & fragilis sonans. Si quis tamē fragiles, quę facilè franguntur vel ob siccitatem, vel ob gracilitatem, esse contendat pertinaciter, potius in partes me trahet suas, quàm vapulem, præsertim cùm à Marone eodem scribatur loco,

Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.

Verbenas autem *adole pingues* Maroni nihil aliud significat, quā, adole vel frutices, vel virgas & ramos pingues, vt flammam ignemque facilè concipiāt, quales sunt pineæ, myrteæ, laureæ, oleagineæ virgæ. nam verbenæ nomen in sacris ita accipiebatur, vt nō tantum herbam significaret certam, sed omnem frondem & ramum. Deniq; antiquus criticus in suo lexico verbenam θαλλίαν interpretatur. Ibidem,

Verbenæ.

—*quæ nunc ego limine in ipso Terra tibi mando.*

hoc accipiendum esse arbitror de vestibus Daphnidis, quas venefica terrę se sub limine infodere ad Daphnin polliciendum dicit: atq; ego putarim significari limen ipsius Daphnidis, cùm & id veneficium postulet: quid enim in alio limine exuuię defossę aduersus Daphnin possent? & Theocritus cuius imitatorem Maro profitetur, idem scribit, de floribus tamen, non de vestibus, vt quidam censent, τὰ μὲν ἔργα τοῦθ' ὑπόμαξον τᾶς τήνω φλιᾶς καθυπέρτερον. Ego tamen Maronē sequor, & θρόνα vestes pictas Cypriorum lingua esse censeo.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua dum ferre moror cinis ipse, bonum sit.

Flamma in sacris orta.

sic loqui solebant, cùm bonum optabant euentum, quod & Pharmaceutria precatur. sic & Persius 4. satyr.

Ingemit, hoc bene sit: tunicatum cum sale mandens
Cæpe, & farratam pueris plaudentibus offam.

Igitur

Bonũ sit. Igitur bonum sit & bene sit, dicere solebant, secundum aliquid & prosperum optantes & ominantes. Cæterùm cùm subitò vel sponte flamma in sacris & libamẽtis exiliebat, & sursum altissimè se efferebat, felicissimum erat augurium: Maro lib.4.Georg.

Ter liquidò ardentem perfudit nectare vestam:
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Ouidius lib.10.Metam.

Flamma ter accensa est, apicemq; per aera duxit.

Cùm autem ait idem Maro,

——nihil hic nisi carmina desunt:

puto intelligi ab eo significari omnia ad magicum sacrificium parata esse, tantum cantiones ipsas & carmina magica deesse.

CAPVT XXVIII.

Quædam in Varrone emendata, cœna auium, vindex honori.

NEminem arbitror meliori fide & religione ac diligentia maiore in antiquorum scriptorum emendatione versatum esse, quàm Victorium. nam quandocunque vspiam hæret, ne antiquitati præscribat, veterẽ scripturã velut subscripta testatione repræsentat, & rem iudicio hominum relinquit: in quo ea pudoris ingenuitate est, vt de existimatione malit amittere, quàm per fucum hominibus os sublinire, & dum famę consulit, verum opprimere. Ego igitur è vestigiis illis antiquæ scripturæ quædam rimatus mihi videor, quæ non indigna censui hac charta malè conciliata. Ergo apud Varron.lib.3 de re rusti.cap.3.pro, *cùm ad Immidium hospitem*, lego *ad Numidium*. vt & lib.1. Vitruuij reor emendandum. Rursus capite 5. eiusdem libri pro, *in hoc tecto caueaq; tabulata habeant ad perticæ supplemẽtum*, lego, *in hoc tecto caulis, quæ caulis habeat tabulata, aliquod apportat supplementum*. vt enim è Græco αὐλὴ facta est caula: sic è Græco κὐλὸς, facta est caulis, qđ constum quoddam paruũ est. mouet coniecturam ita legendum vetus scriptura *canijs*, & creber error scribarũ, i in vicem l commutantium, quod haud rarò notat Victorius. Caulis autem tanquã per diminutionem caulæ elatum erit. Cap.9.pro, *potius vetulis quàm pullastris*, è veteris scripturæ, quæ pullitris habet, reliquiis mendosis & næuosis, coniicio legendum *pullinis*. nam à pullo pullinus deducitur: nosque hoc nomen in vernacula retinemus lingua. quippe pullos equinos pullinos appellamus: vt & à pullicie pullicinos apud historicos reperimus, quod & nomẽ nostra retinet lingua expressum: nã pullos gallinaceos pullicinos vocamus. Item pro *hæ nouissimæ in triclinium genanium introierunt*, coniicio scribendum *in triclinium cœnæ auium*, quod & salua boni scriptoris sententia audere possumus pudenti medius fidius mutatione & lubrico scriptorum lapsu c & g alternis plerunq; commutãtium. nam genanium & ginauium, quod in antiquis libris reperit Victorius, nugatoriæ sunt & nihili voces: sine vlla vt scindapsus & blityri significatione, neque vnquam fando auditæ. quod autẽ introductum eorum loco ganearium est, in ganeum procul à candore Varronis ablegandum est, & lautitiis tricliniorum. Cæterùm cœnam auium explico, auium missus & fercula. Item pro, *& lux pinguitudini inimica*: lego *pinguitudinis vindicta*, quod est, ea res pinguitudini officit, eamque lædit, & tanquam adimit. nam vindicta, vltio, pœnaq; est, & noxa atque detrimentum. Sic M. Actius in Trinum. Sc. Contra illicò. *vt tu honori maiorum vindex esses*, quod est, eorum honorem contaminares & violares & tolleres: quod sumptum ab his, qui quid vindicant suumque asserunt, & manum iniiciunt, proindeque alteri auferunt: nisi quis vindictam pinguitudinis pro liberatione accipiẽdum censeat, à vindicta qua serui manumittuntur, & apud Plautum, honori vindex fieres, exponat, honorem manumitteres & liberares, ne tuis tanquam addictus seruiret, & in familia esset: qui sensus in Plauto nec insulsus est, nec à significatione alienus, & fortasse verior. Legendum etiam lib.3. cap.10. suspicor, *Saliunt in aqua, ingentur in flumen aut piscinam*. Item cap.15. pro, *quibus in tenebris cùm cumulatum positum est in dolijs*, lego cùm hilar impositum est. ἱλαρ vocabulũ est Græcum, quod, vt mihi videtur, hîc operculum doliorum significat eorum in quibus glires saginantur. vetus lectio est, *cum vlar impositum est*, quæ quàm proximè ad eam quam centuriamus, accedit: vt vel sine iniuria, vel certè cum venia in hunc velut militarem manipulum adscribi possit. Non deest qui *cum molare* legat, quod ne prætereundum quidem existimaui: sed nec qui *ollare*, vt operculum ollæ. Atque hæc quidem ex antiquæ lectionis vestigiis coniecta potius q̃ affirmata censeantur.

Varro emẽdatur.

Cœnæ auium.

Vindex honori.

CAPVT XXIX.

Maro explicatur, auenæ, Delus materna, arma, annus inuersus, equina libido, nodus Gratiarum, agger tumuli.

TEmperare mihi non possum, quo minus quædam vel plumis vel subere leuiora his adiungam: sed hoc si faciam, ab huius libri instituto non recedam, sed vt de fortuna dici solet, constans in leuitate mea ero. *Dij patrij indigetes*, apud Maronem lib.1.Georg. continuata scriptura legimus: at ego eam esse arbitror interpunctione distrahendam, *Dij patrij, indigetes*: quod equidem ex meo sensu pronuntiare nõ auderem, sed locupletis auctoris fide id facere posse meritò videor. Is Symmachus est, qui in epist ad Valent. Theod & Arcad. hunc Maronis locum æmulatus sic scribit, *Ergo à dijs patrijs, à dijs indigetibus pacem rogamus*. Sunt autem dij indigetes, qui à Græcis δαίμονες vocantur: Fulgent.lib.1.Mytholog. *Dæmones dicti sunt, ideò & apud Romanos indigetes*. Æneid.4.

Maro explicatur.

——Et

Delus materna.

—Et Delum maternam inuisit Apollo,
non de nihilo dixit Maro. nam vt scribit interpres Pindari in Pythia, adulta Diana Dicten in Creta occupauit, Apolla Lyciam: Delon, in qua nati erant, matri Latonæ concesserunt. his ego meis friuolis magnum nó pono pretium, sed otium fallēs & animi molestiam ista, vt in mentem veniunt sub acumen calami subeuntia, chartæ illino. Georg. 1.

Auenæ.

Expectata seges vanis elusit auenis:
valet, vanis elusit culmis, & stipulis frugem non habentibus. Diuus enim Ambrosius sic exponit, cuius hęc sunt verba è libro de pœnitentia, *Atque vtinam hanc stipulam in messe, hoc est inanem auenam fructus mei non abijciat.* Cùm tamen ibi scribit Maro, *—& steriles dominentur auenæ:* herbam segetes necantem Symmachus intellexit, ita scribēs, *Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit.* Pro his nauci non daret suum Afranius, nec ciccum Plautus, si in sigillaribus venirent. Æneid. 5.

Arma.

Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis,
imitatione Græcorum à Marone dictum est, qui armenta velaque ὅπλα etiam vocant: Theocritus, ἀκφίτοσ', ὦ παῖδες ποιεῖσθ' ὅπλα, πλουτικὸς ὧρος.

Annus inuersus.

Quæ simul inuersum contristat aquarius annum,
vt Horat. lib. 1. satyr. 1. dixit, sic Theocritus τετραμμένω ἄαρος ἤδη. sed Horatius brumam intellexit, Theocritus ver. Aratus quoque scripsit, ἵνα φίνιται ἠελίοιο. Horatius etiam Græcorum imitatione dixit lib. 1. od. 25. de lasciua & amante, iecur vlcerosum, quòd eam partem Cupido ferire censeatur: vnde Theocritus in Hyla, χαλεπὸς γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἰμυσσεν. Sed & Seruius in lib. 1. Georg. è Varrone ita scribit, *Nam propriè rubigo est, vitium obscœnæ libidinis, quod vlcus vocatur.* Egregiè autem, vt nihil suprà, de libidine effrenata & immoderata ibidem scripsit, *—& libido*
Quæ solet matres furiare equorum.
nam libidinem equinam, furiosam & immensam & incitatissimam vocare solebant: Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

Equina libido.

Aduena quos profugus gignens, & equina libido,
Intulit Italiæ: Thuscis namq; ille puellis
Primus adhinniuit simulato numine mœchus.
Hinc elegans illa in Pisonem translatio, *sic ad illius hanc orationem adhinniuit.*
Segnesq; nodum soluere Gratiæ,
dicitur ab Horatio lib. 3. ode 21. quòd inter se semper coniunctæ & implexæ sunt. sic apud

Nodus Gratiarū.

Maronem Æneid. 8. *corripit in nodum*, est, manibus complexus constrictum tenet. sic D. Ambrosius in lib. de Virginibus scripsit, *videres piam matrem stringentem nodo manus.* Iterum, *& religiosum quem strinxerat nodum nec morte laxabat.* Seneca lib. 1. de benefic. cap. 3. de Gratiis, *quare tres Gratiæ, & quare sorores sint, & quare manibus implexis.* Iterum, *quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus?* Ego ista scio non pluris esse, quàm nænias: sed hinc aliorū merci pretium cōstabit suum. Æui maturus Aletes apud Maronem Æneid. 9. est senex. Ausonius,
Maturus æui nec rudis dijudicem.
Ambrosius de Virgin. *hæc iunioribus conuenêre annis donec mens æui matura canesceret.* solet enim pius ille scriptor libenter ex Horatio & Marone aliquid vsurpare, vnde quo sensu poeta dixerit, intelligimus. Æneid. 7. *Aggere composito tumuli,* non ab re dixit Maro: nam prisci tumulos honoratorum multum exaggerabāt, id mortuorum honori accedere existimātes, vt apud Æschylum, πολύχωστον ἂν εἶχες τάφον Διακοντίας γᾶς. Apud Græcos quoque, χῶμα, τάφου χῶμα exponitur, id est, sepulchri agger: & χυτὸν ὃ ἐστι τὸ τύμβου χωννύμενον γῆ. Hic tandem istarum huius capitis tricarum finem faciam, quas si quis ad censorem in censum deferret, censui censendo esse planè negaret.

Agger tumuli.

CAPVT XXX.

Bis per omnes, diatessaron, septem discrimina vocum, summa & ima chorda, aliquid sufferti canere, infringere digitos lyræ.

PRouerbium Græcum, quod è fidium harmonia sumptum est, δὶς διὰ πασῶν, video explicari, bis per omnia: cui ego interpretationi non possum vllo modo assentiri. puto enī esse bis per omnes, vt chordas subaudiamus. sic διὰ τεσσάρων est, per quatuor chordas, quarum tria interualla continent proportionem sesquitertiam, quæ est quatuor ad tria. tria interualla sunt, sesquioctaua, sesquioctaua, & defectio, vel vt Cicero vertit in Timæo, relicta particula, id est λεῖμμα, quę proportionem efficiunt sesquitertiam, vt docent musici: & in diatonico genere sunt, tonus scilicet, tonus & semitonium. quę tamen proportio, vt Psellus præclarè docet, non è tonis, sed è chordarum longitudine vel crassitudine sumi debet. sic diapente per quinq; chordas, quę quatuor habent interualla, proportionemq; efficiūt sesquialteram, quæ non è tonis aut sesquioctauis spatiis sumi debet, sed, vt dixi, è chordis. διὰ πασῶν per omnes, id est, per octo chordas: nam octo chordarum erat olim musica, quæ octo discrimina efficiebant vocum, & septē interualla: ac δὶς διὰ πασῶν, bis per omnes, id est, bis per octo, quod est per sedecim chordas, quę perfecta complexio est omnium concentuū, eiusq; sunt quindecim interualla. Apud Horat. systema est tetrachordum, cùm scribitur in lib. 1. sat. 3.

Bis per omnes.

Diatessaron.

— modo summa
Voce, modo hac resonās, quæ chordis quattuor ima.
ὑπάτη autem ab eo summa vocatur, νεάτη ima: ac Latinis, quàm Græcis vocibus vti maluit: etsi, quòd studium musices in Græcia florebat & eorum literis mandatum erat, obtinuerat vt omnia ferè in musica Gręcis appellarentur vocabulis. Lyra autem heptachordos erat: vnde fortasse à Marone 6. Æneid. scriptum est,

Chorda summa, ima.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.
quod tamen aliter explicat Fulgentius lib. 3. Mytholog. cuius & explicationem subiiciam, *Habet igitur musica partes septem, id est, genera, diastemata*

Septē discrimina vocum.

mata, ſyſtemata, phthongos, tonos, metabolas, & melopœias: vnde & Virgil. in 6. ait,

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Ac in lyra ſeptem intenſas fuiſſe chordas de numero ſtellarum errantium multi cenſent: ſed tamen in ea heptachordum duo tetrachorda efficit, cùm media pro indiuiſo ſit vtriuſq;. in his autem neruis vnus λιχανὸς vocatur, ab indice digito nomen adeptus, qui neruos citharæ ſollicitat. Ex heptachordo tamē lyra à Mercurio inuenta, tandem octachordos eſt facta à Pythagora, vt multi auctores ſunt, quorū iſta fide ſcribimus. itaque ſi quis fideiuſſorem deſiderat, illi fide ſua eſſe iubebunt.

Aliquid ſufferti canere.

Aliquid ſufferti canere apud Tranquillum in Nerone, capite 20. à muſica ſumptum eſt. in ea enim ſoni quidam dicuntur ἄπυκνοι, alij πυκνοί: eorumque alij βαρύπυκνοι, alij μεσόπυκνοι, alij ὀξύπυκνοι. ſuffertū enim, eſt ſubdenſum, & tanquam ὑπόπυκνον, vt alio me loco recordor dixiſſe: ſed vt eandem fabulam reponere licebat olim Liberalibus, & poetæ argumenta ab aliis iam poetis carmine comprehenſa tractabant, quid vetat idem me interdum dicere, & idem aliis rationibus & auctoritatibus confirmare?

Chromatica modulatio.

Cùm autem genus quoddam modulationis appelletur chromaticum, quæſitum eſt à pleriſque, vnde ei nomē iſtud ſit poſitum? quid enim coloribus cum muſica? ſed ita ſe res habet: quemadmodum inter nigrū & candidum interiecti ſunt alij colores medij: ita quoque hoc genus inter diatonicum & enharmonium eſſe videtur interpoſitum. nonnulli vt fuſcum inter album & nigrum poſitum eſſe, ſic chromaticum inter illa duo genera cenſent: ſic enim ſæpe vocabula ab alicuius rei ſimilitudine aſciſcuntur & tranſlatitia imponuntur, non è proprietate naturæ ipſorum quæſito nomine. Adde quod & colores, id eſt χρόαι, etiam à muſicis in cantibus ponuntur, vt non tantùm vna in re coloris nomine ſint vſi mutuato. Apud Horatium lib. 1. ode 15.

Imbelli cithara carmina diuides.

muſico hîc dictum nō eſt vocabulo diuidere, vt reor, ſed tranſlato: quia qui canunt percurrendo chordas & pſallendo, etſi velut per eas partiuntur carmen, tamen id potius audientibus diuidunt, vt antè diximus. at vero muſico, vt credo, verbo in Achilleide, infringere digitos lyræ dixit Papinius, pro digitos flexibiles & faciles docileſq; modorū lyræ reddere.

Infringere digitos lyræ.

CAPVT XXXII.

Dimachæ, ceſtri, ſicilæ & ſicila, camaræ, cydali, cydari, Gellius emendatus.

VT architectus dicitur, ſic obſeruaui veteres architectonem dixiſſe: quod ne quis vitioſum exiſtimaret, annotandū putaui. ſcio enim multos ſuſpicaturos eſſe propter Græcorum conſuetudinem, loca illa interpolanda eſſe, cùm Græci architectona appellare ſoleant, non Latini. ſed eam librorum conſtantiam falſi inſimulare nec poſſim, nec velim: Varro apud Nonium, *harū ædium ſumma atria conſutabant architectones.* Plautus in Moſtellaria, Sc. Melius hoc. vt in veteri exemplari reperi,

Nam ſibi laudaſſe haſce ait architectonem.

Neque verò nouum aut inſolens Latinis ab vſitatis linguæ ſuæ verbis diſcedere, ſed & Græcis vti, & ea ſæpenumero interpolare. ſic γρύπας gryphes, atq; adeò picos magis immutato verbo, Nilum Melonem, Atlantē Telamonem dixerunt. ſexcenta ſunt eiuſdem generis quæ memorari poſſunt, in quibus Latini non nihil à Græca formula receſſerūt, & nonnihil voces luxarunt. veruntamen non putem tantum eos ſibi permiſiſſe, vt dimichas pro dimachis dicerent, quæ vox turpiter deformata eſt in hiſtoriis Q. Curtij Ruffi.

Dimachę

ſic autem vocabantur milites duplici genere pugnę habiles, vt & ex equo & pedibus pugnare poſſent. ex eo enim nomen inuenêre. hi enim & ἄμιπποι vocabantur. ſic enim de iis grammatici Græci ſcribunt Διμάχαι οἱ λεγόμενοι ἄμιπποι, οἵτινες ὅτε μὲν πεζῇ, ὅτε δὲ ἐφ' ἵππων μάχονται. Nec in Gellio lib. 10. cap. 25. rectè legitur ruminiſtor, cùm emendandum cenſeam runæ ceſtri.

Ceſtri.

ceſtrus enim Græcis verutū ſignificat, cuius teli etiam apud Liuium libro 42. mentio eſt. Sic in eodem Gellij capite legendum cenſeo meſancyla: ſic enim à Græcis iacula vocantur, ex eo appellata quòd in medio haſtili amentum habeant, quod verbum etiam in Pompeio deprauatum eſt, in eo enim meſancilum legitur, interpretaturque genus teli miſſilis. In eodem Gellio *ſibynæ* lego, non *ſcibones*: genus enim haſtæ eſt Græcis. eo verbo vſus erat Ennius apud Feſtum lib. 17.

Illyrij reſtant ſicis ſibyniſq; fodentes.

Sunt & ſicilices apud eundem haſtę habentes ſpicula lata: Feſtus hunc Ennij verſum affert,

Incedit miles vulgo ſicilicibus latis.

Sicila. Sicilæ.

in antiquo lexico ſicila exponitur σμίλη, ἀρβύλιον, σμίλη χαρτοτόμος: ſicilū ξυρὸν σκυτέως: quę ego adſcripſi ob affinitatem vocis. Sed & eodem Gellij loco pro climaculis lego clunacula. clunaculum autem, vt inquit Pompeius, culter ſanguinarius vocabatur, vel quòd eo clunes hoſtiarum diuiderent, vel quòd ad clunes penderet. in eo malè clunadum legitur pro clunaculo.

Gellius emendatur.

Et quoniam hunc Gellij locum attigi, accedet huic loco quædam indebita penſio de nominibus nauium, quæ in eo corrupta cenſeam: quanquam perquàm vellem ſubſidio eſſent antiqua exemplaria, in quorum inopia, quid mihi aliud relinquitur, quàm coniectura exilis & lubrica? hęc igitur quæ dicam, pro certis non affirmabo, ſed vatum ſimilis hariolabor. pro renunculis legerē libentiſsimè lenunculi. Cercuri naues ſunt, quæ nomen habuerunt à Corcyrenſibus, vt grammatici Græci ſuſpicantur. ſed &, *quas Græci vocant* πρίπλους, putauerim legendum, non ἱστόπους. moxque, *vel* ἐπακτρίδας, rurſum *horiolæ, ſtlatæ.* de catis enim nihil quicquā vnquam legi: erat autem ſtlata nauis piratica.

Stlata.

Caper de Orthographia, *ſtlataris ſine c litera ſcri-*

bendum

bendum est, à stlata rate piratica. in antiquo lexico scriptum extat, Stlata, πειρατικοῦ σκάφους εἶδος. hinc fortasse stlataria purpura dicitur à Iuuenale, hoc versu,

Spondet enim tyrio stlataria purpura filo.

purpurea vestis, velut piratica & latrocinans, cuius splendore spoliantur & falluntur venditores, diuitem censentes, qui eam gestat: vel potius fallax & deceptrix, & irridens exponetur, quòd eo vestimento homines decipiantur. stlatarius enim in antiquo lexico exponitur ἐργόμενος. In mareplacidis animi pendeo, parumque abest, quin putem Salustium à Gellio malè intellectum. videtur enim Salustius dicere cohortem, quæ fasello vehebatur, à prædonibus, cùm mare placidum esset, exceptam fuisse: Gellius intellexisse videtur mareplacidam à prædonibus circumuentam fuisse. Salustij verba sunt apud Non. è l.3. historiarum, *& fortè in nauigando cohors vna grandi fasello vecta à cæteris deerrauit, mariq; placido à duobus prædonum myoparonibus circumuenta.* legisse videtur in Salustio Gellius *mareq; placida.* Sed nimirum ipse calumnior, & librariorum errorem Gellio adscribo, in quo cùm scribatur, *Caupulica, mareplacidæ, cidarum,* emendandum existimo, *cydali, camaræ, phylacides, cydari.* Cydali & cydari nauium nomina extant apud Pollucem: Camaræ apud Arrianum & Strabonem: phylacides cõmenti sunt mei & inuenti, à custodia naualis exercitus. Sed *nuctutiæ, mœdie,* mediæ & intempestæ noctis tenebras exuperant. pro his *acatia, hemioliæ* legendum puto, quæ nauium genera Græcis sunt notissima, & veterem scripturam quàm proximè ad emendationem meam accedere audio. geseoretæ in vitio quoque sunt: gestoriæ lego: vt enim à Plauto in Mercat. sc. 1. dicitur nauis geraria: gestoria quoque à gerendo nomen habebit, vt vectoria à vehendo.

Cydali. Cydari. Camaræ.

LIBRI DECIMINONI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVS.

CAPVT I.

Nebulas Helicone legere, nimbatus, candidus vmbo, nubigeri clypei, aceto lotus, Varro, vidulus, & alia explicata in Persio sat. 5.

IN satyris Persij multis sanè locis ab interpretibus dissentio, quos omnes nunc commemorare non est huius operę quæ defunctoria est, sed interpretationis iustæ. ex vna tantũ satyra quinta quosdam excerpam, quibus confido me planum esse facturum, meritò me in alia omnia, vt in senatu olim fieri solebat, discedere.

Grande locuturi nebulas Helicone legunto,

Nebulas Helicone legere.

inquit Persius. hîc nebulas interpretes musas intelligunt, qua interpretationis licentia recepta, nihil erit quod non facilè expediamus, cùm omnia quiduis significatura sint: ego potius nugas & inania & nugacia poetarum figmenta fumis & nebulis similia acceperim, quæ omnia eis in Helicone, quod musarum domicilium est, nasci videntur, quòd Heliconem & musas Heliconis incolas, sæpe in suis poematis appellare, præsertim in principio soleant. nebulæ enim in his rebus poni solẽt, vnde & nebulones dicti. sed & nebulam pro re nihili Plautus dixit in Pœnulo, Sc. Negotij sibi qui.

Cuius ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam.

sed & nimbum eodẽ modo pro re friuola & nugatoria posuisse videntur veteres: vt proinde nimbatam dixerit Plautus vilem & contemnendam. *Quam magis,* inquit ibid. *aspecto, tam magis est nimbata & nugæ meræ.* Non tamen me fallit hîc ab Isidoro libro decimonono, capite 30. nimbum explicari fasciolam transuersam ex auro assutam linteo, quod est in fronte fœminarum. Simili errore,

Nimbatus.

—dare pondus idonea fumo,

exponunt, quæ sit digna incendio, cùm paginam & carmen dicat, quo fumus resque leues & nugatoriæ verbis amplis & rumentibus dignitatem & pondus assequuntur, id

est carmen graue magnique ponderis de re leui. Ait satyra 5. Persius,

—totaq; impunè Suburra
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Cādidus umbo. hìc vmbonem accipiunt, sanè inuitâ Minerua, togam virilem, quo freti nescio: equidem in poeta eam figuram nō feram, vt vmbonem pro toga dicat: ego sensum esse puto, posteaquam vestem sumpsi virilem, & ætatem militarem attigi. qui enim prætextam posuerant, ætatis militaris censebātur: primis autem stipendijs clypeum gerebāt sine omni argumento & insigni candidum, velut è Virgiliano versu 9. Æn. notum est,

Ense leuis nudo parmaq; inglorius alba.

Nubigeri clypei. eos clypeos appellat nubigeros Papinius 5. siluarum,

Quis tibi tum tenero permisit plaudere collo
Nubigeros clypeos, intactaq; cædibus arma?

Toga autē virilis toga libera dicebatur, eamque adepti remotis magistris liberius viuebant: Papinius ibidem,

Quem non corrumpit pubes effrena, nouæq;
Libertas properata togæ? Persius ibidē,
Hic campo indulget,

cùm dixit, perspicuè de ludo, & exercitatione campestri intellexit. *hunc alea decoquit* cùm dicit, alium intelligit alea exhauriri & facultates amittere. *Ille*, inquit, *in Venerem est putris*, id est, ille in Venerē solutus est & promptissimus: ducta, vt antè dixi, translatione à putri terra. Crassi dies. Crassos autem mox dies dicit, eos qui clara liquidaq; luce carent, crassumque & concretum habēt cælum: inde enim ducta est translatio. illi, inquit, qui sic vitam egēre, vbi luxu & nequitia morbos & podagram aut chiragram contraxerunt, grauissimè ferunt se eam vitæ sectam secutos, quę tota diei nubilo & caliginoso, aut luci paludum nebulis & caliginibus offusæ ac tristi similis sit, nec ad veram & illustrem vitam aspirauisse, quam conciliat philosophia, quæ discussis tenebris stultitiæ, sapientiæ lumen ostendit, & nos ab errore in viam reducit. Itaque serò ingemiscunt sibi, id est à se, viam veram, quam ostendit philosophia, esse relictam. Cæterùm Dama nomen seruile est per diminutionem ex Demetrio, vt Menas ex Metrodoro. Is seruus, vbi circumactus fuerit vindictaque manumissus, liber & ciuis habebitur: quod his argumentis probat Persius. nam sponsor esse poterit, iudex, testis, signator. Lotus aceto. Cur obsecro te, dicit aurem Stoici acri aceto lotā? nempe quòd eius auris exercita est in dialecticis conclusionibus, cuius artis acri disciplina & acuta instructus, non fallitur captiosis ratiocinationibus: sed eas statim acris eius & acuta auris percipit. nam acetum pro acumine & prudentia poni non est nouū nec inusitatum: Plautus in Bacchid. Sc. Nunc experiar.

Nunc experiar sitne aceto tibi cor acre in pectore.

& in Pseud. Sc. Dulcia atque. *Ecquid habet is homo aceti in pectore? Ch. atq; acidissimi.*

Subijcit Persius,

Non prætoris erat stultis dare tenuia rerum
Officia, atque vsum rapidæ permittere vitæ.

id hoc sensu accipio, Solus sapiens liber est, sapientis autem proprium est vita rectè vti & officijs optimè fungi, quarum rerum scientiam complectitur. eam autem scientiam tradere non potest prætor: proinde ne libertatem quidem. facilius enim prætor consequeretur, vt prægrandes isti militum calones, qui musicam nunquam didicēre, rectè sambuca, quam vulgo in Gallia harpam appellamus, vterentur. vt enim illi, quia scientia modorum & cantuum carent, sambuca canere non possunt: sic qui scientiam vitæ non sunt adepti, officia vitæ non possunt rectè obire, quare nec liberi esse. Cùm scribit,

Nil tibi concessit ratio, digitum exere, peccas:

Stoicorum sermone est vsus, qui ne digitum quidem exeri, vt oportet, à stultis existimant: Plutarchus, ἐγὼν γὰρ κατὰ τὰς ἀρετὰς ὄντων, οἰκεῖα ἐστι τὰ προσηχθέντα καὶ τούτων, οἷον ἀνδρείως τὸν δάκτυλον ἐκτεῖναι. digitum autem, verbi gratia, is interdum viriliter exerit & fortiter, qui alteri denuntiat terrorem, vel se nihil timere digito exerto ostendit. Cùm scribit, *I puer & strigiles*, ostendit magis esse seruum, qui libidini paret & perturbationi, quàm qui dominum habet & seruitutem seruit. nam si dominus tibi imperarit aliquid, si tamen cessator & nugator es, te imperium herile nihil impellet: at si intus dominæ sunt perturbationes, æquè nos plectunt, ac serui cessatores à domino verberantur. Vetus autem interpres, *varo regustatum*, perspicuè legit, vbi vare excusum vulgo habemus: ac varones seruos militum interpretatur, qui vtique, vt ait, stultissimi sunt. hoc ego eo libentius adscripsi, quòd eius auctoritate munitius & firmius intelligam esse, quod suprà constituere tentaui, varronem potius, quàm baronem dicendum esse. puto tamen varonem rusticum & stultum significare, à varis vel varris ducto nomine: sic tardi & stolidi parumque ingeniosi, stipites & caudices vocantur. sententia est huius loci, Stultus eris si iusiurandum colas, & nisi vel periurio rē queras, vix sal tibi quem delingas suppetet: ac salinum tibi propter salis inopiam, vt micas & reliquias quasdam eius salini conchæ tenaciter inhærentes reuellas, erit penè digitis terebrandum.

Iam pueris, pellē succinctus & œnophorū aptas,

id est, iam te accingis ad nauigandum, & accommodas sarcinas pueris, vidulum scorteū & œnophorum. sic se comparare solebāt, qui aliquo proficiscebātur: Plaut. in Epidico, sc. 1.

Nisi si in vidulo, aut in mellina attulisti: Vidulus.

qđ est, Nisi si in scortea eū habes mantica, aut in œnophoro vel lagena mellinę. est autē mellina potio confecta adiecto melle. scio videri maximæ doctrinæ viris hìc à Plauto significari melis pellem, quibus nondum assentior.

—calido, inquit, *sub pectore mascula bilis*
Intumuit,

Intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ.
id eſt, Tu qui nauigare paras, mera bile atra percitus inſanis & furis, nec vrna cicutæ inſaniæ tuę feruorem extingueret, tantus eſt. —*tibi*, inquit, *torta cannabe fulto Cœna ſit in trãſtro?* quod eſt, vſqueadeóne inſanis, vt tibi cannabinis rudentibus ſedem fulcire velis cœnanti in tranſtro vice menſæ, & velis ſedentem te ſuſtineri funibus, & duros rudentes tibi ſedile eſſe, qui in elegantibus & mollibus lectis diſcumbere ſolitus ſis? Ergo *fulto* non ad tranſtrum, ſed ad hominem referendum eſt. nam fultum id quod expreſsi ſignificat, vel auctore Plauto in Sticho, Sc. Qui manet.

Mane puluinum. A. bene procuras, ſatis ſic fultum eſt mihi.

Propertius lib. 3. eleg. 7.

Et fultum pluma verſicolore caput.

Si tamen quis ad tranſtrum referat, non valde diſſentiam. *Quincunce modeſto*, cùm ait Perſius, ſignificat ei ſatius fore quincunciali vſura mediocriq; & infra ſemiſſem fœnore pecuniam occupare, quàm ſtudio maioris quæſtus magnos labores & periculoſam nauigationem ſubire. *Noſtrum eſt Quod viuis*, cùm ait, perinde eſt ac ſi diceret, Ego tibi vitæ ſalutisque auctor ſum, & abſque me foret, lubricæ præcipitisque vitæ rationes amplexus, aut duritiam aut parſimoniam ſecutus fato raptus eſſes: at impulſu ſuaſuque meo tibi genioque tuo indulſiſti. *Hoc quod loquor inde eſt*, id eſt, Inde proficiſcitur mea oratio, vt oſtendam tibi breuem eſſe vitam nec gaudia differenda, ſed primo quoque tempore occupanda. Deos autem depellentes mihi appellaſſe videtur, qui mala depellunt, quos Græci ἀποτροπαίους & ἀλεξικάκους vocant, Latini etiam auerruncos, vt iam diximus.

Solea rubra.

—ſolea puer obiurgabere rubra,

cùm dicit, intelligit eum vapulaturum ſandalio meretriculæ. tale eſt illud Terentianum in Eunuch. act. 5. ſc. 8.

Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput.

Apricos autē ſenes fortaſſe dicit apricatione gaudentes: ſunt qui intelligunt pauperes, qui cùm vnde focū calfaciant nō habeant, apricari ſolent, quod à Diogene ſactū legimus: & ſanè largitio illa fricti ciceris illi hominū ordini magis conuenit. Qui ſunt dij inflantes corpora? Iſis, verbi gratia, & Serapis: erat enim opinio ab illis dijs morbos immitti. proinde ſcriptum eſt in epigrammatis Græcis,

Ἐνθάδε παιδεύουσιν, ὅσοις κεχόλωτο σάραπις. Rurſum.
Ἤν τιν' ἔχῃς ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
Τὴν ἶσιν τούτῳ, μηδὲ τὸν ἀμφικράτη,
Μηδ' ὅτις τυφλοὺς ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ σίμωνα.

Hęc ego properanter & curſim & ſtrictim attigi, in quib. vel errãt vel conniuẽt interpretes.

CAPVT II.

Samothracius annulus, thynicus, æſtiuum aurum, aurum ſemeſtre.

LVCRETIVS libro 6. de magnete diſſerens ferrum alliciente,

Exultare, inquit, *etiam Samothracia ferrea vidi.*

Samothracius annulus.

Quęſitum eſt à grammaticis, quæ ſint eo loco ſamothracia? eorum enim cenſeo eijciendam ſententiam, qui de ferreis deorum Samothracū ſimulacris interpretantur. Ego ſamothracia ferrea, annulos ferreos dici intelligo: id quamobrem, afferre poſſum. in Samothrace, dicit Plinius genus quoddam annuli inuentum, quo ferrum cingebatur auro, vt ferrum loco gemmæ eſſet: ſed & è mero auro ibi fabricatum eſſe: Lucretius etiam è mero ferro. Plinij verba ſunt libro 33. capite 1. *necnon & ſeruitia iam ferrum auro cingunt: alia per ſeſe mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id inſtitutum eſſe declarat*. Iſidorus lib. 19. cap 13. de annulis, *ſamothracius aureus eſt quidem, ſed capitulo ferreo, à loco ita vocatus.* qui & annulū è mero auro thynicum vocat: *Thynicus*, inquit, *purus eſt, primùm in Bithynia fabricatus*: affertque molles Męcenatis verſiculos de morte Horatij Flacci, vt id probet,

Thynicus.

Lugent te mea vita, te ſmaragdus,
Beryllus quoque Flacce: nec nitentes,
Nunc per candida margarita quæro,
Nec quos thynica lima perpoliuit,
Annellos, nec Iaſpios lapillos.

Hîc ego non omittam, veterum quibuſdam, qui lautiores & elegantiores erant (tãtus eorum luxus fuit) annulos duorum generū fuiſſe, æſtiuos & hibernos: ac hibernos putem fuiſſe maioris ponderis: æſtiuos autem leuiores: Iuuenalis ſat. 1.

Ventilet æſtiuum digitis ſudantibus aurum:
Nec ſufferre queat maioris pondera formæ.

Aeſtiuū aurum.

proinde ſcripſit ſatyra ſeptima,

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Semeſtre aurum.

Annuli enim æſtiui & hiberni ſemeſtres ſunt. Paris, inquit, hiſtrio, qui multis militię honorem largitur, vatibus dat annulos aureos, eoſque locupletat.

CAPVT III.

Locus Ciceronis pro Sextio, calatis granis.

FACINVS audaciſsimum aggredior, hominiſque deſperati, & ad omnem audaciam proiecti, qui quidem vlcus Ciceronis planè mortiferum ſine veterum librorum ope attingere audeam atque curare coner ſed audaciæ meæ veniam datum iri ſpero, præſertim cùm non propoſito nocendi, ſed adoleſcentium ſtudia iuuandi tam ancipitem locum tentatura ſit. Verba ſunt Ciceronis pro Sextio, *Alter verò non ille Seranus ab aratro, ſed ex deſerto gaui Oleli horreo calatis granis in Calatinos ac Lælios inſitus, ſubitò nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabula ſuſtulit*. hęc ego à Cicerone dici interpretor de Sex. Atilio Serrano, qui in tribunatu reſtitutionem Ciceronis interceſsione

Ciceronis locus emendatur.

impedierat, vt & Quintius Numerius tribunus alter. hûc Serranũ se in Atiliorum Calatinorum familiam dicit adoptasse. Itaq; videte quo prolabar, ferè putem legendum esse, *ex deserto Gauio Atilij horreo calatis granis*. nõ enim perspicere possum quid hic illud Oleli valeat, nõ magis, inquam, quàm cùm dicit, *in Calatinos ac Lælios insitus*. insiciuũ enim vult significare non Lælium sed Atilium esse: vt hîc quoque *in Calatinos Atilios* pari vecordia legendum esse contendam. Sed operæpretium absoluisse non videbor, nisi cur calatis granis dicat, explicaro. de quo sic statuo, Atilium istum Gauianum ex ignobili desertoq; vico, in quo Atilij horreum esset, calasse grana, quod est conuocasse & collegisse, vt frugum furtum ei obijciat, vt messori. sine piaculo videor commemorare posse, me aliquando existimasse hîc legi debere calatis Gauijs, vt eum illius vici calatorem & viatorem fuisse intelligeremus. sed planè quia & horrei mentio est, & quia translatio non intoleranda est, vt calari grana dicantur pro colligi (nam qui populum calabat, id est vocabat, in vnum colligebat) *granis* verius & commodius censeo. Sed parum hoc procudam caput propinqui loci emendatione, in quo legitur, *& cùm ad fratris salutem à Populo Romano deprecandamq; venisset*. lego, deprecandũ conuenisset. Quid est in ea oratione paulò post, *cædem maximam facias? forum purges?* an quod cæde tanta facta spongijs sanguinem effinxit? & non putem. an quod cæde forum vacuum & vastum reddiderit? id probabilius est. sic videtur purgare vsurpatum esse à Varrone apud Non. *purgatum scito: quoniam videbis Romæ in foro ante lenienas pueros pila expulsim ludẽtes*. nam vt opinor, dicit nullam esse in foro hominum frequentiam: alioqui pila pueri ante lenienas fori non luderent. In eadem oratione, *soluit subitò lege curiata consul* legendum existimo, cùm reperiam in antiquo codice *legum curia*. Illud autem, *puteali & fœneratorũ gregibus inflatus*, meo iudicio valet, quodam putealis & æris alieni procella iactatus, & eius flatu impulsus: sed &, *ad columnam adhæresceret*, cùm ait, columnam Meniam intelligit, ad quam ius dicebatur, vt ex oratione pro Cluentio & locis alijs intelligi potest. id etiam ad columnam regiam, quæ est in freto Siculo, referri potest per dilogiã iocularem. Mox etiam, *imaginis ornandæ*, lego: non vt editur, formãdæ: nam imaginibus honores & magistratus subscribebantur, ijsque titulis ornabantur. Reperi & in vetere libro, *vt illo supercilio mantuus ille tanquam niti videretur*: quam ego scripturam supprimere non sum ausus, etsi vitiosam corruptamq; intelligo. quid si *mortuus* scribere voluit librarius? immo verò quid si *mancus*? nos id in medio cuiusque existimationi iudicioque relinquimus.

Calatis granis.

Purgare.

CAPVT IIII.

Pedes, pedem facere, vterque pes, prolatus pes, versoria, propter, mataxa.

HABENT artes omnes sua quædã propriaq; verba alijs nõ vsitata nec nota: sed & loquendi genera: ne longè abeas, quàm in nauigandi arte multa sunt nobis, qui mediterranei sumus, non intellecta. ex his pauca quędam excerpsi, reliqua aliorum studio & diligentiæ relinquo. nec si pauca referam, de me velim quis malè existimet. hæc enim scriptio extemporalis penè operæ est, & quicquid in buccam, vt dicitur, venit, in numerum adscribitur: si nihil in mentem venit, libros non circunspicimus, nec per auctores circunferimur, sed caput includimus. Pes in naui, ima pars est veli, id est imus angulus: alij funẽ accipiũt, quo velum tenditur. inde facere pedem, pro vela tendere, dixit Maro, qua forma vela facere dicimus, 5. Æn. *Vnà omnes fecere pedẽ*. Duo autẽ pedes sunt, dexter & sinister: Catullus epi. 4.

Pes. Facere pedem.

—siue vtrunque Iupiter
Simul secundus incidisset in pedem.

Vterque pes. Pedem proferre.

Sed & proferre pedem, est funibus &, vt Seruius loquitur, podijs, imum veli minus adducere, sed laxius esse sinere, & longius producere: nam pede velum tenditur: aut potius vtranque partem veli æquatam non pati esse, quod fit altero fune reducto, altero producto: atque ita obligantur veli sinus: Cæcilius, *Venerio cursu veni prolato pede vsq; ad saphonẽ*. Plinius l. 2. c. 47. *ijsdem autem ventis in contrariũ nauigatur, prolatis pedibus, vt noctu plerunq; aduersa vela concurrant*. nã prolato fune, & sinu veli obliquato, sic colligitur ventus, vt aduersæ naues eodem vento inflatæ possint concurrere. Obliquare sinus dixit Maro, pro obliqua vela tendere, vt & ventus colligatur non secundus, & ne de recto auferretur cursu nauis venti impotentia. Versoria est apud comicum Plautũ funis, quo vertitur velum. nam eos ferre nõ possum, qui recentẽ illam pyxideculam nauiculatoriã atauorum memoria inuẽtam explicant. verba sunt Plauti in Mercatore Sc. Diuôm atque hominum.

Versoria.

Hic ventus nunc secundus est cape modo versoriã.

Et in Trinummo, Sc. Stasime fac te.

Cape versoriam, recipe te ad herum.

Meam confirmat sententiam, quòd ab eodem scriptum est in Epidico, Sc. Heus adolescens.

Vtcunq; in alto ventus est Epidice, ex imo velũ vertitur.

Propedẽ funem ait Isidorus li. 19. c. 4. quo pes, id est imum veli tenditur: profertque Turpilij testimonium,

Quasi cùm ventus fert nauem in mare secundus,
Si quis propedem misit in veli sinistrum.

Anguina ad malum antemna constringitur, inquit Isidorus. Cinna,

Atq; anguina regit stabilem fortißima cursum.

Catapiraten videtur vocasse Lucilius apud Fest. li. 17. quam καταπειρατηρίαν Grȩci vocãt, perpendiculum plumbeum funiculo aptum ad explorandam & tentãdam altitudinẽ maris.

Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum,
Plumbi pauxillum rudus liniq; mataxam.

est autẽ mataxa hîc funiculus. in antiquo lexico exponitur σειρά. sed catapiraten & anguinã

ante

antè declarauimus. Flectere promuntorium etiam nauigationis verbum est, quod significat ad promuntorium flectere cursum & circum nauigare: diciturque eodem modo *κάμπτειν ἄκρον* à Græcis: Cicero ad Atticum li.5.epi.9. *sed Leucaten flectere molestum videbatur.* & 2.de Diuin. *qui nauigant, in flectendis promuntorijs ventorum mutationes maximas sæpe sentiunt.* Nos hæc quoque recordamur antè explicasse. Verùm hæc satis sint, cùm ad gustum potius, quàm ad satietatem præbere velimus.

CAPVT V.

Alligatus, Cicero & Manilius emendati.

ELEMENTI vnius mutatio ita verborũ sensum nouat, vt aliam plerunque sententiam efficiat, loco tamen & causæ non consentaneam: & cùm integra verba reperiamus, sententiam tamen corrumpentia, incauti in errorem auferimur, de quo non suspicamur, integritate verborum, quam sinceram credimus, delusi. Eam de me coniecturam facio, qui mihi ineptos sensus finxi sæpenumero, dum bonæ fidei scripturam esse reor, & eius fiducia inductus insulsas sententias comminiscor. Sed operæ pretium fuerit eius rei exempla duo in vno eodemque verbo proferre: Cicero pro Cluentio, *in quo inter allegatos Oppianici nomen primum esse constabat.* quem non incautum anguis iste in herba fallat? me quidem sæpe fefellit, sed è larebra eruetur: legendum enim censeo, inter alligatos, id est, crimini obnoxios, criminis affines. quidni enim hanc in sententiã alligatus dicatur? cùm apud Terentium in Eunuch. act.4. sc.7. legamus, alligare se furti. Cicero ad Q. fratrẽ lib.2.epist.3. *sed idem Nerius index edidit ad alligatos Cn. Lentulum Vacciam & C. Cornelium:* legendum existimo *edidit alligatos*, nisi quis adalligatos vno verbo scribendum censeat, quod & mihi magis probatur, cùm Plinius adalligare vsurpet lib.17.c.23. Cuipiam tamen melior Isidori sententia videbitur, alligatos ita lib.5.c.23. explicantis, *Testes sunt à quibus quæritur veritas in iudicio: quos quisque ante iudicium sibi placitis alligat, ne cui sit postea liberum, aut dissimulare, aut subtrahere se: & alligati appellantur.* Tertium addam locum, in quo literæ deprauatio sensui non officit illa quidem, sed historiæ. scribit in Topicis Cicero, *multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, vt Staterio nuper accidit, qui ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis in iudiciumq; prolatis, rei capitalis iure damnatus est.* Stalenus eo loco legi debet, velut ex oratione pro Cluentio patet, vbi scribitur, *Noctu Stalenus accersitus ab Oppianico venit. iam cætera nota sunt omnibus: vt cum illo Oppianicus egerit de pecunia: vt ille se redditurum dixerit: vt eorum sermonem omnem audierint viri boni, qui tum consultò probè in cubiculo fuissent: vt res patefacta atque in forum prolata, & pecunia omnis à Staleno extorta atq; erepta sit.* Equidem

Cicero emẽdatur.

Alligati.

hîc etiam plus persoluam quàm promiseram, nec sinam indignè acceptum miserisque modis elegantem poetam Manilium aliquot in locis ob literulam vnam, vt cùm in eo scribitur lib.7.cap.6.

Manilius emendatur.

Sic tibi per binas vertex à vertice partes.

Iterum,

Et per quinque notant signantes tempora fines.

vtrobique enim *ter* scribẽdum est. nam sex interualla sunt à vertice ad verticem: vnum à septentrione ad circulum septentrionalem: alterum ad reuersionem æstiuam: tertium ad æquinoctialem circulum: & totidem ab æquinoctiali ad verticem contrarium. Spatium autem à polo ad æquinoctialem, vt supputat, quindecim est partium. In eodem quoque poeta cùm libro primo capite quarto scribitur,

Maioremq; Helice maior decircinat arctum.

sine controuersia *arcum* legendum est. Hæc ego exempla posui, vt animaduersionem iuuentutis excitarem in euoluendis scriptoribus, vt mendas eiusmodi, quæ non attendentibus sic obrepere possunt, obseruarent, quas quantopere cauere debeant, quæ posui documento eis esse debent.

CAPVT VI.

Centesima apud Catonem, Iris prima, oleum Romanicum præconium, semuncia, nux calua.

CATO capite 146. de oleæ pendentis lege scribit, *qui oleam emerit amplius quàm quanti emerit, omnis pecuniæ centesima accedit:* quæstionis est, quæ sit ista centesima: an centesima est rerum venalium? & non putem. an centesimæ accessio, quam in redigenda pecunia coactores exigunt? id omnino verius. Cicero pro Rabirio, *vtrum accessionem decimæ, vt facere nostri coactores solent centesima, an decessionem de summa fecerit?* Meminit mox Cato Romanici olei & viridis, quorum quod tandem discrimen est? ego Romanicum interpretor populare & vulgare oleum, quod commune dicitur, quale Romæ locis vicinis fiebat: id fiebat è bacca caduca, quæ matura erat: viride, quod multo melius, è bacca fiebat viridi, nondumque matura, quæ ex arbore stringebatur & legebatur. Præcipit modio oleario mensum dari, vnguinis quoque pondo decem ponderibus modijsque domini dari cauet, quibus inunguntur modij & pondera. Iri primæ dari etiam cauet corulas duas, vt vasa olearia iridis primæ notæ odore imbuta odoratius & melius oleum reddant. *Dies argento ex Calend. Nouemb. mensium decem.* coactor non ante decimum à calend. Nouemb. mensem rediget pecuniam, nisi quod præconium præsens est non in diem, sestertium nummûm quinquaginta. itaque hîc præconium merces est præconis, qui auctionem oleæ fecit. sed & qui vendit, olei viridis

Cẽtesima.

Oleum Romanicum.

Iris prima.

Præconiũ.

& Romani certum modium sibi recipit: sed & oleæ strictæ & caducæ modios aliquot. Et quoniam hæc è Catone enucleamus, hîc non omittã annotare, me per tenebras velut palpantem, semunciam superioribus libris, quid apud eum sit, explicare conatũ esse. nùnc meę coniecturæ subscribere antiquũ lexicõ incredibiliter gaudeo, in quo semuncia explanatur, κανθήλιον, id est clitellulæ. In eodem lexico vetere si ei fides habẽda est (eius enim hîc potius scripturam, quàm sententiã nostram proferimus) nux calua, etsi hoc aliquãto alienius est, nux est auellana, vel põtica. in eo enim sic scribitur, Caluæ, ποντικὰ πεφρυγμένα. Hæc mihi dictabam, cùm in horum verborum enodatione aliquandiu hæsissem.

Semuncia · *Nux calua.*

CAPVT VII.

Trapetum Catonis, orbis, miliarium.

Trapetũ Catonis.

TRAPETVM quo oleæ teruntur, ita accommodari præcipit Cato cap. 22. vt statuatur ad libellam æquatũ, ne quid fastigij, ne quid deuexi habeat: sed vt æquato situ & planicie perlibrata positum sit: id enim, librare cùm dicit, intelligit. ab labris digitum minimum orbem abesse vult: orbis autẽ mola est olearia, qua in trapeto olea teritur, qui ita in trapetum cauũ conuenire debet, vt labra trapeti eum non tangant nec terant, sed ab eis digitum minimum vndique absit. *Ab solo mortarij, orbes cauere oportet mortarium ne terant*: vt diximus, ab labris orbes abesse debere mortarij & trapeti: item abesse à fundo & solo eos oportet, ne terant eius fundum. *Inter orbem & miliarium, vnum digitum interesse oportet*: Miliariũ vas est angustum & oblongum, milij formam referens: subdebatur autem etiam trapeto miliarium, tanquam fulcimentum, & in eo columella ferrea recta stabat, qua mola tenebatur: quod miliarium ita temperari accommodarique oportebat, vt quod ad latitudinem attinet, inter orbem & miliarium non amplius digitum interesset: quod si plus interesset, miliarium constringebatur, & in arctum adducebatur eius laxitas. Ita operi aptius erat & firmius: ita enim quod nimium intererat explebatur, & spatium illud inane minus reddebatur, quod amplius antè hiabat. si orbes sint altiores, nimisque deorsum descendant ad imum mortarij, eis orbiculos supponit, quibus attollantur. eodem modo latitudo temperatur & accommodatur: nam si lati satis non sint, circundantur orbiculis ligneis eorum margines, aut armillis, velut rotæ suo cantho. mox sequitur, *summa sumptus* DCXXIX. *nummi sestertij*, pro trapeto, compositurs, vectura, operis, hominibus V. cum bubulcis VI. quæque alia enumerat. Illa autem tota fabrica trapetorũ difficultatis nonnihil habet: proinde conatus sum, si non picturæ lineamentis eam repræsentare, certè vmbra quadam leuiter designare.

Orbis. · *Miliariũ.*

CAPVT VIII.

Quædam in Iuuenale sat. 1. explicata.

Iuuenalis explicatus.

IN Iuuenale satis esse puto illustre illud, in quo statim initio tamen interpretum, quos plusquã lynceos dicere posis, caligauit acies,

Semper ego auditor tantum? nunquam ne reponã?

significat enim, vt suspicor, se vicem illis poetis referre velle, quorum recitationibus crebris toties vexatus sit, ne eis sit impune. *Reponam* igitur valet, vlciscar eos, vicissimq; eis gratiam referam recitando poema meum, quorum toties auditor fui. Theseidem autem Codri, longum poema de Theseo interpretor multis diebus recitatum, cùm instar esset Æneidis Virgilianæ. Lucum autem Martis, qui & in Ponto erat, & Albæ, pro quocunque luco dixit, ad ambitiosas poetarum descriptiones alludens, vt & Horatius de art. poet.

——dum lucus & ara Dianæ:

& Persius satyra 1.

——nec ponere lucum Artifices. Thymelen à trepido Latino submissam sic explico: Latinus mimus erat, & Thymele mima, quæ cum Latino sæpe gestum agebat. Mimi igitur argumentum egit cum ea Latinus, in quo cum ea vt in aliena vxore mœchus penè deprehendebatur, vel marito de adulterio aliquorum delatione suspectus erat: sed dolosam & astutam mœcham ad maritum allegauit, quæ ei os sublineret, & periculo Latinum & crimine eximeret. Id igitur facetè Iuuenalis ad extremum iacit ex argumento notissimi illa tempestate mimi: quemadmodum Latinus deprecatrice mœcha est vsus, sic pro se quosdam ad delatorem placandum deprecatores mittere. Tale est & illud satyra sexta,

Quem toties texit perituri cista Latini.

nam in quodam mimo Latinus adulterum egerat in cistã conditum, subito mariti aduentũ, ne deprehenderetur & interficeretur.

——quis fercula septem Secreto cœnauit auus, cùm dicit, cõqueritur de superbia & luxu Romanorum, qui clientes ad conuiuia non adhibebant, nec iam rectam cœnam dabant, sed sportulam, quæ ex eo nomen habuisse videtur, quòd pecunia in sportula diuideretur in atrio domus diuitum. scribit enim,

——nunc sportula primo Limine parua sedet.

vel quòd dari aliquando esset solita cœna in sportula, quod δεῖπνον ἐν σπυρίδι dicebatur: cœnæ autem vice dabatur pecuniaria sportula.

Sed quinq;, inquit, *tabernæ Quadringenta parant*: quinque, quas habeo in foro, tabernæ parant mihi censum equestrem. Liuius l. 26. *pluribus simul locis circa forum incendium ortum: eodem tempore septem tabernæ, quæ postea quinque, & argentariæ, quæ nũc nouæ appellãtur, arsere.* posset tamẽ de alijs fortasse tabernis, qđ Iuuenalis dicit, explicari.

Theseis. · *Lucus Martis.* · *Cista Latini.* · *Sportula.*

CAPVT IX.

Exostra, mastrucatus, musmo.

IN

IN oratione de Prouincijs consularibus sic excusum extat in editionibus librorum quos quidem viderim omnium, *itaque ille alter; ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra helluatur, antea post sipariũ solebat.* scio ego ludis senatoribus consessum datum in orchestra fuisse, vt equitibus in quatuordecim: attamen quod in libris antiquis planè dilucidèque scriptum est, haud paulò aptius est ad sententiã, cuius, vt opinor, ignoratio locum fecit isti substitutioni emendatorum vulgari. si quid enim ignorant, de vicino mutuum petunt. In antiquissimis libris scriptum est, *in exostra helluatur.*

Exostra.

sic autem vocatur machina lignea, qua quæ intus geruntur & fiunt, versatione rotarum spectatoribus ostenduntur, quę eadem dicebatur ἐγκύκλημα. qui igitur antè velut cũ histrionibus mimis in scena post siparium & velum solitus erat helluari, id iam propalam in exostra remoto sipario faciebat. Numeratur & à Vegetio lib. 10. cap. 19. in machinis militaribus oppugnatorijs exostra, sed nihil ad hunc locum pertinet. est & exostes mænianũ & suggrunda vel proiectum, atque ἐξώστης etiam à Græcis dicitur. In eadem oratione pro, *vt nemo posset vtrum deterior an infelicior esset iudicare*: legitur in iuratissimis libris, *vtrum posterior*. & in Pisonem, *nihil isto est posterius, nihil nequius.* posterior enim deterior & nequior dicitur. In eadẽ oratione scribit Cicero, *res in Sardinia cum mastrucatis latrunculis à proprætore vna cohorte auxiliaria gesta.*

Mastrucatus.

quos mastrucatos latrunculos tandem intelligemus? mastruca vestis erat Sardorum è pellibus, vt verbi gratia, mastrucas appellare possumus lupariás hibernas, quibus apud nos nobilitas induitur. Cicero pro Scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca mutauit?* Montani autem in Sardinia, quòd agrum frumentarium non habeant, latrocinari solebant, & campos frumentarios populari: ij pellibus musmonum vel musimonum sese loricabant: proinde mastrucatos dixit scorteis munitos & pellitos.

Musmo.

Strabo li. 5. Geogr. γίνονται δ' ἐνταῦθα οἱ τρίχα φύοντες αἰγείαν ἀντὶ ἐρέας κριοί, καλούμενοι δὲ μόσμονες, ὧν ταῖς δοραῖς θωρακίζονται: id est, hic nascuntur arietes, qui pro vellere, villum caprinum generant, quos musmones appellant, quorum sese pellibus loricant. In Plinij editionibus genus musmonum lego, in scriptis genus musmonium more adiectionis, ca. 49. li. 8. in Nonio reperio musimones etiam vocari asinos, mulos, equos breues, quod probatur auctoritate Lucilij, *Pretium emit, qui vendit equum musimonem.* & Catonis de Letorio, *Asinum aut musimonem aut arietem.* Hæc ego etsi curiosius fortasse, quàm necesse erat, inuestigaui (nam scio non multos laborare qualis mastruca fuerit) tamen non omnino inutiliter mihi eruisse videor.

CAPVT X.

Sapere, thermopolium, Plautus emendatur.

VERBIS cõmemorari non potest, quantum gratiæ debeant, qui bonorum scriptorum libros versant, vetustis libris, quorũ beneficio & ope multa luxata in artus pristinos reponunt, quæ nullo alioqui adminiculo sanari possent, sed in perpetuum fallerent: quo fit vt eorum ignauiam & inscitiam admirer, qui cum in auctorum interpretatione principem locum tenere velint, nulla tamen vnquam vetera exemplaria consulunt; vltroque qui id faciunt, illudunt & irrident, vaticinarique & insanire dicunt. Quis non ingenuum & natiuum Plautinumque verè putet illud, quod in Pseudolo scribitur, Sc. Dulcia atque.

Plautus emẽdatus.

Sed istic seruus ex Caristo hic qui aduenit,
Quid sapit? Ch. Vsque à cunabulis.

Atqui simul atque protulero, quod in schedis quibusdam vetustissimis reperi, exibilabitur vt adulterinum à toto cauæ consessu damnatum, in quibus scriptum est, *hircum ab alis.* ludit enim in verbo *sapit* more suo, quod interdum ad sapientiam refertur, interdum ad odorem: vt apud Plinium l. 13. c. 3. cùm dicuntur iucundiora vnguẽta esse quę terram sapiunt, quàm quæ crocum.

Sapere.

Non multò pòst, vt alio loco disserui, legendum est thermopolium: sic enim taberna vocabatur, vbi confectæ dulcesque potiones venibant, quas calidas bibebant: vnde & nomen.

Thermopolium.

Sequitur mox,

Euge pellepide Charine, me meo ludo iam beas:

in veteribus illis, quas dixi, schedis scriptum erat, *lamberas.* est autem lamberare, inquit Festus, scindere atque laniare. verberari & vapulare se suo ludo seruus dicit: eisdem enim appetitur iocis, quibus lacessiuerat.

Lamberare.

Reperi & in antiquis membranis in ea comœdia, Sc. Ne plora. vnius versiculi auctariũ. nam post, *Atque ædepol, quanquam nequam homo es, rectè mones*: subscribebatur, *Ite hac triumphi ad cantharũ recta via.* In ijsdẽ pergamenis, Sc. Viso quid. scribebatur, *Facere vt det nomen ad molas coloniam.* hodie *molariam* scribunt cõtra Genium ipsius versus. hæc pauca scripsi, quæ nulla coniectura sine subsidio veterum librorum corrigi potuissent.

CAPVT XI.

America, antaxon, antichthones, Mela emẽdatur.

MAGNAM merentur laudem aui nostri, qui alteram orbis terrarum partem hominibus antiquis incompertam felici nauigatione auspicijs regum Hispaniæ aperuerunt, multis colonijs frequentarũt, eiusq; cultores homines barbaros, qui soliuagi propè ferarũ ritu lustra potius quàm domicilia habebant, nõ solùm in certis sedibus collocarunt, verumetiam ad veram pietatẽ & religionem traduxerũt. huius tamen laudis partem nonnullã vetustas sibi suo iure decerpere potest: quæ neque illius plagæ fuisse ignara, & auos

America.

nostros ad eam quęrẽdam videtur impulisse, qui alioqui de ea nihil vnquam essent suspicati. cùm enim veteres eam regionem, quam incolimus, intelligerent totam solis lustratione & curriculo esse citeriorem: sic ratiocinati sunt, non esse verisimile omnem vlteriorem partem à rerum natura pro subseciuo vacuam & inanem esse relictam, solisque aquis obsessam fluctuare terrarum expertem. proinde sub contrario axe alteram plagam & oram esse dixerunt, vasto à nostra Oceano direptam atque disiunctam, quam ἀντάξονα, à contrario axe, & ἀντίχθονα, vt contrariam terram appellarunt. quæ profectò non est alia, quàm America, quam aui nostri patefecêre. Verùm id antiquorum testimonijs confirmemus, ne nos hoc potius confinxisse, quàm ex fide scripsisse homines censeant. Aristoteles lib. de mundo, huic ingẽti insulæ, quam incolimus, plurimas alias partim maiores, partim minores longissimis Oceani spatijs & interuallis disclusas esse prædicat oppositas, quæ hominibus ignotæ sint. Cicero prima Tusc. scribit globum terræ eminentem è mari fixum in medio mundi vniuersi loco, duabus horis distantibus habitabilem & cultum, quarum altera, quam nos incolimus, sub axe posita sit ad septẽ stellas, *vnde horrifer*

Aquilonis stridor gelidas molitur niues:

altera australis ignota nobis, quam vocant Græci ἀντάξονα. Hæc verba, obsecro, nonne nobis indicant & definiunt Americam? Pomponius Mela lib. 1. *Huius*, inquit, *medio terra sublimis cingitur vndique mari, eodemq; in duo latera, quæ hemisphæria nominantur, ab oriente diuisa ad occasum, zonis quinque distinguitur: mediam æstus infestat, frigus vltimas, reliquæ habitabiles paria agunt anni tẽpora, verùm non pariter: Antichthones alteram, nos alteram incolimus: illius situs ob ardorem intercedentis plagæ incognitus, huius dicendus est.* Ecce Mela mari in duo latera terrarũ orbem diuidi disertè scribit, alterumque à nobis incoli, alterum ab antichthonibus. nam in Mela proculdubio *eodem* non *eadem* legendum est, cùm antiqui existimauerint solis conuersioni subiacere ingens pelagus, cuius humore igneum illud astrum pasceretur: sed & reuersionis metas esse definiunt Stoici littora maris illius, quæ vltra citraque non progrediatur alimenti pastusque inopia. Sed &, si quod ab Aristotele relatum est in admirandis auditionibus, verum est, in illum orbem etiam antiqui nauigasse videntur. narrat enim in mari extra Herculis columnas à Carthaginensibus insulam vastam & desertam inuentam fuisse omnis generis silua nemorosam, fluminibus nauigabilibus irriguam, reliquis fructibus vberem & copiosam, multorum dierum nauigatione distantem, in quam Carthaginensibus multis crebrò commeantibus, multis etiam sedes domiciliumq; collocantibus, edictum esse factum à primoribus vrbis, si quis illuc posthac nauigaret, capitalem fraudem fore, quòd & excusso tandem dominatu rebellionem illic populi vererentur, & metuerent ne Carthaginis opes collaberentur, loci illius conualescerent. hæc Aristotelis verba vel Americam nobis adumbrant, vel certè ei terram non dissimilem, cùm in Oceano non putem extra Taprobanen & Britanniam, quæ notæ veteribus erant, insulam vllam esse, quæ tot tantisque fluminibus perluatur, quot quantisque illa ab Aristotele memorata. quæ si tota à Carthaginensibus perlustrata fuisset, aut magna eius pars, ne insula quidem, sed continens appellata ab Aristotele fuisset.

Antaxon antichtones.

Mela emẽdatur

CAPVT XII.

Vitruuius emendatur, menæus, læotomus,

DIV multumque me dubium animique incertum verba quædam Vitruuij libro decimonono capite octauo habuerunt, quibus in horologiorum descriptione vtitur: ea sunt lacotomus & manachus, quibus quid significetur, vt ingenuè loquar, nescio. Semper optaui scriptorem aliquem Græcum nanscisci, in quo ea extaret horologij comparatio, vt è Græcis emendarem. nec enim dubito, quin verba Græca, cuiusmodi ista esse sentio, integriora sint in sua lingua, quæ in peregrina facilè degenerant, non aliter quàm è longinquis regionibus stirpes translatæ. sed nec eæ sunt facultates meæ, vt libros raros & ipsa raritate caros, vt in omni genere annonæ videmus, coemere possim: nec ea felicitas, vt ab alio consequi possim, cùm hæc multi supprimant, neque cuiquam impertire velint, suæque doctrinæ æstimationem constare interpretentur singularium librorum possessione, quos in suis sanctuarijs habent, nosque ab eis, vt profanos summouent: quos inclusos tenent, vt Acrisius Danaen. Quid igitur aliud reliquũ est, quàm, vt qui conijciunt somnia, auguremur sagaciter, si possimus? vt si ad verum non euadamus, certè ostendamus alijs in quo operam locare suam possint, si meliore coniectura sunt. Ego, quantum suspicari possum è verbis Vitruuij, ferè adducor vt legendum censeam pro Lacotomus, læotomus, pro Manachus, menæus: quarum emendationum hæ sunt causæ. Duo deformat illic hemicyclia Vitruuius, quorum vnum appellat dexterius, alterum sinisterius: in sinisteriore hanc ducit lineam, quam læotomum, vt reor, vocat, a sectione sinistri hemicyclij. sic enim libro 9. cap. 8. scribit, *ducatur linea parallelos axoni ad sinistrum hemicyclium, vbi est litera h. Hæc autem parallelos linea vocitatur læotomus.* Quod si quis diuidere malit, legat læos tomos, aut læa tome, vt λόγῳ θεωρητὸς dicitur. Menæus autem hac ratione defendo, quòd menstruus sit circulus, id est circulus mensium, qui menes à Græcis vocantur:

Læotomus menæus.

vocantur: vel certè manæus legendum, quando Latini Dorum imitatione solent *ι* in a plerunque mutare. Theon quoque in Ptolemæum *μνιάς* meminit, quod emẽdationem nostram confirmat.

CAPVT XIII.

Micare, digitorum percussio, ius controuersum, Calpurnius Lanarius, Phintia, & quædam in Cicerone lib. 3. Officiorum emendata.

Cicero emẽdatur. SCRIBIT Cicero lib. 3. Officiorum, *sed quasi sorte aut dimicando victus alteri cedat alter*: in quo sanè loco non est oscitanter attendendum, quid sibi dimicare velit. non enim cùm sortis meminerit, pugnam significari existimo, quæ & à sapientibus aliena est, & ab officio remota. Ita fit vt legendum putem *micando*: Micare. optimè enim micatio cum sorte copulabitur. in eam me sentẽtiam induxit cùm liber antiquus Ciceronis, tum antiquus codex Tranquilli, in quo scribitur: *Alios patrem & filium pro vita rogantes, sortiri vel micare iussisse*: cùm editiones *dimicare* omnes habeant. Legi & in peruetusto codice lib. 3. Officiorum, *Qui venenum fugiens, vendat sciens*: Vinum fugiens. vbi *vinum* ab omnibus, & quidem melius scribitur. scio enim vinum fugiens esse, quod ætati cedit & exolescit: atque vinum hîc omnino probamus, quoniam etiam Nonio probari videtur: venenum tamen etiam solent, qui vendunt, de industria plerunque pro efficaci & probo, fugiens & exolescens præbere, tametsi vehementissimum sit petitum, cùm qui ita petunt, de veneficio cogitare videatur. possit & venenum esse pharmacum atque medicamentum. Quæ sunt quæ mox dicit controuersa iura Stoicorum? Ius controuersũ. nempe causæ & consultationes sunt, de quibus Stoici inter se dissentiunt: quæ trãslatio sumpta est à iurisconsultis, apud quos iura controuersa & dubia vocantur, de quibus inter Iurisconsultos est dissensio; vt cùm aliud videtur Mutio, aliud Bruto, aliud Manilio: Cicero pro Muræna, *si id quod oportet responderis, idem videare respondisse quod Seruius: sin aliter, etiam controuersum ius nosse & tractare videare*. Ius autem controuersum iuri certo opponitur. Digitorũ percussio. Digitis autem concrepare, & digitorum percussio eod. libro significant, quod facilè nulloque negotio adsequimur, & leui quodam velut sono & nutu iubemus & obtinemus. Simile est illud Tibulli lib. 1. eleg. 2.

Et vocet ad digiti me taciturna sonum.

Et Martial. lib. 3. epigr. 40.

Digiti crepantis signa nouit Eunuchus.

Dicitur & digitorum crepitus de re nihili & contemnenda, vt apud Suidam in Sardanapali vita, *ὡς τὰ γ' ἄλλα τὰ ἀνθρώπεια, οὐκ ἄξια ὄντα τούτου, τουτέστι τοῦ τῶν δακτύλων ἀποκροτήματος.* Id etiam *λακῶν* Græci dicunt. Versus etiam antiqui poëtæ trochaicus li. tertio Officiorum, sic claudicatione liberandus est,

Multi iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni.

Iam eodem in libro, qui nominatur Calpurnius Lanarius in prouerbium abiisse videtur, Calpurnius Lanarius. de indoctis, stupidis, bardis: Hierõnymus in epistola ad Augustinum de Rufino; *Misit mihi temeritate solita, sua maledicta, Calpurnius cognomẽto Lanarius*. Cæterùm, vt more meo leuia attingã, & studiis iuuẽtutis prosim, quibus nihil mihi carius & prius, eod. Ciceronis lib. *protulerat de dolo malo formulas*: non *pertulerat* legendum est, quod publico consensu & errore inductum in libros video. Lego etiam, *vt Pennus apud patres nostros, Papius nuper*. C. autem Papius legem de peregrinis vrbe expellendis tulerat L. Aurelio Cotta, & L. Mãlio Torquato Coss. vt Dio refert lib. 37. historiarum. Sed & cùm amicum Damonis non Pythiam, sed Phintiam fuisse in libello Plutarchi *περὶ πολυφιλίας* Phintia. inueniam, quod nomen integrum etiam in veteribus Ciceronis libris reperi, non dubito quin in Officiis & apud Valerium lib. 4. c. 7. Phintia scribi debeat: quibusdam etiam in libris Pynthia scribitur. Illud verò quod tot annos in alienis sedibus regnauit, præscriberéne potest vero domino veræque scripturæ? *Quem paulò ante fingebam digitorum percussione hæreditates omnium posse conuertere*. quis non videt, si coniecturæ locus est, legendum esse *conuerrere*? quanquam quid coniecturam dico, cùm ita in antiquitatis monumentis reperiam? & quoniam tam multa de veterum librorum auctoritate deprompsi, ne istud quidem latere sinam, sed inde velut effodiam, quod in quodam libro sic legitur non pœnitenda accessiuncula, *in foro mihi crede saltaret, priusquam hæreditatem amitteret*. Hoc tamen posterius cæsum in omnibus desideratur libris excusis, sed & in multis chirographis, cùm tamen à me repertum sit, cur extra numerum iacêre debeat, equidem non video: etsi eo video locum carere commodè posse. homines autem Romani nulla vnquam conditione perduci potuissent, vt in foro saltarent: idque Cicero loco turpissimæ rei, & qua nulla fœdior & flagitiosior commemorari possit, hîc narrat. Sed & illud ita reperi, *Qui hoc non peruiderit*. mox continuò, *Sic enim cogitans: est istud quidem honestum, verum hoc expedit*. Illud verò quanti est? *quomodo poterunt vtiles esse cum infamia?* nam quod receptum est & vsu locum suum fecit, sententiam planè corrumpit.

CAPVT XIIII.

Laudo, dormitator, somniare.

SIMVLATA verborum laudatione plerunque id afficimus, quod toto pectore improbamus atque damnamus: Laudo. quo factum est, vt verbum *ἐπαινῶ*, quod Grçcis laudo significat, pro recuso, improbo, nolo vsurpetur: Aristoph.

Aristophan. in Ranis, κάλιστ', ἐπαινῶ. nisi me fallit animus, eadem ratione dicendi Virgilius est vsus, cùm 2. Georgic. scribit,

——laudatò ingentia rura, Exiguum colito.

nam latifundia improbat, modicumque agri modum præfert: ac mihi videtur æmulatus esse Hesiodum, qui lib. 2. ἔργ. scripsit,

Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι. id est,

Exiguas lauda naues, oneratoq; magnas.

Et quoniam in Hesiodi mentione incidi, quemadmodum ἡμερόκοιτον furem appellat, quod interdiu dormiat, noctu euigilet ad furandum: ita quoque Plautus dormitatorem pro fure dixit, in Trinummo, Sc. Huic ego diei. — Dormitator.

Illic homo aut dormitator est. aut sector zonarius.

His verbis perspicuè fur intelligitur. sed & somniare pro furari ab eadem mente dixisse Plautus videtur, cùm scripsit in Sticho, Sc. Salue Athenæ. *quis somniauit aurum?* nam furto quæsitum aurum dicere videtur. — Somniare

CAPVT XV.

Soldurij, Lugdunum, dunum.

SCRIBIT li. 3. Commentariorum Cæsar, *alia ex parte oppidi Adcuantanus, qui summam imperij tenebat, cum sexcentis deuotis, quos illi soldurios appellant, quorum hæc conditio est, vt omnibus in vita commodis vnà cum ijs fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid his per vim accidat, vt eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cuius amicitiæ se deuouisset, mori recusaret.* quorsum hæc à me scripta sunt? nimirum vt doceam esse perdifficile in ea lingua, quæ neque literis, neque sermone hodie celebrata & vsitata est, quid verum & emendatum sit perspicere. Nã in Athenæo è Nicolao Damasceno hoc ipsum, quod memoriæ Cæsar tradidit, reperi: ita tamen, vt pro soldurio illic solidunus scriptum sit, pro Adcuantano Adiatomus. Scio antiquis Gallis dunum collem significasse, & hodie etiam quibusdam in Galliæ locis aggerem. nam aggeres mari oppositos & moles dunos nostri homines vocant. sic Lugdunum quòd in monte olim situm erat (nam postea cùm incendio consumptum fuisset, in planum deductum est) dicitur tanquam Lucij mons, cùm ipsam vrbem à L. Munatio Planco conditam fuisse multi censeant. Plutarchus in libro de fluminibus Lugdunum montem esse vocatum ait & oppidum in monte collocatum, quòd lugum lingua Gallorum coruum significet, dunum eminentem. sic multis Galliæ oppidis dunum adiũctum non ignoramus, cuius significatio ad ambactum & deuotum nihil quicquam pertinere videtur. sed nihil in præsentia commodius quàm ipsa Damasceni verba adhibere. ἀδιάτομον τὸν τῶν σωτιανῶν βασιλέα, ἔθνος δὲ τοῦτο κελτικόν, ἑξακοσίους ἔχειν λογάδας περὶ αὐτόν, οὓς καλεῖσθαι ὑπὸ κελτῶν τῇ πατρίῳ γλώττῃ σολιδουρους· τοῦτο δ' ἐστὶν ἑλληνιστὶ εὐχωλιμαῖοι. τούτους δ' οἱ βασιλεῖς ἔχουσι συζῶντας, καὶ συναποθνήσκοντας, ταύτην ἐκείνων εὐχὴν ποιουμένων, ἀνθ' ἧς συνδυναστεύουσί τ' αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐσθῆτα καὶ δίαιταν ἔχοντες, καὶ συναποθνήσκουσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ἐάν τ' ἐν νόσῳ τελευτήσῃ ὁ βασιλεὺς, ἐάν τε πολέμῳ, ἐάν τ' ἄλλως πως, καὶ οὐδεὶς εἰπεῖν ἔχει τινὰ ἀποδειλιάσαντα τούτων τὸν θάνατον, ὅταν ἥκῃ βασιλεῖ, ἢ διεκλύοντα.

Soldurij. — Dunum. — Lugdunum.

CAPVT XVI.

Deportatio, spatiũ, psilocitharistæ, chorocitharistæ, globuli cupressi, anchesites, lartidius acriculus.

HOC caput multa cuiusque modi complectetur, locorumque varietate censeri volet, & vt qui è diuersis flosculis sertum nectunt vnum, multa discolori specie contexet, eaque ita, vt aliud ex alio nascetur, ac ne ex alio quidem: satis enim erit in mentem venisse. Nomen deportationis in insulam, quod multò relegatione grauius erat, vnde tandem natum est? ex eo, vt reor, quòd senatus censuit milites eos, qui ex Cannensi acie fugerant, ex Italia in Siciliam deportandos esse, nec antè inde reportandos in Italiam, quàm Pœnus Italia depulsus esset. ex ea re nomen deportationis primùm natum arbitror, cùm eorum militum more in insulas pœnæ nomine rei amandabantur. Spatium est quantum alicuius loci patet magnitudo. sic etiam eius spatij ambulatio & decursus vocatur: Cicero libro primo de Oratore, *Tum Scæuolã duobus spatijs tribúsve factis dixisse*, id est, cùm bis aut ter totum ambulationis spatiũ peragrassent. Tranquillus in Domiti. cap. 4. *singulos à septenis spatijs ad quina corripuit*, id est, à septenis cursib. à septenis curriculis. Sed quinam sunt eo in loco apud Tranquillum psallocitharistę, quęri video. ego verò locum esse corruptum audacter affirmare ausim, legendumque psilocitharistæ. sic autem vocātur qui solo nudoq; citharæ cantu psallunt, sua ipsi voçe non accinentes, nec in choro canentes. nam citharœdi etiam ad fides canunt: chorocitharistæ plures vnà fidibus modulatè concinunt. atque horum verborum hæc discrimina esse arbitror. In tertia Tusc. *& hoc ille acriculus me audiente Athenis senex Zeno*, verum germanumque puto, pro quo, modò *Græculus*, modo *acrocholus* substituitur. sic forticulum Cicero 2. Tusc. dixit. Libro 16. epist. 3. ad Atticum sic multi scribunt, *& si cùm processerimus, exploratiora videbuntur, & tectis vtemur*: ac de nauibus tectis, quæ apertis opponuntur, intelligunt: alij *& testis vtemur*, & testas genus quoddam nauium interpretantur: ego contra omnium istorum interdicta, etesias in possessionem mitto, legoque *etesiis vtemur*, qui venti bona certaque tempestate transmittentibus ex Italia in Græciam commodi sunt, & mense Quintili spirare solent. Apud Varronem li. 1. cap. 4. de agricultura, fructus cupressorum nominantur galbuli, quam ego vocem vt nihili ex ea decuria expungendam censeo, idque

Deportatio. — Spatium. — Psilocitharistæ. — Chorocitharistæ. — Acriculus.

idq; auctoritate Theophrasti inductus, qui [Globuli.] *σφαιρία* appellat, vt sine controuersia globulos Varronem scripsisse nobis cōstet. Lib. 7. epist. 1. ad Atticum scribitur, *Mirus est φυράτης, germanus Lartidius*: id hoc sensu accipio, Vlysses, qui Lartides vel Laërtides erat, astutissimus & callidissimus veterator habitus est: talē Philotimum dicere possum, & Lartidium, id est, Vlysseum appellare. Non longo postea interuallo sequitur, *flauit ab Epiro lenißimus anches mitis.* ego anchen nomē venti ex Epiro spirantis fuisse diu suspicatus sum, vt atabulū ex Apulia: multaque commemorat variis in tractatibus diuersa Theophrastus ventorum nomina: & cùm ille Epiri ventus soleret plerunq; vehementior & asperior esse, tum mitem fuisse cogitabam. nunc puto legendum *Anchesites*: [Anchesites.] vt ventus sit ab Anchisa portu Epiri spirans, cuius mentio est apud Halicarnasseum. Narrat Cicero epistola sequente magnam fuisse in M. Curio vrbanitatem, & vrbanum quoddam eius testamētum puerorum Ciceronum signis & cohortis prætoriæ obsignatum refert: quod equidem ad vrbanitatem facetè factum iudico, quid enim cohorte testium opus erat, aut puerorum signis? *fecit autem*, inquit Cicero, *te exlibertum, me extra vacuum*: istis in verbis iocum latere intelligo. attentior erat ad rem Atticus, nec libenter seruos libertate donabat: proinde eum hæredem exlibertum fecit. nam & assignari etiam patronis liberti solebant: me extra vacuum fecit hæredem, id est, me non misit in id quod vacuum esset, vt si quis libertus non esset adsignatus, aut si qua pars hereditatis non esset legata: & eodem in verbo lusit in negotia mea, hominemque me negotij plenum significauit, & nunquam vacuum. vel neque libertum tibi vllum reliquit & assignauit, neque vacuam hæreditatis partem vllam mihi tribuit. alij hîc *ex libella* legūt, & libellæ nomine totam hæreditatem complectuntur: à quibus vehementer dissentio, præsertim cùm vetus scriptura refragetur, vt ipsi testificantur, & libella pro asse poni non soleat. Quod si libellam & teruncium quis hîc defendat, etiam venusta vrbanitas non deerit. cùm enim libella sit sestertij decima pars, teruncius tricesima, quibus nominibus tamen non erat in testamentis receptum vti, intelligemus relictam Attico tantùm vnam libellam, Ciceroni vnum teruncium: quod sanè ridiculum erit: neque enim quisquam è tantillo hæredem instituebat. In Attici vita legimus Bruto & Cassio desperatis rebus prouincias à consulibus necis causa datas, in quo Ranconeti clarissimi Præsidis auctoritatem sequutus, emendo, *dicis causa*. nam per speciem & nomen prouinciarum amādari & à Repub. remoti fuerant. Sed hoc caput nimia varietate locorum prodigiosum, hinc inde collectorum maleque cohærentium, vix cùm hominum risus à se deprecaturum sit, tandem aliquando insaniendi finem modumque faciat.

CAPVT XVII.

Spondialia apud Ciceronem.

SÆpenumerò & ipse apud me quæsiui, & ex aliis percontatus sum, quænam essent ea carmina, quæ Cic. lib. 2. de Oratore spondalia vocauit. [Spōdalia.] nec enim satis eo in loco facit interpretum quamuis doctissimorum industria, censentium versus trochaicos sic appellari, propterea quod etiam spondeum recipiunt. hæc ratio mihi fidem non facit, aliámque eius rei causam esse suspicor. Sed Ciceronis verba subiiciamus, *Tamen in hoc genere sæpe ipse vidi, cùm ex persona mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur, spondalia illa dicentis: Segregare abs te ausus, aut sine illo Salaminem ingredi?* Ego verò his verbis apud me diutiùs pensitatis tandem in eam partem propendere cœpi, vt existimem spondialia legi debere. nam cùm veteres Latini solerent omnes ferè cantiones trochaicis versibus texere, quibus summopere delectabantur, iisdem in sacris tibicines cùm modos faciebant, plerunq; vti solebant, Tibicines autem qui in sacris canebant, spondiales vocabantur, quod nomen à spondæo profectum initio est; cuius carmine Græci in libamentis deorum & sacrificiis vti soliti erant: sed cùm Romani delectarentur trochaicis cantionibus, & eorum cantum sacris operantes adhiberent, factum est vt carmina trochaica spondialia etiam vocarēt. Sed quis his rebus fundus erit, quis auctor, ne quis me ista pro meo iure effutire prædicet? Isidorus, qui etsi locuples testis fortasse non est, tamen, vt suspicor, probati & spectati alicuius auctoris fide, vt facere plerunque solet, lib. 1. etymol. ca. 16. ita scribit: *vnde & hi qui tibiis canebant in sacris gentilium, spondiales nominabantur.* Marius Victorius, *spondæus è duabus longis, vt reges temporum quatuor, dictus à tractu cantus eius qui per longas tibias in templis supplicantibus editur, vnde & spondulæ appellantur, qui huiusmodi tibias inflare assueuerunt.* In Mario tamen vel spondiauli vel spondiales scribendum est. si quis probabilius quid habet, ei libenter assentiar.

CAPVT XVIII.

Maro in Inarime & Aetna defensus.

ANimaduerti Grammaticos Latinos Virgilio iniquiores esse: quem, nisi fortè eximij poëtæ studio in errorem rapior, per summam iniuriam & calumniam condemnant, & eius cōdemnatione reliquum poëtarum chorum pari eiusdem criminis insectatione comprehendunt. [Maro defenditur.] Nam cùm Homerus 2. Iliad. scripserit,

Εἰν ἀρίμοις, ὅθι φασὶ τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

fraudem

fraudem dicunt admisisse capitalem, Maronem, qui 9. Æn. scripserit,

Inarime Iouis imperijs imposta Typhœo.

non enim esse ferēdum vocabula duo Homeri sic in vnum conflata coagmentaque esse, animaduertendamque à reliquis poetis eandem esse culpam prædicant, qui sese Maroni ad eum errorē dociles præbuerunt. Equidem negare non possum Maronem elegantem Homerici versus tralationem & imitari & exprimere voluisse: alium tamen in fabula Typhœi sequutum esse contenderim, qui terrigenam illum non in Cilicia iacere, sed in insula Pithecusa cubilia habere dixerat: eam autem Inarimen appellatam fuisse nemo ignorat. quis igitur Maronem aduersum illas criminationes non satis esse munitum auctoritate veteris scriptoris censuerit, qua fretus Gigantis cubile propius patriam suam admouit? Apud interpretem Apollonij libro 2. Argonauticôn Perecydes scribit Typhoni insulam Pithecusam iniectam fuisse. verba interpretis recitabo, ὅπου τὴν πιθηκοῦσαν αὐτῷ περιῤῥιφῆναι νῆσον φερεκύδης ἐν τῇ θεογονίᾳ ἱστορεῖ. Pari medius fidius iniuria à Gellio l.17.cap.10. & à Macrobio lib.5.Satur.capite 17. in versibus, quos de Ætna scripsit reprehenditur, quos è Pindaro imitatos esse volunt, cùm vt existimem, de eo nihil tum cogitarit, potius rei fidem & Lucretij descriptionem lib.6. secutus sit: ac sanè si quis malignè non existimet, multis partibus eo loco Maronē Pindaro anteponet, qui tantum miraculum tantumque prodigium orationis grauitate non videtur æquare. Quod autem reprehendunt Maronem, qui 3. Æn. liquefacta saxa sub aures cum gemitu glomerari dixerit, vt omni portento & prodigio incredibilius, licet eadem opera Strabonem reprehendant, qui lib.6.Geogr. idem de Ætnæ incendio refert: quem locum qui legerit, grammaticos impudentiæ & inscitię damnabit, & fidem poetæ non accusabit.

CAPVT XIX.

Mancipium, nexus.

PARVM Manilio, veteri Iurisconsulto, cū M. Tullio Cicerone in mancipij nexusq; nomine cōuenit: quippe cùm Manilius mancipium in nexu vt partem in genere contineri censeat: Varro lib.6. de ling. Lat. *nexum Manilius scribit esse quod per libram & æs geratur, in quo sunt mancipia.* M. autem Tullius nexum à mancipio separet in oratione pro domo, his verbis, *Sed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi.* hic enim mancipium à nexo perspicuè distinxit. Cæterum his verbis Cicero auctoritatem pro iure dominij quæsiti vsucapione & possessione vsurpauit: mancipium pro oppignoratione. Atque hæc est sententia Scæuolæ, qui mancipij ius ijs rebus definit, quæ per æs & libram fiant, præterquàm quod mācipio detur: quod & verius esse Varro ipso declarari vocabulo dicit: quod enim obligatur per æs & libram, neque suum sit, nexum dicitur. Ælius Gallus necti dicit, quicquid per æs & libram geritur, cuius generis est testamēti factio, nexi datio, nexi liberatio. Parum tamen sibi Cicero constare videtur: nam in Topicis à Scæuola recessit, & ad Manilium concessit. nam abalienationem definijt, eius rei quæ mancipi est, aut traditionem alteri nexu, aut in iure cessionem, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. nam nexu traditione mancipia complexus est, cùm præsertim mancipatio fieret per imaginariam venditionem, quæ nexu fiebat & locum habebat inter ciues Romanos, Latinos colonarios, & Latinos Iunianos, eosque peregrinos, quibus datum erat commercium: eaque duntaxat in rebus mancipij vsurpabatur, qualia erant prædia vrbana & rustica in Italico solo: item in iure prędiorum, in seruis & quadrupedibus, quæ collo dorsóve domantur. nam prædia prouincialia, quæ stipendiaria & tributaria erant, nec mancipij habebantur, & traditione alienabantur: item elephanti & cameli, tametsi dorso collóve domentur, propterea quòd è ferarum sunt genere. hæc etiam, vt & res mancipij, in iure cessione alienabantur: &, vt opinor, sola in iure cessione Ciceronis ætate res nec mancipij mutabant dominum, non enim nudæ & simplicis traditionis Cicero in eo Topicorum libro mentionem facit. quod si tum recepta fuisset ea rerum nec mancipij traditio, non commisisset vt eam prætermitteret.

Mancipium. Nexus.

CAPVT XX.

Puncta, thetica, vrnulæ, capedines.

DIalectici, quorum nomen Stoicis tribuebatur, vt cùm dialecticus diceretur, Stoicus audiri soleret: veruntamen dialectici, vt dicere institueram, solent interrogādo disputare, quòd eorum disputationes sermonibus & dialogis similes sint, idque ea breuitate faciunt, & aduersarium ita premunt, vt non cæsim, sed punctim ferire videantur. Cicero igitur in Paradoxis, *minutis interrogatiunculis quasi punctis*, cùm dicit, punctum pro punctura accepit, quod vel ex eo, quod lib.4. de finib. scribit, perspici potest, *pungunt quasi aculeis interrogatiunculis angustis.* puncta fœminino genere & cæsa à Vegetio dicitur, pro ictu qui punctim & cæsim infertur. Sed quo tandē modo thetica, quæ dicuntur in scholis, ad oratoriū dicendi genus Cicero ibi trāsfert? nēpe quod è consultatione & proposito, id est, ex vniuersa & perpetua quæstione, causam & cōtrouersiam tractando efficit: id est eas quęstiones ad quęstionē generali subiectā reuocat. proinde scribit in primo paradoxo, *sed hæc videri possunt obscuriora, cùm latius disputantur, vita atq; factis illustrāda sunt.*

Puncta. Thetica.

sunt. & in secundo, *nec verò ego M. Regulum.* ac sic in reliquis deinceps.

Vrnulæ.

Pro fictilibus vrnulis eo in Paradoxo reperi in quodam exemplari hirnulas. est autem hirnula, & crescente etiamnum diminutione hirnella, vasis, vt ait Festus, genus in sacris. nomen habet ab hirnea, quæ tamen Plauto poculum est, Amphit. Sc. 1. nam poculum hoc, quo Pterela bibebat, dono datum fuit Amphitryoni, vt & à Græcis relatum est. Vrnulas tamen iudicium doctorum secutus magis approbo.

Capedo.

nam vrnula vas erit, capedo poculum. Dionysius lib. 2. vrnulas πρόχους appellat, capedines κυλίσκας.

CAPVT XXI.

**Produci, sumere, assumere, destinari, cumulatus,*

VIX intelligi sine literarum Græcarum prudentia potest, qua sit ratione illud libro 1. ad Herennium scriptum, *producti sumus, vt de orationis partibus loqueremur.*

Produci.

quod significat, impulsi & adducti sumus: id equidem Græcorum consuetudine factum arbitror, apud quos sic προάγεσθαι etiam vsurpatur, vt sciunt, qui mediocriter in eorum literis versati sunt. Hoc igitur admonitionis cuiusdam indigebat, ne locutio vel parum perspiceretur, vel pro inusitata damnaretur, & vt assolet ab emendatoribus locus adulteraretur.

Sumere.

Ibidem sumi dicitur oratio, cùm scribitur, *ne nimium longa sumatur oratio:* quæ consumitur, & ponitur: vnde & sumptus nomen ortum est:

Assumere

sed & assumi dicitur, quod præterquam quòd oportebat, additur & sumitur, vt adscititium & alienum: cùm scribitur, *Inanis arrogantiæ causa sibi assumpserũt.*

Spurcus.

Etiam in eo spurcè eo in loco, *si quid corũ superbè, spurcè:* significat atrociter, sæuiter, sanguinariè: vt, *Samnis spurcus homo*, interprete Nonio. nam pro sordido & infami & impuro hîc non potest dici, q. non tam in odium aut inuidiam hoc raperet, quàm in contemptionem adduceret.

Incontinentia.

Sed & incontinentia mox impotentiam sui declarare videtur, non intemperantiam. nam cùm intemperantia flagitiosa sit, & flagitia non tam inuidiosum hominem quàm contemptũ despicatumque reddant, ex ea quæri inuidiæ materia nõ posset. *In inuidiam, inquit, trahemus, si vim, si potentiam, factionem, diuitias, incontinentiam.*

Destinari

Eleganter autem destinari, quod est pro scopo poni & peti, quem & destinatum Seneca appellat, in eo legimus: *quid, inquit, oporteat ab ambobus in causa destinari, quo ratio omnis totius orationis conferatur.* sed in memoriam mihi destinare redigit Catullianum quendam locum, in quo inaudita huius verbi notio, neque vsquam lecta meritò exauget animum falsi suspectandi: sic autem scribitur epigr. 8.

At tu Catulle destinatus obdura.

hîc destinatus est, vt opinor, obstinatus, cùm præsertim antè dixerit,

Sed obstinata mente, perfer, obdura.

Sed quis destinatum pro obstinato dici patietur? aut quis ita politissimũ & nitidissimum poetam locutum putabit? Crediderim potius eum interposuisse literam *d*, vt in *mederga*, & *ted hoc noctis*, apud Plautum, & aliis veteres factitarunt, & *obstinatus* edidisse, hunc in modum,

At tu Catulle obstinatus obdurá.

Iniicere eodem libro, est tanquam aliquid obiter interponere & immittere, vt si Græcè ἐμβάλλειν diceres. *Hoc modo*, inquit, *in loco communi per amplificationem iniiciemus*, id est, inducemus & interiiciemus. Cùm autem scribit, *quod negotio diminutum fuerit, exæquabimus industria:* istud exæquare à mensuris est sumptum, quæ cùm impletæ sunt, æquatæ dicuntur: cùm abundant, cumulatæ: vnde & mox scribit, *Munus hoc accumulatissimè tuæ largiamur voluntati.* & Maro 4. Æneid.

Cumulatus.

Quam mihi cùm dederis, cumulatã morte rependã.

Vegetius, *exinde prima die vnum coclearium cumulatum cum sextario vini veteris.* Iterum, *singula maiora coclearia plena & cumulata commisceas.*

CAPVT XXII.

Augmen, æuum, postes, deûm manium postis, Varro explicatur & emendatur.

IVuat agnoscere in Latinis auctoribus, quo pacto Græca quædam vocabula expresserint: etsi istud non leuis operæ est, ac plerunque se clã id ipsum subducit, nec à nobis percipitur. ὄγκος Græcis moles est & magnitudo, augmen dixisse videtur Latinè Lucretius lib. 3. hoc versu,

Augmen.

—& tamen ex his
Omnibus est vnum perfectum corporis augmen.

id est, vna moles, εἷς ὄγκος. Sed eodem in libro, quod in libris non profanatis, sed qui maiori religione quàm Sibyllini in penetralibus reconditi sunt, reperi, temperare mihi non possum, quin eloquar: etsi ridiculum fortasse videbitur, præsertim cui publica scriptura stilo Mineruæ exarata videbitur. vbi eñ legit hodie,

—quem nequeat ratio depellere dictis,

inueni planè dilucideque scriptum, *—depellere noctis:* nec tamen à nobis velut censoribus, mouetur tribu *dictis*, sed antiquitatem librorũ testamur, quæ sententiam nec frigidam, nec inscitam continet. constat enim à poetis Græcis noctem εὐφρόνην non infrequenter vocari, quòd eo tempore nullo auocamento à consilio quærendo impedimur, nulla [illegible] interpellatione à cogitando prohibemur, & noctem consilium daturam sæpe dicere solemus, soliq; tum cùm sumus, omnem ingenij aciem intendimus ad bene consulendum. nulla tamen, inquit, noctis ratio nullumque consilium perimere extinguereque penitus reliqua naturæ vestigia posuit.

Aeuum.

Æuum more Græcorum poetarum etiam vitam appellat. nam & apud Homerum & apud Sophoclem αἰὼν ita vsurpatur. eorum igitur imitatione Lucretius,

Perdit enim quod non proprium fuit eius in æuo:
Multaq; præterea perdit cùm expellitur æuo.

Postes.

Postes idem perelegenter pro foribus posuit,

quia postibus vtrinq; fulciuntur: Lucret. ibid.

Cernere res animus sublatis postibus ipsis:

id est, sublatis oculis, qui sunt animi fores. eo-sensu etiam respondent apud Varronem lib. 4. de ling. Lat. aruspices, deûm manium postileonem postulari, id est ciuem fortissimum eo demitti. nam deûm manium postis appellatur, terræ hiatus, qui censebatur orci ianua. nam hiatus & voragines profundas auernáque, Acheruntis ostia credebantur. scio postulionem semper apud Varronem edi, & grammaticos non censos tantum, sed primæ etiam centuriæ existimatos, postulionem mordicus retinere, & pertinaciter defendere: sed ea vox idoneam nõ interpretatur sententiam, & leonem Varro per inuersionẽ ciuem fortissimum adumbrare vult. in postulione autẽ nullũ figuræ inuolucrum huius significationis reperias.

Deûm manium postis.

CAPVT XXIII.

Plinius duobus locis emendatus.

Plinius emẽdatur.

VEluti pedicis capti hęremus in Plinio ita scribente lib. 11. cap. 37. *Antiqui abdomen vocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti:* nam & concinnata conficta que hæc scriptura est ab illis, qui vnde se nequeunt extricare, tricas inuoluunt, & scribere malunt quæ legant alij, quàm ab aliis scripta ipsi intelligere, & sensum non explanat ad liquidum, quem probare posis. nã si hoc dicere voluit, Priusquam calleret, non assueti occidere: quid attinuit scientes addere? deinde non arbitror maiorum tantum fuisse luxum, vt suminis causâ suem occiderent, & inuidia potius ætatis suæ mores onerare voluit. In libris sanctioribus reperio, *priusquam calleret iniicientes occidere non assueti*: quod verbum iniicientes, cùm vsq; adeò discrepare viderem ab illo commentitio, *id scientes*, cœpi velle ipse pari corrigendi libidine vti, & scripturam archetypam interpolare, mi nori tamen incommodo quàm illi, quòd antiquitatem nõ suppresi, quam illi in totum opprimere de medioque tollere voluerunt: eam enim meæ sententię iam præscripsi. sed vt tandem quod sentio, eloquar, existimo legendũ, *priusquã calleret, incientes occidere non assueti.* vt enim Pompeius scribit, incientes dicuntur vicinæ partui. nepotes autem & luxuriosos sui sæculi notat, qui, vt illa parte tenera fruerentur, antequam occalesceret durareturque, ante partum sues grauidas occidere solebãt, quod maiores non factitabant. atque ex his quidem laqueis vtcunque nos expediuimus, vereor ne magis cõstricti teneamur alio in loco eiusdem capitis, *Iecur maximè vetustatis patiens, centenis durare annis obsidionum exempla prodidêre.* quis enim obsecro vnquam audiuit tot annis vllam vrbem obsessam fuisse? vnde igitur exempla, quæ dicit, petita sunt? Isti concinnatores grassantur per bonos auctores impunito quodam latrocinio, & cùm eorum sceleri persolui deberet teterrima pœna, vastando populandoque doctrinæ famam laudemque aucupantur. oracula librorum antiquorum sciscitanda mihi esse putaui, in quibus nihil tale reperi: sed quod tamen reperi, vt verum fatear, vate aut Sibylla indiget interprete, neque ex eo sana vlla sententia contexi queat. verba antiquorum exemplariũ sunt, *hoc strion cum exempla prodidere.* quid illud sit, *hoc strion cum*, nequeo comminisci. *oxyrynchûm exempla* aliquando vaticinatus sum legi debere, qui piscis in Ægypto frequens est, & in eius potuit iecore, quod Plinius refert, obseruari: sed mihi commentum istud non placet. vero propius sit, *Assyriorum exempla prodidere.* nec tamen huic sententiæ ita cõfidemus, vt nos aliis eam approbare posse putemus. Itaque & amplius pronuntiamus, & alios ad emendationem interpretationémque hortamur.

CAPVT XXIIII.

Dij genitales, oscilla, æoræ, Maro explicatur.

VErsus est Ennianus à Seruio in lib. 6. Æneidos relatus,

Romulus in cœlo cum dijs genitalibus æuũ Degit:

qui & à Cic. 1. Tuscul. memoratur, suppressa tamen Genitalibus voce: & apud Ausonium in periocha lib. 4. Iliad. scribitur,

Dij genitales.

Iuppiter interea cum dijs genitalibus vnà
Concilium cogit superûm de rebus Achiuis.

Qui igitur dij genitales sint, & cur ita vocentur, quæritur. Ego deos genitales reor dici, vt parentes & auctores & procreatores rerũ omnium & animantium. mouet me, quod αἰειγενέτας ab Homero vocari deos reperio, hanc vocem grammaticis modò deorum immortalium æternitati, modò perpetuæ eorum procreationi attribuentibus: quam posteriorem significationem poetas secutos esse existimo. sic Græcorum comparatione multa elucescunt, quæ antè velut caligine nimboq; obducta videri non poterant. Æquè è Græcorum comparatione versus ille Maronis 2. Georgic. quem tñ spero me satis antea è Tertulliano fideliter explicasse, clarissima luce collustratur.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu:

in quo tamen critici sententiæ nõn minus incerti sunt, quàm si sors quædam esset ex adyto Apollinis edita. sed cùm Maro Græcorum instituto & more hoc Romanos Troianorũ colonos fecisse dicat, constetq; ex grammaticis Græcis solitos Athenienses de arboribus molles sibi Bacchanalibus suspendere sessiones & gestationes, quas æoras appellabant, haud cunctabor affirmare oscilla esse quędam, vt sic dixerim, suspendicula, quibus se in aere pendentes agitabant: Hesychius, αἰώρα, ἑορτὴ Ἀθήνησιν, ἣν οἱ μὲν ἐπὶ τιμῇ λέγου τυράννου θυγατρὸς φασίν, οἱ δὲ ἐπὶ Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, οἱ δὲ ὑπὲρ Ἠριγόνης ἀλήτιδος τοῦ Ἰκάρου. Æora aũt Græcè pensilem quandam gestationem significat. Inusta igitur est macula Germanici interpreti

Maro explicatur.

interpreti ita ſcribenti, *Quod factum ab Athenienſibus, qui diebus feſtis inſtitutis aras conſtituerūt, ideò quia illam pendentem aſpexerunt, quod eſt apud Græcos: ex quo factum, vt ſoli oſcillo iactarentur homines.* hîc arbitror non aras, ſed æoras eſſe ſcribendum. Et, *quod eſt apud Græcos* αἰωρεῖσθαι. Nihilo ſecius & illud Maronis lib. 5. Æneid.

Hanc tibi Eryx meliorem animā pro morte Daretis
Perſoluo,

ex comparatione Græcorum melius aliquantò intelligetur. cùm enim Daretem tanquam hoſtiam ſacris vouiſſet, & interficere decreuiſſet, proinde quaſi ea hoſtia grata heroi nō eſſet futura, nec litatura, ſuccidaneā ſeſe meliorem dare demonſtrat. nam in ſacris ſuccidaneis, Græci per euphemiſmum, λουτέρων ἀμεινόνων dicere ſolebant.

CAPVT XXV.

Munitor, circunſcriptus, primo cœtu, & quædam emendata apud Cornificium lib. 4.

QVOD lib. 4. ad Heren. Cornificius eſſe dicit exornatum pronominatione, noſtro ſeculo mutauit figuram, & ad permutationem quandam ænigmaq; videtur pertinere: quòd quæ olim vel recentia vel præſentia, omnibus notiſsima erant, vetuſtate oblitерata, & obſcurata, vix hodie intelligantur. ſic autem ſcribitur, *Videte nunc, inquit, iudices, quemadmodum me plagioſippus iſte tractarit.* hoc autē acerbiſsimè dictum diu arbitratus ſum in Philippum oratorem, qui pro fure & plagiario & improbo morderetur acriter: plagium igitur furtumque ei obiici cenſebam, vt & lib. 2. de Oratore in iocis: neq; aliud quicquam hîc fingere & comminiſci poteram. Nunc ſcabie quadam & prurigine emendandi fortaſſe non mendoſa agitatus, locum ſcalpere cœpi, & modò *plagoſus fuſtis* ſcribere, modò *plagoſus iſte*: quod quidem omniū maximè mihi probatur: nam de aduerſario loquitur, à quo vapulauit: qui ſenſus & è priore emendatione efficitur. Legitur autem variè, modò plagioſippus, modò plagioxiphus, à tranſuerſo gladio, quod perplacet. Illud etiam inuerſionem verbi habet obſcuriſsimam eodem libro, quod pro tranſlatione poſitum eſt. ita quæ aliis translata ſunt, aliis ſunt ſirpea & ænigmatica. *Vt ſi quis, inquit, Druſum, Gracchum, Numitorem obſoletum dicat.* cùm Numitorem dicit, id non tam perlucidum, q̃ vitrum aut cryſtallum eſt. ego de homine ſeditioſo dictum accipio ex eo, quòd Numitor cum ſuo nepote coortus in Amulium, regno ipſum exturbarit. Ego tamē hîc quoq; potius veteres libros ſecutus legendum crediderim, *vt ſi quis Druſum, Gracchum, munitoremq́; obſoletum dicat.* nam Gracchum conſtat, vt Plutarchus in eius vita ſcribit, è viarum munitione plebis Romanę gratiam emeritum fuiſſe. Illa leuiora & faciliora, ſed iuuentutem tamen monitura oſcitantem fortaſſe, nec attendentem, vtilitatem eodem lib. ſic vſurpatam, vt ſolet Græcè poni χρεία, *Si idoneus eſſe poteſt ad eas vtilitates et aptus, quæ deſiderantur ab equo,* id eſt, ad eos vſus, ad eas res. Primum cœtum, primū iudicum conuentum appellat, cùm cauſa primùm agitur & auditur. Itaq; primo cœtu condemnare eſt prima actione ſine ampliatione. *hic vos, inquit, veriti eſtis, ſi primo cœtu condemnaſſetis, ne crudeles exiſtimaremini.* Circunſcripti ſunt, velut in ordinem redacti, quorumque poteſtas diminuta eſt: *ne,* inquit, *omnino patres conſcripti circunſcripti putētur.* Cladem autem quandam perſenſit vetuſtatis illud, *Et narret alijs quomodo Ladas, aut Boius cum Sicyonius curſitarit:* inſcitus enim & nugatorius exprimitur ſenſus. neq; enim cum populis ſolebant illi, vt reor, curſitare, ſed cū ſimilibus certatoribus, & ſubſentio quid ſcribendum ſit, quod tamen vix audeo ſcribere, cùm coniectuтæ non hiſtoriæ id acceptum feram. ſed de capite non dimicamus, & ſerò metuere & verecundari incipimus, qui antè tam ſæpe faciem perfricuimus. Legendum igitur credo, *aut Boiſcus, Sicyonius curſitarit.* Et vt iterum impudens ſim, cùm ſcribitur, *& ſuum quiſq; de libris ſuis tulerint,* inemendatum corruptumq́; affirmare audebo, legendumq́;, *de libris ſuſtulerint.* nam illud *ſuis* ſi quis ad verā latinitatis amuſsim exigat, intelliget loco non conuenire. Mox quoque, *quibus poſſumus & debemus,* non *quod poſſumus,* Cornificium ſcripſiſſe, vel potius Craſſum ita loquutum eſſe, aſſeuero. fides penes Ciceronem aliis locis iſta ſic ſcripta proferentem. Diis gratia, nemo huius capitis cognoſcendi cauſa vadimonium deſeret: nec eius cauſa vel caſſa nuce, vt Flaccus ait, pauperabitur. nec enim vllum vel à lite demorabitur, vel aucupio quodam rerum viſendarum captum à re familiari auocabit. ſic ferè ſunt quæ ſcribimus, vt faſtidiis potius adhæreſcant, quàm lenocinio vllo lectorem eblandiantur.

Cornificius emendatur.

Munitor.

Primo cœtu.

Circūſcripti.

CAPVT XXVI.

Barathrus, mare magnum, robur, ſeorſum, clanculum, ſumere, vbi, apud Lucret. lib. 3.

AVFER *abhinc lachrymas barathre,* apud Lucretium lib. 3. vt inſuetum nos à ſeſe abalienat: ſed vt ὄλεθρος Græcis pro adiectione vſurpatur, cùm ſit vocabulum appellationis: ſic βάραθρος eſt dignus barathro, cùm barathrum ſit, vt grammatici appellant, ſubſtantiuum. βάραθρος quidem à Gręcis explicatur βαράθρου ἄξιος. barathre reperiri in antiquis libris teſtis eſt vir eruditiſsimus Dionyſius Lambinus. In aliis eſt barathro, quod erit, in barathrum. quidam etiam balathro legunt: aliis barathro, eſt balathro. Mare magnum dicit ibidem Lucretius, etiam cùm loquitur de Helleſponti anguſtiis, quas Xerxes ponte coniunxit, credo ad maris totius mediterranei magnitudinem & vaſtitatem reſpiciens, nō ad eam tantùm partem referens, quæ contabulata ponte fuit.

Barathrus.

Mare magnum.

Ille, inquit, quoq; ipse viam, qui quondam per mare magnum Strauit.

itaque sic de mari loqui propè mirabundi solebant. antè autem iam docuimus mare mediterraneum, mare magnum à Latinis appellari. sed & Græci ἅλα δῖαν, ex magnitudine vocãt. Cùm autem Lucretius enumerat pœnarum quædam genera illo versu,

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ:

Robur. Robur fustem lignumque significare videtur, quo sontes tundebãtur fustuario. nam locum hîc, vt reor, non significat, nec vinculum: de

Seorsum. suppliciis enim loquitur, nõ de vinculis. Seorsum apud eundem poetam auget præpositionum numerum, vt, *—nequit vllam*

Dispicere ipse oculis rem seorsum corpore toto.

Clanculũ. id est, à corpore toto separatus: vt & clanculum apud Terent. in Adelph. act. 1. sc. 1.

—alij clanculum patres quæ faciunt:

id est, clam patribus, & patribus ignaris. Sed & alio loco etiam multò clarius sic seorsum cum auferendi casu iunctum vsurpatur,

At neq; seorsum oculi, neq; nares, nec manus ipsa
Esse potest anima: neq; seorsum lingua nec aures
Auditu per se possunt sentire, nec esse.

Legendum autem suspicor eodem libro è vetere libro,

Quam primordia sentiscant commissa animai,
Ecquantis interuallis tuditantia poßint
Concursare, coire.

Non tamen dissimulandum aut tacendum, in eo scriptum fuisse,

Et quantis interuallis. Tuditantia porrò intelligo tundere velut cupientia & pellere: impulsa enim leuiter mox concursant & coeunt, mouentq; animal & pellunt. placet & frequentationis sensus. Quod aũt scriptũ est,

Sumere. *Illud in his rebus nequaquam sumere poßis,*

valet ponere, dicere, afferre: estq; verbum philosophicum aut dialecticũ, quod λαμβάνειν Græcè dicitur: vnde sumptiones dicuntur partes ratiocinationis complexionem antecedẽtes. Illud quoq; Græcanicum est,

Vbi. *Quippe vbi imaginibus fumi nebulæq; mouetur.*

est enim quod Græci scriptores ἐπεί dicere solent, quod valet, præsertim cùm. ait enim, principia animę esse tenuiora fumo & nebula, præsertim cùm fumi & nebulæ imaginibus & simulachris soleat moueri.

CAPVT XXVII.

Cathenæ, compedes, cum palla saltare, Coriendrus, amare.

Cathenæ. Compedes. APVD Plautum in Menæchmis cathenę, ferreæ sunt: compedes, lignee, cùm scena prima scribit,

Tum compediti ianuam lima proterunt.

non enim id de ianua vel ergastuli vel carceris, vt quispiam prima specie putaret, dicit, sed de compedum claustro, vt inde pedes eximãt. Illic quoque clauus erat, quo claudebantur, quem dicit lapide interdum excuti. Illud ex eadem est fabula, scen. 3.

M. Sustine hoc Penicule, exuuias facere, quas voui, volo. Pe. Cedò. M. Sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.

hîc exuuias facere, est spoliare se, & spolia à se in alterũ transferre, quod Menæchmus facit, qui exuuias vxoris & suas, induuias facit & tradit Peniculo: cumque qui saltabant olim in scena, & cantabant, aut citharam pulsabant, palla ornati essent, idcircò à parasito petit, vt cum palla saltet: Horatius in arte poetica, **Cum palla saltare.**

Posthæc personæ pallæq; repertor honestæ Aeschylus. Iterum,

—traxitq; vagus per pulpita vestem.

Et Cornificius 4. ad Herennium, *Vti citharœdus, cùm prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus varijs intexta.* moxque sequitur, *vocem emittat acerbißimam cum turpißimo corporis motu.* Quòd autẽ saltationis ob pallam mentionem fecerit, illud argumento est, quòd eadem fabula scribitur, Sc. Potin' vt.

—Non ego te indutum foràs
Exire vidi palla? M. Væ capiti tuo:
Omnes cynædos esse censes, tu quia es.

id est, omnes, vt interpretor, saltatores. Illic autem, Sc. Bene obsonaui.

Seu tu Cylindrus, seu tu Coriendrus, perieris: **Coriendrus.**

tantùm arbitror annominatione vocumq; similitudine accersitum leporem, expectatione tamen interim spectatoris venustè decepta, cùm præter opinionem repentè proprium nomen ex olere fingatur inauditũ & ridiculum. Sc. Menæchme, inquit Plautus, *—amare ait*

Te multum Erotium vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas.

hîc amare est amanter precari, & à caro homine rogare & optare. apud Quintil. lib. 6. cap. 3. **Amare.** in ioco Domitij Afri nouitate iucũda & amœna vsurpatur. nam cùm is quẽ defenderat, eius conspectum vitasset, vbi postea ipsum conuenit, Amas, inquit, me, quòd te non vidi: id est, gratum mihi fecisti.

CAPVT XXVIII.

Quædam in oratione pro Flacco emendata.

IN oratione pro Flacco, qui dicitur Timolites vicanus, vt aliquam testimonij fortasse **Cic. emendatur.** dictionem habuisset, in tanta tamen causa nullam habuisset testis auctoritatem, si è vili vico potius, quàm ex oppido nobili Romam euocatus fuisset, homo præsertim inter suos ignotus: &, vt suspicor, Lælius tam amens non erat, vt hominibus è villis & pagis testimoniũ denuntiaret: nec tam parum gratiosus, vt non confideret se aliquem ex vrbibus commouere posse, & Romam euocare. Hæc cùm ita sint, haud cunctanter legam, *Timolites Nicænus.* Nicęa autem nemini ignota potest esse, cui fando sit auditum aliquando concilium Nicænum. In ea etiã oratione *rogare*, pro erogare fallit, cùm scribitur, *sestertium ter & quadragies rogabamus.* hæc

hæc quidem admonitio desiderari syllabam, vel potius literam demonstrat: sed sine qua tamen sensus, vt vocabulum ipsum, claudicat. *Ab Aeno* autem *in Asiam*, scribendum esse, nõ ab Hæmo, superuacaneæ esset operæ monere, nisi mons oppidi sedem occupasset omnibus in libris. Fallit & versipelli dolo in eadem oratione litera e, quę in locũ tertiæ subrepsit. nam qui populi Acmonenses appellantur, in Æmonenses adulterati sunt: Stephanus, *ἀκμονία πόλις φρυγίας.* ab hac vrbe Acmonenses & Acmonienses eius municipes vocabantur. Trapezitas autem non malè ab hominibus Latinis mensarios dici posse, quod in Budæo ab eruditis reprehensum esse recordor, fidẽ fecerit pro Flacco Cicero his verbis, *Cum ciuitate mihi res est acerrima, & conficiendarum literarum diligentißima, in qua nummus commoueri nullus potest sine sex prætoribus, tribus quæstoribus, quatuor mensarijs, qui apud illos à populo creantur.* Hos vt opinor mensarios homines illi Græci sua lingua *τραπεζίτας* vocabant: & cùm ibi mensa publica nominetur, suspicandum est & mẽsas priuatas fuisse, vt trapezitę essent duorum generum in aliquibus vrbibus Græciæ, publici & priuati. Illo autem in loco, *illum conseruatorem Asiæ, illum Dionysium*: è librorum vetustorum testatione scribo, *illum Euium, Nysium, Bacchum, Liberum nominabant.* Euium autem Liberi patris cognomentum ab omnibus opinor agnosci: sed & Nysium à Nysa monte appellatum nemo paulò humanior ignorat. nec videtur id vllis exemplis confirmandum, ne soli, vt in prouerbio est, lucem fœnerare velle videamur. nam vt in vitio est, qui dubia non probat: sic qui certis & notis argumenta quæritat, est superuacaneus.

CAPVT XXIX.

Varro de lingua Latina emendatus, pinsare humum cubitis, cohum, cohiuum.

Varro emẽdatur.

MARCVS Varro lib. 4. de ling. Latina, Asiam & cœlum duobus modis dici refert: nam vt cœlum dicitur cœli pars summa vbi stellę & aeris plaga tenero terram complexu continens: sic Asia dicitur pars orbis terræ, quæ non Europa: duas enim tantum partes Varro, vt & Salustius in Iugurtha, orbis terrarum nouit, Asiam & Europam. nam in Europa ponit Aphricam. Dicitur & Asia prioris Asiæ pars, in qua erat Ionia, & prouincia populi Romani. in Varrone scribitur & Cilicia, falsò mendoseque: cùm in illa Asia Cilicia non esset comprehensa: Cicero pro Flacco, *Nam, vt opinor, Asia vestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia.* Strabo lib. 12. *οἱ δ' ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν, ἀσίαν προσαγορεύοντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ.* Mox in Varrone lego, *non male quod posterior*: vt reprehensum veriloquium Ælij ab aliquo posteriore scriptore intelligamus: si posterior Ælius scribatur, vt ab Antonio Augustino, sententia erit, ipsum sui posterioribus libris reprehensorem fuisse,

Asia.

non tam cælum à cælando, quàm cælare à cælo deductum esse. Cælum alij ita vocatum censent, quod sit cælatum impressumque variis signis, & distinctum sculptumque: hinc præclari illi versus Varronis,

Cœlum.

> *Mundus domus est maxima rerum,*
> *Quam quinque altitonæ fragmine zonæ*
> *Cingunt, per quam limbus pictus bis sex signis*
> *Stellimicantibus, altus in obliquo æthere, Lunæ*
> *Bigas acceptat.*

Aliis cœlum dicitur vt *κοῖλον*. Cæterum vbi scribitur à Varrone, *Ego magis puto à chao cauum*, quæ scriptura mirificè mihi probatur, in antiquis libris reperio, *à chao couum*, vt librarius fortasse cohum scribere voluerit: nam, vt ait Festus, Cohum poetæ cælum vocauerũt. infrà tamen Varroni couum in aratro nominatur. in antiquissimo libro clariss. viri Henrici Memmij ita scriptum reperi, *cous est quo cælum continetur: vnde Ennius,*

Cohum.

> *Vix solum complere coum terroribus cœli.*

Est & cohiuum calyx rosæ adhuc conniuens & clausus. Verba sunt antiqui lexici, *cohiuum, κάλυξ ῥόδου μεμυκώς.* scribitur & coniuum, à conniuendo, vt reor. Scribo mox in Varrone, *noctu quæ caua cæli.* Lego infrà in eodem, *non terminus, sed termon*, vel *termo*, vt & Ennius locutus est,

Cohiuũ.

> *Ingenti vadit passu, qua redditus termo est.*

Lego etiam mox, *hoc Græci τέρμονα.* distinguendum autem est post, *in Latio*, vt arbitror. At vbi scribitur, *appellarunt summa terræ, quæ sola teri possunt, sola terræ*, puto intelligi emendandum, *quæ solo teri possunt*, id est, pede & vestigio. emendationi suffragatur mensio syllabæ. Protinus lego, *ideo Ennium in terram cadentes dicere, cubitis pinsabant humum.* sic enim in manuscriptis libris reperio: si quis *pinsebant* legat, non multum repugnabo, pinsare autem humum, est terram ferire, vt faciunt qui interficiuntur, cadentque in terram. Simile est illud Homeri, *ὀδὰξ ἕλον οὖδας*. At vbi scribitur, *Et dicitur humilior, quæ ad humum, vt Sabini, vt Lucani*: magna est confusio & conturbatio rerum & verborum non suo collocatorum loco. Georgius Buccananus poeta grauissimus & elegantissimus vidit primus vnde ista essent distracta atq; diuulsa, ac me docuit cũ aliis ea sic coniungẽda esse, *Et dicitur humilior demißior: infimus humilimus: quòd in mundo infima humus.* Lego autem nõ longè hinc, *hinc sudor, vdor: is quamuis deorsum in terram vnde sumi pote, puteus: nisi potius quòd Aeoles dicebant, vt πόταμον, sic πότυρα & πότεον, vt nunc φρέαρ: à puteis oppidum Puteoli.* Non longè hinc lego, *Quo deinde suscipiunt perpetuo flumen, lacus: Lacuna ut quæ ubi aqua.* Lacum autem hic intelligo, quo ex flumine ad aquandum aut lauandum aqua excepta est. quo etiam ex aquæ ductu aut fonte recipitur: Terentius in Adelphis act. 4. scen. 2.

Pinsare humũ cubitis.

> *Apud ipsum lacum est pistrilla.*

Horatius lib. 1. satyr. 4.

> *Gestiet à furno redeuntes scire lacuq;.*

Lego, *stagnum, quòd Græcè στεγνόν.* Deinceps lego, *Ea ferè nominata aut translatitio nomine*, [illegible]

bus, vt Sabini & Lucani. atq; ita quæ malè disiuncta fuerant, auctore Buccanano optimè rursus cohæreſcent.

CAPVT XXX.

Quædam in Varrone lib. 4. emendata, eſcendere, prædes, prædiatores.

Varro emẽdatur. NOndum è Varronis libris de lingua Latina omnes, vt ita dicam, errorum vepres eruncati ſunt. ſerpunt etiamnum illic multæ ſpinæ multique rubi. nam quod legitur libro 4. *vniuerſus ager dictus Latium,* vt in annoſis reperi libris, *latius,* adiectionis more magis me delectat, vt & infrà, ager aruus & arationes dicuntur: quemadmodum & apud Plautum in Truculento, Sc. Ad fores.

Non aruus hic qui arari ſoleat, ſed paſcuus eſt ager.

Lego etiam, *vt noſtri augures publici diſſerũt.* Quod ſequitur mox, nõ plus ſenſus habet, quàm ſurdi lapides: ſed ſic emendo, & ſenſu quodam & vita afficio, & velut anima dono. *Quocirca Gabinus, peregrinus, ſed quòd auſpicia habet ſingularia, ab reliquo diſcretus.* oſtendit enim quamobrem in peregrino Gabinus ager non numeretur, quòd ſcilicet ſuum quoddam auſpiciorũ genus à reliquo agro peregrino diuerſum habeat. In agri autẽ notatione ab omnibus, quas quidem viderim, editionibus diſcrepat clandeſtina & antiqua ſcriptura, quã proponã, *Ager dictus eſt in qua terra quid agebãt, & vnde quid agebãt fructus cauſa: aut quòd id Græci dicunt,* ἀγρόν: *aut ager quo agi poterat: ſic qua agi, actus.* hæc interpretatio & verior eſt & dilucidior, quàm edititia. Illud quoque melius & intellectu facilius, *Quòd ſegetes ferunt, fruges: à fruendo fructus: ab ſpe, ſpicæ.* vt eduntur iſta, Varronis enucleatio & etymologia propè tota perpetuaque interit. Illud autem, *Plebi rura largitantur ad aream,* valet, Non prata aut paſcua aut ſiluas diuidit plebi, ſed agros frumẽtarios: frumenta enim teruntur in area, nõ omnia tamen: nam far, quia ſuis extricari folliculis nõ poteſt in area, torrebatur in fornace. Inopia quoque particulæ *vt* laborat comprehenſio quædam non longè hinc, *prædia dicta item vt prædes, à præſtando: quòd ea pignori data, vt publicè mancupes præſtent fidem.* *vt* inde aberat, quod reſtitui è vetere libro. Prædes. Cæterùm prædes exponuntur in antiquo lexico οἱ ὑπὲρ φόρου δήμου ἐνδεδεμένοι, qui pro vectigalibus populi obligati ſunt: Prædiatores. prædiatores ὠνηταὶ ὑπαρχόντων, qui eorum ſcilicet bona & fortunas emunt. hinc ius prædiatorium apud Cic. pro Cornel. Balbo, quo obligata ſunt bona ærario & populo. Deinceps autem ſunt extexenda, quæ diſiuncta ſunt improbiſsimè, *Vbi nunc eſt Roma, ſeptimontium nominatũ, ab tot montibus, quos poſtea vrbs muris comprehendit.* at rupes Tarpeia, pars erat mõtis Capitolini præceps, vnde nocentes deiiciebantur interdum: Plutarchus in Numa, πλὴν πέτραν ἔτι νῦν ἐν τῷ καπιτωλίῳ ταρπηΐαν καλοῦσιν, ἀφ᾽ ἧς ἐρρίπτουν τοὺς κακούργους. Vocabatur & ſaxum Tarpeium: Horatius lib. 1. ſaty. 6. *Deijcere è ſaxo ciues.* Lego non longè hinc, *in ædificiorum legibus priuatis.* Infrà ex monimentis veteris ſcripturæ lego, *Quod de aqua tum, dicitur velabrum: & vnde eſcendebant ad infimam nouam viam, locus ſacer velabrum.* Cæterùm velabrum duplex fuit, maius, de quo nunc loquitur: minus de quo infrà, *Ab ijs palus fuit in minori velabro: à quo, quòd ibi vehebantur lintribus, velabrum, vt illud maius de quo dictum eſt.* Velabrorum meminit Propertius lib. 4. eleg. 10.

Qua velabra ſuo ſtagnabant flumine, quaq;
Nauta per vrbanas velificabat aquas.

in velabro porrò locus ſacer erat, quod velabrum dicebatur, vt Varro libro ſequente tradet, vbi Accæ Larentiæ ſacrificium fiebat, qua in nouam viam exibatur. Atque hîc obſeruandum veteres eſcendo etiam pro aſcẽdo dixiſſe: Eſcendo. Liuius lib. 45. *A. d. x. Cal. Octob. ludorum Romanorum ſecundo die C. Licinio conſuli ad quadrigas mittendas eſcendenti, tabellarius, qui ſe ex Macedonia venire diceret, reddidit laureatas literas.* Varro alio loco, *è vinea in arbores eſcendit vitis.* Iterum, *in carnarium eſcendit.* In vetere libro ſcriptura hæc extat, *quod ea qua tum dicitur velabrum.* Et mox, *Ad infimam nouam viam locus ſacellus labrum.* Cùm autem è Lucilio profertur, *quadrantis ratiti,* clauſulam verſus hexametri eſſe intelligo. Quadrans autem ratitus dicitur, quòd vt à Feſto & Plinio libro 33. capite 3. ſcribitur, in eo eſſet ſculpta ratis figura. igitur ratitus, eſt rate notatus & inſignitus, & ratem habens.

CAPVT XXXI.

Prolubium, Babylo, Iuno Lucina, ſumere diem, obſonium, Vſquam tibi eſt.

PLacet ex Adelphis Terentij annotare pauca quædam, & huic aſpergere ſchedæ. Actu 5. ſcena 9.

Quod proluuium, inquit, quæ iſthæc ſubita eſt largitas? Prolubiũ.

ſic loquuntur omnes vno ore editiones: ſed aliud canit Donatus interpres, qui prolubium interpretatur, promptum ad largiendum animum, & προθυμίαν: vt dubitari nullo modo poſſit, quin quam propoſui ſcripturam ſequutus ſit: edititiam tamẽ improbare iniqui nimium exiſtimetur, cùm proluuium ſit profuſio à proluendo, qua formatum ratione eſt diluuium: & laudatorem patronumque habet Nonium. vtrunque igitur probabile iudicemus. Actu 5. ſcena 7.

Dinumeret illi Babylo viginti minas. Babylo.

Babylonem ex vrbis magnitudine & opibus, & Babyloniorum regum & Perſicorum magnificentia & liberalitate hominem nimium liberalem & profuſum vocat, idq; ex Atticorum conſuetudine, qui Babylonios interdum Barbaros vocabant, id eſt, Medos & Perſas. neq; mihi nunc quidem quicquam ad vocem iſtam enodandã accommodatius in mentem venit. nã antiquus interpres verbo hoc tranſigit, &

git, & dum operæ verbisq; parcit, captui non contulit nostro. Mirantur eruditi, quod in comœdia palliata inuocetur à puerpera Iuno Lucina, vt in Adelphis, *Iuno Lucina fer opem*: sed iniuria mirantur, & multò iniquius Terentium reprehendunt: vtitur enim sermone Latino, sed qui Græcam deam Ilithyam exprimat. ea enim non est alia, quàm Iuno Lucina. itaq; ab Horatio in carm. seculari scribitur,

Lu[cina]

Lenis Ilithya tuere matres,

ex consuetudine Romana: & ex eadem à Catullo, epigram. 32.

Tu Lucina dolentibus, Iuno dicta puerperis.

Sumere diem.

Iuno autem Lucina, Diana est. *Hilarem autem hunc sumamus diem*, act. 5. sc. 3. & act. 2. sc. 4. est, vt alio loco Donatus explicat, non accipiamus, sed impendamus atq; consumamus: vnde & sumptus nomen traxit. Sed & obsonium more videtur Attico de piscibus intellexisse Terentius, cùm ibidem dixit, *Conuertam me domum cum obsonio*. nam ab Atticis ὄψον sic vsurpatur: atque infrà Syrus hoc explicans, ait se nactum pisces ex sententia. Illud etiam Græcanicum est, act. 2. sc. 2.

Obsoniũ

Quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ.

Vsquã tibi [e]st.

non enim illi negat eas in mundo, vt Plautus comicus loquitur, esse: non enim id dicit: sed eum viginti minas non magni facere, nec eas vllo apud eum loco & numero esse. sic οὐδαμοῦ vsurpauit Sophocles in Antigona,

καὶ μείζον᾽ ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας,
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.

id est, nullo loco habeo, & improbum iudico. Hæc more galli gallinacei terram miserè scalpentis vnguibus, & cibo eruentis aliquot granula, velut exscalpsi è Terentiana fabula.

CAPVT XXXII.

Assis Caianus, libellio, Papinius emendatus.

Assis Caianus.

QVI sit assis Caianus apud Statium lib. 4. Siluar. cùm ita scribit, *Emptum plus minus asse Caiano*: vt à me diu dubitatum est, sic non paucos fore arbitror, qui si in eum locum fortè inciderint, addubitent, & ad grammaticos allegent, qui glossemata petant. ego quæ afferam, coniectura quadam eaq; perimbecilla & perinfirma nitentur, cui tamen insistere vtcunque poterunt, dum qui meliora certioraq; afferant, existant. In Dione lib. 58. mihi legisse videor in factionibus circensibus prasinos, q, ei panno deditus esset insanũ in modum Caius Imperator, Caianos esse vocatos: sed isto collyrio nihil potest ista lippitudo iuuari. Reperimus & apud Tacitum lib. 18. Caianam aquã, cuius deductionem à Caio inceptam perfecerit Claudius Imperator eius successor. hinc quoque tantundem opis. Suspicatus aliquando sum formam aliquam assis vilioris à Caio Imperatore percussam fuisse: sed huic sententiæ, quamuis non ineptæ fortasse, confirmandæ constabiliendæq; nullum esse existimo locupletem auctorem, cui testimonium denuntiare possim. verisimilius est, cùm assis interponeretur coemptionibus nuptialibus, quæ imaginaria venditione exprimebátur, ac tum certo quodam ritu vir & vxor se mutuò ementes Caios & Caias vocarẽt, assem Caianum velut assem coemptionalẽ, atq; adeò simpliciter assem intelligi. Hoc autem, si cui longius petitum fortè videtur, is cogitet, quàm accersitis procul figuris, quàm lõnga interdum ambage anfractuosis sensibus, quã curiosa & ingeniosa affectatione se poetæ venditent, quàm procul à vulgari consuetudine communique intelligentia recedant, q̃ sæpe ex antiquitatis adumbratione famam aucupentur. Idem Papinius, vt eius fidelia totum nobis hunc, vt ita dicam, parietem dealbet, libelliõẽ ibidem appellat minutorum libellorum venditorem, qui & librariolus dici potest. tales autem nõ in taberna aut pila, sed in capsa totam suorum libellorum supellectilem facilè vrbem circitantes gerunt. sic autem scribit,

Libellio.

De capsa miseri libellionis.

Pro replictis autem bulborum tunicis, relictis mallem, vt tunicas siue membranas bulborũ accipiamus, quę contemptui sunt, relinquunturq;: quod si replictas pertendat quispiam legendum, tum intelligã replicatas, & è bulbis euolutas: tamen illud ipsum tenebo, vt relictũ appositius, quàm replictum existimẽ. Ego in eod. lib. lego, *Detergis sterilis soli pudorem*, non vt codices seruant, *putorem*: ne pudendum sit elegantissimo vati ignorasse modulam syllabæ, quæ in pudore corripitur, in putore tenditur. nos igitur inscitiam editionum tanto auctori si attribuamus, profectò iniqui simus. Nihilo secius & illud perpurgandum videtur, quod ab eo scribitur,

Statius emẽdatur.

Scandes belliger obuiosq; currus.

nec enim, nisi qui parum sapiat & videat, existimare possit istud, vt ita dicam, purũ putum esse, si propius spectet. nos igitur hoc tanquã metallum sic recoquimus,

Scandes belligeros piosq; currus.

nam sæpe Domitiano & laudẽ imperatoriam & pietatẽ clementiamq; tribuit, quam vtramque vno versiculo hîc complexus erit.

CAPVT XXXIII.

Ilignis pedibus, facilè agitare, ganeum, cæperet, animam recipere.

Ilignis pedibus.

ILLVD ab elegantissimo & latinissimo comico absurdè & absonè dictum videtur esse in Adelph. act. 4. scen. 2. *Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit vbi potetis vos*. cur enim in sole? cur etiam ilignis pedibus? hîc aqua hæret, & non me fugit interpretem dicere istud ex tempore esse Syrum commentum. sed excogitatio cõmenti probabilitatem non habet, nisi à consuetudine hominum petita sit. Credo igitur ritu moreque palliato hoc dictum esse, & quòd senes sole gaudeãt. nam & senes aprico delectantur, vt Zeno ἡλιακός, quemadmodũ à

Laertio in vita eius refertur: & Athenienses in sole iudicabant, vnde ἡλιαία maximũ iudicium apud eos dicebatur, ex quo dictum est ab Aristophane in Vespis, ἢν ἐξέχῃ εἵλη κατ' ὄρθρον, ἡλιάσει πρὸς ἥλιον. quo in loco & ad iudicium illud apricum Atheniensium est allusum, & ad consuetudinem senilis apricationis relatum. Quòd autem iligneis pedibus ait, id verò facit, quòd ea materia sit firmissima & solidissima: vnde & apud Aristophanem homines σφενδάμνινοι & πρίνινοι, id est acerni & iligni pro durissimis ponuntur, ac nos ante hunc quoque locum attigimus. Illud autem, *quam facillimè agitetis*, bellissimè est dictum locutione honesta & antiqua. nam facilè agitare dicuntur diuites, quibus facilè nulloque negotio omnia ad vitam degendam suppeditãt. eodem modo apud Portium in vita Terentij, *tres per idem tempus, qui agitabant facillimè.* sic & dij quibus nihil deest, ῥεῖα ζώοντες, à poetis Græcis id est, facilè viuentes, dicuntur: vnde, vt suspicor, emanauit in hominum ora illud loquẽdi genus. Cæterùm ganeum, quod in eadem fabula, act. 3. sc. 3 est, dicitur fornix, quasi Græcè γάνεον. nam Latini ε in a sæpe commutant, & α in e etiam breue, vt Gynæceum apud Terentium penultima est breui, & Cyclopeus apud Maronem 1. Æneid. id est, κυκλώπειον, & conopeum apud Horat. ode 9. epod. quod est κωνωπεῖον. Quid quod eadem scena,

Quam ille quicquam cæperet,

non cæperit, in eo legendum est, ab antiquo verbo cæpio? nam temporum ratio illud cæperit, refutat & aspernatur: cæperet autem flagitat atque poscit. quod cùm ita sit, vt in aliis rebus, nos hîc quoq; tempori seruiemus. Sed & scena præcedenti vbi *animum recipe* legitur, fe rè meam obstrinxerim fidem, *animam recipe* legendum esse: cùm enim anhelaret, neq; multa verba continuare vno spiritu posset, dixit *animam recipe*. si animum legas, ad consternationem referes.

Facilè agitare. · Ganeum. · Cæperet.

CAPVT XXXIIII.

Explicantur multa in vltima Horatij satyra.

VLtima Satyra conuiuium Nasidieni Rufi ab Horatio lepidè describitur, cum irrisione conuiuatoris ostentatoris meri, & mendaciter epulas commendantis malè apparatas, & rancidas plerasque ac putidas. Aper igitur Lucanus captus austro flante, caput, vt loquebantur, cœnæ fuit, quo quidem Horatius indicat fœtidum fuisse: vt & alio ait loco,

—at vos præsentes austri coquite horum Obsonia.

sed vitium tamẽ à conuiuatore in laudem conuersum fuisse, qui meliores apros esse audeㅤret affirmare leni austro captos. acria autem apposita ei erant condimenta, ad dissimulandum vitium saporis, appetitumque excitandum. In iis fecula, quod erat condimentum e fece vini factum acrimoniam habens, [illegible] à Græcis medicis dicitur. Moxilludit velut sacri cuiusdam ceremonias & pompam, cùm ita inferant in triclinium ministri vinum in capitibus repositum, vt apud Atticos virgines canephoræ sacra Cereris gerebant. Iam Cecubum vinum & Chium mentitur Rufus, ac peruenustè ludit in posteriore Horatius, quod maris expers ait, ambigua cauillatione: nam cùm vino Græco misceretur marina, Chio non misceretur, huic negat admixtam, simulque negat mari aduectum, vt vernaculum vinum, non Græcum. vino autem Chio non solitum fuisse aquam misceri, ex his Plauti verbis intelligi potest, ita in Curgulione, sc. 2. scribentis,

Aper leni austro. · Fecula. · Vinũ maris expers

Nomen est lenæ multibiba, atq; merobiba.

Pa. Quasi tu lagenam dicas, vbi vinũ solet Chium esse.

Nec satis, Nasidienus se habere in cella albanum & falernum gloriatur insolenter molesta conuiuis vanitate. Puto autem Mecœnatem sedisse medium inter vmbras suas Balathronem & Vibidium: & in tertio lecto medium fuisse conuiuatorẽ. igitur super ipsum, est super Nasidienum. Ridiculus porrò hoc erat Porcius, quòd placentas quasdam cremoris aliquanto liquidioris solus rotas simul absorberet. Nomentanus autem hoc erat ridiculus, quòd si quid in cibis esset vel vitiosi vel vulgaris saporis, indicaret digito, cùm alij conuiuæ tam sapientis non essent palati. proinde ingustata illa porrexit, quæ tam mali succi erant, vt ingustibilia essent. Ergo exclamabat Vibidius,

Nos si damnosè bibimus, moriemur inulti.

nisi, inquit, detrimenta ciborum insuauium & fœtidorum sarciamus largo vini haustu, velut inulti ab hoc conuiuatore & enecati peribimus, cùm eius discos attingere nõ possimus. Cùm autem ait, *—Exurdant vina palatum,* id inquit, quod suo iudicio in apparitione epularum sibi sapere videretur Rufus, qui tamẽ malè cõditos vel mali succi cibos apponebat. metuebat igitur ne hebescens & exurdescens nimio madida vino lingua subtilitatem saporum & iucunditatem minus perciperet. Vinaria autẽ lagenas intelligit, cùm mox sequatur,

Exurdãt vina palatum.

Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.

omnes enim lagenas Aliphanis calicibus, qui fictiles & capaciores erant, exhauserant, vt nihil inde biberint conuiuæ lecti, Fundanus, Viscus, Mœcenas, sed vmbræ tantùm, Balathro & Vibidius, & imus primi lecti, & cõuiuæ imi lecti, Porcius & Nomentanus. In eo autem iure, in quo natabat muræna cum squillis, incoquuntur erucæ virides & inulæ amaræ Nasidieni magisterio, vt Curtilli echini ad excitandum saporem, qui alias langueret. melius autem multò esse ait ei iuri incoquere erucas & inulas vel echinos, quàm illam muriam, quam reddunt remittuntq; ostrea, quæ tamen vulgò admisceri solebat. Dehinc venustè narrat ruina aulæorum fractam fuisse patinam, & Vibidium de pueris quærere, num sit quoque fracta lagena. Illud autem, *ridetur fictis rerum*, est, ridentur à conuiuis mendacia & figmenta Nasidieni

Vinaria.

sidieni, qui sua iura & condimenta falsò laudabat, cùm ita, vt loquebatur, parata nõ essent. Balathrone autem secundo dicit, quod tam ef fuse cachinarentur alij, vt Balathro magnus aliàs derisor, & suspendens omnia naso, vt dixit, primas non teneret, sed in ridendo secundus esset. Iam discerptam gruem apponere aspersam sale ferrato, & nouum & ineptum est: subtraxerat autem quædam odoris grauitate nimium offensura conuiuas. Iecur autem anseris pastificis erat in deliciis, quod ementitus est Rufus. Armi leporum sine lumbis, & palumbes sine clunibus, putres eas partes indicant fuisse: sed & merulæ adusto pectore, quæ pars in eis opima est, & esculenta, malè coctas escas arguunt. Ista autem dissimulabat Rufus, curque ita fierent, causificabatur. sic conuiuæ nil omnino gustarunt cibi, velut malis venenis infecti.

CAPVT XXXV.

Multa in Varrone emendata, Lares querquetulani, Lares permarini, auguraculum, terticeps, quarticeps.

NEscio quomodo me effascinant libri antiqui, & ad insaniam propè me adigunt, quorum insano amore agitatus audeo lib. 4. de lingua Latina scribere, *Reliqua vrbis loca olim discreta, tũ Argeorum sacraria, in septem & viginti partes, vbi sunt disposita.* ego in hac scriptura nihil variaui, nihil mutaui, sed eã vt reperi sartam tectam conseruaui. Reperio etiam, *cum Cælio coniunctim Carinæ, & inter eas quem locum Ceroliensem appellatum apparet.* Cùm autem dicit primæ regionis quartum sacrarium, vnum ex Argeis intelligit. Argei porrò loca erant in vrbe à Numa consecrata, vbi sacra fiebant, vt auctor est lib. 1. Liuius. At Mineruium fanum est Mineruæ, vt Dianium Dianę. Mineruium quoq; à Victore, vel vt alij malunt Rufo, ponitur in nona vrbis regione. Cæterùm quarticeps cùm dicitur, & terticeps, si Volaterrano credimus, significatur quatuor vel tres vertices habens, cui expositioni non assentior, cùm potius intelligatur tertius aut quartus mons, pars & caput. Itaque ad ordinem sunt ista referenda, vt in Suburana regione constat, in qua princeps erat Cælius, deinde Cæliolus, mox Carinæ, & quarticeps Ceroliensis. Sed & ad ordinem ista referenda esse ostendunt liquidò ea, quæ Varro de exquiliis scribit, ne pluribus id docere coner. Protinus lego, *Ceroliensis à Carinarum iunctu dictus Carinæ, postea Cerolia.* hîc autem nisi fallsus, vt sæpenumero, augur sum, Ceroliam videtur indicare appellatam à *κάρα*, quòd ibi caput esset Sacræ viæ. Quòd autem quotquot mensibus sacra in arcẽ per Viam sacram dicit ferri Varro, id intelligendum crediderim de sacris idulibus. nã idibus sacerdotes sacra in arcem ferebant rei diuinę causa. Ad eam fortasse consuetudinem respexit Flaccus, cùm libro tertio, ode trigesima scripsit,

—dum capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

Emendo etiam, *Nunc scribitur tertia litera c non b:* Quintiliani auctoritate fretus: sic enim scribit lib. 1. cap. 7. *Et Subura cum tribus literis notatur, c tertiam ostendit.* nam cùm literarũ compendio scribebatur, & tanquam notabatur, Suc notatum Suburam significabat. Lego proximè, *Quod ibi lucus dicitur fagutalis, & larum Querquetulanûm sacellum, & lucus Mephitis.* Dicitur autẽ Larum querquetulanûm, vt Larum permarinûm apud Liuium lib. 40. qui sunt vt vetus Lexicon interpretatur, *θεοὶ λιχπάνλιοι.* Lares querquetulani dicuntur, quòd ibi querquetulanum fuisset. Cælius etiam mõs Querquetulanus à quernea silua vocatus fuit. Sed tamen quos Lares querquetulanos Varro appellat, propè est, vt Nymphas querquetulanas Pompeius vocare videatur. Emendo autem, *secundæ regionis Exquiliæ: alij has scripserunt.* Nec longè hinc, *iamdiu enim latæ auaritia viæ est.* atq; in his emendationibus non meam, sed antiqui libri fidem obstrictam esse volo. Cęterùm modò terticeps reperio in editionibus, modò terticepsos, modò in Volaterrano quarticepsis, modò in codice antiquissimo quarticepsois. Cùm autem inueniam quibusdam in locis non quarticeps, sed quadriceps, nec terticeps sed triceps, tũ apparet non tam ordinẽ significari, q̃ collium & iugorum multitudinem: quanquam quarticeps & terticeps legere malim, vel *quarticeps, is, & terticeps, is.* Iã, *dexteriore via in Tabernula est*, legere malim, vt suprà *sinistra* auferẽdi casu, q̃ dexterior nominandi. Nec non & illud sic lego, *Viminalis à Ioue Viminio, quòd ibi aræ sunt, q quòd ibi vimina nata.* Coniicio autem, & fortasse vt plerunque, futilis & vanus ariolus sum, coniicio inquã legendum nõ multò pòst, *aduersum est Apollinaris, ædẽ Salutis:* vt Apollinaris collis intelligatur, in quo Apollinis ædes erat. Apollinis etiã vicus erat in vrbe Roma, cuius mentio est apud Victorem: Quod etiam scribitur, nõ longo inde internallo, *apud Turaculum ædificium solum est:* cùm auraculum reperiã in antiquo codice, vnius syllabæ supplemento auguraculum scribo. sic vocatur locus vnde augures auguria captabãt. auguraculum dicit esse Festus arcem, q̃ inde auspicarentur augures. Victor auguratorium etiã collocat in Capitolio. sunt & q è Carinis captata auguria tradant. auguraculum Græcè *οἰωνιστήριον* dicitur. Scribit Higinus in libro de castris metandis, in castris Romanorum fuisse auguraculum, quod Tacitus lib. 2. augurale vocat.

Argei.

Quarticeps. Terticeps

Lares querquetulani. Lares permarini.

Auguraculum.

CAPVT XXXVI.

Harpocrates, Angeronia, Seia, Sessia, & Segetia, Varro emendatur.

PErgam equidem per Varronem grassari, &, si id consequi potero, quædam eius viscera non manu diuina tractans personabo, sed ope

Varro emendatur.

ope fortassis humana prosequar. scribitur in eo, libro 4. de lingua Latina, *itaque Næuius Balantium appellat.* hîc ego à Balatu Balatium legendum affirmo, præsertim libro antiquo astipulante: quanquam sine codicis approbatione, sola posset analogia hoc obtineri aduersus librorum pertinaciam. Scribo etiam, *quod in hac regione scriptum est germalensis quinticeps.* Sacriportus enim à vetere libro non agnoscitur, qui in quarta erat vrbis regione, non in palatina. Reperio & in rudectis, vt ita dicam, librorū vetustate cariosorum, *Sic reliquæ triginta diebus ab his, quibus in tribuum libris dixi.* Etsi autem scriptura, quæ celebrata est per hominum ora & librorum publicorum monumenta, non ingrata nec iniucunda est, tamen peruetustam istam & rancidam exoletamque non indignam luce iudicaui, qua ad hanc ætatem caruit, in abditis bibliothecis semper sepulta. Quicquid autem nonnulli homines obloquantur, nimium dediti librorum publicorum perfidiæ, audebo emendare, *Hi dei ijdem qui ab Aegyptijs Serapis & Isis, etsi Harpocrates digito significat, vt taceam.* Ait enim Harpocratem, qui os digito premit & signat, per ænigma significare, ne illa mysteria euulgentur & enuntientur. digitus enim eius ori adpositus silentium & taciturnitatem vel imperabat vel indicabat. hinc illud Catullianum in Gellium,

Harpocrates.

—Et patruum reddidit Harpocratem.

Eo quoque nomine Sigalion vocabatur. Ausonius epist. 12.

Et tua Sigalion Aegyptius oscula signet.

Angeronia

Talis ferè apud Romanos erat Angeronia dea, quæ simulachrum ore obligato obsignatoque habebat. In antiquo lexico explicatur dea consilij & temporum. Eius verba sunt, *Angeronia, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν.* Scribo porrò versu cogente, *insinuans sese ipsa anima.* in libro tamē scripto, *insinuans* non reperio, sed, *Diuinitus pullis ipsa anima.* in quo & paulò pôst reperio, *qui caldor è cœlo.* Inuenio etiam, nec inuentum supprimo celóve, aut intercipio, sed communem Mercurium veneror & reuereor, *quibus iuncti cœlum & terra omnia exgenuerūt.* Lego etiam, *animam æther adiugat*, vt clausula sit versus trochaici: &, si testis producēdus est, ita etiam à Nonio, nisi hallucinor, legitur. Hoc quoque sic reperio perscriptum, *Et Ennius terram corpus, quæ deperit, ipsam capere, neque dispendi facere hilum.* solet enim interdum sic poetarum verba proferre Varro, vt versum euertat, aut mutilet. Rursum, *Vbi nimius ardor, aut humor, aut interit, aut si manet, sterile.* Lego etiam, *et horum iunctionis vis, Venus, comites, hinc: hinc victrix Venus.* nuptiales ait Veneris esse comites, vt suspicor, ignem & aquam. Lego etiam, *ibant malaci*, vt molles significentur homines: malacum pallium dixit Plautus in Bacchidibus, Sc. Quid si hoc. eodem modo & in Milite, Sc. Cohibete. malacam coronam sume re: vt & scribere possemus si ab auctoritate librorum nobis recedendum esse putaremus, quod quidem nobis minimè nunc quidem faciendum esse ducimus. Cæterùm quinq; sunt integri solidique trochaici versus ex Ennio prolati, quorum principium est, *isthic est is Iuppiter:* tantum ne vatij, aut vatinij sint, legendum est, *Aera quiq; ventus est:* &, *isthæc propter:* &, *Qui mortales vrbes atque.* Lego non longè hinc, *Et dies & diuum, id est, cœlum.* vnde sub diuo: *Dius fidius.* Dius autem fidius explicatur in antiquo libro *δῖος υἱὸς οὐρανοῦ*, vt & à Varrone. eum qui iurabat sub dium prodibat. Cicero apud Nonium, *Itaq; domi ritu nostro, qui per Dium fidium iurare vult, prodire solet in compluuium.* Idem de quadā dea Plinius libro 18. capite 2. dicit, quam tamen non nominat, his verbis: Seiamq; à serendo, Segestam à segetibus appellabant, quarum simulachra in circo videmus, tertiā ex iis nominare sub tecto religio est. Plinius manuscriptus Seriam exhibet, quam Tertullianus Sessiam vocat, Macrobius Saiam, vt Segestam Segetiam: aitque si quis nominasset Salutem Semoniam, Saiam, Segetiam, Tutilinam, ei ferias obseruandas fuisse. Tertia autem illa dea, quam religiosum erat sub tecto nominare, Tutilina, vt reor, erat. Adscribam & illud Tertulliani de Circo, *Delphines Neptuno vomunt, columnas Sessias à sementationibus, Messias à messibus, Tutulinas à tutelis fructuum sustinent.*

Seia.

Sessia.

Segestia.

CAPVT XXXVII.

Orcus, noctiluca, terra altera, fulguritus, surenæ, Varro emendatus.

Exponitur à Varrone libro 4. de lingua Latina, causa, cur Orcus dicatur, sed nescio quomodo ad eius verba obsurdescimus, vtiq; ego, qui ea non satis, vt ingenuè confitear, percipio duntaxat vt editiones loquuntur, quarū vocem recitabo: *Quorum quod finis ortus, orcus dictus.* non satis hîc animaduerto, cur ab ortu potius orcus dicatur, quā ortus ab orco, nisi violenta illa antiphrasis, & in paucis admodum probanda, hîc recipiatur, qua suscepta finis & modus non erit ex aduersario originis ducendæ. Proponam scripturam antiquam, quæ etsi ne ipsa quidem satis dilucida est, tamē nescio quomodo ad verum propius accedit, *Quorum quod finis Orcum, Orcus dictus.* quem dicimus Orcum genere virili, inferorum loca intelligentes, Varro in genere neutro Orcum appellat, ab eoque Orcum, id est, Plutonem nominatum putat. Orcum autem finem significare quod ait, nisi fallor, aut eò respexit, quòd eo hominū finis tendit, aut Græcis ὀρκάνη septum & ambitum significat, & ὄρκος inter cætera vinculum. Quod noctilucam ait dictam esse Lunam, ex eo dicit, quòd eo cognomine Luna in Palatio colebatur, & noctu in eius tēplo lampades lucebant. Vnde & libro 5. scribit, *Noctiluca lucere ab luce, quòd propter lucem amissam is cultus institutus.* scripsit quoque eodem cognomine Horatius lib. 4. ode 6.

Orcus.

Noctiluca.

Rite crescentem face noctilucam.

Erat,

Erat, vt coniicio, etiã apud Varronem in Marcipore noctiluca, fax vel lucerna, cùm scribebat, *noctilucam tollo, ad focũ fero, inflo, anima reuiuiscit.* Diana, vt ait, à duplici via nomen adepta est, quòd in altitudinem & latitudinem feratur, quasi diuia & diuiana. Nigidius tamen Dianam tanquam Ianam interpretabatur. Lego autem mox, *vel quòd est altera terra, vt physici dicunt.* nam vt Cicero in Lucullo scribit, Xenophanes habitari in Luna putauit, eamque terram multarum vrbium esse & montium. hîc igitur Varro Lunam terram esse quandã dicit, eámque lucẽtem. Cæterùm cùm ait Varro, *& omne quod nascitur, ignis scindit*, scindere valet penetrare, ingredi, penitus scribere. Denasci etiam in Varrone est mori & interire. *Et fulgur*, inquit Varro, *quod fulmine ictum est*: lego, *Fulgur & fulguritum.* Plautus in Trinummo, Sc. Minus quindecim. *Nam fulguritæ sunt hîc alternæ arbores.* Mox lego, *contrarijs dijs, ab aquæ lapsu lubrico Lympha: Lympha Iuturna.* nam Varro Latinè non Græcè loquitur, nec in Nympha lapsus apparet, primo dissimili elemento. sic mox, lymphæ comitię lego. In lacu porrò Cutuliensi insulã esse commemorat Macrobius lib. 1. cap. 7. quæ huc & illuc moueatur: nec tacet Dionysius lib. 1. *περὶ κοτύλην ἀβοριγινίων αὐλισάμενοι πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης, ὡς τὴν τε νησίδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδινουμένην κατεῖδον.* Sed & oraculum idem loquitur, *ἠδ' ἀβοριγινίων κοτύλην, ὃ νᾶσος ὀχεῖται.* Meminit & breuiculum Sotionis. Lego mox, *à quo nuptiæ Neptunus dictus*: vt infrà, *fiber dictus.* Lego autem non procul hinc, *primum nominem alitem ab alis, volucres alij à volatu.* Galeritus ab eo nominatur auis, quæ ab aliis galerita dicitur, *κόρυδος* à Græcis & *κορυδαλλὶς*, à Theocrito *ἐπιτυμβὶς* cognominata, quòd in capite tanquã tumulum gerere videatur. Etiam in antiquo lexico lego bardalam vocatam fuisse. Lego proximè in Varrone, *vt quædam Græca, vt grues γέρανοι.* Quòd si quis editionis est pertinax vindex & assertor, *γέργερα* multa significant, & *γέργερος* est *βρόγχος*, id est, guttur, *γεργέριμος* druppa, olea pulla vel nigra. sed de auibus hîc loquitur, non de gregibus, & grex auis nomen Aristoteli (lib. 9. histor. animal. cap. 1. & 17.) & Herodoto (libro 2.) hîc potius quàm grex scribi deberet. Grues tamen, vt principio dixi, Varronem suspicor scripsisse. *Vernacula*, inquit Varro, *ad similitudinem, vt surenæ, pectunculi, vngues.* cùm in omnibus vitę partibus laudem mereatur ingenua verecundia, tum in tractatione literarũ vel maximè, ne impudenter, quod nescias, scire te affirmes & ostentes, & inuerecundo mendacio & te & alios in errorem pręcipites. Ego sine tormentis & fidiculis hîc verum proloquar. Surena quid sit nescio. est Varroni nomen conchylij, nunquam tamen mihi antea fando auditi. nunc tandem licet, vt opinor, fasque est post ingenuam confessionem coniecturas suas perscribere. Iudicaui *Venereæ* aliquando scribẽdum esse, sed frustra, cùm similitudo nulla rei sit: magis probarem mures vel murices. Sed cùm ab Isidoro ita scribitur, *Suris tribus modis dicitur, vt testudo, ac peloris & coclea. Nam & quæ edimus, & vbi caro inest, & vtrunque dicitur peloris*: surenam à suri & suruli similitudine interpretemur, nisi *striatæ* legamus.

Altera terra. — Fulguritum. — Galeritus — Surenæ.

LIBRI VIGESIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

CAPVT I.

Varro emendatur: Sodales aruales, titiæ aues, clarigatio, cohors.

IN Varrone, (nā vt inſtituimus & cœpimus, eum peruolitamus, potius quàm per uolutamus) in Varrone igitur libro quarto de lingua Latina cùm ſcribitur, *vt querquedula, ceteris*: in libris non prælo, ſed manu ſcriptis reperio, qđ pro meo non vendito, nec alioqui oſtendo, *ceteris*. Eſt Græcis auis λόφνις, eſt & λοφνιθαλλις. quæ an ad hanc notationem pertineant, potius aliorum prudentię committendum putaui, quàm meę temeritati arbitrium iudiciumque arrogandum. Ait Varro, *ſic in Latio nominati lytra & fiber.* ego lutra ſcribendū exiſtimo de Varronis ſententia: nam quod ei piaceat, hoc tempore videndum eſt, non quod alij cenſeant. exiſtimat enim à luo, quod eſt ſoluo, lutræ nomen inditum eſſe. quanquam ſi quis per *y* Græcum ſcribat, à λύω deducet eodem ſenſu. ſed Varro non tam ad Græcā etymologiam, quam Latinam notationem videtur attendiſſe. In libro veteri lira ſcribitur, quaſi librarius lua ſcribere voluerit, lutra tamen probo. Ibidem, *Qui rectè conſulat conſul fiat.* in antiquo libro reperio *conſulciat*, qđ genus verbi, ſi probum eſt, ſignificabit idem ferè quod conſulere: ſin diſplicet, *conſul fiat*, ne claudicans ſit Iambicus, ſcribendum erit. omnino legere malim conſulciat, vt ſit Rempubl. cum ciuibus aliiſque magiſtratibus fulciat. Erit fortaſſe qui vocem dirimendam cenſeat, & *conſul ciat*, legat, vt ſit, conſul nos impellat & cieat ad Rempub. defendendam: cui equidem argutiæ non multum tribuendum puto. Lego mox, *ergo prætorum eſt præire.* libenter etiam, *iuri & exercitui*, potius ſcriberem, quàm *iure & exercitu*. nam infrà in dandi caſu loquitur, quē & ſententia poſtulat. Pro Tatienſium, quod equidem probo, reperio Tatium, vt apud Propertium libro 4. elegia 1.

Hinc Taties, Ramneſq; viri Luceresq; coloni.

Varro emēdatur.

Eodem Varronis lib. in Pontificibus à prælo manus diſcrepat, cuius hîc ego ſcripturā proponam, *Pontifices Scæuola Quintus pontifex Maximus dicebat à poſſe & facere, vt potifices*: quam quidem veriſsimam eſſe certū habeo. Prænomen hîc poſtponitur, vt & apud Catullum, epig. 10.

Meus eſt ſodalis Cinna Gaius.

& apud Ciceronem libro 3. de Legibus, Stolo Caius. In fratribus arualibus lego, *ſunt qui à fratria dixerunt. Fratria eſt Græcum vocabulum partis hominum, vt Neapoli etiam nunc.* Erant & Iudices qui de agrorum finibus cognoſcebant, mutuatitio nomine de fratrum arualium vocabulo, aruales ſodales appellari, quod ita in antiquo lexico ſcribitur, *Arbares ſcodales* οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες τῶν δικαστῶν. Sed cùm iſta Sphinx ænigmata ſic balburiret, vt intelligi non poſſet, extitit Ludouicus Ruſardus Iuriſconſultorum elegantiſsimus, qui iſtam eius infantiam & balbutiē perciperet, & mihi indicaret. Sodales titios Varro dictos ait eſſe à titiis auibus, ſed illæ aues cui hodie aucupi notæ ſunt? Equidem eſſe neminem puto, qui eas magis cognoſcat, quàm ſpinturnicem hominibus ignotam, vt Plinius libro 13. capite 10. cenſet, ſed diuerſam vtique à biſturnicia Marcellini, quę in quadru pedibus numeranda eſt, vt & capreolus & bubalus, à qua & biſturnicios equos, vt opinor, appellauit Vegetius in libro de re Veterinaria: vbi tamē melius biſtrutitij edi multi cenſent, me non improbante. Vetus interpres Perſij in illum locum ſatyrę 1. *Ingentes trepidare Titos*, à titis Titos vocatos dicit. Seruius in 1. eclog. Virgilij dicit palumbes vulgò appellari tetas. Iſidorus, *Palumbes*, inquit, *eò quòd ſunt fartæ pabulo, quas vulgus tetos vocat.* An hæ ſint titiæ aues, intelligentioribus & doctioribus iudicandum relinquo. In fetialibus ait, deſitum eſſe per eos bella indici, cùm ipſius ætate ad res repetendas iam non mitterentur, ſed tantum fœderibus faciendis interuenirent. Res autem repetere erat clarigare. Sed quoniam homines eru diſsimi negant clarigationem eſſe hominum prehenſionem & pignorationem, quod ἀνδρολήψιον Græci vocant, iusque hominis prehendendi & abducendi, placuit iſtum errorem eripere. nam Liuius hoc ſenſu ita loquutus videtur libro octauo, *vt eius, qui cis Tyberim deprehenſus eſſet, vſq; ad mille paſſuum pondo clarigatio eſſet.* In antiquo quoque lexico ſic clarigatio exponitur,

Aruales ſodales.

Titiæ aues.

Clarigatio.

ἐνεχυρασία,

συγχωρησία, δμηρία, συγχειλισμὸς, ἁρπαγή. Lego non longè apud Varron. *Tametsi cohortem in villa Hypsicrates dicit esse Græcè* χόρτον *apud poetas dictam.* Hypsicratis historici Amiseni mentio est apud Lucianum in Macrobijs, qui & aliquid hisce de rebus scribere potuit. Hypsicratis etiam grammatici libro 16. capite 12. Gellius meminit, qui de vocib. Latinis è Græco ortis scripserat. Cæterùm grammatici Græci illud Homericum αὐλῆς ἐνὶ χόρτῳ, de septo & ambitu chortis interpretantur, à qua etiam significatione illud Euripidis in Andromacha videtur manasse σύγχορτα ναίω πεδία, id est vicinos & finitimos agros.

Cohors.

CAPVT II.

Seminium, vbi enim, vacillo, & quædam in Lucretio obseruata.

Seminiū.

ALIVD semen, aliud seminium quibusdum esse videtur, nisi fortè bis idem Æschyli more & Homeri locutum Lucretium opinamur, cùm lib. 3. dixit,

Si non certa suo cum semine seminioq́;,
Vis animi pariter crescit cum corpore quoque.

quod sanè non censent, satiusque putant ista distingui, quæ origine & propinquitate significationis videntur cohærere & eadem esse. Esse igitur semen credunt illam materiam genitalem, vnd animalia oriuntur, plantæq́;, resq́; inanimę, si quis elementa earum semina vocare velit: at seminium, sobolem dicunt esse ipsam & fœtum. id adeo ex eo sciri posse existimant, quòd ibidem seminiū leonum Lucretius dicit, leonum sobolē & genus indicās,

Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur.

Seminium tamen apud Plautum semen est, in Milite, Sc. Iamne est. *Non,* inquit, *hic suo seminio quamque porculenam impartiturus est.* quanquam & pro prole intelligi posset, vt apud Lucretium libro 2.

Hæc aliquo sine seminio grauiore coorta est.

Atque vocabulum videtur rusticum fuisse, vt è Varrone l. 2. c. 3. de re Rustica apparet, & Lucretius duobus verbis idem locutus est, cùm semen & seminium posuit. Sed in eo Lucretij libro, nisi fortè sensum non percipio, quod procliue est, reposto non reposta legendum est, cùm scribitur,

Maternis etiam membris aluoq́; reposto,
Discidium nequeat fieri sine peste maloq́;.

de fœtu enim loquitur, qui maternis continetur visceribus, & in aluo repositus est. nunc reposta scribitur, è quo non magis idoneum sensum eruere possum, quàm è pumice aquā haurire. At verò *vbi enim* eodem in libro more Græco vsurpatum est, vt ὅτε γὰρ, quod significat cùm enim, id eius exemplo subiecto magis patebit,

Vbi enim

——vbi enim, inquit, *propellere membra,*
Corripere è somno corpus, mutareq́; vultum,
Atq; hominem totum regere ac versare videtur:
Quorum nil fieri sine tactu posse videmus:
Nec tantum verò sine corpore: nonne fatendū est
Corporea natura animum constare animamq́;?

id est, Cùm ista facere videamus animū, nónne corporeus erit? At alio loco *vbi* positum est in sua vsitata significatione, sed tamen ita collocatum est, vt de mendo suspectum sit,

His vbi me rebus quædam diuina voluntas
Percipit atque horror:

quod sic explicandum censeo, In quo loco, & in qua philosophia tua, ob has res ita à te explicatas diuina quadam ingenij acie, eximia voluptate captus teneor, & velut venerabundus & reuerentia cuiusdam numinis religiosa perfusus horreo. Harmoniæ autem nomen cùm ait saltu delatum Heliconis, demonstrat harmoniam esse musices, quæ à musis Heliconiacis nomen consecuta est, quod nomen harmoniæ reddendum idem ait organicis. sic autem appellantur musici, qui cantibus instrumentorum vtūntur. nam & ea musices species, organica vocatur. Cùm autē ibidem scribit,

Tum quasi vacillans primum consurgit:

Vacillo.

syllabę vim adfert, quam contra naturam breuem proceram facit: sed eadem ferè licentia tendit liquidūm, in quo tamen tum audiri debet ita sonans *u*, vt in viuido, quasi licuidum, aut si vt tenue dissyllabum efferretur *u* consonante: aut vaxillans erit legendum ea deductionis ratione à vacillo, vt à pauculo pauxillum: aut geminato c vaccillans legendum, vt in antiquo libro reperio.

CAPVT III.

Albatus, pullatus, cespes viuus, obesæ aures, Tityrus.

Albatus. Pullatus.

LAutissimus quisque apud antiquos albatus erat, presertim diebus festis, pauperes potius pullati. hinc pullata turba, & pullatus populus, vt apud Calpurnium eclog. 7.

——sed mihi sordes,
Pullaq́; paupertas, & adunco fibula morsu Obsuerant.

Idem de popularibus, id est, de loco vnde populus spectabat,

Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste
Inter fœmineas spectabat turba cathedras.

Contrà de magistratibus & equitibus,

Aut eques, aut niuei loca densauere tribuni.

Iuuenalis sat. 10.

——niueosq́; ad fræna Quirites.

Pales dea pastorum mutatione elementi à pariēdo nomen habet, quasi Pares sit: argumento est, quòd eius feriæ, natalis scilicet vrbis, Parilia & Palilia dicebantur: sed & Calpurnius attributione mutationem demonstrat, ead. ecloga scribens,

Aut fœcunda Pales, aut pastoralis Apollo.

alij tamen in alia sententia sunt, vt à me antè scriptum est. Vere solebant antiqui re diuina

Pali, Lari Faunoque facta, sua peccora, priusquam hibernis educerent stabulis, lustrare, & interdum prẹmium pastoribus fistula certantibus proponere: Calpurnius 7. eclog.

Nam dum lentus abes, lustrauit ouilia Thyrsis:
Iussit & arguta iuuenes certare cicuta.

Iterum 5. eclog.

——tepidos tunc hostia cultros
Imbuat, atque etiam, dum viuit, ouilia lustra.

Cespes uiuus.

Vt autem in castris cespititium tribunal excitabant duci, vnde ad milites verba faceret, cuius rei exempla passim occurrunt: ita cespititiam aram rustici excitabant & focum: cespesque loco foci aræque erat, Horatio teste lib. 3. od. 8.

Positusq; carbo in Cespite viuo.

rursum lib. 1. od. 19.

Hic viuum mihi cespitem.

& Calpurnio 5. eclog.

——tu cespite viuo Pone focum.

nam cespes in ara ponebatur, isq; viuus recésque è terra excisus, vt ad purificationem viua vtebantur aqua. Compitalia & ludi compitalitij fiebant à magistris vicorum, vt ostendit in Pisonem Asconius. magistrum igitur cùm dicit Calpurnius, vici intelligere debemus, rustici tamen tum, non vrbani: eclog. 4.

Vt quoque turba boni plaudat saginata magistri,
Qui facit egregios ad peruia compita ludos.

Ter pede terram ferire pro saltare à poetis nõ rarò dicitur: Flaccus lib. 3. od. 18.

Gaudet inuisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

Idem de Iãbico carmine dicitur, quòd, quanquam senos reddat ictus, tamen ad tres percussiones insignes redigatur lib. 1. sat. 10. *Pollio regum Facta canit pede ter percusso*, scripsit Horatius. At Calpurnium,

——ecce per illum,
Seu cantare iuuat, seu ter pede læta ferire Carmina,

Acutæ aures.

dixisse perspicuè de heroico carmine intelligimus. Acutas aures pro acribus & iudicij intelligentis dici animaduerto: Calpurnius,

Quicquid inest, siluestre licet videatur acutis
Auribus, & nostro tantum memorabile pago.

sic acutas nares dixit Flaccus lib. 1. saty. 3.

——minus aptus, acutis
Naribus horum hominum rideri possit.

Obesæ nares.

contrà obesæ aures iudicij nullius, aut obtusi & hebetis habentur: Idem Calpurnius,

Rustica credebam nemorales carmina nobis
Concessisse deos, & obesis auribus apta.

Id ex eo, quòd pingue pro stupido & bardo tardique ingenij à Latinis poni consueuit. Tityrum pro Marone aliquoties à Calpurnio poni animaduerti: id credo quòd Ecloga prima Maro Tityrus est,

Tityrus, inquit, hanc habuit, cecinit qui primus in istis
Montibus Hyblæa modulabile carmen auena.

Iterum,

——qualis qui dulce sonantem
Tityron è siluis dominam deduxit in vrbem.

CAPVT IIII.

In lente vnguentũ, suppara, flagellare annonam, strangulare diuitias, mare dormit, virga somni.

In lente vnguetũ.

IN lenticula vnguentum, prouerbium est notissimum, & in hominum sermone frequens: non tamen satis intellectum. mihi eo nihil aliud significari videtur, quàm in tenuiculo apparatu & victu, vt in lẽticulæ pulmento, non esse locum vnguentis, quibus in lautis opiparisque conuiuijs vti solebant. Quin & cibis vnguenta solebant admiscere nonnunquam, quod in lentis pulmento faciendum non est ob edulij vilitatem tam preciosa condimenta non desiderantis. Aristoteles li. de sensu & sensibili, ἀληθὲς γὰρ ὅπερ εὐριπίδην ἐπισκώπτων Στράτις,

ὅταν φακῆν ἕψοιτο, μὴ 'πιχεῖν μύρον.

Suppara.

Sed cùm, vt errones, imo verò vt profugi Scythæ, incertis sedibus vagemur, alia adscribemus. Suppara non tam vela fuisse videntur, quàm velorum quædam supplementa, & summæ partes, quæ supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quòd, vt opinor, sursum pararentur: Lucanus lib. 5.

——summaq; pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.

Papinius 5. sil. *——vos summis annectite suppara velis.* Suppara autem in alto mari & pelago pandebant aliæ naues, cùm terram legebant, colligebant & substringebant: solæ Alexandrinæ naues supparis passis in portum perueheban tur: Seneca lib. 11. epist. 78. *solis enim licet supparum intendere, quòd in alto omnes habent naues. nulla enim res æquè adiuuat cursum, quàm summa pars veli: illinc maximè nauis vrgetur. Itaque quoties ventus increbuit, maiorq; est quã expedit, antemna summittitur: minus habet viriũ flatus ex humili. Cùm intrauere Capreas & promontorium, ex quo, Alta procelloso speculatur vertice Pallas, cæteræ velo iubentur esse contentæ, supparum Alexãdrinarum insigne indiciũ est.*

Flagellare annonã.

Flagellare diuitias & flagellare annonam dicuntur, qui magnas arcis clausas opes tenent, & horreis fruges, quod inuitas velut verberibus & carceribus coercitas erumpere foras non sinant. quod in annona qui faciunt, eam duriorem reddunt & onerant coemptis vndique frugibus, & in horreis reconditis, qui & dardanarij vocabantur, quasi veneficio in horrea sua fruges contruderent, & annonam premerẽt, vt carmine aliò messes traduci opinio erat. Dardanarius in vetere lexico exponitur παντοπώλης, παντομετάβολος, σιτοκάπηλος. Vt autem flagellare opes dixit Martialis lib. 2. epigr. 30. ita Papinius strangulare, quod verbum confirmat interpretationem meam, quòd tanquam inuitę & constrictæ retinerentur cõstipatæ, vt quòd respirare nequirent, suffocarentur, 1. silu.

Stangulare diuitias.

Non tibi suppositas infœlix strangulat arca Diuitias,

Mare dormit.

Etiam mare noctu velut quiescens, positis vndis pronum & acclinatum terræ tanquam ad soporem, finxit poeta Papinius lib. 5. silu.

—— & terris maria acclinata quiescunt.

nam poetæ etiam mare dormire fingunt, vt Maro li. 4. *Siluæq; & sæua quierant Aequora*, quod

de sil-

de siluarum & maris animãtibus etiam intelligitur. Populi illi, qui Oeram montem ab ortu habent, inde oriri solem & sidera putant, quod, vt opinor, primus, qui illis in tractibus vixit, carminibus suis celebrauerat Orpheus, quem certatim alij sequuti sunt: Maro Eclog. 8.

Tibi deserit Hesperus Oetam. Papinius 5. sil.

—totidem Oetææ Paphiæq; reuisunt Lampades

Non assentior ijs, qui ad solis equum Æthonem hoc referunt. Virgam tribuebãt somno: qui feriẽs homines, soporem inducebat: Papinius ibidem,

Virga somni.

—extremo me tange cacumine virgæ.

Maro 5. Æn. ramum ei tribuit, quem soporatum vi stygia super vtraque tempora Palinuri quassasse dicit, alij etiã ei cornu tribuũt. Quibus quid accidit mali, illi se in deos aliquid commisisse putant, vt se eorum sacra polluisse, lucos ingressos esse, de fontibus sacris & inconcessis bibisse: Papinius in epicedio filij,

—quas incestauimus aras?
Nunquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi?

Hos inter legendum veluti flosculos hinc inde libauimus, apiculas imitati, quę prata peruolitantes varijs insidunt herbis, inde dulcissimam mellis annonam parantes, quarum varietatem imitamur, operis dulcedinem inimitabilem nobis esse confitemur.

CAPVT V.

Symphonia Lysonis, Cossutianæ tabernæ, & quædam in Cicerone emendata.

Cicero emẽdatur.

LIBRO epistolarum Ciceronis 16. epi. 17. scribitur, *Demetrius ad me venit, quo quidem comitatu, ἀφωμίλησα satis scis.* equidem illud ἀφωμίλησα, ne quid dissimulem, non intelligo: & parum conuenire sententiæ existimo. Apud Hesychium tamen reperio, ἀφεψιασάμην, ἀφωμίλησα. vellem qui multum studij in ijs epistolis posuêre, nostrum hîc laborem subleuassent. ego verbum Latinum huc intrudere mallem *ac familia.* si tamen ἀφωμίλησα propter librorum auctoritatem probabitur, significabit se abstinuisse Demetrij comitatu & consuetudine. attamen quod in veteri libro vidi, quàm proximè accedit ad scriptionem nostram. in quo libro proxima epistola legebatur pro *tibi διαφόρησιν gaudeo profuisse*: Tibi ἀναφώνησιν. nam vocis exercitationem & exclamationem Galenus & Aurelianus multis morbis adhibent. Sed & pro ἀκυπία, erat ἀκοπία: pro τέρψις, τρῖψις, id est frictio, qua in recreandis ex ægritudine hominibus sæpe vtebantur medici. Conficere professionem, est profiteri rem suam esse, & edere numerum eius, vel modum, vel æstimationem apud magistratum, vt in censu, quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum, auctoritatem dum præstaret, poterat: Cicero epist. 22. lib. eiusd. *tu verò confice professionem si potes.* Epist. vltima lib. 16. *nam isti duo vix sunt digni quibus alteri Cesenna, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas.* ait consules tam dissolutos & languidos esse, vt alteri non modò non tota Respublica aut prouincia cõmittenda sit, vt vix oppidum vnum commodè administraturus sit: alterum autem multo contemptiorem abiectioremque facit, cui vix Cossutianarum tabernarum dicit cõmittẽda fundamenta: nedum prouinciam magnam. ac fortasse tum Romæ illę ædificabantur. Tabernæ hæ fortasse Cossutiæ illius fuerunt, quæ prætextato Cęsari desponsata fuerat, aut alicuius ipsius propinqui. sic Cediriæ tabernæ sunt apud Festum. Epist. 9. eiusd. lib. *Symphoniam Lysonis velim vitasses*, significat paulò liberalius cũ Lysone Tyronem indulsisse sibi, cùm se morbum effugisse putaret, & symphoniæ cantu in conuiuio cùm recumberet delectatum in recidiuam delapsum, quæ quartam attulerat hebdomadem. ita ex symphonia cõuiuium intelligit, in quo symphoniaci pueri cecinerant. *Teq; nobis incolumẽ stiteris*, pro pręstiteris ibidem legi in veteri exemplari, quæ quidem obseruatio, etsi leuis est, tamen ne prætermittenda quidem fuisse videtur. sed si quis ea offenditur, deleat: ita sine magno detrimẽto morem geret animo suo. In eodem reperi, *habui noctem plenam timoris, ac miserius, tuis literis nihilo sum factus certior.* illud *miserius* valet, quod miserius. Eodem in exemplari epistola 9. scribebatur pro *ad iiij.* a. d. iiij. quod est, ante diem quartum, & in sequentibus temporis designationibus eadem erat scripturæ constantia. sed & pro, *vsq; ad ix. K.* in eo planè notatum erat, *vsque ad a. d. ix. K.* quod est, vsque ad ante diem nonum K. quæ scripturæ & fideliores & elegantiores sunt. etsi enim illam alteram quæ recepta est, non damno: hanc tamen frequentissimam scio, & ab auctoribus Gręcis ad verbum explicatam, vt in Geoponicis, & Græcis principũ edictis & constitutionibus.

Conficere professionem.

Cossutiæ tabernæ.

Symphonia Lysonis.

CAPVT VI.

Epodi, sacra vatum, domina.

CVR Epodon liber appelletur ambigi video: ac sanè quibusdam probabile videtur, quomodo orbis Lyricorum suæ sunt conuersiones, quibus pares reuersiones respondent (τροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς vocant) demumque ijs sua epodus accinitur: sic accini libris Carminum & tanquam succini librum Epodon: quasi illi libri incentiui sint, hic succentiuus. equidem non eo inficias verisimilitudine niti hanc sententiam, sed tanti apud me veterum auctoritas est, vt quod illos voluisse video, id maioris apud me ponderis sit. existimo igitur libro epodon à versiculis alternis, qui maioribus iustisque numeris adiunguntur, nomen quęsitũ. minuti enim illi versiculi etiam per se positi, epodi nomine celebrãtur,

Epodi.

vt constat è Mario Victorino ita scribente, *de hinc epodus sui generis, Arboribusq; comæ.* Ausonius epist. 17. *Libello tamen apologorum antetuli paucas epodos studio in te obseruãtiæ meæ impudentißimos.* Deinde versiculos minutos subijcit,

Perge o libelle Sirmium,
Et dic hero meo ac tuo,
Aue atque salue plurimum.

Iterum epist. prima,

Dactilicos, elegos, choriambum carmen, epodos.

Ibidem,

Perfer in excursu vel ter iuga millia epodon.

Hermogenes, τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τεττάρων καὶ πέντε συλλαβῶν καὶ μέχει τῶν ἓξ κόμμα ἐστὶν, ἐπῳδῷ μετρόμενον. Victorinus horum versuum inuentionem tribuit Archilocho, *Quorum sicut & aliorum complurium auctor, & parens fertur Archilochus, singularis artificij in excogitandis & formandis nouis metris, qui primus Epodos excitauit.* Ergo eum imitatur in Epodis Horatius, vt antè diximus. Hephæstion autem Epodos esse dicit, cùm longiori versui versiculus subnectitur, εἰσὶ δὲ ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ οἱ ἀρρενικῶς οὕτω καλέμενοι ἐπῳδοί, ὅταν μεγάλῳ στίχῳ περιττόν τι ἐπιφέρηται. Est igitur iudicatu perfacile, ex istis modis, id est versiculis, nomen esse libro inditum. Cur in prologo,

Sacra uatum.

Ad sacra vatum carmen affero nostrum,

Persius dixit? Nempe quòd se poetæ sacros dicunt,

At sacri vates & diuum cura vocamur,

inquit Ouidius 3. Amor. eleg. 8. & de Silio Martialis lib. 7. epig. 62.

Sacra coturnati non attigit ante Maronis.

Et se poetæ vt sacerdotes sacra ferre solẽt prædicare: Maro 2. Georg.

Me verò primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero.

Dominæ.

Quod enim de Camœnarum æde afferunt, vt verum sit, tamen ad sententiam Persij non facit. Non solum amatores amicã suam dominam vocare solebant, sed & eodẽ nomine augustæ & reginæ vocabantur, id est, imperatorum & regum vxores. Maro 6. Æn.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Martialis lib. 12. epig. 52.

Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
Iste tibi dominam conciliauit amor:

id est, Proserpinam vxorem Plutonis. sed & in vniuersum vxores omnes sic vocantur, vt è quodam Senecæ loco intelligi potest. Martialis lib. 11. epig. 9.

De palatinis dominæ quod serta prælis:

id est, augustæ.

CAPVT VII.

Testamentum de tortorio, serpirastra, saccones, Oppij ex Velia.

Testamẽtũ de tortorio.

IN septimo ad Atticum lib. epist. 2. testamentum Curij vrbani & lepidi hominis de tortorio esse puto, velut si de seruis tortis testamenti tabulas fecisset Curius, quos seruos tum hęredi relinqueret vel cuipiã legaret: atque inde venustas est & lepos quæsitus: quis enim furciferum vellet sibi legari, aut testamento relinqui. Tortorium autem ea est elatum forma qua fundi solent, vt Tusculanum, Laterium: ex eo genere seruitiorum nemo libertate donatur. vnde meritò exlibertum fecit Atticum, vt aliter etiam hunc locum quàm antè fecimus explicemus. Me, inquit, extra vacuum, quòd scilicet nihil esset, quo in vacuum venire possem: vel cùm antè se tuum seruum, aut certè libertum censeret, te fecit exlibertum: nec tamen protinus, vt ita sit, me in vacuum venire voluit, seque pro liberto aut cliente à me occupari. Scio *deporto Romam* à doctissimis emendari, nec improbo: interim tamen, quod scriptum est, explico. Porro serpirastra cohortis epist. sequente appellat, homines auarissimos & sordidissimos, quales erant prætorum & proconsulum comites, velut omnia radentes, assimiles rastris per humum serpentibus & radentibus: io coseque sic appellauit, ad illa interim alludens serpirastra, quę geniculis infantium adminicula iuuandi gressus causa alligata adhibebantur, ne compernes fierent. Epist. 12. lib. eiusd. ænigma Oppiorum ex Velia, quod obscurius Platonis numeris ait, de pecunia erat, vt subodoror, mutua. nam Oppijs fortasse pecuniã debebat, qui Veliam vrbis locum incolebant. Oppios enim mox dicit de Velia saccones, à saccis pecuniæ. vt enim à bucca bucco, à pera pero, à Drusis Druso: sic à saccis sacco deducitur. Oppius quoq; res & rationes Cęsaris procurabat, cui Cicero pecuniam debebat. In eo autem ænigmate enodando diu æstuauerat, quod & fatetur sic scribens, vt emendandum arbitror, *de Velia saccones dicis: in eo æstuaui diu.* non vt excusum est, *in eo est tu aut diu.* ineptus hîc multis fortassis videbor, & reprehendar, qui speraui me eruere è latebra posse, quod vix Ciceroni tandem ipsi patuit: sed nec me ad veram euasisse coniecturam prędico, nec quisquam omnium tam animo non candido esse debet & improbo, vt laborem alienum ingrata malignitate potius prosequatur, quàm prompto & secundo fauore excipiat. aliquid pro nostro mediocri captu in medium studemus conferre: si voto facultas non suppetit, tamen cum dijs immortalibus in sanctissimis puluinaribus & sacris bonam voluntatem sine sumptu plerunque approbemus, eandem à nobis sibi emensam vel sine effectu boni iuuenes boni consulere debent. Sed vereor ne qui à me depellere criminationem volo, eam prouocem & irritem, accusandis quorundam obtrectatorum vitijs, si quo me rapit nunc animi impetus, sequar.

Serpirastra.

Oppij ex Velia.

Saccones.

CAPVT VIII.

Cicutæ, Bionei sermones, versantur intra penetralia Vestæ, apud Horat. lib. 2. epist. 2.

MIram

MIRAM quandam medicinam facit Horatius, quę homines insanos malo veneno purget, cùm scribit lib. 2. epist. 2.

Cicutæ.

Quæ poterunt vnquam satis expurgare cicutæ?

constat enim in medicamentis lethalibus cicutam numerari, non salutaribus, cùm frigore perimat. nam quod Persius sat. 5. scripsit,

—quam non extinxerit vrna cicutæ.

ad eius frigus retulit. aut igitur cicutas pro herbis medicatis purgantibusque posuit, in quibus omnibus virosus quidam inest succus malo medicamento proximus, vt & medici vltrò fatentur: vt vicissim etiam ipsum elleborum Plinius venenum vocat li. 10. c. 23. de coturnicibus scribens, *conturnicibus veneni semen gratissimus cibus.* Aut cicutas dixit respiciens ad ferulaceos & cicutis similes ellebori caules cauos, vt ex cauliũ ellebori cicutis elleborum cicutas ab eo appellatum credamus: vt & poeta Maro 2. eclog. cicutas appellauit fistulæ septemplicis cera compactas cannas. sed &,

Elleborus.

—Anticyras melior sorbere meracas,

multo incredibilius & inopinatius 4. sat. Persius dixit, insulæ nomen elleboro tribuens, quod tamen Græcorum fecisse exemplo potest videri, qui sesamoides, quod & elleborus albus vocabatur, ἀντικύρικον appellabant, vt est apud Hesychium, & Dioscoridem. Verisimilius omnino sit, eum sermone satyrico & iocoso, cui assueuit, vsum esse, & ad medicamentorum infamiam elleborum cicutam vocasse, vt venenum: aut venenatam speciem pro specie medicata iocaliter & mordaciter posuisse. In eodem autem sermone,

—metuens pendentis habenæ,

non tam est metuens lora, quibus cædi serui solebant (quanquam sic accipi potest) quàm metuens vincula, quibus ad trabem alligati serui cædi pendentes solebant more Romano, vt ab Acrone dicitur: cuius consuetudinis multa sunt in Plauto impressa vestigia. illud quidem Terentij in Eunuch. act. 6. sc. 7. sic id declarat, vt dubitari non possit:

Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum
Nobilitas flagitiis.

Carmina autem compono, de se Horatius dicit, atque odas & melicos versus significat: vnde & mox subijcit, *Discedo Alcæus puncto illius.* Alcæum enim lyricum potissimum sibi ad imitandum Horatius proposuerat. Non reperio autem vsquam, quod à Porphyrione scriptum est, Bionem patrem Aristophanis poetæ fuisse, cùm vno omnes ore Philippum eum appellet, nec Laertius qui decem eius nominis memorat, in eis Aristophanis patrem ponit. verisimilius est igitur, vel de Bione Boristhenita, vt Acron scribit, & ipse existimo, Horatium intellexisse, cuius libri melle & felle iocoso conditi fuerant: de quo & à Cicerone scribitur lib. 3. Tuscul. *in quo facetum illud Bionis.* vel de Bione filio Æschyli, quem & ipsum tragicum fuisse Suidas refert. nominat & Bionem tragicum ex eorũ numero tragicorum, qui sunt tarsici dicti, Laertius. Ego tamen veriorem Acronis crediderim sententiam. Ac fortasse Bioneos sermones dixit, oculos ad Sermonum suorum libros interim reflectens.

Bionei sermones.

Inquit Flaccus,

Audebit quæcunque parum splendoris habebunt.

valet, illud audebit, in animũ inducet, volet, sustinebit: vt apud Maronem 8. Æneid. *Aude hospes contemnere opes.* latet tamen etiam nescio quis facinoris ausus. versari enim adhuc intra penetralia Vestę verba dicit, velut in tuto constituta & inspoliato asylo, vt attingi non debeant, nec lędi, loci sanctitate & religione defensa. nam è templo & penetrali Vestæ nefas erat extrahi, vt reor, ac ne eò ingredi quidem licebat, præterquam pontifici & vestalibus: sed & supplices, ad quos potissimum allusit, ad Vestam priuatam & focum sedebât, quod religiosum & sanctissimum supplicandi genus erat: Thucydides lib. 1. de Themistocle supplice, τὸν παῖδα σφῶν λαβὼν καθίζεσθαι ἐπὶ τὴν ἑστίαν. Eadem epistola,

Intra penetralia Vestæ.

Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.

insolenter penè hoc dictũ esset, nisi apud Græcos multæ eius generis paterent formulæ. vt igitur illi κινεῖσθαι κίνησιν dicunt, sic moueri Satyrum dixit, quod est, vt ita dicam, motum Satyri & saltationem moueri & saltare. De Satyrorum saltatione dixit Maro eclog. 5.

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.

CAPVT IX.

Frena Peletronij Lapithæ, Actius Apollo, Indi.

DOctissimorum scriptorum, qui vel solo nutu in sententiam omnes possunt traducere, longè alia mens est in explicatione Virgiliani versus 3. Georg. quàm grammaticorum. sed versum proponam,

Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso.

Frena Peletronij Lapithæ.

censent grammatici primæ tribus à Lapithis Pelethronijs, qui Pelethronium mõtem Thessaliæ incolebant, vbi & oppidum eiusdem nominis erat, primum domitos equos fuisse: sed Plinius l. 7. c. 56. Pelethroniũ hominis nomen proprium interpretatur, qui frenis & stratis inuentis primus equos domuerit, quę eadem Solini sententia est. Plinij verba sunt, *Frenos & strata equorum Pelethronium.* sic gignendi casu accipiẽdum erit, Pelethronij frenos equo impositi & equitantis gyros dedisse, equumque consuefecisse, superbos gressus glomerare. annotant locupletes grammatici Pelethronium epitheto appellatum Chironem, quòd in Pelethronio educatus sit: alij à medicamẽtis: vnde & loco nomen medicatis abundãti plantis. Nicander,

ἦμος ὅτε θρόνα πάντα μιῇ ὑπὸ χειρὶ ταράξαι.

Idem de loco, Πηλεθρόνιον νάπος ἴσχει. Illud verò magis mirandum, quod cùm Maro, *At Chalybes nudi ferrum*, cecinerit, eos populos inuentores ferri existimans, vt & Apollonius,

—τοὶ δ' ἀμφὶ σιδήρεα ἔργα μέλονται.

Plinius fabros non ferrarios, sed ærarios eos prædicat, & inuentores ærariæ fabricæ dicit. sic enim ibi scribit, *ærariam fabricant alij Chalybas, alij Cyclopas.* ac putarem eum more Græcorum poetarum æs pro ferro dixisse: nam χαλκὸς id sæpe significat: nisi mox inuentionem ferri viderem ab eo tradi. sed non minus quàm poetarum fabulæ, inuentio rerum apud auctores vaga & incerta est, alijs aliud prodentibus. Sed vt Plinium in transcursu aliud velut agens, & tanquam per diuerticulum emendem, in eo legendum auctoribus libris velut in conditorijs bibliothecarum sepultis existimo ibidem, *Argentum inuenit Erichthonius Atheniēsis vt alij Cæacus.* existimaret fortasse quispiam errorem in Plinio esse, cùm Cæaco auri inuentionem tribuat Higinus Mythol. c.274. qui malè Sacus in editionibus appellatur: sed in Higino Eaclis è Plinio legendum est. & vt ei etiam opem feram, cùm eodem Higini capite scribitur, *Lydi surculis lanam fecerant*: emendo, *Lydi Sardibus lanam infecerunt.* & mox, *stamen* pro *famen.* Sed vt ad Maronem, vnde profectus sum, reuertar, cùm 8. libro Æneid. ab eo scribitur,

Actius Apollo. *Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo.*

significatur Apollo ille qui in Leucacido littore colebatur, atque ita vt littoralis vocabatur, & ludis triennalibus & gymnicis & circensibus naualibusque celebrabatur. nam Apollini grata esse littora ostendit Homerus in eius hymno scribens,

Ἀκταί τ' εἰς ἅλα κεκλιμέναι, λιμένες τε θαλάσσης.

Actij Apollinis mētio est apud Apollonium,

Τέως δ' οὐδ' καὶ βωμὸν ἐπάκτιον ἐμβασίοιο
Θέομεν ἀπόλλωνος Iterum,
Νήσου αὐτόθι βωμὸν ἐπακτίου ἀπόλλωνος,
Ἀκτίου ἐμβασίοιό τ' ἐπώνυμον.

sed & templum quoque Actij Apollinis in Magnesię finibus fuisse Higinus scribit li.2. de sign. cœlest. his verbis, *Callimachus autem in ijsdem finibus ad Apollinis Actij templum, quod Argonautæ proficiscentes statuisse existimantur, in eo loco qui Pagasæ vocatur.* Eodem libro,

—omnis eo terrore Aegyptus & Indi.

Indi. Indos ait, vt arbitror, quia Antonius vires Orientis & vltima secum trahebat Bactra. aut latius accipit hoc nomen: animaduerti enim nomine Indię antiquos latissimè esse abusos, vt Æthiopes etiā eo significarent, vt 4. Georg.

Vsque coloratis amnis deuectus ab Indis. Ibidē,

Imbellum auertis Romanis arcibus Indum.

Parthum enim significat, credo quòd Parthis India etiam pareret, & in eorum præsidijs Indi militarent. Higinus c.275. Mytholog. *Iouis in India Thebas, Thebiados nomine nutricis suæ, quæ hecatompylæ appellantur, ideo quòd centum portas habent.* hîc Higinus Indiam etiam appellauit superiorem Ægyptum Æthiopiæ finitimam, in qua erant Thebæ. Rursus, *Liber in India Ammonem.* ita mediterranea Africæ Indiæ nomine afficit: quod quidem & nostrates faciunt, qui quicquid propemodum transmarinū huc affertur, ex India aduectum dicunt. sic fabas Indicas nominant, triticum Indicum, gallinas Indicas: ne multa, quicquid domi nostræ non nascitur, penè Indiæ ferimus acceptum.

CAPVT X.

Bacchata Taygeta, Sperchius, subijcere pedibus Acherontē, sidus Mineruæ, in Marone explicata.

VIRGINIBVS *bacchata Lacænis Taygeta* canit Maro 2. Georg. quòd Bacchi orgia in mōtibus & siluis celebrari solebant à furiosis & mente captis bacchis, quæ à Spartanis, quorum mons Taygetus erat, δύσμαιναι appellabantur. Hesychius, δύσμαιναι, inquit, αἱ ἐν σπάρτῃ χωρίτιδες βάκχαι. Quòd autem ibid. exclamat, *O vbi campi Sperchiusq;*: propter Thessaliam facit, cuius arua feraci vbere glebæ fœcunda erant, & agricolę optanda. nam & Flaccus li.1. od.7. Bacchata Taygeta. Sperchius

Nec me Larissæ percußit campus opimæ:

ob pingues Thessalorum agros dicit. Quòd autem non multò pòst ait,

Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari, Subijcere pedibus Acherontem.

id eò facit, quòd philosophiæ cognitione tolli inferos crederet, vt & 3. li. Lucretius,

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus.

& Epicurei censent: quorum metus liquidam omnem voluptatem hominibus adimit, vitamque, vt existimabant, beatam labefactat & euertit. Sed totam hanc paginam sibi habeat Maro, alijque eius loci impleant. quòd igitur ab eo 1. Æn. dicitur, *Aeoliam venit*, etsi de omnibus Æolijs insulis non incommodè accipi potest, est tamen aptius Strongylon intelligi, quam Æoli domum non dubiæ auctoritatis scriptores affirmant: Solinus c. 12. *Strongyle tertia, Aeoli domus, vergit ad solis exortū.* Geor.3.

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squammea conuoluens sublato pectore terga.

si quis Nicandri Theriaca legat, hęc intelliget de chersydro scribi: cui, si fidem tantus poeta non faciet incredulo, accederet testimonium Solini ita c. 8. scribentis, *Calabria chersydris frequentißima est, & boam gignit.* Æn. 11.

—scit, inquit Maro, *triste Mineruæ* Sidus Mineruæ
Sidus, & Euboicæ cautes, vltorq; Caphareus.

quod hîc sidus intelligatur, multi quærunt: & Seruio quidem videtur aries, qui in Mineruæ est potestate, vt verna tempestate vexatas naufragio Græcorum naues illisasque saxis intelligamus. sed propè est, vt Solino videatur Arcturus, sic cap.17. de Caphareo scribenti: *vbi post Ilij excidium Argiuam classem, vel Mineruæ ira, vel, quod certior prodit memoria, sidus Arcturi grauibus affecit casibus.* putem tamen sidus Mineruæ esse tempestatem à Mineruæ concitatam, cùm sidus ita sæpenumero accipi notum sit. Vnus præterea Maronis locus hoc caput tanquam obsignabit: 1. Georg.

Illic, inquit, vt perhibent, aut intēpesta silet nox
Semper, & obtenta densantur nocte tenebræ.

quis

quis non miretur summum & doctissimum poëtam tam esse ignarum & rudem, vt perpetua caliginosæ noctis vmbra putet eos, qui sub finitore colunt, obductos & obtenebratos esse? verùm ex Epicureorum opinione id ille scripsit. Est enim & poëtæ, & Maronis, multa ex aliorum scriptis suo aspergere operi. Epicureis autem sol videtur in occasu interire quotidie, & quotidie in ortu alius renasci nouus. Hæc sententia si vera est, dubitandum non est, quin quæ sub orizonte pressa sunt, perpetuis damnata sunt tenebris à rerum natura, quod Maro breuiter perstrinxit.

CAPVT XI.

Quædam in oratione in Vatinium emendata, Nonius Struma, prouincia aquaria, alterna cōsilia, alternæ ciuitates reiectæ, & quædam alia ex eadem oratione.

INterrogatio Ciceronis acerrima in Vatiniū extat, qui testimonio Sextium læserat, nec Ciceroni pepercerat. iusto proinde inflammatus orator odio sua & Sextij causa, cuius patrocinium susceperat, testem improbum ita vti merebatur accipit, omniq; genere contumeliarum onerat, & quicquid in Rep. deliquerat, asperrimè commemorat. Cùm eam ergo cursim peragrassem, quædam in hanc paginam cõieci. Cùm igitur Vatinium dignum suffragio esse negat, ad eorum ignominiam mihi respexisse videtur, qui à censoribus suffragio priuabantur, & in cærites tabulas referebātur, de quibus Horatius li. 1. epist. 6. *cærite cæra digni*, scripsit. in vetere lexico scribitur, *Cærites*, δέλτοι ἐν αἷς τὰς ἐγγραφὰς ἀποτίθενται. *Quod non iucundum & honorificum ad aures tuas accidat*, lego in veteribus libris: non, vt vulgo, *accedat*, quod tamen non improbo. *sonus aures accidit*, eodem modo dixit Plautus. Cur Gellium nutriculam appellat seditiosorum omnium? nēpe quòd impudicus esset & parum vir, fœminino genere ad opprobrium locutus est. is est Gellius plebicola, cui perpetua suis versibus inussit stigmata Catullus: cui incestum cum matre & sorore obiecit,

Cicero explicatur.

> *Quid facit is Gelli, qui cum matre atque sorore*
> *Prurit, & abiectis peruigilat tunicis?*

cui obiicit oris obscœnitatem, vt & Cicero pro Sextio, *Qui (vt credo) non libidinis causa, sed vt plebicola videretur, libertinam duxit vxorem: is de me suffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis & gratulationibus parricidarum. In quo tamen est, nullus tum illum ore inimicus est meus suauiatus*. quod est, nullus tamen impurum eius os & pollutum osculari voluit. sic vt scripsi, censeo legendum in illa pro Sestio oratione. Ante illud, *vt mihi renouatus*, sane aliquot versus desunt. equidē in longè optimo exemplari relictam vidi eo loco sine scriptura integram paginam. Scribo, *concilium dimisisse*, quod est dimisisse cōcionem, ne vis fieret, & res ad manus veniret. Vatinius improbè vaticinando sperabat, inquit, consulatum: hariolabatur enim se consulem fore, & per consulatum suum subinde iurabat: imò verò peierabat. proinde stomachosè & dolēter scripsit Catullus epigr. 49.

> *Quid est Catulle quod moraris emori?*
> *Sella in curuli Struma Nonius sedet,*
> *Per consulatum peierat Vatinius.*

Nonius Struma.

Vt hoc in transcursu dicam, in Catulli versibus non conuenit Boëtio cum Plinio. nam Boëtius strumam vitium vult esse, & per trāslationem probrum & dedecus intelligit. Plinio li. 37. cap. 6. placet esse cognomē. Boëtius, *vnde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam tamē appellat*. Plinius, *propter quam ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Strumæ Nonij eius, quem Catullus poeta in sella curuli visum indignè tulit.* Cùm decreta societatum cunctarū dicit, quas societates intelligit? Ego societates publicanorum interpretor, nec rarò sic ordinem publicanorum appellat. τοιχωρύχοι & μητραλοῖαι, sunt apud Græcos omnesque mortales inuisissimi, quæ crimina per præteritionem Vatinio impingit, cùm dicit, parietes perfoderis, matrem verberaris. Perfossorum parietum vita vecticularia à Catone apud Festum appellatur, quòd vecte demolirentur & aperirent parietes: sic & μοχλὸν Græci tribuunt τοιχωρύχοις, in suis scriptis. Magno clamore in prouinciarum sortitione dicit Vatinio prouinciam aquariā obtigisse: ad cuius procurationem & munus pertinebat, quicquid mari euehebatur, aut importabatur. ea prouincia, quòd ob negotiationem & mercaturam quæstuosissima esset, quòd negotij & occupationis & molestiæ plenissima, nec sanè splēdida, cùm obueniebat cuipiam, populus qui aderat, succlamabat ob negotia, furta, rapinas & capturas; quod tum, vt opinor, vehementiùs fecit, quòd euenisset homini auido & furaci & improbo. Eandem arbitror Ostiensem quæsturam fuisse: Cicero pro Muræna, *tu illam, cui cùm quæstores sortiuntur etiam acclamari solet, Ostiensem non tam gratiosam & illustrem, quàm negotiosam & molestam*. Appellat & pro Sestio quæstorem Ostiensem. Missum à se tum dicit Puteolos Vatinium, vt aurum & argentum exportari nō sineret: nam cùm eo tempore vndiq; Hierosolymā etiam ex Italia aurum & argētum, iam quoquouersum religione Iudæorum propagata exportaretur, senatusconsultum factum est Cicerone Cos. ne ex Italia exportari liceret: Cicero pro Flacco, *Exportari aurum non oportere, cùm sæpe antea senatus, tum me consule grauißimè indicauit*. Se portitorem ad partiendas merces missum putabat Vatinius, qui cum mercatoribus partiebatur, partemque ipse sibi sumebat, vt portitor. *Quæro abs te primum vniuersè, quod genus improbitatis*, lego in bonis libris: antè enim vniuersè, deinde sigillatim differit. Scribo, *concilium aduocares*, non consilium: & infrà *concilium conuocare*. Quæ est tab. Valeria? Valerius inter-

Prouincia aquaria.

pres erat, seque hominum negotiis pactisque & conuentis interponebat: idem Græcis, qui Romam publicè veniebant, operam interpres dabat, cùm eis nisi Latinè in senatu loqui non liceret. is vt argentarij tabulam in foro habebat. Tab. Valeriæ meminit lib. 14. epist. 2. ad vxorem Terētiam. sic tabula Sextia Sextij argentarij nominatur pro Quintio. *Mortem Cn. Pompeio summo & clarißimo ciui suis manibus offerre voluisse*, lego in veterib. libris, quomodo Cicero sæpe loquitur: nec tamen *afferre voluisse*, quod celebratum est, condemno. Quę sunt alterna consilia, de quibus Vatinium legem promulgasse ait? consilia, iudicum cœtus intelligo, quibus vtebatur prætor aut quæstor. post autem sortitionem iudicum, ab accusatore & reo nominatim reiiciebatur & sigillatim hic & ille: at Vatinius permisit, vt cùm sortitus esset prætor consilium, reo totum consilium, non hunc aut illum iudicem reiicere liceret: quod idem etiam licere voluit accusatori. ita vterque vicißim alternisque reiiciebat lege Vatinia. Similis est ratio alternarum ciuitatum 4. act. in Verrem, his verbis, *Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate qui iudicet datur, cùm alternæ ciuitates reiectæ sunt.* licebat enim illis alternis ciuitates reiicere, vt de vna conueniret: vt lege Vatinia licebat reiicere alternis consilia iudicum, vt de vno inter reum & accusatorem conueniret. Scribo, *expectarisne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum Clodianum?* scribo etiam, *ac nunc quidem.* Imagines dicit nō in familia, sed in carcere collocatas, quòd damnatis imagines adimebantur: quod quidem & ex hoc loco, & è peroratione orationis pro Sulla intelligi potest. Dio quoque Vitellij statuas in carcerem tractas fuisse narrat in historiis suis. Scribit, *eripuerisne partes illo tempore carißimas:* significans curationes quasdam, munera, negotia, administrationes. sic partes dixisse videtur pro Rabirio, *magnas partes habuit publicanorum.* Iterum, *mittere in negotium, dare partes, augere, fide sustentare.* Scribo paulò post, *Qu. Arrij:* & infrà, *Qu. Arrius. Dices publicationes te illas non probasse:* intelligo eas significari supplicationes & ferias, quas Bibulus consul, ad impediendas Cæsaris leges, per edicta, quibus obnunciabat, edicebat, & per apparitorem Cæsari nunciabat. Dion. li. 33 ἀλλὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ καταμένων ἀεὶ τῷ Καίσαρι ὁσάκις γε ἐνομοθέτει τι, ἐπήγγελλε διὰ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι ἱερομηνία τε εἴη, καὶ οὐδὲν ὁσίως ἐν τῶν νόμων ἐν αὐτῇ δύναιτο δρᾶσθαι. Feriis autem nemini puto ignotum esse populum candidis togis amiciri solitum. igitur ne videretur illas ferias & supplicationes probare Vatinius, atratus erat. eodem tempore dabat epulum funebre Arrius, in eo atratus accubuit, quāquam propter illud epulum funebre, quod populare erat, etiam dies festus esset. epulum autem dari solebat in ædibus sacris, vt tum in templo Castoris: Plautus,

Alterna consilia reiecta.

Alternæ ciuitates reiectæ.

Partes.

Ph. Quid tunc, si in ædem ad cœnam veneris:
Atque ibi opulentus tibi par forte vt venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congestæ sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet,
Edisne, an incœnatus cum opulento accubes?

Mox lego, *adolescens inter coquos fueras?* Lego, *lege Licinia & Iunia.* eam legem tulerunt L. Licinius Muræna, & D. Iunius Silanus coss. anno post consulem Ciceronem de iure ferendarum legum. Scribo ex veteribus libris, *sciásne te seuerissimorum.* Sergia autem tribus, de qua hîc mentio est, regionem Sabinorum, Marsorum, Pelignorum continebat, quos populos idcircò tribules Vatinij nominat. erat enim ex ea tribu Vatinius.

CAPVT XII.

Anancæum, præcipes, exurere, eluere, heluo, helico, helucum.

IOACHIMVS Camerarius bonam laudabilemque nauauit operam Latinæ linguæ studiosis in emendatione comici Plauti, in quo tanta vbertate succreuerant errores, vt natiua illa sermonis Romani elegantia, cuius penè palma comico illi tribuitur, vix vsquam appareret. Is in Rudente, Sc. Intelligo hanc. commodè emēdauit anancæum illo in versu,

Credo hercle anancæo datum quod biberet.

Anancæum autem poculum interpretor vrnale. nam cùm ἀνάγκη sit vrna iudicialis, quidni vrnale poculum anancæū dicatur? Hoc vocabulum reperi in Varrone apud Nonium, *Ad Sybaritanam prædam, in qua sunt tripodes, crateræ, ananceæ populo nobilium Tarentinarum.* In eadem fabula, Sc. Et vos à vostris. cùm scribitur,

Anancæ.

Si tu de illarum cœnaturus vesperi.

propterea quòd vesperi cœnabant, vesperum cœnam appellauit, vt & in Milite, Sc. Iámne est. emendatè legitur, *Qui de vesperi viuat suo.* vesperna etiam à grammaticis nominatur. In eadem comœdia, Sc. Exi è phano.

Felis uirginalis.

Túne hic feles virginalis, liberos
Parentibus subiectos habebis?

Feles enim scimus esse furaces & rapaces: proinde felem vocat lenonem, qui virgines subriperet, vt Ausonius felem pullariā, puerorum furem. Lego ibidem è veteri libro,

Exurere.

Quin vt humanum exurias tibi.

non enim satis mali precaretur lenoni, si manus cladem potius, quàm mortem optaret. Festus autem scribit, humanum esse sacrificium, quod mortui causa fiat: ergo exurere sibi humanum, est se exurere. si quis tamen *manum* defendit, à me non oppugnabitur. In eadem scena lego, *non licet, est lex apud nos.* Sc. Nūc demum est. in veteri reperi versum hunc ita perscriptum,

Præcipes.

Quin scelestus sacerdotem anum præcipes.

nā p præceps pręcipes, & pro anceps ancipes olim dicebatur. Sc. Proh Cyren. lego, *Obsecro hoc preuortere ergo:* vbi reuortere sanè incommodè

modè ſcribitur: nam vt te quoquouerſum vertas, ſenſum ex eo non eruas, qui quidem tolerari poſsit. Integratum etiam inueni verſum hunc, qui vel mutilus, vel nullus eſt in exemplaribus, *Sed quid hic in Veneris fano meæ viciniæ?* Sc. Quid illud obſecro. ſcribitur, *ebo ante pœnitet in mari quod elaui, niſi hic in terra iterum eluam?* in quo perlepidè iocatur. nam qui naufragium fecerat, elauiſſe ſe dicit, cùm etiam eluere, ſit amittere, perdere, conſumere. nam, In terra eluam, eſt amittam & perdam. & in Aſinaria, Sc. 2. *in mari reperi, hic elaui bonis*: translatio ducta eſt à balneis, in quibus luxu lauandi nonnulli nequiores rem profligabant, & edebant. Plautus in Trinumm. Sc. Minus quindecim.

Eluere.

Comeſum, expotum, exutum, elutum in balneis.

Heluo. Inde heluo, inquit Verrius, qui intemperanter bona ſua conſumit, ab eluendo, quæ vox aſpiratur, vt auiditas magna exprobretur. In epiſtolis Ciceronis, li. 6. vbi vulgò excuditur, *Heluo nequiſsimus ſextertia M. dabat*: Victorius ſe helico dicit reperiſſe in veteribus libris, quod erit ab eluco ductum, id eſt bardo, ſtupido, allucinatore, languido, addita aſpiratione, vt in heluone. Helucum Tertullianus etiam aſpirauit, & grauitatem capitis vino creatam intellexit, cùm ita ſcribit, *Liberum eundem apud Aegyptios Oſirin, Harpocration induſtria hederatum argumentatur, quòd hederæ natura ſit caput ab heluco defenſare.* Audiui qui legeret in Cicerone, ſilico: ſunt enim ſilicones, mali & nequam, nulliusque vſus & operæ homines. ſed huic capiti finis ſit.

Helico.

Helucũ.

CAPVT XIII.

Crater, Cicero ad Atticum explicatus, vinum coronare.

Crater. CRATER vas eſt quod Latini crateram vocant, in quo veteres vinum aqua temperabant: ſtatuebant autem tres crateras antiqui Græci in cœna, primam Mercurio, alteram Gratiis, tertiam Ioui ſeruatori, quem *Δία σωτῆρα* vocabant. ſed & earum vna poſt epulas menſis remotis ſtatuebatur ad libationem & inuitationem: nam ſe Græci poſt conuiuium poculis inuitare ſolebant, quam conſuetudinem imitatus eſt Maro libro 1. Æn.

Poſtquam prima quies epulis menſæq; remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Vinũ coronare. vertit autem Maro verſum Homericum,

Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο,

alio ſenſu quàm interpretes Græci accipiunt, qui coronant, explanant, ad ſummam coronam & marginem implent, cùm Maro explicet, vinum coronis floreis ornant, vt ex alio loco intelligitur, vbi ſcribit,

Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit, impleuitq; mero.

coronabant enim pocula, & hilaritatis cauſa conuiualis, & libationis: vt Maronis expoſitio melior ſit, quàm Græcorum interpretum. Crateres autem vocabantur etiam Ætnę ſpiracula ignem expirantia, atque adeò aliorum locorum ardentium. Sed & in Italia ſinus à vaſis ſimilitudine inter duo promontoria Miſenum & Mineruium ſitus, ex reducto rotundoq; receſſu nomen crateris obtinuit, vt Strabo lib. 5. docet his verbis, *μέχρι μὲν δεῦρο ἔχει τέλος ὁ κόλπος, ὁ κρατὴρ προσαγορευόμενος, ἀφοριζόμενος δυσὶν ἀκρωτηρίοις βλέπουσι πρὸς μεσημβρίαν, τῷ τε Μισηνῷ καὶ τῷ Ἀθηναίῳ.* id eſt, Hîc finem accipit ſinus, qui crater appellatur, duobus promontoriis in meridiem cõuerſis diremptus, Miſeno & Mineruio. hunc ſinum, non vas aut poculum, ſignificari intelligo à Cicerone lib 2. epiſt. 18. ad Atticum. *Inde (quoniam putas præterundum nobis eſſe hoc tempore cratera illum delicatum) Cal. Maij de Formiano proficiſcemur, vt Antij ſimus ad V. Nonas Maij.*

Cicero explicatur.

CAPVT XIIII.

Surculum defringere, tenere lacinia, laſciuia.

DE philoſophorum Peripateticorum & Academicorum in docendo inſtitutione Cicero diſſerens libro 3. de Oratore, hæc verba adiungit, quę oſcitantem & aliud agentem præteruolarent, attentioniſque perdiligentis, vt intelligantur, indigent, *Etiam hac inſtituendo diuiſione vtuntur: ſed ita, vt non iure aut iudicio, vt denique recuperare amiſſam poſſeſsionem, ſed vt ex iure ciuili ſurculo defringendo vſurpare videantur. Nam illud alterum genus, quod eſt temporibus, locis, rebus definitum, obtinent: atque ad ipſum lacinia.* Quorum verborum hanc ſententiam eſſe puto; Academici & Peripatetici non vltrà conſultationem partiuntur: eam tamen vſurpant, & ſibi vindicant in inſtituendo, cùm theſes declamare ſoleant. ita quod oratorũ proprium eſt, non legitimo xij. tabularum iure vindicant, non iudicio recuperatorio repetunt, ne prætorio quidem interdicto, quo in poſſeſſionis cauſis iudicia ordinãtur, amiſſam poſſeſsionem recuperant: ſed tanquam quadam iuriſcõſultorum auctoritate, introducta vi feſtucaria, qua in locis conſitis quadã ſolemnitate ſurculum defringebant vindiciarum loco, qui ſuam rem eſſe contendebant, Peripatetici & Academici cõſultationes ſibi adſciſcunt & vſurpãt. quod enim dicit ex iure ciuili, id interpretor ſecundùm ius ciuile, quod introductum eſt prudentium interpretatione. Surculum autem defringere, eſt ſurculum de agro, vel arbore potius frangere. Tale eſt illud Maronis 2. Georg.

Surculũ defringere.

—aut ſumma defringe ex arbore plantas.

& Varronis li. 1. ca. 40. *& quæ de arbore transferas, vt ea deplantes potius quàm defringas.* & Ciceronis ꝓ Cæcinna, *non fuiſſe armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris.* Magni in literis viri hunc locum audiunt de ea vſurpatione, qua vſucapio interpellatur, quibus cur non aſſentiar, hæc cauſa eſt, quòd cùm declamitarent

conſul-

consultationes philosophi, non interrumpebant vsucapionem, verùm rem sibi vltrò vindicabant. Iam tenere lacinia hîc accipiunt, pro tenere aliqua parte lacerata, non vniuersa possessione. ego opiner id esse obtinere per vim, vt quos inuitos apprehensa vestis lacinia retinemus. Plautus in Asinar. Sc. Perfidia.

Genere lacinia.

Lachrumantem tenet lacinia lachrumans.

sequitur enim paulò post: *cur me retētas?* Sed nō sustineo mihi conscius esse dissimulatæ alterius scripturæ, si cui fortè ea probabilis videri possit, quæ & mihi summè placet. ea est, *atq; id ipsum lasciuia.* nam per lasciuiā & iniuriā alienum aliquando inuadimus, & tenemus. Simile est illud Varronis, lib. 1. de re rustica. ca. 14. *ac viatoris prætereuntis lasciui non metuet facem ardentem:* quod à Budæo viro doctissimo perdiligenter & accuratissimè obseruatum est & explicatum.

Lasciuia.

CAPVT XV.

Quædam in oratione in Pisonem obseruata, iurat qui abit magistratu, eiectum cadauer, consul Campanus, permutatio, maialis, lautumarius, Iupiter Vrius.

ORATIO Ciceronis in Pisonem longè omium acerrima est. nam iusto odio accensus Cicero in inimicum, omnes frænos eloquentiæ suæ laxat: & quo altius descēdunt iniuriæ quàm benefacta, eò etiam in vlciscendis iniuriis, quàm beneficio agnoscendo magis eloquentia apparet. Eam orationem cùm hisce diebus euoluerem, interea quædam annotaui, quæ in hoc album conieci, si cui fortè vsui esse possunt. Neminē dicit queri Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem: quo significat, integumēto frontis, supercilij seueritate, & assimulatione virtutis, homines à Pisone in errorem inductos esse, de eoq; queri, non de colore qui non ingenuus, sed seruilis esse videretur. non enim seruilis ille Pisonis color & indoles, sed simulata grauitas & seueritas homines fefellit. Ex Syria Delum deportabātur multa seruitia ad mercatum, inde Romam & alia in loca, vt auctor est Strabo li. 14. Fumosas in ea oratione imagines appellat, ex familiæ antiquitate. nā imagines hominum alicuius familiæ honoratorum in atrio in suis collocatæ armariis erant, quæ, cùm in atrio focus esset, idcircò vetustate fumosæ reddebantur. Emendandum autem puto, *Attamen ea quæ sunt longè disiuncta cōprehendam.* vulgò *ac tamen* legimus. Quid est quod ait? *cumq; is tantummodò vt iurarem permitteret.* in eierando magistratu, iurare solebant in concione, se nihil contra leges fecisse: vt Plinius in Panegyrico scribit, cuius verba sunt, *Itaque & abiturus consulatu iurâsti te nihil contra leges fecisse.* cùm igitur id tum iurare Cicero deberet, & multa de suis rebus dicere vellet, tribunusque eum prohiberet concionari, iurauit sua vnius opera rempublicam saluam esse. Auctore autem Asconio pro Luscellio & Mario Coss. L. Iulium & C. Martium legendum esse intelligimus: vt & pro, *magnos ludos*, magistros ludos. Mox lego, *tu cum in iij. Cal. Ianuarij compitaliorum dies incidissent.* nam compitalia feriæ non erant statiuæ. non putem autem in Calendas Ianuarij incidisse: certè quam proposui scripturam, veterum librorum est. Nec multò post pro, *iudicium rationémque censoriam.* Quos intelligimus connexos funeribus dies? nempe coniunctos & proximos illis calamitatibus. in Asconio eadem significatione cōtinentes reperio. Cur dicitur foris esse Gabinius? nimirum qui domi non esse diceretur flagitatoribus, cùm soluendo non esset, quo genere dicendi etiam ad Atticum est vsus Cicero. Quid est æquatum præbere consulatum: nempe magistratus auctoritate non vti, & se superiorem alio non gerere. *Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus?* lego exacto tempore, non *facit.* Eiecta cadauera quæ sunt? nempe quibus honos sepulturæ non tribuitur, quod vltimæ censebatur apud veteres ignominiæ, & qui propter paupertatē, cùm sumptus deesset funeri, è cellis eiecti mortui à sandapilariis in exquilinum bustum puticulosque portabantur in arcis. Non præteribo Isidorum paulò pòst pro, *quem in hoc animali inuenire non possem,* scribere, *in hoc maiali.* Maiales autem vocantur sues castrati. in antiquo lexico maialis exponitur δέλφαξ. Ab excusis autem codicibus, in quibus *laternario* scribitur, veteres discrepant: in quibus descriptum est, *cum altero Catilinæ lautumario.* Quas enim Græci latomias, Latini lautumias, vt Varro, Plautus, alij appellarunt. ita carcer quidam Romæ vocabatur, quòd in eo lapidicinæ aliquando fuissent. Ergo cùm lautumarium Catilinæ dicit, vnum esse dicit è sceleratis illis Catilinæ assectatoribus & gregalibus, qui sæpe coloni carceris fuissent. Quis est orbis saltatorius? cùm videlicet qui saltant, se in orbem circumagunt: versum Plautus appellat in Sticho, Sc. Qui Ionicus. his verbis,

Abeuntes magistratu iurabant.

Eiecta cadauera.

Maiales.

Lautumarius.

Orbis saltatorius.

Qui Ionicus, aut cynædicus, qui hoc tale facere possiet?
Si isto vorsu me viceris, alio me prouocato.

Paulò post, *in toga prætexta*, non, in toga & prætexta. Lego non longè, *arma in templum Castoris*, non, in templo. Campanum consulem Asconius interpretatur, quòd Piso cōsul Capuam venisset: ego, pace tanti viri, aliter sentio: existimoque Campanum cōsulem hîc duumuirum dici. mouent me illa Ciceronis pro Sestio verba de Pisone, *capillo ita horrido, vt Capua, in qua ipse tum imaginis ornandæ causa duumuiratum gerebat, Seplasiam sublaturus videretur.* Primo enim illo anno, quo deducta est Capuam colonia à Cæsare, duumuir Capuæ factus est Piso, qui anno sequenti successor Cæsaris in consulatu fuit. meæ sententiæ fauent & illa mox verba. *Gabinium denique si vidissent duumuirum, vestri illi vnguentarij,*

Campanus cōsul

guentarij,

guentarij, citius agnouissent. Non multò post, pro *lutulente Cæso,* scribo, lutulente Cesoni. Quo sensu accipimus miram fuisse Reip. æquitatem? nempe intelligimus æquo animo Rempub. fuisse, nihilque sollicitam & anxiam fuisse, nec iniquè tulisse. *Consulem tu te*: malim, vt in bonis libris, *consulem tum te.* & mox, *tamen cupere diceretis,* lego sine particula inficiatrice. Non longè hinc, *at omnibus saltem bonis*: non hominibus. In veteri lego pro, *non vt tu mox dicere ausus es,* non vt tu insuper. quid igitur si *Insuber?* præsertim cùm ex Insubribus Piso, vt ei Cicero apud Asconium obiicit, genus duceret. sed hæc coniectura est, quam nec amplector, nec aliis commendatam volo. Vulgò circunfertur editum, *vos rogatores, vos distributores, vos custodes fuisse tabularum*: quod & inculpatæ fidei libri exhibent: quidam tamen, *vos rogatores, vos diribitores, vos custodes tabellarum fuisse,* legunt. Erât autem in comitiis, tum cùm tabella suffragia ferebantur, rogatores, qui rogabant quam quis tabellam vellet: diribitores, qui tabellas diribebant, id est distribuebant, quos hîc distributores vocat: custodes tabularum, qui dum tribus vel centuriæ suffragia ferebant, & dum suffragia dirimebantur, dum sortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, obseruabant, quíque numerum suffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam poni dicebâtur. Vltrà pergenti legendum, *appellatus est hic vulturius illius prouinciæ,* id est vultur & direptor ac depeculator. mox, *ne tum quidem Paule noster tabellas*: sic enim malim quàm *tabulas.* & infrà, *quam aut te videri pudentiorem* libri scripti habent, non prudentiorem. Infrà lego *non senatum? non ciuitatem? cruentare corpus suum?* nam Phrygiis numeris in sacris Cybeles stimulati, & in furorem acti, se sauciabant & cruentabant. Simile illud Flacci lib. 2. sat. 3.

Rogatores.

> *Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.*

Permutationes.

Quæ sunt permutationes ad Tusculanum extruendum? ego permutatas intelligo pecunias prouinciales in nummum Romanum & Romam missas: id enim plerunque permutatio significat, Græcè dicitur ἀλλαγὴ: exempla passim occurrunt. simile est illud pro Rabirio, *At permutata pecunia aliquando est?* Infrà, *ac meus quidem is fuit* legendum censeo, non at. Quamobrem se lacessitum dixit sponsione, ni esquilina introisset, à Pisone? nescio quid fellis hîc latere suspicor: vt quoniam inquilinus est, qui incolit: exquilinus sit qui extra vrbem colit, & habitat. quo fortasse, nec tamen affirmo, alludens, Ciceronem exulem & vrbe eiectum Piso perstrinxerat. Paulò post pro, *non euersæ per te, sed perditæ ciuitatis*: mallem, *sed proditæ ciuitatis.* Pro, *licet themista sapientior*: libenter legerim, *licet tu in isto sapiẽtior.* Non longè hinc pro, *afflictorem & proditorem,* libri veteres habent, *afflictorem & perditorem.* Calices Placentinos infrà, fictiles appellat, qui minoris erant pretij quàm Surrentini & Saguntini. Scribo, *ipse solus: bibitur vsque dum de solio ministretur.* nam superlatione oratoria dicit Pisonem cum suis gregalibus eousque bibere solitum, dum exhaustis omnibus vasis vinariis & aquariis ad lauationem & aquam aluei, qua antequam accubarent lauerunt, deueniatur. Auum suum quod reuixisse dicit, intelligit præconem Mediolanensem è Gallia togata: Galli autem cantus in memoriam ei auum redigebat, quòd gallicinium quoddam præconium esse videatur. Mox lego, *Est quidam Græcus*: Philodemus autem significatur, cuius Horatius meminit libro 1. Sermon. 2. *Gallis hanc Philodemus ait.* huius aliquot hodieque amatoria epigrammata in αἰδολογίᾳ ἐπιγραμμάτων Græcorum reperiuntur. Infrà distinguo, *& tanta ciuitas: se reuocare*: &, *conuiuiorumq; adulteria,* sine distinctione. Infrà lego, *impurissimæ & intemperatissimæ.*

> *Nunquam istam imminuam curam inficiando tibi.*

versus est senarius è poëta aliquo vetere. sciebat autem Piso se propter coniunctionem Cæsaris à Cicerone accusatum non iri, quo minus erat veritus interrogare Ciceronem, cur suum nomen non deferret. Mox, vt *languet,* sic etiam *versatur* legendum est, non, *versetur.* & postea, *cum trecentis talentis.* Infrà, *in seruitutem abduxerunt, matres familias abripuerunt.* De Ioue Vellsuro nihil vnquam legi, fereque adducor, vt Vrium à secundo vento legam, & intelligam fanum Iouis Vrij, quod erat in ore & faucibus Ponti Euxini. Cicero 6. act. in Verrem, *Quid? ex æde Iouis religiosissimum simulachrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcberrimè factum nonne abstulisti?* Arrianus, τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ οὐρίου διέχει ἀπὸ Βυζαντίου σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατὸν. Vasarij nomine intelligitur omnis illa supellex omneque instrumentum, quo magistratus in prouinciam proficiscens instruebatur: hodieque nobilium clientes vasalli, tanquam in vasario eorum sint, & vasa eorum censeantur, appellantur. Eo nomine attributam pecuniam Romæ fœnori occuparat Piso, quod est, in quæstu reliquerat. Ad hunc locum respexit in Alexandro Lampridius, *Iudices cùm promoueret exemplo veterum, vt & Cicero docet, & argento & necessariis instruebat, ita vt præsides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas senas, annulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos.* Pro Fusidio, legendum Fufidium. Cùm de armorum officina Cicero disserit, quid tandem eo in loco sibi vult illud, *pellium nomine?* ego papiliones & tentoria intelligo, quæ olim è pellibus fiebant: Cicero in Lucullo, *vt non multum Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur.* Liuius lib. 5. *militem Romanum in opere ac labore niuibus ac pruinis obrutum, sub pellibus durare.* Lego, *edilitius reiectus?* pro *Tharsum,* perspicuè Thasum emendandũ est. & mox, Autobulo. &, *in villa Leucadia, quæ fuit vxoris Aegisti, iacuisti mœrens aliquot dies.* Aegistus autem nomen est propriũ. Mox etiam pro *Beroa,*

Iupiter Vrius.

Vasarium.

Vasalli.

Beroeam

Beroeam corrige: & pro, *vtinachorum centum talenta*, auctoribus libris scriptis lego, *vt in Achaeorum centum talentis*. Mox emendo, *Arsinoam, Stratum, Naupactum.* nam illud *Thracum*, quod obtinuit, planissimè mendosum est, vt & *Neopactum*. Arsinoë autem illis in locis ponitur à Stephano: cuius loco aliquando quodam nouitatis studio ductus, Trachinium, vt opinabar, non inuita Minerua corrigebam. Pro, *ex oppidis Aggrinarum*, quis non videt esse legendum Agrianum? qui & Agręi auctore Stephano vocantur. Maris Adriani oras dixit vt Horatius, qui li. 1. od. 16. scripsit, *Siue mari libet Adriano*. libri tamen scripti disertè & literatè habent hîc Adriatici. Infrà lego, *nõ enim legetur quisquis voluerit.* Et infrà, *dum de te quinque & septuaginta tabellæ deribeantur*: non deripiantur, quod est, distribuantur iudicibus, qui de te sententiam laturi sunt. Quos Cicero Bullienses vocat Illyrici populos, Stephanus Bullidenses vocat, Strabo & Plinius Bulliones. *Nulla ex trinis æstiuis gratulatio*: haud paulò concinnius legitur in scriptis libris, quàm in excusis sine præpositione: in quibus & illud sic exaratum reperi, *tum tu ipse de te fecisse videri pronuntiasti*: quæ verba veterem iudicandi formulam præ se ferunt: non enim pronuntiabant iudices reum fecisse, sed fecisse videri. Infrà lego, *dicere audes, neque in tabellis*. In orationis clausula, quid est discriminis inter sordidatum & sordidum? nimirum quòd sordidatus sit, qui sordida & reorũ veste obsoleta amictus est: sordidus, qui sordibus & illuuie squalidus est. Hæc ego breuiter, & strictim, è multis pauca, vt properans & aliud agens, delibaui & attigi: si quis propius inspiciat, eiusdẽ generis, sat scio, quamplurima reperiet, quæ si quis à me præterita queretur, alienæ à me industriæ, qui eam excitare volo, eadem opera aliquid relinqui cõqueretur.

Sordidatus Sordidus.

CAPVT XVI.

Vrbs Memnonia, Propertius explicatur.

De longa profectione, & itinere immenso dixit Propertius li. 1. eleg. 6.

Vlteriúsque domos vadere Memnonias.

Vrbs Memnonia.

Sed nisi Memnoniæ illę domus cognoscãtur, quàm longè absint intelligi non poterit: & sunt qui putent Thebas Ægyptias significari, vbi Memnonis statua dicebatur quotidie exorientem strepitu salutare auroram, quas & lõgissimè ab Italia distare notum est. In alia tamen sum sententia, & puto Susa significari, quæ Memnonia vrbs dicebatur, vt Herodotus lib 5. auctor est. ex Ionia autem iter illuc trium erat mensium, vt ab eodem enumeratis sigillatim mãsionibus & parasangis describitur: nosque eius sequuti auctoritatem velut senatusconsulto ita se rem habere decernimus. verba autẽ Herodoti subscribam, καὶ δὴ λέγω σταδίους εἶναι τοὺς πάντας ἀπὸ θαλάσσης τῆς ἑλληνικῆς μέχρι σούσων (τοῦτο γὰρ μεμνόνειον ἄστυ καλέεται) τεσσαράκοντα, καὶ τετρακισχιλίους, καὶ μυρίους. Iterum, ἐκ σαρδίων στάδιά ἐστι ἐς τὰ βασιλήϊα τὰ μεμνόνεια καλεόμενα, πεντακόσια καὶ τρισχίλια καὶ μύρια. Nec tamẽ id scribendum mihi putassem, nisi doctissimos interpretes velut in biuio hæsitantes reperissem, & hanc & illã viam sequi animaduertissem, cùm vna erroris sit, altera itineris recti. In eadem autem elegia dilutæ mihi videtur & frigidæ, non argutæ sententiæ, quod scriptum est,

Propertius explicatur.

Lydia Pactoli tingit aratra liquor.

quid? arantur segetes aquis natantes, fluminibus solitum egressis alueum? an potius imbre madẽtes aratro proscindũtur? nunquam tam imperitum agriculturæ censuerim poëtam ingeniosum & amœnum, & feracis agri alumnum fuisse. propius vero sit ab eo scriptum esse, quod in peruetusto libro cuiusdã, vt ita dixerim, sanctioris ærarij reperi,

Lydia Pactoli tingit arata liquor.

vt arata sint, quæ & culta & arua solent à scriptoribus vocari. & in Beroaldi codice arata scribitur, vt aratra alios maluisse equidem mirer. Vide autem quàm morosus & fastidiosus sim, cuius ne stomacho quidem nec palato gratum est quod ibidem scribitur,

Et tibi non vnquam nostros puer iste labores
Afferat, & lachrymis omnia nota meis.

illud enim *omnia nota*, vt amaros cibos auersamur: etsi non me animi fallit verbo tam vniuerso & longè lateque patente aliquem existimaturum magnam quandam vim contineri & exprimi. tamen quod tam vagum est & diffusum, rem nullam assignat menti nostræ, quam sibi proponat, vt cùm omnia dicat, nihil ferè loquatur. puto igitur *omina nota*, legendum, idque eo magis, quòd labores antè dixerit, quibuscum omina, quæ hîc mala significabunt, optimè coniungẽtur. nescio autem quonam fato & omine vsuuenire solet, vt omina ferè in scriptoribus in omnia degenerent: nisi quòd literarum numerus & similitudo aptam huic mutationi & lapsui occasionem præbere fermè videtur. animaduertendum igitur diligenter & acriter est, necubi nobis obrepat nec opinantibus inducta vniuersitatis falsa persona, pro germano nomine ominationis. placet & adscribere corollarij loco versum lib. 4. eleg. 5. qui stellatus in bonis libris est, & propè conclamatus, & variè cruciatus à Grammaticis, qui ne nũc quidem effugiet tortorem: *Si te eoa dorozantum iuuat aurea ripa*. legendum puto, *Si te eoa Doroxanium*, vel Dorozanium. nomen enim est proprium amicæ, vt Acãthis lenæ. Doroxantum legerem, nisi hanc nominis formam mulieri non conuenire crederem. sensus est, si delectaris auro Indico, & eo abundare vis.

CAPVT XVII.

Domus incepta frustrà, apud Catull. domus imperfecta apud Valeriũ Flaccum, depsere.

OLIM

OLIM, qui vxorem ducebant, domum ædificabant: ex quo & credo natum illud Hesiod. 2. ἔργ.

οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε.

Nam & apud Theocritum, quę à Satyrisco mulier efficitur, & loco vxoris habenda est, eum interrogat domúmne sibi sit ædificaturus, ídque ipsi pollicetur.

Τεύχεις, inquit, *θαλάμους, τεύχεις καὶ δῶμα καὶ αὐλάς;*

Respondet, *Τεύχω σοι θαλάμους.* Et apud Homerum Iliad. β. cùm anno nondum vertente ad Ilium vxore ducta profectus esset Protesilaus, scribitur, *καὶ δόμος ἡμιτελής*: (quanquam id à quibusdam de coniugio exponitur, vt domus labens, lib. 4. Maronis.) & à Valerio Flacco Homeri imitatione lib. 6.

—coniunx miseranda Caico
Linquitur, & primo domus imperfecta cubili.

Domus imperfecta.

Quibus scriptorum antiquorum locis, veluti ardentibus funalibus tenebræ tricliniorum, sic etiam obscuritas nubilumq; omne discutitur è Catullo ita scribente, epigr. ad Mallium,

Domus incepta frustra.

Coniugis vt quondam flagrans aduenit amore
Protesilacam Laodamia domum,
Inceptam frustra, nondum cùm sanguine sacro
Hostia cœlestes pacificasset heros.

Ecce frustra inchoatam domũ dicit Catullus, nec perfectam fuisse, quòd ante incipiendum opus, deos sacris nõ placasset Protesilaus, sed eis inuitis & iratis id suscepisset. in aliis libris, iisque accuratis, *accepta frustra* scribitur: sed altera scriptura multis nititur adminiculis. In Catullo autem eodem, secare aliquem dicitur tarda podagra, quod est, cruciare. quia qui secantur, magnis afficiuntur doloribus, vt ex efficiente effectum, ex antegresso consequens intellexerit: non quòd articularis morbus secet, sed quòd cùm sectionem dolor sequatur acerrimus & acerbissimus, qui idem adiunctus podagræ est, qui ab ea cruciantur, velut secari se putent, ac æquè angantur, ac qui ferro vel lacerantur, vel fodiuntur. Apud eundem epigrãmate in Gellium, *quod voluit fecit*, id est, vt voluit, patruum mutum & elinguem reddidit: quod eo addidi, vt minus ingeniosis sensus pateat. Scaliger autem adolescens eruditus non malè putat, quod aliquando me ex eo audisse recordor, legendũ esse, *patrui perdepsuit ipsam vxorem*, non perdespuit. nam depsi mulier non inscitè dicitur, quæ subigitur. Iam quod scribit epigram. de Arrio,

Secare.

Depsere.

Credo sic mater, sic liber auunculus eius:

ex eo opinor scribit, quòd Arrius apud matrem auunculumque educatus fuisset, vt verisimile sit, ab eis illas aspirandi ineptias traxisse. Quintia autem illa (quam multis formosam dicit videri, venustam tamen & formosam negat, aut Lesbiæ comparandam) erat, vt opinor, amica Calui, sed dissimulato rectoque nomine Quintilia vocata, vt infrà ad Caluum de Quintilia,

Certè non tanto mors immatura dolori est
Quintiliæ, quantum gaudet amore tuo.

CAPVT XVIII.

Explicatus Lucani locus.

IN versibus illis, quos à Nigidio ex astrorum prudentia fingit cani lib. 1. Lucanus doctissimus & elegantissimus poeta (nec enim moueor hominum huius ætatis iudicio malè & malignè de tanto poeta existimantium, cùm eis antiquorum veriora & sinceriora iudicia fortiter opponere possim) veruntamẽ in versibus illis ita scriptum est,

Lucanus explicatus.

——summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalioneos fudisset aquarius imbres,
Totaq; diffuso latuisset in æquore tellus:
Si sæuum radijs Nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo.

Quibus ego verbis interpretor ab eo significari deflagrationem mundi & eluuionẽ, quas longinquis temporibus, statis tamen & naturæ notis, sed hominibus ignotis, euenire, & porticus & ambulationes Lycei affirmant: etsi aliter vtraque secta: nam Stoici vniuersum mundum aut in aquas liquescere, aut in ignes exardescere existimant: Peripatetici partibus tantum terræ ista censent accidere, vt Deucalionis ætate vsuuenit, vt alij dicunt; Thessaliæ, vt Aristoteles libro 1. Meteor. capite 14. Thesprotiæ, ingens aquarum eluuies, quam Græci *κατακλυσμὸν* vocant, vt deflagrationem *ἐκπύρωσιν*. Ac solet vsuuenire inundatio magni anni hyeme, cùm omnes erraticæ stellæ coniunctæ sunt in hiberno signo, vt piscibus aut aquario: exustio magni anni æstate, cùm omnes errones in vnum conuenerunt æstiuum & solstitiale signum, vt leonem aut cancrum. Olympiodorus, *συμβαίνει δὲ τὴν θάλατταν ἠπειροῦσθαι καὶ τὴν ἤπειρον θαλαττοῦσθαι διὰ τὸν μέγαν καλούμενον χειμῶνα καὶ τὸ μέγα θέρος. μέγας δέ ἐστιν ὁ χειμὼν, ἡνίκα πάντες οἱ πλάνητες ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γένωνται ὑδροχόῳ ἢ ἰχθύσι. μέγα δὲ ἐστὶν θέρος, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γένωνται, ἢ λέοντι ἢ καρκίνῳ.* Lucanus tamen non omnium errantium coniunctionem in carmine collocauit, sed frigidam Saturni stellam & suo frigore aquarum fœcundam in hyemali sidere posuit: & æstatis ardorisque auctorem effectoremque solem in astro feruenti candentique metatus est, indicans eam ostendi portendique rerum in mundo mutationem & vicissitudinem, vt vel vnus in brumali sidere frigidus erro aquis omnia obruere possit: contraque vnus in solstitiali signo micans & æstuans sol, omnia torrens ignibus cremare possit. ferè nescio quid tale ariolor Lucanum exprimere voluisse, & poetico fuco colorasse.

CAPVT XIX.

Thracis in thracem compositi statura, ore aperto in mare desilire, Seneca emendatur.

AIT Seneca libro 4. quæstionum natural. in præfat. *Te longiorem Fido Anneo iurabo &*

Apollonio pycta, quamuis staturam habeas Tetisi threcæ incompositi: quæ adulationem impudenter mentientium assentatorũ indicant, gigantum proceritatem nanis & pumilionibus attribuentium: sed verba tamen illa consideranti mihi percussit animũ, nunquidnam ab eo scriptum fuisset, *Quamuis staturam habeas threcis in threcem compositi*. nam in amphitheatralibus muneribus thraces, qui & threces plerunq; vocabantur, inter se committebãtur, qui cùm exiguam haberent parmam, se totos velut in eam colligebant, ne vulneri paterent, & staturam incuruando corpore minuebant, quod nõ fecissent, si maioribus & longioribus scutis vsi fuissent. qui igitur paruus & breuis est, ille similis non illepidè threci in threcem composito dicitur. Ac mediusfidius lineamenta apographorum vetustorũ, si quid istud refert, effigiem nescio quam huius scripturæ reddere videntur. Thraces autem solitos esse peltis, id est, cetris vel parmis pugnare, docet ita Aristophanes in comœdia, quæ Acharnes est inscripta, de Thracum auxiliis loquens, ἢ καταπελτάσουσι τὴν βοιωτίαν ὅλην. Illud eo libro est pereleganter perque scitè dictum, *nec in mare aperto ore desilui*. solent enim homines in maxima desperatione se ore hiante in profundum abiicere, vt celerius strangulato aquis spiritu moriantur: id πρὸς κῦμα χανεῖν, id est, ad aquam hiare, Græci dicere solent. *Dignißimum*, ait idem, *quod consecrari mallet, quàm conteri, pedes abstulit*. hîc pedes abstulit valet, cursum orationis tuæ inhibuit, eique pedes ademit, ne sic adblandiretur. nec enim sine pedibus incedere quisquã posset, vel currere: aut, tibi sic indulgenter liberaliterque laudanti, & per assentatorias laudes decurrenti pedes abstulit, ne pergeres in eo incepto. eam mihi videtur continere sententiam locutio illa, quam ne attigissem quidem, nisi mihi aliquantũ negotij exhibuisset, & futurum essem suspicatus, vt aliis esset paulò indoctioribus molesta, nec satis percepta. *Frugalitatem laudare cœpisti, qua sic à nummis resiluit, vt illos habere nec damnare videatur*, legendũ in eo potius crediderim, quàm vt euulgatum est, *à nobis*. nam *illos habere* antiqui codicis fide à nobis receptum est.

Thrax in Thracem compositus. — *Desilire in mare ore aperto.* — *Seneca emẽdatur.*

CAPVT XX.

Mortarium, marsupium, lauare, lauare latrinam, Varronis locus.

Mortariũ

MOrtarium, in quo aliquid teritur, suspicor sic quasi moretarium vocari, quòd in eo moreta intritæque fiebant. itaque & in nonnullis auctorum locis, & libris vetustate exoletis moretarium scriptum reperimus interdum: vnde contractum in mortarium vocabulum tandem est ipso vsu: velut à morte tamen earum rerum quæ teruntur, non desunt qui putent appellatum. Vt apud Horatium libro primo, ode secunda, iaculatus arces, est quod Græcè dicitur ἔβαλον, id est, feriit: sic apud Plautum in Truculento, Sc. ... in rete iecit, id est, si rete pisces cepit: vnde & bolus dicitur. quanquam etiam, ne dissimulem, simpliciter pro rete iecit in aquam, explicari potest. *si*, inquit, *iecit rete, piscis ne effugiat, cauet*. Lauare aluum marsupio pereleganter à Varrone dictum est, pro marsupium exhaurire. quæ enim eluuntur, ea mera inaniaque relinquuntur, cùm alioqui eluere pro consumere solerẽt frequẽtare veteres: sed nihil melius quàm elegantiam verborum Varronis, velut purpuram quandam hîc assuere. *Et Hymenæus*, inquit, *qui primo lauere aluum marsupio solet*. hîc significat sumptuosas esse nuptias, maritosq; earum primo statim auspicio impendiis inaniri. Id à Varrone scriptum est in ἀνθρωπολίαις. Latrinam lauare, est in latrinam siue balneum priuatum aquam ferre: Plautus in Curcul. Sc. Quoi hominis.

Marsupiũ lauare. — *Latrinã lauare.*

Non magis curo, quàm ancillam, quæ latrinam lauat.

Atque hoc erat, vt è Plauto apparet, ministerium vilissimum. Pomponius apud Nonium, *hæredem ita velim facias: iampridem volo, latrinam laui*: quod quidem alio quodam sensu, quàm illud Plautinum dictum videtur. Quòd *Dij meliora* dicunt Latini veteres, cùm mali aliquid votis deprecantur & amoliuntur, valet, dij ferant meliora: Tibullus lib. 3. eleg. 4.

Dij melioraà.

Dij meliora ferant, nec sint insomnia vera.

Pacuuius, dij meliora monerint, pro, dij monuerint meliora, scripsit, auctoribus Grammaticis. Est Græcè Varronis libri inscriptio apud Nonium in velitibus & antesignanis: sed ita viciata corruptaque, vt intelligi posse desperetur: ego eius vestigia rimatus in scriptis libris, eruisse videor scribendum esse in hunc modum, ἀλλ' ἔμοι ἐπίνευσον, ὀφρύϊ μαρτυρίας. nam solent interdum nutu homines testium fidem & religionẽ solicitare, dum superciliis tacitis ad assentiendum vel dissentiendum impellũt.

CAPVT XXI.

Allegoria Horatij explicatur, caluaria, cespes.

NISI erro toto cœlo, Horatianus ille locus libro 1. ode 18. allegoria totus est figuratus & mutatus:

Allegoria Horatij explicatur.

Non ego te candide Bassareu
Inuitum quatiam: nec varijs obsita frondibus
Sed diuum rapiam, sæua tene cum Berecyntio
Cornu tympana.

nam de ebrietate hîc loquitur sub integumento bacchanalium, cùm ebrietas etiam bacchanal quoddam videri posit: se autem dicit ad ebrietatem vsque nolle compotare: nam qui eò vsque progreditur, is Bacchum inuitum quatit. ille enim nobis non inuitus sua indulget munera temperatè vtentibus: non æquo animo vino nos obrui patitur. Quod autem quatere dixit, ad sacra Bacchi allusit, quæ recondita in cistis è templis vrbanis in mõtes solitudinesque ad orgia celebranda à Bacchis portaban-

portabantur. vnde Maro lib.3.Æneid. *Bacchatamq; iugis Naxum*, dixit. & lib.4.

—qualis commotis excita sacris
Thyas, vbi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusq; vocat clamore Cythæron.

Et quia sacra illa furioso tumultu & perturbato impetu commouebant, idcircò Plautus in Pseud. Sc. Si ex te tacente. dixit, *Scis, vbi mea commoui sacra, quas turbellas soleam dare.* Non igitur, inquit, te commouebo, nec obsita frondibus sacra tua sub diuum rapiam, id est, ebrius nō bacchabor, nec insaniam, vt qui sacra tua solent Bacche pater è templis rapere sub diuum in saltus & montes. tegebantur autem orgiorum cistæ hedera & pampinis.

—sæua, inquit, tene cum berecynthio
Cornu tympana.

id est, noli me adflare ebrietatis furore, vt tympano sacrorum tuorum, & cornu audito ad amentiam adiguntur bacchæ, & mystæ tui fanatici & enthei redduntur: vnde & Lucretius lib.2. scripsit,

Et phrygio stimulat numero caua tibia mentes.

Amentiam autem illam ebrietatis quæ vitia consequantur, continuò enumerat, quæ proculdubiò fidē faciunt figurato esse ista inuolucro obducta, quod in eam sententiam, quā exposui, arbitror euoluendum. At verò vt hic sensus quadam nebula immutationis tenebricosus est, sic in sequenti cantico vnius verbi quadam velut caligine circunfusus minus apparet, cùm scribitur,

Vultus lubricus aspici.

Et vultus nimium lubricus aspici.

Non sum solitus ingenij famam aucupari reprehendēdis aliorum explanationibus, quod nec nunc faciam: tantùm quid mihi videatur aperiam. Vultus igitur lubricus aspici, vultus est politissimus, nitidissimus, & pulcherrimus aspectu. nam quæ ad læuorem perpolita sunt, & æquato nitore nihil habent in summo asperitatis & inæqualitatis, lubrica etiā protinus efficiuntur. Sic & lib.2. satyr.4. in illo,

Lubrica nascentes implent conchylia lunæ:

introrsum limpida interpretātur veteres. Sunt tamen conchylia foris testæ ferè leuis, quam ostrea plerunque habent asperam. Libet hîc ob ostrea aspera adscribere versus è phagiticis Ennij ab Apuleio in priore apologia citatos, sed nemini ferè intellectos ob vocum deprauationem, quas emendare si vno aut altero loco potuero, studiosi boni consulant:

Omnibus at Clupeæ præstat mustela marina:
Mures sunt Aeni, ast aspra ostrea plurima Abydi:
Mus Mytilenæ est, pectē aperq; apud Ambraciæ am
Brūdusii sargus bonus est: hūc magnus erit si, (nes:
Sume: apriclum piscem primum scito esse Tarenti:
Surrenti fac emas glaucum, & Cumas apud: at quid
Scarum præterij cerebrum Iouis penè supremi?
Nestoris ad patriam hic capitur magnusq; bonusq;.
Melanurum, turdū, merulamq; vmbramq; marinā?
Polypus Corcyræ, caluaria pinguia Atarnæ,
Purpura, muriculi, mures, dulces quoq; Echini.

Legi & hisce diebus in Gellio manuscripto, *cephalæaq; Atarnæ*, quæ vt opinor, Ennius caluaria appellat: sunt autem salsamenta è capite thynni. nam illic cetariæ erant: nisi quis cephali pulpas intelligat, quod non arbitror. verius omnino sit apud Ennium caluaria marina esse, quorum apud Apuleium ipsum mentio est. Libro 1. ode 19. Caluaria.

Cespes.

Hîc, inquit, viuum mihi cespitem, hîc
Verbenas pueri ponite, thuraq;,
Bimi cum patera meri.

Veteres interdum cespititias extruebant aras, cùm altare deerat, aut cespitem in terra aggerata ponebant, vbi & ex tempore sacrificabant. Quin & cespes pro ara erat, & aræ imponebatur, reique diuinæ necessarius habebatur: Prudentius hymno 5. περὶ στεφάνων,

Hoc namq; decretum cape,
Aut thure & ara, & cespite,
Precanda nunc est iam tibi.

Solebant autem aras coronare & ornare fronde felici, vt myrto, aut oliua, quam verbenam vocabant: sed & thus adolebāt, & vinum è patera libabant. ex illa consuetudine verbenis aras tegendi Maro scripsit lib.3. Æneid.

Accessi, viridemq; ab humo conuellere siluam
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras.

Et Lactan. lib.6. cap.24. ex eo ritu dixit, *ad quod sacrificium neq; verbenis opus est, neq; fibris, neq; cespitibus, quæ sunt vtiq; vanissima.*

CAPVT XXII.

Sacra inferis facta soluunt amores, mensæ remotæ, caudam remulcere, aures demulcere, Marica.

Vt qui amœna lustrant oculis diuersa loca, voluptatem nō vulgarem capiunt: sic & percurrendo Maronis vireta varia, egregia oblectatione perfruar. Æneid.7. *—ossaq; nomen*

Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signat,

cur à Marone dictum est? opinor quòd sepulchra quædam sunt sine nomine ignobilium capitum & ingloriorum. At verò Caietæ sepulchrum memorabile fuit posteritati, nomenq; habuit. sic & Ouidius cecinit 12. Metam.

—tumulo quoq; nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.

Verius tamen vtrobique crediderim de nominis inscriptione, quod in tumulo incidebatur: quod non item in vilium & ignobilium hominum bustis fieri solebat. Æneid.4.

Sacra Ioui stygio, quæ ritè incepta paraui,
Perficere est animus.

hîc quæstio est, cur diis inferis rem diuinam facere Dido velit? sed facile est eam quęstionem è Silio Italico soluere. censebāt eñ veteres sacris infernis amores & curas solui. sacra igitur inferna soluendis amoribus simulare prætexuit, consilium moriendi dissimulans, & fallere cupiens. verba sunt Silij lib.8. Amores sacris infernis solui.

Nigro fortè Ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri sociæ thalami noua sacra parabam,

Queis ægram mentē, & trepidantia corda leuaret
Infelix germana thori.

Quid est quod 1.Æneid.ait,

Exempta fames epulis, mensæq; remotæ?

Mensæ remotæ.

ego hîc mensas intelligo fercula & magidas & lances: nam saturis conuiuis remouentur. Quid verò apud eundem est 11.Æneid. *caudámque remulcens?* ego, vt prætermittam quid aliis videatur, esse puto caudam reflectens: sic enim lupi & canes timentes reflectunt caudam, vt eam sub verenda reducāt. sic & demulcere aures pro demittere dixit Lactantius lib. de ira Dei, cap.7. *& tamen videmus in alijs animantibus quædam signa lætitiæ, cùm ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciuiam resoluūt.* nam aures demulcere id est, quod Flaccus lib.2. ode 13. ait,

Caudam remulcere.

Demulcere aures.

—illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps Aures.

2.Georg. *—ver magnus agebat*
Orbis & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cùm primùm lucem pecudes hausēre, virumq;
Ferrea progenies diris caput extulit aruis.

horum versuum interpretationē cuius expositione fidelius & commodius explicari posse censemus, quàm doctissimi Lactantij libro 2. cap.11. ita scribētis? *Illud hoc loco præterire non possum, quod errantes philosophi quidam aiunt homines cæteraq; animalia sine vllo artifice orta esse de terra, vnde illud Virgilianum est,*

Terrea progenies duris caput extulit aruis.

Et ij maximè fuerūt in ea sententia, qui esse prouidentiam negant. Addit idem cap. seq. *non erant, inquit, in principio mundi hyems & æstas, sed perpetua temperies, & ver æquabile.* Nympham quandam Laurentem Maricam vocat Maro 7.Æneid. quæ Minturnis colebatur, nominat & Horat. lib.3. ode 13. ea Circe erat interprete Lactātio, cuius verba sunt lib.1. cap.21. *Nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, Leda Nemesis, & Circe Marica.* Eodem libro,

Marica.

Nunc pateras libate Ioui, precibusq; vocate
Anchisem genitorem.

hîc, si Lactantio credimus, consecratur Anchises à filio. *Anne,* inquit lib.1. cap.15. *potest aliquis dubitare, quomodo religiones eorum sint institutæ, cùm apud Maronem legat Aeneæ verba socijs imperantis, Nunc pateras libate Ioui. Cui non tantum immortalitatem, verumetiam ventorum tribuit potestatem:*

Poscamus ventos, atq; hæc mea sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.

CAPVT XXIII.

Auiarium Varronis, tabula literaria, phalerum.

Auiariū Varronis.

DEscriptum est lib.3. de re rust. cap.5. à M. Varrone elegantissimè auiarium verbis non affectatis, nec ambitiosis, sed propriis & suis, significanter rem exprimentibus: non dubito tamen, quin ea tota descriptio plerisque illustrationis indigere videatur, in nonnullis locis hærentibus, nec sententiam assequentibus. quo faciendum putauimus, vt pro nostra virili operā sumeremus, vt lucis aliquid afferremus, si modò id consequi poterimus. directum dicit esse fluuium ab insula ad museum: in quo museum appellat, locū musis & studiis consecratum: proinde de Casinate fundo Varronis ita scribit 2.in Antonium Cic. *studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum diuersorium.* museum autem illud erat in summa insula: insula nascebatur ab imo fluuio, vbi cōfluebat altera amnis, vt Varro loquitur, pergebatque rectà ad summum flumen, vbi erat museum. legendum igitur est, *ab imo fluuio,* non, à vinio, vt receptum in exemplaribus video, qđ facilis est coniecturæ, cū paulò pòst subiiciat, *summum flumen.* imum fluuium appellat imam partem fluminis villam alluentis, & è villa exire parantis: summum flumen, superiorem vocat partem fluminis in villam influentis. circùm ripas fluuij ambulatio erat pedes lata denos, ab ambulatione in agrum versus, ornithonis, id est auiarij, locus. in agrum versus autem dicit, à flumine versus agrum progrediēdo, & ab ambulatione recedendo, vt in sepulchris dici solebat, quemadmodum ostendit Horatius lib.1. sat.8.

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat.

ait locum ornithonis deformatum ad tabulæ literariæ speciem cū capitulo, id est, deformatum esse in figuram quadratā oblongam: nam talis erat tabula literaria. tamē præterea tabulæ accedebat extra quadratū, quod capitulum rotundum in auiario tholus erat. Tabula literaria est, in qua pueri literas faciunt, id est scribunt, & literas discūt: Plaut. in Bacch. Sc. Nūc experior. *Ex templo puer pædagogo tabula dirumpit caput.* subiicit, *forma quæ quadrata est, patet in longitudinem p.lxxij.* ita fit, vt cùm pateat in latitudinem p.xlviij. sit longior quàm latior. addit, *adhæc ita vt in margine quasi tabulæ descripta sit ambulatio ab ornithone plumula.* hæc verba multos malè vrunt: animaduerto nonnullos existimare hîc significari pterygium: sed probabilius, quod sagaciter excogitauit vir doctissimus & clarissimus Æmarus Ranconetus, numeros pedum hîc desiderari, qui in istud vocabulum confusi librariorum incuria sunt. ille igitur, cuius sententiæ subscribo, legendum putat *p. viij. lat.* ex his enim notis plumula suppletis elementis facta est. hîc longitudo non scribitur, quæ è latitudine formę quadratæ satis intelligitur: summam tamen latitudinis huius ambulationis ad liquidum vix affirmare audeo, desiderari tamen intelligo. Ait Varro lib.3. cap.5. *qua iter in aream est*: vbi bonis in libris, *quia introitus in aream est*, legitur. aream autem ornithonis intelligo, quam paulò pòst nominabit. *Porticus,* inquit Varro, *sunt primoribus columnis lapideis, intermedijs arbusculis humilibus ordinatæ.* primæ, inquit, columnæ sunt lapideæ, quib. interpositæ sunt medię arbusculę, speciē columnarū & vicē intus exhibētes. locus macerie totus erat dextra & sini-

Tabula literaria.

& sinistra conclusus, & à summa macerie reti canabino tectæ porticus ad epistylium colum narum & ab epistylio ad styiobatem, id est, ad illarum basim & sedem, ad illarũ crepidinem. inde enim nõ est maceries vlla, vt reti sit opus, ne effugiant aues. nam locum macerie clausum dixit dextra tantum & sinistra. hæ autem porticus sunt auibus oppletæ. *Secundum stylobatis interiorem*, inquit, *partem*. exterior enim ad ambulationem spectat: interior ad aram. duæ sunt in area piscinæ, quæ è medio eius oriuntur, inter quas angusta est semita in tholum:

Tholus. tholum autem vocat locũ rotundum columnatum, id est, vt dixit, capitulum ipsum literariæ tabulæ. extra tholi columnas est silua, quæ è tholo cerni poterat, cùm tholus pro maceria columnas haberet, & reticulatus esset. tholi columnæ exteriores, id est, ad siluã pertinentes, lapideæ erant: interiores abiegnæ. Cæterùm, quemadmodum Varro scripsit, *Inter columnas exteriores*: sic scribendum censeam, *inter interiores columnas*. & paulò pòst, *intra has & exteriores*: & suprà, *vt perspici in siluam posit*. tholus autem cùm speciem semicirculi habeat, proinde extructi in eius ambitu mutili, qui sedes auibus præbebant, spectacula & foros theatri referebant. itaque ὀρνιθοδίδιον vocauit Varro. Addit

Stylobates. subter stylobatem, id est, subter basim columnarum illarum, quę sunt vltra piscinas, propinquantque tholo, lapidem esse altum pedem &

Phalerũ. dodrantem à phalere: phalere vocans crepidinem lapideam stagnum ambientem, nomine à candore lapidis imposito. nam φάληρον Græci candidum appellãt. Normani populares mei hodieque maris editiores margines & rupes mare claudentes phalesas vocant. puto tamen cùm in hac descriptione naualia nominet, imiteturque portus vrbium vocum vsurpatione, Phalerum esse scribendum. sic autem Athenis quidam portus vocabatur. Phalerum Varroni à stagno ad duos pedes altũ est, latum ad quinque. *vt in culcitas*, inquit. *& columnellas conuiuæ pedibus circumire possint*. hic ego obseruo legendum videri, *& columellam*, singulari numero. nã infrà dicit, *in insula est columella*: aut certè columellas cùm dixit, numero abusus est, quod non perin

Culcitæ. de rarum. Culcitas autem propter lectulorum

Naualia. discubitoriorum similitudinem dicit. Naualia vocat, ad similitudinẽ eorum locorum, in quibus secundum flumina aut mare naues ædificantur, aut in hibernis mensibus quo subducebantur, marginis partem ipsius stagni. In insula stat columella, quæ intra se continet axem, is rotam radiatam sustinet, id est, radios habentem, quibus manus pueri prehensis rota versabatur. ad extremũ, vbi orbile solet esse acutum, est tabula cauata, vt tympanum, id est extremi radij sustinent tabulam cauatam, in qua ponuntur cibi, vt versatione rotæ ad con-

Orbile. uiuas fercula omnia admoueantur. orbile autem ea forma dicitur, qua apud Catonem cap. 10. & 11. molile, id quo mola mouetur, vel id quod molam molitur, & librile scapus libræ. est autem orbile rotunditas ipsius orbis, qui acutior est in fine: hic contrà tabulam tympano similem habet. ex suggesto phaleris, vel, vt potius legendum est, phaleri, id est ex eminentia, prodeunt anates in stagnum: suggestum autem phaleris, cùm illic conuiuabantur, peri petasmatis, vt tricliniũ aliquod ornabant. sequitur, *ex orbi ligneo mensaq;*, vbi nonnulli, *ex orbili*, emendant: sed orbem retineo, & defendo: orbes enim habebant in triclinio, quibus imponebant ahena & vasa. Orbes. Cato cap. 11. *orbem, ahena duo*. Iterum cap. 14. *orbem, aheneos duos, mensas duas*. igitur legendum censeo, *ex orbi ligneo, mensaq;, quam dixi in primis radijs esse, epitonijs versis ad vnum quenq;, factum sit vt fluat in conuiuam*. Intra tholum hemisphærium erat, cuius in summa parte horologium erat, vespero ita circumeunte, vt horas distingueret: in medio hemisphærij designati erant octo venti suis locis & regionibus diuisi: in hemisphærio medio erat ventorum orbis, id est circulus, qui cardinem id est centrum semiglobi ambibat, vt Athenis fecerat in horologio Andronicus Cyrrhestes, vt scribit Vitruuius lib. 1. cap. 6. cuius è libris & Stephano Byzantio hîc Cyrrhestes legendum censeo, non Cyprestes. nam Cyrrhestes vocabatur, quòd esset è Cyrrho vrbe Syriæ. Hæc ego vtcunq; adumbraui, quæ qui & ingenio meliore sunt, & doctrina superiore, & otio maiore abundant, perpolient atq; illustrabũt.

CAPVT XXIIII.

Semurius campus, parasitus Apollinis, Martialis explicatur.

VErsiculus Martialis est lib. 9. epigr. 43. de quo magna animorum contentione & magno partium studio Sipontinus & Domitius depugnarunt, cùm alter velut pro aris & focis dimicans, myrinis pertinaciter defenderet: alter pari manu prelium confereret, & murinis tueretur, affirmaretque, *Campis diues Apollo sic murinis*, legendum esse. eorũ rationes studiosis notas esse confido: certè in promptu sunt, nec à me commemorabuntur, cùm eis prætermissis, sic quoq; tamen satis chartę periturum sit. Ego, etsi inuitus facio, vt à tantorum virorum sententia discedam, neutri tamen, vt quod sentio ingenuè loquar, assentior, legendumque arbitror,

Campis diues Apollo semurinis.

Campus Semurinus. nam vtriusque scripturæ contumaces repugnant syllabę, vt ne alia argumenta consecter: & *sic murinis* in quibusdam exemplaribus legi testificatur Domitius. Semurium autem campus erat Romæ propinquus, in quo, vt reor, templum erat Apollinis. Cic. 6. in Antonium, *Quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoq; diuisit semurium*. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 10. de Acca Larentia, *post excessum suum pop. Romano agros Turacem, Semurium, Lincerium & Solonium reliquisse*. In eodem Martiale

sensus non satis perspicitur in illo versu, qui libro 9. in epitaphio Latini positus est,

Parasitus Apollinis

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi.

Sed interpretationem è Verrio Flacco elicere perfacile est, qui querit, quamobrem Salua res est dum saltat senex, Apollinis parasiti in scena dictitet? vnde colligere licet sic appellatos fuisse mimos, & histriones, præsertim cùm se Latinus histrio optimus ita vocet in epitaphio. aliquando parasitos Apollinis interpretatur Verrius mimos secundarum partium, quòd ludis Apollinaribus in mimis ferè essent parasiti illarum partium actores. Pompeius libro 17. *Verrius, inquit, parasitos Apollinis ait ita appellari, quòd Caius Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui ferè omnibus mimis parasitus inducatur.* In antiqua inscriptione parasiti Apollinis est mentio, AGILIO SEPTENTRIONI SACERDOTI MOSCHI DEI, APOLLINIS PARASITO, ALVMNO FAVSTINAE AVGVSTAE. Est & minutum duobus versiculis epigrammatium 38. libro 8. non enucleatum satis ab enarratoribus,

Martialis explicatur.

Archetypum Myos argentum te dicis habere,
Quod sine te factũ est, hoc magis archetypũ est.

ego argutiam iocumque epigrammatis latere puto in vocabulo factum est: hoc sensu, Dicis te habere toreumata argentea operis antiqui, quę quidem magni ab omnibus olim æstimabantur: iocans Martialis ait, tu ista verbosa ostentatione argenti tui, & iactatione ventosa multum detrahis pretio, & efficis, vt vasa tua conuiuis molestiæ & tædio sint, adeò vt argentum factum, id est vasa, argenti enim facti nomine vasa censentur argentea, si sine te sit, & si absis, sit magis archetypum, id est pluris censeatur, antiquiusque videatur.

CAPVT XXV.

Terra materina, inspicare faces, spicare hastile.

Terra materina.

NON leuis est controuersiæ, quæ sit terra materina apud Catonem ita cap. 34. scribentem, *Ager rubricosus & terra pulla materina, rudecta, arenosa.* Ego materinam putauerim à materia deduci, eoque verbo intelligi duram, solidam & propè ligneam, qua in notione nomé materiæ poni non est infrequens. scio fuisse quibus videretur macerina legi debere pro macra: sed priorem lectionem vt sinceriorem libenter asseruerim, nec vicariam istam introduci permiserim. sed huic capiti supplementum ex eodem Catone quærendum est, ne nimis abortiuum & breue videatur. *Nucleos*, inquit capite 37. *ne in segetem indideris*: hoc, vt suspicor, præcepto cauet, ne in segete nuclei ferantur, quo arbores, quæ segeti nocere & officere solent, proueniant. nam & locum occupant, & solum exugunt, & vmbra enecant. Quod Cato mox ait, *Faculas facito*, libro 1. Georg. Maro significauit, cùm scripsit,

Inspicare faces.

—Ferroq; faces inspicat acuto,

vbi inspicare Seruius explicat, ad spici & aristarum similitudinem incidere. nam & alio loco Maro,

Mopse, inquit, nouas incide faces.

hac enim ratione faculæ fiunt. spicare tamen Gratius pro spiculo & ferro asperare posuit,

Quid Macedum immensos libeat si dicere contos,
Quam longa exigui spicant hastilia dentes. Spicare hastilia.

Longas enim & superuacaneas Macedonum sarissas exiguo præfixas esse ferro dicit. Inde putauerim apud nos hastam Macedonicam picam quasi spicam vocari, quòd ferro spicata sit exiguo. Inde picare tanquam spicare dicimus. Sed quoniam hoc è Gratio protuli, continere me non possum quo minus ei subsidium operamque feram in proximis his versibus,

Aut contra vt tenero destrictas cortice virgas
Prægrauat ingenti pernix Liuania cultro?

etsi quod dicam coniectum potius, quàm affirmatum posuerim, vt suspectũ potius quàm exploratum afferri homines existiment, ne nimium asseuerando in errorem homines traham, cùm sciam solo vultu quosdam assensionem mereri. Ego hic legendum coniicio, *pernix Albania cultro*. sed vt dixi, coniicio tantum, non etiam affirmo. nam de Liuania nihil quicquam vnquam legi.

CAPVT XXVI.

Catullus epigram. 50. explicatur, ascalabotium, armilausa, senex recoctus, scriba è quinqueuiro.

TAndem aliquando Manutius & Muretus omni eleganti perpoliti eruditione, in Catullo, epigr. 50. constituerunt veram lectionem, & eam in suis sedibus collocarunt. Salicipium enim auctoritate Senecæ fugitiuum retraxêre, & hero reddidêre suo: dicit enim Seneca lib. 5. controu. 20. Caluum cùm perpusillus esset, imponi se supra cippum iussisse, vt ex eo salicippium finxisse Catullus videri meritò posit. in Seneca tamen saliputium legitur, quod verbum significare posset, salum esse putum, quæ parua auicula est, modò non in *puto* contumacior syllaba repugnet: vnde & salipusium quidam legunt, quidam salipullium, vt sali auiculæ pusionem & pullum. locus iste non sic abibit, sed sentiet sceleratam manum qua violabitur. Quod de cippo à Seneca dicitur, postea factum esse animaduerto, vt inde emendatio Catulli petenda nó videatur esse. Lego igitur, *Dij magni ascalabotion disertum.* quod vocabulum fortasse rusticus diminuerat & deprauarat malè pronuntiando, & salaputium dixerat. nam & à Græcis ipsis lacessitur, & ἀσκαλαβώτης & ἀσκαλαβώτιον dicitur interdum, quo nomine significatur stellio. Reliqua in eo epigrammate obscurissima sunt, vt qui lucem eis afferat, Cimmerias tenebras illustrare videat. Sed nulli vnquam fuit fraudi aliquid in bonis literis tentare: & sæpius qui iacit, venerẽ tandem facit: etiam spargenda beneficia sunt mul-

Salicipa pius.

Ascalabotion.

ta, vt

ta, vt vnũ tandem bene ponatur: & multa ineptienda, vt prudenter aliquid dicatur. homines igitur alij fortasse, si nihil fecero, nec lucẽ aliquam dispexero, oculatiores erũt, & si non vnus & alter, at tertius vel quartus facem prætulerit. *Othonis caput oppido est pusillum*, cùm ibi Catullus ait, puto significari Caluum tam pusilla breuiq; statura, comparandum esse paruulo capitulo Othonis. nam hæ superlationes in re ridicula vsitatæ & tritæ esse solent. mox itaque confertur cruri semilauto rustici heri, vt ne toti quidem comparari cruri videatur, sed ei parti, quæ lauta sit, altera parte illota. nam *heri rustica semilauta crura*, scribendum reor. Quòd si quid hîc mutandum esset, legerem, *heri rustica & armilausa carta.* sic breuis vestis quædam ab Isidoro explicatur, & à Paulino vsurpatur: nos tamen hac licentia hîc non vtimur. Quòd autem omnem superiectionem veri superat, à nobis tamẽ in sermone communi vsurpari solet, cùm perpusillum significamus: hominis enim (honos sit auribus) crepitum esse iocamur, eodem modo Catullus Libonis peditum & crepitum alludẽs dicit esse Caluum. hos iocos frigidiores, cùm videret seuerioribus fortasse non placituros, & personam quæsiuit, cui eos attribueret, & ad veniam dixit in clausula,

Armilausa.

Sed non omnia displicere vellem
Tibi & Suffetio seni recocto.

Senex recoctus.

id est, tibi homini serio, & Suffetio veteri seni: tibi seuero & acri iudicio prædito, & Suffetio homini multo rerum vsu trito, nimiumq; graui. quibusdam videtur translatio esse ducta à metallis, quæ recoquendo meliora & puriora fiunt, omniq; scoria liberantur, & aliena materia. sed hîc potius ab his ferramentis dicitur, quæ cùm inueterarunt, recoquuntur, vt reficiantur ac reformentur, aut in aliam speciem mutentur. itaq; quod multi temporis est exponitur à Seruio. Horat. lib. 2. sat. 5,

—plerunque recoctus
Scriba ex quinqueuiro, coruum deludet hiantem,

Scriba è quinqueuiro.

id est, qui sæpe factus & refectus est scriba. sic recoxisse Peliam dicitur Medea, id est, reformasse, atq; renouasse. vt recoctus senex sit hîc, annosus, antiquus, longæ ætatis, & plurimi vsus multis in rebus tritus & versatus, ideoq; seueri & acris iudicij. Quinqueuirũ primi nominis iurisconsulti, vt hoc etiam appingã, in Horatio signatorem explicant, quòd quinque signatores adhiberi solebant: ego verò puto nomen esse magistratus, vt in coloniis deducendis & agris assignandis. nam triumviros, quinqueviros, decemviros, vigintiviros, legi assignatores agrorum fuisse. Cicero quinqueviri meminit in Lucullo, *neminem esse prætorem, imperatorem, nescio an ne quinqueuirum quidem quenquam, nisi sapientem.* sed & quinqueviri de exilio iudicabant, vt elegantissimè docuit Pithœus lib. 2. aduers. cap. 16. Erant & quinqueviri mensarij, & quinqueviri muris turribusque reficiendis, quod paruum erat & exiguũ munus. Sed qui scribæ sæpe fuerant & quinqueviri, veteratores & callidi habebantur. Scribis qui sunt γραμματεῖς, postea adiecti sunt cancellarij, qui erant, vt vetus criticus explicat, ἀντιγραφεῖς. Erant & quinqueviri cis & vltra Tiberim, quorum nõ admodum magnũ munus erat, cùm quidam magistratuum vicarij forent, de quibus Horatium potissimum locutũ esse credo: ac fortasse Corannus scriba & quinquevir fuerat.

CAPVT XXVII.

Catullus explicatur, cuniculosa Celtiberia.

Licentiam epigrammaton quispiam fortasse Catullum putaret vsurpasse, nec mendacio temperasse, cùm scribit epigr. 37.

Catullus explicatur.

Nunc Celtiberus, Celtiberia in terra,
Quod quisq; minxit, hoc sibi solet mane
Dentem, atq; russam defricare gingiuam.

quod quidem & ipse existimassem, nisi illa in terra illam viguisse lotio sibi dentes defricandi consuetudinẽ spurcissimam apud Strab. lib. 3. reperissem, cuius ego verba adscribam, ne vanitatis poeta, & mendacij insimuletur à quoquam. *εἰ μή τις οἴεται πρὸς διαγωγὴν ζῆν τοὺς οὔρῳ λουομένους ἐν δεξαμεναῖς παλαιουμένῳ, καὶ τοὺς ὀδόντας σμηχομένους, καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καθάπερ τοὺς Καντάβρους φασὶ, καὶ τοὺς ὁμόρους αὐτοῖς.* Apul. Apolog. 1. Russam pumicare gingiuã in Catullo legisse videtur, cùm præsertim ita scribat, *Quẽ multo æquius erat spurcissimo ritu Iberorum, vt ait Catullus, sua sibi vrina dentẽ atq; russam pumicare gingiuam.* Non temerè est quod paulò antè Celtiberiã cuniculosam vocat, quod ad cuniculos metallorũ inscitè referri à nonnullis intelligat. abundat enim cuniculis tota Hispania, qui suffodiunt terram, messes populantur, radices exedunt stirpium. Strabo, *τῶν δ' ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι· λυμαίνονται γὰρ φυτὰ καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγοῦντες. καὶ τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅλην ἰβηρίαν σχεδόν. διατείνει δὲ καὶ μέχρι μασσαλίας. ὀχλεῖ δὲ καὶ τὰς νήσους.* Sed & in adiuncto epigrammate ita interpurgendum crediderim,

Celtiberia cuniculosa.

—sic meos amores,
Paulum quidlibet alloquutionis,
Mœstius lachrymis Simonideis?

hoc sensu, Itáne verò allocutio breuissima, eaque mœstissima potuit consolari meos amores, qui me acerrimè miserrimeq; exercent & angunt, molestiasq; exhibẽt grauissimas? sicine tu tui misereris sodalis? itaq; per reticentiam subaudiẽdum est, solaretur. Simonidem aũt poetã θρήνους scripsisse refert Suidas, & eũ in rerũ tristium tractatione excelluisse refert lib. 10. cap. 1. Fabius, & scripsit eũ significãs Horat. lib. 2. ode 1.

Lachrimæ Simonideæ.

Sed ne relictis musa procax iocis,
Cææ retractes munera næniæ.

Vir tamen doctissimus & de Catullo optime meritus Muretus deesse aliquid putat: cuius ego iudicio tantum tribuo, quantum mihi arrogare non ausim. quare ne hîc quidem ei refragari velim: tantum quomodo integritati sententiæ consuli posset excogitare libuit, si

cui fortè probari quod excogitauimus, posſit. Decoctor autem Formianus apud Catullum, epigr. 39. ſi quis me roget qui ſit, reſpondeam Mamurram Formianum eſſe, cuius Acme aliquando amica fuit.

Decoctor Formianus.

CAPVT XXVIII.

Obſidium, claßicines, noctulucus, internuculus, camelaſia, camelaſium.

Obſidiũ.

VIdetur M Varro lib. 4. de ling. Latina, cenſuiſſe obſidium ſubſcribi & obſcidium, vt diſsidium & diſcidium. nam vel ab obſidendo ait dici, vel ab obſcindẽdo. quod enim ſcribitur *ab abſcindendo*, ipſo ſtatim repellitur literarum ſono, nec tam rationis intelligentia, quàm auris perceptione eius mendacium tenetur. vt autem duplicarios vocat, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur: ita armaturas duplares Vegetius lib. 2. cap. 7. appellat quæ conſequebantur duplas annonas, ſimplares, quæ ſimplas. Duplicarij etiam explicantur in vetuſto lexico διμοιρῖται. Non longè hinc lego, *Et claßicines à claſſe, qui tum cornu vtuntur, cùm claſſes comitijs ad comitatũ vocant.* Quin & ſine præpoſitione *comitatum vocant* in optimo libro ſcriptum erat, ſupini ſignificatione à comitare, quod eſſet ſimul ire. Ciceroni quoque & Gellio comitatus ſignificat comitia. qui claſsicos hîc legunt, eo falli videntur, quòd lib. 5. Varro ſcribit, *claßicus canat*. ſed tum claſsicus pro claſsicum ab eo vſurpari videtur: ſigna enim & claſsica & cornua, canere dicuntur. Claſsicines etiam claſsicarij vocãtur, & à vetere grammatico σαλπισταὶ explicantur: attamen ſi claſsicus cui placet, non repugnabo. Lego nõ longè, *opulentus ab ope, cui eſt opimè.* &, *ab eodem fonte copis.* &, *quæ omnia vltima huic rei.* Cęterùm vinum legere in Varrone, eſt vuas legere: & in explicando venatoris vocabulo, quod inuentum & aduentum ait, ſignificat in eo ineſſe notationem inueniendi & adueniendi. Sed illud Varronis vitioſum eſſe videtur, quod noſtro marte, quando nullum in libris vel publicis vel priuatis reperimus ſubſidium, ſanare conabimur. Verùm antè vitiũ proponamus, cui medicinam adhibere volumus, *& peculatoriæ oues aliúdue quid.* arbitror ſcripſiſſe Varronem, *& pecul[i]ta à pecore, oues aliúdue quid.* Plautus confirmabit noſtram ſcripturam, qui in Aſinaria ait, Scena, Nequeon' ego.

Claſsicines.

> *Etiam opilio qui paſcit, mater, alienas aues,*
> *Aliquam habet peculiarem, qui ſpem ſoletur ſuam.*

Lego, *pecus ab eo quod paſcebant, à quo pecora vniuerſa.* videtur Varro dicere pecus pecoris à paſcendo nomen habere, pecus pecudis à pede. Non longè hinc lego, *Hinc eſt qui Græcis ὗς ſus quòd σῦς, bos quòd βῶς.* Lego etiam, *vitulus quòd Græcè antiquitus ἰταλὸς*, quæ vox, vt ait Heſychius, taurum ſignificat. Apud Gellium lib. 11. cap. 1. Varro lingua veteri Gręca ἰταλὸς boues ſignificaſſe dicit. Reperio deinceps, *porcus, quòd Sabini dicto, à primo porcopor, inde porcus*, hoc ſenſu, Sabinus dicere ſolet, id eſt Sabini, porcopor, id eſt porci puer & fœtus. Alij legunt oppidò quàm eleganter, *quod Sabini dicũt de aprino porco porcus, inde porcus*, vt à Sabinis catulum apri porcum fuiſſe appellatum intelligamus. ſi aprunum legas nihil intererit. Lego etiam, *niſi quòd vt tuba & cornua ſignum cùm dant, canere dicuntur: quod hic item & noctulucus*, id eſt, interdiu & noctu. nomen eſt fictum compoſitumque è duobus aduerbiis noctu & lucu, vt è per & diu, perdius. Erit fortaſſe qui noctu lucu legendum cenſeat, cui liberum eſſe iubebo hac conditione, modò noctulucus legendi aliis poteſtatem non eripiat. Quoddam vocabulum ſuſcitauit rediuiuum in Apuleio & Petronio Petrus Pithœus omni liberali eruditione ornatus, & antiquitatis ignoratæ quaſi Pythius alter oraculis ſuis enarrator & illuſtrator maximus, quod vocabulum propter ſoni vicinitatem animo inceſsit meo. eſt autem internuculus. Apuleius, *At enim internuculos recens cognitos.* Petronius, *video quoſdam internuculos nudasq; meretrices furtim conſpatiantes.* cenſeam potius duabus vocibus inter nuculos legendum, & meritorios ſignificari pueros, concubinos, qui nondũ reliquêre nuces, ſed etiamnum inter eas verſantur. nam à Catullo in epithal. Iul. & Mallij ſcribitur, *Concubine nuces da.* Reperio, *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latinum venit.* Latium tamẽ quod editur, egregiè placet. huius animalis nomen mouet me, ne ita camelariam amplectar, vt Camelaſiam eiiciam, pręſertim cùm nobiliſsimus Iuriſconſultus Ludouicus Ruſardus certiorem me fecerit apud Marcellinum libro 17. Camelaſium reperiri, vt camelaſia ſit munus, camelaſium indictum eo nomine tributum. Ego ideo camelaſiam probare non poteram quod iſtam declinationem deducere non poteram, vt nec Budæus ſine controuerſia omnium doctiſsimus potuerat. nunc verò vt ab ἵππος ἱππάζειν & ἱππασία deducitur, ita quaſi à κάμηλος καμηλάζειν declinetur, καμηλασίαν rectè deriuari cenſeo.

Noctulucus.

Internuculus.

Camelaſia.

Camelaſium.

CAPVT XXIX.

Catullus explicatur, diuidere alio mentem, ferre reditum, columina, pinea theda.

BONI ominis cauſa olim in cubiculi ſella, & in lectulo geniali nouam nuptam matronæ vniuiræ, quæ pronubæ erant, collocabant, vt ſpes eſſet & augurium perpetuas nuptias fore & ſingulares, (nam perpetuitatem, non paupertatẽ in Feſto lego, qui hoc ſcribit) nec vnquam vel diuortio, vel aliis nuptiis locum futurum. Ad eam conſuetudinem reſpexiſſe crediderim Catullum, cum in epithalamio cecinit,

> *Vos vnis ſenibus bonæ*
> *Cognitæ bene fœminæ*
> *Collocate puellulam.*

Quod ſubiungit,

At marita tuum tamen
Celites, nihilominus
Pulchra res, neq; te Venus
Negligit:

hanc, vt opinor, habet sententiam, Etsi confiteri amorē præsertim coniugalem honestum est, tamen nouæ maritę est honestum & decorum, eum dissimulare & celare: neq; id minus est Veneri gratum & acceptum, q̃ cùm nouus maritus apertè suum profitetur & præ se gerit amorem. nec enim eam negligit quæ id facit, sed charã habet & iuuat. In carmine nuptiali,

Aliò diuidere mentem.

Nos alio mentes, alio diuisimus aures:

valet, & animum aliis rebus intēdimus, & aduertimus, & aures aliis sermonibus præbuimus. Simile est illud Maronis 4. Æneid.

Atq; animum celerem nunc huc, nunc diuidit illuc,
In partesq; rapit varias, perq; omnia versat.

Committere animos.

Mox committere animos, est animos in commissionem & certamen adducere, & ad contentionem comparare: vnde commissiones gladiatorum dicebantur, cùm paria comparabantur.

Reditum ferre.

Quare nunc animos saltem committite vestros.

Reditum ferre, pro redire candidissimus & nitidissimus iste scriptor non semel dixit, vt hîc, *rursus reditum ad vada tetulit.* Iterum, *reditum in nemora ferat.* & de coma Berenices, *si reditum tetulisset.* Vbi *cerua silluicultrix*: de Gręco effictum & expressum videtur, ὑλονόμος: vbi & arbores appellat columina, cùm scribit: *ego vitã agam sub altis Phrygiæ columinibus*, id est, sub altis Idæ arboribus.

Columina.

In epithalamio autē vbi legebatur, *pineam quate tedam*, emendauit Parthenius, spineam, cùm è spina fieri solitas esse tedas nuptiales scribat Festus & Plinius: sed à veteri scriptura stat auctoritas Maronis in Ciri, hoc versu,

Pinea teda.

Pronuba nec castos accendet pinus honores.

Et Varronis, cuius verba sunt, *Confluit mulierum tota Roma, quæ noctu nubere solita etiam nunc pinea fax indicat.* Idem tamen Varro apud Nonium ita scribit, *Cùm à noua nupta ignis in face afferretur foco eius sumptus, cùm fax ex pinu alba esset, vt eam puer ingenuus ferret*: vbi è *spina alba* videtur legendum: sed olim è spina fuisse videntur, postea fortasse è pinu, nisi si quis in Marone spinum pro spina scribendum credat. sed suspicor, vt dixi, apud priscos fuisse spineam, postea pineam facem, aut sine discrimine modò ex hac, modò ex illa stirpe.

LIBRI VIGESIMIPRIMI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSSECVNDVS.

CAPVT I.

Patimur manes, spirantia molliter æra, turba sonans, portus Velini, ripæ virides apio, Eridanus.

NON eminentem in fronte sententiam suam, sed in recessu abditam, & in interius penetrale remotam continet hemistichium Maronis lib. 6. Æneid.

Patimur manes.

Quisq; suos patimur manes.

Hîc neminem reprehēdere constitui, sed quid sentiam vt adhuc feci proferre. Ego igitur sic intelligo, Cùm infesti mortuorum manes viuis esse quibusdam censerentur, à quibus illi in vita læsi fuissent, & eos pœnis exagitare, vt à Marone 4. Æneid. scriptum est,

Et cùm frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Et ab Ouidio in Ibin,

Tunc quoq; factorum veniam memor vmbra tuorũ,
Insequar & vultus ossea forma tuos.

Eodem quoque modo cùm apud inferos supplicia pœnasque luant animi, eos dici suos pati manes, vt quidam in vita à lemuribus & laruis vmbrisq; vexantur. Ausonius eodem modo in precatione matutina locutus est,

— tormentaq; sera Gehennæ
Anticipat, patiturq; suos mens conscia manes.

Ibidem,

Excudent alij spirantia mollius æra:

Spirantia molliter æra.

dictum arbitror, quòd cùm rigor sit in materia æris, tamen tanta arte simulachra statuæque à Græcis ducentur, vt deposita metalli duritie & rigore, in mollitudinem viui animantis æs concessurum sit: Horatius de Arte poetica,

Et

Et molles imitabitur ære capillos.
Callistratus, ἀλλ' οὖν ὅτι καὶ σφριγῶν ἦν εἰς τὴν τοῦ θήλεος ἀκακίαν ἐμαλάττετο. Horatius lib. 2. sat. 3.

Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset.
Æneid. 6.

Turba sonans. *Conuentus trahit in medios turbamq; sonantem.* sic de animis & manibus loquitur, quos stride re & sonare etiam dicit Homerus,

—ἐφοίτων ἄλλοθεν ἄλλος
θεσπεσίῃ ἰαχῇ. Iterum,
—ταὶ δὲ τρίζουσαι ἕποντο.

Portus Velini. Maro reprehēditur in hemistichio, *portusq; require Velinos*, vt apud Gell. lib. 10. cap. 16. scriptū est, quòd multis postea annis Velia cōdita sit: sed excusari potest ex vocabuli notatione & significatione, quòd velinus sit palustris. igitur perinde est ac si diceret, require portum palustrem, vbi meum reperies cadauer. Velinus enim ab ἕλος deducitur. Ait Maro 4. Georg. *Et*

Virides apio ripæ. *virides apio ripæ.* hîc ripæ sunt αὔλακες. nam cùm hæc vox ripas significet, etiam certā horti partem nominat, vt opinor coronas & ambitum & puluinum. In ambitu autem & coronis hortorum seri solet apium, ex quo Aristophanes in Vespis, οὐδ' ἐν σελίνῳ σοι 'στιν οὐδ' ἐν πηγάνῳ. dicit eum nondum in apio esse, qui nondum in ingressu est, quòd in primis hortorum coronis seri soleat. si quis tamen simpliciter ripas audiat, diis bene iuuantibus faciat. Ait Maro libro 6. Æneid.

Eridanus *Plurimus Eridani per siluam voluitur amnis.* vt in cœlo consecrarunt Eridanum astrologi, sic & in Elysiis ponit eū campis Maro, vel cœlestis illius Eridani imitatione, vel patriæ commendatione inductus, cùm sit in Italia fluuiorum rex. Sic Catonem vmbris dare iura scripsit, ne Græci tantum exercendis inferorum iudiciis præfecti viderentur, interesse putans ad patriæ ornamētum & Catonis laudem, hominem Romanum illic iudicare. Eodem lib.

—*Quiq; arma secuti*
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras:

id propter Menam, in quem & inuehitur Horatius, dictum videri potest, qui cū esset libertus Sexti Pompeij, à patrono defecit, & ad Augustum prodita classe transiit. quòd igitur seruus fuisset Pompeiorum familiæ, dominum ab eo proditum poeta scripsit.

CAPVT II.

Frumentum, exta ollicoqua, extar, panus, essetur, thrion, orchitis, in Varrone.

Plerique admiratione quadam obstupescunt, defixiq; hærent in vestigio velut amentes inopesq; consilij, incredibile censentes quod à Varrone li. 4. de ling. Lat. scribitur, rutam & radicem verba esse origine & domo Græca: sed profectò mirari desinēt & ad se redibunt, si ῥυτὴν à Nicandro vsurpari intellexerint & ῥάδικα: quanquā posterius hoc verbum baculum & virgam in Nicandro significat. Lego autē mox in Varrone, *brasica, vt præsica, quòd ex huius scapo minutatim præsicatur.* veteres præsicare pro præsecare dicebāt, quam scripturam flagitat analogia brasicæ. sic in Rudente à Plauto scriptum est; Sc. Et vos à vostris. *exiccasq; arundinem.* Mox fructum à ferendo deducit, antè videbatur à fruendo, nisi quis locum è loco castigandum putet: aut Varro libera quadā interpretandi licentia vtatur, & vnde commodum est, natales verborum repetat: locum hunc tamen nō sine labe & vitio esse credo, huncq; in modum lego, *fructus à ferendo: res hæ, quas fundus, & hæ quæ in fundo ferunt, vt fruamur.* Locus qui è vestigio sequitur, in excusis exemplis saniosus est, & Chironio vlcere fœdatus, quem tamen sic persanari posse librorum, non istorum formulariorum, sed priscorum medicina credo, *Etiam frumentum, quod ad exta ollicoqua solet addi ex mola, id est sale & farre molito.* vlcus ferè sanatum esse è Festo docere possumus: is enim, *aulicoqua*, inquit, *exta dicebant, quæ in aulis coquebātur, id est elixa.* nam sæpenumero torrebant: Maro 2. Georg. Frumentum. Exta ollicoqua.

Pinguiaq; in verubus torrebimus exta colurnis.

In aruige hostia elixabant: Varro, *hæ sunt quarum in sacrificijs exta in olla, nō in veru coquuntur.* hinc & olla extaris apud Plaut. in Ruden. & in antiquo lexico extar exponitur olla, vbi exta coquebantur: vt extalis ἀρχὸς, vt & hoc interea inseram. Lego mox, *cum aquæ feruenti insipitur.* in vetere tamen libro *insipatur* reperio, vt dissipatur & obsipatur. sed insipiat Cato cap. 75. dicit, & Festus insipere interpretatur farinā iacere pulti. Lego continuò, *Panis, quòd primo figura faciebāt, vt mulieres in lanificio panus: postea quam ei figuras facere instituerunt alias, à pane & faciendo panificium cœptum dici.* Panus in lanificio est tramæ inuolucrum, quod tumet rotundumque est: à qua similitudine panis est appellatus. sed & panus tumor est inguinum. Reperio non longè in veteribus libris, quod lectoribus diiudicandū relinquo, *nisi ab eo, quod Græci κεγχρίνην*, mox, *tritum ex spicis.* Lego, *nam id μελίνη*: est tamen aliis μελίνη panicū, milium κέγχρος: nonnulli μελίνην genus milij censent, quos sequitur Varro. Lego deinceps, *libū, quòd vt libaretur, priusquam essetur, erat coctum.* ait libi partem primum solitos esse veteres libare, reliquum deinde comesse, atq; ex eo à libatione nomen adeptum esse. Essetur igitur est comederetur. Lego mox, *à globo farinæ dilatato item in oleo cocti, dicti à globo, globi.* Lego mox, antiquitatem secutus, non istorum recentium exemplarium nouitatem, *vt thrion & placenta.* thrion ab Atheniensibus iucundum quoddam edulium vocabatur, quod frondibus ficulnis, quæ θρῖα Græcè vocantur, inuoluebatur. Sunt & ἴτρια Græcis lagana, si quis fortè hoc loco ita legendum putet. Reperio & in veteribus libris, *ab eo quòd pulmentum, vt Plautus, hinc pulmentarium dictum. Hoc primum, inquit, debuit pastoribus caseus.* pereleganter ait caseum hoc pastoribus debuisse vt eorum esset pulmentarium, id est, obsonium quod cum pulte vel pulmento comessent, vt cum pane obsonium edimus. Lego, *quæ minus cruda esse poterant, decoquebant in olla, ab olla olera dicta.* di- Extar. Panus. Essetur. Thrion.

cta. dicit autem quę non poterant comesse cruda. Lego, *quod è terra erueretur, ruapa, vnde rapa.* Mox legendum, *olea grandis orchitis, quòd ea attico* Orchitis. *orche minor.* nam orchitis etsi magna est, est tamen minor orche, olea quadam attica. Orchas etiam vocatur hæc, eiusque mentio est apud Maronem libro 2. Georgic. & Festum his verbis, *Orchitis genus oleæ, ex Græco dictũ* ὄρχεις, *quòd sit magitudine instar testiculorum.* In antiquo lexico scribitur, Orchæ ἐλᾶαι ἰδὲ μύκης. quidam hîc antiquitus legunt.

CAPVT III.

Metabus, Opis, Messapus, Atinas, Tiburtus, Halesus.

MVlta antiquæ Italiæ nomina vetera suo poemati inseruit Maro, vt morientem eorum memoriam renouaret. Lib. Æneid. 11. Camillæ patrem Metabum dicit fuisse, eúmque Metabus Priuerno pulsum profugisse. Metabus Metaponti conditor fuit, quam vrbem etiam barbari Metabum appellabant. Stephanus, μεταπόντιον, inquit, πόλις Ἰταλίας ἡ πρότερον σῖρις, ἀπὸ μετάβου τοῦ σισύφου τοῦ αἰόλου. τὸ γὰρ μεταπόντιον οἱ βάρβαροι μέταβον ἔλεγον. Cęterùm quòd Metabum dicit profugum extorremque fugisse ad Amasenum fluuium, videtur doctissimus poeta ex historia Pyrrhi regis Epirotarum sumpsisse: tantùm poetico iure ad prodigium fabulosius aliquanto reddidisse. puerum enim Pyrrhum seruare conantibus idem fluuij obex oppositus fuit: ac puer ægrè est traiectus, vixq; hostes sequentes contentissimo impetu præuenit. Vnam dicit do- Opis. ctissimus poeta Opim è sacra Dianæ caterua, opinor illam intelligens cateruam nympharum, quas Diana ab Ioue patre petiuerit, cuius mentio est apud Callimachum,

> δὸς δέ μοι ἑξήκοντα χορήτιδας ὠκεανίνας,
> πάσας εἰνέτεας, πάσας ἔτι παῖδας ἀμίθρους,

Sed & Opis nomen ex historia vel fabula depromptum est. Opis enim & Hecaerge & Loxo ex Hyperboreis, vel vt Callimachus scribit, ex Arimaspis, qui & Hyperboreis annumerantur, Delum primitias ferentes peruenerũt. Callimachi carmina sunt, hymn. in Delum,

> πρῶταί τοι τάδε σ' ἔνεικαν ἀπὸ ξανθῶν ἀριμασπῶν
> οὖπίς τε λοξώ τε καὶ εὐαίων ἑκαέργη.

Messapus Messapus autem ille equorum domitor, Græcus fuit Anthedonius, ex cuius nomine & in Bœotia prope Anthedonem mons Messapius nomen inuenit. is in Iapygiam Italiæ regionem è Græcia cùm demigrasset, regioni Messapiæ vocabulum indidit. Quod si quis quo auctore freti ista scribamus, roget, is sciat Strabonem libro nono auctoritatem non defugiturum. id & à Solino aliena etiam fide proditur: sic enim capite octauo scribit, *Licinio placet à Messapo Græcò Messapiæ datam originẽ, versam postmodum in nomen Calabriæ.* Messapum tamen imperasse Phaliscis dicit Maro. *Fugit,* inquit 11. Æneidos, Atinas. *acer Atinas.* hunc Atinatem nomine vrbis Atinæ vocauit, vt opinor: vnde Atinates populi. nominibus enim celebribus suum poema distinguit. Æneid. 7.

> *Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,*
> *Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,* Tiburtus.
> *Catillusq; acerq; Coras Argiua iuuentus.*

Catilli, qui Amphiarai filius erat, filij fuerunt Tiburtus, Catillus & Coras. Tiburtus, q idem & Tiburnus dicebatur, & Tiburi pro numine colebatur, cui etiam lucus erat ibi sacratus, ab Horatio libro 1. ode 7. memoratus, in quo & Tiburti lucus & Tiburni reperitur in exemplaribus, vtrumque rectè, cùm heros ille duobus nominibus vocaretur: oppidum Tibur condiderat, vt ait hîc Maro, & refert Solinus. Horatius tamẽ videtur existimare Tibur à Catillo conditum fuisse, cùm lib. 1. ode 18. Tibur mœnia Catili vocet: & Catonis sententia fuit, eam vrbem positam à Catillo Arcade pręfecto classis Euandri fuisse. *Curru,* inquit libro 7. Æneidos, *iungit Halesus equos.* Halesus Faliscorum Halesus. conditor fuit: Ouid. lib. 3. Amor. eleg. 12.

> *Argiua est pompæ facies, Agamemnone cæso,*
> *Et scelus, & patrias fugit Halesus opes.*
> *Iamq; pererratis profugus terraq; mariq;,*
> *Mœnia fœlici condidit alta manu.*
> *Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos:*
> *Sint mihi, sint populo semper amica suo.*

Hæc, quorum mihi in mentem veniebat, pauca è multis adnotaui. scio enim, si quis in hoc studium incumbat, multò plura apud diuinũ poetam esse repertur ũ: sed nos ista, vt comici verbo vtar, velut edecumasse satis habuimus.

CAPVT IIII.

Incubare, semina de cœlo decidua, stellæ errantes non sunt in cœlo Stoicis.

SI quis Plinianam lectionem ad veteres reuocet codices, & tanquam obsignatis tabellis agat, is reperiet libro 2. cap. 1. legendum Plinius emendatur. esse, *infinitus & finito similis.* cùm enim de amplitudine mũdi disserat, infinitas q̃ finitio & terminus sententiæ commodius respõderit. nec me decreta Aristotelis perturbãt, ad quæ ista quidam reuocare conatur: nam ab Aristotele non rarò Plinius recedit. itaq; quantumvis ille necessariis & pugnacibus aggressionibus infinitatem euertat, Plinium tamen in sententiam nõ perduxit suam. Quid quod ibidem, *aut si vna* Incubare. *omnes incubarent:* non, vt inoleuit, *incubaret,* vno consensu in exemplaribus scriptis reperimus? quod & mediusfidius non arbitror expungendum, vt fit, si vna continerentur natura, & tanquam in vna natura cubaret. Quod autẽ ibidẽ ait, *Quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occursura, desiderio finis alicuius:* hanc sententiam continet, Proinde quasi cogitatio nunquam complectatur infinitũ, cùm finẽ & oram desideret semper, vt ea quæstio sit in termino & fine semper occursura. Veterũ quorundam opinio fuit omnium rerũ & animaliũ semina

de

Semina de cœlo decidua.

de cœlo delabi, qua ex sententia scripsit Plinius lib.2. cap.3. *Quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus innumeræ in mari præcipuè, ac plerunq; confusis monstrificæ gignantur effigies.* Et initio lib.9. *in mari autem tam latè supino molliq; ac fertili accremento accipiente causas genitales è sublimi, semperq; pariente natura, pleraq; etiam monstrifica reperiuntur, perplexis, & in semet aliter atque aliter, nunc flatu nunc fluctu, conuolutis seminibus atq; principijs.* de cœlo tamē quicquam cadere in istam terrarū orbis & maris plagam, præter calorem & lumen, non facilè crediderim. Iam & capite 5. fiducia veterum macrocolorum lego, *eademq; ex omnibus necti, & eidem omnia innecti.* cùm enim tellus ligata nexaq; ab omnibus sit, ea etiam vicissim ei colligata & innexa dicit. ergo innecti aliquantò melius est, quàm inniti: etsi hoc à me non exdecuriatur. Cap.6. nō putat in cœlo esse Plinius septem errones, sed citra cœlum in aere pendere: quam opinor Stoicorum fuisse sententiam. Capite 7. solem principale regimen naturæ cùm dicit, τὸ ἡγεμονικὸν intelligit: quod quidem id est, quod in re quaque principatum dominatumque habet, vt in bellua appetitus, in homine mens & ratio, in rerum natura, vt Plinio videtur, Sol. Quod homines dicit Genios & Iunones sibi adoptare, ita intelligendum est, vt Genius virorum sit, Iuno mulierum. ea numina sibi quisque priuatim peculiaria adsciscebat, eorumque tutelæ se commissum & creditum putabat. *Deus est,* inquit ibidem, *mortali iuuare mortalem.* rerum naturæ numen est Sol, aut deus is qui totus sensus est, totus auditus, totus mēs, effigiemque & formam nullam habet, vt disseruit: sed mortali ille deus est, à quo iuuatur, & beneficiis augetur. *Alij in ipso Capitolio fallunt & fulminantem peierant Iouem:* vt sanctiora pacta essent pacta conuenta, si quando iurisiurandi religio interponenda erat, interdum in ipso Capitolio fiebat, velut præsente & audiente deo, qui telum trisulcum in periuros gerere censebatur. Quod autem ibidem scribit Plinius, sidera existimare vulgus singula nobis attributa, ex hac vulgi opinione, quam poetę plerunque lectantur, nec errores tantum ipsi libenter serere, sed etiam satos fouere & propagare solent, Papinianus scripsit lib.1. silu.1.

Planetæ non in cœlo. — *Sol naturæ regimen.* — *Iunones.*

Perpetuis frænis, atq; vni seruiet astro.

Iterum, *—vna locum ceruix dabit omnibus astris.*

hoc tamen etiam adulatoriè dictum est à poeta, deos Domitiani propinquos esse & Domitianū fore, assentatorio blandimento cantatū.

CAPVT V.

Abusus, eludere, alludere, deludere, diludia, Cicero in Topicis explicatus.

Ager cōpascuus.

Saltuatim, quædam è Ciceronis Topicis collecta hîc subnotabimus. De agro compascuo quod ait, ex eo pendet, quod in coloniis genus quoddam subsiciuorum vel ab assignatore, vel à vicinis interdū relinquebatur, ad pecus communiter compascendum, vt è Flacco Siculo intelligimus. Cùm vsum dicit, non abusum legatum, nomen abusus in consumptione ponit. est enim abuti rem consumere. Plautus in Asinaria, Sc. vnum ipsorum. *vbi quæ dedi? abusa:* sic abuti operam Terentius in prolog. Andriæ, pro consumere dixit, vt antè est à me obseruatum, & nunc repetitum, vt pleraque. non enim fieri potest, quin cùm hâc varietatem sectemur, & per auctores erremus, pleraque sæpius vel de industria vel inuiti vel obliti repetamus, & velut pridianos cibos reponamus. *Si,* inquit Cicero, *paterfamilias vxori ancillarum vsumfructum à filio, neq; à secundo hærede legauit, mortuo filio mulier vsumfructum non amittet.* his è regione contraria in oratione pro Cluentio scribit, vt ius eo tempore nondum satis constitutum & constabilitum fuisse, sed nutasse & variasse inter diuersas Iurisconsultorū sententias sciamus. Eius porrò verba ex ea oratione sunt ista, *Itaq; & testamēto legauit grandem pecuniam à filio, si qui natus esset: à secundo hærede nihil legat.* Forstasse etiam nominatim diserteq; perscriptum in testamenti tabulis hoc erat, ei à secundo hærede nihil legari, non item in Topicorum specie. Quod in ambitu ædium scribit ex sententia Scæuolæ Cicero, *quoad parietis communis tegendi causa tectum proijceretur, ex quo in tectum eius, ædes qui protexisset, aqua deflueret:* intelligendum videtur de eo tecto, quod parieti communi ita impositum est, vt deuexum sit in impluuiū eius, qui protexit. nam si ita imponeretur, vt in vicinum deuexum esset, seruiret vicinus, aquam que exciperet, quod æquum non esset. hoc genus protectorū simile est appendicibus à Gallis appellatis. ita fit vt pluuia cadat in tectum eius, qui protexit, id est, in illam deuexitatem protecti eius, non in tectum vicini, si fortè ex altera parte & ipse vicinus tectum imposuit parieti communi. Conformatio insignita in intelligentia, est species & forma in animo impressa, & quoddam simulachrum. *Littus,* inquit, *definiebat Aquilius, qua fluctus eluderet.* eludere de gladiatoribus dicitur, qui gladios armaq; sua ventilant, vt & reciprocus fluctus in littore videtur lusitare alterno accessu recessuq;. eludere etiam dicuntur gladiatores, cùm aduersario victo arma mouent victoria læti. at delusisse dicuntur, cùm, vt in digladiando fit, aliquod membrum luxarunt, aut læserūt, vt iam ludere nō possint: aut cùm causarij facti sunt, vt interquiescere cogantur, nec spectaculum sui dare possint: Plin. lib.36. cap.27. *Luxatis potus medetur, vt licet videre gladiatores, cùm deluserūt, hac iuuari potione.* At diludia interualla sunt & intermissiones ludēdi, vt apud Horat. li.1. epist. 9. *— diludia posco.* Aqua autem non tantum eludit, sed etiam alludit: Ouid. 4. Metam.

Abusus. — *Eludere.* — *Deludere.* — *Diludia.* — *Alludere.*

Huc it, & hinc illuc & in alludentibus vndis
Summa pedum, taloq; tenus vestigia tingit.

Equa quæ frenos recipere solet, est equa domita, in qua ius est postliminij. sic apud Maronem de domitis leonibus Cybeles,

—biiugiq;

—biiugiq; ad fræna leones.

Cùm autem de inductione Cicero loquitur, ἐπαγωγὴ melius, quàm παραγωγὴ legi censerem. In argumentationibus antecedẽtium & consequentium repugnantiumque, primum vocat quod ἡγούμενον appellant, annexum quod ἑπόμενον, connexum quod συνημμένον. denique totam illam argumentandi rationem è Stoicorum commentarijs interpretatam reperiet diligens lector apud Laertiũ in Zenone. nam & Cicero Stoicorum fatetur esse, quos dialecticos appellat, vt Peripateticorum, quæ de definitione præcipit, quos veteres vocat, cùm Stoici noui philosophi veteri sectæ succreuerint. cumque scribit, *in quo est ferè dialectica tota*, id de dialectica Stoicorum intelligendum, quæ in ijs generibus conclusionum tota penè consumebatur.

CAPVT VI.

Tergus, prosiciæ, magmentarium, macteæ panuellium, Varro emendatur.

NON desinam Varroni molestus esse, eiusque vulnera vlcerare, aut cicatrices obductas rumpere & aperire: inuitus tamen, qui sanandi potius animo malum eius attingam quàm lædendi. Emendo igitur libro 4. de ling. Lat. *& vt crudum nimium habet humoris.* Mox, *Tegus suis, ab eo quòd tegit, vt perna à pede, sueris à nomine eius: offula, ab offa minimæ sueræ.* Apparet è deriuatione Varronis veteres non tantum tergus, sed etiã tegus dixisse. certè apud Plautum in Captiuis, Sc. Illic hinc. hic versus trochaicus *tegoribus* postulat,

Tergus.

Dij immortales, vt ego callos detruncabo tegoribus.

Attamen si in Varrone tergus placet, detracta litera deductio eius fiet. Iam sueris pro suis dixerunt veteres, & bouerum pro boum: Cato 62. cap. *quot iuga bouerum?* Suera quoque est suilla caro prisca voce. Vt autem insicium est quod insectum, id est insecta caro: sic prosicium prosectum: sed & prosicias dicebant: Arnobius libro 7. aduers. gent. *Quod si omnes has partes, quas prosicias dicimus, accipere dij amant.* præsicias enim, quod in eo scribitur, vitiosum & improbandum puto. Quiddam ex antiquo codice subscribã, quod haud scio quàm vendibile futurum sit, eius æstimationem & indicaturam arbitrio lectoris relinquo. *murtatum à murta, quòd ea large fartis. quod fartum intestinum crassum Lucanicam dicunt*: exponi commodè posset, quòd murta large & affatim fartis & farciminibus solet addi. nã multa farta vel farcimina mox enumerat, lucanicam, fundulum, longanonem. Lucanica porrò est, vt in antiquo reperio lexico, ἀλλάντιον. Libet & locũ Arnobij de his farciminibus adponere, *Quid inquam sibi volunt apexabo, insicia, silicernium, longauo? quæ sunt nomina & farciminum genera hirquino alia sanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus.* Reperio mox τυφλόεντερον, vno verbo,

Prosiciæ.

& licet sic iungere, vel diuidere in duas voces τυφλὸν ἔντερον. Mox reperio, *longano, quòd longius, quàm duo illa.* scribitur variè hoc nomen, longano, longabo, langauo, longao etiam sæpe apud Cælium Aurelianum. Lego mox, *augmentum, quod ex immolata hostia.* & mox, *in iecore imponendo augendi causa.* ita enim loquuntur libri certissimę fidei, & Arnobius lib. 7. appellat. *insicium solum, omentum solum, augmentorum adijciatur in causam.* Quod inde sequitur mox, incorruptum sincerumque non est, nos eius vitium sarcire conabimur, vbi antiquitatẽ scripturæ repræsentauerimus, *Itaque propter hoc mentarea fana constituta sunt certis locis, quo id imponeretur.* ego magmentaria legendum puto. sunt autem magmentaria fana, vasa sacra, quibus magmenta & exta sacra imposita aræ inferebantur. itaque libentissimè magmentarium, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα ἀνατιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται. cæterùm in vetere inscriptione magnentum scribitur, vt in multis editionibus Varronis, Festo magmenti auctoritatem tuente. verba inscriptionis, SI QVIS HIC HOSTIA SACRVM FAXIT, QVOD MAGNENTVM NE PROTOLLET, IDCIRCO TAMEN PROBE FACTVM ESTO. In Arnobio etiam magmentum scribitur libro 7. *non magmenta, non augmina, non mille species.* Lego deinceps, *macteæ ab eo quòd Græci* ματτύαι. Macteæ etiam à Suetonio vocantur in Caligula capite 38. scribente, *& multis venenatas macteas misit.* ab Arnobio, *frustilla hæc paruula pro suauibus macteolis sumunt.* Mactya in Martiale libro decimo epigr. 59. scribitur Græcorum more. hoc nomine, vt ait libro 14. Athenæus, omne scitamentum, & omnis cupedia iucundumque & pretiosum edulium censetur, cùm tamen initio esset quædam maza. itaque vtriusque est eadem origo. Lego non longè hinc, *subtemen quòd subsit stamini.* Item, *trama, quòd trameat frigus id genus vestimenti.* trameat enim ad originem propter soni affinitatem existimo quàm tranat accommodatius. Lego, *vbi ea fecit, panuellium, dictum à panno & voluendo filo.* Est igitur panuellium, vt declaratur in lexico antiquo, πηνίον, radius scilicet, aut fusus, cui filum inuoluitur.

Magmentaria.

Magmẽ.

Panuelliũ

CAPVT VII.

Flauus Tiberis, piceus sudor, thebana mater, hyæna, apud Maronem 9. Aeneid.

CVM Tiberim constet albicantes habere aquas, ex eoque Albulam olim vocatum fuisse, non indignum esse quæsitum videatur, cur eum flauum Maro appellarit libro 9. sic scribens,

Flauus Tiberis.

—ille suo cum gurgite flauo
Accepit venientem.

in quo non tam attendendam vocabuli vim quidam censent, quàm transumptionem existimandam. cùm enim homines flaui pulchri

videantur, ex eo dicunt factum esse, vt flauus pulchrum significet, qua notione hîc accipiendum esse, vt & apud Catullum, epigrammate ad Ianuam,

Flauus quam molli præcurrit flumine Mella.

Sed & Hesychius doctissimus nomenclator ξανθὸν flauum, & pulchrum etiam interpretatur. verius sit tamen ob arenam ita vocari, vt apud Maronem 7. Æn.

—& multa flauus arena.

Horatius lib.1. od.2.

Vidimus flauum Tiberim retortis.

& libro secundo od.3.

Villaq; flauus quam Tiberis lauit.

Illud quoq; quærendum videtur, cur piceum sudorem eodem loco Maro dixerit,

Piceus sudor.

—tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum, nec respirare potestas,
Flumen agit.

flumen enim illud sudor est. ego hîc per transumptionẽ interpretor piceum, nigrum, & ex eo multum. multus enim humor nigricat qui paucus pellucet & limpidus est. Vmbo autẽ, quo paulò antè vocabulo Maro vtitur, de Grȩco deflexũ est, mutata leuiter significatione. nam ἄμβων Grȩca dictio est. Atrum porro ibidem timorem dicit per metalepsin etiam fœdum, turpem, molestum, odiosum,

Vmbo.

Ater timor.

Immisitq; fugam Teucris atrumq; timorem.

ex eo, vt opinor, quòd atra quæ sunt, inauspicata & funesta & iniucunda erant. sic Flaccus lib. quarto od.11.

—minuentur atræ Carmine curæ.

id est, inuisæ, odiosæ, molestæ. & lib.3.od.1.

Post equitem sedet atra cura,

id est, molesta. & li.2.saty.6.

—at simul atras Ventum est Esquilias,

id est, odiosas mihi, & molestas ob negotia. sic de arte poet. *—atrum*

Desinat in piscem mulier formosa superne,

dixit, pro turpi, & fœdo. Illud autem eodem libro Æneidos,

Et lætum socijs abluta cæde remisit

Maro ait, quòd homines cæde contaminati aqua se abluere & purificare solerẽt, & Romanis post victorias de hoste partas exercitũ ad expiandã cædẽ lustrare solemne erat. Cȩterũ,

Thebana mater.

Thebana de matre nothum Sarpedonis,

quod scribit, non de matre Græca sed Asiana accipiendum reor, cùm in Cilicia Thebæ essent. In eo autem versu,

Quos Iouis eduxit luco siluestris hiera:

non satis perspicio quæ sit ratio syllabæ in postremo verbo, in quo contra naturam videtur media tendi: & cùm nescio quod hîc miraculum latere subodorer, parũ abest quin, quemadmodum legimus à ceruа, cane, lupa, quosdam nutritos, sic à siluestri hyæna educatos esse suspicer. Certè in hanc coniecturam tam prono labor animo, vt tametsi temerariam sententiam, tamen more hominum incontinentis linguæ, eam apud me premere contineréque non potuerim, coactusque sim huic chartæ eam mandare: etsi vix spero eam commendari posse approbarique hominibus doctis. Sanctissimè autem & religiosissimè colebatur à Troianis Iupiter cognomento Idȩus, & apud Homerum Iupiter ἴδηθεν μεδέων sæpenumero dicitur & inuocatur: ei lucus erat in Ida monte, vbi educati fuerãt Pandarus & Bitias, & templum habebat ibi in alto Gargaro.

Hyȩna.

CAPVT VIII.

Suadela, venustus, inuenustus, rex Cappadocum, Horatius explicatur.

NVLLA re homines melius commendari hominum opinioni quàm diuitijs, & facilius vxorem dotatam & fidem amicosq; comparare, quàm si copiosi & locupletes nummatique sint, cùm declararet Horatius li.1.epist.6. sic scripsit,

Scilicet vxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Et bene nummatum decorat Suadela Venusq;.

in quo, cur Suadelæ & Veneris mentionem fecerit, in quæstionem venire potest: quod, vt enucleem, arbitror ab eo factum, quia nuptiarum mentionem induxerat, quibus Venus & Suadela præsunt: quod è meo quidem penu non depromptum est, sed ex instructissimo cellario Plutarchi, ita in problemat. scribentis, ἢ ὅτι πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, διὸς τελείου, καὶ ἥρας τελείας, καὶ ἀφροδίτης, καὶ πειθοῦς ἐπὶ, πᾶσι δ' ἀρτέμιδος. Phurnutus etiam scribit, assidere Veneri Gratias, Suadelam, Mercurium, quòd Suadela oratione & gratia amatores pelliciat. qui igitur nummatus est, eum, inquit, decorat Suadela & Venus, easque propitias habet & faciles, vt vxorem cum grandi dote facilè inueniat, cùm omnibus placeat gratusque sit. Itaq; quia Venus conciliare gratiam videtur, cui in amoribus ex sententia succedit, venustatis plenus dicitur, cui non succedit ex voto, inuenustus dicitur, vt Pãphilus in Andria loquitur de nuptijs, quas non optabat, quæ eum à Glycerio distraherent, act.1.sc.5.

Suadela.

Venustus

Inuenustus.

Adeon' hominem esse inuenustum aut infelicem quenquam, vt ego sum?

Et Pamphilus alter in Hecyra, cui optata insperatò euenerant de vxore,

Quis me est fortunatior, venustatisq; adeo plenior?

Cæterum in eadem Horatij epistola,

Quis maris extremos Arabas ditantis & Indos?

de gemmis, & vnionibus intelligo, quorum pretiosissimus erat census ex India & Arabia. quod si quis merces Indicas & Arabiæ aromata, quæ maritimis aduehebantur cursibus, accipiat, cum eo non litigabo: tantùm dicam, littorales gemmas & vniones maris potius diuitias videri, quàm quæ mari importãtur mercimonia. Delitiæ autem Romanæ quãtopere margaritas deperirent, iniuria quærit, qui Latinos libros euoluit. At verò, *Qui timet his aduersa*, valet, qui timet paupertatẽ & explosionem & sibilos

& sibilos in theatro, & inhonoratus esse, miratur diuitias, plausum, ambitionem & honores. Iam illud.

Improuisa simul species exterret vtrumque,

cùm ait, eos qui cupiunt & metuunt, dicit perturbatione agitari, ex improuisa specie nata, quæ Cyrenaicorum philosophorum sententia fuit, perturbationes nasci ex inopinatis & insperatis bonis malisque, vt auctor est Cicero in secunda Tuscul. Rex autem Cappadocum, mango est & venalitiarius, qui mancipiorum greges venalium habet, vt apud Persium sat. 6.

Cappado cum rex.

Cappadoces rigida pingues pauisse catasta.

Qui quidem eget æris, eoque seruitia veterana & nouitia vendit. vel potius ait venalitiarios, qui seruitio abundant, ferè parum nummatos esse, nec ei qui pecuniosus velit esse, hoc genus quæstus esse sectandum: quem quidem sensum veriorem & congruentiorem iudico. Non longè abieris, trans pondera dextram porrigere, negotium exhibebit. opinor autem dici, si quis honorum ambitiosus sit, debere seruum nomenclatorem comparare, qui dum prætereunt plaustra & sarraca onusta grandibus saxis & magnis trabibus, cogat magno cum periculo manum trans ea transmittere ad eum prensandum suffragatorem, qui in aliqua tribu sit gratiosus. sed verius tamen est hic porrigere manum, esse salutare: sed porrectio illa periculosa est, ponderibus saxorum & materię in plaustris prætereuntibus.

Dextram porrigere

CAPVT IX.

Vmbo, tubi, varicare, cilliba, cillibantum, anglones, lauatrina, trulla, matellio, nanus, barbatus, magida, cyliceum, Varro emendatus.

HOC quoque caput multum antiquo Varronis exemplari debebit, è quo multa describet: an autem qui legent debituri sint, è rerum merito æstimabunt: nec enim magnopere hæc vendito vel ostento. Scribo igitur libro 4. de ling. Lat. *scutum à sectura, vt sectum, quòd à minutie consectum sit tabellis.* hæc profecto scriptura est aliquanto enodatior, quàm vulgaris & promiscua. Deinceps lego, *vmbones, à Græco, videlicet quòd ambones.* sic emendaui, quòd *aut* in exemplari veteri non reperissem, neque desiderari sensissem. Illud nisi fallor egregiè scriptum est in libris, qui publico carent, *Similiter quod fit ab homine pilum, qui hostem feriret, vt pilum.* dici pilum cēset, quòd vt pilo in mortario aliquid feritur & tunditur, ita hostis feriatur. non deest qui *ab omine*, scribat. In enucleatione loricæ, quæ tanquam lirita dicta est, vt lingulaca tanquam lingulata, scriptura vetus partim plana est, partim confusa. apertè enim scribitur, *postea subcidit.* vox proxima est obscurior. Cęterum *Galli è ferro*, nullo modo mihi probatur. quo enim pacto togatorum doctissimus ignorare potuit priscos Gallos nudo ferè corpore & inermi prælia solitos inire? & multis antè seculis in Græcia loricas ferreas fuisse, cùm tam sæpe Gręcos, χαλκοχιτῶνας Homerus appellet? lego igitur, *postea succidit, quòd alia è ferro subijt vocabulū ex annulis ferrea tunica.* At cùm ait, *quos etiam nunc ita appellant tubicines sacrorum*, significat à sacrorū tubicinibus tubas appellari tubos. Mox cùm ait, *quòd ea varicare nemo posset*, intelligit, nemo posset transire & transcendere. vetus lexicon, varicat, ὑπερβαίνει exponit. Varicari alij legunt eodē sensu. Vetus liber, *mensam escartā cillibam appellabāt.* Pompeius, *Cillibæ mensæ erāt rotundæ.* hîc tamē cibilam edunt, quòd eam à cibo dictam Varro autumet: quasi verò nō literę & syllabę tractentur & traijciantur sępenumero, vt antè ipsemet dixit. Erant & mensæ triāgulæ, quas anglones Næuius vocabat. vetus lexicon, *Anglones*, τράπεζαι τρίγωνοι, ὡς ναίβιος. Sunt & apud Græcos κιλλίβαντες velut mensæ tripedes & machinæ, vnde cilliba potius deducta videretur. Trulla autē dicitur à trua, quasi truola per diminutionē. Trulla vas potoriū erat, trua vas aquarium, quo è culina aquam calefactam in lauatrinam, id est, domesticum balneum fundebant. lego igitur, *vt truola, hinc trulla: truæ quæ è culina.* Lego mox, *ab eodē est appellatum trulleum. simile enim figura, nisi quòd latius est, quod concipit aquam, & quòd manubrium cauum non est, nisi in vinaria trulla, accessit matellio.* hîc distinguit trulleum à trulla, quòd quanuis trulleum simile sit trullæ, tamen sit latius & capacius, & vas aquarium, trulla vinaria: distinguit & manubrio. Lego, *à matula dictus, qui posteaquam longius à figura matulæ discessit, est ab aqua aqualis dictus.* Ex hac scriptura est facile intellectu quod vas apud antiquos matellio fuerit, cui rei seruierit. Est & aquimanile vel aquiminale, vas quod, vt reperio, Græci χέρνιβον vocant. Mox reperio & laudo, *vas aquarium vocant futim.* Lego deinceps è Pompeio, *quo postea accessit nanus cum Græco nomine, & cum Latina figura barbatus.* nam Pompeius ait nanum à Græcis vas aquarium appellari humile & concauum, quod à Latinis vulgò diceretur sitis barbatus. Et in antiquo lexico ita scribitur, *barbatus*, νάνος τὸ σκεῦος. Lego, *vbi assa ponebant magidam aut langulam:* Magis à Polluce libro 6. capite 12. nominatur, ita scribente, αἱ δ' ἐπιτιθέμεναι καὶ αἰρόμεναι τράπεζαι, ἃς νῦν μαγίδας καλοῦσιν. in catino igitur ponebantur iurulenta & pulmenta, in lance assa. Lego mox, *Mensa vinaria rotunda nominabatur cilibantum.* in vetere tamen libro extat cilibanum. deducerem à Græco libentius, quòd, vt dixi, κιλλίβαντας vocent tripodes in quibus milites fatigati reponebant scuta. Aristophanes, τοὺς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τῆς ἀσπίδος. sed & mensæ tripedes sic vocabantur. Cùm autem Varro *à cyliceo* dicit, eo nomine intelligo repositorium poculorum, quod Græcè κυλικεῖον dicitur, vt Athenæus lib. 11. scribit. vetus Lexicon vasarium κυλικεῖον exponit: lego igitur, *à poculo*

Vmbo. Tubi. Varicare. Cilliba. Trulla. Matellio. Nanus. Barbatus magida. Cillibantum. Cyliceū.

cylice: à quo illa capis & minores capulæ, à capiendo. illam enim mensam à poculo cylice nomen habuisse dicit: deinde vnde capis dicatur exponit.

CAPVT X.

Menis, cornua librorum, sepulchrum voce vocantis.

VETERES, vt in calce librorum coronidem adpingebant, ita, vt suspicor, in fronte lunulam ad ornatum designabant. huius suspicionis causam nobis Ausonius præbet ita scribés in commemorat. professorum Burdigalens. 26.

Quos legis à prima deductos menide libri,
Doctores patriæ scito fuisse meæ.

Menis. Menis autem lunula est, quę cùm corniculata sit idcirco & cornua Latini ea ornamenta librorum vocauêre: Tibullus lib.3.eleg.1. Cornua librorum.

Atq; inter geminas pingantur cornua frontes.

Ouidius 1.Tristium,

Candida nec nigra cornua fronte geras.

Ausonius emẽdatur. Sed & in fine cornua ponebantur, vt ex 11. Martialis constat. Idem lepidissimus poeta Ausonius epist. ad Theonem, Charinos vocat nummos vel stateres aureos, à Charino imperatore signatos. nam vt Philippi nomen habebant solidi aurei à Philippo percussi: sic consentaneum est qui forma Charini signati sunt, vt Charini nomen habeant. sed è chartis Ausonij nomen illud penè fugit litteratura antiquitate ferè consumpta,

Ergo, inquit, *aut prædictos iam nunc rescribe*
Charinos.

Sed cùm in Græcia Philippi stateres & Darici celebratissimi fuerint, & paulò antè dixerit,

Bisseptem rutilos regale numisma Philippos.

rescribe Darios nescio quo animi augurio & ariolatione legendum libentius videor somniare, vt & mox,

Aut alios à me totidem dabo.

Qua in sentẽtia est & Pithœus eruditissimus fori patronus. Imò verò vt euigilaui, torporemq; somnij discussi velut nebula discedente, clara iam luce, *rescribito nummos*, legendum indubitanter existimaui: quod & affirmare non verebor, si, qui meæ sententiæ album calculum addat, doctum aliquem inuenero, cum *rios* esse *nos*, id est nummos breui nota scriptos crediderim. Ibidem cùm ait,

—tabulam medico pugnante notatam:

arbitror eum dicere, tabellas cautionis, & syngrapham manu inuita exaratam fuisse & repugnantibus digitis, quorum vnum nominat medicum vocatum. Sed quidnam est?

Expositum subter paradas tectoq; iacentem.

legendum aliquãdo credidi, *pastadas expositum subter*, id est, sub quadam ipsius nauis scena & vmbraculo. placet tamen, *expositum subter pardas*, id est sub belluatis iacentem & Babylonicis peripetasmatis. Pardas autẽ fœminino genere pantheras & pardos intellexit. Sed cùm in vetere lexico repererim paradam esse lapatium, fortasse inde textum vmbraculum intellexit, vel peripetasma, hac herba distinctum atque variatum: solent enim herbæ eis intexi: pardos legat etiam qui volet. Lego in ea epistola, *vnus Domnotoni te è littore*: & in proximo epigrammate, *Vnius massæ quis putet has species?* Idem poeta consuetudinem manes mortuorum ad tumulum vocandi commemorans, & qui sepulchro carebant, nomen ciendo velut humandi, Maronem illustrat lib.3.Æneid. sic scribentem,

Pardæ. Pardi.

Mortuos uocandi consuetudo.

—animamq; sepulchro
Condimus, & magna supremum voce ciemus. Et l.6.
Tunc egomet tumulum Rhetæo littore inanem
Constitui, & magna manes ter voce vocaui.

Iuuat illustratores versus Ausonij in parental. istis adiungere, vt vatẽ vatis interpretem intelligamus esse, nec eos malè operã ponere, qui ex antiquis antiquorũ explicationes venãtur:

Hoc satis & tumulis, satis & telluris egenis:
Voce ciere animas, funeris instar habet.
Gaudent compositi cineres sua nomina dici:
Frontibus hoc scriptis & monumenta iubent.
Ille etiam mœsti cùm defuit vrna sepulchri:
Nomine ter dicto penè sepultus erit.

Iterum, de Deiphobo,

Non habeo tumulum, nisi quem mihi voce vocantis
Et pius Aeneas & Maro composuit.

Fritillus. Ex eodem Ausonio conijcimus fritillũ turriculam fuisse cauam, gradus intus excisos habentem, vt incertior & minus fallax minusque artificiosus esset iactus tesserarũ, néue aleator collusorem fallere posset: πυργὶς exponitur à vetere critico:

Vidimus (inquit) & quondam tabulæ certamine
Omnes qui fuerant enumerasse bolos: (longo,
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu,
Fundunt excisi per caua buxa gradus:
Narrantem fido per singula puncta recursu,
Quæ data per longas, quæ reuocata moras.

Licebat autem ex ijs, quæ iecerant, liberè quædam reuocare, & reliqua dare, in quo ars erat: ita arte quod malè ceciderat, corrigebãt.

CAPVT XI.

Tollere natos, nouus orbis, Itargus, positus, euersi fasces, euersa pharetra, maturus, laurea in templis deposita.

Tollere natos. SOLEBANT patres liberos, simul ac nati erant, è terra tollere: vnde & tollendi vocabulum de liberis frequenter vsurpatum existimo natum: qui autem non tollebatur, vt abdicatus & proiectitius habebatur, idque vt inominatum & inauspicatum erat. Papinius infantem seruum, quem charissimum habuit, & libertate donauit ante mortem, qua decessit acerba, sustulisse se dicit, lib. 1. epicedio in filium sic scribens,

—meus ille meus: tellure cadentem Excepi.

Ouidius

Ouidius autem cùm dicit in Ibin,

Cyniphiam fœdo corpore preßit humum.

natum significat. humi enim, qui nati erant deponebatur, vt & ille superior Papinij locus satis planum facit, & nominatim dicit Tertullianus, cuius verba subscribam, *dum prima etiam cõstitutio infantis super terram statim ei deæ sacrum est.* Antè recordor me scripsisse Proserpiná etiam Iunonem infernam vocatam fuisse: dicitur &

Inferna Diana.

Diana inferna, propter Hecatem, vt reor, quæ etiam Diana est & Proserpina: vnde,

Tergeminamq; Hecatem, tria virginis ora Dianæ,

4. Æneid. legimus. scripsit enim idem Papinius 5. siluarum,

Detulit infernæ vates longæua Dianæ.

Cincti luperci.

proculdubio Proserpinam intelligens. Cinctutos lupercos in Ouidio explicauimus & è Plutarcho: nostræ fauet sententiæ carmen Papinij quod subscribam,

Verbera succincti formidauere luperci.

Toga alba.

nam quos ille cinctutos, hic succinctos appellat. Toga virilis, quæ & pura dicebatur, quòd purpura careret, candida erat, vt è Papinij versu 5. siluar. liquet,

—albentiq; humeros induxit amictu.

Nouus orbis.

Sic & clypei tironum, vt Æn. 9. *parmaq; inglorius alba.* Vt Americam nouum orbem appellare solemus, ita Augusti imperio Germania Romanis armis penetrata, nouus orbis vocabatur: Ouid. epist. ad Liuiam,

Fluminaq; & montes, & nomina magna locorum:
Et si quid miri vidit in orbe nouo. Iterum,
Et modo Germani Romanis cognitus orbis.

Positus.

sic & Britannia alter orbis censebatur. Mortui κεῖσθαι dicuntur, quod est iacere: etiam positi dicuntur, vt cùm positi sunt in pheretro, aut in pyra: Ouidius ibid.

Tene ego sustineo positum scelerate videre?

Iterum,

Nec iuuenis positi supremos destrue honores.

quomodo & illud Maronianum 2. Æn. explicari potest,

Sic ò sic positum affati discedite corpus.

Euersi fasces.

quasi diceret, me hîc vt mortuum & iacentem relinquite. In funere veteres euersos gerebát magistratuum fasces: cuius consuetudinis vsurpationem in megistanum exequijs & procerum sæpe videmus: Ouidius ibid.

Quo primum vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi euersos indiciumq; mali.

Et in Elegia in Tibullum,

Ecce puer Veneris fert euersamq; pharetram,
Et fractos arcus, & sine luce facem.

Maturus.

Senes vocãtur maturi, vt, *maturusq; senex,* apud Flaccum de arte poet. & *æui maturus Acestes,* apud Maronem 5. Æn. nam & Græcos πιπέραν pro anu dixisse annotat Hesychius: & anus apud Aristoph. ait,

οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἔνεστιν, ἀλλ' ἐν πιπείροις.

Ouidius in consol. ad Liuiam,

Qũid numeras annos? vixi maturior annis.

id est senior: sequitur enim mox,

Acta senem faciunt: hæc numeranda tibi.

Itargus.

Quem omnes alij fluuium Germaniæ vocant Visurgin, Ouidius Itargum videtur appellasse hoc versu,

Decolor infecta testis Itargus aqua.

Laurea in tẽplis deposita.

Laureas imperatores, quas re bene gesta, victisque hostibus reportabant è prouincia, deponere in Capitolio solebant in templo Iouis: Iulius Obsequens, *Cùm in agro Pistoriensi Antonius Catilinam deuicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. ibi à Dardanis oppressus amisso exercitu profugit. Apparuit eum hostibus, portendisse victoriam cum ad eos laurum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Ouid. ibid.

Auctorisq; sui perfertur imagine mœsta,
Quæ victrix templis debita laurus erat.

Fœnus præstituta die dabatur & mutua pecunia, interdum nulla die præstituta. itaque creditori, quadocunq; collibitum erat, repetẽdi ius erat. hinc ibid. de vita scripsit Ouidius,

Vita sine fœnore data est.

Vita data est vtenda: data est sine fœnore nobis
Mutua, nec certa persoluenda die.

hanc est à Cicerone mutuatus sentẽtiam, qui 1. Tusc. scribit, *At ea quidem dedit vsuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die:* quod & Plutarchus imitatus est.

CAPVT XII.

Sceptrum hasta, cybæa, sertus, Marsia causidicus, vittata templa, ornatæ frondibus & lucernis fores.

Sceptrũ.

VT *sceptrũ hoc (sceptrũ dextra nã forte gerebat.)* scribit Maro 12. Æneid. quem locum ex Homero esse decerptum, & tanquam noua veste oratione Latina ornatum, neminem fallit: sed cùm hic sceptrum omnes intelligãt scipionem, quam manu gerebant reges, quòd & Homerus dixerit, ἐν παλάμαις φορέουσιν, & Maro eodem loco: & 1. Æn. *sceptrum Ilione quod gesserat olim.* etsi illud Homeri de hasta intelligi etiam

Sceptrum Hasta.

potest, non hoc Maronis, cùm, vt opinor, hastã gerere mulieres solitæ non sint: tamẽ quis ab hac recepta & comprobata opinione discrepet referam. Belli Troiani tempore putat Trogus, vt in compendio Iustini lib. 43. legimus, sceptra regũ hastas fuisse. eius adeò verba subijciam. *Per ea,* inquit, *adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Græci sceptra dixere.* Itaq; apud Euripidẽ in Hecuba λαὸν σὺν δαΐων δορί non in aliam sententiam accipio, quàm vt hastæ nomine sceptrum intelligatur. addit & Iustinus, *Nam ab origine rerum pro dijs immortalibus veteres hastas coluere: ob cuius religionis memoriã adhuc,* inquit, *deorum simulachris hastæ adduntur.* quod ad illud Maronianum 2. Æneid.

—nunquam frustrata vocatus Hasta meos:

etiam explicandum facit, quod antè me attigisse recordor. Sed quid vetat sententias vacillantes & nutantes, velut tela ruentia multis tanquam tibicinibus fulcire. Nunc aliud

Cybæa.

etiam, si placet, explicemus. De cybæa naui, quæ apud Ciceronem 4. & 7. act. in Verr. est,

multisque negotium exhibet, credo mihi vitio non dabitur, hîc aliquid adscribere. κύπαι, inquit Hesychius, εἶδός τι νεώς. ergo cybæa quasi cypæa dicta est: vnde & cupa Latinũ nomen. nam & κύββα est poculum. horum autem omnium eadem origo est, cùm leuis mutatio sit tenuium in medias, quam qui non concedit, nimis præter æquum & bonum iniquus est & imperiosus. Est igitur Cybæa nauis oneraria rotunda, vt cupæ nomen ostendit. Græci autem nauigia oneraria, rotunda, id est στρογγύλα solent appellare. Nos & aliud adiungemus. Seruius in illum Maronis 3. Æneid. locum: *Consertum tegmen spinis*, nisi in editionibus est mendum, legisse videtur in Terentij Eunucho, sertum, vbi hodie sentum exciditur: quod & antè auctoritate veterũ etiam defendimus: veruntamen in Seruio sic legitur, *cõsertum tegmen spinis, illigatum spinis: hinc est in Terentio, Video quendam sertum.* nos delectat varia scribere. Igitur,

Ipse potest fieri Marsia causidicus:

Marsia causidicus.

non sine quodã naso à Martiale l. 2. dictũ reor. cõstat autẽ Marsiam bardum & hebetẽ fuisse, qui de musica cum Apolline certare ausus pœnas dederit. Sed & in vrbe Roma Marsiæ statua erat in foro, vt hîc quoq; sensus lateat statuam effici causidicam posse, & saxeum Marsiam Rhetorem: Horatius lib. 1. saty. 6.

—Marsia, vultum
Qui se ferre negat Nouiorum posse minoris.

Plinius lib. 21. cap. 3. *cuius luxuria coronatum Marsiam literæ illius dei gemunt.* Seruius l. 4. Æn. refert Marsiam in ciuitatibus signum fuisse libertatis, qui erecta manu testabatur vrbi nihil deesse. Horat. de arte poet.

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor:

intelligitur à Seruio libro 4. Æneid. vt quædam probet, quædam ipse improbet & notet auctor: vt 3. Æn. *auri sacra fames,* hîc auaritia sugillata est. 4. Æn.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

exclamatio est in amorem. sic Horatium Seruius interpretatur. Apparet veteres solitos esse templa deorum, quæ magno honore colebant, præsertimque diebus festis, vittis ornare: Maro ibid.

Vittata templa.

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui: miro quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum.

Hoc Seruius de postibus, quos nuptæ laneis vittis ornare, antequam ingrederentur, solebant, intelligit: nostrę patrocinatur sentẽtię Papinius li. 4. sic scribens,

Pande fores superum, vittataq; templa Sabæis
Nubibus, & pecudum fibris spirantibus imple.

Papinij auctoritate subnixus videor non temerè facturus, si à Seruij explicatione recedam. Solebant & ferijs suas domos ornare frondibus & lucernis: Tertullianus, *plures iam inuenies ethnicorum fores sine lucernis & laureis, quàm Christianorum.* ex his facilè illud Persianum satyr. 5. declaratur,

Fores frõdibus & lucernis ornatæ

—vnctaq; fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

CAPVT XIII.

Exponitur prima Ode Horatij, Attalicæ conditiones, Myrtoum mare.

Horatius exponitur.

PRIMO cantico Horatius, quo sua exorditur carmina, suffragium Mæcenatis eblandiri conatur, ambitque vt inter Lyricos ab eo in bibliotheca dedicetur: siue suos velit libros librarię forulis in Lyricorũ colonia reponi, siue inter Lyricos statuã sibi poni petat.

Sunt quos curriculo puluerem olympicum,
Collegisse iuuat:

cùm ait, significat aliquos studio equorũ alendorum teneri ob victorias Olympiacas, quod ἱπποτροφεῖν, & τεθριπποτροφεῖν dicebatur. nam cùm quinto quoque anno Olympia committerentur, quod Olympiorum causa fiebat etiam intelligendum est. Victoria autem curulis certaminis in ludis Olympicis erat omnium nobilissima, vt ex Herodoti plurimis locis, & è Pindaro intelligi potest. Eodem ferè quo Horatius, modo Virgilius dixit 3. Georg.

Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos.

Attalicæ conditiones.

Attalicas autem conditiones vocat regnum Asiæ opulentissimũ. non si, inquit, regnum ei opulentis Asiæ, cui imperauit ditissimus Attalus, dares, de proposito demoueres. Sic Cicero li. 2. ad Attic. epist. 4. velim Syriæ conditione, scripsit. Attalicas autem conditiones, ingentes & opulentissimas intelligit, ob Asię opes, vt lib. 2. od. 19. *nec Attali regiam ignotus hæres occupaui.* Myrtoi autem pelagi & Icarij vt periculosorum mentionem facit, quòd cùm Ægæum mare omnium esset vndosissimum, vt in Periegesi scribit Dionysius, eius partes erant. nam Eustathius ait, Icarium esse μυχόν τι τοῦ αἰγαίου, de cuius fluctibus Homerus Iliad. β.

Myrtoũ mare.

Κινήθη δ' ἀγορὴ, ὡς κύματα μακρὰ θαλάσσης,
Πόντου Ἰκαρίοιο.

De Myrtoo Plinius libr. 4. capite 11. *Aegæi pars Myrtoo datur.* Icarijs autẽ fluctibus Africum luctari dicit, qui creber procellis ventus à Marone 1. Æneid. dicitur: Vulturno tamen & Austro potissimũ agitari pelagus Icarium dicit Homerus Iliad. 2.

—τά μέν τ' εὖρός τε νότος τε,
Ὤρορ' ἐπαΐξας πατρὸς Διὸς ἐκ νεφελάων.

CAPVT XIIII.

Corruere, tragula, chamulcus, sclodia, Varro emendatur.

Varro emẽdatus.

VARRONEM, vt semel arripui, teneo, occidoq;, non tam mediusfidius legendo, nam id optat, quàm malè improbeque castigando & interpretando. sed ei durandum est & patienter ferendum. Dentalia statim illi eruam, dentes inseram. nam libro quarto

de lingua Latina lego, *Rastri quibus dentatis penitus eradunt terram, atque eruunt, à quo erutu rastri dicti.* prior emẽdatio librorum est antiquorum, posterior nostræ coniecturæ, quæ, vt opinor, bonorum album merebitur calculum. Illud, *has faucillas chermonesice dicunt fasces*, vel vt alij scribunt, *Chersonesice*, vt alij coniiciunt, *Chersonesitæ*, vt in vetere libro reperio, *chermonesioe dicunt*: illud inquã totum mihi videtur vt putre & vitiosum recidendum. hoc enim sermonem Gallicum olet, & quicũque hoc scripsit, idioma vernaculæ linguæ Varronis scriptis admiscuit. nam *faucilla* vel *falcilla* verbum merè Gallicum est. Pro, *r & s inter se sæpe locum commutant*, legendum videtur, *l & s*. nam à pinso pilum deducit, s mutato in l. Quod ait, *inde post in vrbe Lucilij pistrina & pistrix*; propter versus hos fortasse Lucilij apud Fest. lib. 11. dixit,

Pistricem validam, si nummi suppeditabunt,
Addam, quæ empleuron, memphulas quæ sciat omnes.

Scribitur in antiquo libro, *molæ à moliẽdo*. nam & mox, *eo coniecta moliuntur*, dicit: tamen *molẽdo* & *moluntur*, minimè me offenderet. Lego, *ab eo quòd eo spicas aliúdve corruebant*, id est, eo coniiciebant. nam in messorias corbes spicas defectas congerebant: Varro lib. 1. de re rust. cap. 50, *ac de singulis secant inter spicas & stramentum: spicas coniiciunt in corbem atque in aream mittunt.* Tragula est ea quæ à Marone 1. Georg. per epenthesim trahea dicitur pro traha, terendis frugibus apta, illo versu,

Corruere.

Tragula.

Tribulaq;, traheæq;, & iniquo pondere rastri.

Ac tragula dicitur tanquam trahula, vt & à Plinio li. 9. piscatorum verricula tragulæ vocantur, sine controuersia à trahendo nomen adeptæ. Est & humile plostellum quod trahitur, sclodia, vt reperio in antiquo lexico Latinogræco, χαλμυνις, Chamulcus etiam à Marcellino dicitur: haud scio an nostrum chamiũ inde nomen inuenerit, & certe inuenisse probabile est. Reperio extemplo in vetere libro, *Vehiculum, in quo faba aliúdve quid geritur, quòd è viminibus vietur, aut eo vehitur breui, est vehiculũ dictum. Est aliis videlicet arcera, quæ in xij. tabulis appellatur.* Videtur Varro duplicem tradere vehiculi originem, à viendo & vehendo, quarum altera in libris extabat, altera non comparebat, quæ nunc vtcunque restituta est. Lego, *vbi habeant tuto*: Varro enim non infrequenter habere pro habitare vsurpat. Lego mox, *oppida quòd opi muniebant, mœnia dicta, quo mœnitius essent: quòd exaggerabant, aggeres dicti: & quòd contineret aggerem, mœrum: quòd muniendi causa parabatur, munus: quòd sepiebant oppidum eo mœnere, murus*. Hęc descripta sunt accuratè & sedulò è libro, vt ita dicam, cellario: quin & antiquitatem summo studio expressi. haud paulò veriora & certiora reperiet ista, quàm quæ proseminata sunt per editionum exẽplaria, qui intelligentis est iudicij. Reperio, *Etrusco ritu multi*: nec tamen *multa* improbo. Mox, *& introrsum factam murum*. nam in sulco ducendo glebæ terrę, quæ in interiorem partem aratro excitatæ erant reiectæ, murus dicebantur. Lego euestigiò, *postea qui fiebat orbis, vrbis principium*. & mox, *qui quòd erat post murum, pomœrium dictum eius, quo vrbana auspicia finiũtur*. Lego mox, *& circum Ardeam & circum Romã*. Lego, *vt Roma, coloniæ, & vrbes conduntur*. Reperio, *Angiportum, si id angustum*. sed hoc perexiguum est syllabæ additamentum. Item, *& quæ vendere vellent, quo ferrent, forum appellarunt. Vbi quid generatim, additum ab eo cognomen.* Sed hoc caput satis excreuit, satisque molestiæ Latinorum doctissimo exhibuit: eius tãdem satietur supplicio atque cruciatu.

Sclodia.

Chamulcus.

CAPVT XV.

Croco picta vestis, splendẽs purpura, domus Aeneæ, pater Romanus, Rhamnes.

CVM in omnibus poëtis, tum in Marone nihil vt in expeditione subitò cursimque prætereundum est, nec lectorem expeditum & cursorem, sed cunctatorem & in singulis hærentem desiderat, cùm otiosum in eo nihil sit, aut temerarium. id apparet ex illo versu 9. Æneid.

Vobis picta croco & splendenti murice vestis.

Vestis picta croco.

quo versu significatur parum virilis cultus. nam crocotum mulierũ erat, vt ex Aristoph. notum est, scribente in Ranis,

ὁρῶν λεοντὴν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην.

quòd enim Bacchus & quæ essent muliebris sexus propria, & fortissimorum virorum, miscuisset, illuditur. Sed & splendens purpura probro dabatur à seuerioribus, vt apparet ex oratione pro Cælio, *si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus*. Plutarchus in Catone, *ὁρῶν πορφύραν ὥρα τὴν κατακόρως ἐρυθρὰν καὶ ὀξεῖαν ἀγαπωμένην, αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν.* Adrexam & aliud eiusdem libri, quod non, vt scirpus, erit sine nodo,

Splendẽs purpura.

Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.

Domus Aeneæ.

hîc ego domũ Æneæ familiã Iuliã significare puto, è qua Augustus erat: domus autem Augusti in palatio erat, vt scribit Victor, vnde nõ incolebat, sed accolebat Capitolij immobile saxũ. Ad domũ autẽ Augusti locus erat, qui sedes imperij Romani eodẽ Victore auctore dicebatur. Etsi autẽ de toto Capitolio intelligi non ineptè potest, quod de saxo immobili cecinit, tamẽ Grãmaticis ad Terminũ, qui non potuit exaugurari, referri magis placet. At verò pater Romanus, est Imperator, cùm pręsertim imperatores patres patriæ dicerentur, & hũc titulũ Augustus cõsecutus sit, & pater nomen dignitatis sit. Ausonius in eam sententiã videtur accepisse, qui ad Theodosium scribens Maronem imitatus ita dicit,

Pater Romanus.

Tu modò te iussisse pater Romane memento.

Apud eundem poëtam, quod est,

Ora puer prima signans intonsa iuuenta:

in eo iuuenta lanuginem erumpentemque

barbam ſignificat, vt & ἥβη Græcè. Ibidem,

—criſtasq; rubentes Excipiam *ſorti.*

id eſt, extra ſortem tibi dabo, nec in ſortitionem prædæ mittentur, nec ſortitò cuiquam attribuentur, ſed tibi extra ordinem cedent. Ibidem,

Rhamnes. *Rhamnetem aggreditur, qui fortè tapetibus altis Extructus.*

gaudet poëmati ſuo Latina intexere nomina Virgilius. propter enim equites Rhamnes, hic Rhamnetis nomen finxit: ſed & Homeri imitatione Rhamnes in tapetibus dormit. mox Remum in poëmate ponit, quod nomẽ finxit de nomine Remi, qui frater conditoris Romæ fuit. ſed & Lamum, à quo Lamiarum familia, vt apud Horatium li. 3. od. 17.

Aeli vetuſto nobilis ab Lamo.

Lamus etiam, vt Heſychius ſcribit, regio erat Læſtrigonum, & indigena heros, à quo regia nominata. Etiam Fadum, ob Fadiorum familiam poſuiſſe in poëmate videtur: & Cædicum ob Cædicios: Serranum, ob Serranos: Numam & Numanum, ob Numam regem & Numanos: Salmonem verò ob vrbis Italicæ nomen: vt & Priuernum, ob vrbem cognominem: Capyn ob Capuam: Equicolum, ob Equicolos populos. Iam quòd ait,

—natos ad flumina primum Deferimus,

è Germanorum traxit conſuetudine, qui aquæ Rheni arbitrio explorabant, partus eſſétne legitimus an nothus, qua de re epigrãma extat.

CAPVT XVI.

Delicata, delicatus, mandatores, Iani, Tranquillus emendatus.

Tranquillus emendatus. CVM apud Tranquillum in Veſpaſ. cap. 3. Veſpaſianus eſſe natus in Sanniis dicitur, vbi locorum dicatur, quis non quærit? & tamen nemo, quod ſciam probè inuenit, nec inueniri poteſt, quod nuſquam eſt. ego conſulto antiquo libro, cùm reperiam *ſamnis*, non dubito quin *in ſauinis* librarius ſcribere voluerit, vel potiùs *Sabinis*. Sabinus enim erat Veſpaſianus, vbi & æſtiuare ſolebat, vt & plerunque Titus eius filius. Scribendum in eodem capite, Sabratenſis, pro Sabracenſis, à Sabrata vrbe Africæ, veteri libro, & Plinio aſtipulatoribus. Delegata autem quæ dicitur,

Delicata. delicata appellari debet, vt amica & concubina, quæ olim in deliciis fuerit. nam ferè meretrices & concubinæ libertinæ erant. ſic in veteri inſcriptione reperio, TEIAE EVPHROSINAE RVFINAE V. V. DELICATAE. ſic in vita Adriani imperatoris, Traiani delicati, pueri ſunt, quos in deliciis habebat.

Delicatus. Illud etiam cap. 5. ſic ſcribendum eſt, fides autem penes optimos codices fuerit: *medicus dentem ei oſtenderet tantum quod exemptum:* pro quo ſubditiuum eſt, *recẽter quidẽ exemptum,* indignum mediusfidius elegantia & ſententia Tranquilli. *Fauor archimimus* etiam vindicibus iiſdem libris cap. 19. aſſeritur, quod expũctum, locum ceſſerat Fauoni. In Tito, ca. 8. delatores & mandatores legimus. ſed qui mandatores ſunt? an qui accuſationem alicuius cuipiam mandabant, & accuſatorem inſtruebant? & fortaſſe verum ſit, cùm ita vſurpetur à iuriſconſ. libri tamen optimæ notæ amandatores habent, vel amendatores. hoc quiſpiam putaret emendatores eſſe, vt honeſto ſic vocabulo delatores quidam vocarentur, quòd ſcelera & crimina emendare vellent & corrigere. puto tamen veriſsimum eſſe mandatores, qui accuſatores ſubornabant & inſtruebant, & in exilium homines hac ratione calumnia oppreſſos pellebant. Mandatores. Ibidẽ ſtudium armaturæ Threcum, in archiuis bibliothecarum reperio, pro Thracum: vtrunque vſitatum & vſurpandum. ſed hoc, quod vt inſolentius quiſpiam fortaſſe ſummouendum putaret, teſtimonio adiuuandum fuit. Cap. 10. *dimotis pallulis* etiam in iuratiſsimis antiquitatis libris reperi. quidni enim vela obducta lecticæ, pallulæ vocari queant? quod ita à me affirmatur, vt tamen *plagulis* de ſuo iure nullã controuerſiam faciam, ne momenti actionẽ mihi intendat, & à prætore reſtitui petat, ſi à me deiiciatur: tantùm doceo conſortem ei eſſe, qui de eo Tranquilli loco ambigere poſſit. In vita Domitiani, capite primo, reperio, *inter ſacrificulos variæ ſuperſtitionis*, cùm hodie *vanæ* legatur, quod & à me probatur: ſed varia etiam eſſe potuit illa religio, variusque cultus & cerimonia, variique cultores, vnde & facilior Domitiano latebra. Cap. 4. lego, *ecquid ſciret cur ſibi viſum eſſet*, non vt in codicibus publicatis. Quem dicit cap. cap. 12. fiſcum Iudaicum fuiſſe acerbiſsimè actum? ſignificat tributum quod Iudæi omnes, qui in imperio Romano erant, ſoluebant. nam viritim binæ drachmæ exigebãtur ab iis, qui Iudaicam religionem colebant, Iouis Capitolini nomine, vt Dio refert. Cap. 13. lego, *vt cuidam inſcriptũ ſit* ἀρκεῖ, quod eſt, ſatis eſt, & ſufficit, neque plures Ianos aut arcus erigi tibi pati debes. in veteri eſt *arci* ſcriptum. Iani. Ianos autem ἁψῖδας appellauit Dion in Nerua. Lego etiam cap. 18. *eadem me tamen manent capillorum fata.* hanc lectionem quid attinet lectori commendare, quam deprauata ſatis comprobat & conciliat intelligenti? Paucos iſtos locos è vita trium Imperatorum raptim collegi: qui & ingenio meliore ſunt, & iudicio ſagaciore, & otio maiore, multò plures eruent ſuo marte etiã abſque librorum auxilio: ſed his tamen vtcunque à me emendatis leuati labore erunt, & in aliis erroribus ingenium experiri ſuum debebunt, ſi tamen hoc ſumus aſſequuti, vt doctis hominibus iſta probari poſſint: quod optandum multo magis eſt nobis, quàm vllo modo ſperandum.

CAPVT

CAPVT XVII.

Lautumia, armilustrum, Murtis, Murcia, viocuri, susum, Varro emendatur.

NOS & hoc capite operam nostram Varroni locabimus, vt partim in eo quædã enucleemus, partim, si posimus, à mendarum deformitate liberemus. Libro 4. de ling. Lat. cùm ait macellotas hortorum, θύρας id est ianuas & fores subaudiri debere existimo. cùm μακέλλους ait, eo nomine septa, claustra, & & munimenta intelligit. Ait Varro, *ad Corneta, forum Cupedinis à Cupedio*: vbi in chirographo reperio *à fastidio*, quòd à fastidiosis & delicatis expetuntur lautitiæ ciborum & cupediæ. Cupedius tamen magis probatur, à quo appellatum sit illud forum, qui in libro Varronis rerum humanarum, Cupes appellabatur. illic enim fori Cupedinis & Macelli appellationes ductas narrabat, à Numerio Equitio Cupe & A. Manio Macello latronibus. *Nec quod is Cornelius stilo sequutus*, cùm ait, indicat Cornelium historicum stilo & scripto non idem scripsisse. alij non sanè ineleganter emendant, *Aelius Stilo sequutus*: & infrà eodem modo legẽdum censent, *Aelius & Lutatius*; quorum ego sententiæ subscriptorem adstipulatoremque libenter me tulerim: quanquam Cornelius à me non improbatur. Lego autem, *scribunt eum locum esse fulguritum*, vt ante fulguritum exposuit fulgure ictum. Scribo mox, *Quòd Syracusis, vbi de causa custodiuntur, vocantur latomiæ, exinde lautumia translatum.* Latini enim pro latomiis lautumias dicebant: verba enim cum solo & regione etiam nonnihil speciem plerunq; mutant. Ita Latinos pronuntiasse hoc vocabulũ è quinto controuersiarum Senecæ apparet, vbi scribitur, *Ne quenquam vestrûm decipiat nomen lautumiæ minimè lauta res est.* Lego autem non lõgè hinc, *itaque dictum in Cornicula militis aduentu.* quod perspicuè rectũ est. Sequitur mox Trochaicus, in quo miles ille, quem circumeunt ludentes, vocatur figuratè circus. Armilustrũ porrò circus maximus erat, armilustrium armorum lustratio. Vetus lexicon, *armilustrium* ὁπλοκαθάρσιον, ὁπλοκάθαρμος. Lego mox, *quòd à muri parte pinnis turribusq; carceres olim fuerunt, scripsit poeta*: aut in vetere reperio editione, *à Murtis parte.* nam illæ pinnæ & turres oppidi quandam speciem præ se ferebant. Equidem posteriorem scripturam veriorem melioremque credo: sed priorem tamen damnare non ausim. Lego mox, *intimus circus ad Murtim vocatur, vt Procilius*: vt modò, *à Murtis parte.* Venus autẽ primùm Murtea, postea Murtia vocata est: Plinius lib. 29. cap. 15. *quin & Ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant.* Est & Arnobio Murcia segnium dea. Murtiæ meminit Tertullianus in libro de Spectaculis, quam esse marmoris deam dicit, vbi fortasis marcoris scribendum est: *Murtiam enim deam marmoris volunt, cui in illa parte ædem vouêre.* Reperio, *ludis taurĳs*, quod vt leue & exiguum, vt multa alia, sanè præterire debui, & piget adscripsisse. Sic distinguo, *qui ad senatum missi, is græcostasis, à parte vt multa.* In vetere libro reperio, *ab argula seu quòd*: vt legẽdum videatur, *ab Argu lapsu*, vel potiùs, *ab Argula seu Argo*. nam vtroq; modo vocari potuit. immò *ab argila seu Argo*. Inuenio in antiquo codice, *Publius & Cosconius, quòd ab his viocuris dicuntur ædificati*: viocuri autem sunt curatores viarum. Antè hanc vocem vsurpauit Varro, *Quis enim non videt, vnde aurifodinæ & viocurus?* In antiquo lexico scriptum est, *viaculus*, ὁδῶν ἐπιμελητής. sed vel viarius vel viocurus in eo scribendum censeo. Vicus Publij à Rufo collocatur in ea vrbis regione, quæ Via-lata dicebatur, Vicus publicus in Alta-semita. Lego mox, *Cliuus proximus à Flora susus versus.* susus pro sursum hîc dicitur, vt susum apud Catonem, cap. 157. *ita subducito susum animam, quamplurimum poteris.* Capitolium vetus à Victore in Alta-semita ponitur iuxta templum Floræ. Cùm ait, ante cellam esse prodomon, post cellam opisthodomon, templum in tres partes diuidit, mediamq;, vbi est dei cella, quam hodie chorum dicimus, vocat: quæ antecedit, πρόδομον: quæ sequitur, ὀπισθόδομον.

Varro emẽdatur. Cupedius. Lautumiæ. Armilustrum. Murtis. Murtia. Viocuri. Susus.

CAPVT XVIII.

Senior, fungi lucernarum, scindulæ, Graia statio.

IAM *senior, sed cruda deo viridisq; senectus*, scribit Maro de Charõte lib. 6. Æeneid. hîc seniorẽ quispiam intelligeret, qui iam 45. annum excesit: nam ab hac ætate seniores dicebantur apud Romanos: in iuniores enim & seniores diuidebantur Romani, quam in sententiam discedere videtur Seruius, mihi tamẽ videtur esse, qui progresiore esset ætate, cùm scribat, —*cui plurima mento Canicies inculta iacet*: sed ætatem bene ferret, vt senectus cruda videretur & viridis: cruda autem est non matura, sed viridis adhuc. nã matura dicitur in iis, qui ea propè confecti sunt: Horatius de arte poët. *maturúsve senex.* Virgil. 5. Æn. *æui maturus Acestes.* Crudam senectutem, quæ ante diem venit, vocat Hesiodus, cùm ait, καὶ ὠμῷ γήραϊ δώῃσιν. vnde & ὠμογέροντες. Georg. 1.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ,
Nesciuêre hyemem, testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

hîc fungi variè exponuntur: Plinius, vt Seruius in 1. Georg. refert, ait, cùm humidus aër esse cœperit, fauillam, quæ cum fumo egredi solet, prohibitam crasitudine aëris, in lucernis residere. ita Plinio fungus, fuligo est & fauilla remanens, quæ atram quandam fungi imaginẽ in lucerna reddit: ac eius sententiam veriorẽ esse crediderim, cùm & Aristoph. scribat in Vesp. ὕδωρ ἀναγκαῖον ἔχει τὸν θεὸν ποιῆσαι. ἔπεισι γοῦν τοῖσι λύχνοισιν οὗτοι μύκητες. vbi interpres scintillas esse dicit, quæ ab ellychnio emicant: quod idem & Arati enarrator scribit. ac sanè cùm crepitat vuido aëre lucerna, ex oleoq; flãma aliquid

Senior. Cruda senectus. Fungi lucernarũ.

aliquid expuit micans, scintillæ fiunt, sed quę residentes in naso lucernæ, mixta fuligine, quam flamma immiscuit, atrum quendam efficiunt fungum. ita fit, vt quamuis diuersa sentire videantur, ad consensum tamen concordiamque reuocentur. Hoc autem caput, vt discolor sit, pittacia ei assuam ex Vitruuio, apud quem libro 2. cap. 1. pro scandulis, scindulæ legi debent, & Isidori auctoritate, & veteris libri: quod idem apud Cæsarem, Plinium, Palladium faciendum censeo ex astipulatione veterum librorum. Populi autem, quos in Ponto dicit vsos esse materiatis ligneisq; ædificiis, hi sunt qui *μοσύνοικοι* vocantur à Græcis, quorum ædificia *μόσυνες* appellabantur. Quænam est quam dicit Rhodi fuisse Graiam stationem, lib. 2. cap. 8. his verbis? *circa eum locum ædificium struxerunt, & id eiecta Graia statione texerunt.* Romæ locus dicebatur Gręcostasis Senaculo substructus, vbi nationum legati consisterent, qui ad senatum essent missi. Similē Rhodi locum fuisse crediderim de Romanorum fortasis exemplo, appellatumque à Vitruuio Graiam stationem. Sed ne quis putet solos habendos esse coniectores, qui somnia interpretantur, nos in iis etiam numeret, & vt illi rarò ad verum perueniunt, sic nos existimet exili plerunque impelli suspicione, vt hoc vel illud sentiamus: ac tandiu nobis hæc placebūt, dum vel meliora inueniamus, vel potiora eliciamus. Interim fraudi non debet esse mihi simplex & aperta sententia, quā dissimulando, & apud me premendo, vt calumniam fugere potui, & tutior esse: ita vel minùs iuuare bonam iuuentutem, vel non ostendere in quibus experiri vires ingenij sui doctiores debeant. sed nimirum calumniam nimium metuēdo, ipse quodam modo me calumnior: & præstat securè alienam in se expectare maleuolentiam, quàm ante tempus anxietate se conficere.

Scindulæ.

Græca statio.

CAPVT XIX.

Lucretius emendatur, putei Orci, cœlum cruentum.

Lucretius emendatur.

VERSVS est libro sexto Lucretij insigniter maculosus, cùm de Auerno disputat,

Is locus est Cumas apud, Etruscos & montes,
Pompeij calidis vbi fumant fontibus aucti.

Quis enim in Etruria putet esse Auernum, quem in Campania vno ore omnes esse fatentur, neque est quisquam qui ignoret, nisi qui nondum ære lauatur. in libris æui veteris reperio scripturam, quæ Sibylla egere videatur, *ecrisui per montes:* quam cùm ego omnem in partem verterem, succurrit scriptum fuisse vi deri mutatis aliquot apicibus, *& Vesui per montes.* sed ne hoc quidem satis placuit, quòd immutatio ad Ouidianam pene metamorphosin referri posit: secunda nauigatione, vt in prouerbio est, placuit tentare pelagus, & aliud quiddam probabilius periclitari, quod eodem modo ac voces veteris codicis in auribus sonaret. puto igitur Lucretium scripsisse, *ocris vipera montis.* Ocrem enim Pompeius, quæ vox Græca est, asperum interpretatur, & montis epithetum perspicuè fatetur: neque explicandam eam vocē suscepisset, si à nullo Latino auctore vsurpata fuisset. Credo autē Auernum viperam dici, ob loci pestilentem naturam, & venenatam diritatem, non minùs noxiam & exitiosam, quàm asperrimi sit mōtis vipera. nam etsi viperæ sunt omnes vno nomine lethiferæ, tamen locorum cōditione virus earum importunius est & tetrius. Illud mox etiam insincerum inquinatumque est,

Ianua ne potius Orci regionibus esse Credatur.

versus enim laborat, & vetus etiam discrepat instrumentum, in quo inuenio, *Ianua ne poteis.* existimo scribendum, *puteis,* quod erit, ne putetur in illis regionibus esse spiraculum, &, vt ita dicam, vestibulum puteorū Orci: proinde quasi, vbi graueolentes aperiuntur fauces, cùm vel omnis dirus odor ab inferis manare videatur, vel certè opinio esset puteos & lacus inferorum fœditate odoris spurcissimos esse, eas æstuarium quoddam Orci existimare par sit. Est & illud spurium, *in summo sunt vertice item crateres:* quidni enim nothum appellem, quod si non pellicatu, certè suppositione tamē subrepsit in liberorum locum? ego cùm reperiam *vertigeni,* & intelligam r elementum sæpenumerò in libris scriptis sedem occupare literæ n, ventigeni legendum suspicor, húcque adducor, quia fauces illas Ætnæ certò scio ventos & auras effundere: & poëtæ atris speluncis ventos inclusos fingunt, quia inde eorum materia emanat, qua mons Ætna exuberat, igne venas sulphuris & bituminis in fumum animalem tenuante atque mutante. suspicatus & aliquando sum, *vertice enim* legi nō inconcinnè posse. Licet autem inter grammaticos huius superiorisque memoriæ Pierius patricius esse videatur: tamen illo suæ dignitatis & literarum fastigio nūquam mihi persuadebit scripsisse Lucretium,

Putei Orci.

An cælum nobis vltrò natura corruptum?

nam si ita impunè liceret syllabarū leges violare, quis non carmen pangeret? quid nobis præceptis opus esset? Scriptum fuisse puto *cruentum,* id est vitiatum, corruptum, pestiferū, inquinatum. nam & cruentare pro inquinare dixit lib. 4.

Cælū cruentum.

Fluminis ingentes fluctus, vestemq; cruentent.

Nihilo secius & illud eidem non assentiar, Lucretium lib. 4. scripsisse,

Præter enim quàm quòd morbi est, cùm corpus ægrotat.

nam & hîc leges antiquantur syllabarum, & in antiquo exemplari reperio,

Præter enim quàm quòd morbis cùm corporis ægrit.

quomodo planè legendum censeo. Addam porrò & alium eiusdem poëtæ locū de Titio: sic

ſic enim ibidem ſcribitur,

Quod non ſola nouem diſperſis iugera membris
Obtineat.

hîc diſpeſsis quàm diſperſis mallem: ſed hoc tanq̃ coniectariũ & arbitrarium accipi velim.

CAPVT XX.

Cinctus Gabinus, in medio tenere, Meduana, fulmen ſine nube.

Cinctus Gabinus. DE cinctu Gabino quid à Grammaticis tradatur, omnibus qui literas amœniores amant, eſt ferè notum: ſed quod ab illis tacitum eſt, hîc adſcribemus. obſeruauimus enim Romanos magiſtratus, & pontifices eo cinctu vti ſolitos, cùm belli cauſa operabantur ſacris, ſe deuouebant pro exercitu, portas Iani aperiebant, aut amburbia faciebant: denique cùm rei ſacræ operam dabãt belli cauſa, & cerimonia quadam ſacra defungebantur: Lucanus li. 1.

Turba minor ſequitur ritu ſuccincta Gabino.

Virg. 7. Æneid.

Ipſe Quirinali trabea cinctuq́; Gabino
Inſignis, reſerat ſtridentia limina conſul.

& Liuius lib. 8. de conſule Decio, qui ſe deuouebat, *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit.* Interpres Perſij de Penatibus ita ſcribit, *habitu Gabino dij penates formabantur, inuoluti toga ſupra humerum ſiniſtrũ & ſub dextro.* Quod orſi ſumus caput, è Lucano pertexemus. nec enim ſatis conſtat, quid lib. 1. dicat his verbis,

Quid miſcere iuuat vires, orbemq́; tenere
In medio?

In medio tenere. Ego in medio tenere ſuſpicor eſſe, non ſuum, neque proprium poſsidere, ſed commune. orbis enim Romanus inito triumuiratu neque Cæſaris erat, neque Pompeij, neque Craſsi: ſed conſortium eorum trium commune. ſic Maro dixit 1. Georg.

— in medium quærebant, ipſaq́; tellus
Omnia liberius nullo poſcente ferebat.

Ad huiuſmodi paruulos obices eò magis offendi ſolet, quòd imprudentes plerunque fallant, nec attendẽtes. cùm enim verba de medio ſumpta ſint, certo tamen elocutionis genere conformata, & neſcio quid aliud, quàm prima fronte præ ſe ferunt, intus tegant, hominibus imponunt incautis, ſenſusq́; eorum ſui furtum facit. Libr. 1. Lucani quinque verſus additi ſunt in Belgica editione, quorum quatuor in vno dũtaxat exẽplari reperi, vt eo nomine mihi penè pro ſpuriis ſuſpecti ſint. confido autem me eos & melius ordinaturum, & fidelius exhibiturum,

Pictones immunes ſubigunt ſua rura, nec vltrà
Inſtabiles Turones circunſita caſtra coercent.
In ripis Meduana tuis marcere peroſus
Andus iam placida Ligeris recreatur ab vnda:
Inclyta Cæſareis Genabos diſſoluitur alis.

hodieque in illis locis Meduanam fluuiũ retinere nomen audio. Vt autem antiqui maxima & certiſsima putabant diuinitatis argumenta habere tonitrua, quæ puro & innubilo cœlo fremebant: vnde & Horatius li. 1. od. 34. ſcripſit,

—namque dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens
Plerunque per purum ſonantes
Egit equos celeremq́; currum:

ſic & fulmina, quæ nitido claroque cœlo mittebantur, magnam opinionem diuinitatis oſtendere, & certam præſagij fidem affirmabant, vt apud Ciceronem 1. de diuin.

Aut cùm terribili percuſſus fulmine ciuis
Luce ſerenanti vitalia lumina linquit.

Eodem modo & Lucanus in prodigiis ciuilibus hoc poſuit,

Emicuit cælo tacitum ſine nubibus vllis Fulmen.

CAPVT XXI.

Compluuium, buccina, lectica, lectus, pollulus, gaunaca, mulia, Varro emendatur.

HÆC quoque pagina Varroni impendetur, neque fortaſſe impendij pœnitebit. Scribit Varro, *ſuſum, qua compluebat, compluuium.* ecce hîc rurſum ſuſum vſurpatur: compluuiũ autem in gloſſematis antiquis inuenio Græcè exponi, *κατάκλυςρον καὶ μέσαυλον.* diſtinctio Varronis compluuium ad tectum collocat, impluuium ad ſolum, cùm alterum ſuperius ſit, alterum inferius. atque in vrbe ferè compluuium & impluuium erat, quod in villa chors. Interpungo non longè, *ab hyeme hiberna, hibernum domus vocarunt.* Paulò poſt quod à Varrone ſcribitur, *Quòd ea pecus in bucitatum antiquum oppidum exigebat:* ne quid diſſimulem aut celem, equidem non intelligo, nec quẽquam adhuc conueni qui intelligere ſe fateretur. hîc Bucitatum neſcio quod oppidum nunquam fando auditum emendatores condunt: ego potius ſcripturam falſariam puto, ſcribendúmque *in buccinatum,* vel potius vno verbo *imbuccinatum* antiquum oppidum exigebat: Varro de re ruſtica, lib. 2. cap. 4. *ſubulcus debet conſuefacere, vt omnia faciant ad buccinam: primò cùm incluſerunt, cùm buccinatum eſt aperiunt, vt exire poßint in eum locum, vbi hordeum fuſum in longitudine ſit.* huius etiam conſuetudinis in hiſtoriis Polybius meminit. Eſt qui, in bucitatum, id eſt, potum citatum interpretetur. Lego, *vt ſit operta ſemper, niſi cùm bellum ſit.* Non longè hinc legendum videtur, *lecti quòd ne eßent in terris, ſublimes in his ponebant.* nam lectica ſubſternitur, lectus ei imponitur, vt pheretro mortui lectus. Iterum, *Quo eam lecticam inuoluebant, quòd ferè ſtramenta erant è ſegete, ſegeſtria appellarunt.* Rurſum, *poſteaquam transferunt ad culcitas, quòd in eas acus, aut tomentum aliúdve quid calcabant.* opinor non inuita omnino Minerua ita me correxiſſe. nã vox acus bellè cõuenit ſentẽtiæ, & vnius tantum elementi mutatione opus fuit. Mox ita lego in antiquo lib. *puluinar vel à pluribus vel à pollulis declinatũ.* poſterius vtiq; veriſsimũ. Puluinaria enim

Compluuium. Buccina. Lectica. Lectus. Pollulus.

enim pollula & exigua sunt culcitis comparata: sed & ea habere plura patresfamilias solent. Cato cap.10. labellum pollulum pro paruo eodem modo dixit. Potest & dici sic vocatum vel à pluribus hominibus, vel à pollulis: idque consentaneum magis eius voluntati videbitur. pro pluribus, plumis edunt formularij libri, quos non reprehendo. Lego mox, *vt sagum, rheno, Gallica: gaunace, amphimallium, Græca.* quod additum est, maius sagum, interpretatio est hominis ineruditi. Hesychius, καυνάκαι στρώματα ἢ ἐπιβόλαια ἑτερόμαλλα, id est, gaunacæ sunt stragula aut operimenta altera parte villosa. Est & gaunace genus pallij ad induendum. Lego, *ab hac similitudine torulus, & qua simplici scansione.* Reperio, *quod gerit in inferiora superiorem.* de hoc gradu sic lib. 1. de anal. Varro loquitur, *omnes lectos haberemus domi ad vnam formã, & aut cum fulcro, aut sine eo, nec tum ad triclinarem modum, tum cubicularem.* Videtur scribendum, *à duobus decussibus vicessis, quod dici solitum à duobus, bicessis.* Lego, *semis vt semias.* interpretatio Varronis hanc suggerit lectionem, vel, *vt semi.* Lego in antiquo libro, *Nam Græcè, vt à se, domum, vt alij* δόμα: vt prius vocabulum Siculum intelligamus: Lego mox, *cum minus refectum, quàm quanti constat.* nam *re factum* probare non possum. Lego *si amplius exolueret quàm quanti esset emptum.* Lego, *quòd singulæ dicuntur appellatæ esse: mulæ, quod vnum dicebant multa:* sensus est, Cùm singulæ olim hæ appellarentur, multæ à populo dicebantur: vnde & nomen adeptæ sunt, quod vnum dicebãt multa. quod quidem ex eo probat, quòd rustici prima vrna addita dicere solebant multa: id autem, vt opinor, faciebant ominis gratia, copiam & multitudinem ominantes. Lego igitur, *cum in dolium aut culeum vinum addunt rustici.* Lego, *pœna à pœnitendo, aut quòd post peccatum sequitur* pœnire, pro punire antiqui dicebant. Reperio, *prædia primùm à præda, quòd ob rectè quid factum concessum sit: Datum quod reddatur mutuũ.* tamen quod obtinuit, *præmium à præda,* loco non moueo, & præfero. Quòd Siculi μοῖτον, itaq; scribit Sophrõ, μοῖτον ἀντιμῶ. id erit, mutuò redhonoro, vel mutuum colo.

Gaunaca.

Multa.

CAPVT XXII.

Clazomenæ apud Ausonium, humilis pes, Chium & Ammineum miscere.

VERSVS est obscœnus ille quidẽ, sed & perdifficilis Ausonij poëtæ, epig. 19.

Et teris inclusas pumice Clazomenas.

in quo lepos inest, quòd & Clazomenæ vrbis nomen significant; & Clazomenij quoque obscœni habebantur. sed & nates pathici sic appellat, quòd franguntur incesta & nefanda Venere: nam κλάζεσθαι est frangi & diuidi. Vt bona ætas iuuenta est, ita deterior senecta: Ausonius in Mosella, *Tu melior peiore æuo,* id est in senectute. sic melior sexus est virorum: Papinius lib. 1. Thebaid. *sexus melioris inops.* deterior sexus fœminarum. Planus pes est area: humilis pes est locus cuius area humilis est: Ausonius in Mosel.

Clazomenæ.

Melior ætas

Quinetiam riguis humili pede condita pratis.

Humilis pes.

Thermarum & balnearum sudationes sic veteres ædificabant, vt per tectoria earum tubi essent caui vndique, per quos ex hypocausto erraret flamma, & omnia latera calefaceret: quod & à iurisconsultis scriptum est, & ab Ausonio expressum in Mosella,

Quid quæ sulfurea substructa crepidine fumant
Balnea, feruenti cùm Mulciber haustus operto,
Voluit anhelatas tectoria per caua flammas,
Inclusum glomerans æstu expirante vaporem?

Eleganter Ausonius epist. 5. ad Vrsul. gramm. Græcæ linguæ & Latinæ professorem, ad vinem alludens, Chium miscere dixit & Ammineum. Chium enim vinum Græcum est, Ammineum Latinum. Ita lepidà & iucunda trãslatione, quod voluit, significauit, ornatiore versu, quàm si rectè aperteque rem suo appellasset vocabulo. Quod est apud Marcum Tullium pro Rosc. Amer. pietate sæpe lędi vultu, eo respexit Paulinus ad Ausonium scribens,

Chium & Ammineũ miscere.

— ipso te lædere vultu
Semper, & incauta timui violare figura.

Multi putant à Iuuenale significari Quintilianum fuisse consulem, cùm satyr. 7. scribit,

Quintilianus habet saltus: exempla nouorum
Transi fatorum, fœlix, & pulcher & acer
Appositam nigræ lunã subtexit alutæ. Et mox,
Si fortuna volet, fies de Rhetore consul:
Si volet hæc eadem, fies de consule Rhetor.

tamen cùm id apertum non sit, malim quod Ausonius scribit existimare, donata ei fuisse consularia ornamẽta: ita enim ad Gratianum scribit, *Quintilianus consularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur, quàm insignia potestatis habuisse.* Vt idem Iuuenalis Saty. 11. scribit,

—sic veniunt ad miscellanea ludi.

variè enim multa è multis hoc capite miscuimus, quod & agnoscimus, nec culpam negamus.

CAPVT XXIII.

Luna rubens, vehiculum lunæ, ludi veniũt ad miscellanea, arcus bibit, cornix vocat pluuiam, tota longum, comere.

EXistimatum est à veteribus lunam carmine magico sollicitatam rubore suffundi, velut verecundantem, aut etiam noctu veneficarum facta cernentem: Horatius lib. 1. Sat. 8.

—lunamq; rubentem
Ne foret his testis, post magna latere sepulchra.

Luna rubens.

Quod & in defectu quoque ei euenire veneficiis credebant: Ouidius 2. Amor. eleg. 5.

Quale rosæ fulgent inter sua lilia mistæ:
Aut vbi cantatis luna laborat equis.

Papinius 1. Thebaid. *— quali per nubila Phœbes*
Atracia rubet arte color.

Lunæ

Vehiculũ lunæ. Lunæ autem bigas tribuunt, soli quadrigas poëtæ: Manilius li.5.ca.1.

Quadriiugis vt Phœbus equis, & Delia bigis.

equorum vehiculum aliqui: vt Ouid. 4. Fast.

Vt solet, in niueis lutea vehetur equis.

Ausonius iuuencarum: epist.4.

Iam succedentes quatiebat luna iuuencas.

Sed quia nouissimè in superioris capitis clausula è Iuuenale saty.11. posuimus,

Veniũt ad miscellanea ludi. *—sic veniunt ad miscellanea ludi:*

hoc apud eum quid sit explicemus. equidem ad ludos miscellos puto respexisse poëtam, ita tamen, vt significet nos conturbare & deficere, soluendoque non esse, & ad paupertatem redigi, & omnia miscere. nam conturbare dicebantur, qui soluendo non erant. *Sic,* inquit idem sat.3. *Pedo conturbat, Matho deficit.* cùm enim enim omnia miscentur, omnia etiam conturbantur. Nos & alia è veteribus addamus poëtis, quando eos peruagamur, & vagi nostri erroris hæ literæ sunt indices. Putauerunt antiqui cornices pluuiam voce augurantes, eam non tantùm præsagire, sed etiam vocare: qua ex opinione scripsit Maro 2. Geor.

Cornix uocat pluuiam. *Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,*
Et sola in sicca secum spatiatur arena.

Apparet id aliquanto apertius è Lucretio lib. 5. ita scribente, *—cornicum vt secla vetusta,*
Coruorumq; greges, vbi aquã dicũtur & imbres
Poscere, & interdum ventos aurasq; vocare.

Credidit & vetustas arcum, qui Iris appellatur, aquam suis cornibus haurire è fontibus, & bibere. Hinc illud Maronis 1. Georg.

Arcus bibit. *—Et bibit ingens arcus.*

Et Plauti in Curculione, Sc. Flos veteris.

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

sed omniũ apertissimè Vitruu. li. 9. cap.4. *per calorẽ videmus non minus aquæ vapores à fontibus ad nubes per arcus excitari.* Veterum quoq; opinio fuit magico carmine angues inflatos rũpi, & crepare dissilireq; cogi: Maro 8. eclog.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Manilius libro 1. in præfatione,

Consultare fibras, & rumpere vocibus angues.

Æn.4. *Axem humero torquet stellis ardentibus aptũ,* quo sensu dici debeat, si quis fortè quærat: existimem esse stellis confixum & consertum, idque auctore Lucretio, qui li. 5. scribit,

—stellisq; micantibus æthera fixum.

Qui locus eandem, quam Maro, sententiam exprimit, ac pro interprete est. Iota longum Ausonius in epigr.126. appellat eam partem qua viri sunt, quæ suo nomine non potest honestè appellari,

Iota longum. *Quid imperite, ? putas ibi scriptum,*
Vbi locari iota conuenit longum?

nam loquitur de mulierum natura. *Si lapides nõ iuro deos,* cùm idem poëta scribit, significare videtur antiquorũ idola ad contemptũ, vt & ea & finales terminorũ lapides Lucret. vocat li.5.

Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras.

nam qui precabantur, vertere se solebãt dextrouersum, vt apud comicum Plautũ in Curcul. Sc. Quo te hoc. scriptum est. sic stipitem ligneum idolum vocauit Prudentius hym.10. περὶ στεφάνων,

Quos lana terret discolor in stipite.

Comere. Frequentare solet Ausonius comere pro ornare, quod quia tritum non est aliis, & lectori negotium fortasse facesseret, obseruandum putaui, & exẽplis duobus probandũ. epigr.1.

Come serenatam duplici diademate frontem.

Iterum, edyl. 5.

Tu quoq; qui Latium lecto sermone Terenti
Comis, & adstricto percurris pulpita socco.

Textum hoc discolor est è variis poëtarũ floribus confectum, quod vtinam non tantùm varietate, sed etiam odore placeat.

CAPVT XXIIII.

Cyrneæ taxi, purum numen Iouis, funis eat retro, sal Beticus, succurrere lunæ.

HIC miscere paramus velut quoddã Circæum poculum variis succis scriptorum medicatum: nisi quòd vt opinor, malo veneno neminem tollet, aut in belluam mutabit aut monstrum. Ecloga nona,

Cyrnææ taxi. *Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos,*

canit præstantissimus nominis Latini poëta: ac non dubito quin alicuius boni auctoris fide fretus & fiducia id scripserit: tamen mel Sardoum scribũt locupletissimi in literis testimonij viri buxi potius, quàm taxi sapore infectum & vitiatum esse, vt Diodorus lib. 6. cuius verba subscribam, φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείστη, καὶ διάφορος, δι' ἣν καὶ τὸ μέλι τὸ γινόμενον ἐν αὐτῇ παντελῶς γίνεται πικρόν. insimulare summum poëtam vel negligentiæ, vel vanitatis, non ausim: ab eius tamen sentẽtia Diodorus, qui & ipse multos, vt opinor, testes suæ sententiæ producere potuisset, recedit. nos tamẽ neutrum accusemus, & vtrunque verum scripsisse censeamus. Cùm Horatius, lib.3. od. 10. scribit, *—& positas vt glaciet niues*
Puro numine Iupiter.

Purũ numen Iouis. sæpenumerò legendum putaui, *pro lumine,* magno tamen errore, præsertim cùm lumen audiri non possit. verius est, posita glacie & Aquilone spirante, cuius flatus auditur, intelligi purius & liquidius & frigidius esse cælum, quod experimur diebus glacialibus toto cælo per aëris æthram sudo, & stellas annumerante nobis omnes. itaq; hîc Iupiter est aër, de quo tamen vt deo loquitur numen appellando. Versus paulò post obscurissimus sequitur,

Funis eat retrò. *Ne currente retrò funis eat rota.*

arbitror dici cauendum ei essene fœlix & secundus ipsius mutetur cursus in diuersam fortunam: ne scilicet funis, id est funalis equus, retro eat, & in diuersum feratur, eum sequente rota & curru, quo ipsa vehatur, cursu precipiti. interpretationẽ cõfirmat Ausonius hoc versu, *Funis & ad quartum det tibi Castor equum.*

Sal Beticus. Qui sint Betici sales apud Serenum in Heroũ tumulis, ambigitur. ego Hispanos puto, quãuis syllaba cõtumaciter refragante. ego enim puto primam syllabam à priscis semper productam: sed à sequentibus interdum etiam correptam. inquit Serenus,

Sal niueum sumes, Beticum quem nomine dicunt.

Ausonius epist.15.

Qua Betis Oceanum Tyrrhenumq́; vrget Iberus.

Sæpe mihi venit in mentem quærere, cur dissono æris crepitu se veteres crederent lunæ laboranti opem ferre? Inde æra auxiliaria lunæ dixit Ouidius, & Iuuenalis saty. 6. *Succurrere Lunæ.*

Vna laboranti poterit succurrere lunæ.

Et Manilius li.1.ca.2.

Seraq́; in extremis quatiuntur gentibus æra.

Sed hoc iccircò veteres fecisse crediderim, quòd lunæ minus nocere crederent verba veneficarum, à quibus eam in defectu deripi credebant, si ab ea non exaudirentur. ita clamore & crepitu æris obstrepebãt. D. Ambrosius, *Quòd cùm requirerem quid sibi clamor hic velit, dixerunt mihi, quòd laboranti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.* Iterũ, *Tunc inquam, apud vos turbatur carminibus globus lunæ, quando calicibus turbantur & oculi.* Atque inde labores lunæ vocati sunt, & laborare dicebatur, quòd carmine veneficarum sollicitata malo afficeretur & deduceretur. Ambrosius eam opinionem reprehendens, *vides*, inquit, *ergo quoniã luna non laborat carminib. sed laborat obsequiis.* *Lunæ labores.*

CAPVT XXV.

Varro emendatur, axamenta, conregione, tesca, arbor fera, concha cerula.

NOS qui istas auctorum veluti spinas, calcamus, & tanquàm per rubos & sentes nudo vestigio incedimus, nisi libri temporis iniuria & hominũ incuria, hisce errorum vepretis obsiti essent, iaceremus, nihilq́; omnino essemus. nunc nostra ærumna cogimur aliorum laborem leuare, & in libris odiosè & molestè ad nauseam vsq; inculcare, sic scribẽdum puto, sic legendũ, sic corrigendum. Hîc ob vberem mendarum messem aliquot Varronis comprehensiones continenter perscribam è lib. 6. de lingua Latina, ne longior sim errores sigillatim percensens, & scribo, sæpe iterans, *Nam repens ruina operuit: vt verbũ quod conditum est, ex quibus literis oportet, inde post aliqua dempta: sic obscurior fit voluntas impositoris. Non reprehendam igitur in illis, qui in scrutando verbo literam adiiciunt aut demunt, quo facilius quid sub ea nocte subsit, videre poßint. Etenim quo facilius obscura opera Myrmecidis ex ebore oculi videãt, extrinsecus admouẽt nigras setas. Cùm hæc adminicula addas ad eruendã voluntatem impositoris, tamen latent multa. Quòd si poeticè, vt in carminibus seruauit multa prisca quæ essent, sic cur essent, posuisset, fœcundius poemata ferrent fructum. Sed vt in soluta oratione, sic in poematis verba omnia, quæ habeant* ἔτυμα *poßunt dici. Nec multa habeo, quæ non erunt in lucubratione literæ persecutæ. Multùm licet legeret, Aelij hominis in primo in Latinis literis exercitati interpretationem carminum Saliorum videbis & exili litera expeditã, & præterita obscura multa. Nec mirum, cùm non modò Epimenides somno post annos l. experrectus, à multis non agnoscatur, sed etiam Teucer Liuij post annos xij. à suis qui sit ignoretur.* Hæc è mendosa veteris libri literatura reconcinnata sunt, quæ, vt in sublustri nocte, qua eundum sit videmus, ita nobis ostẽdit, quis esset orationis cursus, quæ via. *Varro emẽdatur.*

Carmen autem Saliorum initiũ poëtices apud Romanos Varro dicit, quod obscurißimum erat. eius meminit Flaccus lib. 2. ep. 2. *Iam saliare Numæ carmen.* Erant & axamenta carmina quæ à Saliis componebantur in honorem singulorum deorum, vt Iouialij versus, Iunonij, Mineruij, ab axo, quod est nomino, appellata. Verus lexicon interpretatur versus in honorem Herculis, qui in eius sacris canebantur. *Axamenta*, στίχοι ἐπὶ θυσιῶν ἡρακλέους. Sed vt ad solitas nugas & nænias reuertar, scribo pro, *vt quia quare ad medendum*: *Vt quæri à qua re sit ad medendum.* Infrà etiam lego, *& satisfacit grato.* *Axamẽta.*

Vnus erit quem tu tolles in cerula cæli Templa, versus ex est Ennij annalib. de Romulo in numerum deorum referendo, quem paulùm mutatum elegantißimè vsurpauit in Metamorphosi Ouidius lib. 14. Metamorph.

Tu mihi concilio quondam præsente deorum
(Nã memoro, memoriq́; animo pia verba notaui)
Vnus erit, quem tu tolles in sidera cæli,
Dixisti: rata sit verborum summa tuorum.

deinde non longo hinc interuallo lego, *id est, vt ait Næuius, hemisphærium, vbi concha cerula septum stat.* hîc elegãter concaua cæli conuexitas, more tegumẽti & conchæ cõcamerata & curuata intelligitur. Et quia ad cælum pertinet Cælestis dea à Tertulliano, Spartiano, aliis memorata, nec quæ sit intelligitur, dicam hîc obiter Vraniam esse. Dio in Auito, τὴν οὐρανίαν τὴν τῶν καρχηδονίων ἐπελέξατο. *Concha cærulea.*

In verbis quibus templa concipiebantur, magna apud Varronẽ est obscuritas ob dictionis vitium. Ego eam formulam totam sic puto concipiendam esse, *In arcæ sic: templa tescaq́; mi ita sunto, quoad ego ea esse velim, qua nuncupauero: Olla fera arbos, quisquis est, quam me sentio dixisse, templum tescumq́; esto in sinistrum: Olla fera arbos, quicquid est, quod me sentio dixisse, templum tescumq́; esto in dextrum. Intra ea conregione, conspicione, cortumione, vtiq́; ea rectißimè sensi.* fera arbos hîc dicitur, vt fera vitis quodam in Nonij loco. *Fera arbos.* Tescum autem rectißimè emendatum puto, cùm Varro ipse vltro mox tesca interpretetur, & tesca à tuendo vt tuesca dicta censeat. Nam testum, quod hîc incubabat, exturbãdum est præceps. *Tesca.* Conregiones augures vocabant regionem intra fines cõprehẽsam. *Cõregiones.* Lego mox, *qua oculi conspiciant, id est tueamur. Et, ideo dicere tum cùm templum facit, augurem conspicione, qua oculorum conspectu finiat. Quod cùm dicunt conspicionem addunt cortumionem, dicitur à cordis visu. Quod ad id templa vt sint tesca, aiunt sancta esse, qui glossas scripserunt, id est falum.*

est falsum. dextra cùm legeretur, tesca scribendum esse ratus sum, verba Varronis & explicationem sequutus. Lego mox, *esse templum, esse factum.* Lego, *vnde ignis claret mortalibus diuus.* Eadem ferè verba apud Cicer. 1. Tusc. extant.

CAPVT XXVI.

Barcæi, magna imago.

Barcęi.

NON de nihilo à Marone 4. Æneid. scriptum est, *—lateq; furentes Barcæi.* sed ex eo, quòd olim plurimùm in Africa potuerint, vt & Cyrenæi, & in re militari floruerint. de iis ita Æneas scribit, κυρηναίους καὶ βαρκαίους λέγεται καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις τὰς ἁμαξηλάτους τε ὁδοὺς καὶ μακρὰς ἐπὶ σωτηρίαν καὶ ζευγῶν βοηθεῖν. Sed & Sophocles in Electra eos equitatu valuisse, & currus ad sacra Græciæ certamina misitasse dicit. nam cùm dixisset,

> Λίβυες ζυγωτῶν ἁρμάτων ἐπιστάται.
> Μέτωπα συμπλαίουσι βαρκαίοις ὄχοις.

vtrunq; tamen poëtam non crediderim temporum incorruptam sequutum fidem, quòd existimem nondum Troianis temporibus opes Barcæorum floruisse: sed citerioribus & recentioribus, Græcosque eos & Cyrenæos esse numeratos, ideoque ad ludos Gręcorum admissos fuisse. At verò,

Magna imago.

> *Et nunc magna mei sub terras ibit imago:*

ex opinione illa dictum est, qua idolũ quoddam nostriq; simulachrum ad inferos descendere censebãt, vt ex Ennio scribit Lucretius lib. 4. Iam cùm tempore nocturno vmbras & ludibria spectrorum videmur videre, ea metu perterritis magna obiiciuntur: & opinio erat manium speciẽ magnam esse. inde magnam imaginem dici reor.

CAPVT XXVII.

Vitruuij cochlea, inuoluti canales.

Cochlea Vitruuij.

DEscribitur à Vitruuio elegantissimè cochlea ad aquam hauriendã accõmodata, etsi eam non admodũ altè tollit. quia autẽ & iucundũ est cognitu, & vitæ refert, inuenta suis assignare auctoribus (sic enim homines, cùm sperant nominis immortalitatem suis se inuentis adepturos, libentius ea vulgant, & studiosius exquirunt, quæ vitæ sunt ex vsu, gratã posteritatis memoriã expectantes) annotare mihi hîc libuit eius inuentorem fuisse Archimedẽ, atque ea machina solitos olim Ægyptios irrigare suos agros: Diodorus lib. 1. τῶν δ' ἀνθρώπων ῥᾳδίως ἅπασαν ἀρδευόντων διά τινος μηχανῆς, ἣν ἐπενόησε μὲν ἀρχιμήδης ὁ συρακούσιος, ὀνομάζεται δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος κοχλίας. non enim puto quenquam dubitare, quin quam Vitruuius appellat cochleã, sit ille Archimedis κοχλίας. In ea autẽ descriptione animaduertendũ est Vitruuiũ dextra & sinistra cũ accusatiuo coniungere, atque ita eloqui, vt postridie Calend. effari solemus. sic enim scribit, *Dextra autem & sinistra cochleam tigna collocantur.* atque ita eum etiã li. 10. loquutum animaduerti, *qui dextra ac sinistra canalem figuntur.* lineis porrò rectis octo in perpetuam

Inuoluti canales.

ductis longitudinẽ, totidem transuersas obliquè decussantes inducit, singulis decussibus ad finem peruenientibus, cùm octauam à prima lineã attigẽre, eo ambitu & flexu, vt tum finẽ tigni æquent: decussiũ puncta qua traiiciũt lineas lõgitudinis, in ipsis notãtur lineis, & per pũcta flexusq; decussiũ serpunt regulę suis inolutionib. quas ἕλικας Gręci vocant. sic inuolutos faciunt canales cùm ait, intelligit ἑλικοειδεῖς.

CAPVT XXVIII.

Valerius Flaccus emendatus, tondere reduces, amplecti limina.

Valerius Flacus emẽdatus.

HISTORIÆ non consentiunt versus Valerij Flacci, 1. Argon.

> *Amphitrioniaden Tegeæo limine Cepheus*
> *Iuuit, & Amphidamas: at frater plenior annis*
> *Maluit Anchæos vellus contingere Phryxi.*

falsum enim est Anchæum fratrem fuisse eorum, qui eius erant patrui, nec illis erat annis plenior, sed cõtrà natu minor. cùm igitur cõstet ex Apollonio, ad cuius exemplar Flaccus properat, Lycurgum Anchæi patrem eorum, fratrem fuisse natu maiorem, legẽdum puto,

> *—Anchæo vellus contingere Phryxi.*

cùm enim Lycurgus iam senior esset, pro se vicarium, qui nauigaret cum Argonautis dedit filium Anchæum. Apollonius,

> —φιτατός γε μὲν ἔσπετ' ἴσοιν
> ἀγκαῖος τὸν μὲν ῥα πατὴρ λυκόεργος ἔπεμπε
> τῶν ἀμφοῖν γνωτὸς προγενέστερος.

In eo etiã legendũ suspicor, sed suspicor tantùm, *Tetidiq; iuuencam Deijcit Anchæus.* nam fœminis deabus fœminæ solebant hostiæ immolari. Cùm autem à poëtis Græcis Neptunus cognomento γαιήοχος, sępenumerò appelletur, hanc appellationem mihi videtur circumloqui voluisse Flaccus, cùm ibi dixit,

> *—ô qui spumantia nutu*
> *Regna quatis, terrasq; salo complecteris omnes.*

Efferor & quodam in eo legendi studio,

> *Concussoq; ratem gauderem pellere remo.*

nam *tollere* non æquè sensui cõuenire puto: & facilis & lubrica fuit erroris occasio in vicinitate verborũ, quę sola distant syllaba. Ait Flacc.

> *Tectus & Eurytion seruato colla capillo,*
> *Quem pater Aonias reducem tondebit ad aras.*

Tondere reduces.

Quidã olim, quãdiu peregrè erant, comã alebant intonsam, reduces & sospites domi eam tondebant: quod apud Ægyptios obtinebat: Diodorus lib. 1, τὸν ὅσιριν δυξάμενον τοῖς θεοῖς θρέψαι τὴν κόμην, μέχρις ἂν αἴγυπτον ἀνακάμψῃ, τὴν πορείαν ποιεῖσθαι διὰ αἰθιοπίας, δι' ἣν αἰτίαν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἐνισχῦσαι τὸ περὶ τῆς κόμης νόμιμον παρ' αἰγυπτίοις, καὶ τοὺς ποιουμένους τὰς ἀποδημίας μέχρι τῆς εἰς οἶκον ἀνακομιδῆς κομοτροφεῖν. Illud meritò etiam doctis suspectum est, *hinc in terras Latiumq; profundum Est iter.* Latium dici profundum accommodatè & appositè non posse credo: sed latum profundũ, pro lato pelago sententiæ responderet, vt ex illa rupe iter esse dicat in terras & vastum mare. non me igitur mouebit auctoritas eorum, qui Latium

velut de loco superiore concionantes persuadere conantur nobis, lætumque recipiam atque defendam. Et postes domorum, & portarũ limina amplecti solebant, qui profugi exulatum ibant, aut peregrinatum diu absfuturi domo: iidem etiam reduces osculari & amplecti ea solebant: Flaccus 1. eod. lib.

Amplecti limina.

—patriæq; amplecti limina portæ.

quòd & faciebant in patriæ imagine & assimulatione, vt in coloniis, vt Æn. 3. apud Maronem Æneas, *—Scææq; amplector limina portæ.* Legendum autem puto in eodẽ Flacci libro,

—oritur clamor, dextræq; sequentũ Verba ducis:

nam dextra versum lædit. Legerem etiam non inuitus,

—& largus Phlegethontis operti Stagnat honos:

latices enim attulerat auernales, simulatos tamen, cùm in sacris simulata pro pro veris habeantur. cùm autem Phlegethon sub terra lateat, opertum ideo quàm apertum mallem, nisi si quis eius fluenta esse carmine & susurro magico aperta & patefacta dicat. sed omnino illud alterum nescio quo modo me quadam tacita illecebra magis trahit. simile est autem Maronianum istud 4. Æneid.

Sparserat & latices simulatos fontis auerni.

Lego etiã, *—rebusq; abcisa supernis.* non accisa.

CAPVT XXIX.

Conceptio, potestas naturalis, species, feruores, redundationes, species superior, visitatio.

VOCES quasdam apud Vitruuium lib. 9. declarare libet, nõ illas quidem ignotas paulò literatioribus, sed tamen vulgò iuuentuti non satis perceptas. Cap. 4. cõceptio cõprehensio est, & cõplexio, vt cum ab eo mũdus definitur omnium naturæ rerum conceptio summa. mundus enim sua amplitudine rerum summã cõplectitur, continet, arcet. Naturalis potestas est natura: *Nanque, inquit, in his locis naturalis potestas ita architectata est:* quo genere circuitionis Lucret. li. 5. vtitur, & ferri potestatẽ, ꝑ ferro dicit. Mirũ autẽ est ita machinatũ Vitruuiũ existimasse motu cælũ cieri, vt orbiculo, qui polus dicitur, cuspidẽ & cardinẽ axis recipiente cõuertatur: proinde quasi nõ ista sint omnia in astrologorũ cõmentis posita, & cogitatione hominũ ficta. ita tamẽ eum existimasse tanquã consignatis ipsius tabellis eiusdẽ capitis demõstrare licet: *Circum eorũ cardinum orbiculos, tãquam circum centra, vt in torno perfecit, qui Græcè poli nominantur, per quos peruolitat sempiterno cælum.* nisi, quod imagine quadã animi effingimus, scriptione eum voluisse exprimere dicamus. Maiorẽ circinationẽ rotæ, maiorẽ ambitũ appellat, de Saturno loquens: *Tãto maiorẽ,* inquit, *circinationẽ rotæ percurrendo, tardior videtur.* In quo ad curricula quædã videtur respexisse, quibus deos poëtæ, & sidera ipsa cõminisci solent ferri. quanquã & rotã Solis pro Sole Lucretius lib. 5. dixit, quòd rotũdus sit: nam rota rotunditas est, vt nõ longè hinc apud Vitruuiũ, *quarta decima die plena rota totius orbis mittere splendorem.* Iterũ, *quot mensibus sub rotã solis radiosq;.* Iterũ, *subire rotã radiosq; eius.* Speciẽ pro acie oculorũ dixit: Ergo, inquit, *si tantis interuallis nostra species potest.* Idque perbellè hoc significare potest, si ad suam redigatur originẽ. Diuinitates vocauit astra cælestia & diuina, quòd ea credo pro diis haberent & venerarẽtur: *Quid ita,* inquit, *diuinitatibus splendoribusq; astrorum iudicamus obscuritates obiici posse?* Desiderare etiam pro quærere. *Fortasse,* inquit, *desiderabitur quid ita sol quinto à se signo.* Feruores astra dixit: *Faciat,* inquit, *in his feruoribus retentiones.* aliàs huic & Ciceroni feruor est æther & calor. Redundationes vocat recurrentem quendam & renitentem impetum, velut vndam, qua obruantur & superentur stellæ, quæ quàuis cõtra mundi cõuersionẽ nitantur, tamen mundi impetu superatæ quotidie occidunt atq; præcipites merguntur: sic autẽ scribit, *sed cæli versatione redundationibus referuntur quotidiana temporis circumlatione.* Legere tamẽ mallem è veteribus libris, *sed cæli versationibus redundantibus,* id est superantibus: vel cæli versationis redundationibus. Species etiam ab eo vsurpatur, cùm res aliquam in partem cõuersa spectat. nam cùm de luna dixisset, *superiora spectat:* subiecit, *totum lumẽ ad superiorem speciem retineri:* id est, totũ eius sic retineri lumen, vt sursum spectet. Hæc nouitas vsurpationis non indigna relatu fuit. Visitatio est quæ à Græcis φάσις vocatur, quòd in luminibus lunæ verbum frequentissimè vsurpatur à Græcis: *Visitationem,* inquit, *facit tenuem extremæ rotundationis,* id est, tenuiter & exiliter eius extremitas cernitur. Hæc properans ad lucernam serò elucubraui, & adolescentibus impertire volui. boni ergo cõsulant qualemcunque opellam.

Cõceptio.

Naturalis potestas.

Rota.

Species.

Feruores.

Redundationes.

Superior species.

Visitatio.

CAPVT XXX.

Depesta, simpulum, epichysis, bura, ornatus mulieris, capital, Varro emendatur.

LIBET tanquam venari in Varronis saltu, & dumos interim ex eo excidere & extirpare: sic enim errores, qui vt spinæ, in eo omnia occupant, appellauerim. Emendo igitur in eo, lib. 4. de ling. Lat. *Eo quòd pateãt latius, ita dictæ:* nec hîc testimonio librorũ antiquorum opus esse credo, cùm vox ipsa ita legendum esse clamet. Lego mox, *Pocula à potione, vnde potatio, & etiam poma, quòd hæc poscunt potum, à πότῳ, quòd πότος potatio Græcè. origo potionis aqua.* in libro tamen antiquo scribitur, *& etiam postea hæc possunt à πότῳ:* vt fortasse librarius scribere voluerit, *& etiam posca.* sed hoc aliis iudicandũ relinquo. Reperio mox & probo, *itẽ dicta lepestæ, quæ etiã nunc.* Lepista, inquit Festus, *genus vasis aquarij:* vt & apud Noniũ Varro loquitur, *Lepistæ etiã nunc Sabinorũ fanis pauperiorib. plerisq; aut fictiles sunt, aut æneæ.* Varronis libri quidã formis excusi, & quẽ habui manu exaratum, flepestæ exhibẽt abũdãte litera, cùm lepestæ scribẽdũ sit:

Depesta. sit: vel potius f & l, efficiunt coniuncta d, legendumque, vt arbitror, depestæ. Si depestæ scribas, origo à δέπαστρον repeteretur, cuius meminit Athenæus lib. 11. vel à δεπάστη, quod se legisse Varro profitetur: vnde & lepesta deducetur mutato d in l, vt in ὀδυσσεὺς Vlysses, & in reduuia, reluuia: vel à δέπας. sed & sine mutatione elementi illius commodè asciscetur & elicietur à λεπαστὴ, cuius mentio est apud Athenæum & Hesychium. Lego deinde, *qui vinum dabant, vt minutatim funderent*. Et mox, *qui minutatim sumebant*. erat igitur guttus & gutturnium,

Simpulū. vas vinarium, à quo vinum fundebatur in simpulū, quod pro cyatho erat: è simpulo in calicem. nam potionem cyathis & antè simpu-

Epichysis lis metiebantur. Cæterùm epichyseos, quæ gutto postea successit, meminit his verbis Athenæus, ἐπὶ δὲ τῷ τρίποδι ψυκτὴρ χαλκοῦς ἐπέκειτο καὶ κάδος καὶ σκάφιον ἀργυροῦν δύο κοτύλας χωροῦν, καὶ κύαθος, ἡ δ' ἐπίχυσις χαλκῆ, id est, In tripode frigidarium æneum positum erat, cadus, scaphium argenteum duarum capax heminarum, cyathus, epichysis autem ænea. Epichysis est vocata, quòd funderet vinum in cyathum. Quod autem mox ante balneum scribit, intelligit lauatrinam. nam balneum domesticum & pri-

Imburus. uatum est, balnea publica. Imburi hodie ferè nomen retinemus. nam hamulas sacerdotales, buras & buretas vocamus: sed & populares mei Andeliacenses, anates buras appellant. Imburum autem potius à bura dictum censeas, si sonum audias, quàm ab vruo: sed, vt diximus, literæ & mutantur & transponūtur sępe in origine vocum peruestiganda. Bu-

Bura. ra, quæ buris à Marone 1. Georg. vocatur, temo est ille longus aratri, qui & inter boues est protēsus. vocatur & curuum & vruum. Lego ptinus, *quòd in eo calda plus apponebatur*: nam eo poculo caldam potionem ducebant plerunque. Pultem qui scribunt, obliuiscuntur calicem vas esse potorium. Lego quamproximè, *sedile, solium, sellæ. hinc enim*, inquit Varro, *maximè sumitur quod eam deceat*: sic editiones, & rectè: reperio tamen, *quod eam doceat*, quod tum ad munditiam referetur: nec tamē æquè placet. Eleganter hæc describit Tertullianus

Ornatus mulieris. in libro de Habitu mulieris, *habitus fœminæ duplicem speciem circunfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatū, quem immundum muliebrem conuenit dici: ille auro & argento, & gemmis & vestibus deputatur: iste in cura capilli & cutis & earum partium corporis, quæ oculos trahūt.* Lego mox, *vestis à velis, vel ab eo, quod vellus lana tonsa vniuersa ouis, id dictum quòd vellebant: lanea ex lana facta*. quærit enim vnde dicatur vestis lanea, nisi fallor. In laneis numerantur vestibus birri, vt Atrebatenses, qui beri non sunt dicēdi, quòd in Gallia sericum non texeretur: sic birri Canusini dicendi sunt, non beri, è lana Canusina, quæ rutuli erat coloris: ac birri Canusini & Atrebatēses lautiores & elegātiores erant. Lego è vestigio, *item texta fasciola, qua ca-*

Capital. *pillum in capite alligarent, dictum capital, à capite.* Interpunctio malè interposita sensum corruperat, qui nunc postliminio restitutus est. Capital autem dicit Pompeius fuisse linteū quoddā, quo in sacris vtebantur. Varro ait eo mulieres omnes vsas fuisse. rica operimentum est capitis in Varrone, quo in sacris caput mulieres velabant.

CAPVT XXXI.

Emendatus Suetonius in Caligula, Verbenatus, deceris, Gelotiana,

SPICAS aliquot è segete Trāquilli in Caligula legemus, non vt facto ex eis serto velut primitias Cereri sacremus, sed vt Apollini dicemus. Cap. 8. *Abundè arbitror*, inquit, *patere*: in veteribus libris abundè arbitror parēre, quod est apparere, lego: quod negligendum non puto. antiquarius enim est Trāquillus, & verbis vti antiquis non reformidat. parēre etiamnum in Iurisconsultorum & iudiciorum formulis remanet. hoc igitur non indignum admonitu credidi, etsi vsitatā tritāmque scripturam condemnare non ausim. Cap. 27, *alterum qui se periturum ea de causa vouerat, cunctantem pueris tradidit verberatum infulatumq́;* me reum culpæ nullo piaculo soluēdo existimarem, nisi studiosis testatum relinquerē, quid in codice vetustatis vltimæ legerim, *verbenatū infulatumq́;*. nam verbenæ & infulæ sacris & votis conueniunt, non verbera: ausimque omni sponsione contendere, &, quod stultissimum sacramentum nostri dicunt, in capitis periculum iusiurandum dare, hanc veram esse scripturam. Cap. 30. *notosq́; iam præcepto ita fieri, vt se mori sentiat*: aliquanto melius, *ita feri*, quod est, ita percute & cæde, vt sentiat se mori. nec verò commētum hoc meum est, sed eorundem librorum antiquorum testimoniū. Lego cap. 18. *commisit & subitò, cùm è Gelotiana apparatum Circi prospicientem.* Gelotiana domus erat, vt ex inscriptione vetere liquido constat, in qua scriptum est, SIMPHORO TESSERARIO SER. CAESARIS DE DOMO GELOTIANA. Lego non longè hinc è Dione, li. 58. ex Homero, antiquisque libris, *Nam vox comminantis audita est*, ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ. Cap. 38. *Arguebat, & perperam editos census, quibus postea quacunque de causa quicquam incrementi accessisset.* vulgo, & *quibus* edunt, cōiunctione sensum perturbante, cùm dicat eos argutos fuisse, quòd malè fortunarum suarum censum in professione edidissent, quib. post lustrū conditū & cēsum actū aliqua accessio postea bonorū accreuisset. Capite præced. *fabricauit & de cedris liburnicas*: Ego bonorum hominū testimonio adductus lego, *deceris liburnicas*: vel si Gręcè mauis, δεκήρεις. i. decēremes. Naues .n. ingentis magnitudinis intelligit, quæ thermarū & tricliniorum capaces essent, quales à regibus Ægypti & Macedoniæ fabricatas refert Athenęus. laxitas autem & capacitas decemremis tricli-

Margin notes (right): Trāquillus emendatur. — Verberatus. — Gelotiana. — Dec[...]

nia & conclauia & thermas complecti potest. emendatores cùm *deceris* legissent, nec animaduertissent vocabulum esse Grǽcum, *d* literá interseruêre, pretium materiæ sequuti, cùm amplitudinem significaret Tranquillus. Cap. 50. *statura*, inquit, *fuit eminenti*, *pallido colore*. ex enim præpositio vim & potestatem verbi amplificat. vt apud Plinium li.12.c.17. exalbido. Cap.57. *item*, inquit, *Romæ cella palatina Atriensis*: lego, *cella palatini Atriensis*. cella Atriensis de cælo icta portendere periculũ domino videbatur: quod emendationem nostram confirmat: quanquã nostra non est, sed veterum librorum. neque id cùm affirmo, antiquorum codicum auctoritatem ementior, in quibus perspicuè planeque sic scriptum reperitur.

CAPVT XXXII.

Coprei, obsecratio, procurator ducenarius, Suetonius emendatur.

Trãquillus emendatur.

CONCHAS & vmbilicos veluti si legerem in littore, sic mihi videor è Trãquillo quosdam legisse calculos, ac verius scrupulos in vita Claudij Imperatoris, de quib. existimabunt eruditi, quorũ iudicio & potestati ista permittimus. Cap. 4. lego, μὴ προυπονοαμένα ὑμῖν, non vt assolet προυπονοάμενον: quod, etsi non magnum est, magnum tamen parit errorem. & cap. 6. *extra ordinem adiiceretur censuit*, non adiceretur. hinc obrepsit menda, quòd in vetustis exemplaribus adiceretur, pro adiiceretur plerunque scribi consueuit. Cap.8. *interdum ferula flagróve velut per ludum excitabatur à tropeis: solebant & manibus stertentis socci induci*. locus iste miserum in modum & interpretes, & ne quid dissimulem, meipsum cruciauit. de quibus in equuleo per tormenta quæritur, nõ miserius habentur. sed cùm in exemplari fidelissimo legerim *à copreis*, sic existimo legendum, *à copreis solebant & manibus stertentis socci induci*. i. stercorariis, vt Græco verbo Tranquillum vsum opinemur ob rei fœditatẽ, quòd stercore obliti eius manibus socci inducerẽtur, vt etsi diritate odoris non expergisceretur, tamen ab aliis experrectus, sibi alui proluuie faciẽ sublineret, eam soccis defricans. Lego etiam cap. 11. *quod per circum duceretur*. &, *Neapolitano certamine docuit*. Certamen autem est qui Græcè dicitur ἀγών. Lego cap.21. *magno omnium fauore indulsisse rudem*. malè posita interpunctio sensum corrumpit. Cap 12. lego, *vtq; dira aui in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eamq; ipse iure pontificis maximi pro rostris pop. præiret, summotaq; operariorũ seruorumq; turba*. Obsecrationem appellat precationem quam põtifex ipse præibat pop. subsequenti verba præeuntis. Atq; hinc Valerio lux affertur de cerimoniis antiquis differenti. Sed qui sunt cap.24. procuratores ducenarij? ego eos crediderim, qui ducenariæ id est ducentesimæ colligendæ præerant, quam διακοσιοστήν appellat Dio. fortasse quis à numero vocari cẽseat, cùm ducenarius sit διακοσιοστός. alius à salario ducenario, quæ videtur sententia esse Dionis lib. 53. Lego non longè hinc, *Aut vti nunc prætura functi*. Ramenta quædam videor & minutias atomis Epicuri magis indiuiduas consectari: sed quid hæc quamuis minutula cognoscere nocuerit? Ne illud quidem prætermittam, etsi pluma leuius, cap. 29. *ac ne singulatim minora quoque enumerem*: non quòd mihi non probetur recepta lectio, sed quòd latere diutius in vmbra & situ veterem scripturam nolim. Nõ longè hinc, *præterea linguæ titubantia*. & cap. 32. *flatum crepitumq; ventris*. & cap.33. *quod in proxima Martis æde*. Ibidem, *etiam in gestatione ludere*. sunt hæc omnia vnius assis, aut etiam minoris: sed quæ tamen sententiæ auctoris consulunt, vt quę in eorum locum inuaserunt, officiunt. Cap.34. lego, *& meridie dimisso ad prandium populo persederet*. nã præsideret, quod succidaneum est in eius locum, minus ad sententiam accommodatum est, si quis propius inspiciat. Lego ibidem, *si automatum vel pegma vel quid tale aliud*. nec longè, *quasdam insidias temerè delatas*: non vt nunc, delectas. & cap. 38. *cocta vendẽtes*, non vt passim, *coacta*. Item cap. 39. *& ad aleæ lusum admoneri*, nõ vt hodie, admoueri. Legi & in eodẽ peruetusto codice, *quid? ego tibi telæ Genius videor?* vbi alij libri partim Telegonius, partim Theogonius habent. Omnibus rebus Genium antiqui præficiebant. erit igitur telæ Genius dictũ, pro infimo & abiecto: vt Iouis cõtrà Genius diceretur de eximio & præstantissimo: aut, si nomẽ propriũ est, quod & magis placet, Telegonius viri nomẽ erit humilis & despicãdi: nisi quis à Telegono parricida Tusculi conditore deducat. Lego mox, λάλει περὶ μὴ θίγγανε, ex antiquis & archetypis libris, quod est, loquere, sed verberibus parce. cuius in locum subdidêre λογιώτατος. parum autem pro dignitate & imperio loquebatur Claudius ista vsurpãs, quasi plagas & verbera vereretur, vt iure incõsiderati hominis verba à Tranquillo notentur. Lego infrà, *Græca insuper voce prosecutus* ὁ ῥάσας πείσεται: hoc sensu, qui te læsit, pœnas dabit. nõ malè etiã ἰάσεται quis legeret. Scio me his colligẽdis operęprετiũ nõ fecisse, nec hęc magni æstimo, nec ex hoc mustaceo lauream quæro: tantùm bonos iuuenes his adiuuare conor.

Coprei.

Obsecratio.

Procurator ducenarius.

CAPVT XXXIII.

Annonæ incendium, fames ignea, parua dictu, viuendi causa.

ROMANI magnã caritatẽ annonæ eloqui studentes, ab incẽdio igneq;, quo nihil vehemẽtius & acrius est, mutuò verba sumebãt. Quintil. declam.12. *Etiam si quid residui erat, vt carius quidam venderent, ad annonæ incendium suppressum est*: id est, vt annonæ augeretur pretium, ingrauesceretq; caritas. Idem, *postquam omnẽ patientiã vicerat ignea fames*. i. acerrima & vehementissima. M. Varro li.3. de re rust. ca.2. *aut*

Annonæ incendiũ.

Ignea fames.

collegiorum

collegiorum cœnæ, quæ tunc innumerabiles excandefaciebant annonam macelli. Iterum, *aut collegiorum epulas, quæ nunc innumerabiles incendunt annonam.* Manilius lib.4.cap.11. loco valdè corrupto, sed vt existimo sic restituendo,

> *Et grauia annonæ speculantem incendia, ventis*
> *Credere opes.*

Idem Fabius, vt ex eo hoc caput crescat, declamat.13. parua dictu, eleganti antiquitatis dictione vsurpat, in excusatione eorum, quæ ob humilitatem & vilitatem exiguitatemque & contemptum vix erant nominanda. sic enim scribit, *auidas longè fugare volucres, & arcere parua dictu animalia.* quod sanè non scripsissem, nisi eodem modo Plinium loqui animaduertissem: cuius è secundo libro, cap.27. hæc verba sunt, *aruspicum prædicta, atque etiam parua dictu in augurijs sternutamenta & offensiones pedum.* dicit enim, quæ tam humilia sunt & spernenda, vt vix nominanda appellandaque sint, tamen in augurijs haberi, vt alicuius momenti & significationis. Idem etiam vitæ causam peculiari quadam ratione, pro facultatibus aut copijs, quibus vitam nostram sustentamus, dicit. *Audete,* inquit, *nunc lacessere diuitem, quibus vitæ causa superest.* Secus videndi causam vsurpasse Iunenalis videtur saty.8.

Parua dictu.

> *Et propter vitam viuendi perdere causam:*

Viuendi causa.

id est probitatē & integritatē vitæ. Sed, vt excusatione & ipsi vtamur, nos quoq; parua dictu scituque, & fortasse puerulis nota, nostras chartas malo linentes atramento, hîc pangimus: sed grauibus non constaret suum fortasse pondus, nisi leuium comparatione cresceret. hæ nostræ nugæ aliorum seria scripta superciliosis hominibus, qui soleis plumbum suppingunt, & pileo metallum addunt grauitatem affectantes, facilè commendabunt.

LIBRI VIGESIMISECVNDI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

CAPVT I.

Indutui, amictui, asbeston, manibula, oppilatur, coum, Varro emendatur.

NON desinā animo morem gerere, & Varronis librum excutere, vt & sæpe iam feci: qua quidem in re, vt nihil prosim alijs (neq; enim tantum mihi sumere ausim, vt profiteri audeam à me aliquam ad alios permanaturam vtilitatem) certè me oblectauerim. In eo igitur li.4. de ling. Lat. scribo, *Prius deinde indutui, tum amictui quæ sunt tangam.* Induit, quod corpus ita integit, vt ei adhæreat, & comprehendat, capitium, tunica, subucula: amicit, quod corpori circunijcitur, vt ricinium pallium: addunt Iuriscōsulti, quę præcingunt, & alia, quorum verba sunt, l. vestis. ff. de aur. & arg. leg. *quæ induēdi, præcingendi, amiciendi, insternēdi, inijciendi accubandi ve causa parata sunt.* Præcingunt, quæ ad medium corpus aut pectus hærent, nectuntur, ligantur, comprehendunt, vt strophium, zona, castula: Nonius, *Castula,* inquit, *est palliolum præcinctui, quo nudæ infra papillas præcingebantur.* Indutui autem & amictui veteres dicere solebant. Nonius, *castula, est palliolum præcinctui.* Varro de re Rustica li.1. cap.60. *oleas esui optimè condi.* Apuleius 2. Floridorum, *habebat indutui ad corpus tunicam interulam.* Rursum, *habebat cinctui balteum.* Varro hoc loco, *vt veteres loquebantur, indutui comprehendit.*

Indutui. Amictui.

Asbeston autem linum est, quod igni nō consumitur, sed ardēdo nitescit & mundatur. Plinius li.19. cap.1. viuum appellat. Sed asbeston cùm Varro dicit, lintea ex eo facta intelligit, atque adeo vestimenta. Plinius, *Inuentum iam est etiam quod ignibus non absumeretur, viuum id vocant: ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillā à reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisq; sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitq; viuere ardendo: rarum inuentu, difficile textu, propter breuitatem: rufus de cætero color splendescit igni. Cùm inuentum est æquat pretia excellentium margaritarum: vocatur autem à Græcis asbestinum ex argumēto naturæ.*

Asbestō.

Lego mox, *amictui dictū, quod amictū, id est circumiectū, à quo etiā quòd vestitui se inuoluunt,*

Varro emēdatur.

circumiectui appellant: amictui & circumiectui more veteri à Varrone dictum elegantissimè censeo. huius elegantiæ ignari has exterminauerunt locutiones, & seculi nostri balbutiem inuexerunt. Cæterum Varro ricinium quasi reijcinium dictum interpretatur: pallia quasi parilia, extrita syllaba ri. lego igitur, *re exclusum propter leuitatem*. Vetus liber *reliculum* habet, mendosè: scribere fortasse voluit librarius scriba, *ri reijculum*. *Parapechia, chlamydes*, rectè legi arbitror, & per summam iniuriam hinc ablegata arbitror. Lego, *pala à pangendo*: quidam libri *à pagendo*, & fortasse sic veteres locuti sunt. Lego, *rutrum, ruitrum, à ruendo*. Varronem etiam ferè conijcio scripsisse, *aratrum, quod arruit terram*, id est quod terram iuxtà ruit & iacit: Varro de re rustica libro 1. cap. 36. *terra arruenda puluinos fieri*: vel, vt scriptum in omnibus est, aruit, erit à se ruit & amouet. Cùm autem ait, *vomit eo plus terram*, more suo loquitur, vt antea, *quòd eo plus calda adponebatur*, Plus erat sæpius, hìc magis & amplius. Lego paulò post, *& in ea transuersa regula, manibula*: accommodatè & appositè

Manibula.

ad etymologiam Varronis, cùm à manu bubulci dictam interpretetur. Lego etiam, *qui quasi est temo inter boues, bura à bubus*. interpuncta hanc notationem peremerant, quæ nunc vt existimo viget & floret. Ait Varro, *alij à curuo curuum appellant*. sunt qui emendant, *vtrum appellant*. vtrum enim est aratri curuatura. nos tamen nostras manus ab iniuria hic continebimus. Lego continuò, *sub iugo medio cauum, quod bura extrema oppilatur, vocatur coum, à cauo*.

Coum.

Cauum, inquit Varro, in iugo medio, quod extremitate buræ & temonis indita ei & inserta oppletur & clauditur: id enim est hoc loco oppilatur, coum vocatur. Pompeio tamen coum lorum est, quo temo buris cùm iugo colligatur, à cohibendo dictum. Quid si scribendum in Varrone? *Vt eruant quæ in terra serpunt sirpices, post eas deirito. à quibus dicti rastelli, vt irpices, serræ leues*. Hæc fideliter sunt de libro vetere descripta, præterquam quòd *serpunt* pro *sunt* feci, quod mihi videtur etymologia postulare. Scribunt etiam libri editi, *à quibusdam dicti*, potest tamen *à quibus*, non incommodè explicari & intelligi de his, quæ in terra serpunt, à quorum abrasu sunt rastelli dicti.

CAPVT II.

Fecunda gens Menenij, meniæ, mentem nisi exciperet dominus, in Horatio l. 2. sat. 3. explicatur.

Fecunda gens Menenij.

HOC *quoque vulgus Chrysippus ponit fecunda in gente Meneni, ab* Horatio lib. 2. saty. 3. perbellè ænigmatis more dictum est, de superstitiosis, quos Chrysippus numero stultorũ habet. nomina autem familiarum Romanarum quædam græcanica erãt, vt Æmiliorum, Pompeiorum: sic & Meneniorum. nam & αἱμύλιος Græcum verbum est, & πομπὴ, & μηνήνιος, qui tanquam frænis stultus habenisque paret, ad nutumque & voluntatem aliorum flectitur: vel à μηνίω deducitur, qui ira & cupiditate nimium intemperanterque effertur, ideoq; insanit: aut à μέμηνα, quod est insanio, vno elemento mutato ad euphemismum. maniæ etiam &

Meniæ.

meniæ & meneniæ vicina nomina sunt, quæ in stultitia & ineptijs ponebãtur: vt gens Menenij sit natio stultorum, quæ longè lateque patet, neque vnius prouinciæ finibus continetur, sed orbis terrarum, qua sol vtrunque recurrens aspicit Oceanum, amplitudine spatiatur. ita ex familiæ nomine & veriloquio lusit poeta. quidam etiam Menenium fuisse ea tempestate hominem insanum suspicantur. est & apud Halicarnasseum lib. 9. consul Menenius, qui ab historico stultitiæ insimulatur apertissimè. Inexplicabile autẽ videtur nonnullis quod ibid. de libertino scribit Horat.

Mentem nisi exciperet dominus.

> *—mentem nisi litigiosus*
> *Exciperet dominus, cùm venderet.*

serui enim, inquiunt, non libertini venire solebant. Ego hoc explicatu facile puto: constat enim eum antè seruum fuisse, & emptitiũ Horatius ponit. Cùm ergo dominus, ei qui emptum postea manumisit, eum sanum esse furtis noxisque solutum sponderet, aliaque præstaret & caueret, quæ in mancipijs alienandis præstari solent, mentem excepit. mutatio igitur temporis est, pro, excepisset cùm vendebat. *Quid tam autem magnum*, vt in libro antiquo vidi, mallem, quam *quiddam*, vt intelligatur, non esse magnum dijs & operosum vnum hominem seruare, & morti surripere. In gelida autem fixum ripa dicit, ex antiquorum ritu, qui sacris operaturi, se in flumine purificabant. Mater, inquit, quæ votum fecerit Ioui, vt eo se reã liberet, filium nudum, vt vouit, viuo flumine perfundet sacrorum causa, vt castus & purus rem diuinam Ioui faciat, morbumq; reuocabit, quo liberatus erat.

CAPVT III.

Alpina gesa, si qua fides sub ima tellure, sedere, funeris vmbræ, Tyro despectus, matrona moueri iussa diebus festis.

HOC capite non sedentariam operam, sed huc illuc excurrentem studiosis nauabimus: & aliquid in excursu vago & errabundo decerpentem. apud Maronem 8. Æn.

Alpina gesa.

> *—duo quisque alpina coruscant Gesa manu,*

non absque ratione è doctrina interiore deprompta dictum est. constat enim materiam campestrem esse molliorem & teneriorem, montanam duriorem atque rigidiorem, & hastilibus aptiorem. nam & montium siccior & aridior habitus, lignum magis durat & adstringit, & ventis ibi ad soliditatem & firmitatem tunduntur arbores. Itaq; Homerus, cuius æmulatione hoc Virgilius protulit, gæsam fuisse

ait hastam Achillis è vertice Pelij montis, bonitatem materiæ demonstrans: & ἔγχος αὐτεμοτρεφὶς appellant, criticis durum & rigidum hastile interpretantibus.

—& te, inquit ibidem Maro, *Catilina minaci*
Pendentem scopulo:

ibi ex opinione viuorũ & sensu, ad mortuum hominem & ad orcum demissum pœnam trãsfert acerbissimam, vt illic quoque honore sepulturæ careat, & in sublimi scopulo insepultus pendeat: quæ & apud Tragicos imprecatio immanissima habebatur, vt apud Ciceronem in Tusc. disput. è vetere poeta,

Ipse summis saxis fixus asperis,
Euisceratus latere pendens saxa spargens tabo,
Sanie & sanguine atro.

quibus in trochaicis (eum enim modulum olent hæc verba, vt & è versibus, qui non longè hinc etiã consequuntur cõiectura capi potest, *neq; sepulchrum quo recipiat*) legendum videtur,

Visceratus, latere pendens saxa spargens tabida
Sanie.

Visceratus autem erit, dilaniatus, discerptus, laceratus. Illud verò attendendum lib. 6. Æn.

Si qua fides tellure.

Per superos, & si qua fides tellure sub ima,

valere per superos & per inferos, per superos, & si quod apud inferos iusiurandum est, religiosaque affirmatio & asseueratio. Eodem li. euantes orgia, orgia celebrantes dixit. Et funeris vmbras, adumbrationem sepulturæ in inani sepulchro.

Funeris umbræ.

—luco, inquit lib. 9. *tum forte parentis*
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat:

Sedere.

ibi Sedebat, accipiẽdum reor de eo, qui mortuis feriatur. nam tametsi ritu Romano deus postea est habitus Pilumnus: tamen à Turno pro mortuo colitur. sic denicalibus ferijs resideri mortuos scripsit Tullius 2. de leg. & Hesychius, καθίδρας, inquit, πένθους ἡμέρας ἐπὶ τετελευτηκόσιν. Idem 9. Æn. *sedemq; petit Euandri*, dixit pro petijt, vt, *Malo me Galathea petit.* Itaque propter coitum vocalium, vltima alias breuis, producitur. Ait idem 5. Æn.

—dum per mare magnum
Italiam sequimur fugientem.

vbi nequaquam sequar Seruium, qui procellosum interpretatur, vt & in Lucretio lib. 6. *Suaue mari magno*: sed mare magnum etiam internum dici reor, vt appellat plerunq; Homerus ἅλα δῖαν, quod veteres critici mare magnum explicant: vt & Maro Homeri, vt ita dicam, assecla: idque nos antè docuisse recordamur. Æneid. 4.

Tyro despectus.

—non antè Tyro despectus Hiarbas,

valet, contemptus à Tyro, & per denominationem à te Tyria muliere. nõ enim assentior Seruio, qui Hiarbam facit Tyrium, quem è Trogo, & hoc 4. li. constat Afrum fuisse. Ibid.

Aut, inquit, *ante ora deum pingues spatiatur*
ad aras:

dicit more Romano, quo matronæ ante aras faculas tenentes gestu graui saltationemque seueram & verecundam imitante mouebantur & ferebantur: quod Horatium intellexisse puto, cùm in Arte scribit,

Matrona moueri iussa festis diebus.

Vt festis matrona moueri iussa diebus.

atque hoc potissimum adscripsi, quo Horatij sensus enuclearetur, non omnibus perinde clarus atque illustris.

CAPVT IIII.

Nascuntur qui honores adipiscuntur, nascuntur qui ab exilio redeunt, Cicero emendatur.

NON solum se nasci veteres eo die credebant, quo in lucem exibant vitamque accipiebant, sed etiam cùm in Repub. honores ampliss. vt consulatum consequebantur, qua quidem ex opinione à Cicerone in orat. post reditum ad Quirites, dictum existimo, *à parentibus, id quod necesse erat, paruus sum procreatus, à vobis natus sum consularis.* sed & clarius multo apud Sallustium in oratione Cottæ, his verbis: *nam si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamq; & summum imperium vilia habeo.* Et qui ab exilio reuertebantur, tanquam renasci videbantur: certè diem, quo redibant, natalem reditus sui vocabant. Cicero lib. 3. ad Atticum, *Ad quæ recuperanda per fortunas incumbe, vt facis, diemq; natalem reditus mei cura, vt in tuis ædibus amœnissimis agam tecum & cum meis.* Sed in illa oratione Ciceronis quædam è vetustis scidis attingere placet. nam vbi legitur hodie, *Reliquæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tunc incolumi afferebant*: planè diserteque in eis & sine vitij vllius aut lituræ suspicione, *quàm tunc incolumitates afferebant*, scriptum extat: quam quidem scripturam veram esse emendatamque confido, præsertim cùm *incolumi* illud cum reliquis fortunis incommodè coniungatur. nam incolumis suis integris fruebatur, non reliquis residuisque fortunis. Incolumitates igitur vocat secundã & prosperam fortunam, facultatesq; solidas & incolumes saluasque. Illud verò fœdatum etiam maculosumq; solœcismo esse videtur, *Tantum hoc tempore vniuerso cuncta pop. Roman. debemus*: vt in scidis illis reperi, *tantum hoc tempore vniuersum cuncto pop. Rom. debeamus*, rectè vt existimo concinneque scriptum est. In editionibus publicatum est, *Non L. Dalmaticus consularis*: in bibliothecis sanctissimis, *non Diadematicus consularis*: idque optimè vel Plinio teste. *Permulti Metelli*, inquiunt editiones, *aut Metellorum liberi.* quid? Metellorum liberi non sunt & ipsi Metelli? reperi *Metellarum.* nam de sororum filijs intelligendum esse arbitror, de quibus proximè dixerat, *non sororum filij Luculli, Seruilij, Scipiones.* Sunt hæc parua, & multo quàm loquor minora: quæ tamen sine librorum subsidio & fiducia, nemo quantumuis doctus mutare auderet: & tamen interim velut captus & deprehensus ibi hæreret & teneretur. volui igitur meum & aliorum æstum leuare, & tollere etiam si possem, vt ex his locis expeditè & facilè sine vlla animi

Nasci consularem.

Bis genitus.

Natalis reditus.

animi molestia velut cursum teneamus, nec in salebra moremur.

CAPVT V.

Vittæ virginales & matronales, præpetes, magnæ aues, super, gaudia alieno vultu, ridere malis alienis, cornua amnium.

Vittæ virginales, matronales. RECORDOR me vspiam legisse quasdam fuisse vittas virginales, & alias matronales, quòd alio virgines cultu capitis & ornatu quàm nuptæ matronæ vterentur: argumento est illud Propertianum lib. 4. eleg. 12.

Vinxit & acceptas altera vitta comas.

id est, postquam nupsi: & Maronianũ, 2. Æn.

Virgineas ausi diuæ contingere vittas.

hinc Valerius Flaccus, ex quo quædam hoc capite explicare conabimur, lib. 8. exponendus est, cùm scribit,

Vltima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Præpetes erat enim mox nuptura Medea. Poetis est prępes sæpenumero, qui à Græcis vocatur οἰωνὸς, id est auis rapax, vt aquila & accipiter, quòd volatu valeant: Maro 5. Æn.

—quem præpes ab Ida
Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis.

id est, auis armigera: sed & in Marone tantum accipi & exponi potest armiger volãs. at multo clarius ita à Valerio vsurpatur eodẽ libro,

Ecce autem pauidæ virgo de more columbæ,
Quæ super ingenti circundata præpetis vmbra,
In quemcunq; tremens hominem cadit.

Nomen habere videntur prępetes à προπέτεσθαι, quod est præuolare: sed Græcum pręuerbium in Latinum mutatum est, præpetesque non propetes dicuntur. Hæ aues à Latinis magnę vocãtur: Plautus in Rudente, Sc. Exi è phano.

Magnę aues. *Teq; ambustulatum obijciam magnis auibus pabulum.*

Vt Græci pręuerbia pro verbis interdum pereleganter ponunt, vt μέτα pro μέτεστι, πάρα pro πάρεστιν: sic eo libro Valerius super pro superest:

Super *Nec spes vlla super.*

& ante eum Maro 3. Æn.

O mihi sola mei super Astyanactis imago.

quanquam aliter à Seruio explicatur: sed ab eius recedere iudicio non est fortasse piaculare. Primam belli facem & causam inter Asiam & Europam dicit fuisse Medeam lib. 1. Herodotus ab Iasone raptã. eius enim Alexãdrum imitatum postea exemplum fuisse, vicesque reddidisse. id etiam indicat Valerius Flaccus libro octauo, tantùm *commutat* in eo perperam pro *committat* legitur: eius verba sunt, *—nec Marte cruento*

Europam atq; Asiam prima hæc committat Erynnis.

Qui non ex animo ridet, neque exhilaratur: sed coacto tanquam & inuito vultu renidet: non suo, sed alieno vultu gaudere dicitur, vt

Gaudere alieno uultu. apud Valerium,

Errantesq; genæ atque alieno gaudia vultu.

sic & Horatius li. 2. saty. 3.

Cùm rapies in iura malis ridentem alienis.

Ridere alienis malis. non enim suis ridere malis videtur, qui inuitus lætitam simulat, cùm eius pristinus non agnoscatur vultus, nec pristinus ridentis habitus. Etsi cornigeri amnium dei finguntur, vnde & tauriformis Aufidus ab Horatio li. 4. od. 14. dicitur: tamen etiam cornua amnium, ipsorum ostia & ora dicuntur, vt apud Maronem, *Rhenusq; bicornis.* exit enim duobus ostijs in Oceanum. sic & hîc Valerius, *Amnium cornua.*

Haud procul hinc ingens Scythici ruit impetus Istri,
Fundere non vno tantum quem flumina cornu,
Accipimus.

nam septem, vt ait, exit alueis in Euxinũ Pontum. Mentio autem apud Maronem Æn. 8. est Morinorum & Rheni, quòd imperante Augusto Carinas, Morinos & Sueuos deuicerit, de ijsque Augustus triumpharit, vt à Dione scriptum est libro historiarũ 51. Dicet quispiam, at enim his in rebus multi monitore te non egent? quod equidem fateor: sed fortasse illis multo plures egent doctore, quibus consulendum est.

CAPVT VI.

Libera toga, ad lecticam homines, Campana supellex, arma votiua portæ suspensa, caprificus sepulchri, bustum cædere saxis.

Libera toga. MATRIS *& ante deos libera sumpta toga est,* cùm scribit lib. 4. eleg. 1. Propertius, togam significat virilem, quã sumpta excedebãt è magisterio pædagogorum & tutoris auctoritate, & suæ libertati permittebantur, vt è Persiano loco memini me scribere: eam etiam vestem Liberalibus induere solebant pueri in Liberi honorem, vel liberæ vitæ significationem: atq; eo die prodibant cultu tironum sumpta toga pura, id est virili: Ouidius 3. Fast.

Restat vt inueniam, quare toga libera detur
Luce geri pueris candide Bacche tua.
Siue quòd ipse puer semper iuuenisq; videris,
Et media est ætas inter vtranque tibi:
Seu quia tu pater es, patres sua pignora natos
Commendant curæ numinibusq; tuis.
Siue quòd es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

Propertius lib. 4. eleg. 2.

Da falcem & torto frontem mihi comprime feno. *Feniseca.*

Veteres cùm istis quæ vulgo ferimus capitijs & pileis carerent, sed vel nudo capite essent, vel caput cucullo vestis operirent, idcirco in magno æstu qui fenum secabant, aduersus ardorem solis caput torto feno tegebant. itaque ex torto feno feniscecam Propertius significauit. *Sobrius ad lites*: sobrius si sim, ad lites agendas me accommodatum, & quẽdam causidicum putabis. Itaq; hîc ad lites dicitur, vt mox, *Pastorem ad baculum possum curare*: quod est, pastorem me dixeris si pedum habeam. sic canes ad venandum pro venaticis canibus dixit Terentius initio Andriæ: homines ad

lecticam

Homines ad lecticā.

lecticam pro lecticarijs Catullus epig. 10. Lygdamus ad cyathos, pro pincerna, Propertius. Ibidem,

Hortorum in manibus dona probata meis.

Apparet ab olitorib. cultū fuisse Vertunnum, & ab eis ipsi libata fuisse hortorum munera. quare scribit in horto Columella,

Mercibus & vernis diues Vertunnus abundet.

nā malè Portumnus vulgo scribitur. pręerat & mercaturę vendendisq; mercibus. Eadē eleg.

At tibi Mamuri formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne terat Osca manus.

Signum ahenum Vertunni cùm à Mamurio factum sit, gratus deus ipse Vertunnus optat, ne vnquam Mamurius è luto fictilia signa faciat, sed semper nobiles ex ære statuas & formas ducat, ne figlinæ luteæ vilitate tantus artifex dedecoretur. Osci populi erant Campaniæ, vbi figlinæ erant, vnde ab Horatio scriptum est lib.1.saty.6.

Cāpana supellex

Vilis cum patera guttus Campana supellex,

id est, fictilis. Propert. eleg.3.lib.4.

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota.

qui militatum ibant, eorum vxores aut propinqui vota in portis vrbis suspendere, id est suspensa tabella voto se obligare interdum solebant, reditum optantes & ominātes: sed ijs reducibus vota soluebant, quæ suspensa tabella susceperant, illi portæ per quam redierant: Propertius ibidem,

Arma uotiua portis suspensa.

Armaq; cùm tulero portæ votiua Capenæ,
Subscribam, Saluo grata puella viro.

In eodem libro elegia 1. equidem lego,

Iam bene spondebant tunc omnia. &c,
Vmbráve quæ magicis mortua prodit aquis.

Ex eodem poeta discimus veteres optasse caprificos sepulchris eorū quos oderāt: elegia 5.

Caprificus sepulchri.

Vrgeat, inquit, *hunc supra vis caprifice tua.*

quo & illud pertinet,

Ad quæ Discutienda valent sterilis mala robora ficus.

Sed & è tumulis eorum, quos habebāt caros, sentes & dumos excidere purgareque solebant. Propertius eleg.7. huius libri,

—— pelle ederam tumulo.

Cædere & saxis busta eorum solebant, qui inuisi fuerant: Propertius eleg.5.

Bustum cadere saxis.

Scabris hoc bustum cædito saxis.

eodem Maronis illud pertinet,

Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus.

Hæc ego veluti libraméta ex amenissimo politissimoque poeta leuiter carpens, Mineruæ dicaui, quæ nullis victimis melius placatur, quàm donis quæ è doctissimis auctoribus sumpta ei consecrantur.

CAPVT VII.

Lanuuium, erythia, honoratis aquis vehi apud Propertium.

Lanuuiū.

SVB obscurum est, quod à Propertio lib. 4. eleg. 9. cantatur,

Lanuuij ad portas hei mihi solus eram.

hìc, etsi ad nomē municipij, quod Lenuuium vocabatur, respexit, tamen obscœnam mulierum partem, velut quodam lanitio vel lanugine hirtam, intellexit.

Amphitryoniades qua tempestate iuuencos,
Egerat à stabulis ò Erythræa tuis.

Erythia.

hic lego, *ò Erythia tuis*. sic enim insula Gerionis in Oceano vocata fuit omnium scriptorum consensu, non Erythræa.

Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros:

æquè deprauatum lib.1. Fast. affirmauerim, & sine dubitatione Erytheidas legendum contenderim. Eleg.12.

Et tamen emerui generosos vestis honores.

hinc apparet, illis quæ pepererant, honorem quendam in funere vestis cōcessum fuisse, qui alijs sterilibus non tribuebatur, cum alioquin fæcunditas legibus Romanis prærogatiua & priuilegio ornata esset, vt iura trium & quatuor liberorum ostendunt. veste autem cadauera tegebantur, vt è li.2. Ciceronis de Legib. constat. fæcundis igitur matronis honoratior quædam vestis, quàm ijs quæ nunquam pepererant, in funere concedebatur vel lege vel more. Ibidem,

Honoratis aquis uehi.

Cuius honoratis ossa vehuntur equis.

Ita si legatur, eam intelligimus elatam triumphali sepultura: si *vehantur*, eam sibi ob vitam integrè casteque actam triumphalem sepulturam optare, quam sanctimonia sit promerita. Sic & lib.3. eleg.1. Propertius scribit,

—— & à me Nata coronatis Musa triumphat equis.

Hìc tamen veteres libri *vehātur aquis*, nō equis, habent, hoc sensu, Sim digna, quæ ob vitæ merita per honoratas aquas in elysium trāsferar. nam de ossibus vt de se loqui videtur: atq; hic sensus melior omnino est, Propertio præsertim scribente lib.4.eleg.7.

Ecce coronato pars altera vecta fasello,
Mulcet vbi elysias aura beata rosas.
Qua numerosa fides, quaq; æra rotūda Cybelles,
Mitratisq; sonant lydia plectra choris.

Æra autem rotunda vocat cymbala: eaque vera scriptura est, non, vt editur, *quáque errat turba Cybelles.*

CAPVT VIII.

Nouus annus, mortuaria glossaria, Cicero emendatur.

Nouus annus.

NOVVS annus non vno modo dici videtur. est enim sæpenumero initium anni, vt nouum ver, noua æstas, veris & æstatis initium. Ouidus 1. Fastorum,

Dic age, frigoribus quare nouus incipit annus?

Nouus etiam annus interdum pars illa anni est, quæ nouas fruges nouosque fructus parit: Tibullus lib.1. eleg.1.

Et quodcunq; mihi pomum nouus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante deum.

Sic æstatem noui anni dixisse videtur Gellius quòd æstas nouas fruges afferat: eius verba sunt lib.18. ca.1. *Ambulabamus autem in littore, cùm*

iam

iam aduesperasceret æstate anni noui. Erat & annus nouus primus annus imperij alicuius imperatoris. Seneca lib. de morte Claudij Cęs. *quid actum sit in cælo ante diem tertium Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola coß. anno nouo, initio seculi felicißimi, volo memoriæ tradere.* quo fortasse modo Gellianus explicari debeat locus. sed quia in mentionem Gellij incidi, eo in libro, vnde exemplum superius deprompsi, cap. 7. legimus philosophos mera esse mortuaria glossaria, quo verbo acriter philosophos pungi intelligo, vt loquaces, & inanium verborum funditatores, præficisque similes, quæ in mortuos næniam argutam & nugacem canebant. Simile est illud Plauti in Asinar. Sc. Agedum istum.

Mortuaria glossaria.

Hæ non sunt nugæ, non enim mortualia.

nam mortualia nænias illas in mortuos ineptas appellat. glossaria mortuaria in Gellio per diminutionem linguas audio, ad contemptum, vt ita dicam, præficales. Ex eodem libro cap. 6. aliud intelligimus esse in matrimonium conuenire, aliud conuenire in manum: vxores illę quæ in mariti mancipio non erant, in matrimonium conuenisse dicebantur: quæ in potestate mancipioque & familia mariti erant, matresque familias & habebantur & vocabantur, eæ in manum conuenisse dicebantur. lib. autem. 1. Epist. ad Atticum pro *Lentulus Clodiæ filius*, ex eodem illo Gellij lib. cap. 4. crediderim emendandum, *Clodiani filius.* hæc enim illic Salustij verba reperiuntur, *At Cn. Lentulus patriciæ gentis collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sylla emptoribus bonorum remiserat, exigenda promulgauit.* qui hoc Salustij loco fretus ad emendandum Ciceronis codicem accesserit, non leue suæ sententiæ pignus habere videatur.

Conuenire in manum.

CAPVT IX.

Cato explicatur, culeare labrum.

VINVM, inquit Cato cap. 148. *in doliis hoc modo venire oportet, vini in culeos singulos quadragenæ dabuntur & singulæ vrnæ.* vinum vendere solebant culeari mensura, & admetiri, vt idem Cato indicat, qui labrum culeare parandum præcipit vinis admetiendis. mensura culei quadraginta capit vrnas: sed auctuarij loco vna pręterea additur. Cap. 154. *vinum autem quod nec aceat nec muceat, id dabitur: in triduo proximo viri boni arbitratu degustato.* emptor, si non ita fecerit, vinum pro degustato erit, nec emptor recusare poterit vinum, vel mucidum vel acidum vel vapidum, cùm intra triduum non degustarit, quod facere ex lege debuit. Cap. 148. *quot dies per dominum mora fuerit quominus vinum degustet, totidem dies emptori procedent:* vt si mensem integrum per dominum mora fuerit, ne degustari possit, mensem etiã integrum illũ habeat, & pręterea triduũ ad degustandũ, quod ex lege venditionis concessum est. *vinum accipiat emptor ante Cal. Ianu. primas.* quod est ante initium proximi mensis Ianuarij, id est, illius Ianuarij qui primus & proximus veniet. si non antè acceperit vinum emptor, dominus qui vendidit vinum, admetitur etiam emptore absente, cùm vt iurisconsulti scribunt, venditori liceat vel effundere vinum, si diem ad metiendum præstituit, nec intra diem admensum est, modo antè testato denuntiauerit. Quod, inquit cap. 148. *admensum erit, pro eo domino resoluito*, id est, venditori soluito. nam scribendum est *domino*, non in vt libris omnibus, dominus. *Si emptor postulauerit, dominus iusiurandum dabit, verum fecisse*, id est, iurabit venditor sese verè & bona fide admensum esse, nihilque dolo malo fecisse. *Locus*, inquit Cato, *vinis ad Cal. Octobr. primas dabitur à domino*, id est, dominus vinũ illud doliare vsque ad diem primum Octob. proximi adseruabit, eique locum præbebit: si diutius seruari velit emptor, locum conducat ad Ianuarias vsque Calend. *si non antè deportauerit emptor, dominus vino quod volet faciet*, quod est, etiam, si velit, effundet. nam tum, vt Vlpianus ait, per corbes mensuram facere & effundere licet. *veteres enim*, inquit, *hoc propter mensuram suaserunt, vt scilicet per corbes venditor mensuram faceret, quo sciret quantum ab emptore peteret, & quot culeos vendidisset:* idque faciendum ait, cùm mensura non appareret, quod est, cùm venditor mensuram vini nescit doliaris, videlicet vt cognito corbium vinariarũ numero, effusoque vino, intelligatur quantum vini perierit emptori, quantumque debeat venditori.

Culeus. Culeare labrum.

CAPVT X.

Mustacei, lauream in mustaceo quærere, solum placentæ, tracta, balteus, enchytum, sauillum, irneum, Sphærita.

HIC pastorem agam & dulciarium, & opera quædam Catonis pistoria explicare conabor. in ijs cap. 121. mustacei sunt, qui ex eo nomen sunt adepti, quòd è musto subiguntur: præcipit enim Cato, vt farina musto conspergatur, deinde defingantur, id est formę eorum fingantur. cùm coquuntur, subdun tur lauri folia: vnde prouerbium est apud Ciceronem lib. 5. ad Attic. epist. 20. quærere lauream in mustaceo. Sunt & apud Athenæum lib. 14. cap. 76. mustacea ex mulso, & mustacea sesamata. Placentę confectio latè describitur: in ea est solum, quæ pars est ima, & tanquam fundamentum. sunt tracta, ea ficta, farinacea, aut addita alia materia & impensa, quæ imponuntur solo: quo verbo etiã vtitur Athenęus lib. 3. hunc in modum, εἰς δὲ τὰ καπύρια καλ-μῆμα τράκτα μίξας, ὥσπερ καὶ εἰς ἄρτον. Tracta autem vocantur à trahendo & tractando: tractam dicit fœminino genere Plinius lib. 18. cap. 11. *decimo ad speciem tractæ subigunt vuæ passæ succo.* ex eo placentam.

Mustacei.

Laurea in mustaceo quærere.

Solũ placentæ.

Tracta.

centam vulgò tartam traiecta litera tanquam tractam appellamus. tracta lanæ etiam inuenitur. igitur in Catone cap.76. scribẽdum est, *farinæ siligineæ l.11. vnde solum facias, in tracta farinæ l.4.* Eodem modo aliquot interpunctionibus postea eodẽ capite sic delinquitur. *vbi arebunt,* inquit, *componito pariter.* sic enim lego, id est, facies vt antè feceras, cùm in qualo poneres. *tum in singula tracta,* id est, singula tracta tractabis & depses & finges vt oportet. itaq; mox sequitur, *vbi depsueris.* sequitur, *vbi tracta erunt,* id est, vbi erunt ficta vt oportet. *focum calfacito & testum,* id est, clibanum. Mox præcipit vt è libris duabus farinæ fiat solũ tenue. subscribit, *ibi balteum ponito.* balteum autem vocat id quo cingitur placenta & ambitur: est autem solum, vel soli pars. nam cùm fingitur placenta positis tractis ita, vt in summo singula sint, solum quod in imo latum erat, replicatum in metam sursum versus colligitur: vnde scribit postea, *solum contrahito:* totaque tracta cingit, & tractarum condimenta complectitur. Malim autem, *donec omnem caseum cũ melle abusus eris,* quàm adusus, quod est, donec omne mel omnemque caseum consumpseris. nam à priscis abuti sic plerumque vsurpatur. Legi mox fortasse potest, *ornatoq; focum bene primo.* spirã describit, cui solum subiicit, deinde tracta in spiram conuoluta more restis per solum ducit: talis ferè est apud nos species panis, quæ briocha dicitur. tracta autem cùm veluti regulæ in longum per recta sternuntur in solo, tum opus illud pistorium strues dicitur. Scriblita cap.78. est appellata quasi scribilita, id est, scribilata: Plautus in prologo Pœnuli, integram vocem vsurpauit, *Dum scribilitæ æstuant, occurrite.* ex eo fortasse sic appellata est, quòd qui eam fingit, tanquam scribit, aut quòd esset notis quibusdam signata, & tanquam scripta videretur. Globuli, vel globi, cap. 79. nostris notissimi sunt, & quotannis Hilaribus sub quadragesimam fiunt. ἐγχύτων πλακούντων mentio est apud Athenæum lib.14. & apud Hesychium. hæc placenta suum quoddam operimentum habet, quod dicitur ἐρκπὶς. nam ἐρκπὶς, vt ait Hesychius, λέγεται καὶ τὸ ἐπίθεμα τῶν ἐγχύτων πλακούντων. Apud eundem capite sequẽte, Enchymata speciem placentæ reperio. veteres libri Encytum habent sine aspiratione, cùm eam sæpe dictionibus Græcis Latini detrahant: qui tamen aspirant probabiliores sunt, sequunturq; originem Græcam. enchytum autem dicitur, quod infunderetur, cùm esset aliquanto liquidius: nam infundebatur in calicẽ pertusum in vnguine positum. Irneum cap.81. ab irnea, cuius poculi mentio est apud Plautum, vt irnellæ apud Verrium, appellatum esse puto. scribit enim in irneam esse indendum, & in olla coquendum. sphærita, vel detracta aspiratione spærita, cap.82. quod minus probo, placentam significat sphæras, id est, globos habentem, qui multi in solo placentæ componuntur. Sauillum cap.84. à suauitate nomen habet. nostrum enim suauium appellare solemus nostras delicias. sauij diminutiuum est sauillum, vt & sauiolum. Sunt & operis pistorij multa nomina apud Athenæum libro 14. eorumque multa Latina, deprauata tamen nonnulla. scribit placentarum species multas, in iis Tarentinam, Crassianam, Siculam, crustum, dubiam, guttatam, Montianam, crustum Cœrianum, crustum tutatum, vel titulatum, crustum Tabonianum, mustacia è mulso, mustacia sesamata, crustum purũ, gosgloanium, Paulianum, enchytum, scriblitam, subitellum, spiram: nominat & Catillum ornatum, quem & describit: descriptionem ex eo quæret qui volet.

Balteus.
Scriblita.
Enchytũ.
Irneum.
Sphærita.
Sauillum.

CAPVT XI.

Impetrita, depulsoria, depulsa, occentare malum carmen, recanere, præfiscine, mu, tintinaculi.

VErba Plinij sunt lib.28. nat. histor. cap.2. in publicis editionibus peruulgata, *præterea alia sunt verba impetrantis, alia depulsoris, alia commentationis:* quæ, quòd mihi prima specie nescio quid obscuritatis offerebant, cum vetustis codicibus collata longè alia reperi, & vt spero, integriora, *Præterea alia sunt verba impetritis, alia depulsorijs, alia commendationibus.* nam impetritum etiam Valerius dixit lib.1. cap.1. vt antea notaui, *cùm inquirendum vel extis vel sortibus, impetrito.* Quę autem Plinius depulsoria dixit, depulsa Valerius vocauit: *Portentorum depulsa, Etrusca disciplina explicari voluerunt.* Commendationem, quod vnum de meo reposui, cùm in libris etiam scriptis commentationis perscribatur, Valerius ibidem significauit, cùm scripsit, *cùm aliquid commendandum est, precatione.* Vetere cùm res certas, vt nomina, speciem, simulachrum, testas, calices ouorum, acu aut stilo, aut graphio perforabant, hoc velut veneficio & maleficio aliquos lædi existimabant: Ouidius lib.3. Amor. eleg.6.

Sagaq; phœnicea defixit nomine cera,
Et medium tenues in iecur vrget acus.

Itaque hoc sibi ne eueniret, solebant putamina cochlearum & ouorum ipsi vel frangere, vel pertundere, occupantes & anteuertentes maleficium: Plinius lib.28. cap.2. *defigi quidem diris precationibus nemo non metuit. huc pertinet ouorum, vt exorbuerit quisq;, calices, cochlearumq; frangi, aut eosdem cochlearibus perforari.* Cùm autem in Plinio legatur eo in loco è xij. tabulis, *qui malum carmen incantasset*, non est dubium quin ex optimis D. Augustini codicibus de ciuitate Dei, & veteribus grãmaticis emendãdum sit, *qui malum carmen occentasßit.* Recanere esse videtur apud Plinium incantationem retorquere, & dissoluere, quod & recantare fortasse dici potest. vt enim cantu rumpi angues prisci censebant, sic angues ipsos existimabant, si id præsentirent, recanere & incantationem referre ac diluere. verba Plinij sunt, *non pauci e-*

Impetrita
Depulsoria.
Depulsa.
Occentare malũ carmen.
Recanere.

tiam serpentes ipsos recanere, & hunc vnum illis esse intellectum. Scribitur ibidem, *nam si mensa adsit, nullum ponere translatitium videmus etiam, quoniam multas religiones pollere manifestum est.* lego astipulatoribus antiquis libris, *anulum ponere translatitium videmus: quinetiam multas religiones pollere.* Antiqui pontifices multis epulis interesse solebant, in inaugurationibus, in sacris multis: postea ad vsurpationem vetustatis epulatio in sacris quibusdam retenta est, id est, dicis causa: Plinius, *Si pontifici dicis causa epulanti, in mensa vtiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio est.* In vetusto eodem libro capite 3. Ophiogenes ex insula Paro sunt, non Cypro, vt in peruulgatis libris: libro tamē septimo ea gens circa Parium in Hellesponto fuisse dicitur: sed & legatus nomine est Euagon, non vt in receptis libris, Exagon. sed id diiudicandum lectori relinquimus: nec eñ interloquimur, tantùm abest vt de eo definiamus.

Mu.

Videntur veteres syllabam *mu* ad depulsionem fascini & inuidiæ maliq;, imò ad silentium ominandum imperandumque vsurpasse, si modò vetustis libris fides habēda est, in quibus qđ ex Plin. scribā sic exaratum est (eorū enim fidē appello, nec moror editiones) lib.28.cap.4. *quanquā illos religione mutuatur.* placet tamen etiam *mutatur.* ad fascinum depellendum etiam veteres Præfiscine dicere solebant: Afranius, *Paula mea amabò pol tū ad laudē addito præfiscine, ne puella fascinetur.*

Præfiscine

Fascinus deus fascinum depellebat, cuius rei causa curribus triumphātium subiiciebatur, vt fascinum in auctores reiiceret, eosdemque fascinum recipere & inuidiam iuberet: Plin. *& Fascinus imperatorum quoq; non solum infantium custos, qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq; eosdem recipere. Similis,* inquit Plin. *medicina linguæ, vt sit exorata à tergo fortuna gloriæ, carnifex.* nam cum triumphāte in curru seruus publicus, qui coronam sustinebat, & carnifex cum tintinabulo & flagro erat.

Tintinaculi.

Romani autē cùm supplicium de seruis sumebāt, tintinabula ad plebem conuocandam, vt reor, adhibebant, aut arcendam, ne contaminaretur: Plautus in Pseudulo, Sc. Pseudole non,

Lanios accersam duos cum tintinabulis.

Iterum in Trucul. Sc. Egon' tibi.

Ne ego bilingues vos necem, nisi
Ad tintinaculos voltis vos educi viros.

sic & ex crepitu plagarū vocauit: quanquā ad tintinabula quoq; respexisse videri potest, cū ea etiam adhiberentur, vt est auctor Zonaras.

CAPVT XII.

Auspicia perennia, ex acuminibus, Viri vocantur.

Auspicia perennia.

QVÆ sint auspicia perennia apud Ciceronem lib.2. de nat.deor. nō temerè reperias qui optimè explicet, & quæ ex acuminibus: sed locum antè adscribere præstiterit: *Nulla,* inquit Cicero, *perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo testamenta in procinctu perierunt.* Ego veram scripturam existimaui aliquando peremnia, quomodo & in Festo legebam, vtrobique auctoritate veterum librorum fretus. nunc nihil interesse puto, cùm perenne lenitatis gratia è peremni factum putem. Perenne autem, inquit Festus, auspicatur, qui amnem aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicatò transit. sic magistratus in campum euntes, vt aliquid agerent, Petroniam in Tiberim profluentem auspicatò transibant, quod genus auspicij perenne vocabant. idem militiæ in aliis amnibus, quos transibāt, faciebant, eaque auspicia similia ferè erant sacris, quæ Græci διαβατήρια vocabant.

Auspicia ex acuminibus.

Auspicia ex acuminibus quæ sint, magis obscurum est: sunt qui *ex agminibus* emendent, quibus non assentior, arbitrorque quemadmodum augurabantur lætum portendi successum, si signa vellenti signifero non renitērentur, sed facilè prompteq; sequerentur, sin vix conuellerentur magno eius nixu, aduersam denuntiari fortunam: sic auspicari solitos esse ex acumine spiculorum, pilorū, ensium suorum spem prælij & euentum, si splenderet, si retusum non esset, si non sordidum, si non hebes, si horrorem quendam præ se ferret: Arnobius lib.2. aduer.gent. *aut Martium discrimen obeuntes spem prælij sumitis, & ex acuminibus auspicatis.*

Viri vocantur.

Iam quod ait, nullos viros vocari, ex quo testamenta in procinctu perierunt, de eo sic sentio, cùm olim delectus habebatur, primi citari nominarique solebant boni ominis gratia, Valerius, Saluius, Statorius, Victor, quo quidem & salutem & victoriam sibi ominabantur: quod idem, vt reor, milites in procinctu testamētum facturi imitabantur. nam etsi impendente maximo mortis periculo, sic testari solebant, tamen viris bonorum nominum vocatis sibi & salutem & victoriam auspicabantur: sed genus illud testamenti in desuetudinem abiisse & hîc dicit Cicero & Iustinianus refert. viros tamen vocari prisco genere orationis, & religionis dixit, vt è Macrobio apparet lib.1. Sat. cap.16. sic scribente, *viros vocare ferijs, non oportet: si vocauerit, piaculum est.* Iterum, *vitabant veteres ad viros vocandos etiam dies, qui essent notati rebus aduersis.*

CAPVT XIII.

Commosis, echinopus, Plinius emendatur, duo fundi apud Martialem.

VT qui in diem, atque adeo in horam viuunt, incerti sunt posteri temporis, forteq; potius q̃ ratione victum parant: ita mihi vsuuenit in hisce scribendis, qui capite vno confecto, nesciam plerunq; qđ scribere deinceps debeam. Nunc loca quędam Plinij attingam ex lib.11. nat. hist.

Cōmosis.

Igitur cap.7. pro commosi legendum arbitratus sum sæpe conesin vel coniasin, vt tectorium quoddā & illitionem intelligeremus, quæ apes prima fauis, vt Ma-

vt Maro 4.Georg.dicit, ponunt fundamina. ſed & ita ab Ariſtotele ſcribitur, καλοῦσι δ' οἱ μελιττουργοὶ τοῦτο κόμμωσιν. Gaza tamẽ apud Ariſtotelem verba Plinij vt circunferuntur, approbat, & μίτυν commoſin interpretatur, quando præter imum tectorium eſt & μίτυς apud Ariſtotelẽ, quæ commoſi reſpondere videtur. Commoſim tamen retineo auctoritate Heſychij adductus, in quo ſcribitur, κόμμωσις ὁ τοῦ σώματος ὡραϊσμὸς, καὶ ὑπὸ τῶν μελισσουργῶν ἡ τοῦ σμήνους διάχρισις. Cap.8. *ceras*, inquit Plin. *ex omnium arborum ſatorumq́; floribus confingunt, excepta rumice & chenopode*: ſcribo, *& echinopode*. ſic autem vocatur herba aculeata, Dioſcoridi, quod ſciam, non memorata: eius mentio eſt in veteri diſticho apud Plutarc. in Sympoſ. deca. 1. probl. 4.

Plinius emẽdatur. Echinopus.

> ὡς αὖ ἐχινόποδας, καὶ ἀνὰ ῥυχίαν ὄνωνιν,
> φύονται μαλακῶν ἄνθεα λευκοΐων.

Cap. 10. *ſtruunt orſa ea concameratione aluei, textumq́; vel vſq; ad ſumma tecta deducunt*: ſcribo & ex veteribus libris & Ariſtotele, *ſtruunt orſæ à concameratione alui, textumq́; velis à ſumma tela deducunt*. ſcribitur etiam, *ſtruunt orſus*. Ariſtotelis autem verba lib. 9. de hiſtor. animal. cap. 11. ſuperiorem conſtituunt lectionem, quæ equidem, vt clariſſimi philoſophi auctoritate recepta ſcriptura falſi condemnetur, adſcribam. ἄρχονται δὲ τῶν κηρίων ὑφαίνειν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ σμήνους, καὶ κάτω συνεχεῖς ποιοῦσιν ἕως τοῦ ἐδάφους ἱστοὺς πολλούς. *Limitibus*, inquit Plin. ibid. *binis circa ſingulos arcus, vt aliis intrent, aliis exeant*: ſcribo, *circa ſingulos actus*. atq; hîc licet, ſi qs acrior animaduerſionem & notationem cenſoriam diſtringat, Pliniũ reprehẽdere, lapſum ignoratione Ariſtotelis ſententię. nam Ariſtoteles ſcribit fauos ſtrui ſimilitudine poculorum geminos habẽtium fundos, & in diuerſa patentium, quæ pocula Græci vocant ἀμφικύπελλα: ea Martialis intellexit, cùm lib. 8. epigr. 6. dixit,

Duo fundi.

> *Hi duo cenſentur longæuo Neſtore fundi.*

aliam tamẽ ſententiam reddidit Plinius. Verba Ariſtotelis ſunt, περὶ μίαν γὰρ βάσιν δύο θυρίδες εἰσίν, ὥσπερ ἡ τῶν ἀμφικυπέλλων.

CAPVT XIIII.

Maro explicatur aliquot locis, honos, conſidere luctu, duplicari dolore, Drances refert Ciceronem, coruſcare, iam melior iam diua.

Nobiles Grammatici hæſitant in his Virgilianis verſibus lib. 12. Æneid.

> *Sunt tibi regna patris Dauni, ſunt oppida capta*
> *Multa manu, necnõ aurumq́; animuſq; Latino eſt.*

Illis enim videtur ab re hîc animus & aurum à Latino oſtentari. itaq; comminiſcuntur ſententiam nullo modo probabilem, & eò à me mediusfidius omiſſam. Ego verò putem Latinum ducere, nec ſibi Turni affinitate opus eſſe, nec viciſſim Turno Latini, cùm vterq; alterius ſubſidio carere facilè poſſit. nã ſiue Turnus opes his nuptiis ſibi quærit, ſatis per ſe potẽs eſt regno Dauni, & oppidis multis bello partis: ſiue præſidium quærit Latino & opes, Latinus ſatis opulentus eſt & nobilis, etiam abſque his nuptiis: vt vterq; altero carere commodè & facilè poſſit. Eodem libro,

> *—per ſi quis Amatæ Tangit honos animum.*

Honos.

cum dicit Maro, more Latino loquitur, & dicit, ſi quid Amatæ cauſa facere vis. nam cùm dicunt ſe alicuius cauſa aliquid facere, ſæpenumero ſe honoris eius cauſa facere prædicant: hocq́; genus loquendi & apud Ciceronem & Plautum reperire licet. Quod autem de Drance lib. 11. Æneid. Maro ſcribit, Ciceronis perſonæ mirificè conuenit, vt non dubitem in eius imaginẽ Drancis perſonam à Marone inſtitutam eſſe & inductam. At verò, *Conſediſſe vrbem luctu*, dictum eſt, q tristes qui ſunt, plerunq; ſedent: & Græci καθίζειν κλαίοντα, id eſt, flentem reddere, dicere eodem modo ferè ſolent. Apud eundem poetam ibidem lego,

Drances refert Ciceronem.

Conſidere luctu.

> *Duplicatq́; virum transfixa dolore.*

Duplicari dolore.

magnus enim dolor nos duplicat & curuat. ſic Homer. Iliad. β. ἰδνώθη δὲ πεσών: & de Therſite, πλῆξεν, ὁ δ' ἰδνώθη. Reprehendunt critici Maronem 12. Æneidos, hoc verſu,

> *Pilumno quos ipſa decus dedit Orithya.*

neq; enim veriſimile aiunt aut probabile Pilumno Italo notam fuiſſe Orithyam Atticam puellam, quã Aquilo in Thraciam rapuerit. ſed eorũ pace dixerim, hîc potius laudandus, quàm reprehendendus Maro eſt. ſciebat eñ nobilitatam equis Thracen olim fuiſſe, cùm ſcribat Heſiodus,

> ὅτε διὰ Θρῄκης πωλοτρόφου:

& equos Rhęſi tantopere celebret Homerus, qui etiam ſcribit Aquilonem cum armento equarum Dardani congreſſum ſobolem genuiſſe generoſiſſimam. nihil igitur hîc aliud ſignificat Maro, quàm ex illo generoſo ſemine Turni equos fuiſſe, & Thracios ſatu eſſe, cùm Thracij equi præ cæteris cenſerentur: proinde 9. Æneid. ſcribit etiã de Turni equo,

> *—maculis quem Thracius albis Portat equus.*

Cùm autem Pilumnus deus fingatur, dea Orithya, quidni alter alteri notus eſſe potuerit? nõ enim vt de mortalibus, ſed de diis poetam loqui cenſendum eſt: etſi in eis nihil re vera diuinitatis fuerit. quidni eñ poeta ius ſuum retineat, & in numerum deorum referat eos, qui ea tempeſtate hominum opinione cœlitum numerum explebant? Illud etiam inenodabile critici cenſuerunt, quod eo in libro Turnus loquitur.

> *—neq; enim Turno mora libera mortis.*

quod tamen enodatu nõ eſt difficile in hanc ſententiam: mihi non verum velim liberum eſt, ſed pugnam detrectare non poſſum: vt ſi cadendum eſt & oppetendum, differre non poſſim. Ac ſic loqui ſolent, qui obſtinato animo in pericula rapiuntur: negant enim ſibi licere periculum fugere.

> *In medioq́; focos & diis communibus aras.*

ſunt foci etiam & aræ priuatæ, vt apud Cic. pro domo, *Omniũ ciuium ſedus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ*. ſed quos à poeta il-

Communes dei. lic dici deos cõmunes audiuimus? neq; enim de iis satis enarratoribus cõstat. ego communes putem deos dici, deos illos, quorum simulachra in gramineis aris erant posituri, vt eorum interuẽtu & religione sanciretur fœdus: at communes vocantur, quòd eorum sacramẽto & religione communiter vtraque pars fœdus esset percussura, & eorum numinibus statura, vt dij sint communes Troianis & Latinis in fœdere iungẽdo. **Crispare.** Ibidem crispare Maroni est quod Homerus dicit πάλλειν, vt,

Bina manu lato crispans hastilia ferro:

cùm ab Homero etiam scribatur,

αὐτὰρ ὁ δοῦρε δύω κεκορυθμένα χαλκῷ πάλλων.

hoc enim è Græco poeta fœneratus est Maro, vt & totum de fœderibus & singulari Æneæ & Turni certamine locum. alio loco coruscare dicit Maro, vt,

—oditq; moras, hastamq; coruscat.

Iam melior iam diua. *Iam melior iam diua precor,*

in Æneę precatione aliter exponendum arbitror quã interpretibus placere animaduerto. nam cũ infesta esset Troianis Iuno, proprium autem deorum sit bonos esse, precatur vt animum mutet in Troianos, & eis bona esse velit, quod ea arte dicit, quasi quæ mala sit, à diua degeneret: perinde ac si diceret, Ad te redeas, & te deam esse memineris, cuius proprium est nõ nocere. **Noster Mars.** Cùm autem illius Mars esse videatur, qui victoriam obtinet, idcirco ibi à Virgilio dictum existimo,

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem.

nam illorum esse videtur, quibus fauet. id igitur est, Si nobis fauerit, victoriamq; dederit. contrà nõ videtur esse illorum, quibus aduersatur, quiq; vincuntur. hęc ideo dixi, quòd nõ satis accommodatè explicata à Seruio viderem. Vis deûm inferna, circunloquutio est pro diis infernis, vt odora canũ vis, pro canibus, fluxitq; à poetis Græcis à quib. dicitur ἲς Πριάμοιο, pro Priamo. Ibid. *—circunq; atræ formidinis ora*

Iræq; insidiæq; dei comitatus aguntur,

cùm Maro scripsit, Homerum æmulatus est, qui comites attribuit Marti terrorẽ, pauorem & contẽtionẽ: sed personas summutauit Maro, posuitq; insidias & iras. versus Hom. est 4. Ili.

Δεῖμός τ' ἠδὲ φόβος καὶ ἔρις ἄμοτον μεμαυῖα,

Ἄρεος ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη ἑτάρη τε,

quem locum etiam imitatus est 8. Æneid. his versibus, *—sæuit medio in certamine Mauors.*

Celatus ferro, tristesq; ex æthere diræ,

Et scissa gaudens vadit discordia palla,

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Æneid. 12.

Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Iapix.

sic excudi solet in Marone: Iapidẽ tamen Ausonius scribit, vt in Marone legisse videatur Iapis. Eius versus est epigr. 21.

Idmona quod vatem, medicum quod Iapida dicũt.

CAPVT XV.

Sidus, terra Pythagoræ, cusiones, Varro emẽdatur.

Sidus. IN sideris exponenda notatione, quis non, vt ita dicam, Varronis libros esse sideratos putet? sed morbum quo afflati sunt, sanare conabor, hunc in modum: *Sidera, quòd quasi insidunt, atq; ita significant aliquid in terris perurendo, aliáue qua re, vt signum cadens in pecore.* Notum est autem è Marone solitos esse veteres signa suo pecori inurere, 3. Georg.

Continuoq; notas, & nomina gentis inurunt.

Mihi videor his in capitibus chirurgiã quandam exercere sanãdis vlceribus, & interdum sanis vlcerandis carnificinam. Mox sic lego, *Terrarum anfracta reuisam, anfractum, est flexũ, ab origine duplici dictum.* nam ait anfractum deduci ab ambio & frango, quæ duplex origo est, non simplex. Nihilo secius & illud ita scribo, quãdo cuculi more toties nobis scribo & lego occinendum est, *Quæ vocitatur* ὁ χθὼν πυθαγόρα. **Pythagoræ terræ.** si homo dispansis brachiis & pedibus diductis statuatur, & in verendis circini pes collocetur, rotundationis linea per extremas manus & extremos pedes curret. Ita genitalia centrum erunt, quæ hic vocatur Pythagoræ terra, machinatione geometrica inuento hominis centro, id est, inuenta minoris mundi terra, quæ officina est procreationis, vt in maiore mundo terra ortus regio. Cæterùm vt hoc quod perleue est addam, apud Ciceronem lib. 2. de Diuin. *Certum terrarum obsides,* legitur: hîc, *obtines.* Lego deinceps, *Sed quòd vocant Delphis in æde foramen, ad latus est quiddam, vt thesauri specie, quod Græci* ὀμφαλὸν *vocant, quem Pythonis aiunt esse tumulum, ab eo nostri interpretes* ὀμφαλὸν *vmbilicum dixerũt.* hæc locupletior est scriptura, quàm editio: & videri potest errasse oculus & transiluisse repente ad posteriorem vocem ὀμφαλὸν, omisso versu toto, quem prior vox post se trahebat. Lego mox, *Exuperantum virum.* nam exuberantium non conuenit versui: *exuperantum* interpretor procerorũ, altissimorũ, vt, *forma superante iuuẽcas,* dixit Virgilius lib. 8. Æneid. nisi quis fortissimos intelligat. Lego mox, *Mystica dextra vada præuecti.* At verò quod sequitur, *Areopagitæ, qui dedêre quam pudam,* ne dicam dolo, nullo modo intelligo: & emendare corrupta, quę sententiam non absoluunt, hominis esset, qui diuinitus sciret. *pudam* enim illud quid sit, nescio: coniecturas tamen meas subscribam. existimaui interdum legendum, *qui dedêre æquam, piam*: interdum *æquam, bonam*: interdum *æquam, putam*: interdũ *æquam palam*: nulla alternanti potior sententia visa est, vt per parodiam Maronis versum vsurpem. Addam &, in exemplari quod habui, *Areopagitæ* tantũ scriptum fuisse. Lego mox, *qua pontus Helles claustra.* ita legendum apparet ex Oratore Ciceronis. interpretatur autem Varro cur poeta claustra dixerit, atq; id vel è ponte Xerxis, vel ex angustiis & faucibus vtrinq; Propõtidem includentibus factum esse dicit. Lego etiam, *cum motum vento non est.* Videtur mox legendũ, *Conferre queant ratam æratam, qua per mare sudantes eunt, atque sedentes.* sanè queant è veteri libro est, reliqua

reliqua coniecturæ meæ. Lego etiam, *cornutam vmbram iaci*. Lego mox, *curua*. *Musas quas memorāt, nosce Casmenas: Casmenarum*. Et quandoquidem semper pernox & perdius lego vel scribo, (etenim tam frequenter ista in ore verba habeo, vt iam stilus meus alia scribere ferè nesciat) mox lego, *Cosculo dolosi eso. Omnia verò ad epulum coemisse iam cusiones: Duonus è ruse Diuius Ianusq; venit*. ne quem fallam, aut circumueniam, pro *ad patula*, scripsi *ad epulum* vel epulas, ne quis quantū iuris mihi sumpserim ignoret: alij sanè quàm ingeniosè legunt, *omnia ad patula*: sed quod interpretari commodè non possim: legi tamen aliquando *in templis captata omina*, vt etiam fortasse sub dio etiam captarētur: verbum tamen coemisse non conuenit sensui. In libro antiquo reperio, *omnia ad patula*: &, *duonus ceruses*. Cusiones sunt curiones, ruse rure. Duonus autem Diuius & Ianus videri possunt vocabula Curionum, quod tamen in re tam prisca & obliterata affirmare non ausim.

Cusiones.

CAPVT XVI.

Sesquisenex, ambe, Casinum, cumerum, paluda, fictor, Varro emendatur.

Varro emēdatur.

EXtat apud Varronem lib. 6. de ling. Latin. perlepidum perque vetustum Papinij epigrammatium in adolescentem Cascam, sed quibusdam tamen locis inquinatum atq; maculatum: ego creta quadam cimolia eius maculas detergere conabor, proponamque id, quemadmodum scribi debere censeam.

Sesquisenex.

Ridiculum est cùm te Cascam tua dicit amica,
Fili potoni sesquisenex puerum.
Dic tu illam pusam: sic fiet mutua muli:
Nam verè pusus tu, tua amica senex.

Cùm inuenissem in vetere libro, *potonis esqui senex*, existimaui potoni sesquisenex legendum, id est, plusquam anus. senex enim de muliere etiā dicitur, vt, *tua amica senex*. Sunt & duo iambici versus oppidò quàm elegantes, Manilij de Casco Cascam ducente, in quibus canoræ nuptiæ sunt congruæ, conuenientes, concinentes. Quòd autem ait Varro, *Etiam nunc Castinum forum vetus appellant*: intelligo oppidum Casinum à Romanis appellatum fuisse forum vetus. nam fori nomen multis indiderant oppidis, vt foro Cornelij, foro Sempronij, foro Liuij. Sequitur mox, vt in antiquis libris scribitur, *Item significauit, in Attelanis aliquot pappum senem, quod casnar appellant*. hîc pappum senem esse suspicor carduorum lanuginem, senilem hominum canitiem æmulantem, Græci γήρειον appellant. editiones puppum habent, qui volet sequatur. Ait Varro, *profectum verbū ab ambe*. hoc verbi sollicitos & anxios habet grammaticos. ego ambe puto esse circum, quod diminutum dicitur an, vt in anquiro. integrum est & incolume in explicatione ancilium in libris antiquis: nam editionum censores eum quoq; locum violarunt atque læserunt, *Ancilia dicta ab ambecisu*. dicitur & ambu, vt in ambubaiis. Lego mox, *litera commutata ambagio dicta*. Ambiegna autem est circum quam duo sunt agni. Lego mox, *vt signa canunt canes appellatæ*. Lego deinde, *itaq; dicitur in nuptijs camillus, qui cumerum fert*. defenditur hæc emendatio Festi auctoritate, vas istud quod in nuptiis ferebatur, cumerum appellantis & camillum, quod &, vt ait, à camillo ferebatur opertum, vtensilia nubentis continens. Lego deinceps, *in quo quid sit in ministerio plerìq; extrinsecus nesciunt*. Cæterùm subulo mihi videtur esse tanquam sibilio: exponitur à vetere critico αὐλητής. In versu autem illo antiqui poetæ,

Casinum.

Pappus senex.

Ambe.

Cumerū.

Corpore tartarino prognata paluda virago:

Paluda.

etsi Varronem suspicio & reuereor, parum tamen abest, quin putem eum hîc hallucinatū, qui quidem paludam paludatam interpretetur, vocem secutus vitiosam. Neque enim Latini sermonis consuetudo pati hoc videtur posse, vt paludum pro paludato loquamur, & poeta ille scripsisse potius videtur, *prognata palude*. constat enim Mineruam ad Tritonidem paludem natam fuisse, vt ea ferè palude prognata videatur: sed tamen fas nō sit à tanti scriptoris sentētia recedere. Cùm citat Platonem in quarto, significat quartum Platonis librum, qui Phædo vocatur. Lego infrà, *sed lucæ, neq; vrsi potius Lucani, quàm luci dicti*. Infrà autem existimo ita scribendum, *Qui enim vt haberet orationem, publicè ab vniuersis tū legebatur, ab oratione orator dictus: cùm res maior erat, legebantur*. Infrà vitiosissimè legitur, *in Saturnio carmine*. non enim versus Saturnius est, qui est Iambicus hypercatalecticus, sed versus Ennij heroicus, vbi narrabat Numā mensas sacras, quibus ad rem diuinam est opus, & ancilia Saliorum constituisse, eundémque liba instituisse ad rem diuinā, & fictores, qui sunt panifices, librariique vocari possunt. In vetere inscriptione legi, DISCIPVLVM FICTORVM PONTIFICVM. In vetere libro reperio, *argei sunt è scirpeis simulachra hominum xxiiij. ea quotannis de ponte sublicio*. Tutulati sunt qui in re diuina habent tutulum, vt flaminicæ & pontifices. Lego autē, *queis habent vti velatos*.

Fictor.

CAPVT XVII.

Varro emendatur, cortina, casabundus, epicrocum, diabathra, osca, ferentarius amicus, carere.

Varro emēdatur.

CVM Varro nominatim lib. 6. de ling. Latina scribat, *vt in his qui sunt versibus plerique*: quod mox pedibus solutum liberumque creditur, ego modis & numeris vinctum ligatúmque censebo. sequuntur igitur statim duo claudicantes iambici, quos scazōtes Græci vocāt,

Volturnalem, Palatualem, Furinalem,
Floralem, Falacrem & Pomonalem idem fecit.

Falacrem autem pro Falacrali posuit coactus versus lege. Lego mox, *quæ obscura sunt, eorum origo Volturnus*. Excipiunt non longè nomina pi-

ſcium,vt ait,Græca,ſed nulli intellecta,in verſu Lucilij, quem ego ſic legi debere cenſeo,

Occidunt Lupe, ſaperdæ te & iura ſiluri:
Sumina te, atq; amiæ.

notum eſt, ne teſtato agam, ex Horatio & Perſio, quàm acris & vehemens fuerit in Lupum Lucilius: eum credo hoc carmine compellari. Etiam Lucilianum verſum ita ſcriptum reperio,

Quidam thynno capto corium excludunt foras.

Antonius Auguſtinus,vir & eruditiſsimus, & optimè de literis elegantioribus meritus, Varronis verò vindex,aſſertor, patronusq; vnicus habendus,immo verò eius potius Æſculapius exiſtimandus, ſiue ſola animi coniectura ductus,ſiue librorum auctoritate adductus,commodiſsimè eorum legit. Lego paulò pòſt Ennianum verſum hunc in modum,

——caua quæque in
Corpore cœruleo cœli cortina receptat.

tantum è telo cœli feci: & in libro antiquo dubium erat lineamentum primum,& ambiguæ inter *c* & *t* figuræ.hoc verſu Ennius hemiſphærium cœli cortinam appellauit, de ſimilitudine cortinæ Apollinis,quę,vt ait,nomē habuit à corde, quòd inde primæ ſortes exiſtimatæ. Inuenio in antiquo exemplari, *Quid vnde inuitis ſumpſerint, perduellibus?* quod & adſcribendum putaui. Cæterùm Opilius verborū enodator antiquorum fuit: is à ſtella,quę veſperi oritur, tempus veſpertinum ipſamq; veſperam veſperum vocari credidit. At verò apud Catullum in carm.nupt. alia ſignificatione dicitur,*Veſper adeſt iuuenes*: intelligitur enim ipſa ſtella. atque hic ſenſus erit editiones ſequenti. nam libri manualis literaturæ habent, *à quo eam Opilius ſcribit veſperum*: quod de ſtella liquidò perſpicueq; intelligetur,nō de ſuprema tempeſtate, quo ſenſu & in Catulliano cæſo erit accipiendum, & aliud quiddam ſignificabitur q̃ tempus primum noctis. Eam ſtellam, vt libri ſanctiores loquuntur,Græci vocant διαϊστάσριον. In xij.tabul.lege, vt pene notum eſt puerulis omnibus,è Gellio lib.17.cap.2.ſcribendum,*Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto*.Scribēdum etiam omnibus approbantibus & ſcripturæ gratulantibus, *Ea enim merces quæ Græcè dicitur* λάφρον. Ennio in libro iuratiſsimæ fidei verſus iſte tribuitur,

Caſabundus.

Riſi egomet mecum caſabundum ire ebrium.

Caſabundum autem nō caſſabundum hac de cauſa ſcribendum cenſeo, q, à cadendo deducitur à Varrone, vel,vt melius origo intelligatur,q, à caſare proficiſcitur.Quod cōtinuò additur, *Diabathra in pedibus habebat, erat amictus epicroco*: de homine dicitur, cultū muliebrem & molliorem gerente. nam & diabathra muliebria erant calceamenta, & color croceus in veſtitu viris erat indecorus. Vbi porrò hodie in Plauti exemplaribus legitur, *lanam carpere*: M. Varro ſine controuerſia legit carere,qđ eſt purgare,vt interpretatur,quo vocabulo vſum etiā dicit Næuium in Commotria:ſed & vltrò ipſe ita carere vſurpat cū hîc ſcribit, *Cùm ex ea carent, quod in ea hæret,neq; eſt lana. Quæ in Romulo Næuius appellat oſca ab Oſcis.*Purgamenta & ſordes lanæ per contumeliam & iniuriam ſummam Oſcorum,qui obſcœni habebantur,oſca Nęuius appellauit,vt Varro interpretatur.Scripturam veterem interpolant multi, aliiq; aliter euulgāt: eſt qui ſcribat,*quod in ea eſt nequam,eſt lana.*eſt qui ſecus,*nequa eſt lana quam.*hæc excogitata & commētitia lectio, ſi cui probetur, ſignificabit nequa lana ſpurcam & impuram,quę non ſit aliqua,id eſt,alicuius pretij. nam Soſipater lib.1. art.Gram. nequa dici pro nequā docet. Lego mox,*militibus ſi quis eorum deperiſſet.* &,*nam illum tibi ferentarium.*ac videtur ferentarium amicū potius Plaut.in Trin.Sc.Minus quindecim.dixiſſe,qui ſubſidio & auxilio futurus ſit, q̃ quomodo Varro interpretatur, qui inanis & ſine fructu ſit.ſed Varroni vix reclamare audeo.

Cortina.

Diabathra. Epicrocum.

Carere.

Oſca.

Ferentarius.

CAPVT XVIII.

Schœnicolæ, ſcraciæ, ſcrupedæ, ſtrictabillæ, tantulæ, miriones, ſtrebula, axicioſus, Varro emendatur.

VErſus M.Actij extat apud Varronem lib. 6.de ling.Lat.ſubobſcurus, *Non quaſi nunc hæ ſunt hic limaces liuidæ?* quem de meretricibus dictum accipio, quas ad deſpicatū limacibus comparari exiſtimo, & fortaſſe cum eo continuari debent elogia huius Iambici, *Diobolares, ſchœnicolæ, miraculæ.* Ac ſchœnicolæ quidem dicuntur quæ ſchœno vnguentario (ſic enim in Varrone legendum exiſtimo)nonnullam odoris gratiam accerſerent, quas & ſchœno delibutas ipſemet Plautus dixit in Pœnulo, Scen. Negotij ſibi. Verſus ſequitur ſuperioribus, vt apparet adiungendus,ſed in ſcriptorum libris variè cōceptus,cuius haud ſcio an veriſsimam ſim formulam exhibiturus literatis.Quemadmodum tamen mihi videatur eſſe ſcribendus dicam, etſi ſcio perdifficile eſſe malignos calumniatorum morſus effugere,qui nō tantum ſatis habent ipſi reprehendere, verùm etiam clàm ſubmittunt & ſubornant qui reprehendant. Lego igitur,*ſcratiæ,ſcrupedæ,ſtrictabillæ,tantulæ.*tantulæ ſunt,paruæ,breues,vt apud Plautum dicto loco,*Tantula tanta verba funditat.*ſcratię ſunt æquè deſpiciendæ & contemnendæ ac ſcrea ſputaque,ſic vocatæ quaſi ſcreaciæ.videtur Varro ſcraciam explicare ſiccam: nā in eo videtur legendum, *ſcracia ſiccam ſignificat*,vel exiccam ſignificat. nam cùm ſiccæ ſunt & arentes fauces,magno & difficili ſtrepitu & roncho velut troclea ſcreatum trahimus.*ſic adſignificat* tamen non muto. Scrupedam Aurelius exponebat à ſcauro pede vel ſcauripedam: nam ſic in Varrone lego.ſcaurus autem exponitur στρεβλόπους & σκαμβὸς σκέλος à vetere critico. Horatius quoque

Balbutit ſcaurum prauis fultum malè talis:

libro 1. ſatyra 3. ſcribit. Lego autem non longè, *ex eo ab Actio poſitum in curioſa. Itaque eſt in Menalippa, reijcis abs te religionē ſcrupeam ponè.* Actius, inquit,

Varro emēdatur.

Schœnicolæ.

Tantulæ. Scratiæ.

Scrupedæ.

inquit, ſcrupeum pro curioſo vſurpauit in Menalippa, cùm religionē ſcrupeam dixit, quam poſt tergum reiiciendam ait.

Strictabillæ.

Strictabillæ dicuntur, nō tam ambulantes, quàm ſummo pede vel talo terram ſtringentes, quod vſuuenit iis quibus pedes læſi ſunt, vel crura. non enim planum ponunt veſtigium pedis, ſed eius extremo tantum radunt ſolum, qui iidem pedibus ſuis ægrè ſtant & inſiſtunt. A ſtringendo deducitur ſtrictare: à ſtrictando ſtrictillare per diminutionem, & per eandem iteratam ſtrictibillare vel ſtrictabillare, vt à conſcribere, conſcribillare: vnde ſtrictabillæ ſunt appellatæ, vt Varro ait. nec verò ſcriptura quam hîc tueor mea eſt, ſed eorum librorum, quibus hodie ſolis teſtimonij, vt placet quibuſdam, dictio eſt. Lego autē in ſitelli tergo, *mulier es vxor, cuinam te ego noui, ſcio axicioſem.* & paulò antè, *axicioſæ annonam è vili caram concinnant viris.*

Axicioſi.

reperio mox, *quaſi Claudius ſcribit axicioſas demonſtrari conſupplicatrices, ab agendo axicioſas.* Mulieres rebus diuinis deditæ ſimpulatrices dicebantur, vt ait Feſtus. idem ſcribit antiquos axit pro egerit dixiſſe: vt apud Plautum adaxint, pro adegerint, in Aulularia, Sc. Exi inquam. reperitur: axieſque refert eſſe mulieres in ædibus vnà agentes, & axicioſos factioſos: vt axies fortaſſe Pompeio mulieres ſint, quas axicioſas Varro vocat, quæ vnà agunt cum aliis. Axitas etiam reperio in antiquo lexico exponi ἀποτελεσματικάς. Alij hîc actioſas vbique legunt, & ſuſpicatrices nō ſupplicatrices. nos iſtam varietatem lectori potius proponimus, quàm noſtrā ſententiam interponimus, quam tamen ſi quis requirat, putem Plautum axicioſam ſcripſiſſe. Varro autem Claudij non ſequitur interpretationem, ſed eam affert, quam retulit Feſtus.

Stribula.

Mox autem legendum, *de ſtrebula vt delumbos cœnabis Chærea. Stribula, vt Opilius ſcribit, circum coxendices ſunt nobis.* Strebula Pompeius ait Vmbrorum lingua appellari partes carnium ſacrificatarum. Arnobius libro ſeptimo, ferè vt Varro interpretatur ſic ſcribens, *Non enim placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur.* etymologiam ei Græcam reddit Varro à verbo στρέφειν, quod eſt vertere. Legendum quoque mox exiſtimo, *Scobinam ego lima actutum abraſi.* nam Varro libro 6. de lingua Latina, limam interpretatur, quod nō faceret, niſi eius poeta mentionem feciſſet, quam materiam & inſtrumentum & rem fabrilem dicit.

Miriones.

Cæterùm cùm ſcribit Actium dixiſſe perſonas diſtortas, oribus deformes, miriones, de perſonis hiſtrionum monſtroſis & deformibus intelligo, quod & de ſimilibus figmentis ridiculis accipi etiam velim.

CAPVT XIX.

Syntheſis, ſyntheſis ſeptenaria, prela veſtium, pædagogia.

NON dubito, quin hîc me virum imi ſubſellij homines dicturi ſint poſt probatiſsimos in omni genere elegantis doctrinæ viros tacere debuiſſe, & eis pedaria aſſentiri ſententia: id quod ſanè feciſſem, ſi mihi potius mea quàm veterum ſenſa eſſent proferenda.

Syntheſis.

De ſyntheſi quis non & hac & ſuperiori ætate ſcripſit? non tamen aſſentior iis, qui viliorem eſſe veſtem dicunt, quibus oppono Tertullianum in libro de pallio, *vtique ſicut veſtigia cæſtuum viria occupauit:* (ſic enim illic legendum cenſeo) *ita & endromedis colorem aliqua multitia ſyntheſi extruſit.* de Cleomacho loquitur, qui veſtitum Athleticum molli delicatoque cultu mutarat. Exiſtimo autem ſyntheſin elegantiorem & lautiorem fuiſſe veſtem, qua populo Romano certis diebus publicè, vt Saturnalibus, vti licebat, cùm Romæ quo quis veſtitu vellet, vti non liceret, togaſque ferre cogerentur. ſic audio Venetos ſenatores certo quodā togæ genere perpetuò vti in publico, domi eoſdem ſericatos eſſe: qua veſte domeſtica ſi foris vterentur, capitis dimicationem ſubituros eſſe, & nobilitatem amiſſuros. eam veſtem ſyntheſin appellabant, quòd cùm ea rarò vterentur, domi compoſitam habebant in arcis aut prelis: Martial. lib. 11. epigr. 9.

De palatinis dominæ quod ſerica prelis.

Prela veſtium.

Eorum eſt prelorum mentio apud Marcellinum, vocatque niſi fallor, preſſoria: ea tamen veſte domeſtica vtebantur, vt cùm conuiuium dabant: Martial. lib. 5. epigr. 120.

Vndecies vna ſurrexti Zoile cœna:
Et mutata tibi ſyntheſis vndecies.

Ibidem,

Frigus enim magnum ſyntheſis vna facit.

Zoilus veſtes oſtentabat, eas in conuiuio ſubinde mutans: quod & lib. 2. epig. 16. Martialis planum facit,

Zoilus ægrotat, faciunt hanc ſtragula febrem:
Si fuerit ſanus, coccina quid facient?

nam morbum ſimulabat, vt veſtem ſtragulam pretioſam oſtenderet. Septenas aut octonas veſtes in ſingulis arcis aut prelis habebāt, quæ ſeptenæ aut octonæ veſtes, ſyntheſes propriè dicebantur: ſed &, vt Scæuola ſcribit, vniuerſa etiam veſtis, quòd, vt opinor, compoſita in veſtiario eſſet.

Septenaria ſyntheſis.

Per tranſlationem ſeptenaria ſyntheſis Sagūti à Martiale dicitur lib. 1. epigr. 126. cùm ſeptem vaſa ſaguntina fictilia intelligat: & à Papinio 4. Siluarum,

Aut vnam dare ſyntheſin, quid horres
Alborum calicum atq; caccaborum.

pro aliquot calicibus atque cacabis dixit: & cùm finxit illum horrere ſyntheſeos nomine audito, indicauit ſyntheſin caram pretioſámque fuiſſe. aliud etiam attexam.

Pædagogia.

Quos hodie vernacula voce pagios nuncupamus, qui ferè ingenui & nobiles pueri ſunt in nobilium familia, eos, quod & doctis placere intellexi, nomen habere cenſeo à veterum pædagogiis, vt vulgò exiſtimari video. Nos autem, qui breuitate vocum delectamur, verbum ita imminuimus, vt tamen vetuſtatis notæ appareant: Plinius li. 7. epiſt. *puer in pædagogio miſtus pluribus*

dormiebat: venerunt per fenestram (vt narrat) in tunicis albis, cubantemq; detunderunt. eo vocabulo turpius interdum etiam vtebatur, cùm eo cœtum puerorum, qui in deliciis habebantur, significaret: Tranquillus in Nerone, cap.28. *super ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali virgini Rubriæ vim intulit.* quo in loco corruptè perperamque scribitur *proagogia*, vt & in superiore Plinij loco pædagium. Plinius lib.33. natural. histor. cap.12. *iam verò pædagogia in transitu virilitatis custodiantur.* significat enim puerorum, qui in delitiis habentur, cùm eorum forma exolescere incipit annis & in virilitatem transire, tamẽ pulchritudinem custodiri & prorogari ornamentis argenteis. Inscitè autem illic scribitur, *Iam verò à pædagogis.*

CAPVT XX.

Declauare, pinus succinctæ, clauæ.

Cingere.

EXponi video in Pandectarum titulo Arborum furtim cęsarum, cingere, delibrare vel deglubere, quod tamen nõ est temere credendum: sed Græcorum interpretatio ista est, ζωνύειν esse περιελεῖν τὸν φλοιόν: Græcis autem hîc fidem derogare non est nefas: nec enim crediderim verba Latina præsertim obscuriora eis admodum intellecta fuisse. plus apud me ponderis habet & veterũ exemplarium maiestas, in quibus deglabare scribitur, & linguæ proprietas. nam etsi qui detrahit vndique corticem, tanquam cinctura amplecti arborem videtur, tamen cingere potius videtur, qui vndique amputat ramos & clauas, solumque relinquit truncum & stirpem. mouet me Ouidius, qui pinus succinctas dixit, quod est sursum & altè cinctas, quòd nullis à stirpe ramis ad summum cacumen obsideantur, sed simplici stipite & caudice assurgant substrictæ. Lego igitur declauare, quod est clauas amputare. nam clauas & claulas in hac significatione posuerũt: Palladius, *Claua seri commodius est, quæ sit manubrij craßitudine, longitudine cubitali.* Varro libro 1. de re rustic. cap.40. *vt sit de tenero ramo ex vtraq; parte æqualiter præcisum, quas alij clauolas, atij taleas appellant.* Iam nemo nescit, quàm sæpe in veteribus monumentis librorum *g* pro *c*, *b* pro *u* commutetur. quod cùm animaduerterem, & existimarem potius ramalium & clauarum prætori in mentem, quàm libri venisse, declauare substituere malui, q̃ vel deglubere vel delibrare.

Pinus succinctæ.

Declauare.

Clauæ.

CAPVT XXI.

Mala mansio, robur, codex, numellà.

Mala mãsio.

AMbigi video quæ sit apud Iurisconsultũ mala mansio, quæ quidem exprimi ad verbum Græcè poßsit κακὸς σταθμός. ego eo nomine suspicer, sed suspicor tantùm, arcas in quas coniiciebantur serui, de quibus quæstio erat habenda, sed & alij malefici interdum: Cicero pro Milone, *subitò accepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas coniiciuntur, ne quis cum his colloqui poßit.* Arcæ autem illę olim robusteæ erant: vnde & robur prisci appellabant: Festus libro 16. *Robur, inquit, in carcere dicitur locus is, quo præcipitatur maleficorũ genus, quòd ante robusteis arcis includebatur: quem locũ etiam robustum carcerem Plautus in Curgulione vocauit.* Ex illis etiam arcis sontes interdum præcipitabâtur & interficiebantur: Val. Maximus lib.6. cap.3. *quin etiam familiares eorum, ne quis Reipubl. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.* nisi quis de alto stipite intelligat. Apuleius roboris meminit in apologia secunda scribẽs, *ô subtilitas digna carcere et robore.* erat & πεντεσύριγγον ξύλον, robur vel codex, vel cippus, cui manus & pedes inserebantur, caputque. Codicem à robore diuersum esse censeo, cùm sit ligneus stipes, quem alligati serui, qui deliquerant, trahebant, cuique insidebant vincti, qui hodie apud nos appendi solet simiis: Propert. lib.4. eleg.7.

Robur.

Codex.

Codicis immundi vincula sentit anus.

Iuuenalis satyra 2.

Horrida quale facit residens in codice pellex.

significat à matrefamiliâs seruam pellicem malè tractari, & in vinculis habitam lanificio perpetuo fatigari: quanquam non deest, qui, *in codice resident*, interpretetur, vt Lacedæmonios in robore accumbere Cicero dicit, pro in robusta quernáve sede. vidi qui codicem in priuatis ædibus aduersus improbos & nequam seruos id esse diceret, quod in carcere publico robur: quas omnes sententias etiam volui referre, vt inter eas lectores iudicent. In vinculis etiam numerari solitã numellam scimus, quam putamus vinculum fuisse ligneũ, quo collum insertum comprehenderetur. nomen habere videtur inde, quòd qui eo vinculo constricti erant, nuere demissoq; capite esse cogebantur: quale Græcis vinculi genus κύφων fuisse videtur. numellam enim, quasi nuellam, abundante litera *m* intelligo à nuo, vt luellam à luo. Ea qualis esset satis ex Columellæ verbis perspicietur, qui lib.6. cap.19. ita scribit, *vbi poßsunt etiam numellæ fabricari, vt inserto capite descendentibus per foramina regulis ceruix teneatur.* Sed vt eò, vnde primùm profectus sum, reuertar, arcas illas robustas existimo ioculari vulgi vocabulo malas mansiones esse dictitatas, sumpta translatione à mansionibus, in quibus viatores consistere solent, aut milites aut magistratuum comitatus.

Numella.

CAPVT XXII.

Luere, Cluacina, myrtus hexastica, lutea.

LVere inter cætera purgare est: vnde & mater Lua dea erat quæ luebat, id est, purgabat, cui interdum ad lustrandam hostium cædem arma & spolia incendebât. Sed & vt Luacina, Venus à purgatione dicta est Cluacina, quasi colluacina. cluere enim veteribus tanquam

quam colluere & purgare erat: Plinius libro 15. capite 29. *depositis armis purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. claere enim antiqui purgare dicebant.* Tertullianus tamen à cloaca Cloacinam dictam cauillatur & Arnobius libro 2. & 8. sic Murtia Venus tanquam Murtea dicebatur; sed & Murcia murcidorũ & ignauorum dea erat. Sed quoniam in mentionem Plinij incidimus, eum ipsum si possumus, etiam in sua myrto velut verbenis quibusdam purgemus. scribit libro 15. capite 29. myrtum esse quandam nostratem patulo folio, Tarentinam minuto, exoticam densissimo senis foliorum versibus. quis hîc non videt esse le-

Myrtus hexastica. gendum hexasticam, non exoticam, à sex versibus foliorum, interprete ipso Plinio, & archiuis antiquis approbantibus? nam exoticam malè legi apparet eo, quòd Tarentina etiam exotica est, cùm ipsa nostras non sit. Addit eodem loco, *quin & virgei annuli expertes ferri inguinum tumori medentur.* in antiquis sanctuarijs reperio, *quin & virgæ iaculi*, fortasse quòd è myrto iacula interdum fiebant, quorum hastile virgam vocat: virgę autem illæ, quę nondum spiculatę ferro fuerant, tumentibus mederi censebantur inguinibus. Æneid. 3.

—crebris hastilibus horrida myrtus,

à Marone dicitur: &,

—iaculis increuit acutis.

de eadem myrtea silua per translationem vtrunque dicitur: vt & virgæ iaculi dici possint tam grandes, vt ferro pro iaculis asperari possint. & 7. Æneid.

Et pastoralem præfixa cuspide myrtum.

annuli tamen virgei perplacent. Altercantur eruditi sit'ne in Cæsare libro 5. de bello Gall.

Lutea. de Britannis loquente, luteo an glasto legendum? vtrumuis sine vllo sensus & latinitatis dispendio legeris. Apuleius enim Isatin ab Italis luteam aut glastum vocari dicit. Ita cùm vtrunq; vocabulum Latinum sit, fraudi non debet esse hoc vel illud Cæsari intexere, disceptatore & arbitro velut à prætore dato Apuleio: quanquam satius omnino sit vetera sequi exemplaria, in quibus vitrum scribitur.

CAPVT XXIII.

Vitrea bilis, nacta, detonsa iuuentus, & quædam in Persio Sat. 3. explicata.

Vitrea bilis. NON est oscitanter prætereundum, cur à Persio vitrea bilis dicatur tertia Satyra, cùm scribit,

—turgescit vitrea bilis, Finditur.

ea est bilis splendida & clara, id est, quæ se clarissimè è splendore prodit, quæ & splendida bilis à Flacco libro 2. satyra 3. dicitur: quidam tamen putant, quæ statim euanescit & frangitur, etsi emicat & splendet, vt in versu illo Publiano,

Fortuna vitrea est, cùm splendet, frangitur.

verùm, vt exposui, eodem modo Græci νακτὸν clarum & pellucens appellant. scio & apud medicos esse pituitam vitream, quam quis hîc bilem vocari à poeta suspicaretur: sed id nimis longè repetitum esset. non sunt tam ex alto ducendi sensus, de quibus poeta nihil cogitarit. Liber autem mox sumitur, vnde aliquid describatur in charta. bicolor membrana chartæ est inuolucrum & tegumentum, & manuale exemptile. in charta autem scribebatur à discipulo. hoc ego obiter monui, vt Persij sententia pateret magis, quæ hîc obscurior occurrit.

—An deceat pulmones rumpere ventis:

sententiam hanc habet, Téne adeò tumidum inflatumque & superbi animi esse oportet, vel quòd longa serie sis nobilis, vel patricia sis ortus familia, vel senatoria, vel quòd ex equestri sis ordine, & in traductione trabeatus spectantem salutes censorem? tuorum equorum faleris & ornamentis populum fallito, mihi nihil impones.

Non pudet in morem discincti viuere naccæ. **Nacta.**

in antiquis libris nactę scribitur, nec ab ratione. nam fullones, qui nactæ vocantur, vestimenta pedibus calcata saltu suo fullonio premunt, & densant: sed & vestis à fullone dum cogitur, consiliari dicitur. id enim νάσσειν Græcè, & νακτὰ vocantur coactilia. nacta igitur velut νακτὸς erit. eodem verbo coactiliarius & pilearius accipi etiam poterit. quòd si à νάκος, vt apud Festum est, deducitur, vnico c scribi debet: sed cùm ea litera duplicata reperiatur, suspicio est posteriorem esse t: nec officiet veriloquium, cùm etiam notatio νακτὸς à νάσσειν accersi possit. vox hæc integra hodie est in Apuleio Asini aurei lib. 9. *maritus foris apud nactã proximum cœnitabat.* In secunda quoq; apologia, *quid illi existiment nactæ, non putabo*, legendum censeo, non nacti, vt editur: non desunt tamen, qui nauci legant. in Horatio quoque libro 1. satyra 6. scribendum,

Non quo fraudatis immundus nacta lucernis.

sed sordidus, inquit Persius, & nequam fullo, qui non est nauci, ignorantia & inscitia peccat: tu prudens sciensque virtutem deseris, quæ teterrima est animi labes & ægritudo: ac nolim alia ratione ab Ioue importuni & scelerati tyranni puniantur: tantùm videant virtutem, & ea intabescant relicta. equidem, inquit, ipse à studiis aliquãdo abhorrui, sed pueritiæ inscitia & lasciuia ætatis ludo deditæ delinquebam: tu neq; inscitiam excusare potes, cùm philosophiam didiceris: nec pueritiam prætendere, qui tantus es natu.

—Grandia si nollem morituri.

hoc genus exercitationis est, quod apud Rhetores ethopœia dicitur.

—Insomnis, inquit, *quibus indetonsa iuuẽtus.* **Detonsa iuuentus.**

scribendum est, *quibus & detonsa iuuentus.* erant enim Stoici tonsi ad cutem. itaq; Stoicus ἐν χρῷ κουρίας à Luciano per irrisionem dicitur: & de illis à Iuuenale scribitur, saty. 2. *—Atq; supercilio breuior coma.* Ait Persius, *& in quo dirigis arcum.*

quis

quis non videt additamẽto literę *quod* legendum ratione sermonis id exigente, & assentientibus libris veteribus?

—& metæ quam mollis flexus & vnde.

in circo ad metam, qua inflectebatur curriculum, flexus dicebatur: à Græcis καμπτὴρ, vt & in stadio: & ipsa quoque flexio & lustratio metæ flexus dicebatur, in lustranda autem curru meta, in ipsoque flexu maxima aurigandi industria erat, maximumq́; periculum imperitiæ. ac certus erat locus vnde cursum flectere oportebat, qui secus fecerat, rotam plerunq; frangebat metæ impactam. cùm autem curriculum vitæ humanæ simile sit curriculo circensi, per flexum metæ artem intelligit vitæ regendæ atq; moderandæ. Persius emẽdatur. Mox dicit Persius hircosos centuriones non adeò istam audire philosophiam, quæ vitæ præcepta tradit, vt eam vltrò derideant. deinceps Persius, vt & initio Satyræ, in potores inuehitur, quos plerunque dicit intemperantia immaturam sibi accelerare mortem. non est autem dubium quin, *faucibus exuperat*, legendum sit, non exuberat, lege versus id cogente. &,

—craßisq; tutatus amomis.

In portam autem, est versus portam. nam extra vrbem in pedes efferebantur, vrebãtur, & sepeliebantur. Vbi de intemperantia vini locutus est, quæ lethales plerunque gignit corporis morbos, ad morbos animi transitionem facit, atque inspicere nos ait & explorare diligenter debere, num in animo nostro aliquis resideat morbus, & venas veluti tangere debere nostras. alter id ceu de febri corporis accipiens, sibi nec pectus calere, nec extrema frigere, seq; sanum esse refert. contrà reddit, an cũ amore pecuniæ ferues, aut amore puellæ formosæ captus es, cor & venæ tuæ rectè saliunt, & micant? id est, an sanus es? immo verò à vitio animi morboque laboras. itaque, *cor tibi ritè salit*, per interrogationem legi debere censeo. es etiam, inquit, cuppes & liguritor: ac si tibi plebeię ac paribiles apponantur epulæ, fauces tuæ vlcerosæ sunt: timidus prętereа & pauidus es adeò, vt tibi inhorrescant stantes capilli: & per iram de potestate insanus exis, qui quidem sunt animi certissimi morbi.

CAPVT XXIIII.

Alij, parasiti scorta vocabantur, catenæ singulariæ, ballistæ centenariæ & talentariæ.

ARgumentum fabulę M. Actij Plauti, quã Captiuos inscripsit, bellum cont ine inter Ætolos & Aulidas: sed qui (malùm) sunt isti Aulidæ? est Aulis vrbs Bœotiæ coniuratione Græcorũ in Troianos nobilis: sed eius municipes Aulidenses dicuntur: nec vnquam tantum ea vrbs potuit, vt bello Ætolos lacessere auderet. in argumento autem Comœdiarum res esse oportet, si non veras, at certè verisimiles. Ego & fide librorũ veterum, & auctoritate rerum adductus, legendum censeo, Alij. Alij. sic enim populos Elienses vel Eleos vocat. quos gessisse bellum cum Ætolis ex Polybio cognoscimus. Itaque in argumento,

Pater captiuos commercatur Alios,

id est, Eleos mercat. Eodẽ modo in Prologo,

Cœpit captiuos commercari hic Alios.

& paulò pòst,

Summoq́; genere captum esse equitem Alium,

aut, vt in quodam libro legi Aleum, id est, Eleum. sic Alis est Elis, vt in illo versu,

Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.

Alidæ in eodem argumento sunt Elei, *quia bellum Aetolis dixi cùm Alidis.* nisi quis *Alijs* legat. In ea Comœdia iocatur parasitus se scortum dicì à scurris & hominibus vrbanis, cuius rei ea est causa quã reddidit, quia in conuiuiis cùm more Græco solerent talis sortiri vices bibendi, talos mittentes scorta inuocabãt sua suásque amicas, fausti ominis causa: ab illa inuocatione parasiti scorta appellari cœpere, vt scurratur: sed aliorsum, quia inuocati, id est, non vocati venire in conuiuium solebãt, cùm essent patrinarum assectatores. Itaque apud Plautum in Truculento, Sce. Mirum videtur. cùm dixisset Truculentus adolescens, (Parasitus scortum.)

Vel amare poßum, vel etiam scortum ducere:

respondet Astaphium,

Lepidè meccastor nuntias: sed dic mihi,
Ain' parasitum te posse ducere?

qui versus satis indicat parasitos scorta vocatos fuisse. Quæ sunt catenæ singulariæ in eadem fabula, Sc. Aduorte animũ. nempe quæ sunt singularum librarum. sic ballistæ centenariæ, quæ saxa centum pondo iaciebant: talentariæ, quę taleti pondo: Lucil. apud Noni. (Catenæ singulariæ. Ballistæ centenariæ, talentariæ.)

Quid sic ballistas iactas centenarias?

Sisenna ibidem, *ballistas quatuor talentarias.* In eadem fabula mox legendum est, *auis feræ consimilis est.* auis enim fera è cauea libẽter euolat, neque postea redit. Hæc ex ea fabula strictim attingere visum est, si cui fortè probari possunt, in quam fortasse plura aliquando annotabimus: sed hæc in præsentia satis esse confidimus, cùm iustam operam commentarij non suscipiamus, sed tantum hinc & inde aliquid leuiter delibemus.

CAPVT XXV.

Lenis, bardaicus, saccare, Martialis explicatur.

EXtat Martialis epigramma luculentum & egregium lib. 1. ad Licianum, vt editiones loquuntur, vt libri suggerunt antiquæ fidei, quibus plurimum credo, meisque in tribunalibus ferè eorum testimonio res multæ secantur & lites decidũtur, ad Licinianum: in quo multa reperio partim corrupta partim aliter edita, q̃ scripta: in quib. & illud initio statim, *Videbis altam Liciniane Bilbilin,* inuenio & agnosco, cùm edatur semper Liciane, syllaba, vt ne quid aliud dicam, velut in eculeo distensa. Rursum pro, *sterilemq́; canum niuibus,*

niuibus, effractis sacrũ Vadaueronem montibus, in pergamenis exaratum inueni,

Senemq; Catum niuibus,

vt Catus nomen montis sit canicie niuium albicantis & senis, audacia & lasciuia poetis vsitata & frequenti: magis tamẽ mihi placet,

Senemq; canum niuibus,

vt Vadauero intelligatur.

Et delicati dulce boleti nemus,

vbi hodie semper Botrodi excuditur, cùm literatè sciteque scriptum reperiam, ignauiæ fuisset omissioris & supinioris nimiumq; delicatæ parcere operæ, & annotare nolle. Mihi quidem nemus significare videtur quoddam, vbi delicati expetitique hominibus Romanis boleti nascebantur ad instruenda mensarum fercula: verius tamen sit siue boleti siue Botrodi legas, proprium nomen loci, non communem appellationem cibi esse. Botrodi etiam lib. 12. mentio est. Scribit Martialis,

Boletinemus.

Tepida natabis lene congedi vada.

vbi legendum censebam,

Tepida natabis luce congedi vada.

non enim diebus frigidis, sed calidis natatione vtendum. mouebat coniecturam antiquus liber, in quo scribitur, *Tepida natabis line*, quod quidẽ interpretabar luce. Verùm Iurisconsultorum flos Cuiacius aduertit me, vt propius scripturam veterẽ ruminarẽ, & *lime* legerem, soliumque significari crederem. idem nomen in Nonio extat, sed per secundam scriptum vocalem, à quo & hoc è Laberio affertur, *Cum prouincias despoliauit, columnas monolithas, labella lenis.* ita fit vt editiones culpandæ non sint, quę lene ostentãt. Sed & vbi edititij libri exhibẽt,

Lenis.

Voberta prendenti feras:

in manualibus patet,

Voberca prandenti feras.

nec illepido sensu, vt dicat, tantã ibi copiam venationis esse, vt propè à prandentibus iaculo feræ in viuariis configantur ad cœnationem accedentes. Etiam pro,

Auidam rigens Dircẽna placabit sitim, reperio,

Auidam recens Dercelta:

Recens autem eleganter erit rigens, frigens, quo significatu dicit Trallianus recentatum vinum à Latinis dici, quod nos Gallicè frigeras vel frigeratum appellamus, vt & frigeras Aganippe dicitur à Catullo in Epithalamio, inquit Martialis,

Mactabis & vernos apros.

vbi lego vernas apros, id est, indigenas natosque in tuis viuariis. sed & in epigrammate nõ longè distante monebo legendum esse.

Sic interpositus vitio contaminat vncto,

aliquãto melius, vt mihi videtur, quàm quomodo per exemplaria proseminatum est. In epigrammate quoque, vt suspicor, in Tongilium libro 2. quantò venustius est *Cecuba saccentur:* quàm vt publicatum est, siccentur? nam sacco transmissa vina liquari solebant vt biberentur. In alio epigr. lib. 4.

Saccare.

Bardaicus.

Lassi bardaici os quod euocati,

non vt vulgò bardiaci scribo. sic & in Iuuenale saty. 16. lego, *Bardaicus iudex datur*, id est, militaris, Gallicus. nam bardi apud Gallos sunt cantores, & bardæa vel bardala alauda, vnde & Alaudarum legionariorum nomẽ. Bardaicus igitur est Gallicus, & militaris, barbarúsque. est qui à Bardæis Illyrici populis deducas, qui & Vardæi vocantur.

CAPVT XXVI.

Coclites, pici, septem stellæ, reciproca, Thelis, peruulgare, Varro emendatur.

Gestit animus in Varrone lib. 6. de lingua Latina, vbi scribitur, *hoc factitatum Aristoteles scribit in libro qui inscribitur nomina barbarica*, scribere cõtra librorũ testationem omnium, quod amentiæ fortasse videbitur multis nimium effrænatæ, veruntamen, vt dixi, gestit animus scribere, νόμιμα βαρβαρικά. nã vt opinor, Aristoteles de legibus & institutis barbarorum scripserat, non de eorum lingua: & Varronis verba nescio quid tale demonstrant. At quod ex Ennio affertur, *decem coclites, quos montibus scimus riphæis fodere:* de Arimaspis intelligo vnoculis, qui Riphęos montes incolebant, & auraria metalla fodiebant, quæ rumor erat à gryphis custodiri, quos Latini picos appellant. Ergo cùm in Aulularia scribitur, Scen. Pici diuitiis.

Pici diuitijs, qui aureos montes colunt:

Pici.

gryphi intelligendi sunt, de quibus ita Mela libro 2. scribit, *gryphi sæuum & pertinax genus ferarum, aurum terra penitus egestum, mirè amãt, mireq; custodiunt, & sunt infesti attingentibus.* Quocirca cùm in Curgulione scribitur, Sc. Beatus videor.

De Coclitum prosapia ted esse arbitror.

Coclites.

non de Romanorum Coclitum familia, sed Arimaspis dictum intelligo, qui erãt, vt historici scripserunt, etsi, vt existimo, falsò, vnoculi. Lego mox, in Varrone, *Quod est apud C. Actiũ, Nocte intempesta nostram deuenit domũ.* locus enim est sumptus è Bruto Actij. Versus porro, qui de intempesta nocte anapæstici proferuntur, à duabus personis dicuntur: vna interrogat, *Quid noctis videtur?* altera respondet, *In altisono cœli clypeo temo superat stellas sublimis, agens etiam atq; etiam noctis iter.* Atque hos versus, vt scripsi, ita legendos arbitror, modulo nobis fauente, editiones condemnante. Scribo mox, *ad tempus designandum.* Septẽtriones autem ait à Latinis vocari septam stellas, sic à Cicerone appellantur, 1. Tusc. ita scribente, *Quarum altera, quam nos incolimus, sub axe posita ad septẽ stellas.* Lego autem in Varrone, *nostri eas septem stellas, boues & temonem, & prope eas axem.* mox ostendit triones esse boues, quasi terriones sed & detritum esse censet: ex quo legendum arbitror, *vnde triones vt dicerent, & detritum.* Lego paulo pòst, *ad postremum perueneris.* Et, *redito huc conticinio. Reciproca tendens neruo equino concita tela*, quod ait, ita accipiendũ auguror, cũ arcus tendit, sagitta ad nos versus trahitur, quæ mox dũ mittit,

Septem stellæ.

in

in eam partem, vnde trahebatur, redit, idque est quòd reciprocum appellat. Cæterum vbi Varro in Terent. Adelph. act. 1. sc. 2. legit, *scortatur, potat*, omnes vno consensu & coniuratione editiones hodie, *obsonat* exhibent. At in Plautino versu lego,

Reciprocum.

Si vnum epityrũ esuriens apud illum insane edam.

quam scripturam, vt nihil aliud dicam, certè versus ipse flagitat, qui alioqui conturbatior erit. Non longè, *flexanima tanquam lymphata*, è libro 1. Cic. de Diuinatione, emendandum est. Mox etiam scribo, *ea Thelis illi mater*. nam quæ Thetis à Græcis appellatur, eam Ennius Thelin vocabat. Varro de re rustica lib. 3. cap. 9. *nec continuo his quas melicas appellant falso, quòd antiqui vt Thetin, Thelin dicebant, sic medicam melicam vocabant.* Mox interpretatur Varro quod Pacuuius dixerat, *vt Bacchi sacris commota*. nam Baccha in Cicerone pro Bacchi malè legitur. In versu poetæ, quem Varro profert, littus peruulgâs, est littus pererrans, obiens, lustrans, vt apud Lucretium,

Thelis.

Peruulgare.

Multiplexq; loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo cœli peruulgant fulgura cœlum.

Quid si legamus? *rite perfectis sacris, rectè vult accipi*: nos tñ aliis id iudicandum relinquimus.

CAPVT XVII.

Alij menses, communis amicus, fistula silueſtris, colare amnes.

LVculentum sanè poema est Manilij, etsi eius argumentum & materia inanis est, & in eo artificio consumitur, quod mendax falsumque quotidie experimur, & vt non experiamur, ex ipsis tamen artis primordiis intelligenti doctoque facilè vanitas patere possit, cùm omnia ad libidinẽ fingantur ponanturque pro suo tanquam iure. sed de eius artis vanitate aliàs fortasse differemus: nunc ad partes vocemus loca quædam libri 5. eaq; excutiamus. Capite 1. victor ponti pereleganter ab eo vocatur aries, quòd mare tranauerit, superaueritque. *Vir gregis*, inquit, *& ponti victor.* Alios menses appellat aliam cœli temperiem & constitutionem. nam locis calidis & frigidis non iidem videntur esse menses, sed diuersi. inquit enim,

Ponti victor.

Alij menses.

—totumq; volet tranare profundum
Classibus, atq; alios menses, aliumq; videre
Phasin.

Communem vocat amicum sanè perquàm suauiter eum hominem, qui solet obire multa ciuium potentium limina, quotidianoque officio eos salutare. sed cùm poema illud nobile passim erroribus flagitiosis contaminatum sit, opẽ ei ferre hoc certè loco conabor. sic enim in eo legendum est,

Communis amicus.

Indelassato properantia corda vigore,
Instar erit populi, totaq; habitabit in vrbe,
Limina peruolitans, vnumq; per omnia verbum
Manè salutandi portans communis amicus.

hodie nullo, vt mihi quidẽ videt, sensu legit,

Inde relaxato properantia corde videre. &
—totoq; habitabit in orbe.

Fingit autem non illepidè nec inscitè alatam esse noctem, cùm ait,

Ementita diem nigras nox contrahit alas.

At Tibullus lib. 2. eleg. 1. eam imponit currui, vehiq; dicit sequente stellarum choro,

—iam nox iungit equos, currumq; sequuntur
Matris lasciuo sidera fulua choro.

Pastoritia fistula, quæ & rustica & siluestris est, coagmentatis cera multis constabat cicutis: eam significat Manilius, cùm ait,

Pastoremq; suum generant, cui fistula collo
Hæreat, & voces alterna per oscula ducat.

nam quot cicutæ erant, totidem erant oscula & vocum discrimina. fistulam siluestrem vocat Firmicus Manilij verba æmulans & tanquam explanans: *Nascuntur*, inquit, *hoc sidere ouium pastores, sed qui siluestri fistula modulantes, rustici carminis dulcissimos modos edant.* Iugulas appellare videtur stellas, quæ sunt in humeris & ceruice Orionis: quanquam propriè Varro iugulam dicit esse in Orione, qua iugulus est: totus tamen sic vocatur Orion: Manilius,

Fistula siluestris.

Iugulæ.

Nunc cancro vicina canam, cui parte sinistra
Consurgunt iugulæ.

In Firmico puto vitiosè scribi, *In prima parte cancri oriuntur aselli.* Sidus autem Orionis, vt illius artis vanitas tradit, venatores facit. Ita scribendum puto in Manilio,

—quibus aspirantibus ortum
Te Meleagre canunt flammis latitantibus vstum.

Venustè porrò eos, qui in amnibus piscantur, retiaque tendunt piscibus, ait colare retibus amnes, quòd per raras retium maculas & plagas, tanquam colatus fluuius transmittatur, & transfluat: nouitiæ tamen editiones exhibent *cælare*: ego *colare* tueor:

Et colare vagos inductis retibus amnes.

Colare amnes.

cola etiam in instrumẽto sunt piscatorio: Ausonius epistola 21.

Et iacula, & fundas, & vilica nomina lini,
Colaq;, & insutos terrenis vermibus hamos.

Sed & quædam breuiter emendabo. Libro 5. *Ille cito motu*, non vt editur, *monitus*. &, *—morbum virtutis nomine velant*, nõ, vt editur, *vitant*. &, *—tortosq; in flexum ponere crines*. &, *Pontibus impositis*, non *motibus*. Rursus,

Manilius emendatur.

Et leget in longo per cursus præmia circo.

&, *Andromedæq; vocat genitor.* non *Andromedamq; necat*. &, *hic alius finisset opus*, non *sic*. Rursus, *& biferus cetus.* Rursum,

Et quid de his sex signis pars quæq; reducat.

Lego etiam,

Engonasi ingenicli viuens sub origine constat.

hodie *Et coma signicula* vocibus inanibus excaditur. Lego etiam,

Hauriet & mistris, sed frugibus ipse fruetur.

Succus nemorum suauissimè ab eo sanguis viridis appellatur,

Sanguis viridis.

Et viridis nemori sanguis decedit.

Sed enim multò plures in eius poetæ versibus errores

errores hærent, quàm vt à me poſsit tam leui opera curari: quãquam interim etiam vereor, ne quid in eo vlcerem.

CAPVT XXVIII.

Sigillaria, Auſonius emendatus, runcina, liquor, ceſtus Iunonis.

INFERIAS ab inferendo dictas conſtare poteſt ex Arnobio, qui lib. 6. ita ſcribit, *Non denique vinum liquens paterarum effuſionibus inferamus.* & Marone 3. Æn.

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.

Mineruiũ

Sed ex eodem Arnobij libro quædam obſeruabimus. Mineruium appellat Mineruæ templum, vt & Dianium Dianæ templum etiam eſt: *In nono hiſtoriarum Antiochus memorat Athænis in Mineruio Cecropem eſſe mandatum terræ.* Sigillaria pro ſignis vſurpat & ſigillis: *Quinimo deos eſſe ſigillaria ipſa cenſetis.*

Sigillaria.

Erat & hoc nomine locus Romæ vbi libri resque aliæ promercales venibant & auctiones fiebant. Auſonius edyl. 16. *pro quo ſi per ſigillaria in auctione væniret, neque Afranius Nauci daret, nec Stichum ſuum Plautus offerret.* Sed & quia in Auſonium incidi, nõ omittam monere, locum eſſe elegantiſsimum & facetiſsimum in eo deprauatum, quem Ludouicus Ruſardus Iuriſconſultus, vir ingenij magni & iudicij egregiè emendauit. cùm enim edyl. 14. hodie legatur, *ſuper menſam meam facta eſt inuitatio, non illa de ludibrij conuiuio, vt Græco more biberetur, ſed illa de Placci ecloga*: corrigit ex oratione in Verrem, *de Rubrij conuiuio*: quæ quidem emendatio ita vera certaque eſt, vt ſi quis aliter ſentiat, nihil ſentiat.

Runcina.

Runcina apud eundem Arnobium videtur eſſe inſtrumentum ad læuiganda & polienda ligna: vocatur à Græcis ῥυκάνη, vt in epigrammate, καὶ πέλεκυν ῥυκάναν τ' εὐαγέα. verba proferam Arnobij, *Dolata, effoſſa, terebrarum excauata vertigine, runcinarum læuigata deplanis.* Quod in Horatio libro primo od. 35. explicaui ſeuerum vncum & liquidum plumbum de pœnis intelligendum non eſſe, ſed de rerum coagmentis & vinculis, confirmatur auctoritate Arnobij, verba ipſa Horatij vſurpantis, & eius ſententiam explicantis, *Quid miſerius his eſſe aut quid infelicius poterit, quàm ſi eos in baſibus ita vnci retinent & plumbeæ vinctiones?*

Liquor.

Eſt autem attendendum eum liquorem non pro humore, latice, aqua poſuiſſe, ſed pro mollitudine quadam & teneritate: *Liber*, inquit, *membris cum mollibus, & liquoris fæminei diſſolutiſsimus laxitate.* ſic & Martialis lib. 6. epig. 13. locutus eſt, vt in antiquis duobus reperi exemplaribus, ſed huius ſignificationis & notionis inſolentes emendatores in eo *decor* ſcripſerunt:

Et placido fulget viuus in ore liquor:

de ſtatua Iuliæ loquitur. Quam porrò fabulam de Pygmalione ſignum eburnum perditè amante ſcribit Ouidius Metamorpho. lib. 10. eam è Philoſtephano veram hiſtoriam eſſe commemorat Arnobius, qui Pygmalionem ait Veneris Cypriæ ſimulachrum impotentiſſimè amaſſe, & in ſuo cubili ſæpenumero collocaſſe.

Ceſtus Iunonis.

Ceſtus non tantum Veneri, ſed etiam Iunoni tribuebatur, vt ad amorem Iupiter inuitaretur alliceretur'q́; ſic enim Arnobius, *Iunonius ille ceſtus.* & Martialis,

A te Iuno petat ceſton & ipſa Venus.

Caliendrum.

Caliendrum, niſi mentitur editio, in eo eſt pallium, quod antè recinium vocarat. nam de Ioue dixerat, *Reciniatus Iupiter atque barbatus, dextera fomitem ſuſtinẽs pardolatũ in fulminis morem.* & non ita longè ea quæ antè poſuerat recolligẽs ait, *caliendra, fomites, talaria.*

CAPVT XXIX.

Quædam lib. 16. ad Atticum emendata.

HISCE diebus primum mihi videre licuit exemplaria duo manu ſcripta epiſtolarum ad Atticum, vnum ſummo beneficio Memmij viri clariſsimi & literarum patroni, alterum Lambini viri in literis primarij & familiam, vt ita dicam, gregemque ducentis.

Cicero emẽdatur.

Igitur lib. 16. quædam animaduerti, quæ & hîc adſcripſi: vt epiſt. 1. *Poſtridie iens ad Brutum in Neſidem hæc ſcripſi.* quod quidem hodie aliter excudi ſcio. hoc quoque reperi, *Redeo ad meum igitur* ἔτι ἴωμεν: hodie ἔλθωμεν celebratur: & ego ex eo coniecturam ſecutus & veſtigia, θέωμεν aliquando faciendum interpolandumq́; credidi, neque coniecturæ piget: attamen illud ἔτι ἴωμεν, *adhuc ſinamus* ſignificabit, non malo abhorrentique ſenſu. Reperio etiam, *quam à Bruto Iulijs.* cùm autem in antiquis libris ſcribatur, *Ouius enim receſsis multa quæ vellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis abunde HS LXX. ſatis eſſe*: vnius elementi appoſitione lego, *Ouius enim recens: is multa quæ vellem*: vt dicat eum è Græcia paulò antè à filio veniſſe, & multa de filio narrare quæ velit. Epiſt. 2. illud elegantiſſimè ſcribitur in optimis libris, vbi omnes & emendatores & interpretes vt in luroſa voragine hæſêre, *ſed quoniam furſilla extrudimur*: quod loquendi genus antè obſeruauimus. Dionyſius Lambinus vir intelligentiſsimus & diſertiſsimus, ſic etiam emendandum mihi facilè perſuaſerat. Reperi etiam, *ſed notentur eclogarij, quos Saluius bonos auditores nactus: in conuiuio duntaxat legãt.* ſcio aliter edi, & quidem bono etiam ſenſu: ſed nunquam fraudi fuit in lucem reuocare ſepultam antiquitatem. aliquando etiam, *ſed vocentur eclogarij*, legendum putaui. Illud verò epiſt. 3. ſupplemento vnius litteræ elegantiſsimũ erit, *Quod verò ſcribis te magis delectari O Tite, ſi quid ego: ages mihi ſcribendi alacritatem.* hic *auges* legendum: intelliget, qui quid velit perſpiciet. Lege *arcano conuiuis tuis* lego, auctore Chariſio, qui & hîc arcanè aduerbiũ eſſe obſeruat, cùm eſſe loci nomen multi putent. At vbi eodem libro ſcribitur, *eiq́; eo ipſo die, quo oppidum Boream cepiſſet*: vix abſtinere manus

nocentes possum ab iniuria. etenim cum vrbem huius nominis in Hispania nullam reperiam, traiecta literula Eboram libentissimè legerim, quæ vrbs est Lusitaniæ: sed tamẽ istud à me potius addubitatum, quàm decretum velim omnes existiment. At quod sequitur non longè, affirmare propè mihi liquet ita legendum esse, *O dies in auspicijs lepidè descriptos, & aptè ad consilium reditus nostri*. nam etsi *lepidi* in exemplaribus omnibus reperimus, tamen orationis consequentia *lepidè* postulat, cùm *aptè* mox sequatur. Quod subijciam testor in antiquis libris me inuenisse nullo apice mutato, *Quid fugientem? periculúmne? at id nunc quidem, nisi fallor, nullum est*. Sed & illud epist. 4. *Nam si à Phædro nostro esses, expedita excusatio esset*. Iterum, *Si cui quid debetur*. Rursum, *nisi vt præsens me ipse defenderem*. Rursum epist. 5. *ἀσφάλειαν habet is locus fugæ. an Romam?* &, *ast ægrè me tenui. Itaque perstringam sine vlla contumelia Siccæ aut Septimiæ*. Cæterùm vallum Lucillianum epist. 6. carmen satyricum intelligo, quo ceu vallo & fuste homines verberabat Lucillius: veteribus tamen in exemplaribus, *sine vallo Luculliano* scriptum patet. Lego epist. 8. *ex quo αὔθη ipsa posuisti. ante* quidem in libris omnibus extat, sed cùm *ipsa* scribatur, & *florentia* mox sequatur, αὔλη legendum esse suspicatus sum. Illud quoque sic scribo, *Attamen est ista loco bella, vt mihi videtur, εἰρωνεία, quòd eum percontor, ciues in acie? illud etiam malo indignius esse hunc viuere, quàm quid indignius esse hunc viuere, quàm quid indignius*. Et isto loco, vbi in editionibus *percontra* scribitur in veteribus libris, ego ex eo *percontor* feci non inscitè, vt existimo. fortasse etiam scribendum, *meq; Torquati negotio lusum iturum puto*: quanquam hîc audacior paulò sum. reperio etiam negotium: Torquati videlicet negotium erat ludere.

CAPVT XXX.

Min apud Ausonium quid, Tau, & quædam emendata.

LVDOVICVS Rursardus summorũ huius ætatis iurisconsultorum gloriam vel superat vel æquat: idemque non tantum ius & æquitatem curat, verumetiam dicendi elegantiam & orationis ornatum in amoribus & delicijs habet, & quantum ei superest subseciui temporis, libenter in legendis & emendandis optimis scriptoribus ponit atque consumit. Is nuper certiorem me fecit in monosyllabis Ausonij versum desiderari vnũ, quem se reperisse in antiquissimo ait, cœcisque & lippientibus literis vix legendo libro:

> *Estne peregrini vox nominis an latij sil?*

Min. *Et quod germano mixtum malè lethiferum Min?*

quem versum de minio intelligo, lethali pharmaco & homines necante, quod in argentarijs metallis reperitur. versus autem isti titulum habent Grammaticomastix, eorumque primus est, *In logodædalia*. Legendum autem ferè crediderim,

> *Friuola condemnas? nequam quoque cum precio est merx.*

hac distinctione in expedito & facili sensus erit, quem assequi arduum antè videbatur. Lego etiam, *replet te lætificum gau*, id est gaudiũ. Distinctio quoq; tenebras ex his versib. discutiet,

> *Dic quid significent catalecta Maronis? in his al*
> *Celtarum posuit, sequitur non lucidius Tau.* Tau.

cùm ætate Ausonij al & Tau in Maronis catalectis vix intelligerentur, hodie curiosi nimiũ fortasse censeatur, quid illa valeant exquirere. Ego al, vt Germanorum lingua, ferè crediderim Celtarum sermone totum significasse: Tau autem crucem. hodie quoque Tau gallicum in Maronis catalectis legimus. Literarum nomina declinat Ausonius. nam & betam dicit, & iotam,

> *Diuiduum betæ monosyllabon italicum b.*

Iterum, *Non formam aut vocem deltæ gero.*

> &, *—gammæ vice functa prius C.*
> Rursus, *Litera sum iotæ similis.*

Lego autem, *ητα quod, Ae olidum, quodq; E valet, hoc latiare e.* &,

> *—legit Attica gens o.*

Lego etiã, *Atq; alium pro se titulo replicata dedit Q.*

> *Ansis autem cincta duabus erit cum iota:*

sine dubitatione Ausonium scripsisse affirmãdum, &, si necesse est, conceptis verbis iurandum est. Legendum etiam,

> *Mæandrum flexusq; vagos imitata vocor Σ*

Admonuit me & Rusardus versui,

> *Nota Caledonijs nuribus muliebre scelus strix:*

continuò subijci,

> *Vellera depectit nemoralia vestifluus ser.*

At, *Iam pelago volitat mercator vestifluus ser*, versus pro adulterino est veruto cõfodiẽdus. Scio non defuturos qui hæc illudant, & vitilitigẽt, vt ingenia hominũ proptiora sunt ad culpandum quàm ignoscendum: non enim ad laudandum dicam, ne nimium me & mea amare videar. sed hominibus illis hæc nõ scribuntur, nec eorum vel reprehensione offendimur, vel laude delectamur.

CAPVT XXXI.

Vitruuij locus comparatus cum Græco scriptore, arrectaria, varæ, stratum, sucula.

OMNES Vitruuij perscriptiones ex auctoribus Græcis sumptas esse confido: eis autem ipse verba Latina velut aliam vestem induit. id cùm ex alijs multis intelligi potest, tum verò ex ariete cognosci. Nã quæ Athenæus ex antiquioribus scriptorib. tradit, ea Latinè conuertit. sic autẽ Græcus scribit, Athenæi locus. Κριὸν μὲν ἔφασκον εὑρεθῆναι πρῶτον ὑπὸ Καρχηδονίων ἐν τῇ περὶ Γάδειρα πολιορκίᾳ. χωρίον γάρ τι προκαταλαμβανομένους αὐτὸ καὶ καθαιροῦντας εἰς ἔδαφος τὰ τείχη, νεανίσκους τινὰς οὐδὲ ἔχοντας ἄρμενον εἰς τὴν καθαίρεσιν, δοκὸν λαβόντας διὰ χειρῶν ἐνσείειν εἰς τὸ τεῖχος, καὶ ῥαδίως οὕτω κα-

λού

τὸν τόπον καθελεῖν. ὅθεν συνιδὼν τὸ γινόμενον Τύριός τις ναυπηγός, ᾧ ὄνομα ἦν Πεφρασμένος, ἐν τῇ πολιορκίᾳ, ἦν ἐπινοησάμενος ταῦτα πρὸς τὴν τῶν Γαδειρέων πόλιν, ἱστὸν στήσας καὶ ἄλλον ἀπ' αὐτοῦ πλάγιον ἀρτήσας παραπλησίως ταῖς τῶν ζυγῶν φάλαγξιν, ἔτυπτε τὸ τεῖχος ἕλκων διὰ τῶν ἐπισπάστων τὸ πλάγιον. ἀπορούντων δὲ τῶν ἔνδον διακειμένων διὰ τὸ ξύλον τοῦ μηχανήματος, συνέβαινεν αὐτὰ πίπτειν ταχέως. Γῆρας δὲ μετ' αὐτὸν ὁ Καρχηδόνιος ὑπότροχον ποιήσας χελώνην, ἐπέθηκε πλάγιον τὸν κριόν, καὶ οὐκ ἔτι διὰ τῶν ἐπισπάστων εἷλκεν, ἀλλ' ὑπὸ πλήθους ἀνθρώπων προωθούμενον. ἐποίησε δὲ ὑπότροχον σκέπασμα Γῆρας πρῶτος, ὃ διὰ τὴν βραδυτῆτα χελώνην προσηγόρευσε. μετὰ ταῦτα δὲ ὑποτιθέντες τινὲς ἐπὶ κυλίνδρων προωθούμενον τὸν κριόν, καὶ οὕτως ἐχρῶντο. ἐπίδοσιν δὲ ἔλαβεν ἡ τοιαύτη μηχανοποιΐα ἅπασα κατὰ τὴν Διονυσίου τοῦ Σικελιώτου τυραννίδα, κατά τε τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου βασιλείαν, ὅτε ἐπολιόρκει Βυζαντίους Φίλιππος. εὐημέρει δὲ τῇ τοιαύτῃ τέχνῃ Πολύειδος ὁ Θετταλός, οὗ οἱ μαθηταὶ συνεστρατεύοντο Ἀλεξάνδρῳ Διάδης καὶ Χαιρέας. Διάδης μὲν οὖν αὐτός φησιν ἐν τῷ μηχανικῷ αὑτοῦ συγγράμματι εὑρηκέναι τούς τε φορητοὺς πύργους, καὶ τὸ λεγόμενον τρύπανον, καὶ τὸν κόρακα, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐχρῆτο δὲ καὶ τῷ ὑποτρόχῳ κριῷ. γράφει γοῦν τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ οὕτως. τὸν μὲν οὖν πύργον τὸν ἐλάχιστόν φησι δεῖν γενέσθαι τὸ ὕψος πηχῶν ξ. τὸ δὲ πλάτος ἐλάττω πήχεις ιζ. συναγωγὴν δὲ τοῦ πλάτους εἰς τὸ ἄνω τὸ πέμπτον μέρος. τῶν δὲ σκελῶν τοῦ πύργου τὰ πάχη ἔχειν κάτωθεν μὲν τετραπάλαιστα, ἄνωθεν δὲ ἑπταδάκτυλα. ἐγένετο δὲ αὐτῷ ὁ τηλικοῦτος δεκάστεγος περιδρόμους ἔχων ἑκάστης χώρας. ὁ δὲ μέγιστος αὐτῶν πύργος τὸ μῆκος εἶχε πήχεις ρκ. τὸ δὲ πλάτος εἶχε πήχεις κγ. τὴν δὲ συναγωγὴν καὶ οὗτος τὸ πέμπτον ἐλάμβανεν εἰς τὰ ἄνω μέρη. τῶν δὲ σκελῶν τὰ πάχη ποδιαῖα καὶ κάτωθεν τετράγωνα, εἰς ἓξ δακτύλους τὸ πάχος συναγόμενα ἐπὶ τὰ ἄνω. ὁ δὲ τηλικοῦτος αὐτῶν πύργος ἐγένετο εἰκοσάστεγος, περιδρόμους ἔχων ἑκάστης στέγης κύκλῳ πλάτος γ. πηχῶν, ἔχοντας εἰς τὴν ἐκβοήθησιν τῶν ἐμπυρισμῶν. ἡ δὲ πρώτη στέγη εἶχε τὸ ὕψος πήχεις ζ ς. ἡ δὲ δευτέρα ε. καὶ ἕως πέμπτης στέγης τὸ αὐτὸ ὕψος λαμβανέτωσαν. αἱ δὲ ἐπίλοιποι παρ' ἑκάστην καὶ β. παλαιστῶν τὸ ὕψος ἐγένοντο. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλάττονος πύργου ἡ διαίρεσις τῶν στεγῶν τὸν αὐτὸν λόγον ἐλάμβανεν. ἐξύλουν δὲ αὐτοὺς ἀρταῖς βύρσαις. τῆς δὲ χελώνης τῆς κριοφόρου ἡ ἐργασία ἦν ἡ αὐτὴ τῆς μικρᾶς τε καὶ μεγάλης. ἡ δὲ μεγίστη ἐλάμβανε τὸ διάστημα τοῦ πλάτους πήχεις λ. τὸ δὲ μῆκος πηχῶν μ. τὸ δὲ ὕψος χωρὶς τοῦ ἀετώματος τοῦ ἐφισταμένης ὕστερον πήχεις ιγ. τοῦ δὲ ἀετώματος αὐτῆς τὸ ὕψος ἀπὸ καταστρώματος ἐπὶ τὸ ὀξύτατον πήχεις ες. ὑπερέβαλλον δὲ τὴν μέσην στέγην ὁ ἀετὸς τοὐλάχιστον πήχεις β. παρακαταβαίνων ἐπὶ τὴν στέγην ἕως τῶν ἐπ' αὐτῆς δοκῶν, ὅπως ἦν περίδρομος ἐγγινόμενος. ἦρτο δὲ ἐκ μέσης τῆς στέγης πυργίον τρίστεγον, καὶ εἰς μὲν τὰς ἄνω στέγας ἐτίθει καταπέλτας, εἰς δὲ τὴν κάτω ὕδατος παράθεσιν ἐποιεῖτο. ἐγίνοντο δὲ αὐτῇ τῇ χελώνῃ ὀρθοστάται κύκλῳ περίδρομον ἐχούσης. ἵστα δὲ καὶ κριοδόχην ἐπ' αὐτήν, ἐφ' ἧς καὶ τοὺς κυλίνδρους ἐπετίθει, δι' οὗ προωθούμενος ὁ κριὸς διὰ τῶν ἐπισπάστων ἐνήργει τὴν χρείαν. ἐβύρσουν δὲ καὶ ταύτην ὁμοίως τοῖς πύργοις. τὸ δὲ τρύπανον χελώνην μὲν τὴν αὐτὴν τῷ κριῷ λαμβάνει, καὶ πᾶσαν τὴν κατασκευὴν ὁμοίως ἔχουσαν. τίθησι δὲ ἐπὶ τῆς κρηπῖδος σύριγγα παραπλησίαν τῇ ἐν τοῖς εὐθυτόνοις γιγνομένῃ καταπέλταις, καὶ πλάγιον ὀνίσκον ὁμοίως ἐκείναις ἔχουσαν. ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἄκρου τροχιλίας ἐμβάλλει δύο, δι' ὧν προωθεῖ τὴν ἐπικειμένην ἐν αὐτῇ κεραίαν. ἐπὶ δὲ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἐν τῇ σύριγγι πυκνοὺς τίθησι κυλίνδρους, ἵνα εὐκίνητος ὑπάρχῃ. καὶ οὕτως ἐμβάλλει τὴν κεραίαν ἐν ᾗ κριοκοπεῖ ἐφελκόμενος αὐτὴν ἐκ τοῦ κάτω ὀνίσκου κειμένου. βυρσοῦται δὲ κύκλῳ σὺν ταῖς ἁψῖσι τὴν σύριγγα, ἵνα σκέπηται εἰς αὐτὴν ἡ κεραία ἔσωθεν. τοῦ γὰρ ὀργάνου καλῶς διατυπωμένου τούτου, τοῦ ἀρχιτέκτονος δείκνυται εὐδοξία. κατὰ δὲ λόγον ἐκτιθεμένου τὰ συντάγματα μέγιστον ἕξει κλέος ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. τὸν δὲ κόρακα οὐ φημὶ εἶναι ἄξιον κατασκευῆς. τὴν δὲ ἐπιβάθραν ὃν τρόπον δεῖ γίνεσθαι προειπὼν ἐν ἀρχῇ δηλώσειν, οὐδὲν διεσαφήνισεν, οὐδ' ὑπὲρ τῶν κατὰ θάλασσαν δὲ αὐτῷ προσαγομένων ἔργων δεδήλωται. ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρεῖται.

Hæc Vitruuius li.10.c.16. sic interpretatus est. Carthaginenses ad Gades oppugnãdas castra posuerũt: cùm autẽ castellum antè cepissent, id demoliri sunt conati: posteaquã nõ habuerunt ad demolitionẽ ferramenta, sumpserunt tignũ, idq́; manibus sustinentes, capiteq́; eius summum murum continenter pulsantes, summos ordinũ lapides deijciebant, & ita gradatim ex ordine totã communitionem dissipauerunt. Postea quidã faber Tyrius nomine Pephasmenos hac ratione, & inuentione inductus, malo statuto, ex eo alterũ trãsuersum vti trutinã suspendit, & in reducẽdo & impellendo vehemẽtibus plagis deiecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primũ basim subiectis rotis fecit, supraq́; cõpegit arrectarijs & iugis varas, & in his suspendit arietem, corijsq́; bubulis texit, vti tutiores essent, qui in ea machinatione ad pulsandum murũ essent collocati. Id autẽ, quòd tardos cõatus habuerat, testudinẽ arietariam appellare cœpit. His tunc primis gradibus positis ad id genus machinationis, postea cùm Philippus Amyntæ filius Byzantiũ oppugnaret, Polydus Thessalus pluribus generibus & facilioribus explicauit, à quo receperunt doctrinam Diades & Chæreas, qui cum Alexandro militauerunt. Itaque Diades scriptis suis ostẽdit se inuenisse turres ambulatorias, quas etiam dissolutas in exercitu circumferre solebat: preterea terebrã, & ascendẽtem machinã, qua ad murũ plano pede transitus esse posset: & etiã coruũ demolitorẽ, quẽ nonnulli gruẽ appellãt. Non minus vtebatur ariete subrotato, cuius rationes scriptas reliquit. Turrẽ autẽ minimã ait oportere fieri nec minus altã cubitorũ LX. latã XVII. Contracturã autẽ summã imæ partis quintam. Arectaria in turris imo

Vitruuij locus.

dodrantalia, in summo semipedalia. fieri autem ait oportere eam turrem tabulatorum decem singulis partibus in ea fenestratis. maiorem verò turrē altam cubitorum CXX. latam cubitorū XXIII. contracturā item summam quinta parte: arrectaria pedalia in imo, in summo semipedalia. Hanc magnitudinem turris faciebat tabulatorum XX. cùm haberent singula tabulata circuitionem cubitorum ternum: tegebat autem corijs crudis, vt ab omni plaga essent tutæ. Testudinis arietariæ comparatio eadem ratione perficiebatur. Habuerat autem interuallum cubitorum XXX. altitudinem præter fastigiū XVI. fastigij autem altitudo ab strato ad summum cubita VII. Exibat autem in altum, & supra medij tecti fastigium turricula lata nō minus cubita XII. & supra extollebatur altitudine quatuor tabulatorum, in qua tabulato summo statuebantur scorpiones & catapultæ, in inferioribus congerebatur magna aquæ multitudo ad extinguendum si qua vis ignis mitteretur. Constituebatur autem in ea arietaria machina, quæ Græcè κριοδόκη dicitur, in qua collocabatur torus perfectus in torno, in quo insuper constitutus aries, trudentium ductionibus, & reductionibus efficiebat magnos operis effectus: tegebatur autem is corijs crudis quemadmodum turris. De terebra has explicuit scriptis rationes. Ipsam machinam vti testudinem in medio habentem collocatum in orthostatis canalem faciebat, quemadmodū in catapultis aut balistis fieri solet, longitudine cubitorum L. altitudine cubiti, in quo constituebatur transuersa sucula. In capite autē dextrà ac sinistra trocleæ duæ, per quas mouebatur quod inerat in eo canali capite ferrato tignum. sub eo autem ipso canali inclusi tuti celeriter celeriores & vehementiores efficiebant eius motus. Supra autem id tignum quod inibi erat, arcus agebantur ad tegendum canalem, vti sustinerent corium crudum, quo ea machina erat inuoluta. De corace nihil putauit scribendum, quòd animaduerteret eam machinā nullam habere virtutem. De accessu, qui ἐπιβάθρα dicitur, & de marinis machinationibus, quæ per nauim aditus habere possent, scribere tantum pollicitum esse vehementer animaduerti, neq; rationes earum eum explicuisse. Elegāter sanè & luculentè ista Vitruuius interpretatus est: quædam tamen & in exemplari Græco & Vitruuio deprauata cuipiam esse videantur, quæ aliorum coniecturæ & iudicio permittimus, ipsi iudicare non audemus: tantum admonebimus eleganter σκέλη ab eo arrectaria Latinè dici, quæ tanquam crura sursum eriguntur. ἀντίσπαστον ductiones, & reductiones: σχιδίαν varas: ἐπιβάθραν, ascendentem machinam, sed & accessum: ἀέτωσιν fastigium: κατάστρωμα stratum: κριοδόκην arietariam machinam: non enim eis est assentiendum, qui machinamentū putāt ex ariete & trabe. Dicitur enim vt ὀνοδόκην: ὀνίσκον, id est asellum, suculam. Iam qui ab eo Cetras Chalcedonius vocatur, ab illo auctore Gręco Geras Charthaginensis appellatur. Non est autem dubium, quin in Vitruuio Polyidus scribi debeat, non Polydus.

Arrectaria.

Varæ.

Stratum.

Sucula.

CAPVT XXXII.

M. Tullius non videtur satis fideliter locum Arati reddidisse.

M. TVLLIVS multos suis patrocinijs magnis criminibus liberauit, & in ciuitate retinuit: nunc verò, qui tam multos defendit, sibi adsit, cùm à multis accusetur inscitię in Arati interpretatione. Quod enim Aratus interfatur se absoluisse omnia sidera hemisphęrij septentrionalis, seq; deinceps esse transiturum ad australem plagam profitetur, id ille de delphino accepit, cuius esse quasdā partes in citeriori regione, quasdam in vlteriori refert. sed ne calumniam tanto viro inferre videamur, & eius versus & Arati proferamus, vt videamus ecquàm fideli interpretatione eos reddiderit:

Ciceronis locus notatur.

Illæ quæ fulgent luces ex ore corusco,
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ,
Atque inter spatium & læti vestigia solis:
At pars inferior delphini fusca videtur
Inter solis itum, simul inter flamina venti,
Viribus erumpit summi qua spiritus austri.

Aratus autem sic scribit,

Καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο
Μεσσηγὺς κέχυται, τὰ δὲ νειόθι τέλλεται ἄλλα
Πολλὰ μεταξὺ νότοιο καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

vix habet alium quenquam fortasse M. Tullius, quàm me eruditionis suæ studiosiorem fautorem: nihil hîc tamen video, quod pro eo dici possit, nec quod Rhetores solent, colorem vllum cōminisci possum. hominē fuisse Ciceronem existimo, qui hallucinatus sit, quem, vt in Rep. sic in literis quædam fefellerint: sed & excusatione ętatis veniam precari, & culpā deprecari possumus, cùm admodum adolescens Aratum cōuerterit: nisi si quis hoc eo minus audiat, quòd senex Arati cōuersionem amasse & approbasse videatur, tam multis ex ea in libris de Diuinatione & Natura deorum, versibus memoriter pronuntiatis.

CAPVT XXXIII.

Vitruuij locus cum Græco scriptore comparatus, transtrorum planities, pluteus, arbusculæ, capreoli.

INCIDI in Macrocola quædam serenissimæ Reginæ Catharinæ, inscripta Atheneo, de machinis bellicis, in quibus Hagetoris Byzantij testudinem inueni à Vitruuio exscriptam. cùm autē iudicarē eruditis me gratum facturum, si Græcam descriptionem adponerem, eamque cum Latina designatione altera

ex parte compararem, & intelligerem magnum lumen Vitruuio inde accessurum, suscepi laborem transcribendi. sic igitur scribit Athenæus,

Athenæi locus.

Τῆς δ' ὑπὸ Ἡγήτορος τοῦ Βυζαντίου εὑρημένης χελώνης γίνεται τὸ μὲν μῆκος τοῦ ἐσχαρίου πηχῶν μβ. πλάτος δὲ κη, τὰ δὲ σκέλη τὰ ἐπὶ τοῦ ἐσχαρίου πηγνύμενα δ. συντίθεται ἕκαστον ἐκ β. σκελῶν συνημμένων τὸ μῆκος ἐχόντων πήχεις κδ. τὸ δὲ πάχος ε. παλαιστάς, τὸ δὲ πλάτος πηχυαῖα. τρόχοι δὲ γίνονται ἐν αὐτῇ η. δι' ὧν ἐνάγεται τὸ σύμπαν ἔργον. τὸ μὲν ὕψος αὐτῶν εἰς πήχεις δς. τὸ δὲ πάχος πήχεις β. συμβάλλονται δὲ κατὰ πάχος καὶ πλάτος ἀμφαλλάξ, καὶ δεσμεύονται λεπίσι ψυχρηλάτοις. στρέφονται δὲ ἐν ἁμαξίποσι. κίονες δὲ πήγνυνται ἐπὶ τοῦ ἐσχαρίου δώδεκα πήχεις, πλάτος μὲν ἔχοντες παλαιστὰς γ. ὕψος δὲ δέκα δακτύλους. ἀπέχει δὲ ἄλλος ἀπ' ἄλλου κίων παλαιστὰς ζ. καὶ ἐπιζεύγνυνται ἐπ' αὐτῶν ἐπιστύλια κύκλῳ, πλάτος ἔχοντα παλαιστὰς δ. πάχος δὲ γ. ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστυλίων πήγνυνται συγκύπται τὸ ὕψος ἐπαιρούντων πήχεις η. καὶ ἐπ' αὐτῶν δοκὸς ἐμπήγνυται πλαγία, εἰς ἣν πᾶσαι αἱ κορυφαὶ τῶν συγκυπτῶν πήγνυνται, καὶ γίνονται δύο πλευραὶ κεκλιμέναι, καὶ λοιπὸν τὸ πᾶν ἔργον σανιδοῦται καὶ σκεπάζεται παραπλησίως ταῖς χωστρίσι χελώναις. ἔχει δὲ καὶ μέσην στέγην ἐπὶ τῶν ἐπιστυλίων ἀναπεπτωμένην, ὅπως ἡ βελοστασία ἐπ' αὐτῆς εἴη. ἵσταται δὲ καὶ ὄπισθεν τῆς κριοδόκης σκέλη δύο συμβεβλημένα ὀρθὰ ἐν μέσῳ τῆς χελώνης ἔχοντα τὸ μῆκος λ. πηχῶν, τὸ δὲ πάχος αὐτῶν πηχυαῖον, τὸ δὲ πλάτος τριπαλαιστιαῖον. ἐφαρμόζεται δὲ ἐπ' αὐτῶν περικέφαλον, καὶ μέσον ἄλλο διὰ τῶν σκελῶν διάπηγμα. καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ τε περικεφάλου καὶ τοῦ διαπήγματος πήγνυται ξύλον ὄρθιον. καὶ ἐφ' ἑκατέρου μέρους τοῦ ξύλου τοῦ παγέντος καὶ τῶν σκελῶν ἐμβάλλονται ὀνίσκοι τετορνευμένοι. ἐξ ὧν τὰ ὅπλα ἐξήρτηται τὰ ἀνέχοντα τὸν κριόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἐπικεφάλου καὶ τῆς κριοδόχης πήγνυται θωράκιον, ὥστε ἐν αὐτῷ ἀσφαλέστατα δύνασθαι ἑστάναι τοὺς ἐποπτεύοντας τὰ ἀποστελλόμενα ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τὸν κριόν. τοῦ δὲ κριοῦ τὸ μῆκος πήχεις ρκ. ἐκ δὲ πρύμνης πάχος μὲν ποδῶν β. πλάτος δὲ ε. παλαιστῶν. εἰς ἄκρον δὲ συνῆκται αὐτοῦ, τὸ μὲν πάχος ποδιαῖον, τὸ δὲ πλάτος τριπαλαιστιαῖον. ἔχει δὲ καὶ στόμα σιδηροῦν ὅμοιον ἐμβόλῳ πλοίου μακροῦ. τὸ δὲ στόμα αὐχενωτόν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἕλικες ἀποτείνουσι σιδηραῖ προσηλωμέναι τῷ κριῷ δ. ἐπὶ πήχεις ι. ὑποζώννυται δὲ ὅλος ὁ κριὸς ὅπλοις ὀκτωδακτύλοις τρισί. καὶ διαλαμβάνεται κατὰ μέσον ἐκ τριῶν διαλημμάτων ἁλύσεσι πηχυαίαις. ὁ δὲ δεσμὸς ὁ ἐν μέσῳ τὸν κριὸν ἔχων ἐπὶ παλαιστὰς πέντε λαμβάνει τὸ ἐλιγμὸν ἐν τῷ κριῷ. βυρσοῦται δὲ κύκλῳ ὅταν ἑλιχθῇ βύρσαις ἀργαῖς. τὰ δὲ ὅπλα ἀπηρτημένα ἐκ τῶν ὀνίσκων τῶν ἐκ τῆς κριοδόχης καὶ ἀνέχοντα τὸν κριὸν ἔχει τὰς ἀρχὰς ἁλύσεσι σιδηραῖς τετραπλαῖς πεπλεγμένας. καὶ περιβυρσοῦνται αἱ ἁλύσεις πρὸς τὸ μὴ ἐρᾶσθαι. γίνεται δὲ ἐπιβάθρα σανίδος ἐφηλωθείσης τῇ προσφορᾷ τοῦ κριοῦ. καὶ ἐπὶ ταύτης γίνεται ἐκ τριτημορίων δίκτυον πεπλεγμένον ἔχον τὰς ὀπὰς παλαιστιαίας πρὸς τὸ ῥᾳδίως ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ τεῖχος δι' αὐτοῦ. ἔχει δὲ καὶ παραδέγματα ἐξ ἑκατέρου μέρους ὁ κριὸς ἐπὶ διεστῶτας κάμακας παραπλήσια. κινήσεις δὲ τὸ ἔργον λαμβάνει ἕξ. τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν, καὶ τὴν εἰς τὸ ὀπίσω, καὶ τὰς εἰς τὰ πλάγια, καὶ τὴν ἀνάνευσιν, καὶ τὴν ἐπίνευσιν. καθαιρεῖ δὲ ἀπὸ ἑβδομήκοντα πήχεις ὕψος, καὶ εἰς τὰ πλάγια περισείρει ἐπὶ πήχεις ἑβδομήκοντα. οἰακίζεται δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἔχουσα τὸ σύμπαν βάρος τάλαντα τετρακισχίλια.

Hæc sic Latinè explicauit Vitruuius. Non mihi etiam videtur esse alienum, de testudine, quam Hagetor Byzantius fecit, quibus rationibus facta sit exponere. fuerat enim eius basis longitudo pedum LX. latitudo XVIII. arrectaria, quæ supra compactionem erant quatuor collocata, ex binis tignis fuerât compacta in altitudinibus singulorum, pedum XXXVI. crassitudine palmopedali, latitudine sesquipedali. Basis eius habuerat rotas octo, quibus agebatur: fuerat autem earum altitudo pedum vis:- crassitudo pedum trium. ita fabricatæ triplici materia alternis contrà subscudibus inter se coagmentatæ, laminisque ferreis ex frigido ductis alligatæ. Hæ in arbusculis siue hamaxopodes dicantur, habuerant versationes. Ita supra transtrorum planitiem, quæ supra basin fuerat, postes erât erecti pedum XVIII:-. latitudinis:-. crassitudinis. F. z. distantes inter se. 1S:-. supra eos trabes circunclusæ continebant totam compactionem, latæ pedem j:-. crassæ s:- supra eas capreoli extollebâtur altitudine pedum XII. Supra capreolos tignum collocatum coniungebat capreolorum compactiones. Item fixa habuerat lateraria in trasuerso, quibus insuper contabulatio circumdata contegebat inferiora. Habuerat autem mediam contabulationem supra trabiculas vbi scorpiones & catapultæ collocabantur. Erigebantur & arrectaria duo compacta pedum XXXV. crassitudine sesquipedali, latitudine pedum II. coniuncta capitibus transuersario cardinato tigno, & altero mediano inter duos scapos cardinato, & laminis ferreis religato, quo insuper collocata erat alternis materies inter scapos & transuersarium traiecta chelonijs & anconibus firmiter inclusa. In ea materia fuerunt ex torno facti axiculi duo, è quibus funes alligati retinebant arietem. Supra caput eorum, qui continebant arietem, collocatum erat pluteum, turriculæ similitudine ornatum, vt sine periculo duo milites tutò stantes prospicere possent, & renunciare, quas res aduersarij conarentur. Aries autem eius habuerat longitudinem pedum CIX. latitudine in imo palmopedali, crassitudine pedali contractum à capite in latitudine pes i. crassitudine s:- Is autem Aries habuerat de ferro duro rostrum ita vti naues longæ solent habere, & ex ipso rostro laminæ ferreæ quatuor circiter pedum XV. fixæ fuerant in materia. A capite autem ad imam calcem tigni cõtenti fuerunt funes quatuor, crassitudine digitorũ octo ita religati, quemadmodũ

Vitruuij locus.

nauis malus à puppi ad proram continetur, eique funes præcinctorijs transuersis erant religati, habentes inter se palmipedalia spatia. Insuper corijs crudis totus aries erat inuolutus. Ex quibus autem funibus pendebant, eorum capita fuerant ex ferro factæ quadruplices catenæ, & ipsę corijs crudis erant inuolutæ. Item habuerat proiectura eius ex tabulis arcam compactam & confixam rudentibus maioribus extentis, per quarum asperitates non labentibus pedibus faciliter ad murum perueniebatur: atque ea machina sex modis mouebatur, progressu: item latere dextra ac sinistra, arrectione non minus in altitudinem extollebatur: & in imum inclinatione demittebatur. Erigebatur autem machina in altitudinem ad disijciendum murum circiter pedes C. item à latete dextra ac sinistra procurrendo perstringebat non minus pedes C. Gubernabant eam homines C. habentem pondus talentûm quatuor milliũ, quod fit CCCCLXXX. pondo. Hîc nos quoque tantum admonebimus, egregiè vertisse Vitruuium ἐσχάριον basin, sed & compactionem, & transtrorum planitiem: & ἀμφαλλὰξ διασμούσθαι λεπίσι ψυχρηλάτοις, alternis inter se subscudibus coagmentari, & laminis à frigido ductis alligari: ἁμαξίποδας, arbusculas: ἐπιστύλια trabes: συγκύπτας capreolos: θωράκιον pluteum, quod solent & Latini etiam loriculam ad verbum appellare. Multo plura animaduertẽt & obseruabunt alij, qui & numeros etiam ad verum exigent: nos satis habuimus vtriusque scriptoris dictionem proponere, cuius explicationem maioribus ingenijs relinquimus.

Transtrorum planities.

Arbusculæ. Capreolę. Pluteus.

CAPVT XXXIIII.

Causa cadere, magistri carmen apud Ciceronem, magister.

Causa cadere.

EST Iurisconsultis causa cadere causam amittere, vel interprete ipso imperatore, qui ita scribit, instit. de action. *Si quis agens intentione sua plus cõplexus fuerat, quàm ad eum pertinebat, causa cadebat, id est, rem amittebat, nec facilè in integrum restituebatur à prætore.* Apud veteres tamen vt obseruaui, causa cadere, plus petere erat: vt qui apud Ciceronem plus petit, quàm lex in xij. tabulis permittebat, 1. de Orat. *cùm Hipseus maxima voce pluribus verbis à M. Crasso prætore contenderet, vt ei, quem defendebat, causa cadere liceret*, id est, vt plus ei liceret petere, quàm in xij. tabularum lege permissum erat. Rursum, *Cn. autem Octauius homo consularis non minus longa oratione recusaret, ne aduersarius causa caderet*, id est, ne aduersario plus petere liceret, quàm quod esset in actione. illi patroni verba Latina optimè tenebant & vsurpabant, sed ignorantia iuris labebantur, cùm alter plus quàm lex permitteret, peteret, quod non licet: itaque id si obtinuisset, litem perdidisset: alter nollet plus secum agi, quàm lege liceret, id est nollet aduersarium causam amittere. itaque ex eo factum est, vt causa cadere sit causam perdere. nam & sine causæ amisione interdum simpliciter plus petere est. Cicero pro Muræna, *Nam si tibi necesse putas etiam aduersarijs amicorum tuorum de iure consulentibus respondere, & si turpe existimas te aduocato illum ipsum, quem contra veneris, causa cadere*, id est, plus petere, idque obtinere. Subiungam eiusdem libri primi de Oratore locum alium, quem & emendare & explicare conabor. *Vel si causam ageres militis, patrem eius, vt soles, dicendo à mortuis excitasses, statuisses ante oculos, complexus esset filium, flensq; eum centumviris commendasset: lapides mehercule omnes flere ac lamentari coegisses: vt totum illud, vti lingua nuncupaßit, non in xij. tabulis quas tu omnibus bibliothecis anteponis, sed in magico carmine scriptum videretur.* non dubito, quin cùm in omnibus libris veteribus *magistri* scriptum reperiatur, ea sit sincera germanaque scriptura, quæ non intellecta in magum degenerauerit. eam arbitror probatũ iri bonis & intelligentibus, vbi explicata fuerit. Agit lege in hęreditatem testamento patris exhęres filius, non tamen nominatim exhæredatus, sed alio hęrede scripto, cùm ipse militiæ mortuus existimatus esset. Eam igitur causam si Crassus egisset, carmen illud xij. tabular. *Vti lingua nuncupaßit, ita ius esto*: quo nexa, mãcipiã, testamenta confirmantur, iniquum iniustumque increpasset, neque tam legum carmen, quàm magistrorum, bona debitorum proscribentium, & à liberis debitorum ad alienos transferentium clamasset, præsertim cùm eo testamento, veluti auctione, ad extraneum bona transitura essent. Carmen autem magistri interpretor, tabellam, quam magister proponebat, & qua proscribebat se alicuius bona venditurum. eius enim olim, qui multis debebat latitabatque, neque defendebatur, creditores prætorem adibant, apud quem querebantur, bonorumque possessionem petebant: quam & prætor dabat, atque in diem certam ea possidebant: quæ cum venerat, prætorem rursus adibant, petebantque sibi vt liceret vnum è suo numero deligere, qui bonorum venditioni præesset, qui magister dicebatur: is in compitis celebribus, & frequentibus vrbis locis tabul. proponebat, se debitoris bona venditurum, his verbis: Titius debitor noster incidit in causam venditionis bonorum, nos creditores eius bona vẽdemus: qui volet emptor accedat. hanc, vt opinor, proscriptionem Ciceró hîc appellat magistri carmen.

Cicero emẽdatur.

Magistri carmen.

Magister.

LIBRI VIGESIMITERTII FINIS.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

CAPVT I.

Strigare in actu spiritus, apud Plinium, ralla,

VT clauus purpuræ solet vestem ornare etiam pannosam & vilem: ita hos meos operæ tumultuariæ & leuioris commentarios ceu quidam purpurei panni ornare & illustrare solent munera tua Gulielme Pelisseri, quæ velut per interualla collocanda essent, vt ceu stellæ notarent opus & distinguerent. De disciplina arandi hoc scribit oraculum Plinius li. 18. cap. 19. *in arando versum peragi, nec striare in actu sæpius*: striare istud otiosum & molestũ tibi cùm occurreret, ei diffisus libros veteres consuluisti, quod perlibenter perq; studiosè facere soles, idque pari fœlicitate & ingenio. in iis, *strigare in actu spiritus*, reperisti, & amplexus es, audaciamque eorum admiratus es, qui omnia, quę in auctoribus non assequuntur, expũgunt, nouasque scripturas veteribus damnatis instituunt. Ac sanè strigare vetustæ editiones, cùm religiosiùs adhuc scriptores publicarẽtur: habebant: postea nouæ quæ prodierunt, *striare* summutarunt, sic omnia fatis in peius ruere, & retro sublapsa referi! Quid est autem strigare in actu spiritus? id interpretor esse in agendo sulco interquiescere. nam striga Higino auctore in libello de castrorum metatione, ordo est & series equorũ in castris tedentium: vel, vt Sosipater ait, striga castrense est vocabulum interuallum turmarum significans, in quo equi stringuntur. Vt autem in striga quiescunt equi, & vt in strigam dum collocantur, strigare dicuntur: ita quoque cùm in versu, qui vno spiritu agendus est, ad interspirandum requiescunt, strigare dicuntur. Interpretationem tuam confirmas Senecæ emendatione & testimonio, cuius hæc verba sunt lib. 4. epist. 31. eadem, qua Pliniana, iniuria affecta, atque violata: *Itaq; in vanum operosos culpauerim: rursus ad honesta nitentes quanto magis incubuerint, minusq; sibi vinci & strigare permiserint, admirabor & clamabo, tãto melior, surge & inspira, & cliuum istum, vno, si potes, spiritu exupera.* Eodem in Plinij capite, vbi scribitur, *purget vomerem subinde stimulus cuspidatus rulla*: scribẽdum est, *rallo*, id est, rallo præfixus. Rallum autem ferramentum est, quo raditur vomer, & inhærente terra liberatur atque purgatur: nomen habet à radendo. posset & melius ralla legi, cum præsertim reperiam in antiqui critici lexico, rallam esse ξυστῆρα, quod & interpretationem nostram confirmat.

Strigare in actu spiritus.

Rallum.

CAPVT II.

Ero, pusula, pustula.

HIC me assertorem veterum librorũ auctoritatis & vindicem contra primarios homines ipsaque literarum columina pręstare non verebor, à quibus video in Vitruuio, Plinio, Iurisconsultis, berones vel perones legi. At ego in Vitruuio lego, lib. 5. cap. 12. *vti arcæ duplices latis tabulis & catenis colligatæ in eo loco, qui finitus erit, constituantur, & inter destinatas creta eronibus ex vlua palustri factis calcetur*. in iurisconsulto, *quod si separatim tabulis aut eronibus aut in alia cuppa clausum vniuscuiusq; triticum fuisset*. in Plinio, *id consequutus est ille eronibus harenæ plenis molli cliuo super capita columnarum exaggerato.* Qui berones his locis legunt, saccos interpretãtur. Erones autem accipio texta quędam storiarum & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur. sed & vasa sic viminea vocabantur tegetibus similia & cophinis: φορμοὶ à Græcis dicuntur. hæc obsignabimus testimonio interpretis Terentiani, in prol. Phorm. cuius hęc verba sunt, *Phormio non à formula, sed phormione dicitur sparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter & pro consuetudine.* Vetus criticus eronem interpretatur λεΐνα. Defendo & aduersus eorum sententiam rectè legi in iurisconsultis, *veluti cùm argentum pusulatum fabro daretur vt vasa fierent*. quas enim pustulas vocamus, pusulas etiã ab antiquis vocatas inuenio: quod Pliniani codices vetustissimi locis infinitis ostẽdunt, sed fastidio occurrens vno contentus ero. li. 26. cap. 8. *est enim, tam feruentis naturæ, vt per se extra corpori impositum pusulas ignium modo faciat, & pro caustico in vsu sit.* Pusula Columellæ lib. 7. cap. 5. ignis est sacer, vnde pusulosa vel pusilosa ouis: u autem & i, sæpe inter se summutantur, vt optimus optumus. pusula igitur pustula est, & pusula dicitur ignis sacer, qui pustulas passim qua depascitur attol-

Ero.

Pusula. Pustula.

lit, nomenque ex eo habet pusula, quia pus continet. Pustulatum igitur argentū & pusulatum vel pusilatum nihil differre existimo, rectéq; sic appellari suspicor: quin & postulatum, præsertim cùm u in o non rarò migret. itaque in Tranquillo in Ner.ca.44. reperi scriptum, *exegitq; ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum argentum postulatum, aurum ad obrusam.* & in veteribus libris Martial. lib. 7. epigr. 85.

Argenti tibi libra postulati.

nec illis assentior, qui à postulãdo deducunt, freti auctoritate Iuuenalis saty. 7.

Accipe victori populus quod postulat aurum.

sed postulatum & pusulatū interpretor, quod purum putum est, & pusula ac igne excoctū, quodq; pustulas & tumores habet. Nos quoque in vernaculo sermone, perinde quasi posula pro pusula interdum diceretur, mutato *p* in *b* tumorem bosulam appellare solemus. verius tamen puto pustulatum argentum & pusulatum dici, quàm postulatum.

CAPVT III.

Scordiscus, scordiscarius, tractator, Iouis lãces, œsus sit, lœdi.

MVLTA cuiusquemodi velut in chaos quoddam, hoc in caput confundemus. Coriarium apud D. Hieronymum & sordiscarium legimus: atque alterum intelligimus, alterum ignoramus. ego codiscarium aliquando legi, vt eo nomine cẽseatur qui è pellibus vestes sarcinat. nam pelles κώδια dicũtur à Græcis, & κωδιόνια κωδιονχρία. nisi si quis scortearium legere mallet: nam quod alij comminiscũtur ad stomachum non facit. nunc scordiscarium lego, præsertim cùm reperiam in antiquo lexico scordiscum esse ephippium: qui igitur talia strata vel coactilia facit & tegumenta, is scordiscarius est. Quis est apud Tacitum li. 2. & 13 librator? is nimirum qui machinas aptat, & ex eis missilia iaculatur, quòd earum libret ictum: ac medius fidius hodie tales sunt tormentarij bombardarum. est & librator apud Plinium lib. 10. epist. qui aquam ducendam librat, quique quo fastigio aut in planicie aut deuexitate cõmodissimè deduci possit, præscribit. Apud Martialem scribitur libro 5. epigr. 109.

Scordiscarius. Scordiscus.

Librator.

Res petricosa est Pontice bellus homo:

hic & sensus nutare videtur, & versus vacillare. nam non conuenit bellũ hominẽ dici petricosum, & secunda syllaba extendi se vetat: sed cùm Martialis dicat, quàm res sit intricata & implicata multis negotiis & officiis bellus homo, accedo vt suspicer, *res pertricosa est* legendum esse: vt id multis dicat tricis impeditum: quod quidem tam accommodatum ad sententiam est, vt si non scripserit Martialis, tamen scribere debuisse videatur. Æn. 12

Iuppiter ipse duas æquato examine lances,

scripsit Maro, Homerum secutus, quod & ab omnibus ferè Grammaticis obseruatum est: quod videtur dictum ex ea cogitatione & sententia, qua prisci censebant res mortalium ab Ioue velut libra quadam pensitari, vnde & ὑψίζυγος à poëtis dicitur, velut ex alto cælo omnia librans & ponderans. aliam tamen eius quoque adiectionis nouerunt expositionem antiqui Grammatici. itaque Theognis Ioui tribuit libram hoc versu,

Iouis lances.

Ζεύς γάρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ.

Tractatores videntur fuisse, qui manu membra tractabant, & leniter fricabant: Martialis li. 3. epig. 40.

Tractatores.

Percurrit agili corpus arte tractatrix.

Seneca libro epistolarum nono, *Quidni ego feliciorem putem Mutium, qui sic tentauit ignem, quàm si manum illam tractatori præstitisset?* Apud M. Tulliũ 2. de legibus scribitur, *ijdem ad populum, quod cesus erit, ferunto.* illud, *cesus erit*, eiusmodi est, vt balbutiat aliquid, nihil tamen planè disertéque eloquatur. ego, *quod œsus erit*, legendum suspicor, pro vsus erit. sic enim veteres loquebantur. sic paulò antè, *Ast quid erit, quod extra magistratus cœratione œsus sit*, id est curatione sit opus. sed & in vetustis codicillis, *Lœdis quod sine certatione corporum*, pro ludis reperisse me recordor in eodem Cicerone de legibus: in quibus etiam erat non ineleganter scriptum, *disce rem, & tabellam videbo dari.* vbi hodie editum est, *iubebo*: quasi suffragiorum sit custos, aut diribitor futurus, quorum est videre vt tabellæ dẽtur populo legem iussuro & vetituro.

Oesus sit.

Lœdi.

CAPVT IIII.

Tamus, Epona, alueoli, Remora.

MERA non erit hæc potio, sed mixta & è multis temperata concinnataque, vt Circæum poculum, aut cinnus. In Columellæ hortulo politissimis descripto versibus extat hemistichium,

—— iam thani sponte virescunt.

& libro naturalis historiæ 21. cap. 15. excusum reperio, *in Italia paucißimas nouimus, fraga, tanum, ruscum.* Pomponius tamen in Columella tamum agnoscit, cuius ego sententiæ cur calculum addã meum, hæc causa est, quòd & eum ita in bonis reperisse libris suspicor, & ita me apud Plinium inuenisse profiteor lib. 19. cap. 12. *acuti tami, cunilæ.* vbi hodie exuditur *tani.* In Iuuenale sunt qui iusto propè sacramento contendunt esse legendum saty. 8.

Tamus.

Solam Hyppo & facies olida ad præsepia victas.

sed eis prætexentibus & modulum syllabæ, & græculam vocabuli originem, assentiri tamen nullo modo possum, quòd intelligã Latinos ita quæ Græca sunt interdum efferre, vt ortum eiurent suum. deinde etiam librorum antiquitate confirmo, nec Hippo nec Hipponam scribi oportere, sed Eponam, vt & in puluerulentis biblothecarum Iuuenalibus inuenio: & in Prudentio in Apotheosi,

Epona.

Nemo

Nemo Cloacinæ, aut Eponæ super astra deabus.

Plutarchus in parallelis, ἡ δὲ κατὰ χρόνον ἔτεκε κόρην εὔμορφον, καὶ ὠνόμασεν Ἐπόναν. ἔστι δὲ θεὸς πρόνοιαν ποιουμένη ἵππων. quod idem & in Apuleio lib. 3. de as. aur. reperire licet. nũc igitur minimè controuersũ esse puto, quin legi debeat Epona. Versus est Ennianus apud M. Cic. 1. de Diuin.

Curabant vrbem Romámne Remámne vocarent.

sed enim in illis fugiẽtibus & lucifugis libris

Remora. legi, —*Romam, Remorámne vocarent.*

quam mediusfidius verissimam & sincerissimam scripturam reor. argumento locus erit, qui in Auentino monte à Remo Remora, vt scribit Pompeius, vocabatur, & Remorinus vel Remurinus ager, qui Remi fuerat. Lib. 2. epist. vltima ad Atticum scribitur, *vt nunc* τὰς τῶν κρατούντων; vbi versus iste ab eo significatur è Phœnissis Euripidis,

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών.

Illud autem Iuuenalis saty. 1.

Alueoli. *Cuius & alueolos & lænam pignerat Atreus:*

de poëta intelligitur, qui dum Atreum tragœdiam scribit, oppressus paupertate cogitur alueolos, id est lances suas & paropsides, vt satyra quinta, —*illud enim vestris datur alueolis, quod*

Canna Mycipsarum prora subuexit acuta:

& lænã pignerare. i. pignori opponere & op-

Lampridius emẽdatur. pignerare. Scrupulum affert non paucis, vt aliò transeam, quæ sit eorum verborum sentẽtia in Heliogabalo Lampridij, *Cùm collatũ misset in populum non nummos.* Ego, si fas esset pio, Iouem lapidem iurare auderem, vocem esse corruptam, legendumque consulatum, vt & paulò antè: cęcidit & humanas hostias. Sed mihi propositum non est multa persequi, præsertim quæ minuta sunt. Illud, *eo tempore quo Macrinus huius Antonini*, multos suboffendit in eruendo sensu meritò laborantes. ego ausim scribendum esse contendere, *eo tempore consobrinus huius Antonini.* erat enim Alexander Mameæ filius, vt omnibus notum esse spero, consobrinus Antonini. & mox, *atque stultitia*, non vt in excusis. &, *qui item & pronubam.* & non longo interuallo, *Claudium tonsorem* non *censorem.* Mox, *ad honores reliquos promouit commendatos sibi pudibilium enormitate membrorum: ac vicesimam hæreditatum mulionem curare iussit.* Non multò pòst, *sollicita de filio.* multa de industria pretermitto, quæ non est operæ persequi. Infrà, *remoti sunt denique ab eo Hierocles & Cordus impurissimi duo & improbi familiares.* Hieroclem autem & hîc & paulò infrà Dionis auctoritate corrigimus & tuemur. Et mox, *ne paterentur illum ita deinceps viuere*, non vt passim, *diutius.* Paulò post, *primum consultarunt de genere mortis, cùm alij vitalibus exemptis necarent, alij ab ima parte perfoderent, vt mors esset consentiens. post hoc.* Infrà, *affectato retinuerat.* Item, *amphitheatri instaurationem.* Præterea, *& lauacrum quidem Antoninus Caracallus.* Mox, *ob hoc sub vario Antonino.* Lecti autem veteribus duorum erant generũ, cubiculares in quibus dormiebant & cubabant: & discubitorij, qui & triclinares dicebantur, in quibus discumbebãt cœnantes & prandẽtes. proinde scripsit Lampridius, *hic solido argento habuit lectos & triclinares & cubiculares.* Non longo deinceps spatio verba sequuntur corruptissima, quæ sic mihi videntur integritati suæ restitui posse, *vt pro nascẽtis Apiastri fasce Larib. & fœno Græco exhiberet plenis fabatarijs & discis.* fabataria intelligo vasa, aut patellas, in quibus puls fabata ponebatur, & Laribus offerebatur. suspicatus aliquando sum gabatariis à gabatis vasis legendum esse: sed id nimiæ audaciæ iure tribueretur. Conditum eo in libro interpretatur Egnatius vnguentum diu asseruatum: ego putem vinum esse aromaticis speciebus imbutum, cuius mentio est apud scriptores Græcos, Latini vocabuli vsurpatione. Pro *griles*, grilos lego. Scribitur mox, *deo Enanthino, fudisse:* ego reponendum censeo, Balnea oleo œnanthino: qua de re qui mihi fidem non habet, Plinium consulat, apud quem li. 13. cap. 1. oleum & vnguentum œnanthinum reperiet. Zetæ quæ Zeta. sint in eodem libro, quæstionis est. ego diætas interpretor: vt enim pro διάπλουτος, ζάπλουτος dicitur, sic pro diæta zeta. Reperio in Antonini itinerario Hipponem Zarrhytum pro Diarrhyto, & apud Cyprianum zabolum pro diabolo. Est autem zeta vel diæta, ædificium vel membrum domus, cœnationem & cubiculum habens. Plinius lib. 5. epist. *contra mediam ferè porticum zeta paulùm recedit.* Sequitur mox in Lampridio, *est in hac zeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonum excludit: iunctáq; ei quotidiana amicorumq; cœnatio.* suprà lego, *fertur & promisisse phœnicem conuiuis, vel pro eo libras auri mille, vt in prætorio eas diuideret.* mox subiicit, *marinæ aquæ columbos diuisit.* nam diuisit lego, non dimisit. Scio multa esse in ea vita, quæ explanationis indigeant: sed nos modum adhibebimus, & reliqua aliorum industrię relinquemus, aut in aliud tempus differemus.

CAPVT V.

Lympha Mallia in Catullo, homines ad lecticam, Latinè loqui, verba Latina.

NODVS est in versibus Catulli in Mallium, vindice dignus & enodatore: eos versus proponam, deinde quid sentiam eloquar,

Cùm tantum arderem, quantum Trinacria rupes,
Lymphaq; in Oeteis Mallia Thermopylis. Lympha Mallia.

Ac satis quidem apertum est quę sit Trinacria rupes. Ætnam enim ardentem significari nemini ferè ignotum est: aqua Mallia quæ sit, non perinde constat. fuisse autem natiua aquarum calidarum in Thermopylis lauacra, vel ipso nomine Græco satis indicatur: tantùm cur Malliam aquam vocet obscurum est. ego censeam ex eo sic appellatã esse, quòd L. Manlius cum Catone Censorio bello Antiochi per inuia & abrupta ad iugum Thermopy-

mopylarũ euaserit, quę res victoriæ causa Romanis fuit. Plutarchus in Catone Cens. αὐτὸς δὲ λουκιόν τινα μάλλιον ἄνδρα δεινὸν ὀρειβατεῖν παραλαβὼν ἐχώρει πολυπόνως καὶ παραβόλως ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ καὶ βαθείᾳ. Cùm igitur ad Malliũ scriberet Catullus, quid mirum est aquam in Thermopylis nomine eius gentilis esse ab eo signatam, & hoc blandimento & assentatione quæsitam eius esse gratiam? Scribit idem Catullus epigr. 12.

At certè tamen inquiunt, quod illic
Natum dicitur, ære comparasti
Ad lecticam homines:

Homines ad lecticã.

quem ego de lectariis locum interpretor, quos habere soliti erant Bithyniæ reges, & inuenerant: Cicero 7. in Verrem, *Nam (vt mos fuit Bithyniæ regibus) lectica octophoro ferebatur, in qua puluinus erat pellucidus melitensi rosa farctus.* Latinè loqui, vt aliud addam, quo sensu dici vulgò soleat, & ab auctoribus vsurpari, nemini puto ignotum: sed tamen interdum est verè & simpliciter loqui, nihilque mentiri, nec supra verum rem efferre: Cicero 6. in Verrem, *non enim verbi neque criminis causa augẽdi complector omnia, cùm dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: Latinè me scitote, non accusatoriè loqui.* Bene scilicet Latini de Latinis existimabant, eos simplices & ingenuos, minimeque simulatos & fallaces mendacesque existimabant: vnde illa loquẽdi ratio, vt existimo manauit. Sed & Martialis Latinè loqui dixit, pro simpliciter & apertè & ingenuè, & sine dissimulatione & integumento verborum loqui. nam se Latinè dicit loqui, cùm obscœna & lasciua obscœnis & lasciuis petulantibusque verbis apertè proloquitur. Eius verba sunt in epistola libri primi, *Si quis tamen tam ambitiosè tristis est, vt apud illum in nulla pagina Latinè loqui fas sit, potest epistola, vel potius titulo contentus esse.* nam epigrammata sine circuitu vllo apertè lasciuiunt, & petulanter loquuntur. Et lib 11. epigr. 21.

Latinè loqui.

Cæsaris Augusti lasciuos liuide versus
Sex lege, qui tristis verba Latina legis.

Verba Latina.

vbi verba Latina appellat, quæ apertè & ingenuè lasciuiam & flagitia enunciant, qualis est epigrammatum lingua. Simplicitatis enim Romanæ & Latinæ ducebant esse, suis res vocabulis afficere. proinde clausulam epigrammati Martialis hanc adscribit, quæ interpretationem meam confirmat:

Absoluis lepidos nimirum Auguste libellos,
Qui scis Romana simplicitate loqui.

CAPVT VI.

Vox fusca, institorium, mitellita, Mazaces, cirrus, ascoma, synthesina, & quædam in Tranquillo emendata.

NON solùm optimorum virorum vita ad imitandum nobis proponenda est, verumetiam sceleratissimorum & nefandorum ad fugiendum. Nam vt ex illorum laude dignitas virtutis splendidius elucet, sic ex horum dedecore turpitudo vitiorum clarius apparet. Nuper itaque legebam Neronis vitam: ex ea, quæ ad horum commentariorum supellectilem instruendam pertinerent, pauca quædam in instrumentum retuli. Cap. 6. natus esse Nero scribitur ante nouem menses quàm Tiberius excesit: hîc ego in priscis libris reperio, *ante post nouem menses*: vt mihi dubium non sit, quin legendum sit, *Natus est Antij post nouem menses.* itaque, quòd Antium eius esset natale solum, sic dilexit, vt eo imperij sedem transferre cogitarit. Cap. 15. scribunt libri melioris æui, *quoties autem ad consultandum secederet*: non vt editur, *sederet*. Fusca autem vox est ea, quæ à Græcis, vt è Dione in Ner. patet, μέλαινα vocatur, cuius tam sæpe apud Aristotelem mentio est. In eodem antiquo codice, quod dissimulandum non arbitror, cap. 20. *aliquid se sufferi tinniturum dixit*, reperio: erit autẽ sufferum ὑπάγειον, quod non delicatum & molle, sed subagreste & subrusticum, & propè ferum, quod in cantu nos interdùm magis delectat, quàm blandus & eneruatior modulus. scio ego hîc legi à multis sufferti, quod & improbare non est meum: imò verò antè approbaui, & ὑπόπινον esse dixi, vt & subbibere est quod Græci ὑποπίνειν dicunt: hanc tamen tanquam testificationem veteris lectionis prætermittere non debui. Cap. 25. pro, *præeunte pompa cæterorum cum titulis*: lego eiusdem assertione libri, *pompa cæterarum*: vt ad coronas, de quibus perspicuè agit, referatur, non ad homines: & hanc scripturam facilè sensus approbat. Necnon & illud cap. proximo sic lego, *quintana domi constituta, vbi partæ & ad licitationem diuidendæ prædæ pretium absumeretur*: non vt nunc circunfertur, *assumeretur*. Mox nihilo secius lego, *Matronarum institorio copas imitantium*. sunt autem copæ mulieres quæ coponam exercẽt, vt in illo versu, *Copa syrisca caput Graia redimita mitella.* Scribitur ibidẽ in bibliothecis antiquis, *quorum vni mitellita quadragies HS constitit.* genus videtur esse placentarum tanquam mitellatarum: est & medicis micleta, tanquam fortasse miculata, antidotus. edunt publici libri *mellita*, nec damno, sed ea quam proposui mystica, vt ita dicam, scriptura est. Scribendum cap. 30. *phalerata Mazacum turba atque cursorum.* sunt Mazaces equites, qui in comitatu nobilium erant olim ferè ex Africa: Martialis lib. 10. epigramm. 13.

Tranquillus emendatur.

Fusca uox.

Sufferũ.

Insitorium.

Mitellita.

Mazaces.

Et Libys in multo puluere sudet eques.

Nemesianus equos Mazacas laudat, qui ex interiore Africa erant:

Quémq; coloratus Mazax deserta per arua
Perduxit.

Ex fidelissimis libris etiã lego cap. 45. *statuæ eius à vertice cirrus appositus est cũ inscriptione Græca, nũc demum agona esse, & raderet*: q. scilicet in tãto discrimine nõ deberet cirratus aut cincinnatus esse, sed cirros radere. Mox cùm reperiam, alterius

Cirrhus.

Ascoma. *alterius collo ascopa deligata*: non dubitáter *ascoma* legam, vt sit velut culleus, quod nomen est neutrum Græcis, sed Latinis etiam fœmininum. Dio in Ner. emẽdationem adiuuat, qui μολγὸν, id est, culleum dicit eius statuæ appensum fuisse. Lego cap. 49. *permisit hoc Hicelus Galbæ libertus*: nam ita vocabatur. Cùm autem cap. 28. scribitur, *cum dote & flammeo persolenni nuptiarum celeberrimo officio*: iniurius in Tranquillum non fuerit, qui *per solenne*, legerit: etsi ab omnibus libris recedet, quorum fidem non semper sequi oportet. Cap. 31. *vt flores fistulatis & vnguenta desuper spargerentur*, in duobus optimis codicibus legi, hoc sensu: fistulatas fuisse cœnationum tabulas ad flores spargendos & vnguenta fundenda: *ex fistulis* tamen, quod peruulgatum, non moueo, sed illud alterum etiã accommodatum ad sententiam ostendo iuratorum propè dixerim codicum fide & testimonio probatum. Cap. 39. reperi, νεόψηφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν, non vt in omnibus νεόνυμφον. Illud cap. 34. multo salsius est & acrioris aceti, quòd nauis solutilis sententia matrem interfecerit Nero: de cuius machinatione & Tranquillus & Tacitus lib. 14. scribunt. sed & illud cap. 40. sic legi, τὸ τέχνιον ἡμᾶς διαθρέψει: quod haud paulò melius est, quàm quòd in peruagatis codicibus legi. Ferè Græca à librariis Latinis malè effingebantur literis, inde coniecturæ legentium secutæ qualiacunque eruerunt verba, vestigia ductusque literarum rimantes, & vicinitatem vocum & similitudinem captantes. quod repono literatè satis & planè scriptum erat, vt præstare ausim ita scripsisse Tranquillum. Quod sequitur cap. 54. etsi primo statim coniectu oculi animaduerti potest, quia tamen in libris tandiu hæret, non tam mihi expectanda est aliorum opera, qui corrigant, quàm mea declaranda & profitenda: *prodituram se parta victoria ludis*. hîc facilè omnes agnoscunt esse legendum, *partæ victoriæ ludis*. & mox, *saltaturumq; Virgilij Turnum*. quod vtrunque in optimo codice reperi. tam enim securus certusq; victorię sibi videbatur, vt iam de victoriæ ludis sibi cogitandum putaret, ac loqueretur disponeretque quæ ludis illis facturus esset. hoc autem aptius est quàm quod in literas mittitur. lego etiam in antiquis libris, cap. 51. *ac plerunque synthesinam indutus*. Synthesina. nam etsi synthesim probo, tamen synthesinam dissimulare non possum, cùm vestem subaudire perfacile sit. Hæc oscitãtes & propè aliud agentes colligebamus, nauseam grauiorum studiorum hoc veluti sapore detergentes amœniorum auctorum. vtinam, vt à nausea hæc nos liberarunt, sic & à fastidio hominum vindicent.

CAPVT VII.

Chara, catlaster, catlitio, subare, surire.

ID quod hîc scribam tui beneficij est, Guilielme Pelisseri, Mõtis Pessuli episcope, sed interprete me ad alios manabit, & qui vnum obligatum censes, populum habebit tuo merito sibi deuinctum. Scribit Cæsar lib. 3. de bello ciuili, *est etiam genus radicis inuentum ab iis qui fuerant cum Valerio, quod appellatur Chara, quod admistum lacte multùm inopiam leuat: id similitudinem panis efficiebat: eius erat magna copia.* Chara. Quæ sit hæc herba, quæsitum est, Plinius lib. 19. cap. 8. *necnon olus quoque siluestre, & triumphorum Diui Iulij carminibus præcipuè iocisq; militaribus celebratum: alternis quippe versibus exprobauêre lapsana se vixisse apud Dyrrachium, præmiorum parsimoniam cauillantes. est autem id cyma siluestris.* cap. 5. eiusdem libri Plinius lapsanam inter brassicas syluestres numerat, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. sed & de generibus brasicę differens ita ibidem tradit, *Etiamnum vnum syluestre Græci cheram vocant, pontifici armon, alij leucen, nostri armoraciam, fronde copiosiùs quàm corpore.* hanc testantur scripturam veteres omnes libri, sed cheræ nomine offensi correctorésne dicam an deprauatores *agrium* supposuêre. Isidorus lib. 17. cap. 10. *armoracea*, inquit, *hæc est lapsana.* vetus lexicon armoraceam ῥαφανίδα interpretatur. sed Plinius duas herbas in vnam confudit, lapsanam & armoraciam, quę caulibus & foliis tam indiscretis sunt, vt ne à peritis quidem vix distingui possint nisi flore: quo factum esse reor, vt quod de chera dixit Cæsar, de lapsana Plinius retulerit, cùm armoracea, vt dixi, indistinctæ & geminæ cuiusdam sit cum lapsana similitudinis, & vtraque species sit brasicæ syluestris. Dicit Cæsar radicem illam inuentam fuisse ab iis, qui cum Valerio fuerant, milites eos intelligens, qui duce Valerio in Asia fuerant Mithridatico bello: Valerium autem eorum ducem insidiosè interficiendum curarat Fimbria. Erit & istud quod subscribam muneris tui, quod homines non minùs à te ingeniosè excogitatum quàm verè, qui quidem alicuius iudicij & intelligentiæ sunt, vt existimo, prædicabunt. Scribit Vitruuius lib. 8. cap. 4. *ideoq; semper transmarinos catastos emere formosos, & puellas maturas, eosq; coniungere, vt qui nascerentur ex iis, non solùm egregia voce, sed etiam forma essent non inuenusta.* *Calastros* Hermolaus legit, Iucundus notat *callastos* esse veterem scripturam: tu germanam restituis vocem, *catlastros*: sententiæ propugnatorem tuæ producis Charisium, qui lib. 1. gram. ita scribit, *puer pueri, catlaster catlastri.* Catlaster. addis interpretationem (quam verissimam reor) catlastrum esse tanquam catulastrum, vt Græci dicunt κάτλον pro Catullo, πρόκλον pro Proculo. catulastrum autem explicas grandiorẽ catullum & grandiorẽ puerũ. Catlitio. Sic pro Catulitione in antiquis Plinij exẽplarib. li. 16. c. 25. sincera fide reperitur catlitio, vt in illo loco, *Catlitionem rustici vocant, gestiente natura semina accipere, eoq; animam inferente omnibus satis.* In vetere critico tamen integro vocabulo catulaster reperitur, & exponitur βούπαις: vt catulire est

Subare. Surire.

est ad Venerem incitari, quod σκυζᾶν dicitur, vt ſubare interprete vetere grammatico ὀργᾶν, ſurire κα‍πρᾶν. hæc duo verba vſurpauit in priore Apologia Apuleius, priusque fœminis, poſterius maribus attribuit, *Fœminæ ſubent, mares ſuriant.*

CAPVT VIII.

Fragilis, culices pati rotūdos, vaſa, bene vaſati, equus ſagmarius, columbus.

NON me latet quantum pudori tribuendum ſit, eiusque omni in re potiſsimum habendam eſſe rationem, ac optimorum interdum auctorum ob turpitudinem & obſcœnitatem ſcripta meritò improbari, quòd cùm animi ſit interpres oratio, nequiter cogitaſſe & ſenſiſſe, qui flagitioſè ſcripſerunt, videantur. ac me iudice ſcriptores ſaluo ſemper pudore ſuas cogitationes literis mādare debēt. Hoc ego capite eidē culpæ obnoxius forem, ſi potius animi mei ſenſa explicarem, quàm verba aliorum enodarem, quæ etſi obſcœna ſunt, tamen quia eorum volutamus libros, & angimur cùm quæ vis verbo ſubiecta ſit, non intelligimus, explicanda exiſtimaui. Scribit Flaccus lib. 1. ſat. 8.

Iulius, & fragilis Pedacia, furq; Voranus.

Fragilis.

quo ſenſu obſecro fragilem dixit? frágere turpe verbum veteribus fuit, vt & diuidere. fragilis igitur eſt mollis, qui muliebria patitur, qui pathicus eſt. Aliud quiddā æquè obſcœnum eſt explicandum. Adrianus Imperator Floro culices rotundos obiicit lepidis his verſiculis,

Ego nolo Florus eſſe,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Culices pati rotundos.

in quam tandem ſententiam? ego ad caprificationem alluſum puto, in qua culices è caprificis euolantes, in ficos penetrantes maturitatem afferunt: id Græcè ἐρινάζειν dicitur. Culices autem vocantur ψῆνες, vnde ὑποψηνισμένη, id eſt, caprificata mulier, quæ propè exactis menſibus vicina eſt partui & inciēs: & ψηνισμένοι, id eſt culices paſsi & caprificati à Grȩcis appellantur, pathici, vt è notiſsimo conſtat verſu,

Οὐδεὶς κομήτης ὅστις οὐ ψηνίζεται,

id eſt, nullus comatus, qui non caprificatur. Lampridius in Heliogabalo ſcribit, *Romæ denique nihil aliud egit, niſi vt emiſſarios haberet, qui ei bene naſatos perquirerēt.* huic anſtipulatur ſcripturæ Egnatius: cuius pace, contendo legendum vaſatos. à naſo enim non dicitur naſatus, ſed naſutus. nam partem eam, quæ honeſtè nominari nō poteſt, vaſa etiam vocabant: Plautus in Pœnulo, Sc. Satis ſpectatum.

Vaſa. Bene uaſatus.

—facio quod mœchi non ſolent, ſalua vaſa domum refero.

plerunque enim accidebat, vt mœchis virilia amputarentur: in quo Plautus ludit facetè. illud autem perſpicuè ſententiam Egnatij confutat, quòd lauacrum publicū in ædibus aulicis Heliogabalus fecerat, vt ex eo conditiones bene vaſatorum hominū colligeret. nam ſi naſati à naſo dicendi ſunt, quid balneis, in quibus hominum corpora nudātur, eſt opus? an homines operto capite incedebāt, naſúmque nunquam, niſi in balneis aperiebant? non licebat è plateis, è viis, cōditiones legere, hominumque naſum inſpicere? Quæritur qui ſit in Imperatoris illius vita equus ſaginarius? ego mendum inſediſſe arbitror, & ſagmarium legendum eſſe cenſeo. Suidas, σαγμάρια τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον τὸ ἄλλον, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ τὴν μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. ex quibus intelligimus ſic vocari doſſuaria iumenta & ſarcinaria, quę impedimenta ferunt resque neceſſarias. nomen habent à ſagmate, id eſt ſtrato, cui onera aptantur. Iſidorus, *ſagma*, inquit, *quod corruptè vulgò ſelma dicitur, ſtratum ſagorum vocatur, vnde caballus ſagmarius.* videtur tamē in ea vita eſſe ſimpliciter equus ſtratus. Iam cùm in ea ſcribitur, *Marinæ aquæ columbos exhibuit*: eo nomine intelligo, κολυμβήθρας, id eſt piſcinas & natationes, vt apud Prudentium, hym. 12. περὶ στεφάνων,

Equus ſagmarius.

Donec virenti fluctuet colymbo.

CAPVT IX.

Neptuninus, Catullus emēdatus, relinquere celebranda choreis, verpus, ſemiraſus, hera Tritonis.

Neptuninus.

TENE *Thetis tenuit pulcherrima* Neptunine. verſus eſt Catulli in epithalamio Pelei & Thetidis, quod carmen imitatione Heſiodi, vt reor, ſcripſit. nam Heſiodus epithalamium in eos ediderat, cuius erat principiū, vt Tzetzes refert, τρὶς μάκαρ αἰακίδη. Veruntamen in verſu Catulli, ab omnibus quos quidem vel legerim vel audiuerim, Neptunine patronymica deriuatione fictum intelligitur, vt Oceanine, Nerine: à quibus diſſentio, cùm linguæ Latinæ retineri cōſuetudo potius debeat, quàm in eam Græca introduci peregrinitas. quid enim vetat hîc Neptuninū vocari eum, qui ex elemento Neptuni & neptibus vxorem petat, & Neptunum genere contingat? Itaq; vocandi ſenſu de Peleo audiēdum arbitror, aut *Neptunina* legendum. Minimè autem dubitandum eſt, quin germana lectio ſit,

Catullus emendatur.

Cranoniq; domos, ac mœnia Lariſſæa:

cuius ſatis aperta in vetere ſcriptura extāt monumenta & indicia.

Nec dum etiam ſeſeq; ſui tum credidit eſſe,

cùm ait, *ſeſeq;* hîc dici crediderim, vt iam iámque dici ſolet. non enim plus eſt quàm ſeſe & iamiam, vel ſe & ſe, iam & iam, vt iteratio particulæ ſit.

Sæua quòd horrebas priſci præcepta parentis.

explicandum hîc reor priſcum pro ſeuero & antiquo, quòd tales veteres & antiquos fuiſſe opinio

opinio sit, vt seuerioris & censorij iudicij & acerbitatis: si verebaris, inquit, sine consensu seueri tui patris Ægei vxorem me ducere, quod eius iussa & monita pertimesceres, qui tibi districtè edixerat, ne se inscio & ignaro vllam duceres. sed & suprà, *O bona mater*, de Thetide dici crediderim: vel potius de heroum matre.

Confestim Peneos adest, viridantia Tempe,
Tempe quæ siluæ cingunt super impendentes,
Minosium linquens claris celebranda choreis,
Non acrios: namq; ille tulit radicibus altas fagos.

Fateor hac in salebra diu me impeditum hæsisse, retentumq; consilij inopem plusculum restitisse: veruntamen tandem aliquando sensum & rimanti, & vestigia scripturæ scrutanti venit in mentem emendare, *Aemonidum.* &, Linquere celebranda choreis. *Non agros:* hoc sensu, Peneus relinquens Tempe adfuit, non relinquens agros. agri enim aperti sunt & frumentarij, nec nemorosi: at is multis arboribus onustus frondosa & siluosa Tempe populatus est, deuexitque inde fagos, lauros, platanos, populos, cupressos, vt vmbraculum texeretur in vestibulo: tantúmque arborum attulit, vt Tempe purgato spatio choreis ducẽdis latè patentia Æmonidibus puellis & Thessalis reliquerit. Nam non est eruditis hominibus incompertũ & ignotum, locum à poetis Gręcis latè patentem appellari elegantissimè εὐρύχορον, in quo scilicet choreæ institui facillimè & commodissimè possunt: quod epithetum Catullum voluisse reddere suspicor. Itaq; pro claris choreis, fortasse quispiam non inuita Minerua latis choreis scriberet: quanquam id non ausim temerè mutare, cùm *claris* videam retineri posse. Hera Tritonis. Quę est in eo carmine? *Rapidi Tritonis heras* ego Mineruam reor, quæ apud Tritoniam paludem & Tritonem amnem nata fuisse dicitur & culta, vnde & Tritonia vocatur. Versus aũt istos eiusdem poematis sic legendos censeo,

Quod tibi si sanctæ concesserit incola Itonis,
Quod nostrum genus & sedes defendere sueta
Annuat, vt tauri respergas sanguine dextram.

Quiddam & è Catullo præterea attexam, epigrammate 44.

Verpus. *— Verpus præposuit Priapus ille:*

vt in re fœdissima dicitur, ob renudatam glandem. qua de causa & à Plauto deglupta mænas probrosissimè dicitur in Pœnulo, Scen. Si ego minam. & Iudæi ob eam partem nudatam & retectam, apellæ recutiti verpi per summam contumeliam vocabantur. sic & ψωλὸς à Græcis etiã vsurpatur. Ait Catul. epig. 55.

Semirasus. *A semiraso tonderetur vstore.*

hîc eũ interpretor, qui est extremæ vltimæq; conditionis atque sortis. nam seruitia præsertim quæ in machinis habebantur, ergastulis, pistrinis, semirasa erant: Apuleius lib. 1. de Asino aureo, *frontes literati, & capillum semirasi, & pedes annulati.* At myrtus Asia, antè à me explicata, ad Asiam paludem crescens, quæ in Lydia erat, etiam commodè intelligetur. Eius autem prima syllaba apud Homerum & Maronem producta est.

CAPVT X.

Cyclopas non Siculos, sed continentis habitatores fuisse, clypeus Argolicus.

VEtus opinio est non solùm Latinorum, sed etiam monumentis Græcorum literisq; testata atq; celebrata, immanes illos Cyclopas eam partem Siciliæ incoluisse, vbi Ætna & Leõtinus ager est. certè Maro 3. Æneid. Cyclopes vocat,

Aetnæos fratres cælo capita alta ferentes.

In quo tamẽ ab Homero, ad cuius speculum se totum fingit atque componit, recessit. nam Cyclopes in eo, insulæ nõ sunt, sed continentis habitatores. si quis tamen me roget, quam eis sedem regionemq; assignandam putem, alium sibi decemuirum aut metatorẽ vt quærat dicerem, mihi enim hîc aqua hæret. Homeri narratio non minus mihi errare & vagari, quàm Vlysses Homericus videtur. Itaque si rediuiuus ab inferis Homerus excitatus rogaretur, quas horas continentis tenuerint Cyclopes, se nihil pro testimonio iuratumq; scripsisse, vt opinor, responderet: narrationemque se potius iucundam ad homines delectandos, quàm historiam & incorruptam veri memoriam contexuisse diceret. sed doceamus eos insulanos nõ fuisse, sed continentis incolas. Primum insulam nõ appellat Homerus, sed terram: Cyclopes non insulani, sed continẽtis incolæ.

κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ὑπερφιάλων ἀθεμίστων.

Sed & continentem appellat,

τὴν δ' ἄψ ἤπειρόν δε παλιρρόθιον φέρε κῦμα.

Siciliam autẽ multo post in Solis bubus insulam appellat: ne quis cùm id compertũ non haberet, terræ nomine generali aut continentis contentum fuisse suspicetur. sic enim scribit Odyss. μ.

θρινακίην δ' ἐς νῆσον ἀφίξεαι.

Id cùm aliquãdo disputantem audissem omnium huius ætatis hominum, de quibus vel audierim vel legerim, Petrum Castellanum Aureliarum episcopum, qui Francisco rege & Errico, literis in Gallia nostra velut Apollo alter præfuit, magnoq; earum detrimento ex hac mortali statione in æterna cœli tẽpla beatumq; bonorum domicilium subuolauit: etsi tanti viri auctoritas satis momẽti ponderisq; habebat, vt quod eum sentire vidissem, nefas propè existimare deberem non verum esse suspicari: tamen vt locum Homeri diligentius excussi & expendi, vt clariss. virum disseruisse audierã, gratulatus sum ita me reperisse. Cyclopibus tñ video sedem à sequentibus poetis & scriptoribus attributã in Sicilia fuisse: in quo, vt docui, ab Homero recedunt. Quòd autem Maro scribit de Cyclopis oculo,

Argolicus clypeus. *Argolici clypei & Phœbææ lampadis instar,*

de magnis & rotundis clypeis Argiuorum ad amplificationem superlationemq; poeticam accipiendum est, qui totum tegebãt corpus,

vnde ἀσπίδος ἀμφιβρότης, ab Homero Iliad.β. dictum est: & ex acie exanimes in clypeo propter magnitudinem velut feretro referebantur. de Argolico clypeo sic scribit Ælianus, λέγεται δὲ ὁ τοῦ Γρύλλου ἀσπίδα μὲν ἀργολικὴν ἔχειν. Dionys. Halicar.lib.4. τούτους δὲ συντάξας εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὅπλα φορεῖν ἐπέταξεν ἀσπίδας ἀργολικὰς, καὶ δόρατα, καὶ κράνη χάλκεα.

CAPVT XI.

Integumentum, veruina, tenus, soricina nænia, dare ludum, Thymianæ oues.

IN Bacchid. Plauti, Sc. Quid istuc. iocus est frigidus, imò verò ne iocus quidem, ob vnius vocis prætermissionem, quæ desiderata facetias poetæ lepidissimi corrumpit: *Nequam esse oportet, cui tu integumentum improbus es*, emendo, *Nequam esse oportet scutum, integumentum improbum est.* nam integumenta vocabantur & tegmenta, operimenta scutorum & sagmata: Cæsar lib.2. de bel. Gal. *temporis tanta fuit exiguitas, hostiumq; tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodāda, sed etiam ad galeas induendas, scutisq; tegmēta detrahenda tempus defuerit.* In eadem comœdia, Sc. Hunc hominem. quod scribitur, *Quia patri omne cum ramento reddidi*, facit, vt cùm in Trucul. in prologo legō,

Quo citius ab eo rem auferat cum puluisculo,

puluisculum ramentum esse interpreter, & omnem scobem & puluerē, Sc. Nimio illuc.

Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit,
Pendebit hodie pulchrè, ita intendi tenus.

Tendicula hîc ad capiendos turdos significatur, cuius funiculus transenna, & ex eo fortasse instrumentum ipsum: paxillus tenus vocatur. sic Pollux in muscipula funiculū, quo tenetur tenus, σπαρτίον & μήρινθον vocat: paxillum σκανδάληθρον. In ead. fab. Sc. Meamne hic.

Si tibi machæra est, nobis veruina est domi
Qua quidem te faciam, si tu me irritaueris,
Confossiorem soricina nænia:

veruinam quatuor syllabarū esse crediderim, & obeliscum significare, id est, paruum veru, & tanquam vericulum. se enim eum minatur veru confossurum. nec enim cæsim ferit veru sed punctim, nec obtruncat, sed confodit. Soricina nænia nō aliud quicquam videtur esse, quàm cantiuncula quædam celebris de confosso sorice, qui dum rodit, suo indicio plerunque confoditur. proinde canebatur Sorex suo indicio confossus periit, aut aliud quiddam simile. Ibid.

Illa in arcem abiuit ædem visere Mineruæ:

vt in palliata, eaque attica dictum est. nam Athenis in acropoli Mineruæ ædes erat. Scen. Quis sonitu.

Sed nimis nolo desidiæ ei dare ludum.

Eodem modo Horatius est locutus lib.3. ode 12. *miserarum est nec amori dare ludum.* Ait ibid. Plautus, *Vetulæ sunt thymianæ.* Thymianæ à thymo dici videntur. nam in Narbonensi Gallia Lapidei campi thymo abundabant, eoq; infinita pecudum milla conueniebant. thymianæ tamen hîc malæ erunt, credo propter longinquitatem viæ macrescentes. thymiamæ se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus, vtriusq; linguę hodie princeps, quę vox quid significet consulendum Apollinis oraculum, nisi thymum amantes explices: ac vidi q thymiama defenderent, vt rei diuinæ aptas, quales emebantur à paucioribus viliores & macriores. aliquando & minæ legendum existimaui, sed quin thymianæ tueamur & defendamus, nihil esse videtur causæ.

Integumentum.

Puluisculum. Ramentum.

Tenus.

Veruina.

Soricina nænia.

Dare ludum.

Thymianæ oues.

CAPVT XII.

Martiobarbuli, stipendiarij, barbulus, stigmata militum, exculcatores.

LAsciuia quadā militari Martiobarbuli videntur appellati esse milites, qui plumbatas gerebant, id est glandes plumbeas, quæ & ipsæ etiam nomine Martiobarbuli vocatæ per ludum & iocum videntur esse, q, cùm pisces in deliciis essent, in quibus numerantur barbi & barbuli, plumbatæ, quasi non conuiuij sed Martis barbi essent & cibi, ilocaliter Martiobarbuli dici potuerint. Veget. lib.1. cap.17. de re mil. *plumbatarū quoq; exercitatio, quos Martiobarbulos vocant, est tradenda iunioribus.* vetus Grammaticus barbulum exponit φάγρον ἰχθύν. is etiam scriptor lib.1. cap.18. stipendiarios milites appellat, qui aliquot iam stipēdia habēt, tironiq; opponit, qui nouellus est: alioqui stipendiarij sunt vectigales, q pendūt stipendia. *non tantum*, inquit, *à tironibus, sed à stipendiariis militibus salitio equorum districtè est semper exacta.* Qui militiæ erant adscripti, in eorū manibus stigmata notabantur, vt scribit Aëtius his verbis, στίγματα, inquit, καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσίν. Vegetius lib.1. cap.8. *sed non statim punctis signorum scribendus est tiro dilectus.* Et libro 2. capite 5. *Nam victuris in cute punctis milites scripti & matriculis inserti iurare solent.* idem & fabricensibus fiebat. Imperatores Arcadius & Honorius, *stigmata, hoc est, notæ publicæ fabricensium brachiis ad imitationem tironum infligantur, vt hoc saltem modo possint latitantes agnosci.* Apud eundē porrò Vegetium lib.2. cap.11. pro fabris lignariis & instructoribus, fabros tignarios legi melius promiserim & structores, antiquis adpromissoribus libris. Nihilo secius & illud cap.15. eiusd. libri insincerum corruptumque est, *post hos erant ferentarij & leuis armatura, quos nunc auxiliatores & armaturas dicimus.* Est & aliquantillū hoc quidem fœdatū in antiquis libris, in quibus exsculatores scribitur, sed vero proximū. legendū ēm exculcatores, q scilicet missilia & lapides & glandes exculcēt & eiiciunt. In imperij Rom. cōmētario exculcatores seniores nominant. Locus itē vlcerosus & saniosus est apud Vegeeiusdē vocis cōtaminatione, cùm li.2. c.17. scribitur: *ferentarij aūt, armaturæ, scutatores*: antiquis in libris scultatores inuenio: tu exculcatores scribe,

Martiobarbuli.

Barbuli.

Stipendiarij.

Stigmata militum.

Exculcatores.

ſcribe, & ſenſus conueniet. Sed & cap. 21. vbi legitur, *ſicut primicerius in officio præfectorum prætorio*: reperi, ſicut primiſcrinius, cuius, vt verũ ingenuè fatear, non me pœnitet: & ſcindulas pro ſcandulis reperi, quæ aſſertorem & vindicem habent Iſidorum.

CAPVT XIII.

Concinnitas, porriciæ, fellitare, fellebris, frutis.

HVIVS muneris eſt atque operæ ſagaciter odorari, ſi quid vſquam lateat, quod ſupra captum ſit hominum mediocriter eruditorum, idque è luſtris in quibus delitеſcit, extrahere in lucem. Igitur obſeruaſſe videor, [Concinnitas.] quod nec triuiale, nec diobolare eſt, concinnitatem in breuitate & cõpendio poni, quod infrequentius eſt, quàm vt obſeruatu & annotatu indignũ eſſe videatur. *egrediemur*, inquit Solinus, *propoſitæ concinnitatis modum.* & in epiſtola, *vt nec in eo prodiga ſit copia, nec damnoſa concinnitas.* Ex eodem ſcriptore & alia inueſtigata eruam, & bonæ iuuentuti huc relata tranſmittam. Porricere verbũ ſacrificale peruetuſtum eſt, in reddendis extis & porrigendis vſurpa- [Porriciæ.] tum: inde porricias exta, quæ in aræ foco ponuntur, quòd diis porriguntur, à Solino vocata reperio: *nec ignis*, inquit cap. 11. *in hanc congeriem adponitur, cum porricias intulerint*, id eſt, cùm intulerint exta aræ, quòd ſponte illa lignorũ ſtrues flammam cõcipiat diuino quodam miraculo. Verbum quoddam eſt & obſcœnum & [Fellitare.] præfãdum, fellitare, quod apud eundem pro mammam ſugere, honeſta ſignificatione & memoranda reperi: vt ſuſpicio inde ſit honeſtum initio verbum fuiſſe, ſed poſtea infandæ libidinis ſignificatione redditum eſſe infame, cùm eius eſſent natales primigeniaque notio non illiberalis. ſic enim cap. 47. de pullis equinis ſcribit, *nequaquam mater pullo vbera præbet fellitanda*: quod cenſoria quadam inſcitia, in *vellitanda* adulteratum eſt: alij fellicãda etiam legunt, neque fortaſsis ineptè, & ex auto- [Fellebris.] graphis, vt auguror, priſcis. Fellebrẽ ab eodẽ verbo non inconcinnè, nec inuita Minerua confinxit, in cuius tamen locum irrepſit funebre: vt fata videantur eadẽ verborum quæ nationum multarum, quæ ſuis expulſæ ſedibus ſolum vertere coactæ ſunt. ſic autem ſcribit de boa, cap. 8. *longo ſeculo ita fellebri ſacietate vltimò extuberatur, vt obſiſtere magnitudini eius nulla vis queat.* nam anguis ille ſugẽdis boum mammis in immenſam diſtẽditur amplitudinem: vnde & boa vocatur à bubus. eam igitur appellat fellebrem ſatietatem, fellando, id eſt vbera ebibendo emulgendoque, quæſitam ſa- [Frutis.] ginam & molem. Frutis ab eo etiam Venus appellatur, ſiue corrupta eius nomenclatura, (nam vt Græci Latina; ſic & Latini viciſsim Græca corrumpebant malè pronunciando) ſiue hoc etiam originis Latinæ eſt & vernaculæ, à fruendo, nam frutinal templum Veneris Frutæ, à fruendo veteres appellarunt. verba Solini ſunt eod. cap. *vbi dum ſimulachrum, quod ex Sicilia aduexerat, dedicat Veneri matri, quæ Frutis dicitur, à Diomede palladiũ ſuſcipit.* hìc ego nihil moror editiones, quæ ἀφροδίτην euulgãt: quod in chartis vermiculatis reperi, piaculare facinus putarem, niſi lectori indicarem: à quo nomine cùm Latium antiquum non abhorruerit, cur ego ſepultum eſſe potiùs ſinam, quàm rediuiuum ſuſcitem? In eadem obſoleta & verminante charta reperi, quod huic paginæ commendandum eſt & prodendum, *cum omni fœtu ver ſacrum miſſus*: cùm publicatum ſit, *vel ſacro miſſus*, flagitiosè & turpiter ſugillato loco. ver autem ſacrum quid ſit è Feſto Põpeio promptum cuiuis eſt cognoſcere.

CAPVT XIIII.

Multa in Tranquillo emendata, minor Codetta & maior.

AN Iulius Cæſar Suetonij integer ſit, adubitatum video: ſed cùm cap. 1. in antiquiſsimis exemplaribus, *annum agens ſextumdecimum*, ſine Cæſaris nomine reperiam, nihilque de eius natalibus & gente loquatur, ſine controuerſia puto mutilum & abſque capite principium eſſe. ſed ex eo libro libet quædam velut decerpere. Cap. 5. *auctores*, inquit, *tribunitiæ poteſtatis reſtituendæ*: lego actores, vt & ſcriptum habet antiquiſsimus & optimus liber: nec dubium quin hæc actio cùm fuerit, actores vocandi ſint potiùs, quàm auctores: quanquam ſi quis auctores tueatur, non magnopere diſſentiam. Cap. 9. pro, *& Cicero in quadam ad Atticum epiſtola*: lego *ad Axium*, aſſertoribus bonis & fidelibus antiquitatis monumentis. hic eſt Axius, cuius mentio eſt in epiſtolis ad Atticum, & apud Varronem lib. 3. de re ruſtica: ad eum quod refert Tranquillus, in quadam epiſtola Cicero ſcripſerat. Item cap. 10. gladiatorium munus lego, non gladiatorum. In pignoribus capiẽdis interdum ſupellex concidebatur, vt lib. 3. de Oratore: interdum diripiebatur, vt hic apud Tranquillum cap. 17. *vectium pignoribus captis & direpta ſupellectile.* pignora autem capiebantur mulctæ cauſa. Prouinciæ ordinari dicebantur, non cùm magiſtratibus decernebantur, ſed cùm ſtatuebat ſenatus quo militum numero, & quibuſcum hoſtibus bellum gereretur: Tranquillus cap. 18. *vt neque more neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur.* Cap. 23. ſic diſtinguo, *quando ne plebiſcito, Pompeius poſtea abrogaſſet*: hoc ſenſu, abrogauerat Pompeius lege ſua, & antiquauerat plebiſcitum, quo Cæſari ius erat abſenti conſulatum petendi. igitur ne plebiſcito tanquam abſentis comitiis haberetur, Pompeius abrogauerat lege ſua imprudens. Cap. 30. lego, *ſemper Cæſarem in ore habuiſſe iſtos.* quod enim ſequitur, *in Phœniſsis*, addititium eſt. Lego etiam cap. 39. *ſeſſum in xiiij. è ſcena per orcheſtram.* Nam ſolium ir- [Tranquillus emẽdatur.]

reptitium eſt & inſitiuum. è ſcena autem dicit, quòd in ea mimum egerat Laberius. *Nauali*, inquit ibidem, *prælio in morem cochleæ defoſſo lacu.* hic locus mihi ſemper dubiæ & ſubleſtæ fidei, vt verbo comici vtar, fuit: nec perinde congruit. denique ſcripturæ vetuſtas aliud quiddam multò & verius & accommodatius reponit, de quo aliquid aliquando me audiſſe recordor de Ranconetto: *In minore Codeta defoſſo lacu.* *Codeta*, inquit Feſtus, *ager in quo frutices exiſtunt in modum codarũ equinarum.* ex hoc autem Tranquilli loco cõiicimus & maiorem & minorem codetam fuiſſe. Lego cap. 38. *trecenos nummos*, non tricenos, quod è Dione intelligi poteſt. pro deducta ſumma æris alieni, ca. 42. nonne ad ſententiam longè aptius erit, quod antiquæ memoriæ libri hodieque incolume & ſaluum retinent, *Deducto ſummæ æris alieni, ſi quid vſuræ nomine.* exige hanc ſcripturam ad ſenſum & grammaticorum normam, & eam probabiliorem emendatioremq; reperies. Cap. 49. *in ſenatu defendenti enixè cauſam filiæ Nicomedis.* aduerbium hîc in proprij nominis locum velut per oppreſsionẽ inuaſit, cùm in antiquis libris *Niſæ cauſam* planè perſpicueq; ſcriptum reperiamus. Nyſa enim, vt opinor, Nicomedis filia vocabatur, vel potius filius, ſi Salluſtio fidẽ habemus, ita ſcribenti in epiſtola Mithridatis, *Poſtremò totam Bithyniam, Nicomede mortuo, diripuêre, cùm filius Nuſa, quem regem appellauerat, genitus haud dubiè eſſet.* Cap. 52. *quæ ſcire C. Martium*: ſcribo, *C. Matium.* is familiaris Cæſaris fuit, & quædã Ciceronis ad eum extãt epiſtolæ. Cap. 63. pro, *per anguſtias Helleſponti victor nauicula traiiceret*: reperio, *victoria nauicula*: quod qui aliquid in pectore aceti habet, aut aliquid naſi, haud paulò melius intelliget, quàm quod peruulgatum eſt. Cap. 72. pro, *ſub diuo accubuerit*: è veteribus libris *cubuerit*, legendum cenſeo. Et cap. 76. *Ruſini liberti ſui filio, exoleto ſuo*: non, vt inualuit *Ruſioni*. & cap. 81. *fore vt illo pronatus*: quanquã *illo* etiam, quod excuſum eſt, dãnare nõ poſſũ. Ibid. *quos in traiiciendo Rubiconi flumini conſecrarat.* ſic enim flumini dicatos fuiſſe intelligemus, ſi dandi caſu legamus: at hodie auferendi, vſitatum eſt: quod qui volet, per me ſequatur. Cùm milites exauctorat & dimittit, appellat Cæſar Quirites: eo verbo ciues vrbanos, nec iam milites intelligimus. nam ſic Romę in concionibus vocabantur ab oratoribus. Plutarchus in Cæſare πολίτας vertit. Cap. 82. pro, *alter Caſca*, alter è Caſsiis ſcriptum in antiquis membranis eſt. & mox, *Cæſar Caſsij.* Iſta ſcrutãtes & rimantes è vetere libro, tanquam è quodam rudere, eruebamus.

CAPVT XV.

Quædam in Augusto Tranquilli emendata.

Tranquillus emendatur.

VITAM Auguſti relegens minutas quaſdam obſeruatiunculas, quæ inter legendum ſeſe oſtenderunt, huc congeſtas deſcripſi. *Ea*, inquit cap. 2. *gens à Tarquinio Priſco rege inter Romanas gentes allecta*: quod mendoſum eſt, ſcribendum enim eſt, *inter minores gentes allecta.* quis enim neſcit patres fuiſſe maiorum & minorum gentium? videtur autem Tranquillus memoria lapſus, qui Q. Ciceronem Aſiã prætorio imperio obtinentem proconſulem nominet, ita cap. 3. ſcribens, *Qu. Fratrem eodem tempore parum ſecunda fama proconſulatum Aſiæ adminiſtrantem.* Sed & cap. 4. *ex Ancharia* lego. Et, *quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo*: mater enim Auguſti Atia appellata eſt, quòd Atij Balbi filia eſſet. Et cap. 13. *iam iſtam volucrum poteſtatem fore*: vt dicat, in alitum poteſtate id fore. Cap. 15. *cõſpecto eum ad arma iuiſſe*, habent diſertè & planè ſcriptum antiqua exempla, quod ideo adſcribendum putaui, non ſupprimendũ. quidni enim, vt conſulto & compoſito, ſic & cõſpecto dici poſsit? Cap. 16. *gratiam fecit coniurandi Bononienſibus*, dixit, pro eis permiſit, ne cum tota Italia pro partibus ſuis conjurarẽt, quòd in Antoniorum eſſent clientela. Cap. 19. ſcribo, *M. Genutij, exin Plautij.* & mox, *L. Audaſij.* &, *item Aſinij Epicadi ex gente Parthyna hybridæ.* hæc autem quàm immutata ſint in excuſis libris, facile cognitu eſt comparando. Cap. 21. *gentes inalpinas* lego, vt & Plinius aliique loquuntur. Cap. 22. *pace parta ter clauſit*, libri veteres magno conſenſu habent: *tertio* tamen mallé: vt &, *muliebre ſexus omne*, in neutro genere, antiquis, vt Plauto, quorũ interdũ ſectator eſt, vt antiquarius Trãquillus, vſitato. Ca. 51. *de eadem re ſedulò lentius.* *Violentius* excuſum eſt, ſed veterem teſtor ſcripturã. Lego cap. 67. *Coſmum ſeruum*, nõ Coſiniũ. & mox, *idem polum.* &, *vt Saluiã Titiſceniã.* &, *an refert vbi & in quem arrigas?* Cap. 87. *contenti ſumus*, vt veteres libri, vel vt excuſi, *ſimus hoc Catone*, valet, hæc feramus modicè & æquo animo, nec nobis mortem conſciſcamus, ſitque ſatis vnum fuiſſe Catonem, qui ſibi manus Vticæ attulerit. Ibidem, *pro ſtulto baceolum*: vt ſit tanquam diminutiuum à bacelo, qui ſtultum & amentem ſignificat. Ne pullus equi intelligeretur, quandocunque pullum gallinæ ſignificare volebat, pullum pulleiaceum appellabat. proinde ibidem in veteribus libris legitur, *ad pullum puleiaceum*, quod eſt, in menſa ad pulli ferculum & parapſidem. Poſtriduani dies idcircò malè ominoſi erant, quòd ſequebantur ferias Calendarum, Nonarum & Iduum, & quòd poſtriduani dicerentur. In eo enim vocabulo malũ omẽ ineſt, q̃ poſtridie omnia ſera & intempeſtiua ſunt. itaq; cùm Tranquillus cap. 92. dixiſſet nunquam Auguſtum poſtridie nundinas quoquã profectũ, addit in eo vitaſſe eum δυσφημίαν nominis, vt & in Nonis. vnde quodã diximus loco, Idus & Calendas ante nonas nominari ſolitas ex Aſconio. Cap. 99. ante Δότε κρότον, hæc verba exoleſcẽtia & fugiẽtia è vetere lib. eruimus, & tanquã fugitiuarij retraximus, *mimũ vitæ commodè tranſegiſſe.* & mox, εἰ δὲ πᾶν ἔχει καλῶς, τῷ παιγνίῳ δότε κρότον, καὶ πάντες ἡμᾶς μετὰ χαρᾶς προπέμψατε.

Cap.

Cap. 100. *Præcedente*, inquit, *Victoria, quæ est in curia*: ea est cuius aram de senatu sublatam dolenter tulêre gentes, Christianismo conualescente: de qua Symmachus sic queritur, *Quis est ita familiaris barbaris, vt aram Victoriæ non requirat?* de qua re elegantissima ei respondit epistola D. Ambrosius, in qua & hoc scribit: *huius aram* (de victoria loquitur) *strui in vrbis Romæ curia petunt, hoc est, quo plures conueniunt Christiani.*

CAPVT XVI.

Bucellarius, zabæ, Mœrarcha, comes, cursores, defensores, mensores.

IN historiis, non illis quidẽ antiquissimis, quas nonnulli solas in delitiis habent, aliique vt inelegantes aspernantur, veteribus tamen, legimus ab Aetij bucellario Valentianum interfectum fuisse. id cùm legissem, buccellarij vox me diu anxium & solicitum habuit, neque quid ea significaret reperire poteram: & tamen semper suspicabar nomen esse aliquod militare. Tãdem in macrocola incidi Mauricij nescio cuius, qui de militia Romana Græcè quidem scripsit, multis tamẽ & Latinis & barbaris vocabulis aspersis. ibi buccellarios equites esse scribit armatos zabis, (sic ille armaturam loricarum prope talarium appellat) & manicis ferreis, contatos quosdã & sagittarios. in magno autem honore hos equites fuisse ex eo apparet, quod in agmine ante Imperatorem exercitus equitabant, & pòst sequebantur. sed quid vetat adscribere Mauricij bilinguem orationem: χρὴ προπαποιοῦντος τοῦ στρατοῦ ἡγεῖσθαι τὸν τοῦ παντὸς στρατηγὸν, προπορευομένων αὐτοῦ τιμῆς ἕνεκα τῶν ὀπτιμάτων καὶ ἰδικῶν αὐτοῦ ἀνθρώπων μετὰ τῶν ἀδεστράτων καὶ βουκελλαρικῶν βανδῶν· ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ εὐθὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μετὰ αὐτοὺς τοὺς βουκελλαρίους. Erant autem, vt opinor, equites illi Gallogræci. nam à Suida scribitur, βουκελλάριοι οἱ Ἑλληνογαλάται ὀνομάζονται. καὶ ἡ τῶν βουκελλαρίων χώρα γαλλογραικία. Non inutile autem fortasse fuerit quædam nomina carptim ex eo libro hîc perstringere, quæ fortasse iurisconsultis aliquid in codice aperient ignotum, & historicis intelligendis proderunt. Mœrarchen vocat qui mœræ imperat, id est ducem, qui Græcè dicitur μοιράρχης. nam mœra ex legionibus & numeris pluribus constat, vt ex pluribus mœris meros. hi autem inferiores sunt imperatore, qui στρατηγὸς dicitur: & eius legato, qui ὑποστράτηγος. Comes est, qui legioni aut numero præfectus est, idemque tribunus militum. Idem equitũ quosdam cursores vocat, qui ante aginẽ & aciem excurrunt, hostesque versos in fugam persequuntur: quosdam defensores, qui ex acie nec exeunt nec excurrũt, sed ordines semper seruant. Item deputatos vocat, qui vulneratos è prælio exportãt. Antecessores, qui ante agmen eunt, locaque castris metandis idonea deligunt, & vias, qua duci exercitus commodè possit, videat. Mensores, qui loca castris metandis metiuntur. Cantatorem, qui exercitum hortatur & animat oratione milites ad fortiter dimicandum ante pugnam, velut ad eorum aures canẽs. Poteram & alia inde decerpere, sed ista satis esse iudicaui: & vereor ne etiam nimium multa sint, nauseamque pariant eis, qui nomina tãtùm audire possunt secundis auribus bonis temporibus vsitata.

Buccellarius. Zabæ. Mœrarcha. Comes. Cursores. Defensores. Mẽsores.

CAPVT XVII.

Solea, nicere, tympanotriba, nummus, purpurissum, redimiculum, cera.

ROMANI non solebant in publico vti soleis, sed vel in triclinio, vel in cubiculo: verũ foris calceis. atque ea de causa crimini vertit Cicero Verri quòd soleatus fuerit: *stetit*, inquit 7. in Ver. *soleatus prætor Pop. Rom. cum pallio purpureo tunicaque talari.* & tribulis conuiua apud Horatium li. 1. epist. 13. gerit sub ala soleas: & conuiuator Nasidienus apud eundem lib. 2. saty. 8. soleas poscit: meretricula apud Plautum in Truculẽto puerperam mentiens, & decipere militem cupiẽs, soleas poscit, Sc. Num tibi. *soleas*, inquit, *mihi date.* Iterum Sc. Date soleas. *Date soleas, atque me intrò actutum ducite.* omninoque foris solea muliebre potius, quàm virile calceamentum habebatur: Catullus epig. ad Mall. de Lesbia, —*arguta cõstitit in solea.* In eadem etiam Plauti fabula verbum est nicere, à quo deductum est nictare, quod nusquã alibi, quod sciam reperitur: significat autem signum facere, vt manum mouere, aut ea minari, Sc. Ite hac.

Emoriere, inquit, ocyus si manus niceris.
Quid si manus nicerim?

vbi icerim sæpe legendum credidi: sed cùm aliquam esse nictandi originem augurer, nec aliam quisquam comminisci possit, ne incerto patre natum verbum videatur, retinẽdum putaui. Cæterùm vmbraticola dicitur in ea fabulã mollis, qui in vmbrosis locis degat, nec solem puluerem que, vt homines militares, ferre soleat. Tympanotriba etiam eneruatus & effœminatus est, quales erãt Cybelæ sacerdotes, & execti Matris deũm, manibus tympana gerentes, atque pulsantes. in ea comœdia,

Num obsecro nam ariolus est, qui ipsus se verberat?

Ariolus quasi fariolus à fando dicitur: proinde aspirari debet, vt horda pro forda hîc absolute pro furioso ponitur. nam furiosi sæpe solent sese malè mulctare atque verberare. in eadem fabula, quod ad rem nummariam pecuniariamque pertinet & cognitionem monetæ antiquæ: nummus valet duas drachmas: cùm enim ita scribatur, *de mina vna demum modò quinque nummos, mihi detraxi partem herculanam.* & Grammatici Græci tradant minam centum esse drachmarum, partem autem herculanam constet decimam fuisse, nummus erit quinquagesima pars minæ, vt drachma centesima.

Solea. Nicere. Tympanotriba. Nũmus.

sic in nummo inerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet cuius æstimatione & pretio inferior multò est nummus. igitur hic nummus est didrachmũ, aliter quàm vulgò loquentibus soleat vsurpari. nam vulgò sestertius est. Purpurissum, quo buccas inficiebant suas meretriculæ, rubricã dixit Plautus Latinè. Nam cùm Sc. Quis istic est. scripsisset, *Istas buccas tam bellè purpurissatas habes.* subiecit non multò pòst,

Purpurissum.

Buccas rubricæ cera omne corpus intinxit tibi.

Illud etiam eleganti & amœna inflexione sermonis dictum est, Sc. Num tibi nam.

Vt esset aliquis laqueus & redimiculum.

Redimiculum.

cùm enim redimiculo innexi implexique teneantur crines mulierum, redimiculum pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus teneretur Babyloniensis miles, id est miles Græcus, qui Babylone stipendia meruerat, iucunda suauique translatione dixit. Sc. Ne expectetis. *Facilè facunditatem virtus argutam inuenit,* non arguta, legendum esse vel eo adducor, quod faciè disertam eloquentiam dicat virtute inueniri. nam hîc argutus est disertus & eloquens: neque hoc admonuissem, nisi sententia corrumperetur vnius elementi inopia, cuius supplemento & subsidio sibi restituitur & redintegratur. Seruus autem malus & ioculator munera, quæ ad meretricem ferebat, statim intrò ferri non vult, quasique madeant, soli oppansa & exposita, quo siccentur, ante fores aliquandiu habenda cauillatur, atque ait,

Nolo auferant, desiccari lubet.

quod est, ante ostium sub dio esse, non statim intrò rapi. Non sunt istæ Indiæ merces, aut è maris rubri littore collectæ gemmæ, sed scrupi & lapilli è vernaculo mari lecti, vel potius muscus aliquis & eiectamenta, quibus se maria purgant: sed non solùm raris, verumetiam parabilibus abundant pharmacopolarũ & copiariorum tabernæ. Cera autem fucus est & pictura, propterea quòd ceris pingere antiqui solebant: Seneca lib. 22. epist. 122. *Pictor colores, quos ad reddendum similitudinem multos variosq; ante se posuit, celerrimè denotat, & inter ceram opusq; facili vultu ac manu commeat.* Varro li. 3. de re rust. cap. 17. *Nam vt Pausias & cæteri pictores eiusdẽ generis loculatas magnas habent arculas, vbi discolores sunt ceræ.*

Cera.

CAPVT XVIII.

Emendatus Catullus & explicatus, tactus, tangere, salapitia, mœchidij.

Catullus emendatur.

EPIGRAMMA est Catulli ad Cinnam sanè obscurum,

Consule Pompeio primùm duo Cinna sedebant
Mœchilia, facto consule nunc iterum
Manserunt duo: sed creuerunt millia in vnum
Singula, fœcundum semen adulterio.

id nos explicare posse non cõfidimus, sed nec tantum nobis arrogamus: verùm operam damus, vt viã aliquã aperiamus, qua ad sententiam ingressus tandẽ aliquando esse possit: ac vt audacia solita vtamur (cur enim nobis parcamus?) loco mouendum cẽsemus, quod per exẽplaria propagatũ omnia videmus *mœchilia*: quid enim hæc vox hominibus vel Græcis vel Latinis significat? in eius locũ repono μοιχιδίου. perstringit enim homines duos adulterio natos, qui primo cõsulatu Pompeij vel honores gesserãt (nam sedere de magistratibus dicitur: Cicero in Vatiniũ, *de quibus duos prætextatos sedentes vides*) vel iudices fuerant: Cicero pro Rabirio, *modò vos in Gabinium iudices sedistis.* altero Põpeij cõsulatu eosdẽ illos superstites fuisse dicit, eorumq; vtrique singula spuriorũ & adulterinorũ accreuisse millia, vt pro duobus, qui primo consulatu fuerint, iam secũdo consulatu duo millia multiplicata sint. ferè suspicor talem quandam esse huius epigrãmatis sententiam: si quid ingeniosius in eo delitescit, quod nõ videmus, illis qui maiore musarum afflatu correpti sunt, relinquimus. Epigrãmatium antecedit duorũ versuum, maioribus etiam obscuratũ tenebris & inuolutum,

Mœchidij.

Catullus explicatur.

Multus homo es Naso, nec tecum multus homo, sed
Descendis Naso: multus es & pathicus.

hîc non latet, sed apparet obscœnus & infandus sensus. obiiciuntur enim Nasoni muliebria. Multus autẽ dicitur, qui aliqua in re frequens est & assiduus: vt dicitur aliquis multus esse in literis & studiis: at iste multus erat in corruptelis & stupris quæ patiebatur. sed & multus est, qui non est solus, sed cum aliis: quem in sensum negat se accipere, cùm subiiciat, nec tecũ multus homo. multis enim testibus & arbitris nefandæ tuæ libidines non egent. itaque dicit eum descẽdere, qui se initori & ascensori subiiciat & substernat. Sed dicere malim eũ multũ esse & frequentẽ in negotiis agẽdis, descẽdereq; in forũ & comitiũ persæpe, multum tamen hominẽ non esse cũ eo, cùm propter obscœnitatẽ, eius consuetudinẽ omnes fugitarẽt: vt deniq; multus sit in foro & assiduus, sed idẽ tamẽ pathicus. Quod autem in alio epigrãmate scribitur, *Mirificè est actu nactus vtrunq; malum,* deprauatum suspicor, emendandumque reor, *est tactu*: quo sensu ab Horatio li. 1. saty. 2. dicitur,

Multus.

Tactus.

—matronam nullam ego tango.

Tangere.

sed & 50. epigr. in quo scribitur, *Dij magni salaputium disertum,* non deest vt hoc non omittam, qui salapittium legat, præsertim cùm in antiqui critici expositione reperiatur ῥάπισμα.

Salapittia.

CAPVT XIX.

Vestes sororriculatæ, phrixianæ, pruriga, Plinius emendatur.

QVÆ sint in Plinio lib. 8. cap. 48. vestes sororiculatæ, diu multumque quęsitum est: ac plerique in liberatoribus disciplinis primæ classis viri soriculatas & legunt

&

& edunt, ego consensum archetyporum librorum plurimi faciendum arbitror, in quibus scribitur sororiculatæ: sed & in peruetusto notarum antiquarum libro sororeclatæ, quod idem est, legitur. Soriculatas autem interpretantur lino ac sparto cōdensatas & consertas, à conserendo orta voce, quasi sericulatæ sint: cui interpretationi non assentior, cum præsertim Plinius non de materia vestis, sed de texturæ genere loquatur. nam vt vndulatę vestes sunt apud eum, quarum textura vndas imitatur, scutulatæ scutulas: itidem rasæ & phryxianæ, sed & rectæ de textura dicūtur: sic & sororiculatæ, quæ quidē perpetuis quibusdā suris & latiorib. virgis regulatę erant, & eo toto texendi genere confectæ: vt sint tanquā surorigulatæ, à suro, cuius diminutio est surculus. nisi si quis à sura deducere malit. quod si à regula deriuari nō placet, certè à rica & ricula deducatur. Eodem in capite à Plinio etiā scribitur, *vidimus iam & viuentium vellera purpura, cocco conchilio, sesquilibris infecta, velut ea sic cogente nasci luxuria.* hic in autographis omnibus, quod & ab eruditis scio annotatum, legitur *sesquipedalibus libris*: huius tamen scripturæ nullus cuiquā respectus est. at ego me ei libenter vindicem præstiterim, cùm putem Plinium dicere vellera viuentium ouium sic tingi purpura & cocco, vt corticibus & libris sesquipedalibus medicamento eo fortasse imbutis inficiātur, & cōseruantibus inhærentem velleri infecturam: qui sensus cùm ineptus non sit, nec inscitus, nec cōmentitiam scripturā inuehat, sed veterem costodiat, improbandus non est.

Phryxianæ.

Eodem in libro lego etiā, *toga rasas phryxianasq.*: nō phrygianas, cuius scripturæ auctorē laudare meritissimò possum Gulielmum Pelisserium Montis Pessuli Episcopum, & approbatores libros veteres proferre: sed & Senecā testem producere, qui li. 1. de Benef. c. 3. ita scribit, *inueniam alium poetam apud quem præcingantur, & spissis aut phryxianis prodeant.* sunt autem phryxianę vestes quæ phryxæi velleris crispos & eminētes villos imitantur.

Pruriga.

Eodē libro c. 2. lego, *lacera tumq; prurigam inueniemus.* est autem pruriga, qui admissarios ad veneris pruritum excitat. sic & apud Varronē lib. 2. de re rusti. duobus locis lego: c. 7. *admittere oportet, cùm tempus anni venerit, bis die mane & vespere prurigam. is sic appellatur.* & ca. 8. *eodem tēpore, quo equos adducentes, ijdemq; vt ineant equas, per prurigas curamus.* in libris antiquis proriga scribitur.

Plinius emēdatur.

Cui emendatum illud Plinij c. 44. eiusd. lib. videtur, *quod derelictus senecta cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur*: vellem mihi sensum exponeret, scriptore dignum. mihi quidem scādentia iumenta Plinium scripsisse vel eo verisimile fit, quòd in peruetustis paginis reperi scandentia iumenta, cui literaturæ & Aristoteles, vnde id exscripsit, astipulatur. Budæus ornamentum nostræ Galliæ vitium loci senserat, & *cedentia* in commentarijs linguæ Græcæ emendarat. Etiam supplemento vnius verbi explebitur sensus cuiusdam loci inchoatus, *Incendit summoto lictorum*: lego ex vno peruetere libro, *summoto strepitu lictorum.* Hæc tota fere est censoria opera in castigādis vitijs occupata. virgula igitur censoria alio in loco eiusdem libri vtamur. scribitur enim, *cōduntur & alpini, quibus magnitudo media est.* hoc verbum *media* eradendum, substituendumque *melis est*: mouet coniecturam librorum antiquitas, in quibus scribitur, *melia est*, quæ corrumpendi occasionem præbuit è vicino, vt & nunc quoque emendandi. Sic interdum maximas vtilitates affert veteres scrutari codices, qui & causas vitiorum indicant, & emendationum materiam præbent.

CAPVT XX.

Nemus, nemorense, Cicero emendatur.

Nemus.

ROMANI nemus appellabant in Aricino Agro locum Dianæ sacrum, quod quidem ita esse facilè grauissimi & locupletissimi scriptoris auctoritate, qui vnus pro sexcentis est, obtinebimus. sic igitur Strabo libro quinto Geogr. scribit; eius enim consilium est subscribere verba, quo res testatior sit: τὸ δ' ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι νέμος, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐξ ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ἀρκίνιον τὸ ἱερόν. Sed quorsum à me hoc testimonium profertur? videor enim velle aliquid à iudicibus obtinere, & tantæ fidei teste magnum quiddam & graue probare velle. longum non faciam, hæc Strabonis verba mihi persuadent, &, vt puto, omnibus æquissimis & doctis persuadebunt, vbi libro sexto epistolar. secunda ad Attic. scribitur, *putat enim suos nummos vos comedisse, Cæsarem in merito reædificando diligentiorem fore*: scribendum esse, *in nemore ædificando*, vel *in Nemorensi ædificando*. Ipsi quidem literarum ductus diuulsi si iungantur, è tribus literulis *rit* vnum elementum *m* facilè integrabunt, &

Nemorēse.

Cicero emēdatur.

Cæsarem constat illic sumptuosissimè villam ædificasse, quam etiam, quia ad animum non respondebat, totam demolitus sit: qua de re ita scribit Tranquillus in vita eius capite 46. *villam in Nemorensi à fundamento inchoatam magnoq; sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei respondebat, totam diruisse, quanquam tenuem adhuc & obæratum.* Ibi quoque fugitiuus regnum obtinebat, qui Nemorensis rex dicebatur, vt ferè omnibus, qui literarum studio tenentur, est notissimum. Nihilo secius & illud ibidem pro vlcere aut vomica curandum est: *sed heus tu genuarios à Cæsare per Herodem talenta attica L. extorsistis.* hic quædam cuditur noua & inaudita sæculis moneta genuariorum. ego legendum suspicer, *sed heus tu, Genua*, vel *Genuæ vos à Cæsare per Herodem, talenta attica L. extorsistis.* quod enim in vnam literam *v* coalescere debuit, distractum in duas est magno elegantiæ damno: sed vt omnes meas adscribam suspiciones, equidem aliquando legendum credidi, *sed heus tu ingenui oris*: vt hoc

factum impudentiæ maximæ & animi non ingenui significaret. nunc quod literaturæ receptę proximum est, & mihi quoque verisimilimum videtur, vt *Genua* vos perscribatur. nam nummos Genuarios planè pro plumbeis habuerim, & illis interdixerim omni hominum commercio.

CAPVT XXI.

Luna caua, Iuno couella, pes, frangere, rumpere, tantumquod, oleum medicum.

ELephantos Solinus ait cap. 30. delectari noua luna, tristes esse cornuto & cauo sidere. Inde inter cathedras grammaticorũ in iudicium venit, quodnam sit cauũ sidus. ego vero lunam accipio corniculatam & contrariam rectæ quæ diuidua est, & vtrinque gibbosæ quæ ἀμφίκυρτος, vocatur: nam hæc vtrinque tumida & extuberans est, etsi nondum plena: ista recto segmento diuidua, illa in sinum falcata. sic & ab Aristotele lib. 2. de cælo vocatur, καὶ γὰρ εὐθεῖα γίνεται καὶ ἀμφίκυρτος καὶ κοίλη. hæc verba mihi persuadent, vt aduersus musteas editiones tuear antiquitatem editionum & vetulorum, vt ita dicam, librorum Varronis, in quibus Iuno couella legitur cõstantissimè, quod palato hominum delicatorum non est placitum, scribentium Iuno nouella. atqui cùm veteres ad lunæ cursum menses suos exigerent, & prima lunæ visitatio primumque eius lumen diem calendarum efficeret, & calendę essent ipsum nouilunium, dubium non est quin tum & nonis esset luna caua. prisci autem Varrone ipso auctore, cauum couum dicebant, vnde couelli diminutio. ergo Iuno couella, est Iuno lucina & luna caua. Idem scriptor pedem pro tractu, ora, & limite vsurpat non sanè populari significatione, vt cùm cap. 14. ait, *quoniam Melibœa in hoc pede computatur.* Iterum cap. 30. *omnis Africa à zeugitano pede incipit.* & cap. 8. *procedit in Dalmatiæ pedem, Dalmatia in finem illyricum.* hæc quę porpter nouitatem admirationi primum legentibus Solinum essent, admonitionis cuiusdam & explicationis indigent, quæ me causa adduxit vt leuiter attingerem. nec enim diu immorari talibus æquum sit, aut quod tam paruum est, magno verborum ambitu augere, & sinuosa ambage lectorem fatigando, non tam commendare studijs iuuenũ, quàm inuisum reddere. Frangere etiam pro interimere eleganti sensu vsurpat ca. 20. de canibus Albanis, *Apud hos, inquit, populus nati canes omnibus feris anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt.* sic & rumpere vsurpauit Ouidius in Ibin,

Quiq; Lycurgidem lethauit, & arbore natum,
Idmonaq; audacem, te quoque rumpat aper.

Martial. lib. 12. epig. 14.

Sæpius est equitem rumpere quàm leporem.

Ne illud quidem inconcinnum impolitumq; est, quòd *tantum quod* pro tãtummodo vel duntaxat vsurpat, vt de tragelapho, cap. 22. *tantumquod illi villosos habent armos, & menta promißis hirta barbis.* & Cicero in Verrem, *tantumquod hominem non nominat.* Oleum etiam medicum cap. 24. oleum incendiarium nominat, quod, vt ait, quadam inficitur herba: etsi etiam naturale quoddam est, non tantum artificiosum & factitium. hoc genere olei pellicem suá est vlta Medea. talis erat circa Babyloniam naphtha, & in Comagenes vrbe Samosata maltha. erat etiam, vt reor, vel arte parabatur, in Media, vnde & Medicum vocabatur oleum: *Apparet,* inquit Solinus, *herba qua inficitur oleum quod vocant medicum: huius olei incendium aqua restingui non potest, sed pulueris iactu.*

Luna caua. Iuno couella. Pes. Frangere. Tantum quod. Oleum medicum

CAPVT XXII.

Farsura, assura, fartores.

INAVDITA Latinis auribus, vt omnes censent, verba, & ipsa specie prodigiosa caput Varronis de Gallinis lib. 3. de re rust. occupauère: ea tamen vel integra vel integritati proxima ostendam, sed ea antè subjiciamus, *Axius, ego quæ requiro, sarsuræ, assuræ membra de palumbis, de gallinis, dic sodes Merula.* quorum verborum hunc sensum esse iudico, Dic sodes Merula de palumbis & gallinis membra illa & partes, quas requiro, sarsuræ, assuræ. hæc verborum forma veteribus Latinis visitatissima est: vt vsura pro vsu, cursura apud Plautũ pro cursu, curatura pro curatione apud Terentiũ: quo sanè modo hic sarsura à sarciẽdo dicitur. nam veteres sarsum & sartum dicebant. Peto igitur, inquit, vt sarcias & expleas membra omnia, quæ ad hanc nutricationem pertinẽt. Assura autem assiduitas est & diligentia in nutricando, curando, habendo. nam assæ nutrices dicũtur, quòd ferè semper assunt ijs quos nutriunt. sic assa vox humana est, non organica, quòd ea nobis semper assit, non vt organica, quæ non est nobis semper præstò. Quibusdam in libris pro sarsura farsura legitur à farciendo. nam veteres farsum & fartum dicebant. Septimius Florens contra Valentinianos, *fuisse autem & in Christo ex Acamete spiritalis seminis condimentum, ne marcesseret scilicet reliqua farsura.* non est autem ignotum gallinas farciri solitas, cùm fartores apud Terentium reperiamus, qui ab antiquo critico exponũtur σιτευταί.

Sarsura. Assura. Fartores.

CAPVT XXIII.

Stimulorum seges, magister curiæ, pure lectus, rapacidæ, optati ciues, phylacistæ, censio bubula, deponere vino, Pici.

IN Plauti Aulularia, Sc. Exi inquam. stimulorũ seges esse videtur, in qua velut segete se stimuli cædenda & verberanda, vt in segete se messores, exercent. Sc. Nunc defecato.

Nam noster nostræ qui est magister curiæ.

Stimulorum seges. Magister curiæ.

magister

magister curiæ, cùm sit comœdia palliata, videtur esse quem Græci τριττυάρχην appellant. vt enim curia pars est tribus Romanis: sic & Gręcis τριττύς. Græca ad consuetudinē Romanam traducta sunt: & vt pagorum erant magistri, sic & curiarum. Sc. Vbi tu es. *Purè propera* dictum est, vt purè lautum, quod è Festo antè annotauimus, & nunc repetimus, ne mendi suspicio hîc vlla hæreat? sic apud Horatium purè lectus dicitur, [Purè lectus.]

> *——sunt certa piacula quæ te*
> *Ter purè lecto poterunt recreare libello.*

nam sacris operam daturi se purificare prius solebant. Sc. Curate.

> *Rapacidarum vbi tantum stet in ædibus.*

[Rapacidæ.] Rapacidas extulit pro rapacibus, patronymici more ludens, vt pro Scipionibus Scipiadę dicuntur: & iocando fecit vt furacissimum genus coquorum putemus, quasi familia sit rapacidarum, vt Æacidarum aut Pelopidarū. [Optati ciues.] Sc. Optati. *optati ciues* sunt vocati & implorati: populares autem, quos δημότας Græci appellant. Sc. Narraui. *Caupones patagiarij indusiarij*: hîc cauponis nomē esse commune videtur, quòd ad patagiarios, flammearios, violarios pertineat. [Phylacistæ.] At verò phylacistæ sunt, qui seruos in custodia & ergastulo seruabant: vt in Captiuis, Sc. Iniicite.

> *Illic est abductus rectà in phylacam, vt dignus est.*

sed per translationem tamen artifices intelliguntur, quibus æs debetur, qui instar custodum fores semper obsident. Textores autem limbularij sunt, qui limbos ad vestium ornatum texunt. Sc. Hoc est serui. censionem bubulam festiuè vocauit verbera lori bubuli, cuius censura in seruos animaduertitur. Sc. Nimium libenter. [Deponere vino.] deponere vino est ebrium amissis sensibus humi sternere, ab oneribus, quæ deponuntur, ducta trãslatione, vt in Curgulione, Sc. Date viam.

> *Ille ebibit, caput deponit.*

id est, vino ebrius caput inclinauit & dormiit, & velut capitis onus deposuit. Nonius alienauit explicat. Sc. Non temere est. *cor cœpit facere artem ludicram*, est cœpit gestire, cœpit gestum agere: cumque gestus sit histrionum, ex eo in corde gestiente posuit artem ludicrā. [Pici.] Pici, vt antè explicaui, sunt Gryphes, qui ex Hyperboreorum montibus aurum effodere feruntur. nam, vt inquit Isidorus, sphinges sunt quas gryphes vocamus. sphinges autem etiam phices vocabantur, Hesychio auctore: vnde detracta aspiratione picorum nomē est factū: sed & pica auis nomē inde habuit. Qui vestitu & creta se occultant, id est, eleganti nitidoq; & mundo vestitu cretatoq;. nam creta vestium sordes extergebantur & eluebantur.

CAPVT XXIIII.

Incubare, incubator, tenerum corpus mundi.

[Incubare.] INCVBARE dicitur pullis gallina, quæ fouet vt animet, & pullos excludat: & incubare quis loco dicitur in quo cubat. Atque hæc prima huius verbi notio est, à qua per translationem dicitur quis incubare, qui iure nō possidet, sed per vim & iniuriam: quòd qui sic possident, in loco assidui sunt & velut cubant. sed huius translationis quispiam fortasse exempla desiderat. ego duo ex vno scriptore non longo disiuncta interuallo proferam. Asconius enim in 3. Verr. ita scribit, *Cùm enim incertum sit, cuius debeat esse possessio, cur prætor dicat, si possessor est? quasi iam probauerit possessorem esse eum, qui incubabit.* Rursum, *ergo nec adimere tibi licet possessionem incubanti, nec dare iure poscēti.* Cùm igitur Macrobius lib. 1. in Som. Scip. cap. 10. Dionysium appellat Siculæ incubatorem aulæ, violentum quendam & tyrannicum eius possessorem significantissimo exprimit vocabulo: & Seruius, cuius auctoritas non est cōtemnenda, in 7. Æneid. scribit, *licet apud nos incubator imperij, tyrannus dicatur.* [Incubator.] In translatione etiam versatur illud Plinianum, lib. 2. cap. 1. *aut si vnà omnes incubarent*: quod est, si innumeri & infiniti mundi vnam possiderent naturam: eaque est veterum omnium librorum scriptura, cuius vel contemptione vel ignoratione, alia substituta est, *incubaret*. Atque vt, ex ioco Flacci, cùm amphora institui cœperit, vrceus exeat, principiumque ac extemum sit discolor, illo in capite cùm Plinius ait, *esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas, nec vt in volucrum notamus ouis, læuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixere tenerum*: hîc quæreret aliquis, qui sint illi clarissimi auctores, qui hoc sensu cælum tenerum dixerint: & putem Ciceronem esse, qui libro 3. de nat. deor. scripsit, *qui terram tenero circumiectu amplectitur*: quod Euripides dixit, ὑγρᾶς ἐν ἀγκάλαις. nam ὑγρὸν etiam molle & tenerum est, quod Plinius interpretatur hîc læuitate continua lubricum: [Tenerum mūdi corpus.] sed & Maronem censeam, qui 6. eclog. scribit,

> *——& ipse tener mundi concreuerit orbis.*

hîc enim mundi nomine cælum intelligendum est. quanquam meo iudicio vtrobique mollitia quædam & teneritas potius naturæ significatur, quàm læuitas & facies lubrica politaq;, etsi aliter Plinio videtur. Res. n. omnes prima origine teneritatē quandam habuêre.

CAPVT XXV.

Drungi, drungarij, colatorij funes, chalare, lusoriæ naues.

FLAVIVS Vegetius, qui præcepta rei militaris in compēdium redegit ex optimis quibusque collecta scriptoribus, libro 3. cap. 16. scribit, *Scire dux debet contra quos drumos, hoc est globos hostium, quos equites oporteat ponere.* hunc locum cùm ipse legissem, animum meum percussit nouitas & insolentia vocis, librosque scriptos consului, in quibus drungos reperi: vnde & drungarius classis, & drun- [Drungi.]

Drūgarij

drugarius biglæ apud imperatores Constantinopolitanos appellati sunt. hæc vox hodieq; integra visitur apud Vopiscum in Probo, nisi quod ita excusa est, vt populi nomen esse videatur, cùm tamen globum significet. eius verba sunt, *Triumphauit de Germanis & Blemijs, omnium gentium drungos vsque ad quingenarios homines ante triumphum duxit.* Ego etiam cap. 46. lib. vltimi apud eundem rei militaris scriptoré colatorios funes vitiosè perperamque scribi putaui, & bonis libris auctoribus, & adstipulatore huius ætatis doctissimo viro Gulielmo Pellisserio Montis-pessuli episcopo, cuius ego sermone & magisterio me multa didicisse si dissimulé, nec satis gratus, & nefarius sim. is enim auctoritate bonorum librorum, quod vel sola voluntate vir eruditissimus facilè mihi probasset, liquidò mihi ostendit legendum esse chalatorios funes, à verbo chalare, quo ipsemet Vegetius vtitur, quod à Græco χαλᾶν deducitur. sic enim li. 4. cap. 23. scribit, *aliquanti centones & culcitas funibus chalant.* atque hoc etiam verbum hodie nautis familiare est, qui chalare velum dicunt. nam chalatorij funes sunt, quibus antenna & attollitur & dimittitur: chalare enim laxare & demittere est. quãquam, ne quid dissimulem, colatorij mihi nõ displicent, quòd funibus illis tanquam colari sursum deorsumque antemna videatur. atq; hanc scripturam etiam in priscis codicillis ferè reperio. Eodem in cap. quæ sunt lusoriæ naues, in controuersiam venit. ego eo nomine interpretor naues, quas in Danubio aduersus Barbaros Romani in excubijs habebant, quæ huc & illuc discursare solebant. nam ludere nauis dicitur, quæ huc & illuc velut lasciuia quadam currit: Seneca lib. 7. de benefic. ca. 20. *vbi naues luserunt hauriuntur.* sic autem etiam potius vocatæ sunt, quod ludicræ triremibus & æratis comparatæ viderentur, & tanquam ad lusum haberentur: Seneca, *cui trimes & æratas nõ mitterem, lusorias, & cubiculatas, & alia ludibria regum in mari lasciuientium mittam.*

Colatorij funes.

Chalare.

Lusoriæ naues.

CAPVT XXVI.

Sinus, aduentus Apollinis, picti Agathyrsi, Cretes fremunt, lumina morte resignat, conditor templi Iouis Ammonis, amens, rationis egens, meis auspicijs.

Sinus.

PLACET quædam libro Æneidos quarto explicare, leui tamen opera defungi. τὰ ἔγκοιλα τῶν ὀφθαλμῶν κόγχοι καλοῦνται, inquit lib. 2. Onomastic. Pollux, ὁ παρὰ τοῖς βλεφάροις περίδρομος. eam oculorum cauitatem à Virgilio sinum appellari ferè crediderim.

Sic, inquit, *effata sinum lacrymis impleuit obortis.* quam in sententiam vadit & Seruius. Poscere veniam dici solebat in deorum veneratione ab antiquis, quo verbo aliquid à dijs sibi concedi petebant: Maro,

Poscere deos ueniam.

Tu modo posce deos veniam:

id est, pete à dijs, vt concedant, atque adeo da operam rei diuinæ, deosque precare. id enim ex parte significat. Simile est illud Ciceronis pro Rabirio perduell. reo, *ab Ioue pacem veniamq; peto precorq;.* sed & pacem petebat, cùm sibi placatos optabant deos propitiosque: Maro,

Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Exquirunt.

hîc quoque est ex parte, sacris operam & rei diuinæ dant, deosque precantur. Legiferæ Cereri & Lyæo sacra fiunt apud Maronem, vt opinor, quòd cùm vrbem fundaret Dido, leges erat datura, quarum inuentio tribuitur Cereri cognomento ea de causa θεσμοφόρῳ, in cuius rei memoriam Eleusinia sacra instituta in Græcia fuerant, quæ mysteria vocabantur. itaque non temerè Bacchi mentionem facit Maro, cùm iisdem in sacris augustissimè religiosissimeque cum Cerere coleretur, vt ex auctoribus Græcis constat. Phœbo autem ob auspicia & auguria, quib domi & militiæ Resp. regitur, rem diuinam facit Dido.

Qualis vbi hibernam Lyciam Xanthiq; fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:

Aduētus Apolinis

non sine antiquitatis obseruatione scripsit Maro. nam opinio erat Apollinem peregrinari, & sedem commutare, & Delum migrare, ilsincque demigrare aliò, vt in Lyciam. proinde ἀποδημία & ἐπιδημία Ἀπόλλωνος dicebatur. Procopius, οὐδὲ γὰρ ὅμως οἱ Δελφοὶ αὐτῶν ἀπεῖναι τὸν Ἀπόλλωνα ἔλοιντο, εἰ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἑορτὴν ἄγουσι τὴν Ἐπιδημίαν Ἀπόλλωνος. Eius à Delo profectionem describit Æschylus in Eumenidibus,

Λιπὼν δὲ λίμνην Δηλίαν τε χοιράδα.

Cur Agathyrsi picti dicantur à Marone, sic explicabit Marcellinus lib. 13. *Gelonis Agathyrsi collimitãt interst ncti colore ceruleo corpora simul & crines: & humiles quidem minutis atque raris: nobiles verò latis fucatis & densioribus notis.* & Mella libro 2. *Agathyrsi*, inquit, *ora artusq; pingunt, vt quique maioribus præstant, ita magis vel minus.* de Agathyrsis autem Maro scribit, quod alij de Hyperboreis narrant, qui primitias solebant Delum mittere initio per virgines suas, deinde per populos, subinde tradẽtes vlterioribus. quãquam & Agathyrsos ipsos Delum ad sacra Apollinis facienda venisse probabile est, & aliquo in scriptore Maro legerat.

Picti Agathyrsi.

Templa Ioui centum latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemq; sacrauerat ignem.

Conditor templi Iouis Ammonis.

Virgilius his versibus numerum templorum, vt reor, amplificauit, obiter tamen significauit Hiarbam conditorem templi Iouis Ammonis fuisse, quod apud Garamantas oraculo nobile erat, lucernamque ignis perpetui & inextincti habebat, vt à Plutharcho relatũ scimus in libro de oraculorum defectu.

——an te genitor cùm fulmina torques,
Nequicquam horremus, cæciq; in nubibus ignes
Terrificant animos?

opinio erat ab Ioue mitti fulmina, quod Epicurei

rei negant, ad quorũ sententiam Maro respexit. id è Lucret. lib. 6. cognosci potest, ne diutius hîc immorer.

Lumina morte resignare.

Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat:

hîc resignare Seruius exponit claudere, perturbare, quæ interpretatio, pace tanti grammatici dixerim, & violenta est & inepta: ego resignare aperire interpretor, atque id Maronem dixisse contendo ex Romana consuetudine, qua mortuis in rogo oculi aperiebãtur, qui antè domi clausi fuissent: Plinius libro 11. cap. 37. *morientibus illos operire rursusq; in rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est: ita more condito, vt neq; ab homine supremum eos spectari fas sit, & cælo non ostendi nefas.* Homerus, quem Virgilius imitatur, tantũ somnos à Mercurio virga immitti & adimi scribit, cùm ait,

ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει, καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.

Amens.

At vero Aeneas aspectu obmutuit amens.

hîc amens, vt & sæpe, est consternatus & attonitus, quod euenire solet horrore pauoreque perculsis: Lucretius lib. 6.

Ne trepides cœli diuisis partibus amens:

id est, ex metu, nõ compos mẽtis ne sis. Simile est illud Maron. 8. Æn. *—non te rationis egentẽ*

Rationis egens.

Lernæus turba capitum circunstetit anguis,

id est, non te expauefecit, neq; consternauit.

Per ego has lachrymas,

cùm Maro scribit, vtitur vsitata iuriiurando traiectione, quam nõ indiligens lector apud alios auctores etiam reperiet.

Meis auspiciis.

Me si fata meis paterentur ducere vitam Auspicijs.

hîc meis auspiciis est, vt vellem, vt optarẽ: ac paulò aliter vsurpauit, quàm cùm aliquẽ suis auspiciis bellũ gessisse dicimus: nam hîc mea auspicia dicit, quæ quòd volo pollicẽtur, neque voluntati meæ refragantur, & proinde pro voluntate posuit. sic 2. Æneid.

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem:

id est, nobis fauentem & secundum dixit.

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niueis & Festa fronde reuinctum:

hîc censeam Maronem ad Romanorũ consuetudinem, qui suos Cæsares in deorum numerum referebãt, flaminibusq; & sacerdotibus honorabant, respexisse. nam Dido videtur penè Maroni fuisse Sichæi flaminica. solebant autẽ vittis laneis & infulis ornare fores templorum, & aras, qđ attigit Maro: quanq̃ hoc ad nuptiarum consuetudinẽ retulit Seruius,

—agit ipse furentem In summis ferus Aeneas:

Seruius, quod admonendum duxi, hîc legit vno verbo insumnis pro insomnis à nomine fœminino insomnia, quod Terent. in Eunucho vsurpatur, act. 2. sce. 1. At cũ ait 4. Æneid.

Cretes fremunt.

Cretesq; Driopesq; fremũt: opinor significat, quotannis solitos esse ad Apollinis aduentũ Cretenses Delum iam inde ab vltima antiquitate dona mittere, etsi vilia. Mittebãt autem, vt & Hyperborei, frugum primitias. eam crediderim esse causam cur Tibullus scribat lib. 4.

Etiam Phœbo gratissima dona Cres tulit.

cultores autem Apollonis Cretas fuisse ita ostendit interpres Arati, *ἔμπαλιν δὲ φησίν, ὅτι ἰδὲ ἀπὸλ λων@ τιμῇ ἡγήσατο ἱερεῖν εἰς Δελφούς.* Dryopes autem ferè propinqui Delphis sunt, vel Oetei, vel Thrachynij, vt & eos tum nõ sit verisimile parum in Apollinem religiosos fuisse. sed & Dryopes Parnassum Apollini sacrum Delphosque tenuẽre atque incoluẽre, vt grammatici Græci tradunt.

CAPVT XXVII.

Nocturnus, nouendialia, nouendiales cineres apud Flaccum.

Nocturnus.

NOcturnum videor legisse noctis deum esse, vt apud Plautum in Amphitrione, Sc. Quis me alter.

Credo nocturnum obdormiuisse ebrium.

Est & Nocturnus, vt mihi videtur, vesper, qui noctem ducit, luciferoq; opponitur: appellatusq; est à Catullo noctifer, quod noctem afferat, hoc versu,

Iandudum Oeteos ostendit noctifer ignes.

sed & opus hîc nobis testimonio alicuius auctoris est, ne quis nos cominisci censeat: Papinianus 6. Theb.

Roscida iam nouies cœlo dimiserat astra
Lucifer, & totidem lunæ præuenerat ignes
Mutato nocturnus equo.

ecce hîc apertè Papinius lucifero nocturnũ, id est noctiferũ opponit, cui & equos tribuit, vt & nocti alij poetæ, cuius currum stellarum choro sequente comitari fingunt eleganter: sed & stellas noctis esse parentis suæ comites & sectatrices: Tibul. lib. 2. eleg. 1.

Ludite, iam nox iungit equos, currumq; sequuntur
Matris lasciuo sidera fulua choro.

Nouendialia.

Eõ autem Papinij loco quẽ citaui, significantur nouendialia sacra, quibus sepulchro reliquiæ solebãt condi, dabantq; operam vt moles sepulchri tum perfecta esset: subiicit enim de nono illo die Papinius,

Mirum opus accelerante manu stat saxea moles,
Templum ingens cineri.

illo quoq; die claris viris aut pueris dabãtur ludi funebres, vt apud Maronẽ & Papinium: Maro quidem 5. Æneid. ita scribit,

Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiisq; retexerit orbem:
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.

Nouẽdiales cineres.

ea de causa *nouendiales dissipare pulueres* dixit amarè Flaccus Epod. 17. quòd quo die religiose solebãt coli mortui sacris & ludis, venefica impiè & sceleratè eorum cineres solita esset dissipare, eorum busta violare, qui iustis perfectis consecrari videbãtur. Nouendialia eodem modo Græci *ἔνατα* vocare solent.

CAPVT XXVIII.

Fracta aure magister apud Martialem, pytismate orbem lubricare apud Iuuenalem.

Martialis explicatur.

CVm à Martiale lepidissimo & vrbanissimo poeta scribitur lib. 7. epig. 1.

Texuit

Texuit innumeri lubricus vnguis apri.

aut ego hallucinor, quod quidem frequentissimum est, aut loricā Domitiani dicit squammis ahenis textam & consertam fuisse, aprinarum vngularum speciem imitantibus. qui aliud sentit, à me non reprehendetur, tantum quid mihi videatur in medium profero, si cui fortè placere potest. Epigr. 9. lib. 7.

De cute quid faciat ille vel ille sua,

est, de corpore: vt & apud Flaccum lib. 2. saty. 5. *pelliculam curare iube*. sic & χρὼς Græcè cutis & corpus est. nam Latini Græcanicum sermonem ore Romano æmulari gaudebant. Epig. 31. eiusdem lib. ait Martialis,

Fracta aure magister.

At Iuuenes alios fracta colit aure magister,
Et rapit innumeras sordidus vnctor opes.

vbi quæritur quid illud sit, fracta aure? ego hoc è Græco sumptum arbitror, Græcorúmque exercitationibus, apud quos qui gymnasiorum plagis contusi multatiq; fuerant, propterea quòd à concertatoribus ferè tempora & aures feriri solerent, auribus fractis dicebantur. Pollux lib. secūdo, ἐπεὶ δὲ τῶν ἐν γυμνασίοις πληγῶν τὰ ὦτα κατεάγνυται, καὶ ὠτοκάταξις. Hesychius, ὠτοκάταξις, τὰ ὦτα τεθλασμένος. igitur magister fracta aure, est magister exercitationum & Gymnasiorum exercitor, qui luctam pugillatúmue docet, quiq; pila vel folle ludere. Sed non tantùm è re fuerit aliquid in eo interpretari, verumetiam emendare, quòd emendatio pro interpretatione futura sit. ergo li. eiusd. epig. 37. vbi scribitur, *Sed nec Sylla minus*: *minor* lego, vt eam Polyphemo non fuisse minorem accipiamus: & libri veteres, quibus multi plus deferunt quàm sensui, ita disertè scribunt, sine vlla suspicione lituræ, ne quis corruptas à me tabulas fuisse coniiciat. sic & illud, epigr. 45.

Et tua de nostro Prisce Thalia placet:

balbutit, balbumq; est in vltimo verbo, cùm *tacet* scribendum sit: quod, si quid & illud refert, nos etiam vetustis libris credimus, quibus, qui sententiam consulet, astipulatorem se præbebit. quòd enim versus se scribere accuratos simularet, vel etiam meditaretur, & tanquam ruminaret, nec interea dona remitteret, silentium eius meritò sibi conqueritur damnosum Martialis. Sed & in epigrammate cuius initium est,

Nulli munera Chreste si remittis,

scribendum est, *linges*. &, *tributi*, vltima eius voce: cùm præsertim vsitatissimum & pertritum loquendi genus sit, *damnatum tributi*. hoc tamē, quod nouissimè dixi, meam tantùm adstringit fidem, non, vt ita dicam, codicariam. epig. 99. æquè suspicor legendum,

——Ioui dare templa parabit.

hodie *parauit* editur. nec illud quidem antiquos appellare libros potest, sed, vt in Rhetorum scholis dicitur, est coniecturale. Lego etiam, sed coniecturam quoq; secutus, vt me tandem homines coniectorem esse iocentur. epigrammate 66.

Et flauescit aphæ, grauisq; draucus:

vt dandi casu intelligatur. At coniectarium non est,

Alteras facili rotat lacerto.

sed librorum: quod quidem & rectum & verum credimus, non *alterno*, quod ascriptitium esse suspicamur. Hîc assuam etiam duas è Iuuenale panniculas, vnam è nona Saryra, in qua Græca verba nō agnoscuntur aptam reddere sententiā, quæ è bonis libris sic restituo, αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα κίναιδος: vt intelligamus molles illos viros & effœminatos parcos & illiberales esse in suos subactores. est autē Homerica parodia, ad hemistichij huius similitudinem effıcta, αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. Altera erit è Satyra 11. in qua versum, de quo iurgatur litigaturq; inter eruditissimos, sic è libris certissimæ & spectatissimæ fidei lego,

Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem: Pytismate lubricare orbem.

hoc sensu, qui sputo & saliua trochum, quem iacturus est, lubricū & volubilem magis reddit. constat enim genus illud ludi Græcanicum fuisse, vt & nomen trochi ostendit, & qđ apud auctores reperimus Græco trocho ludere. Lacedæmonij autem omnium Græcorum maximè exercitationes celebrabant & colebant. vnde & Lacedæmonium orbem, vt mihi videtur, appellauit.

CAPVT XXIX.

Fugitiuum retrahere, impositio, declinatio, tractatio, rex, Victor, Varro emendatur.

INsignis est illa Varronis translatio à fugitiuis seruis sumpta, sanè quàm eleganter, lib. 4. de ling. Latina, *Quare illa, quæ iam maioribus nostris ademit obliuio, fugitiua si sedulitas Mucij & Bruti retrahere nequit, non si non potuero indagare, eo ero tardior*. Fugitiui enim serui dicuntur retrahi, qui è fuga reducuntur domum ad herum: vnde & apud Varronem lib. 3. de re rustica, cap. 14. fugitiuarius dicitur, qui fugitiuum conquirit & sectatur. de verbis igitur honesta præclaráque translatione, vt de seruis, locutus est: vt & Terentius in Heaut. act. 4. scen. 2. *Retraham hercle opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen*. Sallustius in coniuratione Catilinæ, *in his erat Fuluius senatoris filius, quem retractum ex itinere parens necari iussit*. Ait idem Varro lib. 4. de ling. Latina, *quòd nec omnis impositio verborum extat*: vbi impositionem verborū nominat, quam Græci ὀνοματοθεσίαν vocant, ea nomina intelligens, quæ primum rei alicui significandæ imposita sunt, quorum multa iam nō comparent, cùm tamen ab iis alia profecta in vsu fortasse sint. impositiones enim nomina primitiua appellat, à quibus oriūtur declinationes, id est, deriuatiua. Varro lib. 6. de ling. Latina, *duo igitur omnino verborum principia, impositio & declinatio: alterum vt fons, alterum vt riuus*. Ait Varro de literis loquens, *& propter earum artationem*: ego è libris antiquis *tractationem* lego: tractatio enim est, cùm tanquam manu literæ tenentur, & huc & illuc transponuntur & traiiciuntur. Itaque litera-

Fugitiuū retrahere.

Impositio

literarum tractatio, est earũ traiectio & transpositio. sic Cicero scribit in Partitionib. materiam in verbis esse, tractationem in collocatione verborum. vt enim verba optimè collocentur, à nobis tanquam manu tractantur, & aliis atque aliis locis collocantur, vt iucunda sit & lenis eorum compositio. Inquit Varro, *Quartus vbi est aditus & initia, regis.* qui ad quartum, ait, gradum peruenerit, is rex fuerit, & planè modis omnibus rem absoluerit. tale est illud Horat. lib. 1. epist. 1. — Rex.

—rex eris, aiunt, Si rectè facies.

Ausonius edyl. 16.

Qui rectè faciet, qui non dominatur, erit rex.

Victor. — Sic victor etiam dicitur, qui aliquid perfecit & absoluit: Virgil. 3. Georg.

—victorq; virûm volitare per ora.

Iterum,

Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro.

Lego autem mox, *Quod si summum gradum attigero, tamen secundum præteribo.* inficiantis enim particula delenda est. se enim profitetur vltra secundum gradum perrecturum, cùm ad Cleanthis philosophi lucernam lucubrarit, nõ tantum Aristophanis grammatici. Mox quoque, *volui præterire eos*, lego ex antiquo libro. significat enim se vltra grammaticos, qui tantum ficta à poetis verba expediunt, progredi velle. Homines etiam in locandi explicatione scrupulus malè vrit, cùm præscribitur, *ab eo præco dicitur locare, quoadusq; id emit.* ego malè coalescentia puto diuellenda, legendumq; censeo, *quoadusq; idem it.* — Varro emẽdatur.

CAPVT XXX.

Pons Cæsaris, discludere, sublicæ.

Cæsaris pons explicatur. — Coniungitur à Cæsare Rhenus ponte, commentariorum lib. 4. cuius constructio molesta multis est: quanquam in ea explicanda multum studii operæque posuerũt homines doctissimi. ego, non quòd me plus quàm eos sapere putem, ad eam rem accedo, sed vt si in senatu de re quapiam deliberaretur, & senator essem, aut si in concilio consultaretur, in quo esset mihi ius sententiæ dicendæ: q, & eò audacius faciam, quòd hanc mihi ferè sententiam dictauit vir eruditissimus Gulielmus Pelisserius Montis Pessuli episcopus. Tigna defigit bina superiore parte fluminis, his totidem ab inferiore opponit: quod idem sæpius fecerat, dum tota latitudo fluminis sic binis tignis statutis, & totidem oppositis occuparetur. verùm bina & totidem his è regione obiecta describere satis habuit, quòd in aliis eadem operis ratio esset. tigna superioris partis inclinata procumbebant secundo flumine, quibus è diuerso respondebant totidem aduersus flumen inclinata & fastigata. Inter tigna emissæ erant trabes, quæ tignorum interuallum bipedale ab imo fluminis vado vltra summam altitudinem eius implebant. hæ extremæ, quot tigna erant, quatuor videlicet, totidem, id est, quatuor fibulis singulæ religatæ erant, ad singula tigna singulis. proinde dicit binas vtrinque fibulas fuisse. nam & ad superiora duo tigna duæ erant, & totidem ad inferiora. Fibulas autem interpretor copulas & paxillos, quibus trabes ad tigna fixæ tenebantur: atque id etiam est quod distineri Cæsar dicit: vtrinque enim tigna hinc & inde è diuerso tenebantur, suis quæque retinaculis & paxillis deuincta. ita cùm disclusa essent tigna immissis trabibus, (trabes enim bipedales interpositę tigna disiungebant atque discludebant) & in contrariam partem reuincta suis quæque fibulis & copulis, quibus vtrinq; distinebantur, firmissimum opus reddebatur: eam contignationem materia iniecta cõtexebat directa, & crates consternebant. subiiciebat sublicas ad inferiorem partem pontis, crebrum veluti vallum faciens. sublicæ autẽ cum ponte coniunctæ, suis brachiis ad medium flumen obliquę pergentes in mucronem coibant, literæ V similitudine, vt passim in excipulis Sequanæ fieri videmus. Earum sublicarum is erat vsus: aquam fluminis liberè euolui non sinebant, qua retenta & restagnãte vis & impetus frangebatur, ponsque minus laborabat. Pro ariete autem quod dicit, id est, loco propugnaculi & munimenti. nam arietem pro defensione vsurpari solere non est ignotum: Cicero in Topicis, *ex quo aries ille subiicitur in vestris actionibus, si telum manu fugit magis quàm iecit*, id est, illa defensio. itaque non probo doctissimi viri sententiam, qui *proariete* vno verbo hîc legit. erant & sublicæ supra pontem mediocri interuallo disiunctæ ab eo, non vt inferiores, cum ponte coniunctæ, quæ, ne qua vis inferretur ponti, defenderent atque prohiberent. Quę sublicæ dicuntur, ab Alberto subiicæ vocantur, vt ita in Cęsare legisse videatur. Vetus criticus de his ita scribit, sublicæ καταπηγνύμεναι ἐν τῷ ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζονται.

Fibulæ. — Discludere. — Sublicæ. — Aries.

CAPVT XXXI.

Facere literã longam, discipula crucis, quadrigæ albæ, gratiis, præfiscine, artitus, Plautus emendatur.

Anus apud Plautum auari Euclionis ancilla, ad desperationem adacta heri verberibus & conuitiis, de suspendenda se deliberat, aitque:

—neq; quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Facere literam lõgam. — Quæ sit litera longa, quęsitum est ab eruditis: aliis L: aliis T videtur. ego existimo omnem literam longam esse, quę maiuscula est, proinde dixit vnam: Plautus in Pœnulo, Scen. Satis spectatum.

Nomina, inquit, insunt cubitum longis literis.

Facere autem literas scribere est. nam in Asi-

naria scripsit, Sc. Agedum istum.

Ne vlla sit cera vbi facere possit literas.

Facere autem literam est eodem modo literam scribere, literam pingere. Hæc faciunt, vt facere literam longam esse putē velut scribere & imitari literam grandiorem. qui enim pendet, I longius facere videtur. est enim & I minusculum. crux quidem ipsa T imitatur: sed neq; qui se suspendit, semper crucē quærit, nec de cruce, sed de se loquitur Staphyla. Cùm autem similitudinem literæ prę se ferat qui pendet, ideo dixit mox Plautus,

Discipula crucis.

Continuò hercle ego te dedam discipulam cruci.

quód est, suspendam te, faciamque vt crux discipulam te scribere doceat, & longam vnam literam facere. itaque ea mihi videtur esse illius ioci argutia. Dicit apud eundem Plautum in Asinaria veterator seruulus, Sc. vbi ego.

Nunquam pol indipiscet quadrigis albis postea.

Quadrigæ albæ.

hæ quadrigæ albæ grammaticorum cohortem exercitam habent, vixque tandem constituere possunt, quænam sint: ego quadrigas Iouis interpretor, quæ celerrimo per cœlum ferri curriculo censebantur. mouet me Plautus, qui in Amphi. Sc. Qui me alter est. scribit,

Quadrigas si inscendas Iouis, nunquam effugies infortunium.

scripsit etiam Horatius, lib. 1. Od. 12.

Tu graui curru quaties Olympum.

Et curru per aerem inuehi Iouem credebant cùm tonabat aut fulgurabat: Horatius lib. 1. Od. 34.

—namque Diespiter
Igni corusco nubila diuidens,
Plerunque per purum tonantes
Egit equos celeremq; currum.

Ad currum autem Iouis censebant equos niuali candore iunctos esse: Suetonius in August. cap. 94. *atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine et sceptro, exuuijsq; Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bissenis equis candore eximio trahentibus.* inuidiosus itaque Camillus fuit, quòd in triumpho curru equis albis iuncto vrbem inuectus esset, quòd humano fastigio ampliorem vindicare honorem paremque supremo Ioui videret. vel quadrigas albas dixit, quòd equos candentes, celeriores crederent: Maro 12. Aen.

Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

Sed vt accessiuncula quædam huic addatur capiti, censeo in Prologo Asinariæ legendum esse,

Gratiis.

Age nunc reside, caue modo ne gratijs.

nam in veteribus libris gratis scribitur. gratiis autem pro gratis bellè vsurpari docet Terentius, in quo emendandum ostendit lex versus in Phormione, act. 3. scen. 2.

Vt phaleratis dictis ducas me, et meā ductes gratiis.

Ingratiis.

In Eunucho quoque, act. 2. sc. 1. scribendum est, ingratijs: *opus faciam vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiam*, id est, vt inuitus, velim nolim: vt & paulò antè, *te adiget horsum insomnia.* est enim insomnia, cùm dormiri non potest. nam de insomnijs non loquitur. Vsurpauit & ingratijs pro Quintio Cicero, *extorquendum est inuito atq; ingratijs.* sic enim legendum est, dixit autem, Plautus *caue modo ne gratijs*: notans auaritiam præconum, qui nihil nisi mercede faciũt. Eodem modo eos lacessit in prologo Pœnuli,

Age nunc reside, duplicem vt mercedem feras.

Præfiscine.

In eadem fabula, Sc. Quid hoc sit. emendandum est, nisi planè hallucinor, *præfiscine hoc nũc dixerim.* vt & in Rudente, Sc. Proh Dij. *vt sine labore hanc extraxi præfiscine.* vtrobique autem quā grauiter committant & delinquant editiones, omnibus est notum. In eadem fabula scribendum censeo, Sc. Vnumquodque, *nihili est conctio*, non vt vulgo partim coaxatio, partim coctio: hoc sensu, Præsenti est mihi opus pecunia, nihil moror coactorem, qui pecuniam mihi debitam postea redigat: præsentarijs nummis opus est, non in diem. Lego & in eadem comœdia, Sc. Perfidiæ. *in doctoresq; acerrumos*, & interpretor virgatores & lorarios, qui seruos cædunt, quos iocans comicè doctores appellat, propterea quòd doctores discipulos cędere virgis solent, præsertim qui sunt acriores & plagosi & asperiores. ab simili translatione non multo post illud dicit, *vbi sæpe causam dixeris pendens aduersus octo artitos viros, valentes virgatores.* sic enim in optimo libro reperi, atque ita loquitur, quasi se in iudicio defenderit aduersus disertos & eloquentes viros: sed tamen præter opinionem virgatores iecit, expectationem fallens. Artitus autem à Festo explicatur, & à vetere critico exponitur, πανοῦργος, δαίδαλος.

Artitus.

CAPVT XXXII.

Ius applicationis, commendauit se in clientelam, apud Terentium.

Ius applicationis.

IVS applicationis quale sit, paucis notum esse existimo: ego quid de eo suspicer, commemorabo, si antè Ciceronis locum 1. de Orat. recitato, vbi eius mentio fit: *Quid quod item in centumuirali iudicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium venisset, cui Romæ exulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoq; esset mortuus, nonne in ea causa ius applicationis obscurum sanè, & ignotum patefactum in iudicio atque illustratum est à patrono?* Ego ius istud applicationis ab Atheniensibus ortum esse reor, apud quos peregrini se alicui opulento ciui in clientelam dabant, dicebantque, quòd in palliata comœdia imitatus est Terentius, cùm in Eunucho act. 5. scen. 9. scripsit,

—vna est domus, Thais patri
Se commendauit in clientelam & fidem:
Nobis dedit se.

Commendauit se in clientelam.

id Athenienses appellabant νέμειν προστάτην. qui autem ad patronum se non applicarat, in iudicium vocabatur, quod dicebatur ἀπροστασίου δίκη. Apud Romanos autem patronos habebāt clientes, liberti, municipia, coloniæ, prouinciæ;

ciæ: etiam qui ciuitate ab aliquo donati fuerant, eum à quo donati fuerant, patronum habebant, & eius nomen gerebant. succedebāt ab intestato patroni libertis, si suos hæredes non haberent: sed & si testamento facto decessisset libertus, nihilq; patrono reliquisset, aut minus quàm dimidiam partē bonorum reliquisset, contra tabulas testamēti, vt ait Vlpianus dimidiæ partis bonorū possessionem ei prætor dabat. idem etiam ius valere volebant in iis patronis ad quos se peregrini applicabant, qui tamen propriè patroni non erant, sed tanquam patroni. idem in iis, qui ciuitate aliquos donauerant: Cicero 3. in Verrem, *Caius Sulpitius Olympus fuit: Is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an ante quàm Verres præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt: possedit Sacerdote prætore sine vlla controuersia. Postea quam Verres magistratum inijt, ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filio sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit.* Olympus iste (nam sic scribēdum est, non Olympius) Græcus erat, quem C. Sulpitius ciuitate donauerat. apud Vlpianum dimidiæ partis bonorum petitio datur patrono: apud Ciceronem sextæ. quo ex Ciceronis loco satis apparet, non item vt in bonis libertorum, sic in eorum, qui ab aliquo ciuitate donati fuerant, de successione confessum & receptum ius fuisse: quod idem de iure applicationis existimandum arbitror.

CAPVT XXXIII.

Canicula in Plinio, analectæ, timonea cœna.

VT mali poetæ prodigiosè solent opus suum variare, & serpentes auibus, agnos tigribus geminare: ita hoc capite res dissimiles coniungam, cùm huius operæ, quam edimus, proprium sit, quicquid in mentem buccamque venerit, appingere. Vnum Plinij locum, & duos Senecæ explicabo. Neminem propemodum fallit carbunculum vitium esse, quo arbores sideris feruore, vt quodam vredinis carbone, exuruntur: vocabulum hoc tamen, si veterum librorū fidem sequimur, suppositum est eo, quem subsignabo Plinij loco, libro 18. capite 28. *Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus: omnibus verò sterilitatem.* fideliter & constanter in sanctissimis & iuratissimis exemplaribus legitur, *alijs caniculam appellantibus.* quidni enim, cùm canicula, vt poetæ dicunt, insana messes coquat, & omnia suo torreat impetu, siderationem & carbunculationem, qua sata afflantur, & ad sterilitatem castrantur, veteres agricolæ ex æstu caniculæ caniculam vocauerint? Itaque, etsi substitutionem alterius vocis, præsertim idem valentis, non improbo, tamen velut interdicto prætoris caniculam in possessionem restituo. Apud Senecam lib. 3. epist. 17. Caluisius Sabinus opinionem eruditionis affectabat, idem tamen nullius ingenij & memorię erat. is subsidio sibi pararat seruos, qui Homerum, Hesiodum, Lyricos edidicerant, & quærenti versus ex tempore subministrabāt, quos tam malè reddebat, vt in medio versu excideret. Satellius Quadratus, qui diuiti supparasitabatur, & homini tardo ineptoque illudebat, suasit ei vt grammaticos haberet analectas: quæsitū est qui sint grammatici analectæ? quidam interpretantur doctissimos, qui omnia ad manum, & in numerato habeant: alij eos, qui minutissima quæque colligunt ex auctoribus: ego neutris assentior. quid enim esset in eo sensu lepôris & argutiæ? ego potius existimem sanna quadam derisum ab eo Sabinum fuisse. vt enim analectæ serui dicebantur, qui reliquias cœnæ, aut ea quæ ceciderant de mensa, colligere solebant (ea autem analecta dicebantur) sic cùm ipse Sabinus inter cœnandum in versibus, quos subiectos referebat, subinde excideret, Quadratus festiuè dixit, ei grammaticis analectis opus esse, qui colligerent eum cadentem, & verba quoque ei excidentia inter cœnam redderent. Sed & cùm in scriniis libros reponere soleamus, & seruis, quos ediscere memoriter poetas aliquos iusserat, tanquam eorum poetarum scriniis vteretur, ac de immani, pretio eorum quereretur, Minoris, idem Quadratus, totidem, inquit, scrinia emisses. Secundum Senecæ locum lib. 2. epistola 18. vt fidem liberem, adponam; quem & emendabo, & explicabo: sed deprauatam scripturam prius exhibebo. *Non est nunc quòd existimes me dicere, vt te admoueas ad cœnas, & pauperū cellas:* vetus liber ita descriptum hoc habet, *non est quòd nunc existimes me dicere Temoueas cœnas & pauperū cellas.* puto verum esse Timoneas, à Timone, qui humanum genus exosus erat, vitamque quandam inhumanā & feram sequebatur, in cibisque non modò vulgaribus, sed etiam vilissimis, & ab reliquis hominibus propè damnatis acquiescebat.

Canicula.

Analectę.

Timoneae cœna.

CAPVT XXXIIII.

Curium obducere, prima nauigatio, pharmuthi in Vegetio legendum, Cicero emendatus.

HOmines primorum in literis ordinum, &, vt ita dicam, signiferi, apud Ciceronem prima ad Atticum epistola, *non esse ἀδύνατον Curium obducere* explicant, vt audio & lego, posse Curium deuorari & absorberi, ferrique petitorem: quam interpretationem vt violentam & nimis arcessitam alienamq; nunquam probare potui, esseque censeo ibi obducere, opponere aliis candidatis, & aduersarium illis candidatum obiicere, & contra eos ad petendum prensandumque deducere, vel aduersarium & æmulum adducere. sic Plautus in Mercatoris argumento locutus est,

Curium obducere.

Eum putat vxor illius obduxisse sibi scortum.

Prima nauigatio.

Nos & aliud quiddam è Cicerone attingemus. Prima dicebatur nauigatio olim, cùm post sæuitiam hyemis, qua mare clausum erat, vere nauigantibus primùm aperiebatur. de ea quispiam existimare posset Ciceronem loqui libro 2. epistola 6. ad Quintum fratrem: *ijdē aiebant nuntiare te prima nauigatione esse transmissurum.* nam paulò antè dixerat, *atq; adhuc clausum mare scio fuisse.* Iterum epistola 4. eod. lib. *Tu, mi frater, simul ac ille venerit, primam nauigationem (dummodo idonea tempestas sit) ne omiseris.* Esse & prima nauigatio potest, cùm dicimus nos quamprimum nauigaturos, & primam quamque nauigandi occasionem arrepturos. prima etiam nauigatio dicitur, cùm eā secundæ comparamus, quæ & temeraria magis plerunque, & improuida est: & secunda non raro eius peccatum corrigit & emendat: vnde & prouerbio Græco celebratur, *δεύτερος πλοῦς.* sunt tamen qui primam nauigātum velificationem interpretantur, secundam remigationem, vt Suidas est auctor. De eo autem tempore, quo aperiebatur mare, primumq́; tentabatur & nauigabatur, ita scribitur in epigram. Græcis,

> *εἴγε τοι ἄρτι θάλασσα ἐφοπλίζοιτο ἀγρῆας,*
> *ἄρχειν ἀπλώτων ἐκτὸς ἄγειν λιμένων.*

Iterum,

> *ἤδη καὶ πλώειν ἐπ' εὐρέα κύματα ναύτῃ*
> *πνοιῇ ἀπημάντῳ Ζεφύρου λίνα κολπώσαντι.*

Vegetius emendatur.

De ea & Vegetius libro 4. capite 39. scribit, *Post natalem verò, vt ita dicam, nauigationis, qui solenni certamine publicoq́; spectaculo multarum gentium celebratur.* Iterum, *Pheníte decursu, id est, post ortū pleiadum à die 6. Calendarum Iuniarū vsq; in Arcturi ortum, id est, in diem octauum decimum Calendarum Octobrium secunda nauigatio creditur.* Sed illud Phenite, quod Vegetius loquitur, quis tandem intelligit? ego Phagnite in antiquis libris reperio, quodæquè inauditū nec intellectum hominibus est. sed cùm decursum dicit, ferè suspicor spatij temporis nomen esse. & fortasse sit Æegyptij mensis nomenclatura: nam in cœli ratione & siderum mirum est quàm Ægyptiorum menses multi affectauerint. Puto igitur Pharmuti legendum, de quo in epigrammate scribitur,

> *εἰαρινῶν φαρμουθὶ ῥόδων πρωτάγγελος ὥρη.*

Et cū tempore à Vegetio descripto conuenire videtur, cùm Pachon, qui eum sequitur, segetes messi paret. Puto autem eadem epistola 4. ad Quintum fratrem legendum, *Latiari erat exiturus*: vt de Crassipede intelligamus, qui solenni Latinarum, id est, feriis Latinorum, vel feriis Latij (nam id est Latiar) erat exiturus Roma. Pro, *cæterum confectum erat*, reperi in antiquo libro, *Cicero confectum erat*: vt scribendum esse videatur, *Ciceroni confectum erat*, id est, mihi. illud tamen, *cæterum mihi*, perplacet. At quam epist. 6. *ἀμφιλάφειαν* dicit, eam intelligo diuitias & copias abundantiamq́; rerum declarare, quamuis ab aliis aliter explicari sciam.

Cic. emendatur.

CAPVT XXXV.

Alteræ mensæ, mane & vesperi precabantur, testudo aurea, Horatius explicatur.

HOratianum illud lib. 4. ode 5.

> *—& alteris Te mensis adhibet deum.*

Alteræ mensæ.

ita mihi videtur explicandum: Romani tui, Auguste, pro deo te colunt, & in mensa secunda, in qua solet libatio fieri, & deorum precatio, te vt deum obsecrant, & tibi vt Laribus libant. nam & libans Dido in conuiuio apud Maronem 1. Æneid. precatur,

> *Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur.*

Itaque libatio mox apud Flaccum sequitur,

> *Te multa prece, te prosequitur mero*
> *Defuso pateris.*

sequitur & proximè,

> *—dicimus integro*
> *Sicci mane die, dicimus vuidi,*
> *Cùm sol Oceano subest.*

Mane & vesperi precabantur.

quod est, precamur & veniente die ieiuni & abstemij, & decedente, id est, vesperi & vuidi. nam integer dies est, qui adhuc incipit. Ea aūt duo videntur fuisse tempora votis & precibus consueta, vt è Platone etiam coniici potest libro 10. de Legibus ita scribente, *ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἀκούοντές τε καὶ ὁρῶντες Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων ἐν συμφοραῖς παντοίαις ἐχομένων καὶ εὐπραγίαις.* Cæterùm ode 3. lib. eodem, *ô testudinis aureæ*: imitatione Pindari dictum est, apud quē pulcherrimum Pythiorum poema sic incipit, *χρυσέα φόρμιγξ*, id est, pulchra. At, *fana deos habuere rectos*, hanc complectitur sententiam, Antè dii Romanis infesti iniquique erant: sed postea quàm impiè eorum à Pœnis violata templa sunt, recti & æqui Romanis esse cœperunt, aduersati Pœnos, quibus antè fauerant.

Testudo aurea.

CAPVT XXXVI.

Cilicia trachia, Betriacum, Morbonia, Suetonius emendatur.

SCribunt Historici Othonē apud Bebriacum fraude superatum à Vitellj ducibus fuisse. nam ita in Tacito & Tranquillo scribitur: sed & in Iuuenale. Ego tamen existimo scripturam istam in auctoribus adulteratam esse. nam & Tranquilli libri scripti Betriacū aut Bretiacum habent, & Betriacum nominat Plutarchus in Othone. ego igitur fideliorem Plutarchi & veterum librorum scripturam arbitror, quàm peruulgatam, eamque in libros reuocandam arbitror, vel si exceptione vsucapionis hæc se tueatur. Numeri appellantur in re militari centuriæ & cohortes legionesque militum: Suetonius in Vespasiano, capite 6. *reuocatis ad officium numeris parumper.* quanquam sunt, qui *muneris* scribant, quod vocabulum frequentissimum est apud Marcellinum & Iurisconsultos. sed & *ἀριθμὰς* in eadem significatione aliquando vsurpauit Synesius.

nesius. Scribitur in Vespasiano capite 8. *Item Thraciam, Ciliciam, & Commagenam ditionis regiæ vsq; ad id tempus in prouinciarum formam redegit.* tanto antè cùm in populi Romani ditionem redacta fuisset Thracia, existimo legendum Tracheam Ciliciam. pars enim Ciciliæ, propter asperitatem montium, vt ex Geographis constat, Trachea dicebatur. Sed & illud eiusdem capitis sic lego, adstipulantibus veteribus libris, *vndiq; inuestigatis exemplaribus instrumentum imperij pulcherrimum ac vetustißimum, quo continebantur.* Officium pro officialibus poni non est infrequens, nec insolens, iurisconsultis præsertim: eodem in sensu posuit Tranquillus in Vespasianum, capite 14. cùm ait: *quidam ex officio admißionis simul expellens abire morboniam iusserat:* quo quidem in loco morbonia, vel, vt in quibusdam libris scribitur, morbouia, vt nomen oppidi, quod tamen nusquam est, fingi videtur: aut adeò populi ore frequentabatur ceu oppidi nomen, sub sensu morbi & exitij. hoc enim perinde est, ac si quis aliquem in malam crucem amandet, aut ad coruos abire iubeat. certè compendium Dionis pro morbonia *ὀυλέρανας*, habet. In eodem Imperatore capite 19. pro Pterino citharœdo Terpnũ emendamus, vt in Caligula capite 57. Mnesterem pro Nestore. Prætextata verba in Vespasiano capite 22. obscœna & turpia interpretor, à fabulis prætextis, quales Afranii fuerunt, in quibus fœdissima & turpissima dicta & argumenta erãt. Menstrium Florum ibidẽ liber scriptus Mestrium appellat, Plutarchus libro 1. Symp. Metrium quod & verius quispiã fortasse putet. Capite 23. lego, *mutato nomine cœperat ferre,* non efferre.

Cilicia trachea.

Morbonia.

CAPVT XXXVII.

Francorum origo.

DE Francorum origine, & omnium propè populorum, non satis ad verum liquet, quid pronuntiandum sit: ea res sic vltro citroque disputando ventilata & iactata est, vt demũ tamen secundum Germanos lis esse data videatur, qui Francos Galliæ incolas, rebus bello togaque gestis clarissimos sibi vendicant: & nostri principes cùm Germanos sibi conciliare volunt, cognationem generis libenter ostentant & agnoscunt, & eius memoriam renouant. Quod ad me attinet, gentis, nobilis præsertim & gloriosæ in Europa, & imperij, quanquã nomen potius quàm maiestatem retinentis, ambitiosè cupideque propaginẽm & sobolem nostros nominauerim: sed si verum quærendum est, non desunt argumenta, quibus nec nostros Francos, nec qui in Germania eodem nomine hodieque sunt, alienigenas probemus. velim enim mihi dicant, cur Ptolemæus & Tacitus qui tam diligenter populos & nationes Germaniæ descripserunt, Francorum non meminerint? Anglos, Longobardos, Burgundiones nominant: Francos nunquam appellant. mirum est, vbi tum delituerit ille populus, qui eorũ scriptorum diligentiam fefellerit? Ego crediderim aduenas Francos Germaniam occupasse, vt & alias multas nationes: & quòd diutius ibi consederint inueterarintque, Germanos esse dictos. nam quòd Germanico sermone vsi sunt, non est satis idonea ratio, cur Germani credantur. qđ enim illis in sedibus diutius hæserint, tandem in Germanicam concessêre linguam, vt apud Gallos in Gallicam. quin & eam linguam, antequam in Germaniam migrarent, vernaculam habebant, vt & Gotti. Ego verò existimo Francos esse Scandinauiæ populos, vt & Gottos, qui se Germaniæ & prouinciis populi Romani superfudêre. huic sententiæ accedunt historiæ, quæ narrant Francos initio infestum mare myoparonibus habuisse. Frisiorum & Batauorum littora occupasse: deinde in Germaniæ mediterranea & interiora penetrasse: postremò in Galliam transiisse. deniq; in Scandia insula à Ptolemęo falsa tamen scriptura nominantur. nam qui Phiraisi malè in eo appellantur, alij profectò, quam Franci non sunt: sed litera i, abundat, & duplex cc grandiusculum, in i & c maiusculum propter similitudinem deflexum est. Quòd autem Franci nostri se stirpe Troianorum satos prædicant, id æmulatione Romanorum faciunt, quos cùm eo stemmate & ea nobilitate insolescere viderẽt, idem decus sibi voluerunt arrogare.

Frãci origine Galli.

CAPVT XXXVIII.

Solstitialis, morbus solstitialis, herba solstitialis, illix tertio pedato.

ETSI solstitialis à solstitio deducitur, tamen in eo sæpenumero solis tantũ significatio attenditur, vt solaris sit: Liuius libro 1. *desuntq; dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe,* id est, solari. Et Solinus capite 28. *qua solstitiali plagæ obuia est,* id est, solari plagæ & meridiei. Morbus autem solstitialis apud Plautum in Trinummo, Sc. minus quindecim. esse videtur, qui solstitio immanibus plerunque æstatis mediæ vaporibus, & sub caniculam, quæ Sirius dicitur, denique quocunque æstu sæuit. de Sirio poeta scribit 10. Æneid.

Ille sitim morbosq; ferens, mortalibus ægris,
Nascitur, & læuo contristat lumine cœlum.

tum enim ardentissimæ vulgãtur febres, quę multos tollunt ægros. Sed & Sirius solem significat, vt tradunt Grammatici Græci, ac quos accẽdit canicula morbos, Soli acceptos ferre debemus: & siriasis morbus est non tantùm infantium, sed etiam virorum. febres igitur ardentissimas intelligo, quæ eo tempore periculosissimè grassantur, locis præsertim insalubribus, quibus homines intereunt, vt arentia torrenti ardore folia cadunt sidere afflata. Sic æstiuæ aues Liuio sunt, quas vide-

Solstitialis.

Morbus solstitialis.

mus æstate, hyeme non videmus, cùm vel lateant, vel autumno hinc auolent in diuersas plagas. sic enim scribit lib.5. *Nec, sicut æstiuas aues, statim autumno tecta ac recessum circunspicere.* Herba solstitialis apud eundem comicum in Pseud. Sc. Si ex te, herba est quę æstate crescit, & propter anni vaporem mox exarescit: eius etiam in Ausonio est, nisi fallor, mentio. Apud hunc comicum in Asin. Sc. Vnum istorũ. eleganter per translationẽ dicitur, *lectus est illix.* ducta est enim metaphora ab aucupum auibus, quæ alias illiciunt, vocanturq; à Græcis παλεύτριαι. itaq; lib.10. Plin. cap.33. lego contra auctoritatem librorum, *contra aucupis illicem exeunte in prælium duce totius gregis*: præsertim cùm ab Aristotele scribatur θηρευτὴς. Apud eundẽ comicum in Cistellaria lego, *Nisi pedato tertio omnes afflixero.* Cato, *Igitur tertio pedato bellum nobis fecere.* Nonius interpretatur repetitu, accessu, vice. explicari tamen potest impetu, ingressu, incursu. à vetere critico explicatur ῥύτῃ πρόσοδος. Ne autem alienũ mihi vendicem, videor de Gulielmo Pelisserio Episcopo audisse, ita, vt emendaui, in Plauto legendum esse.

Herba solstitialis. *Illix.* *Pedato tertio.*

CAPVT XXXIX.

Assa, topiarij, facere topiariam, Cic. emendatur.

LIb.3. epist.1. ad Q. frat. quod scribitur asterisco rotatum pro imminuto & vitiato, *Nunc hoc vel honestate testudinis, vel valde boni æstiuum locum habebit*: integrum inuiolatumq; crediderO, si pro æstiuum, æstiui legatur: æstiuum autem, cubiculum & diætam locumq; qui æstati transigẽdę aptus sit, elegantissimè dicit. Cæterùm vtrobiq; *vel* non disiungentis accipio, sed affirmantis, quod singulare in eo genere solet frequẽtius vsurpari: sed cũ asseueranter bis loqui vellet, congeminauit. Ibidẽ scribit, *In balnearijs assa in alterũ apodyterij angulũ promoui.* hîc assa quæ sint quæritur: ego, etsi de balneariis agitur, esse puto tamen Laconicum, ab assando. id è dialogo Adriani Imp. & philosophi Epicteti intelliget, in quo scribitur: *Prima cella tepidaria vnctuaria, infans natus perungitur. Secunda cella sudatoria, pueritia est. Tertia cella assa, perferentaria iuuentus. Quarta cella frigidaria, senectus.* Sed & Vitruuius lib.5. cap.10. trepidario laconicum & sudationes coniungit. Lego aũt ead. epist. *esset subiectum cubiculis*, nõ, vt editur, sub tectum cubiculi. Lego etiam, *palæstra & silua vindicata*, id est, liberata, purgata, vt amœnitatẽ habeãt. In antiquo Memmiano est virdicata, vnde facultas emendandi data: etsi, antè quàm vidissem, ita quoq; mihi emẽdaram: sed sentẽtiam confirmauit affinitas scripturæ, & mihi pro testimonio visa est. Quod ait, *Topiarium laudaui*, de homine non de loco interpretor, qui locum opere topiario ornarat: vt & suprà, *Nicephorum villicum tuum sanè probaui.* opus autem topiarium nomen habere videtur à topiis, id est funiculis, vt Hesychius interpretatur. nam funiculis in eo opere opus est, vt lentæ sequacesq; ederæ & virgæ vinctæ loco se teneant, nec resiliant, ac cũ palliatos dicit topiariam facere, intelligit Græcas statuas, quæ habitu cultuq; Græco positę erant in intercolumnio ambulationis. quispiam enim existimare potuisset ab eis illud opus topiariũ factum fuisse ex edera. *Balbum*, inquit, *in oculis fero*: valet charissimũ habeo, eumq; semper videre videor, vel in charissima parte, vt charissimum mihi gero: quid enim oculis charius est? & vt sensum interpunctionis collocatione deperditũ restituam, *quòd Cato non valebat, adhuc de pecuniis repetundis non erat postulatus*, lego. Cato enim si valuisset, apud eum Gabinius iam postulatus fuisset repetundarum. Hæc partim explicabamus, partim corrigebamus in ea Ciceronis epistola, quę vt exigua sint, tamen sat scio, non deerit, qui iis suum laborẽ alleuatum esse nõ sit ægrè laturus. illis qui sine cortice natant, non sirpeam ratẽ non inducimus: virtute sua valent, vt pingue solum: vt eorũ potius luxuria sit cohibendã, q̃ excitanda fœcunditas.

Aestiuũ. *Assa.* *Topiarij.* *Topiarii facere.*

CAPVT XL.

Carbasus, caput fluuij apud Maronem, biremes, rumore secundo, perpetuum tergum bouis, in nodum, in plumam, obsitus æuo, pelagi extrema sequi.

DII fluuiorum & maris, cœruleo vestitu ab antiquis pingebantur, capite arundine tecto: ex qua consuetudine Maro scripsit ornatissimis verbis de Tyberino, 8. Æneid.

—eum glauco tenuis velabat amictu
Carbasus, & crines vmbrosa tegebat arundo.

Sed & de Planco Glaucum deum marinũ saltante hæc scribit Paterculus libro 2. *cùm cœruleatus & nudus caputq; arudine & caucam trahens, genibus innixus Glaucum saltasset in conuiuio.* Carbasus autem genus est lini, quod Græci καρπάσον vocant, quod negat Pausanias igne consumi, καὶ οἱ, inquit lib.1. λίνου καρπασίου θρυαλλὶς ἔνεστιν, ὃ δὴ πυρὶ μόνον λίνων ἐστὶν ἁλώσιμον. eius succus inter venena numeratur à Dioscoride & à Paulo. è carbaso texebantur tenuissima vela. Eodem Maronis loco, *—celsis caput vrbibus exit*, de fonte fluuij intelligendum arbitror ex editiore Etruriæ parte exeunte. nam capita fontes amnium vocari non est infrequens, quę & sacra sunt. fauet huic interpretationi, quod non ita longè subiicit Maro,

—quocunq; solo pulcherrimus exis.
Corniger hesperidum fluuius regnator aquarum.

ex eo dicitur, vel q̃ se fluuij in brachia, vel partes, vel ostia, quę cornua vocãtur, diuidunt, vt ibid. *Rhenusq; bicornis*: vel ob mugitũ, q̃ è quæstionibus Aristotelis discimus, in quib. quæritur, διὰ τί ἐν τοῖς ἄλσεσι τοῖς περὶ τοὺς ποταμοὺς γίνονται οἱ καλούμενοι βόμμυκοι, οὓς μυθολογοῦσι ταύρους ἱεροὺς εἶναι τοῦ θεοῦ. *—Geminasq; legit de classe biremes*, cùm scribit ibi Maro, ad postera retulit tempora. nam Æneæ ætate nondũ triremes vel biremes erant. Maxima Iuno quæ sit, quæritur. ego reginam puto ad

Carbasus. *Caput fluuij.* *Biremes.* *Maxima Iuno.*

to, ad discrimen aliarum Iunonum, vt Iunonis infernæ, quæ Proserpina est, & Iunonum, quas mulieres sibi adoptabant, vt Genij in viris appellabantur,

Rumore secundo.

Ergo iter inceptum celerant rumore secundo,

cùm scribit Maro, negotium exhibet grammaticis. ego existimo Maronem dicere Troianos lenitate fluminis, & monstro albæ scrophæ exhilaratos, lætis & secundis ominibus & acclamationibus iter inceptum vrgere. rumore enim sic vocat hîc, & omnia significat: vt apud veterem poetam, *Soluere imperat secundo rumore aduersaq; aui.* Quemadmodū Homerus non tam studet elegantię epularum, quàm copiæ, ita Maro eius exēplo scripsit, *Perpetui tergo bouis*, quod est totius bouis, quàm longus erat. in quo tamen perpetui pro perpetuo dixisse cuipiam videri potest, cùm præsertim Homerus dixerit,

Perpetui tergo bouis.

νώτοισι δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.

sed id est, solidis, longis, porrectis, totis. Semihominem Cacum Maro vocat, vt semiferum. nam infrà scribit, *—villosaq; setis Pectora semiferi.* Corripit in nodum dicitur, qua forma Maro 6. Æneid. dixit,

In nodū.

Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum.

& 11. Æneid. *—quem pellis ahenis*

In plumā

In plumam squammis auro conserta tegebat.

in nodum igitur valet, in nodi modum. Quid est ibidem; in mensam libare? nempe religionis causa de patera, priusquam bibas, in mensam, quæ opinione veterum sacra erat, & tanquam quædam ara, aliquid de vino effundere: quod Græci λείβειν & σπένδειν dicunt,

—non te rationis egentem

Lernæus turba capitum circunstetit anguis.

in hanc sententiam interpretor, vt in magno terrore & periculo cū de gradu mentis deiici soleamus atq; perturbari, nihil tale euenisse Herculi dicat, nec tanti serpētis terrore amentem metu fuisse. sic inopes consilij perturbatique & qui apud se non sunt, amentes dicuntur, vt apud Catullum epigr. 48.

Nihil est super mi quod loquar amens.

atque id quidem nos antè etiam attigimus. Æneid. 8. *—Ibat rex obsitus æuo.*

Obsitus æuo.

more veterum dixit, qui obsitum pro pleno vsurpabant, ex eo quòd locus frugibus obsitus aut sentibus, iis plenus est. inde illud est Terentij in Eunucho, act. 2. sc. 2.

—pannis annisq; obsitum.

sed & conserere in eadem re ponebatur: Lucretius lib. 2. *—& lumine conserit arua*, id est, complet, opplet: & Plaut. in Menæch. Sc. Vt ætas mea senectute consitum etiam dixit. Ibidem,

Pelagi extrema sequi.

Me pulsum patria, pelagiq; extrema sequentem:

opinor valere, me nauigationem in longinquas & vltimas terras procul domo paratem: vt pelagi extrema audiamus, extremas & longissimè remotas eius partes: quem sensum, cùm & aptissimus sit, & vim verbis nullam afferat, non possum non probare. nam quæ primarij afferunt grammatici & coactam habēt & affectatam sententiam.

CAPVT XLI.

Emendatur Suetonius & Pomp. Mela, Speculator, Speculatoria caliga, Spiculatoria.

QVOD apud Tranquil. in Galba cap. 6. positum est, *à Caio Cæsare ludis substitutus*: astipulatione veterum librorum non nititur, in quibus *lici*, non ludis legitur: vt extra controuersiam sit ex reliquiis vocis elisæ & contritæ, legendum *Getulico*: quod & trochaicus qui subiungitur comprobat, & è Dione in Caligula intelligi potest. Ibidem capite 20. inquit Tranquillus,

Sueton cō mēdatur.

Galba cupidè fruaris ætate tua.

Melius blattarius Tranquillus,

Galba Cupido fruaris ætate tua.

senex, qui pulcher etiamnū videri vellet, per irrisionem Cupido, id est, bellus & formosus iocularitér appellatur. Non est autem dubitandum, quin locus in Galba cap. 10. quē subscribam, legendus sit, vt à me ponetur, *Ac subinde de Alexandrina nauis Dertosam appulit armis onusta.* nobilis enim est vrbs Hispaniæ Dertosa. hodie in Tranquillo *detorsa* edunt vitiosissimè: hæc quoq; vrbs è lib. 2. Pomponij delera est, in quibus legendum est, *Iberus Dertosam attingit*: deorsum, hodie edunt. In Othone cap. 11. pro *foribus adapertis*, reperio in libris lucifugis, foribus adopertis, quod est clausis, quam lectionem confirmat quod mox sequitur, *irrumpentibus*, quòd fores clausę essent. Nihilo secius & pro, *& celeriter apud Veliternam (ita præceperat) funeratus*: reperio, *& celeriter (nam ita præceperat) funeratus*: quod & elegantiæ & sententiæ satisfacit, vt illud *veliternam*, quod in hanc viciniam immigrauit, exturbandum putem non iniuria. Quæ in Vitellio cap. 1. Vitellia dea ab eo nominatur, à qua quosdam nomen & genus Vitelliorū deduxisse dicit, alia est q̄ Arnobij Vibillia, quæ, nisi me memoria fallit, dicitur fuisse dea viarum, atq; ab eo errore earū homines liberasse. Ibid. cap. 13. Ingentē patinā suā clypeum poliuchi Mineruę appellabat Vitellius, q, patina illa magnitudinem scuti Mineruæ, quam Athenis fecerat Phidias, æquaret. Cùm autem illa Minerua colossea esset, amplitudinemq; xxvj. cubitorum æquaret: eius etiam immanis clypeus erat, multis & operosis celatus argumentis: vnde & patinarū paludes Vitellij memorię Mutianus exprobrauit. eod. cap. *p lactes à Carpathio*, qđ equidē damnare mihi nefas puto, vt & subticere auctoritatē veterum librorum eamq; supprimere: igitur pro *è Carpathio* in librorum antiquitatibus, *è Parthia vsq;*, inuenio: &, *scarorum sacrorū iocinora*, quibus piscibus sacri nomen attribueretur, scribit Athenæus. scarum etiam Romani deperibant adeò, vt eum Iouis cerebrum dixerit Ennius. erant & quidam in lacubus & pisci-

Mella e- mēdatur.

nis fortasse diis sacri: etsi fieri potest, vt optimi libri scriba iterauerit vocem antecedētem elemento vno traiecto. ita enim è scarorum fit sacrorum, omninoq; *scarorum, & è Carpathio* sinceriora censeo. Lego ibidem cap. 17. *reducto coma capite*, quod est apprehensa coma capite retracto & resupinato. Quin & continuò in optimis duobus libris pro, *mento mucrone gladij subiecto*, exaratum est, *mento mucrone gladij subrecto*: q. scilicet sub mento esset rectus gladij mucro, quo mentum erigere vultumq; cogebatur Vitellius.

Speculatoria caliga.

In Caligula cap. 52. quæ speculatoria dicitur caliga, eam esse speculatoriam existimo. nam etsi inter speculatorē & spiculatorem multum interest, tamen interdum sic mutatis elemētis pronuntiabant. sic in Euangelio Græco speculator est spiculator. Suidas σπικουλάτωρ ὁ τῶν δορυφόρων. speculatoriam autem caligam, spiculatoriam Tertullianus de Corona militis appellat, id est, caligam militarem. eius verba sunt, *spiculatoriam morosissimam pedibus absoluit*. sic here & heri sine discrimine in auctoribus reperimus.

Speculator. Spiculator.

Hoc totum caput carum esset cyatho nebulæ. in apinis igitur & tricis numeretur, ac ne quis licitator se deceptum esse clamet magna indicatura, non pluris licet quàm dixi.

CAPVT XLII.

Ges clithrum, monocoli, struthopodes, struthocephali, Trogodytæ, protelum.

Ges clithron.

SPecus illud vnde Plin. lib. 7. cap. 2. spirare Aquilonē dicit, & gesclithrū vocat, duobus diremptum distinctumque vocabulis, γῆς κλεῖθρον, id est, terræ claustrum censeo appellandum. nam etsi barbara in regione erat, tamen Græci ei de sua lingua nomen indiderant, vt & plurimis, linguæ suæ ambitiosè semper fauentes. Non dubito autē quin ibidem cariosorum librorum fidem musteis editionibus anteponere in eodem auctore debeam, & potius Isigonū Siccensem facere, quàm Nicæensem: quorum ego & testatione *pharmacum gentem*, quàm *pharnacum* scribere maluerim, adiuuante etymo virosi venenatiq; corporis, vt in diuersam esse deprauatum formam nomē mirer, astipulante tā noto omnibus veriloquio. eo. cap. 7. *vt sagittis superiaci nequeāt*: iisdē plateariis libris credo verū esse, qđ in *superari* immutatum est libidine correctorum, quæ fastidit, exterminante. itaque laboramus in reuocandis ab exilio vocibus, quas exegerunt nulla rogatione, nulloq; plebiscito. Equidē & qui monoscelli eduntur, in eodē cap. denuntiato testimonio antiquis chartis, facilè obtinebo apud eos, qui instrumentorum vetustati aliquid tribuunt, monocolos appellandos, quasi vnimembres, cùm præsertim κῶλα sæpe crura Græcis significent, alioqui μονοσκελεῖς dici potius q̈ μονόσκελοι deberent.

Monocoli.

eodem modo in Solino censeo scribendum cap. 53. vbi hodie monoculos omnes libri scribūt. eius verba sunt, *Legimus monocolos ibi quoq; nasci singulis cruribus & singulari pernicitate.* Plinius fœminas paruis ibidem pedum plantis struthopodas vocat, veluti passerini pedis. sic Themistius struthocephalos minimi & passerini capitis, in paraphrasi Physicorum vocat, vt à me vterq; scriptor interea etiam declaretur.

Struthopodes. Struthocephali.

est enim nota exiguitas passeris, & eius pedum, ac capitis paruitas. Hoc etiam testatò vereque affirmare possum, *Spithamæi Pigmæiq;*, in peruetustis scribi libris, quasi Spithamæi idem populi diuersis vocibus appellentur, quod malui scribere, quā silentio inuoluere.

Trogodytæ.

Trogodytas autem perpetuò in antiquis libris reperias, cùm Troglodytas semper edant, & tamen cùm vtrunque æquè Græcum sit, ac Trogodytas etiam agnoscat Hesychius, qui τρώγας foramina interpretatur, eo fretus defendā veteres membranas. Illud & in authenticis sic exaratū constanter reperi, in quo tamen meam non astringo fidem, vt secundùm ipsum potius, q̈ secundùm scripturam vsitatam lege argenti possessionem dandam adiurem, lib. 7. cap. 7. *Tu cuius semper tinctoria est mens*, id est, cruenta & crudelis: excuditur *in victoria*. rem grammaticis disceptandam relinquimus: licet enim à nostris subselliis prouocare.

Protelum

Addā & lib. 18. cap. 18. vbi de arandi disciplina disserit, procellos ꝑ protelis contaminatissimè scribi. nam sic concipitur in antiquis libris scriptura, *pro telis binis ternisq; sic arant*. hoc quoq; vocabulum lib. 9. cap. 15. vt me docuit eruditissimus Episcoporum Gul. Pelisserius, in oppidi nomen mutatum est, quod emendatores metati in Germania condiderunt Lisboum. sic autē legendum, *protelis boum, & in Danubio Mario extrahitur.* Lucilius hoc verbum apud Nonium vsurpat,

Quem neq; Lucanis oriundis montibus tauri,
Ducere pro telo validis ceruicibus possent.

vbi ducere protelo est, protelare, promouere, protrahere: & in Plinio protela boū, sunt boū tractus. Antiquus criticus protelum explicat ἔκλαμπρον. Hæc primitiarum quarundam ritu è fœcundissima segete demessa studiosorū choro offerimus, quæ vel eo nomine boni consulere debent, q. cùm diuis bonam voluntatem etiam sine thure approbare soleamus, hæc quantulacunq;, præter bonam erga studiosos iuuenes, propensamq; voluntatem nostram, eis liberaliter erogata, in bonam potius partem accipienda sunt, quàm vel improbanda, vel recusanda.

CAPVT XLIII.

Vendere transtiberim, transtiberina cutis, l. xij. tab.

Vendere trans Tiberim.

QVOD apud Gellium lib. 20. cap. 1. scriptum est, *tertijs autem nundinis capite pœnas dabant: aut trans Tiberim peregrè væenum ibant*: eo significari puto legem & conditionem venditionis iniquiorem, vt extra fines, qui venditus est, seruiat, non in agro Romano cùm transtiberina regio extra agrum Romanum propriè dictum esset, & in eo genere agri, qui peregrinus

nus habebatur, censeretur, & iam Etruriæ attribueretur. atq; hoc venditionis genus atrocius erat & durius, quod Græci πωλεῖν ἐπ' ἐξαγωγῇ dicebant, quod erat hac conditione vendere, vt extra fines mancipium educeretur & seruiret. at verò eius transtiberinæ regionis, quę vrbis pars erat, magnam ferè partem Iudæi, qui Romæ se infuderant, occupauerāt: quod quodam loco à Philone in Gaium recordor relatum esse. Quinetiam quòd illa vrbis pars, vt reor, esset infrequentior, minusque culta, & à Iudæis ignotis & omnibus inuisis, humilique & sordida plebecula tantùm incoleretur, ferè in ea pleraque viliora, immundiora & sordidiora fiebant & administrabātur, pellesq; animalibus fœtidæ deripiebantur. hinc illud Martialis lib. 1. epigram.

Transtiberina cutis.

Et detracta cani transtiberina cutis.

& Iuuenalis satyra 14.

——nec te fastidia mercis
Vllius subeant ablegandæ Tiberim vltra.

Qui sulphurata vendebant eam etiam partem habitabant: Martialis lib. 1. epigr. 98.

Hoc quod transtiberinus ambulator,
Qui pallentia sulphurata fractis
Permutat vitreis.

Lex xij. tabularum.

Cæterùm legem xij. tabul. à Gellio lib. 20. capite 1. relatam sic lego, *si in ius vocat, si morbus æuitásue vitium escit, qui in ius vocabit, iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito.* Illud eodem capite sic scriptum reperio, *si cui probaretur clientem diuisui habuisse.* hodie *derisui* editur, nec à me mehercule deridetur: sed diuisui habere, erit quæstui habere, & cum altero diuidere. libet & verba legis xij. tabularū referre paulò incorruptiora quàm vulgò proponi solent: quanquam quis ea sibi non putauit esse suo more & instituto corrigenda? sua cuique placent, & hoc in genere scribendi nemo parum sapere se putat, vt nec in versu condendo quisquam se malum poetam censet. qui tamen præter hæc in censum nihil defert aut dicat, me iudice proletarius & capite census habendus. *Ni iudicatum facit, aut quis endo eo in iure vindicit, secum ducito: vincito aut neruo aut compedibus, quindecim pondo ne minore, aut si volet maiore vincito.* & non longè in eadem lege, *libras farris endo dies dato.* Endo dies, pro in dies dictum est antiqua consuetudine: vt vindicit, pro vindicet. libri edunt, *vim dicit*, quasi q. vindex esset, diceret, ista vis est, & reū liberaret. non deest qui *vindex est*, legat.

CAPVT XLIIII.

Vterque Neptunus apud Catullum, Marij aperti, Acra, fossa Liguris, terra aperta.

CVM de Sirmione Catullus scribit,

——quascunque in liquentibus stagnis
Marią; vasto fer vterq; Neptunus.

Vterque Neptunus.

quæsitum est, qui sit vterque Neptunus? ac probabilis eorum esse videtur sententia, qui mare superum & inferum, quibus Italia cingitur, interpretantur. verius tamen fortasse videri potest, cùm significet Neptunus eam vim quæ humori præest, vt vtrunque Neptunum intelligamus, & eū qui dulcibus, & eum qui salsis aquis imperat. sic enim Sirmio insulis & peninsulis omnibus maris & fluminum & lacuum anteponetur. huic expositioni fauent Catulli verba, qui & liquētium stagnorum, & maris mentionem facit. Legendum autē in Catullo epigrammate trigesimo quarto fortasse fuerit,

Marij aperti.

Quæ sanctum Idalium Mariosq; apertos.

cùm synæresi. nam Stephanus Marium vrbem dicit esse Cypri, quæ mutato nomine sit Arsinoe vocata. in Arsinoe autem, Veneris erat templum & lucus: sed & Plinius libro 5. cap. 30. Marium cum Idalio coniungit. Quod autem Arsinoen à Mario separat, à Stephano non discrepat. nam vt Strabo libro 14. narrat, duplex est Arsinoe in Cypro. sed cur apertos dicit? an quòd in plano sint? an verò potius, cùm, vt Catullus ipse scribit, & Maro libro 1. Æneidos,

——Dea tollit in altos Idaliæ lucos: Idalium frondosum sit, Marium, etsi lucum vnum habebat, tamē locis circà cultis & frumentariis & nudis patebat? nam cùm arbores, spinæ, vepres exciduntur, locus aperiri dicitur: Cicero Tuscul. 5. *Immißi cum falcibus multi purgarunt & aperuerunt locum.* Sed & aperta sunt, quæ Græci ψιλὰ vocāt, quæ δασέσιν opponuntur. Iuuenalis quoque scribit satyra 5. *Terræ quis fructus apertæ?* agrum frumētarium intelligens. Cùm tamen in Cypro Acra sit phano Veneris nobilitata, non desit fortasse, qui Acrios legat. sed & Venus Acria, Hesychio auctore, dicebatur. Oppidum etiam Cypri est Golgi, cuius eodem epigrammate Catullus meminit,

Terra aperta.

Acra.

Colis quæq; Amathunta, quæq; Golgos.

Meminit & Lycophron, τέταρτοι γαῖαν ἵξοντ' ἠδὲ γολγῶν ἀνάσσης. inde Venus cognomento Golgia auctore Stephano dicebatur. Cùm autem epigrammate 17. scribit,

Fossa Liguris.

In fossa Liguris iacet superata securi.

atq; nouatio Politiani quibusdam placet Expernata vel Suppernata legētis, neq; eorum hominū interpolatio, qui Ligeris emendant. vixdum enim ea tempestate Ligeris Cæsare res in Gallia gerēte Romanis hominibus notus erat. Liguris autem cur legam facit Strabo, qui lib. 4. Liguriam scribit abundasse nauali materia proceraq;, quam ad emporium Genuam deuehere solebant, & fortasse Romam vsque.

CAPVT XLV.

Hilaria, da lunæ nouæ, luna nascens, apud Flaccum.

IVngentur, inquit poetarum princeps, *iam gryphes equis:* nos enim hoc capite dissimilia & diffidentia penitus iungemus, & vt quicque succurret adpingemus. Inquit Vopiscus in Aurelianum, *Hilaribus, quibus omnia festa, & fieri scimus*

Hilaria.

scimus & dici. hîc quæ sint Hilaria quærendum esse videtur: ergo existimo fuisse Martis deûm ferias, quæ principio veris celebrabantur maxima populi lætitia, & nobilissima pompa, quouis è populo insignia cuiusque dignitatis mentiente atque simulante liberè & impunè, vt internosci magistratus à simulatore plerunque non posset, vt ab Herodiano in Commodo describitur. sed quia in eo tamẽ Hilariorũ nomen desideratur, quod ille nõ appellauit, suo ex alio scriptore titulo reddendum est. Maximus igitur D. Dionysij interpres de Hilaribus ita scribit, *ἦσάν τινες ἡμέραι τοῖς ἀλλοκολάβαις, ἃς ἱλαρίας ἐκάλουν, καὶ αἱ μὲν ἦσαν ἴδιαι καὶ ἱλάριοι, ὡς ὅταν τὶς ἔγημεν ἢ γόνον ἐκτᾶτο. αἱ δὲ κοιναὶ καὶ δημόσιαι ἱλάριαι ἐκαλοῦντο, ὡς ὅταν βασιλεὺς ἀναγορευόμενος τὰς δημοσίας ἱλαρίας παρεῖχε, καὶ ὅτε πένθιμα ἐν ταύταις φέρειν ἐξῆν. ἀλλὰ καὶ θέαι καὶ θυσίαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν διετελοῦντο δημόσιαι, καὶ οἱ πενθοῦντες ἐπαύοντο, καὶ ἐθεώρουν, καὶ ἐν συνεχίαις ἀπαύστοις διῆγον τὰς ἀφωρισμένας ἡμέρας ταῖς τοιαύταις ἱλαρίαις. ἦν δὲ ἱλάρια ἑορτὴ ἰδικὴ Ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν αὐτῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, ὥς φησι Δημόφιλος ἐν τῷ περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις θυσιῶν.* Quod mox adiungam non magis assimile erit, quàm Indo Scytha. cùm Horat. lib. 3. ode 19. scribit,

Da lunæ nouæ.

> *Da lunæ properè nouæ,*
> *Da noctis mediæ, da pucr auguris*
> *Murenæ.*

tres cyathos vini petit sibi dari. puerum enim ad cyathum habebant, qui quot petebant cyathos vini, admetiebatur in poculumque fundebat. sic & Græci quos Flaccus videtur imitatus esse, cyathos sibi nomine eorum misceri petebant, quos charos habebãt. Alexis apud Athenæum, *παῖ τὴν μεγάλην δὸς ὑποχέας φιλίας κύαθον τῶν παρόντων τέτταρας, τοὺς τρεῖς δ' ἔρωτος, προσαποδώσεις ὕστερον καὶ ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως νίκης καλῶς, καὶ τοῦ νεανίσκου κύαθον Δημητρίου, φέρε τὸν τρίτον φίλης Ἀφροδίτης.* Lunæ autem nouæ (nam ne hoc quidem omittendum est) cyathum poscit, quòd mensis Calendis vesperi epuletur, quę festæ semper erant. menses enim luna olim ducebat, primaq; primus mensis dies habebatur: postea tamen ad cursum solis ex Iuliani anni correctione exacti sunt, quod tametsi obtinebat Horatij ætate, tamẽ iis è prima & nascente luna mensis principium, vt mihi videtur, libr. 3. carminum, intellexit, cùm ait,

Luna nascens.

> *Cælo supinas si tuleris manus*
> *Nascente luna rustica phidile:*

quod est, si Calendis deos precibus & sacris placaris. Quod autem ait, *da noctis mediæ*, id verò facit, quia & lunæ meminerat, & ad mediã vsque noctem epulari decreuerat, & Nox ritu Romano dea censebatur, vt ex alio constat loco, *Dicetur merita Nox quoq; nænia.* Ausonius autem, vt antè diximus, *causa* subaudiebat.

CAPVT XLVI.

Atticos tettix, modius, Marcipor, exhedra, gerres, Marci municeps, Veru natum Vere.

E Nonio & aliis multa cuiusquemodi hinc & inde colligere lubet, & his tanquam variis plumis hoc tumultuarium opus concludere. Varronis à Nonio citatur Satyra nomine Atticos tettix. sic enim ei suum reddimus titulum, quem obliuiosa & inuida vetustas pene deleuit. nomen autem, vt coniicio, habebat istud ea fabula ex eo, quòd Athenienses prisci indigenas indicare se volentes, capillos inuolucro & redimiculo comprehensos cicadæ morsu loco fibulę nectebant & nodabant. quare Maro in Ciri scripsit, Atticos tettix.

> *Ergo omnis cano residebat cura capillo,*
> *Aurea solenni comptum quoq; fibula morsu*
> *Cecropiæ tereti nectebat dente cicadæ.*

Exemplaria, veluti mali nomenclatores, hãc Satyram *antiquoteti* perperam appellant. Erat & Marcipor satyra eius, in qua, vt suspicor, de seruitute differebat & herili imperio, veteresque laudabat, qui clementer & humanè seruis imperabant, quos paucos & dominorum gentiles habebant: contrà homines suæ ætatis reprehendebat, qui tot agmina, tot legiones, vt ita dixerim, potius quàm familias seruorum habebant, quibus asperè & sæuiter imperabant. Inscribebatur & eius quidam liber caprinum prælium, in quo de voluptate, vt coniectura est, differebat. qua enim alia de re hirci & capri pugnarent atque contenderent? præsertim cùm hoc pecus lasciuium sit & petulans, & voluptatem auidissimè sectetur. Inscribebatur quædam satyra Modius. est autem modius Græcè *χοῖνιξ.* in ea disputabat de modico victu cultuque, & parsimonia, & hominum tanquam demenso. Quæ gerres à Martiale vocantur lib. 3. epig. 35. quando hoc verbum scio multis exhibere negotium, ab antiquo critico explicantur *μαινίδιν*: quæ à Cicerone exhedra vocatur, ab eo etiam explicatur ala & schola: eius verba sunt, *ala ἐξέδρα καὶ σχολή.* Qui apud Ciceronem vmbilici nominantur lib. 2. de Oratore, calculi sunt littorales, vmbilici puellaris specie, è lato se in acutum quadam clauicula fastigantes, quos Veneris vmbilicos quidam vocant. A vetere critico sparsio, quod prætermittendum non duxi, explanatur, *ἐρῖζος ῥαινόμενος.* Fuit & Varronis Satyra nomine, Væ victis, *περὶ φιλονεικίας*, in qua de rixis, contentionibus & iurgiis certaminibusque hominum disputabat. extat titulus apud Nonium, quem leuiter explicare tentaui potius quàm potui. allusum videri eo titulo potest ad id quod Brennus dixerat, Væ victis. Erat & liber nomine, Columnæ Herculis, *περὶ δόξης*, vbi de laude & gloria tractabat. Coniicere causam in Afranio apud Nonium, est causam agere. *Causam,* inquit, *coniicere hodie apud te volo.* Sed quidnam est quod in prima Apuleij apologia legitur, *coclis catharino?* ego è Diogene Laertio: *sed suspectus est Empedoclis cathamos*, legendum esse affirmo. Quid est in Apocolocynthosi Senecæ, *Marci municipem vides?* nubecula enim quadam locus iste fuscatur, vt non

Marcipor

Caprinũ prælium.

Modius.

Gerres.

Exhedra.

Vmbilici.

Væ victis.

Marci municeps.

vt non satis perspiciatur. ego existimo significari Claudium non verum germanumque Romanum esse, sed inquilinum, quales erant municipes Ciceronis, qualisque Cicero ipse erat, quos tamen contendebat veros esse Romanos, cùm municipibus diceret duas esse patrias, vnam loci, alteram iuris. Claudius autem Cæsar nō Romę, sed Lugduni natus fuerat. Quidnàm est quod à Plauto scribitur in Rudente, Sc. Numquam ędepol. *Nanq; hoc quidem vere natum est veru, ita in manibus consenescit.* ego eum cauillari & ludere, vt in floribus & fructibus vernis, qui fugaces sunt, & in diem arbitror, cùm æstiui fructus & autumnales sæpe in totum durent annum. igitur rubiginosum veru dicit more florum vernorum in manibus consenescere. Sed hoc caput corio pantheræ magis varium, magisque maculosum hîc tandem desinat, & hoc opus denique nugandi finem faciat. Veru natum vere.

LIBRI XXIIII. FINIS.

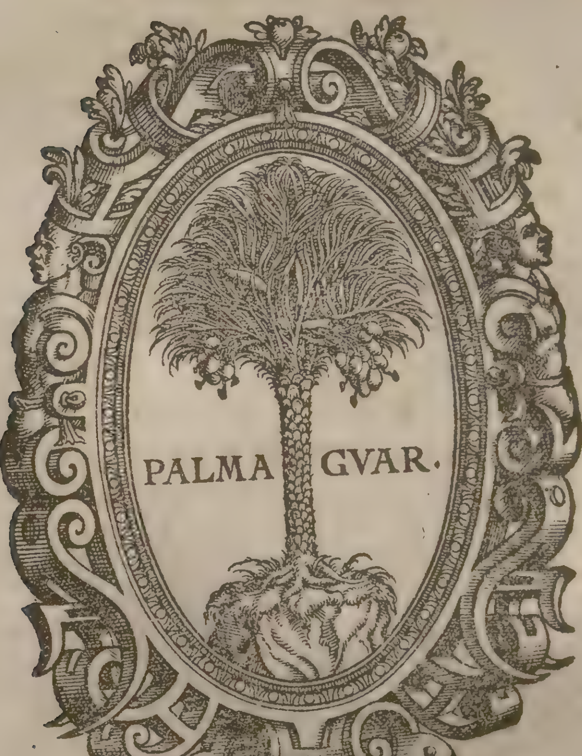
ADRIANI TVRNEBI PHILOSOPHIAE ET GRAECARVM LITERARVM REGII PROFESSORIS, ADVERSARIORVM

Tomus tertius,

LIBROS SEX CONTINENS.

AD

CHRISTOPHORVM TVTHAEVM, SENAtus Parisiensis Præsidem primum.

BASILEAE, MDLXXXI.

CHRISTOPHORO TUTHAEO SUMMO Parisiensis Senatus Præsidi, Adr. Turnebus fil.
S. P. D.

CVM hunc literarium postumum fœtum, immaturo abortu relictum, nec ab auctore patre meo Adriano Turnebo iniquioribus fatis prærepto recognitum, matris tamen diligentia, & patris amicorum opera, à situ, à tenebris, à sempiterna obliuione liberatum, in lucem aspectumq; hominum emersurum sciremus, Preses amplissime, Tu vnus & solus occurristi, quem ita serenum, propitium & fauentem patronum habere cuperemus, vt bona tua pace & venia, hic residuus & tertius Aduersariorum patris labor tuo nomini iampridem deuotus & consecratus, tua summa auctoritate præsidioq; munitus, & ab obtrectatorum malignitate defensus ac vendicatus, in studiosorum manus tandem perueniat, & luce qua diu caruit, perfruatur. Ex quo si quid commodi & adiumenti perceperint docti, totum hoc tibi deberi profitebuntur, & tuę amplitudini ac splendori gratias in perpetuum agent. Auctoris autem familia, si senserit hoc votiuum munusculum tibi nō ingratum fuisse, tanta tua beneuolentia & beneficio se tibi deuinctam & obligatam in æternum prædicabit In primus Odo & Stephanus fratres mei, qui legum & iuris ciuilis studia nunc Tholosę persequuntur, huc tandem reuersi te coràm reuerebuntur, te non tantùm in amplissimo foro, in supremo senatu, iudiciorum & sententiarum principem, legum præsidium, iuris asylum, morum institutorumq; veterum & recentiorum aram, æqui boniq; columen intuebuntur: verumetiam te optimum literarum parentem, præcipuum ingeniorum senio vigentium florem, clarissimum integritatis, virtutis, consilij, sapientiæ, eloquentiæ, omnis denique liberalis disciplinæ & doctrinæ specimen admirabuntur, suspicient, celebrabunt: atque tuo numine recreati, ad summum illud decus, quod excellentibus ingenijs propositum est, indies vehementius incitabuntur. Huius autem beneficij memoria meo animo illucescet magis & vigebit, atque ita in Turnebi familia,

Semper honos noménque tuum laudésque manebunt.

Vale. Lutetiæ Parisiorum.
12. Cal. Ian. 1572.

AD AMPLISSIMVM VIRVM Christophorum Tuthæum in supremo Senatu primum Præsidem.

IO. AVRATVS POETA REGIVS.

Aduersaria dum pererudita
Turnebus pater eruditionum
Sæua colligit imminente Parca,
Conuasans velut ad noui tumultus
Signum, sarcinulasq́ miles aptans:
Phœnissa vel vt imminente, Troes
Syluis infabricata cùm ferebant
Raptim robora, remigésque truncos:
Sic is præproperans rudes tabellas,
Et sparsis folijs pares Sibyllæ,
Dum consarcinat, alligátque raptim:
Pars interciderat parùm polita,
Quam nunc coniuge digna talis vxor
Magna sedulitate perpolitam,
Nobis auspicio tuo Tuane,
Raptas coniugis vt rogo fauillas,
Reddit: téque rogat tibi dicatos
(Qui tutor viduis Tuane & orbis
Præsens esse soles) sui mariti
Vt libros, ita liberos relictos
Cures, vindice te manere tutos.

Ἰωάννης ὁ Γαρδᾶτος εἰς τὸν Τέρνεβον.

ὡς ῥά σ' ἐπίκλησιν καλέουσι (Τέρνεβε) μέλιτταν,
καὶ τὶς σοι ἰδίην θέσαν ἐπωνυμίην.
ὡς γὰρ φοιταλέαις πέτεται πτερύγεσσι μέλιττα,
πολλῶν τ' εἰαρινῶν ἀγλαΐην δρέπετο.
ὡς σὺ κυκλοδρομέων μουσῶν τὸν ἀπείρονα κῆπον
ἄνθεα παιδείας αὖθι χοροῖς λέγεις.
ὧν γλυκύτητα τεοῖς ἐν τεύχεσιν κατατεύξας,
ἀγλώσσοις μελιχρὴν τὴν δρόσον ἐξεχέας.
καὶ δὴ ἐγὼ φωνὴν σ' εἶθον μελίγηρυν ἀκούων
παγγλυκερὸν δοκέω λειχέμεναι τὸ μέλι.

ADRIANI TVRNEBI
ADVERSARIORVM LIBER XXV.

CAPVT I.

Lucretius explicatus lib. 1. oræ diæ luminis, diespiter, Lucetius, terminus hæret, lucida tela diei, suadere, suadens autumnus, serescere, simulachra deorum in portis vrbium, salutare deos, simulachri manum tangere.

ETSI SERVIO PRAEstanti Grammatico non assentior, quis tamen auctoris tanti sentētiam indignam relatu existimabit? Is ergo statim initio Lucretij legit,

—cœli subterlabentia signa.

præpositionem non dirimens à verbo, sed in vnum conflans. vt apud Maron. lib. 1. Æneid.

—neq; enim ignari sumus antemalorum.

hoc enim *antemalorum* in vnam coglutinat vocem. Hoc autem credo Seruium cogitasse, Venerem vnam è cœlitibus concelebrare aduentu suo non tantùm mare & terram, sed etiam cœlum: cū paulò pòst sequatur in illo poeta,

Pacatumq; nitet diffuso lumine cœlum.

Sed mihi videtur de plaga ista inferiore, quæ tota cœlo subnixa est, & astris labētibus subiecta, disserere: nisi si signa illa labentia, quorum temperatione rerum natura parturit, Venerem esse putet Vraniam. Idem Lucretius *dias* appellat *luminis oras*, diurnam istam & spirabilem lucis regionem, quam incolunt animantium secla: omnia denique quæ exoriuntur: vt dium fulgur erat antiquo sermone. nam Iupiter, Diespiter etiam vt diei pater dicebatur: & Lucetius, vt auctor lucis: Dius autē quasi diius, id est, Iouialis censetur. Eiusdem illud, *—altè terminus hærens:*

Diæ luminis oræ. Diespiter. Lucetius.

suaui translatione ornatum est, ab agrorum terminis profectum, qui interdum altè panguntur: in summo tamen hærent solo. quandoquidem & ipsemet libro interpretatur secundo, hoc versu,

Quandoquidem vitæ depactus terminus alte.

Terminum autem transilire nefas & violare, eoque magis si altè defixus loco moueri, longiusque proferri non possit. Hæc translatio Maroni placita est scribenti, 4. Æneid.

Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret:

id est, hoc immutabile est, nec aliter euenire potest: vt agrorum terminos mouere & mutare non licet. Ille igitur terminus hæret, cùm rei cuiusque temporis spatium ita conscriptū est atque definitum quadam velut meta, vt vltrà propagari eius diuturnitas non possit. Est & illa peramœna traductio eodem libro, *—lucida tela diei.* qua lucis radios telorū in morem eminus terram petentes & ferientes intelligit: æmulatione quadam, vt reor, Græcorum, Apollini, qui est Sol, tela tribuentium: quæ Grammatici radiorum iactum interpretātur. Nec illud fatui saporis est, quanquam noui, quod suadere pro cogere vsurpauit: attributione sensus rei inanimæ commendatione quæsita,

Hic terminus hæret. Lucida tela diei. Suadere.

Vites autumno fundi suadente videmus:

quod est, cogente Autumno vitium succum in vinum liquidum fundi abireque videmus. Etiam vnius syllabæ amputatio, verbum nouauit in eodem poeta, atque cohonestauit, cùm scribit,

Vuescunt: eædem dispansæ in sole serescunt.

quod est serenescunt atque siccantur. Collocabantur interdum in vrbium portis aliqua deorum simulachra, quorū transeuntes quodam adorationis & religiosæ salutationis ritu manus tangebant, vt cùm aliquem salutamus, dextram dextræ copulamus: qua ex consuetudine hîc scripsit Lucretius,

—tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterq; meantum.

Nā & salutare deos, pro deos adorare, etiam Plautus in Sticho, Sc. Ita me dij ament. vsurpat, *Deos salutatum deuertor.* Et simulachri manum tangere, religione quadam modo erat defungi.

Au[tumnus sua]dens. Se[rescere]. Simu[la]cra [in] in [portis] vrb[ium]. Salutare deos.

CAPVT II.

Cicero libro 1. de Finibus emendatur, quod iam missum, mittere signum quadrigis, ad lineam, liquida voluptas, cadere causa.

QVædam omnem amittunt gratiam, nisi vnde arcessita sint, intelligamus, vt illud lib. 1. de Finibus, *Difficilem quandam temperantiam*

Quod iã missum.

postulant in eo, quod semel iam missum coerceri reprimiq; non potest. Quod iam missum dixit eleganter, propè obsolescit, quia vnde translatio illa repetenda sit, non omnibus apparet. ego eam esse ductam existimo à quadrigis Circẽsibus, quæ mittebantur à magistratu: statimq; prosilientes è carceribus, spatia corripiebant, tanta interdum cursus celeritate & contentione, vt habenas non audirent. id apparet ex eo quod scribit Ennius apud Cic. 1. de Diuin.

Expectant, veluti consul cum mittere signum
Vult, omnes auidi spectant ad carceris oras
Quà mox emittat pictis è faucibus currus.

Mittere signũ quadrigis.

Et Liuius lib. 8. *Quia L. Plautius prætor graui morbo fortè implicitus erat, signum mittendis quadrigis daret.* Sic nec lapis missus potest reuocari, nec vox missa. In Lucilianis autem versibus eiusdem libri *—& Pontij Tritãni*, legitur in scriptis libris. q. si quis receptam scripturam tueri pergit: is tamen fatebitur *Titi Anni* legendum, pro *Titij Annij*. Cicero autem de Senectute Pontij meminit centurionis, ita scribens, *Ne vos quidem T. Pontij centurionis vires habetis.* & Tritanni Plinius, sed gladiatoris, lib. 7. cap. 20. his verbis: *Corpore vesco fuisse, sed eximijs viribus Tritannum in gladiatorio ludo, Samnitũ armatura celebrẽ: filiumq; eius militem Magni Pompeij, auctor est Varro in prodigiosa virium relatione.* At verò cùm scribit, *suo*

Ad lineã.

deorsum pondere ad lineam, id valet quod Græci dicunt κατὰ στάθμην, quod de linea fabrili, non mathematica intelligẽdum est, quæ στάθμη vocatur, non ῥάμμην. Ad lineam igitur, est è regione deorsum ad perpendiculum. Libenter etiam sequerer codices veterum amanuensium, in quibus *liberius* planè scriptum est: quod in editionibus exemplarium in *vberius* permutatũ est. sic enim legendum esse censeo, *à Cyrenaicisq; melius, liberiusq; defenditur.* nam ingenuè & liberè Cyrenaici summum bonum ea voluptate terminabant, quæ blando motu titillaret, nõ vt Epicurei timidè ea, quę doloris tantùm depulsione statuque indolentiæ censeretur. Etiam illa texenda arbitror, *Nam antè Aristippus, & ille melius addidisti ad extremum etiam indoctum fuisse.* nescio quid verborum inter hæc infercitur, quod alienum est, & infra suam habet sedem & domicilium, nec videtur vlla causa, cur iteretur.

Liquida voluptas.

Liquida autem *voluptas* eodem libro censenda est, quæ nullo dolore contaminata, nullaq; animi molestia aut metu perturbata est. nam liquidum turbido opponitur.

Cadere causa.

Sed & *cadere causa* dicit eos, qui non defendunt vt oportet, nec agunt nec tuentur causam voluptatis, ex Epicuri formula. verba Cic. sunt, *Itaq; concedo, quod modò dolebas cadere causa, si qui ex nostris aliter existiment.* Hæc etsi multis nota sunt, quia tamen aliquibus, iisque paucis ignorata esse existimaui, scribenda esse duxi: vt si illis non possum, saltem istis hac scriptione prosim.

CAPVT IIII.

Q. Ciceronis commentarius de pet. cons. emendatus & explicatus, æquo iudicio certare, ad tabulam aliquem ponere, ad tabulam sedere, amicam emere de machinis, machina, caupones, atria Licinia, negatio abundãs, pagi, seruorum conditio, tribus Vrbanæ & rusticæ.

COmmentarius extat Quinti Ciceronis de cõsulatus petitione, sanè luculentus & elegans, quo candidatum fratrem ad petitionem instruit. eũ ego cùm legerem, obiter quædam enotaui, quæ huc coniicienda censui. *Si adduxeris vt ij, qui non volunt, cupiant.* commodius fuerit quod in veteri libro reperi: *qui non nolunt.* & paulò pòst, *qui sine neruis sunt*: accommodatius, *quòd sine neruis sint.*

Aequo iudicio certare.

Cùm autem scribit, *vocem denique audiuimus iurantis se Romæ iudicio æquo, cum homine Græco certare non posse.* Idem Antonio in Toga candida obiecit Cic. his verbis, *Aut quem clientem, qui in sua ciuitate cum peregrino negauit se in iudicio æquo certare posse?* Nam, vt ait Asconius, *cùm multos Antonius in Achaia spoliasset, Græci eum ad prætorem, qui inter peregrinos ius dicebat, in ius adduxerunt, qui ne causam diceret, appellauit Tribunos, iurauitq; se ideo eierare, quod æquo iure vti nõ posset.*

Ad tabulam aliquem ponere.

Cùm ad tabulam, quos poneret nõ habebat: quo sensu dicatur minus perspicuũ est. Magistratuum petitores, quos familiarissimos & fidelissimos habebant, ad tabulam ponebãt, dum populus ferebat suffragia, illiq; suffragia eius candidati, à quo ad tabulam positi fuerant, annotabãt: postea tabulę ferebantur ad eum, comitia habebat: deinde sortitio fiebat, & quem quæque tribus fecisset, prætor renuntiabat: Varro, *Latis tabulis sortitio fit tribuum, ac cœpti sunt renuntiari, quem quæq; tribus fecerint ædilem.*

Ad tabulam sedere.

Ac, vt opinor, candidatus cuique tribui suffragium ferenti vnum apponebat, qui ad tabulam sederet: & in Centuriatis comitiis cuique centurię: Cicero in Pisonem, *Non modo inquam ad eum cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ.* Ad eandem tabulam illud Varronis libro 3. de Re rustic. capite 5. pertinet, *Narrat ad tabulam cùm diriberent, quendam deprehensum tesserulas conijcientem in loculum.* Antonius autem Ciceronis competitor, quos amicos haberet, & ex eo perspectum est, quod deterrimos & flagitiosissimos ad tabulã posuerit, Sabidium & Pantheram.

Amicam emere de machinis.

In eo commentario quæritur quid sit *amicam emere de machinis.* ego putẽ significari, eam in ergastulo vel pistrino compeditam fuisse, vel in catasta adligatam ad machinam; quæ sanè seruorum conditio est deterior, quàm eorum, qui vincti non sunt.

Machina.

Seruorũ conditio.

Sed & machina apud Gręcos παυσικάπη erat, qua serui impediti manum ori admouere inter molendum & pinsendum nõ poterant. erant & machinæ ποδοκάκη & προτιαυὲρριγγον ξύλον.

Caupones.

Qui sunt *caupones*, quos in legatione dicit ab Antonio compilatos? ego putem non tam esse stabularios, quàm copiarios, qui & parochi vocabantur: cũ, vt reor, interdũ caupones etiam præbenda redimerent. Quod mox sequitur, val-

de

de deformatum est, *Quamobrem quàm Manius vmbram suam metuit, hunc negliges quidem natum in patris egestate*. sic in formam redibit pristinam, *quamobrem quod Manius vmbram suam metuit, hic ne leges quidem natus*: & reliqua eodē modo nominandi casu. Mox pro, *qui tantū*: legendū est, *qui tum*, id est, Syllano tempore. Proximè pro, *optimumq; Catulum*, vetus habet *optimū Q. Concilium*. Interfectos refert Asconius à Catilina Q. Cœlium, L. Tantusium, M. Volumnium, M. Marium Gratidianum. Non longo interuallo, *virgis per totam vrbem cæciderit*: vetus, *vitibus*: vt de vite centurionum intelligatur: de qua Iuuenalis satyra 8.

Nodosam post hæc frangebat vertice vitem.

Pro, *viuo stanti*. Volaterranus, *viuo statim* legit: vetus, *in vno instanti*: velut stanti in vno pede. *Ab atriis Sapalas*, cū dicit, obscurè dicit: ego de præconum consessu intelligo: nam in atriis, quibus vt Liciniis, quæ in foro erant, auctiones à præconibus fieri, eoque conuenire præcones solebant: Cicero pro Quintio, *Tollitur ab atriis Liciniis, atq; à præconum consessu in Galliam Næuius*. sic Iuuenalis 7. satyr. cùm poetas inopia vltima oppressos, coactos esse diceret præconiū facere, canit, satyra 7.

Atria Licinia.

——cum desertis Aganippes
Fontibus, esuriens migraret in atria Clio.

Sequitur, *Pompilios & Cneos*: emendo, *Pompilios & Vectios*, ex auctoritate libri optimi. Non ita longè pro, *tamen eorum alterum, cùm deesset alter Cœlius etiam cum*: lege, *tamen eorum alterum Cœlius cum*. Sed & proxima sic sunt interpungenda. *superior nulla re penè superauit*: nam vt è Bruto cognosci potest, centuriæ ei paucæ ad consulatum defuerunt. Mox, *quare si facies*: sine particula *tibi*, quæ sensui officit. Hunc commentarium perstudiosè legit Cicero: & cùm in competitores inueheretur, imitatus est interdū Quinti elocutionem. Quinti verba sunt, *Qui velit vno suffragio duas in Rempubl. sicas distringere*. verba Ciceronis in toga candida, imitata ex iis & efficta, *Duas vno tempore conantur sicas in Rempubl. distringere*. Non ita multò pòst, *qui te non dignum arbitretur*: aliquanto melius, *quin te dignum* vetus codex habet. Pro, *ob eam causam esse amicos*: legendum censeam, *non esse amicos*. Sequitur in excusis, *deinde vt quisq; optimus ac maximè domesticus, vt is amet, quàm amplißimum esse te cupiat*: pro quo illud multo melioris notæ reddimus, *deinde vt quisq; est intimus ac maximè domesticus*. Pauloq; pòst, *quiq; fidelissimum te esse cupiat*. Quis autem inficias iuerit, quin pro, *ad speciem hominis illustris*: *homines illustres*, legendum sit, adstipulante præsertim vetere libro? Genus autem illud dicendi quam vim ac potestatem habet, *adferunt petitori aliquid dignitatis ad iustitiam obtinendam*: non temerè reperias, qui sic loquatur. Ego putem dictum esse pro, ad ius obtinendum. Mox quod sequitur, *qui tribuent centuriam vt aliquod ex te beneficium, aut habeant, aut vt habeāt, sperant*: multo est integrius, meo iudicio, in vetere libro, *qui abs te tribum aut centuriam, aut aliquod beneficium, aut habeant, aut habere sperent. Sicuti parata esse concerno*. obsecro vix quisquam est, qui Latinè sciat, qui à Quinti ore verbum concerno exiisse censeat: scribendum igitur bonis libris auctoribus, *confido*. Mox pro, *ciuium ad ambitionem gratißimorum hominum*: *ad ambitionem gratißimorum*. Fundanum autem Cicero Varronis socerum defenderat, & Q. Gallium ambitus, nisi fallor, reum. itaque orationes Ciceronis pro Fundano & Gallio citantur. hîc pro *Cn. Cornelio*, C. Cornelius emendandum est, quem Tribunus plebis defendit, hodieque extant in Cornelianam Asconij commentarij. sed in Corneliana scripserat Cicero, tam multos esse Romæ Cornelios, vt iam etiam collegium esset constitutū. L. quoque Coruinus versipellis fuit, & in C. Orchininum mutetur, cuius mentio est in Cluentiana, quique Ciceronis in prætura collega fuit. Leue est, & minutum quod sequitur, non tamen omittendum, pro, *ab iis quod debent exigas*: *qui debent exigas*. & illud, *ad studium seruandum*: *ad studium nauandū*. &, *iis hominibus*: *iis omnibus*. Quod sequitur plurimum degenerauit, *Et quemadmodum memini, quòd nulla in re illis vnquam molestus fuisti, sic cura*. quanto sic melius? *& quemadmodum nulli illorū molestus nulla in re vnquam fuisti*: in quo sanè obseruandū est, negationem abūdare videri, vt apud Teren. in Heaut. act. 1. scen. 1. *—neq; pretij maioris nomen habet*: aut legendum *vlla in re*. Finitimum illud sic legendum censeo, (nec enim, ne longior sim, semper decreui vitiosa adscribere) *vt satis causæ esse putent ad studium suffragationis: nedum ij, quibus saluti fuisti, quos tu habes plurimos, non intelligant, si hoc tuo tempore tibi non satisfecerint*. Et proximè, *iis vicißim nos obligari posse videamur*. & aliquanto post, *adducenda amicitia*, auferendi casu. Iam cùm paulò infrà legatur vulgò, *in suis ciuitatibus & municipiis*: aliquanto probabilius est, *in suis vicinitatibus*, vt in bono codice: in quo etiam, *fretū & munitum esse oportet*, paulo melius est, *quàm oporteret*. vt & pro, *namq; vt homo iners*: *vt quidem homo iners*. In quo & *suffragantibus*, sine voce *meritis* legitur. Illud verò multò est verissimum & integerrimum, pro, *cæterum hominum varios homines*: *cæterorum ordinum nauos homines*: quod sanè doctorum approbationem multo facilius emerebitur quàm illud, quod inoleuit. Illud verò, *deinde habe oratores vrbis totius collegium*: quis non adulterinum putet, & expungendum censeat, restituendumque existimet, quod in bonis libris est, *deinde habeto rationem vrbis totius, collegiorū, omnium pagorum*? Pagi illi, qui sint, fortasse quæres. respondebo, plebem Romanam suos habuisse pagos à Numa institutos, in quos distributa fuerat regio suburbana & vrbana: Dionisius libro 2. διεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς λεγομένους πάγους, id est, diuisit totam regionem in pagos, qui vocantur. habebant autē pagani sua quædam conciliabula & conuenticula. Cicero pro domo, *nullum est in hac vrbe collegium, nulli pagani, aut montani (quoniam plebei quoq; vrbanæ maiores nostri conuenticula, & quasi concilia quædam esse vo-*

Negatio abundās.

luerunt) qui non amplißimè non modò de salute mea, sed etiam de dignitate decreuerint. Proximè sequitur, *in animo & memoria tibi distributã*: germanum magis agnoscetur, *in animo et memoria tributim distributã.* nã cũ quatuor modò vrbanę tribus essent, reliquæ tres rusticæ p Italiã sparsæ diuisæq; erãt. In eo, *vt in suis vicinitatibus tibi aliquot petant*: non est dubitandum, quin illud *aliquot*, tollendum sit. *Quæ ad eam rationem pertinet, consequere*: vetus liber habet, *quæ ad eam rationem pertinet, habenda consequere.* Mox pro, *nomine tantùm noti sunt*: *si nomine nobis noti sunt.* & pro, *sine queis amicitia esse non potest*: *sine quo* planè integrè & incorruptè, cùm dicit amicitiam esse non posse sine cognitione. Mox pro, *sed vt consequatur*: *si non consequatur.* non longè pergenti occurrit, *propter municipij, aut ciuitatis, aut collegij rationem.* ego pro *ciuitatis*, libentissimè *vicinitatis*, vt suprà, legerim. Proxima sic descripta in veteri libro reperi: totã comprehensionem non adponam, sed eam partem, quæ ab excusis libris discrepat: *primùm cognoscis equites, pauci enim sunt: deinde adepti.* &, *deinde habes tecum: tum autem quod equester ordo tuus est, sequentur illi auctoritatem ordinis.* &, *vt non ordinis solùm voluntate.* & non multo post. *si eum, qui tibi promiserit, audieris fucum, vt dicitur, facere velle, aut senseris.* & inde pro, *hoc grauius tibi esse significato*: emenda, *gratius.* Infrà, *alij rem honestam*: quanto melius, *alij rem, alij honestatem*: nam honestas est cũ salua alicuius est fama & existimatio. Pro, *tibi esse amicos*, vetus liber, *tibi se esse amicos*, emendatissimè habet: qui quidem, *& in eo pari studio atq; officio futurũ spondeto*, verbum postremũ nõ agnoscit. Sequentia transcribam vt in exemplari vetere, *tua erga illos studia, dato operam.* &, *his quoq; eadem inseruito ratione.* &, *nam comitas tibi non deest ea, quæ bono ac suaui homine digna est.* &, *te enim cùm deteriorem aliquem assentando facit, tum improba est.* Nec minus illud, *est in conuiuiis, quæ fac & abs te.* item illud, *curaq; vt auditus.* pro, *non modò promptè sibi*, non dubito quin accommodatius sit, *non modò promitti sibi.* pro, *vt id iucundè neges*: in veteri libro scriptum extat *aut iucundè*: proculdubio *haud iucundè* scribendum. negare enim boni viri est non iucundè, sed cum molestia boni petitoris: quod si absque negatione *iucundè* legas, id erit bellè. Pro, *aliis te id rebus exacturum*: *exaucturum*, id est, cumulatè largeque compensaturum. *Is, qui pollicitus esset, non vteretur*: emendo, *cui.* Illud verò alienum ab illius seculi nitore, *statim abalienauit se & inimicantur.* nam cùm hoc verbo vsus Flaccus, poetæ ius tenuit, & audacter loquutus est. elegantior & nitidior scriptura est boni libri, *& certè abalienes, & statim & plures. plures enim multò sunt.* Pro, *quàm iis qui videant*, corrigo, *quàm ei, quem videãt.* Mox, *ac ne videar*, non *at.* Editio publica, *benè loqui, existimare*: quanto aptius est, *loquantur & existiment?* Mox, *re operaq; multis perficiatur*, syncerum integrúmque censeo. *Vt spes populi Romani*: *vt spes Reipubl.* in optimo libro legitur. In eodem paulò pòst, *equites Romani & viri boni & locupletes.* & infrà, *de duabus illis commotionibus*: *commonitionibus.* rursus infrà, *hoc etiam tenentur*: *hoc & tenentur.* In eodem bono libro, illud sic etiam legitur, *cùm diligentiam tuam, cùm auctoritatem, vimq; dicendi, tum profectò equestri ordinis erga te studiis pertimescant.* pro, *vt videare occasionem*: *accusationem* in eo legi. Si cui fortè hoc probari potest, pro, *maximè necessarios*, disertè scriptũ in eo erat, *magnopere necessarios.* infrà, vbi scribitur, *si ex equestribus metum iniicimus*: sine cunctatione emendare non verebor, *si sequestribus.* & paulò pòst, *quæ tametsi ita*, ex bonis libris lego. Hæc ego tam multa, tamq; minuta consectatus sum de industria, minus vt superesset, quod lectori suspitionem erroris moueret, aut properantem retardaret.

Tribus vrbanæ & rusticæ.

CAPVT IIII.

Romani vestitus mutatio, Massagetes populi, Apennini montis descriptio, festis diebus templa sua ramis ornabant veteres.

IN tumultu & bello cùm ad sagum ibatur, iustitio indicto, nõ tantùm populus ponebat togas: verùm etiam magistratus prætextas, & in sagis vesteque plebeia erant. Lucanus libro 2.

Vestitus mutatio apud Romanos.

—plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

significatur enim ab eo vestitus mutatio, cùm in vrbe trepidaretur. Sed mirum in eo Lucani libro videri potest quod cùm omnes auctores Massagetas, maris Hircani accolas statuant, ille tantùm eos Istri vicinos ponit. sic enim scribit,

Massagetes populi.

—Massagetes Scythicus non alliget Ister.

Sed fortasse cùm tam longè lateque pateant nationes & populi Scytharum, & ad Istrum vsque protendantur, Massagetem, in est, speciem pro genere posuit: aut specie, hoc est, Scythico illo populo qui Istrũ accolit. Quòd autem scribitur lib. 1. de Oratore, *nihil postea ciuitati incidisse mali, quod non impendere antè Antonius & Crassus vidissent*: illud præsagium, vt & quadam, nisi fallor, epistola Cicero, Lucanus hîc tribuit Antonio his versibus,

— aut te præsage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles, festæ rotantia mensæ
Imposuit.

At quod idem Cicero libro 3. de Oratore scribit, *Hoc autem vt ex Apennino fluminum: sic ex communi sapientum iugo sunt doctrinarum facta diuortia*: luculentis his Lucani versibus egregiè explanatur de Apennino loquentis, vt meliorem interpretem nemo requirere debeat.

Apenninus mõs.

Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaq; in gemini spargit diuortia Ponti.
In læuum cecidere latus, veloxq; Metaurus,
Crustumiumq; rapax, & iunctus Sapis Isauro,
Senuaq;, & Adriacas qui verberet Aufidus vndas,
Quoq; magis nullam tellus se soluit in amnem
Eridanus fractas deuoluit in æquora siluas.

Altera autem ex Apennini parte,

Dexteriora

Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit, Rutubamq; cauum, delabitur inde
Vulturnusq; celer, nocturnæq; editor auræ
Sarnus, & vmbrosæ Lyris per regna Maricæ.

Templa frondibus ornabantur veteribus.

Non solùm autē veteres diebus festis & lætis solebant deorum templa ramis ornare & velare, vt Maro 2. Æneid. scribit,

Nos delubra deûm miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.

sed & in magna lætitia, familiaribusq; sacris, & nuptiis suos postes etiam sertis vmbrabāt atque velabant, & infulis decorabant ac insigniebant: Lucian. lib. 2.

Festa coronato non pendent limine serta,
Infulaq; in geminos discurrit candida postes.

Addebant & lucernas: Septimius Florens, *Plures iam inuenies Ethnicorū fores sine lucernis & laureis, quā Christianorū. Itidem ergo, inquis, honos est dei, lucernæ pro foribus, & laurus in postibus.* Et alibi, *Cur die læto nō laureis postes obumbramus? nec lucernis diem infringimus?* Illud autem Persij satyr. 5.

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ:

Iudæorum ritu dictum est, non Romanorum. Hęc veluti muliebri quadam grauidarum malacia laborantes, & fastidium nobis detergentes è Lucano, aliisque degustabamus.

CAPVT V.

Thespiades, cybea, cupa, dij penates.

Cic explicatur.

CIcero in 6. actione in Verrem cùm dubitat quo potissimum nomine illam Verris insaniam, cupiditatem signorū & statuarum quærendarum vocet, & se negat ei proprium vocabulum reperire posse: ait deniq;, *Rem vobis proponam, vos eam suo nominis pondere penditote.* in quo quæro, quo pacto res ea suo nomine pendi & ponderari possit, cui nullum se reperire par vocabulum dicit? haud me pœniteat illis adstipulari libris, in quibus legitur, *vos eam suo nō nominis pondere penditote*: vt crimen non tam verbo censeri, quàm genere vitij & criminis magnitudine æstimari velit. Quid quod in iisdem legitur? *neq; in tabula, neq; in textili*: quam scripturam etsi vsitatam, suis laribus & penatibus eiiciendam nō existimo: tamen testatam esse, & non dissimulatam tacitamq; iacere volui. Quòd autem ait, *Latinè scitote me, non accusatoriè loqui*: valet verè & simpliciter, sine vllo mendacio, fuco & amplificatione. quo de loquendi genere antè diximus. More autem Romano in epistolis, longè diuersum est: id enim significat, vt Romani iudicant & sentiunt: non vt philosophi Stoici. nam Stoici diuitem aliter interpretantur, q̄ Romani: illi virtute cumulatā & eius officiis: hi æris & censu copia, & facultatibus. quod mediussidius dixi, quia in eo offendisse quosdam videram. Nolim extrudere suo domicilio receptam istam scripturam, *Itaq; ille L. Mummius cum Thespiis ea, qua ad ædem Felicitatis sunt.* fraudi tantum mihi non erit testificari veterem lectionem, *atq; ille L. Mummius cum Thespiadas quæ ad ædem Felicitatis sunt.* nam Musarum nouem signa illic forasse dedicauerat, quæ, vt notū est poetas terentibus, Thespiades vocātur. Illa quoque veterum librorum testificatio est: *Is dicebatur esse Myronis, vt opinor, et certe, item, ante hosce deos erant arulæ.* vulgò, *erant tabulæ*: sanè non adpositè, nec accommodatè. Arulæ enim significationem & argumentum religionis habebant illustrius, quā tabulæ. Sed & *Canephoræ*, quàm *Canephoræ* malim: cùm Græci dicant κανηφόροι: & οι in œ vertatur Romano more. Cybea autem nauis quæ dicitur, ita vocatur, quasi cypea, à cupæ similitudine: sed & cupa genus nauis est, vnde nomen est sortita: Hesychius, κύπαι εἶδος τι νεώς. quis autem omnium ignorat, quam affinitatem habeant elementa duo *b* & *p*? Sic autem nauis illa oneraria Siculo vocata est nomine. Dij porrò penates, patrij dij sunt domestici, à patribus nobis relicti. sunt enī & Penates publici, ac dij patrij sunt quos πατρῷοι Gręci vocant. sunt & apud Ciceronem dij patrij, qui præsunt pietati liberorum erga parentes, & charitati patrum erga liberos, vt in 2. act. in Verrem, *Rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberorum posceret.* Ibidem, *Religioni suæ proximus fuit.* Infrà dicit, *vt & affinem criminis et culpæ, aliis locis*: quod est, à religione sua non recessit. *Ita C. Cato duorum hominum clarißimorum nepos L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius.* hinc abesse nescio quid videtur: sed reticētiæ formula agnosci potest, & quod deest, subaudiri ita: Cato habitus & tractatus est à Mamertinis, vir tam nobilis. quod orationis supplementum tum, cùm, vt adscriptum non sit, facilè intelligatur, existimo hic nullam esse fodiendam lacunam.

Thespiades.

Cybea. Cupa.

Dij penates.

CAPVT VI.

Iniicere terram cadaueri, sepultura per iniectionem glebæ, Mercurius ad Aeneam missus cur per Atlantem descendit, inferos soluere curas & amores.

Iniicere terram cadaueri. Sepultura per iniectionē glebæ.

MARO libro 6. Æneidos,

—aut tu mihi terram Iniice,

cùm dixit, genus sepulturæ per iniectionem glebæ intellexit: cuius mentio & vestigium est libro 2. de Legibus. nonnunquam tamen iniiciebatur terra, cùm erant cadauera insepulta inuenta: metu enim sceleris & impietatis, ter solebant terram iniicere, quod ni fecissent, piaculares fuissent. Huius meminit Horatius lib. 1. ode 28. *—licebit,*

Iniecto ter puluere curras.

& paulo antè eadem ode,

Negligis, immeritis nociturum.
Postmodo te natis fraudem committere. forsan
Debita iura, vicesq; superbæ
Te maneant ipsum.

Phocy-

Phocylides, Γαῖαν ἐπιμοιρᾶσθαι ἀταρχύτοις νεκύεσι. & Sophocles, κεῖτο φεύγοντος ὡς ἄγος λεύσιν ἐπῆν. & Dionysius libro 3. de Horatia, ἀλλ' οἱ παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχρήσατο χωρίῳ, λίθους ἐπιφέροντες καὶ γῆν, ἐκήδευσαν ὡς πτῶμα ἔρημον κηδεμόνων. quibus è verbis intelligimus hoc genere sepulturæ, qui præteribant, in eos vti solitos, quos propinquus nemo funerabat. Illud eius quęrere pergam, quid sit, quod cũ ad Æneam Mercurius mitteretur, qui Carthagine morabatur, ille per Atlantem descenderit: dispendium enim viæ non compendium quæsiuit, cùm breuiore via ad Æneam peruenire rectà potuerit. sic enim ait,

Mercurij descensus per Atlantem.

——iamq; volans apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri: cœlum qui vertice fulcit.

Sed quispiam subiecerit ab eo conspectũ esse Atlantem, non tamen inde descensum petitũ esse: quod aliter est: nam mox subiicit,

Hîc primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit.

id autem eo factum crediderim à Marone, & quòd ab Atlante stirpem duxerit Mercurius, Atlas enim eius erat auus, & quòd diis de cœlo descendentibus scalas etiam quasdam, ne præcipites caderent, fabricarint: etsi superior causa verior est. ad auum igitur visendi causa diuertit. Sidonius Apollinaris,

Iamq; vt conueniant superi, Tegeaticus Arcas,
Nunc plantis, nũc fronde volat: vix contigit arua,
Et toto descendit auo.

Interdum tamen poetis descendit è cœlo Atlante præterito. Sed ne ab eodem poeta discedam, ex eo pertexam locum, qui aliquem antiquum ritum latentem habet, qui nisi eruitur, in apertumque profertur, necesse est frigeat poeta, minusque eius inuenta probentur. Sic igitur apud eum loquitur Dido,

Sacra Ioui stygio, quæ rectè incœpta paraui,
Perficere est animus, finemq; imponere curis.

Inferi soluunt curas & amores.

Credidit igitur antiquitas inferos, curas & amores soluere solere: quę est Didoni causa simulandi eorum susceptionem sacrorum. Silius eadem de re libro 8.

Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri sociæ thalami noua sacra parabam,
Quis ægram mentem, & trepidãtia corda leuaret,
Infelix germana thori.

CAPVT VII.

Vir virum legit.

Vir virũ legit.

VEteres cùm animosissimè in prælium ire parabant, & omni animorum & corporum contentione pugnæ discrimen capessere instituebant, in ordinãda acie hoc consilium interdum sequebantur, vt vir virum legeret: vt in cuius virtute plurimum fiducię esse quisque statueret, eum in acie proximũ haberet, cuius latus tegeret, & à quo suum vicissim tegeretur. Apud Virgilium lib. 11. Æneid. Tusci bis à Rutulis pulsi hoc genere aciei maiore coorti mole, magnam cædem fecerunt. sed verba Maronis quid vetat adscribere?

Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in prælia, totas
Implicuere inter se acies, legitq; virum vir.

Id etiam in exercitus delectu Hetrusci fecerunt. Liuius libro 9. *Et ad Vadimonis lacum Hetrusci lege sacrata, coacto exercitu, cùm virum vir legisset, quantis nunquam alias ante, simul copiis, simul animis dimicarunt.* & Samnites: idem Liuius libro 10. *Primoribus Samnitum ea detestatione obstrictis, decem nominatis ab Imperatore, eis edictum, vt vir virum legeret, donec sexdecim millium numerum confecissent.* Ad huiusmodi delectum respexit Cicero, cùm pro Milone scripsit, *Ille qui semper suum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem nisi vt virum à viro lectum esse diceres.* Idẽ in Senatu legendo seruauit Augustus, vt indignissimis & Orchinis senatoribus curiam liberaret: tum enim vir virum legit: ita fiebat vt turpes pręterirentur, quos nemo metu conscientiæ alienę & existimationis legere ausus esset: Suetonius in Augusto, cap. 35. *Senatorum affluentem numerum deformi & incondita turba (erant enim super mille & quidam indignißimi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos Orchinos vulgus vocabat) ad modum pristinum & splendorem redegit, duabus lectionibus. prima ipsorum arbitratu, quo vir virum legit.*

CAPVT VIII.

Curione non egere, Per curionem dici iubere.

SCribit Martialis in libri 2. epistola, *epigrammata Curione non egent, & contenta sunt sua, id est, mala lingua.* his in verbis quid sit Curione egere, video quæri. ego ex ipso Martiale sensum in promptu esse animaduerto, qui versu superiore dixit, Tragœdos, quibus pro se loqui nõ licebat, accipere epistolam, qua se vel populo, vel principi commendabãt, aut aliquid petebant: ea autem epistola à Curione in theatro palàm recitabatur. At pro seipsis epigrammata loqui possunt, idque eis licet, vt vicaria non egeant lingua, nec egeant Curione. Huic meæ sententiæ, si quis diffidit, non desunt testimonia: reperio enim omnia, quæ in theatro aut amphitheatro pronunciarẽtur principis mandato, aut magistratus edicto, aut alicuius postulato, per curionem pręedicata esse. sed vnius Pollionis testimonio contẽtus ero, qui in Gallieno sic scribit, *Nam cùm taurum ingentem in arenam misisset, exiissetq; ad eum feriendum venator, neq; productum decies potuisset occidere, coronam venatori misit: mussantibusq; cunctis, quid rei esset, quod homo ineptißimus coronaretur, ille per Curionem dici iußit, Taurum toties non ferire difficile est.* Iterum, *mirantibusq; cunctis, rem tam ridiculam per curionem dici iußit, imposturam fecit & passus est.*

Curione nõ egere.

Per Curionem dicere.

CAPVT IX.

Sancire fœdus fulmine, fœdifragi & qui peierabant de cœlo tangi credebantur.

Fit

FIT apud Maronem lib.12. Æneid. Homeri imitatione, fœdus solenni sacro & iureiurando, ante Turni & Æneæ certamen: vt apud Homerum ante dimicationem Menelai & Alexandri. In eo fœdere scribitur,

Sácire fœdus fulmíne.

Audiat hæc genitor qui fœdera fulmine sancit.

Seruius enarrat, *Sancit, confirmat, sancta esse facit: quia cùm fiunt fœdera, si coruscatio fuerit, confirmantur: vel certè quia apud maiores aræ non incendebantur; sed ignem diuinum precibus eliciebant, qui incendebât altaria.* cui interpretationi, etsi scio plurimũ semper esse Seruio tribuendum, tamẽ nullo assentiri modo possum, potiusq; credam, id ex opinione veterum dictum fuisse, qui fœdifragos & periuros fulmine de cœlo ab Ioue tangi putabant. Sancit igitur fœdera fulmine, qui fulmine vindicat id, quod contra formulam & religionem iurisiurandi commissum est: nam animaduersio in sontes, iuris functio & conseruatio est. Id ita esse ex Luciano docere possumus: cuius hæc verba sunt, θᾶττον γοῦν τῶν ἐπιορκεῖν τις ἐπιχειρούντων ἕωλον θρυαλλίδα φοβηθείη ἄν, ἢ τὴν τοῦ πανδαμάτορος κεραυνοῦ φλόγα. id est, itaq; eorum, qui peierare aggrediuntur, citius quispiam extinctum ellychnion formidauerit quàm fulminis istius omnium domitoris flammam. Aristophanes de Fulmine, τοῦτον γὰρ δὴ φανερῶς ὁ Ζεὺς ἵησ' ἐπὶ τοὺς ἐπιόρκους, id est, hoc enim planè Iupiter in periuros mittit. Sed & Homerus in iureiurando fœderis deos periuriorum vindices inuocat: quod imitari Virgilius voluit, sed de fulmine Iouis dicere maluit. versus Homeri est Iliad.3.

ἀνθρώπους τίννυσθον ὅ, τις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ.

CAPVT X.

Magister Samnitum apud Ciceronem, Samnitum armatura.

Cic. emendatur.

INsedit, nisi fallor non mediocris macula libro 3. de Orat. qua tota sic inficitur sententia, vt eius candor non appareat: eam ego hîc eluere enitar, sed antè totam verborum comprehensionem subscribam, *Magister hic Samnitum summa iam senectute est & quotidie commentatur. nihil enim curat aliud, atq; velocius puer addidicerat: sed quod erat aptus ad illud, totumq; cognorat, fuit vt est apud Lucilium,* ——*quamuis bonus ipse*

Samnis in ludo ac rudibus cuiuis satis asper.

Samnitũ magister.

Ego sponsionem ausim facere, legendum esse, *at Q. Velocius puer addidicerat.* nam Samnitum magister valde iam senex quotidie rudibus batuebat, & commentabatur in ludo gladiatorio: at Q. Velocius etsi non quotidie commentabatur, tamen quia puer gladiaturam & armaturam didicerat, & quia ad pugnandum aptus erat, eiusq; rei omnes numeros perdidicerat: quandocunque in ludum venerat: quantumuis bonus Samnis, bonusq; gladiator erat, & cum rudibus eludendum erat, cuiuis satis erat asper, & cum quouis digladiabatur. Hic autẽ magister Samnitum est magister gladiatorum, ne quis fortè de liberalibus artibus & studiis interpretetur: Liuius lib. 9. *Campani ab superbia & odio Samnitium, gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarũt, Samnitiumq; nomine appellarunt.* Sic alio loco apud Lucilium,

Samnis spurcus homo, vita illa dignus locoq;.

id est, gladiator. Plinius lib. 7. cap. 20. *Corpore vesco, sed eximiis viribus Tritannum in ludo gladiatorio Samnitium armatura celebrem.* Horatius per translationem, lib. 2. epist. 2.

Cædimur, & totidem plagis consumimur hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Samnitũ armatura.

Samnitum armatura erat, scutum summũ latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio pari: ad imum cuniatior: spongia pectori tegumentum, & sinistrum crus ocrea tectum: galeæ cristatæ. eorum stataria pugna erat.

CAPVT XI.

Suetonius in Nerone emendatur, Vitruuius explicatur.

Sueton emendatur.

IN Nerone Trãquilli, cap. 45. quod in exemplaribus primæ notæ legitur, *Statuæ eius à vertice cirrus appositus est cum inscriptione Græca, nũc demum agona esse, & traderet tandem:* vnius elementi abundantia sensum amarum populi deridentis Neronẽ, corrumpit, cùm *raderet* legendum sit. ita enim eo esse loco Neronem dicit, vt cirratus esse non debeat, sed cincinnos ponere & radere. quod est in aliis *traheret*, diluti frigidique sensus est, & hebetis atque absurdi. Sequitur mox in librorum veteramentis, vt sic dixerim, *Alterius collo ascopa deligata, simulq; titulus,* Ego quid potui? *sed tu culeum meruisti.* hinc alij *scopa*, alij *ascopa* fecerunt: cur mihi idem iuris negetur, curque non liceat eandem mihi vsurpare licentiam? legendum crediderim, *ascoma deligata*, id est, vtris. nam etsi verbum hoc neutrius est apud Græcos generis: tamen esse fœminini apud Latinos potest, vt & schema.

Vitruuius explicatur.

Apud Vitruuiũ lib. 9. cap. 3. in antiquis libris, *& aurum ad ascomam appendit,* legitur: quod Græcè est σύνωμα: etsi alio loco neutro genere apertè vsurpat. Vter igitur, aut is qui *currum* appendit † apud Tranquillum loquitur: seque excusat, quod de Nerone pœnas sumere non potuerit, quem ob parricidia insuendum dicit esse culeo.

CAPVT XII.

Vitruuius explicatur, Ioui duodecim attribuuntur assessores, castitas auaritiæ opposita, interscalmi, Aeolipylæ, gnomon.

SImiles mulierculis sumus malacia laborantibus, quæ ex ferculis suauissimis & copiosissimis fastidio aliquantulum degustant, & propè nauseant, fastidiuntque statim: ita cũ in Vitruuio tam multę sint omnibus libris lautitiarũ epulæ, plenis promulsidiariis, nos vix

vix attingimus vnam & alteram paropſidem libri 1. hoc capite. Cùm igitur in præfatione ait, *concilium cœleſtium in ſedibus immortalitatis eum dedicauiſſet*: concilium duodecim deorum intelligit, qui conſiliarij & aſſeſſores attributi erant Ioui, vt cenſebat antiquitas: de quibus Demochares, ὦ θεώφραστε, ἀθηναῖοι ἦσαν, ἀλλ' οὐχ οἱ δώδεκα θεοὶ οἱ δικάζοντες. Seneca lib. 2. nat. quæſt. c. 41. de fulminib. *Secundã quidẽ mittit Iupiter, ſed ex conſilij ſententia: duodecim enim deos aduocat.* Quod idem à Feſto lib. 4. etiã refertur, Quare *videtur vtraq; parte exercitatus eſſe debere*: legendum exiſtimo, non *exercitatum*: vt ſolœciſmi fœditas vitetur: adſtipulatur & antiquus liber. Quid eſt, *primum ex euthygrammis circini tradit vſum?* Circino non tantùm in circinandis circulis vtimur, verumetiam regula poſita recta lineas ducimus: & ſæpe circunducta rotundatione, rectas omnes lineas ad eius centrum reſpondentes ducimus. idque eſt ex euthygrammis tradere vſum circini. alij emendãt, *Euthygrammi & circini tradit vſum*: quod opinor omnibus probatur, etſi recedit ab antiquis libris, à quibus non ſine cauſa receſſum eſt. Caſtitas ſordibus interdum & auaritiæ opponi videtur, vt cùm capite 1. Vitruuius ſcribit, *Nullum enim opus ſine fide & caſtitate fieri poteſt*. ante enim inceſſerat auaritiam. eodem modo in oratione pro lege Manilia vſurpatur. ἠχεῖα autẽ quæ ſint ibidem explicat interpres Theocriti in Pharmaceutria. Quod ab eodem ſcriptore ponitur, *interſcalmio, quòd* διαπηχαικὴ *dicitur*: ſonat vitiũ, & rimoſa fidelia. vetus ſcriptura eſt *diphe-iaca*. puto legendum, *quæ* διάφρακτα, vel potius *diaſphaca*. nam interſcalmi tabulata hoc nomine Græco commodiſſimè & aptiſſimè appellari poſſunt. ſed hoc coniecturæ tantùm loco poni & haberi volo, non pro ſententia iudicis: melius ſi quis quid cõiecerit, laudatorem me habebit. Reperi & in vetuſto exemplari pro, *fontium nymphis*: *fonti cum nymphis*. ſcimus enim etiam fontes à veteribus cultos: & lib. 2. de Legibus memoratur *fontis ara*. Æolipylæ capite 6. ſunt ex eo vocatæ, quia credidit antiquitas Æolum ventos tenere clauſos carcere, & patefacta ab eo porta, erumpere, terraſque perflare, vt 1. Æneid. canit Maro, *Quà data porta ruunt*. itaque quia è cauis illis globis aqua plenis, quà foramen eſt, cùm induntur in ignem, magna vis halitus effertur, propter eius eruptionem ſunt Æolipylæ vocatæ, id eſt, Æoli portæ. *Andronicus* autem *Cyrrheſtes*, non vt in Varrone Cypreſtes ibi ſcribi debet: Cyrrus enim, inquit Stephanus, oppidum eſt Syriæ, cuius municeps Cyrrheſtes dicitur. *Gnomon indagator vmbræ*, dicitur in eo capite, ad diſcrimen gnomonis geometrici, qui circumponitur quadratis, & gnomonis quoque eius, quo caſtra metabantur, & vias dirigebant: quo etiam in condendis oppidis vtebantur. eius meminiſſe videtur Vitruuius, cùm ſcribit, *Ita his confectis inter angulos, octoni gnomon ponatur, & ita dirigantur plateæ, & angiportorum diuiſiones duodecim*. Appellabatur & gnoma. Earum grauidarum vitio, quæ carbones appetunt, bonos cibos abominantur: nos quoque è magno & opulento theſauro Vitruuij, velut carbones, non carbunculos & gemmas legimus. Sed qui iſta leget, quanti à nobis fiant cùm audierint ſæpius nos teſtificantes, queri non poterunt ſe à nobis in fraudem inductos: non enim vt auctionibus quidam facere ſolent, licitatorem apponimus, vt noſtra pluris vendamus, qui has merces noſtro præconio vituperamus.

Iouis aſſeſſores in cõcilio deorum.

Caſtitas.

Interſcalmi.

Aeolipylæ.

Gnomon

CAPVT XIII.

Erodius, fulica, mergus, ardea, acredula, vlula, lumbricus aquaticus, cornix.

MAgno labore nobis conſtat interpretatio auctorum Græcorum, nec iniuria: cùm ipſa literarum columina, quorumq; auctoritate ſtamus, etiã ſine ratione videamus in his diſſentire. ne longè abeas, erodius à Cicerone lib. 1. de Diuin. fulica, à Marone mergus vertitur, vt iam antè dixi. Auieno modò ardea eſt, quam veriſſimam puto interpretationem, vt cùm ſcribit,

Cum procera ſalum repetit clangore frequenti
Ardea.

ἐρωδιὸς eñ ab Arato ſcribitur: modò fulica, vt,

Et cum parua fulix trepido petit arua volatu.

At fulicam videretur cuipiam Plinius ὀλολυγόνα vocare. nam quòd libro 18. capite 35. ſcribit, *& fulicæ matutino clangore*: eſſe quiſpiam putaret, quod ſcripſit Aratus,

ἢ ῥύζει ὀρθρινὸν ἐρημαίη ὀλολυγών:

ſed Theophraſtum interpretatur ſcribẽtem,

καὶ ἐρωδιὸς ὄρθριον φθεγγόμενος ὕδωρ ἢ πνεῦμα σημαίνει.

Aut hanc acredulam Cicero vocat, Auienus vlulam, cui & verilogium ſubſcribit, cùm ab vlulando ſit vocata. Theon autem dicit eſſe inſtar turturis. Sunt & qui lumbricum aquaticum eſſe ſcribant: quam ſententiam Grammaticorum Græcorum ineptiſſimam eſſe arbitror. In præſagiis ὀλολυγόνα poſuit Theophraſtus, quem ſequutus Aratus eſt, ſed ita, vt crucem penè fixerit Grammaticis. verba Theophraſti ſunt, καὶ ὀλολυγὼν ᾄδουσα μόνη ἐν ἀκρωρείαις χειμέριον. vbi ſine controuerſia auis nomen eſt. ὁ κέπφος fulica eſt, αἴθυια, mergus. Sed & in illo Arati parum Auieno conuenit cum Plinio,

ἤδη καὶ πάπποι λευκῆς γήρειον ἀκάνθης.

Iamq; ſuper latices florum volitare ſenectam.

Plinius eodem capite, *lanugo populi aut ſpinæ volitans*: vt λευκῆς legiſſe ſubſtantiuum videatur, quod adiectionis tamen eſt. & de cinara, quę albus carduus etiã vocatur, ab interpretibus Græcis exponitur. De cornice quod Maro ſcribit 1. Georg.

Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.

quod ex Arato vertit: tamẽ in Arato ſecus eſt,

—παρ' ἠιόνι προὐχούσῃ
χείματος ἀρχομένου χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη:

Erodius.

Fulica.

Mergus.

Ardea.

Acredula

Vlula.

Lumbricus aquaticus.

Cornix.

vel

vel vt in aliis libris extat, ὑπέτυψε. prominens enim saxum & scopulum intelligit, non arenam, Aratus: vt è Theophrasto cõstat, sic scribente, κορώνη ἐπὶ πέτρας ἐφεζομένη. vulgò excuditur κορυσσομένη, quod alium efficit sensum: ἐὰν κῦμα κατακλύζῃ ὕδωρ σημαίνει. sententia enim est: cùm in prominente littore saxo insidit, augurium imbris est. Plinius autem quanta libertate vsus est, in illo Theophrasti explicando, κόραξ πολλὰς μεταβάλλειν εἰωθὼς φωνὰς τούτων ἐὰν δὶς φθέγξηται, καὶ ἐπιρροιζήσῃ, καὶ τινάξῃ, ὕδωρ σημαίνει. ἐὰν δὲ ὑδαλέος ὤν μιμῆται τῇ φωνῇ οἷον σταλαγμὸς, ὕδωρ σημαίνει. καὶ ἐὰν μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἵῃ, καὶ ἐπιρροιβδῇ ὕδωρ σημαίνει. Hæc enim sic Plinius Latinis hominibus interpres reddit, *Corui singultu quodam latrantes, seq; concutientes, si continuabunt, ventos: si verò carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem.* At Virgilius illud ἐπιρροιζήσῃ de stridore, quem volantes faciũt, intellexit, cùm eorum exercitus secat aërem rapido impetu, & remigio pennæ: sic enim libro primo Georgicorum dicit,

> *——& è pastu decedens agmine longo,*
> *Coruorum increpuit densis exercitibus alis.*

At id de coruis intellexit Theophrastus, se concutientibus, & alis stridorem edentibus, etiam cùm non volant, vt facere possunt. ac ita videtur intelligere Theophrastus, etsi ex æmulo eius Arato id non liquet satis. Sed & illud ἐπιρροιζήσῃ, quod de pennis perspicuè susurrum & stridorem facientibus accipiẽdum est: ad vocem retulit Auienus, sic scribens,

> *—& tenui cùm stridunt gutture corui:*

nisi illud potius vertit, ἐρήκασι ὅμοιον φθεγξάμενοι. Sed quid ago, qui in antiquitatem inquirere videor? quasi verò aliquid in literis videre possim, quod illos latuerit, aut non ridiculus sim, qui eorum insectatione famam quærere velle videar. nec à me in eos inquiritur, nec insectationis & insimulationis loco hęc à me ponũtur: sed tantùm vt ostendam inter summos auctores parum conuenire: quod non tam eorum vitio est adscribendum, qui aliorum verba exprimere voluerunt, quàm auctoribus qui obscurè loquuti sunt, idq; dixerũt, quod in duas trahi sententias posset.

CAPVT XIIII.

Persius 2. satyra explicatur, ebullire, bidental, Iupiter Elicius, ceris infusus, stringere venas, stricturæ, lippa propago.

Persius explicatur.

F*Vnde merum genio, non tu prece poscis emaci.* hoc in versu sensus non eminet foras, sed intus latet. nam etsi quod à Censorino refertur, verum est, Genio vinũ libari, nõ hostiam cædi, ne qua die vitam accepimus, aliis adimamus: tamen intelligendum arbitror Persium dicere Matrino, nihil necesse est rem diuinam cæsa opima hostia facere, cùm solo vino vir præsertim bonus litare possit, vt sumptuoso sacro non sint ei emendæ deorum aures, ad vota audienda. illis enim esse opus magnis sacrificiis, qui deos corrumpere & eblandiri volunt, improbaque vota impetrare student, sub lingua murmuranda, non palàm enuncianda. Pro, *illa sibi introrsum*, legitur etiam, *illa sed introrsum.* vtrunq; laudandum. Pro, *ebullet, ebullit*, quod est ebulliat, antiquo more, veteres libri habent. *Si virtutes ebullient*, dixit Cicero 3. Tusc. per translationem, pro effundent, frequenter loquentur, iactabunt, si in eorum efferuescent oratione virtutes. sed hîc absolutè dicitur ebullire funus, quod, vt aqua ebulliens extra lebetem redundat & effunditur, sic domo foras effertur. legitur etiam, *ebullit patruum*, pro efferat patruum. sed illud alterum, receptum magis est: nec deest, qui *ebullet* hîc legat,

Ebullire.

> *—pupillúmue vtinam, quem proximus hæres*
> *Impello, expungam: namq; est scabiosus, & acri*
> *Bile tumet.*

opinor esse sensum: Atque vtinam pupillus, cui hæres proximus sum substitutus in secunda cera, moriat̃, præsertim valetudinarius & morbidus, vt scabie obsitus, & bile suffusus.

> *——Nerio iam tertia conditur vxor*

cùm dicitur, omnino cõcinnius est, & ab antiquis exemplaribus asseritur.

> *Triste iacis lucis, euitandumq; bidental.*

in lucos parum castos fulmina mittere censebatur Iupiter, qua ex opinione Flaccus libro 1. ode 12. scripsit,

> *Tu parum castis inimica mittes Fulmina lucis.*

bidental Græci ἐνηλύσια vocant, quæ sacra erãt Ioui cognomento Catebatæ, quem Elicium dicere possumus. Pollux lib. 9. τὰ μέντοι ἐνηλύσια οὕτως ὀνομάζεται, εἰς ἃ κατασκήψειε βέλος ἐξ οὐρανοῦ. καὶ τὸν Δία τὸν ἐπ' αὐτῷ καταιβάτην ἔλεγον. περιειρχθέντα δὲ τὰ ἐνηλύσια ἄψαυστα ἂν εἴποις. Locum eũ, qui fulmen procurabant & condebant, claudebant, nec attingere fas erat. *—incusaq; pingui Auro dona feram.* sunt dona in auro crasso cusa & fabricata, id est, vasa aurea solidæ materiæ, non gracilis bracteæ. sic cæris infusus apud Caluum, è cæra factus, & in cæra fusus. *Excutias guttas*, valet emittas. *—lætari prætrepidum cor.* id est, ad lætandum prętrepidum cor, id est, ad lætitiam subitò festinans: aut ad sequentia refertur. *Hinc illud subijt. illud* enim *lætari*, est illa lætitia: hinc subiit palpitans & trepidans cor. Quod de prædatio auro & manubiis, deorum effigies ducis, vt interpretaris. Nam si quis deorum illorum, quorum similes & geminæ velut fratrum sunt statuæ ahenæ in templis, somnium tibi verum immiserit, omni carẽs pituita, qua cùm caput oppletum est, vt in grauedine, fallacia & inania obuersantur visa: præcipuus tibi erit, eiusque à te inaurabitur barba: quasi deus auro deleretur. *Mittunt* autem & *mittunt* lego in autographis. & *stringere venas.* inde stricturæ vocatæ sunt massæ & laminæ ferri. Maro libro 8. Æneid.

Bidental
Iupiter Elicius.

Cæris infusus.

Stringere venas.

> *Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat.*

Stricturа.

Pro, *in sacro quid facit aurum*, legitur *in sancto*, in archiuis. *Lippa propago*, vel quòd Hessalinus re

Lippa propago.

Lippa propago. vera lippus fuerit, idemque improbus: vel lippus improbus est, vt 5. satyra,

—*lippus & in tenui farragine mendax.*

CAPVT XV.

Verba quædam desideratiua potius dici, quàm frequentatiua, prenso, capto, vendito, lingua venditaria, dormito, ostento, munito.

Verba desideratiua. VErba sunt multa, quæ à Grammaticis litteratis formæ censentur frequentatiuæ, & eius planè speciem præ se ferunt: quæ tamen si quis propius inspiciat, & quo is modo auctores vtantur, attendat, animaduertet desideratiua potius esse. eorum pauca commemorabo, sed quæ studiosis exemplo erunt: vt alia eiusdem generis exquirant. Prenso. Prenso, non est prendo frequenter, sed prendere cupio. nam qui suffragiū alicuius mereri studebat, & qui suffragium captabat, prensare dicebatur, quod erat tanquam hominem eum, cuius suffragium captabat prendere velle: itaq; qui se adiri à candidato viderat, dicebat: iste me prensat, id est, prendere cupit. Capto. Capto, non est frequenter capio, sed capere desidero: vt capto cœnam: capto beneuolentiam. Vendito. Vendito, non est frequenter vendo, sed vendere cupio: Cic. in Aruspic. respon. *Atq; ei sese cui totus venierat, etiam vobis inspectantibus venditaret.* id est, se ei vendere vellet. proinde apud Plautum in Sticho, Sce. Famem fuisse. Lingua venditaria. *lingua venditaria*, ea est, non quæ vendit, sed vendere cupit, qualem suam dicit parasitus, qui auctionem faciebat, & vendere cupiebat. Dormito. Dormito non est sæpe dormio, sed dormire expeto: Plautus, in Amphytrione, Sc. Satin' parua res. *Te dormitare aiebas, mensa sublata est, cubitum hinc abimus.* sic in sancto Euangelio, quod ἐνύσταξαν Græcè scriptum est Matth. 25. dormitarunt reddidit interpres eleganter, quòd, qui dormire cupiunt, caput tenere non possunt. Ostento. Ostento, non est frequenter ostendo, sed ostendere me in re aliqua volo. Munito. Munito, pro munire cupio: pro Rosc. Amerino. Denique multa esse alia scio, quæ referri possunt: sed satis est eam speciem tanq̃ digito indicasse, studiosisq; specimē demōstrasse.

CAPVT XVI.

Cicero 3. in Rull. explicatur, inhibere spem, inhibere imperium, Plautus in Sticho emendatur, Fontinalis, Fōtinalia sacra, obsignare.

Cic. explicatur. EXigua est Ciceronis in Rullum conciuncula, qua quòd insimulatus erat, quòd defenderet Syllanorum possessiones, id vltrò ab aduersariis fieri criminatur: & tamen, vt ipse de se fatetur epist. 14. lib. 1. ad Attic. id agebat, ne Syllani possessionibus mouerentur: quod Flauio legem Agrariam ferenti satis indicauit. quem ego locum adscribam, vt homines intelligant plerunque Oratores mentiri & mendaci fuco suę causæ patrocinari. *Ex hac ego, inquit, lege secunda concionis voluntate omnia illa tollebam, quæ ad priuatorum incommodum pertinebant: liberabam eum agrum, qui P. Mutio, C. Calphurnio Coss. publicus fuisset: Syllanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos & Artemitanos, quorum agrum Sylla publicarat, neq; diuiserat, in sua possessione retinebam: vnam rationem non reijciebam, vt ager hac aduentitia pecunia emeretur, quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur.* In ea conciuncula scribitur, *Sed tamen habet illis legibus spem nonnullam ille, cui ademptus est.* quo sanè loco conqueror tantum homines quosdam sumpsisse in Ciceronem iuris, vt cùm in libris veteribus & nonnullis excusis rectè eleganterque legatur, *Sed tamen inhibet illis legibus*: insolentes huius dictionis, possessione contra prętoris interdicta veram scripturam mouerint. Inhibere spem. Inhibere autem spem, est spem in aliqua re habere. sic inhibere imperium dixit Plautus in Sticho, Sc. Agite, ite foras.

Fontinalis. *Quid isthuc est prouinciæ? St. Vtrum Fontinali*
An libero imperium te inhibere mauis? &c.

vulgò parum emendatè & versu claudicante Trochaico, *fontali* illic legitur: sed *Fontinali* versus flagitat. & sic reor deū fontium vocatum fuisse: vnde Fontinalia vocata sacra. Fontinalia sacra. Inhibere imperiū. Est autē imperiū inhibere Fontinali, aquæ imperium habere: vel in aqua imperium habere: commodius fecissent, si verbum *inhibuerit* ex oratione pro Quintio sustulissent: & quam veteres libri scripturam exhibent & præstāt, eam restituissent. locum eum adscribam, *Quod si facere nolit atq; inhibuerit*: quòd est, obstinauerit, institerit, perseuerauerit. In eadem conciuncula verba legis Seruiliæ sic scribenda sunt, *Quæ post Marium & Carbonem Coss. ædificia, agri, lacus, stagna, loca, possessiones publicæ, data, assignata, vendita, concessa sunt: ea omnia eo iure sint, vt quæ optimo iure priuata sunt.* Sed & infrà lege, *Quod habent, vt habeant? quis vetat? vt priuatum.* Paulò pòst vbi excusum est, quod & non improbo, *eodem capite nota obsignata omnia.* quod est, obsignatis tabulis obligata. Valerius, *Septem enim iugera agri possedit, ex his tria quæ pro amico ad ærarium obsignauerat multo nomine amisit.* id est, obligarat. infrà scribe: *Id eo iure teneret, quo qui optimo priuatum*: id est, quo qui optimo iure priuatū tenet. Subiicit Cicero de Rulli socero, *Hic vt ipse habeat quod non habet.* quod est, vt optimo iure habeat.

CAPVT XVII.

Statio, Lampridius emendatur, iuuentutis princeps, frumentarij, laticlauij honos, rudiarij, delinimenta, Bellonæ ministri, gigantes anguipedes cur, secutores, diræ, porta Libitinensis, penula.

MAgno sæpe liberi improbi dehonestamento sunt optimis parentibus, quorum interdum in vita hoc tantùm reprehendere possis, quod tales procrearint. id adeò mihi

mihi venit in mentem nuper cùm Commodi imperatoris nequissimi & profligatissimi vitam legerem: in qua etiam quædam obseruaui, quæ tumultuariis his commentariis accenserem. Eum Lampridius dicit artificem in his Statio. fuisse, *quæ nō erant stationis imperatoriæ*. vbi stationem, locum interpretor. ductum autē id esse videtur à militum stationibus. Lego mox, *Appellatus est autem Cæsar puer cum fratre suo Vero*: non vt eulgatū est, *Seuero*. & proximè, *In collegium* Iuuētutis princeps. *sacerdotum adscitus: cooptatus inter tres solos principes iuuentutis cùm togam sumpsit*. repeti enim à superiore debet *appellatus est*. nam imperatorum liberi vel successores sæpe solebant iuuentutis principes appellari: quod ex eo inoleuerat, quia quemadmodum à censoribus Senatus princeps legebatur, suumque Senatus principem habebat: ita quoque iuuentuti suus princeps tribuebatur. Lego, *Vt prostibula mācipia per speciem lupanarium & ludibrium*: non *perficiem*: nisi si quis *per faciem* probet. Dicit Lampridius, Anterum per frumentarios occisum fuisse. quo in loco frumentarios existimo esse, qui frumentum portabant in horrea publica, & qui inde etiam cùm viritim dabatur, in ædes ciuium portabant. nam scribit Spartianus explorasse Adrianum Imperatorem omnia domorum arcana per frumentarios. id eò existimo, quòd in eas domos venditare crebrò solebant, in quas frumentum portare solebant. Laticlauij honos. Per Laticlauij honorem scribit Paternum à præfectura remotum, quòd, vt Suetonius in Tito scribit, præfecti prætorio equestris ordinis essent, non senatorij: ita maiore ornatus ordine per Laticlauium à præfectura remo- Rudiarij. uebatur. *In arena*, inquit, *rudibus inter cubicularios gladiatores pugnauit*: legendum existimo, *inter rudiarios gladiatores*. nam qui gladiatores rude donati erant, hi iam non cogebantur ferro decertare, sed sola rude: ex quo & rudiarij vocati sunt. mouet coniecturam huius lectionis antiqua scriptura. quanquā si quis cubicularios legat, non multum peccet: quòd Imperator ille perditus etiam cubicularios gladiatores habere potuerit: quanquam coniecturæ meæ non leue subsidium accedit ex historia Dionis, qui eum publicè sine ferro batuisse dicit: quod, vt dixi, rudiariorum est. idem tamen e- Delinimenta. tiam eum domi ferro dimicasse dicit. Delinimenta pro veneficiis in eadem vita obseruo. *Cui*, inquit, *furor dicitur inter delinimenta Martiæ inie-* Bellonæ ministri. *ctus*. Bellonæ ministri sibi brachia cruentare solebant: Horat. lib. 2. satyr. 3.

Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

id tamen non tam faciebant, quàm artificio aliquo consequebantur, vt facere viderentur. veram autem brachiorū cruentationem exegit Commodus: Lampridius, *Bellonæ seruientes* Gigantes anguipedes. *verè execare brachium præcepit studio crudelitatis*. Anguipedes à poetis Gigantes dicuntur, quòd ima sui parte in serpentes desinerent. in eorū speciem homines tota conquisitos vrbe, pedibus captos, vel debiles formatos Commodus sagittis confecit, vt Lampridius scribit: cùm Dion claua eos à Commodo confectos scribat. ita stolidus vecorsque princeps præstantissima Herculis facinora imitabatur miserorum sanguine & anima ludens. *Commodos*, vt inquit, *appellatus fuit Paulus primus secutorū*: Secutores pro quo in Dione legitur πρωτόπαλος σεκουτόρων: quo intelligitur is, cuius prima sors est: sed Latinam editionem veriorem putem. Secutoris autem armatura erat clypeus & gladius ligneus, vt in Commodo scribit Dion. Diras Diræ. fuisse, cùm scribit Lampridius, aues inauspicatas accipimus, quòd & à Seruio in libro 8. Æneidos exponitur, *Galea*, inquit, *eius bis per portam Libitinensem elata est*. hîc portam Libiti- Porta Libitinensis. nensem non vrbis, sed amphitheatri interpretor, per quam cadauera interfectorum gladiatorum efferebantur: Dion de Commodi ludis, τὸ κράνος αὐτοῦ κατὰ τὰς πύλας καθ' ἃς τελευτῶντες ἐκφέρονται, ἐξεκομίσθη. Sanguinem gladiatoris dicit Commodum sibi ad caput detersisse, idque malè ominosum fuisse. id enim est quod Græci dicunt, τῇ σῇ κεφαλῇ ἀναμάξας. Quam penulam Penula. Latini vocant, eam Græci μανδύαν appellant: nam quod Dion scribit in Commodo, καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν: Lampridius scribit, *Penulatos iußit spectatores non togatos ad munus conuenire*. quanquam non me præterit etiam φαινόλην à Græcis interpretari.

CAPVT XVIII.

Capitolinus emendatur & explicatur, tolerantia, præsul, vates, magister, ampiruare, redantruare, seuiri, ius relationis secundæ, tertiæ, quartæ et quintæ, signum dare, dies vtiles et non vtiles, bucolici milites, bucolia, semiermes, diocmitæ, iudex, donatiuum.

IN Antonini philosophi vita quod legitur, *ad consulatū prouexit honoribus in se receptis*, mendosum: lego, restituoque, *oneribus in se receptis*. nam qui magistratus adepti erant, eos sine sumptu & impensa gerere nō poterant. eum ergo sumptum de suo imperator suppeditabat Proculo, cuius ei oneri impares videbat fortunas. *Sumpsit*, inquit Capitolinus, *habitum philosophi & deinceps tolerantiam*. hîc ego toleran- Tolerantia. tiam accipio patientiam philosophorum & duritiam asperitatemque vitæ: quam Septimius Florens ab æquanimitate proficisci dicit, ita scribens, *Nobis exercendæ patientiæ auctoritatem non affectat humana caninæ æquanimitatis stupore formata: sed viua & cœlestis disciplinæ diuina dispositio delegat*. Ea autem æquanimitas est, cùm æquo animo omnia ferimus, nec animo angimur. Fuisse dicit Marcū in Saliatu præsulem, Præsul. vatem, magistrum: vbi præsulem intelligo, Vates. qui ante alios saltat, & cuius gestus & nume- Magister. ros alij imitantur & reddūt: quod, vt iam antè exposui, ampiruare est & redantruare. Va- Ampiruare. tes eo in collegio & sacerdotio erat, qui versus faciebat saliares. Magister autem est is,

qui collegio præerat. *Seuirûm*, inquit, *turmis equitum Romanorum iam consulem designatum creauit*. hîc ego Seuiros interpretor, qui equitibus sex classium præerant, vt vnicuique classi suus esset, illisque, vt opinor, ducibus equites mense Quintili transuehebâtur.

Seuiri.

Ius relationis quintæ.

Ius quintæ relationis alio loco explicaui esse, ius de quinque rebus referendi: quoties Senatus habebatur. quod institutum primò fuit imperio Augusti, cui, vt Dion scribit, vt ius esset quandocunque Senatus haberetur, vna de re referre. decretum fuit postea ius tertiæ relationis. legimus decretum quibusdam Imperatoribus non secundæ, sed & quintæ ex imparis numeri superstitione: cui veteres multum tribuebât. Pertinaci igitur cùm ius quartæ relationis decretum fuisset, ominosum & inauspicatum fuit, breuique exitium portendit. Addit Capitolinus Antoninum Pium animam agentem Tribuno signum æquanimitatis dedisse. Interpretor ab eo signũ quoddam gestu manus vel corporis datum fuisse, quo significabat se æquo animo de vita migrare, neque se mortem grauiter ferre.

Signũ dare.

Lego mox, *cùm relictũ ab alio participasset*. Lego etiam, *fratri verò filiam suam nupturam, commissam sorori suæ eandem locupletatã Brundusium vsq; deductum ad eum misit, Romamq; statim rediit*. Dies vtiles, qui sessionum explicantur, facilè intelligentur ex eo, quod scribit in Antonino Capitolinus, *Fastis dies iudiciarios addidit: ita vt ducentos triginta dies animos rebus gerendis litibusq; disceptandis constitueret*: nam vtiles dies ex iudiciariis exponẽdos esse, iure dixerim & adfirmarim.

Dies vtiles, nõ vtiles.

Olim dicit Capitolinus non solitos dari curatores, nisi ex lege Lætoria, & quibusdam causis. ex lege autem Lætoria dabantur adolescentibus ne circunscriberentur: nam ad eas circunscriptiones tollendas latam fuisse scribit Cicero lib. 3. de Offic. Cùm ad Marcomannicum bellum proficisci Marcus pararet, hastam iecit sanguineam: quod à Capitolino prætermissum miror. retulit autem his verbis Dion, καὶ τὸ δόρυ τὸ αἱματῶδες παρὰ τῷ Ἐνυείῳ ἐς τὸ πολέμιον δὴ χωρίον, ὥς γε καὶ τῶν συγγινομένων αὐτῷ ἤκουσα, ἀκοντίσας ὡρμήθη. nam, vt Victor scribit, ædes Bellonæ versus portam Carmentalem erat, ante quam erat columna, index belli inferendi, vnde ituri ad bellum duces hastam reiiciebant. hunc ego ritum crediderim natum esse ab illa hasta, quam olim in bello indicendo solebant Feciales in fines hostium mittere.

Bucolici milites.

Bucolia.

Bucolici milites, quorum in ea vita mentio est Ægyptij erant, pastoritiam vitam colentes: si nomen spectes ex eo loco, qui Bucolia dicebatur. vallis autem erat, vt scribit auctor Æthiopicôn, quæ Nili exundationes receptabat, immensa in medio altitudine, extremis in paludem degenerantibus. reuera tamen latrones erant, non pastores. *Latrones*, inquit Capitolinus, *etiam Dalmatiæ, atque Dardaniæ milites fecit, armauit & Diocmitas*. Diocmitas arbitror fuisse homines leuissimæ armaturæ, vel semiermes potius, qui ad fugientes persequendos ipsa leuitate habiles essent: Marcellinus, *Adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant*.

Diocmitę Semiermes.

Antoninus Pius, inquit Capitolinus, ex amicorum sententia formas composuit. quibus tandem de formis id ab Historico scriptum existimamus? ego de literis putem, quarum formam imperator dictabat, magistratusque exemplum postea sequebantur. Suetonius in Domitiano, capite 13. *Cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet*. *Species*, inquit Capitolinus, *imperatorias superfluas vendidit & prædia*. intelligo eo nomine triticum frugesque reliquas, quæ Imperatori à prouincialibus pendebantur, & ex eius prædiis colligebantur. species enim ipsas exigebant, vt Iurisconsultis notum est. si qua igitur specierum superuacanea esset, eam vendebat Antoninus Pius. *Successorem*, inquit, *viuenti bono iudici nulli dedit*. nomen iudicis illa tempestate latissimè patebat: eoque nomine omnes magistratus etiam censebantur, vt proconsules, præsides prouinciarum, legati. quod & è titulo de Iurisdictione omnium iudicum intelligi potest, vbi sic etiam latè iudicis nomen accipitur.

Iudex.

Legendum autem censeo, *notaretúrque ab aulicis ministris ab ostentatione pietatis*: non, vt publicatum est, *vocareturq;*. *Militibus*, inquit, *donatiuum addidit*. Donatiuum vocatur stipẽdium, quod militibus donatur, non debetur tamen: ac integro sermone donatiuum stipendium diceretur: donatiuum tamen imminutò, vt dicatur, receptum est. *Primus*, inquit, *constituit ne pœnæ causa relictum maneret*. nam, vt Vlpianus scribit, pœnæ causa legari non potest: Pœnæ autem causa legatur, quod coercendi hæredis causa relinquitur, vt faciat quiddam, aut non faciat, non vt legatum pertineat, vt puta, hoc modo: Si filiam tuam in matrimonio Titio collocaris, decem millia Seio dato, &c.

Donatiuum.

CAPVT XIX.

Cato explicatur cap. 6. 7. & 8. oleæ, hostium, calua.

Olea.

Olea conditiua apud Catonem de re rustica, cap. 6. speciei nomen non est, sed generis multas complectens formas: eo enim nomine comprehenduntur omnes, quæ condi seruariq; possunt, & quæ non tam oleo fundendo premũtur, quàm vsioni reconduntur: vt Salentina, quæ à regione nomen habet: Orchis, quæ à similitudine testiculi: Radius maior, quæ à longitudine.

Hostum.

Hostum quod ibidẽ ait Cato, nequam fore, ab hauriendo vocabulum deriuatum puto: vt nos quoque vas vimineum, quo vinũ gestatur, hostam vocare vernacula lingua consueuimus.

Coronæ.

Circum coronas autem cum populos seri vult & vlmos: coronas, ambitum fundum coronantem & cingentem nõ iniuria acceperim. *Fundum suburbanum arbustũ maximè*, vt c. 7. ait, *habere cõuenit*: nã in arbusto perticis & virgis ad pedandam iugandamue

dámue vineam nihil eſt opus: ita ligna & virgæ venire poſſunt, cùm eis in arbuſto non ſit opus: ſit opus in vinea. ſic fundus erit fructuoſior. Eodem cap. *lotium ſuillum aut ſtercus ad arborum radicem addi præcipit, vt fauulum malorum fiat:* quòd immundo lotio æquè mala, ac fauo aut melle homines delectentur. non ignoro tamen pabulum etiam legi, quo paſtum & cibum malorum intelligemus: vt farraginem iumentorum.

Calua.

Nunc *calua* generis nomen eſt Catoni cap. 8. eas arbuſculas complectentis, quę nuculas gerunt, non vndique corticis putamine obductas, ſed ſummo apice nudas, quales auellanæ & præneſtinæ & Græcæ. in eo capite *fundum ſuburbanum* legerim multò libentius, quàm *vrbanum.*

CAPVT XX.

Cato explicatus & emendatus, primores digiti, vinaceos lauare, deacinata dolia, oblinere dolia, relinere dolia, fibulæ, vinarij & cuſtodes, capita vitium, vites caſtrare.

IVuemus quantum poſſimus liberalis iuuentutis & honeſtis artibus deditæ ſtudia. Agè, vt iam ſæpe fecimus, quædam è Catone explicemus. in eo videor obſeruaſſe digitos

Primores digiti.

primores eſſe digitos minus craſſos mediis, vt craſſis opponatur qui ampliores ſunt: nam digiti prima ſua parte tenuiores & graciliores ſunt quàm media. *pertundito,* inquit capite 12. *latè digitos primores tres.*

Vinaceos lauare.

Vinaceos lauare eſt apud eum ex vinaceis aqua perfuſis loram facere: pręcipit enim vinacei, vel in dolia picata, vel in lacum vinarium picatum conculcentur, beneq; opperiantur & oblinantur, quod eſt operculis oppicatis integantur. *inde autem,* inquit cap. 25. *ſi voles lauito.* id eſt, loram ex vinaceis lotis facito. Sed & illutos vinaceos appellat, è quibus lora facta nõ ſit, quam & à lotis acinis nomen habere Varro putat. quanquam quis coniicere poſſit ex eo vocari, q̃, loreo fune prælo adducto exprimatur.

Dolia deacinata.

Dolia deacinata vocat, quæ acinis liberata ſunt, quę muſtum feruens labris doliorum immittit, demendaque ſunt, deinde dolia oblinenda, id eſt, cortice oppicato operculanda. vnde &

Oblinere dolia & relinere.

relinere dolia apud Terentium contrarium eſt, in Heauton. act. 3. ſcen. 1. Idem in amphoris etiam, in quas vinũ diffundebatur, fiebat: Cato capite 120. *Iam amphoram muſtum indito & corticē oppicato.* inde Horat. lib. 3. od. 8. ſcripſit,

Corticem aſtrictum pice dimouebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.

Cato capite 28. *poſtea,* inquit, *operito terra radicibus fini,* id eſt, vt opinor, quouſq; radices ſunt, id eſt, ad finem vſque radicum, ne quid è radicibus intectum relinquatur.

Fibula.

Fibulæ capite 31. ſunt, quas ab hærendo Galli, heraces appellant, quibus aliquid adligatur. præcipit eas in ſtercus aut aquam coniici, vt lentiore & flexibiliore ſint vimine, neu in adſtringendo rumpantur. Cap. 32. legendum exiſtimo, *vites propages ſulco,* non *ſulcos,* vt in exemplaribus circumfertur.

Vinarij & cuſtodes.

vinarios & cuſtodes cap. 33. palmites intelligo: nam vinarius eſt palmes, qui vinũ, id eſt, vuam gerit.

Capita vitium.

Capita vitium ibidem, ſunt vitium ſtirpes, vt cùm ſcribit, *capita vitium per ſementim ablaqueato.* nam vt gregem centum capitum, pro centum animalium dicere ſolent, ita eadem dicendi forma, capita vitium pro vitibus vſurpat Cato. Sed & maiora capita, pro maioribus ſtirpibus. Cap. 36. *Amurcam,* inquit, *ſpargas vel irriges ad arbores circum capita maiora ad amphoras, ad minora vrnas.*

Vites caſtrare.

Vites caſtrare, pro putare ibidem dixit, ſic ſcribens, *Veteres quàm minimum caſtrato, potius ſi opus erit deijcito:* id eſt, de maiore arbore demittito. *Si macra,* inquit ibidem, *erit, quod granum capiat ne ſerito.* id eſt, ſi macra erit vitis, ne ſeras quod ad frugem & granum peruenire ſolet: ſed pabulum vel farraginem, quæ viridia ante ſpicam ſecantur. Legi tamen debere quibuſdam videtur, *quo granum capiat:* eodem ſenſu.

CAPVT XXI.

Catullus explicatur et emendatur, pipilo, ſorbilo, vterq; pes, in vtrunq; pedem aura incidit, æquatæ auræ.

IN paſſere Catulli, qui Veneres omnes & Cupidines & ſi aliud ſuauius & elegantius dici poteſt, complexus eſt, legendum eſſe ferè aſſeuerauerim,

Credo vt cùm grauis acquieſcat ardor,
Tecum ludere, ſicut illa, poſſim.

hoc enim eſt, quod ſe dicit cum deſiderio ſuo & amica iocari velle, vt ſolatium doloris & ægritudinis, quam cõceperat, adferat, & eam deliniat. nam quòd eam dicit cum paſſerculo luſitare, id eò dicit facere, vt animi ægritudinem ipſa leniat: & viciſſim ipſe, ſi quid eius animo doloris & triſtitiæ inhæſerit, reconciliatus ponat, vt amicus iam propè paſſere in Catullum conciliatore vti cogitet, quo eum placet, vt Hippomanes in Atlantam vſus eſt malo. proinde quaſi vis deſiderij & philtri in paſſere inſit, & eo ipſe illici, & ab amica reconciliari poſſit, cui offenſus fuerat in paſſeris luctu.

Pipilo.

Ad ſolam dominam vſq; pipilabat:

aſſerendum eſſe manu, retinendumque meritò contenderim. nam pleraque eius formæ ſimplici *l* ſcribuntur & corripiuntur, vt ſorbilo apud Plaut. in Pœnulo, Sc. Negotij ſibi.

Sorbilo.

Hem mihi iam video propter te victitandũ ſorbilo.

itaque ſorbilare vnico *l* apud Terentium in Adelphis, ſcribendum arbitror, veramq; eius literaturam eſſe, act. 4. ſc. 2.

Et cyathos ſorbilans paulatim hũc producã diem.

Eodem modo conſcribilo penultima correpta in Catullo lego, epigr. 22.

Iniuſta turpiter tibi conſcribilent flagella.

non, *flagella conſcribillent*: vt conſcribillari præpoſtera traiectione vulgò video. In proximo epigrammate ſcribit Catullus,

Vterque pes. *—ſiue vtrumq; Iuppiter*
Simul ſecundus incidiſſet in pedem.

quod equidem ſignificare puto, ſi ſecundus ventus torum veli ſinum impleret, neq; dextra vel ſiniſtra afflaret aura, quæ vel dextrum, vel ſiniſtrum in pedem veli obliqui & tranſuerſa renderet, ſed quæ in vtramque veli partem æquata & ſecunda incideret. itaque quæ in vtrumque pedem incidit, aduerſæ & tranſuerſæ opponitur. (In vtrumque pedē aura incidit.) Tranſuerſa autem vna in dextrum pedem, altera in ſiniſtrum infertur. quę in vtrumq; pedem incidunt, æquatas auras appellat Maro 5. Æneid. vt ſuprà me declaraſſe recordor. (Aequatæ auræ.) Cur ibidem ſcribit,

Neq; vlla vota littoralibus diis
Sibi eſſe facta?

nempe quòd in maris periculis vota homines ſuſcipere ſolent, quæ ſeruati defunctique diſcrimine in littore reddere diis littoralibus conſueuerunt. Se autem prædicat tanta nauigandi fœlicitate ſemper curſum confeciſſe, nulla vt vota nuncupāda diis fuerint. Cur Littoralibus diis? quia in naufragij periculo vouemus, ſi littus attingamus, nos littoris præſidibus diis vota perſoluturos: quales à Marone lib. 1. Georg.

Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ:

& in epigrammatis Græcis referuntur.

CAPVT XXII.

Catullus explicatus, alnus, palimpſeſtus, charta regia, hieratica et auguſta, caprimulgus, Rhea, alites terreſtres tempeſtatem præſentire, linum catagraphon, catagrapha.

SCribit Catullus epigrammate 17.

In foſſa Ligeris iacet ſeparata ſecuri:

quod multò legere facilius eſt, quàm intelligere: quanquam libentius amplector alteram lectionem, in qua ſcribitur, *in foſſa Liguris iacet.* Eum autem, in quem iſta iocatur, non magis ex ſua ſe parte ſubleuare dicit, quàm alnum in Liguria ſecuri excisam atque proſtratam. (Alnus.) Materia autem abūdat nauali Liguria, ſed & lautiſſima: & inde Romam etiam, vt reor, nauibus deuehebatur, quæ, vt ſuſpicor, cauſa poetæ fuit Liguriæ hîc nominandæ. Ligerim autem tanto interuallo diſiunctum & ea tempeſtate vix Romæ fando auditū, cùm etiamnum in Gallia Cæſar res gereret, minus adducor vt probem. De Liguria quod dixi, auctoritate Strabonis ſatis teſtatum confido fore, vt denunciandi teſtimonij aliis ſcriptoribus labor minimè ſuſcipiendus ſit: is enim lib. 4. Geograph. ita ſcribit, ἔχουσι δ' ὕλην ἐνταῦθα παμπόλλην, ναυπηγήσιμον, καὶ μεγαλόδενδρον, ὥστ' ἐνίων τὸ πάχος τὴν διάμετρον, ὀκτὼ ποδῶν εὑρίσκεσθαι. πολλὰ δὲ καὶ τῇ ποικιλίᾳ τῶν θυΐνων, οὐκ ἔστι χείρω πρὸς τὰς τραπεζοποιΐας. Alnum autem, cuius mentionem facit Catullus, nemo eſt quin ſciat nauibus compingendis aptiſsimam, qui apud poetas alnum pro naui poſitam ſæpe legerit. Suffenum ſcribit idem epigr. 19. carmina habuiſſe plurima non in palimpſeſto relata. eſt enim palimpſeſtus papyrus deleuilis, in qua aliquid ſcribimus, quod in aliam chartam transferamus: quod cùm fecimus, è palimpſeſto delemus, inducimusque vt alia exarare in ea poſſimus: (Palimpſeſtus.) Plutarchus, οἱ δὲ ἀποκναίουσι δήπου τὰ ὦτα ταῖς ταυτολογίαις, ὥσπερ παλίμψηστα διαμολύνοντες. Chartæ autem regiæ eodem epigrammate ſunt omnium pulcherrimæ, vt hieratica & auguſta: opponunturq; plebeis. (Charta regia, hieratica, auguſta.) Caprimulgus auis nomen eſt, apud Ariſtot. lib. 9. hiſt. anim. cap. 30. αἰγοθήλας nominatur: hic ruſticum ſignificat capras mulgentem. (Caprimulgus.) *Cùm diua,* inquit epigr. 22. *mater alites oſtendit occinentes*, puto ſignificari Rheam vel Opem, quæ terræ præeſt, deorumq; mater habetur. (Rhea.) ea vt furorem hominibus immittere credebatur: ſic, vt reor, etiam prēſagium & augurium tempeſtatis alitibus: nam alites eam præſentiunt, etiam terreſtres: (Alites tēpeſtatis præſagæ.) Plinius de alitibus tempeſtatem & procellam præſagientibus, libro 18. cap. 35. *Et cùm terreſtres volucres cōtra aquam clangorem dabunt perfundentes ſeſe, ſed maximè cornix.* Linum catagraphon, vt Muretus omni liberalium artium elegantia ornatiſſimus cenſet, linteum eſt variè depictum: (Linum catagraphō.) quod Athenæus oſtendit, qui aues varietate plumarum inſignitas & pictas καταγράφους appellat. τῶν δὲ βασκάδων, inquit lib. 2. cap. 9. καλουμένων, ὁ μὲν ἄῤῥην κατάγραφος. Sunt & catagrapha Plinio, in pictura obliquę imagines. (Catagrapha.) alij Cererem interpretantur, cuius in ditione & poteſtate ſunt galli gallinacei, quorum cantus in oſtentis ſunt, interdum & procellam denuntiant. & adferunt illud Porphyrij, καὶ ἡ δημήτηρ ἡ αὐτὴ καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα διὰ ταῦτα ἀφιέρωσαν.

CAPVT XXIII.

Cicero explicatus in Topicis, adigere arbitrū, adiicere iudicem, προκαταρκτικὰ αἴτια, συνεκτικά, σύνεργα, ὧν οὐκ ἄνευ, Stoicorum et Peripateticorum de virtute ſententia, iniurius, ſuperbus.

VT adigere arbitrum dicimus, quod genus dicendi in Topicis iterum atq; iterum eſt vſurpatum à Tullio: in quo adigere, eſt agere ad arbitrum, vt nonnulli cenſent: (Adigere arbitrū.) vel potius dare cogere, auctore Feſto, qui ſcribit, *Adigas, dare cogas.* atque hāc veriſſimam interpretationem ex antiquitatis ſepultæ arcanis repetitam reor. Sic adiicere iudicē etiam dicebant. (Adiicere iudicem.) quod lib. 1. Saturn. cap. 16. è Macrobio intelligi datur, ſcribente, *Et quod Trebatius in primo libro religionum ait, nundinis magiſtratum poſſe manumittere iudiciaq; adiicere.* Cauſarum autem diſtributio in Topicis à Cic. tradita, quanquā ſeſe Peripateticos in eo lib. ſequi profitetur: tamen tota è commentariis Stoicorum deprompta

prompta desumptaque est. quæ enim causæ præcursionem quandam habent ad efficiendum, sunt quæ à Stoicis προκαταρκτικὰ αἴτια appellantur, vt est apud Clementem, ex quibus solebant fatum nectere. causæ quæ planè aliquid efficiunt, sunt συνεκτικὰ αἴτια. quæ adferunt per se adiumenta quędam, sunt αἴτια σύνεργα. ab eis etiam quædam causę dicebantur ὧν οὐκ ἄνευ: de quibus sic Cicero, *Huius generis causarum sine quo non efficitur.* Cæterùm, *crepisulcans igneum fulmen iniectum est*: clausula est trochaici & principium è quodam Tragico. Quòd ait, *Sapientiam solam per se efficere sapientes, sine controuersia esse: beatos nec ne efficiat per se sola, quæstionem esse*: ex illa nobili disceptatione Stoicorum & Peripateticorũ natum est. constat enim sapientem virtute omni exornatum excultumque esse. satis autem præsidij censent ad benè beateque viuendum in virtute esse Stoici: Peripateticorum non tam virilis est oratio. nam virtutis præstantiæ subdiffidũt, vt in ea maximum fœlicitatis momentũ esse statuant: adiumenta tamen & adminicula rerum externarum desiderant ad beatitudinem. Quòd autẽ scribit M. Tullius, *ne ipsi iuris interpreti fieri videretur iniuria*: hanc habet sententiam, Ne in Iurisconsultorum ingrati esse videremur, à quo nobis ius interpretante nobisq; cauente toties adiuti sumus: aut superbi, si rogantem sæpius negligeremus. nam qui in quempiam ingratus est, iniurius videtur: multò magis superbus contemptor. Cùm quæstionẽ ponit, *Sitne id æquum, quod ei, qui plus potest, vtile est*: controuersiam significat à Platone tractatã lib. 1. de Republica, quam ne ipse quidem Cic. in libris de Republ. prætererat. multi enim, vt Trasimachus apud Platonem, ius esse putauerunt non reuerâ, nec naturâ, sed id demum ius dici, quod vtile sit ei, qui in Republ. plus potest. nam in statu populari id ius esse, quod populo prosit: in regno, quod Regi: in optimatum potestate, quod optimatibus cõducibile est. *Eam, quam nihil accusas, damnas.: bene quã meritam esse autumas, dicis malè mereri*: in Topicis versus est integer Iambicus cum vnius clausula & principio. quod equidem non admonuissem, nisi non animaduersum perspexissem. *Ille autem aries*, quem dicit solitum esse subiici in Iurisconsultorum actionibus: *Si telum manu fugit, potius quàm iecit*: defensio est eius, qui ignorationem imprudentiamque excusat: inestque in verbo *fugit*, translatio: Cic. de Orat. *Nonnunquã etiam breuitas translatione conficitur: vt illud, Si telum manu fugit. imprudentia teli emissi breuius verbis propriis exponi non potuit, quàm est vno significata translato.* Cæterùm cùm Cicero definit Fortunam, euentus obscuram causam, quæ latenter efficitur: è placitis stoicorum ita eam descripsit, refragante Alexandro, & hãc definitionem oppugnante: ait enim, τί γὰρ ἄλλο ποιοῦσιν οἱ τὴν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον ὁριζόμενοι αἰτίαν ἄδηλον ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ ἢ τύχης τι σημαινόμενον ἴδιον εἰσάγουσί τε καὶ νομοθετοῦσι. Cùm tam variæ olim essent ferè iudiciorum formulæ, quot Iudicia, proinde aliis atque aliis verbis concipi solebãt: & quædam eis solemnia addebantur verba: vt in iudiciis bonę fidei, Ex bona fide: in fiducia, Inter bonos benè agier oportet: in re vxoria, Quid melius, æquius. Quæ quidem ex illis veterum formulis verba sunt, quę iudiciis dabantur, vt fraus, dolus, calliditas omnis tolleretur: Cicero in Topicis, *In omnibus igitur iis iudiciis, in quibus Ex fide bona: est additum, plurimus eorum vsus est: vbi verò etiam, Vt inter bonos bene agier oportet: imprimisq; in arbitrio rei vxoriæ, in quo est, Quid æquius, melius: parati esse debent.* Et 3. Offic. *& sine lege iudiciis, in quibus additur, Ex fide bona: reliquorum autem iudiciorum hæc verba maximè excellunt in arbitrio rei vxoriæ, Melius æquius: in fiducia, Vt inter bonos benè agier.* Quòd autem dicit Cicero iurisconsultos multum in consilio adhiberi, significat eos à iudicibus in consilium ad causam cognoscendam vocari, & à magistratibus, vt de paupere Martialis: *Quando in consilio est ædilibus.* Quod Staleno accidisse ait (nam Staterio malè legitur) ab eo in oratione pro Cluentio his verbis narratur: *Noctu Stalenus accersitus ab Oppianico, venit: iam cætera nota sunt omnibus, vt cum illo Oppianicus egerit de pecunia: vt ille se redditurum dixerit: vt eorum sermonem omnem audierint viri boni, qui tum consultò propè in occulto stetissent.* *Iudicationem.* *Qua de re agitur*, hîc appellat, quia ad Iurisconsultum scribit, qui hoc in formulis suis ponere plerunque solebant, vt pro Murena: *Fundum Sabinum, qua de re agitur.* & in Bruto, *Qua de re agitur autẽ illud, quod multis locis in iurisconsultorum includitur formulis, id vbi esset, videbat.* Sed hæ, vt Aristophanes scribit in Ranis, ἐπιφυλλίδες malegrandesque & degeneres fructus à me ex vberrimo collecti fundo, meliores & feliciores nos certè sacris Musarum sacerdotibus fruendos relinquimus: quos prophani tangere nec ausi sumus, nec vt auderemus, potuimus.

αἴτια προκαταρκτικά, συνεκτικά, σύνεργα, ὧν οὐκ ἄνευ.

Philosophorum de virtute disceptatio.

Iniurius.

Superbus

Iudicatio, Qua de re agitur.

CAPVT XXIIII.

Martialis lib. 7. explicatus, Bardiacus, Bardi, Vinum consulare, Gabata, Cosmicus.

EST apud Martialem lib. 7. epigrammation vno comprehensum versu,

Omnia Castor emis, sic fiet vt omnia vendas.

Ei appensum reperi pentametrum in quodam codice,

Nil vxore tamen nudius esse potest. quod tamẽ fortasse ad sensus explanationẽ nõ est necessarium, &, vt opinor, Martialis si non verbo, versiculo saltem voluit argutari vno. tamen, quod reperiri, supprimere nolui. Ac in proximo epigrammate credo scribendum: nos enim scriptuarij sumus, & literaturæ menda plerunque delemus:

Dicere de nobis vt lector candidus, aude.

hodie *audet* scribere & ædere omnes audent, q rectum non magis curantes quàm numerũ

lupus, vt inquit poeta. At illud, epigrammate 94. eiusdem libri,

Et Gallum timeo minus recentem:

otiosos non sinit esse Grammaticos, nec in vtramque dormire aurem: quorum hîc non referam interpretationes: sed quid mihi videatur proferam. puto significari malum odoré, quem corpore suo emittebant Galli Romam venientes recentesque cùm intemperantius viuerent, & labore itineris virus intemperantiæ augerent. Sic epigr. 4. lib. 4.

Bardiaci. Bardi.

Laßi Bardiaci os quod euocati.

cùm enim Bardi, vocabulo Gallico cantores significent, vnde & Lucanus lib. 1. scripsit,

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

& Hesychius, βαρδοὶ οἱ ᾠδοὶ παρὰ γαλάταις: putem Bardaicum dici Gallum: vt & apud Iuuenalem satyr. 19.

Bardiacus iudex datur hæc punire volenti:

id est, militaris: quòd Galli plurimi militarét. quanquam in antiquis exaratum exemplaribus semper reperitur Bardaicus, à Bardeus, quomodo & Bardus. vt opinor, etiam vocabatur. itaque in Hesychio fortasse scriptum erat, βαρδαῖοι ᾠδοὶ παρὰ γαλάταις. Videntur antiqui

Vinũ consulare.

vinum consulare appellasse vinum vetustissimum, & optimum, vt optimam notam vini Cicero de clar. Orat. Opimianam & Anitianam dicit ex eorum hominum consulatu: ita vinum consulare erat, vt Opimianum & Anitianum. hinc iocus ille Martial. lib. 7. epig. 78.

Potaui modo consulare vinum,
Quæris quàm vetus, atq; liberale?
Ipso Consule conditum, sed ipse
Qui ponebat, erat, Seuere, consul.

Ipso autem consule dicit, verè consulare vinum significans, nec ementitum auctoritatem Consulis: vt si diceres, verè Opimianum & consulare: non falsæ notæ & mendacis. hinc sequitur iocus præter expectationem de vino nouo & musteo: qui vinũ ponebat, consulatum gerebat. At epigr. 73.

Materneq; sacris ornentur frondibus Idus.

de Mercurij natali & feriis intelligẽdum est, vt ostendit versiculus ille lib. 12. epigr. 68.

Manè Mercurium creastis Idus.

Quòd epigr. 47. libri 7. ait Martialis,

Pro mensis habet Annius ministros:

puto ita intelligendum, Suppetunt illi plurimæ mensę ad ducentas, non tamen in eis obsonia reponit: sed eas semper serui gerunt, nec epulis frui possunt conuiuæ. ita ambulatoriam cœnam potius spectant, quàm comedunt: cùm ministri celeriter paropsides & ga-

Gabata.

batas ante conuiuas præterferát. Gabatarum autem nomé nostra retinet lingua: sed vt adsolet lacessitum & diminutum: nam Gatas vocamus media expuncta. Illud verò epigr. 40. obscuriùs,

Cosmicus

Cosmicos esse tibi, Semproni Tucca, videris:
Cosmica Semproni, tam mala quàm bona sunt.

Credo Sempronium voluisse videri Socratis & philosophorum imitatorem, qui se mundanos dicebant, non alicuius certi definitique loci municipes, ac se mundanum esse respondit, interroganti cuias esset Socrates. Martialis auté qui mundum tantundem boni quantum mali habere sciret, & multos intelligeret ambitioso philosophi nomine magna vitia occultare, mundanaque cosmica dicit: & bona & mala dicit, ne eo nomine se Sempronius circunspiceret.

CAPVT XXV.

Cicero explicatus & emendatus in oratione, quam in Senatu ab exilio habuit, aurati currus.

IN oratione quam habuit Cicero in Senatu ab exilio reuersus: Aurati currus sunt currus triumphales, qui, vt antè docui, ab Horatio aurei currus vocantur. verba Ciceronis sunt, *Sed equis insignibus & curru aurato reportati.* itaque apud Flaccum credo aureum, vt non raro, pro aurato positum fuisse. Quod autem lacunosum in ea est oratione, *Vt qua voce à te Romule post Romam conditam consul vsus esset*: in chirographis aliter scriptũ patet, *te Romano post Romam conditam*. scribendum igitur fortassis, *ter omnino*: vt post vrbem conditá, ter omnino dicat, nec amplius, Consules hac voce vsos, *Me sequatur, qui Remp. saluam vult*. Lego in ead. Orat. *Vt de salute mea & promulgarent & ferrent*: non vt æditur, *referrent*. Pumice sæpenumero nobis est opus ad eradendas voces vitiosas. sic, *Et quæ maxima maiores nostri dici haberiq; voluerunt*: legere malim, quàm, *maximè maiores iusta dici*. sed hoc librorũ antiquorum fidem nõ appellat, coniectura nititur mea, cui minus nihilo tribuendum putabit, qui mecum sentit.

Aurati currus.

CAPVT XXVI.

Plinius explicatus & emendatus lib. 14. pubescere, centuriones vitem gerebant, vuæ, racemi, γίγαρτον, nucleus acini, tmelus mons, biblynum vinum, biblyna vitis, vinum adynamon.

SVauissime, nisi fallor, Plinius pubescere, pro florescere vsurpat, cùm sit vbertas ætatis flos: sic enim loquitur in prooemio lib. 14. de Vitibus, *Quanquam vbique pubescentium odori nulla suauitas præfertur.* Quo in libro, quod cap. 1. scribitur, vulgaturque, *Subdiales inambulationes vmbrosis operculis opacat*: est in veteribus bibliothecis elegantius scriptum, *vmbrosis pergulis.* neq; profectò est lectori commendanda hæc scriptura, quæ eundem sensum, quæ vulgata exprimit. Lego eodem capite (nam hîc me ferè lectorem feram, non explicatorem) *paroq; perducto dracone in palmam eius, inde sub rectos ramorum digitos flagella dispergunt.* Sed & in duracinis interpretandis quod scribit: *vna non aliubi gratior callo, vt inde posit inuenisse nomen durus acinus:* non

Pubere.

non verebor emendare; *non alibi craßiore callo.* nam à crassitudine & duritia acini nomē adepta est: hîc quid valeat *gratior* non intelligo. Mox etiam lego, *vt prægrandibus adhæreant parui.* quid enim hîc loci potest habere *pergula*? Lego etiam, *quid quod inserta castris summam rerum imperiumq; continent Centurionum in manu vitis, & optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas?* gerebant enim vitem Centuriones, & vitis ad Centurionatum tandem Primipili, cùm erat Aquila commissa, paulatim lenteque perducebat.

Centuriones vitem gerebant.

Interest inter vuas & racemos: vuæ maiores sunt & crassioribus acinis: racemi minores & minoribus granis: vnde & racemari dicitur. ferè enim vuæ minores à vindemiatore sub pampino latentes fallentesque relinquuntur. ἐπιφυλλίδες à Græcis vocari videntur racemi: hinc racemosissimam dicit vitem Plinius, quòd racemos multos, non vuas ferat: *Columbinæ*, inquit capite 3. *racemosißimæ.* malè hodie *acinosißimè* legitur. iterum, *Quando non racemos, sed vuas alias gignunt.* Ibidem inquit Plinius, *nucleo quem Chium vocant vno ac minimo.* nemo quod sciam vnquam scripsit nucleum vocari Chium: omnesque hoc in loco codices sunt apertè falsarij: nosque γίγαρτον Plinium scripsisse suspicamur. nam ita nucleum acini appellari sciunt omnes, qui vel tantillum eruditionis Græcæ gustarunt.

Vuæ. Racemi.

γίγαρτον. Nucleus acini.

Sunt & admonitiuncula breui perstringenda quædam, quæ in vitio sunt, vt mihi quidem videtur: existimationem tamen arbitriumque aliis deferemus & relinquemus, nobis nō arrogabimus. *Ex Chio*, inquit capite septimo, *quod Aruisium vocant.* mallem *Arusium*, vt à Græcis appellatur. Ibid. *nec Cymoliti per se gratia vino.* legendum censeam *Tmeliti*, à Tmelo monte vino percelebri, qui & Tmolus dicitur, de quo Maro libro secundo Georgic.

Tmelus mons.

Tmolus & assurgit quibus & rex ipse Phanæus.

Inquit ibidem Plinius, *Thaßia, Aethalo, Peuce, Euthalus* è Phauorino legendum quispiam existimaret, cùm Biblynum vinum explicat, vnde dictum sit: ait enim biblynum vinum à Biblyna vite appellari, quæ & Thracia dicatur. ὅτις, inquit, διὰ τὸ σύθαλος εἶναι ἐν ἑλλάδι μετεδόθη. non est tamen istud temerè adfirmandum. *Et quod*, inquit Plinius, *prætulit præparentium.* Ex Athenæo libro 1. emendo, *Peparethium. Translatum*, inquit, *in album mustum, leucochrum appellatur*: lego è veteribus voluminibus *leucocoum*: vt sit album Coum. *Quod*, inquit capite 8. *appellarunt bion*: suspicor *abion* legendum esse, id est, sine vi & violentia. quod vinum etiam adynamon Græci vocant. nam cur bion Græcè debeat vocari, ne meam dissimulem ignorantiam, non satis intelligo.

Biblynū vinum.

Vinum adynamō.

CAPVT XXVII.

Martialis libro 6. explicatur et emendatur, semitatus, pantices.

Martialis explicatur.

QVI olim toto erant capite calui, sibi solebant vnguento perfusi velut fila capillorum imitari: Martialis lib. 6. epigr. 56.

Mentiris fictos vnguento, Phœbe, capillos,
Et tegitur pictis sordida calua comis.
Tonsorem capiti non est adhibere necessum:
Radere te melius spongia, Phœbe, potest.

illum enim iocatur habuisse capillos vnguenti pictos colore & mutatos, quos spongia poterat totos delere. nam loquitur de eo, qui canitiem vnguento tegeret dissimularetque. Cùm caluam sordidam planè intelligenterq; dicat, hinc & epigramma 37. eiusdem libri clarescet,

Caluam trifilem semitatus vnguento.

ille enim etiam vnguento comam sibi in capite caluo pinxerat & effinxerat, sed quæ trium filorum esset & capillorum: vel caluam haberet, cui reliqui essent tres capilli: & cùm in capite tanquam sulcos duxisset vnguenti lituris, & veluti vias secuisset, *semitatus* dixit: quæ est antiquorum librorum scriptura: vt mirer quid sit, quòd & contra sententiam & versus rationem multi *segmentatus* & defendāt & declarent. & quando ab editionibus euariant eo in libro scriptiones, vnum præterea & alium notabo locum, vbi & discrepant Amanuensium libri, & typorum: epigr. 85.

Semitatus.

Et potet calidam qui mihi laudat aquam.

reperio in veteribus, *qui mihi libat*: vt sit, ne liberaliter quidem præbet, sed ministrat parcè & malignè, vt si libaret: & tamen *laudat* nos quoque laudamus: nec id hîc agitur, vtrum melius sit: sed aliter æditum, aliter scriptum esse. Epigram. 73.

Medio recumbit imus Ille qui lecto:

cùm ait, eum accumbere in honoratissimo loco dicit. nam cùm tres essent lecti, imus lecti medij locus erat honoratissimus, vt in Symposiacis auctor est Plutarchus. Epigram. 25. vbi æditur,

Tu potes & patriæ miles & esse decus:

inuenio in arcanis bibliothecis,

Tu potes & patris miles & esse ducis.

Epigram. 10.

—pudet heu pauca rogasse Iouem:

pudeat semper æditur. Epigram. 33.

Affligunt hominem tam miser:

sine interrogatione, ac planè ita legendū est, vt dicat eum pristinos mutasse mores, veteremque obscœnitatem? Epigram. 35.

Vt tandem facies vocemq; sitimq; rogamus.

facias hodie æditur. Epigram. 47.

—Trimiæ te misit ab Anna.

nam Anna Perenna Aritiæ colebatur. Epigr. 54. lego, *—Plumbea Nicerociana.* quomodo & Domitius legit à Nicerote.

—scis multos dicere multis, epigr. 55. reperio. lego epigr. 63. *—finxerunt pectus Athenæ:* non vt æditur *fixerunt*. Ibidem,

Quod cum panticibus laxis: vt dicat plus sapere putridū cor & iecur pecudis, quæ venalia cū pede & panticibus gerit lanius per vrbis compita. ex hoc igitur loco facessat interrogatio, in eumque pronunciatio reuocetur.

Pantices.

CAP.

CAPVT XXVIII.

Martialis lib.13. explicatur, cottana.

INquit Martialis lib.13. epigram.8.

Imbue plebeias clusinis pultibus ollas,
Vt satur in vacuis dulcia musta bibas.

hoc disticho præcipit, vt in ollas, quæ clusini farris pulte imbutæ fuerint, mustū mittatur, quòd eo tanquam cōdiatur, & ad bonitatem proficiat commēdeturq;. Docet etiam Theophrastus in lib. de Odor. demissis in dolia farris offis, vinum proficere edomarique, & ad mollitudinem saporis & gratiam mitescere. Idem Martialis scribit, epigram.11.

Mulio quod non det taciturus accipe mulis,
Hæc ego coponi, non tibi dona dedi.

cuius esse sensum puto, Hordeū accipe, quo quadrupedes sæpe defraudat Mulio: quanq̄ cùm hordeum pecudum pabulo potius seruiat, quàm hominum, dedi quod tu potius coponi vendes, quā comedes: nam coponibus eo est opus ad iumentorum pastus. Quæ & in Plinio & hîc in Martiale epig.28. Coctana scribuntur, ea Cottana vocari debere, cùm librorum veterū assertione, tum adfirmatione Hesychij crediderim. is enim sic scribit, κόττανα εἶδος συκῶν. Iam in Lemmatis quædam in archiuis veteribus aliter perscripta, q̄ æditionibus euulgata comperi. vt pro caseo velabrensi, caseum fumosum: pro oliuis, cistellam oliuarū: pro Damascinis prunis, vas Damascenarum: pro Turdorum corona, Turdorū decuriam, quæ à me adnotantur, non quia loco mouere scripturam receptam velim, sed ne veterem supprimam. Epigr.95.

Cottana.

Matutinarum non vltima præda ferarum:

ita Martialis dicit, q, spectaculis matutinis plerunq; venationes dabantur, ac ferè spectabantur. Seneca li.1. epist.7. *manè leonibus & vrsis homines, meridie spectatorib. suis obijciuntur.* Epig.99.

Delitium paruo donabis Dorcada nato,
Iactatis solet hanc mittere turba togis.

Suspicor huius distichi sentētiam esse, Dorcadā in arenā mitti, dato à Quiritibus signo vestis iactatæ sinu. vt & ab Ouid.3. Amo. eleg.2. scribit,

Fauimus ignauo: sed eum reuocare Quirites:
Et date iactatis vndiq; signa togis.

Iterum Seneca lib.10. epist.71. *Nuper in ludo bestiarum vnus è Germanis, cùm ad matutina spectacula pararetur,* id est, pararetur vt feris obiiceretur.

CAPVT XXIX.

Prima virorum, tripudiare, ἀποδιάξαι, versare, vncti, crocotula, κροκώτιον, quid distent æra lupinis.

VT Euripides scripsit in Hecuba, ξυρίας τ' ἀριθμῷ πρῶτα τῶν ἐμῶν φίλων: ita & lib.1. Lucret.

Prima virorum.

Ductores Danaum delecti prima virorum.

quod quidem ita Græcam refert indolem, vt Quiritiū prope ius & sermonē abiuret. itaq; vt spectacula nobis sola nouitate multa sunt, sic hoc nouum & inusitatum, quod tanq̄ miraculo esset proposui. Hîc nō finietur tela quā exorsus sum, sed eam alicunde pertexam. Tripudiare videtur esse deductum, q, ter pede in saltādo terra feriatur, vt apud Hor. li.3. od.18. Tripudiare.

Gaudet inuisam pepulisse fossor Ter pede terram.

Eodem modo ἀποδιάξαι Græci dixisse videntur, qd' est tanquam bipudiare. Aristophanes, ἵν' ἐγὼ ἀποδιάξω γε καίσω καλόν. Vt apud Plaut. in Bacchid. versare, assare est, quod tractum videtur à piscib. qui dū assantur, versantur: sic & apud Aristophanē, σὸν ἔργον ἂν τοῦτον ὀπτᾶν καὶ στρέφειν. qui quidem Aristophanis locus etiam originem ioci patefacit ab iis, qui assantur ductum, vt dixi. Vt Romani vncti se insolabant plerunque: ita, vt ex Aristophane coniicere licet, & Græcis vsitatum fuit. sic enim ait,

ἀποδιάξαι. Versare. Vncti.

ἀλειψαμένη τὸ σῶμ' ὅλον δι' ἡμέρας,
ἐχλιαινόμην ἑστῶσα πρὸς τὸν ἥλιον.

Sic & Persius satyr.4. Epidic.

At si vnctus cesses & figas in cute solem.

Quę vestis à Plauto in crocotula vocatur, absque dubio est ea, quam Græci κροκώτιον appellant: Aristoph. ἀλλὰ διὰ γυναικὸς ἐξελήλυθα τὸ κροκώτιον ἀμπισχόμενος. —*quid distent æra Lupinis*, cùm Horatius inquit epist. lib.1. epist.7. ad Cynicos respexit, qui lupinis etsi amaris vescebātur plerunque, quos in pera gerebant: vnde & Aristoteles scripsit, οὐκ ἁπλῶς γὰρ Κράτης οὐκ οἶδα, φησίν, πήρα δύναμιν ἡλίκην ἔχει θέρμων τε χοῖνιξ.

Crocotula. κροκώτιον. Quid distent æra Lupinis.

CAPVT XXX.

Tumere, tumida virginitas, ὀργᾶν, Bacchus cothurnatus, fama dedita terris, figere et refigere leges, Romani quando vota nuncupabant, et quando purificabant se in nuncupatione.

HINC inde quædam è Marone explicare est animus, quæ inobseruata ab aliis fortè fortuna sese obtulere mihi. nam horum enucleatio interdum fortunę magis est quàm doctrinæ, cùm inter legendum in locū incidimus, vnde alterum enodamus. Georgic. libro 2. inquit,

Vere tument terræ & genitalia semina poscunt:

illud *tument*, à virginibus ductum est, quarum plena pubertate habitus viro maturus est, toto velut corpore tumescēte, præsertim pectore & mammis: vnde & tumida virginitas per eleganter à Papinio dicitur, 2. Thebaid.

Tumere.

—tumida iam virginitate iugari,
Gaudia mente parant.

Tumida virginitas. ὀργᾶν.

non igitur inscitè ὀργᾶν verbum Græcum quidam patrum memoria tumere in Hippocrate vertit. Illud verò 2. Georg.

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis:

nō temerè dicitur: nam cothurnatus erat Bacchus, vnde apud Aristophanem in Ranis de Baccho, τί κόθορνος καὶ ῥόπαλον ξυνελθέτην. Et apud Cornel. Tacitum libro 11. *in celebrando vindemiæ simulachro, Silius Bacchum referens hedera vinctus erat & cothurnos gerebat.* Paterculus, *Cùm ante nouum se Liberum patrē appellari iussisset, cùm redimitus hedera*

Bacchus cothurnatus.

hedera coronáq; velatus aurea, & thyrsum tenens, cothurnisq; succinctus, curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ. In illo porrò Æneid.8.

—tua terris dedita fama:

Fama dedita terris.

non dubium est quin *terris* sit per terras, vel auctore Marone lib.7. Æneid.

Deditur hic subito Troiana per agmina rumor.

vel Tacito, qui lib.11. scribit, *dedita per prouincias fama, parate iter ad Germanicos exercitus.*

—fixit leges precio atq; refixit,

Figere & refigere leges.

Æneid.6. ex eo dictum est, quòd in æs incisæ leges in publico fixis tabulis proponebátur. Tacitus ibidem, *aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora & templa fixo.* Leges autẽ contrà, quæ tollebantur, earum æs reuellebatur, refigebaturque. Æneid.9.

—& sic effatus ad vndam
Processit, summoq; hausit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, onerauitq; æthera votis.

Romanorum purificatio post nuncupata vota.

Solebant Romani ante bella, vota nuncupare, & in nuncupatione se purificare aqua: Plutarchus in Mario, ἐνταῦθα νιψάμενος ὁ Μάριος τὰς χεῖρας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνασχὼν, ηὔξατο τοῖς θεοῖς κατὰ ἑκατόμβης. Persius satyra 2.

Hæc sanctè vt poscas, Tiberino in gurgite mergis,
Mane caput bis, terq;, & noctem flumine purgas.

—iacet autem ingens littore truncus:

mirum videtur à Marone scribi, cùm velut immemor sui, quem in penetralibus scribit interfectum, in littore extra vrbẽ iacere scribat. Aut igitur littus dixit, quod vrbs non longè à mari esset: aut quòd eum alij in littore interfectum scripsissent. solet enim sic obiter sententias interdum attingere. Manilius libro 4. capite 1. *—Priamumq; in littore truncum*
Cui nec Troia rogus.

ADRIANI TVRNEBI
ADVERSARIORVM
LIBER XXVI.

CAPVT I.

Apollinis oraculum de maris arenæ numero, Geometria, Arithmeticus, iniicere terram insepulto, Horatius explicatus libro 1. Carminum.

PLVS in Poetis latet eruditionis, quàm plerique superciliosi viri, eorum contemptores censent. qui prẹter puerilem oblectationem nihil in illis inesse credũt. Id adeò venit in mentem mihi ex illo Horatiano carmine, lib.1. ode 28.

Arenę maris numerus Phœbo notus.

Te maris & terræ, numeroq; carentis arenæ
Mensorem.

in quo & ad oraculum respexit Apollinis apud Herodotum, lib.1.

οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης.

in quo magnificè gloriatur arenæ numerum Apollo sibi notum esse. quo adducti sunt Geometræ, vt aliquid audacius susciperent, quàm Apollo, pronunciarentq; quantus arenæ numerus futurus esset, si ea refertus esset mundus. quod Archimedes in libello, qui ψαμμίτης inscribitur, ratiocinatur. Ad oraculum autem illud etiam Apollinis respexit Lucanus lib.5. scribẽs, *Non modus Oceani, numerus nõ deerat arenæ.*

Geometria. Arithmetica.

Cæterùm Horat. è globo maris & terræ, Geometram significat: ex arenę numero, Arithmeticum: quas duas artes nomine Geometriæ plerunq; veteres complectebantur: vt Fabius lib.1. & Cic. in procem. Tusc. Sed & Euclides in Geometria numeros complectitur. Quod autem eod. cantico ait, *—ne parce malignus arenæ*
Ossibus & capiti inhumato Particulam dare.

id est, terram iniicere. vnde Catul. in Argon.

—nec iniecta tumulabor mortua terra. quod q facere negligebat, cùm in naufragum aut insepultum inciderat, fraudem committere impiam censebatur: ac Buziges Athenis eius erat caput execratus, qui id non fecisset. hinc illud Sophoclis, κοινὸν δ' ἄγος φονευτὸς ὡς, ἐπὶ τῶν ξένοις. Quod idem apud Romanos iure Pontificio erat cautum. Sequitur in Flacco,

—precibus non linquar inultis,
Teq; piacula nulla resoluent.

quod suspicor ex ea veterũ opinione dictum, qua malas preces & execrationes inexpiabiles credebant, quocirca scripsit in Epod. od.5.

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.

ac nisi intelligamus veterum animis incessisse eam opinionem, à sententia plurimum aberremus, necesse est.

CAP.

CAPVT II.

Plautus in Rudente explicatur & emendatur, alites maiores, argentum aridum, follis pugillatorius, claua, rapi obtorto collo, columbar, κύφων, numella, extemplò, exurgeri et exugere, sicilicula, seculæ, nidamenta congerere, Sicilire, Sicilices, Porcus laribus immolatur, fructus verni et æstiui, rogare et adrogare, aras et simulachra deorum tangere et tenere.

Alites maiores.

FErè quæ rapto viuunt alites & viscere, maioris sunt formæ, quàm aliæ aues: vt vultures & aquilæ. hinc à Plauto scriptum est in Rudente, Sc. Exi è fano.

Teq; ambustulatũ obijciam magnis auibus pabulũ.

eo enim nomine rapaces aues intellexit, & cadauera appetentes. In eadem Sc. scribitur,

—arido argento est opus.

Argentũ aridum.

An quia hydrargyrum etiam est, id est, liquidum argentum, cuius in commerciis non est vsus? interuenit enim eis nummus ex sicco & duro argento, non è liquido viuoq;. vt dicat, ad medicandum curandumque amorem tuũ, non liquido, sed arido figuratoque argento opus est: An quod, vt fructus sunt aridi & liquidi: sic & metalla? An è sermone vulgi, quẽ effingit comœdia, dictum est? Vt enim hodie siccum argentum vulgus dicit: sic aridum hîc dici arbitror. quale & sentitur magis quòd signatum est, propter asperitatem. Vt tamen nihil dissimulem, Nonius purum & lucidum hîc interpretatur. Apud Plautum in Ruden. Sc. Exi è fano. Follis pugillatorius ex eo appellatur, quòd non palma, sed pugno percutitur. Sc. Vtrum tamen leno. clauam esse dicit iocans *auribus tinimentum*: quia cùm ea caput tunditur, aures tinitum audiunt: quin & ipsæ ea pulsatæ sæpe malè mulctantur. Sc. Meámne ille amicam. *rapi obtorto collo*, est veste ad collum prehensa gulam & fauces premere & angere, iisque adstrictis vrgere & trahere: nam, inquit, *in columbari collum haud multo post erit.* Vt κύφων est numella, nam vtriusq; vocabuli eadem notatio est: illius à κύπτω, huius à Nuo: sic columbar genus est vinculi, cui collum inseritur, collariumque vocatur hîc ex parte, cùm foramen ipsum vinculi columbar sit. sic etiam Vitruuius lib. 8. cap. 7. columbaria fieri præcipit in ventre aquæductuum, per quæ vis spiritus relaxetur. & columbaria erant in naui foramina, per quæ traiiciebantur remi, quæque obducebantur ascomate. sed & quia columbaria sunt foramina in peristerotrophiis, vbi colũbæ nidulãtur, subdit ludẽs,

(Follis pugillatorius. Claua. Rapi obtorto collo. κύφων. Numella. Colũbar.)

In neruo mille hodie nidamenta congeret.

Congerere nidamenta.

vbi nidamenta sunt flocci, pinnæ, muscus, tomentum, pili, acus, cæteraque vnde nidos aues parant, qua in significatione Congerere propriè etiam dicitur: Maro 3. eclog.

—aeriæ quo congessere palumbes:

id est, nidificauere, congessere nidamenta.

Extemplò.

cùm *extemplò* more Græco dicit, vt ἐπειδὴ τάχιστα: pro extemplò quàm, vel statim quàm. quod genus dicendi frequentat. *Quasi*, inquit ibid. *penicillus nouos exurgeri solet*, valet exprimi: vt & apud Catonem cap. 156. plerique legunt, *Exurgeto succum, quasi heminam in pocillum fictile.* etsi *exugito* non pauci præferunt, quod est, extra tanquã sugito & exprimito. Sc. Cupio ædepol. *pòst est sicilicula*, inquit, *argenteola.* seculæ falces sunt Varroni à secando, & Sicilire deducitur, quod est, tanquam seculire: inde sicilices: Ennius apud Festum,

(Exurgeri. Sicilicula. Seculæ. Sicilire. Sicilices.)

Incedit veles vulgo Sicilicibus latis.

& per diminutionem, sicilicule, paruula quędam spicula aut falculæ, quæ in crepundiis interdum puerorum habebãtur. Laribus porcus hostia immolabatur: sed & agnus: Sc. Aliquando osculando.

Porcus larium victima.

Vt rem, inquit Plautus, *diuinam faciam cùm intrò aduenero.*
Laribus familiaribus, cùm auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni & porci sacres.

de porco etiam laribus immolato è Tibullo antè diximus. Sed & Horatius lib. 2. sat. 3.

—immolet æquis Hic porcum laribus:

dixit. Sc. Iterum me isthæc.

Adsume quidem ne censionem semper facias:

scribendum diuino, *Adsum equidem.* quia enim ille alter sæpius censeo dixerat, quasi censurã exerceret & censum ageret: qui diuturnior esse solet, quò diutius & tardius ad censum venire cunctantur ciues. Ne longior, inquit, census sit, ecce coram me tibi sisto. Sce. Nunquam ædepol.

Namq; quidem hoc verè natum est verum, ita in manibus consenescit.

Fructus Verni, æstiui.

ludit vt in floribus & fructibus vernis, qui fugaces sunt & in diem: cùm contrà plerique æstiui & autumnales fructus in totum durent annum. Vere ergo, quod antiquo sermone veru appellat, rubiginosum dicit è vernis esse fructibus, & in manibus consenescere. Ibidem,

Rogare. Adrogare.

—venus hæc, inquit, *volo adroget te.*

In stipulatione est adstipulator plerunque, vt in promissione adpromissor. stipulator rogat, adstipulator adrogat: cuius vice nunc Venus erit, cuius in fano ad aram pactum conuẽtum initur. Qui magno affectu & studio deos colebant, aut in magno periculo erant, vt deorũ fide tuti essent, aut à diis magni periculi liberationem petebant; aut aras, aut diuûm simulachra amplectebantur: Maro 2. Æneid.

Aras tangere.

—& diuûm amplexæ simulachra tenebant.

Plautus in Ruden. Sc. Quid isthuc obsecro.

Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenẽt.

Maro lib. 6. Æneid.

Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.

Etiam aras tenebant in religiosissimo iureiurando. Maro 12. Æneid.

Tango aras mediosq; ignes, & numina testor.

Plautus ibidem,

Gr. *Tange aram hanc Veneris.* Lab. Tango. Gr. *Per Venerem hanc iurandum eſt tibi.*

CAPVT III.

Romanorum imagines vbi recondebantur, et quæ ex materia fiebant, abaci, abacorum diuiſiones, Plinius libro 35. explicatur & emendatur.

Romanorum imagines quales.

IMagines illæ, quas nobiles Romani in armariis recluſas in atriis habebant, non integri totius corporis effigie erant à capite ad pedes membris omnibus & lineamentis conformatæ, ſed humerorum tenus oris ſimulachrum effingebant. quod auctore Plinio incunctanter adfirmamus, lib. 35. cap. 2. ſcribente, *Expreßi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis, vt eſſent imagines, quæ comitarentur gentilia funera.* & lib. 37. cap. 2. *Imago Cn. Pompeij è margaritis illa regio honore grata, illius probi oris venerandiq́; per cunctas gentes.* rurſum, *clareq́; intelligi poſſet iam tum illud caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtentatū.* rurſum, *Hinc ſic fieri tuos vultus? ſic te precioſum videris?* idem & Iuuenalis declarat ſatyra 8.

—truncoq́; ſimillimus Hermæ
Nullo quippe alio vincis diſcrimine, quàm quod
illi marmoreum caput eſt, ſua viuit imago.

nam imagini viuenti oppoſuit marmoreum & lapideum caput, quaſi imago capite cenſeatur. vnde & illud Ciceronis in Bruto intelligitur, *Ex quo tanquam ex ore imago exprimatur.* Libro 35. cap. 1. Plinius ſcribit, *Non placent iam abaci.* vbi abacos intelligit cruſtas vel tabulas marmoris quadratas, à ſimilitudine abacorū ligneorum: nam vt ſcribūt Grammatici Græci, ἄβαξ οὐ μόνον ἐπὶ σανίδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λίθων ὁμοιοσχημόνων ξυλίναις ἄβαξιν. Vitruuius lib. 7. cap. 3. *Itaq́; veteribus parietibus nonnulli cruſtas excidentes pro abacis vtuntur, ipſaq́; tectoria abacorum & ſpeculorū diuiſionibus circa ſe prominentes habent expreßiones.* vbi diuiſiones abacorum in tectorio prominentes vocat formas quadraras ſpeculorum rotundas.

Abaci.

Abacorū diuiſiones.

Inhæſit in duobus nominibus Perſicorum ducum maculas eodem in libro, cap. 35. imò verò perſonæ immaculatæ ſunt. ſic autem circunferunt æditiones omnes, *Pinxiſſe duces tradatur Athenienſium, Miltiadem, Callimachū Cynegyrum, Barbarorū Darium, Tiſaphernem.* ego ex Herodoto lib. 6. Datim & Artaphernem repono. Nihilo ſecius & ſummutatio nominis populi falſaria eſt, in eodem libro, cap. 9. cùm ita ſcribitur, *Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Iunonis Laciniæ publicè dicarent.* lego è Ciceronis libro poſteriore de Inuentione *Crotoniatis:* ſic Plinium ſcripſiſſe auguror. Agrigentinis quidem non, vt ſuſpicor, vnquam venit in mentem ornare Iunonis Laciniæ templum, quod in Italia erat, non Sicilia. *Pinxit,* inquit cap. 10. de Paraſio loquens, *& Athenienſium dæmonem.* in vltimo hoc verbo falſæ ſunt tabulę. putoque *demum* legendum, vt populus ſignificetur. Lego eodem cap. *Hoplites: alter in certamine ita decurrens vt ſudare videatur.* nam in gymnicis ludis curſus erat quidam armatus, quem armis homines induti agebāt. Scribitur ibidem in Plinio nomen Lariſſæ Alexandri pallacæ *Campaſpe,* quæ ab Æliano *Pancaſte* vocatur. in vtro ſit mendum relinquo iudicio lectoris.

CAPVT IIII.

Seneca in Apocolocynthoſi explicatus et emendatus, aut regem aut fatuum naſci oportere, viæ Appiæ curator, creſcunt cornua ſomni, Claudium & Ciceronem non eſſe Romanos, mundus Stoicis deus.

Aut regē aut fatuū naſci oportet.

AVT *regem, aut fatuum naſci oportere:* quod in ioculari libello facetè à Seneca dicitur adagionis ſpecie, hanc continet ſententiam, Solis libertatem ſuam conſtare ſolere fatuis & regibus. nam & fatuis quiduis licet impunè loqui & facere, & regibus inultū eſt, quidquid libet. quod quidē prouerbium verum Claudius Cæſar fecerat, quo imperante, nemo fuerat liber, ſuique iuris, præter eos, quos verbum illud vetus complectitur. Iocatur in eo libello perbellè, *Viæ Appiæ curator eſt, qua ſcis & diuum Auguſtum & Tiberium Cæſarem ad deos iſſe.* fingit enim, per viam Appiam ſolitos eſſe in cœlum imperatores ire: quia Appiæ vię curator iurarat, ſe Druſillam in cœlum adſcendentem vidiſſe: quaſi enim certus, vt ludens ſignificat, quidam eſſet limes, & certa via ad cœlum eundi. cumque Druſilla occurrerit curatori viæ Appię, vt peierat, illac in cœlum viam eſſe exiſtimandum eſt. Idem ibi eleganter canit,

Viæ Appiæ curator.

—& obſcuri creſcebant cornua ſomni.

Creſcunt cornua ſomni.

phantaſia quadam & laſciuia poetica, cum fictione perſonæ. nam ad conſopiendos homines, ſomno cornu plenū medicato ſtygij fluuij liquore tribuebant: cornu autem ei creuiſſe dicit, creſcentibus noctibus, quòd tū etiam homines longiore ſepeliūtur ſopore. de ſomni autem cornu ita ſcribit Papin. 10. Thebaid.

—manus hæc fuſos à tempore læuo
Suſtentat crines hæc cornu oblita remiſit.

ſic in Seneca mox ſcribitur,

Iamq́; ſuum victrix augebat Cynthia lychnum.

nam longioribus & hibernis noctibus lampade eſt Lunæ opus maiore. Lepidè autem & venuſtè ait Seneca, *nimis ruſticè acquieſcunt oneri poetæ.* quaſi ſe onerari patiantur vt iumenta, cùm ipſi vltrò ambitioſè conſectentur intempeſtiuas, nec accommodatas temporis deſcriptiones. Legendum autem puto, *Vt reſpondit, patere Mathematicos aliquando verum dicere:* vt Clotho iſta loquatur, dicatq́;, Pateris Mercuri & vis, vt verum tandem de eo dicant Mathematici, qui dum ſemper efferunt & mentiuntur. Scitè autem & doctè illud, *Marci municipem vides,* vel vt alij codices habent, *audis.* ait autem, Claudium non verum germanumq́; Roma-

Claudius & Cicero non Romani.

num esse, sed inquilinum, quales sunt M. Ciceronis municipes, qualisque ipse Cicero erat. nam Claudius Lugduni natus erat. *Vbi L. Licinius*, inquit, *multos annos regnauit*. vir tamen obscurus & ignobilis: verùm Lugduni potens & celebris. Ibid. Seneca, *Stoicus? quomodo potest rotundus esse, vt ait Varro, sine capite, sine præputio?* Mundus Stoicis deus est, qui & rotundus est, & virilitate caret, quam habet viri. idem deus Stoicus, i. mundus, nec origine caput habet. Hæc velut decumata è libello illo iocosissimo, breuiter perstrinxi, vt quędam, in quibus latebat argutia, patefacerem iis, qui ista nondum intelligere possunt, egentque si non pædagogo, saltem quodam magistro, qui tanquam eos manu ducat.

Mundus Stoicis deus.

CAPVT V.

Virgilius lib. 4. Aeneid. explicatur, πρὶν Homero geminatum Vt Prius et Ante Maroni, ἑκατὸν, mortuorum oculi à quibus et claudebantur et resignabantur, Mercurius ψυχοπομπός.

QVòd apud Homerum πρὶν interdum geminatur, cùm alterum satis esse sententię videatur: sic apud Maronem lib. 4. Æneid. *Prius* & *ante* posita reperimus geminatione nõ necessaria,

πρίν.

Prius. Ante.

> *Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,*
> *Ante pudor quàm te violem.*

Apud Homerum, auctore Galeno, ἑκατὸν, id est centum, multa significat, 2. Iliad.

ἑκατόν.

> ἔς ἑκατὸν θυσανοὶ παγχρύσεοι ἠερέθοντο.

Eodem modo Maro lib. 4.

> *Centum aras posuit, vigilemq́; sacrauerat ignem.*

Eodem Maronis libro,

> *Talibus orantem dictis arasq́; tenentem.*

dictum arbitror de sanctissima & religiosissima obsecratione & obtestatione, vt & in iureiurando religiosissimo aras tangebãt. Idem Maro 2. Æneid. *Tango aras mediosq́; ignes.* Cicero pro Flacco, *Is si aram tenens iuraret, crederet nemo*. Æneid. 4. —*& lumina morte resignat:* dicit, quia tametsi à propinquis solebant oculi mortuis claudi, tamen iisdem in rogo aperiebantur: Plin. lib. 11. cap. 37. *Morientibus illos operire, rursusq́; in rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est: ita more condito, vt neq́; ab homine supremum os spectari fas sit, & cœlo non ostendi nefas.* Id igitur à Marone ita dictũ est, vt quia dicitur Mercurius ψυχοπομπός, id est, Manium ductor, videatur ipse in pira mortuis oculos à nobis clausos aperire. Non me latet à Seruio nobili Grammatico aliam adferri interpretationẽ.

Mercurius, lumina morte resignat.

> —*stellatus Iaspide fulua Ensis erat:*

vel interprete Satyra, de vagina gladij gemmata intelligitur. Iuuenal. satyr. 5.

Ensis stellatus Iaspide.

> *A digitis, quas in vaginæ fronte solebat*
> *Ponere zelotypo iuuenis prælatus Iarbæ.*

Miserere autẽ domus labentis, dicitur eleganter & insigniter ab eodem poeta, q. distracto coniugio, domus dissoluatur atq; dilabatur.

> *Me, inquit, si fata meis paterentur ducere vitam*
> *Auspiciis, & sponte mea componere curas:*

hanc sententiam continet, mihi si vt volo & opto, res ex animi sententia meas mihi constituere, & curas consiliaque componere liceret, coloniam ad renouandum nomen & memoriam antiquæ patriæ conderem: sed mihi nõ licet arbitratu meo viuere: sed parendum fatis est, & imperium Italiæ fatale capessendum, non colonia tantum condenda: cui vel in Africa possem sedem ponere. mox autem,

> *Me puer Ascanius capitisq́; iniuria cari:*

ob familiam Iuliam, cui fatis imperium poeta debitum fuisse canit, nõ sine blandimento quærendæ gratiæ Cæsaris dictum est.

Nusquam autem *tuta fides* est, nõ tutum est, quenquã in fidem recipere, aut de quoquam bene mereri: cùm tanta in hominibus perfidia & ingrati animi peruersitas & prauitas reperiatur. nam Æneas, de quo tam bene merita sum, in me studiosus & gratus est, & ingrato tamen animo prætexit deorũ imperiũ, perfidiæ latebram quærens, cùm simulet se deorum iussis cogi. Id enim est,

> *Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso.*

Auras autem *ægra fugit*, quæ exanimatur, nec respirat. qui enim respirat, aura fruitur: qui non respirat, aura & aere nihil vtitur, nec vescitur.

Puppibus autẽ & læti nautæ imposuere coronas: ex antiquorum ritu dictum est, qui tutelas. & deos in puppe nauis consecrabãt, vt ea quoddam tanquam sacrarium esset, vel sacellum. ita initio cursus velleribus niueis, festa fronde, verbenis, sertis in deorum honorem puppes ornabant, vt & aliis templa feriis solebãt velare. At, —*vltricesq́; sedent in limine Diræ:* dicit, quia apud Æschylũ in Lumen. templũ Apollinis non ingrediuntur Furiæ, sed Orestem in limine expectant. nam earum ingressu religio fani violata fuisset. De dracone autem peruigili, quod scribit,

Puppes coronatæ.

Vltricesque in limine diræ.

> *Spargens humida mella, soporiferumq́; papauer.*

quorum posterius alienum à fida perpetuaq́; custodia: & sic sentio immanem illum draconem, vt locum amaret, iucundo linctu mellis retinendum fuisse: & ne perdius & pernox insomnis tandem deficeret, medicamento velut soporifero ad vires reficiẽdas ei somnum conciliandum fuisse. At verò illæ apud eundem *pubentes herbæ*, non mihi videntur adultę, vt vulgò accipi intelligo: sed lanosæ, lanuginosæ, villosæ. nam in veneficio, quo viri, qui pubent & barbati sunt, petuntur & incantantur, maiorem vim habere, plusque pollere, q̃ leues & impuberes censebantur. Sic & libro 12. *Puberibus caulem foliis*, declaro, villosa pube lanuginosis: talia enim folia tribuit Dictamo Dioscorides,

Pubentes herbæ.

> —*siluæq́; & sæua quierant Aequora.*

hîc poeta etiam mari somnum tribuit & siluis, quod vt per transnominationem accipi potest: & verius est, vt aues & pisces tum sopitos

Mare dormit.

pitos fuiſſe credamus: tamen ea licentia interdum eſt poetices, vt ſurdis & inanimis naturis animas attribuat, & animatorum euenta & affectus. nam mare, etiã arbores, fluuios dormire, videtur innuere Papinius in ſilua ad Somnum,

Et ſimulant feſſos curuata cacumina ſomnos:
Non trucibus fluuiis idem ſonus, occidit horror
Aequoris, & terris maria acclinata quieſcunt.

Hæc è libro 4. Maronis properantes colligebamus, quæ his commentariis intexeremus: quæ etſi exigua ſunt & leuia, tamẽ, vt opinor, neſcio quid eos adiuuabunt, qui duce & interprete indigent.

CAPVT VI.

Petronius Arbiter emendatur & explicatur, πολύαινος ὀδυσσεύς, ad tibicines mittere, licia in veneficiis, ſputũ, quæſitaria, μεταίτης, ἐπαίτης, rogator.

Platanon Daphnõ.

PLatanon & Daphnon loca ſunt platanis & lauris conſita, vt notum ferè omnibus. vt apud Petronium, *Rogaui vt in Platanona produceret dominam.* iterum, *Flexitq́; ſe in eum Daphnona, qui ambulationi hærebat.* Hoc quidem poſterius verbum ita deformatũ eſt omnibus in libris, vt nulla penè eius ſpecies compareat. Quòd autem à Petronio ſcribitur: *nec ſine cauſa Boliænum Circe amat:* nõ ſine cauſa ſuſpectum habeo: conſtat enim apud Homerum Odyſ. μ. à Circe Vlyſſem amatum fuiſſe, qui & πολύαινος appellatur à concinentibus molliſſimum carmen Sirenibus, cuius initium eſt, δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' ὀδυσσεῦ. an non igitur fabulæ tam notæ, & à poetarum principe confictæ recordatio, & nominum conueniẽtia, eam mihi mentem meritò immittere debent, & in hãc opinionem adducere, vt pro Boliæno, Polyænum legam?

πολύαινος ὀδυσσεύς.

Ad tibicines mittere.

Ad tibicines mittere, ſpecie quadã adagionis venuſtè & cauillatoriè dixit Petronius, velut de mortuo, aut iam iamque morituro, pro, accerſere eos, qui in funere canant, pompamque funeris ſuo cantu concelebrẽt. *Quid ſi, inquit, idem frigus genua manusq́; tentauerit tuas, licet ad tibicines mittas:* id eſt, De te eſt actum, & iam iamque animam ages.

Licia in veneficiis.

In veneficiis licia adhibebantur diſcoloria, non tantùm illigandi incantandique gratia, vt in Pharmaceutria: ſed etiam ſoluendi & expiandi, vt apud Petronium Arbitrum.

Sputum in veneficiis.

Sed & ſputum fronti illinebatur, luſtrale, infami digito, & expuebatur. *Illa, inquit, de ſinu licium protulit varij coloris filis intortum, ceruicemq́; vnxit meam.* Mox, *Turbatum ſputo puluerẽ medio ſuſtulit digito, frontemq́; repugnantis ſignauit: hoc pacto carmine ter me iuſſit expuere, terq́; lapillos conijcere in ſinum, quos ipſa præcantans purpura inuoluerat.* Hæc & Perſium illuſtrant ſatyra 2. canentem,

Infami digito & luſtralibus antè ſaliuis
Expiat, vrentes oculos inhibere perita.

Et Tibullum lib. 1. eleg. 2.

——ter ductis deſpue carminibus.

& Maronem in Pharmaceutria,

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circundo.

Quæſitaria. μεταίτης. ἐπαίτης. Rogator.

apud eum videtur Quæſitaria eſſe mendica, à quærendo: vt à Græcis μεταίτης & ἐπαίτης vocatur, & à Latinis, Rogator. eſt tamen in eo ſcriptum *Quaſsitaria:* quæ vox mihi quidem inani ſtrepitu aures verberat. *vocatq́; cubicularios, & me iubet catomo ligare: nec contẽta mulier tam graui iniuria mea, conuocat omnes quaſsitarias, familiæq́; ſordidiſsimam partem ac me conſpui iubet.* Quis autẽ non animaduertit in eo legendum,

Cui Leſbos viridisq́; Thaſos, quem Lydus adorat
Veſtifluus, templumq́; tuis imponit Hypæis?

Veſtes enim Lydorum erant fluxæ, vt ex Herodoto conſtat: Septifluus autem Nilo conuenit, non Lydo. Mox,

Corniger & querulæ fœtus ſuis, hoſtia lactens.

nam *feſtus* nõ explicat, quam deſideramus ſententiam. Sed expurgare mendas Petronij, id eſſet, omnes littoris algas legere, omniaque maris eiectamenta.

CAPVT VII.

Purgamenta calcare, camella, teſta ignem petere, anus digna ſacris Hecates, hecale, Callimachi poema, deſideriũ, deſiderij poculũ.

Purgamẽta calcare.

PVrgamenta, quæ quidem Græci καθάρματα appellant, quibus februabatur, aut expiabatur aliqua noxa, mittebantur in profluentem plerumque: interdum & in mare: interdum in triuium: iaciebanturque ab auerſis trans caput, vt in Pharmaceutria ſcriptum eſt: nec reſpiciebant, ne eorum aſpectum malum traherent. ea autem ſecum ſceleris & culpæ admiſſæ omne nefas omnemq́ue noxam auferre credebant, & contagione quadam aliis tradere, ſi quis tangeret. itaque erant ea purgamenta omnibus inuiſa, vt ea vel pede calcaſſe nefarium haberetur, & inauſpicatum, & mali alicuius præſagium. hanc tamen ſuperſtitionem Cynici irridebãt, qui, vt apud Lucianum ſcriptum eſt, ſæpenumero ouis purgamento veſcebantur. Quod autem nouiſſimè dixi, abominandum eos dixiſſe vel pede purgamẽta calcare, è Petronio intelligi poteſt, ita ſcribente, *Quæ ſtriges comederunt neruos tuos, aut quod purgamentum in nocte calcaſti, aut cadauer?*

Camella.

Eſt & apud eum Camella, vas. *& camellam, inquit, etiam vetuſtate ruptam, pice temperata refecit: tum clauũ, qui detrahentem ſequutus cum camella lignea fuerat, fumoſo parieti reddidit.* Iterum, *infra manus meas camellam vini poſuit.* Ouidius libro 5. Faſtorum,

Dum licet, adpoſita veluti cratere camella,
Lac niueum potes purpureamq́; ſapam.

Teſta ignem petere.

Teſta ignem petere ſolebãt antiqui à vicinis: ſed teſtum in neutro genere Petronius dicit. *necdum ſuperaueram, inquit, cellulæ limẽ, cùm animaduerto, Enotheam cum teſto ignis pleno venientem.* Hinc

illud Cornificianum lib.4.ad Herennium, *Hic de tanto patrimonio tam cito testam, qua sibi petat ignē, non reliquit.* Ab eodem anus dicitur digna sacris Hecates, anus pauperrima & mendicissima, quòd cùm in triuio soleret adponi vilissima Hecatæ cœna, vt alecarum & mænarum, eam, vt est apud Aristophanem in Pluto, pauperes rapere consuescet penè priusquam adposita esset. sic autem scribit Petronius,

Anus digna sacris Hecates.

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
Digna sacris Hecates.

significatur Hecale pauperrima, quæ hospitio Theseum recepit.

—quam Musa, inquit, *loquentibus annis*
Battiadæ veteris mirando tradidit æuo.

sic legendum puto, non *Bacchineas veteres*: vt intelligatur poema Callmachi, Batti filij, quod Hecale inscriptum erat. Desiderium verbum est interdum amatorium, quo voluptas & delitiæ & amores significantur: vt apud Petronium, *Tu desiderium, tu voluptas mea.* apud Horatium quoq; ex amoris erga Mecœnatē abundantia scriptum esse arbitror,

Hecale. Desiderium.

O desiderium & dulce decus meum.

& libro 1. ode 14.

Nuper solicitum quæ mihi tædium
Nunc desiderium curaq; non leuis.

Et desiderij poculum, est poculum amatoriū, vt Epod. ode 17. vt,

Desiderij poculum.

Desideriq; temperare poculum.

dixit idem poeta. Et quoniam toties desiderij mentio facta est, hoc quoque caput, finis desiderio tenetur. hîc igitur sibi coronidem pingat.

CAPVT VIII.

Vitruuius lib.10. emendatur, cnodaces, examinare, examinatio.

ARchitectus ille nobilis, qui apud Vitruuium libro 10. capite 6. Ctesiphon appellatur, à malis nomenclatoribus sic vocatur, cùm Chersiphron dici debeat, vt apud Strabonem libro 14. scribitur: & in vetustis æditionibus Vitruuij vestigia quædam impressa sunt veri nominis, in quibus Cresiphon excusum est. Eo autem in libro, vt hoc admoneam, capite 5. malè quædam effinguntur trochleæ, quæ cùm habere debeant duplices & triplices orbiculorum ordines, vt disertè à Vitruuio scribitur: tamen surda aure id prætermitti video, & simplici vnicoque ordine eas depingi animaduerto cum sententiæ dispendio, & lectorum precio & damno. Honestè autem capite 6. dixit, *rotas deuorari,* quæ in cœnoso & molli solo desidunt, extrahiq; iumentorum protelo nequeunt. inde vorago nomē habet, vt apud Catul. epigr. 17.

Rotæ deuorātur.

Ferream vt soleam tenaci in voragine mula.

Eodem capite, *Cnodaces,* non *Chodaces* legi debere, extra controuersiam est. Sunt autem propriè Cnodaces ferramenta stili ferrei in tornis, qui vtrinque materiam, quæ tornatur atque versatur, distinent: à quorum similitudine Cnodaces implumbati columnarum capiti, & in armillis versatiles, apud Vitruuium nomen habent. apud Heronem quoque hoc vocabulum frequens est in Pneumaticis. Examinare apud eum, tollere, suspendere, eleuare significat, vt cùm cap. 8. eiusdem libri scribit, *cogit pressionibus examinare paucis manibus oneris maximè pondus*: id est, eleuare. In 1. Tuscul. examinatus, est suspēsus, libratus. *tanquam,* inquit, *paribus examinatus ponderibus nullam in partem mouetur.* Eodem capite Vitruuius appellat examinationem in stateris, qua æquipondium per puncta scapi discurrit & vagatur, velut ponderationem quandam & pensionem & examen & libram ponderis; atque adeò partem, quæ extra ansas extat libratque. verba eius sunt, *Paulo etiam pari pondere amplissimam pensionem imparem perficit, vt scapi librationem & examinationem longius à centro recedentem.* Rursus, *Nisi quemadmodum suprà scriptum est, examinatio vectis longius per caput, neq; iuxta onus fuerit facta.* hîc examinationem vocat, qua vectis pondus sibi incumbēs, vrgénsque, hominum viribus attollit & leuat. Cùm aūt ibidē scribit, *Remi circa scalinos strophis religati:* mallem equidē *struppis*. atq; eū ita scripsisse crediderim. Hîc pensum huius capitis absoluimus, pauca eaque leuia more nostro consectati: sed quæ adolescentibus, qui nondum tyrocinium posuerunt, inutilia fortasse non erunt. nos quidem, vt eis plurimum prosint, optamus: atque hanc operam eis potissimum impensam volumus esse & dicamus.

Cnodaces

Examinare.

Examinatio.

CAPVT IX.

Saltus Firmiani, Catullus explicatur, maria, polliceri montes et maria, θάλασσα ἀγαθῶν, *lunam de cœlo deducere.*

REcordor in Varrone lib. 1. de re rusti. cap. 10. legisse me, magnum agri modum coniunctarum quatuor centuriarum, in agris diuisis, appellari saltus. quo fit, vt facilè mihi persuadeam, amplissimas possessiones Firmianas Mamureę Formiani à Catullo saltum appellati: sic enim epigram. de saltu Firmiani scribit,

Saltus Firmiani.

Firmano saltu non falsa mentula diues.

Iterum epigram. in Mentulam,

Mentula habet noster triginta iugera prati,
Quadraginta arui, cætera sunt maria.
Cur non diuitijs Crœsum superare potis sit,
Vno qui saltu tot bona possideat?
Prata, arua, ingentes siluas, saltusq; paludesq;
Vsq; ad Hyperboreos, & mare ad Oceanum.

ita saltus in saltu collocat. Illud verò attendendum etiam atque etiam, quòd *cætera sunt maria,* dixit, cùm, vt opinor, neque maritima prædia essent, neq; dominus mare in possessione haberet. verùm existimo, illud *maria* pro ingentibus & infinitis possessionibus dictum esse: vt cùm prata & arua posuisset, reliqua, velut immensitate eorū immoderata numerum

Maria.

&

& magnitudinem omnem ſuperante, maria vocauerit, neq; declararit ingentes ſiluas ſaltusq; paludesq;. Solent autē pro rebus maximis, maria ponere Latini. Indicio eſt illud Sal-

Maria & montes polliceri. θάλασσα ἀγαθῶν. luſtij in Catilina, *Maria & montes polliceri.* Etiam θάλασσα ἀγαθῶν, Græcis in prouerbio eſt, pro magna bonorum copia. Ad eandem ſuperlationem pertinet, quòd ad Hyperboreos vſque & Oceanum, latifundia illa ſaltus Firmiani, poetica licentia inuidioſè propagauerit. Illinam & huic rudi impolitæque ſcripturæ, tanquam pro tectorio, quiddam ex eodem poeta, epigram. de coma Berenic.

Vt Triuiam furtim ſub Latmia ſaxa relegans,
Dulcis amor gyro deuocet aerio.

Cœlo deducere lunam. hoc perlepidè eſt à Callimacho fictū, Lunam, cùm eius lumen vmbra noctis obſcuratum laborat, de cœlo deſcendere in amplexus Endymionis: cùm tamen opinio eſſet, eam carminibus veneficarum delicatis de cœlo deduci. ergo poetico commento eleganter defectus Lunæ adumbratus eſt. neque aliam eorum ſententiam eſſe arbitror.

CAPVT X.

Fulgentius in libro de priſc. ſerm. emendatus & explicatus, antiquorum ſuperſtitio ad impetrandam pluuiam, Manales Verrere, porcus nefrundus, nefrundines: Epona, non Hippo, in Iuuenale & Prudentio legendum: coragium, eretinæ mētes, Hetruſca diſciplina.

VAria quædam à me obſeruata animaduerſaque in legendis antiquis vocibus Fulgentij, operæ parcere non debui, quominus hîc adponerem. Antiquorum erat ſuperſtitio, ad impetrandam pluuiam Manales lapides trahere per agrorum limites, id *verrere*

Verrere Manales. *Manales* dicebāt. nam *vereri* in Fulgentio libro de priſc. ſerm. ementitè ſcriptum eſt. Hetruſcæ autem diſciplinæ Tagetis & Bacidis florebant: non vt ſcribitur *Bacchetidis*: haud ſanè quòd Bacis Hetruſcus fuerit: ſed Hetruſcam diſciplinam appellabant Aruſpicinam. Eodem lib. *ſacrum Athenienſium*, ἑκατὸν πεφονευμένα, vel πεφονευμένοι potius appellari debere crediderim. Porcus autem caſtratus, *nefrundus*, non *ne-*

Porcus nefrundus. *freus*, dicendus eſt. nam & priſci illi caſtiq; La-

Nefrundines. tini nefrundines vocabant renes. Quæ geminos pepererant, Iunoni Lucinæ oues ambiguas immolabant. agni enim duo, geminos referebant, ouis matrem. Dea illa, quæ Hippo vulgò indigitatur, in exemplaribus ſcri-

Epona. bitur: Epona dicenda eſt. Scribendum igitur

Hippo. hîc in Fulgentio: *Priapus, Epona, Vertumnus.* Et in Iuuenale ſat. 8. *Solam Eponam.* & apud Prudentium in Apotheoſi,

Nemo Cloacinæ aut Eponæ ſuper aſtra deabus.

Plutarchus in Parallelis, φόλβιος στέλλος μισῶν γυναῖκας ἵππῳ συνεμίσγετο, ἡ δὲ κατὰ χρόνον ἔτεκε κόρην εὔμορφον, καὶ ὠνόμασεν ἔπωναν. ἔστι δὲ θεὸς πρόνοιαν ποιουμένη ἵππων.

Ex illo Fulgentij libello prę̨clarè illud Maronianum 3. Æneid. aliis interpretibus nō perinde enucleatum, explicatur,

Et capite ante aras Phrygio velamus amictu.

Tutulum enim ait ſignificari, quod pallium erat, quo ſacerdotes ad ſacra acceſſuri caput tegebant tutabanturq;: vnde & vocabulum. Eodem libro *coragium*, à κόρη quæ puella eſt: Coragiū.
nō recordor tamen vſquam ſcriptorum legiſſe me *coragium*: ſed Fulgentio tamen derogare fidem non auſim. Eretinæ mentes, in eodem, Eretinæ mentes.
ſunt teſtæ argillaceæ, cretaceæ, ſaxeæ. Affert ex antiquo ſcriptore, *Auerruncaßit diua tā eretinas hominum mentes.* Ab eodem explicatur illud Petronij, *In aumatium memet conieci.* ſed ſuſpicor *automatium* legendum, vt locus ſignificetur theatri, vel circi, vbi erant machinę, quæ automata à Græcis vocantur: quæ ſponte moueri videntur, & miraculo ſunt. Hæc veluti decima quædam è libello breui perexigua collecta eſt, nō qualis Herculi conſecrabatur profanabaturque opima & pollucibilis: ſed macra & tenuis.

CAPVT XI.

Tranquillus in Domitiano emendatur & explicatur, parmularius, parmula et palmula, Tribuni laticlauij.

SEmper ſuſpicatus ſum, aliquid deliteſcere in eo Domitiani vitæ loco, quem mox proferam, quòd nobis, qui pinguiore ſumus ingenio, non pateret. *Patremfamiliâs, quòd Thracem Mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è ſpectaculis in arenam canibus obiecit, cū hoc titulo: Impiè locutus eſt Parmularius.* non enim ſatis aſſequimur, cur patremfamiliâs illum parmularium vocet. Sed cùm ſine controuerſia conſtet, in Thracum armatura parmam fuiſſe, quiſpiam non auerſo deo ſuſpicaretur, patremfamiliâs appellari per iniuriam Thra- Parmularius.
cem, ex parmula. Sed parmularium crediderim ſignificare ſtudioſum & fautorem Thracum. nam ludis Circenſibus erant multi & factionum perſtudioſi, & in Amphitealibus muneribus certæ armaturæ dediti, eiusque gladiatoribus fauentes. Sic qui Veneto colori fauebant, Venetiani vocabātur: qui Praſinæ factioni, Praſiniani: qui Secutoribus, Secutoriani: qui Thracibus, Parmularij. Querebatur igitur paterfamiliâs malè compoſita gladiatorum paria, potiusque Thracem cum Mirmillone, quàm cum Retiario committi debuiſſe cenſebat: in quo Imperatorem velut inſimulabat, qui paria fortaſſe ita compararat. Sed ex alicuius ſcriptoris veluti tabulario, ne quæ diximus labaſcāt, fulcienda ſunt. Ergo Antoninus Imperator in vita ſua ita ſcribit, παρὰ τοῦ τροφέως, τὸ μήτε πρασιανὸς, μήτε βενετιανὸς, μήτε παλμουλάριος ἢ σκουτάριος γενέσθαι. Quod ex armariis tanti imperatoris à me depromptū, ſcriptum eſt, tam apertū continet teſtimonium, vt ne-

minem mihi refragaturum putem. nam quin palmularius, vt Græcè scribitur, sit parmularius, negari non potest: cùm parma & palma eandem habeant originem: & posterius tanquam diminutio sit, vt in furuo & fuluo: Parmula. Palmula. sic parmula & palmula. Scribitur in eadem vita, cap.10. *Donatum venia ab imperatore Domitiano fuisse Tribunum laticlauium.* erat autem Tribuni Laticlauij Tribuni laticlauij in legione maioris dignitatis, quàm laticlauij non erant, & primi Tribuni militum legionis habebantur. De his in quibusdam inscriptionibus, vt à marmoreis fidem petamus, ita legitur, *Tribuno Laticlauio leg. 3. Cyrenaicæ.* Iterum, *Tribuno Laticlauio leg. 1. adiutricis patriæ fœlicis.* Hæc quę indoctis difficilia & nodosa, doctis facilia & enodata, perscribere tamen visum est, vt etsi his non prodessem, illos tamen iuuare non prętermitterem.

CAPVT XII.

Cicero in Bruto explicatus et emendatus, recta oratio, recta domus, illuminare, lumen et Vmbra, illuminare sententias, hastæ almentatæ.

Recta oratio. OBseruasse mihi videor esse interdum in oratione Latina, Rectum, quod non est comptum, non ornatum, nō fucatum, sed simplex & verum laudabileque, præ se ferens honestatem quandam, & sponte sua quandam gratiam inaffectatam, sed germanā quandam veritatem sinceramq́;. Cic. in Bruto de Commentariis Cæsaris, *Atq; etiam Commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem inquam probandos: nudi enim sunt, recti & venusti, omni orationis* Recta domus. *ornatu tanquam veste detracto.* Sic Recta domus à Seneca dicitur, quę nimio luxu corrupta non est, neque laquearibus & marmoribus pellucet, neque eleganti tectorio aut lacunari perpolita est, sed laudabilem quandam mediocritatem ostendit: sic enim scribit, epistol. 101. *Desit sanè varietas marmorum & concisura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quicquid aliud luxuria, non contenta decore simplici miscet, quod dici solet, domus recta est.* In eodem autem Bruto Illuminare. & illud à me animaduersum est: Illuminare, verbum pictorum esse: quo significant, se argumento, quod depingunt, addere lumen, vt Lumen. Vmbra. pictura clarior eluceat & emineat. nam vt Lumen & Vmbra picturæ vocabula sunt: opacitas enim, quæ atro efficitur colore, vmbræ nomen obtinuit: claritas quædam, quę candido præstatur colore, lumen. Plin. lib. 35. cap. 11. *Lumen & vmbras custodiuit, atque vt eminerent è tabulis picturæ, maximè curauit.* Iterum cap. 5. eodem lib. *Tandem ars seipsa distinxit, & inuenit lumen atque vmbras, differentia colorum alterna vice sese excitante.* Ita autem in Bruto Cicero scripsit; *Eaq; non tam in verbis pingendis habent pondus, quàm in illuminandis* Illuminare sententias. *sententijs.* hîc illuminare sententias dicit figurâ quadam, exornare: vt lumine excitatur exornaturque tabula picta. Sed quod in eo dialogo perperam nec amussitatè legitur, quid prohibet in integrum restituere? *Nam cùm,* inquit, *in silua sua ita facta cædes esset.* hîc *silua Scantia* multi emendant: ego illud *ua* è *silua* esse suspicor iteratum, & *l* in *s* eluxatum. verum igitur fortasse germanumque fuerit *Sila*: nam Vibius Sequester huius nominis Siluam commemorat in Brutis: montem in Lucanis esse scribit Seruius in 3. Georg. sed in montibus sunt nemora, quæ & montium gentilia plerunque sunt. Maro meminit 12. Æneid.

Ac velut ingenti Sila summoue Taburno.

Hastæ amentatæ. Hastæ autem amentatę sunt διηγκυλωμένα δόρατα, aut ἀκόντια, vt apud Xenophontem. ac tales apud Romanos videntur fuisse hastæ velitum, non manipularium. Diuus Ambrosius, *Intorquenda est amentata illa, nō manipularis sententia.* nam lacerti amento adiuti fortius hastam illam viribusque torquebant. Quòd velitibus darentur, scribit ita in Bruto Cicero, *Tamen vt hastæ velitibus amentatæ: sic apta quædam & parata singulis causarum generibus argumēta traduntur.* Sunt igitur diuo Ambrosio amentatæ hastæ, quæ fortius enixiusque vibrantur: Ciceroni autem quæ ad iaciendum paratæ sunt, & ad ictum destinandum. neque enim parata hasta videtur, cui amentum deest. Cicero in Oratore, *Amentatas hastas ab aliquo accipere, & eas oratoris lacertis viribusq; torquere.* In eundem quoq; sensum Græcè dicit, διηγκυλωμένου ἀκοντίου Xenophon.

CAPVT XIII.

Lucretius multis locis emendatus, sæculum, ἡλικία, fretum, anni limes, fœtus anni, freta ætatis, fretum maris, lauabrum, lorica cæli, splendidus.

Sæculum. CVM apud Lucretium libro quinto & 6. *buccera sæcla*: & libro 6. *percocta sæcla vapore*: & libro 2. 4. 5. & 6. *sæcla ferarum*, legerem, subiit quærere, vnde sumpta esset ista sæculi significatio in veteri scriptore tā noua tamq́; insolita, nec aliis auctorib. Latinis vsurpata. Igitur Lucretium existimaui non tam notionem hominibus Latinis receptam sequutum esse in hac vsurpatione, quàm vocabuli originem & natales, ad quos redegit significationem vimque vocabuli. Nam Sæculum ab ἡλικία deduci videtur: cùm aspiratio millies in sibilum desciscat, vt notum est: λ autē & κ transponantur inuicem sedibus mutatis. cùm autem ἡλικία Græcis sæpenumero ætatem significet, tamen etiam genus declarat, vt in Lucretio Sæclum, vt cùm Græci dicunt, δόρκα εἶναι ἡλικίαν ἐλάφου ἢ δορκός, id est, hinnulum esse genus & sobolem cerui. aut si cui hoc nimis repetitum videtur, vt cùm quis dixit, Væ ætati tuæ, pro, væ tibi: sic licet existimare *Sæcula buccera* eadem ratione dici, & pro bubus poni: quod & verius puto. Eiusdem & illud libro 6. nouę significationis est,

Fretum. *Nam fretus ipse anni permiscet frigus & æstum.*

Sed

Sed quibusdam vsus metaphora videtur: vt quemadmodum fretum dicitur mare inter duas terras arctum: ita anni limes inter frigus hibernum & æstiuum calorem interpositus eodem vocabulo censeatur. nam tale est ver, idque eo declarari, quod subiicitur,

Anni limes.

Prima caloris enim pars & postrema rigoris
Tempus id est vernum.

Sed nō tam interiectum his ver est, quàm con concurrentibus conuenientibusque & confligentibus permixtum. veri igitur similius est, à fretorum angustiis & traiectu sumptam translationē: vt quemadmodum fretum, traiectio quædam est maris angusti: ita quoque transitus anni è frigore in æstum, eodemque verbo appelletur. Potius tamen est fretus anni, velut anni adolescentia, quam ineuntem ætatem Latini appellant, aut infantiam, velut in ea non numerantes: nam & freta ætatis, pro initio, vt fretum maris initium videtur posuisse Lucretius lib. 4.

Fretus anni. Freta ætatis. Fretū maris.

Tum quibus ætatis freta primitus insinuantur.

Translatè etiam illud lib. 6.

Qua via secta semel liquido pede detulit vndas:

aliis etiam poetis imitatum nomen est. sed ab Homero sumptum, qui Odys. 1. scribit,

οὐδ' ἤτοι μὲν ἐγὼ Λιβύῃ πολλὰ φαυγίων ἡμίας.

quod aliter solent tamen Grammatici Græci interpretari. Hoc eò adscripsi, quia voluptati est intelligere ortum formæ alicuius loquendi. Sed versus est obscurus eius auctoris eodem libro,

Lucretius emendatur.

Oppleti calidis vbi fumant fontibus aucti:

Quid enim inter oppletos & auctos interest, & quid sibi vult loquacitas, idem imaginis propè ritu iterans & nugans? lego igitur *Pompeij*: vt vrbs sit propinqua Baianis antiquis. Lego etiam, ibidem,

—consopit ibidem
Concidere & fumos, qui morbos mittere sueuit.

antiqua antigrapha *pumos* habent, vnde *fumos* facio. *Consopit* autem *concidere*, est ita consopit vt concidere faciat, vt eodem libro loquutus est,

In Syria quoq; fertur item locus esse videri.

Lauabrum pro labro etiam dixit, vnde origo labri solij balnearij intelligitur:

Lauabrū.

Deniq; si calidis etiam cunctere lauabris.

Lego eodem libro,

Quos opere in tali cohibet vis magna necesse est:

cùm in antiquis ita scribatur. *necesse est* autem, est necessitas: necessitas enim vis magna est. Etiam. *—& calido satiare vapore:*
malo, quàm *sociare*: quod tamen in omnibus exemplarib. editis & ineditis regnat. Sic pro,

Pura tenet circum fontem.
Rara tenet circum fontem.

Lego etiam,

Vsq; adeò permananter vis peruolat eius.

non *perualet*. vt & infrà,

—vt æstus Peruolet intactus. &,
Deniq; quà circum cœli lorica coercet:

ex antiquo lego codice. Loricam autem cœli vocat ambitum cœli, omnia vndique concludentis suo amplexu. Ibidem, *Morbida vis*: quasi muta vel inulta, id est, illæsa ipsa, vel inusta: quod postremum verius puto. Lego etiam,

Lorica cœli.

—remota bile facessunt.

pro, *remotæ iure*. imò verò, *remoto vere*: quo solēt sæuire tempestates. At verò duo versus sunt.

Nil adeò posses cuiquam leue tenueq; membris,
Verteret vtilitatem ad ventum & frigora semper:

quibus ne Sibylla quidem quicquā vnquam cecinit obscurius: sed cùm Thucydides lib. 2. Sindona scribat, quę exprimere conatur Lucretius, lego, *Linum adeo portes*. at ille continuò verteret vtilitatem, & quod vtiliter iniectum esset, reiiceret, ventumq; & frigora captaret. illud autem,

Inciderunt ipsi venientes ore patente.

est, vt Græci dicunt, πρὸς κῦμα χανεῖν, de his, qui quamprimum mergi & interire cupiunt, & ore aperto hianteque se præcipites in aquam iaciunt, vt citius moriantur. hîc autem de iis, qui immensa siti coquuntur, & hiante ore se ingurgitare cupiunt humore. vel, *Nil adeo pofits*: pro posites. At verò in versu,

Sudorisq; madens per collum splendidus humor:

splendidus est multus & copiosus, vt & splendida bilis & aperta. Cùm autem ait,

Splendidus.

—qua mundi claudicat axis:

significat, in partibus quibusdam Ægypti Sienæ propinquis totum Septentrionem, quem axem vocat, non apparere.

CAPVT XIIII.

In commune, κοινὸς ἑρμῆς, In commune quærere, in medium quærere, sinum laxare, lanx inanis.

Quod scribitur à Seneca lib. 21. epist. 120. *quoties aliquid inueni, non expecto donec dicas, in commune ip, e mihi dico*: quo quidem è loco apparet, vt Græci cùm quid inuentum erat, dicere solebant κοινὸς ἑρμῆς: quo dicto, inuenti partem petebant: sic & Latinos dicere solitos esse, In commune: hinc illa loquendi formula, In cōmune quærere: sed &, In medium quærere, quæ hac erit fortasse hominibus admonitiuncula notior. Eleganter eadem epistola, *sinum laxa*, est, sinum vestis extende & expāde, vt eum lucro compleas. Sed audiēdus corām ipse Seneca est, *Sinum laxa, merū lucrum est*. Secus in Flacco sinus laxus illius esse dicitur, qui sinum non adstringit. ideoq; qui in eo gerit, effluere & excidere sinit & pdit. Flac. lib. 2. sat. 3.

In commune. κοινὸς ἑρμῆς. In cōmune, in medium quærere. Sinum laxare.

Ferre sinu laxo donare & ludere vidi.

Sed oblitam quibusdam locis hāc epistolam luto, tergeamus. *Vtrum hæc aqua sit ex lacu*: nitidū erit & extersum. eodem modo, *An crystallinum, an murreum*. murreum autem, & vt Propertius appellat, murrinum. *Inani iniquis lance numeras*. hodie *inanima* legitur, oratione quadam exanimata & frigida. Lāx aūt inanis dicitur, in qua nihil est, quæq; vacua est. Lego, *Qui satis habet, consequutus est*. Lego etiā, *Nunquā quod satis non est*,

Inanis lanx.

multum est. Hæc ex epistola obiter notabam, & literis mandabam.

CAPVT XV.

Buccellatum, buccellarius, Vitruuius emendatur, astulæ.

Buccellatus.

BVccellatum, panis erat militaris paruus, eo nomine appellatus, quod buccella parua sit. vt in Vulcatio Gallicano, *Et præter laridum & buccellatum atq; acetum, militem in expeditione quicquā portare prohibuit.* nec minus aptè, etsi translatè apud Paulinum decimo natali Sancti Felicis, de buccellato Christianæ expeditionis, *In cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinq; tibi pariter & filio nostro Licentio misimus.* Sic nos lanionibus à bucca nomen imposuimus, & Buccarios vocauimus. At verò à quodā buccellario refert Gregorius Turonensis interfectum fuisse Imperatorem Valentinianum: Diaconus dicit à milite. nam Buccellarius est Gallogręcus, qua ex natione scilicet erat. Suidas, Βουκελλάριοι οἱ ἑλλωνογαλλάται ὀνομάζονται, καὶ ἡ τῶν βουκελλαρίων χῶρα Γαλλογραικία. Dux quoque Buccellariorū à Zonara appellatur. Sed isti buccellarij ad buccellatum, vt suspicor, nihil pertinent, nisi sit ab eo illis nominis origo, quod adfirmare non ausim. Assulas marmoris in Vitruuio legimus: sic enim in eo scribitur, lib. 7. cap. 6. *Cementa marmorea siue assulæ dicuntur.* vereor tamen ne è Paulino *astulæ* legendum sit, cuius versus est libro 10. natali Sancti Felicis,

Buccellario.

Astula.

> *Quámque aqua non poterat, vicit breuis astula flammam.*

illam autem astulam paulò antè explicat,

> *De crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum*
> *Promo.*

vt enim quæ franguntur è ligno, astulæ sunt: sic quod è marmore malleis decutitur. Ex eodem agnoscimus, quod & in veteribus recognoscimus autographis, in Sallustii bello Iugurthino legendum: *Fortè potius quàm virtute regatur:* non, vt promulgatum est, *sorte.* Eius verba sunt, *Et fortè magis quàm numine arbitraris argentum illud sancti commercij inter hibernos turbines et nautas auaros amisso custode seruatum.* Fors enim fortuna est. Proinde & in Horatio, quod & adpromittunt libri vetustate cariosi & fuliginosi,

> *Qui fit Mecœnas vt nemo quam sibi sortem*
> *Seu ratio dederit, seu fors obiecerit:*

id est, fortuna, scribendum, censeo, &, si mihi liceret vsurpare verba Patrū Conscriptorum, consentio consciscoque.

CAPVT XVI.

Plautus in Trinummo explicatus, mercales, venales, in ætate, cœna popularis, epulum, quàm extemplo, ἐπειδὴ τάχιστα, sapiens ætati cibus, ne, volo.

Mercales. Venales.

VEteres, mercales ab his seiunxere, qui venales seruos habebant, ac mercaturæ nomine mancipia censeri nolebant. id è Comico Plauto apparet, ita scribēte in Trinummo, Sc. Quo ilhic homo.

> *Mercaturámne an venales habuit, vbi rē perdidit?*

Cicero in Corneliana, *Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi venalitij mercatoresq; superarunt.* Venales vtrobique à mercatura, & venalitios à mercatoribus distinctos videmus: cùm tamē genus quidam exercere mercaturæ videantur, qui seruitia vendunt, quos festiuissimè Horat. appellat Cappadocum reges, lib. 1. epist. 6.

> *Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.*

In ætate.

id est, venalitius. In ætate, apud eundem, est interdum, veteri & eleganti genere dicendi. testimonium est in eadem fabula, Sce. Minus quindecim.

> *Vtrunq; Lesbonico in ætate haud bonum est.*

Iterum, Sc. Ne amicum.

> *Immane est facinus, verùm in ætate vtile & conducibile.*

Cœna popularis. Epulum.

Et apud eum in eadem fabula Cœna popularis, pro epulo, quod populo datur. nam verbi gratia in triumphis epulum populo interdū dabatur, & dabantur prandia: vt in Iulio Cæsare indicat Tranquillus. sed & cū decimam Herculi soluebant, polluto accipiebant populum. verba Plauti sunt in Trinummo, Sce. Minus quindecim.

> *Adposita sit cœna, popularem quam vocant.*

Inquit idem in eadem scena,

> *Cœna hæc annona est, sine sacris hæreditas.*

quod, vt suspicor, hanc occulit sententiam, quadam verborum translatione, Cœna ista popularis, annuus quidam nobis velut frugum prouentus est, sine vllo impendio: vt hęreditas, quæ nullis obuenit, obnoxia sacrorum sumptibus est. Et *quàm extemplo*, pro simul atque, vt Græcè, ἐπειδὴ τάχιστα, vt eadem scena,

Quàm extemplo. ἐπειδὴ τάχιστα.

> *—quàm cum extemplo amisimus,*
> *Aequè mendicus atque ille opulentus censetur.*

Sententia in eo est acuta, sed obscura. Scena, Quo ilhic homo.

> *Sapientiæ ætas condimentum est, sapiens ætati cibus est.*

Sapiens ætati cibus.

quæ hunc sensum continet, ætate sapientiam parari: vt ei, qui sapiēs futurus sit, sapientiam condiat ætas: ipse autem sapiens tanquam condimento ætatis, cibus quidam appareatur & commendetur. Est igitur sapiens ætati cibus, quē vt cibum ætas cōdit ipsa. Eadem Sc.

> *Eóne multa, quæ ne volt eueniunt:*

Ne. Volo.

venustè dixit Plautus, vtrobiq; *ne* pro *non* vsurpās. vt Sc. Neq; fuit. *Nisi ne vis.* igitur ait, Ob id non multa, quæ nō vult, eueniunt. Idem, *volo*, pro opto & desidero vsurpat. Sc. Minus quindecim. S. *—dij fortunabunt vestra consilia.* P. *ita volo.* Et Cic. lib. 15. epistol. famil. 8. *Eum honorem tibi deos fortunare volo.* Vellem, quemadmodum per flosculos Comici apicularū more volitaui, sic fauus à me earum mellificium referat.

CAP.

CAPVT XVII.

Multa in Marone esse ex historia, Maro explicatur lib. 5. Aeneid. ore fauere, Mancipij æstimatio, serum, bubo, spolia hostium vbi collocabantur, tres equitum turmæ in ludis Troianis, porricio.

MVlta quædam in nobili Maronis poemate antiquitas latet sepulta: & nomina etiam propria, quæ ab eo posita sunt, non poetico sunt conficta arbitrio, sed ex re nata, & historia, vt quem in Sicilia nominat Acestem, is conditor fuit Acestæ. Eryx mons celebris in ea insula appellatur, & Elymus, à quo & Elyma vrbs Siciliæ à Dionysio nominata, quam Æneas posuit cũ Egesta: quam & idem ab Egesto nomen habuisse refert. Ait Maro, *Hunc Salius simul & Patron.* Salius teste Varrone, libro 6. d ling. Latina, Arcas fuit, qui cum Ænea in Italiam venit, q saltationis auctor fuit, & Saliorum Marti Gradiuo sacrorum saltationem instituit: Patron autem Acarnan, & nauigationis Æneæ fuit in Sicilia, in Aluntinis consedit, vt ab Halicarnasseo libro 1. notatum est. Entellus etiam ille, qui cum Darete ad pugillatum committitur, Entellæ Siciliẹ vrbi vocabulũ indidit. ita si quis antiquos peruolitet scriptores, nullum ferè in Marone reperiet nomen, nõ ex antiqua depromptum historia. Sed cùm illa antiquitatis monumenta non ita essent obliuione ex hominum memoria deleta, vt hodie: fiebat vt Maronis poema magna eruditione præditum, gloria floreret, & laude ferretur ingenti: nunc nobis illa doctrinæ vestigia non comparent, ita & ingenio & laudi poetæ minus fauemus: quo minus intelligimus quod in eo sit prædicandũ. Apotheosin more Romano suo patri facit Æneas, cùm scribit,

—atq; hæc me sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.

sed & lectisternium,

—adhibete penates
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.

sed & nouendiale sacrum,

Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit.

Ludos addit funebres in his, & more Romano Naumachiam,

Prima citæ Teucris ponam certamina classis.

In sacris faciendis, concipiendis, inducendis ore faueri iubebant. qua ex consuetudine illud dixit, *Ore fauete omnes.* Victores in ludis Olympicis per pręconem pronunciari solebãt. cuius rei ne morer, multa extant testimonia. hoc imitatus Maro scripsit, [margin: Ore fauere.]

Victorem magna præconis voce Cloanthum,
Declarat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas.

Duo erant lebetum genera, ἐμπυριβήτῃ & ἀναθηματικά, vt Athenæus tradit lib. 2. hîc de anathematicis dici crediderim, qui in ornamentis erant, non igni admouebantur. [margin: Lebetes.] Festiuè Æneas Sergestio ob seruatã nauem dat seruam: cùm serua à seruando nomen habeat, mancipij æstimatione fœcunditate augetur, quòd geminos haberet sub vbere natos: fœcunditas enim seruarum erat in pretio. [margin: Mancipij æstimatio.] Atque hoc præmium extra ordinem est. nam tria proponebantur præmia, vt in Naumachia, & in cursu. Versus ille Maronis videtur refragari rerum euentui, & cum Poetæ sententia pugnare,

Seraq; terrifici cecinerunt omina vates. [margin: Serum.]

nã mox incẽsa classe, illius diri portenti fides repræsentata est. Sed videtur *serum* nõ hîc tardum significare, sed dirum. ac videtur ex eo malè ominosum esse, quòd sera omina & tarda, prosperos nõ habeant successus. quæ erat causa ne postridianos dies auersarentur, neq; his quicquam inciperẽt. Postridie enim quod incipitur, maturè non inchoatur nec tempestiuè. Itaque in nomine ipso, obscœnum inest & inauspicatum omen. Sed etiam seri ominis significationem explicauit Seruius in hunc Maronis locum,

Seraq; culminibus ferali carmine bubo, [margin: Bubo.]

in Marone lib. 4. etiam legit Nonius, si codices eius maculosi non sunt. ita Bubo erit vel noctu canens, vel inauspicatus.

—spolia, autem, illa tuis pendentia tectis: [margin: Spolia pẽdentia tectis.]

more Romano dixit Maro, vt multa alia: nã, vt scribit Plinius natur. histor. lib. 35. cap. 2. Romani ædium suarum limina adfixis hostium spoliis exornabant, quę mutato domino, nec emptori refringere licebat.

—palmam Entello taurumq; relinquunt.

âttamen in præmio palmæ mentionẽ Æneas non fecerat. sed vt in Symposiacis Plutarchus refert, palma commune erat omnium certaminum præmium, quamuis aliud proprium esset. neque enim hîc, vt reor, simpliciter victoriam declarat. Inde,

—nec maximus omen Abnuit Aeneas. [margin: Omẽ non abundare]

Æneas omen accipit vt lætum, quod aduersari vt dirum debuit: Celeritas autem volantis sagittæ, celeritatem etiam euentus portendit. Vt enim volantium siderum est ocissima significantia, vt eorum quæ ἀκοντίαι vocantur: sic & sagittæ ardentis, & iaculũ aut cauatam stellam referẽtis. In Troianis Maronis ludis, exemplo & imagine antiquitatis tres sunt equitum turmæ, quæ referunt tres centurias, Rhamnensium, Tatiensium, & Lucerum. [margin: Tres equitum turmæ.]

Tum senior Nautes. ab hoc Nautiorum erat Romę familia clara. Sunt enim in Marone nomina propria plerunque attendenda, neque pro poeticis fictionibus ducenda. quanquam aliquando tenet ius suum Maro, & personas personarumque nomina comminiscitur, ne poeta non sit.

—extaq; salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit. [margin: Porricere.]

Hoc è ritu sacrorum Romanorum est. nam & Scipio è Sicilia in Africam nauigaturus, cùm classem

classem solueret, idem fecit: Liuius lib.29. *Secundùm eas preces cruda exta, cæsa victima, vti mos est, in mare porricit, tubaq́; signum dedit proficiscendi.* ita in eadem re explicanda, verbo Maronis *porricit*, elegans Historicus est vsus. Hæc quæ cursitans & præteriẽs obseruaui, admonere possunt homines, nondum esse omnia ab interpretibus percepta & patefacta, quæ diuinus ille poeta in opere suo inseruit & occultauit.

CAPVT XVIII.

Via Lactea, sedes à Philosophis tributa Sapientum animis, Platonis & Academicorum de orbe Lacteo sententia, annus Climactericus.

Via Lactea & eius significationes.

LActeum circulum nugatores poetæ conantur persuadere viam esse, quæ ad Iouis regiam ducit. vnde & Ouidius scripsit libro 1. Metamorph.

> *Est via sublimis, cœlo manifesta sereno,*
> *Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.*

Quid autem de ea Philosophi sentiant, quid item Astrologi ab Aristotele dissentientes, in præsentia non inuestigamus nec discutimus. Opinionem video fuisse, animos præstantissimorum virorũ corporibus solutos, in eam se recipere sedẽ: proinde scripsit M. Tull. lib. 6. de Repub. *Et corpore laxati incolunt illum locum, quem vides (erat autem in splendidissimo candore inter flammas circulus elucens) quem vos vt à Græcis accepistis orbem Lacteum nuncupatis.* Non idem tamen prima Tusculana tradit: sed animũ, vbi è corpore excessit, sub Lunam subuolare ad ignis regionem, illicq́; sublimem insistere. Eius verba sunt, *Quam regionem cùm superauit animus, naturamq́; sui similem contigit & agnouit, iunctus ex anima tenui & ardore Solis temperato, insistit ignibus, & finem altius se efferendi facit.* Sed hîc, vt non rarò, Stoicorum æmulatur hęresim, qui sapientum animis eam sedem corpore relicto tribuunt. Tertullianus lib. 1. de Anima, *Itaq; apud illum in ætherem sublimantur animæ sapientes: apud Arium, in aerem: apud Stoicos, sub Lunam.* Eandem Stoicorum sententiam versibus elegantissimè complexus est Lucanus lib. 9. hunc in modum,

Animarum sedes post mortem.

> *——sequitur conuexa Tonantis*
> *Quà niger astriferis connectitur axibus aer,*
> *Quodq́; patet terras inter, Lunæq́; meatus,*
> *Semidei manes habitant, quos ignea virtus*
> *Innocuos vita patientes ætheris imi*
> *Fecit, & æternos animum collegit in orbes:*

Illa altera de lacteo orbe sententia Platonem potius & Academicos attingit: vt & quod de Luna scribit, quam vltimam cœlo ait cũ Stoicis, nec ipsa nec sydera errantia in cœlo sint, sed sub cœlo in aere pendeant. quorum ex opinione scripsit Plinius libro 2. capite 6. *Inter hanc cœlumq́;, eodem spiritu pendent certis discreta spatijs septem sidera, quæ ab incessu vocamus errantia.* Videtur autem Cicero dicto loco, *Cùm ætas tua septenos octies Solis anfractus reditusq́; conuerterit, duoq́; hi numeri, quorum vterq; plenus, alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint:* & Africani ætatem, qua periit, noctu dolo necatus, incerto necis auctore, declarasse: & in horum duorum numerorum coniunctione annum climactericum posuisse. de quo, vt è Censorino disci potest, multum inter auctores est euariatum: cùm ex aliorũ coniunctione numerorum aliis fieri videretur, cùm maiorem vim & efficaciam ad summam fatalem habere putarent hos vel illos numeros. nam à numerorum vi, omnis ista profecta manauit oratio.

Annus climactericus.

CAPVT XIX.

Gratius poeta explicatur et emendatur, nudum, pactum nudum, Faunus, Vellera, laquei curraces, currax nodus.

NVdum pro solo poni nõ est nouum, nec peregrinum. vt apud Gratium de venat.

Nudum.

> *—& nuda siluas virtute mouebant*
> *Inconsulti homines.*

Tale fortasse & nudum pactum est. Sed ex amœno illo & perlepido poeta libet quædam decerpere, & hîc adpingere. in eo ergo legendum puto,

Nudũ pactum.

> *Hinc omne auxilium vitæ rectusq́; reluxit*
> *Ordo.* non, vt receptum est, *erectus.*
> *—cecidit violentia retro,* apud eundem, est,

retro abiit, & pessum iit. Sic & Horatianum illud lib. 3. ode 10. explicandum.

> *Ne currente retro funis eat rota.*

id est, nedum currit rota, funis retro eat, & retrorsum feratur, abrumpaturque coniunctio. Faunum in diis venationis præsidibus numerat Gratius, cùm scribit,

> *—& Latij cultor qui Faunus amœni.*

Faunus.

nam & Propertius aucupio eum præficit, qđ venationis genus est, lib. 4. eleg. 2.

> *Faunus plumoso sum deus aucupio.* &c,
> *—non sine crimine lusus:*

quàm *carmine*, malim in eo legere. interdum enim accidit, vt venatores ludo & venationi immoriantur, cominus excipientes venabulo fulmineos apros. Et,

> *—hac soluere noxa*
> *Asciuere tuo comites sub numine diuæ*

Arma porrò instrumenta appellat, cũ scribit,

Arma.

> *Armorum cassesq́; plagarumq́; ordiar æstus.*

vocat & armamenta,

> *—quæ commoda nostro Armamenta operi.*
> *Ostendit longè fraudem, atq; exterritat hostes:*

quidni scribendum censeam? vt &c,

> *Tu licet Hæmonios includas cassibus vrsos?*

non vt nunc scribitur, *sentibus?* &c,

> *—crassæq́; madefecere paludes:*

non vt in exemplaribus, *modum fecere.* &c, *Illa vel ad flatus.* non, *ad fluctus.* Ista esse perexigua scio: sed rudes meo metior modulo, & ex meo sensu & captu fingo hîc eos esse hæsuros, nisi iuuentur, nec verò instituimus eruditos docere, quo-

re, quorum potius vocem audire auemus, sed indoctos promouere. Sed & versus hos stellatos sic distingo,

Imbiberit tanto respondet longior orsu,
Magnum opus, & tangi, nisi cura vincitur, impar.

Vellera. Vellera autem non tantùm lanæ sunt, sed vt poetarum audacia est in vocibus tractandis & significatione nouandis, etiam eo nomine censetur pluma:

Tantum inter niuei iungantur vellera cygni.

Laquei curraces. Nodus currax. Laqueos curraces vocat, vt & nos nodum curracem, qui facilè currunt, currenteque nodo illaqueant & nectunt,

Fraus teget insidias, libẽtius agnoscã, q̃ *reget.*
Prima iubent, pro, primùm iubent dixit, vt Græci πρῶτα, pro πρῶτον. &,
Deus ille an proxima diuo
Mens fuit. non *diuos*, vt excusum est. &,
Arcadium scit fama senem, quem Menalus altor,

nec Minerua, nec Diana fortasse inuitis quispiam leget.

CAPVT XX.

Seneca lib. 22. epist. explicatur & emendatur, Bona comedere, destringere, ἀποξυόμενοι, pædagogia, ad aream spectat, Pantomimi.

VIR doctissimus Victorius in Horatio libro 1. epist. 15. legit, —*non Hercule miror Aiebat, si qui comedunt bona.* eodem modo libro 22. epistol. 123. locutus est Seneca, *Multi bona comedunt, multi amicas habent.* Comedere bona. Destringere bona. Eadem epistola elegantissimè, destringere: est sudorem strigilibus siccare & detergere. vt, inquit, *sudorem, quem mouerunt potionibus crebris et feruentibus subinde distringãt.* Et apud Plin. lib. 34. cap. 8. *se destringentem,* est ἀποξυόμενον, qui strigilibus se defricat, & sudorem sordesq; deterget. ἀποξυόμενοι. Sed scalpellũ adhibere eius libri quibusdam vomicis placet, vocesque confodere vitiosas. Igitur epist. 125. vbi scribitur, *hoc quod in illis bonum est, prædicatione bonum dicitur.* lego, *precario bonum dicitur.* Bonum precariò. nam bonũ precariò dicit, quod non planè vereq; bonum est; sed quodam tanquam beneficio & indulgentia, quodam concessu & permissu. Mox scribo, *Bonum quidem cadere in mutum animal non potest.* Et hoc, *non est in prima fronde,* hodie *fronte* scribitur. Lego epist. 124. Pædagogia. *Omnium pædagogia velata facie vehuntur.* sic autem vocãtur pueri, qui in delitiis habẽtur, eorúmque multitudo, quorum facies ne Sole fuscaretur iter facientium, operiebatur, & vt ait, velabatur. *Timor,* inquit epist. 123. *pigrum corpus inuadit, & superbam vmbram iners sagina succrescit.* hãc orationem nemo patientibus auribus feret, sed eam accusabit, quicunq; blaterantem fœda scribiligine audiet. Ego igitur sic emendãdum reor, *sub vmbra iners sagina succrescit.* Licet, inquit ibidem Seneca, *epulis & in multa quidem pericula discoctis totum peruersæ vigiliæ tempus deducant.* hîc ego illud *pericula* non intelligo, & alterius sedem occupare existimo: ac *fercula*, vel *fericula* scribo. certè ex *fericula* deprauatum illud *pericula* ex affinitate & vicinia vocis & soni arbitror. Lego ibidem, *Officiosior meliorq; si quis illum expectat, & lucem primam exuit.* edunt, *quàm si quis,* peruersissimè. dicit enim eum esse officiosiorem, qui ante lucem surgit, lucemque præuenit antelucana vigilia, eam nudat & aperit viderque. Eleganter autem & insigniter epistola præcedente, fruges maturatæ ab eo ad aream spectare dicuntur, quòd flauæ segetes demessę ad aream terendi gratia deportari soleant. Ad areã spectat. *Aliam, inquit, cũ flauescit, & ad aream spectat.* Vbi hodie *diurni* editur, reperi in exemplaribus antiquis, *diuidui.* sic enim scribunt, *quanta diuidui laboris obeundiq; concordia?* Hodie edunt, *Mirari solemus scenæ peritos, quod in omnem significationem rerum & affectuum parata illorum est manus:* vbi in antiquis pro *scenæ, satiant,* reperio: ex quo *saltationis* facio. Pantomimi. Pantomimi enim & saltatores manus gesticulatione omnia exprimunt & significant. Sequitur mox, *Nemo ægrè molitur actus suos.* ego *artus suos,* scripsisse Senecam adfirmo. facilis enim est molitio membrorũ suorum cuiq;, facilisq; motio & agitatio. Equidem & libri ferè initio libentissimè legerim, *Tanta fit apud illos boni vilitas.* hodie *vtilitas* in possessione fundi est. Vbi, *cœna Diali,* legimus: *cœna Attali,* reperimus dilucidè planeq; scriptũ. Sed hæc ex eo libro carpsisse raptim satis sit.

CAPVT XXI.

Dynamera, paredri, catabolici, Achates, Iopas, criniti, cirrati, ramus aureus, Corynæũ, Caieta.

EGregius est adolescens Petrus Daniel Aurelianus, & bonis literis ita deditus, vt nihil aliud in delitiis habere videatur: librorum autem veterum tam cupidus, vt bibliothecas omnes peruestiget, & aliquid semper in lucẽ proferat, & libros vetustate sepultos velut rediuiuos hominũ lectioni reddat. Is nuper mihi nescio quas Fulgentij expositiones morales in Maronẽ commodauit, nimis illas quidem multis in locis affectatè exquisiteq;, vel potius ineptè & putidè, excogitatas: interdũ tamen non inutiles. Eo ex libro quædam excerpsi, quæ huic delegabo chartæ. *Nec illa,* inquit, *quæ Dardanus in Dynameris, aut Battiades in paredris, aut Campestres in catabolicis infernalibusq; cecinerunt.* Dynamera. Dynamera Medici vocãt siluam & materiam medicinalẽ, qualis conscripta à Dioscoride est, & à Nic. Myrepso. Talẽ & ipse Dardanus in Magia tradiderat: certis eñ rebus Magi ad sua veneficia egent. Paredri. Paredri spiritus sunt mali, Geniiq; improbi, q alicui tanq̃ semper adsident, & familiares sunt. Catabolici infames quoq; sunt, infaustiq; Genij, q eũ in quo sunt, sæpe prosternũt deiiciuntq; per furorẽ. Tertul. de Anima, *Scimus etiam Magiæ elicere explorandis occultis per Catabolicos & Paredros, & Pythonicos spiritus.* Achates. Achatem, quem à gemma nomen habere

habere censebant, ab ἄχος & ἰός, id est, à consuetudine dolendi deducit, armigerumq; Æ-

Iopas

neæ fuisse dicit. Iopas etiam ei, quasi Siopas, intelligitur à taciturnitate & silētio: ego à voce suaui & florida nomen impositum crede-

Crinitus.

bam, in qua inesset violæ notio. Qui & crinitus est, quia & cytharœdi, vt formosiores viderentur, comam nutrire & colere studiosè solebant, vt & pueri. Martial. lib. 12. epigr. 49.

Crinitæ Line pædagoge turbæ.

qui & cirrati ideò dicuntur à Persio satyra 1.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Sed & lautiores ministros & formosiores crinitos habebant: Seneca, *Nam si pertinere ad te iudicas quàm crinitus puer, & quàm pellucidum tibi po-*

Ramus aureus.

culum porrigat, non sitis? Quod autē de ramo aureo dixit, libet adscribere: nam non iniucundum est, nec inscitum. *Ramum aureum (loquitur Maro) pro sciētia posuimus memores, quia mater mea Ramum se somniauit genuisse: & Apollo cum Ramo depingitur: nam ideò & ramus dictus est ἀπὸ τῆς ῥαψῳδίας, id est, à scriptura, sicut Dionysius in Græcis articulationibus memorat. At verò aureum quòd diximus, claritatem facundiæ designare voluimus, memores Platonis sententiæ, cuius hæreditatem Diogenes Cynicus inuadens, nibil*

Corineus.

ibi plus quàm auream linguam inuenit. Quem Corinęum in Marone legimus & appellamus, Carmæum vocat, & à χαρὰ deriuat, si huius riui deductio impia fortè probari potest. Adfert & pulcherrimum Epigrammation Porphyrij de homine, qui secunda fortuna elatus tantos spiritus sumpserat, vt vix ferretur: quod & subscribere visum est,

Auxilium fortuna tibi res perfida Quinte
Attulit, & fronti grande supercilium.
Nam, vt aliud credā, puteū puto te prope Quinte,
Quo magis altus enim es, hoc mage despiceris.

Caieta.

In explicanda quoque Caieta, quàm subineptè, vt coarctricem ætatis interpretatur: ait, apud antiquos Caiationē fuisse puerilem cædem: vnde, inquit, & Plautus in Cistellaria comœdia ait,

Quid tuam amicam times ne te manulea caiet.

Illud verò mirandum, quòd vbi libro septimo legimus Faunum, Caunum videtur legisse, interpretaturque καμνόντων, id est, vt ait, laborantem sensum. Vt & Maricam Nympham, quasi mermicam, id est, cogitationem, à μερμηρίζειν. Sed satis hæc sint, quæ velut ex libro decimata, huic schedæ commisimus.

CAPVT XXII.

Garamantes extremi, iuuētus Romana quibus exercebatur, custodem habebat iuuentus, euocatio, classes, classica, patratus, Fauonij nomen.

QVædam non tam ex sensu meo quàm aliorum explicata hîc adscribam: vt ex Isidori lib. 9. quòd enim secus quā quisquam putaret, quædam enarrat, nec tamen inerudítè nec inscitè, digna putaui, quæ hîc referrem: neque enim eius contemnenda mihi videtur auctoritas. hîc tamen meam non adstringo fidem, nec confirmo verum esse, quod ille sentit, tantùm commemoro quid ei videatur. interpretationi, qui volet, fidem adiūgat & detrahat. Illud igitur Maronis 8. eclog.

Garamātes extremi.

— aut extremi Garamantes.

exponit, Extremi, quia sæui, & à consortio humanitatis remoti. quæ vt accersita sit explicatio, vera tamen videtur, & poetæ voluntati consentanea. Illud quoque 7. Æneid.

— & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis:

Iuuētutis Romanæ exercitia, & custodes.

sic ab eodem explicatur, *Romanæ militiæ mos fuit puberes primo exerceri armis: nam sextodecimo anno tyrones militabant, quo etiam solo sub custodibus agebāt.* Quæ etiam verba apud Seruium in 5. Æneid. extant, atq; subscriptorem Isidoro non leuem Grammaticum præbent. De custodibus illis scribitur à Marone 5. Æneid.

Custodem ad sese comitemq; impubis Iuli.

Et Cicero pro Cœlio, *Eademq; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio, ac militaris, qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet: quoquo modo à suis custoditus esset, tam infamiam veram effugere non poterat.* Scribit idem Isi-

Euocatio.

dorus de euocatione, *Euocatio dū ad subitū bellū non solùm milites, sed etiam cæteri euocantur.* vnde Consul etiam solebat dicere, *Qui Rempublicam saluam esse vult, me sequatur.* Hoc fortasse ad explicandum pertinet, quod à Cicerone Oratione post reditum in Senatu ita scribitur, *Quid magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, quàm quòd illa petente, vos decreuistis, vt cuncti ex omni italia, qui Rempubl. saluam vellent, ad me vnum hominem fractum, & propè dißipatum, restituendum & defendendum venirent? vt qua voce ter omnino post Romam conditam Consul vsus esset pro vniuersa Repub. apud eos solùm, qui eius vocem exaudire possunt, eadem voce Senatus ex omnibus agris, vicis atq; oppidis ciues, totamq; Italiam ad vnius salutem defendendam excitaret.* Hic autem ter omnino Cicero Consulem hac voce, Qui Rempubl. saluam esse vult, me sequatur: vsum, nisi fallor, dicit. *Claßibus hic locus:* Eodem in libro Isidorus de exercitu pedestri potius

Classes.

quàm de nauali interpretatur, vt & Seruius. Isidori verba sunt, *Classes dictæ propter diuisionem exercitus, qui postea manipuli dicti sunt, vnde & Virgi-*

Classicæ.

gilius 2. Aeneid. Claßibus hic locus. nam postea Classica nauium dicta. Classes igitur apud Maronem manipulos intelligit: quæ sententia non est im-

Patratus.

probanda. Ait idem, *Patratus est rei venereæ consummatio. Lucretius, Et benè patratio patrum.* significari locus videtur è libro 4. in quo hodie legitur, *Et benè parta patrū.* sed, *benè patra patrum*, pro

Fauonij nomen.

patrata turpiculo sensu videtur legisse. Illud quoque in transcursu admonebo Fauonij nomen quo quidam ætate Ciceronis, Catonis imitator vocabatur, Isidoro auctore, esse nomen eius, qui spurius esset natus incerto patre: quòd animalia quædam sponte, Fauonio spirante,

spirante, concipere censerentur: quæ res causam attulerit nomini. Hoc cùm in eodem Isidoro reperissem, non indignum adnotatu iudicaui, & huic paginæ inserui.

CAPVT XXIII.

Virgilius lib.1. & 2. Aeneid. explicatus, aræ propitiæ nouem, equi Neptuni hippocampi, costa, ἐγκοίλια, ἄκανθος, æs.

Littus arare credamur, q res tenues & plurimis fortasse notas persequamur sedulò, & dum iuuare studemus, fortasse retardare studia melius aliis vacatura existimemur: animo tamen nostro morem geremus. E Virgilij 1. & 2. quædam explicabimus non admodum obscura, non tamen omittenda,

—*spumas salis ære ruebant:*

id est, mare rostra nauium, quæ ærata erant, secabant. vnde,

Quot prius æratæ steterant ad littora proræ:

à Marone lib.10. Æneid. dictum est. Quòd autem scribit,

Saxa vocant Itali, mediisq; in fluctibus aras:

Aræ propitiæ nouem. Aræ fuerũt propitiæ nouem inter Sardiniam & Africã, celebres icto ibi inter Afros & Romanos fœdere. de quibus lib.8. Lucanus,

——*angustius aris*
Victoris Libyco pulsatur in æquore saxum
Tarpeiis.

Quo quidem è loco constat, saxa illa magna religione & veneratione fuisse culta. Cùm autem scribit de Neptuno,

Flectit equos curruq; volans dat lora secundo:

Equi Neptuni hippocampi. equos Neptuni intelligo hippocampos, qui priores pedes habeant, posterioribus careat, sed pontum legant & natent: quod testimonio optimi poetæ Papinij comprobabimus, libro 1. Achill.

—*& triplici telo iubet ire iugales:*
Illi spumiferos glomerant à pectore fluctus,
Ponè natant, delentq; pedum vestigia cauda.

at verò, —*inq; sinus scindit sese vnda reductos:* est, recedentes, in recessum remotos. vt, *In reducta valle*, apud Flaccum epod.2.od. id est, recedente:

—*nec iam exaudire vocatos:*

esse puto, nec iam viuere: viuis enim sensus audiendi est, non mortuis.

Non metus officio, ne te certasse priorem
Pœniteat:

legendum censeo, nõ vt obrepsit in libro: *nec te certasse*: hoc sensu, Equidem non vereor ne te pœniteat prouocasse beneficiis Æneam. Æneid.lib.2.

——*sectaq; intexunt abiete costas:*

Costæ. cũ scribit, costas esse puto interiora quædam statumina, quibus laterũ compages & coassatio nitebatur, quales in naui costas videmus: ἐγκοίλια. Græci ἐγκοίλια vocant. & apud Persium saty.6. *Costa ratis laceræ.* Plin.lib.13.cap.9. *nec minus spina celebratur in eadẽ gente duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat, ob id vtilissima nauium costis.* Ea spina ἄκανθος à Theophrasto appellat. ἄκανθος.

Amplexæq; tenent postes atq; oscula figunt:

hoc faciunt mulieres, quæ se in captiuitatem abreptum iri suspicantur, seque procul auectum iri in Græciam, ac Troiam relicturas. qui enim domum sic deserebant in perpetuum, limina salutare solebant. Quod & Charinus adolescẽs apud Plautum in Mercatore facit, aliò proficisci peregrè in perpetuum deliberans, mutato domicilio, versoque solo. Sc. Limen superûm.

Limen, inquit, superum & infernum salue, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem. Ibidem Maro,
Ardentes clypeos atq; æra micantia cerno.

cùm esset cæcus Anchises, hunc versum Æneæ critici attribuere malũt: sed, quamuis cæcus, ita vt in consuetudine solemus, potuit Anchises loqui. nam obliti sui plerunque cæci ea dicunt, quæ videntium sunt: pauorq; ita mentem consternarat eius, vt si putaret videre, qđ metuebat. Aes. Æs autem more poetarum Græcorum, pro ferro vsurpauit, vt & in illo versu eiusdem libri,

Exultat telis & luce coruscus ahena.
Visa mihi ante oculos & nota maior imago:

Iam ex magnitudine deã esse significat. Diis enim & deabus, quod alio obseruamus loco, ampliorẽ formam attribuebant: vt Æneid.4.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Hæc & tyrocinia sunt, & humili minimeque ambitioso sermone scripta, pro quibus nauci non daret suum Afranius, vt ait Ausonius.

CAPVT XXIIII.

Horatius explicatur libro 2. epist.1. Albanus mons in quo Musæ colebantur, Ioue iudicat æquo, siliquæ, Siluanus, Genius, Saturnius versus.

Queritur Horatius lib.2. epist.1. ab hominibus non satis æquis elegantia scripta non alia de causa improbari, quàm quòd recentia sunt: alia inelegantia hoc solo nomine censeri, quòd antiqua: atque ita videri ea dicit diserta, vt non desit qui propè ea

Dictitet Albano Musas in monte locutas.

Albano in monte Musæ loquutæ. vbi sanè ambigitur, cur Albani montis mentionem fecerit. ingeniosum enim & intelligentem poetam nõ est verisimile, istud de nihilo loquutum. Ego verò existimem, cùm in Helicone Bœotiæ monte Musæ colerentur, & Pimpleo & Pieria montibus, illisque è locis à Græcis poetis sæpe inuocarentur: sed & à Latinis: Horatium in medio Latio Latinis Camœnis Albanum montem consecrare voluisse, qui Ioui Latiali & aliis diis sacer erat, vt Latinorum ille esset Helicon. ac vt melius quod sentio, explicem: cùm videret monticolas esse Musas, Musarum Latinarum se-

dem voluit in medio Latio esse tumulos Albanos, vbi communia sacra Latinorum celebrari solebant.

—aufert, inquit idem,

Pacuuius docti famam senis: Actius alti:

sed quónam id obsecro sensu? equidem video quod in promptu se ostendit, Pacuuium doctum iudicari, Actium grandiloquum: sed in recessu aliud latere suspicor. vt enim Afranium Menandro, Plautum Epicharmo comparat: sic videtur dicere Pacuuium Euripidi similem, qui scenicus philosophus dicebatur: Actium Sophocli, cuius cothurni sublimitas ab omnibus celebrata est. Est igitur doctus senex fortasse Euripides: altus senex, Sophocles. *—Ioue iudicat æquo*, qui rectè veréque iudicat. quibus enim dij irati infensique sunt, iis mentem & iudicium adimunt, vt antiquitas credidit, & malè iudicantibus mentem ablatam existimabant à diis.

Ioue iudicat æquo.

Iniustè totum ducit venditq́; poema:

Ducit, vē ditque.

hoc traductum esse suspicor à venaliũ seruorum familiis, vel à mangonibus ductum, aut mangonũ ministris, solerter & scitè emptores adlicientibus ad venales, quos ducebãt. nam pulchriora mancipia reliquum ducebant gregem, & vendibiliorem reddebant: & deformiores plerunque serui accessionis loco pulchris, qui vendebantur, cedebãt. Huc & illud Ciceronis facit, lib. 7. fam. epist. 5. *Accedit etiam quod familiam ducit in iure ciuili singularis memoria.* nisi si quis putet à seruis illis sumptum illud Ciceronianum, qui præsunt familiæ opus facienti rusticum, eamque ad opus ducunt.

—viuit siliquis & pane secundo, quòd ait, vel de leguminibus, siliquas dixit: vel fructum quendam vilissimum, quem Græci κεράτια vocant, intellexit. quæ est Lambini sententia. vt in Euangelio D. Lucæ, cap. 15. καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι. quod ostendit omnium cibũ vilissimum fuisse. Similis est apud Persium locus saty. 3.

—siliquis & grandi pasta polenta.

Porrò cùm ait:

Tellurem porco Siluanum lacte piabant.

Siluanus.

rusticos priscos ait coluisse ferias rusticorum numinum, vt Telluris agriculationis parẽtis, & Siluani tutoris Fauni & siluarũ præsidis & pastionis. nam in siluis pecora habebantur, & eorum lacte piabatur colebaturq́;. Illos etiam suos coluisse natales significat, cùm scribit,

Floribus & vino Genium memorem breuis æui.

Genius breuis horæ memor.

nam de natali scribit Persius 2. satyr.

Funde merum Genio.

Genius breuis huius nostræ ætatis, quã transigimus memor custos est: præest enim nobis, nosq́; tuetur. ita non solùm ei deæ, quæ alimenta suppeditabat, & deo, qui pecus procurabat: sed etiam Genio, in cuius erant tutela pij gratiq́; mortales, rem diuinam faciebant. Verumenimuerò *—numerus Saturnius* versus, vt ait Asconius in 2. Verrinam; senarius est hipercatalecticus: vt,

Saturnius versus.

Dabant malum Metelli Næuio poetæ.

quod ideo addidi, quia interpretes, qualis versus fuerit Saturnius, Pythagorico quodam silentio tacent.

CAPVT XXV.

Horatius lib. 2. epist. 1. explicatur, demittere nummum, incerti oculi, aulæa premuntur, æditui, Chœrilus.

QVOD in Horatio scribitur,

Gestit enim nummum in loculos demittere.

demittere emendatius, vt opinor, erit: nummi enim in crumenam demittuntur, cùm in eam descendunt. cùm autem ait, *—ad incertos oculos migrasse voluptatẽ*: q incerti sunt oculi quæritur, & ab Academicis arcessunt interpretationem multi, fidem sensibus detrahentibus & cohibentibus assensionem: Ego incertos potius oculos crediderim, qui variis rerũ spectaculis capiũtur, & hoc & illud auidè intuentur, & voti sui incerti sunt, neq; constanter vnam aliquã speciem, qua fruantur, probant, sed multiplici varietate rerũ diuersarum delectantur, atq; gaudent. Illud autem,

Demittere nummum. Incerti oculi.

Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas:

Aulæa premuntur.

hanc habet opinor significationem, Eousque comœdiarum, fabularum & tragœdiarum actionem placere, dũ spectacula choragij magnifici spectatorem delectant, triumphũ propè imitantia pompæ, & ferculorum elegantia: non enim solent in theatro triumphari, sed ludis theatralibus eximio apparatu ornamenta rerum preciosissimarum, aut raritate visendarum traducebantur, & ludis scenicis addebantur. quod quidem choragium superuacaneum obesse actioni fabularũ plurimum dicit Horatius: vt Spectator in diuitias pompæ intentus, & in ornamẽta, & strepent plaudensque non audiat auctorem. Hac de re sic libro 7. famil. epist. 1. ad Marium Cicero scribit, *Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clitemnestra? aut in equo Troiano tria millia creaturarum? aut armatura varia peditatus equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.* Ergo premuntur aulæa, cùm humi strata sunt in scena, dum aguntur fabulæ: acta fabula tollebãtur. Donatus, *Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsq; perlatus*. Cicero Orat. de Mimo acto, *Scabella concrepant, aulæum tollitur.* Maro quoque 3. Æneid. ita scribit,

Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

Premi ergo aulæa dicit, quæ occupata sunt, nec vt Porphyrio in hũc locum dicit, cessant, sed impediuntur. Æditùos autẽ virtutis belli domiq́; spectatæ vocat poetas, vt celebratores virtutis & cultores, qui eam suis carminibus decantant. Æditui igitur sunt cultores, vt προσπόλοι & νεωκόροι. nam cùm alij fortasse deum aliquẽ eximiè colunt, tũ vel potissimũ æditui eius & sacerdotes præter cæteros, id faciunt: nec alioqui parua cultus pars in æde tuenda, cen-

Æditui.

da, censenda est. Enimuero illud, ead. epistol.

Discit eum citius meminitq; libentius illud
Quod quis deridet:

non de malo poeta accipio & agnosco, qui cũ malè iudicet, ea potius amplectitur & recordatur, quæ alias derideat: sed de auditore & lectore, qui quod derideat, citius discat & meminerit libentius, quàm quod probet. ac sic construo, Quis quod deridet discit & meminit libẽter, vt si quid ridiculum & ineptum sit in poemate: vt Augustus nõ debeat optare suũ à malo poeta nomẽ decantari, ne ille poetę officio, & pingui ineptoq; eius munere, nõ tam ornetur, quàm dedecoretur. imò verò ipse, qui illo poemate cantetur, cum poemate deferatur ad aromatarium in vicum vnguentarium: qui erat in regione fori Romani: vt ex ineptis illis chartis inuolucra & penulæ aromatum fiant. Non est autem dubium quin Chœrilus Chœrilus per œ scribi debeat, quem Thucydidis & Herodoti ætate floruisse narrant: & Atheniensium de Xerxe victoriam versibus illustrasse, in singulosq; versus totidem nummos aureos accepisse ab Atheniensibus, facto etiam decreto, vt cum Homero legeretur. Aut igitur quod Athenienses fecerunt, tribuit Alexandro Horatius: aut alter Chœrilus etiam fuit, qui res Alexãdri carmine complexus est, & ab Alexandro Atheniensium factum imitante, singulis in versum philippeis aureis donatus sit.

CAPVT XXVI.

Horatius libro 1. epist. 1. explicatur, Hercules gladiatorum præses, vt Pan pastorum, rude donati gladiatores ferro non dimicabant, piacula, purè loti, vitium fugere, Iani duo, auspicium facere.

Hercules gladiatorum præses. VEianius Horatianus gladiator lib. 1. epistola 1. arma sua, arte depugnandi relicta cõsecrat Herculi, vt existimo, quòd Hercules gladiatoribus & omnibus corpus exercentibus præesse existimaretur. Sic fistulam Pani Pan pastorũ præses. eius repertori pastores consecrabant. Eũ Veianium multarum palmarũ gladiatorem fuisse antiqui interpretes prædicant. Sed id non mihi satis ex Horatij verbis liquet, scribentis,

Ne populum extrema toties exoret arena.

quæ verba significant, eum, qui fortasse pugnacissimus fuerat & nobilissimus, misericordia populi ne iugularetur in arena sæpè precariò seruatum. ne igitur vitam sæpius impetrare cogeretur, armis ab aduersario victus, ipse sibi rudem furtim dedit, artemque desiit. Rude donati. Rude autem donati gladiatores iam non cogebantur ferro dimicare, sed rudibus tantùm batuere. Ludis autem includebantur familiæ gladiatoriæ: quales erant, Æmilius ludus, ludus Mantuanus, & ludus Gallicus.

Quid verum atq; decens curo,

cùm ait, se philosophiæ vtriq; operam dare, declarat, & ei, quæ in contemplatione posita est, verumque anquirit, & ei, quæ mores confingit, & officia præscribit, quæ temperatione decori & moderatione continetur. At,

Ter purè lecto poterunt recreare libello:

hîc purè lectum libellum dicit, quem qui legit, se aqua purificauit, ea castimonia ad legendum accedens, vt si rem diuinam esset facturus: vnde & piacula dixit. Sunt enim pro- Piacula. priè hostiæ aut libamẽta, quib. aliquid luitur & expiatur, expurgaturq; fraus aliqua & scelus. Sic & purè loti, à Festo dicũtur sacrorum Purè loti. causa mundati aqua, & casti. *Virtus,* inquit, *est vitium fugere.* Vitium fugere non est postrema Vitium fugere. laus, & virtutis pars est, virtusque adeò censetur, vt Sapientia iam quædam est, carere stultitia.

Cui sit conditio dulcis sine puluere palmæ?

id est, cui liceat sine puluere palmã adipisci.

—hæc Ianus summus ab imo Perdocet. Ianus summus & imus.

In regione fore Romani duo Iani erant ad arcum Fabianũ, vt ait Victor, incrustati & adornati signis, superior & inferior: celebris mercatorum locus & fœneratorum: apparetque spatium inter illos duos Ianos superiorem & inferiorem, vocatum fuisse Ianum medium. vt Ianus summus imusq; appellatus ideo sit, quod & medius esset. Horat. lib. 2. saty. 3.

—postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est.

Cic. lib. 2. Offic. *Commodius à quibusdam optimis viris ad Ianum medium sedentibus.* Iterum 6. Philip. *Ianus medius in Antonij clientela sit?*

Læuo autem suspensi loculos tabulamq; lacerto, cùm ait, monstrat Romanos numerandi artem præcipuè sequi & ediscere ob auaritiæ studium, gerereque tabulam calculatoriam, & loculos calculis refertos, vt in abaco in promptu rationes expediant. Idem in Arte,

Filius Albini si de quincunce remota est
Vncia, quid superat?
—præsens hortatur & aptat,

in vetusto legi libro, quod nõ minus probandum quàm *optat*: immò verò commodius habendum, quòd plus est instruere, & informare præceptis, quàm optatis & votis prosequi.

—cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, Auspiciũ facere.

valet, Si libido ei suaserit. ab auibus autem ductum, quæ auspicium faciunt, & mouent vt aliquid agamus aut non agamus, vt vetustas credidit: Festus, *Auspicium faciunt.* Plautus in Sticho, Sc. Libros inspexi.

Augurium hoc facit Epignomus.
Ad summum sapiens vnus minor est Ioue,

cùm, inquit, declarat esse philosophiæ incumbendum, qua paratur sapientia, quæ vni Ioui cedit, & omnibus aliis maior est. Est autem philosophiæ finis comparatio & adeptio sapientiæ.

Præcipuè sanus nisi cum pituita molesta est,

quod iocatur, sic accipio, sanum esse sapientem maximè tantùm, quia Philosophorum sapiens, pannosus, malè vestitus, interdum al-

get hibernis mensibus, pituita tentatur frigore contracta. nam sapiens si algebis, nō solùm tremes, sed etiam pituita laborabis. Nō deest qui βλεννώδη & κορυζώδη, id est, mucosum & stupidum & stultum & ineptum explicet. Sed in priorem sum propensior sententiam.

CAPVT XXVII.

Horatius libro 1. epist. 2. & 3. explicatus, curare cutē, cuticulam, pelliculam, comportare, συγκομίζειν, res comportatæ, inuidia, ampullari, ληκυθίζειν, Lais.

Curare cutem. HOratius libro 1. epist. 2.

In cute curanda plus æquo operata iuuentus,

cùm dicit, cutem corpus intelligit: vt χρὼς & χροῦς apud Græcos cutem & corpus declarant. Ita autem intelligere Horatium, ex Homero Odyss. 13. notum est: apud quem Phæaces & proci Penelopæ genio indulgent, corpusque luxuriosè epulis curant: etiam illi Demodoci, hi Phemij modis & cythara sese oblectant. quod intellexit Horatius, cùm,

Ad strepitum cytharæ cessatum ducere curam.

elegāter, vt nihil suprà, scripsit: nam ad Phæacas & procos referendum esse arbitror. Vt autem curare cutem: sic & curare pelliculam dixit Horatius libro 2. satyra 5. *Pelliculam curare iube.* (Curare pelliculā.) id etiam ex eo, quòd qui benè habiti & benè pasti sunt, eorum cutis nitet curataque videtur,

Me pinguem & nitidum bene curata cute vises.

vt enim coriarij arte, aluta vel corium curatū pulchrius & politius est: sic pulchrior & nitidior cutis obesorum ac bene habitorum curata, videtur fuisse. *—atqui*

Si noles sanus cures hydropicus,

quòd ait, puto hanc continere sententiam, Si noles expergisci dum sanus es, & capessere studium philosophiæ, quæ animi medicina est: cures vt hydropicus, & graui laborās morbo, expergiscaris. vel potius, Si nō vis te seruare dū sanus es: velis hydropicus: & cures, vt te serues. Sed Porphyrio planè aperteque legit, *curres*. quod & probabile est: ac tum *noles* in futuro legendum erit: quod vidit Lambinus.

Comportare. συγκομίζειν. Res comportatæ. *Si comportatis rebus bene cogitat vti,*

more Græco id videtur dixisse, apud quos συγκομίζειν, quod est comportare, significat, fruges colligere: & συγκομιδὴ est fructuum collectio. itaque hîc res comportatas appellat repositos & conditos fructus.

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni

Inuidia. *Maius tormentum:*

Phalaris, Agathocles, Dionysius Siculæ tyranni multa inuenere atrocissima tormēta ad homines cruciandos & excarnificandos: sed nullum est quod crudelius torqueat animum, q̄ inuidi hominis contubernalis & tabifica inuidia. *—ceruinam pellem latrauit in aula:*

sic ad sectādas feras venatici catuli consuefiebāt in aula dominorum leporinis & ceruinis pellibus ad venandum, vt odore & colore imbuti, in syluis, eas feras appeterent. Quiddam est in Gratiano non dissimile,

Sed præceps virtus ipsa venabitur aula.

Epistola 3. eiusdem libri,

Fastidire lacus & riuos ausus apertos:

cùm ait, Titium imitari ausum esse Pindarum dicit, quem tamen inimitabilem putat, consueta tractare poemata aspernatum. latent em̄ plerunq; fontes, à quorum capite riui in apertum exeunt, qui & in lacus sparguntur, cū dilatantur: ad fontem igitur eum dicit maluisse venire, quàm è populari lacu & publico riuo haurire. Sic lib. 1. saty. 4.

Gestiet à furno redeuntes scire, lacuq;.

Quod autem *ampullatur* dicit, id verò facit Græcorum æmulatione, qui ληκυθίζειν dicunt, quod est tumida vti oratione. nam λήκυθος ampulla est olearia, quæ prætumida est: vnde & Lais, quia buccis erat tumentibus, πρὸς ταῖς γνάθοις λήκυθον, habere dicebatur. (Ampullari. ληκυθίζειν. Lais.) *—moueat cornicula risum.* hîc corniculam vocat, quem Græci κολοιὸν, id est graculum appellant. Huius fabulæ Æsopicæ sic meminit Themistius, καθάπερ τῷ κολοιῷ περιτίθησιν ὁ μῦθος τὰ πτέρα ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ κάλλους ἀλλότριον αὐτοῦ περιεργαζομένου κόσμον χήτει τοῦ οἰκείου καὶ συγγενοῦς, id est, Quemadmodū fabula corniculæ plumas circundat in pulchritudinis certamine alienum sectāti ornamentū sui & proprij inopia.

CAPVT XXVIII.

Virgilius lib. 7. explicatur, mare quando albescit, & quando nigrescit, & quando purpureum apparet, conuexus, Ditis spiracula χαρώνια, πλουτώνιον, vorago, falcati enses, falces falcarij, galea.

MAronis comparatio est 7. Æneid.

Fluctus vti primo cæpit cum albescere vento, (Mare albescit, nigrescit.)

non inani strepitu verborum ad ambitionem efficta, sed è rerum natura sumpta: nam cùm increscente crebrescenteq; vento incipit mare paulum turbari & misceri, partes eius quæ non mouentur, albescere videntur & vernare. quod ab Aristotele relatum est, reddita causa, vltima quæst. 23. sect. alioqui cùm inhorruit, nigrescit. Proinde Maro scribit libro 5. Aeneid. *—fluctusq; atros Aquilone secabat.* (Fluctus atri.) sed & purpureum mare videtur, cùm elati fluctus inclinatione obumbrantur, vt Aristoteles refert. (Mare purpureum.) Sed & in tranquillitate Sole collustratum albescit, variisq; denique coloribus videtur imbutum & tinctum, pro lucis & tenebrarum admixtione & appulsu. Quocirca scripsit in Academicis Cicero, *Mare illud, quod nunc fauonio nascente purpureum videtur, idem huic nostro videbitur: nec tamen assentietur, quia nobismet ipsis modò cœruleum videbatur, mane flauum: quodq; nunc quia à Sole collucet, albescit et vibrat, dißimileq; est proximo ei continenti.* quo quidem in Ciceronis loco Non. Marcellus *rauum* legit, flauumque explicat. Aeneid. 7. *—cœli conuexa per auras:*

pro

Cõuexus. pro *conuecta* interpretor, quamuis repugnet Seruius. vt 4. Georg. dixit Maro,

Vsq; coloratis amnis diuexus ab indis.

Ditis spiracula. χαρώνια. pro diuectus. *Spiracula* Ditis, sunt quæ à Græcis *χαρώνια* vocãtur, quo nomine censentur fauces subterraneę tetrum exhalantes odorem & pestiferum, ex quo Ditis fauces existimabantur, quales fuêre nõ procul Trallibus. Strabo lib. 14. *ἐν ᾗ τὸ πλουτώνιον ἔχον καὶ ἄλσος πολυτελὲς καὶ νεὼν πλούτωνός τε καὶ ἥρας καὶ τὸ χαρώνιον ἄντρον.* lib. 13. πλουτώνιον *πλουτώνιον* appellat Strabo, cũ de Hierapoli oppido Phrygio loquitur: cùm etiam eo verbo templum Plutonis significetur, *τὸ δὲ πλουτώνιον, ὑπ' ὀφρύι μικρᾷ τῆς ὑπερκειμένης ὀρεινῆς, στόμιόν ἐστι σύμμετρον, ὅσον ἄνθρωπον δέξασθαι δυνάμενον, βεβάθυται δ' ἐπὶ πολύ.*

—ruptoq; ingens Acheronte vorago,

Vorago. cùm scripsit Maro, intellexit illam voraginẽ ab Acherõte erumpere, & eius quandam eruptionem & exæstuationem esse: expressitque quod ab Homero dicitur, *ἀπορρώξ*, vt lib. 2. Iliad.

ὅρκου γὰρ δεινοῦ στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

Falcati enses. *Falcati* cominus *enses*, apud Marõnem sunt enses curui, quos Græci harpas vocant, qualem tribuunt Perseo poetæ, qui etiam falces vocantur. Higinus lib. 2. Astron. poet. de Perseo, qui falcem tenere dicitur, quo telo Gorgonem interfecit: inde Falcarij apud Ciceronem in Catil. 1. sunt vocati, ab hoc genere ensis falcati. Falces. Falcarij.

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimeram.

Galea. Galeam dixit eam, quam Græci *τριφάλειαν*, quæ tres habet conos & lophos, tresque cristas.

CAPVT XXIX.

Virgil. lib. 8. Aeneid. explicatur, mineruál, minerua, tenus minerua, Pallas turbata, calcei Tusci, Vulcani officina vbi, quadrupedare, porcus & porca.

Mineruál. Minerua. VT mineruál precium est & merces, quæ persoluitur doctori, qui nos aliqua arte erudiit: sic & minerua, cùm scribit Maro libro 8. Æneidos,

—cùm fœmina primum
Cui tolerare colo vitam, tenuiq; minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes.

Tenuis Minerua. atque hæc quidem interpretatio auctorem laudat Seruium. vide tamen ne Minerua pro arte dici & accipi hîc possit. nam tenuis ars lanificij meritò dici potest, quæ non multum quæstus adfert: vt boni consulendum sit, si ea te toleres. Fulmẽ Iouis trifidum pingebatur, eiusque cuspides, radij dicebantur: Maro,

Tres imbris radij. *Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ.*

Apollonius de Fulmine,

μιῆς δι' ἔτι δεύετο μοῦνον ἀκτῖνος.

Quam turbatam Palladem intelligimus, cùm scribit Maro,

Turbata Pallas. *Aegidaq; horriferam turbatæ Palladis arma?*

nam pace Seruij non putem turbatæ pro turbantis dictum esse. Turbatam igitur intelligo, ad bella concitatam. turbati enim sumus, cùm bellum capessimus. Hinc illud eiusdem libri, in principio,

Extemplò turbati animi, simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium: sæuitq; iuuentus
Effera. Et,
Tyrrhena pedum circundat vincula plantis

Calcei Tusci. dicit, quòd calceos Tuscos primùm Senatores, deinde & milites gerere soliti sint: nam olim Hetruria multis artificiis & elegantia multa floruit: vt refert Diodorus: & quemadmodum Tuscanicum quoddam ædificij genus imitati sunt Romani, sic verisimile sit, eos calceatum æmulatos.

Insula Sicanium iuxta latus Aeoliamq;
Erigitur Liparem fumantibus ardua saxis.

Lipare Vulcani officina. his versibus vna Vulcaniarum insularum nomine Hiera describitur, quæ sacra Vulcano est, colle in eo nocturnas euomente flammas. hac in insula scribit Maro 8. Æneid. Vulcani officinam esse.

Quadrupedare. *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.*

Quadrupedare, de quadrupedibus dicitur. Plautus in Captiuis, Sc. Iupiter super me.

Qui aduehũtur quadrupedãti crucianti Canterio.

Porcus. Porcus. *—& cæsa iungebant fœdera porca.*

adnotant Grammatici porcam dixisse Maronem pro porco. quibus non assentitur Suetonius, qui in Claudio, cap. 25. scribit, *cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa ac vetere fecialium præfatione adhibita.* Liuius fauet Grammaticis, qui libro 1. in fœdere porcum saxo silice feriri dicit. In hoc igitur inter auctores variatur, vt reor, quòd porcus in rebus fecialium scriberetur: quod vocabulum etiam de fœmina dicitur: alioqui non scripsisset Cicero 2. de Legibus, *Porco fœmina piaculum dare.*

Tempora nauali fulgent rostrata corona:

de bello Siculo, quod cum Pompeio gestum est. Sic explicat hunc versum Paterculus, *Insigne coronæ classicæ, quo nemo vnquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.*

Conuulsum remis rostrisq; tridentibus æquor:

legendum esse, & lege versus intelligimus, & veterum triremium pictura, in quibus rostra trifida videntur.

CAPVT XXX.

Tæniæ, fasciæ, Veneris templum in Papho, Iupiter omnia faciebat nutu & renutu, numen, pecten, Amazonius.

NON abs re est, quod Maro lib. 5. scripsit,

Tæniæ. *Puniceis ibant euincti tempora tænis.*

Fasciæ. sed è consuetudine coronarum sacrorum certaminum, quibus fasciæ addebantur: quæ & tæniæ & lemnisci dici possunt. id auctore Theocrito, cuius, vt opinor, testimonium nemo improbabit, adfirmare possumus, sic scribente in Pharmaceutria,

κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος
πάντοσε πορφυρέαισι περιζώστρῃσιν ἑλικτάν.

populeam enim coronam dicit fasciis vndiq; implicatam. Quàm augustum esset in vrbe Papho Veneris templũ, ex eo intelligimus, q, ibi centum aras fuisse lib.1.Æneid.scribit. etsi enim ad augendum magno est vsus numero, tamen ex eo coniicimus loci & sanctimoniam & amplitudinem.

Veneris templum centũ aras habẽs

—vbi, inquit, templum illi, centumq; Sabæo
Thure calent aræ, sertisq; recentibus halant.

nec tamen ex amplificationis licentia, sed historiæ fide, certoque & pleno numero Papinius accepisse videtur, cùm lib.5.Theb.scribit,

Illa Paphon veterem, centumq; altaria linquens.

Ego eiusdem Papinij auctoritate adductus in Maronis lib.3. *—& nauifragum Scylaceum:* quicquid de eo altercentur Grammatici, & eam contentionem ventilẽt, nec indiscussam illã quidẽ, sed immedicatã relinquant, legendum puto: nã plerunq; verba quædã Maronis non insolens imitatur. Ergo is eod.Theb.lib. scribit, *—proram nauifragis auidam concurrere saxis.*

Abnueram bello Italiam concurrere Teucris:

Iupiter annuit, abnuit.

apud Mar.lib.10.Æneid. de se Iupiter loquitur, nec illud temerarium, aut fortuitum existimant ex lege versus positum *abnueram*. respexit enim ad id quod Homerus de nutu & superciliis Iouis libro primo Iliados scripsit: & Iupiter omnia nutu & renutu faciebat: vnde & numinis appellatio. Et Maro libro nono Æneidos,

Numen.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Veteres in sacris, extis vescebãtur, qđ antè adnotauimus: eorum tamen partem coctam & profectam offerebant deo: Suetonius in Augusto, capite 1. *Semicruda exta foco rapta prosecuit:* Papinius lib.5.Thebaid.

Prosecta.

—vbi aduerso dederat prosecta Tonanti.

Videtur à Papinio 2.Achill. significari chorea quædã his verbis, quæ obscuritate nõ vacant,

—nunc obuia versæ
Pectine Amazonio modò, quo citat orbe Lacænas
Delia.

Pecten enim Amazonius videtur chorus fuisse, quo inter se pectinatim implexę consertæque recta serie puellę, in Amazonum modum saltabant. Callimachus hymno εἰς ἄρτεμιν, saltationis etiam Amazonũ meminit hoc versu, πρῶτ περὶ πρύλιν ὠρχήσαντο. Emẽdicatis & hinc inde particulis, velut hostiatim, hunc centonem consarcinauimus, in quo vereor ne quid nõ probè & commodè consutum videatur, & ne malè iuncti colores specie dissidente, dissuendi sint. sed vberius prodesse maluimus malè connectendo, quàm serie conseruãda conuenientium colorum, de vtilitate detrahere.

Pecten Amazonius.

CAPVT XXXI.

Delibare florem, quo te Mœri pedes, Macri campi apud Varronem, Strabo emendatus, χόριον, *chordi, dum virent genua.*

VEtus illud Ennianum apud Ciceronem in Bruto, cùm primis elegans verbum, *Flos delibatus populi*: quãuis à Seneca apud Gellium libro 12.capite 2.vellicetur, sumptum est è veteribus Gręcis, quorum perstudiosus erat Ennius. nam Theocritus eodem modo dixit, 13.edyll. μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος ἡρώων. nam explicatur ab enarratoribus, ἄωτος, ἀπάνθισμα τῶν ἀνθῶν: & ἀωτεῖν, est tanquam florem decerpere & delibare. *Quo te Mœri pedes?* à Marone etiam imitatione Theocriti est dictum, & subauditur *ducunt*. Theocritus enim eodem edyl. dicit, ὅπᾳ τὼ πόδες ἄγον ἐχώρει. quod genus loquendi loquitur de eo, qui non tam voluntate & consilio, quàm sponte & impetu quodam ipsorum velut pedum incitatus, aliquò pergit. Vtitur & Varro libro 2.de re rustica in prooemio, *propterea quod te empturientem crebrò pedes ad Macros campos ducũt.* Macri autem campi erant in Liguria: vbi & mercatus erat celebris. In Strabone autem libro 5. μακροὶ κάμποι scribi debet, non νάκροι. Periurij comitem censebant aliquam deformitatẽ: Horatius lib.2.oda 8.

Delibare florem.

Quo te Mœri pedes.

Macri campi.

Periurij pœna.

Vlla si iuris tibi peierati
Pœna Barine nocuisset vnquam,
Dente si nigro fieres, vel vno
Turpior vngui.

Ouidius in Amoribus, vt Theocritus quoque, pustulas nasci mentibus in naso dicit, edyllio 12.

ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀναφύσω.

Quod à Lucretio lib.4.scribitur, amatores in amicarum vitiis cõniuere ac cæcos esse, adeò vt vitiis & deformitatibus nomen formæ & pulchritudinis imponant: sitque eis nigra μελίχλωρος: idem ab amatore apud Theocr.edyll. 10.factum reperimus, —σύραν καλέοντί τυ πάντες ἰσχνὰν ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. nomine vtitur ficto à mellis colore, cuius sapore nihil suauius. Quod Horatius lib.2.sat.5. perlepidè scripsit,

Vt canis à corio nunquam absterrebitur vncto:

nónne esse putares quod Theocritus hoc edyllio eadem vrbanitate facetè lusit, χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι. Sed quis persuaderet sibi coriũ apud Horatium esse χόριον Theocriti, cùm hoc significet membranas partum inuoluentes, à quibus agnos serotinos chordos vocatos Varro lib.2.cap.2.de re rustica putat? Crediderim Horatium prouerbium Græcum esse sequutum: tamen nonnihil significationem deflexisse in id quod æquè conueniret. Sed & σκυτοφαγεῖν id enarrator interpretatur, quod Horat. sensui cõuenit. *Aut Atho, aut Rhodopen* Maron.2. Georg.sumptũ è Theocrito est edyl.7.scribit,

χόριον.

Chordi.

ἢ ἄθω ἢ ῥοδόπαν ἢ καύκασον ἐσχατόεντα.

Est & illud Horat.epod.13.Græcum, *Dumq; virent genua*: quod est, Dum iuuenes sumus, nequedũ senectute arescimus: Theocr.edyl.14.

Dum virent genua.

ποιεῖν τι δεῖ ἇς γόνυ χλωρόν.

Hoc ego minutal paraui conuiuis, vt eorum excitarem palatum, non vt satiarem ventrem. Vt autem in acetariis varia olerum genera condiuntur: ita quoq; è variis tanquam escis hoc concisum est minutatim: sed tamen

vereor,

vereor, nedum excitare famem studeo, nauseam pariam: qui quæ ad stomachum & gustum faciunt, non tam quæsiuerim, quàm quę appetentiam deiiciant. Nos tamē qui re non possumus, voluntate satisfacere profectò conamur: qui conatus vt laudem fortasse non meretur: ita veniam apud nō iniquos fortassis impetrabit.

CAPVT XXXII.

Cicero lib.1. de Offic. explicatus & illustratus, venire in rem præsentem, murum aries si percusserit, cernere vitam, cernere & κρίνεσθαι.

Cicero explicatur.

SVA Cicero scribit 1. Officiorum, non multum à Peripateticis dissidere, quòd Platonicus & Socraticus esse velit. cùm enim nouam Academiam sequeretur, quæ se instituto Socratis nihil adfirmare prædicabat, sed contra ea, quæ alij ponerent, disputabat: hoc nomine Socraticus Cicero haberi volebat. Ex eo quòd se Platonicum dicit, Peripateticum esse significat, cùm à Platone Peripatetici auctore Aristotele exorti sint: & Academici veteres à Speusippo principe profecti. Lego autem, *Earumq́; prægressus & quasi antecessiones non ignorat*: non vt per exemplaria propagatū est, *progressus*. antecessiones enim & præcursiones hominem non ignorare dicit: cernit enim rerum antegredientes causas & præcurrentes. Nihilo secius & illud aliter euulgatum, sic lego, *Vt hominum cœtus & celebrationes & esse & à se obiri velit. Aut lege, pactione, cōditione, sorte.* proprietatem quæri Cicero dicit, aut venditionis lege, aut pactione aliqua & cōtractu: etiam conditione, si quid feceris, aut dederis, interdum dominium acquiritur, cùm ita conuenit: postremò sorte, vt in coloniis deducendis, cùm assignabātur agri, centuriæ singulæ certo militum numero, missis in vrnam eorum nominibus. nam quæ pars cuique euenerat, sortitio eius censebatur. Mutatio autem officiorum quid aliud est, quàm eorum mutua vicissitudo, cùm & dando & accipiendo vicissim alij de aliis bene meremur? *Vt si constitueris te cuipiam aduocatum, in rem præsentem esse venturum.* qui vindicabant & cùm de possessione lis erat, in rem præsententem litigatores veniebant, vt deductio fieret moribus. quod satis apparet ex Oratione Ciceronis pro Cecinna. Lego non longè pòst, *Ne cupidè quid agerent, ne appetenter. Quamuis murum aries percusserit,* dicit Cicero ex militari lege, qua, vbi mœnia quati ariete cœperant, oppidani in deditionem fidemq́; nō recipiebantur. id & è Ciceronis & è Commentariis Cæsaris cognoscimus, in quorum libro secundo sic scribitur, *Ad hæc Cæsar respondit, se magis consuetudine sua, quàm eorū merito ciuitatem conseruaturum, si priusquam aries murum attigisset, se dedidissent.* Quod veteres obseruare in ariete, id hodie nos in bombarda tenemus: vt non sine direptione fortunarum & captiuitate in deditionem plerunque recipiantur, quorum mœnia tormētis quassata sint. Quod ait Cicero, ei qui solutus sacramento militari est, ius non esse cum hoste manum conferendi: quod exemplo filij Catonis probat, qui tyro à Popillio Imperatore dimissus fuerat, quale sit, à Plutarcho in Problem. explicatur his verbis, διάτι τοῖς μὴ στρατευομένοις μὲν, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἄλλως ἀναστρεφομένοις, οὐκ ἐξῆν ἄνδρα βαλεῖν πολέμιον, οὐδὲ τρῶσαι, καὶ τοῦτο Κάτων ὁ πρεσβύτης ἐν ἐπιστολῇ τινι δεδήλωκε, γράφων πρὸς τὸν υἱὸν, καὶ κελεύων εἰ παρεθείη τῆς στρατείας ἀποπληρώσας τὸν χρόνον ὑποστρέφειν, ἢ προσμένοντα λαβεῖν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἐξεῖναι τρῶσαι καὶ ἀνελεῖν πολέμιον πόλιτον, ὅτι τὴν ἀνάγκην μόνην ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἀνελεῖν ἄνθρωπον. ὁ δὲ ἄνευ νόμου καὶ προστάγματος τοῦτο ποιῶν, ἀνδροφόνος ἐστίν: & quæ sequuntur. Quibus è verbis intelligimus, nefas fuisse hostem feriri ab alio, quàm qui sacramento militari dixisset: qui secus fecisset, eum cædis reum visum fuisse. In versibus Ennianis,

Ferro non auro vitam cernamus vtriq́;,
Vósne velit an me regnare hera, &c.

Vitā cernere.

Vitam cernere, loquutione quadam prisca dictum crediderim, minimeq́; obuia. in Medea eodem genere orationis vsus fuerat,

Nam ter sub armis malim vitam cernere.

quod Euripides in Medea dixit, ὡς τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα στῆναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ. hîc cernere vitam, est dimicare & pugnare. id enim cernere Latinis est, vt Græcis κρίνεσθαι. Cernit autē vitam, qui eam constituit in dimicationem & discrimen adducere, & qui de eo paratus est disceptare, & de vita, vt Varro lib. 6. exponit, decernere. Aequè vetus est illa loquutio, *—doq́; volentibus cum magnis Dijs.*

Cernere. κρίνεσθαι.

Sic enim & Cato cap. 141. loquutus est, *Cum dis volentibus, quodq́; bene eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouitaurilia fundum agrum terramq́; meam, quota ex parte siue circumagi, siue circumferenda censeas, vti cures lustrare.*

Mutatio officiorū. Venire in rem præsentem. Murum aries si percusserit.

CAPVT XXXIII.

Propertius lib. 3. eleg. explicatus, pumices, sistrum, fastus terere, cymbalum.

Pumices.

PEndebantq́; cauis tympana pumicibus: lib. 3. eleg. 3. elegantissimè à Propertio scriptum est, in quo Pumices, lapides illos raros laxosq́;, & leuitatis summæ, non significant, sed potius saxa in antri formam, & pendētia: Plin. lib. 36. cap. 21. *Non prætermittenda est & pumicum natura: appellantur quidem ita & cætera saxa erosa annis: in ædificiis Musæa vocant dependentia ad imaginem specus arte reddendam.* Sic apud Maronem libro 12. Æneid.

Inclusas vt cum latebroso in pumice pastor
Vestigauit apes, fumoq́; impleuit amaro.

Propert. explicatur.

Pumex enim hîc saxum cauū & latebrosum est: Propertius lib. 3. eleg. 5.

—vos quibus arua
Grata magis, Craßi signa referre domum.

Indignissimè ferebant Romani, cæso cũ exercitu Crasso sua apud Parthos signa ostendit captiua, triumphataq́;, & ea reposcebant. proinde Maro 7. Æneid. scripsit,

Auroramq́; sequi, Parthosq́; repetere signa.

& Plutarchus in Antonio, ἔπεμψε τῶν ἑταίρων τινὰς, πάλιν τὰς σημαίας ἀξιῶν ἀπολαβεῖν. Eleg. 6.

Noctibus illorum dormiet ipsa Venus.

opinor, Illis neque vigilabit, neq; fauebit Venus. sed & in bellum exituri duces, *Mars vigila*, dicere solebant, eius excubias & custodiam implorantes. Eleg. 7.

Sunt Agamemnonias testantia littora curas,
Qua natat Argeni pœna minantis aquæ.
Hoc iuuene amisso classem non soluit Atrides,
Pro qua mactata est Iphigenia mora.

Argenus in delitiis Agamemnonis fuit, q̃ cùm classis in Aulide staret, ventis reflantibus aduersis, in littore Bœoto, cecidit in Cephisum amnem, submersusq; est, cùm eum naui subisset: nec eius mors tamen secundos soluendæ classi ventos impetrauit. Argynus Stephano vocatur. Dicit igitur, Qua natat & fluit Cephisus: videlicet, pœna minantis aquæ Argyni, quod est, in quo mersus minacibus vndis oppetiit Argynus. Littora sunt testantia Agamemnonis curas, potius ingressus Cephisum. fortassis minaciter loquutus est, insultauitque fluuio. Ibidem,

In me cœruleo fuscina sumpta deo.

Neptunum censebant tridente suo nõ solùm mare, sed terram etiam mouere & labefactare: sed & partes abrumpere: Strabo lib. 10. φασὶ δὲ τὴν νίσυρον ἀπόθραυσμα εἶναι τῆς κῶ, προστιθέντες καὶ μῦθον, ὅτι ποσειδῶν διώκων ἕνα τῶν γιγάντων πολυβώτην, ἀποθραύσας τῇ τριαίνῃ ῥύφος τῆς κῶ ἐπ᾽ αὐτῶν βάλλοι. Maro 2. Æneid.

Neptunus muros magnoq́; emota tridenti
Fundamenta quatit.

Quod & Tritonem etiam fuscina facere poetæ canunt: Accius apud Cic. 2. de Nat. deor.

Aut fortè Triton fuscina euertens specus
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlum cernit.

Eleg. 11.

Romanamq́; tubam crepitanti pellere sistro.

Sistrum.

Sistrum instrumentum erat Ægyptium è metallo arguto, quo in sacris Isidis vtebantur, ab agitatione nomen habet: nam agitatũ & concussum tinnitus argutos edebat: eratque parte sui superiore, vt Plutarchus scribit, rotundum, celatumque: erat in summæ eius capsidis vertice vultus felis, qua concutiebatur Isidis & Nephthys facies. Hesychius Cymbala interpretatur. Quę infantibus crepitacilla tribuuntur, crepitum concussu reddentia argutum, sistrá dici possunt. Videor vidisse imaginem Isidis cum sistro. Sistri autem species oualis erat, & manubriata in ora vndiq; tintinabula habens, vt agitatũ tinnitum redderet maximũ, & quæ pulsarẽtur: Tibul. li. 1. eleg. 3.

Quid tua nunc Isis tibi Delia? quid mihi prosunt
Illa tua toties æra repulsa manus?

Propertius lib. 3. eleg. 11.

Ne've aliquid de te flendum referatur in vrna
Sic redeunt illis qui cecidere locis.

Eorum, qui militiæ perierant, ossa in vrna in patriam referebantur plerunq;, & factis exequiis sepulturæ mandabantur. quod libro 2. de Legib. Cicero fieri permittit his verbis, *Homini, inqt, mortuo, ne ossa legito, qui post funus faciat.*

Excipit bellicam peregrinamq; mortem.

Eleg. 13.

Quæq; terunt fastus icarioti tuos:

Fastus terere.

Ea quę nobis in vsu sunt, terimus, vt verbi gratia, vestem: igitur per translationem eas mulieres dicit fastus terere, quæ fastuosæ sunt, quæ fastu vtuntur, quæ superbæ & insolentes sunt. Ibidem,

Cymbala Thebano concrepuere deo.

Cymbala

Si quis me roget, quale Cymbalum fuerit: eũ mittam ad herbam cotyledonem, cuius folia cymbali speciem referũt. Scribonius Largus, *Item mentastrum vel radicem* κοτυληδόνος, *quæ herba similia folia cymbalis habet.*

CAPVT XXXIIII.

Satura, per saturam aliquid facere, Vetus Satyra, panis gradilis, Genius publicus, clauularis cursus, clibanarij.

Satura.

SAturam cibi genus ex variis rebus conditum esse, à Festo doctrissimo Grammatico scriptum est. cuius auctoritas huius rei mihi fidem satis facit, vt ne adstipulatorem præterea requirã. Addit etiam, *Saturã legem esse multis aliis confertam legibus. Itaq; in sanctione legum adscribi solitum,* Ne've *per saturam abrogato aut derogato.* Lege cauet etiam Cicero, ne plusquam de singulis rebus consulatur populus. Inde tanquam per saturam fieri dicitur quod fit citò, & properè, nec magna mora, reque diligenter quæsita & deliberata. Cùm enim vna rogatione multa continebantur, necesse erat populum de singulis in suffragium mitti raptim. Etsi autem ambitiosi & auidi nouarum rerum fortasse videri possit, non acquiescere in tanti Grammatici sententia, sed aliud præterea quærere: mihi tamen puto fraudi non futurum, si quid ipse commodè ea de re cogitare possim: quando non gloriæ studio, sed antiquitatis desiderio ista quærimus. Constat, veterem Satyram ex arte Horatij (non enim istam à Lucilio recentem dico) inter Tragœdiarum actus interpositam fuisse, vt è tanta Tragœdiarum mœstitia populus velut quodam lepido exodio exhilararetur, eo tamẽ breui. Quid igitur obest, quominus satyram fieri dicamus, quod ꝑ breuiter ac velociter raptimque fit, more satyræ? Huic interpretationi nõ aduersatur Scriptorum vsus. Annius Luscus, apud Festum in litera S. *Imperium quod plebs per Saturam dederat, id abrogatum est.* Sallustius in bello Iugurthino, *Dein postera die quasi per Saturam legem sententiis exquisitis in deditionem accipitur.* Marcellinus libro decimo sexto, *Cúmque res in inquisitionem veniret, necessariisq; negotio tentis, obiectorũ probatio speraretur, tan*

Per saturam aliquid facere.

Vetus satyra.

quam per Satyram subitò cubiculariis suffragantibus, vt loquebatur, pertinax rumor & vinculis sunt exutæ personæ, quæ stringebantur vt consciæ, & Dorus euanuit. Non est propriũ huius scriptionis, ordinem historiæ aliquem contexere, sed magna impunitate Latini more tibicinis hinc illuc transit, vt excrescat capita: vel desultoris modo in alterum equum transilientis sese hinc illuc traiicit. Panem gradilem in Codice Theodosij libro 14. titulo 17. legimus. Ego eum fuisse interpretor, qui in gradili templo Genij publici viritim diuidebatur. Vt enim voluerunt forum esse aliquem publicum: sic non tantum cuique priuatim suum attributum putauerunt Genium: verum etiam populo, quem Genium publicum vocauerũt. Marcellinus lib. 20. *Per quietem aliquem visum, vt formari Genius publicus solet: hæc obiurgando dixisse.* De gradili eius templo, idem lib. 23. sic scribit, *Namq; calendis ipsis Ianuariis ascendente eo gradile Genij templum, sacerdotum consortio quidam è cæteris diuturnior nullo pulsante repentè concidit, animamq; insperato casu efflauit.* Apud eundem Scriptorem libro 20. genus quoddam cursus publici Clauulare appellatum legimus: quod fuisse putamus, cùm cursus publicus militibus caligatis concedebatur: caligæ enim eorum confixæ clauulis erant: vnde clauularis cursus, id est, militaris vocatus fuit. nihil enim aptius coniicere in præsentia possum, quantumcunque animum in diuersa diuidam & versem. Sed præstat verba eius adscribere, & aliorum coniecturas elicere: nam quod inter nos dicere liceat, nostrę non magnopere confidimus. Marcell. *Cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, clauularis cursus facultate permissa.* Clibanarios apud eundem libro 16. esse puto, equites cataphractos, qui tota specie ferrea sic contegatur, vt tanquam panis, sic ipsi clibano vndique obtecti obductique videantur.

(Panis gradilis.) (Clauularis cursus.) (Clibanarij.)

CAPVT XXXV.

Propertius libro 4. aliquot locis explicatur, Lygmon.

PRima galeritus posuit prætoria Lygmon: Propertij versus est libro 4. eleg. 1. qui ob historiæ ignorantiam non satis intelligitur. Ego eum, quẽ Lygmonem Propertius vocat, Lucumonem esse reor, qui magna manu auxilio venit Romulo regi contra Tatium. Locomon à Dionysio lib. 2. appellatur. Eius nominis species magis immutata est hoc etiam versu Propertij, elegia proxima, vix vt agnoscatur, vt in aliũ hominẽ propè deformatus sit.

(Lygmon)

Tempore quo sociis venit Lycomedius armis,
Atq; Sabina feri contudit arma Taci.

Is in eo bello etiam cecidit. Is autẽ est à quo vocatos esse Grammatici scribunt. Quod & attingere videtur Propertius.

Abstulit excultas pertica tristis opes:

(Pertica abstulit opes.)

significat adsignatos agros suos fuisse, ne pulsum possessionibus paternis ad paupertatem redactum. Mensum enim perticis vel decempedis agrum solebant veteranis attribuere. Virgilius in Diris,

Pertica qua nostros metata est impia agellos.

CAPVT XXXVI.

Horatius lib. 1. Carm. explicatur, inuleus, veris aduentus, liquida vox, ventum per interlunia bacchari, Threicius aquilo, Tyridates, Lesbium plectrum.

APud Horatium libro 1. od. 23. inuleus per diminutionẽ effictum esse videtur, vt leguleus expressum est. *Veris* autem *aduentus* ibidem esse videtur, cùm Fauonius incipit flare exacta hyeme, quo tempore dicebatur & aduentus Veneris. Lucret. lib. 1.

(Inuleus.) (Veris aduentus.)

Et reserata viget genitabilis aura Fauoni:
Aeriæ primum volucres te Diua tuumq;
Significant initum percussæ corde tua vi.

id est, significant aduentum tuum. Et eod. lib.

Aduentuq; tuo tibi suaueis Dædala tellus
Summittit flores.

Liquidam idem *vocem* od. 24. appellat per translationem, canoram, claram, suauem, non raucam. Translatio autem est à liquore defecato & colato. nam & vox limpida & suauis, ipsa quoque per fauces quodammodo percolata videtur. vnde & liquata etiam dicitur per guttur transmissa. Hostius apud Macrobium lib. 6. Satyr. capite 3. *—totidem vocesq; liquatæ.*

(Liquida vox.)

Ventum dicit Horatius ode 25. magis per interlunia bacchari, id est, per intermenstruum, cùm luna est in coitu. quod & docet Theophrastus in libello de Ventis, his verbis, αἱ σύνοδοι τῶν μηνῶν χειμεριώτεραι. Solent autem homines libidinosi & voluptuarij per ventum & tempestatem iucundius amicam fouere in sinu, & amoribus perfrui. Sic & meretriculæ lasciuæ petulantesque libentius tum sunt cum amatoribus: Tibul. lib. 1. eleg. 1.

(Ventus per interlunia bacchatur.)

Quàm iuuat immites ventos audire cubantem,
Et dominam tenero continuisse sinu.

Tum autem illa horrorem sentiet Aquilonis perflantis: quẽ Thracium ventum dixit, quia in Thracia regnasse Aquilo dicitur, & in Græciam è Thracia ventus ille mittitur. vnde Epodon ode 13.

(Threicius Aquilo.)

Threicio Aquilone sonant.

Vates autem Græciæ, qui è Thracia Aquilonem ferri scripserunt in Græciam, & Threicium Aquilonem appellarunt, imitatores æmulatoresque Latinos habuerunt: etsi in Latium aliunde Aquilo venit. Iucundum est autem quod ait ibidem Flaccus, libro primo, ode vigesimaquinta,

Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro:

(Aridas frondes Hebro dicare.)

quo figuratè significat, anus à iuuenibus non amari, nec aridas ab illis colligi frondes, sed negligi & amnibus donari. solent enim arida

arida arborum folia fluminibus aſſitarum in aquam cadere, niſi legantur aut ſtringantur. quo adluſum eſt, cùm Hebrus his locis cuiuſcunque fluminis fruatur. Libidinem autem,

Quæ ſolet matres furiare equorum

ſæuituram *circa iecur vlceroſum*, *Non ſine queſtu*, dicit: cùm ab omnibus ſpernetur, illius iecur ſaucium tanto amore fore, quantum ferunt equarum eſſe, quæ libidine in rabiem & furorem aguntur. ac tum eam ſuas queſturam fortunas, q; iuuenes puellas non anus ſectentur.

Quid, inquit Flac. proximo cantico, *Tyridatem terreat, vnicè*

Securus.

Tyridates. hic Tyridates eſt, qui eiecto in exilium Phraate rege Parthorũ, rex conſtitutus eſt nobilitatis conſenſu: ſed cùm audiret Phraatem magnam Scytharum colligere manum, ſic territus eſt, vt è regno profugerit ad Auguſtum. Librum vidi indubitatæ fidei, in quo Mithridatem legebatur, ſine vllius lituræ ſuſpitione, quam ſcripturã ſe reperiſſe fatur Lambinus: & agnoſcere videtur interpretes, cùm regem Armeniæ ab Horatio dicant intelligi. Itaque ſi quis eſt, qui eam recipiendam putet, is ſic habeat: Mithridatem eo tempore regem Armeniæ fuiſſe, quem captum vinctumq; Auguſtus Romam duxerit, vt ne huic quidem ſcripturæ deſit teſtimonium hiſtoriæ. Quod autem dicit, *Hunc Leſbio ſacrare plectro,* id valet, Hac cantilena, quæ ſcripta Alcaico carmine, hominũ memoriæ conſecrare. Nam libentiſſimè Alcæum imitatur, qui Lesbius erat, & Alcaicis literis delectabatur. Lesbium plectrũ.

FINIS LIBRI XXVI.

ADRIANI TVRNEBI
ADVERSARIORVM
LIBER XXVII.

CAPVT I.

Cicero libro 1. ad Quint. fratrem explicatus, ſi fortè, εἴπερ ἄρα, ſi quando, ædilitia, lex Cenſoria, annulus ſignatorius.

Si fortè. SI *fortè*, eleganti quadam ratione & non vulgari vſurpatum à Cicerone reperi lib. 1. epiſt. 1. ad Quintum fratrẽ: de quo admonendos elegantis orationis ſtudioſos eſſe iudicaui. *Intelliges, inquit, nihil eſſe à me niſi orationis acerbitatem & iracundiam, & ſi fortè raro literarũ miſſarm indiligentiam reprehenſam.* Et lib. 3. de Orat. *Ex quo vereor ne nihil ſim tui niſi ſupploſionem pedis imitatus, & pauca quædam verba, & aliquem ſi fortè motum.* Sic à Græcis εἴπερ ἄρα vſurpatur: Syneſius, ἤρκει γάρ, εἴπερ ἄρα, μὴ συνανιᾶσθαι. Eodem modo & *ſi quando* vſurpatum reperi, vt apud Valer. Flac. lib. 8. εἴπερ ἄρα.

——vix alleuat ora
Ad ſeras, ſi quando, dapes.

Iterum eodem libro,

Præcipueq; ſui ſi quando in tempore pulcher
Coniugij Minyas nunquam magis eminet inter.

Sed & in ea, à qua exorſus ſum epiſtola ad Q. fratr. Ædilitia, niſi fallor, ſunt ea vectigalia, quæ prouinciales ludorum nomine Ædilibus Romanis pendebant: quæque eis in ornatum fori apparatum munerũ conferebant, veluti ſolemni quodam tributo. ſic enim ſcribit, *Quantum verò eſt illud beneficium tuum, quòd iniquo & graui vectigali Aedilitiorũ magnis noſtris ſimultatibus Aſiã liberaſti.* Eod. lib. & epiſt. ſcribitur & illud, *Poſſunt in pactionib. faciẽdis nõ legẽ ſpectare Cenſoriam.* Alia quædã erat in Aſia vectigalium colligendorum ratio, quã in aliis prouinciis. nõ enim Aſiæ certum erat impoſitũ ſtipendium: ſed de fructibus certus exigebatur modus. ita pro anni copia aut inopia, vberius erat, aut anguſtius vectigal: ſolebantque Cenſores publicanis locare. Appian. lib. 5. οὐ πρὸς τὰ τιμήματα ὑμῖν ἐπεθήκαμεν, ὡς ἂν ὑμᾶς ἀκίνδυνον φόρον ἐκλέγοιμεν, ἀλλὰ μέρη φέρειν τῶν ἑκάστοτε καρπῶν ἐπετάξαμεν, ἵνα καὶ τῶν ἐναντίων κοινωνῶμεν ὑμῖν. Cic. in Verrem, *Cæteris aut impoſitum eſt vectigal certum, quod ſtipendiarium dicitur, vt Hiſpanis & pleriſq; Pœnorum, quaſi victoriæ præmium ac pœna belli: aut cenſoria locatio conſtituta eſt, vt Aſiæ, lege Sempronia.* Lex autem Cenſoria, præceptum eſt & decretum Cenſorum, deſcriptióque & cõditio in locatione vectigalium, qua cauetur, quibus ex rebus vectigal, quemadmodumq; capiatur. quæ plerunque aſperior erat & acrior in prouinciales publicanoſque: & municipibus fauebat. Alphenus Iuriſconſultus

Aedilitia vectigalia.

Lex Cenſoria.

sultus l. in lege Censoria. ff. de verb. signif. *In lege Censoria portus Siciliæ ita scriptum erat: Seruos, quos domum quis duceret suo vsu, pro his portorium ne dato.*

Annulus signatorius.

Cæterùm ibidem scribit Cic. *Sit annulus tuus non vt vas aliquod, sed tanquã ipse tu.* hoc, vt opinor, sentit, Ne passim sinat annulum suum signatorium à quouis, vt domestica vasa tractari, vulgoq; & temerè sine delectu quiduis obsignari, sed eo solus vtatur, alius nõ abutatur: solusque quod ius fasque sit, annulo signet. Vas igitur est, vt si Græcè σκεῦος diceres. Vasorum autem in domesticorum familia vsus est communis. Non desunt, quibus *vas aliquis* legendum esse videatur, homines de vtraq; lingua benè meriti: sed cũ eam sententiam, quam exposui, nec ineptam nec insulsam, immò verò prudentiæ & grauitatis plenam videam, cur ab ea mihi recedendum sit, nondum videre possum.

CAPVT II.

Nutus, noua fata, victoria præpes, pennata, fata Ioui præstò esse, victores lauro fasces co ronabant, & lauream deponebãt in gremio Iouis Capitolini.

ORationem panegyricam Drepani Pacati mihi legenti, hæc obseruatione horum Commentariorum digna occurrerunt. Legimus plerunque etiam apud M. Tullium,

Nutus.

vt 1. Tuscul. *Grauia suo nutu deorsum ferri.* Illud *nutu* est, vt si Græcè diceres, νεύσει, βρίθει, βάρει, ῥοπῇ: id est, pondere, inclinatione, momento. Id ex eo apparet, quod Drepanus scribit, *Stabat ipse purpuratus ad lances, & momenta ponderum nutusq; trutinarum pallens & inhians exigebat.* hîc nutus trutinarum appellat, cùm altera lanx trutinarũ deorsum vergit propendetque: vt enim nutus caput deorsum inclinat, renutus resupinat: sic nutus tristitiam deprimit.

Noua fata.

Noua fata Latini dicebant, cùm magna quædam & propè insitata, inauditaque & insolita felicitas alicui euenerat. — *exempla nouorum*, inquit Iuuenalis satyr. 7. *Fatorum transi*: Sic intelligi Iuuenalem debere idem Drepanus declarat: sic enim scribit, *Nullam maiorem principum felicitatem esse crediderim, quàm fecisse felicem, & intercessisse inopiæ, & fortunam vicisse, & dedisse homini nouum fatũ.* Ex eadem oratione & illud Ausonij 1. epigr. erit illustre clarumq; omnibus, non perinde fortassis antè dilucidum:

Victoria præpes.

Tu quoq; ab Aetherio præpes victoria lapsu.

hîc enim victoria præpes est aligera, ales volucris. pennata enim olim pingebatur fingebaturque illa dea, & ab hominibus esse censebatur. Ita fit, vt quemadmodum alia multa, sic & hoc ex opinione veterum explicãdum sit, quam in Drepano his verbis cognoscimus,

Victoria pennata.

Rectè profectò germana illa pictorum poetarumq; commenta, victoriam finxere pennatam, quòd hominum cum fortuna euntium non cursus est, sed volatus. Et quia hoc capite fati mentio facta est, tamque sæpe hoc occurrit in auctoribus nomen, &, vt sæpe diximus, non tam è nostro sensu, quàm ex opinione veterum explicandi sunt antiqui scriptores: puto mihi fraudi non futurum, immò verò potius laudi, si commemorato, existimasse antiquos fata Ioui pręstò fuisse semper, & apparuisse: in tabulis & codicillis eius decreta perscripsisse, proinde quasi scribæ in cœlo essent, illicq; scriptum facerent.

Fata Ioui præstò sunt.

Id ex Drepano intelligi potest, ita scribente, *An vt illi maiestatis tuæ participi deo feruntur aßistere fata cum tabulis: sic tibi aliqua vis diuina subseruit: quæ quod dixeris, scribat & suggerat?*

Laurus victrix.

Qui victoriam de hoste adepti erant, fasces lauro coronabant, laureamque in Capitolium delatam in gremio Iouis deponere solebant. Iulius Obsequens de Prodigiis, *Apparuit enim hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Drepanus, *Et ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Iouis Capitolini laureis, triumphales viri rusticabantur.* Hæc ex ea, quam dixi, oratione velut metalla è sua vena effodiebam, multoque plura eruere potuissem. Sed non sunt omnia huius operæ, quæ leuia tantum persequitur: reliqua & multò potiora maioraque aliis relinquit.

CAPVT III.

Tabulæ ludus, fritillus, pyrgus, Seneca explicatur & emendatur, turricula, tessera, talus, tabula lusoria, latronum ludus, grammismus, grammæ, calculi ordinarij, & vagabundi, & inciti, res ad incitas redijt.

Tabulæ ludus.

DE ludo tabulæ, quæ apud Suidam legi, non alienum nec abs re fore credo, si & hîc memoriæ tradam: sunt enim nec iniucunda, nec illepida, & fortasse ad intelligentiam poematum & auctorum non inutilia. *Tabulam*, inquit, *Palamedes reperit ad Græcanici exercitus lusum non sine magna philosophia: nam ipsa tabula, iste terrestris mundus est: numerus duodenarius, zodiacus, psephybolum* (quod interpretor fritillum) *& septem granula in eo, septem sidera errantia, turris, altitudo cœli.* hoc ex loco intellectu procliue est non idem esse fritillum & pyrgum, id est, turriculam:

Fritillus. Pyrgus.

nam fritillus fuisse videtur vasculum longum, in quod mittebantur tesseræ, vel calculi, vel tali: pyrgus turris, per cuius altitudinem mittebantur in alueum. Condemnatum scribit Seneca in Apocolocyntosi Claudium Imperatorem vt percusso fritillo luderet tesseris.

Nam quoties, inquit, missurus erat resonante fritillo
Vtraq; subducto fugiebat tessera fundo,
Cumq; recollectos auderet mittere talos
Lusuro similis semper, semperq; petenti,
Decepere fidem: refugi, digitosq; per ipsos
Fallax aßiduo delabitur alea furto.

Turricula.

Turriculam & fritillũ distinxit Suidas. Idem tamen

tamen videtur, cùm Martialis ſcribit de turricula, lib. 14. epigr. 16.

Quærit incōpoſitos manus improba mittere talos,
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

niſi ſi quis dicat fritillo miſſas in alueolū fuiſſe teſſeras, per pyrgū tamen, vt ex Suida dicebamus. Pluribus autē videntur veteres luſiſſe talis, quàm teſſeris: tribus enim teſſeris, quatuor talis luſitabant, cùm Martialis ſcribat in epigram. præcedenti,

Talorum ludus.

Non ſim talorum numero par teſſera.

In teſſera ſex latera, quatuor in talo erant: itaque in talo neque binio, neque quinio erat: ſed tantùm ternio & quaternio & ſenio, & canis, id eſt, vnitas. Ternionem & quaternionem etiam ſuppum & planum vocatos eſſe legimus. Præter eos iactus, Venus erat, cūm tali quatuor diuerſo erant omnes numero, id eſt, cùm iacti erant omnes talorum numeri. Martial. epig. 14. eiuſdem libri,

Teſſera. Talus.

Cùm ſteterit nullus vultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna dediſſe tibi.

Erat & tabula luſoria duodecim numeris diſtincta, in qua calculis, vel latrunculis ludebatur. Alij in ea quinas vtrinque lineas fuiſſe dicunt, & mediam ſacram, vt vndecim numero eſſent: Ludus autem latronum erat, vt duos concolores, vnum diſcolorem includerent & perimerēt: cui ludo finitimus erat Grammiſmus, quem & grammas vocabant. Cicero in Hortenſ. & Quintilianus lib. 11. cap. 2. ſcripta vocaſſe videntur: fuiſſe autem è calculis accepimus ordinarios & vagos: illi ordine mouebantur: hi velut vagabantur & errabant. erant & inciti, qui moueri nullo modo poterant: vnde ad incitas rem rediiſſe in prouerbium abiiſſe, & à calculis id ſumptū eſſe quidam referunt: quorum non omnino improbanda auctoritas eſt.

Tabula luſoria.
Ludus latronum.
Grammiſmus.
Grammę
Calculi ordinarij, vagi, inciti.

CAPVT IIII.

Summorum auctorum iudicia diuerſa eſſe probatur ex Cicerone & Plutarcho.

Animaduerti ſummorum auctorum iudicia interdum plurimum diſcrepare, vt non tam videatur eſſe diuerſum conuiuarum palatum. Scribit Cicero libro 2. de Nat. deor. *Concinneq; vt multa Timæus, qui cū in hiſtoria dixiſſet, qua nocte natus Alexander eſſet, eadem Dianæ Epheſiæ templum deflagraſſe, adiunxit: minimè id eſſe mirandū, quòd Diana cùm in partu Olympiadis adeſſe voluiſſet, abfuiſſet domo.* hoc Ciceroni concinnum eſſe videtur: at Plutarcho tam inſulſum & frigidū: vt incendium templi reſtinguere potuerit. Idem enim Hegeſiam dixiſſe Plutarchus in Alexandro refert: cuius hæc ſunt verba, ὡς ἡγησίας ὁ μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα, κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον. εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν νεὼν τῆς ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν ἀλεξάνδρου μαίωσιν. Atque huiuſmodi delitiarum vel ineptiarum potius plenus erat Timæus hiſtoricus, quas mirum mihi videtur Ciceroni concinnas videri. Qualis & illa eſt, *Superatos eſſe Athenienſes ab Hermocrate in Sicilia, infenſo Mercurio propter deiectos Hermas, & illo Mercurij vindice atque vltore, Mercurijq; nomen gerente.* Scribit idem Cicero lib. 3. de Officiis, *Scitè enim Euripides, iuraui lingua, mentem iniuratam gero.* At hunc Euripidis verſum omnes Græci ſcriptores, imprimiſq; Ariſtophanes in Ranis exagitant & vexant. Chœrilum poetam irridet Horatius de Arte poetica,

Auctorū non eadē iudicia.

Quem bis terq; bonum cum riſu miror.

cuius verſus incultos & malè natos, & immani precio ſingulos ſingulis emptos philippeis notat: à multis tamen ſcriptoribus Græcis vt bonus auctor citatur & laudatur.

Tres mihi conuiuæ propè diſſentire videntur
Poſcentes vario multum diuerſa palato.

CAPVT V.

Catullus explicatur, alites occinentes tempeſtatem prænunciant, Hecate triformis, Victoria præpes, dij aligeri, Bacchæ haſtas gerentes, iſelaſtica.

Etſi antea recordor me verſum illum Catulli epigr. 22. explicaſſe,

Cùm diua mater alites oſtendit occinentes:

tamen velut acceſſionem quandam & menſuræ cumulum addam hoc loco, dictum id fortaſſe eſſe ex eo, quòd Galli in deûm matris poteſtate erant, qui occinendo ſignificant tempeſtatem, vt & aues multæ. Sed teſtatò agendum eſt & tabulæ proferendæ vt in iudiciis, Porphyrius lib. 4, de non edend. animal. χθονία γὰρ ἡ θεὸς, καὶ δημήτηρ ἡ αὐτὴ, καὶ τὴν ἀλεκτρυόνα δὲ, ταύτῃ καθιέρωσαν. Etſi igitur id latiùs patére videtur, quod de alitibus occinentibus à politiſſimo poeta dictum eſt, & à me explicatum: tamen hoc prætereundum non ſum arbitratus. Sic Virgilius lib. 4. Æneid.

Alites occinentes.

Tergeminamq; Hecaten, tria virginis ora Dianæ:

dixiſſe potuit. quia & pingi fingiq; triformis ſolebat, & tribus animalium nominibus vocari gaudebat. Porphyrius dicto libro, ἡ ἑκάτη ταῦρος κύων λέαινα ἀκούσα μᾶλλον ὑπακούει.

Hecate triformis.

Tu quoq; ab aerio præpes victoria lapſu.

ab Auſonio 1. epigr. cur ſcriptum ſit, ambigitur. Ego veteres ſemper pennigeram pinxiſſe & finxiſſe victoriam ſcio, vt & quoſdā deos credidiſſe aligeros. quod à Plinio lib. 2. cap. 7. reprehenditur: in quibus & numeratam victoriam cenſeo, vt & Amorem, Irim, Muſas, Sirenas, Mercurium. Porphyrius, τὰς δὲ μούσας ἐπτέρωσαν, καὶ τὰς σειρῆνας: κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τήν τε νίκην, καὶ τὴν ἶριν, καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ τὸν ἑρμῆν. Eſt igitur præpes victoria, volucris, qualem illam formabant deam. Frondibus obductas gerebāt haſtas Bacchæ, vt in ſpecie thyrſus appareret, intus lateret lancea & cuſpis. quod è Iuſtino Martyre patebit, qui pro me teſtimonium dicet. ſic enim ſcribit, ὥσπερ αἱ βάκχαι διὰ σχήματος ἐφόρουν τὰς λόγχας

Victoria pennata. Dij aligeri.
Bacchę haſtas gerebant.

ἐν τοῖς

ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. illisque lanceis atrociter interdum specie religionis homines sauciabant. In epistolis Plinij ad Traianum multa scribuntur de præmiis athletarum, quæ Iselastica appellat: Sed & certamina Iselastica vocat, quibus, qui vincebant, ea præmia consequebantur, & magna pompa, triumphantium more, in vrbem suam inuehebantur, vnde & Iselastici nomen. ea de re quæ scribit Iustinus, attingere non prætermittam, quia eius verba pro face Plinio prælucebunt. Ac Iselasticum mediusfidius erat, quod certaminis victori pro pompa ingressus in patriam de publico aut ab Imperatore, aut ab vrbe dabatur, vt exercituum ductoribus. Coronarium pro triumpho aurum conferebatur à Prouinciis: Iustinus, ὁ γὰρ μὴ τοιοῦτος, ἔξω τοῦ κανόνος τρέχει τοῦ δοθέντος αὐτῷ, καὶ διὰ τὸ ἄτακτον ἔξαθλος γίνεται, πάμπαν ταλαίπωρος τῆς ἀπὸ τῶν γενναίων ἀθλητῶν ἐπικουρίας τύχῃ. βρώσεως δὲ πόσεως δὲ ἐσθῆτος ἀπολαύσας, οὐδὲν ἧττον ἀστεφάνωτος ἐστί. καὶ οἱ μὲν εἰσελάσαντες εἰς τὴν ἠγαπημένην πόλιν τοῦ πατρὸς, γέρας ἀΐδιον μεταλήψονται. τοῖς δὲ ἀποδύσονται διὰ τῆς ἐνταῦθα τροφῆς, τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἀπολαύσεως μὴ μεταλαμβάνειν. Videntur autem etiam obsonia & annonæ contineri eo nomine, quæ dabantur iis, qui in patriam parta corona inuehebantur, non tantùm pompæ impensa: vt ex hoc Iustini loco & è Plinij epistolis augurari licet.

Iselastica.

CAPVT VI.

Cicero explicatur & emendatur 3. Tuscul. nequam, ne, contortum, inuidere.

Nequam.

CIcero 3. Tusculana cum eruere originem vocis *Nequam* conatur, ait: *Ab eo quod nequicquam est in tali homine*. vbi quid *nequicquam* sit, quæri animaduerto. ego verò archaismi more *nequicquam* esse *non quicquam & nihil*, existimo: *Ne* enim pro *non* veteres dixisse intelligunt, qui Terentium & Plautum legerunt. Sic & prima Tuscul. vsurpatum recordor, cùm ait: *Secernere autem à corpore animum, nequicquam aliud est, quàm emori discere*. id est, non aliud quicquã est: nequaquam enim assentior iis, qui mihi videntur omnia tuta timere, & emendatissima pro vitiosissimis expungere, legique volunt, *nihil quicquam*. Vt autem hîc nihil sanatione eget: ita existimo, *Aut num aliquod quopiam membrum*, in tumore & vitio esse, manumque medicam desiderare. quis autem non putet persanandum hoc curationis genere esse, vt *aliud quodpiam membrum*, reponamus? Et quidẽ si quid refert, in chirographis ita extare quibusdam adfirmo. Quod autem ait, *concludunturq; contortius*: opinor ex eo dicere videri posse, quod planius & clarius magisque directo genere dicendi ista extulerat, quàm Stoici, qui in argumentationibus summè delectabãtur conclusionibus è repugnantibus, quæ orationem negationibus contorquent. Hîc tamen non id esse credo contortum: sed potius, quod breue, quod constrictum, quod collectum, quod compressum, quod Græci plerunque συνεστραμμένον vocant. Id ex eo esse apparet, quod subsequitur è vestigio, *Sed latius aliquando dicenda sunt et diffusius*. Conturbati autem versus quidam antiquæ Tragœdiæ sunt in eadem disputatione, qui cùm Iambici sint, pro Trochaicis fallunt: nam, *nolite hospites*, clausulam Iambici senarij existimo. *Adire ad me: illico istic, ne contagio*, solidus & integer versus videtur, vt & proximus, *Mea bonis, vmbráue obsit, tanta vis sceleris*. vbi supprimitur in vltima voce vna syllaba in versu metiendo, ac *sceleris* pro dissyllabo auditur. *In corpore hæret*, versiculi initium est. Vbi autem legitur in æditionibus, *Situ nidoris, barba pædore horrida*: reperi, vt ita dicam, in mysticis libris, *Situ liuentes*: vt ad genas referatur: nec mediusfidius æquus essem, si tam commodam scripturam prætermisissem. eam igitur malui testatam relinquere, quàm tacitam præterire. *Atque* autem, quod mox excipit, priore sui syllaba absorbetur à fine antegressi versus. Inobseruatus etiam latitat senarius, vt opinor, alicuius poetæ prisci, *Lacerat, exest animum, planeq; conficit.* modulus quidem pedũ & numerus versum adiudicat. In versibus autem illis superioribus quos perturbatos dixi, *illico istic*, valet, Istic in loco, in quo estis, manete, ne mea vobis obsit contagio si propiùs ad me accedatis. *Florem* porro *quisnam liberũm inuidit meũm*, fortasse valet, Malo oculo limauit & effascinauit, & inuidia læsit. nam à nimium intuendo, inuidere dictum ait. Qui autem inuido & fascinante oculo nocent, malignè nimisque intuentur. Est etiam legendum, *Hiccine est Telamo ille*: non, *Telamon*. ac ita esse veteres locutos, auctores sunt literati Grammatici.

Inuidere.

CAPVT VII.

Liuius explicatur & illustratur lib. 31. hemerodromus, hemeroscopus, supplicatio & obsecratio, vota quinquennalia, Dipylus, flamen Dialis non iurabat in leges.

Hemerodromus. Hemeroscopus.

NON alium esse existimauerim, quem vocat Liuius Hemerodromum, ac qui ab Aenea vocatur ἡμεροσκόπος: id ex eo intelligi poterit, si tanquam frontibus aduersis vtriusque scriptoris locos comparemus. Liuius igitur lib. 31. ita scribit, *Et respondisset, ni speculator (hemerodromos vocant Græci, ingens die vno cursu emetientes spatium) contemplatus regium agmen è specula quadam, progressus nocte media, Athenas peruenisset.* Voce autem Græca Liuius est vsus, quòd Latini tale speculatorum genus non habebant. Aeneas aũt ita scribit, χρὴ δὲ καὶ ἡμεροσκόπους πρὸ τῆς πόλεως καθιστάναι ἐπὶ τόπῳ ὑψηλῷ καὶ ὡς ἐκ πλείστου φαινομένῳ. ἡμεροσκοπεῖν δὲ ἐφ' ἑκάστῳ χωρίῳ τρεῖς τοὐλάχιστον μὴ τοὺς τυχόντας ἀλλ' ἐμπείρους πολέμου. Subdit autem, εἶναι δὲ καὶ τοὺς ἡμεροσκόπους ποδώκεις, οἳ ὅσα μὴ οἷόν τε διὰ τῶν σημείων δηλοῦν, ἀλλ' αὐτῶν τινα ἐξ ἀνάγκης ἀγγέλλειν, δύναιντο ταχὺ ἀφικνεῖσθαι. Sic autem vocantur, quia antelucano tempore ex vrbe emittuntur, & inter-

diu ſpeculantur curruntque eò, vnde proſpectus petendus eſt, & in vrbem reuertuntur, vbi contenebraſcit: ita cùm vagentur currantque interdiu & perſpeculentur, inde nomen inuenerunt. Pernoctabant etiam interdum foris, & ignibus ſublatis, aduentum hoſtium aut inſidias indicabant. Eodem in Liuij libro cùm ſcribitur, *Supplicationibus habitis iam, & obſecratione circa omnia puluinaria facta*: id eſt inter ſupplicationes & obſecrationem: quòd illæ feriæ ſunt, hæc precationes ſignificat. Non longè hinc ſcribitur, *Quibus ante quinquennalia vota ſuſcipi ſolita erant*. hîc vota intelligo, quæ Cenſores in proximum luſtrum ſuſcipiunt & nuncupant. Suetonius in Auguſto, cap. 97. *Cùm luſtrũ in campo Martio magna populi frequentiâ conderet, aquila eum ſæpius circumuolauit, tranſgreſſaq; in vicinã ædem ſuper nomen Agrippæ ad primam literam ſedit: quo animaduerſo, vota, quæ in proximum luſtrum ſuſcipi mos eſt, collegam ſuum Tiberium nuncupare iuſſit*. Legi autem, vt opinor, debet: *Trientius tributiusq; is ager*. Dipylon autem, vt è verbis Liuij apparet, nomen habuiſſe ab amplitudine portæ, quòd inſtar duarum eſſet, haud cunctanter pronunciandum eſt. ita enim ſcribit, *Ad Dipylum acceßit: porta ea velut in ore vrbis poſita, maior aliquanto patentiorq; quàm cæteræ, eſt: & intra eam extraq; latæ ſunt viæ*. Scribit eodem lib. Liuius, *Quia flamẽ Dialis erat, iurare in leges non poterat*. Id eo ait, quia & magiſtratui in leges iurandum eſt, ſe eas obſeruaturum neque violaturum. Et Diali Flamini iurare nefas erat. Gellius libro 10. capite 15.

Supplicatio. Obſecratio.
Quinquẽnalia vota.
Dipylos.
Flamen Dialis nõ iurabat in leges.

CAPVT VIII.

Propertius explicatur, pancratium à Lycurgo ſublatum Spartanis, Pollux pugil.

EXiſtimo Propertium, vetuſtiſſimum poetam, non tam notas habuiſſe Spartanorum quàm amorum leges: nam cùm lib. 3. eleg. 14. eorum palæſtram celebrat, cui virginũ etiam grex ſe exercentium miſcebatur, videtur Lycurgi inſtituta neſciuiſſe. ſic enim canit,

Et patitur duro vulnera Pancratio.
Nunc ligat ad ceſtum gaudentia brachia loris.

Nam ſi Plutarcho grauiſſimo & vetuſtiſſimo teſti fidem adiungimus, quod profectò facere debemus, is nobis dicit, Lycurgum à palæſtra remouiſſe Spartana, ea certaminum genera, ἐν οἷς, ſic enim loquitur, χεὶρ ἀνατείνεται, quod eſt, vt opinor, in quibus manus tollitur & leuatur ad feriendum: quale Pancratium eſt & pugillatus. Ac, mehercule, meritò & iure hoc eſſe à Lycurgo lege cautum & conſtitutum arbitror: cùm enim exercitationis diſciplina eorum animos ad virtutem acuere & animare vellet, ea certamina recipere debuit, quæ eius quendam ardorẽ animis iuuenũ accenſura forent, non quæ debilitatura atq; fractura. Pugillatus autem & Pancratium talia ſunt, vt ſi quis iis ſemel vincatur, quia plagis & vulneribus malè mulctatus diſceſſerit, pugnare iterum recuſet, ſegniorq; reddatur: cùm aliis in generibus ſpe victoriæ ſine corporis pulſatione ducãtur, & victi alternã victoriam ſibi promittant. Sed fortaſſe eadẽ Spartæ exercitationũ genera coli, quæ in reliqua Græcia, Propertius ſuſpicatus eſt: aut Homer. eſt ſecutus, qui pugilẽ facit Pollucẽ. Sic enim canit 2. Iliad.

Pancratium à Lycurgo. Spartæ ſublatũ.

καὶ πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα.

Pollux pugil.

Sed nondum leges tulerat Lycurgus. Quod ſi quis Plutarcho non ſatis fidit, à Seneca tanquam ſuccenturiabimus, qui ita lib. 5. de benefic. cap. 3. ſcribit, *Lacedæmonij vetant ſuos Pancratio aut ceſtu decernere, vbi inferiorẽ oſtẽdit victi cõfeßio.*

CAPVT IX.

Horatius explicatur, purum numen, Numinis appellatio vnde, Iupiter pro aere.

QVædam ſunt verbis de medio ſumptis dictata, quæ tamen obſcuram fuſcamq; vt ita dicam, ſententiam reddunt, vt ſepiæ aquam ſuo atramento. Illud Flacci teſtimonio eſſe poteſt, lib. 3. od. 10.

—— & poſitas vt glaciet niues
Puro numine Iupiter?

Purum numen.

Nam purum illud numen non ſatis eliquatũ videtur, ſed turbidum, ita vt per eius nebulã vix ſenſum perſpicere poſſimus. Reperi in quodam codice, *puro nomine*. ſed quis huic teſti credat aduerſus tot editiones & ſcripturas aliorum codicum? Nos igitur vana quadam auena eludit iſta ſtipula. Audiui & legi, qui *limine* legeret: nec ſenſus fortaſſe deeſſet, præſertim cùm limen ſubdiuale, & puram habens aream, nec tecto opertam, nec arboribus opacam, gelicidio & pruinæ magis pateret. Sed cur nouitatem ſectamur, ſi recepta & vſitata verba bonam laudabilemq; exprimunt ſententiam? Audiui & legi, qui *lumen* legeret. ſed lumen audiri non poteſt, ſed videri ſolet. Ego tempeſtates anni video, & earum commutationes adſcribi Ioui: iſq; grandinare, fulminare, tonare dicitur, nubes contrahere, & imbres fundere: idem etiam niuem glaciemque cogere atq; durare: quæ facere credebatur omnia non operosè, ſed ſolo nutu. Nutum enĩ eius & voluntatem è veſtigio rerum euentus fideſq; ſequitur: Inde numinis appellatio profecta eſt. Illa autem Iouis voluntas liquida apertaq; eſt, cùm audiatur hiberni Aquilonis frigore omnia conſtringentis fremitus. Quid ſi potius Iouem per allegoriam intelligamus? Iupiter enim plerunque aer eſt: & purũ quoque numen per inuerſionem accipiamus, quòd ſpirante Aquilone nubes abiguntur, tenuiuſque cœlum eſt & purius, nullis nubibus fœdatum? hanc ſententiam veriorem crediderim, poeticaque figura ornatiorem & concinniorem. Verſus ſequitur illum, noctẽ tenebroſior, *Ne currente retro funis eat rota*: in quo

Numen.
Iupiter pro aere.

in quo ne morer lectorem, eiusque expectationem prorogem, existimo & fortasse fallor: est enim lubricus error in auctoribus antiquis explicandis, quorũ vitæ consuetudinem moresque & studia vix coniectura plerunque leui prorsum adsequi possumus: cùm tamen nihil in eis sæpe coniectura certius exploratiusque habeamus: existimo igitur dici, Cùm secundissimus tibi hoc tempore & fœlicissimus curriculi tui cursus intendatur & pergat, caue ne celeriter retrorsum feratur, & in diuersum eat, & citò commutetur in contrarium. Translatio ducta est à curribus Circensibus, quos funis trahit, funemque currens sequitur rota: ita fune retroeunte retro quoque currit rota, id est, currus. Quod de fune dixi, verum esse ex eo apparet, quòd in curru erant equi iugales & funales: illi in iugo, hi extra iugum.

CAPVT X.

Varia hoc toto capite excerpta de lexico veteri explicantur.

ESSET inertiæ supinæ & propè somno sepultæ, negligere ea, quæ in quodam veluti veteri libro consuali Latinæ linguæ reperi: igitur quod ad *incitas* dicimus, ibi explicatum erat, πρὸς ἐρετισμὸν: quòd tum in magna inopia rerum incitamur ad quiduis tentandum, amentesque reddimur. Assecla, παράσιτος: igitur Assteclarum nomen contemptionis est & contumeliæ. Assessor, συγκαθεδρός. Agnatio, ἐπιγέννησις: & adgnata, ἐπιγουνηθῆς. Adgnati, ἐπίγονοι: quę omnia veram ingenuamq; vocabulorum eorum potestatem declarant. Æneator, σαλπιγκτής. Ærarius, χαλκοτύπος, ταμιοῦχος. Ero, λώϊξ, vocabulum Vitruuio & Iurisconsultis & Donato in Phorm. act. 1. sce. 2. vsurpatum. Æsculus, φηγὸς βαλανηφόρος: Fagus igitur illi glandifera: est æsculus. Acieris, ἀξίνη ἱεροφάντου: quomodo & à Festo exponitur. Aciarium, στόμωμα: quod nos hodie nostra lingua vocabulũ retinemus. Acia, ῥάμμα: quod verbum vsurpatum est à Celso. Aciarium, ῥαφιδοθήκη, vbi acus reponuntur. Acisculárius, λατόμος. Aclassi, λώματα: paulò tamen aliter scio à Pomponio exponi. Actor, πραγματευτής: verbum Iurisconsultis tritissimũ. Ala, ἐξέδρα: igitur quas in Vitruuio lib. 5. cap. 11. & Cic. lib. 5. de Finib. & in Pisonem, exhedras legimus, in quadam erant ædificij ala. Albunea, λευκοθέα. ita Matuta mater erit: nos tamen aliter iam explicauimus. Alipilarius, δρωπακιστής. Alimenta, θρεπτήρια τροφεῖα: sic precium significat educationis & alimonię. Aliquo secius libro 5. de Offic. Proconsulis, πως οὐχ ἧττον: id est, aliquanto segnius & negligentius. Allucet, φαίνει: id apud Varronem reperire licet. Altarium, ἐπιβώμιος. Altercultũ, ἀντιμωνή. Amanuensis, προχειροφόρος, προχειράνιος. Ambubia, κιχώρια. Amellum, μελίφυλλον: Alio loco, Amellus στρύθιον: ita in neutro & masculino diuersas putat, qui cunque hæc glossemata scripsit, herbas. Hoc eò libentius scripsi, q. sciam apud Maronem ignorari hanc herbam, cùm scribit 4. Georg.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere Agricolæ.

Amites, στάλικες. rursus Amites, ἰξευτικοὶ κάλαμοι. Antestor, μαρτύρομαι. Anclare, ἀντλῆσαι. Angeronia, ὁ θεὸς τῆς βουλῆς. Andruare, ἀνδρίζεσθαι. Angaria, περιεργασία, ἀηκοΐα, ἐργασία. Anguina, ἄγκυρα, συνάγκη. Antes, στίχοι ἀμπέλων. Appia, εἶδος σικύας ὡς πανόβιος. In alio reperio Applare, coclear. vt in Ausonio epist. 7. fortasse scribendum sit,

—Applaria succus inundet.

CAPVT XI.

Liuius lib. 2. explicatus, è circa prætorem, ex ante diem Cal. armamenta.

GEnus illud dicendi apud Liuium lib. 21. peregrinum & Græcanicum, *Extemplo et circa Prætorem ad ciuitates missi legati Tribuniq;.* nos aliquantò inusitatius infrequensq; magis reddemus: sed tamen non penitus insolitum & inauditum. legendum enim censemus, *Extemplo è circa Prætorem*: vt sit. Ex his, qui circa prætorem erant: vt à M. Tullio, *ex ante diem Calend.* lib. 2. epist. 16. ad Attic. scriptum esse legimus. Eo porrò in libro, *venire sublatis armamentis*, est nauigare sublatis velis ad cursus celeritatem: quo enim magis elata vela sunt, eo maiore impetu classem impellunt. Hîc autem armamenta perspicuè pro antennis & velis dixit: vt ab ἀρμένον Græca voce, armamentum deductum quis existimare possit: etsi ab armis verius est. Cùm autem scribit, *vagantibus passim Numidis equitibus, & quæ his impeditiora erant, Celtiberis Lusitanisq;*: puto eum dicere, Quæ infesta reddere populariq; nõ potuerint Numidæ: quòd impedita essent equiti & inaccessa ea ipsa: Celtiberos & Lusitanos, qui assueti erãt aspera & montana percursare, peruagatos esse atque populatos. Scripsimus suprà, veteres existimasse cornices crocitãtes pluuiam suo cantu vocare: & arcum eos credidisse suis cornibus aquam haurire. videntur etiam censuisse ventos grassantes impetu suo aquam è terra & fluminibus sursum in nubes tollere, & leuare, qua ex opinione scriptum illud à Liuio ibidem credo: *Et mox aqua leuata vento, cùm super gelida montium cacumina cõcreta esset.* Quod autem scribit: *ita præconium missum*, puto hanc cõtinere sententiam: præconem missum esse, qui iuberet omnes corpora curare. Nos quoq; nobis corpora putemus esse curanda, huiusque breuis capitis finem faciamus.

E circâ prætorē.

Ex ante diem Cal.

Armamenta.

Aqua leuata vento.

CAPVT XII.

Auctor ad Heren. explicatus lib. 4. Veniam dare, toga contorta, clypeare brachium toga, res formata & informis.

VEniam dare apud Scriptores Latinos, non est tantùm parcere & ignoscere ali- Veniam dare.

cuius culpæ & errato, vt multi censent: nam etsi ista est frequentissima significatio, non tñ huius dictionis sola est. nam interdũ est permittere, sinere, concedere: Plautus in Trinummo, sc. Quo illic homo,

— quia res quædam est, quam volo

Ego me abs te exorare. Ph. Quid id est? veniã iam dare gestio. id est, iam gestio permittere vt dicas. hoc sensu dictum illud apud Cornificium lib. 4. existimo. *veniam ad vos, si mihi Senatus det veniam.* id est, si Senatus sinat, si Senatus mihi permittat. atque hæc duo exempla adlegata sunt, vt id doceretur. Eodem autem in Cornificij libro, vnde exemplum sumptum est, parum assequor, quod ita scribitur: *Lemnum præteriens cepit; inde Tharsi præsidium reliquit: post vrbem in Bithynia sustulit.* quis iste non cursus, sed volatus est hominis, tam temerè & inconsideratè præcipiti impetu è Lemno Bithyniæ vicina Tharsum procul abeuntis, & inde rapidè in Bithyniam recurrentis? cur expeditionem non continuabat, & è Lemno porro in Bithyniã pergebat, sed tam longè velut æstu quodam in Ciliciam aufertur & abripitur? Equidem puto mendosam scripturam, & *Thasi*, quæ insula vini generosi fœcunditate nobilitabatur, legendum esse. Ibidem scribitur, *Cùm Gracchus deos inciperet precari, cursim isti impetum faciunt.* id est, cùm inciperet concionari. qui enim ad populum verba facturi erant, antè deos precabantur. Maro 11. Aeneid.

Præfatus diuos, solio rex infit ab alto.

Contorta toga.

Ait idem, *contorta toga cum plurib. aliis ire celerius cœpit*: hîc contorta toga est circum brachium torta, vt vice clypei sit: & vt vetus poeta locutus est, toga brachium est clypeare.

Toga brachiũ clypeare. Res formata informis.

Apud eundem, quod non est omittendum, Res formata dicitur, quę corporata est: Informis, quę corpore caret. sic enim inquit, *aut cum res muta, aut informis, eloquens & formata.* Minuta sunt ista scio: ei tamen, quem leuabunt labore, fortasse magna videbuntur.

CAPVT XIII.

Cic. lib. 3. in Verrem explicatus.

SATIS planum arbitror esse, quod tertia in Verrem oratione scribitur, *Si quis testamẽto se hæredem esse arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut pro præde litis vindiciarũ cùm satis accepisset, sponsionem faceret: ita de hæreditate certaret.* & id interpretatione Asconij bellè illustratur: è qua tamen homines, magnos in Iurisprudentia progressus habẽtes, nescio quid argutantur, & scribendum *esse* videri censent. Videtur partium esse nostrarum, vindicare veterem scripturam à labe & vitio, & antiquum interpretem calumnia liberare, quæ ei per magnam iniuriam inuritur. Qui hæredem se testamento putat, quod tum non extat, si in bonorum possessione nemo sit, petit hæreditatem, neque satisaccipit, neque satisdat possessori, qui nullus est: At si quis possessor sit, qui hæreditatem petit, eam petit & vindicat, & præde litis vindiciarum satisdationem petit à possessore. ita hîc duæ species cõstituendæ sunt: vna, in qua nemo possidet: altera, in qua aliquis possidet, à quo res vindicanda est. Nec me mouet quod è lib. 1. de Orator. profertur, *Agerent enim tecum lege Pythagorei omnes, vindicarentq; ornati homines in dicendo*: hęc enim posterior species est, in qua ab oratoribus qui in possessione erant, hoc vindicandũ est, & eis iudicio eripiendũ: vindicatur enim hîc, quod penes alium est, aut quod in alicuius possessione: petitur etiam quod à nullo tenetur. His ita constitutis iacet frigetq; quicquid è suorum iurisconsultorum libris & responsis conquirunt ad interpretandam veteris scripturæ auctoritatem, & obtrectandam optimi interpretis explicationem.

CAPVT XIIII.

Lucretius lib. 2. explicatus, Infessa, Ludere cathenas.

Infessa.

IN illo Lucretij versu lib. 2,

Hinc flammis, illinc rigidis infessa pruinis:

docti partim infesta, partim infessa legẽdum autumant, neutrumq; incommodè, nisi veterum librorum testimoniũ refragaretur, quod *infessa* clamat, & nostris inculcat auribus. Subiit itaque cogitare num quis sensus inde accommodatus erui posset. tandem denique cùm rem apud me diutius exegissem, bono sensu significare credidi, vtroq; versum calores & frigus finem esse statutum, vt vltrà progressus non sit: sed rerum summa his finibus velut fessa & fatigata contineatur, vlteriusq; pergere desinat. igitur flammis & pruinis infessa sunt ea, quæ in flammis & pruinis fessa desinunt, finemq; & metam sibi ponunt. Illud quoque publicum à priuatis scriniis dissentit,

—inter se fortè cateruæ

Ludunt. in quibus reperio,

Ludere cathenas.

—inter se fortè cathenas

Ludunt. & mediusfidius hanc quoque scripturam asserere manu, tanquam liberali causa seruilem in modum abiectam, quid vetat? Ludere enim cathenas, erit, lusu quodam cathenatim conserere sese, & implicare, cathenasque imitari. quod ab eis in chorea fiebat. Etiam illud *forte* non videtur esse quibusdam gustus publici, quòd dicunt, non esse fortuiti cuiusdam casus: sed potius strenuitatis, vt sit pro *fortiter*. ego verò temeritatis & casus puto. vt enim casus tulerat, inter se restim dabant, & cathenam illam saltatoriam conserebãt. Hæc ita mihi venit in mentem explicare duobus in locis: & fortassis erro. Sed antiquitas librorum sine quodam aucupio illexit me, vt abdita quàm prolata, recondita quàm deprompta, sequi mallem.

CAPVT XV.

Variæ voces de bilingui vocabulario sumptæ explicantur.

LEGI in bilingui vocabulario perquàm vetere quædam, quę admonitione digna credidi, & in apertum proferenda duxi: cùm eum librum sibi videatur vir vtraque lingua doctus parasse. Abdomen igitur explicatur λαπάρα, ὑπογάστριον, ὑποκοίλιον. Insigne autem est, & adnotandum diligenter ab eo Abaci Delphicam explicari, μινιστήριον ὡς ὁ ἰησοῦς λιος. significatur, & tanquam digito demonstratur locus ille Iuuenal. satyr. 3.

Delphica.

Lectus erat Codro Procula minor, vrceoli sex
Ornamentum abaci, nec non & paruulus infrà
Cantharus, & recubās sub eodē marmore Chiron.

Delphicam autem mensam lapideam habere solebant, vnde conuiuis ministrabatur apud Flaccum libro 1. satyra 6. *—& lapis albus*
Pocula cum cyatho duo sustinet.

Ea de causa ministerium interpretatur vocabularij auctor. Iterum in eodem loco Delphica, μινιστήριον. Abolla, ἱμάτιον explicatur ibidem, quod non putaui omittendum, vt quale genus vestis sit, intelligatur, sciaturque pallij genus esse. Aborigines, αὐτόχθονες. Auena, βρόμος, ἢ αἶρα, vt eo etiam nomine censeatur lolium: etsi à Marone separatur. Adærat, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκοῦται. Adæratio, ἐξαργυρισμός. Ad incitas, πρὸς ὀρθιανόν. Adcliuis, προσκεκλιμένος. Adoriosus, ἔνδοξος ὡς πομπήιος. Ab Adoria adoriosum, illustrē exponit, citatque Festi Pomponij auctoritatem. Ador, ζέα. Assertor, καρπιστής. Assertio, καρπιστία: Charisius quoque lib. 1. Gram. vindicias καρπιστίαν exponit ab iniectione, prehensioneq; manus: sic explicari puto, quod qui asserebat vindicabatque, manum asserebat, manuque comprehendebat. Adstipulator, προσεπερωτητής, quasi secundarius & addititius interrogator. Agnatio, ἐπιγέννησις. Agnatus ὁμογενής, ἐπίγονος. Ad manum, πρόχειρον: sic ad manum seruum antè explicaui, qui præstò esset hero suo. Administer, προδιάκονος. Agēs in rebus, μαγιστριανός. Agear, παρόδος πλοίε. Aginat, διαπράττεται, στρέφει, μηχανᾶται: hinc Aginatores apud Festum Pomp. Sed hęc huic sufficiant capiti.

Abolla. Auena. Vindiciæ.

CAPVT XVI.

Purgamenta, fundare, fundatæ opes, & fundata pecunia, Horatius explicatur.

QVOS homines per summam contumeliam Græci καθάρματα solent, eos mihi videtur appellasse purgamenta Q. Curtius. sic enim libro 10. scribit, *Omnia potius toleratur quàm purgamenta quondā vrbis suæ, tunc etiam exilij, admitterent.* Vt enim purgamenta & sordes foras eiiciuntur ex ædibus: sic homines illos vrbe eiectos in exilium, purgamenta eleganter vocauit. Ea quoque purgamenta, quibus aliquid expiabant, in profluentē iacere solebant. Iterum lib. 8. *Et cætera vrbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam maximorum exercituum ducibus à rege præferebantur.* Perquàm honestè autem & perdisertè Ciceronis imitatione ita Curtius scripsit, *Et quidem suas quisq; opes diuisis Imperij partibus tuebantur, quas ipsi fundauerant, si vnquam aduersus immodicas cupiditates terminus staret.* Nam Cicero pro Rabirio eodem modo dixit, *opes fundatas, a benè constitutas.* sic autem eas dici intelligo, quę firmæ stabilesque sunt, non tantùm à fundamentorum firmitate notione ducta: sed etiam à fundo & solo. certissimæ enim illæ facultates sunt, quæ in fundis constitutæ sunt: non item quæ in nummis, aut rebus mouentibus, non in rebus soli. Hinc & illud Flacci lib. 1. epist. 15.

Purgamenta. Fundare. Fundatæ opes.

Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

id est, in fundis & villis posita & constituta. Et quoniam Horatij mentionem feci, non omittam illud scrutari, cur scripserit,

Fundata pecunia.

Quantum distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori.

In quo hæsissem, nisi Ocellus Lucanus mihi subuenisset, qui principium historiæ Græcorum ait duci ab Inacho Argiuo: sic enim ait, διὸ καὶ τοῖς λέγουσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ ἰνάχου εἶναι τοῦ ἀργείου, προσεκτέον οὕτως οὐχ ὡς ἀπό τινος ἀρχῆς πρώτης, ἀλλὰ τῆς γενομένης μεταβολῆς κατ' αὐτήν.

CAPVT XVII.

Plinius libro 15. nat. hist. emendatus, forum, Eugubini & Iguini, nux Tarentina & terentina, tripudium somnium.

MIHI in transcursu Plinij librum 15. peragranti potius quàm legenti: tamen loca quædam, in quibus aqua mihi paulum hæsit, & cursus institit, venit in mentem his libris attexere, vt vel à tumultuaria subitaque opera intelligant homines nondum Plinij emendatoribus rem factā esse, & multa etiamnum superesse, in quibus desiderare possint. Libro 15. capite 6. *Factus*, inquit Plinius, *tergeminos ferè à quaternis hominibus nocte ac die premi iustum est.* emendo è veteri libro, *factus tres gemino foro à quaternis hominibus nocte & die premi iustum est.* Forum enim in torculari locus est, quo defertur olea, vel vua vt prematur: qua notione à Varrone de re rust. lib. 1. cap. 54. & Catone cap. 18. vsurpatur. Septimius Florens, *Quare rubra vestimenta tua, & indumenta sicut de foro torcularis pleno conculcato?* Iterum, *Conculcatæ & expressæ vi passionis tanquam in foro torcularis.* Infrà cap. 7. de factitio oleo, *suis herbis componunt inter Cappadociam & Seleuciam, quod Seleucinum vocant, neruis admodum vtile, sicut in Italia è gummi.* corrigo, *Inter Cappadociā & Galatiam, quod Selgiticum.* quanquam in altero exemplari, ne quid dissimulem, *Seleuticum* reperi. Pro, *sicut in Italia è gummi*: sine controuersia, *Euguuini*, legendū est ex manuscriptis exēplaribus. Sunt enim Euguuini populi Vm-

Forum.

Eugubini. Iguini. briæ, qui hodie Eugubini vocantur: & apud Plin. lib. 3. cap. 8. Iguini appellantur: quam & per iota scripturam veriorem puto, vt ordo literarum à Plinio obseruatus eo loco declarat. Infrà cap. 10. de Nucibus pineis, *Harum genus alterum Tarentinũ, digitis fragili putamine, auiumq; expositum furto in arbore. tertium Sappinium è picea* Nux Tarentina. *satiua.* Ego etsi Tarentinam nucem non improbo, tamē Tarentinam, quod reperi, etiam amplector: cùm præsertim Macrob. lib. 3. cap. 18. appellari potius debere contendat, quàm Tarentinam: quòd Terētum Sabinorum lingua molle significat. Sed & cap. 10. *tertium Appiniæ*, legendum è veteribus libris existimo potius, q̃ Sappinium, quibus in libris ibidem etiam *Quartum Pitydia*, reperio, quod ne dissimulandum quidem credidi: etsi cur receptã lectionem damnē, nihil habeo. Capite 18. de Ficis, *adacto nauigio illicò arescit, rursusq; cura sacerdotũ seritur:* ego legendum puto, *Attio Nauio augure illic arescit.* nam ficus quædam in comitio Nauia vocabatur. Festus, *Ficus quoq; in comitio appellatur Nauia, ab Attio Nauia augure.* Et cap. 22. de Nucib. Tripudiũ soniuium *quod est verisimilius, quàm quia cadendo tripudium sonúmue faciant:* emendo, *tripudium soniuium*, è veteribus libris. Tripudium autem soniuium est interprete Festo, tripudium sonans: sonãt autem cadentes in humum nuces. Ibidem pro, *quas ante abellinas*: emēdo iisdem ducibus libris optimis, & tanquã etiam antesignanis & veritatis defensoribus, *quas ante abellanas*. & mox pro, *adijcit præterea auellanas & galbas Prænestinas:* ex Catone cap. 8. & 143. *caluas Prænestinas* legendum contendo. Capite 23. *Sardibus eæ prouenere primum: ideo apud Græcos Sardinianos balanos appellant. Nam D. Tiberius postea balanum nomen imposuit.* emēdo, *Nam* Διὸς βάλανον *postea imposuere.* nã antè dicit in Græcia Sardinianas glandes vocatas fuisse, postea Iouis glandes: itaque quod de Tiberio suppositum est, adulterinum existimandum est, & à sensu alienum. Sed plus satis errorum ex eo libro mihi attigisse videor. hæc doctorum intelligentiam excitabunt ad reliquos maiore industria & ingenio eruendos & persanandos: mihi satis fuerit vtcunq; paucis vulneribus medicinam aliquã fecisse.

CAPVT XVIII.

Suetonius in Nerone explicatus & emendatus, tantum quòd, ludi iuuenales, iuuenalia, tesseræ, neronia, fusca vox, aliquid sufferti tinnire, suffertum subbibere, augustalis, Mazaces, aurum obryzum, synthesis, catadromus.

INTER legendum quæ de Nerone teterrimo principe, fataliq; mũdi prodigio Tranquillus memoriæ prodidit, aliud agens quædam excerpsi, quæ his libris etiam adpingenda duxi. Scribit capite 6. *Iam tum quidem exoriente Sole penè, vt radiis prius, quàm terra contingeretur: germanum fuerit, tantum quòd exoriente Sole.* nam *tantum quòd*, pro commodùm dici à Latinis nemini ferè ignotum est. Paulò pòst adiecta particula Que, *indictaq; decursione Prætorianis.* Ludos Iuuenales, quos capite 11. vocat, Iuuenalia neutro genere Dio appellat, & interpretatur νεανισκεύματα. eos ludos Nero dedit tum, cùm barbam primùm posuit. Tesseras in Tranquillo accipimus globulos inscriptos quarundam rerum notis & nominibus, vt frumenti, & aliarum rerum, quas, qui ceperant, res illas ferebant. Dio in Nerone, πάντα μὲν γὰρ πολυτελέστατα ἃ ἄνθρωποι ἐσθίουσι, πάντα δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τιμιώτατα, ἵππους, ἀνδράποδα, ζεύγη, χρυσίον, ἀργύριον, ἐσθῆτα ποικίλην ἐδίδου διὰ συμβόλων. σφαίρια γὰρ μικρὰ γεγραμμένα ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχοντα εἰς τὸν ὅμιλον ἐρρίπτει, καὶ ἐδίδοτο ὅτι τις δι' ἐκείνων ἥρπασε. Capite 12. *Neronia* Romę Nero instituit, quinquennalia certamina pro salute sua, & imperij sui mansione & incolumitate. Capite 19. lego, *Sed Alexandrina ipso profectionis die destitit.* & capite 18, *defuncto Cottio*: non, *Alexandrinam*, nec *Coctio*. & mox, *Corbulæ congestam*. Cæterùm fusca vox capite vigesimo est, quã Græci μέλαιναν vocant, quæ nec candida, nec clara est. Ibidem aliquid sufferti tinnire est, quod Græcè dici potest, πυκνόν τι ἠχεῖν. Suffertum enim intelligo, plenum, densum, confertũ, oppletum, quod auditoris aures impleat: quanquam suffertum minus aliquanto est: quàm refertum & confertum. Sed & subbibere, quod Græcè ὑποπίνειν dicitur: ita enim à Græcis vsurpatur, quorum verba expressit Suetonius. nam Græcè ita dixerat Nero, cùm prodiisset Neapoli, quæ vrbs & Græca erat, & Græcè loquebatus. Capite 25. adolescentes illos & iuuenes, qui Neroni plaudebant cantanti, αὐγουστάλεις, id est, Augustales dicit vocatos Dio. Cap. 26. lego, *à quodã Laticlauio*, potius quàm *laticlauo*. Sed & vt ante disserui, capite 28. *Super ingenuorum pædagogia*, non *proagogia*. Capite 27. *matronarum institorio*, malim quàm *institorias*: vt institorium neutro genere dicatur. Capite 30. scribit Tranquillus, *armillata & phalerata Amaxicorum turba atque cursorum*: quo sanè in loco valde dissentiũt ab excusis libris manu scripti, in quibus *cymazacum* legitur: ego *Mazacum* verũ puto. Sunt autem Mazaces non populi Cappadociæ: vt multi censent: sed populi Africæ. Lucanus libro quarto,

Marmaridæ volucres, æquaturusq; sagittas
Medorum, tremulum cùm torsit missile, Mazax.

Mazacas equos laudat Aurelius Olympius libro 2. Cyneger.

Quemq; coloratus Mazax deserta per arua
Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.

Sed & ne qua syllaba veteris lectionis deperiret, aliquando *Phalerata acu Mazacũ turba*, legendum existimaui. Lege cap. 32. *pro semisse dextans cogeretur ei*: cùm excusum sit *dodrans*. Ibidē, *ac ne impunè esset studiosis iuris*: non, vt obtinuit, *viris*. Mox, *facta dictaq; omnia*: nō *omnibus*, vt receptum video. Sed & cap. 38. ρ ἐμοῦ ζῶντος, puto legendũ

ἐμοῦ

Margin notes (right column): Tantum quòd. — Ludi Iuuenales. — Tesseræ. — Neronia. — Fusca vox. — Aliquid sufferti tinnire. — Suffertũ. — Subbibere. — Augustales. — Mazaces

ἰμῷ δ᾽ ἔπνιξ. Cap. 39. pro *νεόνυμφον ὕβριν, νεόψηφον,* veteres libri indubitanter habent: quod haud paulò melius est, vt vel lata nuper sententia interfectā intelligamus, vel quasi *νεωψηφὸν* scriptum esset, nauis sententia damnatam audiamus, cùm præsertim in naui eam interficere tentasset solutili. Illud capite 40. *τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει,* sic à Dione effertur, *τό γε τέχνιον ἡμᾶς διαθρέψει.* Aurū obryzum. Capite 44. *aurum ad obrusam,* pro, *aurum obryzum.* in veteribus lego codicibus: quo modo non raro loquitur Seneca. Capite 45. lego è veteribus monumentis, *Quæcunque cepissent ex annonæ caritate lucrantia.* nam delatorum præmia augebantur, etiam ipsa caritate annonæ: ita præmia eorum lucrabantur, quod est, augebantur. quod ēm mox sequitur, principium est alterius sensus: *accreuit inuidia.* etsi *lucrantium,* non displicet, quod nonnulli legūt. Eodem capite, *statuæ eius à vertice currus appositus est cum inscriptione Græca, nunc demum agona esse & traheret tandem.* in libris peruetustis, *cirrus appositus est,* lego: nec aspernor, sed, *& raderet:* non *traheret.* quid enim vetat Neronem cirratum fuisse, nec cirros ponere solitum? & raderet, cùm ludorum comessationibus decertaret & agonibus. vel dixit, nō esse puerile certamen & puerorum cirratorum: sed verum & legitimum & virorum, qui cirros posuerunt. nunc igitur dicit, Tandem radat: quòd verum adsit certamen, in quo cirris non sit locus. Sed & quod mox refert Tranquil. *Alterius statuæ collo ascopa deligata:* diuersiùs narrat Dio: culeum enim appensum dicit, quasi culeo insui matricida deberet. Eius verba sunt, *μολγόν τινα ἀνδριάντι αὐτοῦ νύκτωρ ἀπηρτήκασιν.* Capite 49. pro, *promisit hoc Seius Galbæ libertus:* lego, *permisit hoc Icelus Galbæ libertus.* sic enim gratiosissimum eius libertum vocatum fuisse, ex eius vita constat. Synthesis Synthesin Suetonius pro véste elegantissima, & parum viris decora ponit in Nerone, qua idcirco Romanæ grauitati, nisi certis Saturnalium diebus, vti non licebat. sic enim capite 51. scribit de Nerone, *ac plerunque synthesin indutus ligato circum collum sudario:* quanquam in libris veteribus reperio *Synthesinam,* eodem sensu scriptum esse, vt vestem subaudiamus. Sed & eam vestem qualis fuerit nobis explicabit è Tranquilli verbis expressa Dionis oratio, quæ ita habet: *χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἀνθινόν, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων.* Verùm in eo Suetonij libro, disputari video de Catadromo, quid sit, Catadrómus. cùm capite 11. scribit: *Notißimus eques Romanus elephanto superſedens per catadromum decucurrit.* Ego eo vocabulo funē intelligo, qui summo theatro alligatus, decliuis ad imum theatri pertinebat solum, defigebaturque, per quem descendere maximi periculi, & artis, atq; adeò miraculi erat: hanc interpretationem, si quis parum firmā putat, vt ex meo sensu depromptam, fallitur: est enim Dionis, qui eadem de re agens, sic scribit, *ὅτι δὴ καὶ ἐλέφας ἀνήχθη εἰς τὴν ἀνωτάτην τοῦ θεάτρου ἁψῖδα, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν ἀναβάτην φέρων.* Sed & vocabulum ipsum notionem descendentis & decurrentis præ se fert: quo sensu & apud Iurisconsultos, l. si seruus. ff. de actione empt. & vend. accipi debere censeo.

CAPVT XIX.

Suetonius in Claudio explicatus & illustratus, tropæi, crepi, lex prædiatoria, pendere, vendi, comedere senem, ius ordinarium, absens, Anio duplex, officium, meridiani, meridianum spectaculum.

CLaudij Cæsaris vitam cùm percurrerem sanè q̄ celeriter, hæc etiam interea curriculo notaui, præsertim cùm eius aliquot antè loca cum veteribus codicibus contulissem. Capite 2. cùm dicit, *post tutelam receptam,* interpretor, Cùm excessisset è tutorum potestate, factusque esset sui iuris, &, vt Cicero loquitur, suæ tutelæ. Græca quædam rimatus vestigia vtcunque effata à librario Latino, huiusmodi ferè inuestigaui. Capite 4. *ἀτυχῶ καὶ μὴν ἐν τοῖς ἀποδίοις:* ab iis qui increbuere, aliquantum diuersa sunt, etsi non admodum, vt hic palmarium quærere non debeam. Capite 6. *extra ordinem adijceretur.* sine controuersia legendum est. Capite 8. *excitabitur,* inquit, *à tropæis:* hic Tropæos intelligunt de ventorum quorundam nomine, qui Tropæi vocantur, homines, qui ad dissimulandum quod fecerant, se Tropæi. statim auertebant: vetus autem lectio, *cropæis,* habet, si cui ad sagacem coniecturam viam patefacere fortè potest: quòd si ab ea paulùm recedere liceret, libēter *à crepis,* legerem. nam Crepi. cùm constet, Lupercos Crepos esse vocatos à crepitu plagarum, quas infligebant obuiis, quidni eos, qui per ludum idem facere solebant, sic vocare potuit? id tamen, vt facere Iudices solent in rebus obscuris, nondum satis mihi liquere pronuntio. Scribit mox capite sequente, Claudium, *cùm obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalem* Lex prædiatoria. *pependisse sub edicto præfectorum:* quem locum sic censeo explicandum, Cùm præfectis ærarij suam fidem obligasset, & oppignerasset omnia sua prædia, ea lege, vt nisi ad certum diem solueret, vendi possent vt vacua, neque cùm dies cessisset, soluisset: lege prædiatoria, id est, lege ea & conditione, qua obligata & opposita prædia fisco vel ærario fuissent, sub titulo pependisse venalem Claudium ait. pependisse, id est, venalia eius prædia pen- Pendere. denti erant titulo & libello proscripta: nam vendi videtur, cuius fortunæ & bona vene- Vendi. unt. Sic Plautus in Mostellaria, Scena, Exi è culina. comedi senem dicit, cuius bona co- Comedere senem. meduntur. Proscripta autem prædia sunt in vacuum, id est, sic proscripta sunt, quasi in nullius mancipio & dominio essent: & tanq̄ vacua, vt qui emerent, velut in vacua irent. Capite 11. malo, *vetuit inter festos referri:* quàm

inter fastos. Quid est cap. 15. *negantemq; cognitionis* Ius ordinarium. *rem, sed ordinarij iuris esse?* Ordinarium ius est, cùm Prætor, aut qui iurisdictioni præest, dat iudices, neque de re ipse cognoscit. Igitur sibi dari iudices ille à Cæsare volebat, vt ordinarium ius postulat: neq; enim rem esse, de qua deberet extra ordinem cognoscere: nam de quibusdam rebus maioribus, aut ad Rempublicam, aut exemplum pertinẽtibus, iudicem non dabant, sed ipsi cognoscebant: quę res co Absens. gnitionis dicebatur. *Absentibus*, inquit ibidem, *secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, ne quis in aliqua necessitate cessisset.* in quo *absentibus*, absolutè accipio, id est, cùm quis ad vadimonium non occurrebat, & absens erat: ac ita cessatores & tergiuersatores plectebantur. ac secundum pręsentes se daturum Claudius, vt Dio scribit, edicto proscripserat. Quod de Græciæ prouinciæ principe, cap. 16. scribitur, de quodam è Lycia prouincia Dio narrat: sed & Lycij Græcis adnumerabantur. Deinceps quædam sic legenda credo, quę in libris excusis à mea sententia discrepant. Capite 18. & 19. *suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituit pro conditione cuiusque, ciui vacationem legis Papiæ Poppeæ, Latino ius Quiritum, fœminis ius quatuor liberorum.* nec multò pòst, *riuum Anienis* Anio duplex. *noui lapideo operæ.* erat enim Anio nouus, & Anio vetus. Capite 21. *velut ad subitam condictamq; cœnam.* &, *ibidem extraordinarium & breue.* Cap. 26. Officium *Cuius*, inquit, *officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.* sic officium solebant plerunque vsurpare, cùm ad nuptias officij causa veniebatur. Iuuenalis satyra 2.

> *—officium cras*
> *Primo Sole mihi peragendum in valle Quirini.*

sequitur enim, *—nubit amicus.*
Sic in officio Consulis dicitur, cùm in officij causa quis in comitatu Consulis est, deductionis causa. Capite 29. lego, *reuocatas liberalitates:* non vt circunfertur, *libertates.* quod auctoribus antiquis libris confirmo. Iam leue est, monere vbique *Silanum*, non *Syllanum* excudendum esse. Capite 30. pro, *plectra linguæ titubantia: prætereà linguæ titubantia*, reperio in iisdem libris: Meridiani. Meridianum spectaculũ. quod & probo. *Bestiariis*, inquit capite 34. *meridianisq; adeò delectabatur.* hîc quærunt, qui Meridiani sint: ego eos gladiatores interpretor, qui tempore prandij depugnabãt inermi corpore: proinde multi cadebant. Seneca lib. 1. epist. 7. *Casu in meridianũ spectaculum incidi.* sequitur mox, *quicquid antè pugnatum est, misericordia fuit: nunc omißis nugis mera homicidia sunt: nihil habẽt, quo tegantur, ad ictum totis corporibus expositi, nunquã frustra manum mittunt. Hoc pleriq; ordinarijs paribus & postulatitijs, vt in expeditione, præferunt. Quidni præferant? non galea, non scuto repellitur ferrum.* Dio, τάτε γὰρ ἄλλα, καὶ τοὺς διὰ μέσου τῆς θέας παρὰ τὸ ἄριστον καιρὸν κατακοπτομένους ἥδιστα ἐθεᾶτο. Capite 40. lege, *cocta vendentes.* &, *Telegonius* est in libris scriptis, à Telegono ne, qui scripsit domesticũ augurium, an à Telegono Vlyssis filio, nondũ satis compertũ habeo. Quod si Togonius legatur, pro ignobili? qualis est apud Tacitum lib. 5. *Togonius Gallus*, qui & ea de causa per ridiculum additur: quanquam fortasse *Telegonius Gallus* scribi in Tacito debet: certò videtur dicere Claudius, Me putas ignobili & ridiculo Togonio similẽ? vel Telegonio? Illud λογιώτατος, eod. cap. est corruptum, neq; tamen veterẽ scripturam assecutum me cõfido, quãuis eam perdiligenter scrutatus sim: Græcas enim literas malè effinxit librarius: ferè tamen scriptum videbatur, ἀεὶ καὶ μῆτίν τινα: quasi suum consilium laudaret plus æquo Claudius. Quantum & augurari potui, cap. 43. vbi est, ἱερὸς διαπέγετο: scripsit Tranquillus, ὁ τρώσας πείσεται, id est, qui vulnerauit, pœnas dabit. legitur etiam non malè, ἰάσεται.

CAPVT XX.

Tranquillus in Caligula emendatus & illustratus, destinatus augur, Attici ludi, iconicum simulachrum, crater, speculatoria & spiculatoria.

Commune & publicum humani generis malum fuit Caligula Imperator, quem non tantùm populo Rom. verùm etiam orbi terrarum natum Tiberius educauit. In eius vita quædam in transcursu, eaque perpauca notaui, quę in hoc caput extuli. Capite 8. pro, *vico Ambiatino*, reperio in iuratæ fidei libris, *ambitarino*: nec tamẽ quicquam immutare ausim, lectoremque suo hac de re iudicio relinquo. vt & capite 10. pro, *vndeuigesimo*: *inde vicesimo*. Capite 12. *destinatus augur* dicitur, vt flamen Dialis Destinatus augur. destinatus, qui delectus & creatus & designatus est: etsi nondum inauguratus, cumq; nondum iustum sacerdotium sit antè inaugurationem: sed tantùm destinatum, idcircò eo dicendi genere veteres vsos suspicio est. Capite 15. lego, *Vt omnibus sacramentis adijceretur, Neq; me, neq; liberos meos chariores habebo, quã Caium habeo, & sorores eius.* Id addi voluit militari iureiurando, aliisque. Quam autem ducentesimam auctionem Italiæ dicit Tranquillus sublatam, eam nõ ducentesimam, sed centesimam Dio vocat: ac fortasse sic verius in Tranquillo scriberetur. Lego mox, *Ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum*: non vt in omnibus quos viderim excusis codicibus, *affecit*: non enim tantùm eis regna restituit, sed & medij temporis fructus vectigaliorum, quos amiserant, nec perceperant, & redituum medij temporis. Lego capite 18. *cùm è Gobotiana apparatum circi prospicienẽ.* vt domus aut nescio quid tale subaudiatur. nam quod de *lege Luciana*, aut *elegantia*, hîc comminiscuntur, vt bellum sit, certè verum, nullo modo arbitror. Capite 20. pro *Hasticis ludis*: *Atti-* Attici ludi. *cos* lego, vt ludos intelligamus, quales Athenis celebrari solebant Panathenæis: nam & illis feriis Agonales Athenis committebantur quinto quoq; anno. quanquam in eadem vrbe etiam

be etiam Liberalibus, ludi Scenici dabantur. non deest qui *Actiacos* legat, de quib. in honorem Augusti Maro scripsit 3. Aeneid.

Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis.

verùm *Atticos*, testificatus vetera exemplaria, hîc & in Tiberio cap. 6. lego, vbi tamen hodie *Actiacos* excusum extat. Nihilosecius & illud cap. 21. sic emendo, *miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem.* nam *Caium* de nomine huius imperatoris huc inculcatum arbitror. Cap. 22. lego, *simulachrum Iconicum*, quod est, cùm & similitudinem & magnitudinem exprimit alicuius. Græca quę sequuntur, sint corrupta, vt ferè semper in Latinis libris: nam & veteres librarij formas literarum malè fingebant: & chalcographi deterius legerunt. Lego igitur è Dione & veteri libro: *nam vox comminantis audita est,* ἢ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε. estque Homerici versus commatium, hoc sensu, Aut tolle me, aut ego te. Illud etiam cap. 26. *Erat enim is M. Antonij ex Helenæ filia nepos:* non vsquequaque mendo vacat: nam cùm è Plutarcho & Dione filiam Antonij Selenen, id est, Lunam vocatam fuisse intelligam, & ita reperiam in veterib. libris: quidni Selenam restituam? Iam vbique *Silanū* scribendum esse contendo. & cap. 36. *Mnestorē* è Dione & libris veteribus non, *M. Nestorem*, & κυνόβελλινος. Lego etiam, cap. 44. *quàm Adminio Cinobellini Britannorum regis filio.* ita enim Britannorum rex à Dione in Claudio vocatur. Mox etiam, *speculatoribus*, pro *sæpe latoribus.* & cap. sequente, *In hoc quoq; mimo*, cùm receptum sit, *nimio.* mimum enim appellat, quòd ea res scenę, cui & fabulæ fictæ, persimilis videretur. Lego etiam cap. 48. *gladiis depositis, equitatu armato circundedit.* cap. 51. pro, *Actnæi verticis*, quod sanè nō reprehendo, atque adeo vehementer laudo, lego in peruetusto libro, *Actnæi crateris.* neminem autem paulò doctiorem fallit, spiracula ignem euomentia, crateras dici: verùm hoc adeo magis ne prætermitterem, quàm quod inserere vellem, annotaui. Speculatoriam caligam cap. 52. interpretantur calceamentum, quo speculatores & exploratores vti solerēt, quæ & Spiculatoria, siue appellatione caligę, dicitur. Septim. Florens de corona militis, *Speculatoriam morosissimam pedibus absoluit.* Ea igitur caliga à speculatoribus vt ex eo Tertulliani loco intelligimus, ad milites omnes caligatos iam peruenerat. Sed me haud pœnitet eius esse sententię: vt vel Spiculatoriam legeremus, vel speculatoriam, propter vicinitatē literarum i. & e. pro spiculatoria, audiremus. quo etiam modo speculatorem suprà, spiculatorem intelligo: vt & in Euangelio D. Marci, ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα: id est, misso Spiculatore. Et Suidas σπεκουλάτωρ, inquit, δορυφόρος, id est, spiculatoris. cap. 53. *Senecam* cùm dicit *cōmißiones meras componere*, intelligo Senecæ scripta vilia & leuia videri, similiaq; scriptis extemporalibus & subitariis eorum oratorum, qui ludis aliquando committebantur. nā certamina poeticæ & eloquentiæ edita legimus fuisse, & scriptores inter se compositos de præmio decertasse.

[Margin: Iconicū simulachrum. — Crater. — Speculatoria, Spiculatoria.]

CAPVT XXI.

De plano statuere, è tribunali, samiarij, Samiata ferramēta, taurobolium, criobolium, libertus proximus, proximus subscriptor, proximus lictor, magnarius, flator ærarius, alipilus, Triton.

NEMO est qui ignoret, ita frequenter in libris Iurisconsultorum occurrit, quid sit, de plano statuere, cognoscere, decernere, interloqui: quod opponitur ei, quod dicitur, E tribunali. Tribunal enim altum editumq; est, at Planum, humile, nec exaggeratum, sed libratum æquatumque. Illud etiam eiusdem generis est, solitum fuisse leges & edicta proponi in loco, vbi de plano legi possent. Fragmentum mihi legis peruetustæ & erosę multis locis, vt contexi nusquam integra sententia posset, dono dedit Petrus Daniel: in quo legitur, *Ex hac die, qua tributi factus erit apud forum palam, vbi de plano legi poßitur, proscribatur.* Ausonius in gratiarum actione eodem genere loquendi vtitur, *Has ego literas tuas in omnibus pilis, atq; porticibus (vnde de plano legi poßint) instar edicti pendere mandauero.* Et quia fragmentum adposui veteris legis, antiquæ inscriptionis cuiusdam interpretabor vocabulum obscurissimum: in ea enim ita scribitur: *Samiariis dorypho ron.* Samiarij illi qui sint, non arbitror multis esse notum. Ego eos existimo fuisse, qui creta Samia arma, ferramenta, spicula prætorianorum & satellitum Imperatoris ad nitorem fricabant tergebantq;, atque exasperabant gladiorum & iaculorum aciem & cuspides: nam & in historiis hoc sensu, ferramenta Samiata reperimus. In iisdem antiquitatis monimentis Taurobolium & Criobolium, quod sæpenumero, legimus. Id verò, vt existimo, significat sacrificia taurorum & arietum: quòd cùm immolantur, deiiciantur claua vel securi. Vt libertus primus in familia dicebatur, aliusq; secundus, & quidam erat ordo: sic & libertus dicebatur proximus, vt in inscriptione, *Soter augg. lib. proximus.* Sic & apud Cicer. proximus subscriptor, qui statim ab accusatore secundum locum obtinet, & alios subscriptores antecellit. *Veruntamen*, ait Tullius 1. in Verr. *L. Apuleium esse video proximum subscriptorem.* Sic lictor proximus dicebatur, de quo diximus. vt in inscriptione, *L. Valerius Achilleus lictor proximus.* Sallust. in Bell. Iugurth. *forte eius domo vtebatur qui proximus lictor Iugurthæ, &c.* & mox ait Cicero, *hunc tamen à subsellius*, in quo ab Asconio dissentio: putat enim Asconius patronum significari non ex auditorio Prætoris & tribunalibus, sed è minoribus iudiciis, vt Triumuirorum: cùm mihi videatur dicere, Allienum in foro versatum, subselliisq; iudicialib.

[Margin: De plano statuere. — E tribunali statuere. — Samiarij. — Samiata ferramenta. — Taurobolium. — Criobolium. — Libertus proximus. — Proximus subscriptor. — Proximus lictor.]

cum

cùm alij subscriptores Cęcilij essent triumuiralium causarum & columnariarum. ideo & *tamen* addidit Cicero: non erat tamen disertus Allienus, sed tantùm in clamãdo robustus atque fortis. In iisdem inscriptionibus & *Magnarium* reperimus: nam ita scribitur, *corpus coriariorum Magnariorum*. Apuleius quoque scribit, *Lupus magnarius negotiator coemerat.* hi negotiatores videntur fuisse, qui multas magnasq; merces coemere solebant: nam à magno, magnarius, vt à vino, vinarius deducitur.

Magnarius.

In iisdẽ reperio & flatorẽ ærarium, vel æris: Æs enim & argentum à Monetariis primùm flatur, deinde feritur: Sic scribitur, *Onesimus flator æris de via Surra.*

Flator ærarius.

Alipilus ibi etiam inuenitur, qui pilos alarum vellit: Dropace certè in vocabulario Latinogræco Alipilarius exponitur *ἀρωπακιστής*. Sed inscriptio ita habet, *M. Octauius primigenius alipilus à Tritone.* hîc Triton sit fortasse, de quo Propertius lib. 1. eleg. 33.

Alipilus. Triton.

Cùm subito Triton ore recondit aquam.

Sed affirmare tamen nolim, nec ausim.

CAPVT XXII.

Aetas, γενεὰ, campestre, factiones, suffragatores & refragatores, spectacula, tribus intrò vocare, remittere intercessionem.

Triton. γενεὰ.

IN Asconio Ætatem reperio pro ea, quam Græci γενεὰν appellant: declarat enim spatium vitæ vnius hominis: vt cùm tres ætates, dicit tempus, quo deinceps proauus, auus & pater vixerunt. eius verba sunt in Orationem pro M. Scauro, *vt tribus suprà eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna. nam neq; pater, neq; auus, neq; etiam proauus, vt puto, propter tenues opes & nullam vitæ industriam, honores adepti sunt.* Campestre vocat, qđ succingitur ab vmbilico, & ad pedes demittitur, locoque tunicæ habetur: eo vti solebant ludentes in campo: nam nudum esse turpe habebatur: & æstate quidem pro tunica: idcircò —*campestre niualibus auris*, Horat. lib. 1. epist. 11. dixit: quòd eo tegmine aduersus rigidam hyemem non satis defendi quis posset semicincto corpore. De Catone autem ita scribit ibidẽ Ascon. *Cato prætor iudicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit cãpestri sub toga cinctus.*

Campestre.

Factiones apud eũ in Orat. pro Milone, sunt hominum cœtus, & tanquam cateruæ, quas vulgò Bendas appellamus. sic enim inquit, *Sæpe inter se Milo & Clodius cum suis factionibus Romæ depugnauerant.* Ibidem, *factionibus armatorum succincti.*

Factiones.

Vt suffragatores dicuntur, qui in honore & petitione fauent & adiuuant: ita ab Asconio refragatores appellantur, qui aduersarij sunt, & refragãtur. eius verba sunt in Oratione Cic. in tog. cand. contra C. Ant. & L. Catil. *Etenim acerrimi ac potentißimi fuerunt Ciceronis refragatores, cùm petijt consulatum.*

Suffragatores. Refragatores.

Spectacula nõ sunt, vt vulgò, ludi apud eum in commentario in Orationem pro Cornelio: sed pulpita ipsa, & fori, vnde homines spectant ludos: inquit enim, *passum esse Scipionẽ secerni à cætero consessu spectacula Senatorium*: id est, loca vnde spectabant ludos, aut munera gladiatoria, Senatores.

Spectacula.

Tribus intrò vocare apud eundem, est tribus ad ferendũ suffragium vocare. hæc loquendi genera antiqua, nostra penitus memoria obsoleta, renouanda sunt, in vsumque reuocanda: vt cùm diu in tenebris iacuerint, tandem aliquando lucem vitamq; postliminio accipiãt. hîc autem ait, *Interuocare tribus Gabinius cœpit, vt Trebellio magistratum abrogarent.* Sed & ita quoq; Cic. loquutus erat, cuius ibi hæc verba sunt, *Nec criminosius tribus ad legem accipiendam, quàm ad collegam reddendum priuatum interuocare.*

Tribus intrò vocare.

Remittere intercessionem, est intercedere desinere, intercedendique finem facere. *Remisit,* inquit ibi Asconius, *intercesßionem Trebellius.* Hæc quidem ingenio non indigebant, quò obscuritas remoueretur, sed opera & industria vt colligerentur. neque nos ingenij fructum hinc expectamus, nec magnopere industriæ præmiũ vel operæ precium.

Remittere intercessionẽ.

CAPVT XXIII.

Diuiditur ferro regnum, Cicero pro Cælio illustratus, riuales, Charisius de Apocopa illustratus et emendatus, do, pro domum, apud Ennium, laudari nolebant veteres ab aliquibus, præfiscinè.

CVm calamum in manus sumpsimus, memoriam interrogamus, vt aliquid suggerat, quod scribamus: atque quicquid illa vel dictat, vel mouet, chartæ mandamus: nec magnopere laboramus, vt quæ in caput vnum coniicimus, inter se cohæreant. Quod igitur à Lucano lib. 1. scriptum est,

Diuiditur ferro regnum.

Diuiditur ferro regnum.

mihi videtur, ne longa ambage verborumq; ambitu lectorem fatigem aut angere velle videar, sumptum loquendi genus ab execratione Oedipi, qui liberos abominatus suos, optauit, vt ferro regnum paternum diuiderẽt. sed acta tanquam causa, testes audiendi sunt. Æschylus,

—ξένος δὲ κλήροις ἐπινωμᾷ
Χάλυβος Σκυθῶν ἄποικος κτεάνων
χρηματοδαίτας πικρὸς, ὠμόφρων σίδαρος.

Iterum,

διαὶ στρατηγῷ δ' εἴλαχον σφυρηλάτῳ
σκύθῃ σιδήρῳ, κτημάτων παμπησίαν.

Interpres, *ἐπηράσατο ὁ Οἰδίπους διὰ ξυφῶν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μερίσαι τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ.* Sed nos velut desultores à poeta ad Oratorẽ transiliemus, in quo, quod receptum est & editum, reprehendemus, & veram germanamq; dictionem suo tanquam in lare collocabimus, veteris grammatici auctoritatem potius secuti, quàm nostram sententiam. Quòd enim hodie pro Cœlio sic legitur, *Sin autem est riuulus accersitus, & ductus ab ipso capite accusationis vestræ, lætabor.* Donatus in Eunuchum Terentij act. 5. scen. 9. legit, *Sin erit ex illo fonte riualis*: amœna iucundaque vocabuli ambiguitate:

biguitate: cùm riuales sint, qui propinquos possident agros riuo: & riuales, qui eandem mulierem amant. *Riuulus* tamen, ne dissimulē quod sentio, vituperare aut damnare nullo modo possum: sed veteris Grammatici sententiam antepono meæ. Hinc ad Charisium transimus, in quo lib. 4. Gramm. de Apocopa disserente, illud nullo modo intelligo quod detractionem syllabæ habere dicit, *Tendo suam, hoc est domum.* lego igitur, *endo suam do, id est, domum.* Exemplum est ex Ennio sumptum, qui do, pro domum dixerat. Itaque & in Auson. monosyllabis sic scribendum est,

Riuales.

Do pro Domus.

Vnde Rudinus ait diuum domus altisonum cel
Et cuius de more quod adstruit, endo suam do.

Laudari interdum ab aliquib. antiqui metuebant: (aliò enim properamus,) & eam laudem vim fascini habere credebant: vt & apud Plinium lib. 28. cap. 4. legimus, quorundā laudatione interire ꝓbata: & apud Maron. 7. ecl.

— *Aut si vltra placitum laudarit.*

Vltra placidū laudare.

Idcirco ab illis, à quibus id metuebant addi *præfiscini* volebant, quod est sine fascino, vt testarentur eo aduerbio, non se fascinandi voluntate, sed laudandi animo sine liuore vllo, candideq; sese loqui. Insigne mihi videor apud Charisium huius rei exemplum & adscriptu dignissimū legisse. Gram. ait lib. 4. Charisius, *Præfiscini, Titinius in Setina, Paula mea amabo.* ecce qui loquitur, Paulam puellam laudare parabat: altera sequitur mox persona, quę id metuit, & *præfiscini*, metu fascini addi postulabat ad laudem. *Pol tu ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.* Sic capita absoluimus, & iungimus, vt est apud Poetam, gryphas equis.

Præfiscini.

CAPVT XXIIII.

Scutulatum, Scutulæ, Cæsar lib. 3. comment. bell. Ciuilis explicatus & restitutus, διισθμονίσαι, ὑπερισθμῆσαι, Chamulci.

Scutulatum.

SCutulatum araneorum rete apud Pliniū à Grammaticis exponi video rotundū, quā in sententiam fere vadunt omnes: ego quominus eis adsentiri debeam, adferre possum. nam cùm Scutulæ non sit rotūda forma, quo tandem pacto scutulatum rotundum esse possit? ego scutulatū esse sentio, quod scutulas habet, quales in araneorū reti plurimæ sunt. nā cùm in ambitum orbes filis aranei multis plurimos circinēt, à cētro transuersa subtemina quoquouersum distendunt, quæ orbes secantia multas scutulas reddunt. Est enim scutulę forma quadrata oblongior: cùm igitur plurimæ sint in ea tela quadræ, id est, scutulæ, proinde Scutulatū rete dicitur. Eam aūt esse formā scutulę, cōfirmare possum auctoritate Cēsorini cap. 22. ita scribētis, *Heteromecos, quadrāgulū nec latera habet paria, nec angulos rectos simile scutellæ.* Et certè cùm scutū quadratū & oblōgū sit, scutella & scutula, quæ diminutionis figura ab eo deducūtur, eandē figurā habebāt. Illud verò obscurius est, quod lib. 3. Cōmentariorū de bello ciuili à Iulio Cæs. scribitur, *Quatuor biremes subiectis scutulis impulsas vectibus in interiorem partem transduxit.* Planè diserteq; illud describit tum factum, quod Corinthij aliâs, & multi alij sæpe in Isthmo fecerunt: quod διισθμονίσαι appellabant, & ὑπερισθμῆσαι: quod erat naues è mari in mare per discrimen terræ machinis tractas traducere. id autem, vt è Polluce cognoscimus, fiebat subiectis phalangis. phalangæ autem illæ, vt credo, ligneorū cilindrorū versabantur vectibus, & impellebantur: ita nauis traducebat. Eius verba sunt lib. 7. Onomast. τὰ δὲ τῶν νεῶν ξύλα, οἷς ὑποβληθεῖσιν ἐφέλκονται αἱ νῆες, φάλαγγες, καὶ φαλάγγια. Sed & erāt machinę quædā & instrumenta, quib. trahebantur: & chamulci eodem auctore vocabantur. Est & chamulcorum mentio apud Marcellinum. His ita positis, quærendum esse videtur, quis esse locus possit in trahendis & traducendis nauigiis, scutulis. Equidem non possum dispicere, cui possunt esse vsui, & vt adsolet, continuò ad cōiecturam & somniorum interpretes confugi, quæ si vana est, alios ad melius & sagacius cōiectandum excitabit. Ac principio quidē *scytalis* legendum suspicatus sum: adducebarq; & vicinitate vocabuli & propinquitate significationis phalangarum. deinde cogitare cœpi potius verisimile esse attractum superuacaneum s, quam in literam desinebat vocabulum antecedens: cumq; scriptum fortasse fuisset *rutulis.* nam & rutundum sæpenumero pro rotūdo legimus, accessione illa literæ s. redundantis factum esse *srutulis*, postremo *scutulis.* nā paruulæ rotulæ axibus traiectæ nauigia traducere poterant chamulcis. nec est insolens dici rotas subiici, cùm Maro scribat 2. Aen.

Scutulæ.

διισθμονίσαι.

ὑπερισθμῆσαι.

Chamulci.

—*pedibusq; rotarum Subijciunt lapsus.*

Atq; in eam sententiam discessionē feci. Accedet & corollarium ex eodem Commentar. libro, in quo ita scribitur in antiquis deprauatè, *cohortemq; postea duplici stipendio, frumento, vespe ciariis militaribus donis amplißimè donauit.* legēdum autem crediderim. *vest pecuniariis militaribus.* nā & infrà sic loquitur, *præmiaq; rei pecuniariæ magna tribuerat.* Errorē aūt exortū esse reor è scripturæ compendio, cùm *ves.* pro veste, *peciariis* ꝓ pecuniariis notatū breuiter esset. Plaustris etiā & rotis naues Annibal trāsportauit, vt à Liuio scribit & Silio: qui & coria cruda subiecta scribit, vt per lubricum facilius laberentur, lib. 12. belli Punici,

Lubrica roboreis aderant subtramina plaustris
Atq; recens cæsi tergo prolapsa iuuenci
Aequoream rota deduxit per gramina puppim.

Cæsar lib. 2. phalangis transfert. *Phalangis*, inquit, *subiectis ad turrim hostium admouent.*

CAPVT XXV.

Alabarches & Arabarches et Ethnarches, Virg. 1. Georg. & eclog. 8. explicatus, intuba, incidere faces, inspicare, Mænalij Versus, ternio diis gratus numerus.

VErsus est Iuuenalis satyr. 1. Grammaticorum indigens lucubrationibus,

—inter

—inter quas ausus habere

Nescio quis titulos Aegyptius, atque Arabarches.

Arabarches. Alabarches.

Ego verò ferè legendum esse crediderim *Alabarches*, qui & Arabarches hic dicitur. Alabarches autem erat Alexandriæ magistratus, qui Iudæis præerat Alexandrinis: ferè enim vrbis dimidium à Iudæis iam inde à conditore Alexandro possidebatur, vt è Philone cognosci potest. Itaque per contemptum quoque Arabarches, vel Alabarches dici videtur, è Iudæorum dispicientia & despicatione, qui omnibus inuisi contemptique erant. In Epigrammatum secundo scribitur,

ὣς ἀλαβαρχέης γραμματικοῦ γέγονεν.

Iosephus, lib. 22. cap. 5. bell. Iudai. *Primi inter Alexandrinos Iudæos tam opibus quàm genere, & tum Alabarchiæ magistratum gerentis.* Iterum cap. 3. eius. lib. *Eius Alexandri filius, qui Alabarchæ magistratum gessit Alexandriæ, omnium in ea vrbe suo tempore ditissimi, qui etiam erga deum pietate superauit filium.* Alio loco Ethnarcham appellat, vt lib. XIX. cap. 4. bell. Iud. *Nullamq; de eorum iure controuersiam extitisse, etiam cùm Aquila præfuit Alexandriæ: permissumq; eis ab Augusto, vt in defuncti Ethnarchæ locum, alium suis suffragiis substituerent.*

Ethnarches.

Ecce quem ante Alabarchem appellauit, hîc eundem magistratũ perspicuè Ethnarchen vocat: Quibus verbis adducor, vt credam Alabarchen & Arabarchē eundem esse eius gentis principem, & Ethnarchen etiam nominari. apparetq; r. literam asperioris & vehementioris soni: quanquam in Arabarche liquescentem magis tamen emollitam in lambda abiisse fortasse quodam Alexandrinorum idiomate: nam quia Iudæi finitimi sunt Arabiæ, eos etiam fortasse Ægyptij Alabas appellabant. Ergo vel Alexander vel Demetrius Iudæi, iidemq; Alabarchæ, statuas inter triumphales habuerant, & Crispinus Ægyptius. Sed à Satyra ad Epos me conuertam & quæram, cur cùm Maro 1. Georg. de noxis & pestibus segetum scriberet, addiderit ad improbos anseres Strymoniasque grues,

—& amaris intyba fibris Officiunt?

Intuba.

Sed profectò dupliciter Intuba nocere possunt: tum radicum fibris serpentium terramque defrugantium, & triticum angentium: tũ anserum illecebris, mirè hoc olus expetentium. quam etiam crediderim causam fuisse, cur post anseres intuborum mentionem fecerit. Columella lib. 8. cap. 14. de anseribus loquens, *Palustris quoque sed herbidus destinetur, atque alia pabula conserantur, vt vicia, trifolium, fœnum græcum, sed præcipuè genus intubi, quod σέριν Græci appellant.* At verò in illo Virgiliano eclog. 8,

Mopse nouas incide faces.

Incidere faces.

quod de facibus nuptialibus dicitur, ita accipiendum videtur, vt incidantur, cùm inspicantur, id est, in spicæ similitudinem incidantur, vt facilius ardorem concipiant: inciduntur enim in longum minutis virgulis. id inspicare dixit 1. Georgic.

Inspicare.

—ferroq; faces inspicat acuto.

Illud autem 8. eclog.

—tibi deserit Hesperus Oetam:

est, tibi oritur. stellæ enim ex altissimis videntur oriri montibus. Catullus in carm. nupt.

Iamdudum Oeteos ostendit noctifer ortus.

Mænalij versus.

Mænalij versus sunt versus pastorales à Mænalo monte Arcadiæ pastorum gregibus celebrato, atque adeo tota erat Arcadia pastoralis suorum montium æstiuis & hybernis. At verò,

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circundo: terq; hæc altaria circum
Effigiem duco: numero deus impare gaudet:

Numerus ternarius sacer.

ex antiquorum Latinorum & Græcorum ritu & ceremonia superstitiosa dictum est, qui in rebus diuinis ternionem numerum solebant adhibere, diis gratum acceptumque existimantes esse. Aristoteles de Cœlo, de ternario loquens, *διὸ παρὰ τῆς φύσεως εἰληφότες ὥσπερ νόμους ἐκείνης, καὶ πρὸς τὰς ἁγιστείας τῶν θεῶν χρώμεθα τῷ ἀριθμῷ τούτῳ.* Hæc ego apis more & modo velut ex graminibus carpere studui, vt istius capitis tanquam mellificium quoddam extaret.

CAPVT XXVI.

Pueritia vt instituebatur in Græcia, ὄχημα, vehiculum, Mariana quercus, Varus Alphenus, Cornificius, Silo, Massiliæ vrbis conditor, Iustinus emendatus, pitillus, mitulus, Ionica imago.

IN hac segete farraginem in omni genere frugis obseram: iuuat enim indulgere varietati, quam & in ludicris consectamur & spectaculis. Sic pueritia in Gręcia instituebatur, vt literas disceret, palæstram, musicam: vt è Xenophonte in Laconum Repub. apparet, sic scribente, *εὐθὺς δὲ πέμπουσιν εἰς διδασκάλων, μαθησομένους καὶ γράμματα, καὶ μουσικὴν, καὶ τὰ ἐν παλαίστρᾳ.* Ex eo scripsit Terentius in Eunucho,

Pueritiæ studia in Græcia.

Fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

ὄχημα vehiculi.

Vt ὄχημα apud Græcos non tantum carpẽtum aut currum significat: verùm etiam iumentũ, quo vectamur, vt apud Aristophanem annotant Grammatici: Sic apud Latinos vehiculum. quod nisi ita est, velim aliquis mihi dicat, cur lege Oppia cautum erat, ne mulieres iuncto vehiculo vterentur: Iunctum enim vehiculum hic pilentum est, quod iunctis trahitur iumentis, quasi etiam sit quoddam vehiculum non iunctum. denique quicquid vehit, vehiculum est: vt & nauis apud Plautum.

Quercus Mariana.

Quercus Mariana, quam fingit in Mario, & libro 1. de Legibus recordatur, fortasse ex eo nominata sic fuerit à Cicerone, è consuetudine rusticorum & paganorum, qui solebant natis liberis, virgas pangere, quæ in arbores adolescerent, & eorum nomen ferrent. Id eo coniicimus quia Ælius Donatus in vita Virgilij sic scribit, *Siquidem virga populea more regionis in-*

nis in puerperijs eodem ſtatim loco depacta ita breui coaluit, vt multò antè ſatas populos adæquarit: quæ arbor Virgilij ex eo dicta atque conſecrata eſt. fortaſſe igitur quicquam de Mario tale in poemate con finxerat: nos tamen iſta non adfirmamus, ſed vaticinamur. Extant epigrammata Catulli ad Varum multa: vnumq; ad Alphenum: ſed ea omnia ad eundem ſcripta arbitror, cùm Alphenus, Varus vocaretur. Tiberius Donatus à Marone ſcripta dicit Bucolica potiſsimum, vt Aſinium Pollionem, Alphenum Varum, & Cornelium Gallum celebraret. Sed & Cornificius ad quem ſcribit, aut Rhetoricorum ad Herennium auctor eſt, aut poeta ille Cornificius, qui Maroni infeſtiſsimus fuit, vt idem Tiberius refert. Ille etiam Silo, cui amarulenti epigrammatis atrociſsimam notam inurit, fortaſſe philoſophus fuit Epicureus, cui Maro in Philoſophia dedit operam: hoc tamen à nobis cunctanter nec ſatis fidenter adſcriptũ eſt. Maſſiliæ clariſsimę & antiquiſſimę in Gallia vrbis nomen conditoris contra quàm in antiquitatis acta relatum ſit, video Peranum exiſtimari, cùm is fuerit Protus. Itaque in Iuſtino lib. 43. ſcribendum eſt, *Plures ſolicitauere duces clariſsimos, qui ſe Proto iũxere: itaq; ad regem, etc.* Ibidem, *aquam Proto porrigit*, non vt ſcribitur, *Perano*. Plutarchus in Solone, ἔνιοι δὲ πόλεων οἰκισταὶ γεγόνασι μεγάλων, ὡς καὶ Μασσαλίας Πρῶτος, ὑπὸ Κελτῶν τῶν περὶ Ῥοδανὸν ἀγαπηθείς. Pitillus apud Plautum in Aſinaria ſc. Cur me retentas, paruum eſt: voce, vt opinor, deducta à μίτυλλον, quod Doribus, vnde mutuantur vocabula potiſsimum Latini, ſignificabat νήπιον, id eſt, paruum: niſi potius à πιτύλω. Sed de pitilli origine non ſatis fortaſſe hinc conſtiterit: videtur tamen Mitulus in ædificiis, quod ſcilicet extra prominet, aliquidque ſuſtinet, inde appellatum. etiam & μίτυλλον ſignificat ἔσχατον, id eſt, extremum. Imago Iconica eſt apud Tranquillum in Calig. cap. 22. quæ magnitudinem, formá, omniaque ad vnguem alicuius lineamenta reddit. Athenæus lib. 1. ἵδρυτο δ' ἐν αὐτῷ τῆς τῶν βασιλέων συγγενέας ἀγάλματα εἰκονικὰ λίθȣ λυχνέως.

Varus Al phenus. Cornificius. Silo. Maſsiliæ conditor. Pitillus. Mitulus. Imago Iconica.

CAPVT XXVII.

Plautus in Curgulione explicatus, glauci oculi, noctuini & herbei & felinei oculi, fauces lippire, Peredia, Perbibeſia, Vnimammia, Centauromachia, Libya Cõterobromia, periuri in comitio, comitiales homines, Cluacina, cluere, Leucadia, Græcoſtaſis, axicia, exicare.

VT ſæpius olim actæ ſunt eædem fabulæ Plautinæ: ſic in noſtram tanquam ſcenã ſæpius venient. Recordor me ex Curgulione iam quædam explicaſſe, nunc eaſdem operas reddemus, & ex ea fabula quædam explanabimus. Glaucos oculos Romani non perinde amabant: nigros enim magni faciebant. itaque ad ludibrium, cuius erant oculi glauci, ea noctuinos oculos habere dicitur in ea comœdia, de auis inauſpicatæ, cuius tales oculi ſunt, nomine petita illuſione: ſc. Placidè egredere. *Tun' etiam, inquit, cum noctuinis oculis, odium me vocas?* Eos oculos virides vulgò dicimus. Ac æquè amaro ioco per comicam laſciuiã herbeos poeta vocauit, ſc. Migrare certũ eſt. *Cũ collatiuo vẽtre atq; oculis herbeis.* Eos oculos etiã felineos appellabant, quod tales felium ſint: Seruius in 3. Georg. *Glaudi, inquit, ſunt felineis oculis, id eſt, ſplendore perfuſis:* Illud aũt pariter theatrali dictum petulantia eſt, ead. ſcena,

> *Perdura dum inteſtina expluteſcunt tibi*
> *Nondum ſalſura ſat bona eſt, ſi id feceris,*
> *Ventre poteris inteſtinis vilius.*

hic planè laſciuit poeta quadam gari & liquaminis imagine, quæ ex inteſtinis piſcium putridis quadam tabe & ſalitis fiebant, careque venum ibant. Cæterùm illud, ſc. Date viam mihi. *Quin capite ſiſtat in via de ſemita*, valet, Quin in caput pręceps à me detur, atque ita ſiſtatur humi porrectus in via, quam ita arctam reddebat, vt ſemitam faceret: nam locum ruina aperiam & laxabo, & de ſemita viam faciam. Eadem etiam ſcena, iocoſa & audaci tranſlatione famelici fauces dicit lippire, ex eo credo, quod cùm in fame os amareſcat, ſaliuaq; concretior reddatur & hæreſcat faucibus, dẽtibus, pálato, & arenoſa etiam quædam ore patente fila lentore ſuo deducat, lippitudinẽ oculorum imitari videtur. Os, inquit, *amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame.* Venuſtè porrò vt nihil ſuprà, ſcena proxima. *Perediam & Perbibeſiam*, vt prouinciarum nomina commentus eſt, ità vt prius perediæ nomen referat, & eſca tamen comitem continuò potionem, quę Perbibeſiæ nomine exprimatur, attrahat. Claſſis verò Vnimammia, ead. ſc. figura comica & fictione exercitum Amazonum ſignificat, cùm & claſsis exercitum declaret: & conſtet ferramento candente alterutram ſibi aduſiſſe mamamam Amazones, vt vna tã tùm eis reliqua eſſet. ſed tantum exercitum pro terra Amazonum audiri vult, & regionũ terminatione formauit. Quin & Centauromachia iocularitet hîc Theſſaliam ſignificat, cuius olim partem tenuiſſe Centauros è poetis notiſsimum eſt. Ibidem, *Libyamq; oram omnem Conterebromiam*, cùm dicit, iocatur nouato verbo, ſignificãs omnem illam terram, quam Liber pater exercitũ luſtrauit, quãquam obeundo contritus & fatigatus eſt. Scena proxima non ſine cauſa periuros dicit in comitio eſſe: nam in comitio vbi ius dicebatur, erant litigioſi: & Comitiales homines, qui religionem iuriſiurandi parum colere nouerant. ibi. *Mendacem & glorioſum apud Cloacinæ ſacrum eſſe* narrat, quòd, vt ſuſpicor, quamuis Cluacina à purgando, vt Plinius lib. 11. cap. 29. refert, dicta ſit: tamen etiam in Cluendi nomine, vnde eius proficiſcitur veriloquium, ineſt celebritatis ſenſus: cùm Cluere ſit nominari, cele

Glauci oculi. Noctuini oculi. Herbei, felinei oculi. Fauces lippiunt. Peredia. Perbibeſia. Vnimammia. Cẽtauromachia. Lybia cõterebromia. Periuri in comitio. Comitiales homines. Cluacina. Cluere.

brari: non igitur ab re, qui gloriæ ſtudebant, apud Deæ illius ſacrum ſæpe erant. At verò ibidē,

Leucadia

Leucadiam Oppiam cùm dicit, vt opinor, domum intelligit Libertæ Oppiorum, quæ Leucadia vocabatur, in foroq; habitabat: certè in illa erat vrbis regione Oppiorū domus, cùm ænigmaticè *Oppios de Velia* nominet Cicero lib. 7. ad Attic. epiſt. 10. Legi in peruetuſto libro, *apud Leucadiam Operiam*: vt ſit, Expectabo apud Leucadiam. atque ita locus aliquis in foro ſic appellatus fuerit à Leucadiis, quòd eorum eſſet ſtatio: vt Græcoſtaſis, à Græcis nomen habebat.

Græcoſtaſis.

nam non poſſum adduci, vt eū ſuſpicer ad Leucadiam Menandri comœdiā reſpexiſſe, quam poſtea vertit Afranius: immò verò ſignificat ſtationem Leucadiorum. vt enim Græcoſtaſis Græcorum ſtatio dicebatur: ſic Leucadia, ſtatio illic erat, vt & in foro municipia habebant.

Axicia.

Axicia autem, ſc. Quoi homini. eſt forpex, quo ſecātur capilli quaſi ex-icia, ab exicando.

Exicare.

nam exicare pro exſecare dicebant: vel ab adſicando Axicia, quaſi aſſicia, vel adſicia. Sed ad ſuum Plaudite hoc caput peruenit.

CAPVT XXVIII.

Maro explicatur 10. Aeneid. Orion ſuper mare ambulat, Vitruuius emendatus & illuſtratus, ἀρπεδόνη, climacis, dextra & ſiniſtra vim præpoſitionis habent.

Orion per mare ambulat.

Libro Aeneid. 10.

—quàm magnus Orion
Cùm pedes incedit medij per maxima Nerei
Stagna, viā ſcindēs, humero ſupereminet vndas:

Maro non potuit vlla cum ratione magis proceritatē corporis ſignificare, quàm inceſſum per altum humeris extantibus referendo: nec dubito quin bonos auctores in eo de Orione commento ſecutus ſit, & eam fabulam reſpexerit, quod Seruius narrat. Orioni tamen alij datum à patre Neptuno fuiſſe tradunt, vt ſuper mare ambularet, vt Iphiclo ſuper ariſtas ſegetis. Ac ſuper mare eum prædicant ad Vulcanum Lemnum ab Oenopione cæcatum veniſſe: auctor Theon in Aratum, & Higinus lib. 2. aſtron. id ſi ita eſt, cur in vadum deſcendere pedibus neceſſe ei fuit potius quàm ſuſpenſa per æquora planta ire? Sed fabulis & poetis idem iuris eſt, vt licenter niſi loquantur, & mendaciter modò hoc, modò illud nugentur, ſuò muneri deſint. Ergo, ne hoc caput breuitate nimia deforme ſit vt pumiliones, rideatur potius diſsimilitudine, quàm paruitate contemnatur; quæ mihi in præſentia ex Vitruuio veniunt in mentem verba, non ſatis probè nota, excutiamus, & ſi poſsimus, emendemus. Lib. 9. cap. 7. quandam ſcribit eſſe ſtellarum fuſionem nomine ἑρμηδόνην, ſic enim excuſum omnibus in exemplaribus reperimus: ac eo vocabulo tanquam quædam Mercurij delitiæ intelliguntur. Ego tamen libentius legerim ἀρπεδόνην.

ἀρπεδόνη.

Scribit enim Heſychius, ἀρπεδόνη τῶν ἀμαυρῶν ἀστέρων σύγχυσις. quæ verba eam notitionem exprimunt, quam Vitruuius declarat, &, vt opinor, pudens & verecunda eſt tā exigua literarum ſummutatio. Apud eūdem ſcriptorem lib. 10. cap. 17. in machinarum oppugnatoriarum deſcriptione nomen *climacidos* reperitur: ego vero iuſto ſacramento contendere auſim, ſcribendum eſſe *climacidos*. eſt enim climacis, ſcutula.

Climacis.

Legitur & in eo, cap. 15. eiuſd. lib. *Cheloni replum*. Ego verò, ſi quis capitalem meam non ſit opinaturus audaciam, & nimis proiectam, correxerim libētiſsimè, *Chelonij peplum*: præſertim cùm interpretetur ipſemet Vitruuius *operimentum ſecuriculæ*. *Craßitudo ſucculæ*, vt in veteribus archetypis exemplaribus: non vt hodie per libros peruaſit, *ſcutulæ*. ibidem pro, *Carchebi ſuccularum*: ſi nihil forte ſit, quod dicam, exiſtimer luſiſſe, & cachinnos mouere voluiſſe: veruntamen pro *Carchebi*, legendum ſuſpicer *Trachelij*, vel *Tracheli*. aliquando *Carcheſij* ſuſpicatus ſum: ſed illud alterum omnino ad ſenſum accommodatius videtur. Lego ibidē, *ſecūs latis cardinibus fixa*. non, vt ſcribitur minus conſtanter, *fixam*: ſenſus enim nominandi caſum exigit, non accuſandi. *Dextra* ac *ſiniſtra* vim præpoſitionis habent: vt & pridie & poſtridie Cal. & Nonas & Idus in conſuetudine auctorum eſt frequentiſsimū.

Dextra. Siniſtra.

Nihiloſecius ibidem lego, *Regulæ duæ in quas inditur ſuccula habentes*: non vt percrebruit, *habens*. id enim non ad ſucculam, ſed regulas referri debet. Hæc ego ſupplementa huic capiti è Vitruuio corrogaui in multis interdum conniuens, quæ illis in capitibus reperi: quæ quis, obſecro, in hac ludicra opera à me diſsimulata merito cōqueri poterit, cùm à doctiſsimis viris ex profeſſo ea tractantibus præterita animaduertet? Non obſcura rimamur, dum ſic Scriptores peragramus, vt hos libros conſarcinemus: ſed innatantia & in oculos incurrētia quæque primo animi adiectu intellecta feſtinanter non remorantur diutius.

CAPVT XXIX.

Theſſalus ſaltus, Theſſalicum nomiſma, nomiſma, Nonius explicatur, Maronis epigramma emendatum, δάκτυλος ἡμέρα, δάκτυλος ἠώς.

Hic variare volo, non, vt ait in Arte Flaccus, rem prodigialiter vnam, ſed vnum caput farrago quædam erit ex omni genere tanquam leguminum: quiſque quod ad palatum facit, guſtet: quæ non amat, aliorum relinquat palato.

Theſſalus ſaltus.

Theſſalus ſaltus, qui in prouerbium abiit, mihi videtur eſſe ab Achille ductus. Cùm enim eſſet oraculo ſors edita, eum, qui è Græcorum nauibus primus exiliret in hoſticum Troianum agrum, interfectū iri: mox ante alios Achilles non ante deſcendit, quàm interfectum vidit Proteſilaum, qui primus deſcēſionem fecerat: nam tum deniq; magnum

magnum è naui dedit saltum, vt percussa terra tremuerit & fontem aperuerit. Hinc illud Euripidis in Andromach. τὸ τρωικὸν πήδημα πηδήσας ποδοῖν. Et Lycophron, ὅταν πελασγὸν ἅλμα καυψήρῶ ποδὸς εἰς θῖν' ἐρείσας.

Thessalicum nomisma.

Thessalicum nomisma, quod in prouerbium de fraude abiit & dolo: non tam de pecunia, quàm de consuetudine Thessalorum accipi videtur, qui perfidi, vt à Demosthene dicitur in Olynthiaca prima.

Nomisma.

νόμισμα enim non tantùm nummus est, sed etiam mos, consuetudo. Sed eo est parœmia iucundior, quòd in ea voce inest ex ambiguo iocus. Versus, quos è Menippeis Varronis adfert in Cinædi explicatione Nonius, qui diametri sunt catalectici, sic legendi sunt ex antiquæ notæ codicibus,

Merentis vt quietus ac dimißior probandus,
Ἀχιλλείως ἡρωϊκῶς, ἰωνικῶς κιναίδου.

id est, Melior est quietior in luctu & mœrore, siue heroico more luget vt Achilles, siue Ionico, vt Cinædus, *Corinthiorum amator iste verborum.* in epigrammatis Maronis legimus, & apud Fabium lib. 8. cap. 3. Ego ex veteribus codicibus *Hermætiorum* legere malim, vt verba sint ab Aetiis Callimachi sumpta. nam non in mollia vel delicata vsurpantem hoc dicitur, sed obsoleta & ignota ac prisca: quibus poema Callimachi redundabat. Proinde & eundem illum verba tam prisca balbutientem,

Thucydides Britannus.

Thucydidem Britannum vocat, vt ab atticismo alienissimum. vt & iocatur, Atticas esse febres illudens. Apud Alcæum referente Athenæo lib. 10. cap. 9. & in Epigrammate scribitur prouerbialiter, δάκτυλος ἡμέρα, &, δάκτυλος ἠώς, id est, digitus dies, & digitus aurora.

δάκτυλος ἡμέρα, δάκτυλος ἠώς.

quæ ferè omnes ad humanæ vitæ breuitatem referri censent, à quibus dissentio. puto enim potores illis in auctoribus dicere sibi lumine lucernæ nihil esse opus, seq́; sine lychno bibere posse: cùm digitus, qui pocula labris admouet, lucerna non egeat, viceq́; sibi lucernæ sit. Id eò mihi verisimilius fit, quòd & Alcæus apud Athenæum scribit eodem in loco τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; quasi lucerna non sit opus, & digitus non lucerna tantùm sit, sed etiam dies. Sic & lib. 7. epigr.

ἢ πάλι κοιμιστὴν λύχνον ἰδεῖν μένομεν;

quo ostenditur, lucernam non esse expectandam. nolim tamẽ quisquam sententiam meã, calculum esse Mineruæ putet, quæ coniectura nutante potius vacillat, quàm firmo decreto nititur.

CAPVT XXX.

Dum cucumere vescimur chlænam texamus, chlænæ, calui cur σιλῶνες dicantur à Synesio, Vrbem qui perdidit Tyrocnestim cepit, Catana, κεδαπτὰ λύεις, nodum soluis, onerare zamiam, iunonius puer.

Dum cucumere vescimur, chlænam texamus.

PRæcipit prouerbium, vt dum cucumere vescimur, chlænam texamus. cuius quidẽ prouerbij sensum, quem suspicer, studiosis non inuidebo: si quis aliud sentiat, cum eo nõ pugnabo: sed vt si in conuiuio à me quis collectam exigeret, hoc persoluam; mihi videri, media æstate, quo tempore cucumere vescimur, hyemis non esse obliuiscendum, sed in eam præsidia prouidenda.

Chlænæ.

Sunt enim chlænę vestimenta hiberna. neq; enim tam tepore æstatis & commoditate capti esse debemus, vt obliuiscamur iniuriam & inclementiam secuturæ hyemis. Atq; vt more nostro imitati fastidia delicatorum, hinc inde aliquid carpamus: cur Synesius in Caluitij laud. σιλῶνας caluos appellari ioco populari dicit?

Calui vnde σιλῶνες dicti.

Video enim in eius rei expositione quosdam vacillare. Equidem arbitror, cùm caluitium anteriorem partem ad verticem vsq; populari soleat atque nudare, reliquo capite piloso & denso speciem effici Lunæ corniculatæ, cùm area media pilis vacet: neq; hic quicquam aliud latere suspicor. Lucere volũt alij caput Caluorum: mihi quidem, quod fortasse sum hebetiori acie, nihil lucet.

Vrbẽ qui perdidit, Tyrocnestim cepit Catana.

Est & prouerbium non ita facile, Vrbem qui perdidit, Tyrocnestim, id est, casei radulam cepit. id à Calippo dictum est, cùm amissis Syracusis Catanam cepisset: nam Catanam ne vrbem quidem vocare est dignatus, sed quod caseo abundaret & radulis ad eum radendum, eam eleuans Radulam casei vocauit. De caseis autem Siculis multa iocatur in Vespis Aristophanes: quibus propter pastiones Ætneas abundabat. Mihi quidem quid aliud velit prouerbialis ille versiculus à Calippo vsurpatus in mentem non venit.

κεδαπτὰ λύεις. Nodum soluis.

Est & prouerbium, κεδαπτὰ λύεις, id est, nodata soluis, æquè ac, nodum soluis. ac eandem vim sententiamq́; habet, vt qui alterum nouerit, ambo nouerit. Quare ne in eo quidem explicando tempus conteram, ne non tam prodesse aliis, quàm bonas horas inuidere videar.

Onerare zamiam.

Onerare Zamiam, quod prouerbij speciẽ habet, imitatione Græci sermonis mihi dictũ videtur, vt sit, ἐπιβάλλειν, vel ἐπιτιθέναι ζημίαν. Est enim Onerare, imponere, vt Aen. 1.

Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes.

merces enim onerari dicuntur, cum illis nauis aut iumẽtum oneratur.

Iunonius puer.

Iunonium puerum esse reor, qui Iunone Lucina fauente & propitia in lucẽ editus est, ac beatus est: quod quidẽ magis mihi probatur, quàm quod alij excogitant, qui delicatum interpretantur: cùm id aliorsum dictum in Epistola Cic. ad Octauium esse videatur. cuius vel ex eo fides est, quòd mox etiam, *partum aureum* appellat, quo nihil esse faustius & felicius potest.

Paris patriæ.

Sed & quòd cõtrà dicit, *eum Paridem patriæ*, idem comprobat: cùm eum in patriæ exitium & perniciem natum esse demonstret. Nos tamen causam agimus: alij iudices disceptatoresq́; sedent: quorum sententia secundùm quem dabit, ille vicerit. hanc quidem causam vt obtineam, non magnopere laboro: tantùm quid mihi videatur, in medium propono. quòd si quis nefas putat, ista deleat me auctore, nullum metuẽs iurgium. Sed vt mantissa quædam huic etiam

accedat capiti: Ridiculum est & ineptum, quod de Clodio dicit Cicero lib.2.ad Attic. epist.2. quem subcontumeliosè tractari iocatur, quod *cùm in domo Cæsaris quondam vnus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse potuerit.* à quibusdam in prouerbiis, vt & alia multa numerari: cùm dicat Cicero iniuria affici à Cæsare Clodium, qui xx.vir diuidendo agro Campano lectus non sit. quod si prouerbium est, quicquid loquimur, prouerbium est.

CAPVT XXXI.

Diatreti calices, Margaritæ extricatæ, τέκτων latinè tector, ἀρχιτέκτων, architector, seruaculum.

IN verbis quibusdam ad legem Aquiliã explicandis, pedarius sonator non ero, vt eis, qui ante me dixerunt de iis sententiam, sine lingua assentiar: sed liberè quod mihi videtur, dicam: nec metuam arbitrum, ne fines artium regendo à iurisprudentia me remoueat. *Diatretos calices* explicant cœlatos & tornatiles, quæ toreumata dicuntur. ego potius & vi vocabuli inductus, & verbis Iuriscósulti persuasus, putem calicem esse, vel crystallinum, vel myrrhinum, aut è metallo, qui artifici perforatus est. foraminibua autem illis includebant fortasse gemmas & emblemata, aliaque ornamenta. In forando autem & pertundendo calice periculum erat, ne artifex eum frangeret, quod Iurisconsultus significat. Apud Homerum Nestoris patera clauis confixa est: sic fortasse clauatos habebant calices Diatretos, insertis clauorum capitulis ad ornatum, aut aliis emblematis. Eodem modo apud Martialem, lib.12. epigr.71.

O quantum diatreta valent & quinq; comati,

accipiendum censeo. Ibidem explicari video *margaritas extricatas*, vniones arte Gemmarij politos. Sed libenter assentiar Accursio, vt extricatæ sint margaritæ, quæ lineis intricatæ non sint, sed extra lineam & tricam per se separatæ sint: extricatas enim Iurisconsultus opponere videtur iis, quæ in linea habeantur. Iam quòd ibi pro tectore *victorem* immutant: fortasse non ferendum. nam qui Tecton Græcis dicitur, à veteribus Latinis Tector est dictus: qui architecton, architector: Varro apud Non. *harum ædium summa atria confutabant architectores.* In eodem titulo *Seruaculum*, pro quo multi supponunt *verriculum*, nulla sententia. an existimamus anchora vel anchoralia esse? & non putem: sed versata diutius excussaq; Iurisconsulti sententia, scapham esse suspicor. non est enim dubium, quin scaphæ dãnum inferatur, aut in eam immittendo & impingendo nauem: aut Seruaculum ad scaphã ipsam ad nauem ducendo & attrahendo. Seruaculum autem ea forma dicitur, qua receptaculum. nam in tempestate interdum relicta naui, nautæ & vectores scaphæ se committunt seruandos. vt apud D. Lucã in act. Apost. cap.27. legimus. Sed & scaphæ quædam, pisces seruant, quæ Seruacula dici possunt, cuiusmodi Lutetiæ in Sequana videmus, quas Apothecas vulgus vocat: partem scaphæ, in qua seruantur pisces: ἰχέτλιον Græci vocant, quod interpres Nicandri ait etiam viuarium vocari.

Diatreti calices.

Margaritæ extricatæ.

Tecton. Tector.

Seruaculum.

CAPVT XXXII.

Liuius explicatus lib.39. Rationem habere alicuius, Nomen accipere, Vadem deserere, Senatum legere, Censorum notæ Senatu motis adscribebantur, inædificatum, immolitũ, Vltro tributa, Augur comitiis creatus, Princeps Senatus, Ferre & agere.

RAtionem habere alicuius in petitionib. magistratuum, nihil aliud esse opinor, quàm eum ad magistratus petitionẽ admittere, nec comitiis excludere. Liuius lib.39. *Pars Tribunorum plebis negare, rationem eius habendam esse.* Qui autem comitia habebat, eorum, quorum ratio habebatur, quibusq; petere licebat, nomẽ accipiebat, & de eorum nomine tribus vel cẽturias in suffragium mittebat. Liuius eod. loco, *L. Porcius Cons. primo in ea sententia esse, ne nomen eius acciperet.* Iterum, *Haud dubius prætor esset, si Consul accipere nomen vellet.* Eodem in Liuij libro, vadem deserere reus dicitur, qui sponsori suo in re capitali deest, nec ad causam dicendũ præstò est, vt vadis fidem liberet. verba eius sunt, *Qui aut citati non adfuerant, aut vades deseruerant.* Senatum legere eodem in libro dicuntur Censores, cùm Senatorum nomina in senatu legunt. quorum enim nomina non legebant, præteriti dicebantur: quosdam & Senatu mouebant. Liuius, *Censores M. Porcius & L. Valerius metu mista expectatione Senatum legerunt. septem mouerunt Senatu.* Motis autem senatu adscribebantur notæ, quibus indicabatur cur Senatu moti forent. Liuius ibid. *patrum memoria institutum fertur, vt censores motis è senatu adscriberent notas.* Immolitum est in eodem Liuij libro, vt inædificatum: quod aliquo in loco est structũ & molitum: quod homines aliquo in loco moliti sunt & extruxere: Eius verba sunt, *Et quæ in loca publica inædificata, immolitaq; priuati habebant.* Vltro tributa sunt, quæ præter vectigalia pendũtur: differunt à tributis, quòd populus Ro. interdum pendebat tributum aliis, qui vectigales erant, præter vectigal vltro tributum extraordinarium. Liuius eod. li. *& vectigalia summis preciis, vltro tributa infimis locauerunt.* Tributa tamen scio etiam hæc vltro tributa vocari solere. inde vectigales & stipendiarij agri, quòd vectigali, & vltro tributo obnoxij essent, vt opinor. Cùm augures cooptari solerent à collegio, Liuius tamen augurem comitiis designatum scribit eodem lib. quod quia noui est exempli & inusitati, prætermittere nolui. verba eius adscribam, *Extremo prioris anni comitia auguris cre-*

Rationẽ alicuius habere.

Nomen accipere.

Vadẽ deserit reus.

Senatum legere.

Senatu motorũ notæ.

Immolitum. Inædificatum.

Vltro tributa.

Augures comitiis designatus.

Princeps senatus. Ferre. Agere.

ris creandi habita erant. Princeps autem senatus erat, quem primum in recitandis Senatorum nominibus legebant: quod dignitatis & amplitudinis maximæ erat. Ferre & Agere in Historicis cùm legimus, alterum ad homines, qui quid ferunt: alterum ad iumenta quæ portant, referendum est. Liuius eod. lib. *Postremo omnia quæ ferrent, agerentúe adempta.*

CAPVT XXXIII.

Ludere trocho, trochus, Ludorum nomina lib. 3. Cod. explicantur, Catampo, Coryci ludus, Phryginda, Empusa.

Ludere trocho.

LVdendum esse trocho, aleamq; fugiendã legimus illis in præceptiũculis Catonis, quibus prima pueritia imbuitur: quod genus ludi ad puerilem turbinem vulgò referri imperitè & indoctè video, cùm sit genus ludi, quo iuuenes se in campo exercebant. Eius meminit Horatius in arte,

Indoctusq; pilæ, disciúe, trochiúe quiescit.

& Propertius lib. 3. eleg. 14.

Increpat & versi clauis adunca trochi.

Sed &, vt opinor, his quæ adscribam verbis ab Ammiano significatur, lib. 21. *Cùm apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis, quis orbis erat compaginatus, in vanum excussis, ansa remanserat sola, quam retinens valida manu stringebat.*

Trochus.

Erat autem genus ludi Græcanici, vt nomine ipso indicatur: rota enim erat ansam habens, vt facilius mitteretur, axiculis compacta transuersis iaciebatur: quorum clauiculæ & commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota, vel missus orbis, tinniebant & crepabant. Mittere autem scienter, artis erat non vulgaris. Atque hæc quidem de trocho quæ scriberemus habebamus. Sed vt ex ludo in ludum, atq; adeo ludos transeamus: in calce libri tertij Iustiniani Codicis, nomina ludorum fugientia, atq; adeo fugitiua, sic retrahi debere & retineri, & deleta propè reformari arbitror. *Corycobolon, corycon antemolon, Phryginda, Catampo, Empusam.*

Catãpo.

Catampo quidem, genus esse ludi apud Festũ legimus, neq; quicquam præterea apud quẽquam hac de re cernere potuimus, neq; nunc in mentem venit.

Coryci ludus.

De coryci ludo referti sunt Medicorum libri, ac ferè videtur esse ludus follis.

Phryginda.

Phryginda à Polluce lib. 9. onom. explicatur ludus, quo testulis leuibus & politis inter manus sinistræ digitos positis, dextra numerosè testulas pulsabant.

Empusa.

Empusa in lite & causa erit, quòd nemo nobis facilè assensurus sit, ludum esse, cùm constet spectrum quoddam fuisse formas variè mutans, & aliam atq; aliam subinde induens. Sed quid vetat eo nomine ludum fuisse? certè ad vestigia vitiatæ scripturæ quàm proximè Empusa accedit. Si quis quid commodius excogitauerit, me omnium primum & laudatorem & approbatorem habebit: atque hinc existimare homines volo, quanti mea faciam: quibus libentissimè alia antelaturus sum, ne quis me non in meis incorruptum iudicem cauilletur, & ea nimio amore & sine riuali deperire iocetur.

CAPVT XXXIIII.

Diogenes Laertius explicatur.

VErsantur in hominum manibus Socratis & Diogenis argutissimæ & acutissimæ sententiæ de doctiss. hominibus in Latinum è Græco conuersæ: quarum cùm subtilis sensus sit, acumen & solertiam dictorum multi aliter atq; aliter explicant: nonnulli etiam primi in literis nominis viri odiosè de iis inter se contenderunt: seque mutuo scriptis lacessiuerunt. Ego eorum iurgiis me non interponam, sed vt si conuiuio interessem, in quo à conuiuis collecta exigeretur, meam symbolam conferam. Socrates, inquit Laertius, dicebat, τὸ εὖ ἄρχεσθαι μικρὸν μὲν μὴ εἶναι, παρὰ μικρὸν δέ. Hoc ego interpretor, Benè incipere paruam rem non esse, sed propè rem totam: etsi benè dictum explicat, benè incipere paruum non esse, sed parui dici. Diogenis est dictum referente eodem Laertio, δεῖν τὰς χεῖρας ἐκτείνειν, μὴ συγκεκαμμένους τοὺς δακτύλους: quod interpretor, Oportere manum porrigere & extendere totam, non tantum digitos contractos. nam vulgò summis clausa manu digitis inflexis & contractis, quos extendere nõ satis sit, nisi totam manum expandamus, humanitatemque nostram, benignitatem, comitatem largè prolixeq; ostendamus. Illud eiusdem Diogenis, quod multos malè vrit, & exercet, ἐπαίνει τοὺς μέλλοντας γαμεῖν, καὶ μὴ γαμεῖν καὶ τοὺς μέλλοντας πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ πολιτεύεσθαι. si deprauatum non est, sic explico, Eos laudabat, qui & ad nuptias, & ad cælibem vitam se compararent, & ad Rempub. capessendam, & ad priuatam vitam colendam: qui neq; videlicet ita ambitioni studerent, vt non diuersam vitæ sectam & rationem æquo animo perferrent: nec tam liberis operam dare concupiscerent, vt non nuptiis facilè etiam carerent. Sed ferè putem verba deprauata esse, quæ sic restituenda puto, τοὺς μέλλοντας γαμεῖν, καὶ μὴ γαμοῦντας· καὶ τοὺς μέλλοντας πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ πολιτευομένους. Laudabat Cynicus eos, qui cùm vxorem ducere iam pararent, nõ tamen ducerent: qui cùm ad Rempub. accessuri iamiamq; essent, non accederent: atque hæc sententia conuenit Cynico, qui & à matrimonio & Repub. semper abhorruit. Reliqua quæ sequuntur in Laertio, ad eundẽ modum restituenda censeo. Eiusdem est Cynici illud, τοὺς πλείστους ἔλεγε παρὰ δάκτυλον μαίνεσθαι: sententiam puto, Ait homines plerosq; digito ab insania abesse. Sapere enim videntur qui indicem proferant, qui si proximum indicis loco exerant, insani haberentur. ita exiguo interuallo homines à stultitia abesse. Ego potius putem, multos ex digito insanos esse & pru-

dentes videri, qui incedunt indice prolato, quin proximè insanos, ita propter digitum insanire plærosq;.

CAPVT XXXV.

Lucretius lib. 4. explicatus & emendatus; puri, pulli, saccatum, Maledensia, Maledus, μελίχλωρος, μελίχρους, *Gemina Ceres, Duplex dorsum, spina, Cereris simulachra mammosa, Poscenium.*

LOca quædam è libro quarto Lucretij, nõ auersa omnino neç inuita Minerua, me è quibusdam schedis, suo nitori redditurũ hoc capite spero, quæ quibusdam maculis infuscata leguntur in libris vulgatis,

Turi. *Puri sæpe lacum propter se,*

id est, pueri. Nam prisci pueros, etiam puros Pulli. vocauerunt. vnde & pulli sunt vocati per diminutionem. Editiones partim *pueri*, partim *multi* habent.

Totius humoris saccatum vt corporis fundant.

id haud paulo elegantius est, quàm quod induxerunt erasa legitima scriptura. nam modò Saccatũ. *siccatum*, modò *sacratum* legunt. Ego saccatum, colatum & transmissum vesica interpretor: scita & lepida sanè translatione, ab illis saccis ducta, quibus vinum colabatur. Non minus illud, quod turpissimè deformatum erat, sic restituetur pristino decori,

Interdum in pallam meledensia Chiaq; vertunt.

hîc non cessarunt examina emendatorũ somnia experiri sua, cùm alij, *in pallas aclidos & hiatria vertunt*: alij, *in pallam & quallos & iacchia vertũt.* alij, *& stlitas & ianthina vertunt.* supposita de matre notha & spuria inuexerunt. Quid si Maledensia à Maledensis, vt Leuidensis? Maledus Maledensia. Maledus. autem locus in Epiro fuisse videtur: cuius Varro lib. 2. de re rustica meminit his verbis, *nunc rursus vos reddite nobis de vnaquaque re, vt videamus, quid pastores à Pergamide Maledoúe potis sint.* ac locus ille nobilis videtur fuisse pecore. Ne id quidem adpingere prætermittam, quod ibidem reperi, quamuis fortasse quibusdam improbabitur: sed peccare malim etiam non optima referendo, quàm omittendo negligentior abs re videri: atq; in hanc partem peccare semper & tutius & cautius fuit.

Vt quæ corporis sunt eius quam procis ac vis.

Non ita multò pòst, legi,

Nigra μελίχρους *est.* Tale illud est, τὸν δὲ ὠχρὸν ὑποκοριζόμενος μελίχρουν. mellis enim color propter rei suauitatem iucundissimus erat veteribus. Sed & de mellis colore apud Plinium lib. 37. cap. 11. gemmæ sunt μελίχλωρος & μελίχρους nominatæ. Alio autem loco docui impridẽ, versum mox tertium sic legi debere, μελίχλωρος. μελίχρους.

Paruula, pumilio, Chariton μία.

id est, vna Gratiarum: quis enim sensus elici potest ex *charitonia*, quod in omnes libros nullo iure irrepsit? κατάπληξις autem ex admiratione dicitur & stupore quo adficit: qualis est illa apud Machonem, referente Athenæo lib. 13. πάνυ δ᾽ εὐπρόσωπος ὅσα καὶ καταπληκτικόν. Mox quis non putet legendum ἰσχνὸν ἰσχαλέον? Quod autem omnium corruptissimum est, nónne suam ingenuam habere dictionem censebitur, si ita scribatur,

At gemina & mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho? Ceres mãmosa & gemina.

geminam enim dicit, plenam, amplam, obesam. vt Virg. 1. Georg.

—duplici aptantur dentalia dorso.

id est, crasso & lato, dicit & 3. Georg.

At duplex agitur per lumbos spina, Duplex dorsum. Duplex spina.

id est, crassa, lata: quamuis dubitanter explicari ista sciam ab interpretibus. Cereris autẽ simulachra mammosa & plena sculpebantur, cui amicam saturam & habitiorem comparat. Mox ex earũ chartarũ auctoritate scribo,

Simula, Silena ac satura est, labeosa φίλημα.

Quod autem sequitur non est dissimulandũ.

Omnia summopere hos vitæ poscenia cælant.

Quidam hîc *post cenia* scribunt: alij *proscenia*: neutrum benè. Nam poscenium non dubito, quin verissimum sit. Vt enim Proscenium locus est ante scenam omnium spectatorum oculis expositus: ita posceniũ, locus erat post Posceniũ. scenam subductus aspectui spectatorum. Poscenia igitur vocat illa omnia, quæ amicæ, dũ se fucant & ornant, faciunt intus, quasi post scenam, remotis arbitris, nec admissis amatoribus.

Et tenet assuctis humectans oscula labris.

cuius loco *assuetis* editum est. nec indigum quidem adnotatu credidi. in quo nescio quid significationis inest, quod alienum ab eo quod scribit, esse non videtur.

FINIS LIBRI XXVII.

ADRIANI TVRNEBI
ADVERSARIORVM
LIBER XXVIII.

CAPVT I.

Plautus in Cistellaria explicatus et emendatus, pedato tertio, ne.

MERITO magnas agere gratias viro Clariss. & huius ætatis doctiss. D. Gulielmo Pellisserio debeo, quē his sanè libris minus sæpe quàm deberē, appello: cùm ex eius sermone semper doctior discedam. Is me nuper in fabula Plauti, quæ Cistellaria inscribitur, sc. Credo ego amorem. legendum esse docuit, *Et equidem hercle nisi pedato tertio omnes afflixero:* eam lectionem vt proiectitiam in familiam reduxit, & auctoritate confirmauit. Cato Originum libro primo, apud Non. *Igitur tertio pedato bellum nobis facere.* Idem, Dissuasione de fœneratione. *Tertio autem pedato, item ex fœneratione discordia excrescebat,* tertio autem pedato, aut pedatu, valet, Nonio interprete, tertio repetitu vel accessu, verbo à pede deducto. Sed & in eadem fabula. sc. Nisi quid mihi. locum, quem subiiciam, sic in integrum restitui posse confido,

Pedato tertio.

——Cistella adolescens hinc mihi euolauit.

nam iocus qui continuò sequitur, hanc emendationem confirmat. nam cùm cistella volucris esset, eam in caueam dicit latam oportuisse, non enim euolasset. Dictio autem est veteribus scriptoribus vsitata & frequens, qua interrogant, particulam *ne* adiiciendo. vt ead. scena, *Quámue in manibus tenui?* Iterum, sc. ead. Plaut. Cist. sc. Nullam ego. *Quæne inficias eat?* Tale est illud Maronis 4. Aen. non satis explicatum,

Ne.

— quia ne auxilio iuuat ante leuatos?

& Terentij in Phor. act. 5. sc. 8. quod nec intellectum video, & perperam excusum est, *Quódne ego perscripsi porro illis, quibus debui?*

CAPVT II.

Origo magistratuum quorundam Francorum, Connestabilis, Mareschalli, Seneschalli, Amiralius, ἀμηρᾶς.

PLurima habet amplissimum & illustrissimum Francorum regnum magistratuū vocabula, nostris hominibus non satis nota. Itaque quod hodie in verbis enodandis homines maximo studio facere solent, vt si quid in promptu in vernacula lingua non reperiant, foris quęrant. Animaduerto qui his in rebus de nostris hominibus operam posuerūt, vt magistratuum nostrorum vocabula explicarent, eos in Indiam vsque origines eorum repetere, ac velut lege Mutia & Lucinia in lōginquas ciuitates redigere: quo laborem mihi suscipiendum putaui, vt, si possem, aliquorum originem eruerem. Ac sanè qui apud nos summus est militiæ dux & magister, quem Connestabilem dicunt, non dubito quin Comes stabuli appellari debeat: præsertim cùm & apud Ammianū Marcellinū, Tribunū stabuli legā: & apud Volaterranum reperiā, in aula Cōstātinopolitana Comitē stabuli fuisse. Sūt & apud nos Mareschalli: eos tanquā maiores Caballi, id est equitatus, esse interpretor, nec ambigo quin illud veriloquium, hodieq; in vestigiis vocabuli appareat. Sic Seneschallos velut senes caballi, id est, equitatus, esse arbitror: quod verbum à militia armata ad ciuilē transiit, reseditq; in iis, qui hodie prouincias præfecturas iuridici regunt, & quasdam etiā iurisdictiones vrbanas & vicanas exercent. Nam in nostra Normania sic appellantur, qui in nobilium vicis & oppidis ius dicunt: ac superiora quidem verba originem sine controuersia Latinam habent, sed ore nostro in sonum diuersum corrupta degenerauere, vt originis exiles supersint notæ. Est & magistratus amplissimus, qui oræ maritimæ præfectus est: proinde & vocabuli originem Græcā esse multi suspicati sunt. Ego Arabicam puto, nam à Saracenis & Imperatores Græci hoc nomen sumpsere: & nostri reges vel à Saracenis, vel à Græcis. itaque in recentiorum Gręcorum historiis ἀμηρᾶς sępe reperitur. quo nomine est apud nos præfectus oræ maritimæ. Si quis aut veriora, aut probabiliora his habet, me non vsqueadeo pertinacem inueniet sententię meę defensorē, vt nō libēter in

Cōnestabilis.

Mareschalli.

Seneschalli.

Amiralius.

ἀμηρᾶς.

alia omnia discessurus sim, modò verum aut verisimilitudo probabilior ostendatur.

CAPVT III.

Arbitraria pro impensa & precio cur à Cicerone & aliis vsurpetur, arbitraria victoriæ, numo sestertio addicere, semuncia.

Scribit Cic. in oratione, quam post reditũ ab exilió in Senatu habuit, *Nondum palàm factum erat concidisse Rempub. cùm tibi arbitraria funeris persoluebantur.* & in Pisonem, *Atq; eo in templo, eodem & loci vestigio, & temporis arbitraria non mei solum, sed patriæ abstulisti.* Ego his in locis Arbitraria significare existimo impensam & precium funeris: quæ quidem res ita appellata est propterea, quòd in arbitrium alicuius ab eo, qui testatus fuerat, conferebatur: vt & sepulchrũ interdum. Horat. lib. 2. saty. 5.

Arbitraria.

—sepulchrum
Permißum arbitrio, sine sordibus extrue.

Sic & epulum funebre arbitrio alicuius permitti solebat à testatore: Hora. sat. 3. eiusd. lib.

—atq; epulum arbitrio Arri.

Arbitria victoriæ. quo factum esse arbitror, vt Arbitrium præmium & precium significet: vt Arbitria victoriæ, pro præmiis victoriæ Q. Curtius dixit. Scribit Cic. in oratione pro Rab. Posthumo, *Tua*

Numo sestertio addicere. *Posthume numo sestertio à me addicuntur.* Si quis magnum æs alienum conflauisset, plærunque eius bona alicui, numo Sestertio addicebantur, hac lege, vt creditoribus satisfaceret: in quorum fraudem vendere non licebat. itaque subiicit Cic. *Ita bona veneant, vt solidum suum cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidem curat.* Sic scribit Asconius in orat. pro Mil. *bona Milonis propter ma*

Semũcia. *gnitudinem æris alieni semuncia venisse*: cùm semuncia etiam minor sit Sestertio: quanquam fortasse in Asconio, *sestertio nummo*, legendum est, etsi id non ausim adfirmare. Flagitiosissimum & sceleratissimum habebatur olim, fidem in credita pecunia fallere: ad famam igitur debitorum tuendam sic bona videbantur, & emptori onus soluendi imponebatur. eande vẽditionem & in captatione posuit Horatius, lib. 2. sat. 5, *— hinc tu*

Dic ex parte tua, seu fundi, siue domus sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere.

id est, vt vulgo loquimur, frusto panis, minimoq; precio. vt in captatoria vẽditione. quo sanè loco, hoc adnotant interpretes. quod an verum sit, ipsi viderint. Ego neq; fidem detrahere, neq; addere decreui, lege cautum fuisse, ne res, vel agrum, vel domum testamento donatam quis donaret: & vt viderentur emisse, nummum dare solitos, si quibus donabant.

CAPVT IIII.

Nominum notatio in Palliatis comœdiis, Gnato, Thais, Formio, scribere dicam, symbola, asymbolus, Tithymallus, dubia cœna.

Grammatici sedulã nauant operã in explicanda in Palliatis comœdiis nominũ notatione: sed non est in omnibus quærenda: cùm præsertim à Poetis nomina personarum interdum non fingantur, non excogitentur, sed hominum aliqua re insignium sumantur. nam Gnato apud Tetentium parasitus est de nomine Siculi Gnatonis: & Thais de nomine illius meretricis, quæ comes expeditionũ Alexandri, ebrium regem mero, victis sensibus, ad faces subiiciendas Persarum regiæ incitauit. Sic Formio parasitus nomen habet à Formione parasito regis Seleuci. In illis autẽ fabulis Poetæ mores, studia & instituta Græcorum imitantur: ac proinde, quæ ad eas pertinent, quo Græca magis videantur, Græcis ponunt vocabulis. Sic Scribere dicam ab eis dicitur, vt à Terent. in Phorm. act. 1. sc. 2. & act. 2. sc. 2. & à Cic. 4. in Verrem, propter Siculos, qui Græcè loquebantur. Hoc autem genere dicendi in foro Rom. vsus non esset. Sic obolum dicunt, minam, talentum, philippeum: quæ nomina sunt monetæ Græcæ. Sestertiũ & assem non dicunt, quòd nomina sunt Romana. Sic dicunt *Symbolam*, quomodo legendum in Terentio puto in Andr. act. 1. sc. 1. non *symbolum*. & asymbolum ex Atheniensium cõsuetudine, qui de symbolis sæpenumero comesse solebant, & sigillatim collectam exigere à conuiuis omnibus præterquam à parasitis, qui asymboli dicebantur, & pro quibus potius reges soluebant. Proinde scripsit Terent. in Phormione, act. 2. sc. 2. *Téne asymbolum venire vnctum atq; lautum è balneis.* Dromon apud Athenæum lib. 6. c. 5. de Tithymallo parasito, *ὑπερησχυνόμην μέλλων ἀσύμβολος πάλιν δειπνεῖν; πάνυ αἰσχρόν. ἀμέλει τὸν τιθύμαλλον γοῦν ἀεὶ ἐρυθρότερον κόκκου περιπατοῦντ' ἐσθ' ὁρᾶν, οὕτως ἐρυθριᾷ συμβολὰς οὐ κατατιθείς.* Et ibidem Diodorus Sinopensis de parasito, *ἀπέρχετ' οἴκαδ' οὐ καταβαλὼν συμβολάς.* *Cœna dubia* ibidẽ apud Terent. etiam Parasitorum verbum est, lautamq; & opiparam significat: atq; adeo id cùm satis non intelligeretur, declarauit eam esse, *in qua dubites quid potißimum sumas:* Sed & illud parasiticum verbum Terentij vsurpauit Horatius lib. 2. sat. 2.

Gnato. Thais. Formio. Scribere dicam. Obolus. Symbola Asymbolum. Tithymallus. Cœna dubia.

—vides, vt pallidus omnis
Cœna desurgat dubia?

Sed & ab illo Terentij etiam, vt reor, sermone, species quædã placentæ, dubia appellata est: eam relatam esse à Chrysippo Tyanensi in genera placentarum apud Athen. legimus, lib. 14. cap. 19. Dipnos.

CAPVT · V.

Antiqua de Onomastico vocabula.

Petrus Daniel Aurelianus Onomasticon quoddam perantiquum in mẽbranis perscriptum mihi commodauit. Ex eo & voces quasdam & earum explicationes excerpsi. Alopeciosa in eo exponitur calua, ab alopecia morbo areã nudã capitis reddẽte. Arcarius, dispẽsator, q̃ arcæ & nũmis domini prẽsit. est & in iure Ciuili, l. Thais. ff. §. Stich. officiũ. Atta, qui primis plãtis ambulat. qđ nomẽ ab attingendo impositũ videtur. Anaboladiũ, palliũ. Aquaculat, lenocinatur. Aqualiculus, ventriculus.

Antiquorum vocabulorũ explicatio.

culus.Haſtarium,vbi proſcriptorum bona vẽduntur.Actæ,littora amæna.Applare,coclea: apiaria Plinio: Auſonius apalaria appellat.Epiſtola 7.Amare focos, domus conſtruere: eſt aūt Maroniani loci explanatio è lib.3. Aeñ.

Hortor amare focos.

Abſtlatata,nauis piratica.Aſſecla, buccellarius,ſcurra.ab eodem etiam baccellarius explicatur.Antiberlium,pignus codicis. Adteſtatus,teſtatus.Antemalorum,præteritorũ malorum.locus eſt libro primo apud Maronem notus omnibus,vel me tacente. Æneatores, cornicines,liticines,tibicines. qua voce vtitur Tranquillus in Iul.Cęſ.cap.32.Ægida, pellis caprarum. Armẽtum,corrigia,lancea.quæ etiam anſula eſt ad iactum: Agger, ſtrata via publica.Obriſon, ſpendor auri. ſed abrigeũ ibi ſcribebatur.Allicula,genus veſtis. Amphiballus,birrus,villoſus.Areopagitæ, curiales. Acinari,tricari,in paruo morari. Aſciſcolum, maleolus ſtructorius. Adſtipulatus, atteſtatus.Adſtipulatus, adiunctus. Arithmeticus, numerarius. Ambro, decoctor,conſumptor patrimonij.Anconiſci,incaſtraturæ. Aruus,ager frumentarius. Brocca, ibi etiam labroſa exponitur.Bromoſa,immunda. quod verbũ Græcæ linguæ eſt.Blenui,tetri.Becario, vrceoli genus.Blenones, pudenda ſunt hircorũ. Baſterna,tecta manualis.Lecticam puto dici tectam,quæ manibus hominum portabatur, non dorſo iumentorum geſtabatur. Bouinatores,inconſtantes.Buceta,paſcua,vt opinor, in quibus boues paſcuntur. Bucones, ſtulti. Catax,claudus coxa.Calones, galearij militum.Cardineum,ſupraliminarium.Caſtimonium,ſanctimonium.Caducarius,qui fit hæres in bona eius,qui hæredem non habet. Cateruarius,qui in cateruis populi eſt.Calixica, exinanita.vbi ſcribendum puto, calix ſiccus. Crepido,ſummitas riparum,& gradus ſaxeus.Quiritat,populum alloquitur. Ciuis patricius,Senator maior. Climacteria, naturæ rei incerta perfugia,vel auxilia.Cilix,pirata. Clibanarij,quaſi tunica ferrei. Condico, ſtatuo, decerno.Conſciſco,cõſtituo. Conca, coclea. Commulcat,collidit,conculcat. Colluuium, commixtum.Culleus,tunica de ſparto in modum eronis facta,quæ linebatur pice & bitumine,in qua includebantur parricidę cum ſimia,ſerpente & Gallo.Sed hæc vno comprehenſa capite ſatis ſint.

CAPVT VI.

Antiquorum vocabulorum de Lexico veteri explicatio.

Antiquorum vocabulorũ explicatio.

ALter & iſte cenſus eſt è Lexico illo veteri,in quo ita ſcriptum inueni, Diuus Imperator,qui poſt mortem deus habetur.Diribitorium,locus contubernij.Duit,dat, tribuit.Diunt,dant,tribuunt. Duent, dent,tribuant.Elogia,& Eulogia,carmina, verſiculi, ꝓuerbia.Flaminium,honor pontificialis apud Gentiles.Flammeum,mauorte virginale.Fellitat,ſugit. Phenicium, eſt miniatum. nomen accepit à Phenice aue.Fritiniunt, cantant.Fiduciarius,qui aliquid fiducia accipit. Fiſcella,forma,vbi caſei exprimuntur.Friuola,vaſa fictilia.Galerus,calamancus. Gerula, nutrix,quæ pueros portat.Iconica,imago Imperatoris.Infula,ſacerdotalis vitta,& adminiſtratio iudicialis. Laſſiaculum, retraculum. Lautumiæ,carceres apud Syracuſas. Linces, lupi ceruarij. Lucar, vectigal. Mattus,triſtis. Meritoria,loca tabernaculorum, vbi adulteria committuntur.Militaris opinatus, id eſt, vetus miles. Mimologus, qui mimos docet. Metatores,manſionum præparatores. Murrina,potio diuina,quæ à Gręcis nectar dicitur. Monopolium,ſtatio vbi res vna venditur tantum. Mulcare, pugnis vel calcibus cedere. Mulcatores,peremptores.Murgiſo, callidus murmurator.Nugas,inutilis.Oppanſum, velum in ſcena,quod vndiq; panditur.Opinatores,exiſtimatores,vel arte militares.Obſillas, marſus.Paſtophorium,atrium templi,vel Safarium.Parazonium,cingulum.Pedatum,carcerem.Plectrum,haſtella vnde citharæ modulatus Pſyathus,macea.Pileum, calamaucum. Pinnirapi,ſectatores,gladiatores: quod pinnas rapiant,vel pennis rapant.Propalæ,tabernarij.Remulcens,replicans vel replacãs. Redhibet,reddit.Salpicta,tubicen.Sapharium, atrium templi.Statera,iugum. Stater, duodegrame.Serpulum,puleium campeſtre. Silanus,tubus. Situs,ſenectus. Scipiones,virgæ Conſulum.Sordiſcum,corium crudum. Scordalus,ferox.Spoliaria,exteriores balneorum cellulæ.Stromate,tanquam opus variè contextum.Subcentor,ſubſequens cantor. Subſedit,ſuccedendo poſſedit. Tagax,furunculus.Tames,cruor ſanguinis.Trabea,veſtis ſenatoria,veſtis regalis,toga purpurea.Taureę, plagæ,nerui.Teriſtrium,mauortium. Teſtudo,coniunctio ſcutorum. Trochus,rotæ genus ad ludum.Iterum,Ludentum rota. Tegularia,malefica:eò quòd ſupra tegulas ſacrificet. Varicat,diuertit,ambulat.Ventrale,quòd ſolum ventrem operiat.Verbena,ſacra frons. Villicus,actor,quaſi à villa.Vexillum,lauarũ. Vitiligant,vituperant.

CAPVT VII.

Frages,frageſcere,Varro emendatus, λίβος, polubrum, πρόχοος; guttus, δαὶς, daps, ὅμιλος, feſtus dies.

FRaces à Plinio lib.15.cap.6. dicuntur olearum eſſe *carnes & inde feces*.Ego vt in exemplaribus quibuſdam vetuſtis reperi,non inuitus *frages* legerim,à frãgẽdo:q, frages ſint illæ carnes & reliquię fractarũ trapeto cõtuſarũq; olearum,& tãquam fragmenta earum, nomẽ à frangendo adeptæ. nam & frageſcere pro frangi veteres dixerunt. Accius apud Nonium, *Neque fera hominum pectora frageſcunt, donec*

Frages.

Frageſcere.

donec vim persenserint imperij. igitur cùm Varro scribit lib.1.cap.55.de re rustica, *Olea si nimiũ diu fuerit in aceruis, caldore fracescit: fragescit*, malim, qđ est in frages mutari, & ea recrementa, quę expressæ supersunt oleæ. Iterum, eod.cap. *Congeri solet aceruatim dies singulos in tabulata, vt ibi mediocriter fracescat*: lego etiam *fragescat*. Sed hæc vt emendarem, inductus potissimum sum à Nonio, apud quem fragesco inueniebam. Et apud eum quod elegantissimis verbis ab Andronico Liuio interpretatum reperi, adscribere libuit. Scribit Hom.lib.Ody.1,

> Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
> Καλῇ χρυσείῃ ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος.

Λέβητι. προχόος. δαίς. ὅμιλος.

Liuius sic vertit (nam interpretatus erat Homeri Odysseam) *argenteo polubro, & aureo gutto.* Ita λέβης, polubrum ab eo explicatur: πρόχοος, guttus. Egregiè quoq;, quod obseruatu dignũ ab eo vertitur, δαίς, daps: & ὅμιλος, festus dies. Quod enim Homerus ait, τίς δαίς, τίς δ' ὅμιλος, ὅδ' ἔπλετο: sic exposuit Latinè, *Quæ hæc daps est? quis festus dies?* credo quòd feriis hominum conuentus celebris epulantium lætitia coire soleat. Iam quod Homerus dixit, τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων: ita latinè reddidit, antiqua quidem oratione, sed, vt opinor, quæ hominibus eruditis iniucunda non erit: *Mea puera, mea puera, quid verbi ex tuo ore profugit?* Sanè quàm concinnè ornateq; idem Musam circũlocutus est monetæ filiam, id est, Mnemosynę, *Nã diua Monetas, inquit, filiã te docuit.* Hęc è Grãmatico veteri colligebamus, nõ, vt auguror, insuauia illis futura, quib. vt antiqua opa: sic & verba prisca inuisa ingrataq; esse nõ solẽt.

CAPVT VIII.

Lucilij quædam excutiuntur, vinum Chiũ, δυνάστης, colligere cippos, gumæ, equa Thessala, delingere labra, fouere ventrem, postomis.

Vinũ Chium. Dynastes

LVcillij quædam hic, quæ in Grammaticis reperiuntur, excutiam. Vinum Chium vt omnium præstantissimum Dynasten appellauit, vt apparet in Seruij commentario in 2.Georg. etsi corrupto. vt enim Maro honesta præclaraq; translatione scripsit,

> *Tmolus & assurgit quibus & rex ipse Phanæus:*

eodem modo Lucillius antè de vino Chio magnificè dixerat, χῖόν τε δυνάστης. Apud Festum lib.15. venustè malos muliones inducere sua iumenta in cippos eminentes & inæquales, nec sequi planam viam & æquatam, ex eoq; vel iumenta cespitare & cadere, vel euerti vehicula significans: eos dicit colligere cippos:

Colligere cippos.

> *Porro homines nequã malus vt quartarius cippos*
> *Colligere omnes.*

Apud Cicer. aũt, 2. de Fin. cùm scribit, *compellans gumas*: ingluuiosos homines & abdomini deditos significat, ꝓfundeq; gulæ: qui sic vocantur, vt κύματα. nã neutra illa Græcorũ in primã declinationẽ sæpe à Latinis deflectũtur. Gumæ igitur vt gurgites dicũtur. Apud Non. in Subigere, equã Thessalã eleganti traductione, amicã vocat ferocẽ, acrem, & superbam, & propè indomitam. erant autẽ Thessalici equi in precio.

Gumæ.

Equa Thessala.

> ἵππον θεσσαλικὴν Λακεδαιμονίαν τε γυναῖκα:

quondam in oraculo scriptum esse recordor. sic autem Lucillius,

> *—an equam te acrem atq; animosam*
> *Thessalam, vt indomitã frenis subigã antè, domẽq;?*

Apud eundem in Delinitis, delingere labia, est, osculari delicatè & assentatoriè.

Delingere labra.

> *Præseruit, inquit, labra delingit, delinit amore.*

Apud eundem in Fouere, fouere ventrem idẽ pro alimentis & cibis replere, à fomẽtis Medicorum, atq; adeo cataplasmis, translatione eruditissimè ducta, satyricè ludẽs dixit: vilitatẽ tñ polentę eleuãs, lusoriè, quasi polenta nõ tã cibus sit, q̃ cataplasma quoddã. *Ventrẽ alienũ mœstũ fouere ex molito hordeo, vti cataplasmo.* Æquè est illud apud eund. Non. in Postomis, Satyrico sale asperso. Quin postomidẽ fingit de naso eius pendere, qui se madefacit assiduè. vt enim ferocia iumentorũ remoretur, postomi eorũ oriri imposita: sic poculũ de eius ore pẽdens talẽ quãdã imaginẽ reddere videbatur. Dici aũt videt Postomis à Latinis corrupta voce, quæ tanquã epistomis appellari deberet. *Truleus, inquit, postomis huic ingens de naribus pẽdet.*

Fouere vẽtrem.

Postomis.

CAPVT IX.

Lucilij quædam explicantur, Monogrammi, Cernui, Cernuare, Serpentes cantu disrumpi, Calces, Verticulæ, Ad portam longum iter, sed portæ vicinum Salernum.

VErsus Lucillij ipsa raritate & paucitate suauitatem consequuntur, vt cùm eos in Grammaticis reperimus, libentissimè cupidissimeq; amplectamur. etsi enim versibus aliorũ poetarũ contendendi cõparandiq; non sunt: tñ quadã illecebra & inuitatione nos capiũt & deliniũt. quosdã adscribam, si quẽ forte vt me, delectare poterũt. Apud Non. in Monogrãmi, eleganter Philosophos decolores & macros, qui de pietate & virtute plurimũ disputare solebãt, Monogrãmos vocat, *Monogrãmi, inquit, quinq; adducti pietatẽ vocant.* Cernuos videtur appellare, qui se in caput iaciunt: quod & cernuare, quodã loco Varro appellauit. cernui autẽ cùm erecti sunt, collũ sursum habent elatũ; cùm se in caput mittũt, tũ caput habẽt deorsum missum. hinc illud Lucillij, apud Non. Plin. lib.15. cap.5. *modò sursum, modò deorsum tanquam collus cernui.* Censebant antiqui cãtu rumpi serpentes, quod alio me obseruare & tradere loco recordor. quod quidẽ ita fieri censebant: sic inflari tumereq; carmine putabant angues, vt toto eorum corpore difflato dissilirent, & rumperentur: Lucil. apud Non.

Philosophi monogrãmi.

Cernui. Cernuare.

Cantu rumpitur anguis.

> *Iã, inquit, disrũpetur medius iã vt Marsus colubras*
> *Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.*

Calces pro calculorum ludo vsurpat, nam calculus sine dubio à calce deminuendi forma deriuatur, apud Priscian. lib.6.

Calces.

Naumachiam licet hæc inquam alueolūq; putare,

Et calces. Ait Fest. lib. 15. Lucillium, cùm verticulas dicit, intelligere articulos. Videtur tamen potius Lucilius eo versu, quem iam proferā, verticulas vocare spondilos spinæ potius, q̄ articulos: quanquam & articulos intelligi nihil prohibet: apud Non. in Genu,

Hæret verticulis adfixum in posteriore

Verticulę

Parte, atq; articulis vt nobis talus genusq; est.

Verticulas aūt credo dici & spondilos, & articulos, à vertendo, quòd ibi se vertant, & flectāt membra corpusq;, quasi τρόφιγγες sint. Portam itineri lōgissimā dicit Varro, quòd, cùm ab vrbe proficiscendū est, cunctamur, vixq; vrbe pedem efferimus. qua vbi exiuimus, facilè quò intédimuc, peruenimus. Eandē sententiam expressit eleganter Lucillius apud Gell. lib. 1. cap. 16. & Macrob. lib. 1. Satur. cap. 5. qui ad portam longum iter ait, sed portę vicinum Salernum. cùm tamen longissimè ab vrbe Salernum absit.

Fortę uici nū Salernum.

Ad portā, inquit, mille, à porta est exinde Salernū. Versus autem ille apud Non. in Natrices,

Natricem impressit naribus crassam & capitatam: flagitiosus & obscœnus est, significatque partem virorum pudendam.

CAPVT X.

Horat. explicatus lib. Carmin. 4. Od. 1.

APud Flaccum lib. 4. Carm. ode 1,

—purpureis ales oloribus.

quod dicitur, intelligit de purpuræ pulchritudine. vt & apud Maron. 1. Aen.

Horatius explicatur.

—lumenq; iuuentæ

Purpureum, & lætos oculis adflarat honores.

Mater autem *cupidinum* est Venus, amorum mater: nam multi ex ea nati amores ferebantur, eaq; Flacci sententia est. Philostratus in Iconib. Nymphis genitos dicit, eorumq; gregem & agmen & examen vocat, tam multi censebantur esse. At verò quod ait Flaccus,

Ponet marmoream sub trabe Cypria:

& Insulæ Veneri gratissimæ mentionem intulit, & significauit materia ad ædificandum abundare Cyprum: cuius trabib. sustineri Venus suum maluisset signum, quàm alterius ꝓuinciæ columine aut ligno. Alio autem loco è Marcellino ostendimus, quàm esset Cyprus nemorosa & materiæ naualis copiosa & fertilis. Eodem in Carmine,

Te per gramina Martij

Campi, te per aquas dure volubileis:

cùm dicit, campū Martiū & Tyberim intelligit, in quorū altero iuuenes Romani se exercebant: in altero natabant. Quod cùm quotidiè Ligurinus faceret, Horatius, qui eū amabat, sępenumero somniabat se illū videre, sequiq; per Martij cāpi gramina: & per Tiberis alueū & volubilē aquā. Hæc quidē haud difficilia esse satis scio: sed quæ omissa tñ gratiam detrahūt cantico: & vt à multis id sine nostra ope admonitioneq; percipiatur: tñ nō diffido multos etiā esse, quibus mirum statim prima specie videatur esse, cur aquarum mētionem fecerit. quibus admiratio illa erroróq; detrahēdus & eripiendus fuit, & velut errantibus comiter monstranda via.

CAPVT XI.

Pinsere terram genibus, Ennius explicatus, superum lumen, annuuit, hastæ ansatæ, ponè recumbere & petere, nomen ædificare, Surus & Syrus, gerere rem, quadrigæ irarū.

HAbent Enniani versus aliquid, quod ꝓdesse & delectare possit, & orationem etiam, quod minimè quis existimaret, excolere. Ex eo frustillum istud, quod in Diomede reperitur, elegantiam habet Homericam, *Pinsi terram genibus.* Sic enim restituendum puto, cū *ceram* scribatur. accipioq; de eo, qui in genua cadit, eisq; terram ferit. Simile & genuinum est eiusdem Ennij apud Varronem lib. 4. de ling. lat. *Ideo Ennium in terram cadentes dicere, cubitis pinsebāt humum:* vel, vt in antiquo legi libro, *pinsabant:* sed alterū perplacet. Homerus eodem modo de eo, qui in prælio cadit, scribit ἐλε γαῖαν ἀγοστῷ. Eleganter etiam noctis mediæ tenebris obductum occupatumq; cœlum hoc versu dixit, apud Macrob. lib. 6. cap. 1.

Pinsere terram genibus.

Cum superum lumen nox intempesta teneret. nam superum lumen, est lumen cœleste. Annuit idem pro annuit dixit *v* geminato, apud Prisc. in Annuo.

Superum lumen. Annuuit.

Annuuit sese mecum decernere ferro.

Apud Macr. dicto capite hastas ansatas vocat amentatas non illepidè,

Hastæ ansatæ.

Postquam, inquit, defessi sunt, stant, & spargere

Hastis ansatis, concurrunt vndiq; telis. (sese

& apud Non.

Ansatas mittunt è turribus,

cum ait, hastas amentatas intelligit. Filū idē pereleganter in gladio appellat laminam, apud Non.

Filum.

Deducunt habiles gladios filo gracilento. Ponè recūbere, & ponè petere, idem dicere videtur, qđ in remigatione Xenophon ἀνακινεῖν vocat,

Pone recumbere petere.

Pone recumbite, vestraq; pectora pellite tonsis.

Iterum apud Fest. in Tonsa,

Pone petunt, ex in referunt ad pectora tonsas.

Nomen ædificare, est apud eum, factis nomē illustrare, & monumentis inscribere & statuis, apud Macrob. lib. 15. Sat. cap. 10.

Nomē ędificare.

Reges per regnum statuasq; sepulchraq; quærunt.

Aedificant nomen, summa nituntur opum vi.

Non inelegans est & illa sentētia, qua locum ram munitum dicit firmumq;: vt vel ab vno sine iusto telo defendi possit *leni surculo.* sed ea sententia verbo est elata antiquo: nā pro Surculo, Surū Ennius dixit, apud Fest. lib. 17.

Vnus surum ferret, tamen et defendere possent. Dicitur & *syrus.* nam *y* & *u* commercia inter se exercēt, permutatióeq; vtūtur: Varr. apud Non. in Syr.

Surus. Syrus.

Ventiq; frigidi se ab axe erumpebant

Frenetici Septentrionum filij,

Secum

Secum ferentes tegulas, ramos, syrus.

Elegans est & illud Ennij apud Fest. lib. 11.

Gerere rē.

Cum magno strepitu Vulcani ventus gerit rem. vnde & Lucretiana illa tam frequens locutio:

—natura gerit res.

Quadrigæ irarū.

Idem apud Seruium in 12. Aeneid. quadrigas irarum, vt plaustrum conuitiorum dicere solemus, scripsit non inconcinnè. *Effundit irarum quadrigas.* Quod apud Persium scriptum est 6. satyr.

—Quintus pauone ex Pythagoreo:

è Charisio constat non à Persio fictum, sed ex Ennio sumptum: Adfert enim lib. 1. Gramm. ex Ennio, *Memini me fieri pauum.*

CAPVT XII.

Quædam ex Varrone apud Nonium excutiuntur, returare, mustei, atratus, semiatratus, oratio cepe & allium olet, matella communis, oliuitas, lucerna, penula.

NOn minus & è panunculamentis Varronis, quæ sparsa reperiuntur & insigniūt Grammaticorum volumina, aliquid & ipsi, si possumus, quod esse Philologis voluptati possit, eliciamus. Apud Nonium returare videtur dixisse cōtrariū ei, qđ obturare est, vt sit patefacere & aperire. *Pueri,* inquit Non. *obscœnis verbis nouæ nuptæ aures returant.* Ibidē Musteos absolutè pro caseis posuit mollibus, *Et pueri,* inquit, *in ædibus sæpius pedibus offensant, dum recentes musteos in carnario fluitare suspiciunt.* quod est, Dū in fiscellis carnarij suspiciunt teneros mollesque caseolos, etiamnum fluitantes & stillantes, quorum saliua & sapor eos allicit. Aiax stramentitius, erat fabulæ Varronis nomen, vt suspicor; non enim præter leuem & exilē suspicionem coniectura nitētem adferre possum, adepta ab Aiace, aut milite in stramentis iacente, morboque affecto & ægrotante. mouet me, quòd ex ea fabula hoc adfertur, *Hac re æger medicos exquisitim conuocabat, vt conualesceret.* Non solum Atratus, sed & Semiatratus honestè dicitur, vt è Varrone patet, *Ipsum proterui liberti semiatrati exequiantur.* Atrati in funere solēt esse, qui exequias faciunt. at isti proterui tantum semiatrati erant. Perbellè & illud dictum ab eo est, orationem eorum hominum, qui cepa & allio viuunt, cepe & allium olere: quòd inter loquendum halitus & anima eorum fæteat, *Aui,* inquit, *& ataui nostri cùm allium & cepe eorum verba olerent, tamen optimè animati erant.* Non minus & illud suauiter amœneq; dictum est de prodigis & ebriosis, qui nati sunt vino in vesicam colando, saccandoque, vt Lucretius loquitur: quique cellas diuitum vinarias epotas effundunt in matulam. *Diuitum,* inquit, *apothecas Chias ad communem reuocat matellam.* Matellam autem communem vocat, quòd in eam confluat vinum omne: vt communis locus dicitur Acheruns, quò omnes post mortem eūt. Oliuitas ab eo antiquè quidem, sed benè tamen latinè, pro oleo ponitur in libro περὶ γλωττῶν (sic enim inscribi debere puto) *Deniq; omnis cum lucerna combusta est in lucubrando, oliuitasq; consumpta.* vbi, quod & admonendum obseruandum est, lucerna Ellychnium significat, id enim est, quod comburitur. Penula etiam apud Varronem eam partem calcei significat, quæ pedem inuolucro sui obtegit. *Reliquum,* inquit, *pedem penula scortea pertegere.*

Returare. Mustei. Aiax stramentitius. Atratus. Semiatratus. Oratio cæpe & allium olet. Matella cōmunis. Oliuitas. Lucerna. Penula.

CAPVT XIII.

Varro apud Nonium explicatus, commouere funus, commouere sacra, inuolucrum, pallium trahere, quibus culina vitæ est modulus, lares marini, reuocare, acris aceti cupas habere.

NEscio quo pacto alij adficiantur cum in Grammaticorum libris reperiunt aliqd ex antiquorum scriptis, quæ ætatem quidem ferre poterant, & immortale merebantur æuum; verùm vel temporum barbaria, vel hominum incuria ad nostrum sæculum nō peruenerunt: me quidem frustilla eorum vehementer delectant, & sui gustu ad amissorum desiderium excitant, vt illud Varronis quod ex Homero, nisi fallor, sumtum est, *Neq; pòst respiciens, neq; antè perspiciens.* quod est, ὁρῶν πρόσω καὶ ὀπίσω. Eiusdem & illud elegans,

Funere familiari commoto, auito ac patrito more precabamur. Nam commouere funus ea ratione dicitur, vt commouere sacra, cum sacra è loco in locum transferebantur, vt in Orgiis fieri solebat & Trietericis sacris, aliisq;, cùm ex vrbe in siluas montesq; rei diuinę causa ibatur. Inuolucrum apud eum esse videtur, redimiculum, quo puellarum ac mulierū crines inuoluuntur. *Sed Cynicis,* inquit, *inuolucrum, & pallium luteum non est.* nam luteus color mulierem decere, non virum, nedum Cynicum, olim censebatur, nuptialisq; etiam habebatur. Pallium trahere, est pallio longo talarique terram verrere, qualia erant cytharædorum syrma habentium. *Qui tum,* inquit Varro, *erant in Græcia coma promissa, rasa barba, pallia trahentes.* Egregiè verò dicit ab eis, qui omnia metiuntur epulis, modulum vitæ esse culinam. *Et hoc,* inquit, *interest inter Epicurum & ganeones nostros, quibus modulus est vitæ culina.* Lares marinos videtur in sesquiulysse appellasse deos marinos, vt apud Liuium lib. 40. lares permarinos, deos marinos esse arbitror. *Suspendit,* inquit, *Laribus marinis molles pilas, reticula, strophia.* Apud eundem Reuocare est prouocationem non recusare, sed eam recipere, paratumq; se ostēdere lacessenti, vicissimq; prouocare. *Qui nos prouocare cùm audeant, nos illos reuocare timemus.* Apud Ciceronē pro Muren. reuocari eodem modo accipiendum esse censeo. *Vnde tu me,* inquit, *ex iure manu consertum vocasti, inde ibi ego te reuoco.* Acrem disputatorem acris aceti cupas habere dicit: *Alteram,*

Cōmouere funus. Cōmouere sacra. Inuolucrum. Palliū trahere. Quib culina vitæ est modulus. Lares marini.

teram, inquit, *vitam deformasse Carneadem virtutis è cupis acris aceti.* Hæc è Grammaticis sumpta sunt, qui has reliquias nobis saluas & superstites tradiderunt, quæ & ipsæ vetustate periissent & interiissent, nisi Grammatici eas ab interitu vindicassent.

CAPVT XIIII.

Cic. lib. de vniuersitate explicatus & emendatus, munus, principatus, corporatus, exequi, exemplum, exemplar, reliquum, radius, reuocatio, mundus lucens, fraus, temperatio, permixtum.

CVm legerem Timæum Ciceronis, quædam obiter ex eo adnotaui, quæ fortasse ad linguæ Latinæ aliquam prudentiam nõ inutilia erunt. Munus, rem & negotium appellauit, cum dixit, *Is, qui aliquòd munus efficere molitur.* Principatus, principium est: *An ortus sit ab aliquo temporis principatu.* Corporatus, qui corpus habet, & est, vt in consuetudine loqui solemus, corporeus. *Et est*, inquit, *vndiq; corporatus.* Exequi, est sequi, vnde & exequiæ. *Non igitur dubium, quin æternitatem maluerit exequi.* Etsi autem liber infinitis scatet mendis, nec in præsentia eas decreuimus tollere: tamen imperare mihi non possum, quin moneam legẽdum videri, *Cum his rebus, de quibus explicatur, videri esse cognitionem.* Et, *minus quod auemus, animo consequimur.* Sed profectò errores non decreuimus ex eo libro exhaurire. non ita insanimus, vt hanc prouinciam sumamus. Exemplum & exemplar est, ex quo effica & imitata efficitur aliqua species & effigies: quæ & imago & simulachrum vocatur. Exempla nõ proferam quæ ex eo libro plurima depromi facilè possunt. Reliquum dixit pro solido & profundo: non quod id sit, sed quia cum planum & æquabile positum est, nihil propter medium reliquum est. ergo scripsit, *Neq; in eo esse quicquam reliqui, tũ vnum interiectum medium.* Radius est linea, *cuius omnis extremitas paribus à medio radiis attingitur. Se autẽ consumptione & senio alebat sui*, quòd ait, sic intelligo, parte aliqua mundi senescente, aliam iuuenescere atq; renouari: cum vnius interitus & labes, alterius sit origo & accessio. Permixtum, permixtionem dixit: *Atq; ita permixtũ illud ex quo hæc secuit, iam omne consumpserat.* Reuocatio est quæ Græcè dicitur τροπὴ: *Solstitiali se & Brumali reuocatione conuertens.* Mundus lucens est cœlum: *Benè Græci κόσμον, nos lucentem mundum nominaremus.* Indissoluta, indissolubilia: *Sunt indissoluta me inuito.* Fraus damnum, detrimentũ, noxa: *Nec fraus valentior quàm consilium meum.* Temperatio, permixtio, mixtura: *Deinde ad temperationem superiorem reuertit.* Adiumenta causarum, συναίτια. *Sed existimant plerique non hæc adiumenta causarum.* Hæc igitur libamenta ex eo libro sumpta, Latinæ linguę studiosis dicata sacrataque sunto.

Munus.
Principatus
Corporatus
Exequi.
Exemplũ Exẽplar.
Reliquũ.
Radius.
Permixtũ
Reuocatio.
Mundus lucens.
Fraus.
Temperatio.

CAPVT XV.

Manilius lib. 5. astronomicon explic. & emendatus, alij menses, communis amicus, portare aue, fistula de collo pendet, exire & eludere, amnes colari, mistarium.

MIhi videtur Manilius lib. quinto dicere velle, quod tamen editiones hodie non loquuntur, venena Thessaliæ ab auctoribus nominata, docente Medea cœpisse, quæ è Põto illuc cum Iasone vecta veneficio infamem Thessalorum gentem reddiderit. sic enim scribitur,

Colchidis & magicas arteis, qui vertere Colchon
Medeam iußit, mouitq; venena per orbem.

sed Iolchon scribere mallem, vt è Colchide Iolchon versas & translatas fuisse dicat, eò secuta Argonautas Medea. Eo in libro, Alios menses eleganter dici regionis diuersam temperiem, diuersumq; cælum, animaduerti. nã qui menses æstuosi sunt in Thessalia, alij sunt in Colchide, nec ita feruent, sed leniter tantùm tepescunt.

——atq;, inquit, *alios menses aliumq; videre*
Phasin.

Aliĳ menses.

Egregiè & venustè ab eodem salutator, qui multorum obit limina, aue matutinum portans diuitibus, communis amicus vocatur.

Instar erit populi, totaq; habitabit in vrbe,
Limina peruolitans, vnumq; per omnia verbum
Manè salutandi portans, communis amicus.

Communis amicus.

In quo & illud quoque attendendum, eos dici solitos portare aue, quòd hoc vnum verbũ diuitem salutando, elocuti, ad alia deinde limina transibant. Martialis quoq; in ea re portare dixit, lib. 1. epig. 23.

Et matutinum portat ineptus aue.

Portare aue.

Ex eod. libro illud Maronianum, quod quia à nostris moribus alienum est, penè ineptum putamus, & à risu vix defendere possumus: non solùm ab irrisione vindicare poterimus, sed etiam laude prosequemur. nam de Polyphemo sic scribit, 3. Aen.

Solamenq; mali de collo fistula pendet.

ea pastorum erat olim omnium consuetudo. ita & decorum seruauit poeta nobilis, & poesim ornauit Manilius,

Pastoremq; suum generant, cui fistula collo
Hæreat, & voces alterna per oscula ducat.

De collo fistula pẽdet.

Exire videtur verbum fuisse gladiatorum, aut militare, vt & Eludere: nam Eludit, qui vel gladio, vel rude obiecta petitionem alterius vitat, aut motu cito declinat: Exit qui declinat & effugit:

Corpore tela modò atq; oculis vigilantibus exit,

inquit Maro 5. Æneid. Manilius,

Ille cito motu rigidos eludere cestus,
Nunc exire leuis missos.

Exire. Eludere.

Eleganter etiam, quia piscatorum nassæ & retia transmittunt aquam, vt cola, ab eis amneis dicit colari:

Et colare vagos inductis retibus amneis.

Amnes colari.

Scio hîc à quibusdam emendari cælare: sed

amœnior &, decentior est illa, quam dixi, trãslátio. At verò cùm de Salmoneo loquitur, nõ cunctabor scribere, *Pontibus impositis*, hodie *motibus* aut *montibus* editum est. Et de Meleagro,

—flammis latitantibus vstum. hodie *habitantib.* edunt. Est & poetico litum fuco istud,

Et viridis nemori sanguis decedit, & herbis.

vbi succum herbarum virentem, earum vocat sanguinem.

—nec parcè vina recepta Hauriet è miseris.

Mistariũ. scribendum *è mystris*, id est, è vase, quod apud Nonium appellare videtur Lucillius mistarium. vel *hauriet eminis*.

CAPVT XVI.

Maro explicatus, Galea crinita triplici iuba, sortes in galeam deijci, cauponari pugnã, venatrices altè succinctæ.

Apud Maronem insignis est galea Turni tribus cristis veluti iubata.

Galea triplici crinita iuba. *Cui, inquit, triplici crinita iuba galea alta Chimæram Sustinet.* Quod ornamentum non ab Homeri imitatione, cuius ad exempla se potissimum componit, sed aliorum Homero recentiorum poetarum sumpsit. nam obseruãt quibus ista curę sunt, hoc trium cristarum insigne nouitium esse. Æschylum igitur secutus est, qui scribit,

τρεῖς κατασκίους λόφους σείει. Cuius interpres ita scribit, *τρεῖς κατασκίους, νεωτερικὸν τοῦτο.* Eodem modo & Aristophanes, *τριλοφίαν* in suis scripsit diuerbiis. At illud Homeri imitatione à Marone scriptum est sine controuersia, lib. 5.

Galea ĩ ma subsidere *Extremus galeaq; ima subsedit Acestes.* nam apud Homerum in certamine singulari, fortientibus ducibus quis cum Hectore pugnaturus sit, sortes in galeam deiiciuntur. Sed & apud Æschylum,

τρίτῳ γὰρ ἐν κλήρῳ τρίτος πάλος
ἐξ ὑπτίου πήδησεν εὐχάλκου κράνους.

Sic hominibus illis militarib. erat galea pro forensi aut vrbana sitella vel vrna. Non ita hinc longè in eadẽ fabula Septem ad Thebas, Æschylus suppeditasse videtur Ennio translationem illam tam elegantem & nobilem, vt omnibus iam sit in ore, referente Cic. lib. 1. offic. *Non cauponãtes bellum*: nam Cauponari eodem modo pugnã dixit. *ἐλθόντ' ἔοικεν οὐ καπηλεύσειν μάχην.* Sed iuuat & aliud in Marone enucleare.

Cauponari pugnã. Venatrices altè succinctæ. Diana cùm esset venatrix, altè succincta erat, vestisq; sinus fluentes collegisse nodo supra genu collectos habebat, ex quo & illud à Prudentio pulchrè scíteque scriptum est, de Coron. hymn. 10.

Tum quod Dianam molle succinctam vident
Venantis arcum pertimescunt virginis.

Ergo cùm Maro 1. Aen. dixisset, Venerem genu nudo esse, nodoq; sinus fluentes collegisse, esse putauit Æneas venatricem Dianã, interrogauitq;, *An Phœbi soror*. Cùm autem supra genua esset sublata vestis, ideo altos gerebat cothurnos, ne cruribus nudis cerneretur, eosque rubros, quòd calceatum eius coloris mulieres amarent. Hinc illud Persij sat. 5.

—solea puer obiurgabere rubra.

Scribit ergo Maro,

Suras purpureo & uincta cothurno. *Purpureoq; altè suras uincire cothurno.* & 7. ecl.

Puniceo stabis suras euincta cothurno.

Hæc etsi abstrusa non sunt, potius prompta & penè nota omnibus, tamen quòd ad intelligentiam poetæ adiuuat, præterire nolui.

CAPVT XVII.

Cicero in oratione quam in Senatu habuit ab exilio reuersus, emendatur.

Cicero emendatur. In oratione, quam habuit in senatu Cicero ab exilio reuersus, quædam, illa quidem leuicula, obseruare tamen placet. *Referenti*, inquit, *L. Mummio*: è Dione lib. 39. non verebor emendare, *L. Ninnio*. quod & in bonis antiquitatis monumẽtis perscriptum est, etsi minus explanatè. *Quorum mentes*, inquit Cicero, *angustæ, humiles, prauæ*. quanto melius quæso *pronæ* legitur in his libris, quos nõ forma expressit, sed manus notauit? vt mox, *nec tueri, nec sustinere*, reperio non in formularia, sed manuaria scriptura. nam in illa est, *intueri*, non apto sensu. Nos quidem percensemus leuia, & tanquã adnumeramus, nec tam nostro Marte, quàm bonorum codicum subsidio lectores iuuare conamur. nec est hæc opera ingenij, sed tantũ nonnullius iudicij. maiora sunt expectãda ab alijs, quorum ferax & fœcunda mens meliora gignere potest: nos nostra sponte vix quicquam inuenire possumus, vix quæ in libris legimus, fideliter lectori reddere. Sed ad rem redeamus. *pro, & luctum grauissimæ ciuitatis*: lego, *gratissimæ ciuitatis*. fides penes eundem librum erit, ne quis nostrum commentũ suspicetur. At verò in eo, quod sequitur, vereor ne, cũ & ab æditionibus & scriptionibus recedam, videar audacior quàm circumspectior esse: nec me profectò animus fallit, quanto periculo hoc sim probaturus: sed tamen si dixero me probum desiderare in Cicerone sensum, verbaque induxero quæ eum explicent, fraudi mihi nõ debebit esse, modò hoc à me ita fiat, vt Academicam quandam potius probabilitatem secutus videar esse, quàm certam firmã que fidem. Vt igitur scribitur, *non Consulis studium, non discendi initia rei militaris, non cognoscendorum hominum, non liberalitas*: forrasse legendum sit, ac fortasse tantùm dico, nõ statuo, nec decerno, *Non consulendi studium, non dicendi, non rei militaris*. Artes commemorat, quibus in foro homines commendationem consequuntur: in his studium Iuris Ciuilis & eloquentiæ. Et mox, *Tamen libidinosum & perditum non putares*: cùm *dubitares* in omnibus exemplaribus legatur. Æquè istud sic lego, *cum hoc homine an cum stipite, uel Aethiope in foro constitisses, nihil crederes interesse*. Sed & suprà in libris optimis esse scriptum videbatur, *præter simulatam mutamq; tristitiam*: hodiè *versutiam* editur. Suspicor & scribendum, *Non enim tantis rebus gestis*: ab omnibus

bus libris *rebus* abest, quod mihi tamen à Cicerone adscriptum videtur, præsertim cùm res gestas tam sæpe dicere soleat. Mox, *in eam cogitationem adducebat*, si libri veteres non scriberent, tamen quiuis ex sententia id flagitari intelligeret, quæ *cognitionem* aspernatur. Hæc qualiacunque prestat profectò à me scripta esse, quàm semper in Ciceronis illis locis errores illos fœdos sinere hærere, qui tamen vt hæreant, nec corrigantur in æditionibus, admonitione hac non poterit quenquam posthac fallere, si modò quis sit qui nostræ sententiæ calculum suum addendum putauerit.

CAPVT XVIII.

Varro de ling. Lat. illustratus & emendatus, solum.

M. Varro 4. de lingua Lat. Summa terræ dicit à poetis vocari, sola terræ, quòd sola terantur. quo sanè in loco, nescio quid animum meum sollicitat, cur id non approbem, nec à Varrone scriptum putem. Syllaba enim veriloquium istud dedignari videtur, altera tracta, altera corrupta. Gestit nescio quid animus effari, quod tamen metu periculi & irrisionis premere continereque conatur. Sed major est libido garriẽdi, quàm timor & respectus ludibrij. Quid igitur, si *quæ solo teri possunt*, Varro scripsit, id est, pede? Nam Solum pedem appellari notum est omnibus paulò humanioribus: & conuenit vtrobique syllabæ modulus. Vrit & scrupulus me malè in locandi explicatione. Sic enim loquitur, *Ab eo preco dicitur locare, quoadusque id emit, quoad in aliquo consistit precium*. nec scrupulum ademere, qui *emitur*, scripserunt, sed hoc velut vlcus, mala manu tetigerunt. Ego quę malè coaluerunt, esse arbitror distrahenda, scribendumque, *quoadusque idem it*. Itidem vbi Asiam duobus modis dici adfirmat, legendum censeo, *in qua est Ionia & Prouincia nostra*: eraso nomine Ciliciæ. Nam Ciliciam nunquã numeratam partem fuisse Asiæ illius, quæ pars vniuersæ habetur, ex orationibus Cicero. omnibus spero notum esse. Sic & in cœli notatione, *Et pars eius summa*, legi debet, non, *summum*. Hæc similia sunt iis, quæ è nostra proficiscuntur officina, id est, leuia, quæ vilibus scrutis æstimanda non sunt.

Solum.

CAPVT XIX.

Melior anima, Δευτέρων ἀμεινόνων, *Libycæ pelles, uina secundaria, nomina decimo die imposita, dacnades.*

HOrum mihi venit in mentem, cùm in Hesychij Lexico quędam legerem. *Hanc tibi Eryx meliorem animam*, quod Maro 5. Aeneid. dicit, pertinere ad id, quod in prouerbio Δευτέρων ἀμεινόνων Hesychius scribit, putaui: quam parœmiam fuisse dicit in hostiis succidaneis, quæ cùm priora sacra, secunda faustaq; non erant, immolabantur, iis, qui rem diuinam faciebant, clamantibus, Δευτέρων ἀμεινόνων: Eò igitur Maronẽ respexisse probabile est. Ibidem Maro scribit,

Melior anima.

Δευτέρων ἀμεινόνων.

—*& pelle Libystidis vrsæ*, non sine causa, & quòd multis abundat feris Libya, & quòd inde pulcherrimæ solebant pelles adferri: neque enim is est Maro, qui sine causa & de nihilo attributiones arcessat. Δέρμα, inquit Hesychius, λιβυκὸν ὡς κάλλιστον. ita Libycas pelles, pro pulchris poni auctor ille adfirmat. Plin. libro 14. cap. 10. ait, *non posse dici uina, quæ Græci Deuterias appellant*. ubi ego *deuterias* masculino genere accipio, subaudioque οἴνους Hesychius, Δευτερίας ὁ κατὰ τὸ ὕδωρ ἐπιχυθεῖσι εἰς τὰ στέμφυλα οἶνος. Decimo die, inquit Vlpianus, † † † Nam vt Hesychius ait, eis eo die nomina imponebantur. ita ciues & in hominum numero haberi incipiebant: cùm qui sine nomine est, ne natus quidem esse videatur. Aristoteles tamen nomina ait imposita septimo die fuisse. Hesychius, δεκάτη θύομεν, τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τὰ ὀνόματα τοῖς βρέφεσιν ἐτίθεσαν. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τῇ ἑβδόμῃ φησίν. Apud Festum sunt auiculæ quædam Dacnades, à mordendo nomen habentes, δακνίδες ab Hesychio appellantur. δακνίς, inquit, ὀρνέου εἶδος. Fabula illa, quæ apud Ciceronem Demiurgos nominatur, nomen habet, vt opinor, à muliere, quæ in nuptiis liba & dulciarium opes coquebat. Hoc tamen coniecturale est, vt pleraq; huius generis.

Libycæ pelles.

Vina secũdaria.

Δευτερίας οἶνος.

Nomina decimo die imposita.

Dacnades.

CAPVT XX.

Siculi equi, Aesar, Aesalo, ἄσακος *&* αἴσακος, *solarium,* αἴθουσα, *cymatiũ, Vnda,* κῦμα, *maior hostia,* ἱερεῖον τέλειον, *Hamaxopodes, patrimi, matrimi,* ἀμφιθαλεῖς *amphitapæ, psilæ, psilotapides, iusiurandum de calumnia.*

QVæ inter legendas quasdã paginas Hesychij ex aliis auctoribus mihi succurrẽre, libet adscribere, in eo scribitur αἰτναῖα πῶλος, ἡ σικελή, ἢ μεγάλη. Sic autem locutus est in Oedipo Colonæo Sophocles: ego quoque recordatus sum Siculos equos à Gratio esse laudatos lib. de Venat. his versibus,

Equi Siculi.

Possent Aetnæas vtinam se ferre per artes,
Qui ludus Siculis, quid tum si turpia colla
Aut tenuis dorso curuatur spina? per illos
Cantatus Graiis Agragas.

Aesar in Octauio Trãquilli capite 97. legimus, lingua Etruscorum deum significare. idem & Hesychius scribit, aliquantum tamen mutata voce, αἰσοὶ θεοὶ ὑπὸ τυρρηνῶν. Genus accipitris à Plinio lib. 10. cap. 8. vocatur, Aesalo, ab Hesychio αἰσάλων. inquit enim, αἰσάλων εἶδος ἱέρακος. Virgam illam myrteam, ad quam in conuiuiis canebant in Gręcia, multi ἄσακον appellant. Hesychius αἴσακον

Aesar.

Aesalo.

ἄσακος.

αἴσακος.

& lauream virgam dicit. αἴσακος, inquit, ὁ τῆς δάφνης κλάδος, ὃν κατέχοντες ὕμνουν τοὺς θεούς. Quod La-

Solarium
Αἴθουσα.

tini Solarium appellant, locum scilicet apricum, Soli expositum, αἴθουσαν antiqui Græci videntur appellasse: & eo quoque nomine intellexerunt porticum. quanquam porticus Soli vel orienti vel occidenti obuersa, etiam solarij nomine censeri possit: Sunt & qui Atrium interpretantur.

Cymatiũ
Vnda.

Cymatij crebra est in Vitruuio mentio, quod & lib. 5. cap. 7. vndam Latinè interpretatur, ita scribens, *Pluteum insuper cum vnda.* etiam cymatium, dicit Hesychius aliquando αἰετὸν, id est, aquilam vocari. αἰετὸς, inquit, καὶ ὄροφος, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ γείσῳ κυμάτιον. Sed & Cymation sic interpretatur, κυμάτια αἱ ὑπεροχαὶ παρὰ τέκτοσι καὶ λιθοποιοῖς.

Maior hostia.
ἱερεῖον τέλειον.

Maior hostia, est quæ adoleuit creuitq;, & perfectæ ætatis est: ἱερεῖον τέλειον Græci dicunt. Itaq; istud Homericum 1. Iliad. —αἰγῶν τε τελείων, Hesychius τῇ ἡλικίᾳ τελείων explicat.

Hamaxopodes.

Hamaxopodes quæ à Vitruuio lib. 10. cap. 20. nominantur, & arbusculæ dicuntur esse, in quibus versantur rotarum axes cõclusi laminis ferreis, sic ab Hesychio explicantur; ἁμαξίποδες τῆς ὑπηρεσίας τὰ ἄλλα τὰ τοῖς ἄξοσι προσειδῆ μέγα στρεφομένοις περὶ αὐτά. Quod lib. 2. od. 20. Horatius inquit,

—Inuidiaq; maior Vrbes relinquam:

quo se maximum & illustrissimum fore dicit, omniq; inuidia superiorem, ἀμέγαρτον exponere videtur, quod magnum etiam significat: etsi etiam in alia notione scio à Græcis intelligi & accipi. ἄφθονος quoq; ab eadem notione dici videtur.

Patrimi.
Matrimi.

Qui patrimi & matrimi vocantur, illi sunt, quorum adhuc vterq; parens superstes est, à quib. sępenumero legimus in publicis supplicationibus & lectisterniis cantatum carmen fuisse: nam ab orbis altero parente cani, mali visum ominis fuisset, eiusq; moris non aliam crediderim causam. Tales Gręci vocant eleganter ἀμφιθαλεῖς. Hesychius ἀμφιθαλὴς ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς γονεῦσι θάλλων. Versus est Lucillij à Grammaticis citatus,

ἀμφιθαλῆς.

Psilæ atq; amphitapæ villis ingentibus molles.

Amphitapæ.

vbi amphitapæ vestes sunt stragulæ, vtrinque villosæ, vt villosa sunt Turcarum tapetia: etsi non vtrinq;. Hesychius ἀμφιτάπης, χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχων μαλλούς.

Psilæ.
Philotapides.

At psilæ sunt tapetes vestesq; stragulæ, non villosæ, vocanturq; vno vocabulo iuncto Psilotapides. Hesychius, ψιλοτάπιδες αἱ καλούμεναι ὑποστρώματα καλά.

Iusiurandũ de calumnia.

Iusiurandum de calumnia, quod in iure Romano est, sumptum est è gladiatorum consuetudine; nam ἀμφιορκία & ἀμφωμοσία ab illis dicebatur, quod vterque iurare cogeretur.

CAPVT XXI.

Catullus explicatus, Verpi, deglupta menas, Verpi Iudæi, ψωλὸς, ἀπεψωλημένος, *semirasus vstor, seruitia semirasa, soccus luteus, myrtus Asia.*

Verpi.

VErpi nomen in maxima obscœnitate veteres posuisse compertum habemus, ob renudatam glandem verendorum.

Verpus præposuit Priapus ille, inquit Catullus epigr. 44.

Deglupta menas.

& *Deglupta menas* non alia de causa à Plauto in Pœnulo, sc. Si ego minam maximi probri loco dicitur. & Lesbia, quæ prostitutæ erat pudicitię, Catullo epi. 54. dicitur,

Glubit magnanimos Remi Nepotes.

nam cum eis sui copiam faciebat, verpos reddebat.

Iudæi verpi.

itaque circuncisi Iudæi eo nomine infames Romanis erant, & verpi per contumeliam & Apellæ vocabantur, nudata glande.

ψωλὸς.
ἀπεψωλημένος.

Sic ψωλὸς & ἀπεψωλημένος apud Aristophanem in Pluto & Equitib. in eadem notione & maledicto ponit. Epigrãmate 55. scribit Catullus,

Semirasus vstor.

A semiraso tonderetur vstore. hic semirasum esse opiner vstorem extremæ seruitutis, infimæq; & miserrimæ cõditionis.

Seruitia semirasa.

Seruitia enim semirasa erant, præsertim quæ in machinis, pistrinis, ergastulis habebantur. Apuleius lib. 9. de asin. aureo. *frontes literati & capillum semirasi, & pedes annulati.*

Soccus luteus.

In Epithalamio Iul. & Mall. non abs re *Luteum pede soccum* Catullus mihi dicere videtur. nam & luteus color nuptiis dicatus erat: & non solùm in delitiis erãt rubra sandalia, verùm etiam lutei calcei. Apuleius lib. 9. Asin. aur. *Cingulo subligati pedes luteis induti calceis.*

Myrtus Asia.

Myrtus aũt *Asia* ibidẽ à Catullo mihi dici videtur, quæ propter Asiam paludem crescebat, cùm hoc genus stirpis humidis delectari locis notum sit: Asiæ enim nomen in palude primam producit. Maro Aeneid. 7.

—sonat amnis & Asia longè Pulsa palus.

sic Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι apud Homerum 2. Iliad. Catull. in Epi. scriptum est. Quid apud eundẽ poetã,

Quæ tuis careat sacris,
Non queat dare præsides
Terra finibus:

valet? antè dixit, stupra infamiam inurere, & adulteria: quia geniali fœdere Hymenæi soluta sint. sed nec stirpẽ inde natam agnosci: nũc, vt opinor, qui furtiuo concubitu vulgoq; quęsiti sunt, negat hæredes esse posse: qui enim agros & fundos possident eos, qui in finibus sunt & territorio, illi finibus imperare videntur: sed liberi iustis nati parentibus, iustisq; nuptiis quæsiti, hæredes esse paternorum bonorũ poterant. Hic sensus, vt opinor, & à verbis Catulli nõ longè recedit, & probabilis est. Sequitur illud, quod eruditos semper habuit solicitos,

Flere desine, non tibi,
Herculeia periculum est.

Cur enim Iulia Herculeia vocetur, arioli fuerit diuinitus scientis, dicere. Ego vt in medium adferam, quod sentio, & velut in Grammaticorum cœtu sentẽtiam dicam, puto duo verba in vnum esse conflata, legendumq;

Flere desine, non tibi
Hercule eia, periculum est.

nam cum sententia adhortantis particulam flagitet cum asseueratione, vt ad prodeũdum citius eliciatur noua nupta, distracto & diuulso verbo vno vtrinq; consequemur. nondum tamen hac de re mihi satis liquet.

CAP.

CAPVT XXII.

Atticorum & Asianorum qualis oratio. Ciceronis & Demosthenis comparatio. Caluus Demostheni quàm Cicero similior, Sallustius Demostheni affinior quàm Cicero, Demosthenes Thucydidem decies manu sua scripsit.

Atticæ & Asiaticæ orationis comparatio.

MAgna fuit M. Tullio cum multis ætatis suæ oratoribus de optimo genere dicendi contentio. illi enim, cùm Atticam eloquentiam & sequerentur & probarent, Ciceronem vt Asianum & redundantem, vt fractum & elumbem insectabantur: quo in numero, ne alios nominem, Caluus & Brutus fuere. Cicero autem, cùm Atticum dicẽdi genus omniũ optimum negare non posset, eo omnes dicendi figuras & formas, quas Græci characteres vocant, contineri includiq; contendebat: qđ & exemplis Demosthenis probabat. Sed vt verum sit, quod Cicero ait, tamen in omni genere dicendi, orationisq; forma, sanior & salubrior & incorruptior & astrictior & præstãtior erat Atticorum oratio, quàm Asianorum: quorum eloquentia vitiosa, & superfluens, & exundans & supra modum elata exultabat. Quòd si quis ad Demosthenis elocutionem Ciceronis orationem exigat, nihil tam dissimile reperiet: cum potius effingat illam Asianorum exuberantem copiam: contraq;, quos insectabatur, doctissimorum iudicio, Demosthenẽ eximiè reddiderit. Equidem quãtum de scriptoribus vtriusq; linguæ pro ista mea mediocritate iudicare & existimare possum, animaduerto Sallustium Demostheni affiniorem & similiorem, quàm Ciceronem: quod & homines intelligentes sensuros esse confido. cum enim Sallustius Thucydidem æmuletur & exprimat, ad cuius imaginem & filũ quasdam conciones totas deduxit Demosthenes, qui tã studiosè eum peruolutabat, vt decies sua manu totum scripserit, an non meritò Sallustium Demostheni persimilem dixerim, cum vtrunq; videam ad vnum exemplũ se formasse? Itaq; quod indignum esse Cicero clamat, extitisse oratores qui Thucydidem imitarentur, nouum imperitorum genus: videat ne ista criminatio in eo hæreat, quẽ præcipuè admiratur, quoq; ne Athenas quidem magis Atticas fuisse dicit. Sed & magis similes Demostheni fuisse Atticos illos, quàm M. Tullium, doctissimorum hominum testimoniis in vno Caluo planum faciam. Sic enim de eo scribit 4. Controuers. Seneca, *Compositio quoq; eius in actionibus ad exemplum Demosthenis riget, nihil in illa placidum, nihil lene est, omnia excitata & fluctuantia.* His paucis verbis ad quod exemplar Caluus properet, quanquam exemplar assequatur suum, prospici facilè potest. Sed id aliquãtò etiam è Plinio illustrius erit, cuius hæc verba sunt lib. 1. ep. 2. *Tentaui enim imitari Demosthenem semper tuum, Caluum nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus Iupiter amauit, assequi possunt.* nec multo pòst subiicit, *Non tamen omnino Marci nostri* ληκύθους *fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestiuis amœnitatibus admonebamur: acres enim non tristes esse volebamus.* Hinc satis perspicuum arbitror, Caluum Demostheni visum esse similiorem Plinio, quàm Marcum Ciceronẽ, nec iniuriâ quosdam ab eo de optimo genere dicendi dissensisse.

Ad Demosthenẽ qui est Latinis oratoribus propius accedant.

CAPVT XXIII.

Promulsis, promulsidaria vasa, propimata. Cymbea nauis apud Cic. Seneca lib. de benefi. 7. emendatus. Aeratæ naues. Alabastriscus. Trabea vestis & Palmata. Tertullianus emendatus. Picta vestis, blatteus color.

NVnc illud est, quod vulgò dici solet, quicquid in buccam: nos enim huc quicquid in mentem veniet, intrudemus & constipabimus sine delectu & ordinis & cognationis. Promulsidẽ, vnde Iuriscons. Promulsidaria, vasa, puto cibũ fuisse, qui initio vel prandij, vel cœnæ sumebatur loco mulsi: quod caput & principium olim cœnę erat, vt ex Horatio intelligimus, lib. 2. satyr. 4. scribente, (Promulsis.)

Aufidius forti miscebat mella falerno,
Mendosè, quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet, leni præcordia mulso
Proluexis melius.

Erat & propymata, quæ ante alia bibere solebãt, vt manè, vel ante prãdium, aut eius initio, vt conditum Absinthiatum, Rosatum, Violatum, quorum Palladius lib. 6. cap. 13. meminit. Apud Ciceronem, quæ Cybea nauis 2. in Verrem vocatur, eam Cymbeam libentius appellauerim: cùm enim cõster oneraria nauigia vocari à Græcis πλοῖα στρογγύλα, & oneraria illic à Ciceronè intelligatur: rotunditatisq; significatio in κύμβη, κύμβος & κυμβαῖον insit, flagitiosum non fuerit, ita legẽdum censere. In Seneca haud equidem dubitem emendare *æratas* pro *ceratas*, cum lib. 7. de benefi. 20. cap. ait. *cui triremes & ceratas non mitterem, lusorias & cubiculatas, & alia ludibria regum in mari lasciuientium.* In veteri libro *his seratas* reperi: æratas defendo, quæ æreo rostro armatæ sunt. In Iurisconsulto, l. argument. sunt. §. mundus muliebris. ff. de aur. arg. leg. legendũ crediderim diminutionis forma, Alabastriscus, hunc in modum: *vnguentaria, & si qua similia dici possunt, vel uti alabastriscus.* Alia vestis erat Trabea, alia Palmata. Trabea trabes pannorum habebat, eaq; equitum erat Romanorum in transuectione olim regum, vt Romuli: postea Consulum: Claudianus 2. Panegyr. in Stillic.

Propymata. Cymbea nauis. Aeratæ naues. Alabastriscus. Trabea & palmata vestis.

Quo tandem flexus trabeas auctore rogantes.
Induerit, fastisq; suum concesserit annum.

Palmata quæ triumphantium erat, palmam intextam habebat. Tertullianus de coron. militis, *Hic est habitus victoriæ nostræ, hæc palmata vestis.* Iterum de coron. milit. *Præferuntur etiam illis Etruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis et*

foliis ex auro quercinis ob Iouem insignes, ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt. Sic in Tertulliano legi debere censeo, non vt obtinuit, *& ruscæ.* nam vt Plin. lib. 33. cap. 1. scribit, triũphantib. à tergo corona ex auro Etrusco portabatur. Quæ qualis sit, interprete Tertulliano intelligimus. Est igitur species pictæ vestis, vnde & picta vestis interdum vocatur. Nam & pictas vestes, triumphales esse scribit lib. 8. cap. 48. Plinius. Blatteus autem color, vermiculatus est, à blattis, id est, vermiculis, qui è cocci granis rubentes erumpunt, quorumq; cruore floridissimus inficitur color.

Picta vestis.

Blatteus color.

CAPVT XXIIII.

Iuuenalis 1. Satyr. explicatus, Proculeius, qui Heracleam scripserint, vinum molle, sportula cœnæ loco diuisa clientibus.

IN prima Iuuenalis Satyra,

Et nos ergo manum ferulæ subduximus, & nos
Consilium dedimus Syllæ, priuatus vt altum.
Dormiret,

aliud valet, quàm ostendit. Censeas enim Iuuenalem dicere, se & Grammaticis & Rhetoribus operam dedisse: proindeq; idoneum poemati scribendo esse. Sed id cum superioribus non satis aptè cohæresceret, & lepos tantus non esset, quantus inest in eo sensu, qui mihi latere videtur, Cùm tãtum omnibus incesserit scribendorum versuũm studium, in eo hominum numero censeri velim. ergo vt illi poetæ, alias artes missas facio: nec iam Grammaticam moror, aut Eloquentiam: vni poeticæ addictus sum: iam cũ Grammaticorum ferulis, & Rhetorum declamationibus, nihil mihi negocij fuerit. Nam præteritum tempus, quod est in *subduximus* & *dedimus*, earum rerum præteritionem & omissionem significat. Sic Catullus epigr. 4.

—Sed hæc fuere. & Tibullus lib. 3. eleg. 5.

Siue erimus, seu nos fata fuisse volent: Subduxit igitur, qui iã nõ subducit: Dedit, qui iã nõ dat.

Vnciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem.

nomen Proculeij positum esse à poeta suspicor, ob Proculeiũ amicũ Cęsaris Augusti, hominẽ eximiæ virtutis, de quo Hor. lib. 2. od. 2.

Proculeius.

Viuet extento Proculeius æuo.
Notus in fratres animi paterni.

Qui igitur tanta virtute præditus est, si ad nequitiam libidinemq; peculiatus non sit, vix vnciolam merebitur.

— sed quid magis Heracleas: Panyasis, cui secundum in poetis locum Critici tribuebant, Heracleam scripserat 14. libris. Sed & Arrianus Heracleam scripserat, vt refert Athenęus. quin & Phædimus, etiam Pisander. Videri potest Horatius scriptorem Diomedeæ, quicunque ille fuit, perstrinxisse cùm scripsit in Art.

Heracleæ scriptores.

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri.

Iuuenal. sat. 1. *—dum peruolat axe citato,*
Flaminiam puer Autumedon, nam lora tenebat,
Ipse Lacernatæ cum se iactaret amicæ.

Ego hos versus de eodem homine intelligi debere existimo: nec de Tigillino, qui obscuris parentibus natus erat: sed alio potius, vt Fusco, qui patrimonium dilapidarat aurigando: ac cum is ad Imperatoris villam, quæ in via Flaminia erat, iret, Autumedon & auriga erat: lora enim tenebat, non in curru, alio equos regente, sedebat: idq; eo faciebat, vt se amicæ suæ commendaret: mulieres enim aurigas deperibant. Ibidem,

—quæ molle Calenum,
Porrectura viro. Molle vinũ dicitur suaue.

Molle vinum.

— tunc sunt mollißima vina inquit Maro. Georg. 1. Ei opponitur durum: Terentius in Heautont. act. 3. sc. 1. *Hoc durum est pater.*

— nunc sportula primo Limine parua sedet. hîc, nisi hallucinor, conqueritur, lautè solos epulari Romanos diuites: suos autem clientes & togatos cœna non dignari: sed loco cœnæ eis sportulam diuidere.

Sportulã diuidere.

Sportula aũt deinde forum iurisq; peritus Apollo: quæq; mox sequuntur, hanc sententiam habent, Romanos his in rebus diem occupare, in salutatione, & sportulæ petitione, in deductione in forum, & domum reductione: nec tamen à patronis miseros, & lassos clientes cœna communicari, sed sola tolerari sportula: itaq; hominum est spes in caulibus. Lego autem,

Et noua nec tristis: nõ ut in exemplarib. *it noua.*
Signator, falso qui se lautum atq; beatum: sic interpungo, non vt vulgò, *Signator falso.* Pro, *Hæc animante tuba:* quod quidem & optimam sententiam habet: nec à me vel improbatur, vel loco mouetur, reperi, *Hæc animo ante tubas.*

CAPVT XXV.

Ciris Virgil. multis restituta locis, Ciris vnde dicta, Panathenæa.

IN Virgiliana Ciri, id est, galerita, vel Cassita, quòd eminentem in capite velut cassidẽ habeat, vel impositum tanquam galerũ, multa sunt vulnera, eáq; insanabilia, nisi codices subueniant meliores. Interim vnum & alterũ attingam, atq; vtinam ne mala manu. In eam autem auem mutata fingitur Scylla Nisi filia, tonso patris purpureo capillo, vt licentia fictionis poeticæ, ex vocabuli notatione nata videatur esse: Ciris enim à tondendo nominata videtur.

Ciris vnde dicta.

Tum mea quæret eo dignum sibi quærere carmen.
Longè aliud studium, atq; alios accincta labores:

nimium ista longè à Virgilij candore & elegantia desciuisse sentio, subodoror tale quiddam substituendum.

Musa quoque Actæo dignum se quærere carmen. Se enim dicit studio philosophiæ Epicureæ deditum & consecratũ, quærere carmen Atheniẽsi Epicuro dignũ potius, quàm solitas poetarum & nugatorias fabulas. *Musáq; Erechtheo* etiam legendũ esse aliquando suspicatus sum. Sed & quia de sideribus loquitur & cœlo, *Musáq; Arateo dignum sene* aliquando rimabar

barlegi posse. Lego etiam,

Florenti viridis Sophiæ complectitur vmbra. &

—valet genus omne Mirificum secli. &

Despicere atq; humiles possem.

Panathenæa.

Cùm de magnis Panathenæis loquitur, quæ quinto quoque anno vere celebrabantur, peplumq́;, Gigantum pugnis pictum velum, Typhonisq́; Mineruæ cuspide deiecti clade ornatum traducebatur: sic scribit,

Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,
Qualis Erechtheis olim portatur Athenis,
Debita cum castæ soluuntur dona Mineruæ;
Tardaúe confecto redeunt solemnia lustro,
Cùm leuis alterno zephyrus concrebruit Euro;
Et prono grauidum prouexit pondere cursum.

in quo quæro, quem cursum intelligat: ac videtur nauigationem significare: vbi enim hyeme iam exacta flare cœpit fauonius, mare quod antè clausum erat, incipit aperiri, & nauigatio exerceri. Aliis tamen verisimilius videtur quod non puto, nauim illam Atheniensium significari, quæ iumentis iunctis Panathenæis agebatur, peplumq́;, Mineruæ pro velo habebat. Heliodorus in Ethiopicis, παναθηναίων τῶν μεγάλων ἀγομένων, ὅτι τὴν ναῦν ἀθηναῖοι διὰ γῆς τῇ ἀθηνᾷ πέμπουσι. Philostratus, lib. 1. κἀκεῖνα περὶ τῶν παναθηναίων τούτων ἤκουον, πέπλον μὲν ἀνῆφθαι τῆς νεὼς, ἡδείας γραφῆς, σὺν οὐρίῳ τῷ κόλπῳ, δραμεῖν δὲ τὴν ναῦν οὐχ ὑποζυγίων ἀγόντων, ἀλλ' ὑπογείοις μηχαναῖς ἐπολισθαίνουσαν. Quod enim Philostratus dicit, tum non iumentis, sed machinatione vectam fuisse, indicat iumẽtis eam solitam trahi: Itaq; non inuita cẽseat Minerua quis, *currum* etiam legi posse.

CAPVT XXVI.

Persius satyr. 1. illustratus, plasma, eliquare, cirri, lænæ triclinares, supplantare, caluus, pinguis aqualiculus, occipiti cæco viuere, Briseus, sartago loquendi, ὑγρὸν, pallere Eupolidem.

Videntur esse quibusdam locis Persij Satyræ, quibusdam velut Cimmeriis offusæ tenebris, vt sensum in lucem proferre permagni sit operis, aut tæda prælucente densas illas nubes & obscuras illustrare. Cæterùm quod prima dicit satyra, vt si possim aliquid aeris tenebrosi dispellam & dimoueam aliquid caliginis,

Ne mihi Polydamas, & Troades Labeonem.

Prætulerint: Imitatio est Homerica: Hector enim apud Homerum Iliad. 22. dicit se Troadum & Polydamantis reprehensionem & vituperationem pertimescere.

αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους,
πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει. At.

—liquido cũ plasmate guttur Mobile colluerit,

Plasma.

est, Cùm molli & tenera fictaq́; vocula poema eliquauerit vdo gutture. Est enim plasma, vt alio loco docui, cum vox est tenera & mollis. Plutarchus de voce Ciceronis, ἡ δὲ φωνὴ, πολλὴ μὲν καὶ ἀγαθὴ, σκληρὰ δὲ καὶ ἄπλαστος. Iterum, ἥ τε φωνὴ λαμβάνουσα πλάσιν, cum enim dulcis & suauis vox effunditur, guttur liquida, cum exeat, colluere videt. vnde & Persius eliquare dicit.

Eliquare.

Ingentes trepidare Titos, dixit, vt Horat. de art.

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes.

Iterum Persius,

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Cirri.

Pueri enim cirros, id est, cincinnos alebant, qui grandioribus tondebantur. Ammianus, *Cirros puerorum licentius detondebat.* Erant & cirratæ puellæ. Idem Ammianus, *fœminas affatim multas spectare cirratas, quibus, si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum.* Sed & cirros alebant & obliquabant Germani: Tertullianus de vir. veland. *aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonum.*

—cui circum humeros Hiacinthina læna est,

Lænæ triclinares.

id est, qui est diues. Romanis autem in conuiuio & triclinio habere lænas licebat: non licebat in foro. ita cœnatoriæ & triclinares aut domesticæ vestes erant, non forenses, neque publicę.

Rancidulũ quiddam balba de nare locutus.

tametsi rancidè & insuauiter, & odiose & putidè nõ tam ore quàm balba nare ipse loquitur, quod euenit plerisq; senibus: tamen mollicula & liquida conatur voce eliquare versus Tragicorum in conuiuio. Quod autem *Eliquat* ait, translatum est à sacco vel colo vinario: eo enim vinum transmissum defæcatur & liquidum redditur: voces igitur veluti percolãt.

—& tenero supplantat verba palato:

Supplantare.

Supplãtare est ὑποσκελίζειν in lucta, vnde & trãslatio, quòd verba non fortia, & recta & virili plenaq́; voce animata foràs efferat, sed effœminata pronũtiatiõe & fracta velut supplãtata & suppressa ac subuersa, nec recto cursu & tenore eũtia: sed deiecto & deuoluto labẽtia, & lãguido eneruatoq́; nõ satis expressa sono.

—non est hic Ilias Acci Ebria veratro:

Mea, inquit, carmina gloriã & laudẽ nõ auẽt, vt insana Ilias Atti vel Ati. (sic ẽm in antiquis libris lego.) Quòd porro illã dicit ebriã veratro, per insanã significat, quę tãtũ illius pharmaci epotarit: parcius ẽm poculũ medicamẽti parua desiderat insania: largius, magna. Quod de poemate dicit, de poeta accipiendum est.

—nugaris cum tibi Calue.

Pinguis aqualiculus.

Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet.

Carmina, inquit, tua nugacia & inepta sunt, præsertim cum sis hebes, tardus, & stultus, & ineptus. Caluum enim pro stulto ponebant. Id ex epigrammate licet agnosci, in quo scribitur, μωρὸν ὁρᾷς φαλακρόν. Pinguis aũt, hebes & tardus dicebatur: Horat. lib. 2. sat. 6.

Pingue pecus domino facias, & cætera, præter Ingeniũ. Est aũt aqualiculus vẽter porci, vt ait Isidor. quod præpinguis plerũq; est, vnde & trãslatio.

—quos viuere fas est Occipiti cæco:

Occipiti cæco viuere.

id est. Qui, vt Ianus, in occipite oculos non habetis, date operam ne derideamini postica sanna: etsi vos tam prudentes esse debebatis, vt vel in occipitio quoque oculos habere crederemini, si quid saperetis, sed quosdam vestri ordinis fas est minus

oculatos esse, minusq; prudentes, cum stultitiam opes patiantur.

—sæpe tendere versum,

Non secus ac si oculo rubricam dirigat vno:

Eum ait facere versus enodes, leues & æquales, sine asperitate & scabritia & inæqualitate, in quibus nihil sit curuũ, nihil tortuosum, nihil prauum, nihil eminens, sed omnia æquali lenitate perpolita & directa.

Briseus Accius.

Est nunc Brisei quem venosus liber Acci. Athenis Bacchanalibus agebantur Comœdiæ & Tragœdiæ: ita fit vt in Liberi patris clientela & fide sint Tragici & Comici poetæ. Ergo Acciũ veterem Tragicum Briseum, id est, Bacchicũ appellat. nam Brisεὺς, à quo Briseus, Bacchus vocabatur. Aristides de Baccho, καὶ αὖ ὡς ἐν ἄῤῥεσιν ἀγένειός τε καὶ βρισεύς. Pro *venosus*, quod est inæqualis & tuberosus, aliquando legendum *næuosus* putaui, vt sit, næuorum & mendorũ plenus: vt mox verrucosus. sed exemplarib. hic renunciare non ausim.

—cor luctificabile fulta.

Puluino solemus nos fulcire cùm sedemus: & ceruicali caput, cum cubamus. At verò Antiopa, cuius cor tot angebant ærumnæ, & miseriis obsessum cingebant, fultum habere his cor dicitur, velut nixum & incumbẽs iis: metaphora non audaci tantùm, sed propè temeraria & absurda: sed de industria affectata ad Accij similitudinẽ & exemplũ, qui irridetur.

Sartago loquendi.

—sartago loquendi: vt patina piscium dicitur aut alterius obsonij: sic satyrica translatione & audaciore imitatione Sartago loquẽdi, velut quædam miscella nouæ, & vsitatæ, & veteris obsoletæq; locutionis, ceu eduliorũ in sartagine frixorum, hîc dicitur.

Sed numeris decor est, & iunctura addita crudis: sic enim lego, non *abdita*, librorum fiducia priscorum. Obiicit quidam Persio poetas, quos reprehendit, leuem versum suauitate iuncturæ, & structuræ coagmentatione æquabili perpolire, vt eo etiam aspera crudaq; leniantur. Mox Persius subiicit exemplum nõ leuis tantum, sed fractæ & mollis compositionis, eneruatæq; atq; elumbis.

Claudere sic didicit versum Berecynthius Atys.

Ille alter refert,

Arma virũ, nónne hoc spumosũ, & cortice pingui,

Vt ramale vetus degrandi subere coctum?

Ita ei virilis & grauis Maronis cõpositio horrida & scabra videtur, similisq; cortici ramalium annosorum: tanta erat iudicandi peruersitas. Itaq; mox subiicit Persius, quando illi alteri duriusculus Maro videbatur, versus teneros & molles, laxaq; ceruice legendos, nec firma, contenta, & rigida, sed velut soluta, mollicula & luxata, lubrica, remissa. quos versus vt elumbes & viro indignos meritò exagitat.

ὑγρόν.

Hoc natat in labris, & in vdo est Mœnas & Atys: id est, hæc liquida & tenera voce in recitando pronunciatur à poeta. ὑγρὸν enim quod humidum est, à Græcis pro molli & tenero vsurpatur non infrequenter.

Eupolidẽ pallere.

Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles. Qui es afflatus & imbutus Cratini comœdiis, qui ad pallorem vsq; operam dedisti Eupolidi & Aristophani: has quoq; satyras meas lege. nam Satyra Latina veteri comœdiæ respõdet, eiusq; refert reprehensionem. *Palles* audacter cum accusatiuo iunxit, vt *quid palles*, dicere in consuetudine solemus. hoc autem insolẽtius est, qđ est, eorũ studio pallescis, vt sat. 3. *Hoc est, qđ palles: cur qs nõ prãdeat, hoc est.* et sat. 5. *At te nocturnis iuuat impallescere chartis.* Iter. 1. sat. *Inde vaporata lector mihi ferueat aure:* sic enim legendum, non *vnde*. Lector, inquit, ferueat meorum studio poematum, inde vaporata & calefacta afflataque aure, quòd & audierit & peruolutarit Comicos veteres.

CAPVT XXVII.

Nomina in io etiam propria diminutionem habere, Cicer. ad Attic. lib. 5. emendatus & explicatus, Consule aut Numera.

NOmina quædam in *io* desinentia, diminutionis vim continent, etiam propria, vt Turpio: Sic Sẽpronius cognomẽto Rufus à Cic. ad Attic. li. 5. ep. 2. vocat Rufio. *Cũ interim*, inquit, *Rufio noster.* Et quoniam homines suis indulgent coniecturis, & illas secuti, loca plerunq; in scriptoribus interpolant: nos quoq; Rudiarij vice fungamur. & cum scribitur eodem mox loco, *Cum me spectans è Pansæ villa, nunquid vellem, rogasset*: apices antiquos scripturæ veteris *expense sua villa*, habere reperi. Præsagiamus igitur esse scribendum, *expes è sua villa*. nã sperarat, se clam aduersario conuenire Ciceronem posse: quod posteaquam non potuit atq; desperauit, nunquid vellet rogauit. Etiã adtexam aliud ex epist. 4. eiusd. li. quod cùm stigmosum sit, persanandum *ac me ille illud non quo*. ego distinctione subleuãdum esse sensum arbitror, & supplemento tacito adiuuãdum. *ac me ille: illud non quo*: hoc sensu, Mihi placet ille, meq; delectat, qui non quòd mihi probetur ea conditio. Mox protinus pro, *& tuis*, lego, *& tu ais*. Vereor, inquit, *adduci vt nostra poßit, & tu ais* δυσδιάγνωστον *esse*. quam aliam constabiliũt scripturam alij, & aliquot dictiones insulciunt, ea sanè salebrosa & refractaria est: quanquam, δυσδιάγνωστον πρὸς νόησιν *esse*, lubentius multò legerim, quàm πρὸς νόησιν, duobus vocabulis. Illud autem ead. epist. est elegans, *Curandus autem hactenus ne quid ad Senatum: Consule vel numera.* In quo ad consuetudinem eorum, qui in Senatu aliqua de re volebant referri, est adlusum. Consuli enim, aut ei, qui Senatum habebat, dicebant: Consule vel numera. quod est, Refer ad Senatum: aut ostende non esse frequentem Senatum, neque satis multos Senatores ad Senatusconsultum faciendum: Festus Pompeius, *Numera Senatum, ait quiuis Senator Consuli, cùm impedimento vult esse, quo minus faciat Senatusconsultum: postulatque, vt aut res, quæ adferuntur, diuidantur: aut simul*

Rufio.

Consule vel numera.

simul consulantur, aut si tot non sunt Senatores, quo numero liceat scribi Sen. expectentur. hactenus igitur à me curabitur Cherippus, vt nunquam te de eo consulam, facerene quod postulat, debeá: nam de cæteris mihi consiliū dare soles, & dabis: in his igitur, q̄ nullā habebunt dubitationem, poterit à me curari, si quid dubium mihi videbitur, vt de meo quis officio vel facto queri posit, si ei obtemperē aliquid petenti, pernegabo, nec quenquam consulam: de cæteris ad consiliarios nostros nostrumq; Senatum referemus. Epist. 10. eiusdem libri scribit, *Quæ non quo te cælem non perscribo, sed quia* δυσώνικτα *sunt.* Ferè, vt hoc admoneam, Græca in auctoribus Latinis deprauata sunt: nam librarij scribæ ductus Græcarū literarum malè effingebant. ita factū vt ad Oedipos deueniendū fuerit, Sphingū ænigmata aliter & aliter enodantes. hîc alij δυσδυναίμυτα legunt. hominum audacia & licentia prouehit meā, vt aliquid & ipse comminiscar. Puto igitur legendum δυσεκλάλυτα: quod & veteri scripturæ à Victorio propositæ affine est, & sententiæ quadrat, vt se neget perscriberē ea posse, quia inenarrabilia propè sint, At vero in illo, lib. 5. epist. 11. *Marcellus sedendi comes: etsi ille magistratum non gesserit, erat tamen Transpadanus:* hanc contineri puto sententiam, videlicet, Marcellus otij & quietis est comes, & sectator, qui cæciderit Comensem in Cæsaris contumeliam, quærēs tumultus & belli occasiones, quamquam, vt ille, ciuis non fuerit, ciuem autem cædi nefas erat virgis: nec magistratum gesserit, quo adeptus esset ciuitatem: tamen in Transpadanum virgis abstinendum fuit. Viro tamen doctis. libēter assentirer, qui legendum censet, *Marcellus cecidit Comensem.*

CAPVT XXVIII.

Cic. ad Attic. lib. 5. explicatus et illustratus, excusatio νομανδρία, *secundus ventus* οὖρος, *certus & commodus ventus* ἀκραὴς, *strues, fertum, Salij.*

ETsi non possum non admirari Victorij eruditissimi viri emendationem, qua pro ἐπικὸν δεῖ, ἐπίκωπον emendauit: tamen quia ex antiqua scriptura fortassis aliquis sensus elici possit, non omnino improbanda videatur. cùm ergo scribit, *& aliquid* ἐπικὸν δεῖ: sententiam hanc habere poterit, Magnum etiam aliquid & graue adscribam, vt Poetæ Epici, qui bella scribunt, facere solent. Itaque mox de Parthis ait esse silentium. id est, de bello Parthico. Excusationem autem νομανδρίαν, legitimam interpretantur excusationem occupationum & negociorū, quæ demū viro digna sit, nō aduersæ valetudinis, idq; scitè & pereleganter. Reperi qui ad legitimum numerū præfectorum referret, & genus hominum, quos legere Cicero vellet: inde quasi significet, sese eius causa numerū prætergressurū, nec tam acrem censorem in probando futurum. nam & antè scripsit, *de præfectis excusatio iis, quos voles deferto.* quæ interpretatio vt exquisitior sit fortassis, & accersita cuipiam longè nimis videatur, tamen probabilitate nititur: nisi si dicat, Nam excusationem ne acceperis non missarum literarū, quòd viros illos, per quos semper velut lege quadam ad te solitus sum epistolas mittere, non haberē, & per quos Proconsules solent Romā, aut ad amicos scribere, recepto quodam more. Sed in epistola sequente illud est tenebricosius, *Itaq; erat in animo festinare, Delo nec me mouere nisi omnia* ἀκροτυρίων *iura vidissem.* Iam antè scripsi, sæpenumerò Græca in Latinis auctoribus mendosa esse, quod & hic locus satis declarat: neq; enim ex eo trahi commoda sententia potest. legendum autem puto, *nisi omnino* ἀκραῆ οὖρον *vidissem.* se quippe negat antè Delo esse profecturum, quàm viderit certam bonáque tempestatem ad nauigandum, vento spirante secundo. Secundus autem ventus οὖρος à Græcis vocatur: quod vocabulum delitescit abditum in cōturbatis syllabis. ventus autem non turbidus, non ab alio exasperatus, neque procellosus, non sęuus, sed commodus & certus, ἀκραὴς vocatur: Homerus,

Ἐπλέομεν βορέῃ ἀνέμῳ ἀκραέϊ καλῷ.

Quòd si quis veterem scripturam alio in loco tueri velit, quam se in libris veluti Faunorum & Aboriginum delitescentem reperisse testatur Victorius, *De struc salterum*: sic exponat, Obsecro te etiam atq; etiam cura, & vide, vt pecunia nobis affatim suppetat, vt saliēti halteres, qui pondera erant, quibus ad saltum se librare solebant: mihi quoque Proconsuli pro halteribus pecunia erit. Halteres autem Salteres dixit more Romanis vsitato, qui aspirationes Græcas millies in sibilum conuertunt: documento sunt sex, superbus, super, & alia sexcenta. *De strue* tamen *salinarum*, suo mouere loco non tam temerarius sum, vt ausim: sed ostendere volui, si quis alteram amplecti scripturā vellet, figuratum ex ea sensum educi posse. quod si liceret leuiter mutare verba, libenter legerem, *De strue Saliorum*: vt rem diuinā ei mādet Marti Gradiuo faciendam, dum militiæ erit. Strues autē sacris adhibebatur, vt & Fertum: & Martis sacerdotes erant Salij. Atq; in hanc sententiam propensior sum. Legendum porro suspicor proxima epistola, *aut quid ad me attinet? Veruntamen Decumani sibi venisse me cum imperio. Græci quasi Ephesio prætori se alacres obtulerūt.* veruntamen ad me attinet vt audias: itaq; & narrabo, Decumani mihi præstò fuerunt, meque sibi venisse cum imperio crediderūt, sperantes ad vexādos prouinciales, in meo Proconsulatu sibi auxilium fore: Græci nō vt Romano magistratui, sed vt Ephesio prætori alacres se mihi obtulerunt.

Excusatio νομανδρία.

οὖρος.

οὖρος.

ἀκραὴς.

Strues. Fertum. Salij.

CAPVT XXIX.

Cic. emendatus & explicatus lib. 5. epistola ad Attic. Ligurinus.

Non

NOn existimo de clauo annali esse audiēdum, quod Cicero loquitur libro quinto ad Attic. epist.15. *Ex hoc die clauum amouebis.* non enim, vt opinor, ineunte anno figebatur, sed ineunte: & amoueri clauum cupit, non pangi. Ego per translationem potius acceperim, vt cùm molesta illa & iniucunda tristisq; prouinciæ administratio, ei velut clauus infixa hæreat, petat ab Attico, vt det operam, vti ex eo die, anno exacto, onere prouinciæ liberetur: velut amoto clauo, quo cruciatur & angitur. Scio *clauum commouebis* alios legere, partim *admouebis*: sed nihil causæ fortasse est, cur librorū scriptura vitij suspecta sit, nec tamen coniecturas doctissimorum virorum reprehendo: sed quā pretermiserūt scripturā, & velut obelo confoderunt, bellè consistere posse defendo. Quē aūt epist.20. huius lib. Ligurinū momū vocat, eū significat similē ei Liguri, quem in Sestiana *additamentum suorum inimicorum* vocat: cui nunc similem reprehensorem Ligurinum appellat: vt vel Hircum intelligat, vel, vt placet hominib. doctissimis, M. Catonē. Est & Ligurinus, è Liguria: Gratius,

Ligurinus.

——*aut Ligurinas desuper Alpes.*

Est & nomen proprium apud Horatium lib.1 epistol. Iam ἐπικεφάλαια in Cicerone non ἐπικεφάλια scribi debere ineptum esset admonere, friuolum & superuacaneum, nisi literatura vera exularet ex omnibus monumentis, & falsa introducta esset, quæ ne in errorem homines inducat, operæ parcendum non fuit in admonendo, etsi laus in eo nulla est.

CAPVT XXX.

M. Tull. reprehensus ab Hygino, Aratus emendatus, equi vis, canum vis.

CVrsum propè pelagi tentare videtur, & se incerto committere cœlo, qui auctores antiquos interpretatur: vix enim fieri potest quin quantumuis lynceus, interdum in tenebras incidat & offendat, & scopulis impacta naui naufragia faciat. Sed & vt non aduersas tempestates experiatur, an non in latentes tænias plerumque incidit hominum obtrectatorum, & maleuolorum, doctrinæq; opinionem sibi aucupātium alieni nominis infamia? M. Tullius, quem extra omnem ingenij aleam positum, serius scriptor Plinius in præfat. Natur. histor. pronūciauit, quibusdam in locis apud Aratum censoribus curiosis non satisfacit, vt cum scribit,

κεκονισμένον. Pulueruletus.

Puluerulentus vti de terra lapsus repente,
In cœlum victor magno sub culmine portat.

negat enim κεκονισμένον esse puluerulentum. Quis hic Ciceronem insimulat? Hyginus, ita scribens lib.3. de singul. cælest. *Hunc Aratus cum diceret inter sidera κεκονισμένον figuratū, acceperunt cōplures eum puluerulentū dicere, quod minime cōuenit posse inter sidera etiā puluerulentū accipere. Quod si esset, dignior erat Orion, cui idem adscriberetur. primū, quòd assiduè est venatus, & semper in terra fuit: denique quòd adhuc inter sidera venari videtur. Perseus autem, qui assiduè volabat, non potest puluerem habere. quid igitur? cum vellet Aratus eum currentem obscurè significare, vsus Aetolorū consuetudine eum κεκονισμένον dixit. Aetoli enim cū volunt aliquem decurrere significare, ἀποκονίσαι dicūt. id quod Aratus voluit demonstrare, non vt illum volantem assiduè, puluerulentū dicat; quod à multis perperam est intellectum.* Et quoniam de Perseo hæc scripta sunt, in eiusdem sidere describendo non verentur auctores vtriusq; linguæ reprehendere in ἄϊδος κυνῇ. quis enim non in vtraq; lingua, qui quidem eius rei mentionem fecerit, non credit esse Orci galeā? vno ore omnes Paræmiastæ, ne quid alios appellē, id sentiunt. Hyginus refragatur qui lib.2. astron. poetic. ita scribit, *Præterea & galeā, qua indutus ex aduerso nō poterat videri; itaq; Græci ἄϊδος galeā dixerūt esse, nō vt quidam inscientissime interpretantur eum orci galea vsum, quæ res nemini docto potest probari.* censet igitur Hyginus ἄϊδος galeam esse hominis inuisi, id est, eius qui nō videatur. Reprehensionē autē illā Hygini adiuuat Germanicus, qui vertit,

——*properare videtur, Et velle aligeris purum æthera tangere palmis.*

Sed in Ciceronis partes Auienus transit, sic scribens in Phænom. Arati,

——*ingentiq; dehinc vestigia passu*
Puluerulēta quasi cano procul aere pandit.

Sed paulò pòst in interpretatione Ciceronis, versus est, quem propter deprauationem nonnulli subduxerunt furtim, maluerūtq; vt insanabile membrum amputare, quàm sine sensu in corpore iners pendere:

Serius hæc obitus terra iussit equinis.

Ego sic sanandum hoc malum arbitror,

Serius hæc obitus terrai visit equi vis.

Equi vis aūt dicitur, vt Canum vis à Marone, quod imitatione Græcorum poetarū factum est. Sed & Lucret. libro 3. *fortis equi vis*, dixit in poemate suo, ne quid forte nouum & insitatum quis suspicetur.

CAPVT XXXI.

Colaphum ducere, Pugnū ducere, Coquum scindere, Equitē rumpere, Flagris rumpere, Miles caligatus, Mesonauta, Mediastinus, Pollinctor, Polluceo, Polliceor.

IN quodā apud Fabium ioco legimus lib.6. cap.3. *Colaphū tibi ducā, & formulā scribam quòd durū caput habeas.* hęc ratio loquēdi occurrebat alienior & insolentior, Ducā tibi colaphum: sed ita loquutos fuisse vulgo, credibile est, pręsertim cum eodem sensu, ducere pugnum legamus: Vlpian. l.4. ff. de Iniuriis, *Si cū seruo pugnū ducere vellē, in proximo testātē percusserim.* Nihilo secius in illo Mart. li.3. epig.52. mirabamur.

Colaphū ducere.

Pugnum ducere.

Mauis, Ruffe, coquum scindere quàm leporem:

cùm scindere coquum sit, flagris cædere. quo & Horatius modo dixit, Epod. Od.4.

Coquum scindere.

Sectus flagellis hic triumuiralibus.

Sed & Rumpere flagris, quod etiam insolentius, reperimus: Vlpianus lib.9. §. si atrocem. ff. de Iniur. *Quod si abfuerit, Præsidi offerendus est, qui eum flagris rumpat.* Iterum, leg. decimaquinta. §. vnde quærit Labeo. ff. eod. *Si magistratus munici-*

Flagris rumpere.

municipalis seruum meum loris ruperit. Sed & Rumpere est interdum cursu fatigare & capere, etiam lapsu interficere. Mart. lib. 12. epigr. 14.

Equitem rumpere.

—equitem rumpere quàm leporem:

Vtramq; significationem versu vno complexus est. nam rumpitur lepus, qui fatigatus cursu capitur: & rumpitur eques, qui veredo excussus malè multatur, & interdum moritur.

Miles caligatus.

Miles caligatus est à caliga vtique militari vocatus. sed eo nomine censetur, qui promotionem nullam in exercitu habet, vt Bassus tolerasse imminentem inopiam caliga militari dicitur, & Venuleius lib. 9. ff. de cust. & exhib. reor. *tum, qui exercitum acceperit etiam ius animaduertendi in milites caligatos habere* dicit. non tamen, vt opinor, in equites, in tribunos, in optiones, in cornicularios, aut stratores. Iuuen. Satyr. 3.

Audax hesperios veniam caligatus in agros,

cum dicit, se militem strenuum & fortem fore, & propugnatorē, pollicetur. Vt mesonauta medius est inter nautas, id est, inter summos & imos: Summos, vt gubernatores & proretas: imos, vt remiges: sic Mediastinus medius inter seruos fuisse videtur, summos, vt atrienses & dispensatores: imos, vt compeditos, & notæ extremæ, & quales quales. Vlpianus l. item apud Labeonem. §. quæstionis verbo. ff. de iniuriis, *Etenim multum interest, qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius, dispensator, an verò vulgaris vel mediastinus, an qualis qualis, & quid si compeditus vel malè notus, vel notæ extremæ?* Itaq; à medio nomen habet, reliquum in vocabuli productione numerandum est, non significatione. Horat. lib. 1. epist. 14.

Mediastinus.

Tu mediastinus tacita prece rura petebas:

non alio est accipiēdum modo, Cum, inquit, mediastinus mihi esses Romæ, votis optabas, vt villicus esses, cuius optati nunc te piget.

Pollinctor.

Pollinctor qui vocatur, is est, qui corpus mortui lauat & vngit curatque, à pelle, vt opinor, vngenda ficto vocabulo, quasi pellis vnctor. Vt & pollincere sit tanquam pellem vngere, vel potius tanquam perungere, id est, perinundare, quod eò audacius, & fortasse inconsideratiùs, veruntamen adfirmo quod in mixtis vetustis monumentis pellinctor reperitur, e autem & o non rarò tradunt operas mutuas & in alternas sedes subeunt; nam & polluceo etiam à pelluceo deflexum videtur, & polluctum esse, tanquam pelluctum; quòd illo in genere sacrificij pelluceamus, & quòd pelluceat splendor ille decumæ & epuli. Sed & polliceor esse videtur tanquam perliceor. Scio ego homines primæ in literis sententiæ aliud sentire, quos si probabilius ad verum ducat, homines ne sequantur non dissuadeo: deniq; si quod dico, nihil est, lusisse vt ait Tullius, puter.

Polluceo.

Polliceor.

CAPVT XXXII.

Ludificari & illudere, ludibria, duplices, quadruplices, quintuplices, stare, Luscificare, Verbum paucum, Gellius explicatus & emendatus.

Qui pueritiæ alterius vim intulerat aut probrum, grauibus vocabulis, quæ leuia quis primo auditu putaret, vel ludificatus esse vel illusisse dicebatur. Terentius, *Quin etiam scelus postquam ludificatus est virginem* Sueton. in Tiberio cap. 45. *Fœminarum quoq; & quidem illustrium capitib. quantopere solitus sit illudere.* Sed & ludibria hac in re interdum dicebant: Curtius lib. 10. *Virginesq; & principes fœminarum stupra perpessæ, corporum ludibria deflebant.* Ita verba ista, quæ à ludo orta sunt, in grauissimo crimine & contumelia ponere solebant. Non ducent eundem colorem, quæ in hoc caput congerētur; sed hoc ipso nō ementientur auctorē, sed stirpem & familiam approbabunt, quòd nihil simile adumbrabūt. Sepenumerò me quadam esse varietate lusurum ad lasciuiam vsq; pfessus sum. Duplices, Quadruplices, Quintuplices, quos in Martiale in apophor. legimus, si quis quales fuerint scire velit: etsi satis ex ipso vocabulo monemur & instruimur cuius vis ipsa & notio rem declarat: tamen id etiam non incommodè ex Herodiano intelligemus, lib. 1. ita scribente. λαβὼν γραμματεῖον τέτων δὴ τῶν ἐκ φιλύρας εἰς λεπτότητα ἠσκημένον, ἐπαλλήλῳ τε ἀνακλάσει ἀμφοτέρωθεν ἐπιπτυγμένον. Sic igitur vocabantur tenues è philyra libelli bis ter quinquies vtrinque in se plicati. Apud Maron. Aen. 6.

Ludificari. Illudere. Ludibria.

Duplices. Quadruplices. Quintuplices.

—Stant lumina flamma:

valet, pleni flāma sūt oculi: vt & 12. Aen. dixit.

Stare.

—tam puluere cœlum Stare,

quod est, oppletū esse puluere. Et Lucillius, *pectus sentibus stare* dixerat, vt adnotatum erat & obseruatum à Gellio lib. 8. cap. 5. nisi totus perpetuusq; ille eius liber intercidisset. Intellexit autem vt coniicio, pectus sentibus plenum, &, vt Terentius in Eunu. act. 2. sc. 2. loquitur, sentum. Lucillio apud Gellium li. 10. ca. 17. in Laberianis versib. Luscificare est cæcare:

Luscificare.

Sic ego splendore fulgenti pecuniæ
Volo luscificare exitum ætatis meæ.

Hoc ego admoneo & quòd infreqūs est verbum, & è codicibus profugum, alio locū occupante, *lucificare.* Sunt & in Gellio lib. 12. ca. 4. versus Ennij de Seruilio deprauati, eorum aliquot vt restitui debere existimem, adscribam, quod si quis auctorem, cuius impulsu & fiducia faciam, percontetur, facio auctore libro antiquo, in quo est,

Vt faceret facinus leuis haud malus, doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquēs in tempore, cōmodus verbū
Paucum, multa tenens antiqua sepulta vetustas
Quæ facit.

Verbum autem paucum, pro verborum antiquorum sepulta quadam vetustate dictum, cuius generis multa in Oratore Cicero commemorat. Quinetiam ex eodem capite vestigia ductusq; literarum non satis planè expressarum secutus, arbitror legendum,

Verbum paucum.

—magna cum lapso dies iam,
Parte fuisset de summis rebus secundis.

Capite autem secundo eiusdē libri, *Hæc tamen*

inepti

inepti & insubidi hominis ioca non præteribo: è veteri codice lego, quo verbo etiam Lampridius vtitur, proinde adnotandum duxi, & Gellio reddendum, cum ab eius ingenio hoc verbi alienum non esse videatur.

CAPVT XXXIII.

Proreta, hermateleuchus, hermata, tribus, conuiua tribulis, tributa comitia, suffarcinata, pannucea, pannucea mala, pannus.

Versus est Papinij lib. 3. Siluar. vnius vocis insolentia obscurus,

Sint quibus exploret rupes grauis arte molochus.

[Proreta.] qui quidem de proreta scriptus esse videtur, qui in prora & ventos captat, & scopulos rupesq; explorat. Constat nautas bolidem habuisse, quæ eadem & catapirateria dicitur, ad explorandum; ac instrumētum quoddam similis vsus hic latet, sed voce deprauata; quid enim molochus est? Ego aliquando (neque enim, vt opinor, mihi fraudi erit, suspiciones meas hic perscripsisse) *molybdus* legendum esse putaui, vt plumbum significaretur: aliquando *bolochthus*, vt pondus quod iaci soleret in profundum, intelligeretur: tandem tamen aliquando in hanc sententiam animus inclinauit, vt [Hermateleuchus.] *hermateleuchus* legerem, vt instrumentum, vel ferramentum sit, quo scopuli & murices teniæq; cæcæ & sub aqua latentes deprehendantur: [Hermata.] Hermata enim id significare notissimum est. Venit & in mentem aliquando *molochthus* legere, vt pondus sit descendens in mare: sed enim, vt ingenuè fatear, *hermateleuchus* magis animo arridet: etsi à me non ita vēditatur, vt meam astringere fidem cuiquam velim. Nos vt Academici verisimilia sequemur, quibus acquiescimus, ad vera vix vnquā aspiramus. [Tribus.] Etsi nullus erat Romanus, qui nō in aliqua esset tribu, tamen tribus pro plebe, id est, pro ima populi parte poni, equitibus & senatu exclusis, lego, in Papinio, libro quarto Siluar.

Moribus atq; tuis gaudent turmæq; tribusq;
Purpureiq; patres. Sic Horat. lib. 1. epist. 13.
—*soleas conuiua Tribulis*:

[Conuiua tribulis. Tributa comitia.] dixit pro conuiua humili & plebeio. Sic tributa comitia, comitia plebis erant: at ab iis arcentur apud Liuium Patricij, credo quòd quamuis omnes in tribu essent, tamen plebs multis partibus numero reliquos superaret: Quod autem numerosissimum erat, id solum tribus nomen non diuisit, sed sibi totum vendicauit. Sed è siluis in theatrum transeo. [Suffarcinata.] Apud Terentium in Andria, act. 4. sc. 5. *Suffarcinatam vidi Cantharam*, valet crassam & opimam, velut multo pingui & adipe suffertam. Nam vt à sarcio, sarcino: sic à farcio farcino, deducitur. Paulinus, *Quia suffarcinatos arcta non capiunt.* quo sanè modo & apud Terentium Donatus explicat, etsi breuius & obscurius: sic enim ait, *Proprium est auibus esse suffarcinatas; vt Persius, Pannucea Baucis: & Plautus, Doliarem, claudam, crassam.* Hic autem obseruandum Donato [Pannucea.] Pannuceam in Persio non esse pannosam, sed vt quę multis cdnglobata & glomerata pannis tumet, tumidam & præpinguem, vt si pila aut globus sit pannuceus: [Pannus.] vel quia pannus tumor est in inguine, & glomus fili. In Plinio tamen lib. 15. cap. 14. [Mala pannucea.] mala pannucea ex eo videntur appellata, quòd celerrimè rugosa, velut in pānos multos marcescant. vnde & Pannuceam quispiam rugosam interpretaretur. Etsi hæc mihi interpretatio parum probatur: sed vitio nunquam fuit multa tentare, & vndique conari verum elicere, vel verisimile inuenire.

CAPVT XXXIIII.

Torquere collum & obtorquere, nutrire, tibiæ Serranæ, gingrinæ, gingrire, sinistra & dextra tibia, fustuarium, de patella edere, Cicer. lib. 2. de Finib. bon. & mal. explicatus.

Magistratus si quem aliquando parum obedientem viderent imperio suo, manum ei ipsi iniiciebant, in collumq; inuadebant ac [Torquere obtorquere collū.] torquebant, quod tanquam genus pœnæ, & coercitionis erat: Liuius lib. 4. *Hoc decreto Consul armatus cùm paucis, appellantibus tribunum, collum torsisset: metu cæteri sacramento dixere.* & in libro de viris illustribus, *Consuli legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit, vt multus sanguis efflueret è naribus* : non tamen hæc legitima pœna erat: & in Druso, qui id fecit, vt iniuria maxima scribitur, cum ita vis maxima adhiberi videretur. Cicero 6. in Verrem. *Quem obtorta gula de conuiuio in vincula atq; in tenebras abripi iussit.* Pro Cluentio, *aliquē obtorto collo ad subsellia reducere*: quod est, per vim. [Nutrire.] Nutrire non tā tùm alere significat, sed etiam fouere & curare: Liuius lib. 4. *Cogitationes hominum à foro certaminibusq; publicis ad domum curamq; corporum nutriendorum auertit*: de pestilentia loquitur, quia animi hominum à contentionibus forensibus auocati sunt ad corpora fouenda. Quædam appellantur à Latinis [Tibię Serranę.] Tibiæ cognomento Serranæ, quæ acutæ erant: opinor, ab acuto serræ stridore, aut serrante sono esse nomen eis inditum, vt [Gingrinę. Gingrire.] Gingrinis, ab anserum voce: nam gingrire proprium est anseris; vt rudere asini: hinnire, equi. Hæ tibiæ Serranæ etiam sinistræ erant, aut sinistris similes: [Sinistra, dextra tibia.] nam sinistra tibia accinit dextræ, cùm ipsa acutius tinniat, grauius dextra sonet: ac proinde dextra modos incinit, atque incentiua est, vt lib. 1. de re rust. cap. 2. à Varrone dicitur: Sinistra succinit, ac succentiua est. [Fustuarium.] Fustuarium, pœna fuit militaris, qua milites, qui deliquerant, fuste feriebantur. huius rei fidem faciet Liuius, sic scribens lib. 5. *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit.* Et Polybius. ξυλοκοπῶται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ παραπλησίως. Ea animaduersio fiebat, Tribuno militem fuste cędente, ac mox reliquis mi

litibus

litibus fustibus & lapidibus noxium petentibus. Apud Cicer. de finib. lib. 2. *Duntaxat cætera cauerent*, valet, modò cætera cauerent, tantũ cætera cauerent. hoc eò moneo, quòd interpunctione, & sententia & vis vocabuli corrupta est. Sic ibidem pro, *similiter & si dicat*: *similiter ac si dicat*, perspicuè emendandum est. Edere de patella, est comedere de cibis Diis Larib. in patella adpositis. Verba Ciceronis sũt, *Primum ita non religiosos vt edant de patella.* Quid? quod melius erit. *Quibus vinum defusum è pleno sit œnophoro.* Etsi enim vinum diffundi ab Horatio & Columella, aliisq; dicitur: tamen in alia re dicitur: & hîc defundere, est deorsum fundere, in pateram scilicet,

Edere de patella.

Cui nil dempsit nix & sacculus abstulerit nil:

Lucillianus est elegans versus, in quo dẽpsit, est dempserit, per archaismum. *Resplendeat his vestis, argentum odrilitium locus ipse*: in veteribus lego *orilicium*: puto, *aurum illicium locus ipse*. quasi locus ipse sit illicium conuiuæ & inuitamentũ. Quid si etiam *odor* legatur? Sed verbo *resplendeat* non conueniret. Mox deinde sequitur

— & rectè sophos illudq; verè. in quo *illud* d litera extrita, vel in pronunciando supplantata aut dissimulata legẽdum est vt corripiatur vltima. Multis hinc inde collectis particulis hunc centunculum consarcinauimus.

CAPVT XXXV.

Asinus albus apud Fab. album, primipilarium testamentum, procœmiũ facilius habere.

Asinus albus.

SCcribit Quintilianus lib. 6. cap. de risu, hominem dicacissimum Iunium Bassum, asinum album fuisse appellatum: cuius sanè dicti gratia non pellucet, neq; se ostendit nobis duntaxat, quorum oculis obducta quædam caligo est: sed conemur, vt argutiam eius eruamus, & eripiamus hominibus eam, qua primi diu laborauimus, huius dicti inscitiam. Ridiculum quidem, vt è Cic. & Aristot. notũ est, sedem constat habere in quadam deformitate & ineptiis. Hominem porro ineptum Asinum vocari à Latinis, vel vnius Terentij locus fidem fecerit ex Eunucho, *Flabellum tenere te asinum tantum.* Contrà quod iucundum, faustum, prosperum, lepidum, album dici, de coloris illius iucunditate & pulchritudine, nemini paulò doctiori est ignotum. Hinc albæ aues: Persius satyr. 1.

—sint omnia protinus alba. Qui igitur ridiculus erat propter ineptiolas ridiculorum, asinus dicebatur: sed idem propter iucunditatem albus: quòd ea diceret, quæ iucunda & grata & probata hominibus essent & placerent. Est apud eundem eod. etiam capite, captator quidam, Domitio Afro falsam tabulam & simulatam inferens, fingensq; se velle testamentum facere, cum tabulam in manu haberet, is Afrum rogat, an sibi consulat formula testamenti primipilarium ordinare suprema iudicia, id est, testamentum facere, cum simulationem hominis & captationem percepisset Afer, Noli, inquit, primipilaris testamento ordinare suprema iudicia: offendes enim, non minus simulatè respondens, & se captari intelligens. nam testamenta primipilarium ferè imperatorib. à quibus promoti fuerant & ditati, & amicis, & benè meritis aliquid honoris causa legabant: Sæpe etiã imperatores hæredes faciebant. Itaq; captator ille consulens Afrum, simulabat se testamento ei aliquod legatum velle relinquere, vt Afer mutato veteri testamento, vicissim ei aliquid legaret. Vt igitur argutia ioci intelligatur, qualia dixi fuisse primipilarium testamẽta existimandum est. Quod & è Suetonio suspicari licet, scribente in Caligula cap. 38. *Testamenta Primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij, neque illum, neque se hæredem reliquissent, vt ingrata rescidit.* Quod autem eod. Quintiliani libro de Curione à Cicerone dictum est ioculariter, semper ab excusatione ætatis incipiente, *Eum habere quotidie facilius procœmium*: ita interpretor, Curionem senem fuisse, & exacta ætate, nihilominus in causis esse versatum, cum posset vacationem ætatis habere, & artem desinere, & forensibus laboribus causisq; abstinẽdis par esse non videretur. Itaq; cum quotidie in causis magis ac magis decresceret, oratorisq; munere deterius fungeretur, propeque deliraret, facilius procœmium, à quo exordiebatur quotidie, dicebat eum habere Cicero: id est, faciliorem ætatis excusationem: & cũ deterius quotidie diceret, & similitudine erumperet, facilius excusationem quotidie mereri ferebatur: quod erat eius procœmium. Alij de iuuene interpretantur, quem dicunt quotidie magis atque magis iuuenilia designasse. Sed nõ perinde conuenire ioco videtur. Meam autem interpretatiõem ita posui, vt tamen suum cuique arbitrium & iudicium ita liberum esse velim, suam vt sententiam nostræ, cui parum confidimus, anteponeret.

Testamentum primipilarium.

Procœmium quotidie facilius habere

CAPVT XXXVI.

Plinius lib. 37. cap. 10. explicatus & emendatus, cerites, cyssites, diphyis, Chrysopis.

EVoluenti mihi lib. vltimum historiæ Naturalis Plinij Secũdi, multa occurrerunt, quæ, vt ita dicã, partim verrucosa, partim næuosa esse sentiebam: nec tamen remedij vlla ratio succurrebat in plurimis, cum & libris antiquæ fidei, & Græcorum eadem de re monumentis carerem: quibusdam tamen, in quibus sine vtroque subsidio aliquid coniectura consequi posse videbamur, non prætermisimus, quin quam possemus medicinam adhiberemus. *Cerites*, inquit cap. 10. *ceræ similis est*, *Circos piris*. hîc ego *spiris* legendum esse auguror: nam hæ gemmæ, quarum nomenclaturam reddit, ipso nomine similitudinem rei alicuius confitentur, vt Cerites, ceræ. eodem

Cerites.

igitur modo & Circos spiræ, id est, circuli. nã non est ea piri figura, sed turbinata in metam: deinde quàm facilis fuit eius elementi prætermisio, quòd in vocabulo priore sonabat, cuius sibilus sonitum sequentis absorbet & supprimit. multus quidem error magis lubricus est in omni scriptura. Non multò pòst, *Cesites circa coptum nascitur candida, & videtur intus habere partum.* Si nihil acumen stili hic fefellit, *Cisites* esse potius debuit, hederæ assimilis, vt origo vocabuli Græci indicat. Sed suspicor, nec vt opinor, iniuria *Cysites* legi debere, notata prima y Græco: vt intelligatur lapis grauidus, cum intus partum habere videatur, à verbo κύειν. Certe si quis *Cisites* defédere vult, saltem à κισσάω, quod est concipio, deducet, nõ ab hedera. Gemma *Erotylos*, etiam vt ait, *Hieronnemon* appellatur. Neminem esse arbitror, qui paulùm modò Græcè sciat, quin intelligat, *Hieromnemon* scribi debere, à sacrorum memoria: quod verbum non est Græcis inauditum. Etiam pro *Mepicoros*, scribendum esse *Epichoros* putassem, vel potius *Epichorios*, nisi in eo verbo latere censerem originem, quæ in νεωκόρῳ cuiusdam religionis ornamenti & custodiæ. *Philogiños, inquit, quem & Chrysiten vocant*: non dubito quin *Phloginos* literatius sit scribere, vt à flammeo colore vocabulum inditum sit gemmæ: cum præsertim constet igneum & flammeum esse colorem auri: abundantia autem elementi superuacanea error solemnis est. Scribit rursum, *Diphris duplex candida & nigra, mas ac fœmina, genitale vtriusque sexus distinguente linea.* hic quodammodo subodoror *Diphyis* esse legendum: cum gemma ista duplex vtroque sexu sit, & biformis, quod hoc vocabulum significat, non illud, quod subditiuum exemplaria adulterio corrupit. *Chrysophis*, inquit idem, *aurum videtur esse. Chrysopis*, vt suspicor, ab auri aspectu & specie legendum est. Sed nos in cursu aliis lampada tradimus: quos admonemus vt diligenter etiam atque etiam videant, an Græcanica nomina, quæ eo in libro plurima constipata sunt, omnia notam & formam monetæ Græcæ probè referant. Reperient enim, vt opinor, non incallidi spectatores, nummorum alia quædam à nouis pecuniæ fabris & cussoribus esse percussa.

[Margin: Cyssites. — Phlogi-nos. — Diphyis. — Chrysopis.]

CAPVT XXXVII.

Hemicyclus, exedra, Silla.

SI piaculum est ab aliorum sententia discedere, piaculum hoc à me committetur: nõ enim sententia mea pedaria erit, nec in eorũ partem transibo, qui ante me dixere. Vulgo à principibus Grammaticis exponi video Hemicyclũ, cathedram, quòd sit semicirculi forma, in eo Ciceronis loco, quem subnectam, lib. de Amicit. *Cum sæpe multa, tum memini domi in hemicyclo sedentem, vt solebat, cum & ego essem vnà, & pauci admodum familiares, in eum sermonem illum incidere.* Potest quis domi sedere in conclaui, neque protinus conclaue cathedra erit: potest quis domi sedere in cubiculo, neque idcirco cubiculum erit cathedra. Existimo enim esse formam quandam vel porticus vel conclauis semirotundi, vbi sedentes solerent colloqui, nam non ignoramus rotundam formam ad colloquia esse accommodatiorem quàm directo rigore porrectam. ἡμικυκλίον videtur vocasse Plutarchus, ἀλλὰ πᾶς φεύγει προτροπάδην καὶ ἐν ἡμικυκλίῳ τινὶ καθεζόμενοι, καὶ περιπατοῦντες ἐν ταὐτῷ θεάσωνται προσφοιτῶντα, ταχέως ἀναζεύξειν αὐτοῖς παρεγγυῶσι. Aut igitur est Hemicyclión id, quod dixi: aut sedes in semicirculum formata, non cathedrarum similis nostratium, sed sedilium quorundam multos capientium, quod sane verisimilius arbitror. Non minus & in Exedra à viris magni in literis nominis discedam. Aiunt enim locum esse sedibus frequentem, accommodatum disputationibus. ego potius putem significari certam quandam ædificij formam senûm laterũ, quo genere loca vbi scholas & disputationes habebant, & vbi commentari & exponere solebant Græci, & in villis suis Romani, ad exemplum architecturæ Gręcanicæ & Palestrarum Græciæ. Video rid affirmare posse non iniuria, præsertim cum Strabo lib. 13. scribat ὑπέρκειται δὲ τῶν Σάρδεων ὁ Τμῶλος, εὐδαίμον ὄρος, ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ σκοπὴν ἔχον ἐξέδραν λευκοῦ λίθου, Περσῶν ἔργον, ἀφ᾽ οὗ κατοπτεύεται τὰ κύκλῳ πεδία. Locus iste Strabonis designare videtur speculam senûm laterum, vt quoquo versum liber aspectus & prospectus esset, lateribus omnibus fenestratis. Ne in Sillæ quidem notatu assentiri his possum, qui columina Grammaticorum feruntur. nam Sillam quasi Sibyllam dictum interpretantur. Ego à colore contenderim, qui inæqualiter albo rubroque distinctus, eius vultum notabat, ex quo & scurræ Attici eum dixerunt morum polenta esse cõspersum. Plutarchus, ἐξάνθει γὰρ τὸ ἐρύθημα τραχὺ καὶ σποράδην καταμεμιγμένον τῇ λευκότητι, πρὸς ὃ καὶ τοὔνομα λέγουσι γενέσθαι τῆς χρόας ἐπίθετον. Idem etiam à Festo dici animaduerto, is enim ita scribit, *Rauiliæ à rauis oculis, quemadmodum à colore fusco Sullæ.*

[Margin: Hemicyclus. — Exedra. — Silla.]

CAPVT XXXVIII.

Quare Epodon liber inscribitur ab Horatio, inuolucrum, Antimachus tumidus quare dictus, fodere latus apud Horatium.

SÆpe acta, sæpe comperendinata causa est, sæpe ampliata, cur ab Horatio liber Epodon appellatus sit: neque dum satis quod liqueat habere Iudices videntur. Ego vt pro mea virili, quod eorum cognitionẽ adiuuet, adferam: cùm Strophe & Antistrophe subiici in Melicorum conuersionibus & poematis soleat Epodus, fore crediderim librũ illũ appellari Epodon nomine, q. carminum libris veluti

[Margin: Epodon liber quare ita inscriptus.]

veluti Strophis & Antistrophis accinatur. Vnde & Epodon Græci solent vocare eleganter quod succinitur & subiicitur, vt & liber ille subiicitur libris Carminum & eos subsequitur: Plutarchus, ὡς δ' οὖν πυθόμενος διηγήσατο, καὶ πρόσθεν ἦν τὸ κοινὸν ἁπάσης ἀδολεσχίας ἐπωδὸν τὸ ταῦτα μηδενὶ φράσῃς, ἀλλὰ σιώπα.

Inuolucrum. Inuolucrum videtur vocare Plautus linteum illud, quo tonsores solent homines inuoluere, ne vestis capilli tonsi lapsu inquinetur. Plaut. in Capti. sc. Iam ego reuertar. *Ne is quidem inuolucrum inijcere voluit, vestem vt ne inquinet.* Scio, *in volucre* legi vulgò: sed & à quibusdam *in volucrem*, qui, nescio quem Pegasum alatum & volucrem in domibus fuisse comminiscuntur, cui vestes iniicerentur. Sed sententiam quam posui, eo magis mihi defendendam puto, quod & hodie nos tonsores sindone circundãt: & quod Plutarch. ita scribit. χαρίεντος γοῦν ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος ἀδολέσχου κουρέως περιβαλόντος αὐτῷ τὸ ὠμόλινον, καὶ πυθομένου πῶς σε κείρω βασιλεῦ; σιωπῶν, ἔφη. Catull. de Smyrna Cynny poetæ,

Parua mei mihi sunt cordi monumenta sodalis.
At populus tumido gaudeat Antimacho.

Antimachus tumidus. hîc Antimachum non existimem appellari tumidum, quòd eius inflata nimiumque sublata carmina fuerint: sed quòd fuerit eius grande & longum, prolixum & verbosum poema: nam & paruo operi Cinnæ magnum longũque carmen opponit. Et Plutarchus idem declarat, sic scribens, ὁ δὲ περιττὸς καὶ ἀδολέσχης, ἄγει δὴ τοῦ χου, καὶ τὸν κολοφώνιον συγγνωμόνως ἀντίμαχον ἐκ ἔνδον φησίν.

—quia tanti quantum habeas sis: Horatij sententiam lib. 1. sat. 1. quam crebro patres auari filiis occinere solebant, eos ad pecuniæ & diuitiarum studium accendentes, expressit ad verbum Plutarchus in commentario de diuitiarum cupiditate, ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ παραινοῦσι καὶ διδάσκουσι, κέρδαινε καὶ φείδου, καὶ τοσούτου νόμιζε σαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς.

Mercemur seruum, qui dictet nomina, sæuum
Qui fodiat latus:

Fodere latus. Horatij locus est lib. 1. epi. 6. homini ambitioso & honores affectãti suadens, mercari necesse esse nomenclatorem acrem, qui ciuium, quos candidatus prensare velit, nomina teneat, qui simul atq; quempiã ciuem viderit, qui suffragatione vel gratia plurimùm valeat, continuò candidati & petitoris latus manu feriat, vt eum prehenset. Id enim esse puto, *Qui fodiat latus.* Tale illud est Plutarchi, πρόσκειται γὰρ ἀπανταχοῦ τῶν ἱματίων, ἀντιλαμβανόμενος τοῦ γενείου, τὴν πλουσίαν θυροκοπῶν τῇ χειρί. Sunt ista quidem leuia fateor, sed quę homines in aliis quærẽdis occupatos labore interim leuabũt.

CAPVT XXXIX.

Cic. explicatus & emendatus lib. 1. offic. profluens, salmacida spolia, Salmacis.

Profluẽs. IN Iustitiæ præceptis numerat Cicer. 1. off. *non prohibere aqua profluente:* in quo profluentem aquam interpretor, quæ in cisterna non est, nec in puteo, ea enim nõ profluit, sed quæ vel riui est, vel fluminis fluentis. quanquam humanitatis est non magis puteo aut cisterna prohibere, quàm profluente. In Cicerone autem lego,

Homo qui erranti comiter monstrat viam
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit
Nihilominus ipsi luceat, quum illi accenderit.

Vt enim, quod in exemplaribus percrebruit, mensionem versus lædit, & commodè subaudiri potest: deniq; in optimis libris manu scriptis non reperi. *Salmacida spolia sine sudore & sanguine*, spolia sunt de mollib. & malè fortibus parta, sine pugna vlla: vtrum quod per Ironiam salsa & scita sunt huiusmodi spolia? nam Salmacidus, salsus est. Plinius Empiricus, *Ipsum verò balneum ex dulci aqua fiat, non ex salmacida:* & non putem, refragante præsertim Festi auctoritate, qui lib. 17. hunc eum versum citat, & *Salmacida spolia*, legisse duobus verbis videtur, ab aquis. Salmacis, quas qui bibisset, vitio impudicitię remollescebat ob eam rem, quòd eius aquæ aditus angustus occasionem dabat iuuenibus petulantibus ante cœtum puerorum & puellarum violandarum, cùm effugiũ non pateret. Est igitur in Enniano versu, Salmacis, mollis & effœminatus. Eodem in lib. Ciceronis lego in archetypis, *Parui enim sunt foris arma.* hodie inoleuit *parua.* At illud alterum ad stomachũ eruditũ magis vt opinor, faciet, *—sed & concedat laurea laudi,* reperio: hodie publicatum est, *Laurea linguæ.* Lego etiam, *Euertit ad extremum omnia.* nam absorta est litera *e* ab antegresso aduerbio egregiè, quod in libris veteribus erratum frequentissimum est. *Tanquam,* inquit, *in gyrum orationis & doctrinæ duci oportere:* trãslationem esse ab equis ductam puto, in quib. gyrus dicitur, cũ à domitorib. in orbes flectuntur, nõ rectà aguntur: Tibull. lib. 4,

Aut quis equum celeremue arcto compescere freno
Possit, & effusas tardo permittere habenas:
Inq; vicem modò directo contendere passu,
Seu libeat curuo melius contendere gyro.

In veterib. libris hæc sic lego, *In Q. Mucio Mancia:* nõ vt vulgo, *Mancino.* Et, *semper Rupilius, quem ego memini Antiopam,* hodie *Rutilius* emendatum est audacissimè, ne dicã stultè. *Namq; Herculem Prodicus dicit:* hodie editum est, *prodicium dicunt:* non malè sanè: sed testari quid vetat, quid discessũ sit ab antiquis libris? *Magis decere censent sapientes sensim diluere, quàm repentè præcidere:* hodie *dissuere* regnat in alieno, & tamen si propius attenderis, nihil fortasse habeas, cur illud alterũ vituperes. *Ita sit destinandi modus:* sic magno consensu miranda duo vetustatis monumenta: hodie celebre est, *desinendi:* quod & mihi probatur. non puto tamen mihi vitio datum iri, quod tam religiosè antiquitatem colere & asserere videar: præsertim cum *destinare* ab hoc locum alienum non omnino sit. *O domus antiqua & quàm dispari dominare domino:* sic ista lego. Cicero autem prætereuntium voces imitatur, domum antiquam appellantium: proinde quasi iam domus non sit, amisso superiore Domino, quo viuente nobilissima erat.

Salmacida spolia.

Salmacis.

Aliorum etiam hominum sermo est ad domum, Longè alium habes Dominum hodie, quàm olim, & à dispari dominaris, id est, dissimili pares.

CAPVT XL.

Græci multa tenuant vocabula, quæ Latini aspirant.

VIdentur Latini aspirationibus anhelatisq; vocibus in p litera delectari. Id multis ex rebus percipi & animaduerti potest. Qui à Græcis γρῦπες vocantur, ab illis gryphes aspiratè proferuntur: quod à Græcis τρόπαιον leuiter, trophæum asperè effertur. Persius sat. 1.

Phylidas hypsiphylas vatum & plorabile si quid,

Eliquat, dixit: attamen illa Græcè exiliter & tenuiter ὑψιπύλη vocatur. Sic & in sanctiss. Euangelio, qui Græcis κλέοπας, dicitur, Cleophas à Latinis vocatur. Sic qui πυλαιμένης ab Homero vocatus est, à Liuio Phylemenes nominatur in omnibus quidem antiquis editiōibus: itaq; cum eam Latinorum consuetudinem esse videam, non assentior his, qui pylemenem emendant. Thermophylas etiam in veterib. libris pro Thermopylis reperimus, nec damnamus, cum quæ à πύλη deriuantur, Latini aspirasse videantur, vt Hypsiphyle argumento est. Sic Argyppæi, Herodoto: Melæ Argymphæi. Si quis in hanc cogitationem incūbat, sat scio, multò plura reperiet. Sed hunc tanquam gustum obseruationis dedisse satis mihi est: Alia multò plura aliorum industriæ relinquimus.

CAPVT XLI.

Demissis manibus, demissis pedibus, apud Plautum.

LOcus est Plautinus in Pseudulo, qui enarrationis videtur indigere. Sed verba Comici initio mihi ponēda videntᶜ: sc. Forū coquinū.

Is odos demissis pedibus in cœlum volat:

Eum in odorem cœnat Iupiter cotidie.

Demissis manibus. Demissis pedibus.

Bd. Odor demissis pedibus? C. peccaui insciens

Ba. Quid hem? C. quia demissis manibus volui dicere.

Demissis manibus currit, qui currit contentissimè, quia cùm rapido incitati cursu sumus, manus vtrasq; mouentes demittimus. At ille coquus demissis pedibus pro demissis manib. dixerat: nam pedibus demissis non potuisset subuolare in cœlum odor, sed inferos petere: cum demittere pedes sit, eos deorsum mittere: ita eo odore inferi pasti fuissent, non superi. Quod autem demittere pedes id quod dixi, significet, è Virgiliano loco intelligi satis poterit; in quo etsi per translationem vsurpatur: tamen ex translatione satis apparet prima origo & significatio: Labes eṁ terrę in altum desidentis & depressæ, Maro demissis pedibus factas dicit in Aetna, his versibus,

Ceruus & in siluis spatiosa cubilia retro,

Antraq; demissis pedibus fodisse latebras.

Hæc mihi veniebant in mentem, quæ ad illū Plauti locum excutiendum & aperiendum proferrem: si quid aliud, quod me fugerit, in eo lateat, hoc illis relinquo, quos maioribus ire per doctrinā auspiciis manifesta fides est.

CAPVT XLII.

Cic. lib. 1. de Orat. Plinius lib. 18. explicati & emendati, decursus honoris, flexus ætatis, flaccidum, flauidum.

VErba sunt elegantia illa quidem, verum è medio sumpta tamen, quib. initio lib. 1. de Orat. Cicero exorsus est. Ea, quòd ab interpretibus excusa non videam, hîc attingā, hoc vnum præfatus, Mirificè Ciceroni eā sententiam, à qua principium duxit, gratam & iucundam fuisse, argumento est, non rara eius vsurpatio, vt libro 1. famil. epist. 9. ad Lētulū, *Sic cum omnibus nobis in administranda Rep. propositum esse debeat id, quod à me sæpe dictum est, cum dignitate ocium.* Et pro Sextio, *Quid est igitur propositum his Reipub. gubernatoribus quod intueri, & quo dirigere cursum suum debeant? id quod est præstantissimū, maximeq; optabile omnibus sanis & bonis & beatis, cū dignitate ocium.* Sed verba illa, quæ significarā, à me subscribentur, *Si infinitus rerum forensium labor, & ambitionis occupatio, decursu honorum & ætatis flexu constitisset.* Existimo à curriculo ductam esse translationem, cuius spatium rectum decurritur, cum ad metam flectendus sit cursus, proinde καμπτῆρα Græci appellabant. Aristot. lib. 3. Rhetor. διόπερ ἐπὶ τοῖς καμπτῆρσιν ἐκπνέουσι καὶ ἐκλύονται· προορῶντες γὰρ τὸ πέρας, οὐ κάμνουσι πρότερον. id est, proinde in flexu animam recipiunt soluunturq;: nam finem prospicientes non antè fatigantur. Cic. pro Cælio. *In hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate ac sapiētia vestra) fama adolescentis paulum hæsit ad metas.* Persius sat. 3.

Cum dignitate ocium.

Decursus honorum

Flexus ætatis.

——aut metæ quam mollis flexus: Puto ab eiusdē translationis sensu ibidem dictum à Cicerone fuisse, *cum vitæ cursum tenere potuerunt*: quanquam cursum tenere frequentissimè boni disertique scriptores dicere solent de nauibus, quæ de nauigatione, tempestate non excussę, ad portum aut stationem quam petebant rectà perueniunt: cursus enim persæpè nauigatio est. Cicer. 3. de nat. deor. *Dionysius cùm secundissimo vento cursum teneret.* Ne illud quidem refugiam adscribere, in veteribus libris locum, quem ex eod. lib. recitabo, descriptum me reperisse, *In eo maximæ moles molestiarum & turbulentissimæ tempestates extiterunt.* quamquam illud *moles* videri potest geminatum à scriptoribus librariis. Sed ad Plinium excurramus. lib. 18. cap. 10. In excusis codicibus legitur, *vt nisi intenti pinsant, concidantur grana, ferroq; frangantur*: in manu exaratis *vt si interriti pinsant concidantur grana ferrumq; frangatur*. Ibidem pro, *maiore in terrarum parte*, scribe, *in maiore terrarum parte.* eodem cap. pro, *terram emacrari*: veteres libri *emactari* habēt,

Cursum tenere.

Cursus.

quod est tanquam enecari. cap. 11. pro, *triduo maturato*, scribe, *triduo macerato*. pro, *cum similagine seminis*: scribe, *cum similaginis heminis*. pro, *eruiliæ aut cicerculæ admixtione fermentabatur*: *Erui aut circer culæ farina ipse fermentabatur*. pro, *palamq; natura est*: *Palamq; naturam est*: quod est, palam est, naturam fermentari acore. pro, *sicut & validiora*, quidam libri scripti, *eualidiora*. Scribe non multò pòst, *à tenui & spongiosa inanitate*. pro, *eum nouem diebus macerant*, libri veteres, *eum nouem diebus macerato*. Vbi legitur, *tostum panem lautioribus coquere solitos*: arbitror è vestigiis antiquorum librorum, & sententiæ suffragio corrigendum esse, cocos tũ panem. pro, *quæ palma frugum indubitanter Italiam contingit*: vetus habet, *palmam frugum indubitanter Italia contingit*. pro, *gratia eius terræ*: scribe, *terra eius prouinciæ*. *Succi continet*, libri veteres, *vice fusi continet*, exhibent omnes vno consensu, hoc sensu, æquè ac solet poculum fusum continere liquorem. pro, *fontes Oraxi*, Araxi excusum est, *Ex zea pulchrius quàm è tritico fit granum*: scriptum est partim, *quàm è tritico fit granatum*: partim, *quã è tritico fit gracum*: ego verum puto, *tragum*: præsertim cùm suprà cap. 7. scripserit, *ex tritici semine tragum fieri in Campania, & Aegypto*. cap. 12. scribe, *aggrauaturq; pondus illa & omni legumine*. Scribe ibidem, *Fabata suæ religionis diis in sacro est*: vt fabata, puls intelligatur, quam sacris quibusdam adhibebant. Item, *quæ ideo refrina appellatur*. nam hoc nomen à referendo deducitur. proinde scripsit, *& frugib. referre mos est*. scribe, *amplißima craßitudo digiti in geniculata abessent molli calamo similis*. nam hæc verba exprimunt sententiam Theophrasti, vnde hæc Plinius hausit. Scribe mox, *Sed radix perquàm lata*. nam παχυτέρα in Theophrasto scribitur, traditq; Plinius, cùm digitali crassitudine sit scapus, tamen perquàm latam esse radicem. In lente duplicem reperio scripturam, quam vtranque repræsentabo. altera est, *Ex leguminib autem us vomere seruntur lens et pisum*. altera, *Ex leguminibus. Autumno vero seruntur lens & pisum*. ac posteriorem synceriorem puto. cap. 13. libri scripti pro, *Flaccidorum quoq; & in horreis enecatorum*: exhibent, *flauidorum*. vt enim à flacco, flaccidus, quidni à flauo flauidus dicatur? flaccidum autem virenti non magis quam flauidum opponitur. hanc igitur scripturam cur damnem, non habeo. & intexi meritò deberi potius quàm eiici censeo. Paulò pòst in Lupino scribe, *frutectoso loco iactum*. item, *vnum hoc seritur, non arato. si fuerit maxime sabulosa*. cap. 16. scribe, *quod Cato Ocimum*, non vt extat in excusis, *Ocymum*. mox, *Sura Mamilius*. mox, *à Græco, quod* ὠκέως *dicunt*. scribe, *postea caule foliisq; geniculata*. &, *Amphilochus confusum*. non ita longè pro, *cauendum ne adurat*. libri veteres, *vindemia dura terraq; protinus integri debet*: in vno, *in mouendum ne adurat*. Duplex etiam lectio est in proximis, *Cassum & inane*. &, *cascum & inane*. &, *quodam abortiuo*. Sed hæc leuia, & fortasse prætermittenda fuere: malui tamen in me nimiam diligentiam vituperari, quàm negligentiam accusari. Duplex & paulò pòst est lectio. *cum spicæ in pluuiis*. &, *cum spicæ pluuius*. mox est, *& Cantharidis*. pro *vrica* scribe, *eruca*. pro, *securidata*, *securiclata*. Infrà, *Ter quidem farritam*. veteres libri *sartam*. vt sartor, pro sarritor etiam à Plauto ludente dicitur in Captiuis, sc. Iniicite huic. Pro *tabulisue*: reperio partim, *caballis hæsum*: partim, *tabulis hæsum*. quod sane diutius & accuratius existimandum, & vt in iudiciis cum parum liquebat amplius pronunciabatur: sic quoque iudicium hîc comperendinandum. Rursus reperio, *ac inane cascumq;*. Scribe, *quod genus vocant Plaumorati*. mox, *sed protelis binis*: non, *porcellis*. Verùm hæc hactenus. ista enim possunt eruditos admonere, doctissimos huius & superioris memoriæ viros magno sudore in emendando Plinio elaborasse: nondum tamen omnes errores exhaustos esse: plurimumque superesse in quo industria eorum, qui progressus in literis habent, specimẽ sui exhibere possint.

Flaccidus Flauidus.

Sartor. Sarritor.

CAPVT XLIII.

Hyginus explicatus & emendatus, officia & ministeria nautica nauis. proreta, tœcharchi, ad pitulum sedere, pitylus, celeuma.

Hyginus explicatus.

CVm peruolitarem librum Hygini fabulosum, mercimonia quędã velut ex extera regione, quam lustrassem, hæc domum reportaui, quæ cum iuuentute communicare mihi decretum est. Is scribit, *e Nocte & Erebo natum fuisse Lethum & somnum*. Vnde Maronis loco illustratio quæretur, in quo scribitur 6. Aen.

Tum consanguinæus Lethi sopor.

id enim etsi Homeri imitatione dictum est, vt à Seruio est adnotatum: tamen germanum fratrem Soporem Lethi ex Hygini fabula apertè videmus. quod & Homero quoque dilucidando proderit. Idem Hyginus in enumerandis 50. Nereidum nominibus, duarum esse vult nomenclaturam, Asiam & Deiopeiam. At in Marone hodie

—atque Asiæ Deiopea, lib. Georg. 4. adiectionis ritu scribitur. etsi, vt ab accuratissimis adnotatum viris est, libri extant, in quibus

— atque Asia & Deiopeia. exaratum est, versu tamen nonnihil luxato. Equidem putẽ,

—& Asia Deiopeia, interiecta interpunctione, Hygino auctore scribendum. sic enim ille ait, *Ephyre, Opis, Asia, Deiopeia*: nomina eodem ordine contexens, quo versui Maro intexuit. Ab antiquis indigitabatur Iuno, cognomine Moneta, à monendo. Moneta tamen Hygino est, quæ Mnemosyne à Græcis vocatur, vt cum scribit: *Saturnus, Ops, Moneta*. Iterum, *ex Ioue & Moneta Musæ*: eas enim constat ab omnibus Mnemosynes & Iouis filias prodi. Paulò pòst tamen Mnemosynes, vt Iouis filiæ, mentionem facit. Scribit idem Hyginus, Zethum & Amphionem Thebas muro cinxisse, *vsque ad Semelæ bustum*. etsi in eo perpe-

ram ſcribitur, *ſemeduſtum.* Hæc verba caliginoſas Capanei apud Papinium lib. 10. Theban. minas diſpulſa nube, fulgore colluſtratas & perſpicuas omnibus reddunt,

—en cineres Semelæaq; buſta tenentur.

nam ſe tenere muros vrbis inſolenter & minaciter iactat, quòd Semelæ buſto vrbis pomœrium definiſſent Thebarum conditores. Iuuat eiuſdem locum adſcribere & explicare, in quo officia & miniſteria nautica nauis

Nautica officia.

Argus deſcribit. *Faber, inquit, Argus Danai filius. Tiphys gubernator, cuius poſt mortem rexit nauem Anceus Neptuni filius. proreta nauis Lynceus Apharei filius, qui multum videbat. Tœcharchio autem fuerunt Zetes & Calais Aquilonis filij, qui pennas & in capite & in pedibus habuerunt. Ad proram & remos ſederunt Peleus & Telamon: ad pitulum ſederunt Hercules & Idas: cæteri ordinem ſeruauerunt.* Hîc proreta eſt, qui in

Proreta.

prora & ventos aucupatur & captat, & eorũ conuerſiones dicit in flectendis promontoriis gubernatori, quique tenias & breuia, ne nauis eis impingatur, proſpicit & explorat. Tœcharchi ſunt qui imperant lateribus nauis. (*Tutarchi* malè in Hyginio ſcribitur.) Eos autem ad pitulum ſediſſe dicit, qui operam dabant, vt remiges pariter remis aquam pellerent. eſt enim Pitylus fictitio nomine, ſonus ille, quem remus illiſus aquæ efficit, & nautici pitylum vocant, cum ad *Celeuma* remigatur: *Celeuma* tamen in Argo naui *dixit*, auctore Hygino, *Orpheus.* Hæc ego velut libamenta ex Hygino ſumpta Muſarum aris adoleo & conſecro: vel vt dixi, mercimonia iuuentuti libenter impertio.

Tœcharchi.

Ad pitulum ſedere.

Pitylus.

Celeuma.

CAPVT XLIIII.

Virgilius 5. Aeneid. explicatus, mens & animus, attonitum, Iouis nomen & Iunonis multis tributum, cõcha, aræ nocturnæ, Amphriſia Sibylla Theſſala.

Libro Aeneid. ſexto

—magnam cui mentem animumq;

Mens animusque.

Delius inſpirat vates, accipi vulgò intelligo ex congeminatione vocum, idem declarãtium: quod tamen ſecus eſt, niſi fallor, neque enim hîc idem mens, quod animus valet: nec περισσολογία eſt vlla: ſed mens pars animi eſt: Animus, tota anima, vt apud Catull. ad Oetalũ,

Mens animi tantis flutuat ipſa malis. vident hîc mentem, animi partem disertè cenſeri? quo modo hîc à Marone dici, quid prohibet? Sed porro pergam, & alia quædam, veluti ſoliuago quodam curſu librum luſtrans, perſequar. Scribit ibidem Maro,

Attonitũ.

Attonitæ magna ora domus:

Attonitum non eſt dubium dici, vt Græcè. ἐμβρόντητος: ſed hîc de æde intelligo fumoſa & fatidica, & vaticinante, & oraculum habente: quod furore concitatos præſagos futuri reddat. Vt Iouis nomen multis tribuebatur: nam Iupiter Latialis erat. Latinus, interprete Feſto: Iupiter indiges, Æneas: Iupiter Stygius, Erebi infernus, Pluto: Sic Iuno Lucina, Diana eſt: Iuno mulierum, velut genius virorum: Iuno inferna, Proſerpina: Iuno Matuta, Leucothea. At ſummus Iupiter, Iupiter Imperator, Iupiter præpotens & Iupiter dicebatur: Sic Iuno ſine adiectione, & Iuno regina. id eò dico, quòd apud Maronem perſpicuè Iuno inferna, Proſerpina eſt.

Iuno inferna.

Iunoni infernæ, inquit, dictus ſacer. Interpres Homeri ſcribit ante inuentam à Tyrrhenis tubam, priſcos eius loco concha ſolitos vti, ex ea conſuetudine concham Maro pro tuba vſurpauit, hoc verſu, ibidem:

Concha.

Sed tum fortè caua dum perſonat æquora concha.

Iuſta quæ faciunt Miſeno Troiani, è duobus locis Homeri, aut tribus aſſimulata ſunt, niſi fallor, nam

Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis

Expediunt: ſumptum eſt ex 6. Iliad.

αὐτὰρ ἐπειδὴ ζέσσεν ὕδωρ ἐνὶ ἤνοπι χαλκῷ,

καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ.

& quæ mox ſequuntur. At illud paulò pòſt,

Reliquias vino & bibulam lauere fauillam:

è fine Iliados, vbi ſcribitur, πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊὴν σβέσαν αἴθοπι οἴνῳ. Quod autem de remo ſcribit, ſane proculdubio eſt è 12. Odyſſ. vt à Macrobio lib. 5. Satur. cap. 13. adnotatum eſt. Ibidem Maro,

Tum ſtygio regi nocturnas inchoat aras:

Aræ nocturnæ.

nocturnas intelligo, in quibus res diuina noctu fieret, non interdiu: quod recepti moris & ritus erat in Plutonis ſacris. Valerius de Plutonis & Proſerpinæ ſacris, *Hoſtias nigras, quæ antiquis furuæ dicebantur, Tarenti immolauit, ludosq; et lectiſternia continuis tribus noctibus, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit.* Vetuſtas credidit aduentáte Proſerpina, vel Hecate (eadem enim eſt) in eius comitatu eſſe canes & ſerpentes. Horat. lib. 1. ſatyr. 8.

—ſerpentes atq; videres

Nocturnas errare canes. Maro hoc libro,

—viſæq; canes vlulare per vmbram. Canes furias interpretatur Seruius. Sed Theocritus canes ſimpliciter accipere videtur, cùm in Pharmaceutria ſcribit:

τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι.

Tum conſanguineus Lethi ſopor.

Somnus eſt mortis frater: quod ex Homero ſumtum eſt. Amphryſiam vatem, Sibyllam appellari à Marone Seruius enarrat, propter Apollinem, qui in Theſſalia pauerit Admeti pecus, vnde 4. Georg. appellatur, *Paſtor ab Amphryſo.* quam interpretationem etſi non improbo: nõ tamen piaculum commiſero, ſi ſic eam appellari dicam propterea, quòd Theſſala quædam Sibylla fuit. Solent autem poetæ nonnunquam confundere vel vicinas, vel cognomines perſonas: nec ſatis inter auctores conuenit, quæ fuerit Sibylla illa, quę fata Romana cecinit: vt inter incertas ſententias noluerit diſceptare Maro: ſed eas obiter demonſtrare.

Amphryſia vates.

CAP.

CAPVT XLV.

Cymba Charontis sutilis. Offa melle saporata & soporata.

Cymba Charontis sutilis. CYmbam *Charontis* sutilem facit Maro, nouitatis aucupio & miraculi: quod Poetarum proprium est. Tales fuisse naues Britannorum quorundam Plinius scribit lib. 7. cap. 56. his verbis, *Etiam nunc in Britannico Oceano vitiles corio circumsutæ fiunt.* Iterum, lib. 4. cap. 26. *Ad eam Britannos vitilibus nauigiis corio circumsutis nauigare.* Hic mihi videor patrocinium debere emendationi illius versus,

Offa melle saporata. *Melle saporatam & medicatis frugibus offam:*

præsertim cum intelligam, Medicum quendam liberioris in censendo iudicij quàm sanioris, ita exagitasse & vexasse, vt ad rauim de loco superiore vociferans, interdum cauillãs, fustuario dignam pronunciarit. Atque vt illi respondeam paucis qui tam verbose & garrulè me insectatus est: nego atq; adeo pernego vim vllam esse in melle soporandi. Id si me ex ipsis medicinæ scriptoribus dedocuerit, tum deniq; manus dabo, atq; illum non minus in medicina videre, quàm in poetis fatebor: sin nullus hoc vnquam medicorum dixit, contraq; si mellis temperamentum inspicias, ex eorum decretis potius vim intelligas in eo insomniæ gignendæ, quàm somni inducendi, quis est, qui non videt illum à medicis suis condemnatum, neq; subleuatum esse? At enim Maro intelligit, inquit, non tantũ melle soporatam offam esse: sed & medicatis frugibus. Non te expedis, sed induis, qui hoc effugium quæris, esset enim necesse ista ratione, vim etiam in melle soporiferam, & ex copulationis natura, & conditione, esse dicere. nam Maro offam soporatam esse medicatis frugibus sic mandragoræ vim aut papaueris in melle poneret, quod aspernatur ratio, medicina im℘bat. Quod si Medicus iste sic medicinã faceret, vt peruigiles ęgros, opij vice melle curaret, nę verendũ nõ esset, ne veternosos redderet. Nũquam eñ cõsequeretur vt primũ ad momentũ viderent insomniã, quam illis miseram, & vigilias extenderet & prorogaret. Nunc & mecum ratio facit, cui, qui aduersatur, se & poetam inscitiæ condemnat. Et in peruetusto Prisciani libro *saporatam* scriptum reperi, vt vel his præsidiis aduersus importuni calũniatoris garrulitatem satis muniti tutiq; simus. Nunc verò alia etiam accedunt, quæ ei os occludent, nisi se deridendũ propinare velit. Melle enim animaduerti veteres in omni dulciario opere solitos esse vti, vt nos sacchаro. Saccharum enim prisci non nouerant. Itaq; eius condimento, saporis gratiam a palato parabant, & quæ tristioris erant & amarioris saporis, melle, quo minus homines offenderentur, condiebant & imbibebant: sic medicamentorum virus emendabant. Lucretius lib. 1.

Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoq; liquore.

Sic Maga apud Maronem papauer oblinit melle, vt auidius liguriatur à peruigili serpente: Aeneid. 4.

Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.

Humidum hîc mel dixit, non soporiferum, ex quo perfacilis est istius Medici condemnatio. Vt enim hîc mel ad condimentum papaueris adhibetur: sic illic ad gratiã saporis adiici medicatis frugibus, id est, papaueri & aliis id genus dubitandum non est. Quod si beneficium soporis in melle inesset, quid aliis frugibus opus esset? saporata igitur melle offa dicitur & medicatis frugibus, nõ quod frugibus saporata sit, sed hoc dictum accipio vt

Ille Quirinali lituo paruaq; sedebat, (illud Aen. 7.
Succinctus trabea. non enim succingi poterat lituo: sic 4. Aen.

—domus sanie, dapibusq; cruentis. quo genere loquendi Maro vtitur. In multis tamen codicibus non me præterit

—& medicatam frugibus, reperiri. quod Pierius adnotauit: & nostram sententiam magis confirmat: nam si frugibus medicata sit, non erit soperata melle. Apud Valeriũ Flacc. etiam Medea melle venena temperat, & condit ad Draconis epulas, lib. 1. argon.

Et dabit hesterno liuentia mella veneno.

Sed & quod nostram causam imprimis adiuuat, mellita placẽta mortuis dari solebat, quę Cerbero offerretur, vt placaretur: Suidas, ἱστέον ὅτι μελιτόττα ἐδίδοτο τοῖς νεκροῖς, ὡς ἐς τὸν κέρβερον. Iam Sept. Florens & Ammianus, qui poeticis vocabulis delectantur, *Saporare* ex isto Maronis, loco sumpsisse videntur: quorum ille sic in libro de spectaculis scribit. *Nemo venenum temperat felle & helleboro, sed conditis pulmentis & benè saporatis & plurimum dulcibus id mali iniicit.* Et iste li. 31. *In vita visi sunt sua asperi, vt neque igni, neque saporatis indigeant cibis, sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cuiusuis pecoris carne vescantur.*

In eam sententiam hæc per iocum scripserat aliquando Adr. Turnebus ad amicum quendam.

Heri vindemiatum iui, dolorem capitis & nauseam contraxi, quibus leuatus sum, vbi hos versus euomui:

IN MEDICVM QVENDAM:

Mella sopora tibi cum sint, nec mella sapora:
Mirificum vatem te, medicumq; probas.
Virgilio dulci distendit nectare cellas,
Hybleum florem quæ vaga libat apis.
Mel sapit Actæi, nec quemquam sopit Hymetti,
Vt placuit Coo, Pergameoq; seni.
Dulcia qui fingunt, mellitaq; crustula vendunt,
His in melle sapor, non sopor vllus inest.
Mella soporifero sed tu perfusa veterno,
Immensa solus garrulitate crepas.
Mandragoræ succos Stygiæq; obliuia Lethes,
Et tibi somniferum mella papauer habent.

Queis non tantum homines somno cogantur inerti,
Tergeminus verùm ponere colla canis.
Hic iacis indoctæ petulans conuicia Mandræ,
Et strepis insani verba canina fori.
Ista palæstra tibi est, liuenti rodere dente,
Cum nihil explanes, ista palæstra tibi est.
Dij faciant isto sopitus melle taceres:
Non etenim, cui mel non sapit, ille sapit.

CAPVT XLVI.

Maro 6. Aeneid. explicatus, adultero nares abscinduntur, commissum piaculum, commissa stipulatio, cyclopum artes, purpureum, palæstræ gramineæ, numeris obloqui, intus canere.

SEd nos nimis aduersus hominis ineptissimi intemperias nimis multa diximus, nam eius garrulitas nescio quid sui vitij nobis adfricauit.

Atq; hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora, manusq; ambas, populataq; tempora, raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.

Sic miserum in modum laniatus est, vt adulter Helenæ, vt crudelitate & immanitate supplicij pasceret animum suum Menelaus. Adultero abscindunt nares apud Mart. & apud Athenæũ Scythę omniũ ad quos veniebant, nares amputabant. πάντων, inquit lib. 12. ἀνθρώπων μὲν ὃς ἀφίκοιντο ἠκρωτηρίαζον τὰς ῥῖνας. Tale quiddã erat & quod μασχαλισθῆναι, & ἀκρωτηριασθῆναι Græci vocabant, vt referũt Grammatici: tum enim, vndique de mortui corpore aliquid amputabatur, quòd cruor inuisus erat, vt antè disserui, veteribus: eoq; omnia contaminari censebant. Ideo apud Maronem eod. libro,

Adulterij pœna.

Tisiphoneq; sedens palla succincta cruenta.

Quid est committere piaculum: vt in illo Maronis versu, *Distulit in serã commissa piacula mortẽ.* Piacula vocantur sacra, quæ fraudem, aut scelus, aut flagitium expiãt: Commissum autem piaculum est, cùm id factum est, cuius causa piaculum dandum: facienda sacra piacularia, *vt cùm fraus commissa est, aut facinus.* Sic commissa stipulatio dicitur à Iuriscõsult. tit. de contrah. & commit. stipulat. C. lib. 8.

Cõmittere piaculũ

Cõmissa stipulatio

—Cyclopum, inquit, educta caminis
Mœnia conspicio. hic duas artes Cyclopũ miscuit Maro: fabricam ferream, cuius inuentores fuerunt, auctore Plinio lib. 7. cap. 56. & munitionem oppidorum, nam Aristotele auctore, quod Plinij fide referimus, iidem Cyclopes turres inuenerunt. Tirynthen Pausanias à Cyclopibus munitam fuisse refert lapideo muro, cuius singulos lapides vix moueri potuisse protelis mulorum. Sunt qui ab eis munitas dicant etiam Mycenas. Purpureum à poetis pro pulchro poni, ex illius coloris præstantia & pulchritudine, non est ignotum, vt

Cyclopũ artes.

Purpureum.

—& lumine vestit Purpureo. & ibid.
—manibus date lilia plenis
Purpureos spargam flores. & 9. Aeneid.
Purpureus veluti cum flos succisus aratro.
—Solemq; suum sua sidera norunt: cùm scribit Maro, vt nobis noster est sol, nostræq; stellæ: sic illis, qui Elysium incolunt, ne quis eos in tenebris degere putet.

Pars, inquit, in gramineis exercent mẽbra palæstris: hìc Grammatici palæstras luctas accipiunt: à quibus dissentio: intelligo enim gramineas palęstras, loca esse herbosa, vacua, in quibus se exercebant ludo & lucta.

Graminee palestrę.

Necnon Threicius longa cum veste sacerdos: Talis enim erat Citharedicus cultus longum syrma habens.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum: id est, saltantib. canit. id enim est obloqui numeris, cùm hoc loco numeros in saltatione ponat, cùm paulò antè dixerit,

Numeris obloqui.

Pars pedibus plaudunt choreas & carmina dicũt. Sic eclog. 6.

Tum verò in numerum Faunosq; ferasq; videres,
Ludere. At sanè numerum in motu Plato & Aristot. ponunt. Hìc tamen satius sit numeros, versus intelligere & carmina: quibus obloquebatur suos modos & cantum Orph.

Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno: id est, intus canit & foris, Manus enim sinistra carpit chordas digitis, quod intus canere est: nam sibi solitum canit artifex: manus dextra pectine chordas pulsat, canitq; foris, id est, canit, quod alij audiant: nec enim tacita est eius, vt sinistra musica: sed canora.

Intus canere.

Musæum ante omnes, medium nam plurima turba
Hunc habet: atq; humeris extantem suspicit altis.

hanc clausulam versus de Platone dici suspicari videntur interpretes, cum de Musæo accipienda sit, quem eminentem & extantem turba circumfusa & corona suspiciebat. Mirantur multi hìc Maronem meminisse tam honorificè Musæi, de Homero siluisse. at Grę ci nonnullam ei liuoris hac de causa labem aspergunt. Certè Silius, cum eundem locum tractaret, Homerum tantis laudibus cumulauit, vt propemodum consecrarit,

Quisq; suos patimur manes,
Donec longa dies perfecto temporis orbe:

construi debere censeo: nam,

—exinde per amplum Mittimur Elysium:

per interpositionem intercalatum arbitror.

—Turbamq; sonantem dicit Maro infrà, Homerum secutus, qui de vmbris scribit θεσπεσίη ἰαχή, at in vltimo Odyss. libro. ταὶ δὲ τρίζουσαι ἕποντο. Veteres somnia è terra nasci crediderũt & ab inferis, Manibusq; mitti: itaque terra ab Euripide μελανοπτερύγων μῆτερ ὀνείρων dicitur in Hecuba. Ex ea opinione natum est Homero figmentum de duabus apud inferos Somniorum portis, & eius æmulo Maroni.

Somniorũ portę.

CAPVT XLVII.

Cato de re rust. explicatus, præstare, boni colons disciplina, torcularium, torcular, vasa torcula, Lar familiaris, virgas vinciri, far expinsi, precium habere, delicula armenta, trapeti priui, lorei funes.

Præstare CAto in procemio de re rust. *Est interdum*
præstare, mercaturis rem quærere, cum dicit, se
re adducor vt eum existimem velle significa-
re, interdum mercaturis præstantiam quæri:
mercatura enim diuites cum reddat, præstan
tes & excellentes efficit. Alij, *est præstare*, pro,
satius esse, explicant: sed illud alterum verius
mihi videtur. Sed & ibidem cum scribit, *Nunc*
(vt ad rem redeam) quod promisi institutum principium
Redire. *hoc erit*. Redire pro venire vsurpauit: cuius rei
etiam apud Ciceronem exempla extant. *Cir-*
cunspicias, inquit, cap. 1. *vti inde exiri posit*: id est,
videas quos euectus habeat ad exportanda
quæ pecunia mutanda sunt, & foras danda. I-
Boni colo ni disci- plina. bidem, *Caucto alienam disciplinam temerè contemnas*:
Ne, inquit, contemnas eius, de quo empturus
es, diligentiam: melius enim de bono & dili-
gente patrefamilias, & colono emetur, quàm
de indiligente, maloq; cultore & ædificato-
re: nam disciplina boni coloni proficit em-
ptori: quòd consitum, cultum & instructum
& benè ædificatum fundum inuenit, quod &
sumptibus detrahit, & fructibus addit. Torcu
Torcularium Torcular. larium & Torcular, locus est vbi vindemia
torquetur: Machinæ, quæ torquent, vasa sunt
torcula. Vasa torcula interdum bina, interdũ
Vasa torcula. quadrina erant. Lar familiaris, cap. 2. lar erat,
Lar familiaris. qui domi à familia colebatur: ad discrimen
Larium publicorum, qui sunt vrbis. Lari au-
tem in foco res diuina fiebat, eique focus sa-
cer erat. *Si ei opus non apparet*, ibidem eo modo
dixit Cato, vt Plautus in Trinummo, sc. Mi-
nus quindecim. *Ratio quidem hercle apparet, argen*
tum οἴχεται. Opus non apparet, cum non est tan
tum operis, quantum oportebat: aut etiam nĩ
hil admodum factum est. Cur *opus publicum* di
cit *effecisse*? quòd nimirum verbi gratia vias pu
blicas suis fundis vicinas munire veteri iure
cogebantur. *Virgas vinciri* in Catone ibid. pu- Virgas vinciri.
tem esse viminea vasa fieri, & vitilia parari.
Virgæ enim cùm nectuntur, vinciuntur. *Far* Far expinsi.
expinsi Cato dicit, non triticum: nam triticum
in area exterebatur, cùm facilè sua liberetur
gluma: far in pistrino pinsebatur & torreba-
tur, quòd in area sua gluma liberari non pos-
set. *Vbi hæc*, inquit ibid. *cognita æquo animo sient*:
id est, vbi sine ira vlla & stomacho hęc cogno
ueris. *Vendat*, inquit, *oleum, si preciũ habeat*: quod Precium habere.
est, si præsentem pecuniam quis ei offert, vt
apud Plaut. in Asinaria sc. Vnum istorum. *Si æs* Delicula armenta.
habent, dant mercem. *Delicula armenta* eod. cap. *sunt*,
quæ vel ætate, vel morbo delinquunt & defi-
ciunt. cap. 3. *In iugera oleti CXX. vasa bina esse opor*
tet: id est, in torculari esse oportet bina vasa tor
cula ad oleum conficiendum & premendum:
nam vasis torculis premitur oleum: trapetis
teritur & frangitur olea. *Trapetos* autem *priuos* Trapeti priui.
ibid. intelligo singulis torculis vasis suos &
proprios: quos eosdem vult impares esse, ne
instrumentum eorum commutetur, aliisque
deseruire posit, vt verbi gratia, Orbes, quib.
olea teritur, quos tamen singulis trapetis plu
res imperat, vt commutari posint, si qui con-
triti sint. Sic singulis vasis torculis præcipit
suos & priuos funes esse loreos: quos quidem
loreos funes opponit sparteis. medipontos Lorei funes.
itidem priuos, quos alio loco declaramus.
Trocleas Græcanicas polyspasta dicere vi-
detur, vt è Vitruuio lib. 10. cap. 5. & 16. & The-
one intelligi potest: quod machinamen-
ti genus inuenit Archi-
medes.

FINIS LIBRI XXVIII.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER XXIX.

CAPVT I.

Plinius lib. 21, explicatus & emendatus, diuidere, diuidia, diuidus, lemnisci, purum, argentum purum, hasta pura, locus purus, solum purum, vestis pura, lana pura, solox, custodiæ.

SCRIBIT Plinius lib. Naturalis historiæ 21. cap. 2. antiquos coronis vsos esse tenuioribus, quas appellauerunt *strophia*. Ego semper Plinium antiquarium iudicaui, & antiquos existimaui suo potius, quàm exotico & alieno vocabulo vsos: itaque cum reperissem in antiquo exemplari *strupos*, & legissem apud Festũ, stropum & strupum antiquis coronam significasse: auctoritatem non defugi, & ita reponendũ putaui. Illic ab eo lex xij. Tabul. de coronis adfertur, quæ variantibus hominum doctorũ ingeniis & sententiis diuersè scribitur: cum alij *duitur* legant: alij *arguitor*: refragantibus tamen veteribus exemplaribus, in quibus perspicuè scribitur, *diuiditur*. ego leui mutatiuncula, & vt spero, non damnanda, lego *diuiditor*, hunc in modum, *Qui coronam parit, ipse pecuniaúe eius virtutisúe ergo diuiditor ei.* Diuidere autem antiquis, velut separare erat & detrahere: vnde & Diuidia est tædium: & Diuidus apud Actium, separatus. cap. proximo, accessisse coronis dicit lemniscos, qui sunt tenues fasciæ & teniæ: eos Lemniscos diu dicit puros fuisse: in quo puros intelligo, non cælatos. Sic argentum purum cælato opponitur: Iuu. sat. 10.

Stropi. Strupi.

Diuidere. Diuidia. Diuidus.

Lemnisci. Purum. Argentũ purum.

Pauca, inquit, licet portes argenti vascula puri: sic enim loquitur ad extenuationem. Argentum enim purum non erat tanti, quanti cælatum emblematis. Sic hasta pura, quę est sine ferro, diciturq; etiam graminea. Locus purus, non ædificatus, vt area. Sic Columellæ purum solum, sine herba est, opponiturq; graminoso & nouali, cum initio libro 6. scribit: *ille quàm maxime subacto & puro solo gaudeat, hic nouali graminosoq;*. Pura vestis, non prætexta: Catullus ad Mall.

Hasta pura. Locus purus.

Tempore quo primum vestis mihi tradita pura est.

Pura vestis.

nam puerorum vestis erat prætexta purpura: virorum sine purpura. Pura lana, purgata, quę soloci opponitur. Titinius apud Festum, *Ego ab lana soloci ad puram data.* Ibidem Plinius, *priuatim scripsere Mnestheus & Callimachus medici*: lego, *Mnesitheus*, cuius frequens est mentio apud Athenæum & Galenum. Ibidem, *inde eductum è custodia bibere iußit*: emendo, *inde eductam custodiam*. Custodiæ enim sæpe appellantur, qui vel in carcere, vel in vinculis sunt.

Pura lana. Solox. Custodię.

CAPVT II.

Montes auri polliceri, Nonius emendatus & illustratus, muscipula tenta, rursus, prorsus, neapolis & Syracusæ otiosorum hominum domicilia; spisso venire, ectrope, cornuti, domicilium conferre, Samium, terginum, infans, nec vola nec vestigium: apud Nonium.

MOntes auri pollicens prouerbium Latinorum est, ex eo ductum, quòd montes nonnullis locis sunt aurariis metallis vberes & diuites: quales habuisse ferũtur Persarum Reges. Varro apud Non. ἀνθρωπογόνας ἢ περὶ γενέθλης. Sic enim in codicibus manu exaratis titulum præscriptum reperio, quantum quidem ex errantibus & rudibus literarum notis coniicere potui.

Montes auri polliceri.

Non fit thesauris, non auro pectus solutum,
Non demunt animis curas ac religiones
Persarum montes, non atria diuitis craßi.

Muscipula tenta, pro intentis & paratis insidiis, non inscitè nec inhonestè dictum à Lucillio reperio, hoc versu

—hic vt
Muscipulæ tentæ atq; vt scorpius cauda sublata.

Musćipulæ tentæ.

Sublata etiam vnca cauda arcuato ictu ferire scorpius solet. Rursus & prorsus est antè & retro, vt apud Varr. *Multi mortales rursus ac prorsus meant.*

Rursus. Prorsus.

micant. Pro illis Menandri apud Non. verbis, vnde aliquot racemaui capita, τηρῶ τὸν ἥλιον τἀστρα: mihi veteres & fugientes iam, ac propè exoletos literarum malè exaratos ductus rimanti, visum est scriptum fuisse, τηρῶ τὸν δία τὸν αἰγίοχον: quod præterire nolui, vt aliorum elicerem coniecturam, qui & sagaciores sunt & doctiores. planè adfirmare ausim in veteribus literis nullam effigiem esse, quæ scripturam vsitatam vllis vestigiis suis effingat. Qui se otio asserere cupiebant & ab vrbe secedebant, Neapolim non rarò se recipiebant: quæ hominum otiosorum domicilium erat: vt ea de causa scripserit Flaccus epod. od. 5.

Otiosa Neapolis *Et otiosa credidit Neapolis.* interdum & Syracusas: erant enim vrbes quædam hominibus non ambitiosis, nec negotiosis gratiores & iu-
Syracusas cundiores. Sic Cannius Syracusas non negotiandi, sed otiandi causa apud Ciceronem 3. offici. Sueto. in Aug. cap. 72. se contulit. Sed & Augusto, vt à Tranquillo scribitur, locus erat secretus & singularis in edito, cum quid sine interpellatione agere volebat, quem Syracusas vocabat. Arbitror huius vrbis nomine inscriptam fuisse comœdiam à Cœcilio, ob vrbis illius delicata otia. ex ea adfertur apud Non. in Stare,

Hic amet, familiæ fame pereat, ager autem stet sentib.

Spisso venire. Spisso venit, est tardè & serò venit: Afranius, *quod spisso venire visum est Mani mihi.* Pro spisso venit, Plautus dixit: in Pœnulo sc. Suspendant omnes. *Qui si quid benè promittunt, pro spisso venit:*
Ectrope. id est, perquam tardè & serò. Ectropas pro diuerticulis Varro dixit, περίπλου lib. 3. περὶ φιλοσοφίας, *Et ne erraremus, Ectropas esse multas, omnino tutum esse, sed spissum iter.* Versum illum Lucilij, qui omnibus est in ore de Æseruino, sic è veteris exemplaris vestigiis emendandum puto,

Æserninus fuit Flaccorum munere quidam
Samnis, spurcus homo, vita illa dignus locoq;.

Cornuti Cornutos animaduerti dixisse Accium pro cornigeris & aratoribus bubus, sine boum tamen adiectione:

Fortè ante auroram radiorum ardentem indicem,
Cum sono in segetem agrestes cornutos cient,
Vt rorulentas ferro terras vuidas
Proscindant, glebasq; aruo ex molli excitent.

In segetis significationibus apud Noniū profertur titulus Græcus Satyræ Varronis, ita inquinatus & contaminatus, vt vix elui possit. Ego quantum subodorari potui è vestigiis titubantium literarum veteris codicis, legen-
Domicilium conferre. dum esse puto, ἄλλοις μέλλεις, ἢ περὶ φιλαργυρίας. Domicilium conferre, pro habitatum se conferre, dici eleganter solet. Turpilius, *Abhinc triennium sacerrimum domicilium huc quidam contulit leno.* quo quidem in Nonij loco versus est Lucilij, sed ita corruptus, vt integritas propè desperanda sit. experiar an eum emendare possim, magis adeo coniectura animi, quàm subsidio vllius libri. Sic igitur restituendum eum censeo:

Adde isto sacer illoto collo ac syro phœnix.

Samium interpretatur Nonius testeum: malè Saminum. in eo testa scribitur. testimonium adfert è Satyris Lucillij, & è Ciceronis libro de Repub. parum incorruptæ fidei: sed omni improbatione superius erit, si ita legatur,

Et non pauper vti Samio curtoq; catino. M. Tullius *de Republ. libr. vi. oratio est Lælij, quam omnes habemus in manibus. quàm simpula pontificum diis immortalibus grata sunt, Samiæq; cappedines.* Est & apud Non. Satyræ Varronis nomen ita deformatū, vt non agnoscatur: quod in libris Latinis ferè semper vsu venire solet, si quid Græcū est: nam literarum formas malè reddebant librarij scribæ, putem scribendum, σὺρευ ἡ λοπὰς τὸ πῶμα περὶ κατυκόντων. Etsi autem septem Sapientū olim celebrata virtus, & eruditio omniū maximè est, video tamen reliquis antelatū Thalem, vt & à Plauto & à M. Varrone in ea, quam retuli satyra: quanquam ne Thaletis quidem nomini pepercit iniuria temporum, an librariorum dicam. Locum vt scribi debere censeam, proferam, *Ego vnus scilicet antiquorum hominum subductis superciliis dicam* θάλητος νοῦν ἔχων. Ter-
ginum pro scutica dixerunt antiqui. vt Lucil Terginū.
lius apud Non. in Tergora,

Orationem facere compendi potes,
Solui dum saluo tergo, & tergino licet. Infans Infans.
non tantum in ætate ponitur pro indiserto: sed etiam pro infando dictum reperitur. Accius, *Priusquam infans esses, facinus oculi vescuntur tui.*
Nec vola, nec vestigium prouerbij more dici- Nec vola, nec vestigium.
tur, cum nihil quicquam superest, ac ne reliquum quidem est vllum signū, vlla nota: Varro, ἐπιταφίων περὶ τάφων. *Pleni libri inquam, vbi maneant τάφοι eorum, quorum in sepulchris nec vola, nec vestigium extat. Idem* ταφῇ Μενίππου. *Hæc Numa Pompilius fieri si videret, sciret suorum institutorum nec volam nec vestigium apparere.* Vola autem manus est: vestigium pedis.

CAPVT III.

Nonius explicatus, è ventre aquam mittere, equimentum, tetrachordum, æra, exta atrocia.

QVod oppidum multi in Italia Eugubiū appellant, cum alij, tum etiam Sisenna Iguuium vocauit, lib. 4. historiarum, citante Nonio, *Itaq; postero die legatos Iguuium redeuntes a-*
piscitur. E ventre aquam mittere, pro ventris E ventre aquam mittere.
aquam emittere, quum suffusum abdomen habent hydropici, dixit Varro, *An hoc præstat Herophilus Diogeni, quòd ille è ventre aquam mittit? ad hoc te iactas? at hoc pacto vtilior te Thuscus aquilex.*
Merces admissuræ dicitur Equimentum, vt Equimentum.
Nonius ait, quod pro verris admissura, aut asini, aut equi datur domino. Ego etsi video Noniū in ordinē, & classem literę Æ hoc verbum retulisse æquimentū: Equimentum tamē esse dicendum censeo, ab equire videlicet, quòd ꝑ equi admissura solueretur: & per abusionē in reli-

in reliquis vsurpatur. Plauti fabula Astraba nomen habuit, à dossuario iumento, quod eo nomine censetur. Oppidò quàm eleganter Varro quatuor anni tempora, à musico instrumento ducta similitudine, anni Tetrachordū

Tetrachordū.

appellauit. *Quod autumnitas*, inquit, *in anni tetrachordo mensam prӕterierat*. Varronis satyra *τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον*: id est, in lente vnguentum, etiam *περὶ εὐτελείας*, inscribebatur, id est, de parsimonia: falso enim *περὶ συζυγίας* receptam inscriptionem video.

In lente vnguentum.

Aera.

Æra in rationibus subducendis singula capita veteres vocabant, propterea quod ad assem, rationem putare solebant, & capita æris mutis numeris notabant. ex iis autem fit summa & colligitur: Lucillius, *Hæc est ratio, peruersa æra, summa, & subducta improbè*. Cic. in Hortensio, *Quid tu inquam soles, cum rationem à dispensatore accipis, si æra singula probasti, summam quæ ex ijs confecta sit, non probare*. Corpus è terra, animam ex æthere putauit Pacuuius in Chryse, hoc versu: *Mater est terra, ea parit corpus, animam æther adiugat*.

Exta atrocia.

Exta atrocia, pro crudis, quod perquā rarum est, dixit Næuius: *Simul atrocia proiecerunt exta ministratores*. Varronis erat Satyra nomine *τοῦ πατρὸς τὸ παιδίον, καὶ περὶ παιδοποιίας*, quæ inscriptio nusquam integra, & incontaminata reperitur. in ea de liberis opera danda disserebat. Ex ea adfertur, *Annos multos quòd parere ea non poterat, mulierem foras betere iussit*.

CAPVT IIII.

Val. Flaccus lib. 8. Argon. explicatus & emendatus, vittæ nuptarum & virginum, præpetes, oscines, iubæ, iubatus draco, premere verbum venatorium.

ALiæ erant nuptarum, aliȩ virginum vittæ, sed vtræq; tamen ingenuarum. De virginali vitta sic scribit Flaccus Valerius Argonaut. 8.

Virgineȩ vittȩ. Altera vitta.

> *Vltima virgineis tunc flens dedit oscula vittis.*

De maritali Propert. lib. 4. eleg. 2.

> *Vinxit & acceptas altera vitta comas.*

nam alteram à virginali intelligit. Quid ista nocet breuiter attigisse, & hæsuros in hoc, vt ita dicam, luto fortasse, liberare? ista etiā versum Maronis aperiunt & illustrant, lib. 2. Aeneid. scribentis,

> *Virgineas ausi diuæ contingere vittas.*

Aliud & addam ex eodem Valerio. In auguriis præpetes aues augurium volatu faciunt:

Oscines.

Oscines, cantu. Sed quia rapaces alis plurimùm valent, nec vocales sunt, eleganter præcipueq; præpetes dicuntur. 8. Argon.

Præpetes aues.

> *Quæ super*, inquit, *ingenti circundata præpetis vmbra.*

Virgil. 3. Æneid.

> *—quem præpes ab Ida*
> *Sublimem rapuit pedibus Iouis armiger vncis.*

Iubæ.

Iubæ anguibus & draconibus tribui solent, quæ quidem cristæ sunt in eorum capitibus eminentes. Valerius ibid. de dracone aureum vellus custodiente,

> *Iamq; altæ cecidere Iubæ.* de eodem rursus,
> *—ille suis hæc vibrat fulgura cristis.*

Eodem etiam modo illud lib. 4. ad Herennium intelligendum arbitror. *Iste quotidie per forum medium tanquam iubatus draco serpit*. Sed & iubatos, vt Nonius in Plauto Amphytr. act. 5. legit, angues eodem sensu interpretor.

Iubatus draco.

Nos quoque adscribemus in eo scribendum videri,

> *—hinc subitis illuxit frater in armis:*

nam *inflixit* neque sensui conuenit, neque ornatui, quod vtrunq; ei, quod inducimus, suppetit. Lego etiam

> *—promit medicamina cistis*: nam *prodit*, vt verè dicam quod sentio, non placet. Lego etiam
> *—deiecta residens sub tegmine palla*, &
> *—transit defleta Dianæ*, non *deflexa*.

Apparet nuptialem coronam duplicem fuisse: vt suspicio inde fit, virginalem fuisse simplicem. Sed hoc coniecturale est, & perinfirmo versiculo nixum Valerij

> *— ipsa suam duplicem Cytherea coronam*
> *Donat.*

Duplex corona.

Premere.

Premere, verbum venatorium, cùm feram venator sequitur, magnoque clamore canes impellens vrget. Valerius per metaphoram, de Absyrto Medeam sequente dixit:

> *—diramq; premens clamore sororem.*

Virgilius 3. Georg.

> *Ingentē clamore premēs ad retia ceruū.* & Aen. 1.
> *Aut spumantis apri cursum clamore prementem.*

Harum locutionum perceptio gratiam & venerem addit poemati: ignoratio poema suis ornamentis spoliat atq; nudat.

CAPVT V.

Spado, castratus.

SPadoni hoc iuris concedit Iustinianus, vt adoptet: non concedit castrato. in quo videtur interesse inter Spadonē & Castratū voluisse. ac puto Iurisconsf. Spadonē virū esse visum: ideoque ei ius istud esse tributum, quòd eam partem haberet, qua viri sunt, etsi læsam, vt testibus auulsis aut collisis, saluo tamen cole: At castratus est, cùm colis ipse etiam amputatus est, nullumq; iam viri argumentum reliquum habet, ac in fœminam videtur transiisse degenerasseq;.

Spado. Castratus

Tales etiam semiuiri habebantur, vt meritò ius illud, ob impuritatis notam, & effœminatam viri conditionem denegatum sit. Tales erant fanatici illi Cybeles ministri & sacerdotes appellati Galli, impudicitiæ turpitudine infames, de quibus Iuuenal. satyr. 2. ita scribit:

> *Quid tamen expectant, Phrygio quos tempus erit iam*
> *More, superuacuam cultris abrumpere carnem?*

& Claudianus lib. 1. in Eutropium Eunuchū,

> *Cymbala ferre licet, pectusq; illidere pinu:*
> *Inguinis & reliquum phrygiis abscindere cultris.*

Partem igitur inguinis ei detractam fuisse signifi-

gnificat, suadetque vt reliquam execet, vt castratus sit. nam spadonem fuisse dicit, cùm indignatur eum trabea consulari ornatum:

—nunquam Spado consul in orbe.

De eorum autem impudicitia sic Arnobius lib. 5. aduer. Gentes, scribit: *Quasi vero affecti corporalibus his damnis fiant languidioris audaciæ, & non quotidie videamus eos, qui sibi demessuerint has partes, maioris petulantiæ fieri, atq; omnibus postpositis pudoris & verecundiæ frenis, in obscœnam prorumpere vilitatem confeßione vulgata.* Hos igitur castratos eo in loco à Iustiniano appellatos puto, qui, quòd se execuissent, viroque priuassent, & impudici essent, indigni visi sunt, qui fruerentur adoptionis iure.

CAPVT VI.

Virgil. lib. 4. Aeneid. obseruatus, cælum stellis aptum, axis, quiane? hîc terminus hæret.

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum, dixit Maro 4. Æn. A poetis cœlum stellis aptum dicitur, id est, stellis fixum & consertum, & conspersum: Lucret. lib. 6.

Cœlum stellis aptum.

Autumnoq; magis stellis fulgentibus apta,
Concutitur cœli domus vndiq;. Et lib. 5.
—stellisq; micantibus æthera fixum,

dixit, nos verbi illius notionem edocens: Axem autem hîc cœlum interpretor, vt libro 2. Aeneid.

Axis.

——nudoq; sub ætheris axe.

quod est, sub dio, sub cœlo. & lib. 8.

——gelidiq; sub ætheris axe.

Adiuuat hanc expositionem Ennius apud Macrob. lib. 6. sat. cap. 1. cuius versum Maro æmulatus est.

Qui cælum versat stellis fulgentibus aptum.

Quod de fama scripsit Maro,

Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit:

ab Homero mutuò sumpsit, qui eadem de cõtentione lib. 4. Iliad. scripsit.

ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Spargens humida mella soporiferumq; papauer:

hic locus à Criticis reprehensus est, quòd Maro peruigili draconi soporatas epulas, quæ somnolentum & veternosum redderent, dederit: ac in solo papauere notatur, non in melle: quod tamen Medicus noster soporatum esse contendit, inuito Aesculapio. Hîc haud me pœnitet eorum esse sententiæ, qui censent, soporiferum papauer admixtũ epulis, quò truculenta sæuaq; bestia paulum deliniretur: nõ vt ad soporem daretur. nam papauer, quod aliis veternum induceret, tantùm peruigili & insomni draconi quendam langorem & lenitatem, quandamque tarditatem adferebat, vt minus sæuiret. Aut inuicem ipsa interdum seruabat aurea mala, insomniã miserata draconis: epulisque papauer miscebat, vt somno breui & leui recreatus & releuatus integrior ad pristinam custodiam reuerteretur. quod & verius reor. *——quiane auxilio iuuat ante leuatos?*

Quiane, archaismus, pro an quia. sensus est, Quasi verò profuerit mihi eos antè leuasse auxilio: vt *quemne ego seruaui?* apud Plautum in Milite, sc. 1. & apud Terent. in Phormione, act. 5. sc. 8. *Quod ne ego perscripsi?* Aeneid. 4.

Quiane.

—hic terminus hæret:

vetus est dictio, ab agrorum terminis & finitoribus ducta, & à Lucretio vsurpata lib. 1.

Hic terminus hęret.

——finita potestas, deniq; cuiq;. Et lib. 6.
Quantum sit ratione, atq; alte terminus hæret.

Terminum autem altè solo defixum & hærẽtem moueri nefas erat: & de termino moto prodita est actio, libr. 47. ff. tit. 21. Sed & qui terminum exarasset, Numa eius boues sacros esse iussit. Hîc igitur terminus hæret, id est, id fixum ratũq;, nec mutari potest, nec moueri.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Id Maro ex opinione Ennij dixit, quanquam ea etiam apud Homerum extat. nam Ennius animas ad inferos descendere non putabat, sed quædam simulachra. vt Lucretius lib. 1. scribit,

Et si præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus edens:
Quo neq; permanent animæ, neq; corpora nostra:
Sed quædam simulachra modis pallentia miris.

CAPVT VII.

Liuius lib. 44. explicatus & emendatus, gladiatorium.

Mvlti olim etiam ingenui operas suas arenæ certa mercede locabant, vt depugnarent. Eorum mercedem videor obseruasse à Liuio Gladiatorium in neutro genere vocari. sic eñ de Gentio Illyrici rege exiguo precio ad bellum Romanis inferendum à Macedone impulso, scribit lib. 44. *Deinde in custodiã C. Caßio Tribuno militum traditus, vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege rex, vt in eam fortunam recideret.* sensus enim est, pluris conduci gladiatorem, quàm quanti in bellum Gentius coniectus est. Sed cum in hunc librum quadragesimum quartum incidi, quid vetat locos eius quosdam perpurgare? Scribit Liuius: *nam sicut pleraq; noua commenta mortalium in verbis vim habet, explendo cum agi, non quemadmodum agantur, edisseri oportet, sine vllo effectu euanescunt.* his in verbis suspicio mendi est, quod purgabitur, si *experiendo* pro *explendo* legas: quod cùm sententia efflagitet, cur non in medium procedat? pręsertim cùm aberrare nullo negotio potuerit manus librarij à vicina voce, & in propinquam deflectere? Iterum, *& concitatio remorum, directaq; in se proræ, hostes appropinquare apparuisset.* hîc parum abest quin adfirmem emẽdandum *aperuissent:* neque enim apparuisse huic orationi conuenire videtur, nisi *concitatione* legas, &, *directis in se proris:* quod & verius puto. Rursum, *Laneasq; & tabernas coniunctas in publicum emit.* ego *lanienas* puto scribendum, quas Varro lanignas appel

Gladiatorium.

lauit, auctore Nonio. Erat illic tabernæ quędã laniorũ. Rursum, *nõ ad eandẽ crassitudinem, qua vete rẽ murũ.* scribo, *qua vetus murus.* & paulò pòst pro *structos esse: structi.* Rursum, *cùm arma, viros, equos cũ cura inexisset.* illud *inexisset* verbum nequam est, & nullum in lingua Latina. quid ni igitur in locum eius subrogemus *curauisset?* Hæc ferè velut libans enotaui: quę, quòd præclarum auctorem deformant, & facessere negocium lectoribus possunt, eorumque cursum retardare, huic lucubrationi meæ, si lucubratio dici meret liber leuioris operæ, inserenda putaui.

CAPVT VIII.

Terentius explicatus in Eunucho, sandalia, sandaligeri serui.

CVm dixisset gloriosus apud Terent. miles, *Qui minus quàm Hercules seruiuit Omphale?* suscepit derisor parasitus: *Vtinam commitigari videam sandalio caput.* quæ sanè verba vulgò frigidè accipiuntur, quòd interpretes nõ animaduertant, sæpe sandalio Omphale Herculem vapulasse, atque ita in tabulis pictum fuisse. Itaq; cùm se miles exẽplo Herculis in seruitutẽ dare velle diceret, ei Parasitus Herculis etiã protinus plagas optauit. ne quis autem istud à me ingeniosius, quàm verius excogitatum dicat, coràm in medium adducam Lucianũ, in lib. de scrib. Historia, qui me ista suspitione facile liberabit. Τάχ' ἂν ὁμοίαν αὐτὴν ἐξεργάσαιο τῷ ἐν λυδίᾳ ἡρακλεῖ, ἑωρακέναι γάρ πȣ σε εἰκὸς γεγραμμένον, τῇ ὀμφάλῃ δȣλεύοντα πάνυ ἀλλόκοτον σκευὴν ἐσκευασμένον. ἐκείνην μὲν, τὸν λέοντα αὐτȣ̃ περιβεβλημένην, καὶ τὸ ξύλον ἐν τῇ χειρὶ ἔχȣσαν, ὡς ἡρακλέα δῆθεν ȣ̓̃σαν. αὐτὸν δὲ, ἐν κροκωτῷ, καὶ πορφυρίδι, ἔρια ξαίνοντα, καὶ παιόμενον ὑπὸ τῆς ὀμφάλης τῷ σανδάλῳ. id est, *statim eam similem reddideris Herculi in Lydia. nam verisimile est te vidisse eum pictum Omphalæ seruientem valde alieno cultu & absurdo: illam quidẽ exuuio Leonis ipsius amictam, & clauam manu tenentem & Herculem referentem, eumq; in crocotula è purpurea veste lanam facientem, & ab Omphale vapulantem sandalio.*

Sandaliũ.

Erant autem Sandalia muliebria calceamenta, vt docet Pollux, elegantissima: interdum etiam aurea, quæ sua habebant reposito ria, σανδαλοθῆκας appellata.

Sandaligeri serui.

Sed & mulieres seruos Sandaligeros habebant, qui earum sanda lia gererent, vt ex Plauto agnoscimus in Trinum. sc. Multas res. & Pers. sat. 5.

——solca puer obiurgabere rubra:

cùm dixit, Sandalium intellexisse videtur. Sandalij item meminit Lucianus, θάτερον τοῖν σανδάλοιν χρυσοῖν ὄντοιν, ȣ̓ κατακαύσαιμι. & alio loco, κύσειν ὑπὸ χρυσῷ σανδάλῳ. Et Ælianus, τȣ̀ς δὲ πόδας σανδάλοις ἐπέδυτο.

CAPVT IX.

Linea diues, tesseræ, σύμβολα, missilia.

VErsus sunt Martialis lepidi, sed paucis intellecti, cum tamẽ verbis minimè obscuris contexti sint. nõn commemorabo eorum sententias, quorum libri in medio sunt, & consuli possunt: quid sentiam potius declarabo. Sed antè versus ipsos adscribam: libro 8. epigr. 78.

Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Linea diues.

His versibus, nisi me animi coniectura fallit, sparsionem & missilia describit: cum nummi, gemmæ, edulia in populum diripienda iaciebantur. Quam igitur, obsecro, lineam diuitem dicit? ego interpretor gemmas & margaritas, resque preciosas in linea. quemadmodum si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus. Iterum, si maritus vxori margaritas extricatas dedisset in vsu, easque inscio viro perforasset, vt pertusis in linea vteretur, tenetur lege Aquilia. Subiicit in eodem epigram. Martial. eod. epigr.

Nunc veniunt subitis lasciua numismata nimbis,
Nunc dat spectatas tessera larga feras:

Tessera.

Superioribus versibus de missilibus disseruit, hoc vltimo de tesseris: quæ globuli erant certæ speciei notis inscripti, quæ ei, qui iactã tesseram rapuerat, dabatur. Dio in Neron. & Xiphilinus, qui Dionem in compendium redegit, σύμβολα appellant, quæ sic Xiphilinus declarat:

Symbola.

πάντα μὲν γὰρ τὰ πολυτελέστατα, ἃ ἄνθρωποι ἐσθίȣσι, πάντα δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τιμιώτατα, ἵππȣς, ἀνδράποδα, ζεύγη, χρυσίον, ἀργύριον, ἐσθῆτα ποικίλην, ἐδίδȣ διὰ συμβόλων. σφαίρια γὰρ μικρὰ γεγραμμένα, ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχοντα, εἰς τὸν ὅμιλον ἐρρίπτει, καὶ ἐδίδοτο ὅ, τι τις δι' ἐκείνων ἥρπασεν. id est, *Omnia enim lautissima, quæ homines edunt, & omnia alia maximi precij, equos, mancipia, iumenta, aurum, argentum, vestem variam, tesseris dabat. nam globulos paruulos eorum quidq; pictum habentes in plebem mittebat, & quod quis rapuisset, dabatur.* Hinc etiam explicantur sequentes Martialis versus,

Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, nec laceratur auis.

Missilia.

nam missilia rem ipsam spargunt, & mittũt, tesseræ promittunt: ita non laceratur rapientium manibus absens auis, & implet sinus securos, qui enim in sinum condidit tesseram, non metuit ne euolet auis, sed securus est. Securus, non si auis ipsa esset, ne vel viua euolaret, vel mortua è sinu cadens alterius fieret. Sed vt interpretatio nostra adstipulatione cõfirmata Tranquilli, facilius in vulgus fidem obtineat, non cunctabor adscribere, quod in Nerone prodidit, cap. 11. *Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia: auium cuiusque generis multiplex penus: tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; etiam mansuetæ feræ, nouissimè naues, insulæ, agri.*

CAPVT X.

Terentius in Adelphis explicatus, ἑλκύσαι, Babylo, bacchilus, baccillus.

POetæ Comici, qui leues habentur, & spectatorum risum voluptatemque captant, ac vni illi rei seruiunt: plerumque tamen sententias è grauissimis philosophis repetitas adhibent, vt Terentius in Adelphis, actu 4. scen. 7.

Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris,
Si illud, quod est maximè opus, iactu non cadit:

illud

Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas. nam è decimo libro de Repub. videtur sumpta esse. ita Philosophorum grauissimus leuissimo poetarum generi etiam sua libenter impertit. Sic autem Plato scribit, καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος αἱρεῖ βέλτιστα ἂν ἔχειν. At verò è scena tractũ illud: Græca n: est & palliata Comœdia, *Tu inter eas restim ductans saltabis.* Id enim est quod ἕλκειν κόρδακα à Græcis dicitur. Sed & Aristophanes in Nubibus, ὅτι κόρδακ᾽ εἵλκυσεν. inde ἑλκύσαι pro saltare dixit in Pace. ἓν μὴν ἔν τουτί μ᾽ ἔασον ἑλκύσαι, subauditur, σχῆμα. Act. 5. scen. 7. scribit eiusdem fabulæ poeta,

—Iube nunc iã Dinumeret Babylo illi viginti minas.

Babylo. Vbi figurate Babylonem vocat fratrem, velut prodigũ & profusum: à Babyloniorũ opibus, liberalitate, & luxu sũpta sermonis mutatione. Nã Grecis hominib. Medi & Babylonij ditissimi & liberalissimi videbãtur, nec opinione fallebãtur. & Græci plerũq; eorũ stipẽdijs in Asia militabãt, & se Medorũ pecunia locupletabãt. Nõ tamẽ possum tacitũ præterire, quod in antiquo exẽplari reperi: nã me sæpenumero, cùm copia est, delectat vetera monumenta velut oracula cõsulere, *Dinumeret ille Bacchilo viginti minas.* Bacchilũ Græci panẽ libationis & fœderis appellant: vt inde potuerit nomẽ formari eius, qui amores cõciliaret nuptiales, & fœdera sanciret. At Baccilus Græcis est mollis & effæminatus, qualis Micio videri potest fuisse, qui vxorẽ nõ duxerat. Ego neutri scripturæ præiudicio vllo nocere in animũ induxi: sed vtrãq;, vt solet institor merces emptorib. ita quoq; lectorib. exponere volui: & vt in theatro fabularũ iudiciũ populare est, sic nos quoque penes populũ iudiciũ esse volumus. Tantùm de veterib. interpretibus meritò cõqueri possumus, qui dũ verbis parcũt, non satis nos erudiũt, malũtq; nos lenium suspicari & subodorari, quàm certo cõprehendere & tenere: ita rẽ plerũq; breuiter perstringũt, de nominũ enodatione, in qua plerũq; laboramus, nullo modo soliciti. Addã tamẽ hoc ἀκροτελεύτιον: Fortasse *Bacchylo* nõ incõmodè legi posse, vt de seruo vel liberto loquatur, cum ille Micio eam pecuniæ summam dinumeret.

Bacchilus. Baccillus.

CAPVT XI.

Vitruuius lib. 10. explicatus & emendatus.

Descriptiones mechanicæ magnã per se obscuritatẽ habent, quę etiã plerũq; aliunde augetur, corruptorũ librorũ difficultate, vt eodẽ tẽpore legenti, duæ sint tanquã ærũnæ superandæ: librorũ vna, altera vitiorũ: vt in Ctesibica apud Vitruuiũ machina li. 10. c. 12. quod ita scribitur, *In quo catino fiant axes in superiorib. narib. fistularũ coagmentatione subtili collocati:* emendatũ nõ est satis, neq; censeam Vitruuiũ in re obscura, ambigua potius voce axis vti voluisse, quàm quæ propriè vereq; rẽ exprimeret. *Asses* igitur lego, vt asserculi intelligãtur subtiliter coagmẽtati, & ora fistularũ obturantes: Ac ne alienas opes ostentẽ pro meis, & corniculam imiter Aesopicã, ita videbatur Ranconeto emendandũ. nã ne axis intelligatur, vt qui per sphęrã traijcitur, cõmoditas perspicuitatis negligẽda nõ est. Et vt axis idẽ quod assis declaret: tamẽ ne varietate significationis animus in errorẽ rapiatur, *assis* certã assignãs homini intelligentiæ sententiã, vtiq; cõmodius hic scribetur, vt & eodẽ mox cap. *asses interpositos supra foramina earũ.* nã asserculi significãtur earũ occludẽtes ora, qui aerẽ spiritũq; dũ intro cõpellitur reserati admittant, retro tamen ire non sinãt, vt in follib. operimentũ videmus scorteũ laxari hiareq; vento ingredienti, exitũ tamen pręcludere recepto. Eodẽ quoq; capite tertiũ moneo legendũ *assibus*, nõ *axibus*. *Aerem*, inquit, *qui erit ibi cũ aqua assibus obturantibus*: Nõ eo inficias hæc esse quæ scribo parua: sed parua ista sæpe morã obijciũt properanti: & magnã creãt molestiã, cui mederi voluisse, vitio verti non debeat: qui enim ad tantillũ obicẽ non hæsisset, ex suo ingenio aliorũ hominũ sensum fingere non debet: & vt se hic iuuare nolit, tamẽ alios ne adiuuemus, deterrere non debet.

CAPVT XII.

Spartianus in Adriano emendatus & explicatus, primæ & secundæ sententiæ esse, causarij, causaria liberalitas, Frumentarij, saturnalitia, sigillaritia, sumere, pascere, demarchus, tetrapharmacum.

Venit in mentẽ quędã ex Adriani Imperatoris vita his libris aspergere, quæ tamẽ eadẽ, qua superiora, nota percussa sunt. Vbicũque *Seruianus* legitur in ea, *Seuerianus* à Zonara agnoscitur. *Pædagogi pueror*ũ in eadẽ vocantur, q regebãt Traiani delicatos: eorũ enim amorib. perditus erat. vt in vernacula lingua Nepotẽ appellare solemus filium sororis aut fratris: quod D. Hieronymi exẽplo facimus: ita Nepotẽ in Adriano Spartianus appellat sororis filiã, sic tamẽ vt *per sororem* addat. Legendũ aũt crediderim *Auũculeiũ*, pro *Articulario*: &, *Tatianũ*, pro *Actiano*. quod tamẽ Tatiani nomẽ sæpius in ea vita, veluti versipelle, in aliud cõmutatũ est. Sed &, *in adoptionis spẽ*, lego. &, *adfectatæ tyrannidis*. quorũ in sedib. regnãt, quæ sententiã deprauãt. *Cursum fiscalẽ* cùm instituisse dicitur Adrianus, puto significari institutũ ab eo, vt cursus publicus sumptib. fisci toleraretur, cũ antẽ, illud esset magistratuũ onus. *Secundæ sententiæ* est, qui post aliũ sententiã secundo loco dicit. *Primæ* enim *sententiæ* est, verbi gratia, Cõsularis, qui tertiũ consulatũ gessit, si, qui toties consul fuerit, in senatu reperiatur: alij, secũdę. Itaq; si plures totidẽ gesserint consulatus, qui ante eũ honorẽ adeptus sit, primæ sententiæ erat, Imperatorũ ætate: proinde Adrianus *tertiũ consulatũ Seueriano detulit, non secum tamen, ne cùm ille bis ante Adrianũ consul fuisset, Adrianus secũdæ esset sententiæ.* Sũt igitur primæ sentẽtiæ, qui plures consulatus, aut in pari numero antè gessere. *Similis* est nomẽ propriũ præfecti prætorio, vt è Zonara patet. *Omnes*, inquit Spartianus, *cau-*

Nepos ex sorore.

Primæ secundę sentẽtiæ esse.

sariis liberalitatib. leuauit. hîc multi *causarios* legũt, **Causarij.** quod nõ modò me nõ repugnãte, sed etiã vehementer approbãte faciũt. sed cùm illis, qui **Causaria liberalitas.** causarij erant, aut dãnũ acceperãt, aliquid liberalitatis cõferri soleret, q̃d vetat illud subsidiũ & leuamentũ, causariã liberalitatẽ vocari? vt si causet se oppressã ciuitas onerib. vectigaliũ & tributorum, aut ab hostib. vastatos agros: aut si quis censet apud Imperatorẽ se dãna fecisse, corpus vulnerib. bello acceptis debilitatũ & mutilũ habere. Quod Adrianum **Frumentarij.** Spartianus dixit *per frumẽtarios omnia explorasse*: de iis frumẽtariis intelligo, qui ex horreis publicis frumentũ publicũ, quod ciuib. præbebatur certo canone, in domos portabãt: q, eũ eo frequẽter ventitabãt, ideo curiosè omnia speculari & explorare poterãt. Italicos, à quibus delectũ dicit recusatũ, crediderim ciues Italicæ esse vrbis Hispaniæ: etsi alios dissentire scio. **Saturnalitia & Sigillaritia munera.** *Saturnalitia & Sigillaritia* munera sunt, q̃ Saturnalib. & Sigillarib. quæ feriarũ nomina erãt, missitabant. *Sumere*, p comedere, & *Pascere*, p vesci, ibid. Spartian. posuit his verbis, *Ad deprehẽdẽdas obsonatorũ fraudes cũ plurimis sumentib. pasceret.* **Sumere. Pascere.** Sic et in ioco apud Quintil. vsurpat ab Afro. *Nõ comedi panẽ, & aquã bibo: pasce & redde quod debes.* Pro, *cũ à Srasmane*: scribendũ, *Pharasmane*. Et, *in cõsilio habuit*: nõ, *in cõsilia*. Sed q̃ multa eius generis emẽdãda essent? sed ad spicilegiũ aliis relinquendũ est. Quòd oppidũ Græcũ esset Neapolis, idcirco Demarchi Græco vocabulo **Demarchi.** eius magistratus appellabant. Quinquẽnalẽ dicit Adrianũ fuisse in patria sua, & in vrbe Adria magistratus erat in quinquẽniũ, eorũ q Duũuiri dicebant. *In quo nũc est*, inquit, *templũ vrbis ingẽti molimine*: Roma eñ delubrũ habebat, & p dea colebat, quod Prudent. lib. 1. cõtra Symm. his verbis scribit:

Ac sacram resonare viam mugitibus, ante
Delubrum Romæ (colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenq; loci seu numen habetur,
Atq; vrbis, Venerisq; pari se culmine tollunt
Templa: simul geminis adolẽtur thura deab.)

Tetrapharmacum. *Tetrapharmacũ* cibũ appellat *è phasiano, sumine, perna, crustulo*: vocabulo mutuatitio à Medicorũ tetrapharmaco.

CAPVT XIII.

Lacunar. Plinthium, Plinthis. Arioli. Infusum ceris. Noua Colonia. Spuria. Fascina. Spuriorum nomen.

SAturã imitamur lancẽ hoc capite, ac multa cuiusq; modi hinc inde adponimus: ita tñ vt varietas laudari facilius possit, q delectus. Sed nos & in diẽ viuimus, & parabiles escas amamus. **Lacunar.** Lacunar ex eo dicit, quòd lacus quadratos habeat. Sic eñ lacunaria fiebãt, vt in tabulato lacus in quadrũ texti redderent. Vitruu. id satis docuerit, qui Plinthiũ, id est, la- **Plinthiũ.** terculũ lacunar appellauit, q, laterculorũ quadrata sit forma: li. 9. ca. 9. *nõnulli dicũt Apollonium Plinthiũ, siue lacunar.* Illud aũt Plinthiũ, plinthis **Plinthis.** à Plutarcho vocat: cuius verba sunt: ἢ τῆς ἐν ταῦτα πλινθίδος, ἢ ποιεῖ γωνίαν ὀξεῖαν κεκλιμένην πρὸς τὸ ἐπίπεδον.

Annibalẽq; lares Romana sede fugãtes: de Laribus Hostiliis dictũ interpretor, q Romę colebant, q, ab his hostes arceri crederent, vt Fest. lib. 8. auctor est. Nõ sunt arioli tãtùm, qui p furorẽ **Arioli.** vaticinãtur, & furibũdas mittũt voces præsagas futuri: verùm etiã Aruspices. Fest. *Cuius ad exta inspicienda cõducũtur Arioli.* Apuleius apol. 1. *an ariolis licet iecinora rimari.* In Alexid. Virgilian. Martial. puerũ quendã Mæcenatis, vati dilectũ, intellexit li. 8. epigr. 56. hoc versu:

Tu licet & nostrũ dixit Alexin ames. At Apuleius puerũ amici sui Pollionis, apol. 1. his verbis, *Quãtò modestiùs tandẽ Mãtuanus poeta, qui itidẽ vt ego puerũ amici sui Pollionis bucolico ludicro laudãs, & abstinẽs nominũ: sese quidẽ Corydonẽ, puerũ verò Alexin vocat?* Sed & Alexin appellasse Maronem ferè suspicer, q, eodẽ nomine antè delicatũ quendã suũ celebrasset Plato. Fab. li. 6. ca. 2. de imagine maiori, q̃ in epilogo ad misericordiã cõmouendã sæpius proferebat, scribit. *Et prolata nouissimè, deformitate ipsa (nã ceris cadauer attulerant* **Ceris infusum.** *infusum) præteritã quoq; orationis gratiã perdidit.* Hic ius suũ tenuit emendatorũ licentia: nã, *cadaueri infusa*, legerũt: quod tñ eodẽ sensu accipi poterit. verũ ego puto verã esse, quã ptuli, lectionẽ, vt senis imaginẽ cera expressã dicat: qd eñ infusũ ceris est, id in cera fusum intelligit & expressũ. Apuleius interdum nõ malus auctor, præsertim cùm lasciuię ingenij nõ indulget, neq; ludũ sibi permittit, Apol. 1. *Enimuerò quod luto fictũ, vel ære infusum, vel lapide incisum, vel cæra inustũ, vel pigmẽto illitũ.* Sed in eã oratiõe Apuleius cũ scribit, *Ac deinceps veteranorũ militũ nouo conditi, splẽdissima colonia sumus*: ego nouã colo- **Noua colonia.** niã interpretor deductis veteranis cõditã fuisse: Cic. 2. in Anton. *Negaui in eã coloniã, quæ esset auspicatò deducta, dũ esset incolumis, coloniã nouã iure deduci.* Iterũ, *Colonos nouos adscribi posse rescripsi.* **Spuria.** Idẽ Apuleius, spuria, & fascina appellat partes **Fascina.** illas, quib. viri & mulieres sunt, quæ honestè nominari nequeũt: atq; ab illa muliebri parte nomẽ Spuriorũ fortasse nõ incõmodè deduci posset. Nã horũ natales nõ habent obscurã **Spuriorũ nomen.** matrẽ, sed patrem appellare nõ possunt. Eius verba sunt: *Posse dicitis ad res venereas sumpta de mari spuria & fascina.* His nominib. intelligit conchilia quędã, quæ partes illas, quas dixi, figurã referunt, vnde & earum nomina obtinent.

CAPVT XIIII.

In ius vocare. Auriculam vellere. Porphyrio Horatij interpres explicatus & emendatus. Antestatus. Libripens. Obuagulare. Intestabilis. Attestari.

In ius vocare. IN ius vocare, erat olim ei, qui cũ tibi aliqd cõtrouersiæ erat, denũtiare, vt ad Prętorem veniret: itaq; si parebat, Prætor adibat: sin mi- **Auriculã vellere.** nus, qui vocabat, testẽ adducebat, eiq; auriculã vellebat. atq; ita aduersario manũ iniiciebat: alioqui nisi antestatus esset, manũ iniicere, & ad Prętorẽ iudicẽmue rapere nõ licebat. erat iniuriarũ actio aduersus eũ, qui secus fecerat cõparata. Hæc ex Porphyrione Horatij interprete li. 1. sat. 9. excerpsi, apud quẽ & lex extat xij. Tabular. si extare dici põt, quod nõ agnosci-

agnoſcitur, atq; ita deformatũ eſt, vt in diuerſum degenerauerit. *Si vis vocationi teſtamini, igitur rem captio anteſtari.* Equidẽ vellem ita ariolari vt ſenſum diuinarẽ, & ita veſtigia iſta odorari vera, vt verba in ſuo cubili tandẽ inueſtigarem: conemur tamen: nã nos quidẽ ab eo ſpecimine, q dedimus minime verecũdari decet: ſed ſolita vti audacia. *Si in ius vocat, ni it, teſtem inigito, aurẽ anteſtati capito.* Anteſtatus aũt ille dicebatur homo, q adductus aut inuentus & teſtis factus erat. nã patiendi fungẽdiq; ſignificatione Anteſtatus dicitur: vt in lege xii. Tab. apud Aul. Gel. l. 6. c. 7. *Qui ſi erit anteſtatus, libripenſve fuerit, in teſtimoniũ fateatur, improbus inteſtabilis eſto.* Sic enĩ ſummotis familia, alienis quibuſdã & ſubdititijs verbis, hanc legẽ apud Gelliũ legi debere arbitror. Exiſtimo. n. Anteſtatũ & Libripẽdẽ ad teſtimoniũ dicẽdũ hac lege cõpelli: ac qui teſtimoniũ nõ pbibebant, cum anteſtati erãt, cũ alia lege xij. Tab. notabantur, q̃ extat apud Feſt. Pom. li. 14. *Quoi teſtimonium defuerit, is tertijs dieb. ob portũ obuagulatũ ito.* pmittit enim vt ad ędeis eius, qui teſtimoniũ deſeruit, cum vagitu quodã & quiritatione cõuitiũ fiat, Obuagulare. n. à vagire deducitur, tum verò inteſtabiles reddebãtur. *Inteſtabilis aũt eſt*, vt inquit Caius cũ leg. ff. qui teſta. fac. poſſ. *& qui lege iubetur, ne eius teſtimoniũ recipiatur, neue ipſi dicatur teſtimoniũ.* Puto aũt talione plecti eũ, qui teſtimonium defugerit, vt nemo ei cogatur teſtimoniũ dicere. Ex inde factũ eſt, vt inteſtabilis homo, iniuſus, ſceleratus, flagitioſus & execrabilis eſſet. Horat. lib. 2. ſatyr. 3. *is inteſtabilis & ſacer eſto.* Plautus: in Curc. Sc. *Quo te hoc noctis. Semper caueto ne ſis inteſtabilis.* Salluſtius in oratione Lepidi ad pop. *neq; ſe aliter tutum putat, quam ſi peior atq; inteſtabilior metu veſtro fuerit.* Anteſtatus aũt pro atteſtatus à veterib. dictũ puto, ſummutatione *d* in *n*. niſi ſi quis p circũteſtatus accipiat, cùm *an* præpoſitio circũ ſignificet: q tamen dixi, pbabilius arbitror, præſertim cùm atteſtari ſit teſtẽ facere. Cice. pro Mil. *ne tamen Magne atteſtaretur.*

Anteſtatus.

Libripẽs.

Obuagulare

Inteſtabilis.

Atteſtari.

CAPVT XV.

Lex xii. Tabul. explicata, conijcere cauſam, conectio, aſsiduus, vindex.

VEtus illa xij Tabul. lex, *Rẽ vbi pagunt, oratione pagũto:* (ſic enim ea apud auct. ad Herenniũ li. 2. legẽda eſſe videntur) quã in ſententiã ſit, quæſtionis eſt. Sunt q eã interpretẽtur de pactione & cõuentione, quæ conteſtandæ litis cauſa efficitur, vt p ſponſionẽ: quib. ſuffragatur q, cõtinuò de cõiectione cauſæ attexit. Sed magni ſanè nominis virũ, hîc tñ a me non nominandũ, quem, etſi ab eo nõ diſſentiã, tñ hîc fortaſſe nominari nollet, nec ſuã præſtare ſententiã, cõtendere audiui ſic cõcipiẽda eſſe verba legis, *Rẽ vbi pagunt, ratũ eſto. ni pagunt, in comitio aut foro ante meridiẽ cauſam conijcito.* is etiã ſententiã ſuã auctoritate Fabij tuebatur, li. 1. ca 6. ſcribẽtis. in xij. Tab. ſcribi *ni ita pagũt*. Sed aliis fortaſſe in locis xij tabularũ *ni pagũt*, extare potuit. hoc tñ teſtari poſſum, nihil eſſe in eo ſenſu xij. tabulis indignũ. Alij de ſtipulatiõe, quæ oratione, id eſt, verbis fit, intelligunt. Ego veriſsimũ crediderim ſenſum eorũ q de pactis q̃ iudicij & litis cauſa fiunt, intelligũt. Itaq; ſiue paciſcũtur Prætorẽ adire ſponſione facta, vel ſacramenti pœna, q eſt in comitio: ſiue iudicẽ cõueniunt, q eſt in foro, ante meridiẽ cauſam cõijciebant. Erat aũt cauſæ cõiectio tanquam cõpendiũ & breuiariũ cauſę: velut. n. p iudicẽ vel libellũ rẽ exponebant, & quaſi cauſam ſuã in breue cogebant. Sed & cõijcere cauſam eſt interdũ cauſam agere. Afranius apud Nõ. *Cauſam cõijcere hodie hic apud te volo. Ambon adeſtis, profuturos arbitror.* Etiã cõiectio p pacto interdum legitur. Apul. in 2. Apol. *præter hæc, ea cõditione facta coniectionẽ, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet, vt dos omnis apud filios eius Pontianũ & Pudentẽ maneret.* niſi ſi quis hic coniunctionẽ emendet: q nõ putẽ. Extat & xij. Tabularum lex nõ apud Cic. modò, verùm etiã apud Gelliũ, li. 16. c. 10. *Aſsiduo vindex aſsiduus eſto: proletario ciui, cuiuis volet, vindex eſto:* quã Cicero in Topic. ſic explicat, vt locuples locupleti ſit vindex. Sed niſi mendoſa Varronis apud Noniũ verba ſunt, maximus ille ſcriptor & Togatorum doctiſsimus interpretatur locupletẽ ipſum ſibi vindicẽ lege cõſtitui: aliũ aũt neminẽ. Eius. n. verba ſunt. *Quibus erãt pecuniæ ſatis, locupletes, aſsiduos, cõtrarios, proletarios.* Idẽ. *Aſsiduo neminẽ vindicẽ voluerũt locupleti.* fortaſſe aũt de mendo cuipiã iſta ſuſpecta eſſent, legẽdũq; putaret, *neminem vindicẽ voluerũt, niſi aſsiduũ:* id eſt, locupletẽ. Vindex aũt eſt, qui vindicat, quominus is, qui prenſus eſt, ab aliquo teneatur: vt cũ cuipiã iniecta eſt manus, vt ad Prætorẽ iudicẽue ducatur: qui etiã eum, qui iudicatus à creditore ducebatur, liberabat.

Legis xij. tab. ſenſus.

Conijcere cauſam.

Cõiectio.

Aſsiduus vindex.

Vindex.

CAPVT XVI.

Tranquil. explicatus, decuriæ Equitum tres, ducenarij, ducenaria, centenarij, centonarij, dendrophori, ſelecti iudices, in quibus Plinio parum cõuenit cum Aſconio, in quo Pliniũ Seneca ſequitur, et Cicero cũ Aſconio facit.

SCribit Trãquillus, in Augu. c. 32. ad tres iudicũ decurias quartã fuiſſe additã ab Imperatore Auguſto, ex inferiore cenſu, quæ ducenariorũ vocaretur, iudicaretq; de leuiorib. ſummis. Tres erãt decuriæ equitũ, quę iudicabãt: vna trib. ærariorũ, altera ſelectorũ iudicũ, tertia Nongentorũ. Hi etiã ciſtas in comitijs ſeruabãt. Ad has tres Equitũ decurias ex inferiore cenſu hominũ, qui ducena in pfeſsionẽ cẽſualẽ deferebãt ſeſtertia, nõ vt Equites quadrigena, quartã fecit diuus Auguſtus centuriã. alij tñ ſunt ducenarij in Cõſtantini Imparatoris reſcripto, qui ſcilicet vt opinor, ducenteſimã auctionũ exigebãt: vt & centenarij in eodem reſcripto ſunt, qui centeſimã hæreditatũ exigebãt. Sed reſcripti verba reſcribere quid vetat? *ſi quis à ducenarijs, vel centenarijs, vel fiſci aduocatis læſum ſe eſſe cognoſcit, adire iudicia, & probare iniuriã nõ moretur.* Illud tributũ etiã ducenaria vocabatur, nõ tantùm, vt à Tranquillo in Caio, ca. 39. ducenteſima: Apuleius libr. 7. de aſin. aur.

Decuriæ equitum tres.

Ducenarij

Centenarij.

Ducenaria.

Nam procuratorem Principis ducenaria perfunctũ, dehinc fortuna tristiore decussum prætereuntem coràm fuseram aggressus. Ab his alij erant Centonarij, qui scilicet centones conficiebant, quibus in obsidione oppidani aduersus arietem vti solebant, & obsessores, vineas ne incenderent integebant. Sic Dendrophororum erat collegium, quod materiam ad bellicas machinas adueheba. Sed vt ad Ducenarios reuertar, de posterioribus accipi ducenariis arbitror, qđ à Diuo Cypriano de Martiale scribitur. Sed quoniam in mentionem iudicum incidimus: parum in Selectis Plinio cum Asconio conuenire videtur: Plinio enim nomen est ordinis, & decuriæ, non sortis. Sic enim scribit libro 33. cap. 1. *Et diuisus hic quoq; ordo erat superba vsurpatione nominum, cum alius se Nongentum, alius Selectũ, alius Tribunum appellaret.* Contrà Asconius 2. in Verr. post subsortitionem à prætore factam Selectos iudices appellatos fuisse refert. *Moris, inquit, erat, celebrata iudicum reiectione & haberi in officio prætoris, & in archa reponi nomina iudicum Selectorum.* Iterum eodem loco, *Cum iurassent omnes præter ipsum Prætorem, nomina eorum libellis, vt supradiximus, continebantur, & vbique habebantur, ne pro Selectis iudicibus, vt fit in multitudine, aliqui suppositi corruptiq; iudicarent.* Et miramur si nos tantò pòst, de rebus antiquis diuersa diuinamus, cum in tantis auctoribus meritò consensum desiderare possimus? Sanè cùm Hortensius vnum ex iudicibus Selectis obiiciebat, non tam selectum sortitione quàm ordine intelligit. & cum Plinio facit nihilosecius & Seneca. *Non potest ad hoc suum iudex ex turba Selectorum, quem census in album, & equestris hæreditas misit.* Cùm Asconio Cicero pro Cluent. *Deinde Prætores tantùm vrbani, qui iurati debent optimũ quemq; in Selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse duxerunt.* Iterum 4. in Verr. *Cæterarum rerum selecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi solent.* Quod igitur antè Selectionis & sortis erat, ordinis fecit Augustus.

Centonarii. Dendrophori. Selecti iudices qui.

CAPVT XVII.

Nonius explicatus, aerinus, coagulum, exordium, irrire, vacillare, præstringi oculos, monogrammi, inscriptum, scripturarius, eluuiem facere, silicernium, Tutanus.

Arciæ.

PErgam, vt institui, varia contexere. Casses Greco vocabulo arcyas appellauit Varro apud Non. in Compedes,

Lepusculi timentes hoc quadrangulum
Dedit Diana rete nexile arcyas
Viscum fugamq; lineamq; compedem.

Aerinus.

Idem ab aere aerinus dixit, vt à Tartaro, Tartarinus. *vbi corpori aerinas compedes impositas video.* loquitur enim de aduerso Austri flatu. Fulgetræ tonitrui fulguris cognitionem à fulmine ortam scribit idem Varro, quod eò adscripsi, vt in pristinam integritatem apud Nonium restituantur, à qua exciderunt. Coagulum eleganti & concinna translatione Varro pro glutino quodam, & eo quod coniungit & cõtinet, posuit, his verbis:

Coagulũ.

Vino nihil iucundius quisquam bibit:
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt,
Hoc hilaritatis dulce seminarium,
Hoc continet coagulum conuiuia.

Cùm in Marone 3. Georg. legimus,

—& camuris hirtæ sub cornibus aures:

Nonius videtur agnoscere *cameris.* Exordium propriè, & ordium, & ordiri de tela & vestibus hodieque apud nos dicitur. Hinc illud: *Non possum sperare togam prætextam, cum exordium pullum videam:* nam prætextæ, pullę non erant. Irrire, propriè de canibus dicitur dum ringũtur & irritantur, à quo irritare, non vt per exemplaria propagatum video, ab irruere. nam canes prouocati irriunt, id est, sonum quendã qui *r* literam refert, crebrò iterant.

Exordiũ. Irrire.

Irritata canis, quàm homo, quam planius dicit:

vt Lucilius ait: Vacillare si Nonio credimus, qui ductum ait à senibus se baculo alleuantibus & sustinentibus, dicetur quasi bacillare à bacillo. Præstringi oculos Varro non tantum auri fulgore: sed etiã meri viribus scribit, his verbis, quæ adhibenda duxi, quòd vitiosa in exemplaribus circunferantur: *Nec mirum si cæcutis: aurum enim non minus præstringit oculos, quàm* ὁ πολὺς ἄκρατος. Elegãs est Varronis sententia de arquatis & insanis, quam præterire nõ potui, ita me delectauit: *Nam vt arquatis & quæ non sunt, & quæ sunt, lutea videntur: sic insanis sani, & furiosis videntur esse insani.* Manica, catulus, collare, vinculorum genera sunt in illo versu Lucilij:

Vacillare. Præstringi oculos.

Cum manicis, catulo, collariq; vt fugitiuum.

Deportem. Varronis liber inscribebatur Hipposyne, id est, Equitatio. sed titulum hũc exesum reperias in Grammaticorum libris, nec intelligas. Ex eo libro adfertur *Apollonium ideo excuriant, quia nihil habebat.* Lutum pro lutulentis hominibus veteres posuerunt: vt & cęnum pro cœnosis & turpissimis: Lucilius,

Lutum.

Nil parui ac pensi vtiliter edoceas lutum. Philosophos decolores, & macros, Monogrãmos appellauit Lucil. *Quæ pietas? monogrammi quinq; adducti pietatem vocant.* Inscriptũ est, quod professum non est, nec à publicano scriptum: Lucilius, *facit idem quod illi, qui inscriptum ex portu exportant clanculum, ne portorium dent.* Non assentior Nonio, qui Scripturarium censet esse tabellarium, vel tabularium: cum is sit, qui commẽtarium scripturæ conficiat pecoris in pascuis publicis pascentis, vt in capita pecuniam exigat, quę pecunia etiam, vt ante docui, scriptura dicitur: Lucilius, *Publicanus vero Asiæ fiam, vt scripturarius.* Eluuiem facere, pro eluere, & egerere cibi reliquias, dixit Lucil. *Vt si eluuiem facere per ventrem velis.* Concham salis puri pro salino dixit Horat. lib. 1. sat. 3. proinde scripsit Põponius: *Concha vos istic manet. eliminabo extra ædes coniugem*: pro, Cœna vobis parata est: quòd in mensa saliuum poni soleat. Condepsere sine controuersia Latini à Græco traxerunt. Homerus odyss. μ. — [illegible] ἀναδέψας [illegible].

Monogrãmi. Inscriptũ. Scripturarius. Eluuiem facere.

Inſcribitur liber Varronis *Atticus tettix*, id eſt, Attica cicada, quam Athenienſes gerebant olim, indigenas indicare ſe volentes: capillos enim inuolucro comprehenſos cicadæ morſu nectebant & nodabant. Proinde Virgilius ſcripſit in ciri,

Ergo omnis cano reſidebat cura capillo,
Aurea ſolemni comptum quoq; fibula ritu
Cecropiæ tereti nectebat dente cicadæ.

Ex ea ſatyra adfertur.

Quid eſt? quid latras? quid rabis? quid vis tibi.

Marcipor ſatyra Varronis erat, in qua, vt ſuſpicor, de ſeruitute diſſerebat, & herili imperio, ac fortaſſe veteres laudabat, qui clementer & humanè imperabant ſeruis, quos paucos, eóſque gentiles ſeruos habebant: contrà homines ſuæ ætatis carpebat, qui tot agmina, tot legiones ſeruorum habebant: quibus aſperè imperabant. Ex ea lepidos verſus adtexui,

Nubes æquali frigido velo leues,
Cæli cauernas aureas ſubduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus. Iterum,
Ventiq; ab axe ſe erumpebant frigidi
Phrenetici Septentrionum filij,
Secum ferentes tegulas, ramos, Syros. Iterum,
Spatale euirauit omnes Veneriuaga pueros.

Varro *in Endæmonibus* ſæpe pro *Endymionibus* ſcribitur perperam in Grammaticorum libris: ſæpius tamen pro *Eumenidibus* quo è libro hoc adfertur, *Quæres ſi in ſomnum recideris* σὺ ἄδε πώποτε *eris iterum exporrectus.* Taxim veteres pro *ſenſim tangendo* dixerunt: Varro Gerontodidaſcalo, *Nouus maritus tacitus taxim vxoris ſoluebat cingulum.* Quod περίδειπνον Græci vocant, vel auctore Varrone Silicernium Latini priſci vocabant eius ſunt verba, *Ad ſepulchrum antiquo more ſilicernium confecimus*: id eſt, περίδειπνον. Satyra Varronis, quę ταφὴ μενίππου inſcribebatur, etiam ἀπαυτόμολος vocabatur: quod annotare placitum eſt, quia id temerè immutatum inueni. Tutanus, Deus erat, qui omnes qui laborabant, tutabatur: ex eo colebatur, quòd nocte fugaſſet exercitum Annibalis. Varro in libro qui ſcribebatur Hercules,

Silicerniũ

Tutanus

—Tuam fidem
Noctu Annibalis cum fugaui exercitum
Tutanus, hoc Tutanus Romæ nuncupor,
Hoc propter omnes, qui laborant, inuocant.

Qui à Græcis θυννοσκόποι appellabantur, à Varrone ſignificati ſunt, cùm ſcripſit. *Non animaduertis cetarios, cùm videre volunt in mari thunnos, adſcendere in malum altè, vt penitus per aquam perſpiciant piſces?* Melodinus Varro à melodia dixit: *Si quis melodinis* ὄνος λύρας, *præſepibus retineat ſe forenſibus.*

CAPVT XVIII.

Plinius libro 7. Naturalis Hiſtor. explicatur & emendatur, cercuri & catapultæ inuentores.

NOn ſatis intelligo quid libro ſeptimo Naturalis hiſtoriæ capite 60. Plinius, his quæ adſcribam, verbis ſignificet: in quorum ſalebra multi, niſi perbellè diſsimulant, ſeſe mihi hærere plerunque oſtendunt. *Poſt aliquot annos adiectus eſt & meridies, accenſo Conſulum id pronunciante, cùm Curio inter roſtra & Græcoſtaſin proſpexiſſet talem ſolem. A columna ænea ad carcerem inclinato ſidere, ſupremam pronunciauit.* Ego ea non ſine cauſa obſcura intelligo, cùm legendi inſcitia, & ſcribendi, verba Plinij exoleuerint, & monſtra hæc in vltimas terras deportanda peperint. Scribendum igitur eſt è iuratiſsimis & fideliſsimis libris, *Cùm à curia inter roſtra & Græcoſtaſim proſpexiſſet ſolem à columna Meuia ad carcerem.* Sed hac occaſione adductus, alia quædam leuiter & ſaltuatim ex eodem libro attingam. capite 56. ſcribit, Cyprios inuentores Cercuri fuiſſe. Interpres tamen Thucydidis Corcyræis eius nauis inuentionem aſsignat. quo cum facit & Cercuri nomen. Celocem dicit ibidem Plinius à Rhodiis inuentam: ego *Celeten* eo in loco in exemplaribus vetuſtis reperio, & verius exiſtimo. Catapultam à Syris iuuentam prædicat: at eam inuentam in Sicilia à Dionyſio Tyranno fuiſſe ſcribit Aelianus: & Græcus quidam, qui allata è Sicilia catapulta, dixit: ὤλετο ἀρετά: à Syris iuuentam non putauit: & machinalis ſcientiæ peritiſsimos fuiſſe Siculos Archimedes ſatis oſtendit. Sed in rerum inuentione varij varia tradunt. Sic Arietem hic Plinius repertum bello Troiano fuiſſe literis mandauit ab Epeo: quem Septimius Florens Carthaginienſibus vendicat. *Nam & arietem*, inquit, libro de Pallio, (*non quem Laberius reciprocicornem, & lanicutem, & teſtitrabum vocat, ſed trabes machina eſt, quæ muros frangere militat*) *nemini vnquam adhuc libratum. Illa dicitur Carthago ſtudiis aſperrima belli, prima omnium armaſſe in Oſcillum penduli impetus, commentata vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis.* Cum autem capite 58. de veteribus literis Græcis diſputat, mihi diligenter veſtigia literarum rimanti, ſcriptum ab eo fuiſſe videtur, ἀδυσικράτης ἀνέθετο τῇ διὸς κόρῃ δεκάτην, ἥδε δέξατο δῶρον τηνδί. ac principium ſanè horum verborum audacter adfirmare poſſe videor. de clauſula paululum addubito: ſed nihil comminiſci potui, quod propius ad literarum ductus accederet. Scribit capite 53. *Qu. Fabium Maximum in conſulatu ſuo Pridio Cal. Ianuarij mortuum, in cuius locum M. Orelius pauciſsimarum horarum conſulatum petierit.* ſcribe, *Caninius Rebelius*: in cuius conſulatum multa iocatus eſt Cicero. *E diuerſo*, inquit capite 50. Plinius, *Phalereus tum deploratus à medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam inuenit ex hoſte*: emendo, *Phereus Iaſon, cum deploratus à medicis.* Plinius cap. 43. huius libri, de Ventidio, *Cicero inquit, mulionem caſtrenſem ſuffarraneum fuiſſe.* hic in quibuſdam peruetuſtis codicibus legitur, *caſtrenſis ferraniam fuiſſe*: in quibuſdam, *caſtrenſis furnariæ.* ego legendum eſſe cenſeam: *caſtrēſis furnariæ.* Scio non deeſſe cui *farinariæ* legendum eſſe videatur: ſed illud alterum & probabilius eſt, & ad ſcripturam veterē propius accedit.

Cercuri inuentores.

Catapultæ inuentores.

CAPVT XIX.

Nonius emendatus & explicatus, constitio, institio, petaurista, schemæ, enixæ, accensi, impancrare, cosigerare, terebra pertundere, grumæ, campter, politiones & depolitiones.

VT iā superiorib. aliquot capitib. per Noniū vagatus sum, hoc etiā & aliquot aliis efficiā, ac quędā ex eo excerpā, q̄ nō erūt omnino cognitu iniucūda: tātùm legentes meminerint, hæc omnia ludicræ cuiusdā & defunctoriæ esse operæ. Cū esse νότον ab humore dictū ꝓbat, attulit hūc Homeri locū ex Iliad. φ. κατὰ δ' ἐ νότιος ῥέεν ἵδρως. In cuius locū succidaneū quiddā ex Homero, qđ hoc veriloquiū quo de agebat nihil attingit, subiecerūt. Nihilosecius illud, quod de Borea secūdo loco adfert, per summā iniuriā immutarūt, cū scribi debeat in alio loco ὅτε θαλάσσης κύματος. Vt à stādo statio dicit: sic à cōstando, cōstitio. Constitio. Nonius de vestibulo, *Atq; ob hāc cōstitutionē & quasi stabulationē.* Institio. Sic institionē Cic. dixit 1. Tusculan. *Qui errātiū stellarū motus, progreßiones institionesq; notauit?* cùm astra stare & tāquā insistere vident. quā Græci στηριγμὸν, stationē Astrologi vocāt. Petaurista Petauristā dictū legimus, qui saltib. vel schemis leuiorib. Schemæ. moueret: nā à Latinis Schema Schemę etiā dicit. Trāquillus in Tiber. cap. 43. *in re turpi, ne cui in opera edēda exemplar impetratæ schemæ deesset:* vbi perperā scribit *imperatæ scenæ.* Petauristę nomē vsurparat in epist. ad Cæsar. citāte Nonio, *Conuocat Ptolomæū κιναιδολόγον, Nicona Petauristē, Diona κυνοποιὸν.* sic ea verba Varron. legēda esse cēseo. Qui sint aūt Cinędologi ex Athen. li. 14. ca. 7. cognoscere facile est. Enixæ. Enixas, sunt qui à Nixis diis, q nixib. parientiū pręerāt, nomē habuisse cēseant: quā tetigit sentētiā Non. verùm in eo nō satis ob deprauationē, perspicit. Sed ex iis, quę dixi, facilis emēdatio est: cùm sit in eo legēdū è *Nixis.* Accensi. Accēsi dicunt, quod acciantur, quasi accersiti. Varro delectabat Gręcis verbis & antiqs obsoletisq; Latinis, vt hoc, quē adscribā, loco. *Ecclesiā in vrg ā arctā impācrarūt.* Impancrare. Cosigerare. Cosigerare dixit Accius, ꝓ in coxā aggerare & attollere. nā cossam etiā pro coxa dicebāt. testimonio est cossim pro coxim. verba Accij, *Benè proscissas cosigerare ordine porcas, bidēti ferro, rectas deruere.* Delibratū dicit esse decorticatū Non. vt deartuatū, ꝑ artus discissū. id adeo moneo, quod exemplaria aliū efficiūt sensum. Elegāter iocat in curiosum Plaut. in Astraba, apud Non. Terebra pertūdere. *Terebra tu quidē pertūdis:* quod est, tanquā exterebrare vis. Grumæ. Grumę sunt loca media, in q̄ cōueniunt quatuor viæ, vt in castris gnoma à Suida dici videt. cuius verba sunt: Γνῶμα ὀλίγον ἐξωτέρω τῆς στρατηγίδος σκηνῆς, χωρίον τι, ὥσπερ ἀγορὰ ἀπελέλειπτο, ὃ δὴ γνῶμα προσηγορεύετο, ἐπεὶ δὴ αἱ προστάξαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ ὅλα ἐγίνοντο: quæ ex Polybio adduxisse Suid. videt. Est & Gruma mēsura, qua fixa, vię dirigunt ad lineā, vt in castris metādis, & in agris assignandis: Lucilius, *viamq;*

De gruma vis, vt castris mensor facit olim. *Fulguratores, vt extispices, aruspices,* scribendū cēseo. &, *pastus quod esset, Pascere dicebāt.* &, *quasi è vitiis locū.* Cāpter flexū significat in curriculis Circēsib. qđ Campter. verbū vsurpauit Pacuu. apud Non. *Extremū intra cāpterē ipsum prægradat Parthenoreū.* & in Promicare citat fabula inscripta, δειπνοῦντι βοῦς. titulus in excusis lib. desideratur. *Quid stomachatur Mnesarchus?* et, *colūna Meuia:* nō, *Meuiana.* et sic multis in Ciceron. locis pspicuè scribēdū est. Multa ꝑtereo, dū propero. Politiones agrorū sunt Politiões. Depolitiones. cultus: cōtrà, depolitiōes. Varro, *Quid mirū? ex agri depolitionib. eijciuntur, hic in cœnaculo polito recipiuntur.* Dētifabres vno verbo dixit Ennius de rastris, *Rastros dentifabres capsit causa poliendi Agri.* De pficis hæc verba sunt Varron. è lib. 4. de vita pop. Romani, q̄ vix intelligi in libris excusis possunt, *Deinde Næniā cantoris solatā ad tibias & fides eorūq; ludis trigas cursitasse. Hæc mulier vocitata olim præfica vsq; ad Punicū bellū.* *Inde parectatos & chlamides & barbula prima,* in Lucillio legendū est. Legimus in Nonio ex Varrone, *Maiores aßiduo nemmē vindicē esse voluisse:* cùm tñ apud Cicer. sciamus legē xii. Tabul. iubere, *vt aßiduo vindex aßiduus sit:* vt fortasse in Varrone mendū sit: quod reor, legēdūq; puto, *Aßiduo neminē vindicē nisi aßiduū esse voluerūt.* Hæc ꝑ trāsennā inspiciēs obiter collegi è multis pauca, vt q summā è Carpathio mari libet aquā, vt apud poetā ē.

CAPVT XX.

Multa in Nonio restituta & explicata. Ieiunis fœtet anima, cornus pro cornu, sudum, columen, consellæ, exaptum, flexa, Λόξιας ἀπόλλων, vetulus lupus, acetum Aegyptiū, acris, copron, fellare, scabrere, albus canis, carteon stadium, sibyna, promeritum, algolocheum, Cortinipotens Apollo, carpineus, gallantes, manus visco tinctæ, conijcere causam, conijcere de ratiūcula, tributū in singulas tegulas, Aediles præerāt mensuris, subrostrani, indu.

NOn fuerūt babylonica maiore distincta varietate, q̄ hæc scriptura: intelligētq; pictores & poetę nō sibi solis prodigialiter rem aliquā variare licere. Ieiunis fœtet anima. Quòd anima fœtet ieiunis, idcirco Plaut. in Mercatore scripsit,

Ieiunitatis plenus animam fœtidat. & Cæcilius,
— quem mihi, vbi
Domū adueni. assedi, extēplo suauiū Dat ieiuna anima.

Cornus. Cornus à Varrone positū pro neutro cornu. *Phrygius per ossa cornus liquida canit anima:* vbi anima sonū significat, quæ & auctore Nonio interdū iracundiā & furorem etiam significat: *Noctilucam tollo, ad focum fero, inflo, anima reuiuiscit.* Sudum. Sudū est sine vdo: proinde non tantùm cœlū sudum dicitur: sed etiam ventus, qui siccus est: Varro, *Dum nos ventus flamine sudo.* Putat M. Tullius terram efficere noctem non tantum ad quietem animantium, verùm etiam ad numerum dierum. Semper enim si luceret, dies distingui numerariq; non posset. verba eius sunt è libro quarto, de Repub. *Eademq; obiectu suo vmbram noctemq; efficiat, cum ad numerum dierum aptam, tum ad laborum quietem.* Columē. Columen interdum auxilium est, & firmamentum:

Accius

Accius Demetrio, *Hinc columē alæ geminis aptum cornibus*. Eſt & columē arbor: Catull. de Berecynth. *Sub altis Phrygiæ columinibus*. Conſellæ ſūt tanquā ſellæ duæ iunctæ, & ſellæ geminę: Lucillius, *Conſellas quoq; præualidis in funibus aptas*. Exaptū, ex aliquo pendens, & ligatum dicitur. Lucillius,

Conſellæ. Exaptū.

Ibat forte aries, inquit, iam quod genus quantis
Teſtibus, vix vno filo hoc ſe hærere putares
Pellicula extrema exaptum pendere onus ingens.

Varronis erat ſatyra nomine, Mutuū muli ſcabunt, vel περὶ χωρισμῶν (binomines enim illi libri erant) aliter ab aliis inſcribitur. ſic autem inſcribebatur, quòd dum nobis mutuò aſſentamur & blandimur, nobis ea attribuimus, quę à nobis alieniſsima ſūt & remotiſsima. Ex ea ſatyra adfert, *Vbi lucus opacus teneris fructib. aptus. Vnus conſternit nobis vetus reſtibus aptus*, cū Lucilius ſcripſit, lectū ſignificat vererē, & reſtibus nexū & ligatū. Scribit Varro olim minores natu fuiſſe Romę aperto capite. eius verba ſunt, *Minores natu capite aperto erant, capillo pexo, vtiq; innexis crinibus*. Flexa ſunt, quæ obliqua & tortuoſa oratione implicata ſunt, nō apertè expreſſa. Pacuuius, *Flexa non falſa autumare dictio Delphis ſolet*. inde λοξίας ἀπόλλων vocatus eſt, vt flexiloquus. In Macco citatur Pōponius, vt in ſtulto. Macco em̄ mulier ſtultiſsima fuit, vt ex Ariſtophane in Equitib. cōſtat. Inde & Maccus effectus eſt, vt auguror. Vetulus lupus ꝓ homine veteratore, fallaci & rapaci, veterib. vſurpatū: Lucillius, *Sic inquā & veteratorē illū vetulū lupū Anibalem acceptū*. Acetū Ægyptiū optimū fuiſſe & acerrimū videtur: Cic. in Hortenſio, *Quod alterius ingeniū ſicut acetū Aegyptiū, alterius ſic acre, vt mel hymettiū dicimus*. Acrē, & vehementē, & ſęuū Theopompū hiſtoricū, Philiſtū breuē & contractum fuiſſe accepimus: Cic. in Hortenſ. *Aut Philiſto breuius, aut Theopōpo acrius, aut Ephoro mitius inueniri poteſt?* Coprō pro ſtercore Gręco verbo dixit Varro, *Nō Hercules pōt, qui Augiæ agebat copron*. Fellare idē ꝓ mām̄as ſugere vſurpauit, qđ poſtea verbū turpe factū & obſcœnū eſt. eius verba ſunt, *Vbi quod lupā alūni fellarunt olim*. Scabrere pro ſcabrū eſſe poſitū reperimus: Pacuius, *Quæ deſiderio alumnum, pœnitudine, Squales ſcabreſq; & inculta vaſtitudine?* Chœnix, fabula Ennij fuit de nomine mēſurę Gręcę, vt Modius Varronis, q̄ mediocritatē victus ſignificauit & moderationē. Hęc Ennij inſcriptio vitiata eſt in Nonio. Ex ea eſt iſtud, *Tū tu iſti credeatq; exerce linguā vt argutarier poſsis*. Homer. facūdos ſenes cōparauit lib. 2. Iliad. cicadis. Idē Nonius fecit in Exodio loquacē perſtringēs, his verbis, *Quādo ad ludos venit, alij cū tacēt, totū diē argutatur quaſi cicada*. Cęcil. *Embono* citat *Symbolo*: fortaſſe potius, & verius puto, *Emporo*, id eſt, Mercatore legendū. Eſt & Simulās, Afranij fabula in Nonio inſcriptionis deprauatæ, ex ea adfert, *Næ ego illos velitātes auſculto libēs*. Cęcilij fabula etiā Plociō erat, ab ornamēto capitis. Plotiū malè appellat. Plato Sympoſiō ſcripſit de conuiuio Agathonis poetę, in quo de amore diſputat. Eius exēplo Agathonē, vt reor, Varro ſcripſerat, è quo adfert, *Virgo de cōuiuio abducatur, ideo, quòd maiores noſtri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerūt*. κύνα ἀργὸν variè Grāmatici Gręci exponūt. Varro albū reddidit: & Nonius mitē & placidū interpretat̄: *Aduerſi vēti ceciderūt, quod ſi pergūt diutius mare voluere, vereor ne me quoq; cū domū ab Ilio ceſsim reuertero, præter albū canē agnoſcat nemo*. Iā antè docui Varronē vſurpatorē verborū eſſe Græcorū: id & hîc doceo: nā acroaſin pro auditione dixit in ſepultura Menippi: *Diogenē literas ſciſſe tū vſioni quod ſatis eſſet, tū quòd etiā acroaſi bellorū hominū*. Sic epitaphiō agona, ꝓ ludis funebrib. poſuit. quo etiā in loco belliſsimè & elegātiſsimè charteon ſtadiū poſuit, pro chartis & libris in quib. ſcribimus & nos ſcribendo exercemus. Eius verba ſūt, *In charteo ſtadio epitaphiō agona. quo quis certaſſet animo bellus homo, magis delectatus ſtoicorū pācratio, quàm Athletarū*. Sibyna, genus teli eſt: Pacuuius, *Barbaricā peſtē Sibynis noſtris obtulit*. Scio depromi infinita poſſe eius exēpla: ſed iſtud qđ deprauatū ſcio in libris, potiſſimū adſcribendum duxi: reliquis ſuperſedi. Promeritū vnum vocabulum eſt apud Lucretium lib. 1.

Flexa. λοξίας ἀπόλλων. Vetulus lupus. Acetum Aegyptium. Acris. Copron. Fellare. Scabrere. Albus canis. Charteon ſtadium. Sybina. Promeritum.

Nec benè promeritis capitur, nec tāgitur ira. Sed cū in omnib. libris in verba duo diſiūgatur, errorē tā latè propagatū diſſimulare nō potui. negat em̄ impius Epicureus, deū gratia & meritis noſtris capi ac placari, cōciliari deniq;. Algolochęū pro dolorib. partus dixiſſe videt̄ Lucill. eo verſu, *——vt contendere poſſem. Teſtiados Ledæ eſtiones atq; Algolochæo*. alij *Archilochæo*, pro firmo partu. Idē Cortinipotētē Apollinē dixit, q; Cortinæ, id eſt, tripodi Apollo præſit. *Huncine ego vnquā Hyacintho hominē Cortinipotētis delitiis cōtēdi?* Cæcil. apud Non. Tychę malè citat̄ pro Titthę, id eſt, nutrices. A Carpino arbore carpineū dixit Varro his lepidiſsimis verſiculis: *Sed Pan Carpineo cibo coacto Libamenta legens caduca victus*. qui ſic in Grāmaticis deformati ſunt, vt nō agnoſcas ſpeciem eorū, non magis quàm ſi noti hominis os videres luto multo ſublitū. Gallantes inſani & furioſi ſunt Varroni, à Gallis matris Deûm: *Nā quæ venuſtas hic adeſt Gallātib. Quæ caſta veſtis?* Viſco tinctas manus idē perelegāter eorū dixit, qui rapaces ſunt & furaces. *Nec manus viſco tenaci tinxerat viri caſta*. Inſcribebat̄ ſatyra quędā Varronis Caprinū præliū, vel περὶ ἡδονῆς ꝓpterea q; caprinū genus laſciuū eſt & petulans, & voluptatē auidiſsimè ſequitur. De cōiectione cauſæ & à Duareno principe huius ætatis iuriſcōſultorū multa præclarè ſcripta recordor, & ab Aſconio intelligo: tn̄ facere nō poſſum, quin huius rei exemplū ex Afranio proferā, vbi Cōiicere cauſam, eſt agere. *Cauſam, inquit, cōiicere hodie hic apud te volo. Ambōne adeſtis, profuturos arbitror*. Cōiicere de ratiuncula, pro, de ratiuncula furari & auferre, poſuit Afranius. *Ij cōiicere ad neſcio quid de ratiuncula*. La ratiuncula ſcio excudi: ſed illud meū nō inelegāti coniectura emēdatū doctis ſpero viſum iri. Multa genera tributorū antiqui, nō ſine magna populi iniuria, & inſana optimatū acerbitate excogitabant.

Apollo cortimpotens. Carpineus. Gallantes. Viſco tinctæ manus. Conijcere cauſam. Conijcere de ratiuncula. Tributū in ſingulas tegulas.

bât. eorũ vnũ propè inauditũ adferã, in singulas tegulas, ipsa nouitate & magnitudine admirãdũ. Cic. ad Cæsar. Iuniorē. *in singulas tegulas impositis sexcentis sexcencies confici posse.* Incertũ aũt est, idne dicat de tegulis venalibus, an de tegulis ædificiorum. Ædiles præter alia munera mensuris etiam præerant, & iniquas mensuras frangebant: & æquæ iustæq; mensurę erant ædilitiæ, & ad ædilitias exactæ. hinc illud Persij sat. 1.

Aediles præerant mensuris.

Fregerit heminas Arreti ædilis iniquas.

Varro in ea satyra, quæ inscribebatur, Longè fugit, qui suos fugit, *Solus Rex, solus Rhetor, solus formosus, fortis, æquus, vel ad ædilitium modium purus, putus: si ad hunc charactera Cleophantus conueniet, caue attigeris hominẽ.* Subrostrani sunt qui sub rostris in foro versari solent, vt ex loco Varronis è satyra Manio apparet. *Manius manè suscitat rostrum, subrostra adfert, populum in forum conducit.* Indu, pro In, veteres vsurparunt, Lucillius,

Subrostrani.

Indu.

Multis indu locis sermonibus concelebrarunt.

CAPVT XXI.

Nonius emendatus & explicatus, troginus calix, cortes promæ, carnales, tibicidæ, truncus in homine.

VArronis satyra erat nomine de lege Męuia (*Numia* malè scribi suspicor) in ea, de iure patriæ potestatis, & de parentum auctoritate in liberos tractabatur. Pro rectore & pædagogo Autumedontem posuit, qui auriga Achillis fuit, Varro his verbis, *Autumedo meus, quòd apud Plotium Rhetorem bubulcitaret, alter illi do lori non defuit.* Physicè cur dicta sit, his verbis explicauit Varro, *Primum eam esse Physicen, quod sit ἔμφυτος, vt ipsa vox basis eius.* Varronis fuit satyra nomine Væ victis, περὶ φιλονεικίας, in qua de cõtentione & rixis iurgiisq; & certaminibus hominum disputabat. Sed falsum pro ea germana inscriptione in libros inductum est. De antiquitate hominum, & hominum natura etiam satyram luculentam scripserat, quam Aborigines vocârat, περὶ ἀνθρώπων φύσεως. Sed & Columnæ Herculis, περὶ δόξης, satyra eius erat. Hos titulos in codicibus mendi meritò à me insimulari intelliget, cui cũ bonis libris aliquid rationis, & cõmercij fuit. in illo versu Lucilij,

Troginus calix.

Planta vna est pedibus cariosis mensulibano:

quid est *mensulibano*? ego putem scribendum *mensula vino.* Quis est Troginus calix, cuius illo Lucilij versu mentio est,

Cuia opera Troginus calix per castra cluebat.

an qui ex Trogete arbore sculptus erat? & nõ putem verius est de Trogi certi hominis nomine sic appellatum fuisse: nisi si quis à Trocinis Gallis putet vocari, quos qui accuratiores & diligentiores sunt, Trocinos vocant. Quid sibi hoc versu vult Varro,

Promæ cortes.

Dum vixi promiscaris meis in cortibus pauit?

Tu scribe, *promis carus me in cortibus pauit.* iure enim promæ cortes vocantur, quæ multa promunt & suppeditãt ad victum. Etsi abstemiæ erant apud Romanos mulieres, Varro tamen non putat esse omnino eas à vino abstinendas, sed nonnihil eis indulgendum: cùm scribit, *adde cyathum vini in vxorculæ pocillum.* Casteriam in naui velut γαστρίαν dictam interpretor à ventre nauis. Carnales apud Varronem videntur esse Ædiles, cùm scribit: *vix effatus erat, cùm more maiorum vltrò carnales arripiunt, de ponte in Tyberim deturbant.* Solebant enim Ædiles improbas merces in profluentem interdum iactare, vt edulia, quæ putebant. Plautus in Rudente, sc. Intelligo hanc. *Neptunus ita solet, quamuls fastidiosus ædilis est, si quæ improbæ sunt merces, iactat omnes.* vocat autem eos carnales, quòd carni venali etiam præerant, aut certè quia eorũ ministri erant. Tibicidæ, & magistri videntur dici, quòd discipulorum peccantium ferula soleant tibias cædere, & qui crura feriunt seruorum aut aliorum: Lucillius, *viginti domi an triginta, vel centum tibicidas alas.* Truncus in homine pars ea corporis est, quæ collo inferior, sustinetur coxendicibus. Lucil. *Caput collo sustentatur, truncus sustinetur à coxendicibus.* Cicero de Orat. *Trunco magis toto se moderans.* Iterum, pro Q. Rabir. *Nemo illum ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat.* & est truncus, cùm caput amputatum est: Maro 2. Aen.

Carnales.

Tibicidæ.

Truncus in homine.

——iacet ingens littore truncus.

CAPVT XXII.

Nonius & explicatus & emendatus, desquamare, decalanticare, decollare.

VArronis liber erat perelegans, De sectis, quem περὶ αἱρέσεων inscripserat, in eo de variis Philosophorum familiis & sectis disserebat. Eum ego titulum renouare volui, & tanquam rediuiuum suscitare, qui apud Nonium ætatem ferre non potuit: & de suo demigrauit loco pulsus hostili quadam inscitię manu. in eo enim legitur, περὶ λέξεων. ex eo adfertur. *Porro inde ab vno quoque compito ternæ viæ oriuntur.* Desquamare est squamis spoliare: sed interdum est squalorem eluere: Lucillius,

Desquamare.

Rador, subuellor, desquamor, pumicor, ornor,
Expilor, pingor.

Decalenticare apud Nonium legimus, quod quid significet, quęrimus. ego *decalanticare* scribendum censeam, vt sit, calanticam detrahere, quod est tegmen capitis muliebre: quod etiam per translationem in aliarum rerum spoliatione ponatur. Decollare est in collo non esse, periisse, amissum esse, deesse. solebãt enim veteres de collo sibi crumenam suspendere, quæ decollabat, cum in collo nusquam erat: Varro de Re rust. lib. 1. ca. 2. *Quorum si alter utrum decollat, & nihilominus quis vult colere, mente est captus.* Est & de collo deponere, vt Nonius docet. Austelli, parui sunt austri: Lucillius, *Rex Corus ille duos hos ventos, Austrum atque Aquilonem, nouisse se aiebat solos demagis, istos ex nimbo Austellos nec nosse, nec esse putare.* Varro Meleagros nomine libros duos, vt reor, inscripserat, in quibus de nobili illa apri Calidonij venatione, quæ Meleagro duce, conueniente Græca iuuentute, acta fuit, elegantissimè disserebat. Ex iis adfertur, *Sin autem delectationis causa venanimi, quãto satius est saluis cruribus in circo spectare, quàm his*

Decalanticare.

Decollare.

his defeobinatis in filua curare. Eiuſdem erat liber nomine ἐπιτάφιον, ἢ ὅσς περὶ τάφων: quod ita è libris fugit, vt vix eius vlla veſtigia compareant. Extat & nomen Varronis ſatyræ, Sera parecte: quod quid ſignificet, conſtituere non poſſum, nec mediusfidius vlla coniectura euadere potui ad horum verborum ſenſum: quæ non iniuria de mendo fortaſſe ſuſpecta fuerint: ac diſtractæ fortaſſe temerè ſunt voces, quæ in ſuos artus membraque redibunt, & redintegrabuntur, ſi quis legat, *Se rapa rectè*, vt ſubaudiatur, *habent*. ſuſpicorque illo in libro Varronem de tenuitate & parſimonia victus eſſe locutũ, quẽ raporũ nomine ſignificauit. Ex eo locũ deprompſi, cũ explicaui quid eſſet expulſim pila ludere. Quẽ à Varrone dicemus his verbis Equuleũ Damacrianũ? *Neq; furentẽ Equuleũ Damacrianũ ſanus equiſo ex ſenis morbi fluctib. educat vnquã.* Ego Acragianũ legẽdũ cẽſeã. nã Acragus olim equis nobilitabat.

CAPVT XXIII.

E Nonio quædam explicata, fallam facere, Mars ſiluanus, maialis fiam, paſſerinum prãdium, pannoſa fex.

Fallam facere.

ENonio hîc quædã obſeruabo. Falla, turris lignea, pro fallacia etiã vſurpatur ea ratione, qua machina, & fabrica, & ſutella. Non. *Me non vocauit, ob eam rẽ hanc feci fallã.* Quis tandẽ eſt apud Luciliũ, Maluanus, cũ ſcribit, *Luporũ exactorẽ Maluanũ?* ego *Martem ſiluanũ* lego, nã Martis nomen etiã Siluano tribuebant: Cato de re ruſt. ca. 38. *Marti ſiluano in ſilua interdius in ſingul capita bonum votum facito.* Mars autem lupos arcet; Plaut. in Trucul. ſc. Rus mane dudum,

Mars Siluanus.

Fuit ædepol Mars meo periratus patri,
Nam oues illius haud longè abſunt à lupis.

Videtur aũt Mars, qui ſiluæ præerat, & ſiluicola erat, ſiluanus appellatus eſſe. Siluanus exponitur à vetere Grammatico πᾶς θεὸς ὑλαῖος, id eſt, omnis deus ſiluicola. Eleganter, Ne ego Maialis fiam, pro, ne ego caſtrer, dixit Titinius apud Non. his verbis, *Nunc tecũ obſecro, vt mihi ſubuenias, ne ego Maialis fuam.* Paſſerinũ prandiũ dici videtur ſcitiſſimè pro minutis fruſtellis. itaq; qui fruſtillatim & qui minutatim diſsipatur, veluti paſſerib. obiiciẽdus ſit, paſſerinũ prandiũ dici põt: vt à Põponio, *Et te obiectes fruſtatim paſſerinũ prãdium.* Miror Noniũ dignũ annotatu crediďiſſe, feram vitẽ pro agreſti poni (in eo Ferabite malè ſcribitur) cùm ferũ pro agreſti dici, nõ ita inuſitatum ſit. Tria ſunt in vino, flos, flox, & quod propriè vinũ dicitur: Cæcilius, *Ego neq; florẽ, neq; floces volo, mihi vinum volo.* Floces autẽ vocauit fecẽ, quòd in fece inſint flocci quidã & panni; vt Perſ. ſat. 4. ſcribit,

Maialis fiam. Paſſerinũ prandiũ.

Pannoſam fecem morientis ſorbet aceti.

Pannoſa fex.

CAPVT XXIIII.

Virgilius lib. 10. explicatus, Olympus omnipotens, potens, bipatentia tecta, bipatens pugillar, pergama recidiua, recidiuus annus, ſecare, ἀποτέμνεσθαι, Velis miniſtrare, canes ad venandum, leones ad frena, cuſtòs ad limina, homines ad lecticam, Verna ad pedes, ad labi, Virgilius male reprehenſus à multis.

MVltos ſuboffendit ille Maronis verſus 10. Æn. *Panditur interea domus omnipotentis Olympi.* Cur eñ attributionẽ omnipotẽtis, Olympo attribuat, nõ ſatis aſſequi ſe fatent. deniq; nõ deſunt, qui iuſto ſacramẽto contendere parati ſunt ita nullo modo Virgiliũ ſcripſiſſe, propinquãq; ſcripturã rimati, partim *omnipatentis*, partim *omniparentis* corrigunt. Ego nihil immuto, verùm epitheton alio ſenſu, q̃ vulgò accipi videam, interpretor. ac Olympũ omnipotentẽ explico, omnia complectentẽ, omnibusq; potentẽ. Potens eñ non ſolum à poſſum verbo, verũ etiã à potior deducitur, vel auctore Cicerõe, cuius verba ſunt 2. de leg. *Quòd ſi fingenda nomina vice poetæ, potius vincẽdi atq; potiundi caſta ſunt diis cognomina.* Nã vt reor, inde dicitur omnipotens, nõ tantum quod omnia poſsit: ſed etiam quòd omnibus potitur. & Horatius lib. 1. od. 5.

Omnipotens Olympus.

Potens.

—ſuſpendiſſe potenti Veſtimenta maris deo, cùm dixit, Neptunũ intellexit, qui mari potitur, & cuius mare ſors eſt. Bipatẽtia tecta eodem in libro dicit Maro. q tectorũ ianua fores duplices haberet, vt in ampliſsimis Magnatũ domibus, quæ in dextrã læuãq; reſerantur. Sic *Bipatens pugillar expedi* dixit Auſonius epi. 150. q pugillares dum aperiuntur, duas pandunt paginas. Quærit apud Seruium Probus, cur

Bipatentia tecta.

Bipatens pugillar.

—ô hominum diuumq; æterna poteſtas, Iupiter dicat: & eã quæſtionẽ meo iudicio malè explicat. Ego eñ puto ſignificari, Imperatorem deorum & hominum eſſe Iouem: vt dicitur

—hominũ rex atq; deorũ. Cur *Pergama recidiua* lib. 10. & 4. dixit? nẽpe quę reuertantur, & redeant: vt recidiua in morbo dicit: quod eñ reſtituitur, recidere, & redire videtur. Sic annũ redeuntẽ recidiuũ appellat, Tertullianus, *Reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur.* Maro ſcribit,

Pergama recidiua.

Recidiuus annus.

—quam quiſq; ſecat ſpem: quod quo ſenſu modò accipiendum eſt? Secare interdum tranſigere, definire, abſoluere, vt apud Horat. lib. 1.

Secare.

—ridiculum agri
Fortius, & melius magnas plerunq; ſecat res.

Hic videtur eſſe deſecare, & proinde ſumere: qui eñ quid deſecat, ſibi id ſumit, qď & Græci ἀποτέμνεσθαι dicunt. Ocnũ conditorẽ Matuæ, filiũ Matus fuiſſe Maro ſcribit: quæ filia Thyreſiæ fuit. Eã ſcribit Suid. quod adſcribẽdum putaui, Sibyllã fuiſſe Theſſalã. Velis miniſtrare, Mantuana phraſis eſt, qua eſt vſus & in 6. & in 10. Maro. Eum imitatus eſt Tacit. lib. de mori. Germ. *Nec velis miniſtrant, nec remos in ordinem lateribus adiungũt.* Eſt autẽ miniſtrare velis, ſe miniſtrum velis præbere: vt dicitur homini miniſtrare. Vt *canes ad venandum*, pro canibus venaticis, dixit Terentius: ſic Leones ad frena, leones domiti:

ἀποτέμνεσθαι.

Velis miniſtrare.

Canes ad venandũ. Leones ad frena.

—biiugiq; ad frena leones. q̃ eñ animalia frenos

reci-

recipiunt, domita sunt. Sic *postliminio* dicit in Top. Cicero

redire equam, quæ fræna recipere solet,

id est, quæ domita est. Simile est illud nono Aeneid.

Ad limina custos. *Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.*

nam velut Atriensem eum dicit fuisse. Et illud quoque Catulli simile, epi. 10. *Ad lecticam homines*, pro lecticariis. Et illud Martialis lib. 12. epigr. 88.

Homines ad lecticã

Verna ad pedes. *—ducit ad pedes vernam.*

Allabi. Vt appellere, & applicare ad littus pertinent: sic & allabi, in 6. Aen.

Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

& in decimo,

—totumq; allabi claßibus æquor. Iterum,

Sed mare inoffensum crescẽti allabitur æstu. Ibid.

An sese mucrone ob tantum dedecus amens

Induat: per abusionem à Virgilio dictum Seruius existimat, à quo dissentio. nam & elegantissimus imprimis, & doctissimus scriptor Cæsar eodem modo loquitur libro septimo. *Se ipsi acutißimis vallis induebant*, inde natũ dicendi genus, quòd quæ inhærent corpori, è vestimento videntur. Reprehendunt Maronem pleriq; in his versibus,

Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspẽ,

Partheniumq; Rapo, & prædurum viribus Orsen.

& illis, qui deinceps sequuntur, quòd nomina confundat, vt intelligi non possit, quis Troianus sit, quis Rutulus. Ego Virgilium culpa carere puto, & calumnia libero. Nominibus enim satis nationem distinxit, cùm Latina nomina voluerit esse Rutulorum, Græca Troianorum. quod non attendisse, nec vidisse Grammaticos plurimùm admiror.

CAPVT XXV.

Virgilius lib. 9. explicatus, mitra, redimiculum, numeros memini, numeri, Acheloia pocula, crocotula, chiridotæ, hasta, tergum aduersum, frons aurata, accingi, in procinctu stare, ζωννύσθαι, *pultare fores,* κόπτειν τὴν θύραν, *crepuere fores,* ψοφεῖ, *ceruæ cornua tributa, fulminatrix legio.*

AEneam vt semiuirum, & mollem incessens apud Vergilium 4. Aen. Hiarbas,

Mæonia, inquit, *mẽtum mitra crinemq; madentẽ*

Mitra. *Subnixus, rapto potitur.* Mitram enim Lydorum & Troianorum gerebant mulieres, viris probrosam. Sed & multò magis cum redimiculum habebat, vt Aen. 9.

Redimiculum. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.*

Sunt enim redimicula, quibus mitræ religantur. Sed & de mitris redimiculum habẽtibus Euripides, ἐγὼ δὲ πλόκαμον ἀναδέτοις μιτραῖσιν ἐρρυθμιζόμαν. Eclog. 9.

Numeros memini. *—numeros memini si verba tenerem:*

Numeri. valet, Memini cantum versuum, si versus tenerem: atque hîc numeri sunt modi, & cantus, non carmina: etsi carmina sæpenumero: vt Pers. sat. 1.

Scribimus inclusi numeros ille hic pede liber.

nam quia & carmen numeris, id est, rythmis seu pedibus constat & canitur, ideo numerus & carmen interdum cantum significat.

Thebana de matre nothum Sarpedonis alti: Matrem hic Thebanam accipio è Thebis hypoplariis, quæ in Cilicia erant. Est enim verisimile, Sarpedonem Lycium ex ea prouincia concubinam habuisse potiùs, quàm ex aliis Thebis. Georg. 1.

Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis:

Acheloia pocula. hîc pocula Acheloia pro aqua dicuntur, vt ab Euripide in Andromacha, & Aristophane in Cocalo.

σαίρειν τε δῶμα τοὐμὸν ἐκ χρυσηλάτων

τευχέων περισπείρουσαν ἀχελώου δρόσον.

ex eo, vt credo, quòd, vt apud Vibium scriptũ est, Achelous fluuius Ætoliæ primus omnium terrã eruperit: vt poetæ antiquitatis memores ob id pro aqua vsurpauerint.

Ab Ioue principium Musæ:

cum in Bucolico carmine dixit Maro, in quo etiam Arati principium imitatus est, effugere dentem malignum non potuit Calphurnij poetæ. Sed eius calumniam facile est discutere. In ipso enim auspicio rei cuiusque veteres Iouem præfari & precari solebant. Quod & in diuinatione in Verrem ostendit Cicero. Poeta igitur pietatem maiorum imitatus, reprehensionis vellicantium poetarum securus, antiquo instituto ab Ioue incipit. nam omne principium Ioui debetur. Alter autem iam orato Ioue se ad numen poetarum conuertit Apollinem, *Et me Phœbus amat.*

Crocotula. *Vobis picta croco*: cùm Maro 9. Aen. dicit: crocotium intelligit, quæ vestis Crocotulà à Plauto apud Fest. dicitur, mulierumque erat, non virorum: ita vt effœminatos, & semiuiros incessat Troianos. vt & cum dicit, *Et tunicæ manicas.* Chiridotæ enim significantur tunicæ, quæ viris erant probro, vt molles. Ibid. Maro.

Chirodotę.

Hasta. *—versaq; iuuencum Terga fatigamus hasta:*

id sic accipiendum videtur, Semper in manibus tela militaria gerimus, etiam cùm terram subigimus. nam & hasta pro boum stimulo vtimur, & hasta tardos boues increpamus.

Et venit aduersi in tergum Sulmonis, ibiq;

Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.

Tergum aduersum. Perplexos hic locus habet Grammaticos, q̃ & tergum & aduersum dicat: cùm tergum sit in aduerso. Itaque tergum pro clypeo accipiunt. Ego aduersum interpretor, qui erat è regione, & si non aduerso pectore, vt in eodem libro,

Sed furor ardentem cædisq; insana cupido

Egit in aduersos: id est, in eos, qui ante eum ex aduerso ei erant, etsi tergum auerterant & fugerant. Itaq; mox sequitur

—hinc raptas fugientibus ingerit hastas

In tergum. Hasta porro sic fracta est ipso impetu vt finderetur: ita lignum, & hastile fissum,

sum, & ipsa fissione acuminatum præcordia transiit: nam fissorum fragmenta asperantur in aciem plerunque, & penetrabilia redduntur: vt in Heinrici Regis fato didicimus.

Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq́; leonis
Exuuias: à Marone scriptum est ex Heroicorum temporum consuetudine. Vt enim exuuio Leonis Herculem: sic & alios Heroas vestitos, aut aliarum bestiarum, legimus: vt apud Homerum Iliad. κ.

ὣς φάθ', ὁ δ' ἀμφ' ὤμοισιν ἑέσσατο δέρμα λέοντος
αἴθωνος: Virgilius autem, vt si quisquam alius, antiquitatis æmulatione, & reuocandis eius institutis & moribus poema suum perpolire cupit. Non enim hac tantùm ætate antiquarij fuere, sed olim multo magis. adde quod illa inusitati vultus peregrinitas & insolentia lectorem non leui voluptate perfundit.

Aurata fronte iuuencus.

Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum:
Est hoc quidem ritu Romano à Virgilio scriptum, sed non sine antiquitatis effigie. nam & ita Homerus scribit Iliad. κ. τῷ τοι ἐγὼ ῥέξω χρυσὸν κέρασι περιχεύας. Nam auratam frontem dicit eius iuuenci Maro, cuius cornua auro lita sunt. Quod accingi Latini, & in procinctu stare dixerunt: id à Græcis quoque manauit. nam & apud Homerum ζώννυσθαι, id est, cingi valet armari, Iliad. λ.

Accingi. In procinctu stare.

ζώννυσθαι.

Ἀτρείδης δ' ἐβόησεν ἰδὲ ζώννυσθαι ἄνωγεν.

& apud Hesiodum est sese parare & ornare,

γείτονες ἄζωστοι κίον, ζώσαντο δὲ πηοί. Quod Comici Latini dicunt, Pultare fores, κόπτειν τὴν θύραν Græci. Quod Latini crepuere fores, ψοφεῖν Greci, cùm scilicet aperiuntur, & aliquis exit foras. Horat. lib. 3. od. 22.

Pultare fores. Crepuere fores, ψοφεῖν.

Verris obliquum meditantis ictum: & ex animantis illius natura, obliquo semper ictu dentis homines ferientis, & Homeri exemplo dixit, apud quem scribitur, Iliad. μ.

δοχμώ τ' ἀΐσσοντε περὶ σφίσιν ἄγνυτον ὕλην.

Quod Homerus de Protesilao dixit interfecto, καὶ δόμος ἡμιτελής, quod variis explanationibus exponitur æquè dubio perplexoque secutus est vocabulo, & in coniecturas non minus latè patenti, Valer. Flacc. lib. 6. Argon.

—*coniux miseranda Caico*
Linquitur, & primo domus imperfecta cubili.

Domus imperfecta.

Me haud pœnitet eorum esse sententiæ, qui immatura morte abreptos interpretatur, nullis superstitibus liberis. Latini autem poetæ tam diligentes, & superstitiosi poetarum Græcorum fuerunt imitatores, vt quemadmodum delectabat *Balbinum polypus Agnæ:* sic eos delectent eorum vitia; ea certè & amplectuntur & imitátur. Nam cùm Aristoteles in art. Poetic. ita in Sophocle excuset, vt tamen reprehendat, quod ceruæ cornua tribuerit: id poetæ Latini libenter amplexi & secuti sunt, vt Valer. Flac. Argon. 6.

Omine fatidico Phyrus mouet agmina ceruæ
Ipsa comes, setis fulgens & cornibus aureis.

Cerua cornibus aureis.

Sed ex eodem loco quidam explicare liber. nam cùm scribit,

Cuncta phalanx insigne Iouis, cælatáq; gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes:
Ne primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas:
Legionem Romanorum significat quandam, quæ in clypeorum insignibus fulmen gerebat. Ea, vt opinor, erat legio fulminatrix.

Legio fulminatrix

CAPVT XXVI.

Senecæ non conuenit cum Plinio de vino Rhetico, apprima, crebra, mutua, prima, pro aduerbijs posita, ammineæ vites, Clitumnus Iupiter, Geloni populi.

Mirum nemini videri debet, si in auctoribus antiquis interdum variæ hominum huiusce ætatis sententiæ sunt, qui tanto interuallo ab illis distant, mutata non solùm lingua, sed etiam consuetudine, & genere vitæ, cum qui tam propè ab eis aberant, etiam dissentire videamus. Nam cum Virgilius scribit, Georg. 2.

—*& quo te carmine dicam Rhetica:*
non idem interpretatur quod Seneca Plinius. Senecæ enim videtur poeta incertus laudandi & vituperandi: cuius verba sunt libro Quæstion. *His quod nomē imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitauit de nomine, deinde id de quo dubitauerat, posuit?* —*& quo te nomine dicam Rhetica: nec cellis ideo contende falernis.* At Plinius secundum, post Phalernum vinū, tribuisse locum Rhetico existimatur. &, si hoc iudicij notionisq; meæ est, verior mihi explicatio Plinij videtur. sic autem scribit lib. 14. cap. 6. *In Veronensi item Rhetica falernis tantum posthabita à Virgilio.* Ita illi hoc à dubitante poeta dictum placet: huic ab admirante, vt & mihi: etsi Seruius non vt pedarius senator in Senecæ sententiam transit, aut verbo tantùm ei assensus, sed satis verbosè locutus. Eodem autem in libro Maro cùm dicit: *Flos apprima tenax,* Attico more aduerbia plurali eloquitur numero. In quo genere frequens est, vt 3. Georg.

Virgilij locus controuersus

Apprima

—*& pede terram Crebra ferit.*
& Lucretius lib. 2.
—*mortales mutua viuunt.* & Grat. de Venat.
Prima iubent tenui nascentem fingere limbo.
Potest & ad prima duobus vocabulis dici, vt in primis, & cum primis. Quod erit ad comparationem eorum, quæ primum tenacitatis obtinent locum, quod & *apprimè* declarat. *Sunt & Amineæ vites,* variè legitur. nam quidam sunt etiam, qui *Ammineæ vites,* asserunt. Ego vtrunq; defendi video posse: hoc auctoritate Ausonij, qui scripsit epist. 5.

Mutua viuere.

Ammineæ vites.

Solus qui Chium miscet & Ammineum. illud Sereni cap. 29. sic scribentis, *Succus Amineæ vitis cum pane medetur,* perspicuè defendit. Georg. 2.

Hunc albi Clitūne greges. hæc apostrophe est, non tam ad flumen, cùm sequatur —*sæpe tuo perfusi flumine sacro:* quàm ad fluminis deū, qui Iupiter Clitūnus dicebat. Vibius Sequester, *Clitumnus Vmbriæ, vbi Iupiter eodem nomine est.* Plinius lib. 8. epist. *Adiacet templū priscum & re-*

Clitūnus Iupiter.

ligiosum. Stat Clitumnus ipse amictus ornatusq; prætexta. præsens numen atq; etiam fatidicum: indicat sortes. Flumen autem sacrum appellat, quòd sacrũ esset ad pontem vsq; vt Plinius eod. epist. lib. refert, adeò vt in eo nauigare liceret, non tamen natare. Eod. Georg. libro,

Eoasq; domos Arabum, pictosq; Gelonos:

Picti Geloni. Gelonos populos Scythiæ omnes agnoscũt & scribunt Geographi. Hîc Vibius Sequester populos Thraciæ exponit: ita enim scribit, *Geloni Thraciæ populi picti corporis parte.* nisi si quis nomen Thraciæ, vt mendosum, suspectat.

CAPVT XXVII.

In Nonio quædam obseruata, alba linea, communis Mercurius, prægnas, clauus, occipitium ostendere, occipitio frons prior, ignis & aqua nuptiis adhibita, famosus, res tuas procura, tensæ, vlula, vlulas fullones timent, epicrocum habitare, comas habitare.

Alba linea. ALba linea dicitur prouerbij figura, cùm discrimen nullum facimus: Lucilius. *Et amabat omnes; nam discrimen non facit, neque signat alba linea.* qui locus Lucilij videtur imitatus è Charmide Platonis. *Auidus,* inquit Varro, *Iudex rerum ducebat esse κοινὸν Ἑρμῆν.* id est, communem Mercurium. Communis Mercurius. pereleganter sanè eo prouerbio interdum nummariorum auaritiam perstrinxit Varro, qui reum cùm habent, prædam habere se putant. Pregnas. Prægnas pro prægnans prisci vsurpauerunt: cuius rei cùm alia extant exempla, tum hoc Affranij, *Retinebitur vir, vt voluntate vna probabili prægnatem, quod non exigat.* Cum Pacuuius scribit, *Non potest, Menalippe hic sine tua opera exanclari clauus:* Clauus. de clauo vestimenti interpretor, quem sine eius opera negat perfici & absolui posse. & videri potest hîc per translationem pro negotio accipi, hoc sensu, Hæc res, nisi operam addis tuam, & adiuuas, perfici non potest. De eodem clauo illud intelligo Pomponij, *Cum clauus istic manet eliminabo extra ædes coniugem.* Ostendere occipitium. Ostẽdere occipitium, est abire, & discedere. Varro, *Occipitium à Riuo deo ostendo, ex oraclo elimino me.* Frons occipitio prior. Sic frontem occipitio priorem dixit Cato 4. cap. de Re rust. præsentiam absentia potiorem significans. Ignis & aqua nuptiis. Ignis & aqua adhibebatur nuptiis, id est, titio è felici arbore, & aqualis. Varro, *Contrà à nouo marito cũ item è foco in titione ex felici arbore & in aquali aqua allata esset.* Romani olim propinquas osculabantur, exceptis quæ famosæ erant: nam eas osculo non dignabantur. Cicer. 4. de Repub. *Atque etiam si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* Opimius, pater eius, qui aduersus Gracchũ optimates fouit, impudicus & mollis fuit, vt è iocis libro 2. de Oratore intelligi potest, & ex istis Lucilij versibus,

Quintus Opimius ille Iugurtini pater huius,
Et formosus homo fuit, & famosus, vtrunque
Primò adolescens, posterius dare rectius sese.

Res tuas procura, idem esse videtur quod, Res tuas age, quod in diuortiis dicebatur. Titinius, Res tuas procura.

At aliquis vestrum nunciet
Geminæ, vt res suas procuret, ædibus facessat.

Formam, cuius elegantia homines interdum magis capiũtur quàm pecunia, scitè dixit vetus poeta Afranius dimidiũ esse dotis: quòd mulier formosa etiam interdũ indotata facilè nubat, aut modicè dotata. Eius versus sunt,

Formosa virgo est, dotis dimidium vocant
Isti, qui doteis negligunt vxorias.

Quæ olim visebant fœtas, id est puerperas, vinum libabant: Varro, *Mensæ anteponebantur cum culigna ac vino, in quo quæ veniebant ad fœtam amicæ gratulatum, diis mactabant.* Tensæ. Tensas sacra vehicula interpretantur: sed eo verbo etiam profana veniunt & censentur. Titinius, *Vende tensam atque mullos, sine eam pedibus grassari.* Vlula. Vlula, inauspicata est auis, quam veteres abominati maximè videntur esse: vt & bubones. Est & vlula vox, quam vlulantes & flentes eduntin funere, vt mulieres atratæ. Cùm autem fullones eluere maculas solerent albarum vestiũ, neq; eorum arte sit opus atris vestibus, eleganter Varro dixit, fullones timere vlulam, quòd luctus eos ad inopiam adigat. Fullones timent vlulam. Eius verba sunt in ταφῇ μενίππου, *Saltem infernus tenebrio* κακὸς δαίμων *teneat, atque habeat homines sollicitos, quòd eum peius formidant, quàm fullo vlulam.* Epicrocũ habitare. Epicrocum, quod genus vestis est, habitare, pro, epicroco vestitũ esse, sæpe dixit Varro, *Vtrumq; mulieres, & epicrocum viri quoque habitarunt.* Sed & comas habitare, pro comam alere & comatum esse, *Hoc nomine antiquos secundis rebus comas habitasse.* Comas habitare. Hæc pãcarpia est, ex variis flosculis texta, cuius varietatem qui improbat, naturam accuset, quæ rerũ varietate diues & amœna haberi cupit.

CAPVT XXVIII.

In Ninio quædam obseruata, ingenium, iactare comam, farticula, terra pila, liquidiusculus, Nerei pecus, Neptuni pecudes, mactare, dea arcitenens, concubium, mitigare sandalio caput, μυχὸν, aquilentum, numerij. Numeria dea, horno curari, fauentia, pascere amictum pectore, plaga, puta lana, insilia.

Ingeniũ. INgenium arti & culturæ pereleganter Neuius in Lycurgo opposuit: quo naturam significauit. Eius verba subiungam,

Vos qui regalis corporis custodias
Agitis, ite actutùm in frondiferos lucos,
Ingenio arbusta vineta sunt, non obsita.

Varronis satyra erat nomine Ephœbus, περὶ ἐμμονῆς: in qua de institutione & disciplina iuuentutis præclarè differebat, & eius in bonis artibus & studiis permansione & perseuerantia. Erat & eius satyra περὶ φθόνου, id est, de inuidia, quæ perperam περὶ φόνου inscribitur. Ex ea sunt isti versus,

Vosq;

Vosq; in theatro qui voluptatem auribus
Huc aucupatum concurristis domo,
Adeste, & à me, quæ feram, ignoscite,
Domum vt feratis è theatro litteris.

Iactare comam. Iactare comam, vt iactare caput, de fanaticis, & numine furoreq; correptis dicitur. Varron. in Eumenidib. *Tibi nunc semiuiri teretem comam volantem iactant tibi Galli.* Vt farta dicuntur quædã

Farticula. farcimina; sic & per diminutionem farticula: Titinius, *Farticula cerebellum, lactes agninas.*

Terra pila. Terrã pilam dixit Varro, pro terræ rotunditate, per appositionem quam Grammatici vocant. *Ille*, inquit, *nobilis quõdam canis hinc linquit homines omnes in terra pila.*

Liquidiusculus. Liquidiusculũ pro leui & molli posuit Plaut. in milite, *Liquidiusculusq; ero quàm vetus est Fauon.* Acc. Stasiastas, id est, seditiosos, fabulam scripserat: quod verbum in Nonij exemplaribus deprauatum est. Ex ea fabula est istud, *Cum tibi de dolore hoc anima corpus liquerit.* Aurum colliquisse integra cista, scripsit memorabili sanè exemplo in rebus diuinis Varro, his verbis, *Lucilius Scipio, cum aurum haberet factum in cista ficulnea, fulmine ita est ictus, vt cista esset integra, aurum colliquisset.*

Nerei pecus. Nerei pecus pro piscibus poetica circumlocutione legimus. Næuius,

Tum lasciuum simum Nerei pecus
Ludens ad cautem classem lustratur.

Neptuni pecudes. Neptuni pecudes eodem modo Plautus in Pseudulo, Sc. forum coquinum. dixit. Varro fabulam scripserat nomine περὶ ἐξαγωγῆς, de ijs, qui sibi necem consciscunt, seq; è vita exigũt. εἰσαγωγὴ perperam interdum scribitur, quod argumentum satis indicat. Ex ea est istud, *Quam nam te esse dicam feram, qui manu corporis feruidos fontium aperis lacus sanguinis, teque vita leuas ferreo ense?* Honorari existimauit Nestorem patera aurea ab Homero Accius, sapientiæ ergo. verba eius subscribam,

Sapientiæq; inuictæ gratia, atq; honoris,
Patera Nestorem mactauit aurea.

Mactare. Dea arcitenens. Dea arcitenens pro Diana ab eodem Accio dicitur. *Quod vtinam me suis arcitenens telis mactasset Dea.* Fabata pulte Romani & priuatim & publicè rem diuinam aliquando faciebant. Varro, *Quod Calend. Iunijs & publicè & priuatim fabatã pultem Dijs mactat.*

Concubiũ Concubium Ennius non pro parte noctis, vt Plautus (in Trinum. Sc. Hinc ego dici) sed pro concubitu posuit, *Quæ tibi in concubio verecunde, & modicè morem gerit.* quod ex Euripidis Hecuba sumptum est. πρὸς σὴν σὺν πλευρῆς παῖς ἐμὴ κοιμίζεται. Satyram de Senectute elegãter Tithonum inscripserat Varro. de senectute Tithoni à poetis memorata.

Mitigare sandalio caput. Mitigare sandalio caput, non tãtùm Terentius, sed & Turpilius dixit: *Misero mihi mitigabat sandalio caput.*

Μυχόν. μυχὸν vsurpauit Lucilius pro penetrali,

Omnia tumendo mucho videas feruente micare.

nisi putes vnum verbum Græcum esse ἐν λιμῶχῳ.

Aquilentum Aquilentum pro aquatico, aut aquatili, vt à musto mustulentum, à vino vinulentum posuisse Varro videtur, in libro quem inscripserat περὶ ποταμῶν. *Tum contremula aquilenta apud alta litora Oriris, ac nobilis omnibus reluces.*

Numeri. Numerij olim prænomine vocabantur, qui citò nascebantur. Sed & Numeria dea erat, quæ celeritatem partus adiuuabat, & à parturientibus inuocabatur. Varro de liberis educandis, *Vt qui contrà celeriter erant nati, ferè Numerij prænomine erant, quòd qui cito facturum quid se ostendere volebat, dicebat, numero id fore, quòd etiam in partu precabantur Numeriam, quam deam solent indigetare etiam pontifices.*

Numeria dea. Horno curari. Horno curari, est frugibus & vino ipsius anni foueri & ali: Varro in Eumenidibus, *Cum in eo essem occupatus, atque in schola curarer, vt scribit Scantius, horno per Dionysia.* Vt à sorbeo sorbilo, à pipo pipilo: sic à verto vertilo deducitur.

Vertilabundus. vnde & apud Varronem vertilabundus, de eo, qui per furorem caligine mentis & vertigine actus cadit: Varro in Eumenidibus, *Sic ad vos ciuium opinione vertilabundus miser decidi.*

Fauẽtia. Fauentiam pro fauore & bonis ominibus dicebant: Accius, *Vos ite actutum atque opere magno edicite per vrbem, vt omnes qui arcem astuq; accolunt ciues, ominibus faustis augustam adhibeant fauentiam, ore obscæna dicta segregent.*

Pascere amictu in pectore. Pascere amictum pectore, pro pectori amictum adstringere & adprimere, posuisse sanè videtur perquàm scitè M. Varro: nam quod admotum sic est, vel pascendum adpositum videtur. eius verba sunt, *Vbi nitidi phœbi veste pulla candidi modestè amictus pascunt pectore.*

Dei Miniani. Idem deos Minianos posuit pro deorum simulachris, minio antiqua consuetudine depictis & oblitis. cuius rei mentio est in Naturali historia Plinij lib. 33. cap. 7. Sed verba antiqui scriptoris recitare è re fuerit. *Deos ad Minianos admirantes quòd sereno lumine tonuisset, oculis cœli rimari plagas.*

Plaga. Veteres etiam plagam legimus pro clauo vestis vsurpasse, cuius rei non temerè exempla occurrunt. Vnum è Pacuuio ponam, *Etsi metuo picta plaga pallam*, Putam lanam, pro pura & omnibus sordibus expurgata reperimus, vt in Titinio,

Depensam lanam, qui non reddet tempori
Putam rectè, facite vt multetur malo.

Puta lana. Insilia. Subsilia. Vt insilia textorum quædam instrumẽta sunt, ab insiliendo vocata: sic & subsilia à subsiliendo sunt dicta. Varro, *Non subsilijs applaudes, & ab aratro posces aratricam coronam.* Eruditissimi togatorum omnium Varronis iudicium de tribus poetis Latinis hîc adponere statui à quo, sat scio prouocabunt multi, qui se plus in literis videre censent, & Comico Plauto iniquiores sunt: qui tamen Varronis auctoritate fretus non admodum de aliorum iudicio laborare videtur debere. *In argumentis Cæcilius poscit palmam, in ethesin Terentius, in sermonibus Plautus.*

CAPVT XXIX.

Horat. lib. 1. Carm. 12. explicatur, Roma in trium numinum tutela, stella alba, Castores, astrum, reges & vrbium rectores in lucus tutela, mittere fulmina lucis pollutis, brachia cerea.

CVm esset propositum Horatio, vno carmine laudem hominum heroum, deorumque concinere, itaque se facturum pollicitus esset, non vt proposuerat, ab hominibus est, sed à dijs exorsus, & ad Heroas progressus ad homines tandem, eosque Romanos, gradatim descendit. More autem maiorum ab Ioue Opt. Max. cœpit à quo solemnis incipiebatur precatio è ritu, quod ad oratores quoque peruenerat vetustos, qui Iouem Opt. Max. suarum orationum exordijs appellare præfariq; solebant. ait igitur Horatius,

Quid prius dicam solitis parentum Laudibus?

vt veteres Grammatici legunt, vel vt Lambinus *parentis*. Vt igitur maiores ab Ioue, sic ipse auspicatur. In trium autem numinum tutela erat Roma, Iouis, Iunonis, Mineruæ. Iouis primùm, & Mineruæ mox meminit: Iunonis mẽtionem non facit. Obseruandum autem est, eos ab illo deos cantari, qui Iouis liberi sunt & progenies, vt Minerua, Liber pater, Diana & Apollo, Hercules, Castor & Pollux. Sed hi tres iam heroes nominandi sunt. *Alba* autem *stella* non alia profectò fuerat, quàm candida, felix & prospera. Sunt enim Castores propitij & salutares nauigantibus, vt delusa credidit antiquitas, vt atrum contrà, noxium, inauspicatum, infelix, malum, vt idem, lib. 3. od. 1. *Post equitem sedet atra cura*. nisi si quis albam stellam simpliciter ad colorem candoremq; referendum putet. Ibidem,

Roma in trium numinum tutela.

Alba stella.

——tibi cura magni
Cæsaris fatis data:

cùm ait, id ex antiquorum opinione posuit, qui censebant, Imperatores & Reges in tutela & procuratione Iouis esse. Callim. de Ioue

——σὺ δ' ἐξείλεο πτολιάρχους αὐτούς. Iterum,
Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων
θειότερον.

Magistratus in Iouis tutela.

Vt enim homines militares in Martis esse ditione, & potestate dicuntur, opifices Mineruæ, ferrarij Vulcani, sic in ditione & potestate Iouis sunt, vrbium & imperiorum præsides regesque.

Tu graui curru quatiis Olympum:

id est tu tonabis. nam cum tonabat, Iouem putabant graui curru cœlo inequitare. Hinc illud od. 34. eiusd. libri,

Curru quatere Olympũ.

——namq; Diespiter
Igni corusco, nubila diuidens,
Plerumq; per purum tonantes
Egit equos, volucremq; currum.

Rursum, lib. 1. od. 12,

Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis:

id est, tu fulminabis. nam tonare, & fulminare Iouem credebant, cumque fulmina mitteret in periuros & impios, tum verò non raro iratum credebant lucis pollutis, & profanatis ea iaculari. vt cum fulmina caderent, argumentum esset violati & cõtaminati loci sacri, & irati eo nomine Dei. quanquam interdum faciles dij erant, nec lucos sacros violantes vindicabant: Maro 3. Ecl.

Mittere fulmina lucis incestis.

Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello.

Quod de violato luco Donatus rectè interpretatur. Sensus igitur, Si parum casti sint luci, tu eorum religionem sancies iactis fulminibus. quo sanè modo *lucis castis* absolutè accipimus: vel dicendum, In ipsos pollutos fulmina mittes lucos, atque eorum de cœlo tactu indicabis te irasci, & parum castè lucos coli. quem sensum sequitur Acron, qui scribit & pontificum, & Aruspicum libris nunquam fieri fulmina, nisi in lucis pollutione aliqua alienis. Sed proximo carmine quæ sunt, amabo, *brachia cerea*? at quidam mollia, alij ceræ similia, alij solida, alij flexibilia, alij candida interpretantur. Ne quis putet ab illis omnes esse occupatas in hunc locum interpretationes accedet & nostra. ego enim hic cerea interpretor, pulchra & formosa, quod à pulchritudine sumptum est imaginum cerearũ, quas in atriis nobiles habebant pulcherrimas: & operum aliorum, quæ è cera fingebantur elegantissima.

Brachia cerea.

CAPVT XXX.

Tibullus li. 1. explicatus, traducere aliquem vitæ inerti, transmittere tempus, concrepare digitis, percussio digitorum, deripere, quomodo placabant deos veteres, purè lauari.

ANtonio Mureto Tibullus cultissimus & politissimus poeta plurimum debet, cuius ille multa incurabilia propè vulnera Pæonia Chironiaque manu sanauit. Eum ego poetam ab Antonio pristinæ valetudini restitutum cùm in manus sumpsissem, extemporali & subitaria lectione quædam annotaui, quæ his illeui chartis. lib. 1. eleg. 1.

Me mea, inquit, paupertas vita traducat inerti.

id valet, Me paupertas transmittat segni ociosæque vitæ, & me ad inertem ignauamque vitam traducat. Sic Cicero pro leg. Manil: *Omne suum tempus amicorum temporibus transmittit.* qđ est, Omne suum tempus in amicorum negocia confert, & impendit, & in eorum causis traducit. Ibidem Tibullus,

Traducere vitæ inerti.

Transmittere tempus.

Dicere nec cano blanditias capiti: vel *capiti* aufe rendi casu, pro capite accipiendum est; vel certe *capite* legendum. Ibidem,

Et vocet ad digiti hec taciturna sonum.

Sic Martialis lib. 3. epigram. 40.

Digiti crepantis signa nouit Eunuchus.

Cicero, 3. offic. *Vt si digitis increpauerit, poßit in locupletum testamenta nomen eius irrepere.* Iterum, *Vt digitorum percußione hæres posset scriptus esse.* Sono digiti, loco nutus aut etiam vocis vtebantur, qui sibi sine cunctatione parituros præstò habebant, vt imperium maius, aut vlla vocis significatione opus non esset, itaque Cicero, *si concrepuerit digitis*: &, *digitorum percußionem*: cùm videlicet inter se colliduntur vt concrepent, dixit, pro eo quod facile nulloque negocio obtinetur. Quod Tibull. scripsit ele. 2.

Concrepare digitis.

Percussio digitorũ.

——& trepido deuocat ossa rogo: iisdem verbis

bis ab Ouidio imitatum videmus, vel ingenij quadam similitudine, vel casu effictum, muta to tantùm numero, epist. Hypsip. ad Iasonem,

Certaq́; de tepidis deuocat ossa rogis.

Legendum autem hîc ferè crediderim,

Deripere. *Sertaq́; de sanctis diripuisse focis.*

vt apud Horatium, Epod. od. 5.

Lunamq́; cœlo deripit. nam in sublimi serta ponebantur. Qui autem non castus, nec purus templa adibat, deorum iram mereri censebatur: in placandis autem diis supplices ꝓcumbebant, limina osculabantur, posti caput allidebant, & per templum ad sacram aram accedebant, aut ad sedem eius Dei, quem placare cupiebant, supplices repebant, non incedebant: Tibullus ead. eleg.

Veteres vt deos placabāt.

Num feret incæstus sedes adijsse deorum,
Sertaq́; de sanctis deripuisse focis?
Non ego si merui dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.
Non ego tellurem genibus perrepere supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput.

Etiam matronæ in placandis diis, suis crinibus solum templi stratæ verrebant: Liuius li. 3. *stratæ paßim matres crinibus templa verrentes veniam irarum cœlestium finemq́; pesti exposcunt.* Ferè in eodem poeta, eleg. 3. legendum censuerim,

Rettulit è triuijs omnia certa puer.

non *omnia* vt paulò pòst à Mureto optimè emendatum est,

—aues dant omnia dira. ead. elegia

Purè lauari. *Quidne piè dum sacra colis, pureq́; lauari*
Te memini, & puro secubuisse thoro? purè lauari, est purificari, sicq́; in sacris loquebantur. Festus purè lautum, aqua pura lauatum interpretatur. ead. elegia,

—tamen est deterrita nunquam Quin fleret, id est, impediri non potuit, non potuit retineri, nec cohiberi. quos enim vel impedire volumus, vel retundere, vel quibus quid dissuadere, iis etiam plerunque terrorem & minas adhibemus, quo eos magis permoueamus.

CAPVT XXXI.

Tibullus lib. 1. explicatus, admittere aquam, fila, apex, daps, vittatæ, & stolatæ matronæ.

TIbullus lib. 1. eleg. 4 inquit,

Quamuis prætexens picta ferrugine cœlum
Venturam admittat imbrifer arcus aquam.

Admittit aquam Iris. hoc in versu *admittat* multi esse putant, accipiat, hauriat: arcum enim veteres aquam bibere censebant, quam imbri postea nidentem redderet: Maro 1. Georg.

—& bibit ingens Arcus.

Vitruuius lib. 9. cap. 4. *non minus aquæ vapores à fontibus ad nubes per arcus excitari.* Arcũ enim demissis in terram cornibus aquam elicere in nubes opinione vulgi receptum erat. Plautus in Curcul. sc. Flos veteris vini. *Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.* Propert. lib. 3. eleg. 5.

Cæruleus pluuias cur bibit arcus aquas?

Si quis tamen, *admittat*, significet & portendat, explicet, vt augurale verbum sit, quæ Mureti sententia est, eruditissimi viri, non modò non refragante me fecerit, verùm etiam vehementer laudante & approbante. non deest qui *admittat*, incitet & pellat, explicet. Eleg. 5.

Ipse ego velatus filo tunicisq́; solutis
Vota nouem Veneri nocte silente dedi.

Sic in sacris capite velato erant, at cinctum filo Flamines habebāt, vt Varro refert lib. 4. de ling. latin. ex quo colligimus, in votis suscipiendis & sacris homines filo velatos fuisse. Fila autem hic libenter interpretor vittas & infulas. nam Plutarchus Apex. Flamines ab apicibus & pileis tanquam filamines dicit appellatos. Et Dionysius, ὃς ἐπὶ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι, φιλάμινα καλοῦντες οὕτω προσαγορεύουσι. *Quod de gestatione apicum & infularum, quas nunc quoq́; ferunt, filamina vocantes, sic appellant.* nam in apice lanam gerebant, quam στέμμα, id est, velamentum, & filamentum vocabant. Virgilius 8. Aen. *Lanigerosq́; apices.* Sed & cùm apicem per æstum ferre non possent, apices filo caput religabant, quòd nefas esset eos esse nudo capite: festis tamen diebus filo deposito pileum sumebant. Ead. eleg.

Fila. Apex.

Pro segete spicas, pro grege ferre dapem:

Daps. Daps res diuina erat, quæ fiebat hiberna semente & verna, sed & pro grege, vt hoc ex Tibulli loco apparet. Fiebat autem ea res diuina Ioui cognomento Dapali, vt Cato cap. 132. scribit, Elegia 6.

—quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes:

Matronæ vittatæ & stolatæ. Honestæ & ingenuæ matronæ vittatæ & stolatæ erant, non item libertinæ: vt hinc suspicer, amicam Tibulli libertinam esse. nam in libertinis non vindicabantur Veneris furta, ac ex eo ordine multæ meretrices erant: Horat. lib. 1, satyr. 2.

Tutior at quantò merx est in classe secunda
Libertinarum, Meretricula apud Plautum, in Cistellaria, sc. Tum ante hac.

Eunt, inquit, depressum, quia sumus libertinæ.

At de matronis, quę imam stolam instita prętextam habebant, idem Horat. lib. 1. satyr. 2. scribit,

Quarum subsuta talos tegeat instita veste. Ouid. de matronis ingenuis, 1. de arte amand.

Este procul vittæ tenues insigne pudoris
Quæq́; tegis medios instita longa pedes.

Iterum, 2. de art. amand.

Luditur in nostris instita nulla iocis.

Ibidem Tibullus,

Et si quid peccare puter, ducorq́; capillis
Immerito proprias proripiorq́; vias,
Non ego te pulsare velim. puto post secundũ versum tantùm distinguendum esse, nó interpungẽdum absoluta sententia. Sensus aũt erit, Si in capillum inuolabis, meq́; capillo trahes, & extra ędes trahens proripies in eã qua veni viã, nolim animũ inducere vt te pulsem. Eleg. 10. *—è cœlo deripit ille deos:* legendũ puto potius, quàm *diripit*, vt valeat, detrahit.

CAPVT XXXII.

Tibullus explicatur, mystica hostia, Mystica vitis, porcis in expiationibus veteres vtebantur, flauus & luteus color nuptijs sacratus, prehendere auriculã, sub imagine, cyclopes, tergemina mors, cerui, Arupinus ager, Cretæi campi, Deus natalis, natalis dea.

EST in Elegiis Tibulli distichon, in quo nescio quid antiquæ religionis, vel superstitionis potius latet: idq; nisi è latebra eruatur, nunquam versus intelligentur, quos primum adscribam, lib. 1. eleg. 10.

At nobis ærata lares depellite tela
Hostiaq; è plena mystica porcus hara.

Mystica hostia. Cur enim porcus, hostia mystica vocatur, nõ ferè in triuiis, qui tibi dicat, inueneris: itaq; vt audax est ignorantia in iis, quæ non assequitur, immutandis, *Rustica* adulteratum est in omnibus codicibus. sed nunc beneficio politiss. & eruditissimi viri Mureti perdiu à poeta peregrinata domum reducta est genuina scriptura, velut è fuga retracta. Ego mysticam hostiam dici existimo, quòd olim in mysteriis Cereri Eleusinæ porci immolarentur. Varro lib. 2. cap. 4. de re Rustica, *cuius vestigia, quòd initijs Cereris porci immolantur.* Mystica vitis. Sic mystica vitis lib. 3. eleg. 6. à Tibullo dicitur, quòd cum Cerere Liber & Libera initiis colerentur, & thyrsi vitiũ pampinis implexi gererentur ab initiatis. Virgilius 7. Aen.

Pampineasq; gerunt incinctæ pellibus hastas.

Tibullus autem scribit,

Candide Liber ades, sic sit tibi mystica vitis,
Sic hedera semper tempora vincta feras.

Mystica porcus. Sed vt de porcis aliquid addam: his, in expiationibus veteres vti solebant: Varro ibid. *Itaq; apud Plautum in Menecchmis, cum insanum quem putat, vt pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quãti hic sunt porci sacres?* Et apud Cicero. lib. 2. de legibus, *porco fœmina piaculum hæres patitur.* Immolabatur & Laribus, vt illud Horat. lib. 2. satyr. 3. ostendit,

——immolet æquis Hic porcum Laribus.

Sed & iisdem ad næuorum depulsionem, vt hoc Tibulli loco. Flauus et luteus color nuptiis sacer. *Flauaq; coniugio vincula portet amor:* inquit idem poeta, quòd luteus & flauus color esset nuptiis auspicatus & consecratus. Sic antè luteum soccum in nuptiis fuisse diximus: sed & flammeũ huius coloris fuisse nemo ignorat lib. 2. eleg. 6. *Oscula, inquit, compressis auribus eripiet.* Solebant sic veteres osculari, vt prehensis eius, quem charissimum habebant, auribus oscula libarent: Plautus, in Asinaria, sc. Prehendere auriculam. *Cur me retentas. Prehende auriculas, compara labella cum labellis.* lib. 3. eleg. 1.

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua, rogat.

his ego verbibus putem Tibullum placare velle amicã, & reconciliare alienatam, cuius consuetudine ob dissidium aliquod & iurgium aliquandiu caruerat. ac dum ea potiebatur, amoribusq; perfruebatur, vir eius videri volebat, atq; ita audire cupiebat, honestate vitium tegente. nunc se eius fratrem appellat, q. ea ab ipso æquè intacta sit ac soror, cum tandiu secubuit, vel potius se eius sperasse coniugium dicit: qua spe deiectus, illam sororis loco tamen sit perpetuò habiturus. quod ex eo apparet, quòd addit,

Siue sibi coniux, siue futura soror.

Lego autem infrà eleg. 4.

At natum in curas hominum genus, omina noctis
Farre pio placant, & saliente sale.

non vt obtinuit *omnia noctis*. lib. 4. ad Messal.

Sub imagine. *Nec quæris quid qua iudex sub imagine dicat.* hoc è Romanorum consuetudine dicit, apud quos præsertim in funus producebantur imagines totius gentis, cum quis sepeliebatur. Et pro rostris non ille tantùm laudabatur, verùm etiam fortia & præclara facinora maiorum cõmemorabantur. Qui igitur de te iudicat, non quæris, vt tibi laudes à maiorum imaginibus repetat, cùm tuis potius nitaris, quàm maiorum virtute floreas. Ibidem,

Cessit & Aetnææ Neptunius incola rupis.

Cyclopes. cùm perstringat Odysseæ argumenta Tibullus, existimare videtur, Cyclopes Siciliæ incolas fuisse: quæ & Thucydidis & aliorum sententia est. Homero in ora Italiæ Cyclopes vspiam fuere, nec Siciliam tenuere, vt antè docui. Ibidem,

Illum tergeminæ nantem confinia mortis:

Tergemina mors. Tergemina mors, est certissima & exploratissima, & tanquam triplex, nõ vna, proinde maxima: vt Martial. lib. 5. epigr. 93.

——tergeminum mugiat ore sophos, id est, maximum clamabit sophos. Ibidem Tibullus,

Qualiter aduersos hosti defigere neruos: non me fallit hunc versum de machinis, quæ neruorũ tormentis intendebantur, intelligi posse. Sed cum defigere dicit, quod machinæ non perinde conuenire videatur, piaculum fortasse non commiserit, qui *ceruos* legerit, vt dicat, eam rationem tenere obiaculandorum ceruorum. Ceruos. nam ceruos in castris à similitudine cornuum cersi appellatos Varro refert, lib. 4. de ling. lat. Ibidem Tibullus,

Arupinus ager. *Testis Arupinus & pauper natus in armis:* Arupinos populos Pannoniæ refert Strabo lib. 7. quorum ager infœcundus frumenti, ægrè zeã & milium gignat, vt hinc facilè sit existimatu, cur à Tibullo pauper appelletur. & tamen in ea paupertate populus ille quiescere non poterat: sed bella lacessebat, quanquam pauper. hic potius dicitur testis quamuis non locuples. Ibidem,

Cretæis ardens aut vnda Caystria campis: hanc scripturam prætulerim alteri, *vnda Carystia.* intelligi enim à poeta suspicor regionem in Ephesio agro, quæ κατακεκαυμένη vocabatur, quæ tota arboribus, præterquam vite, nuda erat. Cretæi campi. Cretæi porro campi à terræ genere, quæ creta dicitur, sunt appellati, vt suspicor. Tibul. ibid.

Vltima vicinus Phœbo tenet arua Padæus:

puto *Sabæus* esse legendum lib. 3. eleg. 6.

Natalis. *At tu natalis quoniam deus omnia sentit:* Natalis deus in viris Genius est, quem hoc versu intelligit: in mulieribus Dea Natalis est Iuno. Ex eo etiã cuiusq; Iuno Natalis appellatur: Tib.
Natalis Iuno sanctos cape Thuris aceruos.

CAPVT XXXIII.

Gellius explicatus & emendatus, in iure præsenti, vindiciæ, manum conserere, iuris significatio, lex talionis, pacisci lõginquas res.

In iure præsenti. MOretum quoddam hoc erit, & intrita è Gellio, si non grata delicatorum palato at famelicorum stomacho lib.20.cap.9. *In iure præsenti*, est prætore præsente: si modò vacat loco mendo. quibusdam enim, *in re præsenti*, potius legendum videtur, hunc in modum: *Nam de qua re disceptabatur in re præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cùm aduersarius simul manum prenderet, in ea re omnibus verbis vindicabat, id est, vindiciæ correptione manus in re atq; loco præsenti apud Prætorem ex xij. Tabul. fiebant.* Illi igitur *in re præsenti* legunt: sed *in iure præsenti*, quo sensu dixi, quidni defendi potest? præsertim cum adstipulationem legis xij. Tabul. proferre liceat? *Si qui in iure manum cõserunt.* quod est, vt opinor, præsente prætore, vel apud prætorem. (Manum conserere.) Vidi & qui pro, *pacisci vindiciarum dicendarum causa longinquas res grauabantur*: (Pacisci lõginquas res.) *Proficisci longinquas ad res*, legeret. Sed pacisci lõginquas res, erit pacta vindiciarum lõginqua in præsentia contrahere, & obire. Dico autẽ, *non ex iure apud Prætorem*, esse, non qui lege xij. Tabul. non enim iam præsente Prætore vindiciæ fiebant, vt xij. Tabul. sanxerant. vnde sequitur, *Sed ex iure manu consertum vocarent*: Sed iure prætorisque Tribunali manu consertum se vocarent in rem, de qua lis erat. (Ius quid significet.) Itaque iuris nomen, in eo, modò xij. Tabul. modò prætoris auditorium significat. Cùm autem scribit, *vindiciarum dicendarum causa*, nimirum vindiciæ (Vindiciæ.) significant illa verba solemnia, quibus in re præsenti vindicabant. In lege autem xij. Tabul. apud eundem Gellium lib.20.cap.1. editiones, quod lex vult, non loquũtur. quæ quidem sic nobis verba repræsentant, (Lex talionis.) *Si membrum rupit meum è pacto talio esto.* ego sensum expiscatus lego, *Si membrum rupit, ni pagit, talio esto.* nam eam fuisse sententiam legis, sic interpretatur Gellius: qui membrum alteri rupisset, & pacisci tamen de talione redimenda nollet. *ni pagunt* etiam numero multitudinis si legeretur, eadem sententia efficeretur.

CAPVT XXXIIII.

Lucretius emendatus & explicatus lib.3. limare, oblimare, horror, ventus, ventosi, momẽ, flutare, flutæ murenæ, flos Bacchi, flos vini, cassum à careo, malefactum animo, animo malè est, fungi mutua, summa summarũ.

EX Lucretij tertio quædam obseruata in has tabulas contuli, quæ vt opinor, non erunt studiosis ingrata aut infrugifera. Limare pro delibare vsurpauit, (Limare.)

Floriferis vt apes in saltibus omnia limant. Sic postliminij iure in sua redit vox quæ exulabat, & in cuius vicem *libant* substitutum fuerat, Sic lib.1.sat.2.

Rem patris oblimare malum est, dixit Horatius, prò deterrere. (Oblimare.) Horrorem autem pro reuerentia positum ab eo constat, hoc versu, (Horror.)

His vbi me rebus quædam diuina voluptas
Percipit, atq; horror. Ventus est etiam vanitas quædam in eo. vnde & ventosi dicuntur vani & inanes. (Ventus. Ventosi.)

Aut etiam, inquit, venti si fert ita forte voluntas
Iactari causa. Etiã in eo momen, est impulsio: (Momen.)
Paret, & ad numen mentis momenq; mouetur:
id est, vt sentio, cùm mens impellit & ciet. &,
Momine vti paruo possint impulsa moueri:
id est, impulsione. Flutare idem pro fluitare posuit: vnde & Flutæ murenæ, quia solis vapore calefactæ in summo fluitant æquore, nec cute siccata mergi possunt. (Flutare. Flutæ murenæ.)

—*& tantillo*, inquit, *momine flutat.*

At vero inauditum & inusitatum genus est dicendi, antiquum tamen, cuius duo proferam exempla:

—*quanque loco se*
Contineat paruo, se possit conglomerari.

sic vulgò edunt adulterantes antiquitatem: & libro 1,

Quippe & enim quàm multa tibi me fingere possim.

vetustatem autem interpolantes, *iã fingere possunt*, edunt. Ego verò notare malui istas, vt singulares, & propè prodigiosas dicẽdi formas, quàm loco mouere: cùm sciam Archaismi cõsuetudine illum accusatiuum expressum fuisse, vbi postea tacitum est. Vt apud Sallustiũ in Catil. *Omnes homines, qui sese student præstare cæteris animantibus*: id est, qui præstare student.

Quod genus est, inquit, Bacchi cum flos euanuit.

Flos Bacchi hic, odor est, & fragrantia vini, vt apud Plautum in Curculione, sc. Flos veteris. (Flos Bacchi.)

Flos veteris vini naribus obiectus est meis. Est & flos vini *ἀνθοσμίας οἶνος*: vt apud Festum lib.1. *Florem anclabant Liberi è Carchesiis.* & apud Plautum in Cistellaria, sc. Id mihi.

Quippe vbi linguam percussi flore Liberi: id est, optimo vino, nam & tale est iucundissimi odoris. Flos etiam vini interdum dicitur, cùm vinum in summo tenuem quandã habet spumam. (Flos vini.) Plinius lib.14.cap.21. *Flos vini candidus probatur: rubens, triste signum est, si non is vini color sit.* Iterum, *Quod celeriter florere cœperit, odoremq; trahere, non fore diutinum.* Cassus, vt suspicor, à careo deducitur. (Cassus.) Vt enim à cæno, cænaui & cænatus: sit à careo, carui & cassus. sic Lucretius,

Cassum anima corpus durare, & sensibus vti:

dixit, quod & Priscianus non improbat, qui caritũ & cassũ à careo deduci dicit. Vir.2.Aen.

—*nunc cassum lumine lugent.* & apud Plaut. in Aulularia, sc. Præsagibat mihi.

Malefactum animo.

Dote cassam, id est, carẽtem. Malefactum animo dicebant, cùm deficiebat & linquebatur.

Quod genus, inquit, est animo malefactum cum perhibetur. Animo quoque malè esse dicebant: Plautus in *Animo male est.* Mutua autem fungi, est mutuo pati & sentire.

Mutua fungi.

Consentire putare & fungi mutua posse.

Sed mutua vtrum aduerbium est, vt alio loco *mutua viuunt*: an accusandi casus, vt *Et consungitur eius*: id est, patitur & sentit? Vtrunque equidem probabile putem. At verò Summa summarum est, cùm multæ summæ in assem rediguntur: vt apud Plautum in Truculento, Sc. Non omnis æstas. *Quam penes amantum tum summa summarum redit.* in Lucretio est ipsum vniuersum, in quo infiniti sunt mundi.

Summæ summarũ.

Sicut summarum summa est æterna.

CAPVT XXXV.

Numina dextra, & læua, Hercule dextro, & amico, Castore dextro, trilices loricæ cur celsi appellentur, Hannibal cur rex dicatur, equites cur celsi appellentur.

Numina dextra & læua.

DExtra cùm erant numina, fauere credebantur: cùm læua, non fauere, hinc illud Iuuenalis sat. 10.

—quid tam dextro Ioue concipis vt non
Conatus te pœniteat, factiq; peracti?

atque in eo quidem numine, quod præpotẽs est: idem & in alijs faciebant, vt dextro Hercule, & amico Hercule, vt Pers.

Hercule dextro.

Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule. Horatius lib. 2. sat. 6.
—qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit diues amico
Hercule.

Hercule amico.

Hic Hercules inuocatur, quòd propter ærumnas, & labores, quos feliciter exanclauit & perfunctus est, in agro arando, & incipiendis omnibus conatibus, eius inuocatio fœlicis auspicij videtur. Dextro etiam Castore fieri dicitur, propitio & fauente Castore: sed & in equitando, cùm optimus eques fuerit Castor. Papinius lib. 4 Silu.

Castore dextro.

Signa frænatæ moderatus alæ
Castore dextro.

Ex contrario igitur etiam intelligi possunt numina apud Maronem læua, etsi aliter explicari etiam animaduerto, cùm scribit 4. Georg.

si quem Numina læua sinant auditq; vocatus Apollo.

Sic etiam *Dextra sternuit approbatione*, in Catullo epig. 42. legimus, vt auspicij & ominis fortunati. Trilices loricæ videntur ex eo appellatæ, quòd cùm essent hamis vel squamis ferreis consertæ, præterea tribus erant licijs ornatæ per eas currentibus. Apparet id ita esse è Marone sic scribentes 5. Aen.

Trilices loricæ.

Loricam hinc hamis consertam auroq; trilicem.

Iterum, Aen. 7.

—clypeumq; auroq; trilicem
Loricam induitur.

Scribit Papinius de Hannibale, 4. Siluar.

Mox Nasamoniaco decus admirabile regi:

quod quidem prima specie permirum esse videtur, Hannibalem regem appellari, qui Reipubl. liberæ dux fuit in bellis gerendis. Sed & à Silio sæpius etiam eodem insignitur titulo, nec iniuria: nam Carthaginenses duces habebant ferè Spartanis regibus similes. Auctoritatem qui antiquitatis postulat, is Aristotelem in Repub. Carthaginiensium lib. 2. politicon legat. Cum equites in equis sedentes sublimes sint & alti, ideo ordinis equestris hominibus Celsi attributionem poetæ adponunt, vnà quoque eorum magnitudinem ordinis, & dignitatẽ significãtes: Horati. in Art. poet.

Hannibal rex.

Celsi equites.

Celsi præterunt austera poemata Rhamnes.

Papinius, lib. 1. Siluar.

Non labente Numa timuit sic curia fœlix.
Pompeio nec celsus eques.

Et Ammianus Marcellinus lib. 28. *Iudicibus celsis, itidemq; minoribus* cùm dixit, maiores & minores, vt vel lippo notum est, intellexit. Hæc meridiationem fallẽs somno, tamen languidus & dormitãs scribebam: quæ vereor ne etiam à dormiente & stertente quis temerè scripta iocetur, vt lasciui homines sunt & petulantes: & profectò quæ scripsimus, talia sunt, vt ioco materiam præbere possint.

CAPVT XXXVI.

Cicero pro Rosc. Comœdo explicatus & emendatus, iurare in litem, aduersaria, memoriæ tradere vetustatem literarum, coniicere certa pecunia, certi & incerti petitio, legitima pars, sacramentum, Festus explicatus, ad libellam debere, adnumerare, expensum ferre, versari in nummis, adigere arbitrũ, in iudicium denunciare, cognitor, notor, restipulari, repromittere, ferre iudicem, deorum deprecatio.

ORatio Ciceronis pro Roscio Comœdo ita malè accepta est, temporis iniuria, vt præterquam quòd vtrinq; mutila & curta est, exordio fineq; spoliata: etiam in illis reliquiis & tanquam naufragij tabulis, multis locis corrupta sit atque vitiata. Inter legendum nuper in ea hæc notaui, quę huic chartæ. qualiacunque sint, illinẽda duxi: cur enim mea, quæ nullius precij sunt, venditem, aut hominibus fucum faciam? Lego igitur, *Paulo antè M. Perpennæ, & P. Saturij tabulas poscebamus: nunc tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus.* Perpenna vnus erat è iudicibus: Saturius, patronus Fannij: Fannius autem Græcus erat, sed donatus fuerat ciuitate, aut libertinus. vtrique enim patronorum nomina ferebant, & ijs suum addebant. Iste igitur ante Cherea vocabatur: postea de Fannij patroni nomine. C. Fannius Cherea. Quam tandem pecuniam vocat extraordinariam? nempe quæ neq; de quæstu, neq; de reditu, neque de bonis redacta est: sed extra ordinem

dinem de morte Panurgi euenerat, eaq; ex societate debebatur. *Iurare in litem.* Dicit *iurare in litem.* nam & in iudicio societatis ob dolum in litem iurat, vt iurisconsulti scribunt, & in omnibus adeo iudiciis bonæ fidei. *Aduersaria.* Aduersaria autem codices sunt tumultuarij, qui nos aduertunt, & memoriæ causa fiunt: postea tamen eadem illa, quæ in eis perscripsimus, in ordinem redigimus, & in tabulas referimus. *perscriptionum et liturarum,* probo: testificor tamen (quid enim vetat?) me *præscriptionum & literarum*, reperisse in veteri libro? *Memoriæ tradere literarum uetustatē.* *memoriæ tradere literarum vetustatem,* interpretor esse, non menstruam scripturam, vt in aduersariis: sed diuturnam, & quæ inueteret, quæq; æterna sit, memoriæ mandare, & in tabulas perscribere. atque locus iste subleuat auctoritatem veteris libri, in quo, *perscriptionum & literarum* scribitur, cum hîc vetustas literarum diserte perscribatur. Lego, *id apud iudices graue & sanctum esse ducetur?* vbi sanctum infirmo opposuit. Addit, *hæc sunt deiecta:* vbi legendum esse censeam *illa sunt disiecta*: id est, nulla ordine confecta. Budæus legit *coniecta*. *Coniicere.* nam coniicere, est multa eodem conferre & congerere, vnde coniectamenta dicta. Scribe, *tamen in codicem accepti & expensi referri debuit.* nihil moror mendosam scripturam, quam, ne versus crescant, sæpe de industria prætermitto, cùm sic quoque nimis numerosa longaq; ponatur oratio. *Pecunia certa.* *Pecunia tibi debebatur certa*, cùm inquit Cicero, significat certam pecuniæ summam: id enim certa pecunia declarat. *Certi & incerti petitio.* Vnde iurisconsultis est certi petitio & incerti. *Sponsionem dicit esse factam legitimæ partis.* *Legitima pars.* Legitima pars, decima litis apud Græcos erat in causis priuatis: in publicis, quinta: tertia apud Latinos: quanquam interdum sine legitima parte sponsio fiebat. In legitimis causis sacramento contendebatur: In prætoriis, interdictis: plerunque sponsione. *Sacramētum.* Sacramentum autem sic explicatur à Festo (vt prætermittam Varronis locum ab aliis recitatum; & quę apud Festum conturbata sunt, digeram.) *Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur, siue eo quod quis interrogatur, siue contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta aßium est, in aliis quingentorum, inter eos, qui iudicio inter se cõtenderent. qua de re lege L. Papirij Trib. pleb. sancitum est his verbis, Quicunq; prætor posthac factus erit, qui inter ciues ius dicet, Tresuiros capitales rogato: iiq; tresuiri quicunq; erunt, exigunto sacramenta, exiudicantoq;, eodem iure sunto, vt quos ex legibus plebisq; scitis exigere iudicareq; oportet. Sacramenti autem nomine, id æs dici cœptum, quod & propter ærarij inopiam, & sacrorum publicorum multitudinem consumebatur, id in rebus diuinis.* Vtcunque potui, hanc è fragmentis laceris & disiectis Pompeij scripturam erui: quam germanam esse præstare non ausim. Cum autem in libro de oratore scribit, *Quibuscum tibi iusto sacramento contendere non liceret:* nomine sacramenti iudicium, & disceptationem non intelligit, vt à primariis viris exponi intelligo: sed magnæ pecuniæ periculo, quæ deponi solebat, magnaque sponsione non ausurum eum litigare. nobis enim non licere simulamus, quod agere non audemus. In sacramento, victi pecunia publica fiebat: in sponsione, præter petitionem illius pecuniæ sponsæ, victus aduersario damnabatur, commodoque victoris cedebat. *Ad libellam debere.* *Ad libellam debere*, est ad libellam vsque & ad teruncium: vt hîc apud Ciceronem, *Sumptum reddere ad assem*, legimus, quod est, ad assem vsque. Libella nũmus argenteus erat, decima denarij pars. *Quantum melius æquius sit dari*: verba sunt formulæ petitoriæ in arbitris, vt si fortè quis plus petere videretur, arbiter statueret, quantum melius & æquius esset dari, si iniquum peti putaret. Cicero in Topicis, *Imprimisq; in arbitrio rei vxoriæ, in quo est quid æquius melius, parati esse debent.* Scribe, *Romæ est, vtinam adesset in iudicio.* Rectè quibusdam in libris pro *adulterasse*, emendatum est, *adnumerasse*. *Adnumerare.* Aliud autem est, adnumerare, aliud expensum ferre. *Expensū ferre.* Adnumerat enim, qui ipse suam pecuniam numerat: Expensum fert, qui delegat qui numeret, vt argentarium, aut alium: & in suas tabulas refert, se eam pecuniam ab argentario alicui eurasse. Qui, inquit, *idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne vllum pilum boni viri habere dicatur.* Cherea, in quem ista iacit, artificio Comœdus erat, & propter personas, quas agebat, sic rasus erat. personarum autem illarum vitia & calliditatem orator ei obiicit. Cur cum easdem personas tractaret Roscius, non tamen capite raso erat? quia agere nisi personatus non solebat, propter deprauationem oculorum: strabus enim erat. Quædam autem personæ in scenam raso capite inducebantur & caluæ, vt Lenones. Erant enim ἀναφαλαντίαι, ἢ φαλακροί, vt ait Pollux. Talis inducebatur in scenam Ballio, vt Lycus Plautinus Leno in Pænulo, quo dicitur à Comico non fuisse *lutum lutulentius*. Pro, *nihil videtur*: melius in libris notæ melioris, *non mihi videtur.* Mox autem *castum*, religiosum & integrum fidemque colentem intelligit. *Auidum*, auarum. Scribe, *Et Fannium quicquam per bonitatem amisisse.* Scribe rursum, *certè tanti non fuissent.* Et mox, *tanti fuerint.* *Versari in nummis.* *Versabatur autem in suis nummis*, qui non erat in ære alieno, qui non debebat. *Dionysia* est illa saltatricula, cuius nomine vt gesticulator & histrio à Torquato incessitur asperè Hortensius. *Propria* vocat sua & certa, non dubia, non controuersa. *in causa*, quæ controuersa, quæ litigiosa, quæ dubia. Lego, *etsi hos quæstus recipere posses.* *Adigere arbitrum.* *Arbitrum pro socio adegeris*, lego in incorruptis codicibus. nam etsi formula & iudicium, arbitriũ pro socio dicebatur: tamen vsitatius est, arbitrum adigere, quàm arbitrium. Cicero in Topicis, *Aquæ pluuiæ arcendæ adigere non poßis.* Quid aũt obsecro est, adigere arbitrum? nempe arbitrum dare cogere. Festus, *Adigas*, inquit, *dare cogas.* Veruntamen *Arbitrium* immutare vix audeo: & quamquam illud alterum mirificè placet, hoc tamen quod receptum est, non displicet, vt ẽm dare cogimus arbitrũ: ita dare

cogimus

cogimus arbitrium pro socio, id est, cogimus illam formulam, & ex ea formula disceptationem & disceptatorem. nullum est arbitrium iudicis, sed iudicium, cuius seuerissima & angustissima includitur formula: vt nihil ei, vt arbitro, liberum sit. In bonis libris, *magnitudinem criminis* lego. &, *proprium erat iudicium*, sine particula inficiante. &, *aut iacere noli*: non, *tacere. In ditionem num tabulas habet*: hîc profectò labes quędam facta est, & necesse ferè est aliquã tum verborum vetustate interciderit. Quidã ingenio potius suo, quàm librorum fide fecit, *pactionem. Num tabulas habet*. Reponunt, *in ditione num tabulas habet*, id est, num in potestate tabulas habet: sic vtcunque sensus contexetur. *In ditionem* autem, vt, *in potestatem*, pro lege Manilia dixit: cur hic non diceret, quid causæ adferri potest? *Satisfecisti*, valet, Te ei purgasti, quòd tã temerè fecisses. Ideo autem satisfecisti vt in iudicium denunciaret, id est, vt Roscius denunciaret iudicibus te ipsi satisfecisse, nullamque amplius litem: sed nec te adfuturum, nec vadimonium obiturum dixisti: nihil tibi deberi clamasti, quod iudici denunciauit Roscius, itaque absolutus est. *Idcirco videlicet ne condemnaretur*, sine interrogatione. censeo legendum. *Et, Panurgus inquit fuit Fannij. In hanc rem*, inquit, *me cognitorem dedisti*: Cognitor hîc est, quem procuratorem vocamus. At interdum etiam cognitor est, qui quem cognoscit. vt homines Romani, qui in prouincia erant, si magistratus ciues Romanos esse nesciret, illi tamen iura ciuitatis Romanæ implorarent, vt crucem, securim, virgas depellerent, cognitores dabant, id est, homines producebant, qui se eos nosse dicerent, & ciues Romanos esse pro testimonio dicerent. Cic. 7. in Verr. *Adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea viderũt: vbi neque noti esse ijs, quo venerũt, neq; semper cum cognitoribus esse possunt*. Notorem vocat Seneca in ἀποκολοκυνθώσει. Ego, inquit, *te fortissime deorum Hercules speraui mihi adfuturum apud alios, & si quis à me notorem petisset, te fui nominaturus, qui me optimè nosti*. Iudicio damni iniuria cùm dicit, vsurpat verba formulæ, in quibus subaudiendum est, dati. Sic notatæ sunt interpunctiones quibusdam in libris, *Pro me, potui, multorum exemplo: licitum est, iure fecerunt multi*. Censeam excudendum, *si sit hoc verum*. Lites, inquit, *societatis, non suas redemit*: id est, etiam sanctione & decisione cũ Flauio de societatibus transegit, societatemq; litigandi molestia liberauit, cùm de tota re deciderit. Atque ista obiectio est, cui continuò hanc contradictionem opponit, *Quid ita? satis non dedit, amplius à se neminẽ petiturum?* Quid ita, valet, cur. vt mox. *Quid ita*

In iudiciũ denũciare

Cognitor

Notor

Flauio? Cæterùm vel *esse* legendum est: vel *à se* dixit, pro ab ipso. Flauius enim intelligitur. Id autem nec infrequens ita nec insolitum Ciceroni. Qui quid cuipiam soluebant, cuius nomine pluribus obligatus erat, aut, qui curatori dabant, hanc cautionem interponebant, Neminem à se, cuius petitio sit, amplius petiturum. Cicer. in Bruto, *At verò inquã, tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine nemmem, cuius petitio sit, petiturum*. Restipulari dicit, quia quemadmodum decisionis causa Roscius pecuniam à Flauio stipulatus erat: ita Flauius restipulari, id est, vicissim stipulatione obligare Roscium debuit, neminem amplius petiturum. Vt autem stipulationi promissio respondet: ita restipulationi repromissio. proinde scribit Cicero, *Repromittis tu ab hinc triennium Roscio? quid? recita istam stipulationẽ clarius*. nam cum egisset cum Roscio, vt procurator esset, quod vice stipulationis erat, & cũ Flauio experiretur, Roscius ab eo hac vicissim re sibi cauit, ac restipulatus est. Restipulatio tamen etiam stipulatio appellari solet. Emendatè & emaculatè legetur paulò pòst, *Repromisisse Fannium Roscio*. &, *nõ quod in se fuit iudicauit*. Cum dixit, *addictus erat tibi*: ad eos respexit, qui pecuniæ iudicati à prætore creditoribus addicebantur. perinde est igitur ac si dixisset, Tibíne condemnatus erat pecuniæ? In incorruptis libris lego, *Nunquid causæ est quin ab iudicio abeas turpißimè eiectus?* quanquam quę his in sedibus collocata verba sunt, à me non excitantur, neque loco mouentur. Lego in quibusdã libris, *Quid? expectas quòd mox ego Luscium*. Ferre autem iudicem est, vt alio loco explicaui, iudicem offerre. Quæ est deorum deprecatio in iureiurando? cùm scilicet eos optamus nobis propitios & beneuolos, si verum dicemus. Lego continuò, *præterea quæ pœna ab diis immortalibus*. Quámnam tandem pactionem verborum dicit? nempe iurisiurandi conceptionem & formulam, qua exitium sibi precantur, si peierarint, nam in iurisiurandi formula deprecatio & execratio inerat. bona enim à diis precabantur si castè sanctèque iurarent: sin secus, suo capiti ab iis exitia & dira exempla imprecabantur. *In iudicium haberet*, dixit, pro in iudicio, vt pro Quintio, *Res cœpit esse in vadimonium*: *Si vniuersè particeps esset*: vt in antiquissimo libro sine nomine *prædæ* reperi: quod testatum relinquere volui. Sed hæc nimium multa nimisque minuta persequor. & medium tenere satius est, quàm odio esse alteri longitudine.

Restipulari.

Repromissio.

Ferre iudicem

Deorum deprecatio.

Pactio verborum.

FINIS LIBRI XXIX.

ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBER XXX.

CAPVT I.

Dictio, Apollo λοξίας, cuditur faba.

QVOD dicere institui, leue illud quidem est, à me tamē facile impetrauit, vt huic paginę insereret: præsertim cùm hæc opera non admodum seria sit, sed penè ludicra. Obseruaui apud scriptores veteres, Dictionem non tantum locutionem esse, quam Græci φράσιν vocant, sed interdum oraculum. ex eo credo, quòd oracula à Græcis interdum λόγια dicuntur. Vt in iudicijs, cùm de facto quæstio est, tabulis & testibus confirmamus; sic nos quoque in hac tanquam causa iampridem sepultos testes ab inferis excitabimus. Pacuuius in Peribæa, *Flexa non falsa autumare dictio Delphis solet.* ait enim, oracula Delphica tortuosa & obliqua esse, vt ex eo Apollo λοξίας vocari soleat, ad cuius hoc cognomentum respexit: nō tamen esse vnquam falsa. Actius in Armorum iudicio apud Herenn. lib. 2.

Apertè fatur dictio, si intelligas,
Tali dari arma, qualis, qui gessit, fuit.

Dictio, pro oraculo.

Apollo λοξίας.

Differit Aiax, oraculum præcipere, tali homini arma Achillis dari, qualis Achilles fuit: vt Aiaci scilicet potius, quàm Vlyssi dari debeant. Liuius lib. 8. *Accito ab Tarentinis in Italiam data dictio erat, caueret Acherusiam aquam, Pandosiamq; vrbem: ibi fatis eius terminum dari.* Sed ne nimium breui conclusum hoc caput esse videatur, serpentes auibus geminabo, vt hoc munus solet varietate gaudere. Cùm in frumento veteres se terere dicerent, in faba tamen cudere dictitabant. Plinius lib. 18. cap. 27. *Faba metitur, deinde cuditur.* hæc lectio in Plinio ex vetustissimo libro postliminio restituitur, cuius in locū suppositum est & adulteratum *concutitur.* Hinc illius Terentiani dicti elegantia elucescit, alioqui obscura, in Eunu. act. 2. sc. 3. *Atenim istæc in me cudetur faba.* Duo ista quanquam dispa
ria consociaui, cùm in hac opella omnia amicè conciliari soleant atque coniurare.

Cuditur faba.

CAPVT II.

Horat. explicatus in Epodis od. 17.

SCribit in Epodis ode 17. Flaccus,

Tuusq; venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lauit,
Vtcunque fortis exilis puerpera.

hi versus spectatissimos & clarissimos in omni liberali eruditione viros, miseros & exercitos habuerunt: nec tamen impedimenta omnia horum versuum expedierunt. Nihil illos moror, qui omnia adulterant, & *Pactumeius*, vt proprium nomen sit, improba suppositione subiiciunt. Existimo autem Flaccum solito suo vti naso, aliudque sentire quàm loquatur. Obiicit enim veneficæ suppositionem puerorum figurata simulatione. Falso, inquit, suppositrix haberis: nam paris, & pānos tuos cruentatos puerperio lauat obstetrix. veruntamen, quia eam nō dicit partum eniti, sed meiere, probroseque eius ventrem partumeium appellat, quasi tam facilè pariat, vt sine nixu vllo meiere videatur potius, quàm parturire, vehementior subest suppositionis suspicio, quàm si illud crimen & apertè & rectè impegisset. sed & eam exauget suspicionem, quòd cùm eam dicat nullo modo debilitatam partu meiere, quod primo aspectu miraculi cuiusdā & laudis esse videatur, acerrimè Samia perstringitur obliqua, perinde quasi non pepererit, quæ laborem & debilitatem nullam partus sentiat. itaque *vtcunque* tria esse existimo vocabula, hoc sensu, Et vt cùm es fortis puerpera, è lecto exilis: & puerpera æquè valens ac firma es, ac cùm fortis ac sana.

CAPVT III.

Obsigillare, sigillare oculos, ventilare, verbum gladiatorum, dare in antecessum, centesimæ propinquæ, Seneca emendatus.

QVod mouemus opus, totum collectitium est. itaque huc corrogamus veteres obseruatiunculas, easque & diuersas, & è diuersis ad vnius capitis confectionem colligimus: & vt qui magnum æs alienum faciunt, à multis mutuum sumunt, sic versuram à plurimis plerumque facimus. hoc tamen caput, vt & nonnulla, ex vno scriptore erit, sed interim tamen multos scriptores enucleabit. Seneca pere-

Obsigillare. perelegantér & insigniter obsigillare lib. 21. epist. 116. posuit pro occludere: quòd quędam occlusa etiam obsignabantur, vt reor. *Nūc enim*, inquit, *multa obsigillant, & aciem nostram aut splendore nimio repercutiunt, aut obscurè retinent.* Sic in lege

Sigillare oculos. Mæuia, sigillare oculos, quod obsigillare valet, & occludere: Varro apud Non. *Contrà lex Mæuia est in pietate, ne filij patribus luci claro sigillent oculos.* Solebant autem propinqui hoc officiū suis morientibus præstare. Apud eundem Senecam epist. 118. eiusd. lib. verbum medius fidiùs honestissimum & speciosissimū gladiatorum tantùm. ventilare enim gladiatores di-

Ventilare cuntur, cùm ante pugnam suos mouent gladios, & lusorijs ictibus aerem feriētes pręludūt certamini. *Quàm, inquit, stultum est, cum signum pugnæ acceperis, ventilare.* Martialis lib. 5. epigra. 32. ——*& in toto ventilat arma boue.* Est & illa dicendi ratio apud eundem, epist. sequente, vt non

Dare in antecessū trita, ita iucunda & egregia, Dare in antecessum; quod est, antequam & priusquam quis debeat dare. *Sed, inquit, non ero difficilis, benè credi*

Cētesimę propinquæ. *tibi scio; itaque in antecessum dabo.* Centesimas propinquas ibidē Seneca vocat, quæ propinquis Calendis aut Idibus soluuntur: nō tertijs, aut quartis, aut quintis Calendis. itaque illæ centesimæ propinquæ duriorem & iniquiorem habent fœnoris conditionem. *Quàm, inquit, durus sit fœnerator Cæcilius à quo minoris cētesimis propinquis, nummus moueri non possit.* In eodem autem libro quid ni legam? *mirari solemus saltationis peritos, quòd in omnem significationem rerum & affectuum parata est illorum manus.* nec me mouet præiudicata quorundam auctoritas, *scenæ peritos*, pro inquinamento veterum librorum, in quibus vitiosè exaratum est *satiant peritos*, legentium. Epistola proxima refert Seneca, solitos fuisse veteres etiam rusticos post prandium aut cœnam bibere. quod ex Horatio caliginem aliquam remouet, lib. 2. satyr. 2. ita canente,

Post hoc ludus erat, culpa potare magistra.

verba sunt Senecæ, *Post prandium aut cœnam bibere, vulgare est: hoc patresfamilias rustici faciunt, & veræ voluptatis ignari.* Vt Horatius lib. 1. epist. 1. dixit,

Insanire putas solemnia me: quod est, more aliorum. Ita Seneca ead. epist. *Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est.* Dispulit autē quasdam tenebras Cimmerias è Tranquillo Seneca, cùm mox scribit, *Omnes iam sic peregrinātur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen cursorum antecedat.* Tranquillus in Nero. cap. 30. de itinere Neronis, *Armillata & falerata cum Maza-*

Mazaces. *cum turba, & cursorum.* Nam Mazaces populi sunt Africæ: nobiles autem Romani illo comitatu equitum Afrorum delectabātur. Martial. lib. 10. epig. 13.

Cum cathedralitios portet tibi Rheda ministros.
Et Libys in longo puluere sudet eques.

Mazax apud Claudianum in Panegyri Stiliconis prima, ——*pauidus proiecit missile Mazax.* Sic ille Senecæ locus duobus auctoribus suo fulgore illustratis, ne in cæcis tenebris offendamus, cum eos legimus, nobis præstabit.

CAPVT IIII.

Ciceronis oratio pro Flacco locis aliquot emaculata.

ORatio M. Tullij Ciceronis pro Flacco multis aspersa maculis & contaminata mihi videtur esse: quasdam hoc capite eluam, reliquas alijs emaculandas relinquam. *Timolites, inquit, ille vicanus homo non modò nobis, sed ne inter suos quidem notus.* Insedit hîc nescio quid sordis, quæ creta quadā Cimolia detergenda est: nam pro *vicano* *Nicenus* legendum est. solent enim oratores ferè ponere, vnde domo sunt testes: hunc Asiaticum testem è Nicęa vrbe dicit esse. Sed ne quis hoc arbitrarium esse putet, ita habeat, sic planè dilucideq; scribi in veteribus memorijs. Eleganter autem, cùm tumultuosa suffragia Græcorum in concionalibus decretis, quæ manibus tendendis fiebant, indeq; χειροτονίαι vocabantur, expressit, scribens, *Psephismata non sententijs, nec auctoritatibus declarata, nec iureiurando constricta: sed porrigenda manu profundendoq; clamore multitudinis concitata.* Cœno autem ille locus collitus est, *Cæsus est virgis Cynicus ille Athenagoras.* quid enim Cynico cum mercatura? ex negociatione, illa secta longè refugit. legendum igitur, quod auctoritate veterum librorum testatum consignatumq; proferimus, *Cymæus*, ab vrbe Asiæ Cumis. In quorum chartis & illud reperimus, *Id sutores & coriarij conclamauerunt.* ac medius fidius coriarijs cum sutoribus maior est affinitas, quàm zonarijs: sed & vtrunque artificium sordidius est, quàm zonariorum. Ego illorum quoque librorum testatione, *quo volui, adduxit*, legi adfirmo: nec cōtemno tamen quod receptum est: tantum moneo illud alterum aptius mihi videri. Iam illi scripturæ, *hac classe M. Crassus vir amplissimus ab Hemo in Asiam, his nauibus Flaccus ex Asia in Macedoniam nauigauit*: quid ni fidem derogem, & ei arrogem atque attribuam, quam in antiquarijs bibliothecis reperimus, *ab Aeno in Asiam?* Aenus autē vrbs notissima est. Lego etiam, *non refert verò quid lucretur?* Sed quæ, malùm, est ciuitas Aemonesis in Asia? quis tandem vllam ita in Asia appellat? ego censuales perscrutatus tabulas, vt ita dicam, & professiones, & Geographorum tabularia rimatus, nusquam eam comparere video. irreptitium igitur nomen esse reor, in alterius locum subditiuum, ac lego, *Acmonensis.* nam Acmonia vrbs Phrygiæ memoratur à Stephano: & Acmonium, alia vrbs: & Acmonium Alsos ad Themodontem. Fauet huic emendationi & vetus scriptura, in qua *Acimonenses* exaratum est. Hos autem Acmonenses in populis Phrygiæ numerat M. Tullius. Pari errore corruptum est & illud, *Heraclides ille Tennites.* &, *Tenni vsque ad illam ætatem.* nam vtrobique & bonis adstipulantibus libris, & Plinio comprobatore, legendum est, *Temnites*, &, *Temni.* Plinius lib. 5. cap. 29. Temnum fuisse oppidū refert in ore Hermi fluuij. idem & in Aeolide Temnū cōstituit. His ego fretus vindi-

cibus

cibus, quidni me huic scripturæ assertorem præbeam? Lego etiam, *Et conficiendarum literarũ diligentißima*: cùm hodie extet, *& conficientißima literarum*. quod etsi cur damnem non habeo, tamen cur illud alterum potius amplectar, tacito quodam sensu intelligo.

CAPVT V.

Virgilius 7. Aen. illustratus, Acheron, Oceanus vterq; adorea liba, Cereale solũ, quadræ, manus, vrbs summa, orbis Asiæ et Europæ, oceanus refusus, repetere.

REperimus in Suidæ coniectaneis, Sibyllam quandam Tiburtinam eamq; Albuneam vocatam. Id nonnullam fortasse lucem Virgilio adferet, qui 7. æn. Latinum dicit *lucos consuluisse sub alta Albunea*. nam & fontem vocatum, & deam indigitatam fuisse de nomine illius Sibyllæ verisimile est.

Acheron. Acherontem pro inferis à Latinis solitum sæpe vsurpari, antè docuimus. cuius rei fidẽ facit illud Maronis,

—atq; imis Acherontem affatur Auernis.

Vterque oceanus. Vterque Oceanus, mare eoum est & occiduũ:

—qua sol vtrunq; recurrens
Aspicit Oceanum.

Sic apud Horatium lib. 2. od. 2.

—vterq; Pœnus
Seruiat vni:

id est, eous & occiduus, qui Gaditanus est.

Adorea liba. *Adorea liba* mensæ loco Aeneam eiusque socios subiecisse epulis, scribit poeta: mox etiam

Cereale solum. Patulæ quadræ. *—cereale solum*, appellat: &, *patulas quadras*. Erãt autem mensæ paniciæ, quas Dionysius ἰτρία καρποῦ πεποιημένα πυρίνου, dixit. *—sic Iuppiter ille monebat*: ibidem non sine causa dicit Maro. obseruaui enim, *Ille* ei adiungere solitos esse vetustos scriptores, præpotens eius nomen significare volentes. Plautus in Amphitruone, Sc. 1. *Quod ille faciat Iupiter*. nisi demonstrantis est: idque dicebant, manum in cœlum tollentes, & veluti illic Iouem ostendẽtes. *Nec plura alludẽs*, illic est, Nec dixit plura ludens: quomodo etiam alludere à Cicerone 1. de Ora. vsurpatum legimus. Quid est quòd ait, vocem patrem Ascanio eripuisse? nempe quòd ei velut è faucibus eam vocem rapuerit, nec expectarit vt totam eloqueretur, sed eam ipse velut extraxerit: ita protinus se eam vocem agnoscere dixit, & omen accipere. Non multò pòst, vbi

Accisis coget dapibus consumere mensas, legimus: videtur Serui[9] *ancisis*, quod est, ambustis, agnoscere, si quis eius interpretationem attentius & acrius perspiciat.

Manus. Manus est persæpe opus hominum, quod manu videlicet fit, vt,

Prima locare manu, moliriq; aggere tecta.

Iterum secundo Georgic.

Tot congesta manu præruptis oppida saxis. Aen. 7.
Tectum augustum ingens, centum sublime columnis,

Vrbs summa. *Vrbe fuit summa*. hîc vrbem summam cum dicit, ἀκρόπολιν interpretatur, quæ est arx. perspicuè enim voluit explicare vocabulum Græcũ duobus Latinis. Sed & cùm *—sacris sedes epulis*, dixit: significauit quod in Romanis historis non rarò legimus, in templo epulum deorũ dari solitum. *Ipse Quirinali lituo*, dictum à poeta accipio, vt homines præstanti sapientia dicimus, quo significamus eum præstantem habere sapientiam: quo sanè modo etiam Quirinali lituo, est Quirinalem lituum habens: quanquam istud aliquanto insolentius minusque consuetum. sed à consuetudine non solent raro recedere poetæ, & hoc ipsum decus & ornamentum suo carmini quærere.

Orbis Asiæ & Europæ. Oceanus refusus. Orbis Asiæ, & Orbis Europæ dicitur à Marone, vt à Marcellino, Orbis eous, & Orbis occiduus pro imperio Orientali & Occidentali: & Orbis Romanus pro imperio Romano. Oceanum refusum interpretor Oceanum refluum & refluẽtem, quem ἀψόρρου & ἀψόρροον Homerus appellat.

Præferimus manibus vittas: ex consuetudine Græcorum dixit, idq; ἱκετηρίαν appellabant.

—hinc Dardanus ortus, Huc repetit.

Repetere. quam in sentẽtiam dictum est? nempe in quã dixit Cicero in Bruto, *Repetunt Mutia lege & Licinia*. & pro Archia poeta, *Chij suum vendicant, Salaminij repetunt*. Dardanus, inquit, ex hac terra ortus est, hanc in terram nos reuocat, qui ab eo oriundi sumus, & nos huic terræ repetit & vendicat.

CAPVT VI.

Quædam in Catone obseruata, catillatio, politio, oblinere, relinere serias, conspersio, conspergere, sal popularis, salis flos, laterculus, Myrta, sub dio, serenum.

Catillatio. CAtillatio graue probrum erat, quod iis obijciebatur, qui prouincias diripuissẽt in magistratu, quòd tanquam Prouincialium bona abligurissent: dictum à catillis, in quib[9] escæ apponuntur, atque interdum etiam opera dulciaria, quasi in catillis bona & fortunas eorum comessent. Cato in libro de re Rust. ca. 84. *Sauillum iubet poni in mensa cum catillo & ligulis*. Iam è Macrobio lib. 3. Satur. cap. 16. notum est, Lupum Catillonem à Lucillio vocatum liguritorem, & Catillones vocatos fuisse, qui ad pollu&ctum Herculis vltimi cum venissent, catillos liguribant.

Politio. Apud eundem Catonem ca. 136. reperio, Politionem esse, cùm ager colendus alicui locatur pactione certæ partis frugum: vt sextæ, aut septimæ, aut nonæ. Sed operæpreciũ fuerit verba eius adscribere, quo res tota dilucidior fit. *Politionem, inquit, quo pacto dari oporteat? In agro Casinate & Venafro in loco bono parte octaua corbi diuidat: satis bono septima: tertio loco, sexta: si granum medio diuidet, parti quintæ in venafro ager optimus, nonæ parti corbi diuidat.* Si ager, inquit, bonus est, hac lege & conditione poliendus est, ager colono dadus: vt si demessę fruges diuidantur inter politorem & dominum, politor octauam partem habeat. nam in corbem corruebãt spicas in messe. ita partitio

frugum erit nondum tritarum: minorq; pars erit politoris, quàm si tritum & purgatum frumentum diuideretur, quòd labor trituræ & vẽtilationis etiam mercedem mereatur. Itaque si granum modio diuidatur, quintam politor feret. Hordeum etiam quinta modio iubet Cato diuidi: & fabam quinta modio. Eodem autem modo illud iurisconsultorum accipi debet l. cum duobus. §. Si in cœmida societate. ff. pro socio. *Aut agrum Politori damus.* Apud eundem Catonem, Oblinere multis in locis significat vasa obturare, vt cap. 113. *Sinito dies xv. aperta, antequam oblinas.* Iterum cap. 110. *Sinito biduum oblitum dolium.* Ex eo notum est *relinere serias*, apud Terentium in Heauton. act. 3. sc. 1. significare, oblitas & obturatas resignare & aperire. Illud etiam Horatianum lib. 3. od. 8.

Oblinere.

Relinere serias.

Corticem astrictum pice dimouebit
Amphoræ fumum bibere, &c.

claram accipit lucem, prælucente velut Catone, cum ca. 120. ita scribit, *In amphoram mustum indito, & corticem oppicato.* Corticẽ enim oppicato oblinebant & operculabant dolia. Conspersio dicit ab interprete Diui Pauli in 1. ad Cor. ca. 5. id quod à pastu pastam appellamus, propterea quòd aqua soleamus farinam conspergere. idque Catoni est Conspersa farina, cap. 89. his verbis, *vel farina hordeacea conspersa turundas faciat.* Sed & conspergere eidem, est farinam aqua madefacere, vt subigatur: eius verba sunt. cap. 76. *Postea farinæ libras duas conspergito condepsitoq;.* Sal popularis Catoni, sal est vulgaris & niger: Salis flos, sal cãdidus: sic enim scribit c. 88. *Ibi fiscellam cum sale populari suspẽdito.* Iterũ, *Inde flos salis fiet.* Hæc quidem non longè admodum ab sensu esse, & recondita scio, sed tamen quia multis ignota, non indigna sunt, quæ perscribantur. Recordor me dixisse apud Plaut. in Pœnulo, sc. Negotij sibi. Laterculum genus esse operis pistorij, à forma in quam fingitur, vocati. Interpretationem adiuuat Cato, qui cap. 190. ad asperitatem vini leniendam, è farina erui & sapa laterculos defingit. Myrtum Græci neutro genere vocant fructum Myrti: Cato fœminino Myrtam, sic scribens. cap. 125. *In vrnã musti condito myrtæ semodium.* Sub dio esse, vernacula lingua dicimus esse sub sereno: & crepusculis hibernis noctibusq;, nos serenum plerũque dicimus. Eodem modo serenum vsurpasse Catonem video, cum ait cap. 156. *Postea ponito pocillum in sereno noctu.* Idem Cato aluum superiorem, appellat ventriculum, *Aluum*, inquit, *ibidem si voles deijcere.* Hęc etsi dissimilia, atque hinc inde, ferè tamen è Catone, carpta sunt: tamen tam vnius esse capitis, quàm fere vnius scriptoris possunt.

Cõspersio

Consper-gere.

Sal popularis.
Salis flos.

Laterculus.

Myrta.

Sub dio.

Serenum.

CAPVT VII.

Persius vltima satyr. explicatus & emendatus, vapidum vinum, vapidè se habere, obsignare lagenas, saliua vini, Manius, trama, popa, popani panes, Chrysippi aceruus pro sorite.

Diuerti hisce diebus in Persij satyram vltimam, multis mihi locis sensibus caliginosam & opacã, quod, vt opinor, ingenij mei vitium est, cuius tam languida est acies, vt in sole vix lucem dispiciat. Ego tamen eos locos mihi illustrare conabor, ac mihi ipse placebo.

Mire, inquit, opifex, numeris veterũ primordia vocũ,
Atque marem strepitum fidis intendisse Latinæ,
Mox iuuenes agitare iocos, & pollice honesto
Egregios lusisse senes?

his ego verbis significari puto, Bassum poetam esse Lyricum. Lyrici aũt primò diuos, & virtutem victorum sacris certaminibus carmine extollebant: atq; ea sunt primordia veterum vocum. Postea Melici etiam de iuuenum amoribus, & senum luxu iocisque carmina pangere cœperunt: qua argumentorum materia suum poema Bassus distinxerat. Iocos autem iuuenes, iocos iuueniles intelligo: & iocos senes, seniles: quamquã interpretes aliud sentiunt. Ad hunc locũ Horatianum illud pertinet, de Art. poet.

Iuuenes ioci.

Musa dedit fidibus diuos puerosq; deorum
Et pugilem victorem, & equum certamine primũ,
Et iuuenum curas & libera vina referre.
— mihi, inquit Persius, *nunc Ligus ora*
Intepet, hibernatq; meum mare:

puto esse, Mihi tepet Liguria ora, & mihi hibernat: ac pro hibernis est eius oræ mare, id est, in ora Ligustica hiberno, & hyemem traduco ad portum Lunæ. Ibidem,

— postquam destertuit esse
Mœonides, Quintus pauone ex Pythagoreo:

hoc sensu dictum accipio, Postquam se Homerum esse desijt somniare, ad seque reuersus, omissa Pythagoræ de animorum in alia corpora trãsmigratione sententia, Quintus Ennius sibi videri cœpit, non Homerus. Quintus enim non hic numeri nomen est, vt existimo, sed Ennij prænomen. *Destertuit esse Mœonides*, figura Græca est, pro destertuit se Mœonidem esse, vt Lucan. lib. 1.

— tutumq; putauit Iam bonus esse socer.

Iubet, inquit, hoc prudens iam Ennius, nec vt ante, delirans se Homerum esse. Inqt Persius,

Et signum in vapida naso tetigisse lagena.

Lagenas vini obsignabant veteres, vt apud Ciceronem lib. 16. epist. fam. ad Tiron. *Mater nostra, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerẽtur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim fuissent exiccatæ.* Auarum autem insimulat, qui vapidum vinũ obsignaret & biberet. Hinc *vapide sese habere*, dixit Augustus apud Sueton. cap. 87. pro languere, quòd vinum vapescens ægrotet.

Lagenas obsignare

Vapidũ uinum.
Vapidè se habere.

Nec tenuem solers turdorum nosse saliuam. hic in vetere libro *turdarum* reperiri: & ita scripsisse Persium annotat antiquus interpres. Est autẽ Saliua, sapor: vt apud Pliniũ li. 23. c. 1. Saliua vini.

Saliua vini.

— occa: en seges altera in herba est:

dicit, nisi fallor, Qui fruges annuas consumis, agrum colito tuum, & protinus succrescet altera seges, quam molas, quæq; tibi quantum cõsumpseris reponat. Ergo ex occatione, quæ pars est culturæ agri, tota cultura intelligitur.

sed

—*sed Bestius vrget*: lego ex veteribus libris, *& Bestius vrget*: neq; tam aduersantis quàm coniũgentis particula desideratur. Ibidem Persius,

—*postquam sapere vrbi*
Cũ pipere et palmis venit nostrũ hoc maris expers.

Sapere maris expers.

Sapere nostrum, vetus interpres exponit, quẽ & omnes sequuntur, hæc sine interpunctione continuantes. animaduerti tamen nõ incommodè interpungi posse, hoc sensu, Postquam transmarina cœpimus vti sapientia, & Philosophorum disciplina Græcorum, eaq; nobis probata fuit, nostra hæc vernacula & cismarina sapientia haberi cœpit, nec in precio esse, quòd transmarina non esset. Itaq; etiam fœnisecæ degenerauere & corrupti sunt, & pultes suas magis quã olim vngere cœperunt. Ibidẽ,

—*centum paria ob res* *Egregiè gestas induco:*

Duplicem significare videtur Hecatóben: sed fortasse ludos gladiatorios significat, cùm paria dicat: vt apud Horatium lib. 2. sat. 3.

—*gladiatorum dare centum*
Damnati populo paria.

Munera autem gladiatoria ludosq; in religionis parte numerabant. Ibidem Persius,

—*non audeo iniquis* *Exossatus ager iuxta est:*

emendo, *non adeo inquis, exossatus ager*: & versu & sententia ita postulante.

—*præstò est mihi Manius hæres,* *Progenies terræ.*

Manius.

Multi erant Ariciæ Manij pauperes & obscuri: sed & cliuus Aricinus abũdabat mendicis: Iuuen. sat. 4.

Dignus Aricinos qui mendicaret ad Axes.

Sed & Manius nomẽ etiã seruile est. Cato de re rust. c. 141. *Mãdo tibi Mani, illa solitaurilia circumuagi iubeas.* Si igitur quia mihi indulsero & liberalius vi ctitaro, remq; imminuero, nemo meorum hæres meus esse volet: Manius aliquis ex Aricia pauper & ignobilis mihi hęres erit: qui quamuis sit filius terræ, è gente mea videri poterit. Tu autem qui es me maior natu, dũ in decursu sum, & adhuc viuo, postulas, vt tibi patrimonio meo cedam, & tibi tanquam lampada tradam, nec eo vtar, ac mihi eo interdicam: cũ hęreditatem meam in lucro aduentitio numerare debeas, si fortè tibi illa quandoq; obtingat, & veluti Hermeum quoddam existimare, & in lucro deputare quicquid tibi reliquero. *Legarat Tadius*: è veteribus exemplaribus est legendum, non *Stadius*. quamquam id leuius est stipula.

Fœnoris accedat merces, hinc exime sumptus,
Quid reliquum est?

Te fœnebris pecuniæ merces & vsura alere sic debet, & tuum sumptum sustinere, vt aliquid inde etiam redũdet & reliquum sit. Sic enim cum eo ille, qui hæreditati inhiat, calculũ iam ponit, & ab eo iam nunc rationem reposcit: quo fit vt vehementer excandescat Persius, & exclamet, *Reliquum?* & se plus impensurum postea minetur.

—*mihi trama figuræ* *Sit reliqua.*

Trama.

hic trama non est subtegmen, sed pãnus pertenuis è solo subtegmine: appellaturque vt ait Varro lib. 4. de ling. lat. quòd frigus eã trameat, id est, trãsmeat. Sim, inqt, macie & fame enectus, & vix ossibus hæream, vt alij nepotinis sumptibus à me parta disperdant. —*popa venter*: à popis qui victimarij erant, & se hostiarum visceribus benè curabant.

Popa.

Vetus interpres putat à popanis panibus appellatos. nam popeana in eo malè legimus: quæ deprauatio acerrimum ei peperit reprehensorem.

Popani panes.

—*ne sit præstantior alter*
Cappadocas rigida pingues pauisse catasta.

sentẽtiam puto, Ne sit vllus venalitiarius, qui plures seruos habeat. nam mangoniũ & mercimonium venalium maximos queſtus adferebat: Horat. lib. 1. epist. 6.

—*eget æris Cappadocum Rex*: id est, venalitiarius. Ibidem Persius,

—*depinge vbi sistam*
Inuentus Chrysippe tui finitor acerui:

Aceruus Chrysippi.

hoc de syllogismo aceruali, qui Sorites dicitur, sine controuersia intelligitur, qui captiosus est, vel teste Flacco, lib. 2. epist. 1.

Dum cadat elusus ratione ruentis acerui.

Eius syllogismi interrogationibus excogitarat, quomodo respondendum esset, Chrysippus: quiescendum enim esse dixerat: quod Persius dicit Sistere. Etsi in ea solutione ab Academicis irridebatur, auctore Cicerone, qui ita scribit in Lucull. *At vitiosi sunt Soritæ: frangite igitur eos si potestis, ne molesti sint. erunt enim nisi caueatis. Cautum est, inquit. placet enim Chrysippo cum gradatim interrogetur, verbi gratia: tria, pauca sint, anne multa, aliquanto prius ad multa perueniat quiescere, id est, quod ab his dicitur* ἡσυχάζειν. *Per me vel stertas licet,* inquit Carneades, *non modò quiescas.* & cætera. Aristoteles autem non multum hac in re enodanda laborasset, qui li. 5. de generatione animal. cap. 7. paucum multum, magnum paruum, lõgum breue, nihil absolutè esse, sed ex comparatione vult. At illi falsò aliquid simpliciter multum esse ponebant, aliquid magnum: in quo se ita pedicis constrinxerunt molestis, vt vincula soluere non possent: & propè in his, quæ inexplicabilia essent, ista numerarent. Vetus interpres pro *pauisse*, legisse videtur *plausisse*. sic enim scribit, *Quoniam venales, antequam in catasta ponantur, cantant vniuersi pariter more gentis suæ.* quod & in veteri libro reperi. *pauisse* tamen perplacet. etiam *clausisse* reperi. reperi etiam *pausasse*.

CAPVT VIII.

Persius explicatur satyr. 4. Pes Varus. Chromattari. Catamidiare. Psilotrum. Balneator elixus.

IN quarta Persij satyra ex Platonis Alcibiade imitata, quædam obseruaui, nõ illa quidem in mercibus numerãda Indicis, aut gemmis: sed littoralibus calculis aut algis viliora. Sed tamen huic chartæ non parcam, & ei illa illinam.

—*barbatum hoc crede magistrum*

ſtatim vilitatis ſpecimen erit, quod annotabo, veteribus in libris non *hoc*, ſed *hæc* legi.

Scis etenim iuſtum gemina ſuſpendere lance
Ancipitis libræ: rectum diſcernis, vbi inter
Curua ſubit: vel cum fallit pede regula varo.

Cum libræ lances æqualiter ſuſpenſæ ſunt & examinatæ, tum iuſtũ pondus eſt, neutra prępondęrante: ac tum libra eſt anceps, ac vtram in partẽ vergat, neſcit, pariter æquata & perlibrata. quod Perſius ſignificat. Rectum etiam potes, ô Alcibiade, illudens ait Socrates, per te diſcernere & cognoſcere, etiam cum inter curua ſentit: cuius tum & animaduerſio difficilior eſt, cum aliorum deprauatio, quibus admixtum eſt, ſpeciem eius obſcuret, & pari vitio prauitateque deformet. quin etiam ſi regula vara & praua tibi in manũ detur, quæ quod rectum eſt, mentiatur curuum & prauum, per te tamen tuaq; ſponte rectum intelligere poteris, & vitioſam regulam coarguere. Pedem autem varum dicit, crus regulæ varum & flexum, eiuſque haſtile & ſcapum tortum.

Pes varus

Quo tibi ſumma boni? veteres libri pari concordia, *Quæ tibi ſumma boni?* quam medius fidius lectionem ſequi malim. Verbum, quod noſtris hominibus inauditum auribus vſurpat vetus interpres in explicatione.

——aſsiduo curata cuticula ſole.

Chromatiari. Catamidiare.

Chromatiari dicuntur, id eſt, colorari, qui tota die ſunt in arena aut ſole. hoc verbum è Græco expreſſum eſt, Latineq; formatum, vt Catamidiare apud Spartianum in Adriano.

Cum benè diſtincto cantauerit ocyma vernæ: Anus, inquit, quæ ſeruulis nequam in vijs conuitia ingerit. id enim eſſe videtur, cantare ocymum quod ſeritur cum maledictis, teſte Plinio lib. 19. cap. 7. Te ſapientia (inquit) æquat, vt oratio tua ad populum à maiore prudentia non proficiſcatur, quàm eius contumeliæ. vt enim te ex genere venditas, cæteriſque bonis ſimilibus, ſic illa ſe liberam & ingenuam vernulã ſeruam dicit. aut potius dicit, mulierculam λαχανοπώλιδα, id eſt, hortulanam, olerum venditricem, quæ per vrbem cantitat ocyma venalia, quæ ſeruuli ſolent emere heris ſuis, æquè ac ipſum Alcibiadem ſapere. Scribitur hîc etiam *ozyma*. propter illius herbæ odorem, quam baſilicum vocamus.

Cantare ocyma.

Qui quandoque iugum

hîc *quandoq;* valet quandocũq;, quotieſcunq;: quod non infrequens eſt. *Seriolæ* autem *veteris, et veterem*, reperio: atq; vtrũq; non ſolum tolerabile eſt verbum, verùm etiam laudabile. Pro *Elixasq; nates:* vetus interpres *Eliſasq;* nates, legit, interpretaturq;, Pſilotro domolitas: ſed *elixas* omnino magis placet: vt balneo tãquam coctas intelligamus, vt à Martiale *Balneator elixus* lib. 3. epigram. 7. dicitur: & pſilotris frequentius poſt balneum vtebantur.

Pſilothrũ. Balneator elixus

Si facis in penem quicquid tibi venit amarum.

Diſſerit Ariſtoteles, multas voluptates à moleſtiæ impulſu oriri: vt & delitias veneris, ad quas dolor, qui libidinoſos vrit, præcipites pellit. nam illa vrtica & ſcabies libidinis amara & moleſta eſt, neque eos quieſcere ſinit pruritus titillans. Dicit igitur, Si quicquid tibi moleſtè amareq; prurit ea parte, quæ honeſtè nominari non poteſt, facis: ſi quicquid in eam partem incidit amaræ titillationis, facis, & in omnem libidinem te profundis, penique ſeruis, falſas multitudinis laudes reſpue.

CAPVT IX.

Nonius explicatus, vallam trahere, boues Lucæ, depenſa lana, in vulgus, caſta ætas, velare gulam.

PEllucent in Nonio velut in littore Indico gemmæ. Ita exempla quędam veterũ ſcriptorum planè dixerim gemmea, cùm in eis niteant genera dicendi felicioris ſæculi. Tale illud Varronis eſt è Modio, *Qui tum erant in Græciá coma promiſſa, barba raſa, pallam trahentes:* quod exemplum de citharœdis intelligendum reor, inſigni cultu & ornatu in theatro canere ſaltareq; conſuetis: quos traxiſſe pallam ait, quòd lõgo ſyrmate ſpatioſam veſtem terram verrentem gerere ſolerẽt. Nec prætermittam Lucilij ſententiam, qua ſapientem nihil proprium habere cenſet, ſed vſura tãtum frui: vnde & nobilem expreſsit Lucretius de hominum vita ſenſum, lib. 3.

Pallam trahere.

Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vſu.

Cætera, inquit Lucilius, *contemnit & in vſura omnia ponit*

Non magna: proprium verò nil neminem habere, hîc quoq; inficiari negationes duæ vehementius videntur Græcorum modo. Varro ait, boues Lucas appellatos eſſe quorundam opinione Elephantos: quòd primùm viſi ſunt in Lucanis, Pyrrhi bello. ſed & ex eo fortaſſe, quòd Lucani boues validiſsimi eſſent, neq; vllam quadrupedem noſſent Romani boue maiorem. Tales fuiſſe Lucanos boues è Lucilio apparet,

Boues Lucæ.

Quem neq; Lucanis oriundi montibus Tauri
Ducere protelo validis ceruicib. poſſent.

Apud eũdem ex Titinio Depenſam lanam, pondere certo iuſtoq; penſam dici reperio; putatam, lanam purgatam: factam lanam, ex quâ aliquid factum eſt.

Depenſa lana.

Depenſam lanam, qui non reddet tempori
Putatam rectè, facite vt multetur malo.

In vulgus etiam, eſt vulgare, in exemplo è Cicerone ab ipſo prolato. *Itaque alter religioſus etiam nunc dies, alter in vulgus:* id eſt, alter dies vulgaris eſt, & nõ religioſus, neque vllo omine obſcœnus & malè ominoſus. Caſta ætas eſt impuberum: puberum veſtis eſt pubertas. quæ dicendi genera ipſa antiquitatis canitie multò iucundiora gratioraque intelligentibus ſunt, quàm quæ nouitia & nupera in linguam Latinam inſula nouitate inuecta. Varro,

In uulgus. Caſta ætas.

Quæ caſta æſtas, quæ veſtis adoleſcentium,
Quæ teneris ſpecies.

Extat & Lucilij quædã ſententia, quã Flaccus qui

qui eum poetam fluere lutulentum calumniatur, æmulatus est,

Quid sibi vult? quare fit vt intus versus, & ad te
Spectent, atq; ferant vestigia se omnia prorsus?

Flaccus lib. 1. epist. 1. hoc breuius adstrinxit,

Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Velare gulam. Velare gulam, est laqueo se induere: loquendi genere Comico & ridiculo. Pomponius, *Restis vilis est, velet gulam.*

CAPVT X.

Lucretius libro 3. emendatus & multis locis explicatus, cunctari, effugere se, tutidantia, confugiant, ægrire, attigo pro attingo.

LVcretius insipientis Philosophiæ poeta, omnium animos superstitione obligatos demonstrans, etiam eorum, qui se eam iactant negligere & calcare vel studio laudis, vel leuitate quadam ventosa, ait lib. 3.

Extorres ijdem patria, longeq; fugati,
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti deniq; viuunt,
Et quocunq; tamen miseri venere parentant

quibus ego versibus eum existimo significare falsos & iactatores esse meros, homines illos, qui se mortem & inferos negligere dicebant, nec vllos esse narrabant. nam ni ita esset, ipsi, inquit, in tanto vitæ discrimine non viuerent, sed sibi lethum consciscerent. attamen omnibus affecti ærumnis viuunt metu inferorum, & parentant, mittuntq; inferias illorum manibus quos vel violarunt, vel interfecerunt: vel certè timent, vt placare sibi inferos optent. Quod autem non longè hinc dicit,

Cunctari. *Et quasi iam lethi portas cunctarier ante:* valet, manere, versari, quod quidem de contéptu turpi & acri egestate dicit, quæ homines vt fugiant, omni ope nituntur ad auaritiam et honorum adeptionem. Duo enim duobus opponit. Illud autem cunctari, ductum videtur ab illis, qui ad portas aut ianuas cum venêre, ibi interdum cunctantur, nec rectà statim ingrediuntur: vt apud Aristophanem in Nebulis, τί ταυτ᾽ ἔχων στραγγεύομαι. Iterum, τί κυπτάζεις ἔχων περὶ τὴν θύραν; Sequitur sententia Epicureis mirificè placita,

Vnde homines, dum se falso terrore coacti
Effugisse volunt, longè lateq; remosse.

Effugere se. Eos enim qui perturbati sunt, aut quos aliquid vrit, & è perturbatione maloq; exire conantur, se fugere velle dicunt, nec tamen plerunq; effugere posse; vt in huius libri clausula,

Hoc se quisq; modo fugitat: quòd scilicet, vt fit,
Effugere haud potis est.

In sensum igitur superioris loci est. Isti, inquit, quos pertæsum est inglorios & despicatos viuere, effugere se volunt, id est, suam indignitatem, ignobilitatem & humilitatem atq; contemptú: & omni contentione ad gloriam & diuitias enituntur.

——redde, inquit, harmoniai
Nomen ad organicos saltu delatum Heliconis:

Restitue organicis nomen harmoniæ, quod illi Helicone deportarunt, vbi Musæ & Musarú præses Apollo, modulis & cantibus præfecti, musicorum instrumenta suis addita signis habent, & eorum inuentione censentur & nobilitantur inter mortales. Cùm autem ait,

Sensus enim trahit, atq; acies detrudit ad ipsas: Suspicor ipsius sensus testimonio refelli eos, qui animum censent videre per oculos, vt per fores aut fenestras. Trahit enim & detrudit sensus ad aciem ipsam aspectumq;, & ad testimoniú suum adducit, quo coniunguntur.

Et quantis interuallis tuditantia possunt
Concursare, coire:

Tuditantia. cùm dicit, significat tundere & agitare cupientia. talia enim sunt subtilia animi semina & primordia. Lego autem hunc locum hunc in modum,

Vsqueadeo prius est in nobis multa ciendum
Quàm primordia sentiscant concussa animai
Semina, corporibus nostris immissa per artus,
Et quantis interuallis tuditantia possunt
Concursare.

hic ordo versuum est in antiquissimo libro, & in editione Parisiensi. Cum autem in veteri illo membranaceo libro scriptú sit, *Et quantis.* puto sensu postulante nó incommodum fore, nec inuerecundum, *Et quam sis*, id est, suis, scribere. Verbum est in Lucretio mutatione quadam perlepidum, ea tamen ignorata domo pulsum.

Scilicet, inquit, in tenero tenerascere corpore mětem

Confugiant. *Confugiant, configunt* placitum est his, qui, quę non intelligunt, peruertunt. atqui illud *confugiant*, bellissimum sentio & amœnissimú: hoc sensu scilicet, Illis hic receptus & hoc perfugium reliquum sit, vt dicant in tenero corpore mentem remollescere. ἀράγε ἐκεῖσε καταφεύξονται, ταύτην δηλονότι ἕξουσι τὴν καταφυγήν. nam ita sępenumero auctores Græcos loqui, qui eorum literis tinctus est, intelligit. Vnum tamen & alterum locum proferam Demosthenis contra Aristogitonem; ὁ μὲν εἰς τὴν τοῦ βίου μετριότητα καὶ σωφροσύνην κατέφυγεν. Iterum, εἰς τὸν ἑαυτοῦ βίον καταφεύξεται, ὡς σώφρονα καὶ μέτριον. Etiam in calamographis illud melius, quàm excusis.

Præter enim quàm quod morbis cum corporis ægrit. ita in illis planè literateque scriptum est, nec nouitate vocis

Aegrire. ægrire offendi quisquam debet, qui quidem poetarum iura intelligit, licenter multa nouantium, quæque oratio diserta recusaret, & sermo quotidianus vt putida aut non Latina aspernaretur, libenter vsurpantium. Hoc etiam ex librorum vetustate exscriptum est,

Debet enim miserè si forte ægreq; futurum est,
Ipse quoq; esse in eò tum tempore, qui malè posit
Accidere: id quoniam mors eximit esseq; probibet,
Illum cui possunt incommoda conciliari
Illa eadem, quibus in nunc nos sumus, antè fuisse.

probibet autem per vocalium comprehensionem & coniunctionem audiendum est, duabus in longam coalescentibus. at,

Interrupta semel cum sit repentina nostris:

est, Cùm sit nostrorum illorum, quibus con-

ſtamus, corpuſculorum diſſociatio & diſtractio facta. ſe enim mutuò atomi, altera alteram repetunt, in eundemque congreſſum redeunt: in illa temporis immenſitate ſæpius fortaſſe: ſed illa repetitio & reditus diſſoluitur morte. Id enim eſſe puto, quod aliter effert,

Inter enim iecta eſt vitai pauſa, &c. Inuenio & in ſquallidis monumentis,

Non, vt opinor, enim dat, quod promittit & vnde, verſus clauſula in offenſo fuit, & proinde exulauit: abundè Lugdunenſis editio repoſuit: ego *& vnde* defendere poſſe videor. Non dat, inquit, quod promittit, neque vnde promittit, id eſt, non ex animo dicit, nec oratio ex corde emittitur, ſed è labris & lingua oritur. Cur autem editorum librorum, quàm reconditorum ſanctior & iuratior fides? In editis extat,

Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem:

quod tam appoſitum eſt, tamque proprium, vix vt melius quicquam dici poſsit, & congruentius. ſed diſſonant libri arcani atque myſtici, ac Cereris initia. in his autem ſcribitur, vt myſteria eorum enunciem,

Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſupremo:

quod nec culpari etiam poteſt, cùm hanc contineat ſentētiam, Licet ſic æternum & in perpetuum nos eſſe ſopore ſepultos. nam quin ſoporis vox facilè ſubauſcultetur, quamuis non expreſſa, non negabit qui locum perlegerit. Et Græcorum quoque conſuetudine, antegreſſo verbo aut participio, facilè ſubauditur nomen ab eo verbo deductum vt ἐπήγγλω βαθείαν. In eodem mox reperio

Nec deſiderium noſtri nos adigit vllum.

Attigo. Sed rectè eos conieciſſe ſuſpicor, qui *attigit* ediderunt in præſenti tempore. nam attigo dixerunt antiqui pro attingo. D autem ſoni vicinitate literam T. imitatur. Hæc ego non tam ex animi mei ſententia quàm librorum teſtimonio fretus ſcribenda eſſe duxi, ſi cui fortè è Bibliothecis eruta probari ſcriptura poſsit.

CAPVT XI.

Venus quando aduentat, et quo tempore choreis delectatur, Gratiæ Veneris comites cur ſunt, Gratiæ decentes, Gratiæ ſegnes nodum ſoluere.

Aduētus Veneris quando.

VEnus ineunte vere apud Flaccum libr. 1. od. 4. ducit choros, remiſſo relaxatoq; anni frigore: quòd ea anni parte opinio erat aduentare Venerem, eiuſque antecurſorem eſſe Zephyrum, qui Februario ſpirat, vt è Lucretio antè oſtendimus. Venus autem & voluptatis & amœnitatis dea ſe choreis delectat. —*imminente Luna* id eſt, veſperi noctuque. *Cùm*, vt eſt apud Papinium Silu. *ſuperis terrena placet.* nolunt enim dii ſe hominum oculis cerni. ita has plagas celebrant & colunt, quo tempore homines in ſua ſe recepere tecta, relictisq; agris domi ſopiti iacent.

Gratię Veneris comites.

Gratiæ decentes, Horatius adiungit. quod præter argumentum eſſe ab Horatio factum, miror ab homine eruditiſsimo & omnium propè ſcriptorum acri cenſore & ſeuero critico iudicatum eſſe: cùm eſſe Veneris comites Gratias antiquorum religio crediderit, vt ex Seneca conſtat lib. 1. cap. 3. de benef. ita ſcribente; *Tres Chryſippus Gratias ait Iouis & Eurynomes filias eſſe: ætate autem minores quàm Horas, ſed meliuſcula facie, & ideo Veneri datas comites.* hoc ille ſi cogitaſſet, nec veſania reprehendendi præceps actus eſſet, & ab inſtituta calumnia animum cohibuiſſet. Sed cur Flaccus decentes appellat? credo, quòd venuſtæ formoſæque ſunt, & honeſta liberalique forma, bonaque, vt dicit Seneca, facie. lib. 3. od. 21. eas dicit *Segnes nodum ſoluere*: quòd, vt reor, implexis & conſertis inter ſe manibus eſſent. neque enim commodior excogitari fortaſſe interpretatio poteſt: præſertim cùm ſubnixa ſit Senecæ auctoritate, cuius fiducia audaciùs loquitur. Seneca autem dicto loco ita ſcribit, *Quare tres Gratiæ, & quare ſorores, et quare manibus implexis.* Iterum, *Quid ille manibus conſertis in ſe redeuntium chorus?* hæc ego ſcripſi, vt homines ſciant multò facilius eſſe, veteres calumniari ſcriptores, quàm intelligere: vtque reprehenſoribus iſtis & vituperatoribus, qui niſi reprehenſione & obtrectatione ad nomen nunquam ſe peruenturos eſſe ſperant, fidem non habeant: & ignorantiæ affinem eorum malignitatem improbitatemque exiſtiment.

Gratiæ decentes.

Gratiæ ſegnes nodum ſoluere.

CAPVT XII.

Inanes, ſubinane, Curiana Phocis, vti via populi, diſcedere, Ciceron. libr. 2. ad Atticum reſtitutus.

HOmines laudis & gloriæ impendio cupidiores, inanes à Latinis, vt aliquando recordor me docuiſſe, dicebantur. Vnde & à Cicerone in Epiſtolis ad Atticū, pars illa animi, quæ gloriæ auida & ſtudioſa eſt, ſubinanis dicitur. Sic enim li. 2. epiſt. 17. ſcribit, *Quin etiam quod eſt ſubinane in nobis & non ἀφιλοδόξου, afficitur quadam delectatione.* In eadem epiſtola Herculis claua nodoſius eſt, quod ita ſcribitur, *Iacet enim ille ſic, vt Phocis Curiana ſtare videatur.* idque aliquando ſic enodabam: de Curio homine profligatiſsimo & nequiſsimo intelligebam, qui tamen ſibi conſulatus & imperia vaticinaretur & ariolaretur. nam in Phocide oraculum Apollinis erat, vt omnibus notum eſt. Sed iſta interpretatio veluti diuina nimis & fatiloqua, vt ita dicam, videri meritiſsimò queat. Aliā ergo expiſcatus ſum. Conſtat profectò à Philippo Macedone, bello ſacro confecto, omnes Phocidis ciuitates euerſas fuiſſe, in vicosq; Phocenſibus diſsipatis redactas. Curium igitur omnibus fortunis & facultatibus euer-

Inanes.

Subinane

Phocis Curiana.

euersum, Curianam Phocidem ludens vocat. Idque eò esset lepidius, si à Philippo oratore profligatus fuisset & perditus. nescio quid huc aliquando pertinere posse credidi ἀπόνοιαν φωνικὴν. Cæterùm in ead. epist. legendum puto vna voce *quæres*, non *quæres* κατὰ τὸ κυδλεμονικόν. E-

Vti Via vulgi.

pistola autem 19. eiusd. libri, *vti via vulgi*, quodam prouerbio poni videtur, pro, communia vsurpare, nec sententiam suam disceptationibus de Repub. aut legum rogationibus interponere, vt apud Flaccum lib. 1. epist. 1. —*cur*

Non vt porticibus sic iudicijs fruar ijsdem.

Ac mihi illud Horatianum ab eodem populi sermone ductum profectumq; videtur. Eleganter autem & insigniter epist. 16. eiusd. lib.

Discedere.

vsurpauit, Discedere, pro in aliqua re se gerere: ex cõsequenti, vt opinor, & postero, quod cum aliqua re perfuncti sumus, aliquidque perfecimus, discedimus & abimus. Sed verba Ciceronis subscribam, *Si possum discedere, ne causa optima in senatu pereat, ego satisfaciam Publicanis*, id est, si possum perficere & obtinere. At verò epist. præcedente, vbi scribitur, *Tamen siue ruet Rempubl. præclarum spectaculum mihi propono*: non cunctabor emendare, *Si eruet Rempubl.* nã à Clodij tribunatu nihil boni Cicero expectat, existimatq; eum omnia perditurum, & susque deque euersurum. vel potius dicit, Si Rempubl. recipiet & asseret à Cæsaris & Põpeij dominatione, eripietq; è seruitute, & ex eorum eruet eam tyrãnide. hîc *Seruet* sunt qui scribant, quod ab eis potius esse coniectum arbitror, quàm ex antiquis libris receptum.

CAPVT XIII.

Quædam 2. ad Attic. animaduersa, modestè dicere, refractariolum dicendi genus Iudiciale, refractarius.

Mihi nunquam videre ad hoc ætatis licuerat Epistolas ad Atticum manu scriptas, nisi nunc nuper beneficio Memmij viri clarissimi. Eo in codice libro 2. epist. penultima, illud vt ita dicam lacunosum quidem reperi, sed ita tamen vt lacunæ, inchoatæ vocis pars, implẽdæ sarciendæq; facilem præbuerit occasionem. Sic autem scribitur, *Sic te his euocabam vt nihil acrius neque incitatius fieri posset ad illa celeu, adde etiam si quid potes.* hodiernæ editiones exhibent *ad illam celeritatem*, non satis, vt existimo, accommodatè significanterq;. Ego, *ad illa celeusmata*, legendum suspicor, vt hortationes dicat, quales erant, quæ remigibus fiebant, vnde transtulit. nihil attinet auctoritatibus proferendis frustra labore in re omnibus fere nota. Est & illud lib. 2. epist. 7. nec sincerum, & pro vitioso etiam stella notatum ab eruditissimo homine Petro Victorio, qui hac ætate prouidentia quadam diuina vnus maximè vel ad sananda vel ad iudicanda scriptorum vlcera literatis donatus videtur, *illa opima ad exigendas pecunias Druso vt opinor, Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur.* pro quo in Victoriano libro & Memmiano cùm reperiam, *Pisaurensia Neptiloni*: non dubitabo emendare, *Druso, vt opinor, Pisaurensi à nebulone Vatinio reseruatur.* ita sententia bona bonis explicata verbis, interrogabitur, intelligeturq;: quæ hodie non magis quod vult explicat hominibus & eloquitur, quàm si eos Indico propè sermone affaretur. Quod eodem libro, epistola pręcedente scribitur in vetustis bibliothecis, *Qui quenquam ex xx. viris viuum Segium velit*: ex quo interpolatum est non inconcinnè, *vnum saluum esse velit*: fortasse propius vestigia antiqua sectabor. non ineptè scribitur, *viuum esse iam velit*, quod à me vtcunque coniectatum esse malim homines sciant, quàm vel vsquam repertum, vel pertinaciter adfirmatum. Epist. 1. eiusd. libri, in Memmiano illo libro scriptum patebat, *Accusauit Nasicam inhonestè, ac modestè tamen dixit.* quæ tametsi pugnare propè videntur: tamen eo ipso

Modestè dicere.

lepida sunt & inexpectata. modestè enim dicere laudem nullam habet in Oratore: minus in accusatore, quem vehementem, acrem, exertum, & pugnacem esse oportet. nasus igitur modestiæ verbo subest, cum quadam tamen laudis simulatiõe, quòd modestia in hominum vita laudi ducatur. significat igitur, eum frigidum & malum accusatorem fuisse.

Refractariolum dicendi genus.

Refractariolum autem *iudiciale dicendi genus*, quod eadem epistola dicitur, vtrum ex eo appellatur, quòd in genere iudiciali semper concertatio quædam vtrinque est, & quod quis dixit ab altero oppugnatur repercutiturque & refringitur? quod est ἀνακλᾶται: an ob illam refutationem repulsionemque Refractariolum dici possit, vt refringens & repellens? verius tamen putem esse Refractariolum, acriculũ, vehementem, violentum, & veluti claustra foresq; refringentem & irrumpentem dici. Is enim est impetus iudicialis generis, non orationis quædam grauitas: eaq; ratione Refra-

Refractarius.

ctarius dicitur, vt effractarius.

CAPVT XIIII.

Maro 2. Ecloga explicatur, ligustrum, Aracynthus, cerea pruna.

Fingit Maro secunda Ecloga à Coridone Alexim perditè amari, id est, à se, eumque inter siluosas fagos densoque cacumine vmbrosas ventitare solitum Alexim quęrentem, in nemoribus fortasse venantem. nam

—*densas vmbrosa cacumina fagos*, interpretor, habentes vmbrosum & densum cacumẽ atq; tegmen. Eo in loco querelam amatoriã, non vt à Marone carmine conditam & cõprehensam, sed temerè oratione soluta iactatam, inani irritoq; studio consueuisse queri, (quid enim ei siluas voce ciere & lacessere proderat frustra laboranti) Non curas, inquit, dicentẽ illa, quæ de te tam multa feci, carmina: nec te mouet, q, æstu diei feruẽtissimo te p montes sequor tum, cùm laboriosissimi messores in-

termittũt laborem, & moretum suum suamque intritam comedunt: nec quiescentes, dũ lustro tua vestigia & sequor, cicadæ, quæ diei calore incitatæ canoram vocalemq; querelã suam mecum geminant, arbusta omnia personant. Atq; hoc quidem æstuosissimi diei tẽpus significat: tum enim cicadæ canere solẽt. Satius, inquit, multò mihi fuit vel Amaryllin, vel Menalcam amare, quàm te, quamuis niger sit. nec enim tantopere candidus color, quo tu insolescis, expetendus est. Ligustra enim candida negliguntur: vacinia nigra inficiendo colori purpureo expetuntur. Ligustrum autem cum fruticis nomen sit, hîc fruticis florem, qui candidus est, significat. de quo Ouid. 13. Metamorph.

Ligustrũ.

Candidior folio niuei Galathea ligustri.

imitatione autem Theocriti dixit ex Bucolici carminis studio,

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Nam Siculus Theocritus erat, & montes Siciliæ abundant pecore. Se autem canere prędicat, quæ solitus erat optimus fidicen Amphion cùm pecus pasceret. Zethus enim & Amphion à pastoribus educati fuerunt, & pecus sæpe pauerunt adolescentes. Aracynthũ montem Atticæ dicit Sequester. Sed potuit latuis aliquando longiusq; patere Actæ nomen, vt quemadmodum Megaris, sic magna pars Bœotiæ, quòd littoralis etiam esset, eo censeretur. Se quoque formosum dicit esse, qui se mari tranquillo spectarit: nam turbidũ non redderet imaginem expressam, sed confusam speciem: nec se cedere Daphni, qui formosissimus haberetur: tantùm optat ne Alexis rus fastidiat & casas, & pastoritiã vitam, & cùm sit puer, ne spernat hœdorum gregem, qui teneri teneris etiam pueris permitti solebant. non enim pedo, ne nodoso duroque baculo grex tam tener læderetur, compellere, atque vnà cogere. Hîc, inquit, mecum fistula canes, qui secũdum Dametam facilè reliquis antecello pastoribus: nec mihi æquari compararitúe potest Amyntas, & ipse fistula teres labellum. Idque ait, quia septem compacta internodiis erat antiquorum fistula, arundinis ordine semper decrescente. Ideo terere dixit, quod labrum septem percurrens cicutas terebatur.

Aracynthus.

Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes:

de eadem fistula dixit lib. 4. Lucretius. Fingit & Nymphas rusticorum deas formosas ipsas, ei flores legere, quæ & pueros amabant. nam Hilam Nymphæ rapuerunt, Naiadumque pulcherrimam & candidissimam ei luteas violas, quas pallentes vocat, aliosq; flores carpere & conserere, & plenis adferre surpiculis. de qua re & Columella lib. 10. in horto,

Et tu, ne Corydonis opes despernat Alexis,
Formoso Nais puero formosior ipsa
Fer calathis violam. Cerea autẽ pruna, flaua sunt: ac in delitiis fuisse vident. Oui. 13. Meta.

Cerea pruna.

Primaq; non solùm nigro liuentia succo
Verùm etiam generosa, nouasq; imitantia ceras.

In Epigrammate Maroni attributo eorum est mentio.

Sunt autumnali cerea pruna die.

Sed non mouebitur muneribus Alexis: & Iolas ditissimus eum possideret, si muneribus emi posset. quamquã quod, inquit, ex ore meo verbum excidit, qui meos amores aliis indico mihi prærepturis aut turbaturis. & Austrũ floribus immitto, qui suo halitu eos marcidos & aridos breui reddit, vt lib. 3. syluar. Papinius canit,

Pubentesq; rosæ primos moriuntur ad austros

quamquam alibi me aliter interpretatũ scio, dum hominis eruditi coniecturam sequi mallo, quàm receptam sententiam. Sed ex errore in viam redire nunc iuuat. Hæc in mentem mihi veniebãt, quæ dicerẽ: quæ fortasse quędam aperiẽt antea iuuentuti nõ satis pcepta.

CAPVT XV.

Cic. in Catil. 1. explicatus & emendatus.

CVm Cicero 1. in Catilinam scribit, in eius ædibus Sacrarium Aquilæ argenteæ constitutum fuisse, hoc me iudice spectauit, quòd signa militaria consecrarentur, & haberent in castris sacrarium quoddam suum, signaq; ipsa & imagines adorari solebant: Herodianus lib. 4. ὡς δ' εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐς τὸν νεὼν, ἔνθα τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ στρατοπέδου προσκυνοῦνται. Sed & festis diebus vngebantur signa religionis causa: Plinius lib. 13. cap. 3. *Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa & custodijs horrida inunguntur festis diebus.* De sica autem Catilinæ cũ ait: *Quæ quidẽ, quibus abs te initiata sacris ac deuota sit, nescio, quòd eam necesse putas Consulis in corpore defigere.* respexit ad ea vasa & ferramenta, quæ numinum sacrificiis consecrabantur, vt cultri & secespitæ. Sed cùm Catilina nefariis vteretur sacris, & pateris diceretur circuntulisse sanguinem humanum, dum obstringeret populares coniurationis, velut humanis hostiis cedendis, non pecudibus iugulandis, eam deuotam & initiatam à Catilina innuit. Dico, inquit Cicero, *te priore nocte venisse inter falcarios.* Græcorum more locutus est, vicumq; significauit, vbi falcarij erant: Priscianus lib. 18. ἐν τοῖς αὐλητρίσι, *pro in loco, vbi habitant tibicines. huic simile Ciceronis prima inuectiua, Dico te venisse priore nocte inter falcarios, id est, in locum vbi sunt falcarij. Constrictam iam horum omnium conscientia teneri coniurationem tuam non vides?* hanc vt existimo sententiam continet, Non vides hos omnes scire te coniurationem facere? atque ita scire, vt coniurationem tuam, ne se commouere possit, neu Remp. lædere, velut vinculis & compedibus constrictam impeditamq; teneant. Quid obest admonere legendum videri, *Mors ac Reip. pœna remorata est:* cum hodie à *Reip. pœna* editum sit, genere dicendi non satis vendibili? Eleganter etiam Lambinus, vt ex eo audiuisse me aliquando recordor, *Quod priuatarum*

Cicero explicatus.

rerum

rerum dedecus non hæret in fama. hodie celebre est, hæret infamiæ: non tam apto acriq; sensu. *Simili,* inquit, *Senatusconsulto C. Mario & L. Valerio coss. permissa est Respubl.* Permittebatur Respubl. Cōsulibus, cùm decernebatur, vt viderent ne quid Respubl. detrimenti caperet. Id & satis ferè hoc loco declarat Cicero. Sed & quod Cęsar libro primo cùm dicit, *Decretum fuisse vt magistratus operam darent, ne quid Respublica detrimenti caperet:* Dio ita explicat, τότε μὲν τοῦτο ἐγνώσθη, καὶ τοῖς ὑπάτοις ταῖς τε ἄλλαις ἀρχαῖς ἡ φυλακὴ τῆς πόλεως ἐπετράπη. quo significat, eis custodiam ciuitatis permissam fuisse.

CAPVT XVI.

Lampridius illustratus, sagmarius equus, sagma, præcisi, lapides diui, Iouem lapidem iurare, Iupiter miniatus.

IN Heliogabali vita, qui imperij dignitatē omni probro contaminauit, & omnium bipedum nequissimus, luxuria & libidine pręceps hominū pręstantiam infra bestiarū ingenia abiecit. Quod cum in manibus habere interdum soleamus, quo perditissimi & profligatissimi principis exemplum omni detestatione persequamur, & diris deuoueamus, quædam in ea, quæ nonnihil molestiæ exhibere properanti lectori fortasse possent, partim explicabo, partim etiam corrigam, non tam librorum subsidio fretus quàm animi iudicio. multa tamen ab Egnatio eruditissimo viro vel animaduersa, vel enarrata prætermittam: tantùm pauca quędam attingam. Ac primùm quærere pergam, qui sit equus saginarius. Ego & hîc & aliis locis mendum insedisse suspicor, ac sagmarium corrigo, vt dorsuarium & clitellarium iumentum intelligatur. Suidas, σαγμάρια τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον ἄλογα τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. Ex quibus intelligimus, esse sarcinaria iumenta, quæ impedimenta portant & alia vsui necessaria. nomen autem habent à Sagmate, quod stratum significat, cui onera aptantur. *Sagma,* inquit Isidorus, *quod corruptè vulgo Selma dicitur, stratum sagorum vocatur, vnde caballus Sagmarius. Mula Sagmaria,* eadem in vita lego: non enim corrupta adponam, ne numerosis versibus crescat pagina. *Matris Deûm typum.* &, *Qui in nouis post tyrannos solet dominari principibus,* &c, *Etsi vnquam aliqua matrona Consularis coniugij ornamentis esset donata, quod veteres imperatores affinibus detulerunt, & ijs maximè, quæ nobilitatos maritos non habuerant, ne innobilitatæ remanerent. Sed à Symiamira.* &c, *Matris etiam deûm sacra accepit, atq; adeo bacchatus est, vt typum eriperet.* Præcisi autem, sunt castrati, & Galli matris deûm, qui sibi Samia testa virilitatem præciderant, non solùm testes deuoluerāt: sed totam caudam salacem amputarāt. qui ijdem erant molles & impudici. ex quo præcisus, impudicus dicitur, & qui muliebria patitur. Scribit in eadem vita Lampridius, *Lapides, qui diui dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ simulachrum ex adyto suo, in quo id Orestes posuerat, auferre voluit.* quos tandem lapides diuos appellat? Et putem significari simulachra lapidea, quæ deorum nomine censentur & vulgò vocantur. quæ magna religionis causa colebantur. Sic, vt reor, Iouem lapidem iurabāt Romani, vel quòd fictilis esset in Capitolio Iupiter, qui miniabatur. vt auctor est Plinius li. 33. capite 7. Et Cicero lib. 9. epist. famil. 16. *Iouis miniati similem,* scripsit. Fictilia autem quidni lapidis nomine censeantur? atque in hanc sententiam sum propensior, vel quòd cùm simulachra deorū lapidea pro diis ipsa venerarentur, quem lapidem iurantes tenebant, suo ipsi errore & fictione Iouis personā subire cēsebant, vt vindicem periurij, vel deest nescio quid iuriiurando, vt sit integrum, Iouem lapidem tenens iuro.

Equus sagmarius.

Sagma.

Præcisi.

Lapides diui.

Iouem lapidem iurare.

Iupiter miniatus.

CAPVT XVII.

Cic. 2. in Rullum emendatus & explicatus, Romilia tribus, Arinensis tribus.

SCribit Cic. 2. oratione in Rullum, *Quæsiui ex eo Calen. Ianuarijs, quibus hominibus & quemadmodum illum agrum esset distributurus: respondit à Romilia tribu se initium esse facturum. Principium, quæ est ista superbia & contumelia, vt populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur: antè rusticis detur ager, qui habent, quàm vrbanis? quibus ista agri spes & iucunditas ostenditur? Aut si hoc ab se dictum negat, & satisfacere omnibus vobis cogitat, proferat, in iugera dena describat, ab Ocriculana vsque ad Arinensem nomina vestra proponat.* Hæc verba & explicationis indigere mihi videntur, & emendationis. Quæritur Cicero, in agrorum assignatione à Rullo ordinē tribuum negligi, initiumq; diuisionis agrorū fieri à Romilia tribu suburbana, rusticarū prima, contemptis quatuor vrbanis tribubus, & spreta plebe vrbana. Id tamen, vt reor, fecerat Rullus maiorū exemplo: qui tribus rusticas honestiores crediderant, quàm vrbanas, in quas transferri ignominiosum esset. Sed ex contemptu vrbanæ plebis reprehensionem quæsiuit orator, apud quam dicebat. Romiliam tribum censet Varro appellatam, quòd esset sub Roma: Verrius, quòd ex agro censebatur, quem Romulus de Veientibus captum viritim diuisisset. Ex hoc autem loco intelligimus, ordinem aliquem fuisse tribuū: quod & Varro indicat, qui primam nominat Suburbanam: quintam, Romiliā. Itaq; cùm in comitiis sortitionū prærogatiua fieret, alię omnes suo vocabātur ordine, vt ius erat quamq; vocari: atq; ex eo iure vocatę dicebantur. Cęterùm nescio quomodo hunc in locum irrepserit tribus Ocriculana, quæ nulla vnquam fuit. Et Cicero perspicuè conseruare ius ordinemque tribuum desiderat, vt à prima ad vltimā in dena iugera, qui minimus modus est, describat Rullus. In libris scriptis, *à suburbana vsque ad Arinensem,* reperio; quod est, à prima tribu ad vltimam. Arinensis tribus meminit Plinius:

Romilia tribus.

Arinensis tribus.

...rim quo ramen,vt & in compendio Flori ...to.Aniensis scribitur.& libro 29. apud Liuium,tribus Narinensis scribitur. sed verius puto Arinensis.

CAPVT XVIII.

Plinius 18.lib.natur.Histor.restitutus, panus mammosus,paniculæ,Aenus.

LOca quædã hîc excutere placet lib. xviij. natur.Histor.quando omnia non licet:esset enim id iusti commentarij, non delicatæ huius operæ, quæ fastidientis more, varietate nauseam discutere cupit.Cap.3.de Cincinnato in eo scribitur, *Cincinnato viator attulit Dictaturam,& quidem:vt traditur,nudo plenoq; pulueris etiamnum ore.* hanc scripturam vt adulterinam libri veteres non agnoscunt,sed istam, *Cincinnato viator attulit Dictaturam, & quidem vt traditur, nodo manus pleno,quæ puncia morum.* hîc videre licet quantò libentius homines sua substituãt, quàm alienorum sensum inuestigent. Nodũ manus,interpretor manus comprehensioné, id est,plena manu:cùm scilicet manu stiuam aratri teneret:arantem enim viator inuénit, vt Persius scribit,sat.1.

——sulcoq; terens dentalia Quinti
Cum trepidæ ante boues dictaturam induxit vxor,
Et tua aratra domum lictor tulit Paulò pòst, pro,*non tamen surda tellure:*scribe è veteribus libris,*non tam surda tellure:*hoc sensu,Non tam surda est tellus,quin iis cultoribus se contemni sentiat,& vt non inuita ea, & indignè ferente,id fiat.Ibid.scribe,*Philometor Attalus*: sine distinctione.Mox,*non in grege nominando* M.Varrone:vt dicat,se extra gregem & numerum aliorum,eum nominare.Cap.5.scribe, *in bona enim regione bene nitent.* Sed & illud cap.6. multò elegantius est in vetustis libris,quàm recẽtibus, *Cum villa Sceuolæ fructus non caperet,villam Luculli ager.* nam & villa Sceuolæ fructibus deerat,cum parua nimis esset, villam Luculli ingentem & magnificam vix amplectebatur ager.Scribe eod.cap.*quàm proximum domino corde esse debeat:*id est,prudentia.nam & à prudentia Scipionem corculum appellatum fuisse scimus.Non ita longo interuallo lego,*Præterquam sobole suo colono pascendum.* pascendum autem illud significabit potius immittendum pecus in agrum,quàm sumptuosè & damnosè colendum.Item pro, *quorum prædia colenda,* lege è veteribus,*quorum hæredia colenda.*Et mox in iisdem, *C.Furius Cresinius,*disertè scribitur & literatè.Ibidẽ,cùm de fossis agit, scribo pro,*retusis locis:cretosis*: adstipulatore etiam Columella.&pro,*imbricibus:in reprocibus aut supinis lateribus procumbere:*id est,in asperis & confragosis & cliuosis.Cap.7.*munitur q; vallo aristarum quadruplici:*partim *quadrifido*,partim *quadripedi*, veteres libri habent,eodem tamen sensu. Pro, *cum longißimo pedali*,libri veteres,quos quidem viderim,omnes habent,*cum longißima pedali obsa:*quod & se in suis testificantur reperisse Germani.inde secuta castigatio nugatoria *eum longißima pedali obba.* cui , post hanc audaciam, non sit ius adscribendi sua somnia?Ego legẽdum censeo,vel traiectis literis, *cum longa pedali foba*,vel potius,*loba.*Scribe mox, *Sunt & panico genera mammosa è pano paruis racemata paniculis.* Panum autem appellat mammosum, tumorem,vel inuolucrum licij dicitur panus. è pano autem exeunt paniculæ.Scio ego è Theophrasto multa emendari posse hoc in libro: sed è regione comparare auctorem Græcum & interpretem multis locis Plinium , nunc non est operæ.Ibidem , *Hordeum maximè nudum et alica:*vetus liber,*& arinca.*Et paulo pòst,pro, *qualiter moliuntur:moluntur* scribito. Infrà, *Bracem vocat.*Mox duplex scriptura est in duobus veteribus libris.nos *Sandalam* in vno:in altero legimus *scandalum*. Quis autem ambigat,quin pro,*si quis granum ipsum ponderet:* multo sincerius sit,*siliquæ granum ipsum pondere:*vt granum æquare pondus siliquæ dicat?Pro , *circa Thracium sinum:*scribe,*circa Thraciam Aenum.* Ænus enim vrbs est Thraciæ. Scribe item , *in subtilem farinam molit.* &, *quadrupedum q; ferè cibus est.* Vbi excusum est , *Ita sapientes agricolæ triticum cibarijs tantùm serunt:Hordeum sarculo seri dicunt:*scribe,*hordea sacculo seri dicunt:* id est , crumenæ & lucro. Cap.8.pro,*si non exacta maturitate* : scribendum, *excocta*.pro,*in Allobrogum tantum Aruernorum q; agro*,scribe,*Remorum q; agro.*Scribe cap.10. *Est & alia distinctio semel tempore L.Pauli nata pondo panis reddere visa xviij.Tertia xix.cum triente.* Ibidem, in priscis libris,*siligo excepta*,lego,vt hoc quoque non magni momenti non prętermittam.Scribe,ibidem,*quod apud nos vocant Trionum.*

Panus mãmosus Paniculę.

Aenus.

CAPVT XIX.

Quædam apud Lucret. lib. 6. animaduersa, tela,auenæ vanæ,voluendus,voluens,sepultus vino,sepulti venti, cumprimis, puncto tempore,turbare,consuesco,insuesco,requiesco,iurare in verba magistri,prorumpit, erumpit,incerare simulachra.

HÆc farrago erit velut è varia segete. Tela videor animaduertisse textorum instrumẽta,priuata quadam & peculiari significatione vocari:Tibullus lib.2.eleg.1.

Tela.

—— & à pulso tela sonat latere

Prudentius in Hamartigenia,

Indumenta nouis texentem plumea telis.

Lucretius lib.5.

Nexilis antè fuit vestis,quàm textile tegmen.
Textile pòst ferrum est,quia ferro tela paratur.

Iam antè docui,vanas apud Maronẽ auenas, esse vanos & steriles culmos,qui frugem non ferũt,quod auctoritate pij & eruditi scriptoris D.Ambrosij probaui,li.de Pœnitent.Symmachus tñ intellexisse videtur genus herbæ fruges enecans.Sic eñ in epist. ad Valentinianum,Theodosiũ & Arcadiũ Auggg. scribit,

Vanæ auenæ.

Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit, sacrilegio annus exaruit.

Voluẽdus

Voluendus, quod futuri videtur temporis, si Grammaticis credimus, tamen in præterito vsurpatum reperimus. vt apud Maronem 9. Æn.

—voluenda dies en attulit vltro: id est, voluta, & apud Lucretium lib. 6.

Glans etiã longo cursu voluenda liquescit. Iterũ,

Quo voluenda micant æterni sidera mundi.

Voluens.

Sed & *voluens* perpessionis significatione positum non ineleganter apud illos duos perpolitos poetas animaduertimus: vt apud Maronem 1. Æneid.

—olim voluentibus annis. quod Græcũ est, περιπλομένων ἐνιαυτῶν, & apud Lucretium lib. 5.

Multaq; per cœlum solis voluentia lustra

Iterum apud Maronem 1. Georg.

Tardaq; Eleusinæ matris voluentia plaustra

valet enim, quæ voluuntur, vel quæ voluunt se. Aeneid. 2.

Vino sepultus.

Inuadunt vrbem somno vinoq; sepultam:

quàm honesta translatione a Marone dictum est, quod valet, obrutam & quietam, à sepultis, qui terra operiuntur & quiescunt.

Sepulti venti

Sepultos etiam ventos pro quietis dixit Lucretius lib. 6. hoc versu,

In statione locata sepultis vndique ventis.

Cumprimis.

Cumprimis, quod dicimus, vt inprimis, sanè dicimus comparatione eorum, quæ in quoque genere prima sunt & præcipuè excellunt. Apparet è Lucretio, qui integrum posuit, quod alij subticent. eius est versus lib. 6.

Hinc tibi subtilem cum primis ignibus ignem.

Puncto tẽpore

Idem, quod puncto temporis dicimus, puncto tempore scripsit, eod. libro,

Et liquidum pũcto facit æs in tempore & aurum.

Turbare.

Turbare idem pro turbari & misceri dixit, antiquitate quadam sancta, Varroni imitata. Lucretij versus est,

Dißimiles inter se res turbareq; mistas.

Cõsuesco.

Varro, *Quia cum mare turbat.* Consuesco idẽ poeta pro consuefacio posuit, quod rarius est, hoc carmine,

Insuesco.

An tum brachia consuescunt firmantq; lacertos?

& Horatius lib. 1. satyr. 4.

—insueuit pater optimus hoc me,

Requiesco.

pro insuefecit. Sic apud Maronem requiesco est, vt ita dicam, requiefacio. 8. ecloga,

Et mutata suos requierunt flumina cursus.

Iurare in alicuius uerba.

Nullius addictus iurare in verba magistri:

lib. 1. epist. 1. ab Horatio per translationem dictum, ab his ductam, qui in ducum & imperatorum verba iurabant. Id satis è Symmacho apparet, ita scribente, *Vbi in leges vestras & verba iurabimus qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimonijs mentiatur?* Sunt quidem istæ tricæ, sat scio, & huic merci nolim sit maius precium quàm pro æstimatione mea: tamen boni iuuenes gaudebunt apertis translationum istarum velut fontibus.

Prorumpit Erumpit.

Prorumpit & erumpit sępenumero neutrorum verborum significatione trita videmus vsurpari. Maro tñ 1. Aenei.

It mare proruptum: dixit, vt Lucretius:

—hinc prorumpitur in mare venti Vis.

Et M. Tullius lib. 16. epist. ad Attic. 3. dixit,

Ne in me stomachũ erũpant, cùm sint tibi irati. & Luc.

Exagitata foras erumpitur. Ista quadam raritate auctorum scripta commendant, & gratiam eis adferunt: quæ, cur mihi adnotasse fraudi sit, & aliorum ad hoc mentes aduertere? Illud Iuuenalis sat. 10.

Propter quæ fas est genua incerare deorum,

Simulachra incerare.

scriptum ita est, vt propè putes antiquos nostro ritu cereas cãdelas offerre diis, & eorum genibus adfigere solitos. Sed nimirum hoc non solebant, sed deorum simulachra cera illinere. Prudent. lib. 1. contra Symmachum,

—gustauerat inter
Vagitus de farre molæ saxa illita ceris
Viderat vnguentoq; lares humescere nigros.

Sed hoc tandem caput nugari desinat.

CAPVT XX.

Vopiscus explicatus & emendatus, lympheones, librilis tunica subserica, interulæ dilores, elephantini libri, lutei libri, illicium, comitiale tribunal & cespititium.

Lympheones.

CVm Flauius Vopiscus scribit in Saturnino, *Omnes certè Lympheones cuiuscunque artis & videntur & habentur:* qui Lympheones illi sint, quæritur; ac mediusfidius glossographi facili defuncti opera pro fanaticis & lymphatis accipiunt, parum conueniente interpretatione: proinde vt & aliquid ipse proferam, si quid mei iudicij est, vt olim iudices, alio tamen sensũ, dicebant: existimo, vt Græcè νυμφῶνες & νυμφεῶνες appellantur antra & specus Nympharum, vbi deabus illis res diuina fiebat: sed & thalami: Sic Lympheones Latinè vocari mutata litera, vt pro nympha, lympha dicit Latinus. Hic igitur per translationem Lympheones accipio pro officinis & sacrariis artium, vel pro thalamis. nisi si quis putet sua cuiq; arti fuisse sacra, suasq; curias ad rem diuinam ex cuiusq; artis collegiis & corporibus: quod non æquè probem. Vidi & qui *Linteones* legendum contenderet, cuius generis multa sunt artificia. Vidi & qui Lympheones interpretaretur omnes eos, qui artes tractãt, quæ aqua egent.

Libris tunica subserica.

Sed ne ab eo auctore discedam, & quędam glossematica in eo, si possim, enucleem, cùm scribit in Bonoso, *Tunicam auro clauatam, subsericam librilem vnam.* quænam tandem est librilis illa? an cui clauandæ intexitur libra auri? & non perinde putem istam cõiecturam aberrasse à vero, cùm scribat Trebellius Pollio in Claudio, *Albam subsericam paragaudam, triuncem vnam.* nisi si quis dicat, in qua sit serici libra. antè tamen cùm de tunica palliolata subserica loqueretur, nullum tale additamẽtum adposuit, vt in priorem coniecturã sim inclinatior, & librilem pro librali dictum credam.

Interulæ dilores.

Subiicit mox, *Interulas dilores duas.* legi qui hîc, & in aliis scriptoribus eandẽ vsurpan

tibus

tibus vocē, dicores scriberet, & bis tinctas bisque saturatas intelligeret. Ego dilores à duplicibus loris, id est, liciis vberioribus duobus veluti bilices libenter acceperim. Audiui & qui è duplici velut loro & aluta pellitas exponeret. quòd si quis offenditur compositione semigræca, is ita habeat, nomine lori etiam Græco vti: & alioqui miscere in vnum vocabulum duas linguas non refugissent scriptores sæculi illius, quo vixit Vopiscus. Nominantur ab eodem Vopisco in Tacito libri Elephantini, qui in Vlpia bibliotheca erant conditi in armariis, & senatusconsulta continebant ea, quæ ad principes pertinebant: qui, vt opinor, sic appellati sunt, quòd eburnei forent, vt & alij quidam erant libri lutei, qui non rarò etiam ab Historicis citantur. Quòd autem ibidem scribitur, *Omnes omnes in Decium ad campum Martiū*: est caliginosum & tenebricosum. quid enim sibi illud *Decium* vult. Etsi sæpius iā abusus sum patientia hominum meis auguralibus coniecturis, vt sæpius tentanda non sit: tamen me nō possum tenere, quin dicam, *Illicium* mihi videri legendum esse: quod vocabulum à Varrone explicatur significare, illici & conuenire populum. Scribitur ibidem, *Ibi comitiale tribunal ascendit.* Comitiale tribunal hic suspicor dici ad discrimen iuridici tribunalis & cespititij, vnde Imperator milites alloquebatur: vt Vopiscus scribit in Probo, *deinde concursus & cespititium tribunal.* ad huius igitur discrimen Comitiale dicitur, quod in campo Martio erat, vnde Magistratus comitia habebant, & Quirites illic alloquebantur.

Elephantini libri.

Lutei libri.

Illicium.

Comitiale tribunal. & cespititium.

CAPVT XXI.

Trebellius Pollio in Claudio explicatus & emendatus, aclides, amentum, teres, ἀγκύλαι, tunicæ russæ, φοινικίδες, tunicæ ducales, sanguinis dies.

CVcutia quæ sint in Trebellij Claudio, quærunt Grammaticorum classes. Ego per diminutionem putem Cucullia legendū. *Chlamydes veri luminis*, ibidem scribuntur. puto veri esse coloris, vt si purpureus color sit, is sit luminosus, nitidus. pro colore autem lumen poni & hinc apparet, & è Tertulliano, qui in libro de Pallio scribit, *Et de luminis consilio*. Porro *Oraria Sarabadena*, non à Sarabaris inuenisse nomen crediderim, sed à gente; & *Saraptena* legendum suspicione adducor, ab vrbe Phœnice Sarapta. Nominantur & in eadem vita Aclides, vt & à Marone Æn. 7.

Lumen.

Aclides.

—teretes sunt Aclides illis
Tela: sed hæc lento mos est aptare flagello.

quidam sic ea tela dicta putant, quasi ἀκίδες, ab acumine & cuspide. ego iacula crediderim ansata, vel amentata: amentum enim Maro significare videtur, cum flagellum lentum dicit, quod est loreum amentum. cùm enim è loro flagella fiant, per transnominationem lorum videtur flagellum dixisse. Iacula autem intellexisse Maro videtur cum teretes appellauit: nam teres est iaculorum hastile. ἀγκύλας autem Græcis iacula quædam sunt: & per diminutionem inde ἀγκυλίδες dici possunt. vnde luxata fractaque paulò voce Aclides à Latinis appellatæ. *Tunicas* autem *russas* appellat, quas Græci φοινικίδας. earum quædam militares erant, vt apud Trebellium in Aurel. *Tunicas russas militares annuas*. illis vtebantur milites, & Tribuni. Erant & ducales, quibus duces vtebantur: vt apud Vopiscum in Aureliano, *Tunicas ducales russas quatuor*. Boliteram halieuticum, interpretor non iaculum, vt glossematarij, sed prægrandem & capacissimam patinam, quæ velut reti, iaculo magnam vim piscium, magnumque bolum cepisse videtur. esse enim puto per translationem nomen impositum. *Cùm esset*, inquit Trebellius, *nunciatum nono Calendas Aprileis, ipso in sacrario matris, sanguinis die, Claudium Imperatorem factum*. puto diem illum significari, quo Galli fanatici se cruentant per furorem alienata mente. Sic quædam, quæ q; mihi negotium exhibuerant, aliis facessere posse credidi, cùm ex inscitia mea aliorū ingenium improbè existimarem, ex Historicis illis excerpta, huc congessi. In quo tamen vereor ne frustra irritus à me sit positus labor, animo conante ad veram euadere vocum obscurarum enucleationem, ad eam tamen non aspirante. Sed error aliorum, qui in his ante me explicādis variè vexatus est, audaciæ meę viam muniit. quodque deterrere debuit, fiduciam & audaciam addidit: cùm sperarem me eam facilè veniam impetraturum, quam aliis non viderem esse negatam.

Amentū.

Teres, ἀγκύλαι.

Tunicæ russæ. φοινικίδες

Tunicæ ducales.

Sanguinis dies.

CAPVT XXII.

Lucretius lib. 5. explicatus, merto, pulto, rabies pro fremitu canis, protrahere se, noctis tenebræ seueræ, dij cur immortales & æterni, penetrare animos, deplexum esse.

ETsi in Lucretij libro quinto eleganter scribitur,

—contrà nunc rerum copia mersat:

tamen quod in Chirographis reperitur, *mertat*, vt & veteribus pultat dicebatur, non est deridendum. nam vindice Fabio lib. 1. cap. 4. vtrumque antiquitati asseritur. Non inuitus & hos versus sic legerim,

Tunc & amicitiam cœperunt iungere auentes
Finitimi inter se nec lædere, nec violare.

Equidē scio, *habentes Finitima inter se*, bonam exprimere sententiam: sed quæ mox subsequuntur, faciliùs meliusque cum iis verbis, quæ posui, cōciliabuntur atque cohærescent. Illud autem tralatitium non est, nec tritum, Rabiem à Lucretio accipi pro fremitu canis nondum latrantis, sed irrientis, cùm, vt Lucilius ait, caninam literam Rho pronunciat canis irritatus. sic enim scribit,

Merto. Pulto.

Rabies.

Longè alio sonitu rabie destricta minantur,
Et cum iam latrant & vocibus omnia complent.

Seprotrahere.

Scitè autem *Se protrahere*, pro se patefacere, se indicare & aperire, iucunda translatione vsurpat, ducta ab his, qui latentes in medium protrahunt:

Quippe vbi se multi per somnia sæpe loquentes
Aut morbo delirantes protraxe feruntur.

Cum autem scribit,

—& noctis signa seuera:

Noctis signa seuera.

id propter noctis tristitiam & seuerum mœstumque eius horrorem: non enim lætæ sunt noctis tenebræ iucundæq;, vt alma lux diei. Sic cùm ait,

Et tamen omnino quòd tantos viribus auctos:

Dij cur immortales crediti.

significat, deos esse immortales & æternos existimatos, cùm ex eo, quòd semper eorum maneret forma: tum vero vel maximè, quòd tantis viribus præditos nulla vi superari posse crederent. Cæterùm cùm scribit

—corripiunt membra pauore:

intelligit membra pauefacta & trepidantia simul repere & ferri, & simul contrahi. Eodē autem in libro, *Tum penetrabat eos*, valet, εἰσῄει, εἰσήρχετο, eorū animos subibat, succurrebat eis, quasi quæ excogitemus, ea animum ingrediantur nostrum extrinsecus. Hi autem duo versus sunt obscuri, & desiderant explanatoris diligentiam, à me breuiter attingentur.

Penetrabat eos.

Et nec opinantes à tergo diripiebant:

id est, lacerabant. quamquam, ne quid dissimulem, non inuitus legerim, *deripiebant*, id est, deorsum capiebant & detrahebant.

Deplexæq; dabant in terram voluere victos.

Deplexū esse.

Deplexæ sunt de eis pendentes eisq; implicatæ. sic enim assiliebant, vt infixis vnguibus de eis penderent, & eos deorsum detrahere conarentur. idq; est deplexum esse: cùm De, infrà deorsumq; significet.

CAPVT XXIII.

Quædam apud Festum lib. 10. obseruata, Iouem lapidem iurare. furtum per lancem & licium conceptum, luma apud Fest. lumariæ falces, lustrici dies, latrare.

Iouem lapidem iurare.

IOuem lapidem iuro cum dicimus, non puto iouem lapidem dici: quid enim eo insulsius? sed orationem breuitate imminutam esse. nam Iouem lapidem iuro, integra solidaq; sententia est, Iouem lapidē tenens iuro. Quo id auctore dico? nēpe Festo, cuius verba sunt lib. 10. *Lapidem silicem tenebant iuraturi per Iouem, hæc verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter salua vrbe arceq;, bonis eijciat, vt ego hunc lapidem.* De furtis per lancem & licium conceptis, quæ lex xij. Tabul. pro manifestis voluit vindicari, tantùm hoc apud Festum legimus, *Lance & licio dicebatur apud antiquos; quia qui furtum ibat quærere in domum alienam, licio cinctus intrabat, lancemq́ue ante oculos tenebat propter matrum familiæ aut virginum præsentiā.* Hæc verba varias peperêre hominum nostræ memoriæ coniecturas, ac pro suo quisq; sensu & captu exposuit. nulla igitur inuidia fuerit, vt opinor, si, quid mihi videtur, dixero: non quòd mea mihi plus æquo sententia probetur: sed vt ius liberè censendi vsurpasse saltem videar. Cum quis sibi furtū esse factum querebatur, remq́; furtiuam in ædes Titij à fure deportatam esse, si eam ibi forte reperiret & comprehenderet, nec Titius eum ingressu prohiberet, furtum conceptum dicebatur. quòd si vel in atrio eam non reperiret, sed in interioribus ædibus depositam collocatamq; diceret, vt in gynæconitide, vbi mulieres manebant, quo non admitteretur: aut postremò, ne in atrium quidē ingressum Titius permitteret: lex concedebat ei, qui furtiuam rem quærebat, vt se accingeret licio, quo expeditior ad quærendum esset: & lācem oculis opponeret, ne à mulieribus aut virginibus, quæ in gynæceo essent, videretur. ab iis enim alienos viros cerni veteres nolebant. Quòd si tum rem furtiuam conciperet & comprehenderet, furtum illud cōceptum & comprehensum pro manifesto vindicari sanxerunt, paremq; ac manifesto ei pœnam irrogari voluerunt. *Lima*, inquit Festus, *genus est herbæ, vel potius spinæ.* quid si *Luma* scribēdum est? quo nomine censentur herbæ spinosæ in agris. vnde & falcibus Lumiariis nomen inditum est. *Lustrici dies sunt*, inquit idem, *in puellis nonus: in pueris octauus: quibus lustrabantur, nomenq; eis imponebatur.* Hinc explicandus est Vlpianus, qui in capite de Decimis scribit, *Item communis filius filiaue post nonum diem amissus amissaue, vnam decimam adijcit: duo autem post nonum diem amißi, duas decimas adijciunt.* Hic enim nonum diē propter diem lustricum dicit. Ante diem lustricum decimas non adiiciebant. *Latrare*, Festus apud Enniū ait esse, *poscere*. Ego & apud Lucretium in eadem significatione reperio hoc versu.

Lance & licio.

Luma.

Falcis lumiariæ.

—nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare.

CAPVT XXIIII.

Liuius lib. 40. explicatus, inaugurare regiones quatuor Vrbis quatuor sunt tribus Vrbanæ, præfecti, extraordinarij in exercitu Rom. inuehi in aliquem, effrænata audacia, magistratus scribam sibi legebat, portæ in castris Romanorum, defendere, defendere iniuriam, delinimenta, in medio positum.

MIhi vnus atque alter locus Liuij è libro 40. non videntur ita facilem habere intellectum, vt non interpretis munus diligentis desiderare videantur. quòd vtinam idoneus essem eorum enarrator. Vtcunque tamen me iuuabit, pro mea virili, vt intelligatur, elaborasse: etsi nihil profecisse videar, certè aliorum ingenia ad ea explicanda incendisse. *Secundæ*, inquit, *legionis Fuluius Tribunus militū erat, is mēsibus suis diuisit legionem:* opinor hanc esse sen-

tentiam. Cùm sex Tribuni militum essent in legione, in duabus, duodecim, ita inter se partiri solitos esse, vel comparare, vt per semestre bini duobus mẽsibus legionibus duabus imperarent. Polybius huius rei mihi auctor, qui ita scribit: κατὰ δύο γὰρ σφᾶς αὐτοὺς διελόντες ἀνὰ μέρος τοὺς ἓξ μῆνας τῶν δίμηνον ἄρχουσι. Cum igitur imperandi vices ad Fuluium peruenissent, is suis mensibus, id est, suo bimestri, legionem dimisit. Non ita longè quod sequitur, enucleatu non perinde facile est, *Religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellæ: P. Clœlium Siculum inaugurarũt, qui secundo loco inauguratus erat.* quis enim mirũ non putet esse, eum inauguratum fuisse, qui iam secundo loco inauguratus fuerat? Sed vt suspicio est, vel Dolabella, quem inaugurare noluit pontifex, aliud sacerdotium habebat, cui ante Clœlium inauguratus fuerat. Sed cùm religio esset pontificibus, eum inaugurandi sacerdotio regis sacrifici, qui secundo loco inauguratus fuerat eidem, cui Dolabella sacerdotio inauguratus erat: vel potius cũ Pontifex Maximus inaugurare Dolabellam nollet, velut in subsidium & secundo loco Clœlium inaugurat, si primò Dolabella non inauguretur. Nec verò soli Pontifices inaugurabant, verùm etiam Salii. Capitolinus de Antonio Salio, *Fuit in eo sacerdotio & præsul & vates & magister, & multos inaugurauit atq; exaugurauit nomine præeunte, quòd ipse carmina cuncta didicisset.* Cur autem volebat pontifex vt magistratu se Dolabella abdicaret? nempe quia regem sacrificũ nefas erat magistratus gerere. Liuius scribit, *Regionatimq; generibus hominũ, causisq; & quæstibus, tribus descripserunt.* Regiones quatuor vrbis, quatuor sunt tribus vrbanæ: reliquę trib. rusticæ, regiones & præfecturæ sunt in Italia. In suffragiorum ratione descripserunt tribus illi censores ex ordinibus & generibus, artificiisq; & quæstubus, vt homines vnius ordinis & generis vt vnius causæ & quæstus, simul ferrent suffragium. itaque in regione tribus Sergiæ, omnes qui calcearij erant, simul suo ordine suffragium ferebant: ac si genera & quæstus certo ordine descripserant per omnes regiones & tribus: vt cùm ad tribum aliquam ventum esset, scirent Senatorij & Equestris ordinis viri, quando sibi in suffragiũ eundum esset, & deinceps alij inferiorum ordinum & quæstuum. Liuius, *Flaccus luce prima C. Scribonium præfectum sociũ ad vallum hostium cũ equitibus extraordinarijs alæ sinistræ mittit.* Præfecti vocabantur, qui socialibus auxiliis præerant. in exercitu autem Romano Extraordinarij vocabant, tertia pars equitatus socialis, quinta peditatus: vt à Polybio scribitur. erant itaque in exercitu equites extraordinarij & pedites. Inuehi in aliquem vnde dicatur, quod tam sæpe in auctoribus legimus, ex Liuij loco facile intelligetur, quem scribam: est enim translatio ab equitibus. *Inuehebant, inquit, se hostes, & in partibus extremis iam pugnabatur.* Sed & effrænatam audaciam cùm legimus, ab equis trahimus, quorum sine frænis indomitus est impetus. proinde Romani interdum magno in periculo in hostem detractis frænis equos permittebant. Liuius, *Id cum maiore vi equorum facietis, si effrænatos in eos equos immittitis, quod sæpe Rom. equites cũ magna laude fecisse sua, memoriæ proditum est.* Magistratus suos Scribas habebant, quos ipsi legebant. Liuius, *Et erat familiaris vsus, quòd scribam eum quæstor Q. Petilius in decuriam legerat.* In decuriam scribarum eum à Petilio lectum fuisse Liuius, his verbis dicit, factumq; scribam. Vulgò numeratur quatuor in castris Romanis portæ, Decumana, Prætoria, Principalis, Quintana. erat tamen in eis etiam porta extraordinaria, prope quam tendebat Extraordinarij: Liuius, *Erumpere Extraordinaria porta iussit.* Quæstoria, quæ propinqua erat quæstorio: Liuius, *Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæstoriam portam positus.* Sed & duæ principales erant, Dextra & Sinistra, à principibus nomen adeptæ: Liuius, *Ad dexteram principalem hastates legionis primæ instruxit.* Iterum, *Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est.* Scribit Liuius, *Aut sibi eam esse defendẽdam, aut prouinciam dimittendam.* hîc defendere, valere crediderim prohibere. vt dicat, sibi faciendũ esse, ne queri vltrà iubeat. quæ significatio nõ est omnino insolens, cum præsertim dicat Cicero in Officiis, defendere iniuriam, pro phibere, non absimili notione verbi. Delinimenta pro veneficiis & incantamentis Liuius perspicuè posuit, cum scripsit, *Imbuti illinc & infecti Romanis delinimentis redeunt.* quo de verbo iam aliquid me dixisse recordor. Sed & In medio positum, idem auctor dicit. In medio positum est id quod controuersum est & dubium, de quo ambigitur, & in controuersiam reuocatur, huc in modum: Ego verò, si in medio ponitur, non agnosco. Eod. libro, *Archo Poridi cuidam longè principi gentis Aenianum nupsit,* legendum libenter crediderim, non *Aencatum*: quòd de vbre gentem non dixisset: & gens Aenianum satis nota est.

Secundo loco inaugurare.

Regiones quatuor vrbis, quatuor trib. vrbanæ sunt.

Præfecti & extraordinarij in exercitu Rom.

Inuehi in aliquem. Effrænata audacia.

Scribæ magistratuũ.

Quatuor portæ in castris Rom.

Defendere.

Defendere iniuriã.

Delinimenta.

In medio positum.

CAPVT XXV.

Liuius lib. 39. explicatus, libertorum Romæ conditio, enubere, gentis enuptio, præferre triumphi diem, per infrequentiã, purè lautũ.

SVspicor conditionem libertorum Romæ non semper eandem fuisse: nec temeraria leuique coniectura impelli videor vt id credam, cùm ex Liuio intelligam nihil eis olim licuisse de suis fortunis dare, nihil diminuere. quod quidem eis postea licuisse, iurisconsultorum auctoritate non iniuria quis adfirmauerit. Sed locum Liuij ex lib. 39. proferre satius fuerit. *vtique Feceniæ Hispalæ datio, diminutio gentis enuptio, tutoris optio ita esset, quasi ei vir testamẽto dedisset: vtique ei ingenuo nubere liceret.* Nã etsi antè viuo patrono libertina illum adolescentẽ Æbutium sua munificentia sustentabat, clam

Conditio libertorũ Romæ.

tamen

tamen patrono & ignaro, cõtraque ius libertinæ conditionis ista faciebat. hoc certè constat, mortuo patrono ius ei fuisse testandi, tutore à Prætore & Tribuno petito, in cuius manu esset, & quo auctore testamentum faceret. Decretum igitur dicit Liuius fuisse Senatusconsulto, vt ei ius esset dandi & diminuendi, quod est, de suo peculio largiendi & diminuendarum fortunarum. quod non fuisse videtur concessum libertinis, viuo patrono. Itaque quamquam eius patronus fato concesserat, vel quia Senatus id ignorabat, vel quia mulierem omni iure conditionis libertinæ liberatam defunctamque beneficio suo volebat, dationem & diminutionem ei tribuit.

Gentis enuptio.

Addit Liuius, datam etiam ei gentis enuptionem, quod interpretor, non vt ei ius esset extra libertinum ordinem nubendi: sed vt aliis quàm libertis sui patroni, aut gentis, & qui patronus eius erat: id est, quàm libertis gentis illius hominis, cuius erat liberta, nubere ius esset.

Enubere.

Enubere autem, est extra ordinem, aut genus, aut gentem nubere: Liuius lib. 10. *Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptã L. Volumnio Consuli, matronæ, quòd è patribus enupsisset, sacris arcuerant.* Datum eidem mulieri Senatusconsulto, vt sibi tutorem optaret, quẽ vellet, vtq; ei ingenuo nubere liceret. Eodem in libro Liuius dicit, *Turpe esse & indignum alienarũ simultatum Tribunum Plebis cognitorem fieri*: quod est, mandatas & delegatas esse tribuno alienas simultates, vt tãquam procurator eas exerceat & persequatur. quo in loco cognitor etiam absentis est, non præsentis. quod tamẽ primæ classis auctores contendunt.

Præferre triumphi diem.

Præferre triumphi diem paulò pòst, pro diem triumphi dicit anteferre, præcipere & maturare ante diem constitutum & destinatum triũpho. verba eius sunt, *Ne plus in triumpho certaminum quàm in bello haberet, prætulit triumphi diem.*

Per infrequentiã.

Per infrequentiam, dicit idem Scriptor, factum Senatusconsultum, cùm infrequens esset in curia ordo, neque iustus esset Senatorum numerus. eius verba sunt, *Qui per infrequentiam furtim Senatusconsultum factum ad ærarium detulerit.* nam vt Senatusconsultum fieret, saltem esse in curia centum Senatores oportebat, vt ex eodem Liuij libro intelligimus, qui ita scribit, *Prætor Senatum consuleret, si ei permissum esset, cùm in Senatu centum non minus essent.* Quid est eodem libro apud Liuium purè lautum, cùm scribit,

Purè lautum.

Decimo die cœnatum, deinde purè lautum in sacrarium deductu-ram? verbum istud certum se sacro purificantium, quod Festus libro 14. explicat, pura lotum aqua.

CAPVT XXVI.

Martialis lib. 12. explicatus & emendatus, cœna aduentoria, pensio, balux, ancillariolus, lecticariola, cataplus, sellæ Patroclianæ.

Epistolam libri xii. scribit Martialis ad Priscum Terentium, cui & xii. librũ nuncupat. In ea scribitur, *Et statui paucißimis diebus, vt familiarißimas mihi aures tuas exciperem aduentoria.* hoc de epistola intelligunt, quæ amico venienti occurrit. sed diebus paucis epistolæ scribendæ non est opus, sed horis. ego de libro hoc potius intelligendum augurer, quẽ paucissimis diebus à se scriptum dicit. De libro autem, vt de aduentoria cœna loquitur, qua excipere solemus amicos peregrè redeuntes, aut longo interuallo ad nos venientes.

Cœna aduentoria.

Plautus in Epidico, sc. Heus adolescens. *Venire saluum gaudeo. T. quid cæterum? E. quod eo assolet, cœna tibi dabitur.* Sed in his non acquiescemus, ac ex eodem illo libro hanc telam detexemus. Nisi me iudicium fallit, fermè suspicor esse contaminatum epigramma ad eundem Priscum, cuius principium est, *Quod Flacco varioq; fuit.* eius pars loco demigrauit, & in proximam vicinam immigrauit in epigramma Neruæ, nã, *Macte animi, quem rarus habet*: ad calcem vsque eidem epigrammati adscribi debet. epigram. 32. eiusd. lib.

Quas non retentas pensione pro bima:

Pensio.

hîc pensio merces est ædium aut cellarum cõductarum, vt apud Paulum lib. 5. sent. tit. 36. *Si propter prædia vrbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum vel mercedes vecturæ, etiamsi de naui agatur, deponi solent.* epigr. 57.

Illinc paludis malleator Hispanæ:

Balux.

quid si balucis? Sic enim massas quasdam auri vocari in Hispania solere, Plin. lib. 33. cap. 4. scribenti credimus. quod vocabulum in *paludis* à vocis propinquitate facilè deflecti potuit. mihi quidem nõ satis accommodatum hîc esse videtur paludis nomen, licet Tagi ramẽta aurea interpretentur.

Ancillariola. Lecticariola.

Ancillariolus sequente epigrammate est, qui amore ancillarum captus est, & in eis libidinatur: & *Lecticariola*, q̃ se prostituit seruis lecticam succollantibus, quæ sordidissima libido est. Epigram. 75.

Cum tibi Niliacus portet crystalla cataptus:

Cataplus.

hîc, quicquid obloquantur & obstrepant Domitio homines animi infensi & obtrectatores, *cataplus* legendum est, vt sit nauigatio Ægyptiorũ. nam ex Ægypto & annona, & merces plurimæ Romam aduehebantur: & quia Græcè loquebantur, etiam Græco vocabulo eorum nauigatio Cataplus, hîc vocata est. Vlpianus de offic. Proconsulis, *Sed & quas Græci ἐπιδημίας appellant, siue κατάπλουν obseruare.* Sidonius lib. 7. epist. 7. *Si tum aut cataplus arriserit.* Ausonius de claris vrbibus,

—toto tibi nauigat orbe κατάπλους.

Ac non dubium est, quin in Martiale ita legẽdum sit, cum Aegyptia & peregrina crystalli pocula opponat fictilibus à circo Flaminio. accedit veterum librorum fides, in quibus cataplus legitur. Eodem epigramm.

Hi magis audaces an sint qui talia mittunt

Munera? putem eum respexisse ad calices, nomine Audaces, vt rectè sentit Domitius: de quibus lemma est libro 14. *Calices audaces.* sic enim scribi debet è veteribus libris, &

ita Domitius legit. nunc enim *Calices* siue *Audaces nomine* excuditur:

Non sumus audacis plebeia toreumata vitri.

Sellæ Patroclianæ. epigr. 78. *Sellas antè petit Patroclianas.* sic vocabantur publicæ quædam latrinæ. nã eodem modo Sellas familiaricas dixit Varro, priuatas, ad familiæ aluum leuandam. Possunt in eo libro multò plura obseruari & notari: sed nos celeriter prætereuntes diutius vno in loco non consistimus: & quodam velut mulierculam fastidio prægnantium laborantes vix, ac malignè cibos attingimus, his nec nos, nec alios satiantes. quamquam vereor ne ad harum epularum primum statim gustũ conuiuæ nostri statim vel nauseent vel fastidiant.

CAPVT XXVII.

Stipendium, Volsci Veruti, substringere aurẽ, acceptum facere, Vendere per auersionem, Dianæ lucus & lacus, Diana Limnæa, conuexum cœli.

Stipendium. NOn tantum stipendium est, quod victis imponitur, tributum, sed & æs militare. quin & stipendium militia & ærumna ac labor. Iustinus lib. 2. *Herculi rex, cui 12. stipendia debebat.* hîc duodecim Herculis labores, stipendia duodecim sine controuersia vocantur: vnde pœna & labor dicitur. Horat. Epod. od. 17.

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
Effare: iussas cum fide pœnas luam.

Sunt & stipendia, anni militiæ: vnde decem stipendia habere, aut duodecim, legimus: qđ est, decem, vel duodecim annis militasse. Sed vt in alea à Chio ad Coum (quando & hæc scriptio non minus habet incertas rerum vices, quàm alea iactuum & bolarum.) cur à Marone dicti sũt Volsci veruti, 2. Geor. hoc versu?

Volsci veruti. *Assuetumq; malo Ligurem, Volscosq; verutos*

Equidem sic dici crediderim, quòd milites veru armati essent. vt enim telum quoddam & ferramentum verutum dicitur, quòd veru habeat: sic & homo, qui veru armatus est, verutus dicitur, vt cinctutus, cinctu vestitus

Substringere aurẽ. *——aurem substringe loquaci:* lib. 2. sat. 5. apud Horat. blandientis & adulantis est, vt existimo, & mirabundè assentantis. nam qui osculabantur, amatoriè auriculas prehendebant, vt apud Plaut. est in Asinaria, sc. *Cur me retentas. Prende auriculas,* significat igitur, Quasi amplexeris & admireris, auriculã eius substringe. Cat. epi. 34. *Acceptũ face, redditũq; vocem:* illud

Acceptũ facere. acceptũ face, videtur esse ab acceptilationibus sumptum & liberationibus. petit enim vt voto liberatus sit Catullus. certè hanc locutionem apud iureconsultos reperio: Iulianus l. cum emptor. ff. de rescind. vendit. *Cum emptor venditori, vel venditor emptori acceptum facit: voluntas vtriusq; ostenditur id agentis vt à negocio discedatur.* Per auersionem vendere, esse videtur a-

Per auersionem vẽdere. pud iurisconsultos, cùm velut auersus quis, nec rem inspiciens, nec explorans emit. sic opus auersione locatum, quod velut ab auerso conducitur vniuersum, non vt in pedes & mẽsuras præstetur. Quod scribit initio lib. 3. de Oratore Cic. quorũ à magistratu pignora capiebantur, ea solitum fuisse concîdi: idem Æ-diles, vt iurisconss. scribunt, faciebant, cum quid in via, quod ei officeret & impediret, inueniebant. Paulus l. lectos. ff. de peric. & commod. rei vend. *Lectos emptos ædilis, cùm in via publica positi essent, concîdit.* ait Maro, Æneid. 7.

Audijt & Triuiæ longè lacus. non solùm nemora & luci Dianæ consecrabantur: vnde Horatianum illud in Art. poet. Dianæ lucus & lacus.

—— & dum lucus & ara Dianæ.

& Martial. lib. 11. epigr. 19.

In quo ruta facit nemus Dianæ. sed etiam Lacus, vnde & Limnęam cognomento libro 8. apud Strabonem Dianam reperimus. Æn. 4. Diana Limnæa.

—— tædet cæli conuexa tueri. Annotant Grãmatici quidam, conuexum cœli cerni nõ posse, sed eius concauum. Ac deniq; Cõuexa, pro concauis dixisse poetam, cum sit conuexum, curuum cauo oppositum. Sed conuexum cauum esse reor, quod è Iustino intelligi potest lib. 2, scribente de Xerxe, *Et montes in planum deducebat, & cõuexa valliũ æquabat.* & Maron. 1. Æn. Cœli conuexa.

Classem in conuexo nemorum sub rupe cauata.

CAPVT XXVIII.

Quintum, Paulum, Publicolam, Aquilium scribendum potius esse, quàm Quinctum, Paullum, Poplicolam, Aquillium.

INducta nuper est ab eruditissimis hominibus in libros omnes nominum quædam literatura, ab vsitata discrepans. Quinctum enim & Paullum, Poplicolam, Aquillium scribunt. sed nos vulgus vt consuetudinis retinẽtissimi sumus, ita vix istam nouitatem approbare possumus, & libenter nouum opus nunciaremus. nituntur tamen marmorum Capitolinorum auctoritate: cui non puto tantum ponderis esse debere, vt aduersus Grammaticorum scholas & præceptiones audienda sit. nec enim illos marmorarios lapidumq; scalptores bonos Grammaticos fuisse crediderim, sed operarios manu quàm mente doctiores. Proinde rem ipsam putemus, & propiùs inspiciamus, vt videamus nósne, an illi, in errore versemur. Existimo prænomen Quintus esse à numero principio deductum: vt & Sextus & Decimus. Si igitur Quinctus scribẽdũ est in hominis p̃nomine, erit & Quĩctus scribendũ in numerali nomine: ipsi tñ Quintus semper scribunt. sed & Quinctilis mensis, non Quintilis: Quinctana porta in castris erit dicẽda, non Quintana. Suspicor aũt Marmorarios hoc deceptos, quia cùm apud veteres c & q eodem modo sonarent: & participium Cinctus magnam vicinitatem cum Quintus in illa antiqua pronunciatione haberet, ex eo Quinctus scripsisse: ac vitium pronunciationis suæ fastis Capitolinis mandasse. nã, vt Quintus. Quinctus.

notant

notant veteres Grammatici, vulgus infinitis oris vitiis laborabat. In vulgo autem, non in doctis, numerantur opifices: In quorum antiquis inscriptióibus, quotidie ea agnoscimus.

Paulus. Paullus.

Paulus autem, nō Paullus, auctore Prisciano, qui in Grāmaticis locupletior est testis quàm vllus scalptor. is enim lib. 3. de deminut. sic scribit, *Excipitur vnum in lus desinens, Paulus, quod non geminat l in diminutiuo.* nec mirum, cum au diphthongus post se geminari consonantem prohibeat.

Publicola. Poplicola.

Publicolam autem lenius & concinnius dici, quàm Poplicolam, (etsi Poplicola & propter originem & significationem dānari non potest) arbitror. vt enim pro populicum factum est publicum, iniucunditate vocis ad mansuetiorem traducta sonum: sic pro poplicola, publicola, id est, populicola. Sic Publius quasi populius est dictus, cum poplius offenderet Latinas aures: quæ eadem offensio in poplicola inest. nec moueor auctoritate Græcorum, qui πόπλιον dicunt & ποπλικόλαν: quæ illis auditu iucunda, Latinis fastidiosa sunt. & quamquam qui poplicolam scribit, si se origine vocis defendit, nec damnari penitus potest, tamen meo iudicio, qui publicolam scribit, Latiniùs & elegantiùs, certè suauiùs scribit.

Aquilius. Aquillius.

Aquilium porro, quid est causæ cur geminata scribamus l litera, cùm vnam analogia & origo postulet? vt enim à rutilo, Rutilius: sic ab aquilo, Aquilius deducitur. nec enim, vt opinor, syllabam bonus poeta in versu produceret. Sed ne Petillius quidem scribendum est, cùm nec Petilia vrbis nomē, vnde ductum videtur, consonantem duplicet: quæ à πετιλίαι & ab Ilio deriuata appellatio est. Aeneid. 3.

Parua Philoctete subnixa Petilia muro: siue à petilo, quod exile & paruum est: vt à rutilo Rutilius. Hæc non eò dixi, quòd putem meas rationes illorum doctissimorum hominum iudicio anteponendas esse: sed vt quæ mihi cōtra istius literaturæ nouitatem commodè excogitari posse videbantur, declararem.

CAPVT XXIX.

Iusiurandum in faciendo fœdere, auspicia ex auibus & ex pedestribus obseruata, innubere, enubere, contra, cōtrarium æs, captus, Gabinum fœdus, Byblinum vinum.

Etsi Maro in fœdere faciendo lib. xii. Aeneid. Homerum imitatur: tamen vt mihi videtur, etiam ad ritum solemnem & verborum formulam, qua veteres Romani in sanciendis fœderibus & bellis indicendis vti solebant, respexit.

Verborū formula in faciendo fœdere.

quod è Liuio perspicere, facile est: cuius verba sunt lib. 1. *Audi Iupiter & tu Iuno, Quirine, dijq; omnes cœlestes, vosq; terrestres, vosq; inferni audite.* Iterum, *Audi Iupiter, audite fines, audiat fas.* Maro autem,

Et pater omnipotens & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam diua precor, tuq; inclyte Mauors.

& mox, —*quæque ætheris alti*
Relligio. & infrà
Vimq; deûm infernam & diri sacraria ditis.

Sic & Alcesimarchus adolescens apud Plaut. in Cistellar. sc. Credo ego amorem. iurat deos superos, inferos, medioxumos. Sunt autē qui à Græcis dij οὐράνιοι, χθόνιοι & ὑποχθόνιοι appellantur. quòd autem ibidem Liuius scribit, *Quarum rerum, litium, causarum condixit paterpatratus populi Romani, Quiritium patripatrato priscorum Latinorum*: ita intelligendum arbitror, vt vel *nomine* subaudiatur, vel potius *clarigationem*: & repetitionem subiceri credamus: & *condixit* & *denunciauit* repetitionem intelligamus. Quā in sententiam potius inclinat animus; præsertim cùm ea res clarigatio solemni nomine diceretur. Apud Horatium, nam ille quoque nobis ad hunc consarcinandum centonem ad partes vocetur, lib. 3. od. 27.

Auspicia. Pedestria.

Rumpat & serpens iter institutum: nō sine causa dictum esse videtur. non enim tantùm Romani auspicia ex auibus obseruabant, sed etiam è pedestribus. nam Festus lib. 14. scribit, *Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, serpente, equo, cæterisq; animalibus quadrupedibus.*

Innubere. Enubere.

Innubere aliud esse videtur, quàm enubere. nam enubit ea, quæ extra gentem & cōditionem suam nubit: vt si libertina ab ingenuo ducatur, aut eo, qui non sit libertinæ gētis patroni. Sic Feceniæ Hispalæ legimus apud Liuium lib. 39. datam enuptionem gentis. At innubere esse videtur infra, suum ordinem nubere, & collocari inferiori. Liuius li. 1. de Tanaquile, *Ea cum innupsisset, spernentibus Etruscis Lucumonem exule aduena ortum, ferre indignitatem non potuit.* alij in vibę nupsisset esse credunt. Ne ab hac quidem decuria Plautus aberit: sed & aliquid ipse de suo huc conferet, ne asymbolus sit.

Contra.

Inquit in Epidico, sc. Honoris causa. *contra carus non est.* mira quædam ista loquendi ratio videtur, qua & aliis in locis vtitur. illud *contra* mihi valere videtur (vt quod sentio, loquar.) Si contrà appendatur, vel pari pondere auri carus non esset. Quod autem id *contra* valeat, ex eo apparet, quod à Festo scribitur,

Contrarium æs. Captum collegiū.

Contrarium æs esse, æs graue. Idem Comicus propriè, vt solet, & eleganter scripsit in Menechinis, sc. Ni mala in stulta. *captum sit collegium augurum.* nam cùm aliqua de re collegium augurū consulebatur, sic loqui solebāt, vt reor, nam non dubitem quin è loquendi more adsumptum sit.

Captus locus.

Sic &, *Captus*, inquit Festus, *dicebatur locus, ad sacrificandum legitimè constitutus.* Horat. lib. 2. epist. 1.

—*fœdera regum*
Vel Gabijs, vel cum rigidis æquata Sabinis:

Gabinū fœdus.

cùm dicit, videtur intelligere fœdus, quod cum Sabinis fecit Romulus. Gabinum quoque fœdus peruetustum erat, quod in corio bouis erat scriptum: Festus lib. 3. *Clypeum antiqui ob rotunditatem etiam corium bouis appellarunt, in quo fœdus Gabiorum cum Romanis fuerat descriptum.*

Byblinū vinum.

Idem Festus lib. 2. memorat, genus quoddam vini esse *bublcum*. ego *Byblinum* scribēdum in eo lu-

ſpicor, de quo Heſiodus,

Εἴη πετραίη τε σκιὴ καὶ βύβλινος οἶνος. Sed plus ſatis verborum funditauimus. Deſinat tandẽ aliquando hoc caput argutari.

CAPVT XXX.

Martialis lib. 10. illuſtratus, orciniana ſandapila, orcini liberti, Nilotis tunica, cathedralitij miniſtri, elyſia puella, ſpectaculum matutinum, inuidia animi vitium vt ærugo ferri, popularia feſta.

HÆc mihi pagina ludibrio erit, atramentoque collinetur malè conciliato, vt Comicus ait, è x. Martialis libro, quibuſdam annotatis inquinabitur Epigram. 4.

—legas, inquit, *ætia Callimachi*. Αἴτια καλλιμάχου, libri erant fabularum pleni, refertique rerum multarum, quarum cauſas ad fabulas referebat, (nam non aſſentior iis, qui de moribus libros fuiſſe ſuſpicantur:) à quibus in Catalectis Maronis vocata ſunt verba Hermetia, verba obſcura antiqua & gloſſematica ab Ætiis petita Callimachi, feſtiuo epigrammate in Cimbrum obſoletorum verborum affectatorem, & fratris parricidam.

Aetia Callimachi.

Hermetia verba.

Hermetiorum amator iſte verborum
Iſte, iſte Rhetor, namq; quatenus totus
Thucydides Britannus Atticæ febris.

Thucydides Britãnus.

Multi qui perſtudioſi erant Atticæ eloquentiæ imitabantur Thucydidem. Sed à Cimbro non Thucydidem, Atticum, ſed Britannum & Barbarum dicit imitatum, vt morbus & febris eloquentiæ Atticæ meritò dici poſsit, cùm Atticorum incorruptam ſanitatem non æmuletur. Epigr. 5. *Orciniana*, inquit, *qui feruntur ſponda*. Sandapila erat quędam popularis, qua plebei vileſq; efferebantur. Suetonius in Domitiano cap. 17. *Cadauer eius populari ſandapila per veſpillones exportatum*. Sed & miſerę plebis quędam erat ſandapila, de qua Horat. lib. 1. ſat. 8.

Orciniana ſpõda.

Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus vili portanda locabat in arca

& Lucan. lib. 8.

Da vilem Magno Plebeij funeris arcam.

Erat & Orciniana ſandapila, velut libertinorum ſandapila, ex illo ordine nomẽ habens. (quidam enim liberti Orcini vocabantur) quam Martialem putem intelligere. Epigr. 6.

Orcini liberti.

Quando eques & picti tunica Nilotide Mauri

Tunica Nilotis eſt tunica acu picta ab Aegyptiis. nam & eam artem eleganter egregieq; exercebant. Lucan. lib. 10.

Tunica Nilotis.

Quod Nilotis acus compreſſum pectine ſerum
Soluit & extenſo laxauit ſtamina velo.

Epigramm. 10.

Diuiſit noſtras purpura veſtra togas

valet, vt ſuſpicor, Vos purpurati & nobiles ſalutatum itis, & clientium pauperumq; officia occupatis, qui togati manè limina potentiorum & locupletiorum obeunt: quod munus inter vos diuiſiſtis, & pauperes excluditis ab obſequio Epigr. 13.

Cum cathedralitios portet tibi Rhedia miniſtros,

Miniſtri cathedralitij à quibuſdam explicantur delicati & molles, qui rheda vehebantur, in cathedra ſedentes. Sed cùm cathedras fœmineas legamus, verius eſt, vt à fœminarum cathedris intelligamus effœminatos & delicatos, formoſuloſq; & fœminis ſimiles. Iuuenalis ſat. 6.

Cathedralitij miniſtri.

Cuius apud molles minima eſt iactura cathedras.

Epigram. 24. *Sed vitæ tribus aureis peractis*

Lucos Elyſiæ petam puellæ. Puella hîc Elyſia, puella, vt auguror, Proſerpina eſt. Ac ſi quid veniæ dari poteſt homini in capitali coniecturæ audacis crimine toties iam deprehenſo, *tribus areis* non inuitus legerim, vt tria curriculi vitæ ſpatia intelligat, pueritiæ, iuuentutis, ſenectutis. Quod enim hîc de aureis, vt nihil diſſimulem, haud ſatis intelligo: nec quæ circunueſtiunt & fucant commentis interpretes, probabilem & arguto poeta ingenioſoq; dignam ſententiam præſtant. vel aureos tres peractos, dicit octoginta quatuor annos: quòd aureus Romanus æſtimaretur viginti octo denariis argenteis, id eſt, duodenis noſtratibus ferè centum. Epig. 25.

Elyſia puella.

In matutina nuper ſpectatus arena.

Spectaculum quoddam matutinum erat, & dicebatur: cuius apud Senecam mentio eſt libro 1. epiſt. 17. Sed & ludus quidam gladiatorius dicebatur matutinus, vbi diſcebant armaturam & telis batuere gladiatores fortaſſe ad ſpectacula matutina, vel potius vbi mane eludebant rudibus dictataq; armaturæ accipiebant: & arenæ præponebantur. Inuidiam veteres animi vitium eſſe cenſebant, vt ferri rubiginem & æris æruginem. & proinde per translationem animi æruginem vocauere: quaſi ſit tanquam æris, ſic animi ærugo: Martialis, epigr. 33. eiuſd. libri,

Spectaculum matutinum.

Inuidia animi ærugo.

Vt tu ſi viridi tinctos ærugine verſus. id eſt, furore & maledica inuidia. Horat. lib. 1. ſatyr. 4.

—hæc eſt Aerugo mera. Epigr. 41.

Et populare ſacrum bis millia dena tuliſſet.

Sacra bonæ deę pro populo fiebant, ſed à mulieribus. Popularia autem, Feſto finitore, ſacra ſunt, quæ omnes ciues faciunt, ſcilicet, quæ non ſunt attributa certis familiis. Ex his Floralia erant, quæ magiſtratibus, vt prætoribus, fiebant: ſed & alia, quorum quędã fortaſſe Prætoris impenſis fiebant.

Popularia ſacra.

CAPVT XXXI.

Feſtus explicatus & emendatus, exaugurare, legi parére, lege agere, curiales, centuriales, ſpurius, ſpurius pater, Cic. lib. 5. ad Atticum explicatus.

EXtat apud Feſtum lib. 12. prouerbium, *Nec mulieri, nec gremio credi oportere*. nam & mulieres nos ſæpenumero fallunt, & quæ in gremio poſuimus, ea nobis imprudentibus plerumque excidunt. Ad huius prouerbij partẽ referendum eſt illud Catulli, epigramm. 63.

Vt

Vt missum sponsi furtiuo munere malum
Procurrit casto virginis è gremio,
Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum,
Dum aduentu matris prosilit, excutitur.

Exaugurare. Inaugurare.

Exaugurare, est augurijs profanum reddere: vt inaugurare, augurato consecrare. auctor Liuius lib. 1. de Capitolio agens: cuius verba ex Originibus Catonis sumpta videntur. sic enim Cato primo Originum scribebat, referente Festo lib. 13. *Fana in eo loco plurima fuere: ea exaugurauit prius. quod Termino fanum fuit, id nequitum exaugurari.* Particula xii. Tabul. extat ibidem apud Festum, inquinatissima, *Aster custos nec sit.* cuius eluentur sordes, si carcer scribatur: neque enim quicquam, quod accommodatius sit, comminisci potui.

Legi parere.

Legi parére dicitur magistratus, minister, aut lictor, cùm pœnam de noxijs sumit: quod, vt opinor, honestius dicebatur, quã securi, aut gladio percutere. sed eo in verbo vis imperij inest.

Lege agere.

Lege agere, dixit Liuius lib. 12. in hac significatione: Festus, legi parére, lib. 9. his verbis, *Ob quam causam legi quoq; parens tum iubetur caput eius obnubere qui parentem necauerit.*

Curiales. Centuriales.

Vt à curia curiales appellantur, qui sunt eiusdem curiæ: sic à centuria centuriales, qui sunt eiusdem centuriæ. quod apud Festum constat in explicatione eius centuriæ, quæ *niqui sciuit*, dicebatur: *in ea enim neque centuriæ præfectus erat, neq; centurialis quisquam dicebatur.* quo quidem intelligimus in alijs & præfectos fuisse, & centuriales.

Spurius.

Animaduertisse videor ex Festi verbis, non tantùm spurium eum dici, qui incerto patre natus est: verùm etiam, vt vulgò receptum video, nothi & illegitimi filij, vulgoque quæsiti

Pater spurius.

patrem, spurium appellari. sic enim scribit, *Nothum Græci natum ex vxore non legitima vocant, qui apud nos spurio patre natus dicitur, quod Seruius Tullus, qui Romæ regnauit, natus est ex concubina Spurij Tulli Tribuni.*

Numera senatum.

Numera Senatum, inquit ibidem Festus, *ait quiuis Senator Consuli, cùm impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum, postulatq; vt aut res quæ adferuntur, diuidantur, aut simul consulantur, aut si tot non sint Senatores, quo numero liceat scribi Senatusconsultum, expectentur.* Numera igitur Senatum, dicebatur Consuli, cùm infrequẽs ordo videbatur, vt Senatusconsultum fieri non posset. Hæc Festi verba non paruo esse auxilio possunt ad eruendam sententiã Ciceronis ex lib. 5. epist. 4. ad Atticum, cùm scribit, *Cu andus aurẽ hactenus, ne quid ad Senatum, Consule aut numera.*

Consule aut numera.

nam Cõsule aut numera, vt opinor, dicebat ei, qui Senatum habebat & de re aliqua referri volebat. vel enim dicebat, Cõsulito Senatum: vel, Ostende infrequentem ordinem, vt referendum non sit. Hoc eodem ex Festi loco colligimus, impediri solita esse Senatuscõsul. ne fierent, non solùm diuisione sententiæ, verùm etiam simul consulendo, & Senatum numerando propter infrequentiam. nec intercessionem prætermittam, quam præterijt Festus.

CAPVT XXXII.

Liuius explicatus lib. 42. & emendatus, liberæ ædes, liber locus, sopitum, ad lectisternia supplicare, ad ætatem venire, ab ineunte ætate, Gregarius miles, hastatorũ numerus, hastatus primus & secundus, oppidum, telum cestrosphendone, funda.

Carptim quędam è Liuii lib. xlii. hinc inde libaui, quæ quòd fortasse eos, qui tirocinia ponunt in humanioribus literis, iuuare poterunt, his libris adscribẽda iudicaui. nam etsi leuia sunt, tamen fortasse ab illis primo statim aspectu non intelligerentur. non malè autem operam posuero, si cui profuisse visus

Aedes liberæ.

fuero. *Aedes liberæ*, inquit, *hospitio datæ sunt.* hîc ædes liberas interpretor, quæ nulli alij vel inquilino, vel habitatori seruirent, quasq; is, cui dabatur, & qui in eis collocabatur, solus cum sua familia incoleret.

Liber locus.

Sic à Plauto locus liber dicitur, vbi remotis interpellatoribus & interuētoribus aliquis voluptati, remotis arbitris, operam dare potest: nam sic in Pœnulo scribit, sc. Sæpe ego.

Locum sibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat clam. Iterum, sc. Iam tenes.
Liberam vt commonstraremus tibi locum, & voluptuarium.

Sopitum.

Sopitum dicit Liuius id, cui sensus ablatus est, propterea quòd somno consopiti nihil sentimus. eius verba sunt, *Quorum altero caput ictum est regi, altero humerus sopitus.* Iterum, *Tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem.* Pro, *Ecquid ita non adissent magistratum, vt ex instituto loca lautia acciperent:* legendum arbitror, *loca & lautia:* quod est, hospitium & munera.

Ad lectisternia supplicare.

Cum legimus, supplicatum ad omnia lectisternia: ad omnia tẽpla intelligere debemus, propterea quòd in templis Dij in lectulis & puluinarib. cum suis deabus collocati ferè erãt maiorem anni partem: Iupiter cum Iunone, Latia (sic enim in Gellio lib. 13. legendum putem, à Latio) cum Saturno, Hora cum Quirino, Maia cum Vulcano, Salacia, quæ Tethys est, cum Neptuno, Nerio cum Marte. id ita esse, declarat Liuius, his verbis, *Cùm circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostijs immolassent.* Seruius in 12. æn. lectisternia interpretatur, vbi homines solent in templis sedere. *Cùm Tribuni militum*, inquit Liuius, *centuriones sed primum quemque citarent.* hoc ex loco intelligimus quod & historiarum monumentis à Polybio mandatum est, Tribunos militum solitos esse delectum habere.

Ad ætatẽ uenire.

Non ita longè, *Cùm primum*, inquit, *ad ætatem veni.* hîc ad ætatem venisse dicitur, qui adoleuit, iuuenisq; est: quòd adolescentia & pubertas, prima ætas videtur esse: proinde quasi in ætatibus pueritia non sit habenda.

Ab ineunte ætate.

Hinc ab ineunte ætate, id est, à principio adolescentiæ dicimus. & Cicero primo de legi. scribit, *Nam à primo tempore ætatis iure studere te memini.* Miles gregarius, miles est in reliquorum militum

grege, qui in militia nullam ꝓmotionem habet, qui nec est centurio, nec tribunus, nec decurio, nec optio, nec Cornicularius: Liuius, *Biennium miles gregarius fui aduersus Philippum Regem: Tertio anno virtutis causa mihi T. Quintius Flaminius decumum ordinem hastatum aßignauit.*

Numerus hastatorũ in legione Rom.

Hastatorum in legione Romana numerus erat ad mille ducentos, interdum etiam maior. decumus igitur ordo est, decimi centurionis hastatorũ.

Primus hastatus.

Sic primus hastatus dicebatur, primi hastati centurio, qui ducenarius erat, duasque centurias ducebat, vt Vegetius lib.2.cap.8.ait. quam quam existimo duos centuriones primi hastati fuisse: vnum, prioris centuriæ: alterum, posterioris.

Secundus hastatus.

Secundus hastatus, secundi hastati centurio, qui centuriam semis ducebat. Liuius mox scribit, *Hic me Imperator dignum iudicauit, cui primum hastatum prioris centuriæ aßignaret.* In primo hastato duæ erant centuriæ, vt diximus, quæ suum quemque primum hastatum vel centurionem primi hastati habebant. earum centuriarum altera prior, altera posterior dicebatur. honestior autem ordo erat prioris centuriæ. Ait Liuius, *A M. Acilio mihi primus princeps prioris centuriæ est aßignatus. Primus princeps,* inquit Vegetius, *centuriam semis, hoc est, centum quinquaginta homines ducebat.* Ego putem eũm duas duxisse centurias, duosque eis præfuisse: vnum priori, qui ordo honoratior erat: alterum posteriori.

Oppidũ.

Oppidum, eam Romæ partem vocat Liuius, quæ intra mœnia erat, vt ab vrbe differat. Eos, inquit, *in oppidum intromitti non placuit, cum iam bellum regi eorum & Macedonibus, & Senatus decresset, & populus iußisset: in ædem Bellonæ in senatum introducti, ita verba fecerunt.*

Telum cestrosphẽdone.

A Liuio describitur telum cestrosphendone, his verbis, *Bipalmæ spiculum hastili semicubitali infixum erat, craßitudine digiti. huic ad libramẽ pinnæ tres, velut sagittis solent, circundabantur.* id est, ei pinnæ tres additæ erant, vt libratior & directior certiorque esset volatus teli: nec erranti diuerseque nutanti parte eius posteriore ictus irritus esset, telo eodem tenore non eunte.

Funda.

Funda, inquit, *media duo funalia imparia habebat.* medio hastili inhærebat funda: sed ea duplex, vt latior eius sinus telum melius libraret. nam *funalia duo,* interpretor fundam duplicem, alteram alteri continentem. Funale enim opus funarium est. hic funda è funibus, posterius funale maius & latius erat, vt ictum teli adigeret vehementius, meliusque telum sustineret. Duo autem funalia quæ fundam vnam faciebant, in nodum nectebantur, vt opinor, ansula facta, cui inserebatur habena, qua telum rotabatur. *Cùm,* inquit, *maiori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum velut glans emicabat.* hic maiorem sinum interpretor, maioris fundæ & tanquam duplicis maiorem capacitatem, in qua pendebat & librabatur telum. Hoc genus teli nomen adeptum est à funda & cestro, id est, vericulo. Sic enim cestrum Plinius vertit, libro 15. cap.11.

CAPVT XXXIII.

Plinij locus lib.8.explicatus, consummati gladiatores, consummare, consummatio.

Consummatio gladiatorum.

SCribit Plinius naturalis Historiæ lib.8.ca.7. de Elephantorum pugna, *Postea singuli, Principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum.* huius loci fiducia, viri spectatißimi tradunt, Consummatos gladiatores, veteranos & iam rudiarios esse; proinde quasi consummatio sit, eorum mißio.

Consummati gladiatores.

quod mihi secus videtur: putoque Plinium dicere, cùm multa gladiatorum genera essent, Imperatores illos suis muneribus, ne quis deesset, & absoluisse, & rudiariorum gladiatorum illa editione etiam pugnam Elephantorum dedisse. nam & Essedarij à Tranquillo in gladiatorib. numerantur, in Claudio cap.21. & alij multi à scriptoribus. Nihil igitur est causæ, cur ex eo loco malè intellecto Consummatos gladiatores, rudiarios interpretentur. Id tamen obtinere rursum conantur Frontini suffragio: Sed verẽdum est, ne eorum petitioni non faueat suffragator, cum præsertim hæc eius verba sint, lib. 4.stratag.ca.3. *Curius, cùm victis ab eo Sabinis ex S.C. ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit.* hic cõsummatos milites emeritos accipiunt. ego verò eos intelligo, qui in aßignatione agrorũ multi, vt verbi gratia, viceni aut triceni, in singulas centurias agri, id est, in ducena iugera contribuuntur & conferuntur, & in vnam summã colliguntur: vt ex eo agrorum modo pro portione accipiant: videlicet, dena singuli, aut plura aut pauciora iugera. Nam Senatus, quãtum multis militibus in vnam summam collectis, dari Curio voluerat, verbi gratia, vnam centuriam, qui non tamẽ plus accepit, quàm quantũ singulis gregarijsq; aßignabatur.

Consummare.

non est enim nouum, consummare accipi pro, in summam colligere. quod eo, quod subijciam, Vitruuij testimonio patebit, lib.1.ca.1. *Per arithmeticen, inquit, sumptus ædificiorum consummantur, mensurarum rationes explicantur:* id est, in assem colligitur summa sumptus & ædificationis.

CAPVT XXXIIII.

Plautus in Amphitruone explicatus, Potire seruitutis. Potiri hostium. Palluum detexere. Legere hominẽ pugno. Legere pro ferire. Arcessere iumento suo rem malam. Plinius lib. 18.explicatus.

AMphitruo Plauti in prima fabula & genera loquendi, & iocorum argutias habet, quę tenebras offundere lectorib. possunt. velut illud est, sc.1. *Opulento homini hoc seruitus dura est:* quod valet, durum est opulento homini seruire. attribuitq; nomini casum verbi.

Potire seruitutis.

Ibidẽ, *Pater potiuit seruitutis:* dicit, pro compotem seruitutis fecit, & seruũ reddidit me, qui liber fuerim.

Potiri hostium.

In actione vsurpauit potiuit, vt in Captiuis scen.1. in perpeßione, *potitus hostiũ est:* quod est,

est, ab hostibus captus. Sequitur mox, *Sum verò verna verbero.* sic legendum modulus versuum & numerus, qui Trochaicus est, satis ostendit. verbo igitur subditîtium puto. sed iocus sanè obscurus est. ludit autem in verna, ac Sosiam vernam natum dicit se. Iocatur verberonem vernam; quasi non tantum seruus sit, verùm etiam vapulet. Ibidem, Illic, inquit, *hoc homo denuo vult pallium detexere:* id est, Proinde quasi hoc pallium non iam perfectum detextumque sit, eo me exuere vult, vt pertexat. hoc igitur iacit, vt in spoliatorem atque grassatorem. quod si hic *denuo* adscriptum non esset, legerem lubenter, *pallio detexere*: monet quippe me auctoritas Seruij, qui in 10. Aen. illud Plautinum adfert: verùm ex alia vt reor, fabula. Ego *hunc hominem detexam pallio.* quod est exuã & spoliabo. Vergilius 10. Aen.

Pallium detexere.

—dum texit imaona Halesus,

Arcadio infœlix gladio dat pectus inermum. id est, dum spoliat & exuuias legit & petit. Ead. scena. *Agite pugni iam diu est, quod ventri victum non datis.* imitatur verba spoliatoris, qui homines pugnis contusos consternit & femineces spoliat, atque ita pugnorum ope victum quæritat. *Alia*, inquit ibidem, *forma oportet esse, quem tu pugno legeris:* Translatio est à legulis vuarum & fructuum. vt enim illi manu vuas, oleas, fructus legunt: ita vindemia & fructus grassatoris est, homines pugnis malè mactatos, tanquam fructus legere & spoliare. Sed & Grammatici legere, pro ferire & percutere à Plauto vsurpatum annotant. ead. fabula, sc. Bene vale. *Quo te hoc scipione legam.* Illic, inquit, *homo à me sibi malam rem arcessit iumento suo:* id est, malam rem hic auferre vult, plagas quærit & verbera. ductum ab oneribus, quæ iumentis nostris imponimus. Non solùm flexa & tortuosa Apollinis responsa fuerunt: verùm etiam nonnulla Plinij rustica oracula nescio quid perplexi & ambigui habent, neque satis aperta sunt, vt illud lib. 18. cap. 31. *Ab eo dic oraculum occurrit, frigidum picari pro nihilo ducentium.* vt Grammaticos poetarum, item oraculorum interpretes fuisse audiuimus & legimus, eorum igitur munus vicaria subeamus opera. Intelligo præcipi post illum diem, quem præstituti vindemijs, nimis esse serum vasa picare, eaque parare, quæ vindemiæ sunt vsui; cùm ante parata habuisse oporteat, ne moram fructus maturus ferat. Itaque oraculum vituperat, ac non intempestiuum præparare etiam tum narrat, cùm defectum vasorum iam, & Calendis Ianuarij vindemiantes viderit. Subijcit Plinius alterum oraculum æquè nubilo obductum, *Piscinisque musta condi, aut vina effundi priora.* quod sic interpretor, Cùm apotheca etiamnum plena est vini veteris, neque vasa vlla vacua, vel parata sunt nouo musto condendo.

Pugno legere.

Legere, pro ferire.

Malam rem arcessit iumento suo.

Plinius explicatur.

CAPVT XXXV.

Iurisconsultus emẽdatur, cretifodinæ, argentifodinæ, parére æri alieno, embaleuticon, Ciceronis locus restitutus, quod benè vertat cõscende, leges in ære incisæ, verba prætoris, do, dico, addico, & abdico, dicere vindicias secũdùm libertatem & seruitutem.

LEpidæ sunt quædam loquendi formulæ elegantesque, quas tamen, quas nonnulli his sunt offensi, in veterum libris desideramus, etsi quod in earum vicem induxerunt, tale est, vt de eo meritò queri non possimus, cùm sententiæ non officiat. vt apud iureconsultos in titulo, de rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, legebatur, *Vel si creti argenti fodinas. cretæ* ipsi malunt. sed quidni *creti* tueamur, cum præsertim cretifodinas & argentifodinas intelligamus iuncto vocabulo? Itaque sine coniunctione scripsit, quod verissimo nó fecissent, si *cretæ* scripsisset. Cretifodina auté à Varrone li. 6. de lingua latina dicitur, vt quidam legũt: vt alij, ærifodina, quod germinum & assimile est. Alio etiam loco eiusdem tituli, simile vitium est factum. cùm enim legeretur in libris peruetustis, *Aut vsurarum modo pensionem æri alieno suadeat: Cauendum ære alieno* scripserunt. si non ita temerè committendum erat, vt per iniuriam illud exturbaretur. quod illiteratum & iniucundum non est. nam parére dicitur æri alieno, qui se [illegible] fatetur, nec cum eius vsuris certare vult, ac proinde mauult exsoluere: Cicero 2. in Cat. *Quod si maturius facere voluissent, neque (id quod stultissimum est) certare cum vsuris, fructibus prædiorum, &c.* Sed in eodem titulo in archiuis Florentinis *embaleuticon*, non *embateuticõ* scribitur quod quidem idem: quod emphyteuticon [illegible] tamen vt alij *volunt* non possit deduci, sed [illegible], quod erit, infero. nam [illegible] Græci formarunt. nec possum apud M. Tullium li. 8. famil. episto. [illegible] *facere Embaeneuticam* probare: non enim ista forma à præsenti deduci solet, sed ex præterito effingi. Sed tamen cum à vetere scriptura sine flagitio recedi non possit, libentissimè legerim ἐμβαινε τύχη. solebant enim, qui vectores ad nauim inuitabant, aut scandentes eam excipiebant, dicere, Quod benè vertat, conscende. quod est, ἔμβαινε τύχῃ ἀγαθῇ: quod integrum non pos. it Cicero, sed vt plerumque solet, inchoatum & mutilum. vt tamen quod sentiam, loquar, *Embaticam* omnino mallem. Cæterum in Titulo de origine iuris, malim ego (vt audacter faciam, & facinore me nobilitem, quod in alijs sæpe reprehendo) malim inquam legere, *Quas in tabulas æreas perscriptas:* quàm eboreas. Leges enim in æs incidi solebant. ac ne eius rei alia conquiram argumenta, Ouidianum carmen idoneum & locuples ad fidem eius rei faciendam fuerit: 1. Metam.

Cretifodinæ.

Argentifodinæ.

Parere æri alieno.

Embaleuticon.

Quod benè uertat. conscẽde.

Leges in ære incisæ.

—nec verba minantia fixo Aere ligabantur.

Ebur

Ebur enim, vt ornamento satis esset, at diutur nitati non sufficeret, cùm ætatem æquè ferre non posit, temporiq; cedat. Non tantum videntur honorati Prætoris tria verba fuisse in iurisdictione, do, dico, addico; sed etiam, abdico: quod est abiudico, vt illud adiudico. vt apud Pomponium, ead. leg. *vindicias filiæ suæ ab se abdixisse.* quidni enim vt decemvir, sic & prætor eodem verbo in iure dicundo vti potuit; cùm præsertim non adiudicaret tantùm, sed etiã abiudicaret, quod est abdiceret? In ea aũt Pomponij lege, *Dicere vindicias secundum libertatẽ.* nihil aliud quicquam est, quàm, pronunciare rem vel personam liberam esse, id est, vindicationem secundum libertatem dicere, & in libertatem vindicare. nam vindicare, non tantùm actiones in rem significat & res ipsas, quę vindicantur: sed & vindicationem ipsam. Ita fit vt in persona dicere vindicias secũdum seruitutem, sit personam in seruitutem adducere iudicio: vt contrà, dicere vindicias secundum libertatem, sit in libertatem vindicare. Vindicem enim Brutus primus Consul liberum dixerat & esse iusserat. Quas duas ibidem Pomponius memorat Tesseras, vnam belli, alterã pacis positas fuisse, intelligo lignea frustra lata fuisse, vel tabellas ligneas, quibus nomẽ pacis & belli inscriptum esset. Id autem satis è Tessera militari constat: de qua sic scribit Polybius, καὶ λαβὼν τὸ σύνθημα (τοῦτο δ' ἐστὶ πλατεῖον ἐπιγεγραμμένον) ἀπαλλάττεται. Sed hæc nimium fortasse loquaciter & verbosè acetalogi more caput nugatur. tandẽ aliquãdo finem dicẽdi faciat.

Verba prętoris.

Dicere uindicias secudum libertatẽ & seruitutem.

CAPVT XXXVI.

Vitruuius explicatus & emendatus, castitas, auaritia, expressiones, ἠχεῖα, scæuus, gnomõ.

His libris quædam aspergere è Vitruuij libro primo hîc etiam volo. quod breuiter faciam potius quàm vel docentis, vel disserentis more. Puto igitur in eius præfatione legendum, *de vita communi omnium publicæq; rei constitutione curam habere*: quod, vt Iurisconsulti loquitur, & Ranconeto videbatur. *Egregias* autem *ædificiorum auctoritates* cùm dicit, dignitates & pulchritudines eorum intelligit. A concilio cœlestiũ in sedibus immortalitatis, scribit Cæsarem dedicatum fuisse: ex ea hominũ & poetarum opinione, qua deos conciones & senatum habere censent. Et duodecim deos consiliarios Ioui attribuebant: vnde Aelianus scribit, ὦ θεόφραστε, ἀθηναῖοι ἦσαν, ἀλλ' οὐχ οἱ δώδεκα θεοὶ οἱ δικάζοντες. Ibidem lego, *Conscripsi perscriptiones.* nemini enim paulo humaniori præscriptio hic probari potest. Ca. 1. *Nullum*, inquit, *opus verè sine fide & castitate fieri potest.* hîc castitatẽ, sanctimoniam quandam & integritatem morum, ab auaritia & sordibus abhorrentem & alienam, appellat: ac auaritiæ opponit. Auaritia enim sordida est, inquinat quod purum est. & sine sordibus castum est. Sic castè & integrè se versatum in causis amicorum, Cicero dicit pro L. Manilia. *Expreßiones* ibidem vocat, quæ fistulæ aquæductuum graciliores fiũt ad incitandum aquæ cursum, & si necesse sit, sursum exprimendum. ἠχεῖα, quæ vocat, tintinabula sunt, vel vasa ærea sonitum reddentia. Interpres Theocriti, φησὶν ἀπολλόδωρος ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον. Quis autem pro Apollonio Pergameo non intelligit esse Apollonium Pergeum legendum? cuius hodieque libri quidam extãt, etsi nondum editi sunt, de Comicis. Cap. 2. legendum censeo, *Aut embateræ balistæ*: non, *embatæ.* &c, *quibus certis luminibus opus est paribus.* Ranconetus subtilis in literis iudicij vir cap. 4. legebat, *in cellis vinarijs tecti lumina*: non *tectis.* ac me diusfidius vix arbitror esse quemquam, quin & veritate victus, & tãti viri iudicio adduct⁹, ita in Vitruuij codicibus reponendum censeat. Ibidem, in Creta ad flumen Prythereum dicit ex altera parte pecora splenetica esse, ex altera sine splene. Sed cùm in Creta nullum huius nominis flumen memoretur, contraque illic à Geographis Catarhactus fluuius describatur: is piacularis haberi non debeat, qui modica vtatur nulliq; affini sceleri audacia, & Catarhactum esse scribendum putet. Lego cap. 5. *vti portarum itinera nõ sunt directa, sed scæua.* quo verbo est etiam Gellius vsus. etsi iniuriam in eo effugere non potuit *sæuo* vicario. verba eius sunt libro 12. cap. 13. *Scæuus profectò & cæcus animi forem.* id Græcè est, σκαιὸς, quod suum Latini fecere interposito digamma, quod frequentãt. *Pectinatim* autem ibi *disposita* dicit, cùm vtrinq; alternantia è diuerso quædam inter se immittuntur & tanquam interiunguntur. Sic inter se consertos manuum digitos Ouidius iũctos pectine dicit. 9. Metamorph. hoc versu,

Pressa genu digitisq; inter se pectine iunctis.

cap. 6. *Ita his*, inquit, *confectis, inter angulos octogoni, gnomon ponatur.* hîc Gnomon machina est, qua in metandis castris & oppidis, dirigendisque vijs eorum vtebantur. non enim crediderim indagatorem vmbræ esse. Dicebatur etiam Gnoma. *Et ita*, inquit ibidem, *dirigantur angiportorum diuisiones duodecim.* cùm octogonum delinearit, quis non videt pro duodecim *octo* legendum esse? qui adeo error è numerorum notis malè intellectis fortasse est ortus. Cum enim fortasse veteres Librarij duo ii. ante x. scripsissent, hunc in modum, iix. duodecim putauerunt, quæ sunt octo. Huic operæ, quæ leuiter omnia libat, ex eo libro satis ista sit attigisse. ex his alia multa esse suspicabuntur diligentius excutienda in eo auctore boni iuuenes. nos enim veluti prætereuntes hæc velut in oculos incurrentia & aspeximus & notaui mus: qui plusculum immorabitur, & hærebit, plura etiam eruet, nobis non modò non repugnantibus, verùm etiam vehementer optantibus: non enim tantùm alijs ipsi prodesse volumus, sed aliorum etiam studio proficere cupimus.

Castitas.

Auaritia.

Expreßiones.

ἠχεῖα.

Scæuus.

Gnomon

CAP.

CAPVT XXXVII.

Titus Liuius explicatus & locis aliquot emendatus, Parorea. Parstrymonia. Alcidemos Minerua. ἀλκεῖδαι dij apud Lacedæmonios. Masinissa.

Parórea. Parstrymonia. APud Liuiũ li. 39. Parorea Macedoniæ pars est, & tractus vicinus Thraciæ, montib⁹ subiectus: vt lib. 42. Parstrymonia, regio vicina Strymoni amni. Cùm autem eod. lib. Leonatum & Thrasippum præfectos Eulyestas vocat, cũ gentis nomẽ hic degenerauerit, *Elymiotas* emendandum reor. *Alcidem*, à Macedonibus vocari scribit Liuius Mineruã. Sed animo in- Alcidemos Minerua. cessit meo libido, *Alcidemon* scribendi. nã ἀλκίδας vocabatur & ἀλκιμάχη. quidni etiam ἀλκίδημος vocari potuerit à Macedonibus. vt nũc quidem vocabulum formatum est, originem olet Græcam, non tamen integram. Erant & ἀλκεῖδαι dij ἀλκεῖδαι dij. quidam apud Lacedæmonios. Video propter auctoritatem Græcorum, Massanissam vulgò in Liuio hodie scribi. Sed vt sæpe testificor, lõgè aliter ista Græci pronunciant quàm Latini, & Silius Italicus lib. 7.

Masinissa *Feruidus ingenij Masinissa, & feruidus æui*: scribẽs, vulgò receptam comprobat scripturam. Qui autem sunt populi in eodem lib. Vrites, cùm scribit, *ab Vritibus quatuor*: ego libentius *à Brutijs* legerem. Quid cum & *Antrona* scribit & *Pylleo*? legendum videtur & *Pteleum*: vel ex Homeri catalogo, cuius versus est,

ἀγχίαλόν τ' ἀντρῶνα ἰδὲ πτελεὸν λεχεποίην.

Eod. libro, *Postero*, inquit, *die progressus Agassam vrbem, tradentibus sese ipsis, recepit*. falsi insimulare hunc locum facilè possem, quòd & nullis illis in locis, quod sciam, est Agassa, vt *Pagausam* restituẽdum putem. *Ad Almanam vrbem peruenit* dicit: Ego tanquam tabularum corruptarũ hũc scribam accusare possum, qui *Albanam* puto à Liuio editum esse. & *Albanopolis* à Ptolemæo lib. 3. Georg. illis in locis ponitur. Erat & Amãtia in Orestide Macedoniæ. *In Cauijs Burnium oppidum*: è Plinio lib. 6. cap. 8. & Ptolemæo, *in Cerauniis* videtur restituendum. Caulici etiam ad Ionium sinum à Stephano ex Hecatæi libris ponuntur. *Genusum* etiam, non *Genusium* credo scribendum. Sic similes circitorib. libros peruagamur, & quod nobis sanandum videtur, si possumus, ex tempore curamus: & multa, quę desiderarẽt operosiorẽ curationẽ, alijs, qui Apollinis patrocinio meli⁹ medent, relinqm⁹.

CAPVT XXXVIII.

Vt vidi vt perij, sandalium, solea, agger tumuli, expositio puerorum, χυτρισμός, chrysalus, Aurelius, chrysalis, aurelia, Tyrrhena vincula, bustuariæ mulieres.

PAncarpia hæc erit, & vndiq; velut fructus omnis generis carpet. Apud Maronem 8. Vt vidi, vt perij. eclog. *vt vidi vt perij*: valet, Vt vidi, tum perij: si Grammaticis Græcis vlla fides est, qui illud, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην, ὥς μευ περὶ θυμὸς ἰάφθη ..... ex cui⁹ velut ore Maronis imago efficta est, ita vt dixi, interpretantur. quamquam vtrobiq; admirantis videri posset: sed Hesychio refragari vix licet. Sandaliũ, muliebre calciamentũ est, simi- Sandaliũ. le plãtæ & vestigio, vt è Sardinia apparet, quę & Ichnusa & Sandaliotis vocatur. Dici potest & Sandaliũ, Latinè solea, vt à Catullo de Les- Solea. bia, —*arguta constitit in solea*. Sed & piscis solea à quibusdam etiam Sandalium dicebatur, vt Hesychius est auctor in voce ψῆττα. Soleis etiã viri domi vtebantur, vt in conuiuio Flaccus, lib. 2. saty. 8. *Et soleas poscit*. & li. 1. epist. 13. —*soleas conuiua tribulis*. Est apud Vitruuium lib. 8. ca. 16. machina ad librandam aquam, nomine Cho- Chorobates. robates, quæ nomen ex eo inuenit, q̃ in terra tanquam ambulat & insistit. Hesychius, χωροβάτης, ὁ ἐν τῇ χώρᾳ περιπατῶν. Ita minutis istis Græcorum interpretatiunculis multa magnaq; tenentur, quę aliàs ignorarentur. Agger tumuli, à Maro- Agger tumuli. ne cur dicatur, est à me quidem antè dictũ. sed ex Hesychio etiam eandem explicationẽ confirmare me delectat. χῶμα, παρὰ χέειν. iterum, χυτὴ ἡ ἐπὶ τῷ τύμβῳ χωννυμένη γῆ. Ita Græc⁹ Grammatic⁹, tumulum, aggerẽ terrę interpretatur. Sed nos alia ex alijs, vt inqt optimus poetá, in fata trahamur, immò verò in verba. Sæpenumero le- Expositio puerorum. gimus expositos fuisse pueros, in fabulis Latinis è palliatis sumptis. Id facere solebant plęrumq; pueris in olla collocatis. vnde & expositio χυτρισμὸς vocatur. contentus ero auctorita- χυτρισμός. te Hesychij, qui pro centũ millib. testium numerari debet. χυτρισμός, ὁ τῶν βρεφῶν ἐν ταῖς χύτραις ἔκθεσις. Chrysalus Plautinus ille subdolus seruus, Chrysalus. qui herum auro emunxit, nomen Grę[c]um, ceu Aurelius. Aurelium Latinè dicas, inuenit. Sic & Chrysa- Chrysalis Aurelia. lis, vermiculus est, qui ex Eruca gignitur, Aureliaq; non illepidè dicitur, ab auri, vt reor, colore. Non sine causa dixit Maro 8. Aen.

Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis. Tyrrhena uincula.

nam calceamentum quoddam altius Tuscum vocabatur: eratq; alioqui populus ille artium peritia egregius. Hesychi⁹ Τυρρηνικὰ σανδάλια κάττυμά τι ὑψηλὸν οὕτω καλοῦσι. Mirabitur quispiam cur Horat. Epod. od. 5. fingat exquilijs veneficarũ Bustuariæ mulieres. nocturna & magica sacra, sed mirari desinet, q̃ sciet, eas mulieres busta sequi solere. Erat autem exquilijs commune sepulchrũ. Hesychi⁹, Τυμβάδας ἔλεγον τὰς φαρμακίδας, ἀπὸ τοῦ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν, καὶ τοὺς νεκροὺς ἀνορύττειν. Ita à Gręcis Bustuarias dicit appellatas, quòd in monumẽtis sæpe versarentur & mortuorum cadauera mutilarẽt. Sed aliquis hic mihi occinet, Ohe, iam satis est. Finis igitur huius capitis sit.

CAPVT XXXIX.

Quædam in Marone obseruata, cantando rũpitur anguis, deos suauissimum spirare odorẽ, deos maiores habitu corporis quàm homines, buxus pro Phrygia tibia, Elymus, plagæ, cassses, palmosa Selinus, Agathyrsi, Acheloia pocula, Achelous.

E Nobili Virgilij poemate saltuatim carpimq; quædam explanabimus, vt in mẽtem venient. Ecloga 8.

Pri-

Cantādo rumpitur anguis.

Frigidus, inquit, *in pratis cantādo rumpitur anguis.* quo in versu quispiam quærat, quo tādem pacto rumperetur anguis veneficæ carmine? Ego hîc rationem non credo quærendam, sed potius anilem quandam veterum opinionem & puerilem in memoriam reuocandam, qua cognita nihil obscuritatis in versu reliquum erit. Opinio igitur priscis erat, cantionibus veneficarum angues sic inflari, vt tandem rumperentur & dissilirent. Ouidius 7. Metam.

Vipereas rumpo & verbis & carmine fauces. Idem de hominibus Horatius dixit Epod. od. 7.

Caputq; Marsa dissilire nænia. Nihilo secius & illud 1. Aen.

Diuinus odor.

Ambrosiæq; comæ diuinū vertice odorem Spirauere: vt & in poetis plæraq; alia, è veterum de dijs opinione est explicandum, quos credebant suauissimum odorem spirare: Ouidius 5. Fast.

Habitus diuinus humano maior.

Mansit odor, posses scire fuisse deam. Sic maiores esse credebāt habitu corporis deos, quàm homines: Tranquillus in Claud. cap. 1. *Non prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere vltrà, sermone Latino prohibuisset.* Tacitus, *Oblata ei species muliebris vltra modum humanum, & audita est vox.* & Maro 2. Aeneid.

——qualisq; videri Cœlicolis & quanta solet.

Vt autem intelligās, omnia esse in Marone diligenter excutienda, cùm scribit 9. Aen.

Buxus, pro tibia Phrygia.

Tympana vos buxusq; vocat Berecynthia matris Idææ: non abs re, cùm vellet significare tibiam Phrygiam, buxum posuit, sed materiam tibię Phrygiæ propriam nominauit. nam vt Afrorum tibiæ è loto erant: sic Phrygum è buxo. Pollux de tibiarum genere loquens, ἔλυμος, inquit, τὴν μὲν ὕλην πύξινος, τὸ δ᾽ εὕρημα Φρυγῶν.

Elymus.

Sed & Elymus fortasse ille Virgilianus ab illa tibia nomen adeptus est: quamquam hoc ꝓ indubitato adfirmare, aut pro testimonio dicere nolumus. Idem 4. æn. *Retia*, inquit, *rara plagæ lato venabula ferro.*

Plagæ. Casses.

hîc generali nomini subiectam speciem arbitror, & plagas, maiora retia suspicor, vt minora, casses. nam casses esse videntur ἄρκυς: plagæ, δίκτυα, id est, retia, quæ maiora sunt. Plagis aūt nomen esse videtur inditum à similitudine reticulorum, quibus capillos colligant mulieres, quòd plagæ suis nexibus & maculis eodē modo reticulatæ sint. Aen. 3.

Palmosa. Selinis.

Teq; datis linquo ventis palmosa Selinis: Illo in tractu, vt ferè tota Sicilia, copia est palmarum, vt ait Cicero agrestium. Sic enim scribit in 7. Verrina, *Nautæ fame coacti, radices palmarū agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri perditiq; alebātur.* Quod autem à Marone 4. Aen. scribitur.

Agathyrsi.

Cretesq; Driopesq; fremunt, pictiq; Agathyrsi. quòd de Agathyrsis scribit, ex eo refert, quòd Hyperborei per Scythas & Agathyrsos sacra Delum mittebant. Sunt autem è Scytharum numero Agathyrsi, qui corpora inficiebant sua, vt & Geloni. Illud autem 1. Georg.

Acheloia pocula.

Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis: ex eo dixit, quòd Acheloiū pro aqua, vt à Macrobio quinto Saturnalium capite decimooctauo, relatum est, Græci poetæ vsurpant, vt Euripides in Andromacha. cuius rei causam si quis quęrat, existimem, quòd omnium fluuiorum primus Achelous è terra eruperit.

Achelous

Vibius Sequester, *Achelous Aetoliæ fluuius primus erupisse terra dicitur. in Maliacum sinum effluit.* Hęc circuncursando errandoque, quæ annotaremus excerpsimus, similes Scythis perfugis, qui subinde sedem mutant.

Adriani Turnebi Aduersariorum lib. xxx. Finis.

IN ADRIANI TVRNEBI ADVERSARIORVM LIBROS QVAEDAM OBSERVATIONES.

THOMAE GVARINO, TYPOGRApho solertissimo, amico suo I. Spondanus S. D.

*CVM primùm in hanc vrbem appulissem, Guarine, non cessasti beneficijs tuis me cumu
lare donec de meo in te amore aliqua officij portiuncula patefaciendo cogitare cœpi, hoc
est, vt possem ἀντιπελαργεῖν. Quare per mihi iucundum fuit, cùm te nouam Aduersa-
riorum Turnebi editionem adornare intellexi, quam vt commendatiorem facerem,
dedi operam, vt meo labore illa se augeri & locupletari sentiret. Quod consilium cum
tibi explicassem, libenter amplexatus es, ac humaniter, quæ in te virtus satis luculenta
est, excepisti, scilicet amor tuus & diligentia in re literaria typographicis tuis operis exornanda ad illud te
satis inflammauit, cum intelligeres inde fructum non exiguum in studiosos redundare. Enimuerò Turne-
bi Aduersaria libri sunt & elegantes & perpoliti, qui digniore quàm meo egeant encomio, sed, vt huma-
num est labi, Turnebus etiam homo, humani à se nihil alienum putabit, & gloriosi illi Turnebi manes à mẽ
dis monumenta sua repurgari candidè patientur, vt quã illi viui in alios libertatem vsurparunt in ipsos eã
dem quoque vsurpari non doleant ex edicto, Quod quisq; iuris. Cùm ergo viderem in multis authorum lo
cis interpretandis alios Turnebo ἀντιμάχειν, ἀντιμαχίας istas colligere non dubitaui, vt facilius esset stu-
dioso & curioso lectori ex contrariorum explicationum comparatione genuinam veritatem elicere. Sed
non dissimulabo consilium nostrum feliciter ad meum uotum non successisse adeò me copia librorum de-
fecit & mihi ipsi ad maiora properanti otium penè defuit. Vt vt sit, quodcunque præstitimus, ti-
bi gratum & lectoribus vtile esse exoptamus. Vale & me ama mi
Guarine. Basileæ, 26. Nouembris,
1580.*

Et

LIBRO I.

Cap.4.

Locum Cicer.lib. de optimo genere Orat. Lambinus post Romulum Amasæum sic legit, *Quod minus tractatum est à Latinis.* Nam reuerà dithyrambicum poema nemo vnquam Latinus scripsit. *Quòd autem (inquit) Adr. Turnebus lectionem vulgatam retinet, & hunc locum sic explicat, vt intelligat hoc dici à Cicerone, poema magis esse tractatum à Latinis, quàm orationem: mihi penè incredibile est, & pugnat cum ijs quæ sunt in procœmio lib. 1. Tuscul. Quæst. Nam cum apud Græcos antiquißimum sit genus poetarum: siquidem fuit & Hesiodus ante Romam conditam, & Archilochus, regnante Romulo, serius poeticam nos accepimus.* Hæc Lambin.

LIBRO II.

Cap.6.

Locum Cic.3.Tusc.ita Lambinus legit, *Ea virtuti resonat tanquam imago voci*: contra Turnebum, qui sic legebat: Gloria virtuti resonat, vt imago gloriæ.

Cap.23.

Carrocho) Carroco legit Scaliger. *Quæ vox* (inquit) *est vibisca. Frustra enim id conatur mutare Turnebus. Platessæ nomen retinet hodie in Vibiscis. Ita vocant genus planorum & iacentium piscium. Deinde in eodem libro scriptum est: & malè tecti spina eleganti. Et id quoque puto ex lingua Vibisca: Quare ergo mutemus si ignoramus? Modestius enim agendum, quam fecit Adrian. Turnebus, vir alioqui summus, qui censet legendum, Elacati. In quo quæ indigna dixerit existimatione sua, vide: Primò, cum dicantur* ἠλακατῆνες, *primam quæ natura longa est corripit, & tertiam contra naturam producit. Deinde cum* ἠλακατῆνες *sint ex genere thunnorum & cetaceorum, quàm ineptè dixisset, spina tectos esse thunnos? Adeon' oblitum sui fuisse tantum virum, vt quid esset* ἠλακατὴν *seu thunnus, & quid à spinoso pisce differet, non animaduerterit. Vltimi autem horum hexametrorum versuum ita leguntur in veteri membrana:*

Scillito decies si cor purgeris aceto,
Anticipesq; tuum Samij Lucumonis acumen.

Egregiè & perucnustè. At quod optimus & eruditiß. vir Adr. Turnebus legat:

Scillito decies si cor purgeris aceto:

non illi adscribendum, qui quidem ex fide aliena retulerit, sed ei homini non nauci vitio vertendum, qui ei persuasit, cuius vecordiam ipse nondum cognouerat. Nam & veterem scripturam, quòd codex vetustißimis characteribus Longobardicis scriptus esset, assequi non potuit. Ait igitur Ausonius: Non poteris horum ænigmatum nodos soluere, etiam cor purges scillito aceto: quod antidoti vice sæpe anticipare soles, neque etiamsi te eo præmunieris, quod est tibi acumen ad versus faciendos, qui es lucumo & insanus, &c. Sub finem capitis. In eodem libro scriptum erat, Scillito. Palladius tamē & Plinius scribunt Scillitè, Græcanicè, vt σκιλλίτῃ οἴνῳ alioqui vitium esset in dactylo, si legeremus, vt Turnebus, Scillitice.

Cap.29.

An heri ius nescis?) Hanc coniecturam Turnebi non probat Lipsius in suis antiquis lectionibus, sic ille: Tibi ego dico, *ancuritatus ne sis, heus te alloquor. Monstrum verbi quod consensu damnant libri veteres, qui habent*: Tibi ego dic *anherialus. Ex quo colligebat Turnebus: An heri ius nescis? Ego puto* ἀρχαϊσμὸν *in scriptura fuisse, legendumq; Au? herialus ne sis? Au, interiectio, vt litteratores nostri loquuntur, excitandis. Herialus interpretor feriatus, prisca ratione scribendi H pro F. & contra. folus, fostis, fostia, pro holus, hostis, hostia. Quintilianus notat Fircus pro hircus Varro: Felena pro Helena, Priscianus. Vid. & Dion. Halicar. lib. 1. Iam è contra H pro F. apud Festum Horda bos & Hordicidia ferior, quæ alijs forda bos à ferendo. & Hanula id est, parua delubra pro famula faciant & libri. Nã inf. eadem fabula Plauti (Milite) vbi vulgò (Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum) Vaticani, feminas disertim veteres vulgati fœminas.* Hactenus Lipsius. Quid verò Lambinus? & Turnebum & cæteros omnes vellicat & respuit. Ipse verò *ebriacus* pro *ancuritatus* vel *anheriatus* restituit. Suæ emendationis & coniecturę hãc rationem adfert. Hortatus est paulò antè senex Periplectomenes Palæstrionem, vt vigilet, ne somno studeat. Is hic alijs verbis idem illum monet, *Ebriacus ne sis: heus, te alloquor. Palæstrio.* nam *ebriacus ne sis*: idem valet, quod, fac vigiles: vigila, ne somno stude Græci dicunt νᾶφε. nolim illud Epicharmi νᾶφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. quod interpretantur omnes, cautus esto, seu vigilato & memento non facilè credere: nõ tamen νήφειν propriè valeat sobrium esse. Hoc ideò quòd, vt qui sobrii sunt, vigilantes & cauti sunt, ita qui temulenti, atque ebriosi, somnolenti & incauti esse solent. Ebrietatis autem medicamentũ esse somnum. testatur & noster Plautus apud Nonium in verbo Ebriulare. hic ille, Plaut. in Aulul. *Homo ebrianus somno sanari solet.* Iam νηφάλιος significat & sobrium & vigilãtem, quòd sobrietas plerumque cũ vigilantia coniuncta est. Rectè igitur hoc loco Periplectomenes Palæstrionem hortatus, vt vigilet & ne somno studeat, continuò subiungit. *Tibi ego dico ne ebriacus sis.* & iterum nõ longè, *Vigila inquam, expergiscere*, quæ sunt inter se ἰσοῤῥοπα. Iam quàm facilè deprauari potuerit *ebriacus* & ex eo factum sit, *Euriacus* & *Euricatius* V, pro B, quis nõ videt? sed restat scrupulus, quòd libri veteres habẽt vel ancuritatus, vel ancurians, vel ancuriacus &c. Quæ scriptura lectori morosiori & fastidiosiori, cuius generis hominum magna est turba, probabilem causam suppeditare possint, quare hanc meam coniecturam improbet. Quid fiet enim, dicet ille, syllaba *an*? Huic ego paucis verbis respondebo. Eam esse adiectam libris veteribus & hoc nouam vulnus antiquo additam. Hoc si minus probabit, dicam legi posse, ne pereat hæc syllaba, *inebriacus ne sis*, ita totius aliquę scripturę vestigia in hac nostra emendatione remanebunt. Quod ad versum attinet, ne sic longior quàm par sit, legendum

legendum

gendum erit, *Tibi dico: inebriacus ne sis: heus te alloquor Palæstrio.* & ita erit optimus Trochaicus. Hactenus Lambinus. Viri litterati iudicium interponant & inter hos disceptatores litem dirimant.

Eodem cap.

Hic patriciam pro *Patricam* optaret Turnebus Sed cap.6. lib.7. inf. *Patritam* probat. Lambinus *Patritam* respuit ex lege Carminis. Deniq; totum hunc versum sic legit. *Tum patricam clementer non potest quim munerem.*

Eodem cap.

Quod Turnebus *Caput illecebrosum* interpretatur, quod est, ad potandum illiciebat, paulò secus Lambinus *Sceledrum* (inquit) *illecebroso capite per contumeliam appellat, quasi cuius os seu caput homines ad stuprum illiciat atq; inuitet.*

Cap.30.

Ingrato homine nihil impensius. Interpretationẽ Turnebi non quidem damnat Lambinus, sed præterea duas alias adducit. Sic ille. *Impensius, & iniquius seu iniustius. Pensum, inquit Nonius, significat exæquatũ quod sine inclinatione sunt quæ pendunt. Ex quibus Nonij verbis, licet interpretari pensum, æquale, æquum, quia quæ pensa.i. ponderibus examinata sunt, iusta & æqua sunt: quæ igitur impensam, è non pensa sunt, iniqua & iniusta sunt. Vel dic, hoc modo, ingrato homine nihil est impẽsius.i. nihil est minoris pretij, nihil nequius, nihil contemptius, quæ pensa sunt bona, & cara sunt. quæ igitur impensa, inutilia leuia, vilia & parui pretij sunt. Plautus in Sticho. Vtra vt conditio pensior virginem, an viduam habere. Vel dic hoc modo, (quod Turnebi sententiam accedit) ingrato homine nihil est remissius, negligentius, inertius, ignauius, inconsideratius. Quæ pensa sunt intelliguntur interdum, quæ nobis cura sunt, vel quæ considerata & accuratè cogitata sunt. Ergo quæ impensa, eadem sunt inconsiderata, neglecta, dissoluta. Sallust. de bell.* Catilin. *Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cæpario loquar? quibus si quidquam pensi vnquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent.* Sueton. *Nihil pensi habuit, cum præderetur omnimoda bona viuorum ac mortuorum. Iudicet lector, quæ harum trium explicationum sit optima. Nam omnes, meo quidem iudicio, sunt tolerabiles et probabiles: sed secunda videtur omnium optima, prima tamen non est pessima: tertia & postrema non est mala.* Hæc Lambinus.

LIBRO III.

Cap.19.

Scaliger Ausoniarum lectionum lib. 2. cap. 28. *Non est myobardum (inquit) dictum παρὰ τὸν βάρβον, vt putat Turnebus, & vt nos quoque perperam aliquandiu putauimus. Nam hoc si hic esset, non neutro genere μυίβαρβον, sed masculino dicendum esset μυίβαρβος. Deinde si βαρβὸς est mystrum Cereris, quid Baccho cum Cereris Mysterijs. Præterea quid hic mysterijs opus est: Vtrum tantum nomen hic mysticum est, nempe Phanaces. cætera pro populorum diuersis appellationibus.* Sed vt hæc opinio Turnebi tanquam falsa prorsus explodenda est: ita pro vera amplectenda, quam videre potes lector, apud eundem Scaligerum. prolixa est enim. At nos aliò festinamus.

Eodem cap.

Huic pullipremo) Scaliger Aus. lect. lib. 1. cap. 27. *Sed pulliprema non est id quod vult Turnebus: significat enim potius puerorum plagiarium. Nam premere id significat, hoc est, ἀποκρύπτειν, furto clepere.*

LIBRO IIII.

Cap.15.

Locus ille Plauti sed fugam, &c. est in actu primo Amphitruonis, Reprehenditur porrò illa interpretatio Turnebi poetica à Lambin. in suis in Plautũ Comm. Sic Lambinus, *Sed fugam in se nemo tamen conuertitur, &c. hoc est, vt Turnebus explicat lib. adu. 4. cap. 15. fugam in se nemo conuersam inclinatamq; habet. Ego hic puto esse ἀναστροφὴν, & fugam in postum pro in fugam. hoc modo nemo se in fugam conuertitur, id est, conuertit vt vult Nonius. cuius authoritas refellit Turnebi sententiam qui conuertitur seu conuertitur, passiuè accipit, & Poeticè dictum censet, vt illud Nuda genu & lacrymis oculos suffusa nitentes vel igitur ita, vt dico, hic versus explicandus est, vel sic legendus vt sit Trimeter. Sed se in fugam nemo tamen conuertitur.*

Ibidem.

Sibi malam rem arcessit iumento suo) Indicent lectores quid cum Turnebo conueniat Lambinus. Sic iste in suis Comm. *Illic homo à me sibi malam rem arcessit iumento suo, &c. id est, ille homo malum sibi à me quærit quod suo iumento, id est, sibi imponat, seu quo suum iumentũ, id est, seipsum oneret: perinde ac si dicat, malum sibi à me quærit, quo ipse oneretur & vrgeatur. Suo igitur iumento ita accipiendum vt sit dandi casus & cohæreat cum prouocabulo, sibi, κατὰ σύνθεσιν siue per appositionem, hoc modo sibi, suo iumento, id est, sibi qui ipse suum iumentum erit: quia, quemadmodum iumentis nostris onera imponere solemus, ita malum quod sibi à me arcessit, ipse geret, nempe pugnos, plagas, vibices, licet etiam sic explicare & fortasse melius. Illic homo malam rem sibi à me arcessit iumento suo, id est, ille homo malam rem sibi à me petitum mittit sua impensa, vel sua opera & culpa, vt suo iumento sit ablatiui casus. Nam superior explicatio violenta est, atque hanc explicationem confirmant ea quæ sequuntur.*

Ibidem.

Crepuit foris) Huius loci interpretatio ferè ijsdem verbis à Lambino recitatur, vt dubites quis eam prius inuenerit. Scripsisse prius Turnebum certum est, sed solet non rarò Lamb. de Turnebo hac in re queri. Huic adiecit Lambinus locum Plut. in Publicola iam antè à Mureto laudatum lib. 1. Var. lect. cap. 17. Sic de duobus sequentibus locis eodem capit. 15. Item & de tertio, Nescio quid est, &c. Addam Lambinum Simeoni Bosio illam explicationem tribuere quæ hîc apud Turnebũ expressis verbis concepta est, paucula commutatio-

ne. Attendatur trium virorum bona fides. Sequentem locum Ad aquam, &c. sic vt Turnebus etiam Lambinus interpretatur. Pro *Cispellam* porrò ibidem mauult Lambinus *Aspellam* legi cum Camerario.

Cap.13.

Probat Lambinus cum Turnebo contra Camerarium (*Pransitant*) Illustrat Turnebum locus Plinij (quem laudat Lambinus) qui libr.18. capi.8. testatur tamē ignotam Græciæ pultem fuisse, quàm Italiæ polentam. Ex quo intelligit polentam cibum Græcorum fuisse, vt pultem Italorum.

Ibidem.

Græca mercamur fide.) In huius loci interpretatione dissidet Lambinus à Turnebo. Lamb. enim intelligit Græcorum leuitatē argui. Sic ille: *Græca mercamur fide, &c. id est, præsenti seu repræsentata, & soluta, non credita pecunia emimus numerato & tradito in manus pretio emimus. Græcis enim leuibus & dubiæ fidei, nihil creditur, neque Græci inter se pecuniam credunt sed præsenti pecunia res omnes contrahunt. Legendus M. Tull. in oratione de Græcorum leuitate & infido ingenio.* Hactenus Lambinus. Quis non videt eum à Turnebo dissentire, qui sic dicit. *Nam si Græcos vituperasset eorumq; fidem fluxam dixisset à decoro recessisset.* Iudicet eruditus lector.

Ibidem.

Verbis velitationem.) Huius loci paulò obscuram explicationem Lambin. enucleat, *Significat autem ille* (Turnebus) inquit (nam obscurè admodum vt nonnulla alia, hęc scripsit, *hanc esse Plauti sententiam, Volo velitationem verba lucrifacere, volo verbis lucrum ex hoc queri, ne verbis contendamus inter nos. velitādo enim & altercando verbis, verba impendimus & insumimus. Contendere igitur verbis desinamus vt hoc lucri verbis afferamus. Hæc ille dicere voluit. Sed ego* (Lambinus) *sic explico & longè mea quidem sententia, planius: Verbis velitationem, id est, hanc ipsam velitationem & contentionem nostram quæ fit verbis, volo compendi fieri, id est, volo lucrifieri, quod valet, volo non adhiberi, non vsurpari, volo vos desinere verbis velitari. Dicitur quis rem aliquam lucrifacere, qua non abuti ei licet, & cui parcere potest.* Turnebum induxit, quòd putauit datiuum. Verbis cohærere cum *Compendi fieri*, & ab eo regi: quod non ita est, nam *verbis* cohærere debet non *Velitationem*, vt intelligamus *Verbis velitationem* dictum pro *verborum velitationem* quam λογομαχίαν Græci appellant. Sic loquitur in Most. Orationis operam compendi face, &c.

Ibidem.

Vbi Turneb. legit. *Exærambum*. Lamb. legit *Exareambum*.

Ibidem.

Lambinus vocem *Casteria* retinuit, ex authoritate Nonni. Adducit autem opinionem Turneb. eo tamen innominato.

Cap.18.

Etiamsi Eurypilus.) Hunc locum vitiosè rettulit Lambinus in suis in Ciceronem emendationibus. Sic enim ille: *Legit deinceps* (inquit) *hoc modo: Etiamsi Eurypilus posset, non posset Aesopus: idque ex vno codice manuscripto, atque huius scripturæ sententiam explicat. Nos in aliquot codicibus Memmianis & Huraltino hanc vulgatam reppe-rimus, Etiamsi Eurypilus non posset, posset Aesopus. Priorem tamen magis probamus.* Hæc ille. At verò hæc est Turnebi lectio, & secundum hanc suā explicationem subijcit.

LIBRO V.

Cap.20.

In lib. 1. de diuin. Lambinus legit, *Tum species ex ære vetus generosaque Nattæ concidit.* Turnebi lectionem improbat, & eius interpretationem. Nam speciem esse Nattæ effictam & simulatam, non veram, satis apparet ex eo, quod ex ęre esse ducta est. At generosa dicitur, quia Nattę erant nobiles. Marc. Tullius 2. de diuin. Pinarij Nattæ nobiles, Igitur à nobilitate periculum.

Cap.22.

Vbi illa.) Hunc versum sic restituit Io. Auratus, vt laudat Lambinus. *Vbi paulò ante [illegible]ptens illa & Virginali modestia.*

LIBRO VI.

Cap.24.

In Lambini editione retentum est *sigillum*, quamquam Lamb. mallet *Ligellum*, vt & Turn. habet. *Cæterum si quis coniecturæ locus est* (inquit Lambinus) *mallem, & si non placeat nostra coniectura superior, legi Tegillum, vt sit nomen diminutiuum à tegulo, quod valet tegmen, quomodo fortasse hic legit Nonius.*

Eodem cap.

Lambinus in sua editione habet *Myrobathrij*, ex sententia Turnebi in suis notis ad Theophrast. de odoribus. Sed hîc Turnebus mutauit. Putabat quoque Lambinus legendum *Myrobathrarij*, id est, vnguentarij, qui Malobathrum vendunt. Horat. od. 7. lib. 2. *Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.*

Cap.26.

Nam quod edit.) Huius loci restitutionem non sibi tribuat Turnebus. Pridem à Camerario adductam queritur Lambin. in Comm. in Plautum. Cuius querimoniā, si placet, audiamus vt ista nobis cautioni sint in Turnebo imposterum. Sic igitur ille: *Sic hunc locum, vt & alios innumerabiles iampridem ex librorum veterum authoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam lib. nostri manuscr. Quod cum ita sit, Adr. Turn. vir optimus idēq; doctißimus, & quādiu vixit, atq; adeo etiā nūc mihi charißimus, Aduers. li. 6. c. 26. quasi hic locus tū cū Aduersaria sua scribit & cōponit sit adhuc mendosus & inexpli-*

cabilis

cabilis & propè desperatus, & quasi hic nodus non nisi Tenedia bipenni alioue ferramento secari poßit iuueniliter exultat, & gaudio triumphat, tanquam hoc loco à se emendato, dissoluto, atque explicato. Ita autem legebatur in alijs libris vulgatis. Nam quod dedit tam diu quàm perdium *in alijs: nam quod edim tamdiu quàm perdiust. planè mendosè. quis negat? sed quid magni facit is, qui quod 12 annis antè ab alio, vt hic locus à Camerario fuit emendatum atque explicatum id restituit atque aperit? Dicet aliquis. Quid? Tune. Lambine, Turnebum tuum furti arguis? tu vt Camerarij gloriam augeas, de Turnebi laudibus demis? Non est ita, sed suum cuique reddi oppor tere contendo, & lectorem errare nolo. simulq; Turnebum omni tali suspicione, non solùm crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut si qua culpa est, ita leuem esse vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? Quicquid enim fecit, imprudens fecit. Cuius imprudentiæ hæc origo est. Cùm ille quippiam ingeniose & præclarè excogitarat, in suo Codice perscribebat. Cum aliquid item ingeniosè & eruditè inuentam repererat, id in suum Codicem referebat, tanti interdum authoris nomine, quòd properaret non quod quenquam sua laude fraudare vellet. Ita cum longo post editionem Plautinam à Camerario confectam tempore Aduersaria sua conscribere cœpisset, factum est vt & aliena imprudens suo nomini ascriberet, & sua quidem, sed ab alijs occupata: id est, prius in vulgus edita, tanquam inaudita & ignota ederet: cuiusmodi plura esse animaduerti in ijs, quæ in M. Tullij scriptis restituisse videri vult: Quin etiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatum esse, quæ emendatione non egebant, quæq; in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano, viginti ferè abhinc annis editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hæc causa est, quòd ille antiquis editionib. contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sæpe factum est, vt quæ fuerint ab alijs emendata atque occupata, quod illo ignoraret propterea, quia exempla recentiora non vidisset, posterius à se emendata ederet, cum sibi eam emendationem ante alios omnes venisse, & à se in vulgus editam esse existimaret.* Hactenus Lambinus. Quæ perscribere visum fuit nobis è re tua lector, ne quid immerito viro hac in parte tribueres, ex lege iustitiæ. Eadem est querela Lambini in suis annotat. in 2. Off. Ciceron.

LIBRO VII.

Cap.6.

Illis sortito fuam) Hæc sunt verba Periplectomenis in Milit. Glor. Sed Lambinus sic legit. *Ne dum absum, illis sortitio fuat. Alludit* (inquit) *ad sortitiones quæ fiebant in comitijs & in Senatu. Nam veteres Romanos (vt de Atheniensibus hoc quidem tempore sileamus) sortitione vsos esse in quæstoribus huic vel illi Prætori seu Proconsuli in Prouinciam proficiscenti, adiungendis & in prouincijs huic vel illi Prætoris seu Proconsuli mandandis constat. Hinc sortis neceßitudo inter Prætorem & Quæstorem. Subijcit quædam exempla in hanc rem ex Cicerone) His igitur positis (ait) facilè est quid sentiat Periplectomenes, cognoscere. Hoc enim significat sibi eundum esse donum, vbi sunt Palæstrio & cæteri, ne dum abest sortitio ab illis fiat, quæ cuiq; partes & quasi prouinciæ contingant: vel sic, ne dum abest, illi sortes in vrnam conijciant, quibus eductis suæ cuiq; partes obtingãt. fuat autem hic apud Plautum valet, fiat, vel sit.* Quod autem Adr. Turnebus (hoc loco) *sic legit & sic explicat. Ne dum absum illis sortito fuam, id est, ne dum absum, mala sorte & infeliciter illis absim. Non placet. Nã, vt alias rationes missas faciam, hæc verba hanc sententiã ferre non possunt. Sic autem esset legendum, quo modo ego olim antè quàm ille sua Aduersaria edidisset, legendum putaram: Ibo intrò, ne, dum absum, illis sortito afuam. i. ibo domũ ne dum absum à sortitione illis absim. Nã, quin Afuam, idem valeat, quod Absim, non est dubium.* Hoc Lamb. Quod de voce Patrica subijcitur, vide ad cap.29. lib.2.

Ibidem.

Quod hîc Turnebus extis lustralibus solùm tribuit, Lambinus ad omnia sacrificio exporrigit, ex duobus locis Theophrasti in lib. qui ἠθικοὶ χαρακτῆρες: Alter est in cap. περὶ ἀνελευθερίας. alter. cap. περὶ αἰσχυντίας.

Ibidem.

Lambinus *dimidiati* legit. Dimidiatos eos intelligit qui corpore ita procumbunt ac pro pendent in rem aliquam, vt non integri aut toti, sed dimidiati videantur. *Quod autem (ait) Turnebus (hoc loco) Dimidiatim vult legi, & Dimidiatim appetunt, explicat, grandes bolos appetunt prope dimidiatos quod appositum Ferculum est, &c. nugas agit.*

Cap.18.

Hîc habita) Lambinus legit *adhibita*: & paulo pòst retinet illud *iniquam*.

LIBRO VIII.

Cap.1.

Pergula) Scaliger lib.2. cap.12. Auf. lection. *Iam in pergula* (inquit) *columinibus arundineis fulta, itemq; arundinibus tecta,* ait eum habitare. quo sanè pauperrimum hominem indicat: vt illa apud Propertium habitat in pergula.

Horruit algenti pergula curta foco.

At optimus Turnebus confundit pergulam pauperum cum pergula ædificiorum. Quòd enim ait, Crassitium docuisse in pergula, sanè intelligendum est de pergula, quę erat in eius ædibus, quam vulgò Galeriam vocamus, vt Plinius ait. Apellem pinxisse in pergula, scilicet vt ab omnibus videretur. Nam in publicũ spectabant eiusmodi pergulæ. Vnde idem Plinius ait nescio quem multatum, quòd cum corona rosacea è pergula sua in forum respexisset. Et quod idem Turnebus producit ex Plauto de lenone, qui interminatur mulieribus suis, se eas expositurum in pergula: est ipsius lenonis pergula, qui vult eas mulieres venales prostare, propterea eas exponit in eo ædium loco, qui omnibus in conspectu esset, quo nomine vetus glossarium exponit pergulam περιφάνιον. Denique quantum ego colligere possum putat eruditiss. Turnebus, pergulam fuisse locum publicum, & in eum tecti inopes homines se recipere solitos. In quo, meo iudicio, frustra est, quantum ex illis, quæ iam perduximus, vnicuiq; notum esse potest. At in Propertio, & hîc in epistola ad Theonem, pergula est casula, seu tuguriolum arundinibus tectũ.

Nam & in opere topiario notum quid sit pergula, & ab eius similitudine pauperum tuguria dicta.

Cap.11.

Quis iste flos Libycus? (ait Lypsius.) *Sicula gerra. Haud dubiè scribendũ, Flore Liberi. Totidem penè verbis Ennius apud Fulgẽtiũ: Hæc anus sauciauit se flore Liberi.*

Sed facito) Lamb. sic edidit, *Sed facito dum memineris versus, quos cantat Colax. Secutus sum* (inquit) *libros vulgatos, qui omnes ad vnum sic habent vt edidi. Quam lectionem explicemus primum, deinde scripturã veterem proponamus. Sic igitur hunc locum explico: Sed facito interim memineris versus quorum Colax Næuianus cantat.* Cantabat hoc autem Colax ille Neuianus (scripsit enim Næuius fabulam hoc nomine) vti quiqui cum cibo suo venirent quasi eãt Sutriũ. Nunc scripturã antiquã proponamus ac repræsentemus. Sic igitur habent pleriq; libri veteres: Sed facito, dum merui aper versus, quos cantat, colas. Nonnulli sic, Sed facito dũ Meoni aper versus quos cantat colas. Alij sic, Sed facito dum Meonia per versus, quos cantat, colas. Quarum scripturarum alij aliã probabilem esse putant, alij, omnes: ego primam maximè omnium probo: eamq; quamuis perobscuram atq; impeditam sic explico ac declaro: sed facito dum, si hoc merui, versus colas quos aper cantat. Aper aũt cantat γρῦ, γρῦ hoc igitur monet Alcesimum Stalino vt ne γρῦ. quidem faciat, hoc est, vt taceat, neq; vulget aut enuntiet quæ sunt eius fidei commissa. *Merui* lego per interpretationem hac sententia: Ego q tibi omnia mea consilia credo, vel: *ego qui tibi amicus sum merui vt linguam tuam contineas & arcana tuæ fidei credita & commissa taceas. Simeo Bosius ex vestigijs aliarum duarum scripturarum veterum hanc eliciebat, Sed facito dum in eo aper, vel sus, quod cantat colas. Eadem opinor sententia, atq; eius esse putamus, quam omnium probabilissimã iudicamus.* Hæc Lambin. qui quàm à Turnebo dissentiat, oculatus lector videbit. Nam ille etiam paulò pòst vulgatam lectionem probat ex Alcesimi responsione.

Ibidem.

Lamb. *Catillatum* retinuit, lectionem tamen Turn. non damnat. *Catillare verò,* inquit Fulgentius, *est per alienas domos gyrare. tractum à catulis quòd per alienas domos circumeant.*

LIBRO IX.

Cap.8.

Vnde ignem mortalibus eum dictus Prometheus) Ioh. Scaliger legit totum locum sic: *Di uisse cluet doctu Prometheus Clepsisse dolo pœnasq; Ioui fato expendisse supremo.* Sunt enim versus Anapæstici cum coronide. Notat Lamb.

Cap.18.

In illo primo loco Plauti (qui est in Amphitruone act.5. sc.1.) Lamb. legit *Sartam*, quòd ad veterem scripturam accedat, quæ est *sarcã*, aut *sarram. Et habet,* inquit, *translationẽ perelegantẽ ab ædificijs sartis, vel ab ædificiorũ artis lectis ductã. qua & M. Tull. vsus est in Epistola ad Mẽmiũ etc. li.3. & M. Curiũ. sartũ & tectũ, vt aiunt, ab omniq; incõmodo detrimẽto molestia syncerum, integrũq; conserues. Licet etiã legere siccam: quod Camerarius non improbat, quanquã sartã magis probat, in quo ei assentior. Sagã aũt, quod mauult Turn.* (nẽpe hoc loco) *nõ placet, cũ quòd nimis ab antiqua scriptura remotum est, tum quia per sagam mentem aliud significare videtur, quã quod Amphitruo Plautinus sentit. Sartam mentem igitur, vt dixi, legendum potissimũ arbitror. Sartam autem, vt & Camerarius, integram, non læsam, non malè affectam, non labantem neq; vacillantẽ interpretor.* Ita Lamb.

Ibidem.

Queis benefactis) sic Lamb. vt Turn. *Fortaßis,* inquit, *iocus est ex ambiguo in voce architectus, vt intelligamus eum histrionem, qui Iouis partes acturus est, architectum fuisse, ædificijsq; ciuium describendis, designandis & construendis præfuisse. Cui suspicioni,* ait idem L. *aduersatur id quod additum est: Deũm regnator. Nam architectus non potest verè dici Deorum regnator.*

Cap.21.

Sed nolo) Vid. etiam 21. ca. li. 4. in ijsdẽ Aduersarijs. Quidam enim pro *nolo*, substituunt *volo*. Sed Lãbino Turn. lectio placet. addito tamen insuper alio sensu, Turn. tamen probata interpretatione, sic: *Nolo ego nos pro summo bibere* &c. i. nolo ego nos pro vltimo & extremo bibere, & tam plenis poculis nos inuitare, quasi postremum simus potaturi, sed contra hãc cõmunẽ atq; hanc cõpotationẽ ad multã noctẽ perducere & ita modicis poculis nosmet irrigari atq; exhilarare: itaq; nulli relerimus postea. i. ne cui postea cadũ aperuerimus operculo retracto: vel *nulli* pro *non*, vt, *nullus venit* pro *nõ venit*: sed cadum relinquamus opertum nõ pice & resina. Nã quantũuis subitò vel cadus inueniti potest, sed ita immoderatè bibamus, & si velimus postremum bibere. Sed hoc sanè nihil est quàm Turn. sentẽtia vt arbitror. Iosephus Scaliger etiam legit *nolo*.

Ibidem.

Monotrophe.) Lamb. aduerbialiter legit. *Nos sumus* (inquit) *ipsi nobis ministeri, vt ij, qui soli viuunt, & quibus non est vllus victus quotidiani minister.* Monotrophe, ἐνιπιὸ, vt sit aduerbium. *Quod autem quidam accipiunt* (Turneb. intellige) *in vocandi casu, volunt Sagarinum à Stichi monotrophum appellari, quod solus non conseruum habeat, neq; ancillam conseruam, quia, vt illi dicunt, qui talis est sibi ipsi ministrare cogitur: falluntur. Nam refellit eos Plautus ipse, qui Sticho nullum tribuit conseruum, nullamúe conseruam, Sagarino contrà Stephaniũ contubernalem & conseruam, suprà, sc. Cum benè re gesta. in Sticho. Amicam habeo Stephanium huic ex proximo tui fratris ancillam. et ancillã, ei condicam symbolam ad cœnam & eius conseruo Sagarino Syro.* Hęc L. Miror vero qui Turn. subticuerit.

Eodem cap.

In pilum.) Lam. Pyelum legit. Græca est vox vt est apud Iulium Pollucem lib.10. c.16. περὶ μὲν τοι τῶν ἐν τῷ βαλανείῳ σκευῶν ὀνόματα ἀσάμινθος, πύελος, πρυόν. Et itaq; Pyelus vas amplum, in quo veteres lauabant. *Lectionem vulgatam* (inquit Lamb.) *pilum & inanes eorum* (Turnebum stringit) *qui ita legunt, explicationes, futilesq; coniecturas, neque necesse habeo refellere, cùm se ipsa refellant, neq; mihi operæ precium videtur, ad alia properanti.*

CAP.

Cap. 18.

Nequicquam) Lambinus reponi vult, Necquicquam: ex cod. Memmiano & Hualtino. Idemq; erit quod, Nonquicquam. Nam, Nec, pro Non vsurpabant veteres, vt, Furtum nec manifestum: Nec opinato: Nec escit: Nec recte. Vide Festum. Nescio quid simile habet cap. 6. lib. 26. Aduers. Turnebi.

Cap. 25.

Stella Lycoridæ.) Scalig. lib. 2. c. 30. Auson. lect. cũ antea de Simonide locutus esset: Hoc *admonet me* (inquit) *vt emendẽ Ouidij locum in Ibin. quia de Simonide mentio est. Is ita est:*

Stella Lycoridæ cum fuit apta viro.

Hic quærunt docti viri, quare Simonides dictus sit Lycorides. Inter quos Turnebus non nodum dissoluit, sed nodum in scirpo quærit. Quod tamen ei vitio vertendum non est: non enim bonum exemplar nactus erat. Nos incidimus in miseras schedas, in quibus exaratum erat:

Stella Leoporidæ cum fuit æqua viro.

Putamus igitur, ex eo mendo veritatem elici posse, si pro Leoporidæ, legamus Leoprepidæ. Neq; dubito quin ea sit vera lectio. Ipse Simonides se παῖδα λεωπρέπεω *nominat. Stella autem est Castor & Pollux, in quos hymnum conscripserat Simonides, vt disertius scriptum erat in historia illa. Horat.*

—alba nautis Stella refulsit.

intelligit Castorem & Pollucem. Hæc Scaliger de hoc loco Ouidij.

LIB. X.

Cap. 12.

Innumeros.) Audiamus hac de re Iosephũ Scaligerum, virum qui satis prædicari nõ potest, & vbi multa dixeris de eo, pauca locutus esse videare. Ille lib. 2. cap. 26. Auson. lect. ita legit: *Innumeros numeros doctis accentibus effer. Ita legendum* (inquit) *vt posui, nõ distinctè, Innumeros, numeros. Neq; est quod quisquam motus autoritate doctissimi Adriani Turnebi, pro Numeros intelligat* ἔμμετρον λόγον. *Nam id multum abest à sententia Ausonij: Intelligit enim solutos Comœdiæ versus, qui sunt quidem numeri: nam suis pedibus incedunt: sed non veri numeri, quia legibus soluti. Ita Horatius cum scribit,*

—numerisq; fertur Lege solutis:

intelligit haud dubiè innumeros numeros Pindari. Eiusmodi autem est, imò liberior, Comica poesis. Quare & in epitaphio Plauti per innumeros numeros Comœdia intelligitur. Nam quid aliud scripsit Plautus præter Comœdiam? Sed memineris, in eo epitaphio sine distinctione legendum, vt & hic: Innumeri numeri: quod est: scriptio Comica aut scenica. Quid autem dubitemus, cùm Ausonius hic ipse adhortetur Nepotem ad lectionem Dramatum Neandri? Ea enim dramata innumeros numeros vocat: quod dictum est Græcanicè, vt νύμφη ἄνυμφος, γάμος ἄγαμος. Hæc ille.

Eodem cap.

Ῥωμαίων.) Scaliger cap. 5. lib. 2. Aus. lect. hunc versum sic legit,

ῥωμαίων ὕπατος ἀρεταλόγῳ, ἠδὲ ποιητῇ
αὐσόνιος παύλῳ σπονδὴ φίλους ἰδίαν. Et id ex cõ*sensu omnium veterum editionum, quæ habent* ἀρεταλόγῳ ἢ ποιητῇ. Itaq; tantùm ν in η mutauit. *Est autem* (inquit) *iocus Ausonij dubitantis vtrum Poetam an aretalogum eum vocare debeat. Nam cum aretalogi sint toto sermone ac oratione iactabundi homines, ita vocat Paulum propter Rhetoricam, quam profitebatur, quæ cũ miram requirat rerum & verborum memoriã, propterea fit vt qui eam promittunt, multum de sua memoria, ac suo ingenio iactent. Deniq; qui, vt Agertæ, multa aut mentiuntur, aut vt declamatores, prodigiosa argumẽta tractant, qualis ille apud Iuuenalem*

—Et madidis cantat quæ Sostratus alis:

omnes ij eo nomine à Romanis dicti sunt. Cum igitur Rhetorẽ Paulum vellet vocare, facetè aretalogum dicit; Salutat igitur, primum vt Rhetorem, deinde vt Poetam. Quod vtrunq; postea infrà attingit,

Sic tibi sint Musæ faciles: meditatio prompta,
Et memor, & liquidi mel fluat eloquij.

Vtramq;, inquam, complectitur: nam Musarum mentione ποιητὴν, *meditationis, & memoriæ & eloquij, Rhetorem intelligit, quin & verbo Rhetoricæ scholæ vsus est: Meditatio enim, quæ Græcis* μελέτη, *est Rhetorica exercitatio. Doctiss. vir Adr. Turneb. Aretalogum ab Arete Alcinoi vxore deducit. Si hoc verum erat, oportuit duas primas syllabas produci, quod tamẽ falsum est. Vide igitur quàm indigna tanto viro sententia. Et tamen, quia hoc narrat Vlysses apud Alcinoum, putat propterea Aretalogum dictũ. Quasi Iuuenal. primus hoc nomẽ cõfinxerit. et quasi ratio postulet, vt ab Arete potius quàm ab Alcinoo ductus sit. At ne nomen quidem Græcum est, quanquam ex Græcis vocibus competitum. Nomen, inquam, hoc confictum à Romanis, vt multa alia, prologium, antelogiũ, propola. Si esset Græcũ, Græci vsi fuissent. Romanorum igitur proprium, compositione Græca. Propriè circulatores illos Italiæ, qui in compitis multa de suis pharmacis promittunt, ita vocare potes. Neq; aliter intellexit Iuuenalis, cum Vlyssem comparat aretalogo. Nõ enim illi hoc epitheton attribuit, quod tamen putat Turnebus, sed non aliter quàm aretalogum quempiam hæc omnia quæ narrabat mentitum fuisse, dicit.* Hæc Scaliger doctiss.

Ibidem.

Scal. cap. 28. lib. 2. Aus. lect. vbi Turneb. vult legi *Epularia*, legit ex glossis Isiodori, *applaria. Nam in illis glossis* (inquit) *applare est cochlear, vt ab olla, ollar, seu ollare. ita ab appla vase, applar. In glossario S. Germani malè Appia. lego Appla.* ἄγγος σκεῦος ὡς κακκάβιος. *Sic à Calpa Græco (nam est* κάλπη*) fecerunt Calpar.* Hæc Scaliger.

Ibidem.

Quod de Lauinia dicit Turneb. perobscurum est, nec explicatum. Locus adeò ipse intactus relictus est à Lamb. propter difficultatem. *Alij* (inquit) *volunt alludi ad Lauiniam Latini filiam, quam Aeneas Turno superato obtinuit tanquam victoriæ præmiũ. quasi Plautus significet in ædibus meretricijs esse Lauinias, quas cupidè expetant amatores, quæq; magno constant amatoribus. Alij dicunt, significari in ædibus meretricijs amatores bona sua profundere, & patrimonium prodere: quasi fiat allusio ad illud quod diximus suprà de ijs qui balneis rem suam perdant & elauant bonis. Alij Lauinias mulieres fuisse putant, quæ mundum muliebrem meretricibus locarent.* Sed Lãb. vt dixi, ampliat, & N.L. subscribit.

Ibidem.

Lambinus ex Scaligeri F. admonitione, *Patalem bouem legit. Sic totum versum: Vt ego me ru-*

ri hamaxari mauelim patalem bouem. Sed in commẽtariis legitur *Petalum.*

LIBER XI.

Cap. 7.

Lamb. ex ratione Latini sermonis, & lege Carminis legit *Oculeißimum*, & ita apud Festũ corrigit, *Occlusißimum* porrò in vulgaris ferri non potest.

Ibidem.

Lamb. ꝑ *nocturnis* legit *noctuinis*, cũ Camerario. *Sed cur* (inqt ille) *Planesio noctuinos oculos maledicti loco obijcit, cũ Pallas ab Hom. laudis causa* γλαυκῶπις *epitheto ferè perpetuo appellatur? an aliud est* γλαυκῶπις *aliud, cũ noctuinis oculis? vt cum Homerus* γλαυκῶπιδα *Mineruam dicit, intelligamus ab Homero glaucos oculos in Pallade laudari: cũ Palinurus Planesiũ nocturnis oculis esse præditam dicit, intelligamus, Planesio, noctuæ, auis deformis & obscœnæ, oculos à Palinuro vituperationis causa attribui? an, vt habent omnes libri vulgati & pleriq; manuscr. nocturnis oculis reponendũ cẽsebimus? quam scripturam probat Adr. Turneb. lib. Aduers. 11. ca. 7. & nocturnos oculos interpretatur deformes, noctuq; potius, quàm interdiu visendos, aut ostendendos: quemadmodum ora nocturna dixit idem Plautus in Pœnulo, deformia significans, sed huic lectioni obstat carminis lex. Nam claudicabit versus vno pede defectus, hac scriptura approbata, nisi quis addat prouocabulum istis, vt hoc modo legatur. Tun' etiam cum istis nocturnis oculis, &c. Omnino editionem & lectionem Camerarij magis probo: siue nocturnos oculos ita interpretemur, vt diximus, deforma & noctuarum oculis similes, siue noctuinos accipiamus pro noctuinos, quia noctua sit auis nocturna, siue noctuinos Planesii oculos à Palinuro dictos intelligamus accusatoriè & per calumniam per glaucos cum reuera essent glauci, & ita pulchri, seruum autem à puella lacessitum, & iratum, rei natura pulchræ turpe nomen imposuisse: vt accusatores liberalitatem dicere solent esse profusionem, & parcimoniam, auaritiam.* Hæc Lamb. Sed fortasse postrema interpretatio videtur verior.

Ibidem.

Vel qui ipsi vertant) Planè à Turnebo dissentit Lambin. sed *vertere, positum esse putat pro euertere:* & *subuertere: pro, impellere aliquem ita grauiter, vt cadat, percellere, & prosternere: hoc est per translationem bonis euertere & spoliare.* Sic Virg. li. 1. Æneid. *Tyrias olim quæ verteret arces.* Sic Horat. Epod. lib. 1. epist. 10. *Vt calceus olim si pede maior erit, subuertet, si minor vret.* Quod autem ad Turnebi *explicationem attinet* (inquit) *quãuis dissolutione aut refutatione non egeat, hoc tamẽ dicam, libros omnes habere Vortant, quomodo & ille legit, non, Vorsent, vt legendum esset si esset translatio à piscibus: quod ostendimus ad illum locum vers. Quo pacto lubet. Nam vbi hac translatione vtitur* (Plautus) *eo verbo vti solet. Sic Cistellaria. Mihi istum hominem vellem dari, vt ego illum versarem, In reliqua parte versus, libros vulgatos secuti sumus: qui partim (subuersandos partim subuertendos) habent. Nam manuscripti perspicuè hic corrupti sunt, in quibus scriptum est, subuersentur, planè mendosè. Itaque nec Turnebus eos secutus est, sed ille legit subuersandos vt dixi, ego subuertendos quod magis respondet superiori verbo.* Hæc Lambin.

Ibidem.

Quis iste Hercules Basilicus? (inquit Lipsius) *an vt Turnebus censet talorum species, in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vnquã vt regem pinxit? & nõ potius cũ claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic distinguendum. almam meam nutricem Herculem: iacto basiliscum. Cum enim in more esset vt qui talis luderent, Deum aliquem propitium inuocarent, vt exempli causa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam. Plautus egregiè in Parasito* τὸ πρέπον *seruans, facit ab eo Herculem inuocari ab hac causa. Veteribus non demnas Herculi pollucerent epulum publicè præbere solemne fuit. Ad id epulum imprimis parasitos aduocari, tanquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant. Athen. lib. 6.* τὸ δὲ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. ἐν κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου λέγεται τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς προσηγορίας οὕτως τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων. *Simile apud Romanos obtinuisse ex Poßidonij verbis apud Athenæum & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaq; cum plerunque vsu veniret, vt Parasiti in templo Herculis ex eius decinio pulchrè acciperentur: quis non fateatur ab homine parco & vni ventri dedito rectè & facetè Herculem inuocatum, non cognomento nutricis quod ab eo sæpe nutrirentur? Tantum est de Hercule nutrice. Sed quis Basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius. Cum enim Græci magistrum vulgò* βασιλέα *dicerent, quid causæ est quin iactum illum proprium Regi creando, Basilicum rectè vocarit? Quod alij Herculem Basilicum coniunctim accipiunt, Latinæ, vt loquor, germanæ nugæ. Quis Volturius iactus? idem cum Cane. Quod enim is iactus (qui fiebat cum quatuor pari situ in dorsum subsilirent) infelix esset & rapax, videtur ei nomina quædã infausta & mali ominis indidisse animalium rapacium, vt canis, vulturis.* Hæc Lipsius, quæ quis studiosus huc trãslata ęgrè ferat?

Ibidem.

Versum illum Plauti, *Dites damnosos maritos apud Leucadiam Opiam:* vt alienum, minimeque Plautinum, delendum esse arbitratur Lambinus, contra & Turnebum, & ipsum Camerarium. *Cur ita credã* (inquit) *primum facit versus ille suprà positus:*

Dites damnosos maritos sub basilica quærito.

Ex eo enim hunc natum esse puto, & illo recepto hic eijciendus est: Deinde huius ipsius versus, vno pede, aut vna syllaba claudicantis vitium. Nam quod Turnebus legit, Operiam, pro, Opiam: & ita se in libris manuscriptis reperisse testatur: ego contrà in omnibus nostris septem, Oppiam repperi: in vno duntaxat Opiam, simplici P. in nullo Operiam: quæ vox quid valeat, eruditi viderint. Operariam, fortasse noluit scriptum esse.

Cap. 7.

Non ego sum polluсta pago.) *Et rectè quidem* (ait Lipsius) *esse ocellus Galliæ Turnebus censuit, qui pollucta pago, interpretatur communem & expositam pago, vt inquit, In Polluсto Herculis omnia exponebantur obuijs.* Duriusculè, vt mihi videtur, & potius vix duabus literis mutantibus legerim, *Non ego sum pollucta, apage, potui,* &c. Sic idem Plau-

Plautus in re simili, Pura sum, comperce amabo me attrectare Agorastocles.

Lipsius elect. cap. 23. quo copiosè de Lictoribus, hæc ad hunc locum pertinentia ait: *Primus (lictor) is qui anteibat & quasi ducebat agmẽ: Proximus, qui claudebat & proximè aberat à magistratu. vnde etiam nomen. Ita intelliges priscum morem. qui apud Valerium lib. 1. Maxima diligentia maiores hunc morem retinuerunt, ne quis inter se consulem & proximum lictorem quamuis officij causa vnà progrederetur interponeret. Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dũ asseuerat Proximũ lictorem eandem esse cum proximo Apage. nec terrã nec cœlum tangit ea sententia. Primus lictor ab ordine euntium, vt dixi, non à dignitate, cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat in turbam. Cic. ad Q. fratrem. His rebus nuper C. Octauius iucundissimus fuit, apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus. Proximus inter 12. postremus cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & præstare ea quæ operæ familiarioris. Hic dignissimus, & quasi caput inter lictores: & haud dubiè is qui alio nomine summus lictor. Glossæ veteres, summus lictor* ἀρχιραβδοῦχος, *&c.* Sed pace Lipsij dictum velim vbi Turnebum conniuere dicit, ipse Turnebus illud illud non putat verum. Sic Turneb. nisi signis proximum primo adiunctum patet & secundum, quod verum non putem, & cap. 21. lib. 27. innuit lictorem proximum dici qui statim primũ subsequitur, vt proximus subscriptor, qui statim ab accusatore secundum locũ obtinet & alios subscriptores antecellit.

Cap. 21.

Suppliciũ) Lamb. sic legit, nisi quod *Specce* edendum curauit, non *Spice*, vt hic Turneb. Lipsius legit *Redespice*, antiquè D interposita, pro *Respice*, vt Antidhac, Medecum, pro Antehac, Mecum.

Ibidem.

Camerarius legebat, *Et auio educere*, vnde nulla vix potest trahi sententia. Porro Lamb. legit, *Setaniæ*, quod est cæpæ genus, vt est apud Plin. lib. 19. c. 6. Nonnulli legunt *setanio*, qui est panis purus, & cribro purgatus.

Ibidem.

Nisi tuo.) Lambinus totum versum sic habet, *Nequicquam es bella malo tuo, nisi simitu tuo ego aliqui gaudeo.*

Ibidem.

Restitrix, his presidebo) Lambinus solùm, Restitrix residebo. Totum versum, *Ego hinc restitrix residebo, dum sic faciat*: id est, Ego interim hic resistens manebo. Porrò Scaliger putat potius legendum: *Ego interim hic rei triticeæ præsidebo*: quam coniecturam probat Lambin.

Ibidem.

Nam ea.) Lamb. *Nam mea refert, nummos est intus, & bolos qui dat.*

LIB. XII.

Cap. 17.

Sanè tanquam.) Lamb. retinet, *Sanè tanquam in quodam silice iam omnia adhæserunt*. Alij legunt, *in incili.*

Cap. 18.

Vel Leptæ delega.) Hanc scripturam non probat Lambin. Vt nec plures alias, vt *Leptæ delegem*: alij *delegam* alij *delega*: Vulgati libri partim habent, *vel certè legatum*: partim, *vel Leptæ legatum*. Ego (inquit Lambinus) *vel, Leptæ delegabo*: *reponendum putauerim, hoc sensu*: *Leptæ delegabo, qui eum ornet & locupletet: non pugnaturus si quis acutior meliorem lectionem reperiat. Quidam docti volunt legi, Vel certè pro Rege, Manutius: Vel tertiæ legationis legatum.* Hæc ille.

LIBRO XIIII.

Cap. 14.

Lib. 1. de Nat. Deor. Lambin. legit: *Quid est enim temeritate fœdius, vel turpius?* Vt coniiciebat Manutius: contra Turnebum & omnium codicum autoritatem. Nam omni antiquitatis situ, carie, & putrore potentior est ratio & veritas: ait alibi Turnebus.

LIBRO XV.

Cap. 7.

Maiorem partem, Lego, (inquit Lipsius) *Maiorem partem in ore habitas meo. Qua coniectura nihil certius vnquam (inquit idem) certina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset, Vende tandem has ædes tuas: Demiratus adolescens insolentiam dictionis, Quî tandem ædes? inquit. Nam, respondet seruus, ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui sic magnam partem versantur, vt habitare in eo videaris.*

Notum autem est, habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequenter & multus est, in ijs habitare dicatur. Nec me fugit, solem illum Galliæ Turnebum legere: Maiorem partem minore habitas mea: sed (quod manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam, id Turnebum ipsum Dicis potius causa, quàm quòd reuera ita sentiret, scripsisse. Hæc Lipsius. In qua reprehensione Lambinus quoque cadit, qui idem cum Turnebo sentit.

LIB. XVI.

Cap. 11.

In Sticho Plauti Lambinus pro *Lupillo* legit *lupillus*. Sic autẽ hi versus sunt disponẽdi:

——hoc conuiuium est

Pro opibus nostris satis commodulè, nucibus, fabulis, ficubus Oleæ in tryblio, lupilli, cũ minuto crustulo, &c.

Ibidem.

Pro decima fronte, Lambinus putat fortassè legendum, *Decimis è fonte.*

Ibidem.

In verbo *Mœnia* Lamb. allegoriã intelligit, tractã à ciuib. qui Mœnia vrbis suæ faciunt pro opibus suis. Significat itaq; Stichus, se & Sagarinũ sumptũ facere pro facultatib. & apparasse conuiuiũ suis fortunis consentaneum. Nec tamen hanc interpretationem respuit.

LIB. XVIII.

Cap. 3.

ἦθος ἀδόκιμον.) Lãbinus ἦθος ἀκιμώνιον, ex Seb. Corradi cõiectura. Ἀκιμώνιον aũt valet, verum, sincerum, non fricatum, minimeque simulatum. *Turnebi verò scripturæ rationem non video (inquit) Nam vt sententia, quæ postulatur, exprimatur legendum sit potius* ἀδόκιμον. *Manutius autem* ἄκιμον *putabat*

bat legi posse, id est, mores sanabues.

Cap. 15.

Viaticati sumus admodum æstiuè.) Lambinus commemoratis duabus his inrerpretationibus Turnebi, & non improbatis, *Tamen* (inquit) *putabam etiam tertio modo hunc locum explicari posse, ita tamen & eadem sententia maneat: Plautum æstiuè viaticos dixisse, tenuiter, & angustè, & parcè viaticos: sermone translato ab iis, qui vestiti sunt, ad eos qui viaticati sunt. Dicere enim solemus aliquem æstiuè esse vestitum, nempe eum qui leuiter & expeditè vestitus est. Nam æstiuo tempore vestitu leuiore & pauciore opus est, quàm brumali. Sic igitur æstiuè viaticatos dixit Plautus, non copioso admodum, neq; magno viatico instructos. Quæ postrema explicatio mihi videtur facilior, ac planior, & minus longè petita, quàm duce superiores: quanquam neq; illas damno aut improbo, neq; hanc, reiectis illis, vnice amplector. Iudicet igitur lector.* Hæc Lambinus.

Ibidem.

Cur ausus facere.) sic hunc versum vult legi Lambinus, *Cur ausus facere quoi æquè ac hæres hæram?* deleto provocabulo Ego, alioqui versus erit vnâ syllabâ productior quàm satis sit.

Ibidem.

Pro *virere*, Camerarius *viere*, id est, distorqueri, legi volebat. Sed Lamb. *virere* etiam legit.

Cap. 21.

Vendere auctionem) Lamb. legit: *Cùm in auctione venderet.* Licet tamen legere, *Cùm auctione venderet*, vt placet Hotomanno: sed Adr. Turnebus tuetur lectionem receptam, *Cùm auctionem venderet*: atq; eadem ratione dictum, Auctionem vendere: qua à Cęsare, Sectionem vẽdere. Ego, inquit Lipsius, *sectionem vendere, puto esse Latinis vsitatum, & ita M. Tullius quoq; locutus est lib. de inuent. Cuius prædæ sectio non venierit. Auctionẽ vendere nusquam alibi me legere memini. Quin alibi M. Tullius sic loquitur, Bona constituta auctione venderet. Vnde colligere licet, vendere auctionem non dici à Latinis, sed vendere bona auctione, seu, in auctione. Veruntamen iudicent eruditiores.* Hæc Lipsius.

LIB. XIX.

Cap. 13.

Canis.) Lamb. legendum contendit, *Canis, capra, commistæ.* Camerarius volebat, *Canem capra commissa*: sed minus rectè. Libri vulgati habent, *Canem, capram, commistam.* iterum malè.

Ibidem.

Alliatũ panẽ, allio perlitũ intelligit Lamb.

Ibidem.

Euentus.) Sic interpretatur Lamb. Euẽtus respõdet rebus nostris omnibus, & secundus fuit, vt messis magna frugibus huius anni. *Horno, inquit, accipio vt sit dandi casus.* Hornũ vocat vnius & proximi superioris fruges, seu frugum anni superioris prouentum atq; annonam, &c. Distat à Turnebi interpretatiõe.

Cap. 31.

Nec in Gellio rectè legitur.) Lipsius Electorum lib. 1. c. 7. in principio sic de hoc loco Gellij. In enumeratione telorum (Gellius) li. 10. cap. 25. Hasta, pilum, falcaria, semifalcaria, solliferrea, gesa, lancea, spati, rumigestri, falces, tragulæ, framulæ. *Quis feret* (inquit Lipsius) *vocem Rumigestri? quis legit? Turnebo visum reponere, Ruma, Cestri. Me censore vera lectio hæc: Rumices, trifaces: diuisis vocib. quæ turpiter cohæserũt. Et auctores credendi libri veteres, in quibus Faces, reperio, nõ Falces. Nimium blanditur coniectura, & artem diuinandi in perpetuum desino, si hic erro. Festus: Rumex, genus teli, simile spati gallici: meminit Lucilius. Idem: Trifalx telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta nominatur.* Hæc Lipsius.

LIBRO XX.

Cap. 10.

Turnebus (inquit Lipsius) *magno consensu totius caueæ, vt ait, emendat: Hircum ab alis. A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sentẽtiam quam effici homo doctißimus vult sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres cunas & cunabula inter obscænos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad cunnum. Plaut. infrà de cinædo. Quid ais? tu ne etiam cubitare solitus es in cunis puer? Puto igitur, istuc Charinũ alludere, nec aliud dicere, quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidè sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpitium: Eúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solent? Plaut. in Pœnul. Quis hic est cum tunicis longisq; puer Cauponius?* Hæc Lipsius.

Eod. capite.

Sic ne taberna.) Lipsius elect. cap. 4. Thermopolia non aliud quàm cauponas, in quis hæc calida veniret, intelligit. *Calidam* (inquit) *dico puram putam, non potionem nescio quàm dulcem & confectam quod sine autore veteri ponit & vulgus interpretum, & eximius Turnebus.* Sed tu, lector, totum illud cap. 4. perlege. Habet enim solum de aqua calida, quæ ad potum vsui fuit, disputationem diligentem & accuratam.

Cap. 25.

Lib. 4. ad Herenn. Turneb. *Plagioxiphus*, Lãbin. *Philoxiphus* legit, vnde Philipp. significat.

LIBRO XXIIII.

Cap. 6.

Et corpus ęris est.) Citat hoc Lamb. sed duriusculum ait. Vellet ille legi: *Quàm corpus tectũ est.* Impressum est, *Quàm corpus cessum est.* Ibidẽ Lamb. *Vel propter* retinuit.

Cap. 33.

Stimulorũ seges.) Totus versus sic habet. *Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?* Id est, *digna* (inquit Lamb.) *quæ aßiduè stimulis fodiaris: digna, in cuius corpore stimuli perpetuò sati et defixi stent, vt in segete spicæ.* Paulo pòst: *Adrianus Turneb.* (inquit) *sic explicat: In qua veluti segete se stimuli cædenda & verberanda, vt in segete se messores, exercent. Obscurè & perplexè dictũ, quod fuit in illo viro, alioqui doctißimo & mihi amicißimo vitiosũ. Sed hoc sentit ille (quandoquidem eius verba egent interprete & explicatore) In qua verberanda stimuli exercentur, vt in segete metenda messores. Non placet.* Hæc Lamb. qui opinionem Simeonis Bosij suæ persimilem subnectit.

Cap.

Cap. 31.

Doctores.) Camerarius legebat, *indoctores*, vno vocabulo, & p indoctores verberatores significari existimabat, à verberum strepitu, quem Græci κλαγγὴν appellant. Sed Lambinus Turnebo astipulatur.

Ibidem.

Artitos.) non πανιτέχνας, id est, δαιδάλους, interpretatur Lamb. sed artitos virgatores, id est, peritos virgatores, viros arte verberandi instructos atque ornatos. Festus: *Artitus, bonis artibus instructus.*

Ibidem.

Quid de his quadrigis albis sentiat Lipsius ille clarissimum Europæ lumen, & antiquitatis peritissimus, & locorum deprauatorum restitutor ingenuosissimus videndum. Hæreo (inquit ille) *in his quadrigis albis. Nam eas honoris tantum insigne fuisse scio, atq; ita Platonem à Dionysio Tyranno quadrigis albis exceptum in Plinio legimus: & in altero Poeta, Equis præcurreret albis. At hîc aliquid de celeritate sententia postulat. In Raceriano codice marginum ascripserat Quadrigis argis. In Langij nostri, Quadrigis albis. Mihi suspicio est ne scribendum sit Quadrigis si abit, vt fefellerit scriptores confusa scriptũ Quadrigis sabit. Quadrigis abire, curriculo fugere, & similia, valent prouerbiali sermone numero & celeriter abire, fugere. Plautus Pœnulo. Nisi ego illum iubeo quadrigis cursum ad carnificem rapi, Aulularia, Quod Quod herus iubeat, citis quadrigis citius properet persequi Amphi. Quadrigas si nunc inscendas Iouis nunquã effugies infortunium. De hoc ita Iudico, sic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.* Hæc Lipsius.

LIB. XXV.

Cap. 4.

In lib. Q. Cic. de petit. consul. Turnebus legebat, *distinctam*, Lamb. mauult, *descriptam*. Ibidem Lamb. sic restituit, *Vt id aut iucundè permittas, aut ingenuè neges. Nam,* inquit, *quòd Adr. Turn. sic emandari vult, vt id aut promittas, aut ingenuè neges: primùm verbum Promittas, solitarium & sine aduerbio non placet: deinde, Iucundè neges, non conuenit. Sed Turn. Haud iucundè* legit.

LIB. XXVIII.

Cap. 1.

Cistella.) Lamb. legit, *Cistellam, hîc mihi adolescens euolauit. Cistellam.* sup. *quærito.* Camerarius etiam ibi probatur, qui legendum etiam putat: *Cistella mihi hic num adolescens, euolauit.*

Cap. 20.

Quin dicam, illicium.) De hoc loco Lipsius cap. vlt. Elect. *In Tacito Vopisci,* inquit, *Hac oratione & Tacitus ipse vehemẽter est motus, & totus Senatorius ordo concussus. Statimq; acclamatum est, Omnes Omnes in Decium ad campum Martium. ibi comitiale Tribunal ascendit: Locus corruptus, nec mederi potuit peritissimus Turnebus, qui legit, Omnes illicium ad campum. et adfert nescio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipse, Statimq; acclamatum est, Omnes omnes: inde itum ad campum. Satis certa ea lectio: etiam mos ille acclamandi in communi cõsensu Senatus, Omnes. Suprà, in actis Senatus, Tacite Auguste, dij te seruent. Deinde omnes interrogati præterea qui post Tacitũ sedebat Metius Nicomachus in hæc verba disseruit emendo, Deinde, Omnes. Interrogatus Præterea. Trebellius Pollio, in Valerianis Quæ cum essent sæpius dicta, addiderunt omnes, atq; ita discessum est scribe, Addiderunt, Omnes, Notanda igitur iuuentuti ea solemnis & quasi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi.*

Cap. 34.

Lucilianus est.) Hunc locum Ciceronis Muretus lib. Var. lect. 8. c. 20. ex antiquis codicibus sic emendat, *Respõdeat hic vestis,* argentum, æs Corinthium aut Deliacum, *ædificium, locus ipse.*

OBSERVATIONVM IN TVRNEBVM FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM LATINORVM, QVÆ IN TRIGINTA ADVERSARIORVM LIBRIS ADRIANI TVRNEBI EXPLICANTVR,

Prior numerus paginam indicat, alter lineam.

bis per

corri-

duce-

G

garum

habenas

horno

iura-

L

N

natura

O

P

præst.

Q

scripta

ſeſqui-

teta

V

FINIS.

INDEX VERBORVM GRAECORVM,

QVAE IN HIS ADR. TVRNEBI TRIGINTA aduersariorum libris explicantur. Prior numerus paginam, alter lineam denotat.

A

B

Βε-

ἑρμη-

Z

H

Θ

I

K

κρη-

GRÆCORVM VERBORVM INDICIS FINIS.

INDEX AVTHORVM GRAECORVM ET LATINORVM, QVI IN HIS ADRIANI TVRNEBI aduerſariorum libris illuſtrantur & emendantur.

Prior numerus folium, alter lineam indicat.

A

in Te-

Censo-

G

H

per

M

N

O

P

Seius

T

V

lib.iiii.

in Aet-

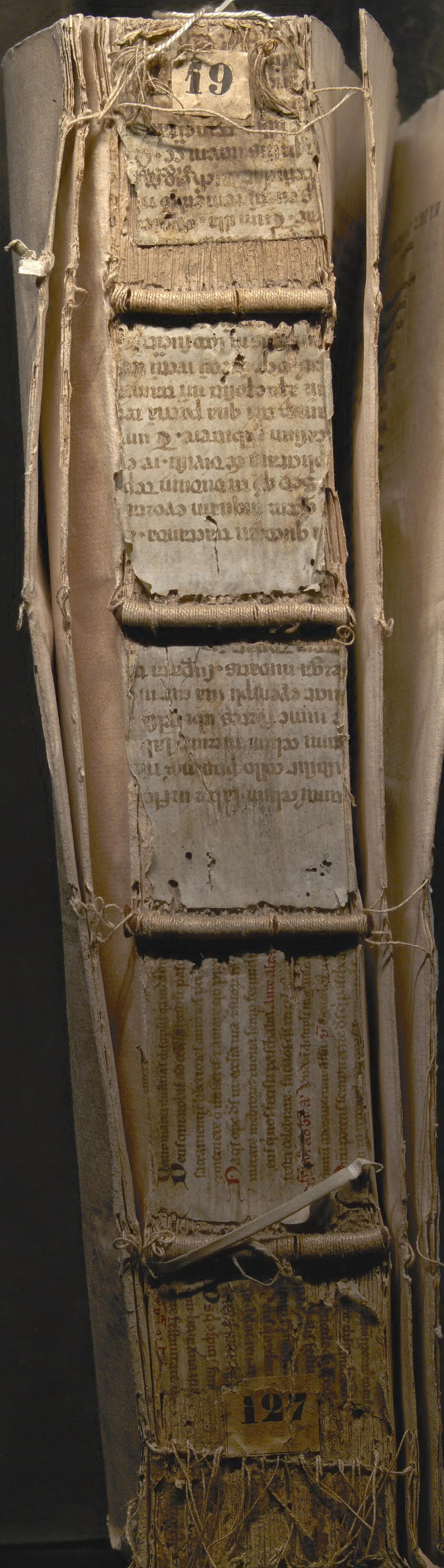
AVTHORVM INDICIS FINIS.

ERRATA

Quæ nobis inter recognoſcendum occurrerunt, ita emendet beneuolus Lector.

Ante omnia numeri paginarum corrigantur in ternionib. e. f. ſ. A. Aa. pag. 11. lin. 51. orationis ſecundę. 14. *in marg.* Cudones. 40. 38 *ἡ κατάγυσα* 43. 1. virtuti. 48 *in marg.* *ὑπομνήματα*. 82. 5 ſparſio *& ſic etiam in marg.* 86. 43 *in marg.* Oeſus. 109. 37 grammaticorum. 122. 9 obiectum mala 141. 3 puberibus. 146. 39. 11. Aeneid. 166 16 verſu. 168. 4 cẽſent. 173. 29 *in marg.* Scurra. 187. 31 *διώπεμπ&*. 206. 49 *in marg.* Pilicrepus. 215. 38 atqui 230. 58 Inſtitution. 231. 2 de ſtatibus 251. 52 6. in Verr. 254. 61 *in marg.* Fauni. 274. 42 4. Geor. 277. 42 monolores. 323. 14 exprimebatur. *ibid.* 30 emptionis. 324. 12 lienes. ibid. 28. 157. cap. 381. 49 nocte. 386. 32 teſta. 395. 52 *in marg.* Quadrinæ. 419. 57 etiam. 422. 2 ſat. 3. 434. 39. Ioui. 438. 17 ſat. 8 442. 11 li. 8. 446. 36 Ceſtrotum. 450 *in marg.* anteſtatus. 454. 62 *in marg.* Chryſendeta. 460. 52 ceret. At 462. 62 eruncinatus. 470 *in marg.* Aeditimus 471. 28 *in marg.* Territare. 480. 23 Lanignus. 486 *in marg.* Stylum vertere. 405. 33 audacia. 511 Chlamys veri luminis. *& ſic dein. in marg.* 521 *in marg.* Lingulaca 526. *in mar.* Repticius ciuis. 535 iacula Maura 557. 11. ſparteis. 567, 58 bonius cap. 568, 52 Smyrna Cinnæ. 598. cap. eod. 600. 24 citamentorum 603. 9 *χλαῖς* 606. 20 Myrepſum. 604. 24 verbis 617. 8 diſcuſſor 621. 32 decies. 633. 26 *πᾶς* 642. 55 campeſtre. 3643 *in marg.* pater, res. 651. 2 *πρωταγωνιστὴς* 664. *in marg.* alutacinati. 718. 9 crex 720. 40 eruditiſſimi 723. *in marg.* obeſæ aures 760. 48 teda 767. 47 Papinius 769. 31 tergus 778. *in marg.* euerſi faſces 793. 45 ardentibus 798. 8 inuolutionibus 802. *in marg.* verbenatus 805. 34 quę 814. 44 quaq́; 831. 31 deglabrare 831 *in marg.* Linis 862. 58 addit 866. 24 oras 876. 57 ſororiculatæ 884. 30 illincq́; 896. 50 *repone in marg.* Betriacum 901. 11 omina 903. 31 Troglodytæ 906. 63 Aureliano 929. 13 Lucan. 938. 49 de prædatitio 950. 57 reperi 952. 43 Tmelus 956. 19 *dele* Epidic. *ibid.* 21. Plauto in Epidic. crocot. 961. 45 macula 962. 51 populi 963. 23 *ψυχόπομπ&* 964. 38 Eumen. 968. 45 Mamurræ 970. 4 velatus 971. 24 amentatæ 975. *in marg.* Buccellatum *& deinde* Buccellarius 978. 3 Sergeſto *ibid. in marg.* nõ abnuere 990. 21 fori *&* 22. Fabianum 1000. 8 *non eſt verſus, ſed ſunt adhuc verba Ciceronis* 1007. 3 compoſitos *ibid.* 27 duo 1009. 48 (nihil) 1013. 57 lib. 3. Off. 1018. tas & bene 1027. 29 *in marg.* Ætas. 1032. 30 Iconica *ibid. in marg.* vehiculum. 1034. 11 Glauci. ibid. 52. quamq́; 1045. 34 Quámne. *ibid. dele* Iterum ſc. ead. 1049. 15 Amentum 1050. 9 Laſſiaculum 1052. 22 poſtomide eorum ori. *ibid.* 52 *dele* Plin. lib. 15. c. 5. 1058 *in marg.* Alij 1063. 40 *ἀμφιβαλλᾶς* 1065. 30 *in marg.* qui ex La- 1071. 3 — ſcit tendere 1073. *in marg.* Excuſatio 1076. 60 leg. 9. 1085. 21 Cinnæ 1090. 36 conſanguineus 1091. 2 Thebaid. *ibid. in marg.* Tæcharchi 1095. 47 *Romanis literis integra linea ponenda fuit.* 1101. 20 Off. ſe contulit. ſed & Auguſto, vt à Tranquillo in eius vita, cap. 27. ſcribitur 1102. *in marg.* Samium 1109. 8 Græca enim eſt 1111. 50 Spuriorum 1113. 35 Lepidi 1115. *in marg.* Arcyæ 1117. 6 Cyri 1126. 51 Mantuæ 1132. 42 in Nonio 1133. 63 *in marg.* Numerij 1135. 5 Heroas 1138. 13 Plutarchus in Numa Flamines 1140. 44 *in marg.* Cernuus 1142. 46 Flos 1174. 37 *ἀποκοινον* 1162. 36 *ἰκᾶσι & deind. καταφυγὴν* 1170. 36 Queritur 1171. 29 induit 1174. 3 Lucret. *ibid. in marg.* Librili 5. 1182. *in marg.* Ancillariolus 1186. 47 Menæchm. 1197. 41. 3 Georg.

PALMA GVAR.

19
127

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm